DICȚIONARUL LIMBII ROMÂNE

Copyright © Editura Academiei Române, 2006.
Toate drepturile asupra acestei ediții sunt rezervate editurii.

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE
Calea 13 Septembrie nr. 13, sector 5
050711, București, România
Tel. 4021 – 318 81 46, 4021 – 318 81 06
Fax: 4021 – 318 24 44
e-mail: ed.acad.@ear.ro
Internet: www.ear.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Dicționarul limbii române (DLR) : serie nouă / Academia Română. Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan–Al. Rosetti", București. – București : Editura Academiei Române, 2006
vol.
ISBN (10) 973-27-0165-X; ISBN (13) 978-973-27-0165-2
Tomul I. Partea 4 : Litera D, Deja–Deținere. –2006. –
ISBN (10) 973-27-1434-4; ISBN (13) 978-973-27-1434-6.

I. Academia Română (București). Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti".

81'374.8=135.1

Redactor: MARIANA-LUCIA FOTA

Bun de tipar: 22.11.2006. Format: 8/61×86.
Coli tipar: 55,5
C. Z. pentru biblioteci mari 459 -3 = 59
C. Z. pentru biblioteci mici 459

DICȚIONARUL LIMBII ROMÂNE SE ELABOREAZĂ DE INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ „IORGU IORDAN – AL. ROSETTI" DIN BUCUREȘTI, DE INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ ȘI ISTORIE LITERARĂ „SEXTIL PUȘCARIU" DIN CLUJ-NAPOCA ȘI DE INSTITUTUL DE FILOLOGIE ROMÂNĂ „ALEXANDRU PHILIPPIDE" DIN IAȘI.

ACADEMIA ROMÂNĂ

DICȚIONARUL LIMBII ROMÂNE
(DLR)

SERIE NOUĂ

TOMUL I

PARTEA A 4-A

LITERA D

DEJA – DEȚINERE

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

2006

Serie nouă, întemeiată de:
IORGU IORDAN
Membru al Academiei Române
ALEXANDRU GRAUR
Membru al Academiei Române
ION COTEANU
Membru al Academiei Române

Redactori responsabili:
Acad. MARIUS SALA Acad. GHEORGHE MIHĂILĂ

Partea a III-a a tomului I a fost elaborată în cadrul Sectorului de lexicologie şi lexicografie al Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti" din Bucureşti de următorul colectiv:

Redactori:

dr. Monica BUSUIOC	Anca GHERMAN	Zizi ŞTEFĂNESCU-GOANGĂ
Elena CIOBANU	Lidia IONICĂ	Ileana ZAMFIRESCU
Zorela CREŢA	Mioara MUNTEAN	Aurelia MIHAILOVICI

Au colaborat la redactare:
dr. Melania BĂDIC, Alina BĂILEŞTEANU, Anca BOLDEA, dr. Victor CELAC, dr. Liliana HOINĂRESCU, dr. Mihaela MARIN, dr. Cătălina MĂRĂNDUC, Nicoleta MIHAI, dr. Mihaela POPESCU, dr. Carolina POPUŞOI, Claudia SILIŞTEANU, dr. Radu TRIF, dr. Florin VASILESCU.

Articolul *DE*[1] a fost elaborat de dr. Monica BUSUIOC.

Revizori:

Zorela CREŢA	Anca GHERMAN	dr. Mircea SECHE
Ion DĂNĂILĂ	dr. Lucreţia MAREŞ	Tatiana ŢUGULEA
	Maria PĂUN	

Revizie finală:
dr. Monica BUSUIOC Elena CIOBANU Zizi ŞTEFĂNESCU-GOANGĂ

Au colaborat la operaţii de căutare în baza de texte, extragere de fişe şi introducere în manuscris, verificări de citate, corelaţii şi colaţionare: Persida ANDRONACHE, dr. Melania BĂDIC, Alina BĂILEŞTEANU, Anca BOLDEA, Valentina CĂRARE, dr. Victor CELAC, Ramona CORBEANU, Viorel DELIU, Garofiţa DINCĂ, Ionuţ GEANĂ, dr. Liliana HOINĂRESCU, dr. Mihaela MARIN, dr. Cătălina MĂRĂNDUC, Nicoleta MIHAI, dr. Raluca NEDEA, dr. Mihaela POPESCU, dr. Carolina POPUŞOI, dr. Doina SPARIONOAPTE, Gabriela STOICA, Oana TITEL, dr. Radu TRIF, dr. Florin VASILESCU, Violeta VIZIREANU.

Listele din *Anexele* la *Bibliografia Dicţionarului* au fost actualizate de dr. Cătălina MĂRĂNDUC şi revizuite de dr. Radu SĂGEATĂ de la Institutul de Geografie al Academiei Române.

Indicele de cuvinte în format electronic din baza de texte a fost realizat de dr. Victor CELAC.

Au fost consultaţi pentru etimologiile din acest tom: Andrei AVRAM, doctor docent, cercetător ştiinţific principal; Grigore BRÂNCUŞ, membru corespondent al Academiei Române, profesor, Universitatea din Bucureşti; Vladimir DRIMBA, doctor în filologie, profesor, Universitatea din Bucureşti; Theodor HRISTEA, doctor în filologie, profesor, Universitatea din Bucureşti; Gheorghe MIHĂILĂ, membru al Academiei Române; Marius SALA, membru al Academiei Române; Lucia WALD, doctor în filologie, profesor, Universitatea din Bucureşti.

Pentru verificarea primelor atestări ale cuvintelor vechi a fost consultat dr. Alexandru MAREŞ.

Pentru cuvintele cu răspândire regională au fost consultaţi Doina GRECU, cercetător ştiinţific, şi dr. Ion MĂRII, cercetător ştiinţific, Institutul de Lingvistică şi Istorie Literară „Sextil Puşcariu" din Cluj-Napoca.

Operare pe calculator: Mădălina CÂRSTEA, Maria CRUCERU, Daniela IONESCU, Georgeta Mihaela MANOLE, Daniela ROZMALIN, Roxana Andreea TEODORESCU. Au colaborat: Andreea DUMITRAŞCU, Mihaela DUNĂ, Dragoş LIXANDRU, Roxana NIŢULESCU.

Operare fază finală: Elena DOSAN.

Redactori responsabili ai tomului I, partea a 4-a
Acad. MARIUS SALA Acad. GHEORGHE MIHĂILĂ
dr. MONICA BUSUIOC
Şef al Sectorului de lexicologie şi lexicografie

DEJÁ adv. Încă din acest (sau acel) moment; începând de (pe) acum sau de (pe) atunci; până acum, dinainte; chiar. *Ranele degiia înveninate.* CALENDARIU (1794), 36/21. *Poliția medicinală ... a produs deja binefaceri imense societății.* BARASCH, I. 178/18. *Iată deja comedianți mici de gumielastic!* ISIS (1859), 37²/7. *Scopul ei era deja pe jumătate împlinit.* FILIMON, O. I, 221, cf. PROT. – POP., N. D. *La 19 ani, când sfârși cursurile sale universitare, el reprezentase deja mai multe comedii.* CONV. LIT. III, 327, cf. LM. *Domestic cuprinde deja în sine ideea de casă.* MAIORESCU, CRITICE, 17. *Aste-s deja umbre de pe ceea lume.* EMINESCU, P. L. 60. *Ei au început deja să înțeleagă.* MACEDONSKI, O. IV, 8. *Lacrima deja uscată.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 4. *Între ei apăruse deja sfiala vârstei.* BACALBAȘA, S. A. I, 167, cf. DDRF, BARCIANU. *Mihai cu fetele erau deja la masă.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 42, cf. ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU². *Deja în 1692 vedem mai mulți preoți români primind unirea cu catolicii.* DENSUSIANU, L. 12. *La începutul veacului al XIX-lea Moldova are deja o tradiție culturală.* IBRĂILEANU, SP. CR. 12, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Astăzi totul ar fi fost deja terminat.* TITULESCU, D. 321. *Copiii înșiși ... sau părinții în locul lor se gândesc deja la alegerea unei cariere.* NEGULESCU, G. 93. *Postul de secretar general îl ocupase deja un candidat hotărât de centru.* BRĂESCU, O. A. I, 369, cf. SCRIBAN, D. *Și tocmai când să plece, eram deja pe trotuar.* VINEA, L. I, 177. *Se aplică diferite metode pentru a distruge microbii care se găsesc deja în rană.* BELEA, P. A. 13, cf. DL. *Fusesem deja anunțați, nu era o noutate ce auzeam.* PREDA, I. 85, cf. DM. *Lucrări[le] pregătitoare* [ale Dicționarului limbii române] *au început deja.* L. ROM. 1959, nr. 4, 6, cf. DN². *Inițiase deja o serie de acțiuni.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 1, 53. *Practica a rezolvat deja problema pronunțării.* CL 1973, 23, cf. M. D. ENC. *Așterne pe hârtie o operă în mare parte elaborată deja.* M 1974, nr. 5, 20. *Bârladul este deja un oraș industrial.* FLACĂRA, 1975, nr. 22, 7. *Se impune, desigur, o mai judicioasă folosire a filmelor, clișeelor și dispozitivelor deja existente.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 348, cf. DEX. *Dumnezeu, spre pildă, nu face compromisuri; îngerii deja fac, deoarece admit să își supună acțiunea unei decizii diferite de aceea care decurge din natura lor.* PATAPIEVICI, C. L. 18. *Protipendada și anturajul regal practicau deja schiul la Predeal.* RL 2005, nr. 4 542. *Ce mai e de pierdut când totul a fost deja distrus?* ib. nr. 4 600. *Ăsta-i uscat dăja.* ALR II/I h 84/769.

– Și: (învechit) **degiiá** adv.

– Din fr. **déjà**. Cf. it. g i à .

DEJALÉN s. n. Țesătură de bumbac mercerizat, de calitate superioară, folosită pentru confecționarea cămășilor bărbătești, a bluzelor, a pijamalelor etc.; (la pl.) varietăți din această țesătură. *Fabricile din Cehoslovacia vor inunda piața Bucureștilor cu dejalenă.* CAMIL PETRESCU, T. III, 183. *Avea ... în ... depozite ... zeci de mii de metri de dejalenă.* V. ROM. iulie 1954, 24, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *dejalenuri.* – Și: **dejalénă** s. f.

– Et. nec. Cf. engl. d e l a i n e.

DEJALÉNĂ s. f. v. **dejalen.**

DÉJÀ-VU s. n. (Franțuzism) Impresie intensă, în fața unei situații prezente, de a fi fost trăită în trecut. Cf. D. PARAPS., DOOM².

– Cuv. fr.

DÉJĂ s. f. **1.** (Transilv. și Mold.) Vas mare făcut din doage de lemn, de obicei cu două toarte și cu gura mai largă decât fundul, folosit mai ales la prepararea vinului, la pus laptele la prins, pentru a spăla rufele sau pentru a transporta apa; ciubăr, hârdău, curătoare. *Am vândut ... vie ... cu pivniță, cu patru căzi, ... cu două deje* (a. 1739). URICARIUL, XXIV, 441. *Cofele, ciuberele, dejăle, căzile, călcătoriul ... trebuiesc mai în toate zilele opărite.* I. IONESCU, C. 194/18. *Se scurge în degea mustul.* id. P. 252, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M. *Dogarul ... face donițe sau cofe, hârdaie, deje sau ciubere.* DAMÉ, T. 85, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *Vase largi și scurte (făcute din doage): ciubărul ..., deja etc.* PAMFILE, I. C. 166. *Prin județul Covurlui se culege deosebit frunza de măr și cea de sovârf, ... se pune într-o deją sau putină cu apă caldă.* PAMFILE – LUPESCU, CROM. 115, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *O țeglă (țiglă) se pune într-un vas mare (deje).* BUJOREAN, B. L. 163, cf. ENC. AGR. II, SCRIBAN, D. *Dejeaua, cada sau budaca are forma unui butoi de lemn tăiat în două după axa longitudinală.* LTR², cf. DL, DM. *La cramă, mustuiala era vărsată în lin, de unde mustul se scurgea în deja de la botul linului.* C. GIURESCU, P. O. 107, cf. H XII 518. *La birtu-mpăratului, Nu bea vinul cu dejea, Ci-l bea vinul cu felea.* BIBICESCU, P. P. 292, cf. IORDAN, L. M. 190. *Măi vecină, dă-mi deja ta oleacă și-m bag niște hane.* CV 1950, nr. 4, 35, cf. CHEST. V 126/25, 94, ALR II 3 367/310, 325, 334, 3 918/279, 325, 334, 537, 4 122/279, 310, 325, 334, 6 132/279, 463, 531, 605, ALRT II, 142, LEXIC REG. 69, 89.

2. (Prin nord-vestul Transilv.) Jgheab. Cf. CABA, SĂL. 96.

– Pl.: *deje* și *deji.* – Și: **déje, dejeá, dége** (LEXIC REG. II, 89), **dérjă** (DDRF, ALR II 6 132/463) s. f.

– Din magh. **dézsa,** ucr. **дежа.**

DEJÁR s. n. v. **dejer.**

DEJÁRSTVĂ s. f. v. **dejurstvă.**

DÉJDIE s. f. v. **dajdie.**

DEJDINÁ vb. I v. **dezbina.**

DÉJDNIC, -Ă adj., s. m. și f. v. **dajnic.**

DÉJE s. f. v. **dejă.**

DEJEÁ s. f. v. **dejă.**

DEJECTÁ vb. I. T r a n z. (Livresc; complementul indică dejecții, reziduuri etc.) A evacua. *Din mijlocul noroaielor și al aluviunilor sordide pe care ...* [stihia apelor] *le va mai dejecta spre noi.* CONTEMP. 1975, nr. 1 496, 7/3. *Reziduuri dulci dejectate în ape de fabrica de zahăr alungă peștii la suprafață.* FLACĂRA, 1976, nr. 46, 13, cf. DEX², NDN.

– Prez. ind.: *dejectez.*

– De la **dejecție.**

DEJECTÁRE s. f. (Livresc) Acțiunea de a d e j e c t a și rezultatul ei; evacuare (a dejecțiilor, a reziduurilor etc.). Cf. DEX², NDN.

– Pl.: *dejectări.*

– V. **dejecta.**

DEJECTÁT[1] s. n. (Livresc) Dejecție (1). Cf. MDA.
– V. **dejecta**.

DEJECTÁT[2], -Ă adj. (Livresc; despre dejecții, reziduuri etc.) Evacuat. Cf. MDA.
– Pl.: *dejectați, -te.*
– V. **dejecta**.

DEJÉCȚIE s. f. **1.** (De obicei la pl.) Evacuare a excrețiilor din organism, în special, a materiilor fecale; (concretizat) materii fecale evacuate; scaun (**I 2**); excremente; (livresc) dejectat[1]. Cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU. *Au găsit în dejecțiunile holericilor ... între alți microbi, desigur nevătămători, un microb deosebit.* CONTEMPORANUL, V, 356, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU[2], RESMERIȚĂ, D., CADE. *Dejecțiunile animalului bolnav conțin mulți bacili.* ENC. AGR. I, 258, cf. SCRIBAN, D., ARGHEZI, T. C. 56. [Animalele] *elimină o cantitate mare de dejecții.* AGROTEHNICA, I, 16. *Dejecțiunile conțin materii organice și minerale, ele constituie un mediu foarte propice dezvoltării bacteriilor.* LTR[2], cf. DL, DM. *Luciul argintiu* [de pe frunzele unor plante] *probabil este cauzat de dejecțiunile semifluide ale insectelor.* FAUNA R. P. R. VIII$_1$, 40, cf. DN[2], M. D. ENC., DEX.

2. (Mai ales la pl.) Apă murdară provenită din industrii sau din gospodării, care degradează apele naturale în care se scurge. Cf. DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX. *Dejecțiile ... curgeau prin zone intens populate ale celui de-al doilea oraș ca mărime al României.* RL 2005, nr. 4 562.

3. (Geol.; în sintagma) *Con de dejecție* = formă de relief cu aspect de evantai, alcătuit din bolovănișuri, pietrișuri, nisip și argilă depozitate de torenți și râuri acolo unde se produce o schimbare de pantă; agestru. *Uneori materialele aluvionare sunt depuse ca imense conuri de dejecție.* ONCESCU, G. 95. *În constituția conului de dejecție intră materiale de dimensiuni diferite, de la bolovani ... până la pietriș, nisip și argilă, depuse amestecat.* LTR[2] V, 160, cf. DL. *Rețeaua hidrografică a acumulat pe seama piemonturilor ... vaste conuri de dejecție.* MG I, 160. *Depunerile le fac* [torenții] *sub forma conurilor de dejecție.* GEOLOGIA, 52, cf. DN[2], M. D. ENC., DEX.
– Pl.: *dejecții.* – Și: **dejecțiúne,** (învechit) **dijécție** (PROT. – POP., N. D.) s. f.
– Din fr. **déjection,** lat. **dejectio, -onis.**

DEJECȚIÚNE s. f. v. **dejecție.**

DEJÉNE s. f. v. **dejun.**

DEJÉR s. n., s. m. **1.** S. n. (Mold.) Ciubăr (mic). Cf. DAMÉ, T. 82, PAMFILE, I. C. 222, PASCU, S. 84, ȘĂINEANU, D. U., LEXIC REG. 60.

2. S. m. (Prin vestul Transilv. și prin vestul Maram.) Dogar. Cf. MDA, ALR I 1 836/295, 302, 333, 335.
– Pl.: (**1**) *dejere,* (**2**) *dejeri.* – Și: **dejăr** s.n. LEXIC REG. 60.
– **Dejă** + suf. *-er.*

DEJGHEBÁ vb. I. T r a n z. (Rar; complementul indică lichide) A scoate din jgheab. (F i g.) *Știu că bâta de aramă Vine viața să-mi dejghebe.* LESNEA, VERS. 122.
– Prez. ind.: *dejghéb.*
– Pref. *de-* + [în]**jgheba.**

DEJGHEBÁT, -Ă adj. (Rar; despre lichide) Revărsat din jgheab; f i g . dezlănțuit. *Apele ... Mureșului se mohorăsc, în acele cumplite zile din noemvrie 1784, cu sângele ce varsă fără preget deșghiabata mânie a iobăgimei turbate.* ODOBESCU, S. III, 534, cf. DM.
– Pl.: *dejghebați, -te.* – Și: **deșghiabát, -ă** adj.
– V. **dejgheba.**

DEJGHÉȚ s. n. v. **dezgheț.**

DEJGHEȚÁ vb. I v. **dezgheța.**

DEJGHEȚÁT, -Ă adj. v. **dezghețat.**

DEJGHEȚĂTÓR, -OÁRE adj. v. **dezghețător.**

DEJGHEUCÁ vb. I v. **dezghioca.**

DEJGHEURÁ vb. I v. **dezgheura.**

DEJGHÍN s. n. v. **dezghin.**

DEJGHINÁ vb. I v. **dezbina.**

DEJGHINÁRE s. f. v. **dezbinare[1].**

DEJGHINÁT, -Ă adj., s. m. și f. v. **dezbinat.**

DEJGHINĂTÓR, -OÁRE adj. v. **dezbinător.**

DEJGHIOCÁ vb. I v. **dezghioca.**

DEJGHIORÁ vb. I v. **dezgheura.**

DEJGIUGÁ vb. I v. **dejuga.**

DEJÍNE subst. v. **dejun.**

DEJIVRÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică suprafețe jivrate) A dezgheța. Cf. M. D. ENC., DEX, DN[3].
– Prez. ind.: *dejivrez.* – Și: (rar) **degivrá** vb. I. DEX, DN[3].
– Din fr. **dégivrer.**

DEJIVRÁJ s. n. (Rar) Dejivrare. Cf. DN[3], MDA.
– Pl.: *dejivraje.* – Și: **degivráj** s. n. DN[3].
– Din fr. **dégivrage.**

DEJIVRÁRE s. f. Acțiunea de a d e j i v r a și rezultatul ei; (rar) dejivraj. Cf. LTR[2], SFC IV, 318, DEX, M. D. ENC., DN[3]. *Aeroportul a fost închis, frigul împiedicând dejivrarea avioanelor.* RL 2006, nr. 4 827.
– Pl.: *dejivrări.* – Și: (rar) **degivráre** s. f. DEX, DN[3].
– V. **dejivra.**

DEJIVRÓR s. n. Dispozitiv care previne sau înlătură jivrajul. Cf. LTR[2], DER, M. D. ENC., DEX, DN[3].
– Pl.: *dejivroare.* – Și: (rar) **degivrór** s. n. DEX, DN[3].
– Din fr. **dégivreur.**

DEJMÁR s. m. v. **dijmar.**

DÉJMĂ s. f. v. **dijmă.**

DEJMĂLÍ vb. IV v. **dijmăli.**

DEJMUÍ vb. IV v. **dijmui.**

DEJMUÍRE s. f. v. **dijmuire.**

DEJMULÍȚĂ s. f. v. **dijmuliță.**

DEJNĂDĂJDUÍT, -Ă adj. v. **deznădăjduit.**

DEJNÍ vb. IV. T r a n z. (Prin nord-vestul Transilv.; complementul indică scroafe) A supune la montă în vederea reproducerii; a monta[1]; a vieri (1). Cf. ALR I 1 143/333, 337, 341.
– Prez. ind.: *dejnesc.* – Și: **dijní** vb. IV. ALR I 1 143/333, 341.
– Et. nec.

DEJOJÁRE s. f. Manevră în timpul decolării unui hidroavion, prin care acesta este ridicat cu coca deasupra valurilor pentru a micșora rezistența la înaintare. *Pentru dejojare se trage inițial manșa, până când hidroavionul capătă viteză, după care e basculat înainte și e așezat pe redan.* LTR[2], cf. DER, DN[2], SFC IV, 311, M. D. ENC.
– Pl.: *dejojări.*
– După fr. **déjaugeage.**

DEJÓNE s. f. v. **dejun.**

DEJOSÍ vb. IV. T r a n z. și r e f l. (Învechit și regional) A (se) umili, a (se) înjosi, a (se) dezonora, a (se) degrada (1). *Desosescu-mă.* ANON. CAR. *Măritându-să au călcat leagile și s-au dejosit cu totul.* BUZNEA, P. V. 17/18. *Cu această condițiune mitropolitul românilor era dejosit la gradul unui protopop în raport cu episcopul său.* BARIȚIU, P. A. I, 140. *Știința ... are scopul ei chiar în sine ... și nu se dejosește singură numai la o simplă pârghie a praxei.* EMINESCU, O. XIV, 216, cf. BARCIANU. *Demnitatea palatului regal a fost dejosită de-o aventurieră orgolioasă și necinstită.* LUC. II, 225, cf. ALEXI, W., GR. S. I, 136, SFC II, 63.
– Prez. ind.: *dejosesc.* – Și: **desosí, desoși** (GR. S. I, 136) vb. IV.
– Pref. *de-* + [în]**josi.**

DEJOSÍRE s. f. (Învechit și regional) Acțiunea de a (s e) d e j o s i și rezultatul ei; umilire, dezonoare. *Sculați, că nu se cuvine una ca aceasta. E rușine, e dejosire.* F (1870), 196. *Înaintea războiului ... Napoleon propusese cabinetului austriac o politică într-adevăr înspăimântătoare prin dejosirea ei.* EMINESCU, O. IX, 156, cf. ALEXI, W.
– Pl.: *dejosiri.*
– V. **dejosi.**

DEJOSÍT, -Ă adj. (Învechit și regional) Umilit, degradat, dezonorat. Cf. ALEXI, W., MDA.
– Pl.: *dejosiți, -te.*
– V. **dejosi.**

DEJOSITÓR, -OÁRE adj. (Învechit) Care dejosește; umilitor, degradant. *Vedeau în acel concordat o umilire prea peste măsură dejositoare a suveranității statului față cu mitra (tiara) bisericească.* BARIȚIU, P. A. III, 3, cf. ALEXI, W.
– Pl.: *dejositori, -oare.*
– **Dejosi** + suf. *-tor.*

DEJT s. n. v. **deget.**

DEJUCÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică planuri, intrigi, uneltiri etc.) A face să nu se realizeze, a pune piedici, a zădărnici (2). Cf. NEGULICI. *Voise ... să desjoace încuibarea cenzurei în această țară.* BARIȚIU, P. A. I, 587. *Era negreșit de temut că adulatorii tuturor domnilor ... să nu caute ... să desjoace speranțele națiunei.* GHICA, C. E. II, 471. *Prin acest tractat am dejucat planul cel ambițios al superbului Albion.* FILIMON, O. II, 30. *Am voit să dejucăm intrigile conservatorilor.* ALECSANDRI, T. 1 705, cf. COSTINESCU, LM. *Să nu fi aflat acum în sine destulă cumpănire ... spre a desjuca intrigile mârșave care întunecă mințile.* ODOBESCU, S. III, 478. *M-am hotărât să-i dejoc rezistența.* CARAGIALE, O. II, 26, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU[2], TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Să dejucăm porcăria guvernului.* PAS, Z. IV, 85, cf. DL, DM, DN[2]. *Va izbuti să dejoace urzelile și calomniile lor.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 6, 19, cf. M. D. ENC. *Mai multe tentative de răpire ... fură dejucate.* FLACĂRA, 1975, nr. 45, 22, cf. DEX. *Un nou atentat împotriva prețedintelui Columbiei a fost dejucat.* RL 2004, nr. 4 492. ✦ (Complementul indică oameni) A împiedica să acționeze, să-și pună în aplicare planurile, intrigile, uneltirile etc. *Cantacuzino fu dejucat.* BOLINTINEANU, O. 252. *Învăța ... cum ... să dejoace pe vrăjmași.* CARAGIALE, O. IV, 47.
– Prez. ind.: *dejóc.* – Și: (învechit) **desjucá** vb. I.
– Pref. *de-* + **juca** (după fr. *déjouer*).

DEJUCÁRE s. f. Acțiunea de a d e j u c a și rezultatul ei; zădărnicire. Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.
– Pl.: *dejucări.*
– V. **dejuca.**

DEJUCÁT, -Ă adj. (Despre planuri, intrigi, uneltiri etc.) Care nu s-a realizat, zădărnicit. *Atentate dejucate* [Titlu]. RL 2005, nr. 4 761.
– Pl.: *dejucați, -te.*
– V. **dejuca.**

DEJUDECÁ vb. I v. **dezjudeca.**

DEJUDECÁRE s. f. v. **dezjudecare.**

DEJUGÁ vb. I. **1.** T r a n z. (Folosit și a b s o l.) (Complementul indică vite) A scoate din jug. [Cel cu un plug] *dejgiugă boii și-i legă la un gard, și el se culcă.* VARLAAM, C. 249. *Și deacă văzu pre muiare plângând, i să făcu milă de dânsa și abătu și dezjugă boii.* C. POP. I, 157, cf. VALIAN, V. *Când ajunse-n bătătură ș-începu a desjuga, ... Mă deșteptai.* PANN, Ș. I, 15/17, cf. POLIZU. *Desjugară vitele.* PELIMON, I. 161/15, cf. PONTBRIANT, D. *Digiugă boii.* ALECSANDRI, T. 1 536, cf. LM, CREANGĂ, O. 9, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Peste câtva timp dejugau* [caii] *în fața hanului.* LUC. VII, 101, cf. ȘĂINEANU[2], TDRG. *Dejugă boii și pășesc rar.* LUNGIANU, CL. 81, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Un flăcău se apucase să dejuge.* REBREANU, R. I,

101. *Țăranii de pe moșiile boierești dezjugau boii.* COCEA, S. I, 256, cf. SCRIBAN, D. *Am dejugat vitele și le-am lăsat să pască.* ARGHEZI, S. VIII, 337. *Cărăușul își dejuga boii la adăpost.* C. PETRESCU, A. R. 7. *Am dejugat boii lângă spital și-am intrat.* STANCU, R. A. I, 21. *Femeia ... ajută bărbatului să dejuge.* VOICULESCU, P. I, 2. *Țăranul care ... mâna* [boii] *se opri și îi dejugă.* TUDORAN, P. 199, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Ei* [cai mocănești] *c-or desjuga, Boii c-or lăsa.* TEODORESCU, P. P. 454. *La un brad mare rotat Juncanii au desjugat.* SEVASTOS, C. 303. *Trei pogoane ți-am arat, Boii nu i-am dejugat.* MAT. FOLK. 135. *După ce dejugă boii și-i dă în ocol, ... se duce în casă.* ȘEZ. VII, 134, cf. ALR SN II h 338, A III 4, V 15. *Nu știu boii să-i dejug Ori la popa să mă duc?* FOLC. TRANSILV. II, 453. *Nici nu-njugă, nici dejugă, Numai boii și-i usucă.* FOLC. MOLD. I, 53. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Însoțitorii și-i dejuga ... de-a dreptul la masa noastră.* M. I. CARAGIALE, C. 57. *În fiecare ogradă a dejugat o „Dacie".* FLACĂRA, 1976, nr. 31, 16. ✧ Expr. **A dejuga boii de la car** = a termina, a se opri (**1**). Cf. ZANNE, P. V, 131. ✦ Fig. (Învechit) A dezrobi. *La 1093 Olaf 2-le sfântul degiugă pe Norveghia de sup Sfezia.* SĂULESCU, HR. I, 216/11.

2. Intranz. P. ext. A ajunge și a se stabili într-un loc; a se opri, a poposi (**1**). *E altă lume de când a dejugat Moș Martin aici.* VLAHUȚĂ, CL. 25. *Dar eu ce mă fac, cine mai dejugă la moara mea?* DELAVRANCEA, ap. CADE, cf. ȘĂINEANU[2], RESMERIȚĂ, D., DL, DM, DEX. *La rea moară am dejugat,* se spune când nu nimerim unde se cuvine. Cf. GHICA, S. 389, ZANNE, P. III, 240. ✧ Fig. *Din zioa acea, pare că nenorocirea desjugase la casa lor.* ISPIRESCU, ap. DDRF. *Aci* [în grădinița hotelului Dacia] *a dejugat drama și comedia; aci a zâmbit opereta și vodevilul.* KLOPȘTOCK, F. 99. ✧ Expr. (Regional) **A dejuga rău** (sau **la moara frântă**) = a nimeri la un om rău sau într-un moment nepotrivit. Cf. UDRESCU, GL. *Acuma n-ai ce-i face, ai luat-o, ai luat-o; dar fie vorba-ntre noi: ai dăjugat rău!* id. ib. **A dejuga la (un) noroc** = a merge la întâmplare. id. ib.

– Prez. ind.: *dejúg* și (regional) *dejughez* (A III 4). – Și: (învechit și popular) **dezjugá** (scris și: *desjuga*), (regional) **dăjugá,** (învechit, rar) **degiugá, dejgiugá, digiugá, dijugá** (LM) vb. I.

– Lat. **dijugare.** Cf. înjuga.

DEJUGÁRE s. f. Acțiunea de a dejuga și rezultatul ei; scoatere a boilor din jug. Cf. POLIZU, COSTINESCU, PONTBRIANT, D., DDRF, DL, DM, M. D. ENC., DEX. ✦ Fig. (Învechit) Dezrobire. *Pentru dejugarea sclavilor se oștesc în congres și afară de congres mai mulți bărbați cu inimă și cap.* RUS, I. III, 261/10, cf. PONTBRIANT, D.

– Pl.: *dejugări.* – Și: (învechit) **dezjugáre** (scris și: *desjugare* PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF) s. f.

– V. **dejuga.**

DEJUGÁT[1] s. n. Faptul de a dejuga. Cf. PONTBRIANT, D., LM, RESMERIȚĂ, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. ✦ P. ext. Timp de repaus, când se dejugă boii și se întrerupe lucrul. *Plugarii nu mai opresc decât ... când se face de-amiaza sau dejugatul.* PAMFILE, A. R. 55, cf. DL.

– Și: (învechit) **dezjugát** (PONTBRIANT, D., LM, RESMERIȚĂ, D.; scris și: *desjugat* PONTBRIANT, D., LM), **dijugát** (LM) s. n.

– V. **dejuga.**

DEJUGÁT[2]**, -Ă** adj. (Despre vite) Care este scos din jug; (despre care și căruțe) care are vitele scoase de la jug. Cf. PONTBRIANT, D., LM. *Care înjugate ori desjugate îl înconjurau.* MACEDONSKI, O. III, 68, cf. DDRF. *Ciobanul istorisea că a întâlnit pe drumul Călărașilor o căruță cu lețuri, dejugată.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 170, cf. RESMERIȚĂ, D. *Doi bouleni dejugați rontăie dintr-o mână de paie.* C. PETRESCU, S. 50. *Căruțe dejugate stau în drum.* BACOVIA, O. 214. *Boi dejugați dormitau, rumegând, lângă cară.* SADOVEANU, O. I, 126. *Aveau acolo carele și vitele dejugate.* CAMIL PETRESCU, O. II, 379. *Dormi pe punte ca într-o căruță dejugată în marginea drumului.* TUDORAN, P. 491, cf. M. D. ENC.

– Pl.: *dejugați, -te.* – Și: (învechit) **dezjugát, -ă** (scris și: *desjugat*), **dijugát, -ă** (LM) adj.

– V. **dejuga.**

DEJUGĂTÓR , -OÁRE s. m. și f., adj. **1.** S. m. și f., adj. (Învechit, rar) (Persoană) care dejugă (**1**). Cf. LM.

2. S. f. Loc de popas unde se dejugă (**1**) vitele, se deshamă caii etc. V. staniște (**1**). Cf. DDRF. *A împodobit o cruce simplă ... lângă un puț cu cumpănă, în preajma căruia a fost odată dejugătoarea vitelor.* SANDU-ALDEA, D. P. 36. *Noi, vrânșeni[i] aviam dijiugătoari.* DIACONU, VR. 98, cf. CADE, DL, DM, DEX. *Se circula după anumite rânduieli, cu «dejugători» la locuri precis stabilite.* BUTURĂ, EG. 184, cf. CHEST. V 49, ALR I 811/740, 760, 790.

– Pl.: *dejugători, -oare.* – Și: **desjugătór, -oáre** (LM) s. m. și f., adj., **dijiugătóare** s. f.

– **Dejuga** + suf. *-tor.*

DEJÚN s. n. **1.** (Și în sintagma *micul dejun*) Gustare de dimineață; timp al zilei când se servește această gustare. *Au urmat în curtea mitropoliei un dejene (gustare).* AR (1829), 17[1]/18. *S-au dat de preasfințitul mitropolit și o dejene.* ib. 41[1]/22. *După această țăremonie au urmat dejine în Palatul Mitropoliei.* ib. 33[1]/24. *S-a dat ... o dejone (mâncare înaintea prânzului).* CR (1829), 159[2]/12. *În Viena ... se servește ... unt proaspăt ca un munticel la dejun, opt mâncări la prânz ... și cină din destul.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 34, cf. NEGULICI. *Salada dejunului (gustării) se face ... cu ouă rescoapte.* MAN. SĂNĂT. 40/6. *După ce va face dejunul, bolnavul se duce ... spre a face dușe.* DESCR. APE 166/14, cf. POLIZU, GHICA, C. E. I, 22. *Uită să mănânce covrigul ce-l căpătase de dejun.* MUREȘANU, I. 13/29, cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, LM, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU[2], TDRG, CADE. *Mi-am luat micul dejun, iar la orele șase mă aflam la redacție.* STANCU, M. I. 7, cf. DL, DM, CONTRIBUȚII, II, 92, DEX. *Poți lua micul dejun, un ceai, cafea cu lapte.* FLACĂRA, 1975, nr. 42, 5. *O cameră dublă cu mic dejun inclus va costa 2,2 milioane lei.* RL 2005, nr. 4 694.

2. Masă principală care se ia cam la jumătatea zilei, prânz (**I 1**); (concretizat) ceea ce se pregătește sau se mănâncă la această masă; timp al zilei când se servește această masă. *S-a dat un dejone de 200 persoane.* CR (1833), 254[1]/13. *Clopotul ne cheamă la dejun.* GHICA, C. E. I, 21. *Auzeau sunetul clopoțelului ce anunța prânzul sau dejunul.* FILIMON, O. II, 18. *Tocmai îmi închipuiam ce plăcere aș ave, dacă ai fi cu mine să împărțești dejunul ist copios.* CONV. LIT. II, 109. *Sper ... că vei împărți cu plăcere dejunul nostru.* ALECSANDRI, O. P. 101. *Spune-i să-ți facă*

pentru dejun un paştet. ODOBESCU, S. III, 24. *A terminat dejunul şi a plătit socoteala.* CARAGIALE, O. II, 20. *Primul lor dejun „acasă la ei".* VLAHUŢĂ, D. 219. *După un dejun îmbielşugat cu prietenii ... va cânta.* CONTEMPORANUL, V, 325. *După dejun, pe urmă, la legiuita oară Se suie în careta ce-au tras de mult la scară.* I. NEGRUZZI, S. II, 52. *Grija lui ... fu să întrebe de dejun.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 41. *Îl vedea căutând ... cheia de la sertarul mesei, în care era închis dejunul.* SĂM. II, 195. *Dejunul ... l-am luat la părintele Palamon.* IBRĂILEANU, A. 129, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Venise cu Eugenia la dejun.* REBREANU, R. I, 172. *Pe masă, un dejun abia început.* CAMIL PETRESCU, T. I, 237. *Amândoi asistară, privind mulţi de indignare, cum dispărea dejunul, friptura, franzela.* BRĂESCU, O. A. I, 251. *La restaurante se servesc dejunuri franceze.* CĂLINESCU, I. C. 65, cf. DL, DM, DN[2], M. D. ENC. *A oferit, marţi, un dejun în onoarea oaspetelui.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 335.

– Pl.: *dejunuri* şi (învechit) *dejune* (POLIZU, PONTBRIANT, D.). – Şi: (învechit) **dejéne, dejóne** s. f., **dejíne** subst.

– Postverbal de la **dejuna.**

DEJUNÁ vb. I. I n t r a n z. **1.** (Învechit) A lua gustarea de dimineaţă. Cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI. *Îmbarcă-te pe nemâncate şi dejună zdravăn pe mare.* MAN. SĂNĂT. 214/7, cf. POLIZU. *Într-o dimineaţă ... se opreşte să dejune la mine.* GHICA, S. 429, cf. PROT. – POP., N. D., LM, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, CADE, DL, DM. ✧ T r a n z. *Să facă ... o primblare ... neostenitoare, apoi să dejune ceva.* NEP. VIND. 49/26. *Un milord englez şedea ... dejunind ceai şi sandvih.* GM (1852), 57[1]/46.

2. A lua masa la prânz (**I 1**), a prânzi (**1**). *Ajunserăm în Nancy ... unde ... dejunarăm.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 90. *Omul ... desjunează, prânzeşte, mistuieşte.* NEGULICI, E. I. 260/7. *Călătorii, grămădiţi în bufet, se grăbeau mai iute să dejuneze.* GHICA, C. E. II, 351. *Am venit să-ţi propunem să dejunăm împreună.* CONV. LIT. II, 341. *Te-aş îndemna ... să te cobori la mine la 11 1/2, să dejuni, să asculţi, pentru mistuire, ce am scris până acum.* ALECSANDRI, S. 147. *Mi-a promis negreşit să dejuneze aci cu noi.* CARAGIALE, O. II, 14. *Hai să dejunezi la mine azi.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 174. *Stai să dejunezi cu noi, nu-i aşa?* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 83, cf. ŞĂINEANU[2]. *Am dejunat apoi, şi într-un jeţ Am aţipit vreo câteva clipite.* ANGHEL – IOSIF, C. M. II, 20. *Fără să dejuneze, ieşi în stradă.* AGÎRBICEANU, S. P. 147, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *Spune-i coniţei ... că mâine mergem să dejunăm la ei.* REBREANU, R. I, 165. *Autorul planului experţilor ... a dejunat cu noi.* TITULESCU, D. 150. *Comisarul ... dejuna cu doi cunoscuţi ai săi.* MIRONESCU, S. 165. *Epitropul meu, magistrat sever, dejuna devreme.* BRĂESCU, O. A. II, 95, cf. SCRIBAN, D. *Dejunează; şi niciodată singur.* ARGHEZI, S. XX, 67. *Rătăci din loc în loc, dejună în neştire la Cina.* VINEA, L. II, 148, cf. DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX.

– Prez. ind.: *dejunez* şi (învechit) *dejún*; conjunct. şi: pers. 2 (învechit) *să dejuni,* pers. 3 *să dejune.* – Şi: (învechit) **dezjuná** (scris şi: *desjuna*) vb. I, **dejuni** vb. IV.

– Din fr. **déjeuner.**

DEJUNÁRE s. f. (Învechit) Acţiunea de a d e j u n a şi rezultatul ei. Cf. HELIADE, O. II, 270. *Spre dejunare se recomândă ... făină ... albă fiartă în lapte cu puţintel zahăr şi scorţişoară.* NEP. VIND. 49/26, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. ✧ *Sală de dejunare* = încăpere în care se serveşte dejunul (**2**). *Invită pe toţi oaspeţi[i] să se adune în sala de dejunare.* DESCR. APE 166/12.

– V. **dejuna.**

DEJUNÁT[1] s. n. (Învechit; rar) Faptul de a d e j u n a. Cf. PONTBRIANT, D., LM.

– V. **dejuna.**

DEJUNÁT[2]**, -Ă** adj. (Învechit, rar; despre oameni) Care a dejunat. Cf. PONTBRIANT, D., LM.

– Pl.: *dejunaţi, -te.*

– V. **dejuna.**

DEJUNĂTÓR, -OÁRE s. m. şi f., adj. (Învechit, rar) (Persoană) care dejunează (**1**). Cf. LM.

– Pl.: *dejunători, -oare.*

– **Dejuna** + suf. *-tor.*

DEJUNCŢIÚNE s. f. v. **disjuncţie.**

DEJUNÍ vb. IV v. **dejuna.**

DEJÚNŢIU adj. (Învechit, rar) Disjunctiv. Cf. STAMATI, D. 55, SFC IV, 96.

– Pronunţat: *-ţiu.*

– Cf. lat. d i s j u n c t i o.

DEJÚR adj. (Învechit, rar) Care efectuează serviciul în timpul zilei; de zi. *Am întrat într-o cameră mare, unde păzea la uşa cabinetului Kesarului un dejur şambelan, iară acesta era tot ghenăral.* VĂCĂRESCUL, I. II, 16[r]/10, cf. STAMATI, D., ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 433.

– Cf. fr. j o u r.

DEJURÁ vb. I. T r a n z. (Învechit, rar) A depune un jurământ; a jura. Cf. LM.

– Prez. ind.: *dejúr.*

– Din lat. **dejurare.**

DEJURAŢIÚNE s. f. (Învechit, rar) Jurământ. Cf. LM.

– Pl.: *dejuraţiuni.*

– Din. lat. **dejeratio, -onis.**

DEJURĂTÓR s. m. (Învechit, rar) Persoană care încalcă un jurământ, o convenţie etc. *Tânărul Vladislau ... călcă tractatul şi înnoi răsboiul în contra lui Murat, ... carele legând tractatul de steaguri şi chemând urgia lui D[umne]zeu asupra degiurătoriului, ... sfărâmă armia creştină.* SĂULESCU, HR. I, 148/8.

– Pl.: *dejurători.* – Şi: (învechit) **degiurătór** s. m.

– Pref. *de-* + **jurător.**

DE JÚRE loc. adv. (Jur.; în opoziţie cu d e f a c t o) De drept; legal din punct de vedere juridic, potrivit legii. *Statele, ca personalităţi politice, sunt egale „de jure" şi deosebirea „de facto" stă numai în puterea pe care o dezvoltă într-o stare nejuridică şi anormală de lucruri, adică în război.* EMINESCU, O. X, 47, cf. L. ROM. 1975, 176, DN[3].

– Scris şi: *de iure* NDN. – Pronunţat: *iu-.*

– Loc. lat.

DEJÚRNA adj. invar. v. **dejurnă.**

DEJÚRNĂ adj. invar. (Astăzi rar; și substantivat) (Persoană) care este de serviciu (pe timp de o zi). *Și umblând așea pe lângă bolnița lavrei, m-am împrietenit cu un ofițeriu carele era dejurnii în zioa aceea în arsenal.* CHIRIAC, 60. *Acel ce era dejurne, zice că nu-i de trecut.* BELDIMAN, E. 38/26. *Atunci eu poruncii ofițerului dejurna de trimise vro câțiva soldați cu dânsa.* GORJAN, H. IV, 79/3. *Împlinitoru datoriilor de dejurno, ștab-ofițer ... scrise dejurstvei următoarele:* [...] (a. 1837). DOC. EC. 692. *Împlinitoru datorii[i] de dejurnoi ștab-ofițir, maior Popescu* (a. 1844). ib. 827. *Slujba celui dejurna, în privința eczactității și a nelipsirii, întru toate se va asemăna cu îndatoririle slujbei de caraulă.* CONDICA, O. 26/5, cf. JAHRESBER. II, 202. *Iată și căpitanul dejurnă.* SLAVICI, O. I, 315. *Aștepta cu nerăbdare să-i vie rândul să fie dejurnă pe cazarmă.* BACALBAȘA, S. A. I, 79, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU[2], TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Era în această zi ofițer dejurnă pe cazarmă.* CAMIL PETRESCU, O. II, 245, cf. DL, DM, DEX. ✧ (Adverbial) *Un om al poliției, care doarme dejurna pe o laviță, sare buimac.* CARAGIALE, O. III, 44.

– Și: (învechit) **dejúrnii, dejúrna, dejúrne, dejúrno, dejúrnoi** adj. invar.

– Din rus. **дежурный.**

DEJÚRNE adj. invar. v. **dejurnă.**

DEJÚRNII adj. invar. v. **dejurnă.**

DEJÚRNO adj. invar. v. **dejurnă.**

DEJÚRNOI adj. invar. v. **dejurnă.**

DEJURSTFAȘI subst. (Învechit, rar) „Arest militar". PR. DRAM. 498.

– Accentul necunoscut.

– **Dejurstfă** + suf. *-aș.*

DEJÚRSTFĂ s. f. v. **dejurstvă.**

DEJÚRSTVĂ s. f. (Învechit) **1.** (Mil.) Corp de gardă; comandament militar. *Știa soldații legionarilor lui Traian ... ce este ... dejărstva?* HELIADE, O. II, 322. *Înfățoșând documenturi, ... după cercetare ce s-au făcut prin visterie, le-au întors dejurstvii miliții prin canalul secritariului statului.* BULETIN, F. (1833), 178[1]/6. *Aflându-să în dejurstva palatului, ... va cere trebuința în vreun feliu de lămurire.* AR (1834), 254[1]/8. *Banii să vor slobozi totdauna ... de-a dreptul de la dejurstvă după adeverințele care vor înfățișa de la comandiri.* BULETIN, G. (1840), 38[1]/26. *Este rugată cinstita dejurstvă să poruncească dumnealor comandiri ai graniților să privigheze* (a. 1844). DOC. EC. 823. *Am găsit pe Alexandrescu tot la djurstvă.* GHICA, S. 663. *Mă duc ... la dejurstvă la minister să-mi facă ordinul.* LĂCUSTEANU, A. 148, cf. ȘĂINEANU[2], CADE, SCRIBAN, D. *El nu mai conta propriu-zis la pompieri, ci la depozitul de arme stricate și la atelierele dejurstfei.* CAMIL PETRESCU, O. II, 227, cf. DL, DM.

2. Încăpere în care lucrau dregătorii militari; cancelaria unei dregătorii militare; dezină. Cf. STAMATI, D.

– Pl.: *dejurstve.* – Și: **dejúrstfă, dejărstvă, dijúrstvă, djúrstvă** s. f.

– Din rus. **дежурство.**

DEJÚȚĂ s. f. (Regional) Găleată (Voivozi – Marghita). Cf. ALR II/I MN 145, 3 922/325.

– Pl.: *dejuțe.*

– **Dejă** + suf. *-uță.*

DELABIALIZÁRE s. f. Schimbare fonetică prin care un sunet dintr-un cuvânt își pierde caracterul labial. *Tendința de a elimina, în anumite condiții, apendicele labiovelar al oclusivei prepalatale apare, în latină, încă din epoca preistorică a limbii ... Este un fenomen de delabializare, o asimilație produsă în vocala palatală următoare.* ROSETTI, I. L. R. I, 96, cf. NDN.

– Pl.: *delabializări.*

– Pref. *de-* + **labializare.**

DELABORÁ vb. I. T r a n z. (Mil.) (Complementul indică instalații, mașini, muniții, nave etc.) A demonta pentru că a devenit inutilizabil sau periculos. Cf. DN[2], DEX.

– Prez. ind.: *delaborez.*

– Cf. e l a b o r a.

DELABORÁRE s. f. (Mil.) Acțiunea de a d e l a b o r a și rezultatul ei; dezmembrare. *Delaborarea muniției prin aburi, apă caldă sau mijloace mecanice.* LEG. EC. PL. 287. *Delaborarea e urmată de triaj, care se face în vederea valorificării resturilor recuperate.* LTR[2], cf. DEX[2].

– Pl.: *delaborări.*

– V. **delabora.**

DELABRÁ vb. I. T r a n z. și r e f l. (Franțuzism) A (se) deteriora, a (se) ruina, a (se) strica. *Să n-așteptăm de la un instrument descordat din ale timpului sau delabrat or stricat de trântiturile neomenoase și profanatoare ale barbarilor ... sonurile juste.* HELIADE, O. II, 377, cf. ALEXI, W., CADE, DN[2], DEX.

– Prez. ind.: *delabrez.*

– Din fr. **délabrer.**

DELABRÁRE s. f. (Franțuzism) Acțiunea de a (s e) d e l a b r a și rezultatul ei; deteriorare, ruinare, stricare. Cf. ALEXI, W., CADE. ✧ F i g. *Un rău și mai mare este zdruncinul moral, delabrarea aparatului intelectual.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 380.

– Pl.: *delabrări.*

– V. **delabra.**

DELABRÁT, -Ă adj. (Franțuzism) Care este deteriorat, ruinat, stricat. Cf. ALEXI, W. *Ordinul Ministerului Culturii ... ca și, mai ales, convenția din 17. 05. 1991, ... au dus finalmente la consolidarea, modernizarea și restaurarea pe spezele exclusive ale Uniunii* [Compozitorilor], *a clădirilor delabrate.* RL 2006, nr. 4 959.

– Pl.: *delabrați, -te.*

– V. **delabra.**

DELAIÁ vb. I v. **delei.**

DELAIÉRE s. f. Acțiunea de a d e l a i a și rezultatul ei. Cf. LTR[2]. *Delaierea e folosită, de exemplu, în fabricația cimentului.* ib., cf. SFC IV, 318.

– Pl.: *delaieri.*

– V. **delaia.**

DELAIÓR s. n. Instalație în care se efectuează delaierea. Cf. LTR[2]. *Alimentarea delaiorului ... se face cu vagonete de cale ferată industrială, prin basculare, în același timp cu introducerea apei.* ib.
– Pl.: *delaioare.*
– De la **deiaia.**

DELAOLÁLTĂ adv. (Învechit, astăzi rar) Împreună. *Înțelepciunea cu care acest artist disparte delaoloaltă rolele sale ... și priceperea de-a se masca ... această înțelepciune era prea eminentă de-a nu deveni fructiferă.* EMINESCU, O. XIV, 275, cf. DEX.
– Pronunțat : *-la-o-.*
– **De**[1] + **laolaltă.**

DELAPIDÁ vb. I. T r a n z. **1.** (Complementul indică bani sau alte bunuri) A sustrage, a fura (din avutul statului). Cf. PONTBRIANT, D. *Mărturisește că ar voi să aibă prilej de a delapida 4 000 galbeni.* CONTEMPORANUL, IV, 475, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU[2], RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D., DL, DM, DN[2], M. D. ENC. *Fosta gestionară ... delapidase ... 800 000 lei.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 196, cf. DEX. *A delapidat suma de 37 000 de lei.* FLACĂRA, 1977, nr. 1, 18. (R e f l. p a s.) *Finanțele se dilapidează supt controlul sobolului.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 59. ✧ F i g. *La urma urmei nici n-avea nevoie de concursul meu. Putuse deci să dilapideze contribuția mea.* SADOVEANU, O. XII, 646.
2. (În dicționare) A cheltui fără măsură, a risipi. Cf. PONTBRIANT, D., ȘĂINEANU[2], SCRIBAN, D.
– Prez. ind.: *delapidez.* – Și: (rar) **dilapidá,** (învechit, rar) **dilăpidá** (PONTBRIANT, D.) vb. I.
– Din fr. **dilapider.**

DELAPIDÁRE s. f. Acțiunea de a d e l a p i d a și rezultatul ei; sustragere de bani sau de bunuri din avutul statului; (învechit) delapidație (1); (învechit, rar) defraudare Cf. PONTBRIANT, D., LM. *Fusese dat în judecată ... sub grava acuzare de „delapidare de bani publici".* MAIORESCU, D. II, 42. *Condamnat de justiție pentru ... colosale delapidări.* CARAGIALE, O. II, 187, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Ridicat la rangul de clucer, el ceti dovezile de dilapidare în procesul ... care fu intentat lui Constantin Șerban Clucerul.* IORGA, L. I, 152, cf. RESMERIȚĂ, D., COD. PEN. R. P. R. 277. *Delapidarea fondurilor alocate de stat unităților sale economice.* LEG. EC. PL. 540. *Sunt nevoit ... să cer să fii arestat pentru delapidare de bani publici.* STANCU, D. 398, cf. DL, DM. *Delapidarea constă în însușirea, folosirea sau traficarea de către un funcționar, în interesul său ori pentru altul, de bani, valori sau vreun alt bun din avutul obștesc, pe care le gestionează ori administrează.* PR. DREPT, 637, cf. DER, DN[2], M. D. ENC. *Este reținut de către organele de cercetare ... pentru delapidarea unor piese radio.* FLACĂRA, 1975, nr. 48, 5, cf. DEX. *Era complice la delapidare.* RL 1976, nr. 9 747. *S-a reținut o delapidare de 115 334,50 lei.* FLACĂRA, 1976, nr. 35, 21, cf. D. MAN. *S-a dispus trimiterea în judecată ... a ex-directoarei ..., acuzată de luare de mită și complicitate la delapidare.* RL 2005, nr. 4 503.
– Pl.: *delapidări.* – Și: (rar) **dilapidáre** s. f.
– V. **delapida.**

DELAPIDÁT, -Ă adj. (Despre bani sau alte bunuri) Care este sustras, furat din avutul statului. Cf. PONTBRIANT, D., LM, DDRF, ALEXI, W. *La cât se ridică suma delapidată?* CAMIL PETRESCU, T. I, 272.
– Pl.: *delapidați, -te.* – Și: (învechit, rar) **dilapidát, -ă** (LM, DDRF), **dilăpidát, -ă** (PONTBRIANT, D.) adj.
– V. **delapida.**

DELAPIDATÓR, -OÁRE s. m. și f. Persoană care delapidează (1); (învechit, rar) defraudant. Cf. PONTBRIANT, D., LM. *Delapidatorii de bani publici ... să fie de acum înainte judecați de tribunalele ordinare.* MAIORESCU, D. I, 207. *Când un om însărcinat să mânuiască banii publici ia din acei bani și-i întrebuințează pentru nevoile sale particulare, se numește delapidator.* CARAGIALE, O. V, 282. *Își regăsi, ca printr-o magică incantațiune, vechile daruri de contrabandist și delapidator.* EFTIMIU, N. 132, cf. DL, DM. *Aveți ... delapidatori, infractori de drept comun.* BARBU, I. I, 102, cf. DN[2], M. D. ENC., DEX.
– Pl.: *delapidatori, -oare.* – Și: (învechit, rar) **dilapidatór, -oáre** (LM), **dilăpidătór, -oáre** (PONTBRIANT, D.) s. m. și f.
– Din fr. **dilapidateur.**

DELAPIDÁȚIE s. f. (În dicționarele din trecut) **1.** Delapidare. Cf. ALEXI, W.
2. Cheltuială fără măsură, risipă. Cf. PROT. – POP., N. D., LM.
– Pl.: *delapidații.* – Și: (învechit, rar) **delapidațiúne** (ALEXI, W.), **dilapidáție** (PROT. – POP., N. D.), **dilapidațiúne** (LM) s. f.
– Din fr. **délapidation.**

DELAPIDAȚIÚNE s. f. v. **delapidație.**

DELÁR s. m. (Învechit, rar) Arhivar. Cf. TDRG, MDA.
– Pl.: *delari.*
– **Delă**[1] + suf. *-ar.*

DELARVIZÁRE s. f. (Rar) Distrugere sau prevenire a dezvoltării stadiilor larvare ale unor insecte. *O acțiune eficace ... trebuie să se axeze și pe combaterea insectei în stadiul larvar prin diferite măsuri de delarvizare.* D. MED. I, 416, cf. NDN.
– Pl.: *delarvizări.*
– Pref. *de-* + **larvă** + suf. *-iza.*

DELATÓR, -OÁRE s. m. și f. (Livresc) Persoană care face o delațiune; denunțător, pârâtor (2). *Satiristul de școală infernală ... joacă rolul de delator, de sicofant.* HELIADE, O. II, 86, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., LM, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU[2], RESMERIȚĂ, D., CADE. *Am scăpat de lăcomia delatorilor.* LOVINESCU, C. IV, 63, cf. SCRIBAN, D. *Le făcea mici servicii de delator ... dar n-a izbutit.* VINEA, L. I, 405, cf. DL. *Se fereau de el, bănuindu-l delator.* POPOVICI, SE. 80, cf. DM. *Nu lipsea smeritul Macarie ... cu fața lui smeadă de delator.* BARBU, PRINC. 140, cf. DN[2]. *Delatorii o acuzau de multe crime.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 1, 58, cf. M. D. ENC., DEX. *Lumea nu este însă formată numai din ticăloși, impostori, delatori, așa cum apare din unele scrieri ale dvs.* FLACĂRA, 1976, nr. 21, 9.
– Pl.: *delatori, -oare.*
– Din fr. **délateur,** lat. **delator.**

DELÁȚIE s. f. v. **delațiune.**

DELAȚIÚNE s. f. (Livresc) Denunț. *Turbarea lui în delație îl împinse până la infamia caracterului de delator.* HELIADE, O. II, 91, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., LM, BARCIANU. *Scrisoarea particulară ... a smuls-o unei personalități din Paris prin mijloace de delațiune calomnioasă.* SĂM. II, 766, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU[2], RESMERIȚĂ, D., CADE. *Această încurajare legală a delațiunii devine unul din cei mai grozavi factori de perturbare a vieții antice.* LOVINESCU, C. IV, 72. *Burbonii făceau un pendant monstruos al revoluției ..., ridicând spionajul și delațiunea la rangul de dogme de stat.* SADOVEANU, O. IX, 522, cf. SCRIBAN, D. *Vorbi Hagienuș tremurându-și fălcile de plăcerea delațiunii.* CĂLINESCU, B. I. 13. *Se ocupa cu delațiunile.* STANCU, R. A. I, 305, cf. DL, DM, DN[2], M. D. ENC. *Lașitatea disimulată sau pasivitatea programatică ... sunt tot atât de nocive ca și necinstea și delațiunea.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 13, cf. DEX. *Fiind înzestrat de Dumnezeu cu mult talent, nu numai cu reflexul presupus al delațiunii crâncene ... are toate atuurile să producă un bestseller al literaturii române de azi.* RL 2005, nr. 4 624.

– Pronunțat: *-ți-u-.* – Pl.: *delațiuni.* – Și: (învechit) **delație** s. f.

– Din fr. **délation,** lat. **delatio, -onis.**

DELAVÁRIE s. f. v. **delaware.**

DELAWÁRE s. f. Soi de viță hibridă cu boabele mici, sferice, roz sau albe. Cf. POTLOG, D. A., LEXIC REG. 35.

– Și: (regional) **delavárie** s. f. LEXIC REG. 35.

– Din engl. **delaware.**

DÉLĂ[1] s. f. **1.** (Învechit) Dosar (cu acte referitoare la o anumită problemă). *Delă însemnează în slavonește lucrare sau act.* HELIADE, O. II, 345. [Cinovnicii] *va luoa acele bileturi la dânșii și le vor păstra în delă* (a. 1832). DOC. EC. 499. *Delile vechi să se de formarisite la arhivă.* BULETIN, F. (1833), 62[2]/21. *Unde-s vremile acelea pă când odihnit șădeai, Fără pravilă și dele, toate ți le isprăveai?* PR. DRAM. 105. *Aceste înscrisuri ... să alăturează la delă.* REGUL. ORG. MOLD. VIII, 29/13. *Au cerut de la acel Divan dela pricinii* (a. 1839). URICARIUL, V, 10/28, cf. VALIAN, V. *Toate hotărârile acei comisii se vor trimite la revizia sfatului, dinpreună cu delele în original și copii adeverite, dupe formularul cinului aflat subt judecată.* CONDICA, O. 105/10, cf. STAMATI, D. *Nu se încurca în dele, în condici, în drit real și personal și în toate fleacurile.* ROM. LIT. 310[2]/9, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Ceteam din scoarță-n scoarță Delele câte găseam.* CONV. LIT. I, 24. *Ciocoi[ul] ... hrăpitor, ... molie de dulapuri cu dele afumate.* ALECSANDRI, T. I 344, cf. LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU[2], TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, BRĂESCU, M. B. 64, SCRIBAN, D., DL, DM, SCL 1959, 405. ✧ Expr. **A pune (ceva) la delă** = a da uitării, a pune la dosar. *Țarina se temu și puse planul la delă.* BOLLIAC, ap. DDRF, cf. ZANNE, P. V, 264.

2. (Învechit) Acțiune judiciară, proces (**I 1**). *Pricina ... a luat sfârșit, ... închizându-să dela, triimețându-să și răvizie Divanului domnesc* (a. 1836). IORGA, S. D. XXI, 228. *Osebită socotință după hodul delei.* NEGRUZZI, S. I, 304. *Dela lui moș Neculce defel nu era încurcată.* TDRG, cf. CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, SCL 1959, 405.

3. (Regional; la pl.) Treburi, afaceri. Cf. CONTRIBUȚII, III, 80, I. CR. II, 134, com. din STRAJA – VICOVU DE SUS, LEXIC REG. II, 110. ✧ Expr. **A da** (sau **a intra**) **într-o** (ori **în**) **delă** = a o păți, a da de dracul. Cf. I. CR. VII, 51, ZANNE, P. V, 264. **A pune la delă** = a da uitării. *Țarina se temu și puse planul la delă.* ZANNE, P. V, 264. ✦ Spec. (Regional) Ceartă, discuție (Cuza Vodă – Negrești). Cf. BUL. FIL. VII–VIII, 233. ✦ (Regional) Secret. Com. din STRAJA – VICOVU DE SUS.

– Pl.: *dele.* – Și: **dílă** (BL XI, 89) s. f.

– Din rus. **дело.**

DÉLĂ[2] s.f. v. **dealã**[1].

DELĂBĂZÁT, -Ă adj. v. **dăbălăzat.**

DELĂSÁ vb. I. **1.** Tranz. (Învechit) A părăsi (**1**). *Nu vrui să mai pasc turma, și delăsând toiagul Fugii din a mea țară.* HELIADE, O. I, 309, cf. NEGULICI. *Plângeți pe acela ce lumea o delasă.* R. IONESCU, C. 28/4, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Câte inime râzânde, Dar pe câte suspinânde Le delasă-ncetinel.* EMINESCU, O. I, 14. *Acum e și momentul când juna parizină Delasă-n grab palatul principelui de Vest.* MACEDONSKI, O. I, 243, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU[2], RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL.

2. Refl. A dovedi nepăsare, neglijență, față de o muncă începută, a abandona o treabă începută; a neglija, a părăsi (**3**). Cf. DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX.

– Prez. ind.: *delás.*

– Din fr. **délaisser.**

DELĂSÁBIL, -Ă adj. (Învechit, rar) Care poate fi părăsit sau neglijat. Cf. LM.

– Pl.: *delăsabili, -e.*

– **Delăsa** + suf. *-bil.*

DELĂSÁRE s. f. Faptul de a (se) delăsa.

1. (Învechit) Cf. delăsa (**1**). Cf. HELIADE, O. II, 357, PONTBRIANT, D., LM. *Este interesant de constatat că nici după delăsarea Daciei în prada lor, goții nu-și părăsesc așezările de pe țărmurile Mării Negre.* XENOPOL, I. R. II, 11, cf. RESMERIȚĂ, D.

2. Atitudine de omitere din centrul atenției, al interesului, al preocupărilor; abandonare a unor treburi începute; neglijare, părăsire (**3**). Cf. delăsa (**2**). *Pacea nu înseamnă odihnă, nu înseamnă delăsare.* TITULESCU, D. 288. *Era o delăsare, o distrămare de gânduri, o istovire generală, în pasul rar și mare, greu ... al pompierului.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 59. *Oltul străbate lumea, viața lui semănând ... cu a unui om care își trăiește destinul în mod patetic, cu izbucniri frenetice și delăsări cumplite.* BOGZA, C. O. 143. *Două tractoare, ruginate parcă de atâta sărăcie și delăsare, zăceau alături sub o prelată unsuroasă.* GALAN, B. I, 52, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Ajungem la concluzia că delăsarea factorilor responsabili de la I.A.S. Râșnov a privat unitatea ... de aproape o jumătate de milion de lei.* FLACĂRA, 1977, nr. 5, 7. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Se așternea și peste vagile lor dorințe o netămăduită delăsare.* C. PETRESCU, A. R. 88. ✦ (Jur.) Renunțare (la o acțiune începută, la un drept). *Renunțarea*

tacită rezultă dintr-un fapt care presupune delăsarea dreptului câştigat. HAMANGIU, C. C. 466.
– Pl.: *delăsări.*
– V. **delăsa.**

DELĂSÁT, -Ă adj. **1.** (Învechit) Care este părăsit (**1**), lăsat în părăsire (**1**). Cf. PONTBRIANT, D., LM. *Tânăra delăsată stă şi în avere tot aşa de binişor ca şi-n vârstă.* CARAGIALE, O. II, 123.
2. Lăsat la o parte, omis din centrul atenţiei, al interesului, al preocupărilor; abandonat, neglijat, părăsit (**3**). *Tracţiunea animală este cu totul delăsată şi demodată.* MIRONESCU, S. 86. ✦ (Jur.) La care s-a renunţat. *Instanţele începute şi delăsate se vor prescrie, în lipsă de cerere de preemţiune prin 30 de ani.* HAMANGIU, C. C. 478.
– Pl.: *delăsaţi, -te.*
– V. **delăsa.**

DELĂSĂTÓR, -OÁRE adj., s. m. şi f. (Persoană) care se delasă (**2**); indolent, lăsător, neglijent (**1**), (învechit) negrijitor. Cf. LM, DEX[2].
– Pl: *delăsători, -oare.* – Şi: (învechit) **delăsătóriu, -ie** adj., s. m. şi f. LM.
– **Delăsa** + suf. *-tor.*

DELĂSĂTÓRIU, -IE adj., s. m. şi f. v. **delăsător.**

DELĂTURÁ vb. I. T r a n z. (Învechit şi regional) A înlătura; a neglija. *Greutăţile ... erau numeroase şi mari; se căutau mijloace eficace spre a le delătura.* BARIŢIU, P. A. I, 74. *O imputaţiune ce nu se poate delătura.* ODOBESCU, S. III, 378. *A delătura pericolele.* MARIAN, NA. 67, cf. GHEŢIE, R. M., BARCIANU. *N-ar delătura cu temei identitatea numelor familiare.* SBIERA, F. S. 27. *Confuzia noastră politică are cauze adânci, pe cari trebuia să le studieze şi* [să le] *delăture politicianii.* SĂM. II, 95. *Am delăturat deja multe văluri.* LUC. II, 33, cf. ALEXI, W., TDRG. *Piedeca cea grea a fost delăturată.* AGÎRBICEANU, S. 206, cf. CADE, DEX. ✧ R e f l. p a s. *În locul* [revoluţiei] *... se introduce directoriatul, care încă se delăturează prin despotia militară a lui Napoleon I.* CONV. LIT. I, 252. *Lipsa ... unei mape române a Banatului timişan se va delătura cât mai curând.* F (1869), 286. *Exista deci o mare greutate în privinţa aceasta, greutate care numai prin o voinţă ... din partea deputaţilor s-ar fi putut delătura.* SBIERA, F. S. 217. *Cu cât mai multe* [văluri] *se delatură, cu atât mai frumos ... apare aspectul naturei.* LUC. II, 33. *Ne scria ... că ... se vor delătura piedecile căsătoriei noastre.* AGÎRBICEANU, A. 417.
– Prez. ind.: *delătur* şi (învechit, rar) *delăturez.*
– Pref. *de-* + **latură.**

DELĂTURÁRE s. f. (Învechit şi regional) Acţiunea de a d e l ă t u r a şi rezultatul ei; înlăturare, neglijare. *Aristocraţia cea mare lucra pentru delăturarea constituţiunii austriace.* BARIŢIU, P. A. II, 667. *Au lucrat la acel op atât de greu cu mult zel şi devotament, şi chiar cu delăturarea altor ocupaţiuni.* F (1871), 393. *Se naşte deci întrebarea, cum să delăturăm şi paralela cea falsă a cvintei şi a optavei din scara coborâtoarie diatonică?* VOROBCHIEVICI, A. M. 80, cf. GHEŢIE, R. M., BARCIANU. *Nu se află nicio ... normă dată de comitetul ţării, care să dispună ... delăturarea celorlalte limbi îndătinate în ţară.* SBIERA, F. S. 267, cf. ALEXI, W. *Să observăm că delăturarea legii o doresc nu cei buni, ci cei răi.* STĂNILOAE, O. 239.
– Pl.: *delăturări.*
– V. **delătura.**

DELĂTURÁT, -Ă adj. (Învechit, rar) Înlăturat, neglijat. *Dacă întrebuinţăm în acordul modulătoriu, adecă în acordul dominantei cu septima principală, un bas întors, se naşte o nelinişte, care trebue delăturată numaidecât.* VOROBCHIEVICI, A. M. 98. *Pentru noi ortografia Cipariu va rămâne delăturată, până când va respinge objecţiunile aduse.* CONV. LIT. I, 137.
– Pl.: *delăturaţi, -te.*
– V. **delătura.**

DELĂZUÍ vb. IV. R e f l. (Regional) A se desfăta. *Ţiganul îşi ieşea din piele, de vesel ce era; se îngropase în perini până în urechi şi nu ştia, cum să se delăzuească mai tare.* MERA, L. B. 111.
– Prez. ind.: *delăzuiesc.*
– Cf. l a z.

DELÂNÁRE s. f. Operaţia de îndepărtare şi recuperare a lânii de pe pieile de oaie şi de miel, efectuată în tăbăcării. Cf. LTR[2], SFC IV, 311.
– Pref. *de-* + **lână** + suf. *-are.*

DELBÍNĂ s. f. v. **dălbină.**

DELCAÍNĂ s. f. Substanţă anestezică din grupa esterilor aminoalcoolici folosită în stomatologie; dextrocaină. *Delcaina e solubilă în apă rece.* LTR[2], cf. D. MED.
– Pl.: *delcaine.*
– Cf. d e x t r o c a i n ă.

DÉLCĂ s. f. (Învechit) Dosar (cu acte). *Pe acest răspuns giud[ecătorul] au pus rezăluţie ca să să alătureze la delcă.* IORGA, S. D. XXI, 270, cf. 271, MDA.
– Pl.: *delce.*
– **Delă**[1] + suf. *-că.*

DELCEÁ s. f. (Rar) Morman (**1**) (de zăpadă). *Băieţii au rânit şi au ridicat zăpada în delcele, dar încolo nu mai e niciun semn de pârtie.* GALACTION, O. A. I, 277, cf. MDA.
– Pl.: *delcele.*
– De la **deal** (după *vâlcea*).

DÉLCO s. n. Cap distribuitor la motoarele cu aprindere electrică. Cf. LTR[2], DER, DN[2], M. D. ENC., DEX.
– Şi: **delcóu** s. n. DOOM[2].
– Din fr. **delco.**

DELCÓU s. n. v. **delco.**

DELCRÉDERE s. f. Angajament al unui agent care, în schimbul unui comision special, garantează personal plata tuturor mărfurilor pe care le vinde în contul altuia. Cf. I. PANŢU, PR. 4, DN[3].
– Pl.: *delcrederi.*
– Din germ. **Delkredere.**

DELDELÚŞ s. n. v. **derdeluş.**

DELEÁ s. f. v. **derea.**

DELEÁL, -Ă adj. (Învechit, rar) Perfid (1). Cf. NEGULICI.
– Pl.: *deleali, -e.*
– Pref. *de-* + **leal.**

DELEÁN, -Ă s. m. şi f. (În opoziţie cu c â m p e a n, m u n t e a n[1], v ă l e a n) Persoană originară de la deal (1), care trăieşte la deal, locuitor de la deal. *Şi mărturii toţi vecinii noştri deleanii* [au dat] (a. 1677). BUL. COM. IST. V, 207. *Mare blestem şi groaznică afurisanie asupra tuturor delenilor şi moşnenilor* (a. 1696). HEM 473. *Scrie şi în hrisovul ... care am făcut ... la mâna deleanilor de la Piteşti* (a. 1698). IORGA, S. D. V, 347, cf. ŞĂINEANU[2], TDRG, RESMERIŢĂ, D., CADE. ✧ (Adjectival) *S-au dat cartea Dumnii[i]Mele ... şi la mâna lăcuitorilor deleni* (a. 1819). DOC. EC. 203. ✦ (Adjectival; despre aşezări omeneşti) Care este aşezat la deal, specific locuitorilor de la deal. *În aceste* [cătune] *... mormanele de necurăţenie sunt tot aşa de mari ca şi în satele delene şi câmpene.* MANOLESCU, I. 9.
– Pl.: *deleni, -e,* (învechit, m.) *deleani.*
– **Deal** + suf. *-ean.*

DELEÁNCĂ s. f. **1.** (Rar) Femeie care este originară de la deal (1) sau care locuieşte la deal. Cf. TDRG.
2. (Art.) Numele unui dans popular românesc nedefinit mai îndeaproape; melodie după care se execută acest dans; delencuţă. Cf. TDRG, PAMFILE, J. III, 9, CADE, VARONE, D.
– Pl.: *delence.*
– **Delean** + suf. *-că.*

DELEÁTNIC, -Ă adj. v. **deletnic.**

DELEÁTUR s. n. Semn de corectură prin care se arată că trebuie să se suprime o literă, un cuvânt etc. Cf. CADE, LTR[2], DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX.
– Pronunţat: *-le-a-.*
– Cuv. lat.

DELÉBIL, -Ă adj. (Livresc) Care poate fi şters. Cf. PONTBRIANT, D., LM, SCRIBAN, D., DN[2], DEX.
– Accentuat şi: *delebíl* (DN[2]). – Pl.: *delebili, -e.*
– Din lat. **delebilis, -e,** fr. **délébile.**

DELECÁT, -Ă adj. v. **delicat.**

DELECĂÍ vb. IV. R e f l. (Regional) A se văita, a se tângui. *Nu te văita, nu te delecăi.* ALEXICI, L. P. 207.
– Prez. ind.: *delecăiesc.*
– Cf. o l e c ă i.

DELECITINIZÁ vb. I. T r a n z. (Chim.; complementul indică uleiuri) A separa, a extrage fosfatidele, în special lecitinele. (R e f l. p a s.) *În industria alimentară ... se delecitinizează, în special, uleiul de soia şi cel de floarea-soarelui.* LTR[2], cf. MDA.
– Prez. ind. pers. 3: *delecitinizează.*
– Pref. *de-* + **lecitină** + suf. *-iza.*

DELECITINIZÁRE s. f. (Chim.) Acţiunea de a d e l e c i t i n i z a şi rezultatul ei. *În delecitinizare, uleiul se separă de suspensii prin sedimentare, centrifugare sau filtrare.* LTR[2], cf. SFC IV, 318, NDN.
– Pl.: *delecitinizări.*
– V. **delecitiniza.**

DELECTÁ vb. I. T r a n z. şi r e f l. A (se) bucura pe îndelete (cu sau de ceva), a simţi sau a face să simtă încântare, plăcere; a (se) distra, a (se) desfăta, a (se) încânta. *Iar Creatoru-şi vede în om asemănarea, Şi se dilectă-ntr-însul.* HELIADE, O. I, 362. *Se delectează la declamaţiile unor desmeteci.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 158, cf. NEGULICI. *Doi bătrâni se delectau între ţigarete şi cafea.* GHICA, C. E. I, 245. *Mă delectai în petrecerea cea mai duioasă cu surorile mele până în deseară.* SION, P. 245. *A dilectat pe public.* FILIMON, O. II, 354, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Mă delectam în privirea Buda-Pestii care zăcea înaintea mea.* F (1869), 225. *Vechiul brav m-a delectat cu minunatele povestiri ale unor mari întâmplări militare.* CARAGIALE, O. IV, 91. *Mămăliga, ceapa, usturoiul ... l-au pus* [pe ţăran] *în veci în neputinţă de a se mai dilecta cu bucătăria delicată.* MACEDONSKI, O. IV, 106, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU[2]. *Fiecare ... se bucură, se delectează de sine însuşi.* AGÎRBICEANU, A. 251, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *Răspunsei ... delectându-mă ca un mizerabil de mutra indignată a lui Alecu.* BRĂESCU, O. A. II, 155. *Am să vă delectez cu nişte manuscrise vechi.* VLASIU, D. 124. *Mă delectez şi eu din vreme în vreme răsfoind acea antologie.* SADOVEANU, O. XX, 56, cf. SCRIBAN, D. *Iar acum mă voi delecta să ascult proza donnei Alba.* MIHĂESCU, D. A. 185. *Publicul de o anume categorie se întâmplă a se delecta cu lucruri mediocre.* CĂLINESCU, C. O. 135. *Se delectară cu discuri de pick-up.* VINEA, L. I, 65. [Lui Caragiale] *i-au plăcut farsele vieţii şi s-a delectat contemplând egoismul conformist al omului.* CONSTANTINESCU, S. II, 153, cf. DL. *Unde e vestita ţuică pe care o păstrăm din august, ca să ne delectăm cu ea acuma?* PREDA, DELIR. 176, cf. DM. *Tinerii prizonieri ... cântau cântece în limba lor pentru a delecta pe sultanul Baiazid.* IST. LIT. ROM. I, 13, cf. DN[2], M. D. ENC., DEX. *Are libertatea de a se delecta cu oricare dintre frumuseţile cucerite de-a lungul timpului de literatură.* FLACĂRA, 1978, nr. 43, 17. ✧ A b s o l. *Horaţiu spunea că poetul trebuie să instruiască ... şi să delecteze.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 167, 3/1.
– Prez. ind.: *delectez.* – Şi: (învechit) **dilectá** (prez. ind.: *diléct*) vb. I.
– Din fr. **délecter,** lat. **delectare,** it. **dilettare.**

DELECTÁBIL, -Ă adj. Care delectează; plăcut (1), agreabil, încântător; (rar) delectant. Cf. NEGULICI, PONTBRIANT, D. *Să vii tu şi să mă căinezi fiindcă produc opere delectabile chiar pentru tine, îmi este nesuferit.* CĂLINESCU, C. O. 95, cf. DN[2], DEX. *Ne-am obişnuit să vedem în poezia lui ... o delectabilă comedie a cuvântului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 26, 10/2. ✧ (Adverbial) *Nu este mai puţin delectabile a asculta prelecţiunile instructive ale unui profesore erudit.* CONV. LIT. II, 27.
– Pl.: *delectabili, -e.* – Şi: **delectábile** adv.
– Din fr. **délectable,** lat. **delectabilis, -e.**

DELECTÁBILE adv. v. **delectabil.**

DELECTÁNT, -Ă adj. (Rar) Delectabil. Cf. SCRIBAN, D. *Avem în față o carte rafinată și delectantă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 23, 11/4. ✧ (Substantivat) *Un roman care caută să armonizeze delectantul cu instructivul.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 5, 4.
– Pl.: *delectanți, -te.*
– **Delecta** + suf. *-ant.*

DELECTÁRE s. f. Acțiunea de a (s e) d e l e c t a și rezultatul ei; stare de încântare, de plăcere deosebită, de entuziasm la vederea sau auzul unor lucruri, vorbe frumoase etc.; desfătare, distracție, încântare, (învechit, astăzi rar) delectație. *Această foaie ... va deveni pentru generațiunea actuală, de orice vârstă, de orice sex, o carte de învățare, de educare și de delectare* (a. 1860). PLR I, 182. *Pe atunci muzica română se compunea din arii de joc și arii de dilectare, numite cântice de masă.* FILIMON, O. I, 184, cf. PONTBRIANT, D., LM. *Delectările damicelei în chestiune îl pasionează până la delir.* CONTEMPORANUL, I, 553, cf. ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D. *Adulții au în China ... pentru delectarea și instruirea lor Palatele de Cultură.* CONTEMP. 1954, nr. 383, 6/6. *Procurând poporului o delectare, ... cântecul a început să-l atragă.* LL I, 81. *Veneau* [la redacție] *fie numai pentru delectarea lor spirituală sau din adeziune și simpatie.* V. ROM. martie 1956, 49, cf. DL, DM, DN[2], M. D. ENC. *Ne-am oprit ... doar pentru o luare de contact ... sperând și într-o delectare a ochiului.* FLACĂRA, 1975, nr. 22, 10. [Arta] *trăiește, constituind pentru publicul de pretutindeni prilej de delectare.* M 1975, nr. 1, 25, cf. DEX. *Reluăm, pentru delectarea cititorilor, două fraze memorabile demne de antologia umorului.* FLACĂRA, 1978, nr. 52, 22, cf. DN[3].
– Pl.: *delectări.* – Și: (învechit) **dilectáre** s. f.
– V. **delecta.**

DELECTÁT, -Ă adj. (Învechit, rar) Desfătat; încântat. Cf. PONTBRIANT, D., LM.
– Pl.: *delectați, -te.*
– V. **delecta.**

DELECTÁȚIE s. f. (Învechit, astăzi rar) Delectare. Cf. NEGULICI, LM, BARCIANU, ALEXI, W. *Pescuitul ca sport e dezinteresat, e o delectație superioară.* CĂLINESCU, S. 320.
– Pl.: *delectații.* – Și: **delectațiúne** s. f. BARCIANU, ALEXI, W.
– Din fr. **délectation,** lat. **delectatio, -onis.**

DELECTAȚIÚNE s. f. v. **delectație.**

DELEGÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică oameni) A împuternici, a însărcina să acționeze ca reprezentant al unei persoane sau al unei colectivități; (complementul indică autoritatea, puterea etc.) a transmite, a încredința cu un scop determinat. *Dreptul acesta de a delega puterea asupră-și îl putem numi fără îndoială suveranitate a poporului.* FM (1844), 27[2]/32, cf. NEGULICI, PONTBRIANT, D., DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU[2], TDRG. *Aveam sentimentul curios că am delegat pe cineva să mă reprezinte într-o afacere importantă.* IBRĂILEANU, A. 109, cf. RESMERIȚĂ, D. *Societatea s-a văzut nevoită a se întrerupe, spre a delega sarcina sa unei comisiuni de revizuire.* ODOBESCU, S. II, 391, cf. CADE. *Voi delega un consilier de legațiune să stea de vorbă cu secretariatul conferinței.* TITULESCU, D. 141. *A pus sub strictă supraveghere tot satul ..., delegând cu asta doi agenți.* POPA, V. 95, cf. SCRIBAN, D. [Regele] *a fost silit să delege o parte din puterea sa unor reprezentanți ai săi.* OȚETEA, R. 79, cf. DL, DM. *Marele vornic putea să delege pe alți boieri să facă judecăți.* STOICESCU, S. D. 188. *În general, orice om trăiește prin delegație: social, delegi un președinte să se ocupe de ființa ta colectivă.* LIICEANU, J. 94. *Pesedistul ... a anunțat că îl deleagă pe liberalul Cornel Știrbeț.* RL 2005, nr. 4 721. ✧ R e f l. p a s. *Sperăm că ... se va delega o anchetă parlamentară care să studieze la fața locului și în diferite puncte ale țării raporturile agricole.* EMINESCU, O. XII, 420. ✦ R e f l. (Rar) A se autopropune. *În cele din urmă, căzură de acord să încerce calea blândă a convorbirii și Stănică se delegă singur în această misiune.* CĂLINESCU, E. O. I, 189. ✦ A însărcina, pe timp limitat, cu executarea, supravegherea sau organizarea unei lucrări. Cf. ȘĂINEANU[2]. *Filip a fost delegat cu transportul.* SAHIA, N. 117. *Sunteți delegat a face autopsia cadavrului ... și a stabili cauza morții.* ULIERU, C. 33, cf. DL, DM, DEX.
– Prez. ind.: *delég,* pers. 3 și 6 *deleágă.*
– Din fr. **déléguer,** lat. **delegare,** it. **delegare.**

DELEGÁNT, -Ă adj., s. m. și f. (Jur.) (Persoană) care însărcinează pe delegat să verse o sumă de bani delegatarului. *În toate cazurile obligația delegatului față de delegatar este cu totul independentă de vechea sa obligație față de delegant.* PR. DREPT, 348.
– Pl.: *deleganți, -te.*
– Din fr. **délégant.**

DELEGÁRE s. f. (Astăzi rar) Acțiunea de a d e l e g a și rezultatul ei; delegație (**2**). Cf. HELIADE, PARALELISM, I, 68, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Delegarea ministerială e bună pentru prezident.* MAIORESCU, D. V, 277. *Se poate atenua răspunderea prin delegarea unui consiliu de supravegheare, compus din membri ai corpurilor legiuitoare.* EMINESCU, O. XII, 222, cf. DDRF. ✦ Trimitere temporară a unui angajat în afara locului de muncă obișnuit, pentru a îndeplini anumite însărcinări de serviciu în interesul unității din care face parte. *Delegarea este trimiterea temporară a unui angajat, în interes de serviciu, pe un termen de maximum 60 zile, pentru a îndeplini anumite lucrări ale unității în afara locului său de muncă.* PR. DREPT, 502. *Angajatului trimis în delegare i se rambursează cheltuielile de transport și i se plătește o diurnă.* DER. *Comisia ... își rezervă dreptul de a nu mai face delegări la meciurile de hochei pe gheață.* RL 2005, nr. 4 540.
– Pl.: *delegări.*
– V. **delega.**

DELEGÁT, -Ă s. m. și f. (Rar la f.) **1.** Persoană care a primit o delegație (**2**). *Bătrânii gândiră ... să nu se adune depreună toată gloata ..., ci din toată ceata un delegat.* BUDAI-DELEANU, Ț. 338, cf. HELIADE, PARALELISM, I, 68, RUS, I. I, 278/30, NEGULICI. [Vizirul] *prezidează consiliul cel privat și comendează armiile în persoană sau prin delegați.* CALENDAR (1851), IV/3, cf. STAMATI, D. *Cel mai mare la vârstă dintre delegații sătești va prezida lucrările.* ROMÂNUL (1857), nr. 7, 3[3]/48. *Colegiul al IV* [-lea], *alcătuit din delegații tuturor comunelor rurale și urbane, ... a avut 467 delegați.* I. IONESCU, M. 192, cf. PROT. – POP., N.

D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Ne însușim judecata ce delegații noștri o formulase încă din anul 1904.* MAIORESCU, CRITICE, 598. *Se începu examenul. Fetele respundeau de minune, așa că delegații ... nu mai sfârșeau cu: „mersi, duduiță, foarte bine".* CONTEMPORANUL, I, 939. *Făcea parte ca delegat al Consiliului de Stat.* ODOBESCU, S. II, 55. *Delegații presei își făceau cu greu loc printre mulțime.* MACEDONSKI, O. III, 75, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU[2], RESMERIȚĂ, D., CADE. *Decorația ... i-o va trimite ... printr-un delegat special.* MIRONESCU, S. 84. *Delegatul aeroclubului îmi înmânează carnetul de rută, cu viza plecării.* CAMIL PETRESCU, P. 314. *Mă întâlnește ... nenea Guță, delegat al mahalalei noastre.* BRĂESCU, V. 113. *Delegații plecară ... la Sibiu și se înfățișară principelui.* MOROIANU, S. 150, cf. SCRIBAN, D. *Delegații* [din deputația târgoviștenilor] *arătară că domnul n-avea dreptul să-i despoaie de o moșie pe care o stăpâneau de veacuri.* OȚETEA, T. V. 39. *Atribuțiunile delegaților și comisiunilor de asigurări sociale vor fi fixate printr-un regulament de funcționare.* LEG. EC. PL. 324. *Stătea la umbră, zâmbitor, cu țigara în colțul gurii, neluat în seamă de nimeni; unii spuneau că ar fi inspector, alții că ar fi delegat.* GALAN, B. I, 19, cf. DL, DM. *Delegații merseseră de nenumărate ori la direcție.* BARBU, G. 154, cf. DER, DN[2], M. D. ENC. [Ședința] *de analiză ce va avea loc în prezența delegatului de la centrală.* FLACĂRA, 1975, nr. 44, 21. *Delegații noștri iau măsuri operative pentru redistribuirea mărfurilor.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 316, cf. DEX. *Alegerile au avut loc nestatuar, din 112 delegați cu drept de vot participând la ședință doar 51.* RL 2005, nr. 4 716. ✧ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Nu punem la îndoială caracterul magistratului delegat, dar ne vine a ne îndoi, ... de eficacitatea deplină a misiunii sale.* EMINESCU, O. XIII, 126. *L-a numit pe Savel ... președinte și administrator delegat al unei vaste întreprinderi capitaliste.* CONTEMP. 1975, nr. 1 491, 1/10. *Ministrul delegat pentru comerț.* RL 2005, nr. 4 614. ✦ (Regional) Deputat (Larga-Jijia – Iași). Cf. ALR SN III h 892/520.

2. Reprezentant sau trimis al unui stat sau al unui guvern la o conferință, la un congres sau la o organizație națională sau internațională. *Episcopul ... s-a ales vicar apostolicesc ... și delegat ... a Siriei.* AR (1838), 127[2]/13. *Delegatul român roagă conferința să ia act de rezerva pe care o formulează cu privire la dreptul României de a discuta anumite creanțe speciale.* TITULESCU, D. 163. *La toate congresele internaționale de navigație lua parte ca delegat, având mandat să reprezinte interesele armatorilor.* BART, E. 303. *Fusese delegatul turcilor la pacea de la Passarovitz.* IST. LIT. ROM. I, 586, cf. DER, DN[2]. *La lucrările sesiunii ... au participat delegați ai celor 28 de filiale ... ale Societății.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 4, 88, cf. M. D. ENC. *Delegatul unui stat al continentului asiatic susținea că, în țara sa, bolile transmise prin apă erau responsabile de 60% din morbiditate.* CONTEMP. 1975, nr. 1 507, 4/12. *Au luat parte delegați din 32 de țări.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 346, cf. DEX. *A participat ... la Congresul de la Berlin, ca delegat al României.* FLACĂRA, 1977, nr. 19, 13.

– Pl.: *delegați, -te.*

– Din fr. **délégué.**

DELEGATÁR, -Ă adj., s. m. și f. (Jur.) (Persoană) care deleagă, (persoană) care dă o delegație (**2**). Cf. LM. *În toate cazurile obligația delegatului față de delegatar este cu totul independentă de vechea sa obligație față de delegant.* PR. DREPT, 348, cf. DN[2], DEX.

– Pl.: *delegatari, -e.*

– Din fr. **délégataire.**

DELEGÁȚIE s. f. **1.** (Adesea cu determinări care indică felul) Grup de persoane împuternicit cu o misiune (**2**) specială. Cf. CANTEMIR, I. I. II, 384. *Îmi pare ... foarte rău că delegațiunea Academiei voastre nu s-a gândit a trimite o depeșă de condoleanță familiei marelui poet.* ALECSANDRI, S. 149, cf. COSTINESCU. *Delegațiunea parlamentară se troienise în Caracal.* MAIORESCU, D. II, 111, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU[2], TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Au decis să numească o delegație care va continua studiul acestei probleme.* TITULESCU, D. 241. *Colegii mei din delegația permanentă.* CAMIL PETRESCU, T. I, 21. *Fixase întâlnire cu delegația organizației din Iași.* C. PETRESCU, Î. II, 128. *Pentru partea științifică ... trimiteți o delegație la mine, la minister.* BRĂESCU, O. A. I, 107. *O delegație a muncitorilor s-a prezentat directorului.* SAHIA, N. 35. *Fusese odată la București într-o delegație pentru tutunuri.* BART, S. M. 43. *Au hotărât să trimită o delegație de fruntași ... la Sibiu.* MOROIANU, S. 149, cf. SCRIBAN, D. *A devenit secretarul delegației române la Comisiunea Dunăreană.* VINEA, L. I, 101, cf. DL. *Cine vrea să protesteze, să vie cu delegația noastră.* PREDA, M. 424, cf. DM. *Cineva propuse să se numească o delegație care să meargă ... la direcție și să prezinte ... lista celor cerute de salariați.* BARBU, G. 155. *E trimis, în aprilie 1855, în fruntea unei delegații, la Viena.* IST. LIT. ROM. II, 447, cf. DN[2]. *Minutele se scurgeau încet, și delegația trimisă să comunice puternicului consiliu de administrație cererile muncitorilor nu mai venea.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 7, 14/3, cf. M. D. ENC. *Delegația Uniunii Compozitorilor.* M 1974, nr. 12, 10. *Iau parte, în același timp, ca invitate, 130 de delegații.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 328, cf. DEX. *Expoziția a fost urmată de un colocviu, la care a participat și o delegație românească.* FLACĂRA, 1976, nr. 28, 10. *Derapajele fostului guvern urmează a fi discutate de cel actual la 26 ianuarie cu delegația FMI ce va veni la București pentru evaluări.* RL 2005, nr. 4 504. *O delegație a FMI va sosi pe 24 ianuarie în România.* ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 825. ✧ Fig. *Neobișnuita delegație vegetală ... și-a ales locul unde Oltul ... nu mai e primejdios.* BOGZA, C. O. 101.

2. Misiune sau însărcinare de a se prezenta sau de a acționa în numele cuiva; (rar) delegare. Cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Puterea ministerială este o delegațiune care în statele absolute se dă de suveran în mânele unuia sau mai multor oameni de încredere.* GHICA, C. E. II, 614, cf. COSTINESCU, LM. *Administrația societății ... va face un comitet ... compus din primarul local, în persoană sau prin delegațiune.* CARAGIALE, O. III, 115, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU[2]. *Domnul îi dă o delegație.* IORGA, L. II, 595, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., SEVERIN, S. 22. *Banul* [Olteniei] *administrând în numele domnului și prin delegație de la acesta teritoriul oltean, ... comanda și corpul de oaste pe care îl da acest teritoriu în caz de război.* BUL. COM. IST. V, 50, cf. CADE. *Ai să primești peste câteva zile delegația de procuror-general.* C. PETRESCU, C. V. 108, cf. SCRIBAN, D., DL, DM. *Domnul dădea delegație unor membri ai Sfatului domnesc.* STOICESCU, S. D. 114, cf. DN[2], M. D. ENC., DEX. ✧ Loc. adv. **În delegație** = în calitate de

delegat (**1**). [Directorul] *o trimite în delegație.* CAMIL PETRESCU, T. I, 450. *Pleacă funcționarii în delegație.* PREDA, I. 148. ✦ (Concretizat) Act prin care cineva este desemnat ca delegat (**1**). Cf. NEGULICI, COSTINESCU, DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX. *Doi parlamentari au votat pe bază de delegație.* RL 2005, nr. 4 721. ✦ S p e c. Act prin care un debitor transferă creditorului său o sumă pe care i-o datorează alt debitor. Cf. HAMANGIU, C. C. 271, ȘĂINEANU[2], CADE.

– Pl.: *delegații.* – Și: (învechit) **delegațiúne,** (învechit, rar) **delegăciúne** (LAURIAN, M. IV, 94/10) s. f.

– Din lat. **delegatio, -onis,** fr. **délégation.**

DELEGAȚIÚNE s. f. v. **delegație.**

DELEGĂCIÚNE s. f. v. **delegație.**

DELEÍ vb. IV. T r a n z. (Complementul indică corpuri solide sau pulverulente, ca argila, creta etc.) A amesteca cu un lichid pentru a obține o pastă omogenă. *Femeile iau siga, o ard în foc, și, deleindu-o apoi în apă, muruiesc cu dânsa casele.* I. IONESCU, P. 39. *Acest sistem e aplicat când materialele sunt greu de delaiat.* LTR[2] VI, 126.

– Prez. ind.: *deleiesc.* – Și: **delaiá** vb. I.

– Din fr. **délayer.**

DELEJÁNȚ s. n. v. **diligență[1].**

DELEJEÁNCA s. f. art. (Regional) Numele unui dans popular românesc nedefinit mai îndeaproape (Vânju Mare). Cf. H IX 128.

– Din bg. dial. **дележянка.**

DELENCÚȚĂ s. f. (Mold.) Deleancă (**2**). Cf. SEVASTOS, N. 281.

– Pl.: *delencuțe.*

– **Deleancă** + suf. *-uță.*

DELENEÁSCA s. f. art. (Mold.) Numele unui dans popular românesc nedefinit mai îndeaproape; melodie după care se execută acest dans. Cf. VARONE, D. *În sat la noi ... se joacă următoarele jocuri: hora, brâul, rusasca, ... delenească.* FOLC. MOLD. I, 458.

– **Delean** + suf. *-esc.*

DELEPĂDÁ vb. I. R e f l. (Învechit, rar) A se lepăda. *Că delepădându-se de Fiiul, nece tatăl n-are.* CORESI, L. 189/3, cf. FORM. CUV. I, 19, cf. II, 81.

– Prez. ind.: *delépăd.*

– Pref. *de-* + **lepăda.**

DELESÍT s. n. Mineral din grupa cloritelor, asemănător cu penninul, mai bogat în fier decât acesta. Cf. CANTUNIARI, L. M. 91. *Delessitul se descompune ușor în acizi.* LTR[2].

– Scris și: *delessit.* LTR[2]. – Pl.: *delesite.*

– Din fr. **délessite,** germ. **Delessit.**

DELESTÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică baloane, corăbii etc.) A arunca lestul pentru a le ușura. Cf. ABC MAR. 46, SCRIBAN, D., DN[2], DEX.

– Prez. ind.: *delestez.*

– Din fr. **délester.**

DELESTÁRE s. f. Acțiunea de a d e l e s t a și rezultatul ei. Cf. LTR[2], DN[3], DEX[2].

– Pl.: *delestări.*

– V. **delesta.**

DÉLEȘ, -Ă adj. v. **dereș.**

DELETÉR, -Ă adj. (Livresc) Vătămător (**I 1**). *Acidul sulfhydric este foarte deleteriu.* MARIN, PR. I, 101/10. *Partea de jos a orașului ... este ... un adevărat focar de infecțiune, miasmele deletere răspândesc și întrețin tot felul de boale.* GHICA, C. E. I, 265, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU[2], BIANU, D. S., RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., URSU, T. Ș. 184, DEX. ✦ F i g. Care poate corupe. *Pesimiștii născuți ... vor fi supuși la influențele deletere până la un oarecare grad ale artei.* ARHIVA, II, 34, cf. ȘĂINEANU[2], RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D.

– Pl.: *deleteri, -e.* – Și: (învechit, rar) **deletériu, -ie** adj.

– Din fr. **délétère.**

DELETÉRIU, -IE adj. v. **deleter.**

DELÉTNIC, -Ă adj. (Învechit) Care are timp disponibil, liber. *Nu sunt deletnic să merg cu tine, că și eu am năpăști și sunt în grije.* COD. PUȘC. 83, cf. LB, I. GOLESCU, C. *Dacă a isprăvit și este diletnic, mai ară și pe la alții în schimbul nutrețului.* PAMFILE, A. R. 63. *Mâine sunt diletnic.* id. J. II, 141. ✦ (Rar) Harnic. Cf. SCRIBAN, D.

– Pl.: *deletnici, -ce.* – Și: **deleátnic, -ă** (LB), **dilétnic, -ă** adj.

– [În]**delete** + suf. *-nic.*

DELETNICÍ vb. IV. R e f l. (În dicționare) A se îndeletnici. Cf. LB, PONTBRIANT, D., CADE, SCRIBAN, D.

– Prez. ind.: *deletnicesc.*

– De la **deletnic.**

DELETNICÍE s. f. (Învechit, rar) Deprindere, obișnuință. *Deletniciia iaste pricina cugetelor cealor reale.* PILDE, 58/4, cf. LB.

– Pl.: *deletnicii.*

– **Deletnic** + suf. *-ie.*

DELEXICALIZÁ vb. I. R e f l. și t r a n z. (Lingv.) A-și pierde sau a face să piardă conținutul lexical. Cf. DEX[2], MDA.

– Prez. ind. pers. 3.: *delexicalizează.*

– Pref. *de-* + **lexical** + suf. *-iza.*

DELEXICALIZÁRE s. f. (Lingv.) Faptul de a (s e) d e l e x i c a l i z a. *În cazul auxiliarelor, numai complinirile cu sens verbal pot favoriza delexicalizarea.* SCL 1960, nr. 3, 563, cf. DEX[2].

– Pl.: *delexicalizări.*

– V. **delexicaliza.**

DELEXICALIZÁT, -Ă adj. (Lingv.; despre cuvinte) Care și-a pierdut conținutul lexical. Cf. DEX[2], MDA.

– Pl.: *delexicalizați, -te.*

– V. **delexicaliza.**

DÉLFIC, -Ă adj. (Învechit) Care aparține oracolului din Delfi; delficesc. *Idolul dealfic ... întreba la care din ei*

va veni împărăţiia romanilor. MICU, L. 134/5. *Cele mai multe oracule pe pământ erau lui Apollo închinate, dintre care cel mai de căpetenie au fost, oraculu[l] delfic.* BOJINCĂ, A. I, 119/4, cf. LM.
– Pl.: *delfici, -ce.*
– **Delfi** (n. pr.) + suf. *-ic.* Cf. lat. D e l p h i c u s, -a, -u m.

DELFICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar) Delfic. *Idolul delficesc.* MOLNAR, I. XVII/17. *Să socotească cineva pre Omir însoţit întru povestiri cu preaoţi delficeşti.* NICOLAU, P. 9/5.
– Pl.: *delficeşti.*
– **Delfi** (n. pr.) + suf. *-icesc.*

DELFÍN[1] s. m. **1.** Mamifer marin din ordinul cetaceelor, cu corpul în formă de fus, cu botul alungit, prevăzut cu numeroşi dinţi conici, care atinge mărimea de trei metri şi care trăieşte în grupuri compacte în toate mările; porc-de-mare (*Delphinus delphis*). *Un delfin l-au scos la uscat.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 66[v]/3. *Adevărat pasire ieste, macară că carnea la gust îi ieste ca a delfinului.* CANTEMIR, I. I. I, 49, cf. MINEIUL (1776), 93[r1]/19. *Văzum vro câţva delfini cu soalzi ca de aur.* MAIOR, T. 112/25. *Delfinul ... abia are 3 litre* [de creier]. CALENDARIU (1814), 103/29. *Delfinul ... pre mulţi* [oameni] *îi mântuiaşte de înecare.* ŢICHINDEAL, F. 157/8. *Văzurăm nişte delfini acoperiţi cu solzi ca de aur şi de azur.* PLEŞOIANU, T. I, 176/18. *Această maşină este făcută în chipul delfinului, lungă de 9 picioare.* CR (1832), 299[2]/24, cf. I. GOLESCU, C. *Delfinii sânt animale înţălepte, însă varvare.* J. CIHAC, I. N. 66/1, cf. VALIAN, V. *Delfinul iaste peaştele ceal mai iute decât toţi peaştii şi alte dobitoace.* SP II, 138/14, cf. POLIZU. *Delfinii sprinteni trec uşori prin valuri.* BOLINTINEANU, O. 103. *Delfini fără număr ... în valuri ... pe rând se cufundau.* ALECSANDRI, P. II, 238, cf. COSTINESCU, LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU[2], TDRG, RESMERIŢĂ, D., CADE. *În marea noastră trăiesc trei soiuri de delfini, deosebiţi prin înfăţişare.* SIMIONESCU, F. R. 66. *Apele repezi râdeau ..., Lăsând să zbucnească din valuri, la soare, delfinii.* LESNEA, VERS. 11. *Săltaţi pe şei de spume, Se-ntorc ... delfinii dinspre larg.* VOICULESCU, POEZII, I, 233. *Marea sună cu zvon adânc în stâncile de la miazănoapte, şi delfini mulţi, printre valuri spumate, se încovoaie în salturi.* SADOVEANU, O. X, 424. *Pe nisipuri se zbate un delfin.* PILLAT, P. 175, cf. SCRIBAN, D., ENC. AGR. *Pe urmele peştilor ... se ţin ... delfinii.* BĂCESCU, PĂS. 199. *Piere în jocul luminilor Saltul de-amurg al delfinilor.* BLAGA, POEZII, 180. *Picta ultimul crap, de proporţiile unui delfin.* TUDORAN, P. 71, cf. DL, DM. *Îmblânzeşte doi lei fioroşi şi e scos din mare de doi delfini.* IST. LIT. ROM. I, 513, cf. DER, DN[2], M. D. ENC. *Crapii ... ţâşneau printre picioarele oamenilor şi făceau salturi de delfini.* CONTEMP. 1975, nr. 1 497, 5/9, cf. DEX. ✦ Reprezentare a delfinului[1] (1). *Scutul era susţinut de doi delfini, cu capetele în jos.* N. A. BOGDAN, C. M. 119.

2. (Art.) Constelaţie din emisfera boreală, în vecinătatea Căii-Laptelui, compusă din zece stele; (popular) Crucea, Crucea-Mică. Cf. LM, OTESCU, CR. 14, CADE, SCRIBAN, D., LTR[2], DL, DM, DER, DN[2], M. D. ENC., DEX.

3. Procedeu tehnic de înot în care sportivul, culcat cu faţa în jos, înaintează la suprafaţa apei prin mişcarea simultană şi simetrică a braţelor, dinainte spre înapoi, coordonată cu bătaia simultană a picioarelor efectuată în plan vertical. Cf. DER, M. D. ENC., DEX.
– Pl.: *delfini.*
– Din ngr. **δελφίνι,** lat. **delphinus,** it. **delfino.**

DELFÍN[2] s. m. **1.** Titlu purtat de moştenitorul prezumtiv al tronului Franţei, în special fiul cel mare al regelui; persoană care purta acest titlu. Cf. VALIAN, V., POLIZU, LM, DDRF, ŞĂINEANU[2], TDRG, RESMERIŢĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DER, DN[2], M. D. ENC., DEX.

2. Titlu feudal purtat de conţii Viennois din Franţa. Cf. DN[2], DEX.
– Pl.: *delfini.*
– Din fr. **dauphin** (după lat. med. *Delphinus*).

DELFINÁR s. m. (Rar) Persoană care prinde delfini[1] (1). Cf. SCRIBAN, D.
– Pl.: *delfinari.*
– **Delfin**[1] + suf. *-ar.*

DELFINÁRIU s. n. **1.** Bazin amenajat în care se ţin delfini[1] (1). Cf. DN[3], DEX[2].

2. Clădire care adăposteşte un delfinariu (1) (şi în care au loc reprezentaţii cu delfini[1] 1). *Spectacol inedit de dresură care se pregăteşte în aceste zile la delfinariul din Constanţa.* SCÂNTEIA, 1977, nr. 10 804, cf. DEX[2].
– Pl.: *delfinarii.*
– **Delfin**[1] + suf. *-ariu.* Cf. germ. D e l p h i n a r i u m.

DELFÍNIC, -Ă adj. (Rar) Asemănător unui delfin[1] (1); bombat. *Imaginea unei tinere cu ochii negri şi fruntea delfinică ... începu să-l viziteze tot mai des.* CĂLINESCU, S. 112.
– Pl.: *delfinici, -ce.*
– **Delfin**[1] + suf. *-ic.*

DELFINIDÍNĂ s. f. (Chim.) Pigment antocianic foarte răspândit în plante sub formă de esteri metilici. *Enidina, materia colorantă din struguri, e derivatul dimetilic al delfinidinei.* LTR[2].
– Pl: *delfinidine.*
– Cf. d e l f i n i n ă.

DELFINÍNĂ s. f. (Chim.) Alcaloid extras din seminţele nemţişorului-de-câmp. Cf. LTR[2], DC.
– Din fr. **delphinine.**

DELFINÍST, -Ă s. m. şi f. Înotător în stilul delfin[1] (3). Cf. DN[3], DEX.
– Pl.: *delfinişti, -ste.*
– Din it. **delfinista.**

DELFINÍT s. n. (Geol.; învechit) Epidot. Cf. CANTUNIARI, L. M. 91, LTR[2].
– Pl.: *delfinite.*
– Din fr. **delphinite,** germ. **Delphinit.**

DELFINOLÓG, -Ă s. m. şi f. Specialist în delfinologie. Cf. NDN.
– Pl.: *delfinologi, -ge.*
– Din fr. **delphinologue.**

DELFINOLOGÍE s. f. Disciplină care se ocupă cu studiul ştiinţific al delfinilor, în special al facultăţilor lor psihice. Cf. NDN.
– Din fr. **delphinologie.**

DELÍ vb. IV. Intranz. (Regional; în poezia populară) A se sui ca pe un deal. Cf. DENSUSIANU, GR. S. VI, 99. *99 de surdomaşi în cap îi săriră, în cap deliră.* ŞEZ. VI, 97.
– Prez. ind.: *delesc.*
– V. **deal.**

DELÍ-AGÀ s. m. (Turcism învechit) Delibaşă. *Repezind aice pre un deli-aga cu ferman.* MUSTE, ap. ŞIO II$_2$, 45, cf. FORM. CUV. I, 54.
– Gen.-dat.: *deli-agăi.*
– Din tc. **deli-ağa.**

DELIBAŞÁ s. f. v. **delibaşă.**

DELIBÁŞ, -Ă s. m., adj. **1.** S. m. (Turcism învechit) Şeful deliilor (**I 1**), căpetenia gărzii domneşti. *Au chemat pe Dumitraşcu-Vodă la Ţuţora şi după trei zile l-au mazâlit, dându-l la închisoare la deli-başă.* N. COSTIN, ap. ŞIO II$_1$, 156. *Triimeţându-i şi 40 de delibaşi tot ales bosnaci* (sfârşitul sec. XVIII). LET. III, 223/11. *Ear dalibaşii şi cu bumbaşirul, întorcându-se la Iaşi, şi-au luat leafa lor.* ib. 224/32. *În capitala Principatului sunt înregistraţi următorii iamaci ... repartizaţi astfel: ... 7 la delibaşa Ciocea, ... 7 la cârserdar* (a. 1819). DOC. EC. 237. *Fusese trămis de stăpânul său ca să dea nişte scrisori viziriale unui delibaşă.* FILIMON, O. I, 115, cf. ŞĂINEANU^2, TDRG, RESMERIŢĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., M. D. ENC., DEX. *Deli-başa se-ncerca, Dar s-o mişte n-o putea.* TEODORESCU, P. P. 555.
2. S. m. (Regional) Viteaz (**1**). *E finul său Drăgan, Deli-baş de căpitan.* PĂSCULESCU, L. P. 200, cf. 335.
3. S. m. (Regional) Nebun (**I 4**), smintit. Com. din ŢEPEŞ VODĂ – CERNAVODĂ. *Aseară unde ai umblat, delibaşule?* ib.
4. Adj. (Dobr.; despre oi) Care este bolnav de cenuroză; capiu. Cf. ALR I 1 801/764, ib. 1 802/679, 684, 984, 988.
– Scris şi: *deli-başă.* – Pl.: *delibaşi, -e.* – Şi: **delibaşá** (pl. *delibaşale*) s. f., **dalibáş** s. m., (regional) **dilibáş, -ă** (ALR I 1 801/764, ib. 1 802/988) adj.
– Din tc. **deli başı.**

DELIBĂŞEÁLĂ s. f. (Regional) Cenuroză (Saraiu – Hârşova). Cf. CHEST. V 167/73.
– Pl.: *delibăşeli.*
– **Delibăşi** + suf. *-eală.*

DELIBĂŞÍ vb. IV. Intranz. (Regional; despre oi) A se îmbolnăvi de cenuroză (Niculiţel – Isaccea). Cf. ALR I 1 801/684.
– Prez. ind. pers. 3: *delibăşeşte.*
– V. **delibaş.**

DELIBĂŞÍT, -Ă adj. (Regional; despre oi) Bolnav de cenuroză (Niculiţel – Isaccea). Cf. ALR I 1 801/684.
– Pl.: *delibăşiţi, -te.* – Şi: **dilibăşít, -ă** adj. ALR I 1 801/684.
– V. **delibăşi.**

DELIBERÁ[1] vb. I. **1.** Intranz. (Despre membrii unei instanţe judecătoreşti, ai unei adunări legiuitoare etc.) A chibzui în comun şi a discuta (în secret) asupra unei hotărâri de luat sau a unei chestiuni de rezolvat. *Consiliiu ... au fost deliberat spre declărăţia aceasta.* CALENDARIU (1794), 32^r/10, cf. NEGULICI. *A delibera cu mai multă prudenţă asupra pedepsei ce legile hotărăsc.* LĂZĂRESCU, S. 125/21, cf. STAMATI, D. *Trebuia să delibereze asupra dorinţelor şi raporturilor comunicate lui, şi-n unire cu sultanul să priimească o regulare asupra viitoarei organizări a acestor Principate.* ROMÂNUL (1857), nr. 2, 4^2/72. *După complinirea tuturor datinelor ..., deliberară episcopii şi popii.* CALENDAR (1857), 26/21, cf. POLIZU, PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D. *A deliberat asupra acestor materii* [de învăţământ] *şi-şi rezumă ... opiniunile sale.* ODOBESCU, S. II, 56. *Prin acest organ află ce se petrece în afară, cugetă, deliberează şi-şi aduce voinţa la îndeplinire.* CONTEMPORANUL, III, 417, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Şi acum ...* [este] *zădărnicită şi ultima nădejde a demersurilor în zilele în care tribunalul ar fi deliberat.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 185, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Consiliul deliberează apoi în şedinţă privată.* TITULESCU, D. 223, cf. SCRIBAN, D. *Ce, în camera de consiliu nu beţi cafele şi nu deliberaţi până li se lungeşte părţilor gâtul?* ARGHEZI, S. XI, 63. *Judecătorii şovăiau mereu. Deliberau acum de trei ore.* CAMIL PETRESCU, O. II, 580, cf. DL, DM. *Deliberează ... despre conceptul de bine.* IST. LIT. ROM. II, 154, cf. DN^2, M. D. ENC., DEX. *Curtea cu juri se întruni din nou şi deliberă o săptămână întreagă.* FLACĂRA, 1976, nr. 2, 22. ✧ Tranz. *Consiliu[l] după ce au fost deliberat ... ordineşte că în doao zile el va avea pedeapsa.* CALENDARIU (1794), 32/10. *Senatul consulta şi delibera toate trebile statului.* F. AARON, I. L. 37/24. ✧ Refl. pas. *Trimitem d-voastre alăturatul aci ofis al nostru, către obştescul Divan, întăritor proiectului de condica penală ostăşească cu procedura ei, precum s-a deliberat de către acel Divan.* CONDICA, O. 4/7. ✧ (Prin analogie) *Oprit în mijlocul braseriei, grupul celor trei delibera cu Filip despre alegerea unui colţ mai ferit.* VINEA, L. I, 148.
2. Tranz. (Folosit şi absol.) A chibzui în sine asupra unei probleme sau a unei hotărâri de luat; a decide, a rezolva (**3**). *Cetitoriu ... judecând cu direptate începutul cărtirei din Hale, din conştiinţa sufletului să delibereze (încheie) ce se cuvine după zicerea firii.* BOJINCĂ, R. 17/5, cf. PONTBRIANT, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE, DN^2, DEX. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Un leopard ... veni ... la stârf, se aruncă dasupra fără a mai delibera.* FM (1843), 184^1/25.
– Prez. ind.: *deliberez.*
– Din fr. **délibérer,** lat. **deliberare.**

DELIBERÁ[2] vb. I. Tranz. (Folosit şi absol.) (Învechit, rar) A pune în stare de libertate; a elibera. Cf. NEGULICI. *Din aste-nchisori triste fiind deliberată, va fi cât mai în grabă în patrie-nturnată.* PELIMON, S. 42/15, cf. PROT. – POP., N. D. ✧ Refl. pas. *O vrednică de însemnat clauză seau cuprindere a acestei instrucţii este cererea a se delibera seau a să slobozi Kritul.* AR (1829), 150^1/27.
– Prez. ind.: *deliberez.*
– Pref. *de-* + **libera.**

DELIBERÁNT, -Ă adj., s. m. şi f. (Persoană) care deliberează[1] (**1**). Cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI, COSTINESCU. *Adunare deliberantă.* LM. [Capitalistul] *angajează ... un mare număr de persoane cari au o poziţie, ce-i pot fi folositoare, fie în opinia publică, ... fie în adunările*

deliberante. EMINESCU, O. XII, 487, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU[2], RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DM, DN[2], M. D. ENC., DEX.
– Pl.: *deliberanți, -te.*
– Din fr. **délibérant.**

DELIBERÁNȚĂ s. f. v **delivrență.**

DELIBERÁRE s. f. Acțiunea de a delibera[1] și rezultatul ei.

1. Chibzuire în comun și discuție (în secret) a membrilor unei instanțe judecătorești, ai unui consiliu etc. asupra unei hotărâri care urmează a fi luată sau a unei chestiuni care trebuie rezolvată; consfătuire, chibzuire; dezbatere, (învechit) deliberație (**1**). Cf. delibera[1] (**1**). Cf. HELIADE, O. II, 349. *Vreo câțiva streini au fost invitați a lua parte la deliberările congresului.* CONCORDIA (1857), 154[2]/23, cf. ARISTIA, PLUT., POLIZU. *Deliberările și deciziunile parlamentului nu vor avea efect.* GHICA, C. E. I, 240, cf. PONTBRIANT, D. *După deliberare, judecătorii ieșeau să pronunțe hotărârea.* CONV. LIT. III, 343, cf. COSTINESCU, LM. *Următoarea propunere ... avem onoare a o supune deliberării ... d-voastră.* MAIORESCU, D. I, 107. *Proiectul de programă și regulamentele ... se vor pune în deliberarea consiliului general în viitoarea sa sesiune.* ODOBESCU, S. II, 76, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Să nu-i facă măcar cinstea unei deliberări.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 185. *Curtea va intra în deliberare! zise iar colonelul, supărat.* REBREANU, P. S. 309, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Spre a arăta luarea unei hotărâri, la sfârșitul convorbirii sau după o deliberare a subiectului vorbitor, limba populară și familiară utilizează formula „și gata!"* IORDAN, STIL. 289. *E vorba de un document ... cuprinzând rezultatul unor lungi și mature deliberări.* BRĂTIANU, T. 46. *Se credea Socrate în miraculos contact cu Demonicul, ... cel puțin în momente de deliberare.* BLAGA, Z. 221. *Pofti pe căpitanul Pleșoianu ... să ia parte la deliberare.* CAMIL PETRESCU, O. II, 178. *Deliberarea se face în secret, fie în ședință, fie în camera de chibzuire, numai între judecătorul și asesorii care au luat parte la judecată, fără participarea procurorului și a secretarului de ședință.* PR. DREPT, 875, cf. DER, DN[2], M. D. ENC. *După îndelungi deliberări s-a convenit că Teatrul ... trebuie de fapt să răspundă dezideratelor pentru care a fost creat.* FLACĂRA, 1975, nr. 42, 12. *Se pronunță pentru ... a participa pe picior de egalitate cu celelalte părți la toate eforturile, deliberările și conferințele.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 334, cf. DEX. *După ... 11 ore de deliberări s-a ajuns la impresionantul verdict.* FLACĂRA, 1976, nr. 21, 22.

2. Chibzuire în sine asupra unei probleme sau a unei hotărâri de luat; decizie (**2**), rezoluție (**1**), (învechit) deliberație (**2**). Cf. delibera[1] (**2**). Cf. ARISTIA, PLUT., COSTINESCU, PONTBRIANT, D. *Turghenev, pictând pe eroinele sale cât mai seducătoare prin figură, temperament, conduită, ține ascunse gândurile lor, luptele lor sufletești, deliberările lor interne.* IBRĂILEANU, S. L. 23, cf. ȘĂINEANU, D. U. *A doua funcțiune psihică nouă ... este, după Spencer, deliberarea intelectuală sau raționea.* NEGULESCU, G. 141. *Judele meu se făcu interpretul acestora ..., opinând grav din cap, după o lungă deliberare cu el însuși.* COCEA, S. I, 180. *Ceea ce dispare ca individualitate în cazul sugestiei sunt formele superioare de conștiință: cenzura critică și deliberarea.* RALEA, S. T. II, 77. *Deliberarea intimă este redată aici cu măiestrie.* L. ROM. 1953, nr. 3, 45. *Fapta morală fiind ... expresia unei deliberări, ... depindea, într-o foarte mare măsură, de puterea de judecată a făptuitorului.* PLEȘU, M. M. 78.
– Pl.: *deliberări.*
– V. **delibera[1].**

DELIBERÁT[1] s. n. (Învechit) Faptul de a delibera[1] (**1**). *Scris și publicuit acest deliberat* (a. 1778). IORGA, S. D. XII, 94. *Cu deliberatul cel de la scaonul vlădiceasc ... trăire ... până la moarte.* MAIOR, I. B. 271/26. *Spre sfârșitul hotărârei încoace trimisă, din deliberatul săborului aceastuia ... va cunoaște preacinstitul conzistoarium.* id. ib. 334/24. *Dacă cu deliberatul din judecată dreaptă n-ar fi îndestulit ... înaintea legalnicei sale competeanții să meargă.* ȘT. 36/25. *Se rugă, ca să-i facă voia, în deliberatul său curat să se adaoge aceasta.* NICOLAU, P. 156/12. *În aprilie ... a ieșât sentința sau deliberatul judecătoresc.* BARIȚIU, P. A. I, 314, cf. 140, COSTINESCU, LM, ALEXI, W.
– V. **delibera[1].**

DELIBERÁT[2], -Ă adj. Care a fost bine chibzuit, gândit, cumpănit de mai înainte; făcut din proprie voință; intenționat. Cf. LM, BARCIANU. *A adoptat ca principiu deliberat: beștelirea crâncenă a celui pe care vrea să-l combată.* CAMIL PETRESCU, P. 206. *Neologismul se introduce în proza lui ... într-o intenție deliberată.* VIANU, A. P. 237, cf. DL, DM. *Creangă procedează și de astă dată întocmai ca un vorbitor obișnuit, fără nicio preocupare artistică deliberată, chiar dacă își dă seama că procedeul folosit prezintă avantaje de ordin stilistic.* CONTRIBUȚII, I, 168, cf. DN[2], M. D. ENC. *Să fie oare o declinare deliberată a capacității autorilor de muzică ușoară de a ancora în problematica esențială a vieții sociale?* CONTEMP. 1975, nr. 1 510, 2/6. *Lupta împotriva poluării ... constituie un act deliberat.* FLACĂRA, 1975, nr. 47, 8, cf. DEX. *Am trăit în recluzie deliberată.* LIICEANU, J. 14. ✧ (Adverbial) *După mine, nu este vorba de o atitudine deliberat definitivă.* TITULESCU, D. 104. *Asasinați în mod deliberat o femeie, care ... nu are nicio vină.* CAMIL PETRESCU, T. I, 327. *Ceea ce la oamenii obișnuiți și în vorbirea de toate zilele se petrece spontan ..., la scriitori se produce deliberat, cu voință.* IORDAN, STIL. 144. *Cum, Don Juan este ipocrit? ... Așa ni-l înfățișează deliberat Molière.* CĂLINESCU, C. O. 179. *Erau partide pe care el le pierdea deliberat.* PREDA, M. S. 81. *Micul cler și dăscălimea ieșeană, în care se introduce deliberat, departe de a fi protipendada capitalei, este totuși o formulă de viață urbană.* IST. LIT. ROM. III, 256. *În mod deliberat, el combină semnificații parțiale topindu-le în enunțuri.* COTEANU, S. F. II, 57. *În momentul dezlănțuirii ei, răscoala avea un caracter predominant antiotoman imprimat deliberat de Tudor.* SCÂNTEIA, 1966, nr. 6 926. [Spectacolul] *vine în întâmpinarea unui public mai larg, simplificându-și deliberat structura.* T ianuarie 1969, 71. *Ironia ... permite introducerea unor structuri noi (cum este aceea a grotescului) într-o schemă narativă deliberat realistă.* SIMION, S. R. II, 221. *Refuză deliberat facilul și senzația de fragil.* CONTEMP. 1975, nr. 1 477, 4/10, cf. PALEOLOGU, T. 80. *S-a încercat deliberat inducerea în opinia publică ... a unor repere care trebuiau să deformeze ... sensurile reale ale crizei.* RL 2005, nr. 4 596.
– Pl.: *deliberați, -te.*
– V. **delibera[1].**

DELIBERATÍV, -Ă adj. **1.** Care deliberează[1] (**1**), care are dreptul de a lua o hotărâre. Cf. NEGULICI, PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Nu poate acest popor decât să-şi piarză cu încetul chiar respectul autorităţii, faţă de exemplele zilnice, ... care nu pot aduce ţării în viitor decât urmări funeste pentru respectul Adunărilor deliberative.* EMINESCU, O. XII, 146, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU[2], TDRG, RESMERIŢĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Organ deliberativ.* DL, cf. DM, DN[2], M. D. ENC., DEX. ✧ (Substantivat) *Deliberativul local a promovat în septembrie 2004, o nouă cerere de chemare în judecată.* RL 2005, nr. 4 636. ✧ *Vot* (sau, învechit, *glas*) *deliberativ* (în opoziţie cu v o t c o n s u l t a t i v) = drept de a hotărî prin vot. *Fieştecare soţ ajutător va avea vot ... în adunările obşteşti, nu însă şi lucrările comitetului, unde va putea oricând să vie ca un privitor şi a-şi da părerea, fără de a avea glas deliberativ.* HELIADE, F. 20/17. *Toţi paşii cu două tuiuri au dreptul de a avea loc acolo cu glas deliberativ.* CR (1837), 18[1]/35. *A cerut ... ca episcopul unit care va fi după timp ... să i se dea loc cu vot deliberativ în consiliul gubernului.* BARIŢIU, P. A. I, 413, cf. COSTINESCU, LM, BARCIANU, ŞĂINEANU[2], TDRG, SCRIBAN, D., DL, DM, DN[2], M. D. ENC. *Nu mai avem ce căuta cel mult ca invitaţi fără drept de vot ... deliberativ.* FLACĂRA, 1975, nr. 44, 4, cf. DEX. *Gen deliberativ* = gen de discurs în care oratorul îşi propune a face să se adopte sau să se respingă o hotărâre. Cf. ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. *În Retorica sa, Aristotel vorbeşte de trei genuri oratorice: genul epidictic, ... genul judiciar ... şi genul deliberativ, care se pronunţă ... asupra unor împrejurări viitoare.* PLEŞU, M. M. 46. (Gram.) *Propoziţie deliberativă* (şi substantivat, f.) = propoziţie interogativă dubitativă în care nehotărârea sau îndoiala vorbitorului se manifestă prin oscilaţia între două sau mai multe posibilităţi. *Interogativele deliberative se caracterizează printr-o mare varietate de intonaţie.* GRAM. ROM.[2] II, 40. *Nu poate fi contestată nici contribuţia deliberativei la naşterea interogativei indirecte.* IST. L. ROM. I, 314.

2. (Despre manifestări ale oamenilor) Care denotă chibzuinţă, cumpănire, echilibru. *Întrebările retorice dobândesc ... scopul de a evidenţia procesul deliberativ al voinţei.* VIANU, A. P. 32. *Pasul epic al eroilor acestui roman social e dictat de subconştiente impulsuri atavice, scoase în raza conştiinţei deliberative.* CONSTANTINESCU, S. III, 73.

– Pl.: *deliberativi, -e.*

– Din fr. **délibératif,** lat. **deliberativus, -a, -um.**

DELIBERATÓR[1], -OÁRE adj., s. m. şi f. (Învechit, rar) (Persoană) care deliberează[1] (**1**). Cf. LM.

– Pl.: *deliberatori, -oare.*

– **Delibera[1]** + suf. *-tor.*

DELIBERATÓR[2], -OÁRE adj. (Învechit, rar) Mântuitor (**1**), izbăvitor. Cf. PROT. – POP., N. D.

– Pl.: *deliberatori, -oare.*

– **Delibera[2]** + suf. *-tor.*

DELIBERÁŢIE s. f. **1.** (Învechit) Deliberare (**1**). *Am găsit de cuviinţă, după deliberaţii ce am avut, să aducem cuvenita vindecare* (a. 1817). URICARIUL, V, 26/11. *Deliberaţiile în seanţiile comitetului se vor face ... după majoritatea glasurilor.* HELIADE, F. 18/25, cf. I. GOLESCU, C. *Mă supui Camerii primind înalta şi greaoa însărcinare a prezida în lucrări şi a povăţui deliberaţiile.* CR (1839), 7[2]/35. *Este puţină vreme de când deliberaţiile Camerii sânt publice.* DACIA LIT. 130/25. *Ni se spune rezultatul deliberaţiilor* [Divanului]. CONDICA, O. 3/7. *Deliberaţii şi discuţii.* CODRESCU, C. II, 378/31, cf. NEGULICI. *Un proiect ca acela trebuie să fie supus mai întâi la deliberaţiunea dietei.* BARIŢIU, P. A. I, 71, cf. STAMATI, D. *După două ore de deliberaţiune, şedinţa se redeschide.* RUSSO, S. 322. *A urmat o deliberaţie a ministerului.* GM (1854), 403[2]/42. *Chestiunile ... trebuie să facă obiectul deliberaţiilor congresului.* TIMPUL (1856), nr. 1, 4[2]/27. *Zioa unei deliberaţii aprofundate va veni.* CONCORDIA, 3[3]/52. *Gloata ... aştepta ... rezultatul deliberaţiei soborului.* NEGRUZZI, S. I, 230, cf. POLIZU. *Lăsăm dar în deliberaţiunea fiecăruia eminenţa acestui rău.* DÂMBOVIŢA (1859), 178[2]/48, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D. *După trei zile de deliberaţii, se dete ordin să-i ucigă.* BOLINTINEANU, C. 57/6, cf. COSTINESCU, LM. *În acest caz emancipaţiunea va rezulta din deliberaţiunea consiliului.* HAMANGIU, C. C. 109, cf. ALEXI, W., ŞĂINEANU[2]. *El era ... duşman al deliberaţiei.* CĂLINESCU, I. C. 251, cf. SCRIBAN, D., DEX.

2. (Învechit, rar) Deliberare (**2**). Cf. ŞĂINEANU[2].

– Pl.: *deliberaţii.* – Şi: (învechit) **deliberaţiúne, deliberăţiúne** (PONTBRIANT, D.), **deliberăciúne** (STAMATI, D.) s. f.

– Din fr. **délibération,** lat. **deliberatio, -onis,** it. **deliberazione.**

DELIBERAŢIÚNE s. f. v. **deliberaţie.**

DELIBERĂCIÚNE s. f. v. **deliberaţie.**

DELIBERĂŢIÚNE s. f. v. **deliberaţie.**

DELIBRÁŢIE s. f. v. **delivrenţă.**

DELICÁ vb. I. R e f l. (Prin estul Mold., prin nordul Dobr. şi prin Bucov.) A se orăşeniza. *Se mai delică lumea.* ALR II/520, 682, A V 15.

– Prez. ind. pers. 3: *delică.*

– Derivat regresiv de la **delicat.**

DELICÁT, -Ă adj. **1.** (Despre fiinţe, despre corpul sau despre părţi ale corpului lor) Care este subţire şi slăbuţ, de dimensiuni reduse (în înălţime sau în grosime); fin, gingaş, subţirel (**2**), graţios. Cf. KLEIN, D., LB, I. GOLESCU, C. [Oameni] *galanţi, delicaţi şi frumoşi la vedere.* MARCOVICI, C. 60/6. *Extremităţile ...* [antilopelor] *sânt supţiri şi delicate.* J. CIHAC, I. N. 49/18. *Unele dame poartă de-a pururea asemine colanuri, pentru ca să aibă o talie delicată.* ALBINEŢ, M. 159/8. *Mici sunt degetele sale şi mânuţa-i delicată.* ASACHI, S. L. I, 160. *Din naşterea sa Leopold a fost mic de statură şi delicat.* BARIŢIU, P. A. I, 13. *E înaltă, supţirică ..., delicată ..., ochi albaştri ..., păr negru.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 87. *Unele vite sânt delicate, mici şi supţiri.* I. IONESCU, V. 34/2. *Corpul lui delicat n-a asudat încă supt o armură.* PÂCLEANU, I. II, 118/23, cf. STAMATI, D. *Delecatul său nas.* PANN, Ş. I, 15/2. *Un trup de o formă minunată, cu nişte mâini delicate de nimfă; era în adevăr un tezaur de frumuseţe.* FILIMON, O. I, 105, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Umăr delicat.* ALECSANDRI, P. 161, cf. COSTINESCU, LM. *Zărea creştetul delicat al dropiei.* ODOBESCU, S. III, 14. *Mâini delicate de doamnă.* EMINESCU,

P. L. 30. *Gângănii sau gâze ... le zice poporul la făpturile mici și delicate.* CARAGIALE, O. V, 197. *Încet îmi lunecă pe frunte O mână albă, delicată.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 139, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU[2]. *Ce chip fraget, slab și tare, ce gingaș și delicat.* DENSUSIANU, L. 215, cf. RESMERIȚĂ, D. *Era înăltuță, delicată și avea niște ochișori verzi.* REBREANU, R. I. 181, cf. CADE. [Avea] *bărbia feminină, delicată.* CAMIL PETRESCU, P. 7, cf. SCRIBAN, D. *Au văzut țapii sălbatici, ciutele delicate.* ARGHEZI, C. I. 79, cf. DL, DM. *Să-și mângâie palmele delicate cu aceste bolnave flori.* BARBU, PRINC. 69, cf. DN[2], M. D. ENC., DEX. *Mâna dilicată la sapă nu rabdă.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. V, 545. ✧ Fig. *Mădulările sale (a amorului) sânt fragete și delicate.* BUZNEA, F. 15/1. ✦ (Despre sunete, glas) Cu ton plăcut. *„N" moale este mult mai dulce și mai delicat decât „m" și ... face limba română mai plăcută la auz.* MAIOR, S. II, 286. [Dialectul] *roman e mai dulce și mai delicat.* RUS, I. I, 254/30. *O salbă de mărgele ... sălta ..., pricinuind un zinghet delicat.* ALECSANDRI, O. P. 61. *E prezent cu cântecele sale de delicată tonalitate.* FLACĂRA, 1975, nr. 46, 16. ✦ (Despre litere sau scriere) Cu linii subțiri, fine. *În raftul său se afla un manuscris, cu slovă grecească delicată ca o horbotă.* G. BARBU, A. V. 31.

2. (Despre ființe, despre corpul sau despre părți ale corpului lor; în opoziție cu robust, viguros) Lipsit de rezistență fizică, de vitalitate, debil (**1**), firav; p. ext. care are o structură lipsită de rezistență (predispus la îmbolnăvire) și necesită o îngrijire atentă și specială, plăpând (**1**), șubred (**1**). *Tânărul aceast delicat, frumos și trândav ... ar muri dacă numai întru o zi s-ar osteni ca mine.* BELDIMAN, A. 14/3. *Femeaia ... fiind prea delicată din fire și deprinsă către viață ... n-au putut să rămâe teafără de lovitura ... protivnicului noroc.* L. ASACHI, I. 66/21. *Nu e bine să obosim organe atât de delicate.* PR. 15/5. *Ochiul este una din cele mai delicate formații a[le] organismului omenesc.* ALBINEȚ, M. 192/3. *Oamenii mai delicați ... vor face feredeie încălzite de la 23 păn la 28 graduri.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 103/14. *Mă tot mir de dumneata, care te știu atât de delicată, încât și un prea mititel șoricel când vezi, pe loc leșini și cazi jos.* PR. DRAM. 133. *Aceste friguri apucă mai cu seamă pe copiii care au limbrici seau viermi în mațele lor, fiind și de o constituție delicată.* CORNEA, E. I, 69/10. *E bine a recomanda bolnavilor cari au peptul delicat, d-a nu rămânea multă vreme într-o atmosferă încărcată cu vapori.* MAN. SĂNĂT. 123/27, cf. STAMATI, D. *Picioarele-i era[u] atât de delicate, încât păreau că numaidecât or să se frângă.* NEGRUZZI, S. I, 42. *Această incurabilă maladie ... triumfă ... asupra delicatului său fizic.* FILIMON, O. II, 329, cf. PONTBRIANT, D., RESMERIȚĂ, D., CADE. *Cei mai mulți* [filosofi] *... au fost de o constituție delicată.* NEGULESCU, G. 108, cf. SCRIBAN, D. *Era foarte delicat, foarte șubred și foarte îmbătrânit.* DEMETRIUS, A. 192, cf. DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX. *O femeie, pe cât de delicată și fragilă, pe atât de vioaie și de spontană.* FLACĂRA, 1975, nr. 22, 19. ✧ (Substantivat) *Dușa ... va putea să vatăme pe cei bolnavi și delicați.* FĂTU, D. 37/15. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Slujbele lui îi vătăma sănătatea cea delicată.* PLEȘOIANU, T. III, 46/27. *De o statură microscopică ... și de o constituție foarte delicată, era un original de frunte.* NEGRUZZI, S. I, 206. *Sănătatea mea prea delicată nu-mi permite să mai suport asprimile de tot felul.* CARAGIALE, O. I, 161. ✦ P. anal. (Despre plante, flori și părți ale lor) Fragil, plăpând (**2**); care cere mare îngrijire. *Mă plâng de a vedea o plantă atât de fragedă și atât de delicată dată influințelor omorâtoare ale ghieții și ale gerului.* NEGULICI, E. II, 51/11. *Grupe de arbori, peluze verzi, partere smălțate cu florile cele mai delicate și mai rari ... poți să admiri.* GHICA, C. E. II, 320. *În crini e beția cea rară: Sunt albi, delicați, subțiratici.* MACEDONSKI, O. I, 181. *Am dat de toporași lâng-un stejar; Erau așa de-albaștri, delicați Ca niște firmituri de cer lăsate-n dar De primăvară.* ISANOS, V. 272. *Lângă fereastra joasă, tremurau tulpinele firave ale unor flori de toamnă, cu ... petale delicate.* BARBU, Ș. N. 108. *Ferigă mică din fam[ilia] Polypodiaceae, cu rizom scurt și frunze delicate.* BUTURĂ, EB. I, 98. ✧ Fig. *Îngrijește cu sârguință de floarea cea delicată a domesnicei fericiri.* MARCOVICI, D. 36/4. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Ieri pusese gerul Flori de gheață delicate.* PERPESSICIUS, S. 69.

3. (Despre oameni) Care se remarcă printr-o educație deosebită, prin gusturi și purtări alese, cizelat, cultivat, distins, rafinat[2] (**2**), stilat; plin de atenție, lipsit de asprime, de brutalitate; prevenitor. *El era un om d-onoare și din cei mai delicați.* CR (1848), 5[3]/68. *Fiecare poet crede că nu este destul de poetic, de delicat, dacă nu-și diminuează cuvintele.* CONV. LIT. I, 64. *Dacă mă iubești ... dacă-ți sunt scumpă ... fii delicat.* ALECSANDRI, T. I, 201. *Nu cumva să superi nervii criticilor delicați.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 61. *Cât de profund trebuie să-l fi afectat pe delicatul poet al „Subțiricăi din vecini" noile relații de dragoste.* GHEREA, ST. CR. III, 385. *Bărbatul meu nu prea e delicat de felul său.* LOVINESCU, C. IV, 32. *Trebuie să fii delicat cu Tanța că ea e foarte sensibilă și inimoasă.* REBREANU, R. I, 242. *Poeții sunt oameni delicați.* CAMIL PETRESCU, T. II, 31. *Cum e duduia delicată, ... i se scârbește din te miri ce!* BRĂESCU, M. B. 62. *Ce prieten delicat, înțelegător și generos a fost!* SADOVEANU, O. XX, 44. *Subțirelul și delicatul personaj nu părea obișnuit să audă ce i se spune.* PREDA, M. S. 40, cf. DM, DN[2], M. D. ENC., DEX. ✧ (Adverbial) *Când bătea ora nouă, tata lăsa ziarul și, delicat, ... o săruta pe mama.* FLACĂRA, 1975, nr. 17–18, 46. ✦ (Despre manifestări ale oamenilor) Care exprimă finețe, gingășie, care trădează o mare delicatețe (**3**). *Prin ele* [poezia, filosofia] *omul câștigă cugetări de moral, simțiri delicate.* AR (1829), 19[2]/11. *Un duh slobod și născocitor și o simțire delicată l-au silit să părăsească celelalte învățături.* MARCOVICI, C. 3/12. *Ce delicat caractir!* PANN, E. II, 28/12. *Purtare delicată d-a pururea având.* NEGRUZZI, S. II, 195. *Trebuie trei-patru generații ... pentru ca această familie să capete simțăminte delicate, noblețea inimii, gustul pentru litere.* MACEDONSKI, în PLR I, 337. *O iubire delicată, discretă.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 214. *Grija delicată ce o purta Elenuța pentru părintele Murășanu o observa ... și Maria.* AGÎRBICEANU, A. 251. *Avea ambiția să potrivească toate astfel încât să se observe pretutindeni gustul ei delicat.* REBREANU, I. 67. *Are sufletul delicat și inimă bună.* IBRĂILEANU, A. 38. *Nicăieri în lume nu s-a produs ceva identic, de o simțire așa de delicată, până la rafinament.* SADOVEANU, O. XX, 95. *Gesturi reținute și delicate.* CAMIL PETRESCU, T. I, 19. *Ore întregi ascultându-l* [ceasornicul], *surâsuri delicate se succedau, ca orele luminii, pe figura lor trandafirie.* ARGHEZI, C. I. 47. *Nu e nevoie să fie cineva neapărat beteag ca să inspire senti-*

mente delicate. VINEA, L. II, 39. *Dacă nu mă desfată fresca, în ansamblul ei, sunt unele detalii pline de tot farmecul delicat al unui scriitor de reputat talent.* CONSTANTINESCU, S. I, 16. *Iernile ... l-au făcut să țipe gros și pe un poet al dragostelor delicate.* BĂNULESCU, I. 11. ✧ (Adverbial) *Despre plagiate ar fi de prisos să mai vorbim, dar așa, în treacăt, am zărit într-un număr din urmă o bucată luată, vorbind delicat, din Gil Blas.* CONTEMPORANUL, IV, 207. *Calificativul conține o cugetare adâncă și delicat imprimată.* MACEDONSKI, O. IV, 48. *Vru totuși să-i spuie ceva ca să-l concedieze delicat.* REBREANU, R. I, 90. *Călca delicat, mai pe de lături.* CAZIMIR, GR. 72. *Îmi pare bine de cunoștință, a răspuns plutonierul-major ..., înapoindu-i delicat hârtiile.* SADOVEANU, O. XXI, 456. *Scriitura lui e modernă, dar cuminte ..., manipulând delicat mari energii interioare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 14, 5/4.

4. (Despre acțiuni, situații, probleme etc.) Care prezintă mari dificultăți, care cere eforturi deosebite pentru a fi rezolvat, efectuat etc., sau mare abilitate, băgare de seamă, prudență, rezervă; anevoios, complicat, dificil, greu, v. spinos[1] **(4)**. *Una din cele mai delicate memurieturi* (a. 1819). URICARIUL, I, 246. *Treaba aceasta este cea mai delicată a hranii obștii norodului* (a. 1827). DOC. EC. 388. *Cele mai însemnătoare din apologuri sunt acelea ce sunt provocate de circonstanțe grave sau delicate.* HELIADE, O. II, 77. *Nația dorește a se înștiința deplin dispre ... drumul urmat în niște ... interesante și delicate relații.* AR (1829), 143[1]/34. *Clerful] român din Transilvania ar fi cetit cu atenție reproducirile în obiectul* [problema mănăstirilor] *acest delicat* (a. 1855). URICARIUL, V, 194/12. *Pricina e delicată.* ALEXANDRESCU, O. I, 131. *Impresariul ... n-a luat asupră-i această delicată însărcinare decât numai împins de pasiunea și zelul său.* FILIMON, O. II, 219. *Foarte mult ne-a plăcut spiritul moderat și prudent, cu care sunt tractate togmai cestiunile cele delicate.* CONV. LIT. II, 146. *Chestiunile noastre naționale, oricât de grele și delicate vor fi ..., ne vom ține de cea mai strânsă datorie a le studia cu toată seriozitatea* (a. 1874). PLR I, 317. *Îmi voi permite să examinez ... întrebarea ... delicată.* MAIORESCU, D. V, 174. *Am renunțat ... a mă mai amesteca în această delicată afacere de familie.* CARAGIALE, O. II, 158. *Extrem de delicată, situația e tratată cu mare abilitate.* LOVINESCU, C. VII, 109. *Pacificarea tulburărilor e o operă delicată.* REBREANU, R. II, 260. *Noi suntem în delicata situațiune a nu ne pronunța nici într-un sens, nici în altul.* TITULESCU, D. 123. *Aceasta va fi o chestiune mult mai delicată.* C. PETRESCU, C. V. 186. *Îți explic îndată; e o chestie destul de delicată.* SADOVEANU, O. IX, 157. *Căile convingerii sunt atât de delicate.* ARGHEZI, B. 153. *Aici este o chestiune delicată.* CĂLINESCU, S. 183. *E o treabă delicată.* BENIUC, M. C. I, 306, cf. DL. *Trebuia să execut uneori operații delicate.* PREDA, I. 254, cf. DM. *O asemenea cercetare are câteva laturi foarte delicate.* COTEANU, S. F. II, 33, cf. DN[2]. *Era folosit ... ca ambasador pentru misiuni ... delicate.* H. DAICOVICIU, D. 88. *N-au clarificat delicata, eterna și desueta chestiune a dragostei.* S februarie 1970, 63. *Proces delicat și nu suficient de bine cunoscut, adaptarea urmează căile cele mai complexe.* LL 1972, nr. 3, 305, cf. M. D. ENC. *L-a chemat pe Nelu și i-a spus că e o situație delicată.* FLACĂRA, 1975, nr. 47, 23, cf. DEX. *Institutul a făcut ceva într-un domeniu atât de delicat cum e cel al preistoriei europene.* RL 2005, nr. 4 566.

5. (Despre lucruri) De calitate bună, de bun gust (în ceea ce privește finețea materialului și a execuției). *Își curăță unghiile cu o pilă delicată.* HELIADE, O. I, 469. *Iese ... o muiere cu totul frumoasă și împodobită cu cele mai scumpe haine și mai delicate.* GORJAN, H. I, 9/32. *Are în pachet lucruri delicate.* ALBINEȚ, M. 20/10. *I se cere a ști să conducă cu inteligență și dibăcie lucrarea machinelor de abur și instrumentelor complicate și delicate.* GHICA, C. E. II, 402, cf. PROT. – POP., N. D. *Dame romance* [îmbrăcate] *în rochii delicate.* ALECSANDRI, O. P. 253. *Cu instrumente foarte delicate, de-abia se pot observa.* CONTEMPORANUL, I. 177. *Epoca ... de bronz ... ne prezintă ... arme delicate ce abia le pot mănui palme foarte mici.* ODOBESCU, S. II, 256, cf. ȘĂINEANU[2]. *Acea bandă de țesetură deasă și delicată de mătasă și aur ... samănă cu patrafirul ce împodobește pe preot în timpul slujbei.* IORGA, C. I. I, 111, cf. CADE. *Când destinderea fandării nimerea pieptul adversarului cu delicatul vârf al floretei, ... mușchii găseau în scurta biruință o sintetică odihnă.* TEODOREANU, M. II, 93. *Firele delicate ale maramei.* MOROIANU, S. 10, cf. DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX. ✧ Fig. *Toată strălucirea și smaltul cel delicat al aripilor se scutură.* CR (1833), 123[2]/42. *Ploaia cade potolit și rar, Țesând o delicată broderie Pe pata albă-a unui felinar.* CAZIMIR, L. U. 56. *Sforicele diafane cari trăiesc cât ține fulgerarea lor pripită și delicată.* KLOPȘTOCK, F. 60. ✧ (Adverbial) *Rosete sculpate ... reprezintând câte un deosebit cap de operă sânt foarte delicat lucrate.* PELIMON, I. 74/1. *Își tremurau zborul ... fluturei de cele mai gingașe colori în chipul cel mai delicat punctate.* SADOVEANU, O. IX, 364. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Ceva auriu și delicat, ca un pufușor de piersică, mângâia această carne tânără.* GALACTION, O. 627. *Izvoarele, sub pânze de gheață, delicate, se legănau la vale.* LABIȘ, P. 77. ✦ (Despre nuanțe, culori etc.) Discret, atenuat, nu prea pronunțat, pal[2] **(3)**. *Trăsăturile feței de o paloare delicată.* EMINESCU, P. L. 30. *Am văzut liliac roșu ..., delicat ca un amurg de duminică.* PETICĂ, O. 261, cf. DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX. *Mai toate lucrările din expoziție sunt îmbrăcate într-un aer delicat crepuscular.* RL 2005, nr. 4 611. ✦ (Despre mâncăruri, băuturi, fructe, parfumuri etc.) Care are gust, miros sau buchet plăcut; fin, ales. *Ei nu vor s-aibe nici mobile scumpe, ... nici ospățuri delicate, nici palaturi aurite.* PLEȘOIANU, T. I, 181/27. *Eu te las cu sănătate ..., Nici mai delicată masă Care apoi pe nări să-mi iasă.* AR (1829), 20[2]/3. *Le da mese delicate și de multe ori însoțite de concerturi.* CĂPĂȚINEANU, S. 17/26. *Pâine neagră în locul mâncărilor celor mai delicate.* MARCOVICI, D. 251/4. *Se duse la o prăvălie și târgui poamele cele mai delicate și frumoase.* GORJAN, H. I, 86/22. *Deacă la timpul înfloririi lor se fac încrestături în frunze, ... iesă un vin delicat, carele însă nu trăiește mult.* I. CIHAC, I. N. 270/2. *Lipsindu-se de delicatele bucate a bogatului, el nu este supus boalelor lui.* BUZNEA, F. 32/29. *Asemenea ieste omul cel de ispravă ca o floare rară care umple aerul de un miros delicat.* TÂMPEANUL, G. 80/7. [Mazărea face carnea oilor] *pre cât de albă, pe atâta și delicată.* I. IONESCU, C. 24/5. [Ciocoiul] *se obicinuiește atât de mult cu mâncările delicate, încât nu mai poate să trăiască fără friptură de fazan.* FILIMON, O. I, 96. [Grangurul] *cu drept cuvânt este socotit în Francia ca una din cele mai delicate îmbucături ornitologice.* ODOBESCU, S. III, 32, cf. ȘĂINEANU[2], CADE. *De Marenne înălță nasul său fin ca să primească*

adierile delicate ale florilor. SADOVEANU, O. X, 287. *Făcându-i-se foame, mânca un ceas, lăsându-şi profesorul singur, să simtă pe gaura uşii aroma delicată a fripturii.* ARGHEZI, S. XI, 78, cf. DL, DM, DN^2, M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *delicați, -te.* – Şi: (învechit şi popular) **dilicát, -ă,** (învechit) **delecát, -ă** adj.

– Din lat. **delicatus, -a, -um,** fr. **délicat,** it. **delicato.**

DELICATEÁȚĂ s. f. v. **delicatețe.**

DELICATÉNȚĂ s. f. v. **delicatețe.**

DELICATÉSĂ s. f. (Mai ales la pl.) Aliment fin, ales (îndeosebi prăjituri şi specialităţi culinare). *Darul de la coconul ... de doi* [sfanți], *cheltuiți în parte pe stafide, masline şi murături de pătlăgele, delicatese mie până aici necunoscute ... nu putea să ţină mult.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 6. *Aduse din Constantinopole tot ce se găsea acolo mai scump în peşti, poame şi vinuri, pe care unindu-le cu delicatețele gastronomice ale ţării ... pregătise de acea zi un ospăţ.* FILIMON, O. I, 178. *Marele magazin de coloniale, delicatese, comestibile ... şi-a lăsat obloanele.* CARAGIALE, O. I, 255, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU^2. *Lua dimineaţa ... ananasuri şi multe „delicatesuri".* IORGA, C. I. III, 136, cf. TDRG, RESMERIŢĂ, D., CADE. *Cheia de la dulapul cu delicatese era la duduia.* BRĂESCU, O. A. I, 12, cf. SCRIBAN, D., DL. *Nu prea se mai găseau coloniale şi delicatese la îndemâna fiecăruia.* PREDA, DELIR. 360, cf. DM. *De-ale mâncării vinzi ceva? Coloniale, delicatese?* BARBU, G. 93, cf. DN^2. *Curmale şi diferite alte delicatese exotice ... erau foarte preţuite de către barbari.* MAGAZIN. IST. 1970, nr. 1, 17, cf. M. D. ENC., DEX. [Orăşenii umanitari] *reproşau salariile prea mari ..., schimbarea dietei (carne şi grâu în loc de brânză şi secară), obiceiul de a bea ceai, preferinţa pentru „delicatesuri" şi pierderea respectului faţă de clasele de sus.* PATAPIEVICI, C. L. 279. *O nouă delicatesă: cârnaţi de ciocolată ... Inventatorul delicatesei ... a declarat că ideea pregătirii unui cârnat de ciocolată i-a venit într-o noapte în care a fost chinuit de insomnie.* RL 2005, nr. 4 633.

– Pl.: *delicatese* şi (rar) *delicatesuri.* – Şi: **delicatéță** s. f.

– Din fr. **délicatesse,** germ. **Delikatesse.**

DELICATÉȚĂ s. f. v. **delicatesă.**

DELICATÉȚE s. f. **1.** Însuşirea a ceea ce este delicat (**1**); finețe, gingăşie. *Chipul ei ceal măreaţ, statul ei ceal înalt şi plin de ... delicateaţe ... era zugrăvite întru inima sa.* BELDIMAN, N. P. I, 56/8. *Naţia franţuzească e vrednică de toată delicateţa grecilor şi de toate sentimenturile cele mari ale romanilor.* PLEŞOIANU, T. I, 56/20. *Mă tot gândeam la dânsa şi la delicatenţa trupului.* GORJAN, H. IV, 88/16, cf. VALIAN, V. *Delicateţa taliei sale era vrednică de însemnat.* CR (1839), 254^2/9, cf. STAMATI, D. *O fecioară să vedea, Care foarte minunată delicatenţă avea.* PANN, E. II, 10/11. *Delicateţa, părul şi zâmbitoarea faţă Îi dă înfăţoşării un aer de viaţă.* NEGRUZZI, S. II, 292, cf. POLIZU, PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Tânăra delicateţă ... era întrunită cu frumuseţea nobilă ... a femeiei.* EMINESCU, P. L. 100, cf. DDRF, BARCIANU, ŞĂINEANU^2, TDRG, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM. *Acestei femei nu i se potriveşte virilitatea, cât ... frăgezimea, delicateţea.* BARBU, PRINC. 83, cf. DN^2, M. D. ENC., DEX. ✧ (Prin analogie) *Redă cu o mare sensibilitate delicateţea universului floral.* CONTEMP. 1979, nr. 1 699, 9/4. ✧ (Prin lărgirea sensului) [Zulufii] *au o delicateţă deosebită.* I. D. GHICA, P. 33/11.

2. Însuşirea de a fi delicat (**2**); şubrezenie (**1**), slăbiciune (**1**). V. f r a g i l i t a t e. *Inima mea aflându-să întru atâta delicatiţă nu priimeaşte a cădea iarăş întru primejdii.* BELDIMAN, T. 228^r/16. *Frăgezimea arată iar o delicateţe, dar lesne de sfărâmat.* GTN (1836), 71^2/11. *Socoteşte şi slăbăciunea ... ei; delicateţa trupului şi nu fi aspru către dânsa.* BUZNEA, F. 26/15, cf. POLIZU, CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX.

3. Însuşirea de a fi delicat (**3**); cizelare, distincţie, rafinament (**1**), amabilitate, (învechit, rar) delicaţie. *Tăcerea ei asupra acestui articol venia numai dintr-o delicateţă ce nu voia să supere urechia lui Don Juan.* HELIADE, D. J. 71/23. *Nu aş fi fost atinsă de delicateţa dragostei dumitale.* CR (1833), 120^1/44. *Se naşte ... acea delicateţă de gust.* MARCOVICI, R. 203/14. *D-o avea cât de puţină delicateţă, nu poate să mă lase să aştept în zadar.* VOINESCU II, M. 110/13. *El era unul din acei oameni cari pe lângă delicateţa purtării mai adaogă şi originalitatea haracterului.* CR (1838), 19^2/19. *Nu iubeşte decât numai averea mea ... aşa de puţin moral şi delicateţă are.* FL (1838), 15^2/29. *Pompa asiatică întrunită cu delicateţa gustului evropian dişteaptă ... în toţi simţiri de mirare.* ASACHI, I. 264/22, cf. VALIAN, V. *Vorba aceasta ar jigni delicateţa franceză.* NEGULICI, E. I, 67/7, cf. STAMATI, D., POLIZU. *N-ai nici o delicateţă şi, când te porneşti la hodorogit, nu te mai poate nimic opri.* NEGRUZZI, în PR. DRAM. 479, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D. *O nobilă simţire de delicateţă o opreşte a lovi amor-propriul iubitului ei.* ALECSANDRI, S. L. 288, cf. COSTINESCU, LM. *S-a retras dintr-un sentiment de delicateţă.* MAIORESCU, D. I, 250, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU^2, TDRG. *Mă amestec cu atâta lipsă de delicateţă în lucruri care nu mă privesc.* C. PETRESCU, C. V. 110, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DN^2, M. D. ENC., DEX. *Ibrăileanu are delicateţea de a nu-şi înscrie nici numele său.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 18, 12/1. ✧ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Impuie-şi singur acea delicateţă de penel în care totul e lumină.* MACEDONSKI, O. IV, 72. *Delicateţa de tonuri a acestor monumente evocă arta italiană.* CĂLINESCU, C. O. 189. *O delicateţe de om foarte civilizat.* DEMETRIUS, A. 289. ✧ L o c. a d v. **Cu delicateţe** = cu multă grijă, cu băgare de seamă. *Zeiţa cu ochii albastri-verzi, ... cu capul încins d-o panglică şi împodobit d-o coroană ... peste care era aruncat cu delicateţe un voal subţire.* CĂPĂŢINEANU, M. 43/15. *L-au pipăit cu o mare delicateţă.* ALBINEŢ, M. 21/4. *O rugă cu delicateţă ca să primească a rămânea noaptea aceea în lăcuinţa lui.* MOZAICUL (1839), 542/20. *Când grăieşti, Farmeci cu delicateţă.* CONACHI, P. 115. *Alte cuvinte cari răspică mai apriat modul esecutării: ... delicat, cu delicăteaţă.* VOROBCHIEVICI, A. M. 14. *Se răsuci cu delicateţă în scaunul său.* SADOVEANU, O. IX, 75. *În odaia pisicii toate obiectele au fost răsturnate, întâi cu delicateţe.* ARGHEZI, C. J. 170. *Să răspundă cu delicateţe.* FLACĂRA, 1975, nr. 41/14. ✦ (Concretizat) Vorbe delicate, amabilităţi. *„Venerabile" în sus, „venerabile"-n jos ... şi în sfârşit o sumă de delicateţuri.* CARAGIALE, O. VI, 85.

4. Îndemânare într-un anumit domeniu; pricepere (**2**), iscusinţă, subtilitate (**II 2**). *Această slujbă are trebuinţă de*

multă delicateţe. HELIADE, D. C. 183/23, cf. PROT. – POP., N. D., CADE.

– Pl.: *delicateţi* şi (învechit) *delicateţuri.* – Şi: (învechit) **delicatíţă, delicaténţă** s. f.

– Din fr. **délicatesse,** it. **delicatezza.**

DELICATÍSIM, -Ă adj. (Neobişnuit) Care acordă foarte mare atenţie, care este foarte politicos; plin de delicateţe (3), delicat (3). *Îţi mulţumesc din suflet pentru atenţiunea ta delicatisimă cu ocazia aniversării mele.* CARAGIALE, O. VII, 381.

– Pl.: *delicatisimi, -e.*

– **Delicat** + suf. *-isim.*

DELICATÍŢĂ s. f. v. **delicateţe.**

DELICAŢÍE s. f. (Învechit, rar) Delicateţe (3). *La această întâmplare mult au vorovit ei între dânşâi şi eu aş fi socotit de trebuinţă a scrii voroavile lor, dar ... spui numai cele de pe urmă cuvinte a lor, cari poate după vreme şi obiceiurile de atunce, ori fi cuprinsu într-însăle delicaţâi, iar acmu slujăscu drept un râs.* C. POP.[2] VII, 73. ✧ Loc. adv. **Cu delicaţie** = cu delicateţe, v. delicateţe (3). *Iar Miligrina, lasând toată ruşânea, apropiindu-să de Poliţionu, l-au luat de mână cu delicaţâi.* ib. 60.

– **Delicat** + suf. *-ie.*

DELICEÁN s. n. (Prin sudul Transilv.) Deluşor. Cf. ALR SN III h 809, CHEST. IV 78/174a.

– Pl.: *deliceni.*

– **Deal** + suf. *-icean.*

DELÍ-CEAÙŞ s. m. Rang militar inferior celui de delibaşă. *Şi cartea au trimis-o pe un deli-ceauş rumân îndrăzneţ.* DIONISIE, C. 210, cf. ŞIO II$_2$, 46, LÔBEL, C. 293, TDRG.

– Pl.: *deli-ceauşi.*

– Din tc. **deli çavaşu.**

DELICHESCÉNT, -Ă adj. v. **delicvescent.**

DELICHESCÉNŢĂ s. f. v. **delicvescenţă.**

DELÍCIE s. f. v. **deliciu.**

DELICIÓS, -OÁSĂ adj. **1.** Foarte plăcut (**I 1**); încântător, fermecător, desfătător. *O petrundea de îmbeţie delicioasă care însoporişase mintea şi desarmase ruşinea.* CALENDARIU (1794), 29/23. *Brâul cusut cu graţii al Venerei totdeauna va înfăţişa o icoană delicioasă la imaginaţia noastră.* GTN (1836), 49$^{bis\ 2}$/25. *Se vedea ... nu prea departe ... o frumoasă căscioară de câmpie, aşăzată într-o poziţie pitorească şi delicioasă.* CR (1839), 111^1/13. *Frecarea pe picioare este ... o delicioasă necesitate.* SPIC. I, 41^2/40. *E un loc delicios, aşezat pe malul drept al Ialomiţei-de-Sus.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 14. *Câteodată intrau în pavilion, cântând cu glasuri îngereşti ... şi umplând de un eho delicios aerul cel curat al nopţelor ... italiene.* AR (1844), 7^1/59. *Din patul ei ea urma cu privirea ... toate aceste[a] amestecate confuz într-un vis şi nimicindu-se într-un repaos deliţios.* CODRESCU, C. I, 209/23, cf. NEGULICI. *Îşi desprinde cascua şi respiră un aer delicios.* PÂCLEANU, I. II, 76/25. *Delicioasă petrecere o să avem.* NEGRUZZI, în PR. DRAM. 486. *Se destinde înaintea ochilor mei cea mai delicioasă şi mai pitorească panoramă.* FILIMON, O. II, 16, cf. PROT. – POP., N. D., ANTONESCU, D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Cântă ... o melodie delicioasă.* ALECSANDRI, O. P. 98, cf. LM. *Ai să simţi o moleşeală delicioasă în tot trupul.* CARAGIALE, O. VII, 299, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU[2], TDRG. *Făcuse cunoscut lumii deliciosul prerafaelism mistic.* PETICĂ, O. 371, cf. RESMERIŢĂ, D. *Să mă ierţi, sunt delicioase, toate* [fetele]. M. ELIADE, O. I, 111, cf. CADE. *O maşină va face regulat cursa ... pentru a ne strânge rândurile şi a ne continua delicioasele noastre partide de pocher.* MIRONESCU, S. 87. *Era un film delicios.* CAMIL PETRESCU, T. III, 100. *Ultimele zile de libertate trebuie să fie delicioase.* COCEA, S. I, 136. *Eşti delicios.* SEBASTIAN, T. 69, cf. SCRIBAN, D. *Neliniştea aceea delicioasă din privirile ei n-o mai găseam.* MIHĂESCU, D. A. 18. *Câteva clipe de aşteptare delicioasă trecură.* VINEA, L. I, 92, cf. DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX. ✧ (Glumeţ) *Emilio, fii indulgentă, fă-mi moartea mai delicioasă.* LĂZĂRESCU, S. 86/5. ✧ (Adverbial) *Mă plictisesc ... şi e delicios.* SEBASTIAN, T. 141. *Mă convinge în mod delicios.* LIICEANU, J. 13. ✦Nostim, simpatic. *Avea un cap foarte frumos şi o barbă atât de poetică şi delicioasă.* FILIMON, O. I, 208. *Îi găsesc delicioşi* [pe artişti] *cu micile lor manii ... şi cu politeţea lor imperială ... pe care n-o regăsesc la ... ceilalţi.* CAMIL PETRESCU, T. III, 108. ✧ (Adverbial) *Patroana mereu pe gânduri, delicios obsedată.* CAMIL PETRESCU, T. I, 438. *Deşi delicios ismenită, cu capul ei de gheişă, era de o pasiune concentrată.* id. P. 127.

2. (Despre băuturi, mâncăruri etc.) Cu gust plăcut; gustos, savuros. Cf. NEGULICI. [Apele minerale] *amestecate cu vin la masă produc o beutură delicioasă.* DESCR. APE 140/19. *Această delicioasă licoare ... cată să fie întrebuinţată vericând după masă, ca un corectiv obligat.* MAN. SĂNĂT. 46/19. *Pădurile ... sânt pline de vânaturi, grădinile de fructuri delicioase.* GM (1854), 302^2/74. *Sorbind delicioasa moca, eu mă lăsasem la o lină reverie recitând ... nişte stanţe.* NEGRUZZI, S. I, 223. *Un vin delicios.* ISIS (1859), 30^2/32, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Împrejurul unor mese gastronomic încărcate De mâncări delicioase ... Cei puternici petrec timpul.* CONTEMPORANUL, I, 125. *Stridiile au fost minunate, icrele moi delicioase.* CARAGIALE, O. III, 120. *Vizitasem apoi ... sufrageria cu mirosul plăcut al bucatelor delicioase.* DEMETRESCU, O. 99, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Claponii şi curcanii îngrăşaţi ... erau o delicioasă mâncare.* ANGHEL, PR. 109, cf. TDRG. *Se săturară de carnea delicioasă.* AGÎRBICEANU, A. 295, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Vinul şi gustările ... sunt delicioase.* CAMIL PETRESCU, U. N. 385. *Le prepară admirabil: cu piper, cu untdelemn şi niţică lămâie, sunt delicioase!* BRĂESCU, O. A. I, 257, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DN[2], M. D. ENC, DEX. *Delicioase plăcinte, servite la pachet.* FLACĂRA, 1975, nr. 42. ✧ (Adverbial) *Ce delicios se mănâncă la Enache!* REBREANU, R. I, 29.

– Pronunţat: *-cios.* – Pl.: *delicioşi, -oase.* – Şi: (învechit) **deliţiós, -oásă** adj.

– Din fr. **délicieux,** lat. **deliciosus, -a, -um.**

DELÍCIU s. n. Plăcere foarte mare; delectare, desfătare, încântare. *Sentimenturile care voi aţi inspirat ei fac deliciile ei.* CALENDARIU (1794), 28/24. *Cu puţină paţienţă*

va deveni mai apoi o sorgente de deliciuri. HELIADE, D. J. 36/3. *Vorbe ... care se par a amesteca la un loc deliciile amorului cu deliciile vieții câmpene.* NEGULICI, E. II, 104/18. *Femeia, zice el, este ornamentul naturei și deliciul simțirii.* TIMPUL (1856), nr. 4, 4^{3}/46. *Lua parte la concertele familiare ... ale cărora accente și deliciuri nu le voi uita cât voi trăi.* SION, P. 363. *Dete lumii un cap d-operă, care de atunci și până acum n-au încetat de a fi delița muzicofililor inteligenți.* FILIMON, O. II, 233, cf. PROT. – POP., N. D., ANTONESCU, D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Am să cunosc ... deliciurile căsătoriei.* ALECSANDRI, T. 252. *E un deliciu să mergi pe asfalt cu roate de cauciuc.* CARAGIALE, O. II, 48. *Până la deliciul creației și activității în genere, e o scară, un urcuș greu al evoluției.* SĂM. I, 169, cf. BARCIANU. *Uitând pe o clipă de nevoile zilnice, resimțești cel mai înalt deliciu al artei: impersonalitatea.* LUC. II, 296, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU^{2}, TDRG. *El simțea, ușor, deliciul apropierii de casa părintească.* AGÎRBICEANU, A. 42. *Mă încredința că niciodată nu ospătase mai cu mult deliciu decât atunci!* HOGAȘ, DR. I, 229. *Eu mă desdăunam de temperanța silită din trăsură, fumând cu deliciul fericirilor oprite ... două țigări deodată.* IBRĂILEANU, A. 119, cf. RESMERIȚĂ, D. *Nu se mai opresc la deliciul estetic, ci cer explicări cât mai ample.* PLR II, 522, cf. CADE. *Se izolau cu deliciu în locurile cele mai neașteptate.* COCEA, S. II, 90. *Ne-am fi cufundat ... și noi în deliciile unei scurte ațipeli.* SADOVEANU, O. IX, 317, cf. SCRIBAN, D. *Se întinde o vale, pe care natura ... a împodobit-o cu mii de delicii.* CĂLINESCU, I. 249. *Trebuie să mărturisim că, ținând seamă de toate deliciile lecturii, romanul e totuși prea lung.* RALEA, S. T. I, 75. *Schiță ... un portret al lui Eliade ca revoluționar, cu atâta haz, că făcu deliciul celor de față.* CAMIL PETRESCU, O. II, 601. *Cu prefăcut deliciu, trase din țigaretă.* VINEA, L. I, 179, cf. DL, DM. *Lucrarea ... furnizează ... delicii de lectură.* IST. LIT. ROM. II, 120, cf. DN^{2}. *Câte delicii îmi dădea, când eram copil, acest joc.* BĂNULESCU, I. 144, cf. M. D. ENC. *Homarii ... fac deliciul europenilor cu gusturi „rafinate".* CONTEMP. 1975, nr. 1 490, 5/5, cf. DEX. *O seamă de numere anunțate în program, și care fac deliciul publicului, sunt uitate.* FLACĂRA, 1976, nr. 2, 12. *Așteptata revenire a junelui american ... făcuse deliciul unor categorii diferite de spectatori.* RL 2005, nr. 4 541. ✧ (Ironic) [A] *ajuns să guste deliciile ministeriale.* MAIORESCU, D. III, 405. ✦ F i g. (Familiar) Lucru, ființă încântătoare. *Se admiră în oglindă și o sărută cu veselie. – Ești un deliciu.* CAMIL PETRESCU, T. I, 452, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *delicii* și (învechit) *deliciuri.* – Și: (învechit) **deliție, delicie** (LM, ANTONESCU, D.) s. f.

– Din lat. **delicium,** fr. **délice. – Deliție** < it. **delizia.**

DELÍCT s. n. Fapt nepermis de codul penal; infracțiune de mai mică gravitate, care se sancționează cu amendă penală sau cu închisoare corecțională. *Emisarii cei prinși și legați trebuie fără zăbavă să să deae pe mâna județului criminălesc celui mai de aproape, pentru cu de-amăruntul cercetarea delictului (faptei reale).* INSTRUCȚII, 17/39. *N-a urzit singur delitul (fapta cea ră).* AR (1837), 79^{1}/28, cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, LM. *Pentru delicte ... arhiereii ... se vor judeca.* MAIORESCU, D. V, 28, cf. DDRF. *Înalta curte de casațiune și justiție are puterea de a caracteriza delictul și de a determina pedeapsa.* HAMANGIU, C. C. XXXII, cf. BARCIANU. *Delictul pentru care i s-ar fi făcut vânt peste graniță ar fi fost ... tocmai zeloasa d-sale activitate.* SĂM. II, 298, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU^{2}, TDRG. *Cei prinși ... pentru același delict, fură zvântați în bătăi.* PĂCALĂ, M. R. 58, cf. RESMERIȚĂ, D., SEVERIN, S. 144, CADE. *Eu dezaprob acest conflict. E o rușine, un delict Nedemn de vremi civilizate.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 196, cf. DS, SCRIBAN, D. *Atribuțiile voievodului ... au fost din nou extinse asupra delictelor și crimelor ce obișnuia să le judece.* BRĂTIANU, T. 137. *Delictul antrenează o pedeapsă mai mare de un an.* COD. PEN. R.P.R. 509. *Ai cumul de delicte.* ARGHEZI, S. XI, 25. *Delictul este ... prescris și nu mai aveți căderea a-l judeca.* STANCU, R. A. II, 283, cf. DL. *Minciuna poate fi și ea un delict, când mincinosul se află sus pe scara ierarhiei sociale.* PREDA, DELIR. 289, cf. DM. *Prin delict se înțelege faptul persoanei care pricinuiește, cu intenția de a vătăma, un prejudiciu altuia.* PR. DREPT, 314. *Prin delict se înțeleg numai infracțiunile pedepsite cu închisoare corecțională sau cu amendă penală.* DER, cf. DN^{2}, D. MED., M. D. ENC., DEX. *Apologia infracțiunii este și va rămâne un delict pedepsit de lege.* RL 2005, nr. 4 533. ✧ (Urmat de determinări introduse prin prep. „de" care indică felul) *Acest prejudițiu al inoranței și al empirismului n-are el toți caracterii delictului de omucid?* MAN. SĂNĂT. 52/6. *Stătescu autoriză o flagrantă violare a regulelor de procedură în materie de delict de presă.* MAIORESCU, D. V, 36. *Delictele de presă se judecă de juriu.* HAMANGIU, C. C. XVII. *Câteva pedepse salutare celor vinovați de delictul de vagabondaj ... ar fi îndeajuns.* COCEA, S. I, 28. *A fost comis delictul de bigamie.* STANCU, R. A. II, 283. *Dumnealui vine dintr-un lagăr ..., unde a stat pentru delictul de dublă personalitate.* VINEA, L. I, 405. *Delictul de viol.* RL 1967, nr. 7 042. *Era pasibilă de pedeapsă pentru delictul de bigamie.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 7–8, 27. ✧ *Flagrant delict* v. f l a g r a n t. *Corp delict* v. c o r p.

– Pl.: *delicte.* – Și: (învechit) **delit** s. n.

– Din lat. **delictum.** Cf. fr. d é l i t.

DELICTÓR, -OÁRE s. m. și f., adj. (Învechit, rar) (Persoană) care comite un delict. Cf. LM.

– Pl.: *delictori, -oare.*

– Din lat. **delictor.**

DELICTUÁL, -Ă adj. (Despre fapte) Care prezintă caracterele unui delict, care ține de delict; delictuos. *În asemenea caz se naște răspunderea delictuală, căci aceste fapte păgubitoare altor persoane se numesc, în general, delicte.* PR. DREPT, 314, cf. M. D. ENC., DEX. ✧ (Prin lărgirea sensului) *În procesul lui Ion Țiriac împotriva „Le Point", Tribunalul de Mare Instanță din Paris a condamnat directorul săptămânalului la plata unui euro despăgubire și a 2000 euro amendă delictuală.* RL 2006, nr. 4 972.

– Pronunțat: *-tu-al.* – Pl.: *delictuali, -e.*

– Cf. d e l i c t.

DELICTUÓS, -OÁSĂ adj. (Despre oameni) Care comite un delict; vinovat (**II 1**). *M-aș crede delictuos ... când n-aș fi executat o lege votată a statului meu.* MAIORESCU, D. V, 310. ✦ (Despre fapte) Care prezintă caracterele unui delict, care ține de delict; delictual. *S-au întâmplat uneori și întreveniri de politișteni spre a delătura niște încăierări cu urmări delictuoase sau criminale.* SBIERA, F. S. 231, cf.

CADE, SCRIBAN, D. *Adresează jandarmului cuvinte ofensatoare, fără intenție delictuoasă.* COD. PEN. R.P.R. 340, cf. DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX.
– Pronunțat: *-tu-os.* – Pl.: *delictuoși, -oase.*
– Din fr. **délictueux.**

DELICVÉNT, -Ă s. m. și f. v. **delincvent.**

DELICVÉNȚĂ s. f. v. **delincvență.**

DELICVESCÉNT, -Ă adj. (Despre substanțe chimice) Care absoarbe vaporii de apă din atmosferă până la solubilizare. *Sărurile ce atrag umiditatea ... se cheamă delicuescente.* MARIN, PR. I, 231/16, cf. 142/3, CADE, SCRIBAN, D. [Clorura de zinc] *... se prezintă ca o pulbere albă, grăunțoasă, foarte delicvescentă.* MACAROVICI, CH. 393, cf. DN[2], M. D. ENC., DEX, D. GEOL.
– Scris și: (după fr.) *delicuescent.* – Pl.: *delicvescenți, -te.* – Și: (învechit) **delichescént, -ă** adj. SCRIBAN, D.
– Din fr. **déliquescent,** lat. **deliquescens, -entis.**

DELICVESCÉNȚĂ s. f. **1.** Proprietate a unor substanțe solide de a fi delicvescente. Cf. CADE, SCRIBAN, D., LTR[2], DER, DC, D. MED., M. D. ENC., DEX, D. GEOL.
2. (Rar) Decadență (**3**) totală; decădere (**1**). *Studenții ne sunt descriși ... ca adevărați „picaros", oscilând între aventura și delicvescența curată.* CĂLINESCU, I. 140, cf. DEX. *Un motiv de delicvescență a teatrului comic.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 20, 16/2.
– Scris și: (după fr.) *delicuescență.* SCRIBAN, D. – Și: (învechit) **delichescéntă** s. f. SCRIBAN, D.
– Din fr. **déliquescence.**

DÉLIE s. f. v. **dalie.**

DELIÉSC adj. m. (Prin vestul Munt.) Voinicesc (**I 2**). Cf. LR 1959, nr. 5, 76.
– Pl.: *delieși.*
– **Deliu** + suf. *-esc.*

DELIÉȘTE adv. (Popular) Cum poartă deliii (**2**), în felul deliilor. Cf. ȘIO II$_1$, 404. *Tunde-mă cerchezește Și cu chică deliește.* MAT. FOLK. 130, cf. T. PAPAHAGI, C. L., ANT. LIT. POP. I, 362, ZANNE, P. IX, 260.
– Pronunțat: *-li-e-.*
– **Deliu** + suf. *-ește.*

DELIGÁȚIE s. f. (Med.) Aplicare a unui bandaj, a unui aparat sau a unui medicament de uz extern. Cf. DN[2], DEX.
– Pl.: *deligații.*
– Din fr. **déligation.**

DELIGEÁNȚ s. n. v. **diligență[1].**

DELIGÉNȚ s. n. v. **diligență[1].**

DELIGÉNȚĂ s. f. v. **diligență[1].**

DELIGÍNT, -Ă adj. v. **diligent.**

DELIGÍNȚĂ[1] s. f. v. **diligență[1].**

DELIGÍNȚĂ[2] s. f. v. **diligență[2].**

DELIGNIFICÁ vb. I. Tranz. A separa hidrații de carbon de lignină în industria celulozei și a hârtiei. (Refl. pas.) *Lemn alb care se taie în plăci, se delignifică prin procedeul sulfitului.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 501, cf. MDA.
– Prez. ind.: *delignific.*
– Cf. fr. délignification.

DELIGNIFICÁRE s. f. Acțiunea de a delignifica și rezultatul ei. *Un alt procedeu de delignificare, mai rapid, consistă în clorurarea ligninei din materialul vegetal, urmată de tratarea cu o soluție alcoolică.* LTR[2], cf. NDN.
– Pl.: *delignificări.*
– V. **delignifica.**

DELIJÁN s. n. v. **diligență[1].**

DELIJÁNS s. n. v. **diligență[1].**

DELIJÁNT s. n. v. **diligență[1].**

DELIJÁNȚĂ s. f. v. **diligență[1].**

DELIJÉNȚĂ s. f. v. **diligență[1].**

DELIMITÁ vb. I. Tranz. **1.** (Complementul indică suprafețe de teren) A pune hotar, a pune semn până unde se întinde, a stabili, a fixa limitele; a mărgini (**1**), a limita, a hotărnici, a demarca (**2**). *Binevoise a măsura și a delimita foștilor mei clăcași șase mii pogoane de pământ din moșia mea.* GHICA, C. E. I, 151, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU[2], TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Boierii tind să-și întărească dreptul de proprietate, liberând pământul de toate servituțile feudale care apasă asupra lui, delimitându-l, rotunjindu-l.* OȚETEA, T. V. 33, cf. DL, DM. *Face parte dintr-o comisie care delimitează granița Țării Românești cu Transilvania.* IST. LIT. ROM. I, 697, cf. DN[2]. *Se menționează existența unei mahalale ... acoperind o suprafață delimitată de mănăstirile Mihai Vodă și Sărindar.* G. BARBU, A. V. 18. *O instituție teatrală nu poate să aparțină unui loc delimitat geografic.* Ianuarie 1969, 78, cf. M. D. ENC., DEX. *Reprezentanții regiei precizează că suprafața revendicată nu a fost delimitată topografic.* RL 2005, nr. 4 514. ✧ Fig. *Variația fonemelor vocalice delimitează spații vizuale.* VARLAAM – SADOVEANU, 254. ✧ Refl. pas. *S-au putut delimita patru nivele de locuire.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 1, 4. *Pă șaizăci șî patru, cân s-a delimitat moșâile eream în București.* GRAIUL, I, 136.
2. A desprinde, a detașa, a izola (ca element independent) dintr-un ansamblu; a distinge, a diferența (de cineva sau de ceva); a contura. *În această ședință nu s-a fixat sau delimitat nimica, dar s-au constatat numai că o înțelegere în cestiunea băncii nu e cu putință.* EMINESCU, O. IX, 321. *Am avut curajul să însemn și să delimitez primul meu pas într-un capitol. Aceasta înseamnă liberarea de literatură.* M. ELIADE, O. I, 25. [În cultura antică] *lumea era exprimată într-o serie de noțiuni și concepții bine delimitate de contrariile lor.* RALEA, S. T. III, 11. *Trei impresionante*

conuri ... perfect delimitate, de parcă ar fi fost trase cu compasul, se desprind din masa celorlalți munți. BOGZA, C. O. 160. *Chiar prima scenă delimitează limpede atitudinea celor doi frați.* CONTEMP. 1953, nr. 331, 3/3. *Putem ajunge să delimităm ... precis ... grupul medicamentelor digitalice.* DANIELOPOLU, F. N. II, 17. *Oniricul și orficul au fost delimitate de multă vreme ca perimetre ale poeziei.* CAMIL PETRESCU, P. 325. *Este meritul istoriografiei românești actuale de a fi izbutit să delimiteze aria artei getice de aceea a artei scitice.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 5, 23. *Este greu de spus de ce își delimitase astfel meșteșugul.* G. BARBU, A. V. 228. *Apropierea de biografia poetului delimitează alte și alte aspecte problematice.* S ianuarie 1970, 22. *Din această cauză poreclele și supranumele ... nu pot fi delimitate categoric.* CL 1973, 89. *Drăgoi ... a delimitat mai precis evenimentul muzical.* M 1974, nr. 7, 18, cf. Z. MIHAIL, T. P. 112. [Dimitrie] *Cantemir a subliniat rolul simțurilor și al experienței în cunoaștere, ... și-a exprimat încrederea în puterea științei și a rațiunii omenești, căutând să delimiteze domeniul științei de cel al teologiei.* RL 2006, nr. 4 958. ✧ Refl. *În aprecierea altora ei* [criticii] *se delimitează doar pe sine.* LOVINESCU, C. II, 95. *Pătrunderea într-un univers ... în care încerc să mă delimitez de fiecare dată.* FLACĂRA, 1975, nr. 43, 9. *Om de afaceri ... care se delimitează ... de orice acuzație.* RL 2005, nr. 4 617.

– Prez. ind.: *delimitez.*

– Din fr. **délimiter.**

DELIMITÁBIL, -Ă adj. Care poate fi delimitat. Cf. DEX[2], DN[3].

– Pl.: *delimitabili, -e.*

– Din fr. **délimitable.**

DELIMITÁRE s. f. Acțiunea de a delimita și rezultatul ei.

1. Stabilire a limitei până unde se întinde o suprafață, un teren etc.; mărginire (**1**), limitare, demarcare; (învechit) delimitație. Cf. delimita (**1**). *Delimitarea frontierei ... nu așteaptă decât o decisiune finală.* TIMPUL (1856), nr. 1, 2[3]/8. *Delimitarea frontierilor turco-rusești ... conform cu protocolul din 3 ianuarie.* CONCORDIA (1857), 146[2]/43, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF. *Fu unul din delegații moldoveni pentru delimitare* [a hotarelor]. IORGA, L. I, 471, cf. RESMERIȚĂ, D. *Se pare însă că delimitările de moșii ... ieșeau de sub competența banului.* BUL. COM. IST. V, 48. *Parcă în volumul trei* [sunt] *actele privitoare la delimitarea Suriului.* CAMIL PETRESCU, T. I, 151, cf. DS. *Studiul unui plan de sistematizare* [presupune] *... delimitarea în plan a suprafeței localității în prezent și a suprafeței de extensiune în viitor a acesteia.* LEG. EC. PL. 492, cf. LTR[2], DL, DM. [Comisul] *a participat la delimitarea sistematică a unor moșii ale latifundiarilor moldoveni.* IST. LIT. ROM. II, 157. *Împărțirea pe moși a fost prima fază a delimitării proprietăților individuale ale stăpânilor în devălmășie a moșiei.* PANAITESCU, O. Ț. 151. *Romanii, cu prilejul delimitării proprietăților prin stâlpi sau ziduri, aduceau ... pe locurile de demarcație o jertfă.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 10, 86, cf. M. D. ENC., DEX. *Cercetarea noastră a stabilit... că delimitarea ariilor termenilor de port urmează, în general, izoglosele graiurilor.* Z. MIHAIL, T. P. 164. ✧ Fig. [Poarta] *se împotrivește la ... delimitarea veniturilor fiscale din provinciile slave.* EMINESCU, O. IX, 298.

2. Desprindere, detașare, izolare (ca element independent) dintr-un ansamblu; distingere, diferențiere. Cf. delimita (**2**). *De îndată ce intervine un privilegiu acordat unei singure categorii, se face pur și simplu o delimitare de clasă.* CAMIL PETRESCU, în PLR II, 394. *Înrudirea este atât de apropiată încât de-abia este cu putință o delimitare a celor două genuri.* BRĂTIANU, T. 194. *Bălcescu a ținut să facă o delimitare între ceea ce el numea republica democratică și cea aristocratică.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 9, 7. *Acest detaliu, în aparență secundar, are mare importanță pentru delimitarea G[rupului] N[ominal] pe prima treaptă a analizei.* COTEANU, S. F. II, 60. *Studiul său se va referi la clasificarea prefixelor, delimitarea temei lexicale, calcul lingvistic ... și productivitatea formanților prefixali.* LL 1974, nr. 1, 193, cf. PLEȘU, M. M. 9.

– Pl.: *delimitări.*

– V. **delimita.**

DELIMITÁT, -Ă adj. **1.** Care are limitele fixate; mărginit (**1**), limitat. Cf. delimita (**1**). Cf. PROT.–POP., N. D., PONTBRIANT, D., LM, DDRF. *Codrul delimitat cuprindea numai partea din câmpul cultivat.* PANAITESCU, O. Ț. 167.

2. Cf. delimita (**2**). *În toate țările constituționale ... partidele sunt bine organizate și delimitate.* EMINESCU, O. XII, 144.

– Pl.: *delimitați, -te.*

– V. **delimita.**

DELIMITATÍV, -Ă adj. (Rar) Delimitator (**1**). [Anii] *1350 și 1450 sunt aci duoi termini delimitativi indispensabili.* HASDEU, I. C. I, 56, cf. LM, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *delimitativi, -e.*

– **Delimita** + suf. *-ativ.*

DELIMITATÓR, -OÁRE adj., s. m. și f. **1.** Adj. Care delimitează, care servește pentru a delimita; (rar) delimitativ. Cf. LM, DN[2], M. D. ENC., DEX.

2. (Învechit) S. m. și f. Persoană însărcinată cu delimitarea (**1**) hotarelor. *Delimitatori au fost comitele Kolowrat și Mehmed-Efendi, ale căror nume se înseamnă pe crucea de piatră.* IORGA, C. I. II, 106.

– Pl.: *delimitatori, -oare.*

– **Delimita** + suf. *-tor.*

DELIMITÁȚIE s. f. (Învechit) Delimitare (**1**). *Delimitațiunea între Turcia și Austria.* I. IONESCU, M. 24, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D.

– Pl.: *delimitații.* – Și: **delimitațiúne** s. f.

– Din fr. **délimitation.**

DELIMITAȚIÚNE s. f. v. **delimitație.**

DELINÁȚIE s. f. v. **deliniație.**

DELINCVÉNT, -Ă s. m. și f. Persoană care a săvârșit un delict penal. *Pictorii ... să serveau de versuri latine, pe care le scria uneori ieșind din gura unui sfânt ca răspuns la preghiera unui delicvent.* FILIMON, O. II, 79. *Văzând că delicuentul ... este nedemn de a plăti amenda ... a confiscat ... calul și căruța cărăușului.* I. IONESCU, P. 156. *Cine este delicventul? – ... Bărbatul meu.* F (1877), 219. *Mă gândeam să admit oarecare circumstanțe atenuante în favoarea delicuentului.* CONTEMPORANUL, I, 635, cf.

IBARCIANU. *Mânuțele delicventului sunt crăpate de ger.* SĂM. II, 84, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU[2]. *Mi s-a părut și mi se pare că domnul judecător n-a fost destul de sever cu delicventul.* REBREANU, I. 222, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. [Limuzina ministerială] ... *stopă brusc, punând pe delicvent în fața realității.* BRĂESCU, O. A. I, 105, cf. DS. *La umbra acestei lipse de sancțiuni, delicvenții au putut activa nestingheriți de nimeni.* ENC. AGR. IV, 404, cf. SCRIBAN, D. *O mulțime de delicvenți apelau la jurisdicțiile ecleziastice numai ca să scape de autoritățile civile.* OȚETEA, R. 313. *Să-l trateze ca pe un delicvent de rând.* STANCU, R. A. V, 143, cf. DL. *Uite ce-a ieșit din băiatul dumitale. Nu un meseriaș cinstit, ci un delicvent al consiliilor militare.* PREDA, DELIR. 167, cf. DM. *Tot în atribuția marelui armaș ... intra ... și paza temniții în care erau închiși delicvenții.* STOICESCU, S. D. 230, cf. DER, DN[2]. *Deținutul este rareori un delincvent de drept comun.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 12, 40, cf. D. MED., M. D. ENC., DEX. *Profesionalizarea accentuată a delincvenților cu acte în regulă se amplifică de la un an la altul.* FLACĂRA, 1977, nr. 24, 21. *La secția amintită sosește mama delincventului.* RL 2005, nr. 4 709.

– Scris și: *delicuent.* – Pl.: *delincvenți, -te.* – Și: **delicvént, -ă** s. m. și f.

– Din lat. **delinquens, -ntis,** fr. **délinquant,** it. **delinquente.**

DELINCVÉNȚĂ s. f. **1.** Fenomen social care constă în săvârșirea de delicte. *Eroul fiind un „estudiante", profesie pe atunci aventuroasă și putând atinge vagabondajul și delicvența.* CĂLINESCU, I. 117, cf. DN[2], M. D. ENC. *Fenomenul delicvenței afectează pături extinse ale tinerei generații.* CONTEMP. 1975, nr. 1 509, 2/12, cf. DEX. *Elevii ... vor fi consiliați, în cadrul Programului „Împreună pentru viitorul tău", pentru prevenirea delincvenței juvenile.* RL 2005, nr. 4 520.

2. Totalitatea delictelor săvârșite, la un moment dat, într-un anumit mediu sau de către persoane de o anumită vârstă, pe plan social. Cf. DEX, DN[3].

– Pl.: *delincvențe.* – Și: **delicvénță** s. f.

– Din fr. **délinquance,** it. **delinquenza.**

DELINCVENȚIONÁL, -Ă adj. Care se referă la delincvență. Cf. NDN.

– Pl.: *delincvențional, -e.*

– **Delincvență** + suf. *-ional.*

DELINEÁ vb. I v. **delinia.**

DELINEÁRE s. f. v. **deliniare.**

DELINEÁT, -Ă adj. v. **deliniat.**

DELINEATÓR, -OÁRE adj., v. **deliniator.**

DELINEATÚRĂ s. f. v. **deliniatură.**

DELINEÁȚIE s. f. v. **deliniație.**

DELINEÁVIT s. n. Termen care însoțește, într-unul din colțurile de jos ale unei gravuri, numele autorului. Cf. DER, M. D. ENC., DEX.

– Pronunțat: *-ne-a-.*

– Cuv. lat.

DELINIÁ vb. I. T r a n z. (Învechit; complementul indică obiecte, construcții etc.) A schița, a trasa, a face conturul. *Pentru că de ar delinia statuariul statua.* ȘINCAI, ÎNV. 26[r]. *Să se îngăduiască sholariului, ca el toate obiecturile, care pre lângă sine le vede, să le deliniască.* MAN. ÎNV. 209[v]/14. *Să delineeze sau să zugrăvească pe table căsile mai marilor de oste, adecă a consulilor, patriților.* BOJINCĂ, R. 95/17, cf. STAMATI, D., COSTINESCU, LM, SCRIBAN, D. ✧ R e f l. *În vreo câteva secunde, aceste doauă mari figuri se delineară atât de gălbini și alburoase la cele mai de pre urmă luminări ale aurorii boreale.* FM (1844), 288[2]/24. ✦ F i g. A contura, a indica pe scurt. [Norme pe care ... societatea academică] *le-a delineat din ce în ce mai lămurit în criticile publicate dupe fiecare concurs.* ODOBESCU, S. II, 362. ✧ R e f l. p a s. *Tot planul s-a escat și s-a delineat în St. Petersburg, nu se prea știe sigur.* FM (1847), 56[1]/25. *Starea școalelor din această țară așa precum se află ea înainte cu 120–130 de ani se poate delinia ușor în câteva sentențe.* BARIȚIU, P. A. I, 452.

– Prez. ind.: *deliniez* și (învechit, rar) *deliniesc.* – Și: **delineá** vb. I.

– Din lat. **delineare** și **deliniare,** fr. **delinéer.**

DELINIÁRE s. f. (Învechit) Acțiunea de a d e l i n i a și rezultatul ei; reprezentare (**1**), schițare a unui obiect; deliniație. Cf. STAMATI, D., ȘĂINEANU[2], SFC IV, 284. ✧ F i g. *Poesia se ocupă cu cugete formoase și sublime, cu icoane nimerite, cu tablouri (delineeri) mișcătoare.* BĂLĂȘESCU, GR. 193/14.

– Pl.: *delinieri.* – Și: **delineáre** s. f. STAMATI, D., BARCIANU, ȘĂINEANU, D. U., DN[3].

– V. **delinia.**

DELINIÁT, -Ă adj. (Învechit, rar) Desenat; schițat. Cf. LM, DRLU.

– Pl.: *deliniați, -te.* – Și: **delineát, -ă** adj. DRLU.

– V. **delinia.**

DELINIATÓR, -OÁRE adj., s. n. **1.** Adj. (Învechit) Desenator. Cf. LM, GHEȚIE, R. M., ALEXI, W.

2. S. n. Instrument de desen pentru trasarea dreptelor concurente în punctul, inaccesibil, de convergență a două drepte date. Cf. LTR[2].

– Pronunțat: *-ni-a-.* – Pl.: *deliniatori, -oare.* – Și: **delineatór, -oáre** (GHEȚIE, R. M.), **deliniatóriu, -ie** (LM) adj.

– **Delinia** + suf. *-tor.*

DELINIATÓRIU, -IE adj. v. **deliniator.**

DELINIATÚRĂ s. f. (Învechit) Schiță, contur. Cf. GHEȚIE, R. M., ALEXI, W.

– Pronunțat: *-ni-a-.* – Pl.: *deliniaturi.* – Și: **delineatúră** s. f. GHEȚIE, R. M., ALEXI, W.

– **Delinia** + suf. *-tură.*

DELINIÁȚIE s. f. (Învechit) Deliniare. Cf. MARKI, E. 196/19. *Să caută de la* [învățător] ... *ca el în deliniațiile cu mâna, așijderea și în ceale cu țirculul și cu lenia să nu fie cu totul străin.* MAN. ÎNV. 30/15, cf. 218/24, I. GOLESCU, C. *Învățătura desenului ... cere o îndelungă deprindere nu numai în deliniația geometrică ci mai ales în lucrarea cu*

mâna slobodă. DESEN ARH. 6/21, cf. NEGULICI, STAMATI, D., PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, LM, SCRIBAN, D.

– Pl.: *deliniații.* – Și: **deliniațiúne** (COSTINESCU, SCRIBAN, D.), **delinâție** (I. GOLESCU, C.), **delineâție** (MARKI, E., 196/19, NEGULICI, STAMATI, D., PROT. – POP., N. D.) s. f.

– Din lat. **delineatio, -onis,** fr. **délinéation.**

DELINIAȚIÚNE s. f. v. **deliniație.**

DELÍNT s. n. Material fibros preparat prin aglomerare din lintersul extras de pe suprafața semințelor de bumbac, întrebuințat ca materie primă la fabricarea hârtiei fine, a nitrocelulozei și a mătăsii artificiale. Cf. LTR[2], DN[3].

– Din fr. **délint.**

DELINTERSÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică semințele de bumbac) A îndepărta, a scoate lintersul, pe cale chimică sau mecanică, înainte de decorticare. Cf. DN[2], M. D. ENC., DEX.

– Prez. ind.: *delintersez.*

– Pref. *de-* + **linters** + suf. *-a.*

DELINTERSÁRE s. f. Acțiunea de a d e l i n t e r s a și rezultatul ei. *Delintersarea e necesară pentru operația de decorticare a semințelor de bumbac, în vederea prelucrării lor pentru obținerea uleiului.* LTR[2], cf. M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *delintersări.*

– V. **delintersa.**

DELÍR s. n. **1.** Tulburare a conștiinței, manifestată prin halucinații, aiurări, iluzii senzoriale etc., întâlnită în unele boli mintale, infecțioase, în stări febrile și în unele otrăviri și care poate avea uneori un caracter sistematizat (alcoolic, de persecuție, de grandoare etc.). Cf. I. GOLESCU, C., VALIAN, V. *O boală foarte periculoasă: un fel de tifos cu delir.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 171. *Aceste friguri pot aduce delir (nebunie).* CORNEA, E. I, 76/16, cf. NEGULICI. *Frigurile tifoide se declară, uneori fără veste, ... prin amorțire, delir și friguri cerebrale.* MAN. SĂNĂT. 215/14, cf. STAMATI, D. *În delirul frigurilor, i se părea că vede toate jertfele cruziei sale.* NEGRUZZI, S. I, 159, cf. POLIZU. *Nu este ideea morții care mă făcu să caz în delirul de care sufer.* FILIMON, O. I, 321, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Zi și noapte trebuia să vegheze la patul său ... în momentele sale de diliriu.* CONV. LIT. I, 190, cf. COSTINESCU. *Elena avu niște friguri cu delir.* BOLINTINEANU, O. 458, cf. LM. *Această oboseală îl făcea imperceptibil pentru nouă dureri și nouă delirii.* EMINESCU, O. VII, 266, cf. DDRF, BARCIANU. *Mulți bolnavi reproduc în deliriu vorbă de vorbă discursuri lungi.* LUC. II, 106, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU[2]. *Crâmpee din delirul frigurilor din copilărie?* IBRĂILEANU, A. 13. *Zâmbesc ca un bolnav după delir și oamenii îmi privesc buzele arse.* CAMIL PETRESCU, U. N. 342, cf. SCRIBAN, D. *Din confesiile sau delirurile nevropaților se dezvăluie o mulțime de suveniri nebănuite.* RALEA, S. T. II, 22. *Se prăbuși pe punte, aproape în delir, chinuit de grețuri, de amețeli și de arsuri.* TUDORAN, P. 463. *După facerea injecției de morfină, bolnavul are la început greață, vărsături și delir.* BELEA, P. A. 151, cf. DL. *Uneori cădea într-un fel de delir.* PREDA, I. 104. *Aiurai de febră Și prin delir cu cineva luptai.* LABIȘ, P. 99, cf. DM. *Bolnavii ... aveau deliruri sticloase.* BARBU, PRINC. 22. [Delirul] *uneori are forme de sistematizare (exemplu delir de grandoare, delir de persecuție etc.).* DER, cf. DN[2]. *În Elada, epilepsia era socotită o pedeapsă divină, iar delirul un dar venit din Olimp.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 4, 51, cf. D. MED., M. D. ENC., DEX, LIICEANU, J. 10. *Logica acestui cuplu decola spre zonele rarefiate ale delirului.* RL 2005, nr. 4 623. ✧ (Prin exagerare) *Oarecare aluzii mai apăsate, la excesul de zel al unor magistrați atinși de delir persecutoriu.* C. PETRESCU, C. V. 333.

2. Stare de exaltare, de extaz, de frenezie; entuziasm excesiv. *În delirul bucuriei mele era aproape să uit a mulțumi Creatorului.* VOINESCU II, M. 19/5. *Un delir dulce ce mă cuprinsese pe mine.* FM (1843), 282[2]/32. *Această june fată ... în câteva ceasuri trece de la supunere la suveranitate, de la liniștea sufletului la delirul plăcerilor.* NEGULICI, E. I, 86/17. *Tot focul amorului tânăr, tot delirul juneței cei mai înflorite le-am cheltuit în adimenirile unei cochete.* NEGRUZZI, S. I, 55. *Astă fiică era Crisa ce-n delir eu o priveam.* PELIMON, S. 16/5. *Dar cum se strecurară delirul, fericirea! Ce iute au trecut!* ALEXANDRESCU, O. I, 149. *Căci mi-e sufletu-n delir.* SION, POEZII, 46/24, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Inima bacantei e spasmotic, lung delir.* EMINESCU, O. I, 30. *Delirul te coprinde.* MACEDONSKI, O. II, 20, cf. ȘĂINEANU[2]. *Gloata ... bătea din palme și din picioare, într-un delir cum nu se mai văzuse.* ANGHEL – IOSIF, C. L. 39, cf. RESMERIȚĂ, D. *Miss Roth încerca să zâmbească, să recheme luciditatea și sarcasmul într-o atmosferă de delir.* M. ELIADE, O. I, 74, cf. CADE. *Nu putea auzi o muzică militară fără a nu fi cuprins de un adevărat delir.* LOVINESCU, C. IV, 163. [Generalul] *entuziasmat până la delir de progresul regimentului în gimnastica suedeză, a recompensat pe domnul colonel.* BRĂESCU, O. A. I, 22. *A fost un adevărat delir în sală.* COCEA, S. I, 20. *Profesorul intrase curmând delirul.* TEODOREANU, M. II, 34, cf. SCRIBAN, D., DL, DM. *Totul era un vis, un delir.* BARBU, PRINC. 309, cf. DN[2], M. D. ENC., DEX. *Sala ... e în delir.* FLACĂRA, 1977, nr. 24, 10. *Rotundul tot să piară în gheene, Blagoslovit de sfântul Benedict În marele delir în rond, alene.* DIMOV, T. 99. *Există și ... un delir ascendent, simetric delirului descendent al viciului.* PLEȘU, M. M. 72.

– Pl.: *deliruri* și (învechit) *delirii.* – Și: (învechit) **delíriu, dilíriu** s. n.

– Din fr. **délire,** lat. **delirium.**

DELIRÁ vb. I. I n t r a n z. **1.** A fi în stare de delir (1); a aiura. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Va trebui să zicem ... „a aiuri" în loc de a delira.* MAIORESCU, CRITICE, 339, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU[2], TDRG, RESMERIȚĂ, D. *A fost o întâmplare norocoasă ... că în noaptea când a început să delireze, l-am auzit.* C. PETRESCU, C. V. 205. *O regăsesc aici, în casa d-tale, amețită, scoasă din minți, delirând.* SEBASTIAN, T. 359, cf. SCRIBAN, D. *Dacă doza de venin a fost prea mare, bolnavul delirează, devine somnolent și moare în comă.* BELEA, P. A. 163, cf. DL, DM. *Monarhul l-ar fi biciuit, dar se stăpâni. Iar delira.* BARBU, PRINC. 158, cf. DN[2], M. D. ENC., DEX. ✧ F i g. *Marea ca să delireze, vânturi să mugească-nvață – Stelele s-oglindă-n neauă pe pustiul nesfârșit.* EMINESCU, O. IV, 142.

2. A fi în stare de delir (2); a se entuziasma, a se extazia. Cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Când toți s-afirmă și deliră, Un biet proprietar de liră ... De cer și-atârnă*

nalta-i scară. ANGHEL – IOSIF, C. M. I, 103, cf. RESMERIȚĂ, D. *Stă fără noimă catedrala Azi, într-un secol rafinat Doar de mai vin să delireze Amanți cu suflet ruinat.* BACOVIA, O. 141. *Gogol e un realist ... și un spirit critic ... știe să pună adevărului aburi de infern și să delireze cu profit pentru claritatea ideii.* CĂLINESCU, C. O. 278. [Snobii] *au delirat toată ziua fără motiv, chiar când li se întâmpla să fie robuste și lucide creiere de simpli scientiști.* RALEA, S. T. III, 280.

– Prez. ind.: *delirez* și (rar) *delir.*

– Din fr. **délirer,** lat. **delirare,** it. **delirare.**

DELIRAMÉNT s. n. (Învechit, rar) Delir (**2**). *Sub vestmântul acelui galimatias neînțeles, enormitatea s-a putut comite, deliramentul a avut noroc.* CONV. LIT. IV, 370, cf. LM.

– Pl.: *deliramente.*

– Din lat. **deliramentum.**

DELIRÁNT, -Ă adj. **1.** Care se manifestă într-o formă asemănătoare delirului (**2**); excesiv, exaltat, frenetic; (învechit, rar) deliros. *Bucuria ... mă adusă într-o esaltație atât de delirantă, că picai pe genunchi.* DACIA LIT. 273/8. *Strigarea delirante Când prințul o desparte de dulcele-i amante.* R. IONESCU, C. 137/15. *Este o pasiune delirantă, a căria sorginte n-o găsim decât în egoism.* FILIMON, O. II, 27. *Sunt perdută, vai! Striga ea cu o voace delirantă.* CONV. LIT. I, 37, cf. ȘĂINEANU[2], CADE. *Rămase o clipă zăpăcit de efectul delirant al discursului.* MIRONESCU, S. 87. *S-a așezat jos, parcă fără să observe aclamațiile delirante.* CAMIL PETRESCU, U. N. 148. *Ochii lui ... îmi trimeteau vorbe cu înțelesuri delirante.* KLOPȘTOCK, F. 216. *Numai petrecerile de iarnă ale patinajului i-au asociat, de sus până jos, într-o delirantă sărbătoare națională.* SADOVEANU, O. IX, 335. *Era o interpretare delirantă.* CĂLINESCU, C. O. 14. *Procesele intentate de demenții senili, pentru furt ... ce nu există de fapt, decât în ideile lor delirante, merită de asemeni a fi citate.* PARHON, B. 180, cf. DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX. *El va fi succesiv obtuz și plin de umor, drastic și tolerant, ... delirant, glumeț cu cele grave și grav cu cele frivole.* PLEȘU, M. M. 82. *O ieșeancă cu comportament delirant a oripilat întreaga lume.* RL 2005, nr. 4 695. ✧ (Substantivat) *Romanticul ... e totdeauna ... un agitat, un delirant.* CĂLINESCU, I. 20. *Don Quijote este un delirant.* LL I, 122. ✧ (Adverbial) *Mulțimea aclamă delirant.* CAMIL PETRESCU, O. II, 262. *Orice i-ai fi spus, el mormăia același text cu claxonarea, din ce în ce mai obscur, mai delirant.* CĂRTĂRESCU, N. 305.

2. Care este în stare de delir (**1**), ca de delir. *Numai friguri palustre delirante poate fi acea boală de care suferă însuși Ovidiu.* HASDEU, I. C. I, 221. *Bolnavul o văzuse, fără niciun interes, după cum vedea pe toată lumea, cu suprema indiferență a minților delirante.* D. ZAMFIRESCU, R. 277, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU[2], RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Puterea, ce pulsează în opera lor, nu seamănă cu vigoarea omului sănătos, ci cu forța nebunului delirant.* BLAGA, Z. 15, cf. DL, DM, DN[2]. *Halucinații vizuale, constând din vederea unor animale apărând în tulburări de conștiință de tip delirant.* D. MED., cf. M. D. ENC., DEX. ✧ (Substantivat, m.) *Dacă nebunului (delirentului) va veni somn, e semn bun, seau de va fi nebunia (deliriul) cu râs.* CORNEA, E. I, 120/34.

– Pl.: *deliranți, -te.* – Și: (învechit) **delirânte** adj. invar., **delirént, -ă** adj.

– Din fr. **délirant.** – **Delirante** < it. **delirante.**

DELIRÂNTE adj. invar. v. **delirant.**

DELIRÁRE s. f. Acțiunea de a d e l i r a și rezultatul ei.

1. Cf. d e l i r a (**1**). Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM.

2. Cf. d e l i r a (**2**). Cf. PONTBRIANT, D. *Cu toată delirarea romantică, drama conține sâmburele din care Delavrancea avea să scoată „Viforul".* IST. LIT. ROM. III, 174, cf. M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *delirări.*

– V. **delira.**

DELIRAT[1] s. n. (Rar) Faptul de a d e l i r a . Cf. LM, MDA.

– V. **delira.**

DELIRÁT[2], -Ă adj. (Învechit, rar) Manifestat în stare de delir (**1**). Cf. PONTBRIANT, D.

– Pl.: *delirați, -te.*

– V. **delira.**

DELIRATÓR, -OÁRE s. m. și f., adj. (Învechit, rar) (Persoană) care delirează (**1**). Cf. LM.

– Pl: *deliratori, -oare.*

– **Delira** + suf. *-tor.*

DELIRÉNT, -Ă adj. v. **delirant.**

DELIRICIZÁRE s. f. (Livresc) Pierdere sau înlăturare a caracterului liric. Cf. DEX[2].

– Pl.: *deliricizări.*

– Pref. *de-* + **liricizare.**

DELÍRIU s. n. v. **delir.**

DELÍRIUM TRÉMENS s. n. Criză caracterizată prin delir (**1**), halucinații vizuale sau auditive și tremurături ale feței și ale membrelor, care apare la alcoolicii cronici. *Aceste băi ... produc rezultatele cele mai fericite în casuri de friguri ..., de boale de ficat ..., de delirium tremens.* MAN. SĂNĂT. 92/17. *Stâlpi de cafenele fără rost și meșteșug, indivizi care au accese de delirium tremens, iată unele din elementele constitutive ale actualei Adunări.* EMINESCU, O. X, 211, cf. BIANU, D. S., CADE, DL, DM, DER, DN[2], M. D. ENC., DEX.

– Pronunțat: *-ri-um.*

– Loc. lat.

DELIRÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit, rar) Delirant (**1**). *Acele mai sonoare deliroase melodii.* SION, POEZII, 151/6.

– Pl.: *deliroși, -oase.*

– **Delir** + suf. *-os.*

DELISTÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică întreprinderi, companii, acțiuni, titluri de valoare etc.) A retrage sau a scoate de pe lista tranzacțiilor de la bursa de

valori. (R e f l. p a s.) *Sanex Cluj-Napoca vrea să se delisteze.* RL 2006, nr. 4 899.
– Prez. ind.: *delistez.*
– Din engl. **delist.**

DELISTÁRE s. f. Acțiunea de a d e l i s t a și rezultatul ei. *Posibilă delistare de la bursă* [a companiei ASIROM] [Titlu]. RL 2006, nr. 4 865.
– Pl.: *delistări.*
– V. **delista.**

DÉLIȘ, -Ă adj. v. **dereș**[1].

DELIȘÓR s. n. (Popular) Deluşor. Cf. I. GOLESCU, C., VALIAN, V., POLIZU. *Victor era la umbra unui stejar bătrân, pe vârful unui delișor.* CONV. LIT. I, 29, cf. DDRF, SCRIBAN, D., ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 449. *Du-te dor până e nor La puica pe delișor Și-i spune că stau să mor.* POP., ap. ALEXANDRESCU, O. I, 394. *Pe cel deal, pe delișor Trece-o fată și-un flăcău.* MAT. FOLK. 360, cf. ALR II 2 471/537. *Foaie verde merișor, Când ți-a fi de mine dor, Să te sui pe-un delișor.* FOLC. MOLD. I, 499.
– Pl.: *delișoare* și (învechit, m.) *delișori* (VALIAN, V.).
– **Deal** + suf. *-ișor.*

DELÍT s. n. v. **delict.**

DELITERATURIZÁRE s. f. (Rar) Pierdere a caracterului literar. *Rafinata plăcere pe care o oferă inițiaților deliteraturizarea literaturii presupune prin definiție o mai mare experiență în materie de literatură.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 22, 4/1, cf. NDN.
– Pl.: *deliteraturizări.*
– Pref. *de-* + **literaturizare.**

DELITESCÉNT, -Ă adj. Care prezintă delitescență. Cf. DN[3].
– Pl.: *delitescenți, -te.*
– Din fr. **délitescent.**

DELITESCÉNȚĂ s. f. **1.** Dispariție subită a unei tumori sau a unei inflamații. Cf. DN[2], DEX.
2. Dezagregare a unui corp, a unui țesut etc. prin absorbție de apă. Cf. NDN.
3. Perioada de incubație a unui parazit. Cf. NDN.
– Pl.: *delitescențe.*
– Din fr. **délitescence.**

DÉLIȚĂ s. f. (Regional) Chiciură (Racșa – Seini). Cf. ALR I 1 260/341.
– Pl.: *deliță.*
– Et. nec.

DELÍȚIE s. f. v. **deliciu.**

DELIȚIÓS, -OÁSĂ adj. v. **delicios.**

DELÍU, -ÍE s. m. și f., adj. **1.** S. m. (Învechit; mai ales la pl.) Soldat din călărimea uşoară otomană. Cf. CANTEMIR, ap. ȘIO II$_1$, 155. *Scosără omeni vorbă că va să să ducă manafi și delii* (a. 1821). IORGA, S. N. 177. *Un corpus de armie, alcătuit din 9 reghimenturi de infanterie regulată ... și 1 000 delii călări cu trii bucăți de artilerie.* AR (1829), 73[2]/17. *Acest soldat ... ajunse căpitan al deliilor lui Cogia-Murat-Paşa.* BĂLCESCU, M. V. 123, cf. POLIZU, BARCIANU. *Care-i? ... E Mustafa deliul!* ALECSANDRI, POEZII, 379, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D. *Am văzut în preajma lui Sultan Mehmet pe delii, îmbrăcați în piei de pardos.* SADOVEANU, O. XIII, 893, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Oastea de la Dii a perit întâi, o sută cinci mii de voinici delii.* TEODORESCU, P. P. 485. *Împăratu-i întreba: ... Iar deliii răspundea.* MAT. FOLK. 731. ✦ (În Țările Române) Soldat din corpul de călăreți înființat de Mihai Viteazul odată cu corpul beşliilor; (în epoca fanariotă) soldat din garda domnească. [Mihai] ... *adaugă pe lângă cetele de mai sus alte două în călărime: delii și beşlii* (a. 1600). URICARIUL, XXII, 426. *Străjuitorii trupului prințipului sânt delii.* OBLĂDUIREA, 64/2, cf. I. GOLESCU, C., LM. *Țara mișuna de delii și bulibași.* MACEDONSKI, O. IV, 117, cf. DDRF, ȘIO II$_1$, 155, ȘĂINEANU[2], CADE, SCRIBAN, D., DL, DM. *Cronica țării afirmă că Mihnea al III-lea a strâns în oastea sa mulți turci ... „unii saragele, alții delii, alții beşlii".* STOICESCU, C. S. 134, cf. M. D. ENC., DEX.
2. Adj., s. m. (Învechit și regional) (Om) voinic, viteaz, curajos, îndrăzneț. *Cinci de ianiceri ortale, cei mai aprigi și delii.* BELDIMAN, E. 47/16, cf. POLIZU, LM. *Caii deliilor erau în spume.* DELAVRANCEA, S. 201, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ȘIO II$_1$, 155, ALEXI, W., ȘĂINEANU[2], TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Dar mănâncă om de viu Și taie cap de deliu.* ALECSANDRI, P. P. 114. *Ce român e mai deliu, La tine-i herghelegiu.* MAT. FOLK. 54. *Dar și Banu, zău sărmanu, Dar și Mircea copil deriu.* L. COSTIN, GR. BĂN. I, 99, cf. ZANNE, P. IV, 335. ✦ Adj. Înalt, zvelt, frumos. *Trupul ei e deliu ca un brad.* DDRF, cf. ȘĂINEANU[2], RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D.
3. Adj. (Învechit și regional) Nebun (**I 2**). *Mai nainte vreme cu câțva ani fugisă un Bahti-Gherii, ce-i zicea poreclă Delii soltan.* NECULCE, L. 304. *Meliz-oglu ... cel mai crud și mai deliu.* BELDIMAN, E. 49/28, cf. ȘIO II$_2$, 46. *L-au lăsat, până la urmă în voia lui, l-au socotit ... zăltat, deliu aproape.* STANCU, D. 39, cf. DL, DM. *Să nu spui că ai furat șosete de damă ..., că nu ești diliu.* BARBU, I. 194, cf. M. D. ENC., DEX. *O turcoaică că zicea: turcilor daleilor ... Nu vedeți că-i Gruia beat?* ȘEZ. IX, 173, cf. GR. S. VII, 113. *E cam diliu, are trăsnăi; ia uite ce-a făcut!* UDRESCU, GL. ✧ (Substantivat) *Da știi că-i deliu bătrân moșul Trohin.* CONTEMPORANUL, III, 289. *Hei, diliule, ce-ai făcut aici.* UDRESCU, GL. ✦ (Regional; în forma *dilui*) Amețit de băutură (Râmnicu Vâlcea). Cf. LEXIC REG. II, 24.
4. S. m. și f. (Regional) Prostănac (Săcele). Cf. ALR SN V h 1 240/182.
– Pl.: *delii.* – Și: (regional) **dilíu, -ie, deriu, -ie, daléu, -ée, dilúi, -úe** adj.
– Din tc. **deli.**

DELIVRÁ vb. I. T r a n z. (Învechit, rar) A livra. *Vei delivra lei două mii cinci sute șaizeci și patru ... mai jos-însemnaților impiegați* (a. 1848). DOC. EC. 952.
– Prez. ind.: *delivrez.*
– Din fr. **délivrer.**

DELIVRÁBIL, -Ă adj. (Învechit, rar) Care poate fi predat, înmânat, eliberat. Cf. ALEXI, W.
– Pl.: *delivrabili, -e.*
– **Delivra** + suf. *-bil.*

DELIVRÉNȚĂ s. f. **1.** (Învechit, rar) Eliberare, înmânare. Cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU.

2. (Med.; rar) Expulsie sau extracție a placentei după expulzarea fătului. Cf. COSTINESCU, D. MED., DN[3].

– Și: (învechit) **deliberánță** (PROT. – POP., N. D.), **delibrație** (COSTINESCU) s. f.

– Din fr. **délivrance.** Cf. lat. d e l i b r a r e.

DELMEÁ s. f. v. **dirmea.**

DÉLNEȚĂ s. f. v. **delniță.**

DÉLNIC, -Ă adj. **1.** (În dicționarele din trecut) Frumos, îngrijit, elegant. Cf. LB, PONTBRIANT, D., LM, DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D.

2. (Prin Olt. și prin Munt.) Capabil, priceput (**3**). Cf. CADE, SCRIBAN, D. *E delnic să-și ție casa.* I. CR. VI, 152. ✧ E x p r. **A nu fi delnic de nimic** = a nu fi în stare să facă nimic. Cf. L. ROM. 1961, 23.

– Pl.: *delnici, -ce.*

– Din slavon. **дѣльникъ.**

DELNICÍ vb. IV. I n t r a n z. (Învechit și regional) A deretica (**4**) (Rășinari – Cisnădie). Cf. PĂCALĂ, M. R. 108. *Ia să mai delnice pe-eci pin casă, părinte. La câte-o haină să mai spele.* id. ib.

– Prez. ind.: *délnic.*

– De la **delnic.**

DELNICÍCĂ s. f. (Învechit) Delnicioară. Cf. I. GOLESCU, C.

– Pl.: *delnicele.*

– **Delniță** + suf. *-ică.*

DELNICÍE s. f. (În dicționarele din trecut) Frumusețe, eleganță. Cf. LB, PONTBRIANT, D., LM, DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.

– **Delnic** + suf. *-ie.*

DELNICIOÁRĂ s. f. (Învechit și regional) Diminutiv al lui d e l n i ț ă (**1**); (învechit) delnicică, (regional) delnicuță. Cf. LB, I. GOLESCU, C., LM, DDRF, ALEXI, W. *E porumbiștea cea mare din Lunci, apoi patru delnicioare cu ovăs.* REBREANU, I. 344, cf. ALR SN I h 8/219.

– Pl.: *delnicioare.* – Și: (învechit) **delnițioáră** s. f. LM, DDRF, ALEXI, W.

– **Delniță** + suf. *-ioară.*

DELNICÍRE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a d e l n i c i și rezultatul ei. *Lucrul cel dintâi ... după așăzarea și delnicirea coșnițălor iaste a hrăni pre albinele ceale slabe.* MOLNAR, E. S. 105/6.

– Pl.: *delniciri.*

– V. **delnici.**

DELNICÚȚĂ s. f. (Regional) Delnicioară. Cf. GRAUR, E. 42, SFC IV, 146.

– Pl.: *delnicuțe.*

– **Delniță** + suf. *-uță.*

DÉLNIȚĂ s. f. **1.** (Învechit și popular) Fâșie de teren îngustă și lungă, situată de cele mai multe ori într-o luncă sau pe un delușor, folosită ca loc de arătură, fâneață etc.; p. e x t. moșie[1] (**1**), proprietate (**3**). *Umblat-am pe la toate pământurile și dealnițile* (a. 1612). BUL. COM. IST. III, 92. *Scris-am acesta al meu zapis ... să să știe că îmmu vă[n]dot ... delneța lui Hăbudiei de preste tot hotarul Stăneștilor, as<pri> 3 400* (a. 1621–1622). DIR, B, IV, 53. *Să oprească pre Radul lu Drăgan de pre dealnița lui, carie iaste Lunei dat[ă] zeastre de la socru-său* (a. 1655). IORGA, S. D. VII, 24. *Să poată adevăra în tot hotarul câte delnițe sânt* (a. 1697). HEM 321. *Arătare printr-această foaie pentru delnițele ot Breaza ce sânt în partea mea, cum arată mai în jos* (a. 1747). CAT. MAN. I, 579. *Are și sfânta mănăstire un petec de pământ delniță, din poalele vii* (a. 1815). BUL. COM. IST. V, 294, cf. LB, I. GOLESCU, C. *Se vând cu mezat ... șapte pogoane de vie cu delniță de moșie din dealul Piteștilor.* CR (1833), 12[1]/29, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., LM, DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU. *Cu gândurile pustii, gonite, pe latul ogoarelor și-ntinsul delnițelor tufoase.* SĂM. III, 216, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU[2]. *Erau cei mai meșteri în clăditul crucilor, care nu începea până către sfârșitul seceratului unei delnițe.* AGÎRBICEANU, S. 401, cf. LUNGIANU, CL. 221. *Se opri în marginea delniței, pe răzorul ce-o despărțea de altă fâneață.* REBREANU, I. 49, cf. RESMERIȚĂ, D. *Începe să înșire delnițele de pământ, ... vitele și galbinii pe care le da fetei de zestre.* AL LUPULUI, P. G. 67, cf. CADE. *Feciorul Glanetașului râvnește la delnițele lui Vasile cu foamea de pământ a unei vechi sărăcii.* LOVINESCU, C. VII, 127, cf. ENC. AGR., SCRIBAN, D., LTR[2], DL, DM, FD II, 155, MIHĂILĂ, Ï. 26. *Într-o delniță ... trebuia aruncată niște sămânță de trifoi.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 215, cf. H I 54, XVI 354, XVII 178, com. din STRAJA – VICOVU DE SUS, PAȘCA, GL., CHEST. IV 128/99, ALR SN I h 8, 9/27, A II 3, 4, 8, 12, MAT. DIALECT. I, 21, FOLC. OLT. – MUNT. I, 411. ✧ (Glumeț) *Logofăt de delniță Cu condei de gârniță.* MAT. FOLK. 1 132. ✧ F i g. *Vin tristeți agale ... calcă peste delniți Toamna fumurie clătinând cădelniți.* VOICULESCU, POEZII, II, 72. ✧ E x p r. **A duce delnițe** = a răbda de foame, a flămânzi. Cf. CHEST. IV 96/264. ✦ (Regional) Bucată de pădure, mai rar, de pământ, a cărei suprafață este de 720 m^2 (Vâlcele – Cluj-Napoca). MAT. DIALECT. I, 66. ✦ (Regional) O parte mai mică dintr-o pădure, care se cumpără pentru lemne de foc (Budești – Sărmașu). TODORAN, GL. *Am cumpărat o delniță de lemne.* id. ib. ✦ (Învechit, rar) Câmp. *Casa lor n-au făcut-o în vatra săliștii, ce s-au aflat făcute în delniță, afară din sălișce* (a. 1754). IORGA, S. D. VII, 280. ✦ (Prin nord-vestul Transilv.) Gard de nuiele (la țarină). Cf. ALR II 5 078/353, 455, TEAHA, C. N. 219. ✦ (Regional) Loc între două proprietăți pe care se ridică gardul (Câmpani – Ștei). A I 31.

2. (În Evul Mediu, în Țările Române) Parte din hotarul moșiei satului care se afla în stăpânirea ereditară a unei familii de țărani ce locuiau în satul respectiv; jirebie; sesie. *Obligația pentru țăranii desrobiți și pentru satele boierești supuse la dajdie de a presta claca și a da zeciuială din produsul delniței lor se menține.* OȚETEA, T. V. 34. *Produsele vândute de boieri proveneau din dijme de pe delnițele (sesiile) țăranilor și de pe urma muncii de clacă a acestora pe rezerva feudală.* IST. LIT. ROM. I, 333, cf. DER. *Dijmele (renta în natură) se ridicau de pe delnițele lucrate ereditar de săteni.* PANAITESCU, O. Ț. 83, cf. M. D. ENC., DEX.

3. Unitate de măsură a suprafețelor, egală cu aproximativ 45 de stânjeni pătrați. *Au orânduit pământului cu*

însemnare brâne, delnițe, vârste, lățimi, lungimi și alte măsuri asemenea (a. 1798). BV II, 405, cf. DDRF.

– Pl.: *delnițe* și (regional) *delniți*. – Și: (învechit) **deálniță, délneță** s. f.

– Din v. sl. ***dělьnica** (< **дѣлъ** „parte").

DELNIȚIOÁRĂ s. f. v. **delnicioară.**

DELÓC adv. **1.** În niciun fel; în niciun caz; defel, nicicum, nicidecum, (învechit și popular) nicicât (**1**), necum (**I**), (regional) nicidecât, nicicacum. *Deloc n-am întârziat să întrebuințez mii de chipuri ca să înduplec pe strălucirea sa să dea în tipar.* ANTIM, O. 408. *N-am dormit deloc.* ABEȚEDAR, 44^2/6. *Ea deloc nu îl iubește, inima ea nu i-a dat.* C. A. ROSETTI, C. 240/14. *Ea nu s-ar teme deloc să meargă în mijlocul cristianilor.* PÂCLEANU, I. I, 117/3, cf. 192/16. *Deloc nu nădăjduesc, Ca să o iau de soție.* PANN, E. II, 4/22, cf. POLIZU. *Nu ia seama deloc că-l observă cineva.* CARAGIALE, O. I, 198. *Îți mărturisesc că nu eram deloc mișcat.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 31. *N-am făcut lucrul acesta din răutate, deloc.* COȘBUC, P. II, 134. *N-avu deloc grija numelui ei bun.* IORGA, C. I. I, 98. *Nu ne mirarăm deloc, când văzurăm, pe drumul mănăstirii, încrucișându-se moda lumească cu uniforma bisericească.* HOGAȘ, DR. I, 12. *Rochia ei și coafura nu erau deloc compatibile cu o preumblare în public.* IBRĂILEANU, A. 162. *O săptămână nu mă întorsei chiar deloc.* M. I. CARAGIALE, C. 97. *Nu se mai uitau deloc unii la alții, ci numai la hora din uliță.* REBREANU, R. I, 128. *Nu mi-i frică deloc, doar sunt legați, nu?* MIRONESCU, S. 5. *Îți explic că am impresia că „am deranjat-o" ... – O, nu, deloc. Îmi face plăcere.* CAMIL PETRESCU, P. 56. *Nu-i drept deloc.* POPA, V. 135. *Providența ... are, se pare, cele mai bune intenții din lume, însă nu se pricepe deloc în agronomie.* SADOVEANU, O. XX, 265. *N-a mai stat deloc pe gânduri.* MOROIANU, S. 97. *Nu-mi convine absolut deloc să angajez ... un băiat de la școală.* ARGHEZI, S. XII, 112. *Domnule colonel, nu mi s-a mulat deloc inima. Dimpotrivă.* STANCU, D. 150. *Nu păreau deloc convinși.* BENIUC, M. C. I, 241. *Sunt unele pneumonii care nu se vindecă deloc.* BELEA, P. A. 296. *Deodată înțelese că ei nu erau deloc supărați.* PREDA, D. 100. *Traficul rutier obișnuit n-a suferit deloc.* FLACĂRA, 1975, nr. 44, 9, cf. DEX. *Desigur că lucrurile nu stăteau deloc așa.* RL 2004, nr. 4 440.

2. (Învechit și popular) Numaidecât (**1**). Cf. VALIAN, V. *Iubesc mâncarea bună, friptură turturică, Dar cum merg la vro masă, deloc mă bolnăvesc.* C. A. ROSETTI, C. 197/2. *Și cum ziceam: „D[umnea]voastre vreți să mâncați, eu mă duc acasă", deloc strălucea fața banchierului.* FM (1841), 286^1/22, cf. POLIZU, GĂMULESCU, E. S. 125. *Așteaptă-mă că viu deloc.* LEXIC REG. II, 86. *Trece-n treabă, nu-i are baiu la băiat. Deloc viñe-om bătrân.* O. BÎRLEA, A. P. I, 147. *Cum am vint aici, deloc Dezbrăcară-al meu cojoc.* FOLC. TRANSILV. II, 291, cf. GL. OLT.

– **De**[1] **+ loc.**

DELOCÁ vb. I v. **disloca.**

DELOCALIZÁ vb. I. T r a n z . (Complementul indică activități, întreprinderi, industrii etc.) A transfera în țări unde condițiile economice oferă profituri mai mari. *Anumite întreprinderi trebuie împiedicate să delocalizeze sălbatic locurile lor de muncă spre străinătate.* RL 2004, nr. 4 417.

– Prez. ind.: *delocalizez.*

– Din fr. **délocaliser.**

DELOCALIZÁRE s. f. Acțiunea de a d e l o c a l i z a și rezultatul ei. *Documentul* [ONU] *subliniază că delocalizările sunt pe cale să dea naștere unei noi diviziuni internaționale a muncii.* RL 2004, nr. 4 417.

– Pl.: *delocalizări.*

– V. **delocaliza.** Cf. d é l o c a l i s a t i o n .

DELOCUTÍV adj. (Despre prefixe) Care este folosit la formarea de cuvinte (verbe, adjective și adverbe) de la locuțiuni. *Cel mai important prefix delocutiv al limbii române contemporane este „în-".* L. R. C. 194. ✦ (Despre verbe) Care este format cu ajutorul unui prefix delocutiv. *Sensul primar global al verbelor delocutive ... depinde de acela al locuțiunilor de la baza lor.* ib.

– Pl.: *delocutive.*

– Cf. l o c u ț i u n e .

DELOGÉȘTE adv. (Regional; despre mers) Pe jos. *Filip fuge călărește, Marcu fuge delogește, Trei sărite că sări Și-nainte îi ieși.* REV. CRIT. II, 268.

– Cf. d e a l o g â ș .

DELOGIÁ vb. I. T r a n z . (Învechit, rar) A fugări, a alunga dușmanii. Cf. ALEXI, W.

– Pronunțat: *-gi-a.* – Prez. ind.: *delogiez.*

– Et. nec.

DELOIÁL, -Ă adj. (Franțuzism) Necinstit (**2**). Cf. DN^3, MDA.

– Pronunțat: *-lo-ial.* – Pl.: *deloiali, -e.*

– Din fr. **déloyal.**

DELONGĂ vb. I v. **delunga.**

DELÓS, -OÁSĂ adj. (Regional) Deluros. *Cu cât vița va fi mai scutită și apărată de vânturi aspre, prin poziția deloasă, păduroasă și altele, cu atâta mai mult rodește via.* LITINSCHI, M. 89/19. *La ei ... e locul slab, delos și puțin.* RETEGANUL, ap. CADE.

– Pl.: *deloși, -oase.*

– **Deal** + suf. *-os.*

DÉLTA s. m. A patra literă a alfabetului grecesc, a cărei majusculă are formă de triunghi. Cf. I. GOLESCU, C., PONTBRIANT, D., LM, ȘĂINEANU[2], RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., LTR^2, DL, DM, DN^2, M. D. ENC., DEX. ✧ (Prin analogie) *Adela, în odaie, își isprăvea de aranjat părul ... ceafa dezmierdată de șuvițele de aur, ... delta trunchiată a spatelui – cu pieptul ușor bombat.* IBRĂILEANU, A. 91. ✦ F i g . Simbol al adevărului; p. e x t . adevăr. *Eliad zidea din visuri și din basme seculare Delta biblicelor sânte.* EMINESCU, O. I, 31, cf. DL, DM, DEX.

– Pl.: *delta.*

– Din gr. **δέλτα.**

DELTÁIC, -Ă adj. Care ține de deltă; privitor la deltă. *Concomitent cu formarea fuselor deltaice a avut probabil loc și formarea de limanuri la gura râurilor afluente.* ONCESCU, G. 63. *Se desfășoară întinse piemonturi de acumulare continentală, prelungite prin formațiuni deltaice fluvio-lacustre.* MG I, 162. *Farmecul nopții deltaice cu ape de cleștar.* VÂN. PESC. august 1964, 13, cf. M. D. ENC., DEX.
– Pronunțat: *-ta-ic.* – Pl.: *deltaici, -ce.*
– Din fr. **deltaïque.**

DELTAPLÁN s. n. **1.** Aparat de zbor foarte ușor (de forma literei grecești majuscule delta) care poate plana în curentul dinamic de pantă sau pluti în curentul termic ascensional. Cf. DEX^2. *Copiii ... fac salturi cu deltaplanul.* RL 2006, nr. 4 853.
2. (Rar) Deltaplanism. Cf. DEX^2.
– Din fr. **deltaplan.**

DELTAPLANÍSM s. n. Sport aviatic practicat cu deltaplanul (**1**); (rar) deltaplan (**2**). Cf. DEX^2.
– Din fr. **deltaplanisme.**

DELTAPLANÍST s. m. Pilot sportiv al deltaplanului (**1**). Cf. DEX^2. *Un deltaplanist a murit la Poiana Câmpina* [Titlu]. RL 2006, nr. 4 915.
– Pl.: *deltaplaniști.*
– Din fr. **deltaplaniste.**

DÉLTĂ s. f. Formă de relief litoral, rezultată din depunerea de mâl și de nisip la vărsarea unei ape curgătoare într-un lac, în mare sau în ocean, pe un teren cu panta lină, și care se desparte în brațe dispuse în general triunghiular (asemănător majusculei grecești delta). *Vasele ... pot răzbate cu anevoie prin cele trei guri ce formează delta râului.* ASACHI, S. L. II, 112. *Apele mari curg în mare pe mai multe guri ... care se numesc delte.* RUS, I. I, 46/24. *Delta (pământul grămădit la gurile râurilor).* UNIVERSUL (1846), 169/35. *Și sub gloria solară Delta fragedă și roză.* MACEDONSKI, O. I, 91, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Tovarășii lui – pescarii din deltă ... veniră să petreacă iarna la Sulina.* SĂM. VI, 374, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Când delta înghiață, se fac vânători mari de lupi și vulpi.* SADOVEANU, O. XX, 82. [Brațele] *se despart din Dunăre, Volga sau Nil, formând cunoscutele delte.* ENC. AGR. I, 496, cf. SCRIBAN, D. *Soseau ... din Deltă ... păsările cerute de dr. Antipa.* BĂCESCU, PĂS. 192. *Citise undeva despre frumusețea locurilor din lunca Dunării, din bălți și din deltă.* V. ROM. martie 1954, 28. *Delta Dunării este ținutul din țara noastră cu cea mai joasă altitudine.* ONCESCU, G. 38. *Fluviul se varsă prin câteva guri, formând o deltă.* TUDORAN, P. 503, cf. DL. *Mă gândesc la pescarii din delta cu voci în surdină.* LABIȘ, P. 254, cf. DM. *Efectele caracteristice acțiunii apelor curgătoare pe văi sunt: ... deltele și estuarele la vărsare.* GEOLOGIA, 52, cf. DER, DN^2. *Descoperă delta fluviului Mississippi.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 2, 30. *O hartă din 1628 cu detalii asupra deltei.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 15, cf. M. D. ENC., DEX, D. GEOL. *Francezii finanțează ocrotirea berzei albe din Delta Dunării.* RL 2005, nr. 4 519. ✧ F i g. *Că-n iloți se va preface gintea de-nțelepți și crai Când barbarii vor aduce delta sântelor lor vise.* EMINESCU, O. IV, 140. *Vom adormi cu pleoapele deschise, prins fiecare-n delta lui de vise.* ISANOS, Ț. L. 32.
– Pl.: *delte.*
– Din fr. **delta,** gr. **δέλτα.**

DELTEÁ s. f. Alifie galbenă, preparată cu suc extras din nalba mare, amestecat în diferite soiuri de rășini, untură, zahăr și albuș de ou, și întrebuințată ca emolient. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU^2, CADE. *Delteaua este o alifie galbenă făcută cu fel de fel de rășine (terebentină, sacâz, tămâie etc.) plămădite în untură și amestecate cu suc de nalbă mare.* VOICULESCU, L. 113, cf. SCRIBAN, D.
– Pl.: *deltele.*
– Cf. lat. A l t h a e a [o f f i c i n a l i s].

DELTOÍD, -Ă s. m., adj. **1.** S. m. Mușchi din regiunea umărului, în forma literei majuscule grecești delta întoarse, care determină rotația brațului. *Marginea internă a deltoidului atinge marginea esternă a pectoralului celui mare.* KRETZULESCU, A. 209/17, cf. BARCIANU, CADE, ENC. AGR., DL, DM. *Paralizia deltoidului aduce după sine imposibilitatea de a mai folosi brațul.* DER, cf. M. D. ENC., DN^2, D. MED., DEX.
2. Adj. Care este în formă asemănătoare cu majuscula grecească delta. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., CADE, DN^2, M. D. ENC., DEX.
– Pronunțat: *-to-id.* – Pl.: *deltoizi, -de.*
– Din fr. **deltoïde.**

DELTOIDÉU adj. (Învechit, rar) Deltoidian. *M[ușchiul] deltoideu este triunghiular.* POLIZU, P. 62/10.
– Pronunțat: *-to-i-deu.* – Pl.: *deltoidei.*
– Cf. d e l t o i d .

DELTOIDIÉN adj. (Învechit, rar) Care se referă la deltoid (1), care ține de deltoid; deltoideu. *Acromio-toracsica ... se împarte în două ramuri, dintre care una merge la amândoi pectoralii, iar ceialaltă la mușchiul deltoidien.* KRETZULESCU, A. 379/14.
– Pronunțat: *-to-i-di-.*
– Din fr. **deltoïdien.**

DELTÚȘ s. n. v. **dăltuș.**

DELÚC s. n. (Regional) Delușor (Boiu Mare – Șomcuta Mare). Cf. ALR SN III h 809/272.
– Pl.: ?
– **Deal** + suf. *-uc.*

DELUCÁN s. n. (Învechit, rar) Delușor. Cf. ANON. CAR., SFC II, 100.
– Pl.: *delucane.*
– **Deluc** + suf. *-an.*

DELUCIDÁ vb. I. T r a n z. (În dicționarele din trecut) A explica. Cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.
– Prez. ind.: *delucidez.*
– Pref. *de-* + **elucida.**

DELUCIDÁRE s. f. (În dicționarele din trecut) Explicare. Cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.
– V. **delucida.**

DELULÉŢ s. n. Deluşor. *Un şipot de apă ... ieşea din coasta unui deluleţ.* ISPIRESCU, L. 230. *O bisericuţă albă răsare singură pe un deluleţ.* IORGA, ap. CADE, cf. DL, DEX[2].

– Pl.: *dealuleţe.*

– **Deal** + suf. *-uleţ.*

DELÚNG, -Ă adj. (Învechit) **1.** Care se întinde pe distanţă mare. *Şi, obosit fiind de calea delungă, Îşi petrece bind acea zio toată.* BUDAI-DELEANU, T. V. 95, cf. RESMERIŢĂ, D.

2. Care durează mult timp; îndelung. Cf. VALIAN, V. *Bătrâneţele grele ... Cer şi grijă mai delungă.* CONACHI, P. 295, cf. PONTBRIANT, D., ŞĂINEANU[2], RESMERIŢĂ, D., SCRIBAN, D., FORM. CUV. I, 217. ✧ (Adverbial) *Borcea nu statu în Ardeal delung fericit.* M. COSTIN, O. 313. *Să nu petrec delung răutate.* DOSOFTEI, PS. 68/2, cf. SCRIBAN, D.

– Pl.: *delungi.*

– **De[1] + lung.**

DELUNGÁ vb. I. **I. 1.** Refl. (Învechit) A se îndepărta (în spaţiu). *Me delungai, fugiiu şi sălăşuiiu în pustie.* PSALT. HUR. 45[v]/4. *M-am delungat.* ST. LEX. 164/2. *Nu se delungară departe.* BIBLIA (1688), 34[1]/10. *Prin biruinţa aceasta cu totul s-au stins Paţinakii, numai o hordă a mai rămas în pădurile Bucovinii până la anul 1152, când şi aceştia s-au delungat preste muntele Tenihorii.* ŞINCAI, HR. I, 214/23, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Iară viţa de la par nu să delungă.* ALEXANDRIA (1794), 20/2. ✦ Tranz. A alunga, a goni. *Tu, Doamne, nu delunga agiutoriul Tău de la menre.* PSALT. HUR. 17[v]/11. *Nu delunga milostea Ta de noi.* CORESI, PS. 432/8.

2. Tranz. şi refl. (Învechit) A (se) îndepărta (spiritual de cineva, de o credinţă etc.). *Că carii se delungă de Tinre peri-vor.* PSALT. HUR. 63[v]/6. *Acieşi se delungară de elu ceia ce vrea se-lu întreabe.* COD. VOR.[2] 273. *D[umne]zeul mieu, nu te va delunga de mine.* PSALT. SCH. 216/14. *Delungaţi-vă de la mere toţi lucrătorii fără-leage.* PSALT. 8. *Să ne delungăm de greşale şi de păcate.* CORESI, EV. 112. *Nu după cum simt ... ce e după cine cumuşi au fost semenţie şi după cumu apropie semenţiia sau după cumu se delungă iarăşi după începătura semi[n]ţieei dintăia.* PRAV. LUCACI, 175. *Munca veacilor să o delungăm de noi.* COD. TOD. 106. *Biruitoare* [Maica Domnului] *nu ne vom delunga de la tine.* PARACLIS (1639), 244. *Delungaţi-vă de la mine toţi carii faceţi hiclenie.* N. TEST. (1648), 9[v]/27. *D[oa]mne, nu Te delunga de mine.* PSALT. (1651), 60[r]/2. *Se-au delungat de besearecа creştinească şi mulţi dintru ei se-au răsipit prin multe ţări.* FL. D. (1680), 66[v]/14. *De vei lepăda sfatul mieu, şi fecior de a-mi fi mie, te vei delunga, şi în loc de tată îţi voi fi vrăjmaş.* VARLAAM – IOASAF, 114[v]/1.

3. Tranz. (Învechit şi regional) A amâna; a tărăgăna (**2**). *Au mai delungat pacea până la un an.* URECHE, LET. I, 160/10. *După pravilă, sorocul la cei ce nu să odihnescu pe hotărârea judecăţilor iaste numai până în zece zile a face apelaţie, dar domniia mea ... am dălungat sorocul acesta în şaizăci dă zile.* PRAV. COND. (1780), 176, cf. LM, RESMERIŢĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 224. ✦ Intranz. (Prin nord-vestul Munt.) A trândăvi. Cf. UDRESCU, GL. ✦ Tranz. şi refl. A (se) prelungi (**1**). *Bolnav, de chem vreun medic, se-ntâmplă şarlatan Cea mai uşoară boală mi-o delungeşte-un an.* EMINESCU, O. IX, 105, cf. GHEŢIE, R. M., RESMERIŢĂ, D., SCRIBAN, D. *Nopţile s-au delungat.* DOINE, 138. *Boala mi se delungeşte!* CIAUŞANU, GL., cf. UDRESCU, GL. ✧ Refl. pas. *Trebuieşte să se mai delungească şi luarea leacurilor.* PISCUPESCU, O. 268/2.

II. (Regional) **1.** Refl. A merge, a fugi de-a lungul drumului sau al câmpului. Cf. T. PAPAHAGI, C. L. *Şi pe cal încăleca, Drumului se dălungia.* MAT. FOLK. 7. *Să dălungi câmpului, Ş-ajunse în târgul Bârladului.* PĂSCULESCU, L. P. 26. ✧ Fig. *Oţetarul Cărbunarului, însemna pe tencuiala sgrubunţoasă ... durerile crengilor ... care se dălungeau în zig-zaguri obosite, pe spinarea grunjoasă a caldarâmului.* KLOPŞTOCK, F. 27.

2. Tranz. (Subiectul este boala) A pune pe cineva la pat (Ştefăneşti – Drăgăşani). ARH. OLT. XXI, 263. *L-a dălungit boala, nici că-i mai trece curând.* ib.

– Prez. ind.: *delúng* şi *delungesc.* – Şi: **delungí** vb. IV, (învechit) **dălungá, delongá** (LM) vb. I, (regional) **dălungí** vb. IV.

– De la **delung.**

DELUNGÁRE s. f. Faptul de a (se) delunga.

1. (Învechit, rar) Îndepărtare (spirituală de cineva sau de ceva). Cf. delunga (**2**). *Iar carii dintru ei cu pocăinţă ... să curăţiră şi întru delungarea realelor petrecură, de trup să despărţiră.* C. POP.[2] IX, 239.

2. (Învechit) Prelungire (**1**). Cf. delunga (**3**). *Atâta făcu boalei delungare, cât se tâmplă de-i şi slujiia.* CORESI, EV. 346. *Ai grăit pentru casa robului Tău întru delungare.* BIBLIA (1688), 225[1]/12. *Aşa şi acest praznic din luna aciasta l-au mărit cu delungarea întru care au vieţuit bătrânul Simeon* (a. 1779). BV II, 238. *Mă tem de delungarea unei încongiurări şi de grozăviile foametii.* PÂCLEANU, I. I, 202/4, cf. PONTBRIANT, D. ✦ (Urmat de determinări temporale) Amânare, întârziere. *Delungarea vremii.* CANTEMIR, I. I. II, 289. *După ce va trece sorocul zapisului, negreşit să aibă datorie împrumutătoriul să-ş ceară banii de la cel ce l-au împrumutat ... ca să nu îngreuneze cei împrumutaţi cu dobânzi prin dălungirea vremi[i].* PRAV. COND. (1780), 112. *Pren delungarea vreamii rumânii învăţaseră că numai cu cuvântul nu se fericeşte ţara.* BARBU, PRINC. 267.

– Pl.: *delungări.* – Şi: **dălungíre** s. f.

– V. **delunga.**

DELUNGÁT, -Ă adj. **1.** (Învechit şi regional) Care se întinde mult, care este îndepărtat (în spaţiu). Cf. delunga (**2**). *Atâta cât iaste trei mile delungată cetatea de malul mării.* FL. D. (1680), 52[v]/2. *Şi omul carele va fi curat şi în cale delungată nu iaste, şi va întârzia a face Paştele, va peri sufletul acela den norodul lui.* BIBLIA (1688), 100[1]/36. *Trimit la Vlad solie, Să le scurte cale delungată.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 102, cf. GHEŢIE, R. M., CADE, SCRIBAN, D. *Cât e dealu dealungat Merge un car înferecat.* RETEGANUL, TR. 31.

2. (Învechit, rar) Îndepărtat (spiritual). Cf. delunga (**1**). *Să-i las delungaţi să fie de calea ceaia dereaptă.* CORESI, EV. 187.

3. (Învechit şi regional) Care amână lucrul de pe o zi pe alta; delăsător, leneş. *Dălăngită muiere; m-a ţinut toată iarna cu nişte sărăcii de caiere.* UDRESCU, GL. ✧ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat de care se leagă prin prep. „de") *Cu dălăngitu-ăla de băiat, m-am luat de gânduri.* id. ib. ✦ Prelungit (**1**); îndelungat. *Cinsteaşte pre tată-tău şi pre mumă-ta, pentru ca să ţi se facă ţie bine, şi delungat de ani să te faci.* BIBLIA (1688), 53²/23. *Nu lipsesc de a priveghia şi a găti adaosuri oşteşeşti, prelungându-se în vreamea dălungată* (a. 1693). FN 55. *În voroavele delungate greşală a nu să face peste putinţă ieste.* CANTEMIR, I. I. I, 127. *Şi să teame şi de cel om mare, că-i va fi boală delungată şi supărătoare; ce o va birui!* (a. 1694). FN 44. *Priveghiere măruntă şi dălungată a oamenilor.* PISCUPESCU, O. 118/5. *O vreme prea delungată.* GORJAN, H. IV, 100/4. *În cursul unei delungate lupte se rescoală totdauna mai teribil.* PÂCLEANU, I. II, 204/25, cf. GHEŢIE, R. M., CADE, SCRIBAN, D. *Agiungî-ţ[i], puiule, agiungî, Ci-atâta mânii lungî; Cî mâniia dilungatî Esti inimî stricatî.* VASILIU, C. 118. *Vreme dălungată.* VÎRCOL, V.

– Pl.: *delungaţi, -te.* – Şi: (învechit şi regional) **dălungát, -ă,** (regional) **dălăngít, -ă, dealungát, -ă, dilungát, -ă** adj.

– V. **delunga.**

DELUNGEÁLĂ s. f. (Învechit şi regional) Amânare; tărăgăneală (**1**). *Îndurasem spaima lipitorilor plictisite de atâta dălungeală.* KLOPŞTOCK, F. 131, cf. BUL. FIL. VII–VIII, 234, DR. X, 567, UDRESCU, GL. ✧ E x p r. **A (o) duce cu dălăngeala** = a duce cu vorba; a tărăgăna. Cf. UDRESCU, GL. ✦ Trândăveală. *M-a găsit o dălăngeală aşa că nu sunt bun de nimic.* UDRESCU, GL.

– Pl.: *delungeli.* – Şi: (regional) **dălungeálă, dălăngeálă, dălăngeá** (UDRESCU, GL.) s. f.

– **Delungí** + suf. *-eală.*

DELUNGÍ vb. IV v. **delunga.**

DELURÉL s. n. (Popular) Deluşor. *Treceam nişte delurele şi nişte vâlcele.* SION, P. 253. *De jelea inimii mele, Plâng pietrile pe vălcele, Şi fagii pe delurele.* BUD, P. P. 24.

– Pl.: *delurele.*

– **Dealuri** (pl. lui *deal*) + suf. *-ele.*

DELURÍME s. f. (Învechit, rar; cu sens colectiv) Mulţime de dealuri. Cf. I. GOLESCU, C.

– **Dealuri** (pl. lui *deal*) + suf. *-ime.*

DELURÓS, -OÁSĂ adj. Cu dealuri; (regional) delos. *Dincolo de apă ... câmpia se urca pe nesimţite şi se făcea deluroasă.* MACEDONSKI, O. III, 79, cf. CADE. *Malul deluros pare să fie puternic ocupat.* CAMIL PETRESCU, U. N. 300, cf. DL, DM, DEX. [Planta] *creşte ... mai frecvent în zonele deluroase şi muntoase.* BUTURĂ, EB. I, 69. *Cantităţile de apă căzute în 24 de ore ... în zonele deluroase şi de munte vor depăşi local 30-40 l/mp.* RL 2005, nr. 4 699.

– Pl.: *deluroşi, -oase.*

– **Dealuri** (pl. lui *deal*) + suf. *-os.*

DELUSTRÁ vb. I. T r a n z. (Franţuzism, rar) A şterge, a lua lustrul. Cf. PROT. – POP., N. D.

– Prez. ind.: *delustrez.* – Şi: **deslustrá** vb. I. PROT. – POP., N. D.

– Din fr. **délustrer.**

DELUSTRÁRE s. f. (Franţuzism, rar) Acţiunea de a d e l u s t r a şi rezultatul ei; delustraţie. Cf. COSTINESCU.

– V. **delustra.**

DELUSTRÁŢIE s. f. (Franţuzism, rar) Delustrare. Cf. COSTINESCU.

– Pl.: *delustraţii.* – Şi: **delustraţiúne** s. f. COSTINESCU.

– Din fr. **délustration.**

DELUSTRAŢIÚNE s. f. v. **delustraţie.**

DELUŞÉL s. n. (Regional) Deluşor. *Un copil din casă dzic să fie întrecut pe Ştefan-Vodă şi să-i fie căzut săgeata într-un deluşel.* NECULCE, L. 8, cf. TDRG, CADE.

– Pl: *deluşele.*

– **Deal** + suf. *-uşel.*

DELUŞÓR s. n. Diminutiv al lui d e a l; deluleţ, (popular) delişor, deluţ, (regional) deluşel, delurel, deluc, delicean, deluşteţ, (învechit, rar) delucan. *Mihai aşază tunurile pe un deluşor vecin.* BĂLCESCU, ap. CADE. *Se lumina ... de ziuă. Lunecase undeva, după un deluşor, luna.* PAS, L. II, 201, cf. DL, DM, DEX.

– Pl: *deluşoare.*

– **Deal** + suf. *-uşor.*

DELUŞTEÁŢĂ s. f. v. **deluşteţ.**

DELUŞTÉŢ s. n. (Regional) Deluşor (Borşa). Cf. ALR SN III h 809/362.

– Pl.: *deluşteţe.* – Şi: **deluşteáţă** s. f. ALR SN III h 809/362.

– **Deal** + suf. *-uşteţ.*

DELÚŢ s. n. (Popular) Deluşor. Cf. LB. *Apropiindu-se de Jeiune, locul se aşază, se face vale şi deluţe.* CONV. LIT. VI, 185. *Izvoreşte această apă sulfuroasă ... în apropierea unui deluţ.* FĂTU, D. 189/8, cf. PONTBRIANT, D., LM, CADE, DL, DM, SFC IV, 153, DEX. *Cucuruz de pe deluţ, Ce eşti, bade-aşa mândruţ?* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 404. *Busuioc de pe deluţ Eu mi-am prins un alt drăguţ.* MARIAN, SA. 76. *Cât îi delutu de mare, Când ar fi de faţa ta, Mări albă m-aş purta.* ŞEZ. III, 60, cf. ŢIPLEA, P. P., VÎRCOL, V. *Pe cel deluţ cuntenit Este-on voinic adormit.* BÎRLEA, B. I, 70. *Du-te* [dor] *şi l-a meu drăguţ Că-i cu plugul în dealuţ.* id. C. P. 95, cf. CHEST. IV 79/62, ALR SN III h 809. *Sub cel deluţ de obcină Este-o cruce de cetină.* FOLC. TRANSILV. I, 381. *Mi-a plecat la câmp, la arat, Pe un deluţ ascuţit, ca o muche de cuţit.* FOLC. MOLD. I, 312.

– Pl.: *deluţe.*

– **Deal** + suf. *-uţ*

DELUVIÁL, -Ă adj. v. **diluvial.**

DELUVIÁN, -Ă adj. v. **diluvian.**

DELUVIÓS, -OÁSĂ adj. v. **diluvios.**

DELÚVIU s. n. v. **diluviu.**

DELUZÓRIU, -IE adj. (Livresc) Iluzoriu. Cf. DN[2], DEX.
– Pl.: *deluzorii.*
– Din fr. **délusoire.**

DEM s. n. v. **demă.**

DEMACHIÁ vb. I. Tranz. şi refl. A(-şi) curăţa machiajul sau fardul de pe obraz. *Se grăbise să-şi adune lucrurile, ... să se demachieze, să se îmbrace.* DEMETRIUS, A. 325, cf. DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX.
– Pronunţat: *-chi-a.* – Prez. ind.: *demachiez.*
– Din fr. **démaquiller.**

DEMACHIÁNT adj., s. n. (Produs cosmetic) care este folosit la demachiere. Cf. DEX[2], MDA.
– Pronunţat: *-chi-ant.* – Pl.: *demachianţi, -te.*
– Din fr. **démaquillant.**

DEMACHIÁT[1] s. n. Demachiere. Cf. DEX, MDA.
– Pronunţat: *-chi-at.*
– V. **demachia.**

DEMACHIÁT[2]**, -Ă** adj. (Despre faţă) De pe care s-a curăţat fardul sau machiajul. *Un surâs de fericire ... îi strâmba chipul acum demachiat.* PREDA, M. S. 100, cf. M. D. ENC.
– Pronunţat: *-chi-at.* – Pl.: *demachiaţi, -te.*
– V. **demachia.**

DEMACHIÉRE s. f. Acţiunea de a (se) demachia şi rezultatul ei; demachiat[1]. Cf. DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX.
– Pronunţat: *-chi-e-.* – Pl.: *demachieri.*
– V. **demachia.**

DEMAGNETIZÁ vb. I. Tranz. şi refl. A face să-şi piardă sau a-şi pierde proprietăţile magnetice. Cf. CADE. *Acţiunea câmpului din bobina mobilă tinde să demagnetizeze magnetul permanent.* CIŞMAN, FIZ. II, 464, cf. DL, DM, DN[2]. *Magneţii permanenţi (metalici sau ferite) pot fi demagnetizaţi şi prin încălzire la o temperatură superioară punctului Curie.* DER II, 49, cf. M. D. ENC., DEX. ✧ Fig. *Raportul se demagnetizează.* ARGHEZI, C. J. 267.
– Prez. ind.: *demagnetizez.*
– Din fr. **démagnétiser.**

DEMAGNETIZÁNT, -Ă adj. Care are proprietatea de a demagnetiza. *Câmpul demagnetizant poate fi neglijat.* CIŞMAN, FIZ. II, 394. *Acest câmp magnetic propriu al magnetizaţiei unui corp se numeşte câmp demagnetizant.* LTR[2]. *Demagnetizarea intenţionată se efectuează de obicei cu ajutorul curentului electric, care produce un câmp magnetic demagnetizant, opus câmpului din material.* DER, cf. DEX.
– Pl.: *demagnetizanţi, -te.*
– Din fr. **démagnétisant.**

DEMAGNETIZÁRE s. f. Acţiunea de a (se) demagnetiza şi rezultatul ei; (rar) demagnetizaţie. *În practică, demagnetizarea interesează la corpurile şi la materialele feromagnetice, a căror magnetizaţie e foarte puternică şi care prezintă magnetizaţie permanentă.* LTR[2]. *Demagnetizarea intenţionată se efectuează de obicei cu ajutorul curentului electric, care produce un câmp magnetic demagnetizant, opus câmpului din material.* DER, cf. DN[2], M. D. ENC., DEX.
– Pl.: *demagnetizări.*
– V. **demagnetiza.**

DEMAGNETIZÁT, -Ă adj. Care şi-a pierdut proprietăţile magnetice. Cf. M. D. ENC., DEX.
– Pl.: *demagnetizaţi, -te.*
– V. **demagnetiza.**

DEMAGNETIZÁŢIE s. f. (Rar) Demagnetizare. Cf. DA.
– Pl.: *demagnetizaţii.*
– Din fr. **démagnetisation.**

DEMAGNETIZÓR s. n. Dispozitiv electromagnetic folosit pentru demagnetizare. Cf. DEX[2].
– Pl.: *demagnetizoare.*
– Din fr. **démagnétiseur.**

DEMAGÓG, -Ă s. m., s. f. **1.** S. m. şi f. (Rar la f.) Persoană care face uz de demagogie, în special în politică. *Demagoghii aceia ... amăgesc popoare în numele dreptăţii.* HELIADE, O. I, 208. *Demagoghii ... înşală lumea.* I. VĂCĂRESCUL, P. 50/24. *Puterea nu este în mâna demagogilor ...?* DÂMBOVIŢA (1859), 209[1]/36. *Un ministru palid ... cu glas duios ... îl tractează de perturbator, de demagog.* GHICA, C. E. II, 369, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Străbate indignarea în contra ... demagogilor înşelători.* MAIORESCU, CR. II, 302, cf. DDRF, BARCIANU. *Oamenii aceştia nenorociţi apucă pe mâna demagogilor ticăloşi, cari le umplu capetele cu fel de fel de idei absurde.* LUC. II, 164, cf. ALEXI, W., ŞĂINEANU[2], TDRG. *El* [Jupân Dumitrache] *nu e farsor şi demagog ca Nae Caţavencu.* IBRĂILEANU, S. 42, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *Dacă întinde mâna, ţăranul poate să-l creadă un făţarnic demagog.* C. PETRESCU, R. DR. 104. *Ziceau atenienii vechi despre Cleon demagogul că era „fără de ruşine".* NEGULESCU, G. 91, cf. SCRIBAN, D. *Oratoria intrigantului, a lichelii şi a demagogului e de asemenea dar al lui Dumnezeu.* STĂNILOAE, O. 297. *Legile nu sunt bine făcute şi sunt făcute de demagogi.* ARGHEZI, S. XI, 109. *Noi nu trebuie să fim demagogi.* CAMIL PETRESCU, O. II, 534. *Flecar, demagog, el ştie să dea lecţii tuturor, dar el însuşi nu se pricepe la nimic.* V. ROM. ianuarie 1954, 175. *Demagog în faza teoretică, el poate fi un viitor prefect.* CONSTANTINESCU, S. II, 20, cf. DL, DM. *Literatura noastră nu cunoaşte o figură asemănătoare de demagog politic.* IST. LIT. ROM. III, 333, cf. DN[2], FORM. CUV. I, 141, M. D. ENC. *Locul impostorului îl ia în altă parte demagogul, subiect privilegiat al satirei argheziene.* SIMION, S. R. II, 36, cf. DEX. *Nu suntem o echipă de demagogi!* FLACĂRA, 1976, nr. 2, 20. *Cine exaltă demnitatea naţională ca pe ceva care poate orice, oriunde şi împotriva oricui, e un demagog.* PATAPIEVICI, C. L. 265. ✧ (Adjectival) *Îl consideră cam demagog.* REBREANU, R. I, 117. *Marx ... când evocă ... imaginea aventurierului Louis Bonaparte, nu se poate împiedica de a o colora cu ridicului disproporţiei dintre*

galoanele soldățoiului demagog și venal și purpura napoleoniană. CONTEMP. 1948, nr. 109, 5/3.

2. S. m. (În dicționare) Conducător al unei grupări democratice în Grecia antică. Cf. NEGULICI, STAMATI, D., PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, LM, DER, M. D. ENC.

– Pl.: *demagogi, -e* și (învechit, m.) *demagoghi.*

– Din fr. **démagogue.**

DEMAGÓGIC, -Ă adj. Care aparține demagogilor (1) sau demagogiei, privitor la demagogi sau la demagogie; în spiritul demagogiei. *Nu apare un fabulist de profesie ... decât în epocha lui Pisistrat ..., adică într-o epochă de despotism sau monarhic sau demagogic.* HELIADE, O. II, 78, cf. NEGULICI. *Gloata lui Catilina era o facțiune mixtă ... demagogică.* TEULESCU, C. 52/1. *Puterea nu este în mâna demagogilor; demagogică este majoritatea camerei?* DÂMBOVIȚA (1859), 209[1]/36, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Caragiale ... își bate joc de fraza demagogică.* MAIORESCU, CRITICE, 422, cf. DDRF. *Întâia atitudine politică a lui Heine a fost liberală, chiar demagogică.* SĂM. I, 44, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU[2], TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Nu te lua după limbajul lor. Îl folosesc în scop demagogic.* STANCU, R. A. II, 320. *Foloseau în mod demagogic nemulțumirile maselor.* V. ROM. septembrie 1954, 139. *Uneori numele tradițional este înlocuit din motive demagogice.* GRAUR, N. P. 100, cf. DL, DM. *Dezgustat de moravurile demagogice ce deveneau dominante ...* [Alecsandri] *se retrage definitiv din viața politică.* IST. LIT. ROM. II, 456, cf. DN[2]. *În legislația muncii abundau elementele demagogice.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 5, 42, cf. M. D. ENC., DEX. *Or, lipsită de suportul celorlalte puteri (diplomatice, politice, economice și militare) demnitatea națională este o noțiune pur demagogică.* PATAPIEVICI, C. L. 265. *Jaful este numit pompos, demagogic și diversionist liberalizarea prețurilor energiei.* RL 2005, nr. 4 706. ✧ (Adverbial) *Tinerii cinează trebuie să lupte să-și ocupe locul în prima linie, nu să aștepte ca, demagogic să fie selecționați după alte criterii decât cele valorice.* RL 2005, nr. 4 608.

– Pl.: *demagogici, -ce.*

– Din fr. **démagogique.**

DEMAGOGÍE s. f. Metodă de captare a interesului unei mulțimi, al unui auditoriu prin discursuri bombastice, promisiuni mincinoase etc., practicată de cineva pentru a-și crea popularitate, pentru a obține sau a-și menține puterea; purtare de demagog (1); (rar) demagogism. *Demagogiile lor ..., în ce au d-a face cu politica?* HELIADE, O. II, 55, cf. NEGULICI. *Sunt niște aristocrați ascunși în stremțele demagogiei.* RUSSO, S. 182. *Susținea demagogia cea sgomotoasă a adevăratului Clodius.* TEULESCU, C. 104/19, cf. ARISTIA, PLUT. *O cestiune dintr-acelea ... devine o armă la dispoziținea despotismului sau a demagogiei.* GHICA, C. E. I, 231, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Cu această demagogie a urei de clasă nu se poate face ... o înțeleaptă mișcare electorală.* MAIORESCU, D. V, 146, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU[2]. *Scârbit de intrigile demagogiei crescânde ..., bătrânul general ce dăruise Romei două imperii, încercă o clipă să se ridice cu toată autoritatea și energia lui.* ANGHEL – IOSIF, C. L. 7, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Și unul, și altul au biciuit, așadar, demagogia.* LOVINESCU, S. I, 228. *Demagogia ți-a strâmbat judecata cu desăvârșire.* REBREANU, R. I, 123. *Mi-am făcut convingerea că* [boierimea] *e o clasă calomniată de demagogia așa-zisei democrații.* C. PETRESCU, C. V. 71. *Depravarea alegătorului rural prin cea mai deșănțată demagogie.* SADOVEANU, O. XX, 239, cf. SCRIBAN, D., STĂNILOAE, O. 85. *Am văzut într-o scrisoare a ta, că tu nu faci distincție între democrație și demagogie.* CAMIL PETRESCU, O. II, 534. [Rică Venturiano] *își exercitează tonul de tenor al demagogiei prin articole ditirambice.* CONSTANTINESCU, S. II, 20, cf. DL, DM. *Demagogia ține de cald săracilor.* BARBU, PRINC. 104. *Parvenitismul este doar o aspirație și e însoțit ... de demagogie.* IST. LIT. ROM. II, 325, cf. DN[2], M. D. ENC., DEX. *Există momente ale seriozității peste care nu poți trece ușor pentru că au sfârșit lamentabil în demagogia urmașilor.* LIICEANU, J. 138. *Libertatea devine un scop în sine, când nu e pură demagogie sociologică.* PLEȘU, M. M. 44. *Demnitatea națională nu este apanajul exclusiv al politicianului și al militarului decât atunci când este condamnată să fie numai obiectul demagogiei.* PATAPIEVICI, C. L. 263. *Aceste monumente, când apar în discursurile autorităților, sunt subiecte de demagogie.* RL 2005, nr. 4 699.

– Pl.: *demagogii.*

– Din fr. **démagogie.**

DEMAGOGÍSM s. n. (Rar) Opinie, comportare, manifestare de demagog (1); demagogie. Cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU. *Un scriitor ... utilizează demagogismul pentru a caricaturiza democratismul.* IBRĂILEANU, SP. CR. 131. *Demagogismul aristocratic.* COCEA, S. I, 29.

– **Demagog** + suf. *-ism.*

DEMAGOGIZÁRE s. f. (Rar) Transformare în demagog (1) sau în demagogie. *Polemicele „Românului" și propunerea din Cameră privitoare la delegați au amândouă aceeași țintă: demagogizarea locuitorilor săteni.* EMINESCU, O. XIII, 48. *Simplificarea* [limbii] *se schimbă ... în demagogizare, ... în confuziune și anarhie.* MACEDONSKI, O. IV, 123.

– De la **demagog.**

DEMANDÁ vb. I v. **demânda.**

DEMANDÁRE s. f. v. **demândare.**

DEMANDÁȚIE s. f. v. **demândăciune.**

DEMANDAȚIÚNE s. f. v. **demândăciune.**

DEMÁNT s. n. v. **diamant.**

DEMANTELÁ vb. I. (Livresc) Tranz. **1.** A demola sistematic dispozitivele de apărare ale unei fortificații pentru a o scoate din sistemul defensiv. Cf. NDN.

2. A distruge; a dezorganiza. Cf. NDN. *Există forțe care ar vrea să profite de votul francez ... pentru a demantela cu totul Uniunea Europeană.* RL 2005, nr. 4 631.

– Prez. ind.: *demantelez.*

– Din fr. **démanteler.**

DEMANTELÁRE s. f. (Livresc) Acțiunea de a demantela și rezultatul ei. Cf. demantela (2).

Așa s-a născut statul mafiot. Iar demantelarea lui este mult mai dificilă. RL 2005, nr. 4 683.
– V. **demantela.**

DEMANTIBULÁ vb. I. T r a n z. (Rar) A face impropriu funcționării, a disloca. *Ghilotina trebuie să-ți demantibuleze coloana vertebrală.* CAMIL PETRESCU, T. II, 619.
– Prez. ind.: *demantibulez.*
– Din fr. **demantibuler.**

DEMANTOÍD s. n. Varietate de andradit verde transparent, utilizat ca piatră semiprețioasă. Cf. CANTUNIARI, L. M. 91, LTR^2.
– Pl.: *demantoide.*
– Din fr. **démantoïde.**

DEMARÁ vb. I. **1.** I n t r a n z. (Despre motoare, autovehicule etc.) A se pune în mișcare, a porni (**I 1**). *Cu vuiet surd motoare demarează.* PILLAT, P. 131. *Demarează vijelios ... și oprește brusc, făcând să-i zbârnâie în trup toți nervii și toate ligamentele.* TUDORAN, O. 15, cf. DL. *Camionul demară.* PREDA, DELIR. 238. *Mașinile demarară elegant și mulțimea rămase prostită, înecată în aburii înțepători de benzină.* T. POPOVICI, S. 34, cf. DL, DM, DN^2. *Avionul se plasează la capătul pistei, se oprește, demarează și decolează.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 2, 22, cf. M. D. ENC. *Peste câteva minute, după ce o va lua de pe marginea șoselei, microbuzul va demara iar.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 316. *Privind ceasul, a demarat brusc.* FLACĂRA 1975, nr. 42, 23, cf. DEX. [Președintele] *și coloana prezidențială au demarat în trombă direct spre aeroportul „Traian Vuia" din Timișoara.* RL 2005, nr. 4 561. ✦ A începe să se desfășoare, a porni o acțiune. *Cum ați demarat în noul an școlar?* SCÂNTEIA, 1966, nr. 7 112. *Spectacolul ... demarează ușor ca un joc de copii.* T februarie 1969, 88. *Ofensiva ... împotriva guvernului liberal demarase cu câteva luni înainte.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 8, 48. *Discuția demara rapid.* T ianuarie 1971, 44. *Au putut demara pe front larg și efectiv negocierile de aderare la Uniunea Europeană.* RL 2005, nr. 4 522.

2. I n t r a n z. (Sport) A-și lua avânt, a porni în viteză (într-o cursă). Cf. DL, DM, DN^2. *A demarat pe extrema stângă de unde a centrat puternic.* SCÂNTEIA, 1966, nr. 7 043, cf. M. D. ENC., DEX.

3. T r a n z. A dezlega odgoanele unei corăbii (în vederea plecării). Cf. DN^2, DEX.
– Prez. ind.: *demarez.*
– Din fr. **démarrer.**

DEMARÁJ s. n. **1.** Acțiunea de a d e m a r a și rezultatul ei; punere în mișcare, pornire (a unui motor, a unui autovehicul etc.); demarare. *Din cauza marei rezistențe la pornire, curentul de demaraj va fi de 5–6 ori mai mare.* ORBONAȘ, MEC. 131. *Schemă de montaj asincronic trifazic cu inele pentru demaraj.* ENC. TEHN. *Viteza, demarajul, ... cauciucul ... au intrat în seria obiectelor admise.* ARGHEZI, C. I. 84, cf. DL, DM, DN^2, M. D. ENC., DEX. ✧ *Accelerație de demaraj* = accelerație cu care un vehicul sau o mașină părăsește starea de repaus pentru a ajunge la o anumită viteză. Cf. DL. ✦ Început al unei activități. Cf. DEX^2, NDN.

2. (Sport) Avânt, forță, viteză cu care se pornește într-o cursă, într-o întrecere etc. *După un demaraj spectaculos de adevărat „maestru al slalomului" ... pătrunde în careu.* SCÂNTEIA, 1966, nr. 6 943. *Dribling de șopârlă, demaraj pe pistol și dinamită în șut! Toate aceste ... calități aveam să le cunosc din primele 40 de secunde.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 23, cf. DEX.

3. Dezlegare a odgoanelor unei corăbii (în vederea plecării). Cf. DL, DM, DN^2, M. D. ENC., DEX.
– Pl.: *demaraje.*
– Din fr. **démarrage.**

DEMARÁRE s. f. Acțiunea de a d e m a r a și rezultatul ei; punere în mișcare, pornire (a unui motor, a unui autovehicul etc.); demaraj. *Demararea motoarelor cu ardere internă, care se obține cu un demaror sau prin acționare manuală, durează până când motorul intră în funcțiune.* LTR^2, cf. DL, DM, DER, DN^2, M. D. ENC., DEX. ✦ Începere, pornire, desfășurare a unei acțiuni. *Fonduri pentru demararea unor proiecte de construcție.* RL 2005, nr. 4 611.
– Pl.: *demarări.*
– V. **demara.**

DEMARÁT, -Ă adj. **1.** (Despre autovehicule, motoare etc.) Care a fost pus în mișcare. Cf. M. D. ENC.

2. (Despre sportivi) Care a pornit în viteză într-o cursă. Cf. M. D. ENC.
– Pl.: *demarați, -te.*
– V. **demara.**

DEMARATÓR s. n. (Rar) Demaror. Cf. NICA, L. VAM. 78.
– Pl.: *demaratoare.*
– **Demara** + suf. *-tor.*

DEMARCÁ vb. I. **1.** T r a n z. (Învechit) A scoate marca (**2**), semnul de pe un lucru. Cf. PROT. – POP., N. D., BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D.

2. T r a n z. A însemna printr-o linie de demarcație; a delimita (**1**), a despărți (**5**), a hotărnici. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D., DL, DM, DN^2, M. D. ENC., DEX.

3. R e f l. (Sport) A scăpa de sub supravegherea adversarului. Cf. DL, DM, DN^2, DEX.
– Prez. ind.: *demarchez* și *demárc.*
– Din fr. **démarquer.**

DEMARCÁJ s. n. (Rar) **1.** Demarcare. Cf. DN^2, DEX.

2. Mică modificare adusă unei lucrări copiate, astfel încât să pară ca fiind proprie. Cf. DN^2, DEX.
– Pl.: *demarcaje.*
– Din fr. **démarquage.**

DEMARCÁRE s. f. Acțiunea de a (s e) d e m a r c a și rezultatul ei; delimitare (**2**), despărțire (**6**); (rar) demarcaj (**1**). Cf. HELIADE, O. II, 362, STAMATI, D., COSTINESCU, LM. *Vorbele nu ... produc impresiunea unei demarcări acute.* EMINESCU, O. XIV, 295, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., CADE, ENC. AGR. *Oamenii liberi de atunci erau amestecați cu mica nobilime, în așa fel că o demarcare e de cele mai multe ori imposibilă.* BRĂTIANU, T. 123, cf. LTR^2, DM,

DEX. ✧ *Linie de demarcare* = linie de demarcație, v. demarcație. *S-a cam șters linia de demarcare între socialiști și anarhiști.* MAIORESCU, D. V, 382. *Au dispărut ... toate acele ascuțite linii de demarcare.* EMINESCU, O. XIV, 925.

– Pl.: *demarcări.*

– V. **demarca.**

DEMARCÁT, -Ă adj. **1.** Delimitat printr-o linie de demarcație (**1**). Cf. LM, DEX. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Transpoziția se întâmplă însă câteodată și la verbele care posed caractere cu mult mai demarcate pentru a le putea confunda, precum sunt conjugațiunile întâia și a treia.* CONV. LIT. XX, 471.

2. (Despre sportivi angajați într-un meci, într-o competiție) Care a scăpat de urmărirea adversarului. Cf. DEX[2].

– Pl.: *demarcați, -te.*

– V. **demarca.**

DEMARCATÍV, -Ă adj. Cu caracter de demarcație. Cf. DN[3], DEX[2].

– Pl.: *demarcativi, -e.*

– Din fr. **démarcatif.**

DEMARCATÓR, -OÁRE adj. (Învechit) Care face demarcație, care trage linie de demarcație. Cf. HELIADE, O. II, 362. *După ce Petru încheie un tractat demărcătoriu ... între China și Rosia ... socoti a-și organiza o armie regulată.* SĂULESCU, HR. II, 456/19, cf. LM.

– Pl.: *demarcatori, -oare.* – Și: **demărcătóriu, -ie** adj.

– **Demarca** + suf. *-tor.*

DEMARCÁȚIE s. f. **1.** Operație prin care se stabilește linia despărțitoare între două suprafețe de teren; delimitare (**1**), despărțire (**5**), separare (**1**). *În toate ceale gheograficești, politicești și militărești demarcații a le cuprinde s-au vârât.* MANIFEST (1813), 8/5, cf. STAMATI, D., PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, LM, ALEXI, W., ȘĂINEANU[2], RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D., DL, DM, DER, DN[3]. *Romanii, cu prilejul delimitării proprietăților prin stâlpi sau ziduri, aduceau ... pe locurile de demarcație o jertfă.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 10, 86, cf. M. D. ENC., DEX. ✧ *Linie de demarcație* sau (învechit) *linia demarcației* ori *punct de demarcație* = linie naturală sau convențională care desparte două țări, două suprafețe de teren sau, f i g., două noțiuni, două domenii etc. *Acea stâncă și grotă ca monument rămase Ca punct de demarcație hotar între doi secoli.* HELIADE, O. I, 397. *Linia demarcației seau a hotărâturei marginilor Greciei se va începe de la gura ... apei până la înălțătura lacului.* AR (1830), 99[1]/46. *Natura însuși au tras linie de demarcație.* FM (1843), 175[2]/18. *Dupe amerințarea ce-i va face santinela, că va slobozi pușca, nu va răspunde, ci va înainta și va călca linia de demarcație.* CONDICA O. 15/6, cf. NEGULICI. *Vrând aici a trage o linie de demarcație între bancă și institutele de credit real și industrial.* DÂMBOVIȚA (1859), 172[1]/52. *Nu mai poate fi altă linie de demarcațiune între oameni decât cea însemnată de către educațiunea morală și intelectuală a fiecăruia.* GHICA, C. E. I, 18, cf. PROT. – POP., N. D. *Astăzi se află o linie de demarcație între românism și slavism* (a. 1862). PLR I, 57. *O simplă linie de demarcațiune între acea ce este evident și acea ce este obscur ... a fost de ajuns spre a face să înceteze confusiunea.* CONV. LIT. II, 32, cf. LM. *Oamenii culți știu să tragă linia de demarcație între oratori, retori și limbuți.* MAIORESCU, CRITICE, 547. *După o luptă de șase ore* [sârbii] *s-au retras dincolo de linia de demarcațiune a frontierelor.* EMINESCU, O. IX, 150. *Linia de demarcație pe care unii psihologi o trag între instinct și rațiune este fictivă.* NEGULESCU, G. 141, cf. SCRIBAN, D. *Linia de demarcație a celor două intenții ale limbii.* VIANU, A. P. 19. *E așa de anevoios să operezi o linie de demarcație între ce e dat și ce e adaos spiritual.* BLAGA, Z. 59. *Același lucru se constată și pe linia de demarcație între flișul intern și cel marginal.* ONCESCU, G. 198, cf. DL, DM, DN[2]. *Suave linii de demarcație deosebesc o poezie a vinului de aceea a strugurelului.* CONTEMP. 1975, nr. 1 491, 1/2. *Linia netă de demarcație pe care încearcă unii s-o tragă între deceniul poetic 1950–1960 și următorul.* FLACĂRA, 1975, nr. 45, 8, cf. DEX.

2. Ceea ce separă net două lucruri, două domenii etc. *O singură totalitate, între elementele constitutive ale căreia nu există o demarcațiune destul de precisă.* HASDEU, I. C. I, 27, cf. LM. *O demarcație precisă nu există între diferitele categorii de strunguri.* ORBONAȘ, MEC. 278, cf. SCRIBAN, D. *Un criteriu pentru a face demarcația între popor natural și popor de cultură e greu de găsit.* RALEA, S. T. III, 104. *Adeziunea cu poetul anonim era atât de strânsă, încât demarcația se făcea abia perceptibilă.* CONSTANTINESCU, S. II, 288. *Această demarcație dintre creație și experiment se dovedește a fi arbitrară.* M 1974, nr. 9, 32, cf. PATAPIEVICI, C. L. 252.

– Pl.: *demarcații.* – Și: (învechit) **demarcațiúne** s. f.

– Din fr. **démarcation.**

DEMARCAȚIONÁL, -Ă adj. (Rar) Care delimitează (**2**). *Cetitorul a bănuit deja, că între „Plecat fără adresă, 1900" și „Greta Garbo" am tras de pe acum o linie demarcațională.* PERPESSICIUS, M. IV, 448, cf. SFC II, 181, NDN.

– Pl.: *demarcaționali, -e.*

– **Demarcație** + suf. *-onal.*

DEMARCAȚIÚNE s. f. v. **demarcație.**

DEMARGARINIZÁRE s. f. Tratament aplicat uleiurilor comestibile (rafinate), în scopul eliminării gliceridelor cu temperaturi de topire înalte. *Dintre uleiurile comestibile uzuale se supune demargarinizării numai uleiul de bumbac.* LTR[2], cf. SFC IV, 318.

– De la **margarină.**

DEMÁRH s. m. Conducător suprem al unei deme. Cf. I. GOLESCU, C. *Toți cetățenii locuitori într-o demă (demoții) alegeau pe demarh și pe vistieriu.* CONTEMPORANUL, IV, 854.

– Pl.: *demarhi.*

– Din gr. **δήμαρχος.**

DEMÁRHIC, -Ă adj. Care aparține demarhului sau demarhiei, privitor la demarh sau la demarhie. Cf. I. GOLESCU, C., LM.

– Pl.: *demarhici, -ce.*

– Din gr. **δημαρχικός.**

DEMARHÍE s. f. Funcția de demarh; teritoriu guvernat de un demarh. Cf. LM.

– Pl.: *demarhii.*

– Din gr. **δημαρχία.**

DEMARÓR s. n. Mecanism, motor sau instalaţie cu ajutorul cărora se pun în mişcare motoarele cu ardere internă; (rar) demarator. *Sub ferestrele cabinei de observaţie se află platforma cu comenzile vinciurilor – un ansamblu de demaroare, frâne şi ambreiaje.* TUDORAN, O. 113. *Demarorul trebuie să rotească arborele motorului la o turaţie care să asigure pornirea acestuia.* LTR[2], cf. DL, DM. *După pornirea motoarelor, demarorul îşi încetează funcţionarea.* DER, cf. DN[2], M. D. ENC., DEX.
– Pl.: *demaroare.*
– Din fr. **démarreur.**

DEMÁRŞ s. n. (Franţuzism) Demers. *Cu toată mândria unui fiu al revoluţiei, vorbind despre poporul nostru într-această împrejurare, nu pot zice decât: grandios şi nobil i-a fost demarşul, totul era sâmţire într-însul* (a. 1848). PLR I, 119. *Ne socotim datori a vă face cunoscut mai întâi cum s-a aflat aici demarşa făcută de către d[omn]l Ghica.* GHICA, A. 744. *Puterile se vor consulta în urmă în privinţa demarşelor.* EMINESCU, O. IX, 342.
– Pl.: *demarşe.* – Şi: **demárşă** s. f.
– Din fr. **démarche.**

DEMÁRŞĂ s. f. v. **demarş.**

DEMASCÁ vb. I. **1.** T r a n z. şi r e f l. A(-şi) scoate masca[1] (**1 1**). Cf. NEGULICI, POLIZU, PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Femeile vor să păstreze masca ... să le lăsăm această plăcere; pe la sfârşitul cinei sper că ele singure or să se demaşte.* BOLINTINEANU, O. 377, cf. ŞĂINEANU[2], TDRG, CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX.
2. T r a n z. şi r e f l. F i g. A (se) arăta în adevărata lumină, a(-şi) da pe faţă intenţiile, gândurile ascunse, a denunţa (**3**). Cf. NEGULICI. *În locul dumitale aş demasca pe şiretul acela.* NEGRUZZI, S. III, 152. *Până într-atât s-a demascat Ipsilant, încât căpitanul Iordache i-a trimis răspuns că de va merge mai departe îl va găsi în cale gata a-l combate.* GHICA, S. 110. *Credeam ... că va veni timpul când se vor demasca toţi domnişorii cei ascunşi subt nasurile de carton.* FILIMON, O. II, 21, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Să demaşti pe trădător.* ALECSANDRI, T. 1 453. *Între alte datorii frumoase de împlinit ar fi şi aceea ... de a-i demasca.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 197, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU[2], TDRG, CADE. *Bine că te-ai demascat, domnişoară! Va să zică un dansator doreşti?* REBREANU, R. I, 59. *Se va demasca din primele clipe.* CAMIL PETRESCU, T. III, 64. *O aşteptam pe Fana, s-o întreb ... ca să-i pot surprinde pe figură şi în gest ... o tresărire care s-o demaşte.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 99, cf. SCRIBAN, D. *Au tipărit întâmpinări, demascând pe calomniatori.* SADOVEANU, E. 156. *Fiecare personaj cu o muscă pe căciulă se aştepta cu spaimă să fie demascat.* ARGHEZI, S. XI, 51. *Când e demascat,* [Tartuffe] *devine arogant, face apel la justiţie.* CĂLINESCU, C. O. 177. *Trebuia să-l demascaţi faţă de toţi ai noştri, să nu mai poată scoate capul în lume!* V. ROM. martie 1954, 126, cf. DL. *Au auzit ce spun şi nu m-au demascat.* PREDA, I. 197, cf. DM. *Regina ... şi-a demascat ambiţiile ... la moartea regelui.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 6, 72, cf. DEX. ✦ T r a n z. (Complementul indică noţiuni abstracte) A face cunoscută adevărata natură, adevărarata realitate ascunsă. *Vom demasca răul oriunde îl vom găsi.* CONTEMPORANUL, I, 227. *S-a mărginit să judece cu luciditate unele situaţii de fapt, să demaşte unele ipocrizii politice.* CONSTANTINESCU, S. II, 81. *Demască tot ce este vechi şi rău în societatea moldovenească.* IST. LIT. ROM. II, 158. *A publicat articole ce demascau persecuţiile la care erau supuşi reprezentanţii muncitorimii luptătoare.* CONTEMP. 1975, nr. 1 491, 1/11, cf. PATAPIEVICI, C. L. 33. *Ce rău mai mare putea să apară decât ... să demaşte imoralitatea unor politicieni.* RL 2 005, nr. 4 616.
3. T r a n z. A a dezvălui inamicului, prin nerespectarea regulilor de mascare, un obiectiv sau o acţiune ascunsă. Cf. DEX.
– Prez. ind.: *demásc.* – Şi: (învechit) **dezmascá** (scris şi: *desmasca*) vb. I. PONTBRIANT, D.
– Din fr. **démasquer.**

DEMASCÁBIL, -Ă adj. Care poate fi demascat. *Amăgirile ar consta în simple minciuni uşor demascabile.* COD. PEN. R. P. R. 625, cf. SFC I, 95.
– Pl.: *demascabili, -e.*
– **Demasca** + suf. *-bil.*

DEMASCÁRE s. f. Acţiunea de a (s e) d e m a s c a şi rezultatul ei.
1. (Învechit) Scoatere a măştii[1] (**I 1**). Cf. d e m a s c a (**1**). Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF.
2. Dezvăluire, dare în vileag a unor intenţii ascunse, a unor fapte reprobabile etc. Cf. d e m a s c a (**2**). Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Demascarea şarlatanismului.* CONTEMPORANUL, I, 859. *În orice ţară din lume demascarea unei astfel de evidenţe l-ar fi scos pe d. Struţeanu din publicistică.* LOVINESCU, C. V, 70. *Arghezi avea darul demascării.* GALACTION, O. 21. *Acţiunea de demascare a ceea ce li se părea a fi hidoşenia fizică sau morală.* VIANU, A. P. 271, cf. DL, DM. *Demascare a desfrâului marii burghezii.* DER IV, 946, cf. DN[2], MAGAZIN IST., 1974, nr. 3, 29. *În ciuda completei lui demascări ex cathedra, negoţul cu urâtul prosperă sub ochii noştri.* FLACĂRA, 1975, nr. 41, 16, cf. DEX. *Schema invariabilă era următoarea: se lansa un raport de demascare, cu o publicitate răsunătoare în presa de partid.* PATAPIEVICI, C. L. 277.
– Pl.: *demascări.* – Şi: (învechit) **dezmascáre** (scris şi: *desmascare*) s. f. PONTBRIANT, D.
– V. **demasca.**

DEMASCÁT, -Ă adj. Care este descoperit, care e dat în vileag pentru gânduri ascunse, pentru fapte reprobabile. Cf. PONTBRIANT, D. *Se simţea demascat în faţa sa însuşi.* REBREANU, R. II, 213. *Demascaţi, liberalii caută să arunce vina pe alţii.* CONTEMP. 1975, nr. 1 511, 2/2.
– Pl.: *demascaţi, -te.* – Şi: (învechit) **dezmascát, -ă** (scris şi: *desmascat*) adj. PONTBRIANT, D.
– V. **demasca.**

DEMASCULINIZÁ vb. I. T r a n z. şi r e f l. A face să-şi piardă sau a-şi pierde masculinitatea. Cf. DN[3], DEX[2].
– Prez. ind.: *demasculinizez.*
– Din fr. **démasculiniser.**

DEMASCULINIZÁRE s. f. Faptul de a (s e) d e m a s c u l i n i z a. Cf. DN[3], DEX[2].
– Pl.: *demasculinizări.*
– V. **demasculiniza.**

DEMASCULINIZÁT adj. Care şi-a pierdut masculinitatea. Cf. DEX[2].
– Pl.: *demasculinizaţi.*
– V. **demasculiniza.**

DEMATERIALIZÁ vb. I. Tranz. şi refl. A face să piardă sau a-şi pierde caracterul material; a deveni imaterial. Cf. DN[2], DEX. ✧ Fig. *Putem învăţa a desmaterialisa amorul.* NEGULICI, E. I, 94/18, cf. 101/27.
– Pronunţat: *-ri-a-.* – Prez. ind.: *dematerializez.* – Şi: (învechit) **dezmaterializá** (scris şi: *desmaterialisa*) vb. I.
– Din fr. **dématérialiser.**

DEMATERIALIZÁRE s. f. Acţiunea de a (se) dematerializa şi rezultatul ei. *Comandă, prin puterea minţii, dematerializarea ... unor obiecte.* CONTEMP. 1975, nr. 1 499, 1/5, cf. DEX.
– Pronunţat: *-ri-a-.* – Pl.: *dematerializări.*
– V. **dematerializa.**

DEMATERIALIZÁT, -Ă adj. Care (şi)-a pierdut caracterul material. *Tinde cu înverşunare să realizeze tipul omului dematerializat.* LOVINESCU, S. I, 150. *Oltul se ridică de pe un bloc pe altul, aproape dematerializat, rămas numai o vibrantă dârzenie interioară.* BOGZA, C. O. 17, cf. DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX. ✧ Fig. *Cuvântul prozaic este chemat a-mi da noţiuni ... abstracte, logice, desmaterializate.* CONV. LIT. I, 3.
– Pronunţat: *-ri-a-.* – Pl.: *dematerializaţi, -te.* – Şi: (învechit) **dezmaterializát, -ă** (scris şi: *desmaterializat*) adj.
– V. **dematerializa.**

DÉMĂ s. f. **1.** Circumscripţie administrativă în Grecia antică. *Toată Atica fu împărţită într-o sută de comune, deme, fiecare dintr-însele se administra singură.* CONTEMPORANUL, IV, 854, cf. DER, DN[2], DEX[2]. (Prin analogie) *Demul este prototipul unei comunităţi americane autonome.* CONTEMPORANUL, IV, 854.
2. Miliţie orăşenească şi facţiune politică în Bizanţ. Cf. DER.
– Pl.: *deme.* – Şi: **dem** s. n.
– Din gr. **δῆμος, fr. dème,** engl. **deme.**

DEMĂINEÁŢĂ s. f., adv., v. **dimineaţă.**

DEMÂNDÁ vb. I v. **demânda.**

DEMÂNDÁRE s. f. v. **demândare.**

DEMÂNDĂTÓRIU, -IE adj., s. m. şi f. v. **demândătoriu.**

DEMĂNEÁŢĂ s. f., adv. v. **dimineaţă.**

DEMĂRCĂTÓRIU, -IE adj. v. **demarcator.**

DEMĂRGINÍ vb. I. Tranz. (Învechit, rar) A delimita. Cf. ALEXI, W.
– Prez. ind.: *demărginesc.*
– Pref. *de-* + **mărgini.**

DEMĂSURÁ vb. I. Tranz. (Învechit, rar) A măsura (**1**); a croi. Cf. GHEŢIE, R. M., ALEXI, W.
– Prez. ind.: *demăsur.*
– Pref. *de-* + **măsura.**

DEMĂSURÁRE s. f. (Învechit, rar) Acţiunea de a demăsura şi rezultatul ei. Cf. GHEŢIE, R. M., ALEXI, W.
– Pl.: *demăsurări.*
– V. **demăsura.**

DEMĂSURÁT, -Ă adj. (Rar) Nemăsurat (**2**). Cf. COSTINESCU. *Tot orgoliul ei demăsurat devenea ... ridicol.* MIHĂESCU, D. A. 141. *Arta romantică ... iubeşte în schimb manifestările demăsurate.* BLAGA, Z. 88.
– Pl.: *demăsuraţi, -te.*
– V. **demăsura.** Cf. fr. démesuré.

DEMĂSURĂTÓR, -OÁRE adj. (Învechit) Care măsoară (**1**). Cf. GHEŢIE, R. M., ALEXI, W. ✧ *Oficiu demăsurător (de taxe)* = oficiu în care se percepeau taxele. Cf. GHEŢIE, R. M., ALEXI, W.
– Pl.: *demăsurători, -oare.*
– Pref. *de-* + **măsurător.**

DEMÂNÁ vb. I. **1.** Tranz. (Învechit) A binevoi; a hotărî. *Struţocămila stepăna cea mai de cinste şi epitropiia a tot neamul să ţie, şi după aripile carile Vulturul l-au demânat, capul taurului să i se puie, pentru ca ea şi între coarne sămnul biruinţei şi stema epitropii[i] să poarte.* CANTEMIR, I. I. I, 154. ✧ Refl. *Cu vrerea Părintelui şi Fiului şi Duhului Sfânt s-au demânat Petrică Toder* [de a] *cumpărat această carte* (a. 1748). IORGA, S. D. XIII, 203, cf. PONTBRIANT, D., CADE. ✦ P. ext. A oferi găzduire. *În a mele case-nguste Dămâna-tu-i-am un loc.* ASACHI, S. L. I, 90.
2. Refl. (Învechit, rar) A se transmite (**1**), a se înlesni. *Prin aceasta* [prin trupină] *se demână (povăţuiaşte) în leamne umezeala cea nutritoare la ramuri, la nueluţe, la flori.* ÎNV. POM. 15/13.
– Prez. ind.: *demân.*
– Cf. îndemna.

DEMÂNCÁRE s. f. **1.** (Învechit şi popular) Mâncare (**3**). *Îndulcitu-ne-ai demâncarea în casa D[umne]zeului.* PSALT. HUR. 46[r]/6. *Apuc pungulița, o pui în sân şi uit demâncarea* (a. 1819). URICARIUL, VII, 74. *Cu ruga putea-va să mă miște A nu-i da mortăciunea la câini în demâncare.* HELIADE, O. I, 319, cf. I. GOLESCU, C. *Franz: Demâncarea gata. Necunoscutul: Nu mănânc.* VOINESCU II, M. 71/7. *Demâncarea era ca să să sature şase oameni şi să mai rămâe.* GORJAN, H. IV, 101/1. *La un sat dacă ajunse, trase să-şi cate sălaş, Ca să-şi scoată demâncarea de la vrun sătean.* PANN, H. 75/10, cf. POLIZU. *Le aduse demâncarea ordonată.* FILIMON, O. II, 166, cf. COSTINESCU. *Şi cum mă scol ... mă şi trimete mama cu demâncare în ţarină, la nişte lingurari ce-i aveam tocmiţi prăşitori.* CREANGĂ, O. 207, cf. DDRF. *Şi-n ţară străină la corbi şi la câinii latinici Zaci demâncare pe câmpi!* COŞBUC, AE. 177. *Venise omul mai devreme, să-şi facă rost de demâncare.* SĂM. IV, 768. *Dacă-i vară, femeia face demâncare, cu care se va duce la câmp.* PAMFILE, I. C. 372. *Da bine, ce demâncare să vă dau eu la un sat de oameni?* HOGAŞ, DR. II, 102. *Văzu pe Florica trecând cu demâncare la oameni, sprintenă, zâmbitoare.* REBREANU, I. 422, cf. CADE, SCRIBAN, D., DL. *După demâncare ce urmează? ... o ţigare.* PREDA, M. 30, cf. DM. *Au plătit tăinuitorului vinul şi demâncarea.* BARBU, G. 199,

cf. M. D. ENC., DEX. *Locul unde ţăranul îşi pregăteşte demâncarea.* ŞEZ. V, 3. *Când venea bărbatu-său de la muncă, nu găsea niciodată demâncare făcută.* SNOAVA, III, 67. *Către vremea prânzului, găteşte bătrâna demâncarea.* MERA, L. B. 86. *Îşi luă nădejdea de la demâncare.* PLOPŞOR, C. 15, cf. CHEST. VIII 3/19, 4/12. *Să le facem demâncare, Cu ce-o curge din pistoale.* FOLC. OLT. – MUNT. II, 393. *Pregăteşte şi dă demâncare (copilului).* GL. OLT. 32. *Copilul cu plânsori dobândeşte dămâncare.* ZANNE, P. II, 84. *Câinele şi când doarme, la demâncare gândul are.* DDRF, cf. ZANNE, P. I, 367.

2. (Regional) Mâncare (**1**). *Cum s-a cocoţat vătaf de temniţă, aşternutu-s-a pe demâncare şi pe băutură.* CIAUŞANU, R. SCUT. 89.

– Şi: (regional) **dămâncáre** s. f.

– **De**[1] + **mâncare.**

DEMÂNCÁT s. n. (Învechit şi popular) Mâncare (**3**). *Adu-m[i] vânat şi-m[i] fă demâncat.* BIBLIA (1688), 19[1]/41. *Trimeţând ... să-i aducă ... demâncat pentru oameni.* AMIRAS, LET. III, 94/5. *Toderică îndată puse să gătească demâncatul.* NEGRUZZI, S. I, 82. *Ia dă flăcăului demâncatul ce i-am făcut eu.* EMINESCU, P. L. 16, cf. ALEXI, W., SCRIBAN, D., DL, DM, SFC I, 159, FORM. CUV. I, 119, DEX.

– **De**[1] + **mâncat.**

DEMÂNCĂRÍ vb. IV. T r a n z. (Regional; complementul indică copii) A hrăni (Bujoreni – Râmnicu Vâlcea). Cf. GL. OLT. *Îl dămâncăreşte* [pe copil]. ib.

– Prez. ind.: *demâncăresc.* – Şi: **dămâncări** vb. IV.

– V. **demâncare.**

DEMÂNCĂRÍCĂ s. f. (Regional) Diminutiv al lui d e m â n c a r e (**1**). *Seara, când veniră, găsiră ... toate gata, şi demâncărică ... şi toate bune la stână.* ISPIRESCU, L. 397. *La han am găsit şi demâncărică.* DR. VI, 363, cf. CADE.

– Pl.: *demâncărici.*

– **Demâncare** + suf. *-ică.*

DEMÂNDÁ vb. I. (Învechit) T r a n z. **1.** A cere (să facă ceva), a ruga (**1**). *Se duce la mirele său şi demândă a-i vorbi supt numele a unuia din amicii săi.* CALENDARIU (1794), 36/24, cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, LM.

2. A porunci (**1**). *Au demândat ca toate dicasteriile ... să iese din Dachia.* MAIOR, IST. 42/17. *Stăpânirea ... demândă ca toţi lăcuitorii satului să se adune şi să sape un şanţ.* PETROVICI, P. 281/12. *Pricinile care poftesc şi dămândă ca mamele, precum poartă pre fii în pântecele său, aşa şi cu însuşi laptele său să-i nutreze, sânt multe.* BOJINCĂ, D. 31/1. *Îi demanda ca să se retragă iarăşi spre Bucovina.* BARIŢIU, P. A. II, 217, cf. STAMATI, D. *Îndată după ce veni şi-şi primi înalta sa diregătorie, demândă ... candidaţilor ... să se predea şi gramatica română.* BĂLĂŞESCU, GR. II/8, cf. LM. *Demânda ceva la ai săi.* MARIAN, Î. 358, cf. GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. *Aşa demând vâslaşilor cei tineri ... Veniţi la mine, la palat, în sală.* MURNU, O. 122. ✧ R e f l. i m p e r s. *Păstorilor subt grea răspundere să li se demânde (porunceaască) să nu cuteze a priimi la păşune vită cu prepus.* ÎNVĂŢĂTURĂ, 29/21. *De repetite-ori s-a demandat misionarilor catolici ca să respecte ritul răsăritean.* BARIŢIU, P. A. I, 167. *S-a demândat preoţilor a înceta de a mai sluji ... în limbă străină.* BĂLĂŞESCU, GR. XI/23.

– Prez. ind.: *demând.* – Şi: **demandá, demăndá, dămândá** vb. I.

– Din lat. **demandare,** fr. **demander.**

DEMÂNDÁRE s. f. (Învechit) Acţiunea de a d e m â n d a şi rezultatul ei

1. Cerere, rugăminte (**1**). Cf. HELIADE, O. II, 364. *Îmi trimite o scrisoare îndărăt ... cu demândarea ca să o fac nemţeşte.* SBIERA, F. S. 263.

2. Poruncă (**1**). *Din demândarea (porunca) lui Dumnezeu ... l-au împărţit în doaosprezeace părţi.* TEODOROVICI, I, 7/6. *Între canalurile Japoniei este mai vestit cel împărătesc, făcut cu mare măiestrie din demândarea împăratului Carol.* RUS, I. I, 143/18, cf. STAMATI, D., GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.

– Pl.: *demândări.* – Şi: **demandáre** (BARCIANU), **demăndáre** s. f.

– V. **demânda.**

DEMÂNDĂCIÚNE s. f. (Învechit şi regional) **1.** Poruncă (**1**). *Învăţătoriului sătesc ... de lipsă iaste ... să cunoască ... testamentul cel vechiu şi cel nou, toate temeiurile şi poruncile (demândăciunilé) besericeşti.* MAN. ÎNV. 67/21. *Ai zis că ... vei creade lui şi vei împlini dămândăciunile lui.* TOMICI, Î. 2/5. *Legile ţerii şi demândăciunile stăpânitoriului mai sfânt se cinstesc.* BOJINCĂ, D. 6/13, cf. STAMATI, D., LM, BARCIANU, ALEXI, W., LEXIC REG. II, 36.

2. Cerere. Cf. LM, PHILIPPIDE, P. 17.

– Pl.: *demândăciuni.* – Şi: **dămândăciúne, dimândăciúne** (PHILIPPIDE, P. 17), **demandaţiúne** (LM, BARCIANU), **demandáţie** (ALEXI, W.) s. f.

– Lat. **demandatio, -onis.**

DEMÂNDĂTÓRIU, -IE adj., s. m. şi f. (Învechit) **1.** Adj., s. m. şi f. (Persoană) care ordonă; poruncitor (**1**). Cf. LM. ✧ (Gram.) *Mod demândătoriu* (şi substantivat, n.) = modul imperativ. *Modul demăndătoriu-mandativ.* DIACONOVICI-LOGA, GR. ROM. 83/27. *Aşa, de exemplu,* [Diaconovici-Loga] *numeşte modurile: arătătoriu, demândătoriu, împreunătoriu, poftitoriu şi nehotărâtoriu.* IST. LIT. ROM. II, 108, cf. SFC IV, 90.

2. S. m. şi f. Persoană care solicită ceva. Cf. LM. *Acel vrea să-ţi fie dămândătoriu, iară nu oaspe.* TOMICI, Î. 42/11, cf. PROT. – POP., N. D.

– Şi: **demăndătóriu, -ie** adj., **dămândătóriu, -ie** s. m. şi f., **demendatór** (PROT. – POP., N. D.) s. m.

– **Demânda** + suf. *-(ă)toriu.*

DEMÂNEÁŢĂ s. f., adv. v. **dimineaţă.**

DEMEGEÁNĂ s. f. v. **damigeană.**

DEMEMBRÁ vb. I v. **dezmembra.**

DEMEMBRÁRE s. f. v. **dezmembrare.**

DEMENDATÓR s. m. v. **demândătoriu.**

DEMENEÁŢĂ s. f., adv. v. **dimineaţă.**

DEMENSIÚNE s. f. v. **dimensiune.**

DEMÉNT, -Ă adj., s. m. şi f. **1.** Adj., s. m. şi f. (Persoană) care suferă de demenţă (**1**); alienat, nebun (**4**),

(popular) smintit[2] (1), (învechit și regional) nerod (I 2). Cf. LM. *O populație nesănătoasă ... în care mortalitatea crește în mod înspăimântător, iar sudoarea mânelor ei se capitalizează în mâinile unui dement fără patrie.* EMINESCU, O. IX, 171, cf. BARCIANU. *Omul dement a fost cuminte în viața lui ca toți oamenii, pe câtă vreme idiotul se naște tâmpit.* BIANU, D. S., cf. CADE. *A intrat fără să bată În odaia mea ... Indecentă ca Ofelia dementă.* MINULESCU, VERS. 358. *Constantin, dement, îl trăsni cu târnăcopul drept în frunte.* GALACTION, O. 151. *Ne închideam, ca niște dementi, în vreo cameră de hotel.* CAMIL PETRESCU, P. 228. *Escapada excluşilor cursurilor insipide de grecească ale dementului dascăl.* KLOPȘTOCK, F. 278. *Grigore Alexandrescu, dement o jumătate de viață, părăsit și uitat.* SADOVEANU, O. XX, 583, cf. SCRIBAN, D. *Mama copiilor era o dementă slută.* ARGHEZI, S. XI, 15. *Un om inconștient e considerat ca un dement ori cel puțin ca un nevropat.* RALEA, S. T. I, 12. *Ești o secătură sinistră, îi șuieră, un dement hidos, o canalie.* VINEA, L. II, 277. *Cu fanaticii și cu dementii discuția este inutilă.* CONSTANTINESCU, S. III, 209, cf. DL, DM, DN[2]. *Burgurile medievale se temeau de dementi.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 4, 53. *În „Străina", aproape dement, Walter vrea să verifice prin ea efectele unei otrăviri născocite de el, căreia îi pregătise antidotul.* LL 1972, nr. 3, 388, cf. M. D. ENC., DEX.

2. Adj. (Despre manifestări ale oamenilor) Care denotă lipsă de rațiune, de minte; nebunesc (2). *Dincolo ... de orgoliuri sângeroase și demente, e viața, e dragostea.* COCEA, S. II, 643. *Toate formele din calea trenului aveau o dementă gesticulare.* TEODOREANU, M. II, 238. *A intrat într-o spirală de învârtire dementă.* ARGHEZI, S. VIII, 61. *Exaltarea dementă a fasciștilor.* BENIUC, M. C. I, 150. *Cum am putut să o las singură, în stradă, în noapte, după fuga dementă care ne-a cuprins?* VINEA, L. II, 170. *Convulsii demente Ale unei lumi prea bătrâne.* ISANOS, V. 153, cf. DN[2], M. D. ENC. *Avea momente de furie dementă, când se dădea cu capul de pereți și urla.* FLACĂRA, 1975, nr. 42, 21, cf. DEX. ✧ F i g. *Războiul e nocturn și dement.* CĂLINESCU, C. O. 149. *Bătu primul clopot vestit de o toacă dementă.* BARBU, PRINC. 15. *Împotriva apelor, azi demente, s-a ridicat omul.* CONTEMP. 1975, nr. 1 496, 1/9.

– Pl.: *dementi, -te.*

– Din lat. **demens, -tis,** fr. **dément.**

DEMÉNȚĂ s. f. **1.** Tulburare mintală gravă, caracterizată prin pierderea progresivă și ireversibilă a funcțiilor intelectuale; a l i e n a ț i e m i n t a l ă, n e b u n i e (4), (popular) n e b u n e a l ă (I 1); f i g. întunecare (trecătoare) a minții, r ă t ă c i r e (4). Cf. NEGULICI, PONTBRIANT, D. *Delirul singur sau demența ne aruncă și ne reține în iluziuni fatale.* CONV. LIT. II, 57. *Am ... auzit ... că nefericitul Iancu s-ar afla în demențe.* F (1871), 422, cf. COSTINESCU, LM, ALEXI, W., ȘĂINEANU[2]. *Demența este fără leac și ea poate dura mai mulți ani.* BIANU, D. S. *Sublimitățile astea clorotice n-ar putea explica tirania și demența lui.* IBRĂILEANU, A. 169, cf. CADE. *Chinuit până la demență de acest vițiu ... a rămas muritor de foame.* CAMIL PETRESCU, Ț. 321, cf. BUJOREAN, B. L. 266, SCRIBAN, D. *Ești în plină criză de demență!* ARGHEZI, S. XI, 66. *Cellini* [a parcurs] *o existență determinată de temperamentul lui pasionat, setos de răzbunare, nepregetând în fața crimei, atingând frontierele demenței.* VIANU, P. 51. *În cazurile de idioție ori demență, în care imaginația ori interesul sunt cu totul atrofiate, actele sufletești, ca și acțiunile, sunt determinate de sentimentele organice.* RALEA, S. T. II, 32. *O solitudine maniacală îl împinge la un solilocviu pe muche de cuțit, între luciditate și demență.* CONSTANTINESCU, S. I, 156, cf. DL. *Era un caz de demență dacă l-aș fi lăsat în libertate.* PREDA, I. 136, cf. DM, DER, DN[2]. *Accesele de demență ale suveranului au devenit din ce în ce mai frecvente.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 4, 93, cf. D. MED., M. D. ENC., DEX. ✧ *Demență precoce* = formă de schizofrenie care apare la tineri. Cf. BIANU, D. S., DEX. *Demență senilă* = demență caracteristică vârstnicilor. Cf. BIANU, D. S., DEX. *Demență epileptică* = demență caracterizată prin convulsii însoțite de pierderea cunoștinței. *Au examinat tiroida într-un caz de idioție cu epilepsie, precum și într-un caz de demență epileptică.* PARHON, O. A. I, 284. ✧ L o c . v b . **A cădea în demență** = a înnebuni. *Când primește întâia lovitură și visarea sa filantropică se spulberă, cade în demență.* CĂLINESCU, C. O. 176. ✦ Act de demență (1). *Caligula, care-și începe domnia prin demență.* T ianuarie 1969, 108. ✦ Exaltare, înflăcărare. *Holba și el niște ochi exorbitați de o pasiune subită, de o demență de-abia înfrânată, în privirile partenerei.* VINEA, L. I, 149. ✧ (Prin exagerare) *Demența mea a intrat într-o altă fază.* IBRĂILEANU, A. 112. *Strada era din nou un furnicar al demenței. Mahalagii[i] plecaseră, cu copii de mână, spre locul incendiului.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 9, cf. DEX.

2. Purtare zvăpăiată. Cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE.

– Pl.: *demențe.* – Și: (învechit, rar) **deménție** s. f.

– Din lat. **dementia,** fr. **démence.**

DEMENȚIÁL, -Ă adj. Caracteristic unui nebun (4), care denotă nebunie (4). *Nicolas apropie de forma precedentă* [a bolii] *formele demențiale pernicioase ale demenței senile.* PARHON, B. 80, cf. DN[2], M. D. ENC., DEX. ✦ (Adesea adverbial) (Care este) în mod exagerat, fără margini, fără măsură; foarte tare, foarte intens, foarte mult; nebunește (2). *Atunci pasărea ... și-a spart ouăle cu ciocul, bătând din aripi și dansând demențial.* PREDA, DELIR. 311. *Când tunurile bat demențial, le aud asurzitor.* GL 1958, nr. 3, 2/7. *Totul se desfășoară într-un ritm demențial.* T ianuarie 1969, 117, cf. PATAPIEVICI, C. L. 283. *Furia demențială a regimului comunist a ordonat Securității ... să distrugă prin forța armelor aceste centre anticomuniste.* RL 2005, nr. 4 606.

– Pronunțat: *-ți-al.* – Pl.: *demențiali, -e.*

– Din fr. **démentiel.**

DEMENȚIÁT, -Ă adj. (Rar) Care suferă de demență senilă. *Din punctul de vedere al dreptului civil, trebuie să spunem că bătrânii demențiați nu mai sunt în stare a-și administra singuri avutul.* PARHON, B. 179.

– Pl.: *demențiați, -te.*

– **Demență** + suf. *-(i)at.*

DEMÉNȚIE s. f. v. **demență.**

DEMÉRIT s. n. (Astăzi, rar) Lipsă de merit; ceea ce face ca cineva sau ceva să piardă stima, respectul, răsplata etc. cuiva; ceea ce aduce defăimare. Cf. NEGULICI. *Meritele și demeritele unui om.* LM. *Acesta este un lucru care mi-l relevați ca un demerit?* MAIORESCU, D. V, 386. *În sine*

vorbind, atât meritul cât şi demeritul e al lui Vodă Cuza şi a loviturii sale de stat. EMINESCU, O. X, 334, cf. BARCIANU. *Înţelege să ia răspundere, ca merit şi demerit, a măsurilor sale.* SĂM. II, 803, cf. ALEXI, W., ŞĂINEANU[2]. *Atunci veţi înţelege pentru ce ni sunt lăsate încă de acela a cărui mână înseamnă necontenit meritele şi demeritele, datoriile şi drepturile popoarelor, aceste ceasuri de aşteptare!* IORGA, P. A. II, 362, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Ceea ce ar fi fost la un creştin, un semn de distincţiune, constituia o decădere şi un demerit de dispreţuit.* ARGHEZI, S. XI 52.

– Pl.: *demerite.* – Şi: **dezmérit** (scris şi: *desmerit*) s. n. NEGULICI.

– Din fr. **démérite** (după *merit*).

DEMERITÁ vb. I. T r a n z. (Învechit, rar; complementul indică stimă, respect, răsplată etc.) A nu justifica, a nu fi vrednic de ... Cf. NEGULICI.

– Prez. ind.: *demérit.* – Şi: **dezmeritá** (scris şi: *desmerita*) vb. I. NEGULICI.

– Pref. *de-* + **merita.**

DEMERLÍE s. f. v. **dimerlie.**

DEMÉRS s. n. Acţiune întreprinsă în susţinerea unei cauze; intervenţie pentru a înlesni obţinerea unui anumit rezultat; (franţuzism) demarş. *Demersul ... au trebuit din nefericire să întărească ... naţiunea românească.* BARIŢIU, P. A. III, 423, cf. LM. *Demersurile sale ... nu erau ... sincere.* MAIORESCU, D. V, 437. *Ambasadorul Austriei la Constantinopole a primit instrucţiuni să se asocieze cu demersurile ambasadorului Germaniei pe lângă Înalta Poartă în privinţa cruzimilor comise de turci asupra răniţilor şi prizonierilor ruşi.* EMINESCU, O. X, 419, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *În urma acestor oficioase demersuri ..., Consistorul Universităţii ... notifică lui Papiu că este decorat.* LUC. II, 25, cf. ŞĂINEANU[2], TDRG. *În urma demersurilor neizbutite făcute la Braşov ... Ienache Văcărescu trebui să facă drumul până la Viena.* DENSUSIANU, L. 84. *Şi acum ... zădărnicită şi ultima nădejde a demersurilor în zilele în care tribunalul ar fi deliberat.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 185, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *Vissarion uitase cu totul de măsea, renunţând la orice demers.* LOVINESCU, C. V, 128. *Se însărcină să se intereseze ... dacă a început demersurile divorţului.* REBREANU, R. I, 250. *Cred că repetarea demersului din decembrie 1921 ... ar fi binevenită.* TITULESCU, D. 80. *Să considerăm demersul meu eşuat.* CAMIL PETRESCU, T. I, 219, cf. SCRIBAN, D. *După dezavuarea lui Ipsilanti, chiar şi boierii rusofili s-au putut asocia la demersurile lui Tudor.* OŢETEA, T. V. 282. *Ei, ce zici, să-l pun* [pe avocat] *să înceapă demersurile?* CĂLINESCU, E. O. I, 212, cf. GRAUR, E., DL. *În clipa aceea îşi dădea el seama de importanţa demersului lor faţă de comportarea iresponsabilă a acestui colonel.* PREDA, DELIR. 270, cf. DM. *Evadează ... făcând demersuri la papă ... spre a-şi relua tronul.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 1, 16. *Ca urmare a demersurilor sale, ňoua construcţie s-a înălţat.* G. BARBU, A. V. 143. *Întreprinde demersuri serioase pentru punerea lucrurilor la punct.* FLACĂRA, 1975, nr. 41, 5, cf. DEX. *În cursul elaborării ne-am dat seama că demersul nostru trebuia să se constituie în două etape.* PALEOLOGU, T. 10. *Orice demers etic bine condus tinde, firesc, spre propria sa dizolvare.* PLEŞU, M. M. 8. *Surse guvernamentale ne-au declarat că demersurile noii echipe de la Palatul Victoria au în vedere solicitările ... oficialilor Uniunii Europene.* RL 2005, nr. 4 502. *Şefii spionajului extern au recunoscut că demersul lor este unul „fără precedent în sistem".* ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 835.

– Pl.: *demersuri.*

– Pref. *de-* + **mers** (după fr. *démarche*).

DEMÉT s. n. (Turcism învechit) Legătură (de tutun). *Demet un de tiutun de 14 ocă 1 leu vechi* (a. 1761). ŞIO II_2, 144, cf. DDRF, ZEITSCHRIFT, XIX, 422.

– Pl.: ?

– Din tc. **demet.**

DEMETAMORFOZÁ vb. I. T r a n z. (Mitol.;complementul indică oameni; în dicţionarele din trecut) A schimba, a transforma în animal, în plantă sau într-un lucru neînsufleţit. Cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU.

– Scris şi: *demetamorfosa* COSTINESCU. – Prez. ind.: *demetamorfozez.*

– Din fr. **démétamorphoser.**

DEMETANÁ vb. I. T r a n z. (Rar; complementul indică hidrocarburi cu metan) A demetaniza. Cf. DN[3], MDA.

– Prez. ind.: *demetanez.*

– De la **metan.**

DEMETANÁRE s. f. (Rar) Demetanizare. Cf. DN[3], MDA.

– Pl.: *demetanări.*

– V. **demetana.**

DEMETANIZÁ vb. I. T r a n z. (Rar; complementul indică hidrocarburi cu metan) A îndepărta metanul; (rar) a demetana. Cf. DN[3], MDA.

– Prez. ind.: *demetanizez.*

– Pref. *de-* + **metan** + suf. *-iza.*

DEMETANIZÁRE s. f. (Rar) Acţiunea de a d e m e t a n i z a şi rezultatul ei; (rar) demetanare. Cf. DN[3], MDA.

– Pl.: *demetanizări.*

– V. **demetaniza.**

DÉMFĂR s. n. v. **demfer.**

DÉMFER s. n. Fierbător folosit în industria spirtului. Cf. CV 1951, nr. 3, 4, LTR[2].

– Pl.: *demfere.* – Şi: (regional) **démfăr** s. n. CV 1951, nr. 3, 4.

– Din germ. **Dämpfer.**

DEMI- Element de compunere cu sensul de „(pe) jumătate", „(relativ) puţin", „(relativ) redus", „parţial", „de tranziţie", şi care serveşte la formarea unor substantive şi adjective ca: *demipalton, demioficial* etc. Cf. DN[3], MDA.

– Din fr. **demi.**

DEMIBOTÍNĂ s. f. Cizmuliţă. *Umbreluţa a roşie, mănuşile albe şi demibotinele de lac cu cataramă.* CARAGIALE, M. 166.

– Pl.: *demibotine.*

– **Demi-** + **botină.** Cf. fr. d e m i - b o t t e .

DEMICÁ vb. I v. **dumica.**

DEMICÁT, -Ă adj., s. m. v. **dumicat.**

DEMICATÓN s. n. v. **demicoton.**

DEMICILÍNDRU s. n. (Învechit, rar) Pălărie semiînaltă, cu borurile înguste. *Iaca şi Vasilescu cu demicilindru! ştii că au ajuns de râs pălăriile!* CONTEMPORANUL, IV, 217.
– Pl.: *demicilindre.*
– *Demi-* + **cilindru.**

DEMICOTÓN s. n. (Învechit, rar) Ţesătură care conţine pe jumătate bumbac. Cf. I. GOLESCU, C., VALIAN, V.
– Pl: *demicotoane.* – Şi: **demicatón** s. n. VALIAN, V.
– Din fr. **demi-coton.**

DEMICŞORÁT s. n. (Mat.; învechit, rar) Descăzut. *Numărul cel mare, din carele se scoate numai o dată unul mai mic, se zice minuend (demicşorat, deîmputinat)* (a. 1806). ARITM. 17/18, cf. FORM. CUV. I, 119.
– **De**[1] + **micşorat** (după modelul lui *deînmulţit*).

DEMIDAŢIÚNE s. f. (Învechit, rar; cu sens neprecizat; probabil) Umezire. *Când boala se iveşte ..., pielea pe la articulaţiuni, mai ales pe la subţiori, se află muiată de sudoare şi aceasta determinează rădicarea epidermei şi a demidaţiunei seale.* I. IONESCU, D. 481.
– **Pl.**: ?
– Et. nec.

DEMÍE s. f. v. **dimie.**

DEMIGEÁNĂ s. f. v. **damigeană.**

DEMIISTÓRIC, -Ă adj. (Învechit, rar) (Cu caracter) aproape istoric. *Naraţia lui Moise ia forma romanţului demi-istoric.* HELIADE, O. II, 70.
– Scris şi: *demi-istoric.* – Pl.: *demiistorici, -ce.*
– **Demi-** + **istoric.**

DEMIJÁNĂ s. f. v. **damigeană.**

DEMIJANŢĂ s. f. (Regional) Smântână care iese din urdă (Sălătrucel – Călimăneşti). Cf. CHEST. V 107/68.
– Accentul necunoscut.
– Cf. j a n ţ.

DEMIJÓN s. n. v. **damigeană.**

DEMILITARIZÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică ţări, regiuni, întreprinderi) A desfiinţa total sau parţial, în urma unei convenţii (internaţionale), forţele armate, armamentul, instalaţiile şi orice activitate cu caracter militar. Cf. DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX. ✦ (Complementul indică instituţii, întreprinderi etc. militarizate) A reda caracterul civil. Cf. DEX. *SRI şi SIE vor fi demilitarizate în paralel cu procesul de realizare a comunităţii de informaţii.* RL 2005, nr. 4 558.
– Prez. ind.: *demilitarizez.*
– Din fr. **démilitariser.**

DEMILITARIZÁRE s. f. Acţiunea de a d e m i l i t a r i z a şi rezultatul ei. *Tot ceea ce mai putem încerca acum este demilitarizarea unei zone mai mari.* TITULESCU, D. 92. *Acordul celor patru puteri cu privire la mecanismul de control din Germania, îşi propun* [sic!] *drept ţel demilitarizarea şi democratizarea Germaniei.* CONTEMP. 1948, nr. 95, 3/3, cf. DER, M. D. ENC., DEX, L. ROM. 1975, 176. ✦ Redare a caracterului civil unei instituţii. *NATO a solicitat României tocmai demilitarizarea SRI şi SIE.* RL 2005, nr. 4 509.
– Pl.: *demilitarizări.*
– V. **demilitariza.**

DEMILITARIZÁT, -Ă adj. (Despre ţări, teritorii etc.) În care s-a executat demilitarizarea. Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ✧ *Zonă demilitarizată* = fâşie de teritoriu (de-a lungul graniţei dintre două state) în care se interzice, prin convenţii internaţionale, să se construiască fortificaţii, instalaţii militare etc. sau să se ţină forţe armate. *A treia chestiune se referă la zona demilitarizată.* TITULESCU, D. 629, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Crearea de zone de securitate, demilitarizate, pe o adâncime de 15-20 de kilometri la frontierele naţionale.* RL 1978, nr. 10 462.
– Pl.: *demilitarizaţi, -te.*
– V. **demilitariza.**

DEMILÚNĂ s. f. (Rar) Semilună (**1**). *Fatală şi rea cobe-ncepuse Demiluna A se nălţa lucindă pe Dacia.* HELIADE, O. I, 201.
– Pl.: *demiluni.*
– Din fr. **demi-lune.**

DEMIMÓND, -Ă s. n., s. f. (Livresc) **1.** S. n. Societatea, mediul demimondenelor (**1**). Cf. DN[3].
2. S. f. Demimondenă (**1**). Cf. FORM. CUV. I, 134, DN[3], DEX[2].
– **Pl.**: (**2**) *demimonde.*
– Din fr. **demi-monde.**

DEMIMONDÉN, -Ă s. f., adj. **1.** S. f. Femeie cu purtări uşuratice; cocotă, (livresc) demimondă (**2**). *Destrăbălări şi scandaluri pricinuite de ... demimondene.* LUC. VII, 123. *O lume heteroclită se adună: ... demi-mondenă de marcă, lângă prostituata comună.* ANGHEL, PR. 190. *Se spunea despre o fostă „demimondenă" că şi-a injectat în obraji parafină, ca să-i dispară cutele.* CAMIL PETRESCU, P. 61, cf. SCRIBAN, D. *Familia Tulea glorifica pe demimondene.* CĂLINESCU, E. O. I, 319, cf. DN[2]. *Bancher de origine obscură ... căsătorit cu o demimondenă ... frecventează saloane în care se întâlnesc prinţi, conţi, contese, baroni.* LL 1972, nr. 3, 381, cf. DEX. *Nici nu aş fi putut să iubesc o demimondenă.* CĂRTĂRESCU, N. 134.
2. Adj. Care se referă la o demimondenă (**1**), care ţine de lumea demimondenelor (**1**). Cf. SCRIBAN, D., DN[2], DEX.
– Scris şi: *demi-monden.* – Pl.: *demimondeni, -e.*
– Din fr. **demi-mondaine.**

DEMINÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică terenuri, ape etc.) A înlătura minele[1] (**3**), a curăţa de mine. Cf. DN[2], M. D. ENC., DEX.
– Prez. ind.: *deminez.*
– Din fr. **déminer.**

DEMINÁRE s. f. Acțiunea de a d e m i n a și rezultatul ei. *Deminarea este executată de pionieri sau de militari din alte arme, instruiți special.* DER, cf. M. D. ENC., DEX.
– Pl.: *deminări.*
– V. **demina.**

DEMINÁT, -Ă adj. (Despre barajele de mine) Din care s-au îndepărtat minele. Cf. M. D. ENC.
– Pl: *deminați, -te.*
– V. **demina.**

DEMINEÁȚĂ s. f., adv. v. **dimineață.**

DEMINECIOÁRĂ s. f., adv. v. **diminecioară.**

DEMINECIÓR adv. v. **diminecioară.**

DEMINERALIZÁ vb. I. T r a n z. A elimina componenții minerali dintr-o substanță de natură organică. Cf. DN[2], M. D. ENC., DEX. ✦ R e f l. (Despre substanțe organice) A-și pierde componenții minerali. Cf. DN[2], M. D. ENC., DEX.
– Prez. ind.: *demineralizez.*
– Din fr. **déminéraliser.**

DEMINERALIZÁRE s. f. Acțiunea de a d e m i n e r a l i z a și rezultatul ei; eliminare a componenților minerali dintr-o substanță de natură organică. Cf. DL, DM. *Demineralizarea se poate efectua pe cale fizică (prin distilare, electroosmoză) și pe cale chimică (cu schimbători de ioni, diferite adaosuri).* DER, cf. M. D. ENC., DEX. ✦ Reducere patologică a conținutului de săruri minerale proprii țesuturilor organismului. Cf. CADE. *Natura alimentației și intensitatea activității fizice determină numeroase procese de mineralizare, de demineralizare și transmineralizare.* LTR[2], cf. DL, DM. *Demineralizarea se observă în stările cașectice (tuberculoză, cancer), în unele boli endocrine, în stări febrile grave ... în timpul graviditățiietc.* DER, cf. D. MED., M. D. ENC., DEX. ✧ *Demineralizare osoasă* = decalcifiere. Cf. D. MED.
– Pl.: *demineralizări.*
– V. **demineraliza.**

DEMINERALIZÁT, -Ă adj. (Despre substanțe organice) Care și-a pierdut sau din care au fost eliminați componenții minerali. Cf. DA.
– Pl.: *demineralizați, -te.*
– V. **demineraliza.**

DEMINGEÁNĂ s. f. v. **damigeană.**

DEMINJÁNĂ s. f. v. **damigeană.**

DEMINȚÍ vb. IV v. **dezminți.**

DEMINȚÍRE s. f. v. **dezmințire.**

DEMINUÉRE s. f. v. **diminuare**

DEMINUÍ vb. IV v. **diminua.**

DEMINUÍRE s. f. v. **diminuare.**

DEMINÚT, -Ă adj. v. **diminuat.**

DEMINUTÍV, -Ă adj., s. n. v. **diminutiv.**

DEMINUȚIÚNE s. f. v. **diminuție.**

DEMIOFICIÁL, -Ă adj. (Învechit, rar) Semioficial. *Căsătoria ... s-a făcut cunoscută ca demioficială în cea mai mare parte din cercurile diplomatice.* CR (1837), 23[1]/33.
– Pl: *demioficiali, -e.*
– **Demi-** + **oficial.**

DEMIPALTÓN s. n. Palton mai scurt. *Costică ... posedă ... pardesiu, demi-palton, palton, manta de ploaie.* CĂLINESCU, C. O. 65.
– Scris și: *demi-palton.* – Pl.: *demipaltoane.*
– **Demi-** + **palton.**

DEMIPENSIÚNE s. f. Pensiune în care se asigură o singură masă pe zi. Cf. NDN. *Ursus va oferi supervacanțe ... în sistem demipensiune.* RL 2005, nr. 4 624.
– Pl.: *demipensiuni.*
– **Demi-** + **pensiune.**

DEMIRBÁȘ s. m. (Turcism) „Cap de fier". *Zău, trebuie să fi având un demirbaș (cap de fer) ca să bodogănești zi și noapte.* NEGRUZZI, S. I, 221, cf. ZEITSCHRIFT, XVIII, 75.
– Pl.: *demirbași.*
– Din tc. **demirbaș.**

DEMIRLÍE s. f. v. **dimirlie.**

DEMÍS, -Ă adj. Îndepărtat dintr-o demnitate, dintr-o funcție; destituit. Cf. ARISTIA, PLUT., LM, ALEXI, W., SCRIBAN, D., M. D. ENC.
– Pl.: *demiși, -se.* – Și: (învechit) **dimís, -ă** adj. ARISTIA, PLUT., LM.
– V. **demite.**

DEMISÉC adj. (Despre vinuri) Cu un gust intermediar între dulce și sec.
– Pl.: *demiseci.*
– Din fr. **demi-sec.**

DEMÍSIE s. f. (Adesea în construcții cu verbe ca „a da", „a înainta", „a oferi" etc.) Act, cerere (scrisă) prin care cineva se retrage (de bunăvoie) dintr-o funcție, dintr-o slujbă etc., cerând să i se desfacă contractul de muncă. *S-a făgăduit că își va da a sa demisie, dar nu a fost priimită.* CR (1833), 182[2]/20. *Domnul ... au îndatorit pe D. vorn[icul] Paladi de a-și lua îndărăpt a sa demisiune* (a. 1835). URICARIUL, VIII, 126. *Au dat dimisie din acest post.* ASACHI, L. 45[2]/24. *După dimisionul dumisale comisului Matei Milo ... găsind de cuviință a însărcina pe dumneata ... te rânduim ... muhurdar* (a. 1840). IORGA, S. D. XIX, 47. *Ostașul, care-și va da demisia din slujbă, în vreme ce guvernul legitim va declara trebuință împotriva răsvrătitorilor ... se va îndatora a sluji pe cât trebuința statului va cere și apoi se va isgoni din oștire.* CONDICA O. 19/19. *Când avusei cea dintâi cunoștință de această zidire, mă dusei să-mi dau demisia din fonçtia la care mă*

chemase. BREZOIANU, I. 74/11, cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Se înturnă la Iaşi şi îşi dete demişiunea.* NEGRUZZI, S. I, 111, cf. POLIZU, PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Iată, zice el, demisia mea.* ALECSANDRI, O. P., 101, cf. COSTINESCU, LM. *Brătianu îi trimise d-lui Ionescu demisia scrisă gata acasă, neavând Domnia Lui decât s-o iscălească.* EMINESCU, O. X, 92. *Vă rog dar respectuos să binevoiţi a-mi primi demisia.* CARAGIALE, O. I, 161, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU[2], TDRG. *După cinci zile de frământări, şi-a înaintat demisia.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 190. *De nu cădem la învoială, te dau în judecată: ori dă-ţi demisia.* HOGAŞ, DR. II, 156, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *Primul-ministru a oferit regelui demisia cabinetului.* REBREANU, R. II, 79. *Dacă aţi atribuit cumva demisia mea amorului propriu ... nu a fost niciodată adevărat.* TITULESCU, D. 74. *Vă rog să primiţi dimisia mea.* CAMIL PETRESCU, P. 220. *O să le arunc demisia în nas.* COCEA, S. I, 223, cf. SCRIBAN, D. *Vă înaintez demisia mea, domnule ministru.* ARGHEZI, S. XI, 55, cf. DL, DM. *Îşi trimite telegrafic demisia la Constantinopol.* IST. LIT. ROM. III, 427. *Asta-i cererea mea de demisie!* LĂNCRĂNJAN, C. II, 398, cf. DN[2], M. D. ENC. *Şi-a înaintat demisia.* FLACĂRA, 1975, nr. 44, 15, cf. DEX. *Premierul demisionar ... şi-a prezentat demisia ... pentru a răspunde acuzaţiilor.* RL 2005, nr. 4 558. ✧ Fig. *Leul fără prelungire demision ei au dat.* DONICI, F. I, 56/14. *Inimii dumitale socotesc că-i va fi şi vreme acum să dea demisie la amor.* PR. DRAM. 236. *A nu te arunca în vâltoarea acestei căutări ... ar fi o demisie a puterii noastre de a simţi lumea şi apăsările ei.* CONTEMP. 1975, nr. 1 500, 1/2. *Şi poate că această demisie culturală este tot atât de vinovată pe cât de vinovată ar fi închiderea ochilor şi recăderea în tăcere.* LIICEANU, J. 15.

– Pronunţat: *-si-e.* – Pl.: *demisii.* – Şi: (învechit şi regional) **dimísie** s. f., (învechit) **demisión** s. n., **demisiúne** s. f., **dimisión** s. n.

– Din fr. **démission.**

DEMISIÓN s. n. v. **demisie.**

DEMISIONÁ vb. I. Intranz. A se retrage (de bunăvoie) printr-o cerere (scrisă) dintr-o funcţie, dintr-o slujbă etc.; a-şi prezenta demisia. Cf. POLIZU, PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Cabinetul Sturdza se vede silit să demisioneze.* MAIORESCU, D. V, 39. *Fusese silit de principe să demisioneze.* ODOBESCU, S. I, 322. *D. Tisza luă cuvântul pentru a spune conform uzului parlamentar cari au fost motivele şi împrejurările ce l-au silit a demisiona.* EMINESCU, O. IX, 320. *Sunt silit să demisionez.* CARAGIALE, O. VII, 530, cf. DDRF, BARCIANU. *Vrea să demisioneze din slujbă.* SĂM. II, 83, cf. ALEXI, W., ŞĂINEANU[2], TDRG. *Ajunsese până la gradul de căpitan de geniu ...; patima jocului de cărţi îl făcuse să demisioneze.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 37. *Se tot gândea să demisioneze din postul de notar.* AGÎRBICEANU, A. 213, cf. RESMERIŢĂ, D. *A trebuit să demisioneze, pentru că vâna ziua întreagă.* M. ELIADE, O. I, 22, cf. CADE. *N-am demisionat, ca să pot reveni.* CAMIL PETRESCU, T. I, 354, cf. SCRIBAN, D. *E adevărat că demisionezi?* ARGHEZI, S. XI, 66, cf. DL, DM. *Demisionează după doi ani, plictisit de procesele purtate în legătură cu moştenirea familiei şi deziluzionat de viaţa de ofiţer.* IST. LIT. ROM. II, 399, cf. DN[2]. *Aduce la cunoştinţă că a renunţat la hotărârea de a demisiona.* RL 1967, nr. 7 044, 6/3. *Antonescu vine să demisioneze, având în vedere situaţia gravă de pe front.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 5, 8, cf. M. D. ENC. *Eroul va demisiona din poliţie.* CINEMA, 1975, nr. 9, 17. *Am fost nevoită să demisionez din cauze familial-personale.* FLACĂRA, 1975, nr. 48, 8, cf. DEX. [Directorul] *a decis să demisioneze.* RL 2005, nr. 4 600. ✧ Refl. (Învechit, rar) *Anul trecut se demisionase D. Eliad Rădulescu.* CONV. LIT, V, 280. ✦ Tranz. (Învechit, rar) A destitui. *Au petrecut el în slujbele lui Carol al V-le până când acesta l-au demisionat.* IST. M. 166/5.

– Pronunţat: *-si-o-.* – Prez. ind.: *demisionez.*

– Din fr. **démissionner.**

DEMISIONÁR, -Ă adj., s. m. şi f. (Persoană) care şi-a prezentat demisia. Cf. NEGULICI, PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Prima condiţie ... fusese ... primită de demisionarul Ioan Brătianu.* MAIORESCU, D. IV, 18. *Astfel, înainte de 4 zile au fost iarăşi o conferenţă, la care a luat parte d-nu Tisza ca demisionar şi ministru ad interim.* EMINESCU, O. IX, 321, cf. ŞĂINEANU[2], TDRG, CADE, IORDAN, L. R. A. 164, SCRIBAN, D., SFC I, 79. *Premierul demisionar a evidenţiat ca motive imediate ale demisiei sale evenimentele din cele două zile anterioare.* SCÂNTEIA, 1976, nr. 10 392. *A urmat scandalul cu prefectul demisionar.* RL 2005, nr. 4 530. *Adresa este semnată de proaspătul demisionar.* ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 834.

– Pronunţat: *-si-o-.* – Pl.: *demisionari, -e.* – Şi: (învechit, rar) **demisiunár** (PONTBRIANT, D.) s. m., (regional) **dimisionár, -ă** (SCRIBAN, D.) adj., s. m. şi f.

– Din fr. **démissionnaire.**

DEMISIONÁRE s. f. Acţiunea de a demisiona şi rezultatul ei; retragere (de bunăvoie) printr-o cerere (scrisă) dintr-o funcţie, dintr-o slujbă etc. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., LM. *Se introduce ... o altă agitare ... demisionarea colectivă a ofiţerilor de cavalerie.* MAIORESCU, D. IV, 99. *Ancheta a dat pe faţă adevărata cauză a demisionării.* CONTEMPORANUL, I, 650. *Se vorbea despre retragerea d-lor Leca şi Stolojan, despre înlăturarea d-lui Kogălniceanu, despre demisionarea d-lui V. Boerescu.* EMINESCU, O. XI, 36, cf. DDRF. *Demisionarea d-sale n-a fost decât o manevră abilă ca să poată sta trei luni ca anteprenor de hotele.* LUC. II, 203, cf. RESMERIŢĂ, D.

– Pronunţat: *-si-o-.* – Pl.: *demisionări.* – Şi: (învechit) **dimisionáre** s. f. LM.

– V. **demisiona.**

DEMISIONARISÍ vb. IV. Intranz. (Învechit, rar) A demisiona. Cf. ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 355.

– Pronunţat: *-si-o.* – Prez. ind.: *demisionarisesc.*

– **Demisiona** + suf. *-arisi* (după modelul unor verbe ca *meritarisi*).

DEMISIONÁT, -Ă adj. Care şi-a prezentat (şi i s-a acceptat) demisia. Cf. PONTBRIANT, D. *Restul conţine de regulă poesii şi apeluri de ale d-lui Heliade Rădulescu, Nestorul demisionat al Societăţii academice din Bucureşti.* CONV. LIT. V, 150, cf. LM. *Portofoliul acordat ... părea ... răsplata serviciului adus în agitarea chestiei ofiţerilor demisionaţi.* MAIORESCU, D. V, 6. *Astăzi nu mai este nici chiar un concipist măcar, toţi sunt parte demisionaţi, parte pensionaţi în etatea cea mai viguroasă.* EMINESCU, O. IX, 264, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., BL VI, 86. *L-a invitat şi pe Ladima, care, deşi se considera*

demisionat, conducea încă, girând gazeta. CAMIL PETRESCU, P. 255. *Doctorul Iosif Sima, fost medic militar, apoi demisionat, nu mai avea de mult rude apropiate de sânge.* CĂLINESCU, E. O. I, 12.

– Pronunțat: *-si-o-*. – Pl.: *demisionați, -te.* – Și: (învechit, rar) **demisiunát, -ă** (PONTBRIANT, D.), **dimisionát, -ă** (LM) adj.

– V. **demisiona.**

DEMISIUNÁR s. m. v. **demisionar.**

DEMISIUNÁT, -Ă adj. v. **demisionat.**

DEMISIÚNE s. f. v. **demisie.**

DEMISÓL s. n. Parte a unei clădiri situată pe jumătate sub nivelul solului, sub parter; totalitatea încăperilor din această parte a clădirii. *Bătrâna ... locuia într-un demisol dintr-o casă modernă.* CĂLINESCU, S. 12. *Când nivelul parterului e situat la o înălțime mică față de nivelul solului (circa 1,50 m), se numește parter înalt, iar când se găsește la adâncimea de cel mult 1,00 m față de nivelul solului, se numește parter adâncit sau demisol.* LTR[2] III, 569, cf. DL. *Dinspre locuința de la demisol a lui Oancea venea în valuri miros de ceapă prăjită.* T. POPOVICI, S. 9, cf. DM. *La demisol se află farmacia, serviciile de radiologie și microradiografie.* SCÂNTEIA, 1966, nr. 7 058, cf. DN[2], FORM. CUV. I, 134, M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *demisoluri.*

– **Demi-** + **sol.**

DEMISTIFICÁ vb. I. T r a n z. A face să se piardă, a înlătura caracterul de mister (**2**), a banaliza dezvăluind adevărata sa natură; a arăta cuiva că a fost obiectul unei mistificări. *Problema e așadar nu de a decondiționa pur și simplu o relație, ci numai de a o demistifica.* FLACĂRA, 1975, nr. 48, 14, cf. DEX[2], NDN. ✦ A demitiza. Cf. DEX[2].

– Prez. ind.: *demistific.*

– Din fr. **démystifier** (după *mistifica*).

DEMISTIFICÁRE s. f. Acțiunea de a d e m i s t i f i c a și rezultatul ei. *Ar fi totuși profund greșit dacă am considera „Principele" doar o carte a demitizării și demistificării.* S ianuarie 1970, 74. *La raționalistul Hegel această demistificare are un efect tonic, regenerator.* CONTEMP. 1975, nr. 1 492, 3/4, cf. DEX[2].

– Pl.: *demistificări.*

– V. **demistifica.**

DEMISTIFICÁT, -Ă adj. Care și-a pierdut caracterul de mister (**2**). Cf. DEX[2].

– Pl.: *demistificați, -te.*

– V. **demistifica.**

DEMISTIFICATÓR, -OÁRE adj. Care demistifică; care dezvăluie adevărata natură a ceva. *Reducerea la ultime esențe și patosul demistificator dus până la sarcasm și grotesc duc la o situație analoagă romantismului.* LL 1972, nr. 2, 124. *Notele de esență care definesc categoria realismului: veridicitatea, coerența, luciditatea critică demistificatoare.* V. ROM. mai 1975, 51, cf. DEX[2].

– Pl.: *demistificatori, -oare.*

– **Demistifica** + suf. *-tor.*

DEMÍTE vb. III. T r a n z. **1.** (Învechit) (Complementul indică ochii, sprâncenele, brațele etc.) A lăsa în jos, a coborî. *Demite ochii.* IORGOVICI, O. 52/10, cf. LM. ✦ R e f l. F i g. A se coborî la un nivel inferior (într-o discuție, într-o atitudine etc.). *Nu se pot demite bucuros la discusiuni în afaceri religioase în calitatea în care se afla ei veniți la Viena.* BARIȚIU, P. A. I, 162, cf. GHEȚIE, R. M.

2. A îndepărta dintr-o demnitate, dintr-o funcție etc.; a destitui. Cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. *Sineşti nu e un ministru ... ca Hariton, să se lase demis de o gazetă.* CAMIL PETRESCU, T. I, 205, cf. SCRIBAN, D., DL, DM. *Îl demite* [pe Kogălniceanu] *și îl numește senator în corpul „ponderator" atunci înființat.* IST. LIT. ROM. II, 433. *În noaptea anului nou, domnul îi confirma, îi avansa sau îi demitea pe marii săi dregători.* STOICESCU, S. D. 92, cf. DN[2], M. D. ENC. *Directorul ... nu a fost demis.* FLACĂRA, 1975, nr. 42, 12, cf. DEX. *Președinte de judecătorie de sector demis din funcție.* RL 2005, nr. 4 608. ✦ R e f l. (Rar) A demisiona. *Era în dreptul d-sale de a se retrage, de a se demite?* MAIORESCU, D. III, 118. *Un alt zgomot ce s-a răspândit este că, prezidentul Camerii, stăruind în hotărârea sa d-a se demite și M. Sa primind demisia ministeriului, noul cabinet se va forma dintre membrii majorității.* EMINESCU, O. X, 290. *Dacă nu ai gândul să vii, de ce nu te demiți?* SBIERA, F. S. 206, cf. SCRIBAN, D. *Propriu zis el se demisese într-un mod cam bufon din tagma clericilor.* CĂLINESCU, I. C. 122.

– Prez. ind.: *demít.* – Și: (învechit, rar) **dimíte** vb. III. BARCIANU, ALEXI, W.

– Din lat. **demittere**, fr. **démettre.**

DEMITÉNTĂ s. f. Nuanță de culoare intermediară între clar și întunecat, într-o gravură sau într-o pictură. *Are și acea colorație verzuie, acele umbre și demitente verzui.* MON. IST. I, 132, cf. DER, M. D. ENC., DEX[2].

– Pl.: *demitente.*

– Din fr. **demi-teinte.**

DEMÍTERE s. f. Acțiunea de a d e m i t e (**2**) și rezultatul ei; destituire. Cf. LM. *Să evit o demitere oficială.* SBIERA, F. S. 245, cf. DL. *Nu se gândi ... să revină asupra demiterilor pe care le operase.* PREDA, DELIR. 214, cf. DM. *Pornea cu automobilul prin țară, în inspecții inopinate, soldate cu demiteri și retrogradări.* BARBU, I. I, 201. *Au cerut demiterea imediată a generalului.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 3, 7, cf. M. D. ENC. *Autor al unei sesizări ... rezolvată prin demiterea din funcție a lui Cotoară.* FLACĂRA, 1975, nr. 48, 17, cf. DEX. *Ministrul transporturilor, a cărui demitere ... s-a discutat în conducerea PD.* ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 834.

– Pl.: *demiteri.* – Și: (învechit) **dimítere** s. f. LM.

– V. **demite.**

DEMITIFICÁ vb. I. T r a n z. (Rar) A demitiza. *Dezbaterile ... care, demitificând erorile acestei literaturi, i-ar releva și aspectele pozitive.* T ianuarie, 1966, 93.

– Prez. ind.: *demitific.*

– Din fr. **démythifier.**

DEMITIZÁ vb. I. T r a n z. A face să-și piardă caracterul mitic[2]; (rar) a demitifica. *Cartea ... demitizează imaginea lui.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 12, 54. *Majoritatea*

metodelor moderne tind să demitizeze existența și expresiile ei arhaice descoperind profanul în sacru. SIMION, S. R. II, 319, cf. DEX^2. *Sadoveanu ... demitizează situația originară, privind dintr-un unghi deloc poetic evenimentul ritual.* PALEOLOGU, T. 70. *Demersul nostru de astăzi vrea să demitizeze un Ceaușescu obișnuit.* RL 2005, nr. 4 532. ✦ P. g e n e r. A face să dispară o afirmație falsă; a demistifica. Cf. DEX^2.

– Prez. ind.: *demitizez.*

– Cf. it. d e m i t i z z a r e.

DEMITIZÁNT, -Ă adj. Care demitizează; demitizator. Cf. DEX^2. *Intenția sa a fost cumva polemică, dar „demitizantă" a fost neîndoielnic.* PALEOLOGU, T. 86, cf. MDA.

– Pl.: *demitizanți, -te.*

– **Demitiza** + suf. *-ant.*

DEMITIZÁRE s. f. Acțiunea de a d e m i t i z a și rezultatul ei; înlăturare, desființare a unui mit (**2**). *Pornind de la procesul iluzionării și al deziluzionării, al mitizării și demitizării, ... scriitorul a ajuns în cele din urmă la un adevărat procedeu, relativ autonom, de construcție.* V. ROM. februarie, 1960, 134. *Ar fi totuși profund greșit dacă am considera Principele doar o carte a demitizării și demistificării.* S ianuarie 1970, 74. *Cum se transformă această delicată și gravă demitizare a unui autor inteligent ... într-o operă bufă, e greu de explicat.* T ianuarie 1971, 43. *Demitizarea poate fi un gest salutar de scuturare a prejudecăților, de luptă împotriva unor prestigii nemeritate.* CONTEMP. 1975, nr. 1 508, 3/9. *Fascinația acestei piese ... provine în mare măsură din refuzul demitizării.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 358, cf. DEX^2. *Toți* [au pledat] *pentru o coborâre a lui Eminescu din oribilele statui și busturi conservatoare care împodobesc orașele românești, pentru o demitizare a poetului, pentru o reînviere, de fapt, a poeziei sale.* RL 2006, nr. 4 926.

– Pl.: *demitizări.*

– V. **demitiza.**

DEMITIZÁT, -Ă adj. Care și-a pierdut caracterul mitic^2. Cf. DEX^2, MDA.

– Pl.: *demitizați, -te.*

– V. **demitiza.**

DEMITIZATÓR, -OÁRE adj. Care demitizează; demitizant. Cf. DEX^2, MDA.

– Pl.: *demitizatori, -oare.*

– **Demitiza** + suf. *-tor.*

DEMITÓN s. n. (Muz.; învechit, rar) Semiton. *Octava coprinde cinci tonuri și două demitonuri.* HELIADE, O. II, 374. *Jumătate de ton (demiton).* PANN, în CONTRIBUȚII, I, 54.

– Pl.: *demitonuri.*

– Din fr. **demi-ton.**

DEMÍU s. n. Pardesiu gros, mai puțin călduros decât paltonul. *Ana se desprinse, se repezi la un fotoliu pe care zăceau demiul și pălăria lui Lucu.* VINEA, L. I, 289, cf. DL, DM, DN^2, M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *demiuri.*

– Din fr. [paletot de]**demi**[-saison].

DEMIÚRG s. m. **1.** Nume dat, în filosofia lui Platon, Creatorului universului. *Marele demiurgos ... au împlut văzduhul nemărginit de globuri nenumărate.* FM (1843), 214^1/24, cf. LM, CADE. *Parcă buzele lui de demiurg ar fi fost prezente în aceeași clipă în constelații antipodice.* CAMIL PETRESCU, T. III, 270. *Zvâcnește-n el străbunul demiurg.* VOICULESCU, POEZII, II, 150. *Și-n calma ei lumină de vis și de amurg Privise Grigorescu cu ochi de demiurg.* PILLAT, P. 104, cf. DL, DM, DER. *Asemănător demiurgului, omul își creează și el un chip al său, o făptură asemănătoare cu el.* L. ROM. 1965, 238, cf. M. D. ENC, DEX, D. FIL. ✧ F i g. *A voastre vieți cu toate sunt ca undele ce curg, Vecinic este numai râul: râul este Demiurg.* EMINESCU, O. I, 157.

2. Persoană care creează sau însuflețește, care dă avânt la ceva. *Artistul e demiurgul propriei sale opere.* LOVINESCU, S. I, 373. *Poetul acesta cu totul excepțional a fost un demiurg.* SADOVEANU, O. XX, 558. *Ești prea țintuit de fotoliul ăsta de invalid și prea legat de acest pământ ca să înțelegi demiurgii.* GL 1961, nr. 9, 3/4. *Un asemenea demiurg își construiește opera pe sinteze uimitoare.* T ianuarie 1969, 66. *A elogiat nu numai natura satului românesc, ci i-a comentat creația, considerându-i pe olari niște demiurgi.* LL 1973, nr. 4, 756. *Munca ... și valoarea personală fac din noi oameni, eroi, genii, demiurgi.* CONTEMP. 1975, nr. 1 509, 4/6. *Femeia-procuror a intrat prea mult în rolul de stăpân și „demiurg".* FLACĂRA, 1975, nr. 48, 14. *Sculptura pare o materializare a unei imagini picturale, venită din lumea magică a unui demiurg enigmatic.* RL 2005, nr. 4 757. ✧ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Observațiune, confirmată de majoritatea romancierilor demiurgi, de la Balzac și Stendhal până la Tolstoi.* PERPESSICIUS, M. IV, 395. *O dată cu dezvoltarea romanului psihologic, se ivește ideea romancierului „demiurg".* V. ROM. iunie 1957, 185.

– Pronunțat: *-mi-urg.* – Pl.: (**2**) *demiurgi.* – Și: (învechit) **demiúrgos** s. m.

– Din ngr. **δημιουργός,** lat. **demiurgus.**

DEMIÚRGIC, -Ă adj. De demiurg (**1**). Cf. LM, DN^2. *Admirația lui Marx pentru figura lui Prometeu ... este motivată de sensurile demiurgice pe care fapta prometeică le condensează.* CONTEMP. 1975, nr. 1 494, 2/4, cf. DEX. ✧ (Adverbial) *Exprimând demiurgic folclorul nostru și sonatele lui Bach, ... Enescu și-a rafinat la modul cel mai grav arta de a exprima tumultul omenesc al muzicii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 150, 1/3.

– Pronunțat: *-mi-ur-.* – Pl.: *demiurgici, -ce.*

– **Demiurg** + suf. *-ic.* Cf. fr. d é m i u r g i q u e.

DEMIURGÍE s. f. Creație demiurgică. Cf. LM. ✧ F i g. *Un instinct sigur de demiurgie îl împingea spre modelarea de forme.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1980, nr. 21, 3/3.

– Pl.: *demiurgii.*

– **Demiurg** + suf. *-ie.*

DEMIÚRGOS s. m. v. **demiurg.**

DEMIVOLÉU s. n. Lovitură (la tenis) prin care mingea este expediată imediat după contactul ei cu solul. Cf. DEX^2.

– Pl.: *demivolee.*

– Din fr. **demi-volée.**

DEMIXTÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică clase, şcoli etc. mixte) A separa elevii pe sexe. Cf. DEX[2], MDA.
– Prez. ind.: *demixtez.*
– Pref. *de-* + **mixt** + suf. *-a.*

DEMIXTÁRE s. f. Acţiunea de a d e m i x t a şi rezultatul ei. Cf. DEX[2], MDA.
– Pl.: *demixtări.*
– V. **demixta.**

DEMIXTÁT, -Ă adj. (Despre clase, şcoli etc.) În care elevii sunt grupaţi separat pe sexe, în şcoli sau în clase diferite. Cf. DEX[2], MDA.
– Pl.: *demixtaţi, -te.*
– V. **demixta.**

DEMIZÉU s. m. (Rar) Semizeu. *Colosuri fioroase, Se par ca demizeii eroi ai lui Omer.* ALEXANDRESCU, O. I, 79. *Vezi tu demizeii ce miră lumea? Ei sunt cauzele. Vezi tu faptele lor? ... Sunt scopurile.* EMINESCU, O. VII, 238.
– Pl.: *demizei.*
– **Demi-** + **zeu** (după fr. *demi-dieu*).

DEMMULŢÍT s. m. v. **deînmulţit.**

DEMN, -Ă adj. **1.** Care revine cuiva în mod justificat, care se cuvine; meritat. *Eu socotesc pentru credincioasa ta slugărie, dignă remuneraţie, cuviincioasă răsplătire.* ŢICHINDEAL, A. M. 54/17, cf. LM. ✧ (Adverbial) *Când eşti în junie, Demn e la resboae s-arâţi vitejie.* ALECSANDRI, P. II, 149. *N-ar fi demn să-i pretindă omului până şi scaunul pe care să se aşeze în casa lui.* REBREANU, I. 171. *N-ar fi demn pentru un ofiţer ... să recurgă la nimicuri.* id. P. S. 304. ✦ Care se potriveşte (**II 1**), care are însuşiri comune cu cineva sau cu ceva, care se aseamănă cu altcineva sau altceva; potrivit[2] (**1**). *Demn era el pentru tine: A sa inimă bătea Numai pentru al tău bine.* SION, POEZII, 111/15. *Buciumaşul se lungise pe o scândură şi se uita în sus la cer cu o nepasare demnă de un musulman.* CONV. LIT. I, 327. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Ţara „s-a arătat demnă de legile cari o cârmuiesc".* MAIORESCU, D. V, 122. *Lasă-mă ... să-ţi fac un altar demn de frumuseţea ta.* CĂLINESCU, E. O. I, 314. ✦ Autentic, veritabil. *Alţii, tineri, stau împregiurul meu, Demni adversari.* ALECSANDRI, POEZII, 226. *Demn urmaş al Radului comisul Bilşug, scăpă ţeara din foamete.* ODOBESCU, S. I, 326. *Am citit „Elena": e o minune. Demnă soră a lui Manoil.* CARAGIALE, O. VII, 61. *Era un demn spectacol de teatru.* MACEDONSKI, O. I, 49. *Refuză, agitând ... degetul ..., ca un demn orator.* CAMIL PETRESCU, T. III, 52. *Numai fantezia sadică a unui demn apărător al ordinei publice a putut să-l inventeze.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 63. ✧ F i g. *Calea lactee apare deasupra tocmai la timp, pentru a-i putea ţine o demnă tovărăşie.* BOGZA, C. O. 413. ✦ (Adesea urmat de determinări introduse prin prep. „de", „pentru") Care corespunde în bune condiţii scopului urmărit, unei cerinţe, unei situaţii etc.; adecvat, corespunzător, indicat, nimerit (**1**), potrivit[2] (**2**). *Avem înaintea ochilor noştri exemple la ce grad de libertate şi de civilizaţie, sub demni regenţi, au ajuns Sardinia şi Belgia.* KOGĂLNICEANU, în PLR I, 155. *Câteodată el se înjoseşte a opera prin mine miracole digne de dânsul.* PÂCLEANU, I. II, 74/15. *Eliad, demn următor al lui Lazăr, corecta limba.* NEGRUZZI, S. I. 334. *Ce este mai frumos, mai demn de om, decât a dirige pasiunile sale spre unicul scop al sporirii luminelor.* CONV. LIT. II, 38. *Frumoasă, de noi deamnă ar fi această glumă, Când n-am ave a stinge incendiul aprins.* ib. 187. *Obiecţiunea nu ar fi demnă de bărbaţi de ştiinţă.* MAIORESCU, CRITICE, 281. *Sistemul etimologic ... trebuia să fie recunoscut ca cel mai logic şi mai demn de o instituţiune savantă.* DENSUSIANU, L. 21. *Păcat că n-ai avut parteneri demni de tine.* CAMIL PETRESCU, P. 103. *I-a ţinut o cuvântare demnă de cel mai bun român.* BRĂESCU, O. A. II, 71. *Ea puse la înjghebarea tragediei un entuziasm demn de o cauză politică.* ARGHEZI, S. XI, 29. *Să le dăm ... copiilor ... exemplele de ordin moral şi civic demne de societatea noastră.* CONTEMP. 1975, nr. 1 508, 4/7. *Fumătorii îşi apără viciul cu o înverşunare demnă de o cauză mai bună.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 344. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Îl îmbia să-i picteze o firmă nouă, demnă, precum spunea el.* TUDORAN, P. 133.

2. (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „de") Care întruneşte însuşiri ce justifică şi atrag preţuirea, dragostea, respectul; care este destul de bun, de reuşit, de valoros; merituos, vrednic, (învechi) destoinic (**1**). *Tu eşti milostiv, tu dignu de cinstă, de laudă şi de rogăciune.* POPOVICI, C. 5/13. *Şi în ceriu de nu ajunge, este deamnă ca să fie.* ASACHI, S. L. I, 143, cf. NEGULICI. *El pare tuturor dignu de înaltul rang.* PÂCLEANU, I. I, 9/15, cf. STAMATI, D., POLIZU. *Posedau toate calităţile ce fac pe om demn de a fi iubit.* NEGRUZZI, S. I, 106. *Fabulele lui Esop ..., filosofii timpului le declarară demne de toată veneraţiunea.* SION, F. IX. *Sunt sigur că nu mi-aţi fi răspuns prin acele umilitoare expresiuni de care nu vă credeam demnă.* FILIMON, O. I, 326, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *O persoană demnă de crezut.* MAIORESCU, CRITICE, 17. *Simţirea-ţi şi privirea-nduioşată Cât te face de plăcută şi de demnă de iubit.* EMINESCU, O. IV, 37. *Junimea noastră cătă a se face demnă de a fi urmaşe bătrânei generaţiuni.* MACEDONSKI, O. IV, 23, cf. DDRF. *Eşti demn să te-ntorci la viaţă.* COŞBUC, P. I, 93, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Erau singurii pe lume pe care el îi socotea demni de admiraţie.* CAMIL PETRESCU, O. II, 113. *Să fii demn de încrederea ce ţi-o acordă.* BENIUC, M. C. I, 62. *Fapta lui nu era demnă de un Princepe.* BARBU, PRINC. 245. *Ar mai fi, desigur, şi alte fapte demne de menţionat, bunăoară prezenţa dominantă şi definitorie a grupurilor nominale în poezie.* COTEANU, S. F. II, 169, cf. DN[2], M. D. ENC. *Demn de remarcat ... este adeziunea interpreţilor noştri pentru muzica naţională.* M 1974, nr. 7/5, cf. DEX. *Într-o descriere a Moldovei din sec. al XVI-lea se consemna ca demn de reţinut faptul că moldovenii îşi respectau portul lor şi acela dintre ei care ar fi împrumutat de la turci vreun obiect de port urma să fie pedepsit cu moartea.* Z. MIHAIL, T. P. 12. *„Profesioniştii" de la CSS nr. 3 au devenit modele demne de urmat.* RL 2005, nr. 4 617. *Nici în ceea ce priveşte selecţia judecătorilor şi procurorilor CSM nu a avut o prestaţie demnă de admirat.* ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 827. ✧ (Prin lărgirea sensului) *O caricatură demnă de râsul străinilor.* BARONZI, L. 28. *Un domn viteaz, un Ştefan, adună de mulţi ani O glorie ce-i*

demnă de-ai lumei suverani. ALECSANDRI, P. III, 4. *Ce forme din limba noastră nu sunt demne de a sta alături cu nobilele cuvinte latine.* DENSUSIANU, L. 21. *Acest spital ... este demn de laudă.* G. BARBU, A. V. 165. *O numărătoare demnă de încredere.* FLACĂRA, 1975, nr. 22, 9. ✦ Capabil. *Deacă ... l-ai aflat că nu e dignu de vrere, lapăde-l şi-l uită.* TOMICI, Î. 40/3. *Cine va fi dignu să le comande.* PÂCLEANU, I. I, 13/26. *A lui Moţoc copilă nu-i demnă ... Alături cu tine să steie pe tron, sus?* ALECSANDRI, T. II, 162. *Or, care este consecinţa psihologică a unei emulaţii neizbutite, a unei asimilări de care nu te-ai dovedit demn?* PATAPIEVICI, C. L. 32. ✧ F i g. *Gelozia este demnă de orice întreprindere.* BOLINTINEANU, O. 341.

3. (Despre oameni) Care inspiră respect prin încadrarea în anumite limite admise (în comportare, în manifestări etc.), r e s p e c t a b i l; care are o atitudine echilibrată, lipsită de excese, g r a v, r e ţ i n u t (**1**), r e z e r v a t (**3**), s o b r u (**1**); (despre manifestări ale oamenilor) care denotă o astfel de comportare. *Nenorocirea ... voi ca demna femeie ... să se îmbolnăvească şi să moară.* CONV. LIT. II, 308, cf. COSTINESCU. *Beizadea Mitică ... a protestat cu o demnă simplicitate.* MAIORESCU, D. V, 54. *Astăzi, grav şi demn, învaţă „Disciplina" pe copii!* VLAHUŢĂ, S. A. I, 17, cf. BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Foarte bine! întrerupse învăţătorul căutând să păstreze o ţinută demnă.* REBREANU, R. I, 312. *O fi el cum o fi la studii ... dar e un adevărat cavaler! E demn, e elegant, nu se bagă în toate alea.* MIRONESCU, S. 154. *Nu l-am văzut niciodată ieşind din atitudinea lui socotită şi demnă.* GALACTION, O. 95. *Ne sileam să-l cucerim ... printr-o atitudine demnă.* BRĂESCU, A. 173. *Fii demnă şi ţine-ţi firea!* SAHIA, N. 49, cf. SCRIBAN, D. *Dacă simţiţi invaziunea marii trişteţi, fiţi demni, nu jeliţi.* CĂLINESCU, C. O. 42, cf. DN^2. *I-au uimit pe marocani prin ţinuta lor demnă şi corectă.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 3, 34, cf. DEX. ✧ F i g. *Aceasta să fie organ dign al unui popor rennoit şi de nou deşteptat.* BĂLĂŞESCU, GR. XXX/16. *Nopţile ce petrecurăm ... cu Paşadia fură astâmpărate, demne.* M. I. CARAGIALE, C. 98. ✧ (Adverbial) *Altul, în locul meu, s-ar fi purtat mai demn?* CAMIL PETRESCU, U. N. 371. *Convoiul numai din muncitori, văduvă şi copii arăta demn.* SAHIA, N. 43. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Lucrarea ... nu este decât o adevărată filipică, însă într-un ton demn.* V. ROM. iulie 1975, 26. *Are întotdeauna pregătite fraze dintre cele mai demne şi incoruptibile.* FLACĂRA, 1976, nr. 2, 16. ✦ Care are un sentiment de demnitate, de încredere în forţele proprii; mândru (**2**). *Aceste frunţi ... ce-s demne Să poarte ale mărirei strălucitoare semne Sunt goale, o! ruşine!* ALECSANDRI, POEZII, 474. *14 delegaţi ai memorandumului ..., sunt condamnaţi la închisoare, printre ei şi demnul lor preşedinte.* MAIORESCU, D. IV, 92. *O atitudine demnă şi absolut independentă.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 128. [Fata] *priveşte totdeauna demnă.* CAMIL PETRESCU, T. III, 48. *Bărbat ... aşezat şi demn ca toţi oamenii de la munte.* BRĂESCU, M. B. 122. *De ce să facem pe simandicoşii – strigase ea demnă.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 260. *Venise să-mi ceară un împrumut, cu ifosul lui demn şi vulturesc.* VINEA, L. I, 389, cf. PREDA, M. S. 34. *Eu vă blestem în numele vieţii Pe care-o ducem demni şi îndârjiţi.* LABIŞ, P. 25. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Cuvintele acestea i se păreau demne şi eroice.* REBREANU, I. 186. *Viaţă demnă şi fericită.* FLACĂRA, 1975, nr. 45, 9. ✧ (Adverbial) *Servesc în mod demn şi responsabil pe semenii lor.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 8. *Dorim să trăim demn.* ib. 1976, nr. 49, 7.

– Pl.: *demni, -e.* – Şi: (învechit) **dign, -ă** adj.

– Din lat. **dignus, -a, -um** (după *lemn* < *lignum, semn* < *signum* etc.).

DEMNÁ vb. I. T r a n z. (Învechit) A îndemna. *Dumnezeu iubitoriu, derept, cuvios, întreg la minte, postitoriu, curat. Şi te ţine pre cuvântul ce adevărat iaste şi poţi învăţa, ca el să fie putearnic a demna pentru cinstită învăţătură şi a pedepsi.* CORESI, L. 524/11, cf. PONTBRIANT, D., CADE.

– Prez. ind.: *demn.*

– V. **îndemna.**

DEMNÁRE s. f. (Învechit) Acţiunea de a d e m n a şi rezultatul ei; îndemn. *Cu voia Părintelui şi cu demnarea Fiiului ... unul adevărat Dumnezeu ziditor ... tuturor văzutelor şi nevăzutelor* (a. 1644). GCR I, 109/31. *Ci de iaste aşa să fie întâmplat, aceastea toate pre demnările lui Exaporiton, Dumnezeu, carele iaste drept judecătoriu, să-l judece du pre lucrurile şi fapta ce au făcut.* ANON. BRÂNCOV., CM II, 247, cf. PONTBRIANT, D., LM.

– Pl.: *demnări.*

– V. **demna.**

DEMNÁT, -Ă adj. (Învechit, rar) Îndemnat. Cf. PONTBRIANT, D.

– Pl.: *demnaţi, -te.*

– V. **demna.**

DEMNĂTÚRĂ s. f. (Învechit, rar) Îndemn. *Acest lucru bun iaste ... începutu din sfatul şi din demnătura ... Măriei Tale* (a. 1648). GCR I, 125/8, cf. ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 87.

– Pl.: *demnături.*

– **Demna** + suf. *-tură.*

DEMNEÁŢĂ s. f., adv. v. **dimineaţă.**

DEMNITÁR s. m. Înalt funcţionar al statului, al bisericii etc. *Bune sunt astea, zicea cu un accent puţin românesc un mare demnitar.* GHICA, C. E. II, 322. *Între alte curiozităţi ... sunt corespondinţele ţinute de Napoleon cu diferiţii demnitari ai imperiului.* FILIMON, O. II, 98. *Cei mai mari dignitari ai bisericei ecumenice* (a. 1865). URICARIUL, X, 377, cf. PONTBRIANT, D. *Nişte demnitari unguri.* HASDEU, I. C. I, 29. *A fost numit la Curtea de Casaţie ... alături de aceşti înalţi demnitari.* MAIORESCU, D. IV, 324. *Ca demnitar otoman, ... nu credem că va lucra în contra intereselor suveranului său.* EMINESCU, O. X, 218. *Numai înalţi demnitari şi soacrele se bucură de scrisorile anonime.* CARAGIALE, O. IV, 68, cf. DDRF. *Marii demnitari întăresc cu făgăduinţa lor pe acea a regelui.* XENOPOL, I. R. IV, 104. *Gluma suveranului este primită de popor şi de demnitari.* SĂM. II, 84, cf. ŞĂINEANU^2. *Trecură pe rând înaintea stăpânului, a sultanelor, a demnitarilor celor înalţi.* IORGA, C. I. III, 127. *D[oam]na ...va rămânea biruitoare, şi-l va aduce pe acel înalt dignitar de la tribunal.* AGÎRBICEANU, L. T. 372, cf. TDRG, RESMERIŢĂ, D., CADE. *Poimâni seară soseşte ministrul vânătoarei Palatului, c-o grupă de demnitari francezi, englezi şi americani.* MIRONESCU, S. 145, cf. SCRIBAN, D. *Demnitarii turci, necunoscând limbi străine,*

s-au servit totdeauna de interpreți în relațiile lor cu reprezentanții puterilor europene. OȚETEA, Ț. V. 30. *Judecători, bogați și demnitari.* ARGHEZI, S. V, 226. *În jurul vastei mese de consiliu, mai toți demnitarii se aflau în picioare și se pregăteau de plecare.* VINEA, L. I, 35, cf. DL, DM. *Foștii demnitari ... își frecau mâinile.* BARBU, PRINC. 343. *L-a ajutat ... în calitatea sa de boier mare și de înalt demnitar al statului.* VARLAAM – SADOVEANU, 74. *Scrierea urmărea să aducă mai multă lumină și să trezească mai mult interes pentru poporul român în rândurile demnitarilor poloni.* IST. LIT. ROM. I, 406, cf. DN[2]. *Unii demnitari maziliți ... au încercat să organizeze comploturi împotriva domnului.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 1, 80. *Ghica l-a încărcat cu daruri ... pentru a câștiga favoarea puternicului demnitar.* G. BARBU, A. V. 211, cf. M. D. ENC., DEX. *Aceasta a fost și prima vizită în Israel a unui demnitar turc.* RL 2005, nr. 4 503. *Legea ... privind declararea și controlul averii demnitarilor.* ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 825.

– Pl.: *demnitari.* – Și: (învechit) **dignitár** s. m.

– Din fr. **dignitaire** (după *demn*).

DEMNITÁTE s. f. **1.** Poziție socială, rang înalt într-o ierarhie politică, religioasă etc. *Atacându-i ..., îi sparse și căpiteniile lor pe electorul de Sacsonia ... și pe contele de Hesa, pe care-i depuse din a lor dignitate.* SĂULESCU, HR. II, 263/28. *Bogdan, cu trestia în mână, singurul semn al dignității sale, nu târziu se văzu în capul unei armii.* ASACHI, S. L. II, 8. *S-au înălțat la dignitate de magnat al patriei.* FM (1843), 172[2]/39. *Cuprat, domnitorul unei semințiii bulgare ... s-au înălțat la dignitatea de patriciu bizantin.* IST. M. 15/14, cf. NEGULICI. *Cu acea demnitate învestea monarhul cam de regula pre câte un general.* BARIȚIU, P. A. II, 29. *Sceptrele și dignitățile n-au fost niciodată în ochii mei prețul virtuților mele.* PĂCLEANU, Î. I, 85/3, cf. STAMATI, D. *Alte calități care le avea, îl redica la demnitatea cea mai înaltă.* PELIMON, I. 10/8. *Guvernul este dator să mănție drepturile și demnitatea țării.* GHICA, C. E. III, 56. *Carbonarii trecură în Piemont ... cu scop de a goni pe principii streini din peninsulă și a ridica pe ponteficele Romei la demnitatea de suveran.* FILIMON, O. II, 100. *Petru Șchiopul se grăbi a trimite caimacam la Iași, ca să-i păzească tronul pe ... stolnicul Bilăe, înălțat acum la demnitatea de mare vornic al Țării de Jos.* HASDEU, I. V. 168. *M. S. I. consacră printr-un firman de învestitură demnitatea princiară în persoana mea* (a. 1872). URICARIUL, X, 365, cf. COSTINESCU, LM. *Sturdza primește noua demnitate.* MAIORESCU, D. V, 49, cf. ȘĂINEANU[2]. *Se adăogi hatmanului și demnitatea de portar al Sucevei.* IORGA, C. I. II, 155. *E numit pentru a doua oară pârcălab ..., demnitate pe care o păstrează și în domnia întâia a lui Duca.* BUL. COM. IST. I, 184, cf. RESMERIȚĂ, D. *Un bătrân trebuia să aibă o demnitate de mai-mare, ca să conducă o frăție, o breaslă.* N. A. BOGDAN, C. M. 174, cf. CADE. *M-a sprijinit ca să ocup o înaltă demnitate de stat.* SADOVEANU, O. XX, 236, cf. SCRIBAN, D., DL, DM. *Surguciul de pe cap, semnul demnității și al învestirii.* BARBU, PRINC. 241. *Îl întâlnim egumen de Snagov. Trecerea lui în această demnitate poate fi considerată ca o recunoaștere a meritelor sale.* IST. LIT. ROM. I, 531, cf. DN[2]. *A ocupat diferite demnități în Imperiul Otoman.* DAICOVICIU, D. 61. *I-a încredințat demnitatea de secretar al statului.* G. BARBU, A. V. 227, cf. M. D. ENC., DEX. *Transformarea marchizatului în demnitate ereditară.* MAGAZIN IST. 1976, nr. 11, 59. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Am ajuns ... în demnitatea ecleziastică de târcovnic.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 9. *Mă grăbesc a te felicita ... pentru demnitatea la care ... ai ajuns ... președinte al grațiosului club!* CARAGIALE, O. VII, 202. *El îi perie hainele, așezând pantalonii pe dungă. Asta era o demnitate bărbătească, nu slujbă de slugă.* TEODOREANU, M. I, 148. *Hristos este împărat, deși își concepe această demnitate ca o slujire.* STĂNILOAE, O. 247. ✦ Loc ocupat de o persoană într-o ierarhie după criteriul importanței, al funcției etc.; treaptă ierarhică socială, rang[1] (1), grad. *Fiește-care să știe ce se cade lui a purta și ce nu; ca se nu treacă măsura dignitatei sale.* TOMICI, Î. 18/16. *Boierul își uită dignitatea sa; se făcu unealta străinilor cu care se încuscrea.* NEGRUZZI, S. I, 278. *Nu crede însă de demnitatea ei aristocrată de a-și descoperi slăbiciunea.* CĂLINESCU, I. 81. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Proletarul ... să se aridice prin educația generală la cetățeanul actual, la demnitatea de om.* BOLLIAC, în PLR I, 79. *Credea că-i sub demnitatea lui să încerce a se apropia de Iosif.* AGÎRBICEANU, A. 117. *Viața economică a țăranului ... s-a mai îmbunătățit, demnitatea lui de cetățean a crescut.* SADOVEANU, O. XX, 124. *Este sub demnitatea mea de ofițer să stau de vorbă cu un complotist.* CAMIL PETRESCU, B. 25. ✦ Rol[1] (2), misiune. *Classificația sau compăna despre sporiul și dignitatea tinerimei sholastice întru învățeturi și în portarea cea bonă* [Titlu]. TIN. ROM. 2[v]/3.

2. Autoritate deosebită de care se bucură cineva sau ceva datorită însușirilor sale morale, cunoștințelor, talentului, situației sociale, unei trăsături specifice pregnante etc., prestigiu (1); p. ext. onoare (3). V. vază (v. văz 4), considerație, ascendent. *Cinstea, dignitatea (mărirea), viața ... toți să ne străduim a le apăra.* D. SUP. 31/6. *Prin ale sale decreturi împărătești să poată face boierii dupre plac redicând la dignitatea ce va socoti atât persoana, cât și țeara.* SĂULESCU, HR. I, 174/17. *Unirea Principatelor este singurul mod în stare de a consolida naționalitatea românilor, de a le da demnitate, putere.* KOGĂLNICEANU, în PLR I, 155. *El descoperi ... legea libertății, a demnității.* BĂLCESCU, M. V. 2. *Guvernul este dator să mănție drepturile și demnitatea țării.* GHICA, C. E. III, 56. *Polemica o vom susține cu toată demnitatea* (a. 1861). PLR I, 193, cf. PONTBRIANT, D. *Veșnice mari fapte lăsat-ai României Nălțând din părăsire antica-i demnitate.* ALECSANDRI, O. 201. *Nu face bine nici pentru demnitatea sa, nici pentru scopul ce în acel moment îi poate părea folositor.* MAIORESCU, CRITICE, 130. *Pentru dignitatea ambelor părți, nici să mai gândim la vreo redeschidere a faimosului proces.* CARAGIALE, O. VII, 332, cf. TDRG. *Sub fanarioți, boierii ... n-aveau demnitate.* IBRĂILEANU, SP. CR. 75. *Criticul ... a pledat ... pentru restituirea demnității umane și naționale.* IST. LIT. ROM. II, 63. *Și libertatea, și fericirea, și demnitatea se câștigă prin muncă.* FLACĂRA, 1976, nr. 33, 10. *Fina analiză scoate astfel un personăj calomniat dintr-un clișeu și-i redă complexitatea și demnitatea.* ROMÂNIA LITERARĂ 1979, nr. 29, 20/4. *Etica e tentativa ... de a găsi legea în numele căreia se poate trăi cu demnitate ocultarea legii adevărate.* PLEȘU, M. M. 18. *Moartea Papei Ioan Paul al II-lea ... este ... un moment de celebrare a vieții acestui mare luptător întru credință și demnitate umană.* RL 2005, nr. 4 584. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Bonetul sau scufia de pânză a omului european este cel mai puțin potrivit cu acea*

espansiune de demnitate. MAN. SĂNĂT. 64/30. *Părerile colaboratorilor ... nu ofensează demnitatea acelui ziar.* CARAGIALE, O. IV, 57. ✧ (Glumeț) *Mă umflă râsul ... ce drăguță-i În demnitatea ei de mamă!* VLAHUȚĂ, O. A. I, 47.

3. Sentiment de încredere în calitățile proprii; conștiință a valorii sale, a respectului ce i se cuvine datorită acestei valori; mândrie (**3**). *Prezentă o față augustă asupra căria este întipărit caracterul demnității sale.* BREZOIANU, Î. 111/27, cf. STAMATI, D., POLIZU. *Oameni cari ... au simțământul demnității personale.* ALECSANDRI, O. P. 92, cf. LM. *Ne-a dat o lecțiune de demnitate.* MAIORESCU, D. II, 440. *I-ar da omului încredere în sine ..., demnitate.* CARAGIALE, O. IV, 232. *E o datorie de demnitate națională să punem în fața adversarilor culturii noastre opera impersonală a mai multor generații.* în PLR I, 250, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U. *Nu simți în dumneata gemând demnitatea rănită?* M. I. CARAGIALE, C. 105, cf. CADE. *Cred că demnitatea britanică exclude noi negocieri.* TITULESCU, D. 106. *Demnitatea a pregătit întotdeauna strălucitele victorii.* MINULESCU, în PLR II, 164. *Orice i se părea că îi atingea demnitatea și îl jignea.* NEGULESCU, G. 107. *Țiganca ... nu era dispusă ... să renunțe la ultimul ei pic de demnitate.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 244. *Intră c-un fel de demnitate în liniștea morții.* SADOVEANU, O. IX, 178. *Treziți la ... demnitate ..., chelnerii au cerut patronilor desființarea bacșișului.* ARGHEZI, S. XI, 96. *Simțul demnității și independenței personale nu mă părăsește o clipă.* CĂLINESCU, C. O. 78. *Cațavencu este „demagogul" ... prin lipsa de simț moral și de demnitate personală.* CONSTANTINESCU, S. II, 21. *M-am purtat ca un laș, ca un fricos, ca un om lipsit de dignitate.* T. POPOVICI, S. 238. *Ceea ce îi scotea din sărite pe călăi este demnitatea celui condamnat.* BARBU, Ș. N. 45, cf. LIICEANU, J. 177. *Pe de altă parte, valorile individuale, precum decența, demnitatea, curajul, inteligența, joacă întotdeauna un rol decisiv în arta dizolvării tranzacționale a unui diferend.* PATAPIEVICI, C. L. 19. ✦ Integritate morală, probitate, corectitudine; cinste, onoare (**1**). *I s-ar străluci a lui Nestor fapte, și dignitate.* SUCIU, S. 7/8. *Speriată și supărată ca toate femeile virtuoase și geloase de demnitatea lor, ceru ... întrebuințarea unor medicamente energice, fie cât de iuți.* MAN. SĂNĂT. 55/13. *Un candidat serios după dignitatea caracterului său* (a. 1857). IORGA, S. D. XIII, 12. *Trăiesc cu toată demnitatea schivnicului într-un „turn de fildeș", „nepăsător și rece".* id. P. A. II, 130, cf. RESMERIȚĂ, D. *Am vrut să fie o clipă de frumusețe în această lume ... fără demnitate.* CAMIL PETRESCU, T. II, 112. *Am învățat de la neamul meu cuviința și demnitatea.* SADOVEANU, O. XX, 184.

4. Ținută, înfățișare, atitudine impunătoare, măreață, plină de gravitate, de sobrietate; efect produs asupra cuiva de aceste însușiri; prestanță. *Regina ... e o damă înaltă, bătrână, plină de demnitate.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 120. *Fracul a introdus dignitatea.* RUSSO, S. 18, cf. POLIZU, PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, BARCIANU, ALEXI, W. *Nu era omul care să se stăpânească, să înțeleagă demnitatea atitudinilor.* DENSUSIANU, L. 26. *Preotul își veni în fire și ieși cu demnitate.* REBREANU, P. S. 316. *De o sobră eleganță, plin de demnitate în port și vorbire, el rămase singur.* M. I. CARAGIALE, C. 13, cf. SCRIBAN, D. *Se remarcă prin demnitate, prin expresia crispată de o suferință internă.* CĂLINESCU, I. 342. *Se străduia zadarnic să dea revenirii sale forțate la estradă oarecare demnitate.* GALAN, Z. R. 21. *Să nu tulburăm rodnicia suferinței ...; să o purtăm cu demnitate și nădejde.* FLACĂRA, 1977, nr. 10, 3. ✧ F i g. *Polemici fără demnitate.* MAIORESCU, CRITICE, 49. *Traducătorul nu trebuie să scape din vedere nici puritatea și demnitatea stilului.* ODOBESCU, S. II, 369. *Ce ziceți de sobe? Cu ce dignitate magistrală stau, proaspăt văruite.* CARAGIALE, O. IV, 8.

– Pl.: *demnități.* – Și: (învechit) **dignitáte** s. f..

– Din lat. **dignitas, -atis,** fr. **dignité** (după *demn*).

DEMOAZÉLĂ s. f. (Franțuzism învechit) Domnișoară. *Comisia epitropii[i] Institutului damizelelor celor nobile din Odesa înștiințează obștea că, după o poruncă a înaltei stăpâniri, câți vor voi să învețe la acest institut ... se vor priimi după orânduiala de obște.* CR (1829), 34[1]/11, cf. L GOLESCU, C. *Ai niște demoazele ... Pline de duh și de daruri.* PR. DRAM. 107. *Nu vrei să mergi acolo, scumpa mea demoazelă?* BUZNEA, P. V. 96/19, cf. STAMATI, D. *Îi veni în minte că demoazela Agapița ... are zestre o mie de galbeni venit pe an.* NEGRUZZI, S. I, 72, cf. POLIZU. *Precuvântare către tinerele demoazele.* PENESCU, M. IX. *Artiștii cei mai principali ai acestei companii erau: Gheorghe (directorul), ... demoazela Dili pentru rolele de june amantă.* FILIMON, O. I, 210, cf. PROT. – POP., N. D. *Către demozela S. P.* [Titlu]. CONV. LIT. V, 220. *Toți ne porniam delaolaltă la râs ... imitând ruladele oarecării demosele vădane.* ALECSANDRI, O. P. 214. *Căci nu cunosc nici familia, nici pe demoazela.* LĂCUSTEANU, A. 68. *Stricteța caracteriza întreagă ființa demoazelei și, chiar în apucăturile sale cele mai neînsemnate, o observai limpede.* F (1883), 14. *Trei surori, toate „demuazele" bătrâne.* CONTEMPORANUL, III, 859. *De mult nu am avut onoarea să vă văd, demoaselo!* I. NEGRUZZI, S. III, 78, cf. BARCIANU, ALEXI, W., CADE. *Noi eram demoazele.* CAZIMIR, L. U. 167. *Se resemna deci, ... rămânând să-și mărite demozelele la vechime.* BRĂESCU, O. A. I, 93. *O demoazelă cu o coafură înaltă și sugrumată în creștet, gusta rar și cu vârful buzelor o înghețată de vanilie.* CĂLINESCU, N. 22. *O demoazelă ..., se pițigăia ascuțit să se descotorosească din ghearele unei hârci ghicitoare în ghioc.* C. PETRESCU, A. R. 8, cf. DL, DM, DN[2], DEX.

– Pronunțat: *-moa-.* – Scris și: *demoaselă.* – Pl.: *demoazele.* – Și: (învechit) **demozélă, demuazélă, damizélă** s. f.

– Din fr. **demoiselle.**

DEMOBILIZÁ vb. I. T r a n z. **1.** (Complementul indică trupe, armate, ostași, state etc.) A scoate din starea de mobilizare; a trece din starea de război la cea de pace; a lăsa la vatră. *Această declarație guvernul rusesc o va privi ca o garanție suficientă pentru cauza creștinilor și ca satisfacere pentru interesele și onoarea Rusiei. În urma acestora Rusia va demobiliza.* EMINESCU, O. IX, 339, cf. ALEXI, W., SCL 1950, 70. *După ce îl demobilizaseră și nu avea ce face, stătea zile întregi în pat și filozofa.* V. ROM. aprilie 1955, 153, cf. DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Companiile vor demobiliza câinii de război, trimițându-i imediat la vetrele lor.* BRĂESCU, O. A. I, 305.

2. F i g. A face să slăbească forța combativă, vigilența, tenacitatea cuiva în îndeplinirea unei sarcini, a unui scop; a descuraja. Cf. DL, DM, DN[2], M. D. ENC. *Să nu demobilizăm*

energia şi inteligenţele ce au domesticit stihia. CONTEMP. 1975, nr. 1 497, 1/4, cf. DEX. ✧ R e f l. *A urmat apoi o perioadă foarte grea, dar oamenii nu s-au demobilizat.* FLACĂRA, 1975, nr. 22, 18. ✧ I n t r a n z. *Lupta împotriva culturii germane se duce ... şi mai departe cu aceleaşi arme ale sufletului ce nu vor să demobilizeze.* LOVINESCU, C. V, 24.

– Prez. ind.: *demobilizez.* – Şi: **dezmobilizá** vb. I. SCL 1950, 70.

– Din fr. **démobiliser.**

DEMOBILIZÁRE s. f. Acţiunea de a d e m o b i l i z a şi rezultatul ei.

1. Scoatere a trupelor, a armatelor, a ostaşilor din starea de mobilizare; trecere din starea de război la cea de pace. Cf. d e m o b i l i z a **(1).** *Rusia a ştiut că puterile vor cere de la ea demobilizarea, dar a sperat a mulţămi puterile şi a ajunge la semnarea protocolului dacă va promite împrăştierea corpurilor de armată.* EMINESCU, O. IX, 352, cf. ALEXI, W. *Când s-o găta războiul şi se ordonă demobilizarea, mergem să tragem la răspundere fanarioţii.* C. PETRESCU, Î. II, 110. *Am păşit cu stângul la demobilizare ... pentru că şi când am plecat pe front am păşit cu stângul.* MIHĂESCU, D. A. 10, cf. DL, DM, DER, DN[2], M. D. ENC. *Să lupte pentru demobilizarea generală.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 6, 15, cf. DEX.

2. F i g. Slăbire a forţei combative, a vigilenţei, a tenacităţii cuiva în îndeplinirea unei sarcini, a unui scop; descurajare. Cf. d e m o b i l i z a **(2).** *Asemenea uşurinţe, fie cât de rare sau parţiale, pot servi drept pretexte pentru generalizări grăbite şi drept argumente în demobilizarea unor cititori.* FLACĂRA, 1975, nr. 47, 5.

– Pl.: *demobilizări.*

– V. **demobiliza.**

DEMOBILIZÁT, -Ă adj. **1.** (Adesea substantivat) (Persoană) care a ieşit din starea de mobilizare, care a trecut din starea de război la cea de pace; lăsat la vatră. *Ţărani în porturi simple şi albe; foşti ofiţeri demobilizaţi.* C. PETRESCU, Î. II, 126. *Un umil compliment al unui biet ofiţeraş descins şi demobilizat.* MIHĂESCU, D. A. 14. *Asemenea scrisori mai sosiseră aduse de alţi demobilizaţi.* SADOVEANU, O. XVII, 348, cf. DL. *Demobilizaţii leneveau o zi, două, se adunau seara la crâşma lui Laboş unde stăteau până noaptea târziu.* T. POPOVICI, SE. 69, cf. DM, DEX.

2. F i g. Care are forţa de luptă, vigilenţa, tenacitatea slăbite; lipsit de energie. Cf. DL, DM, DEX.

– Pl.: *demobilizaţi, -te.*

– V. **demobiliza.**

DEMOBILIZATÓR, -OÁRE adj. Care slăbeşte sau este de natură să slăbească forţa combativă, vigilenţa, tenacitatea cuiva în îndeplinirea unei sarcini sau în urmărirea unui scop; descurajant. *Tendinţa de a lăsa ca lucrurile să meargă de la sine este demobilizatoare şi oportunistă.* SCÂNTEIA, 1953, nr. 2 669, cf. DL, DM, DN[2], M. D. ENC. *Cu toate că prezenţa omului în lume este înţeleasă de spiritualism în mod activ, ea se reduce la acea iluzorie şi demobilizatoare „speranţă" de esenţă metafizică.* CONTEMP. 1975, nr. 1 505, 4/4, cf. DEX.

– Pl.: *demobilizatori, -oare.*

– **Demobiliza** + suf. *-tor.*

DEMOCRÁT, -Ă adj., s. m. şi f. **1.** Adj., s. m. şi f. (Persoană) care are convingeri democratice, care militează pentru democraţie; (persoană) care aparţine unui partid democrat. *Poetul dinastic, când e republică, devine republican democrat şi soţial.* HELIADE, O. I, 472. *Veni Napoleon ... la Corsica, unde acum să războia aristocraţii cu democraţii.* FL (1838), 67[1] /11, cf. VALIAN, V. *El, fiind cufundat în această atmosferă, se pătrunde de dânsa şi se face tot aceea ce vede, tot aceea ce aude, partizan al regelui sau democrat, fanatic sau ateu.* NEGULICI, E. I, 107/5. *Dumneata tăgăduieşti egalitatea, nu eşti democrat.* GHICA, C. E. I, 81. *Numai un democrat poate înţelege domnia lui Ion-Vodă.* HASDEU, I. V. 214. *Tribunul ... a rămas prototipul retorului democrat, uneori popular, alteori plebeu.* MAIORESCU, CRITICE, 546. *Cunosc principiile democraţilor parlamentari.* CONTEMPORANUL, IV, 618. *Când se credea fată de prinţ şi logodită cu un împărat, când plebeeană şi democrată.* ib. V, 508, cf. DDRF, ŞĂINEANU[2], DENSUSIANU, L. 261. *Maiorescu n-a fost nici romantic, nici democrat, nici n-a luptat aşa de mult ... pentru păstrarea originalităţilor în limbă şi literatură.* IBRĂILEANU, SP. CR. 94, cf. RESMERIŢĂ, D. *Un democrat ... şi prin naştere, şi prin idei.* LOVINESCU, C. V, 90. *Eu sunt democrat prin toată educaţia mea.* REBREANU, R. II, 215. *Sunt numai timpurile d-voastră ..., ale democraţilor.* CAMIL PETRESCU, T. I, 24, cf. SCRIBAN, D. *O impresie asemănătoare a avut citind consideraţiile unui jurnalist democrat, care îi amintea ... originele lui aristocratice.* VIANU, A. P. 68. *Un democrat care se entuziasmează de libertate, de egalitate şi de fraternitate are cu siguranţă adânci rezerve de optimism.* RALEA, S. T. I, 37. *Plus că mai fac pe democraţii.* C. PETRESCU, A. R. 23. *Ce are să urmeze acum? se întrebau cu nelinişte democraţii.* BENIUC, M. C. I, 85. *În scrierea sa îşi manifestă mereu sentimentele de democrat, dorind sincer să vadă masele populare ridicate la o nouă viaţă şi cultură.* IST. LIT. ROM. II, 145, cf. DN[2]. *Era democrat din tot sufletul şi cei din generaţia mea ... îşi amintesc de controversele lui cu dictatorii, pe care-i combătea fără milă.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 4, 77. *După desfiinţarea partidelor democrate, „Organizaţia de rezistenţă anticomunistă Regele Mihai I" şi-a continuat activitatea ... în subteran.* RL 2005, nr. 4 606, cf. FOLC. TRANSILV. II, 598. ✦ Membru al unui partid democrat. *Liberalii şi democraţii au declanşat negocierile ... fără să ofere un număr foarte mare de posturi.* RL 2004, nr. 4 487. ✧ *Democrat-creştin* = **a)** (despre partide) care adoptă principiile democraţiei creştine. *Mai multe formaţiuni politice spaniole de orientare democrat-creştină ... au dat publicităţii o declaraţie.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 329; **b)** (despre persoane) care face parte dintr-un astfel de partid. *Fostul preşedinte democrat-creştin Francesco Cossiga* [estima] *ieri, că o eventuală condamnare pentru corupţie ...va antrena, cu siguranţă, demisia premierului.* RL 2004, nr. 4 482.

2. Adj. Democratic. *Dar oamenii în munţi ... înviau încă o dată eroica Atenă democrată.* BOUREANU, S. P. 4. *Regimul democrat cunoştea un proces rapid de consolidare.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 9, 17. *Gazetele democrate au început o largă campanie de apărare* [a studenţilor arestaţi]. ib. 1974, nr. 1, 29. *La noi „marile principii" ale Revoluţiei Franceze ca şi toată utopia democrată n-au fost luate de nimeni în serios.* STĂNILOAE, O. 85. *Că-i viaţă democrată, Nu ne-o fi rău niciodată.* FOLC. TRANSILV. II,

581. ✧ (Cu determinări care precizează sensul) *Apăreau la Bucureşti reviste şi ziare în care ideile democrat progresiste erau exprimate făţiş.* VLASIU, D. 152. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Umbra mea se adânceşte-n cartiere democrate.* BACOVIA, O. 62. *În portul înadins neglijent şi în vorba familiară căută să-şi dea o înfăţişare cât mai democrată.* C. PETRESCU, C. V. 183.

– Pl.: *democraţi, -te.*

– Din fr. **démocrate.**

DEMOCRÁTEC, -Ă adj. v. **democratic.**

DEMOCRATECÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **democraticesc.**

DEMOCRATÍ s. f. v. **democraţie.**

DEMOCRÁTIC, -Ă adj. Care aparţine democraţiei, caracteristic democraţiei; bazat, organizat pe principiile democraţiei; democrat (2), (învechit) democraticesc. *Puseră să nu fie stăpânia lor nici monarhică, Nici orice feliu de aristocraţie, Dar nici cu totul democratecă.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 385. *Staturile Unite închipuiesc o republică democratică alcătuită din 25 provinţii, fieştecare cu a sa constituţie.* AR (1829), 79[2]/48. *Acest feliu de formă a stăpânirii ... este alcătuită ... din cea dimocratică, unde stăpâneşte poporul.* ib. (1830), 38[2]/3. *Grecii, scolerii eghiptenilor, stătu notabili pentru instituţiile şi forma lor de guvern democratică.* SĂULESCU, HR. I, 9/8. *În staturile republicane este guvernul în mânile au celor mai de frunte, au a tot poporul, cel dintâi se zice aristocratic, şi cel de al doile dimocratic.* ELEM. G. 55/2. *Republica este ... democratică când administrează cea mai mare parte a populului adunat.* GENILIE, G. 138/5. *Pe la închierea veacului XVIII legiuirile democratice, nencăpătoare cu puterea monarhică ..., adânc să înrădăcinasă în toată Franţia.* ASACHI, I. 391/3, cf. FABIAN-BOB, 50/4. *Se făcu o partidă democratică Senatului împotrivitoare care încă se ţinea a avea drept de a se purta fără nicio cruţare către acela.* FM (1840), 70[1]/40. *Forma chivernisirii* [Cracoviei] *e democratică.* RUS, I. II, 253/25, cf. GEOGR. N. 52/3. *În Franţa ... partidul democratic e impozant, lumea numai de aici poate să-şi aştepte mântuirea.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 237. *Până atunci toate guvernurile fuseseră democratice şi despotice, şi toate naţiile în lanţuri.* NEGULICI, E. II, 162/11. *Autoritatea unui singur om succedând anarhiei democratice, împăratul August au restatornicit predomnirea legilor.* ROM. LIT. 396[2]/18. *Să dăm o educăciune democratică şi naturală tutulor copiilor fără distinctăciune.* GHICA, C. E. I, 167, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Orice partid democratic vrea egalitatea cetăţenilor înaintea legii.* MAIORESCU, L. 77. *Ginta are un sfat, adunarea democratică a tuturor gentililor (bărbaţi şi femei) în vârstă, toţi au drept de vot deopotrivă.* CONTEMPORANUL, IV, 731, cf. DDRF, ALEXI, W., ŞĂINEANU[2]. *Poate că acest obicei, democratic de altfel, n-a fost luat decât ... destul de târziu.* IORGA, C. I. I, 158, cf. TDRG, RESMERIŢĂ, D. *Purtător de cuvânt al revendicărilor democratice cele mai sfinte, ar fi cerut în sfatul ţării împărţirea moşiilor la ţărani şi votul obştesc.* M. I. CARAGIALE, C. 116. *Din larg spirit democratic ... este şi el ales din această gloată, fără ca vocaţia să-l fi predestinat funcţiei sale.* LOVINESCU, C. III, 87. *Constatare care din nou va contraria spiritul meu democratic şi egalitar, ostil oricărui privilegiu de clasă.* C. PETRESCU, Î. II, 52. *S-a produs însă o mişcare democratică pentru libertate.* SADOVEANU, O. IX, 255. *Ministerul justiţiei ... urmăreşte ... sancţionarea infractorilor contra ordinei şi libertăţilor democratice.* LEG. EC. PL. 118. *Mai toţi studenţii buni de la filozofie şi de la ştiinţe ... frecventau cercurile studenţeşti democratice.* BENIUC, M. C. I, 111. *Acţiunile democratice dinaintea anului 1848 nu trec neobservate de popor.* IST. LIT. ROM. I, 166. *Puterea de stat proletară este democratică atât în esenţă, cât şi în formă.* CF 1960, nr. 2, 103. *George Enescu şi alte personalităţi ... s-au ridicat în apărarea libertăţilor democratice.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 3, 43. *Este vorba despre organizarea unui seminar asupra problemelor dezarmării, la care să participe o serie de partide progresiste şi democratice din lumea întreagă.* FLACĂRA, 1975, nr. 44, 5. *Mulţi au văzut în aceasta* [în carte] *o inconsecvenţă, o apostaziere a opiniilor sale democratice.* PALEOLOGU, T. 73, cf. PATAPIEVICI, C. L. 258. *Libertatea constituie o valoare fundamentală necesară unei societăţi democratice.* RL 2005, nr. 4 623. ✧ (Cu determinări care precizează sensul) *Mai multe societăţi au trimes delegaţi şi cununi: ... grupul republican democratic radical, societatea liber-cugetătorilor.* CONTEMPORANUL, V, 240. ✧ (Adverbial) *Să se procedeze democratic, aşa cum trebuie.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 523. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Încearcă deci formule mai democratice ca „Vă salut cu dragă inimă".* CĂLINESCU, I. C. 257. *În acest fel de compoziţii intră o notă democratică, în înţelesul că se laudă nepăsarea omului de rând şi se osândeşte lăcomia celor mari.* id. I. 273. (Adverbial) *Apăreau democratic cei de la sat, încât o actriţă ... vorbea cu dispreţ de „publicul de sâmbătă şi duminică".* CAMIL PETRESCU, P. 116.

– Pl.: *democratici, -ce.* – Şi: (învechit) **democrátec, -ă, dimocrátic, -ă** adj.

– Din fr. **démocratique.**

DEMOCRATICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit) Democratic. *Eu din sine nu voi lăuda niceo stăpânire, nice o voi defăima, ci numai voi arăta cele bune şi rele ce să află în stăpânia monarhicească şi democratecească.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 379. *Lăcuitorii cam pe la munţi cei săraci poftea o ocârmuire democraticească.* MOLNAR, I. 252/25, cf. POLIZU.

– Pl.: *democraticeşti.* – Şi: **democratecésc, -eáscă** adj.

– **Democrat** + suf. *-icesc.*

DEMOCRATICÉŞTE adv. (În dicţionarele din trecut) În mod democratic. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU.

– **Democrat** + suf. *-iceşte.*

DEMOCRATÍE s. f. v. **democraţie.**

DEMOCRATÍSM s. n. Totalitatea principiilor care exprimă, garantează şi asigură realizarea libertăţilor democratice; atitudine, convingere democratică. *Se naşte democratismul modern ... în care toţi să fie liberi, egali şi ca fraţi.* CONTEMPORANUL, IV, 380. *Democratismul poetului îl întâlnim în toate poeziile lui, dar mai pronunţat e în satira muşcătoare.* LUC. VII, 275. *În Văleni părea că stăpâneşte democratismul cel mai înaintat.* AGÎRBICEANU, A. 159. *Un scriitor ... utilizează demagogismul pentru a caricaturiza*

democratismul. IBRĂILEANU, SP. CR. 131. *Eroul nostru a descoperit că e din linia strălucită a lui Veveriță și democratismul lui a prins și patina timpului.* LOVINESCU, C. V, 91. *Adevăratul democratism al lui Cervantes se revelează în atenția pe care o acordă figurilor din popor.* LL I, 132. *Toată ideologia politică și sociologică a lui G. Ibrăileanu poartă aceeași pecete unitară: democratismul.* RALEA, S. T. I, 38, cf. DL. *Ține o serie de cuvântări care se caracterizează prin democratismul și patriotismul lor.* IST. LIT. ROM. II, 447, cf. DN^2, M. D. ENC, DEX^2.

– Din fr. **démocratisme.**

DEMOCRATIZÁ vb. I. T r a n z. **1.** (Complementul indică state, instituții etc.) A organiza pe baze democratice. Cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI. *Am plăcută datorie de a împrospăta tinerei generațiuni memorabilul ... vot care a democratizat de-a pururea societatea română.* KOGĂLNICEANU, S. A. 203. *La noi liberalismul pretextat al naturilor catilinare, în loc de a democratiza clasa de sus, a avut din contra rezultatul de a aristocratiza o clasă.* EMINESCU, O. X, 323, cf. DDRF, DL, DM, DN^2, DEX^2. ✧ R e f l. *Lumea s-au mai democratizat de-o bucată de timp.* ALECSANDRI, T. 1 226. *Mongolia ... s-a democratizat în 1992.* RL 2005, nr. 4 777.

2. A face să devină democratic; a da un caracter democratic. Cf. DDRF, ȘĂINEANU^2, CADE, DN^2. ✧ R e f l. p a s. *Cum vedem, revistele se democratizează.* LUC. VII, 350, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Enescu și-a democratizat vioara în folosul instituțiilor de binefacere ale războiului.* SADOVEANU, O. XIX, 117.

– Prez. ind.: *democratizez.* – Și: (învechit, rar) **dimocratizá** vb. I. I. GOLESCU, C.

– Din fr. **démocratiser.**

DEMOCRATIZÁBIL, -Ă adj. (Rar) Care poate fi democratizat. Cf. DEX^2, MDA.

– Pl.: *democratizabili, -e.*

– **Democratiza** + suf. *-bil.*

DEMOCRATIZÁRE s. f. Acțiunea de a (s e) d e m o c r a t i z a și rezultatul ei.

1. Organizare a statelor, a instituțiilor pe baze democratice. Cf. d e m o c r a t i z a (**1**). Cf. COSTINESCU, DDRF. *Socialiștii ... voiesc democratizarea țării.* IBRĂILEANU, SP. CR. 207. *Numai democratizarea și cultura poporului vor putea roade cu timpul, ca un val, această stâncă îndărătnică a trecutului.* SADOVEANU, O. XIX, 139. *Condițiuni favorabile pentru democratizarea țării.* LEG. EC. PL. 418, cf. DL, DM, DN^2, M. D. ENC. *Este necesar ... ca în modul de organizare a O.N.U ... să se reflecte uriașele schimbări care au avut loc în dezvoltarea lumii în perioada postbelică, ... asigurându-se democratizarea acestei organizații.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 328, cf. DEX. *Președintele și-a exprimat încrederea că ... procesul de democratizare este ireversibil.* RL 2004, nr. 4 492.

2. Dobândire a caracterului democratic. Cf. d e m o c r a t i z a (**2**). *Prin marea democratizare a noastră, regele ... vine în Parlament.* MAIORESCU, D. V, 148. *Se produce acum ... o expansiune a spațiului cultural, o semnificativă democratizare a culturii.* CONTEMP. 1975, nr. 1 504, 1/8.

– Pl.: *democratizări.*

– V. **democratiza.**

DEMOCRATIZÁT, -Ă adj. Care este organizat pe baze democratice; cu caracter democratic. Cf. DDRF.

– Pl.: *democratizați, -te.*

– V. **democratiza.**

DEMOCRATIZATÓR, -OÁRE adj. Care democratizează (**2**). *Romanul este o specie prin excelență democratică și democratizatoare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 40, 4/2.

– Pl.: *democratizatori, -oare.*

– **Democratiza** + suf. *-tor.*

DEMOCRAȚÍE s. f. Formă de guvernare în care suveranitatea aparține poporului; stat cu o astfel de guvernare; p. e x t. concepție politică aflată la baza acestei forme de guvernare. *Iară demografia acolo iaste, unde toți oamenii câți sânt stăpânesc.* CHEIA ÎN. 31^r/8, cf. CANTEMIR, I. I. I, 11, GHEOGRAFIE, 124^v, ap. URSU, Î. L. 52. *Fieștecare cetate să stăpânește de lăcuitori și căpiteniile cetăților. Și face un chip de democrati, adecă o stăpânire de norod întru sine.* AMFILOHIE, G. 110/4. *Nu să poate cu totul nici lăuda, ni huli chipul vreunii stăpânii, adecă nici a monarhiei, nici a republicii sau democrații[i].* BUDAI-DELEANU, Ț. 376. *Democratii sunt 4. Patavicească, elveticească, italienească și liguricească.* CALENDARIU (1814), 95/19. *Dimocratie iaste aceaia carea stăpânește și ocârmuiaște mulțimea sau numai câțivaș ce îi aleage norodul de judecători.* GRECEANU, Î. 153/24. *Când îngrijirea cârmuirii să dă numai la un om supus la legi, să numește monarhie ..., când să dă la mulți, este sau aristocratie sau dimocratie.* GOLESCU, E. 249/17, cf. MOLNAR, I. 254/8. *Împărăția ... romanilor* [se cuprinde] *de la zidirea Romii până la stricarea dimocratiii lor de unde să începe istoria cea nouă.* IST. UNIV. I, 4/22. *Cea de al patrulea furmă de stăpânire era opșterească (dimocratie).* PISCUPESCU, O. 19/2. *Puterea trebuia să stea în numărul cel mai mare, și aristocratia să se schimbe puțin câte puțin într-un stat popular, adică în dimocratie.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 79/2. *Arată-mi dar, a zis Socrat, măcar cheltuielile dimocratiei pentru că știi cât este de trebuință a împuțina cineva cheltuielile cele de prisos.* BUZNEA, C. 48/18. *Se zice că ... au făcut cel întâi pas ... ca să poată lupta împreună cu democrația primejdioasă pentru îmbe partide.* AR (1837), 264^2/26, cf. VALIAN, V. *În Europa se află toate formele chivernisirii, începând de la democrația mai slobodă până la cea mai strânsă autocrație.* RUS, I. I, 104/9. *Nu e entuziasmat pentru democrația patriotică elvețiană, de fapt aristocrată.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 216, cf. ARISTIA, PLUT., POLIZU. *Democrația și patriotismul nu au nimica a face ... cu ideile subversive și eronate ale doctorului.* GHICA, C. E. I, 168, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Opiniunea publică, ca și democrația, s-a numit cu drept cuvânt în timpii moderni regina lumei, forța morală superioară tutulor celor alte puteri omenești.* CONV. LIT. II, 38, cf. LM. *Cu cuvintele frumoase de egalitate, democrație ... au ajuns comunele unde sunt.* MAIORESCU, D. I, 227. *Ținta democrațiunii romane este de a persuada pe cetățeni că nimeni nu trebuie a mânca de la datoriile ce ne impun solemnaminte pactul nostru fundamentale, sfânta costituțiune.* CARAGIALE, O. VI, 14. *Erau cetățeni bogați și cetățeni săraci, și lupta dintre aceștia a fost întâia pricină a căderii democrației antice în Grecia.* GHEREA, ST. CR. II,

110. *Din amândouă condițiile acestea izvorea acea sinceră, nefățărită democrație.* AGÎRBICEANU, A. 159. *Democrațiile de azi sunt mult mai favorabile deșteptării spiritului național.* LOVINESCU, C. VI, 84. *Tot atâta dezgust i-a inspirat* [lui Platon] *democrația ce a urmat tiraniei.* NEGULESCU, G. 99. *A fost cel mai vajnic luptător al democrației.* SADOVEANU, O. XX, 77. *Ați fost armată de ciocoi ... Ați lucrat voi între voi cu porțile închise ... Și îndrăzniți să numiți asta democrație.* CAMIL PETRESCU, O. II, 528. *Democrația a înregistrat în țara noastră o serie de succese dintre cele mai importante pe tărâm economic.* STUDII, I, nr. 3, 7. *Progresul democrației ... ridică pe sclavul anihilat de altădată într-o ființă întreagă, conștientă și respectabilă.* RLEA, S. T. III, 37, cf. DL. *La statuia lui* [Avram Iancu] *... se vor putea închina sufletele care cred în progres și lumină și care nu vor trăda niciodată cauza democrației.* ISAC, O. 277, cf. DM, M. D. ENC., DEX. *Democrația autentică și cultura autentică sunt inseparabile.* CONTEMP. 1975, nr. 1 507, 5/4, cf. PATAPIEVICI, C. L. 102. [Alegerile] *sunt un mecanism al democrației.* RL 2005, nr. 4 531. *Democrațiile ... au anumite lucruri în comun – statul de drept, protecția minorităților, o presă liberă și o opoziție politică viabilă.* ib. nr. 4 548. *Președintele american a ținut să salute cu această ocazie democrațiile din cele trei republici fost sovietice.* ib. nr. 4 608. ✧ (Glumeț) *Te-am văzut de sus din cucurig, de la democrație, vorbi mai departe Costea Lipan.* C. PETRESCU, C. V. 254. ✧ *Democrație creștină* = mișcare politică apărută în Europa la sfârșitul secolului al XIX-lea care se inspiră din doctrina socială a Bisericii Catolice. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Uniformitatea ei* [a educației] *este cea mai puternică democrație.* NEGULICI, E. I, 73/1. *Cauza principală pentru care răscoala lui Tudor Vladimirescu nu s-a putut transforma într-o revoluție trebuie căutată în această lipsă a unei democrații industriale.* OȚETEA, T. V. 66. *Aici trăiesc împreună, într-o scumpă solidaritate și democrație, muncitori, tehnicieni, ingineri.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 5.

– Pl.: *democrații.* – Și: (învechit) **democrațiúne, democratíe, dimocratíe,** (învechit, rar) **democrati, demografíe** s. f.

– Din ngr. **δημοκρατία**, fr. **démocratie,** it. **democrazia.**

DEMOCRAȚIÚNE s. f. v. **democrație.**

DEMODÁ vb. I. R e f l. **1.** (Despre îmbrăcăminte, construcții, mobilier etc.) A înceta să mai fie la modă[1] (**1**), a nu mai corespunde modei[1]; a se învechi. Cf. RESMERIȚĂ, D. *Dar cum se face că totuși costumele d-tale nu se demodează?* CAMIL PETRESCU, P. 272, cf. SCRIBAN, D. [Pălăriile] *se demodează într-un deceniu și stârnesc ilaritatea când le-ai scos din muzeul de grotești vechituri.* V. ROM. februarie 1952, 44. [Cămașa] *se demodează până atunci.* BENIUC, M. C. I, 193, cf. DL, DN[2], M. D. ENC., DEX.

2. (Despre idei, concepții, teorii etc.) A înceta să mai fie actual, să mai corespundă noilor exigențe, a ieși din uz, a fi depășit, a se învechi; a se perima (**2**). *Cântecele vechi se demodează și pier.* ALEXANDRU, I. M. 151.

– Prez. ind.: *demodez.*

– Din fr. **démoder.**

DEMODÁRE s. f. Faptul de a se demoda.

1. Încetare de a mai fi la modă[1] (**1**), de a mai corespunde modei; învechire. Cf. d e m o d a (**1**). Cf. DL, DM, DEX.

2. Ieșire din uz, învechire; perimare (**2**). Cf. d e m o d a (**2**). *Fondurile de bază devenite inutile din cauza uzurei, accidentării sau demodării vor fi valorificate.* LEG. EC. PL. 175.

– Pl.: *demodări.*

– V. **demoda.**

DEMODÁT, -Ă adj. **1.** (Despre îmbrăcăminte, construcții, mobilier etc.) Care nu mai este la modă[1] (**1**); care nu mai corespunde modei; învechit. Cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D. *Aceleași figuri ... garnisesc încăperea cafenelei ca un mobilier vechi și demodat.* ARDELEANU, U. D. 79, cf. CADE. *Tracțiunea automobilă astăzi este un ce foarte necesar ... căci tracțiunea animală este cu totul delăsată și demodată.* MIRONESCU, S. 86. *Un birou mare demodat, cu două fotolii de piele în față.* CAMIL PETRESCU, T. I, 179. *Trecu un echipaj demodat, prea mare și prea înalt, cu valet în livrea și cu o doamnă bătrână în costum anacronic.* C. PETRESCU, C. V. 76. *O cucoană cu palton demodat de astrahan, roșită, sulemenită, purtând în vârful capului un rest de pălărie, târguia lucruri fine.* BRĂESCU, O. A. II, 9. *Bărbatul părea îngândurat și stânjenit în costumul său prea elegant, deși demodat și la un grad înalt de eroziune.* CĂLINESCU, S. 11. *Sfeșnicele vechi, de alamă, în care fumegă lumânări, pianina demodată, mutată din loc, întregesc peisajul.* V. ROM. noiembrie 1954, 6. *Intră apoi în curtea uneia dintre aceste vile demodate cu pereți încărcați de cornișe.* PREDA, R. 144. *Pe larga câmpie de zbor nu se afla decât un aparat demodat, alb, cu două aripi scurte și spițe încrucișate.* BARBU, Ș. N. 213, cf. DN[2], M. D. ENC. *Acest teatru ... și-a desfășurat activitatea ... cu actori moțăind noaptea prin autobuze pe suspensii demodate.* FLACĂRA, 1975, nr. 42, 12, cf. CĂRTĂRESCU, N. 313. ✧ (Adverbial) *Bunica ... e foarte demodat îmbrăcată.* CAMIL PETRESCU, T. III, 25. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Bărbații ... produceau un efect curios prin această înfățișare demodată a lor, ... cu fesuri și cu scurteice brodate.* IORGA, L. II, 49.

2. (Despre oameni) Care are idei, concepții, teorii sau atitudini ieșite din actualitate, care nu mai corespund noilor exigențe; (livresc) desuet; (despre însușiri, manifestări etc. ale oamenilor) care exprimă o astfel de stare. *Ofițerii noștri ... au fost acuzați că sunt demodați, că vor să aplice cu brutalitate niște regule de disciplină condamnate de spiritul liberal modern.* CARAGIALE, O. IV, 72. *D-sa ... pășește ca înlocuitorul bătrânului, demodatului Lessing, care a scris și el așa ceva pe vremea lui proastă.* SĂM. II, 688, cf. ȘĂINEANU[2]. *Descrie ... viața de moșie, cu conacuri boierești, cu cuconii demodați, cu jupânese șirete, cu cafele gingirlii.* LUC. VII, 344. *Mi-ar fi făcut plăcere să-l transform pe acest demodat prieten.* CAMIL PETRESCU, P. 278. *Era inimitabilă strălucirea inteligenței acestui om și grația cuvântului lui, grație demodată, romantică.* DEMETRIUS, A. 193. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Altă dată se recurge* [în limba literară], *iarăși voit, la aspectul fonetic învechit, adică demodat, al unor cuvinte, cu scopul de a ironiza noțiunile respective și pe cei care mai țin la ele.* IORDAN, STIL. 39.

– Pl.: *demodați, -te.*

– V. **demoda.** Cf. fr. d é m o d é .

DEMODÉCT s. m. v. **demodex.**

DEMODÉX s. m. Gen de acarieni cu corp vermiform. *Există 4 neamuri de acari, cari pot produce râia la animale*

şi anume: sarcopţi, psoropţi, choriopţi şi demodecţi. ENC. VET. 334, cf. ENC. AGR., D. MED.
– Pl.: ? – Şi: (rar) **demodéct** (pl. *demodecţi*) s. m.
– Din fr. **démodex.**

DEMODULÁ vb. I. T r a n z. A efectua o demodulaţie. *Demodulatoarele se clasifică după tipul modulaţiei pe care o demodulează.* LTR[2].
– Prez. ind.: *demodulez.*
– Din fr. **démoduler.**

DEMODULÁRE s. f. Acţiunea de a d e m o d u l a şi rezultatul ei; demodulaţie. Cf. DN[3], MDA.
– Pl.: *demodulări.*
– V. **demodula.**

DEMODULATÓR s. n. Dispozitiv electric în care se efectuează demodulaţia. *Demodulatoarele se clasifică după tipul modulaţiei pe care o demodulează.* LTR[2], cf. DER, DN[2], M. D. ENC.
– Pl.: *demodulatoare.*
– Din fr. **démodulateur,** germ. **Demodulator.**

DEMODULÁŢIE s. f. Procesul de obţinere a semnalului modulator dintr-o oscilaţie modulată; demodulare. *Demodulaţia oscilaţiilor modulate în amplitudine ... se efectuează cu ajutorul dispozitivelor numite detectoare.* LTR[2], cf. DN[2], M. D. ENC., DEX.
– Pl.: *demodulaţii.*
– Din fr. **démodulation,** germ. **Demodulation.**

DEMOFÍL, -Ă adj. (Rar) Iubitor de popor. *Ion-Vodă cel Cumplit devine eroul demofil al unei opere care îl înfăţişează ca pe un titan în luptă cu adversităţile.* LL 1972, nr. 2, 78.
– Pl.: *demofili, -e.*
– Din fr. **démophile.**

DEMOFILÍE s. f. (Rar) Iubire de popor. Cf. IORDAN, L.R.A. 220.
– **Demofil** + suf. *-ie.*

DEMOFOBÍE s. f. Teamă patologică de mulţime (**3**). Cf. NDN.
– Din fr. **démophobie.**

DEMOGHERONŢI s. m. pl. (Grecism) Sfatul bătrânilor într-o municipalitate din Grecia antică. *Comisarii şi vremelnicii într-o unire cu demogheronţii (bătrânii norodului) vor chiti toate măsurile ce vor socoti de trebuinţă.* AR (1829), 60[1]/19, cf. MDA.
– Accentul necunoscut.
– Din gr. **δημογέρων.**

DEMOGRÁF s. m. Specialist în demografie. Cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Echipa cadrului biologic* [se compune] *dintr-un demograf, un antropolog, un igienist şi un medic.* D. GUSTI, P. A. 139, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Demografia era reglată în jos prin foamete: cum numărul uneltelor suplimentare era redus, proporţional redus era şi numărul celor care puteau supravieţui prin acest excedent. Restul* [oamenilor], *ne învaţă demografii, crăpa.* PATAPIEVICI, C. L. 291.
– Pl.: *demografi.*
– Din fr. **démographe.**

DEMOGRÁFIC, -Ă adj. Care aparţine demografiei, privitor la demografie. *Sub titlul de „Cercetări demografice asupra populaţiei României ..." d-nul dr. med. V. I. Agappi ...ne face o înspăimântătoare dare de seamă.* EMINESCU, O. IX, 184, cf. MEHEDINŢI, P. 17. *Resturile scytice din câmpia munteană ... nu credem că pot demonstra, din punctul de vedere demografic, mai mult decât monumentele analoage descoperite.* PÂRVAN, G. 41. *Toate aceste mişcări de populaţie au fost însă şi sunt lente şi nu au creat aspecte variate demografice.* DIACONU, VR. 44. *Un studiu al condiţiilor de muncă ... ar pune institutul în contact cu ... comisia de statistică, cu comisia demografică.* D. GUSTI, P. A. 392. *Să urmărim sporul demografic făcut de românii din Ardeal.* PUŞCARIU, L. R. I, 335. *Harta demografică şi etnografică a regiunei din nordul Balcanilor va fi fost cu totul alta.* BRĂTIANU, T. 74, cf. DL, DM. *Fenomenele şi procesele demografice care se oglindesc cantitativ în schimbările care intervin în numărul şi structura populaţiei sunt puternic influenţate de transformările radicale din economia ţării.* V. ROM. martie 1960, 118. *Ceea ce distinge evoluţia obştii româneşti este importanţa teritorială şi demografică a obştilor la români.* PANAITESCU, O. Ţ. 11, cf. DN[2]. *Repartizarea pe sexe este corelată cu vârsta – una dintre variabilele economice, sociale şi demografice fundamentale.* CONTEMP. 1966, nr. 1 007, 1/6. *Cererile de produse meşteşugăreşti sporesc mereu, pe măsura creşterii demografice a oraşelor şi târgurilor.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 9, 27, cf. M. D. ENC. *Un studiu demografic arată că la sfârşitul anului 1980 populaţia se va dubla.* FLACĂRA, 1976, nr. 2, 5, cf. PATAPIEVICI, C. L. 120. *India ar putea depăşi din punct de vedere demografic China încă din 2030.* RL 2005, nr. 4 548. ✧ *Factor demografic* = element constitutiv al societăţii, exprimat de densitatea, ritmul de creştere, structura şi mobilitatea populaţiei. Cf. DEX.
– Pl.: *demografici, -ce.*
– Din fr. **démographique.**

DEMOGRAFÍE s. f. Ştiinţă care are ca obiect studiul cantitativ al populaţiei umane, evoluţia şi mişcarea acesteia. Cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, ENC. AGR., DL, DM, DER. *Demografia prezintă cazul fericit al unei ştiinţe sociale cu obiect de cercetare bine delimitat.* CONTEMP. 1966, nr. 1 050, 1/1, cf. DN[2], D. MED., M. D. ENC. *Au fost analizate căile dezvoltării diferitelor compartimente ale societăţii: industrie, agricultură ... artă, igienă şi demografie.* CONTEMP. 1975, nr. 1 478, 4/2, cf. DEX.
– Pl.: *demografii.*
– Din fr. **démographie.**

DEMOGRAŢÍE s.f.v. **democraţie.**

DEMOLÁ vb. I. T r a n z. **1.** (Învechit, rar) A nimici (**1**). *Mergând noi din Bohemia la rezboiul din Saronia, ca să ne împreunăm cu augustul împăratul ..., ca să demolim pre răzvrătitorii şi protivnicii lui şi ai noştri.* ŞINCAI, HR. II, 189/32.

2. (Complementul indică construcţii sau elemente de construcţie) A distruge, a doborî la pământ; a dărâma. Cf. GHEŢIE, R. M., ALEXI, W., DL, DM, DN[2]. *Primăria a hotărât*

irevocabil să-l demoleze [turnul Colței] ... *sub pretextul că ajunsese într-o stare prea avansată de ruină.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 6, 80. *Guvernul grec a cumpărat satul și a demolat casele.* ib. 1969, nr. 4, 77, cf. M. D. ENC. *A fost demolată, fiind necorespunzătoare, popicăria.* FLACĂRA, 1975, nr. 41, 17, cf. DEX. *Autoritățile ... au demolat o parte ...* [din imobile], *unele foarte importante.* RL 2005, nr. 4 553. (A b s o l.) *Sub același acoperiș, unii demolau și demontau.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 331. ✧ R e f l. p a s. *Construcțiile executate din materiale care pot fi recuperate și refolosite ... se demolează cu îngrijire, folosind unelte de mână obișnuite.* LTR[2].

– Prez. ind.: *demolez.* – Și: (învechit, rar) **demolí** vb. IV. – Din fr. **démolir.**

DEMOLÁRE s. f. Acțiunea de a d e m o l a și rezultatul ei.

1. Nimicire (1); (rar) demolițiune (1). Cf. d e m o l a (1). (F i g.) *În măsura ... în care demitizarea înseamnă demolare de valori, despuierea omului de încredere în sine, ea nu poate face decât un deserviciu, stârnind confuzie.* CONTEMP. 1975, nr. 1 494, 9/4.

2. Distrugere a unei construcții sau a unui element de construcție; dărâmare, (rar) demolițiune (2). Cf. d e m o l a (2). Cf. LM, GHEȚIE, R. M., ALEXI, W., DL. *Rămâneseră doar câteva case ... iertate de demolare tocmai pentru că nu mai constituiau o așezare propriu-zisă.* PREDA, Î. 118. *Nici nu se face bine ziuă că se și prezintă brigada. Brigada de demolare.* SORESCU, L. L. V, 141, cf. DN[2]. *A început ... un masiv proces de demolare a vechilor construcții pitice și nu tocmai salubre.* FLACĂRA, 1975, nr. 46, 15. *Autoritățile locale au procedat la demolarea clădirilor seculare.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 344, cf. DEX. *Demolarea unor case care amenințau să se prăbușească.* RL 2005, nr. 4 606.

– Pl.: *demolări.* – Și: (învechit) **demolíre** s. f. LM, ALEXI, W.

– V. **demola.**

DEMOLÁT, -Ă adj. **1.** (Despre construcții sau despre elemente de construcție etc.) Care a fost supus demolării (2); dărâmat (2). Cf. d e m o l a (2). Cf. LM. *Printre resturile casei incomplet demolate s-au instalat murdăria, șobolanii.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 9. *Colecționar de elemente decorative de la ... clădirile demolate.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 334.

2. (Despre terenuri) De pe care au fost demolate (1) clădirile sau alte elemente de construcție. *Nu ajută la nimic niște panouri cenușii, ca pe terenurile demolate.* T ianuarie 1969, 110.

– Pl.: *demolați, -te.* – Și: (învechit) **demolít, -ă** adj. LM.

– V. **demola.**

DEMOLATÓR, -OÁRE adj. Nimicitor. (F i g.) *Eroul comic nu arată suficientă energie, nici voluptate demolatoare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 20, 16/1.

– Pl.: *demolatori, -oare.*

– **Demola** + suf. *-tor.*

DEMOLÍ vb. IV v. **demola.**

DEMOLÍRE s. f. v. **demolare.**

DEMOLÍT, -Ă adj. v. **demolat.**

DEMOLIȚÍE s. f. v. **demolițiune.**

DEMOLIȚIÚNE s. f. (Rar) **1.** Demolare (1). *Exuberanța demoliției reprezintă o forță biologică ce trebuie a fi lăsată să se cheltuiască până la limita de unde răsare sentimentul golului.* CONTEMP. 1948, nr. 104, 4/3.

2. Demolare (2). Cf. LM, ALEXI, W., ȘĂINEANU[2], SCRIBAN, D. *Într-o zi, aduse și cărămidă veche, din demoliții și o depozită morman pe gazonul din grădină.* CĂLINESCU, E. O. II, 136, cf. DN[2], DEX. ✦ Ruinare; ruină. *Byronianul, cu părul vâlvoi ..., șade la prora unei corăbii cu pânze, de unde se vede în depărtare o Grecie antică în demoliție, nocturnă și melancolică.* CĂLINESCU, C. O. 182. [Castelul de la Câmpina] *este de fapt o ruină al cărei proces de demoliție trebuie de îndată oprit.* CONTEMP. 1956, nr. 509, 1/1, cf. DN[2].

– Pronunțat: *-ți-u-.* – Pl.: *demoliții.* – Și: **demolíție** s. f. – Din fr. **démolition.**

DÉMON s. m. **1.** (În concepția creștină) Ființă care locuiește în infern și care îndeamnă oamenii să facă fapte rele; diavol, drac, satana; p. e x t. duh necurat, i a z m ă. *Sugrumă dimonul acela pre fiiul lui Dioscorid în feredeu.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 28[v]/30. *Adevăr dzisăș, împărate, că numești dumnădzăi pre dimonii carii arată multe năluciri.* id. ib. noiembrie 164[r]/24. *Îngrășând trupul cu bun și destul câștig, demonului bucurie și sufletului tânguire* [facem]. EUSTATIEVICI, GR. RUM. 78[r]/1. *Mulți dintre dânșii s-au prefăcut în demoni care se zăbovesc giucând pe câmpuri.* IST. AM. 76[v]/20. *Au întrebuințat ... pre îngeri și dimoni.* BUDAI-DELEANU, Ț. 101. *Ca să piară și acolo Demonii, Că sânt toți amestecați Cu diavolii.* TOMICI, Î. 104/2. *Tartarul se deschide ... și demonii tot pică, Cei mari și mai nainte, din toți mai greu Satan.* HELIADE, O. I, 179, id. PARALELISM, II, 22. *Dumneata vezi totdeauna un iad. Însă demonii nu sânt decât numai în imaginația dumitale.* VOINESCU II, M. 97/26. *Torturile iadului nu vor fi eterne și ... După trecere de veacuri păcătoșii și demonii se vor face buni.* SĂULESCU, HR. I, 70/2. *O, voi, carii v-ați spurcat în jafuri și strâmbătăți ... Aice sânteți îngrețoșarea firii, dincolo prada nemilostivilor demoni!* ARHIVA R. I, 54/21. *De nu să va trămite subvenția anuală ... el va duce asupra împăratului nu numai oameni, dar încă mii de mii de demoni.* BĂLCESCU, M. V. 420. *Ismen ... comandă demonilor, îi face să serve ca sclavi negrelor sale proiecte.* PÂCLEANU, I. I, 22/8, cf. POLIZU. *Ai iadului demoni negri în ghiare să mă cuprindă.* NEGRUZZI, S. II, 60. *Prin figurile lor posomorâte și prin mișcările lor ce făceau, semănau întocmai cu demonii iadului cari torturează sufletele condamnaților.* FILIMON, O. I, 160. *Atunce mândrul soare ... văzu cu ochii roși Un iad grozav de demoni, sălbatici, fioroși.* ALECSANDRI, POEZII, 224, cf. LM. *Suflete! de-ai fi chiar demon, tu ești sântă prin iubire.* EMINESCU, O. I, 30. *Scaraoschi atunci intră și el fără vorbă și se înghesuiește peste ceilalți dimoni, căci n-are încotro.* CREANGĂ, O. 139. *Duțu se uită la ea ca la un demon care îți știe și cele mai ascunse gânduri și te are în deplina lui stăpânire.* SLAVICI, O. I, 340. *Sub zâmbetul blândeții S-ascunde un demon, Nu este Saul rege. – Satana e pe tron.* MACEDONSKI, O. II, 250. *Am privit de sus pământul învârtindu-se sub mine Ca o noapte închegată purtând demonii pe sine.* VLAHUȚĂ, S.

A. I, 246. *Cu demonii, cu ascetismul, cu infernul ... nu putea decât să facă pe om mişel, nefericit.* GHEREA, ST. CR. I, 60. *Ea de milioane de ori e Magdalenă! Vampir, când te iubeşte, şi-n ura ei, hienă – Un demon!* COŞBUC, P. I, 142. *Unul îşi ispăşeşte păcatele, dăruind bunuri pentru a se face cu dânsele nelegiuiri de să se îngrozească şi demonii.* ADAM, R. 154. *Pe la miezul nopţii se strânseră toţi dracii, unul câte unul, până când la urmă pică şi dimonul cel bătrân.* PAMFILE, D. 51. *Când va ajunge talpa iadului, ştiu că va băga în sperieţi pe dimoni.* AGÎRBICEANU, A. 166, cf. RESMERIŢĂ, D. *O fiinţă contrară divinităţii ... nu poate fi decât demonul.* SEVERIN, S. 54. *Şi ca un demon prigonit, Harap şi eu goneam – goneam, sub galopul fulgerilor prigonitoare.* GALACTION, O. 79. *Mezinul rădea ... Era fiuture, flacără, schimbător ca un pui de demon.* SADOVEANU, O. XIII, 26, cf. SCRIBAN, D. *Un pedagog ... se va uita toată ziua, ca un demon ..., pe subt sprâncenele lui verticale.* ARGHEZI, C. I. 30. *Moşneagul ... ar fi aşteptat să apară din pământ o patrulă de demoni.* VINEA, L. I, 14. *Încins de flăcări, i-a fost dat să moară, Nu un martir cu demoni scrişi pe coif.* LABIŞ, P. 81. *După moarte sufletul trece prin vămile văzduhului disputat la fiecare vamă de îngeri şi draci. Demonii au raporturi cu păcatele celor 21 ... vămi.* IST. LIT. ROM. I, 513. *Demonii erau de două sexe.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 6, 41, cf. M. D. ENC., DEX, PLEŞU, M. M. 59. *Pe lângă gravele chipuri ale demonilor şi zeilor fertilităţii, măştile africane cunosc şi expresia grotescă.* PAVEL, S. E. 204. ✧ F i g. *Bat tâmplele ... – ochii sunt demoni cumpliţi.* MACEDONSKI, O. I, 146. *Vântul, demon fără milă, Părea că-mi râde-n alergare.* GOGA, POEZII, 93, cf. ŞEZ. XXIII, 45. ✦ F i g. Persoană amăgitoare care ispiteşte pe alţii la fapte rele; p. e x t. om rău. *Nu mă mai tem de tine ... ţi-o spui ..., ţie care eşti demonul meu ... am iubit pe un om, dar sunt curată.* NEGRUZZI, S. III, 486. *Generalul Bem, ... fulgeră pe demonii tiraniei.* BOLLIAC, O. 222. *Demonii de la vama tutunului ... sunt angeli în comparaţie cu colegii lor de la Ruşava.* FILIMON, O. II, 34, cf. COSTINESCU, ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Când te-am întâlnit ..., după acest demon ..., am întâlnit un stâlp de lumină.* CAMIL PETRESCU, T. I, 224. *Urâse pe rând pe dascălii de elineşte ... şi nu uita să-i pomenească ... ca pe nişte demoni.* SADOVEANU, O. X, 226. *„Mi-a spus să iubesc numai pe Domnul!" „Adică pe mine!", îşi zicea satisfăcut demonul* [Sandu] *din umbră.* BENIUC, M. C. I, 108, cf. DN^2, DEX. ✧ (Ca epitet pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Să fugim, căci demonul de dascăl are de gând să ne ia în revărsatul zorilor să ne ducă în pădure, să ne omoare.* ISPIRESCU, L. 274. ✦ (Familiar) Copil neastâmpărat, zburdalnic, ştrengar. *Nepotu-meu ... învaţă ... şi ştie o mulţime de bazaconii, bată-l norocu, dimon!* ALECSANDRI, T. 104. *O ieşit dimonu* [Guliţă] *din trăsură! ... şi făr' de blană!* id. ib. I, 121, cf. COSTINESCU. *Nu mă sparii tu cu de-alde-aceste, demon spurcat ce eşti!* CREANGĂ, P. 59. *Eu ... soiul cel rău, care alerga desculţ pe şesurile abia cosite ..., dimonul cu obrajii arşi de soare şi cu tălpile sparte de spini şi de ţăpuşi.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 10, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Surprinzătoare, faţă de normele fonetice ale limbii noastre, este şi prefacerea lui „demon" în „dimon", când acest cuvânt devine metaforă cu sensul de „copil neastâmpărat".* IORDAN, STIL. 33. *Să nu-l laşi să iasă-n sat, Dimone împielităt.* PAMFILE, C. Ţ. 340. ✧ (Prin analogie) *La acest ceas stăpâna noastră se piaptănă la oglindă, iar dimonul* [motanul cel negru] *stă ghemuit într-un colţ, lângă gherghef.* SADOVEANU, O. XVII, 397.

2. (Adesea în credinţe şi în superstiţii populare) Spirit (mai ales rău) care inspiră sau îndeamnă pe om în vorbele, în atitudinile sau în faptele sale. *Apără-i, izbăvindu-i de frica nopţii ... şi de dimon de ameadzădzi* (1650–1675). GCR I, 229/6. *Au demonul, ispitindu-mă, simţirile îmi ↄatgiocureşte?* CANTEMIR, I. I. II, 139. *Demon, duh necurat ce îndeamnă pă muieri să să apuce dă rele.* I. GOLESCU, C. *Eu te voi urma ca un demon nevăzut, şi toată bucuria ce am a nădăjdui aicea e numai în tine.* CR (1833), 106^2/38. *Norocul ... mă părăseşte. Vreun demon împrotivitor păsemne că lucrează, Şi de la orice-nceput bun urmare-nvenineză.* RUSET, E. 45/18. *Psalmii ne citeşte acei ce au putere Pe negrii demoni noaptea să poată alunga.* CR (1839), 152^1/4. *Mai târziu ... puterea demonului, fermecătorii, stafiile, vrăjitoria, magia, oraculii se răspândesc peste tot pământul, şi-l acopere cu lanţuri care încă până astăzi nu s-au rupt.* NEGULICI, E. II, 33/16, cf. ARISTIA, PLUT., PONTBRIANT, D., LM. *Am să fug ... Ce demon negru Duce pasul meu spre ea?* CONV. LIT. I, 111. *Ce-l împinge demonul pe Iorgu?* CARAGIALE, N. S. 94. *Îi era ca şi când un demon ispititor i-ar fi ieşit în cale.* SLAVICI, O. II, 115. *Aici este prea vesel, aici prea încruntat. S-ar crede că un demon asupra lui coboară.* MACEDONSKI, O. II, 238, cf. ALEXI, W., ŞĂINEANU^2, TDRG. *Demonii sau duhurile necurate în cari s-au încuibat sufletele unor morţi ... vin să chinuiască oamenii.* CANDREA, F. 111. *Demonul mă mână Să merg tot înainte.* PETICĂ, O. 163. *Prin vestirea ce-o făcea acum omora tot mai tare pe vechiul demon din el, care-l făcuse să-şi blasteme de atâtea ori viaţa.* AGÎRBICEANU, A. 406. *Turbarea firei e adusă de demonii răi ai furtunilor.* PÂRVAN, G. 151. *Cum un demon l-a îndemnat totuşi să nu se mulţumească de a străluci în brazda luminoasă a lui Eminescu, poetul* [Macedonski] *s-a tras deoparte.* LOVINESCU, C. IV, 14. *De unde până unde graba asta să lichideze moşia? Am impresia că un demon a ispitit-o, altfel nu se poate înţelege.* REBREANU, R. II, 37. *Eu nu ştiu limanul spre care Pornesc cu bagajul acum, Ce demon mă pune-n mişcare.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 46. *Iubirea-i scurta noapte în care totul cântă, Dar demonul e-alături şi râde în surdină.* VOICULESCU, POEZII, II, 336, cf. SCRIBAN, D. *Domnule prim-procuror, nu înţeleg ce-i această lipsă de disciplină şi ce demon a intrat în corpul magistraţilor noştri.* ARGHEZI, S. XI, 55. *Demonul nopţii ţine parcă-n mâni pământul.* BLAGA, POEZII, 11. *Piei din ochii mei, dimone ispititor!* C. PETRESCU, A. R. 84. *Demonul din trupul lui Ţuţuianu nu-l lăsa pe omul înnebunit să se astâmpere.* PAS, Z. I, 147. *Ce demon zace-n pieptul meu Şi luptă cu ce aprig înger, Că viscolit de Dumnezeu Pe drumurile lumii sânger.* LESNEA, VERS. 250. *Părea el însuşi un demon în cocleala acelor cristale, cu chipul verde, lustruit parcă, de ceară.* BARBU, PRINC. 239. *Alteori eroii mitici pozitivi ca şi demonii sunt simple personificări ale forţelor naturii.* IST. LIT. ROM. I, 59. [Poetul] *este bântuit de un demon căruia nu i se poate împotrivi.* COTEANU, S. F. II, 92. *Nu putem alunga pe pustii demonul răutăcios.* FLACĂRA, 1975, nr. 42, 12. *De frica demonilor şi a celor morţi şi ridicaţi din morminte, lumea se deghiza.* RL 2005, nr. 4 756. *Dimoni răi, neîmblânziţi, Pentru ce mă împândiţi?* TEODORESCU, P. P. 189. *Dimone,*

spirituș rău, Mergi la ursitoriul meu. MARIAN, D. 285. ✧ F i g . *Iubirea triumfa mai întâi, pentru a fi învinsă mai apoi de demonul rasei.* LOVINESCU, C. I, 95. ✦ (Adesea urmat de determinări care indică felul) Personificare a unei pasiuni, a unui viciu, a unei maladii etc.; înclinație, pornire (**III 1**). *Demonul geloziei turbat... mă sfâșia.* HELIADE, O. I, 168. *Sunt în luptă ... Muncit d-al suferinței demon neîmblânzit.* ALEXANDRESCU, O. I, 110. *Oamenii cuprinși de demonul sinuciderii sunt niște suflete malade.* CONV. LIT. II, 58. *Iată-l că vine singur aice ... ațâțat de demonul lăcomiei.* ALECSANDRI, O. P. 296. *Între spectatori se găseau de aceia cari în ei înșiși simțeau demonul creațiunii.* IORGA, P. A. II, 207. *Mușcat de demonul ambiției, ... i-am lăudat în termeni excesivi pe d-na Timotin.* IBRĂILEANU, A. 141. *Omul și-ar putea suporta condițiunea de n-ar fi tulburat de demonul comparației.* LOVINESCU, C. V, 78. *Demonul său sufletesc începuse să-i insinueze gânduri noi.* GALACTION, O. 121. *Sărman cizmar! Ce demon te-a ursit să stai Pe trepiedul tău barbar, În noaptea limpede de mai?* TOPÎRCEANU, O. A. I, 49. *Ce demon te împinge să faci acum filozofie?* CAMIL PETRESCU, T. I, 111. *Scrisul nu se învață și talentul nu poate fi simulat. Te naști cu acest demon.* C. PETRESCU, C. V. 149. [Eminescu] *împins de demonul său, sosea pe furiș la Iași, ca să împlinească destinul unei vieți zbuciumate și nefericite.* CĂLINESCU, E. 245. *Nu-ți făuri despre viitor idei pe care demonul tristeții te îndeamnă să ți le făurești.* PREDA, I. 298. *Tânărul ... a știut ... să se lase dominat de demonul acțiunii.* FLACĂRA, 1977, nr. 5, 20.

3. (Învechit) Idol. *Văzând dimonul ce să ținea în capiștea Artemidei.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 29^{r}/32. *Eu niceodată nu m-oi închina la idoli, la dimoni.* id. ib. noiembrie 141^{v}/9. *Au ... vărsat un idol de aramă mestecat cu aur ... Acel dimon l-au fost făcut ei în cinstea și lauda soarelui.* FL. D. (1680), 67^{r}/15. *Aceia au deșărtat bisericile de cele sfinte ca să jărtfească demonilor într-însele.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 221/7. *Au rătăcit de la această învățătură, închinându-se la îngeri și dimoni neatârnători de la fire.* RUS, I. III, 27/3. *Numele acestui demon era Tent; zice că el ar fi născocit mai întâi numerile.* ODOBESCU, S. I, 188. *Dintr-o vreme ne-am pomenit cu demoni prin codri, și se teme Tot codrul de mânia acestor zei dușmani.* COȘBUC, S. 34. *Demonii unei religii arhaice se acomodează cu religia monoteistă.* PALEOLOGU, T. 62.

4. (În scrierile romanticilor) Personificare a eroismului, a curajului, a răzvrătirii și, uneori, a frumuseții fizice. *O, ești frumos cum numa-n vis Un demon se arată.* EMINESCU, O. I, 172. *Un demon sufletul tău este Cu chip de marmură frumos.* id. ib. 211. *În singurătatea solemnă a inspirației mă umbrea aripa nefastă a demonului nostru* [Eminescu]. SADOVEANU, E. 6. *Renașterea arată un interes profund pentru magia neagră, fiindcă ea vedea în demon un geniu cosmic.* CĂLINESCU, I. 164. *Demonul este ... în concepția lui Socrates, dar și a altora, o putere protectoare și binefăcătoare.* VIANU, P. 13. *Acum, cu ochii în tavan,* [ziaristul] *părea un demon care meditează.* VINEA, L. I, 372.

5. (Regional; în forma *dimon*) Epitet pentru un om „nesimțitor, greoi la mers" (Ștefănești – Drăgășani). Cf. ARH. OLT. XXI, 264.

6. (Filos.; mai ales în forma *daimon*) Spirit îndrumător, personificare a conștiinței. *Doctore, de ce nu-ți întrebi demonul?* M. ELIADE, O. I, 128. *Socrat ... pomenește adesea, când ia cuvântul în dialogurile lui Platon, de așa-numitul său „demon", care nu era altceva decât o „voce interioară".* NEGULESCU, G. 101. *Cine se adăpostește de sine pierde contactul cu daimonul său etic.* PLEȘU, M. M. 29. *Daimonul este acum o formă inedită (alta decât varianta primului motor aristotelic) de ilustrare a paradoxului scoaterii mișcării din nemișcare.* LIICEANU, J. 78.

– Pl.: *demoni.* – Și: (livresc) **dáimon,** (învechit și regional) **dimon,** (învechit) **demóniu** (HELIADE, PARALELISM, II, 22) s. m.

– Lat. **daemon,** fr. **démon.** – **Daimon** < gr. **δαίμων.**

DEMONÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit) Demonic (**1**). [Era] *foarte învățat în meșterșugul fărmăcesc și purtând întru sine toată facerea dimonească.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 30^{r}/9. *Răsâpind ... strâmbăturile dimonești.* id. ib. octombrie 96^{r}/7. *Toate aceste să făcură Prin dimoneasca amețitură.* BUDAI-DELEANU, Ț. 72, cf. NEGULICI, COSTINESCU.

– Pl.: *demonești.* – Și: **dimonésc, -eáscă** adj.

– **Demon** + suf. *-esc.*

DEMONETÁ vb. I. T r a n z . (Învechit, rar) A demonetiza (**2**). Cf. ALEXI, W.

– Prez. ind.: ?

– De la **monetă.**

DEMONETIZÁ vb. I. **1.** R e f l. (Despre monede) A-și pierde sau a-și reduce valoarea; a se devaloriza, a se deprecia (**1**). Cf. PROT. – POP., N. D., BARCIANU, ȘĂINEANU^{2}, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN^{2}, M. D. ENC., DEX. ✦ F i g . A se discredita, a se banaliza. *Toate fenomenele, atât cosmice cât și sufletești, cărora le-a fost dat un curs valabil de către un talent oarecare, ajung foarte curând demonetizate prin năvălirea valurilor de falsificări.* CARAGIALE, O. III, 80, cf. ȘĂINEANU^{2}, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL. *Nu erau de ajuns cuvintele frumoase, pâine, libertate, dreptate. Oboseau, se demonetizau.* T. POPOVICI, SE. 583, cf. DM, DN^{2}, M. D. ENC., DEX.

2. T r a n z . (Complementul indică monede) A supune procesului de demonetizare (**2**); (învechit, rar) a demoneta. Cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, DN^{2}, DEX. ✧ R e f l. p a s. *În alte state publicul duce piesele ce sunt a se demonetiza la monetărie; acolo ele sunt puse la cântar și cumpărate c-un echivalent de monetă nouă.* EMINESCU, O. XI, 428.

– Scris și: (învechit) *demonetisa.* BARCIANU, ALEXI, W.

– Prez. ind.: *demonetizez.*

– Din fr. **démonétiser.**

DEMONETIZÁRE s. f. Acțiunea de a (s e) d e m o n e t i z a și rezultatul ei.

1. Pierdere sau reducere a valorii unei monede; depreciere, devalorizare, (învechit, rar) demonetizație. Cf. d e m o n e t i z a (**1**). Cf. COSTINESCU, DL, DM, DER, M. D. ENC., DEX. ✦ F i g . Compromitere a valorii unui lucru, a unei idei etc.; discreditare, banalizare. *După demonetizarea presei, vorbirea într-o adunare publică a rămas cel mai puternic mijloc de manifestare a ideilor politice.* MAIORESCU, CRITICE, 516. *Ceea ce dorim să precizăm noi este intenționata deformare și demonetizare a unor adevăruri grave.* CONTEMP. 1948, nr. 113, 5/2. *Președintele Comitetului Miss Franța ... nu dorește să contribuie la demonetizarea distincției* [Legiunea de Onoare]. RL 2005, nr. 4 546.

2. Retragere din circulație și distrugere a monedelor metalice care au suferit o uzură mare sau al căror metal este necesar baterii de monede noi. Cf. d e m o n e t i z a (**2**). *Cu începere din ziua de 27 noiemvrie rublele ruseşti de argint ... se vor primi la casele statului pentru demonetizare pe cursul următor.* EMINESCU, O. XI, 428. *Demonetizarea se efectuează fie prin topirea directă a monetelor de mică valoare ..., fie prin distrugerea mecanică.* LTR[2], cf. DER, M. D. ENC., DEX.

– Scris și: (învechit) *demonetisare.* COSTINESCU. – Pl.: *demonetizări.*

– V. **demonetiza.**

DEMONETIZÁT, -Ă adj. (Despre monede) Care și-a pierdut sau redus valoarea; care urmează să fie retras din circulație și distrus. *La noi nu primeşte nimenea piesele demonetizate.* EMINESCU, O. XI, 428. ✦ F i g. Discreditat; banalizat. *Robespierre, care te crezuse „demonetizat", râdea galben.* CAMIL PETRESCU, T. II, 546. (Substantivat) *Urmă Antioch ... bun cu clienții domnilor căzuți, mai ales cu acei ai unor adversari aşa de puțin periculoşi ca demonetizatul Constantin Duca.* IORGA, L. I, 115.

– Pl.: *demonetizați, -te.*

– V. **demonetiza.**

DEMONETIZÁȚIE s. f. (Învechit, rar) Demonetizare (**1**). Cf. COSTINESCU.

– Pl.: *demonetizații.* – Și: **demonetizațiúne** s. f. COSTINESCU.

– Din fr. **démonétisation.**

DEMONETIZAȚIÚNE s. f. v. **demonetizație.**

DEMONIÁC, -Ă adj. (Livresc) Demonic (**1**); posedat de demon (**1**). Cf. NEGULICI, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Petru și Asan zidiră în Em o biserică cu hramul Sf. Dimitrie și puseră să se adune acolo o samă de oameni, bărbați și femei, ce se credeau demoniaci.* EMINESCU, O. XIV, 81, cf. ȘĂINEANU[2], RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN[2]. *Alte ființe rău conformate psihic nu ajung la acel aer demoniac, specific unor personaje balzaciene.* LL 1972, nr. 3, 387, cf. M. D. ENC., DEX. ✧ F i g. *Bătând din aripi grele grozava noapte, Plutind demoniacă în valuri lungi de şoapte.* PETICĂ, O. 71. ✧ (Substantivat) *Din ruinile gimnaziului auzeau ieşind glasul demoniacului.* GHICA, C. E. I, 49.

– Pronunțat: *-ni-ac.* – Pl.: *demoniaci, -ce.*

– Din fr. **démoniaque.**

DEMÓNIC, -Ă adj. **1.** Al demonului (**1**), de demon, ca un demon; p. e x t. care (prin cruzime, perfidie, viclenie, perversitate etc.) este propriu unui demon; diabolic, diavolesc, drăcesc, infernal, mefistofelic, satanic; (livresc) demoniac; (învechit și popular) demonesc, satanesc, (învechit) satanicesc. Cf. PONTBRIANT, D., LM. *Acei ochi ... cari sclipesc în umbra genelor lungi ... devin mai demonici.* EMINESCU, P. L. 102. *Având o demonică inspirație pe drum – poate mă-ntorc săptămâna viitoare.* CARAGIALE, O. VII, 25, cf. DDRF, ALEXI, W. *N-au înfrânt curajul lui demonic.* IOSIF, V. 129, cf. TDRG. *Şi din valuri legănând atâția morți, glas demonic se ridică.* DENSUSIANU, L. A. 102. *Oricât ai fi de spiritual și demonic, ... nu poți fi decât ridicol înghesuit într-o trăsură închiriată.* IBRĂILEANU, A. 14, cf. RESMERIȚĂ, D. *Se pare că ai o demonică obsesie care te îndreaptă spre păcat.* M. ELIADE, O. I, 112. *Îi păru într-adevăr o sinistră și demonică făptură.* C. PETRESCU, C. V. 286. *Sunt îngerul cu gheare demonice.* VOICULESCU, POEZII, II, 331. *În vâlvătăile schimbătoare ale focului, obrazurile lor aveau schimonosituri demonice.* SADOVEANU, O. IX, 24. *Natura întreagă este văzută de Eminescu ca o ființă însuflețită de o putere demonică.* VIANU, A. P. 102. *E un damnat care se zbate între instincte demonice și nostalgii de cer.* CĂLINESCU, I. 234. *Actul moral e aşadar demonic, fiindcă întrerupe o stare care îmi dădea până atunci o satisfacție oarecare.* RALEA, S. T. II, 259. *De forțele obscure ale subconștientului Caragiale a fost atras în latura lor demonică.* CONSTANTINESCU, S. II, 66, cf. DL, DM. *Radiațiile luminoase ... dezvăluiau ... expresii de triumf parcă demonice.* PREDA, R. 136, cf. DM, DN[2], M. D. ENC., DEX. *Nu o căldură omenească, ci o glacialitate demonică își descoperă el în adâncuri.* CONTEMP. 1975, nr. 1 510, 4/4. *Tipul demonic nu apare ca un personaj singular în literatura europeană.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 21, 11/1. ✧ F i g. *Parc-aş sorbi dintr-o cupă Demonică, filtru-ncărcat de toate puterile vieții.* ANGHEL, P. 33. *Furtuna din munți se prăvăleşte și fulgerul demonic pe cer se învârteşte.* PETICĂ, O. 159. *Înapoiază-mi iadul, demonicele-ți stele.* VOICULESCU, POEZII, II, 290, cf. PLEŞU, M. M. 65, PAVEL, S. E. 207. ✧ (Substantivat) *Există și esteți puri ai urâtului, căutători ... ai demonicului, ai fantasticului odios.* CĂLINESCU, C. O. 148. *Socrate nu a încercat să definească sau măcar să circumscrie demonicul.* BLAGA, Z. 221. *Renaşterea venea în contrast cu dogmatismul scolastic nu numai prin spiritul său experimentator, dar și printr-un imens plus de simț al misterului, al indicibilului, al secretului, al obscurului, al „demonicului".* PALEOLOGU, T. 42. ✦ Care este posedat de demon (**1**); veşnic neliniştit. *Cu dorul tău demonic va vorbi călugăreşte.* EMINESCU, O. I, 162. *În locul unei stări de spirit senine ..., cultura europeană instaurează o alta febrilă, dinamică ..., mereu atâțată de un suflu neliniştit și demonic.* RALEA, S. T. III, 10. *Manole apare ... ca un geniu demonic.* T ianuarie 1969, 66. *Andrei ne-a citit paginile scrise cu o vervă demonică (retorică baroc-păgână) despre natura ideală.* LIICEANU, J. 80.

2. (Despre frumusețe) Ca a demonului (**4**); neobișnuit, excepțional. *Dintr-un şir de munți a zidit demonicul său palat.* EMINESCU, N. 66. *Era frumos – d-o frumusețe demonică.* id. P. L. 107. *Dinții străluceau într-un zâmbet de o frumusețe demonică.* SADOVEANU, O. I, 128.

– Pl.: *demonici, -ce.*

– **Demon** + suf. *-ic.* Cf. lat. d a e m o n i c u s, -a, -u m.

DEMONICÉȘTE adv. (Învechit, rar) Drăceşte. Cf. PONTBRIANT, D.

– **Demon** + suf. *-icește.*

DEMONÍE s. f. Credință în demoni (**1**), d e m o n i s m (**1**); stare a omului căzut în puterea demonilor. *În alba-ți demonie căzut fără scăpare, Presimt ce-i veşnicia cu fiecare chin.* VOICULESCU, POEZII, II, 299. *Situația sentimentală din*

„Venere şi Madonă" este inversată în „Înger şi demon", căci de data aceasta demonia este a bărbatului. VIANU, L. R. 235, cf. DEX. ✦ Stare de exaltare, de neliniște maximă, de insatisfacție permanentă. Cf. STĂNILOAE, O. 253. *Personajele ... sunt împinse spre fapte de demonia energiilor dezlănțuite.* BLAGA, Z. 137. *Demonia creației ... e contrabalansată ... de pornirea la fel de organică de a nu se lua cu totul „în serios".* V. ROM. iunie 1975, 5. *Scriind despre naşterea „ființei româneşti",* [Noica] *n-a scăpat prilejul să atragă atenția asupra demoniei maşinii şi a primejdiei pe care o reprezintă, sub presiunea industrializării societății capitaliste, „unidimensionarea omului" (după formula cunoscută a lui Marcuse).* SIMION, S. R. II, 403. *Bănuiesc că are o demonie a scrisului, de vreme ce s-a oprit din „Şamanism" pentru „La forêt interdite", pe care şi-o consideră piesa de rezistență.* LIICEANU, J. 45.

– Pl.: *demonii.*

– **Demon** + suf. *-ie.*

DEMONÍSM s. n. Credință în demoni (1); demonie. Cf. NEGULICI, COSTINESCU. *Ideea demonismului l-a preocupat pe Eminescu îndelung.* SĂM. II, 138, cf. DN[2], DEX. *Analizând geneza demonismului şi încercând să-i fixeze locul printre motive din literatura universală.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 21, 11/1. *Privit însă mai îndeaproape, demonismul său* [al lui Noica] *îmbracă forma unui fanatism cultural.* LIICEANU, J. 163.

– Din fr. **démonisme.**

DEMONÍST, -Ă s. m. şi f. (În dicționarele din trecut) Adept al demonismului. Cf. NEGULICI, COSTINESCU.

– Pl.: *demonişti, -ste.*

– Din fr. **démoniste.**

DEMÓNIU s. m. v. **demon.**

DEMONIZÁ vb. I. T r a n z. A înfățişa ca pe un demon (1); a da caracter demonic (1). Cf. BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU[2], RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D., DN[3].

– Prez. ind.: *demonizez.*

– **Demon** + suf. *-iza.*

DEMONIZÁRE s. f. Acțiunea de a d e m o n i z a şi rezultatul ei. Cf. DN[3]. *Ei bine, direcția de atac împotriva tradițiilor intelectuale menționate mai sus a fost culpabilizarea şi demonizarea tehnicilor prin care oamenii Renaşterii credeau că pot face efective conținuturile cunoştințelor lor.* PATAPIEVICI, C. L. 370.

– Pl.: *demonizări.*

– V. **demoniza.**

DEMONIZÁT, -Ă adj. Demonic (1). (Substantivat) [Părintele Roger] *a reprezentat o ispită din care demonizatul a muşcat.* RL 2005, nr. 4 708.

– Pl.: *demonizați, -te.*

– V. **demoniza.**

DEMONOCRAȚÍE s. f. (În dicționarele din trecut) Dominație, influență a demonilor (1). Cf. NEGULICI, COSTINESCU, LM.

– Pl.: *demonocrații.*

– Din fr. **démonocratie.**

DEMONOFOBÍE s. f. Teamă patologică de demoni (1). Cf. D. MED., DN[3].

– Pl.: *demonofobii.*

– Din it. **demonofobia.**

DEMONOGRÁF, -Ă s. m. şi f. (În dicționarele din trecut) Autor al unor scrieri despre demoni (1). Cf. COSTINESCU, LM.

– Pl.: *demonografi, -e.*

– Din fr. **démonographe.**

DEMONOGRÁFIC, -Ă adj. (Învechit, rar) Relativ la demonografie. Cf. LM.

– Pl.: *demonografici, -ce.*

– Din fr. **démonographique.**

DEMONOGRAFÍE s. f. (În dicționarele din trecut) Tratat despre demoni (1). Cf. COSTINESCU, LM.

– Pl.: *demonografii.*

– Din fr. **démonographie.**

DEMONOLÁTRIC, -Ă adj. (Învechit, rar) Care se referă la demonolatrie. Cf. LM.

– Pl.: *demonolatrici, -ce.*

– **Demonolatru** + suf. *-ic.*

DEMONOLATRÍE s. f. Adorație a demonilor (1). Cf. NEGULICI, COSTINESCU, LM, DN[2]. *Demonolatria a dat naştere demonologiei.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 6, 40, cf. DEX[2].

– Din fr. **démonolâtrie.**

DEMONOLÁTRU, -Ă adj., s. m. şi f. (Persoană) care crede în demoni (1), care adoră demonii. Cf. NEGULICI, COSTINESCU, LM, DN[2]. *O ... bulă, emisă de papa Inocențiu al VIII-lea recomanda cu insistență inchizitorilor să stârpească pe demonolatri.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 6, 40, cf. DEX[2].

– Pl.: *demonolatri, -e.*

– Din fr. **démonolâtre.**

DEMONOLÓG s. m. (Rar) Persoană care se ocupă cu demonologia (1). Cf. LM. *Demonologii nu se mulțumeau cu formularea unor teze cu caracter general şi fantezist.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 6, 40.

– Pl.: *demonologi.*

– Din fr. **démonologue.**

DEMONOLÓGIC, -Ă adj. (Rar) Care se referă la demonologie. Cf. LM, DN[3]. *O zicală ... ne e în problema noastră de un slab ajutor, căci are mai puțin un sens „demonologic", cât unul profan.* PALEOLOGU, T. 139.

– Pl: *demonologici, -ce.*

– Din fr. **démonologique.**

DEMONOLOGÍE s. f. **1.** Studiul naturii şi al influenței presupuse a demonilor (1); disciplină care se ocupă cu studiul demonilor (1). Cf. LM, DN[2]. *Demonolatria a dat naştere demonologiei.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 6, 40, cf. DEX[2]. *Salamâzdrele şi broaştele ..., nenumăratele reptile ... păreau ieşite din tratatele de demonologie.* CĂRTĂRESCU, N. 151.

2. Veche concepție psihiatrică despre originea demonică a bolilor psihice. Cf. D. MED.

– Din fr. **démonologie.**

DEMONOMÁN, -Ă s. m. și f. (Învechit, rar) Persoană care suferă de demonomanie. Cf. NEGULICI.

– Pl.: *demonomani, -e.*

– Din fr. **démonomane.**

DEMONOMANÍE s. f. Formă de nebunie care constă în credința de a fi stăpânit de demon (**1**). Cf. NEGULICI, COSTINESCU, LM, DN^2, DEX^2.

– Din fr. **démonomanie.**

DEMONOPOLIZÁ vb. T r a n z. I. A scoate de sub dreptul exclusiv al cuiva sau de sub dominația cuiva. Cf. NDU.

– Prez. ind.: *demonopolizez.*

– Pref. *de-* + **monopoliza.**

DEMONOPOLIZÁRE s. f. Acțiunea de a d e m o n o p o l i z a și rezultatul ei. Cf. NDU. *Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei recomandă ca statele membre să elimine moștenirea sistemelor fostelor state totalitare comuniste prin restructurarea vechilor sisteme legale și instituționale, un proces care ar trebui să se bazeze pe principiile : I. demilitarizării [...]; II. descentralizării [...]; III. demonopolizării și privatizării.* RL 2006, nr. 4 948.

– V. **demonopoliza.**

DEMONSTRÁ vb. I. **1.** T r a n z . A arăta în mod convingător, cu argumente, cu probe materiale, prin rezultate etc. că cineva sau ceva este într-un anumit fel, are anumite trăsături etc.; a proba (**3**), a dovedi. *Dumnealui, cum ziserăm și cum o demonstră singur, este poet umanitar.* HELIADE, O. I, 477, cf. I. GOLESCU, C. *Nefton a demonstrat adevăratele canoane ale mișcărilor planetelor.* ELEM. G. 5/21, cf. FABIAN-BOB, 93/4. *Misia istoriei este a ne ... demonstra această transformație continuă, această mișcare progresivă a omenirei.* BĂLCESCU, M. V. 3. *A demonstrat că gazele se combină totdauna astfel.* MARIN, PR. I, XXVIII/18, cf. PĂCLEANU, I. I, 33/11, STAMATI, D., POLIZU. *Îi demunstră că acel duel își cerea victima sa.* FILIMON, O. II, 324. *Voiesc a demonstra că biserica ortodoxă română este independinte de orice altă biserică străină* (a. 1865). URICARIUL, X, 372, cf. PROT. – POP., N. D. *Și pleacă și aleargă pre ceata de dușman, Să probe, să demustre virtutea de roman.* F (1870), 85, cf. LM. *În fine, ziarul rusesc „Golos" caută a demonstra că prin semnarea protocolului puterile au recunoscut dreptul Rusiei de a întrebuința mijloace silnice dacă Turcia nu va esecuta reformele.* EMINESCU, O. IX, 353. *Îl umflase de păr și de urechi și-i demonstrase că nu era ce-și închipuia.* CARAGIALE, O. I, 8. *Această mișcare este singurul fapt real demonstrat științific.* MACEDONSKI, O. IV, 151, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU^2, TDRG. *O prepoziție cu înțelesurile ei subtile, demonstrate prin exemple naive.* IBRĂILEANU, A. 9, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Îl trase într-un colț ... demonstrându-i că în județul lui lucrurile merg strună.* REBREANU, R. I, 218. *Mă gândesc cum aș putea să le demonstrez că piciorul este al tatei.* SAHIA, N. 22. *Se găsesc și filozofi care să demonstreze că adevărul îl dețineau zeii urii.* SADOVEANU, O. XX, 256, cf. SCRIBAN, D. *Greșelile, inaptitudinile și „ignoranța" în materie ale lucrării sale i-au fost excelent demonstrate la vreme.* ARGHEZI, în PLR II, 81. *A demonstrat existența neutronului.* SANIELEVICI, R. 32. *Mă încăpățânam să-i demonstrez originea latină a cuvântului.* BENIUC, M. C. I, 34, cf. DL, DM. *Micu încearcă să demonstreze perpetuarea ... categoriilor gramaticale din latina clasică în limba română.* IST. LIT. ROM. II, 41. *Altă cale mai simplă pentru a demonstra relația amintită nu ne-a apărut deocamdată.* COTEANU, S. F. II, 135, cf. DN^2, H. DAICOVICIU, D. 14. *Evidența ecoului avut de creația eminesciană asupra operei acestuia nu se mai cere demonstrată.* LL 1972, nr. 2, 103. *Evoluția ... demonstrează o desăvârșită știință a limbii poetice.* CL 1973, 155, cf. M. D. ENC., DEX. *Teorema fundamentală a filozofiei cunoașterii, după care comunicațiile noastre cu universul sunt posibile și inteligibile, este în sfârșit demonstrată.* CONTEMP. 1979, nr. 1 702, 5/1. *Răspunsurile ... demonstrează că folosirea cuvântului de origine autohtonă a avut și odinioară, la nivelul graiurilor, cea mai largă răspândire.* Z. MIHAIL, T. P. 138. *Bunul simț e suficient pentru a demonstra imposibilitatea unei etici induse din peisajul uman curent.* PLEȘU, M. M. 30. *Fotbaliștii au demonstrat că au calități tehnice bune.* RL 2005, nr. 4 623. *Guvernul a demonstrat că are capacitatea ... să asigure ...decizii.* ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 825. (A b s o l .) *Se numesc adesea românii cu numele pacinaților, precum a demustrat prea bine Lucius* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. I, 32/30. ✧ R e f l . p a s . *Acel „bam", prefăcut în spaniolește în „ba" ... se demonstrează a fi un verb auxiliar independent.* MAIORESCU, CRITICE, 290. *Se propun pe rând toate profesiile libere, demonstrându-se cu de-amănuntul foloasele și neajunsurile fiecăreia.* CARAGIALE, O. IV, 118. *Se demonstrează ... că radiația ... are aceeași viață medie.* SANIELEVICI, R. 136. *Traducerea în latinește a fost făcută ... în scopul de a se demonstra latinitatea limbii române.* IST. LIT. ROM. I, 476. *Gresiile, nisipurile și argilele ... provin din dezagregarea rocilor eruptive sau a șisturilor cristaline, fapt care se demonstrează prin prezența în ele a feldspaților și a micei.* GEOLOGIA, 3. *Același lucru se poate demonstra și cu celelalte enunțuri.* CL 1973, 298. *S-a demonstrat că proliferarea dezastruoasă a dăunătorilor este o consecință a dezechilibrelor de nutriție.* CONTEMP. 1975, nr. 1 507, 3/5. *Dacă ... se va demonstra ceva împotriva lui, sigur că atunci situația se schimbă.* ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 834. ✦ S p e c . A face dovada, prin calcule și prin raționamente, a adevărului exprimat într-o teoremă, într-o formulă etc. Cf. ASACHI, E. II, 91/14, TRIGON. DR. 14/22. *Pentru a o demonstra* [teorema] *... să ducem perpendicularicește la axă un plan.* ORESCU, T. 117/29, cf. RESMERIȚĂ, D., DL, DM, GEOM. SP. 19, DN^2, M. D. ENC., DEX. ✧ R e f l . p a s . *Teoremul elementar, că două paralelograme pe aceeași bază și între aceleași paralele au suprafețe egale, se demonstrează prescurtat de regulă ... prin 6 judecăți.* MAIORESCU, L. 138, cf. SANIELEVICI, R. 37.

2. I n t r a n z. A organiza o demonstrație (**2**); a participa la o demonstrație (**2**); a manifesta (**2**). *În cadrul acestor mari greve, muncitorii au demonstrat pentru punerea imediată în libertate a lui Jacques Duclos.* SCÂNTEIA, 1952, nr. 2 367, cf. DL, DM, DN^2, M. D. ENC., DEX.

– Prez. ind.: *demonstrez* şi (învechit) *demónstru*. – Şi: (învechit) **demunstrá, demustrá** vb. I.
– Din lat. **demonstrare**. Cf. fr. d é m o n t r e r. – Pentru (2), cf. rus. д е м о н с т р и р о в а т ъ.

DEMONSTRÁBIL, -Ă adj. Care poate fi demonstrat (1). Cf. PROT. – POP. N. D., COSTINESCU, LM. *O regulă demonstrabilă.* MAIORESCU, CRITICE, 234. *Teologia şi teosofia profesează multe dogme ..., cari au însuşirea caracteristică de a nu fi niciodată demonstrabile.* LUC. II, 103. *O concepţie despre lume şi viaţă nu e niciodată demonstrabilă în chip logic.* BLAGA, Z. 257, cf. DL, DM, SFC I, 94, DN^2, M. D. ENC., DEX. ✦ (Mat.) Care poate fi dovedit prin calcule şi prin raţionamente. *Teoremă demonstrabilă.* TRIGON. DR. 8/16.
– Pl.: *demonstrabili, -e.*
– Din lat. **demonstrabilis, -e,** fr. **démontrable.**

DEMONSTRABILITÁTE s. f. (Rar) Calitatea de a fi demonstrabil. Cf. DN^3, DEX^2.
– Din fr. **démonstrabilité.**

DEMONSTRÁNT, -Ă s. m. şi f. (Rar la f.) Persoană care ia parte (activă) la o demonstraţie (2); manifestant. *S-au organizat manifestaţii ale tinerimii, care s-au terminat prin ciocniri de stradă cu forţa publică, rău călăuzită faţă de demonstranţi.* SĂM. II, 273. *Demonstranţii sfarmă şi jăfuiesc tot ce le cade în cale.* LUC. II, 164. *Sute de mii de demonstranţi au manifestat timp de câteva ore.* SCÂNTEIA, 1953, nr. 2 651. *Străzile ... se umplu de demonstranţi.* BENIUC, M. C. I, 94, cf. DL, DM, DN^2. *Demonstranţii intră în biroul consulului, cerându-i să demisioneze.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 6, 42, cf. HRISTEA, P. E. 192, M. D. ENC. *Prezenţa printre demonstranţi a Mariei.* M 1974, nr. 9, 11, cf. DEX. *S-au vehiculat ... diferite cifre ale numărului de demonstranţi ucişi de mineri.* RL 2005, nr. 4 636.
– Pl.: *demonstranţi, -te.*
– Din germ. **Demonstrant**, rus. **демонстрант.**

DEMONSTRÁRE s. f. Acţiunea de a d e m o n s t r a (1) şi rezultatul ei; demonstraţie (1), dovedire, probare (2). *Legea evanghelică, descoperind spiritului cauza absolută, proclamând menirea omenirei şi a lumei, împinse mintea omenească la demonstrarea şi realizarea ei.* BĂLCESCU, M. V. 2, cf. STAMATI, D., POLIZU. *Trebuie ca* [şcoala] *să aibă ... toate cele de nevoie pentru demonstrarea învăţământului.* I. IONESCU, P. 123, cf. PONTBRIANT, D. *Prescrie tutulor oamenilor a se conduce ca fraţi unii către alţii, şi-i opreşte d-a întrebuinţa alte mijloace spre curmarea neînţelegerilor lor, decât persuasiunea şi demonstrarea.* CONV. LIT. II, 38, cf. COSTINESCU, LM. *Începe demonstrarea istorică a romanităţii noastre, cu o falsificare a istoriei.* MAIORESCU, CRITICE, 79. *Alte fenomene ... care pot fi socotite şi ele ca dovezi despre existenţa legei, dacă ar mai fi nevoie de demonstrare.* CONTEMPORANUL, I, 523. [Exemplul] *îl credem foarte potrivit pentru demonstrările noastre.* GHEREA, ST. CR. II, 85, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Locul în care a fost construită cetatea* [Feldioara] *e un teribil punct strategic, ale cărui virtuţi n-au nevoie de demonstrare.* BOGZA, C. O. 213, cf. DL, DM. *Necesitatea demonstrării complexe a acestei teze* [a originii latine a limbii române]. CL 1973, 7, cf. M. D. ENC., DEX. *Înşir ce mi-a rămas: ... demonstrarea unei unităţi paleolitice a omenirii pe baza vârstei religioase agricole.* LIICEANU, J. 48. ✦ Operaţie mentală, raţionament care stabileşte un adevăr; demonstraţie. *Moldovenii au pus schimbarea ca un axiom de cele ce nu au nevoie de demonstrare.* RUSSO, S. 81. *Ei dovedeau teoremele lor prin ştiinţa aceea la ale cărei demonstrări nu este nimica de replicat.* GHICA, C. E. I, 295. *Nimeni nu a imputat geometriei de ce pune în fruntea demonstrărilor ei acea listă de adevăruri elementare, de la care apoi se deduc toate celelalte.* MAIORESCU, L. 108. ✦ Exemplificare, ilustrare prin exemple. *La o lecţie de filologie, însoţită de demonstrări la tablă, Manolaş se găsi faţă în faţă cu colega lui.* GALACTION, O. 625.
– Pl.: *demonstrări.*
– V. **demonstra.**

DEMONSTRÁT, -Ă adj. Care a fost arătat cu argumente, cu probe etc. că este într-un anumit fel, că are anumite trăsături etc.; dovedit, probat (2). *Gramatica trebuie ... să dicteze acum regule pentru mulţi ani înainte, nerespectând nimica ce ar fi contrar adevărului demustrat (pipăit).* BĂLĂŞESCU, GR. VI/25, cf. PONTBRIANT, D., LM.
– Pl.: *demonstraţi, -te.* – Şi: (învechit) **demustrát, -ă** adj.
– V. **demonstra.**

DEMONSTRATÍV, -Ă adj. **1.** (În sintagme) *Pronume demonstrativ* (şi substantivat, n.) = pronume care indică apropierea sau depărtarea în spaţiu sau în timp a obiectului al cărui nume îl înlocuieşte, identitatea sau diferenţierea lui faţă de alte obiecte. *Pronume dimostrativu sau arătătoriu.* VĂCĂRESCUL, GR. 44^1/4. *Pronumele demonstrativ ... ăst, asta.* BUDAI-DELEANU, T. GR. II, 37^v/3. *În asfel de fraze, demonstrativul în limbele grecească şi latină se pun în gen neutru.* HELIADE, PARALELISM, II, 41. *Pronume demonstrative, arătătoare precum: ist, cel.* SĂULESCU, GRAM. ROM. I, 77/6. *După însemnarea lor, pronumele se împart în: pronume personale, pronume demonstrative ..., relative.* HILL, GRAM. LAT. 35/28. *Pronume demonstrative, relative.* PLATON, M. 25/11. *Pronumele ... demonstrative sau arătătoare.* CÂMPEANU, GR. ROM. 50/33. *De multe ori demonstrativele pe lângă „a" priimesc pentru mai multă întărire şi pe pronumele „şi", cum „acesta-şi", „acela-şi".* GR. R. (1853), 29/9, cf. POLIZU. *Pronume demunstrative sânt care arată ca cu degetul mai de aproape persoana seau obiectul, în locul cărora se pun.* CIPARIU, C. 15/25. *Pronumele se împarte ... în întrebătoare sau interogative, în arătătoare sau demonstrative.* BĂLĂŞESCU, GR. 58/4, cf. LM. *„Acelaşi" nu este identic cu „acela" sau „acesta", ci cuprinde o accentuare specială, o constatare a identităţii, care nu se află în simplul pronume demonstrativ.* CONV. LIT. II, 101. *Pronumele demonstrative se pun pentru a îndrepta atenţiunea în cazurile unde altfel ar rămânea nefixată asupra cuvântului important.* MAIORESCU, CRITICE, 32. *Articolul nostru, ca şi articolul din alte limbi, este prin originea sa un pronume demonstrativ.* CONTEMPORANUL, I, 600. *Sunt forme provenite din demonstrativul latinesc ille, illa, illud.* id. ib., cf. BARCIANU, ŞĂINEANU^2, TDRG, RESMERIŢĂ, D., CADE. *Pronumele demonstrativ, din care s-a născut articolul din cele mai multe limbi, este mijlocul lingvistic care înlocuieşte arătarea printr-un gest cu mâna.* PUŞCARIU, L. R. I, 117. *Conjuncţia „că" este, la rândul ei, o simplă*

anaforă, căci vine din demonstrativul latin „quod". id. ib. 148. *Mai numeroase sunt particularitățile stilistice privitoare la pronumele demonstrativ.* IORDAN, STIL. 128. *La fel cu pronumele personal, demonstrativul înlocuiește un substantiv ori de câte ori subiectul vorbitor nu vrea sau nu poate să spuie unui obiect pe nume.* id. ib., cf. SCRIBAN, D. *Alteori răspunsul afirmativ se dă printr-un pronume demonstrativ.* SCL 1955, 277, cf. DL, DM. *Din punctul de vedere al valorii sale pronominale, demonstrativul seamănă foarte bine cu pronumele personal de persoana a treia.* SCL 1959, 414. *Repetarea continuă a demonstrativului (acesta), ca înlocuitor al numelui personajului în discuție.* VARLAAM – SADOVEANU, 115. *Pronumele demonstrativ arată că obiectul al cărui nume îl înlocuiește se află fie lângă vorbitor, fie dincolo de unul sau mai multe obiecte de lângă vorbitor.* COTEANU, GRAM. 142, cf. DER. *Pronumele demonstrativ înlocuiește numele unui obiect, deosebindu-l totodată de alte obiecte prin indicarea apropierii sau depărtării lui în spațiu sau în timp, identității sau diferențierii față de alte obiecte.* GRAM. ROM.[2] I, 167, cf. DN[2], M. D. ENC., DEX. *Adjectiv (pronominal) demonstrativ* = adjectiv care însoțește și determină numele de ființe sau de lucruri, arătând apropierea sau depărtarea acestora în spațiu sau în timp. *Adjective: posesive ..., demonstrative.* PLEȘOIANU, C. 131/7. *Adjectivele demonstrative sânt acelea care le întrebuințăm să arătăm ceva cu dânsele, cum: ăst om, astă tablă.* HELIADE, GR. ROM. 24/22. *Adjectivele demonstrative însemnez o arătare de un lucru, cum: acest om, acea carte.* GR. R. (1835), 19/5. *Adjectivele arătătoare seau demonstrative.* PLATON, M. 19/29. *Adiectivii demonstrativi.* CÂMPEANU, GR. ROM. 79/13, cf. COSTINESCU, TDRG, CADE, DL, DM. *Adjectivul pronominal demonstrativ se acordă în gen, număr și caz cu substantivul pe care-l determină.* GRAM. ROM.[2] I, 168, cf. DN[2], M. D. ENC., DEX. *Gen demonstrativ* = gen (în retorică) având ca obiect elogiul sau blamul, expunerea unei teze morale sau filosofice. Cf. ȘĂINEANU[2], CADE, SCRIBAN, D.

2. Care demonstrează (**1**) sau care servește la o demonstrație (**1**); ilustrativ. Cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI, POLIZU, PROT. – POP. N. D., PONTBRIANT, D. *Vom putea justifica această lecțiune pe calea demonstrativă.* HASDEU, I. C. I, 20, cf. COSTINESCU, LM. *Științele ... riguros demonstrative: matematica ..., geometria.* MAIORESCU, L. 110. *Un profesor de la Facultatea filozofică va putea fi însărcinat, ca maistru de conferințe, cu conducerea tuturor repetițiunilor și cu partea demonstrativă a cursului de pedagogie.* EMINESCU, O. XI, 62, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU[2], CADE, SCRIBAN, D. [Costache Ursu] *este un personaj demonstrativ, o emblemă a unei teme, lucid explicată.* CONSTANTINESCU, S. I, 15. *Creangă închipuie o lecție de lectură demonstrativă.* CĂLINESCU, I. C. 159. [Plantele] *dau flori numai dacă se scurtează fotoperioada. Dintre plantele de zi lungă mazărea oferă un exemplu demonstrativ.* AGROTEHNICA, I, 84, cf. DL, DM. *Iată un mic fragment demonstrativ prin abundența verbelor active.* VARLAAM – SADOVEANU, 179. *Snoavele au un caracter satiric, demonstrativ.* IST. LIT. ROM. I, 81, cf. DN[2]. *Autorul n-a selectat însă decât paragrafele care să-i slujească intenției demonstrative impuse de titlul capitolului.* LL 1972, nr. 3, 530, cf. M. D. ENC. *Cărți al căror caracter programatic, demonstrativ ... a impus un foarte talentat tânăr cercetător.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 41, 4/3. *Elaborarea de material demonstrativ pentru școli, instituții, cămine culturale.* CONTEMP. 1975, nr. 1 504, 2/6, cf. DEX. [Chestorul] *l-a invitat pe actor să le facă onoarea de a participa la o tragere demonstrativă cu arma.* RL 2005, nr. 4 709.

3. (Despre gesturi, manifestări ale oamenilor) Care exprimă, în mod ostentativ, un sentiment, o părere etc. Cf. ȘĂINEANU[2], CADE. *Știu bine că nimic nu justifică plânsul demonstrativ.* CAMIL PETRESCU, P. 63. *A plecat spre ieșire ... cu un dispreț demonstrativ pentru portar.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 115, cf. SCRIBAN, D. *Cu gesturi demonstrative și afectate ... îi întinse un pătrat de carton tipărit.* VINEA, L. I, 68, cf. DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX. ✧ (Adverbial) *Prefectul poliției ... iese afară demonstrativ.* SĂM. II, 779, cf. RESMERIȚĂ, D. *Cred că doamna sughite ... numai demonstrativ ... ca să zic așa.* V. ROM. martie 1954, 43. *Demonstrativ, doctorul luă o poză exagerată.* VINEA, L. II, 65. *S-au instalat deci să petreacă demonstrativ o noapte pe dealul cimitirului.* FLACĂRA, 1975, nr. 22, 23. *S-a mutat în mod demonstrativ îmbufnat, în fostul sediu.* RL 2005, nr. 4 611.

– Pl.: *demonstrativi, -e.* – Și: (învechit) **demunstratív, -ă, dimostratív, -ă** adj.

– Din lat. **demonstrativus, -a, -um,** fr. **démonstratif,** it. **dimostrativo.**

DEMONSTRATÓR, -OÁRE s. m. și f., adj. (În dicționarele din trecut) (Persoană) care demonstrează (**1**), care face o demonstrație (**1**). Cf. NEGULICI, POLIZU, PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU[2], CADE.

– Pl.: *demonstratori, -oare.* – Și: **demunstrătóriu, -ie** s. m. și f., adj. PONTBRIANT, D.

– **Demonstra** + suf. *-ator.* Cf. fr. d é m o n s t r a t e u r.

DEMONSTRÁȚIE s. f. **1.** Acțiunea de a arăta în mod convingător cu argumente, cu raționamente, cu probe materiale adevărul, realitatea unui fapt, a unei afirmații, a unei date științifice etc.; demonstrare, argumentare, probă (**1**). *Foarte mult folosește să avem adevărată și dreaptă cunoștință, care lucru numai prin arătare sau prin demonstrație să face.* MICU, L. F. 143/5. *Aceste zise le mai sprijinea cu oarecare demonstrațiuni, afectând datini polone.* ASACHI, S. L. II, 89. *Căutarea adevărului ... o putere de demonstrație pe care n-o poate învinge niciun dogmatism.* NEGULICI, E II, 16/18, cf. STAMATI, D., POLIZU. *Pot dovedi prin antropologie ..., filologie și etnologie că ideile dumitale sunt eronate ... demonstrăciunea v-am făcut-o prin numele meu.* GHICA, C. E. I, 170, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Demonstrația științifică.* CONV. LIT. V, 195, cf. COSTINESCU, LM. *Este nefolositor a se stărui mai mult în această demonstrațiune.* MACEDONSKI, O. IV, 137, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. [Păcatul] *e îngăduit numai ca demonstrație liberă a omului că nu vrea să asculte de Dumnezeu.* STĂNILOAE, O. 308. *Lanțului acestei demonstrații îi mai lipsea un inel: acel al tradiției istorice.* BRĂTIANU, T. 232. *Nici demonstrația cea mai concludentă nu produce certitudine, dacă nu e confirmată de experiență.* OȚETEA, R. 187. *Comparația ar putea scoate la iveală și alte temeiuri, în sprijinul aceleiași demonstrații.* CONSTANTINESCU, S. II, 78. *Psihologia experimentală, pe*

care, în urma repetatelor demonstrații ale reverendului ... o găsea ... utilă. ARGHEZI, S. XI, 93. *Dar aici nu e numai vorba de bani, continuă Pascalopol demonstrația.* CĂLINESCU, E O. I, 211, cf. DL, DM, SFC I, 109. *Se avântă într-o demonstrație despre Omul primordial care putea influența stelele.* BARBU, PRINC. 282. *În focul demonstrației,* [Bojincă] *... ajunge adeseori la exagerări latinizante.* IST. LIT. ROM. II, 121. *Cum obiectul direct este omolog subiectului, nu mai e nevoie de o demonstrație și pentru el.* COTEANU, S. F. II, 101, cf. DN^2. *Coordonarea și apozarea sunt relații plurale, realizându-se fie între doi, fie între mai mulți termeni cum s-a putut ... observa și din demonstrațiile din paginile anterioare.* CL 1973, 309. *Caracterul riguros al demonstrației științifice apare ca o constantă dominantă a operei lui Ovid Densusianu.* LL 1973, 700, cf. HRISTEA, P. E. 192, M. D. ENC. *Un adevăr care nu necesită demonstrație.* M 1975, nr. 1, 13, cf. DEX. *Eliade desparte ... definitiv fantasticul de poezie în înțeles literar imediat, textul său se supune cu severitate demonstrației epice.* SIMION, S. R. II, 336, cf. D. FIL. *Cei doi poli ai demonstrației noastre sunt complementari.* PLEȘU, M. M. 30, cf. PATAPIEVICI, C. L. 358. *Ex-președintele ... s-a lăudat ... că va face o demonstrație publică a faptului că nu ar fi un bătrân comunist.* RL 2005, nr. 4 708. ✧ F i g. *Copiii acestor locuri par cele mai desăvârșite exemplare de inteligență și frumusețe umană ... ca și cum natura ar fi vrut, prin această orgolioasă demonstrație, să justifice ... apariția noilor generații.* BOGZA, C. O. 281. ✦ Procedeu logic de fundamentare deductivă a adevărului unui enunț. Cf. DER, M. D. ENC., DEX, D. FIL. ✦ Șir de calcule, de raționamente etc. prin care se dovedește adevărul unei teoreme sau conținutul unei formule; (învechit) demonstrare. *Teorema este un adevăr care se face învederat printr-o raționare ce se numește demonstrație.* POENARU, G. 5/15. *Operația aceasta nu are nevoie de demonstrație, adecă de dovezi ... căci ... soma de a și de b este a + b.* ASACHI, E II, 9/22. *Demonstrație. Să ne închipuim latura GK pusă pe cea ecuală cu dânsa CB, ele se vor contopi.* G. POP. G. 14/26. *Demonstrație. Fie potrivirea unor asemenea sume: a+d = b+c.* ELEM. ALG. 176/26. *Această demonstrație dovedește că dacă două plane sânt perpendiculare între dânsele, orice dreaptă trasă pe unul din ele ... este perpendiculară pe celălalt.* ORESCU, T. 29/1. *În următoriul esemplu sânt aplicate regulile cazului întâi a-nmulțirei cu demonstrăciunea lor.* LAZARINI, M. 47/14, cf. COSTINESCU. *A expune demonstrațiunile prescurtate ale geometriei în formă completă, este o operațiune complicată.* MAIORESCU, L. 138, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Leonardo se străduiește să dea constatărilor sale preciziunea demonstrațiilor matematice.* OȚETEA, R. 247. *Metoda folosită pentru a face această demonstrație constă în calcularea bilanțului energetic al dezintegrărilor „bifurcate", destul de frecvente în seriile radioactive.* SANIELEVICI, R. 108, cf. DL, DM. *Demonstrația nu prezintă niciun fel de dificultate; ea se bazează pe faptul că două muchii opuse, fiind paralele și egale, sunt laturi opuse ale unui paralelogram.* GEOM. SP. 71, cf. M. D. ENC., DEX. ✦ (În dicționare) Lecție de anatomie, de botanică etc. care servește la demonstrarea noilor cunoștințe. Cf. COSTINESCU, ȘĂINEANU, CADE, SCRIBAN, D.

2. Manifestație (publică) de masă cu caracter politico-social. *Îndată în 1860 se înscenaseră demonstrațiuni în mai multe locuri.* BARIȚIU, P. A. III, 17. *Populul ... vanitos, impresionabil și gata totdeauna a lua parte la demonstrațiuni zgomotoase ... începu a se mișca.* FILIMON, O. I, 400. *Studenții, nedându-li-se satisfacția cerută, au continuat mai departe cu demonstrațiile.* LUC. II, 139. *Un vechi drept al cetățenilor ... putu fi salvat numai grație demonstrației ..., comunității revoltate.* PĂCALĂ, M. R. 57, cf. CADE. *Ați făcut demonstrație ..., prin urmare v-ați atins scopul.* BRĂESCU, O. A. II, 89. *În oraș începură demonstrații.* STANCU, R. A. II, 78. *Muncitorii organizează întruniri și demonstrații, ridicându-se împotriva războiului.* PAS, Z. IV, 142. *Partidul ... a inițiat demonstrațiile, a organizat masele.* BENIUC, M. C. I, 355, cf. DL, DM, DN^2. *Legionarii au trecut la demonstrații mai mari.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 4, 84, cf. M. D. ENC., DEX. *La Managua, tineretul a organizat demonstrații de protest față de măsurile represive luate de autorități, cerând eliberarea profesorilor arestați.* RL 1978, nr. 10 405.

3. Exteriorizare (prin vorbe, fapte și acțiuni) a sentimentelor cuiva. *Neluând în băgare de seamă vorbele mele și desele demonstrațiuni ce ți-am tot dat de nepreschimbata mea hotărâre.* PR. DRAM. 143, cf. NEGULICI. *În Anglia ... fu priimit cu cele mai mari demonstrațiuni și semne de onoare.* FILIMON, O. II, 56, cf. COSTINESCU, ȘĂINEANU^2. *Demonstrațiile de filială dragoste îl împresurau, gesturile de răsfățare se întindeau spre el.* ANGHEL, PR. 62, cf. CADE. *Avea sentimentalismul ... moldovenilor ... cu demonstrații și invocări lirice de frățietate.* CAMIL PETRESCU, U. N. 124. *Hotărî să rărească demonstrațiile conjugale.* BRĂESCU, O. A. I, 410, cf. SCRIBAN, D. *Amenințându-i cu demonstrații de pietate,* [Tartuffe] *obține donațiunea bunurilor din partea lui Orgon.* CĂLINESCU, C. O. 177, cf. DL, DM, DN^2, DEX. *Ne manifestăm dezacordul față de cei care încearcă să politizeze această demonstrație de solidaritate umană.* RL 2005, nr. 4 600.

4. Manevră de forțe armate cu scopul de a intimida adversarul sau de a-l induce în eroare; p. e x t. exercițiu militar executat de obicei de cea mai bună subunitate în fața celorlalte subunități, ca model de instruire. Cf. POLIZU. [Scopul era] *de a provoca în Constantinopol din partea otomanilor vreo demonstrație dușmană contra polonilor.* HASDEU, I. V. 55. *Ofițerii ... să se retragă din armată ... pentru a înfățișa mișcarea ca o demonstrație militară.* MAIORESCU, D. IV, 99, cf. BARCIANU, ȘĂINEANU, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D. *Încearcă ... să smulgă ambasadorilor Franței, Austriei, Angliei și Prusiei o declarație comună care să amenințe Poarta cu o demonstrație navală.* OȚETEA, T. V. 211. *Uneori ... la mari trageri de demonstrație, se arătau ofițeri nemți.* CAMILAR, N. I, 33, cf. DL, DM, DN^2. *Impresionați de această elocventă demonstrație, dacii au renunțat la atacul împotriva imperiului.* H. DAICOVICIU, D. 114, cf. DEX. ✦ S p e c. Desfășurare a unor programe de gimnastică, în special artistică, de dansuri, defilări etc. *Mai bine o mie de vârtejuri cerești inutile, decât o demonstrație de bâlci cu flămânzi.* ARGHEZI, S. VIII, 167. *Demonstrații de arte marțiale.* ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 839.

– Pl.: *demonstrații.* – Și: (învechit) **demonstrațiúne, demonstrăciúne** s. f.

– Din lat. **demonstratio, -onis,** fr. **démonstration,** rus. **демонстрация.**

DEMONSTRAȚIÚNE s. f. v. **demonstrație.**

DEMONSTRĂCIÚNE s. f. v. **demonstrație.**

DEMONTĂ vb. I. T r a n z. **1.** (Complementul indică aparate, mecanisme, instrumente etc.) A desface în părțile componente; (complementul indică părțile componente ale unui ansamblu) a scoate, a separa dintr-un ansamblu. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU[2], TDRG, CADE. *Am trecut printre vagoanele demontate pe linii.* VLASIU, D. 142, cf. DS. *Nu ți-au spus că trebuie să demontați ... buloanele de la o șină, să faceți să deraieze trenul de București?* SADOVEANU, O. IX, 469, cf. SCRIBAN, D., SCL 1950, 70. *Numai ridicarea dulapului în picioare a ținut o jumătate de zi, demontat cu șurubelnița și montat bucată cu bucată.* ARGHEZI, C. I. 238. *Totul e făcut să poată fi repede demontat și dus mai departe.* BOGZA, V. I. 126. *Le-am cerut să-mi demonteze războaiele.* V. ROM. septembrie 1954, 9. *Am demontat fabricile și uzinele.* CAMILAR, N. II, 96. *Tractorul ... este acum parțial demontat.* GALAN, B. I, 68. *Își rânduia lucrușoarele, demontase piesele mai ușoare și privea mereu către apă.* JIANU, C. 271, cf. DL. *Puteți să demontați totul, țevi, cazane.* PREDA, I. 187, cf. DM, DN[2]. *Tipografia a fost demontată și transportată, piesă cu piesă, într-un imobil.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 1, 9, cf. M. D. ENC. *Cabina nu mai există. A fost demontată.* FLACĂRA, 1975, nr. 44, 11, cf. DEX. (A b s o l.) *Sub același acoperiș, unii demolau și demontau.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 331. ✧ R e f l. p a s. *Tu trebuie să rămâi cu mine, ca să vezi cum se demontează o piesă.* PAS, Z. I, 307. ✧ F i g. *Mecanismele sufletești sunt demontate cu combativitate juvenilă.* CONTEMP. 1975, nr. 1 511. *Fostul președinte al USR are datoria morală ... să demonteze această odioasă mașinărie care a fost Securitatea.* RL 2005, nr. 4 624.

2. F i g. A descuraja, a deprima (**1**), a dezorienta. *Această lovitură de teatru demontă, întrucâtva, pe notarul advers.* EFTIMIU, N. 11. *Tudor Stoenescu-Stoian nu păru demontat de întrerupere.* C. PETRESCU, O. P. I, 88. *Fără să mă las demontat de incredulitatea boierului, mi-am început cu entuziasm tirada.* COCEA, S. I, 203, cf. DL. *Dărnescu tăcea, masiv, privind prin el ca prin sticlă, dar asta nu-l demontă câtuși de puțin pe Motzeanu.* T. POPOVICI, S. 324, cf. DM, DN[2], M. D. ENC., DEX.

– Prez. ind.: *demontez.* – Și: **dezmontá** vb. I. SCL 1950, 70.

– Din fr. **démonter.**

DEMONTÁBIL, -Ă adj. Care poate fi demontat (**1**). *A început să răspândească un tip nou de stână, transportabilă ... construită din pereți de scânduri ușor demontabili.* VUIA, PĂST. 49. *Fundul cuptorului este demontabil.* IOANOVICI, TEHN. 48. *Să-i pună sub cap sulul dur, demontabil.* CĂLINESCU, C. N. 21, cf. DL. *Construise ... un fel de acoperiș demontabil.* PREDA, M. 216, cf. DM, DN[2]. *Sulița era din lemn cu vârf metalic, demontabil.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 9, 10, cf. M. D. ENC., DEX. *Pentru amplasarea unor chioșcuri demontabile ... suma care trebuie achitată ... este de 400 000 de lei/mp./zi.* RL 2005, nr. 4 637.

– Pl.: *demontabili, -e.*

– Din fr. **démontable.**

DEMONTÁJ s. n. Demontare. *Penele de reglaj se caracterizează prin faptul că montajul și demontajul lor se face prin lovituri de ciocan.* SOARE, MAȘ. 50.

– Pl.: *demontaje.*

– Din fr. **démontage.**

DEMONTÁRE s. f. Acțiunea de a d e m o n t a (**1**) și rezultatul ei; demontat[1]; demontaj. *Prin demontare se înțelege și dezasamblarea fiecărui grup de piese în parte, până la ultima piesă componentă a acestuia.* LTR[2], cf. DL, DM. *Demontarea unui cilindru de metal.* BARBU, Ș. N. 178, cf. DN[2], M. D. ENC. *Decoruri înghesuite și uzate de prea multe montări și demontări.* FLACĂRA, 1975, nr. 42, 12, cf. DEX. ✧ F i g. *Renunț la șicanări sociologice, la demontarea mecanismelor prin care societatea se apără de împlinirea idealului.* LIICEANU, J. 16.

– Pl.: *demontări.*

– V. **demonta.**

DEMONTÁT[1] s. n. Faptul de a d e m o n t a (**1**); demontare. *Ne-am spus că-i păcat de osteneală și de banii cheltuiți cu demontatul și transportul* [războaielor]. V. ROM. septembrie 1954, 16, cf. DL, DM, DEX.

– V. **demonta.**

DEMONTÁT[2], -Ă adj. **1.** (Despre aparate, mecanisme etc.) Care este desfăcut în părțile componente; (despre piesele unui ansamblu) care este scos, separat dintr-un ansamblu. Cf. d e m o n t a (**1**). *Când a încetat muzica ... perechile s-au desfăcut brusc, așa ca niște jucării demontate.* CAMIL PETRESCU, P. 128. *Movili de buloane, drugi, piese demontate, celelalte așteptând să fie montate.* C. PETRESCU, A. 466. *În fața platformei apăru un lucrător blond și spătos, împingând un cărucior cu piese demontate.* BARBU, Ș. N. II, 97. *Reprezentanții instituției ... au declarat că urmează să aloce alte fonduri pentru montarea pieselor demontate.* RL 2005, nr. 4 538.

2. F i g. Dezorientat. *Când cineva mă privește, mă simt demontat.* NEGULESCU, G. 104. *Demontat, Ionescu rămase cu gura căscată.* T. POPOVICI, S. 17.

– Pl.: *demontați, -te.*

– V. **demonta.**

DEMORALIZÁ vb. I. **1.** T r a n z. (Învechit) A corupe. Cf. I. GOLESCU, C. *Luxul și desfrânările ... au demoralizat nația întreagă.* F. AARON, I. L. 18/6, cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Câte vițiuri s-au strecurat în frumoasa noastră țară subt ocrotirea unui guvern ... care favoriza patimile ca să-l demoralizeze.* NEGRUZZI, S. I, 288, cf. POLIZU. *Orice națiune ... cade prin patimile care o corump și o demoralizează.* GHICA, C. E. I, 176. *Viața scandaloasă și depravațiunea luând proporțiuni mari, infestară și demoralizară până la un mare grad societatea întreagă.* FILIMON, O. I, 177, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Întrebarea este dacă scriitorul ... a avut în vedere să ne învețe ori să ne moralizeze sau să ne demoralizeze.* IBRĂILEANU, S. 282, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. ✧ R e f l. p a s. *Cea dintâi cauză a corupției erau numeroșii negustori ... Întâi s-au demoralizat servii și sclavii, apoi veni un regim al metreselor, căci cei mari cumpărau sclave siriene și etiopiene, le încărcau cu bogății și-și neglijau soțiile proprii.* EMINESCU, O. XII, 221.

2. T r a n z. și r e f l. A face pe cineva să(-și) piardă sau a(-și) pierde încrederea în sine; a (se) descuraja, a (se) deprima (**1**). *Ocârmuirea ... demoralizează pe tot poporul* (a. 1835). URICARIUL, X, 17. *Cu vremea s-a demoralizat și ... hotărî a-și părăsi nevasta și pruncul.* DACIA LIT. 44/7.

Această biruință ... demoralizează ... pe turci. BĂLCESCU, M. V. 125. *Nenorocitele războaie a[le] lui Vasile-Vodă slăbiseră țara și demoralizaseră oștile.* NEGRUZZI, S. I, 277, cf. POLIZU. *Armata pandurilor nu mai era ceea ce fusese la început, ea se demoralizase în contactul de două luni cu zavergiii.* GHICA, S. 111. *Pruncul s-a demoralizat.* MUREȘANU, I. 38/27. *Lipsa materială ... îl demoraliza.* CARAGIALE, O. III, 8. *Visul ... trebuia și mai mult să demoralizeze pe Leiba.* GHEREA, ST. CR. II, 138, cf. DDRF, ȘĂINEANU, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Doamna ... îi demoraliza oamenii și răspândea între sătenii lui gânduri de rebeliune.* REBREANU, R. II, 64. *Să nu demoralizăm poporul.* CAMIL PETRESCU, T. II, 475, cf. SCRIBAN, D. *Stăpânirea pontificală a demoralizat Italia și-a împiedicat-o să se unească după modelul marilor monarhii vecine.* OȚETEA, R. 222. *Acum internul, dezarmat, căuta să demoralizeze pe Felix în alt chip.* CĂLINESCU, E O. I, 260. *Persoane care din curiozitate ... demoralizează bolnavul.* BELEA, P. A. 9, cf. DL, DM, DN^2. *Efectua zilnic bombardamente ... care demoralizau pe asediați.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 9, 55, cf. M. D. ENC., DEX.

– Prez. ind.: *demoralizez.* – Și: (învechit) **dezmoralizá** (scris și: *desmoraliza*) vb. I. STAMATI, D., PONTBRIANT, D.

– Din fr. **démoraliser.**

DEMORALIZÁNT, -Ă adj. Care demoralizează (**2**); deprimant (**1**), demoralizator (**2**), descurajator. Cf. DL, DM, SFC II, 112, DN^2, M. D. ENC., DEX. *Societatea română ... va privi uimită în urmă la discursul lor demoralizant și defetist.* RL 2005, nr. 4 623.

– Pl.: *demoralizanți, -te.*

– Din fr. **démoralisant.**

DEMORALIZÁRE s. f. Faptul de a (se) demoraliza.

1. (Învechit) Corupție. Cf. demoraliza (**1**). *Cu nepăzirea religiunei părinților, demoralizare și lux au adus scăderea familiilor și staturilor celor mai puternice.* ASACHI, S. L. II, 80. *Nicio moralitate, ba, dimpotrivă, demoralizare mare.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 60, cf. POLIZU. *Jocul de cărți fu acela care răspândi mai mult demoralizare.* FILIMON, O. I, 177, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Ea cu limba ascuțită clevetește-ntreaga fire, Contra demoralizării propovăduie-nfocată.* EMINESCU, O. IV, 222, cf. DDRF, ALEXI, W. *Se pare că demoralizarea la sate ... nu ar înainta așa de repede.* AGÎRBICEANU, A. 281, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

2. Descurajare, deprimare (**1**), (învechit) demoralizație (**2**). Cf. demoraliza (**2**). Cf. POLIZU. *Detașamentul fiind învins ... demoralizarea intra în toată masa armatei moldovene.* HASDEU, I. V. 113, cf. LM. *Toate demoralizările internului se spulberă în valul de sânge ambițios care circula în trupul lui Felix.* CĂLINESCU, E. O. I, 262. *Bombardamentele aeriene, oricâte victime au făcut, au fost departe să atingă principalul scop: demoralizarea populației civile.* BOGZA, A. Î. 635, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *demoralizări.* – Și: (învechit) **dezmoralizáre** (scris și: *desmoralizare*) s. f. PONTBRIANT, D.

– V. **demoraliza.**

DEMORALIZÁT, -Ă adj. **1.** (Învechit) Imoral. [Profesorul] *este răspunzător pentru orice abuz sau merit al tinerimii (afar' de vreo făptură degradată și demoralizată).* GENILIE, G. IX/11. *Temându-se a nu fi veninat de fiul cel demoralizat, se feri de mâncare.* SĂULESCU, HR. I, 202/8. [La teatru] *învățăm a fi demoralizați.* NEGRUZZI, S. I, 253, cf. PONTBRIANT, D., LM. *Disprețul cu care îl tratează intrigantul acela de Marțial ... mă îndeamnă ... a lua în antipatie pe acest poet servil și demoralizat.* ODOBESCU, S. III, 31, cf. RESMERIȚĂ, D., DL, DM, DEX. ✧ (Substantivat) *Vei fi voind poate să o vizitezi, adaose Cărăbuș cu acel interes ce mișcă pe toți junii cei demoralizați, când li se prezintă noi ocaziuni de dezmierdări.* FILIMON, O. I, 229.

2. (Adesea substantivat) (Persoană) care și-a pierdut încrederea în sine; descurajat, deprimat. Cf. LM. *Tagma măreață a obștestii adunări, demoralizată* (a. 1835). URICARIUL, VIII, 127. *Dacă guvernurile vor ști a se folosi de bogatele mijloace a acestor Prințipate, spre a regenera niște țeri umilite de întâmplări, iar nu încă cu totul demoralizate ... nu este îndoială că Prințipatele Moldo-Române vor agiunge la un grad de putere morală și materială.* ROM. LIT. 106^1/14. *Această femeie ... demoralizată și târâtă în calea pierzării ... se ticăloși la ușa lui.* PELIMON, I. 164/4. *Volontiri sumeți și demoralizați, carii numai pentru a pute prăda, trecuse la oaste.* CALENDAR (1858), 70/26. *O femeie demoralizată.* MUREȘANU, I. 54/23. *Adevărul și libertatea au învins, sunt ales cu majoritate enormă, deși guvernul hostil, adversarii demoralizați.* CONV. LIT. V, 257. *Aceleași mustrări amarnice în fiecare seară, când se ducea să se culce, târziu, rupt de osteneală, demoralizat.* VLAHUȚĂ, D. 193, cf. DDRF, RESMERIȚĂ, D. *Demoralizat, domnul Popescu ... își vându casa și se mută într-un oraș de provincie.* CĂLINESCU, C. O. 25. *N-or fi toți așa de demoralizați.* BENIUC, M. C. I, 351, cf. DL, DM. *Așa arată o armată demoralizată.* BARBU, Ș. N. 103, cf. M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *demoralizați, -te.* – Și: **dezmoralizát, -ă** (scris și: *desmoralizat*) adj. PONTBRIANT, D.

– V. **demoraliza.**

DEMORALIZATÓR, -OÁRE s. m. și f., adj. **1.** S. m. și f. (În dicționarele din trecut) Corupător. Cf. NEGULICI, POLIZU, PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, LM, DDRF, ȘĂINEANU^2, CADE.

2. Adj. Care demoralizează (**2**); demoralizant. *Trecerea de sub supremația bizantină sub cea turcească a încurajat mai târziu tot atât de mult aceste tendențe demoralizatoare.* EMINESCU, O. XIV, 154. *Este de asemenea cu putință ca opere artistice însemnate să aibă înriurire demoralizătoare.* CONTEMPORANUL, V, 57. *Alt neajuns ... va fi lucrarea demoralizatoare ce romanul va avea asupra unor cititori.* GHEREA, ST. CR. I, 265, cf. DDRF, ȘĂINEANU^2, RESMERIȚĂ, D., CADE, DL, DM, DN^2, DEX.

– Pl.: *demoralizatori, -oare.* – Și: (învechit) **demoralizatóriu, -ie** (LM), **demoralizătór, -oáre** adj.

– Din fr. **démoralisateur.**

DEMORALIZATÓRIU, -IE adj. v. **demoralizator.**

DEMORALIZÁȚIE s. f. (Învechit) **1.** Corupție. *Demoralizația seau stricarea bunelor năravuri.* AR (1829), 140^1/30. *Limba franțozească se vede în toate casele dimpreună cu toată morala sau demoralizația ei.* HELIADE, PARALELISM, I, 43/8. *Cauza căderei și a celor mai puter-*

nice staturi vom vide că au fost demoralizația adecă stricarea bunelor moravuri. SĂULESCU, HR. I, 20/16, cf. NEGULICI, STAMATI, D., POLIZU. *Sensualitatea este genunea în care atâtea suflete ... se pierd; și avuțiile deseori, peste măsură, favorizează demoralizația.* CALENDAR (1858), 15/26, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D., DEX.

2. Demoralizare (**2**). *Oșteanul și ofițirul, neprimind a lor plată, întâmpină greutăți care pot ... să pricinuiască demoralizația acestei trupe interesante* (a. 1835). URICARIUL, VIII, 140. *Cătând la demoralizația turcilor, biruitorii creștini ar fi putut acum înainta.* BĂLCESCU, M. V. 181, cf. NEGULICI. *Românul ... ajunse în acea demoralizație și ignoranță.* NEGRUZZI, S. I, 200, cf. COSTINESCU, LM, ȘĂINEANU, RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D., DEX.

– Pl.: *demoralizații.* – Și: (învechit) **demoralizațiúne** (COSTINESCU, ȘĂINEANU), **dezmoralisațiúne** (scris și: *desmoralisațiune* PONTBRIANT, D.) s. f.

– Din fr. **démoralisation.**

DEMORALIZAȚIÚNE s. f. v. **demoralizație.**

DEMORALIZĂTÓR, -OÁRE adj. v. **demoralizator.**

DEMORFINIZÁRE s. f. Dezintoxicare făcută persoanelor care suferă de morfinomanie. Cf. DN[3], MDA.

– Pl.: *demorfinizări.*

– Din fr. **démorphinisation.**

DEMORFÍSM s. n. Proces de descompunere și de distrugere a rocilor solide. Cf. LTR[2], DN[2], DEX.

– Din fr. **démorphisme.**

DÉMOS s. n. Denumire dată, în Grecia antică, păturii de oameni liberi, cu depline drepturi politice, dintr-un oraș. *În lumea antică caractere nobile și mari erau răsplătite de acest demos disculț și palavragiu cu ostracismul.* EMINESCU, O. IX, 228. *Puterea supremă în demos era adunarea demoților.* CONTEMPORANUL, IV, 854, cf. DER, M. D. ENC., DEX, DN[3].

– Pl.: *demosuri.*

– Din gr. **δῆμος.**

DEMÓT s. m. (Învechit, rar) Locuitor al unei deme. *Toți cetățenii locuitori într-o demă (demoții) alegeau pe demarh și pe vistieriu.* CONTEMPORANUL, IV, 854. *Puterea supremă în demos era adunarea demoților.* ib.

– Pl.: *demoți.*

– Cf. gr. δημότης.

DEMÓTIC, -Ă adj. (În sintagma) *Scriere demotică* = scriere cursivă vulgară folosită în vechiul Egipt, simplificată din scrierea hieratică. Cf. ȘĂINEANU[2], RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *S-a creat o scriere „rapidă", încă mai simplificată, demotică (populară).* GRAUR, I. L. 80, cf. DN[2], DEX. ✧ (Adverbial) *Scriau demotic.* SCRIBAN, D. ✦ (Despre litere, caracterul lor) Caracteristic acestei scrieri. *Se găsise la Rozeta, de către soldați francezi în campania din Egipt, o piatră cu o inscripție în trei caractere deosebite: hieroglifice, demotice (cuneiforme) și grecești.* ARH. OLT. I, 116.

– Pl.: *demotici, -ce.*

– Din fr. **démotique.**

DEMOZÉLĂ s. f. v. **demoazelă.**

DEMPĂRȚÍT s. m. v. **deîmpărțit.**

DEMPLINÓR s. m. (Regional) Antreprenor. Cf. RĂDULESCU-CODIN.

– Pl.: *demplinori.*

– Et. nec.

DEMPREJÚR adv. v. **dimprejur.**

DEMPREÚNĂ adv. v. **dimpreună.**

DEMUAZÉLĂ s. f. v. **demoazelă.**

DEMUCILAGINÁRE s. f. (Industria alimentară) Fază din procesul de rafinare a grăsimilor vegetale, care constă în eliminarea unor impurități dizolvate coloidal sau în suspensie. *Demucilaginarea e precedată, eventual, de sedimentare, de filtrare sau de centrifugare.* LTR[2], cf. DER, SFC VI, 318.

– De la **mucilagiu.**

DEMULÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică obiecte) A scoate dintr-un tipar în care a fost modelat. Cf. DN[2], DEX.

– Prez. ind.: *demulez.*

– Din fr. **démouler.**

DEMULÁRE s. f. Acțiunea de a d e m u l a și rezultatul ei. Cf. LTR[2], MDA.

– Pl.: *demulări.*

– V. **demula.**

DEMULCIÓR adv. (Popular) Diminutiv al lui d e m u l t. Cf. DA.

– **Demult** + suf. *-cior.*

DEMULGATÓR s. n. Substanță care determină separarea unei emulsii stabile. Cf. DN[3], MDA.

– Pl.: *demulgatoare.*

– Din germ. **Demulgator.**

DEMÚLT adv. Odinioară, cândva. *Aceasta demult au zis sfântul David de Cristos.* CORESI, EV. 353, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 201. *Demult ... se încredințează cu această ... orânduială.* MANIFEST (1813), 12/3. *Demult norodul au vrut să o facă în bucăți.* AR (1829), 126[1]/19, cf. VALIAN, V. *Demult el asupra unei tinere amor având ... Nădăjduia ca cu vreme să o facă a-l iubi.* PANN, E. II, 27/15. *Un păr blond și niște ochi albaștri erau tot ce mai rămăsese dintr-un chip care, probabil, fusese frumos cândva, demult!* BACALBAȘA, S. A. I, 175. *Trimese demult solia lui la Tibull pentru pace.* COȘBUC, P. I, 159. *Plecați demult din depărtata țară ... Ah! câte vise albastre și-aurite Ne făuream din fumul de țigară.* IOSIF, P. 38. *Poezia era una din pasiunile preotului ... demult, înainte de a intra în seminar.* REBREANU, I. 136. *Au fost nostalgii de amor pentru o fată frumoasă, moartă demult.* IBRĂILEANU, A. 14. *Am intrat în paraclisul demult părăsit, unde nu mai călcasem din copilărie.* M. I. CARAGIALE, C. 86. *Cei ce-au*

pornit, cu mii de ani Naintea mea, pe-acelaşi drum, Au adormit pe sub castani Demult. MINULESCU, VERS. 36. *Mama mea a murit demult.* SADOVEANU, O. XV, 401, cf. BRĂTIANU, T. 95. *Epitrahilul, sfita şi cârja vin de la Dosithei, care le-a purtat demult.* ARGHEZI, B. 27. *Omul a picat demult dintr-un sat de dincoace* [de Carpaţi]. CĂLINESCU, C. O. 20. *Întâmplările pe care ea le spune au avut loc demult, când era tânără.* STANCU, D. 24, cf. DL. *Mâncase odată bătaie ... dar demult.* PREDA, M. 109, cf. DM. *S-a destrămat sub piatră-n mănăstire Cel ce demult a poruncit ca domn.* LABIŞ, P. 20. *Candelabre ... cu lumânări stinse demult.* BARBU, PRINC. 127, cf. M. D. ENC., DEX. *Badea a murit demult, De dorul lui nu mai uit.* FOLC. TRANSILV. II, 115. *Neveste cu ştergar ... Cu băsmăli negre la gât, Cu hurmuz de cel bătut, Cum era portul demult.* FOLC. MOLD. I, 305. ✧ (Repetat, cu valoare de superlativ) *O mai auzisem eu cântând cântecul acela, demult, tare demult.* STANCU, R. A. II, 13. *Bătrânii povestesc că demult, demult, trăia un om sărman.* FLACĂRA, 1975, nr. 47, 5. ✧ Loc. adj. şi adv. **De demult** = (care este) din trecut, de altădată. *Pomeaneiu dzilele de demult.* PSALT. HUR. 120^{v}/3. *Celora de demult.* CORESI, EV. 2. *Covoare de demult* (a. 1588). CUV. D. BĂTR. I, 192/13. *Ceale de demult trecură şi iată fură toate noao* (a. 1633). GCR I, 84/11. *Cu aceastea cuvente de demult au dat veaste prorocul Ierusalimului.* VARLAAM, C. 70. *Pătru-Vodă ... avusese mai di demult avuţiia sa scoasă la Ciceu.* URECHE, L. 149. *După pravilele celor împăraţi bătrâni, vechi di demult, li s-au fost făcând moarte.* PRAV. 131. *Oraşul lui Ili ... unde era de demult cortul legii vechi.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 121^{v}/24. *Încă de demult îmbletele Şoimului nu-mi plăcea.* CANTEMIR, I. I. II, 93. *Să va hotărî odată, acea logodnă de demult vestită* (a. 1701). FN 93. *Înşălăciunile şarpelui celui de demult.* ANTIM, O. 15. *Părinţii cei de demult era patriarcii, prorocii.* ŞINCAI, C. 27/13. *Crâmul în vremile cele de demult era scaun împărătesc.* AMFILOHIE, G. 12/2. *Două limbi au avut romanii cei de demult, una gramaticească, alta poporană.* MAIOR, IST. 266/14. *Besearica de demult au slobozit nunta la preoţi.* GRECEANU, Î. 44/3. *Grecii cei de demult ... cu totul au fost scutiţi de vărsat.* FRĂŢILĂ, S. Î. 9/16. *Din vremea de demult, Din punga celor ce-ascult Linguşitorii trăiesc.* HELIADE, O. I, 125. *Cerbul elen ... să afla în timpurile de demult şi în Germania.* I. CIHAC, I. N. 53/1. *Cetăţuia veche zidită din zilele de demult.* ARHIVA R. II, 101/2. *În vreamea de demult stăpânea Ardealul un neam putearnic, anume dachi.* BĂRAC, A. E. 2/8. *În vremea de demult, dobitoacele toate, De împăratul Leu sătule ... îşi aleseră lor Un alt stăpânitor.* ALEXANDRESCU, O. I, 197. *În lume de demult Este-o vorbă cam ciudată, Însă plină de-adevăr.* ALECSANDRI, POEZII, 125. *Îmi pare-o veche, de demult Poveste.* EMINESCU, O. I, 188. *Dacă dobitoacele n-ar fi fost înfrânate, de demult ar fi sfăşiet pe om.* CREANGĂ, P. 209. *O strânsei în braţe cu expansiune, întorcându-mă cu mintea la acele vremuri de demult.* SĂM. I, 172. *Apropie-te, vino, o, muza mea cernită ... şi spune-mi iar un cântec din cele de demult.* EFTIMIU, Î. 174. *Înţelepţii de demult au dezvoltat demnitatea omenească.* SADOVEANU, O. XX, 175. *Se vorbea într-un roman de demult de un călăreţ fără cap.* ARGHEZI, C. I. 226. *Îmi năvăleşte în minte o seară de demult.* STANCU, R. A. I, 9. *Ce simţăminte fuseseră curmate în naufragiul de demult?* TUDORAN, P. 36, cf. DL, DM. *O noapte caldă de vară de demult.* BARBU, Ş. N. 193, cf. M. D. ENC., DEX. *Bărbatul pleacă să-şi viziteze iubitele de demult.* RL 2005, nr. 4 616. *Sărac bine de demult, Ce-am făcut de te-am pierdut?* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 216. *Badea mieu cel de demult, Nu gândi că te-am urât.* RETEGANUL, TR. 88. *Măi bădiţă de demult, Uită-mă, căci eu te uit.* FOLC. TRANSILV. II, 232. *La iazăru vechi, Vechi şi de demult.* FOLC. OLT. – MUNT. II, 279. ✧ Loc. adv. **Mai demult** = odinioară (2). *Cela cu lucrul să va fi rugat mai demult să i-l ţie.* PRAV. 42. *Mai demult era un scaun al unui cneaz de sarachini.* AMFILOHIE, G. 141/5. *Românii mai demult toţi au fost neuniţi.* MAIOR, I. B. 49/2. [Evreii] *mai deşi sânt în ţările care s-au ţinut mai demult de crăimea Poloniei.* RUS, I. I, 101/19. *Mai demult era nevoie a se cumpăra cai din staturile vecine.* NEGRUZZI, S. I, 36. *Mai demult ... nici un băieş din Văleni nu-şi părăsea satul.* AGÎRBICEANU, A. 73. *Mai demult erai mai apropiat de noi.* ARGHEZI, S. XI, 66. *A fost frumoasă fata mai demult.* BLAGA, POEZII, 60. *Ţinea la el mai demult.* PREDA, M. 34. *Oare n-am fost şi eu un arbore mai demult?* ISANOS, V. 245. *În comuna Şanţ, se făcea mai demult „buhaş" mare.* BUTURĂ, EB. I, 43. ✧ (Substantivat, n.) *Tu cunoscuşi de-apoile şi de demultele.* PSALT. HUR. 117^{v}/5. *Umedul ghioc, Ce, sosind din mări streine L-am adus într-un demult Cu descântec pentru tine.* DIMOV, T. 38.

– **De**[1] **+ mult.**

DEMULTIPLICÁ vb. I. Tranz. A transforma cu ajutorul unui angrenaj o mişcare de rotaţie în altă mişcare de rotaţie mai înceată. Cf. DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX.

– Prez. ind.: *demultiplic.*

– Din fr. **démultiplier** (prin apropiere de *multiplica*).

DEMULTIPLICÁRE s. f. Acţiunea de a demultiplica şi rezultatul ei. Cf. LTR[2], DM, M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *demultiplicări.*

– V. **demultiplica.**

DEMULTIPLICATÓR s. n. Sistem de transmisie care asigură reducerea vitezei. *Demultiplicator[ul] e constituit, de obicei, dintr-un tambur, la periferia căruia angrenează sau de care se sprijină un pinion.* LTR[2], cf. DN[2], DEX. ✧ (Adjectival) *Dacă e nevoie să se lucreze cu un burghiu de diametru mic la maşini de turaţie joasă, se va întrebuinţa un dispozitiv demultiplicator.* ORBONAŞ, MEC. 249.

– Pl.: *demultiplicatoare.*

– Din fr. **démultiplicateur.**

DEMULTIŞÓR adv. Diminutiv al lui demult. *Vreo doisprezece bărbaţi fruntaşi se sfătuiau demultişor.* REBREANU, R. I, 131, cf. DL, DM, DEX.

– **Demult** + suf. *-işor.*

DEMULŢÍT s.n. v. **deînmulţit.**

DEMUNSTRÁ vb. I v. **demonstra.**

DEMUNSTRATÍV, -Ă adj. v. **demonstrativ.**

DEMUNSTRĂTÓRIU, -IE s. m. şi f., adj. v. **demonstrator.**

DEMUSTRÁ vb. I v. **demonstra.**

DEMUSTRÁT, -Ă adj. v. **demonstrat.**

DEMUTÁ vb. I. I n t r a n z . (Latinism învechit) A schimba în rău; a denatura adevărul. Cf. LM.
– Prez. ind.: ?
– Din lat. **demutare.**

DEMUTÁRE s. f. (Latinism învechit) Acțiunea de a d e m u t a și rezultatul ei Cf. HELIADE, PARALELISM, I, 71.
– V. **demuta.**

DEMUTÁT, -Ă adj. (Latinism învechit) Schimbat în rău. Cf. LM.
– Pl.: *demutați, -te.*
– V. **demuta.**

DEMUTÁȚIE s. f. (Latinism învechit) Schimbare în rău; demutare. Cf. HELIADE, PARALELISM, I, 71, LM.
– Pl.: *demutații.*
– Din lat. **demutatio, -onis.**

DEMUTIZÁ vb. I. T r a n z . (Complementul indică surdomuți) A face să reducă starea de mutenie, a face să înțeleagă limbajul vorbit. Cf. DN[3], DEX[2].
– Prez. ind.: *demutizez.*
– Din fr. **démutiser.**

DEMUTIZÁRE s. f. Acțiunea de a d e m u t i z a și rezultatul ei. Cf. D. MED., DN[3], DEX[2].
– Pl.: *demutizări.*
– V. **demutiza.**

DEMUTIZÁT, -Ă adj. (Despre surdomuți) Care a fost educat pentru a înțelege limbajul vorbit. Cf. DEX[2].
– Pl.: *demutizați, -te.*
– V. **demutiza.**

DEN prep. v. **din.**

DENAÍNTE adv. v. **dinainte.**

DENAPÓI adv. v. **dinapoi.**

DENÁR[1] s. m. Monedă de argint de circa patru grame, care a circulat în Roma antică. Cf. LM, DER, DN[3], DEX.
– Pl.: *denari.*
– Din lat. **denarius,** it. **denaro.**

DENÁR[2] s. m. v. **dinar.**

DENARIÁT s. n. (Învechit) Provizii alimentare (pentru armată); (învechit și regional) proviant. Cf. BARCIANU, ALEXI, W. ✦ S p e c . (Învechit) Zaherea (1). *Se poate stipula dobânzi pentru un împrumut de bani și de denariate (zaharele) sau de alte lucruri mobile.* HAMANGIU, C. C. 401.
– Pl.: *denariate.*
– Din lat. **denariata.**

DENATALITÁTE s. f. (Rar) Scădere a natalității. *Civilizațiile aduc denatalitate și sporul morții asupra vieții.* SADOVEANU, O. XIV, 523, cf. DN[2], DEX.
– Din fr. **dénatalité.**

DENATURÁ vb. I. T r a n z . **1.** (Complementul indică cuvinte, sensuri, idei, fapte etc.) A schimba (intenționat) deformând, alterând, falsificând adevărata natură, realitatea. *Pilaful și alte asemenea încă se vede figurând în cărțile tutulor națiilor fără a ... desnatura limba.* HELIADE, PARALELISM, I, 49/7. *Haosul acesta de nelegiuiri teologice sprijinite pe neștiința completă a legilor naturei ... desnaturează caracterul dumnezeirii.* NEGULICI, E. II, 205/26. *Calomnia are ... ochiul deschis asupra faptelor mele, ca să le desnatureze tâlmăcirile.* MAN. SĂNĂT. 294/3, cf. PONTBRIANT, D. *Tot așa e desnaturată în opul lui Paprocki toată espedițiunea polonilor în Moldova.* HASDEU, I. V. 245. *Curios ... efect al bigotizmului ... cum denaturează chiar legile dumnezeiești!* ALECSANDRI, O. P. 114. *Cu cât a fost mai rău înțeleasă* [ideea] *și mai cu intenție denaturată, cu atât renașterea ei ... este acum mai puternică.* MAIORESCU, CRITICE, 362. *Pedanteria obscură și greoaie ... a denaturat și a deformat talente reale.* CARAGIALE, O. III, 175, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU[2]. *Să dea-n vileag pe toți aceia care fără scrupule și sfială Denaturează poezia.* ANGHEL – IOSIF, C. M. II, 9, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN D. *Am denaturat metafizica faptelor.* CĂLINESCU, C. O. 14. *Trecu și la Aglae și denatură lucrurile după metoda lui.* id. E. O. II, 77. *Te rog, nu denatura textele sacre.* VINEA, L. II, 305, cf. DL, DM. *Îmi pasează mereu dosarele, în speranța că voi putea denatura hotărârile.* BARBU, I. I, 10. *Dragostea lui Caragiale pentru această limbă se manifestă ... în ura și ridicolul cu care îi acoperă pe cei ce o denaturează.* VARLAAM – SADOVEANU, 407. *Regizori gălăgioși ... denaturează tot ce le cade în mână.* T ianuarie 1964, 114, cf. DN[2]. *A făcut multe eforturi ca presa să nu denatureze faptele.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 7, 88, cf. M. D. ENC. *Denaturează în mod tendențios geneza reală a faptelor.* FLACĂRA, 1975, nr. 22, 20, cf. DEX. *Desenele* [plantelor] *au fost denaturate ori au fost încurcate de copiști.* BUTURĂ, E B. I, 13. *Prin simbolizare sunt inventate raportări improprii, care debordează natura proprie a obiectului simbolizat, denaturându-l.* PATAPIEVICI, C. L. 341. *Conținutul Proclamației de la Timișoara a fost deliberat denaturat.* RL 2005, nr. 4 559. (A b s o l.) *Nu-l împiedică să-și ducă mai departe atacurile la adresa bazelor filozofiei materialist-dialectice ... schematizând aici, denaturând colo.* CONTEMP. 1975, nr. 1 510, 1/5. ✧ R e f l . p a s . *Prin o crudă ironie a istoriei toate aceste libertăți s-au denaturat.* LUC. VII, 107. ✦ (Complementul indică oameni) A se transforma în rău, a se dezumaniza. Cf. NEGULICI, BARCIANU, COSTINESCU, ȘĂINEANU[2], RESMERIȚĂ, D., CADE.

2. (Complementul indică produse, de obicei lichide) A adăuga o substanță străină spre a face impropriu folosirii în alt scop decât cel pentru care a fost destinat inițial. *Cu această manieră nu se va expune a desnatura o minunată și sănătoasă zeamă.* MAN. SĂNĂT. 37/24, cf. CADE. *Un stăpân particular l-ar fi trimes de mult la groapa hingherilor și l-ar fi denaturat cu petrol, așa cum se face cu căruțele de pește împuțit.* I. BOTEZ, B. I, 213. *Un cârciumar se plânge ... că ... i-am denaturat un butoi de tescovină.* ULIERU, C. 111, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ✧ R e f l .

p a s . *Vinul găsit la analiză cu acid salicilic în el se confiscă şi se denaturează.* VOICULESCU, L. 42. *De cele mai multe ori se denaturează spirtul, spre a-l face impropriu pentru băut, adăugându-i fie alcool metilic brut ..., fie benzină.* LTR[2] VI, 138. *Alcoolul etilic, când este folosit drept combustibil, se denaturează cu alcool metilic sau cu baze piridice.* DER I, 56. *Alcoolul pentru ars se denaturează cu metanol şi baze piridice.* D. MED. 403.

3. (Învechit, rar; complementul indică oameni) A lipsi de dreptul de naturalizare. Cf. PROT. – POP., N. D.

– Prez. ind.: *denaturez.* – Şi: (învechit) **deznaturá** (scris şi: *desnatura*), **deznăturá** (scris şi: *desnătura*) (PONTBRIANT, D.) vb. I.

– Din fr. **dénaturer.**

DENATURALISÍ vb. IV v. **deznaturalisi.**

DENATURALIZÁ vb. I. T r a n z. (Învechit; complementul indică oameni) A priva de drepturile de cetăţean al statului în care locuieşte; a anula cetăţenia. Cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, ALEXI, W., DN[3].

– Scris şi: *denaturalisa.* COSTINESCU. – Prez. ind.: *denaturalizez.* – Şi: **deznăturalizá** (scris şi: *desnăturalisa*) vb. I. PONTBRIANT, D.

– Din fr. **dénaturaliser.**

DENATURALIZÁRE s. f. (Învechit, astăzi rar) Faptul de a d e n a t u r a l i z a ; (învechit, rar) denaturalizaţie. Cf. COSTINESCU, DN[3].

– Scris şi: *denaturalisare.* COSTINESCU. – Pl.: *denaturalizări.*

– V. **denaturaliza.**

DENATURALIZÁT, -Ă adj. (Învechit, rar) Privat de drepturile de cetăţean al statului în care locuieşte; căruia i s-a anulat cetăţenia. Cf. HELIADE, PARALELISM, I, 71.

– Pl.: *denturalizaţi, -te.* – Şi: **deznaturalizát, -ă** (scris şi: *desnaturalizat*) adj. HELIADE, PARALELISM, I, 71.

– V. **denaturaliza.**

DENATURALIZÁŢIE s. f. (Învechit, rar) Denaturalizare. Cf. COSTINESCU, MDA.

– Scris şi: *denaturalisaţie.* COSTINESCU. – Pl.: *denaturalizaţii.* – Şi: **denaturalizaţiúne** (scris şi: *denaturalisaţiune* COSTINESCU) s. f.

– Din fr. **dénaturalisation.**

DENATURALIZAŢIÚNE s. f. v. **denaturalizaţie.**

DENATURÁNT, -Ă adj., s. n. (Substanţă) care denaturează (**2**) un produs. *Denaturare: operaţia prin care se adaugă anumitor produse un denaturant, spre a le face improprii pentru alte întrebuinţări.* LTR[2] VI, 138, cf. DL, DM. *Denaturare, operaţie de adăugare a unei cantităţi mici dintr-o substanţă, numită denaturant, la un produs spre a-l face impropiu pentru alte scopuri decât cel căruia i-a fost destinat.* DER II, 56, cf. DN[2], DC, D. MED., M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *denaturanţi, -te.*

– Din fr. **dénaturant.**

DENATURÁRE Acţiunea de a d e n a t u r a şi rezultatul ei.

1. Schimbare (intenţionată) a înţelesului unui cuvânt, modificare a naturii unui fapt, a unei opere etc., falsificare a realităţii. Cf. d e n a t u r a (**1**). Cf. HELIADE, PARALELISM, I, 71, PONTBRIANT, D. *Tendinţa d-sale* [a D-lui Barnuţiu] *de a ne le prezenta totuşi ca legi realizate în viaţa practică a acelui popor este o desnaturare a adevărului istoric.* CONV. LIT. I, 317, cf. COSTINESCU, LM. *Prin formarea nouelor expresii şi prin construcţiunea lor sintactică, compatrioţii noştri de peste Carpaţi introduc pe toate zilele în limba română o denaturare a spiritului propriu naţional.* MAIORESCU, CR. I, 137. *Sturdza ar fi putut continua ... cu denaturarea faptelor.* id. D. V, 78, cf. DDRF. *Stilul bizantin ... a trecut prin o denaturare uşoară.* LUC. II, 394. *Atrage atenţia asupra „basmului călător" ... ce se mută din loc în loc ... şi contribuie astfel la denaturarea adevăratei istorii şi la dezorientarea cercetătorilor.* BRĂTIANU, T. 14. *Unele din aceste greşeli ... sunt stigmatizate prin nişte calificative tari ca „denaturare".* DR. X, 148. *Denaturarea faptelor.* COD. PEN. R. P. R. 354. *Procesul de denaturare a operei shakespeariene a fost acelaşi ca al tuturor operelor creatorilor ... renegaţi de însăşi clasa căreia aparţin.* CONTEMP. 1948, nr. 107, 10/2. *O generaţie de prozatori de gazetă a caricaturizat, prin denaturare, probabil involuntară, numele Bucureştilor.* ARGHEZI, B. 11. *M. Sadoveanu, în tot acest timp, a dus fără şovăire, prin opera sa, lupta împotriva acestor denaturări ale limbii şi ale culturii noastre.* L. ROM. 1953, nr. 2, 44, cf. DL, DM. *Tipul acesta de om din care faci parte, o întoarce mereu cu obiecţii peste obiecţii, cu ... diversiuni, denaturări, reprobări.* PREDA, DELIR. 93. *Amintirea lui Horia nu trebuie căutată în denaturările tendenţioase ci ... în versurile care exprimă aspiraţiile poporului şi acţiunile conducătorului său.* IST. LIT. ROM. I, 165, cf. DN[2]. *Undeva îmi place ideea unei Nemesis moderne, care pedepseşte fără cruţare orişice denaturare a ordinii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 40, 9/4. *Căutând în istorie adevărul, combătând ferm orice denaturare a acestuia ... cercetătorii trecutului istoric trebuie să desprindă realitatea.* CONTEMP. 1975, nr. 1 494, 2/2, cf. DEX. *Denaturarea bunelor lui intenţii până la a-l considera calomniator.* FLACĂRA, 1975, nr. 43, 17. *Ideea fixă potrivit căreia capitalismul sărăceşte societatea conduce la denaturarea chiar şi a celor mai evidente fapte.* PATAPIEVICI, C. L. 285. *Pe acest lanţ ierarhic, fiecare verigă a contribuit în diverse grade la denaturarea standardelor jurnalistice.* RL 2005, nr. 4 514. *Cota unică de impozitare a veniturilor a devenit ... în România un exemplu expresiv al modului în care politicul poate altera, până la denaturare, tehnicalităţi prin excelenţă economice.* ib. nr. 4 503. ✦ (Concretizat) Cuvânt, fapt, principiu etc. care denaturează (**2**). *Denaturări anacronice supărătoare caracterizează în primul rând cărţile lui.* V. ROM. ianuarie, 1954, 206.

2. Operaţie care constă în adăugarea unei substanţe străine unui produs pentru a-l face impropriu folosirii pentru care a fost destinat iniţial. Cf. d e n a t u r a (**2**). Cf. MACAROVICI, CH. 489, LTR[2], DL, DM, DER, DN[2]. *Denaturarea se face: pentru spirt de ars, cu metanol brut şi cu baze piridinice sau cu metanol şi benzină etc.* DC. *Denaturarea se realizează prin adăugarea de mici cantităţi de denaturant la produsul de bază.* D. MED., cf. DEX. (Prin lărgirea sensului) *Denaturarea este trecerea dispersiei*

acestor acizi [huminici şi ulminici] *din stare de zol în stare de gel.* AGROTEHNICA, I, 334.

– Pl.: *denaturări.* – Şi: (învechit) **deznaturáre** (scris şi: *desnaturare*) s. f.

– V. **denatura.**

DENATURÁT, -Ă adj. **1.** Care este prezentat (intenţionat) altfel decât este în realitate. Cf. HELIADE, PARALELISM, I, 71. [Publicul] *nu să va vedea constrâns ca în trecut să asculte luni întregi pe „Don Pasquale" şi pe „Bărbierul din Sevilla" desnaturate.* FILIMON, O. II, 219, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU[2], CADE. *A izbutit ... folosind aspectele caricaturale, denaturate ale vorbirii.* VARLAAM – SADOVEANU, 386, cf. DN[2]. *E un roman polemic, satiric, care, dezbătând problema angajării, denunţă ... înţelegerea ei simplistă, denaturată.* CONTEMP. 1975, nr. 1 490, 3/10, cf. DEX. *Trebuie însă combătute tendinţele de împopoţonare, ... ca şi ţinuta uneori denaturată a costumelor.* BUTURĂ, EG. 308.

2. Care este lipsit de cele mai fireşti sentimente umane faţă de cineva sau de ceva; s p e c. (despre părinţi sau copii) care are sentimente contrare celor părinteşti sau filiale. Cf. NEGULICI, COSTINESCU. *Fiinţe denaturate din însuşi sânul naţiunei cutează să răpească odorul limbei părinteşti, schimosind-o spre glorificarea lor personală.* EMINESCU, O. IX, 80. *Bismark va găsi oare în România români destul de deznaturaţi cu cari să execute acest suprem ordin al stăpânului său?* id. ib. XI, 437. *Mama denaturată a încurajat apucăturile fiicei.* CARAGIALE, O. II, 188. *Este aceasta recunoştinţă fiască pentru bunătatea părintească? ... Un fiu desnaturat!* I. NEGRUZZI, S. V, 151. *Denaturată mamă: tu eşti, nu eu de vină!* CONTEMPORANUL, VII$_2$, 478, cf. ŞĂINEANU[2]. *Şi o milă nesfârşită atunci îl cuprinse, văzând în orice semn un copil, denaturat poate.* ANGHEL, PR. 70. [Heliade Rădulescu îi numeşte pe contemporani] *falşi democraţi, fii denaturaţi ai Moldovei.* DENSUSIANU, L. 261, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Nu mă cobor până la părinţii ei denaturaţi.* CĂLINESCU, E O. I, 96. *Cine nu te cunoaşte ca mine, te crede ... tată denaturat.* id. B. I. 33. *Ai fi rupt-o de fugă prin ploaie ... ca o mamă denaturată care-şi leapădă pruncul pe prispa bisericii.* VINEA, L. II, 153, cf. DL, DM, DN[2], DEX. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Noi nu avem femei ... oricât de degradate De mame s-aibă inimi aşa denaturate.* MACEDONSKI, O. I, 376.

3. (În sintagma) *Spirt denaturat* = alcool etilic destinat întrebuinţării industriale sau casnice, făcut impropriu pentru consumul alimentar, prin adăugarea unor substanţe cu gust şi miros neplăcut şi dăunătoare sănătăţii. *Banchiza albă ne-ar aşterne-n faţă Covoare de omăt imaculat Şi-n adăpostul mic, scobit în gheaţă Am arde-un foc de spirt denaturat.* TOPÎRCEANU, P. O. 131, cf. SCRIBAN, D. *În „salonul" pe ai cărui pereţi atârnau portrete în ulei ale familiei ... mirosea a spirit denaturat, a cafea şi a gutui.* CĂLINESCU, O. I, 126. *Spirtul de lemn (alcoolul metilic) ... când se foloseşte pentru ars se denaturează cu alte substanţe (piridină), care îi imprimă mirosul caracteristic de spirt denaturat.* LTR[2] XVI, 219, cf. DL, DM. *În odaie pătrunse un miros ... de spirt denaturat.* BARBU, Ş. N. 117. *Spirt denaturat, alcool etilic căruia i s-a adăugat cantităţi mici de baze piridice, ulei de acetonă, alcool metilic şi coloranţi, pentru a-l face impropriu folosirii în scopuri alimentare.* DER IV, 474, cf. DN[2], DEX. *Castanele, pisate sau tăiate mărunt şi plămădite în spirt denaturat ..., se întrebuinţau contra reumatismului.* BUTURĂ, EB. I, 59.

– Pl.: *denaturaţi, -te.* – Şi: (învechit) **deznaturát, -ă** (scris şi: *desnaturat*), **deznăturát, -ă** (scris şi: *desnăturat* PONTBRIANT, D.) adj.

– V. **denatura.**

DENAŢIONALIZÁ vb. I v. **deznaţionaliza.**

DENAŢIONALIZÁRE s. f. v. **deznaţionalizare.**

DENAŢIONALIZÁT[1] s. n. v. **deznaţionalizat[1].**

DENAŢIONALIZÁT[2], -Ă adj. v. **deznaţionalizat[2].**

DENAZALIZÁ vb. I. R e f l. şi t r a n z. (Fon.; despre sunete) A(-şi) pierde sau a face să-şi piardă timbrul, caracterul nazal. *Are „îm" în locul iusului mare ... care a dat în bulgară întâi „ăn", „ăm", apoi, denazalizându-se, „ă".* SCL 1954, 24, cf. DEX, DN[3].

– Prez. ind.: *denazalizez.*

– Din fr. **dénasaliser.**

DENAZALIZÁRE s. f. Acţiunea de a (s e) d e n a z a l i z a şi rezultatul ei; denazalizat[1]. Cf. DEX, DN[3].

– Pl.: *denazalizări.*

– V. **denazaliza.**

DENAZALIZÁT[1] s. n. Denazalizare. Cf. MDA.

– V. **denazaliza.**

DENAZALIZÁT[2], -Ă adj. (Despre sunete) Care şi-a pierdut timbrul, caracterul nazal. Cf. MDA.

– Pl.: *denazalizaţi, -te.*

– V. **denazaliza.**

DENAZIFICÁ vb. I. T r a n z. A lua măsuri privitoare la dispariţia urmelor nazismului. *Unul dintre conducătorii hitlerişti ai producţiei de armament, ... denazificat din oficiu este astăzi în „Comitetul de dispensare Farben".* CONTEMP. 1948, nr. 106/6, cf. DEX, DN[3].

– Prez. ind.: *denazific.*

– Din fr. **dénazifier.**

DENAZIFICÁRE s. f. Acţiunea de a d e n a z i f i c a şi rezultatul ei; denazificat[1]. *Procesul în faţa tribunalelor de denazificări este cea mai rapidă cale spre libertate a naziştilor deţinuţi.* CONTEMP. 1949, nr. 122, 2/1. *Aşa-numitele măsuri de denazificare nu au dus la înlăturarea criminalilor de război şi a naziştilor din viaţa social-politică a ţării.* DER, cf. M. D. ENC., DEX, L. ROM. 1975, 176, DN[3].

– Pl.: *denazificări.*

– V. **denazifica.**

DENAZIFICÁT[1] s. n. Denazificare. Cf. MDA.

– V. **denazifica.**

DENAZIFICÁT[2], -Ă adj. (Despre naziştі) Debarasat, eliberat de nazism. Cf. MDA.

– Pl.: *denazificaţi, -te.*
– V. **denazifica.**

DENĂDĂJDUÍ vb. IV v. **deznădăjdui.**

DENCÉMBRE s. m. v. **decembrie.**

DENCI s. m. v. **danci.**

DENCIŞÓR s. m. (Regional) Dănciuc. Cf. TDRG, BL II, 149.
– Pl.: *dencişori.*
– **Denci** + suf. *-işor.*

DENDELIŢĂ s. f. (Cu sens neprecizat, într-o ghicitoare) *Dendeliţă, Mendeliţă, Cârciu toboliţă* (Pepenele). PAMFILE, C. 28, cf. PASCU, C. 67.
– Accentul necunoscut.
– Et. nec.

DÉNDEŞ s. n. (Regional) Esofagul porcului, care se mănâncă fiert (Vâlcele – Cluj-Napoca). Cf. MAT. DIALECT. I, 66.
– Pl: *dendeşuri.*
– Cf. magh. g y ö n g y ö s „(împodobit) cu mărgăritare".

DENDRAGÁT s. m. (Învechit, rar) Agat care are în el figuri arborescente ramificate. Cf. I. GOLESCU, C.
– Pl: *dendragaţi.*
– Din ngr. **δενδραχάτης.**

DENDRÁRIU s. n. Parc în care sunt prezentate colecţii de plante vii în condiţii naturale sau în seră. Cf. DEX, DN[3].
– Pl.: *dendrarii.*
– Din rus. **дендрарий.**

DENDRÍDĂ s. f. v. **dendrită.**

DENDRÍT s. m., s. n. v. **dendrită.**

DENDRÍTĂ s. f. **1.** (Mai ales la pl.) Pojghiţă arborescentă, de substanţă minerală, aflată pe fisurile şi planurile de stratificaţie ale rocilor; p. e x t. rocă pe care se află o asemenea pojghiţă. Cf. STAMATI, D., COSTINESCU, LM, GHEŢIE, R. M., BARCIANU. *O presentare curioasă* [a mineralelor amorfe] *este acea sub forma de dendride ce amintesc desemnuri de ferige sau muşchi.* MURGOCI – LUDWIG, M. 42, cf. ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D., CANTUNIARI, L. M. 136. *Rocile în care se formează cel mai frecvent dendrite sunt gresiile, calcarele şi unele şisturi argiloase.* LTR[2], cf. DL, DM, DER, M. D. ENC., DEX, DN[3], D. GEOL.

2. Prelungire ramificată, arborescentă a corpului celulei nervoase, prin care influxul nervos se propagă spre corpul celular; dendron. Cf. CADE, DL, DM. *Dendrita are rolul de a conduce influxul nervos în sens centripet, adică spre corpul celulei.* DER, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3].

– Pl.: *dendrite.* – Şi: **dendrít** s. m., s. n. (STAMATI, D., COSTINESCU, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D.), **dendrídă** s. f.
– Din fr. **dendrite.**

DENDRÍTIC, -Ă adj. **1.** Care prezintă ramificaţii ca ale dendritelor (**1**); care este de natura dendritelor. Cf. LM, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, CADE.

2. Care aparţine dendritei (**2**), cu dendrită, privitor la dendrită. Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN[3].
– Pl.: *dendritici, -ce.*
– Din fr. **dendritique.**

DENDROCRONOLOGÍE s. f. Metodă de datare a evenimentelor trecute sau a schimbărilor climaterice pe baza studierii inelelor anuale de creştere ale trunchiului unui copac. Cf. DN[3], D. GEOL.
– Din fr. **dendrochronologie.**

DENDROGRÁF s. n. Dendrometru înregistrator. Cf. DN[3], MDA.
– Pl.: *dendrografe.*
– Din fr. **dendrographe.**

DENDROGRÁFIC, -Ă adj. Care aparţine dendrografiei; privitor la dendrografie; dendrologic. Cf. CADE, DM, M. D. ENC., DEX, DN[3].
– Pl.: *dendrografici, -ce.*
– Din fr. **dendrographique.**

DENDROGRAFÍE s. f. Disciplină a botanicii care se ocupă cu studiul arborilor; dendrologie. Cf. CADE, DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN[3].
– Din fr. **dendrographie.**

DENDROLÓG, -Ă s. m. şi f. Specialist în dendrologie. Cf. DN[3], DEX[2].
– Pl.: *dendrologi, -ge.*
– Din fr. **dendrologue.**

DENDROLÓGIC, -Ă adj. Care aparţine dendrologiei, privitor la dendrologie; dendrografic. Cf. CADE, M. D. ENC., DEX, DN[3]. *Asigurarea materialului dendrologic şi realizarea unui concurs pentru identificarea celui mai bine întreţinut spaţiu verde.* RL 2005, nr. 4 772. ✦ (Rar) Care este alcătuit din arbori. *Parcul dendrologic din Simeria ... s-ar afla, cel puţin din punctul de vedere al valorii, cu mult înaintea celorlalte parcuri.* FLACĂRA, 1975, nr. 46, 19. *Unul dintre cele mai cunoscute puncte de atracţie este parcul oraşului* [Vatra Dornei], *care ... este declarat rezervaţie dendrologică a Academiei Române.* RL 2005, nr. 4 780.
– Pl.: *dendrologici, -ce.*
– Din fr. **dendrologique.**

DENDROLOGÍE s. f. Disciplină a botanicii care se ocupă cu studiul arborilor; dendrografie. *Cunoştinţa arborilor din pădure (dendrologia).* BARASCH, B. 2/10, cf. CADE, ENC. AGR., LTR[2], DER, M. D. ENC., DEX, DN[3].
– Din fr. **dendrologie.**

DENDROMÉTRIC, -Ă adj. Care se referă la dendrometrie. Cf. DN[3], MDA.
– Pl.: *dendrometrici, -ce.*
– Din fr. **dendrométrique.**

DENDROMETRÍE s. f. Disciplină care cuprinde metode de măsurare a volumului arborilor; taxaţie forestieră,

v. t a x a ţ i e (2). Cf. ENC. AGR. *În dendrometrie, determinarea volumului arborilor şi al arboretelor se numeşte cubare sau cubaj.* LTR[2], cf. DER, M. D. ENC., DEX, DN[3].
– Din fr. **dendrométrie.**

DENDROMETRÍST, -Ă s. m. şi f. Specialist în dendrometrie. Cf. DN[3], DEX[2].
– Pl.: *dendrometrişti, -ste.*
– Din fr. **dendrométriste.**

DENDROMÉTRU s. n. Instrument special pentru determinarea dimensiunilor arborilor netăiaţi. Cf. DS. *Aflarea volumului arborilor în picioare este mai dificilă şi se poate afla uzând numai de un dendrometru.* ENC. AGR. II, 287. *Dendrometre pentru măsurarea înălţimii arborilor.* NOM. MIN. I, 31. *Dendrometrele cu pendul se folosesc cel mai frecvent.* LTR[2], cf. DER, M. D. ENC., DEX, DN[3].
– Pl.: *dendrometre.*
– Din fr. **dendromètre.**

DENDRÓN s. n. Dendrită (2). Cf. DN[3], MDA.
– Pl.: *dendroane.*
– Din fr. **dendrone.**

DÉNDRU s. m. (Bot.; învechit şi regional) Rozmarin (**1 1**) (*Rosmarinus officinalis*). *Şi coriandru şi dendrul şi livanul şi tarhonul* (a. 1773). GCR II, 97/25, cf. DDRF, BORZA, D. 149.
– Pl.: *dendri.*
– Cf. r o d o d e n d r u.

DENEAÓRI adv. = **adineauri.** Cf. LB.

DENEAÓRNIC s. n. (Gram.; învechit, rar) Perfectul simplu. *Vremile sânt şi la noi şase: acumnic, adecă bat, dăunăznic, adecă băteam, deneaornic, adecă bătui.* MACARIE[1], GRAM. 18[r]/15, cf. SFC IV, 89.
– Cf. a d i n e a o r i.

DENEAÚREA adv. = **adineauri.** *Iară sântul diacon Iacov ce-l pomenim deneaurea cu dor şi dragoste dumnădzăiască pornit mearsă la-nchinăciune cătră svântul mormânt.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 54[r]/17.

DENEGÁ vb. I. T r a n z. (Învechit) **1.** A nega (1), a tăgădui (1). *Clerul denega monarhului dreptul de a face cuiva concesiuni în sfera religioasă fără învoirea bisericei catolice.* BARIŢIU, P. A. I, 285. *Deneagă sărăcia limbei.* RUSSO, S. 63. *S-au găsit capite cari deneagă utilitatea acelei culturi.* CONV. LIT. II, 72. *Unii deneagă cum că femeia are capacitate ca să înveţe ştiinţele.* F (1869), 217, cf. COSTINESCU, LM. *Pentru ca acest erou să vorbească limba neamului său, autorii ar fi trebuit să aibă simţământ, ceea ce trebuie să li denegăm aproape tuturor dramaticilor francezi.* EMINESCU, O. IX, 274, cf. DDRF, GHEŢIE, R. M. *Nu i se poate denega nobila descendenţă.* LUC. II, 294, cf. ALEXI, W., ŞĂINEANU[2], CADE, DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX. ✧ R e f l. p a s. *I se denegă titlul de serenitate şi principe.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 203. *Un merit nu li se va putea denega niciodată.* BARIŢIU, P. A. I, 401.

2. A refuza (1). Cf. PONTBRIANT, D., LM. *Caută a se furişa, spre a le denega mai lesne sprijinul cerut.* OBOBESCU, S. III, 536, cf. DDRF. *Sprijiniră ... acele drepturi pe care naţiunile privilegiate ale Ardealului le deneagă poporului român.* ARHIVA, II, 795, cf. ŞĂINEANU[2], DL, DM, M. D. ENC., DEX.
– Prez. ind.: *denég.*
– Din lat. **denegare**, it. **denegare.** Cf. fr. d é n i e r.

DENEGÁRE s. f. (Învechit) Acţiunea de a d e n e g a şi rezultatul ei.

1. Cf. d e n e g a (1). *O denegare absolută ... a drepturilor curat omeneşti.* BARIŢIU, P. A. II, 74. *O probă însă avem şi atât de puternică încât prin ea, probându-se falşitatea unora din denegările d-lui Gârcineanu ... va trebui să încheiem.* CONTEMPORANUL, I, 520. *Dificultatea pentru guverne este că nu poate obţine cele două treimi pentru a satisface angajamentele ce, cu toate denegările sale neruşinate, le-a luat ... faţă cu câteva guverne europene.* EMINESCU, O. X, 273, cf. GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. *În ce priveşte acordurile militare ... domnul Laval ne-a adus de la Roma cea mai categorică denegare asupra existenţei lor.* TITULESCU, D. 598, cf. DN[2], DEX.

2. Cf. d e n e g a (2). Cf. PONTBRIANT, D., BARCIANU, V., ALEXI, W., DEX. ✧ (Jur.; astăzi rar) *Denegare de dreptate* (sau *de justiţie*) = refuz nejustificat al unui organ de jurisdicţie de a soluţiona o cauză în legătură cu care a fost sesizat. *Judecătorul care va refusa de a judeca sub cuvânt că legea nu prevede, sau că este întunecată sau neîndestulătoare, va putea fi urmărit ca culpabil de denegare de dreptate.* HAMANGIU, C. C. 11. *Judecătorul competent sesizat cu o cauză, este obligat s-o rezolve întrucât altfel comite infracţiunea de denegare de justiţie.* PR. DREPT, 774, cf. DER, M. D. ENC., DEX, DN[3].
– Pl.: *denegări.*
– V. **denega.**

DENEGÁT, -Ă adj. (Învechit, rar) Refuzat (1). Cf. PONTBRIANT, D., LM.
– Pl.: *denegaţi, -te.*
– V. **denega.**

DENEGATÓRIU, -IE adj. (Rar) Care are caracter de denegaţie. Cf. LM, DN[3].
– Pl.: *denegatorii.*
– Din fr. **dénégatoire.**

DENEGÁŢIE s. f. (Învechit) Denegare (1). Cf. HELIADE, O. II, 360, STAMATI, D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DN[2], DEX.
– Pl.: *denegaţii.* – Şi: **denegaţiúne** s. f. PONTBRIANT, D., COSTINESCU.
– Din fr. **dénégation.**

DENEGAŢIÚNE s. f. v. **denegaţie.**

DENEGRÍ vb. IV v. **denigra.**

DENEGRÍRE s. f. v. **denigrare.**

DENEGRITÓRIU, -IE s. m. şi f. v. **denigrator.**

DENEMICÁ vb. I. T r a n z. (Învechit, rar) **1.** A nimici (1). *De D[umne]zeul facem silă, şi Elu strămută (va*

denemica D) *dodeitorii noştri.* PSALT. 115, cf. SCRIBAN, D. ✧ Refl. pas. *Şi nu socotescu-se (denemica-să-vor* D) *ca apa ce cure.* PSALT. 110.

2. A nimici (**2**). *Celea ce ... cu cuvântul de urgie din creştini pre cineva au anătimisit ..., sau au denemicit.* DOSOFTEI, L. 192/6.

– Prez. ind.: *denemic.* – Şi: **denemicí** vb. IV.

– **De**[1] + **nemic.**

DENEMICĂCIÚNE s. f. (Învechit, rar) Nimicire (**1**). *Şi ocărirea (denemicăciunile* D) *lor încă va fi.* PSALT. 188, cf. ib. 378, SCRIBAN, D.

– Pl.: *denemicăciuni.*

– **Denemica** + suf. *-ăciune.*

DENEMICÍ vb. IV v. **denemica.**

DENERVÁRE s. f. (Med.) Secţionare chimică sau fizică a nervilor unui anumit organ sau a unei anumite regiuni anatomice. *Fenomenul ... persistă ... după denervarea aortei.* DANIELOPOLU, F. N. II, 184, cf. D. MED.

– Pl.: *denervări.*

– Cf. fr. dénevration.

DENEUTRALIZÁ vb. I. Tranz. fact. (Învechit, rar) A face să iasă din starea de neutralitate. Cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU.

– Prez. ind.: *deneutralizez.*

– Din fr. **déneutraliser**.

DÉNGA s. f. Boală virală tropicală transmisă la om prin înţepătura unui ţânţar, ale cărei simptome sunt asemănătoare cu cele ale gripei. Cf. ENC. ROM. II, D. MED., DN[3].

– Din fr. **dengue**, engl. **dengue.**

DÉNGHI subst. pl. (Argotic) Bani. Cf. GRAUR, E. 115, HRISTEA, P. E. 324.

– Din rus. **деньги.**

DENIÁ vb. I. Tranz. (Franţuzism, rar) A binevoi să accepte, a fi de acord cu dificultate. *Studentul Armand a fost amânat o dată, de două ori, de trei ori, în sfârşit acesta* [Ionel Brătianu] *a deniat să-l primească o dată, după siestă.* BARBU, I. I, 273, cf. MDA.

– Prez. ind.: *deniez.*

– Din fr. **daigner.**

DENICHELÁ vb. I. Tranz. (Complementul indică plăci stereotipe, obiecte de metal) A înlătura stratul de nichel care s-a depus sau cu care a fost acoperit. Cf. DN[2], DEX.

– Prez. ind.: *denichelez.*

– Pref. *de-* + **nichela.**

DENICHELÁRE s. f. Acţiunea de a denichela şi rezultatul ei; denichelat. Cf. LTR[2], DEX, DN[3].

– Pl.: *denichelări.*

– V. **denichela.**

DENICHELÁT s. n. Denichelare. Cf. MDA.

– V. **denichela.**

DENICOTINIZÁ vb. I. Tranz. (Complementul indică tutun, ţigări) A reduce concentraţia de nicotină prin trecerea acesteia în combinaţii mai puţin nocive. Cf. CADE, DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX.

– Prez. ind.: *denicotinizez.*

– Din fr. **dénicotiniser.**

DENICOTINIZÁRE s. f. Acţiunea de a denicotiniza şi rezultatul ei. *Denicotinizarea se efectuează cu ajutorul unor substanţe chimice ca de exemplu, amoniacul, acidul galic etc.* LTR[2], cf. DL, DM, DER, M. D. ENC., DEX, DN[3].

– Pl.: *denicotinizări.*

– V. **denicotiniza.**

DENICOTINIZÁT, -Ă adj. (Despre tutun sau ţigări) Din care s-a redus concentraţia de nicotină. Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

– Pl. *denicotinizaţi, -te.*

– V. **denicotiniza.**

DÉNIE s. f. **1.** (Învechit şi popular) Reculegere şi meditaţie religioasă însoţită de rugăciuni; nume dat unor slujbe religioase (de seară sau de noapte) făcute pentru cei bolnavi sau morţi, în unele perioade de post etc. *Şi să ne preveghem în slujba lu Dumnezeu, în bdeanii şi în curăţie dereaptă.* CORESI, EV. 123. *Şi se adunară în beseareca sfântului de făcură bdenie şi rugăciuni* (a. 1675). GCR I, 225/35. *Topindu-ş[i] trupul ... cu bdenia.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 14[r]/25. *Smerenia nemărginită, bdeniile, vorbele cele curate.* ANTIM, P. 91, cf. id. O. 457. *Şi făcură bdenie toată noaptea* (sfârşitul sec. XVII). MAG. IST. IV, 254/3. *Luându-şi ceale ce trebuia pentru bdenie, mearse ... la sf[â]ntul.* MINEIUL (1776), 119[v2]/21. *Plătiţi preoţilor să se facă pe la toate besearicile rugăciuni şi bdenii.* ŢICHINDEAL, F. 142/6, cf. LB, HELIADE, O. II, 345, I. GOLESCU, C., POLIZU, PONTBRIANT, D., LM. *În decursul Păresimilor sunt trei privigheri sau denii.* MARIAN, S. R. II, 284. *Deniile se fac cu multă evlavie, la învălirea zilei cu noaptea ... în postul mare în miercurea şi vinerea din săptămâna a V-a şi în joia patimilor.* PRIBEAGUL, P. R. 136.

2. (În ritualul creştin ortodox) Slujbă religioasă de seară care se face în fiecare zi a săptămânii dinaintea Paştilor; priveghere (**3**). *Ea venea seara la denie în biserica Sântei Cruci.* ODOBESCU, S. I, 13. *Dumineca viitoare urmau Paştile ... se ducea cu ea la denii.* SLAVICI, O. II, 30. *În săptămâna mare ... ieşea de la denii odată* [cu ea] *petrecând-o pân-acasă.* CONTEMPORANUL, V[2], 485. *Într-o seară însă, cum era singură cu jupâneasa Floarea, aceasta lua vorba deniilor cu stăpâna ei.* I. NEGRUZZI, S. I, 140, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU[2]. *Ca-ntr-o biserică strălucitoare, Când se aprind făcliile la denii, Aşa, deodată, s-a făcut lumină.* CERNA, P. 25, cf. TDRG, CADE. *Fiindcă deniile au început şi Paştile sunt aproape, du-te la biserică.* GALACTION, O. 464. *Adormirăm îmbrăcaţi ca pentru denii, gata de călătorie.* BRĂESCU, A. 94. *Câte femei am cunoscut eu la denii, mai ales când eram eu flăcău.* V. ROM. decembrie, 1954, 59, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *În toate bisericile se face denia cea mai însemnată din post, când credincioşii se roagă şi priveghează, ascultând citirea celor 12 Evanghelii.* RL 2005, nr. 4 600, cf.

ALR I 622. *Popa acasă nu era, Că la denie era.* FOLC. OLT. – MUNT. II, 245.

– Pl.: *denii.* – Şi: (învechit) **bdénie** s. f.

– Din slavon. **вѣдѣниѥ.**

DENIÉR s. m. Unitate de măsură pentru greutatea liniară a firelor şi fibrelor de mătase (naturală, vegetală sau sintetică) cu ajutorul căreia se apreciază finețea acestora. *La firele de mătase naturală şi artificială, titlul reprezintă numărul de denieri aflați în lungimea de 450 m fir, sau numărul de grame corespunzător la 900 m.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 47, cf. LTR^2, DER, DN^2, M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *denieri.*

– Din fr. **denier.**

DENIGRÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică oameni sau, p. e x t., manifestări, realizări etc. ale acestora) A vorbi de rău, a pune (cu rea-credință) într-o lumină defavorabilă; a ponegri (**2**), a defăima (**2**), a calomnia, a discredita. *Atunci Socrații şi Aristizii ... ajung, după ce sunt denigrați şi batjocoriți pe scenă ... să fie şi condamnați ... la ostracism.* HELIADE, O. II, 84. *Acei cari la rândul lor ar voi să-i înlocuiască ..., au să-i denigreze, să-i calomnieze.* GHICA, S. 198, cf. COSTINESCU, LM. *State slabe ... vor simula cosmopolitismul, pentru a denigra tendințele naționaliste a inamicilor lor tari.* EMINESCU, O. IX, 457, cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU^2, CADE. *Nu pot admite să fim denigrați pe nedrept.* REBREANU, R. I, 222, cf. DL, DM. *Nu s-a sfiit să denigreze memoria înaintaşului său.* IST. LIT. ROM. I, 536, cf. DN^2, M. D. ENC. *Activitate elogiată şi apreciată de numeroşi colegi de breaslă, dar în acelaşi timp, denigrată ... de către alții.* FLACĂRA, 1975, nr. 47, 16, cf. DEX. *A denigrat în permanență forțele de opoziție.* RL 2005, nr. 4 614. ✧ R e f l. p a s. *Nu poci suferi să mi se denigreze astfel amantul meu!* PR. DRAM. 144. ✧ R e f l. r e c i p r. *Țăranii, muncitorii, intelectualii, fiind obligați să se supună luptei de clasă şi organizați a se denigra reciproc.* RL 2005, nr. 4 726. *Se denigrează sistematic.* Com. din BUCUREŞTI.

– Prez. ind.: *denigrez.* – Şi: (învechit) **denegrí** vb. IV. GHEȚIE, R. M., BARCIANU.

– Din fr. **dénigrer,** lat. **denigrare.** – **Denegri:** prin apropiere de [în]**negri.**

DENIGRÁNT, -Ă adj. (Rar) Denigrator (**1**). Cf. DEX, DN^3.

– Pl.: *denigranți, -te.*

– Din fr. **dénigrant.**

DENIGRÁRE s. f. Acțiunea de a (s e) d e n i g r a şi rezultatul ei; ponegrire (**2**), defăimare (**2**), discreditare, calomniere; (învechit, rar) denigrațiune, denigratură. *În mai anul curent ziarul radical „Românul" era scris cu un spirit de denigrare.* EMINESCU, O. X, 367. *S-a persecutat în presă prin denigrări şi batjocure.* CARAGIALE, O. IV, 72, cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., DL, DM. *Intenția e de prisos s-o spunem, nu-i de denigrare, ci de determinare a unui anumit colorit etnic şi social.* V. ROM. martie, 1958, 72, cf. DN^2, M. D. ENC. *N-a stat în intenția lui „coborârea" sau denigrarea lui Sadoveanu.* CONTEMP. 1975, nr. 1 504, 1/10. *Împotriva lui a fost dezlănțuită o adevărată campanie de denigrare.* FLACĂRA, 1975, nr. 47, 17, cf. DEX. *Acest scandal a avut drept țintă denigrarea ... ministrului.* RL 2005, nr. 4 704.

– Pl.: *denigrări.* – Şi: (învechit) **denegríre** s. f. GHEȚIE, R. M., BARCIANU.

– V. **denigra.**

DENIGRÁT, -Ă adj. Pus (cu rea-credință) într-o lumină defavorabilă, vorbit de rău; ponegrit (**2**), defăimat, discreditat, calomniat. Cf. LM. *Nu lipsesc ... nici apărătorii poetului denigrat.* IST. LIT. ROM. III, 768. *Mult denigratul teatru comercial.* T ianuarie 1969, 125. *Reîntoarcerea la miraculoasa putere de vindecare a acestor uitate şi denigrate leacuri băbeşti.* FLACĂRA, 1975, nr. 46, 18.

– Pl.: *denigrați, -te.*

– V. **denigra.**

DENIGRATÓR, -OÁRE adj., s. m. şi f. **1.** Adj. Care denigrează; prin care se denigrează; defăimător (**2**), calomniator, (rar) denigrant. *Maiestatea Sa va fi, din nou, ținta unor atacuri violente şi denigratoare.* STANCU, R. A. V, 141, cf. DN^2, M. D. ENC., DEX. *Ar trebui să înțeleagă în sfârşit că efortul lor denigrator este zadarnic.* RL 1977, nr. 10 094.

2. S. m. şi f. Persoană care denigrează; defăimător (**2**), calomniator. Cf. COSTINESCU, LM. *Poetul s-a considerat şi a fost un continuator al tradiției de luptă a paşoptiştilor, a căror memorie o apără împotriva denigratorilor – adepții „artei pentru artă".* CONTEMP. 1954, nr. 390, 3/4, cf. DL, DM. *Părerile lui ... despre Caragiale nu sunt ale unui denigrator.* IST. LIT. ROM. III, 692, cf. DN^2. *A rămas singur să lupte cu o ... coaliție de denigratori.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 10, 14. *N-a fost un denigrator al poeziei noi.* S februarie 1970, 86, cf. M. D. ENC., DEX. *Consiliul de Onoare solicită publicației să prezinte scuze pentru afirmațiile denigratoare la adresa CRP.* RL 2005, nr. 4 706.

– Pl.: *denigratori, -oare.* – Şi: (învechit) **denigratóriu, -ie** (LM) s. m. şi f., adj., **denegritóriu, -ie** (COSTINESCU) s. m. şi f.

– **Denigra** + suf. *-tor.* Cf. lat. d e n i g r a t o r, it. d e n i g r a t o r e.

DENIGRATÓRIU, -IE s. m. şi f., adj. v. **denigrator.**

DENIGRATÚRĂ s. f. (Învechit, rar) Denigrare. Cf. LM.

– Pl.: *denigraturi.*

– **Denigra** + suf. *-tură.* Cf. lat. d e n i g r a t u r a.

DENIGRAȚIÚNE s. f. (Învechit, rar) Denigrare. Cf. LM.

– Pl.: *denigrațiuni.*

– Din lat. **denigratio, -onis.**

DENÍM subst. Țesătură groasă de bumbac folosită în trecut pentru confecționarea pantalonilor şi a salopetelor de lucru, iar astăzi, utilizată pe scară largă pentru confecții tip blue-jeans. *Fuste mini din denim.* RL 2005, nr. 4 594.

– Din fr. **denim,** engl. **denim.**

DENIMARCHÉZ, -Ă s.m. şi f. v. **danemarchez.**

DENIOÁRĂ adv. v. **odinioară.**

DENISIPÁ vb. I. T r a n z . A efectua operația de denisipare (1). Cf. DN[3], DEX[2]. ✧ R e f l . p a s . *Piesele ușor oxidabile nu se deznisipează cu instalații hidraulice.* LTR[2].

– Prez. ind.: *denisipez.* – Și: **deznisipá** vb. I. DEX[2].

– Pref. *de* + **nisip.**

DENISIPÁRE s. f. **1.** (Ind.) Operație de îndepărtare a nisipului aderent de pe piesele mecanice turnate. *Deznisiparea e necesară ... pentru montarea pieselor în sisteme tehnice.* LTR[2], cf. SFC IV, 319. ✦ Operație de separare a nisipului din fracțiunile fine, obținute la prepararea mecanică a minereurilor, a cărbunilor etc. Cf. LTR[2]. ✦ Operație de separare a nisipului purtat în suspensie de apa unui râu, prin sedimentarea lui și scurgerea apei limpezite peste un prag deversor. Cf. LTR[2].

2. Operație de curățare a obiectelor aflate în apă de nisipul depus prin decantare; decolmatare. Cf. DEX[2]. ✦ (Nav.) Operație de evacuare a nisipului din interiorul unei nave scufundate sau de deblocare din nisip a unei nave, cu ajutorul pompelor hidraulice sau al dragelor aspiratoare. Cf. LTR[2].

– Pl.: *denisipări.* – Și: **deznisipáre** s. f.

– V. **denisipa.**

DENISIPÁT, -Ă adj. Care a fost curățat de nisipul depus prin decantare. Cf. DEX[2], MDA.

– Pl.: *denisipați, -te.* – Și: **deznisipát, -ă** adj. DEX[2], MDA.

– V. **denisipa.**

DENISIPATÓR s. n. Bazin etanș în care sunt reținute, prin sedimentare, granulele de nisip conținute în suspensie de apa captată dintr-un râu. *Din punctul de vedere al circulației apei în deznisipator, se deosebesc: deznisipatoare orizontale (folosite cel mai des) și deznisipatoare verticale.* LTR[2], cf. DEX[2].

– Pl.: *denisipatoare.* – Și: **deznisipatór** s. n.

– **Denisipa** + suf. *-tor.*

DENITRÁ vb. I. T r a n z . A efectua operația de denitrare. Cf. DN[3], MDA.

– Prez. ind.: *denitrez.*

– Cf. fr. d é n i t r i f i e r (după *nitrat*).

DENITRÁRE s. f. (Chim.) **1.** Operația de separare a acidului azotic dintr-un amestec acid. Cf. LTR[2], SFC IV, 318, DC.

2. Operația de scădere a gradului de nitrare al unor esteri nitrici. Cf. LTR[2].

3. Fenomen de descompunere a substanțelor care conțin gruparea nitro sau radicalul nitric. Cf. LTR[2].

– Pl.: *denitrări.*

– V. **denitra.**

DENITRIFICÁ vb. I. T r a n z . A efectua operația de denitrificare. Cf. DN[3], MDA.

– Prez. ind.: *denitrific.*

– Cf. fr. d é n i t r i f i c a t i o n.

DENITRIFICÁRE s. f. Proces prin care protidele și nitrații din sol se transformă sub acțiunea bacteriilor în compuși mai puțin oxidați, în amoniac și chiar în azot elementar, fenomen care duce la scăderea fertilității solurilor. Cf. ENC. AGR. *Pierderile azotului nitric au loc și printr-un proces biologic ... denumit denitrificare.* AGROTEHNICA, I, 182, cf. LTR[2], DER, DN[2], SFC IV, 318, DC, M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *denitrificări.*

– V. **denitrifica.**

DENITRIFICATÓR, -OÁRE adj. (Chim.) Care produce o denitrificare. *Bacteriile denitrificatoare se dezvoltă în condiții optime la o temperatură de 34–37° C.* AGROTEHNICA, I, 375, cf. NDN.

– Pl.: *denitrificatori, -oare.*

– **Denitrifica** + suf. *-tor.*

DENIVELÁ vb. I. T r a n z. și r e f l. (Despre suprafața unui teren, a unui drum etc.) A face să-și piardă sau a(-și) pierde netezimea, prin formare de adâncituri și ridicături. Cf. DL, DN[2], M. D. ENC., DEX.

– Prez. ind.: *denivelez.*

– Din fr. **déniveler.**

DENIVELÁRE s. f. Acțiunea de a (s e) d e n i v e l a și rezultatul ei. Cf. ȘĂINEANU, D. U. *Punctele de intersecție ale urmelor lăsate de pilă orientează muncitorul asupra denivelărilor suprafeței.* ORBONAȘ, MEC. 229, cf. LTR[2], DN[2], DEX. *Denivelarea terenului a impus și executarea unui mare volum de lucrări.* RL 1977, nr. 10 314. ✧ F i g . *Ritmurile arhitecturale sunt ritmuri abstracte care produc o anumită denivelare a afectivității.* CONTEMP. 1971, nr. 1 266, 7/5. *Este cazul să fie luate în dezbatere denivelările dintre specii în interiorul genului dramatic.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 4/1. ✦ S p e c . Diferență de nivel între două unități morfologice limitrofe. *Această denivelare marchează perfect limita morfologică a Câmpiei Române.* GEOLOGIA, 101, cf. M. D. ENC., DEX. ✦ Neregularitate de teren. Cf. M. D. ENC., DEX. *Transportă în remorcă pe un drum plin de denivelări 6 cooperatori fără a avea bănci și siguranțe la obloane.* FLACĂRA, 1976, nr. 50, 20. *Carosabilul este acoperit cu pământ, cu mari denivelări.* RL 2005, nr. 4 565.

– Pl.: *denivelări.*

– V. **denivela.**

DENIVELÁT, -Ă adj. **1.** (Despre terenuri, drumuri etc.) Care prezintă denivelări. Cf. DEX. *Pe vârf de munte, pe terenuri denivelate, marea mecanizare și chimizarea ne oferă soluții.* FLACĂRA, 1976, nr. 10, 10.

2. (Despre suprafețe construite, pasaje etc.) Care prezintă niveluri situate la diferență de înălțime. *Aspectele denivelate ale fabricii îl mângâiau, din orizont, ca o speranță.* ARGHEZI, S. XI, 85. *Pardoseala ... este astfel denivelată, încât se obține un efect de amfiteatru.* CONTEMP. 1966, nr. 1 033, 7/5. *Datorită lucrărilor de amenajare a rampelor pasajului denivelat, a fost închisă circulația pe linia de centură a capitalei.* RL 1980, nr. 11 060.

– Pl.: *denivelați, -te.*

– V. **denivela.**

DENMULȚÍT s. m. v. **deînmulțit.**

DENOMBRÁ vb. I. T r a n z. (Franțuzism, rar; complementul indică mai ales populații, grupuri umane etc.) A număra[1] (**1**). ✧ R e f l. p a s. *Populațiunea flotantă din închisori, casarme, spitale, școli se denumbrează într-o singură zi.* I. IONESCU, P. 163, cf. DN[3].

– Prez. ind.: *denombrez.* – Și: (învechit) **denumbrá** vb. I.

– Din fr. **dénombrer.** – **Denumbra:** prin apropiere de **număra.**

DENOMBRÁBIL, -Ă adj. (Franțuzism, rar) Care poate fi numărat[2]. Cf. DN[2].

– Pl.: *denombrabili, -e.*

– Din fr. **dénombrable.**

DENOMINÁ vb. I. T r a n z. **1.** (Livresc) A denumi (**1**). *Poetul* [Grandea] *fu ... până în 1877, redactor la „Tribuna" ... apoi la „Timpul", denominat de Maiorescu „fleacul cela de H. Grandea".* CĂLINESCU, S. C. L. 149, cf. DN[3]. ✧ R e f l. p a s. *Persoanele maghistratuale cele de a să trămite în provincii așa se denominau.* BOJINCĂ, A. II, 66/20.

2. A efectua o denominare (**2**). *Din septembrie, leul devine integral liber transferabil în alte monede ... odată cu autorizarea investitorilor străini să achiziționeze titluri de stat românești denominate în lei.* RL 2006, nr. 5 013.

– Prez. ind.: *denominez.*

– Din lat. **denominare.**

DENOMINÁL, -Ă adj. Care aparține denominării, privitor la denominare. Cf. DOOM[2].

– Pl.: *denominali, -e.*

– **Denomina** + suf. *-al.*

DENOMINALIZÁ vb. I. R e f l. (Despre semnele monetare) A-și reduce valoarea nominală. Cf. DEX, DN[3].

– Prez. ind.: *denominalizez.*

– Pref. *de-* + **nominaliza.**

DENOMINALIZÁRE s. f. Acțiunea de a se d e n o m i n a l i z a și rezultatul ei; reducere a valorii nominale a semnelor monetare; denominare (**2**). Cf. DER, M. D. ENC., DEX, DN[3].

– Pl.: *denominalizări.*

– V. **denominaliza.**

DENOMINÁRE s. f. **1.** Acțiunea de a d e n o m i n a și rezultatul ei.

1. Denumire (**1**).

2. Reducere a valorii nominale a semnelor monetare; denominalizare. *Deputații au primit spre dezbatere proiectul de lege privind denominarea monedei naționale. Trecerea la leul greu (a cărui valoare va fi de 10 000 de lei) se va face începând cu 1 iulie 2005.* RL 2004, nr. 4 336.

– Pl.: *denominări.*

– V. **denomina.**

DENOMINÁT, -Ă adj. (Livresc) Denumit (**1 1**). Cf. LM. *Eruditul căuta mângâiere în tovărășia câinilor, ... denominați ... latinește.* CĂLINESCU, C. O. 57.

– Pl.: *denominați, -te.*

– V. **denomina.**

DENOMINATÍV, -Ă adj., subst. **1.** Adj. Care denumește. Cf. NEGULICI. *Care vinu de la nume, se zicu substantive denominative.* BĂLĂȘESCU, GR. 137/7, cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, LM, ALEXI, W., ȘĂINEANU[2], RESMERIȚĂ, D., CADE. *Numele nu reprezintă un simplu mijloc denominativ, ci e o notă esențială, o cheie a obiectului.* CĂLINESCU, I. 223. *Există o serie de derivate denominative cu sufixe care nu modifică valoarea gramaticală sau sensul în întregime, ci produc numai schimbări de nuanță ale cuvintelor de bază.* GRAM. ROM[1]. I, 159. *Autorul analizează sensul cuvântului sub trei aspecte: a) sensul logic-material b) sensul emoțional c) sensul denominativ.* L. ROM. 1959, nr. 2, 102, cf. DN[2], DEX. ✧ *Verb denominativ* = verb derivat de la un substantiv sau de la un adjectiv. *Formarea unui verb denominativ presupune folosirea unui sufix.* SCL 1954, 295. *În turcește, în loc de a se folosi verbe denominative, care întăresc familia substantivului de bază, se formează expresii analitice cu verbul ajutător „a face".* GRAUR, F. L. 182, cf. DL, DM.

2. S. n. Cuvânt derivat de la un substantiv sau de la un adjectiv. *Verbul „a lustrui" este un denominativ de la substantivul „lustru".* DER, cf. DN[2], M. D. ENC., DEX.

3. S. m. (Mat.; învechit, rar) Numitor (**3**). Cf. STAMATI, D.

– Pl.: *denominativi, -e.*

– Din lat. **denominativus, -a, -um,** fr. **dénominatif.**

DENOMINATÓR s. m. (Mat.; învechit) Numitor (**3**). *Îmmulțind pre denominatorul 3 cu 5 320.* AAT 4[r]/6, cf. ASACHI, ALGEBRA, 18[v]/12, NEGULICI, PROT. – POP., N. D., LM.

– Pl.: *denominatori.* – Și: **dănumințător** s. m. ASACHI, ALGEBRA, 18[v]/12.

– Din lat. **denominator,** fr. **dénominateur.**

DENOMINÁȚIE s. f. (Livresc) Denumire (**1**). *Denominația episcopiei aceștiia a Făgărașului el întâiu și întâiu o au aflat.* MAIOR, I. B. 208/12, cf. NEGULICI. *Asemenea formați de sulf și de oxigen, s-au aflat de curând; a trebuit să li se dea denominații particulare.* MARIN, PR. I, 127/3, cf. PROT. – POP., N. D., LM. *Acest din urmă* [partid], *deși foarte mare și numeros, este însă fracționat în mai multe grupuri, purtând diferite denominațiuni.* EMINESCU, O. XII, 24. *Tot ce nu poate fi înțeles cade sub această denominațiune.* MACEDONSKI, O. IV, 86, cf. ALEXI, W., SCRIBAN, D. *Mi se pare imperativ ca odată cu gestul politic ... intelectualul să-și aducă aminte că se cuvine să-și justifice denominația, producând opere durabile de știință și de artă.* CONTEMP. 1948, nr. 104, 4/2. *Denominația „epicureu" i se potrivea în sensul exact al cuvântului.* CĂLINESCU, B. I. 181, cf. DN[2]. *Poreclele ... fac parte din sistemul de denominație subiectiv.* CL 1973, 89, cf. M. D. ENC., DEX. *Nu există o sincronizare între transformările la nivelul realiilor* [portului popular] *și între cele la nivelul denominației.* Z. MIHAIL, T. P. 163. *O serie de mănăstiri din Moldova au refuzat să treacă la noul calendar gregorian, ... constituind o denominațiune religioasă aparte.* RL 2006, nr. 4 814. ✦ (Rar) Prenume (**1**). *Denominația lui este știută – Andrei.* SEVERIN, S. 91. ✦ (Rar) Poreclă. Cf. DN[2].

– Pl.: *denominații.* – Și: (învechit) **denominațiúne** s. f.

– Din lat. **denominatio, -onis,** fr. **dénomination.**

DENOMINAȚIÚNE s. f. v. **denominație.**

DENONȚIÁȚIE s. f. v. **denunțiație.**

DENOTÁ vb. I. T r a n z. **1.** (Complementul indică fapte, situații, idei, sentimente etc.) A dovedi existența sau inexistența, a indica, a vădi (**2**), a marca (**3**). *Poesia populară se mai deosebește și prin o cunoștință psihologică, care denotă spiritul observatoriu al poporului.* RUSSO, S. 191. *Apărarea unor asemenea idei ... denotă în cei ce le au o dorință nestinsă de mulțumiri și de plăceri.* GHICA, C. E. I, 183, cf. PONTBRIANT, D. *Vlach, denotă pururea o ființă latină.* HASDEU, I. C. I, 39, cf. LM. *Cât despre celelalte caractere cu care e imprimată Psaltirea de la Brașov, ele ... denotează o proveninţă germană.* ODOBESCU, S. I, 362. *Opera ce ne-a lăsat-o nu denotă niciun moment de ezitare.* CARAGIALE, O. III, 6. *Simetria denotă un gust ordinar.* VLAHUȚĂ, D. 5. *Fața-i era palidă; ochii aproape stinși, și în jurul lor, un vânăt semicerc denota o lungă suferință.* BACALBAȘA, S. A. II, 7. *În aceste frumoase versuri se găsesc imagini de toată nostimada ... care denotă un puternic talent.* SĂM. I, 78, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU[2], TDRG, CADE. *Asta ar denota că fenomenul e general, că aceleași cauze au produs aceleași efecte pe tot cuprinsul țării.* REBREANU, R. I, 261. *Obrazu-mi restabilit denotă din nou prospețime.* MIHĂESCU, D. A. 51. *Anume opinii ... sunt azi perimate și puerile, nu fără a denota destulă intuiție la un nespecialist.* CĂLINESCU, I. 357, cf. DL, DM. *Enumerările care țin loc de descrieri denotă plăcerea primitivului de a stăpâni nemijlocit lumea materială.* VARLAAM – SADOVEANU, 264. *Sunt prețuite gesturile care denotă o frumusețe sufletească.* IST. LIT. ROM. I, 144. *O mahala a Săpunarilor ... denotă prezența mult mai veche a acestor meșteri.* G. BARBU, A. V. 38. *Atitudinea ironică față de creația proprie denotă o mare modestie.* V. ROM. iunie, 1975, 5, cf. DN[3]. *Cântecul amintirii sau Cântecul Mioarei denotă această slăbiciune.* PALEOLOGU, T. 14.

2. (Lingv.; rar) A semnifica (**1**), a însemna. *Rememorăm aicea întregul cerc a vorbelor cari denotă acele impresiuni ce ni se comunică.* EMINESCU, O. XIV, 313. *Orice termen denotează ... unul sau mai multe ... obiecte.* CONTEMP. 1975, nr. 1 508, 4/2.

– Prez. ind. pers. 3, 6: *denótă* și (învechit) *denotează.*

– Din fr. **dénoter,** lat. **denotare.**

DENOTÁRE s. f. (Învechit) Acțiunea de a d e n o t a (**1**) și rezultatul ei. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU.

– Pl.: *denotări.*

– V. **denota.**

DENOTÁT s. n. (Rar) Semnificat (**2**). Cf. DN[3], DEX[2].

– Din fr. **dénoté.**

DENOTATÍV, -Ă adj. (Lingv.; despre sensul cuvintelor; în opoziție cu c o n o t a t i v) Care se referă la denotație (**3**), de denotație; de bază, fundamental, semnificativ. *Sensurile denotative ale termenului premetaforic nu dispar.* LR 1966, 329, cf. SFC IV, 101. *Sudura compozițională trebuie descoperită nu doar în mulțimea sensurilor denotative ale textelor, ci și în lumea, lipsită uneori de contur precis, a sensurilor conotative sau figurate.* LL 1974, nr. 1, 174, cf. DN[3], DEX[2]. ✧ (Prin analogie) *Mesajul are nevoie de un cadru denotativ minim, chiar atunci când este ermetic.* COTEANU, S. F. I, 41. ✦ (Despre stil) Neutru, obiectiv, lipsit de conotații. Cf. DN[3], DEX[2].

– Pl.: *denotativi, -e.*

– Din fr. **dénotatif.**

DENOTATÓR, -OÁRE adj., s. m. (Învechit, rar) (Element) care denotă (**1**) ceva. Cf. LM.

– Pl.: *denotatori, -oare.*

– **Denota** + suf. *-tor.*

DENOTÁȚIE s. f. **1.** (Învechit) Notație (**2**). Cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, LM.

2. (Filos.) Sferă. Cf. M. D. ENC., DEX, DN[3].

3. (Lingv.; în opoziție cu c o n o t a ț i e) Sens conceptual fundamental al cuvintelor, independent de context; semnificație (**1**). *Denotația poate fi considerată ca un prim strat ... iar conotația apare ca un al doilea limbaj care îl înglobează pe primul.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1968, nr. 12, 24/2. *Orice conotație implică o denotație.* COTEANU, S. F. II, 36, cf. M. D. ENC. *Problema ... denotației a stat nu numai în atenția lingviștilor, ci și a logicienilor și filozofilor.* CONTEMP. 1975, nr. 1 508, 4/2, cf. DEX, DN[3].

– Pl.: *denotații.*

– Din lat. **denotatio, -onis,** fr. **dénotation.**

DENS, -Ă adj. **1.** (Despre corpuri, substanțe, soluții etc.) Care are densitate (**1**) mare; care se compune din particule strâns legate între ele; compact; îndesat. *Cărbunele cel mai dens și cel mai tare, arde lesne.* MARIN, PR. I, 39/17. *Areometru[l] se cufundă cu atât mai puțin într-un lichid pe cât acest lichid este dens.* MAN. SĂNĂT. 82/12, cf. PROT. – POP., N. D. *Soarele nu este nici de cum mai dens decât apa.* DRĂGHICEANU, C. 25/7, cf. LM, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU[2], TDRG. *Copacul ... făcea întunecimea mai densă.* IBRĂILEANU, A. 206, cf. CADE. *Topirea oțelului rapid se poate face ... într-un cuptor cu arc, asigurându-se ... obținerea unui metal dens cu o structură cristalină măruntă.* IOANOVICI, TEHN. 96. *În cutia de fier a vagonului, aerul e dens și cald.* CAZIMIR, GR. 157. *Glicerina, propan triol, sau ulei dulce ... este un sirop dens, incolor, cu gust dulce.* MACAROVICI, CH. 495. *Neaua cade, din ce în ce mai densă.* PERPESSICIUS, S. 59. *Până vineri seara, ninsoarea densă, compactă, nu încetase încă.* BOGZA, Ț. 27. *Excesul de vapori se condensează ... formându-se o ceață mai mult sau mai puțin densă.* SANIELEVICI, R. 74, cf. DL. *Pătrundem greu, În marea densă, marea sărată ...* ISANOS, Ț. L. 68. *Și-n aerul iernatic, dens și pur Prind șoapte-aprinse împrejur să zboare.* LABIȘ, P. 123, cf. DM. *Peste tot s-a împrăștiat un fum dens, alb.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 19. ✦ Fig. (Despre somn, liniște etc.) Greu; profund. *Somnul adânc și dens.* DEMETRIUS, A. 61. *E un răstimp de tăcere densă.* CAMIL PETRESCU, T. I, 221, cf. DN[3].

2. Care are părțile componente foarte apropiate una de alta; des (**I 1**). Cf. CADE. *Pe pajiștea verde, măruntă și densă.* C. PETRESCU, Î. II, 16. *Arcul sprincenelor era lung, dens și cu o zburlire mefistofelică.* TEODOREANU, M. II, 72. *La vârful* [ramurilor] *... se află glomerulele dense de spiculețe.* ENC. AGR. II, 249. *O năvală de lăcuste în convoi gros și dens.* IST. LIT. ROM. I, 405. *Satele îngrămădite au o structură mult mai densă.* BUTURĂ, EG. 61. ✧ F i g. *Vin, dense, amintirile-n șirag.* CONTEMP. 1975, nr. 1 508, 3/1. ✦ Care se află în număr mare; numeros. [Țări] *cu o populație densă.* Com. din BUCUREȘTI. ✦ (Despre culori, priviri etc.) Intens, pătrunzător (**1**). *Deasupra ariei pământului ... cerul ...*

de un albastru dens, dur. IBRĂILEANU, A. 125. *Privirile erau lucide şi dense, ceea ce contrasta cu figura placidă şi absentă* [a doctorului]. M. ELIADE, O. I, 78. *Foi mari de lipan, cu verdele lor dens.* KLOPŞTOCK, F. 219. ✦ Fig. (Despre stil, specii literare, muzicale etc.) Concis, condensat. *Stilul lui plastic şi dens ... a apărut în urma unei continue selectări a elementelor şi a formelor limbii.* LL I, 61. *A scris o carte de reportaj dens ... în genere informativ, asupra Indiei.* CONSTANTINESCU, S. II, 517. *Oratoriul arată o mai densă structură polifonică.* M 1974, nr. 12, 13. *Acţiunea romanului va fi densă şi dinamică, poetică şi dură.* V. ROM. august, 1975, 30. *Prin intermediul unui roman cu acţiune densă, ea înlesneşte cunoaşterea literaturii unei zone de cultură extrem de interesantă.* CONTEMP. 1975, nr. 1 502, 4/10.

– Pl.: *denşi, -se.*

– Din fr. **dense,** lat. **densus, -a, -um.**

DENSIFICÁ vb. I. Tranz. şi refl. A (se) întări; a (se) condensa. Cf. DN[3], DEX[2].

– Prez. ind.: *densífic.*

– **Dens** + suf. *-ifica.* Cf. fr. densifier.

DENSIFICÁRE s. f. Acţiunea de a (se) densifica şi rezultatul ei. Cf. DN[3], DEX[2]. ✦ Procedeu de ameliorare a lemnului, bazat pe creşterea prin comprimare a greutăţii lui specifice. Cf. LTR[2], DN[3].

– Pl.: *densificări.*

– V. **densifica.**

DENSIFICÁT, -Ă adj. Condensat (**3**). Cf. DEX[2]. ✦ (Despre lemne) Ameliorat prin stratificare, impregnare, încleiere şi presare. *Lemn stratificat densificat.* LTR[2].

– Pl.: *densificaţi, -te.*

– V. **densifica.**

DENSIGRÁMĂ s. f. Scară gradată care serveşte la corelarea valorilor densităţilor exprimate în diferite unităţi de măsură. Cf. LTR[2], DER, M. D. ENC., DEX, DN[3].

– Pl.: *densigrame.*

– Din fr. **densigramme.**

DENSIMÉTRIC, -Ă adj. Care se referă la densimetrie. Cf. DN[2], DEX.

– Pl.: *densimetrici, -ce.*

– Din fr. **densimétrique.**

DENSIMETRÍE s. f. Ansamblu de metode pentru măsurarea densităţii substanţelor. *La intensităţi mari* [se procedează] *prin densimetrie optică.* SANIELEVICI, R. 230, cf. LTR[2], DER, DN[2], M. D. ENC., DEX.

– Din fr. **densimétrie.**

DENSIMÉTRU s. n. Instrument gradat care indică densitatea lichidului în care a fost cufundat. Cf. ALEXI, W., CADE, ENC. AGR. *Aveţi un metru, un pluviometru, un barometru, un densimetru şi un termometru.* ARGHEZI, C. J. 184. *Densimetre cu destinaţii speciale pentru determinat calitatea laptelui.* CIŞMAN, FIZ. I, 217, cf. DL, DM. *Introdus într-un lichid, densimetrul se scufundă cu atât mai mult cu cât densitatea lichidului este mai mică.* DER, cf. DN[2]. *Există şi densimetre speciale, care dau greutatea sau volumul numai al unui singur fel de substanţă.* DC, cf. D. MED., M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *densimetre.*

– Din fr. **densimètre.**

DENSITÁTE s. f. **1.** Mărime fizică definită prin raportul dintre masa şi volumul unui corp; masă specifică; (învechit) desime (**3**). *În tabloul următor dăm densitatea metalelor celor principale.* MARIN, PR. I, 214/29. *Este o diferinţă între desimea sau densitatea ... mineralelor.* BARASCH, I. N. 25/9, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Densitatea unui corp este raportul masei sale către volumul său.* DRĂGHICEANU, C. 24/27, cf. COSTINESCU, LM. [Cometa] *... avea o densitate ameninţătoare.* MACEDONSKI, O. III, 89. *Se numeşte densitate a unui corp masa unităţii sale de volum.* PONI, F. 57. [Pentru stabilirea etalonului de greutate] *s-a ales, temperatura de 4^0 centigrade, fiindcă s-a observat că la această temperatură apa ... are cea mai mare densitate.* CLIMESCU, A. 209, cf. ALEXI, W., ŞĂINEANU[2], TDRG, CADE. *Se observă că la fiecare încărcare, se măreşte densitatea electrolitului.* ENC. AGR. I, 59. *Densitatea ... unei substanţe solide ... poate fi mai mare sau mai mică decât unitatea.* MACAROVICI, CH. 17. *Masa unităţii de volum se numeşte densitate.* CIŞMAN, FIZ. I, 264. *Densitatea sau masa specifică este masa conţinută în unitate de volum.* CARAFOLI – OROVEANU, M. F. I, 11. *Densitate sau masă specifică.* MARIAN – ŢIŢEICA, FIZ. I, 34. *Densitatea se exprimă în g/cm^3 în sistemul CGS.* LTR[2], cf. DL, DM. *Densitatea este raportul dintre masă şi volum.* GEOLOGIA, 8. *Densitatea se exprimă de obicei în grame pe centimetru cub sau în kilograme pe metru cub.* DER, cf. DN[2]. *Densitatea variază cu temperatura şi cu presiunea (în special la gaze).* DC, cf. D. MED., M. D. ENC., DEX. ✧ *Densitate relativă* = raportul dintre densitatea unei substanţe şi densitatea apei distilate la 4^0 C. Cf. CADE, DL, DM, DC, M. D. ENC., DEX. ✦ Număr, cantitate de plante, de obiecte etc. de pe o unitate de suprafaţă sau de lungime; desime (**2**). Cf. DL, DM, DER, DN[2], D. MED., M. D. ENC. *Densitatea foarte mare de până la 50 000 plante de porumb la hectar.* FLACĂRA, 1975, nr. 41, 7, cf. DEX. [La porumb] *densitatea a scăzut de cele mai multe ori la jumătate.* RL 1978, nr. 10 365, cf. Z. MIHAIL, T. P. 27. *Densitatea gospodăriilor este mai mare în vetrele iniţiale ale satelor.* BUTURĂ, EG. 62. ✧ *Densitate de curent electric* = raportul dintre intensitatea curentului electric care trece printr-un conductor şi secţiunea transversală a acestuia. Cf. DER, M. D. ENC., DEX. *Densitatea (medie) a populaţiei* = numărul de locuitori care revin (în medie) pe o unitate de suprafaţă a unui anumit teritoriu. *Cestiunea cea mai importantă în ţeara noastră ... este densitatea populaţiunei.* GHICA, C. E. I, 264. *Densitatea medie a populaţiei globului este de 22,5 $loc./km^2$.* DER, cf. M. D. ENC., DEX. [Indonezia este] *a patra ţară din lume ca număr de locuitori ... şi cu regiuni cu o mare densitate a populaţiei.* RL 2005, nr. 4 934. ✧ (Eliptic) *Republica San Marino are o densitate de 288 de locuitori pe km^2.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 8, 70. *Densitatea reţelei hidrografice* = raportul dintre lungimea reţelei de râuri şi canale şi suprafaţa dată. Cf. M. D. ENC., DEX.

2. Faptul de a fi dens (**2**), concentrat, intens. Cf. PONTBRIANT, D., ŞĂINEANU[2]. *Ceia ce sare mai întâiu în ochi, în operele de mare creaţie este densitatea de fapte externe ori interne.* IBRĂILEANU, S. L. 65, cf. CADE. *Autorul*

trece dincolo de datele istoriei pentru a întări acțiunea și a da densitatea dramatică unora dintre personaje. CONTEMP. 1948, nr. 108, 11/5. *Auzi glasul fără densitate al Aurichii.* CĂLINESCU, E. O. I, 52, cf. DL, DM. *În amintiri ca și în basme, densitatea epică este mijlocul lui dintâi, cu care își supune ascultătorii.* IST. LIT. ROM. III, 281, cf. D. MED., M. D. ENC., DEX. ✧ Fig. *I se părea această atmosferă nouă ... de altă substanță de o densitate necunoscută.* DEMETRIUS, A. 55. *Dumnezeu e conceput ca un soare ontologic din care se revarsă toată existența într-o densitate tot mai diluată cu cât aceasta cade mai departe de focar.* STĂNILOAE, O. 275. *Poezia* [lui Arghezi] *este o veșnică reluare, ..., un drum care trece succesiv prin mai multe perdele de ceață de densități diferite.* SIMION, S. R. II, 34.

– Pl.: *densități.*

– Din fr. **densité,** lat. **densitas, -atis.**

DENSITOMETRÍE s. f. Determinare a opacității materialelor fotografice cu ajutorul densitometrului. *Este necesar un dispozitiv de densitometrie fotoelectrică.* SANIELEVICI, R. 221.

– Din fr. **densitométrie.**

DENSITOMÉTRU s. n. Instrument pentru determinarea opacității materialelor fotografice. *Un densitometru cu prismă polarizatoare, folosit des, e densitometrul Martens.* LTR[2], cf. CL 1973, 25, DN[3].

– Pl.: *densitometre.*

– Din fr. **densitomètre.**

DENSOGRÁF s. n. (Optică) Densitometru înregistrator. Cf. LTR[2], NDN.

– Pl.: *densografe.*

– Din fr. **densographe.**

DENSOMÉTRU s. n. Aparat pentru determinarea permeabilității la aer a hârtiei. Cf. LTR[2], DN[3].

– Pl.: *densometre.*

– Din germ. **Densometer.**

DÉNSUL, DÉNSA pron. pers. v. **dânsul.**

DENȘĂ s. f. (Prin Transilv.) Capră cu blana jumătate neagră, jumătate de alte culori. CHEST. V 76/25, 28.

– Accentul necunoscut. – Pl.: ?

– Et. nec.

DENTÁL[1], -Ă adj. **1.** (În sintagma) *Consoană dentală* (sau, învechit) *son dental* (și substantivat, f.) = consoană care se articulează prin apropierea vârfului limbii de dinții incisivi superiori. *Fără limbă nu s-ar putea produce nici sonurile dintali, nici cele palatinali.* HELIADE, O. II, 374, cf. PROT. – POP., N. D. *Dl. Georgian se leagănă cu părerea că „i" lucră asupra dentalelor întotdeauna.* CONTEMPORANUL, I, 443. *Consonantele așadar se nasc abia atuncea în adevăr când sufletul se dezbate din diferite organe ale vorbirei, după cari organe ele se și deosibesc în litere labiali, dentali (limbali) și palatinali.* EMINESCU, O. XIV, 293, cf. ȘĂINEANU[2], TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Există mai mult decât o coincidență întâmplătoare ... la prefacerea velarelor urmate de dentale în labiale.* PUȘCARIU, L. R. I, 268. *Palatalizarea dentalelor nu există ... afară de excepții neînsemnate, la slavii balcanici și nici la aromâni, meglenoromâni și istroromâni.* BRĂTIANU, T. 208. *Pentru o consoană dentală mușchiul lingual se trage înapoi.* SCL 1955, 202. *Vorbirea bănățeană nu cunoștea nici ea palatalizarea dentalelor.* COTEANU, R. L. 33, cf. DER, DN[2]. *Palatalizarea dentalelor i se pare însă un fenomen străin limbii noastre.* CL 1973, 334, cf. M. D. ENC.

2. (În dicționare) Dentar (**1**). Cf. LM, ALEXI, W. *Nerv dental.* ȘĂINEANU[2], cf. TDRG, CADE.

– Pl.: *dentali, -e.* – Și: (învechit) **dintál, -ă** adj.

– Din fr. **dental.** – **Dintal**: prin apropiere de **dinte.**

DENTÁL[2] s. m. v. **dentalium.**

DENTÁLIUM s. m. Moluscă marină care are capul acoperit cu o cochilie deschisă la ambele capete în formă de corn. Cf. LTR[2], DN[3].

– Pl.: *dentaliumi.* – Și: **dentál** s. m. DN[3].

– Din engl. **Dentalium.** – **Dental** < fr. **dentale.**

DENTÁR, -Ă adj. **1.** De dinte, al dinților, privitor la dinți; dental[1] (**2**). *Nervii danteri sau alveolari ... unul dintre aceștia se ramifiază în gingii.* POLIZU, P. 183/17, cf. PONTBRIANT, D., LM, ȘĂINEANU[2], RESMERIȚĂ, D., CADE. *Puroi la măsele (absces dentar).* VOICULESCU, L. 28, cf. BUJOREAN, B. L. 96. *Al doilea incisiv, începând de la mijlocul arcadei dentare către părțile laterale.* ENC. AGR. IV, 10, cf. URSU, T. Ș. 185. *Igiena bucală presupune neapărat și îndepărtarea tartrului dentar.* ABC SĂN. 351, cf. DN[2]. *Coroană dentară.* D. MED. 390, cf. M. D. ENC. *Un vaccin care ar preveni cariile dentare.* CONTEMP. 1975, nr. 1 504, 5/5. *Radiografiile dentare obținute după aplicarea autovaccinului.* FLACĂRA, 1975, nr. 47, 17. *Aparatul dentar sau un periaj puternic, factorii ereditari, dereglările hormonale sau stresul zilnic mai pot determina apariția leziunilor cavității bucale.* RL 2006, nr. 4 915. ✦ (Rar; despre clinici) În care se tratează dinții. *O mostră de proteză pe un panou de clinică dentară.* VINEA, L. II, 307.

2. De dentist, care aparține dentistului, privitor la dentist. *Un scaun dentar.* TEODOREANU, M. II, 100. *L-am dus eri la cabinetul dentar al școlii.* DEMETRIUS, A. 289, cf. DM, DN[2], M. D. ENC.

– Pl.: *dentari, -e.* – Și: (învechit) **dentáriu, -ie** (LM), **dintáriu, -ie** (PONTBRIANT, D.), **dantér, -ă** adj.

– Din fr. **dentaire,** lat. **dentarius, -a, -um.** – **Dintariu**: prin apropiere de **dinte.**

DENTÁRIU, -IE adj. v. **dentar.**

DENTÁT, -Ă adj. **1.** (Învechit) Dințat (**1**). *Cetaceele dintate precum ... delfinul cu mulți dinți conici și fălci lungărețe.* STAMATI, M. 89/12.

2. Dințat (**2**). [Frunzele] *dupre nomelclatura botanicei se zic: ... ferestrate, ... dintate.* CORNEA, E. II, 199/10, cf. GRECESCU, FL. 20. *Tulpina dreaptă, ramificată împreună cu frunzele oblong-lanceolate și sinuat dentate sunt acoperite cu peri aspri.* ENC. AGR. III, 121.

– Pl.: *dentați, -te.* – Și: **dintát, -ă** adj.

– Din lat. **dentatus, -a, -um,** fr. **denté.**

DENTATÚRĂ s. f. (Bot.; învechit) Dințătură. Cf. LM. *C[lematis] latifolia dentata având ... dentaturele creniforme acute.* GRECESCU, FL. 22.

– Pl.: *dentaturi.*

– **Dentat** + suf. *-ură.*

DENTAȚIÚNE s. f. v. **dentiție.**

DÉNTE s. m. v. **dinte.**

DENTEÁ s. f. v. **dirmea.**

DENTELÁT, -Ă adj. v. **dintelat.**

DENTÉLĂ s. f. v. **dantelă.**

DENTÍCĂ s. f. v. **denţică.**

DENTÍCUL s. n. Ornament arhitectonic în relief, în formă de dinte, folosit la decorarea cornişelor. Cf. LTR[2], DER, DN[2], D. MED., M. D. ENC, DEX[2].
– Pl.: *denticule.*
– Din fr. **denticule.**

DENTICULÁT, -Ă adj. (Despre frunze) Dinţat, crestat. Cf. LM. *Foile ... denticulate.* GRECESCU, FL. 62. *Paleile inferioare sunt mai lungi decât cele superioare şi denticulate la vârf.* ENC. AGR. III, 118, cf. DN[3].
– Pl.: *denticulaţi, -te.*
– Din fr. **denticulé.**

DENTIFÓRM, -Ă adj. Care are forma unui dinte. *Se mai întâlnesc la unele specii şi formaţii cuticulare dentiforme, spiniforme sau protuberanţe.* FAUNA R. P. R. VIII$_1$, 11, cf. DN[2], DEX.
– Pl.: *dentiformi, -e.*
– Din fr. **dentiforme.**

DENTIFRÍCE subst., adj. (Franţuzism, rar) (Preparat) care este folosit pentru curăţarea dinţilor şi a gingiilor. Cf. LM, ALEXI, W. *Preparaţiunile dentifrice sunt solide (prafuri de dinţi), lichide (apă de gură) şi moi (diferite paste).* BIANU, D. S., cf. RESMERIŢĂ, D. *O reclamă de apă dentrifice.* C. PETRESCU, S. 105. *Dar nici cu sila un produs dentifrice nu se poate menţine.* ARGHEZI, S. XX, 135.
– Pl.: *dentifrice.* – **Şi:** (învechit) **dentifriciu** s. m. LM.
– Din fr. **dentifrice.** – **Dentifriciu** < lat. **dentifricium.**

DENTIFRÍCIU s. m. v. **dentifrice.**

DENTIMÉTRU s. n. Instrument folosit pentru a măsura perimetrul dintelui. Cf. DN[3], MDA.
– Pl.: *dentimetre.*
– Din fr. **dentimètre.**

DENTÍNĂ s. f. Ţesut calcificat, lipsit de celule, care formează masa principală a dintelui; ivoriu. Cf. CADE, LTR[2], DM, DER, ABC SĂN. 7, D. MED., M. D. ENC., DN[3], DEX[2].
– **Şi: dentínum** s. n. D. MED.
– Din fr. **dentine.**

DENTINIFICÁRE s. f. Formare (progresivă) a dentinei; dentinogeneză. Cf. D. MED.
– V. **dentinifica.**

DENTINOGENÉZĂ s. f. (Biol.) Formare (progresivă) a dentinei; dentinificare. Cf. DN[3], MDA.
– Din fr. **dentinogenèse.**

DENTÍNUM s. n. v. **dentină.**

DENTÍST, -Ă s. m. şi f. Medic specialist în dentistică; stomatolog. Cf. POV. 3, I. GOLESCU, C. *Încetează într-o clipală cele mai cumplite dureri de dinţi tocma atunce, când dantistul voeşte a pune cleştele, ca să-l scoată afară.* ALBINEŢ, M. 29/3. *Trebuie să alergăm la ajutorul unui dintist meşter şi înţelept.* PR. 33/28, cf. STAMATI, D., POLIZU. *În anul 1844 un simplu dantist ... a avut ideea d-a însufla unui om pătimind de o măsea stricată, gazul oxid d-azot şi astfel l-a făcut nesimţitor pentru durerea scoaterei măselei găunoase.* ISIS (1859), 170[2]/32, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *L-am povăţuit să meargă la un dentist.* CARAGIALE, O. II, 181. *Părea un dantist ce se prepară să-i scoată o măsea.* VLAHUŢĂ, D. 184, cf. DDRF, ŞĂINEANU[2], TDRG, RESMERIŢĂ, D., CADE. *Un client în sala de aşteptare a dentiştilor.* C. PETRESCU, Î. II, 232. *O luă pe Lipscani, unde ştia un dentist.* BRĂESCU, O. A. I, 214. *Vede firma dentistului.* POPA. V. 195. *Şi-a pus gingii şi măsele noi, la dentist.* ARGHEZI, C. J. 86. *Fac ce pot. Asist pe un dentist, fac injecţii ieftine.* CĂLINESCU, E. O. II, 16. *Aici găseşti tot ce-ţi trebuie ... librării, dentist, doctor.* RALEA, O. 79. *Am terminat cu dentistul.* VINEA, L. II, 199, cf. DM. *Văzu mai multe firme: un dentist, o ghicitoare.* BARBU, Ş. N. 228, cf. DN[2], M. D. ENC. *E o clădire albă până la stele Cu dentişti în alb şi cleşti de oţele.* DIMOV, T. 72. *Pentru ce nu mergi la dentist?* SNOAVA, IV, 298, cf. COMAN, GL. ✧ (Adjectival) *Acest cod deontologic are rolul de a promova o relaţie de încredere între medicul dentist şi pacient.* RL 2005, nr. 4 723.
– Pl.: *dentişti, -ste.* – **Şi:** (învechit şi regional) **dantist, -ă** s. m. şi f., (învechit) **dintíst,** (regional) **dandíst** (COMAN, GL.) s. m.
– Din fr. **dentiste,** germ. **Dentist.**

DENTÍSTICĂ s. f. Ramură a medicinii care se ocupă cu tratatea bolilor cavităţii bucale şi a dinţilor; stomatologie. Cf. CADE, DM, DN[2], G. BARBU, A. V. 231, M. D. ENC. ✧ Expr. (Argotic) **A face dentistică** = a lovi pe cineva în dinţi. BUL. FIL. IV, 112.
– Cf. dentist (după *logistică* etc.).

DENTÍŢĂ s. f. Plantă erbacee din familia compozeelor, cu flori galbene şi cu fructe achene cu câte doi dinţi, care creşte în locuri umede; (popular) cânipioară, cârligior, denţică, dindiniţă, puriţă, tariţă, turtiţă, dintele-dracului, doi-dinţi, iarbă-roşie, păduchi-de-ţigani (*Bidens tripartita*). Cf. DDRF, BRANDZA, FL. 271, ALEXI, W., PASCU, S. 255, PANŢU, PL., CADE, SIMIONESCU, FL. 289, ENC. AGR. IV, 372, DM, BORZA, D. 31, M. D. ENC., DEX.
– Pl.: *denţiţe.*
– Cf. dinte.

DENTÍŢIE s. f. Proces de formare şi de apariţie a dinţilor la copii şi la puii animalelor mamifere. *Eşirea dinţilor – dentiţia* [Titlu]. EPISCUPESCU, PRACTICA, 510/25. *Dinteţiune, eşitul dinţilor la copii* [Titlu]. MAN. SĂNĂT. 252/1, cf. MIHALI, C. 14, PONTBRIANT, D., LM, BIANU, D. S., RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE, ENC. AGR., DM. *O transformare interesantă a suferit şi dentiţia.* GEOLOGIA, 101, cf. URSU, T. Ş. 185, DER, DN[2], D. MED., M. D. ENC. ✦ (Şi în sintagma *dentiţie de lapte*) Dentiţia

formată din cei 20 de dinți care apar la copii, între 6 luni și 3 ani. *Ivirea sau eșirea dinților, dantiția ... încep a eși copilului, obișnuit, pe la 6 luni.* POLIZU, P. 19/6, cf. BIANU, D. S., DER, M. D. ENC., DEX. *Dentiție definitivă* = dentiție formată din 8 incisivi, 4 canini, 4 premolari și 16 molari care apare începând de la 6–7 ani. Cf. BIANU, D. S., DER, M. D. ENC., DEX. ✦ Totalitatea dinților mamiferelor, caracteristică, după structură și număr, unui tip de regim alimentar. Cf. POLIZU, LTR^2, DM, DER, DN^2, D. MED., M. D. ENC., DEX. ✦ Dantură (1). *Buzele senzuale, subțiri, ... lăsând să se vadă o dentițiune strălucitoare.* CĂLINESCU, S. 45, cf. DN^2, M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *dentiții.* – Și: (rar) **dentițiúne,** (învechit) **dentațiúne** (MIHALI, C. 14), **dantíție, dintețiúne, dintițiúne** (PONTBRIANT, D.) s. f.

– Din fr. **dentition,** lat. **dentitio, -onis.**

DENTIȚIÚNE s. f. v. **dentiție.**

DENTÓM s. n. Tumoare benignă a unui dinte. Cf. D. MED., DN^3.

– Pl.: *dentoame.*

– Din fr. **dentome.**

DENTONOMÍE s. f. Clasificare a dinților. Cf. DN^3, MDA.

– Din fr. **dentonomie.**

DENTÓS, -OÁSĂ adj. v. **dințos.**

DENTÚRĂ s. f. v. **dantură.**

DENȚÍ vb. IV v. **dinți.**

DENȚÍCĂ s. f. (Bot.; popular) Dentiță (*Bidens tripartita*). Cf. DDRF, BRANDZA, FL. 271, PASCU, S. 171, PANȚU, PL., CADE, BORZA, D. 31.

– Și: **dentícă** s. f. PANȚU, PL., CADE.

– Cf. d e n t i ț ă.

DENUCLEARIZÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică țări, teritorii etc.) A interzice sau a limita, pe baza unui tratat internațional, producerea, stocarea, instalarea, experimentarea și folosirea armelor nucleare. Cf. DN^2, M. D. ENC., DEX.

– Pronunțat: *-cle-a-.* – Prez. ind.: *denuclearizez.*

– Din fr. **dénucléariser.**

DENUCLEARIZÁRE s. f. Acțiunea de a d e n u c l e a r i z a și rezultatul ei. Cf. L. ROM. 1975, 176, DEX, DN^3.

– Pronunțat: *-cle-a-.* – Pl.: *denuclearizări.*

– V. **denuclearíza.** Cf. fr. d é n u c l é a r i s a t i o n.

DENUCLEARIZÁT, -Ă adj. (Despre țări, teritorii etc.) Căruia i s-a interzis total sau parțial posesiunea armelor nucleare; în care s-a limitat, pe baza unui tratat internațional, producerea, stocarea, instalarea, experimentarea și folosirea armelor nucleare. Cf. M. D. ENC., DEX.

– Pronunțat: *-cle-a-.* – Pl.: *denuclearizați, -te.*

– V. **denuclearíza.**

DENUDÁ vb. I. T r a n z. (Livresc) A efectua operația de denudare (1). Cf. DN^3, MDA.

– Prez. ind.: *denudez.*

– Din fr. **dénuder,** lat. **denudare.**

DENUDÁRE s. f. **1.** Stare a unei artere, a unui os, a unui dinte etc. dezvelit, descoperit; (livresc) denudație (1). Cf. D. MED., DEX. ✦ (Învechit, rar) Golire. Cf. LM. ✧ P. a n a l. *Odăile ... se goliră de covoare, icoane ... Numai sufrageria era încă intactă. Denudarea era încă iluzorie.* CĂLINESCU, B. I. 423. ✧ F i g. *Nuvelele ... suferă de prea multă precipitare, de prea multă denudare psihologică.* PERPESSICIUS, M. C. III, 29.

2. Proces complex de nivelare a scoarței terestre, sub acțiunea agenților geografici externi, prin dezagregarea, alterarea și erodarea rocilor, îndepărtarea materialelor rezultate și cumularea lor ulterioară în regiuni mai joase; denudație (2). Cf. M. D. ENC., DEX, DN^3.

– Pl.: *denudări.*

– V. **denuda.**

DENUDÁT, -Ă adj. (Învechit, rar; despre părți ale corpului omenesc) Dezvelit. ✦ F i g. Spoliat, deposedat de avere. Cf. LM.

– Pl.: *denudați, -te.*

– V. **denuda.**

DENUDATÓR, -OÁRE adj., s. m. și f. **1.** Adj., s. m. și f. (Persoană) care dezvelește, care dezgolește ceva. Cf. LM.

2. Adj. F i g. Revelator. Cf. LM.

– Pl.: *denudatori, -oare.*

– **Denuda** + suf. *-tor.*

DENUDÁȚIE s. f. **1.** (Livresc) Denudare (1). *Denudația sau izolarea arterii* [Titlu]. TURNESCU, MED. OP. 180^r/18, cf. LM, URSU, T. Ș. 185, DN^2, DEX.

2. Denudare (2). *În urma proceselor de denudație, relieful primar al suprafeței pământului se schimbă.* LTR^2. *Acest district are cea mai întinsă zonă de denudație glaciară.* MG I, 199, cf. DM, DER, DN^2, M. D. ENC., DEX, D. GEOL.

– Pl.: *denudații.*

– Din lat. **denudatio, -onis,** fr. **dénudation.**

DENUMĂRÁ vb. I. T r a n z. (Învechit, rar) A număra^1 (1). *E de prisos a denumăra literele și a le mai împărți.* HELIADE, PARALELISM, II, 142.

– Prez. ind.: *denúmăr.*

– Din lat. **denumerare** (după *numărare*).

DENUMĂRÁRE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a d e n u m ă r a și rezultatul ei; numărare^1 (1). *Tabela sinoptică ce ne-am procurat despre rezultatul definitiv al denumerarei străinilor din județul Putna.* I. IONESCU, P. 173, cf. LM.

– Pl.: *denumărări.* – Și: **denumeráre** s. f.

– V. **denumăra.**

DENUMĂRÁT, -Ă adj. (Învechit, rar) Numărat^2. Cf. LM.

– Pl.: *denumărați, -te.* – Și: **denumerát, -ă** adj. LM.

– V. **denumăra.**

DENUMĂRĂTÓR, -OÁRE adj., s. m. şi f. (Învechit, rar) (Persoană) care numără[1]. Cf. LM.
– Pl.: *denumărători, -oare.* – Şi: **denumeratór, -oáre** adj., s. m. şi f. LM.
– Din. lat. **denumerator**.

DENUMBRÁ vb. I v. **denombra.**

DENUMERÁRE s. f. v. **denumărare.**

DENUMERÁT, -Ă adj. v. **denumărat.**

DENUMERATÓR, -OÁRE adj., s. m. şi f. v. **denumărătór.**

DENUMERÁŢIE s. f. (Învechit, rar) Enumeraţie. *Vorbele ce se scriu cu această literă sunt foarte puţine, după cum s-a văzut în denumeraţia părţilor cuvântului.* HELIADE, PARALELISM, II, 149, cf. LM.
– Pl.: *denumeraţii.* – Şi: **denumeraţiúne** s. f. LM.
– Din lat. **denumeratio, -onis.**

DENUMERAŢIÚNE s. f. v. **denumeraţie.**

DENUMÍ vb. IV. T r a n z. **1.** A da un nume (**I 1**); a numi[1] (**1**). *Cel ce fu cel mai dintâi dictator ... fu denumit cenzor.* BOJINCĂ, A. II, 26/7. *Râul în care ea peri combătând fu denumit de dupre numele ei.* ASACHI, S. L. II, 71, cf. NEGULICI, PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Omul auzind unele sunete, imită cu graiul acele sunete naturale şi ... astfeliu denumea obiectele.* CONV. LIT. II, 212. *Stilul musical cam pipernicit ... al secolului din urmă, stil pe care l-au denumit, în ţările occidentale, cu porecla comică de stilul perucelor.* ODOBESCU, S. III, 95, cf. DDRF, TDRG, RESMERIŢĂ, D., CADE. *O întreagă şcoală critică, denumită în ţările anglosaxone „Înaltă Critică", a lucrat de atunci la o ... interpretare a Scripturii.* BRĂTIANU, T. 17. *Specia umană a fost denumită „homo sapiens".* AGROTEHNICA, I, 13. *Scrisul doamnei Aretie se desfăşura, cu cerneală verde, pe mai multe pagini mari de hârtie scorţoasă şi tutunie, denumită pe atunci Moyen Âge.* VINEA, L. I, 93. *„Ah", „vai", „of" exprimă diferite emoţii, fără să le şi denumească.* GRAUR, I. L. 140. *Aceste substanţe denumite alcaloizi ... au fost studiate.* BELEA, P. A. 296, cf. DL, DM. *Aceste discipline denumesc un ansamblu foarte variat de preocupări.* VARLAAM – SADOVEANU, 12. *Oricare dintre substantivele citate denumeşte direct propriul său obiect.* COTEANU, S. F. II, 53, cf. DN[2]. *Noţiunea pe care o denumesc nu este nouă.* CL 1973, 22, cf. M. D. ENC. *Un nou şi foarte frumos model de vază, denumită „Luana".* FLACĂRA, 1975, nr. 41/7, cf. DEX. *În enumerare termenii care denumesc piese cu aceeaşi destinaţie sunt grupaţi, încât după locul din înşiruire se poate deduce cu destulă precizie sensul.* Z. MIHAIL, T. P. 27. *Informatorii de teren, din cele mai multe localităţi din Clisură, denumesc opregul „ciucure".* PAVEL, S. E. 180. *Newton a ales chiar numele a ceea ce se admitea că nu poate deveni ştiinţă pentru a denumi noua sa metodă de investigaţie ştiinţifică.* PATAPIEVICI, C. L. 311. ✧ R e f l. p a s. *Din asemenea imitaţiuni ieşiră mai târziu vorbe ... Astfel se denumiră cucul, gaiţa, corbul.* HELIADE, O. II, 368. *Se poate trece la ceea ce s-a denumit „tehnicile de sinteză" în ştiinţele sociale.* M 1974, nr. 9, 27.

2. (Învechit) A desemna (**1**). *Spre a regula cearta pentru Pocuţia, se vor denumi câte 4 comisari.* ASACHI, S. L. II, 105. *Acea denumire urma numai cu puţine zile înainte de a fi denumit ministeriul unguresc.* BARIŢIU, P. A. II, 29. *Prea înduratul împărat ... binevoi a denumi de vicariu general pre Înalt Preasfinţitul domn episcop Andrei Şaguna.* BĂLĂŞESCU, GR. II/3, cf. PROT. – POP., N. D. *Membrii* [Consiliului imperial] *erau denumiţi de împăratul.* SBIERA, F. S. 249, cf. CADE, DL, DM, DEX. ✧ R e f l. p a s. *Se mai vorbi şi despre preţuirea şi vânzarea cu licitaţiune a obiectelor din expoziţiune, pentru care se şi denumi o comisiune.* ODOBESCU, S. I, 501.
– Prez. ind.: *denumesc.*
– Din fr. **dénommer** (după *nume*).

DENUMINĂTÓR s. m. (În dicţionarele din trecut) Numitor (**3**). Cf. STAMATI, D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU.
– Pl.: *denumінători.*
– Din fr. **dénominateur.**

DENUMÍRE s. f. Faptul de a d e n u m i.
1. Faptul de a da sau de a avea un nume (**I 1**); s p e c. fel în care este numit cineva sau ceva, n u m e (**I 1**), n u m i r e (**1**), (livresc) denominaţie. *Un număr de 8 sunt „moşi" (denumire ce se află trecută în registru în dreptul rubricii „moşie")* (a. 1819). DOC. EC. 236, cf. STAMATI, D., PONTBRIANT, D. *Ea purta între amici gentila denumire de Dridri.* ALECSANDRI, O. P. 128, cf. COSTINESCU. *Aceste denumiri nu se aplică pretutindeni uniform la acelaş gen de monumente.* ODOBESCU, S. II, 143, cf. DDRF, RESMERIŢĂ, D., CADE. *„Baba-Cloanţa" a fost, cel puţin la origine, o denumire ironică pentru femeile bătrâne fără dinţi.* IORDAN, STIL. 225, cf. BRĂTIANU, T. 200. *Numeroase denumiri de locuri româneşti ... stau, de când sunt, la plural.* ARGHEZI, B. 11. *Acest mijloc de a călători pe mări se cheamă navigaţie estimată ... după cum chiar denumirea o arată.* TUDORAN, P. 405. *Să fie scris citeţ denumirea acestor medicamente.* BELEA, P. A. 218, cf. DL, DM. *Numărul şi denumirile funcţiilor limbii n-au fost şi nici nu sunt aceleaşi pentru toţi cercetătorii.* COTEANU, S. F. II, 21. *Vom folosi fără discernământ denumirile de daci, geţi, daco-geţi.* H. DAICOVICIU, D. 15. *Denumirea de port fluvial e şi ea cam metaforică.* BĂNULESCU, I. 133, cf. M. D. ENC. *„Complexul muzeistic – Iaşi" – aceasta este denumirea impozantei clădiri de inestimabilă valoare istorică.* FLACĂRA, 1975, nr. 48, 5. *Preocupat de ideea de a făuri un sistem de denumire logic ... a imaginat primul solfegiu flexional sistematic.* M 1975, nr. 1, 18, cf. DEX. *„Alac", denumire generală pentru două cereale, foarte vechi în culturi.* BUTURĂ, EB. I, 26. *În greceşte, termenul „éthos" din care s-a alcătuit denumirea târzie a „eticii" însemna, între altele, „locuinţă".* PLEŞU, M. M. 25. *Denumirea de lăicer este un derivat al cuvântului laviţă – mobila din interiorul ţărănesc pe care se aşeza scoarţa.* PAVEL, S. E. 50. *Am să închei citând diagnosticul pe care Aristotel l-a pus situaţiei care mi-a trezit mie uimire: cine este în stare să deosebească puterile denumirilor este foarte aproape de adevăr.* PATAPIEVICI, C. L. 25. *Denumirea Constituţiei europene, în toate limbile UE, a apărut pe clădirea Parlamentului European.* RL 2005, nr. 4 510.

2. (Învechit) Desemnare (**1**). *Cu ocasiunea denumirei sale de ban ... fu înaintat la rang de general-maior.* BARIŢIU, P. A.

II, 30. *Mulțumi pentru a sa denumire și luă îndatorire de a sprijini scopul asociațiunii din toate puterile sale.* ODOBESCU, S. I, 503. *La alegerea și denumirea funcționarilor să se abandoneze vechile considerații de neam.* LUC. II, 77.
– Pl.: *denumiri.*
– V. **denumi.**

DENUMÍT, -Ă adj. Care a primit un nume (**I 1**); numit (**I 1**). Cf. DDRF, DL. ✧ (Substantivat) *În consecință „obiectul" reprezentat de el își poate modifica în așa măsură configurația semantică, încât nici să nu mai semene cu cel denumit în mod obișnuit.* COTEANU, S. F. II, 89.
– Pl.: *denumiți, -te.*
– V. **denumi.**

DENUMITÓR s. m. (Mat.; învechit, rar) Numitor (**3**). Cf. DDRF.
– Pl.: *denumitori.*
– **Denumi** + suf. *-tor.*

DENUNCIÁ vb. I v. **denunța.**

DENUNCIÁNT s. m. v. **denunțiant.**

DENUNCIÁRE s. f. v. **denunțare.**

DENÚNȚ s. n. **1.** Informare adresată unui organ de justiție sau de urmărire penală cu privire la săvârșirea unei infracțiuni de către o persoană; denunțare (**1**), (învechit) denunțiație; delațiune, (învechit, rar) denunțiatură, denunțiemânt. *Ți-am făcut denunțul.* CARAGIALE, O. VI, 237, cf. ALEXI, W. *Controlorul ... a primit un denunț.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 114. *Notarul Popescu ... voi ca numaidecât să facă denunț împotriva lui Cornean.* AGÎRBICEANU, A. 487. *Atunci nicio clipă nu s-a gândit la denunțul lui.* REBREANU, P. S. 205, cf. CADE. *Am să le fac un denunț care interesează republica.* CAMIL PETRESCU, T. II, 591. *Și azi am primit un denunț ... că face niște farmece.* COCEA, S. I, 180. *Cabinetele judecătorilor de instrucție gemeau sub povara denunțurilor.* id. ib. II, 122. *M-ai arestat ... în urma unui denunț nefundat.* STANCU, R. A. IV, 225. *N-am făcut în viața mea un denunț sau vreo scrisoare anonimă.* VINEA, L. I, 411, cf. GRAUR, E. 55, DL, DM. *Denunțul este încunoștiințarea despre săvârșirea unei infracțiuni, făcută de oricine are cunoștință de infracțiune.* PR. DREPT, 856, cf. DN[2], M. D. ENC., DEX. ✦ Relatare (răutăcioasă, tendențioasă, exagerată sau mincinoasă) a faptelor săvârșite de cineva; dare în vileag, trădare, (popular) pârâ (**5**). *Pentru un blid de linte ori câțiva arginți, au semnat denunțuri împotriva binefăcătorului.* SADOVEANU, O. XX, 42. *Aș vrea ... să mă asigur că nu-i ceva murdar, eventual un denunț.* BARBU, I. I, 48. *Partea cea mai grea a denunțului era falsă și mincinoasă.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 372. *În al doilea rând, toate aceste denunțuri au fost urmate de rapoarte, cele mai multe publicate, în care rezultatele anchetelor parlamentare erau explicit formulate și ele infirmau termenii exaltați ai acuzațiilor inițiale.* PATAPIEVICI, C. L. 276.

2. Avertisment, semnalare (**1**), (rar) semnal (**2**); dezvăluire. *Cinismul e primejdios, e o desolidarizare, e un denunț.* VINEA, L. II, 203. *Din păcate, vehemența unui asemenea denunț lipsește în lucrările noastre dedicate momentului actual al limbii române.* LL 1972, nr. 3, 334. *Filozoful danez anticipa denunțul dezumanizării omului în orânduirea capitalistă.* CONTEMP. 1975, nr. 1 510, 3/4.
– Pl.: *denunțuri.*
– Derivat regresiv de la **denunța.**

DENUNȚÁ vb. I. T r a n z. **1.** (Complementul indică oameni) A aduce la cunoștința unei autorități săvârșirea unei infracțiuni, a face un denunț (**1**). Cf. NEGULICI. *Voi proclama omorul acesta și îl voi denunția celui întâi magistrat.* CODRESCU, C. II, 344/13. *Oamenii din nord ... au ceva mai mult de făcut decât de a denunța pe frații lor din sud.* id. ib. 382/9, cf. STAMATI, D. *Țiganul a îndrăsnit să-l denunțe starețului.* RUSSO, S. 317. [Ordonă] *să-l ție pe pațient în poziținea aceea, până va denunța pe conspiratori.* FILIMON, O. I, 397, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Îl denunțăm poliției.* CARAGIALE, O. II, 21. *N-ar fi oare mai cu minte să-l denunțăm?* SLAVICI, O. I, 360, cf. DDRF. *Vrea să-mi aducă vite de furat în tamaslâcul meu și pe urmă să mă denunțe.* SANDU-ALDEA, A. M. 91, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU[2], TDRG. *Astăzi am să-l denunț.* AGÎRBICEANU, A. 488. *O clipă se gândi să-l denunțe.* REBREANU, P. S. 122, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Nu se duce el la poliție ... cine vrea să te denunțe, nu te previne.* BENIUC, M. C. I, 34, cf. DL, DM, DN[2], M. D. ENC. *Îi denunțase însă un vecin.* FLACĂRA, 1976, nr. 2, 22. ✧ R e f l. p a s. *Faptul se denunță procurorului, însă acesta nu cutează să atace pe făptuitori.* EMINESCU, O. X, 258. ✧ R e f l. Cf. CADE. *Te denunți singur.* DEMETRIUS, C. 68. ✦ A arăta (în mod răutăcios și adesea tendențios, exagerând sau mințind) faptele cuiva; a vorbi de rău; a da în vileag, a pârî (**5**). *Se apropia de ei în clipa aceea. Grigore îl denunță: – Uite-l! N-a recunoscut pe Olga!* REBREANU, R. I, 226. *Popescu ne denunță căpitanului ... că susținem o absurditate.* CAMIL PETRESCU, U. N. 328. *Safta țiganca mă denunțase c-am început să visez drăcovenii.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 24, cf. DL. *În facultate denunțase o colegă.* PREDA, M. S. 22, cf. DM, M. D. ENC., DEX. *Avocații și notarii nu pot fi obligați să-și denunțe clienții pe care-i suspectează de spălare de bani.* RL 2005, nr. 4 617. ✧ A b s o l. *Acel cunoscut a fost trădătorul care s-a dus și-a denunțat.* SADOVEANU, O. IX, 471.

2. (Complementul indică acte, contracte, tratate etc.) A declara nul, nevalabil, expirat; a rezilia, a anula. *Monitorul chiar a denunțat măsurile tiranice ale administrației sale.* VOCEA OLTULUI (1857), 15[2]/26. *Denunță o convenție cu străinii.* MAIORESCU, D. II, 423, cf. ȘĂINEANU[2], TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, DL, DM, DN[2], DEX. ✧ R e f l. p a s. *D. ministru ... ne-a spus că nu s-a denunțat convenția.* MAIORESCU, D. II, 210. *S-a desființat și biroul de presă și ... a fost demis, fără de-a i se fi denunțat angajamentul de mai nainte.* EMINESCU, O. XIII, 131.

3. (Complementul indică acțiuni, manifestări ale oamenilor etc.) A arăta, a releva (**1**), a dezvălui, a da pe față, a face cunoscut. *Ținerea trupului său drept cu capul în sus, mersul său sigur și ușor denunțau că anii nu avuse mare înrâurire asupra puterilor sale.* CONV. LIT. I, 165. *Trebuie să-ți denunț o slăbiciune a mea.* CARAGIALE, O. IV, 226. *Truspatru subcomisarii denunță în scris polițaiului afiliațiunile d-lui Cocorăscu.* CONTEMPORANUL, IV, 827. *Maria trimite după primar ca să-i denunțe crima.* SĂM. I, 55. *Acuma însă, făceam scrisori, denunțam infamii.* IBRĂILEANU, A. 179, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Un articol tipărit cu litere negre și dese denunța „scandalul".* CAMIL PETRESCU, P.

217. *Manualele de poetică denunță ... un material lipsit de valoare literară.* VIANU, A. P. 232. *Numărul „învățaților" care denunțau peste tot incultura fu mare.* CĂLINESCU, I. C. 238. *Darwinismul ... e ... denunțat ca criminal în gazete.* RALEA, O. 146. *Denunța, între altele, lista neologismelor „nepoetice".* VARLAAM – SADOVEANU, 228. *Era un om onest și combativ, care denunța relele societății timpului.* IST. LIT. ROM. III, 18, cf. DN[2]. *Cartea este emanația unei obsesii în care trăiește acum Apusul – obsesia de a denunța tot ce e represiune.* LIICEANU, I. 78. *Filmul denunță pasivitatea occidentalilor.* RL 2005, nr. 4 538. *Consiliul Europei denunță răpirile din zonele de conflict.* ib. nr. 4 601. ✧ Refl. pas. *Armata a comis atrocități nespuse ... care se denunță precis și cu dovezi netăgăduite.* CARAGIALE, O. III, 66. ✧ Refl. recipr. *Partidele se spionau și se denunțau între ele.* COCEA, S. II, 665. ✦ (Complementul indică oameni) A arăta în adevărata lumină, a demasca (2). *D. Bariț într-un discurs solemn ... ne-a denunțat.* MAIORESCU, CRITICE, 334. *Ne-am răzbunat și ne răzbunăm de calomniatorii mărginindu-ne în a-i denunța opiniunii publice.* EMINESCU, O. XIII, 84. *Smulgând masca științii de pe chipul lor murdar, Să-i denunț în gura mare, ca să vadă-ntreaga lume Cine sunt acești iluștri hoți!* VLAHUȚĂ, S. A. I, 61. *Luminam brusc ... aleele în sus și în jos, ca să denunțăm pe îndrăgostiții care profitau de economia de lumină.* CAMIL PETRESCU, P. 124. *Te denunță opiniei publice ca pe un dușman periculos.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 14.

– Prez. ind.: *denúnț.* – Și: (învechit, rar) **denunțiá** (prez. ind.: *denunțiez* STAMATI, D.), **denunciá** (PROT. – POP., N. D.) vb. I.

– Din fr. **dénoncer,** lat. **denuntiare.**

DENUNȚÁRE s. f. Acțiunea de a denunța și rezultatul ei.

1. Informare adresată unui organ de jurisdicție sau de urmărire penală cu privire la săvârșirea unei infracțiuni de către o persoană; delațiune, denunț (1). Cf. HELIADE, PARALELISM, I, 72. *Asupra românilor denunțările cădeau ca grindina.* BARIȚIU, P. A. II, 653, cf. ARISTIA, PLUT. *Ei țin unul cu altul prin complicitate și prin temerea de denunciare.* GHICA, C. E. II, 612, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *A venit un deputat și a făcut o denunțare, d[omnul] ministru a răspuns: denunțarea este gravă, prin urmare eu voi da causa în cercetarea justiției.* MAIORESCU, D. II, 165. *Bătăușii cu toate denunțările merg înainte.* CONTEMPORANUL, I, 651. *Comparația listei ... va arăta cu câtă ușurință actualul titular făcuse denunțarea.* EMINESCU, O. XVI, 506, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M. *Lipsa de denunțare nu poate vătăma în drepturile lor pe ascendenții și descendenții omorâtorului.* HAMANGIU, C. C. 158, cf. ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., ENC. AGR., SCL 1952, nr. 1, 71, DL, DM, M. D. ENC., DEX.

2. Desfacere a unui contract sau a unui tratat prin voința unilaterală a uneia dintre părți. *Voiesc să-și ridice depunerile, adecă după denunțarea capitalului.* I. PANȚU, PR. 62. *Convenția va fi supusă denunțării la expirarea termenului.* TITULESCU, D. 432, cf. DL, DM, DEX, DEX.

3. Avertisment, semnal (2); dezvăluire, denunț (2). *Articolul foii grecești nu e ... decât o denunțare spre a ponegri.* EMINESCU, O. XIII, 295. *Ochii mari neadânciți în pleoapele grăsuțe, catifelate, se strâmbă într-o denunțare.* CAMIL PETRESCU, P. 177. *În măsura în care autorul este un artist de dimensiuni mari, denunțarea (amabilă) a deficiențelor este fără ecou.* CĂLINESCU, C. O. 243. *Denunțarea prudentă a scăderilor vremii și oamenilor.* LL 1955, 132. *În denunțarea ... fanatismului de orice confesiune ... Budai-Deleanu depășește ... pe ceilalți reprezentanți ai Școlii Ardelene.* IST. LIT. ROM. II, 76. *Epoca ... actelor de adeziune sau denunțare, are o anumită dimensiune.* T ianuarie 1969, 88. *Reforma și Contrareforma au acționat în același sens, având ca obiectiv comun denunțarea pactului dintre creștinism și filozofia păgână care a condus la ecloziunea libertății de spirit renascentiste.* PATAPIEVICI, C. L. 359.

– Pl.: *denunțări.* – Și: (învechit) **denunțiáre** (HELIADE, PARALELISM, I, 72, ARISTIA, PLUT., COSTINESCU), (învechit, rar) **denunciáre** s. f.

– V. **denunța.**

DENUNȚÁT[1] s. n. (Învechit, rar) Faptul de a denunța. Cf. PONTBRIANT, D., LM.

– V. **denunța.**

DENUNȚÁT[2], -Ă adj. **1.** (Despre persoane) Deferit justiției; pârât[2]; reclamat (2). *Denunțat, mă văd îndată Ca hoț, ca turburătoriu; Și cu gura înspumată Mă-ngrozește-un dregătoriu.* SION, POEZII, 53/1, cf. PONTBRIANT, D., LM. *Călugărul, denunțat, sfârșește cu șireangul de gât.* CĂLINESCU, I. 123, cf. M. D. ENC. ✦ (Despre fapte, evenimente etc.) Dezvăluit, descoperit[2] (2), dat la iveală. *Va face propunerea ca să se modifice legea, ca să se potrivească cu faptul denunțat.* EMINESCU, O. IX, 264. *Un adevăr bine statuat în conștiința noastră, care, denunțat, se încarcă de-o emanație nouă.* FLACĂRA, 1978, nr. 44, 14. *Gravitatea pericolelor denunțate nu îi împiedică însă ... să vadă posibilitățile și condițiile depășirii lor.* CONTEMP. 1979, nr. 1 689, 12/1. ✧ (Substantivat) *Multe din cele denunțate sunt exagerate.* MAIORESCU, D. II, 165.

2. (Despre contracte, acte etc.) Declarat ca nemaifiind în vigoare. Cf. MDA.

– Pl.: *denunțați, -te.*

– V. **denunța.**

DENUNȚĂTÓR, -OÁRE s. m. și f. Persoană care denunță (1); delator, (învechit) denunțiant. Cf. NEGULICI. *A recunoscut în denunțător pe amicul său.* GHICA, ap. CADE, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *S-a pus parchetul la dispoziția acelor denunțători.* EMINESCU, O. X, 432, cf. DDRF. *Trădători de secrete intime și denunțători obraznici.* SĂM. I, 267, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU[2], RESMERIȚĂ, D., CADE, SCL 1952, nr. 1, 71. *Până acum nu mă gândisem la greutățile pe care mi le crea postura mea de denunțător.* VINEA, L. I, 414, cf. DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX. *Așa-numitul denunțător care îl incriminase pe actualul consilier al ministrului Justiției.* RL 2005, nr. 4 704.

– Pl.: *denunțători, -oare.* – Și: (învechit) **denunțiatór, -oáre** (NEGULICI), **denunțietór, -oáre** (COSTINESCU) s. m. și f.

– **Denunța** + suf. *-ător* (după fr. *dénonciateur*).

DENUNȚIÁ vb. I v. **denunța.**

DENUNȚIACIÚNE s. f. v. **denunțiație.**

DENUNȚIÁNT s. m. (Învechit) Denunțător. *O grijă din cele mai urgente ale denunțianților a fost, ca să împuie și urechile acestuia cu gărgăuni dacoromânești.* BARIȚIU, P. A. II, 581, cf. STAMATI, D., GHEȚIE, R. M., ALEXI, W. *Scrisoarea i-am scris-o ... neștiind că am de a face cu un denunciant.* LUC. VII, 305.
– Pl.: *denunțianți.* – Și: **denunciánt** s. m.
– Din lat. **denuntians, -tis.**

DENUNȚIÁRE s. f. v. **denunțare.**

DENUNȚIATÓR, -OÁRE s. m. și f. v. **denunțător.**

DENUNȚIATÚRĂ s. f. (Învechit, rar) Denunț (**1**). Cf. LM.
– Pl.: *denunțiaturi.*
– **Denunția** + suf. *-tură.*

DENUNȚIÁȚIE s. f. (Învechit) Denunț (**1**). Cf. HELIADE, PARALELISM, I, 72. *Denonțiațiile și împutările se dovidea prin marturi.* ASACHI, I. 25/5, cf. NEGULICI, STAMATI, D., COSTINESCU.
– Pl.: *denunțiații.* – Și: **denunțiaciúne** (STAMATI, D.), **denúnție** (HELIADE, PARALELISM, I, 72, COSTINESCU), **denunțiúne** (COSTINESCU), **denonțiáție** s. f.
– Din lat. **denuntiatio, -onis.**

DENÚNȚIE s. f. v. **denunțiație.**

DENUNȚIEMÂNT s. n. (Învechit, rar) Denunț (**1**). Cf. COSTINESCU.
– Pl.: ?
– **Denunția** + suf. *-mânt.*

DENUNȚIETÓR, -OÁRE s. m. și f. v. **denunțător.**

DENUNȚIÚNE s. f. v. **denunțiație.**

DENUTRÍT, -Ă adj. (Ieșit din uz) Care suferă de denutriție; subnutrit. *Atunci când alimentația este necorespunzătoare cantitativ și calitativ, efectele se fac simțite și în rândul descendenților generației denutrite.* S. MARIN, C. B. 5.
– Pl.: *denutriți, -te.*
– Pref. *de-* + **nutrit**[2].

DENUTRÍȚIE s. f. Tulburare organică caracterizată printr-o nutriție sau asimilație insuficientă. Cf. CADE. *Aceste organe* [porii] *apar, la ciuperci și la alge, ... când ... se produce la organismele respective o denutriție.* NEGULESCU, G. 136. *Desasimilațiunea sau denutriținea constă într-o descompunere gradată a materiilor protoplasmice.* ENC. AGR. IV, 215. *Bolnavii slăbesc putând ajunge într-o stare de denutriție extremă.* BELEA, P. A. 127, cf. DER. *Boala este caracterizată prin denutriție gravă și progresivă.* ABC SĂN. 159, cf. DN[2], D. MED., M. D. ENC., DEX[2].
– Pl.: *denutrități.* – Și: (rar) **denutrițiúne** s. f.
– Din fr. **dénutrition.**

DENUTRIȚIÚNE s. f. v. **denutriție.**

DEOARĂCÉ conj. v. **deoarece.**

DEOARECÉ conj. (Exprimă motivarea unei acțiuni prin raportare explicativă sau justificativă la altă acțiune) *Trebue să ni se pară a fi folositoare, deoarece în bisericele dumnezeești noi ne-am obicinuit a ceti slavonește.* ANTIM, O. 404. *Vedea că de ce oară așa de mare oaste turcească n-au putut străbate în Ungaria pân-acum, nici de aci înainte vor putea învinge pe prințul Eugenie.* ȘINCAI, HR. III, 258/5. *Nu avea causă de a zăhăi pre românii cei de pre la șesuri, deoarăce și lor bine le prindea românii aceii.* MAIOR, IST. 34/27. *Cine înainte de vreame rumpe frunzele, sminteaște ochiurile aceale, din care* [cresc] *... ramurile ... deoarăce ș-au pierdut hrănitoarea.* ÎNV. POM. 18/6. *Și cum ar și putea să n-aibă limba română aceste daruri și proprietăți, deoarăce ea este fiia cea mai de frunte a mumei acei limbi celebre clasice.* BĂLĂȘESCU, GR. XVIII/25. *Alegerile ... sunt primejdioase, deoarece în lipsa unei opoziții mai însemnate, disciplina ... se destramă.* MAIORESCU, D. V, 15. *El era bun bucuros că-i ia beleaua din bătătură, deoarece n-avea ei ce să mănânce, dar încămite să mai dea și oii.* JIPESCU, O. 233. *Ana țipă înspăimântată, deoarece copilul era să cadă.* SLAVICI, O. I, 125. *N-are ce mai căuta critica, deoarece la noi ea a avut un rol de îndeplinit.* GHEREA, în PLR I, 352. *Scriitorii nu trebue să țină seamă dacă cineva mai puțin cult nu-i va înțelege ... deoarece ei nu scriu „pentru lumânărari și pentru croitori neînvățați".* DENSUSIANU, L. 221. *Vor cumpăra-o tot în trei hotare, deoarece șpanul își cam bătuse joc de moșie.* AGÎRBICEANU, S. 488. *Aș dori ... să cunosc arta uitării, deoarece îmi amintesc întotdeauna chiar ce n-aș voi.* LOVINESCU, C. II, 94. *Are să se întoarcă din străinătate, deoarece începe sezonul și ea n-ar putea lipsi.* REBREANU, R. I, 58. [Iubirea este] *o boală colectivă care nu se poate vindeca deoarece victimile sunt mândre de propria lor suferință.* CAMIL PETRESCU, T. III, 322. *Va fi dat afară deoarece s-a întors din război nebun.* SAHIA, N. 58. *Nu pot supăra pe nimeni deoarece d-sa e liber să aibă preferințe.* SADOVEANU, O. XX, 26. *Toată marfa trebuia vândută, deoarece ... începeau pregătirile pentru fabricarea celui-lalt cașcaval.* MOROIANU, S. 21. *Ochii lor* [ai bufnițelor] *... privesc înainte ... deoarece-s așezați în față „ca la om".* BĂCESCU, PĂS. 243. *Era o interpretare delirantă, nici vorbă, deoarece dragostea însăși e de categoria delirului.* CĂLINESCU, C. O. 14. *Frumusețea locurilor l-a încântat, deoarece el scrie despre aceste insule.* RALEA, O. 24. *«Radiația α» nu poate fi considerată omogenă, deoarece o parte a ei e foarte moale.* SANIELEVICI, R. 21. *N-ar mai trebui povestite, deoarece ele nu aduc nimic nou.* TUDORAN, P. 488. *Este metoda cea mai răspândită deoarece dă o sterilizare bună.* BELEA, P. A. 17. *Cele două părți ale structurii proverbului sunt în relație sinonimică, deoarece prima parte poate alcătui un răspuns dat la o întrebare formulată în partea a doua.* LL 1973, nr. 4, 797. *Vreau să-ți spun pe nume, deoarece suntem de-o vârstă.* FLACĂRA, 1975, nr. 45, 6. *Echipa Steaua are un mic avantaj în meciul cu formația belgiană, ... deoarece evoluează pe teren propriu.* RL 2004, nr. 4 440. ✧ (Motivarea privește o acțiune posterioară alteia) *Pe Huțu îl ducea întotdeauna cu sine, deoarece Buduleasa fugise.* SLAVICI, O. I, 70. *Dar n-a mai putut spune nimic deoarece sosise Pintea.* REBREANU, I. 138. *El sosește speriat, deoarece i se păruse că-l fugărise un urs, în pădure.* LOVINESCU, C. X, 129. *N-a mai apucat să vorbească mult, deoarece a fost trimis pe front.*

BENIUC, M. C. I, 275. *Conținutul pungii se va schimba ... deoarece în acest interval gheața se topește.* BELEA, P. A. 335. ✧ (Plasat la începutul unei comunicări sau al unui paragraf, motivarea reprezintă constatarea unei stări de fapt ce determină declanșarea unei acțiuni; cu valoare emfatică) *Deoarăce iaste adeverit, că în vreamea mai sus însămnată preoții săcui era însurați.* MAIOR, I. B. 70/3. *Deoarece surorile tale cele mai mari n-au putut-o scoate la căpătâi, mă mir cum îți mai vine să vorbești de tine.* ISPIRESCU, L. 14. *Deoarece ... sistemul etimologic nu se poate aplica la o limbă în care pentru multe cuvinte nu s-a găsit încă adevărata origine, ar fi o încercare zadarnică de a se mai apăra ... un asemenea sistem.* DENSUSIANU, L. 23. *Deoarece ei n-aveau șură sau șopron, îl sfătui să acopere brișca cu o pătură.* REBREANU, I. 132. *Deoarece văzuse „Jocul Ielelor" a dirijat teroarea.* CAMIL PETRESCU, T. I, 200. *Deoarece nu am ținut seamă de scrisoarea deputatului ... am fost reclamat ... că nu-mi fac datoria.* ULIERU, C. 9. *Deoarece apele râului băteau mai cu putere coturile, eroziunea era aici mai intensă.* G. BARBU, A. V. 8. *Deoarece temperaturile nu au fost prea scăzute, rădăcinile nu au suferit deprecieri.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 347. *Cetățeni veniți din tot Bucureștiul să voteze au fost așteptați aici, deoarece nu au buletin de București.* RL 2004, nr. 4 485.

– Pronunțat: *de-oa-* – Și: (învechit) **deoarăcé, deceoáră** conj.

– **De[1] + oare + ce.**

DEOBLIGÁ vb. I v. **dezobliga.**

DEOBLIGÁRE s. f. v. **dezobligare.**

DEOBLIGÁT, -Ă adj. v. **dezobligat.**

DEOBLIGÁȚIE s. f. v. **dezobligație.**

DEOBLIGAȚIÚNE s. f. v. **dezobligație.**

DEOCAMDÁTĂ adv. Pentru moment, până una-alta, în mod provizoriu. *Să face cerere, acum, deocamdată, a să trimite de aici, din București, 30 meșteri* (a. 1812). DOC. EC. 143. *Măcar cinci-șase milioane dă bani să luăm dăocamdată din țară.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 62. *Cârmui docamdată cu numiri de boeri.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 112/7. *Socoti să nu întreprinză nimic deocamdată împotriva lui.* F. AARON, I. II, 149/16, cf. POLIZU. *Deocamdată mumă-sa nu voi să-i spuie.* FILIMON, O. I, 422. *Guvernul găsi opinia mea subversivă și mă puse deocamdată în disponibilitate.* ALECSANDRI, T. 115, cf. COSTINESCU. *Înalta oblăduire ... deocamdată se mulțumește a regularisi vitele cu patru, și mai ales pe cele cu două picioare.* ODOBESCU, S. III, 38. *Ni-am potolit deocamdată și foamea și setea.* CREANGĂ, A. 127. *Deocamdată nu sunt locuri.* CARAGIALE, O. II, 157. *Erau întrebări la care nu putea să răspundă – cel puțin deocamdată.* MACEDONSKI, O. III, 54, cf. BARCIANU. *Deocamdată, comunic aici câteva detalii caracteristice.* SĂM. II, 155, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU[2], TDRG. *Deocamdată ... eu eram acela pe care-l consulta cu preferință.* IBRĂILEANU, A. 21, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *O asemenea explicare a creațiunii artistice ... o lăsăm, deocamdată, în suspensie.* NEGULESCU, G. 120. *Isprava țigăncii ... fusese uitată ... deocamdată.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 60, cf. STĂNILOAE, O. 101. *Să lăsăm deocamdată localizarea foarte precisă ce cuprinde pasajul citat.* BRĂTIANU, T. 62. *Deocamdată nu am timp de pierdut.* ULIERU, C. 97. *Îmi pare bine că-ți place odaia. Deocamdată ai să stai aici.* ARGHEZI, S. XI, 114, cf. DL, DM. *Deocamdată, direcția amenința cu mobilizarea.* BARBU, G. 160. *Rămânând deocamdată la versificație, să mai notăm și alte două consecințe ale acestui mod de organizare a G[rupului] N[ominal] în vers: hiperbatul și ingambamentul.* COTEANU, S. F. II, 66, cf. M. D. ENC. *Totul s-a dovedit, deocamdată, fără succes.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 22, cf. DEX. *Scoase deocamdată trusa chinezească de farduri.* CĂRTĂRESCU, N. 66. *Deocamdată dezbaterile de la Cameră s-au amânat.* RL 2005, nr. 4 612. ✦ La început, în primul moment. *Întâi deocamdată cercai multe scârbe și nemulțumiri.* GORJAN, H. I, 116/3. *Deocamdată îi cam fu frică, dară îmbărbătându-se, apucă pe un drum.* ISPIRESCU, L. 85.

– Pronunțat: *de-o-*. – Și: (învechit, rar) **dăocamdátă** adv.

– **De[1] + o + cam + dată.**

DEOCHEÁ vb. I. **1.** T r a n z. (În superstiții; complementul indică ființe) A dăuna sănătății sau succesului, bunăstării etc. cuiva printr-o privire răutăcioasă, invidioasă sau mirată, (fals) admirativă; a provoca deocherea (**1**). *Cel gingaș foarte ar deochea ... pre fratele lui.* BIBLIA (1688), 147[1]/33, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, VALIAN, V. *Ia, fată, ia-mi de seamă, cată bine. Numai tot încet, să nu mă deochi.* PR. DRAM. 378, cf. PONTBRIANT, D. *Trebuie să mă fi diochiat vreo reavoitoare!* CONV. LIT. I, 220. *Ce de mai cavaleri plăcuți să uita la d-voastră ... De nu v-ar deochia!* ALECSANDRI, T. 309. *Pruncul meu cu cosicioare Cine mi l-a deochiat?* BOLINTINEANU, ap. TDRG. *Îl scuipă,* [pe maioraș] *să nu-l deoache.* CARAGIALE, O. I, 274. *Se poate întâmpla ca unul sau altul să aibă ochi răi și s-o dioache.* MARIAN, NA. 55, cf. DDRF. *Dar tu – cât ești de slabă! Te-a deochiat vreun demon din cei ce-au fost învinși De rege.* COȘBUC, S. 47. *Cei cu sprâncenele îmbinate au darul funest de a deochia.* CANDREA, F. 41, cf. TDRG. *Ai să-mi diochi băietul, zise femeia cu un soi de mânie glumeață în glas.* HOGAȘ, DR. I, 72, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Mă gândesc, nănașule, să nu-l fi deocheat cineva.* VLASIU, A. P. 38. *Maica ... îl scuipa furiș, ca să nu-l deoache.* SADOVEANU, O. XXI, 319. *Ca să nu fie deocheați, armăsarilor li se anina și într-un perciun al frunții o funtă.* ARGHEZI, B. 100, cf. DL, DM. *Nevasta le agățase fundulițe roșii, ... să nu le deoache careva.* BARBU, G. 67, cf. M. D. ENC. *N-am vrea să-l deochiem.* FLACĂRA, 1975, nr. 42, 20, cf. DEX. *În Bihor, lemnul de „dâlmoc" se punea la jugul boilor ca să nu-i deoache cineva.* BUTURĂ, EB. I, 88. *De o fi deochiat din soare ..., din apă.* MAT. FOLK. 552. *Numai pe cel ce-a deochiat Pe (cutare) nu l-a chemat.* PĂSCULESCU, L. P. 150, cf. ALR I/II h 242, ALRM I/II h 331. *Sî-i plesneascî Ochii aceluia cari-a diochet pi cutari.* FOLC. MOLD. II, 88. ✧ A b s o l. *Copiii reîntorși la țâță după înțercare cred că dioache foarte mult.* H I 39, cf. II 35, 169, IV 76. *Ochiul ce deoachie la el să nu cate.* TEODORESCU, P. P. 366. *Cine-a deoicheat Ochiu i-a crăpat.* GRAIUL, I, 26. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Ochiul zavistiii ... slava și cinstea altuia ... a o deochia să nu să silească.* CANTEMIR, HR. 100.

2. R e f l. (În superstiții) A se îmbolnăvi de deochi (**2**). *Să găsesc mulți* [care] *... fac pe prostime a crede că cu adevărat s-au pocit ori că s-au diochet.* DRĂGHICI, R.

182/26, cf. VALIAN, V. *De când ascultă pe Vidra şi dânsul s-a deochiat.* HASDEU, R. V. 89. *Să nu mi se dioache copilaşul!* CREANGĂ, O. 198. *Unele scuipară de trei ori în vânt, ca să nu se deoache.* DELAVRANCEA, ap. CADE. *Băietul îl îmbracă numai cu o cămeşă, şi-i pun la gât mărgele roşii ca să nu se dioache.* CONTEMPORANUL, III, 464, cf. DDRF. *Dacă vaca nu poartă un ciucure (canaf) sau o panglică roşie la coadă, se deoache lesne.* GRIGORIU-RIGO, M. P. II, 7. *Vacile mănoase se deoache lesne.* PAMFILE, I. C. 19. *Această legătură se leagă la coada vacii, ... să nu se dioată.* GOROVEI, CR. 345, cf. RESMERIŢĂ, D. *Mă deochiam lesne şi se speria lumea din casă.* M. I. CARAGIALE, C. 80, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *La copil nu trebuie să se uite nimeni prea tare, ca să nu se dioată.* PRIBEAGUL, P. R. 117. *Alte mame, să nu „se deoache" copiii le bagă spânz în nas.* BELEA, P. A. 324. *Când se deocheau copiii, mamele la coana Mariţa alergau într-un suflet.* BARBU, G. 374, cf. M. D. ENC., DEX. *Foaie verde de-un granat Valeru s-a deochiat.* PAVEL, S. E. 196. *Spre a nu se deochia un copil, se ia pământ de sub talpa mesei şi i se face zbenghiu în frunte.* ŞEZ. III, 121. *Mai cu samă copiii se deot.* DENSUSIANU, Ţ. H. 279, cf. ALR II/I 128. *Hai nevastă la săpat! Aoleo, m-am deochiat!* ZANNE, P. III, 475. ✧ (Prin analogie) *Tot sărişul să deoache, şi cel ce îl cearcă, să întemeiază în făgăduelile prietenilor lui.* GOLESCU, P. 74/14. *Când a isprăvit de tors sau când s-a umplut fusul, îl scuipă, ca să nu se deoache.* CANDREA, F. 60. *Se lasă să se usuce* [florile] *... într-un loc cald şi ascuns, ca să nu se deoache.* PAMFILE – LUPESCU, CROM. 118. *Cum nu se deoache părăluţa mea, Aşa să nu se deoache săpunul.* SORESCU, L. L. V, 58. *Marfă bună se deoachie.* DOINE, 234. ✧ Expr. **Să nu te deochi** = **a)** (familiar) se zice când admiri pe cineva. *Pt! să nu te deochi!* CARAGIALE, S. N. 19; **b)** (regional) se zice când cineva se laudă în mod exagerat. *Vezi să nu te dăochi.* UDRESCU, GL. (Regional) **De nu s-ar deochea** = formulă de înlăturare a urmărilor nefaste ale deochiului (1). Cf. CANDREA, F. 186. ✦ (Regional) A se îmbăta. *Dacă vreunul a băut cam multişor ... zic în glumă ... s-a cam diochiat.* MARIAN, NA. 307. (Tranz.) *De pe alta nu-l cunoşti că-i deocheat de băutură decât că-şi pune buză peste buză ... şi bâzâie din buză ca din goarnă.* MIRONESCU, S. 27.

3. Refl. (Regional; despre vreme) A se strica (9). *Aşa-i că s-a deochiat vremea, zise unul dintre plăieşi oftând.* CREANGĂ, A. 30, cf. ALEXI, W., DL, DM, DEX. ✦ Tranz. şi refl. (Învechit) A (se) compromite. *Estrema neglijenţă a lui Iornande este ceea ce l-a deochiat demult în ochii criticilor.* HASDEU, I. C. I, 302. *În adevăr, programele s-au cam deocheat.* EMINESCU, O. XII, 155. *Nu-i venea la socoteală, cu creditul se deochease, popa îl ameninţa cu poliţiea.* CONTEMPORANUL, IV, 221, cf. ZANNE, P. VI, 541. ✦ Tranz. (Învechit) A denatura (2). *Cea mai ferbinte dorinţă a aristocraţiei feudale în acest înţeles era deochiată şi stăvilită prin atâtea evenimente.* BARIŢIU, P. A. III, 482. *Deochind adevărul teoretic prin eroarea aplicaţiunilor.* HASDEU, I. C. I, 176. ✦ Refl. (Regional) A minţi (1). Cf. ZANNE, P. VI, 541.

– Pronunţat: *de-o-*. – Prez. ind.: *deóchi,* pers. 3 şi: (regional) *deochează* ALR I/II h 242/363 şi *deochęşte* ib. h 242/59. – Şi: (învechit şi regional) **diocheá,** (regional) **dăocheá** vb. I.

– Pref. *de-* + **ochi.**

DEOCHEÁRE s. f. v. **deochere.**

DEOCHEÁT[1] s. n. (În superstiţii) **1.** Faptul de a (se) deochea (1). *Făcutul, deochietul ... toate se reduc în urma urmelor la unul şi acelaşi princip.* EMINESCU, O. IX, 328. *Puterea de căpetenie a acestora* [a strigoilor] *... este deocheatul.* PAMFILE, DUŞM. 142.

2. Deochi (2). *Deochiatu ori deochetura se dobândeşte mai ales de copiii mici.* ŞEZ. IV, 30. *Fugi, deochi, dintre ochi. Fugi deochetură ... Fugi deochiat.* PĂSCULESCU, L. P. 120.

– Pronunţat: *de-o-*. – Pl.: *deocheaturi.*

– V. **deochea.**

DEOCHEÁT[2]**, -Ă** adj. **1.** (În superstiţii) Care este bolnav de deochi (1). Cf. VALIAN, V. *Stanca zicea că era deochiat şi că ... îi făcuse farmece.* GHICA, C. E. III, 7, cf. PONTBRIANT, D. *Tot prin descântece se îndreptează vacile deochiate, adică acelea care nu stau la muls.* DAMÉ, T. 30, cf. ŞĂINEANU[2]. *Ea ne descânta când eram deocheaţi.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 42. *Se zice uneori şi despre cel cu durere de inimă că e deochiat.* PĂCALĂ, M. R. 249, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *Descânta fetelor bune de măritat când erau deochiate.* BRĂESCU, A. 28. *Vitelor deochiate li se descântă 3 zile.* BUJOREAN, B. L. 317, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Iar capul cel diocheat Să rămâie luminat Curat, de boală scăpat.* ALECSANDRI, P. P. 10. *Şi deocheat cine rămâne O vede azi, n-o uită mâine.* SĂM. II, 129. *Pe oricare i doare capul, ei zic că este diocheat.* Com. din BĂLENI – TÂRGU BUJOR. *Nu-i pomul retezat, Ce-i badea rău deochiat.* BÎRLEA, C. P. 86. ✧ Fig. *Toamna, fată deochiată – Biata fată!* MINULESCU, VERS. 307. ✧ (Substantivat) *În Oltenia babele descântă deochiatului cu trei pietricele în apă neîncepută.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 51. *Deochiul mânâncă maţele deocheatului.* ŞEZ. I, 154. ✦ (Regional) Beat. Cf. PRIBEAGUL, P. R. 56.

2. (Despre oameni) Care are reputaţie proastă; compromis; deşănţat (1), dezmăţat. *Mai bine ar hi să punem în locu-le din desfrânătoriile oraşului fămeile dăocheate.* JIPESCU, O. 97. *Cum sunt eu deochiat, drept aicea vin, să ne dărâme casa.* CARAGIALE, O. VI, 69, cf. ŞĂINEANU[2]. *Domnul X e cam deochiat.* AGÎRBICEANU, L. T. 193, cf. RESMERIŢĂ, D. *Luară pe rând pe toţi cei mai deochiaţi din toate trei satele.* REBREANU, R. I, 99. *Auzeam şoapte pe culoare că la cutare magistrat deocheat ... tariful pentru amânare era atâta.* MIHĂESCU, D. A. 20. *Gazetarii deochiaţi ... se înnădeau pe furiş cu câte un ziar de atitudine dublă.* ARGHEZI, S. XI, 9, cf. DL. *Să faci un ziar cu astfel de indivizi deocheaţi te compromiţi definitiv.* PREDA, DELIR. 100, cf. DM, DEX. ✧ (Substantivat) *Casa lor ... era locul de întâlnire al lumei deochiaţilor.* M. I. CARAGIALE, C. 133. ✦ P. anal. Care are un renume prost; compromis. *Scriu prin „Noua revistă", deochiată încă de mult în toate privinţele.* CONTEMPORANUL, III, 665. [Voia] *să mă atragă în acea casă deochiată.* M. I. CARAGIALE, C. 115. *Am pătruns pentru prima oară în deocheata casă.* STANCU, R. A. II, 125. *A descins de-a dreptul într-un hotel deocheat din Cartierul Latin.* VINEA, L. I, 321. *Tentative de spargeri, bătăi prin baruri deocheate.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 22, cf. DEX. ✦ (Despre manifestări ale oamenilor) Indecent, necuviincios. *După o serie de nebunii deocheate, se angajă voluntar în Regimentul 7.* BRĂESCU, O. A. II, 44. *Trece peste toate glumele, poreclele şi farsele voastre, oricât de*

nesărate şi deochiate sunt câteodată. C. PETRESCU, A. R. 29. *Comicii recitau cuplete glumeţe şi deocheate.* STANCU, R. A. IV, 156. *Naşul o luase pe Lina de mijloc şi-i şoptea glume deocheate.* BARBU, G. 41. ✦ (Adesea precedat de determinări ca „mai", „prea" etc. care întăresc sensul) Care depăşeşte limita normală; exagerat. *Tu să stai la spatele meu, şi cât vei auzi că încep a croi câte una mai deocheată, tu să mă tragi de mânica hainei.* ODOBESCU, S. III, 46, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *Să găsească două-trei mii de lei, cu camătă mai puţin deochiată.* C. PETRESCU, Î. II, 138. *Fără accidente prea deocheate, băiatul podarului străbătu cele şapte clase elementare.* GALAN, B. II, 241, cf. DL, DM, DEX. ✦ Frapant, bătător la ochi; şocant. *Să se rectifice greşelile cele mai deochiate.* SĂM. II, 594, cf. CADE. *Bărbaţi ... şi femei în stămburi deocheate şi testemele aprinse beau la rând.* BRĂESCU, O. A. I, 163. ✦ (Rar) Frumos, nostim. Cf. ŞĂINEANU[2], RESMERIŢĂ, D.

– Pronunţat: *de-o-.* – Pl.: *deocheaţi, -te.* – Şi: (regional) **dăocheát, -ă, diocheát, -ă** adj.

– V. **deochea.**

DEOCHEOÁICĂ s. f. (Regional; în superstiţii) Deochetoare, v. d e o c h e t o r. *Termeni ce denumesc actanţi deochetori: „deocheoaică", „deochetoare".* BĂLTEANU, T. MAG. 118.

– Pronunţat: *de-o-.* – Pl.: *deocheoaice.*

– **Deochea** + suf. *-oaică.*

DEOCHÉRE s. f. (În superstiţii) Acţiunea de a (s e) d e o c h e a şi rezultatul ei.

1. Dăunare a sănătăţii sau a bunăstării cuiva printr-o privire răutăcioasă, invidioasă sau mirată, (fals) admirativă. Cf. d e o c h e a **(1)**. Cf. VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D. *Beşică prin diochiere.* MARIAN, D. 45.

2. Îmbolnăvire de deochi **(2)**. Cf. d e o c h e a **(2)**. Cf. RESMERIŢĂ, D., H XVI 162, 241. *Leac în contra deochierei e descântarea.* DENSUSIANU, Ţ. H. 279.

– Pronunţat: *de-o-.* – Pl.: *deocheri.* – Şi: (învechit şi regional) **deocheáre** (POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D.), (regional) **diochére** s. f.

– V. **deochea.**

DEOCHETÓR, -OÁRE s. m. şi f. (În superstiţii) Persoană despre care se crede că are puterea de a deochea **(1)**; (regional) deochioi, didiochitor. V. m o r o i[2] **(2)**. *Oamenii strigoi sunt cei mai periculoşi deochetori.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 180, cf. CANDREA, F. 185. *Moroii, Strigoii, Deochetorii.* PAMFILE, D. 167, cf. CADE. *Să mă deoache pe mine, frumuşelul, parcă ochii deochitorilor n-ar fi avut la ce se uita?* VASILIU, A. P. 38. *Rea fermecătoare Rea diochitoare.* F (1873), 358. *Diochitori cu diochitoroaicele.* MARIAN, D. 111. *99 di diochitori, 99 di diochitoari.* ŞEZ. III, 136. *Mă-ntâlnii cu dracu ... cu deochitorul cu deochitoarea.* ib. XII, 182, cf. ALR I 1 406/744. *A plecat strigoiu cu strigoaica Şi moroiu cu moroaica Şi deochetorul cu deochetoarea.* MAT. FOLK. 554. *Mă-ntâlnii ... Cu nouă deotori.* BÎRLEA, L. P. M. II, 340. *Cu deochetorii, cu deochetoroaicele.* GR. S. VI, 140. *Şi întâlni în cale Nouă deochetoare.* FOLC. MOLD. I, 228. ✧ (Adjectival) *Cu otrăvită şi deochetoare privală să nu-o atingă.* CANTEMIR, HR. 100. *Termeni ce denumesc actanţi deochetori: ... deochetoreasă, deochetoriţă.* BĂLTEANU, T. MAG. 118. *Fugi muroi deoichetori.* GRAIUL, I, 26.

– Pronunţat: *de-o-.* – Pl.: *deochetori, -oare.* – Şi: (regional) **dăochetór, -oáre** (CANDREA, F. 185), **diochitór, -oáre, deotór, -oáre** s. m. şi f..

– **Deochea** + suf. *-tor.*

DEOCHETOREĂSĂ s. f. (Regional; în superstiţii) Deochetoare, v. d e o c h e t o r. *Nu plesni stamu dă piatră, plesniră ochii: moroilor şi strigoilor ..., deochetorilor, deochitoreselor.* ŞEZ. XII, 183.

– Pronunţat: *de-o-.* – Pl.: *deochetorese.* – Şi: **deochitoreásă** s. f.

– **Deochetor** + suf. *-easă.*

DEOCHETORÍŢĂ s. f. (Regional; în superstiţii) Deochetoare, v. d e o c h e t o r. *Mă-ntâlnii cu nouă moroi ... Cu nouă deotoriţă.* BÎRLEA, L. P. M. II, 340. *Cu nouă deochetori, Cu nouă deochetoriţe.* GR. S. VI, 133.

– Pronunţat: *de-o-.* – Pl.: *deochetoriţe.* – Şi: **deotoriţă** s. f.

– **Deochetor** + suf. *-iţă.*

DEOCHETOROÁICĂ s. f. (Regional; în superstiţii) Deochetoare, v. d e o c h e t o r. *Şi-l spălă Şi-l curăţă De deochetoroaica, De moroaica.* MAT. FOLK. 550. *Calea ţinutu-i-o: Diochitori cu diochitoroaicele.* MARIAN, D. 111. *Eu ling pă (cutare) ... dă deocheturoi, dă deocheturoaică, (cutare) să rămâe curat, luminat ca roaua-n câmp.* ŞEZ. IV, 192. *Tu leoaică, tu deocheturoaică, Să vă duceţi, Unde „fată" părul nu-mpleteşte.* PAMFILE, B. 31. *Cu deochetorii, cu deochetoroaicele.* GR. S. VI, 140.

– Pronunţat: *de-o-.* – Pl.: *deochetoroaice.* – Şi: **deocheturoáică, diochitoroáică** s. f.

– **Deochetor** + suf. *-oaică.*

DEOCHETORÓI s. m. (Regional; în superstiţii) Deochetor. *N-ai văzut De când ai şezut, Pe deochetoarea cu deochetoroiul.* MAT. FOLK. 550. *Eu ling pă (cutare) ... dă deocheturoi, dă deocheturoaică, (cutare) să rămâie curat, luminat ca roaua-n câmp.* ŞEZ. IV, 192. *Cu deochetoroii, cu deochetoroaicele.* GR. S. VI, 140.

– Pronunţat: *de-o-.* – Pl.: *deochetoroi.* – Şi: **deocheturói** s. m.

– **Deochetor** + suf. *-oi.*

DEOCHETÚRĂ s. f. (Învechit şi regional; în superstiţii) Deochi **(2)**. *Farmecile, descântăturile, deochiturile ... aceste nărozenii şi nebunii, credinţe deşarte.* ŢICHINDEAL, F. 282/10, cf. TDRG, CADE, DEX. *Desfă-l pe (cutare) ... de nouăzeci şi nouă deochieturi.* TEODORESCU, P. P. 365. *Să crepe toate deochituri, Toate mirături.* MARIAN, NA. 56, cf. id. ib. 350. *Deochiatu ori deochetura se dobândeşte mai ales de copiii mici.* ŞEZ. IV, 30. *Fugi deochetură, Fugi plesnitură, Fugi isbitură.* MAT. FOLK. 545. *Fugi, deochi, dintre ochi. Fugi deochetură.* PĂSCULESCU, L. P. 120.

– Pronunţat: *de-o-.* – Pl.: *deocheturi.* – Şi: **deochitúră,** (regional) **diochetúră** (TDRG, DEX), **diochitúră** (MARIAN, NA. 350) s. f.

– **Deochea** + suf. *-ătură.*

DEOCHETUROÁICĂ s. f. v. **deochetoroaică.**

DEOCHETURÓI s. m. v. **deochetoroi.**

DEÓCHI s. n., s. m. (În superstiții) **1.** S. n. Putere atribuită unor oameni de a îmbolnăvi pe cei asupra cărora își fixează privirea (cu invidie, cu răutate, cu admirație, etc.); (regional) dedeochi (**1**). Cf. LB, POLIZU. *Văd femeile-nvălite Cu voaluri peste ochi. Nu știu: sânt sulimenite Și le-i teamă de deochi?* SION, POEZII, 118/8, cf. PONTBRIANT, D. *Pe loc ... Crunt diochiul au ajuns Pe copii și i-au strepuns.* ALECSANDRI, P. II, 184, cf. COSTINESCU, LM. *Oare să fi existând deochiul?* CARAGIALE, O. I, 76. *Aceste sfinte moaște ... le atârnă de gâtul lui Dumitru ca să-l ferească de diochi și de boale.* CONTEMPORANUL, III, 654, cf. DDRF, ȘĂINEANU[2], RESMERIȚĂ, D., CADE. *Sub gutuiul altoit din fundul grădinii ... a zâmbit veri de-a rândul un potlog roșu de flanelă, pentru dăochi.* KLOPȘTOCK, F. 5. *Telegarii zvelți, ... cu coama pieptănată și coada încrețită poartă o garanție împotriva deochiului.* ARGHEZI, B. 59, cf. M. D. ENC. [Planta] *se mai folosea în afecțiunile mamelelor la femei și la vaci, atribuite deochiului.* BUTURĂ, EB. I, 99. *Mâncărimea sau mâncătura de inimă este o boală a copiilor mici ... care ... se naște prin deochiu.* PAMFILE, B. 45. ✧ Loc. adj. (Învechit) **Cu de deochi** = fermecător, fascinant. *Acea frumusețe cu de deochi.* BĂRAC, ap. TDRG. ✧ Expr. (Regional) **A trece** (pe cineva) **cu diochiul** = a lua pe cineva în derâdere, a-și bate joc de cineva. Cf. ZANNE, P. VI, 541. (Învechit, rar) **A privi de-a deochiul** = a privi cu admirație. *Eu nu știu de ce privea ... Pătru așa de-a deochiul la ea.* SLAVICI, ap. TDRG.

2. S. n. Efect al privirii care deoache (**1**); boală despre care se crede că ar fi pricinuită de deochi (**1**). *Vestita Rădovanca ... descânta de șerpi și de deochi.* GHICA, C. E. II, 596. *Ca pe-o floare te-oi căta, de diochi, de soarte rele Și de șerpi te-oi descânta.* ALECSANDRI, P. I, 8, cf. COSTINESCU. *Îi făcea dulcețuri și îi descânta de deochi.* ODOBESCU, S. III, 243. *Ba c-o fi deochi, ba c-o fi săgetătură și toate descântătoresele și vracii nu-i putură da pe leac.* ISPIRESCU, L. 353. *Mă descânta de deochi.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 11. *L-am descântat de deochi, de șopârlaiță și geaba.* CONTEMPORANUL, V, 291. *Prin unele părți, ... dacă se bănuiește cumva că vita a fost deochiată la țâțe, se descântă de deochi.* GRIGORIU-RIGO, M. P. II, 1, cf. ȘĂINEANU[2]. *Mai ales copiii sunt foarte mult supuși la deochiu, boală care în cele mai multe cazuri vine și trece repede.* BIANU, D. S., cf. PAMFILE, CR. 6. *Am să pui ... de buboaie, de deochi, de junghi.* DELAVRANCEA, O. II, 319. *Zenobia, la vatră, alegea cărbuni aprinși, tocmai vrând să-i descânte de deochi.* REBREANU, I. 402, cf. RESMERIȚĂ. D., CADE. *Mi-a suflat în față, ca în descântec ... și a făcut: ptiu, cu buzele, ca în deochi.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 80. *Bubele dulci și deochiul Se tămăduiesc cu ghiocul.* ARGHEZI, VERS. 160. *Sus stelele cele mai treze Aprind cărbuni de diochi.* BLAGA, POEZII, 149, cf. DL, DM. *Așa să fugă deochiul, cum se scutură câinele de apă.* BARBU, G. 375, cf. M. D. ENC, DEX. *Diochiul e închipuit o boală ce vine cu mari dureri de cap.* H I 75, cf. 18, 39, 262, II 82, 83, 90, 143, 149, 155, 227, 246, IV 46, 58, 75. *Știa descânta ... de deochi de dragoste și mai știu eu de câte toate.* SNOAVA, II, 104. *Pasere albă peste N. o sburat, Diochiu în patru o crăpat.* MARIAN, D. 109. *Fugi deochi, dintre ochi, Că te ajunge soarele, Și-ți taie picioarele.* PĂSCULESCU, L. P. 120. *Și stinse deochiul de la cutare.* FOLC. MOLD. I, 223. *Bun de deochiu, să o bei cu apă ne-ncepută,* se spune în bătaie de joc despre lucruri care se crede că ar putea vindeca. Cf. ZANNE, P. VI, 540. ✧ Expr. **Să nu(-i) fie** (cuiva) **de deochi!,** formulă de îndepărtare a deochiului. *Dar ear vine mândrul soare, Ah! Nu fie de diochi.* CONV. LIT. IV, 82. *O, tu umbră pieritoare, cu adâncii, triștii ochi, Dulci-s ochii umbrei tale – nu le fie de diochi!* EMINESCU, O. I, 80. *I-au răsărit mustățile, nu fie de diochi!* GANE, N. II, 174. *Parcă-i un boț chilimboț, boțit, în frunte cu un ochi, numai să nu-i fie de deochi.* CREANGĂ, P. 244. *Fire-ar să nu-i fie de diochi.* SLAVICI, O. I, 221. *O! în costum de vânătoare – nu-i fie de deochi.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 335. *Ptiu, să nu fie de deochi!* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 16, cf. CANDREA, F. 186. *Uitați-vă la dânsa ce ochi are, să nu fie de deochi!* IBRĂILEANU, A. 148. *Purceii, să nu fie de deochi, crescuseră cât niște viței.* BRĂESCU, O. A. I, 306. *Ochii lui – nu-i fie de deochi – se uită la noi din genele lor stufoase.* ARGHEZI, S. VII, 128. *Ești mai bine ca oricând, să nu-ți fie de deochi.* CĂLINESCU, S. 555. *Ce inimă mare ai, să nu-ți fie de deochi!* BARBU, G. 222. *Uit-ti cî numa cii di diochiu, îs grăsuț șî frumoș.* ȘEZ. III, 143. (Regional) **A-i face** (cuiva) **de deochi** = a descânta. *Hai să-ți facă și de dăochi!* KLOPȘTOCK, F. 16.

3. S. m. (Regional; în superstiții) Deochetor. *Mă-ntâlnii cu deochiu și moroiu în cale.* MAT. FOLK. 553. *Acolo s-a tâlnit dracu Cu drăcoaicele, Moroii cu moroaicele, Diochii cu dioaicele.* PAMFILE, S. V. 44.

– Pl.: (**2**) *deochiuri* și (**3**) *deochi.* – Și: (învechit și regional) **dióchi** s. n., s. m., (regional) **dăóchi** s. n.

– Postverbal de la **deochea.**

DEOCHIÓI, -OÁIE s. m. și f. (Regional; în superstiții) Deochetor. *La mijloc de cale Și cărare O-ntâlnit-o Pocitura cu pociturioiul ..., Diochioaia Cu diochioiul.* MARIAN, Î. 13, cf. GR. S. VI, 140.

– Pronunțat: *de-o-.* – Pl.: *deochioi, -oaie.* – Și: **diochióí, -oáie** s. m. și f.

– **Deochi** + suf. *-oi.*

DEOCHITOREÁSĂ s. f. v. **deochetoreasă.**

DEOCHITÚRĂ s. f. v. **deochetură.**

DEODÁTĂ adv. **1.** Pe neașteptate, brusc, subit. *Ci măcar că deodată au alinat lucrul, iară mai apoi Dispot de iznoavă mai bine s-au gătit.* URECHE, L. 161. *Amândoauo sânt adevărate, din ceriu și de pe pământ deodată a se ivi.* ANTIM, O. 112. *De odată să rădică ... alt vifor trist împotriva lui.* BERTOLDO, 23/8. *Iacă deodată Doi turci vede.* BUDAI-DELEANU, Ț. 184. *Turcii ... deodată slobozîră un foc foarte cumplit.* AR (1829), 18[2]/9. *Deodată m-am deșteptat de sunetul cel pătrunzător al clopotului.* MARCOVICI, C. 16/7. *Deodată se ridică strigări ce semena a răcnete de lei.* FM (1843), 309[2]/26. *La unii începe boala deodată cu furie mare.* C. VÂRNAV, H. 20/6. *Un arbor, care a fost umbrit de alți arbori, se vede deodată ... izolat.* BARASCH, B. 70. *Deodată țipând strașnic scăpă biletul și ieși repede.* NEGRUZZI, S. I, 53, cf. POLIZU. *Atunci intrași! Dodată, de pe a mea vedere Se rădică un nor.* ALEXANDRESCU, O. I, 149. [Baba] *abie zice și deodată Valea, muntele vuesc.* ALECSANDRI, P. I, 10, cf. COSTINESCU. *Deodată însă vânătorii se opresc.* ODOBESCU, S. III, 87. *Deodată vede ... cei*

şapte cai. EMINESCU, N. 20. *Mă-nfiorai deodată.* VLAHUŢĂ, S. A. I, 11, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU[2]. *Deodată în liniştea aceea răsună un glas puternic.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 138. *Deodată faţa i se înseninâ de bucurie.* REBREANU, I. 53, cf. RESMERIŢĂ, D. *Şi deodată am simţit că Tom se predă, vrea să fie înfrânt.* M. ELIADE, O. I, 36, cf. CADE. *Peste ţarini zdrenţuite A venit aşa, deodată Toamna cea întunecată.* TOPÎRCEANU, B. 53. *Se opresc deodată, ţintuiţi în loc.* BRĂESCU, O. A. I, 10. *Apoi, deodată, cineva a fluierat ascuţit, în apropiere.* COCEA, S. I, 11. *Un curtean a intrat deodată grăbit în sala de mâncare.* MOROIANU, S. 71. *Scarabeele regilor ... sunt din vremea Hiksoşilor ... până la Amenofis al III-lea, de la care seria lor se întrerupe deodată.* BRĂTIANU, T. 21. *Aud deodată cântece de iele.* ULIERU, C. 3. *Au înflorit caişii deodată, peste noapte.* ARGHEZI, C. I. 75. *A dat deodată un ţipăt.* STANCU, M. I. 10. *Deodată ... el se smuci.* CAMILAR, N. I, 380. *Îmi pare rău ... zise ... întristându-se deodată.* TUDORAN, P. 32. *Bolnavul ... va deveni deodată palid.* BELEA, P. A. 174, cf. DL. *Se trezi deodată din somn.* PREDA, Î. 31, cf. DM. *Meşterul s-a schimbat deodată.* BARBU, G. 28, cf. M. D. ENC. *Şi deodată faţa suveranului s-a luminat.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 8, cf. DEX. *Aşa, deodată, pe costişe: Cupole se iţeau, perechi.* DIMOV, T. 168. *Ea deodată leşina.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 495. *Dară deodată îşi aduce aminte de cuptoriul acela.* SBIERA, P. 208. *Juganii ... Când deodată că smucia, Furca din pământ scotea.* PĂSCULESCU, L. P. 309.

2. În acelaşi timp; simultan; dintr-o dată v. d i n t r u. *Au zdrobit deodată pre Apolon şi pre Iracli.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 19[v]/25. *Au murit Saul ... şi toţi oamenii lui ... deodată.* BIBLIA (1688), 219[2]/27. *Şi-i înfrânsără şi-i goniră până în tabără, cât să îngrijească şi însuşi Mihai-Vodă deodată.* N. COSTIN, L. 594. *A unui organ de muzică toate coardele deodată lovindu-să, o răzsunare oarecarea dau.* CANTEMIR, I. I. I, 41. *Marturii câte unul deosebit iaste să se întrebe, iară nu toţi deodată.* PRAV. COND. (1780), 50. *Ciudă şi mânie deodată-l cuprinsă.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 142. *Acest foc deodată şi încălzeaşte şi luminează.* GRECEANU, Î. 149/8. *Cum ar potea, rogu-te, învăţătoriul deodată şi tocma întru acelaşi timp a învăţa pre acesta a ceti, iară pre acela a scrie?* PETROVICI, P. 14/19. *Să facă deodată şi catagrafiie şi îndreptare* (a. 1819). DOC. EC. 230, cf. LB. *În starea care ne aflăm acum nu putem scoate dodată nici poeţi mari, nici autori vestiţi.* MUMULEANU, C. 52/2. *Cei doi bufoni ai righii muri deodată.* HELIADE, O. I, 131, cf. I. GOLESCU, C. *Popor deodată oştean, păstor şi lucrător de pământ.* ASACHI, S. L. II, 16. *Patru inşi au murit deodată de ciumă.* CR (1839), 5[1]/27. *Tu mă întrebi atâtea lucruri deodată încât nu ştiu la care să răspund.* NEGRUZZI, S. I, 63. *Mi s-a părut curios şi foarte bizar la naţiunea aceasta ... pasiunea ce au de a discuta ... vorbind câte mai mulţi deodată.* FILIMON, O. II, 163. *Tiraniile se sfarmă deodată cu lanţul de sclavie.* EMINESCU, O. I, 24. *Da ce face mămuca? întrebară cu toţii deodată.* CREANGĂ, P. 14. *Fac examenul pentru două clase deodată.* SLAVICI, O. I, 96. *Nu vă puteţi duce toţi deodată!* ISPIRESCU, L. 296, cf. DDRF. *I-a trăsnit deodată patru boi.* COŞBUC, F. 72, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *Oameni ca d-ta umblă zece deodată pe uşă.* LOVINESCU, C. IV, 106. *Începură să vorbească cu toţii deodată.* REBREANU, R. I, 128. *Nu poţi fi în două locuri deodată.* CAMIL PETRESCU, U. N. 420. *Săreau mai multe trepte deodată.* BRĂESCU, O. A. I, 143. *Căutau cele mai groaznice mijloace de a omorî oameni cât mai mulţi deoadată.* VISSARION, B. 344. *Sunt zeu şi sunt fiinţă deodată.* PILLAT, P. 17. *Ortodoxia nu ştie de acest dualism ontologic în omul primordial, ci învaţă că nemurirea şi curăţenia erau potenţe naturale ale lui, pe care avea să le dezvolte deodată cu întreagă natura sa.* STĂNILOAE, O. 14. *Puteau să doarmă trei-patru oameni deodată.* STANCU, M. I. 260. *Te referi la prea multe lucruri deodată.* BENIUC, M. C. I, 174. *Să facem două treburi deodată?* TUDORAN, P. 130. *Deodată cu înţeparea se pot introduce în profunzime diferiţi microbi.* BELEA, P. A. 88, cf. DL, DM. *Vorbeau, toţi deodată, aproape fără să se asculte unul pe altul.* BARBU, Ş. N. II, 226. *Nu poţi sluji deodată la doi domni.* ZANNE, P. IV, 343. ✧ E x p r . (Regional) **A fi deodată (cu cineva) =** a fi de aceeaşi vârstă, a fi născut o dată cu cineva. Cf. DL, DM, DEX. ✦ Împreună. *Deodată cu dânşii au sosit ... câteva corăbii.* AR (1829), 38[2]/18. *Firicele mişcătoare ... jucau în imperiul unei raze şi dispar din vedere deodată cu ea.* EMINESCU, P. L. 73. *Nu te las să intri ... decât deodată cu mine.* SLAVICI, O. I, 161. *Se urniră deodată cu toţii.* REBREANU, I. 100. *Cântă cineva în zori de zi deodată cu zorile. Cine-o fi?* BLAGA, POEZII, 173. *Ardă-i focul pruncuţu Ardă-i cu casa deodată.* FOLC. TRANSILV. I, 289. *De m-ar fi făcut maica Tot deodată cu frunza, Dorul nu mă căpăta.* ib. II, 125.

3. (Învechit) O dată. *Iară de-l va şi priimi deodată de sărg să-l întoarcă înapoi la satul lui de unde iaste.* PRAV. 6. *Voi grăi încă deodată.* BIBLIA (1688), 12[1]/47. *Cela ce încarcă mult deodată, acela nu ajunge departe.* PETROVICI, P. 310/5. *Dacă slovelea aceastea glasnice deodată cu o deschidere a gurii să răspund, să numesc diftonghi (îndoite glasnice).* FULEA, B. 92/14.

4. Deocamdată. *Au sosit şi străjile tătăreşti, deodată ca 300 oameni.* M. COSTIN, O. 70. *Doamna Nastasâia a Ducăi-Vodă ... au rămas deodată în Ţara Munteneasca ... iară ... s-au dus cu toată casa ei la Ţarigrad.* NECULCE, L. 81. *De ar potea învăţătoriul până acolo ajunge, ca sholarii din facerea răului puţină, sau nicio dobândă să nu aibă, atuncea ar birui deodată multe împedecări a datoriei sale.* MAN. ÎNV. 133/9. *În Sevastopol se va rădica deodată un obelisc.* AR (1829), 22[1]/11. *Deodată s-au îngrozit, iar apoi ... au alergat ... să vadă ce era.* DRĂGHICI, R. 165/30. *Nu ştia deodată care din două era vis: fericirea trecută, au mizeria de faţă?* ASACHI, S. L. II, 56. *În gospodăria cea mare măcar acum deodată să se facă iesle.* I. IONESCU, C. 227/6. *Acum deodată până te-i mai odihni, ie furca în brâu şi până mâni-dimineaţă să găteşti fuioarele acestea de tors.* CREANGĂ, O. 4. *Lumea noastră ... are deodată nevoi diametral opuse.* CARAGIALE, O. III, 74. *Bucureştii i se înfăţişau deodată urâţi.* MACEDONSKI, O. III, 11. *Se gândi deodată la ce-i spusese Ioniţă.* AGÎRBICEANU, S. 13. *S-a crezut deodată că a căzut un om în apă.* BART, S. M. 94.

– **De[1] + o + dată.**

DEODORÁNT, -Ă adj., s. n. (Produs) care înlătură mirosurile neplăcute; dezodorizant. Cf. DN[3], DEX.

– Pronunţat: *de-o-*. – Pl.: *deodoranţi, -te.*

– Din fr. **déodorant.**

DEOLÁ vb. I v. **dăula.**

DEOLÉTĂ s. f. (Regional) Dediţel (*Pulsatilla*) (Bonţ – Gherla). COMAN, GL.
– Pl.: *deolete.*
– Et. nec.

DEONESTÁ vb. I. T r a n z. şi r e f l. (Învechit) A (se) dezonora. *Magnaţii şi alţi oameni de frunte să nu fie turburaţi intru nimic nici dehonestaţi.* BARIŢIU, P. A. I, 65, cf. GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.
– Scris şi: *dehonesta.* – Prez. ind.: *deonestez.*
– Din lat. **dehonestare.**

DEÓNTIC, -Ă adj. (În sintagma) *Logică deontică* (şi substantivat, f.) = studiul sistematic al formelor de gândire normative şi imperative, precum şi al sistemelor de norme şi obligaţii morale. *În logica deontică se spune despre actele şi acţiunile umane că pot fi obligatorii, permise, indiferente şi interzise.* CONTEMP. 1975, nr. 1 511, 4/2. *Deontica s-a dezvoltat în ultimele decenii mai ales sub impactul logicii simbolice.* ib., cf. NDN.
– Pl.: *deontici, -ce.*
– Din fr. **déontique.**

DEONTOLÓGIC, -Ă adj. Care aparţine deontologiei; referitor la deontologie. Cf. DN[2]. [Rezultate] *dobândite prin metode analitice cu garanţii deontologice.* M 1974, nr. 9, 27. *Instalarea morţii şi recoltarea de organe de la cadavru ridică probleme insolubile din punct de vedere deontologic şi juridic.* CONTEMP. 1975, nr. 1 511, 4/5, cf. DEX. *Unele dintre* [măsuri] *... au fost flagrante şi au încălecat toate normele deontologice.* RL 2005, nr. 4 514. *Iminentul proces de la CEDO Strasbourg va constitui încă o pată pe obrazul unor magistraţi care au sfidat legea şi codul deontologic.* ib. nr. 4 608.
– Pronunţat: *de-on-.* – Pl.: *deontologici, -ce.*
– Din fr. **déontologique.**

DEONTOLOGÍE s. f. Teoria îndatoririlor de ordin moral; s p e c. totalitatea regulilor şi îndatoririlor specifice unei profesii. *Deontologia, în general, este acea parte a eticii care tratează despre datoria morală.* CONTEMP. 1975, nr. 1 511, 4/2, cf. DER, D. MED., M. D. ENC., DEX, DN[3]. *Membrii Consiliului de Onoare au concluzionat că au existat încălcări ale deontologiei profesionale în desfăşurarea activităţii SRR.* RL 2005, nr. 4 536. *Au fost sancţionaţi magistraţi pentru abateri ce ţin de deontologie.* ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 827.
– Pronunţat: *de-on-.*
– Din fr. **déontologie.**

DEONTOLOGÍSM s. n. (În doctrinele moraliştilor englezi) Principiu al acţiunii conforme cu datoria, fără a urmări utilul sau binele. Cf. DN[3], MDA.
– Cf. engl. d e o n t o l o g y .

DEOPÁRTE adv. La o oarecare distanţă de vorbitor sau de un punct fix; într-o parte, la o parte, izolat, separat. *Numai ce vădzum ... cum să rădică deoparte de ceriu un nuor sau o negură.* M. COSTIN, O. 166. *Cleveatnicii stau deoparte.* DOSOFTEI, PS. 500/2. *Sta deoparte Turculeţ cu Melente ... de voroviè de paci.* NECULCE, L. 128. *Aheşti sfătuindu-să deoparte Cum or afla ei aşa să hie.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 83. *Chemă vezirul pe pescar deoparte, şi îi numără în mână cinci sute de galbeni.* GORJAN, H. I, 60/5. *Amândoi bătrânii deoparte s-au retras.* ALECSANDRI, P. 226. *Tu aşază-te deoparte.* EMINESCU, O. I, 194. *Gerilă atunci, năzdrăvan cum era el, chiemă tovarăşii săi deoparte şi le zice încetişor.* CREANGĂ, P. 249. *Un fel de mândrie îl ţinea doparte la hora satului.* DELAVRANCEA, S. 25. *M-a luat oarecum deoparte.* IBRĂILEANU, A. 21, cf. RESMERIŢĂ, D. *Nadina fu obligată să se retragă puţin deoparte cu Titu Herdelea.* REBREANU, R. I, 219. *Aşa-i deprinderea din părinţi: bătrânii să se tragă mai deoparte dintre cei tineri.* MIRONESCU, S. 22. *O ia puţin deoparte ca să-i spună un secret.* CAMIL PETRESCU, T. III, 316. *Lucrăm singuri, deoparte.* SADOVEANU, O. IX, 47. *Chemă pe Felix deoparte şi-i dădu trei sute de lei.* CĂLINESCU, E.O. I, 76. *O cuprinse de umeri şi o trase deoparte.* TUDORAN, P. 329, cf. DL. *Mă pomenesc cu muierea asta a mea că mă ia deoparte.* PREDA, Î. 101, cf. ISANOS, V. 87, DM. *Se strânseseră muierele deoparte.* BARBU, G. 216, cf. M. D. ENC., DEX. *Conştiinţa morală autentică lasă mereu deoparte soluţia iertării.* PLEŞU, M. M. 23. *Şi cine plângea deoparte? Dragul meu supărat frate.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 187. *Fiecare flăcău îşi ia câte o fată şi se duc deoparte de bătrâni.* ŞEZ. I, 271.
– **De[1] + o + parte.**

DEOPOTRÍVĂ adv. Cu calităţi asemănătoare; la fel, în mod egal şi fără deosebire. Cf. URECHE, L. 120. *Draganiia nemţască era în frunte ... căriia nu era a noastră depotrivă.* M. COSTIN, O. 188. *A firii orânduială ieste doi deopotrivă pre unul deopotrivă să biruiască.* CANTEMIR, I. I. I, 94. *Pre cel deopotrivă slujitorilor celor cereşti, să cinstim cu credinţă.* MINEIUL (1776), 133[r1]/2. *Aceste doao departamenturi să fie deopotrivă la putere, adică făr de a nu se supune unul la apelaţiia celuilalt.* PRAV. COND. (1780), 54. *Numai feciorii moştenesc deopotrivă.* LEGIUIRE, 69/22. *Vitejia voastră, neamul vostru, toate acestea vă înalţă deopotrivă.* BELDIMAN, N. P. I, 99/5. *Să cere ... păzirea dreptăţii către toţi lăcuitorii deopotrivă* (a. 1819). DOC. EC. 210. *Toţi lăcuitorii coprinşi subt aceiaşi numire ... sânt deopotrivă înaintea legilor.* CR (1829), 151[1]/21. *Pe toţi vă iubim deopotrivă.* DRĂGHICI, R. 4/4. *Apele ... în deosebite timpuri s-au răvărsat asupra ţărilor, nu au pus pretutindene deopotrivă păturí.* J. CIHAC, I. N. 466/27. *Dreptunghiul ... are unghiurile drepte, fără să aibă laturile dopotrivă.* POENARU, G. 4/7, cf. VALIAN, V. *Toţi dopotrivă suntem.* PR. DRAM. 148. *Pământul dă de la sine, fără muncă şi lucrare Tuturor deopotrivă şi adăpost şi mâncare.* CONACHI, P. 296. *Pe toţi taie dopotrivă.* PANN, E. II, 24/14. *Să împărţească moşia în trei deopotrivă părţi.* KOGĂLNICEANU, S. A. 143. *Toţi vorbesc o limbă şi se îmbracă deopotrivă.* NEGRUZZI, S. I, 300, cf. POLIZU. *Între două inimi mai strânsă e unirea Când ele deopotrivă au cunoscut iubirea.* ALECSANDRI, O. 80, cf. COSTINESCU. *Toţi locuitorii Ardealului să plătească deopotrivă dare către împăratul, fără de a mai fi vreunul scutit.* ODOBESCU, S. III, 536. *Deşi trepte osebite le-au ieşit din urna sorţii Deopotrivă-i stăpâneşte raza ta şi geniul morţii.* EMINESCU, O. I, 130. *O lume compusă din indivizi absolut deopotrivă la spirit.* CARAGIALE, O. III, 77. *Voi sunteţi deopotrivă doi oameni de onoare!* MACEDONSKI, O. II, 101. *Ceru-i hărăzit de-a valma, Deopotrivă pentru toţi.* VLAHUŢĂ, S. A. I, 23. *În şcoala publică cu toţii sunt*

deopotrivă în ochii dascălilor. MILLE, V. P. 165. *Acești cretani ... erau deopotrivă acasă la dânșii în Iași, în Suceava, la Lemberg.* IORGA, C. I. III, 115. *Pământul s-ar împărți tot, bun și rău deopotrivă.* AGÎRBICEANU, S. 469. *Fel de fel de amintiri îi înduioșau deopotrivă.* REBREANU, P. S. 71, cf. RESMERIȚĂ, D. *Pașadia era deopotrivă meșter pe pană și în tinerețe zugrăvise frumos.* M. I. CARAGIALE, C. 14, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Tu ești deopotrivă și cobea noastră, și norocul.* MINULESCU, VERS. 162. *Luam parte ... în cercetări mixte, care interesau deopotrivă și pe episcopul locului și Ministerul de interne sau de justiție.* GALACTION, O. 28. *Izbutea să fie adorată de camarazi, băieți și fete deopotrivă.* CAMIL PETRESCU, U. N. 24. *Generalul ... declară ... că apreciază deopotrivă ambele metode.* BRĂESCU, V. 66. [Sosirea primăverii] *luminează deopotrivă și oamenii și lucrurile.* SAHIA, N. 98. *Îi vorbea ... de pământ care o să fie împărțit deopotrivă între oameni.* COCEA, S. I, 270. *Stăpâni și robi deopotrivă ai acestui mister.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 47. *Emoția tuturor e deopotrivă: frica.* ARGHEZI, B. 28. *Solul îl interesează pe pedolog ..., dar îl interesează deopotrivă și pe agrotehnician.* AGROTEHNICA, I, 6, cf. DL, DM. *Toți deopotrivă sunt aduși prin limbă la un numitor comun.* VARLAAM – SADOVEANU, 146. *Mișcările artistice de avangardă ilustrează o neliniște creatoare iscată de dorința de a atinge esența realului ..., frământare care stă „deopotrivă" la baza transformărilor din poezie și din celelalte arte.* COTEANU, S. F. II, 166, cf. M. D. ENC. *Am apelat deopotrivă la mijloacele dansului clasic, cât și la cele ale dansului modern.* CONTEMP. 1975, nr. 1 507, 2/6. *Și oamenii și animalele suferă deopotrivă.* RL 2005, nr. 4 600, cf. DEX. *Are omul cinci degete la o mână și nu sunt toate deopotrivă.* ZANNE, P. II, 105. ✧ (Urmat de determinări adjectivale, introduse prin prep. „de") *Un import mare trage după sine un export deopotrivă de mare.* GHICA, C. E. III, 24. *Bucuria e însă deopotrivă de copilărească în amândouă cazurile.* MAIORESCU, L. 99. *Să zicem că s-a tăiat fiecare pâne în trei bucăți deopotrivă de mari.* CREANGĂ, A. 147. *Nicopol era ... deopotrivă de îmbietor ca Grenada.* MACEDONSKI, O. III, 31. *Amândouă țărmurile ni-s deopotrivă de scumpe.* VLAHUȚĂ, R. P. 33. *Își adusese toate trei fetele, deopotrivă de drăgălașe.* REBREANU, R. I, 219. *Ne-a dat mâna să i-o sărutăm, deopotrivă de rece cu toți nepoții.* CAMIL PETRESCU, U. N. 31. *Atât lui Pompeius, cât și lui Crassus și lui Cezar, al căror sfârșit a fost deopotrivă de tragic, astrologii le preziseseră o viață îndelungată.* NEGULESCU, G. 63. *Toți erau deopotrivă de răi.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 157. *Armamentele de astăzi fac războaiele deopotrivă de dezastruoase și pentru învingători și pentru învinși.* COCEA, S. I, 379. *Iscodește în tot locul, Și cu gheara și cu ciocul, Deopotrivă de-ascuțite.* VOICULESCU, POEZII, II, 205. *Ambele crize sunt deopotrivă de dăunătoare.* ULIERU, C. 63. *Erau deopotrivă de osteniți după atâta alergătură.* STANCU, R. A. I, 205. *Un hohot încântat salută acest răspuns, deopotrivă de impertinent și de umil.* VINEA, L. I, 40. *Precursor ... deopotrivă de important al lui Mihail Sadoveanu.* VARLAAM – SADOVEANU, 119. (Cu elipsa prepoziției) *Doauă părae deopotrivă limpede.* BELDIMAN, N. P. II, 115/6. [Războiul și tâlhăria] *sânt deopotrivă primejdioase.* OBLĂDUIREA, 65/13. *Paralelă, doaă linii drepte, deopotrivă depărtate.* AR (1829), 8bis/19. *Doi oameni dopotrivă ambițioși, deosibit că unu nu știa să meargă la scoposul său așa de drept ca celălalt.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 102/1. *Boala de armurari deopotrivă primejdioasă.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 115/15. [Omul] *deopotrivă puternic și slăbănog ... Tot cade și se rădică, și iar cade în greșale.* CONACHI, P. 275. *Celor mai ușori* [concurenți] *li se pune plumb pe șa, până ce sunt toți deopotrivă grei.* NEGRUZZI, S. I, 40. *Nimene nu putea încă afirma că teatrul spaniol posedă o operă deopotrivă interesantă pentru toate clasele sociale.* CONV. LIT. III, 66. *Oamenii nu sunt deopotrivă înzestrați.* CARAGIALE, O. I, 250. *Mai era acolo o altă ființă deopotrivă ciudată.* M. I. CARAGIALE, C. 135. *Oamenii locului ... sunt și ei ca niște flori, deopotrivă viguroase și fragile.* FLACĂRA, 1976, nr. 2, 18. ✧ L o c . a d v . **Deopotrivă cu** (sau **ca**) = asemenea, egal, întocmai. *Nu-i atâta de mare păcatul, căci că-i om deopotrivă ca și dăns.* VARLAAM, C. 27. *Adusese ... tineri deopotrivă cu fetele* (a. 1760). GCR II, 71/32. *După raportul ce s-a făcut asupra populației Londrei această capitală poate fi deopotrivă cu Roma cea veche.* CR (1829), 69^2/2. *Ecvinocție se numește acea vreme în an când zioa este deopotrivă cu noaptea.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 117/2. *Să facem un triunghi ale căruia laturi să fie dopotrivă cu cele trei linii date.* CONV. GEOM. 71/5. *Auzi, boier, și să-mi umble îmbrăcat deopotrivă cu un cărătaș.* PR. DRAM. 228. *În orice triunghi dreptliniu, patratul unei latură este deopotrivă cu suma patratelor celorlalte două.* TRIGON. DR. 82/29. *Ce voie prea înaltă, ce lege porunci Căderea dopotrivă cu înălțarea-a fi?* ALEXANDRESCU, O. I, 68. *Când părerile boierilor divaniți erau împărțite, lua și el parte în dezbatere deopotrivă cu judecătorii.* FILIMON, O. I, 241. *Și numai omul cel mare, stăpâne, tu-l osândești Ca să moară deopotrivă cu mușteie omenești.* HASDEU, R. V. 165. *Se crede deopotrivă cu însuși Dumnezeu!* ALECSANDRI, POEZII, 186. *Jur ... că-mi va plăti cu viața cutezanța de a se face deopotrivă cu mine.* GANE, N. I, 16. *Încep a spune ... cum a mâncat drumețul cel străin la masa lor, deopotrivă cu dânșii.* CREANGĂ, A. 146. *Era deopotrivă cu orișicine care avea.* SLAVICI, O. I, 320. *Ar fi trimis în nirvana pe cei buni deopotrivă cu cei răi.* MACEDONSKI, O. III, 82. *Zlotul ajunge acum să fie deopotrivă ... cu leul.* IORGA, C. I. III, 220. *Dansuri ce se rudesc deopotrivă cu cele de salon și cu jocul ursului.* BRĂESCU, O. A. I, 163. *Se socotește deopotrivă cu ei.* VISSARION, B. 41. *Simpatia lui pentru locul de laborant sporea deopotrivă cu temerea de a înfrunta încercarea.* ARGHEZI, S. XI, 77.

– Și: (învechit) **depotrivă** adv.

– **De**[1] **+ o + potrivă.**

DEORDOSÍ vb. IV v. **diortosi.**

DEORISÍ vb. IV v. **teorisi.**

DEORTOSÍ vb. IV v. **diortosi.**

DEOSÁBI[1] adv. v. **deosebi**[1].

DEOSĂBÍ[2] vb. IV v. **deosebi**[2].

DEOSĂBÍRE s. f. v. **deosebire.**

DEOSĂBÍT, -Ă adj. v. **deosebit.**

DEOSÉBI[1] adv., adj. (Învechit) = îndeosebi. **1.** Adv. În poziție izolată, fără a avea legătură cu alții; separat. *Era acolo adunați și agiutorii lui Arie ... și împăratul le deade și lor loc deusebi să șadză.* VARLAAM, C. 135. *Înțelepciune iaste aceasta și direptate să socotească omul lucrurile ceale dumnedzăești deusebi de ceale omenești.* EUSTRATIE, PRAV. 12/6. *De aciia zidi în oraș deusebi nește curți prea frumoase* (a. 1648). GCR I, 133/28. *Îngăduită fu lui Pavel să lăcuiască deusebi cu un viteaz carele ară păzi pre el.* N. TEST. (1648), 172[v]/10. [Orzul rămas] *îl deșerta din traiște și-l strângea deuseghii.* NECULCE, L. 57. *Precum deosăbi dintr-alte locuri mai ales Sfântul Luca pomenește.* CANTEMIR, HR. 99. *A întrebat pre domn deosebi și de alte trebi ale lor împărătești* (a. 1689–1700). MAG. IST. II, 321/20. *La toate lucrurile deosebi să vor rândui.* AȘEZ. 14/25. *Chiemându-l deosăbi îi zisă în taină.* VARLAAM – IOASAF, 134[r]/14. *Fieștecare lucru ce se socotește deosebi e unime.* ARITM. (1806), 3/6. *Aceleași îndreptări care le-am socotit a fi de lipsă, deosebi să le așezăm.* FUND. 3/20. *Ceale spețiale se vor însemna la fieștecare parte deosebi.* MAN. ÎNV. 8/20, cf. LB. *Prietenii lui cari stau deosebi acolo.* PANN, E II, 46/1, cf. DDRF, ȘĂINEANU[2], ȘEZ. V, 70. ✧ (Adjectival) *Eu am ascultat pre împăratul și am rămas în curtea împărătească, într-o hodaie deusebi și învățam.* C. POP. I, 429. ✦ În special. *Pentru ce au mărs mai departe, deusebi să aibă certare.* PRAV. 41. *Substăpânirile se numesc în comun deregătorii, iară deosebi se chiamă: carii sânt într-un sfat cu împăratul.* D. SUP. 9/16. ✦ Afară de faptul că ..., nu numai că ... *Dulceția aceea, fără care istoriile scriindu-se, deosebi că nu pricinuiesc vreo folosire, supără încă și auzul.* VĂCĂRESCUL, IST. 245.

2. Adv. În plus. *Și au ales săimul să facă 30 000 de leficii, între carii să fie ... și pedestrime 8 000 oaste mai sprintenă deosebi.* M. COSTIN, LET. I, 245/17. *Ținea ... patru soții ... și câte roabe deosebi va putea a robi.* VĂCĂRESCUL, IST. 249. ✦ În parte, fiecare pentru sine. [Soboarele] *le-au t[â]lcuit și le-au scos* [aceste capete] *deusebi carea după treaba sa* (a. 1632). GCR I, 77/37. *Și au fieștecare* [clopotnițe] *deosebi ceasornice pe dânsele.* CHIRIAC, 118. *Trei panduri s-au vorbit ...* [și] *au ieșit deosebi înaintea* [bătrânului]. ȚICHINDEAL, F. 347/23. *Între acești pușcași era trei mai iscusiți ... și fiecare aducea pentru sine deosebi câte ceva vânătură pentru masa boierească.* SBIERA, P. 66.

3. Adj. Deasupra (semenilor), deosebit (**3**). *Amar celuia ce să socotește el însuși deosebi.* NEAGOE, ÎNV. 219/19.

4. Adj. Independent, pe seama lui. *Care va vrea să iasă meșter deosebi, să aibă a merge la starostele* (a. 1766). URICARIUL, XIV, 2/19.

5. Adv. De obicei, în mod obișnuit. *Fămeaia deosebi numai un făt aduce în lume, ci să întâmplă cătăodată de nașteși doi.* CARCALECHI, C. 79/12.

– Și: **deusébi, deosăbi** adv.

– **De**[1] + **osebi**[1].

DEOSEBÍ[2] vb. IV. **1.** T r a n z. și r e f l. (Învechit și popular) A (se) separa (**1**); a (se) izola; a (se) despărți (**1**). *Hanul, după învățătura vizirului, dăosebindu-se din ordie cu o seamă de turci i tătari, trecu pă după apa Siligea.* DUMITRACHE, 377. *Albanie este despre miazănoapte de la Epir și să deosăbește cu munții Chimerii.* AMFILOHIE, G. 17/19. [Soții] *să se deosebească trupeașteun an de zile.* PRAVILA (1814), 106/14. *Au rânduit socotitori ... să deosebească dările și cheltuelile ce s-au făcut* (a. 1822). DOC. EC. 246, cf. LB. *Mulți obicinuiesc a deosăbi mieii tocmai aproape de Sf. Petru și Pavel.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 25/20. *Fierea face în actul mistuirei cea de căpitenie lucrare, căci numai intrarea ei în amestecătura bucatelor se deosebește materialul acel trebuitoriu vieții, de către acel netrebuitoriu.* ALBINEȚ, M. 177/22. *Sultanul cercă și într-altă parte spre a deosebi pe Mihaiu din unirea cu prinții creștini.* F. AARON, I. II, 209/4. *Deosibește-mă în cer de aceia pe carii i-am desprețuit pre pământ.* NEGULICI, E. II, 44/31, cf. POLIZU. *Prima curte se deosibește de piață printr-o grilă de fier cu trei porți.* FILIMON, O. II, 117, cf. PONTBRIANT, D. *Opinează a se deosebi soții.* DDRF, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU[2], TDRG, ȘEZ. V, 70. *Veni-va ciobanul și va dăosebi oile din capre.* ZANNE, P. V, 173. ✧ R e f l. p a s. *S-au deosi[bi]t birnicii acelui județ în doaă stări* (a. 1819). DOC. EC. 210. *Berbecii trebuie ... să se deosebească din oi în postul Sântă Măriei.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 32/3. *Cu acest mijloc se deosebesc semințele cele seci, căci acelea fiind mai ușoare, stau deasupra apei.* POENARU, Î. 13/7. *Oile fătate se deosebesc (despart) de cârlani, când aceștia au crescut îndeajuns și se pot hrăni singuri.* PAMFILE, L C. 31.

2. R e f l. A fi diferit, a nu (mai) fi la fel, a apărea distinct; a se diferenția, a se distinge; (învechit și popular) a se osebi[2] (**2**). *Într-aceasta să deosăbăsc, că pizma merge înainte, iară neînduplecarea urmadză.* CANTEMIR, I. I. II, 225. *Cu acestea ne deosebim de dobitoacele ceale necuvântătoare, priimitori fiind de atâtea înalte învățături și științe.* GRECEANU, Î. 59/2. *Se deosebesc puroile ceale din gâlci, de muci.* CALENDARIU (1814), 165/20. *Vărsatul oilor ... cu vărsatul pruncilor ... foarte se diferesc (se deosebesc).* ÎNVĂȚĂTURĂ, 55/2. *Mulți ... să deosebesc unii de alții.* GRIGORIE, L. 20/15. *De să va deosebi unii de alții, iarăși nu este cu cuviință* (a. 1823). DOC. EC. 289. *Noi ... arătăm mărimea noastră prin ranguri, socotind că printr-acestea ne deosebim de ceilalți oameni.* MUMULEANU, C. 9/9. *Fieștecare autor are un ... haracter prin care pretutindenea și în tot felul de stil se deosibește.* HELIADE, O. II, 25. *Pricina prin care se deosibește* [omul] *din celelalte vietuitoare.* MARCOVICI, C. 13/4. *Aprindere de stomah ... care boală din holeră cu greu să deosăbește.* C. VÂRNAV, H. 67/29. *Încet câte încet ... treptele sociale se deosăbesc mai tare.* RUSSO, S. 97, cf. POLIZU. *Ciocoiul sau puiul de ciocoi ... se deosibește de omul onest prin mai multe fapte, iar mai cu seamă prin purtarea sa.* FILIMON, O. I, 98, cf. PONTBRIANT, D. *Prima condiție ... este: ca să se deștepte prin cuvintele ei imagini sensibile în fantasia auditorului, și togmai prin aceasta poezia se deosebește de proză.* CONV. LIT. I, 3. *Poezia socială se deosebește de vechile curente.* MACEDONSKI, O. I, 420, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU[2]. *Partidele politice ... ajung să nu se mai deosebească mult.* IBRĂILEANU, SP. CR. 235, cf. RESMERIȚĂ, D. *Traiul oamenilor nu se deosebește mult de cel al vitelor din jug.* C. PETRESCU, S. 83. *Astfel, eu mă deosibesc de acel matelot, prin faptul că nu-ți frâng acum mădularele.* M. ELIADE, O. I, 6, cf. CADE. *Substanțele solide se deosebesc între ele și prin proprietățile lor chimice.*

MACAROVICI, CH. 18. *Ne deosebim numai prin aceea că Sfinția Ta ești un maniac.* CĂLINESCU, I. 144, cf. DL. *În privința asta oamenii nu se deosebesc de celelalte viețuitoare.* PREDA, I. 8, cf. DM. *Asemenea așezământ modern se deosebește de toate celelalte spitale.* G. BARBU, A. V. 165. *Deosebindu-se de aceștia doar în câteva idei.* CL 1973, 17. *Prin modul cum a fost concepută și realizată, lucrarea lui Hasdeu nu se deosebește de o anchetă dialectală din zilele noastre.* Z. MIHAIL, T. P. 27.

3. T r a n z. (Complementul indică obiecte, ființe etc.) A recunoaște după caracteristici particulare, a identifica; a deslușI (**3**), a discerne, a distinge. *Nu deosibești vrodată stricăciunea din folos.* SLĂTINEANU, A. 17/17. *Avem trebuință să știm a deosebi binele de rău.* GRECEANU, Î. 86/21. *Prin auzire deosebim noi sunetele unele dintr-altele.* POTECA, G. 2/27. [Copiii] *să se deprindă a deosebi binele și răul.* PR. V/9. *Cum ar putea judecătorul să judece drept dacă moașa nu va ști să deosibească firea din lehuzie.* MEȘT. MOȘ. 19/18. *Dumnezeu nu a înzestrat pe om numai cu minte spre a deosebi binele din rău.* BĂLCESCU, M. V. 4. *Deosebește holda de grâul verde.* NEGULICI, E. I, 177/12. *Pe un fel de întunecime ... abia puteam deosebi copacii cei stufoși.* PELIMON, I. 140/23, cf. PONTBRIANT, D. [Îi] *deosebeam atât de bine încât, de aș fi fost pictor, aș fi putut să le fac portretul.* GANE, N. III, 146. *Măcar că e așa de întuneric, deosebesc tare bine firele de mac din cele de năsip.* CREANGĂ, P. 263. *Ochii lui trebuie să deosebească între toate pe câteva, mai grațioase.* CARAGIALE, O. I, 209. *Ochiul cu greu deosebește nehotărâte lucruri.* MILLE, V. P. 155. *Forme latine au fost trecute printre cele străine sau invers, nici Laurian, nici Massim nefiind filologi în stare să deosebească etimologiile adevărate de cele fanteziste.* DENSUSIANU, L. 316. *Cerul era acoperit întreg și totuși se vedea aproape ca ziua, deosebeai tot, copacii păreau chiar luminați pe dinăuntru.* M. I. CARAGIALE, C. 152. *Eu deosebiam din depărtare un mare port.* LOVINESCU, C. IV, 162. *Se întorcea și-i deosebisem lămurit pașii greoi.* MIRONESCU, S. 76. *Deși nu se întunecase de-a binelea, totuși nu-i puteam deosebi trăsăturile.* CAZABAN, V. 107. *Căută să răsbată cu urechea prin sgomotul și pocniturile Iablanicioarei, dar nu deosebi nimic.* GALACTION, O. 163. [F. Thomas de Troisvèvre] *deosebea astfel, după dezvoltarea relativă a capului ... trei temperamente diferite.* NEGULESCU, G. 72. *Nu mai deosebea visul de viață.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 160. *Apoi deosebii sipetul din colț, încrustat cu sidefuri.* VOICULESCU, P. II, 81. *Sunt și cărți mincinoase ... Să învățați a le deosebi pe cele bune de cele rele.* STANCU, D. 305. *Mă roagă să tac, vor să audă, să deosebească avioanele.* DEMETRIUS, A. 284, cf. DL, DM, M. D. ENC. *Educația intelectuală sporește putința omului ... de a deosebi binele de rău.* CONTEMP. 1975, nr. 1 507, 5/1, cf. DEX. *Prezentarea costumului femeiesc începe cu pieptănătura, care deosebea pe fetele tinere de femeile căsătorite.* PAVEL, S. E. 77. *Să fie semne care să deosebească anotimpurile.* RL 2005, nr. 4 606. ✧ R e f l. p a s. *La luminație s-au deosăbit mai ales palatul visteriei, al senatului.* AR (1829), 6[2]/15. *Ieșiră doazeci de muieri, între acestea erea și împărăteasa, care se deosebea din celelalte numai cu îmbrăcămintea și cu umbletul ei cel măreț.* GORJAN, H. I, 4/35. *Existau alte sisteme în cari se deosebise stelele și erau luminoase.* CONTEMPORANUL, I, 350. *Sitarul e ... ascuns în frunzele uscate din care nu se poate deosebi.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 157. *Nu se putea deosebi decât o mare de capete.* AGÎRBICEANU, A. 83. *Numele, săpat cu slove aurite, se deosebea din depărtare.* REBREANU, P. S. 29. *La vatră, în lumina roșie a vreascurilor ce zăboveau să se aprindă, se deosebea fața de sânge a lui.* MIRONESCU, S. 76. *Apoi întunericul crescu, nu se mai deosebea stolul* [de rațe], *se auzea numai vâjâitul zborului.* SADOVEANU, O. I, 129. *De la ceasornic ... a rămas cu știința că lucrurile se deosebesc cu urechea.* ARGHEZI, S. VII, 42. *Alte grămezi asemănătoare, încep să se deosebească pe întinsul câmpiei.* BOGZA, C. O. 389. *Abia i se deosebea umbra posomorâtă.* TUDORAN, P. 189. ✦ (Învechit, rar) A remarca, a prefera, a alege. *Între toiul neînsemnaților tineri ce o supărau cu curtea lor, ea deosebi pe Iancul B.* NEGRUZZI, S. I, 25. ✦ (Învechit, rar) A judeca, a-și da seama. *N-ar fi putut deosebi care e mai nenorocită, Olga sau eu.* NEGRUZZI, S. I, 52.

4. R e f l. A se ridica deasupra (celorlalți); a se distinge, a se remarca, a se evidenția. *Vă numesc cap al reghimentului ... care s-a deosebit de atâtea ori subt comanda voastră.* CR (1829), 15[1]/9. *Mai mulți domni buni s-au deosebit prin patriotismul și mai vârtos prin pietatea lor.* NEGRUZZI, S. I, 283. *Acest negustător ... se deosibea dintre colegii săi printr-o rară dibăcie.* FILIMON, O. I, 146, cf. PONTBRIANT, D. *Făcu studii strălucite și în puțin timp se deosebi între toți condiscipulii săi.* CONV. LIT. III, 327. *Feciorul său se deosebea prin istețimea, boiul și înțelepciunea lui.* ISPIRESCU, L. 185. *Ștefan însă voind să răsplătească vitejia ori în ce suflet ea s-ar fi fost ivit boieri chiar pe câmpul de război pe mai mulți țărani ce se deosebiseră în luptă.* XENOPOL, I. R. IV, 62, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU[2]. *Un stăpânitor care nu s-a deosebit prin fapte de milostenie.* IORGA, P. A. II, 62, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Foarte iubit de ofițeri, se deosebea printr-un tact desăvârșit, o răbdare de înger și o cultură aleasă.* BRĂESCU, O. A. I, 346. *Trebuie să mă deosebesc, neapărat, prin ceva.* CĂLINESCU, E. O. II, 271. *Nu se deosebea cu nimic față de ceilalți.* TUDORAN, P. 10, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Ștergare de mătase ... ce se deosebesc prin dibăcia țesăturilor.* ALECSANDRI, P. P. 139. ✦ T r a n z. (Învechit, rar) A crea (cuiva) o situație specială. *Au legat ... cu testament, ca să dea mănăstirile și boierimea de 10 stupi un leu, și i-au deosebit din prostime.* MUSTE, LET. III, 81/35.

5. T r a n z. (Învechit, rar) A preciza, a specifica. (R e f l. p a s.) [Neplătind negustorii vama] *s-ar fi făcut mare pagubi în vama țării ... numai au scris Nicolai-Vodă ... la chihaiele de au grăit și s-au mai deosăbit lucrul, numai carii trec la Zvancea să nu dea.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 188/15.

6. T r a n z. (Învechit, rar) A excepta, a lăsa deoparte. (R e f l. p a s.) *Martorii se vor chema la locul unde se va urma cercetarea; se vor deosibi din această dispoziție bolnavii, femeile, amploiații publici.* CONDICA O. 87/4.

– Pronunțat: *de-o-*. – Prez. ind.: *deosebesc*. – Și: (învechit și popular) **deosibí, deosăbí, dăosebí** vb. IV.

– **De[1] + osebi[2].**

DEOSEBÍRE s. f. Acțiunea de a (s e) d e o s e b i [2] și rezultatul ei.

1. (Învechit) Despărțire (**3**), separare (**1**), izolare. Cf. d e o s e b i [2] (**1**). *Deosăbirea bolnavilor de sănătoși nu ne apără de boală.* C. VÂRNAV, H. 51/10, cf. LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, ALEXI, W.

2. Lipsă de asemănare, diferență. Cf. d e o s e b i [2] (2). *Lacomiia ... nici cunoaşte deosăbirea şi alcătuirea loghicească.* CANTEMIR, I. I, 60. *Deosibirea la suflete bărbăteşti şi fămeeşti este aceasta: că capul bărbătesc intră în dajda la cisla satului ... iar fămeile nu intră nicidecum în bir* (a. 1811). DOC. EC. 93. *Arată cu lesnire Cea mare deosăbire Între omul cel ce-nvaţă Şi-ntră cel rămas în ceaţă.* MONTAN, S. 22/14. *Deosibirea celor învăţaţi de către cei neînvăţaţi, este întocmai ca viii între morţi.* GOLESCU, P. 48/5. *Înţeleptul face compărirea unora cu ceilalţi şi găseşte o mare deosebire.* PLEŞOIANU, T. I, 105/30, cf. 130/6. *Oameni suntem toţi, eu nu văz nicio deosibire.* HELIADE, O. I, 273. *Nişte dobitoace care samănă cu oile, având numai deosebire un gheb ce au în spinare.* DRĂGHICI, R. 64/18. *Cunoaşte ... dăosebirea climei, producturile, dobitoacele, sadurile.* TÂMPEANUL, G. I/9, cf. VALIAN, V. *Între aceste două daruri, vezi câtă-i deosebirea.* CONACHI, P. 293. *Ochii şi gândul părinţilor se învârtea la răsărit, a noştri sunt ţintiţi spre apus, deosăbire de la cer până la pământ.* RUSSO, S. 11. *Fireşte judecând, deosebirea nu e atât de mare.* NEGRUZZI, S. I, 210, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Câtă deosebire între decor şi natură!* CONV. LIT. II, 107. *Cât de mare deosebire există într-un sultan ... ş-un tigru.* ALECSANDRI, POEZII, 385, cf. COSTINESCU, LM. *Şi asta-i deosebirea între D[umne]zeu şi om.* EMINESCU, P. L. 41. *Nu e deosebire între dânsele nici la frumuseţă, nici la stat, nici la purtat.* CREANGĂ, P. 270. *Sunt deosebiri mari de vechime între state.* CARAGIALE, O. IV, 246. *Nu face deosebire între oameni.* SLAVICI, O. II, 17. *Mai toţi acei care scriu ... şi vorbesc despre pesimismul unei epoci, nu iau în băgare de seamă deosebirile de clasă.* GHEREA, ST. CR. II, 295, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU[2]. *Între breslele meşteşugarilor şi ale negustorilor ... nu e nicio deosebire.* IORGA, C. I. III, 177. *Nu-i mare deosebire între ei.* AGÎRBICEANU, S. 166, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *Între cele două odrasle era mare deosebire de vârstă.* REBREANU, R. I, 49. [Temperamentele] *le-a considerat ca fiind, pur şi simplu, deosebiri între oameni.* NEGULESCU, G. 71. *Între nevasta grecului şi Maro din visul lui Ivan era o mare deosebire.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 157. *Crezi că e suficientă impresia acestei deosebiri?* E. IONESCU, E. 80. *Deosebirile între eurile persoanelor se reduc la urma urmei tot la împrejurările externe de viaţă.* STĂNILOAE, O. 6, cf. ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 430. *Arată ... deosebirea dintre clasele stăpânitoare şi prea umilitul popor.* BOGZA, C. O. 317. *Nu vedem nicio deosebire între mine şi ei.* PREDA, I. 143, cf. DM. *Deosebirea faţă de „universul" (operei sau al scriitorului) pare ... hotărâtoare pentru studiul limbajului poetic.* COTEANU, S. F. II, 12. *Deosebirea dintre Sfat şi Divan se adânceşte treptat.* STOICESCU, S. D. 20. *Nu trebuie să acordăm ... importanţă acestei deosebiri de nume.* H. DAICOVICIU, D. 15. *Între clădirea de piatră ... şi casa de lemn ... există o mare deosebire.* G. BARBU, A. V. 16. *Deosebirile dintre limba scrisă şi limba vorbită sunt considerabile.* CL 1973, 167, cf. M. D. ENC., DEX. *Răspunsurile ... arată că vorbitorii fac deosebirea pentru această noţiune numai cu ajutorul determinantului „nou, nouă", fără să folosească termeni speciali.* Z. MIHAIL, T. P. 45. *Caz în care diferenţele în operare provin din deosebiri ale conţinutului aplicat, astfel că iconoclasmul analitic (sau algebric) ar fi esenţial diferit de cel religios.* PATAPIEVICI, C. L. 373. ✧ L o c . a d v . **Cu deosebire = a)** în mod deosebit, special. *Cei ce au zaherele ... aşteaptă ... o vreme între care să va înnălţa preţul bucatelor, ca să le vânză cu deosebire* (a. 1813). DOC. EC. 151. *Trupul omului spre altuire* [cu vărsat] *nu trăbuie cu deosebire a-l găti.* FRĂŢILĂ, S. Î. 52/26. *Trebuie doar să-l primim mai cu deosebire.* ALECSANDRI, T. I, 276. *Chestiunea Orientului mă preocupă cu deosebire şi-mi ia aproape tot timpul.* ANGHEL – IOSIF, C. L. 158. *Mi-a cântat azi o bucată care ştie că-mi place cu deosebire.* IBRĂILEANU, A. 45. *Michel, cu deosebire mă interesa.* M. ELIADE, O. I, 67. *În cele dintâi încercări, fantezia retorică şi expresia şarjată se accentuează cu deosebire.* CONSTANTINESCU, S. II, 101, cf. DEX[2]; **b)** mai ales. *El uraşte desăvârşit tot neamul omenesc, mai cu deosebire neamul muieresc.* KOTZEBUE, U. 30[r]/12. *Ce noi zicând filozofie înţeleg cu deosebire metafizica, loghica şi ithica.* POTECA, C. P. 27/18. *Doream cu deosebire să mă recomanduiesc.* PR. DRAM. 107. *Sărăcimea du prin oraşe ... iubeşte cu deosebire slobozenia.* TÂMPEANUL, G. 11/2. *Ţereanii mai cu deosebire, făceau serbătoarea splendidă.* PELIMON, I. 146/13. *Era, însă, cu deosebire curios a privi comica gravitate cu care oamenii din popor executau hora.* FILIMON, O. I, 175, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Călugărul Dan e unul din şcolarii Academiei, iar cu deosebire al maistrului Ruben.* EMINESCU, N. 52. *Răsfoind dar cu deosebire prin colecţiunile ziarelor politice, ne vom da seama de mişcarea literară din anii din urmă.* MACEDONSKI, O. IV, 7, cf. ALEXI, W., ŞĂINEANU[2]. *Calcarul apare numai la înălţimi mai mici, cu deosebire la poalele unor munţi.* PĂCALĂ, M. R. 7, cf. RESMERIŢĂ, D. *Fiece vorbă îl împungea drept în inimă, cu deosebire fiindcă auzea tot satul.* REBREANU, I. 29. *Critica a început ... să ridice îndoielile ei, cu deosebire asupra chestiunii autorului sau autorilor.* BRĂTIANU, T. 23, cf. DL, DM. *În schimb, persoana, cu deosebire prima şi a doua, este mereu solicitată sau prin însăşi forma verbului, sau prin pronume exprimat ca atare.* COTEANU, S. F. II, 170. *Rezultatele definitive, cu deosebire în cercetările strict filologice.* CL 1973, 6, cf. M. D. ENC., DEX. **Cu deosebire(a) că ... =** cu diferenţa că ... *Cu acea deosebire că românii nu fieştecărui arhiereu, ci numai aceluia carele e mitropolit dau titula de vlădică.* MAIOR, I. B. 157/12. *Brânza zburată să frământă ... ca şi cealantă, cu deosebire numai, că la frământat să se stropască şi cu puţin lapte dulce.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 28/16. *Nu se vor împiedica încheierea şi trimiterea cercetării nici următoarele împregiurări: 1[0] când nu se va descoperi săvârşitorul crimei ... cu acea deosebire că cercetările ... se vor trimite.* CONDICA, O. 89/25. *Cu deosebire că acel vestit rege a Tebei era bătrân şi ... Ipolit este încă în floarea juneţei.* NEGRUZZI, S. I, 41. *Şi-şi ie ... o noră ... după chipul şi asemănarea celei dentâi: cu deosebire numai că aceasta era mai în vârstă.* CREANGĂ, P. 7. *Toată întinderea avea înfăţişarea unui smârc, cu deosebirea că adevăratul heleşteu era mai întunecos şi lucios.* CĂLINESCU, E. O. I, 119, cf. DL, DM. *În concepţia lui Ovid Densusianu, cele două criterii se completează reciproc, cu deosebire că o expunere istorică nu cuprinde, implicit, şi prezentarea aspectelor estetice.* LL 1973, 703, cf. M. D. ENC., DEX. **Cu deosebire de ... =** cât se poate de ..., foarte ... *Fiecare floare era cu deosebire de mândră şi cu un miros dulce de te îmbată.* ISPIRESCU, L. 6, cf. DEX. **Fără deosebire (de) =**

fără excepție; indiferent de ... *Zestrea cea prețuită să primejduiește pre seama bărbatului fără deosebire.* LEGIUIRE, 46/11. *Alegerea starostii să să facă din tot isnaful fără deosebire* (a. 1823). DOC. EC. 291. *Au îndemnat pre toți tinerii fără deosebire a se sârgui din toată inima la învățătură.* CR (1829), 5^2/8. *Fieșcare lucru să face la vremea lui fără deosebire pentru nimeni.* MARCOVICI, D. 85/1. *Ospitalitatea ... să fie fără deosebire dată deopotrivă la toți care vin într-însa.* PELIMON, I. 115/6. *Numele bărbătești oricum vor ieși la singurit, înmulțitul îl fac toate fără deosebire în „i".* BĂLĂȘESCU, GR. 21/28. *Vizitele ce i le făcură familiile cele mai fruntașe din oraș, fără deosebire de naționalitate, totul i se învârtea în cap.* AGÎRBICEANU, S. P. 143. *Pamfletul ... urlă ... târând totul în noroi, fără deosebire.* LOVINESCU, C. IV, 53. *Noi dorim prietenie cu toți fără deosebire.* TITULESCU, D. 240. *C-un bici pe toți alungă-i fără deosebire.* VOICULESCU, POEZII, II, 325. *Peste noi toți, fără deosebire, cad stelele.* ARGHEZI, C. I. 154. *Toți oamenii, fără deosebire, vom fi deopotrivă.* CAMILAR, N. I, 400, cf. DL, DM, M. D. ENC, DEX. **Spre** (sau, învechit, **în) deosebire de ...** = în opoziție, în contrast cu ... *Poezia ... este chemată a exprima frumosul în deosebire de știință.* MAIORESCU, CR. I, 7. *El spuse, în deosebire de tovarășul său, că s-au înțeles cu Răuț, ca să fure o parte din turma ce se afla în pădure.* SLAVICI, O. I, 176. *Omul ... spre deosebire de toate celelalte viețuitoare, năzuiește ca în această oglindă a conștiinței, cu care a fost hărăzit, să cuprindă o cât mai mare parte a lumii pe care trăiește.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 21. *Romancierul de azi, în deosebire de cei pur epici de dinainte, pune probleme ca și dramaturgul.* IBRĂILEANU, S. L. 7. *Spre deosebire de alte femei, ea nu-și vopsea părul.* EFTIMIU, N. 40. *Spre deosebire de d-ta, eu cred în medicină ca știință.* CAMIL PETRESCU, T. III, 172. *Rupeam bucățile de friptură cu mâinile. Nouă, copiilor, ne convenea, spre deosebire de mama.* SAHIA, N. 57. *Spre deosebire de Batoza, ... Stanca roiba era singură pe lume.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 212. *Spre deosebire de englezii distanți, americanii în călătorie sunt joviali.* RALEA, O. 23. *Sunt ... asociații de tip edafic, spre deosebire de asociațiile ... de tip climatic.* AGROTEHNICA, I, 401. *Această poziție se numește activă, spre deosebire de cea pasivă.* BELEA, P. A. 196, cf. DL. *Spre deosebire de fratele ei ... arăta mult mai mică.* PREDA, M. 172, cf. DM, M. D. ENC., DEX. *„Dirmea" face parte din stratul vechi de învelitori de cap monocrome, care erau cumpărate de la oraș, spre deosebire de cele țesute în casă.* Z. MIHAIL, T. P. 147. *Ordinea morală, ... e – spre deosebire de ordinea comună – o ordine de tip patetic.* PLEȘU, M. M. 16. *Ceea ce merită subliniat este bogăția de material găsit în regiunea carpatică, unde costumul se poartă până în zilele noastre, spre deosebire de cel din regiunea subcarpatică sau de podiș, a cărei cercetare a fost mai dificilă.* PAVEL, S. E. 76. ✧ Expr. (Învechit) **A (nu) avea deosebire** = a (nu) fi la fel, a (nu) fi diferit (unul de altul). *Oile cele ungurești din cele pământești au mare dăosebire* (a. 1811). DOC. EC. 125. *Orice voi vrea eu, dar gustul mieu are deosăbire mult de al dumneavoastră.* ABEȚEDAR, 37^2/2. *Atât de nesimțitori ne-am face, încât n-am avea deosebire de dobitoacele cele necuvântătoare.* DRĂGHICI, R. 50/17. *Înțelege curat că eu oi să izbutesc, căci am deosăbire mare de cele ce au mers la dânsul și au perit cu moarte.* GORJAN, H. I, 17/26. *Veverița zburătoare ... are puțină deosebire de veverița bulgară.* J. CIHAC, I. N. 40/15. *Toate aste frasis se sfârșea cu „sară", dar ... au deosebire în scris.* NEGRUZZI, S. I, 5. *Născu și roaba un copil aidoma cu al împărătesei, încât nu aveau deosebire unul de altul.* ISPIRESCU, L. 381, cf. DL. ✦ (Mat.; învechit) Rest (7). *Rămășița sau diferența (deosăbirea).* ASACHI, E. I, 17/12. *Rația aritmetică a câtimilor omogene este comparația lor despre deosebirea ce se află între ele.* POENARU, E. A. 175/23. ✦ (Învechit) Excepție. *Sânt și deosebiri (excepții).* KOTZEBUE, U. 5^v/10.

3. (Filos.) Fază incipientă a contradicției. Cf. DER, M. D. ENC.

– Pronunțat: *de-o-*. – Pl.: *deosebiri*. – Și: (învechit și popular) **deosibíre, deosăbíre, dăosebíre, dăosibíre** (ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 430) s. f.

– V. **deosebi**[2].

DEOSEBÍT, -Ă adj., adv. **I.** Adj. **1.** Separat, despărțit[2] (1), izolat. *Câte familii vor veni ... să să așaze dă o parte, făcându-și case dăosebite* (a. 1811). DOC. EC. 118, cf. LB, POLIZU. *Transilvania era un mare principat deosebit ... neconfundat în Ungaria.* MAIORESCU, D. V, 296. *Erau amândoi într-o odaie deosebită.* GANE, N. III, 79. *Se închideau singuri într-o casă deosebită.* MARIAN, S. R. II, 191, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Armenii își aveau mahalaua lor deosebită.* IORGA, C. I. II, 198, cf. RESMERIȚĂ, D. *Slugile ... huzureau într-o locuință deosebită.* M. I. CARAGIALE, C. 48, cf. CADE. *Clădirea cuprindea două case complet deosebite.* REBREANU, R. I, 20. *Încăperea în care se întâmplă cele de mai jos e oarecum deosebită.* CAMIL PETRESCU, T. II, 7. *Lui Eminescu îi făceau ... acum în fiecare seară pat deosebit, punându-i de bună seamă un străjac umplut cu otavă și o velință.* CĂLINESCU, E. 108. *Nu putu să nu remarce că Pascalopol îi făcea un program deosebit, izolat de al Otiliei.* id. E. O. I, 115. *Nu le vrea deosebite: le cere lipite.* ARGHEZI, B. 107, cf. DL, DM. *Existau încăperi deosebite pentru bărbați și femei.* G. BARBU, A. V. 61. ✧ Fig. *Într-o cămăruță deosebită a inimii, păstra dragostea Martei, întreagă, curată.* REBREANU, P. S. 132. ✧ (Adverbial) *Faceri de bine ce ne-am străduit să arătăm la toți de obște și deosebit la fiecare* (a. 1780). GCR II, 124/11. *Marturii câte unul deosebit iaste să se întrebe.* PRAV. COND. (1780), 50. *Pofteaște, să se roage canonicii deosebit pentru sufletul rudelor lui.* MAIOR, I. B. 246/6. *Deosebit fac rugăciune dumitale pentru oamenii ce s-au mutat du pă moșiia noastră* (a. 1810). DOC. EC. 84. *Deosebit se cade a lua aminte la prunci ca să nu scarpine, să nu freace vărsatul.* FRĂȚILĂ, S. Î. 59/10. *Și deosebit, aflam o mare plăcere a fi iubită de tine fără a mă ști cine sunt.* BELDIMAN, N. P. II, 48/16. *Îl întrebară pe el și pe sluga lui deosibit, ca să afle adevărul.* CĂPĂȚINEANU, S. 49/22. *Fieșcare martur să se cheme deosebit a-și da mărturia sa.* REG. ORG. 171/27. *Să se piseze fieștecare deosebit și să se amestece.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 21/26. *La întâmplare de mai mulți părtași la una și aceeași vină, fiecare se va întreba deosebit.* CONDICA, O. 100/7. *Dar și mumele lor* [ale clăcașilor] *începură a se trece în actul vânzării, deși* [ei] *nu se puteau vinde deosebit de pământ.* BĂLCESCU, ap. TDRG, cf. PONTBRIANT, D., BARCIANU, ALEXI, W. *Argintarii ... fac breaslă deosebit printre metalurgi.* IORGA, C. I. III, 174. *Trebuiau să fiarbă deosebit, tot mâncări de post.* AGÎRBICEANU, S. 122, cf. CADE. *Se fierbe deosebit o oală cu morcovi, alta de sfeclă și se amestecă cu unt și miere.*

BUJOREAN, B. L. 47. *Eu îți propun să luăm fiecare, deosebit, pe câte unul.* ARGHEZI, C. J. 214, cf. DL, DM. *Să-l îngroape creștinește și pecetluirile să le arză deosebit.* BARBU, PRINC. 338, cf. DEX.

2. Care este altfel, care nu este asemenea (cu altul); diferit. *Deosăbit, înstreinat, chip carile nu ieste dintre dânșii.* CANTEMIR, I. I. I, 19, cf. id. ib. II, 289. *Istoria a doi crai, pre două deosebite vreami tâmplată* (a. 1710). GCR I, 363/4. *Țăsetura și însușirile limbei grecești, tocma i se sparse sintaxa, și firea, și se feace limbă deosebită de cum era mai nainte.* MAIOR, I. B. 182/18. *Cei de altă meserie și de deosebite păreri.* MARCOVICI, D. 12/4. *O întâmplare mai deosăbită decât toate cele până atuncea au adus prefacire în împregiurările stării lui.* DRĂGHICI, R. 165/25. *Cele patru nații de oameni ce lăcuia în oraș și avea patru credinți deosebite.* GORJAN, H. I, 74/28. *Cugetările lui sânt acum deosebite și toată stăpânirea mea e astăzi turburată.* RUSET, E. 58/11, cf. VALIAN, V. *Holera este o boală de sine, cu totul deosebită de toate celelalte.* C. VÂRNAV, H. 29/9. *Fiecare semn precum are deosebită formă are și deosebită putere în glăsuire.* PANN, G. M. 9/19, cf. NEGRUZZI, S. I, 74, POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Limba scrisă în aceste publicări ne pare adeseori bună și este foarte deosebită de limba întrebuințată mai nainte în Transilvania.* MAIORESCU, CRITICE, 343, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU[2]. *Aceasta e a doua căsătorie princiară între români din țări deosebite.* IORGA, C. I. I, 75. *Ce ar fi putut apropia doi oameni atât de deosebiți?* M. I. CARAGIALE, C. 45, cf. CADE. *Nu putu să se oprească de a privi pe această colegă nemaivăzută și cu totul deosebită de celelalte.* GALACTION, O. 625. *În condițiunile noastre sociale deosebite s-au îndrumat spre țărănimea obijduită.* SADOVEANU, O. XX, 28. *Ei nu și-au pus întrebarea, dacă acest individualism nu e el însuși produsul unor forțe mai adânci și al unor condiții de existență deosebite.* OȚETEA, R. 35. *Un laborator era ceva deosebit de lucrul de toată ziua.* ARGHEZI, S. XI, 77. *Alcătuind toți laolaltă o nație deosebită de celelalte.* CĂLINESCU, I. 88. *Suntem din țări deosebite.* C. PETRESCU, A. R. 139. *Medicamente cu constituție chimică deosebită produc efecte similare.* DANIELOPOLU, F. N. I, 13. *Erau iar doi oameni față în față, deosebiți, care se vedeau, se cântăreau.* DEMETRIUS, A. 76, cf. DL, DM. *Valorile stilistice pot fi deosebite de acele ale originalului.* VARLAAM – SADOVEANU, 16, cf. M. D. ENC. *Cele două noțiuni ... au conținut deosebit.* CONTEMP. 1975, nr. 1 507, 5/1, cf. DEX. *De acasă și până la fântână jucau 3 hore, în 3 locuri deosebite.* BUTURĂ, EB. I, 55. ✧ (Adverbial) *Trebuiesc însemnate deosebit? Și atunci, prin ce fel de semne?* MAIORESCU, CRITICE, 244.

3. (La pl.; precedă cuvântul sau grupul de cuvinte pe care îl determină) Care prezintă aspecte, trăsături variate; felurit, divers. *Turburări într-o oaste, căci are mulți comendanți, și aceia deosebite limbi* (a. 1694). FN 39. [Africa] *... are jivini, de deosebite feliuri.* AMFILOHIE, G. 136/14. *Oamenii ... au deosebite limbi după feliurimea neamurilor.* GRECEANU, Î. 66/20. *Au dobândit de la Poartă deosebite privileghiuri.* OBLĂDUIREA, 95/7. *200 de volintri din deosăbite reghementuri ... au trecut dincolo asupra cetății Rahova.* AR (1829), 21[1]/12. *Omul să află ... în deosebite stări mâhnitoare?* MARCOVICI, D. 7/24. *El au stătut multă vreme, privind cu luare aminte la deosebitele felurimi a păsărilor.* DRĂGHICI, R. 97/18. *Cântece istorice despre deosebite isprăvi ale eroilor.* F. AARON, I. L. 5/20. *Am citit deosebite cărți.* POENARU, Î. VII/4. *Împodobi odaia unde erea masa cu multe și deosăbite făclii.* GORJAN, H. I, 93/10. *Muzică instrumentală ... se executează cu deosebite instrumente.* VAHMANN, M. 1/12. *Românii întemeiară deosebite staturi.* BĂLCESCU, M. V. 7. *Galeria era ticsită de dame ... cu deosebite capele și mode de contrabandă.* NEGRUZZI, S. I, 36. *Se tipăriră mai multe cărți românești în deosebite tipografii.* BĂLĂȘESCU, GR. XI/26. *Iată tipul ce ne propunem a urmări în deosebitele faze prin care el a trecut.* FILIMON, O. I, 98. *Mâncăruri din care se ridicau aburi de deosebite mirodenii.* CARAGIALE, O. II, 268. *Despre deosebite ordine de succesiune.* HAMANGIU, C. C. 158, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Deosebitele zone climatice ... oferă condițiunile cele mai prielnice unei flore avute și variate.* PĂCALĂ, M. R. 13. [Sadoveanu] *scria nuvele pe la deosebite reviste.* LOVINESCU, C. I, 28. ✦ Care iese din comun; neobișnuit, special. *Cât mai vârtos deosăbite plăceri vor avea?* CANTEMIR, I. I. I, 106. *Câți din boiari mazâli au să arate cevaș mai deosebit sau din gură sau prin răvaș.* PRAV. COND. (1780), 48. *Privea la mine și i se păru că descopere în mine nu știu ce deosebitu, carea vinie de la cerești faceri de bine.* MAIOR, T. 59/6. *Simțind o deosebită plăcere.* MARCOVICI, D. 13/8. *O zi îi ca alta ... niciuna nu trece cu mulțămire deosăbită.* RUSSO, S. 23. *Meseria asta, cere un talent și o vrednicie deosebită.* NEGRUZZI, S. I, 289, cf. PONTBRIANT, D. *Dionis descifra textul obscur c-un interes deosebit.* EMINESCU, P. L. 35, cf. DDRF. *Era ceva deosebit în șoaptele păpurișului, căci căpitanul le asculta cu multă băgare de seamă.* SANDU-ALDEA, U. P. 199. *Lanțuri sau lanțuguri pe care ... le purtau la gât ... ca un semn deosebit al puterii lor.* IORGA, C. I. I, 120. *Simți deodată că-i o carte deosebită.* AGÎRBICEANU, A. 39. *Astăzi epitetul de „nerușinat" sau de „cinic" este de o gravitate etică deosebită.* NEGULESCU, G. 91. *Individul era un mare prefăcut, servit de o inteligență deosebită.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 295. *Istoriografia medievală ... și aceea a Renașterii au avut pentru ... tradiții un deosebit respect.* BRĂTIANU, T. 12. *Minerii au un mers obosit, greoi, un fel deosebit de a-și târî bocancii.* BOGZA, V. I. 48. *Începe să o fumeze cu o deosebită artă.* VINEA, L. I, 126. *Daa!? E acolo el? întrebă Voicu cu interes deosebit.* PREDA, D. 132, cf. DM. *N-a manifestat nicăieri o admirație deosebită pentru limba și cultura turcească.* VARLAAM – SADOVEANU, 136. *Bolnavii beneficiau de condiții deosebite.* G. BARBU, A. V. 160. *Pentru ... părerile lui privitoare la ortografie are o deosebită înțelegere.* CL 1973, 17, cf. M. D. ENC. *Scrisorile prezintă un deosebit interes pentru interpretarea operei.* V. ROM. iunie 1975, 60. *Un tânăr de vreo treizeci de ani, de un calm deosebit.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 4. *Întrebările acestea capătă valori deosebite.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 48, 3/1. *Stabilirea ariei centrale de răspândire a termenului și direcțiile în care a emigrat cuvântul au o importanță deosebită pentru precizarea etimologiei sale.* Z. MIHAIL, T. P. 65. *Culoarea ca și relațiile pe care toate aceste elemente le întrețin între ele joacă un rol deosebit în studiul țesăturilor populare.* PAVEL, S. E. 57.

4. (Despre oameni) Care se remarcă prin însușirile sale, care iese din comun; distins, remarcabil. *Adevărat că l-am cumpărat ca pre un sclav, dară-l țin ca pre un pretin mai deosebit și mai prețuitu.* MAIOR, T. 109/17. *Toader Balș, Petrachi Sturza erau mai deosebiți.* BELDIMAN, E. 117/28,

cf. LB, HELIADE, O. II, 345. *Ş-a făcut învăţăturile sale în Englitera şi este foarte deosebit prin ştiinţile sale.* CR (1830), 526²/31. *Istoriile ... povestesc pentru un împărat din familia acestora, cum că a stătut cel mai deosăbit din toţi ceelalţi.* GORJAN, H. I, 1/12. *Mai frumoasă decât soră-sa, era peţită din partea deosebiţilor cinci regi şi principi streini.* ASACHI, S. L. II, 6, cf. VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Şi doar nu era vreun om mai arătos sau mai deosebit Petrea Dascălu.* GANE, N. III, 133. *Te va duce acolo unde un om deosebit ca tine trebuie s-ajungă.* CARAGIALE, O. VII, 561. *Boiul lui îl arată a fi ceva mai deosebit.* ISPIRESCU, L. 45. *Are să ajungă un om cu totul deosebit.* MACEDONSKI, O. III, 57, cf. ŞĂINEANU. *În capul acestui deosebit român, lucrul de care vorbesc ... era clar.* IBRĂILEANU, S. 15, cf. RESMERIŢĂ, D. *Naum ... ştia în tatăl său un om deosebit.* SADOVEANU, O. IX, 138. *Nu era mai cinstit să i se spună ce părinte deosebit era?* DEMETRIUS, A. 228, cf. DL. *Era o femeie deosebită.* PREDA, M. 149, cf. DM, M. D. ENC., DEX. ✧ (În formule de încheiere reverenţioasă a scrisorilor, a cererilor) *Primiţi d[omni]lor încredinţarea deosebitei mele considerări.* MAIORESCU, D. II, 33. *Cu deosebită stimă.* CĂLINESCU, E. O. II, 205.

5. Foarte mare; intens. *Lăcomia deosebită a ispravnicilor.* N. COSTIN, LET. II, 88/15. *Mitra pătimeşte de o deosebită emoraghie.* MEŞT. MOŞ. 57/22. *Se văzu înconjurată de o droaie de curtezani, pe care îi trăgeau deosebita ei frumuseţe.* NEGRUZZI, S. I, 20. *Pare de o însemnătate deosebită.* MAIORESCU, D. V, 5. *Fu îngropată, cu pompă deosebită.* IORGA, C. I. I, 96. *Casa mătuşi-mi[i] capătă o deosebită importanţă.* CAMIL PETRESCU, P. 35. *Nicoară Potcoavă ... a fost primit cu deosebită dragoste de ... cazaci.* SADOVEANU, O. I, 185. *Folclorul patriei noastre este foarte bogat, cu o deosebită frumuseţe şi varietate a conţinutului şi o aleasă măiestrie a formei cântecelor, povestirilor, jocurilor şi costumelor populare.* SCL 1950, 194. *Faţă de mine dascălul manifesta o simpatie deosebită.* BLAGA, H. 69. *O deosebită însemnătate are pregătirea cadrelor de specialişti pentru toate domeniile construcţiei economice şi culturale.* CONTEMP. 1953, nr. 362, 5/4. *Un rol deosebit îi revine bazinului la femei în timpul sarcinii.* BELEA, P. A. 119. *Corul ... se bucura de un deosebit renume.* M 1974, nr. 7, 8. *Filmul mai sesizează cu deosebită acuitate psihologică procesul de maturizare.* RL 2005, nr. 4 614.

II. Adv. **1.** (Urmat de prep. „de") Cât se poate de ..., foarte, nespus de ..., nemaipomenit de ... *A hotărât ca de astă dată să se despartă de toate admirabilele-i pânze ... care-i erau deosebit de dragi.* SĂM. I, 7. *Fetiţa aceea vorbeşte deosebit de mlădios.* AGÎRBICEANU, A. 54. *Preotul era în toane deosebit de bune.* REBREANU, I. 136. *Se spunea ... că dansez deosebit de frumos.* CAMIL PETRESCU, P. 126. *Timizii sunt de obicei deosebit de mândri.* SADOVEANU, O. XX, 53. *O problemă deosebit de importantă ... este cunoaşterea precisă a energiei de transmutaţie.* SANIELEVICI, R. 66. *Ilinca era deosebit de înţeleaptă.* DEMETRIUS, A. 229. *Arătau deosebit de frumoşi.* PREDA, M. 188. *Deosebit de interesantă este interpretarea* [basmului]. IST. LIT. ROM. I, 87. *Deosebit de interesantă este introducerea de participii sau gerunzii cu valoare de adjectiv într-una din structurile-tip sau într-una din cele dezvoltate prin combinarea lor.* COTEANU, S. F. II, 67. *Metafora nopţii, deosebit de bogată în analogii.* CL 1973, 158. *La nivelul proverbelor relaţiile de sinonimie – antonimie sunt deosebit de complexe.* LL 1973, nr. 4, 793. *Realizări deosebit de valoroase.* M 1974, nr. 9, 28. *Poezia bacoviană era expresia unei trăiri organice deosebit de intense.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 41, 2/3. *Urmărirea răspândirii termenului „cioareci" ... este deosebit de sugestivă.* Z. MIHAIL, T. P. 65. *Iaşul, zonă învecinată cu Romanul şi Neamţul, are importante centre de cojocărit, deosebit de valoroase ca produse artistice.* PAVEL, S. E. 122. *Asistată de acest model simbolic, sinteza tracă s-a dovedit deosebit de fertilă.* PATAPIEVICI, C. L. 108. *Recolta de cereale a fost deosebit de bună, fiind cotată drept cea mai mare din istoria ţării.* RL 2004, nr. 4 494.

2. În afară de ..., pe lângă. *Deosebit fac rugăciune dumitale pentru oamenii ce s-au mutat du pă moşiia noastră* (a. 1810). DOC. EC. 84. *Deosebit de românii, pe care ... legătura sângelui i-ar fi silit a sta mai bine cu fraţii lor ... şi secuii erau cu totul în favoarea lui Mihai-Vodă.* BĂLCESCU, ap. TDRG. *Deosebit de scutirea de vamă ... au şi alte scutiri municipale.* GHICA, C. E. III, 55. *Deosebit de locuinţele destinate pentru împăratul ... mai sunt şi acestea: marea bibliotecă ..., cabinetul de monezi.* FILIMON, O. II, 67, cf. ŞĂINEANU². *Deosebit de cutreerătorul culcuşurilor de noapte ale destrăbălării bucureştene, în Paşadia, eu am cunoscut un alt om.* M. I. CARAGIALE, C. 14, cf. CADE. *Pe aceşti pruteni îi află, de altfel, pomeniţi deosebit, alături de ruteni.* BRĂTIANU, T. 176. *Deosebit de aceasta, ... directorul obligă pe preparanzi să redacteze acasă observările pedagogice făcute la curs asupra regulilor gramaticale.* CĂLINESCU, I. C. 83, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *deosebiţi, -te.* – Şi: (învechit) **deosăbít, -ă, deosibít, -ă, dăosebít, -ă** adj.

– V. **deosebi²**.

DEOSEBITÓR, -OÁRE adj. Care deosebeşte, prin care se distinge; distinctiv, caracteristic. *De aice urmează a se face mai multe suptîmpărţiri deosebitoare istoriei universale.* SĂULESCU, HR. I, 5/26. *Nu poartă vreun semn deosebitoriu.* ASACHI, L. 9¹/28. *Nu va putea cineva ţinea minte aceşti numeroşi şi complicaţi muşchi, dacă nu se va pătrunde mai întâi de caracterul deosebitor al fiecăruia.* KRETZULESCU, A. 196/23. *Nu numai că fuge din casa aristocratică ... dar îşi leapădă chiar toate semnele deosebitoare ale castei sale privilegiate.* CONTEMPORANUL, IV, 892. *Rămâi uimit când vezi semnele deosebitoare ale arhitecturii din veacul al XV-lea a Moldovei.* SĂM. IV, 811, cf. RESMERIŢĂ, D. *Cubismul a creat „stilul epocei" ... dându-ne semnul deosebitor de alte timpuri.* CAMIL PETRESCU, P. 340. *Sinonime perfecte nu există, căci fiecare din noi avem tendinţa de a stabili nuanţe deosebitoare de înţeles sau cel puţin nuanţe stilistice.* PUŞCARIU, L. R. I, 20. *Deosebirea (în vorbire) vine de la „ton" ...* [interogativele] *prezintă amănuntul deosebitor, că accentul stă pe partea lor finală (când constau din mai multe cuvinte).* IORDAN, STIL. 73. [Artiştii străini] *nu fac decât să se adapteze la punctul de vedere al colegilor ... cu anume nuanţe deosebitoare.* OPRESCU, A. M. 22. *Folosirea unei asemenea perifraze arată că funia nu avea un nume deosebitor.* PANAITESCU, O. Ţ. 159.

– Pl.: *deosebitori, -oare.* – Şi **deosebitóriu, -ie** adj.

– **Deosebi²** + suf. *-itor.*

DEOSEBITÓRIU, -IE adj. v. **deosebitor.**

DEOSIBÍ vb. IV v. **deosebi**[2].

DEOSIBÍRE s. f. v. **deosebire.**

DEOSIBÍT, -Ă adj. v. **deosebit.**

DEOTÓR s. m. v. **deochetor.**

DEOTORÍȚĂ s. f. v. **deochetoriță.**

DEOXIDÁ vb. I v. **dezoxida.**

DEPALATALIZÁ vb. I. R e f l. (Fon.; despre consoane) A-şi pierde caracterul palatal. Cf. DN[3], DEX[2].
– Prez. ind. pers. 3: *depalatalizează.*
– Din fr. **dépalataliser.**

DEPALATALIZÁRE s. f. (Fon.) Pierdere totală sau parțială a caracterului palatal al consoanelor. Cf. DN[3], DEX[2].
– Pl.: *depalatalizări.*
– V. **depalataliza.**

DEPALATALIZÁT, -Ă adj. (Fon.; despre consoane) Care şi-a pierdut caracterul palatal. Cf. DEX[2].
– Pl.: *depalatalizați, -te.*
– V. **depalataliza.**

DEPANÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică autovehicule, maşini, aparate etc.) A repune în stare de funcționare în urma unei pene (**II 2**); a repara (**1**). Cf. SCL 1960, 2, DN[2], M. D. ENC., DEX.
– Prez. ind.: *depanez.*
– Din fr. **dépanner.**

DEPANÁRE s. f. Acțiunea de a d e p a n a şi rezultatul ei; reparare (**1**). *Uneori depanarea se poate efectua pe loc.* LTR[2], cf. DL, DM. *Utilizarea acestor maşini ... cere cadre specializate de ingineri şi tehnicieni pentru întreținere şi depanare.* SCÂNTEIA, 1960, nr. 4 847, cf. SCL 1960, 2. *Depanarea se face de obicei pe loc, adică acolo unde se găseşte sistemul tehnic în momentul în care se produce defectarea.* DER, cf. DN[2], M. D. ENC. *S-a urmărit ... asimilarea cunoştințelor teoretice, dar mai ales a celor practice, prin simularea pe modele a manevrelor, a depanărilor.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 347. *Majoritatea zdrobitoare a serviciilor I.T.B.-ului vin în contact direct cu publicul, mai puțin depanarea.* FLACĂRA, 1975, nr. 44, 9, cf. DEX.
– Pl.: *depanări.*
– V. **depana.**

DEPANÁT, -Ă adj. Care este repus în stare de funcționare. Cf. M. D. ENC.
– Pl.: *depanați, -te.*
– V. **depana.**

DEPANATÓR, -OÁRE s. m. şi f. Muncitor calificat care repară autovehicule, maşini, aparate etc. aflate în pană (**II 2**); reparator. Cf. SCL 1960, 2, DL, DM, DN[2], M. D. ENC. *Mi-a trimis un depanator să stabilească defecțiunile de funcționare ale televizorului meu.* FLACĂRA, 1975, nr. 44, 11, cf. DEX. *Cetățenii propun să se asigure o deplasare mai promptă a depanatorilor la domiciliu.* RL 1978, nr. 10 365.
– Pl.: *depanatori, -oare.*
– **Depana** + suf. *-tor.*

DEPANDÁ vb. I v. **depinde.**

DEPANÓR s. n. Dispozitiv pentru descoperirea penelor (**II 2**) la anumite aparate, maşini etc. Cf. DL, DM, DN[2], DEX.
– Pl.: *depanoare.*
– Din fr. **dépanneur.**

DEPARAFINÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică uleiuri, țițeiuri sau pereții tuburilor de sondă şi ai conductelor de transport) A înlătura hidrocarburile parafinoase solide (în vederea obținerii parafinei, a unor uleiuri sau a motorinei de calitate superioară). Cf. DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX.
– Prez. ind.: *deparafinez.*
– Din fr. **déparaffiner.**

DEPARAFINÁRE s. f. Acțiunea de a d e p a r a f i n a şi rezultatul ei. *Claviatură de ventilă ... pentru deparafinarea conductelor.* NOM. MIN. I, 42. *Pentru deparafinarea conductelor se utilizează curățitoare de parafină speciale.* LTR[2], cf. DL, DM. *Au reuşit să aducă o serie de îmbunătățiri procesului tehnologic la instalațiile de deparafinare.* SCÂNTEIA, 1960, nr. 4 857. *Deparafinarea se face prin răcirea şi filtrarea parafinei cristalizate sau tratarea cu diverşi solvenți.* DER, cf. DC, M. D. ENC., DEX.
– Pl.: *deparafinări.*
– V. **deparafina.**

DEPARAFINÁT, -Ă adj. (Despre hidrocarburi parafinoase) Care nu mai conține parafină; (despre pereții tuburilor de sondă şi ai conductelor de transport) curățat de parafină. Cf. DL, DM. *Au reuşit să aducă o serie de îmbunătățiri ... care au contribuit la creşterea randamentelor de ulei deparafinat.* SCÂNTEIA, 1960, nr. 4 857, cf. M. D. ENC., DEX.
– Pl.: *deparafinați, -te.*
– V. **deparafina.**

DEPARAIÁ vb. I v. **depareia.**

DEPARALIZÁ vb. I. I n t r a n z. (Învechit, rar) A-şi reveni din paralizie. Cf. PROT. – POP., N. D.
– Scris şi: *deparalisa.* PROT. – POP., N. D. – Prez. ind.: ?
– Pref. *de-* + **paraliza.**

DEPARAZITÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică organisme animale sau vegetale, încăperi etc.) A distruge sau a înlătura paraziții prin metode chimice, fizice sau biologice; a curăța de paraziți. Cf. DN[2], M. D. ENC., DEX.
– Prez. ind.: *deparazitez.*
– Din fr. **déparasiter.**

DEPARAZITÁRE s. f. **1.** Acțiunea de a d e p a r a z i t a şi rezultatul ei; înlăturare sau distrugere a paraziților unor organisme vegetale sau animale, a unor încăperi etc.; deparazitat[1]. Cf. RESMERIȚĂ, D. *Cu petrol facem deparazitarea celor plini de păduchi.* VOICULESCU, L. 248. *Sulful se întrebuințează ... în medicină pentru dezinfectări şi deparazitări, contra unor deranjări de nutriție.* MACAROVICI, CH. 289. [Locuitorii] *să se supună deparazitării* [de tifos

exantematic] *ce va începe imediat.* ULIERU, C. 21. *Procedeele de deparazitare aplicate la animale, la plante, sol, aer şi obiecte se clasifică astfel: procedee chimice, fizice, mecanice şi biologice.* LTR[2]. *Deparazitarea are de scop distrugerea paraziţilor transmiţători de boală, în special a păduchilor.* BELEA, P. A. 516, cf. DL, DM, DER, DN[2], D. MED., M. D. ENC., DEX. *Patrupedele ... sunt supuse procedurilor uzuale de deparazitare.* RL 2006, nr. 4 836.

2. (Tehn.; în sintagma) *Deparazitare radioelectrică* = combatere a perturbaţiilor radioelectrice produse de instalaţiile tehnice (paraziţi industriali) prin acţionare directă asupra surselor care le provoacă. Cf. LTR[2], DER, M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *deparazitări.*

– V. **deparazita.**

DEPARAZITÁT[1] s. n. Deparazitare (**1**). Cf. MDA.

– V. **deparazita.**

DEPARAZITÁT[2], -Ă adj. (Despre organisme animale sau vegetale, încăperi etc.) Din care sau de pe care paraziţii au fost distruşi sau înlăturaţi prin metode chimice, fizice sau biologice. Cf. MDA.

– Pl: *deparazitaţi, -te.*

– V. **deparazita.**

DEPAREIÁ vb. I. T r a n z. (Filatelie; complementul indică serii de mărci poştale) A descompleta. Cf. DEX[2].

– Prez. ind.: *depareiez.* – Şi: **deparaiá** vb. I. DEX[2].

– Din fr. **dépareiller.**

DEPAREIÁT, -Ă adj. (Filatelie; despre serii de mărci poştale) Care a fost descompletat. Cf. DEX[2].

– Pl.: *depareiaţi, -te.*

– V. **depareia.**

DEPAREIÉRE s. f. Acţiunea de a d e p a r e i a şi rezultatul ei. Cf. DEX[2].

– Pl.: *depareieri.*

– V. **depareia.**

DEPÁRT s. n. (Învechit) Plecare (**II**). *Calipso nu putea să se mângâie de departul lui Ulise.* BREZOIANU, Î. 200/21, cf. NEGULICI. *Semnalul departului se dete, iar vaporul începu mai întâi a geme ca un taur.* FILIMON, O. II, 16, cf. COSTINESCU, CONTRIBUŢII, III, 160.

– Pl.: *departuri.*

– Din fr. **départ.**

DEPARTAJÁ vb. I. T r a n z. A pune capăt unui balotaj; a arbitra între două opinii. Cf. DN[2], DEX.

– Prez. ind.: *departajez.*

– Din fr. **départager.**

DEPARTAJÁRE s. f. (**1**). Acţiunea de a d e p a r t a j a şi rezultatul ei; separare (**1**). Cf. DEX. *Pentru departajarea unicului candidat au fost chemaţi şi plătiţi nu mai puţin de opt examinatori.* FLACĂRA, 1976, nr. 24, 24. *Nu va fi nevoie de proba de departajare pentru rezidenţi.* RL 2004, nr. 4 493. *Criteriul de departajare a devenit principiul „cine e mai puţin pătat".* ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 834. ✧ F i g. *Am în vedere claritatea, fermitatea actului artistic al construcţiei, departajarea eficientă a caracterelor tematice ... natura funcţională, intimă, a relaţiei muzicale a celor doi parteneri.* RL 2005, nr. 4 551.

– Pl.: *departajări.*

– V. **departaja.**

DEPARTAMÉNT s. n. **1.** (Astăzi rar; de obicei urmat de determinări care indică sfera de activitate) Minister (**5**). *Dipartamentul Pricinilor Streine faci arătare că această pricină s-ar fi început în Comitetu Moldovii* (a. 1712). BUL. COM. IST. IV, 90. *De la Departamentul Judecăţi[i], anafora către Divanu* [Titlu] (a. 1772). ib. III, 99. *Departamentul Pricinilor Streine din Eşi cere ca numiţii clironomi să-i facă cunoscută lăcuinţa lor.* AR (1829), 12[2]/25. *Ocârmuirea judeţului ... va trimite la Depertamentul Trebilor Dinlăuntru.* REG. ORG. 29/25. *Dându-mi şi anafora ca de la un departament al pricinilor credinţei, îmi redeteră şi pe Gangeada.* GORJAN, H. IV, 164/6. *D. ministrul războiului s-a însărcinat cu iscălirea actelor oficiale ale Departamentului Finanţelor.* CR (1839), 151[1]/32. *Prin jalbă către cinstitul Departament Dinlăuntru face rugăciune pentru găsirea a şapte suflete ţigani.* BULETIN, G. (1840), 40[1]/29. *Miniştrii, fiecare în departamentul său, îşi întrebuinţează ciracii (clienţii) proprii pe timpul cât domneşte şi alungă pe ai altora.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 58. *Trimiterea la ocnă sau la temniţă se va face ... prin înţelegere cu Departamentul Dinnăuntru.* CONDICA O. 13/10. *Departamentul Dinlăuntru au referat Sfatului* (a. 1851). URICARIUL, VI, 77, cf. STAMATI, D. *Voi face capot* [sic!] *pre ministru cu tot departamentul său.* NEGRUZZI, S. I, 281, cf. POLIZU. *Mai târziu a fost numit director la Departamentul Credinţei.* GHICA, S. 669. *Departamentul Credinţei, la care fu mădular, Cu toţi darabanii vine.* ALEXANDRESCU, O. I, 289, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Numirea maiorului ... la Departamentul Războiului este semnul ... noului ministru.* MAIORESCU, D. I, 4. *Arhivele departamentului s-au găsit mistuite aproape în întregime.* CARAGIALE, O. V, 199, cf. DDRF, ŞĂINEANU[2], TDRG. *După revoluţie, la 1850, îl găsim* [pe C. Negruzzi] *ca director al Departamentului Lucrărilor Publice.* DENSUSIANU, L. 359, cf. RESMERIŢĂ, D. *Voi putea să mă acomodez cu regimul care consistă în a trata chestiunile departamentului meu în străinătate peste capul meu, şi fără ştirea mea.* TITULESCU, D. 71. *Cabinetul ministrului în palatul Departamentului Justiţiei.* CAMIL PETRESCU, T. II, 407, cf. DL, DM. *Departamentul Dinlăuntru trimitea ... comitetului sanitar o lucrare.* G. BARBU, A. V. 126. *Departamentul Dinnăuntru ... dădu ordin ... să se execute arestări.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 6, 55. *Raportul Departamentului de Stat al SUA.* RL 2005, nr. 4 617.

2. (Învechit) Secţie a unui tribunal. *Să să caute pricini celor ce s-au judecat la departamenturi* (a. 1780). GCR II, 125/8. *Cel ce-ş va începe judecata la un departament nu mai poate a-ş[i] muta judecata de acolo.* PRAV. COND. (1780), 64. *După cercetarea ce s-a făcut şi la depert[a]ment ş-a aflat sfânta mănăstire dreptatea* (a. 1797). IORGA, S. D. XIV, 156. *O trimite către acest departament spre cuviincioasa cercetare* (a. 1813). BUL. COM. IST. IV, 88. *Sărguitu-s-au Măria Sa de au pus la bună orânduială ... judecătorii ţării, să judece ... celelalte pricini la judecata depertamentului.* DIONISIE, C. 167. *Înfăţişându-să la judecata acestui departament ... judecata nu a*

putut intra în cercetare (a. 1817). DOC. EC. 178. *Să iaie ... izvod iscălit de ispravnici şi să-l aducă la vel armaş ca să-l deae în dipartamentul cremenalului.* PONTURI, 13/5. *Locurile în deosebitele departamenturi ale oblăduirii era prea puţinteale la număr ca să poată cuprinde mulţimea cerşitorilor greci.* OBLĂDUIREA, 12/13, cf. I. GOLESCU, C., STAMATI, D. *Citi cu voce tare hotărârea departamentului de criminalion.* FILIMON, O. I, 298, cf. TDRG. ✧ *Departamentul de patru* (sau *şapte* ori *opt*) = instanţă judecătorească formată din patru, şapte sau opt judecători care judeca procesele localnicilor cu străinii. *Curţile de judecată ... întemeiate după 1774 ... la munteni, pe lângă vechiul Divan domnesc, un departament de opt, unul de şapte, unul de patru ... unde se judecă procesele localnicilor cu străinii.* IORGA, C. I. II, 166. [Plângerile] *au fost expuse în faţa unor instanţe – Divanul Craiovei, departamentul de patru – care erau favorabile lui Tudor.* OŢETEA, T. V. 78.

3. Subdiviziune a unui minister (**5**) condusă de un adjunct al ministrului; p. ext. subdiviziune a unei instituţii, a unei întreprinderi etc. *După câte se spun, d. Alexandrescu-Urechie va intra, à propos de Albumul macedoromân, în ministeriu, la Departamentul Cultelor şi Instrucţiunii.* EMINESCU, O. XI, 168. *Departamentul livrărilor.* LEG. EC. PL. 76. *În cadrul ministerelor funcţionează departamente pe ramuri de activitate, conduse de adjuncţi ai ministrului.* PR. DREPT, 53, cf. DER. *Atribuţiile şefilor de departament ... se stabilesc prin ordinul ministrului.* BO (1963), 44, cf. M. D. ENC. *Departamentul nostru şi centralele de producţie au trecut la reanalizarea graficelor de livrare pentru realizarea noilor niveluri.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 316. *Directorul departamentului muzeelor şi antichităţilor ... preciza că traficul cu antichităţi în ţara sa este tot atât de bine organizat ca şi ... comerţul cu droguri.* CONTEMP. 1975, nr. 1 495, 1/12, cf. DEX. *Departament propriu de vânzare a spaţiului publicitar.* RL 2005, nr. 4 614. *Proiectul liberalilor prevede crearea unui departament special în cadrul ANAF.* ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 825.

4. Unitate administrativ-teritorială în unele ţări; judeţ, district. *Printr-un decret al prezidentului, Grecia este acum împărţită în 13 departamenturi (judeţe).* CR (1829), 12^{1}/13. *Pe la departamenturi seau ţinuturile din afară se numeră la 75 jurnale.* AR (1829), 160^{1}/2. *Cartea se va putea găsi la ... profesorii shoalelor departamentelor.* ib. (1837), 92^{2}/42. *Antimon nativ ... să găseşte pe drumuri în stânci ... în departamentul Dofen ... Bohemia.* I. CIHAC, I. N. 442/27. *În depertamentele cele mai ticnite ale Franţii murirea este de un om din patruzeci şi opt.* PR. 4/25. *Politia ... s-au unit cu Franţia ... sup nume de Aix-la-Chapelle rezidenţia departamentului Roer.* ASACHI, L. 4^{2}/7. [Franţa] *se împărţi în circumscripţii sau departamente, cărora li stau în frunte prefecturi.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 242. *Tot în anul acesta au intrat epidemia ... la Şambli din departamentul Oazului şi ... în vestitul Pariz.* C. VÂRNAV, H. 16/4. *Acei austriaci liberali ... vor să cunoască numai departamente ca în Francia.* BARIŢIU, P. A. III, 42. *Unul din cele mai frumoase este voiajul de la Baiona la Tuluza, în departamentul numit Bas-Pirenei.* ALECSANDRI, O. P. 278. *În departamentul Orne ... avu loc o esplozie grozavă urmată de detunături.* CONTEMPORANUL, I, 91, cf. CADE, DER, DN^{2}. [La şedinţă] *au participat academicieni, reprezentanţi ai conducerii unor ministere, instituţii centrale şi departamente.* CONTEMP, 1966, nr. 1 619, 8/1. [Doctorul Marsille] *s-a născut în 1800, la Guerrieux, în departamentul Somme.* G. BARBU, A. V. 199. [Franţa] *era împărţită în departamente, arondismente şi comune.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 11, 62, cf. M. D. ENC., DEX.

5. (Învechit, rar) Parte a unei locuinţe; apartament. *Numa luând pe Camilia şi pe Leo îi duce în cel mai frumos departament.* BELDIMAN, N. P. II, 184/23.

– Pl.: *departamente* şi (învechit) *departamenturi.* – Şi: (învechit) **depertaméntdipartaméntdipartaméntdipart

Departe, într-un sat ardelean, se sărbătorește foarte modest amintirea lui Al. Papiu Ilarian. IORGA, P. A. II, 72, cf. TDRG. *Se putea stârni peste noapte un vânt, și girezile lor de paie, clăile de fân, nu erau prea departe.* AGÎRBICEANU, S. 324. *Departe sunt, și sunt aproape.* AL. PHILIPPIDE, A. 37, cf. RESMERIȚĂ, D. *Într-un han, departe Doarme și hangiul.* BACOVIA, O. 29. *E departe pădurea.* BRĂESCU, O. A. I, 138. *Eu în surghiun, departe.* VOICULESCU, POEZII, II, 257. *Și cum ședeau ... departe, un clopot a sunat – Același clopot poate – în turnul vechi din sat.* PILLAT, P. 90. *Dacă nu-i prea departe, m-aș duce și eu acolo.* SADOVEANU, O. XVII, 423. *Abia după ce trăsura era departe, Felix își dădu seama că era Otilia.* CĂLINESCU, E. O. I, 70. *Luau turcii pe atunci fete și muieri în robie ... le duceau departe.* STANCU, D. 11. *Pleacă departe compania treia.* BENIUC, V. 76. *Germanii ... stăteau în spatele pădurii, departe, după liniile artileriei.* CAMILAR, N. I, 243. *Orașul ... trebuia să fie departe.* DEMETRIUS, A. 50, cf. DL. *Topoarele cădeau pe lemn, departe.* LABIȘ, P. 264, cf. DM, M. D. ENC. *Nu-i departe Hanu Ancuței.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 316, cf. DEX. *Orice punct din spațiu e simultan aproape și departe.* PLEȘU, M. M. 63. *Nu mă da, maică, departe.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 273. *Frunză verde foaie fragă Departe ești mândră dragă.* RETEGANUL, TR. 106. *La măr că pleca. Ardiu, de vedea, Departe șădea.* BALADE, I, 442. *De-ar fi fântâna de lapte Tot nu-i bine-n sat departe.* FOLC. TRANSILV. I, 212. *Că fiind mândra departe, De iubită n-am eu parte.* FOLC. MOLD. I, 103. (Depărtarea e precizată prin indicarea distanței) *Poștele sunt obicinuite departe una de alta 4 miluri.* OBLĂDUIREA, 88/22. *Această moșie e departe de la 4 poștii din București.* CR (1832), 20²/26. *Celalant ... era departe ca la o sută de pași.* DRĂGHICI, R. 167/31. *Te va urma pe ulițe ... doăzeci de pasuri departe.* DACIA LIT. 125/1. *Stăteau lespezile ... departe ca la cincisprezece pași una de alta.* DEMETRIUS, A. 136. (Depărtarea e precizată în unități temporale) *Camenița nu-i mai departe de Hotin decât trei au patru ceasuri preste Nistru.* AMFILOHIE, G. 84/1. (Întărit prin repetare) *Și colo, departe, departe, de unde izvorăște Suceava, cerul e roșu par-c-ar arde o cetate.* DELAVRANCEA, A. 107. *În această nămiază cu soarele blând de toamnă, au pus la cale o plimbare departe-departe, la câmp.* C. PETRESCU, A. 430. *Și dragostea mea, am s-o spui și vântului, ca s-o ducă și el departe-departe, s-o șoptească tuturor.* VISSARION, B. 168. *Departe, departe ... plutește o flacără albă.* ISAC, O. 244. *Departe, vere, departe Și nu prea foarte.* FOLC. OLT. – MUNT. II, 267. (Urmat de determinări introduse prin prep. „până" care indică punctul-limită pentru măsurarea distanței) *Departe-i până-n sat?* COȘBUC, P. I, 228. (Substantivat) *Și-n toate câte vede, nu știe să distingă Departele d-aproape, distanță-ntre obiecte.* HELIADE, O. I, 364. *S-auzea-n departe tremurat cântarea Buciumului jalnic, ca un psalm în vânt.* COȘBUC, F. 102, cf. LIICEANU, J. 143. *Aproapele și departele ... se contopesc într-o omogenitate fără fragmente.* PLEȘU, M. M. 63. ✧ Loc. adv. **Până departe** = pe o distanță mare. *Aici ... și până departe peste hotare, dorm ... domnii ... țării noastre.* IORGA, C. I. I, 3. *Urlă cascadele Negurei sparte, Până departe.* LESNEA, VERS. 65. *Pașii ei mărunți și mici ... Îi aud până departe.* PARASCHIVESCU, C. Ț. 34. *Același glas striga în receptoarele sectorului din stânga, până departe.* CAMILAR, N. I, 438, cf. DL, DM. *Deschizând geamul și privind până departe.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 23, cf. DEX. **Pe departe** = pe ocolite, v. ocolit[1]. *Ne amintește pe departe vorba înțeleptului.* CARAGIALE, O. III, 107. *Mă întreabă pe departe.* MILLE, V. P. 181. *Îi spune pe departe.* DELAVRANCEA, O. II, 327. *Îl sfătuise, foarte pe departe, să caute să se înțeleagă cu Vasile Baciu.* REBREANU, I. 217, cf. RESMERIȚĂ, D. *Deocamdată, glasul lui e stins și ocolește tot pe departe.* MIHĂESCU, D. A. 171. *Vrei să-l iau mai pe departe? întreabă tătuțu.* ARGHEZI, C. J. 31, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. **Nici pe departe** = nici măcar puțin; deloc. *Limba franceză ... nu exprimă nici pe departe toate sonurile sale.* MAIORESCU, CRITICE, 246, cf. RESMERIȚĂ, D. *Nu avea nici pe departe posibilitățile de intuiție artistică ale lui Marin Iliescu.* CAMIL PETRESCU, T. III, 489. *Tranzițiile radioactive obișnuite nu liberează nici pe departe energii atât de mari.* SANIELEVICI, R. 134, cf. DL, DM. *Construirea de noi obiective nu epuizează nici pe departe totalul investițiilor statului.* SCÂNTEIA, 1960, nr. 4 841. *Lotru al nostru ... nici pe departe nu seamănă cu hahalera aia a lui Cula.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 393. *Nu corespunde nici pe departe cerințelor unui asemenea așezământ modern.* G. BARBU, A. V. 165, cf. M. D. ENC. *Bacăul de azi nu mai seamănă nici pe departe cu orașul tinereții lui Bacovia.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 41, 2/4. *Vechea formulă a prozei sale, nici pe departe abandonată.* V. ROM. octombrie 1975, 46. [Organizarea] *nu e nici pe departe perfectă.* FLACĂRA, 1975, nr. 41, 6. ✧ Loc. prep. **Departe de ...** = **a)** la mare distanță de ... *Departe de ei o turmă de porci mulți păștea.* CORESI, EV. 232. *Nu ești departe de împărăția lui Dumnezeu* (a. 1700 – 1725). GCR II, 22/19. *Să găteșe a supune și alte insule ... în Ocheanul Atlantic, nu departe de Africa.* AR (1829), 22²/19. *Meniți poate a muri departe de ai voștri.* NEGRUZZI, S. I, 39. *Ani întregi am fost departe de a țării dulce sân.* ALECSANDRI, P. II, 98. *Departe de părinți ... ea să nasc-un pui de prinț.* EMINESCU, O. I, 83. *De ești om bun, aproape de chilioara mea, iară de ești om rău, departe de pe locurile aceste.* CREANGĂ, P. 90. *Acolo, în creierii munților, trăiește el de atâta timp, foarte mulțumit, departe de zgomotul capitalei.* CARAGIALE, O. II, 43. *Vărsatul zorilor apucă pe drumeți departe de Pitești.* MACEDONSKI, O. III, 20. *Pe mine m-a ținut mereu departe de neamul lor.* AGÎRBICEANU, S. 371. *Departe de soți și de copii, își dase istovită sufletul.* M. I. CARAGIALE, C. 82. *Deși departe de voi, am urmărit eu însumi chestiunea de aproape.* TITULESCU, D. 237. *Nu țin să fiu chiar așa departe de front.* CAMIL PETRESCU, U. N. 42. *Automobilele se iau la întrecere în goană la o palmă departe de tramvaiele care se încrucișează în toate direcțiile.* BART, S. M. 40. *De la răposat îi rămânea bordeiul – așa cum era, aruncat parcă în bătjocură departe de sat.* GALAN, Z. R. 41. *Nu se va putea îngriji bine departe de casa lui.* DEMETRIUS, A. 191, cf. DL, DM. *Și în închipuirea sa înfierbântată se vedea departe de câmpul sălbatic, înghețat într-o tăcere de moarte.* BARBU, G. 392. *Vremuri care i-au alungat pe cei mai mulți sași departe de satul lor natal.* RL 2005, nr. 4 717. *Foicică de cicoară Viața mi-e amară, Departe de țeară Și de soțioară.* ANT. LIT. POP. I, 40. *Și s-a depărtat Departe de sat.* BALADE, I, 303; **b)** diferit de ... *Sinaia de acum patruzeci de ani era departe de aceea pe care o văd astăzi excursioniștii.* BRĂESCU, M. B. 21. ✧ Expr. **Departe de mine gândul** = nici nu mă gândesc ... *Departe de mine*

gândul de a respinge criticile. TITULESCU, D. 295, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Suntem tot mai departe deolaltă amândoi.* EMINESCU, O. I, 114. ✦ Într-un loc îndepărtat; în depărtare. *Hierile în codri departe să ascund.* VARLAAM, C. 108. *Zărind departe un munte foarte înalt, au purces către dânsul.* DRĂGHICI, R. 46/23. *Nu s-auzea-n departe decât mortala voce Fantasmelor errante.* HELIADE, O. I, 356. *O aură suavă juca pe floricele Şi răspândea-n departe mirosul dulce-al lor.* BOLINTINEANU, O. 204. *Ea face o larmă în cursul ei care se aude departe.* PELIMON, I. 47/9. *Nu departe stă Pepelea tupilat în flori de mai.* ALECSANDRI, POEZII, 20. *Departe vede-oraşul pe sub un arc de pară.* EMINESCU, O. I, 94. *Departe-ai lăsat pe vodă, voinice?* CREANGĂ, P. 108. *Boul bălţii ... al cărui cântec răsună departe, sare de un sfert de stânjen în sus.* MACEDONSKI, O. III, 4. *Paşii lui grăbiţi se auzeau departe.* AGÎRBICEANU, S. 75. *Departe-n zare, neclintite, Pădurile de sălcii par Castele negre feodale.* MINULESCU, VERS. 41. *Vezi departe munţii mari Cum îşi zugrăvesc în soare Piscuri vinete spre cer, Povârnişuri sclipitoare.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 19. *Luăm seama când punem piciorul şi privim departe.* CAMIL PETRESCU, B. 177. *Fulgeră din când în când şi se luminează departe o dungă de pădure.* SAHIA, N. 26. *Pădurea gemu departe ca trezită de bucium.* COCEA, S. I, 12. *Se aude departe ... zgomotul şi claxonul unui automobil care se apropie.* SEBASTIAN, T. 28. *Departe joacă aburi pe bahnele ierboase.* VOICULESCU, POEZII, I, 66. *Departe s-a aprins un fulger.* GOGA, POEZII, 35. *Afară, departe, s-auzeau paşi grăbiţi şi plânsete.* CAMILAR, N. I, 105. *Se vedea departe paravanul.* DEMETRIUS, A. 99, cf. DL. *Când cel iubit departe plecase, Toate s-au retras în liniştea lor.* ISANOS, V. 52, cf. DM, M. D. ENC., DEX. ✧ F i g. *Iară inema lor, departe stă de mine.* EV. SL.-ROM. 53^{r}/17. ✧ L o c. a d v. **Mai departe** = dincolo de un anumit punct în spaţiu; în continuare, înainte. *De va veni neştine la un priiatin, să poftească un cal, sau un bou, să margă până la cutare loc, şi el nu-i va opri, ce-i va da, iară el nu va mearge unde au grăit, ce va mearge într-alt loc mai departe, acesta să să cearte ca un fur.* PRAV. 41. [Sinan paşa] *va trece şi în Transilvania şi de aci mai departe în Ungaria.* F. AARON, I. II, 189/6. *Mergând ea mai departe, numai iată ce vede o fântână mâlită.* CREANGĂ, P. 287. *După trei zile plecară mai departe.* ISPIRESCU, L. 6, cf. DDRF, ŞĂINEANU^{2}. *Mai departe n-au trecut oştile.* IORGA, C. I. II, 68, cf. TDRG. *În decemvrie 1848* [Bălcescu] *se găsea la Belgrad, cu intenţia să plece mai departe, la Constantinopol.* DENSUSIANU, L. 350. *Mai departe, la via din Coasta Mării, nu s-a mai dus.* AGÎRBICEANU, S. 30. *Omul cu oaea ... a mers mai departe.* LUNGIANU, C. 70. *A devastat mai departe alt copac.* IBRĂILEANU, A. 71. *Ceva mai departe ... un medic grăsuliu muştruluia un soldat.* BRĂESCU, V. 74. *Fluierând a pornit mai departe.* C. PETRESCU, A. R. 48. *Caii ambulanţelor rupeau troscotul ... înainte de a porni mai departe.* CAMILAR, N. I, 139. *Negustorul trecuse mai departe, revoltat.* DEMETRIUS, A. 46, cf. DM. *Puţin mai departe, sub cel de-al doilea pod, se afla un grătar care se ridica şi se lăsa.* BARBU, Ş. N. II, 256. *Dădea mai departe cu sapa printre cuiburile de sfeclă.* BĂNULESCU, I. 76, cf. M. D. ENC., DEX. *Oştirile numeroase ... împingeau ... tot mai departe, limitele Imperiului Roman.* BUTURĂ, EB. I, 12. *O, hai să trecem – te-am rugat – Tot mai departe, tot mai iute, Prin Babilonul parfumat, Pe sub portice şi volute.* DIMOV, T. 168. *Mergând Alexandru mai departe ajunse într-un tufiş, numai ici colea câte o alună, acolo mii de păsărele ciripeau şi cântau; bine ne-a fost, bine ni-e şi mai bine vom ajunge.* RETEGANUL, P. V, 53. *Şi mai departe mergeau Ce vedeau se-nspăimântau.* FOLC. OLT.–MUNT. II, 92. **De departe** = **a)** de la mare distanţă, din depărtare. *Porâncita Domnului de departe luminreadză ochii.* PSALT. HUR.^{2} 101. *Văzu feciorul de departe viind şi tâmpină el.* CORESI, EV. 29. *De n-are hi credzût ... nu l-are hi adus de departe ca pre un mort.* VARLAAM, C. 180. *Era şi mueri de departe prevind.* N. TEST. (1648), 63^{r}/23. *De departe călătoresc pentru mântuirea.* ST. LEX. 164^{v}/4. *Dumnezeu iaste asemenea oglindei, că noi când căutăm spre oglindă atuncea vedem într-acea oglindă lucrurile ceale de departe.* CHEIA ÎN. 4^{v}/11. *Eşi înaintea lui şi de departe făcu lui metanie* (a. 1692). GCR I, 306/12. *Să aud de departe ţipete dese.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 195. *Au zărit de departe într-un loc un pâlc de nişte copăcei.* DRĂGHICI, R. 62/17. *Lăcuitorii ... veniră să-l privească de departe.* CR (1839), 246^{2}/23. *Vezi cel pârâu care ... seamănă de departe cu o cordea albă.* NEGRUZZI, S. I, 195, cf. POLIZU. *Turnuri ... Deprinse-a zvârli moartea în duşmani de departe.* ALECSANDRI, P. III, 337, în DL. *De departe-n văi coboară tânguiosul glas de clopot.* EMINESCU, O. I, 76. *Privea de departe vălmăşagul acesta.* CREANGĂ, P. 53. *Se aud afară de departe urale zguduitoare.* CARAGIALE, O. IV, 129. *Unchiaşul, cum i-a văzut de departe, a ieşit să-i întâmpine.* ISPIRESCU, L. 1. *Îl făceau să pară de departe un ostrov de verdeaţă.* MACEDONSKI, O. III, 30, cf. ALEXI, W. *Aud un cântec. Vine de departe.* IOSIF, P. 42, cf. TDRG. *Se uita de departe la scrisoare.* AGÎRBICEANU, S. 355. *De departe străluceşte mândră biserica cu două turnuri şi clădirea liceului românesc.* REBREANU, I. 120. *Cum m-a văzut, mi-a spus încă de departe.* IBRĂILEANU, A. 78. *Glasul ei pare venit de departe.* EFTIMIU, Î. 165. *O zăreai venind de departe.* BRĂESCU, A. 23. *Aud îndărătul meu că mă strigă cineva, de departe.* COCEA, S. I, 4. *Venea la şcoală tocmai de departe.* CĂLINESCU, I. C. 266. *Parcă i-aş vedea de departe şi ca prin ceaţă.* STĂNCU, M. I. 232. *De departe un lup îşi taie cale.* GOGA, POEZII, 97. *De undeva, de departe, veneau sunete moi de tălăngi.* SADOVEANU, O. II, 142. *Priviseră de departe la manifestaţie.* BENIUC, M. C. I, 14. *Vocile ... se mai auziră încă până târziu, de departe.* DEMETRIUS, A. 151, cf. DL. *Piaţa mare ... se vedea de departe.* PREDA, M. S. 146. *Se simte de departe privirea lor.* VINTILĂ, O. 20, cf. DM, M. D. ENC., DEX. *Şi mie mi-e dor De un frate, de departe Din streinătate.* RETEGANUL, TR. 24. ✧ *Rudă* sau *neam (mai) de departe* = persoană care aparţine unei ramuri (mai) îndepărtate a familiei cuiva. *Să aibă putere şi ceale mai de departe rude să le răscumpere cu bani.* PRAV. COND. (1780), 104. *Amândoi îi sunt rude – mai de departe, nici vorbă.* REBREANU, I. 14. *Avea vechil la moşie o rudă de departe.* MIRONESCU, S. 51. *Eu sunt rudă cu prefectul, da de departe.* BRĂESCU, A. 10, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX; **b)** în mod evident. *Contribuţiile sociale atârnă de departe cel mai greu: circa 70% în medie pe ansamblu.* RL 2004, nr. 4 457. *De departe cea mai atipică luare de ostatici în Irak i s-a părut cea a jurnalistei franceze.* ib. 2005, nr. 4 600.

2. (Cu sens temporal) Într-un moment mai îndepărtat de timpul prezent (în trecut sau în viitor). *Nu e departe*

zioa când să va săvârşi o învoire hotărâtă. CR (1839), 19[1]/17. *Bate vântul dintr-o parte Iarna-i ici, Vara-i departe.* EMINESCU, O. I, 214. *Zorile sunt încă departe.* M. I. CARAGIALE, C. 96. *Primăvara era departe.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 44, cf. SCL 1950, 272, DL. *Nu vă scuturaţi, florilor ... Toamna-i departe.* ISANOS, Ţ. L. 11, cf. DM, M. D. ENC., DEX. ✧ Loc. adv. **Mai departe** = exprimă continuarea unei acţiuni sau dăinuirea în timp a unei situaţii. *Multe era pricinile ce ... au făcut pe tatăl de a nu se întinde mai departe cu istorisirea.* DRĂGHICI, R. 106/24. *Al meu nume or să-l poarte secolii din gură-n gură şi l-or duce mai departe.* EMINESCU, O. I, 133. *Vr'un an de zile a dus-o părintele Trandafir cu sfatul. Oamenii ascultau bucuros ... Atâta însă, şi mai departe tot povestea cea veche; ştiau oamenii cum să facă, dar nu făceau.* SLAVICI, O. I, 59. *Şi acum ascultă mai departe.* LOVINESCU, C. IV, 43. *Să examinăm mai departe textul garanţiei internaţionale în materie de minorităţi.* TITULESCU, D. 278. *Va duce mai departe numele unor strămoşi iluştri?* EFTIMIU, N. 16. *Citeşte mai departe.* CAMIL PETRESCU, T. II, 34. *Mănânc mai departe.* STANCU, M. I. 263. *Cum procedez mai departe, nu te priveşte.* BENIUC, M. C. I, 434. *Îşi vedea mai departe de cârmă.* TUDORAN, P. 162, cf. DL. *Tăcea şi mulgea mai departe oaia.* PREDA, M. 16, cf. DM. *Despre urmările evenimentului va fi vorba mai departe.* VARLAAM – SADOVEANU, 114. *Nu vom duce mai departe analiza, căci, aşa cum am spus din capul locului, ne-am servit de începutul sonetului ... spre a arăta cum semnificaţiile noi se încheagă în jurul unor cuvinte.* COTEANU, S. F. II, 20. *T. Vianu merge şi mai departe în direcţia criticii de creaţie considerând ... că un judecător de valori este, în esenţă, un creator de valori, formulă prin care el înţelege recunoaşterea valorii ce se naşte.* SIMION, S. R. II, 374, cf. DEX, Z. MIHAIL, T. P. 42. *Zi mai departe, fir-ai să fii.* CĂRTĂRESCU, N. 203. (Adjectival) *Într-un sâmbure viaţa stă ascunsă vreme îndelungată pândind condiţia exterioară propice pentru ca să ţâşnească la lumină ... să dea roade şi seminţe altele pentru o mai departe viaţă.* CARAGIALE, N. F. 11. **Nu mai departe (decât ...)** = **a)** (în legătură cu un adverb de timp) nu a trecut sau nu va trece mai mult timp decât ..., nu mai târziu decât ... *Când mă gândesc că ieri, nu mai departe, luă crucea şi se jură pe sănătatea lui.* NEGRUZZI, S. I, 51. *Nu mai departe decât mai dăunăzi* [a fost] *un colegiu vacant.* GANE, N. III, 187. *Azi le-am văzut, nu mai departe.* ISPIRESCU, L. 316. *La ce dar să mai arate* [bătrânul] *şi Anei un vis urât, prin care trec vremelnic, din care or să iasă curând, poate nu mai departe decât mâine?* VLAHUŢĂ, O. A. III, 82. *Am auzit că nu mai departe de acum patru ani, se aflau aci nişte adevărate sălbăticiuni.* C. PETRESCU, A. 304, cf. SCL 1950, 272, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX; **b)** (rar, întărind un pronume personal) chiar eu (sau tu, el etc.). *Eu, nu mai departe, de câte ori n-am văzut bărbaţi încântaţi de femeile lor, când ele ... schimbau amanţii cu anotimpurile.* ap. TDRG, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ✧ Expr. (Regional) **A nu mai fi mult până departe = a)** (despre acţiuni) a fi aproape înfăptuite. Cf. UDRESCU, GL.; **b)** (despre oameni) a fi pe moarte. Cf. UDRESCU, GL., ZANNE, P. IX, 458. (Prin nord-vestul Munt.) **Mai e mult până departe?** = mai e până a ajunge la soroc, la ţintă, până a isprăvi ceva? Cf. UDRESCU, GL.

– **De**[1] **+ parte.**

DEPAVÁ vb. I. Tranz. A scoate, a înlătura pavajul. Cf. CADE, DN[2], DEX.

– Prez. ind.: *depavez.*

– Din fr. **dépaver.**

DEPAVÁRE s. f. Acţiunea de a depava şi rezultatul ei. Cf. DEX, DN[3].

– Pl.: *depavări.*

– V. **depava.**

DEPĂNÁ vb. I. Tranz. **1.** (Folosit şi absol.) (Complementul indică fibre textile) A înfăşura dintr-un scul pe un mosor, pe o ţeavă etc. sau de pe un fus într-un scul ori a face scul sau ghem. *Şi ca haina ponosâtă, Când le-a hi vremea sosâtă, Li s-a destrăma făptura Din hire, ca vechitura. Şi li-i depăna ca tortul, De să vor schimba cu totul.* DOSOFTEI, PS. 731/3. *Depănând lână şi in.* BIBLIA (1688), ap. TDRG, cf. ANON. CAR. *Ea ştie dăpăna pre rischitoriu şi pre vârtealniţe.* FULEA, B. 32/26, cf. LB. *Unele torcea şi altele dăpăna.* GORJAN, H. II, 164/7, cf. VALIAN, V., POLIZU. *După ce depănau borangicul* [femeile] *intrau în argea unde ... îşi întocmeau un răsboi.* GHICA, C. E. II, 577. *Şi cu aceştia-mi merge ca aţa când o depeni Dar oare-i e departe sfârşitul pe mosor?* CONV. LIT. II, 240, cf. PONTBRIANT, D. *Sfânta Vineri i-a mai dat ... o vârtelniţă de aur care depăna singură.* CREANGĂ, O. 48. *Femeile toată ziulica ... depănau, torceau, ... cârpeau.* CARAGIALE, O. IV, 198. *Preoteasa tocmai se afla depănând tortul de pe fuse.* ISPIRESCU, ap. CADE. *Femeia însărcinată să nu pună vreo legătură după cap ca s-o depene, că apoi are să fie copilul cu buricul pe după cap.* MARIAN, NA. 11. *Lelea Fira sta, Gheme depăna.* COŞBUC, P. II, 142, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Dispozitivele elegante din lemn de tei, pe care ţi-ai depănat sforile cu plute după lungime şi grosime.* SADOVEANU, O. IX, 356. *Otilia sfârşise de depănat ibrişinul şi acum repara degetele mănuşilor.* CĂLINESCU, E. O. I, 40. *În bucătărie dăm peste stăpâna casei, o femeie de vreo cincizeci şi cinci de ani, voinică, depănând nişte tort.* V. ROM. martie 1955, 254. *Pe mîinile omului se înfăşurau fire de lână, pe care femeia le depăna cu mişcări încete şi precise.* VINEA, L. I, 397, cf. DL. [Ţesătoarea] *îşi deapănă tortul Din care şi-or ţese leliţele portul.* DEŞLIU, G. 47, cf. DM, M. D. ENC., DEX. *Să nu fi fost mâncat de molii moi Străvechiul scul, nu precum Neagra lână Pe care-o depănasem amândoi În ghemuri mari, o-ntreagă săptămână.* DIMOV, T. 166, cf. BUD, P. P. 77, ALR I 1 271, 1 272, 1 275, 1 276. *Eu îi spun c-am dăpănat Şapte fuse de bumbac.* FOLC. TRANSILV. II, 452. *Şepte gheme am depănat Şi unul de borangic.* FOLC. MOLD. I, 181. ✧ Fig. *Tu cu mânile-ncleştate, mai cu degetele depeni, Mai sucşti vreo ţigară.* EMINESCU, O. I, 155. *Pârghii mecanice care deapănă mişcarea moale a primei porniri.* DELAVRANCEA, S. 135. *Şi acum, cuminte-nchis deapănă albastru vis.* E. IONESCU, E. 9. *Cerescul ghem de aur întreaga lui urzeală Şi-a depănat-o-n fire de foc.* VOICULESCU, POEZII, I, 73. *Tot universul strâns într-o moşie ... O, Doamne, fă să-l deapăn.* PILLAT, P. 114. *Mâinile tot mai obosite depănau pachetul care scădea, desfăşurându-se smucit.* VINEA, L. II, 151. *Călugărul mai citi o vreme Biblia, tot depănându-şi mătăniile.* TUDORAN, P. 248. *Peste aşezările Podenilor, noaptea îşi depăna*

tăcută trecerea clipelor. MIHALE, O. 208. ✧ (Prin analogie) *Asemenea cu viermele ce deapănă mătasea mă sârguiam să mă înfăşur cu pânza cea de nebunia mea ţesută.* MARCOVICI, C. 15/22. [Marinarii] *ca nişte păianjini începură a depăna în goană prin ţesătura de pânze şi frânghii.* BART, S. M. 51. *Oaie, oaie oacănă, Şeade jos şi deapănă* (Vârtelniţa). PĂSCULESCU, L. P. 103, cf. GOROVEI, C. 398. ✧ Refl. pas. *Mătasa se deapănă pre vârtealnițe.* ECONOMIA, 221/2, cf. I. GOLESCU, C. *Să nu se depene până la Ispas.* PAMFILE, VĂZD. 149. *Tortul se depăna pe gheme anume.* AGÎRBICEANU, S. 62. *Lâna ... de pe fus se deapănă pe gheme.* PĂCALĂ, M. R. 310. ✧ Refl. *Baba a învăţat-o să lege de sumanul flăcăului o aţă şi să o lase să se depăne.* CONTEMPORANUL, III, 265. (Fig.) *Pe de margini din loc în loc, ca la o asvârlitură de piatră unul de altul, se înalţă plopi bătrâni, fuse uriaşe pe care se deapănă vântul.* GÂRLEANU, în DL. *Seara-n câmp se depăna mărunt.* AL. PHILIPPIDE, A. 59. *Pe bietul fus al sufletului ei, nu se depăna niciun fir.* POPA, V. 276. [Stelele şi luna] *s-au depănat de toate razele şi pulberile lor argintate.* ARGHEZI, C. I. 41. *Oamenii şi lucrurile se deapănă din unele în altele.* CONTEMP. 1975, nr. 1 508, 4/10. ✧ Refl. impers. *Dupre ce se boieşte băteala, se deapănă şi se face ghem.* I. IONESCU, M. 693. ✧ Expr. (Familiar) **A lua** (pe cineva) **la depănat = a)** a mustra[1] (**2**), a lua din scurt (pe cineva). *Să-l luăm la depănat.* ALECSANDRI, T. 966. *De-amu, bine că mi-ai spus; las pe mine, că ţi-l iau eu la depănat.* CREANGĂ, A. 56, cf. DL, DM, DEX; **b)** a descoase (**2**) (aspru). *Boierul îţi ieşia în scară ... îţi da dulceţi şi cafea, apoi te lua la depănat.* SĂM. IV, 447, cf. TDRG, ZANNE, P. V, 265.

2. Fig. (Complementul indică amintiri, gânduri etc.) A povesti (**1**), a face cunoscut prin cuvinte, a desfăşura (**2**), a înşira. *Să încep a depăna firul poveştii.* CREANGĂ, P. 184. *Câtă filozofie n-am depănat împreună.* CARAGIALE, O. III, 2. *Zbuciumul îndoielii ... îi cuprindea mintea care lesne începea să depene idei cernite.* CONTEMPORANUL, VI$_2$, 211. *Ascultă la geamuri aceleaşi colinde şi deapănă acelaşi fir, continuând astfel vechea tradiţie orală.* ANGHEL, PR. 182. *Depăna amintiri de prin romane şi cronici.* REBREANU, P. S. 311, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Nu depănau tinerii muzicanţi amintirile noastre comune.* EFTIMIU, N. 88. *Şi ce nu-şi spuseră apoi, ce nu se întrebaseră o seară întreagă, depănând trecutul.* BRĂESCU, O. A. I, 119. *Începea să depene istoria naivităţii profesorului de istorie.* CĂLINESCU, E. O. I, 66. *Câţiva oameni parcă şi-ar depăna amintirile.* BOGZA, C. O. 305. *Pornise să-i depene firul tristeţilor şi fericirilor ei conjugale.* VINEA, L. I, 267, cf. DL. *N-am timp de depănat gânduri melancolice.* PREDA, M. S. 113, cf. DM. *I se permite să depene firul unei poveşti cu tâlc.* VARLAAM – SADOVEANU, 147. *De vreo câteva ori am depănat în minte socotelile astea şubrede.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 299, cf. M. D. ENC. *Vorbitorul deapănă cuvinte fără noimă.* CONTEMP. 1975, nr. 1 505, 4/8. *Povestea podului v-am depănat-o şi eu.* FLACĂRA, 1975, nr. 22, 7, cf. DEX. (Cu pronumele în dativ) *Era mai de dorit să viseze, să-şi dapene mereu amintirile.* AGÎRBICEANU, A. 199. *Fiecare îşi deapănă preocupările personale.* RALEA, O. 72. *Pornit pe vorbă ... îşi depăna amintirile.* STANCU, R. A. I, 262. *Şi încet-încet îşi depănau istoriile zbuciumului, localnici şi călători.* V. ROM. octombrie 1955, 171. *Mama îşi deapănă gândurile în versuri care exprimă stări sufleteşti complexe.* IST. LIT. ROM. I, 178. ✧ Refl. pas. *Se depănară întâmplări din trecut.* AGÎRBICEANU, S. 147. *Se depănau banalităţi curente.* CAMIL PETRESCU, U. N. 108. *Albă ca o fantomă ... păta împrejmuirea sumbră din prispa tavernei în care se depănase atâtea.* KLOPŞTOCK, F. 267. *Mărturisirile cele mai stranii, spovedaniile cele mai cumplite se deapănă liniştit.* COCEA, S. I, 144. ✧ Refl. *Din volbura de vorbe se deapănă uşor Un cântec ce sporeşte.* VLAHUŢĂ, S. A. I, 190. *Aşa să mi se depene oare toată viaţa?* REBREANU, I. 271. *Fără voie i s-au depănat pe dinaintea ochilor zeci de întâmplări, aflate în serile de cislă de la Saline.* POPA, V. 80. *Gândurile i se depănau şi o întăreau.* STANCU, R. A. II, 423. *Existenţa se deapănă uniform, scuturându-se cu încetineala pâraielor minuscule, secate de arşiţă.* V. ROM. martie, 1954, 259. *Se depănau pe dinaintea ochilor zilele de mâine.* PAS, Z. 313. *Toată întâmplarea i se depăna pe dinaintea ochilor.* CAMILAR, N. I, 102, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ✦ (Regional) A vorbi multe şi de toate, a înşira verzi şi uscate, a spune vrute şi nevrute (Poiana Lacului – Piteşti). UDRESCU, GL. *Câte snoave a dăpănat, nici el nu le-a numărat.* id. ib. ✦ Intranz. (Regional) A vorbi (Ţepu – Tecuci). PAMFILE, J. II, 141.

3. (Complementul indică distanţe) A străbate (**4**), a circula, a merge (**I 1**), a se deplasa (până la capăt); a parcurge (**1**). *Deapănă chilometri între uşă şi fereastră.* VLAHUŢĂ, D. 183. *Patruzeci de chilometri am depănat peste coaste.* CIAUŞANU, R. SCUT. 11. *Cu pasul meu lacom de drumuri Eu deapăn distanţele ghem.* BENIUC, V. 63. ✧ Expr. Intranz. **A depăna din picioare** (sau **picioruşe**) = a umbla mişcând repede picioarele. [Ionică] *deapănă des din picioruşele de o şchioapă.* LUC. VII, 208. *Coborî treptele, depănând repede din picioare.* SADOVEANU, O. X, 554. *Calul a tresărit şi-a început să depene mai iute din picioare.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 468. ✦ (Cu complementul „paşii") A merge repede. *Iată-l: preocupat şi grav, depănându-şi paşii mărunţi spre redacţie.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 107. *Şi iarăşi începu să depene paşi.* CHIRIŢESCU, GR. 15. ✧ Absol. (Regional; despre cai) A merge cu picioarele din faţă îndoite spre interior. *Calul dapănă, adică picioarele dinainte fac cu partea lor de jos un arc de cerc înăuntru.* ENC. VET. 137, cf. ENC. AGR. III, 772. *Deapănă, nu alta,* se zice despre un cal ce merge foarte bine. I. CR. II, 213. ✦ Intranz. (Despre cai; prin nord-vestul Munt.) A merge în trap mărunt. Cf. UDRESCU, GL. ✦ (Despre oameni; prin sudul Transilv.) A merge mult pe jos. *Îs trudit că am depănat astăzi până la târg pe jos.* LEXIC REG. II, 50. ✦ (Prin nord-vestul Munt.) A merge mult şi fără rost; a merge repede; a alerga. *Toată ziua am dăpănat Şi nici urmă de vânat.* Cf. UDRESCU, GL.

– Prez. ind.: *dépăn* şi (rar) **deápăn**; conjunct. pers. 3: *depene.* – Şi: (învechit şi regional) **dăpănă,** (regional) **depână** (BUD, P. P. 77, ALR I 1 275/158), **dapănă, dapână** (ALR I 1 272/125, 820, 887), **dapină** (ib. 1 278/805) vb. I.

– Lat. ***depanare.** Cf. it. dipanare, span. devanar.

DEPĂNÁRE s. f. Acţiunea de a depăna şi rezultatul ei.

1. Operaţia de trecere a firelor de pe ţevi sau bobine în sculuri sau de pe sculuri pe bobine sau pe ţevi, cu ajutorul

maşinilor de depănat; depănat[1] (1) (învechit) depănătură. Cf. d e p ă n a (1). Cf. VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF, BARCIANU. *Depănarea de pe ţevi pe bobine sau pe mosoare, sau de pe mosoare pe mosoare se numeşte obişnuit bobinare.* LTR[2], cf. DL, DM, DEX. ✧ (Prin analogie) *Bulgărele* [de alviţă] *sugrumat în sfoară, rămânea un timp în răspântia cercului, apoi se răsucea la loc, într-o depănare inversă.* KLOPŞTOCK, F. 147. ✧ F i g. *Ne-am răspândit cu frenezie sufletele în depănarea celei mai înflorite vremi din câte se cunoscuse.* M. I. CARAGIALE, C. 54. *Depănarea unei melodii simple, melancolice.* M 1974, nr. 9, 11.

2. F i g. Povestire a unor amintiri, a unor fapte etc. (într-o desfăşurare gradată); depănat[1] (2). Cf. d e p ă n a (2). *Depănarea atâtor şi atâtor amintiri, ale mele şi ale altora, mă tulburaseră şi mă obosiseră.* STANCU, R. A. III, 7.

– Pl.: *depănări.*

– V. **depăna.**

DEPĂNÁT[1] s. n. Faptul de a d e p ă n a.

1. Depănare (1). Cf. RESMERIŢĂ, D. *Ţesutul cu: depănatul, urzitul, năvăditul.* RĂDULESCU-CODIN, M. N. 106, cf. CADE, DL, DM, DEX, H III 73.

2. F i g. Depănare (2). *Dar ia mai bine să luăm povestea la depănat.* SNOAVA, III, 52.

– Pl.: *depănaturi.*

– V. **depăna.**

DEPĂNÁT[2], -Ă adj. **1.** (Despre fibre textile) Care a fost strâns în scul, în ghem sau pe mosor. Cf. LM, RESMERIŢĂ, D., DL, DM, DEX. ✦ F i g. (Rar; despre oameni) Certat. Cf. RESMERIŢĂ, D.

2. (Regional; despre oameni; în forma *dăpânat*) Slab, nehrănit (Bonţ – Gherla). Cf. PAŞCA, GL.

– Pl.: *depănaţi, -te.* – Şi: (regional) **dăpânát, -ă** adj.

– V. **depăna.**

DEPĂNĂTÓR, -OÁRE subst. **1.** S. f. Dispozitiv pe care sunt aşezate sculurile la maşinile de depănat; vârtelniţă (**I 4**). Cf. I. GOLESCU, C., VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *De dragul spuselor dumnealor, războiul şi fusul, raghila şi depănătoarea se vor pune din nou în mişcare.* EMINESCU, O. XIII, 154, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU[2], TDRG, RESMERIŢĂ, D., NICA, L. VAM. 78, CADE, LTR[2], DL, DM, DER, M. D. ENC., DEX, H II 322, XI 365, XVIII 76, com. MARIAN. ✧ F i g. *Chiar dicţionarul limbei în circulaţiune trebuie trecut prin depănătoare şi ne vedem nevoiţi a face istoria fiecării vorbe.* EMINESCU, O. XIII, 89.

2. S. m. şi f. Muncitor specializat în depănat[1] (1). Cf. I. GOLESCU, C., POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., DL, DM, DEX, A II 12.

3. S. n. Parte a maşinii de cusut care serveşte la depănarea aţei pe mosorelul suveicii. Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *depănători, -oare.* – Şi: (învechit şi regional) **dăpănătór, -oáre** (DDRF, BARCIANU), (regional) **dăpânătór, -oáre** (A II 12) s. m. şi f.

– **Depăna** + suf. *-(ă)tor.*

DEPĂNĂTORÍME s. f. (Învechit, rar; cu sens colectiv) Mulţime de depănători (2). Cf. I. GOLESCU, C.

– **Depănător** + suf. *-ime.*

DEPĂNĂTÚRĂ s. f. (În dicţionarele din trecut) Depănare (1). Cf. I. GOLESCU, C., POLIZU, PONTBRIANT, D., LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., CADE.

– Pl.: *depănături.*

– **Depăna** + suf. *-(ă)tură.*

DEPĂNDE vb. I v. **depinde.**

DEPĂNÚŞ s. n. (Regional) Vârtelniţă (Strehaia). Cf. GL. OLT. [Cânepa] *o faĉém mótcă, pi-urmă pi motc-o dăpănăm pie dăpanuş.* ib.

– Pl.: *depănuşe.* – Şi: **dăpanúş** s. n.

– De la **depăna** (după *pieptănuş*).

DEPĂNUŞÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică ştiuleţii de porumb) A desface pănuşile manual sau mecanic. Cf. DEX, MDA.

– Prez. ind.: *depănuşez.*

– Pref. *de-* + **pănuşă.**

DEPĂNUŞĂTÓR s. n. Maşină pentru desfacerea pănuşilor de pe ştiuleţii de porumb. Cf. DER, M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *depănuşătoare.*

– **Depănuşa** + suf. *-(ă)tor.*

DEPĂRÁ vb. I. T r a n z. şi r e f l. (Învechit şi regional) A(-şi) smulge părul din cap (de jale, de disperare etc.); p. e x t. a (se) agita. Cf. ANON. CAR., LB, PONTBRIANT, D., CIHAC, I, 200, LM, DDRF, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., CDDE, DR. V, 398, ŞĂINEANU, D. U., CADE, DM, DEX. *Şi-napoi s-a întunat, Faţă albă zgâriind, Cosiţă galbenă depărând.* MARIAN, ap. CADE, cf. ŞEZ. II, 225. *Părul lui cel pieptănat Mult o fo el depărat Şi-n fântână d-aruncat!* T. PAPAHAGI, M. 120. *Părul i-a depărat.* GR. S. V, 129. *Ce vă văicăraţi Ce vă depăraţi?* ib. 130. *Cu o mână te apără, cu alta te dapiră,* se zice despre cel făţarnic. Cf. ZANNE, P. II, 241. ✦ R e f l. r e c i p r. (Învechit) A se părui[1] (2). *De o parte, un argat cu o femeie Depărându-să ca la nedeie.* BUDAI-DELEANU, T. V. 138. *Au început ... a se dăpăra şi a se zgâria, până ce au slăbit şi au căzut amândoi jos.* ŢICHINDEAL, F. 25/15, cf. BARONZI, L. 126. ✦ T r a n z. F i g. A omorî în bătaie. Cf. RESMERIŢĂ, D. ✦ T r a n z. A necăji (1). *Te-a mai durut măseaua? – Nu aşa rău, numai m-a depărat un pic.* Com. din ZAGRA – NĂSĂUD.

– Prez. ind.: *dépăr* şi *depărez* (DM). – Şi: **dăpărá** (prez. ind. *dápăr*) vb. I.

– Lat. **depilare.**

DEPĂRÁRE s. f. (Învechit) Acţiunea de a (s e) d e p ă r a (1) şi rezultatul ei.

1. Smulgere a părului; păruială; (învechit şi regional) depărătură. Cf. d e p ă r a (1). Cf. PONTBRIANT, D., LM.

2. Operaţie din procesul de tăbăcire prin care se îndepărtează părul de pe pieile tratate în prealabil cu var şi sulfură de sodiu; depilare (1). Cf. LTR[2], DER, DEX.

– Pl.: *depărări.*

– V. **depăra.**

DEPĂRÁT[1] s. n. Depărare. Cf. DA, MDA.

– V. **depăra.**

DEPĂRÁT[2], -Ă adj. (Învechit şi regional; despre păr) Care este smuls. Cf. PONTBRIANT, D., LM, DR. IV, 1 080. ✦ (Învechit; substantivat, f.) Păruială[1] (**1**). *După lungă depărată Amândoi să lăsară deodată.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 120.

– Pl.: *depăraţi, -te.*

– V. **depăra.**

DEPĂRĂTÓR, -OÁRE adj., s. m. şi f. (Persoană) care efectuează operaţia de depărare (**2**). Cf. LM, NOM. PROF. 45.

– Pl.: *depărători, -oare.*

– **Depăra** + suf. *-tor.*

DEPĂRĂTÚRĂ s. f. (Învechit şi regional) Depărare (1). *Aşijdirea şi pârcălabii să nu aibă treabă cu satele svintei mănăstiri Humorului, a prăda pentru depărături şi pentru alte svade ce să vor face* (a. 1628). DRH A XIX, 394, cf. ANON. CAR., LM, T. PAPAHAGI, C. L.

– Pl.: *depărături.*

– **Depăra** + suf. *-tură.*

DEPĂRCIÓR adv. (Învechit şi regional) Depărţişor. *Aflând pre un tânăr depărcior de oraş.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 32[r]/1. *Atunce mergându câţiva moldoveni depărcior înaintea obuzului, s-au tâlnit cu vro 100 de tătarî.* NECULCE, L. 251. *Era la gazdă depărcior de curte mai gios* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. III, 48/8. *La culesul viilor, toamna, să face bâlci pe supt poalele viilor la vale, mai dăpărcior dă via i cârciuma măn[ăs]tirii* (a. 1781). IORGA, S. D. XIV, 103, cf. CADE, DL, DM, DEX. *Nu e bine să iubeşti pe lângă tine. Mai bine mai depărcior.* ŞEZ. I, 142. *Un ţigan auzise că într-un sat, nu tocma depărcior, era un praznic, şi ţiganul nu vrea să-l treacă praznicul.* SNOAVA, III, 704. *Bate murgul din picior ... Să pun şeaua binişor Să mă duc depărcior La puica care mi-i dor.* PAMFILE, C. Ţ. 174. *Eu-s cu dor, mândru-i cu dor; Dacă suntem depărcior.* FOLC. TRANSILV. I, 241. *Niciodată nu e bine Să iubeşti de lângă tine ... Să iubeşti mai depărcior, S-o prindă milă şi dor.* FOLC. MOLD. I, 496. ✧ (Întărit prin „departe") *De cine mi-i mie dor E departe depărcior.* MÂNDRESCU, L. P. 51. ✧ (Adjectival) *Măi neicuţă depărcior, Nu-mi trimite-atâta dor.* HODOŞ, P. P. 43.

– Şi: (învechit) **dăpărciór** adv.

– **Departe** + suf. *-ior.*

DEPĂREÁ vb. II. R e f l. (Regional) A se părea[1] (**2**). *Lui i s-o depărut că nu ştiu ce fel de om îi ăla aşa.* ARH. FOLK. I, 188. *Nălucire ţî să depare sara.* ALR I 1 405/355.

– Prez. ind. pers 3: *depáre.*

– Pref. *de-* + **părea.**

DEPĂRTÁ vb. I. (Adesea în concurenţă cu î n d e p ă r t a) **1.** R e f l. (De obicei cu determinări locale) A mări distanţa faţă de locul unde se află cineva sau ceva, a se retrage din preajma cuiva sau a ceva, a se duce sau a pleca (mai) departe. *Aflând Ureche vreme şi cale deşchisă de a se depărtare şi de a ieşire din ţeară au învăţat pre gazda sa ... să spue că s-au dus acasă* (a. 1625). GCR I, 73/17. *Depărtaţi-vă de la mine toţi făcătorii de strâmbătate.* PSALT. (1651), 8[v]/15. *De pre aicea nu te depărta.* CANTEMIR, I. I. II, 32. *S-au depărtat departe de la mine şi au umblat după deşărtăciuni.* MINEIUL (1776), 153[v2]/38. *Să nu păşască afară din lăcaş nice să se depărtează cu nice un pretestu de acasă.* PRAVILA (1788), 109/8. *Numa îndată să depărtează de priveliştea aceastî cumplită.* BELDIMAN, N. P. I, 176/23. *L-au întrebat cam răstit unde să depărtează?* GOLESCU, P. 366/5, cf. LB. *Palmiro, te dăpărtează.* HELIADE, O. I, 446. *Puşcile lor sunt foarte mari, se apropie, le slobod şi se depărtează în fuga cailor.* CR (1830), 151[1]/18. *Nu cuteza să se depărteze de lăcaşul său.* DRĂGHICI, R. 57/6. *Goţi[i]cari ... se părură a se fi depărtat, iar intrară acum în Dacia.* F. AARON, I. I, 13/25, cf. VALIAN, V. *Duhovnicul însă nu se departă, până când osânditul nu e mort.* FM (1843), 7[2]/30. *Depărtează-te din ochi-mi!* CONACHI, P. 84. *Depărtându-mă îl auzii zicându-mi.* NEGULICI, E. I, 14/12. *El ordonă celor de faţă a se depărta.* PÂCLEANU, I. I, 93/27. *Se depărtă clătinând din cap.* NEGRUZZI, S. I, 66, cf. POLIZU. *Depărtându-ne de capitală, înaintam în mijlocul câmpiei.* PELIMON, I. 5/30. *Noul ciocoi aşteptă până se depărtă vătaful.* FILIMON, O. I, 101, cf. PONTBRIANT, D. *Străinii salutară şi se depărtară.* CONV. LIT. I, 187. *Gondole negre multe se dăpărtau de maluri.* ALECSANDRI, P. I, 165. *Auzi cum pictorul şi Ieronim se depărtaseră.* EMINESCU, P. L. 85. *Biata fată ... porneşte în toată lumea, depărtându-se de casa părintească fără nicio nădejde de întoarcere!* CREANGĂ, P. 286. *Ne salută frumos şi ... se depărtează.* CARAGIALE, O. II, 13. *Mili ... plângea când el se depărta de dânsa.* SLAVICI, O. I, 72. *Se uita la el cu milă şi parcă nu se îndura să se depărteze de dânsul.* ISPIRESCU, L. 15, cf. DDRF. *Mereu se depărta de sat Bătrânul.* COŞBUC, F. 78, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Depărtându-se, lăsă să-i scape o prefăcută părere de rău.* CHIRIŢESCU, GR. 145, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *Îndată ce se depărtară puţin de horă, Petre întrebă.* REBREANU, R. I, 140. *Gurău ... se depărtează.* CAMIL PETRESCU, T. III, 268. *Se depărtează uşor de el.* SEBASTIAN, T. 184. *Şeful s-a depărtat.* ULIERU, C. 84. *Se depărtase câţiva paşi.* C. PETRESCU, A. R. 44. *Cred că n-o să vă plictisiţi fără mine, continuă el depărtându-se.* VINEA, L. II, 308, cf. DL. *Când îl văzu că se depărtează de casă, ieşi în pragul prispei.* PREDA, M. 100, cf. DM. *Trăsura se depărtase repede.* BARBU, G. 129, cf. M. D. ENC., DEX. *După ce se depărtară toţi, intră şi ţiganul în biserică.* SNOAVA, III, 561. ✧ (Cu determinări care arată ritmul de deplasare) *Ştefan ... se depărtează cu o mai mare grăbire decât cum au venit.* AR (1829), 24[2]/16. *Cuprins de frică se depărtează în grab.* PANN, E. III, 71/8. *Copila ... se depărta fugind.* ALECSANDRI, POEZII, 276. *Ghiţă rămase o clipă ameţit, apoi se depărtă iute.* SLAVICI, O. I, 188. *Se depărtă repede cu farfuriile goale.* AGÎRBICEANU, S. 139. *Doctorul s-a depărtat grăbit.* STANCU, R. A. I, 129. ✧ (Cu determinări care arată locul până unde se depărtează) *Încălecă pe bălana, se depărtă până la o pădure.* VISSARION, B. 58. ✧ (Cu determinări modale) *S-au depărtat bine.* CARAGIALE, O. II, 233. *Jăluitorii se depărtară încetul cu încetul.* SLAVICI, O. I, 291. *Se depărtă cu pasul domol.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 14. *Depărtându-se de-a-ndaratele puţin, au făcut câte un compliment, ca nişte actori care mulţumesc.* ARGHEZI, C. I. 265. *Se depărtă de-a-ndăratelea.* C. PETRESCU, A. R. 15. ✧ F i g. *Dzua zăduhul m-au dosădit, noaptea frigul şi somnul se-au depărtat de ochii miei.* PALIA (1581), 127/18. *Nu să depărtează de ulita lui hiclenia şi înşelăciunea.* PSALT. (1651), 99[r]/4. *A lui milă De la voi se depărtează.*

HELIADE, O. I, 85. *Norocul care l-a întovărăşit până acum a început a se depărta de dânsul.* F. AARON, I. II, 292/16. *Obrazul dulce-al zilei ... Încet se depărtează.* VOICULESCU, POEZII, II, 136. *Zâmbetul ei se depărtă.* SADOVEANU, O. IX, 126. *Zi cu zi, moartea se depărta de ei.* CAMILAR, N. I, 361. *Simţea ... cum se apropie şi se depărtează şi vântul.* BARBU, G. 275. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Feciorul se mai uită o vreme la portiţa închisă, ascultând cum se depărtează paşii fetei.* AGÎRBICEANU, S. 135. *Apoi toate capetele începură să se apropie şi să se depărteze de masa de joc ca într-o horă.* CĂLINESCU, E. O. I, 33. *Paşii i se depărtau pe lespezile coridorului.* VINEA, L. I, 90. *Privi ... după şuba albă a paznicului, care se depărta spre remiză.* V. ROM. iunie 1957, 77. ✦ Tranz. şi refl. (Popular) A (se) despărţi. *Dumnezeu să vă departe deolaltă pe unul la răsărit şi pe celălalt la scăpătat.* MARIAN, O. I, 6. *Nu m-au putut depărta de dânsa* [de poezie]. DENSUSIANU, L. 124. *De ai gând să ne lăsăm, Hai în crâşmă vin să bem, Trişti să nu ne depărtăm.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 388. *Tot urâtul mi-l areţi, De om drag, mă tot deperţi.* BÎRLEA, C. P. 101. *Codrule cu frunza lată, ... La tine m-oi mai umbri Că necazu-i tot cu mine Şi de mă depărt de tine.* FOLC. TRANSILV. I, 174. ✦ A-şi părăsi familia, locul de naştere etc., pentru a se stabili în altă parte. *Cât voi fi, dă cinstit[ă] casa dum[nea]v[oastră] nu mă voi depărta, că mult har am cunoscut* (a. 1807). IORGA, S. D. XII, 164. *Să nu te fi depărtat de părinţii tăi, nu le pătimeai acestea!* DRĂGHICI, R. 93/1. *Să se depărteze de pământul unde s-a fost născut şi crescut.* IST. M. 11/17. *Răbdaiu multă supărare, Cum m-am depărtat de tare.* BĂRAC, A. E. 41[r]/20. *Pentru mult timp ai de gând să te depărtezi?* ALECSANDRI, O. P. 90. *Şi de când m-am depărtat, Multă lume am îmblat.* EMINESCU, O. I, 123. *De oraşul acela m-am depărtat, credeam, pentru totdeauna.* C. PETRESCU, S. 68. *Nu s-a depărtat cât a trăit de conacul de la Iercani.* DEMETRIUS, A. 7. *De când te-ai depărtat Mămuţa s-o măritat.* ŞEZ. III, 158. *Şi cucuţu n-o cântat Eu tare m-am depărtat.* BÎRLEA, L. P. M. II, 107. ✦ Tranz. şi refl. Fig. A (se) înstrăina sufleteşte; a (se) desprinde, a (se) separa, a (se) îndepărta. *D[umne]zeul mieu nu te depărta de menre.* PSALT. HUR. 60[v]/5. *Nedreptatea şi păcatul urâte sunt şi pizmaşe ... şi depărtează omul de Dumnezeu.* CORESI, EV. 5. *Pentru aceia nu pot să trăiască bogaţii mult într-această lume, că ei să depărtează de Dumnezeu şi slujăsc mamonului, adecă bogăţiilor sale.* CHEIA ÎN. 32[v]/15. *Pre toţi boierii moldoveni îi sărăcia şi-i depărta de cătră mila domnească, ca să fie numai el frunte şi de cinste.* NECULCE, L. 319. *O, Doamne ..., nu înceta de a arata către mine negrăita ta bunătate; nu te depărta de la mine.* MARCOVICI, D. 5/15. *Pentru acest om el se depărtase de Ana, soţia sa.* SLAVICI, O. I, 159. *S-a depărtat de cei asemeni lui care era singurul lui sprijin.* CAMIL PETRESCU, T. I, 378. *Neputinţa de a înţelege ce se petrece în sufletul şi în corpul acelei fiinţe care se depărta de el îl chinuia amar, până la disperare.* BART, E. 216, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ✧ (Prin lărgirea sensului) *De toate dulceţile raiului ne-am depărtat.* IORGOVICI, O. 2/13. *Moldovenii ... s-au depărtat de unirea şi împărtăşirea Romei vechi.* MAIOR, I. B. 32/9. *Multe mai are de pătimit un pustnic adevărat, când se depărtează de poftele lumeşti.* CREANGĂ, P. 58. *Pentru ce ... să se depărteze un artist ... de patimile cari mişcă lumea?* CARAGIALE, O. IV, 228.

2. Refl. A se distanţa (de un anumit punct fix, de cineva sau de ceva). *Portu (limanu) şi pământul părea că se departă de noi şi se pierdu în nuori.* MAIOR, T. 27/17. *Cu cât se depărtează un loc mai mult spre orişicare pol, cu atâta cresc mai mari zilele.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 119/8. [Busola] *a dat coraj navigatorilor a se depărta de ţirmurii mărilor.* GENILIE, G. 18/28. *Fu silit a se depărta niţel de acest vas.* GORJAN, H. I, 41/17. *Santinela care ... de la post se va depărta mai mult de distanţa hotărâtă ... se va pedepsi cu bătaie.* CONDICA O. 25/25. *Cercurile se măresc depărtându-se de centru.* PÂCLEANU, I. II, 154/10. *Cometele sunt destinate să se depărteze.* MACEDONSKI, O. III, 89. *Clericul simţi că trebuie să se depărteze mai tare de Elenuţa şi între ei ar fi încăput bine o a treia persoană.* AGÎRBICEANU, A. 307. *Se întoarse iar înapoi ... nevrând să se depărteze prea mult.* REBREANU, I. 38. *Ne-am depărtat, cum am putut, de mal.* COCEA, S. I, 5. *El s-a luat după vulpe şi s-o fi depărtat prea tare.* SADOVEANU, O. I, 163. *Această frumuseţe ... se arată cu atât mai deplină, cu cât te depărtezi de „centru".* ARGHEZI, B. 83. ✦ Tranz. A lăsa o anumită distanţă între ... *Firele* [de dud] *... să fie depărtate unul de altul de două sau trei degete.* POENARU, Î. 24/2. *Paturile sunt un cot depărtate unul de altul.* C. VÂRNAV, H. 79/34. *O singură persoană ... depărtează barele.* BELEA, P. A. 57. ✦ Tranz. A fi la o distanţă de ... *Saturnul este depărtat de la soare de 10 ori mai mult decât pământul.* CR (1839), 91[1]/20. ✦ Tranz. (Complementul indică părţi mobile ale corpului omenesc) A îndepărta, a ţine departe de corp, a distanţa. *Gesticulează fără să depărteze ... braţele de corp.* CAMIL PETRESCU, T. I, 31. *Rămase cu mânile ... în jos, depărtate de trup.* SADOVEANU, O. I, 46. *Trase arcuşul pe coarda groasă, depărtă brusc braţele.* BĂNULESCU, I. 34.

3. Tranz. A duce, a muta, a pune în altă parte; a trimite sau a ţine (mai) departe, a separa (1). *Vom depărta toate lucrurile cari sunt în stare a otrăvi aerul cu mirosul lor.* C. VÂRNAV, H. 92/3. *De-aş putea să-i depărtez pe toţi de-acasă ... mi-ar veni la socoteală ca să fugim cu Luluţa.* ALECSANDRI, T. I, 216. *Lopătarii depărtaseră corabia de uscat.* ISPIRESCU, L. 24. *Depărtaţi pe copii de la foc.* ŞĂINEANU[2], cf. CADE, DL, DM, DEX. (Refl. pas.) *Noaptea să se depărteze din camera de dormit toate florile foarte mirositoare.* ALBINEŢ, M. 167/23. ✦ (Complementul indică fiinţe) A goni dintr-un loc, a sili să plece; a înlătura, a scoate (**V 5**), a izgoni, a alunga. *I-au scos den tot locul* [pe tătari] *şi i-au depărtat peste Nistru* (a. 1650–1670). GCR I, 235/14, cf. ANON. CAR. *S-au apucat hatmanul de coada calului lui Decusară şi l-au depărtat de la năvala nemţilor.* MUSTE, LET. III, 19/7. *Să supără craiul şi au poruncit să-l depărteaze din curte.* BERTOLDO, 7/11. *Mă voiu ... ruga ca să depărteze de aici pre Telemah.* MAIOR, T. 179/5. *Mare păcat şi strâmbătate a face depărtând de la sine în braţe streine pre fiiul său atunci când e mai slab.* BOJINCĂ, D. 31/6. *Prin orice mijloc va şti, să depărteze pe Ţepeş de capitală.* F. AARON, I. I, 113/3, cf. VALIAN, V. *Ştefan ... a depărtat de la sine pe Voichiţa, s-a căsătorit cu Maria.* IST. M. 110/24. *Să cred şi eu ursitei, ce lumea amăgeşte, Când unuia-i dă toate, pre altul l-a lipsit? Ca mama cea vicleană, pre unul ce iubeşte, Pre altul îl departă de sânul cel iubit.* MUREŞANU, P. 21/6. *Din lăcaşul fericirei Pentru ce m-ai depărtat?* ALECSANDRI, P. II, 98. *Nu ... am depărtat vreun elev din internat.* MAIORESCU, D. I, 231. *Îl depărtă încet, zâmbindu-i cu ochii în lacrimi.* SADOVEANU, O. X,

234, cf. M. D. ENC., DEX. *Vreţi cuibul să-mi stricaţi, De-aici să mă depărtaţi?* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 204. *Nu mă depărta, împărate, Că n-am tată să mă cate.* BIBICESCU, P. P. 139. ✧ Refl. pas. *Dacă căpietura nu să va putea lecui ..., să se depărteze oile capii din turmă.* MANOLACHE DRĂGHICI, I, 40/7. ✦ A înlătura (dintr-o situaţie, funcţie, poziţie etc.), a scoate (**V 6**); a elibera; a concedia; a demite. *Pe călugărul ce l-au fost rânduit nacealnic la schitul Broşteni, să-l depărtezi de la mănăstire* (a. 1789). IORGA, S. D. VII, 241. *Părinţii pot a depărta pre fii din moştenire pentru pricini cuviincioase.* PRAVILA (1814), 150/20. *I-am depărtat, cum zici, din dreapta moştenire.* RUSET, E. 12/17. *Avea scopos la întâmplare de moartea împărătesei să depărteze de la tron pe marile Duca Petru.* ASACHI, I. 333/24. *Când* [egumenii] *se vor abate* [de la îndatoririle lor] *să-i depărteze din egumenie* (a. 1845). URICARIUL, V, 361/7. *A vroit a depărta din domnie pre Iuga.* IST. M. 59/1. *Şeful care din părtinire sau interes va îndrăzni să orânduiască la loc vacant pe cel nedestoinic, iar pe cel vrednic îl va depărta, se va pedepsi prin degradare.* CONDICA O. 32/18. *Îl voi depărta de la curte.* FILIMON, O. I, 113. *Aceşti preoţi depărtează pe orice concurent laic.* CONV. LIT. IV, 35. *Depărtând de la giudecătoria nu ştiu cărui district pe onorabilul cetăţean.* ALECSANDRI, T. I, 234. *Preasfinţitul mitropolit ... să fie ... depărtat de la scaunul mitropoliei.* MAIORESCU, D. V, 27. *Îi pare rău să mă depărteze din casa lui şi mi-a dat un răvaş pecetluit către un negustor bogat din Brăila.* GALACTION, O. 77, cf. DL, DM. (Refl. pas.) *S-au depărtat din slujbă după predlojenia Dfivanu]lui.* CR (1830), 323[1]/14. ✦ (Învechit, rar) A exila. *Ei fură depărtaţi într-un esil unde periră pe mâinile necredincioşilor.* PELIMON, I. 77/24, cf. PONTBRIANT, D. ✦ (Complementul indică neajunsuri, primejdii, abuzuri etc.) A înlătura, a îndepărta, a face să dispară. *Doamne ... împroşcă, goneşte, depărtează toată diavoleasca facere* (a. 1650–1675). GCR I, 228/26. *Fiind sănătos, ce nu face, pentru ca să apere şi să depărteze ceale ce supără sănătatea?* ANTIM, O. 114. *Începură oamenii a depărta de la sine primejdiile aceale.* FRĂŢILĂ, S. Î. 12/5. *Învăţătoriul cel cultivit toată asprimea din shoalele featelor să o depărteaze.* MAN. ÎNV. 93/1. *Vor rămânea şi lăcuitorii odihniţi, depărtând din cugetul lor orice părere* (a. 1818). DOC. EC. 192. *Am făcut hotărâre ca să depărtăm toată grije de la noi.* BELDIMAN, A. 76/20. *Pentru cioplirea statuelor el nu se îndeletnicea decât ca să-şi deprinză trupul, să depărteze lenea.* PLEŞOIANU, T. III, 42/25. *Să depărteze tot felul de abuzuri (catahrisuri) care putea să iasă din cererile ce s-ar fi făcut.* CR (1829), 71[2]/6. *Bănuiala mulţimei de la mine a dăpărta.* HELIADE, M. 35/19. *Depărtaţi de la voi înşelăciunea şi vicleşugul.* MARCOVICI, D. 45/13. *Depărtat-ai tot cugetul rău şi dorinţa ce nepriincioasă?* DRĂGHICI, R. 152/26. *Nu prevăzu primejdia ce îi veni asupră, nu fu în stare de a o depărta.* F. AARON, I. I, 72/11. *Trebuie să ne despărţim degrabă spre a depărta o mare nenorocire.* KOGĂLNICEANU, în PR. DRAM. 435. *Văzând dizbinările şi a sângelui necurmată vărsare, au cugetat să dipărteze sau măcar să împuţineze aceste ticăloşii.* ASACHI, I. I, 45/18. *Să poată depărta de dânsa primejdiile ce o amerinţă şi a ne pregăti tuturora o viitorime mai fericită.* FM (1843), 5[1]/31. *Cercetările în pricini criminaliceşti se vor face cu graba cea mai putincioasă ... şi depărtând toate împregiurările ce ar putea amâna.* CONDICA O. 77/7. *Mintea ... vederea le deschiseră Şi aceste crude fapte din suflet le depărtară.* CONACHI, P. 300. *Depărtează spaima, îţi zic, nu-ţi pedepsi simţirea.* PANN, E. IV, 10/1. *Trebuie a ne sili să depărtăm umezelile din gură.* PENESCU, M. 18/9. *Să depărtăm aceste gânduri pesimiste!* CARAGIALE, O. III, 87. (Refl. pas.) [La legarea plegei] *umezirea şi uscarea să se depărteaze de la pleagă, prin care mai cu anevoie s-ar vindeca aceasta.* ÎNV. POM. 103/6. *Neorânduiala şi neascultarea să se depărteaze din shoală.* PETROVICI, P. 32/17.

4. Refl. (Învechit) A se feri, a se păzi (**I 4**). *Depărtează-te de către împăraţi şi de către mâniia lor.* PILDE, 108/17. [Învăţătoriul] *de multe ori de desfătările lumei a se depărta trebuie.* MAN. ÎNV. 59/11. *Iar chelăreasă am orânduit pe aceaia care am băgat seama că ... să socoteaşte cum să să depărteaze de acealea greşeli pentru care poate păţi necinste.* GOLESCU, P. 248/2. *August ... având soarta lui Cezar totdauna înaintea ochilor ca s-o ocolească, hotărî să se depărteze de purtarea lui.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 128/21. *Talanturile voastre să ... le întrebuinţaţi ... spre binele şi fericirea fraţilor voştri ... depărtându-vă de a vătăma întrucât de puţin pe oricine.* DRĂGHICI, R. 277/7. *Depărtează-te cât poţi de lăcaşul ei; căci răsuflarea sa este molipsitoare.* BUZNEA, F. 18/6. *Depărtează-te d-un hoţ, ce nesimţind te fură.* RUSET, E. 102/13. ✦ A se da la o parte, a se trage înapoi (pentru a evita ceva). *Daca ţie ţi-e frică, depărtează-te, dă-te la o parte şi pune-te în rugăciune.* CR (1839), 252[1]/11. ✦ Tranz. A feri, a scuti, a scăpa pe cineva de ceva; a cruţa. *Mai bun leac spre a depărta sau a apăra dobitoacele de a nu căpăta păduchi iaste: ca să le hrănim bine.* CALENDARIU (1814), 180/19. *Fămeile sunt depărtate de toate cinurile politiceşti.* LEGIUIRE, 1/17. *El e aicea depărtat de toate trebile făr-avuţie şi fără stăpânire.* PLEŞOIANU, T. III, 41/25. ✧ Fig. *Aş dori ... să depărtez gândul meu de privirea relelor.* MARCOVICI, C. 9/19.

5. Refl. A se abate, a devia (de la o normă fixată, de la o linie de conduită, de la subiect etc.). *De* [cartea] *cea grecească nu ne-am depărtat* [cu traducerea românească] (a. 1648). GCR I, 126/2. *Ca să nu mă depărtez cu vorba zic.* ANTIM, O. 134. *Şi cine ar cuteza să o departe de aci numita sf[ântă] carte, să fie blăstămat de 318 părinţi sfinţi* (a. 1745). IORGA, S. D. XVII, 138. *Depertează-te de cela ce nu cunoaşte de ce treabă iaste vreadnic.* PILDE, 56/19. *În limba no[a]stră ... articulu numai se decline, prin care ne deportam o ţiră de limba latinească.* IORGOVICI, O. 35/9. *Rău lucru este de a să depărta omul de drumul cel adevărat.* GOLESCU, P. 103/8. *Ne-am depărtat la scris, iar nu la pronunţie, de „ai", „ii", „ui", „ei" lat[ineşti].* HELIADE, PARALELISM, II, 104. *Nu crede, frate, că mă depărtez de scopul meu.* MARCOVICI, C. 84/18. *Nu pot a mă depărta vrodată d-a nu cere ... a tată-meu avere.* RUSET, E. 12/6. *Solul care nu vrea să se depărteze de la eticheta ce-i prescriea poziţia lui trimise pe grec la secretariul său.* FM (1843), 293[1]/15. *Ei s-au depărtat mai puţin de beserica catolică.* RUS, I. II, 152/24. *Daca vreunul dintr-înşii se va depărta de respectul cuvenit, prezidentul va porunci să-l scoată afară.* CONDICA O. 98/16. *Petru se depărtează de la condiţiile alianţei.* IST. M. 146/21. [De bunele influenţe ale cetăţii] *nu vă depărtaţi.* NEGULICI, E. I, 128/11. *S-au depărtat de istorie, de judecata cea dreaptă şi s-au încălcit în faşurile pedanţilor.* RUSSO, S. 90. *Verburile ... neregulate*

sânt care se depărtează de la regulele şi formele generale ale celor patru conjugări regulate. BĂLĂŞESCU, GR. 96/13. *Din aceste se poate înţelege că Lope s-a depărtat de bunăvoie şi în complectă cunoştinţă de cauză, de la regulele teatrului vechi.* CONV. LIT. III, 69. *Un sistem de învăţământ public, de la care să nu se depărteze nimeni.* MAIORESCU, D. I, 370. *Dar ia, să nu ne depărtăm cu vorba şi să încep a depăna firul povestei.* CREANGĂ, P. 184. *De acum, fireşte, mă voi depărta tot mai mult de adevăr în ceea ce priveşte busturile de lemn şi pietrele cioplite din Anam.* M. ELIADE, O. I, 22. *Conferinţa ... se depărtează de la ceea ce reuşise, în fine, să se considere ca deciziuni interaliate.* TITULESCU, D. 156. *Şi din punct de vedere politic, aşadar, filozofii se depărtează de normal.* NEGULESCU, G. 97. *Marea majoritate a poporului din Dacia a avut tendinţa de a muia consoane şi vocale, depărtându-se în oarecare măsură de limba iniţială.* SADOVEANU, O. XX, 611. *Studiul amintit, care aduce desigur nouă lămuriri problemei originelor principatului muntean, nu se depărtează totuşi de linia generală.* BRĂTIANU, T. 88. *Te depărtaşi de la povestea şi necazul dumitale!* C. PETRESCU, A. R. 133. *Protestanţii se depărtaseră de tradiţia creştinismului.* IST. LIT. ROM. I, 461. *Ascultă la vorba mea, Nu te depărta de ea.* PĂSCULESCU, L. P. 271. *Ne-am depărtat cu povestea.* ZANNE, P. V, 512.

6. R e f l. (Învechit, astăzi rar) A se debarasa (**1**), a se descotorosi de ceva. *Dăpărtându-te dă orice hatâr ..., te vei sârgui spre folosul visteriei* (a. 1819). DOC. EC. 220. *Să bagi de samă la un obicei pe care-l am eu şi de care nu m-oi depărta în ruptul capului.* SADOVEANU, O. IX, 426.

7. R e f l. (Învechit, rar) A se revărsa (**1**). *Râul acesta se depărtează cam des de matca sa.* CR (1837), 30[1]/2.

– Prez. ind.: *depărtez* şi (învechit) *depărt.* – Şi: (învechit şi regional) **dăpărtá, dipărtá,** (regional) **depertá,** (învechit, rar) **deportá** vb. I.

– De la **departe.**

DEPĂRTÁRE s. f. Faptul de a (s e) d e p ă r t a.

1. Plecare (**II**), retragere (**1**); (învechit, rar) depărtime. Cf. d e p ă r t a (**1**). *Mult i-au părut rău lui Nicolai-Vodă de depărtarea acelui om mare.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 182/29, cf. LB. *Prin depărtarea de aici aflam noi izbăvire.* RUSET, E. 33/22. *Depărtarea lui de la armia remasă, pricinui a ei învingere.* IST. M. 86/3. *Căta chip, prin depărtare, să scape de a lui lovire.* CONACHI, P. 83. *Îmi scrii să te înştiinţez ce face? cum sufere depărtarea ta.* NEGRUZZI, S. I, 63, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Mai ales depărtarea cu totul grabnică a lui Ghiţă îl scoase ... din sărite.* SLAVICI, O. I, 165, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU[2], TDRG. *Se adunară în birtul lui Spiridon ..., să prăznuiască depărtarea din mijlocul lor a universitarilor.* AGÎRBICEANU, A. 283. *Prietenia mea pentru Savastiţa e una din acele simţiri, pe care nici timpul, nici depărtarea n-au putut-o nimici.* HOGAŞ, DR. II, 139, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *Depărtarea-i înc-un adaos la iubire.* VOICULESCU, POEZII, II, 338, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ✧ F i g. *Năluca fugea de dinaintea lui şi el nu ştia ce să crează despre depărtarea ei.* PLEŞOIANU, T. II, 85/9. ✦ F i g. Înstrăinare sufletească; desprindere, îndepărtare. *Aceasta arată ce e de Dumnezeu depărtare.* CORESI, EV. 283. *Să să puie la împărătescul vistiariu, pentru apărământ şi depărtare a tot răul.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie, 83[r]/16. *Vedem depărtarea lui Dumnezeu cu ochii noştri şi cunoaştem că din răutăţile noastre ne vin atâta feliuri de boale.* ANTIM, O. 27. *Orice se scrie, fatal, e depărtare de realitate.* M. ELIADE, O. I, 60. ✦ (Învechit) Despărţire, separare. *Di însemnează despărţire sau depărtare.* HELIADE, PARALELISM, I, 58/4. *Cugeta în sâneşi cum că depărtarea de nevasta sa i-au adus această întristare.* GORJAN, H. I, 4/14, cf. RESMERIŢĂ, D. ✦ Deosebire (**2**), diferenţă. *Vede depărtarea ce iese de la o ţară până la alta.* TÂMPEANUL, G. 1/5. *Vede depărtarea dintre ranguri.* VISSARION, B. 347, cf. RESMERIŢĂ, D.

2. Înlăturare dintr-o situaţie, dintr-o poziţie, dintr-o funcţie etc. *De nu va scrie curat în diiată şi pricina, să nu să ţie în seamă depărtarea de moştenire.* CARAGEA, L. 76/26. *Pentru cei ce să află în slujbă, dăstule sunt numai adeverinţile stăpânirii, pentru a lor dăpărtare* (a. 1829). DOC. EC. 439. *Cu depărtarea lui Ioan Corvinu, Dan lăsându-se în voia norocului său ... spre a se restatornici pe scaunul principatului.* F. AARON, I. I, 96/18. *Neîndeplinirea poruncilor şefilor din lenevire, nedomirire sau zăbavă, ... se va pedepsi ... ori cu ştergere din prezantaţie, sau depărtare din slujbă.* CONDICA O. 23/26. *Izgonirea lui Vodă Cuza şi depărtarea unor funcţionari nu era efectul nici al urei, nici al răzbunării.* GHICA, C. E. II, 605. *O să ceară de la stăpână-tău, ca dar pentru împăcăciune, depărtarea ta din slujba lui.* FILIMON, O. I, 130. *„Tribunul" ... a cărui agitare devine cu atât mai turbulentă, cu cât e inspirată din dorinţa de răzbunare pentru depărtarea sa din minister.* MAIORESCU, D. V, 30. ✧ F i g. *Să suppue trupul* [cu] *... depărtarea mâncărilor şi a desfătărilor.* ANTIM, O. 218. *Slobozenia legei care hărăzeşte credincioşilor ei toate bunătăţile cereşti, fără depărtarea plăcerilor lumeşti.* VĂCĂRESCUL, IST. 247. *Nu trebuie să ne îngrijem că doară pruncii prin depărtarea de toate iscusirile vor slăbi în virtute.* MAN. ÎNV. 131/4. *Ar fi de mare trebuinţă să se statornicească şcoale ... pentru depărtarea moliciunii şi lenevirii care strică cele mai frumoase obiceiuri fireşti.* PLEŞOIANU, T. III, 55/5. *Arată trebuinţa ce ieste de a statornici mijloace spre dăpărtarea înmulţirii paralelor în prinţipat* (a. 1836). DOC. EC. 639. *Cunosc aceşti filozofi ... meşteşugul depărtării farmecelor.* SADOVEANU, O. XV, 439. ✦ Scoatere, eliminare. *Depărtarea tutulor cuvintelor slavone este o utopie şi înlocuirea lor prin cuvinte latine sau franceze o îngreuiare a limbei.* MAIORESCU, CRITICE, 141.

3. (Concretizat) Loc situat la mare distanţă de vorbitor. *Daca după cel de-al doilea războiu punicesc ... ar fi luat ţinuturi în Africa ...* [romanii] *n-ar fi putut să le păzască într-atâta depărtare.* CĂPĂŢÎNEANU, M. R. 71/25. *Pute să privască dipărtarea ce dispărţe pădurea.* DRĂGHICI, R. 173/4. *Nevăzut mai se face într-atâta depărtare.* CONACHI, P. 292. *Dacă-n aşa depărtare au plecat să umble ei, Cine ştie când s-o-ntoarce.* PANN, H. 79/12. *Întind ale lor aripi spre negre depărtări.* EMINESCU, O. IV, 432. *Din ce depărtări scoboară şi cât a luptat Dunărea, ca să străbată încoace!* VLAHUŢĂ, R. P. 7. *Apoi zilele începură a se mohorî, a se întrista şi cerul cenuşiu plângea ploaie măruntă şi rece, care învăluia depărtările şi împăenjenia vederile.* SANDU-ALDEA, D. N. 152. *Se opri şi viscolul ... ca şi când l-ar fi supt cu lăcomie depărtările.* AGÎRBICEANU, S. 123, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *Vine din relativa depărtare de la care povestea întâmplarea.* CAMIL PETRESCU, T. III, 137. *Cunoscură în acea depărtare numai calul alb al Măriei Sale.* SADOVEANU, O. XIII, 24. *Luând bastonul de plimbare*

prin oraș, m-am dus cu el ... prin toate depărtările țării. ARGHEZI, B. 11. *Și-l chemă odată, să-i arate depărtările natale.* CAMILAR, N. I, 115, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. [Șoimii] *firul apuca Sus cu el zbura, Într-o depărtare Către țărm de mare.* POP., ap. GCR II, 328/17. *Avea niște neamuri, cum ar hi pân Ardeal, sau cine știe-ntr-o dăpărtare mare.* O. BÎRLEA, A. P. I, 160. ✧ Loc. adv. **În depărtare** (sau **depărtări**) = într-un loc depărtat, departe (1). *De aicea, în depărtare de trei leghi sunt piramidele.* AMFILOHIE, G. 138/8. *I s-au înfățoșat la videre că în depărtare de câtva loc la țărmuri să afla cinci caice.* DRĂGHICI, R. 166/3. *Aruncă-n departare* [săgeata]. ASACHI, S. L. I, 160. *În depărtare li se arată un obiect luminos.* PÂCLEANU, I. II, 127/22. *Eu numai trei zile șez și plec în depărtare Că-s izgonit.* PANN, E. III, 92/18. *Tunetul vuia în depărtare.* NEGRUZZI, S. I, 57. *Frate-n depărtare O pajură mare Se-nalță mereu.* ALECSANDRI, P. I, 197. *Fața ...* [câmpiei] *... se pierde în depărtare.* ODOBESCU, S. I, 23. *Memfis colo-n depărtare, cu zidirile-i antice.* EMINESCU, O. I, 43. *Orologiul ... se aude-n depărtare bătând.* CARAGIALE, O. II, 7. *Zăriră în depărtare un lup.* ISPIRESCU, L. 74. *Mai multe glasuri s-auziră în depărtare.* DELAVRANCEA, H. T. 44. *Când e furtună-n depărtare, La margini de-orizont răsare Un fulger alb.* COȘBUC, P. I, 82. *Un șuier și un urlet se auziră în depărtare.* CHIRIȚESCU, GR. 34. *Fata îl fulgeră cu o privire, apoi un suspin ușor se auzi, și ochii ei se pierdură în depărtări.* AGÎRBICEANU, S. 411. *Ultimul răsunet al roților muri în depărtări.* C. PETRESCU, S. 33. *Distingeam în depărtări dealurile Serbiei.* GALACTION, O. 29. *Chiotele acopereau în sfârșit urlătoarea, pe când în depărtare numai înspre pădure, doi lupi treceau ca niște umbre.* COCEA, S. I, 14. *Cerbi-nalți ... Se clatină de spaimă-n depărtări.* VOICULESCU, POEZII, II, 18. *Și se pierde-n depărtare, Umbra mică-n umbra mare.* PARASCHIVESCU, C. Ț. 145, cf. DL. *În depărtare era câmpul.* PREDA, M. S. 120. *Niște câini lătrară în depărtare.* BARBU, G. 61. *Autocamionul se urni din loc ... se pierdu în depărtare.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 5, 1. *Iar a explodat o mașină-capcană, spune* [arabul], *arătându-ne în depărtare un fir de fum alb.* RL 2005, nr. 4 701. *Să te-azvârle peste mare În pustiu, în depărtare.* TEODORESCU, P. P. 369.

4. Interval care desparte două puncte din spațiu; distanță. *Va avea piedecă depărtarea căii sale cu oștile.* N. COSTIN, LET. I A, 66/37. *Nici depărtarea locului, nici primejdia mărsului ... îi poate opri.* CANTEMIR, I. I. I, 60. *Numer așa de mare ... în uzul sau traiul de obște nu ne poate veni, fără numai în astronomie, când se măsură cu măsuri mai mici depărtarea stealelor.* ARITM. (1806), 9/27. *Tirienii socotiră depărtarea cea mare a stelelor de către pământu.* MAIOR, T. 73/19. *În oarecare depărtare une de la alte am văzut ... mare bazare, adecă piațe.* LEON ASACHI, B. 56/10, cf. LB. *Șalupile ... trebuia să steie la câtăva depărtare de țermuri.* AR (1829), 50^2/50. [Planeții] *de mii de ani păzesc între dânșii aceeași depărtare și urmează același drum?* MARCOVICI, C. 12/25. *Soarele ... ajunge iarăși la cea dimprotivă mai mare depărtare a eclipticei de ecvator.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 118/24. *O funie ... să atârnă într-un vas cu apă de puț, care trebuie să fie în oarecare depărtare de pomi.* FACTOR, M. 16/2. *Lungimea zilelor, a anilor și a temperaturii acestor planete atârnă de la a lor mărime, a lor depărtare de la soare.* CR (1839), 90^2/31, cf. VALIAN, V. *Depărtarea locurilor de la ecuator către amândoaă polurile să zice lățimea geografică.* RUS, I. I, 33/21. *Arborul ar fi așa de nalt ca depărtarea Lunei de la Pământ.* BARASCH, M. I, 39/23, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Depărtarea creștea între urmărit și urmăritori.* SLAVICI, O. I, 205. *De când sunt n-am văzut un călăreț care să-nghiță depărtările.* DELAVRANCEA, A. 99, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU^2. *Depărtarea ca și deosebirea de lege ... nu erau făcute ca să aducă la noi meșteri de prin acele ținuturi.* IORGA, C. I. III, 31, cf. TDRG. *Cei trei grăsuni erau așezați la o depărtare bunișoară unul de altul.* AGÎRBICEANU, S. 167, cf. RESMERIȚĂ, D. *La depărtări egale ... erau două cantoane.* C. PETRESCU, S. 39, cf. CADE. *Zidurile ... aveau patru rânduri de ferestre la depărtare și în mărime egală.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 61. *Zgomotul ... s-auzea de la depărtări mari.* MOROIANU, S. 65. *La bună depărtare ... câteva trăsuri merg la pas.* CAMIL PETRESCU, O. II, 187. *Patru țevi ... puse la depărtări egale.* TUDORAN, P. 129, cf. LTR^2, DL. *Puteam auzi Clopote de la mari depărtări.* ISANOS, V. 241. [Vântul] *încinge Lumea cu urletul lui răgușit, uriaș, Micșorând și mărind depărtările.* LABIȘ, P. 254, cf. DM. *Totul era aranjat pentru încântarea străinilor care veneau până aici de la mari depărtări.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 3, 35, cf. M. D. ENC., DEX. ✧ (Cu determinări locale sau temporale) *Să-și facă cășăriia cu dăpărtare dă cea veche măcar de doaă ceasuri* (a. 1818). DOC. EC. 186. *Să-i dea un car de lemne la Crăciun, cărându-le ori la moșiia lui sau aiurea ... la un loc cu depărtare de șase ceasuri.* LEGIUIRE, 25/13. *Au luat în 8 minuturi un răspuns de la o depărtare de 400 de mile.* CR (1829), 15^1/31. *Detașamentul ... au stătut în depărtare de 8 verste.* AR (1829), 94^2/5. *Acest șir* [de stânci] *să întinde în depărtare de două mile.* DRĂGHICI, R. 206/29. *Unele* [animale] *fac sărituri în depărtare de 30–40 palme.* J. CIHAC, I. N. 45/13. *Mă statornicesc la o depărtare de două lege de Versalla.* NEGULICI, E. I, 9/36. *Îi dă un duș horizontal din dipărtare de câțva pași, la piept și stomah cu apă răce.* C. VÂRNAV, H. 125/20. *Între pari, tot la o depărtare de o palmă, bătu bețigașe.* SLAVICI, O. I, 66. *Rezemă* [drugii] *de casă la o depărtare de o palmă domnească.* ISPIRESCU, L. 59. *Pe-o depărtare de patruzeci de chilometri, malurile bat spre răsărit.* VLAHUȚĂ, R. P. 7. *Râu-Sadului, o colonie a Rășinarului, se află la o depărtare de 14 km de matre.* PĂCALĂ, M. R. 3. *Un curcubeu la depărtare de câțiva stânjeni văzut din vârful Hălăucii.* IBRĂILEANU, A. 12. *Existența ei se desfășura tot atât de plină ... Așa cum se desfășoară existențele miilor de oameni cari răsuflă în preajma mea, la o zi depărtare de mine sau la o sută de zile.* M. ELIADE, O. I, 20. *Depărtarea de zece kilometri până acasă ... nu se făcea așa repede.* VISSARION, Î. 49. *A fost trimes la altă școală ... la Broșteni ... cinci poște depărtare.* SADOVEANU, O. XX, 576. *Pentru comuna P ... așezată ... la o depărtare de 30 de chilometri ... nu există ... agent sanitar.* ULIERU, C. 13. *Moșia se afla la vreo 15 kilometri depărtare de Ciulnița.* CĂLINESCU, E. O. I, 103. *Ciudat este acest ținut istoric ... în adâncimile căruia sunt urme ... care îi împing trecutul până la depărtări de milioane de ani.* BOGZA, V. J. 35. *Ajunseseră la gară, doi kilometri depărtare de sat.* PREDA, D. 18. *La un kilometru depărtare, rușii începuseră retragerea.* BARBU, Ș. N. 99. *Cale de un ceas ... depărtare de capitală se profilau pe o colină zidurile spitalului.* G. BARBU, A. V. 139. *Depărtare cât dai cu praștia.* ZANNE, P. IX, 221. ✧ Loc. adj. și

a d v. **Din depărtare** (sau **depărtări**) = de departe, de la mare distanță. *Desclinirea aerului nu trebuie să o mărginești din depărtare, ci din ființă și din stare.* ÎNV. POM. 55/15. *Împarații ce stăpânesc staturi mari ... au supus pre celelalte din depărtare prin care s-au înmărit.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 166/3. *Când atunci privindu-l cu plăcere mare, Din apropiere și din depărtare, ... zise ... Mulțumescu-ți, Doamne, s-a gătit coșarul.* PANN, Ș. II, 26/6. *Păstorii ... zăresc din depărtare Ivindu-se pe munte o naltă arătare.* ALECSANDRI, POEZII, 298. *Aerul răsfirat în unde diafane subt arșița soarelui de vară, oglindește ierburile și bălăriile din depărtare.* ODOBESCU, S. III, 14. *Cu multă dragoste te salut din depărtare.* CARAGIALE, O. VII, 259. *Din depărtare Văzutu-s-a crescând în zări Rădvan cu mire, cu nănași.* COȘBUC, P. I, 56. *O adiere dulce, răcoroasă, vine din depărtări pe mal.* PETICĂ, O. 283. *Unii dintre țărani veniseră din depărtări destul de mari.* AGÎRBICEANU, A. 542. *Din depărtare, prin aerul sec, ajungea până la noi glasul omului și al toporului.* HOGAȘ, DR. I, 9. *Glasurile trecătorilor ... vin parcă din depărtări.* IBRĂILEANU, A. 106. *Din depărtare pătrund până aici sunete de viori.* REBREANU, I. 11. *Din depărtare, vântul mi-aducea ecouri Ne-nțelese.* MINULESCU, VERS. 29. *Din depărtări veneau dangătele clopotelor.* SADOVEANU, O. I, 14. *Iată o furtună crescând din depărtare.* VIANU, A. P. 218. *Deodată, din cerul albastru, au ieșit doi vulturi, negri soli ai nopții din depărtare, de dincolo de razele culcate în amurg.* ARGHEZI, P. T. 105. *Nu l-a răzbit nici tunetul din depărtări.* BLAGA, POEZII, 203, cf. DL. *Se vede din depărtare că acolo se strânse lume multă.* PREDA, DELIR. 42, cf. DM. *Clădirea vizată părea din depărtare o fermă oarecare.* BARBU, Ș. N. II, 54, cf. M. D. ENC., DEX. *De-a cui doruț ești mânat? Spune că din depărtare, De la mândra dumitale.* BÎRLEA, C. P. 166. *Mândruță din depărtare, Ți-aș trimite-un dar.* FOLC. TRANSILV. I, 231. ✧ L o c. a d v. **La depărtare** = la o oarecare distanță. *Întinsese brațul ... ca să-l țină la depărtare.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 297. ✧ E x p r. (Învechit) **A fi cu depărtare** = a fi departe, la mare distanță, a nu fi la îndemână. *Această vie îmi era cu depărtare a o căuta, din care pricină nu mai avem vreun folos* (a. 1811). URICARIUL, X, 119. *Locurile unde ei se găsesc sunt prea cu depărtare de aicea.* DRĂGHICI, R. 39/19. *Vânătoarea ... o să ție zile multe și o să fie cu mare depărtare de cetate.* GORJAN, H. I, 7/35. (Prin nord-estul Olt.) **A-i veni cu depărtare** = a-i fi (cam) departe, a-i veni peste mână. Cf. CIAUȘANU, GL. ✦ (Geom.) Coordonată a punctului, dată de distanța între acesta și planul vertical de proiecție. *Depărtarea e una dintre coordonatele punctului și se găsește în adevărată mărime pe planul orizontal al epurei, măsurată de la proiecția orizontală a punctului respectiv până la linia pământului.* LTR[2].

– Pl.: *depărtări.* – Și: (învechit și regional) **dăpărtáre, dipărtáre** s. f.

– V. **depărta.**

DEPĂRTÁT[1] s. n. (Învechit) Faptul de a (se) d e p ă r t a (**1**). *Marele Antonie aflându-l, și de ne-ndemâna locului ... și de depărtat s-au minunat.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 14[v]/14. ✧ L o c. a d v. **Din depărtat** = de departe, din depărtare. *Începură să-l gonească, strigându-i din depărtat.* PANN, Ș. II, 7/20. **În depărtat** = în depărtare, departe (**1**). *Râul ... șărpuind se pierde în depărtat.* HELIADE, O. I, 75. *Soarele ... L-am privit de peste dealuri ... d-altă parte albind vase-n depărtat.* PELIMON, S. 2/5.

– V. **depărta.**

DEPĂRTÁT[2]**, -Ă** adj. **1.** Care este departe în spațiu, care se află la (mare) distanță; îndepărtat. *N-au rămas niciun neam, nicio limbă (măcară și varvară și carii la ceale de apoi hotară ale lumii depărtați) ca să nu citească întru a lor limbă dumnezăiasca Scriptură.* BIBLIA (1688), [prefață] XXIII/52. *Cel craiu dăpărtat, stă în chibzuială: merge-va la unirea unui craiu, au ba?* (a. 1694). FN 33. *Să nu pătimească necazuri pentru judecățile lor, viind de la locuri depărtate la scaunul domnesc.* PRAV. COND. (1780), 76. *N-ar fi fost atâta de greu unui înțelept ... a merge la un loc depărtat.* PILDE, 110/16. *Rătăcesc eu prin toate țările cele depărtate de patria mea.* MAIOR, T. 251/2. *Cine va aduce martori de la loc depărtat, are să-i plătească cheltuiala.* CARAGEA, L. 98/28. *Tunelele clocotea în văile ceale mai depărtate.* BELDIMAN, A. 48/18. *Marfa de basmagealâc ... nu să încarcă cu chiriie i vamă și alte cheltuieli ce are marfa ce ... vine din locuri depărtate* (a. 1823). DOC. EC. 284, cf. LB. *Cum poci crede ca să fi venit el într-o insulă așa de depărtată?* PLEȘOIANU, T. III, 43/20. *Se gătește a supune și alte insule depărtate ce atârnă de Portugalia.* AR (1829), 22[2]/17. *Prin câte depărtate locuri poate să umble duhul omului în minute de ceasuri.* DRĂGHICI, R. 68/24. *În această epohă avură moldovenii prilej de a purta armele lor la țermuri depărtate.* ASACHI, L. 112[1]/11, cf. VALIAN, V. *Mai de însămnat sunt insulele mai depărtate de uscat în M[a]r[ea] Mediterană numite Baleare și Pitiuse.* RUS, I. I, 140/22. *O melodie languroasă a unei voci tremurătoare mă trezi din meditație, și, ca prin farmec, îmi transportă amintirea în patria așa de depărtată.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 172. *Sunt din țări depărtate.* PANN, E. V, 13/14. *S-a dus la călugărie într-un schit depărtat.* NEGRUZZI, S. I, 108, cf. POLIZU. *A mea liră ... Nu spre fala-vă răsună pe un țărm mai depărtat.* PELIMON, S. 7/16, cf. PONTBRIANT, D. *În zarea depărtată ... un negru punt s-arată.* ALECSANDRI, POEZII, 26, cf. LM. *Din zarea depărtată răsar-un stol de corbi.* EMINESCU, O. I, 128. *Un frate mai mare ... era împărat într-o altă țară mai depărtată.* CREANGĂ, P. 183. *Într-o mahala depărtată, bat la ușa amicului meu.* CARAGIALE, O. I, 283. *Și pe culmea depărtată Vezi o casă înălbind.* MACEDONSKI, O. I, 8. *De după dealuri depărtate ... Se-nalță luna.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 29, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU[2]. *Și au venit din locuri depărtate Puhoi de semințiі.* IOSIF, V. 102. *De la plecarea lui Gheorghe la închisoarea aceea depărtată, lelea Ana vorbea tot mai rar.* AGÎRBICEANU, S. 368, cf. RESMERIȚĂ, D. *O fată ... care dădea atâtea dovezi de iubire pentru odrasla lor din depărtate țări.* C. PETRESCU, S. 89, cf. CADE. *Se retrăsese la o masă mai depărtată să-și citească scrisoarea.* REBREANU, R. I, 303. *Părțile cele mai depărtate ale globului.* NEGULESCU, G. 231. *În zarea depărtată o dungă subțire întunecă cerul.* COCEA, S. I, 56. *Trimitea marfa ... prin unele orașe mai depărtate.* MOROIANU, S. 6. *Părinții te-au dus până la marginea satului depărtat, de mână.* ARGHEZI, P. T. 9. *Într-o stradă depărtată se aud cantonete spaniole sau italiene.* RALEA, O. 33. *Soarele șters, depărtat și rece, se rostogolea.* BARBU, G. 201, cf. M. D. ENC., DEX. *Un sat nu prea*

depărtat. M 1974, nr. 5, 16. *Eu pe Vidra mi-am lăsat Într-un codru depărtat.* ALECSANDRI, P. P. 101. *Nu mi-ar fi cu bănat Mândra de-ar avea bărbat Din vr-un sat mai depărtat.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 99. ✧ F i g. *Cumu-i neasămânată şi depărtată destoiniciia lui Dumnedzău de neputinţa omenească, aşea iaste neasămănată plata tvoreţului.* VARLAAM, C. 212. *Dreptatea o are tot omul a mana, ci adevărul, oh, adevărul, el este o fienţia aşa înaltă şi depărtată, cât nu tot ochiul poate să o destingă* (a. 1848). PLR I, 111. *Podurile grajdurilor şi ale şurilor erau tixite cu fân vechi răspândind o miroznă depărtată de sulfină.* CAMILAR, ap. DL. *Lângă masă se ivise un ofiţer subţire, înalt, cu o privire stinsă, depărtată.* BARBU, Ş. N. II, 79. ✦ (Despre sunete, zgomote, glas etc.) Care vine de departe. *Vuetul depărtat al oceanului.* NEGULICI, E. I, 119/20. *Părea c-aud un sunet, un vuiet depărtat.* ALEXANDRESCU, O. I, 78. *Rămase ... ca în ascultarea unei muzici dulci şi depărtate.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 22. *Acest glas depărtat ... se topi în grabă.* AGÎRBICEANU, A. 39. *Apoi un sunet depărtat de clopot Păru că bate-n aer tarantella, Şi ploaia se porni cu grabnic ropot.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 67. *Deodată un suspin depărtat, înăbuşit ... mi-a ciulit urechile.* COCEA, S. I, 313. *Tăcerea se limpezi purtând în ea ca un susur de şipot depărtat.* TEODOREANU, M. II, 27. *Deodată se stârni un zvon depărtat.* DEŞLIU, G. 42. *Se auziră lătrături de câini depărtate.* BARBU, G. 59. *Vica îşi cârpea haina, tresărind la zgomotele depărtate.* BĂNULESCU, I. 34. ✧ (Adverbial) *Şi s-aude un izvor Către vale călător Cum suspină depărtat, Ca o doină pe-nserat.* DEŞLIU, M. 48. ✦ (Despre drumuri) Lung. *Dragă corbe corbişor, Vezi în calea depărtată Nu-i zări vr-un călător?* ALECSANDRI, O. 67. *Din Siret şi până-n Piatră Este-o cale depărtată.* ŞEZ. I, 9. *Şi sileşte de soseşte ... Şi e cale depărtată.* PĂSCULESCU, L. P. 169. (Pleonastic) *După ce merse cale lungă depărtată, ajunse la nişte munţi.* ISPIRESCU, L. 19. ✦ (Despre oameni) Care trăieşte departe de lume; retras, izolat. *Stăpânul ei era un filosof depărtat de lume, care lucra în pace virtutea şi înţelepciunea.* CĂPĂŢINEANU, S. 103/1. *O iubesc ... pentru toate lucrurile acestea care fac din ea o fiinţă depărtată de lume, de forfota de toate zilele.* CAMIL PETRESCU, T. I, 47. *Vizitiul. Om muncitor, dar tare adormit, tare depărtat.* GALAN, B. I, 71. ✧ *Rudă* (sau *rudenie mai) depărtată* = rudă (sau rudenie, neam etc.) de departe, v. d e p a r t e (1). *Pravila ce cheamă copiii fraţilor celor morţi ca să moşteneasc dimpreună cu unchii, nu să întinde şi la rudele de alăturea cele mai depărtate.* LEGIUIRE, 73/5. *Erau rudenii mai apropiate sau mai depărtate.* AGÎRBICEANU, S. 123. (Prin lărgirea sensului) *În era neozoică nu mai pot fi întâlnite decât reptile de talie mică ... rude ale dinosaurilor mai depărtate, după unii, decât păsările.* CONTEMP. 1975, nr. 1 505, 1/5. ✦ (Învechit; despre oameni) Care este ţinut departe de ceva; îndepărtat. *Prin altă ordonanţă din 7 noiembrie s-au pus iar în lucrare 114 ofiţeri mai mari carii era până acuma dipărtaţi, pentru că la 1815 îmbrăţoşase partida lui Napoleon.* AR (1831), 223[1]/28. ✦ P. e x t. (Învechit) Înstrăinat. *Să te mărite cu cinste după fecior de-mpărat, ş-atuncea să te privească Erotocrit depărtat.* PANN, E. II, 28/19. ✦ (Învechit) Deosebit, diferit. *Dentru aceea tovărăşie cu turcii, Iliiaş-Vodă ş-au arătat firea lui depărtată de cum îl socotiia boiarii şi ţara.* N. COSTIN, L. 427. *Cât de prost, şi iarăşi cât de înalt este omul ... într-însul se văd adunate marginile cele mai depărtate; ca un inel strălucitor, el ţine mijlocul lanţului celui nemărginit al fiinţelor care începe de la Ziditor.* MARCOVICI, C. 11/9.

2. (Despre obiecte) Care sunt aşezate la distanţă (mai mare) unele de altele. *Coşniţele să se aşeze de o palmă depărtate una de alta.* MOLNAR, E. S. 64/15. *De vin şirurile mai depărtate unul de altul, lemnuţele pot în şir mai aproape se cadă unul de altul.* ÎNV. POM. 72/25. *Particulele β ... dau ... şiraguri drepte de mărgele depărtate unele de altele.* SANIELEVICI, R. 156. *Din crescut mi-o crescut Doi meri-nalţi rămuraţi, De tulchină dipărtaţi.* MAT. FOLK. 1 474. *Sunt doi brazi mari minunaţi De tulpină depărtaţi.* PĂSCULESCU, L. P. 59. ✦ P. e x t. (Despre organe sau părţi ale corpului omenesc) Distanţat. *Turcii sau tătarii ... au înălţimea trupului de mijloc, ochi depărtaţi.* RUS, I. III, 83/27. *Păşea lat şi ţinându-şi mâinile depărtate de trup.* SLAVICI, O. I, 79. *Degetul cel mic îşi păstra cu graţie cunoscuta lui poziţie ceva mai sus, fireşte şi mai depărtat de celelalte.* VLAHUŢĂ, S. A. III, 15. *Doi infirmieri se opresc împietriţi în poziţie de grenadieri, picioarele depărtate, mâna stângă pe inimă.* CAMIL PETRESCU, T. III, 13. *Unul dintre răniţi stă ... cu genunchii ridicaţi, depărtaţi.* DEMETRIUS, A. 278. *Privind-o mai bine i-am văzut trăsăturile acelea greu de confundat, buzele subţiri ..., nasul acvilin, privirile triumfătoare, leonine, radiind tandre din ochii depărtaţi.* CĂRTĂRESCU, N. 198.

3. Care este departe în timp de momentul actual, care s-a petrecut altădată; demult. *Poţdam (târg şi palat crăiesc depărtat 8 ceasuri de Berlin).* AR (1829), 30[2]/25, cf. LB. *Ziua de mâine era pentru mine un viitor foarte depărtat.* MARCOVICI, C. 15/21, cf. VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D. *Când scriu aceste depărtate amintiri sunt gata să mă culc.* CARAGIALE, O. I, 21. *Toate i se păreau depărtate şi despărţite prin multe şi însemnate întâmplări de clipa în care se afla.* SLAVICI, O. I, 251, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Se-nchină robii muncii şi visează Un vis al lor din basme depărtate.* PETICĂ, O. 88. *Răsfoind fără folos depărtatele sale amintiri.* HOGAŞ, DR. II, 137, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *Să judecăm ... cu imparţialitatea cu care se judecă evenimentele depărtate.* COCEA, S. II, 330. *Fumătorul era un fanatic al maryland-ului, tutun a cărui aromă pornea elegiac din adolescenţa-i depărtată.* TEODOREANU, M. III, 8. *Dar mi-aduc aminte de vremea când încă nu eram, Ca de-o copilărie depărtată.* BLAGA, POEZII, 86. *Să fi fost anul depărtat una mie şase sute.* BARBU, PRINC. 70, cf. M. D. ENC., DEX. *Vin dense, amintirile-n şirag ...Toţi anii depărtaţi mi se adună.* CONTEMP. 1975, nr. 1 508, 3/1. ✦ Străvechi (1). *Având a se urma aceasta până la epoha cea mai depărtată.* AR (1829), 129[1]/26. *Din nopţi, pierdute în vremuri depărtate Blestemul stă pe oameni, în veci vor suferi.* VLAHUŢĂ, S. A. I, 3. *Cei mai depărtaţi strămoşi ai noştri ... erau în adevăr păgâni.* IORGA, C. I. II, 54. *Serveau vara din vremile cele mai depărtate de păşunat turmele de oi.* MOROIANU, S. 5. *Vorbeam de lucruri foarte depărtate în vreme şi spaţiu.* DEMETRIUS, A. 72. *Ghicitorile s-au născut în timpuri depărtate.* IST. LIT. ROM. I, 191. ✦ (Despre călătorii, drumuri etc.) Care durează (mult). *Să bucura privindu-l ca când ar fi venit din vreo depărtată călătorie.* DRĂGHICI, R. 139/24. *Mitrofan vorbeşte într-una din prefeţele sale de multele osteneli şi depărtatele călătorii ce trebuise să facă pentru a-şi învăţa meşteşugul.* IORGA, L. I, 32. *După o pauză, şi după alta, tot atât de depărtată,*

melodia lui umplu văzduhul. AGÎRBICEANU, S. 87. *În răstimpuri depărtate părintele Murășanu cetea ectenii scurte.* id. A. 83. *Dintr-o călătorie depărtată au adus cu ei o vacă de zimbru blajină, cu ugerii grei.* ARGHEZI, C. I. 79. *Bărbații pe care-i ... pierduse ... în călătorii depărtate.* BARBU, PRINC. 46.

– Pl.: *depărtați, -te.* – Și: (învechit) **dăpărtát, -ă, dipărtát, -ă** adj.

– V. **depărta.**

DEPĂRTĂTÓR s. n. Instrument chirurgical utilizat pentru depărtarea țesuturilor într-o plagă operatorie. Cf. DER, D. MED., M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *depărtătoare.*

– **Depărta** + suf. *-(ă)tor.*

DEPĂRTICIÓR adv. v. **depărtișor.**

DEPĂRTÍME s. f. (Învechit, rar; în forma *depărțime*) Depărtare (1). [Șanțul Troian] *mai pe din sus de Chiov loveaște la Nipru și de la Niprul cu mai mare depărțime de mare, la Don.* M. COSTIN, O. 264.

– Pl.: *depărtimi.* – Și: **depărțíme** s. f.

– **Departe** + suf. *-ime.*

DEPĂRTIȘÓR adv. Diminutiv al lui departe; (învechit și regional) depărcior. *Mai depărtișor, de-a dreapta, urmează comișii.* BĂLCESCU, O. I, 123. *Poenița ... era depărtișor în susul satului.* LUC. VII, 17, cf. ALEXI, W., CADE. *Adevărat că hambarul cel nou e mai depărtișor de conac.* REBREANU, R. I, 99. *Da' ce-s eu, de sama matale, să-ți fiu dragă? grăi ea trăgându-se mai depărtișor de dânsul.* MIRONESCU, S. 60, cf. DEX. *Măi bădiță, bădișor, Tu te-ai face scriitor, Dar poșta-i depărtișor.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 117. *De cine mi-e dor De aici e depărtișor.* RETEGANUL, TR. 133. *Iată că dă cu ochii de câne, așa cam depărticior.* VASILIU, P. L. 215, cf. PASCU, S. 165. ✦ (Precedat de adverbul „hăt") Foarte departe. *Pimprejurul lacului era tăiați copacii până hăt depărtișor.* SBIERA, P. 67. ✦ (Adjectival) Care se află departe (1), de departe, din depărtare; depărtat (1). *Bădișor, depărtișor! Nu-mi trimite atâta dor.* BIBICESCU, P. P. 37. *Bădișor depărtișor Ce-mi trimiți atâta dor, ... Pe gurile tuturor?* ANT. LIT. POP. I, 127.

– Și: (regional) **depărticiór,** (învechit, rar) **depărțiór** (ALEXI, W.) adv.

– **Departe** + suf. *-ișor.*

DEPĂRȚÍME s. f. v. **depărtime.**

DEPĂRȚIÓR adv. v. **depărtișor.**

DEPĂȘÍ vb. IV. Tranz. **1.** (Complementul indică oameni, vehicule etc.) A întrece, mergând în același sens; a lăsa în urmă. Cf. ȘĂINEANU[2], TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *La locul sinistrului, în urma colonelului, alergau respectos, îngrijindu-se să nu-l depășească, aghiotantul, ofițerul de serviciu.* BRĂESCU, M. B. 166. [Tunurile anticar] *au fost depășite de tancuri.* CAMILAR, N. I, 388. *Caii albi o depășiră și se opriră încordați ca la parada circului.* VINEA, L. I, 10. *Știa că dacă la ora asta „Speranța" apucase să treacă spre sud, n-o mai puteau ajunge; singura șansă era să depășească înaintea ei insula.* TUDORAN, P. 309, cf. DN[2], M. D. ENC., DEX. *O navă spațială lansată spre Jupiter și Saturn a depășit o altă navă aflată pe același traseu.* RL 1977, nr. 10 310. ✧ Fig. *Viața biruiește și depășește necontenit moartea.* SADOVEANU, O. XXI, 477. ✦ Pan a l. A întrece (în dimensiuni, în număr, în greutate etc.). *Primăvara trec pe la noi niște șoricari-roșcați-mari ... depășind cu vreo 10 cm Caia sedentară.* BĂCESCU PĂS. 221. *Înaltă își depășea fratele cu un cap.* VINEA, L. I, 42. *Numărul execuțiilor cu lucrări românești în primă audiție ... a depășit pe cel al reluărilor.* M 1974, nr. 12, 3. *Nu întâmplător numărul bărbaților bolnavi la F.C.T.B. depășește cu mult pe cel al femeilor.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 16.

2. A trece peste o anumită limită sau peste un anumit nivel (admis); a trece dincolo de ..., a întrece o anumită măsură. *Cheltuielile ... n-au depășit o sumă de 3 000 fiorini.* ODOBESCU, S. I, 500. *Cum am pute să pretindem la dânsa* [limba noastră] *să depășească hotarele locuite de români?* id. S. III, 643, cf. ȘĂINEANU[2], TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Ambiția lui n-a depășit limitele normale.* LOVINESCU, C. V, 11. *După câte reieșea din ziare, discuțiile nu depășeau mult adâncimea celor din tren.* CAMIL PETRESCU, U. N. 143. *Constantin Lipan nu întârziase niciodată la masă, după cum niciodată nu depășise ora culcării.* C. PETRESCU, C. V. 90. *Reghimentul să facă cele mai mari economii pentru a nu depăși alocația de hrană.* BRĂESCU, O. A. I, 305. *Să nu depășească ora indicată.* TEODOREANU, M. II, 164. *Toți sfinții, adecă aceia cari au depășit stadiul retragerii metodice, au activat în lume.* STĂNILOAE, O. 36. *Silvia nu depășise vârsta lor, dar se credea chemată să facă în viață altceva.* DEMETRIUS, A. 291. *Bolnavii nu vor depăși doza prescrisă de medic.* BELEA, P. A. 265. *Cu ce arăm astăzi, depășim planul cu optsprezece hectare.* MIHALE, O. 72. *Majoritatea cuvintelor au o circulație care depășește limitele unei provincii.* VARLAAM – SADOVEANU, 296. *Samuil Micu ... a fost un istoric în sensul modern al noțiunii ..., depășind stadiul cronicăresc al istoriografiei.* IST. LIT. ROM. II, 38. *Acest fenomen din natură care depășește speranța noastră îl numim inspirație.* COTEANU, S. F. II, 17. *Necesitatea unui examen periodic ocular se impune pentru orice persoană depășind vârsta de 40 de ani.* ABC SĂN. 176, cf. DN[2], M. D. ENC., DEX. *Limita în altitudine a culturii cartofului a depășit-o pe aceea a păioaselor de primăvară.* BUTURĂ, EG. 163, cf. PLEȘU, M. M. 42. *Consumul de ceai presupune un consum de zahăr sporit, care dacă a putut fi cumpărat înseamnă că au existat bani disponibili pentru un produs ce depășea nevoile stricte.* PATAPIEVICI, C. L. 284. *Economiile populației depășesc 120 000 de miliarde de lei.* RL 2004, nr. 4 480. *Expozițiile ... să nu placă abstracționiștilor fanatici, acelora, așadar, care consideră că au depășit nivelul figurativ al expresiei artistice.* RL 2005, nr. 4 611. *Suma de răscumpărare a celor două castele să nu depășească suma prevăzută inițial.* ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 835. ✧ Refl. pas. *Da biserica tot ce putea pentru gimnaziul și școalele dependente de ea. Dar ușor se depășea limita pentru oamenii săraci.* MAIORESCU, D. V, 301. *În clima noastră, în solurile foarte bogate în materie organică, se atinge și chiar se depășește această proporție.* AGROTEHNICA, I, 108. *Se creează uneori „ore de vârf" când se depășește timpul normal de staționare.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 331. ✧ Refl. *Cu rea-credință voi v-ați depășit puterea Și ați făcut abus.* I. NEGRUZZI, S. VI, 633. ✦ A întrece puterile (fizice sau intelectuale) sau competența cuiva. *De trei luni îndur o*

suferință care ... depășește tot ce e capacitatea de îndurare și răbdare. CAMIL PETRESCU, P. 188. *Existența sa* [a omului] *era la discreția unor puteri ce îl depășeau cu mult.* NEGULESCU, G. 144. *Evenimentele depășeau puterea lor de muncă.* COCEA, S. I, 283. *Ideea că un coleg de bancă putea să-l depășească i se părea de neconceput.* CĂLINESCU, C. O. 61. *Fapte depășind ... înțelegerea și închipuielile lui.* C. PETRESCU, A. R. 33. *Îmi ceri ceva care cred că mă depășește.* BENIUC, M. C. I, 224. *Vino la mine dacă se ivesc greutăți care te depășesc.* PREDA, R. 85. *Nu se avântă în discuții care depășesc pregătirea și forțele lui intelectuale.* VARLAAM – SADOVEANU, 366. ✧ (Prin lărgirea sensului). *El mi-a spus că, fiind o chestiune politică, departamentul lui o depășește.* TITULESCU, D. 321. *Dacă materia inertă poate fi analizată după categoriile inteligenței, lumea interioară psihică depășește puterile de comprehensiune ale acesteia.* RALEA, S. T. III, 43. ✧ Refl. *Rămâne să confruntăm împresiile de atunci cu cele de azi și să vedem în ce măsură poetul s-a cristalizat sau s-a depășit.* CONSTANTINESCU, S. I, 224. *Gloria Bistrița a izbutit, sub conducerea noului său antrenor, ... să se depășească pe sine.* FLACĂRA, 1975, nr. 41, 20.

– Prez. ind.: *depășesc.*

– Din fr. **dépasser** (după *păși*).

DEPĂȘÍRE s. f. Acțiunea de a (se) depăși și rezultatul ei.

1. Cf. depăși (**1**). Cf. DL, DEX, DN[3]. ✦ Spec. Manevră rutieră prin care un vehicul trece înaintea altuia pe o cale de rulare. *Să nu se angajeze în depășire decât atunci și acolo unde au certitudinea că o pot efectua în deplină siguranță.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 346. *Angajându-se într-o depășire fără să se asigure, s-a izbit de o căruță.* ib. 1975, nr. 10 352, cf. DN[3].

2. Cf. depăși (**2**). *Un român înțelege și iubește oameni de alt neam nu printr-o depășire a realității sale de român, ... ci rămânând român.* STĂNILOAE, O. 12. *Civilizația veacului al XX-lea va absorbi total, prin depășire, elementele culturii vechi.* BĂCESCU, PĂS. 386. *Omul nu urmărește depășirea mărginirii lui, se mulțumește cu succesul convențional și efemer.* CĂLINESCU, C. O. 36. *Această depășire a naturii, gândirea n-a putut-o efectua împotriva naturii, ci prin alianță cu ea, supunându-i-se.* ROMÂNIA LITERARĂ 1971, nr. 150, 3/3. *Frazeologia începe acolo unde vocabularul întâlnește sintaxa, odată cu depășirea limitelor cuvântului, conceput ca unitate semantică și funcțională cuprinsă între spații.* LL 1974, nr. 1, 27. *Fumatul poate contribui oarecum la depășirea unor situații de stres.* FLACĂRA, 1975, nr. 22, 9. *Au fost depistate peste 80 de cazuri de depășire a vitezei maxime admise de lege.* ib. 1975, nr. 44, 16. *Nu se poate ajunge la originalitate fără depășirea fetișurilor, prejudecăților.* V. ROM. februarie 1975, 25. *Ce mai trebuie făcut pentru a ușura celui aflat la început de drum în viață depășirea unor dificultăți?* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 319. *Interesant însă că aici depășirea condiției umane este declanșată dintr-o inițială nevoie de a recupera condiția umană pierdută.* LIICEANU, J. 76. *Un bărbat din Noua Zeelandă, care și-a pierdut ambele mâini, a pledat nevinovat în fața acuzațiilor privind conducerea periculoasă a unui automobil, după ce a fost oprit de poliție pentru depășirea vitezei legale.* RL 2006, nr. 4 931.

– Pl.: *depășiri.*

– V. **depăși.**

DEPĂȘÍT, -Ă adj. **1.** Care este întrecut, lăsat în urmă. [În restaurant] *chipuri congestionate peste cravate oblice, se regrupau spre colțurile mesei, în disprețul programului depășit.* VINEA, L. I, 32, cf. M. D. ENC., DEX.

2. Învechit, perimat (**2**); desuet. *Reprezentanții opiniei publice europene ... să fie conștienți de anumite puncte de vedere depășite.* EMINESCU, O. XIII, 566. *Războiul e o formă depășită.* CAMIL PETRESCU, T. I, 313. *Un punct de vedere depășit, o interpretare ce părea depășită ... pot totuși recăpăta valoarea lor.* BRĂTIANU, T. 229. *Teoria lui Rosetti ... ar duce la concluzia, azi depășită, că boierii sunt străvechii stăpâni ai satelor.* PANAITESCU, O. Ț. 9, cf. M. D. ENC. *Vor fi eliminate cu desăvârșire din emisiuni lucrările depășite sub raport muzical și poetic.* CONTEMP. 1975, nr. 1 510, 2/6. *Julieta pare depășită, căci nu ne putem opri să gândim că, undeva în lume, tinerii își dau viața pentru o lume mai bună.* ib. nr. 1 511, 4/11. *Era stupid să nu-l las să joace numai pentru a respecta o hârtie depășită.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 20, cf. DEX. *O serie de echipamente vechi, depășite, vor fi înlocuite cu echipamente moderne.* SCÂNTEIA, 1978, nr. 11 006. *Scopul lucrării nu este de a populariza practici empirice depășite.* BUTURĂ, EB. I, 7. [Consilierul pe probleme juridice] *vorbește despre Convenția de la Geneva referitoare la prizonierii de război ca despre un document „depășit" în condițiile noului tip de război.* RL 2005, nr. 4 505.

– Pl.: *depășiți, -te.*

– V. **depăși.**

DEPÁU s. n. v. **depou.**

DEPÂNÁ vb. I v. **depăna.**

DEPÁNDE vb. III v. **depinde.**

DEPECTINIZÁRE s. f. Tratament enzimatic aplicat sucurilor de fructe care conțin cantități mari de substanțe pectice. *Depectinizarea sucurilor se efectuează pe cale enzimatică cu enzime produse de numeroase microorganisme saprofite.* LTR[2], cf. SFC IV, 311, DN[3].

– Pl.: *depectinizări.*

– Cf. pectină.

DEPEIZÁ vb. I. Tranz. și refl. (Livresc) A(-și) schimba țara, locul (de origine); p. ext. a (se) dezorienta; a (se) înstrăina. *Profesorul ... era depeizat.* TEODOREANU, M. II, 326, cf. DN[3].

– Pronunțat: *-pe-i-.* – Prez. ind.: *depeizez.*

– Din fr. **dépayser.**

DEPEIZÁRE s. f. (Livresc) Acțiunea de a (se) depeiza și rezultatul ei. Cf. DN[3], MDA.

– Pronunțat: *-pe-i-.*

– V. **depeiza.**

DEPEIZÁT, -Ă adj. (Livresc) Care este rupt de țara, de locul (de origine); p. ext. dezorientat, înstrăinat. *După ce ai isprăvit cartea și începi să intri în lumea reală, simți că ... te-ai întors la ai tăi, cam depeizat între ei, ca după o lungă absență.* IBRĂILEANU, S. L. 70. *Tata ar fi complet depeizat dacă n-ar avea pe Vitruviu pe masă.* CĂLINESCU, B. I. 272, cf. DN[3].

– Pronunțat: *-pe-i-*. – Pl.: *depeizați, -te.*
– V. **depeiza.**

DEPENDĂLUÍ vb. IV. I n t r a n z. (Învechit, rar) A depinde (1), a atârna. *Toată norocirea voastră de-acolo dependăluiaște (atârnă) ca aceia oameni cu carii trebuie să trăiți, să vă voiască bine și să vă iubească, și aceaia vor face și ei cu adevărat, dacă și voi le veți arăta că îi iubiți și sânteți gata a le face bine.* CN 104/15.
– Prez. ind.: *dependăluiesc.*
– **Depende** + suf. *-(ă)lui.*

DEPÉNDE vb. III v. **depinde.**

DEPENDÉNT, -Ă adj. **1.** Care depinde (1) de cineva sau de ceva. *Guvernul își escusa fapta, cu neputința de a administra țeara prin funcționari aleși numai pe câte trei ani, dependenți de la grația alegătorilor.* BARIȚIU, P. A. I, 580. *Fiecare va înțelege că fericirea sa proprie este strâns legată și dependinte de fericirile celorlalți.* GHICA, C. E. I, 176, cf. PROT. – POP., N. D. *Societatea întreagă nu este mai puțin dependintă de oareșcare legi fizice.* CONV. LIT. I, 81, cf. COSTINESCU, LM. *Magistratura ... este ... dependentă de guvern.* MAIORESCU, D. I, 177. *Modus ponens arată că fiind judecata dintâi adevărată, este adevărată și judecata dependentă de ea.* id. L. 50. *Când mai mulți asociați sunt însărcinați cu administrațiunea, ... atunci fiecare din ei poate face îndeosebi toate actele dependenți de această administrațiune.* HAMANGIU, C. C. 384, cf. BARCIANU, DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU[2], TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Vă rog să comunicați cele de mai sus consulatelor dependinte de legațiunea dumneavoastră.* TITULESCU, D. 227. *Idealurile sociale, atât de strâns dependente de cele morale, nu se realizează așa de ușor.* STĂNILOAE, O. 86. *Un mecanism este dependent de celălalt.* DANIELOPOLU, F. N. I, 86, cf. DN[2]. *Noul text ... este în întregime dependent de relațiile personale ale autorului.* T ianuarie 1969, 84. *Tiparul, instrument spiritual dependent de domnitor ... a devenit ... un monopol de stat.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 4, 29, cf. M. D. ENC., DEX. *Numărul irozilor, de la 4 până la 10, este dependent de numărul tobelor.* PAVEL, S. E. 193. *Fiul duce un mariaj cast cu o localnică dependentă de droguri.* RL 2005, nr. 4 538. ✦ (Gram.; și în sintagma *propoziție dependentă*) Propoziție subordonată. *Condiționala este singura dependentă de care depinde în fapt regenta, pentru că realizarea regentei depinde de realizarea dependentei.* SG I, 139. ✧ (Mat.) *Variabilă dependentă* = funcție. *Spunem că valoarea lui y depinde de valoarea lui x sau că y este variabilă dependentă.* ALGEBRA VIII, 250, cf. M. D. ENC. 985.

2. (Despre ținuturi, țări, instituții etc.) Care este lipsit de autonomie economică sau politică. *De asemine lăuntrice tulburări folosindu-se provințiile dependente de Ungaria se făcură neatârnate, încât Sigismund perdu toate acvizițiile lui.* SĂULESCU, HR. I, 241/25, cf. PROT. – POP., N. D. *Sunt trei sate dependente de această monastire.* BARONZI, L. 105, cf. COSTINESCU, LM. *Da biserica tot ce putea pentru ... școalele dependente de ea.* MAIORESCU, D. V, 301, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *După cel de al doilea război mondial ... Anglia, Franța, Japonia, Italia, odinioară mari puteri imperialiste, devin acum tot mai dependente de Statele Unite.* CONTEMPORANUL, 1948, nr. 74, 6/1, cf. DN[2], M. D. ENC., DEX. ✧ (Rar) *Țăran dependent* = țăran iobag. *Rămâne de explicat în ce chip țăranii dependenți de odinioară au ajuns, ca răzeși, stăpâni necontestați ai satelor.* PANAITESCU, O. Ț. 9.
– Pl.: *dependenți, -te.* – Și: (învechit) **dependínte, -ă** adj.
– Din fr. **dépendant.**

DEPENDÉNȚĂ[1] s. f. **1.** (Urmat de determinări introduse prin prep. „de", învechit „de la") Faptul de a fi legat cu necesitate de cineva sau de ceva, de a se supune cuiva sau la ceva, subordonare (1), supunere (**II 2**), (învechit) subordinație (1). Cf. d e p i n d e (1). *Aceasta este dependența rațională a regulei fonetice de la principiul logic.* MAIORESCU, CRITICE, 262. [Judecățile hipotetice] *sunt acele în care predicatul se arată afirmat ... (adecă se arată dependența subiectului de predicat).* id. L. 48, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU[2], TDRG. *Urmărind evenimentele de la noi ... își dă seama că nu pot fi înțelese izolat, ci în dependența lor de ceea ce se petrece dincolo de hotarele noastre.* DENSUSIANU, L. 45. *Strânsa dependență a simțirii* [lui Goethe] *... de ceea ce era, în natura sa.* NEGULESCU, G. 119. *Tot ce contează e dependența juridică de o persoană omenească.* STĂNILOAE, O. 141. *Orice dependență de materie e, dacă nu suprimată, dar redusă la minimum.* OȚETEA, R. 292. *Planta este în strânsă dependență atât de sol, cât și de clima în care se dezvoltă.* AGROTEHNICA, I, 74. *Se impune deci concluzia că valoarea de limbă sau de dialect a unui idiom nu poate rezulta decât din aplicarea dependenței ... rămâne dialect atâta vreme cât depinde de alt idiom.* L. ROM. 1959, nr. 1, 12. *Stabilește numeroase reguli pentru construcția simplă. Trece apoi la dependența părților secundare de cele principale.* LL 1973, nr. 4, 838. *Memoria, procesul depozitării informațiilor în creier și al actualizării lor se află în strânsă dependență de învățare.* CONTEMP. 1975, nr. 1 502, 1/5. *Au fost adoptate credințe ..., izvorâte din dependența ... oamenilor față de culturile de pe ogoare.* BUTURĂ, EB. I, 11. *Nu avem o bună igienă sufletească, nu ne stăpânim bine instinctele, dependența noastră de „condițiile bune" merge până la tabiet și maniacalism.* LIICEANU, J. 115, cf. PATAPIEVICI, C. L. 33. ✦ (Gram.) Subordonare (**2**). *Trebuiescu a să socoti ... dipendența sau supunerea a unii părți ce să ține dă către ceialaltă.* VĂCĂRESCUL, GR. 105/8. ✦ S p e c. (Med.) Stare psihoorganică determinată de administrarea repetată a unui medicament, a unei substanțe etc., ajungând la provocarea apariției simptomelor de abstinență, la întreruperea sau la scăderea dozelor administrate. Cf. D. MED. *Medicii psihiatri din București care se ocupă de toxicomani ... spun că dependența de heroină este o tulburare cronică, din care 5 la sută reprezintă dependența fizică și 95 la sută dependența psihică.* RL 2006, nr. 4 848.

2. Faptul de a se plasa sub autoritatea sau sub conducerea cuiva sau a ceva (în cadrul unei ierarhii). Cf. d e p i n d e (**3**). *Părintele voi a se smulge de atârnarea Austriei, iară fiiul căzu în a ei dependență.* SĂULESCU, HR. II, 430/20, cf. STAMATI, D. *În Francia gradul superior al învățământului a trecut din mânele clerului catolic în dependența unui corp laic.* GHICA, C. E. II, 408. [Canoanele] *atestă legăturile de dependință a Bisericei Române de Biserica Constantinopolei* (a. 1864). URICARIUL, X, 372, cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, LM. *Întru primirea Sfântului Mir ... zace un semn al dependinței erarhice a celor ce primesc de cei de la carii primesc Sfântul Mir*

(a. 1883). CAT. MAN. I, 571, cf. DDRF. *Prin acest tratat este înviderat că Mihai se punea sub o dependență de drept către principele Ardealului.* XENOPOL, I. R. V, 155. *Numele lor pare însă a arăta un raport de dependență față de marele vornic.* BUL. COM. IST. V, 89, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Situația fiecărui stat față de celelalte nu apare ca o stare de dependență, ci ca una de independență.* TITULESCU, D. 298. *Dependența sa de șefii Eteriei, prejudecățile sale conservatoare și ambițiile sale personale l-au determinat deopotrivă să înfrâneze agitația țărănească.* OȚETEA, T. V. 233. *Supuși coroanei ... au alcătuit, sub acoperirea și ocrotirea așa-zisei lor dependințe, un fel de coaliție.* BRĂTIANU, T. 43. *Dependența economică de S.U.A. e hotărâtoare.* RALEA, O. 127. *A devenit o capitală eclesiastică în dependență de Monterey.* id. ib. 99. *Dependența lor materială față de burghezie îi face șovăitori.* BENIUC, M. C. I, 152, cf. DL. *Micu ... deplânge starea de dependență față de turci a celor două țări.* IST. LIT. ROM. II, 39. *Județele ... sunt pomenite în actele interne domnești ... nu pentru fixarea în scris a situației geografice și a dependenței militare și administrative a satelor.* PANAITESCU, O. Ț. 30, cf. DN[2]. *Victoriile austriece păreau un prilej ce trebuia folosit pentru slăbirea dependenței Țărilor Române față de Poartă.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 9, 59. *Așezământul era pus sub dependența Eforiei spitalelor.* G. BARBU, A. V. 155, cf. M. D. ENC., D. MED., DEX. *Să dispară ... orice dependență a statelor în curs de dezvoltare de statele bogate.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 335. *Nu am stăruit suficient pentru obținerea unei logice autonomii a federației, ... autonomie care presupunea, firește, o dependență logică la mișcarea noastră sportivă.* FLACĂRA, 1975, nr. 48, 20.

– Pl.: (2) *dependențe.* – Și: (învechit) **dependínță, dipendénță** s. f.

– Din fr. **dépendance.**

DEPENDÉNȚĂ[2], -Ă s. f. v. **dependință[1].**

DEPENDÍNTE, -Ă adj. v. **dependent.**

DEPENDÍNȚĂ[1] s. f. Încăpere accesorie a unei locuințe, a unui local public etc. (bucătărie, baie etc.); (la pl.) ansamblul acestor încăperi și al construcțiilor anexe de pe lângă o gospodărie. V. a c a r e t, a t e n a n s ă. *Le rămase ... să dea foc dependențelor economice* [ale curții] *ceea ce și făcură.* BARIȚIU, P. A. II, 264. *Acest edificiu coprinde în sine o mie patru sute patruzeci camere, deosebit de dependețele sale.* FILIMON, O. II, 96. *În partea dreaptă a casei se aflau dependințele, bucătăria, grajdurile.* BOLINTINEANU, O. 413. *De fapt conacul, într-adevăr, era cam neglijat, mai ales în privința dependințelor.* REBREANU, R. II, 48. *A avut prezența de spirit să nu se ascundă prin vreo dependință a conacului.* id. ib. 136. *Când ne scoborâm, o să-ți arăt unde sunt și dependințele.* ARGHEZI, S. XI, 114. *Foaia de zestre a Anei cuprindea o locuință compusă din două camere și dependințe.* CĂLINESCU, E. O. I, 184. *În interiorul curților, dependințele sunt sporite cu câte un etaj scund ca un mezanin.* id. B. I. 51. *A fost terminat și dat în folosința muncitorilor ceferiști un bloc cu 12 apartamente. Fiecare apartament are bucătărie, baie și alte dependințe.* SCÂNTEIA, 1953, nr. 2 481. *Mi-am decorat interiorul meu cel mai intim: sala de baie și dependințele.* VINEA, L. 415, cf. DL. *Se vedea conacul fostei moșii, cu numeroase dependințe.* PREDA, M. 214, cf. DN[2], M. D. ENC., DEX. *Legea îi dă dreptate numai în prima parte, restabilindu-i drepturile la dependințe.* FLACĂRA, 1976, nr. 44, 13. *La Aubazines, Malraux și Jacquot sunt instalați într-o dependință a vechii mănăstiri.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 19, 21/1. *Fenomenele etnografice din acest sat, ocupații, industrii, meșteșuguri, construcții, locuințe și dependințe ... vor fi studiate în contextul istoric.* PAVEL, S. E. 13.

– Pl.: *dependințe.* – Și: (învechit) **dependénță** s. f.

– Din fr. **dépendances.**

DEPENDÍNȚĂ[2] s. f. v. **dependență[1].**

DEPÉNSĂ s. f. (Învechit, rar) Cheltuială. Cf. ALEXI, W.

– Pl.: *depense.*

– Din fr. **dépense.**

DEPERSONALIZÁ vb. I. T r a n z. și r e f l. A face să-și piardă sau a-și pierde personalitatea (1). *Depersonalizându-mă, pot pricepe.* CONTEMPORANUL, VII[2], 338. *Marga, condus prin prea multe zig-zaguri psihice, ca într-un slalom, se depersonalizează.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 11, 11. *În ciuda diplomei de pretins intelectual, tinerii noștri sunt în mare măsură depersonalizați.* RL 2006, nr. 4 825. ✧ F i g. *Prin anumite particularități, poezia d-lui Minulescu s-a despersonalizat.* LOVINESCU, C. VII, 4. *Îndată ce vreau să facă ceva pentru obște și recurg în acest scop la foloasele grupării, se uniformizează, se militarizează, se despersonalizează.* STĂNILOAE, O. 83. *Tobele și tuburile se depersonalizau, pentru ureche, într-un tumult de melodii de agonie și extaz.* ARGHEZI, S. IX, 110. *Casa personală e îmbibată de suflet ... și amestecul altor conștiințe în rânduirea lucrurilor ar depersonaliza, ar sfâșia realitatea spirituală.* CĂLINESCU, C. O. 109. *Lucrarea se depersonalizează și valorile ei rămân în ceață pentru auditor.* M 1965, nr. 3, 15/2.

– Prez. ind.: *depersonalizez.* – Și: **despersonalizá** vb. I.

– Din fr. **dépersonnaliser.**

DEPERSONALIZÁRE s. f. Acțiunea de a (s e) d e p e r s o n a l i z a și rezultatul ei; pierdere a personalității (1). *Asta înțelegeam adineaorea prin discolorarea, dispersonalizarea artistului în crearea operei lui.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 406. *Depersonalizarea ... criticului în fața operei de artă ... încă nu explică nimic.* CONTEMPORANUL, VII[2], 338. [Viitorul] *nu ne poate rezerva decât mecanizarea, uniformizarea, depersonalizarea.* NEGULESCU, G. 400. *Rădăcina cea mai adâncă a unui anumit sentiment de viață ... o întâmpinăm aci, în această acută nevroză a depersonalizării, care a împiedicat atâtea spirite de seamă ale vremii să-și resimtă unitatea profundă a firii lor.* VIANU, L. R. 248. *Acea atmosferă atât de particulară și atât de derutată care este însăși protecția sufletească a eroilor, ... lupta lor împotriva despersonalizării.* T ianuarie 1971, 63. *Această idee este accentuată de asemănarea celor trei chipuri, sugerând despersonalizarea, lipsa oricărei identități.* CONTEMP. 1975, nr. 1 508, 2/9, cf. DEX, DN[3]. *Din această alterare a raporturilor dintre real și imaginar, dintre cauză și efect se ridică ideea înstrăinării, a depersonalizării.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 19, 10/3.

✦ (Med.) Simptom caracterizat prin senzaţia de pierdere a unei părţi a corpului, prin dispariţia conştiinţei propriei persoane, întâlnit în unele boli psihice. *Cazurile de depersonalizare. Bolnavul se simte schimbat, nu-şi mai aparţine, nu-şi recunoaşte propiile sale stări emotive.* RALEA, S. T. II, 77, cf. DER, D. MED., M. D. ENC., DEX, DN[3].

– Pl.: *depersonalizări.* – Şi: **despersonalizáre,** (învechit, rar) **dispersonalizáre** s. f.

– V. **depersonaliza.**

DEPERSONALIZÁT, -Ă adj., s. m. şi f. **1.** Adj. Care şi-a pierdut personalitatea (**1**), fără personalitate. *Adevăratul subiectiv al volumului este însăşi conştiinţa scriitorului, un martor treaz, complet, emoţionant, depersonalizat parcă faţă de propria-i tragedie.* CONSTANTINESCU, S. I, 174. *Jurământul ... se bizuie ... pe o potenţare magică a voinţei colective depersonalizate.* T ianuarie 1969, 68, cf. M. D. ENC., DEX.

2. S. m. şi f. (Med.) Persoană lipsită de conştiinţa propriei persoane. *Dezorientarea depersonalizaţilor e provenită din pierderea conştiinţei, şi, cu ea, a limbajului şi a sentimentului social.* RALEA, S. T. II, 77.

– Pl.: *depersonalizaţi, -te.* – Şi: **despersonalizát, -ă** adj. M. D. ENC., DEX.

– V. **depersonaliza.**

DEPERTÁ vb. I v. **depărta.**

DEPERTAMÉNT s. n. v. **departament.**

DEPERTAMENTÁL, -Ă adj. v. **departamental.**

DEPERTAMENTÁR s. m. v. **departamental.**

DEPÉŞ s. n. v. **depeşă.**

DEPEŞÁ vb. I. T r a n z. (Folosit şi a b s o l.) (Astăzi rar) A expedia o depeşă; a telegrafia. *Temându-mă să nu cauzez o emoţiune prea tare bătrânului meu tată, depeşiasem îndată ce am dezbarcat.* GHICA, C. E. I, 42. *Ministrul cultelor depeşează la toţi prezidenţii tribunalelor ... din ţară.* MAIORESCU, D. II, 456. *Cu o zi înainte de plecare, îţi depeşez clar în ce seară trec prin Ploieşti.* CARAGIALE, O. VII, 258. *A trebuit să depeşeze la căpitanul oştirei ruseşti: „Regimentele scad de necrezut".* CONTEMPORANUL, V, 520, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU[2], TDRG. *De venit trebuie să vie, c-a depeşat.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 125, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *Depeşează-mi din vreme să te aştept la gară.* C. PETRESCU, O. P. I, 12, cf. DL, DN[2], DEX. *Numai ci ni pominim într-o zî c-a dipişat Cuzea-n toată-mpăraţia să să dezrogheascâ oamenii dă la ciocoi.* GRAIUL, I, 227. *Da cân să ducea Cuzea la Galaţi dipişa să ieşim-naintea lui.* ib. ✧ R e f l. p a s. *Se depeşează cu datul de 24 iuniu: trupele ruseşti au continuat astăzi a trece Dunărea.* F (1877), 308.

– Prez. ind.: *depeşez.* – Şi: (regional) **dipişá** vb. I.

– Din fr. **dépêcher.**

DEPÉŞĂ s. f. (Astăzi rar) Înştiinţare transmisă prin mijloacele cele mai rapide; s p e c. telegramă. *Copia depeşei (scrisoare în pricini publice) adresuită către ... prezidentul Divanului Moldovei.* AR (1829), 14[2]/1. *Au putut încă prinde pe un curieriu însărcinat cu depeşile.* ib. 25[1]/26. *În depeşul meu din urmă am avut cinste a îţi da socoteala pentru care pricini am fost silit s-aduc oastea înaintea taberei.* CR (1830), 151[2]/5. *O depeşă telegrafică de la Paris din 13 sara înştiinţază.* AR (1831), 231[2]/12, cf. I. GOLESCU, C. *Îi împărtăşi cuprinderea depeşei lui Radzivil.* ASACHI, S. L. II, 23, cf. VALIAN, V. *Acesta era cuprinsul depeşei.* FM (1843), 311[2]/13. *Venise ... cu depeşe sigilate.* BARIŢIU, P. A. II, 425, cf. STAMATI, D., POLIZU. *Prin o depeşă telegrafică, cu mare bucurie aflai că se însănătoşiase.* PELIMON, I. 269/3. *Am citit toate depeşile oficiale.* GHICA, C. E. II, 327, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Astăzi se află în multe state civilizate staţii unde se primesc depeşe telefonice.* CONTEMPORANUL, I, 503. *A apărut primul număr: jumătate cu articole de entuziasm şi jumătate cu depeşi şi corespondenţe de pe teatrul războiului.* CARAGIALE, O. I, 214. *Spunea c-a descifrat depeşi toată ziua.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 347. *Depeşile totdeauna trebuie să sosească în urma călătorilor.* MILLE, V. P. 142. *Din multele depeşi ce sosesc privitoare la această nenorocire, se pot face tot felul de combinaţiuni.* F (1890), 531, cf. DDRF. *El* [Petru Cercel] *răscumpără un mare număr de robi creştini, ce se aflau în mânile turcilor, faptă ce se răspândi în curând, prin depeşile ambasadorilor puterilor, în tot Apusul european.* XENOPOL, I. R. V, 37, cf. BARCIANU. *Primesc de la prietinul cel mai intim al fratelui meu ... o depeşă.* LUC. II, 105. *O depeşă a lui Scatiu, cu două zile înainte, îi chema şi-i ruga să aducă doi doctori.* D. ZAMFIRESCU, T. S. 96, cf. ALEXI, W., ŞĂINEANU[2], TDRG. *Intră în cel dintâi oficiu poştal ce-i ieşi în drum şi trimese depeşa lui Ion Florea.* AGÎRBICEANU, L. T. 408. *O depeşă grabnică mă cheamă, pentru poimâni, la Budapesta.* HOGAŞ, DR. II, 86. *Privea toate depeşele drept nişte cobitoare de rău.* REBREANU, I. 126, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *Trimise pe cineva din vecini la poştă să „bată" o depeşă lui Radu.* MOROIANU, S. 95. *Se trimite, tot la îndemnul lui Eliade, acea lungă depeşă lui Bibescu.* CAMIL PETRESCU, O. II, 187. *Ştafetele primarului au pornit cu goana cea mare a cailor, purtând depeşă grabnică.* GALAN, Z. R. 75. *S-o chemăm printr-o depeşă.* TUDORAN, P. 481, cf. DL, M. D. ENC. *Curierul ambasadei a adus tatălui meu o depeşă cifrată, sosită din Londra.* MAGAZIN IST. 1975, nr. 8, 60. *Procurorul a bătut depeşă la jandarmi să mă prindă şi să mă aducă legat înapoi.* FLACĂRA, 1977, nr. 1, 23.

– Pl.: *depeşe* şi (învechit) *depeşi.* – Şi: (învechit, rar) **depéş** s. n.

– Din fr. **dépêche.**

DEPIERÍ vb. IV. I n t r a n z. (Învechit, rar) **1.** A muri; a pieri (**1**). Cf. LM.

2. A dispărea; a pieri (**4**). *Slavonizmul era o formă streină de închinare, care trebuia necontenit întărită ... spre a se putea mânţinea şi a nu deperi în nişte ţări de altă limbă.* ARHIVA, II, 409.

– Prez. ind.: *depiér.*

– Pref. *de-* + **pieri.**

DEPIERICIÚNE s. f. (Învechit, rar) Pieire (4). Cf. TDRG.

– Pl.: *depiericiuni.*

– Pref. *de-* + **piericiune.**

DEPIGMENTÁ vb. I. T r a n z. şi r e f l. (Despre piele, păr etc.) A (se) decolora datorită scăderii sau dispariţiei pigmentului melanic. Cf. DN[2], M. D. ENC., DEX.

– Prez. ind.: *depigmentez.*
– Din fr. **dépigmenter.**

DEPIGMENTÁRE s. f. Acțiunea de a (se) depigmenta și rezultatul ei; decolorare a pielii, a părului etc. ca urmare a scăderii sau dispariției pigmentului melanic. Cf. D. MED., DER, M. D. ENC., DEX, DN[3].
– Pl.: *depigmentări.*
– V. **depigmenta.**

DEPIGMENTÁT, -Ă adj. (Despre piele, păr etc.) Decolorat datorită scăderii sau dispariției pigmentului melanic. Cf. M. D. ENC.
– Pl.: *depigmentați, -e.*
– V. **depigmenta.**

DEPILÁ vb. I. **1.** Tranz. A înlătura părul de pe pielea pregătită pentru tăbăcit. Cf. ALEXI, W., DL, DN[3], DEX.
2. Tranz. și refl. (Despre oameni) A(-și) îndepărta părul de pe corp sau de pe față (prin smulgere, radere, distrugere cu raze, substanțe chimice etc.) în scop igienic sau estetic; a (se) epila. Cf. DL. *O învățase să se depileze, îi desenase și-i croise singur rochiile.* BARBU, I. I, 86, cf. DN[2], HRISTEA, P. E. 231, M. D. ENC., DEX.
– Prez. ind.: *depilez.*
– Din fr. **dépiler,** lat. **depilare.**

DEPILÁNT, -Ă adj., s. n. (Rar) Depilator (**2**). Cf. DN[3], DEX[2].
– Pl.: *depilanți, -te.*
– Din fr. **dépilant.**

DEPILÁRE s. f. Acțiunea de a (se) depila și rezultatul ei.
1. Cf. depila (**1**). Cf. LTR[2], DER, DN[2], M. D. ENC., DEX.
2. Cf. depila (**2**). Cf. DER, DN[2]. *Folosirea irațională a metodelor de depilare poate duce la alterări nedorite ale pielii.* ABC SĂN. 121, cf. D. MED, M. D. ENC., DEX.
– Pl.: *depilări.*
– V. **depila.**

DEPILÁT, -Ă adj. (Despre anumite suprafețe ale corpului) De pe care a fost îndepărtat părul[1] (**I 1**). *Ca să nu rădă, Ioanide își descărcă energia, frecându-se repede cu palmele peste capul depilat.* CĂLINESCU, B. I. 44, cf. DEX[2]. ✧ (Prin analogie) *Una din femeile din șir, îmbrăcată într-un mantou de leopard veritabil, ... care acum era veștejit și depilat pe regiuni întregi, formulă această întrebare.* CĂLINESCU, S. 7.
– Pl.: *depilați, -te.*
– V. **depila.**

DEPILATÓR, -OÁRE adj., s. n. **1.** (Substanță) care înlătură părul de pe pielea pregătită pentru tăbăcit. Cf. ALEXI, W., LTR[2].
2. (Produs cosmetic) care ajută la îndepărtarea părului de pe pielea omului; epilator, (rar) depilant. Cf. NICA, L. VAM. 78, CADE, DL, ABC SĂN. 121, DN[2], DC., M. D. ENC., DEX.
– Pl.: *depilatori, -oare.*
– Din fr. **dépilatoire.**

DEPILÁȚIE s. f. (Rar) Depilare (**2**). Cf. ALEXI, W. *O bună depilație poate fi obținută și cu ajutorul radioterapiei locale.* ABC SĂN. 121, cf. DN[2], DEX.
– Pl.: *depilații.* – Și: (învechit) **depilațiúne** s. f. DN[2], DEX.
– Din fr. **dépilation.**

DEPILAȚIÚNE s. f. v. **depilație.**

DEPILÍ vb. IV. Tranz. (În dicționarele din trecut) A pili[1] (**1**). Cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.
– Prez. ind.: *depilesc.*
– Cf. pili[1].

DEPÍNDE vb. III. Intranz. **1.** A fi subordonat deciziei cuiva, a fi supus unor anumite condiții, anumitor împrejurări sau anumitor lucruri, a fi în funcție de ..., a atârna de ...; a rezulta din ceva, a fi consecința cuiva sau a ceva; (învechit) a depândălui. *Căderea ghenitivă dipende dă un sostantivu arătătoriu sau tăcut.* VĂCĂRESCUL, GR. 111/18. *Astfel fu prima intrigă a lui Don Juan. Să mai urmez istoria aventurelor lui? Asta depândă de la public.* HELIADE, D. I. 81/10. *Această datorie atâta de sfântă o va împlini numai după ce va forma oamenii și ideile timpului, de la care depinde – atârnă – mântuința și fericirea contimpuranilor* (a. 1848). PLR I, 130. *Educația religioasă ... este ... fapta preotului și instrucția superioară de unde ea depândă ... este păstrată ministerului său.* BREZOIANU, Î. 134/11. *De la tine depinde soarta noastră.* PÂCLEANU, I. II, 186/11. *Tărimea unui gips depende cu totul de a sulfatului de calce hidratat care l-a produs.* MARIN, PR. II, 127/37. *De la regularea cestiunei rurale depende o mulțime mare de interese ale celorlalte clase de locuitori.* BARIȚIU, P. A. I, 643. *De perfecția clasificației depinde și perfecția științei istoriei naturale.* BARASCH, I. N. 4/16. *Nu înțeleg bine mecanismul acelor doauă operațiuni cari constituie viața socială și de la cari depinde buna stare națională.* GHICA, C. E. III, 21, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Aceste variațiuni de temperatură într-un loc oarecare depind mai cu seamă de cele două cauze următoare.* DRĂGHICEANU, C. 93. *Bucuria lui ..., precum și întristarea lui cea mai adâncă depinde ... de la fericirea sau decadența patriei sale.* F (1869), 398. *E un moment îngrozitor, căci de la el depinde succesul sau căderea.* ALECSANDRI, O. P. 131. *Durata pasiunilor noastre depinde tot așa de puțin de noi ca și durata vieței.* MAIORESCU, CR. II, 400. *Poezia, artele ... depind exclusiv de acuitatea simțuală.* MACEDONSKI, O. IV, 106, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU[2], TDRG, RESMERIȚĂ, D. *Hotărârea judecătorului ... depinde de voința lui liberă.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 198. *Ordinea înșirării martorilor nu depinde numai de ordinea ierarhică a dregătoriilor.* BUL. COM. IST. V, 87, cf. CADE. *Cunoaștem problema țărănească ..., de rezolvarea ei depinde soarta noastră și chiar viitorul țării.* REBREANU, R. I, 35. *Nu pot face nimic ... Nu depandă de vamă.* BRĂESCU, M. B. 104. *Viața, cu necazurile mari și bucuriile mici de mâine, depinde numai de felul cum faci primul pas în fabrică.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 55. *Țăranul a scrutat mereu cerul ... singurul element de care depinde recolta.* BĂCESCU, PĂS. 385. *Efectele* [medicamentelor digitalice] *depind de predominanță.* DANIELOPOLU, F. N. I, 14. *Comportarea unei*

particule ... depinde de semnul sarcinii sale. SANIELEVICI, R. 26, cf. DL. *Semnele unei otrăviri depind de felul otrăvii.* BELEA, P. A. 148. *De aceea dislocarea* [grupurilor nominale] *depinde în foarte mare măsură de înțelesul acestei prepoziții.* COTEANU, S. F. II, 82, cf. DN[2], DEX. *Nu numai elementele depind de sistem, dar și sistemul începe să depindă din ce în ce mai mult de elementele care-l alcătuiesc.* V. ROM. februarie 1975, 25. *Succesul artei nu depinde exclusiv de voința creatorului.* CONTEMP. 1975, nr. 1 505, 1/9. *Există, în apariția binelui, o componentă care nu depinde numai de buna intenție a subiectului moral.* PLEȘU, M. M. 74. *Eram convins ... că nemurirea depinde tocmai de castitate.* CĂRTĂRESCU, N. 97, cf. PATAPIEVICI, C. L. 262. *România a putut primi din partea Comisiei de la Bruxelles ... confirmarea încheierii negocierilor de aderare, de care depindea implicit semnarea Tratatului de aderare.* RL 2004, nr. 4 494, cf. ALR I 30/770, ib. 704/227, ib. 708/792, ib. 1 604/760. ✧ (Unipersonal) *Depinde mult și de capriciul soartei.* REBREANU, R. II, 76. *Depinde de împrejurări.* CAMIL PETRESCU, T. I, 325. ✦ (Adverbial; la prez. ind. pers. 3) (Este) posibil, (este) cu putință, (este) probabil (**3**). *Când se poate termina lucrarea? – Depinde!* DL. *O să stați mai multe zile în oraș, domnule, îl întrebă ea ... – Depinde, ... aștept niște scrisori de la o societate de turiști.* HOGAȘ, DR. II, 75. *Când pleci? – Depinde, ... În sfârșit mă gândeam.* CAMIL PETRESCU, T. I, 74. *Moș Costache nu lasă banul din mână viu, firește, dar mort poate să-l lase prin testament ... – Și dacă lasă, nu putem să-l atacăm? – Depinde.* CĂLINESCU, E. O. I, 257.

2. (Despre ținuturi, instituții, persoane) A fi sub autoritatea, sub ordinele sau sub conducerea cuiva; a fi subordonat cuiva. *Principele ales în toată libertatea, să nu depindă de la nimeni.* BARIȚIU, P. A. I, 38, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D. *La 1 300 Făgărașul depindea încă de Ungaria.* HASDEU, I. C. I, 16. *Acu mi-e timpul, junâ sunt, de nimeni nu depand.* CARAGIALE, T. II, 28. *Era liber, nu datora nimănui nimic, nu depindea de nimeni.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 62, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU[2], TDRG, RESMERIȚĂ, D. *Acești păhărnicei din sate formau ... o organizare militară pe cete și depinzând de marele paharnic.* BUL. COM. IST. V, 140. *Miron Costin ... afirmă că de marele stolnic depindeau pescarii.* ib. 147, cf. CADE. *Țăranii trebuie să devină proprietarii pământurilor pe care le lucrează, adică ai pământurilor care depind de satul lor.* TITULESCU, D. 176. *Pentru anumite domenii de activitate guvernul poate organiza și conduce servicii speciale de orice fel care vor depinde de Consiliul de Miniștri.* CONST. R.P.R. 72. *Își puse în gând să facă astfel, încât să nu depindă de nimeni, să nu fie silit să supere trivialitatea nimănui.* CĂLINESCU, E. O. II, 45. *Fanarioții nu depindeau numai de boieri, ci posedau un puternic sprijin din afară, de la Poarta Otomană.* IST. LIT. ROM. I, 519, cf. DN[2], M. D. ENC., DEX. *Lipsa de scrupul nedisimulată a potentaților, slugărnicia celor ce depind de ei sunt comune cu cele ale personajelor „Scrisorii pierdute".* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 319.

– Prez. ind.: *depínd;* perf. s.: *depinsei;* part.: *depins.* – Și: (învechit și popular) **depénde,** (învechit) **depănde, depánde, dipénde** vb. III, (învechit și familiar) **depandá** vb. I.

– Din fr. **dépendre,** lat. **dependere.**

DEPÍNGE vb. III. T r a n z. (Învechit) A descrie (**1**), a prezenta (**2**), a zugrăvi (**IV**). *Scriptura ce-ți depinge Figurile erorii te face să vezi singur A ta regenerare în fructele științei.* HELIADE, O. I, 385. *Avusese slăbiciunea de a-l crede astfel, cum îl depingeau acei cari îl săpau.* GHICA, ap. CADE. *Oratorul depinse spiritul domnitor în evul de mijloc.* CONV. LIT. I, 68. *Polidor e frate cauzaș. Mâne îi durez un articol în Gogoașa patriotică și-l deping ca cetățeanul cel mai generos.* ALECSANDRI, T. 1 635. *Paralela constă în a depinge asemănările și neasemănările între două persoane sau caractere.* F (1877), 327. *Când îmi inchipuesc câteodată viitorul și-mi deping viața cât de frumoasă va fi în unire cu dânsul, sunt cea mai fericită din femei.* I. NEGRUZZI, S. III, 201. *Această mărturisire ... depinge foarte bine starea generală psihică a oricărui investigator conștiincios.* ARHIVA, II, 269, cf. GHEȚIE, R. M., DAMÉ, T., BARCIANU, ALEXI, W. *A depinge cu culori vii.* ȘĂINEANU[2], cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. ✦ (Învechit) A zugrăvi (**I 1**), a picta (**I 2**). *Mania aceasta îl trase în eroarea de a dipinge pe Sântul Francisc mai de tot nud.* FILIMON, O. II, 81. *Vroiesc să fac din ...* [Cina cea de taină] *un op de arte, trebuie să o incorporez într-o materie sensibilă, să mi-o deping cu culori într-un tablou.* CONV. LIT. I, 3.

– Prez. ind.: *depíng;* part. *depíns.* – Și: (învechit) **dipínge** vb. III.

– Din lat. **depingere.**

DEPÍNGERE s. f. (Învechit) Acțiunea de a d e p i n g e și rezultatul ei. Cf. LM. *Puterea poetului se cunoaște în crearea persoanelor și depingerea caracterelor.* F (1872), 359. *Descripțiunea este o depingere însuflețită a obiectelor.* ib. (1877), 327, cf. DDRF.

– Pl.: *depingeri.*

– V. **depinge.**

DEPÍNS[1] s. n. (Învechit, rar) Faptul de a d e p i n g e; pictură. *Colorile și formele sunt anume pentru (depins) pictură și (desemnat) desemn ceea ce e vocea pentru actor.* EMINESCU, O. XIV, 225.

– V. **depinge.**

DEPÍNS[2]**, -Ă** adj. (Învechit, rar) Care este descris; care este reprezentat prin pictură. Cf. PONTBRIANT, D., LM. *Arborele depins, floarea, espresiunea (plină de simț) a omului.* EMINESCU, O. XIV, 237.

– Pl.: *depinși, -se.*

– V. **depinge.**

DEPIRIDINIZÁRE s. f. (Chim.) Operația de captare a piridinei. Cf. LTR[2], SFC IV, 311.

– Pl.: *depiridinizări.*

– Cf. fr. d é p y r i d i n i s a t i o n.

DEPISTÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică obiecte, persoane, acțiuni, manifestări etc. neștiute, ascunse, necunoscute, dar care prezintă interes, importanță etc.) A descoperi, a găsi, a afla. *Mergem deci mai departe de coastă, încercând să depistăm cu ecograful bancurile de pește.* TUDORAN, O. 110. *Pornirăm în căutarea lui ... îl depistarăm repede, îl găsirăm tot acolo.* PREDA, I. 157, cf.

DL. *Între cei aproape două mii de muncitori liberi se aflau câțiva cu care-ar fi putut să se ajute, dar nu reușise să-i depisteze.* BARBU, I. I, 233, cf. DN[2]. *Ei știu să depisteze talentul nativ.* T februarie 1969, 61. *Asemenea fapte au fost depistate și prelucrate cu severitate.* FLACĂRA, 1975, nr. 46, 6, cf. M. D. ENC., DEX. *Va trebui găsit un mijloc de a depista creatorii autentici care pot marca momente de cotitură în istoria civilizației.* CONTEMP. 1980, nr. 1 745, 713. *Cele mai vechi costume bărbătești și femeiești pe care le-am putut depista pe bază de informații sunt purtate între anii 1850–1890.* PAVEL, S. E. 85. *Dr. ..., medic specialist în radiologie, a recunoscut că nu există zi în care să nu depisteze, la computerul tomograf sau la RMN, 8-10 cazuri de tumori, nu toate maligne.* RL 2005, nr. 4 514. ✧ Refl. pas. *Cu ajutorul radiografiei se pot depista o serie de boli, ca tuberculoza, bolile de inimă ... etc.* ABC SĂN. 302. *Citirea atentă a acestor poeți oferă putința să se depisteze ușor ... suita de sunete majore ... de acum.* V. ROM. octombrie 1975, 7. *În portul românesc se poate depista o piesă de tradiție pre- sau iliro-tracă.* Z. MIHAIL, T. P. 46.

– Prez. ind.: *depistez.*

– Din fr. **dépister.**

DEPISTÁBIL, -Ă adj. (Rar) Care poate fi depistat. *Stratulat se poartă ... cu vizibilă grosolănie sau ușor depistabilă perfidie.* V. ROM. decembrie 1953, 298.

– Pl.: *depistabili, -e.*

– **Depista** + suf. *-bil.*

DEPISTÁRE s. f. Acțiunea de a depista și rezultatul ei; descoperire (**4**), găsire, aflare. *Școlile de artă și-au propus în vara aceasta o acțiune intensă de depistare a talentelor reale.* CONTEMP. 1950, nr. 184, 6/5. *O precauție necesară este de asemenea controlul periodic al sângelui, pentru depistarea la timp a eventualelor începuturi de anemie.* SANIELEVICI, R. 241. *Controlul parazitologic periodic poate fi necesar, prin faptul că permite depistarea celor parazitați.* BELEA, P. A. 441, cf. DL. *Ministerele ... au datoria să ajute efectiv colectivele de întreprinderi la depistarea rezervelor.* SCÂNTEIA, 1960, nr. 4 854, cf. DER. *Profilaxia constă în depistarea și lichidarea focarelor de tularemie.* ABC SĂN. 365, cf. DN[2]. *Majoritatea acestor investigații au avut ca obiective depistarea unor cetăți și epave ale lumii antice ... acoperite cu apă.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 9, 22, cf. D. MED., M. D. ENC. *Activitatea de depistare a noi monumente istorice în județele Olteniei.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 9, 51, cf. DEX. *Noul principiu de explorare a permis depistarea unor maladii.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 11. *Folclorul liric tradițional moldovenesc – pentru depistarea căruia am lucrat cu persoane între 40 și 98 ani.* M 1975, nr. 1, 6. *Cercetări ulterioare au dus ... la depistarea a noi scrieri care se referă la Țările Române.* Z. MIHAIL, T. P. 18. *Într-un grup de 55 babuini, 20% din timpul zilei este cheltuit pe căutarea, depistarea și înlăturarea paraziților corporali.* PATAPIEVICI, C. L. 28. *Depistarea precoce a cancerului de sân salvează viața.* RL 2005, nr. 4 511.

– Pl.: *depistări.*

– V. **depista.**

DEPISTÁT, -Ă adj. (Despre obiecte, persoane, fapte etc. ascunse, neștiute, necunoscute care prezintă interes, importanță etc.) Descoperit[2] (**2**); găsit. Cf. DEX[2]. *688 de persoane depistate că au votat de mai multe ori.* RL 2004, nr. 4 475. ✧ (Substantivat) *Faptele celor depistați se pedepsesc potrivit legii.* FLACĂRA, 1975, nr. 46, 6.

– Pl.: *depistați, -te.*

– V. **depista.**

DEPLANÁ vb. I. Tranz. și refl. (Rar) A (se) curba, a face să-și piardă sau a-și pierde calitatea de a fi plan. Cf. DN[3], MDA.

– Prez. ind. pers. 3: *deplanează.*

– Pref. *de-* + **plan.**

DEPLANÁRE s. f. Curbare a unei secțiuni inițial plane, a unui corp elastic, sub acțiunea sarcinilor exterioare. *În cazul unei grinzi cu pereți subțiri, supusă la răsucire împiedicată, deplanarea unei secțiuni normale se determină cu ajutorul ariei sectoriale.* LTR[2], cf. DER, M. D. ENC., DEX, DN[3].

– Pl.: *deplanări.*

– V. **deplana.**

DE PLÁNO loc. adv. (Jur.) Fără obstacole juridice, fără anchetă. Cf. CADE.

– Loc. lat.

DEPLANTÁ vb. I. Tranz. **1.** (Complementul indică plante, mai ales copaci) A scoate dintr-un loc (pentru a planta în altă parte). Cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., DN[2], DEX.

2. (Mil.; complementul indică mine explozive) A dezgropa, a scoate de pe un teren minat. Cf. DN[2], DEX.

– Prez. ind. *deplantez.* – Și: **desplantá** vb. I. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D.

– Din fr. **déplanter.**

DEPLANTÁRE s. f. Acțiunea de a deplanta și rezultatul ei.

1. Cf. deplanta (**1**). Cf. PONTBRIANT, D., LM.

2. Cf. deplanta (**2**). Cf. LTR[2], DN[2], DEX.

– Pl.: *deplantări.* – Și: **desplantáre** s. f. PONTBRIANT, D.

– V. **deplanta.**

DEPLANTÁT, -Ă adj. (Învechit, rar) Care este scos din locul în care a fost plantat. Cf. PONTBRIANT, D.

– Pl.: *deplantați, -te.* – Și: **desplantát, -ă** adj. PONTBRIANT, D.

– V. **deplanta.**

DEPLASÁ vb. I. Refl. **1.** A-și schimba locul, a se mișca din poziția inițială; a se disloca; a aluneca. *Aerul atmosferic ce se degage se afla în corp și s-a deplațat prin degagementul gazului.* MARIN, PR. I, 3/28, cf. TDRG, CADE. *Fracturile-mi se deplasau Din calmul lor prescris de doctori.* PERPESSICIUS, S. 49. *Mase compacte de aer, deplasându-se cu o viteză îngrozitoare ... lovesc năpraznic muntele, încercând să-l distrugă.* BOGZA, C. O. 57. *Punctul neutru (IM) în acțiunea atropinei se deplasează spre dreapta.* DANIELOPOLU, F. N. I, 153. *Munții Carpați*

stăvilesc ... masele de aer ... care se deplasează spre țara noastră ... din Islanda. AGROTEHNICA, I, 267. *Oasele bazinului se pot fractura ... Fragmentele rupte pot sta pe loc sau se pot deplasa în diferite direcții.* BELEA, P. A. 119. *Terenuri care se deplasează.* DL, cf. DN^2. *Una dintre perechile de electroni ale dublei legături se deplasează astfel încât să aparțină în întregime unuia dintre atomi.* DC 228, cf. M. D. ENC., DEX. *Pus în funcțiune, utilajul se deplasează pe sol.* RL 1978, nr. 10 443. ✧ Refl. pas. *Remorcherul s-a deplasat cu o proră.* PERPESSICIUS, S. 4. ✧ Fig. *Folosirea unui cuvânt mai nou și de proveniență cultă obligă deci pe vorbitori să se deplaseze în sfera altui stil al limbii, din stilul familiar în cel cult, cu repercusiuni asupra sunetelor și formelor folosite.* VARLAAM – SADOVEANU, 28. *Interesul cercetătorului se deplasează ... de la studiul valorilor variabilelor spre studiul repartițiilor de probabilitate.* CONTEMP. 1979, nr. 1 702, 5/2. *Problemele care concentrau atunci atenția pasionată a artiștilor, pe o durată de aproximativ două decenii, astăzi s-au deplasat în alte direcții.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 22, 23/14. *În spectacol se deplasează accentele de la dezbaterea dramatică la dramatismul exterior al unor înfruntări de tip polițist.* ib. nr. 29, 16/1. *Interesul oamenilor s-a deplasat de la cunoașterea lumii la suportarea ei.* PLEȘU, M. M. 105. ✦ Tranz. A mișca, a schimba din locul în care se găsește (și a pune în alt loc); a muta (**I 2**). *Funcțiunea comerțului, chipul său de-a concurge la producțiune este a deplasa, a transporta lucrurile, a le pune la-ndemâna oricui are trebuință.* EMINESCU, O. XIV, 946. *Ce influență așa de mare am, ca să deplasez un întreg escadron?* CONTEMPORANUL, IV, 877, cf. ALEXI, W., TDRG, CADE. *Ema ... deplasează pe cei din fața ei ca să vadă mai bine sala.* CAMIL PETRESCU, T. II, 95. *El rezistă puțin, cum ar rezista un bolnav căruia îi deplasezi o mână scrântită.* SEBASTIAN, T. 90. *Greutatea corpului ar putea deplasa capetele fracturate.* BELEA, P. A. 68. *Pentru ca legătura să nu producă necroză ... o deplasăm mai către rădăcina membrului bolnav.* id. ib. 166, cf. DL, M. D. ENC., DN^3. *Acum, am deplasat forțele la fermele unde mai avem de lucru.* SCÂNTEIA, 1977, nr. 10 926, cf. DEX. *Opt vapoare vor avea nevoie de 15 zile pentru a deplasa o platformă de foraj marin dintr-un port scoțian.* RL 1978, nr. 10 429. *Arhitectul îi explica răbdător că funcția fundamentală a mașinii nu este ... cea de-a scurta distanțele, deplasându-l pe om dintr-un loc în altul.* CĂRTĂRESCU, N. 302. ✧ Fig. *S-au înființat mii de școale rurale făr-a fi avut școale normale bune, încât, începând de la talpa bucoavnei până în culmea învățământului, totul a fost deplasat în modul cel mai democratic.* EMINESCU, O. XI, 321. *Cusutul ei cu capul plecat pe lucru mă deplasează sufletește.* IBRĂILEANU, A. 108. *Toți acești indivizi și toate aceste popoare deplasează împărăția cerului pe pământ.* STĂNILOAE, O. 87. *Felix, – încercă Otilia să deplaseze convorbirea – ce-ai făcut cu Titi?* CĂLINESCU, E. O. I, 61. *Deplasând noțiunea mântuirii din domeniul vieții contemplative în mijlocul vieții de toate zilele, Luther și Calvin reabilitează viața activă.* OȚETEA, R. 325. *Interpretul lui Șandru a deplasat rolul mai ales spre comic.* CONTEMP. 1949, nr. 158, 8/2. *Poetul își deplasă interesul ... spre Petru Rareș, cu care pentru el se încheia ciclul atridic al Mușatinilor.* IST. LIT. ROM. III, 175. *Deplasând ... interesul de la pitoresc la universal.* FLACĂRA, 1975, nr. 41, 9.

2. A se duce, a merge (**I 1**) undeva pentru un timp limitat (într-un anumit scop); a se mișca (**I 2**). Cf. ALEXI, W., TDRG. *A mă deplasa pentru un admirator necunoscut ... Din nou stăteam cu ochii în gol, gândindu-mă să-i răspund, sau să aștept zilele să treacă, pentru a mă decide!* BACOVIA, O. 245. *Monica se deplasează mai greu decât mine.* TEODOREANU, M. II, 138. *Pe urmele peștilor migratori se țin rechinii și delfinii ... după cum vulpile tundrei se deplasează după lemingii nordului.* BĂCESCU, PĂS. 199. *Diferența dintre animal și plantă e că cel dintâi se poate deplasa ca să-și adune mijloacele de existență.* RALEA, S. T. III, 45. *Drumul deschis de ...* [ape] *prin lume a fost pentru oameni primul îndemn la călătorie, și în același timp unicul mijloc de a se deplasa.* BOGZA, C. O. 178. *Domnul Filip avea darul să afle tot ce se petrece, fără să se deplaseze, necum să alerge după vești.* VINEA, L. I, 241. *Se deplasau peste tot și țineau discursuri bombastice și incoerente.* PREDA, DELIR. 207, cf. DN^2, M. D. ENC. *Sentimentul că poți să te deplasezi liber, spunând numai parola, pe aceleași străzi pe care au căzut împușcați luptători ai poporului, era ciudat.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 9, 48. *O comisie tehnică s-a deplasat la fața locului.* FLACĂRA, 1975, nr. 46, 8, cf. DEX. ✦ (De obicei cu determinări locale) A pleca (**B 1**). *Făcu cu gândul mișcarea de a se deplasa din strada Antim în strada Știrbey Vodă.* CĂLINESCU, E. O. I, 230. *Astăzi clientela care plătește a hotărât să se deplaseze la țară.* RALEA, O. 56. [B. P. Hasdeu] *s-a deplasat ... în Serbia, în căutare de manuscrise privind trecutul românesc.* IST. LIT. ROM. II, 670. *Suntem nevoiți să ne deplasăm la Câmpina.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 344. *De la Timișoara ne deplasăm cu obiectivul aparatului nostru de filmat ... la Arad.* FLACĂRA, 1976, nr. 50, 20. *Astăzi, cinci componenți ai lotului republican de călătorie se vor deplasa în Cehoslovacia.* RL 1980, nr. 11 084. *Localnicii nemulțumiți s-au deplasat la intrarea în oraș.* ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 835. ✧ (Cu determinări care indică un mijloc de locomoție) *Se deplasa cu mașina pe bulevardul Magheru.* RL 2005, nr. 4 701. ✦ (Rar; despre păsări) A zbura (**I 1**). *Cocorii ... se deplasează cu o viteză constantă.* FLACĂRA, 1975, nr. 46, 11.

– Prez. ind.: *deplasez.* – Și: (învechit, rar) **deplață** vb. I.
– Din fr. **déplacer.**

DEPLASÁBIL, -Ă adj. Care poate fi (ușor) deplasat (**1**). *Roțile ... formează un bloc ... deplasabil în lungul axului inferior.* IONESCU-MUSCEL, ȚES. 267. *Un sistem tehnic deplasabil e numit: portabil (sau portativ), când poate fi purtat de un om sau un animal până la locul în care e folosit.* LTR^2, cf. DN^2, DEX.

– Pl.: *deplasabili, -e.*
– Din fr. **déplaçable.**

DEPLASAMÉNT s. n. **1.** (Învechit, rar) Deplasare (**2**). Cf. ALEXI, W., CADE.

2. (Mar.) Greutatea volumului de apă dezlocuit de carena unei nave, egală cu masa totală a navei. Cf. ABC MAR. 46. *Deplasamentul depinde de gradul de încărcare al navei și pentru un anumit grad e invariabil și poate caracteriza mărimea unei nave.* LTR^2, cf. DL, DER, DN^2, M. D. ENC. *Pupa navei, cu un deplasament de 17 000 tone,*

se deschide ca o poartă uriaşă. SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 348. *Nava, cu un deplasament de 3 650 t, va fi echipată cu motoare Diesel.* RL 1977, nr. 10 312, cf. DEX.

– Pl.: *deplasamente.*

– Din fr. **déplacement.**

DEPLASÁRE s. f. Acţiunea de a (se) deplasa şi rezultatul ei.

1. Alunecare, dislocare. Cf. deplasa (**1**). *Se precizează o deplasare treptată a axei geosinclinalului Carpaţilor Orientali de la V spre E.* ONCESCU, G. 113. *În ce priveşte mecanismul de formare a acestei structuri, este enunţată acum o nouă ipoteză, aceea a tasării continue a Vorlandului, care a determinat deplasarea gravitaţională a maselor spre V.* id. ib. 198. *Un alt factor agravant îl constituie viteza de deplasare a plăcilor tectonice care se întâlnesc în arhipelagul indonezian.* RL 2006, nr. 4 934. ✦ Mişcare (**I 1**), mutare (**I 1**) dintr-un loc în altul. *Au lucrat la deplasarea şinei, până ce au auzit bătaia depărtată a expresului sunând pe calea de fier.* SADOVEANU, O. IX, 470. *Este vorba de o deplasare spre dreapta a punctului neutru în acţiunea atropinei.* DANIELOPOLU, F. N. I, 196. *Această deplasare în adâncime a maximului termic s-a făcut treptat.* AGROTEHNICA, I, 95. *Primul ajutor în fracturile închise, fără deplasarea fragmentelor osoase, se face prin imobilizarea coloanei.* BELEA, P. A. 128. *Deplasările de populaţie determină ... influenţe reciproce între elementele culturii materiale.* Z. MIHAIL, T. P. 13. ✧ Fig. *Începutul* [reformării învăţământului] *fusese sănătos, dar ... dezvoltarea ulterioară, prin deplasarea generală a claselor, a fost din cele mai rele.* EMINESCU, O. XI, 234. *Toţi autorii sunt ... de acord că e în lume acum o deplasare categorică „spre stânga".* CAMIL PETRESCU, T. I, 24. *Licenţa pe care mi-am permis-o a fost o deplasare a momentelor şi o reconstituire, alta decât cea convenită în izvoare, a faptelor.* id. ib. III, 513. *Există ... tipul jurnalului care umflă activitatea vitală şi gesticulaţia zilnică, insinuând o deplasare de pe plan fizic pe plan metafizic.* CĂLINESCU, C. O. 74. *Se asigură astfel ... deplasarea de la sensul de „organ al văzului" la cel de „privire".* COTEANU, S. F. II, 114. *Chiar în întregime luat, versul nu suscită interes decât prin deplasarea în sens dublu a accentelor de determinare.* CL 1973, 157. *Se petrece o deplasare a lucrurilor spre „zarea dorului", spre o suferinţă, cu alte cuvinte, purificată.* SIMION, S. R. II, 122. *Dar reforma calendarului roman din anul 153 î.e.n. fixează data de 1 ianuarie pentru începutul anului, în loc de 1 martie, şi de atunci datează deplasarea obiceiurilor de primăvară în plină iarnă.* PAVEL, S. E. 210.

2. Mişcare în spaţiu (a unei fiinţe, a unui obiect mobil etc. pentru un timp limitat); mergere, mers[1] (**1**), (învechit) deplasament (**1**). Cf. deplasa (**2**). Cf. ALEXI, W. *Ne gândim aci şi la anume deplasări în scenă.* CAMIL PETRESCU, T. III, 522. *Strângerea materialului ... am făcut-o ... cu ocazia a numeroase deplasări pe teren.* BĂCESCU, PĂS. 7. *Deplasarea rapidă a călătorului de capitală e condiţionată numai de curiozitatea şi lenea lui.* ARGHEZI, B. 61. *Erau însă zile în care Titi refuza cu îndărătnicie orice propunere de deplasare sub cuvânt că-i este urât.* CĂLINESCU, E. O. I, 67. *Mişcarea apei se face prin deplasarea peliculelor de apă după legile tensiunii superficiale, sau prin capilare.* AGROTEHNICA, I, 161. *Aceşti bani ... ne ajung pentru deplasări?* BENIUC, M. C. I, 224. *Dacă dumneata descoperi ce e, treaba noastră pe urmă să-ţi obţinem deplasarea, îţi plătim serios.* PREDA, I. 186, cf. DL, M. D. ENC. *Pe fiecare bilet de tramvai notăm unde s-a făcut deplasarea, de cine şi cu ce scop.* CONTEMP. 1975, nr. 1 509, 5/9, cf. DEX. *Păsările şi focile ... au mijloace de deplasare rapide şi vin în aceste locuri de obicei numai vara.* FLACĂRA, 1976, nr. 28, 19. *Bicicliştii pot folosi în deplasarea lor trotuarele, potecile laterale.* RL 1977, nr. 10 258. *Din câte ştiu, au făcut deplasarea 28 de rugbişti.* FLACĂRA, 1978, nr. 43, 22. *Deplasarea aceasta dura două săptămâni, pentru o căruţă cu doi cai.* BUTURĂ, EG. 184. *Vioara îl întovărăşea pe Einstein în toate deplasările sale.* CONTEMP. 1979, nr. 1 689, 4. *Aproape 500 000 000 mii lei au ca destinaţie deplasările, detaşările şi transferările în ţară şi străinătate.* RL 2005, nr. 4 550. ✧ Loc. adv. **În deplasare** = **a)** în călătorie pentru interes de serviciu. *Împachetă într-un geamantan de nuiele toate cele trebuincioase unui bărbat în deplasare.* V. ROM. aprilie 1955, 109, cf. DL. *Slujbaşii domniei aflaţi în deplasare ... erau hrăniţi de satele aflate în cale.* STOICESCU, S. D. 142, cf. M. D. ENC., DEX. *Filarmonica „George Enescu" s-a aflat în deplasare.* M 1975, nr. 1, 29; **b)** (Sport) pe terenul unei alte echipe sau pe un teren neutru. *A pierdut trei meciuri în deplasare.* FLACĂRA, 1975, nr. 41, 20. *Echipa asta ştie să câştige şi în deplasare.* ib. 1977, nr. 1, 30. *În sferturile Cupei Davis, România întâlneşte Croaţia în deplasare.* RL 2005, nr. 4 556. ✦ Transportare de persoane dintr-un loc în altul cu un vehicul. *Trenurile se opinteau pe liniile înfundate, ... îngreuind şi ele problema ... deplasării trupelor.* PAS, Z. IV, 47.

– Pl.: *deplasări.*

– V. **deplasa.**

DEPLASÁT, -Ă adj. (Despre obiecte) Care nu se (mai) află la locul lui; mutat, dislocat. Cf. ŞĂINEANU[2], CADE. *Femeia duce pe-un şold, ca o căsuţă de culbec deplasată, coşul mare de nuiele.* CAZIMIR, GR. 135, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3]. ✦ Fig. (Despre oameni şi despre acţiuni sau manifestări ale acestora) Care nu este aşa cum trebuie, cum se cuvine în raport cu situaţia, cu momentul dat etc.; nepotrivit (**2**), necuviincios (**1**). *Eu unul găsesc ironia deplasată, când vorbim de români şi de şcoalele lor din alte ţări.* MAIORESCU, D. I, 407. *Chestia mi-a părut deplasată.* id. ib. II, 274. *Toate păcatele unui caracter rău, unei minţi mărginite şi a unui om deplasat se află tot aşa de bine la roşii noştri ca şi la aceia din toate ţările.* EMINESCU, O. XI, 356. *Vă găsesc ironia cam ... deplasată!* VLAHUŢĂ, D. 65, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU[2], CADE. *E sora mea ...! făcu Jean cu o gravitate pe care Titu o socotea tot atât de deplasată.* REBREANU, R. I, 290. *Intransigenţa mea, care azi mi se pare deplasată, era aţâţată şi de tonul imperios ... al interpretei principale.* CAMIL PETRESCU, T. III, 491. *Mă găsesc lângă această mică dramă amoroasă, ridicul şi deplasat.* id. U. N. 114. *Spunea deodată ceva deplasat.* PREDA, I. 120, cf. DL. *Cât de deplasate erau „obiecţiile" celor care îi contestau, să zicem, actualitatea ... să nu mai vorbim.* S ianuarie 1970, 99. *Stilul lapidar voia să sublinieze că la ora aceea demonstraţiile de elocinţă erau deplasate.* CONTEMP. 1975, nr. 1 498, 5/9, cf. DEX, DN[3].

– Pl.: *deplasaţi, -te.*

– V. **deplasa.** Cf. fr. déplacé.

DEPLASTIFIÁNT s. m. Material care, adăugat unei materii prime plastice, îi micşorează plasticitatea; deplastificator. *În ceramica decorativă se întrebuinţează ca deplastifianţi: caolinuri, argile deshidratate parţial prin ardere etc.* LTR[2], cf. DEX, DN[3].
– Pronunţat: *-fi-ant.* – Pl.: *deplastifianţi.*
– Din fr. **déplastifiant.**

DEPLASTIFICATÓR s. m. Deplastifiant. Cf. DL, DEX, DN[3].
– Pl.: *deplastificatori.*
– Cf. fr. d é p l a s t i f i a n t.

DEPLAŢÁ vb. I v. **deplasa.**

DEPLĂN, -Ă adj. v. **deplin.**

DEPLĂRÁ vb. I v. **deplora.**

DEPLĂU s. n. v. **depleu.**

DEPLÂNGE vb. III. T r a n z. (Complementul indică oameni sau soarta, moartea etc. acestora) A simţi milă, părere de rău, regret; a socoti vrednic de compătimire; a căina, a deplora, a jeli, a plânge (2). Cf. PONTBRIANT, D. *Deplângeam pe cei cari nu iubise niciodată.* CONV. LIT. II, 156, cf. LM. *Ruşii ... au să deplângă pierderea ... a vreo 7 000 oameni.* MAIORESCU, D. II, 77. *Auzeam pe mamele noastre cum deplângeau soarta femeei.* CONTEMPORANUL, I, 2. *N-avem decât a deplânge neperfecţiunea naturii omeneşti, care se lasă a fi amăgită de forme goale.* EMINESCU, O. XI, 145. *Avem a deplânge perderea sa dintre muritori.* ODOBESCU, S. II, 356. *D. Anghelache deplânge pe nenorocitul acela.* CARAGIALE, O. II, 59. *Deplânge pe poporul ce merge la pieire, Tiranu-ncremeneşte sub biciul său de foc.* MACEDONSKI, O. I, 424. *Toate ziarele deplângeau pierderea acestui bărbat eminent.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 344, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Trebuie să deplâng soarta jalnică a mamei mele.* LUC. II, 25, cf. ŞĂINEANU[2], TDRG, RESMERIŢĂ, D. *Am trăit atunci un ceas de răfuială cu mine însumi în care singur mi-am deplâns încanaliarea.* M. I. CARAGIALE, C. 119, cf. CADE. *O întreagă literatură, datorată agrarienilor maghiari, le deplâng* [rezultatele mediocre] *şi acuză diferitele guverne maghiare de lipsă de energie.* TITULESCU, D. 172. *De câteva ori Cecil lăsase a se înţelege că desaprobă viaţa Madalei şi că îl deplânge pe Dinu Grinţescu.* C. PETRESCU, A. 424. *Cei care cunoşteau toate dedesupturile nefericitei căsnicii, deplângeau ... soarta Mălinei.* COCEA, S. II, 49. *Pe-acei ce-n lumea asta nu mai doresc nimic, De-i întâlneşti, deplânge-i, – apoi grăbeşte-ţi pasul.* LESNEA, P. E 109. *Când n-aveam a deplânge ruini şi morţi, stăruia în fiinţa mea morbul acela.* SADOVEANU, O. XX, 315. *Deplângeam pe reclamantul uluit şi deplângeam sentimentul de dreptate.* MIHĂESCU, D. A. 19. *Poetul îşi deplânge numai durerile sale şi râde singur.* ARGHEZI, în PLR II, 87. *Eu nu-ţi deplâng sfârşitul.* PERPESSICIUS, S. 169. *Criminalii ... îşi mărturisesc şi îşi deplâng păcatul.* VIANU, L. U. 89. *Ea răzbate chiar atunci când deplânge poporul, când îi strigă, cutremurător, revolta.* CONTEMP. 1955, nr. 460, 3/1, cf. DL. *Curate lacrimi să fie, care deplâng un astfel de mort!* ISAC, O. 279. *Se prefăceau cu mare sârg a deplânge nestrălucita moarte a exaporitului.* BARBU, PRINC. 319, cf. DN[2], M. D. ENC., DEX. *„Încă o victimă a regiei aşa-zis moderne" – îl deplânge un cronicar parizian pe Goethe.* CONTEMP. 1975, nr. 1 500, 4/12. *SUA deplâng moartea a cel puţin trei americani.* RL 2004, nr. 4 497. ✧ (Prin lărgirea sensului) [Preşedintele] *deplânge dezmembrarea URSS.* RL 2005, nr. 4 608. ✧ F i g. *Când furtuna prin mulţi urlă şi natura-n răsculare, Pare că deplânge-eroii, care-n lupte au perit, Tu te primbli cu-a ta liră.* CONV. LIT. III, 71.
– Prez. ind.: *deplâng,* perf. s. *deplânsei,* part. *deplâns.*
– Pref. *de-* + **plânge** (după fr. *déplorer*).

DEPLÂNGERE s. f. (Învechit, rar) Acţiunea de a d e p l â n g e şi rezultatul ei. Cf. PONTBRIANT, D. *Să ne atragem ... râsul sau deplângerea d-lui Urechia.* MAIORESCU, CRITICE, 159.
– Pl.: *deplângeri.*
– V. **deplânge.**

DEPLÂNS, -Ă adj. (În dicţionarele din trecut) Care este sau care merită să fie plâns, regretat, compătimit. Cf. PONTBRIANT, D., DDRF, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D.
– Pl.: *deplânşi, -se.*
– V. **deplânge.**

DEPLEŢIÚNE s. f. (Med.) Golire. Cf. DN[2]. ✦ S p e c. Suprimare sau micşorare a unei obstrucţii, a unei piedici în circulaţia fluidelor. Cf. DEX[2].
– Pronunţat: *-ţi-u-.* – Pl.: *depleţiuni.*
– Din fr. **déplétion,** lat. **depletio, -onis.**

DEPLÉU s. n. (Prin Transilv.) Hăţ (la hamul cailor). Cf. LB, CIHAC, II, 495, MÂNDRESCU, UNG. 66, GHEŢIE, R. M., ALEXI, W., ALR I 1 125, A I 35, II, 6, 7, III 2, 3, 4, 5, 7, 12, 16, LEXIC REG. 8, MAT. DIALECT. I, 66.
– Pl.: *depleie* (ALR I 1 125/54, 108, 116, 118, 138, 227, 231, 247, 255, 257, 289, 302, 571) şi *deplauă* (ALR I 1 125/158, 164, 278, 324, 333, 335, 337, 339). – Şi: (învechit şi regional) **deplău** (CIHAC, II, 495, A III 7), (regional) **dăpléu** (ALR I 1 125/90, 96, 98, 107, 112, 116, A III 1, 17, IV 3), **dăplău** (ALR I 1 125/136, A III 3, 12), **dapléu** (ALR I 1 125/109, A III 4), **daplău** (A II 6, III 16), **dipléu** (LB, MÂNDRESCU, UNG. 66, ALR I 1 125/150, 573, 831, 835), **diplău** (ALR I 1 125/100, 148, A II 7, III 2), **dupléu** (ALR I 125/229, 243, 251) s. n.
– Din magh. **gyeplő.**

DEPLIÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică obiecte împăturite, pliate) A desface (3). Cf. DN[2], DEX. *I-am văzut lucrările pe care le pliază şi le depliază.* RL 2005, nr. 4 674.
– Pronunţat: *-pli-a.* – Prez. ind.: *depliez.*
– Din fr. **déplier.**

DEPLIÉRE s. f. Acţiunea de a d e p l i a şi rezultatul ei. Cf. DN[2], DEX.
– Pronunţat: *-pli-e-.* – Pl.: *deplieri.*
– V. **deplia.**

DEPLÍN, -Ă adv., adj. **I.** Adv. De tot, în întregime, pe de-a-ntregul, complet. *Şi acealea scriem voao, de şi bucuriia voastră să fie deplin.* CORESI, L. 190/10. *Şi fură dzilele*

lu Iacov deplin 180 de ani. PO 122/12. *Nimerilea nu le poate împlea deplin* [cele 6 porunci] (a. 1607). GCR I, 40/26. *Cu atitea sute de ai mai denainte au prorocit prorocii de venirea Lui. Care lucru deplin s-au izbândit.* VARLAAM, C. 22. *De va fi murit ... acesta să plătească boul deplin.* PRAV. 6. *Să le păzască deplin* [talanturile]. BIBLIA (1688), [prefață] 4/30. *De ce cădzind Bogdan cămăican, grijit-au pe Mihai-Vodă cu toate deplin.* NECULCE, L. 174. *Pricina tăcerii ... mele mai sus deplin ți-o am povestit.* CANTEMIR, I. I. I, 109. *Cum le putem face toate, deplin, făr' de nicio zăticneală?* ANTIM, O. 81. *Dându-i și un rând deplin de strae* (sfârșitul sec. XVIII). LET. III, 202/12. *Zisul Lăpușnean, acea lună dăplin umblă tot pământu.* DUMITRACHE, în GCR II, 127/3. *Scrisoarea dumitale deplin m-au mângâiat.* EUSTATIEVICI, I. 60/17. *Prin pacea aceasta au dobândit toți pribegii din Valahia iertare deplin.* ȘINCAI, HR. III, 258/38. *Un vermuleț încă nu de trei zile deplin* [de vârstă]. ECONOMIA, 177/9. *Când împrumutătoriului nu i să plătește deplin datoriia din zălogul ce are ... atunci lipsa să i să împlinească din ceialaltă aveare a datornicului.* LEGIUIRE, 34/30. *Să-ngrijăște ... pâine, carne și grăunțe a să da la toți deplin.* BELDIMAN, E. 49/20. *Nu te certa în vorbă pentru vreun lucru care nu-l știi deplin și te îndoiești.* TOMICI, Î. 24/5. *Ucenicii să slujească pe la meșterii lor până vor învăța meșteșugul lor deplin* (a. 1823). DOC. EC. I, 304, cf. LB. *Plătește datoriele tale deplin.* BUZNEA, F. 38/26. *Fiul lui Dan I n-au avut deplin aii vârsniciei.* F. AARON, I. I, 56/10. *N-aveam atunci nici paisprezece ani deplin.* VOINESCU II, M. 102/26. *De acum înainte nimeni nu poate să treacă în islamism de nu va avea douăzeci de ani deplin și fără a mărturisi singur sloboda sa voință înaintea cadiului.* CR (1838), 2^2/27. *Când toate îndemnurile se rădică de la lucrare, atuncea să zice, că de tot și deplin să face dezlegare legii.* TEAMPE, O. S. 8/18. *Femeiele despărțite de bărbați, fără a fi deplin închise ca la turci.* DACIA LIT. 106/16, cf. VALIAN, V. *Deplin vremea unei viețe păn' la moarte-am colindat.* CONACHI, P. 96. *După această bătălie șezu Mihai-Vodă sub cetate zece zile deplin.* BĂLCESCU, M. V. 291. *Îi spuse toată-ntâmplarea deplin.* PANN, E. I, 6/8, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Deșartați cupa deplin.* ALECSANDRI, POEZII, 184, cf. LM. *El intră în casa lui, deplin conștiu despre îndelungatele lui vise.* EMINESCU, P. L. 60, cf. DDRF. *Liniștea-i deplin stăpână Peste câmpii arși de soare.* COȘBUC, F. 57, cf. BARCIANU, ȘĂINEANU^2, TDRG. *Se liniști deplin.* AGÎRBICEANU, A. 59. *Dar acuma s-a lămurit deplin.* REBREANU, I. 73. *De visul rău mă vindecă deplin.* AL. PHILIPPIDE, A. 23, cf. RESMERIȚĂ, D. *Gângu privea ... fără să înțeleagă deplin.* C. PETRESCU, S. 38, cf. M. ELIADE, O. I, 76, CADE. *A luat hotărârea să renunțe, deplin și definitiv, la pornirile sale senzuale.* NEGULESCU, G. 102. *Vântul stătuse deplin. Soarele avea în el ceva copilăresc și vesel.* SADOVEANU, O. X, 579. *Ziua se întunecase deplin și asfințise Luceafărul de Sară.* id. ib. XV, 360. *Te-ai demascat deplin când ai dat adăpost unui emigrant.* CAMIL PETRESCU, T. II, 589. *Nici recunoașterea unei națiuni canadiene nu s-a format deplin.* RALEA, O. 133, cf. DL. *Nu sunt nicicând durerile vitale. Dar rănile se vindecă deplin.* LABIȘ, P. 84, cf. M. D. ENC., DEX. *Câteva lucruri le considerăm acum deplin lămurite.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 46, 5/1. *Dorința arzătoare de a-i mulțumi cât mai deplin.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 17, cf. L. ROM. 1975, 39. *Beui trei zile deplin.* MÂNDRESCU, L. P. 154. *Tot nu-i fu voia deplin.* DOINE, 72. *Scoal' mai iute, ado-mi vin, Să-mi potol setea deplin.* PĂSCULESCU, L. P. 307. *De i-ai fa din apă vin Nu-i mai faci voia deplin.* BÎRLEA, L. P. M. I, 47. *Că străinu-i tot străin, De li purta tot în sân, Tot nu-i faci voia deplin.* FOLC. TRANSILV. I, 164. *Ne-am ibdit cinci ani deplin.* ib. 298. *Scoate vin, scoate pelin, C-o să-mi fac chefu deplin.* FOLC. OLT. – MUNT. II, 163. ✧ (Construit cu prep. „pe" îi întărește valoarea modală) *Aflând-o* [sănătatea] *pă dăplin să mă bucur lăudând pre Dumnezeu* (a. 1810). DOC. EC. 84. *Vinurile ... să le treacă pă deplin drept în Țara Nemțească* (a. 1825). ib. 351. *Stăpânirea crăiască toată trecuse pe deplin în mâinile consulilor.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 78/14. *Nu cunoștea încă pe deplin cugetele împăratului.* F. AARON, I. II, 246/5. *Ah! cine poate să-mi ție viiața în vecie, dar cine iară poate să mi-o rădice pe deplin?* MARCOVICI, C. 12/7. *Acum caracterul mă face să gust păharul amărăciunii pe deplin.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 9. *Îți vei căpăta dreptul tău pe deplin.* PR. DRAM. 141. *Omul ... în mizlocul copiilor lui, se bucură pe deplin.* NEGULICI, E. II, 105/26. *Ah! d-aș mai trăi atâta să văz visu-mi pe deplin.* PELIMON, S. 17/18. *Mulțumind pe deplin curiositatea cea filologhică a doritorilor.* BĂLĂȘESCU, GR. III/29. *Despre catehismul românesc cel tipărit în Sibiu la 1546 nu suntem deplin încredințați.* id. ib. XI/17. *Programul lor* [al redactorilor], *scopul ce are în vedere, idealul ce urmăresc, este realizarea pe deplin a voturilor Divanului ad-hoc* (a. 1865). PLR I, 218. *Un exemplu va lămuri pe deplin această aserțiune.* CONV. LIT. I, 4. *Confuzia nu este pe deplin îndepărtată, fiindcă în înțelesul limbagiului obicinuit tocmai elementul positiv din noțiunile negativ-mixte rămâne întunecat.* MAIORESCU, L. 35. *Pe deplin așa cum mi-ai spus-o, dascăle, zise Dan, azi sunt încredințat că vremea nemărginită este făptură a nemuritorului nostru suflet.* EMINESCU, P. L. 41. *Laura ... dorea să audă cât mai multe laude spre a se convinge pe deplin.* REBREANU, I. 133. *Dacă cercetăm azi colecția revistei noastre putem spune cu hotărâre că această promisiune ne-am împlinit-o pe deplin.* PLR II, 67. *Pierdui nădejdea să cunosc ... făptură omenească pe deplin teafără la minte.* M. I. CARAGIALE, C. 47. *Nu sunteți nici pe deplin mulțumiți și căutași de puțin descurajați.* TITULESCU, D. 335. *Veți înțelege pe deplin starea sufletească a acestui grupușor de oameni.* BRĂESCU, O. A. I, 114. *Bucură-te pe deplin de liniștea locului.* TUDORAN, P. 348. *Trăi ... deplin bucuria de a fi scăpat de moșier.* PREDA, M. 69. *Contribuția lui Varlaam la dezvoltarea limbii române literare nu poate fi apreciată pe deplin, însă, decât în urma unei largi ... comparații cu contemporanii.* VARLAAM – SADOVEANU, 60. *Interesul pentru competiție se dovedește pe deplin justificat.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 344. *Toate obligațiile contractuale vor fi pe deplin onorate.* FLACĂRA, 1975, nr. 41, 17. *Iată întrebări pe deplin legitime.* V. ROM. august 1975, 9. ✧ (Ca determinant al unui adjectiv, căruia îi dă valoare de superlativ absolut) *Îmbletul lui mi-l arata a fi pe deplin înțălept.* N. COSTIN, LET. II, 23/35. *Era deplin sănătos.* ARHIVA R. II, 221/2. *Pământul nu e deplin rotund.* RUS. I. I, 16/18. *Al său dorit prieten este sănătos deplin.* PANN, E. IV, 46/8. *Se simțea mare, puternic, deplin fericit.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 341. *Și-ntr-un cosciug de-argint te-au pus Deplin armat, ca-n ceruri sus Să fii-ntreg ce-ai fost mereu.* COȘBUC, B. 152. *Dormi întâia noapte deplin*

liniştită. AGÎRBICEANU, S. 277. ✧ (Pleonastic) *Să cade să facem întru tot deplin şi desăvârşit* (a. 1632). GCR I, 77/21. ✧ (Popular) Aşa cum trebuie, cum se cere. *Face slujba deplin.* HODOŞ, P. P. 164. ✧ Compus: (învechit) **deplin-împuternicit** = plenipotenţiar. *Dumnealui deplin-împuternicitu prezedent al Divanurilor ... au trimis către mine o poliţă dă taleri 100 dă mii* (a. 1829). DOC. EC. 449. *În zilele trecute s-au pus înainte de către Excelenţiia sa domnul deplin împuternicitul prezident, ca să se facă doa[u]ă spitaluri de nou afară din Bucureşti.* AR (1829), 31²/4.

II. Adj. **1.** Căruia nu-i lipseşte nimic; întreg, complet, desăvârşit (**2**); perfect² (**I 1**). *Şi fu altă lume, lume cu înţelepciune deplină* (a. 1620). GCR I, 58/7. *Domnul Hristos ... om deplin să arată, iară pre cuvânt şi pre ciudesă Dumnedzău deplin să mărturiseaşte.* VARLAAM, C. 271. *Cine să teame nu-i deplin în dragoste.* N. TEST. (1648), 196ʳ/25. *Ştefan-Vodă* [era] *om deplin, cap întreg, hire adâncă.* M. COSTIN, O. 180. *Mă vei odihni ... În casa ta ... Cu bucurie deplină.* DOSOFTEI, PS. 19/18. *Oaie deplin, parte bărbătească, fără prihană, de un an, să fie voao.* BIBLIA (1688), 47¹/35. *Adăogea dzicând că încă de demult bun şi deplin priietin ştiindu-l, lucru ca acesta i-au arătat.* CANTEMIR, I. I. II, 30. *Numai pre tine, Fecioară curată şi nestricată te-au iubit cuvântul cel curat, şi din tine s-au zămislit întrupându-se om deplin, cela ce au slăvit pre Haritina cu minuni.* MINEIUL (1776), 30ʳ²/13. *Te văz a fi deplin şi cu minte de bătrân.* VARLAAM – IOASAF, 21ᵛ/16. *În republecă omul să rădică La vrednicia sa cea deplină.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 360. *Tagmei dvorenilor să lasă întru deplănă măsură dreptăţili* (a. 1818). GCR II, 219/35, cf. LB. *El avea deplina ştiinţă a unui domnitor şi asemine urmând sistemei lui Bogoliubov, cugeta a întări în Rosia o singură monarhie.* ASACHI, I. I, 43/17, cf. VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D. *Orişiunde întâlnim omul fosil (antediluvian) el ne întâmpină ca om deplin, ca fiinţă radical deosebită de celelalte animale.* CONV. LIT. IV, 199, cf. LM. *Silabă numim un sunet deplin, simplu sau compus cu una din consune.* CREANGĂ, A. 88. *Ea îl socotea om deplin, foarte aşezat, foarte cuminte.* SLAVICI, O. II, 47. *Când se punea la masă, copiii stau împrejuru-i cunună deplină.* ISPIRESCU, L. 393, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU². *Vor fi fost zugrăvite în deplinul înţeles al cuvântului, şi nu numai cârpite ici şi colo.* IORGA, C. I. III, 20. *Ai numai o viaţă, şi ar fi fost păcat Să mori făr-a cunoaşte comoara ei deplină.* CERNA, P. 61, cf. TDRG. *Ş-apoi maica Filofteia avea credinţa deplină a darului său.* HOGAŞ, DR. I, 7, cf. RESMERIŢĂ, D. *Gospodărie deplină, numai Glanetaşu să fi fost bărbat, s-o îngrijească.* REBREANU, I. 48, cf. CADE. *În sat să vorbeşte dă Sânţia Ta că n-ai fi popă dăplin.* STĂNOIU, C. I. 68. *Moldova de când e, într-adevăr, N-a zămislit făptură mai deplină.* LESNEA, VERS. 14. *Că un cunoscător deplin, Priveşte-n chip savant paharul.* id. ib. 278. *Slavă omului deplin, în care logica e o permanenţă involuntară ca şi osul nobil al frunţii!* TEODOREANU, M. U. 120. *Eu n-am fost niciodată ucenic; Dintru-nceput deplin maestru.* VOICULESCU, POEZII, II, 280. *De a ta minune, floare, cui îi pasă? Forma ta deplină cine s-o-nţeleagă?* PILLAT, P. 265. *Ochiul lui plăsmuitor de fiinţe depline, se bucura de prefacerea omenirii în legea puterii şi a datoriei.* ARGHEZI, P. T. 90. *Fanfaronada ... domnişorului scoate din fire vlăjganul, învăţat cu personaje depline, cu bivolii şi berbecii de-acasă.* id. C. J. 250. *Seriozitatea cea mai deplină caracterizează ţinuta sa.* CĂLINESCU, C. O. 129. *Vrea linişte de-acu, şi bucuria să fie-a ei, deplină.* BLAGA, POEZII, 171. *Nu i-a fost dat ... să lămurească înţelesul deplin al vorbelor.* C. PETRESCU, A. R. 63. *Nimic n-ar putea măsura mai bine, dimensiunile misterioase ale lumii, ca ascultarea atentă, în liniştea deplină a nopţii, a marelui dialog dintre ape şi pietre.* BOGZA, C. O. 136. *Fiecare din gesturile şi vorbele lor are un înţeles adânc, deplin.* DEMETRIUS, A. 324. *Rar găsim o operă care să ne dea senzaţia ... unei organicităţi mai depline.* CONSTANTINESCU, S. II, 23. *Era un om deplin.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 4, 86, cf. DL, M. D. ENC. *Să îmbogăţească, cu o deplină originalitate, literatura greacă.* CL 1973, 315. *Artă a secolului în cel mai deplin înţeles al cuvântului.* M 1974, nr. 7, 5, cf. DEX. *Să militeze ... pentru aşezarea relaţiilor internaţionale pe baza principiilor ... deplinei egalităţi în drepturi.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 342. *Reuniunea braşoveană din martie 1979 poate fi socotită ca o reuşită deplină.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 13, 16/4. *V-am cântat cântec deplin Să ziceţi, boeri, amin.* ANT. LIT. POP. I, 395. ✦ (Despre unităţi de timp) Încheiat, împlinit, complet. *Şi s-au pornit la Ţarigrad cu tot agărlâcul lui, neplinind un an deplin cu domnia.* NECULCE, L. 204. *Până la un an deplin să nu aibă volnicie vornicelul să vânză pripasul.* PRAV. COND. (1780), 12. *Să nu plătească dobândă pentru datoriile mortului până la un an deplin după moartea lui.* ib. 118. *Anul al doilea de învăţătură al băiatului nu fusese deplin.* CĂLINESCU, I. C. 42. ✦ (Despre plante) Care a ajuns la maturitate. *Primăvara toate sunt proaspete, dar nu depline, vara toate coapte şi vii, toamna toate pălesc.* DELAVRANCEA, O. II, 12. (Adverbial) *Muguri mari şi deplin copţi.* ÎNV. POM. 91/1. *Şi va înflori, iată, şi gutuiul, după ce frunzele-au crescut deplin.* ARGHEZI, C. J. 76.

2. Care este complet, absolut, total; perfect² (**I 2**). *Mogol are titlul de marele mogol şi are o deplină stăpânire întru împărăţia sa.* AMFILOHIE, G. 38/19. *Din monarhia cea mai deplină Despoţia în urmă fu născută.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 357. *Îl numisă sfeatnic cu deplină puteare la congresul din Carloviţ.* OBLĂDUIREA, 8/22. *Cânepa cea mueruşcă numai atunci capătă deplina coacere, când e seminţa ei coaptă.* CULT. C. 25/16, cf. LB. *Acum însă se află iarăşi întru deplină sănătate.* AR (1829), 13¹/18. *Prezidentul ... acuma să află într-o deplină sănătate.* CR (1830), 39²/23. *La 1576 hărăzi ughenoţilor deplina toleranţă.* SĂULESCU, HR. II, 310/6. *Deplina sănătate numai rareori se află la oameni.* ALBINEŢ, M. 41/3. *Pe aceştia, cu deplină putere de a tracta, îi trimise la Bălgrad în Transilvania.* F. AARON, I. II, 177/18. *Scriu cu deplină convicţie că dumneata ... mi-ai fost pricina acestor nenorociri.* KOGĂLNICEANU, S. 194. *Să fie siguripsită deplina slobozenie a relighii lor.* ASACHI, I. 292/1. *Ave o sănătate deplină.* I. IONESCU, C. 91/10. *Fiica dumitale rămase în deplina mea stăpânire.* PR. DRAM. 235. *Bolnavul ... dă nădejde de o deplină însănătoşare.* C. VÂRNAV, H. 26/4, cf. POLIZU. *Jupâneasa Stanca Moldoveanca ... fu îndată orânduită cămărăşiţă, dându-i-se deplină putere peste găini, raţe, curci.* GHICA, C. E. III, 3. *Schimbarea deplină a tuturor împrejurărilor sociale, vor face-o să uite întâmplările copilăriei.* CONV. LIT. I, 45. *Nici că se afla sub soare Fericire mai deplină.* ALECSANDRI, P. II, 183, cf. LM. *O deplină armonie ... ar fi făcut cu putinţă activitatea normală.* MAIORESCU, D. V, 44. *Dar deplina stăpânire a*

formei clare ... o arată Eminescu. id. CRITICE, 473. *Să nu ne grăbim dar a declara geniul naţiunii române ca osândit la o deplină amorţire în tot timpul domniei fanarioţilor.* ODOBESCU, S. II, 310. *Cea mai deplină armonie domneşte în această dezbatere.* CARAGIALE, O. II, 55. *Eminenta diplomată a repurtat un deplin triumf.* id. ib. 94. *Pentru ca să socotim armonia deplină, ne trebueşte la orice rimă cele trei litere finale asemuite între ele.* MACEDONSKI, O. IV, 32, cf. DDRF. *Liniştea-i acum deplină, Şi-a-nnoptat.* COŞBUC, P. I, 48. *Tu fii soldatul jertfei mari, depline.* SĂM. I, 2, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU[2]. *Boierimea noastră era în deplina stăpânire a noului fel de trai.* IORGA, C. I. I, 135. *Deplina liniştire şi curăţire de tatari a pământurilor româneşti.* id. ib. III, 87. *Şi-n liniştea deplină, o lacrămă albă străluci în senin.* ANGHEL – IOSIF, C. L. 15, cf. TDRG. *Numai două procesiuni se făceau cu evlavia şi liniştea deplină a credincioşilor.* AGÎRBICEANU, S. 533. *A obţinut ... să lase Curtea să judece în deplină independenţă.* REBREANU, P. S. 300, cf. RESMERIŢĂ, D. [Italianului] *dovedindu-i-se deplina nevinovăţie, îi s-a spus că-i se redă libertatea.* M. I. CARAGIALE, C. 106, cf. CADE. *Numai acest semn de izbândă deplină l-ar mai fi aşteptat.* REBREANU, R. II, 207. *Deplină fericire, unde să mă îndrept!* BACOVIA, O. 176. *Departe câteva guri de tun vesteau deplina biruinţă.* GALACTION, O. 88. *Nu gândesc o fericire mai deplină ... decât să te ştiu alături de mine.* CAMIL PETRESCU, T. II, 22. *Numai în tine pot să am încredere deplină.* C. PETRESCU, C. V. 108. *Tărăşenia cu scandalul ... fusese pusă la cale, în deplină înţelegere cu Ivan.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 63. *Sub pajiştile de senin Stau luminile zămislitoare Din întunericul deplin.* VOICULESCU, POEZII, II, 126. *Se va face dreptate deplină şi celor care au trimes acum în apus solia sufletului lor.* SADOVEANU, O. XX, 96. *Am deplină siguranţă că sunt pe drumul cel bun.* MIHĂESCU, D. A. 56. *Dar cel ce-ascultă* [un cântec] *dobândeşte viu contur, în armoniile treptat depline un templu, un menhir sau crin devine.* BLAGA, POEZII, 415. *Făgăduieli de deplină fericire.* RALEA, O. 59. *Mulţumirea lui ar fi fost deplină dacă nu i-ar fi lipsit Laura.* VINEA, L. I, 83. *Am avut succes deplin.* DEMETRIUS, A. 189. *Se lăsase noapte deplină.* TUDORAN, P. 252. *Metoda prin compresiune nu ne dă satisfacţie deplină.* BELEA, P. A. 100, cf. DL. *Îndată se făcu tăcere deplină.* PREDA, M. 127. *Noaptea-i afară deplină.* ISANOS, V. 223. *Singurătatea deplină ... îţi slăbeşte nervii.* BARBU, Ş. N. 44. *Concepţia scriitorului despre stil şi tehnica lui sunt în deplină concordanţă cu datele analizei.* VARLAAM – SADOVEANU, 480. *A cunoscut o viaţă liniştită, o atmosferă de armonie şi înţelegere deplină, deosebită căldură.* IST. LIT. ROM. III, 760, cf. M. D. ENC., DEX. *Posibilitatea de a alege binele ... în deplină convingere ... e marele dar făcut umanităţii.* PLEŞU, M. M. 45.

– Pl.: *deplini, -e.* – Şi: (învechit) **diplín, -ă** (L. ROM. 1975, 39), (învechit, rar) **deplắn, -ă** adj.

– **De**[1] **+ plin.**

DEPLINĂTÁTE s. f. Calitate, stare a ceea ce este deplin, complet, întreg; plenitudine, desăvârşire (**3**), perfecţiune (**1**). *Tot lucrul la începutul său nu poate ave deplinătatea care se câştigă numai prin o îndelungată pracsis* (a. 1829). PLR I, 29. *De câtă ispită încă ai trebuinţă până a veni în deplinătatea bunătăţei.* DRĂGHICI, R. 243/12. *Rodul* [pruncul] *au venit la deplinătate atuncea când singele au închiat lucrul său şi au isprăvit forma pruncului.* VEISA, I. 2/20. *Îngrijindu-să pentru de a aduce la deplinătate puterea oştenească ... el au înmulţit numărul oştenilor.* ASACHI, I. 410/17. *Această foaie singură şi cu mai mare deplinătate va purta îndatorirea şi sarcina tuturor* (a. 1841). PLR I, 97. *Influinţa părintelui este un lucru bun când este bună, dar cât sânt de rare împrejurările în care ea poate avea lucrare în toată deplinătatea ei.* NEGULICI, E. I, 121/2. *Aceasta să se silească a ne da ceruta perfepciune (deplinitate).* BĂLĂŞESCU, GR. VI/9. *Această stare de lucruri durează de la cele întâi secule a erei creştine până înspre secului al 15-le cu toată deplinătatea şi tot mai continuă încă şi pe urmă însă fără atâta putere.* CONV. LIT. VI, 197. *Sulina, zână ce se scălda în apă până la brâu, i se destăinui în deplinătatea frumuseţei.* MACEDONSKI, O. III, 65, cf. DDRF, BARCIANU. *Şi-au dat samă ... că nu se mai poate da urmaşilor ei ... acea curăţie de viaţă patriarchală, acea deplinătate de simţ românesc.* SĂM. IV, 862. *Cum să-ţi explic? ... Numai cine iubeşte drept şi cinstit simte deplinătatea unei asemenea bucurii.* D. ZAMFIRESCU, R. 132, cf. ALEXI, W., TDRG. *După două săptămâni de grăunţe şi de săceală, Pisicuţa – aşa o botezasem pe iapă – reintrase în deplinătatea formelor alese şi drăgălaşe.* HOGAŞ, DR. I, 158. [Iubirea] *are nevoie de timp şi de deplinătatea unei vieţi întregi, ca să prindă rădăcini puternice.* CAMIL PETRESCU, T. II, 219. *Cobor zâmbind din alba-ntâietate, ... Închis în pura mea deplinătate.* VOICULESCU, POEZII, II, 51. *Dacă i se cere creştinului să-şi jertfească viaţa actuală ... nu i se cere cu perspectiva de a şi-o pierde definitiv ..., ci pentru a ajunge mai repede la deplinătatea vieţii.* STĂNILOAE, O. 155, cf. DL, SFC VI, 57, M. D. ENC., DEX. *Dacă există un teritoriu al lumii în care poţi cunoaşte deplinătatea bucuriei, acest teritoriu nu poate fi decât cultura.* PLEŞU, M. M. 97. ✧ L o c. a d v. (Învechit) **Cu deplinătate** = în întregime, în totalitate, deplin (**I**), perfect[2] (**I 1**). *Să se înveţe cu deplinătate limba latinească maica limbei noastre* (a. 1828). URICARIUL, VII, 179. *Ordinul lui Alexandru Nevski, ... întemeiat cu deplinătate de Ecaterina ... la 1725.* AR (1829), 111[2]/7. *Iată dvoresc înaintea ta ... fără a-ţi pute arăta cu deplinătate simţirile inimii mele!* DRĂGHICI, R. 204/24. *Cu toate aceste el au păstrat cugetul cel liniştit şi cu deplinătate au purtat datoria unui comandir.* ASACHI, I. 271/6. *Iubea limba rosiană, o cunoştea cu deplinătate şi se minuna de învaţutirea şi mărimea ei.* id. ib. 386/27. *Cultura modernă înălţându-se pe edificiul celei antice, fiind adecă continuarea şi completarea ei, nu putem poseda cu deplinătate pe una fără ajutorul celeilalte.* CONV. LIT. II, 72. ✧ E x p r. **A (nu) fi în deplinătatea facultăţilor mintale** = a (nu) fi stabil, sănătos psihic. *Marina făcu spre Felix un mic semn, cu înţelesul că Otilia nu-i în deplinătatea facultăţilor mintale.* CĂLINESCU, E. O. I, 78.

– Şi: (învechit) **deplinitáte** s. f.

– **Deplin** + suf. *-(ă)tate.*

DEPLINÍ vb. IV. = **îndeplini.**

1. T r a n z. şi r e f l. (Învechit) A (se) întregi, a (se) completa, a (se) realiza (**1**); a se perfecţiona. *Mult mai tare şi mai strâns poftește firea de la oameni decât de la dobitoace, ca cu toate ce se cuvine să-şi deplinească şi să-şi săvârşească fiii săi.* MAIOR, S. I, 65. *Sholerii ce vor ave petrecute cele mai de gios învăţături se vor deplini în*

literatură, în măestrii şi ştiinţe. AR (1829), 124²/8. *Limba românească este destoinică de a se putea deplini* (a. 1837). PLR I, 63. *Nopţile cele întunecoase şi înnoitoare lovituri a tunetelor deplinea primejdia acestei călătorii.* ASACHI, I. 402/25. *Literele cele mari se pun ... la începutul fieştecăruia vers (stih) chiar şi dacă într-acela cugetul nu se deplineşte.* BĂLĂŞESCU, GR. 200/16.

2. T r a n z. (Învechit) A desăvârşi (**2**). *Să-i lumineze pre fiii românilor şi să-i deplinească.* MAIOR, IST. 258/19. ✦ R e f l. A ajunge la maturitate. *După patru sau cinci zile sgrăbunţele de tot s-au deplinit.* FRĂŢILĂ, S. Î. 19/2.

3. T r a n z. şi r e f l. (Învechit şi regional) A (se) realiza (**1**), a (se) îndeplini, a (se) înfăptui. *Ceea ce mai mult deplinea duhul lor era liniştea inimei lor.* MAIOR, T. 132/13. *După leagea firei ... lemnul, ca şi omul prin acealeşi puteri prin care fu deplinit se prăpădeaşte.* ÎNV. POM. 27/17, cf. PONTBRIANT, D., CADE, SFC II, 63, ALR I 1 362/418, 730. ✧ R e f l. p a s. *Sunetele buciumilor ... au încunoştiinţat învingerea română, ce s-au deplinit prin stârpirea acelor tatari.* ASACHI, S. L. II, 71.

4. T r a n z. (Învechit, rar) A duce la îndeplinire, la bun sfârşit; a executa. *Deplini această tristă şi pioasă datorie.* PÂCLEANU, I. I, 60/9. *Să deplinească ordinele cu care este însărcinat.* id. ib. 106/31.

– Prez. ind.: *deplinesc.*

– Cf. î n d e p l i n i.

DEPLINÍRE s. f. (Învechit) Acţiunea de a (s e) d e p l i n i şi rezultatul ei.

1. Întregire, completare. Cf. d e p l i n i (**1**). *Trebuie dar pentru deplinirea înţelesului să adăogăm la subjet pe substantivul duhului, şi la atribut pe substantivul om.* I. POP, L. 9/1. *Deplinirea înţelesului poftește ca lângă prezis să mai fie o persoană ori un lucru.* BĂLĂŞESCU, GR. 170/24.

2. Desăvârşire (**2**), deplinătate, plenitudine. Cf. d e p l i n i (**2**). *Ah, câtă bunătate, deplinire, înţelepciune şi nevinovăţie* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. III, 30/11. *Bărbat cu râvnă ca aceia spre deplinirea neamului românesc.* MAIOR, IST. 75/20. *Aşea este ia ţesută, cât măcar cât o va auzi cineva, nu poate să o înveţe cu acea deplinire cât să nu facă dese şi grele greşele asupra gramaticei.* id. ib. 264/16. *Nu ştiia să vindece greşealele sale, nici să poruncească cu deplinire, nici să prevează relele.* id. T. 54/17. *La aceaia se ceare mare priceapere, şi ceva deplinire întru cetire.* PETROVICI, P. 185/17. [Vărsatul] *spre deplinirea trupului nu numai nemica nu ajută, ci mai vârtos de multe ori îl chilăveaşte.* FRĂŢILĂ, S. Î. 12/15. *De datorie este a nu mai întârzie de a aduce limba vorbită de mai mulţi decât patru milioane români la gradul deplinirei* (a. 1829). PLR I, 28. [Istoria naturală] *păşeşte necontenit spre a sa deplinire.* AR (1829), 32²/38. *Această istăţie, această deplinire şi iscusinţă se poate cere şi aştepta numai de la cultură.* BOJINCĂ, D. 5/21. *Limba portugăleaască se află în o înaltă treaptă a deplinirii.* RUS, I. I, 123/3. *Mă conduceai spre deplinire şi când îmi era visul mai frumos neîmpăcata-ţi lege, îi curmă zborul său.* CONV. LIT. I, 128. ✧ L o c. a d v. **Întru toată deplinirea** = cu totul, peste tot, cu desăvârşire, complet. *Ucideţi toată partea bărbătească întru toată deplinirea.* BIBLIA (1688), 119²/30. ✦ Maturitate (**1**). *Atunci vărsatul e întru deplinirea sa.* FRĂŢILĂ, S. Î. 41/9. *Acea cânepă nu poate ajunge la poftita deplinire.* CULT. C. 22/12.

3. Realizare (**1**), înfăptuire. Cf. d e p l i n i (**3**). *Bucură-te căci nu poţi aduce răotatea întru deplinire.* TEODOROVICI, M. 98/2. *Nu-l putu duce la deplinire* [dicţionarul]. LB 6/1.

4. Îndeplinire, executare. Cf. d e p l i n i (**4**). *Spre deplinirea ofiţiei mele din 17 iunie, fac ştiut Divanului: că al doile mădular al comitetului ... este ales dumnealui boeriul Constantin Cantacuzino.* AR (1829), 42¹/33. *Hotarele şi soarta Greciei nefiind încă statornicită, congresul nu putea hotărî ceva cu autoritate şi deplinire.* ib. 67¹/11. *Lucrarea pământului întru mai bună deplinire a o aduce.* CULT. C. 8/1. *Întârzie prea mult deplinirea dorinţelor mele.* PÂCLEANU, I. I, 32/29.

– Pl.: *depliniri.*

– V. **deplini.**

DEPLINÍT, -Ă adj. (Învechit) **1.** Desăvârşit, perfect² (**I 1**). *Nicio treabă nu se cade să vă fie mai de sârg, decât deplinita creaştere a fiilor.* MAIOR, D. 11/13. *Nu se cade să te îndoieşti despre deplinita ei sănătate.* ÎNVĂŢĂTURĂ, 68/8. *Popoarele celea mai lucrătoare sânt celea mai deplinite.* FM (1843), 118¹/21. [Limba ispănească] *are literatură deplinită şi foarte mare.* id. ib. 152/21. ✧ (Adverbial) *Pre pământ nu e niminea deplinit făcut.* ŢICHINDEAL, F. 208/16. ✦ Ajuns la maturitate (**1**). *Dintră mugurii cei mai mulţi ce sunt pre nuia cel mai deplinit să se aleagă.* ÎNV. POM. 109/2. *O sămânţă deplinită, coaptă şi curată va da mai bună roadă.* I. IONESCU, C. 181/3.

2. Absolut, complet, total, perfect² (**I 2**). *Măriţii domni ... fiind trimişi cu deplinită putere, cu cărţi de credinţă scrise pe pergament ... s-au împăcat.* ŞINCAI, HR. II, 34/26. *De acolo o deplinită pace să se nască, nu se poate priceape.* MANIFEST (1813), 18/10. ✧ (Adverbial) *Întrebările ceale de căpetenie trebuie să fie după stările împrejur ale lucrului pentru ca pruncii deplinit să le poată cuprinde, şi învăţa.* PETROVICI, P. 158/17.

– Pl.: *depliniţi, -te.*

– V. **deplini.**

DEPLINITÁTE s. f. v. **deplinătate.**

DEPLINITÍV, -Ă adj. (Învechit, rar) Determinant (**1**), completiv. *Zicămintele sau propusăciunile care şerbesc spre deplinirea altor se zic deplinitive* (a. 1851). în SFC IV, 91.

– Pl.: *deplinitivi, -e.*

– **Deplini** + suf. *-(t)iv.*

DEPLINITÓR, -OÁRE s. m. şi f. (Învechit, rar) Persoană care îndeplineşte ceva, care duce ceva la bun sfârşit. *Deplinitoriul acestui metod au fost franţezul abate ... Epe şi germanul Samoil Heinek.* AR (1829), 63¹/48.

– Pl.: *deplinitori, -oare.* – Şi: **deplinitóriu, -ie** s.m. şi f.

– **Deplini** + suf. *-tor.*

DEPLINITÓRIU, -IE s. m. şi f. v. **deplinitor.**

DEPLOMÁT s. m. şi f. v. **diplomat.**

DEPLORÁ vb. I. T r a n z. (Livresc) A deplânge. *Ea muri deplărând momentul cel fatal în care ea se ar fi dedat movemântului celui dintâiu a vindictei.* CALENDARIU (1794), 38/32, cf. NEGULICI. *Deplora depărtarea lui de la*

drumul cel adevărat al datoriei. GHICA, C. E. II, 607, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Deplorăm moartea amicului.* LM, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU[2], TDRG, RESMERIȚĂ, D., SEVERIN, S. 138. *Acest material, dintr-un scrupul pe care astăzi îl putem deplora, n-a fost niciodată publicat.* V. ROM. ianuarie 1929, 21, cf. CADE. *Ceea ce deplora el, prin urmare, nu era atât macularea obiectului, cât inerția totală.* CĂLINESCU, B. I. 29, cf. DL, DN[2], DEX. *Deplorând poate că a apărut într-un moment de civilizație tardivă.* V. ROM. iunie 1975, 5.

– Prez. ind.: *deplór.* – Și: (învechit, rar) **deplărá** vb. I.

– Din lat. **deplorare,** fr. **déplorer.**

DEPLORÁBIL, -Ă adj. Care este vrednic de plâns, de compătimit, care inspiră milă; care produce o impresie penibilă, j a l n i c, l a m e n t a b i l; prost **(II 2)**, rău **(II 4)**, mizerabil **(1)**. *În adevăr căderea a fost și este-o faptă, Căci degradat fu omul mai jos și decât vita ... Ci care e cuvântul căderii deplorabili Al unei catastrofe atâta de complecte?* HELIADE, O. I, 381, cf. NEGULICI. *Ne privește cu ochi împietriți o figură de bătrân. „Nenorocită fiică, părinți deplorabili!" fură singurele cuvinte ce le pronunță.* CONV. LIT. I, 122. *Este deplorabilă această stare de umilire ... este dureros a vedea pe cel sărman până în sfârșit împovărat!* LĂZĂRESCU, S. 147/2. *Târam într-un lung supliciu restul deplorabilelor mele zile.* PÂCLEANU, I. I, 74/2, cf. STAMATI, D., ARISTIA, PLUT. *Din acest moment soarta junelui nobil s-a făcut de tot deplorabilă.* CALENDAR (1859), 59/27. *Oamenii noștri ... au dat cheltuielilor tesaurului o întindere care trebuia să ne aducă fatalmente la starea deplorabilă la care am ajuns.* GHICA, C. E. II, 372. *Acest om ... și-a pierdut mințile și a viețuit până în zilele noastre într-o stare deplorabilă.* FILIMON, O. I, 179, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Stilul raportului prezentat de consiliul permanent este deplorabil.* CONV. LIT. IV, 239. *Vreau să-ți atrag luare-aminte asupra corecturei foaiei „Convorbirilor". Ea este deplorabilă, și atât de deplorabilă încât se taie gustul de-a publica ceva.* ALECSANDRI, S. 65, cf. COSTINESCU, LM. *Este deplorabil rezultatul acestei prime încercări.* MAIORESCU, D. V, 122. *Vedem ... atâtea fapte urâte, unele deplorabile, altele ridicule.* CARAGIALE, O. II, 154, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Mult mi-am sfărmat și eu capul, să aflu de unde provine adicătilea deplorabila eră staționară în literatura noastră de dincoace.* LUC. II, 189, cf. ȘĂINEANU[2], TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Din pricina unei deplorabile ușurințe verbale, dialogul sufere de lungimi.* LOVINESCU, C. IV, 120. *Avea deplorabilul obicei de-a întârzia, la mesele oficiale.* EFTIMIU, N. 28. *Decadența lor s-a datorit unor împrejurări istorice, și anume, în cazul grecilor, politicei deplorabile de diviziune și rivalitate a micilor state pe care le formau.* NEGULESCU, G. 241. *Italia are desigur multe lucruri interesante, dar restaurantele sunt deplorabile ... se mănâncă de-o mie de ori mai bine în București.* COCEA, S. I, 99. *A încercat într-o revistă politică național-țărănistă ... o deplorabilă replică.* STĂNILOAE, O. 98. *Pentru a face față nevoilor războiului, atât Franța cât și Spania ... înmulțiseră expedientele cele mai deplorabile.* OȚETEA, R. 176. *Teza a devenit principiul unei politici naționale care prezenta avantajul de a disculpa clasa noastră conducătoare de starea deplorabilă a țărănimii și de a arunca toată vina asupra fanarioților.* id. T. V. 282, cf. DL, DN[2]. *Armata se află într-o stare deplorabilă.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 3, 33. *Ar fi însănătoșit economia, constatând – așa cum o face – starea deplorabilă a țăranilor și răzeșilor coborâți până la șerbie.* LL 1973, nr. 4, 671, cf. M. D. ENC. *Condițiile în care era nevoit să locuiască ... erau deplorabile.* M 1974, nr. 7, 23. *Mi se pare deplorabil un asemenea gest.* FLACĂRA, 1975, nr. 22, 22. *Publicații pe care ... le primesc cu întârziere și într-o stare deplorabilă.* ib. nr. 46, 8, cf. DEX.

– Pl.: *deplorabili, -e.*

– Din fr. **déplorable.**

DEPLORÁRE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a d e p l o r a și rezultatul ei. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU.

– Pl.: *deplorări.*

– V. **deplora.**

DEPLORÁȚIE s. f. (Livresc) Plângere **(1)**, lamentație. Cf. NEGULICI, STAMATI, D., COSTINESCU, LM, DN[2], DEX. ✦ Cântec popular medieval cu subiect tragic sau religios. Cf. DEX[2].

– Pl.: *deplorații.* – Și: (învechit) **deplorațiúne** s. f. COSTINESCU, LM.

– Din lat. **deploratio, -onis,** fr. **déploration.**

DEPLORAȚIÚNE s. f. v. **deplorație.**

DEPLUMÁ vb. I. T r a n z. (Franțuzism) A smulge penele; a jumuli. Cf. DN[3], MDA.

– Prez. ind.: *deplumez.*

– Din fr. **déplumer.**

DEPOETIZÁ vb. I. T r a n z. (Rar; complementul indică texte) A face să-și piardă caracterul poetic. Cf. DN[3], MDA.

– Pronunțat: *-po-e-.* – Prez. ind.: *depoetizez.*

– Din fr. **dépoétiser.**

DEPOETIZÁRE s. f. (Rar) Pierdere a caracterului poetic al unui text. *Consecința este o dezumflare, o depoetizare uneori, alteori o suspendare a momentului solemn și protocolar.* LL 1974, nr. 1, 92, cf. DN[3]. *Dar cu toată tehnica smulgerii imaginilor și a depoetizării, versurile din aceste volume mai păstrează imagini descriptive.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 9, 8/2.

– Pronunțat: *-po-e-.* – Pl.: *depoetizări.*

– V. **depoetiza.**

DEPOLARIZÁ vb. I. T r a n z. **1.** A împiedica sau a face să dispară fenomenul de polarizare chimică a electrozilor. Cf. CADE, DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX. ✧ R e f l. *Electrodul pozitiv furnizează un debit de curent neîntrerupt, fără să se depolarizeze.* ENC. TEHN. I, 113.

2. A face să dispară polarizarea unui fascicul de lumină, transformându-l în lumină naturală. Cf. DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX.

– Prez. ind.: *depolarizez.*

– Din fr. **dépolariser.**

DEPOLARIZÁNT, -Ă adj., s. m. **1.** Adj. Care depolarizează **(1)**. Cf. DM, M. D. ENC., DN[2], DEX.

2. S. m. Depolarizator. *Pentru a împiedica această polarizație, se adaugă electrolitului depolarizanți.* LTR[2] XIII, 11. *După starea de agregare, depolarizanții pot fi solizi (ex. oxid de cupru, bioxid de mangan), lichizi (ex. acid azotic) sau gazoși (ex. oxigenul din aer).* DER, cf. DN[2], DEX.
– Pl.: *depolarizanți, -te.*
– Din fr. **dépolarisant.**

DEPOLARIZÁRE s. f. Acțiunea de a se depolariza și rezultatul ei; depolarizație.
1. Cf. depolariza (**1**). Cf. ENC. TEHN. I, 114. *La catod, depolarizarea se realizează ... prin ... descărcarea ionilor unui metal sau o reducere pe electrod.* LTR[2], cf. DM, DER, DC, M. D. ENC., DEX, DN[3].
2. Cf. depolariza (**2**). Cf. LTR[2], DM, DC, M. D. ENC., DEX, DN[3].
– Pl.: *depolarizări.*
– V. **depolariza.**

DEPOLARIZATÓR s. m. Substanță care se introduce într-un element galvanic pentru a împiedica polarizarea (**2**); depolarizant (**2**). Cf. DM, M. D. ENC., DEX, DN[3].
– Pl.: *depolarizatori.*
– **Depolariza** + suf. *-tor.*

DEPOLARIZÁȚIE s. f. Depolarizare. Cf. ENC. TEHN. I, 113, NDN.
– Pl.: *depolarizații.*
– Din fr. **dépolarisation.**

DEPOLIMERIZÁ vb. I. Tranz. A efectua operația de depolimerizare. Cf. DN[3], MDA.
– Prez. ind.: *depolimerizez.*
– Cf. fr. dépolymérisation.

DEPOLIMERIZÁRE s. f. (Și în sintagma *reacție de depolimerizare*) Reacție chimică prin care un polimer trece în polimeri cu greutăți moleculare mici sau în monomeri sub acțiunea căldurii, a luminii, a radiațiilor, a catalizatorilor etc. Cf. MACAROVICI, CH. 177. *Reacțiile de depolimerizare sunt endoterme, favorizate de presiuni joase.* LTR[2], cf. DER, SFC IV, 318. *Depolimerizarea poate fi accelerată de peroxizi, de radiații ultraviolete etc.* DC, cf. D. MED., DTT, M. D. ENC. *Căldura excesivă degajată de ...* [reflectoare] *duce la o descompunere înceată (depolimerizare).* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 348.
– Pl.: *depolimerizări.*
– V. **depolimeriza.**

DEPOLITIZÁ vb. I. Tranz. A face să-și piardă caracterul politic. Cf. DEX, DN[3]. *În mod paradoxal, societățile totalitare sunt societăți depolitizate prin excelență.* LIICEANU, J. 6. *Controlul agenților economici va fi depolitizat.* RL 2004, nr. 4 494.
– Prez. ind.: *depolitizez.*
– Din fr. **dépolitiser.**

DEPOLITIZÁRE s. f. Acțiunea de a depolitiza și rezultatul ei. *Cuvinte noi derivate cu prefixul „de-", cu valoare privativă, care cunoaște, în limba actuală, o foarte mare productivitate (specializată): decolonizare, ... depolitizare.* L. ROM. 1975, 176, cf. DEX, DN[3]. *Protestatarii, reuniți în „Inițiativa Profesională Radio România", au lansat un raport privind toate aceste nereguli cu scopul depolitizării activității editoriale din această instituție.* RL 2005, nr. 4 514. *Nu se poate face depolitizarea Televiziunii de către cei care au politizat-o.* ib. nr. 4 584.
– Pl.: *depolitizări.*
– V. **depolitiza.**

DEPOLITIZÁT, -Ă adj. Care a fost supus depolitizării. *Pledoaria fermă ... din primul său discurs prezidențial ... a pus toată greutatea pe funcționarea instituțiilor depolitizate și pe respectarea legilor.* RL 2004, nr. 4 490.
– Pl.: *depolitizați, -te.*
– V. **depolitiza.**

DEPOLUÁ vb. I. Tranz. A reduce sau a înlătura poluarea; a purifica (**1**). Cf. DEX, DN[3].
– Pronunțat: *-lu-a.* – Prez. ind.: *depoluez.*
– Din fr. **dépolluer.**

DEPOLUÁNT, -Ă adj., s. m. și f. (Substanță, bacterie, procedeu etc.) care servește la depoluare. Cf. DEX, DN[3]. *Anumite fructe au proprietăți depoluante.* SCÂNTEIA, 1977, nr. 10 484.
– Pronunțat: *-lu-ant.* – Pl.: *depoluanți, -te.*
– Din fr. **dépolluant.**

DEPOLUÁRE s. f. Acțiunea de a depolua și rezultatul ei. Cf. DEX, L. ROM. 1975, 176. *Modelul experimental (care-și propune detectarea degajărilor de gaze toxice și depoluarea).* FLACĂRA, 1975, nr. 47, 8. *Depoluarea atmosferei, apelor și solului.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 347. *A avertizat că utilizarea masivă și fără discriminare a substanțelor detergente pentru depoluarea zonelor marine infestate cu păcură poate crea situații mult mai grele pentru fauna marină.* RL 1978, nr. 10 429. *Depoluarea unor zone acvatice.* ib. 2006, nr. 4 834.
– Pronunțat: *-lu-a-.* – Pl.: *depoluări.*
– V. **depolua.**

DEPOLUÁT, -Ă adj. (Despre aer, ape, mediu natural etc.) Din care a fost redusă sau înlăturată poluarea; purificat. Cf. DEX, MDA.
– Pronunțat: *-lu-at.* – Pl.: *depoluați, -te.*
– V. **depolua.**

DEPÓNE vb. III v. **depune[2].**

DEPONÉNT[1], -Ă adj. (În gramatica latină; mai ales în sintagma *verb deponent*) Care are formă pasivă și sens activ. *Verburile deponente sânt: care în limba latinească să apleacă și sânt numai pătimitoare, adecă pasive, iar în limba românească tot ca ceale lucrătoare.* TEMPEA, GRAM. 156/3. *Verbumul deponent iaste care în limba latinească iaste pătimitoriu, iară în românească ca cel lucrătoriu, adecă urmez și altele.* ALBOTEANU, GRAM. ROM. 65[r]/7, cf. ETIMOL. 4[v]/16, HELIADE, PARALELISM, I, 76. *Genul deponent seau depunătoriu ... nu se întrebuiește în formă lucrătoare* [activă], *fără în pătimitoare* [pasivă]. SĂULESCU, GRAM. ROM. I, 96/1. *În limba latină, se găsesc mulți verbi care au forma verbului pasiv ... asemenea*

verbi se numesc deponente. HILL, GRAM. LAT. 40/32. *Noi n-avem verburi deponente ca latinii.* CÂMPEANU, GR. ROM. 85/32, cf. PONTBRIANT, D., LM. *În limba latină, verbele numite deponente sunt pasive după formă, dar funcționează ca active.* ARHIVA, I, 731, cf. ȘĂINEANU[2], TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *În latină, există o categorie de verbe, numite deponente, care se conjugă după diateza pasivă, dar au sens activ.* GRAUR, I. L. 151, cf. DL. *Majoritatea participiilor în -to- cu sens activ apar la verbele deponente.* SCL 1959, 243. *Verbele deponente ... cer după ele un complement exprimat prin ablativ.* IST. L. ROM. I, 236. *Apar izolat cazuri în care participiul verbelor deponente este folosit și cu sens pasiv.* ib. 373, cf. DN[2], M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *deponenți, -te.* – Și: (învechit) **depunént, -ă** adj. HELIADE, PARALELISM, I, 76, PONTBRIANT, D.

– Din lat. **deponens, -ntis.** – **Depunent:** prin apropiere de **pune.**

DEPONÉNT[2], -Ă s. m. și f. Persoană care încredințează altei persoane sau unei bănci etc. spre păstrare un lucru (mai ales bani, hârtii de valoare etc.) (în temeiul unui contract de depozit); depunător. *Mai toate operațiunile ... consistă în operații uzurare, de esploatare sau a deponenților lor sau a altor români cari se adresează, luându-li-se 18 procente 24, 36 pe an.* EMINESCU, O. X, 251. *El* [depozitarul] *nu poate să se servească de lucrul depus, fără permisiunea expresă, sau tacită, a deponentului.* HAMANGIU, C. C. 404. *Depozitarul nu poate pretinde ca deponentele să probe că lucrul depozitat este proprietatea sa.* id. ib. 405, cf. BARCIANU. *Deponenții* [depunătorii] *sunt creditori pentru banii depuși spre fructificare.* I. PANȚU, PR. 61, cf. ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D. *Conducea „Banca micilor deponenți".* EFTIMIU, N. 52. *Domnule, dacă s-ar publica listele deponenților, ai rămâne uimit de ce ai afla.* CAMIL PETRESCU, P. 242. *Operația ar fi foarte corectă dacă unii deponenți n-ar avea tendințe de abuz.* ARGHEZI, C. I. 245, cf. DL, DER, DN[2], M. D. ENC., DEX. *Deponenții a trei bănci falimentare își pot încasa compensațiile.* RL 2004, nr. 4 475.

– Pl.: *deponenți, -te.* – Și: (învechit) **deponénte** s. m.

– Din it. **deponente.**

DEPONÉNTE s. m. v. **deponent[2].**

DEPONTÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică poduri folosite în operații militare) A efectua operația de depontare. Cf. DN[2], DEX.

– Prez. ind.: *depontez.*

– Din fr. **dépointer.** Cf. p o n t o n.

DEPONTÁRE s. f. Operația de demontare a podurilor militare de echipaj. Cf. LTR[2]. *Fazele depontării se succed în ordine inversă ordinii fazelor din operația de pontare.* ib., cf. NDN.

– Pl.: *depontări.*

– V. **deponta.**

DEPOPULÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică locuri populate) A reduce numeric populația (uneori până la dispariție), ca urmare a unei calamități, a unei acțiuni militare etc. Cf. I. GOLESCU, C. *Expedițiile cruciate deși despopulară Europa ... avură urmări folositoare pentru omenire.* MN (1836), 72/4. *Tiraniile acestea sleiră avuția țării și o despopulară de lăcuitori.* F. AARON, I. II, 108/26, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRAINT, D., COSTINESCU. *Întreaga campanie din iestan a româno-bulgarilor și cumanilor precum și retragerea lor au fost făcute ... c-o precugetată cruzime, pentru a dispopula și pustii cu totul Tracia.* EMINESCU, O. XIV, 106, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU[2], RESMERIȚĂ, D., CADE, DL, DN[2], M. D. ENC., DEX. ✧ R e f l. *După 1990, zona s-a depopulat rapid, fiind lovită de o sărăcie cruntă.* RL 2006, nr. 4 821. ✧ F i g. *Cerul s-a despopulat de atâți „crai" ... care făcea curte la dregătoasele zeități lor soții care nici ele nu erau modelul ... fidelității conjugale.* ISIS (1859), 54[2]/10.

– Prez. ind.: *depopulez.* – Și: (învechit) **despopulá, dăzpopolá** (I. GOLESCU, C.), **dispopulá** vb. I.

– Din lat. **depopulare.** Cf. it. d e p o p o l a r e, fr. d é p e u p l e r.

DEPOPULÁRE s. f. Acțiunea de a d e p o p u l a și rezultatul ei; reducere numerică (până la dispariție) a populației ca urmare a unor calamități, a unei acțiuni militare etc. Cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, RESMERIȚĂ, D. *Problemele depopulării Banatului ori a alimentației nu sunt probleme pur biologice.* D. GUSTI, P. A. 126, cf. DL. *Istoricii marxiști exclud posibilitatea depopulării provinciilor romane căzute în mâinile „barbarilor".* PANAITESCU, O. Ț. 21, cf. DN[2], M. D. ENC., DEX. *Prognozele indică ... depopularea lentă a bisericilor.* CONTEMP. 1975, nr. 1 491, 4/4. *Orășelul de odinioară, condamnat la pieire, la depopulare, ... își trăiește azi noua sa istorie.* FLACĂRA, 1976, nr. 21, 10. *Depopularea deltei este un proces ireversibil și necesar care nu exclude nostalgia.* ib. 1977, nr. 2, 10. *O trăsătură comună tuturor acestor orașe, menționează studiul, este depopularea dinspre centru spre periferie.* RL 1977, nr. 10 241.

– Pl.: *depopulări.* – Și: (învechit) **despopuláre** s. f. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, RESMERIȚĂ, D.

– V. **depopula.**

DEPOPULARIZÁ vb. I. T r a n z. (În dicționarele din trecut) A face să piardă popularitatea. Cf. NEGULICI, PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU.

– Prez. ind.: *depopularizez.* – Și: **despopularizá** vb. I. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU.

– Pref. *de-* + **populariza.**

DEPOPULÁT, -Ă adj. (Despre teritorii, așezări etc.) Din care au plecat locuitorii; cu populație redusă numeric (până la dispariție) ca urmare a unor calamități fizice sau sociale. *Văzându-se în lipsă de soldați, țara fiind foarte despopulată,* [Mihai-Vodă] *trămise în țări străine să strângă în leafă voinici viteji.* BĂLCESCU, M. V. 239, cf. COSTINESCU, LM. *Pare un oraș dispopulat.* EMINESCU, O. VII, 226. *Am găsit din cauza frigului pe jumătate școala despopulată.* CARAGIALE, O. I, 206, cf. ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., DL, M. D. ENC.

– Pl.: *depopulați, -te.* – Și: (învechit) **despopulát, -ă, dispopulát, -ă** adj.

– V. **depopula.**

DEPORTÁ[1] vb. I. T r a n z. (Complementul indică oameni) A trimite într-un loc îndepărtat ca măsură represivă (mai ales pentru motive politice). V. e x i l a, s u r g h i u n i (1). Cf. I. GOLESCU, C., PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI,

W. *Peste 12 mii de muncitori fură făcuți prizoneri și deportați în Africa.* LUC. II, 72, cf. ȘĂINEANU[2], TDRG, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Fuseseră deportați.* BENIUC, M. C. I, 450. *Am fost arestat și deportat de nemți în Bulgaria.* VINEA, L. I, 405, cf. DL. *Pe părinții prietenului lui îi deportaseră.* BARBU, I. I, 180, cf. DN[2], M. D. ENC., DEX. *Fuseseră deportați la Mezen, fără judecată.* MAGAZIN IST. 1978, nr. 4, 11. *Circa un milion de români ... au fost arestați sau deportați.* RL 2005, nr. 4 726. ✧ R e f l. p a s. *Ca un zelos pentru sântele icoane precum era și sântul Nechifor s-au deportat în castelul Anriga din Bitinia de către imperatorul Mihail Bâlbâitul.* CALENDAR (1853), XXVI/9.

– Prez. ind.: *deportez.* – Și: (învechit) **dăportá** vb. I. I. GOLESCU, C.

– Din fr. **déporter,** lat. **deportare.**

DEPORTÁ[2] vb. I v. **depărta.**

DEPORTÁRE s. f. Acțiunea de a d e p o r t a și rezultatul ei; (învechit) deportație. V. e x i l, s u r g h i u n (1). Cf. STAMATI, D., DDRF. *Urmarea acestei proceduri ... este o amânare ... până la punerea în libertate ori până la deportare.* CONTEMPORANUL, VII[2], 123, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, DL. *Catus inaugurează ... un nou sistem de asigurare a hotarelor imperiului: deportarea ... populațiilor dușmănoase.* H. DAICOVICIU, D. 122. *Cyrus ... nu a fost un despot de tip asirian, care să țină în frâu pe supuși prin cruzimi, torturi ... jaf, deportări.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 9, 68. *Temnița și deportarea nu i-au putut frânge elanul revoluționar.* ib. 1975, nr. 12, 50, cf. M. D. ENC., DEX. *Urmase o deportare pe termen nelimitat.* ib. 1978, nr. 4, 10. *O notă de profund tragism ce avea să-l urmărească întreaga viață a fost deportarea sa de către naziști în lagărele de pe malurile râului Bug.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 23, 8/4. *O patrie nimicită prin exterminări și deportări în masă este cea mai odioasă crimă de genocid.* ib. 1979, nr. 25, 12/3.

– Pl.: *deportări.*

– V. **deporta[1].**

DEPORTÁT, -Ă adj., s. m. și f. (Om) care a fost trimis în locuri îndepărtate ca măsură represivă (mai ales pentru motive politice). V. e x i l a t, s u r g h i u n i t (1). Cf. COSTINESCU, LM, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D. *Cu înduioșare de deportat, ... privea arbuștii exotici.* C. PETRESCU, Î. I, 4. *Deportații fură scoși ... din țarc.* CĂLINESCU, S. 572. *Piratii ..., recrutați din deportați evadați ..., mișunau în aceste regiuni.* RALEA, O. 15. *Pustiurile Siberiei sunt pline de acești deportați.* CAMIL PETRESCU, O. II, 550, cf. DL, DN[2]. [Siberia] *a cărei intelectualitate era formată aproape exclusiv din revoluționari deportați.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 329. *Cei doi deportați debarcaseră la Vadső.* MAGAZIN IST. 1978, nr. 4, 11. *Soarta evreilor uciși sau deportați, ... este o lecție morală pe care trebuie s-o învățăm.* RL 2005, nr. 4 564.

– Pl.: *deportați, -te.*

– V. **deporta[1].** Cf. fr. d é p o r t é.

DEPORTÁȚIE s. f. (Învechit) Deportare. V. e x i l, s u r g h i u n (3). Cf. HELIADE, PARALELISM, I, 75. *Schimbarea osândei sale în deportație.* AR (1837), 163[2]/34, cf. STAMATI, D. *Când cavalerul condeiului este ... vreun scăpat de deportațiune, plata și răsplata este îndoiată.* GHICA, C. E. III, 16, cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, LM, ȘĂINEANU[2], TDRG, RESMERIȚĂ, D.

– Pl.: *deportații.* – Și: **deportațiúne** s. f.

– Din lat. **deportatio, -onis.** Cf. fr. d é p o r t a t i o n.

DEPORTAȚIÚNE s. f. v. **deportație.**

DEPOSEDÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică oameni) A lipsi de un bun, de un lucru sau de un drept etc. *Regulamentul nu a deposedat cu totul pe țărani de pământul ce ocupau pe moșiile boierilor.* KOGĂLNICEANU, S. A. 157, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU[2]. *Colegul său Eder ... găsi* [Supplex Libellus Valachorum] *obraznică și insultătoare pentru acei care printr-o tradiție de secole aveau dreptul de a deposeda, de a împila și de a despreți.* IORGA, L. II, 206, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Emmy ajunsese să creadă că părinții deposedaseră pe dragul ei Mircea, că averea lor era făcută din moșiile Bogdanilor.* EFTIMIU, N. 135. *Și-i pare că trece ca osândiții la ghilotină, deposedați de toate bunurile.* C. PETRESCU, C. V. 357. *Oligarhia noastră a deposedat de pământuri pe oamenii liberi.* SADOVEANU, O. XIX, 136. *Deposedat formal de provinciile cucerite, prin mandatul de recuperare, ... Otokar al II-lea le pierde de fapt în 1276.* BRĂTIANU, T. 174. *Au fost deposedați și aici de imensele plantații pe care le acaparaseră.* RALEA, O. 15. *O degradare asemănătoare ... le-a fost dat să cunoască țărilor peste care a trecut urgia războiului ..., războiul le-a deposedat de toate bunurile de mai-nainte.* BOGZA, V. I. 20, cf. DL. *Au bani ascunși, ... deposedează-i!* BARBU, PRINC. 182, cf. DN[2], M. D. ENC., DEX. *La sate, zeci de mii de țărani au fost deposedați de pământul cu care fuseseră împroprietăriți în urma reformei agrare de după Primul Război Mondial.* CONTEMP. 1978, nr. 1 642, 8/4. *Prostituatele își adorm clienții (șoferii de camioane) cu diazepam și îi deposedează de bani, bijuterii, telefoane mobile și alte bunuri de valoare.* RL 2005, nr. 4 520. ✧ R e f l. p a s. *Este zis, că se deposedează ca în vremea turcilor.* MAIORESCU, D. II, 487. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Mortul se duce cu suava senzație a eliberării, dar noi îl plângem, pentru ca, în realitate, să ne plângem pe noi: dispariția lui ne-a deposedat. Viața nu e numai un fapt de conștiință solitară, ci și un fenomen social; trăim nu numai în noi ci și în alții.* LOVINESCU, C[2]. V, 122. *Ion Ozun își șterse sudoarea rece de pe tâmplele deposedate de plete.* C. PETRESCU, C. V. 48. *Umilită de turci, deposedată de spanioli ... Veneția a ieșit din criză considerabil micșorată.* OȚETEA, R. 290. *Îi aștepta ... părintele deposedat de strălucirea domnească.* G. BARBU, A. V. 103. *Este deposedat de balon.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 20.

– Prez. ind.: *deposedez.* – Și: (învechit) **desposedá** vb. I.

– Din fr. **déposséder.**

DEPOSEDÁNT, -Ă s. m. și f. (Jur.) Persoană care deposedează pe cineva de un bun, de un lucru sau de un drept. *Partea vătămată este scoasă, în fapt, din posesiunea unui imobil, pe care o avea în baza unei hotărâri judecătorești ... obținută prin proces în contra deposedantului.* COD. PEN. R.P.R. 383.

– Pl.: *deposedanți, -te.*

– **Deposeda** + suf. *-ant.*

DEPOSEDÁRE s. f. Acțiunea de a d e p o s e d a și rezultatul ei; lipsire de un bun, de un lucru, de un drept etc. *Curând însă desposederea* [moșnenilor] *acestora începu a se face.* BĂLCESCU, M. V. 302, cf. PONTBRIANT, D., LM, DDRF. *El apare în 1579 la Paris, și întocmește versiunea deposedării lui de scaunul părintesc.* XENOPOL, I. R. V, 32, cf. ALEXI, W. *Regimul săsesc ... introduse ... șerbia cu de-a binele, iar deposedările ... creară o situație foarte precară ... locuitorilor.* PĂCALĂ, M. R. 68. *V. Alecsandri ... ne vorbește ... de deposedarea cu sila a răzeșilor.* IBRĂILEANU, SP. CR. 77, cf. RESMERIȚĂ, D. *Plângerea ... pretinde în același timp că a fost o deposedare integrală fără niciun fel de despăgubire.* TITULESCU, D. 174, cf. DL, DN^2. *Fruntașii ... își sporesc avuțiile prin ... deposedarea membrilor de rând ai obștilor.* H. DAICOVICIU, D. 82. *Nu sunt puține cazurile când deposedările* [de moșii] *se făceau brutal.* G. BARBU, A. V. 82. *Drama cotropirii și deposedării de pământ și drepturi începuse și avea să dureze mai multe veacuri.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 1, 92, cf. M. D. ENC., DEX. [Dobrin] *folosit ... la mijlocul terenului e bun la construcție, dar, ca și celălalt, nu face nimic la deposedare.* FLACĂRA, 1975, nr. 48, 20. *Deposedarea și jefuirea meseriașilor, a țăranilor ... de bunurile lor materiale.* CONTEMP. 1978, nr. 1 642, 8/3. *Politica de deznaționalizare a Imperiului implică deposedarea economică a vlașinilor de însuși izvorul traiului lor, munții cu pășunile.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 22, 11/1.

– Pl.: *deposedări.* – Gen.-dat. și (învechit) *deposedării.*
– Și: (învechit) **desposedáre** s. f.
– V. **deposeda.**

DEPOSEDÁT, -Ă adj. (Despre oameni sau colectivități umane) Care este lipsit de un obiect, de un bun, de un drept etc. [Aceasta] *ar da naștere vagabondajului în clasa rurală deposedată.* KOGĂLNICEANU, S. A. 161. *Această lege are să sporească veniturile proprietarilor deposedați.* GHICA, C. E. I, 220, cf. PONTBRIANT, D., ALEXI, W. *Tronul moldovenesc s-ar fi dat domnului deposedat.* IORGA, L. I, 346. *Sub Vodă Șuțu, moșnenii deposedați s-au adresat lui Pini, care i-a primit bine și le-a promis tot sprijinul său.* OȚETEA, T. V. 38, cf. M. D. ENC. *Spre Roma și orașele peninsulei emigrau numeroase cete de țărani deposedați și pauperizați.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 9, 24. ✧ (Substantivat) *America a început ca o națiune a celor deposedați.* CONTEMP. 1971, nr. 1 292, 10/3.

– Pl.: *deposedați, -te.*
– V. **deposeda.**

DEPOTRÍVĂ adv. v. **deopotrivă.**

DEPÓU s. n. **1.** (Adesea urmat de determinări introduse prin prep. „de") Clădire în care se adăpostesc, se întreține și se repară locomotive, vagoane de tren, de tramvai etc. *Dinspre depoul de locomotive, din când în când, țâșneau fluierături.* VLASIU, D. 138. *Prin depouri, pe liniile triajelor, locomotivele stau înghețate.* BOGZA, V. J. 21. *Tramvaiele ies luminate din depouri.* id. A. Î. 247. *Urma ca la orele trei ... muncitorii* [setebiști] *să vină la depou.* PAS, Z. IV, 179. *Găsi un tramvai care se retrăgea la depoul de pe șoseaua Ștefan cel Mare.* BENIUC, M. C. I, 347. *La depoul de linie secundară ... viața muncitorilor stă ... sub bocancul jandarmului.* CAMILAR, N. II, 102. *Se apropia prânzul și nu se luase încă nicio hotărâre, nici la depou, nici la ateliere.* GALAN, Z. R. 12. *Depourile pentru locomotive electrice sunt mult mai simple decât cele pentru locomotive cu abur.* LTR^2, cf. DL. *La depou, o locomotivă nouă-nouță sări în aer.* T. POPOVICI, S. 192. *Suportase bombardamentele din București, văzuse trenuri întregi de soldați, auzise uneori împușcături, în gara aceea mică asistase la uriașul incendiu al depoului german.* BARBU, Ș. N. II, 160. *Ocoliră depoul pe niște ulițe strâmte ... Trenurile se auzeau aproape.* id. G. 137, cf. DN^2, M. D. ENC., DEX. *El este ... proiectantul ... unor depouri pentru tramvaie.* FLACĂRA, 1977, nr. 5, 6, cf. VÎRCOL, V., A III 7.

2. Depozit (**2**). *Conform dorinței dv. vă certific prin aceasta primirea cărții ... domnului șef al Depoului de Imprimate al Armatei.* EMINESCU, O. XVI, 65, cf. ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Te-ai mai gândit și la omul ... care, o iarnă întreagă, crăpase buturugi la depoul de lemne.* PAS, Z. I, 231, cf. DL, DN^2.

3. (Regional) Loc pe malul apei unde se adună lemn și se construiesc plute; schelă (**I 1**) (Dorna-Arini – Vatra Dornei). ARVINTE, TERM. 146.

4. (Prin nord-estul Olt.) Cârciumă, prăvălie (**1**). CIAUȘANU, V. 156.

5. (Milit.; neobișnuit) Loc de exercițiu pentru recruți; p. e x t. militarii de pe acest loc. Cf. ȘĂINEANU^2.

– Pl.: *depouri.* – Și: (regional) **dăpắu** (VÎRCOL, V.), **depắu** (A III 7) s. n.
– Din fr. **dépôt.**

DEPOZÁ vb. I. T r a n z. (Învechit) A depozita (**2**). *Au descărcat a sale noaozeci de legături cu tot fealiul de scrisori și ... le-au depozat la Muzeum Britaniei.* LEON ASACHI, B. 79/3, cf. ALEXI, W.

– Scris și: *deposa.* ALEXI, W. – Prez. ind.: *depozez.*
– Din fr. **déposer.**

DEPOZÁNT, -Ă s. m. și f. (În dicționarele din trecut) Depunător. Cf. COSTINESCU, ALEXI, W., CADE.

– Scris și: *deposant.* COSTINESCU, ALEXI, W. – Pl.: *depozanți, -te.*
– **Depoza** + suf. *-ant.*

DEPOZÍRE s. f. (Învechit, rar) Depozitare (**1**). [Sorocul prigonirii] *pentru depoziton și secvestru* [este] *până la treizeci de ani de la depozirea lucrului.* CARAGEA, L. 91/18.

– Pl.: *depoziri.*
– Cf. d e p o z i t.

DEPÓZIT s. n. **1.** Ceea ce se depune spre păstrare într-un loc sigur; s p e c. bani, hârtii de valoare, bijuterii etc. depuse spre păstrare la o instituție bancară și care se restituie la cerere. *Aseamenea pentru lucrul încredințat ce s-au dat în mâna ... pentru ca să se păzească depozit.* PRAVILA (1814), 32/3. *Depozit iaste, când dă și încredințează cineva un lucru la altul ca să i-l păzească.* MAN. JUR. (1814), 64. *Pricina de judecată ... pentru o polița dă taleri 661; care bani, puindu-i Bebec depoziton la cinstita hătmăniie, și-au pus și soroc dă zile 30 să aducă ... martori ce au zis că are* (a. 1817). DOC. EC. 180. *Când unul va da altuia lucrul să-l păstreaze, atunci să numească pus în păstrare sau depoziton* (a. 1818). LEGIUIRE, 61/16. *Legile îi încredințază norodul ca pre cel mai prețuit*

depoziton. PLEŞOIANU, T. I, 182/29, cf. I. GOLESCU, C. *Poate să pue bani depozit la însuş[i] acea comisie.* COD. ŢIV. 41/5. *A hotărât printr-o legiuire de la 13 febr[uarie] ca să fie un depozit pentru prenumeraţii ... încât să poată a fi asigurate capitalele până la 3 239 000 fenici.* CR (1830), 67[1]/35. *Numai El* [Dumnezeu] *are dreptul ... a chema pe fiecare să-i dea socoteală asupra depozitului* [averii]. MARCOVICI, D. 134/22. *Când va urma a să scoate vreun depoziton din ladă ... să va însemna în condică la rostul cuvenit că s-au scos şi s-au adus.* REGUL. ORG. MOLD. 40/8, cf. VALIAN, V., NEGULICI, STAMATI, D., POLIZU, PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, HAMANGIU, C. C. 402, BARCIANU, ŞĂINEANU[2]. *Pe de altă parte, şi Del Chiaro citează pe Gheorghe, ... acesta se îngrijia şi de depozitele băneşti ale lui Brâncoveanu la Veneţia.* IORGA, L. I, 42. *Depozitele dumitale ar scădea aproximativ la douăzeci şi cinci până la treizeci de mii.* AGÎRBICEANU, A. 324. *Cu siguranţă, dumneavoastră veţi face depozite şi la banca noastră.* id. S. P. 143, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *Transferul de mărci germane să nu fie făcut decât atunci când fondurile acumulate vor depăşi suma ce Banca de emisiune va accepta ca depozit.* TITULESCU, D. 157. *Bancherii de ocazie ... aşteptau să crească depozitele, ca să le ridice.* EFTIMIU, N. 23. *Oricum, se va retrage din guvern, cu un depozit de câteva milioane la o bancă elveţiană.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 223. *Bancherii câştigau din fructificarea depozitelor care le erau încredinţate.* OŢETEA, R. 49. [Banca de Stat] *primeşte depozite de titluri, de metale preţioase.* LEG. EC. PL. 181. *Rufina şi Garay fură depozitul de bani al unui schivnic.* CĂLINESCU, I. 122, cf. DL. *Cei ce aveau depozite discrete ... la băncile din Venezuela, aşteptau sfârşitul războiului.* BARBU, I. I, 21. *Las iubitului nostru domnitor toată averea mea, locuri şi acareturi, grăitoare şi negrăitoare, pusă în bănci şi în depozite.* id. PRINC. 235, cf. DER, DN[2], M. D. ENC., DEX. ✧ F i g. *Condicile ... să să păstreze ca un depozit sfânt.* REGUL. ORG. MOLD. 14/3. *Depozitul sacru* [dorinţele poporului român] *a fost pus în mâinile voastre.* MAIORESCU, D. V, 443. ✧ (Învechit) *Casă de depozit şi consemnaţiuni* = casa de economii şi consemnaţiuni. *Argintarii din Englitera au început a priimi în păstrare bani, precum fac astăzi casele de depozit şi consemnaţiuni.* GHICA, C. E. I, 108. *Debitorele să depună suma oferită în casa de depozit şi consemnaţiuni.* HAMANGIU, C. C. 267. *Depozit legal* = fond de cărţi constituit prin predarea obligatorie de către o tipografie sau editură a unui număr de exemplare din fiecare volum tipărit marilor biblioteci din ţară. Cf. LTR[2], DL, DER, DEX. ✧ L o c. a d v. **În depozit** = în vederea păstrării. *Preosfinţia Sa ... nu au primit nici ... 5 000 lei a schimbului întâi şi cu bucăţica de pământ ... supuindu-le la consulat în deposit* (a. 1820). URICARIUL, I, 263. *Banii să ste în depozit până la înfăţoşarea adevăratului stăpân.* BULETIN, F. (1833), 54[2]/2. *În depozit să primesc: ... tot feliul de bani ... scrisori de moşii şi alte îndatoritoare înscrisuri ... lucruri scumpe, precum: giuvaeruri, aur, argint.* REGUL. ORG. MOLD. VIII, 38/9. *Bani[i] sânt în depozit la consulat.* BULETIN, F. (1838), 37[2]/12, cf. VALIAN, V., POLIZU. *Dacă aşa şi în astă sară, n-oi scoate aceste hârtii ce mi-au făgăduit că le-or ţine în depozit ... sunt pierdut!* NEGRUZZI, S. III, 160. *Unii s-au dus până a emite bilete de o sumă de cinci ori mai mare decât numerarul ce aveau în depozit.* GHICA, C. E. I, 108. *O piatră verde, care fiind în depoziton la mai multe mâni, se zice că s-ar fi schimbat, puindu-se în locu-i alta mincinoasă.* FILIMON, O. I, 242. *Suma era dată în depozit ca să se depună la licitaţie.* CAMIL PETRESCU, T. I, 273. *Mi-ai dat în depozit bustul lui Alexandru cel Mare.* CĂLINESCU, S. 557, cf. DL, DEX. ✦ (Jur.) Contract prin care o persoană se obligă, în principiu, fără plată, să păstreze un lucru şi să-l restituie persoanei care i l-a încredinţat, de obicei la termenul fixat prin contract. *Depositul în genere este un act prin care se primeşte lucrul altuia spre a-l păstra şi a-l restitui în natură.* HAMANGIU, C. C. 402. *Ca şi împrumutul, depozitul este un contract real pentru formarea căruia este necesară predarea efectivă a lucrului.* PR. DREPT, 393, cf. DER, M. D. ENC. ✦ (Învechit) Ceea ce serveşte de garanţie; amanet, zălog. *Cel ce să va jălui împotriva hotărârii unii judecători ... va fi îndatorat să pue mai întâi depozit în mâna logofătului câte doi lei la sută.* REG. ORG. 179/11. [Vornicul] *nu să poate apuca de plată, ba încă i să întoarce înapoi şi ceea ce au lăsat depoziton* (a. 1846). DOC. EC. 905, cf. IARCU, D. S. II, 436/4. ✦ (Învechit, rar) Bancă. *Faci mii de greutăţi la slobozirea banilor din depozit.* CONV. LIT. I, 24.

2. (Adesea urmat de determinări introduse prin prep. „de") Loc special amenajat (teren, încăpere, clădire etc.) în care se păstrează mari cantităţi de mărfuri, materiale etc.; depou (**2**); p. e x t. produse depozitate; magazie (**I 1**). *Găsind nepăzite acele lăcuinţe, ş-au pozvolit a-şi face depoziturі prin ele de feliurite lucruri, precum de sare, de popuşoi ş. a.* FĂTU, D. 165/13. *Avea la Caffa ... depozite de producte şi case de neguţitori.* CALENDAR (1855), 81/12. *În încăperile acestui arsenal se află un mare depozit de arme noi şi vechi de tot felul.* FILIMON, O. II, 71, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Ajung la depozitul de cărbuni.* CARAGIALE, O. I, 237, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Odinioară a fost arsenalul, iar acum era depozit de arme.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 144. *Editorul rămase cu cărţile în depozit.* LUC. II, 160, cf. ŞĂINEANU[2], TDRG. *Un alt amănunt interesant e prezenţa depozitelor de seminţe, grâu, in, cânepă, meiu, păstrate în gropi de bucate, chiar în cuprinsul locuinţelor.* PÂRVAN, G. 471, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *Întrebuinţa numeroasele acareturi de-aici mai mult ca magazii şi depozite.* REBREANU, R. II, 49. *Puneau la cale ... fabrici de ţesătorie şi de ciocolată, depozite de medicamente.* EFTIMIU, N. 122. *Se vor confisca ... toate depozitele de alimente şi îmbrăcăminte.* CAMIL PETRESCU, T. II, 425. *Cărbunii sunt descărcaţi din vagoane, cântăriţi, distribuiţi în depozite.* COCEA, S. I, 65. *Ţăranii nu vor spune niciodată ... „depozit cu lemne"; ci ... „depozit de lemne".* SADOVEANU, O. XX, 300. *Se prevedea ... să fie înfiinţate depozite de lemn pentru armare în mină.* SCÂNTEIA, 1952, nr. 2 374. *Iat-o desprinsă dintre depozitele şi magaziile din fundul şantierelor.* ARGHEZI, S. XI, 104. *Între depozite şi magazine prăfuite, se furişează baruri suspecte.* RALEA, O. 79. *Scânduri care se găsiseră la depozitul de cherestea.* STANCU, M. I. 45, cf. LTR[2]. *Podul magaziilor destul de înalt ... slujea ca depozit pentru mărfuri.* V. ROM. noiembrie 1953, 14. *Există adevărate depozite, de unde sângele este trimis în spitale.* BELEA, P. A. 80, cf. DL. *Se auzea ... în dreptul depozitului de lemne o nouă bufnitură.* PREDA, I. 184. *În doi ani îşi ridicase şi un depozit de lemne.* BARBU, G. 370, cf. DER, DN[2]. *Se propunea înfiinţarea unui depozit central de medicamente.* G. BARBU, A. V. 241, cf. M. D. ENC., DEX. *Printre obiectele ... din acest*

depozit, trebuie menționat un vas roman din bronz importat de localnici. MAGAZIN IST. 1974, nr. 2, 6. *Fără niciun ordin, evacuase timp de o zi și o noapte medicamentele din depozitul de la subsol.* CONTEMP. 1975, nr. 1 496, 4/6. *La Hunedoara, am lucrat 10 ani la depozitul de materii prime.* FLACĂRA, 1978, nr. 52, 7. *În depozite stivele înalte de saci așteaptă încărcarea în camioane și expedierea către cala vapoarelor.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 5, 24/2. *Colecția de lăicere ... aflate în depozitele Muzeului Etnografic al Moldovei, ne oferă una din cele mai reușite creații de acest gen.* PAVEL, S. E. 51, cf. D. MAN. *Din acea perioadă îmi amintesc niște ierni grele, ... cu amurguri coborând în valuri roșii-cenușii peste castanii din curte și peste depozitul nostalgic, de cărămidă, de lângă școală.* CĂRTĂRESCU, N. 87. *Amplasarea unui depozit de deșeuri (groapa de gunoi) nu poate fi la o distanță mai mică de 1 km de zonele locuite.* RL 2004, nr. 4 481. *Și în depozitul complexului comercial au fost găsite pachete cu țigări ale aceleiași firme.* ib. 2005, nr. 4 709. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Lisabona se făcu depositul și peața comerțului universal.* SĂULESCU, HR. II, 323/13. ✧ Fig. *Nu vom afla pre adevărul în ceale mai de frunte deposite ale cunoștințelor omenești.* LEON ASACHI, B. 47/5. *Cuvintele nu se valorifică atât prin sensul lor cât prin depozitul de sensibilitate ce-l conțin.* LOVINESCU, C. VII, 154. *Un final de valorificare desăvârșită a depozitului său de umanitate.* SADOVEANU, O. XX, 351. *Catolicismul ca depozit cultural a fost creat prin contribuția activă a fiecăruia.* STĂNILOAE, O. 132. *Șirul acestor trubaduri sau truveri ... este destul de numeros în prima jumătate a veacului trecut. Din rândul lor se ridică și Anton Pann, care se deosebește totuși de ei prin depozitul mai bogat al memoriei sale.* VIANU, L. R. 53. *Toate inovațiile se bazează însă pe acumulări inteligente, dând un alt contur, mai frapant, depozitelor de observații adunate în timp.* LL 1972, nr. 3, 380. *Elevul ... nu deține un prea bogat depozit de amintiri.* V. ROM. august 1975, 47. *Lumea de dincolo, pe care o pierdem „în afară" este recreată înăuntru sub forma nelimitată a imaginarului de ficțiune, care este un depozit activ al tuturor evidențelor de realitate anterioare.* PATAPIEVICI, C. L. 338. ✦ (Și în sintagma *companie de depozit*) Formație militară care aprovizionează unitățile armatei cu materiale, muniții etc. *Ofițerii de la diverse depozite ... își lasă și ei serviciul ... către orele șase.* CAMIL PETRESCU, U. N. 419. *Am fost instalați în urmă la compania de depozit.* BRĂESCU, O. A. II, 135. *De dumneavoastră, domnule plotonier-major Omu, îmi scrie depozitul de la Tulcea că sunteți decedat.* SADOVEANU, O. XXI, 356, cf. DL, DN[2], DEX.

3. (Geol.) Acumulare (stratificată) de minerale și de resturi organice așezate la suprafața pământului ca rezultat al unor procese fizice, chimice sau biologice; s p e c. acumulare stratificată de roci sedimentare; sediment (**2**), strat[1] (**I 6**). *Acești cărbuni provin din mari depozite de materii vegetale aflate în pământ.* BARASCH, I. N. 61/5. [Apa] *solvește mai multe șesuri, care însă sânt în câtime mică și depoziturile de sulfat calcic.* COBÂLCESCU, G. 54/8. *Aflarea ... depozitelor de sare ... atârnă foarte mult de cunoștinți întemeiate pe știința geologică.* CONTEMPORANUL, I, 248. *În cetățile de pământ se mai găsesc bulgări piramidali de lut, pe cari îi întâlnim pretutindeni în depositele antice.* ODOBESCU, S. II, 146. [Clorura de magneziu] *se găsește în apa mărilor și sub formă de sare dublă ... în depozite saline.* MACAROVICI, CH. 357. *Rocile sedimentare acoperă întinderi relativ mici în cuprinsul Carpaților Meridionali; ele cuprind depozite de vârstă permocarboniferă și mesozoică.* ONCESCU, G. 10. *Loessul este o rocă eoliană, formată din pulberea deșerturilor și a depozitelor fluvio-glaciare nisipoase și uscate.* AGROTEHNICA, I, 287. *Depozitele saline (sare gemă, gips ... etc.) sunt cristalizate.* LTR[2], cf. DL, DER. *Se găsesc depozite de cretă în reg[iunea] Dobrogea.* GEOLOGIA, 34, cf. DN[2]. *Depozitele submarine de cenușă albă ... au o grosime de aproape un metru.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 6, 48, cf. M. D. ENC. *Dispunem de ... depozite de ghețuri și de zăpezi eterne.* CONTEMP. 1975, nr. 1 507, 2/12. ✦ Pătură (**I 3**) formată prin așezarea substanțelor corpusculare solide dintr-o suspensie; sediment (**1**). Cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, DEX. ✦ (Învechit) Drojdie, maia[1] (**1**). Cf. VEISA, I. 168/12.

– Scris și *deposit.* COSTINESCU. – Pl.: *depozite* și (învechit, rar) *depozituri.* – Și: (învechit) **depóziton** s. n.

– Din lat. **depositum.** Pentru unele sensuri, cf. fr. d é p ô t. – **Depoziton** < gr. **δεπόσιτον.**

DEPOZITÁ vb. I. **1.** T r a n z. (Complementul indică bani, valori, bijuterii etc.) A pune la loc sigur, a lăsa, a încredința spre păstrare (într-o instituție bancară); (învechit) a depozitarisi (**1**). Cf. STAMATI, D., COSTINESCU, ALEXI, W., CADE. *„Leagănul ortodoxiei" din cetatea Kievului ... a dăinuit atâtea veacuri, depozitând averi fără număr.* SAHIA, U.R.S.S. 48. *Întâmplarea străinului mânat de o veche răzbunare care depozitează în casa celui mai cinstit dintre cinstiți – casierul băncii – un sac cu monede de aur însoțit de un diabolic bilețel.* CONTEMP. 1954, nr. 379, 3/1, cf. DL, DN[2]. *Încă la 11 septembrie 1939, guvernul polonez a înștiințat guvernul român, în mod confidențial, că ar dori să depoziteze în străinătate o mare parte din rezerva de aur ... în care scop cerea aprobarea de tranzit pe teritoriul României.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 7–8, 161, cf. M. D. ENC., DEX. *Aceste fonduri au fost depozitate în dulapuri tip fișier, neasigurate.* ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 839. ✦ A aduce, a depune (în semn de respect). *Etiopeanul a depozitat la picioarele tale abanosul, fildeșul și aurul, care sânt fructurile cele mai minunate din munții săi.* CALENDAR (1859), 21/9.

2. T r a n z. (Complementul indică obiecte, materiale de construcții, mărfuri etc.) A pune la păstrare (într-un depozit); a înmagazina; (învechit) a depoza, a depozitarisi (**2**). *Se întoarse Comșa din ușă, alegând de pe poliță un pachet de tutun rusesc, din rezerva depozitată înadins pentru soldați.* C. PETRESCU, Î. II, 3. *Ismail ... își dădu seama ... că fapta lui va aduce proaste urmări, cunoscută fiind ... grija ce-o arăta băuturilor sale depozitate în hambar.* TUDORAN, P. 426, cf. DL, DN[2]. *Oamenii sapă ... gropi ... în care depozitează grânele.* H. DAICOVICIU, D. 79. *În* [han] *... își depozitau mărfurile marii negustori bucureșteni.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 6, 70, cf. M. D. ENC., DEX. *Trebuie să predea cantitatea de mere ... care urmează a o depozita până în momentul desfacerii pe piață.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 19. *Deșeurile de plăci de oțel ... le depozităm în anumite locuri din hală.* RL 1980, nr. 11 076. *Pe vatră sunt depozitate obiectele ce folosesc la prepararea hranei – scaunul cu tuci, pirostriile, tingiri de tuci, oale de ceramică pentru fiert borș sau sarmale, solnițe din lemn*

pentru ţinut sarea. PAVEL, S. E. 26. (R e f l. p a s.) *Cocsul se depozitează în vrac.* LTR[2]. *Încăperea în care se depozitează plantele trebuie să fie uscată.* BELEA, P. A. 298. *Starea jalnică în care se află această stradă unde se depozitează gunoaie.* FLACĂRA, 1975, nr. 22, 5. *În podul acestora se depozitau cerealele până se îmblăteau.* BUTURĂ, EG. 141. ✧ (Glumeţ) *Sancho cumpără ... caş proaspăt încă şiroind de zer pe care-l depozitează în casca stăpânului său.* CĂLINESCU, I. 312. ✧ F i g. *Această ... povestire ... nu putea fi scrisă decât de un ... poet şi artist în care şi-a depozitat un popor ceea ce are mai încântător în sufletul său.* IBRĂILEANU, S. 5. *Memoria de lungă durată nu este depozitată în anumite zone ale creierului, ci mai mult sau mai puţin difuz.* CONTEMP. 1975, nr. 1 502, 4/5. *Personajul revela un bagaj de trăiri, evenimente depozitate în subconştient.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 5, 8/3.

3. R e f l. A se depune (**5**), a se sedimenta (**1**). *Aceste corole albe ar da aerului substanţa lor care s-ar evapora spre a se depozita într-un nor.* CĂLINESCU, I. 281. *Glucoza ... este transformată de celula hepatică într-o substanţă ... depozitată sub această formă în ficat.* BELEA, P. A. 449, cf. DN[2], M. D. ENC., DEX. *Lapoviţa a început să facă spic; adică să îngheţe şi ... să se depoziteze şi pe străzi.* FLACĂRA, 1975, nr. 47, 11.

– Scris şi: *deposita.* COSTINESCU. – Prez. ind.: *depozitez.*

– V. **depozit.**

DEPOZITÁR, -Ă s. m. şi f. Persoană căreia i se lasă ceva în păstrare (**1**), căreia i se încredinţează ceva; păstrător, (învechit, rar) depozitor (**1**). *Ca un depositariu al arhivei corpusurilor regulate va statornici driturile seau meritele.* AR (1829), 155[1]/41. *Fiţi dar voi înşivă depozitarii şi păzitorii acestor scheli care sânt pricina răsboiului.* PLEŞOIANU, T. II, 139/4. *Depozitar să numeşte acel ce ia ceva în păstrarea sa.* COD. ŢIV. 3 A/7. *Arhivistul statului, ca un depozitari acturilor publice şi dregătoreşti, să va numi de către domnul din doi candidaţi propuşi de către obştească obicinuita adunare.* REGUL. ORG. MOLD. 7/10. *Să să plătească bani depozitarilor* (a. 1835). BUL. COM. IST. V, 304, cf. NEGULICI, STAMATI, D., BĂLĂŞESCU, GR. 121/12, PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF. *Vericare depositar al registrelor menţionate va fi supus acţiunei civile a părţei vătămate.* HAMANGIU, C. C. 23. *Depositarul trebue să îngrijească de paza lucrului depositat.* id. ib. 403, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU[2], TDRG, RESMERIŢĂ, D., CADE. *Cumnatul său ... depozitarul de ziare.* POPA, V. 204. *Fiecare ... este rugat să semneze de luare în primire a tocului rezervor şi să se socotească depozitar care răspunde de obiectul ce i s-a încredinţat.* VINEA, L. I, 38, cf. DL, DER, DN[2], M. D. ENC., DEX. *SRI, depozitarul arhivei* [Dunărea]. RL 2005, nr. 4 550. ✧ F i g. *Poporul evreu a fost depozitar al adevăratei religii.* F. AARON, I. L. 22/29. *Pravila trebuie să împărătească asupra noroadelor Înălţimea Ta eşti numai ministrul şi cel dintâiu al ei depozitariu.* MARCOVICI, C. 130/27. *La egiptenii antici piramidele erau depozitare a istoriei ţerii.* CALENDAR (1854), 59/5. *Depositar al puterii.* MAIORESCU, CR. III, 120. *Eşti depozitarul unei comori sfinte de gânduri curate.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 404. *Acest lăstar iubit depozitarul Virtuţilor paterne, Să fie cuibul dulcilor speranţe.* SĂM. I, 230. *Apoi să fie cu putinţă ca literatura românească să nu fie depozitara sufletului românesc?* IBRĂILEANU, în PLR II, 134. *„Societatea Academică Română" fu consfinţită legal ... ca depozitara culturală a nestinsului dor secular de unire a tuturor românilor.* D. GUSTI, P. A. 210. *Mitropolitul şi boierii, afiliaţi la Eterie, aşteptau sosirea lui Ipsilanti pe care singur îl recunoşteau ca şef şi ca depozitar al voinţei ţarului Alexandru.* OŢETEA, T. V. 259. *Nu orişice trecător este un depozitar al comorilor literare populare.* SADOVEANU, E. 13. *Există un mare depozitar al trecutului istoric al ţării numit vatra strămoşească.* CONTEMP. 1975, nr. 1 509, 1/2. *Noi, la Iaşi, suntem de acum depozitarii unei bogate experienţe.* FLACĂRA, 1979, nr. 11, 9. *Omul mediocru e depozitarul cel mai perfid al mizeriei morale.* PLEŞU, M. M. 147. *Ornamentica, fiind depozitara unor taine colective, din avântul sau din frăgezimea unei linii, din preferinţa arătată dreptei sau arcului ... se poate ... reconstitui oarecum, „grafologic", duhul unei populaţii.* PAVEL, S. E. 65. *Ideea de a trata poporul român de la sat ca pe un relict istoric, depozitar al unor vârste imemoriale, nu este însă deloc nouă.* PATAPIEVICI, C. L. 131. ✧ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Sosesc ziarele la librăria depozitară.* SĂM. II, 733. ✦ Negustor (**2**). *Aveţi atâţia depozitari de ţuică, atâţia cârciumari în cercurile d-vs.* ULIERU, C. 79.

– Scris şi: *depositar.* COSTINESCU. – Pl.: *depozitari, -e.* – Şi: (învechit) **depozitáriu** (scris şi: *depositariu*) s. m.

– Din fr. **dépositaire.**

DEPOZITÁRE s. f. Acţiunea de a (s e) d e p o z i t a şi rezultatul ei.

1. Punere a unor sume de bani, a unor valori etc. la loc sigur, încredinţare spre păstrare (într-o instituţie bancară); (învechit, rar) depozire. Cf. d e p o z i t a (**1**). Cf. COSTINESCU, DL, DN[2]. *Guvernul polonez ... cerea aprobarea de tranzit pe teritoriul României, cu garantarea securităţii transportului şi a posibilităţilor depozitării temporare a aurului la Banca Naţională a României.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 7–8, 161, cf. M. D. ENC., DEX.

2. Înmagazinare, păstrare (**1**), (învechit, rar) depozitarisire. Cf. d e p o z i t a (**2**). *Şoproanele, căsuţa păzitorului, aria de depozitare, câteva vagonete ... stau astăzi inutile.* GALACTION, O. 373. *Depozitarea brânzeturilor trebuie făcută întotdeauna la rece şi în special la brânzeturi cu pasta moale.* ENC. AGR. I, 496. *Depozitarea ... substanţelor radioactive va fi făcută în aşa mod, încât radiaţiile penetrante să fie absorbite.* SANIELEVICI, R. 240. *Depozitarea şi păstrarea plantelor medicinale are o mare importanţă.* BELEA, P. A. 298, cf. DL, DN[2], M. D. ENC., DEX. *Marfa este preluată din grădină şi apoi ia drumul pieţelor sau al locurilor de depozitare pentru iarnă.* RL 1977, nr. 10 254. *Azi, chiar bibliotecile moderne, ... au probleme cu depozitarea numărului prea mare de volume.* FLACĂRA, 1977, nr. 5, 20. *Calitatea chibriturilor ... este însă puternic influenţată de condiţiile de depozitare.* RL 1980, nr. 11 069. *Garduri ... reduse adeseori la mici ocoale pentru depozitarea furajelor.* BUTURĂ, EG. 69.

– Pl.: *depozitări.*

– V. **depozita.**

DEPOZITARISÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit) **1.** A depozita (**1**). *Să li se deie de către Sfânta Mitropolie socoteală de venitul ... care din poronca Înălţimei Tale este depozitarisit* (a. 1828). URICARIUL, VII, 111. *El au lăsat*

75 milioane france ... depozitarisite la Banca de Londra. AR (1834), 126[1]/16. *Cu arătare anume ce voieşte fieştecare a depozitarisi, şi pentru care pricină, iar păstrarea de bani ... atârnă de punerea la cale a comisiei.* REGUL. ORG. MOLD. VIII, 38/6. *Şi aşa, s-au cunoscut silită Visteria de au depozitarisit această sumă cu dobânda ei la Trebunalul de comerţ* (a. 1839). DOC. EC. 724, cf. T. PAPAHAGI, C. L., CONTRIBUŢII, II, 129, HRISTEA, P. E. 59. ✧ R e f l. p a s. *S-au depozitarisit lucrul încuet sau supt pecete şi pe urmă s-au găsât încuetoarea sau pecetea vătămată.* COD. ŢIV. 165/9.

2. A depozita (**2**). (R e f l. p a s.) *Două lăzi cu feliuri de instrumenturi de ceasornicărie ... s-au şi depozitarisit la carantina din acel oraş.* BULETIN, F. (1843), 461[2]/21.

– Prez. ind.: *depozitarisesc.*

– De la **depozita** (după modelul unor verbe ca *afurisi, metahirisi* etc.).

DEPOZITARISÍRE s. f. (Învechit, rar) Depozitare (**2**). Cf. COD. ŢIV. 3/6, MDA.

– Pl.: *depozitarisiri.*

– V. **depozitarisi.**

DEPOZITÁRIU s. m. v. **depozitar.**

DEPOZITÁT, -Ă adj. **1.** (Despre sume de bani, hârtii de valoare etc.) Care este pus la păstrare într-un loc sigur, încredinţat cuiva sau unei instituţii bancare. Cf. ALEXI, W. *Depositul voluntar se face întotdauna numai de către proprietarul lucrului depositat.* HAMANGIU, C. C. 402.

2. Care este pus, lăsat etc. spre păstrare (într-un depozit **2**). *Cereale depozitate.* Cf. MDA.

– Scris şi: *depositat.* – Pl.: *depozitaţi, -te.*

– V. **depozita.**

DEPÓZITON s. n. v. **depozit.**

DEPOZITÓR s. m. **1.** (Învechit, rar) Depozitar. (F i g.) *Mândria sau trufia turcilor au făcut raelor scârboasă întâmplarea trebilor, pricinuind întră ele o adevărată întrecere la mijlocirea, cu carea ei s-au făcut depozitori ocârmuirii multor slujbe cu câştig, măcar şi din ceale mici.* OBLĂDUIREA, 6/4.

2. (În dicţionarele din trecut) Persoană care dă ceva spre păstrare. Cf. STAMATI, D., PROT. – POP., N. D., LM.

– Pl.: *depozitori.* – Şi: **depozitóriu** (STAMATI, D.; scris şi: *depositoriu* PROT. – POP., N. D., LM.) s. m.

– Din fr. **dépositeur,** lat. **depositor.**

DEPOZITÓRIU s. m. v. **depozitor.**

DEPOZÍŢIE s. f. **1.** Declaraţie a unei persoane (de obicei în calitate de martor) în faţa unui organ de jurisdicţie sau de urmărire penală cu privire la fapte care îi sunt cunoscute şi care sunt de natură să aducă lămuriri în cauza respectivă; mărturie (**2**). *Depoziţia iaste de tot când toată cauza o pune jos, au despre o parte când numai o parte a pârî sale pasă afară, când condesţăndăluieşte de tot cauza prin ecztepţii.* MICU, P. 15[r]/19. *Sunteţi curioşi să cunoaşteţi toată istoria asta, depoşiţiile tutulor marturilor şi numele lor, scrisele şi vorbele avocaţilor.* HELIADE, D. J. 77/2. *Ştii că în depoziţiunea lui sunt scrişi cei mai onorabili oameni.* FILIMON, O. I, 398, cf. PONTBRIANT, D., LM, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Ici şi colea siluete şi mutre de împricinaţi, câteva depoziţii hazlii de martori, crâmpeie de procese verbale.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, Î. 126. *Întâi vei renega prima depoziţie, dar, ştii, foarte energic, pe urmă vei tăgădui categoric că ai fi vrut să dezertezi la inamic.* REBREANU, P. S. 300, cf. CADE. *Nevasta lui Ion Chirilă, ascultată ca martoră, făcuse o depoziţie bizară.* SADOVEANU, O. IX, 471, cf. DL. *Depoziţia este numai declaraţia făcută de martor, deoarece declaraţiile părţilor în proces poartă denumirea de interogatorii.* JN 1959, 1 158. *Depoziţia martorului care a asistat la lovirea cauzatoare de moarte constituie o probă directă pentru stabilirea săvârşirii acestei infracţiuni.* PR. DREPT, 778, cf. DER, DN[2]. *Din depoziţiile martorilor nu reiese clar învinuirea ce li s-a adus.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 9, 89. *Depoziţiile unor martori oculari ... îl descriu ca pe „un individ blond, cu cioc, ciupit de vărsat".* ib. 1970, nr. 2, 50, cf. M. D. ENC., DEX. *Se aşează într-un fotoliu şi începu să se gândească la martori, să le rememoreze depoziţiile.* FLACĂRA, 1977, nr. 1, 26. *În cadrul depoziţiei sale ... a precizat că a fost arestată în urmă cu 19 zile, molestată şi ameninţată cu moartea.* RL 1978, nr. 10 411. *Denunţurile ... erau, în majoritatea cazurilor, rezultatul unor colaje abil montate, din informaţii trunchiate şi unilaterale şi din depoziţii care nu erau, de regulă, de prima mână şi nici confirmate sub jurământ.* PATAPIEVICI, C. L. 277. *Tribunalul va găzdui depoziţiile celorlalţi inculpaţi.* RL 2005, nr. 4 540. ✧ F i g. *Atmosfera în care micile personaje îşi desfăşoară tribulaţiile lor este învăluită în umorul şi duioşia cu care poetul înţelege să-şi însoţească depoziţia sa lirică.* LL 1974, nr. 1, 90.

2. (Învechit, rar; în sintagma) *Depoziţia cauzei* = act prin care se renunţă la judecarea unui proces. *Depoziţia cauzei iaste o mijlocire sau un remedium iuridicesc prin care actorul văzând precum lui mearge bine lucrul din buna sa voie să lasă de judecată.* AARON, P. F. 624[r]/17.

3. (Învechit, rar) Destituire dintr-o funcţie, dintr-un post. Cf. COSTINESCU.

– Scris şi: *depoşiţie.* – Pl.: *depoziţii.* – Şi: (învechit) **depoziţiúne** s. f.

– Din fr. **déposition,** lat. **depositio, -onis.**

DEPOZIŢIÚNE s. f. v. **depoziţie.**

DEPRADÁ vb. I v. **deprăda.**

DEPRAVÁ vb. I. **1.** R e f l. şi t r a n z. A (se) schimba în rău din punct de vedere moral, a ajunge sau a face să ajungă corupt, imoral, vicios (**1**); a (se) destrăbăla, a (se) perverti, a (se) strica (**11**). *Natura este sacră! Dar lumea-i depravată. Şi pân' la os corumptă.* ARICESCU, A. R. 45/7. *Tu însuţi te vei deprava până acolo încât vei justifica sclavia.* NEGULICI, E. II, 137/21, cf. POLIZU. *Nenorociţii copii ... cad în mânile femeilor şi junilor celor stricaţi cari îi depravează şi mai rău.* FILIMON, O. I, 97, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF, BARCIANU, TDRG, ALEXI, W., ŞĂINEANU[2], RESMERIŢĂ, D., CADE, DL, DN[2], M. D. ENC., DEX.

2. T r a n z. (Învechit) A (se) strica (**7**), a (se) altera, a se schimba (denaturând funcţia normală). *Delicateţea simţurilor să strică şi gustul să depravează.* GHICA, C. E. I, 184. *Mâncările crude depravează stomacul.* ŞĂINEANU, D. U.

– Prez. ind.: *depravez.*

– Din fr. **dépraver,** lat. **depravare.**

DEPRAVÁRE s. f. Faptul de a (se) deprava (1); corupție, decădere (1), desfrânare, desfrâu, destrăbălare, dezmăț, imoralitate, pervertire, pierzare (3), stricare (8), stricăciune (5), viciere (2), (învechit) depravație. Cf. POLIZU. *Ne-a lăsat pradă corupțiunii și depravării.* GHICA, ap. CADE. *Nenorociții copii ... în loc să aducă cu dânșii luminile Europei civilizate, nu aduc decât viciul și depravarea.* FILIMON, O. I, 97. *Acest popol ... să dete împreună cu Manase, regele său, la lux, moliciune și depravare.* id. ib. II, 237, cf. PONTBRIANT, D., CANELLA, V. 102. *Ambii sunt închiși pentru depravarea lor.* CONTEMPORANUL, I, 183. *Leneși și derbedei, din cari viițiile și depravarea își recrutează zilnic un formidabil contigent.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 361. *Principesele sunt niște copile aproape, dar depravarea e în ochii lor.* MACEDONSKI, O. II, 277, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Acțiunea începea la București și se termina la Văratec ... ca ultimă rafinare a depravării ieșite din parfumul misticismului.* LOVINESCU, C. V, 197. *Va rămâne un motiv de uimire ... acest cuvânt „sigisbeu", ca un semn al ... depravării venețiene.* CAMIL PETRESCU, T. II, 214. *A urmat ... depravarea alegătorului rural prin cea mai deșănțată demagogie.* SADOVEANU, O. XX, 239. *Ah, întunecat Ev Mediu, plin de mărețe catedrale ..., de blânde depravări goliardice ..., cât regret că nu m-am născut în bezna ta!* CĂLINESCU, C. O. 41, cf. DL. *O țintuire a depravării, o frescă a dezmățului marii boierimi este și încercarea dramatică „Amoriul și toate harurile".* IST. LIT. ROM. II, 187, cf. DN[2], M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *depravări.*

– V. **deprava.**

DEPRAVÁT, -Ă adj. (Despre oameni sau despre colectivități umane) Care este descompus din punct de vedere moral; corupt, decăzut (1), desfrânat, destrăbălat, imoral, pervertit, stricat[2] (8). Cf. NEGULICL *Pot essista asemenea depravate ființe care să profane cea mai sacră afecțiune a inimei omului?* LĂZĂRESCU, S. 70/11, cf. STAMATI, D. *Faptele ei pline de cuviință și de blândețe înfrângeau toate semețele dorințe ale depravatului venetic.* FILIMON, O. I, 103. [Curtea domnească] *înfățișa un centru unde se aduna tot ce avea Bucureștii mai inteligent, dar mai leneș și mai depravat.* id. ib. 109, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Acest poet mare apare față cu dispoziținea lui Ludovic XIV, cu desfrânarea rafinată a preoțimii și a nobilimii depravate.* CONV. LIT. I, 250, cf. COSTINESCU, LM. *Învățători nepregătiți, ... bucheri ruginiți și leneși, ... depravați, cari mănâncă timpul și zăpăcesc capul bieților copii de țăran.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 359, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU[2], RESMERIȚĂ, D., CADE. *Tot Bucureștii o socotise ... femeia cea mai depravată din acest oraș.* CAMIL PETRESCU, O. II, 361, cf. DL. *Aibi grije și de niscai copii depravați dintr-aceia, ținuți de greci, care mult îl desfată când are trebuință.* BARBU, PRINC. 172. *Amanta sa, fanariotă și ea, la fel de depravată și de perversă.* IST. LIT. ROM. II, 659, cf. SFC III, 279, DN[2], M. D. ENC., DEX. ✧ (Învechit; prin lărgirea sensului) *În aseminea depravată stare aflându-se staturile Greciei ... focienii ... cutează a apuca teritoriile închinate templului apolonic de la Delfi.* SĂULESCU, HR. II, 30/2. ✧ (Substantivat) *După* ... [Freud], *și copilul de țâță e un depravat și un incestuos.* VINEA, L. I, 211. *Mai ales că ne dădeam seama că am fost amândouă victimile unui depravat, unui neisprăvit, unui nemernic.* id. ib. II, 289. ✦ Care trădează depravare. *În vorbele ei, în privirea ei pătimașă, în toate mișcările ei libere, depravate, era parcă o sete bolnavă și insolentă de a-și afișa căderea și pasiunea la fiecare moment.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 211. ✦ (Învechit, rar; despre limbă, cuvinte etc.) Stricat[2] (7). *Alții pornesc de la o limbă latină depravată.* RUSSO, S. 70. ✦ (Învechit; despre organe ale corpului omenesc) Stricat[2] (6). *Desfăcându-se cadavru se află mațele ... ficatul astupat ... plămânile depravate, adecă stricate.* ÎNVĂȚĂTURĂ, 82/11.

– Pl.: *depravați, -te.*

– V. **deprava.** Cf. fr. dépravé.

DEPRAVATÓR, -OÁRE adj., s. m. (În dicționarele din trecut) Corupător, seducător. Cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, ALEXI, W., ȘĂINEANU[2], CADE.

– Pl.: *depravatori, -oare.*

– **Deprava** + suf. *-tor.*

DEPRAVÁȚIE s. f. (Învechit) Depravare. *Depravația seau stricarea oamenilor si războiul* [Titlu]. SĂULESCU, HR. I, 31/6. *Depravația soțietății omorâse familia și din toate părțile cădeau sub bătaia de joc cele din urmă rămășituri ale moralității noastre.* NEGULICI, E. I, 32/12. *Roma ... găsind în fierosiile lui Tiberiu tipul eroilor, în depravațiile lui atribuțiile unui zeu.* id. ib. II, 244/17, cf. STAMATI, D. *Medicii de această treaptă ... se găsesc, căutându-i cineva, și în mijlocul depravațiunii capitalei și marilor cetăți.* MAN. SĂNĂT. 14/1. *Lumea să fălește că în mijlocul depravației și a decadenții năravurilor publice au scăpat ... rămășiți de onor și de dreptate.* CALENDAR (1852), 74/3, cf. POLIZU. *Lumina adevăratei civilizațiuni n-a răsipit încă norii cei groși ai ignoranței și ai depravațiunei.* FILIMON, O. I, 98. *Viața scandaloasă și depravațiunea ... infestară și demoralizară până la un mare grad societatea.* id. ib. 177, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, ALEXI, W., ȘĂINEANU[2], TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, DN[2], DEX.

– Pl.: *depravații.* – Și: **depravațiúne** s. f.

– Din fr. **dépravation,** lat. **depravatio, -onis.**

DEPRAVAȚIÚNE s. f. v. **depravație.**

DEPRĂCI adv. (Prin Bucov.) Cu totul, cu desăvârșire. Cf. TDRG, CADE. *Lucrurile ... se prifac și se schimbă cu timpul, dară deprăci niciodată.* SBIERA, P. 120. *Să se dislipească deprăci de părinți.* id. ib. 421, com. din MARGINEA – RĂDĂUȚI.

– Cf. ucr. п р е ч .

DEPRĂDÁ vb. I. T r a n z. (Folosit și a b s o l.) (Învechit; complementul indică țări, ținuturi, localități etc.) A prăda (1). *Secuii plecaseră ... contra românilor și sașilor, depredând și arzând preste tot pe unde treceau.* BARIȚIU, P. A. II, 312. *Nefericitul conte ..., văzându-și supușii revoltați și pe zbirii cruciadei papale arzând, deprădând și omorând pe nenorociții locuitori ai Tuluzei, se supuse papei.* FILIMON, O. II, 124. *Vandalismul de la 1848 n-a fost uitat a deprada și magazinele unde această arhivă literară era depusă în mai multe sute de exemplare* (a. 1862). PLR I, 58, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D.,

DDRF, GHEȚIE, R. M., ALEXI, W. ✦ (Învechit, rar; complementul indică plante) A distruge. *O grindine seacă, ma[i] periculoasă, În loc să le deie ro[u]ă d-adăpat, Trece preste ele și le-a depredat.* MUREȘANU, P. 157/10.

– Prez. ind.: ? – Și: **depradá, depredá** vb. I.

– Cf. p r ă d a.

DEPRĂDÁRE s. f. (Învechit) Acțiunea de a d e p r ă d a și rezultatul ei; prădare (1). *Lumea se aștepta din zi în zi la vreun incendiu, urmat de deprădare generală.* SION, P. 212. *Te urăsc, pentru că ai adus în sânul patriei mele uciderea, dezolațiunea și deprădarea.* FILIMON, O. I, 366, cf. PONTBRIANT, D., LM. *În coloanele ziarului nostru ne vom ocupa mai cu seamă de sărmana noastră țară ce geme apăsată sub atâtea sarcini și deprădări* (a. 1873). PLR I, 314, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.

– Pl.: *deprădări.*

– V. **deprăda.**

DEPRĂDÁT, -Ă adj. (Învechit, rar) Prădat[2] (1). Cf. PONTBRIANT, D., LM.

– Pl.: *deprădați, -te.*

– V. **deprăda.**

DEPRĂDĂTÓR, -OÁRE adj. (Învechit, rar) Care pradă (2). Cf. PONTBRIANT, D.

– Pl.: *deprădători, -oare.*

– **Deprăda** + suf. *-(ă)tor.*

DEPRECÁ vb. I. T r a n z. (În dicționarele din trecut) A ruga pentru iertare. *Deprecăm senatul.* LM, cf. BARCIANU, ALEXI, W.

– Prez. ind.: *deprec.*

– Din lat. **deprecari.**

DEPRECÁRE s. f. (În dicționarele din trecut) Acțiunea de a d e p r e c a și rezultatul ei. Cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.

– Pl.: *deprecări.*

– V. **depreca.**

DEPRECATÍV, -Ă adj. (În dicționarele din trecut; despre rugăciuni, formule retorice etc.) Prin care se cere iertare, rugător (1). Cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, LM. ✧ (Gram.; învechit, rar) *Mod deprecativ* = mod optativ. Cf. LM.

– Pl.: *deprecativi, -e.*

– Din fr. **déprécatif.**

DEPRECATÓRIU, -IE adj. (Despre oameni, s p e c. despre formule, părți dintr-un discurs) Care are forma unei deprecații, care se roagă de iertare. Cf. LM, DN[2], DEX.

– Pl.: *deprecatorii.*

– Din lat. **deprecatorius, -a, -um.**

DEPRECĂȚIE s. f. Rugăciune făcută cu smerenie pentru a obține iertare sau pentru a înlătura un rău; s p e c. (învechit) figură retorică prin care se dorește cuiva rău sau bine. Cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, ALEXI, W., SCRIBAN, D., DN[2], DEX.

– Pl.: *deprecații.* – Și: **deprecațiúne** s. f. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, GHEȚIE, R. M., SCRIBAN, D., DN[2], DEX.

– Din lat. **deprecatio, -onis,** fr. **déprécation.**

DEPRECAȚIÚNE s. f. v. **deprecație.**

DEPRECIÁ vb. I. **1.** T r a n z. și r e f l. A(-și) micșora, a(-și) pierde valoarea sau calitatea; a (se) degrada (3). *Numeroșii cămătari și samsari ... pe de-o parte înlesneau împrumuturile cu dobânzi mari ..., iar pe de alta deprecia productele pământului prin tot felul de născociri și înșelătorii.* GHICA, C. E. III, 45. *Apele ... prin stagnațiunea lor depreciază pământul.* I. IONESCU, D. 174, cf. COSTINESCU. *Filozoful deprețuiește banul ... ca să depreție aceea ce n-are.* ARHIVA, II, 648, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU[2], TDRG. *Zvonul ar fi ajuns în sat și aș fi jignit de moarte pe negustorița din Oșlobeni, depreciindu-i comerțul.* IBRĂILEANU, A. 121, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX. *Pe lângă pericolul de a se deprecia, piramidele de paie creează și alte neajunsuri.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 330, cf. BUTURĂ, EB. I, 197. *Compușii care depreciază stratul de ozon în atmosferă au înregistrat valori maxime în perioada 1992–1994.* RL 2005, nr. 4 721. ✦ R e f l. (Despre aur, monede, hârtii de valoare sau operații efectuate cu acestea ori despre alte bunuri) A se devaloriza. *Aurul însuși se depreția față cu obiectele.* ARHIVA, I, 146. *Mașinile prin întrebuințare pierd din valoarea lor, din prețul lor, adecă se deprețiează.* I. PANȚU, PR. 24. *Bonurile s-au depreciat la jumătate.* C. PETRESCU, C. V. 193. *După planul experților vinderea ...* [mărcilor germane primite ca reparațiuni] *poate să deprecieze schimbul german.* TITULESCU, D. 156.

2. T r a n z. (Complementul indică oameni sau manifestări, creații etc. ale lor, situații, evenimente etc.) A aprecia, a prețui mai puțin decât valorează; a s u b e s t i m a; p. e x t. a nesocoti, a minimaliza. *Ambițiosul caută a depreția și a înnegri pe cei cari s-au ridicat prin muncă și prin talent.* GHICA, ap. CADE. *Am fundat jurnale politice și reviste literare și am falsificat și deprețiat jurnalistica.* CONV. LIT. II, 305. *Am deprețiat și falsificat toate aceste forme de cultură.* MAIORESCU, CRITICE, 81. *Tocmai cu această particularitate, pe care d-ta o depreției ... Alecsandri ne-a făcut mai bine primiți printre occidentalii ... din acea epocă.* id. ib. 604. *Chiar simplul văl ce pare că ... înfășoară* [poemul] *ar fi deajuns ca să-i deprecieze valoarea.* MACEDONSKI, O. IV, 72. *Scepticii de mâine vor căuta să deprecieze pe artiștii de mâine.* REBREANU, în PLR II, 412. *Am făcut altădată greșala de a deprecia semnificația acestei comedii.* IBRĂILEANU, S. 71, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Îndeletnicirea undiții este surprinzător de depreciată.* SADOVEANU, O. IX, 350. *Acestea* [donațiile] *au însă inconvenientul că sunt afectate pentru întrebuințări speciale și, pe deasupra, sunt și depreciate.* D. GUSTI, P. A. 217, cf. DL, DM. *La plantele de ornament și industriale ... prin apariția petelor pe diferite organe (frunze, flori), valoarea lor comercială și tehnică este mult depreciată.* FAUNA, R. P. R. VIII$_1$, 41. *Au păstrat obiceiul primitiv de a-și da nume de plante și animale și posedă anumite nume depreciate de alte popoare.* VARLAAM – SADOVEANU, 173, cf. DN[2], M. D. ENC., DEX.

– Pronunțat: *-ci-a.* – Prez. ind.: *depreciez.* – Și: (învechit) **depreția** vb. I.

– Din fr. **déprécier,** lat. **depretiare.**

DEPRECIÁT, -Ă adj. **1.** Cu valoare scăzută; degradat (3). *Invidiând starea înfloritoare a finanțelor austro-ungare,*

d. C. A. Rosetti et. comp. ne vor ferici şi pe noi cu milioane de hârtii făr' de valoare, mai depreciate decât bumaştele ruseşti. EMINESCU, O. X, 114. *Cu cât mai mare şi mai mult transport, cu atât mai depreciat obiectul.* id. ib. XIII, 150, cf. DEX[2]. □ *Mărfuri depreciate.*

2. (Despre oameni sau despre manifestări, creaţii etc. ale lor) Apreciat, preţuit mai puţin decât valorează; subapreciat, subestimat, desconsiderat. Cf. DDRF, LM. *E un pesimist ..., dar nu intră în categoria această depreciată.* LUC. II, 225, cf. RESMERIŢĂ, D., DL, M. D. ENC., DEX.

– Pronunţat: *-ci-at.* – Pl.: *depreciaţi, -te.*

– V. **deprecia.**

DEPRECIATÍV, -Ă adj. Care denotă lipsă de apreciere; peiorativ. *Unele sufixe se pretează mai puţin decât altele la valori depreciative.* IORDAN, STIL. 175. *O constatare interesantă, deşi nu tocmai surprinzătoare, este că numărul diminutivelor cu valoare depreciativă şi peiorativă pare redus.* id. ib. 183, cf. DL, DN[2], M. D. ENC. *Calităţi împărţite generos purtând însă cu ele un sens depreciativ.* CONTEMP. 1971, nr. 1 286, 7/4, cf. DEX.

– Pronunţat: *-ci-a-.* – Pl.: *depreciativi, -e.*

– Din fr. **dépréciatif.**

DEPRECIATÓR, -OÁRE adj., s. m. şi f. (Persoană) care depreciază (**2**), care disprețuieşte pe cineva sau ceva. Cf. LM. *Împarte cu „generozitate" sarcasme şi ironii depreciatoare, în stânga şi în dreapta, vizând pe toţi cei cărora ... li se acordă vreun elogiu în contextul literaturii.* IST. LIT. ROM. III, 949, cf. DN[3], DEX[2]. *Câtă dreptate avea Hegel considerând filozofia drept „cunoaştere a ceea ce este esenţial în epoca sa", „floarea ei cea mai aleasă" şi în acelaşi timp luând atitudine împotriva depreciatorilor ei.* CONTEMP. 1979, nr. 1 703, 3/2.

– Pronunţat: *-ci-a-.* – Pl.: *depreciatori, -oare.*

– Din fr. **dépréciateur.**

DEPRECIÉRE s. f. Faptul de a (se) deprecia.

1. Scădere, micşorare a preţului, a valorii, a calităţii unui lucru. Cf. deprecia (**1**). *Veţi obţine progresul, ... în loc d-a avea ruina arendaşilor şi deprecierea proprietăţii fonciere care sunt rezultatul sistemului vostru.* EMINESCU, O. XIII, 52, cf. DDRF. *Amortizarea anuală, scăzută la inventar pentru depreţierea mărfurilor şi cu deosebirea a mobiliarului.* I. PANŢU, PR. 3, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *Regresul numeric al caprei negre aduce deprecierea arenzii în munţii goi.* SADOVEANU, O. XX, 223. *„Cavalerii", mici proprietari rurali, au fost duşi la sapă de lemn prin decadenţa cavaleriei şi prin deprecierea proprietăţii funciare.* OŢETEA, R. 311, cf. LTR[2], DL, DER, M. D. ENC., DEX, DN[3]. *Nu reuşise să ridice decât 700 de tone! – ceea ce duce, implicit la deprecierea merelor culese.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 19. *Cele mai mari probleme legate de deprecierea stratului de ozon există în Antarctica.* RL 2005, nr. 4 721. ✦ Devalorizare (a monedei). *Moneda Ţărilor Române suferea deci o îndoită depreţiare.* ARHIVA, I, 146. *N-a deslănţuit alte crize, decât deprecierea monetară şi problema refacerilor.* C. PETRESCU, Î. II, 219. *Pretinde 360 milioane de yeni despăgubiri, ceea ce reprezenta în 1973 un milion de dolari şi în prezent ...1,6 milioane din cauza deprecierii dolarului.* RL 1978, nr. 10 418. *În urma deprecierii monedei naţionale, este posibilă chiar o reaşezare a tarifelor.* ib. 2005, nr. 4 712.

2. Apreciere sub valoarea reală; preţuire a cuiva sau a ceva mai puţin decât valorează, substimare; p. ext. nesocotire (**2**), minimalizare a valorii cuiva. Cf. deprecia (**2**). *Nu luau pe Ghighi în serios ca odinioară pe Laura ... Deprecierea aceasta o enerva pe Ghighi şi mai rău.* REBREANU, I. 469, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *De când nu mai exportăm grâu, avem datoria de a exporta genii; în materie literară, avem valută forte; în teatru, de pildă, d. Dragomirescu trage asupra Parisului şi a Londrei ... deviza Victor Eftimiu suferă doar o depreciere minimă de câteva puncte.* LOVINESCU, C. V, 45. *E o depreciere a voinţei până la nerecunoaştere.* BLAGA, Z. 190, cf. DL, M. D. ENC., DEX. *În alte vremi deprecierea muncii ducea la devalorizarea valorii umane.* CONTEMP. 1975, nr. 1 509, 3/6. *În timpurile glorioase ale scolasticii, ironia era percepută negativ, ca actul prin care, pentru a te valida în contrast, recurgeai prin minciună la o depreciere conştientă.* PATAPIEVICI, C. L. 14.

– Pronunţat: *-ci-e-.* – Pl.: *deprecieri.* – Şi: (învechit) **depreţiáre, depreţiére** s. f.

– V. **deprecia.**

DEPREDÁ vb. I v. **deprăda.**

DEPREDÁŢIE s. f. v. **depredaţiune.**

DEPREDAŢIÚNE s. f. (Jur.; învechit) Furt comis de cel care administrează o avere. Cf. RESMERIŢĂ, D. *Depredaţiunea averii unui minor.* SCRIBAN, D.

– Pl.: *depredaţiuni.* – Şi: **depredáţie** s. f. SCRIBAN, D.

– Din fr. **déprédation,** engl. **depredation.**

DEPRESÁ vb. I. Tranz. **1.** (Complementul indică un ansamblu de două piese îmbinate forţat) A desface cu presa (**3**). Cf. DL, DN[2], M. D. ENC., DEX.

2. (Complementul indică puieţi) A rări pentru a permite dezvoltarea. Cf. DL, DN[2], M. D. ENC., DEX.

3. (Complementul indică minereuri) A modifica proprietăţile cu ajutorul depresantelor. Cf. DN[2], DEX.

– Prez. ind.: *depresez.*

– Din fr. **dépresser.**

DEPRESÁJ s. n. **1.** Depresare (**1**). Cf. DEX, DN[3].

2. Depresare (**2**). Cf. DS, DEX, DN[3].

3. Depresare (**3**). Cf. DEX, MDA.

– Pl.: *depresaje.*

– Din fr. **dépressage.**

DEPRESÁNT s. n. Substanţă care împiedică flotaţia unui minereu. *Cei mai mulţi depresanţi sunt electroliţi care, prin acţiunea ionilor lor, formează la suprafaţa mineralelor învelişuri greu solubile.* LTR[2], cf. DL, DER, DN[2], M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *depresante* şi (m.) *depresanţi.*

– Din fr. **dépressant,** engl. **depressant.**

DEPRESÁRE s. f. Acţiunea de a depresa şi rezultatul ei.

1. Dezmembrare a unui ansamblu de două piese îmbinate forţat, cu ajutorul unei prese mecanice sau hidraulice; depresaj (**1**). Cf. LTR[2], DER, DN[2].

2. Rărire a puieţilor dintr-o pepinieră; depresaj (**2**). Cf. LTR[2], DN[3].

3. Modificare a proprietăţilor superficiale ale mineralelor, cu ajutorul depresanţilor; depresaj (**3**). Cf. LTR[2], DN[3].

– Pl.: *depresări.*
– V. **depresa.**

DEPRÉSIE s. f. v. **depresiune.**

DEPRESIOMÉTRU s. n. Manometru pentru măsurarea depresiunii **(I 1)** în lucrările miniere subterane. *Depresiometrul obișnuit ... e alcătuit dintr-un tub de sticlă îndoit în formă de U, umplut cu apă colorată și echipat cu o scară gradată.* LTR[2], cf. DN[2], DEX.
– Pronunțat: *-si-o-.* – Pl.: *depresiometre.*
– Din fr. **dépressiomètre.**

DEPRESIONÁR, -Ă adj. Care aparține unei depresiuni **(I 2)**, de depresiune **(I 2).** *S-au format astfel bazine, caracterizate prin alcătuirea din roci mai noi, care se găsesc în zonă depresionară.* ONCESCU, G. 11. *Caracterul depresionar al Deltei ... în raport cu altitudinea regiunilor învecinate.* id. ib. 38. *Arcurile Carpaților ... domină cu 800–2 000 m acest larg spațiu depresionar.* MG I, 95, cf. DEX. *S-a păstrat ... locul vetrei vechi, care era la contactul câmpiei depresionare cu pantele domoale.* BUTURĂ, EG. 55. *Majoritatea populației băștinașe din zonele depresionare de la tropice a fost exterminată ... de boli importate din Europa.* MAGAZIN IST. 1978, nr. 9, 60. *În viitor e programat a se constitui o nouă herghelie în zona depresionară a Țării Hațegului.* RL 1980, nr. 11 075. ✧ *Zonă depresionară* = zonă din atmosferă cu presiunea barică scăzută (proprie formării ciclonilor), sediul unei depresiuni atmosferice. Cf. DL, DN[2], M. D. ENC., DEX. *În zonele depresionare ..., mercurul termometrelor poate coborî și până la -25 de grade.* ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 834.
– Pronunțat: *-si-o-.* – Pl.: *depresionari, -e.*
– **Depresiune** + suf. *-ar.*

DEPRESIÚNE s. f. **I. 1.** (În dicționarele din trecut) Presiune **(1)**. Cf. STAMATI, D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, ȘĂINEANU[2].

2. Adâncitură de teren de întindere mare; s p e c. formă de relief situată la un nivel mai jos decât regiunile înconjurătoare. [Depozitele de turbă] *se află în foarte multe locuri, însă pururi prin depresiunile pământului.* COBÂLCESCU, G. 58/26. *La stânga, străluceau munții ... Îndoituri, depresiuni, pete de altă culoare, ... de obicei invizibile.* IBRĂILEANU, A. 124, cf. ȘĂINEANU, D. U. [În Vrancea] *satele sunt în depresiune.* ENC. AGR. IV, 495. *Clima depresiunii Mării Caspice se va schimba radical.* SCÂNTEIA, 1952, nr. 2 383. *Casele se înfundă în depresiuni.* RALEA, O. 102. *Depresiunile fără scurgere din Câmpia Română sunt foarte obișnuite.* ONCESCU, G. 93. *Depresiunile intracarpatice ... au o climă mai uscată.* AGROTEHNICA, I, 272, cf. LTR[2], DL. *Periferic se înlănțuie ... un șir de depresiuni, pe alocuri veritabil uluc subcarpatic.* MG I, 99. *În cuprinsul zonei muntoase a Carpaților Orientali se găsesc câteva depresiuni, care din punct de vedere geologic corespund unor bazine de depozite sedimentare.* GEOLOGIA, 111, cf. DN[2], M. D. ENC., DEX. *Mările ... formează pe alocuri depresiuni adânci de sute de metri.* CONTEMP. 1975, nr. 1 500, 5/5. *Cu excepția zonei de nord a țării și a depresiunilor din estul Transilvaniei ... temperaturile în sol oscilează între 8 și 10 grade.* RL 1978, nr. 10 405. *A treia linie de sate urmează cursul văilor care traversează depresiunea.* BUTURĂ, EG. 53. *Virtutea privită ca o culme între două depresiuni e monumentală și inabordabilă.* PLEȘU, M. M. 68, cf. D. GEOL. ✧ (Prin lărgirea sensului) *În rochie roz ... cu linia corpului ondulând și accentuând depresiunea taliei, ... era acolo jos.* IBRĂILEANU, A. 150.

3. (Și în sintagma *depresiune atmosferică*) Arie ciclonală în zonele cu climă temperată. *Iarna aduce timp cald, fiind cauzat de depresiunile atmosferice produse la N și vine cu ploaie sau zăpadă.* ENC. AGR. I, 359, cf. LTR[2], DL, DN[2], M. D. ENC., DEX. *Un val de căldură s-a instalat ..., urmare a unei depresiuni atmosferice.* RL 2005, nr. 4 670. ✦ (Și în sintagma *depresiune barometrică*) Presiune atmosferică inferioară valorii normale. *Aburii ... au ... o forță elastică și o tensiune care se măsură printr-o depresie a coloanei barometrice.* MARIN, F. 174/11. *Depresiune barometrică, coborârea nivelului coloanei mercurice sub nivelul normal, atunci când presiunea atmosferică este în scădere.* ENC. AGR., cf. LTR[2], DN[2], M. D. ENC.

II. (Astăzi în forma *depresie*; adesea urmat de determinări ca „sufletească", „nervoasă") Stare (patologică) de tristețe profundă (asociată cu neliniște); descurajare, deprimare **(1)**. *Osteneala și depresiunea morală ... te umple după un șir de așteptări vecinic amăgite.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 375. *Înduram în fiecare amurg depresiunea resemnată a internului la sfârșit de vacanță.* M. ELIADE, O. I, 125. *Rousseau ... sublinia pasivitatea practică la care îl condamna structura sa sufletească, mai ales în perioadele de depresiune morală.* NEGULESCU, G. 104. *Pacea tristă a acestor așezări îi sporea și mai mult depresiunea sufletească.* SADOVEANU, O. X, 302. *În starea de depresiune a anilor de după războiu a apărut în cugetarea filosofică și teologică din Germania ideea pesimistă că în istorie nu-și manifestă Dumnezeu prezența.* STĂNILOAE, O. 293. *Elogiile neprecupețite, ca și atacurile generoase au alterat, în timpul vieții lui, fără ca să putem spune că cineva i-a fixat pregnant multipla personalitate, cu suișurile și depresiunile ei uluitoare.* CONSTANTINESCU, S. III, 254. *„Când n-am să mai pot face față, îmi sbor creerii". Stănică spusese aceste cuvinte cu o petulanță în care nu se ghicea niciun soi de depresiune.* CĂLINESCU, E. O. I, 96. *O depresiune grozavă îl face de multe ori să-și părăsească studiile și să stea luni de zile în completă inacțiune.* RALEA, S. T. III, 171. *Ai găsit-o în câteva momente de depresiune. Ai surprins-o cu ochii înroșiți.* PAS, Z. I, 93, cf. DL. *Firea ... mereu voioasă, i se schimbă, sărind între extreme, de la exuberanță la depresiune și invers.* IST. LIT. ROM. III, 262, cf. DN[2]. *Suferea de o depresiune nervoasă.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 4, 52, cf. D. MED., M. D. ENC., DEX, NDN. *Peste o sută de japonezi ... sunt în fiecare an victimele unui rău misterios, ... o depresie care se poate transforma în mania persecuției.* RL 2004, nr. 4 488. *Am avut o depresie care a durat doi ani.* ib. 2005, nr. 4 616. ✦ Scădere a activității unui organ. *În cursul depresiunei cardiace, se va susține inima cu medicamente excitante.* ENC. AGR. IV, 25, cf. DN[2].

III. Criză economică, recesiune. Cf. DL, DER. *Din ritmul dansului America se trezește însă peste noapte în plină depresiune economică.* CONTEMP. 1971, nr. 1 279, 5/2, cf. M. D. ENC., DEX. *Este din nou vedeta librăriilor americane. Cu cartea ... ai cărei eroi sunt superinflația și depresiunea generalizată.* CONTEMP. 1975, nr. 1 494, 1/12.
– Pronunțat: *-si-u-.* – Pl.: *depresiuni.* – Și: **(II) depr**é**sie** s. f.
– Din fr. **dépression,** lat. **depressio, -onis.**

DEPRESÍV, -Ă adj. **1.** Care ține de depresiune (**II**), caracteristic depresiunii; cu depresiuni, care produce depresiune. *Deficiența ...* [glandelor endocrine] *ducând la dispozițiile afective generale pe care psihiatrii le consideră ca alcătuind „stările depresive".* NEGULESCU, G. 192. *Muzica nu este gândită mai adânc, nu are o idee directoare; lipsa unei concepții fundamentale, ca și accentele depresive, dacă și-ar fi putut găsi o explicație acum 10 ani, nu își mai are nici o motivare azi.* CONTEMP. 1949, nr. 138, 8/3. *Un caz de formă depresivă a demenței senile.* PARHON, B. 74. *Neuroza se poate prezenta sub forma unei stări de iritabilitate crescută, sub forma unei stări depresive.* BELEA, P. A. 510. *Intră într-o lungă stare depresivă.* PREDA, M. 510, cf. DL. *Dacă o să auziți noaptea mai ales, strigăte sau plânsete, să știți că ei sunt cei cu șocuri depresive.* BARBU, I. I, 335, cf. DN[2], M. D. ENC., DEX. *Simptomele cele mai frecvente sunt oboseală, capul greu ... stări depresive.* CONTEMP. 1975, nr. 1 508, 5/5. *Doina și cântecele doinite ... au fost decretate de unii într-o vreme, „depresive".* M 1975, nr. 1, 3. *Medicul, speriat de intensitatea unui sindrom depresiv, ... l-a sfătuit pe tatăl meu adevărat să-și dea consimțământul.* FLACĂRA, 1976, nr. 2, 3. *Japonezi depresivi la Paris.* RL 2004, nr. 4 488.

2. Care produce scăderea tensiunii arteriale; (rar) deprimant (**2**). Cf. M. D. ENC.

3. (Despre note muzicale) Coborâtor, descendent. *Sunt două feluri de armonice: 1) ascendente, expansive și 2) descendente, depresive.* M 1965, nr. 4, 40/1.

– Pl.: *depresivi, -e.*

– Din fr. **dépressif.**

DEPRESÓR, -OÁRE adj., s. m. (Med.) (Factor) care inhibă o funcție, un proces fiziologic. Cf. COSTINESCU. *Efectul produs de reflexul depresor este datorit unei excitații simultane.* DANIELOPOLU, F. N. I, 62. *Ei răspund cu un reflex circulator depresor.* id. ib. II, 184, cf. D. MED., M. D. ENC., DN[3]. ✦ (Și în sintagma *nerv depresor,* DEX) Nerv senzitiv ale cărui terminații situate în pereții unor vase de sânge determină pe cale reflexă scăderea tensiunii arteriare. *Brück excită la iepure capătul central al depresorului.* DANIELOPOLU, F. N. I, 61, cf. DER, D. MED., M. D. ENC., DEX, DN[3].

– Pl.: *depresori, -oare.*

– Din fr. **dépresseur.**

DEPRESURIZÁ vb. I. T r a n z. și r e f l. (Despre avioane, nave spațiale, spații închise ermetic etc.) A face să-și piardă sau a-și pierde starea de presurizare. Cf. DEX, DN[3].

– Prez. ind.: *depresurizez.*

– Din fr. **dépressuriser.**

DEPRESURIZÁRE s. f. Acțiunea de a (se) d e p r e s u r i z a și rezultatul ei; pierdere, încetare a presurizării. Cf. DEX, DN[3].

– Pl.: *depresurizări.*

– V. **depresuriza.**

DEPRESURIZÁT, -Ă adj. (Despre avioane, nave spațiale, spații închise ermetic etc.) Supus depresurizării. Cf. DEX, MDA.

– Pl.: *depresurizați, -te.*

– V. **depresuriza.**

DEPREȚIÁ vb. I v. **deprecia.**

DEPREȚIÁRE s. f. v. **depreciere.**

DEPREȚIÉRE s. f. v. **depreciere.**

DEPREUNÁ vb. I. T r a n z. (Învechit, rar) A împreuna. *Ce Dumnedzeu depreuneadză om se nu despartă.* EV. SL.-ROM. 70[r]/15–16.

– Prez. ind.: *depreunez.*

– De la **depreună.**

DEPREÚNĂ adv. (Învechit) Împreună. *Se înrățăm numeale Lui depreunră.* PSALT. HUR. 27[v]/14. *Cu săcurile tăiară ușile lui depreură cu topoare și cu ciocane fărimară-lă.* ib. 64[r]/7. *Și anchira adurară și lepădară întru mare, depreură slăbiră funrile cârrmeloru.* COD. VOR.[2] 322. *Tăiară ușile lui depreură cu tăietoarea și cu ciocanul sparseră-o.* PSALT. 147. *Înainte stătură împărații pământului și domnii adunară-se depreună.* CORESI, PS. 3/10-11. *În pământul Canaanului, care au cumpărat Avraam cu câmpul depreună.* PALIA (1581), ap. GCR I, 37/2. *Sta îngerul lu Dumnezeu și depreună cu îngerii drăcești* (sec. XVI). CUV. D. BĂTR. II, 422/2. *Petrecea fiiul cu maică-sa în tot binele depreună.* MOXA, 381/31. *Mulțemită și închinăciune, depreună și laudă tremitem.* VARLAAM, C. 81. *Veniți depreună ... de mă sărutați* (a. 1669). GCR I, 185/23. *Să-mi înțăleagă cuvântul ... Bogătașii depreună Cu mișeii.* DOSOFTEI, PS. 159/18. *Viziriul au triimis de-au chemat pre acel domn la Poartă, cu boierii depreună.* NECULCE, L. 35. *Cu alalți ai lor depreună cel ascuns vicleșug ... la ivală ... a-l scoate începură.* CANTEMIR, I. I. I, 154. *Au făcut depreună 4 copii* (a. 1699). IORGA, S. D. XVI, 301. *Au adunat acolo atâtea copile tinere și cu tineri depreună ca să-i tragă la păcate.* BUDAI-DELEANU, Ț. 147. *Bătrânii gândiră ... să nu se adune depreună toată gloata ... ci din toată ceata un delegat.* id. ib. 338. *Sfințiia Sa* [sic!] *să cauți să trimiți acei bani depreună cu cartea administrației* (a. 1726). IORGA, S. D. XIV, 32, cf. CADE, CONTRIBUȚII, III, 17. ✧ (Adjectival) *Cuvânt depreună către totă semințiia rumânească* (a. 1679). GCR I, 239/29. ✧ C o m p u s: (învechit, rar) **depreună-dobânditor** s. m. = moștenitor. *Mai netare e vasul muierescu, dându-i cinste ca ceia ce sântu depreură-dobânditori bunrătației.* COD. VOR.[2] 380, cf. FORM. CUV. I, 127.

– Și: **depriúnă** adv. GCR I, 43/19.

– Cf. î m p r e u n ă.

DEPRIMÁ vb. I. T r a n z. **1.** A aduce într-o stare (patologică) de tristețe profundă (asociată cu neliniște); a descuraja, a mâhni (**1**); a demoraliza (**2**). Cf. PROT. – POP., N. D., DDRF, BARCIANU. *În ființa mea se furișa o ușoară melancolie ce-mi liniștea sufletul fără a-l deprima.* SĂM. II, 313, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU[2], TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Mi s-a părut că mânia mea i-ar sfârâma nervii, că l-ar deprima.* CAMIL PETRESCU, P. 11. *Un simplu guturai o deprima ca o catastrofă.* id. ib. 231. *„Publicul" mă deprimă, pe tine te exaltă, fiindcă tu ești artist și ai noroc de public.* TEODOREANU, M. II, 325, cf. DL. *Moartea ăstuia ... îl deprimase.* BARBU, I. I, 55, cf. DN[2], M. D. ENC., DEX. *Faptul ... că nu aveți vocație nu trebuie să vă deprime*

chiar atât. FLACĂRA, 1975, nr. 44, 21. [Ostaticul] *era deprimat.* RL 2005, nr. 4 699.

2. F i g. A micșora, a scădea meritul, curajul etc. cuiva; p. e x t. a umili. Cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE.

– Prez. ind.: *deprím* și (învechit) *deprimez* (DDRF, BARCIANU, TDRG).

– Din fr. **déprimer.**

DEPRIMÁNT, -Ă adj. **1.** Care deprimă (**1**), care mâhnește, întristează; descurajant, demoralizant, deprimător (**1**). *A doua* [formă a judecății critice], *cea sceptică, care se vrea întotdeauna superioară, a lui Carp – care la Pogor este foarte amestecată cu necuviințe – este deprimantă.* EMINESCU, O. XVI, 185. *În prima fază Eminescu are numai o singură poezie erotică deznădăjduită, deprimantă.* IBRĂILEANU, S. L. 158. *Și în toate acele zile deprimante, convorbirile lungi cu d-ra Roth, profesorul și consulul au fost singura mângâiere.* M. ELIADE, O. I, 121. [D. Dragomirescu descoperă că] *originalitatea lui Eminescu e ... deprimantă ca modalitate.* LOVINESCU, S. I, 162. *Curată și poetică, această atmosferă e deprimantă.* id. C. VI, 55. *Dădeau ... spectacolul deprimant al unei societăți descompuse.* COCEA, S. I, 259. *Câte un călător din deprimantul exod se oprea pe culme și privea în vale.* BENIUC, M. C. I, 21, cf. DL. *Să nu fie nimeni să vadă spectacolul ăsta deprimant.* BARBU, Ș. N. 106. *Se crease în poezia noastră o stare deprimantă, maladivă, din care se părea că nu există perspective de ieșire spre un liman sănătos.* IST. LIT. ROM. III, 811, cf. DN[2]. *Nimic nu este însă mai deprimant decât o sală de teatru goală sau semigoală într-o seară de spectacol.* CONTEMP. 1971, nr. 1 287, 415, cf. M. D. ENC., DEX. *Obstinația lor se transformă uneori într-o anume ostentație în înfățișarea aspectelor deprimante.* CONTEMP. 1975, nr. 1 477, 3/9. ✧ (Adverbial) *E deprimant să te izbești mereu de mici funcționari intransigenți și simetrici care îți cenzurează pornirea spre sublim.* FLACĂRA, 1976, nr. 35, 17. *Este unul din paradoxele istoriei românești faptul că religia, cultura și obiceiurile geto-dacilor au dispărut aproape complet în urma romanizării, extrem de rarele urme fiind fie deprimant de mutilate, fie indecidabile.* PATAPIEVICI, C. L. 111. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Până când să mai îndur Ore deprimante?* VULPESCU, P. 84.

2. (Rar) Depresiv (**2**). *În experiențe pe câine ... am arătat că histamina este deprimantă.* DANIELOPOLU, F. N. I, 137.

– Pl.: *deprimanți, -te.*

– Din fr. **déprimant.**

DEPRIMÁRE s. f. Faptul de a d e p r i m a.

1. Stare de deznădejde, de tristețe, de amărăciune; depresiune (**II**), descurajare, mâhnire, demoralizare (**2**). Cf. d e p r i m a (**1**). *Paralel cu deprimarea românilor ... merge înăsprirea măsurilor de desnaționalizare.* MAIORESCU, D. V, 14. *Starea asta a lui de descurajare și deprimare morală căuta ... să se formuleze în fraze cumpănite.* VLAHUȚĂ, D. 18. *Pare că toată originalitatea azi ar sta în căutarea cuvintelor de amărăciune și de deprimare sufletească.* id. S. A. II, 388, cf. BARCIANU, ȘĂINEANU[2]. *Pe toți îi stăpânește același simțământ de deprimare.* AGÎRBICEANU, A. 402, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Urma acum o sleire, o deprimare totală.* EFTIMIU, N. 83. *Mă cuprinde o silă imensă de mine, o deprimare ..., un fel de seacă tristețe pentru virilitatea zadarnic și vulgar risipită.* CAMIL PETRESCU, P. 75. *A trecut ... de la deprimări excesive ... până la absurditatea iluziilor nebunești.* COCEA, S. I, 300, cf. DL. *Expresia sa arăta o deprimare în care se ascundea însă și o uitare de sine salvatoare.* PREDA, DELIR. 24. *Moartea ăstuia ..., îl deprimase, sau cel puțin așa voia să creadă. Și la o deprimare, ce se cuvenea?* BARBU, I. I, 55, cf. DN[2], M. D. ENC., DEX. *În melancolie, în deprimare, în durere există o robustețe ce face posibilă însăși acceptarea lor.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 13, 10/2.

2. (Rar) Scădere, diminuare a unei valori fizice sau fiziologice. Cf. d e p r i m a (**2**). *Electrocardiograma: ... deprimare a segmentului S–T în derivația I și II.* DANIELOPOLU, F. N. II, 203.

– Pl.: *deprimări.*

– V. **deprima.**

DEPRIMÁT, -Ă adj. (Despre oameni sau colectivități umane) Care este cuprins de deprimare (**1**); descurajat, mâhnit; demoralizat (**2**). *Deprimatul împărat ... se mută la Poradim.* MAIORESCU, D. II, 100. *Senatul se arată foarte deprimat.* id. ib. V, 99. *Din cauzele acestea* [a înfrângerilor și a pierderilor de vieți] *opinia publică în Serbia este foarte deprimată.* EMINESCU, O. IX, 143. *Prințul ieși de acolo umilit, deprimat.* EFTIMIU, N. 71, cf. DL. *Dar nu ... am pus eu acolo* [portretul], *i-a răspuns Römischer deprimat.* PREDA, R. 138. *Deprimat, Slavici se întoarce la Șiria.* IST. LIT. ROM. III, 375, cf. DEX. ✧ (Substantivat) *Deprimații nu cunosc deliciile precise, savoarea robustă, suculentă, a vieții de acțiune.* RALEA, S. T. I, 116. ✦ (Despre fizionomia sau manifestările oamenilor) Care exprimă, denotă deprimare (**1**). *Radu, cu un surâs ... deprimat* [spune] *Așa cum sunt.* CAMIL PETRESCU, T. II, 55. *Trăsăturile deprimate ale femeii, accentuate de fondul vânăt care îi acoperea chipul, se lăsaseră în acest timp parcă și mai în jos.* PREDA, M. S. 98.

– Pl.: *deprimați, -te.*

– V. **deprima.**

DEPRIMĂTÓR, -OÁRE adj. **1.** (Astăzi rar) Care produce deprimare (**1**); deprimant (**1**). [Se urmărește ca] *bisericii greco-orientale române, care de secoli a fost espusă la lipse deprimătoare, să i se ia toată posibilitatea de a ține concurință în privirea înființării ... institutelor de învățământ cu celelalte confesii.* EMINESCU, O. XIII, 70. *Am văzut efectele deprimătoare ale idealului.* ARHIVA, II, 37, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Nu e nimic mai deprimător pentru un miner decât ... să nu vadă decât mici grămejoare de piatră acolo unde ... erau sute de care.* AGÎRBICEANU, A. 403.

2. (Învechit, rar) Care produce deprimare (**2**); deprimant (**2**). *Hipnoza la broască este caracterizată mai cu seamă prin activitatea deprimătoare a emisferelor* [cerebrale]. ARHIVA, II, 309.

– Pl.: *deprimători, -oare.*

– **Deprima** + suf. *-(ă)tor.*

DEPRIMOMÉTRU s. n. Aparat pentru măsurarea depresiunii (**I 2**) minelor și a lucrărilor miniere. *Corecțiile aplicate la citirile deprimometrului sunt: corecția apa-*

ratului, corecția variației presiunii barometrice și corecția variației vitezei aerului. LTR[2], cf. DTT, DN[3].

– Pl.: *deprimometre.*

– Din fr. **déprimomètre.**

DEPRÍNDE vb. III. **1.** T r a n z. A-și însuși cunoștințe (temeinice) într-un domeniu prin învățătură sau prin practică susținută; a învăța, (învechit) a obicni (**1**). *Și mestecară-se întru limbi și obicniră (deprinseră* C[2]D) *lucrurele lor.* PSALT. 226. *Și limba mea înveațe-se (să deprinză* D) *în dereptatea ta, în toată zi lauziei tale.* ib. 64. *Deprinș ... credința creștinească.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 50[r]/14. *Curund vreame deprinsă Psaltirea.* id. ib. decembrie 208[v]/6. *Pentru ca să deprinză a fi mai obicinuitori stăpânii, să sufere și oarecare pagubă.* PRAV. COND. (1780), 146. *Tu deprinsăseși toate pildele și învățăturile filosofilor.* BELDIMAN, N. P. I, 25/1. *Spaniolul carile petrecusă giumătate de an cu sălbaticii, deprinsăse a înțălege oareșce limba nației lui Vineri.* DRĂGHICI, R. 271/11, cf. VALIAN, V. *Hotări a-mi spune singur tabla pre care trebuia să o deprind pe dinafară. Asta mi-a fost învățătură.* NEGRUZZI, S. I, 247. *După trei sau patru ani ajungeai la Xenofon sau la Plutarh, cu care te deprindea la sintaxă.* GHICA, S. 259, cf. PONTBRIANT, D., LM, DDRF. *Aceste sunete nu se pot scrie decât prin niște semne convențională ... scriitorul și cetitorul lor le deprind din auz.* ȘEZ. III, 188, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU[2]. *Vom vedea că, ... acest principe de origine mai mult românească și care a deprins răpede limba ce vorbise moșii și strămoșii săi, a pus să se scrie cronica țării.* IORGA, L. I, 443, cf. TDRG. *Orice lucru va vedea cu ochii, îl va putea face sau deprinde cu ușurință.* PĂCALĂ, M. R. 163, cf. RESMERIȚĂ, D. *Am deprins mișcări dificile și am cunoscut voluptatea efortului.* M. ELIADE, O. I, 35, cf. CADE. *Primblându-se de colo până colo, în fața soldaților ... le vorbea moflicat de tot, cum deprinsese el să vorbească de teorie de la văru-său.* MIRONESCU, S. 32. *Deprinsese curând mecanismul serviciului și era un bun funcționar.* GALACTION, O. 617. *În casa acelei călugărițe principese, ucenica Frăsina a deprins cuviința și ascultarea călugărească.* id. ib. 363. *Coconul împărătesc ... deprinsese de la oștenii curții călăria și armele.* SADOVEANU, O. XV, 351. *Elevii puteau deprinde ... toate meșteșugurile.* id. ib. XX, 89. *Slavii au deprins limba populației romanizate.* ROSETTI, I. SL. 20, cf. DL. *Tu n-ai apucat să deprinzi altă școală decât slugăreala la ușa bogatului.* DEȘLIU, G. 53. *Bătăile versului am prins a deprinde Nu din cărți, ci din horă, din danț.* LABIȘ, P. 22. *A deprins meșteșugul tipografiei.* IST. LIT. ROM. I, 531, cf. M. D. ENC. *Nu este exclus ca tatăl său să-l fi luat în tabără, tocmai pentru a-l deprinde de timpuriu cu meșteșugul armelor.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 1, 4, cf. DEX. *Copiii vor deprinde singuri mecanismul formării tonalităților.* M 1975, nr. 1, 22. *El deprindea într-o zi ce alții nu deprindeau într-un an de zile.* SBIERA, P. 248. *Neamțul bucuros, ia aghezmalnița în mână, și popa îi cântă o dată pe drum ca să deprindă: „În Iordan botezându-Te Tu, Doamne".* SNOAVA, III, 401. ✧ (Complementul indică oameni) *Învățătorilor, deprindeți pre prunci vreo câteva luni cu singure litere mari.* PETROVICI, P. 188/7. [El] *deprinde de timpuriu pe copii[i] săi cu îndeletniciri folositoare.* MARCOVICI, D. 87/4. *Pas cu pas* [mama] *îl deprinde* [pe copil] *cu numele atributelor simple.* CONTEMPORANUL, I, 487. *Zeu iscusit ... Deprind pe oameni camăta, negoțul.* VOICULESCU, POEZII, II, 175. *Ne-ai deprins o țâră de carte.* CAMILAR, N. II, 381. ✧ T r a n z. f a c t. [Gramatica] *deprinde pe cei ce se silesc cu râvnă, să o învețe și să vorbească și să scrie bine.* ANTIM, O. 403. *Volniciile cele mari deprind a se întoarce în robii.* MUSTE, LET. III, 39/25. *Cartea ne deprinde apoi cu mânuirea buruienilor ... de leac.* VOICULESCU, L. 5. ✧ R e f l. *Robii săi au început a să deprinde în leagea creștinească.* CANTEMIR, HR. 353. *Împrumutarea cuvintelor streine ..., vrearea-aș ca așea a le înțăleage și în dialectul strein să să deprindză.* id. I. I, 7. *Deci iubiților deprindeți-vă întru învățăturile ei, și sporiți înmergerea înainte.* MOLNAR, RET. 4/8. *Ostașii în vreame de pace trebue cu tot de-adinsul să se deprindă întru arme.* D. SUP. 43/21. *Omul ... să să deprinză în bune obiceaiuri.* GRECEANU, Î. 85/9. *Pruncul ... trebue să ia sama în shoală, și cu râvnă să se deprindă. Să învețe a ceti și a scrie.* PETROVICI, P. 162/15. *În curgerea sorocului să să deprinză pământenii și să învețe bine meșteșugul acesta* (a. 1823). DOC. EC. 284. *Dăm răspuns că numiții ... Dobre, Nedelco ... de multă vreme lucrează acest meșteșug, întru care ei din copilăriie ... s-au deprins* (a. 1824). ib. 308. *După râvna cea bună ... ce au arătat spre a să deprinde preoții în dogmele pravoslavnicii noastre credințe, altă loghică ... n-am găsit* (a. 1826). GCR II, 253/36. *Celui ... ce aflând plăcere să se deprinză mai mult la cetit, că niciun lucru nu este mai plăcut la om decât muzica și poezia.* MUMULEANU, C. 35/14. *Mai plăcut le este* [maicilor] *a petrece vremea și a zăbovi întru defăimări și bârfeli zadarnice, decât a să deprinde în lucruri căsnicești.* id. ib. 15/8. *Oamenii ... nu încetează d-a se deprinde la frumoasele meșteșuguri.* PLEȘOIANU, T. I, 141/1. *Se vor deprinde scolarii a declina și italienește.* HELIADE, PARALELISM, II, 62. *Să să îndeletnicească și lăcuitorii țării a să dăprinde cu folos întru lucrarea pământului* (a. 1830). DOC. EC. 470. *Tânărul Robinson sporea cu vârsta fără a să ști cu ce meserie are să se deprindă.* DRĂGHICI, R. 4/22. *Cele mai multe soiuri* [de papagali] *să deprind a vorbi.* J. CIHAC, I. N. 97/16. *Cuvintele trăesc ... Deprindeți-vă a le cunoaște.* SĂM. I, 32. *Tată-său gândea că Mihai, stând în casă cu un franțuz, s-ar fi deprins să vorbească, fără să vrea, în această limbă.* CĂLINESCU, E. 78. ✧ R e f l. p a s. *Întru așa fealiu de ascultare caută să se deprindă pruncii, mai nainte decât întru toate cealelalte învățături.* PETROVICI, P. 6/1. *Știință* [iaste] *tot meșteșugul cel ce să deprinde prin cuvânt grammatica, ritorica, și altele ca aceastea.* GRIGORIE, L. 11/3. ✦ (Complementul indică oameni sau sufletul, firea acestora etc.) A înțelege ca urmare a cunoașterii. *Atuncea și deprinzând pe tătari, și văzând că se tem tătarii și de foc, i-au luat leșii în goană.* M. COSTIN, ap. GÎDEI, 298. *Slove din carte n-am învățat a ceti, dar sufletul oamenilor l-am deprins.* SADOVEANU, O. X, 238. ✦ T r a n z. (Complementul indică animale) A dresa. *Deprinde vulturelul să sboare în văsduh.* NEGRUZZI, S. II, 264. *Stremoșii nostri aveau obicei de a îmblânzi șoimii și a-i deprinde la vânat.* ALECSANDRI, P. P. 60.

2. R e f l. (Construit, de obicei, cu prep. „cu") A lua obiceiul de a ..., a dobândi obișnuința de a ..., a se obișnui (**1**), a se învăța, a se familiariza. *Iară de cuvinte spurcate și băbești te leapădă, ce te deprinde în slujba dumnezeiască.* N. TEST. (1648), 281[v]/4, cf. ST. LEX. 170[r2]/9. *Stupariul carele în mai mulți ani s-au deprins cu prinsul roilor știe*

câte unealte îi trebuesc. MOLNAR, E. S. 155/18. *Voi trebue să predați învățătura, ... deprindeți-vă și cetiți cărți de acelea care sânt pentru shoale întocmite.* PETROVICI, P. 109/6. *În aceastea toate să te deprinzi și să te dedai, ca încă de la tinerețe să te înveți în ținerea curățeniei.* TOMICI, Î. 11/13. *Aceaia ce s-au deprins oamenii a lăuda de multe ori iaste vreadnic de a lor desprețuire.* LEON ASACHI, B. 72/4. *Mai pe urmă începui a mă deprinde puțin câte puțin.* PLEȘOIANU, T. I, 165/5. *Atâta să deprinsăse cu osteneala încât dacă vreodată nu lucra ceva să socote prea nenorocit.* DRĂGHICI, R. 141/2. *Eu din tinerețile mele am avut o deprindere foarte ră. Bem cafe, ceai, beri și vin ... m-am deprins a trage tabac.* id. ib. 189/18. *Să ne deprindem a prânzi la o hotărâtă vreme.* ALBINEȚ, M. 112/1. *Omul ... s-a deprins cu dânsa* [cu clima]. J. CIHAC, I. N. 11/8. *Trebuie să se deprinză cineva cu viețuirea cea aspră.* BUZNEA, C. 106/14. *Eu zic că, dacă aș avea bani, m-aș deprinde rău.* id. P. V. 122/6. *Să se deprindă oștenii ... spre a fi pururе gata pentru apărarea patriei.* ASACHI, I. 410/24. *Ne deprindeam cu această atmosferă de vuete, de țipete.* DACIA LIT. 118/30. *M-am deprins cu răbdarea.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 19. *S-au deprins a face din țânțari harmasari.* C. VÂRNAV, H. 26/11. *La început se pare greu, dar te vei deprinde.* NEGRUZZI, S. I, 9. *Tată-meu mă dete de mic, ca să mă deprinz cu necazul.* PELIMON, I. 54/14, cf. PONTBRIANT, D. *Păsărica se deprinse cu glasul său și se apropia mai mult și tot mai mult.* CONV. LIT. II, 158. *Căci din copilărie, cu tine m-am deprins Să-mpart orice simțire de care sunt cuprins.* ALECSANDRI, O. 78, cf. LM. *M-am deprins cu dânșii și ei cu mine.* ODOBESCU, S. I, 76. *Tot drumul ... se deprinseseră cu strigăte și aclamațiuni vesele.* CARAGIALE, O. III, 42. *Nu-i strica băiatului să mai umble prin lume ... și să se deprindă a fi om de capul lui.* SLAVICI, O. II, 35. *Băiatul se mai deprinse cu lumea.* ISPIRESCU, L. 191. *S-a deprins în sfârșit cu toate.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 17. *Ion a fost militar, trăiește de atâta vreme în București, i s-a deprins urechea cu ... saluturile sergenților și ale caporalilor din armată, cum și cu ale birjarilor și căruțașilor de tot felul.* SP. POPESCU, M. G. 50, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Zi cu zi m-am deprins a înțelege tot mai bine particularitățile limbistice ale acestui grai.* CONV. LIT. XX, 993, cf. ȘĂINEANU[2]. *Am căutat să-mi întocmesc o viață cinstită, să mă deprind din nou să lucrez.* ANGHEL – IOSIF, C. L. 85, cf. TDRG. *Omul se deprinde cu toate.* DELAVRANCEA, O. II, 295. *Dochița se deprinsese de mult cu beutura.* AGÎRBICEANU, A. 391. *O substanță tare are efecte mai benigne, când organismul s-a deprins treptat cu ea.* IBRĂILEANU, S. 108, cf. RESMERIȚĂ, D. *Se deprindea cu viața cea nouă.* C. PETRESCU, S. 89. *Într-atât mă deprinsesem cu el că, o zi de se întâmpla să nu-l văd, îi simțeam lipsa.* M. I. CARAGIALE, C. 35, cf. CADE. *Îngerii Domnului cântă și mai frumos ... dar trebuie să te deprinzi ca să-i auzi.* GALACTION, O. 319. *Continuarea unui exercițiu fizic, cu care m-a deprins mătușa mea.* CAMIL PETRESCU, T. I, 216. *Factori iraționali, ce n-au nimic comun cu activitatea a ceea ce ne-am deprins a numi rațiune.* NEGULESCU, G. 124. *Deprinde-te să lucrezi scurt.* BRĂESCU, O. A. I, 83. *S-ar deprinde și ei cu mine.* POPA, V. 34. *Înveți să ucizi cum te deprinzi să mergi, să mănânci.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 148. [Tatăl Evantiei] *simțea bine în fundul sufletului său că moare, dar nu reușea să se deprindă cu ideea asta.* BART, E. 347, cf. ROSETTI, L. R. I, 165. *Oamenii se deprinseseră cu legea asta.* ARGHEZI, C. I. 230. [Englezul] *s-a deprins să trăiască pentru el singur și pentru principii.* RALEA, S. T. I, 275. *Când a venit în sat, Ilina vorbea altfel ... Acum s-a deprins. N-o mai cunoști c-a venit de departe.* STANCU, D. 192. *Într-aceste zile începtoase, duduca Florica se deprinsese să audă asemenea vorbe, așa că nu l-a băgat în seamă.* GALAN, Z. R. 79, cf. DL. *Se deprinsese să fie egal cu ceilalți.* DEMETRIUS, A. 9. *Mai pe urmă m-am deprins.* BARBU, G. 50. *Oameni ca noi s-au deprins de mult fără femei.* id. Ș. N. 261, cf. M. D. ENC., DEX. *Gândirea este o „lume", în care trebuie să ne deprindem a trăi la fel de real pe cât trăim și în lumea obiectelor fizice.* PATAPIEVICI, C. L. 379, cf. ALR I 1 307/675, 676, ib. II 3 504/192. *Omul se deprinde cu răul ca viermele în hrean.* ZANNE, P. II, 379. ✧ Refl. recipr. *Încet, încet se deprinseseră unii cu alții.* ISPIRESCU, L. 8. ✧ Tranz. *Să nu-și caute lor dobândă, cum au deprins mulți a face* (a. 1687). GCR I, 278/33. *Ucenicii săi ... să-și întărească învățătura ... și îi deprinsă pre dânșii întru răbdarea ostenealelor, a căldurei, a gerului și a lipsei de bunătăți.* PETROVICI, P. 42/10. *Fii statornic în regulile negoțătorii ... deprindeți norodul a le urma.* PLEȘOIANU, T. I, 138/12. *Îi deprindea* [pe soldați] *d-a alerga ș-a sări într-armați.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 19/4. *Dumnezeu trimite întristarea și nenorocirea ca să deprinză puterea ta și să întărească virtutea sufletului tău.* MARCOVICI, D. 16/7. *Trebui ... a-i deprinde* [pe copii] *cu frigul.* ALBINEȚ, M. 58/18. *Astfel îl deprinz ... a asculta adevărul.* CR (1839), 330[1]/2. *A fost deprinsă a mă supune stăpânului.* RUSSO, S. 321. *Să deprindem pe mume a se ocupa de creșterea copiilor.* PENESCU, M. VI/12. *Tu, cu școala ta, l-ai deprins cu nărav.* CREANGĂ, O. 186. *Catinca nu era deprinsă să slujească la masă.* MILLE, V. P. 120. *Și dobitoacele pot învăța și deprinde multe.* SBIERA, P. 246. ✧ Intranz. *Buna creștere a copiilor pre carii îi deprindea la subpunere, lucru, cumpătare.* PLEȘOIANU, T. I, 88/17. *Cât pentru vin, de care Robinson îi dideșă ca să guste, fiindcă gustul lui* [Vineri] *era deprins numai cu apă, nu putea să-l sufere.* DRĂGHICI, R. 236/16. *Laponul, deprins cu gerul, fericit se socotește.* CONACHI, P. 285. *Tonul sigur al omului deprins cu catedra universitară.* CARAGIALE, O. III, 172. *Mișu e deprins cu drumul Și schimbările de loc.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 103. *Iată-te-mpreună cu ei, pornind de mână, ca să-i deprinzi cu focul, cu ploaia și cu vântul.* MINULESCU, VERS. 159. *Era ... ochiul lui Manlache, deprins cu întunericul.* POPA, V. 113. *Mă lăsa în grija mamei căreia îi tot spunea să mă deprindă cu lucrul din ogradă.* VLASIU, A. P. 22. *Îs deprins cu nevoile, ca țiganu cu scânteile.* ȘEZ. I, 218.

3. Tranz. (Prin nord-vestul Olt.; complementul indică animale) A zămisli (1). *Vezi cât îi de mare burta la vaca noastră; o deprins vițelul cu tauru primăriii* [Gorj]. CV 1950, nr. 2, 31.

– Prez. ind.: *deprínd* și (învechit) *deprínz*; perf. s.: *deprinsei*; part.: *deprins*. – Și: (regional) **dăprínde**, **diprínde** (ALR I 1 307/675, 677) vb. III.

– Lat. **deprehendere.**

DEPRÍNDERE s. f. Faptul de a (se) deprinde.

1. Dobândire a unor cunoștințe solide într-un domeniu prin învățare sistematică și temeinică; familiarizare progresivă cu ceva. Cf. deprinde (1). *A triia și cea mai cu deadins pricină ieste că nu atâta cursul istoriii în minte*

mi-au fost, pre cât spre deprinderea ritoricească nevoindu-mă, la simcea groasă ca aceasta, prea aspră piatră, multă şi îndelungată ascuţitură să fie trebuit am socotit. CANTEMIR, I. I. I, 4. *Deprinderea la învăţături ... iaste cea mai adevărată hrană a sufletului.* GRECEANU, Î. 108/13. *Deci deprinderea trebuie să meargă întruna cu învăţătura.* PETROVICI, P. 104/11. *De nu m-am cunoscut în deprinderea altuor destoinicii, dar în trudirea cărţiluor limbii patriei cu saţiu am petrecut* (a. 1826). GCR II, 252/13, cf. LB. [Cartea] *folositoare pentru deprinderea tinerimei.* MARCOVICI, C. 5/12. *Deprinderea familiarizează cu lucrurile cele mai grozave.* CR (1839), 293[1]/17. *Deosebite legi pentru deprindere la paralaghie asupra semnelor timporale* [Titlu]. PANN, G. M. 24/2, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU[2]. *Tânărul scria, într-o slovă mare, grăunţată, elegantă, care arată şi deprinderea cu caligrafia rotundă a Apusului.* IORGA, P. A. II, 117, cf. TDRG, CADE. *Istoricul ... mărturiseşte ... deprinderea unei stilizări retorice.* VIANU, A. P. 39, cf. DL. *Deprinderea scrierii „lesnicioase".* CL 1973, 332. *Deprinderea cere îndelungată vreme.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 714, cf. M. D. ENC., DEX.

2. Obicei (1). V. datină, tradiţie. Cf. ST. LEX. 170[r2]/12. *După deprinderile Eghiptului ... să nu faceţi.* BIBLIA (1688), ap. TDRG. *După deprinderea indienilor să afumăm cu mireazmele lor pe oaspele nostru.* LEON ASACHI, B. 76/6. *Luminarea politică au dumesticit deprinderile cetăţenilor rosieni.* ASACHI, I. 12/2. *Unul din acei vechi boieri ... cu deprinderi patriarhale.* NEGRUZZI, S. I, 221. *Rămăsese însă deprinderea, ca fiecare mitropolit după ce se alegea, să înştiinţeze pe Patriarhie şi să-şi capete încuviinţarea.* id. ib. 241. *Un popor liber trebuie să şteargă din moravurile sale aceste deprinderi barbare.* CARAGIALE, O. III, 43. *Moldavi primitivi, cu deprinderi patriarhale.* DENSUSIANU, L. 361. *Aşa-i deprinderea din părinţi: bătrânii să se tragă mai deoparte dintre cei tineri.* MIRONESCU, S. 22. *Oamenii lui ... se mişcă după deprinderile comune timpului şi societăţii lor.* VIANU, A. P. 137.

3. Însuşire (dobândită prin repetare) de a fi, de a acţiona în acelaşi fel; obişnuinţă, obicei (2). *Că deprinderea trupului puţin foloseşte, dară slujba dumnezeiască spre toate-i de folos.* N. TEST. (1648), 281[v]/6, cf. MARDARIE, L. 255/16, LB. *Nicio deprindere ră nu este atâta de puternică, încât să nu o putem birui, când va fi cu statornicie hotărârea noastră.* DRĂGHICI, R. 190/20. *Cu toate aceste mai la urmă întrebuinţarea lui ca a multor rele deprinderi agiunse a fi gheneralnică.* SĂULESCU, HR. II, 404/9. *Dispoziţiile particularnice a individului, izvorul al triile a boalelor sânt isprava deprinderilor ce să iau din vremea copilăriei.* VEISA, I. 14/19. *Sunt persoane carele din deprindere pot giudeca din văzut greutatea unei vite.* I. IONESCU, V. 79/32. *Deprinderea se face a doa fire.* C. VÂRNAV, H. 70/1, cf. POLIZU. *Mâna lui prin deprindere se rezămă pe junghiul din cingătoarea sa.* NEGRUZZI, S. I, 146. *Aceasta din urmă era numai o rea deprindere.* PELIMON, I. 202/23. *Relele deprinderi care La noi lumea astăzi are.* SION, POEZII, 10/8. [Artistele] *au luat reaua deprindere de a denatura costumul naţional.* FILIMON, O. II, 352, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Deprinderea se face fire.* ALECSANDRI, O. P. 52. [Stilul ziariştilor din Austria] *este numai o rea deprindere în forma din afară, şi nu un defect al cugetării.* MAIORESCU, CRITICE, 32. *Nu am deprinderea de a vorbi.* id. D. V, 153. *Mai târziu se începu şi altă deprindere adecă de a cere femeia de la părinţi, dar nu pentru bani.* CONTEMPORANUL, I, 481. *Nu-nţelegi tu, din a ei căutătură, Că deprindere, grimasă este zâmbetul pe gură.* EMINESCU, O. I, 160. *Oamenii mari au în genere nişte deprinderi ciudate.* CARAGIALE, O. III, 215. *Nu era însă chip s-o desfaci de deprinderile ei urâte.* SLAVICI, O. II, 8, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU[2]. *Se răspândi deprinderea de a se trimite tinerii şi în străinătate.* IORGA, C. I. II, 132, cf. BIANU, D. S., TDRG. *Literatura ... sufere de aceste deprinderi rele* [şovăiri]. DENSUSIANU, L. 25, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *Iartă-mă ... că n-am putut să-mi stăpânesc faţă de tine gestul defensiv pe care mi l-a lăsat deprinderea.* GALACTION, O. 225. *Orice om cu viaţa interioară, trebuie să-şi organizeze traiul de toate zilele, să şi-l simplifice pe baza câtorva deprinderi sistematice.* CAMIL PETRESCU, P. 207. *Pedepsele ... n-au rămas fără influenţă, în deprinderile noastre.* NEGULESCU, G. 92. *Nu putea sta în casă, atât din deprinderea de a fi mereu pe câmp, cât şi din pricina nevestii.* BRĂESCU, V. 138. *Deprinderile şi vorbele mele n-au fost totdeauna prea statornice.* SADOVEANU, O. X, 126. *E începutul răului de mare – această veche şi ciudată boală pentru care nu s-a găsit alt leac decât deprinderea.* BART, S. M. 17. *S-a făcut deprinderea bună ca elevilor asociaţi prin meritul sforţării şi al inteligenţei cu cartea, să li se dăruiască pentru vacanţă o seamă de cărţi.* ARGHEZI, P. T. 163. *Îşi încălzea paharul pântecos în palmă, sorbind din el, cu şovăielile iscusite ale unei lungi deprinderi.* VINEA, L. I, 166. *După ce s-a creat deprinderea de a avea un nume pentru fiecare persoană adultă ... oamenii au început să dea nume copiilor.* GRAUR, N. P. 17, cf. DL. *Bătrânul dintr-o veche deprindere se ridică.* BARBU, Ş. N. 68. *Condamnă deprinderi rele: lăudăroşenia ..., hoţia ..., beţia.* IST. LIT. ROM. II, 348, cf. DER. *Intra în deprinderea medicilor hipocratici ... să studieze aşezarea şi clima.* G. BARBU, A. V. 7, cf. M. D. ENC., DEX. *Practica a dovedit pe deplin că este mai uşor să se formeze o deprindere corectă decât să se îndrepte o deprindere greşită.* LL 1972, nr. 3, 504. *Cineaştii noştri ... şi-au format ... şi deprinderea de a-şi agrementa peliculele cu „vederi" ale unor mari realizări constructive.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 334, cf. D. FIL. *Deprinderea din tinereţe rămâne şi la bătrâneţe.* SBIERA, P. 252.

4. Practică obişnuită într-o îndeletnicire oarecare; exerciţiu, pricepere (2), dexteritate. *Deprinderea întru cetire e foarte de lipsă.* PETROVICI, P. 124/10. *Omul cugetând învaţă a cugeta şi prin deprinderea minţii, se face înţelept.* id. ib. 81/9. *Învăţatul este o deprindere, iar nu ştiinţă.* HELIADE, O. II, 41. *Pe la unele locuri nu se prea învoieşte autorul în ortografia sa ... dar aceasta nu este o lipsă de cugetare, ci lipsa deprinderii.* CR (1839), 209[2]/29. *Incapacitatea în deprinderile sprintene şi obositoare ale vânătoriei.* ODOBESCU, S. III, 13. *Ca să judeci o operă de artă ... îţi trebuie, pe lângă gustul născut, şi o deprindere îndelungată.* CARAGIALE, O. III, 180. *Din mulţimea de forme, de cuvinte şi deprinderi de exprimare ale tuturor, cernem pe cele mai potrivite şi, pe tiparul lor, născocim adesea altele.* COTEANU, S. F. II, 10. *Oamenii au pierdut deprinderea de a-şi utiliza activ imaginaţia şi de a gândi prin intermediul „calităţilor", căci acestea ţineau de magie şi erau interzise.* PATAPIEVICI, C. L. 360.

5. (Învechit) Măiestrie (4). Cf. MARDARIE, L. 149/21. *Cartaghenezii avea mai multă deprindere pe mare şi*

cunoştea manevra mai bine decât romanii. CĂPĂŢINEANU, M. R. 36/18. *Lăcuitorii din această ţară au mare deprindere în lucrarea pelii numite safian.* RUS, I. III, 185/15. *După deprinderea şi îndemânarea dănţuitorilor se fac felurimi de jocuri gimnastice.* FM (1843), 197²/26.
– Pl.: *deprinderi.*
– V. **deprinde.**

DEPRÍNS, -Ă adj. **1.** Obişnuit (**1**). Cf. MARDARIE, L. 146/14. *Pre şerbul Tău ... ce să pomăzuiaşte de a sale greşeale priimeaşte-l cu deprinsa Ta om dragoste.* DOSOFTEI, MOLIT. 78ᵛ/2. *Armăsariul, după deprinsul obiceiu, îndată înainte-i ieşi.* CANTEMIR, I. I. I, 100, cf. LB, LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU², CADE, DL, DEX. ✦ (Învechit, rar; despre oameni) Instruit, învăţat. *Din partea sufletului sânt frâncii: foarte voioşi, glumeţi ..., iubitori de laudă ..., ageri la minte, isteţi, în măestriea de a se face altora plăcuţi în mare măsură deprinşi ... şi ostaşi buni.* RUS, I. I, 192/20.
2. Care are multă experienţă într-un domeniu; priceput (**3**), competent, experimentat. *Degetele deprinse ale femeilor prind aceste fire de nişte fuse uşoare.* NEGULICI, E. I, 6/8. *Este un om nici prea tânăr, nici prea bătrân; pare foarte ostenit, şi un ochi deprins ar pricepe îndată că domnul acesta n-a dormit noaptea.* CARAGIALE, O. II, 212. *Ochiul deprins al neuitatului Pascaly, descoperi în debutanta noastră stofa unor succese.* id. ib. III, 298, cf. ŞĂINEANU², RESMERIŢĂ, D., CADE, DL, M. D. ENC., DEX.
– Pl.: *deprinşi, -se.*
– V. **deprinde.**

DEPRINSĂTÚRĂ s. f. (Învechit, rar) Învăţătură; îndeletnicire. *Legea ta învăţătura* [*deprinsătură* D] *mea iaste.* PSALT. 257.
– Pl.: *deprinsături.*
– **Deprinde** + suf. *-(ă)tură.*

DEPRINZĂTÓR, -OÁRE adj., s. m. şi f. (În dicţionarele din trecut) (Persoană) care este obişnuită cu ceva, care are experienţă la ceva. Cf. LB, VALIAN, V., PONTBRIANT, D.
– Pl.: *deprinzători, -oare.*
– **Deprinde** + suf. *-(ă)tor.*

DEPRIÚNĂ adv. v. **depreună.**

DEPROFESIONALIZÁ vb. I. R e f l. A-şi pierde performanţele, competenţele caracteristice unei anumite profesii, specializări etc. Cf. NDN. *Alţii ... s-au deprofesionalizat.* RL 2005, nr. 4 777.
– Pronunţat: *-si-o-.* – Prez. ind.: *deprofesionalizez.*
– Pref. *de-* + **profesionaliza.**

DEPROFESIONALIZÁRE s. f. Faptul de a s e d e p r o f e s i o n a l i z a. Cf. NDN. *Prevederile actualului Statut al funcţionarilor publici ... sunt aberante şi restrictive, conducând la deprofesionalizarea administraţiei publice.* RL 2005, nr. 4 732.
– Pronunţat: *-si-o-.*
– V. **deprofesionaliza.**

DEPROPANIZÁ vb. I. T r a n z. (Petrochimie; complementul indică propanul) A separa dintr-un amestec de hidrocarburi pentru a-l face mai volatil. Cf. NDN.
– Prez. ind.: *depropanizez.*
– Din fr. **dépropaniser.**

DEPROPANIZÁRE s. f. (Petrochimie) Operaţia de separare dintr-un amestec de hidrocarburi a hidrocarburilor mai uşoare de cele mai grele. Cf. LTR², SFC IV, 318, DC, DN³.
– V. **depropaniza.**

DEPROPANIZATÓR s. n. (Petrochimie) Coloană de fracţionare lucrând sub presiune, cu care se separă pe la partea superioară, sub formă de gaze, propanul, eventual şi butanul, sau un amestec constituit din ambele, aflate în ţiţei. Cf. LTR², NDN.
– Pl.: *depropanizatoare.*
– Din fr. **dépropanisateur.**

DEPROTEINIZÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică produse biologice) A îndepărta proteinele. Cf. NDN.
– Prez. ind.: *deproteinizez.*
– Cf. engl. d e p r o t e i n i z e.

DEPROTEINIZÁT, -Ă adj. (Despre alimente) Lipsit de proteine. Cf. DEX², MDA.
– Pl.: *deproteinizaţi, -te.*
– V. **deproteiniza.**

DEPSÍDĂ s. f. (Chim.) Combinaţie organică formată din două sau mai multe molecule de acizi fenolici unite prin legături esterice, care are proprietăţi asemănătoare cu cele ale materiilor tanante. *Depsidele se întâlnesc în natură, în special în licheni.* LTR², cf. DER. *În stare liberă depsidele apar în licheni.* DC, cf. M. D. ENC.
– Pl.: *depside.*
– Din fr. **dépsides.**

DEPUNĂTÓR, -OĂRE s. m. şi f. Persoană care depune² (**2**) spre păstrare (de obicei la o instituţie bancară) o sumă de bani, hârtii de valoare, lucruri de preţ etc.; deponent²; (învechit) depozant. Cf. ALEXI, W., ŞĂINEANU², TDRG, RESMERIŢĂ, D., CADE, DL, DM, DN². *Totalul sumelor pierdute de depunători se urcă la 5 miliarde dolari.* MAGAZIN IST. 1971, nr. 1, 15, cf. M. D. ENC. *Casa de economii şi consemnaţiuni invită depunătorii ... să participe la această tragere la sorţi.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 316, cf. DEX.
– Pl.: *depunători, -oare.*
– **Depune²** + suf. *-(ă)tor.*

DEPUNCTÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică persoane sau echipe) A reduce, în funcţie de erori, punctajul la o competiţie, la un examen. Cf. DEX². ✧ R e f l. p a s. *Din punct de vedere legal nu se poate depuncta niciuna dintre echipe.* RL 2006, nr. 4 937.
– Prez. ind.: *depunctez.*
– Pref. *de-* + **puncta.**

DEPUNCTÁRE s. f. Acţiunea de a d e p u n c t a şi rezultatul ei. Cf. DEX². *Steaua a scăpat de depunctare* [Titlu]. RL 2006, nr. 4 937.

– Pl.: *depunctări.*
– V. **depuncta.**

DEPUNCTÁT, -Ă adj. Căruia i s-a redus punctajul la o competiție sau la un examen. Cf. DEX[2], MDA.
– Pl.: *depunctați, -te.*
– V. **depuncta.**

DEPÚNE[1] vb. III. I n t r a n z. **1.** (Învechit și popular; despre unele femele ale mamiferelor domestice) A i se mări ugerul în timpul gestației (ca urmare a secreției abundente de lapte); a fi aproape să fete. Cf. LB. *La o călătorie mai din urmă ce o făcu dimpreună cu soția sa, căţeaoa fiind gata să depue el a lăsat-o acasă.* CR (1833), 140[2]/2. *Umblă, mănâncă, doarme, dăpune, ține-n burtă, toate le face ca omu.* JIPESCU, O. 50, cf. CDDE, DR III, 444, DL, DM, DEX, BRÂNCUȘ, I. C. 160. *Îndată a și depus oaia și în scurt timp a și fătat doi miei tare frumoși, cu lâna creață de aur.* SBIERA, P. 112, cf. RĂDULESCU-CODIN, I. CR. V, 279. *A dăpus Priana; azi-mâine fată.* UDRESCU, GL. ✦ (Învechit; despre femei) A i se mări pieptul în timpul sarcinii. *Depuind svinția ei Mariia ... să nască.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 237[r]/26.

2. P. a n a l. (Popular; despre lună, nori etc.) A coborî; a apune. *Și ca luna când depune, Să fie dragă la oricine.* MARIAN, V. 171, cf. RĂDULESCU-CODIN. *Ca sân-soare Când răsare Și ca luna Când depune.* GR. S. V, 130.

– Prez. ind. pers. 3: *depúne*; perf. s. *depuse*; conjunct. pers. 3 și: *să depúie*; part. *depus.* – Și: **dăpúne** vb. III.
– Lat. **deponere.**

DEPÚNE[2] vb. III. **1.** T r a n z. (Complementul indică obiecte) A lăsa din mână sau de la sine pe ceva sau undeva; a lăsa jos, a p u n e **(A I 3)**; p. e x t. (complementul indică oameni) a așeza, a plasa[2] **(2)**, a lăsa într-un loc. *Depus-au tecile săgeților armeanul.* MAIOR, I. B. 20/19, cf. I. GOLESCU, C. *Rădică dintre dânșii pe Moisi, pre carele află fata lui Faraon când se scălda, depus într-un secriu și aruncat pe Nil.* SĂULESCU, HR. I, 15bis/27. *Editorul, autorul și tipograful sânt datori a depune la secretariatul statului un examplar din cartea ce se va tipări.* CR (1833), 202[1]/19. *Depuse cu mulțumire dinarul său în cutia săracilor.* MARCOVICI, D. 143/25. *Aceste mărfi ... vor fi ... depuse la uscat ca să se încarce pe urmă în alte corăbii.* CR (1839), 291[2]/21, cf. VALIAN, V. *Dinaintea acestuia depuind insigniile domniei, s-au declarat de prizonier.* IST. M. 175/6. *Femeea ... priimește bunurile ce bărbatul depune la ușa sa.* NEGULICI, E. II, 117/15. *Vântul ... te duce la margine și te depune pe nisip.* PÂCLEANU, I. II, 31/3, cf. STAMATI, D. *Depuind jos răniții ... se uitau cu nepăsare la pregătirile ce se făceau pentru moartea lor.* NEGRUZZI, S. I, 174, cf. POLIZU. *Pe-acela care fuse a patriei scăpare Depune-vor cu fală cununa lor de flori.* MEITANI, C. 70. *Nu știu daca ... s-o fi gândit să depuie o coroană ... pe mormântul nemuritorului Heine.* GHICA, C. E. III, 7. *Acea frumusețe ... făcea pe postelnicul să depuie la picioarele ei toate jafurile câte le storcea din biata țară.* FILIMON, O. I, 131, cf. PROT. – POP., N. D. *Hasan plecat depune pe câmpul ud de sânge Copilul.* ALECSANDRI, P. III, 345. *Stroie Stolnicul cu soția sa depuseră faimosul lor patrafir la mănăstirea Stăneștii, fundațiunea Buzeștilor.* EMINESCU, O. IX, 510. *Nebunul are curaj să ... sară noaptea zidurile parcului regal ca să depună, pe banca unde stă de obicei regina, bucheţele de ... flori.* CARAGIALE, O. III, 63. *Amicii pe-a lor groapă cununi depun de-a rândul.* MILLE, V. P. 48, cf. ALEXI, W. *Știa la el cheia de la uscioara altarului și putea să se repeadă să le depună* [Sfintele] *pe sfânta masă.* GALACTION, O. 185. *Unde a fost depusă colivia?* CAMIL PETRESCU, T. II, 207. *O fotografie trimisă în astfel de condițiuni ... e o carte de vizită depusă fără să te dai jos din trăsură.* TEODOREANU, M. II, 402. *Amatorii ... își depun cu evlavie moneta în potcap și-i sărută călugărului mâinile și poalele antiriului.* ULIERU, C. 54. *Chelnerul ... se înfățișează iar, cu alte pahare de apă. Le depune pe masa de marmoră.* SADOVEANU, E. 138. *Pascalopol venea cu un buchet gros pe care-l depuse apoi în brațele Otiliei.* CĂLINESCU, E. O. I, 110. *Scarlat muncea ca un câine ... și depunea tot câștigul în mâinile nevestei.* id. ib. II, 124. *Atunci abia, flașneta, depui pe trepiedu-i.* PERPESSICIUS, S. 102. *Trenul ... depunea pe peronul gării încă în lucru, un călător deosebit de ceilalți.* TUDORAN, P. 12, cf. DL. *Au depus, joi, o coroană de flori la mormintele eroilor români.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 319, cf. DEX, DN[3]. *Pelerinajul s-a încheiat la București, unde a fost depusă o coroană de flori la mormântul poetului.* RL 1980, nr. 11 086. (R e f l. p a s.) *Trag săbii toți boierii și șueră oțelul Și punta se depune respectuos pe masă.* HELIADE, O. I, 233. *Toată zioa n-au încetat a se depune la picioarele Coloanei Vendôme buchete și coroane.* CR (1839), 262[2]/26. *Beţișorul este apoi introdus în partea externă sau internă a nării unde se depune alifia.* BELEA, P. A. 221. *Din partea Uniunii Scriitorilor s-a depus o coroană de flori la bustul poetului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 25, 2/5. ✧ (Cu determinări ca „la picioare", „la poale" etc.; exprimă supunere, admirație etc.) *Până atunci depun ...* [buchetul de flori] *la picioarele d-voastre.* NEGRUZZI, S. I, 98. *Mai întâi să-mi depui cercul cel de aur de pe frunte la picioarele mele.* CONV. LIT. III, 28. *Nu-mi rămâne dar, decât ... să depun la picioarele d-voastră un cupeu.* ALECSANDRI, O. P. 136. *Împăratul ... după ce a biruit pe leu, el îi depune vârtoasa coamă la picioarele belicosului zeu Marte.* ODOBESCU, S. III, 75. *A venit un rege palid și corona sa antică, Grea de glorii și putere, l-a ei poale-ar fi depus.* EMINESCU, O. I, 52. *Chipul domniei sale figura ... în Egipt depunând un lotus la picioarele lui Cheops.* ANGHEL – IOSIF, C. L. 106. ✧ F i g. *Ție depunem viața noastră toată.* DOSOFTEI, L. 90/8. *Eu am depus la picioare-ți focul meu nevinovat.* HELIADE, M. 44/13. *Ca un fiu slab și cu înțelegere mărginită, îndrăznesc a depune în sânul tău dorințele mele.* MARCOVICI, D. 7/3. *Depunem înaintea oltarului tău prinosul recunoștinței noastre.* id. ib. 155/9. *Ne-adus la nevoe, Sire, de a depune tânguirile noastre la piciorul tronului Împărăției Voastre Măriri* (a. 1835). URICARIUL, VIII, 122. *Prințul ... după ce depusă în biserică a sale mulțămiri, mai vizită turma și stâna.* CALENDAR (1850), 50/22. *Cugetarea religioasă ne lipsește, pentru că mumele au uitat a o depune pe leagănul copiilor lor.* NEGULICI, E. I, 15/27. *Viu să depui la picerele lui Godefroa nenorocirile mele.* PÂCLEANU, I. I, 70/13. *Ei depuseră pe oltarul tărâmului natal acest tribut al culturei ș-al înflorirei naționale.* PELIMON, I. 70/28. *Noi venim mirarea noastră la mormântu-ți a depune.* ALEXANDRESCU, O. I, 72. *Până ieri, copilă dragă? Depuneam l-al tău altariu! Fericire, visuri, șagă.* SION, POEZII, 196/4. *Faci*

parte din cumpliții ani de rele Ce-au depus în al lor treacăt peste fruntea țării mele O coroană de martir? ALECSANDRI, O. 132. *Să facem o colecție venerabilă și să o depunem pe altarul patriei cu tămâia lingușirii.* MAIORESCU, CRITICE, 62. *Vi-a depus un tron de aur p-un pământ de-nchipuiri!* COȘBUC, P. II, 138. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Pe fruntea-i o femee depune un sărutat.* R. IONESCU, C. 51/8. *Se apropie de bătrân și depuse pe mâna lui un sărut.* FILIMON, O. I, 106. *Alături cu mortul Abdul îngenunchează ... Pe palida lui frunte depune-o sărutare.* ALECSANDRI, POEZII, 354. *Vor veni să depună, pe mâna Nonorei ... câte o sărutare otrăvită.* GALACTION, O. 394. *Cea mai mare dorință a sa, înainte de a închide ochii, orbi ca toți cei de față să-i depună un sărut prelung.* SNOAVA, III, 310. ✧ E x p r. **A depune (un) jurământ(ul)** = **a)** (despre părți în litigiu sau despre martori) a se angaja să spună tot adevărul în legătură cu faptele dintr-un proces. Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. **b)** (despre demnitari, militari, medici, juriști etc.; și, învechit, în forma *a depune jurământul credinței*) a se angaja solemn să-și îndeplinească îndatoririle cu respectarea legilor țării sau deontologiei profesionale. *Ștefan depuse după aceasta jurământul credinței.* IST. M. 70/9. *Mai noul Principe ... depune jurământul.* MAIORESCU, D. I, 10. *Sunteți delegat ... a stabili cauza morții în asistența șefului postului R ..., după ce veți depune jurământul în fața acestuia.* ULIERU, C. 34. *Noul minister nu a depus imediat jurământul și nu a luat în primire niciun departament.* CAMIL PETRESCU, O. II, 277. *N-am putut să depun jurământul.* id. T. III, 171. *Menirea noastră, de medici care am depus un jurământ.* RL 2005, nr. 4 614. ✧ R e f l. p a s. *Jurământul se va depune dinaintea președintelui Tribunalului de Commerciu sau înaintea primarului municipalității locului.* GHICA – STURDZA, A. 3. **A depune (o) mărturie** = (despre martori) a face declarații în fața unui organ de jurisdicție sau de urmărire penală, în legătură cu faptele unui proces. Cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U. *Oricât ar fi de evidentă sforțarea sa de a depune mărturia cea mai dezinteresată, nimeni nu se poate apăra complect de sine însuși.* SADOVEANU, O. XX, 111. *Depune o mărturie relativă la o epocă puțin mai îndepărtată.* VIANU, A. P. 66. *Mai depuseră mărturii de același fel și alții.* STANCU, R. A. II, 73. *Ar fi descoperit, în rândul celor care așteptau să depună mărturiile, numeroase chipuri palide.* BARBU, I. I, 236, cf. DN[2], DEX. ✧ (Eliptic) *Toți martorii sunt dușmani ce au depus din ură.* I. NEGRUZZI, S. II, 49. *Bărbații, mai cu scaun la cap, depuneau că-i lipsește o doagă.* COCEA, S. I, 53, cf. SCRIBAN, D. *Întorși în țară, ei umblau în cete de câte 50 de oameni înarmați, încât nimeni nu îndrăznea să depună împotriva lor.* OȚETEA, T. V. 83. *Am considerat mărturia mea ca o datorie și am depus.* ARGHEZI, P. T. 94. **A depune mandatul** (sau **un mandat**) = a renunța la o însărcinare încredințată (din imposibilitatea de a o îndeplini). Cf. DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX. **A depune armele** = **a)** a se declara învins; a capitula. *Craiul de Navara au publicat un decret carile, supt pedeapsa de confiscația averilor, îndatorește pe părinți, a cărora fii ar fi îmbrățoșat partida rebelilor, de a-i îndemna a depune (pune gios) armile în ... 8 zile.* AR (1834), 111[1]/48. *În aceea zi în urmarea capitulației au trebuit se depuie armile 16 generali.* ASACHI, L. 59[2]/45. *Cele trei diviziuni ... depuseră armele și se deteră prizonieri.* FILIMON, O. II, 105. *Cu cincizeci mii oameni pașa vă lovește, Armele depuneți, primiți a vă da Căci cu caii numai vă vor sfărâma.* BOLINTINEANU, O. 69. *Actul patriarhal promitea amnistie deplină acelora care ar depune armele.* OȚETEA, T. V. 229. *Grecii nu vor depune armele înainte de a fi cucerit sau obținut garanția unei existențe distincte, independente și naționale.* MAGAZIN IST. 1975, nr. 4, 58; **b)** a renunța. *O luasem numai cam repede și mă vedeam în curând silit să depun armele. Mă lăsau puterile.* M. I. CARAGIALE, C. 8. *Lascaris nu mai vedea cum o să-și procure, atât de târziu, jumătatea de milion ... Altul, în locul lui, abătut, înfrânt, ar fi depus armele.* EFTIMIU, N. 71. ✦ S p e c. (Complementul indică corpuri neînsuflețite, oseminte) A așeza într-o capelă, într-o biserică, într-un cimitir, într-un loc public etc. în vederea oficierii ceremoniilor funerare sau înhumării; p . e x t . a îngropa. *Eu singur m-am aflat În cimitiriu unde ea vecinic fu depusă.* SERRURIE, P. 7/23. *Trupul lui fu depus în biserica Sf. Ioan cel mare.* ODOBESCU, S. I, 329. *Ea este singura noastră Patrie, toate interesele și simțimintele noastre sunt legate cu și pentru ea, în solul ei sunt depuse osemintele părinților noștri.* EMINESCU, O. X, 285. *Apucă înspre cetatea Sucevii cu gând de a depune trupul ei în sfânta mănăstire.* GANE, N. I, 27. *Oasele arse erau depuse în urne.* H. DAICOVICIU, D. 42. ✦ (Complementul indică acte, cereri, memorii etc.) A înainta, a preda forului competent. V. p r e z e n t a (**1**). *Înainte de a se citi raportul comisiunii delegaților în cestiunea revizuirii, ministerul are să-și depună demisia în mâinile M. Sale.* EMINESCU, O. X, 290. *Îi asigură că vor fi despăgubiți și-i invită să depună cererile respective.* REBREANU, R. II, 229. *Pachetul cuprindea ... (o copie de testament, de altfel făcut demult și depus la tribunal).* GALACTION, O. 564. *Mi-a trimis tata ... un raport, ca să-l depun la minister.* CAMIL PETRESCU, T. II, 409. *Depuseseră plângere la judecător.* TUDORAN, P. 515, cf. DL, DEX. *În cererea depusă la decanat eu am arătat de la început că sunt neîncorporabil.* FLACĂRA, 1975, nr. 45, 15. *Chiar în ziua afișării rezultatelor am depus o cerere la comisia de admitere.* ib. 1976, nr. 31, 31. *Am plecat acasă, pentru că nu aveam codurile copiilor și acum am revenit să depun formularul.* RL 2004, nr. 4 489. *Cabinetul ... include ... oameni politici cu sume mult mai mici în conturi, potrivit declarațiilor de avere depuse de ei.* ib. nr. 4 497. *În întâmpinarea depusă la instanță, reprezentanții regiei precizează că suprafața revendicată nu a fost delimitată topografic.* ib. 2005, nr. 4 514. ✧ R e f l. p a s. *Veliții boieri recomandă să se dea o poruncă domnească prin care să se arate că actele ce nu s-au depus la departamenturi, nu se vor ține în seamă.* PRAV. COND. (1780), 193. *Asemenea* [etaloane] *pentru metru și pentru mesurile de capacitate și de greutăți dupe sistemul metric se vor depune la Ministerul de Interne Agricultură și Lucrări Publice.* GHICA – STURDZA, A. 2. *Această a doua moțiune se depusese la biurou după trecerea furiei prime.* EMINESCU, O. X, 392. ✦ (Complementul indică examene, concursuri, teze de licență, de doctorat etc.) A-și prezenta cunoștințele, lucrările etc. într-un cadru organizat pentru a obține un titlu, o angajare, o promovare etc.; a da[3] (**4**), a susține (**5**). *Vor și depune un ecsamen aprobătoriu.* FM (1843), 179[2]/37. *În anul acela depunând la universitatea de acolo doctoratul ... fiecare din cunoscuții mai de aproape i-a făcut câte o gratulațiune.* F (1877), 472. *Numărul celora cari, în anul acesta, au fost în*

stare a depune bacalaureatul e minim. EMINESCU, O. XI, 239. *D-nul Achil Pallade să fie recomandat direct, dar, pentru a nu prejudeca întru nimic deciziunea ce-ar putea-o lua Consiliul permanent al instrucției publice și d-nul ministru, ceilalți candidați să depuie concurs în regulă.* id. ib. XVI, 71. *Domnișoarele pregătite în particular ... veneau acum să depună examenul, la școala statului.* GALACTION, O. 57. *Mi s-a mai spus că la 10 octombrie trebuie depus și un examen.* ARGHEZI, S. XI, 80, cf. DL, DEX. ✧ R e f l. p a s. *Am încredere că d-sa ... la toate numirile cele noui după concursul ce se va depune, să binevoiască a se informa mai bine.* MAIORESCU, D. I, 102. ✦ (Cu complementul „muncă", „efort", „activitate" sau un echivalent al acestora) A face, a duce la îndeplinire; a presta. *El a depus râvnă și grijă multă cu ocazia acestei învățături.* ANTIM, O. 401. *Alex. Vilara către Alex. Ghica Vv., despre silințele pe care le-a depus să construiască la Giurgiu din materiale românești corabia sa ... cere să i se aprobe în mod excepțional, nu pentru vreun folos al său, ci pentru a se începe comerțul direct cu Turcia* (a. 1834). DOC. EC. 557. *Servă ... a vă convinge de silințele ce depui a mă plăti de sacra mea datorie.* LĂZĂRESCU, S. 5/14. *Cu drept cuvânt, te așteptai să fii răsplătit ... pentru toate ostenelile ce ai depus în opera ta.* ODOBESCU, S. III, 10. *„Dicționarul de Buda" e o operă remarcabilă prin munca de peste treizeci de ani depusă în ea ... și prin noutatea ei.* DENSUSIANU, L. 59. *Câștig ... pe care l-ar merita, căci depune o muncă supraomenească.* REBREANU, R. I, 168. *Nu există nimic mai interesant decât strădaniile depuse pentru a găsi o tehnică acceptabilă a dreptului internațional.* TITULESCU, D. 297. *Să depună o activitate atât de laudabilă, fără niciun interes personal și imediat.* EFTIMIU, N. 160. *Numai așa munca ce am depus ... nu va fi pierdută.* BRĂESCU, A. 124. *Vă voi răsplăti și eu după munca ce veți depune.* id. M. B. 145. *Eforturile depuse de către căpitănie ... n-au avut niciun rezultat.* SAHIA, N. 41. *Cârciumarul mi-a mulțumit pentru silințele depuse ca să se vindece soția.* ULIERU, C. 7. *Acei care depun eforturi fizice mari ... vor consuma zilnic o rație alimentară de 4 000 – 5 000 de calorii.* BELEA, P. A. 238, cf. DL. *În toate aceste domenii ... a depus o statornică muncă organizatorică.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 4, 86, cf. DEX. *Noi depunem mari eforturi să asigurăm majoritatea forței de muncă din județ.* FLACĂRA, 1977, nr. 2, 11. *A depus o extraordinară activitate de interpret.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 40, 19/1. *Trebuie depuse eforturi pentru ameliorarea gradului de utilizare a surselor alternative de energie.* RL 1980, nr. 11 075. ✧ R e f l. p a s. *Asemenea acte* [sunt] *negreșit opera unor persoane cu înalte protecțiuni, ceea ce s-ar putea constata cu siguranță daca s-ar depune aceeași ardoare și același zel.* EMINESCU, O. X, 265. *Acum se depun eforturi colective pentru culegerea a cât mai multor fapte.* Z. MIHAIL, T. P. 34. ✦ (Cu complementul „omagiu") A-și exprima (oral și direct) respectul, stima, considerația etc. față de cineva. *Merg magnați și alte deputațiuni ... spre a-și depune homagiile lor la augusta părechia căsătorită.* BARIȚIU, P. A. II, 695. *Am depus omagiile cuvenite la locuința familiei M.* IBRĂILEANU, A. 34. *Răspundeți-mi, când pot veni să depun omagiile mele la picioarele d-voastră.* CAMIL PETRESCU, U. N. 217. ✦ (Învechit) A dărui (**I 3**). *Mai dăpuseră încă și cheristea de 2 485 ruble, toate pentru întemeierea unui spital.* CR (1829), 21^2/12. ✦ (Învechit, rar) A pune (**IV 1**). *Depune scorțișoara în rachiu.* MAN. SĂNĂT. 43/23.

2. T r a n z. (Complementul indică obiecte, mai ales de valoare) A pune, a așeza sau a lăsa într-un loc sigur. *De dorit este ... să le păstreze ca niște odoară neprețuite ... să le hărăzească Academi[ii] de Iași spre a fi depuse în Muzeul Național.* CR (1830), 259^2/18, cf. VEISA, I. 168^2/14. *Am chema pe fabricanții străini într-o țară unde își pot depune mărfurile și productele.* GHICA, C. E. III, 80, cf. PONTBRIANT, D. *Coroana a fost depusă în tezaurul mânăstirii.* CARAGIALE, O. IV, 49. *Această servietă ... o veți depune la casieria clubului.* EFTIMIU, N. 78. *Depuse lădița de lemn și legătura la casa de bagaje.* C. PETRESCU, C. V. 39. *Femeia îl lămuri că pachetul fusese depus ... de fata de la tombolă.* V. ROM. 1955, aprilie, 168. (A b s o l.) *Membrii trec seara și depun* [sume la Bancă] *spre păstrare, iar dimineața ridică ce au depus.* ARGHEZI, C. I. 245. ✧ R e f l. p a s. *Zidire numită arhivărie în care se vor depune spre păstrare condicile socotirilor statului.* CR (1830), 428^1/19. *Catastihul ... în care se vor înscrie sumele ... se va depune la preotul.* REG. ORG. 43/14. *Această dechiarație ... s-a depus întru păstrarea arhivelor.* CR (1833), 3^2/18. *Depozitu rile ce de către Divanurile Țării de Sus și a Țării de Gios să vor priimi, să se depue în ghevghirurile unde să află arhiva statului.* REGUL. ORG. MOLD. VIII, 39/21. *În magaziile de rezervă s-au depus pâine trii ani de-a rendul* (a. 1838). HURMUZAKI – S, VI, 11. *Bunurile confiscate ... se depun la Banca Națională a României.* ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 825. ✦ (Complementul indică bani sau echivalente ale acestora) A preda (la o instituție bancară, la o companie etc.) pentru acoperirea unei datorii, pentru anumite plăți, pentru păstrare sau (și) pentru obținerea unei dobânzi, pentru eliberarea condiționată a unei persoane arestate etc. *Acționerii sunt datori a depune acțiile lor sub luare de cfitanție cel puțin cu trei zile înainte în casa soțietății; această cfitanție va ține loc de bilet de intrare în adunare* (a. 1845). DOC. EC. 858. *Se obligă a depune și cauțiune de un milion.* GHICA, C. E. II, 445. [C_1 înseamnă] *capitalul ce o persoană de etatea de „n" ani trebue se depue la o companie de asigurare, ca să aibă o rentă viageră anuală.* GHICA – STURDZA, A. 104. *Banii sunt depuși la Casa de depuneri.* MAIORESCU, D. IV, 156. *Depun la Asociațiune ... o sumă de 200 florini austriaci.* ODOBESCU, S. I, 496. *Capitalistul cutare din provinție își retrage fondurile ce le avea depuse la bancherul său.* EMINESCU, O. XII, 487. *Garanția depusă în bani.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 232. *Îi vestea că a depus la ambasadă banii de drum.* MILLE, V. P. 137. *Depuneți banii imediat, nu-i așa? bufni acuma avocatul întărâtat.* REBREANU, I. 265, cf. CADE. *În urmă intră Borza spre a-și cere banii depuși în casa satului.* LOVINESCU, C. I, 145. *Plăteau douăzeci și cinci la sută dobândă pentru banii depuși de particularii naivi.* EFTIMIU, N. 23. *Bătrânii, domnule, nu depun banii! Ei vor să fie siguri de ei, să-i aibă în labă.* CĂLINESCU, E. O. II, 30. *Cei mai mulți dintre grangurii vremurilor tulburi de atunci își depuneau câștigurile.* BARBU, I. I, 318. *Sumele ... să fie depuse la bancă unde devin intangibile.* T ianuarie 1969, 86. *Nu trebuie trasă concluzia că la unitățile CEC nu mai pot fi depuși bani.* FLACĂRA, 1975, nr. 44, 10, cf. DEX. *Georgeta Lucan a somat-o să depună banii lipsă.* FLACĂRA, 1976, nr. 16, 14. ✧ R e f l. p a s. *În protesurile de bună credință se depunea o sumă de bani spre cauțione.* BOJINCĂ, A. II, 89/9. *Această sumă s-au depus la casa Epitropiei* (a. 1856). URICARIUL, IV, 413/8. *La el se*

depuneau şi arvunele ori chezăşiile de bani. CAMIL PETRESCU, O. II, 94.

3. T r a n z. (Învechit; astăzi rar) A demite (**2**), a destitui; p. e x t. a detrona. *Cina şi cu Marius uniţi depuseră din dregători pe urmaşii lui Sila, pe mulţi şi ucigându-i.* SĂULESCU, HR. I, 65/18. *Dacă el nu va îndeplini asemine condiţii, atunce amândoi rigii, în unire, să-l depue din tron.* IST. M. 64/20. *Îl însărcinară să spună sultanului, că de nu va depune pe Petru, îl vor alunga ei cu armele.* XENOPOL, I. R. IV, 237. *În ochii turcilor, domnii erau simpli guvernatori civili care puteau fi depuşi oricând.* OŢETEA, T. V. 32. *În 1819 Mitropolitul Nectarie a fost depus.* id. ib. 63. ✧ R e f l. p a s. *Prin hotărârea giudecăţii se va depune din slujbă, fără a i se rândui vreun agiutoriu din leafa sa.* AR (1829), 187[2]/1. *Pentru asemine şi alte ... tiranice apucături ... se depuse Ioan de cătră Parlament.* SĂULESCU, HR. I, 209/21. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Dar norocul lui şi mintea lui serioasă* [ale generalului] *stârniră împotriva lui prepusul c-ar solicita să uzurpe tronul, deci trebui să depuie comanda.* EMINESCU, O. XIV, 82. ✦ F i g. (Învechit) A înfrânge. *Mărginindu-se spre aceia, ca să depună mândria tirianilor ... trimise corabiile sale ca să cerce în toate părţile pre fenicii.* MAIOR, T. 27/11. [Moarte] *cutezi pre cei tineri, pre cei tari ... a-i depone şi a-i da întunecosului mormânt spre lăcuire.* POPOVICI, C. 3/10. ✦ (Învechit, rar; complementul indică obiecte de îmbrăcăminte) A da jos de pe sine; a scoate (**III 4**). *După ce se încuie uşa casei, îşi depusere vălurile de musalin.* FM (1843), 308[1]/21.

4. T r a n z. (Complementul indică ouă, seminţe, icre etc.) A elimina (la loc sigur, potrivit). *Partea femeiască începe a-şi depune oaăle.* BARASCH, M. I, 101/17. *Caută un cuib ... îşi depune acolo oul.* NEGULICI, E. I, 170/5. *Păsările migratoare Se re-ntorc din tropice. Gâzele depun la soare Ouă microscopice.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 193. *Pescarii închid, cu garduri de trestie, crapii intraţi să-şi depuie icrele.* SADOVEANU, O. XX, 82. *O femelă depune obişnuit numai 1 ou.* BĂCESCU, PĂS. 238, cf. DL, DEX.

5. R e f l. (Despre substanţe solide aflate în stare de suspensie sau dizolvate într-un lichid) A se aşeza la fund formând sedimente (**1**); a se sedimenta (**1**), a se decanta. *Cadmiumul se depune şi se formă sulfat de zinc.* MARIN, PR. I, XXV/3. *În construcţiunele de canale se hotăraşte mai întâi valoarea lui U într-un mod cuviincios, ţiind seama de qualitatea pământului la fundul canalului ca se nu fie luat de apă, nici ca apa se nu aibă destulă putere se nu depue şi cu timpul se umple canalul.* GHICA – STURDZA, A. 260, cf. SCRIBAN, D. *În caz că medicamentul se tulbură şi se depune un strat la fund ... nu este bun.* BELEA, P. A. 219, cf. DL, DEX. ✧ T r a n z. *Apele din multe fontâni* [în Islanda] *depun nişte substanţe cvarţiale.* BARASCH, I. N. 37/4. *Marea, lacurile, râurile depun mâl în fundul lor în care se îngrop rămăşiţe de organisme.* CONV. LIT. IV, 182. ✦ (Despre particule solide, materiale etc.) A se aşeza în straturi suprapuse; a se sedimenta (**2**). *Substanţe solide ... se depun pe suprafaţa corpurilor.* SANIELEVICI, R. 30. *O să fie imposibil să facem să crească vreo floare pe acest drum bătătorit, format din pietriş depus de zeci de ani.* PREDA, M. S. 113. *Materiale provenite din dezagregarea şi alterarea rocilor ... se depun ... pe suprafaţa uscatului.* DER II, 63. *Zăpada se depunea chiar în timp ce reportajul derula faptele lucrătorilor din Salcia.* FLACĂRA, 1975, nr. 47, 12. *Praful roşu se depune tot mai gros pe parbrizul maşinii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 5, 24/1. *Se va depune strat de zăpadă şi în zonele extracarpatice.* RL 2005 nr. 4 520. ✧ F i g. *Poţi zidi o lume-ntreagă, poţi s-o sfarămi ... orice-ai spune, Peste toate o lopată de ţărână se depune.* EMINESCU, O. I, 134. *Se depun straturi de civilizaţie, care acopăr, complică sau derivează natura primitivă.* RALEA, S. T. I, 231. *Cred însă că-i urâtul ce s-a depus în voi.* LABIŞ, P. 271. *Experienţa se depune în straturi amare, lirica lui Miron Cordun nu mai are exuberanţa ... din primele volume.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 19, 10/2.

– Prez. ind.: *depún* şi (învechit şi regional) *depúi*; perf. s. *depusei*; conjunct. şi (învechit) *să depui*; ger. şi (învechit) *depuind*; part. *depus*. – Şi: (învechit) **dăpúne**, (învechit, rar) **depóne** vb. III.

– Din lat. **deponere** (după **pune**). Cf. fr. d é p o s e r.

DEPUNÉNT, -Ă adj., s. n. v. **deponent[1]**.

DEPÚNERE s. f. Acţiunea de a (s e) d e p u n e[2] şi rezultatul ei.

1. Lăsare din mână sau de la sine pe ceva sau undeva; lăsare jos; punere (**I 1**). Cf. d e p u n e[2] (**1**). Cf. IORGOVICI, O. 60/11, STAMATI, D., POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF, ALEXI, W., DM, DEX. *Slujbă de pomenire şi depuneri de flori la mormântul lui* [Eminescu]. RL 2005, nr. 4 513. ✦ Depoziţie. *În tribunaluri se înregistrează fără nici o schimbare depunerile unui martur ocular.* HASDEU, I. V. 200. *Se ascultară marturii, depunerile acuzatei.* CONTEMPORANUL, I, 147, cf. ŞĂINEANU[2], CADE. *Ascultă pentru fiecare depunerea unui sergent şi celor mai mulţi le dădea drumul.* COCEA, S. I, 46, cf. SCRIBAN, D. *Doi ţărani trebuiau odată să se înfăţişeze înaintea judecătorului ca martori însă numai unul s-a înfăţişat, şi acesta la depunerea jurământului agita ambele mâini în sus.* SNOAVA, III, 628. ✦ Angajare solemnă în îndeplinirea îndatoririlor cu respectarea legilor ţării sau a deontologiei profesionale. *Depunerea jurământului de către preşedintele ales ... va fi* [în] *ziua solstiţiului de iarnă.* RL 2004, nr. 4 489. ✦ S p e c. Aşezare într-o biserică a sicriului în vederea oficierii ceremoniilor funerare. *Funeraliie au început după depunerea sicriului lui Ioan Paul al II-lea pe un covor, în faţa Bazilicii Sf. Petru.* RL 2005, nr. 4 584. ✦ Predare, înaintare de acte, cereri etc. unui for competent. *Urmarea discuţiunilor din Cameră şi a depunerii declaraţiunii celor 56 de deputaţi este că guvernul, presimţind căderea proiectului său, voieşte a intra pe calea tratării şi a concesiunilor.* EMINESCU, O. X, 325. *La depunerea demisiei i s-a făcut imediat control.* FLACĂRA, 1975, nr. 48, 5. *Depunerea documentelor doveditoare de către pensionari va fi prelungită.* RL 2005, nr. 4 511. ✦ Susţinere a unui examen, a unui concurs. *Călătoria mea va avea de scop înainte de toate depunerea doctoratului.* EMINESCU, O. XVI, 53. *Trăgându-se la sorţi cestiunile din limba română, au ieşit: pentru examenul înscris teza: O scrisoare către părinţi în care să se nareze împrejurările depunerei concursului şi resultatul examenului.* id. ib. 75.

2. Punere, aşezare, plasare într-un loc sigur. Cf. d e p u n e[2] (**2**). Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU,

DDRF. *Depuneri se pot face la bănci ... în safe-uri, sau în tezaurul băncii sub controlul depunătorului.* ENC. AGR., cf. SCRIBAN, D., DL. *A înlesnit depunerea unor capitaluri pe nume fictive.* BARBU, I. I, 43, cf. DEX. ✦ (Concretizat) Sumă de bani depusă (la o instituție bancară). *Pravila pentru pricinile ce nu pot a mai fi supuse giudecății, pravila ce se atinge de depunerea cauției la pricinile de giudecată, sânt fără îndoială puternice temeiuri întru a stavilarisi duhul acolisitorilor* (a. 1841) HURMUZAKI–S, VI, 402. *Spre asigurarea antreprenorului despre însemnătoarea depunere dă fonduri ce urmează a face la formarea aceștii întocmiri de un atât de mare folos pentru comerțul dinlăuntru ... stăpânirea locală să-i dea numai numitului d. Ghermani și companii[i] dreptul de a ține asemenea vas remorchior pă tot cursul dă 15 ani* (a. 1843). DOC. EC. 804. *Bagă de seamă, că nu vorbesc măcar de depunerile în străinătate, nici de valuta străină pusă la adăpost.* CAMIL PETRESCU, P. 242, cf. DL, DN[2], M. D. ENC., DEX. *Depunerile efectuate însumează 2 320 000 lei.* SCÂNTEIA, 1977, nr. 10 780.

3. Destituire, demitere. Cf. d e p u n e[2] **(3)**. *Depunerea (scoaterea din slujbă) a căpitanului de fregata portugheză.* AR (1831), 63[2]/35. *După depunerea lui Iliaș, adunarea generală întronă pe Ștefan.* IST. M. 161/14, cf. COSTINESCU, ȘĂINEANU[2], SCRIBAN, D. ✧ (Prin lărgirea sensului) *A fost învinovățit că e eretic și-a trebuit să iscălească nu numai Crezul, ci și abdicarea sa de la patriarhat și depunerea darului preoției.* EMINESCU, O. XIV, 135.

4. Eliminare a ouălor, semințelor, icrelor etc. Cf. d e p u n e[2] **(4)**. *O altă speță de locuste ... sunt mai mari, femela are ca o sabie eșită afară în partea de dânderet al corpului lor, acestea le serv pentru depunerea ouelor.* BARASCH, B. 260. [Peștele hering] *umblă pe lângă coaste în momentul depunerii icrelor.* ENC. AGR. III, 50.

5. Sedimentare **(2)**. Cf. d e p u n e[2] **(5)**. *R devine egal cu r_1 (prin depunerea fazei lichide pe centrul de condensare).* SANIELEVICI, R. 75. *Cenușa vulcanică este, chiar din momentul depunerii ei, un material afânat.* AGROTEHNICA, I, 286, cf. LTR[2]. *Substanțe care împiedică depunerea grăsimilor în ficat.* BELEA, P. A. 245. *Aragonitul ... cristalizează, în prisme alungite, fibroase. Ia naștere prin depunere din ape termale, din cochilii sau din tufuri calcaroase.* GEOLOGIA, 15. *Să se evite depunerea zăpezii pe acoperișul serelor.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 347. *Un bifteck ... nu conține doar carne, ci și o cantitate considerabilă de grăsimi, care determină creșterea depunerilor de colesterol.* CONTEMP. 1975, nr. 1 496, 5/5. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Procedeul permite depunerea pe fibrele textile a unui strat metalic a cărui grosime poate atinge 0,05 miimi de milimetru.* RL 1980, nr. 11 074. ✧ F i g. *Depunerile succesive de noutăți peste o veche istorie.* FLACĂRA, 1975, nr. 45, 5. ✦ (Concretizat) Sediment **(1)**. *Udul este gros și puturos și stând în ceva – face un sediment (depunere) mare.* LUCACI, M. 99/22, cf. ȘĂINEANU[2], LTR[2]. ✦ (Concretizat) Sediment **(2)**. *Solul brun-deschis de stepă ... este îngroșat prin depuneri eoliene actuale.* AGROTEHNICA, I, 452. *Dacă apar depuneri masive de pulberi pe frunze, ele trebuie curățate prin aspersiune.* FLACĂRA, 1976, nr. 38, 9. *Pe ecranul de nisip pe care lucrează se observă cu ușurință depunerile straturilor de nisip.* ib. nr. 46, 6.

– Pl.: *depuneri.* – Gen.-dat. și (învechit) *depunerei.*
– V. **depune[2].**

DEPURÁ vb. I. T r a n z. și r e f l. (În dicționare; complementul este apa, sângele, metalele etc.) A (se) curăța, a (se) face pur[2] **(1)**. Cf. LM, SCRIBAN, D.
– Prez. ind.: *depurez.*
– Din fr. **dépurer.**

DEPURATÍV, -Ă adj., s. n. (Substanță, medicament etc.) care curăță organismul, favorizând eliminarea toxinelor și a produselor de dezasimilație. Cf. LM, ALEXI, W. *Pentru curățirea sângelui să dau medicamentele depurative sau curățitoare.* BIANU, D. S., cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Hreanul depurativ.* VOICULESCU, L. 192. *Frunzele și rădăcinele* [de odogaci], *care au proprietăți ... depurative.* ENC. AGR. IV, 243, cf. SCRIBAN, D., LTR[2], DL, DER, SFC III, 213, M. D. ENC., DEX, DN[3]. *În trecut a fost întrebuințat ca depurativ și diuretic.* BUTURĂ, EB. I, 195. *Plante depurative (mesteacăn, cicoare, anghinare).* RL 2005, nr. 4 782.
– Pl.: *depurativi, -e.*
– Din fr. **dépuratif.**

DEPURATÓR[1] s. n. Substanță care favorizează eliminarea toxinelor din organism. Cf. DN[3], DEX[2].
– Pl.: *depuratoare.*
– Din fr. **dépuratoire.**

DEPURATÓR[2], -OÁRE adj. Depurativ. Cf. LM, DN[3], DEX[2]. ✧ *Aparat depurator* = totalitatea organelor de excreție prin care se face curățarea sângelui de toxinele rezultate din activitatea organismului. *Aparatul depurator: ...servește la curățirea organismului.* ENC. VET. 63, cf. DN[3], DEX[2].
– Pl.: *depuratori, -oare.*
– Din fr. **dépurateur.**

DEPURÁȚIE s. f. (În dicționare) Curățare, purificare **(1)** (mai ales a sângelui). Cf. LM, SCRIBAN, D., DN[2], D. MED., DEX.
– Pl.: *depurații.* – Și: (învechit) **depurațiúne** s. f. LM, SCRIBAN, D.
– Din fr. **dépuration.**

DEPURAȚIÚNE s. f. v. **depurație.**

DEPÚS, -Ă adj. **1.** (În dicționarele din trecut) Care este pus, așezat jos. Cf. PONTBRIANT, D., RESMERIȚĂ, D.

2. (În dicționarele din trecut) Care este plasat într-un loc sigur spre păstrare. Cf. ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D.

3. (Despre suverani) Care este înlăturat de la domnie. *După căderea lui Napoleon încoronându-se craiu de Ispania Ferdinant al 7, fiiul depusului Carol ... introduse și incviziția.* AR (1829), 237[1]/36. *Încoronă de rigă în locul depusului Avgust pe voevodul de Posnania tânărul Stanislav Lescinschi.* SĂULESCU, HR. II, 441/5. *Talentele și eroismul Sultanului Selim covârșesc cu mult pe ale depusului Baezet.* IST. M. 136/23. *În locul depusului și apoi dusului la Viena episcop, să perindară ca locțiitori, venerabilul român Simeon Crainic.* LUC. II, 90.
– Pl.: *depuși, -se.*
– V. **depune[2].**

DEPÚSĂ adj. (Învechit și popular; despre femelele mamiferelor domestice, mai ales despre vaci) Care este

aproape de fătare. Cf. LM. *Vaca era dăpusă, săraca, a-nceput să orăcăie cât o ținea gura și a rupt-o la fugă pân pădure.* LUNGIANU, CL. 112, cf. RĂDULESCU-CODIN, CIAUȘANU, V., ALR SN II h 328, A III 2, 3.

– Pl.: *depuse.* – Și: **dăpúsă** adj.

– V. **depune**[1].

DEPUTÁ vb. I. T r a n z. (Învechit) A trimite într-o misiune ca deputat[1] (**2**). *Bogdan propusă a înlătura acel pom de discordie ... luând de soție pe Elisabeta, sora regelui, pentru care au deputat o ambasadă strălucită, compusă din cei mai însemnați boieri ai țărei.* ASACHI, S. L. II, 83, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, ALEXI, W., SCRIBAN, D. ✧ A b s o l. [Cazacii] *deputară la prințul Transilvaniei, cerându-i leafă.* BĂLCESCU, M. V. 66.

– Prez. ind.: *deputez.*

– Din fr. **députer.**

DEPUTÁT[1]**, -Ă** s. m. și f. (Rar la f.) **1.** Persoană aleasă (prin vot) pentru a face parte, ca reprezentant al unei părți a populației, pe o anumită perioadă, dintr-un organ reprezentativ al statului. *Administrația dă carte lui Constandin Strâmbeanul deputatul* (a. 1720). IORGA, S. D. V, 315. *Au trimis părintele Dosithei și cu Staico Bengescul, când era deputați, pe Badea Părăianul ... la părintele igumen, să nu ia bani pentru Sălcuța păn va găsi moșie alta potrivă cu Sălcuța* (a. 1740). id. ib. XIV, 60. *Toți protopopii neuniți ai Ardealului cu deputații săboarelor ... adunându-se în orașul Turda.* MAIOR, I. B. 134/4. *Alegirea împuterniciților deputați să se urmeze fără întârziere.* AR (1829), 60[1]/22. *40 ținuturi englezești trimit la Parlament 80 deputați.* CR (1830), 432[2]/32. *Treizeci și șase deputați aleși dintre boierii fieșcăruia județ.* REG. ORG. 1/22. *De cumva vreo țară n-are nicio căpetenie, și patrioții să ocârmuiesc pe sine prin aleșii săi deputați, un astfeliu de stat să zice republică.* GT (1838), 28[1]/37, cf. VALIAN, V. *Fieștecare deputat ... poate voios încredința pe acei ce l-au ales că au confăptuit cu energhie la lucrarea cutărei seau cutărei îmbunătățiri* (a. 1845). HURMUZAKI – S, VI, 523. *Această convenție a fost regulat constituată de 71 deputați.* NEGULICI, E. II, 229/32, cf. STAMATI, D., POLIZU. *Domnilor alegători, mă rog să fiu ascultat, Și după ce m-ăți citi mă rog să fiu deputat.* ALEXANDRESCU, O. I, 264, cf. LM, PONTBRIANT, D. *Poate fi tot așa de bun deputat ca oricare altul.* CARAGIALE, O. VI, 110. *Mata te îngrijești de alegătorii matale, nu ca ceialanți dipotați.* CONTEMPORANUL, IV, 623. *Ca reprezentant al țării la Paris ori ca deputat, glasul lui* [Kogălniceanu] *mai putu fi ascultat de multe ori.* DENSUSIANU, L. 337, cf. RESMERIȚĂ, D. *A mai avut norocul să moară înainte ... de a-l vedea pe Pirgu ... prefect, deputat, senator, ministru plenipotențiar.* M. I. CARAGIALE, C. 158, cf. CADE. *Spera că fiul său, făcând politică, va ajunge deputat.* REBREANU, R. I, 166. *Din ochii lui de deputat somnoros, a țâșnit spre mine oprobiul indignării dascălului păcălit.* KLOPȘTOCK, F. 217. *Deoarece nu am ținut seamă de scrisoarea deputatului guvernamental ..., am fost reclamat Ministerului că nu-mi fac datoria.* ULIERU, C. 9. *Ai spus oratii. Pe urmă ai vorbit ca un deputat.* SADOVEANU, O. XXI, 301. *Tată-su l-a trimis la școală ... ca să ajungă ... ofițer, deputat, inspector general.* ARGHEZI, S. XI, 98. *Nu numai deputații țărani, dar și publicul din sală izbucnește ... într-o detunătură de aplauze.* CAMIL PETRESCU, B. 156. *Reamintindu-se imaginea deputaților de altădată ... ea reprezintă pentru noi o mărturie istorică.* CONTEMP. 1953, nr. 373, 1/1, cf. DL, DER, DN[3], DEX. *Mai mulți deputați au cerut să se supună Parlamentului un proiect de lege.* CONTEMP. 1975, nr. 1 511, 2/12. *Deputații au adoptat ... proiectul de lege privind ... reproducerea umană asistată medical.* RL 2005, nr. 4 544, cf. ALR SN III h 892. ✦ (Popular) Consilier comunal. *Frate-meu e om bogat, Om cu trecere la sat, L-a pus satul dipotat.* TEODORESCU, P. P. 351, cf. RĂDULESCU-CODIN, L. 123, VÎRCOL, V. *De multe rele am scăpat, Cuvântul mi-i ascultat, Și la sat mi-s deputat.* FOLC. TRANSILV. II, 582.

2. (Învechit) Persoană (aleasă și) trimisă într-o misiune oficială importantă în numele unei țări, al unui suveran etc.; delegat[2], sol[1] (**2**). *Cu deputatușii în deputația Curții crăiești s-au cercetat* (a. 1740). D. Î. LAT.-ROM. *Trămite ... deputați la tronul împărătesc* (a. 1774). URICARIUL, I, 171. *A trimis deputați la craiul ca să-l roage să nu bată cetatea.* IST. CAROL XII, 18[r]/21. *Au mers patru deputați ... la Târgoviște, ca să facă legătură ... cu Radul-Vodă.* ȘINCAI, HR. II, 314/37. *Am trimes la cvartirul-general al oștilor ruseți pe logofătul Varlaam ca deputat* (a. 1809). IORGA, S. D. VIII, 127, cf. I. GOLESCU, C. *Patricii îi trimiseră deputați ca să-l împace.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 79/26. *Reghenta la înfățoșarea nomeroșilor deputați începu a s'ngălbini.* SĂULESCU, HR. II, 298/28. *Trimise la dânsul deputați cari să-i poftească fericire pentru înălțarea sa pe tron.* F. AARON, I. I, 76/3. *Deputații lui Mircea ... încheieră cu riga Poloniei la 8 decembrie 1389 un tractat.* IST. M. 50/17. *La 1460 domnul Vlad al V-lea ..., trimise deputați la Adrianopole și încheiară un tractat.* BĂLCESCU, O. I, 228. *Deputații erau porunciți de Tomșa ... să-și urmeze drumul la Constantinopol.* NEGRUZZI, S. I, 142, cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, LM. *Îndeamnă pe boieri a trămite la Petersburg deputați, cari să ducă plângerile țărei în contra Porții.* ODOBESCU, S. I, 267, cf. DDRF, ALEXI, W., DL, DN[2], DEX[2].

– Pl.: *deputați, -te.* – Și: (popular) **dăputát** (ALR SN III h 892), (învechit) **dipotát, diputát** (PANN, H. 15/5), (regional) **deaputát** (Com. din MARGINEA – RĂDĂUȚI), **ipotát** (GRAIUL I, 168), (învechit, rar) **deputátus** s. m.

– Din fr. **député**, it. **deputato.** – **Deputatus** < lat. **deputatus, -a, -um**

DEPUTÁT[2] s. n. (Prin Bucov.) Loc cosit acordat unui pădurar. Com. din STRAJA – VICOVU DE SUS.

– Pl.: ?

– Din lat. **deputatum.**

DEPUTÁTUS s.m. v. **deputat**[1].

DEPUTĂȚIE s. f. v. **deputăție.**

DEPUTAȚIÚNE s. f. v. **deputăție.**

DEPUTĂȚÍ vb. IV. T r a n z. (Neobișnuit) A alege, a învesti ca deputat[1] (**1**). Cf. IORDAN, L. R. A. 238, MDA.

– Prez. ind.: *deputățesc.*

– De la **deputat.**

DEPUTĂȚÍE s. f. **1.** Demnitatea, funcția de deputat[1] (1); perioadă de timp în care o persoană exercită funcția de deputat[1] (1). *Deputații să nu poată fi în slujbă ... în vremea deputăției lor* (a. 1848). URICARIUL, X, 11. [Cațavencu] *se lasă greu de tot: După scurtă vreme, vezi pe eroul nostru cu un locșor bun, ... trăgând nădejdea la deputăție.* GHEREA, ST. CR. I, 259. *Amândoi erau candidați guvernamentali la deputăție.* ULIERU, C. 95, cf. DL, DN[3], DEX[2].

2. Delegație de deputați[1] (2); solie (3). *Cu deputații în deputația Curții crăiești s-au cercetat* (a. 1740). D. Î. LAT.-ROM. *Mihai-Vodă trămisese o deputăție de două persoane.* BĂLCESCU, M. V. 405. *Fraților, o deputațiune de săteni din județul Buzău vrea să felicite guvernul.* CAMIL PETRESCU, B. 110. *Eliade a pus pe umeri o pelerină albă și așteaptă solemn deputația de săteni.* id. ib. 112, cf. DL, DN[3], DEX[2].

– Pl.: *deputății.* – Și: (învechit, rar) **deputățíe, deputațiúne** s. f.

– **Deputat** + suf. *-ie.*

DERÁB s. n. v. **dărab.**

DERAIÁ vb. I. I n t r a n z. **1.** (Despre mijloace de transport) A ieși, a sări de pe șine. *La eșirea din Buftea, ... a deraiat un tren de marfă.* CARAGIALE, M. 142, cf. ȘĂINEANU[2], RESMERIȚĂ, D., CADE. *Se temea să nu i se fi întâmplat ceva Adinei la Iași, să nu deraeze trenul în care era.* TEODOREANU, M. II, 343, cf. DL, DN[2], M. D. ENC., DEX[2]. *Circulația trenurilor se desfășoară pe un singur fir, după ce un tren marfar a deraiat.* RL 2005, nr. 4 512. ✧ F i g. *Pentru a nu deraia, gândirea are două mijloace: ... controlul logic și cel experimentat.* PATAPIEVICI, C. L. 376. *Instinctele ... au deraiat sub presiunile libertăților de tot felul.* ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 822.

2. (Familiar; despre oameni) A se îndepărta, a se abate de la subiect în vorbire; a devia (2), a divaga; p. e x t. a vorbi aiurea. *Dacă ne luăm după ei, deraiem cu totul.* CAMIL PETRESCU, T. III, 62, cf. SCRIBAN, D., DL, DN[3], DEX[2].

– Pronunțat: *-ra-ia.* – Prez. ind.: *deraiez.*

– Din fr. **dérailler.**

DERAIÁT, -Ă adj. **1.** (Despre mijloace de transport) Care a sărit de pe șine. *Vagonul deraiat a fost cuprins de flăcări.* RL 2006, nr. 4 972. ✧ F i g. *Acest discernământ deraiat este consecința imediată a compartimentării în cutii separate a unei unice realități continue.* PATAPIEVICI, C. L. 253.

2. (Neobișnuit; despre oameni) Derutat, dezorientat. *Radu, încă deraiat: Foarte bine ... poți să pleci când vrei.* CAMIL PETRESCU, T. II, 162.

– Pl.: *deraiați, -te.*

– V. **deraia.**

DERAIÉRE s. f. Acțiunea de a d e r a i a și rezultatul ei.

1. Cf. d e r a i a (1). *La curbe, locomotiva și vagoanele săreau pe șine și amenințau cu deraierea.* MACEDONSKI, O. III, 76, cf. CADE, DL. *Deraierea tramvaiului.* FLACĂRA, 1975, nr. 44, 9, cf. DN[3], DEX[2]. *O spectaculoasă deraiere de tren s-a soldat cu cel puțin 50 de morți și peste 300 de răniți ... într-un cartier de la periferia orașului nipon Osaka.* RL 2005, nr. 4 598. ✧ F i g. *Câtă precizie rigidă, adică oarbă, atâta deraiere din păstrarea raportului cu ceea ce este esențial.* PATAPIEVICI, C. L. 23. *Voi sprijini orice decizie de reformă și voi amenda orice acțiune care înseamnă o deraiere de la reformă, a conchis fostul ministru.* RL 2005, nr. 4 699.

2. Cf. d e r a i a (2). Cf. DEX[2]. ✧ *Deraiere lexicală* = înlocuire a sfârșitului unui cuvânt foarte întrebuințat cu un alt cuvânt. Cf. CV 1949, nr. 6, 48. *La prima vedere, s-ar părea că în cazul formei „telegrabnică" avem de a face cu ceea ce acad. Al. Graur a numit „deraiere lexicală".* HRISTEA, P. E. 271. *În cazul așa-ziselor „deraieri lexicale", asociațiile pe care le stabilesc vorbitorii sunt de cele mai multe ori bizare.* id. ib. 272.

– Pronunțat: *-ra-ie-.* – Pl.: *deraieri.*

– V. **deraia.**

DERAMÁ vb. I v. **dărâma.**

DERÁNJ s. n. **1.** Dezordine (1), neorânduială (2). *Numa s-o găsesc ... fiindcă acuma e un deranj la noi.* CARAGIALE, O. II, 173, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, DL, DN[2], DEX. ✦ (Rar) Deranjament (4). *A avut deranj la stomac.* CARAGIALE, O. IV, 37, cf. BENIUC, C. P. 52. *Decoctul se folosea pentru „vânt" și „deranj la stomac".* BUTURĂ, EB. I, 54.

2. F i g. Tulburare a liniștii cuiva; stingherire, stânjenire, incomodare. *Ne ducem, ne ducem, stimabile, nu voim să facem deranj.* CARAGIALE, O. VI, 93, cf. ȘĂINEANU, D. U., TDRG. *Nu-i niciun deranj, mă-ntorc imediat.* SADOVEANU, O. XX, 326, cf. DL, DN[3], M. D. ENC. *Impolitețele și deranjul care vi-l aduc.* LL 1974, nr. 1, 122, cf. DEX[2]. ✦ (Rar) Osteneală (1). *Și-a privit numai hainele negre, gândindu-se, poate, că deranjul îmbrăcării lor a fost degeaba.* PAS, Z. I, 96, cf. DL.

– Pl.: *deranjuri.*

– Postverbal al lui **deranja.**

DERANJÁ vb. I. T r a n z. **1.** (Complementul indică obiecte, lucruri etc.) A strica ordinea, rânduiala; a răscoli (II 1), a răvăși (3). Cf. I. GOLESCU, C. *Trebuia să se împiedice să-și deranjeze toaleta și să fie nevoit ... de a se opri în loc spre a-și potrivi cravata.* CONTEMPORANUL, I, 108, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU[2], TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Vom putea îndepărta* [pansamentul] *fără durere și fără a deranja câtuși de puțin țesuturile tinere nou formate.* BELEA, P. A. 91, cf. DL. *Începu să-și aranjeze ustensilele de birou, deși ele nu erau deranjate.* PREDA, I. 216. *Masa de lavă ... a umplut încăperi întregi, fără a deranja vasele de pe mese.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 10, 53, cf. DEX, DN[3]. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Înțelegem că d. Gladstone n-ar voi să-și deranjeze echilibrul bugetului său prin cheltuieli de război.* EMINESCU, O. XI, 218.

2. (Complementul indică sisteme tehnice, mecanisme etc.) A face să nu mai funcționeze normal; a strica (1). Cf. ȘĂINEANU[2], RESMERIȚĂ, D., CADE. ✧ R e f l. *De primit ... încă n-am primit nimic, pentru că s-a deranjat firul telefonic.* MIRONESCU, S. 148. *Un adevărat noroc că i se deranjase telefonul și a intrat să vorbească de la noi.* VINEA, L. II, 194. ✧ E x p r. (Familiar) **A-și deranja stomacul** = a face o indigestie. Cf. DL, DEX[2], DN[3].

3. (Complementul indică oameni, acțiuni sau manifestări ale acestora) A nu lăsa să acționeze, să se desfă-

şoare în mod firesc, în voie etc.; a incomoda, a împiedica, a încurca, a jena, a stingheri (1), a stânjeni (1), a supăra (2), a tulbura (5), (livresc) a conturba, a importuna, (rar) a sinchisi (2), (învechit şi popular) a sminti (3), (popular) a zăticni, (regional) a zăhăi (2). Cf. PONTBRIANT, D. *Deci Caterina intră în salon ca şi cum nu era nimic şi reluă liniştită firul istoriei ce era să spună când au venit s-o deranjeze.* EMINESCU, O. XIII, 115. *Reintră în cupeu trăgând uşa cu multă băgare de seamă ca să nu deranjeze pe negustor.* CARAGIALE, O. I, 201. *Fercheş ... începu să ceară scuze c-a îndrăznit să mă deranjeze.* VLAHUŢĂ, S. A. III, 13. *O clipă a ezitat: cum să deranjeze pe om?* REBREANU, R. I, 288. *I-am zâmbit dulce, dându-i a înţelege că nu vreau să-l deranjez.* MIRONESCU, S. 163. *Mâne plec. Nu-mi place mie să deranjez oamenii.* CAZIMIR, GR. 95. *Nu deranjăm pe nimeni ... E un conac cu peste 20 de camere.* CAMIL PETRESCU, T. II, 124. *Bogoiu e mereu aici să mi-o amintească ... Şi te deranjează?* SEBASTIAN, T. 76. *Nu mi-ar fi plăcut să deranjez lumea.* C. PETRESCU, R. DR. 85. *Scuzaţi că vă deranjez la ora asta.* BRĂESCU, O. A. I, 214. *Auguste nu mai îndrăzni să deranjeze.* E. IONESCU, E. 137. *Oh, – zise el, fără nicio ironie ... – V-am deranjat.* CĂLINESCU, E. O. I, 324, cf. DL, M. D. ENC., DN^3, DEX^2. *Să întrebi în dreapta şi în stânga ... iar oamenii să ridice din umeri uimiţi că-i deranjezi cu fleacuri.* CONTEMP. 1975, nr. 1 505, 1/2. *Intră pe vârful picioarelor ... ca să nu-i deranjeze pe cei ce învaţă.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 5. *Adevăratul autor moral al asasinatului ... nu a fost nicio clipă deranjat de anchetatori.* RL 2005, nr. 4 631. *M-a deranjat că s-a dus pe un post de maximă audienţă.* ib. nr. 4 634. ✧ (Prin lărgirea sensului) *În genere lucrările ... nu sunt deranjate de schimbările primăverilor.* I. IONESCU, M. 60. ✦ R e f l. (Mai ales în formule de politeţe) A se osteni (3). *Puteţi, m-me să vă continuaţi primblarea, să nu vă mai deranjaţi, căci eu mă duc la gară.* EMINESCU, O. XVI, 636. *Te-ai deranjat degeaba să vii la Ploieşti.* CARAGIALE, O. IV, 223. *Te rog nu te deranja, răspunsese Andrei.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 170. *Cu ocazia asta aduc un fagure de miere pentru musafirii mei. – Vai, de ce te deranjezi, maică Nimfodoră?* SADOVEANU, O. XXI, 326. *Îţi mulţumesc că te-ai deranjat pentru mine.* VINEA, L. II, 152, cf. DL, DEX^2, DN^3. *Cel chemat să o avizeze, nu prea se deranjează.* FLACĂRA, 1975, nr. 44, 23.

– Prez. ind.: *deranjez.*

– Din fr. **déranger.**

DERANJAMÉNT s. n. **1.** (În dicţionare) Deranjare (1). Cf. COSTINESCU, ALEXI, W., TDRG, RESMERIŢĂ, D., CADE, SCRIBAN, D.

2. Perturbare în funcţionarea unei maşini, a unei instalaţii etc.; defecţiune (II). Cf. LTR^2, DL, M. D. ENC. *Opriri cauzate de unele deranjamente accidentale.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 344, cf. DN^3, DEX^2.

3. (Familiar; de obicei determinat prin „de stomac", „stomacal") Indigestie, diaree; (rar) deranj (1). Cf. DL, DEX^2, DN^3.

4. (În dicţionare) Tulburare (2), nelinişte (1). Cf. PROT. – POP., N. D. *Întrebăm pe d. dr. în matematice Haret – nu am face acelaşi deranjament d-lui Kirilov, un alt apărător al exactităţii calculelor în anul trecut.* EMINESCU, O. XII, 81, cf. ŞĂINEANU^2, TDRG, RESMERIŢĂ, D., CADE.

– Pl.: *deranjamente.*

– Din fr. **dérangement.**

DERANJÁNT, -Ă adj. Care deranjează simţul de ordine, de echilibru, normalitatea. *Implicarea unor profesionişti ai statisticii în această afacere a făcut lucrurile şi mai deranjante.* RL 2004, nr. 4 487. *Nu sistemul de salarizare este responsabil de actuala polarizare deranjantă a societăţii româneşti.* ib. 2005, nr. 4 503.

– Pl.: *deranjanţi, -te.*

– **Deranja** + suf. *-ant.*

DERANJÁRE s. f. Acţiunea de a (s e) d e r a n j a şi rezultatul ei.

1. Cf. d e r a n j a (1). Cf. COSTINESCU, LM. *Un al treilea pericol ar sta în deranjarea sistemului solar, căci stelele fixe nu sunt de tot fixe, pentru că fac mişcări foarte mici din axa paralelă spre constelaţiunea lui Hercule, astfel că în cele din urmă o ciocnire nu ar fi de tot inevitabilă.* EMINESCU, O. X, 220, cf. RESMERIŢĂ, D., DL, M. D. ENC., DEX^2, DN^3.

2. Cf. d e r a n j a (2). Cf. MDA.

3. Cf. d e r a n j a (3). (F i g.) *Deranjarea raporturilor dintre partidele maghiare, poziţia guvernului faţă cu acestea, starea raporturilor dintre Ungaria şi Croaţia, ... toate acestea îşi răsfrâng înrâurirea lor şi asupra românilor într-un chip direct sau indirect.* EMINESCU, O. XI, 357, cf. DL, DEX^2, DN^3.

– Pl.: *deranjări.*

– V. **deranja.**

DERANJARISÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit, rar) A deranja (3). *Poate că te deranjarisesc, cucoană Chiriţă? ... dar n-am vrut să-ţi trec pe la poartă ca o străină.* ALECSANDRI, T. I, 128. ✦ R e f l. (Ironic) A se osteni (3). *Bărbatul său devenea ironic, aşa cum ştia el: – Nu vă deranjarisiţi vă rog ... să nu vă piară pofta de mâncare.* D. ZAMFIRESCU, T. S. 10.

– Prez. ind.: *deranjarisesc.*

– **Deranja** + suf. *-arisi.*

DERANJÁT, -Ă adj. **1.** Care este în dezordine, în neorânduială; răvăşit^2 (1), răscolit^2 (1). *I-am aranjat frizura deranjată.* CARAGIALE, O. I, 128. *În cameră totul deranjat.* BACOVIA, O. 243. *Nu dansaţi? ... se miră domnul Pastion, aşezându-şi cu un zâmbet amabil, cravata de mătase, deranjată.* C. PETRESCU, Î. II, 248, cf. DL, DEX. ✧ F i g. *D. Brătianu a făcut pururea paradă de vorbe, ca şi cu vestitul mesaj, iar în urma unei asemenea parade vin scuzele umilite ale blondului d. Stătescu, cari restabilesc, prin adâncă şi servilă umilinţa, echilibrul deranjat prin cuvinte îndrăzneţe.* EMINESCU, O. XIII, 319.

2. (Despre mecanisme, sisteme tehnice etc.) Cf. MDA.

3. Care este tulburat^2 (3). *Te sărut de multe, multe ori, dragă pasăre voioasă, te rog să-mi ierţi dispoziţia cam deranjată în care-ţi scriu.* EMINESCU, O. XVI, 191.

– Pl.: *deranjaţi, -te.*

– V. **deranja.**

DERAPÁ vb. I. I n t r a n z. **1.** (Despre vehicule rutiere sau despre roţile acestora) A aluneca, părăsind direcţia de deplasare, ca urmare a pierderii aderenţei cu solul sau a unei defecţiuni. Cf. CADE. *Roţile automobilelor derapează la virajii.* C. PETRESCU, C. V. 239. *Camioanele stropite cu noroi patinau şi derapau pe şosele.* V. ROM. decembrie 1950, 126. *Roţile dinţate derapau ca pe gheaţă.* CONTEMP.

1955, nr. 448, 2/6, cf. DL, M. D. ENC., DEX. *Remorca a derapat şi s-a răsturnat.* FLACĂRA, 1976, nr. 50, 20, cf. DN[3]. *Pe raza comunei Grozeşti, maşina ... a derapat.* RL 2005, nr. 4 723. ✦ S p e c. (Despre avioane) A efectua o deplasare laterală în timpul aterizării sau al unui viraj cu înclinare laterală prea mică. Cf. M. D. ENC., DN[3].

2. (Despre ancore) A se deplasa pe fundul apei, datorită acţiunii vântului, a valurilor etc. Cf. ABC MAR., M. D. ENC., DN[3].

– Prez. ind. pers. 3: *derapează.*

– Din fr. **déraper.**

DERAPÁJ s. n. Derapare (1). Cf. DER, DEX, DN[3]. *Autovehiculul intră în derapaj ... şi se răstoarnă.* FLACĂRA, 1976, nr. 50, 20. ✧ F i g. *Derapajele fostului guvern urmează a fi discutate de cel actual ... cu delegaţia FMI.* RL 2005, nr. 4 504.

– Pl.: *derapaje.*

– Din fr. **dérapage.**

DERAPÁRE s. f. Faptul de a d e r a p a.

1. Alunecare a unui vehicul (sau a roţilor acestuia) faţă de direcţia de deplasare, ca urmare a pierderii aderenţei cu solul sau a unei defecţiuni; derapaj. Cf. LTR[2], DL. *Se auzi frâna unei maşini şi apoi alunecarea unor cauciucuri pe un strat subţire de gheaţă, o derapare şuierătoare.* V. ROM. decembrie 1958, 42, cf. DER, M. D. ENC., DEX, DN[3]. *Excesul de viteză poate duce la derapări.* RL 1977, nr. 10 322. ✦ S p e c. Efectuare a unei deplasări laterale de către un avion în timpul aterizării sau al unui viraj cu înclinare laterală prea mică. Cf. M. D. ENC., DEX, DN[3].

2. Deplasare a ancorei pe fundul apei ca urmare a acţiunii vântului, a valurilor etc. Cf. LTR[2], M. D. ENC., DN[3], DEX[2].

– Pl.: *derapări.*

– V. **derapa.**

DERATECÁ vb. I v. **deretica.**

DERATIZÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică încăperi, hambare etc.) A curăţa, a debarasa de şobolani sau de şoareci prin stârpirea acestora cu ajutorul unor substanţe chimice sau a unor culturi microbiene. *Ca să nu sufere comerţul maritim, navele sunt controlate, dezinfectate şi deratizate.* BART, E. 374, cf. SCRIBAN, D., DL, HRISTEA, P. E. 57, M. D. ENC., DEX, DN[3]. *Bărbatul ... i-a cerut* [gazdei] *să degajeze toată bucătăria pentru a avea loc să deratizeze.* RL 2005, nr. 4 773.

– Prez. ind.: *deratizez.*

– Din fr. **dératiser.**

DERATIZÁNT, -Ă adj., s. n. (Substanţă) care serveşte la deratizare. [Distrugerea rozătoarelor dăunătoare] *se execută ... cu diverse substanţe toxice, numite deratizante.* DER II, 65, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3].

– Pl.: *deratizanţi, -te.*

– Din fr. **dératisant.**

DERATIZÁRE s. f. Acţiunea de a d e r a t i z a şi rezultatul ei. Cf. LTR[2]. *Deratizarea are de scop nimicirea şobolanilor şi şoarecilor.* BELEA, P. A. 516, cf. DL, DER, D. MED., M. D. ENC., DEX, DN[3]. *La uşa familiei Petroiu ... a sunat un individ care s-a recomandat ca fiind angajat la deratizări.* RL 2005, nr. 4 773.

– Pl.: *deratizări.*

– V. **deratiza.**

DERATIZÁT, -Ă adj. (Despre încăperi, hambare etc.) Care a fost supus deratizării. Cf. MDA.

– Pl.: *deratizaţi, -te.*

– V. **deratiza.**

DERAZÁ vb. I. I n t r a n z. (Învechit) **1.** (Urmat sau precedat de determinări introduse prin prep. „de la" sau „din") A proveni[1], a se trage (**VI**). *Aşadar, potrivit cu înţelepciunea este ca toţi oamenii, neluându-se în samă întâmplătoarea lor numire, să se iubească unul pe altul ca fraţii şi o naţie se alerge cu agiutoriu altia, spre înaintirea culturei de la care derază fericirea de comun.* MAIOR, S. II, 242. *Fericirea tuturor naţiilor derază (se trage), după dumnezeiasca pronie, de la acea ... pază a legii.* AR (1831), 207[2]/6. *Să cunoască ... naţia pe mecenaţii protegiuitori culturei naţionale, de la carea derază fericirea şi traiul ei politic.* SĂULESCU, HR. I, VI/8. *Când rodirea este îmbelşugată, când plugariul, siguripsit despre hrană, poate a se deda la negoţul său, a întimpina trebuinţile sale şi a face şi iconomii, atunce îndemănatica petrecire a norodului derază nemijlocit din aceste* (a. 1838). HURMUZAKI–S, VI, 10. *Şi cum în deşărta Dacie popor nou să-ntemeiază, De unde limba, legi şi nume a Romianilor derază.* ASACHI, P. 12/14. *Ca un păstrător al moralului familiei, din care derează şi moralul public, să binevoiască prin sfătuiri părinţeşti a mă ajuta la îndemnul paşnic.* KOGĂLNICEANU, ap. IORGA, S. D. XVI, 47, cf. NEGULICI. *Gemenii Romulus şi Remus, de la carii derează începutul şi numele Romei.* CALENDAR (1852), 14/19, cf. STAMATI, D. *Fapte strălucite, ce derează din lumina cea de sus* (a. 1856). URICARIUL, IV, 409/15. *Această chestie este una din acele ce trebuie a merge înnaintea oricăriea alta, ca una ce derează din însuşi legile omenirei.* CONTEMPORANUL, V[1], 185, cf. ŞĂINEANU, D. U. ✧ F i g. *Că orice fericire, că orice dulce bine Din ochii tăi derază, îmi vine de la tine.* ALECSANDRI, P. I, 139.

2. (Despre aştri sau corpuri luminoase) A împrăştia raze; a radia[1]; (popular) a răza. *Pentru ce la ochii noştri, când ascunse, când văzute, Stelele pe cer derază şi mai mari şi mai mărunte?* CONACHI, P. 264, cf. DDRF, ALEXI, W., TDRG, CADE, SCRIBAN, D. ✧ F i g. *Astăzi lumina derează din universităţi şi din academii.* GHICA, C. E. II, 407.

– Prez. ind. pers. 3: *derază şi derează.*

– Pref. *de-* + **răza.**

DERĂDICÁ vb. I v. **deretica.**

DERĂFTURÁT, -Ă adj. (Munt.; despre cai) Fără harnaşament. *Să-mi daţi pe murgul din grajd, Deşălat, derăfturat, Numai bun de-ncălecat.* PĂSCULESCU, L. P. 55.

– Pl.: *derăfturaţi, -te.*

– De la **raft[2].**

DERĂNÁT, -Ă adj. v. **dărânat.**

DERĂPĂNÁ vb. I v. **dărăpăna.**

DERĂPĂNÁRE s. f. v. **dărăpănare.**

DERĂPĂNÁT adj. v. **dărăpănat.**

DERĂPĂNĂTÓR, -OARE adj. v. **dărăpănător.**

DERĂTECÁ vb. I v. **deretica.**

DERÂDE vb. III. T r a n z. A râde, a-şi bate joc de cineva, a lua în râs. Cf. DA, MDA.
– Prez. ind.: *derâd.*
– Pref. de- + **râde.**

DERÂDERE s. f. Faptul de a d e r â d e; atitudine ironică faţă de cineva sau de ceva, bătaie de joc; deriziune, zeflemisire. *„Filosof" – era ... epitetul de derâdere, cu care îl întâmpinau colegii în cancelaria liceului.* C. PETRESCU, Î. II, 215, cf. DL, M. D. ENC., DEX. ✧ L o c. a d v. (Mai ales în legătură cu verbul „a lua") **În derâdere** = în bătaie de joc, în zeflemea. *Era murdar de funingine şi rugină la nas, la ochi şi pe frunte. Parcă îl mânjise cineva, în derâdere.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 27, cf. DL. *În Cratylos sunt enumerate următoarele trăsături: refuz al angajării normale în dialog, luarea în derâdere, dedublarea forului interior.* PATAPIEVICI, C. L. 14. *Politicienii iau în derâdere completarea declaraţiilor de avere.* RL 2006, nr. 4 840.
– V. **derâde** (după fr. *dérision*).

DERÂMÁ vb. I v. **dărâma.**

DERBEDÉR s. m. v. **derbedeu.**

DERBEDÉU s. m. Persoană lipsită de preocupări serioase, căreia nu-i place munca sau care umblă fără niciun rost; om fără căpătâi, om de nimic; pierde-vară, vagabond (**2**), haimana. *Umbli haimana pe poduri cu derbedeii.* FILIMON, ap. DL. *Cine-i prost şi derbedeu lesne-n lume mofluzeşte.* ALECSANDRI, T. 826, cf. COSTINESCU. *Grădina era aproape pustie. Numai câţiva derbedei dormitau ici şi colo, pe capete de bănci.* IBRĂILEANU, A. 84. *Au observat că au de a face cu un derbedeu inteligent, care putea să le folosească la ceva.* GALACTION, O. 117. *Odată cu el, a venit o ceată de derbedei.* SAHIA, N. 109. *Apoi Măria Ta, ai avut dreptate să te gândeşti c-ar fi nişte lotri şi nişte derbedei.* SADOVEANU, O. X, 89. *Dacă am fi avut o asemenea gardă, ... retragerea ... nu ar mai fi semănat cu o fugă nenorocită de derbedei.* CAMIL PETRESCU, B. 214. *Derbedeilor, să vă astâmpăraţi, să vă băgaţi minţile în cap.* E. IONESCU, E. 223. *Aici însă, îţi iei locul alături de ratăţii, derbedeii şi emigranţii universului, aducându-ţi şi tu contribuţia ta la delir.* CIORAN, R. 181. *S-a întâmplat ... ca vreun derbedeu să şterpelească de pe tarabă ... o muzicuţă sau un susan.* PAS, Z. I, 165, cf. DL, M. D. ENC., DEX. [Mama] *s-a întrepus între el şi omul legii, ţipând la derbedeu.* RL 2005, nr. 4 709, cf. CHEST. II 8/182, ŞEZ. II, 73, ALR II 2 885/514, 537, 762.
– Pl.: *derbedei.* – Şi: (învechit) **derbedér** s. m. ŞIO II$_1$, 156.
– Din tc. **derbeder.**

DÉRBY s. n. **1.** Cursă anuală de trap sau de galop a celor mai buni cai de 3 ani. Cf. M. D. ENC., DEX, DN^3.
2. Întrecere sportivă între două echipe de mare importanţă şi prestigiu, pentru stabilirea clasamentului. Cf. M. D. ENC., DEX, DN^3. *Hagi, victorios înaintea derby-ului cu Fenerbahce.* RL 2004, nr. 4 497. *Rapid ... a reuşit să câştige primul derby al returului campionatului naţional de handbal feminin.* ib. 2005, nr. 4 519. *Se dispută ... duminică seară derby-ul campionatului, Steaua – Dinamo.* ib. nr. 4 584.
– Scris şi: *derbi.* M. D. ENC. – Pl.: *derby-uri.*
– Din engl. **derby.** Cf. fr. d e r b y.

DERDELÚŞ s. n. **1.** Loc în pantă, acoperit cu zăpadă sau cu gheaţă, unde iarna se dau copiii cu săniuţele (**2**); săniuş (**1**), (regional) târliuş. *Domnul se oprise de mult privind mirat la cel ce luneca pe dăniuş cu braţele răschirate.* AGÎRBICEANU, ap. BUL. FIL. VII – VIII, 229, cf. CADE. *Sergentul ... mi-a închegat prima târlie a deldeluşului copilăriei.* KLOPŞTOCK, F. 153, cf. SCRIBAN, D. *Nu mai dârdâia nici când venea la şcoală, nici când se ducea la derdeluş.* PAS, Z. I, 71, cf. DL, M. D. ENC., DEX. *Derdeluşurile din parcuri erau ... asaltate de o mulţime copleşitoare de copii.* RL 2005, nr. 4 525. *E dădăuş afară, de nu poţi merge.* REV. CRIT. III, 121 cf. VICIU, GL., ALR SN V h 1 310.
2. (Prin Transilv. şi prin Munt.; în forma *dădăuş*) Leagăn (în care se balansează cineva); p. e x t. scrânciob (**3**). Cf. ALR I 1 073/156, 158, 174, ib. 1 074/156, 158, ib. 1 704/156, 158, 166.
– Pl.: *derdeluşuri.* – Şi: (învechit şi regional) **dădăúş,** (învechit) **deldelúş,** (regional) **derdeúş** (SCRIBAN, D.), **derleúş** (ALR SN V h 1 308/928, ib. h 1 309/928, ib. h 1 310/928), **dăniuş, dăinăúş** (BOCEANU, GL.), **dăiniúş** (PAMFILE, J. III, 87, VICIU, GL.), **dăinúş** (pl. *dăinuşe* CIHAC II, 50, SCRIBAN, D.), **dănaúş** (PAMFILE, J. III, 80), **dăúş** (ALR SN V h 1 310/250), **dârdiúş** (SCRIBAN, D.), **dârdâíş** (id. ib.), **dârdâúş** (id. ib.), **dârdiíş** (id. ib.), **dârăúş** (ALR SN V h 1 310/95), **dârniúş** (SCRIBAN, D.), **dúruş** (ALR SN V h 1 310/334).
– Cf. d e a l.

DERDEÚŞ s. n. v. **derdeluş.**

DERDICÁ vb. I v. **deretica.**

DEREÁ[1] s. f. (Popular) Vale îngustă şi puţin adâncă, cu fundul aproape plat şi cu versantele în pantă uşoară; p. r e s t r. pârâu care curge printr-o astfel de vale; vâlcea (**1**). Cf. H XIV 358, 373, 395, 444. *Sărea un deal şi o derea Şi-o scursură de vălcea.* MAT. FOLK. 210. *Săria ici, săria colea Şi-o pustie de derea.* RĂDULESCU-CODIN, L. 125. *Le-am văzut şi le-am păscut, Pe dârele, pin vâlcele.* GRAIUL, I, 66. *Papucii-n mână lua, Trei derele că săria, Trei derele ş-o vălcea.* PĂSCULESCU, L. P. 256, cf. I. CR. III, 298.
– Pl.: *derele.* – Şi: **dâréa** s. f.
– Din tc. **dere.**

DEREÁ[2] s. f. v. **dairea.**

DEREÁGERE s. f. v. **dregere.**

DEREÁPT adj. v. **drept.**

DEREBÉGHI s. m. v. **derebei.**

DEREBÉI s. m. (Turcism învechit) Titlu purtat de mici principi turci din regiunile muntoase ale Anatoliei; persoană care purta acest titlu. *Tot viţă de derebeghi de cei*

de cari tremura chiar Saraiul împărătesc. GHICA, ap. ŞĂINEANU, D. U. *Abia se găseşte câte un derebei prin Asia Mică, care-şi dă plăcerea de a ieşi la vânătoare cu şoimii.* I. IONESCU, M. 97.
– Pl.: *derebei.* – Şi: **derebéghi** s. m.
– Din tc. **derebey(-beg)**.

DERECÁIE s.f. (Regional) Pilotă (1) (Micăsasa – Copşa Mică). Cf. ALRM II/I h 362/141.
– Pl.: *derecăi.*
– Et. nec.

DERECTÓR s. n. v. **director²**.

DERECTORÁT s. n. v. **directorat.**

DEREDICÁ vb. I v. **deretica.**

DEREDICĂTÚRĂ s. f. v. **dereticătură.**

DERÉG s. m. (Regional) Stâlp de susţinere din lemn. *Arhitectura locuinţei tradiţionale, cu o singură cameră şi cu tindă, are prispa pe trei pereţi, „deregi" din lemn sculptaţi, cu motive geometrice.* PAVEL, S. E. 26, cf. COMAN, GL., LEXIC REG. II, 95.
– Pl.: *deregi.*
– Et. nec.

DEREGLÁ vb. I. T r a n z. şi r e f l. A face să iasă sau a ieşi din regimul normal, din funcţionarea normală; a (se) defecta, a (se) deranja (1), a (se) strica (1). Cf. DN², M. D. ENC., DEX. *Neavând materiale la îndemână, lucrătorii întreprinderii sunt nevoiţi să-şi iroseasca timpul cu procurarea lor ..., procesul de producţie fiind astfel dereglat.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 316.
– Prez. ind.: *dereglez.*
– Din fr. **dérégler.**

DEREGLÁJ s. n. Dereglare. *Ca într-un dereglaj dialectic furia lui năvalnică domină încercarea ei simplă de a lichida totul.* CAMIL PETRESCU, T. II, 160, cf. DEX.
– Pl.: *dereglaje.*
– Din fr. **déréglage.**

DEREGLÁRE s. f. Acţiunea de a (s e) d e r e g l a şi rezultatul ei; dereglaj, defectare, deranjare (1), stricare (1). Cf. DN², M. D. ENC. *Factorul declanşator l-a constituit o dereglare a mecanismului de comandă.* CONTEMP. 1975, nr. 1 477, 5/5. *Avem îndatorirea ... de a acţiona cu fermitate pentru prevenirea oricăror dereglări.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 316, cf. DEX. *Cadavrul unei balene blochează ... intrarea în portul Philadelphia, provocând o dereglare a traficului naval intens pe fluviul Delaware.* RL 1980, nr. 10 982. ✦ (Med.) Perturbare a funcţionării unui organ. *Aparatul dentar sau un periaj puternic, factorii ereditari, dereglările hormonale sau stresul zilnic mai pot determina apariţia leziunilor cavităţii bucale.* RL 2006, nr. 4 915.
– Pl.: *dereglări.*
– V. **deregla.**

DEREGLÁT, -Ă adj. Care a ieşit din regimul de funcţionare normală; defectat, deranjat (1), stricat² (1). Cf. MDA.
– Pl.: *dereglaţi, -te.*
– V. **deregla.**

DERELÍCT s. n. (Mar.) Epavă abandonată în mare. Cf. CADE, SCRIBAN, D., L. ROM. 1966, 86, DN³.
– Pl.: *derelicte.*
– Din engl. **derelict.**

DEREMEÁ s. f. v. **dirmea.**

DEREMÓCS s. m. v. **dârmoz.**

DERENCEFÁL, -Ă s. m. şi f., adj. **1. S.m.** şi f. Fiinţă care prezintă derencefalie. Cf. DN³, MDA.
2. Adj. (Despre fiinţe) Care suferă de derencefalie. Cf. DN³, MDA.
– Pl.: *derencefali, -e.*
– Din fr. **dérencéphale.**

DERENCEFALÍE s. f. (Med.) Malformaţie care constă în dezvoltarea rudimentară a craniului, porţiunea posterioară a occipitalului lipsind complet. Cf. DN³, MDA.
– Pl.: *derencefalii.*
– Din fr. **dérencéphalie.**

DEREPTÁ vb. I. T r a n z. (Prin Transilv.) **1.** A îndrepta într-o direcţie anumită. Cf. DA, LEXIC REG. II, 59.
2. A alunga. Cf. DA. *L-o dereptat în lume.* LEXIC REG. II, 59.
– Prez. ind.: *derépt.*
– Cf. î n d r e p t a.

DEREPTĂTOÁRE s.f. (Regional) Curătură (Sibiel – Sălişte). LEXIC REG. II, 59.
– Pl.: *dereptători.*
– Et. nec.

DÉREŞ¹, -Ă adj. (Regional; despre cai) Care are părul roşu amestecat (sau pătat) cu alb (şi cu negru). Cf. VALIAN, V., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF, MÂNDRESCU, UNG., DL, DEX, H III 438, IV 197, V 16, 374, VII 149, X 477, XI 165, XII 25, 274, XIV 103, VAIDA, MAT. FOLK. 1 209. *Un armăsar dereş, furui o dată pe nări.* PLOPŞOR, C. 15, cf. ALR II 5 491/141, 325, 514, 876, 987, ib. 5 493/141, 987. ✧ (Substantivat) *Să ducea p-un dereş de nu i se vedeau picioarele.* DELAVRANCEA, A. 105. *Pe vânătul scoate-afară, Lasă pe murgul acasă, Pe deleş lasă-l să pască.* TEODORESCU, P. P. 612. *Din dereşul care era fala satului, n-au mai rămas decât măruntaele.* PLOPŞOR, C. 18, cf. CHEST. V/76. ✧ (Adverbial) *Nările i s-au mai umflat. Buzele i s-au mai îngroşat; calcă mai dereş şi băstâcâie din şale.* IOVESCU, N. 90. ✦ (Despre părul cailor) Care este roşu amestecat (sau pătat) cu alb şi cu negru. *Un cal ... în păr dereş.* ap. TDRG.
– Pl.: *dereşi, -e.* – Şi: (regional) **dériş, -ă** (COSTINESCU, H II 3, 79, X 150, 477, 497, XVI 104, 151, 372, CHEST. I 145/58, ALR II 5 493/987), **déleş, -ă, déliş, -ă** (CHEST. I 58/145) adj.
– Din magh. **deres.**

DÉREŞ² subst. (Învechit; în armată) Laviţă folosită pentru aplicarea pedepselor cu bătaia. Cf. CV 1949, nr. 3, 35. *Când era să-i tragă Pista cea dintâi usturimul, sare*

țiganul de pe dereș și spăriat întreabă pre domnul sogăbirău. SNOAVA, III, 421; *L-o întins pe ghereș și i-o dat la fund.* L. COSTIN, GR. BĂN. 111.

– Pl.: ?

– Din magh. **deres.**

DERETECÁ vb. I v. **deretica.**

DERETECÁT, -Ă adj. v. **dereticat**[2].

DERETECĂTÚRĂ s. f. v. **deretícătură.**

DERETICĂ vb. I. **I.** T r a n z. (Învechit) A face să dispară; a înlătura. *Lua (derădicând D) războiure pără în cumplitul pământului.* PSALT. 89. *Și voi dărăteca pre cei fără-de-lege de pe fața pământului.* BIBLIA (1688), ap. TDRG.

2. T r a n z. (Învechit, rar) A scăpa (**I 6**), a elibera (de ceva). *Și de pizmașii îmi derădică Mișelul suflet.* DOSOFTEI, PS. 204/10.

3. T r a n z. (Învechit, rar) A împărți ca dar[2]; a dărui (**I 1**). *Svântul ș-au dat slobodzâie robilor și ș-au deredicat toată avearea la svintele beserici și la săraci.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 195[r]/32, cf. STAMATI, D.

4. I n t r a n z. A face curățenie prin casă (punând lucrurile în ordine). *Deci să scula Mihai-Voda de dimineață, de au chiemat pre comisul ca să pue șaoa pre cal. Și îndată o au pus, vrând să margă la Beligrad, ca să pue să deratece casele.* AXINTE URICARIUL, C. 316, cf. LB, COSTINESCU. *Derdicam și măturam prin casă, ca o fată mare.* CREANGĂ, A. 69. *Atunci se pune fata și scutură, și deretică.* ISPIRESCU, L. 337. *Deridică ea prin casă.* CONTEMPORANUL, III, 263. *Dărăteca mai frumos prin casă.* VLAHUȚĂ, N. 9, cf. TDRG. *Ana ... începe să deretece prin cameră.* CAMIL PETRESCU, T. I, 542, cf. ULIERU, C. 110. *Se mișca încolo și încoace prin cameră, dereticând și așezând.* SADOVEANU, O. XVII, 369. [Otilia] *deretecă ceva în pripă, ... apoi strigă lui Felix să intre.* CĂLINESCU, E. O. I, 30. *Cum putea ea să deretice în casă și să spele rufe la câteva cucoane, iar dumineca ... să stea în tinda bisericii cu micul ei negoț, a fost ... o taină pentru tine.* PAS, Z. I, 27, cf. DL, M. D. ENC., DEX. *Au început să diretice, să gătească, să spele.* DIMOV, T. 83. *Pe icea scutur, Pe icea mătur, Pe colo deretic.* TEODORESCU, P. P. 128. *Eu derădicând, am aflat într-o cămară trei scule de mătasă.* SBIERA, P. 31. *Rămase acasă să deretice prin casă.* ȘEZ. V, 66. [Baba] *a luat mătura și a început să deretice pe-acolea.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 128, cf. ALR II/I h 253. ✦ T r a n z. și r e f l. A (se) pune în ordine, a (se) aranja. *Se spală, se deretică peste tot, cu grijă mai îndelungată asupra mustăților.* ALAS 19 II, 1923, 1/7. *Afară se auzia ploaia cernută fără istov, glasul birjarului dereticând ceva în jurul trăsurii.* C. PETRESCU, S. 81. *În vremea asta tu deretică toate și pregătește cele de cuviință.* SADOVEANU, O. XV, 411, cf. DL, DEX.

– Prez. ind.: *derétic.* – Și: (învechit) **deratecá,** (regional) **deretecá, derătecá, direticá, diriticá** (șez. I, 99), **dărătecá** (conjunct. prez. pers. 3: *dărătice* TDRG), **derădicá, deredicá, deridicá, diridicá** (I. CR. III, 187, ALR II/I h 253), **dirădicá** (I. CR. IV, 204, ALR II/I h 253/514), **drădicá** (TDRG), **derdicá, dirdicá** (ARH. FOLK. IV, 221) vb. I.

– Lat. ***deradicare.**

DERETICÁRE s. f. Acțiunea de a (s e) d e r e t i c a și rezultatul ei; dereticat[1]. Cf. d e r e t i c a (**4**). *Olga era chiar de părere, ... să procedăm eventual la o dereticare radicală aici, în biroul d-voastră.* CAMIL PETRESCU, T. III, 226. ✦ Aranjare. [Călugărul] *făcu un gest închipuind dereticarea bărbii.* V. ROM. septembrie – octombrie 1931, 366, cf. DL, DEX.

– Pl.: *dereticări.*

– V. **deretica.**

DERETICÁT[1] s. n. Faptul de a d e r e t i c a (**4**); dereticare. *Îi mai ținea în pat* [pe copii] *ca să n-o încurce la dereticatul casei.* PAS, Z. I, 247, cf. DL, DEX[2].

– V. **deretica.**

DERETICÁT[2]**, -Ă** adj. (Mai ales despre interiorul unei case) Care este pus în rânduială, aranjat, curățat. *Casa ei așa* [de] *frumos direticată.* ODOBESCU, S. I, 95.

– Pl.: *dereticați, -te.*

– V. **deretica.**

DERETICĂTÚRĂ s. f. (Învechit și regional) Ordine (**2**), curățenie, aranjament. Cf. CIHAC, II, 83, UDRESCU, GL.

– Pl.: *dereticături.* – Și: (învechit) **deredicătúră** (CIHAC, II, 83), (regional) **deretecătúră** (UDRESCU, GL.) s. f.

– **Deretica** + suf. *-tură.*

DERIDICÁ vb. I. v. **deretica.**

DÉRIȘ, -Ă adj. v. **dereș.**

DERÍU, -ÍE adj. v. **deliu.**

DERIVÁ vb. I. **1.** I n t r a n z. (Mai ales la pers. 3; urmat sau, rar, precedat de determinări introduse prin prep. „din" sau, învechit „de la", rar, „dintru") A-și avea originea sau proveniența, ori punctul de plecare din ceva sau de undeva, a se trage din ...; a decurge (**2**), a proveni[1], a veni (**A 1 2**). Cf. NEGULICI. *Aceeași cuviință se află între forma obrazului și a corpului, fiecare dintr-aceste forme are un acord ... cu trăsurile ori fizionomia individului și toate aceste rezultate derivă (izvoresc) dintr-una și aceeași cauză.* FIS. 163/9, cf. POLIZU. *Acești barbari numiți huni derivă din familia sau rasa mongolică.* FILIMON, O. II, 39. *Englitera ... își va aduce aminte că derivă din marea familie germană.* id. ib. 169, cf. PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D. *Cuvântul ... nu este numai semn exterior arbitrar a noțiunei, ci derivă din însăși esența ei.* CONV. LIT. II, 212. *Aici nu se susține adevărul vreuneia din judecățile simple, ci se susține numai, că una se poate deriva din ceailaltă.* MAIORESCU, L. 49. *Toate acestea însă derivă de acolo că partidul dominant, de frică de-a nu-și pierde popularitatea, pe care altfel tot și-a pierdut-o, n-a voit să-și esploateze cel puțin greșala.* EMINESCU, O. XI, 167, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU[2]. *Cronicarul face să derive căderea lui vodă din înstrăinarea lui de boierii țerii.* IORGA, L. I, 231, cf. TDRG. *Asemenea prelucrări ... capătă de multe ori o importanță deosebită prin faptul că contribuesc la restituirea originalului de la care derivă.* BUL. COM. IST. I, 39. *Un al cincilea tip, închis, e acela părând a deriva din vechea brățară masivă din epoca bronzului.* PÂRVAN, G. 447, cf. CADE. *România cere,*

printre altele, ca creanţele sale ce derivă din emiterea de monedă de către puterile centrale ... să fie recuperate cu prioritate. TITULESCU, D. 167. *Din această instabilitate, provocată de mizerie, derivă şi teama de viitor.* CIORAN, R. 42. *Ascetica ortodoxă derivă din ideea că omul e centrul şi stăpânul lumii create.* STĂNILOAE, O. 35. *Cronicile derivate din vechile Gesta ... încep povestirea „faptelor ungurilor" cu ieşirea lor din stepă.* BRĂTIANU, T. 206. *Cupiditatea este un aspect esenţial în avariţie, care derivă nu mai puţin din natura însăşi a operaţiilor.* CĂLINESCU, C. O. 171. *Aceste corpuri derivă prin dezintegrare β – din corpurile C respective.* SANIELEVICI, R. 105. *Fauna sarmatică derivă ... din fauna mediteraneană.* ONCESCU, G. 19, cf. DL. *Aceste compliniri ... nu derivă însă numai din tema tratată, ci sunt fapte de invenţie verbală.* VARLAAM – SADOVEANU, 16. *Ideile lui sociale ... derivă din acelaşi curent cultural, care formează şcoala umanistă românească.* IST. LIT. ROM. I, 639. *Continuitatea obştilor sub feudalism şi capitalism, în forme care derivă din comuna primitivă.* PANAITESCU, O. Ţ. 7. *De aici derivă ... insatisfacţiile.* T februarie 1969, 87. *Deosebirea dintre ele derivă din natura lor şi din modalităţile în care acţionează şi influenţează dezvoltarea condiţiei umane.* S februarie 1970, 75. *Atitudinea lui Ov. Densusianu faţă de problemele cercetării dialectale derivă în mod direct din concepţia sa asupra „filologiei".* LL 1973, nr. 4, 730. cf. M. D. ENC. *Bradul de Crăciun derivă şi el dintr-o tradiţie premergătoare creştinismului.* MAGAZIN IST. 1975, nr. 12, 55. *Mare parte din mobilierul pe care-l fabricăm derivă din stiluri mai vechi.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 18, cf. DEX, DN[3]. *Punctul său de vedere deriva din concepţia lui Dobrogeanu-Gherea.* PALEOLOGU, T. 21. *Părerea specialiştilor este că ...* [tăblia din spate] *derivă din piesa care se înfăşoară.* Z. MIHAIL, T. P. 95. *Comentariile lui Hans Sedlmayer ... derivă dintr-o zonă a trăirii interioare, absolut subiectivă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 9, 19/4. *Un spaţiu al emulaţiei etice nu poate fi derivat din substanţa existenţială comună.* PLEŞU, M. M. 30. *Cămaşa cu platcă ... derivă din cămaşa tunică (naţională).* PAVEL, S. E. 87. *Mărirea TVA ... derivă din ceea ce România îşi propune.* RL 2005, nr. 4 684. ✦ (Despre limbi sau despre elemente ale unei limbi) A descinde din ..., a fi urmaşul ...; a avea ca etimon; a decurge (**2**), a proveni[1], a veni (**A I 2**). *Vorba sau numele iambu derivă de la ios.* HELIADE, O. II, 176. *Timpurile derivate din cele primitive să formă aşa.* VIDA, GRAM. 320/18. *Astă slovă din alfabetul cirilian ... în dialectele ce derivă din slavonă, figurează numai de formă.* NEGRUZZI, S. I, 261. *Pedoni derivă de la latinul pedes şi în cazul acesta se înţelege oamenii aceia ce se plimbă pe jos sau cu picioarele.* FILIMON, O. II, 93. *Sunt unele ziceri derivate din limba latină.* BARONZI, L. 32, cf. LM. *Nu ştie ce origină să dea cuvântului „grive". Oare acest nume nu va fi el derivat din adjectivul latin „gravis"?* ODOBESCU, S. III, 29. *Poporul însuşi nu se numeşte albanez, ci şchipetar. Acest nume pare derivat din cuvântul „şchiipe" sau „şchipe", care însemnează „stâncă", deci „munteni".* EMINESCU, O. XI, 152. *Este mai mult decât ridicul de a deriva acest nume de la latinescul Gelu.* CONTEMPORANUL, V_1, 280. *La această hotărâre l-ar îndemna unele forme, care derivă după d-sa chiar din acele timpuri, dar care nu sunt decât formele obicinuite ale limbei române în veacul al 16-lea şi al 17-lea.* CONV. LIT. XX, 81, cf. ŞĂINEANU[2]. *Petru Maior vine să exprime ... părerea ... că limba română derivă din latina populară.* DENSUSIANU, L. 55, cf. RESMERIŢĂ, D. *O botezare „tank", care derivă, cred, de la cuvântul nemţesc „dank".* BRĂESCU, O. A. I, 261, cf. SCRIBAN, D. *Stilizează pasagiul citat prin două serii de termeni, derivaţi din două obârşii felurite, dintr-una savantă şi mai nouă, şi dintr-alta populară.* VIANU, A. P. 254. *Numirea de antimoniu derivă dintr-un cuvânt arab.* MACAROVICI, CH. 318. *Inutil ni se pare deci s-o derivăm din turc. Buha, tot onomatopeic şi la ei, ca şi însuşi numele ştiinţific al păsării.* BĂCESCU, PĂS. 246. *Azi noţiunea de gongorism este echivalentă cu extravaganţă şi obscuritate poetică, însă puţini ştiu că vorba derivă de la numele poetului spaniol Luis de Gongora.* CĂLINESCU, I. 326, cf. DL, M. D. ENC., DEX, DN[3]. ✧ R e f l. p a s. *Bromul este un licuid roşu închis, prea veninos, de o savoare nesuferită ... Numele lui se derivă din vorba grecească βρωμος.* MARIN, PR. I, 21/33. *Tot statul, care este neatârnătoriu, are un drept, ce se derivă chiar din aceea neatârnare şi este strâns împreunat cu acela.* TELEGRAFUL (1854), 61/53. *Din limbile vii şi mai însemnate astăzi, cele mai multe se derivă din cea latină.* BĂLĂŞESCU, GR. 3/23. *Toate cuvintele se derivă din vro 500 de rădăcine primitive.* MAIORESCU, L. 24. *Gamele se derivă unele din altele.* CONTEMPORANUL, III, 936. ✦ (Despre cuvinte, forme gramaticale) A fi format prin derivare (**1**). Cf. STAMATI, D. *O modalitate curioasă a metaforei lui Macedonski este aceia construită printr-un verb derivat dintr-o altă parte de cuvânt.* VIANU, A. P. 247. *Mai repede decât origina ar putea să intereseze numele. Bucureşti ar deriva de la Bucur.* ARGHEZI, B. 126, cf. DL. *Adverbul este de obicei derivat sau format de la alte cuvinte prin schimbarea funcţiei gramaticale, ceea ce îi imprimă multă expresivitate.* VARLAAM – SADOVEANU, 162, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3]. ✧ T r a n z. *Din cuvintele-tip, putem uşor deriva pe acelea care ne sunt necesare pentru redarea noţiunilor care nu au termeni în vorbirea noastră.* DENSUSIANU, L. 69. *Sufixul „–tură" derivă abstracte verbale.* PUŞCARIU, L. R. I, 25. *Ca să derivăm adverbe de la verbe este nevoie de un sufix adverbial.* IORDAN, STIL. 192. ✧ R e f l. p a s. *Am aflat că se poate deriva mai multe cuvinte după regulele din însa limba cea de acuma trase.* IORGOVICI, O. 14/12. *Pentru formarea zicerilor numim ziceri primitive ... acelea care nu se derivez de la altele.* HILL, GRAM. LAT. 5/22. *Mai pe urmă sufiptul -an s-a mai generalizat şi a arătat locul de unde cineva era ... dar şi atunci se întrebuinţează numai pentru persoane, amintind de faptul că se derivă de la nume proprii.* CONTEMPORANUL, I, 639.

2. T r a n z. (Despre ape curgătoare) A abate de la cursul firesc într-o altă albie sau într-un canal. Cf. SCRIBAN, D., DL, DEX, DN[3]. ✦ (Despre vehicule) A abate, a dirija de pe o cale de comunicaţie pe alta existentă, construită sau improvizată în acest scop. Cf. DL, DEX. ✦ F i g. A îndrepta spre ..., a dirija, a canaliza. *Literatura dramatică străină ... era confundată cu tot ce putea oferi o lectură plăcută înainte de a fi derivată spre scenă.* DENSUSIANU, L. 174. *Ar fi deci păgubitor ca forţele ştiinţifice ... să fie derivate către chestiuni de care se pot ocupa şi alţi cercetători.* VARLAAM – SADOVEANU, 7. ✦ (Cu complementul căi de comunicaţie sau canale) A ramifica pentru a forma un traseu secundar. Cf. DL, DEX.

3. I n t r a n z. (Despre nave sau aeronave) A se abate de la direcția de deplasare, de la traseul normal, sub acțiunea vântului sau a unui curent. Cf. RESMERIȚĂ, D. *Deriva servește la convertirea (corectarea) drumurilor, fiind considerată, în calcule, pozitivă când nava derivează spre tribord.* LTR[2] VI, 187, cf. DL. *Banchiza pe care se afla derivase mult spre apus.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 3, 66, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3].

4. T r a n z. (Med.; în dicționare; despre sânge, umori organice etc.) A abate cursul firesc în scop terapeutic. Cf. ȘĂINEANU[2], RESMERIȚĂ, D. ✦ R e f l. r e c i p r. (Învechit) A se influența în funcțiunile lor fiziologice. *De aceia vedem cum că ambe acestea organe stau către alaltă în relație întoarsă și se derivează înprumutat, adecă: cu cât silim mai mult puterile cugetătoare, cu atâta mai puțin învie puterea genitoare.* VASICI, M. II, 12/24.

5. T r a n z. (Mat.; despre derivata unei funcții) A calcula. Cf. M. D. ENC., DEX, DN[3].

– Prez. ind.: *derív* și (rar) *derivez.*

– Din fr. **dériver,** lat. **derivare.**

DERIVÁBIL, -Ă adj. (Mat.; despre funcții) Care admite o derivare (**3**) într-un punct sau într-un interval. *Se exprimă ... prin funcții continue și derivabile, având determinantul funcțional.* VRĂNCEANU, G. D. II, 336, cf. NDN.

– Pl.: *derivabili, -e.*

– Din fr. **dérivable.**

DERIVABILITÁTE s. f. (Mat.) Proprietate a unei funcții de a fi derivabilă. *În ce privește derivabilitatea formulelor ... presupunem că f^1 sunt continue și derivabile până la un anumit ordin p.* VRĂNCEANU, G. D. II, 335, cf. NDN.

– **Derivabil** + suf. *-itate.*

DERIVÁRE s. f. Acțiunea de a d e r i v a și rezultatul ei.

1. Cf. d e r i v a (**1**). PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Derivarea unei judecăți din două altele se numește silogism.* MAIORESCU, L. 62. *Paleontologia ... aduce puternici dovezi despre înrudirea ființelor și despre derivarea lor unele din altele.* CONTEMPORANUL, I, 10, cf. POLIZU, DAMÉ, T., ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D. *Alexandrescu, totuși, nu ducea pesimismul până la o filosofie fără atenuări, cu o derivare a ei persistentă în motivele de inspirație.* DENSUSIANU, L. 399. *Universalismul reprezintă o formă intermediară și este o derivare a originalului, o subtilizare a instinctului și, în fine, o spiritualizare a chtonismului.* CIORAN, R. 158. *Gândirea e o complicație și o derivare a simțurilor.* RALEA, S. T. III, 131. *Utilizarea de către noua solmizație a unor derivări înfăptuite sistematic din cele 7 silabe de bază constituie un avantaj extraordinar al ei.* M 1975, nr. 1, 22, cf. DEX. ✦ (Lingv.) Indicare a proveniență sau a originii unui cuvânt. Cf. BARONZI, I. L. I, 196, COSTINESCU, LM. *Lexiconul de la Buda ... încearcă să stabilească prin derivări de cuvinte că limba noastră este cea mai pură romană.* MAIORESCU, CRITICE, 79. *Ca o dovadă ... se aduce derivarea numelui vechei cetăți ... din numele împăratului Caracalla.* CONTEMPORANUL, III, 614. *Dicționarul lui Cihac a întâmpinat din partea majorității limbiștilor noștri cele mai vii critice. I s-a imputat mai ales o tendențioasă slavizare în derivarea cuvintelor române.* CONV. LIT. XXI, 647. *Derivarea românei din latina vulgară.* CL 1973, 8. ✦ (Lingv.) Procedeu intern de îmbogățire a vocabularului prin formare de cuvinte noi cu ajutorul afixelor lexicale; derivație (**2**). *Multe substantive în -ție (-țiune), deși concurate de infinitivele substantivate corespunzătoare, continuă să fie folosite paralel până astăzi: aboliție–abolire, derivație–derivare.* IORGOVICI, cf. URSU, Î. L. 349. *Prin derivare și compunere vom putea face din unul mai multe verburi.* BĂLĂȘESCU, GR. 120/3. *Mijloacele de a crea cuvinte nouă sunt compunerea și derivarea.* IORDAN, G. 216. *În ce privește originea numelui Bucureștii ... cărturarii specialiști n-au prea ținut să mă lămurească, și, în locul unei imaginații cu derivări, au adoptat și ei legenda ciobanului.* ARGHEZI, B. 10. *Limbile sărace în derivare și compunere sunt nevoite să împrumute cuvinte din alte limbi.* GRAUR, I. L. 137. *Un important mijloc de îmbogățire a vocabularului este derivarea.* id. F. L. 197, cf. DL. *Numeroase adjective și substantive create prin derivare, ca de exemplu: frunzoase, volburoase.* VARLAAM – SADOVEANU, 244. *Modernizarea limbii se vede și în îmbogățirea sistemului derivării.* L. ROM. 1960, nr. 1, 46, cf. DER. *Derivarea urmează reguli care se aplică în general la un grup mare de cuvinte, cărora le modifică întrebuințarea și sensul lexical în același fel.* GRAM. ROM[2]. I, 19. *În toată evoluția limbii latine se manifestă tendința de îmbogățire permanentă a vocabularului cu ajutorul derivării, care continuă și în faza romanică primitivă.* IST. L. R. I, 85. ✧ (Cu determinări care arată felul) *Derivarea verbală cu prefixe a dat naștere unor formații puternice, durabile.* IST. L. R. I, 105. *Derivarea nominală cu prefixe este în latină mai puțin dezvoltată.* ib. 106. ✧ *Derivare improprie* = schimbare a categoriei gramaticale; conversiune. Cf. DER. *Derivare progresivă* v. p r o g r e s i v (**1**). *Derivare regresivă* (sau *inversă*) v. r e g r e s i v (**2**).

2. (Învechit, în dicționare) Abatere a unei ape curgătoare de la cursul firesc, într-o altă albie sau într-un canal. Cf. d e r i v a (**2**). Cf. POLIZU, LM.

3. (Mat.) Operație folosită în calculul diferențial pentru obținerea unor derivate. Cf. SANIELEVICI, R. 158, cf. DL, DM, DN[2], DEX.

– Pl.: *derivări.*

– V. **deriva.**

DERIVÁT, -Ă adj., subst. **I.** Adj. **1.** Care se trage, provine, rezultă din ceva. Cf. d e r i v a (**1**). *Rubrica materii textile și industrii derivate ... conține o mulțime de obiecte.* GHICA, C. E. III, 75. *Logica nu ne dă însăș știința derivată, ci ne dă numai regula pentru a judeca această știință.* MAIORESCU, L. 10. *Comerțul nostru a avut să treacă prin multe crize, ca și agricultura și industriile ei derivate.* CARAGIALE, O. III, 84. *Celelalte mărimi se măsoară cu unități care derivă din unitățile fundamentale și care pentru aceasta poartă numele de unități derivate.* PONI, F. 12. *Aceste forme, numite forme derivate, se obțin prin trunchieturi făcute pe muchii sau unghiuri.* MURGOCI – LUDWIG, M. 15. *Dar pe lângă acești factori originali mai sunt și alții derivați, cum sunt modificările progresive ale mediului, creșterea volumului agregatului social.* PETICĂ, O. 478, cf. RESMERIȚĂ, D. *Convertirea muzicalului în plastic explică de ce la întâia lectură a operei lui Blaga ai impresia unei maniere indirecte de a simți și gândi, pentru că îți sugerează imaginea unui contact derivat cu realul.*

CIORAN, R. 133. *Pentru fizica nouă mişcarea cercuală este aşadar un fenomen derivat.* BLAGA, Z. 64. *Observăm că nucleul derivat e izobar cu nucleul generator.* SANIELEVICI, R. 50. *Am văzut ... că numărul de ecuaţii ale sistemelor derivate, şi în particular numărul combinaţiilor integrabile, constitue astfel de invarianţi numerici.* VRĂNCEANU, G. D. II, 223, cf. DL, DEX, cf. LIICEANU, I. 78. *Noi, începând cu secolul al XVII-lea, ne-am obişnuit numai cu un sens derivat al experienţei ideilor, care constă în a identifica cu un obiect exterior şi apoi a experimenta obiectul în locul ideii.* PATAPIEVICI, C. L. 378. ✧ (Substantivat) *Nu uita că o generaţie este un derivat istoric, care a moştenit păcate şi va lăsa păcate de moştenire!* CARAGIALE, O. IV, 235. *O turbulenţă care îi făcea chiar bătăuşi şi greu de ţinut laolaltă, derivat al unei copilării zvăpăiate, la câmp şi la pădure.* CĂLINESCU, E. 32. *Sentimentul domestic al dragostei, ca un derivat al firii şi al satisfacţiei dată de o viaţă naturală, este exprimat cu o energie rară.* CONSTANTINESCU, S. I, 102. *Viziunea studiului este istorisită. Ea prezintă generaţia de la 1848 ca pe un derivat necesar generaţiei Şcolii Ardelene.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 40, 8/1.

2. (Despre cursul unei ape) Care este abătut; deviat (**1**). Cf. DL, DM, DN[2], DEX. ✧ F i g. *Curiozitatea pentru viaţa artistului e o curiozitate derivată, aproape un viciu.* CONTEMP. 1971, nr. 1 263, 3/2. ✦ (Despre căi de comunicaţie, circuite, canale etc.) Care este abătut, deviat din traseul principal. Cf. CADE, DL, DEX. ✦ (Despre vehicule) Abătut, deviat (**1**) de pe o cale de comunicaţie pe alta. Cf. DEX.

3. (Despre limbi, sunete etc.) Care derivă (**1**) din ceva; care nu e primar[2] (**5**). *Se ştie că limbile sunt limbi-mume sau originale, şi limbi-fiice sau derivate.* HELIADE, O. II, 228. *Limbile, după timp, sunt primitive cele vechi, şi derivate cele nouă.* GENILIE, G. 147/13. *Uşor se pot forma şi celelalte timpuri din ele. Timpurile, care se formează din cele primitive, se zic derivate sau deduse.* GR. R. N. I, 117/4. *Pronumele personarie încă sunt de două specie: originarie şi derivate şi se împart în trei părţi după trei persoane.* CIPARIU, C. 10. *Limba română este limbă derivată fiindcă se trage din cea latină.* BĂLĂŞESCU, GR. 3/29. *Excepţii la infinitivele în „i" şi la timpurile lor derivate: zicem „a ascuţi", „a împărţi", „a minţi".* MAIORESCU, CRITICE, 235. *Este ... greşită scrierea acelor sonuri derivate fără niciun semn.* id. ib. 269. *Tot astfel de greşită ni se pare scrierea aşa-numitelor sunete derivate cu semnul sunetului originar din care derivă.* EMINESCU, O. X, 84, cf. DDRF, ŞĂINEANU[2]. *Sub formele derivate, „ir" şi „er", rădăcina „ar" se mai găsea, la iranieni, în cuvintele „hir" sau „ir".* NEGULESCU, G. 229, cf. DL, DM. *Semnul verbal este capabil să genereze sisteme derivate.* COTEANU, S. F. I, 23, cf. DEX. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Pentru că, spre sâmplificarea scrisorii musicale sau a notelor, cele 12 tonuri s-au împărţit în originarie şi în derivate (dar numai cu privire la noate).* VOROBCHIEVICI, A. M. 29.

4. (Despre cuvinte, categorii gramaticale, sensuri) Care este format prin derivare (**1**); derivativ (**2**). *Adunăm în acest vocabular mai toate vorbele simple ... pre lângă care se mai adaogă şi altele derivate sau compuse.* HELIADE, PARALELISM, I, 13/18, cf. SĂULESCU, GRAM. ROM. I, 30/7. *Ziceri ... ce se derivez de la altele ... se numesc ziceri derivate.* HILL, GRAM. LAT. 5/23. *Afară de formele conjugăciunei sus-aretate avem şi cele ce urmează pentru prima şi carta conjugăciune, în timpurile presinţi de indicativ, de conjunctiv şi de imperativ, cari forme se usită foarte, mai ales în verbe derivate.* CODRU-DRĂGUŞANU, R. 44. *Substantivele derivate ... au acentul tot pe acea silabă pe care au avut şi în cuvântul rădăcinal.* PLATON, M. 131/2. *Căluşar ori căluşer este cuvânt nu compus, ci derivat, de la căluş.* FM (1847), 137[2]/16. *Însă şi finalele acestea din urmă altă semnificaţie au, când ele se dau adiectivilor derivaţi.* CÂMPEANU, GR. ROM. 67/26, cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Tablă arătătoare de unele cuvinte române derivate şi compuse.* BĂLĂSESCU, GR. III/23, cf. PONTBRIANT, D., LM. [În] *limba spaniolă ... cuvântul se numeşte „palabra", portughez „palavra", şi, ce e drept, noi am format de aici un nume derivat.* MAIORESCU, CRITICE, 550. *Limba germană e foarte bogată în vorbe, în urma înlesnirii cu care dintr-o radicală se pot forma o mulţime de cuvinte derivate, fie prin adăogirea unei sufixe, fie pre altă cale.* EMINESCU, O. IX, 407, cf. ŞĂINEANU, D. U. *La neutrele derivate care-şi păstrează mai mult ori mai puţin sensul de adjectiv şi legătura cu primitivul, desinenţa -e este obligatorie.* LL I, 1955, 109, cf. DL. *Lipseşte corespondentul latin, mai ales la cuvintele derivate.* IST. LIT. ROM. I, 343, cf. DER, M. D. ENC. *Şi în documente de mai mare importanţă s-a folosit, pentru statul românesc de la sud de Carpaţi, un nume derivat din cel al primului ei domn independent.* MAGAZIN IST. 1975, nr. 12, 3, cf. DN[3]. *Termenul „fotă" a apărut în lb. rom. atât cu sensul etimologic ... cât şi cu sensul derivat.* Z. MIHAIL, T. P. 86. *Creaţii sigur călinesciene nu pot fi considerate decât derivatele sau compusele pe care nu le găsim inserate în dicţionare şi nici nu sunt atestate la alţi scriitori şi cărturari.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 26, 20/3, cf. DEX[2]. ✦ (Substantivat, n.) Cuvânt format prin derivare (**1**). *Mai multe exempluri de aşa vorbe compozite, şi derivate am pus într-aceea carte ce am alcătuit spre acela sfârşit.* IORGOVICI, O. 72, în URSU, Î. L. 120. *În cuvântul Cristos, Christus, s-a luat obiceiul să se răspice ca χ grecesc, pe când în derivate păstrează sunetul κ, de exemplu: creştinu, christianus; creştinitate, christianismus; creştinatu, christianus factus etc.* MAIOR, S. II, 279. *Limbile ... se înavuţesc apoi din derivatele lor ca din nişte rădăcini.* HELIADE, O. II, 369. *Din zicerile primitive sau de rădăcină a face ori a întrebuinţa pe cele derivate sau pe cele ce se trag dintr-însele.* CR (1832), 342[2]/42. *Derivate sau deduse sunt care purced de la alte părţi ale cuvântului.* BĂLĂŞESCU, GR. 110/3. *Propunem, ca excepţie importantă, scrierea lui î prin â în cuvântul român şi derivatele lui.* MAIORESCU, CRITICE, 329. *Pe lângă sensul micşurător diminutivele româneşti dau derivatelor şi un înţeles desmierdător.* LUC. II, 386, cf. CADE. *Derivatele discutate în capitolul precedent şi cele care urmează acum se leagă strâns în conştiinţa noastră lingvistică.* IORDAN, STIL. 195. *Numele general este un derivat onomatopeic, în zeci de variante.* BĂCESCU, PĂS. 248. *În limba latină genius este un derivat al verbului gignere.* VIANU, P. 9. *Derivatele nu fac parte decât într-o foarte mică măsură din fondul principal de cuvinte.* SCL 1954, 14. *După cum persoana a doua a unui verb nu poate fi socotită alt cuvânt decât persoana întâi, tot aşa, în oarecare măsură, şi derivatul este acelaşi cuvânt cu baza de la care porneşte.* GRAUR, F. L. 41. *Derivatele care pornesc de la cuvinte din fondul principal sunt, proporţional, mult mai numeroase decât cele formate pe baza celorlalte cuvinte.* id. I. L. 92. *Mai trebuie ţinut seama şi de faptul că de la un cuvânt polisemantic*

există derivate și înrudite care dezvoltă sensuri mai mult sau mai puțin îndepărtate de cel inițial. LL 1972, nr. 3, 480. *Sensul cuvântului este cel de „a mânca de frupt în zile de post, a se înfrupta". Este un derivat de la frupt cu prefixul de-.* CL 1973, 39. *După ce glosează derivatele din fiecare categorie, autoarea comentează și modul cum sufixele selecționează temele la care se atașează.* LL 1974, nr. 1, 193. *Și mai numeroase decât acestea sunt derivatele cu sufixul -ian adăugat tot la nume proprii românești sau străine.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 26, 19/4. *Diferențierea semantică pentru a denumi tipuri diferite de cămăși atunci când se folosește termenul „cămașă" se realizează prin folosirea unor derivate: „cămeșoi", „cămeșoaie".* Z. MIHAIL, T. P. 50. *Denumirea de „lăicer" este un derivat al cuvântului „laviță" – mobila din interiorul țărănesc pe care se așeza scoarța.* PAVEL, S. E. 50. ✧ (Lingv.) *Derivat regresiv* v. r e g r e s i v **(2)**.

II. Subst. **1.** S. n. Produs obținut prin prelucrarea unei materii prime. *Trecând la productele propriu-zise ale pământului și la derivatele lor ... vedem importate din Austro-Ungaria mai cu seamă făină, paste, pâne.* GHICA, C. E. III, 68. *Nici chiar lâna și derivatele ei, pe care le aduceau la oraș în zile de judecată și de târguri, nu le puteau vinde decât numai postăvarilor breslași.* PĂCALĂ, M. R. 305. *Cașul e un derivat al laptelui.* SCRIBAN, D. *Portocala și derivatele ei au adus un prim lot de oameni de afaceri.* RALEA, O. 96. *Acum face o lucrare foarte importantă: derivatele din arpacaș.* BARANGA, I. 158, cf. LTR[2]. *Benzina și petrolul sunt derivate ale țițeiului.* LTR[2]. *Bolnavul va consuma ... (ouă, lapte și derivatele lui ...).* BELEA, P. A. 239, cf. DL, DM, DER, DN[2]. *Zahărul și derivatul său alcoolic reprezentau ... singurele produse de export rentabile.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 1, 80. *Benzina este un derivat al țițeiului.* M. D. ENC. *Creșterea prețurilor la petrol și derivate din petrol care constituie materiale de bază în producția maselor plastice a redus competitivitatea acestora ca înlocuitori de metale.* CONTEMP. 1975, nr. 1 497, 3/12. *O parte din sumele obținute în urma livrării pe piețele externe a peștelui și a derivatelor sale a fost folosită pentru construirea unor obiective economice.* RL 1980, nr. 11 084.

2. S. m. (Chim.) Substanță rezultată din alta și care de obicei păstrează structura de bază a substanței din care provine. Cf. MACAROVICI, CH. 430, 569. *Acest fapt constituie a doua lege de deplasare radioactivă. Ea a fost verificată într-un mare număr de cazuri prin identificarea naturii chimice a derivatului radioactiv.* SANIELEVICI, R. 107. *Morfina și derivații săi nu se eliberează din farmacii.* BELEA, P. A. 151. *Frunzele ... conțin cinarină și alți derivați ai acidului cafeic.* BUTURĂ, EB. I, 29. ✧ *Derivat funcțional* = derivat rezultat prin eliminarea unei molecule de apă între o grupare funcțională a unei molecule și o altă moleculă. Cf. MACAROVICI, CH. 430. *Prin hidroliză, derivații funcționali regenerează combinațiile primitive.* LTR[2], cf. DC.

– Pl.: *derivați, -te.*

– V. **deriva.** Cf. fr. d é r i v é.

DERIVÁTĂ s. f. (Mat.) Limită a raportului dintre creșterea funcției și creșterea variabilei, când creșterea variabilei tinde către zero. Cf. SCRIBAN, D. *Vom observa ... că funcția ψ și prima ei derivată trebuie să fie continue.* SANIELEVICI, R. 97. *Putem calcula diferențiala unei funcții, dacă înmulțim derivata ei cu diferențiala variabilei independente.* CIȘMAN, FIZ. I, 90. *Conțin în plus, în legea lor de transformare, derivatele lui λ și a.* VRĂNCEANU, G. D. II, 275. *În punctele în care derivata e nulă, funcțiunea e staționară și poate admite o valoare extremă.* LTR[2], cf. DM, DER, DN[2], M. D. ENC. *Își află un domeniu propriu de cercetare, studiind o ecuație cu derivate parțiale.* CONTEMP. 1975, nr. 1 495, 4/2, cf. DEX.

– Pl.: *derivate.*

– Din fr. **dérivée.**

DERIVATÍV, -Ă adj. **1.** (Învechit; în opoziție cu p r i m a r, p r i m i t i v; despre cuvinte, limbi etc.) Care provine, își are originea, se trage de la un altul. *Tras, sau derivativ, numim pe cel ce arată că un nume se trage din alt nume, și cum am zice să naște unul din altul.* I. GOLESCU, B. 114/7. *Cercetarea după dăslușirea numelui să poate împărți: ... în nume primitive, sau chipernice, și în nume derivative sau trase.* id. ib. 114/3. *Cel ce se trage, cel ce izvorește din altceva derivative la gramatică însemnează nume trase, cele ce sânt izvorâte din alte nume.* id. c. *Timpurile dintr-o conjugație sânt ori primitive ori derivative.* PLATON, M. 52/5, cf. NEGULICI. *Limbile ... care se deduc dintr-altele se chiamă derivative; așa limba română este limbă derivativă.* BĂLĂȘESCU, GR. 3/30. *Acestea se cheamă și derivative ... fiindcă se derivă de la altele.* id. ib. 57/23, cf. PONTBRIANT, D. ✧ (Substantivat) *Adiectivele numeraria, pr. unulu, doi etc. și cele derivative de aci.* CIPARIU, C. 33.

2. (Despre cuvinte) Care rezultă dintr-o derivare (**1**); derivat (**I 4**). (Substantivat) *Cuvânt rădăcinal se numește acela, la carele se poate adăogi o silabă ori o literă, și după aceea se naște alt cuvânt numit derivativ.* PLATON, M. 131/7. ✦ Care poate da naștere la derivate (**3**). *Importanța substantivelor sporește atunci când ne gândim la posibilitățile lor derivative și de formare a diferitelor expresii frazeologice.* L. ROM. 1959, nr. 3, 63.

3. (Despre afixe sau elemente asimilate acestora) Care ajută la formarea unor cuvinte noi. *Sânt cuvinte ce se formează mai vârtos de la trunchiuri prin silabe derivative.* BĂLĂȘESCU, GR. 134/28. *Tulpina poate fi analizată, prin eliminarea succesivă a tuturor elementelor dezinențiale sau derivative, din diferitele forme flexionare sau derivate ale unui cuvânt.* PUȘCARIU, L. R. I, 107. *Ca să derivăm adverbe de la verbe este nevoie de un sufix adverbial. Numai un asemenea element derivativ transformă în adverb un cuvânt care, fără sufix, este altă parte de vorbire.* IORDAN, STIL. 192. *S-ar părea că extinderea termenului morfem asupra rădăcinii și afixelor derivative nu este îndreptățită.* SCL 1957, 133. *Acest -a apare ca element derivativ și la multe adverbe albaneze.* SCL 1961, 198. *Afixele derivative se împrumută prin intermediul împrumutului de cuvinte.* LL 1972, nr. 2, 39. ✧ (Substantivat) *Nu e vorba de derivativul -eală numai în acest caz, unde din întâmplare îl putem înlocui prin cea în -ime: acr-ime.* CONV. LIT. IV, 361.

4. Care trage sau abate ceva în altă parte. *Fumatul derivativ, calmant al oamenilor sărmani.* RALEA, O. 64, cf. DM, M. D. ENC., DEX. ✧ (Substantivat) *Cu modul acesta n-am scăpa de străinismul, ce voim a evita, și ne-am lipsi limba de o derivativă, care-i face servicie reale.* CONV. LIT. IV, 362. *Unii oameni ... nu-și pot găsi satisfacția pe căile firești ale acțiunii și caută un derivativ în cugetare.* NEGULESCU, G. 119. *Apetențele vitale, orgoliul, militarismul, instinctul de dominare, ... fac din naționalism o expresiune și un derivativ al energiei iraționale a omului.* CIORAN, R.

158. *Sunt amintiri speciale, îmi zic eu, pe care le datorăm contimporanilor mei ... îmi sunt un derivativ în mizeria şi ignominia obştească; mă ajută să întrevăd un răsărit nou.* SADOVEANU, O. XX, 316. *Fraged şi vioi, chiotul ciugulit în fier, al ceasului de rugăciune, era un derivativ.* ARGHEZI, S. VIII, 228. *Duelul telefonic cu Gună era şi pentru el un excitant, un derivativ la monotoniile singurătăţii.* VINEA, L. I, 421.

5. (Med.; şi substantivat, n.) (Substanţă, lichid) care produce o derivaţie (**4**). [Apele minerale] *sunt derivative şi răcoritoare.* DESCR. APE 93, cf. COSTINESCU, ŞĂINEANU[2], BIANU, D. S., TDRG, RESMERIŢĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DN[2], M. D. ENC.

– Pl.: *derivativi, -e.*

– Din fr. **dérivatif.**

DERIVATOGRÁF s. n. Aparat pentru înregistrarea variaţiei greutăţii unui corp supus încălzirii treptate în anumite medii ambiante. Cf. M. D. ENC., DEX, DN[3].

– Pl.: *derivatografe.*

– Din fr. **dérivatographe.**

DERIVÁŢIE s. f. **1.** Ramificaţie secundară, temporară sau permanentă a unui curs de apă, a unei conducte de fluid, a unei canalizări, a unui circuit electric sau a unei căi de comunicaţie. *Populaţiunea capitalei era puţină, şi apa curgea adâncă şi curată; murdăriile aruncate mereu pe dânsa nu-i urcaseră fundul, ca la cea mai mică viitură de apă să treacă peste maluri şi să înnece oraşul, cum se întâmpla de la o vreme încoa, mai în toţi anii până a nu se face derivaţiunile din sus la Arcuda.* GHICA, S. 496, cf. COSTINESCU, RESMERIŢĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *O derivaţie fără baraj are inconvenientul că, la o scădere a nivelului apei sub cota minimă prevăzută, la o îndiguire în aval sau adâncirea fundului ... fac imposibilă alimentarea.* ENC. AGR., cf. LTR[2], DL, DER, M. D. ENC. *Alimentarea abonaţilor din partea de sus a satului era suficientă numai prin derivaţia realizată la conducta principală.* FLACĂRA, 1975, nr. 22, 20, cf. DEX[2]. ✧ (Prin analogie) *Se poate spune că stilistica, în sens larg, nu este decât un aspect al sintaxei, după cum sintaxa, la rândul ei, poate fi considerată ca o derivaţie a stilisticii.* IORDAN, STIL. 20. *În Franţa şi în Anglia ... calvinismul şi diversele lor derivaţii sectare (puritanism, metodism, quakerism) au rămas în minoritate.* OŢETEA, R. 325.

2. (Învechit) Proveniență; p. e x t. origine (**1**). Cf. SĂULESCU, GRAM. ROM. I, 224/17. *Aici se va spune întâi: derivaţia numelui unii ţări, şi cele mai însemnate daruri a descoperirii sau a analelor sale; apoi vecinătăţile sau poziţia.* GENILIE, G. XI/19. *Ce se atinge de derivaţia unor vorbe, din limbele romane, acest lucru l-a fost întreprins Petru Maior.* FM (1843), 99[1]/29. *Derivaţia sau facerea timpurilor* [Titlu]. PLATON, M. 52/1, cf. NEGULICI, PONTBRIANT, D. *Originea cuvintelor se tratează în proietul nostru în paralel cu celelalte limbi romanice ... Derivaţiunile cele bune din dicţionarul de la Buda au fost neapărat adoptate.* CONV. LIT. IV, 381, cf. COSTINESCU, LM. *Derivaţia cuvintelor în orce limbă este în cea mai mare parte necunoscută.* MAIORESCU, CRITICE, 315. *Aceasta ar fi o derivaţiune în formă de synodoche, către care s-ar alipi ... denumirea românească.* ODOBESCU, S. III, 29, cf. DDRF, TDRG, ALEXI, W.

3. Derivare (**1**). *Prin care derivaţie şi înmulţire limba noastră se aduce la regulele ficse.* IORGOVICI, O. 30/6. *Ca să înmulţim dintr-o vorbă sau tulpină radicală mai multe ramure, avem două mijloace: unul al derivaţiei şi altul al compunerii.* HELIADE, PARALELISM, I, 56/7. *Despre derivaţia şi compunerea zicerilor.* HILL, GRAM. LAT. 87/2, cf. STAMATI, D. *Derivăciunea acestor doaue tâmpuri aici este într-un fel de chip silită, căci ele nu vin de la participiul trecut.* BĂLĂŞESCU, GR. 104/19. *Scoaterea sau deducerea cuvintelor dintr-alte cuvinte se cheamă derivăciune.* id. ib. 136/12. *Această tâmpire linguistică la noi merge aşa departe încât din aceeaşi rădăcină latină, care ne-a dat deja derivaţiuni, primim noi derivaţii.* CONV. LIT. XX, 462, cf. DDRF, TDRG, ALEXI, W. *Între cazurile de derivaţiune directă sunt remarcabile participiile trecute.* PUŞCARIU, L. R. I, 240. *Fondul principal de cuvinte e în raporturi strânse cu structura gramaticală şi datorită sistemului de derivaţie prin afixe sau alte mijloace.* L. ROM. 1953, nr. 1, 23. *Între locul accentului şi sistemul de derivaţie al limbii române există o strânsă legătură.* SCL 1954, 333. *Rezultă de aici că între formarea cuvintelor şi flexiune este o mare asemănare şi că derivaţia constituie un procedeu care dă stabilitate limbii.* GRAUR, F. L. 41. *Declinarea, conjugarea sau derivaţia cuvintelor sunt legile organizării interne ale limbii.* MACREA, F. 18, cf. DL, M. D. ENC., DEX. ✧ *Derivaţie sinonimică* v. s i n o n i m i c (**1**). ✦ Derivat (**4**). *Toate celelalte 18 verburi compuse, cu ale lor derivăciuni ... ne-ar da tesaurul acel nepreţuit de vorbe.* BĂLĂŞESCU, GR. 124/18. *Este însă greu de precizat ... dacă ... sunt împrumutate sau sunt derivaţii româneşti.* CL 1973, 83.

4. (Med.) Abatere a sângelui sau a altor produse biologice dintr-o parte în alta a corpului, în scop terapeutic. Cf. POLIZU, ALEXI, W. *Sunt medicamente cari fac o derivaţie, adecă abat sângele sau altă umoare din calea sa naturală, îl trag fie înspre afară, fie spre un organ vecin.* BIANU, D. S. 231, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DN[2], D. MED.

5. (Mil.) Abatere a unui proiectil din planul de tragere, cauzată de rotaţia în jurul axei sale. *Derivaţia e caracteristică proiectilelor trase din guri de foc ghintuite şi ... poate avea sensul spre dreapta sau spre stânga.* LTR[2], cf. DL, DN[3], DEX[2].

6. Operaţie în cadrul analizei matematice, folosită pentru a găsi derivata unei funcţii; derivare (**3**). Cf. POLIZU, ALEXI, W. *Dacă S e un sistem de generatori ai unei algebre E, şi dacă două derivaţii, D_1 şi D_2, ale lui E, au aceeaşi valoare pentru orice element al lui S, ele sunt identice.* LTR[2], cf. DL, DM, DEX.

– Pl.: *derivaţii.* – Şi: (învechit) **derivaţiúne, derivăciúne** s. f.

– Din fr. **dérivation,** lat. **derivatio, -onis.**

DERIVAŢIONÁL, -Ă adj. (Neobişnuit) Derivativ (**4**). *În limba română, aşa după cum am mai arătat, spre deosebire de limbile slave, prefixele verbale au numai valoare lexicală şi funcţiune derivaţională.* CL 1973, 106, cf. NDN.

– Pl.: *derivaţionali, -e.*

– Din fr. **dérivationnel.**

DERIVAŢIÚNE s. f. v. **derivaţie.**

DERÍVĂ s. f. **1.** (Mar. şi Aeron.; şi în sintagma *unghi de derivă*) Unghi format între direcţia de deplasare dorită a

unei nave sau a unei aeronave și direcția de deplasare reală a acestora sub influența vântului sau a curenților marini. Cf. COSTINESCU, ABC MAR. *Instrument folosit la bordul unui avion pentru măsurarea unghiului de derivă.* DT. *Măsurase din ochi deriva și își dăduse seama că, dacă mergeau mai departe așa, vântul de la vest i-ar fi împins treptat în larg.* TUDORAN, P. 182. *Deriva servește la convertirea (corectarea) drumurilor, fiind considerată, în calcule, pozitivă când nava derivează spre tribord, și negativă, când derivează spre babord.* LTR[2], cf. DL, DER, DN[2], M. D. ENC., DEX. ✧ L o c. a d j. și a d v. (De obicei în legătură cu verbele „a merge", „a pluti", „a fi" etc.) **În derivă = a)** în voia valurilor și a vântului. *În ultimii ani, în cercetarea Arcticii se întrebuințează tot mai mult stațiuni radiometeorologice automate, instalate pe ghețuri în derivă.* DER. *După război, această acțiune a fost continuată, U.R.S.S. și S.U.A. organizând o serie de stațiuni în derivă, pentru efectuarea de observații meteorologice.* ib. *Imensele iceberg-uri ce plutesc în derivă în apropierea imenselor calote de gheață ale polilor pot deveni ... surse practic inepuizabile de apă curentă.* CONTEMP. 1975, nr. 1 507, 4/12. *Doi adolescenți americani au fost recuperați din Atlantic după ce timp de șase zile au plutit în derivă.* RL 2005, nr. 4 603; **b)** f i g. fără direcție; fără reacție, la voia întâmplării. *Matrozi, nu căutați adepți Ai inimilor în derivă.* VULPESCU, P. 93. *A „recidivat" la București, surclasând o echipă în derivă, care pierde al doilea meci pe teren propriu ... și intră în vârtejurile retrogradării.* FLACĂRA, 1975, nr. 45, 20. *Spectacolul regizat de Aurel Manea alunecă în derivă ca o navă fantomă abandonată.* ib. nr. 43, 12. ✧ E x p r. (Rar) **A fi la deriva cuiva** = a fi dependent de cineva sau de ceva, a fi la cheremul cuiva sau a ceva. *Acum, eram la deriva unor puteri superioare mie și nicio întâmplare nu mă mai putea mira.* CAMIL PETRESCU, U. N. 214. ✦ (Mar.) Distanță între poziția reală a unei nave (măsurată cu aparate de bord) și poziția ei determinată prin calcul. *Distanța dintre punctul adevărat al navei (determinat cu mijloace astronomice sau electronice) și punctul estimat (calculat pe baza capului urmat și a vitezei navei) ... Sensul derivei fiind considerat de la punctul estimat la punctul adevărat.* LTR[2], cf. DER, M. D. ENC. ✧ (Geogr.) *Deriva ghețarilor* (sau *a câmpurilor de gheață*) = deplasare a banchizei de gheață sub influența vântului și a curenților marini. Cf. DER. *Deriva câmpurilor de gheață a fost folosită de diferite expediții științifice pentru efectuarea de observații și cercetări în regiunile centrale ale Arcticii.* ib., cf. M. D. ENC. ✧ (Geol.) *Derivă continentală* = deplasare a platformelor continentale sub influența rotației Pământului și a atracției aștrilor. *Din punctul de vedere geofiziografic, ipoteza derivei continentale se bazează, în special pe asemănarea dintre forma marginii continentale de vest a Africii și forma marginii de est a Americii de Sud, separate de Oceanul Atlantic.* LTR[2]. *Deriva continentelor va continua în maniera în care se presupune că s-a desfășurat până acum.* CONTEMP. 1975, nr. 1 492, 1/5. *Deriva continentelor s-a produs fără deformări substanțiale ale scoarței.* ib. 2/5. *Cum arăta Terra, planeta albastră pe care ne-am născut? Când s-a petrecut deriva continentelor?* FLACĂRA, 1975, nr. 44, 12. ✧ F i g. *Derivele politice nu trebuie să urmeze neapărat sensul celor geologice.* SCÂNTEIA, 1977, nr. 11 006. *Asumarea competenței etice ... e începutul derivei etice.* PLEȘU, M. M. 13.

2. (Mil.; în tragerile indirecte) Unghi orizontal format de planul de tragere cu planul de ochire. *Al doilea tun bubui; apoi al treilea. Tunarii de la tunurile următoare schimbară înălțătorul și deriva.* SANDU-ALDEA, U. P. 138, cf. CADE. *Deriva se folosește la tragerile indirecte cu gurile de foc, când ținta nu e văzută direct de la un tun.* LTR[2], cf. DL, DM, DER, DN[2], M. D. ENC., DEX.

3. Parte fixă a ampenajului vertical al unei aeronave, care asigură menținerea stabilității și a traiectoriei acesteia. Cf. MDT. *Deriva și direcția formează împreună ampenajul vertical, care asigură stabilitatea și manevrabilitatea avionului în zbor, în jurul axei lui de girație.* LTR[2], cf. DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *derive.*

– Din fr. **dérive.**

DERIVĂCIÚNE s. f. v. **derivație.**

DERIVOMÉTRU s. n. Aparat de bord pentru măsurarea derivei (1) unui avion în zbor normal. Cf. LTR[2], DER, DN[2], M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *derivometre.*

– Din fr. **dérivomètre.**

DERIVÓR s. n. (Mar.) **1.** Placă de lemn sau de metal, prinsă de chila unei ambarcațiuni cu pânze, pentru a-i mări stabilitatea. Cf. ABC MAR. *Lăturoaiele acelea ... țineau locul, atât cât era cu putință, derivorului prea bine cunoscut la micile vase cu pânze.* TUDORAN, P. 100. *Pe vânt tare, derivorul se ridică în interiorul îmbarcației, deoarece cuplul produs de forța vântului pe vele și rezistența apei pe planul de derivă mărit ... poate provoca răsturnarea îmbarcației.* LTR[2], cf. DER, DN[2], M. D. ENC., DEX.

2. Pânză pentru vreme rea, pentru furtună. Cf. DN[2], DEX.

– Pl.: *derivoare.*

– Din fr. **dériveur.**

DERIZIÚNE s. f. Luare în râs, bătaie de joc, derâdere, zeflemisire. Cf. STAMATI, D. *Îl conduseră în prizonul cel nobil ... spre deosebire de închisoarea comună, numită în deriziune bodârlău.* FILIMON, O. I, 392, cf. PONTBRIANT, D. *Fiu denaturat al unui tată erou și al unei mume eroine, mai purtând spre derisiune numele strămoșesc al marelui Ștefan!* HASDEU, I. V. 172, cf. COSTINESCU, LM. *Asemenea legi n-ar trebui a avea ființă în secului al XIX, și sunt o adevărată deriziune.* CONTEMPORANUL, I, 83. *Am face din proiectul de față o operă împestrițată care ne-ar expune la derisiunea publicului.* ODOBESCU, S. II, 326. *Facem apel la toți oamenii de bună-credință să spuie dacă, de esemplu, instrucțiunea obligatoare este altceva decât o sarcină bugetară; ... daca autonomia comunei nu este o deriziune prin sate și primarul un agent electoral!* EMINESCU, O. XI, 36, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU[2], TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. [Era și] *Romulică din politehnică ... urmărind vâltoarea balului cu o deriziune căsnită.* KLOPȘTOCK, F. 221, cf. PUȘCARIU, L. R. I, 341, IORDAN, L. R. A. 187, SCRIBAN, D. *Ești mulțumit? zise directorul, în deriziune.* ARGHEZI, S. XI, 112. *Câtă vreme avu oarecare trecere la Ministerul de*

Externe, fu luat în deriziune de aristocraţie cu prudenţă şi amabilitate. CĂLINESCU, S. 17, cf. DL, DM. *Încă din liceu devenise obiectul deriziunii generale.* BARBU, I. I, 272, cf. DN[2], M. D. ENC., DEX. *Nimic din ifosele raţiunii batjocoritoare în aceste texte în care deriziunea implică întotdeauna o participare simpatetică.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 15, 11/3. *Exerciţiul băşcăliei nu te separă de ceea ce iei în deriziune, ci te amestecă complice, atât cu derizoriul, cât şi cu dorinţa secretă de a nu-l părăsi.* PATAPIEVICI, C. L. 15.
– Scris şi: *derisiune.* – Pronunţat: *-zi-u-.* – Pl.: *deriziuni.*
– Din fr. **dérision.**

DERIZÓRIU, -IE adj. (Despre valori, sume de bani etc.) Care este neînsemnat, de nimic; ridicol[2] (2). *Vinul ce trimitem astăzi francezilor şi belgienilor îl dăm pe un preţ derizoriu.* GHICA, C. E. III, 71, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Scoaseră la iveală nişte derisorii bănuţi de aur.* ODOBESCU, S. III, 538, cf. BARCIANU. *Supărat peste măsură de acest derisoriu ajutor trimise mamei sale o copie ... refusând ajutorul acordat.* LUC. II, 66, cf. ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., TDRG, RESMERIŢĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Aud un preţ impunător, despre care el mă asigură că e derizoriu.* MIHĂESCU, D. A. 120. *Funcţionarii plătiţi cu salarii derizorii.* id. S. XI, 50, cf. DL, DM. *Întârzia un ceas ... sub diferite pretexte, cum ar fi fost acela ... al încasărilor unor sume derizorii.* BARBU, I. I, 257, cf. DN[2]. *Nemulţumite de răspunsul ministrului la cererea lor de a li se mări salariile derizorii, ... lucrătoarele ... au părăsit ... lucrul.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 11, 43, cf. M. D. ENC., DEX. *Suma este derizorie dacă e raportată la cele câştigate de el din meciurile sale de box.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 13, 20/6. *Ajutorul oferit apare de-a dreptul derizoriu pentru sutele de milioane de copii năpăstuiţi.* RL 1980, nr. 11 090. *Doar cu pachete derizorii din totalul acţiunilor ... marilor companii autohtone cotate, reprezentativitatea bursei româneşti ... este aproape nulă!* RL 2004, nr. 4 487. *M-a obligat să cesionez acţiunile ... la un preţ derizoriu.* ib. 2005, nr. 4 614. ✧ F i g. *Încolţeşte în mine bănuiala derizorie că din pricina ei, probabil, s-a sinucis Ladima.* CAMIL PETRESCU, P. 364. *Ştiu că n-o să vă dau o idee prea mare de inteligenţa mea destăinuindu-vă amănuntul acesta derizoriu.* COCEA, S. I, 152. *Condiţiile derizorii pe care Tudor le-a prezentat ocârmuirii ar denota o enormă naivitate, dacă ar fi sincere.* OŢETEA, T. V. 165. *Ce fusese până atunci un partid? O gaşcă între mai multe, o caricatură, o similitudine de luptă derizorie şi meschină.* ARGHEZI, B. 134. *După cumplita experienţă, inutile şi derizorii au fost remuşcările.* T ianuarie 1969, 102. *Îl simţim preocupat de a situa destinul derizoriu al omului într-un fel de mediu gigantesc şi misterios.* LL 1972, nr. 2, 151. *Centru comercial ... Slatina va intra totuşi în noua eră a ţării cu o zestre industrială derizorie: o moară.* CONTEMP. 1975, nr. 1 477, 1/2. *Opera de artă devine în aceste condiţii experienţă derizorie.* FLACĂRA, 1976, nr. 50, 7. *Hegel nu ia niciodată în serios finitudinea ... care, ca orice limită, apare ... ca derizorie şi relativă.* LIICEANU, J. 97. *M-a obligat să cesionez acţiunile ... la un preţ derizoriu.* RL 2005, nr. 4 614. ✧ (Substantivat) *E vorba mai mult de ... o stilistică a derizoriului.* PLEŞU, M. M. 148. *Băşcălia, în mod clar, contribuie la neodihna noastră mentală, prin chestionarea continuă a părţii de derizoriu din orice angajament.* PATAPIEVICI, C. L. 14.
– Scris şi: *derisoriu.* – Pl.: *derizorii.*
– Din fr. **dérisoire,** lat. **derisorius, -a, -um.**

DÉRJĂ s. f. v. **dejă.**

DERLEÚŞ s. n. v. **derdeluş.**

DERM s. n. v. **dermă.**

DERMATALGÍE s. f. Nevralgie a pielii care apare în diferite forme de reumatism, în gută etc. Cf. DN[2], DEX.
– Pl.: *dermatalgii.*
– Din fr. **dermatalgie.**

DERMATÍNĂ s. f. Înlocuitor sintetic al pielii animalelor, obţinut prin aglomerarea, cu ajutorul unui liant, a fibrelor de piele naturală rezultate din măcinarea deşeurilor şi folosit în industria încălţămintei şi în marochinărie. *Dermatina e întrebuinţată ca material pentru ştaifuri şi bombeuri, pentru branţuri ca talpă intermediară.* LTR[2], cf. DER, M. D. ENC., DEX[2], DN[3].
– Din fr. **dermatine.**

DERMATÍTĂ s. f. Inflamaţie a pielii; (la pl.) nume generic dat unei grupe de maladii inflamatorii ale pielii; dermită. Cf. ENC. AGR., DL, DM, DN[2], D. MED., M. D. ENC., DEX. ✦ Boală de piele periodică la cabaline, caracterizată prin răni ce apar sub acţiunea căldurii. Cf. ENC. VET. 73, DL, DM, DN[2], DEX.
– Pl.: *dermatite.*
– Din fr. **dermatite.**

DERMATOFÍT s. n. Ciupercă microscopică parazită, localizată în piele şi în anexele acesteia. Cf. D. MED., DN[3].
– Pl.: *dermatofite.*
– Din fr. **dermatophyte.**

DERMATOFITÓZĂ s. f. Afecţiune a pielii şi a anexelor ei provocată de dermatofite; dermatofiţie, dermatomicoză. Cf. D. MED., DN[3].
– Pl.: *dermatofitoze.*
– Din fr. **dermatophytose.**

DERMATOFIŢÍE s. f. Afecţiune a pielii şi a anexelor ei provocată de dermatofite; dermatofitoză, dermatomicoză. Cf. DER, M. D. ENC., DEX.
– Pl.: *dermatofiţii.*
– Din fr. **dermatophitie.**

DERMATOGRÁF adj., s. n. (Creion colorat) care are o compoziţie specială şi este folosit la machiaj. *Cu un creion dermatograf, Cyrus îşi desena dimineaţa pe ţeastă o chică iluzorie.* VINEA, L. I, 339, cf. DN[2], DEX. *Scoase deocamdată trusa chinezească de farduri care cuprindea ... un creion dermatograf ieftin.* CĂRTĂRESCU, N. 67.
– Pl.: *dermatografe.*
– Din fr. **dermatographe.**

DERMATOGRÁFIC adj. Dermatograf. *Sprâncenele smulse, în locul cărora se trasase cu creionul dermatografic câte o linie subţire.* BARBU, I. I, 222.

– Pl.: *dermatografice.*
– **Dermatograf** + suf. *-ic.*

DERMATOLÍZĂ s.f. (Med.) Tumoare voluminoasă a pielii, de natură conjunctivă. Cf. D. MED., DN[3].
– Pl.: *dermatolize.*
– Din fr. **dermatolysis.**

DERMATOLÓG, -Ă s. m. şi f. Medic specialist în dermatologie; (învechit, rar) dermolog. Cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN[2], FORM. CUV. I, 130, M. D. ENC., DEX. ✧ (Adjectival) *Peste 400 de medici dermatologi din toată ţara ... vor oferi consultaţii gratuite pentru posibilele afecţiuni ale aluniţelor de pe corp.* RL 2006, nr. 4 921.
– Pl.: *dermatologi, -ge.*
– Din fr. **dermatologue.**

DERMATOLÓGIC, -Ă adj. Care aparţine dermatologiei, privitor la dermatologie; (învechit, rar) dermologic. Cf. CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX.
– Pl.: *dermatologici, -ce.*
– Din fr. **dermatologique.**

DERMATOLOGÍE s. f. Ramură a medicinii care se ocupă cu studiul pielii şi al bolilor ei; (învechit) dermologie. Cf. DDRF, TDRG, CADE, SCRIBAN, D. *Galat bazic de bismut, medicament cu proprietăţi antiseptice slabe, utilizat în dermatologie în tratamentul local al infecţiilor.* LTR[2] VI, 188, cf. DL, DM. *Datorită descoperirilor din domeniul fiziopatologiei din sec. al XX-lea, dermatologia a făcut progrese importante.* DER, cf. FORM. CUV. I, 130, D. MED., M. D. ENC., DEX. *Din 100 de bolnavi care vin la consultaţii de dermatologie, zece sunt afectaţi de o boală ... de origine medicamentoasă.* CONTEMP. 1975, nr. 1 491, 5/5, cf. RL 2006, nr. 4 921.
– Din fr. **dermatologie.**

DERMATÓM s. n. **1.** Instrument chirurgical cu ajutorul căruia se taie fâşii subţiri de piele pentru transplantarea lor. Cf. DER, D. MED., M. D. ENC., DEX, DN[3].
2. Zonă delimitată a pielii, care cuprinde ramificaţiile unui nerv rahidian. Cf. DER, D. MED., DN[3].
– Pl.: *dermatomuri.*
– Din fr. **dermatome.**

DERMATOMICÓZĂ s. f. Afecţiune a pielii şi a anexelor ei (păr, unghii etc.) provocată de dermatofite; dermatofiţie, dermatofitoză. Cf. DER, FORM. CUV. I, 131, D. MED., M. D. ENC., DEX, DN[3].
– Pl.: *dermatomicoze.*
– Din fr. **dermatomycose.**

DERMATOMIÓM s. n. (Med.) Miom al pielii. Cf. DN[3], MDA.
– Pronunţat: *-mi-om.* – Pl.: *dermatomioame.*
– Din fr. **dermatomyome.**

DERMATOMIOZÍTĂ s. f. (Med.) Dermatită scleroasă, însoţită de degenerarea nesupurativă, cu contractură, a muşchilor striaţi. Cf. D. MED, DN[3].
– Pronunţat: *-mi-o-.* – Pl.: *dermatomiozite.*
– Din fr. **dermatomyosite.**

DERMATONEVRÓZĂ s. f. Boală de piele determinată de anumite tulburări ale sistemului nervos. Cf. DN[2], DEX.
– Pl.: *dermatonevroze.*
– Din fr. **dermatonévrose.**

DERMATORÉE s. f. Transpiraţie abundentă care apare în anumite boli febrile. Cf. DN[2], DEX.
– Pronunţat: *-re-e.*
– Din fr. **dermatorrhée.**

DERMATOSCOPÍE s. f. Examen microscopic al suprafeţei pielii cu ajutorul unui microscop special. Cf. DN[3], MDA.
– Pl.: *dermatoscopii.*
– Din fr. **dermatoscopie.**

DERMATOVENEROLOGÍE s. f. Ramură a medicinii care studiază bolile de piele şi bolile venerice. Cf. DER, D. MED., M. D. ENC., DEX, DN[3].
– Din fr. **dermatovénérologie.**

DERMATÓZĂ s. f. Denumire generică pentru bolile de piele. Cf. BIANU, D. S., CADE, ENC. AGR. II, 294, SCRIBAN, D., BELEA, P. A. 568, DL, DER. *Acnee, dermatoză caracterizată printr-o inflamaţie purulentă a foliculului pilo-sebaceu.* ABC SĂN. 12, cf. DN[2], D. MED., DEX. ✧ *Dermatoză profesională* = boală de piele datorată acţiunii unor factori mecanici, fizici, chimici sau biotici în timpul procesului de muncă. Cf. DER. *Tratamentul dermatozelor profesionale comportă vindecarea leziunilor apărute şi evitarea oricărui contact cu substanţa dăunătoare.* ABC SĂN., cf. D. MED., M. D. ENC., DEX.
– Pl.: *dermatoze.*
– Din fr. **dermatose.**

DERMATOZOONÓZĂ s. f. Boală de piele foarte contagioasă, provocată de acţiunea unor paraziţi animali. Cf. D. MED., M. D. ENC., DEX, DN[3].
– Pronunţat: *-zo-o-.* – Pl.: *dermatozoonoze.*
– Din fr. **dermatozoonose.**

DÉRMĂ s. f. Ţesut conjunctiv aşezat sub epidermă, care constituie partea cea mai groasă şi mai adâncă a pielii vertebratelor. *Orice membrană mucoasă să compune de o pieliţă numită dermă.* KRETZULESCU, A. 268/29. *Bucăţele de cantaride s-aplică îndată pe dermul desgolit.* MAN. SĂNĂT. 182/26, cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU[2], BIANU, D. S., TDRG, RESMERIŢĂ, D. *Pielea e formată din două straturi: unul deasupra la exterior numit epiderm, ...; altul dedesubt numit derm.* ENC. VET. 65, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Derma prezintă vase şi nervi.* ENC. AGR., cf. SCRIBAN, D. *Dermul se atrofiază* [la bătrâni], *încât ţesuturile subjacente pot să fie văzute prin transparenţă.* PARHON, B. 58. *Derma*

lezată devine incapabilă să regenereze celulele epidermice pe măsura eliminării lor normale. SANIELEVICI, R. 240, cf. LTR[2]. *Pielea este formată din două straturi, unul superficial, epidermul şi altul profund, dermul.* BELEA, P. A. 559, cf. DL, DM. *În dermă se găsesc vase de sânge, terminaţii nervoase, corpusculi tactili, fibre musculare, grăsime ş. a.* DER, cf. DN[2], D. MED., M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *derme.* – Şi: **derm** s. n.

– Din fr. **derme.**

DERMÉA s. f. v. **dirmea.**

DERMELÍ vb. IV v. **dârvări.**

DERMELÍT adj. v. **dârvărit.**

DERMENEÁLĂ s. f. v. **dârvăreală.**

DERMENÍ vb. IV v. **dârvări.**

DERMENITÚRĂ s. f. v. **dârvăritură.**

DÉRMIC, -Ă adj. Care ţine de dermă, privitor la dermă; p. e x t. de piele, al pielii. *Are ca bază ... apofizele spinoase ale vertebrelor dorsale, peste care sunt aşezate numeroase plăci dermice.* ENC. AGR. I, 502, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DN[2], M. D. ENC. *Din 100 de bolnavi ... zece sunt afectaţi de o boală dermică de origine medicamentoasă.* CONTEMP. 1975, nr. 1 491, 5/5, cf. DEX.

– Pl.: *dermici, -ce.*

– Din fr. **dermique.**

DERMÍE s. f. v. **dirmea.**

DERMÍTĂ s. f. Dermatită (1). *Razele y provoacă eritemul (inflamaţia) ţesuturilor ... care poate degenera în arsuri dureroase, mai mult sau mai puţin grave şi greu de vindecat (dermita radiologilor).* SANIELEVICI, R. 29, cf. DL. *Dermita infantilă se datoreşte nerespectării regulilor de igienă.* DER, cf. DN[2], D. MED., M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *dermite.*

– Din fr. **dermite.**

DERMOGRAFÍSM s. n. Roşeaţă intensă a pielii, strict localizată şi de durată, apărută în urma unei excitaţii uşoare. Cf. DER, M. D. ENC., DEX, DN[3].

– Din fr. **dermographisme.**

DERMOLÓG, -Ă s. m. şi f. (Învechit, rar) Dermatolog. Cf. I. GOLESCU, C.

– Pl.: *dermologi, -ge.*

– Din ngr. **δερμολόγος.**

DERMOLÓGIC, -Ă adj. (Învechit, rar) Dermatologic. Cf. I. GOLESCU, C.

– Pl.: *dermologici, -ce.*

– Cf. d e r m o l o g.

DERMOLOGÍE s. f. (Învechit) Dermatologie. Cf. I. GOLESCU, C., COSTINESCU.

– Din ngr. **δερμολογία.**

DERMÓN s. n. v. **dârmon.**

DERMOPUNCTÚRĂ s. f. (Med.) Metodă de acupunctură simplificată. Cf. DEX[2], MDA.

– Din engl. **dermopuncture.**

DERMOTÍN s. m . v. **dârmotin.**

DERMOTRÓP, -Ă adj. (Despre bacterii sau virusuri) Care prezintă afinitate pentru mucoase sau tegumente. Cf. M. D. ENC., DN[3], DEX[2].

– Pl.: *dermotropi, -e.*

– Din fr. **dermotrope.**

DERMOTROPÍSM s. n. Însuşire a unor microbi de a se fixa pe ţesuturile cutanate. Cf. DN[3], MDA.

– Din fr. **dermotropisme.**

DERMOVACCÍN s. n. Vaccin destinat a fi injectat în dermă. Cf. DN[3], MDA.

– Pl.: *dermovaccinuri.*

– Din fr. **dermovaccin.**

DERNY s. m. Ciclomotor utilizat pentru a trage în urma sa cicliştii, la anumite probe. Cf. DN[3], MDA.

– Pronunţat: *derní.*

– Din fr. **derny.**

DEROBÁ vb. I. R e f l. (Despre cai) A părăsi brusc direcţia impusă de călăreţ. Cf. CADE, DN[2], DEX. ✦ (Franţuzism; despre oameni) A se sustrage (4), a se eschiva de la ceva. Cf. DN[2], DEX.

– Prez. ind.: *derobez.*

– Din fr. **dérober.**

DEROBÁRE s. f. Acţiunea de a s e d e r o b a şi rezultatul ei. Cf. DEX[2], MDA.

– V. **deroba.**

DEROCÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică albii de râu, terenuri stâncoase etc.) A curăţa de depuneri, stânci etc. prin sfărâmarea şi îndepărtarea acestora. Cf. DN[3], DEX[2]. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Colea un castel derocat de panduri, dincolo iarăşi o căpetenie a pandurilor osândită la moarte.* FILIMON, O. II, 99.

– Prez. ind.: *derochez.*

– De la **rocă.** Cf. fr. d é r o c h e r.

DEROCAMÉNT s. n. (Rar) Derocare. Cf. SCRIBAN, D.

– Pl.: *derocamente.*

– De la **deroca** (după fr. *dérochement*).

DEROCÁRE s. f. Acţiunea de a d e r o c a şi rezultatul ei; (rar) derocament. Cf. LTR[2], SFC IV, 318, DN[3], DEX[2]. *La faţa locului a sosit echipa de alpinişti care au urcat pe versant încercând derocarea pietrelor ce puteau să cadă.* RL 2005, nr. 4 706.

– Pl.: *derocări.*
– V. **deroca.**

DEROCÁT, -Ă adj. (Despre albia râurilor) Care a fost curățată de mâl, de nisip etc. Cf. DEX[2], MDA.
– Pl.: *derocați, -te.*
– V. **deroca.**

DERODÍM s. m. Monstru care are un singur corp, două gâturi și două capete. Cf. D. MED., DN[3].
– Pl.: *derodimi.*
– Din fr. **dérodyme.**

DEROGÁ vb. I. Intranz. (Adesea urmat de determinări introduse prin prep. „de la", învechit „la") A se abate (în mod excepțional) de la prevederile unui act normativ, ale unui statut, ale unui regulament, ale unei convenții etc. în temeiul unui act de aceeași natură sau de același grad ori al unei aprobări speciale. Cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF, GHEȚIE, R. M, ALEXI, W., ȘĂINEANU[2], TDRG. *Acum derogăm de la regulă. Se va vedea pentru ce.* IBRĂILEANU, S. L. 149, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX. ✧ Refl. *Nu se poate deroga prin convenții sau dispoziții particulare, la legile care interesează ordinea publică și bunele moravuri.* HAMANGIU, C. C. 12. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Totuși nu i se poate deroga rațiunei mersul ei, dacă acest mers ar fi pregătit și asigurat prin o întemeiere mai bună.* EMINESCU, O. XIV, 430. *Are un țel și nu derogă de la el.* IST. LIT. ROM. II, 695. *Dintr-un motiv dificil de sesizat, limba română derogă în mod limpede de la regula împrăștierii în dialecte.* PATAPIEVICI, C. L. 120.
– Prez. ind.: *deróg.*
– Din fr. **déroger,** lat. **derogare.**

DEROGÁRE s. f. (Mai ales urmat de determinări introduse prin prep „de la", rar „la") Acțiunea de a (se) deroga și rezultatul ei; abatere (excepțională) de la prevederile unui act normativ, ale unui statut, regulament, ale unei convenții etc. în temeiul unui act de aceeași natură sau de același grad ori al unei aprobări speciale; derogațiune. Cf. IORGOVICI, O. 64/5, HELIADE, PARALELISM, I, 75, PONTBRIANT, D. *Camera dorește cu ocazia bugetului rectificativ, să se primească, prin derogare la lege, mai mulți elevi în internat.* MAIORESCU, D. I, 235, cf. LM. *Nu trebuie să uităm înainte de toate că regimul libertății presei este o derogare de la dreptul comun.* EMINESCU, O. XIII, 244, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M. ALEXI, W., DL, DM. *Prin derogare la cele arătate mai sus rejudecarea unei cauze în fond poate fi reluată în urma admiterii în principiu a cererii de revizuire.* PR. DREPT, 889. *Derogarea se poate face printr-un act normativ de același grad sau de grad superior, ori printr-un alt statut sau altă convenție.* DER, cf. DN[2], M. D. ENC., DEX. *Ce bine ar fi dacă asemenea imputări s-ar face în primul rând pentru tolerarea chiulului, pentru derogările care se fac de la prerogativele a ceea ce se cheamă loc de muncă.* FLACĂRA, 1975, nr. 47, 8. *Derogare oficială pentru învățământul de cultură generală.* ib. 1976, nr. 2, 8. *Ordonanța ... stabilește prin derogare de la codul de procedură civilă, că apelul și recursul suspendă executarea hotărârilor judecătorești pronunțate ... împotriva AVAS.* RL 2005, nr. 4 624. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Prin derogare de la funcțiunea mai generală a comparației, care este aceea de a sensibiliza spiritualul, comparația lui Eminescu spiritualizează sensibilul.* VIANU, A. P. 105. *Pe pământ nu există derogare de la forța gravitației.* T ianuarie 1969, 96. *Minuția detaliilor comunică – fără pastișă și fără derogări de la principiile moderne – o stare liniștitoare.* CONTEMP. 1975, nr. 1 495, 2/8. *Pentru Islam nu există nici o problemă: politica trebuie să fie chiar religia, orice abatere reprezentând o derogare de la principiul autist al supunerii.* PATAPIEVICI, C. L. 352.
– Pl.: *derogări.*
– V. **deroga.**

DEROGATÓR, -OÁRE adj. v. **derogatoriu.**

DEROGATÓRIU, -IE adj. Care conține o derogare, cu caracter de derogare. Cf. HELIADE, PARALELISM, I, 75, PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, LM, ALEXI, W., ȘĂINEANU[2], RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM. *În codul de procedură penală și în unele legi speciale, se prevăd și alte reguli derogatorii cu privire la urmărirea penală a unor infracțiuni sau a unor infractori.* PR. DREPT, 870, cf. DN[2], M. D. ENC., DEX. *Proiect de ordin al ministrului Finanțelor prin care se definește procedura privind regimul de declarare derogatoriu.* RL 2005, nr. 4 624. *Consider că emiterea unor așa-zise adeverințe instituie o practică derogatorie de la regimul legal al dreptului de acces la propriul dosar.* ib. 2006, nr. 4 912.
– Pl.: *derogatorii.* – Și: (învechit) **derogatór, -oáre** adj. PROT. – POP., N. D., ALEXI, W.
– Din fr. **dérogatoire,** lat. **derogatorius, -a, -um.**

DEROGÁȚIE s. f. v. **derogațiune.**

DEROGAȚIÚNE s. f. Derogare. Cf. IORGOVICI, O. 64/7, HELIADE, PARALELISM, I, 75, PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, LM, ȘĂINEANU[2], TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Prin derogație de la funcțiunile obișnuite ale formelor gramaticale, limba se îmbogățește cu semnificații noi.* VIANU, M. 245, cf. DN[2], DEX.
– Pl.: *derogațiuni.* – Și: **derogáție** s. f.
– Din fr. **dérogation,** lat. **derogatio, -onis.**

DEROȘÉZĂ s. f. Instalație care servește la derocarea fundurilor stâncoase ale apelor, prin lovituri repetate date cu ajutorul unor piloane metalice grele. *Deroșeza constă dintr-un ponton de lemn sau de metal susținând o sonetă care ridică unul sau două piloane de oțel.* LTR, cf. DN[3].
– Pl.: *deroșeze.*
– Din fr. **dérocheuse.**

DÉRRICK s. n. Șarpantă de metal care suportă aparatul de foraj al unui puț petrolier. V. macara (1). Cf. LTR, DN[3].
– Din engl. **derrick.**

DÉRSTĂ s. f. v. **dârstă.**

DÉRȘTINĂ s. f. v. **dârștină.**

DERT s. n. (Învechit și regional) Necaz (2), supărare (1); durere. Cf. SCRIBAN, D., LEXIC REG. II, 24. ✦ Dorință

puternică; dor. Cf. DM, ŞEZ. IX, 120. *A luat să crească un copil strein, în dertul copilului ei.* I. CR. I, 121, cf. CV II, 1950, nr. 1, 32.
– Pl.: *derturi.*
– Din tc. **dert.**

DÉRTĂ s. f. (Prin Transilv.) Făină necernută din care se face o pâine de calitate inferioară dată lucrătorilor şi argaţilor. Cf. PAŞCA, GL. ✦ (Prin Maram.) Făină de cea mai bună calitate. Cf. LEXIC REG. 8.
– Şi: **dérţă** s. f. LEXIC REG. 8.
– Cf. germ. D e r b.

DÉRŢĂ s. f. v. **dertă.**

DERULÁ vb. I. T r a n z. **1.** (Complementul indică obiecte rulate) A face să nu mai fie rulat; a desface (**3**), a desfăşura (**1**), a întinde. Cf. DL, DM, DN[2], M. D. ENC. *Să derulăm ... „stop cadrul" din înregistrările memoriei şi ale benzii de magnetofon.* M 1974, nr. 12, 22. *El ... intră în camera obscură, desface, derulează rolfilmul pe care trebuie să-l bage în aparat.* CONTEMP. 1975, nr. 1 495, 3/11. *Un film derulat cu încetinitorul.* FLACĂRA, 1975, nr. 46, 9, cf. DEX. ✧ R e f l. p a s. *Mecanismul se derulează cu o viteză crescândă.* T ianuarie 1969, 118.

2. (Complementul indică evenimente, fapte etc.) A prezenta, a înfăţişa în ordinea în care s-au întâmplat. *Ne-am gândit să derulăm mai întâi ... istoria devenită uşor comică a sonorului.* M 1965, nr. 3, 2/1. *Cum de s-a ajuns ca o sesizare pubicată în revista noastră să devină cap de acuzare într-o cauză penală? Să derulăm faptele.* FLACĂRA, 1975, nr. 43, 17. ✦ R e f l. **A** decurge (**1**), a se desfăşura (**3**). *Concursul se derulează după un regulament.* CONTEMP. 1975, nr. 1 494, 2/8. *Spectacolul se derula, eram conştient că, tehnic, nimic nu-i reproşabil, că totul merge cu exactitate.* FLACĂRA, 1976, nr. 36, 16. *La ora actuală, deşi aceste materiale sunt prevăzute în proiecte şi contracte, livrările se derulează încă.* SCÂNTEIA, 1977, nr. 10 919. *La Craiova se va derula actul final al competiţiei de modelism „Cupa* U.G.S.R.". RL 1980, nr. 11 090. *Lângă scena amenajată în parc se vor derula diverse întreceri şi concursuri sportive.* ib. 2006, nr. 4 914. *Controalele inspectorilor vizează modul în care se derulează contractele de salubrizare.* ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 827. ✦ F i g. A reface (**3**), a rememora. *Pe tărâmul intim al cugetului, să deruleze secvenţe pasionale sincopate, reconstituite într-o capricioasă ordine personală.* CONTEMP. 1975, nr. 1 510, 1/4. *Dar să derulăm filmul evenimentelor rutiere din acea zi.* FLACĂRA, 1976, nr. 50, 20.

3. (Complementul indică furnirul obţinut din buşteni) A tăia printr-o mişcare lentă de învârtire în faţa ferăstrăului. Cf. DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX.
– Prez. ind.: *derulez.*
– Din fr. **dérouler.**

DERULÁRE s. f. Acţiunea de a (se) d e r u l a şi rezultatul ei.

1. Desfacere (**2**), desfăşurare (**1**). Cf. d e r u l a (**1**). Cf. DN[2]. *Asistăm ... la derularea inversă a bobinei pe care scrie „Teatrul lui Ionescu".* T februarie 1969, 50, cf. M. D. ENC., DEX.

2. Desfăşurare (**3**). Cf. d e r u l a (**2**). *Într-o notă din subsol, după derularea unei părţi din roman,* [Camil Petrescu] *divulgă convenţia, arătând caracterul imaginar al acestui „dosar de existenţe".* LL 1972, nr. 3, 419. *E un poem cosmogonic cu derulare de basm.* CONTEMP. 1975, nr. 1 508, 3/10, cf. DEX. *În afara concertului final, momentul hotărâtor în derularea Festivalului enescian a fost marcat de impunătorul spectacol Oedip.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 40, 18/1. *Din fondul de rezervă bugetară au fost scoase 500 milioane de lei pentru ... derularea unor programe.* RL 2004, nr. 4 488. *CEC a fost desemnată ieri câştigătoare a licitaţiei pentru derularea operaţiunilor comerciale ale Fondului Proprietatea.* ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 834.

3. Cf. derula (**3**). *Aceste maşini au debit mare şi, deoarece viteza de derulare scade odată cu diametrul buşteanului, pentru a păstra o viteză constantă ... se introduc variatoare de turaţie.* LTR[2] VIII, 406. *În procedeul de derulare excentrică se obţin furnire similare celor obţinute prin tăiere plană.* ib., cf. DEX.
– Pl.: *derulări.*
– V. **derula.**

DERULÁT, -Ă adj. Care s-a desfăşurat sau care este în curs de desfăşurare. Cf. d e r u l a (**2**). *Actualii consilieri prezidenţiali au pregătit ... câte o mapă care conţine informaţii legate de ... programele derulate.* RL 2004, nr. 4 489, cf. MDA.
– Pl.: *derulaţi, -te.*
– V. **derula.**

DERULATÓR s. n. Dispozitiv folosit la rebobinarea peliculei cinematografice. *Derulatoarele verticale se folosesc în special în cabinele de proiecţie.* LTR[2], cf. DN[2], M. D. ENC., DEX.
– Pl.: *derulatoare.*
– Din **derula** + suf. *-tor.*

DERULÓR s. n. Maşină-unealtă folosită la derularea buştenilor. Cf. LTR[2], M. D. ENC., DER, DEX.
– Pl.: *deruloare.*
– Din **derula** + suf. *-or.*

DERUSIFICÁ vb. I. T r a n z. **1.** (Complementul indică instituţii) A înlătura caracterul rusesc. Cf. DOOM[2].

2. (Complementul indică cuvinte, expresii etc.) A elimina din structura lor influenţa limbii ruse. Cf. DOOM[2].
– Prez. ind.: *derusific.*
– Pref. *de-* + **rusifica.**

DERUTÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică oameni sau acţiuni, manifestări etc. ale acestora) A face să-şi piardă siguranţa de sine, judecata normală, părerile etc. în faţa unor acţiuni, situaţii, afirmaţii etc. neaşteptate, surprinzătoare; a dezorienta (**1**), a încurca, a tulbura (**3**), a zăpăci (**1**). Cf. ALEXI, W. *Sunt sigur acum că am sfătuit-o să se mărite, ca s-o derutez.* IBRĂILEANU, A. 96. *Scrisorile sunt ticluite ... ca să deruteze cumva cercetările sau convingerile anchetatorilor.* POPA, V. 92, cf. SCRIBAN, D. *Foaia blăjană n-a înţeles ... şi a încercat printr-o mică sofismă să deruteze pe cititori.* STĂNILOAE, O. 123. *Stratagema lui Tudor Vladimirescu a izbutit să deruteze chiar şi obser-*

vatori așa de perspicaci și de bine plasați ca ... ambasadorul Angliei la Sf. Petersburg. OȚETEA, T. V. 149. *În licărirea fugară a ochilor gălbui, ca de găină, se citea un interes nedeghizat, o anumită amabilitate care-l derută pe Varga.* T. POPOVICI, S. 66, cf. DM, DN^2. *Codul cifrat este în chip deliberat realizat pentru a deruta pe cititor.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 4, 88. *Locuia, mi-am dat seama ceva mai târziu, destul de aproape, totuși am făcut un mare ocol ca pentru a deruta niște urmăritori.* S ianuarie 1970, 45. *M-a luat la sigur, ca să mă deruteze.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 2, 18, cf. M. D. ENC. *Voievodul, cu grosul oastei a supravegheat desfășurarea luptei de pe o înălțime, iar pe dealurile opuse a dispus un detașament, care, prin sunete de tobe și trâmbițe, să-l deruteze pe dușman.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 1, 9. *Epistolele dv., când prietenoase, când amenințătoare, când jignitoare, au sfârșit prin a mă deruta.* FLACĂRA, 1976, nr. 21, 20, cf. DEX. *Firește, Grigurcu e de preferat multor critici derutați de poezie ... dar prețiosul său program de asanare artistică nu e suficient.* L 1979, nr. 892, 2/2. *Scenariul ... amestecă periculos planurile temporale până la a te deruta complet.* RL 2005, nr. 4 644. ✧ A b s o l. *Obiectul tehnic, mașina, apare oarecum străin naturii umane și ca atare tulbură și derutează.* CONTEMP. 1975, nr. 1 510, 5/1. ✧ R e f l. p a s. *Cu o ticluire de balamuc a unui maniac sau a unui farsor neinteligent s-a putut deruta întreaga critică literară.* SĂM. I, 56.

– Prez. ind.: *derutez.*

– Din fr. **dérouter.**

DERUTÁNT, -Ă adj. Care derutează. *Formele ... dădeau la iveală un aspect anarhic și derutant.* CONTEMP. 1948, nr. 112, 10/2. *Astfel chiar sub masca derutantă a virtuților creștine, ființa omului rămâne voința de putere.* BLAGA, Z. 191, cf. DL, DM, DN^2. *Se eludează în acest chip, în fond, veșmântul fastuos, derutant.* T februarie 1969, 79. *Structura narativă a poemului este de o simplitate derutantă.* LL 1972, nr. 3, 426. *Călătorie indispensabilă celui care, pierdut de sine în lumea exterioară, atât de derutantă pentru sufletul neinițiat, nu mai poate face față atacurilor naturii inferioare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 7, 27/4, cf. M. D. ENC. *Este o interesantă introducere în lumea artei contemporane văzută în multiple aspecte, adeseori derutante.* CONTEMP. 1975, nr. 1 510, 4/10, cf. DEX. *Văzut de sus, de pe culmi, tabloul satului, în aceste zile, e derutant, șocant.* FLACĂRA, 1976, nr. 31, 16. *Unul dintre efectele cele mai derutante ale teoriei relativității se referă la dilatarea timpului.* CONTEMP. 1979, nr. 1 689, 5/4. *Caracteristica, întrucâtva derutantă, a competenței morale ar consta, deci, în împrejurarea că, spre deosebire de orice alt tip de competență, ea se întemeiază pe o insuficiență, pe o lipsă.* PLEȘU, M. M. 19. *Concluzia acestei comparații e derutantă: în presupozițiile ca și în aproape toate soluțiile lor, fascismul și comunismul sunt identice.* PATAPIEVICI, C. L. 308.

– Pl.: *derutanți, -te.*

– Din fr. **déroutant.**

DERUTÁRE s. f. Acțiunea de a d e r u t a și rezultatul ei. Cf. DM, M. D. ENC. *Așază aceste buchete de flori tocmai în scop de derutare.* FLACĂRA, 1975, nr. 22, 23, cf. DEX.

– Pl.: *derutări.*

– V. **deruta.**

DERUTÁT, -Ă adj. (Despre oameni) Care și-a pierdut siguranța de sine, judecata normală etc. ca urmare a unor acțiuni, situații, afirmații etc. neașteptate, surprinzătoare; dezorientat, încurcat, tulburat^2 (3), zăpăcit (1). *Mioara e tot timpul derutată că nu a fost întrevederea așa cum o bănuia ea.* CAMIL PETRESCU, T. II, 51. *Spaima îi urmărește pretutindeni pe stăpânii derutatului senator, ca propria lor umbră.* V. ROM. martie 1954, 247. *Erau așa de înspăimântați și de derutați, că ar fi făcut orice le-ar fi poruncit un om cu o cât de mică autoritate.* T. POPOVICI, S. 363, cf. DM, M. D. ENC. *În asemenea vremuri apocaliptice oamenii neputincioși, derutați, reacționează ca niște mecanisme ciudate.* V. ROM. mai 1975, 47, cf. DEX.

– Pl.: *derutați, -te.*

– V. **deruta.**

DERÚTĂ s. f. **1.** (Învechit) Fugă dezorganizată (a unei armate). *Tot este în dezordin, tot fuge. Învingătorul ... îi gonește încă și le sfârșaște deruta.* PÂCLEANU, I. II, 195/18. ✧ L o c. a d j. și a d v. **În derută** = (care este) dezorganizat, haotic. *Aripa dreaptă se târaște în derută, numai Argant singur rezistă; pe când în giurul lui tot fuge, tot se trage, el singur se oprește.* PÂCLEANU, I. I, 149/30. *Convoiul străbătea acum mahalalele, tăcut, grăbit, ca o armată în derută.* COCEA, S. II, 224. *Trupele franceze se retrag în derută.* VIANU, L. U. 233. *Elanul patriotic al scriitorului cunoaște o înaltă expresie în drame clasicizante ca „Tudor Vladimirescu" și-și pierde vibrația pură – eșuând în derută – cu pamfletele cenușii.* T ianuarie 1966, 32.

2. Stare de confuzie, de nesiguranță, de îndoială; dezorientare, zăpăceală (1). Cf. ALEXI, W. *A intrat deruta în mine ..., ce vrei? Mi se pare că râd toți de mine.* POPA, V. 193. *Închipuiți-vă pe această frumoasă femeie cerându-vă ajutorul într-un moment de cumplită panică, într-o grozavă derută sufletească!* MIHĂESCU, D. A. 15. *O intensă frământare a poetului, un sbucium, o derută și o ardere lăuntrică de un mare dramatism* [se găsește] *în poezia românească din anii 1935–40.* V. ROM. ianuarie 1954, 155. *Înaintă și se așeză lângă ea pe pat, o înaintare care acoperea deruta.* VINEA, L. II, 120, cf. DL, DM. *Nu numai femininele dau naștere la asemenea incertitudini, ci și pluralul adjectivelor ... produc în poezie, nu o dată, un scurt moment de derută.* COTEANU, S. F. II, 127. *Intuiam împreună cu toți camarazii mei, deruta inamicului.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 4, 7. *Ne aflăm într-o lume ce și-a cultivat cu orgoliu de grădinar ethos-ul și care trăiește deruta specifică de a descoperi neputința eflorescenței decorative obținute în fața molimei.* T ianuarie 1969, 94. *Deruta produsă de această știre a împins autoritățile să ceară sprijinul unor lideri național-țărănești.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 8, 55, cf. M. D. ENC. *Deruta de toamnă a universitarilor continuă.* FLACĂRA, 1975, nr. 43, 20. *L-a pus pe huligan în derută totală.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 335, cf. DEX. *Singularizarea excesivă, în critică, duce la fragmentarism, ceea ce provoacă de obicei derută.* FLACĂRA, 1976, nr. 33, 14. *După câteva secunde de derută s-a ridicat brusc în picioare.* RL 2005, nr. 4617.

– Pl.: *derute.*

– Din fr. **déroute.**

DERVÁLĂ s. f. v. **dârvală.**

DERVĂRÍ vb. IV v. **dârvări.**

DERVELEÁLĂ s. f. v. **dârvăreală.**

DERVELÍ vb. IV v. **dârvări.**

DERVÉNT s. n. (Turcism învechit) Trecătoare (în munți). *Tată-său era însărcinat cu garda unui dervent.* Cf. BOLINTINEANU, ap. ZEITSCHRIFT, XVIII, 75, MDA.
– Pl.: *derventuri.*
– Din tc. **dervent.**

DERVÍȘ s. m. Membru al unei secte musulmane, care trăiește în mănăstiri sau din cerșit. *Patru fiind orânduielile dervișilor: bectașii, mevlevii, cadri și seiah.* VĂCĂRESCUL, IST. 252/23, cf. I. GOLESCU, C. *Văzu prin cafasul de deasupra porții că erea trei dervișI.* GORJAN, H. I, 93/25, cf. STAMATI, D. *Stravaganțe ... vedem la unele secte religioase ale Orientului, mai cu seamă la dervișI.* GHICA, C. E. I, 287. *Se povestește cum că odată Un derviș pusnic, om cuvios, S-amorezase, văzând o fată Cu trup supțire, cu chip frumos.* ALEXANDRESCU, O. I, 213, cf. PONTBRIANT, D., PROT.–POP., N. D. *Orientalii, începând de la sultan și până la ultimul derviș, nu fac nimic fără daruri.* HASDEU, I. V. 22. *Dervișul de la Mecca ... Plimbând ochi cu durere pe morți, jur împrejur, Spre cer a sale brațe le-au ridicat.* ALECSANDRI, P. III, 353, cf. COSTINESCU. *Nu voiesc s-ascult dervișii ce din cărțile lor vechi Cu povestea răsplătirii ne tot cântă în urechi.* EMINESCU, O. VIII, 207, cf. DDRF. *Bărbați și copii făcuseră roată în jurul unui derviș din secta așa-numită a bectașilor.* SĂM. II, 421, cf. ȘĂINEANU^2, TDRG. *Ne răspunse un baci bătrân, mai murdar decât un derviș și înfășurat într-un chimir lat de-o palmă domnească.* HOGAȘ, DR. I, 56, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Veveriță a devenit, totuși, filogerman cu frenezia dervișilor urlători.* LOVINESCU, C. V, 93. *Tu, Pahomie și cu dervișii tăi să mărturisiți că Alah e unul singur.* GALACTION, O. 549. *Ochi halucinați de derviș urlător.* TEODOREANU, M. II, 98, cf. SCRIBAN, D. *Veneau de toată mâna: prostime, târgoveți, DervișI cu fața supță de veghi, aduși de șale.* BARBU, J. S. 120. *În Turcia e aproape necuviincios să nu fi asistat la oroarea care se cheamă „dervișii urlători".* RALEA, O. 66. *Am nimerit la un fel de mânăstire de călugări turci, numai că la ei călugării se cheamă dervișI.* TUDORAN, P. 262, cf. DL, DM. *Dervișii respectă cu strictețe ritualul și sunt propovăduitori fanatici ai normelor religioase ale Coranului.* DER, cf. M. D. ENC., DEX. ✧ F i g. *Profanatorii de voievozi, mânjitorii de pânze, dervișii urlători ai conferințelor, aceia reprezintă ... un fenomen care se poate manifesta și cu mai mult adevăr.* SĂM. II, 338.
– Pl.: *dervișI.*
– Din tc. **derviș.**

DERVIȘÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit) De derviș. *Mă îmbrăcai cu aceste haine dervișești, și umblând din loc în loc, ajunsei în zioa de astăzi în acest oraș.* GORJAN, H. I, 109/29, cf. DL, DM.
– Pl.: *dervișești.*
– **Derviș** + suf. *-esc.*

DES, DEÁSĂ adj., adv. (În opoziție cu r a r) **I.** Adj. **1.** (Despre colectivități, mulțimi sau despre corpuri compuse din unități identice) Care are elementele componente mai apropiate unele de altele (sau, și) mai numeroase decât de obicei. *Dumnedzeu de austru vire, și sfântul de codri semărați deși.* PSALT. 321. *Pădure deasă.* MARDARIE, L. 293/3, cf. ST. LEX. 172^v/1. *Să șază-ntr-a ta casă, În măgura cea deasă.* DOSOFTEI, PS. 41/20. *Isaf cel des la păr, feciorul lui Isaac, era vânător.* ANTIM, O. 259. *Barba deasă și foarte pe jos pe subt bărbia ca de țap* (a. 1779). GCR II, 118/27. *Barba era deasă și lungă în cotor.* BERTOLDO, 2/5. *Ajunsem la un loc rotocol foarte largu împrejurat de o deasă pădure.* MAIOR, T. 127/5. *Ca lupul flămând, care supt deasă Tufă ciulit pe pântece zace.* BUDAI-DELEANU, Ț. 175. *Dezmierda cu mâna ei lina lor* [a oilor] *cea diasă.* BELDIMAN, A. 58/19. *Frunzimea acelui copaciu așa era de deasă încât nicio picătură de ploaie n-au răzbătut prin ea.* LEON ASACHI, B. 41/1. *Au întrat întră deasăle și sălbatece păduri.* OBLĂDUIREA, 17/7. *În climile ... friguroasă, lâna este amestecată cu peri deși, și numai în acele astâmpărate au oile lâna curată.* AR (1829), 48^2/37. *Rasa malaică, cu pielea brunetă, cu nasul lat, gura mare, și cu părul des, negru și creț.* J. CIHAC, I. N. 17/6. *Un lac ... încungiurat de dealuri și păduri dese.* ASACHI, L. 20^2/36. *De lângă isvoare se începe munte, pe care este pădure mare deasă de stejar.* ARHIVA R. II, 143/24, cf. VALIAN, V. *Buza cea de sus acoperită de o barbă deasă?* PÂCLEANU, I. I, 173/26. *Nu-mi venea să șez în casă, Nici de lucru să m-apuc, Lumea unde sta mai deasă Mă grăbeam iar să mă duc.* PANN, P. V. I, 19^2/7. *Dincolo de Olt, Ostrovul și monastirea, care nu reprezintă în tot timpul decât o pădure deasă.* PELIMON, I. 106/20. *În țările acelea ... populațiunea fiind mai deasă pământul mai puțin roditor ... au dat industriei mai multe mijloace de a se dezvolta.* GHICA, C. E. I, 303, cf. POLIZU. *Ochii săi sângeroși și sprâncenele cele dese și zbârcite arătau pe omul crud.* FILIMON, O. I, 291, cf. PONTBRIANT, D. *Era miezul nopții, și-n pădurea deasă Dureros în crenge vântul șuiera.* CONV. LIT. III, 55. *O rază aurie prin stuhul des pătrunde Și gingaș luminează în cuibul ce le-ascunde.* ALECSANDRI, POEZII, 53, cf. COSTINESCU, LM. *Prin earba naltă și deasă alergau și se jucau câțiva copoi.* ODOBESCU, S. I, 148. *La mijloc de codru des Toate păsările ies.* EMINESCU, O. I, 215. *Cânepă frumoasă și deasă cum îi peria.* CREANGĂ, A. 49. *Nu mai era supărată, și-i râdeau pe sub genele dese amândoi ochii mărunți.* SLAVICI, O. I, 112. *Acestă casă este încongiurată cu o pădure deasă și înaltă, unde stau toate fiarele cele mai selbatice din lume.* ISPIRESCU, L. 6. *Se pomeniră ... printre dese tufișuri de măceși și de porumbe vinete.* MACEDONSKI, O. III, 6. *Pentru un popor barbar populația ieste destul de deasă (10 suflete pe un kilometru).* CONTEMPORANUL, IV, 908. *Dezvălea din păru-i negru și des o figură blândă, smeadă.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 24, cf. DDRF, ALEXI, W. *De sub șapca trasă pe ochi îi ieșea, ca niște țepi, părul des și întunecat.* LUC. VII, 74. *Prin mirițile dese ca peria vitele pășteau mutând după ele stoluri de grauri.* ANGHEL – IOSIF, C. L. 23. *Luminița pe care o ținea în mână îi lumina ... ochii cari ardeau întunecați sub sprâncenele dese.* AGÎRBICEANU, A. 84. *Ș-apoi munții Văraticului sunt așa de înalți, ... râurile atât de limpezi, fânețele atât de dese ... aerul atât de îmbălsămat, încât sufletul cel mai zglobiu se simte înmuiet de o dulce melancolie.* HOGAȘ, DR. I, 14, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Soldații înșfăcară pe Trifon și-l târâră prin mulțimea deasă de țărani.* REBREANU, R. II, 276. *Acest Pintilie era un om cât un brad, cu musteața neagră și deasă.* MIRONESCU,

S. 198. *Din trei părți, aria popasului era înconjurată cu tufari, cu păducei și cu gheorghinari, țesuți între ei și deși, de n-ar fi putut nici vulpea să răzbească.* GALACTION, O. 267. *Intrarăm în pădurea tânără și deasă a Merișanilor.* BRĂESCU, O. A. I, 89. *Topit în porumbiștea înaltă și deasă care mărginea Nisipurile.* POPA, V. 113. *Un păr ars de soare, des, aspru și țăpos, îi făcea umbră frunții și ochilor.* SADOVEANU, O. IX, 376. *Aveam cel puțin înțelepciunea să nu dăm foc la copacii din pădurea deasă.* MOROIANU, S. 65, cf. SCRIBAN, D. *Teritoriul ... n-a avut desigur o populație deasă.* BRĂTIANU, T. 140. *Genele lui negre, dese, încovoiate, au o lucire de metal.* ARGHEZI, C. I. 37. *În grâul des o barză calcă-așa de fin De parcă n-ar voi să culce niciun fir.* PERPESSICIUS, S. 113. *E un oraș întins cât un județ, cu o populație extrem de deasă.* RALEA, O. 77. *A dat năvală în existența lui, ... cu părul ei des, oxigenat și zburlit.* VINEA, L. I, 61. *Cristina aproape nu-și mai cunoscu pădurea ... Era atât de deasă, de stufoasă, că în ea aflându-te nu-i mai ghiceai marginile.* DEMETRIUS, A. 151. *Vântul, până atunci molcomit de stufărișul des ca peria, se năpusti în pânză.* TUDORAN, P. 102, cf. DL. *Alături de iarba deasă care parcă plesnea de verde ce era, chipul flăcăului semăna ciudat cu pământul.* PREDA, M. 106. *Ședeau niște câini boierești ... cu părul ca sârma, des și încâlcit și cu ochi mari, rotunzi, triști și plini de ape.* BARBU, G. 255, cf. M. D. ENC., DN[3], DEX. *Se țesea pe spată deasă.* PAVEL, S. E. 149. *Aluniș cu frunza deasă, Frică mi-i să nu me lase!* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 51. *Să ne aduceți ... Un popă cu barba deasă.* POP., ap. GCR II, 312. *Bate vântu-n codru des, Ce bădișor mi-am ales L-am ales într-o cercare Să vedem ce minte are.* RETEGANUL, TR. 78. *Și mergând mai departe prin pădure[a] cea deasă și întunecoasă, țiganul iar își pune în gând să-l omoare.* ȘEZ. I, 5. *Sus e frunză deasă, Jos e umbră groasă.* PĂSCULESCU, L. P. 49. *Tocmai către seară au ajuns în marginea unei tufe dese de porumbei.* SNOAVA III, 386. *Frunză verde-n codru des, Toată lumea și-o ales: Ce-o fost verde și frumos.* BÎRLEA, C. P. 80. *Are părul des.* ALRM I/I h 99. *Jur-prejur de mese Stau în cete dese Sfinți și mucenici, Mai mari și mai mici.* BALADE, I, 288. *Codrule cu frunză deasă, Crești, tu, mare și te-ndeasă, Numa loc de casă-mi lasă.* FOLC. TRANSILV. I, 52. *Dă-mă, măicuță, la șes Că să face grâul des Și calea-i bună de mers.* ib. II, 463. *Să pui, să-mi brăzdez ales, Unde o fi crângul mai des.* FOLC. OLT. – MUNT. II, 224. *Geme codrul, geme, ... Că-l plouă de-l varsă, Codrului nu-i pasă, Că-i cu frunza deasă, Sus frunza rătundă, Jos umbra măruntă.* FOLC. MOLD. I, 66. *Ș-apoi prin pădurea deasă, Lupu-nainte să-ți iasă, Murgul tău să poticnească.* ib. 74. *Cui e chica deasă Să vie la masă.* ZANNE, P. II, 66. ✧ (Substantivat) *Mult ne abatem făr-a prieȩe, Gloduri, făgașuri, un crâng începe, Intrăm în desul unei pădure.* I. VĂCĂRESCUL, P. 331/7. ✧ (Adverbial) *Deacă e aproape, adecă des semănată* [cânepa] *rămâne fără ramuri.* CULT. C. 13/23. *Tăind multe crengi de răchiți, atât de des le-am răsădit, încât în puțină vreme s-au făcut chiar ca un părete.* DRĂGHICI, R. 100/10. *Iarbă grasă ... crește des, are rădăcină galbănă fibroasă.* J. CIHAC, I. N. 295/6. *Grâul crescuse des ca peria, secerile retezau la un pas doi mănunchiurile.* AGÎRBICEANU, S. 402. *Grâul crește des cu spic crestat Unde floarea-soarelui ne-a mângâiat.* PILLAT, P. 227. *Un strat gros de troscot ... acoperea des pământul.* PREDA, M. S. 342. *Pe cărarea care-am mers, A crescut trifoiul des.* FOLC. TRANSILV. II, 15. *Că l-o sămănat prea des, Și nemic nu s-o ales. Și l-o sămănat prea rar, Și-o răsărit mult amar.* ib. 19.

2. (Despre elementele componente ale unei colectivități, ale unei mulțimi, ale unor corpuri compuse etc.; predomină ideea de apropiere) Care este așezat unul lângă altul sau foarte aproape unul de altul; strâns[2] (**II 1**). *Prin cercetarea ce au făcut* [copaciului] *au aflat unul potrivit cu a sa nevoie foarte tufos și des la crengi.* DRĂGHICI, R. 40/30. *La prășitul popușoilor trebuie bine să se privigheze ca nici să se lasă pre deși, dar nici să se pre rărească.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 7/28. *Sămânța nu va cădea în pământ prea deasă.* POENARU, Î. 20/4. *Prepelițele ... se nasc și mor în iarba livezilor și în frunzele cele dese ale dumbrăvilor.* FILIMON, O. I, 291. *Amar de cine intră prin ramurile dese A codrului de moarte!* ALECSANDRI, POEZII, 299. *Luna ... se ivea pe ici, pe colo printre copacii deși.* SLAVICI, O. II, 99. *Se găsesc ferăstrae încordate cu pânză mai lată ori mai îngustă și cu dinți mai deși ori mai rari.* I. APOLZAN, U. 29. *Ninsese trei zile și trei nopți în șir când cu fulgi mari și grei, când deși și mărunți.* AGÎRBICEANU, S. 7. *Ne oprirăm subt nucul vechi, cu scorburi multe și adânci: subt crengile-i dese și aplecate era un adăpost bun, mai ales la o vreme de noapte.* MIRONESCU, S. 75. *Era primăvară cam prin aprilie, când frunzele cresc mari și dese.* VISSARION, B. 181. *Roate de neguri treceau prin întuneric cu stropi reci și deși de ploaie.* SADOVEANU, O. I, 114. *Copacii erau stejari deși.* PREDA, DELIR. 56. *Dacă florile erau mai dese la vârf, era semn că va fi mai mult grâu.* BUTURĂ, EB. I, 61. *Stelele deveneau din ce în ce mai dese.* CĂRTĂRESCU, N. 22, cf. ALR I 264. ✧ (Adverbial) *Butucii mai des sădiți dau totdeauna un vin mai rău.* LITINSCHI, M. 92/13.

3. (Despre ființe sau lucruri de același fel) Care se află la o distanță mică unul față de celălalt, apropiat; care se află în număr mare într-un spațiu delimitat. *De sunt sadurile ceale de leamne dease în grădina semințelor, atâtea să se scoată afară, câte sunt de lipsă rărirei.* ÎNV. POM. 63/18. *Numărul orașelor și satelor care așa de dese sânt încât se mai ating.* PLEȘOIANU, T. I, 131/14. *Beat dintr-o cârciumă iese, Intră-n alta, fiind dese.* PANN, P. V. I, 110/18. *Unde furcele sunt dese și pe vale și pe dâmburi, Unde cresc fără-ncetare a revoltei sfinte sâmburi.* MILLE, V. P. 61. *Și unul lângă altul stau capetele dese Gemând de sărăcie și foame ne-mpăcată.* CONTEMPORANUL, VII$_2$, 233. *De o parte și de alta casele sunt tot mai dese.* SĂM. I, 3. *Una din pietrele strâmbe, împodobite cu turbane, care se ridică dese în cimitirele capitalei turcești.* IORGA, C. I. I, 17. *Sus, stelele erau nespus de albe și de strălucitoare, și mai dese, mai multe ca de obicei, și clipeau repede.* AGÎRBICEANU, S. 111. *Blidele ... le așezau, destul de dese, pe mesele acoperite cu măsări curate.* id. ib. 136. *Un sat și de munte și de câmp: de munte, fiindcă nu se mai sfârșește; de câmp, fiindcă sunt casele foarte dese.* HOGAȘ, DR. I, 5. *Casele dese, pleoștite, cu grădini împomate-n jur, se-ntind până subt coastă.* LUNGIANU, CL. 46. *Plugurile spintecau, din ce în ce mai dese, ogoarele istovite.* REBREANU, I. 90. *De la o vreme, observi că ți-ai pierdut forța de inhibiție și crucile duble devin tot mai dese.* IBRĂILEANU, A. 8. *Din ferestrele cu zăbrele dese, de sub strășini, din pridvoare, coconii și argățimea împușcară în tătari.* GALACTION, O. 53. *Un articol tipărit cu litere negre și dese, denunța „scandalul" ... nemaipomenit al furniturilor de cărbuni pentru calea ferată.* CAMIL PETRESCU, P. 217. *În țările apusene vânatul e*

destul de rar. Acolo unde e des, e pe jumătate domesticit. SADOVEANU, O. XX, 79. *Potârnichile erau atunci mai dese şi pe toate câmpurile.* BĂCESCU, PĂS. 202. *Acolo sunt mai dese şi moscheile, şi seraiurile, şi amintirile strămoşilor.* TUDORAN, P. 214. *Insuliţe mici, dese şi ascuţite la vârf, ca ţepuşele unui gard, păzeau spre sud-vest, drumul spre Pacific.* id. ib. 586. *Se vedeau, cu adevărat, în zare pe o colină, clădiri mici dar dese.* PREDA, DELIR. 59. ✧ (Adverbial) *Şi-un om era reduta toată, Şi-ntregul parapet un fes, Atâta se înglodeau de des.* COŞBUC, P. II, 43. ✦ (Adverbial; regional) Peste tot, prin toate părţile, cu de-amănuntul (Roşia – Beiuş). *An cotât d'es pân casă.* ALR SN V h 1 332/310.

4. (Despre ţesături) Care este ţesut strâns; bătut. *O veargă de fier groasă Ş-o draperie deasă de dânsa suspendută ... Ţinea uşor intrarea.* HELIADE, O. I, 220. *Ia de la foc când licuidul a scăzut o a treia parte; străcoară-l printr-o cârpă deasă.* MAN. SĂNĂT. 240/26. *Vălul era des şi nu era chip să vadă ceva printr-însul.* CONTEMPORANUL, III, 875. *Acea bandă de ţesetură deasă şi delicată de matasă şi aur.* IORGA, C. I. I, 111. *Se închegă acolo o linişte ca pânza de zăbranic, străvezie şi totuşi destul de deasă spre a cerne şi a arunca la o parte toate ispitele şi deşertăciunile lumeşti.* REBREANU, P. S. 317, cf. CADE. *Puneţi dese perdele să nu vadă-n ele!* E. IONESCU, E. 13. *E acoperit cu un cearşaf imaculat de olandă deasă.* VINEA, L. I, 86. *Se opăresc în apă fierbinte circa 3-6 pumni de flori de fân, apoi se strecoară printr-o pânză deasă.* BELEA, P. A. 332, cf. DEX. *Arză-te focu sucală Că-mi făcuşi tu pânza rară Da de rară, Ca ş-o scară, Şi de deasă Ca ş-o leasă.* MÂNDRESCU, L. P. 158. *A fost mătasă mai rară Şi era mai bine-n ţară. Acuma-i mătasă deasă Şi ţara mai năcăjoasă.* MARIAN, SA. 124. *Pânza lelii cea mai deasă Ca fuşteii de la leasă.* FOLC. TRANSILV. I, 191. ✧ F i g. *Rupând brutal reţeaua deasă ce ne desparte de realitate.* LOVINESCU, C. VI, 113. *Câţiva prieteni vorbeau retraşi de zgomot, găurind pânza deasă a nopţii cu jarul ţigărilor aprinse.* BRĂESCU, V. 17. *Partidul va impune ... criterii de imagine publică pentru cei care candidează pentru funcţii alese, spunând că, pentru aceştia, e nevoie „de o sită deasă".* ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 835. ✧ (Adverbial) *Purta o tichiuţă de paie, împletită subţire şi des.* VINEA, L. I, 49. ✦ (Substantivat, f.) Reţea de plasă subţire, cu ochiuri mici, folosită la pescuit pentru peştii mici. *Ochiurile desei sunt de 4,5 – 5 cm, iar ochiurile sirecurilor sunt de 16 – 17 cm pe latură.* ANTIPA, P. 519. *Reţeaua principală de aţă subţire ... numită deasa, desimea, pânza.* id. ib. 512, cf. LTR[2].

5. (Despre ceaţă, fum, nori, ploaie etc.) Care are particulele componente foarte apropiate unele de altele; dens (**2**). *Ieri ... au căzut o ploaie foarte grea şi deasă.* CR (1829), 94[2]/21. *Pulberea ca norul acopere tot locul, Şi deasă se înalţă, şi zboară către ceruri.* HELIADE, O. I, 332. *Şi după ce ieşi tot din acest vas, întâi se făcu un noor foarte des şi negru.* GORJAN, H. I, 41/21. *Ca un des nour ascundea pe ţarul de supuşii săi.* ASACHI, I. 184/27. *Multele umezăli, desele neguri ... îl fac ceva mai nesânătos.* RUS, I. I, 295/22. *Spune-mi, nu-nşăla ştiinţa, Căci urmeaz-apoi căinţa! Un des nor mi se coboară Toate din oglindă zboară.* I. VĂCĂRESCUL, P. 551/7. *Şi să răspândă raze pe seculi viitori, Precum un soare splendid ce sparge deşii nori.* ALECSANDRI, POEZII, 215. *Şi dacă norii deşi se duc De iese-n luciu luna, E ca aminte să-mi aduc De tine-ntotdeauna.* EMINESCU, O. I, 193. *Un nor des albicios se lasă greu d-asupra ţarinii, oprindu-ţi vederea.* CARAGIALE, O. IV, 119. *Şi cânt ninsoarea care lin Din norii deşi se cerne.* CONTEMPORANUL, VII$_2$, 16. *O parte mare a cerului era acoperită de neguri dese.* LUC. II, 77. *Turcii dau de crâng, Şirele se frâng, Repede se-ntoarnă Caii se răstoarnă Şi mereu se-ndeasă Prin negura deasă.* IOSIF, V. 124. *Căluşeii vânjoşi păşeau mărunt şi repede, în răstimpuri sforăiau pe nări, aburi deşi începură să se desprindă din trupurile lor.* AGÎRBICEANU, A. 61. *Praful se urcă până-n căpriori, des de să-l tai cu cuţitul.* REBREANU, I. 13, cf. CADE. *Ploaie multă, Ploaie deasă Ca beteala de mireasă.* MINULESCU, VERS. 313. *Departe, ancorată-n singurătăţi, umilă, O târlă-şi ţese-alene gogoaşa de fum des.* VOICULESCU, POEZII, I, 241. *Prin ponoare, pe ape, pe zăvoaie, negurile pluteau mai dese.* SADOVEANU, O. I, 161. *De mult a dispărut coasta Asiei Mici, rămasă în urmă, dormind înfăşurată în ceaţa deasă a toamnei.* BART, S. M. 30, cf. SCRIBAN, D. *Privea cufundat, ţintă înainte, în ploaia deasă, măruntă.* C. PETRESCU, A. R. 145. *Cuvintele rare înşirate ca pe o aţă subţire, nevăzută, se agăţau parcă în aerul des şi mai rămâneau puţin suspendate.* DEMETRIUS, A. 73, cf. DL. *Sătenii-n ogrăzi au primit-o tăcuţi ... Descoperiţi pe la porţi cum şedeau, Învăliţi între pâcle rotunde şi dese.* LABIŞ, P. 41. *T. Arghezi descriind o ceaţă deasă străbătută de lumina felinarelor electrice, vorbeşte despre „electricitatea covăsită".* VARLAAM – SADOVEANU, 18, cf. M. D. ENC. *Zăpada se topise şi o ceaţă deasă se lăsase.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 1, 9, cf. DEX. *Voinici caii potcoveşte Cu potcoave de argint, Rabdă bine la nisip; Potcoave de sârmă groasă, Rabdă şi pulberea deasă.* BALADE, II, 390. *Când mă gândesc la ea o văd nedesluşit, ca prin ceaţă, ca printr-o ceaţă deasă, deasă.* STANCU, M. I. 202. ✧ (Adverbial) *Trec zilele ca nişte cerşetoare, Burează des şi nu-i un pic de soare.* VOICULESCU, POEZII, I, 178. *Prindea iar a bura şi cu cât bura mai des, pădurea către care mergeau se întuneca mai tare.* CAMILAR, N. I, 235. *Ningea des, cu fulgi mari.* BARBU, G. 108. ✦ (Despre materii) Cu densitate mare. *Peatra litografică are suprafaţa sa netedă şi o structură deasă.* BARASCH, I. N. 39/15. *La 30 noiembrie sufla cu tărie vântul cel de miazănoapte, aducând cu sine troiene de zăpadă deasă.* FILIMON, O. I, 178. *Lutul ... cuprinde bulgări neregulaţi de o materie călcăroasă, albă pe din afară, deasă şi crăpată înlăuntru.* CONTEMPORANUL, IV, 315. *Materialul e cărămidă tare, foarte tare şi deasă, arsă din lut de la Baia.* IORGA, C. I. II, 20, cf. ALR II 5 061/310.

6. (Despre paşi) Care este de dimensiuni reduse (şi se execută cu repeziciune); (despre mers) cu paşi mici (şi iuţi). *Iar nevasta-i dete fuga drept acasă, Ca o potirniche cu pâşire deasă.* PANN, Ş. II, 50/14. *Câteva ceasuri merseră cu un pas des.* NEGRUZZI, S. I, 120. *Haideţi! Ş-acum cu pasul des, Că-ntârziem!* COŞBUC, S. 91. ✦ (Substantivat, f. art.; regional) Numele unui dans popular cu paşi repezi; melodie după care se execută acest dans. *Haid ţigane, cântă deasa, Cântă, cioară, tropotita.* COŞBUC, P. II, 66, cf. ALR II 4 336/53.

II. (Cu sens temporal; de obice în construcţii comparative sau superlative) **1.** Adj. (Despre acţiuni, întâmplări, fenomene etc. de acelaşi fel) Care se petrece la intervale apropiate, care se repetă; repetat, frecvent. *Pentru dease şi multe şi înfricoşate blăstâmi şi hule, ce făcea, când era numai de 5 ai, îl apucară diavolii.* PRAV. 257.

Şi făce Divanuri dese, ca să nu zăbăvască oamenii mult, dacă or vini la Iaşi pentru nevoile lor. NECULCE, L. 32. *Dease sfaturi de oaste să fac, de cel ce pofteaşte pacea* (a. 1694). FN 28. *Stăpânitoarea apelor (adecăte Veneţia), face dease sfaturi, pentru treaba politică, şi de folos* (a. 1699). ib. 78. *Abia reuşind prin mijlocul deselor şi neîncetatelor rugăminţi.* ANTIM, O. 408. *De va fi tunet des anul va fi roditori.* CALENDARI (1733), 61/18. *Cu vrăjmaşii cei dinafară se întâmplă dease războaie.* D. SUP. 43/16. *Mult ar fi chieltuit ... cu ceale dease ale lor canonicești vizitaţii, care sunt deatori arhiereii ... a le face.* MAIOR, I. B. 262/17. *Să aud de departe ţipete dese.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 195. *Darurile comune şi dease nice bucurie, nice îndemnare nu fac.* PETROVICI, P. 471/14. *Din pricina deselor răzvrătiri ... s-au găsit această breaslă ... neîngrijită şi nepusă în orânduială* (a. 1824). DOC. EC. 332. *Prin aşa deasă peptenare sau periiare şi fuiorul se face mai fain.* CULT. C. 44/18. *Cu mult mai aproape am fost noi muntenii de moldavi (cu care totdauna am fost în dese comunicaţii).* HELIADE, PARALELISM, I, 2/4. *Clima locului este foarte nestatornică, tunetele şi fulgerile sunt dese precum şi cătremurile de pământ.* AR (1830), 257²/32. *Ostaşii, prin desele şi silnicile lor hrăpiri, lipsea pe împărat de veniturile acelea cu care putea să le plătească.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 163/8. *Puterea lor însă cea mică slăbi cu încetul în războaiele acelea crunte şi dese ce le sprijiniră împotriva armiilor celor covârşitoare ale turcilor.* F. AARON, I. II, 2/16. *Această negrăită pagubă a tot norodul se va pricinui din desele adunări, şi din multa dragoste ce arăţi.* GORJAN, H. I, 49/15. *Se întâmplă dese primejdii.* PR. 23/11. *Sănătatea la cei mai mulţi oameni din pricina trândăviei, ... şi deselor călcări a celor mai obicinuite regule dietitece, s-ar vătăma.* ALBINEŢ, M. 6/6. *Fulgerile cele dese facea să se vaze pintre crăpături toate lucrurile din colibă.* BUZNEA, P. V. 81/18. *Nu mă revoltez nicidecum în contra deselor schimbări ale figurei lumii.* KOGĂLNICEANU, în PLR I, 159. *Ploile şi vânturile sunt foarte dese şi foarte tari.* CR (1839), 174²/26. *Iar de la un ceas de noapte au început turcii a arunca cumbarale dese.* ARHIVA R. II, 87/12. *Supuşii săi s-au odihnit de desele schimbări şi de asprele ocărmuiri a domnilor celor mai dinainte.* DACIA LIT. 73/20. *Iarna e asemenea primăverii din ţările Europei, ... şi numai desele furtuni şi vijălii o fac de multe ori neplăcută.* RUS, I. I, 116/12. *Bolile nu sunt dese în acea climă, şi remediul lor e transpiraţia extraordinară.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 171. *Desele schimbări a principilor, ... îi câştigă o aşa înrâurire asupra Moldavei.* IST. M. 59/16. *Desele demonstraţii ce ţi-am tot dat de nepreschimbata mea hotărâre.* PR. DRAM. 143. *A plecărilor din fire mişcările aţitate, Sunt şi mai tari şi mai dese decât cele judecate.* CONACHI, P. 277. *Întrebuinţarea platinului nu este aşa deasă în analisele amestecăturilor gazoase.* MARIN, PR. I, 58/23. *Nici să se lenevească de a popri sloboda şi deasa privire a frumoaselor feţe (căci frumuseţea strică virtutea sufletului).* PANN, E I, V/14. *Tuşi spre a-şi drege glasul şi începu rar şi cu dese pause.* NEGRUZZI, S. I, 8. *Să se poată lupta în contra ordelor barbare, ce făceau odată dese invaziuni.* PELIMON, I. 31/26. *Acest obicei de a face diminutive ... este foarte des în Principatele Române.* BĂLĂŞESCU, GR. 48/18. *Fanarioţii se deosebeau prin cochetăria îmbletului lor, prin desele complimente şi temenele ce făceau în dreapta şi în stânga.* FILIMON, O. I, 109. *Casurile de modificări la concomitanţele admise mai nainte sunt ... dese ... în botanică şi zoologie.* MAIORESCU, L. 178. *Gândiţi numai ce plăceri puternice şi dese pricinuiesc muzica, poeziea, romanurile, dramele.* CONTEMPORANUL, I, 431. *Să le facă a simţi desele şi nemăsuratele-i bătăi.* EMINESCU, P. L. 57. *Peatra calcară se calcinase şi plesnise de acţiunea deselor focuri ce suferise.* CONV. LIT. XX, 973. *Aceste cântăreţe de salon, care împodobesc „balurile", de acum înainte mai dese decât oriunde aiurea, poartă pe atunci părul ridicat sus.* IORGA, C. I. I, 136. *Negustori mai de frunte cari aveau legături dese şi însemnate cu străinătatea.* id. ib. III, 139. *Începură să tragă la învârtite iuţi, chindisite cu tacturi şi întorsături dese.* AGÎRBICEANU, S. 396. *Întâlnirile astea prea dese nu pot să-ţi scoată nume bun.* id. ib. 585. *Apoi veni conferinţa unui profesor de literatură, întreţiată, mai ales în partea a doua, de foarte dese căscături.* REBREANU, I. 141. *Pe urmă încăierările din pricina pământurilor erau mai dese chiar decât certurile flăcăilor la horă.* id. ib. 107, cf. CADE. *Multe ... a învăţat Mişu Sterian, în desele lui călătorii.* EFTIMIU, N. 122. *Tot mai desele greutăţi prin care trecea mănăstirea, pagube, prigoane şi părăsire, aduceau pe anahoret necontenit în miezul grijilor şi angaralelor.* VOICULESCU, P. I, 164, cf. SCRIBAN, D. *Funcţia de primar era într-adevăr supusă schimbărilor dese la putere.* ARGHEZI, B. 82. *O parte din viaţă şi-a petrecut-o ca funcţionar administrativ, întreţiată de dese arestări.* RALEA, O. 33. *Venea s-o vadă zilnic, şi după ce îşi reluase cursurile, vizitele lui rămâneseră la fel de dese.* DEMETRIUS, A. 309, cf. DL. *Număr clipele cu sărutări dese.* ISAC, O. 247. *Ca s-o poţi înţelege trebuie să ai pasiunea schimbărilor dese de decor.* VARLAAM – SADOVEANU, 238. *Concursurile internaţionale de şah devin în Europa tot mai dese.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 2, 60, cf. M. D. ENC., DEX. *În desele convorbiri avute ... acesta i-a transmis că ... îl va scăpa de justiţie.* RL 2005, nr. 4 705. ✧ (Adverbial) *Şi mergând pe drum şi poposind şi şedzind la masă, au început a strănuta Barnovschii-Vodă des şi tare.* NECULCE, L. 16. *Îi dzice lui Cantemir-Vodă şi lui Iordachi visternicul la mesă: „Mai des cu păharăle, Măria Ta, şi mai rar cu orânduieleli, că ţara îi iertată de la Poartă".* id. ib. 101. *Cela ce întră în apă adâncă şi mare să o înoate, şi deacă osteneaşte pururea şi des caută marginii* (a. 1697). GCR I, 314/7. *Măcar că noi unul de altul suntem depărtaţi, dar tot eu des cu gândul mieu ... la dumneata am fost.* EUSTATIEVICI, I. 74/21. *Începu des a mearge la Beciu, a plânge şi a se ruga la Înălţata Curte.* MAIOR, I. B. 103/10. *Să mănânce bucate de puţine fealiuri ... nici să mănânce prea des, ci numai la vremea cea orânduită.* GRECEANU, Î. 79/24. *Deşi des trimis la oracul vostru Fu în acest scop cu tare al nostru Sol.* SUCIU, S. 5/9. *Este încă şi mai bine ca să te întrebe pentru ce atâta de rar te arăţi, decât să se mire pentru ce atâta de des vii.* BUZNEA, C. 59/20. *Nu dă sânge când apasă cu degetul în talpă, ci numai arde piciorul, de aceea trebuie foarte des cercat şi tăet numai după ce va da sânge.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 38/20. *Dobândea înlesnire de a schimba pe prinţi des ... unul după altul.* F. AARON, I. I, 174/15. *Cât se vor afla puetii pe locul de şcoală se vor cerceta des.* POENARU, Î. 37/10. *La urmă să să puie cârpe calde tot des pă pântece.* MEŞT. MOŞ. 36/5. *Vine des pe la mine, şi, ... de frică mă port bine cu dânsul.* PR. DRAM. 228. *Îi punem la*

cap ... petici muete în apă răce şi bine stoarse, cari le schimbăm foarte des. C. VÂRNAV, H. 123/6. *Ne vom schimba cât de des şi nu vom lepăda straile cu cari sântem deprinşi.* id. ib. 95/21. *Nu mânânc des.* PANN, P. V. I, 138/17. *El, deşi din provincie, dar vine forte des în Bucureşti.* GHICA, C. E. II, 441. *Cred dar că-i veni des să ne vezi la Iaşi.* ALECSANDRI, O. P. 105. *Când vizitarea scoalelor... s-ar face mai des ... multe lucruri nu s-ar petrece.* CONTEMPORANUL, I, 375. *Ea mergea bucuros la biserică, se spovedea foarte des.* ODOBESCU, S. I, 6. *Poate că nici crâşmăriţei nu-i iera tocmai urât a sta între noi, de ne cerea aşa de des.* CREANGĂ, A. 98. *Ţiganii de la Ineu prinseră slăbiciune de dânsul şi treceau foarte des pe la cârciumă.* SLAVICI, O. I, 190. *Ca om care îşi petrece viaţa pe drumuri, Lică venea des pe la Moara cu Noroc.* id. ib. 133. *Singurul lui beteşug era că se îmbăta cam des.* MILLE, V. P. 162. *Nu eram pentru dânsul un străin: ne întâlneam atât de des.* M. I. CARAGIALE, C. 36. *Artistul urma ... să se arate cât de des pe la curte printre oamenii de casă.* LOVINESCU, C. IV, 101. *Perechile de şine se multiplicau, se apropiau, se întretăiau. Roţile pocneau tot mai des peste încrucişări.* REBREANU, R. I, 13. *Un domn ... cu ochelarii care îi cad atât de des pe nas în jos, că a ajuns să aibă un adevărat tic al gurii.* CAMIL PETRESCU, P. 37. *Să mai poftiţi pe la noi cât de des, să săturaţi mulţimea însetată de prezenţa dumneavoastră.* BRĂESCU, O. A. I, 367. *Micile încolţiri dintre cei doi soţi pomeneau prea des despre existenţa lui Manlache.* POPA, V. 40. *Foarte des, bătrânul se uita cu luare-aminte la Dochia.* SADOVEANU, O. I, 25. *Devotamentul sfintei deveni atât de mare încât ea mergea să se împărtăşească foarte des, chiar de-ar fi plouat cu găleţile.* CĂLINESCU, I. 219. *A închis uşa dintre odaia lui şi cea a tinerilor, fumează o ţigară groasă şi cască cu poftă, des.* DEMETRIUS, A. 35. *Numele lui vine des în convorbirile echipajului, şi fiecare se străduieşte să-l socotească simpatic.* TUDORAN, O. 311. *Călca legănat şi greoi, şi-şi ştergea des şi în neştire fruntea cu mâneca.* PREDA, M. 99. *De s-ar face dealul şes, Ar veni badea mai des.* JARNÍK – BÂRSEANU D. 164. *De-i veni aşa de des, Mi-oi căta alt' mai frumos.* FOLC. MOLD. I, 117.

2. Adv. De multe ori, în repetate rânduri; în mod frecvent; adeseori. *Nu putea eşi des la mişei şi la săraci să-i judece cu dereptul.* MOXA[2], 153. *Muiarea poate să se despartă de bărbatul său ... cându o va bate des şi fără de vină.* PRAV. 159. *În loc de minune scrie Hronograful leşesc că dând aşea des şi mai mult de un căzac, anume Vasilie sotnicul, n-au perit, iară cai au omorât mulţi în tabără.* M. COSTIN, O. 79. *Des piarde-vei, Doamne, buze-nşelătoare, Limba cea măreaţă de rău grăitoare.* DOSOFTEI, PS. 37/13. *Unul dintr-acei împăraţi, el s-au tot fost întorcând des* (a. 1760). GCR II, 73/2. *De cumva des pomenitul voinic ar vrea să lase slujba sa ... dare de ştire să se facă.* EUSTATIEVICI, I. 7/1. *Le este oprit în oraş de a închipui împreunări de prieteşuguri legate şi încă de a să întâlni des cu streini.* OBLĂDUIREA, 91/6. *Des mă întreba de mai am ceva să o sfătuiesc.* GOLESCU, P. 253/12. *Cartea sa de cer iubită, dragă l-ai săi cititori, La libreri e ocolită prea des de cumpărători.* HELIADE, O. I, 120. *Muntele Atlas se înalţă în vârfuri curmate pe care prea des le pierdem de nori.* CR (1830), 151[1]/11. *Nemulţumirea şi gâlcevirile dezghină foarte des ... pe doi soţi care se iubea.* MARCOVICI, D. 42/17. *Foarte des pântre grâu se găseşte şi câte o neghină.* CR (1838), 25[1]/30. *Îşi bate joc de mine, lucru ce i se-ntâmplă cam prea des.* M. KOGĂLNICEANU, în PR. DRAM. 427. *Izbânda acestor încercări făcute mai des este cu neputinţă de a nu izbuti.* CR (1839), 259[2]/3. *Adiectivele fiindcă se compară, arareori cresc; dar se micşorează foarte des.* BĂLĂŞESCU, GR. 47/6. *O gândire formal justă contribuie foarte des la constatarea erorilor materiale şi astfel mediat la aflarea adevărului.* MAIORESCU, L. 13. *Deasupra casei tale ies Şi azi aceleaşi stele Ce-au luminat atât de des Înduioşării mele.* EMINESCU, O. I, 186. *Ţinea în mână acel vis aurit către care atât de des se înălţa sufletul său.* GANE, N. I, 37. *Îi cunosc scriptura şi dictonul favorit, pe care-l spune aşa de des şi cu atât de fermecătoare clipire de ochi.* CARAGIALE, O. I, 71. *Şi firul tău se rupe des, Căci gânduri te frământă, Spui şoapte fără de-nţeles, Şi ochii tăi stau ţântă.* COŞBUC, F. 6. *Castelul şi parcul sunt însă rezervate pentru proprietari, care vin destul de des să petreacă aici.* REBREANU, R. I, 73. *Ţesătura stofelor şi culoarea se schimbă destul de des.* CAMIL PETRESCU, P. I, 278. *Bucureştenii, ... foarte des ascund în sertar un doctorat.* ARGHEZI, B. 56. *Întristarea îndrăgostitelor sună foarte des, folkloric.* CĂLINESCU, I. 172. *Des de tot năvăleau, aprige, şi slugile stăpânirii după dări.* STANCU, D. 20. *Se petrece des pe la voi aşa ceva?* BENIUC, M. C. I, 402. *Ce a scris dânsul a fost prea des trecut sub tăcere.* DENSUSIANU, L. 183. *Cel în pieptar de ghips îşi trage respiraţia greu, ca pe un fir cu noduri, care se rupe des.* DEMETRIUS, A. 288. *Mai des însă această intoxicaţie se produce în mod accidental la persoanele ce beau apă din conducte sau vase de plumb neizolate.* BELEA, P. A. 168. *Culorile naturale din lână albă, neagră şi sură sunt des întâlnite la aceste ţesături.* PAVEL, S. E. 60. *Dintr-un cal ţigănesc ese unul boieresc, şi, mai des, dintr-unul boieresc, unul ţigănesc.* ZANNE, P. I, 344.

3. Adj. (Despre manifestări ale oamenilor) Care se petrece într-un ritm grăbit faţă de cel normal; iute, accelerat. *Respiraţia grea, trezită, acră, caldă şi deasă a mulţimei.* DELAVRANCEA, S. 131. *Răsuflarea fierbinte şi deasă a gurii lui mustăcioase.* DEMETRIUS, A. 7. ✧ (Adverbial) *Jos, pe dâmb, mă tolănesc fermecat de lene, Şi din ce în ce clipesc Tot mai des din gene.* IOSIF, V. 44. *Dar spaima-i trecu, sluga începu să răsufle iar, des şi greu.* AGÎRBICEANU, S. 212. *Moş Petrache gonea şiroiul de lacrimi, clipind des.* POPA, V. 157. *D. Dimitrie Sturza e cel mai neliniştit, se mişcă mereu, clipeşte des, şi, cu toate că e cel mai pravoslavnic din miniştri, ar vrea să se sfârşească mai iute acest Te Deum.* ARGHEZI, B. 29. *Puicuţa clipea din ochi ameţitor de des.* VINEA, L. II, 201. *Se sufocă, respiră des, greoi şi zgomotos.* BELEA, P. A. 188. *Clipea des din genele albe şi sufla greu.* BARBU, G. 387. *Se apropia, suflând des şi greu, de spinarea dunei.* BĂNULESCU, I, 25. *Moş Matei, clipind des-des, oftă din toată durerea.* MIRONESCU, S. 45. ✦ (Adverbial; rar) Repede (**I 1**). *Iaste cu neputinţă a căuta limpede la un lucru văzut, ochiul carele să întoarce şi să învârteaşte des încoace şi încolo.* GRIGORIE, L. 4/3. *Am stat la roata morii, Şi roata umblă des Şi roata morii cântă Cuvinte cu-nţeles.* COŞBUC, B. 25.

III. Adj. Fig. (Cu sens intensiv) **1.** (Despre noapte, umbră etc.) Compact, dens (**2**). *Tinde Mâna Ta în ceriu şi să fie întunearece pre pământul Eghipetului, atâta dease cum să le poată pipăi.* PO 211/16. *Dzua supt deasă umbra pomilor aciuându-să ... locul aciuării sale să afla.* CANTEMIR, I. I. II, 8. *Văzui de departe în deasa umbră a*

pădurei aceia chipul înțeleptului Mentor. MAIOR, T. 103/1. *Se opresc la poalele muntelui într-un loc pustiu și sălbatec ocolit de o umbră deasă.* PÂCLEANU, I. II, 93/2. *Bătrânii ședeau răsturnați pe iarbă verde, sub umbra cea deasă a copacilor și fumau.* FILIMON, O. I, 175. *Prin acel întuneric des și nepătruns, Făt-Frumos vedea albind o umbră de argint.* EMINESCU, P. L. 9. *Și-l vedeam în noaptea deasă, nou, din scânduri de abia geluite.* CONTEMPORANUL, III, 442. *Apoi nu se mai auzi decât susurul vântului în frunzele porumbiștei, peste care însărarea cobora tot mai deasă.* AGÎRBICEANU, S. 596. *Umbra e prea deasă, lumina e prea crudă, aidoma sufletului meu.* M. ELIADE, O. I, 14. *În urmă, trăgând portița într-un scârțâit lung după dânsul, dispăru în întunericul des al nopții.* MIRONESCU, S. 25. *Înserarea se așternea mai deasă și mai apăsătoare.* KLOPȘTOCK, F. 49. *Prea stingher să nu rămâi În miezul nopții dese.* LESNEA, VERS. 115. *Tăcutul Codru cum o vede ... Încinge brâu de umbră deasă Și-mbracă zalele de frunze.* VOICULESCU, POEZII, I, 82. *În toate prea multă-i lumina. Soarele l-aș culege cu mâna. Dar pân-la urmă eu voi fi cules Și voi cădea în întunerec des.* ISANOS, V. 50, cf. DEX.

2. (Despre abstracte) Complet, deplin (**II 2**). *În odaia ei tăcerea era atât de deasă, s-o tai cu cuțitul.* REBREANU, NUV. 188. *Protejând pe Băllan ia cunoștință cu bucurie deasă, de propria ei putere.* CAMIL PETRESCU, T. III, 314. *Pentru noaptea și mai noapte sub sclipirea clipei dese.* LESNEA, VERS. 91. *Și felurite jivine ... s-au fost stârpit de întristare, de spaimă deasă și-nfricoșare.* DEȘLIU, G. 31. *Albul și liniștea erau atât de dese, de pline, de groase, de înghețate încât crivățul se auzea răbufnind ... undeva în afara lumii.* BĂNULESCU, I. 21.

3. (Învechit, rar) Perseverent. *Prin deprinderea cea deasă putem noi lucruri nelesnicioase să le facem lesnicioase.* POTECA, G. 14/1.

– Pl.: *deși, -se* și (învechit, f.) *dease.*

– Lat. **densus -a, -um.**

DESÁC s. m. v. **desagă.**

DESACRÁ vb. I. T r a n z. (Învechit, rar) A desacraliza (**1**). Cf. PROT. – POP., N. D., SCL 1950, nr. 1, 70.

– Prez. ind.: *desacrez.*

– Pref. *de-* + **sacru** + suf. *-a.*

DESACRALIZÁ vb. I. **1.** T r a n z. și r e f l. A face să(-și) piardă sau a-și pierde caracterul sacru[2] (**1**); (învechit, rar) a desacra. Cf. DN[3], DEX[2].

2. T r a n z. A face să-și piardă caracterul sacru[2] (**2**). *Transmiterea la radio și la TV desacralizează actul muzical.* M 1974, nr. 7, 3. *Dorin Tudoran ... desacralizează verbul.* FLACĂRA, 1977, nr. 19, 7.

– Prez. ind.: *desacralizez.*

– Din fr. **désacraliser.**

DESACRALIZÁRE s. f. Acțiunea de a (s e) d e s a c r a l i z a și rezultatul ei.

1. Cf. d e s a c r a l i z a (**1**). Cf. DN[3]. *Prognozele indică pentru lumea capitalistă ... o accentuare a desacralizării, scăderea influenței sociale a instituțiilor religioase.* CONTEMP. 1975, nr. 1 491, 4/4. *Totul sau aproape totul în noi, tinde spre desacralizarea misterului, spre reducerea sa la condiția enigmei.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 40, 20/1, cf. DEX[2].

2. Cf. d e s a c r a l i z a (**2**). *Burt Kennedy merge și el pe linia desacralizării westernului.* CINEMA, 1971, nr. 6, 19. *Victoria de care am vorbit a antrenat o puternică și ireversibilă desacralizare atât a lumii externe, cât și a lumii interne.* PATAPIEVICI, C. L. 372.

– Pl: *desacralizări.*

– V. **desacraliza.**

DESACRALIZÁT, -Ă adj. Care și-a pierdut caracterul sacru[2]. Cf. DEX[2]. *A descifra camuflajul sacrului în lumea desacralizată.* LIICEANU, J. 48.

– Pl: *desacralizați, -te.*

– V. **desacraliza.**

DESÁG s. m. v. **desagă.**

DESÁGĂ s. f. **1.** (Mai ales la pl.) Un fel de sac format din două părți (semănând fiecare dintre ele cu o traistă), care se poartă atârnat pe umăr sau pe șa; fiecare dintre cele două părți ale acestui obiect; p. e x t traistă (**1**). Cf. ANON. CAR. *O păreache dă desaji cu 6 galbeni ungurești* (a. 1718). IORGA, S. D. V, 314. *Păreache dă desagi de lână noi* (a. 1752). id. ib. XII, 63. *Făină și orz să să ducă numai atâta cât va putea pune în desagi pă un cal* (a. 1813). DOC. EC. 159. *Maica mea ... țease dăsagi, chindeao, cretințe.* FULEA, B. 32/10, cf. LB. *Mai am și altele în dăsagă.* HELIADE, O. I, 278. *Pe urmă scoase din disagi vro câțiva pesmeți și puțintele hurmale.* GORJAN, H. I, 25/2. *Pusă desacii pe umăr și, apucând toiagul, păși în calea sa.* ASACHI, S. L. II, 68, cf. VALIAN, V., POLIZU. *Se coborî în curte ... luând o păreche de desagi în care era o colecțiune de trențe.* FILIMON, O. I, 101, cf. PONTBRIANT, D. *Îndată el și-a scos cimpoiul din desagă.* ALECSANDRI, O. P. 241, cf. LM. *Încărcau căruțe și desage.* ODOBESCU, S. II, 284. *Își ie merinde și bani de ajuns, schimburi în desagi.* CREANGĂ, O. 84. *L-a pus la loc în dăsagă și s-a făcut nevăzută.* CARAGIALE, O. II, 298. *Îmi iau merinde la desagă și pornesc.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 142, cf. DDRF. *Vedea un bătrân ... cu desagii pe umere.* CONTEMPORANUL, VII, 138. *Și drept pernă, o desagă a umplut Mura cu paie.* GOGA, POEZII, 46. *Coboară de la munte oile ... Urechiatul la mijloc, Cu desagii grei în spate Anevoie-și face loc.* IOSIF, V. 98, cf. TDRG, PAMFILE, A. R. 57. *Mama Zoița, cu o pereche de desagi pe umeri și cu ciubotelele în băț, pleca la târgușorul vecin să mai cumpere ceva oale și ulcele.* BUJOR, S. 77. *Desagii noștri rămăseseră tot așa de ușori ca și sacul lui Esop.* HOGAȘ, DR. I, 23. *În dreptul judecătoriei ... Ion se-oprește și trece desagii cu porumb în spinarea mamei sale.* REBREANU, I. 121, cf. RESMERIȚĂ, D. *Atunci am ars dăsăgi de manuscrise, am ars totul.* M. ELIADE, O. I, 27. *Zarzavatul aștepta afară, la răcoare, în fundul unei desage.* BASSARABESCU, V. 44, cf. CADE. *Trăiau ca cerșetorii, ... umblând ca ei, cu picioarele goale, cu desagii pe spate.* NEGULESCU, G. 204. *Am găsit ... un loc pe o bancă, lângă un țăran care avea alături o desagă.* VLASIU, D. 8. *Îl înveli într-o saricâ ... și-l vârî într-un desag.* CĂLINESCU, I. C. 43. *Am oprit și am poruncit răzășilor să descalece și să caute în desagi pită și brânză, ca unii ce se osteniseră.* SADOVEANU, O. XIII, 1 017, cf. SCRIBAN, D. *Rafira dezlegă desaga.* STANCU, R. A. III, 160. *Își vând singuri marfa,*

umblând cu desaga plină de fluiere. ALEXANDRU, I. M. 50. *Se puseră pe mâncat şi pe băut, în dăsagii măgarului găsindu-se ... două tivgi cu lapte bun.* ARGHEZI, C. I. 11. *Aşteptau să li se puie în spate desagii pentru purtat sarea la stânile preotului.* CAMIL PETRESCU, O. II, 701. *Măgarul căra în dăsagi mieii prea slabi pentru drumurile prea lungi ale turmelor.* BENIUC, M. C. I, 313. *Cunoscutu-le-am aievea ... Cu merinde-nchipuită în desaga de la şold.* LABIŞ, P. 59, cf. M. D. ENC., DEX. *În fiecare an se ţeseau ... traiste şi desagi, în zonele unde gospodăriile dispuneau de mai puţină lână.* BUTURĂ, EG. 295. *Cu arin ... se făceau ... şi desagii.* id. EB. I, 31. *Desagii se făceau din lână neagră şi albă de pe oaie, în culori naturale.* PAVEL, S. E. 105. *Şi-apoi neci eu nu stau a minţi, că un purec a plesni, şi nici nu port minciunile cu sacul, ci numai cu desagul.* SNOAVA, III, 172. *După ce luă o desagă cu pâine, o porni spre stână.* ib. 182. *Un tânăr chiabur ... puse pe catâr o desagă de galbeni şi plecă la episcopie.* ib. IV, 259. *Turcul că mi să scula, Disagii cu bani lua.* PĂSCULESCU, L. P. 267, cf. ALR I 1 299, ALR II 6 972/102, 362, ALR SN I MN h 182/228. *Şi umbla Din vale-n vale, Cu dăsaga La spinare.* BALADE, II, 101. *Mă dăduşi, maică, departe Să vin cu desagii-n spate.* FOLC. TRANSILV. I, 9. ✧ E x p r. (Regional) **A rămâne cu picioarele în desagi** = a suferi o pagubă. Cf. VICIU, GL.

2. (Bot.; regional; în sintagma *desagii popii*) Curcubeţică (*Aristolochia clematitis*). Cf. BORZA, D. 22, 229.

– Pl: *desagi* şi (învechit) *desage.* – Şi: **deság, desác, dăság** s. m., **dăságă** s. f., (învechit şi regional) **disăc** (HELIADE, PARALELISM, I, 18/24, PAMFILE, A. R. 57, ALR I 1 299/12), (regional) **diságă** (PAMFILE, A. R. 57, ALR I 1 299) s. f.

– Din ngr. **δισάκκι**, bg. **дисаги.**

DESALINÁ vb. I. T r a n z. (Rar) A desaliniza. Cf. DN[3], MDA.

– Prez. ind.: *desalinez.*

– Pref. *de-* + **salin** + suf. *-a.*

DESALINÁRE s. f. Acţiunea de a d e s a l i n a şi rezultatul ei; desalinizare. *Pentru desalinare, ţiţeiul deshidratat în prealabil ... se amestecă cu o cantitate de apă nesărată.* LTR[2]. *Au fost date în exploatare ... staţia de dezbenzinare şi desalinare de la Ţicleni.* SCÂNTEIA, 1960, 2/2, cf. SFC IV, 311.

– Pl: *desalinări.*

– V. **desalina.**

DESALINIZÁ vb. I. T r a n z. A efectua operaţia de desalinizare; (rar) a desalina. Cf. DEX, DN[3].

– Prez. ind.: *desalinizez.*

– Pref. *de-* + **saliniza.**

DESALINIZÁRE s. f. Acţiunea de a d e s a l i n i z a şi rezultatul ei; reducere a conţinutului de sare şi rezultatul ei; desalinare, desărare. Cf. DEX, DN[3]. ✦ P. e x t. Proces de reducere a cantităţii de săruri minerale din apă, sol etc. *Procesul de desalinizare are loc, de cele mai multe ori, în regiuni cu relief vechi.* LTR[2]. *De un folos real vor fi centralele utilizate la desalinizarea apelor.* SCÂNTEIA, 1964, nr. 6 380. *Desalinizarea apei de mare este posibilă în prezent.* CONTEMP. 1965, nr. 967, 8/2, cf. D. MED. *Cercetările în direcţia desalinizării apei mărilor şi oceanelor sunt foarte avansate.* CONTEMP. 1975, nr. 1 507, 4/12.

– Pl: *desalinizări.*

– V. **desaliniza.**

DESALINIZÁT, -Ă adj. Care a fost supus procesului de desalinizare; care este mai puţin sărat; desărat. Cf. DEX, MDA.

– Pl: *desalinizaţi, -te.*

– V. **desaliniza.**

DESÁNT s. n. **1.** (Cu sens colectiv) Trupe paraşutate sau debarcate în spatele frontului inamic în vederea îndeplinirii unor misiuni de luptă; p. e x t. debarcare. *Toată cavaleria moldovenească, Ionu-Vodă o espedi la Dunăre, cu missiunea de a opri dessantul Ottomaniloru.* HASDEU, I. V. 132. *Succese considerabile au obţinut glorioasele noastre trupe de desant aerian.* SCÂNTEIA, 1961, nr. 5 329, 5/3, cf. DER, M. D. ENC., DEX, DN[3]. *Desant aerian ca-n filme* [Titlu]. RL 2005, nr. 4 732.

2. Trupe de infanterie transportate, în timpul luptei, pe tancuri. Cf. DER, M. D. ENC., DEX, DN[3]. ✧ F i g. *În foaierul de la et. I al TNB a avut loc un adevărat desant irlandez, artistic şi teatral.* RL 2005, nr. 4 770.

– Scris şi: *dessant.* – Pl: *desanturi.*

– Din fr. **descente,** rus. **десант.**

DESANTÁ vb. I. T r a n z. A lansa un desant. Cf. DEX[2]. ✧ F i g. *Peste 50 de tineri scriitori din 10 centre culturale româneşti vor desanta în Sala oglinzilor a Uniunii Scriitorilor din Bucureşti.* RL 2006, nr. 4 911.

– Prez. ind.: *desantez.*

– **Desant** + suf. *-a.*

DESANTÁRE s. f. Acţiunea de a d e s a n t a şi rezultatul ei. Cf. DEX[2].

– Pl.: *desantări.*

– V. **desanta.**

DESÁRĂ adv. v. **diseară.**

DESĂGÁR s. m. (Învechit) Negustor ambulant care purta marfa în desagi. *Desăgarii ce umblă cu marfă de vând prin sate, ... să fie opriţi de a nu mai umbla cu marfă* (a. 1783). N. A. BOGDAN C. M. 79. *Şi acei ce să numesc desăgari să nu să supere de către dregători* (a. 1814). FURNICĂ, D. C. 241. ✦ (Călugăr) cerşetor. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, CIHAC, I, 237, GHEŢIE, R. M. 112, ALEXI, W., T. PAPAHAGI, C. L., SCRIBAN, D., SFC IV, 185. ✧ (Adjectival) *Slovacii desăgari ... făceau şi ei în Principat un însemnat comerţ.* BOGDAN, C. M. 133.

– Pl.: *desăgari.*

– **Desagă** + suf. *-ar.*

DESĂGÁŞ s. m. (În poezia populară) Desăguţă. *Haideţi, băieţi, la potică, ... Unde trec mocani cu sare, Să le luăm părăluţă, gălbenaş, Să turnăm la desăgaşi* (Boroaia – Fălticeni). FOLC. MOLD. I, 186.

– Pl.: *desăgaşi.*

– **Desagă** + suf. *-aş.*

DESĂGĂRÍŢĂ s. f. (Rar) Călugăriţă care umblă cu desaga pentru a strânge daruri, alimente etc. în folosul mănăstirii. *Ia, numai cu maica Evlampia desăgăriţa din Văratec, am avut şi eu oleacă de clenciu.* CREANGĂ, O.

280. *Are întru câtva dreptate maica desăgărița.* id. P. 116, cf. DDRF, ȘĂINEANU[2], TDRG, PASCU, S. 261, RESMERIȚĂ, D., CADE, DL, DM, DEX.

– Pl: *desăgărițe.* – Și: **dăsăgăríță** s. f. RESMERIȚĂ, D.

– **Desagă** + suf. *-ăriță.*

DESĂGÉL s. m. **1.** (Popular) Desăguță. Cf. CADE, DL, DM, DEX. *Ș-ăști doi desăgei Plini cu gălbenei!* TEODORESCU, P. P. 499. *Pe grebenii tăi Să porți disăgei.* PĂSCULESCU, L. P. 154. *Murgulețul priponea, Mâna-n dăsăgei băga.* UDRESCU, GL.

2. (Prin Munt. și prin Olt.; în sintagma) *De-a desăgeii* = numele unui joc de copii, în care aceștia se poartă unul pe celălalt pe spinare, ca pe niște desagi. Cf. H II 120, V 34.

– Pl: *desăgei.* – Și: **dăsăgél, disăgél** s. m.

– **Desag** + suf. *-el.*

DESĂGÉȘTE adv. (Învechit și regional) Ca desagii; de o parte și de alta; cumpănit. *Au ispărvit a face două coșnițe ... care legându-le cu șfară, le-au pus în spatile lamei, de o parte și de alta, desăgește.* DRĂGHICI, R. 105/13, cf. SFC II, 146, ALR II II/I h 55/386.

– **Desag** + suf. *-ește.*

DESĂGÍ vb. IV. T r a n z. **1.** (Învechit; complementul indică desagi sau, p. e x t., ființe) A purta, a căra în spinare. Cf. LB, RESMERIȚĂ, D.

2. (Regional; complementul indică lucruri sau ființe) A încărca pe un animal de povară sau pe un vehicul. Cf. TDRG, SCRIBAN, D. ✦ F i g. (Complementul indică oameni) A încărca cu multe sarcini, obligații etc.; a împovăra. Cf. BARONZI, L. 107, DDRF. *De abia au ajuns* [Dimitrie Cantemir] *în scaun și l-au și desăgit cu multe sarcini.* ap. TDRG, cf. SCRIBAN, D.

3. (Regional; complementul indică lucruri) A îndesa, a încărca (peste măsură). Cf. DDRF, CADE, DM, DEX.

– Prez. ind.: *desăgesc.*

– De la **desagă**.

DESĂGIÓR s. m. (Popular) Desăguță. Cf. DL, DM, DEX. *Ia cătați în desăgiori, C-or fi plini cu gălbiori.* TEODORESCU, P. P. 503.

– Pl.: *desăgiori.*

– **Desag** + suf. *-ior.*

DESĂGÍT, -Ă adj. (Prin Transilv.) Care este purtat, cărat pe spinarea animalului de o parte și de alta, ca desagii. *Când se împlinea sorocul pus de piuar, el se înfățișa cu valurile de pănură dăsăgită pe cai, și o împărțea fără greș fiecărei gazde, după semnele ce-și făceau.* AGÎRBICEANU, S. 56, cf. CADE. *N-a adus de acasă decât ieapa cu sacul desăgit pe șeauă.* RETEGANUL, P. IV, 32. ✦ (Regional) Aplecat (Roșia – Beiuș). ALRM SN III h 1 208/310.

– Pl.: *desăgiți, -te.* – Și: **dăsăgít, -ă** adj.

– V. **desăgi.**

DESĂGÚȚĂ s. f. Diminutiv al lui d e s a g ă ; (popular) desăgaș, desăgel (1), desăgior. *Se gătiră de drum, își luară fiecare desăguță d-a umeri.* ISPIRESCU, L. 96. *Când merge să scalde copilul de mir, duce ... o păreche de dăsăguți, un scul de lână albă ... apoi scutece.* MARIAN, NA. 256. *Aceste toate câte sunt puse în nește desăguți mici.* (a. 1716) BUL. COM. IST. II, 212, cf. CADE. *Ionuț Jder se scociorî la șold și trase punga. Era o împletitură de fir de mătasă, pe care jucau două inele de argint, deosebind în două părți banii: într-o desăguță argint și în alta aramă.* SADOVEANU, O. XIII, 613, cf. DL, DM. *Cum o plecat, așa o venit, cu desăguța în spate.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 229, cf. M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *desăguțe.* – Și: **dăsăgúț** s. m.

– **Desagă** + suf. *-uță.*

DESĂMÂNȚĂ vb. I. T r a n z. (Complementul indică fructe) A efectua operația de desămânțare.

– Prez. ind.: *desămânțez.*

– Pref. *de-* + **sămânță** + suf. *-a.*

DESĂMÂNȚÁRE s. f. (Rar) Operația de scoatere a semințelor unui fruct. Cf. DOOM[2].

– V. **desămânța.**

DESĂRÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică alimente) A îndepărta, total sau parțial, sarea; a face mai puțin sărat; a desaliniza, (rar) a desalina. Cf. PONTBRIANT, D., DDRF, ALEXI, W., CADE, DL, DM, M. D. ENC., DEX, CIAUȘANU, V. ✧ R e f l. p a s. *Se țin* [scrumbiile] *24 ore în apă, ca să se desăreze, schimbând apa o dată sau de două ori.* S. MARIN, C. B. 20.

– Prez. ind.: *desărez.*

– Pref. *de-* + **săra.**

DESĂRÁRE s. f. Acțiunea de a d e s ă r a și rezultatul ei; desalinizare, desalinare. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF. *Desărarea legumelor se execută înainte de a fi date în consum.* LTR[2], cf. M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *desărări.*

– V. **desăra.**

DESĂRÁT, -Ă adj. Din care s-a eliminat total sau parțial sarea; desalinizat. Cf. PONTBRIANT, D., DDRF. *Se toarnă sosul peste pește, punând împrejur măsline desărate.* S. MARIN, C. B. 20, cf. DEX.

– Pl.: *desărați, -te.*

– V. **desăra.**

DESĂRĂCÍT adj. v. **deshărăcit[2].**

DESĂRCINÁ vb. I. T r a n z. A elibera de o îndatorire, dintr-o funcție etc. Cf. I. GOLESCU, C., PONTBRIANT, D., CIHAC, I, 242, DDRF. *După zece ani, architecții și întreprinzetorii de lucrări sunt desărcinați de respunderea la care sunt supuși.* HAMANGIU, C. C. 482, cf. ALEXI, W., TDRG, CADE, DL. *Mă desărcină din funcția de secretar.* PREDA, I. 87, cf. DN[2], M. D. ENC., DEX.

– Prez. ind.: *desărcinez.*

– Pref. *de-* + **sarcină** (după fr. *décharger*).

DESĂRCINÁRE s. f. Acțiunea de a d e s ă r c i n a și rezultatul ei. Cf. PONTBRIANT, D., CIHAC, I, 242, PHILIPPIDE, P. 99, DDRF, ALEXI, W., DEX.

– Pl.: *desărcinări.*

– V. **desărcina.**

DESĂRCINÁT, -Ă adj. (Învechit; despre oameni) Care a fost eliberat de o îndatorire, dintr-o funcție etc. Cf. PONTBRIANT, D., DDRF.

– Pl.: *desărcinați, -te.*
– V. **desărcina.**

DESĂRTĂCIÚNE s. f. v. **disertație.**

DÉSĂT s. n. v. **deset.**

DESĂTÍNĂ s. f. v. **desetină.**

DESĂVĂRȘÍT, -Ă adj. v. **desăvârșit.**

DESĂVÂRȘÍ vb. IV. T r a n z. **1.** (Complementul indică activități, lucrări etc.) A duce până la capăt, a duce la bun sfârșit; a termina; p. e x t. a avea drept consecință finală. *Care giudeț de va fi mănios și va giudeca pre cineva și de va isprăvi în vreun chip, aceaia giudecată nu să cade să fie desăvârșită, până nu vor treace treidzeci de dzile.* PRAV. 256. *M-aș ținea fericit când aș putea să urmez și să desăvârșesc poemile ce mi-am propus.* HELIADE, O. II, 18. *Romanii dându-se cu totul la războiu ... puseră toate sălințele ... ca să-l desăvârșască.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 17/7, cf. POLIZU. *Metamorfoza reciprocă va fi desăvârșită.* EMINESCU, P. L. 48. *Un înger ... cu putere dumnezeească, desăvârșise icoana.* CARAGIALE, O. IV, 140. *Nu știu dacă voi fi destoinic să desăvârșesc așa călătorie.* MACEDONSKI, O. I, 436, cf. DDRF, ȘĂINEANU[2], RESMERIȚĂ, D. *Proletariatul începe să-și desăvârșească mișcarea de emancipare prin universalitatea ei.* PLR II, 462, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Spre a desăvârși paralelismul între cele două țări, reexaminarea informațiilor cari tind a dovedi că ... au fost ... mici formațiuni politice locale.* BRĂTIANU, T. 6. *Dezavuarea țarului și anatema patriarhului de la Constantinopol asupra mișcării eteriste au discreditat mișcarea lui Ipsilanti și au desăvârșit ruptura lui cu Tudor.* OȚETEA, T. V. 249. *Odobescu nu s-a putut decide niciodată să desăvârșească o lucrare de imaginație.* VIANU, L. R. 72. *Pozițiile, pe care minerii le iau în fața stratului de cărbune sunt ale unor luptători care caută să-și lovească dușmanul ... dușmanul ... a început să se prăbușească și nu mai rămâne decât să-i fie desăvârșită distrugerea.* BOGZA, V. J. 128. *Producția de amestec tonant explică diversele accidente care s-au produs ... înainte ca deshidratarea substanței să fi fost desăvârșită.* SANIELEVICI, R. 234, cf. DL. *Lucrarea a fost începută și numai întâmplarea a făcut să nu fie desăvârșită.* BARBU, PRINC. 263. *În ultimii ani de viață și-a putut desăvârși și da la iveală operele capitale.* IST. LIT. ROM. II, 345, cf. DM, M. D. ENC., DEX. *PPCD ... i se pun bețe în roate de către tribunalul solicitat să desăvârșească procedura reînscrierii.* RL 2005, nr. 4 631. ✧ R e f l. p a s. *Altfel se desăvârșește treaba, atunci când vrei s-o faci cu întregul meșteșug.* TUDORAN, P. 109. *S-a desăvârșit o adevărată rețea de tratate bilaterale.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 7–8, 78. *În noaptea de 4 spre 5 mai, prin lupte grele, se desăvârșea eliberarea întregului oraș.* FLACĂRA, 1975, nr. 17–18, 9. ✧ R e f l. *Amintirile, în general, nu sunt, în fond, altceva decât începuturi de excitație nervoasă a celulelor respective – începuturi ce nu se desăvârșesc.* NEGULESCU, G. 141. *În timp ce toate celelalte popoare romanice s-au desăvârșit prin aportul sângelui germanic, românii apar ca fiind singurul popor latin format cu adaos slav.* PATAPIEVICI, C. L. 113.

2. (Complementul indică activități, lucrări, pregătire profesională etc.) A ridica nivelul calitativ (până la perfecțiune); a perfecționa. *Veți avea a vă ocupa în deosebite projete de lege ... a desăvârși legislația generală.* CR (1838), 41[1]/29, cf. VALIAN, V. *Cine voiește să aducă pe români pe calea civilizației ... trebuie să le formeze și să desăvârșască limba.* CR. (1839), 282[1]/24. *Pusei mâna pe toate născocirile cele nuoi, le desăvârșii și le înmulții.* NEGULICI, E I, 8/28, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU[2]. *Plecase din Moldova cu o largă cultură și o desăvârșise la Berlin.* IORGA, C. I. I, 221, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D. *Opera pe care o desăvârșești de peste treizeci de ani, ieșind la lumină, îți va hărăzi nemurirea.* M. I. CARAGIALE, C. 107, cf. CADE. *Ardoarea credinței sale religioase* [a lui Augustin] *... desăvârșea tabloul naturii sale excesive.* NEGULESCU, G. 85, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Wagner desăvârșește obiectivarea motivului și a melodiei.* M 1974, nr. 9, 19. ✧ R e f l. *Omul care trăește singur nu să îndeamnă de nimini a să face mai bun și a să desăvârși.* MARCOVICI, D. 158/11. *S-au întocmit la Sf. Sava școală națională, unde tinerimea se desăvârșaște pre cât se poate, întru învățătura limbii patriei.* TÂMPEANUL, G. 12/16. *Omul se desăvârșește când se face cât se va putea mai întreg în firea sa.* BĂLCESCU, O. I, 347. *Rămăsei doi ani ca să mă desăvârșesc la carte.* PELIMON, I. 57/16. *Iată-mă și aici certat de soartă, pus alături de oameni ce se desăvârșesc sau se pierd prin sine, și eu numai printr-o orbire menită nu ghicesc aceasta, ci stărui în a crede că sunt mișcați de mine.* M. ELIADE, O. I, 57. ✧ R e f l. p a s. *Cât este râvnit pentru tot rumânul a vedea o dată prin îndemnul celor mai mari și un teatru național, unde nu puțin se desăvârșaște pre lângă năravuri și limba.* CR (1831), 16[2]/14. *Militarul află în istorie cum ... s-a desăvârșit arta sa.* F. AARON, I. L. 9/7. *Această comisie (!) va judeca numai pricini corecsionale, hotărârile ei vor fi desăvârșite și se vor întări de către șeful oștirei.* CONDICA O. 91/24. *Procesele s-au desăvârșit în veacul acesta și au condus la o acurateță foarte riguroasă.* MARIN, PR. I, 54/6. *Prin ei s-a desăvârșit opera începută de clasicii anteriori.* MAIORESCU, CRITICE, 608. *Crengile se desăvârșeau prin mâna mea și se îmbogățeau cu sensuri noi.* VLASIU, D. 202. *Îmi place să te văd ... în asfințit când lucrurile toate se desăvârșesc.* BLAGA, POEZII, 283. *Procesul de penetrație a limbii române în biserică se desăvârșește abia în această epocă.* IST. LIT. ROM. I, 547. *Statul și cultura lui națională nu se pot desăvârși decât dacă se încadrează în dezvoltarea unitară a omenirii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 6, 16/1. ✧ (Cu complementul în dativ) *Folosește-te cu grabă dar cu măsurată cumpătare ... ca să-ți desăvârșești meseria.* MARCOVICI, D. 12/3. *Multe din aceste țesătoare ... și-au desăvârșit meșteșugul din știința ei.* MOROIANU, S. 38. *Dumnezeu n-a creat-o pentru a se împlini pe sine, pentru a-și desăvârși viața sa.* STĂNILOAE, O. 36. *Oamenii de talent profund își desăvârșesc mereu opera și-și dau seama de deficiențele ei.* CĂLINESCU, C. O. 199. *C. Sandu-Aldea ... și-a desăvârșit apoi pregătirea în Franța și Germania.* AGROTEHNICA, I, 40. *Este dator să-și dezvolte și să-și desăvârșească aptitudinile.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 347. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Astfel se începe toate: vremea desăvârșaște Orice inventă omul.* ALEXANDRESCU, O. I, 196. *Istoria o cunoștea ca nimeni altul, ea desăvârșise la dânsul darul înnăscut de a judeca, fără să se înșele, oamenii.* M. I. CARAGIALE, C. 14.

– Prez. ind.: *desăvârșesc.*
– De la **desăvârșit.**

DESĂVÂRȘICIÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit, rar) Desăvârșit (1). *Cuvântul* [propoziținea] *este împreunată punere a grăirilor,* [a cuvintelor] *înțeleagere sângură desăvârșâcioasă arătând.* MACARIE[1], GRAM. 3[v]/18.

– Pl.: *desăvârșicioși, -oase.*

– **Desăvârși** + suf. *-cios.*

DESĂVÂRȘÍRE s. f. Acțiunea de a (se) desăvârși și rezultatul ei.

1. Terminare (1); încheiere. Cf. desăvârși (**1**). Cf. LB. *Numai lucrarea mamosului cu mâna poate să aducă facerea întru desăvârșire.* MEȘT. MOȘ. 78/8, cf. VALIAN, V. *Fericirea popoarelor spânzură de desăvârșirea legilor politice.* NEGULICI, E. I, 200/31, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., LM, DDRF. *Societatea încetează: ... Prin desființarea obiectului sau desăvârșirea afacerei.* HAMANGIU, C. C. 386, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U. *Lucrurile mărunte, adunarea sculelor, materialelor rămase și desăvârșirea săniei.* TUDORAN, P. 134, cf. DL. *Părea mai curând un loc pe cale de desăvârșire cu bani mulți.* BARBU, PRINC. 168. *După desăvârșirea studiilor ... trece ... la curtea lui Brâncoveanu.* IST. LIT. ROM. I, 548. *Se aflau medici eruditi ... gata să-și aducă întreaga contribuție la desăvârșirea acestei organizări.* G. BARBU, A. V. 203. *Conținutul complex al patriotismului presupune un caracter complex al procesului de formare și desăvârșire a conștiinței patriotice.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 337, cf. DEX. *Articolul scoate în evidență principalele etape de desăvârșire a procesului de formare a poporului român.* RL 1980, nr. 11 068. ✧ Loc. adv. **Cu** (sau, învechit și regional, **în desăvârșire** = **a)** cu totul, în întregime, pe deplin; absolut. *Să izgonească cu desăvârșire tot felul de vrăjmășii, neunire între supuși.* CR (1829), 54[1]/7. *S-a aflat cu desăvârșire că această boală s-a precurmat cu totul.* ib. (1830), 431[1]/16. *Scoposul lor erea ca să mă eglendisească cu desăvârșire.* GORJAN, H. I, 141/10. *Un om rece și mărginit nu e niciodată cu desăvârșire fericit.* CR (1839), 266[1]/5. *Vrăjmașii fură sfărâmați cu desăvârșire.* ARHIVA R. II, 204/18. *Avea două fete cu desăvârșire frumoase.* FM (1843), 133[1]/11. *Stefan ... îl bătu cu desăvârșire.* IST. M. 92/14. *Vedeți înaintea voastră doi oameni pocăiți cu desăvârșire.* PR. DRAM. 294. *Al meu fiu ești cu desăvârșire.* PANN, E. IV, 84/8. *Cunosc și simț cu desăvârșire că dascalul pentru un tânăr este aceea ce este grădinarul pentru un pom.* NEGRUZZI, S. I, 12, cf. POLIZU. *Am pus bazele unui dicționar român care lipsea cu desăvârșire* (a. 1864). PLR I, 204, cf. PONTBRIANT, D. *Părintele devine în desăvârșire melancolic și prevede că urgia lui Dumnezeu are să se arate în curând.* CONV. LIT. III, 43. *Eu am trebuit să declin cu desăvârșire această insinuațiune, aproape blesantă.* EMINESCU, în PLR I, 295. *În câțiva ani de zile m-a calicit cu desăvârșire.* CREANGĂ, A. 159. *Am uitat cu desăvârșire scopul vizitei mele.* CARAGIALE, O. III, 170. *Amuțisem cu desăvârșire.* MILLE, V. P. 170. *Xenopol neagă cu desăvârșire această domnie.* CONTEMPORANUL, VII, 235. *Cele mai multe din vechile uși s-au prăpădit cu desăvârșire.* IORGA, C. I. III, 64, cf. TDRG. *Îmi lipsește cu desăvârșire convingerea.* IBRĂILEANU, A. 47, cf. RESMERIȚĂ, D. *Familia Axon nu e cu desăvârșire pierdută.* M. ELIADE, O. I, 112, cf. CADE. *Pentru o lună, două m-afund undeva-n munte, evit cu desăvârșire orice contact cu oamenii.* MIRONESCU, S. 117. *L-am certat ... că m-a uitat cu desăvârșire.* CAMIL PETRESCU, P. 34. *Urmașii imediați ai lui Copernic n-au renunțat cu desăvârșire la astrologie.* NEGULESCU, G. 66. *Dezvoltarea intelectuală a copiilor devine foarte înceată, rămânând uneori cu desăvârșire nulă.* id. ib. 211. *Se interzice cu desăvârșire circulația elevilor pe Calea Victoriei.* BRĂESCU, O. A. II, 153. *Lucrurile nu sunt încă prea grave, dar vanitatea a întunecat ... însăși viața lui afectivă ... anulând-o cu desăvârșire pe cea spirituală.* E. IONESCU, E. 102. *Contrazicerea ... se întoarce deci cu desăvârșire împotriva tezei pe care o susține.* BRĂTIANU, T. 60. *În timpul celor doisprezece ani de când e văduv, i-a scăpat cu desăvârșire controlul copiilor.* ARGHEZI, S. XI, 71. *Am luat masa, m-am plimbat cu desăvârșire singur de la sobă la fereastră și viceversa.* CĂLINESCU, C. O. 74. *Părea schimbat cu desăvârșire.* TUDORAN, P. 387, cf. DL, DM, M. D. ENC. *Ea uită cu desăvârșire de tragicul eveniment.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 2, 63. *Vor fi eliminate cu desăvârșire din emisiuni lucrările depășite sub raport muzical și poetic.* CONTEMP. 1975, nr. 1 510, 2/6, cf. DEX. *Atributele virile ale oamenilor de Neanderthal sau de Cro-Magnon lipseau aproape cu desăvârșire.* CĂRTĂRESCU, N. 149. *Politicile de mediu erau sublime, dar lipseau cu desăvârșire.* RL 2005, nr. 4 567, GRAIUL, II, 76; **b)** în mod ireproșabil, perfect[2] (**I 1**), desăvârșit (**2**). *S-a hotărât de curând în Prusia ca niciun ofițer să nu poată să mai intre în slujbă de adiotant daca nu va vorbi cu desăvârșire limba franțozească.* CR (1838), 15[2]/16. *Nicio limbă omenească nu este în stare să esprime cu desăvârșire cugetarea omului.* DACIA LIT. 179/28. *Totul va fi cu desăvârșire organizat.* C. PETRESCU, S. 219. ✧ Expr. (Învechit, rar) **A aduce la desăvârșire** = a desăvârși (**1**). *Ajutăm și cu cuvântul și cu fapta spre a aduce lucrul la desăvârșire.* BUZNEA, P. V. 50/6. *Nimica nu pociu să aduc la o desăvârșire.* RUSET, E. 45/15.

2. Perfecționare. Cf. desăvârși (**2**). Cf. LB, HELIADE, O. II, 345. *Ne îndeletniceam spre desăvârșirea duhului nostru.* MARCOVICI, C. 36/23. *Desăvârșirile ce sunt a se introduce întru sistema clădirei grajdurilor.* CR (1839), 92[1]/24, cf. VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF, CADE, DM. *Desăvârșirea ta și a puterii tale.* BARBU, PRINC. 62. *Activitatea diaconului Coresi reprezintă ... o continuare și o desăvârșire a mișcării care ne-a dat cele dintâi cărți traduse în românește.* IST. LIT. ROM. I, 306, cf. DEX. *El a fost maestrul meu în endocrinologie și în desăvârșirea mea ca experimentator.* FLACĂRA, 1978, nr. 44, 24.

3. Însușirea sau caracterul de a fi perfect[2] (**I 1**); starea a ceea ce este perfect[2]; perfecțiune (**1**). *Peara, pruna, cireașa ... să fac cu prea puțină îngrijire la o mare desăvârșire.* OBLĂDUIREA, 36/7, cf. LB. *Nu știuse până aci că Mentor știe să cânte cu atâta desăvârșire din liră.* PLEȘOIANU, T. II, 62/27. *Limba rumânească acum pâșaște către desăvârșire.* HELIADE, O. II, 201. *Un Hristodor Crateros ... după științele ce are despre ale plugării, făgăduiește să aducă lucrarea semănăturilor la cea mai bună desăvârșire* (a. 1830). DOC. EC. 470. *Vai! cât sântem de departe de desăvârșirea pentru a căriia dobândire suspină inima noastră?* MARCOVICI, D. 183/27. *Am învățat toate mișcările stelelor, descrierea pământului și legile cu toată desăvârșirea lor.* GORJAN, H. I, 111/9, cf. VALIAN, V. *Literatura ... pășește cu pași de uriaș către desăvârșire.* NEGRUZZI, în PLR I, 38, cf. ȘĂINEANU[2]. *Colorile apar în toată desăvârșirea lor.* IORGA, C. I. I, 116. [Natura] *se luptă*

să deschidă desăvârşirii cale – Şi tot mai mult împarte din darurile sale. CERNA, P. 59. *O încercare veşnică spre desăvârşire se accentuiază.* ANGHEL, PR. 185, cf. TDRG, RESMERIŢĂ, D., CADE. *Ca nebuloasele cosmice, care ... ascund eventualităţi evolutive nenumărate, putând să dea naştere, în curgerea nesfârşită a vremurilor, unor lumi de înaltă desăvârşire sau unor monstruoase cataclisme siderale – tot aşa, ... sufletele tinerilor închid câteodată ... virtualităţi.* NEGULESCU, G. 75. *Desăvârşirea înseamnă ştiinţă, voinţă şi credinţă.* VISSARION, B. 242. *Râvnesc nenfăptuitul vis al desăvârşirii.* VOICULESCU, POEZII, II, 254. *Din lutul ţării mele mi-am ridicat spre tine Un suflet ca un codru adânc şi nepătruns; I-ai dat desăvârşirea coloanelor eline.* PILLAT, P. 116, cf. STĂNILOAE, O. 59, cf. DL, DM. *Arată la ce desăvârşire artistică se ridică poezia lui Alecsandri.* VARLAAM – SADOVEANU, 230, cf. M. D. ENC., DEX. *În timpul Primului Război Mondial, Elena Văcărescu a militat cu pasiune şi dragoste pentru desăvârşirea unităţii statale.* MAGAZIN IST. 1975, nr. 5, 74. [„Pietrele"] *pot deveni orice şi oricum, dacă nimeresc pe mâna lui Brâncuşi, dar mai cu seamă pot deveni ceea ce sunt, desăvârşire.* FLACĂRA, 1976, nr. 2, 8. *Am văzut multe recitaluri de poezie, dar niciodată nu am avut senzaţia, ciudată în felul ei, a desăvârşirii.* CONTEMP. 1977, nr. 1 611, 9/4. *Ne vorbeşte apoi despre „Logica" pe care urmează să o scrie – întru desăvârşirea sistemului propriu –, o logică născută nu în jurul individualului şi generalului, ci a elementului, a determinaţiilor.* LIICEANU, J. 25. *Desăvârşirea e întotdeauna o extremă, ultimul punct atins, piscul.* PLEŞU, M. M. 72.

– Pl.: *desăvârşiri.*

– V. **desăvârşi.**

DESĂVÂRŞÍT, -Ă adj. **1.** Care este dus până la capăt; isprăvit, sfârşit[2] (**1**), terminat[2]. *Muiarea frăţine-mieu printru ce e împreunare desăvârşită cu nusul, mie iaste a doua spiţă ca şi frate-mieu.* PRAV. LUCACI, 273[r]/3, cf. MARDARIE, L. 122/30. *Nădăjduim că să va face desăvârşită pace* (a. 1791). IORGA, S. D. VIII, 20. *Tactul este regulata purtare a mâinii în sus şi în jos, spre exemplu: de la întâia lăsare a mâinii în jos şi până la desăvârşita ei ardicare.* PANN, G. M. 16/9, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Pe când era aprope să fie friptă găina desăvârşită, copiii se întoarseră de la biserică.* ISPIRESCU, L. 271, cf. ALEXI, W. [Bălcescu] *avea mângâierea că va vedea desăvârşită opera pe care se simţea dator să o dea compatrioţilor săi.* DENSUSIANU, L. 349, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. ✧ Loc. adv. (Învechit) **Cu desăvârşit** = în întregime, pe deplin, cu desăvârşire, v. desăvârşire (**1**). *Având cu desăvărşit Darul cel mai iscusit.* CONACHI, P. 37. *Aşteaptă, să vezi cu desăvârşit efectul soarelelor tale.* PR. DRAM. 221. *N-au putut a mă tămădui cu desăvârşit.* BREZOIANU, Î. 14/27. *În lume născut Nimeni n-a stătut A fi fericit Cu desăvârşit.* ISPIRESCU, L. 393. ✧ (Adverbial) *Îndată ce plata datoriilor Mitropoliei se va face desevărşit, se va păşi către săvărşirea besericei catedrale* (a. 1846) HURMUZAKI–S, VI, 528. ✦ (Învechit) Care nu mai este supus modificărilor; care este titularizat, recunoscut în funcţie. *Nu va mai putea să leapede călugăriia, măcar de-ar şi vrea; fără numai de nu va fi călugăr desăvârşit.* PRAV. 152. *Care episcop va lua diaconul dentr-alt popor şi-l va face preot desăvârşit sau de-i va da vreo mesereare fără de ştirea celui de loc, aceluia episcop nu-i iaste întreagă preoţiia.* EUSTRATIE, PRAV. 40/4. *Trebuie vechilul să aibă adeverinţă în scris şi cu marturi că iaste desăvârşit epitrop şi vechil acelui ce să judecă.* PRAV. COND. (1780), 62. *Nicolae Molugă, carele, fiind vrednic, l-am aşăzat grămătic la această sf. biseric[ă], fiind şi mai nainte silitor spre ajutorul sfintelor slujbe cu preotul ce este, şi având nădejde ca să ia şi darul preoţii[i], să rămâe desăvârşit al bisericii* (a. 1790). IORGA, S. D. VI, 504. *Să se dea către Înălţimea Ta cea desăvârşită hotărâre* (a. 1825). DOC. EC. 355.

2. Care întruneşte în cel mai înalt grad toate calităţile cerute, care nu lasă nimic de dorit, care este lipsit cu totul de defecte; perfect[2] (**I 1**). V. impecabil, ireproşabil. *Desvrăşit D[umne]zeu şi desvrăşit omu.* PSALT. 336. *Ceia ce ... au săvârşit credinţă curată şi nădejde dereaptă şi în iboste desăvârşită trecut-au din aceasta lume, aceia vor sta toţi de-a dereapta lu Hristos* (a. 1619). CODEX STURDZ. 294. *Răbdare se avemu şi lucru desesfârşitu se priimim, că cela ce-l învince ispita cade în năpaste* (a. 1619). CUV. D. BĂTR. II, 124/17. *Am izvodit din toate izvoadele într-un loc şi am făcut unul desăvârşit.* URECHE, L. 59. *Dascăli desăvârşiţi* (a. 1652). GCR I, 157/9. *Robotul cel desăvârşit Domnului Hristos, acela iaste cu totul slobod.* DOSOFTEI, V. S. februarie 54[v]/33. *Iaste ... desăvârşit om.* SLOV. 29[v]/2. *Viaţa lui în lume* [au fost] *desăvârşită sf[i]nţime.* GRECEANU, Î. 33/24. *Rugăciunile cari facem Maicăi Preacuratei Fecioarei la zile de sărbători, nopţile cu priveghieri şi zia cu deosebite podoabe de cântări şi cu 2 cântăreţi, desăvărşiţ psalţi între amândoo strănile ... vine chiar Băluţă Ioan şi ne adună pe toţi din târg.* IORGA, S. D. VIII, 170. *Acest D[u]mnezeu, fiiule! iaste ... întru tot desăvârşit.* TOMICI, Î. 5/15, cf. LB. *Dumnezeu zidit-a pe om, cea mai desăvârşită a lui fiinţă.* MARCOVICI, D. XII/25, cf. VALIAN, V., POLIZU. *Stăpâna de casă ... înţeleaptă este un desăvârşit monarh în casa ei.* PENESCU, M. 2, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Am talent, prin urmare am tot ce-mi trebuie ca să fiu un literat desăvârşit.* CARAGIALE, O. III, 179, cf. DDRF, ALEXI, W., ŞĂINEANU[2], TDRG. *Corpul unei femei tinere, ... este realizarea formată ... cea mai desăvârşită a materiei vii.* IBRĂILEANU, A. 113, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *Delegaţiunea belgiană ne-a invitat la masă şi a fost de o amabilitate desăvârşită.* TITULESCU, D. 150. *Tipul acesta era de altfel considerat ... ca reprezentând perfecţiunea fizică sau frumuseţea desăvârşită.* NEGULESCU, G. 244. *Sânii, plinii, Desăvârşiţi îi strânse sub un pieptar de linii.* VOICULESCU, POEZII, II, 146. *Era un om ... de-o desăvârşită cinste.* MOROIANU, S. 137, cf. SCRIBAN, D. *Ea îşi află expansiunea desăvârşită în lucrările clasice de la sfârşitul veacului trecut.* BRĂTIANU, T. 13. *Totul e sever şi simplu, în desăvârşit acord cu munţii, brazii şi cu apa Bistriţei.* CĂLINESCU, C. O. 250. *Rareori am putut vedea un mai desăvârşit simţ coregrafic.* RALEA, O. 45. *Mersul ei nu se schimbase. Era în el desăvârşita armonie de mişcări şi de linii din mersul unui cerb.* VINEA, L. I, 186. *Succesul era desăvârşit.* DEMETRIUS, A. 211. *Cântecul, una din cele mai desăvârşite creaţii ale folclorului nostru, se cântă pe o melodie solemnă, plină de sonorităţi străvechi.* IST. LIT. ROM. I, 46. *Studiul d-lui Capidan este de o desăvârşită ţinută ştiinţifică.* CONSTANTINESCU, S. II, 15, cf. M. D. ENC., DEX. *Ca orice operă artistică desăvârşită poemul lui Lermontov propune mai multe nivele ale lecturii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 21, 11/3. ✧ (Adverbial) *Pentru căce*

că de nu va fi făcut desăvârșit ... atunci nu i să va tăia capul. PRAV. 209. [Moise] *desăvârșit iubiia pre Dumnezău.* BIBLIA (1688), [prefață] 6/49. *M-ai învrednicit a dobândi limanul milei împărătești ca să mă poci mai desăvârșit procopsi întru știința tămăduirii.* MOLNAR, E. S. 6/8. *Una dintru aceale întrebări desăvârșit dezlegată da pricină ca și celelalte să fie lămurite.* LEON ASACHI, B. 16/1. *Cum te afli întru sănătatea dumitale? ... Nu atâta bine, așa și așa, nici bine nici rău, după obicinuință de a-ți sluji desăvârșit.* ABEȚEDAR, 69[2]/34. *Hunifi] înfățișa desăvârșit caracterul unei nații mai barbare și mai sângeroase.* F. AARON, I. I, 19/19. *Nu cunosc niciun oraș din Europa care se poată aduna o societate mai desăvârșit plăcută și unde tonul cel mai bun să se arate mai unit cu veseliea cea mai dulce.* DACIA LIT. 133/2. *Slove ... întotdeauna desăvârșit proporționate.* IORGA, C. I. III, 66. *Picioarele ... în ciorapi de culoarea nisipului desăvârșit întinși, erau lipite unul de altul.* CAMIL PETRESCU, P. 223. *Dacă puterea covârșitoare a artei se dovedește mai desăvârșit în ceva – apoi se dovedește mai ales în pamflet.* SADOVEANU, O. IX, 524. *Furnicile au un stat complicat ca și oamenii și ... se conduc desăvârșit.* CĂLINESCU, C. O. 43. *Îmbinarea se face desăvârșit, formele se cuprind fără ruptură.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 331. ✧ (Substantivat) *Aceastea toate datori sintem a le păzi, deaca poftim a nemeri desăvârșitu.* VARLAAM – IOASAF, 46[v]/22. ✧ (Învechit; adverbial; ca determinant al unui adjectiv, căruia îi dă valoare de superlativ absolut) *A sosit după acesta alt fecior de prinț, fălos, ... cel desăvârșit frumos.* PANN, E. II, 13/4. *Tocma ca un leu sălbatic și desăvârșit urât.* id. ib. 30/4.

3. Care este deplin (**II 2**), complet, absolut, total (**1**). *Care parte să o aibă pentru hrana vieții, iar nu cu desăvârșită stăpânire.* PRAV. COND. (1780), 102. *Divanu ... s-au socotit ... a să dăpărta orice lucru împotrivă, așteptând cu toți acea desăvârșită încredințare* (a. 1809). DOC. EC. 78. *Pentru desăvârșită încredințare, am adeverit cu însuși iscăliturile noastre* (a. 1811). ib. 110. *De să va lăsa să dăruiască unul altuia* [soții] *cu desăvârșită stăpânire, să poate din dragoste să-și dăruiască toată averea ... și întâmplându-să a să despărți să rămâie săraci.* LEGIUIRE, 65/4. *Cu desăvârșită plecăciune, ne închinăm cinstitii eforii* (a. 1824). DOC. EC. 308, cf. LB. *Asupra ființei mele ești stăpân desăvârșit.* HELIADE, M. 46/19. *Tu nu ești stăpân desăvârșit pe tine însuți și ești al nostru.* FM (1843), 392[2]/10. *Videm domnind o pace desăvârșită.* IST. M. 215/19. *Iaca o priveliște sublimă pe care toți oamenii încă n-o înțeleg, dar a căria înțelegere desăvârșită va fi triumful omenirii.* NEGULICI, E. II, 41/23. *Desăvârșită tăcere ... nimenea nu-mi dă răspuns!* PANN, E. I, 30/19, cf. PONTBRIANT, D. *Proroceau norodului ruină desăvârșită.* CONTEMPORANUL, V, 412, cf. DDRF, ALEXI, W. *Față de oricine te-a iubit datorești cea mai desăvârșită discreție: acestea sunt lucruri care nu se scot în piață.* IORGA, P. A. I, 5. *E o liniște desăvârșită, tulburată numai de glasul clopotelor.* ANGHEL – IOSIF, C. L. 73, cf. TDRG. *Trebuie să fi fost târziu de tot, că era o tăcere desăvârșită, nu mai cântau nici greierii.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 142. *Era o liniște de vânt desăvârșită.* AGÎRBICEANU, A. 84, cf. RESMERIȚĂ, D. *Era liniște desăvârșită; rareori pătrundea până la dânsul câte un țipăt.* REBREANU, R. I, 183. *Mulțumită acestui ecleraj, Silion se bucura de fiecare dată de o singurătate misterioasă în mijlocul unei nopți desăvârșite.* VINEA, L. I, 50. *În liniștea desăvârșită a casei se auziră scările scârțâind.* TUDORAN, P. 15. *Era liniște desăvârșită ca într-un vis.* PREDA, M. S. 171, cf. DL, DM. *În tăcerea cea mai desăvârșită, încerca să-l salveze pe suferind.* G. BARBU, A. V. 73. *Taina care îl înconjoară pe maiestuosul mag este desăvârșită.* LL 1973, nr. 4, 765, cf. M. D. ENC. *Un timp a fost liniște desăvârșită.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 18, 15/4. ✧ (Adverbial) *Că den începută amu era dereptatea și străluciia luminat, și firea omenească desăvârșit avea frâmseața dereptății dentâiș, den începutul lumiei.* CORESI, EV. 23. *Va posti acești trei ani necurmat, adecă desăvârșit.* ANTIM, O. 238. *Vorniciile ... s-au fost și rădicat desăvârșit.* PRAV. COND. (1780), 90. *Stridiile nu era atâta de multe, încât să-l sature desăvârșit.* DRĂGHICI, R. 44/4. *Ștefan ... birui pe Radul desăvârșit.* F. AARON, I. I, 135/18. *Ia vezi, doctore, D. este desăvârșit sănătos.* HRISOVERGHI, A. 35/6. *Duhovnicul însă nu se departă până când osânditul nu e mort desăvârșit.* FM (1843), 7[2]/31. *Cu chipul acesta sărăcindu-i desăvârșit, îi adusă la desnădăjduire.* IST. M. 205/19. *Patima jocului de cărți se înstăpânise acum desăvârșit asupra lui.* AGÎRBICEANU, A. 362.

– Pl.: *desăvârșiți, -te.* – Și: (învechit) **desăvărșit,-ă, desevărșit-ă, desesfărșit, -ă** adj.

– **De[1] + săvârșit.**

DESĂXĂNÁ vb. I. T r a n z. (Prin vestul Munt.; complementul indică oameni și animale) A lua, a descărca (**3**), a scoate povara (**1**). Cf. SCRIBAN, D.

– Scris și: *dessăxăna.* SCRIBAN, D. – Prez. ind.: *desăxănez.*

– Pref. *de-* + [în]**săxăna.**

DESÂNGERÁ vb. I. T r a n z. (Prin sud-vestul Transilv.; complementul indică oi, cai sau vite care suferă de o boală a sângelui) A vindeca făcând o crestătură în vârful cozii sau al urechilor. *Până făcui grind'ei nou, Mi s-o sânzerat um bou; Până l-am desânzerat, Mi-o picat și hălalalt.* DENSUSIANU, Ț. H. 198, cf. A II 7.

– Prez. ind.: *desângerez.*

– Pref. *de-* + **sângera.**

DESCALIFICÁ vb. I. **1.** T r a n z. (Complementul indică oameni) A considera că nu merită respect, stimă datorită unui comportament sau unor fapte reprobabile; a dezonora. *Arătându-și părul alb, îl descalificase pe el însuși.* EFTIMIU, N. 84. *Un imperativ drastic ... descalifica haimanaua care se purta, cu o femeie ... inelegant.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 142, cf. DL, DM, DN[2], M. D. ENC. *Urmărești să-l descalifici literar.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 14, cf. DEX. (Prin lărgirea sensului) *Islamul nu a conservat decât identicul: ce ieșea din pura obedință a reproducerii a fost iremisibil descalificat.* PATAPIEVICI, C. L. 351.

2. T r a n z. (Complementul indică sportivi) A exclude dintr-o competiție (sportivă) sau dintr-o echipă pentru abateri de la regulament sau pentru un comportament inadecvat. Cf. DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Ofertele celor trei companii au fost descalificate pentru că „nu au îndeplinit cerințele prevăzute în caietul de sarcini".* RL 2005, nr. 4 704 ✦ (În trecut; complementul indică persoane care se duelau) A declara nedemn de a se mai bate în duel. *Ținând seamă de*

faptul că ... a lovit după comanda „Halt", credem că urmează a fi descalificat conform prevederilor Codului onoarei. CAMIL PETRESCU, T. I, 127.

3. R e f l. A-şi pierde calificarea (profesională). Cf. DEX, NDN.

– Prez. ind.: *descalific.*

– Pref. *des-* + **califica.**

DESCALIFICÁNT, -Ă adj. (Rar) Care descalifică (**1**). *Descalificantă nu e specia, ci cel ce, descalificând-o, nu vrea s-o mai recunoască.* CONTEMP. 1971, nr. 1 302, 3/6. *Am scris în altă parte stridenţele descalificante ale acestui tip de discurs, în care criteriul realităţii este confiscat de dictatele imaginarului.* PATAPIEVICI, C. L. 278. [Cei din UE] *ne vor opri în faţa uşii cu aceeaşi descalificantă întrebare: „De ce nu vă faceţi temele?".* RL 2005, nr. 4 755.

– Pl.: *descalificanţi, -te.*

– **Descalifica** + suf. *-ant.* Cf. fr. d i s q u a l i f i a n t.

DESCALIFICÁRE s. f. Acţiunea de a (s e) d e s c a l i f i c a şi rezultatul ei.

1. Cf. d e s c a l i f i c a (**1**). *O asemenea carenţă, de nereparat, ar fi fost şi o descalificare.* CAMIL PETRESCU, U. N. 258, cf. DL, DM, DN^2, M. D. ENC., DEX.

2. Cf. d e s c a l i f i c a (**2**). Cf. DL, DM, DER, DN^2, M. D. ENC., DEX. ✦ S p e c . Declararea cuiva nedemn de a se mai bate în duel. *Nu credem că e ... cazul de descalificare* [la duel]. CAMIL PETRESCU, T. I, 127.

3. Cf. d e s c a l i f i c a (**3**). Cf. DEX, NDN.

– Pl.: *descalificări.*

– V. **descalifica.**

DESCALIFICÁT, -Ă adj. **1.** Care nu merită respect, stimă, din cauza unui comportament sau a unor fapte reprobabile; dezonorat. *Contez pe discreţia ta, fiindcă, dacă află cineva, sunt un om descalificat.* CĂLINESCU, E. O. II, 267, cf. M. D. ENC., DEX.

2. Exclus dintr-o competiţie sportivă sau dintr-o echipă pentru abateri de la regulament sau pentru un comportament inadecvat. Cf. M. D. ENC., DN^2, DEX.

3. Care şi-a pierdut calificarea profesională. Cf. DEX, NDN.

– Pl.: *descalificaţi, -te.*

– V. **descalifica.**

DESCALIFICATÓR, -OÁRE adj. (Rar) Care descalifică (**1**); dezonorant. *Există un snobism profesional ... după care numai unele meserii sunt nobile, altele fiind descalificatoare.* CĂLINESCU, C. O. 106, cf. MDA.

– Pl.: *descalificatori, -oare.*

– **Descalifica** + suf. *-tor.*

DESCARBONIZÁ vb. I v. **decarboniza.**

DESCARBONIZÁRE s. f. v. **decarbonizare.**

DESCARCERÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică fiinţe) A elibera dintr-un blocaj cauzat de un accident rutier, de un cutremur etc. Cf. DOOM^2.

– Prez. ind.: *descarcerez.*

– Pref. *des-* + [în]**carcera.**

DESCARCERÁRE s. f. Acţiunea de a d e s c a r c e r a şi rezultatul ei. *Un dispozitiv de descarcerare ... a fost achiziţionat de Primăria sectorului 6.* RL 2004, nr. 4 482.

– Pl.: *descarcerări.*

– V. **descarcera.**

DESCARCERÁT, -Ă adj. (Despre fiinţe) Eliberat dintr-un blocaj cauzat de un accident rutier, de un cutremur etc.

– Pl.: *descarceraţi, -te.*

– V. **descarcera.**

DESCATENÁ vb. I. T r a n z. (Rar) A dezlănţui (**II 1**). Cf. SCRIBAN, D., MDA.

– Prez. ind.: *descatenez.*

– Pref. *des-* + **catenă.**

DESCATENÁRE s. f. (Rar) Acţiunea de a d e s c a t e n a şi rezultatul ei. Cf. MDA.

– Pl.: *descatenări.*

– V. **descatena.**

DESCATENÁT, -Ă adj. (Învechit) Dezlănţuit (**1**); eliberat. *Cabaleta ... lasă a să vedea furia lui Ashton descatenată şi gata a plumba asupra victimei sale.* FILIMON, O. II, 228. ✧ (Substantivat) *Poetul care nu-şi deosibeşte logica sa de aceea a prozei ... nu va deveni niciodată descatenatul Shakespeare.* MACEDONSKI, O. IV, 83.

– Pl.: *descatenaţi, -te.*

– V. **descatena.**

DESCATIFELÁ vb. I. R e f l. (Rar; despre voce) A-şi pierde sonoritatea plăcută, catifelată, agreabilă. *Gâtlejul, care la Caruso vibra în permanenţă ..., se descatifelase.* ARGHEZI, S. XVI, 28, cf. MDA.

– Prez. ind. pers. 3: *descatifelează.*

– Pref. *des-* + **catifela.**

DESCAZARMÁ vb. I. R e f l. (Rar) A ieşi din cazarmă, a nu mai sta la cazarmă. *Cei mai mulţi ... se descazarmau şi se mutau în oraş.* BENIUC, M. C. I, 375, cf. MDA.

– Prez. ind.: *descazarmez.*

– Pref. *des-* + [în]**cazarma.**

DESCĂIBĂRÁ vb. I. T r a n z. şi r e f l. (Prin nord-vestul Munt.) A (se) descăiera (**1**). Cf. UDRESCU, GL.

– Prez. ind.: *descáibăr* şi *descăibărez.*

– Pref. *des-* + [în]**căibăra.**

DESCĂIERÁ vb. I. **1.** T r a n z. şi r e f l. (Învechit şi regional) A (se) despărţi, a (se) separa dintr-o încăierare; (regional) a (se) descăibăra. Cf. LB, VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D., ALEXI, W. *Doi sergenţi ... abia putură să descaiere două femei.* AGÎRBICEANU, A. 88, cf. CADE. *Deodată, zurba se potolea, dancii se descăierau, lăsau prada şi tămbălăul entuziast, alergau iar după noi.* VOICULESCU, P. II, 72, cf. SCRIBAN, D. *Abia i-am putut descăiera.* UDRESCU, GL. ✦ R e f l. (Prin nord-vestul Munt.) A scăpa de cineva incomod; a se descotorosi. Cf. UDRESCU, GL.

2. T r a n z. (Învechit şi regional; complementul indică lucruri încâlcite, încurcate, încolăcite etc.) A desface (**2**), a descurca (**1**), a descâlci (**1**). Cf. LB, DDRF, ALEXI, W., UDRESCU, GL.

– Prez. ind.: *descáier.*

– Pref. *des-* + [în]**căiera.**

DESCĂIERÁRE s. f. (Învechit) Acțiunea de a (s e) d e s c ă i e r a și rezultatul ei.

1. Cf. d e s c ă i e r a (**1**). Cf. LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., LM.

2. Cf. d e s c ă i e r a (**2**). Cf. LB, DDRF.

– Pl.: *descăierări.*

– V. **descăiera.**

DESCĂIERÁT, -Ă adj. (Învechit și regional) **1.** Separat, despărțit dintr-o încăierare; p. e x t. (regional) împăcat. Cf. LB. PONTBRIANT, D., LM. *Eu i-am lăsat descăierați (= împăcați); da cine știe ce-or fi mai făcut?* UDRESCU, GL.

2. (Despre lucruri încolăcite, încurcate etc.) Descâlcit[2] (**1**), descurcat (**1**). Cf. DDRF. *Au încolțit cartofii, trebuie descăierați.* UDRESCU, GL.

– Pl.: *descăierați, -te.*

– V. **descăiera.**

DESCĂILĂTÓR s. n. (Regional) Unealtă cu care se scot caielele rămase după căderea potcoavelor (Strehaia). GL. OLT.

– Pl.: *descăilătoare.*

– Cf. **caiele** (pl. lui *caia*).

DESCĂIMÁCÍ vb. IV. R e f l. (Învechit; despre oameni) A se dezmetici (**II 1**), a se dezmorți (**2**). Cf. LB, LM, GHEȚIE, R. M., ALEXI, W.

– Prez. ind.: *descăimăcesc.*

– Cf. b u i m a c.

DESCĂIMĂCÍRE s. f. (Învechit) Acțiunea de a s e d e s c ă i m ă c i și rezultatul ei. Cf. LB, PONTBRIANT, D., LM.

– V. **descăimăci.**

DESCĂIMĂCÍT, -Ă adj. (Învechit; despre oameni) Dezmeticit, dezmorțit. Cf. LB, PONTBRIANT, D.

– Pl.: *descăimăciți, -te.*

– V. **descăimăci.**

DESCĂLCÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică îndoituri, cute etc. ale unei țesături) A netezi cu fierul de călcat. Cf. DL, DM, DEX.

– Prez. ind.: *descălc.*

– Pref. *des-* + **călca.**

DESCĂLCÁRE s. f. Acțiunea de a d e s c ă l c a și rezultatul ei. Cf. DEX, MDA.

– Pl.: *descălcări.*

– V. **descălca.**

DESCĂLECÁ vb. I. I n t r a n z. **1.** (Uneori determinat, pleonastic, prin „de pe" sau „după" cal) A se da jos, a coborî de pe cal (sau rar, de pe alt animal folosit la călărit). *Și în grabă descălecă Melhi de pre calul său* (a. 1600 – 1625). GCR I, 67/13. *Acolea după șanț au descălecat toată pedestrimea, iară călărimea în deal.* M. COSTIN, O. 191. *Descălecă Alexandru și-l tămăieră și-l blagosloviră Irimia proroc.* ALEXANDRIA (1784), 36[r]/17. *Boiarii toți descălecară și i să închinară lui ca la un împărat.* ALEXANDRIA (1794), 25/5. *S-au întors iară în Verona pre un măgariu ... și descălecând, au mars la craiul.* BERTOLDO, 8/3. *Ajungând cu dânsul la numitul oraș, descălecară.* MAIOR, I. B. 113/1. *Numaidecât au descălecat el de pe cal și l-au dat ocârmuitorului.* GOLESCU, P. 371/15, cf. LB. *L-au lăsat să descalece fără împotrivire.* AR (1829), 127[1]/18. *Atunci porunci împăratul să descalece toți.* GORJAN, H. I, 64/24. *Spre mirarea tuturor, de departe discălică și ... îngenunchea și-i prezentă documentul.* ASACHI, S. L. II, 42. *Nu puteau să descalece dupe măgar.* CR (1839), 236/12, cf. VALIAN, V. *Ajuns ... subt chioșcul împăratului a descălecat.* ARHIVA R. II, 17/3. *Când printr-un bărc tufos treace Iată izvor bun și reace, Descalecă, odihneaște, Și seatea își potoleaște.* BĂRAC, A. E. 32[v]/7. *Sosind noaptea iarăși au descălecat, Să răsufle și să doarmă.* PANN, E. I, 74/15, cf. POLIZU, BĂLĂȘESCU, GR. 83/16. *Zisei lui Ion, dorobanțul care-mi era conductor, să descalece.* PELIMON, I. 103/29, cf. PONTBRIANT, D. *Iaca! doi dintre ei Descalecă și-n grabă apucă pe cărare.* ALECSANDRI, T. II, 62. *Domnul descălecă și la ușă fu întâmpinat de norod.* GANE, N. I, 7. *Atunci fiul craiului descalecă.* CREANGĂ, O. 85. *Călătorul descălică, luă șaua și dete drumul calului să pască.* CARAGIALE, O. I, 48. *Aci îi venea să descalece ca să adune câte un mănunchi de flori.* ISPIRESCU, L. 17. *Descalec de pe cal și mă opresc în loc.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 143, cf. DDRF. *Descălecă-ntr-o fugă, își reazimă de cal Grozava ghioagă.* COȘBUC, P. II, 96, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU[2], TDRG. *Descălecă, deschise portița și acum venea, cu calul de căpăstru, spre grajd.* AGÎRBICEANU, S. 186. *După două ... ceasuri de mers sub întunerecul nopții, descălecarăm dinaintea crâșmei lui Avrum.* HOGAȘ, DR. I, 93, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Turcul ... descălecă de pe cal și lăsă frâul în mâinile ciobanului.* GALACTION, O. 287. *Au descălecat ș-au lăsat caii unul lângă altul, fără să-i lege.* SADOVEANU, O. X, 595. *Descălecai în grabă sub un umbrar de nuci.* PILLAT, P. 95, cf. SCRIBAN, D. *Magheru ... descălecase și se plimba cu mâinile la spate.* CAMIL PETRESCU, O. II, 656. *Călărețiii au descălecat în capul scărilor.* C. PETRESCU, A. R. 115. *Descălecai și mă apropiai ducând după mine căluțul.* STANCU, R. A. I, 248, cf. DL. *A descălicat și a dat drumul la cai.* PREDA, M. 45, cf. M. D. ENC., DEX. *Acolo cum ajunse,* [pustnicul] *descălecă, lăsă leul la ușe ... și intră înăuntru unde era strâns tot sinodul.* SNOAVA, IV, 195. *El acolo mi-ajungea, De pe cal descălica.* PĂSCULESCU, L. P. 32. *Făt-Frumos ... descălică, lăsă calul să pască iarba cea frumoasă și mirositoare, și el plecă apucând poteca ce-i ieși înainte.* POPESCU, B. II, 26. *La un tufan că trăgea, După cal descăleca Și calul îl priponea.* BALADE, II, 176. *Voinic cal descăleca, Și în casă mi-și intra.* FOLC. OLT. – MUNT. II, 342. ✧ (Cu complementul intern) *I se părea că descalecă un cal voinic, care l-ar fi purtat prin aer puternic.* ARGHEZI, S. XI, 100, cf. DL. *Cal descălica, Căpăstru-i scotea.* TEODORESCU, P. P. 418. ✧ P. a n a l. *Sosând la vad, descălecă din corabie.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 118[r]/1. *Băieții ... descălecând ... bicicletele lor intrau acum în grija cuiva.* PREDA, I. 219. ✦ T r a n z. (Rar) A da jos. *Nu-și putea alunga amintirea ... soldaților de plumb din copilărie, jucăriile de acum șaizeci de ani, când îi descăleca din șa.* C. PETRESCU, R. DR. 209, cf. DL.

2. (Despre oameni sau despre populații) A ajunge (și a se așeza) într-un loc pentru un timp limitat sau pentru totdeauna. V. s t a b i l i (**1**), s t a t o r n i c i (**1**). *Lângă aceastea iară prorociia lu Valaam prorocul, numărul*

sălaşelor şi locurelor unde-au descălecat gloata lu Israil în cei 40 de ani. PO 5/15. *Deci sv[â]nt[u]l, deacă îmblă de să închină, să-ntoarsă la casa aceii femei de mai sus, unde au descălecat de ş-au prins gazdă.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 145^{v}/13. *Gheneralii a descălicat în corturile împărăteşti şi au pus preoţii lor de au făcut leturghie în corturi.* IST. Ţ. R. 91. *S-a făcut pace şi au descălecat oamenii cineş pe la locurile sale* (a. 1731). IORGA, S. D. V, 232. *Au mai orânduit, ca iarna să poată descăleca în cetăţi, oraşe şi sate şi să li se dea sălaş.* ŞINCAI, HR. I, 396/2. *Au mutat adunarea în Cluj, unde Baltazar Batori au descălicat la gazda prinţului împreună cu mireasa sa.* id. ib. II, 253/35. *Cătră capetul sutei a unsprezeace descălecând agarenii în Evropa cea cătră miazăzi aduseră cu sine şi ucigătorul vărsat.* FRĂŢILĂ, S. Î. 10/2, cf. LB. *Trecând pe la insul Tenerifa, ce se află la apusul Africei, au descălecat în limanul oraşului Cumana în America.* AR (1829), 19^{1}/37. *Contele Vilaflor, ..., au descălecat în insula Terţeira răzbătând prin blocada aice făcută din partea lui Don Mighel.* ib. 61^{2}/7. *El* [românul] *de la început le-a numit asfel cum le-a auzit de la cei dintâi părinţi ai săi cari au descălicat în Dacia.* HELIADE, PARALELISM, I, 6/23. *Dragoş, descălecând aci, întemeie Prinţipatul Moldaviei.* F. AARON, I. I, 29/24. *Aici a descălecat întâiul domn al Ţării Rumâneşti, Radul Negru Basarab.* TÂMPEANUL, G. 22/23, cf. POLIZU. *Coloniile romane când intrară în Dacia, aici descălicară întâi.* PELIMON, I. 121/14. *La 13 Septembrie se trimiseră mulţime de deputaţi în tabăra turcească, a cărei avangardă descălecase la porţile Cotrocenilor.* BOLINTINEANU, O. 262, cf. DDRF, TDRG, RESMERIŢĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Dar ctitorii de state ... au trebuit să descalece din regiunea în care se păstrase fiinţa însăşi a neamului.* BRĂTIANU, T. 233. *Oierii aceştia care au descălecat dincoace de munte, ca mulţi alţii în curgerea vremii, au întemeiat sate.* SADOVEANU, E. 92. *Aşa umblară ei ... fără ca să descalece în vreun loc pentru totdeauna.* MARIAN, T. 230. *Acolo – ajungea, Îmi descăleca, Chilie dura.* PAMFILE, C. Ţ. 55. (Glumeţ sau ironic) *Descălecând din provincie, ochii noştri se îndreptau ... spre autorul „opiniilor sincere".* LOVINESCU, C. I, 178. *Se aşteptase, descălecând în capitala vechiului regat, să fie primit ca un erou naţional.* COCEA, S. II, 100. *Să prefacă lumea, a descălecat la Bucureşti.* C. PETRESCU, A. R. 154. ✧ (Prin lărgirea sensului) *În Ob descalecă mai multe râuri mari.* RUS, I. III, 15/17. ✧ F i g. *Operele sale au, ... un umor descălicat de dincolo de cuvinte.* LOVINESCU, C. V, 89. *Negri strămoşi din Câmpulung seninul, Munteni vârtoşi au crucea pe pieptare, Din tot ce-avem stihia cea mai tare, Cu voi aici descalecă destinul.* VOICULESCU, POEZII, II, 58. *Iată, vine vremea când – albe, împietrite – Pe gând descăleca-vor zăpezi neprihănite.* I. BARBU, J. S. 15. ✧ P. a n a l. *Paserile descălecând pre aceste nuele* [de altoit], *de multe ori le mişcă din locul lor.* ÎNV. POM. 105/8. ✦ (Învechit, rar) A trece (**I 4**). *Când e deşert scaonul cel episcopesc din Blaj, putearea descalecă la arhiepiscopul striponului.* MAIOR, I. B. 254/23. ✦ T r a n z. (Mai ales la cronicari şi în scrieri cu subiect istoric) A statornici şi a întemeia o ţară nouă, o aşezare etc.; p. e x t. a coloniza. *S-au întors Ştefan-Vodă şi au descălecat târgul Iaşii.* URECHE, LET. I, 129/3. *Dragoş-Vodă ... au descălecat din Maramureş această ţară.* M. COSTIN, O. 43. *Suceava târgul l-au descălecat nişte cojocari.* N. COSTIN, L. 174. *Văslind spre Italie, Antenor s-au abătut în părţile unde acum iaste ţara veneţiianilor, ş-au descălecat acea ţară acolo.* CANTEMIR, HR. 95. *Tot într-acest an au descălecat şi târguşorul de sub Galata.* LET. III, 163/35. *Au descălecat ei ţări şi ocine şi lăcuiesc până astăzi.* POV. 60^{r}/15. *Finicenii ... discălecără colonii pe insulile Mediteranei.* SĂULESCU, HR. I, 22bis/6. *Descalecă oraşul Roman ce poartă de atunci numele lui şi care în documentele vechi este arătat ca oraşul lui Roman-Vodă.* XENOPOL, I. R. III, 120, cf. RESMERIŢĂ, D., TDRG, CADE. *Sta să se aşeze domnia tulburată a Moldovei. Nu pentru că ţara cuprindea în ea alcătuiri minunate; nu pentru că neamul care o descălecase era prea viteaz.* SADOVEANU, O. XII, 205, cf. SCRIBAN, D. *Arătând confuzia ce se făcuse între miticul Negru-Vodă, descălecat din Ardeal, şi adevăratul Radu Basarab.* BRĂTIANU, T. 88, cf. DEX. ✧ R e f l. p a s. *Atunce s-au început a se descăleca ţara Moldoveei.* MOXA^{2}, 219. *Aflăm că Moldova s-au discălicat mai pe urmă.* URECHE, L. 60. *Acolea fiind şi fiara obosită au ucis-o la locul unde se chiamă Bourenii, dacă s-au descălecat sat.* SIMION DASC., LET. 6. *Dachia toată s-au descălecat cu romani.* CANTEMIR, HR. 83.

– Prez. ind.: *descálec.* – Şi: **descălicá,** (învechit) **discălicá, discălecá** vb. I.

– Pref. *des-* + [în]**căleca.**

DESCĂLECÁRE s. f. Acţiunea de a d e s c ă l e c a şi rezultatul ei.

1. Coborâre de pe cal. Cf. d e s c ă l e c a (**1**). Cf. VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF, PHILIPPIDE, P. 73, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, M. D. ENC., DEX.

2. (Despre oameni, populaţii) Sosire (şi aşezare) într-un loc pentru un timp limitat sau pentru totdeauna. V. s t a b i l i r e (**1**), s t a t o r n i c i r e (**1**). C f. d e s c ă l e c a (**2**). *Dup-acea descălecare şi sălaşele fiilor lu Is[rai]l în pustine.* PO 5/5. *Această împiedecare fără de vreme pusă de cătră diregătoriile turceşti la descălecarea curierului nostru au dat urmare unei întâmplări foarte nenorocite.* AR (1829), 219^{2}/11. *De la descălecarea lui în comuna C. şi până la moartea lui, i-e fost viaţa un şir întreg de lupte.* F (1884), 110. *Comunică amintiri biografice din vremea descălecării poetului în Bucureşti.* SĂM. IV, 299. *Iar celelalte două adrese urmau să-l introducă în tainele vieţii bucureştene încă din ceasul descălecării: Mirel Alcaz, jurnalist cu multe cunoştinţi ... şi Bică Tomescu, fost camarad de liceu.* C. PETRESCU, C. V. 30. *Descălecarea lui Creangă la Iaşi.* CĂLINESCU, I. C. 66. *Lucrez acum la un poem simfonic, Satul de lut ... Mai întâi împietrirea lutului, cu secetă ... Apoi ploaia, Elogiul pământului. E aşa, ca un fel de ... descălecare pe un pământ darnic.* BĂNULESCU, I. 65. *Descălecarea tânărului profesor din Brăila în urbea de pe malul Mureşului îşi are prologul său.* S ianuarie 1970, 28. ✦ (Mai ales la cronicari şi în scrieri cu subiect istoric) Statornicire şi întemeiere a unei ţări noi, a unei aşezări etc.; p. e x t. colonizare; descălecat^{1}, descălecătoare (**2**), descălecătură. *Tatăl nostru, Miron Costin logofătul, cu multă osteneală şi în oarecâţi ani au început a scrie descălecarea ţărâi de Traian.* N. COSTIN, L. 43. *Tocmeşte oameni pentru o streină slujbă de oaste sau pentru descălecarea în ţară străină.* PRAVILA (1788), 70/20. *Cum s-au întâmplat a romanilor în Dachia ... descălecare?* T. AARON, S. A. 15/23. *Dacia a fost lăcuită de noroade şi mai nainte de*

descălicarea romanilor într-însa. HELIADE, PARALELISM, I, 48/7. *Mai cu dinadinsul se întroduse creştinătatea în Dacia prin discălicarea coloniilor din zilele împăratului Traian.* SĂULESCU, HR. I, 118/16, cf. LM. *Cronicele spun într-un glas despre descălecarea lui Radul Negru din Făgăraş.* CONTEMPORANUL, IV, 763. *Întemeierea celor două state, Muntenia şi Moldova, poartă în tradiţia naţională numele de descălecare.* XENOPOL, I. R. III, 11, cf. ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., SCRIBAN, D., DL, DEX.

– Pl.: *descălecări.* – Şi: **descălicáre,** (învechit) **discălicáre** s. f.

– V. **descăleca.**

DESCĂLECÁT[1] s. n. Faptul de a d e s c ă l e c a (2); (mai ales la cronicari şi în scrieri cu subiect istoric) descălecare (2). Cf. d e s c ă l e c a (2). *Pentru discălicatul ţării al doilea rând.* URECHE, L. 63. *Urechie vornicul ... de discălicatul cel dintâi cu români, adecă cu râmleni, nimica nu pomeneşte.* M. COSTIN, O. 242. *Acestu sat ... a fost a răposatului Matei Voievod, ... den descălecata ţărăi* (a. 1679). IORGA, S. D. V, 305. *Hronicon a toată Ţara Românească ... din descălecatul ei de la Traian.* CANTEMIR, HR. 57, cf. LB. *Dacia ... s-a împoporat iarăşi cu români şi aceasta este adevăratul descălicat al doile.* IST. M. 24/3, cf. LM, DDRF. *Vorbeşte despre cea dintâi întemeiere ... pe care moldoveanul o numise „descălecatul" sau coborârea şi colonizarea cea dintâi.* IORGA, C. I. II, 73. *Vom avea scriitori ... care dezgroapă trecutul descălecatului întâiu şi al celui de al doilea.* IBRĂILEANU, SP. CR. 35. *Ne-a rămas de la cronicarii noştri cei vechi o istorisire despre descălecatul dintâi al Moldovei.* SADOVEANU, O. XX, 601. [Descoperirea] *întăreşte părerea istoricilor noştri că „descălecatul" aparţine legendei şi tălmăcirii ei cărturăreşti.* BRĂTIANU, T. 87, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *descălecaturi.* – Şi: **descălicát,** (învechit) **discălicát** s. n., **descălecátă** s. f.

– V. **descăleca.**

DESCĂLECÁT[2], -Ă adj. Care a coborât de pe cal. Cf. PONTBRIANT, D., LM, DDRF, RESMERIŢĂ, D. *Umblă ca nişte amazoane descălecate.* VINEA, L. I. 387. ✦ S p e c. Pedestru (2). *Îşi amintea că drumul principal merge până în spatele regimentului de cavalerie descălecată care formează aripa stângă a diviziei.* REBREANU, P. S. 267. *După ce luptasem călare în tot timpul retragerii, regimentul nostru, în a doua parte a campaniei, a fost băgat în foc descălecat, la Sticlărie pe valea Oituzului.* CAMIL PETRESCU, P. 45.

– Pl.: *descălecaţi, -te.*

– V. **descăleca.**

DESCĂLECÁTĂ s. f. v. **descălecat[1].**

DESCĂLECĂTOÁRE s. f. **1.** (Rar) Loc în care se descalecă (1). *De-aciia ieşi şi şezu pre o descălecătoare, de aştepta răspunsul, şi, acolo, adormi.* DOSOFTEI, V. S., ap. ŞĂINEANU[2]. ✦ (Neobişnuit) Coborâre. *Descălecătoarea din căruţă avu loc acolo unde doamna Deleanu zări norul de colb.* TEODOREANU, M. II, 270.

2. (Mai ales la cronicari sau în scrieri cu subiect istoric) Descălecare (2). *În zilele ... de mult, din descălecătoarea ţărâi, niciunul din domnii cei dintâi nu s-au învrednicit să o isprăvească.* ANTIM, O. 388. *Aici ... de la descălicătoare alegerea ... a fost şi este pe obrazul obştii a ţării.* ZILOT, CRON. 72. *Această sfântă biserică ... s-au zidit întâiaş dată din descălicătoarea ţării* (a. 1827). IORGA, S. D. XV, 126. *Rumânul a fost deprins de la descălicătoare încă să auză cu plăcere, la ospăţul şi veselia sa câmpeană, lăuta.* HELIADE, O. II, 125. *Se vede curat că multe provinţii ale Italiei înainte de descălicătoare au pronunţat literile acestea tot aşa.* CR (1839), 137[1]/13. *Neamul Măzăreştilor au fost de la descălicătoare un pârâu mare ca Cricovul de oameni tot însemnaţi şi socotiţi.* PR. DRAM. 171. *Sub diferite numiri şi fapte, arată resbelul romanilor cu dacii şi descălicătoarea lor aci.* PELIMON, I. 242/29. *Istoria românilor ne arată că unirea a fost totdeauna ţelul cel mai dorit al lor; de la descălicătoare şi până astăzi ea a germinat ... glorie şi mărire pentru poporul român.* GHICA, C. E. I, 33. *Saşii cari au colonizat Transilvania au făcut prima lor descălecătoare şi cetăţii i-au dat numele Kronstadt.* SION, P. 303. *De la descălicătoarea romanilor pe acest frumos pământ şi până în ziua de astăzi, câte invaziuni şi alte nenorociri nu au suferit ţara noastră!* FILIMON, O. II, 223. *De la descălicătoare, blajina localnică stăpânire ne-a îngăduit să trăim ca în sânul lui Avram.* ODOBESCU, S. III, 218, cf. DDRF, ALEXI, W., ŞĂINEANU[2], TDRG, RESMERIŢĂ, D., CADE. *A învăţat să cunoască o astfel de cronică a întâmplărilor afundate în ceaţa de dinainte de descălicătoare.* C. PETRESCU, R. DR. 40. *Ţara noastră e patria străveche a acestor băştinaşi de la descălecătoare, de la Traian.* SADOVEANU, O. XX, 289, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DEX. ✧ F i g. *Sofia ... o puse să-şi istorisească patima de la descălicătoare.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 15.

– Şi: **descălicătoáre** s. f.

– **Descăleca** + suf. *-(ă)toare.*

DESCĂLECĂTÓR s. m. (Mai ales la cronicari sau în scrieri cu subiect istoric) Întemeietor (de ţară). *Radul Negrul Voevod ... au fost de-nceput desc[ă]lec[ă]torul Ţerii Rum[â]neşti* (a. 1636). IORGA, S. D. XV, 128. *Atila, descălecătorul Ţării Ungureşti şi a ungurilor pre aceaste locuri.* M. COSTIN, ap. GÎDEI 394. *Neavând ficiori craiul Cazimir, parte bărbătiască, fără numai doao feate, au viţa crăiască de la descălecătoriul cel întâi al Ţărâi Leşăşti de la Leh.* AXINTE URICARIUL, C. 9. *Rămâneţi în umbră sfântă, Basarabi şi voi Muşatini, Descălecători de ţară, dătători de legi şi datini.* EMINESCU, O. I, 149, cf. DDRF, ALEXI, W., ŞĂINEANU[2], CADE. *De la Munţii Apuseni la Maramureş, în tot nordul Ardealului, au rămas până astăzi vetrele de demult, ţinute de aceleaşi neamuri statornice din care se trag acei descălecători.* SADOVEANU, O. XII, 200. *Am purces, într-o dimineaţă de august, spre Prislop, trecătoarea descălecătorilor voievodatului Moldovii.* id. ib. XX, 605. *Iancu va trece în ţară în fruntea oştirilor româneşti ca un general recunoscut de ei, de unguri şi ca un descălicător de ţară nouă românească, recunoscut de noi.* CAMIL PETRESCU, B. 187, cf. DL, DM. *După părerea mea, acest domn n-a fost descălicătorul Ţării Româneşti.* MAGAZIN IST. 1971, nr. 1, 31, cf. M. D. ENC., L. ROM. 1974, 43, DEX. ✧ (Adjectival) *În locul unei ceacâre fete de crai, ai o frumuseţe de doamnă din Basarabii descălecători ai Munteniei şi din cea mai veche spiţă de despoţi ai Serbiei.* DELAVRANCEA, O. II, 92. ✧ F i g. *Răsvrătescu din Rusalii* [a lui Alecsandri] *e descălicătorul liniei sufleteşti a eroilor*

lui Caragiale. LOVINESCU, C. VI, 18. *Acești constructori au păşit într-o lume a etnograficului şi sunt deci nişte descălicători.* FLACĂRA, 1975, nr. 42, 7.

– Pl.: *descălecători.* – Şi: **descălicător,** (învechit) **descălicătóriu** s. m.

– **Descăleca** + suf. *-ător.*

DESCĂLECĂTÚRĂ s. f. (Mai ales la cronicari şi în scrieri cu subiect istoric) Descălecare (**2**). *După a doua descălecătură de Dragoş-Voevod.* M. COSTIN, ap. GÎDEI, 417. *Le era casele pre descălecătura unde să chiamă a îngiugăturii. Adecă ... aproape de besearica svântului părvomăcenic şi arhidiacon Ştefan.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 206^{v}/1. *Vandalii, visegotthii şi ghepidii tot de un neam şi de o limbă să fie ... şi peste Dunăre cele dinceput descălecături să fie avut.* CANTEMIR, HR. 76. *Înarmă o flotă de treisprezece vase ... ca cu putere să facă descălecături în Indiile răsăritului.* SĂULESCU, HR. II, 255/12, cf. DDRF, TDRG, CADE, SCRIBAN, D. ✦ Loc descălecat (**2**). *Acest vad de moară i l-am dăruit în veci, cu toată descălecătura lui, să aibă a stăpâni dumnalui şi fiii dumn[na]lui* (a. 1795). IORGA, S. D. VII, 334.

– Pl.: *descălecături.*

– **Descăleca** + suf. *-ătură.*

DESCĂLÍ[1] vb. IV. T r a n z. (Complementul indică fierul călit) A răci (**1**). Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM.

– Prez. ind.: *descălesc.*

– Pref. *des-* + **căli.**

DESCĂLÍ[2] vb. IV v. **dăscăli.**

DESCĂLICÁ vb. I v. **descăleca.**

DESCĂLICÁRE s. f. v. **descălecare.**

DESCĂLICÁT s. n. v. **descălecat**[1].

DESCĂLICĂTOÁRE s. f. v. **descălecătoare.**

DESCĂLICĂTÓR s. m. v. **descălecător.**

DESCĂLICĂTÓRIU s. m. v. **descălecător.**

DESCĂLÍE s. f. v. **dăscălie.**

DESCĂLÍRE s. f. (În dicţionarele din trecut) Acţiunea de a d e s c ă l i[1] şi rezultatul ei; descălitură. Cf. PONTBRIANT, D., LM.

– V. **descăli.**

DESCĂLITÚRĂ s. f. (În dicţionarele din trecut) Descălire. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM.

– Pl.: *descălituri.*

– **Descăli** + suf. *-(i)tură.*

DESCĂLȚÁ vb. I. T r a n z. şi r e f l. A(-şi) scoate încălţămintea din picioare. Cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 200, BĂLĂŞESCU, GR. 83/16, PONTBRIANT, D., LM. *Nu se cuvine să se descalţe de cizme pe sub masă.* ODOBESCU, S. III, 520. *Acuş te descalţ.* CREANGĂ, A. 41. *S-a descălţat de cizme să-şi mai răcorească picioarele.* CARAGIALE, O. II, 105. *El se aşează pe marginea şanţului şi se descalţă.* SLAVICI, O. I, 315. *Ion s-a apropiat încetişor de mal ... s-a descălţat de ciubote.* CONTEMPORANUL, III, 783. *S-a aşăzat jos pe troscot, şi-a discălţat ciobotele grele de cazonie.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 117, cf. DDRF, ALEXI, W., TDRG. *Tovarăşul meu se descalţă, se dezbrăcă şi se trânti în pat.* HOGAŞ, DR. I, 79, cf. CADE. *Se descalţă, se dezbrăcă de tunică, ca să fie mai sprinten.* MIRONESCU, S. 40. *Fiecare ştia despre vecin ... când se descalţă şi dă drumul ghetelor.* C. PETRESCU, C. V. 42. *M-am descălţat repede.* SADOVEANU, O. IX, 381, cf. SCRIBAN, D. *Fetele se descălţară şi începură a alerga iute-iute.* V. ROM. februarie 1955, 221. *Cred că n-ai pretenţia să te şi descalţ.* VINEA, L. II, 209. *Ajuns la gârlă, al lui Parizianu se descălţă de pantofi.* PREDA, DELIR. 18, cf. M. D. ENC., DEX, Z. MIHAIL, T. P. 153. *Mama lui mă rugase să mă descalţ când am intrat.* CĂRTĂRESCU, N. 57. *Tustrei flăcăii s-au descălţat şi au luat-o la fugă.* SNOAVA III, 99, cf. ALR I 1856. *Pruncii dacă se ridică, Statu la măsură-i strigă Şi-i descalţă de ochinci Şi-i încalţă cu ciupici.* FOLC. MOLD. I, 148. ✧ P. a n a l. *Cărăbuşul de aramă ... Se destinde? Se descalţă?* BLAGA, POEZII, 235.

– Prez. ind.: *descálţ* şi (regional) *descălţ.* ALR I 856/194.

– Şi: (regional) **discălţă** vb. I.

– Lat. **discalciare.**

DESCĂLȚÁRE s. f. **1.** Acţiunea de a(s e) d e s c ă l ţ a şi rezultatul ei. Cf. HELIADE, PARALELISM, I, 30, VALIAN, V., PONTBRIANT, D., DDRF. *Munca pentru descălţarea unui picior a fost foarte anevoioasă.* MIRONESCU, S. 124, cf. DM, DEX.

2. (Agric.) Dezrădăcinarea rădăcinilor (la cerealele de toamnă). *Se produce fenomenul numit „descălţarea plantelor" adică dezrădăcinarea şi expulzarea rădăcinilor.* AGROTEHNICA, I, 310, cf. DC. *Cauza cea mai frecventă a descălţării plantelor e succesiunea repetată zilnic a îngheţului şi dezgheţului.* LTR[2]. *În martie plantele pot fi afectate de fenomenul de descălţare.* RL 2005, nr. 4 508.

– Pl.: *descălţări.*

– V. **descălţa.**

DESCĂLȚÁT[1] s. n. Descălţare (**1**). Cf. DM, DEX.

– Pl.: *descălţaturi.*

– V. **descălţa.**

DESCĂLȚÁT[2]**, -Ă** adj. Care şi-a scos sau căruia i s-a scos încălţămintea din picioare; desculţ, (regional) desculţat. Cf. ANON. CAR., PONTBRIANT, D., LM, RESMERIŢĂ, D., DM, M. D. ENC., DEX, ALR I 1 857/508, 675, 679, 684, 690, 700, 704, 744. *Trage-i Duţă, Că-i desculţă, ... Descălţată-i Învăţată,* se spune cuiva care nu se pricepe să joace, să danseze. ZANNE, P. III, 144.

– Pl.: *descălţaţi, -te.* – Şi: (regional) **discălţát,-ă** adj. ALR I 1857/508, 675, 684, 694, 704.

– V. **descălţa.**

DESCĂLȚĂTOÁRE s. f. (În dicţionarele din trecut) Dispozitiv care agaţă, desprinde, scoate ceva; s p e c. trăgătoare pentru cizme. Cf. VALIAN, V., PONTBRIANT, D.

– Pl.: *descălţătoare.*

– **Descălţa** + suf. *-toare.*

DESCĂLUȘÁ vb. I. T r a n z. A elibera de căluș. (R e f l. p a s.) *Atunci li se descăluși la fiecare din cei legați gura.* EMINESCU, P.L. 185. ✦ F i g. A descătușa (**2**). *Scântei și muchii lucii în zări, pe stânci vibrează ... Și-mi răspândesc făptura pe-ntregul pisc de rază Descăluș când prelungul minții arc.* LABIȘ, P. 211.

– Prez. ind.: *descălușez.* – Și: (învechit) **descăluși** vb. IV.

– Pref. *des-* + **căluș** + suf. *-a.*

DESCĂLUȘÍ vb. IV v. **descăluța.**

DESCĂMÁ vb. I. T r a n z. (În dicționarele din trecut) A scoate scame din ceva; a destrăma (**1**), a scămoșa (**1**). Cf. LB, POLIZU, CIHAC, I, 244, LM, DDRF, GHEȚIE, R. M., ALEXI, W., CADE.

– Prez. ind.: *descám.*

– Pref. *de-* + **scăma.**

DESCĂMÁRE s. f. (În dicționarele din trecut) Acțiunea de a d e s c ă m a și rezultatul ei; destrămare (**1**), scămoșare (**1**). Cf. LB, POLIZU, CIHAC, I, 244, DDRF.

– Pl.: *descămări.*

– V. **descăma.**

DESCĂMÁT, -Ă adj. (În dicționarele din trecut) Transformat în scame, în fire etc.; destrămat (**I 1**), scămoșat[2] (**1**). Cf. LB, LM, DDRF.

– Pl.: *descămați, -te.*

– V. **descăma.**

DESCĂMĂTÚRĂ s. f. (Învechit, rar) Mulțime de fire deșirate, scămoșate, desfăcute. *Descămături din zdrențe sau din fire de bumbac (bumbac regenerat).* NICA, L. VAM. 78.

– Pl.: *descămături.*

– **Descăma** + suf. *-ătură.*

DESCĂPĂÍ vb. IV v. **descăpui.**

DESCĂPĂȚÂNÁ vb. I. T r a n z. (Învechit; astăzi rar) A decapita. *Iară eu zmulș de la dânsul sabia de l-am descăpățânatu-l.* DOSOFTEI, ap. TDRG. *El din șese soții ce au avut pe două le-au discăpăținat.* SĂULESCU, HR. II, 327/11. *Un muntean arcaș, ce se aruncă înnot, îl descăpățână în mijlocul râului.* ASACHI, S. L. II, 71. *Trase asupră-și ura transilvanenilor, căci pre soldații români îi pedepse pentru așa fapte numai trupește, iară pre dânșii îi descăpățina.* IST. M. 224/25. *Nobilii ... fură descăpățânați în câmpul Copoului.* RUSSO, S. 176. *Mavrogheni omorât la Rusciuk, Hangerliu descăpățânat la București.* GHICA, S. 492. *Pe robii toți de-a rândul îi descăpăținau.* ALECSANDRI, POEZII, 345, cf. COSTINESCU, DDRF, TDRG, ȘĂINEANU[2], RESMERIȚĂ, D. *Paloșul căzu descăpăținând pe osândit.* SADOVEANU, O. X, 184, cf. PUȘCARIU, L. R. I, 379, SCRIBAN, D. *Nu s-ar fi zis că nu-și descăpățânase câțiva ibovnici.* BARBU, PRINC. 46.

– Prez. ind.: *descăpățânez.* – Și: (învechit, rar) **descăpăținá, discăpăținá** vb. I.

– Pref. *des-* + **căpățână.**

DESCĂPĂȚÂNÁRE s. f. (Învechit) Acțiunea de a d e s c ă p ă ț â n a și rezultatul ei; decapitare. Cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., RESMERIȚĂ, D.

– Pl.: *descăpățânări.*

– V. **descăpățâna.**

DESCĂPĂȚÂNÁT, -Ă adj. (Învechit, rar) Decapitat. Cf. DDRF, MDA.

– Pl.: *descăpățânați, -te.*

– V. **descăpățâna.**

DESCĂPĂȚÍNÁ vb. I v. **descăpățâna.**

DESCĂPUÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit, rar) A decapita. *Li se făcu milă a mă omorî fără vreo vină ..., pentru duioasele lacrămi ce vărsam înaintea lor ca să nu mă descăpăiască (să nu îmi taie capu) fără vreo vină.* GORJAN, H. I, 107/22. *Zmeul luă sabia numaidecât și o descăpui (îi tăie capul).* id. ib. 120/14.

– Prez. ind.: *descăpuiesc.* – Și: **descăpăí** vb. IV.

– Pref. *des-* + **cap** + suf. *-ui.* Cf. c a p.

DESCĂRCÁ vb. I. **1.** T r a n z. (Complementul indică încărcătura) A da jos din vehiculul cu care a fost transportat; (complementul indică vehicule de transport) a lua, a scoate încărcătura, a g o l i, a d e ș e r t a[1] (**1**). *Arătându-ni-să Chiprul, și lăsându-l în a stânga, vânslăm în Siriia, și venim în Tir, că acolo era corabiia a descărca povara.* N. TEST. (1648), 163[r]/5. *La locul cel orânduit unde voiești să-i descarci și-i așăzi după cum să cuvine.* MOLNAR, E. S. 173/12. *Oamenii sunt cuprinși a descărca corăbiile lor, a duce sau a vinde marfele lor.* MAIOR, T. 72/22. *Nu se îndeletnicesc decât a descărca corăbiile.* PLEȘOIANU, T. I, 133/30. *Când sosește vreo diligență, eu alerg să descarc calabalâcul.* CR (1833), 122[2]/11. *Agiungând la lăcuință au descărcat polobocul și l-au pus îndată înlăuntru.* DRĂGHICI, R. 251/7. *Corăbierii mei descărcară corabia de mătasă în vro câteva zile.* GORJAN, H. I, 153/16. *Căpitanul ... puse îndată oamenii ca să descarce vaporul.* ALECSANDRI, O. P. 210. *Poștașul îmi descărcase bagajul lângă mine.* id. ib. 261. *Slujitorii descărcară de pe catâri bogatele odoare sau daruri de nuntă ale peținătorilor greci.* ODOBESCU, S. I, 134. *E Aghiuță cu un tren de marfă, încărcat cu fel de fel de Biblii, Filozofii ... Gazete ... – le descarcă pe toate.* CARAGIALE, O. III, 40. *Unii încarcă var, alții descarcă piatră.* SLAVICI, O. I, 69. *Aproape că nu e ceas când doi – trei țărani să nu se opintească să-și descarce din care sacii cu porumb.* MACEDONSKI, O. III, 3. *Cum ajunge la moară descarcă sacii.* CONTEMPORANUL, VII, 8. *Căpitanul dă ordin și soldații încep să descarce lăzi mari și grele, de-i curmă la inimă, când ridică una.* SP. POPESCU, M. G. 79. *Mai jos ... mașini ce descarcă și încarcă vasele.* SĂM. II, 68. *Acu trebuie să descărcăm buțile. Sui, mă Tudorache, în căruță.* LUC. VII, 528. *După ce le descarcă ... brutarul îi numără în gologani zece lei și jumătate.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 91. *Dumitru ieșise în curte să descarce din car zestrea Sorei.* AGÎRBICEANU, S. 433. *În fața castelului ... aștepta ajutorul vizitiului în semn că a descărcat tot ce fusese în brișcă.* REBREANU, R. I, 80. *Încărcau și descărcau bagaje.* MIRONESCU, S. 184. *Prinseră a descărca furgoanele.* BRĂESCU, O. A. II, 278. *Haimanalele ...furau din lăzile descărcate din vagoane.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 121. *Vizitiul l-a ajutat pe Georgel să-și descarce valizele.* E. IONESCU, E. 108. *Țăranii de pe moșiile boierești dezjugau boii și descărcau poloboace de vin și de țuică.* COCEA, S. I, 256. *Aici*

traseră oamenii luntrile la mal să descarce materialul pentru clădirea prinzătorii. VOICULESCU, P. I, 23. *Vagoane cu snopi de viță au fost descărcate în gară.* STANCU, D. 53. *Doi inși ... încărcau și descărcau sticle de vin.* PREDA, DELIR. 60. *Oprea carul ... dădea cailor de mâncare și descărca butoaiele.* BARBU, G. 15. *Se auzea doar huruitul mașinilor care descărcau grâu în curtea morii.* CĂRTĂRESCU, N. 56. *Garanțiile au fost percepute ... pentru a nu descărca marfa pe teritoriul iugoslav.* RL 2005, nr. 4 681. *Descarc băcălii Și-ncarc dimerlii Tot de grâu mărunt Și de arnăut.* ALECSANDRI, P. P. 116. *Descarcă din greu: Tot fir ibrișin, Blănuri de samur.* PĂSCULESCU, L. P. 288, cf. ALR SN I h 64. *Poarta li se descuia, Marfa-n curte o baga Și frumos mi-o descărca.* ANT. LIT. POP. I, 359. *Vai de mine, – am asudat Și nemica n-am lucrat, Făr la haine-am descărcat.* FOLC. TRANSILV. II, 182. *Dar eu am desjugat, Fasolile am descărcat, Boii în ocol am băgat.* FOLC. MOLD. I, 278. (A b s o l.) *Și o săptămân-au zăbăvit acolo la Cameniță, păn-au descărcat, și s-au întors înapoi cu paci.* NECULCE, L. 138. *Bine atunci hai cu carul la mine să descărcăm.* RETEGANUL, P. P. 167. (R e f l. p a s.) *Să va trimite ... poruncă unde și la ce loc să aducă lăcuitorii varu ca să să dăscarce* (a. 1811). DOC. EC. 105. *După prețul ce se va vinde vinul acolo unde să descarcă* (cca 1815). URICARIUL IV, 202/24. *Mărfurile nu se mai descarcă la un al triile loc.* ASACHI, L. 53^{1}/24. *Acolo se descarcă corăbiile care vin cu marfă.* ARHIVA R. II, 103/18. *Butoaiele cu bere ... se descarcă necontenit la Tunel, la Rașca.* GHICA, C. E. I, 14. *Se descărcau și se clădeau snopii.* AGÎRBICEANU, S. 421. *Trebuiau să se descarce carele.* ARGHEZI, B. 52. *Trenurile cu răniți se descarcă după ora 2 noaptea.* BARBU, Ș. N. 106. *Vagoanele ... se descarcă necorespunzător și neglijent.* FLACĂRA, 1975, nr. 22, 5. *Sfecla se descarcă din remorci cu mâna, una câte una.* ib. nr. 42, 14. ✧ F i g. *Simțind că' ncepe ear Nainte-mi să discarce al laudelor car.* I. NEGRUZZI, S. II, 41. *Descărca ... tot sacul cu anecdote cazone.* C. PETRESCU, S. 126. ✧ (Prin lărgirea sensului) *O să-i vadă, mă rog, când și-o deschide lada și și-o descărca lucrurile.* MACEDONSKI, O. III, 10. *Unul încărca sacii, altul descărca grăunțele.* SLAVICI, O. I, 294. *I-am descărcat din geantă tutunul.* C. PETRESCU, S. 171. ✦ (Despre corăbii, nave, vase) A lăsa la mal; a debarca (**1**). *Acolo era corabia a descărca povara.* N. TEST. (1648), 163^{r}/6. *Slujaște de port sau liman corăbiilor ce poposesc acolo după Marea Neagră cu feluri de mărfuri din multe locuri și le descarcă.* TÂMPEANUL, G. 33/15. *Îl descărcase într-o dimineață cețoasă transatlanticul.* C. PETRESCU, S. 87. *Corăbii albe pline de lumină, venite să descarce ... avuții.* D. BOTEZ, P. O. 22. *Descarcă-n port înalta corabie ... Sidefuri, aur, șaluri.* VOICULESCU, POEZII, II, 91. ✧ R e f l. *Biata copiliță ... le-au povestit cum au dat-o tată-său pe apă; cum s-au descărcat ea acolo.* SBIERA, P. 298. ✦ R e f l. (Învechit, rar) A naviga (**1**). *E noi descărcămu-nă* (a m m e r s p r e a p ă BIBLIA 1688). COD. VOR. 16/6. *Voind să descarce-se întru Siria.* COD. VOR.^{2} 242. ✦ A plasa, a așeza, a pune undeva după transportare. *Adunând albinele fărâmă de flori o descarcă în găociță.* MOLNAR, E. S. 47/14. *Câtă marfă au venit din Țara Turcească și n-au apucat să o descarce în prăvăliile lor au trecut cu ea în Țara Nemțească* (a. 1823). DOC. EC. 276. *Descarcă la mâncări pe movila ce acoperea cenușa maichii sale.* LEON ASACHI, B. 67/1. *Macaralele murdare Descarcă-n el vagoane-ntregi de grâu.* MINULESCU, VERS. 202. (R e f l. p a s.) *Se descărca grâul boierului în șlepuri.* STANCU, R. A. I, 12. ✧ F i g. *Dumnezeu ... poate cea mai cumplită pedeapsă descărca pre capetele voastre.* MAIOR, P. 150/5. ✧ (Prin analogie) *Drumul capricios ... scormonit și stricat ... de puhoaiele ce descărcau măcinișul muntelui peste el.* BLAGA, H. 51. ✦ A transmite mai departe; a transfera (**1**). *Tu cela ce ești cu dregătorie, pentru ce descarci pre umerile altuia un lucru ce să cuvine ție.* PILDE, 62/16. *Nu era om în sat, asupra căruia să nu fi descărcat întreaga sa învățătură.* SLAVICI, N. I, 14.

2. T r a n z. (Complementul indică arme de foc) A scoate încărcătura. *Un biet leah, ... vrând să-și descarce pușca, se rănise.* ALECSANDRI, O. P. 158. *Pistolul era descărcat și-l folosise doar pentru intimidare.* CĂRTĂRESCU, N. 27. ✦ (Complementul indică arme de foc) A face să ia foc; a declanșa (**1**). *Polonii descărcară de două ori tunurile în oștirea lui Răzvan.* BĂLCESCU, M. V. 220. *Noi n-am descărcat până acum nicio pușcă în vrăjmașii țării.* FILIMON, O. I, 274. *Alexis, chitind lupii, descărcă revolverul în ei.* ALECSANDRI, O. P. 102. *Răuț își descărcă pistolul în ceata lui Ghiță.* SLAVICI, O. I, 206. *Luă pistolul și-l descărcă în aer.* CONTEMPORANUL, V, 337. *Scoase pistolul din șerpar și-l descărcă în făptura moale din fața lui.* CAMIL PETRESCU, O. II, 100. *A descărcat pistoalele în dulamă.* STANCU, D. 21. *Cel care a descărcat arma ar fi fost ultimul.* MAGAZIN IST. 1970. nr. 2, 50. *Toți pistoalele-și scoteau Și-n Codrean le descărcau.* FOLC. TRANSILV. II, 411. ✧ R e f l. p a s. *Se încarc, se descarc arme.* PELIMON, S. 20/12. *O luă la fugă spre partea pădurii la care se descărcase pușca.* SLAVICI, O. I, 168. *Pistolul s-ar fi descărcat tot în vânt.* CONTEMPORANUL, V_1, 339. *Armele celor ghemuiți înapoia mea în groapă, se descarcă lângă urechile mele.* CAMIL PETRESCU, U. N. 400. ✧ R e f l. *Pușca ți s-a descărcat.* CONTEMPORANUL, I, 354. *Nu puteam să-mi iau gândul de la pușcă. Mă gândeam: dacă s-o descărca?* CARAGIALE, O. VI, 29. *Ba mai bun e revolverul, că-l pui sub cap și te culci – Și dacă se descarcă?* BRĂESCU, O. A. I, 344. *Pistolul ... s-a descărcat pe neașteptate.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 250. ✧ (În credințele populare) *Când se descarcă pușca singură are să se întâmple ceva.* GOROVEI, CR. 284. ✦ (Complementul indică gloanțe, focuri de armă) A da drumul spre țintă; a trage (**IV 5**). *N-are nimini voe să descarce focuri în oraș?* CARAGIALE, O. VI, 66, cf. III, 190. *I-am descărcat cele șase focuri în cap, în șir, fără să tremur.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 31. *Nu știu ce m-a oprit să nu descarc în cei cu tromboanele câteva focuri, căci ... pusesem mâna pe revolver.* MIRONESCU, S. 125. *A descărcat șase focuri, în directorul ziarului.* CAMIL PETRESCU, T. I, 199. *Descarcă câteva gloanțe în direcția fugarului.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 7, 74. *Se lipise de limuzina lor, descărcând ... o salvă de plumbi în cei doi ocupanți.* FLACĂRA, 1976, nr. 2, 22. ✧ T r a n z. f a c t. *Era convins că cea mai mică întârziere poate să descarce glontele în inima fiului său.* AGÎRBICEANU, A. 227. ✧ R e f l. p a s. *Plecă spre partea la care se descărcaseră cele trei focuri.* SLAVICI, O. I, 168.

3. T r a n z. și r e f l. (Astăzi rar) A(-și) da jos povara; a (se) despovăra. *Lama ... îl aștepta până vinea să*

o discarce. DRĂGHICI, R. 102/29. *Nu vedeți pe acest sărac câtă greutate poartă? Ajutați ca să se ușureze sărmanul! Și după ce îl descărcară, frumoasa Amina îi plăti osteneala.* GORJAN, H. I, 88/6. *Clăiță a răsuflat din greu, ca omul care s-a descărcat de o sarcină grea.* SLAVICI, O. I, 98. ✧ F i g. *De câte ori voim să descărcăm budgetul statului, aruncăm greul în sarcina comunei.* MAIORESCU, D. II, 157. *Spovedania de la o inimă la alta duce la cunoaștere și prin ea la înfrățire. Te descarci de povara ce o purtai în tine.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 272. ✧ (Prin analogie) *Împiedicată să se descarce în formele obișnuite, ea* [energia] *își caută alt drum.* NEGULESCU, G. 110. *Acești vapori de apă se descarcă sub formă de precipitații.* AGROTEHNICA, I, 267. ✦ T r a n z. A înlătura sau a reduce parțial sau total forțele exterioare care acționează asupra unui corp solid, a unui element de construcție, a unui sistem tehnic etc. și care ar putea produce deformarea acestuia. Cf. M. D. ENC. ✦ A (se) elibera de o povară sufletească, de o stare neplăcută, de o încordare apăsătoare; a (se) ușura (**4**), a (se) alina, a (se) potoli[1] (**1**). *Să plinești deatoria ... de toată îndoiala descărcându-te.* MAIOR, P. 61/11. *Madam Sălceanu ... ar fi vrut să se descarce de supărare.* ARDELEANU, D. 58. *Când bătea mai bine și ocăra mai tare, atunci se simțea ... mai descărcat de năcaz pe ziua aceea.* MIRONESCU, S. 51. *Dacă aș fi fost în stare, poate mă descărcam mai ușor de toată otrava pe care o adunasem în inimă.* VLASIU, A. P. 458. *Boierii încuviințară cu mare grabă propunerea, descărcându-se astfel de-o răspundere.* SADOVEANU, O. X, 176. *Să găsească ... puterea de a se descărca de veninul pe care îl mai au încă în ei.* id. ib. XX, 378. *Vorbirea din ochi e un fel ... de a te descărca de o constatare pe care n-o mai poți mărturisi direct.* CĂLINESCU, C. O. 81. [Popa] *când se umplea de năduf, se ducea de se descărca la preoteasă.* SNOAVA, IV, 317. *De toată ura descărcatu-o.* MARIAN, V. 71. *Doamne, apără-al meu gând, Să mă duc la ea să-i cânt, Să îi cânt încetișor Ca să mă descarc de dor.* FOLC. MOLD. II, 583. (Cu complementul în dativ) *Nici pe la mormânt n-a mai fost ... să-și descarce sufletul.* AGÎRBICEANU, S. 573. *Poate că ciudățeniile astea o ajută, își zise, sunt un fel al ei de a-și descărca nervii.* VINEA, L. II, 162. *Această „relaxare" nu izbuti să-i descarce toți nervii.* FLACĂRA, 1975, nr. 46, 22. ✧ E x p r. **A-și descărca inima** sau **(tot) (fundul) sufletul** (sau **sufletele**) ori **conștiința** = a se ușura sufletește prin confesiune. *A trebuit să-mi descarc tot sufletul.* AGÎRBICEANU, S. 424. *Cuprins deodată de o dorință violentă de a-și descărca inima, răspundea grăbit, de-abia stăpânindu-și limba.* REBREANU, P. S. 290. *După masă lucrurile erau potrivite așa fel ca Laura să rămână între patru ochi cu Pintea, spre a-și putea descărca sufletele.* id. I. 138. *Dar acum dă slobozenie robului tău să-și descarce sufletul.* COCEA, S. I, 352. *Blajin, mângâietor îl îndemnă ... să-și descarce inima către un bun și vechi prieten.* BART, E. 272. *Neavând cui să-mi descarc sufletul, îți scriu tot ție.* CĂLINESCU, S. 76. *Înțelesei clar că dacă aș insista omul ar fi dispus să-și descarce sufletul.* STANCU, R. A. II, 231. *Putea să-și descarce inima mai în voie.* PAS, Z. I, 31. *Avea o taină și un păcat pe suflet. Față de cine să-și descarce conștiința, că nevasta îi murise.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 176. (Cu parafrazarea expresiei) *Sexul slab, mai delicat, are nevoie de anonimat, ca să-și poată descărca sincer și leal tot fundul sufletului.* CARAGIALE, O. II, 187. ✦ T r a n z. (Complementul indică sentimente sau stări sufletești apăsătoare) A da la iveală, a manifesta (și a ușura) printr-o comportare violentă, nestăpânită (care se răsfrânge asupra unei ființe sau asupra unui obiect). *Să nu-și descarce mânia pe tine.* PANN, A. 13/13. *Începusem a-mi descărca mânia asupra cânilor.* ALECSANDRI, O. P. 262. *Pe băț își descarcă mânia în toată puterea cuvântului.* CREANGĂ, A. 36. *Toată ciuda și-o descărcă pe celelalte slugi.* MILLE, V. P. 124. *A mustrat-o și și-a descărcat tot aleanul ... asupra ei.* MARIAN, O. I, 3. *Un bărbat își descarcă ciuda pe femeie, o bate.* CONTEMPORANUL, VII, 195. *Aghiotantul ... se grăbi să dispară în vârful piciorelor ... de frică să nu-și descarce generalul mânia asupra lui.* REBREANU, P. S. 95. *S-a întors către zid, singur, descărcându-și într-acolo obida.* SADOVEANU, O. X, 249. *Ana își descărcă toată indignarea pe Sabina.* C. PETRESCU, C. V. 116. ✧ R e f l. *Toată ziua zgăură în crâșmă și umple satul cu răutățile și prostiile lui! se descarcă părintele.* AGÎRBICEANU, S. 524. *Să lovească, să spargă, să se descarce ca să se răcorească.* REBREANU, I. 35. *Suportă-mă, pentru numele lui Dumnezeu! Lasă-mă să mă descarc.* BARBU, I. I, 63. ✦ R e f l. A avea urmări asupra cuiva sau a ceva, a s e r e p e r c u t a; a se revărsa (**2**), a se transmite (**1**). *Sfezile și vrajbele celor mai mari de multe ori să descarcă în spetele celor mici.* MUSTE, LET. III, 41/18. *Gândurile ei neliniștite se descărcau în vorbe pe care ea le rostea tare, în neștire.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 51. *O undă slabă de atâțare nervoasă se ... descarcă asupra mușchilor.* CONTEMPORANUL, V, 569. *Toate se descarcă în capul meu.* CIAUȘANU, V. 157. ✧ T r a n z. *Îmi descarc turburarea mea în vorbire.* CONTEMPORANUL, VII$_2$, 175.

4. T r a n z. și r e f l. A face să piardă sau a-și pierde sarcina electrică. *Bateriile electrice, care fireșteîolosite se descarcă, atunci când își întrerup serviciul, ... își revin binișor.* CAMIL PETRESCU, P. 269. *O radiație invizibilă ... capabilă să descarce un electroscop încărcat.* SANIELEVICI, R. 12. ✦ R e f l. (Despre fenomene atmosferice) A se produce prin pierdere de sarcină electrică; p. e x t. a se dezlănțui (**II 1**). *Se pregătea trăsnetul să se descarce.* ISAC, O. 280. *Răsbubuind din nor în nor Un trăsnet se descarcă.* IOSIF, PATR. 17. *În văzduh plutește greu presimțirea unei furtuni, dar care are să se descarce târziu.* C. PETRESCU, Î. II, 251. ✧ F i g. *Se făcuse ... nevăzut, după ce ... atâțase flăcăii la bătaie și se temea apoi să nu se descarce furtuna tot în capul lui.* LUC. VII, 394. *De câteva zile se pregătea ceva. Dimineața, norii se descărcară. Grevă.* EFTIMIU, N. 76. *Robacea Muncă-i firul pe care-n sârg aleargă, În plin să se descarce, scânteia cugetării.* VOICULESCU, POEZII, I, 115. (Cu complementul în dativ) *Zeci de priviri de țigări își descarcă chemările lor clipitoare.* LABIȘ, P. 255.

5. R e f l. A-și explica, a-și motiva o acțiune, o activitate, o atitudine; a se justifica. *Și cu răvașul meu te vei descărca la samă* (a. 1757). URICARIUL XXII, 85. *Căuta să se descarce ca de-o vină.* VLAHUȚĂ, D. 199. *Aceștia se pot mai ușor descărca de socoteală față de sat, scăzând zeciuiala din socoteala totală a brânzei.* DIACONU, P. 18.

6. T r a n z. A recunoaște în mod oficial corectitudinea unei gestiuni; a declara că nu se impută nimic gestionarului. Cf. DL, M. D. ENC., DEX. *129 de tutori de la sectorul 4, descărcați de gestiune* [Titlu]. RL 2006, nr. 4 933.

7. T r a n z. A scuti de pedeapsă; a absolvi, a ierta. *Fără zăbavă ceare iertare de la Dumnezeu, greșealele*

făcute prin ispovedanie le descarcă. MAIOR, P. 102/26. *Descarcă pe debitore de constrângerea corporală.* HAMANGIU, C. C. 269, cf. 271.

8. T r a n z. A trece în creditul contului; a credita. Cf. I. PANȚU, PR. 84.

– Prez. ind.: *descárc* și (regional) *descărc* (ALR SN I h 64). – Și: (învechit și regional) **dăscărcá** (ALR SN I h 64), **discărcá** (ib.) vb. I.

– Pref. *des* + [în]**cărca.**

DESCĂRCÁRE s. f. Acțiunea de a (s e) d e s c ă r c a și rezultatul ei.

1. Luare, coborâre, scoatere a încărcăturii din vehiculul de transport; golire a unui vehicul de transport; (învechit) descărcătură (**1**). Cf. d e s c ă r c a (**1**). *Cu mare nerăbdare aștepta ceasul discărcării lucrurilor.* DRĂGHICI, R. 245/15. *Mișunau de pretutindeni să vadă minunile aduse în pântecele corăbiilor, și la fiecare nouă descărcare brațele se înălțau în aer aplaudând.* ANGHEL – IOSIF, C. L. 6. *Aceleaș clădării de căruțe... așteptând rândul la descărcare.* CHIRIȚESCU, GR. 166. *Ar fi scutit pe anumiți negustători din Mesembria de plata vămei la descărcarea mărfurilor aduse de peste Dunărea.* N. A. BOGDAN, C. M. 21. *Țignalul domnului Rifler... punea ritm în haosul descărcării.* ARGHEZI, S. XI, 75. *Descărcarea se face alunecând brancarda.* BELEA, P. A. 71, cf. DL. *Urmări descărcarea scândurilor.* BARBU, G. 79. *În octombrie a început descărcarea ... instalațiilor necesare* [pentru alimentarea capitalei cu apă potabilă]. G. BARBU, A. V. 136, cf. DEX. *Părintele, ca de obicei, după descărcarea lemnelor îl omeni pe badea Ion cu un pahar de vin.* SNOAVA, IV, 147. ✦ (Învechit) Așezare, plasare (**2**). *Altele... trebuie să se socotească numai ca simptome, adecă schimbări fără cumpăt sau depunerea, descărcarea materiei ceii morboase.* ÎNVĂȚĂTURĂ, 74/7.

2. Declanșare a unei arme de foc; tragere; zgomotul produs de aceasta. Cf. d e s c ă r c a (**2**). *Bătălia s-au început prin descărcarea arteleriei.* IST. CAROL XII, 36^{v}/20. *S-au auzit ... ca niște descărcări de puști numeroase.* CONTEMPORANUL, III, 726. *Ce admirabilă imagine a descărcării pistolului!* MACEDONSKI, O. IV, 69. *Acum se face... o nouă descărcare de puști și tunuri întovărășită de muzică.* IORGA, C. I. I, 169. *Vrania se închise în urma ei ca o descărcare de armă ucigătoare.* REBREANU, I. 165, cf. DL, DM, DEX.

3. Eliberare de o sarcină, de o povară; p. e x t. eliminare, înlăturare a ceea ce constituie o greutate, o împovărare etc. Cf. d e s c ă r c a (**3**). *Administrarea timp de câteva zile a 0,8–1 litru lapte, constituie o descărcare remarcabilă a metabolismului.* BELEA, P. A. 246. *Să se introducă „zilele de descărcare", adică să se dea numai cruditați.* id. ib. 249. ✦ Proces de înlăturare totală sau parțială a forțelor exterioare care acționează asupra unui corp solid, a unui sistem tehnic și care au produs în prealabil deformații. Cf. LTR, DL, M. D. ENC. ✦ F i g. Eliberare de o povară sufletească, de o stare neplăcută, de o încordare etc.; ușurare (**4**), alinare, potolire. *Era o descărcare de suferinți inconștiente, pentru cari ei nu găseau cuvinte.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 21. *Această atmosferă ajuta la descărcarea inimilor, la o ușurare mângâietoare, ca o adiere de mireasmă de busuioc și calapăr.* AGÎRBICEANU, S. 335. *S-a întrerupt din povestire, adică din această descărcare de gânduri.* CAMIL PETRESCU, P. 22. *Energia instinctului sexual ... își caută alte căi sau alte moduri de descărcare.* NEGULESCU, G. 112. *Au rămas oare pornirile lor organice nesatisfăcute fiindcă nu și-au putut găsi descărcarea naturală în acțiune?* id. ib. 208. *Ocările și păruelile, singur mijloc de ... descărcare a necazurilor.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 132. *Râsul lui era mai mult o descărcare.* VLASIU, D. 24. *Nu mai simțeau povara de până atunci a fugii și nici, ca pe o descărcare, destinderea de față.* DEMETRIUS, A. 63. ✦ Manifestare violentă a unor sentimente sau stări sufletești prea intense. *Numai durerea acută i-ar da reflexele descărcării necesare, descărcării nervoase.* CAMIL PETRESCU, T. III, 205. *Complexitatea sentimentelor care umflau pieptul lui Felix ... căuta o descărcare. Începuse să-i curgă lacrimi pe obraz.* CĂLINESCU, E. O. I, 164, cf. DL. *În ciuda descărcărilor nervoase ori energetice, aceștia* [actorii] *nu par să aibă legătură cu arta.* RL 2005, nr. 4644.

4. Pierdere (totală sau parțială) de sarcină electrică. Cf. d e s c ă r c a (**4**). *Descărcarea unui condensator sau a unei butelii de la Leyda se poate face în două moduri.* PONI, F. 217. *Descărcarea dozimetrului sau înnegrirea filmului permit controlul.* SANIELEVICI, R. 241, cf. DL. □ *S-a descărcat bateria* [la mașină, la lanternă etc.]. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Seismele din Pacific nu au cum să afecteze România, ci contribuie la descărcările de energie – aspect benefic și pentru țara noastră.* RL 2006, nr. 4 933. ✦ (Și în sintagmele *descărcare electrică, descărcare de electricitate, descărcare luminoasă, descărcare atmosferică*) Fenomen atmosferic produs prin descărcare (**4**). V. f u l g e r, t u n e t. *Aseară am avut furtună cu mari descărcări electrice.* CARAGIALE, O. VII, 30. *Nu putem căpăta descărcări luminoase fără să ploaie, să ningă ori să cadă grindină.* CONTEMPORANUL, III, 399. *Fierbeau văzduhurile și cerurile clocoteau sub descărcările zguduitoare ale tunetelor.* HOGAȘ, DR. I, 275. *Tună, ca o formidabilă descărcare de electricitate, vocea de bas.* EFTIMIU, N. 16. *Sub teribile descărcări electrice au fost trăsnite și 3 vite.* BĂCESCU, PĂS. 238. *Compușii azotați ... se formează în atmosferă în urma descărcărilor electrice.* AGROTEHNICA, I, 117, cf. LTR^{2}, DL. *Iunie semeț, cu ploi scurte și descărcări electrice.* BARBU, Ș. N. 28. *Înlăturându-se agentul ionizator extern, descărcarea încetează.* DER, cf. M. D. ENC. *Timp favorabil, cu mai puține descărcări electrice.* FLACĂRA, 1975, nr. 42, 20. *Averse însoțite de descărcări electrice și de căderi de grindină.* RL 2005, nr. 4 616.

5. Constatare oficială a corectitudinii unei gestiuni. Cf. d e s c ă r c a (**6**). *Alătur aici adeverința pentru achitarea sumei de două mii de lei ... Credeam că telegrama mea ... era de ajuns spre a vă servi la dosar ca act justificativ de descărcare.* CARAGIALE, O. VII, 406. *O descărcare actuală, înainte ca contul final să se fi încheiat.* TITULESCU, D. 133. *Descărcarea de gestiune se dă de Centrala Industrială.* LEG. EC. PL. 190, cf. DL. *Persoanele care încă au de depus documentele necesare pentru descărcarea de gestiune sunt invitate să se prezinte la Serviciul Autoritate Tutelară.* RL 2006, nr. 5 000.

6. (Învechit) Vărsare (**I 4**). *Între Bulgaria și Marea Neagră, la descărcarea Dunării.* ȘINCAI, HR. I, 56/27. ✦ P. a n a l. F i g. Trecere (**4**), revărsare (**2**). *N-a ajuns la această fericită descărcare de emoțiuni în versuri.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 385. ✦ Scurgere a unei secreții, a unui lichid. *Aceste medicamente au rolul de a produce o descărcare de fiere în duoden.* BELEA, P. A. 277.

– Pl.: *descărcări.* – Și: (învechit) **discărcáre.**

– V. **descărca.**

DESCĂRCÁT[1] s. n. Faptul de a (s e) d e s c ă r c a. **1.** Luarea încărcăturii, golirea unui vehicul de transport. Cf. ANON. CAR., LM, DDRF. *Ca să meargă mai repede cu descărcatul, fiecare din cei ce isprăviseră erau datori să dea mână de ajutor la cei care veneau în urmă.* CHIRIȚESCU, GR. 172. *Îl găsiră ajutând de zor la descărcatul unui car de dovleci.* REBREANU, R. I, 106. *Mai există 1–2 persoane, pentru a da ajutor în timpul descărcatului.* BELEA, P. A. 71, cf. DL. *Iarna ajută femeile la căratul rufelor și la descărcatul alimentelor.* PREDA, M. S. 221. *Aveau puțin timp să răsufle de la descărcatul resturilor din camioane.* BARBU, G. 219.

2. Manifestare violentă; dezlănțuire. *Se-nvăluie de norii Ce ies din descărcatul al trăsnetelor dese.* PELIMON, S. 41/13.

– V. **descărca.**

DESCĂRCÁT[2], -Ă adj. **1.** Care a fost luat, scos, dat jos din vehiculul cu care a fost transportat; (despre vehicule) care a fost golit; g o l. Cf. PONTBRIANT, D., LM. *Și cu* [car] *încărcat și cu* [car] *descărcat, la deal, moș Nichifor se da jos și trăgea.* CREANGĂ, P. 107, cf. DDRF, RESMERIȚĂ, D. *Văzuseră bagajele descărcate.* BARBU, PRINC. 43. *Ocuparea spațiilor de acces ale stației cu produse descărcate dar netransportate.* FLACĂRA, 1975, nr. 44, 11. ✧ (Prin analogie) *Buturugută uscată, O rădică încărcată Și o dă jos descărcată.* (Lingura). PANN, Ș. I, 19/13.

2. (Despre arme) Care nu (mai) este încărcată, care nu (mai) are încărcătură. Cf. RESMERIȚĂ, D. *Orice mă întrebați îmi găsea creerul gol, așa ca o pușcă descărcată.* CAMIL PETRESCU, T. III, 221.

3. Care este eliberat de o povară; ușurat (**1**). Cf. RESMERIȚĂ, D. ✦ Ușurat sufletește; potolit[2] (**1**), alinat. Cf. RESMERIȚĂ, D. *Se plimbă ... în fierbere și ... după un timp, descărcat, bonom, ... amuzat.* CAMIL PETRESCU, T. I, 157.

4. Care nu (mai) are sarcină electrică. *Emilia ... îți dă totdeauna impresia unei baterii descărcate, din pricina proastei fabricații.* CAMIL PETRESCU, P. 317.

– Pl.: *descărcați, -te.*

– V. **descărca.**

DESCĂRCĂTÓR,-OÁRE subst., adj. **1.** S. m și f. Muncitor care descarcă (**1**). Cf. PONTBRIANT, D., LM. *Descărcătorul însemna și el câtimea ... după care se făcea* socoteală, adică plata. CHIRIȚESCU, GR. 166, cf. RESMERIȚĂ, D., NOM. PROF. 31. *E mereu frământat, uneori supărat pe descărcători.* IL martie 1960, 37. *Cele mai multe locuri de muncă disponibile sunt pentru următoarele ocupații: agent de securitate aeroportuară ... încărcător-descărcător.* RL 2006, nr. 4 913.

2. Adj. Care descarcă, care provoacă descărcarea; (despre acte) care eliberează de răspundere, j u s t i f i c a t i v. Cf. LM. *Sumele comunicate unităților financiare ... se vor scoate din evidențele lor contabile, păstrându-se ca acte descărcătoare copiile.* BO (1951), 830, cf. DL, M. D. ENC., DEX.

3. S. n. Dispozitiv pentru descărcarea benzii de cauciuc a unui transportor în diferite puncte de pe traseul său. Cf. LTR[2], M. D. ENC., DEX. ✦ Dispozitiv de răsturnare folosit la descărcarea vagonetelor de mină, a unor vagoane de marfă etc. Cf. LTR[2], M. D. ENC., DEX. ✦ (Și în sintagma *descărcător electric* DER, DEX) Aparat de protecție a instalațiilor electrice împotriva supratensiunilor, destinat limitării valorilor acestora. Cf. LTR[2], DER. *Noul autotransformator are, de asemenea, prevăzut un sistem de descărcătoare care îl protejează contra supratensiunilor.* SCÂNTEIA, 1966, nr. 6 943, cf. M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *descărcători, -oare.*

– **Descărca** + suf. *-ător.*

DESCĂRCĂTÚRĂ s. f. **1.** (În dicționarele din trecut) Acțiunea de a (s e) d e s c ă r c a (**1**) și rezultatul ei; descărcare (**1**). Cf. ANON. CAR., LM, ȘĂINEANU[2], RESMERIȚĂ, D.

2. Ceea ce a fost descărcat dintr-un vehicul de transport; obiecte sau marfă descărcată. Cf. POLIZU, DDRF, TDRG, RESMERIȚĂ, D., DL, M. D. ENC., DEX.

3. Declanșare a unei arme de foc; zgomotul produs de aceasta. *După vreo câteva descărcături și dintr-o parte și dintr-alta, turcii s-au tras înapoi.* CR (1829), 166[2]/27, cf. VALIAN, V., POLIZU. *Câteva descărcături de puști ... făcea efectele unor detunătoare fulgere într-o noapte foarte vijelioasă.* PELIMON, I. 51/12. *Ursoaica ... după descărcătura a două pistoale la gura vizuinei, s-a cunoscut că nu era înăuntru.* id. ib. 225/14. *Se auzi o a doua descărcătură de tun.* FILIMON, O. I, 337. *Damele stau, așteptând să audă vreo descărcătură de pușcă.* BOLINTINEANU, O. 330. *Pretutindenea câte o descărcătură de pușcă, o rachetă, ori cel puțin câte un chiot de fiecare vadră turnată în butoi.* SLAVICI, O. II, 90. *Auzi o descărcătură de pușcă.* N. REV. R. I, nr. 1, 33. *Numele lui Achmed – Kaiserli-pașa răsună în auzul Elencuței ca o descărcătură de tun.* D. ZAMFIRESCU, R. 105, cf. ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE. *O descărcătură puternică, îngrozind-o de spaimă, făcu să nu mai stea la tocmeală.* BRĂESCU, M. B. 47, cf. DL, M. D. ENC., DEX. ✦ Încărcătura unei arme de foc după ce a fost expulzată prin declanșare. *Polonii descărcară de două ori tunurile în oștirea lui Răzvan; una din descărcături răsturnă pe Valentin Gheghe, unul din capii pedestrimii.* BĂLCESCU, M. V. 220. *El descărcă deodată amândouă țevile puștii; însă era sus în deal și descărcătura pierdută în vânt suna ca în sec.* SLAVICI, O. II, 91. *Iuga ridicase arma la ochi ... Fața lui Trifon Guju ... primind descărcăturile în plin, se ciurui brusc ca de vărsat negru.* REBREANU, R. II, 197.

– Pl.: *descărcături.*

– **Descărca** + suf. *-(ă)tură.*

DESCĂRNÁ vb. I. T r a n z. (Rar) (Complementul indică oasele) A curăța carnea, pentru a putea fi mâncat. Cf. LM, SCRIBAN, D. ✦ R e f l. și t r a n z. A deveni sau a face să devină foarte slab; a(-și) pierde consistența, tăria. Cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Un tren îl adusese în țară, cu alți tovarăși descărnați de suferință și de lipsuri.* C. PETRESCU, S. 157, cf. M. D. ENC., DEX. ✧ F i g. *Elementul constructiv simplifică elanul, descărnează pornirea irezistibilă și cuceritoare și împrumută o admirabilă alură ascetică în fața ultimelor probleme.* CIORAN, R. 133. *Teama de generalizări descărnează personajul de valoarea lui unică, cea care îl face viu, plauzibil.* CONTEMP. 1975, nr. 1 492, 2/9. *De îndată, însă, ce ideile s-au descărnat, oarbă și amputată, gândirii nu i-au mai rămas, pentru a „apuca", decât nările.* PATAPIEVICI, C. L. 316. ✦ T r a n z. (Complementul indică piei brute) A înlătura prin răzuire țesutul conjunctiv subcutanat, aderent la dermă. V. ș t r e c u i. Cf. DL, DM, DEX.

– Prez. ind.: *descărnez.* – Și: (învechit) **decărná** vb. I. LM.
– Pref. *des-* + **carne** (după fr. *décharner*).

DESCĂRNÁRE s. f. Acțiune de a (se) d e s c ă r n a și rezultatul ei. Cf. LM, DDRF, DEX. (F i g.) *Poetul ... se integrează organic, până la descărnare sensurilor vizibile ale vieții.* CL 1973, 159.
– Pl.: *descărnări.*
– V. **descărna.**

DESCĂRNÁT, -Ă adj. (Despre oase sau despre părți ale corpului) De pe care a fost luată carnea; p. e x t. (despre oameni sau părți ale corpului lor) foarte slab. *Degetele-i descărnate de abia mai izbutesc Din clavir să redeștepte cântecul dumnezeiesc.* MACEDONSKI, O. I, 87. *Degetele lungi discarnate ... atingeau pământul.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 217, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Pe mâna lui descărnată și pipernicită, strângerea fu puternică.* C. PETRESCU, Î. II, 223. *Pledurile au fost înfășurate în jurul picioarelor cu oasele descărnate.* id. R. DR. 222. *O femeie cu fața ofilită, cu pieptul descărnat, alăpta o stârpitură.* BRĂESCU, O. A. I, 243. *Mâinile pe care i le-a întins i se subțiaseră. Mâini descărnate.* VINEA, L. I, 245, cf. DL. *Punea palma descărnată la ochi.* BARBU, G. 397, cf. M. D. ENC., DEX. *Și poate mai mult decât vederea corpurilor descărnate, duse cu cărucioarele la gazare te impresionează sfârșitul filmului.* RL 2005, nr. 4 541. (Prin lărgirea sensului) *Logodna lor ... a avut darul ubicuității, ca spiritele descărnate.* CAMIL PETRESCU, T. III, 270. ✧ F i g. *„Nimicul", „Eternul", „Albastrul" ... sunt palide abstracții care, ... defilează în poezia minulesciană, descărnate, dar sonore.* LOVINESCU, S. I, 387. *Nu trebuie să se mai scrie cu poporanisme dulcege și neaoșisme descărnate.* L. ROM. 1959, nr. 5, 7. *Bătrânețea descărnată, spiritualizată de acum, știe să desgroape mai delicat o amintire.* DEMETRIUS, A. 191. *Vei privi tăcută ... Cum prin descărnate tufe, în grădini, Se rotesc fuioare veștede de ceață.* LABIȘ, P. 206. *Scriitura ... evocatoare și învăluitoare uneori, plutind alteori, calmă, printre descărnate abstracțiuni.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 94, 5/3.
– Pl.: *descărnați, -te.* – Și: (învechit, rar) **decarnát, -ă** (LM), **discarnât, -ă** adj.
– V. **descărna.** Cf. fr. d é c h a r n é.

DESCĂTÁNÍ vb. IV. R e f l. (Prin Bucov.) A se elibera din armată. Cf. LEXIC REG. 101.
– Prez. ind.: *descătănesc.* – Și: **descătuní** vb. IV. LEXIC REG. 101.
– Pref. *des-* + **cătăni.**

DESCĂTĂRĂMÁ vb. I. T r a n z. A desprinde din catarame. *Flăcăul descălecă și descătărămă zgarda lui Lupu.* SADOVEANU, O. X, 628. *Ologul ... și-a descătărămat piciorul de lemn și l-a așezat alături.* C. PETRESCU, C. V. 28, cf. SCRIBAN, D., DL, DEX. ✦ R e f l. (Despre persoane) A-și scoate hainele încheiate cu catarame; p. e x t. a se dezbrăca (1). *Comisul Manole se descătărămă de vechituri, trăgând pe dânsul straie curate.* SADOVEANU, O. XIII, 296, cf. DL, DEX.
– Prez. ind.: *descătărămez.*
– Pref. *des-* + [în]**cătărăma.**

DESCĂTĂRĂMÁRE s. f. Acțiunea de a (s e) d e s c ă t ă r ă m a și rezultatul ei. Cf. DEX, MDA.
– Pl.: *descătărămări.*
– V. **descătărăma.**

DESCĂTĂRĂMÁT, -Ă adj. (Despre haine, încălțăminte, etc.) Care este desprins, desfăcut din catarame; descheiat (3). Cf. PONTBRIANT, D., RESMERIȚĂ, D. *Zlătarii cu cămășile zoioase, trențuite, descătărămate ... ridicau în aer beldiile și pumnii încleștați, grei și mari ca niște baroase.* CHIRIȚESCU, GR. 66.
– Pl.: *descătărămați, -te.*
– V. **descătărăma.**

DESCĂTUNÍ vb. I v. **descătăni.**

DESCĂTUȘÁ vb. I. T r a n z. și r e f l. **1.** A (se) elibera din cătușe, din lanțuri, din strânsoare. V. d e z l ă n ț u i. Cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., CADE, DL, DM, DEX. *Cum au băut-o zmeul toată, numai ce s-au îmflat odată și s-au despironit și descătușit de pe părete, cum era răstignit.* SBIERA, P. 51. ✧ F i g. *Dar sfintele silabe cu rimă și cezură ... Nu vor pătrunde până în visul meu postum Descătușat din steiul de pământească zgură.* PILLAT, P. 87.
2. F i g. A (se) elibera dintr-o constrângere, dintr-o apăsare, dintr-o situație de dependență, din robie; a pune capăt unei constrângeri, unei situații neplăcute, unei stări de tensiune etc. *Descătușat din pacea lui aleargă, Ca vulturul în goană-nviforată.* GOGA, POEZII, 170. *O panglică de foc înseilă pe nesimțite ... volanele timide ale zilei, descătușind așteptarea zadarnică a mătușii Nastasia.* KLOPȘTOCK, F. 144. *Acele poeme în care poetul își destinde un orgoliu de plebeu descătușat de ascendența sa rurală.* CONSTANTINESCU, S. II, 351. *S-au descătușat izvoarele interioare ale sufletului colectiv.* SADOVEANU, E. 84. *O energie descătușată din structura ei normală, dar numai-decât încătușată iar ... aduce, astfel preschimbată, foloase nesfârșit mai mari.* CAMIL PETRESCU, O. II, 345. *Silion se simți tânăr și descătușat de orice fel de griji și de răspunderi.* VINEA, L. I, 55, cf. DL, DEX. *Viața socială și culturală a satelor ... s-a descătușat de tradițiile retrograde.* BUTURĂ, EB. I, 23.
– Prez. ind.: *descătușez.* – Și: (rar) **descătușí** vb. IV.
– Pref. *des-* + [în]**cătușa.**

DESCĂTUȘÁRE s. f. Acțiunea de a (s e) d e s c ă t u ș a și rezultatul ei.
1. Eliberare din cătușe, din lanțuri, din strânsoare. V. d e z l ă n ț u i r e. Cf. DDRF, BARCIANU, DL, DM, M. D. ENC., DEX.
2. F i g. Eliberare dintr-o constrângere, dintr-o apăsare, dintr-o situație de dependență, din robie; sfârșit al unei constrângeri, al unei situații neplăcute, al unei stări de tensiune etc. [Neagu] *căuta o descătușare.* BART, E. 213. *Acești scriitori și alții n-au avut condițiile prielnice ale descătușării depline.* SADOVEANU, E. 197. *Descătușarea Matildei de dragostea cu adevărat maternă pe care o avusese pentru Laura ... i se părea lucru nefiresc.* VINEA, L. I, 189, cf. DL, DM, DEX. *Munca industrială ... înseamnă însă ... descătușare și împlinire pe planuri largi.* FLACĂRA, 1976, nr. 2, 19. ✦ (Rar) Dezintegrare. *Toată copilăria și tinerețea mă legănasem în visul științific al descătușării atomului.* BOGZA, V. J. 8. *În lumea de astăzi, a descătușării energiei închise în atom ..., relația dintre știință și uma-*

nism dobândește o ... acuitate fără precedent. CONTEMP. 1975, nr. 1 506, 1/1.
– Pl.: *descătușări.*
– V. **descătușa.**

DESCĂTUȘÁT[1] s. n. Faptul de a (se) descătuși. Cf. MDA.
– V. **descătușa.**

DESCĂTUȘÁT[2], -Ă adj. **1.** (Rar) Care a fost eliberat din cătușe, din lanțuri, din strânsoare. Cf. DDRF, DM, DEX.
2. Fig. Care a fost eliberat din constrângere, din apăsare, dintr-o situație de dependentă, din robie; care a pus capăt unei constrângeri, unei situații neplăcute, unei stări de tensiune etc. *Înțeleg de ce mă apropiam de moartea din visul meu descătușat, fără murmur și fără spaimă.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 14. *Se temeau tot atât de mult de o năvală peste ei a poporului descătușat.* CAMIL PETRESCU, O. II, 487. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Vegetația descătușată se răsfăța în felurimea ei de liliac și trandafir.* VINEA, L. I, 192.
– Pl.: *descătușați, -te.*
– V. **descătușa.**

DESCĂTUȘÍ vb. IV v. **descătușa.**

DESCĂȚÁ vb. I v. **dezgăța.**

DESCĂUCÁ vb. I v. **dezghioca.**

DESCĂUNÁ vb. I. Tranz. (Rar) A înlătura pe cineva dintr-o demnitate, dintr-o funcție; a detrona. Cf. SCRIBAN, D., IORDAN, L. R. A. 197. ✧ (Ironic) *Pe 17 iunie e de așteptat ca breasla să-l descăuneze printr-un vot covârșitor.* RL 2005, nr. 4 608.
– Prez. ind.: *descăunez.*
– Pref. *des-* + [în]**scăuna.**

DESCĂUNÁRE s. f. Acțiunea de a descăuna și rezultatul ei. Cf. MDA.
– V **descăuna.**

DESCĂZÚT s. n. (Mat.) Primul termen al unei scăderi, din care se scade al doilea termen; (învechit) sustras (**1**). *Descăzutul sau câtimea din care se scade ... scăzătorul sau ceea ce se scade.* POENARU, E. A. 9/24, cf. CADE, DL, DM, DER. *Diferența a două numere nu se modifică dacă mărim sau micșorăm și descăzutul și scăzătorul cu același număr.* ALGEBRA VIII, 10, cf. FORM. CUV. I, 38, 40, 119, 237, M. D. ENC., DEX.
– Pl.: (rar) *descăzuturi.* DEX.
– **De[1]-** + **scăzut.**

DESCÂLCÍ vb. IV. **1.** Tranz. (Complementul indică fire de ață, de păr etc.) A aranja în aceeași direcție, a face să nu mai fie încurcat, a netezi (**2**); a descurca (**1**). Cf. LB, ALEXI, W., ȘĂINEANU[2]. *Poate să descâlcească orice tort.* GOROVEI, CR. 286. *Pieptenele descâlcește părul și-l netezește.* AGÎRBICEANU, S. 246, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. ✧ Refl. *Se punea treptat canura ... trăgându-se înainte și înapoi, până se descâlceau și se desfăceau smocurile de fire.* BUTURĂ, EG. 297. *Peptine cu dinții mari, cu ăla-m descâlcii părul.* ALR II 3 393/279. ✧ Fig. *Se încâlciseră ițele și nu le mai putea descâlci.* AGÎRBICEANU, S. 43.
2. Tranz. și refl. (Învechit, rar) A (se) desface dintr-o încleștare. *Să bat una cu alta și până nu biruiaște cea tari pre cea slabă nu să descâlcesc.* MOLNAR, E. S. 113/7. *Ei îmi sparsără nasu, dar și eu umplui mâna de păr pre cap ... Ea ne descâlci și ne împăcă.* N. STOICA, C. B. 191. *Vrui ... să-i descâlcesc picioarele de după gâtu-mi, însă nu fu cu putință.* GORJAN, H. II, 62/9, cf. ALEXI, W. ✦ Refl. A ieși dintr-o încurcătură. *Dintre care nu se putea descâlci.* ȚICHINDEAL, ap. DDRF. ✦ Tranz. (Regional; complementul indică lâna) A smulge din caier, în timpul torsului. Cf. ALR I 1 271/61, 512.
3. Tranz. Fig. (Complementul indică probleme, idei, gânduri) A face să devină clar, limpede, îndepărtând neînțelegerile, neprecizările, neclaritățile; a clarifica, a desluși (**1**), a explica, a lămuri. *Vrând ca să despletecească voroavă, întâiu aduce la mijloc înpletecetura, apoi o și descâlcește.* CANTEMIR, HR. 74. *Ca să descâlcesc cele de prea vestitul Engel încâlcite, ... voiu aduce zisele autorilor pre care el n-au vrut să-i urme[ze] din cuvânt în cuvânt.* ȘINCAI, HR. I, 388/31, cf. LB. *Cine dar poate ... să-și descâlcească mintea de alte patimi a mele?* CONACHI, P. 284, cf. DDRF. *S-a dus ș-a trecut vama, Și-acum nu ni de-a veni Să ne poată descâlci.* LUC. II, 44, cf. RESMERIȚĂ, D. *Lupta din greu să descâlcească ... ori poate să nu descâlcească ... gândurile care-l chinuiau.* GALAN, B. II, 182, cf. DL, DM, M. D. ENC. ✧ Refl. *Anevoie s-ar descâlci din vălmășagul de gânduri ce i se îmbulzesc sub condei.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 378. ✦ (Rar; complementul indică secrete, lucruri necunoscute) A face cunoscut, a dezvălui (**2**). *Oare zile de strălucire ori zile de cădere? Aceasta a uitat Bicilie să-i o descâlcească.* CONV. LIT. III, 9. ✦ A desluși un text neciteț, a descifra (**1**). *Nica ... se ducea la unul și la altul să-i descâlcească slovele, pentru că omul ei scria mărunt de tot.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 108.
4. Tranz. (Complementul indică dificultăți, probleme etc.) A găsi rezolvarea, soluția, când informațiile sau împrejurările sunt numeroase și par a nu urma firul logic; a rezolva (**1**), a soluționa, a descurca (**3**). *Traian, marele împărat, ... vrând destrămate și încurcate lucrurile împărățiii ... să le descâlce, și lucirii lor, cei dintâi să le de, întâi dinluntru, apoi dinafară a le tocmi ... s-au apucat.* CANTEMIR, HR. 186. *Sabia lui Alexandru împărat ... taie nodul gordian fără a încerca de a-l descâlci.* EMINESCU, O., X, 199, cf. TDRG. *Într-atâtea treburi încâlcite, s-a găsit și pentru comisul nostru al doilea Ionuț una mai încâlcită; și Măria Sa i-a poruncit să se ducă s-o descâlcească.* SADOVEANU, O. XIII, 803, cf. SCRIBAN, D. *Tot n-aș putea descâlci încâlciturile și suciturile care s-or statornicit în sat.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 264. *Craiul Ioan Zapolia cu craiul Ferdinand, imputându-și dreptul coroanei ungurești, să bătea, care lucru cu argumentul sabii[i] căuta a-l descâlci.* N. STOICA, C. B. 130. ✧ Fig. *S-apucă să încâlcească și să descâlcească dragostile.* LUC. VII, 437. *Vrem să descâlcim toate căile!* LABIȘ, P. 339.
– Prez. ind.: *descâlcesc;* conjunct. pers. 3 și: (învechit) *să descâlce.* – Și: **dăscâlcí** (ALR II 5 903/29 36, 47, 53, 64, 76, 310, 316) **discâlcí** (ALR II 1 271/512, ALR II 5 903/105, 228, 414, 520, 531, 551) vb. IV.
– Pref. *des-* + [în]**câlci.**

DESCÂLCIÁ vb. I. Refl. (Regional; despre lucruri) A se desface din încheieturi; a se deforma (**3**), a se descleia

(1), a se strâmba (1) (Săpata – Costești). UDRESCU, GL. *S-au descâlciat doagele, au sărit din gardin. S-au descâlciat dulapurile, s-au descleiat.* id. ib.

– Prez. ind.: *descâlciez.*

– Pref. *des-* + **scâlcia.**

DESCÂLCIÁT, -Ă adj. (Prin nord-vestul Munt.; despre doage, mobile, obiecte din lemn) Care s-a desfăcut de la încheieturi; deformat[2] (1), descleiat (1), strâmbat[2] (2). Cf. UDRESCU, GL. *Are două doage descâlciate.* id. ib.

– Pl.: *descâlciați, -te.*

– V. **descâlcia.**

DESCÂLCÍRE s. f. Acțiunea de a (se) d e s c â l c i și rezultatul ei.

1. Aranjare a firelor (de ață, de păr, etc.) în aceeași direcție, desfacere a încâlciturilor; descâlcit[1], netezire (2). Cf. d e s c â l c i (1). Cf. DEX. □ *Descâlcirea cânepii este o muncă anevoioasă.* ✧ F i g . *Nu se știe ... care dintre instituțiile statului ar trebui să se ocupe de descâlcirea țelor în cazul „mătușa".* RL 2006, nr. 4 818.

2. F i g. Limpezire a unor idei, probleme, gânduri, îndepărtând neînțelegerile, neprecizările; clarificare, explicare, lămurire; (învechit, rar) descâlcitură (1). Cf. d e s c â l c i (3). Cf. BARONZI, L. 107, DDRF, RESMERIȚĂ, D. *Pot spune că am ajutat la descâlcirea lor, în oarecare măsură.* V. ROM. mai 1955, 29. *Numai atunci va fi sosit timpul pentru descâlcirea acestor cestiuni.* GOROVEI, C. VII.

– Pl.: *descâlciri.*

– V. **descâlci.**

DESCÂLCÍT[1] s. n. (Popular) Descâlcire (1). Cf. DEX. *Pieptinu de descâlcit.* ALR II 3 393/2, 29, 36, 95, 105, 141, 228, 260, 272, 362, 414, 574, 833. *Când a fost la discâlcit.* ȘEZ. I, 20.

– Pl.: *descâlcituri.* – Și: (regional) **dăscâlcát** (ALR II 3 393/29, 36), **discâlcít** s. n.

– V. **descâlci.**

DESCÂLCÍT[2]**, -Ă** adj. **1.** (Despre fire de ață, de păr etc.) Care este aranjat; descurcat. (II) Cf. d e s c â l c i (1). Cf. DEX. □ *Părul descâlcit trebuia împletit în cozi.*

2. F i g. Care este explicat; clarificat, deslușit, lămurit. Cf. d e s c â l c i (3). Cf. LM, DDRF, RESMERIȚĂ, D. ✧ (A d v e r b i a l) *Pentru ca mai descâlcit și mai netédă să dăm istoriia începăturii niamului lor, poftim pre cititoriul nostru puțin oarece să ne fie cu îngăduință.* CANTEMIR, HR. 89.

– Pl.: *descâlciți, -te.*

– V. **descâlci.**

DESCÂLCITÓR, -OÁRE s. m. și f. **1.** (Popular) Instrument cu care se descâlcesc (1) fire de ață, de păr etc.; pieptene cu dinții rari. Cf. LB, ALR II 3 393/47, 53, 102, 130, 250, 316, 334, 346, 574.

2. (Învechit, rar; despre oameni) Care explică, interpretează, tâlcuiește ceva încurcat, complicat. Cf. LB.

– Pl.: *descâlcitori, -oare.* – Și: (regional) **dăscălcitór** s.m. ALR II 3393/47, 53, 316.

– **Descâlci** + suf. *-tor.*

DESCÂLCITÚRĂ s. f. (Învechit, rar) **1.** Descâlcire (2). Cf. d e s c â l c i (3). Cf. DDRF.

2. Rezolvare, soluționare a unor dificultăți, probleme etc. Cf. d e s c â l c i (4). *În descâlcitura gâlcevii aceștiia, puterea monarhiii noastre lângă noi să oprim.* CANTEMIR, I. I. I, 39.

– Pl.: *descâlcituri.*

– **Descâlci** + suf. *-tură.*

DESCÂNT s. n. (Regional) Descântec (1). *Fugiți, gânduri De descânturi.* TEODORESCU, P. P. 379. *Descântul meu și-al Maicei Domnului, Maică Sântă Mărie, De la mine leacul să fie.* PĂSCULESCU, L. P. 121, cf. GR. S. VI, 86, ALR I 1395/77. ✦ F i g. Încântare, farmec. *Dar eu nu-s, copilă decât un amor Ce arde-n o inimă june, Un glas de pe buze aprinse de dor, O minte pustie, nebună Și dulce descânt Pe coarde de-argint, Când palida mea nebunie Învie.* EMINESCU, O. IV, 34. *Domol te cuprinde al serii descânt.* PILLAT, P. 7. *Un gureș și obștesc descânt era, pe-aproape și departe.* BLAGA, POEZII, 423.

– Pl.: *descânturi.* – Și: **dăscânt** s. n. ALR I 1 395/810.

– Postverbal de la **descânta.**

DESCÂNTÁ vb. I. **1.** T r a n z. și i n t r a n z. (Adesea însoțit de determinări introduse prin prep. „de" care indică motivul acțiunii) A rosti formule însoțite sau nu de gesturi rituale, cu scopul de a vindeca o boală sau de a îndepărta un rău, un farmec etc.; (învechit și regional) a oropsi (3), (regional), a descânteca, a ormoci (2). *Băsăul lor după obrazu de șerpe, ca aspida surda ce-și astupă urechile sale, ceale se nu a<u>dză glasul descâ<n>tătorilor descântată e, descântă-se de celu mai înțeleptu.* PSALT. HUR[2]. 135. *Iară noi nebunii, deaca ne noi bolnăvim, meargem la nescarea muieri carele pre noi descântă.* CORESI, T. EV. 113. *Să nu se afle întru tine ... descântând și vrăjind fermăcători.* BIBLIA (1688), 139[2]/31, cf. CANTEMIR, I. I. II, 289, LEX. MARS. 198. *Să caute untu din toate florile de pre pământ, să-i descânte* (a. 1809). GCR II, 139/1. *Ea ș-au cântat, ea ș-au descântat.* ȚICHINDEAL, F. 185/22. *Crezură că bolnavii era stăpâniți de dracu și ca să-i vindece le descânta.* CR (1832), 164[2]/21. *Un preot ... din Grecia ... descânta cu folos ciuma, foametea și tot feliul de nenorociri.* ASACHI, L. 14[2]/40, cf. VALIAN, V. *Besericile lor sunt pline de idoli, preoții necăsătoriți trăesc în mănăstiri, descântă, caută de noroc.* RUS, I. III, 27/4. *Verburi de aceste patru conjugări regulate sunt: ... dezbrac, descalec, descânt, descarc.* BĂLĂȘESCU, GR. 83/16. *Vestita Rădovanca ... descânta de șerpi și de deochi.* GHICA, C. E. II, 596. *Stanca zicea că era deocheat ... și-i tot descânta cu cărbune stins.* id. ib. III, 7, cf. PONTBRIANT, D. *Natura încântă, iar Domnia Voastră ... Discânt! nu e așa?* CONV. LIT. I, 117. *De diochi, de soarte rele și de șerpi te-oi descânta.* ALECSANDRI, P. I, 8. *Spune, maică, ce te doare Că m-oi face vrăjitoare Dă alean să te discânt Să calci vesel pe pământ.* id. P. P. 216. *Îi făcea dulcețuri și îi descânta de deochi.* ODOBESCU, S. III, 243. *Ia cărțile în mână și s-apucă de gâcit Tot le suflă, le descântă, nu mai curmă de menit.* CONTEMPORANUL, I, 393. *Au trebuit s-o scoață pe brațe afară la aer și să-i descânte.* CARAGIALE, O. I, 113. *S-a apropiat de urechea pătimașei ... făcându-se că o descântă.* ib. id. II, 235. *Cum m-a ținut în brațe, cum mă descânta de deochi ... și câte nimicuri toate.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 11. *Deci nașa, ca să previe unei asemenea întâmplări, mai nainte de ce apucă a intra vreunu străin sau*

străină în casă, îi descântă de deochi. MARIAN, NA. 55, cf. DDRF. *Văd pe sfânta Marți cum râde și descântă de noroc.* COȘBUC, P. II, 137. *Mama înainte de-a descânta trebuie să-și pună la brâu în partea dreaptă o lingură de lemn.* LUC. II, 36. *Era aplecat peste picioarele mele și mi le descânta, mi le fermeca în limba lui.* SĂM. II, 341, cf. ALEXI, W. *În genere, bărbații nu descântă.* CANDREA, F. 323. *Pentru lecuit, babele descântă în zilele de post sau zilele „de sec".* id. ib. 325, cf. TDRG. *Săraca Paraschiva! ... Era ca o rudă ... Ea ne descânta când eram deochiați, ea ne trăgea când eram răciți.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 42, cf. CDDE. *Crezi că mă lasă inima ... să descânt mai în grabă pe unul decât pe altul?* AGÎRBICEANU, S. 217. *Nu cumva știi tu să descânți de săgetătură?* HOGAȘ, DR. I, 120. *Zenobia, speriată că l-a fermecat cineva, era cât pe-aici să-i descânte de întors.* REBREANU, I. 92, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Și-mi stă răul pe suflet, pentru că încă n-am apucat a mă discânta ... de spărietură!* MIRONESCU, S. 218. *Descânta fetelor bune de măritat.* BRĂESCU, O. A. II, 22. *Baba Mariuța descânta fără preget, înainte.* KLOPȘTOCK, F. 157. *Degeaba îi descântă babele tânjeala cu cărbuni aprinși în apă neîncepută.* POPA, V. 98. *Eu n-am venit să-mi descânți, îi răspunse fata văduvei.* VISSARION, B. 169. *Mă descântase Buna, mi-a pus ea sufletul la loc, cu gingășia și cu înțelepciunea ei minunată.* VLASIU, A. P. 73. *Batăr că-s descântat, tot mă tem să nu-mi iasă înainte necuratul.* SADOVEANU, O. XIII, 60. *N-ar hi ghine să-i descânți și d-ta puțin, lele Stano, poate să se mai ușureze.* MOROIANU, S. 92. *Cel ce-n fiecare zi se-nalță o dată ... și descântă păcatele peste toate satele.* BLAGA, POEZII, 173. *Locuitorii au avut toată răbdarea trebuincioasă ca să descânte pământul sec și să-l fertilizeze.* ARGHEZI, B. 128. *Du-te la Oprișoaia ... să-ți dăscânte.* C. PETRESCU, A. R. 49. *Trei nopți mi-a descântat de nouă ori și tot de nouă ori m-a uns pe la ochi.* STANCU, M. I. 183. *Mi-a descântat Dioaica de sperietură.* id. D. 128. *Stătea la capul ăluia și-i descânta.* PREDA, D. 106. *Descânt cu cărbuni, arunc răul pe câini.* BARBU, G. 179. *Dezgropară cu mare haraiman călușul și ... îl jeliră și-l descântară.* id. PRINC. 23, cf. M. D. ENC., DEX. *Bătrâna ... descântă în cărbuni.* CONTEMP. 1975, nr. 1 510, 1/10. *Hai și noi să ne-apucăm Cu milă să-l descântăm Să vedem ce leac avem.* PAVEL, S. E. 196. *Putem menționa că, „a descânta" și „a descânteca" denumesc, de fapt, aceeași acțiune magică.* BĂLTEANU, T. MAG. 121. *Ca și cerbul, și boul este deochiat, descântat și vindecat.* id. ib. 205. *Dar eu cu mătura am măturat-o Și descântec i-am descântat.* TEODORESCU, P. P. 358. *Cu cârp-aprins-am descântat, Brânca-ndărat a dat!* id. ib. 366. *Au mers în casă unde au fost culcate fetele ... și să le descânte ca să doarmă adânc și să nu sâmțească nimică.* SBIERA, P. 276. *Și cântă și descântă și pică.* RETEGANUL, P. III, 29. *Ș-a discântat văduva ceia cu apî, di diochi.* GRAIUL, I, 329. *S-a dus la văduva ceia, ș-a-nvățat ... un discântic ca să muncească omu pân-o muri șî cu sticla de doftorii sî discântici la cap.* id. ib. *Că eu cu gura te-am dăscântat, Cu mâna te-am luat, Și-n vânt te-am aruncat.* PĂSCULESCU, L. P. 121. *Ia on fir de bosuioc, Și-ți descântă de noroc. Doar te-i putea mărita.* BÎRLEA, C. P. 75. *Ia un tăciune din vatră că eu te-oi descânta încetișor, să nu simțească ei de pe cuptor ... și are să-ți treacă.* SNOAVA, III, 156, cf. ALR I 1 395, ib. 1 398/850, ALR II 4 227. *Și mă duc până colea, Să descânt maichii ceva, Că-i bolnavă, săraca.* BALADE, III, 213. *M-o făcut, m-o închinat, De noroc mi-o descântat.* FOLC. TRANSILV. I, 497. *Iar eu cu cuțitul oi tăia, ... Cu gura oi descânta ... Pe (x) l-oi ușura.* FOLC. MOLD. I, 200. *Șede-n vârfu coșului Și descântă moșului.* ZANNE, P. VI, 159. ✧ R e f l. i m p e r s. *Duminica nu se descântă niciodată.* CANDREA, F. 325. ✧ R e f l. p a s. *Farmăcă-se D. măngăe-se, descântă-se.* PSALT. 110. *Vrăjia vrajă și să descânta.* BIBLIA (1688), 279²/16. *Dară căci când mă bolnăvescu, deaca mă descânt, mă scol?* MĂRGĂRITARE, 409. *Oricine descântă sau să descântă, acela n-are parte cu Hristos.* IACOV, SYN. 42ᵛ/2 *Cu această apă aceea căreia i s-a descântat se spală pe față.* CONTEMPORANUL, VII₂, 223. ✧ F i g. *Stelele te-ncântă? Luna te descântă De mai poți cânta?* SION, POEZII, 74/16. *Ea stelele descântă și plângând, Ea astfel cântă.* ALECSANDRI, P. II, 190. *Numai lângă sânu-ți geniile rele, Care îmi descântă firul vieții mele, Par-că dormita.* EMINESCU, O. I, 9. *Să apucă iar de hârtii. Le forfecă, le descântă, și prefăcându-se că ar fi găsit un clinci lovi cu palma peste ele.* CHIRIȚESCU, GR. 100. *Pașcu descântă vântul, mă gândesc eu.* VLASIU, A. P. 99. *Un cerb de aur ... Se-apleacă s-o descânte* [apa] *c-un fir de izmă creață.* VOICULESCU, POEZII, I, 161. *Din gropi în loc de oase ... Ies pietre descântate cu mâini de vis și daltă.* id. ib. II, 43. *Bunicul cumpăni și petrecu printre degete vânatul, descântându-l și dându-mi învățăminte.* SADOVEANU, O. IX, 372. *Cetini negre îmi descântă, geana inimii n-o zvântă.* BLAGA, POEZII, 223. *Planta se punea în apă neîncepută și se descânta de 3 ori.* BUTURĂ, EB. I, 96. *Acum, mândro, voi să-mi cânți, Inimioara să-mi descânți.* TEODORESCU, P. P. 626. (Cu complement intern) *Spurcata jiganie cuvinte din multe silave alcătuite din limbă a bolborosi și din budză a șopti începând, descântecul vrăjii asupra Inorogului descânta.* CANTEMIR, I. I. II, 157. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Lelea Ileana mai rămase o vreme singură, descântând cioveiele și stupind focul.* SADOVEANU, O. IX, 391. ✦ P. e x t. A vrăji, a fermeca pentru a face rău. *Trista iarn-o pizmuiește Și prin neguri o pândește Descântând vrăjitorii.* ALECSANDRI, POEZII, 262. *Și-o dată și-ncepe dracul a boscorodi din gură și a descânta, că nu știu ce face, de-i pocnește lui Dănilă un ochi din cap.* CREANGĂ, P. 58, cf. DL, DM, DEX. *Descalecă și o bea. Da-ți fă cruce mai întâi Și suflă pe fața ei Să nu fie descântată De baba cea blestemată.* ALECSANDRI, P. P. 5, cf. ALR I 1 397/18, 341, 540, 584, 596, 815, 874, 885, 898, 940, 1 398/512, 550, 795, 926, 1 403/357, ALR SNV h 1 567. *Mestecă cu el în ciubăr și descântă: Ostrățel, ostrățel, Să iei laptele de la vacile cu vițel.* FOLC. MOLD. I, 226. ✦ (Regional; la unele jocuri de copii) A număra, rostind formule ritmice, pentru a alege jucătorul care urmează să caute sau să-i prindă pe ceilalți. Cf. GL. OLT. 973.

2. I n t r a n z. (Prin Ban. și prin Transilv.) A rosti strigături (2) în timpul dansului popular; a chiui. Cf. PRIBEAGUL, P. R. 153, LEXIC REG. II, 73, 78, 80, MAT. DIALECT. I, 66. *Bată-vă duminicile. Că pe mine nu mă bate, C-oi descânta zi și noapte.* FOLC. TRANSILV. I, 131. *Zi-i, țigane, de jucat Că m-apuc de descântat.* id. ib. 523, cf. ALR I 1 395/69, ALR 1 473/40, 51, 59, 61, 69, 80, 87, 90, 107, 249, 251, 289, 290, 305, 308, 315, 320, 381, 1 474/40, 69, 87. ✦ A spune glume în locul orației de nuntă. Cf. ALR II/I MN 82, 2 690/325. ✦ A boci la mort. Cf. ALR II/I h 170/105.

3. T r a n z. și i n t r a n z. F i g. A impresiona puternic pe cineva; a încânta, a fermeca, a subjuga (3). *Descântat*

şi mângâiat cu cântecul să-i pae rău de lume şi să se leapede de domnul H[risto]s. DOSOFTEI, V. S. decembrie 218^{v}/21, cf. ANON. CAR. *Nu-mi aduc aminte de mama decât ca de o fiinţă palidă, un înger, care mi-a descântat copilăria cu glasul ei dureros şi suferitor.* EMINESCU, G. P. 38, cf. DDRF. *Foi uscate-n jurul tău să cadă rar, La ureche să-ţi descânte un bondar.* TOPÎRCEANU, B. 43, cf. DL.

4. T r a n z. şi i n t r a n z. (Familiar) A căuta să convingă cu vorba, adesea spunând lucruri nesincere, linguşitoare; a vorbi fără rost, vrute şi nevrute. Cf. CANTEMIR, I. I. II, 289. *Dar ian mai înceată, Badeo Drăghici, de-a proroci rele Ş-a ne mai descânta dintru ele.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 87. *Şi aici să descântăm despre înfricoşatele judeţuri ale mâniei lui Dumnezeu.* PETROVICI, P. 169/28. *I-a cam intrat în cap câte i-a descântat d-alde mătuşa şi face pe bietu[l] tata a se lua şi el după dânsa.* PELIMON, I. 158/8. *Păzeşte-ţi gâştele când vezi că le descântă vulpea.* BARONZI, L. 49, cf. ŞĂINEANU^{2}, RESMERIŢĂ, D. *Şi dă-i, şi descânt-o, până să înţeleagă.* C. PETRESCU, S. 144, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Ce-mi tot descânţi aicea? Ţi-s ficior, da nu-mi dai nicio brazdă de loc!* LĂNCRĂNJAN, C. I, 91, MAT. DIALECT. I, 227. *Tu ce îi cânţi şi el ce îţi descântă?* ROMÂNUL GLUMEŢ, 65. *Ce tot cânţi şi descânţi?* ZANNE, P. IV, 293. ✦ A mustra, a certa; a bate la cap. *Las' pe bătrâni să te descânte şi să te judece iei în legea lor, că nu-ţi mai trebuie alt popă.* CREANGĂ, A. 154, cf. PAMFILE, J. II, 141, DL, DM, DEX. ✦ P. e x t. A vorbi singur pentru sine, neînţeles; a îngâna, a mormăi[1] (**2**). Cf. DDRF, RESMERIŢĂ, D.

– Prez. ind.: *descânt.* – Şi: (învechit şi popular) **discântá,** (popular) **dăscântá** vb. I.

– Lat. ***discantare.**

DESCÂNTÁRE s. f. **1.** (Astăzi rar) Acţiunea de a d e s c â n t a (**1**) şi rezultatul ei; descântec (**1**). *Deaca una nu poate folosi, noi ispitim şi la zeace sau la doaozeci, că nu gândim (că) cu iale nemica nu putem folosi, cu fărmăcătura sau cu altă drăcie, numai să ne noao [a]jute, – că toată descântarea nu e [al]tă bunătate nemică, ce numai [dr]ăcie.* CORESI, T. EV. 113, cf. MARDARIE, L. 113/27. *Apoi cred că omul se poate mântui de friguri cu descântările.* PETROVICI, P. 222/21, cf. VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., SFC IV, 312.

2. (Prin Transilv.) Strigătură (**2**). *Dar cine să adune şi mulţimea descântărilor ritmice ... care le strigă românul ardelean jucând fierbinte* (a. 1838). BARIŢIU, în PLR I, 75. *Strigături ...G. Bariţ, ... pe la 1838, le numeşte descântări.* IST. LIT. ROM. I, 155.

– Pl.: *descântări.*

– V. **descânta.**

DESCÂNTÁT[1] s. n. Faptul de a d e s c â n t a (**1**). *Primul mijloc la care recurge baba e descântatul însoţit de anumite practici.* CANDREA, F. 322. *Mai veniră şi trei-patru femei pricepute la descântat.* AGÎRBICEANU, S. 296, cf. RESMERIŢĂ, D., DEX. *Termenii cotare „descântec, descântare" cotat „descântat", cotătură „descântec" valorifică tocmai acest al doilea sens al verbului analizat.* BĂLTEANU, T. MAG. 146. *Să răspiei De la mine descântat, De la Dumnezeu leac.* PĂSCULESCU, L. P. 148, cf. ALR I 1 395/18, 77, 345. ✦ (Glumeţ) Ceartă, mustrare (**1**). *Răsfrânse buza de jos într-o schimă de supremă compătimire, aidoma cu faimosul Milord Asrouille, ... când lua la măsurat şi la descântat un jocheu nenorocos, care a pierdut cursa.* C. PETRESCU, A. R. 16.

– Pl.: *descântaturi.* – Şi: (popular) **dăscântát** s.n. ALR I 1 395/18, 77, 345

– V. **descânta.**

DESCÂNTÁT[2]**, -Ă** adj. (Despre oameni) Căruia i s-a făcut descântec (**1**); (despre lucruri, elemente ale naturii etc.) care, printr-un descântec (**1**), a căpătat calităţi miraculoase, tămăduitoare etc. *Supărat fiind pă mine până în suflet, îmi turnă pă cap nişte apă descântată după meşteşugul farmecilor; din această stropitură mă coprinsă un somn foarte adânc.* GORJAN, H. III, 223/14, cf. PONTBRIANT, D., LM. *Rostind cuvintele acestea descântătoarea spală pe fata sau nevasta bolnavă cu apă descântată pe faţă şi crede că făcând aceasta bolnava ... trebuie ... să se însănătoşeze.* MARIAN, Î. 16, cf. DDRF. *Când se zvârle apa descântată pe un câine şi el se scutură, e semn că bolnavul are leac.* CANDREA, F. 229. *Ia la doctorii, bea şi apă descântată, îi dau şi aiazmă ... Şi degeaba toate.* DELAVRANCEA, O. II, 303, cf. RESMERIŢĂ, D. *Cu untură descântată să unge cel bolnav.* BUJOREAN, B. L. 37. *Cu untul descântat trage pe copil sau pe om când îl scaldă.* id. ib. 110. *Busuiocul descântat pe care mi l-a pus ... în mintean.* id. ib. 73. *E oglinda descântată a bătrânilor cântăreţi şi a sfinţilor apostoli.* ARGHEZI, C. J. 54. *Să bea de trei ori din apa descântată.* BARBU, G. 374. *Călinele descântate de abubă se puneau în rachiu.* BUTURĂ, EB. I, 60. ✧ F i g. [Iarna] *au ţinut soarele strâns ... Îl sărută, îl dezmiardă Ca pe un mire descântat.* ALECSANDRI, POEZII, 613, cf. 310. *Sună-n noaptea descântată Cântul trist din ceasul rău.* EMINESCU, O. IV, 458. *Şi cântecul lor straniu* [al brotăceilor], *pe umbrele aleii, Cu zile descântate m-ar urmări mereu.* PILLAT, P. 74. *Mătuşa Uţupăr povesteşte. O ascultam ca descântaţi.* STANCU, D. 11. *Păi tu nu te uiţi la ea ce ochi are ? Asta-i ... descântată, c-un plan te vinde, cu altu te cumpără.* BARBU, G. 228. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Năvalnicul e o buruiană descântată. Fetele mari o poartă în sân, ca să dea năvală peţitorii în casele lor.* VOICULESCU, L. 228.

– Pl.: *descântaţi, -te.*

– V. **descânta.**

DESCÂNTĂTÓR, -OÁRE s. m., s. f. **1.** S. m. şi f. Persoană, mai ales femeie, care ştie să descânte (**1**) şi care practică descântatul[1]. *Se nu a<u>dză glasul descâ<n>tătorilor.* PSALT. HUR^{2}. 135. *Nu aude glasul măngânietoriului (descă<n>tătorilor* HD). PSALT. 110. *Noi să nu meargem la descântătoare, că iaste lucrul dracului.* CORESI, T. EV. 85. *Chiemă iară şi Faraon mândrii şi descântătorii şi făcură şi ei pren descântecele sale eghipteneşti şi nişte ascunse aseaminile.* PO 199/6. *Când va dzice vraciul că iaste rana de moarte, sau nu de moarte, îl vom creade ... mai bine decât are fi altul mai prost, bărbiariu sau descântătoriu.* PRAV. 129. *Nimerea giurători sau călători de giurământ sau ... descântători, sau căutători în bobi şi-n stele şi-n tot feliul de vrăji, sau tâlhar, sau maniheu nespoveduit şi negătat să nu să apropie la-nfricatele a lui Hristos Taine.* DOSOFTEI, L. 298/13. *Îi chemă şi pre neşte vrăjitori şi descântători.* VARLAAM – IOASAF, 123^{r}/1. *Cearcă iarăşi oare nu sunt vrunii greu suduitori, descântători, vrăjitori, oare nu lucră în sărbători.* MAIOR, I. B. 282/7. *Toate boalele vitelor se nasc prin un chip natural; precum tot prin chip natural se şi trec; de aceea la asemine cazur este de mare pagubă, dacă cineva*

întrebuințează chipuri de vindecare prin vrăjitoare și descântători. LITINSCHI, M. 140/10, cf. PONTBRIANT, D., LM. *Are trebuință de un cuțit și un vas ... cu unsoare sau apă, cu care merge apoi la descântătoare.* F (1874), 281. *Se naște tagma vrăjitorilor, ghicitorilor, descântătorilor și mai pe urmă a popilor.* CONTEMPORANUL, IV, 535. *Corbul e o pasere pre care atât descântătoarele cât și vrăjitoarele o întrebuințează foarte adeseori în unele descântece și vrăji.* MARIAN, O. II, 11. *Cele mai multe dintre nevestele sterpe ... iau în urma urmelor refugiu și la descântători și la descântătoare.* id. NA. 5, cf. ȘĂINEANU. *Și-a-ntrebat ... Pe la vrăjitori Și descântători.* COȘBUC, P. II, 148. *Lingura să-ți fiie mama, io să-ți flu descântătoare.* LUC. II, 36. *Cu cât descântătoarea cască mai mult, cu atât vindecarea bolnavului e mai sigură.* CANDREA, F. 56. *Unele descântătoare postesc toată ziua în care au să descânte.* id. ib. 322, cf. TDRG. *Descântătoarea, cu un fir de busuioc ... face pe obrazul bolnavului un cerc.* PĂCALĂ, M. R. 245, cf. DR. IV, 170, RESMERIȚĂ, D., CADE. *La o săptămână bărbatul babei aducea descântătorului ... un noaten drept mulțumire.* CĂLINESCU, I. C. 230. *În susul liniei ferate, a treia casă de la noi, trăiește Dioaica, descântătoarea.* STANCU, D. 273, cf. DL. *Buna ... umbla pe la descântătoare ca să scape casa noastră de blesteme și de rău.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 62, cf. DL, M. D. ENC., DEX. *Pentru a denumi o serie de actanți magici de tip „descântătoare", „făcătoare", se utilizează perifrazele „babă care știe de desfăcut".* BĂLTEANU, T. MAG. 141. *În anumite zone din Transilvania nu se întrebuințează termenii „descântător", „descântători", în locul lor apelându-se perifraze.* id. ib. 145. *Împărăteasa nu mai vrea să auză nici de vraci, nici de descântători ... căci de mult pierduse nădejdea d-a vedea pruncușor la sânul său.* POPESCU, B. II, 4. *Descântătoarea explică sperietura bolnavului.* MAT. FOLK. 598. *La descântătoare aleargă și le descântă.* FOLC. MOLD. I, 229. ✧ (Adjectival) *Începură unii de ceia ce se nevoiia iudei descântători a meni spre ceia ce avea duhure hiclene numele Domnului Isus.* COD. VOR.[2] 233. *Și de la Dumnezeu nu căutăm ajutoriu, ce căutăm de la muieri descântătoare să ne ajute și să ne folosească; deaca nu poate folosi una, noi meargem și la doaozeci.* CORESI, T. EV. 130. *Babele descântătoare sau chiar și bătrânii vrăjitori se adresează ... la puteri supranaturale.* LUC. VII, 235. *În după-amezile calde și lenevoase, veneau la curte țigăncile descântătoare.* GALACTION, O. 475. *Unele babe vrăjitoare ori descântătoare aveau blăstămat obicei să rupă ... așchii din sfintele-i ciolane.* SADOVEANU, O. X, 218, cf. DL, DM, DEX. ✦ (Adjectival) Care servește la descântat[1] sau la făcut farmece. *Tot fealiul de farmăc(ul) descantătoriu prin urechile tuturor au stropit.* CANTEMIR, IST. 115.

2. S. f. (Prin Ban.) Bocitoare. Cf. ALR II/I MN 84, 2 705/105.

– Pl.: *descântători, -oare.* – Și: **descântătóriu** s. m.

– **Descânta** + suf. *-ător.*

DESCÂNTĂTOREÁSĂ s. f. (Învechit) Descântătoare (**1**). *Am visat că unde venise o descântătorească.* ISPIRESCU, L. 66. *Merseră pe la descântătorese.* id. ib. 95, cf. DDRF, ALEXI, W. *Termenii analizați au dat și o serie de derivate pe teren magic: ... „băbărească" și „descântătorească".* BĂLTEANU, T. MAG. 117.

– Pl.: *descântătorese.* – Și: **descântătoreáscă** s. f.

– **Descântător** + suf. *-easă.*

DESCÂNTĂTOREÁSCĂ s. f. v. **descântătoreasă.**

DESCÂNTĂTÓRIU s. m. v. **descântător.**

DESCÂNTĂTÚRĂ s. f. **1.** (Învechit și popular) Descântec (1). *Sânt faptele diavolului, ... vrăjituri, descântături și alalte toate lucruri sătănești.* MĂRGĂRITARE, 427. *Nice cum descântăturile, vrăjiturile, dimoniile, ori cu ce mijlocire să nu se sufere întră cei ce se numesc cu numele lui H[ri]s[tos].* MAIOR, I. B. 282/11. *Cum se vindecă nevoile cu vrăji, cu farmece și cu alte descântături.* ȚICHINDEAL, A. M. XVIII/9. *Și ce-i mai faci pe urmă? că nici descântătură, Nici rugi nu te mai scapă.* HELIADE, O. I, 189. *Unde înflorește o dată cultura, acolo pere superstiția, așijderea descântăturile, fărmăcăturile și mincinoasele vrăjitorii se sting.* BOJINCĂ, D. 4/13, cf. PONTBRIANT, D., LM, DDRF, ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, DL, DM, DEX. *Termenul „descântătură", atestat pentru prima oară în 1698 ... apare și într-un text de la 1811.* BĂLTEANU, T. MAG. 60, cf. ALR I 1 395/542.

2. (Prin Transilv. și prin Mold.) Strigătură (**2**). Cf. DDRF, ALR I 1 474/249, 381.

– Pl.: *descântături.*

– **Descânta** + suf. *-ătură.*

DESCÂNTEC s. n. **1.** Faptul de a d e s c â n t a; formulă magică (în versuri) însoțită de gesturi rituale, folosită de cei care descântă (1); (rar) d e s c â n t a r e (1), (învechit și popular) d e s c â n t ă t u r ă (1), (popular) p o t c ă[1] (**2**), (regional) descânt; specie a literaturii populare care conține astfel de formule. *Derept aceaia, dragi frați, în nevoile noastre nu ne poate ajuta descântecele drăcești, nici pot folosi leacurile, nici ierbile, fără ajutoriul acestui vraci Hristos, că el vindecă toate lângorile.* CORESI, T. EV. 45. *Și făcură aseamini și descântătorii eghipteanilor în descântecele sale.* PO 200/18. *Năravurile trupului cealea realele carele săntu trufele mâniile ... și toate eresurile descântecele și vrăjile.* COD. TOD. 225. *Cel rănit va să să tămăduiască cu descântece și cu farmeci.* PRAV. 129. *Pentru că nu iaste descântec în Iacov, nice vraje întru Izrail.* BIBLIA (1688), 114[1]/27. *Pentru aceasta, să ne păzim de lucruri ca aceastea, nici descântecele să nu le creadeți, că iaste me[ște]ugul diavolului.* MĂRGĂRITARE, 409. *Descântecul vrăjii în stele scris și tipărit l-au lăsat.* CANTEMIR, I. I. II, 155, cf. ANON. CAR. *La descântecile dracilor puind împotrivă cântările d[u]hului și biruința crucii.* MINEIUL (1776), 7[v2]/5. *Au fost ... babe de acele ce cred în descântice și alte neîncuviințate vrăji.* DRĂGHICI, R. 284/17. *A rămas până astăzi și la noi discântecul babelor în apă cu stângerea cărbunelor.* ASACHI, L. 26[2]/46, cf. LM, FILIMON, O. II, 340, COSTINESCU. *Vr'o babă ... se zărește culegând buruieni pentru discânteci.* ALECSANDRI, O. P. 66. *Prin descântece se făceau mai înainte și unele magii îngrozitoare.* CONTEMPORANUL, I, 440. *Îi făcuse și descântece ca să poată birui pe dușmanul său.* ODOBESCU, S. III, 245. *Tot îmbla din babă în babă cu descântece și cu oblojele.* CREANGĂ, P. 111. *Leacuri, descântece, molitve ... degeaba.* CARAGIALE, O. II, 234, cf. DDRF, ȘĂINEANU. *Bătrâna țigancă, acolo sub brazi, Descântece-nvață pe negrii nomazi.* COȘBUC, P. I, 143. *Ele compun mai mult o rugăciune apocrifă decât un descântec.* LUC. II, 37. *Descântecul nu trebue spus nimănui, căci altfel își pierde leacul.* CANDREA, F. 324. *Aiurea, descântecul de „pușchea" e rostit sub formă*

de dialog. id. ib. 329. *Ţiganca ... Ce se-nvârtea în danţ vioaie, Cântând descântece de ploaie.* IOSIF, V. 33, cf. TDRG. *Se punea la probă puterea farmecelor ori a descântecelor.* AGÎRBICEANU, S. 349. *Descântecul se face pe o jimblă cu şofran muiată în lapte.* PĂCALĂ, M. R. 247. *Mai jos ... revine, pomenind iară de descântecele lui Zalmoxis.* PÂRVAN, G. 145. *Aduse pe baba Firoana, meşteră mare în descântece.* REBREANU, I. 182, cf. RESMERIŢĂ, D. *Şi atunci, prin nu ştiu ce asociaţie stranie, am văzut pe Tom mort, l-am văzut zăcând în descântecul apei moarte, l-am văzut asemenea mie în anii de metafizică şi înstreinare.* M. ELIADE, O. I, 42, cf. CADE. *Apă bună de descântec.* MINULESCU, VERS. 318. *Era chelăreasă Safta ţiganca, ... meşteră în descântece şi în farmece.* GALACTION, O. 68. *Se vede că i-a folosit descântecul cucoanei preotese.* BRĂESCU, M. B. 68. [Exprimi] *ceea ce magia spune prin descântece.* E. IONESCU, E. 138. *Îngăimări de rugă şi şoapte de descântec.* LESNEA, VERS. 39. *Cerul se înălbea uşor, Ca într-un descântec lin.* VOICULESCU, POEZII I, 262. *La această boală sunt multe descântece şi leacuri băbeşti.* BUJOREAN, B. L. 46. *Spuse bolborosind un descântec.* CĂLINESCU, I. C. 230. *Ţăranul mai era îndemnat să se ducă la doctor, să cheme moaşa, să nu creadă în descântece şi eresuri.* SADOVEANU, O. XX, 140. *Făcea cu cuţitul semnul crucii ... bolborosind încet descântecul.* MOROIANU, S. 93, cf. SCRIBAN, D. *Mama s-a pus să caute pentru descântecele de mutat aluniţa o grămadă de substanţe care nu se găsesc o dată toate.* ARGHEZI, C. I. 210. *Îţi pica vorba domoală Ca descânticul de boală.* PARASCHIVESCU, C. Ţ. 24. *Se zice că vracii şi călugării lor posedă reminiscenţe din ştiinţa pierdută a Atlanţilor, păstrată în tradiţii obscure, descântece, vrăjitorii.* VINEA, L. I, 258. *Trebuie părăsită credinţa în descântece.* BELEA, P. A. 326, cf. DL. *Avea descântecele ei cu sânge de nouă fraţi.* BARBU, G. 374. *Descântec fiind opusul termenului cântec, adică poezie fără însoţire muzicală.* IST. LIT. ROM. I, 155. *În descântece metafora infirmată „din procedeu de stil devine procedeu de compoziţie" sau, cum am spune noi, devine manieră.* COTEANU, S. F. I, 136. *Descântec lituanian.* id. ib. II, 22, cf. M. D. ENC., DEX. *Medicina populară bazată pe ... descântece trebuie să fi ocupat un loc de frunte.* BUTURĂ, EB. I, 13. *Cuvântul „descântec" apare în „Descriptio Moldaviae".* BĂLTEANU, T. MAG. 60. *Cum apusul soarelui Ia puterea şarpelui, Aşa descântecul meu Să ia tot veninul rău.* TEODORESCU, P. P. 395. *Alt descântec de desfăcut.* MARIAN, Î. 16. *Nu vezi câte descântece, câte fermece dă încheagă apele ... tot muierea le face.* ŞEZ. III, 32. *Toate or furat cât descântec de la una, de la alta, că îi fi auzit că descântecul furat îi de leac.* SNOAVA, IV, 28, cf. ALR I 1 395, 1 397/530, 536, 776, 896, 922, 1 398/278. ✧ F i g. *Tăcere este totul şi nemişcare plină; În cântec sau descântec pe lume s-a lăsat.* HELIADE, O. I, 189. *Din fuior de argint torceam şi eram să-ţi ţes o haină urzită în descântece, bătută-n fericire.* EMINESCU, N. 9. *Stropii* [de apă] *îşi îngânau ca totdeauna eternul lor descântec.* ANGHEL – IOSIF, C. L. 26. *O melodie tainică împresura cu o mreajă de descântece cetăţuia boierului.* SADOVEANU, O. I, 46. *Lăcusta le sare pe la urechi şi câmpia fluieră de clopoţeii ieşiţi la descântecul lunii.* ARGHEZI, S. VIII, 70. *Pe toate le-nveţi pe rând, când te izbeşti de ele, Că toate au dichisul şi descântecul lor.* SORESCU, L. L. V, 59. *Şi să ştii şi tu de-acum, Descântecul să nu ţi se deoache săpunul.* id. ib., cf. DEX.

2. (Regional, mai ales prin Transilv. şi prin Ban.) Strigătură (**2**). Cf. ALR I ib. 1 474/65, 80, 107, 251, 290, 298, 308, LEXIC REG. II, 80. *Ştiu o descântecă faină, ai să o auzi pe duminecă.* MAT. DIALECT. I, 66. *Descântaţi descântecile Bată-vă dumincile, Că pe mine nu mă bate, C-oi descânta zi şi noapte.* FOLC. TRANSILV. I, 131.

– Pl.: *descântece* şi (regional) *descântecuri* (ALR I 1 395/194, 573), (m.) *descânteci* (ib. 1 474/80, 107, 251, 298, 308). – Şi: (astăzi rar) **descântic,** (învechit) **discântec,** (regional) **descântecă** s. f., **dăscântec** (ALR I 1 395, 1 474/298), **dăscântic** (ALR I 1 395/24, 584, 725, 727, 744, 748, 760, 934), **discântic** ALR I 1 395, 1 397/530, 536.

– De la **descânta** (după modelul lui *cânta, cântec*).

DESCÂNTECÁ vb. I. T r a n z. (Prin Maram. şi prin Mold.) A descânta (**1**). *Putem menţiona şi verbe cu caracter regional („a boboni", a bosconi", „a descânteca" etc.).* BĂLTEANU, T. MAG. 52. *A-nvăţat pi văduvî un discântic, ca sî munceascî omu pân-o muri şî cu sticla di doftorii sî discântici la cap.* GRAIUL, I, 328. *Şi-m dăscânteca ce i-o mai dăscântecat.* ALR I 1 395/278.

– Prez. ind.: *descántec.*– Şi: (regional) **dăscântecá** i **discânticá** vb. I.

– De la **descântec.**

DESCÁNTECĂ s. f. v. **descântec.**

DESCÁNTIC s. n. v. **descântec.**

DESCÂRCEIÁ vb. I. R e f l. şi t r a n z. (Prin nord-vestul Munt.) **1.** R e f l. (Despre plante) A se desface din cârcei; a se desfăşura (**1**). Cf. UDRESCU, GL. ✧ T r a n z. *Abia am descârceiat fasolea de pe porumbi.* id. ib.

2. R e f l. (Despre muşchi sau despre membre ale corpului) A-i trece un cârcel; a se destinde (**4**). *Abia mi s-au descârceiat pulpele picioarelor.* UDRESCU, GL. (T r a n z.) *Ce am păţit până am descârceiat un deget.* id. ib. ✧ E x p r. **A-şi descârceia oasele** = a se odihni, a se dezmorţi. id. ib. **A-l descârceia dracu de inimă** = a se mai îmbuna; a deveni mai darnic, mai mărinimos. id. ib.

3. T r a n z. (Complementul indică fire încurcate) A descurca (**1**). Cf. UDRESCU, GL.

– Prez. ind.: *descârcéi* şi *descârceiez.* – Şi: **descârciá** vb. I. UDRESCU, GL.

– Pref *des-* + **cârceia.**

DESCÂRCEIÁT, -Ă adj. (Prin nord-vestul Munt.) **1.** (Despre muşchi sau despre membre ale corpului) Destins[2] (**3**), dezmorţit în urma unui cârcel. *Ce bine e acum, cu picioarele descârceiate.* UDRESCU, GL. ✦ F i g. Îmbunat; darnic, mărinimos. *Mi s-a părut mai descârciat (de inimă) unchiaşul.* UDRESCU, GL.

2. (Despre fire încurcate) Descurcat[2] (**1**). Cf. UDRESCU, GL.

– Pl.: *descârceiaţi, -te.* – Şi: **descârciát, -ă** adj. UDRESCU, GL.

– V. **descârceia.**

DESCÂRCIÁ vb. I v. **descârceia.**

DESCÂRCIÁT, -Ă adj. v. **descârceiat.**

DESCÂRNÁ vb. I v. **descârni.**

DESCÂRNÍ vb. IV. T r a n z. **1.** (Regional; în descântece) A corecta, a îndrepta nasul cârn. *De picioare te-oi despiedica ..., De nas te-oi descârni, De urechi te-oi desurzi.* MARIAN, Î. 16, cf. PÂRVESCU, C. 75.

2. (Prin Ban. şi prin sud-vestul Transilv.) A dezdoi (**1**). Cf. ALR I 1 329/56, 65, 87, 107.

– Prez. ind.: *descârn* şi *descârnesc.* – Şi: **descărná** vb. I. – Pref. *des-* + **cârni.**

DESCEBĂLUÍ vb. IV. R e f l. (Prin Transilv.) A se trezi (**1**), a se deştepta (**1**), a-şi veni în fire. *Dându-i ghiold în coaste, S-au descebăluit, zicând: dar ce este?* BĂRAC, T. 16/23. *Abia m-am descebăluit din somn, din ameţeală, din beţie.* REV. CRIT. III, 122. *Deşi trântiturile în marea lor majoritate nu erau primejdioase ..., nu arareori se terminau în mod funest, căci căpeau uneori în cap, de nu se descebăluiau (trezeau) 1–2 ore.* DRAGOMIR, O. M. 23, cf. LEXIC REG. II, 50. ✦ A înţelege, a se lămuri. *Acum mă descebăluiesc eu ce-ai vrut să zici.* REV. CRIT. III, 122. ✧ T r a n z. *Le spun ... multe pilde poporului, să-l mai descebăluiască.* BĂNUŢ, T. P. 87, cf. LEXIC REG. II, 50. ✦ (Prin nordul Munt.; în forma *deschebălui*) A se pricepe la afaceri. Cf. RĂDULESCU-CODIN.

– Prez. ind.: *descebăluiesc.* – Şi: **deschebălui** vb. IV. – Pref. *des-* + **cebălui.**

DESCEBĂLUÍRE s. f. (Regional) Acţiunea de a (s e) d e s c e b ă l u i (Vad – Făgăraş). Cf. LEXIC REG. II, 50.

– Pl.: *descebăluiri.*

– V. **descebălui.**

DESCENDÁNT, -Ă adj., s. m. şi f. v. **descendent.**

DESCENDÉNT, -Ă adj., s. m. şi f. **1.** Adj. Care se întinde, se lasă în jos, care coboară; coborâtor, (livresc) descensiv. *Curanţi descendanţi.* MARIN, F. 156, cf. TDRG. *Reprezentaţiunea se întinde nemărginit în linie directă descendentă.* HAMANGIU, C. C. 159. *Linia dreaptă se împarte în linie dreaptă descendentă şi linie dreaptă ascendentă.* id. ib. *Contracţia muşchiului ... se caracterizează printr-o prelungire ... a liniei descendente a secuzei.* DANIELOPOLU, F. N. II, 181. *Putem defini un parcurs ... corespunzător abscisei punctului de inflexiune al ramurii descendente a curbei.* SANIELEVICI, R. 179, cf. DL, DM, DEX. *Agenţii imobiliari consideră însă că este vorba despre o curbă descendentă temporară, iar din februarie vor creşte din nou preţurile.* RL 2005, nr. 4 512. ✧ (Prin analogie) *Drumul acesta al receptării caracterului fictiv al cărţii populare poate fi un drum descendent prin păturile sociale.* LL 1972, nr. 3, 524. ✧ *Diftong descendent* = diftong în care al doilea element este semivocală; diftong coborâtor, diftong descrescând. *Diftongii se numesc ... descrescânzi (sau descendenţi) când încep cu vocala propriu-zisă.* GRAUR, I. L. 52. ✧ (Adverbial) *Exploatarea se face descendent prin camere mari trapezoidale.* ONCESCU, G. 220. ✦ Care îşi pierde din calitate, care se degradează. *Curba descendentă a literaturii d-lui Pătrăşcanu se accentuează în „Domnu Nae".* LOVINESCU, C. V, 89. ✦ (Despre curenţi de aer) Care pierde din intensitate, care scade, se răreşte. *Brizele de munte au noaptea un sens descendent spre câmpie.* AGROTEHNICA, I, 252. ✦ (Despre glas, ton, vocale, etc.) Care îşi schimbă intensitatea sau înălţimea (trecând de la un registru ridicat la altul mai profund). *A e tonul curat, ne-mpiedecat, el e aşadar barea naturală de la care se dezvoltă celelalte vocale în linie ... descendinte.* EMINESCU, O. XIV, 291. [Curbă melodică] *ascendentă sau descendentă.* M 1975, nr. 1, 13.

2. Adj., s. m. şi f. (Rudă) în linie directă a cuiva, u r m a ş; (persoană) care se trage din anumiţi înaintaşi; (rar) descendenţă (**2**). *Am avut fericirea d-a cunoaşte pe aşti oameni, descendinţi din acea strălucită viţă.* PELIMON, I. 103/20. *Discendenţii cimbrilor şi ai sciţilor să vor încerca să o cotropească.* FILIMON, O. I, 32. *Melpomene şi Talia ... se aşezaseră în patria lui Leonidas, ca să aprinză în pieptul descendinţilor lui focul acel sacru al libertăţii.* id. ib. 212. *După Darwin oamenii sunt descendenţi direcţi ai maimuţelor.* MAIORESCU, CRITICE, 188. *Ea* [coroana] *este purtată de nobilul descendent al dinaştilor Hohenzollern.* EMINESCU, O. XI, 40. *Vei merge alături cu descendent direct al cutărui cruciat.* CARAGIALE, O. III, 207. *Când bărbatul lasă un singur descendinte, porţiunea femeii în succesiune va fi numai de a treia parte.* HAMANGIU, C. C. 165. *Românii, ca deştindenţi ai romanilor ... erau din vechime deprinşi a avea ... şi nume de familie.* SBIERA, F. S. 22. *Nu adevărate temperamente frecventează aceste clase, ci mai mult descendenţi de negustori.* LUC. VII, 375. *Printre beneficiarii legii exproprierii figurează de asemenea o cifră considerabilă de descendenţi ai colonilor.* TITULESCU, D. 181. *Grigore Brâncoveanu ... n-avea moştenitori, el fiind ultimul descendent.* CAMIL PETRESCU, O. II, 306. *Asistăm la cele mai minuţioase precauţiuni ... pentru ca părinţii să asigure descendenţilor un adăpost.* C. PETRESCU, Î. I, 14. *Am putea astfel, conchizând de la ascendenţi la descendenţi, să prevedem ... apariţia talentului.* NEGULESCU, G. 131. *Viaţa ... nu e suficientă singură pentru a explica natura persoanelor descendente.* STĂNILOAE, O. 8. *Cât ... despre originea vlahilor descendenţi ai colonilor aduşi din Italia, ea se leagă de cunoscutele pasaje din scrisorile papei.* BRĂTIANU, T. 64. *E vorba de descendenţii lui Dragoş, aşezaţi în Moldova cu voia şi îndemnul regelui Ungariei.* id. ib. 133. *Avui astfel plăcerea să cunosc încă un descendent de domn.* MIHĂESCU, D. A. 42. *Era ea însăşi o ardeleancă, descendentă a acelui Ciubuc.* CĂLINESCU, L C. 13, cf. DL. *Poetul este descendentul unei vechi familii de mici boieri.* IST. LIT. ROM. II, 306. *Găsim între curteni şi unii descendenţi sau rude de mari boieri.* STOICESCU, C. S. 44. *Scenele respective alternează cu privelişti din viaţa descendenţilor prinţului aventurier.* CONTEMP. 1975, nr. 1 506, 10/2. *Nu toţi descendenţii primeau drepturi de folosinţă.* BUTURĂ, EG. 331. *Vom porni atunci spre case Cu bunici şi descendenţi, ... Şi fetiţe în galenţi.* DIMOV, T. 39. *Descendenţii-moştenitori legali ai fostului prim-ministru dr. Constantin Angelescu s-au adresat instanţelor româneşti.* RL 2005, nr. 4 608. ✧ (Prin analogie) *Tehnica* [de ameliorare a plantelor] *cuprinde: cercetarea, alegerea, încrucişarea şi apoi urmărirea descendenţilor timp de mai multe generaţii.* ENC. AGR. I, 185.

– Pl.: *descendenţi, -te.* – Şi: (învechit) **descendánt, -ă** adj., s. m. şi f., **descendínt, -ă** adj., s. m. şi f., **descendínte** adj. invar., **descindínte** (PROT. – POP., N. D.) adj. invar., **deştindént, -ă, discendént, -ă** s. m. şi f.

– Din fr. **descendant,** lat. **descendens, -ntis.**

DESCENDÉNȚĂ s. f. **1.** Înrudire în linie directă coborâtoare; filiație. *Pentru fiecare din ele s-au alcătuit acei arbori genealogici de descendințe etnografice.* CONV. LIT. I, 140, cf. LM. *Titu Maiorescu ... și-a stabilit ... toată descendența ilustrului său neam.* MAIORESCU, D. V, 144. *Există într-adevăr, și ar fi o temeritate de a nega, câțiva puțini coborâtori din familii istorice ale țării, dar oare simplul fapt al descendenței constituie aristocrația ca clasă istorică a țării?* EMINESCU, O. X, 357, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, CADE, SCRIBAN, D. *Variații somatice mai mult sau mai puțin vizibile, care luau la descendența lor caracterul unor mutații capabile să dea naștere unor varietăți noi.* NEGULESCU, G. 136. *Genealogiile fanteziste ... făceau din regii franci urmași ai luptătorilor Troiei ... paralelă ce se opunea descendenței romane.* BRĂTIANU, T. 12, cf. DL, DM. [Georghe Cotore] *îl înarmează cu sentimentul descendenței romane, le sădește în conștiință crezul vechimii în Dacia.* IST. LIT. ROM. I, 558. *Prețul unui om stă, după Radu Greceanu, în descendența sa din strămoși nobili.* ib. 572, cf. DN[2], M. D. ENC. *Numele trădează o descendență umilă.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 7, 23. *După o judicioasă demonstrare a descendenței ... specifice limbilor și evoluției specifice a limbilor romanice ... Maior conchide că „limba românească e mai curată limbă latinească".* CL 1973, 7. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Mi-a vorbit calm, divulgându-și descendența bănățeană.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 4, cf. DEX. ✦ F i g. Înrudire spirituală; proveniență din altceva. *Deducțiunea, ... care e să fie neatârnată cu totul de experiență, ea va trebui să se legitimeze c-un act cu totul altul de naștere decât descendința de la experiențe.* EMINESCU, O. XIV, 401. *Codru Drăgușanu nu este, în felul romanticilor, din descendența unui Rousseau ... un adorator al naturii sălbatice.* VIANU, A. P. 84. *Nu pot fi invocate* [erorile copiștilor] *ca probe în privința descendenței celor două versiuni dintr-o traducere originală.* CL 1957, 55. *Marioara e un personaj mai degrabă din descendența Caragiale – Bassarabescu.* V. ROM. februarie 1975, 37. *Scriitorul ar fi el însuși un om al Răsăritului, străin de aria istorică și descendența Renașterii.* PALEOLOGU, T. 46.

2. (De obicei cu sens colectiv; astăzi rar) Descendent (**2**). *M. S. I. consacră ... demnitatea princească în persoana mea, și a descendenței mele în linia directă* (a. 1866). URICARIUL, X, 365. *Murind în pribegie el nu lăsă descendență.* IORGA, L. I, 64. *Celălalt ... plătește bijuteriile și echipajul nobilei căsnicii fără descendență.* Cf. ȘĂINEANU, TDRG, CADE, SCRIBAN, D., ARGHEZI, B. 18, DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX. ✧ (Prin analogie) *Modificațiunile produse de mediu nu se transmit în descendențele următoare* [ale plantelor]. ENC. AGR. I, 185.

– Pl.: (rar) *descendențe.* – Și: (învechit) **descendínță** s. f.

– Din fr. **descendance.**

DESCENDÍNT, -Ă s. m. și f. v. **descendent.**

DESCENDÍNTE adj. invar. v. **descendent.**

DESCENDÍNȚĂ s. f. v. **descendență.**

DESCENSIÚNE s. f. (Livresc) Faptul de a d e s c i n d e; coborâre, scădere (**1**). Cf. DEX, DN[3].

– Pl.: *descensiuni.*

– Din lat. **descensio, -onis.**

DESCENSÍV, -Ă adj. (Livresc) Descendent (**1**). *În ordinea ei ascensivă sau descensivă.* CĂLINESCU, în SCL 1960, nr. 2, 183. *Această serie* [a gamei cromatice] *folosită de serialiști în ordinea ei ascensivă sau descensivă care li se pare prea rațională.* CONTEMP. 1960, nr. 700, 1/7, cf. DEX.

– Pl.: *descensivi, -e.*

– Din it. **díscensivo.**

DESCENSÓR s. n. Instalație de transport care coboară instalațiile miniere exploatate, de la un orizont superior al minei la unul inferior. Cf. LTR[2], MDA.

– Pl.: *descensoare.*

– Din fr. **descenseur.**

DESCENTRÁ vb. I. T r a n z. și r e f l. A face să-și piardă sau a-și pierde poziția simetrică față de centru, a se deplasa astfel încât axa piesei să nu mai coincidă cu axa dată. Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN[3]. ✧ F i g. *Să ne amintim că, potrivit lui H. Corbin, locul în care omul și zeul sunt împreună este lumea imaginară. Or, castrând imaginația, puritanismul a descentrat imaginarul.* PATAPIEVICI, C. L. 361.

– Prez. ind.: *descentrez.*

– Pref. *des-* + **centra.** Cf. fr. d é c e n t r e r.

DESCENTRALIZÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică organe administrative locale, instituții etc.) A acorda autonomie administrativă. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU[2], TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Muzeul „George Enescu" s-a numărat printre multe alte instituții culturale descentralizate acum patru ani și a trecut sub tutela Primăriei Municipiului București.* RL 2006, nr. 4 954. ✧ A b s o l. *Nu este dorința noastră ... să descentralizăm?* MAIORESCU, D. III, 351.

– Prez. ind.: *descentralizez.* – Și: (învechit) **decentralizá** vb. I. I. COSTINESCU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG.

– Pref. *des-* + **centraliza.** Cf. fr. d é c e n t r a l i s e r.

DESCENTRALIZÁRE s. f. Acțiunea de a d e s c e n t r a l i z a și rezultatul ei; autonomie administrativă acordată organelor locale; (învechit) descentralizație. *Societățile moderne, stabilite asupra dualismului libertății și a statului, tind esențialmente spre descentralizare.* CONV. LIT. II, 40. *Este vorba de centralizare și discentralizare – unii susțin că Mihai și Ștefan aveau guvernuri centrale puternice.* ib. III, 111. *Se arată deodată planul unei mari construcții, descentralizarea administrativă sub formă de reforma legii comunale.* MAIORESCU, D. V, 115. *Ziarul din Strada Doamnei glorifică decentralizarea, spune că ea se va realiza prin votarea proiectului depus în Cameră.* EMINESCU, O. XI, 374. *Asta-i avantajul descentralizării, a reducerii statului la naturalele sale părți constitutive și la dezvoltarea cât se poate de mare a acestora.* id. ib. XV, 1 037. *Ni se va zice poate că descentralizarea cea multă ... transformă un stat într-un regim republican.* ODOBESCU, S. III, 337, cf. DDRF. *Aceste legi vor avea de bază descentralizarea administrațiunei mai complectă, și independința comunală.* HAMANGIU, C. C. XXXIV, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU[2], RESMERIȚĂ, D., CADE. *Tendințele de unificare au fost mai slabe decât cele de descentralizare.* OȚETEA, R. 37. *Descentralizarea învățământului superior ... are o semnificație multiplă.* CONTEMP. 1948, nr. 112, 10/2 cf. DL, DM, DN[2]. *Am început un proces de descentralizare.* FLACĂRA, 1975, nr. 44, 9, cf. DEX. *Proiectul de lege*

privind descentralizarea și modernizarea administrației locale. RL 2005, nr. 4 681. ✧ F i g. *Inteligența adevărată e o descentralizare a gândirii.* RALEA, S. T. II, 294.
– Pl.: *descentralizări.* – Și: (învechit) **decentralizáre, discentralizáre** s. f.
– V. **descentraliza.** Cf. fr. d é c e n t r a l i s a t i o n.

DESCENTRALIZÁT[1] s. n. Faptul de a d e s c e n t r a l i z a. Cf. MDA.

DESCENTRALIZÁT[2], -Ă adj. (Despre organe locale ale puterii de stat etc.) Care se bucură de autonomie administrativă. Cf. DDRF. *Domnia începe să dispună de un aparat descentralizat.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 9, 16, cf. M. D. ENC. *Noi dorim ca la nivelul central, la nivelul serviciilor descentralizate, să avem oameni cu responsabilitate politică.* RL 2005, nr. 4 519. *Prefecții și subprefecții ar exercita presiuni asupra șefilor serviciilor descentralizate.* ib. nr. 4 541.
– Pl.: *descentralizați, -te.* – Și: **decentralizât, -ă** adj. DDRF, BARCIANU.
– V. **descentraliza.**

DESCENTRALIZATÓR, -OÁRE adj. Care descentralizează. *Constituțiunea ... cere să se facă o lege comunală mai descentralizătoare.* MAIORESCU, D. II, 139. *Principiul descentralizator prescrie a se lăsa localităților dreptul de acțiune, a le permite să trăiască în ele însele, a li se acorda autonomia.* EMINESCU, O. XIII, 312. *C. A. Rosetti ... și Ion Brătianu se fereau să deie țării o lege comunală descentralizatoare.* S. C. ȘT. (Iași), 1956, 106, cf. DEX[2].
– Pl.: *descentralizatori, -oare* – Și: **descentrălizătór, -oáre** adj.
– **Descentraliza** + suf. *-tor.*

DESCENTRALIZÁȚIE s. f. (În dicționarele din trecut) Descentralizare. Cf. COSTINESCU, DDRF.
– Și: **decentralizațiúne** (COSTINESCU, DDRF), **decentralizáție** (COSTINESCU) s. f.
– Din fr. **décentralisation.**

DESCENTRALIZĂTÓR, -ÓARE adj. v. **descentralizator.**

DESCENTRÁRE s. f. Acțiunea de a (s e) d e s c e n t r a și rezultatul ei. Cf. DL, DEX[2].
– Pl.: *descentrări.*
– V. **descentra.**

DESCENTRÁT, -Ă adj. Care și-a pierdut poziția simetrică față de centru, care s-a deplasat în așa fel, încât axa piesei nu mai coincide cu axa dată. Cf. DEX[2], MDA.
– Pl.: *descentrați, -te.*
– V. **descentra.**

DESCÉPȚIE s. f. v. **decepție.**

DESCEPȚIÚNE s. f. v. **decepție.**

DESCERNĂMÂNT s. n. v. **discernământ.**

DESCERNÍ vb. IV. R e f l. (Învechit) A renunța de a mai purta doliu, a se îmbrăca în alte haine decât cele negre. *Aleargă, suflete, aleargă, La soția ta cea dragă ... Spune-i să se descernească Și să nu ne mai bocească.* CONACHI, P. 189. *Nu va sta cu putință de a să mai descerni* [soția]. PANN, E. II, 48/23, cf. DDRF.
– Prez. ind.: *descernesc.*
– Pref. *des-* + **cerni.**

DESCERNÍRE s. f. (Învechit) Acțiunea de a s e d e s c e r n i și rezultatul ei. Cf. DDRF, MDA.
– V. **descerni.**

DESCERUÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit, rar; complementul indică pardoseli, obiecte etc.) A scoate ceara (prin dizolvare). Cf. COSTINESCU, MDA.
– Prez. ind.: *desceruiesc.*
– Pref. *des-* + **cerui.**

DESCHEBĂLUÍ vb. IV v. **descebălui.**

DESCHEGÁ vb. I. R e f l. (Învechit, rar; despre lichide care se coagulează) A deveni (din nou) lichid. V. l i c h e f i a. Cf. CADE. ✧ F i g. *Cucoana orașului ... șade geaba, i se dăschiagă mințili ... și cugetu.* JIPESCU, ap. TDRG.
– Prez. ind.: *deschég.* – Și: **dăschegá** vb. I.
– Pref. *des-* + [în]**chega.**

DESCHEIÁ vb. I. **1.** T r a n z. (Învechit; complementul indică gura sau echivalente sinonimice ale acesteia) A deschide (**III 4 b**). *Rostul mieu deșcheiam.* PSALT. HUR. 107[v]/23, cf. PSALT. 263. ✧ Fig. *Smârcul budza să-ș deșchiaie, Să mă soarbă.* DOSOFTEI, PS. 224/13. ✦ (Regional; complementul indică obiecte) A deschide (**II 2**). *Dișteicuțâtu.* ȘEZ. V, 70.
2. T r a n z. (Învechit și regional) A descuia (**1**). Cf. LB, DDRF, BARCIANU, ȘĂINEANU[2]. *În poartă să bată Pe la miez de noapte Cu suspin de moarte ... Tu-i ieși afară ... Poarta să-i deschiei.* TEODORESCU, P. P. 329, cf. DENSUSIANU, Ț. H. 36, ALRM II/I h 288, UDRESCU, GL.
3. T r a n z. și r e f l. (Învechit și popular) A (se) desface (**5**). *Încep a se descheia corăbiile din toate cuiele lor cele de fier și de toată fierăria lor.* GORJAN, H. I, 131/23. *Aceste turnuri sunt din bucăți mișcătoare, care se pot încheia și descheia după cuviință.* CR (1830), 54[2]/22, cf. LM. *Trosneau ... acoperișele de șindrilă, încât se părea că se descheie.* AGÎRBICEANU, A. 458. *Pe lângă pereți, mese și scaune lungi făcute din scândurile patului care, pentru o zi, a fost descheiat.* STANCU, D. 75. *Căruța huruia îngrozitor și deodată s-a descheiat toată.* BENIUC, M. C. I, 208, cf. ALR II/I MN 143, 3 914/95, 102, 130, 141, 157, ALRM II/I h 390, UDRESCU, GL. *Am o lacră O încheie vântul O descheie vântul* (coada păsării). GOROVEI, C. 110, cf. ȘEZ. IV, 83. ✦ (Învechit și popular) A (se) dezmembra. *Și iarăși fu storohănit și atâta încordat, cât s-au deșcheiat din toate încheieturile ciolanelor.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 2[v]/2. *A noa zi* [după moarte] *începe trupul a să deșcheia den toate încheieturile* (sec. XVII). ap. TDRG. *O să-ți rupă carnea, ... să-ți descheie țeasta capului.* CARAGIALE, O. VI, 293, cf. BL VI, 53. *Inima mi-o mâncară, Sângele mi-l turburară, Oasele-mi dăscheiară.* ȘEZ. IV, 192. *A plecat trei fete mari la apă ... Una cânta, una descânta, Una oasele le descheia.* FOLC. MOLD. I, 224. ✦ R e f l. (Rar) A se dezmorți (**1**). *Merg ... pe jos, să mi se mai descheie oasele.* POPOVICI – BĂNĂȚEANU, ap. TDRG.

4. T r a n z. (Complementul indică nasturi) A scoate din butonieră; (complementul indică obiecte de îmbrăcăminte, accesorii încheiate cu nasturi, copci etc.) a face să nu mai fie încheiat, a desface din nasturi, copci etc; (regional) a deschiotora, a dezbumba (**1**). *Acuma era să-i plesnească colanul ... ea-l descheie din sponci.* EMINESCU, P. L. 84. *Niță ... în tunică de dril descheiată la piept, sărea cât zece.* MACEDONSKI, O. III, 12. *Nasturii, ori lipsesc, ori sunt descheiați.* MILLE, V. P. 195. *Îmi place să mă satur bine Pe urmă – descheindu-mi vesta, – Să mă așez lângă fereastră.* IOSIF, V. 38. *Își duse mâinile la vestă și dintr-o smâncitură și-o descheie de tot.* AGÎRBICEANU, A. 354. [Apostol] *fără să priceapă își descheiă încet tunica.* REBREANU, P. S. 315. *Ați ostenit dansând, domnișoare? întreabă ... încheind și descheind nasturele hainei.* C. PETRESCU, C. V. 196. *Când se așezau, tinerii fanți ... își descheiau nasturele, deschizând sacoul, în lături.* E. IONESCU, E. 57. *Neculăiești Mânecuță și-a descheiat scurta, ca să i se vadă mai bine pantalonii albaștri cu vipușcă.* SADOVEANU, O. XXI, 409. *Îmi vine ... să-i deschei și cămașa albă ca zăpada.* STANCU, M. I. 9. [Silion] *își descheie gulerul sub cravată, ca să respire mai ușor.* VINEA, L. I. 293. *Când nervos cămașa își descheie.* LABIȘ, P. 200. *Își descheie nasturele de la gât.* BARBU, G. 80, cf. DEX. *Ne-am mângâiat multă vreme, până când i-am descheiat nasturele metalic de la blugi.* CĂRTĂRESCU, N. 116. (F i g.) *Niciodată nu m-am simțit mai descheiat de mine însumi.* CAMIL PETRESCU, U. N. 109. *Sălciile-n vad Din bumbi de muguri proaspeți își descheiau vestmântul.* VOICULESCU, POEZII, I, 224. *Tu ... Deschei o stea și norii despresoară Cerescul pântec.* id. ib. II, 24. *Adeseori* [prieteniile] *ni le descheie într-ascuns cunoscuții.* BENIUC, M. C. I, 186. ✧ R e f l. *Ea se făcea că se joacă cu copca de la umăr ce-i ținea rochia închisă și tot jucându-se păru că din întâmplare se descheie.* ISPIRESCU, U. 9. *Se descheiară la haine.* DDRF. *Și bâtrânul deschiindu-se la piept, îmi întinse un plic.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 31. [Colonelul] *cedă vechilor obiceiuri, scoțând chipiul, descheindu-se la un nasture, la doi.* BRĂESCU, O. A. I, 324. *Moșul se descheie la gât.* VISSARION, B. 111. [Diaconul] *se descheie la șubă ... și-și întinse piciorul sănătos să și-l dezmorțească.* BĂNULESCU, I. 24. ✦ R e f l. (Regional; în forma *deșteia*) A se dezbrăca (**1**). Com. din ORAVIȚA.

5. R e f l. (Prin nord-vestul Olt.; despre găini; p. e x t. despre orice fel de păsări de casă) A-și lărgi orificiul prin care ies ouăle. Cf. CIAUȘANU, GL. *Găinile și celelalte paseri de curte se descheie când sunt gata de ouat.* id. ib.

– Pronunțat: *-che-ia.* – Prez. ind.: *deschéi.* – Și: **deschiá,** (învechit) **deșcheiá, deșchiá,** (regional), **dișcheiá, dăscheiá** vb. I.

– Pref. *des-* + [în]**cheia.**

DESCHEIÁT[1] s.n. Faptul de a (s e) d e s c h e i a. Cf. MDA.

– V. **descheia.**

DESCHEIÁT[2], -Ă adj. **1.** (Învechit) Deschis[2] (**I 3**). *Să vedia descoperit locul de pogorâia lumina din ceriu până la dânsul și iarăși ceriul deșcheiat și deasupra ceriului vedea pre sângur D[o]mn[u]l.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 41[v]/11.

2. Care s-a desfăcut în mai multe părți; dezmembrat. [Corabia] *are vreo câteva coaste descheiate, și nenorociții ei marinari trebue să pompeze ziua și noaptea apa.* BART, S. M. 49. ✧ E x p r. (Regional) **A suna a descheiat** = a suna a dogit. *Butoiul sună deșchiat* ALR II/I MN, 143, 3 915/102, 141.

3. (Despre nasturi) Care a fost scos din butonieră; (despre obiecte de îmbrăcăminte sau părți ale lor) care este desfăcut din nasturi, copci etc.; (regional), dezbumbat. Cf. PONTBRIANT, D., DDRF. *Alți câțiva vorbeau, tolăniți pe un pat de câmp, ... cu tunicile descheiate.* D. ZAMFIRESCU, R. 202. [Eu] *stau cu mănușa ei mică, ... cu nasturii descheiați.* IBRĂILEANU, A. 212. *Vorbesc între ei băieții, îndreptându-se spre ieșire ... cu mantalele descheiate.* BRĂESCU, O. A. I, 9. *Și un frate se frământă cu rasa descheiată.* LESNEA, VERS. 34. [Inginerul] *nu mai mergea cu jiletca descheiată.* ARGHEZI, S. XI, 121, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Bondă descheiată purtau și bărbații, ornamentată ca și a femeilor.* PAVEL, S. E. 108.

4. (Prin nord-vestul Olt.; și prin vestul Munt.) Depusă. *Gospodina ... caută* [găinile] *sub coadă și le găsește încheiate ori descheiate.* CIAUȘANU, GL.

– Pl.: *descheiați, -te.* – Și: **deschiát, -ă** (DEX), (învechit) **deșcheiát, -ă, dischiát, -ă,** (regional) **deșchiát, -ă** adj.

– V. **descheia.**

DESCHEIÉRE s. f. Acțiunea de a (s e) d e s c h e i a și rezultatul ei. Cf. d e s c h e i a (**3**). (F i g.) *Facerea acestor idei desăvârșite filosofii o cheamă cu cuvânt elinesc analisul ideilor, care cuvânt noi pre limba românească îl putem zice a ideilor deschiiare.* MICU, L. 35/19, cf. MDA.

– Pl.: *descheieri.* – Și: (învechit) **dischiáre** s. f.

– V. **descheia.**

DESCHEIETÚRĂ s. f. (În dicționarele din trecut) Parte deschisă a unui obiect, a unei haine etc. Cf. ANON. CAR., VALIAN, V., PONTBRIANT, D.

– Pl.: *descheieturi.*

– **Descheia** + suf. *-(ă)tură.*

DESCHEPTURÁ vb. I v. **deschiotora.**

DESCHERBĂLÁ vb. I. T r a n z. (Prin nord-vestul Munt.) **1.** A desface (**2**), a dezlega. Cf. UDRESCU, GL. *Abia am descherbălat pachetu-ăla; era numai noduri.* id. ib. *Descherbălează sacii la gură, să fie gata!* id. ib. *Descherbălează-mă la gât, că mi s-au înnodat chiotorile.* id. ib.

2. A demonta. Cf. UDRESCU, GL. *Am descherbălat căruța, am făcut-o bucăți.* id. ib.

– Prez. ind.: *descherbălez.*

– Et. nec.

DESCHERBĂLÁT, -Ă adj. (Prin nord-vestul Munt.; despre obiecte) Desfăcut (**5**), stricat (**1**), demontat (**1**). UDRESCU, GL. *M-a lăsat cu plugul descherbălat.* id. ib.

– Pl. : *descherbălați, -te.*

– V. **descherbăla.**

DESCHÍA vb. I v. **descheia.**

DESCHIABURÍ vb. IV. T r a n z. (Complementul indică chiaburi) A deposeda de pământ. Cf. DL, DEX.
– Prez. ind.: *deschiaburesc.*
– Pref. *des-* + [în]**chiaburi.**

DESCHIABURÍRE s. f. Acțiunea de a d e s c h i a b u r i și rezultatul ei. Cf. DL, DEX.
– Pl.: *deschiaburiri.*
– V. **deschiaburi.**

DESCHIABURÍT, -Ă adj. (Despre oameni) Care nu mai are statut de chiabur. Cf. UDRESCU, GL.
– Pl.: *deschiaburiți, -te.*
– V. **deschiaburi.**

DESCHIÁT, -Ă adj. v. **descheiat.**

DESCHÍDE vb. III. **I. 1.** T r a n z. (Complementul indică obiecte mobile ca uși, porți, ferestre, capace etc., care închid accesul spre un spațiu închis, îngrădit etc.) A da la o parte, a împinge în lături pentru a permite comunicarea între exterior și interior. *Și deacă trecură 40 de zile deșchise fereastra spre corabie, ce era de el făcută.* PALIA (1581), 36/3. *Și merse Sti Sisin către stâlpu și zise: „Soro Melintie, deșchide-mi stâlpul să întru!"* COD. STURDZ. 272. [Serafimii] *vor deșchide poarta cetății și vor ivi comoarăle și darurile împărății.* COD. TOD. 217. *Nu vor avea ei niceo puteare să ia cetatea ... pănă nu vei deșchide porțile* (a. 1650). GCR I, 148/6, cf. 147/25. [Sfântul] *dăschise ușa și-i zise: dară acesta ce iaste?* (a. 1675). ib. 222/21. [Turcii] *porțile tersenalii lui le-au deșchis, pentru că meșteșugul are mari trebi în mare* (a. 1693). FN 19. [Domnii leșești] *și cu această tocmală au și deșchis porțile, ș-au întrat moscalii în cetati.* NECULCE, L. 329, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 188. *Deșchizând fereastrile bisericii le usucă și însuț le păzește.* IACOV. SYN. 28^{v}/4. [Înțeleptul Politeu] *s-au sculat de pe scaun, au deschis porțile, celi minunate, și i-au poftit ca să între* (a. 1750–1780). GCR II, 85/7. *Să spăimântară foarte rău eghiptenii și deschisă porțile.* ALEXANDRIA (1784), 37^{v}/10. *Deschide acea fereastră de doauo ori pe zi.* PETROVICI, P. 253/23. *Părinții miei deschid ușile și ferestile ca să umble aer proaspăt prin case.* FULEA, B. 22/6. *Și porțile a dăschide lui Mahomet izbândesc.* HELIADE, O. I, 415. *Deschisei toate acele uși, și văzui lucruri ce nu se pot povesti.* GORJAN, H. I, 142/22. *Și luând cheaia aleargă La grădină ca să meargă. Deșchide ușa – privește.* BĂRAC, A. E. 12^{r}/17. *Am deschis fereastra.* NEGRUZZI, S. I, 57. *Dinu Păturică ... deschise fereastra și începu să se uite în curte.* FILIMON, O. I, 102. [Negustorul] *deschizând fereastra, să intre o lasă* [albina]. EMINESCU, O. IV, 365. *Deschid fereastra: pâcla mă îneacă.* IOSIF, V. 25. *Constantin Lipan deschise capacul cronometrului de aur.* C. PETRESCU, C. V. 11. [Bibescu] *deschide capacul călimării mari de bronz.* CAMIL PETRESCU, O. II, 261. *Un călător mai simțitor voia să deschidă o fereastră.* ARGHEZI, S. XI, 86. *Cele două ferestre ale odăii erau deschise.* CĂLINESCU, E. O. I, 37. *Am deschis ferestrele și am trecut din odaie în odaie.* STANCU, M. I. 7. [Vartic] *deschise fereastra și o închise repede la loc.* CAMILAR, N. I, 126. *Deschideți obloanele Să iasă stafiile.* ISAC, O. 70. [Niculescu] *deschisese din nou ferestrele.* BARBU, Ș. N. 242. *Deschide ușile: ploaia a stat.* DIMOV, T. 115. *Pentru deschis ușa era o clampă, iar seara o încuiau cu zăvorul de lemn.* PAVEL, S. E. 17. *Ș-oi ruga pe maică-mea Să deschidă fereastra.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 83. *Ea fereasta o a deschis.* RETEGANUL, TR. 130. *Hei tu doamnă Rujalină, Floare mândră din grădină ... Vină, deștide ușa.* ȚIPLEA, P. P. 3. *M-aș ruga către mama, Să-m deschidă fereastra Să mă uit la dumnia-ta.* BÎRLEA, C. P. 18, cf. ALR I 1 346, ALR II/I h 248 *Badeo, de dragostea ta Deschid ziua fereasta.* FOLC. TRANSILV. II, 38. ✧ A b s o l. *Nu cutez să-ți deschiz că mă temu de dracul înșelătoriul* (a.1550–1580). GCR I, 6/13. *Având suflet bun și nobil ne deschisărăți îndată, ne primirăți întru găzduire.* GORJAN, H. I, 110/11. *S-auzi niște bătăi ... și cineva care striga să deschiză.* PELIMON, I. 13/16. *Oi veni eu să-ți deschid mai pe urmă.* ALECSANDRI, T. I, 56. *El se sculă și deschise.* EMINESCU, P. L. 96. *Deschideți iute, zise Ivan tropăind și frecându-și mânile.* CREANGĂ, P. 309. *Un bătrân portar călugăr ne-a deschis pe dibuite.* CARAGIALE, O. IV, 120. *Deschide sau sparg ușa!* MACEDONSKI, O. II, 39. *Doamna Herdelea deschise și văzu la spatele preotului un țigan bătrân.* REBREANU, I. 266. *Dispăruse dar și bătrâna ... care-mi deschidea întotdeauna.* C. PETRESCU, S. 163. [Victoria Lipan] *când deschise, auzi și glasul lui Gheorghiță amestecat cu al argatului.* SADOVEANU, O. X, 564. *Îți dai cuvântul că ai să-mi deschizi iarăși?* CAMIL PETRESCU, T. I, 114. *Unchiul a deschis să vadă ce-i.* ARGHEZI, C. J. 231. *Deschise o fetiță.* BENIUC, M. C. I, 39. *Brusc, Silion descuie și deschise.* VINEA, L. I, 59. [Alexandru Dănilă] *trebuise să bată tare cu bastonul și cu pumnul, ca să vie o slugă să deschidă.* DEMETRIUS, A. 247. *Portăreasa luase lampa din cui și îi deschise.* BARBU, Ș. N. 40. ✧ R e f l. p a s. *Mi se-au deșchis ușe mare.* CORESI, L. 340/9. *Cine cearcă, el află și celuia ce bate, lui să deșchide.* PRAV. LUCACI, 172. *Sunați și se va deșchide voauo.* N. TEST. (1648), 9^{r}/31. *Deschisu-ți-s-au ție de frică porțile* (a. 1795). GCR II, 158/30. *Ușile ceale mari de către răsărit se deschidea.* ȚICHINDEAL, A. M. 60/6. *Acolo deci agiungând* [Ștefan] *la zori de zi, poroncește să i se deschidă porțile.* AR (1829), 24^{1}/42. [Amândoi împărații] *văzură că se deschide portița cea ascunsă a palatului.* GORJAN, H. I, 8/11. *După săvârșirea sentenții și iscălirea ei de către membri ... se vor deschide ușile.* CONDICA O. 102/25. *Acest vas are un capac care se poate deschide și închide.* BARASCH, I. N. 130/13. *Ușa camerei sale se deschise și intră un țigan înlăuntru.* FILIMON, O. I, 126. *Unul din acele turnuri* [cuadrate] *sub care se deschide poarta servia de clopotniță.* ALECSANDRI, O. P. 156. *Ușa chiliei se deschise cu zgomot și Bănică intră răpede și speriat!* ODOBESCU, S. I, 156. *Părea că printre nouri s-a fost deschis o poartă.* EMINESCU, O. I, 69. *Toate ușile și ferestrele se deschideau înaintea alaiului domnesc.* GANE, N. I, 7. *S-a deschis ușa de la alt salon.* CARAGIALE, O. II, 270. *Se deschide poarta cea mare.* SLAVICI, O. I, 229. *Înăuntru se deschide de părete ușa odăii din dreapta prin care năvălește o droaie de copii.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 28. *Se deschiseră ... patru uși vopsite alb.* AGÎRBICEANU, A. 31. *O ușă lăturalnică se deschise.* HOGAȘ, DR. II, 5. *Ușa se deschise larg, cu zgomot mare, izbindu-se de perete.* REBREANU, P. S. 314. *Ușa se deschise fără zgomot.* C. PETRESCU, S. 73. *Nici n-am prins de veste când s-a deschis ușa.* COCEA, S. I, 1. *Ușa se deschise și Nițică intră zgriburit în casă.* MOROIANU, S. 87. *Unde se închide o ușă, se deschide alta.* CĂLINESCU, I.

404. *Atunci uşile turnului se deschiseră şi ... ieşi prinţul la lumina zilei.* SNOAVA, IV, 136. *Semn armaşului făcea, Porţile se deschidea.* FOLC. TRANSILV. II, 413. *Când ţi s-a deschide poarta, Ca să mergi la rai dănţuind.* FOLC. MOLD. I, 93. ✧ R e f l. [Câinele] *a observat că uşa se deschide când stăpânul său pune mâna pe clanţă.* NEGULESCU, G. 142. *Uşa se deschide singură.* ŞEZ. I, 18. ✧ F i g. *Rupseră-se fântânile toate adâncului mare şi deşchiseră-se ferestrele ceriului, şi vine ploaia spre pământ în 40 de zile şi 40 de nopţi.* PO 30/15. ✧ E x p r. **A deschide** (cuiva) **uşa** (sau **uşile** ori **porţile**); = **a)** a primi (ea oaspete). *Ţăranii ... nu-i prea deschideau porţile şi uşile caselor.* FLACĂRA, 1975, nr. 46, 4; **b)** a-i da (cuiva) acces liber (la ceva). *Viaţa românească porneşte la drum, deschizându-şi larg porţile pentru o literatură nouă.* în PLR II, 657, cf. DL. ✧ (Complementul indică încăperi, obiecte etc. care conţin spaţii închise prin uşi, capace etc.) *Aşea râvniia crăiasa să să cunune mainte cu Gvihelm ... cât nelasând svetnicii pre Gvihelm în cetate, singură cu mânule ei vrea să deşchiză cetatea şi să-l lasă înlontru.* N. COSTIN, L. 186. *Ajungând moldovenii în fruntea obuzului ... moscalii n-au vrut să le deschidă părcanile.* NECULCE, L. 239. *Ioann Ircanos deşchizând doao vistierii din ceale 8 ale lui David, au dat 400 de talanţi lui Antioh.* ANTIM, O. 310. *Deschideţi-mi cetatea, să întru cu pace, şi mă jur ... că nu vă voi face niciun rău.* MINEIUL (1776), 143[IV]/27. [Ei] *au ţânut sfat cu Divan, şi au găsit cu cale ca să deschiză cetatea şi să se închine împăratului.* DIONISIE, C. 226. *Cel întâi lucru au fost ca să deşchidă cuptioriul şi să vadă vasăle.* DRĂGHICI, R. 139/29. *Ei văd pe zmeu că deschide lada.* GORJAN, H. I, 9/30. *Cine-a deschis piramida şi-năuntru a intrat?* EMINESCU, O. I, 44. *O ladă ... să şi-o ieie ca simbrie, dar să n-o deschidă pân-acasă la tătă-său.* CREANGĂ, P. 289. [Ana] *deschise ... ca o hoaţă lada şi scoase teancul de hârtii.* SLAVICI, O. I, 183. [Făt-Frumos] *i-a dat poruncă* [vătafului] *ca să-i deschiză toate tronurile cu haine.* ISPIRESCU, L. 3. [Dânsa] *o să-i vadă ... când şi-o deschide lada.* MACEDONSKI, O. III, 10. *Cucoana Zoe ... deschide pianul.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 28. [Ursul] *vine ... deschide dulapul ... desface borcanele şi ... le goleşte.* ARGHEZI, C. I. 220. *Deschide colivia, fă să zboare Cântecele mele.* ISANOS, V. 227. *Dar zgomotul încetă ca retezat când patronul deschise lădiţa.* CĂRTĂRESCU, N. 13. [Fata] *să-şi aleagă de acolo o ladă, ... dar să n-o deschidă pân-acasă.* POP., ap. GCR II, 351. *Da' de-om deschide lada Noi alte vom arăta.* FOLC. TRANSILV. II, 182. ✧ R e f l. p a s. *La 6 luni să să deschiză cutiia ... ca să vază ce s-au strâns* (a. 1824). DOC. EC. 323. *Avem nădejde pe Dumnezeu, că doar să va deschide cetatea.* ARHIVA R. II, 86/27. *Mi se deschiseră un şir de saloane, şi doamna mă primi în budoar.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 128. *Cetăţile ţerei s-au deschis garnizoanelor turceşti.* IST. M. XXVIII/7. *Peste o jumătate de ceas se deschide urna.* CARAGIALE, O. VI, 152. (R e f l.) *Lada ... căzu şi se deschise în colb.* CONTEMPORANUL, VII, 24. ✧ (În religia creştină; complementul indică „cerul" sau „raiul") *H[risto]s raiul au deşchis, ce l-au închis ... Adam.* CORESI, EV. 136. *Voi deşchâde ceriul de voi lăsa o ploae de foc* (a. 1600). CUV. D. BĂTR. II, 48/14. ✧ R e f l. *Şi boteză-Se Isus, ieşi amu de într-apă şi iată deşchiseră-se Lui ceriurele.* CORESI, TETR. 5. *Când să boteza Hristos s-au deşchis ceriurile.* ANTIM, O. 69. *Cerurile s-au deschis.* ALECSANDRI, P. II, 37, cf. id. POEZII, 207. *În noaptea spre Bobotează, mare parte dintre ţărani nu dorm deloc spre a vedea cerul deschizându-se, după o credinţă ce pare a se fi introdus prin biserică.* CONV. LIT. XXI, 351. *Veniţi – este raiul ce azi se deschide La sufletele care păreau osândite.* DENSUSIANU, L. A. 122. *Cei de rând, sărmanii, cred că li s-a deschis cerul.* CAMIL PETRESCU, T. III, 448.

2. T r a n z. (Învechit, rar) A face, a executa o deschidere (**2**), într-un zid. *Zidind* [cineva] *ieşitoare sau grajdiu, să deşchiză uşă către dânsul, iară nu către vecinul.* LEGIUIRE, 11/18.

3. R e f l. (Despre încăperi) A avea uşile sau ferestrele orientate spre ...; (despre ferestre, uşi) a fi orientat spre ..., a da către ... *În curte se deschid câteva camere întunecoase.* ALECSANDRI, O. P. 325. *Multele ferestruici ... se deschid în mijlocul unor firide.* IORGA, C. I. II, 9. *Pe dreapta şi pe stânga holului se deschideau dormitoarele celor două surori.* VINEA, L. I, 204, cf. 53. *Toate ferestrele ... se deschideau în interiorul acestui paralelogram.* G. BARBU, A. V. 70. ✧ T r a n z. *Sub bolta ciselată ... a unui chioşc Ce ... vesel îşi deschide fereştile pe mare.* ALECSANDRI, POEZII, 384. ✧ F i g. *Observaţia potrivit căreia haina îl face pe om este expresia empirică a realităţii semnalate mai sus: că avem atâtea chipuri câte ferestre deschidem spre exterior.* PATAPIEVICI, C. L. 250.

4. R e f l. F i g. (Rar) A se destăinui (**2**). *Poate te vei fi deschis vrunui viclean la fire Care pe loc a presărat în lume astă ştire.* RUSET, E. 26/13. [Grigore] *tăcu brusc. Nu voia să se deschidă. Schimbă vorba.* REBREANU, R. I, 122. *Vorbele ... răstălmăcite ale acestuia îl decid pe vizir să i se deschidă.* VIANU, L. R. 61. ✧ E x p r. (T r a n z.) **A-şi deschide (toată) inima** (sau **tot sufletul**) = a se destăinui, a spune tot ce are pe suflet. *Nimeni nu ne aude aci, poci dar fără sfială Dăschide toată inima, la tine cu-ndrăzneală.* RUSET, E. 91/19. *Prinţule, zise domnul abate, deschizându-şi tot sufletul ... către tovarăşul său.* SADOVEANU, O. X, 55. *Măgură îşi deschidea tot mai larg inima către oamenii aceia simpli.* CAMILAR, N. I, 32. *Sunt bărbat şi nu mi-e uşor lucru să-mi deschid inima.* DAVIDOGLU, M. 58. **A-i deschide** (cuiva) **inima** (sau **(şi) sufletul**) = **a)** a face (pe cineva) interesat, receptiv la ceva, cu înţelegere pentru ceva. *Dumnezău a toate câte sânt, Cuvinte, împăratul tuturor, deşchide-mi sufletul şi inima, gura şi gândul robului Tău ca să înţăleg şi să iau învăţătură şi să fac voia Ta.* BUCOAVNA, 161. *Voi trebuie să deşchideţi inima tinerimei spre bine.* PETROVICI, P. 49/23. (R e f l.) *Inima lui se deschidea către iubirea de omenire.* CR (1839), 408[1]/12. *Aceasta este arta ce sufletu-ţi deschide Naintea veşniciei, nu corpul gol ce râde.* EMINESCU, O. I, 60. *Această singurătate mi-a deschis sufletul şi la cea dintâi dragoste.* C. PETRESCU, S. 110; **b)** (rar) a dispune (pe cineva) să facă o confesiune. *O ţigară ... o să-i deschidă sufletul.* C. PETRESCU, S. 143; **c)** (învechit; şi în forma **a-i deschide voia** cuiva) = a face ca cineva să-i devină binevoitor, a atrage bunăvoinţa (cuiva). *S-au mulţit nepriinţa şi nedriptate-i aduce de laudă şi fălesc omul pentru să-l îmbunedze, să-i deşchidză inima către-înşi.* VARLAAM, C. 255. *El însuş să-mi grăiască mie şi să-mi deschiză voia părintelui său şi în fiinţa sa pre mine să mă înveaţe.* ANTIM, O. 112. (R e f l.) *Când au aflat* [muntenii] *că aceşti doi bărbaţi fuseseră închişi în temniţă pentru popor, li se deschiseseră inimile.* CAMIL PETRESCU, O. II, 139.

5. T r a n z. A scoate din izolare, a pune în legătură cu ... *Ţara aceasta era izolată şi închisă până acum pentru*

streini; Psametih o deschise şi o puse în relaţii comerciale cu alte ţări. F. AARON, I. L. 27/12. ✧ E x p r. **A deschide graniţele** (sau **hotarele**) = a permite trecerea dintr-o ţară într-alta. *Un nou prinţ ... au şi deschis otarele ţării.* ALECSANDRI, O. P. 173. *Austria ... să deschidă graniţele pentru intrarea vitelor noastre?* MAIORESCU, D. III, 347. *El deschide graniţele străinilor.* CĂLINESCU, I. C. 183.

6. T r a n z. A deplasa elementul mobil al unei instalaţii, al unui aparat etc., astfel încât să nu mai blocheze trecerea, comunicarea, contactul. *Deschisesem iar eşapamentul pentru ca bubuiturile lui de mitralieră să ne facă drumul liber.* CAMIL PETRESCU, P. 120. [Cucoana] *îl auzea ... deschizând robinetul de apă.* DEMETRIUS, A. 53. *Mai deschidem încă o dată robinetul.* BELEA, P. A. 19. *Vânzătoarea ... a deschis robinetul ... spălând mult şi cu ostentaţie paharul.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 16. (R e f l. p a s.) *Din când în când se dechideau răsuflătorile din partea superioară a cuptorului.* BUTURĂ, EG. 371. ✦ (Complementul indică aparate sau instalaţii) A pune în funcţiune prin manevrarea unei piese mobile. *Studentul răsuci un comutator şi o deschise* [lumina]. BARBU, Ş. N. 239.

7. T r a n z. (Astăzi rar) A destupa (**1**), a desfunda (**2**). [Ei] *au deschis puţul cel vechiu şi adânc al cetăţii.* AMIRAS, LET. III, 113/29. *După ce au deschis cursul apelor mari, mocirlele acestea s-au uscat, şi Ghermania a câştigat altă faţă.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 216/28. ✦ A destupa (**2**), a desfunda (**1**). *Anton Lupan deschise un şip cu vin.* TUDORAN, P. 145. ✧ R e f l. *Şi la anii de la zădirea lumii 1656, în luna lui prier ... s-au deşchis gaurile ocheanului celui adâncu, şi toate prăpăştile, izvorând năpraznic.* N. COSTIN, L. 59.

II. 1. T r a n z. A îndepărta părţile împreunate ale unui obiect (uneori prin tăiere, rupere, dezlipire, despăturire) pentru a ajunge la conţinut; a desface (**3**). *Dar deschide-l* [biletul] *tu.* HRISOVERGHI, A. 8/2. *Răvaşul era deschis, ia colo pe masă.* KOGĂLNICEANU, în PR. DRAM. 437. *A fost oprit un curier englez* [de către autorităţi] *şi i-a deschis depeşele.* CR (1839), 5[1]/13. *Tremurând de fericire am deschis-o ...*[scrisoarea]. NEGRUZZI, S. I, 62. *Banul deschise plicul.* FILIMON, O. I, 105. *Dinu Păturică, deschizând scrisoarea, citi cele următoare.* id. ib. 127. *Alexis deschise iute plicul.* ALECSANDRI, O. P. 107. *El primi o scrisoare cu sigil negru ... – o deschise.* EMINESCU, P. L. 30. *Depeşa am aruncat-o pe masă fără s-o deschid.* CARAGIALE, O. I, 217. [Negustorii] *aveau dreptul să ceară ca orice străini veniţi cu marfă ... să nu deschidă, să nu dezlege ... „poverile" şi „teancurile" lor fără voia starostelui.* IORGA, C. I. III, 132. *Deschise portofelul şi îi puse-n palmă o hârtie de douăzeci de coroane.* AGÎRBICEANU, A. 33. *Pe drum ... am deschis scrisoarea.* BRĂESCU, A. 182. *Femeilor* [comisarul] *le deschise poşetele.* STANCU, R. A. I, 177. *După ce deschideam plicul, dădeam peste o epistolă cu zeci de semnături.* FLACĂRA, 1977, nr. 1, 28. *Marcu cartea o primea, Cu mirare o privea Şi-apoi cartea-o deschidea, Mumei sale o citea.* BALADE, III, 141. (R e f l. p a s.) *Priiatinii împăratului mai înainte de ce s-ar deschide scrisoarea, toţi au zis [...]* (a. 1812). GCR II, 210/18. ✧ (Prin metonimie) *Văzură coconul cu Mariea muma lui şi căzură închinară-se lui şi deşchiseră comoarăle lor.* CORESI, TETR. 3. ✧ E x p r. **A(-şi) deschide punga** = **a)** a face o cheltuială (mare). *Când un bogat îşi mărita o fată ... îşi deschidea larg punga.* MOROIANU, S. 12; **b)** a fi generos, a fi darnic. *Deschide, frate, punga, că-ntind deschisă palma!* COŞBUC, P. II, 95. [Martinovici] *şi-a deschis punga larg la toţi câţi îi cereau ajutoare.* MOROIANU, S. 137.

2. T r a n z. (Complementul indică obiecte pliate) A face să nu mai fie strâns, înfăşurat, pliat; a desface (**3**), (regional) a descheia (**1**). *Gonea Bobocel ... deschise umbrela şi porni.* REBREANU, NUV. 6. *După mari sforţări, judecătorul a deschis briceagul ... Se lipise de atâta sânge închegat.* POPA, V. 235. *Deschid umbrela şi mă avânt şi eu în potop.* RALEA, S. T. I, 290. ✧ R e f l . p a s . *O să vă spui, pe stradă, povestea umbrelei care se deschide pe dos.* ARGHEZI, C. J. 64. ✦ (Învechit rar; complementul indică pânzele de corabie) A întinde, a desfăşura (**1**). *Nebun corabiier s-ar socoti a fi acela carile pândzele împotriva vântului a deşchide ar îndrăzni.* CANTEMIR, I. I. I, 59, cf. ABC. MAR.

3. R e f l. (Despre flori, frunze, muguri etc.) A se desface ajungând la dezvoltare deplină. *Floarea să deşchidea, poama lega.* CANTEMIR, I. I. I, 163. *Mugurii lui, carii încă nu s-au putut deschide; să nu-i sugrume.* ÎNV. POM. 96/12. *Îndată ce bumbii se vor deschide şi vor creşte frunzele, va fi semn că vergelele s-au prins.* POENARU, Î. 8/14, cf. PONTBRIANT, D. *Rumenă floare ... se deschide.* ALECSANDRI, POEZII, 77. *Flori proaspete se deschiseseră între plantaţiile de lângă Cazino.* SADOVEANU, O. XII, 691. *Mii şi mii de flori ... se deschid la cele dintâi raze.* MOROIANU, S. 175. *Flori, galbene ... care se deschid numai pe vreme frumoasă.* BELEA, P. A. 310. *Flori, care se deschid şi surâd dimineaţa.* ISANOS, V. 146. ✧ T r a n z. (Complementul indică petale, corole) *Tainic îşi deschide Ca de aur prăfuite-a ei petale, O gingaşă micşunică.* SĂM. I, 107. *Şase guri deodată C-un pocnet corola-şi deschid.* BLAGA, POEZII, 387. ✧ (Complementul indică flori, muguri etc.) *Firea ... pe trandafiri îi deschide.* CONACHI, P. 265. *Bate vânt de primăvară şi pe muguri îi deschide.* ALECSANDRI, POEZII, 47.

4. R e f l. F i g. (Rar; despre tineri) A se dezvolta repede şi armonios. *Te faci din zi în zi mai frumoasă şi te deschizi întocmai ca un trandafir.* FILIMON, O. I, 106. *Aşa s-a dăşchis fata asta, că mai să n-o mai cunosc.* UDRESCU, GL.

5. R e f l. A căpăta o expresie de mulţumire, de frumuseţe, de bucurie; a se lumina, a se înveseli. *Faţa i se deschise.* DDRF. [Vasile Mărginean] *se mai deschise la faţă şi la priviri.* AGÎRBICEANU, S. 139. *Faţa i se deschise într-un surâs amabil.* DEMETRIUS, A. 268, cf. DL, DM, DEX. (T r a n z.) *Fruntea liberă, părul întors, prins cu un singur ac de fildeş, îi deschideau faţa.* C. PETRESCU, S. 163.

6. T r a n z. A lumina la figură. *Toate fetele-i spuneau curat că* [acea haină]*-l prinde, că-l deschide.* TDRG. *N-ai idee cât te dăşchide haina asta!* UDRESCU, GL. ✦ (Învechit, rar) A lumina. *Această biserică fiind făr' de turnu şi întunecată, Măriia Sa ... i-au făcut turnu şi o au mai deşchis-o.* R. GRECEANU, CM II, 122.

7. T r a n z. (Complementul indică obiecte colorate, culori etc.) A face să aibă o nuanţă mai puţin întunecată, mai luminoasă sau mai apropiată de alb. *După aceaia o deşchide* [culoarea] *tot cu de aceaiaşi ohră şi, de nu va veni bine la însemnat, deşchide-o cu alb iute* (a. 1805). GRECU, P. 97. ✧ R e f l. (Prin lărgirea sensului) [Magda] *noaptea se spăla cu cenuşă, se deschidea la faţă, murdară.* DEMETRIUS, A. 333.

8. R e f l. (Despre vreme, cer) A deveni senin; a se însenina, a se lumina. [Pavel] *nu întra înlăuntru decât numai ca să mângâie familia cu nădejde că vremea peste puțin să deschide și să însănin*eză. BUZNEA, P. V. 82/1. *Cerul, către Răsărit, se deschidea pentru scurte răstimpuri în niște largi porți albastre.* CAMILAR, N. I, 8.

III. 1. T r a n z. Complementul indică sisteme de încuiat sau, p. e x t., obiecte care conțin astfel de sisteme; adesea complinit prin „cu cheia") A separa elementele cuplate ale unui ansamblu prin manevrarea elementului mobil cu ajutorul unei chei; a descuia (**1**). *Al căruia cheaie ... cu dânsa lavirinthul a deșchide să va învrednici.* CANTEMIR, I. I. I, 153. *Dar, până una alta, deschide-ne o odaie.* HOGAȘ, DR. I, 34. *Ia, tu, cheile, Deschide porțile!* PĂSCULESCU, L. P. 185, cf. ALR II/I MN 120, 3 806. ✧ R e f l. p a s. *În toate casele ce se deschid cu aceste chei să intri.* ISPIRESCU, L. 112. ✧ (Subiectul indică „cheia" sau înlocuitori ai acesteia) *Chiaie care ne deșchide ... visteriea.* BIBLIA (1688), [prefață] 4/9. *Iarba fiarălor. Aia dac-o găsești; dișchizi orce lăcată.* ALR II 6 260/228. *Cheia de aur deschide toate ușele.* ZANNE, P. III, 98. (A b s o l.) *Din zecile de combinații ... ale unui lacăt secret, una singură deschide spre interior.* CAMIL PETRESCU, U. N. 8. ✦ (Regional; cu complementul „copci") A desface (**2**). *Să-ți deschid eu copcile.* FOLC. TRANSILV. II, 374.

2. T r a n z. (Rar; prin metonimie) A descheia (**4**). *Îl înspăimântă gândul unei scene absurde: el lungit la pământ, toți agitându-se în jurul lui, dând sfaturi, deschizându-l și frecționându-l, chemând Salvarea.* C. PETRESCU, C. V. 129.

3. R e f l. (Despre vocale) A-și mări gradul de deschidere (apertura). *„E" se deschide, ca când ar mai primi lângă sine un „a".* BĂLĂȘESCU, GR. 108/10.

4. T r a n z. A îndepărta, a distanța elemente așezate unul lângă altul; **a**) (Folosit și a b s o l.) (Complementul indică reviste, cărți, caiete; p. e x t. filele acestora) A îndepărta coperta împreună cu una sau mai multe file (pentru a scrie, a citi etc.), a desface la o anumită filă. *Adusese Vlădica pravila și au deșchis la un loc și la un cap unde zicea: „Boieriul care va umbla împotriva domnului și a țării să-l spânzure".* ANON. BRÂNCOV., CM II, 300. *Înțelepții deschiseră cărțile în care era adunate toate legile lui Minos.* PLEȘOIANU, T. I, 197/4. *Această carte ... vei deschide-o la o șasa foaie, și vei citi stihul de al treilea.* GORJAN, H. I, 52/30. *Deschide Alcoranul, cetește cuvios.* CONV. LIT. II, 266. *Deschide un caiet din Mozart și joacă din el uvertura lui „Freischütz".* MAIORESCU, CRITICE, 161. *Deschizând broșura te simți în o atmosferă poetică.* CONTEMPORANUL, I, 59. *El deschise o carte veche legată în piele și roasă de molii.* EMINESCU, P. L. 35. [El] *luă cartea ... deschise unele file.* id. ib. 50. *Deschidem cel dintâi volum al Socotelilor brașovene.* IORGA, C. I. III, 98. *Timp de câteva săptămâni n-am deschis alte cărți de citire decât codurile de legi.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 41. *Un diac păscalier ... deschidea cartea cea mare de-i zice Păscălie.* AGÎRBICEANU, S. 115. *Voi deschide diseară cartea lui Carlyle.* C. PETRESCU, S. 248. *Domițian nu deschise nici caetul, nu luă nici floarea.* BASSARABESCU, V. 20. *Îi deschide cartea, el o privește și întoarce capul după ea.* SEBASTIAN, T. 184. *Onoratul meu confrate n-a avut vreme ... ca să deschidă cartea și să străbată două rânduri.* SADOVEANU, O. XX, 34. *Era pagina 140 și următoarea unde deschisese baronul, și unde erau subliniate ... următoarele cuvinte.* MOROIANU, S. 126. *Portarul ... deschise registrul de pasageri.* TUDORAN, P. 223. *Să deschidem Biblia și să vedem.* PREDA, I. 99. *Deșchidiți-vă cărțile și grăiți cu dreptate* (a. 1773). GCR II, 98/23. ✧ R e f l. p a s. *Cărțile se vor deșchide și judecătoriul nefățarnic va ședea și untunearece de îngeri fără de număr slujindu-i.* CORESI, EV. 35. *Judecătorul tânăr cere să se deschidă dosarul.* STANCU, D. 266.

b) (Complementul indică buze, fălci etc.) A îndepărta una de alta; (complementul indică gura sau echivalente ale acesteia) a îndepărta buzele (împreună cu maxilarele); (învechit) a descheia (**1**). *Deschide-voi în pilde rostul mieu.* EV. SL.-ROM. 45^{v}/10. *Cum cutezași tu deșchide gura ta spre mâncare ce-ț zise ție Dumnezău să nu mănânci* (a. 1600–1625). GCR I, 64/18. *Nimenea nu-i mai putea creade nimica, și cât deschidea gura să vorbească, îndată i se râdeau ceialalți toți în față.* PETROVICI, P. 297/1. *Leul ... deschise o gură uscată și plină de flacără.* PLEȘOIANU, T. I, 108/5. *O înfricoșată tigroae ... deschizându-și gura își rânje dinții.* DRĂGHICI, R. 46/2. *Văzură capu deschizând gura, și începând a vorbi.* GORJAN, H. I, 54/2. *Zâmbet ... Care gur-abia-i deschide.* EMINESCU, O. I, 67. *De câte ori deschideam gura să-i vorbesc, îmi amorțea glasul în gât.* GANE, N. I, 39. *Mai puteam eu deschide fălcile?* CARAGIALE, O. VII, 46. *Lupul ... deschisese o gură de să mă îmbuce.* ISPIRESCU, L. 14. *Căpitanul Lizu ... le deschise gurile spre a le afla vârsta după dinți.* MACEDONSKI, O. III, 40. *Sluga deschise gura și un zâmbet larg i se răspândi pe obraz.* AGÎRBICEANU, S. 67. (R e f l.) *O gură fără buze să deschidea ca o peșteră subt nasu ce-i lipsea.* CR (1833), 106^{2}/14. *Buza ei trandafirie ... Se deschide zâmbitoare.* ALECSANDRI, POEZII, 106. *Gura ei ca o pungă se deschidea și se închidea fără încetare.* BARBU, G. 50. ✧ F i g. *Și amu blăstemat să fii spre pământ, care deșchise gura lui și priimi sângele fratelui tău* [Abel], *den mâna ta.* PO 22/25. ✧ E x p r. **A deschide gura** (sau, învechit, **rostul**, ori, rar, **buzele**) = a vorbi (**1**). *Eu ca surdu nu auzii și ca mut nu deșchiș rostul mieu.* PSALT. 72. *Deșchizu în price rostul mieu.* ib. 154. *Deșchide-voi în pilde rostul mieu și voiu râgâi ascunsele deîn tocmeala lumiei.* CORESI, ap. GCR I, 17/14. [Hristos] *deșchise rostul său, învăța pre ei.* N. TEST. (1648), 6^{v}/9. *Deșchide gura ta, și judecă cu direptate* (a. 1694). GCR I, 312/25. *Postelnicul ... vitejaște cuteză de întră ... la viziriul Și cu mare groază deșchise buzele lui.* C. CANTACUZINO, CM I, 182. *Să meargem înaintea lui și să ne deșchidem gura și să ne spunem jalba ce avem.* ANTIM, O. 92. *Cine, din câți aud, va deschide gura?* MOLNAR, RET. 107/22. *Cu mult mai puțin îmi era slobod a deșchide gura, ca să mă rogu de slobozire.* MAIOR, T. 37/28. *Stăi! nu deschide gura!* ALECSANDRI, T. I, 274. *Cineva năvălind asupra lui ... ar fi crezut că și el nu deschisese gura de o lună de zile.* CONTEMPORANUL, V, 159. *De când erai mic ... dăschideai gurița.* DELAVRANCEA, O. II, 297. [Svoboda] *n-a deschis gura toată vremea.* REBREANU, P. S. 17. *N-ar avea decât* [el] *... să deschidă gura și te-ai trezi dincolo de poarta mare.* CAMIL PETRESCU, T. I, 78. *Mi-era lene ... să deschid gura.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 124. [Aurica] *privea cu ochi care vor să intre în vorbă dar nu deschidea gura.*

CĂLINESCU, E. O. I, 56. [Cristea Busuioc era] *obişnuit să deschidă gura numai la zile mari.* TUDORAN, P. 262. *Moromete, atunci flăcău tăcut, deschise gura şi îl porecli Parizianu.* PREDA, DELIR. 7. (R e f l.) *Când gura celui învăţat să deschide, bagă sama la cuvintele lui.* GOLESCU, P. 114/27. (Cu inversarea termenilor expresiei) *În urmă Drăghici rostul deschisă, Ş-acest chip către adunare zisă.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 80. *Buzele sale le deşchide cu înţelepciune şi cu bună luare de seamă.* TEODOROVICI, M. 63/16. (Învechit; despre Dumnezeu) **A-i deschide** (cuiva) **gura** (sau **rostul,** ori **buzele**) = a face (pe cineva) capabil să vorbească, a determina să vorbească. *Doamne, rostulu-mi deschiseşi şi usteneale mele vesti-vor lauda Ta.* PSALT. HUR. 43^{v}/17. *Doamne, rostulu-mi deşchide, şi* [cu] *rostul mieu spure lauda Ta.* PSALT. 100. *Darul Duhului Sfânt ... în zioa de petdesetniţă au deşchişu gura sfinţilor Apostoli, şi propoveduia cu toate feliurile de limbi cuvântul lui Dumnezău* (1688). BV I, 286. *Şi acum luminează-mi ochii gândului, deşchide-mi gura ca să mă învăţ cuvintele Tale.* SLOV. 9^{v}/10. *Ai deşchis buzăle lor începând a vorbi în limbi streine.* ABEŢEDAR, 26^{2}/9. (Învechit şi popular) **A deschide rostul** (sau **gura**) **spre** (sau **asupra**) (cuiva) = a se adresa (cuiva). [Hristos] *deschiseră spre menre rostul său.* PSALT. HUR. 17^{r}/18. [Hristos] *deşchisără sprea mere rostul său ca leu ce rage şi ricăiaşte.* PSALT. SCH. 63/12, cf. CORESI, PS. 52/2. *Atunci şi nici atunci să-şi deschiză duşmanii gura asupra mea.* PĂSCULESCU, L. P. 144. (Învechit, rar) **A nu şti deschide gura** = a rămâne mut, a rămâne fără glas. *Aciastă sfântă carte este a beserec[i] cei pravoslavnice de la leage grecească din Beiuş, şi cine o a fura, să nu ştie deaştide gura* (a. 1784). IORGA, S. D. XIII, 49.

c) (Complementul indică ochii) A îndepărta pleoapele una de cealaltă (pentru a privi); p. e x t. a se trezi din somn. *Atunce atinse de ochii lor zise: După credinţa voastră fie-vă. Şi deschiseră-se ochii lor.* EV. SL.-ROM. 25^{v}/7. *Muri şi bogatul şi îngropat fu şi întru iad deşchise ochii lui.* CORESI, ap. GCR I, 30/37. *Deschizând ochii a doua oară, Aşa cuvântă cu jele amară.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 211. *Câteodată deşchidea* [ea] *ochii şi suspina uitându-să la stăpânul său.* LEON ASACHI, B. 41/20. *După puţin apoi deschizându-şi* [el] *ochii ... nu pute să socotească alta decât că acesta era un vis.* DRĂGHICI, R. 160/15. [Dânsul] *deschis-a ochii? Încă nu.* HRISOVERGHI, A. 14/1. *Deschizând ochii,* [Lăpuşneanu] *văzu doi călugări.* DACIA LIT. 26/5. *Deschideţi ochii, şi gonind amăgitoriul, Zi că toate sunt prea bine.* CONACHI, P. 273. *Ochii galiş ea deschide Spre al cerului senin.* ALECSANDRI, POEZII, 104. *El deschise ochii pe jumătate. Văzu un băiat cu faţa ovală.* EMINESCU, P. L. 63. *O schimonositură de om avea în frunte numai un ochi mare cât o sită şi când îl deschidea, nu vedea nemica.* CREANGĂ, P. 243. *Închiz un moment ochii ... simţ că mă-nghioldeşte cineva ... deschid ochii.* CARAGIALE, O. II, 107. *Bolnavul deschidea ochii.* AGÎRBICEANU, S. 74. *Când am deschis ochii, m-am speriat de ce am văzut.* REBREANU, I. 137. *Am deschis ochii cu părere de rău.* C. PETRESCU, S. 23. *Ana ... deschide ochii, priveşte totul în jurul ei liniştit.* CAMIL PETRESCU, T. III, 75. *Baruţu şi-a deschis nişte ochi imenşi, resemnaţi.* ARGHEZI, C. J. 37. *Felix scoase capul la aer şi deschise bine ochii ca să scape de rânjetele viselor.* CĂLINESCU, E. O. I, 329. [Lucu] *deschise ochii în beznă.* VINEA, L. II, 317. *Cum e ...? îl întreba* [Gheorghe] *când deschidea ochii.* BARBU, G. 357. *Şi când ochii-i voi deschide, Doisprezece m-or cuprinde, Mai de soi şi mai de neam, Nu ca tine-un beţivan.* FOLC. TRANSILV. II, 347. ✧ E x p r. **A(-şi) deschide ochii** = **a)** (şi în forma **a-şi deschide ochii bine**) = a privi, a observa cu mare atenţie. *Să-ţi deschizi ochii bine şi săngur să mergi prin sate şi pe la târguri ca să cumperi* (a. 1816). ARH. OLT. II, 28. *Să-ţi deschizi ochii şi să strejueşti cu mare priveghere* (a. 1822). DOC. EC. 261. *Deschide ochii, Zopire, vezi că nu te amăgesc.* HELIADE, M. 15/9. *Deschide-ţi ochii bine ..., ca să nu mă sileşti a-ţi face o daună de care-i pomeni cât îi trăi.* ALECSANDRI, T. I 355. ✧ R e f l. *Vă poruncim să vă dăşchideţi ochii şi să nu vă cutezaţi dă acum înnainte a slobozi hoţi, măcar pentru cât dă mică pricină* (a. 1790). în PRAV. COND. (1780), 191; **b)** (despre unele mamifere) a îndepărta pleoapele lăsând ochiul liber în momentul apariţiei vederii; a face ochi. *Abia la o săptămână deschid căţeii ochii.* STANCU, D. 15; **c)** (despre oameni) a se naşte. *Pare că-n mănăstire se pomenise* [ea] *de când a deschis ochii.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 17. *Eşti tânăr; ai deschis ochii încoace, după Cuza.* GALACTION, O. 64. *În ceasurile de singurătate, mai dezmierda şi alte plănuiri, menite să ogoiască la bătrâneţe nesaţiul de pământ în care a deschis ochii* [Neagu Vardaru]. C. PETRESCU, A. R. 70. *N-avea, bietul, după sufletul lui, decât bordeiul în care deschisese ochii pe lume.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 79; **d)** a deveni conştient de ceva. *Ai văzut şi tu atunci, când deschideai ochii asupra lumii, că a trăi în aceşti ani e cu mult mai greu.* SADOVEANU, O. XX, 343. [Cristea Busuioc] *deschisese ochii asupra lumii, mirat.* TUDORAN, P. 96. ✧ R e f l. *Vere în care zi vreţi mânca dentr-îns* [den plodul pomului ce iaste în mijlocul raiului], *deşchide-se-vor ochii voştri şi vreţi fi ca Domnedzeu ştiind binele şi* [răul]. PO 18/22. **A deschide ochii** (sau, rar, **ochiul**) **cuiva** = **a)** (învechit) a vindeca de orbie (1). *Eu te voi tremite să deşchidzi ocii loru.* COD. VOR.^{2} 306. *Şi era sâmbătă, când făcu Iisus tină şi-i dişchisease ochii lui.* N. TEST. (1648) 118^{r}/28-29. *Deşchis-au Hristos ochii unui om orb den naştere.* CHEIA ÎN. 88^{v}/1. (R e f l. p a s.) *Să se deschiză ochii noştri şi se milosârdi Ii[su]s ... şi acieaşi văzură.* CORESI, TETR. 46; **b)** a face (pe cineva) să observe, să-şi dea seama, să înţeleagă. *Acesta mi-au deschis ochii întru multe.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 66. *Daca oprea oraşele ce luaseră* [romanii] *de la Filip, atunci ar fi deschis ochii grecilor.* CĂPĂŢÎNEANU, M. R. 71/21. *Întrebuinţarea cea rea a veniturilor ... deschise ochii credincioşilor.* F. AARON, I. I, 190/24. *Mitropolitul ... nu avea decât să dea ordin călugărilor şi prin aceia clerului de mir, ca să deschidă ochii poporului.* BARIŢIU, P. A. II, 33. [Aceia] *voiau să deschidă ochii lucrătorilor.* MILLE, V. P. 148. *Să nu mă învinovăţeşti tot pe mine că nu ţi-am deschis ochii.* AGÎRBICEANU, S. 424. *Cartea deschide ochii oamenilor asupra buruienilor otrăvitoare.* VOICULESCU, L. 5. *Împărtăşesc în totul impresia dumitale ... şi am făcut ce am putut să deschid puţin ochii lui moş Costache.* CĂLINESCU, E. O. I, 128. *Închisoarea mi-a deschis ochii.* CAMIL PETRESCU, B. 45. *Dinu s-a gândit că ar fi cazul să-i deschidă ochii lui Traian asupra lumii în care trăia.* BENIUC, M. C. I, 280. *Trebuie să deschidem ochii oamenilor, şi aici, şi pe front.* id. îb. 351. **A deschide mintea** (cuiva) = a face (pe cineva) să înţeleagă sau să cunoască ceva. *Să să roage lui Dumnezău să le deşchiză mintea, şi aşia vor putea înţeleage scripturile.* N. TEST. (1648),

191r/7, cf. 104r/17. *Scriptura ne deşchide mintea, de ajungem cu credinţa pre Dumnezeu.* M. COSTIN, O. 242. [Hristos] *deşchise lor mintea ca să înţeleagă Scripturile.* CHEIA, ÎN. 20v/31. *A cuviosului părintelui nostru Ioannu Scara, cuvântul al treisprezecelea, care deşchide mintea omului* (a. 1775). CAT. MAN. I, 364. **A(-i) se deschide** (cuiva) **mintea** sau **a se deschide la minte** = a căpăta putere de înţelegere. *Dar anii treceau şi eu nu izbuteam să mă deschid la minte.* VLASIU, A. P. 13. *Mintea parcă i se deschisese* [lui Mihu] *cât ... altora în câţiva ani.* TUDORAN, P. 403, cf. 119. **A(-şi) deschide urechile (în patru)** = a asculta cu atenţie. *Dacă ceare cineva ajutoriu de la tine, deschide ureachea ta în grabă.* FULEA, B. 84/20. *Să te aud ... Îmi deschid urechile-n patru.* ALECSANDRI, T. I, 153. *Întâia poveste ... Fata o întocmi povestind, în clipa în care stăpânul binevoise să-şi deschidă urechea şi să asculte.* ARGHEZI, C. J. 6, cf. DL, DM, DEX. **A deschide urechile** (cuiva) = a face (pe cineva) să fie atent, a determina să asculte. *Deschideţi urechile învăţătorilor, căci aicea am un lucru foarte mare ... să vi-l spun.* PETROVICI, P. 204/9. (Regional, mai ales în Munt.) **A deschide ochii pe cineva** = **a)** a se îndrăgosti pentru prima oară. *Eram de zece ani. Şi deschisesem ochii pe o copilă, cam de vârsta mea, cu care adeseori colindam viile.* DELAVRANCEA, T. 32. *Nici nu visa* [nevastă-sa] *că i se dusese pe lumea duşilor voinicu' pe care deschisese ea odată ochii şi o fermecase cu fluerul.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 299; **b)** a cunoaşte, a şti pe cineva. *De când am deschis ochii pe moş Zamfir tot singur l-am pomenit.* SĂM. I, 338.

d) (Complementul indică braţele) A întinde îndepărtând unul de altul, (pentru a cuprinde). *Deschide-ţi braţele şi prinde-mi în ele braţele-obosite.* MINULESCU, VERS. 66. *Bunicul, deschizând braţele să-l prindă, scăpă jos punga din mână.* TEODOREANU, U. C. 19. [Filimona] *şi-a deschis larg braţele de parcă ar fi vrut să ne strângă la piept.* STANCU, R. A. I, 114. ✧ E x p r. **A deschide** (cuiva) **braţele** = a primi cu bunăvoinţă, cu afecţiune pe cineva. *Vino, putearea mea Oh! deschide-ţi braţăle, De-m primeaşte jalile* (a. 1820). GCR II, 230/28. *Familia noastră ţi-a deschis braţele.* BOLINTINEANU, O. 361.

e) (Complementul indică pumnii, mâinile) A desface degetele strânse pumn. *Deschid pumnii: în carcera cruntă Doar bătrâneţe măruntă.* VOICULESCU, POEZII, II, 217. *Bălcescu continuă însă, tot mai dârz, închizând şi deschizând ... pumnul mâinii drepte.* CAMIL PETRESCU, O. II, 427. ✧ E x p r. **A deschide mâna** = a fi darnic, generos. *Deşchizi tu mâna ta, şi veri sătura tot viul de voe bunră.* PSALT. HUR. 122v/7. *Deşchidzându-ţie mâra toate împlu-se de dulceaţă.* PSALT. 103. *Tu dai mâncare lor în bună vreame; Deşchizi tu mâna ta, şi saturi toate viile cu bună voe* (a.1579–1580). GCR I, 28/3. *Dai tu lor şi culeg, deschizi mâna ta şi să satură de bine.* PSALT. (1651), 197v/2. *Din răvna sa cea spre binele de obşte ... vlădica Ioann Bob au prins a deşchide mâna şi a face fundaţii.* MAIOR, S. II, 185.

f) (Complementul indică aripile) A desface, a întinde pentru zbor. *Deschide-ţi aripile şi sai la pământ.* ALECSANDRI, T. I, 113, cf. DL, DM.

5. T r a n z. şi r e f l. (Despre orificii, organe etc.) A face să devină sau a deveni mai larg, a (se) lărgi. *Arşiţa soarelui şi căldura austrului porii pieii şi încheiturile osului tidvei mai mult decât i-au trebuit i-au deşchis* [Struţocamilei]. CANTEMIR, I. I. I, 78. *Durerile care deschid mitra, şi băşica sânt mai tari.* MEŞT. MOŞ. 34/12. *Nările se deschid adesea şi se lărgesc.* FIS. 47/18. ✧ T r a n z. f a c t. (Învechit) *Sfinţeaşte mie tot născutul de-a prima, care deşchide tot zgăul de maică-sa.* PO 220/16. ✦ (Regional; despre vaci, capre, oi etc.) A fi gata să fete (Moşoaia – Piteşti). Cf. UDRESCU, GL.

IV. 1. T r a n z. (Complementul indică organe, vene, ţesuturi etc.) A face o tăietură; a inciza, a secţiona. *Bataille ... s-a aruncat în orgie, până ce ... după pilda romanilor ... ce-şi deschideau vinele în mijlocul plăcerilor mâncării, s-a otrăvit.* LOVINESCU, S. I, 106. *Baciul deschisese cu cuţitul beregata cârlanului.* SADOVEANU, O. IX, 178. ✧ L o c. v b. **A deschide o rană** = a răni (**1**). *Îi deschise în coaste o rană profundă* [lui Dindon]. PÂCLEANU, I. I, 54/2. ✧ R e f l. p a s. *În scurtă vreme însă artera se poate deschide.* BELEA, P. A. 102. *Se deschide toracele, se trece la masaj cardiac intern.* CONTEMP. 1975, nr. 1 511, 3/5.

2. R e f l. (Despre răni) **A** începe să sângereze sau să supureze. *Rănile ... se deschiseseră şi cele mai vechi şi sângerau.* AGÎRBICEANU, S. 335. *Aci e numai o rană purulentă ce se deschide la soare.* C. PETRESCU, Î. II, 159.

3. R e f l. (Mai ales despre pământ) A se desface în două sau mai multe părţi; a se despica (**2**), a se crăpa. *Pre ceia ce să rădicase pre Moisi pro[o]r[o]c să deşchise pământul de-i înghiţi de vii.* VARLAAM, ap. GCR I, 105/31. *Să se deşchiză pământul şi să arate pre Mântuitoriul.* ANTIM, O. 111. *De un cutremur cumplit şi înfricoşat, deşchizându-să pământul i-au înghiţit.* IACOV, SYN. 35r/15. *Văzui că se deschise pământul şi întră zmeul înlăuntru întocmai ca un fulger.* GORJAN, H. I, 118/7. *Fără veste se deschise pardoseala casăi şi ni se arătă înainte un uncheaş.* id. ib. 119/2. *Unde se deschidea talazurile ... acolo ţâşt! şi dânsa.* ISPIRESCU, L. 34. *Să se deschidă pământul şi să mă înghită.* AGÎRBICEANU, S. 597. *Pământul să i se fi deschis sub picioare, ar fi dispărut bucuros într-însul.* COCEA, S. II, 56. ✧ (T r a n z.) *Deşchise piatra în pustinie şi adăpă ca* [den] *fără de apă multă.* PSALT. HUR. 65v/16.

4. R e f l. A se forma dintr-un anumit punct, oferind o cale de acces. [Niţă] *se opri în mijlocul drumului, unde se deschidea două căi ca două porţi.* PELIMON, I. 11/19. *Din etacul postelnicesei se deschise o galerie.* NEGRUZZI, S. I, 73. *Ajunseră la un loc unde se deschidea trei drumuri.* ISPIRESCU, L. 274. *Am ajuns la o câmpie, de unde se deschid mai multe drumuri.* id. ib. 299. *Un insemnat număr de văi frumoase se deschid printre înălţimile cele măreţe.* CONV. LIT. XX, 994. *Prin desişul viţei ... se deschideau cărări neîntrerupte.* LUC. VI, 387. *De pe o stradă care se deschidea în faţa lui, se revărsa un puhoi negru de capete.* COCEA, S. I, 44. *După strada cu salcâmi se deschidea un câmp larg, lung.* E. IONESCU, E. 69. *Înaintea lui se deschidea o vale plină de verdeaţă.* VISSARION, B. 133. *Napoia noastră se deschide o vale.* PERPESSICIUS, S. 35. *În după o jumătate de oră* [de mers] *se deschide un bulevard mare.* RALEA, O. 78. *În faţa lor se deschidea o alee largă.* DEMETRIUS, A. 119. ✧ E x p r. (T r a n z.) **A(-şi) deschide drum** (sau **cale, intrare, pârtie** etc.) = **a)** a(-şi) face loc de trecere, a(-şi) crea o posibilitate de acces. *S-au întorsu în Ţarigrad* [Vasile-Vodă] *şi să gătа tare asupra leşilor, să răscumpere ruşinea lui soltan Osmanu, deşchizându-şi calea pen Ardeal.* M. COSTIN, O. 120. *Şi turcilor nu le părè bine unde l-au văzzut* [pe Antiohie-Vodă] *că a vinit pre apă, de au deşchis drumul pe apă şi au învăţat a face galioane şi*

ei. NECULCE, L. 151. *Am bătut pre împăratul persilor şi a midilor şi până la Eghipet ne-am deşchis calea.* id. ib. 316. [Căpitanul] *se cearcă Cu spada să-ş deschiză un drum.* HELIADE, O. I, 328. *Vizirul ... să afla acolo cu toată armia sa, pe carea o pornisă pentru să-şi deschidă drumul cu sabia.* AR (1829), 27²/26. *Iulie Cezar ... făcuse planul acel gigantic ... de a-şi deschide drum spre India.* F. AARON, I. I, 3/3. *Să ne deschidem un drum până la zidurile sântei Cetăţi.* PÂCLEANU, I. I, 40/17. *Aceasta să ne deschidă direct calea spre mare.* MAIORESCU, D. IV, 380. *Când ajungea popa, noi ne aşezam în două rânduri şi-i deschideam calea.* CREANGĂ, O. 184. [Trică] *arunca ... pe ceilalţi la dreapta şi la stânga, ca să-şi deschidă drum.* SLAVICI, O. II, 252. *Pe când ai noştri deschid pârtii prin nămeţi, leşii se cocoloşesc la Halici.* DELAVRANCEA, A. 18. *Cu mişcări încete, silite, ţăranii deschiseră calea, strângându-se pe marginile uliţei.* REBREANU, R. II, 45. *Stroe Vardaru se trudea să deschidă loc de trecere.* C. PETRESCU, A. R. 61. *În şanţul cu buruieni al şoselei, aşteptam ca batalionul din faţă să-şi deschidă drum.* CAMIL PETRESCU, U. N. 346. *Prin aceste chei grele de piatră, Bicazul îşi deschide un drum.* BOGZA, C. O. 66. *Beligan se ridică în picioare şi porni spre uşă ... Oamenii îi deschiseră drum.* V. ROM. aprilie 1955, 165. (Cu parafrazarea expresiei) *Prin Alpii neguratici drumuri îmi deschideam.* CR (1839), 176¹/6. *Cale să deschidem prin aprigul duşman.* ALECSANDRI, POEZII, 289. *Aveam poteci ... pe care noi le deschisesem pentru folosul nostru.* IORGA, C. I. II, 3; **b)** a uşura pătrunderea, accesul (spre cineva sau ceva); a uşura (cuiva) atingerea unui ţel. [Hristos] *vă sculă din morţi şi fu începător morţilor spre înviere, şi deschise cale împărăţii[i] ceriului* (a. 1661). GCR I, 182/37. *Împăratul ... luă Beligradul de la unguri care-i deschise şi drumul Budinului.* VĂCĂRESCUL, IST. 260. *Gonitu-i-au pre toţi munţii Praovei, 2 zile şi 2 nopţi, pân' le-au dăşchis Dumnezeu calea şi au scăpat în cetatea Braşovului cu jupânease, cu coconi, cu toţi.* ANON. CANTAC., CM I, 175. *Unor bărbaţi ca aceştia nu li s-au putut deschide calea către deregătoriia protopopiei.* MAIOR, I. B. 67/13. *El nu te ispiteşte decât ca să-ţi deşchiză drumul spre slavă.* PLEŞOIANU, T. II, 88/20. *Veţi câştiga procopsală şi înţălepciune destoinică de a vă deschide drumul slujbilor patriii.* DRĂGHICI, R. 277/4. *Succesul timpuriu i-a deschis drumul unei căsătorii strălucite* [lui Tacit]. LOVINESCU, C.² VII, 165. (Cu parafrazarea expresiei) [Domnul Isus Hristos] *să ne facă acea cinste şi acela ospăţ şi cale la dâns să ne deşchidză.* VARLAAM, C. 320; **c)** a crea posibilităţi de apariţie sau de dezvoltare. *Să va deşchide cale a mai mare dobânzi* (a. 1701). FN 95. *Teatrul românesc, pe lângă şcolile naţionale, a deschis un drum foarte întins literaturii noastre* (a. 1836). PLR I, 34. *Fiindcă această învăţătură rătăceşte pre om de la adevăr, şi la multe rele deşchide calea, nu este adevărată.* TEAMPE, O. S. 29/18. *Moldovenii au început a deschide drumul unor asemenea frumoase începuturi.* CR (1839), 29²/11. *Ideea despre cultură deschide calea la mai multe sminteli.* RUS, I. I, 68/6. *Fă ca anul care vine ... Să deschidă-o cale nouă de mari fapte roditoare Pentru neamul românesc.* ALECSANDRI, O. 133. *Pedepsele dese tocesc sentimentele cele bune şi deşchid calea faptelor rele.* CONTEMPORANUL, I, 760. *Revista adevărată a lui* [Kogălniceanu], *deschizând căi luminoase ... avea să fie „Dacia literară".* DENSUSIANU, L. 333. *Ni s-a deschis o privire nouă în interiorul personalităţii lui Goethe.* NEGULESCU, G. 119. *Aplicarea principiilor farmacodinamiei deschide drumuri noi.* DANIELOPOLU, F. N. I, 155. *Sărăcia crescândă în săruri minerale deschide drumul comunităţilor de „lande".* AGROTEHNICA, I, 400. **A-i fi deschis** (cuiva) **drumul** (sau **a-i fi deschise două drumuri, toate drumurile** etc.) = a avea posibilitatea ... (sau două posibilităţi, toate posibilităţile etc.). *Două drumuri îmi sunt deschise: să mă împuşc, sau să mă fac soldat.* ALECSANDRI, O. P. 146. *De acum i s-au deschis toate drumurile* [lui Titu Herdelea]. REBREANU, R. I, 183. ✦ T r a n z. (Complementul denumeşte căi de acces) A construi pentru prima dată într-un loc. *Comisia a hotărât să deschidă străzi noi.* Com. din BUCUREŞTI.

5. T r a n z. (Complementul indică adâncituri) A da naştere, a forma. *Minele ... au deschis breşe (spărturi) mari.* AR (1829), 57¹/28. *Prin cutremur pământul rovini deschide.* CONACHI, P. 265. ✦ R e f l. (Despre adâncituri) A lua naştere, a se forma. [După cutremur] *în hotarăle satului ... s-au deschis 140 lacuri.* AR (1829), 11²/44. *La Rovasa s-au deschis la mai multe locuri crăpături în pământ.* ib. 11²/48. *Dacă între îmbe craterile (gurile vulcanilor) surpate, din care să alcătuiesc aceste lacuri, s-ar mai deschide un alt nou, atunce cele mai frumoasă locuri ... sânt în cea mare primejdie.* ib. 28²/6. *Ştim măsura înălţimea muntelui după grămada surpăturii, după largul ce se deschide în locul acelui masiv.* CARAGIALE, O. V, 131. *Pascal ... vedea gropi deschizându-se alături de el.* CĂLINESCU, C. O. 56.

6. T r a n z. (Învechit; complementul indică şanţuri, gropi etc.) A săpa (**6**). *Să neştine atare groapă deşchide ... şi nu o va acoperi ... dobitocul mort să fie al lui.* PO 249/25. *Stareţul mănăstirei Căldăruşani cu tot soborul ... să roagă a li să da voie să deşchiză puţ de păcură pentru trebuinţa mănăstirii* (a. 1822). DOC. EC. 265. *Femeile vor plânta cartofele de-a lungul amânduror brazdelor deschise pe ogor.* I. IONESCU, C. 58/5. ✧ R e f l. p a s. *Să deşchid şanţuri, şi să gătesc ocoliri de cetăţ[i]* (a. 1695). FN 58. ✦ S p e c . A executa lucrări miniere de pătrundere de la suprafaţa terenului până la un zăcământ exploatabil. Cf. DL, DEX.

7. R e f l. (Despre forme de relief, locuri etc.) A căpăta lărgime, a ocupa un spaţiu mare, a s e l ă r g i, a s e î n t i n d e, a s e d e s f ă ş u r a (**2**); a se înfăţişa vederii, a se desfăşura înaintea ochilor. *Locul se deschide ca un port.* ALECSANDRI, O. P. 182. *Munţii, învinşi, se dau la o parte. Zarea se deschide.* VLAHUŢĂ, S. A. III, 206. *La capătul străzii Buzeşti se deschide deodată „Piaţa Victoriei", la care n-are vreme moş Gheorghe să ia seama.* SP. POPESCU, M. G. 54. [Fata] *s-a trezit pe muchia unei prăpăstii, ce se deschidea întunecată ca o gură de iad.* AGÎRBICEANU, S. P. 20. *Jos, spre miazăzi, se deschisese o fâşie de cer albastru.* REBREANU, R. I, 77. *Priveliştea se deschide larg de tot, imensă.* CAMIL PETRESCU, U. N. 266. *Înaintea mea se deschidea podul negru, scârţâind jalnic.* SADOVEANU, O. I, 89. *În stânga se deschise un maidan întins.* TUDORAN, P. 16, cf. id. ib. 195. ✧ T r a n z. *Această poieniţă ... deschide spaţiul dintre dealuri şi calea către monastire.* PELIMON, I. 143/12. *Lacul ... oglindea în adâncu-i toată cununa de dumbrave ce-l încunjura şi deschidea ochilor o lume întreagă în adânc.* EMINESCU, P. L. 50. ✧ F i g. *Cercetarea ţesăturilor, a culorilor, a motivelor, ca şi aceea a formelor, deschide un orizont larg*

asupra procesului de evoluție culturală, de gândire și exprimare plastică a meșterilor populari din trecut. PAVEL, S. E. 57. ✦ (Despre timpuri, lume, perspective, orizonturi etc.) A semnala posibilități avantajoase, șanse de dezvoltare, de progres în viitor. *O lume nouă se deschide înainte-le.* MARCOVICI, D. 162/5. *Vouă vi se deschid înainte alte timpuri.* CR (1839), 35[2]/35. *Înaintea femeilor se deschide dar o lume religioasă, filozofică și morală.* NEGULICI, E. I, 96/12. *Largi perspective se deschid rasei și culturii noastre.* în PLR II, 258. *Simt că amețesc că mi se deschide o perspectivă uluitoare.* CAMIL PETRESCU, U. N. 186. *Mi s-a deschis perspectiva asta.* POPA, V. 93. *Vi se deschid perspective și mai mari.* BENIUC, M. C. I, 125. *În fața lui se deschidea perspectiva unei vacanțe în alb.* VINEA, L. I, 83. *Tu îți dai seama ce perspective li se deschid? Ce situație? Ce nume?* BARANGA, I. 154. *Lume i se deschisese în față.* TUDORAN, P. 45. ✧ T r a n z. *Cu mult mai strânsă, mai sobră și de un realism ce deschide perspective în subconștient, este nuvela „Itic Ștrul, dezertor".* LOVINESCU, C.[2] VII, 122. *Lucrarea lui Edgar Papu este o excelentă și fină analiză, care deschide, încă o dată, noi orizonturi în studiul operei lui Eminescu.* LL 1972, nr. 3, 536. *Victoria asupra Cehoslovaciei deschide noi perspective echipei noastre în Cupa Davis.* FLACĂRA 1977, nr. 19, 23.

8. T r a n z. (Învechit) A defrișa. *Moșie din moșii noștri, mai mult deschisă din pădurea verde* (a. 1753). ȘTEFANELLI, D. C. 54. *Acest om neavându moșioară și fiindu puțin loc ... au mai deschis și pădurea ca să-ș facă puțină moșie pentru fânaț* (a. 1784). id. ib. 149. *Un membru al obștii, de obicei cu ceata lui, putea „deschide" loc de arătură și acel loc devenea proprietatea lui.* PANAITESCU, O. Ț. 125. ✧ R e f l. p a s. *Stăpânul moșiii ... nu are voe să ia locul ce s-au deșchis și s-au lucrat mai nainte de către lăcuitor.* PRAV. COND. (1780), 86.

V. T r a n z. **1.** A începe existența sau activitatea, desfășurarea etc.; a face sau a constitui începutul; a începe. *Pleca-voiu la pildă urechea mea deșchide-voi în Psaltire găcitoarea mea.* BIBLIA (1688), 34[1]/14. *Cea întâia sesie a gheneralnicei adunări o deschise Carol în Vorm la 1521.* SĂULESCU, HR. II, 270/26. *Maiestatea Sa împărăteasa au deschis balul.* AR (1829),13[1]/20. *Să va deșchide în anul viitor școlar și un curs de dreptul civil roman* (a. 1837). DOC. EC. 622. *Mă duc să deschid ședința.* CARAGIALE, O. VI, 140. [Membrii adunării] *mă așteptau numai pe mine pentru ca să deschid ședința.* MILLE, V. P. 212. *Ieremia era domn ... în cei dintâi ani care deschideau veacul nou.* IORGA, C. I. II, 36. *Dimineața* [Teofil Steriu] *o deschidea cu un sfert de oră de gimnastică.* C. PETRESCU, C. V. 142. *Râdeam ... de artiștii fără talent, care deschideau spectacolul.* BRĂESCU, A. 198. *Maestrul deschisese primirea cu o causerie mică, strălucită.* DEMETRIUS, A. 202. *Serbarea începu. Directorul școlii o deschise cu o cuvântare.* PREDA, M. 308. *Se cere ca un participant la o adunare să o și deschidă.* SCÂNTEIA, 1962, nr. 5 418. *Așa obișnuia să deschidă orice cântec, cu un scurt marș.* BĂNULESCU, I. 34. *B. Cazacu discută, în articolul care deschide volumul, un aspect al cercetării interdisciplinare.* CL 1973, 348. *Festivitatea a fost deschisă de Ion Dumitrescu, președintele Uniunii Compozitorilor.* M 1974, nr. 12, 5. ✧ R e f l. p a s. *Astăzi să deșchide sfatul prorocilor.* ANTIM, O. 29. *Deschizându-să de a doa oara obicinuita obștească adunare, s-au socotit de trebuință a-i spune înainte o arătare pe larg de toate lucrările ce s-au urmat.* CR (1832), 301[1]/12. *Înalta Curte de revizie să va deșchide din porunca domnului la începutul ... fieșcăruia an.* ib. (1833), 26[1]/41. [Vlad] *îl întovărăși* [pe Matei Corvin] *la Dieta țării ce se deschise la Pesta.* F. AARON, I. I, 104/13. *Peste o jumătate de ceas se deschide serata.* MILLE, V. P. 224. *Ședința în sfârșit se deschise.* REBREANU, R. II, 36. *Se vor deschide saloanele, sălile de concert.* EFTIMIU, N. 93. *Peste zece zile ... se deschide și Școala preparandală.* CĂLINESCU, I. C. 85. *În „Colegiul Național" ... s-a deschis un asemenea curs.* G. BARBU, A. V. 192. *Toamna se deschid cursurile universitare și școlare.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 5. *În comuna Astra s-a deschis primul șantier județean al tineretului din acest an.* ib. 1977, nr. 291,18. *De ziua marelui poet se deschide Festivalul „Mihai Eminescu".* RL 2005, nr. 4 510. ✧ (Prin lărgirea sensului) *În versul citat din „Scrisoarea I", verbele au cuprins cele două subiecte la mijloc, în cel din „O, mamă", ... adverbul „mereu" deschide și tot el închide o structură identică, „mereu" părând a fi coloanele ei de sprijin.* COTEANU, S. F. II, 112. ✧ F i g. *Perspectiva deschide o înțelegere pentru procesul universal al timpului.* CIORAN, R. 66. (A b s o l.) *Cine deschide? – Deschid eu cu o carboanță, zise majordomul, aruncând un ban rusesc de argint.* D. ZAMFIRESCU, R. 204. *Pas! ... – N-are pas. Am deschis eu. – Merg. – Și eu. – Puneți mizele.* BRĂESCU, O. A. I, 338. *Faceți cărțile ... Am deschis.* id. ib. 339. (R e f l.) *Iată amu acela de patruzeci de zile post previre că se deșchide noao fraților ... cătră ușa postului ajunsem* (a. 1581). GCR I, 29/12. [Cel] *de patruzeci de zile post ... că se deșchide noao, fraților!* CORESI, EV. 44. *Care fabricanți să află aici lucrând încă de când s-au deșchis răzvrătirea* (a. 1823). DOC. EC. 282. *Ședința se deschide.* CONTEMPORANUL, I, 147. *Ce eră de mișcare publică se va deschide în România independentă.* CARAGIALE, O. I, 216. *Și între cele două mari ceasuri – „Bristol Theater" și „Nanking" – nu se deschide prăpastia visului meu de vară?* M. ELIADE, O. I, 94. *Pe urmă se deschide Parlamentul.* C. PETRESCU, Î. I, 10. *Se deschide era nouă către anul 2000.* SADOVEANU, O. XX, 495. *Visarea mea pe ape se deschide.* PILLAT, P. 57. ✧ L o c. v b. **A deschide credit** (sau **credite**) = a credita. [Prețurile] *au împins pe negustori a aduce mărfuri multe deschizându-le credite mari.* GHICA, C. E. I, 100. *Grație creditului deschis de Stavrescu,* [nenea Mache] *a ajuns aici.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 196. *Dornică de a-și vinde produsele roditoare,* [România] *voiește să deschidă largi credite Germaniei.* TITULESCU, D. 127. *Creditele ... le deschisese Banca Centrală.* PREDA, M. 108. (R e f l. p a s.) *Creditele se deschid lunar la termenele și modul stabilit de Ministerul Finanțelor.* BO (1951), 1 194. *În lumea plutocratică se deschid credite numai cetățenilor solvabili.* CĂLINESCU, C. O. 176. **A deschide un cont** = a constitui un depozit bancar. ✧ E x p r. **A deschide o paranteză = a)** a face semnul grafic care precedă cuvintele intercalate într-o paranteză. Cf. DEX; **b)** a face o digresiune. Cf. TEODOREANU, M. II, 148, DEX. **A deschide scorul** = a marca primul gol într-un meci. *În meciul de aseară, echipa noastră a început jocul cu un ușor trac, astfel că adversarul a deschis scorul.* SCÂNTEIA, 1966, nr. 6 905. *Oaspeții au deschis scorul în minutul 7.* ib. 1975, nr. 10 337. *Reșițenii au deschis scorul (min. 24) oarecum întâmplător.* FLACĂRA, 1976, nr. 44, 24.

✦ S p e c. A începe o acțiune juridică. *I-au deschis proces nopârca cea de Lipicescu* [conului Iorgu]. ALECSANDRI, T. 1 449. *Dacă nu vrem să deschidem un proces de intenție, trebuie să ne limităm la a pune două întrebări.* TITULESCU, D. 109. *Să deschid acțiune? – Nu cred că e nevoie.* SADOVEANU, O. IX, 159. *Domnul Sava ... deschisese proces în anularea actului de înstrăinare a terenului.* MIHĂESCU, D. A. 124. *Acțiunea de divorț e deschisă de mult.* PREDA, I. 270. *Meșterul nu se lăsase, deschisese proces.* BARBU, G. 102. *Acesta a trimis tot dosarul procuraturii, care ... deschide acțiunea de urmărire penală.* FLACĂRA, 1976, nr. 21, 15. (R e f l. p a s.) *Dacă se va deschide o moștenire, care s-ar cuveni unui individ ..., ea se va da numai acelora cu cari individul s-ar fi găsit în drept d-a concura.* HAMANGIU, C. C. 43. *Succesiunile se deschid prin moarte.* id. ib. 156. ✧ Expr. **A deschide focul** = a începe să tragă cu arma. *Forțele de ordine au deschis focul în plin.* RL 2005, nr. 4 614.

2. (Complementul indică acțiuni, activități) A face să se producă, să înceapă. *De se va tămănda pacea, el trebue să deschidă resboiul.* ȘINCAI, HR. III, 258/26. *Deșchizând război împotriva vulturilor,* [el] *au rugat pe vulpi să le fie spre ajutoriu.* GOLESCU, P. 131/20. *După ce* [contele] *au deschis la 31 comunicație cu generalul Cuprianof ... s-au înturnat la Madra.* AR (1829), 29²/23. *Ca să știe un prințu a face bătae, asta este un lucru obicinuit. Dar ca să știe a deschide un războiu sânt prea puțini.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 54/27. [Ioan Corvinul] *priimind ajutor și de la Dan 8 000 de rumâni deschise expediție de războiu.* F. AARON, I. I, 100/3. *Șefiu ... au deschis pretutindene operațiile oștenești.* ASACHI, I. 427/3. *S-a înștiințat că va putea cu înlesnire deschide războiul între Englitera și Statele Unite.* CR (1839), 179²/9. *Legăturele numeroase ... din toate părțile deschid relațiile cele comerțiale* (a. 1841). PLR I, 96. *Alecsandru ... deschise lucrarea băilor de metaluri.* IST. M. 63/1. [Ștefan] *se pregătea a deschide din nou răsboi asupra Radului.* ib. 95/10. *Războiul nu era încă deschis.* VLAHUȚĂ, R. P. 16. *Întemeierea spitalelor deschide o epocă nouă.* IORGA, C. I. II, 176. *Să deschidem sfatul ... Despre ce era vorba?* DELAVRANCEA, O. II, 259. *Nu am câtuși de puțin intenția să deschid în niciun fel o dezbatere politică retrospectivă.* TITULESCU, D. 171. *Directori de ziar ... deschideau violente campanii unui trust sau monopol.* EFTIMIU, N. 23. *Francisc I n-a pregetat să deschidă ostilitățile în Flandra.* OȚETEA, R. 164. ✧ R e f l. p a s. *De când s-au deschis oștire Ei și-au pierdut mințile* (a. 1774). GCR II, 103/35. *S-au deschis oștire împărăției turcului cu moscul* (sfârșitul sec. XVIII). LET. III, 193/3. *Piste puțină vreme ave să să deșchiză războiu între cetățile dimprejur.* KOTZEBUE, 17ʳ/4. *De la 3 noiembrie, să deșchisese războiu între Peru și Colombia.* CR (1829), 15¹/19. [Poruncă] *să porni la Constantiopole spre a să deșchide negoțiațiile.* AR (1829), 44²/36. *Să se deschiză vreun războiu în India, ca să merg să moriu!* BUZNEA, P. V. 162/3. *Războiul era gata a se deschide.* ASACHI, I. 296/12. ✧ E x p r. **A deschide** (cuiva) **pofta** (sau **apetitul**) = a provoca poftă de ceva. *Un praf de piper peste o mâncare prea dulce – deschide poftă omului pentru bunătățile vieții.* CARAGIALE, O. VII, 19. (R e f l. p a s.) [El] *au întocmit o carte, cum se pote din destul deschide și dobândi apetitul mâncării.* ȚICHINDEAL, A. M. 24/2. **A deschide vorba** (sau, învechit), **vorbire, discuție, convorbire** = a începe o discuție. *Deschizându-și ei vorbile către dânsul, el ca un pagân înșălător ... îndată la domnu au mersu și vicleșugurile lor pă deplin au arătat.* R. GRECEANU, CM II, 108. *Atuncea ea au deșchis voroava, zicându-mi* [...] LEON ASACHI, B. 69/26. *La vrun loc iar unde vor, Deșchid vorbă de amor.* MUMULEANU, C. 141/21. *Cel dintâi dintre acesti oaspi, deschise vorba, începând să se plângă de anii de la evenemente.* PELIMON, I. 88/3. *Tu ... deschide vorba!* ALECSANDRI, T. 777. *Ministrul ... deschisese ... vorba de armistițiu.* MAIORESCU, D. II, 114. *Când musafirul l-a văzut ... încălzit bine, i-a deschis vorba despre dragoste.* CARAGIALE, O. II, 277. *Niciunul nu avea însă destulă vârtute în el, ca să deschidă vorba.* SLAVICI, O. I, 305. *Acesta socoti că e dreptul și datina lui să deschidă vorba.* STĂNOIU, C. I. 23. *Am încercat să deschid discuții politice.* RALEA, O. 105. *Ar fi fost firește mai nimerit să deschid eu vorba.* VINEA, L. II, 169. (R e f l.) *Vorbirea ce se deschise între ei le lungi cina.* CĂPĂȚINEANU, S. 69/25. *Din vorbă în vorbă, vorbă se deschide.* PANN, P. V. I, 21/2. *Nu se deschide o convorbire între doi, trei inși, să n-auzi spuindu-se despre mistreți.* PELIMON, I. 221/32. *Deschizându-se odată vorba în adunare ... despre acești doi prunci ... Joe spuse că cela ce ... se va naște întâi, acela are să fie împărat.* ISPIRESCU, U. 18. ✦ (Învechit) A convoca. *Directorul poate să deschiză obștească adunare de câte ori enteresul soțietății va cere aceasta* (a. 1845). DOC. EC. 858. *Guvernul ... deschide prima sesiune ordinară a noului Parlament.* MAIORESCU, D. V, 14. ✦ T r a n z. (La sporturile cu balonul rotund; urmat de obicei de determinări nume de persoană introduse prin prep. „pe") A trece mingea unui coechipier aflat mai aproape de poarta adversă pentru ca acesta să poată întreprinde o acțiune ofensivă. Cf. DL, DM, DEX.

3. (Complementul indică instituții, întreprinderi, obiective etc.) A înființa și a pune la dispoziția celor interesați; a inaugura. *Fietecare trunchiu de meserniția și pravalie de carne deschisese.* CANTEMIR, IST. 174. *Clăcașul nu poate să deșchiză băcănie de nu să va tocmi cu stăpânul.* CARAGEA, L. 26/1. *Să mai deșchisese alte doaă fabrici în raiaoa Giurgiului, lângă hotar* (a. 1823). DOC. EC. 282. *Se vorbește de o soțietate de actori italieni că este să vie aci în primăvara viitoare ca să deschiză un teatru.* CR (1830), 430¹/13. *Nimenea din braslă să nu aibă voe a deșchide prăvălie unde nu-l va îngădui bresla* (a. 1832). IORGA, S. D. VII, 96. *Amândoi au deschis o dugheană în tovărășie.* DRĂGHICI, R. 311/28. *Luai cele trei mii de galbeni ... și îmi deschisei prăvălioara.* GORJAN, H. I, 38/11. *Aice* [el] *deschisă o dugheană de lucruri moderne.* ASACHI, L. 73¹/6. *Ilie Bulgaru ... dezgustat ... de slugărit, deschisese tarabă la Filaret.* GHICA, C. E. III, 1. *Dascălul Vaillant, venit de curând în țară, cam pe la 1831, deschise o clasă de limba franceză.* id. S. 655. *Guvernul român ... a deschis la Universitate catedra de istoria literaturii române.* MAIORESCU, CRITICE, 115. *C. A. Rosetti ... vrea ... să deschidă în Franța un pensionat de băeți.* id. D. I, 40. *Panaiot a deschis la Marsilia un tripou.* SLAVICI, O. I, 384. [Iancu Graur] *deschisese pension și se îmbogăția pe spinarea bieților părinți.* LUC. VII, 545. *Petru Pavel Aaron ... a deschis în Blaj cele dintâi patru școli românești naționale.* IORGA, C. I. II, 137. *Lazăr ceru să aibă învoirea de a deschide „o școală academicească" pentru științele filosoficești și matematicești.* DENSUSIANU, L. 131. *Omul ...*

a deschis o cârciumioară ... în apropiere de cazarma de artilerie. BRĂTESCU-VOINEŞTI. P. 144. *Badea, din ce în ce mai cu cheag, deschisese acum o cârciumă.* GALACTION, O. 133. *Visul mare al covrigarului a fost: să deschidă o simigerie.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 171. *Boierii şi mănăstirile au avut totdeauna dreptul de a deschide cârciumi pe moşiile lor.* OŢETEA, T. V. 38. *Deschide prăvălia, jupâne, şi dă-ne capitalul îndărăt.* ARGHEZI, C. J. 246. *E cineva care vrea să mă scoată de aici şi să deschidă el restaurant.* CĂLINESCU, E. O. I, 289. *După ce îi făcea calfe, îi ajuta să-şi deschidă prăvăliile lor şi astfel se descotorosea de ei.* CAMIL PETRESCU, O. II, 215. *Dorinţa mea ar fi fost să-ţi deschidem o florărie.* TUDORAN, P. 368. [Iocan-fiul] *deschise încă de tânăr un atelier de fierărie şi începu să lucreze.* PREDA, M. 116. *Frati-meu ... îşi deschisese croitorie.* id. I. 18. *Prima spiţerie particulară ... a fost deschisă ... la 1740.* G. BARBU, A. V. 107. *Paisie Ligaride ... deschide în 1646 o şcoală superioară grecească, bazată ... pe o doctrină filozofică materialistă.* IST. LIT. ROM. I, 341. *Acolo, au fost deschise şcoli superioare.* VARLAAM – SADOVEANU, 133. *Gheorghe Asachi deschisese o şcoală de hotărnicie şi inginerie.* CONTEMP. 1975, nr. 1 508, 4/1. *A fost deschisă o expoziţie care cuprinde foarte interesante documente.* FLACĂRA, 1977, nr. 9, 21. *Codreanu a deschis în Bucureştii Noi un sediu al mişcării.* RL 2005 nr. 4 606. ✧ Refl. pas. *Prin bunăvoirea tuturor au binevoit a să deşchide această şcoală rumânească.* POTECA, C. P. 44/3. *Bălăceanu să ceară de la stăpânire a se deschide o şcoală rumânească.* CR (1839), 262[1]/34. *Mii de scoale se deschiseră.* NEGULICI, E. I, 9/4. *Ş-aşa s-a deschis teatrul.* PANN, E. II, 6/15. *S-a otărât în unanimitate a se deschide un jurnal român la Paris* (a. 1857). PLR I, 169. *S-a deschis Şcoală română în Bucureşti.* BĂLĂŞESCU, GR. XIX/29. *Expoziţiile lui Grigorescu în tăcere se deschid, în tăcere se închid.* VLAHUŢĂ, S. A. III, 437. *Un muzeu din iniţiativă privată, muzeul d-lui A. Simu s-a deschis în capitală.* în PLR II, 198. *Sanatoriul său ... s-a deschis şi funcţionează în locul unde visam şi plănuiam.* SADOVEANU, O. XX, 308. *Calea ferată ... s-a deschis în anul 1873.* MOROIANU, S. 155. *Acum câteva zile s-a deschis în capitală ... Expoziţia industrială a R. D. Germane.* CONTEMP. 1952, nr. 27, 1/3. *Abia se deschisese linia ferată.* STANCU, D. 98. *Se mai deschiseseră câteva prăvălii.* BARBU, G. 417. *S-a deschis un magazin pentru vânzarea articolelor de lenjerie.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 15.

4. A pune la dispoziţia cuiva, a face accesibil. *Biblioteca sa era deschisă la toţi învăţaţii.* CĂPĂŢÎNEANU, S. 16/5. *Monastirea fiind ... deschisă publicului, este cu greu de a se păstra liniştea.* C. VÂRNAV, H. 80/24. *Measele lor sânt deschise la toţi, carii le au cunoştinţa.* OBLĂDUIREA, 91/2. *Astfel de şcoli nu erau însă deschise oricui.* IORGA, C. I. II, 119. *Pe toată durata campionatului, restul pârtiilor din Predeal sunt deschise publicului.* RL 2005, nr. 4 542. (Fig.) *Muncitorilor şi fiilor acestora le sunt azi larg deschise drumurile către învăţătură.* SCÂNTEIA, 1953, nr. 2 839.

– Prez. ind.: *deschid* şi (regional) *deschíz.* – Şi: (învechit şi regional) **deşchíde** (prez. ind. pers. 1 şi *deşchíş*), **dăschíde, dăşchíde, dişchíde,** (regional) **dischíde** (ALR I 1 346, ALR II/I h 248, ALR II/I MN 120, 3 806, 520), vb. III.

– Lat. **discludere.**

DESCHÍDERE s. f. Acţiunea de a (se) deschide şi rezultatul ei.

I. 1. Împingere, deplasare, ghidare a unei uşi, a unei ferestre, a unui capac etc. pentru a putea permite comunicarea între exterior şi interior. Cf. deschide (**I 1**). *Hristos ... pământul l-au cinstit cu cutremurul, cu deşchiderea mormintelor şi cu învierea morţilor.* ANTIM, O. 175. *Când ... a să scoate din cutiie banii ... să fie starostea cu acei patru epitropi la deşchidere* (a. 1823). DOC. EC. 289. *Este ştiut ce folos aduce deschiderea ferestrilor la odaea în care cineva lăcuieşte sau doarme.* DESCR. AŞEZ. 20/29. *Vom căuta a schimba aerul ... prin deschiderea uşelor, a fereştelor şi a sobelor.* C. VÂRNAV, H. 94/10. *Aerul stricat sau închis se curăţă şi se primeneşte prin deschiderea ... uşii şi a fereştilor.* BUJOREAN, B. L. 28. *La o masă rotundă ... se aflau, în faţa unui joc de table, trei persoane care la deschiderea uşii ridicară capul.* CĂLINESCU, E. O. I, 16. *La deschiderea unei uşiţe care dădea într-o încăpere alăturată izbucneau vagi efluvii de cafea.* BARBU, I. I, 199. ✧ Fig. *Moartea unei rude domneşti aduce deschiderea mai tuturor închisorilor.* IORGA, C. I. I, 182. ✧ (În religia creştină) *Dară noi, cu cât mai vârtos să cuvine să-l mărim* [pe Hristos] *şi să-i mulţemim ... pentru mântuirea noastră din mâna vrăjmaşului, pentru deşchiderea uşilor raiului şi pentru multele şi nenumăratele faceri de bine ce ne-au făcut şi ne face totdeauna.* ANTIM, O. 200. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Recolta în ţinuturile Neamţul, Romanul şi Bacăul au fost încă de o mai puţină câtime, care nevoise pe sate a cere deschiderea magaziilor de rezervă* (a. 1845). HURMUZAKI–S, VI, 505.

2. Spaţiu liber amenajat într-un element de arhitectură sau de construcţie, care serveşte pentru circulaţie, pentru iluminat, aerisit etc.; deschizătură (**1**); p. ext. spaţiu liber amenajat între două construcţii etc. *Pavel ... a început să alerge în sus şi în jos ... ca să găsească vreo deschidere prin care să scape dintr-această închisoare.* BUZNEA, P. V. 38/11. *Ferestrele sunt deschideri enorme.* SADOVEANU, O. IX, 227. *Nişele vor avea deschideri laterale.* SANIELEVICI, R. 240, cf. DL. *O reţea stradală cu majoră importanţă pentru circulaţia municipiului, cu deschideri către depozite de alimente.* FLACĂRA, 1975, nr. 47, 11, cf. DEX.

3. Gaură, orificiu. *Trăbuie luat aminte, ca scoarţa lemnului şi piialea lui să nu se vatăme, nice să nu se facă mai mare deşchiderea pe ea, decât cum e de lipsă.* ÎNV. POM. 108/21. *Deşchiderile acestora* [ale rădăcinilor] *aşa sânt de mici, cât acea multă umezeală, de carea e plin lemnul cel tare sănătos, nici în multe zile n-ar fi putut să se scură.* ib. 159/5. *Craterile ... se recunosc prin o dischidere ce se află de o parte a conului.* COBÂLCESCU, G. 50/2. *Embrionii ... au deschideri branchiale ca peştii.* CONTEMPORANUL, I. 10. *Ladă cu mai multe deschideri, ce se poate purta în cârcă.* ŞEZ. II, 224. *Prin deschiderea bazilară semiţele şi lichidul ce-l conţin sunt aruncate afară până la o distanţă de 1 m.* BUTURĂ, EB. I, 188.

4. Distanţă orizontală între marginile unui gol. *Această deşchidere a prăpăstiei ce o vezi la înălţimea muntelui ... şi pe care o numesc ambrazur ... să asamănă cu o gură de tun.* BUZNEA, P. V. 10/21. *Se formează în cursul verilor secetoase crăpături cu deschiderea de 5–6 cm.* AGROTEHNICA, I, 135, cf. DL, DEX. ✦ Distanţă măsurată pe

orizontală între două puncte de sprijin ale unui element de construcție, grindă, arc, cadru etc. sau între fălcile unei unelte de prindere ori ale unui dispozitiv de fixare, între brațele unui unghi. *Unghiul drept e acel care are o deschidere de 90°.* CONTEMPORANUL VII$_2$, 86, cf. SCRIBAN, D. *Unghiul θ și θ' reprezintă deviațiile absolute; deschiderea furcii este φ = θ + θ'.* SANIELEVICI, R. 158. *Distanța dintre axele aparatelor de reazem așezate la extremitățile unei grinzi principale de pod constituie deschiderea podului.* DER, cf. DL, DEX.

5. Loc unde apare sau se formează o intrare, o gaură, o adâncitură. *La deșchiderea ochilor și sprânceanelor. Pentru ca să deșchizi ochii și sprâncenele, pune umbră și bol și le amestecă* (sfârșitul sec. XVII). GRECU, P. 392. *Fură nevoiți să cârmească la dreapta în deschiderea unei hudiți.* SADOVEANU, O. X, 156. [Tasica] *își astupase umerii ... acoperindu-și deschiderea sânilor.* POPA, V. 33, cf. DL, DEX. ✧ *Deschidere geologică* = loc în care apar la suprafața pământului rocile sau mineralele din scoarța terestră; afloriment. Cf. M. D. ENC. ✦ (Lingv.) Lărgimea canalului fonator în timpul articulării unui sunet. Cf. DEX.

6. Orientare a poziției unei construcții, a unei așezări etc. Cf. d e s c h i d e **(I 3)**. *Trebuie proiectat un restaurant cu deschidere către munte.* FLACĂRA, 1975, nr. 44, 16.

7. Operație prin care se deplasează elementul mobil al unei instalații, al unui aparat etc. pentru a debloca trecerea, comunicarea, contactul. Cf. d e s c h i d e **(I 6)**. *Prin deschiderea ventilului principal, aerul sub presiune ... comunică cu camera de vid.* SANIELEVICI, R. 75. *Contactul A al releului ... se închide și ... provoacă ... deschiderea contactului C.* id. ib. 212.

8. Construire a unei căi de acces. *Se făcură atunci planuri mari de edilitate: pavare de strade, deschiderea unei piețe.* IORGA, C. I. II, 209. *Comisia a propus deschiderea unor străzi noi.* G. BARBU, A. V. 128. ✦ (Min.) Ansamblul de lucrări executate pentru pătrunderea de la suprafața terenului până la un zăcământ exploatabil. *Se va extinde mecanizarea extracției în bazinele importante de lignit, executându-se lucrări miniere de deschidere.* SCÂNTEIA, 1952, nr. 2 521. *Când se fac proiecte pentru deschiderea de noi zăcăminte, în ele să fie prevăzută și amenajarea principalelor drumuri de legătură dintre exploatări.* ib. 1960, nr. 4 861, cf. DER, M. D. ENC. *Se execută lucrări de deschidere a unor cariere de lignit.* RL 1975, nr. 10 344. ✧ *Deschiderea mlaștinilor* (sau *de mlaștini*) = operații de desecare ale unui teren mlăștinos pentru a putea fi redat agriculturii; p. e x t. punere în cultură a unui teren. Cf. LTR, DL.

9. Capacitate de a primi cunoștințe, date; receptivitate la nou; interes pentru acestea. *De aicea ne întoarcem la rândul istoriei noastre, pentru mai bună deșchiderea minții cetitorului.* N. COSTIN, L. 160. *Eliberarea lui* [cititorului] *de impresiile lecturii inițiale ... îl face după un timp să constate că textul are și alte deschideri și-i oferă implicit noi perspective de a-l aborda.* COTEANU, S. F. II, 115. *Arghezi ... cere o deschidere a scriitorului spre viață.* V. ROM. februarie 1975, 49. *Cum se explică mai accentuata dumneavoastră deschidere față de istorie?* FLACĂRA, 1977, nr. 9, 9. *Suntem cu toții martorii acestei ample deschideri spre cunoaștere și progres.* ib. 1978, nr. 52, 10. *A obține o judecată care să nu țină seama de conjuncturile trecute sau prezente, ci de deschiderea individului spre o desăvârșire în curs de formulare.* PLEȘU, M. M. 46. *Noica îi dă ideea deschiderii cărții către un peisaj al viitorului care nu mai este al Terrei și despre rolul picturilor abstracte în descrierea peisajelor din lumile posibile.* LIICEANU, J. 25. [Eliade] *are un egoism cu deschidere – știe că, împlininduse el, profitâm, indirect, cu toții.* id. ib. 46. *Salutăm faptul că Partidul Conservator Democrat își manifestă deschiderea către PPE.* RL 2005, nr. 4 630. ✦ (În sistemele politice autoritare) Relaxare a restricțiilor impuse vieții sociale și culturale. *A reapărut în spațiul culturii publice, scurtă vreme după eliberarea sa (în 1964), odată cu deschiderea care a însoțit primii ani ai domniei lui Ceaușescu.* LIICEANU, J. 8.

II. Acțiunea de a îndepărta obiecte așezate unul lângă altul sau părți constitutive ale unui obiect. Cf. d e s c h i d e **(III 4)**. *Slovele aceastea glasnice deodată cu o deschidere a gurii să răspund.* FULEA, B. 92/15. *Să se înțeleagă ... puternica înrâurire a unui mediu frumos asupra sărăcuțelor suflete ce privesc lumea cu cea dintâi deschidere de ochi.* SĂM. I, 119. ✦ Lărgime a canalului fonator în timpul articulării unui sunet. Cf. DL, DM, DER, DEX. ✦ Însușire a unei vocale de a fi deschisă. *Despărțirea cuvintelor în silabe nu se poate baza pe gradul de deschidere al sunetelor.* GRAUR, I. L. 74. ✧ *Deschidere a silabelor* = terminare în vocală a unei silabe. *Perioada posterioară deschiderii silabelor.* CL 1973, 77.

III. Acțiunea de a tăia organe, țesuturi, abcese etc.; incizare, secționare. Cf. d e s c h i d e **(IV 1)**. *După deschiderea buboiului ... plaga este adâncă.* TURNESCU, C. 238^r. *Operație la baza creierului fără deschiderea calotei.* RL 2004, nr. 4 470. ✦ (Rar) Spargere. *Foile ... având rolul de a grăbi colectarea puroiului și deschiderea sa la suprafața pielii.* BELEA, P. A. 310. ✦ Supurare. *Tăind ceva mai afund să vătămăm locul pre unde curg balele, de unde s-ar naște o nevindecată deschidere a fistelor.* CALENDARIU (1814), 179/7.

IV. 1. Începere a activității unei instituții, a unei colectivități etc. Cf. d e s c h i d e **(V 1)**. *S-au serbat deschiderea shoalei ținutului.* AR (1829), 35^2/2. *Numai la deschiderea și la închiderea Parlamentului să înfățoșează craiul.* ib. 51^1/40. *Cu prilejul deschiderii parlamenturilor englezești este cu cuviință a arăta aci de câte mădulare se alcătuiește camera alegătorilor.* CR (1830), 432^2/27. *Cuvânt rostit la deschiderea obștească extraordinare Adunări a Moldovei* [Titlu] (a. 1831). URICARIUL, II, 212/11. *Trebuința grăbi deschiderea acelui congres.* F. AARON, I. I, 132/26. *Deschiderea seanții s-au făcut cu un cuvânt latin în cinstea acelor trii magi.* DACIA LIT. 69/21. *Adunându-se acolo și deputații țerii convocați pentru deschiderea Dietii, Mihai trămise de aduse și trupul lui Baltazar Bathori.* BĂLCESCU, M. V. 395. *După deschiderea Parlamentului ... începe apelul nominal.* MAIORESCU, D. V, 29. *Astfel dar, pentru deschiderea stagiunii unui mare teatru național, nouă ni se pare că alegerea unei bucăți de soiul cam rococo al melodramelor „de bulevard" nu este tocmai nemerită.* EMINESCU, O. X, 445. [Cuza-Vodă] *venea să asiste la deschiderea anului școlar.* CARAGIALE, O. IV, 129. *Nu mică îi fu surpriza* [d-rei Roth] *întâlnind la lecția de deschidere pe acel coleg din întâia tinerețe.* M. ELIADE, O. I, 95. *Va veni cu orchestra și cu instrumentele de coardă pentru deschiderea balului.* BRĂESCU, M. B. 100. *Era în ajunul deschiderii anului școlar.* MOROIANU, S. 163. *Toma căuta să se întâlnească cu ceilalți delegați țărani chiar*

înainte de deschiderea ședințelor. CAMIL PETRESCU, O. III, 111. *În recenta sa conferință, rostită cu prilejul deschiderii Universității din București ... a reamintit de dialectica lui Hegel.* BRĂTIANU, T. 11. [Iordache (Gheorghe) Golescu] *fiind printre factorii deschiderii ... cursurilor de la Sf. Sava.* CĂLINESCU, S. C. L. 15, cf. DL. *Fiecăruia ne sunt proaspete momentele festive care au loc la deschiderea stagiunii instituțiilor muzicale.* M 1974, nr. 7, 3. *Am participat cu toți membrii cercului și membrii Uniunii compozitorului, la sărbătorirea deschiderii noului an școlar.* ib. 1975, nr. 1, 16, cf. DEX. *După anul 1955, cercetarea de teren și achizițiile au fost continuate pentru a se completa golurile tematice, în vederea definitivării lucrărilor și deschiderii muzeului.* PAVEL, S. E. 219. *Juriul a considerat ca în deschiderea serii să-i prezinte pe cei nominalizați.* RL 2004, nr. 4 489. *Deschiderea oficială a campionatului va avea loc în data de 22 februarie.* nr. 4 542. ✦ Începere a activității pentru public. *Găsi a fi mai cuviincioasă slobozeniia deșchiderii prăvăliilor decât oprirea, că pricinuiește și eftinătate* (a. 1823). DOC. EC. 289. *Aprovizionarea să se facă înainte de deschiderea magazinului.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 316. ✧ *Cuvânt* (sau *discurs* ori *mesaj*) *de deschidere* = cuvântare, conferință inaugurală a unui curs, a unei reuniuni științifice sau politice etc. *Nici discursuri de deschidere, nici bancheturi vesele în onoarea literaturei și a științelor, nici a iluminațiunii!* CONV. LIT. II, 267. *Aceste mesaje sunt un escelent mijloc de control pentru Coroană, căci se presupune cu drept cuvânt că mesajele de deschidere sunt promisiunile făcute țării de către miniștri, în numele capului statului.* EMINESCU, O. XI, 133. [Jurnalul] *s-a silit a aduce material nu fără valoare: ... numeroase documente istorice, ... cuvintele de deschidere și dizertațiunile de la adunările generale.* în PLR I, 289. *Cuvântul de deschidere a fost rostit de ... directorul institutului.* CL 1973, 377. ✧ *Reprezentație de deschidere* = spectacol inaugural (festiv) al unei stagiuni de concerte, de reprezentații de teatru, de operă, de balet etc. *La reprezentația de deschidere, grădina era plină de lume.* CARAGIALE, O. I, 4. ✦ (La jocul de șah) Primele mișcări cu care se începe o partidă. Cf. DL, DM, DEX. ✦ (La jocurile cu balonul rotund) Trecerea mingii de către un jucător unui coechipier, pentru a putea întreprinde o acțiune ofensivă. Cf. DL, DM, DEX. ✧ E x p r. **În deschidere** = în primul (din cele două meciuri) ale unui cuplaj sportiv. Cf. DEX.

2. Începere, producere a unei acțiuni, a unei activități, a unor tratative, a unor evenimente etc. Cf. d e s c h i d e (**V 2**). *În urmă, din vreme în vreme înmulțindu-să dăjdiile unui lude pă an ..., s-au suit până la taleri 30 pă an. Iar după deschiderea războiului cu Pazvantolu, au mers spre înmulțire, ajungând și până la taleri 99, parale 10* (a. 1811). DOC. EC. 94. *O telegramă din 9 august anunță că reprezentanții Austriei, Germaniei, Rusiei, Franciei și Italiei cari rezidează în Belgrad au făcut comunicări relative la deschiderea tractărilor de pace.* EMINESCU, O. IX, 182. *D. Gladstone ... s-a cam prea grăbit proclamând deschiderea unei nouă ere politice internaționale, bazată pe acordul tuturor puterilor.* id. ib. XI, 218. *Adunarea* [Parlamentară a Consiliului Europei] *salută deschiderea accesului la dosarele serviciilor secrete în scopul examinării lor publice în unele din fostele țări comuniste.* RL 2006, nr. 4 948.

3. Înființare a unei instituții, a unei întreprinderi, a unui obiectiv etc.; creare de noi activități; inaugurare. Cf. d e s c h i d e (**V 3**). *Noao deșchidere de negoațe să deșchid într-o țară* (a. 1701). FN 102. *Acest fel de băi sunt și trebuincioase și folositoare la multe boale ... deschiderea aceștii* [băi] *... nu pricinuește nici o zăticnire la celelalte băi unde merg oameni* (a. 1825). DOC. EC. 347. *Vrednicia și munca pământului, cu deschiderea negoțului, care îmbogățește toate împărățiile.* GOLESCU, Î. 63. *Pregătirea unei mobilarisiri cuvenite au trebuit ca să urnească până în primăvara viitoare deșchiderea acestui palat* [Curtea Domnească din Iași] (a. 1844). HURMUZAKI–S, VI, 485. *De atuncea încoace națiunii române i se substituie din ce în ce o adunătură de naționalități, precum s-a întâmplat în Egipt de la deschiderea Canalului de Suez încoace.* EMINESCU, O. XIII, 160. *Deschiderea bibliotecii presupune paznici, lumină, încălzit.* COCEA, S. 32. *Deschiderea* [spitalului] *a fost hotărâtă pentru sfârșitul lui august.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 48, 2/2. *În aceeași idee avem în plan deschiderea unor curse de mare distanță.* FLACĂRA, 1975, nr. 44, 9. ✧ *Deschidere a unui credit* (sau *de credite*) = operație financiară prin care se acordă o sumă de bani unei persoane (juridice) pe o perioadă de timp determinată. *Bugetul elaborat ... a fost votat ... votare, care implica ... deschiderea de credite.* MAIORESCU, D. V, 109. *Nouăsprezece proiecte de lege se află în studiul Camerei ... Între aceste din urmă sunt: ... Propunerea pentru deschiderea unui credit de 300.000 l[ei] la casa de depuneri în sama creditului fonciar urban.* EMINESCU, O. IX, 288. *Ministerul de Finanțe va asigura deschiderea unor credite necesare în vederea finanțării contractărilor.* SCÂNTEIA, 1952, nr. 2 379. ✧ *Deschidere de conturi* = operație financiară prin care o persoană fizică sau juridică își constituie un depozit la o bancă. *Blocarea deschiderilor de conturi.* RL 2005, nr. 4 732.

4. (La haine) Tăietură în față (pe marginea căreia sunt elemente de prindere). *Deschiderea în față a hainei este un element care situează din punct de vedere cronologic modelul acesta ulterior primului tip.* Z. MIHAIL, T. P. 99.

– Pl.: *deschideri.* – Și: (învechit și regional) **deșchídere,** (învechit) **dischidere** s. f.

– V. **deschide.**

DESCHIIÁRE s. f. v. **descheiere.**

DESCHILÍN, -Ă adj. (Prin Transilv. și prin Ban.) Deosebit; separat. Cf. BARCIANU, CADE.

– Pl.: *deschilini, -e.*

– De la **deschilini.**

DESCHILINÁ vb. I v. **deschilini.**

DESCHILINDÍ vb. IV v. **deschilini.**

DESCHILINÍ vb. IV. **1.** T r a n z. și r e f l. (Prin Transilv., prin Ban. și prin Maram.) A (se) deosebi[2] (**1**), a (se) distinge; a (se) separa (**1**). *Și reapede ca fulgerul zboară paserea din scatulcă afară, fără de-a fi putut deschilini cum au fost pasărea, sau feliul peanelor ei.* C. POP. I, 249. *Domnii de atunci au început a da domnia Țerei Moldovei la oameni streini, și carii s-au deschilinit pre sine de la alții cu ceva stricare a creștinătății.* ȘINCAI, HR. III, 6/20. *Limba romanilor celor învățați precum a lui Tulius, Iulius Chesar, Salustius și a celorlalți cu iscusirea*

era mult desclinită de limba ţărenilor şi a ostaşilor, carea o învăţa ei de la mumă-sa. MAIOR, S. I, 224. [Românii] *priimiră credinţa catholicească carea puţin de cea până aci ţinută a răsăritului credinţă se desclinea.* id. ib. II, 129. *Ramurile şi nuieluţele numai cu vreamea se diferesc (desclinesc) între sine.* ÎNV. POM. 15/23. *Omul de cinste şi bărbatul cel vreadnic ştie să-şi deschilinească nevoea din nevoe.* ŢICHINDEAL, F. 158/23. *Omul cel nenvăţat nu ştie să desclinească vărsatul mântuitoriu cel adevărat de cel neadevărat.* FRĂŢILĂ, S. Î. 61/11. *Pre tine o, omule, cu osebit dar te-au desclinit* [Dumnezeu] *şi te-au pus stăpânitoriu preste toate făpturile pământului.* TEODOROVICI, M. 67/17, cf. CADE, SCRIBAN, D., ALR I 1 309/186, 305. *Aşa de bine seamănă unul cu altul că nu-i pot distilini.* MAT. DIALECT. I, 209. ✧ R e f l. p a s. [Oile cu mieii] *trebuie să se deschilinească de berbeci.* ECONOMIA, 91/5.

2. R e f l. (Regional) A se dezmetici, a deveni conştient, a se deştepta (**3**). *Cum şi-a adus aminte în ce zi a fost Crăciunul, cum s-a deschilinit pe loc.* Com. FURTUNĂ, în DA I/II, 355.

– Prez. ind.: *deschilinesc.* – Şi: **deschiliná** (CADE; prez. ind.: *deschilín* ib.) vb. I, **deschilindí** (DA I/II, 355), **deschilní** (ib.), **desclini** (CL 1973, 40), **dischiliní** (ib.), **distiliní** vb. IV.

– Cf. c h i l i n .

DESCHILINÍE s. f. (Învechit, rar) Deschilinire. *Acum nici nu este de trebuinţă a se face deschilinie, fiind acum că la biserică este un comonitas şi, dacă poftesc civişi, putem face inventarium pentru toate ce se află acum la biserică* (a. 1806). IORGA, A. R. G. 189.

– Pl.: *deschilinii.*

– **Deschilini** + suf. *-ie.*

DESCHILINÍRE s. f. (Învechit, prin Transilv. şi prin Ban.) Faptul de a (se) d e s c h i l i n i (**1**); deosebire (**2**). *Aşişderea scrie şi Zonara şi Katona, cu acea deschilinire, că dânsul toate acestea ... le desparte în trei ani.* ŞINCAI, HR. I, 185/1. *Şi alte mari descliniri în dialecta celor dincoace şi a celor dincolo de Dunăre români sunt.* MAIOR, S. I, 267. *Săborul de la Trulla au pus desclinire de bucate în postu Paştilor.* id. I. B. 370/15. *Întră al mieu şi întră al tău viers trebuie să fie vreo deschilinire.* ŢICHINDEAL, F. 294/8. *Numai o deschilinire tot era între puştile estea nouă de azi şi a lui Agheran.* FRÂNCU – CANDREA, ap. TDRG, cf. CADE. ✧ L o c. a d v. **Fără deschilinire** = fără excepţie. *Eşind mulţime nenumărată de sloveni din ţeara lor, ... au trecut Dunărea, în ţările împărăţiei romanilor, prădând şi ucigând pre toţi, carii vedea, fără desclinire, bărbaţi, mueri, tineri, bătrâni şi prunci.* MAIOR, S. II, 325.

– Pl.: *deschiliniri.* – Şi: **desclinire** s. f.

– V. **deschilini.**

DESCHILINÍT, -Ă adj. (Învechit, prin Transilv., prin Maram. şi prin Ban.) Care este deosebit (**1**), separat. *Mai mare parte acelor oameni s-au şi iscălit cu acea condiţie pecum la biserica cea ce s-o ridica de nou să nu fie parohie deschilinită, ... fiindcă iei biserică şi parohie au avut, să fie biserica cea ce s-ar face de nou numai filială la biserica lor cea veche* (a. 1790). IORGA, A. R. G. 98. *Au nu se poate şi acum afla ţeară carea să cuprindă mai multe ghinte desclinite în sinul său?* MAIOR, S. I, 122. *Nevrând a face osebire între desclinitele neamuri ce era în Bulgaria.* id. IST. 225/18. *Sâmburii pearelor sau a mearelor celor peloase în straturi desclinite să se pună.* ÎNV. POM. 68/24. *De sânt leamnele între sine foarte desclinite cu soiul, şi poamele sânt de gust foarte desclinit.* ib. 88/14–15. *Cursul poştelor în desclinite ţări.* CALENDARIU (1814), 1/10. *Colica din desclinite pricini se naşte.* ib. 168/17. *Să se facă case desclinite pentru cei ce zac de vărsat.* FRĂŢILĂ, S. Î. 14/13. *Deschilinitele producte ale pământului din care trăim lucrează asupra organismului omenesc.* BARIŢIU, în PLR I, 77, cf. CADE. ✧ (Adverbial) *Sunetul cel tâmpit se răspundea pre nas, cu totul desclinit de sunetul lui „a" cel firesc, precum până astăzi iaste la români.* MAIOR, S. I, 223. *Maistrul să mănânce deschilinit.* POPOVICI-BĂNĂŢEANU, ap. TDRG. *Părţile (iei) se fac deschilnit şi se prind deolaltă numa aşa, după ac, ca la spalat să se poată doscoase.* BREBENEL, GR. P. ✧ F i g. *Încet, încet, văzum mai desclinit ţinutul isolei aceia, care ni se arăta înaintea ochilor, ca un amfiteatru.* MAIOR, S. II, 344. *Aşa dară iară zâcem că nu-i de lipsă să răspundem la astfel de arătări ale lor, iară într-aceia încât să ating de vătămarea cinsti[i], despre aceia deschilinit ne rugăm să să milostivească* (a. 1821). IORGA, A. R. G. 235.

– Pl.: *deschiliniţi, -te.* – Şi: **deschilnít, -ă, desclinít, -ă** adj.

– V. **deschilini.**

DESCHILNÍ vb. IV v. **deschilini.**

DESCHILNÍT, -Ă adj. v. **deschilinit.**

DESCHIMBÁ vb. I. R e f l. (Prin Mold. şi prin Transilv.; despre oameni) A se schimba (**I 3**). Cf. L. ROM. 1961, nr. 1, 21, ALR I 1 361/56, ib. II 3 260/27, GLOSAR REG.

– Prez. ind.: *deschímb.*

– Pref. *de-* + **schimba.**

DESCHINGÁ vb. I. T r a n z. (Cu complementul cai, măgari etc.) A scoate sau a slăbi chinga. *Deschingai tafturii Pisicuţei şi-i luai povara din spate.* HOGAŞ, M. N. 58, cf. SCRIBAN, D., CADE, DL, M. D. ENC., DEX.

– Prez. ind.: *deschíng.*

– Pref. *des-* + [în]**chinga.**

DESCHINGÁRE s. f. Acţiunea de a d e s c h i n g a şi rezultatul ei. Cf. POLIZU, LM.

– Pl.: *deschingări.*

– V. **deschinga.**

DESCHINGÁT, -Ă adj. (Despre cai) Căruia i s-a scos chinga. Cf. DDRF. *Pe Negru că mi-l scotea deşeuat şi deschingat.* FOLC. OLT. – MUNT. II, 195.

– Pl.: *deschingaţi, -te.*

– V. **deschinga.**

DESCHIOLÁ vb. I v. **desciocăla.**

DESCHIOLÁT, -Ă adj. v. **desciocălat²**.

DESCHIOTORÁ vb. I. T r a n z. şi r e f l. (Învechit şi regional) A(-şi) desface cheotorile, şireturile etc; a (se)

descheia (4). Cf. ANON. CAR., LB, LM, CADE, DL. *Atât mirele, cât şi mireasa ... să se deschepture din toţi bumbii.* NOVACOVICIU, ap. CADE, DENSUSIANU, Ţ. H. 233. *Ţi s-a deşchiotorat cămaşa la gât.* UDRESCU, GL.

– Prez. ind.: *deschiotorez.* – Şi: **deşchiotorá, deschepturá, deşchepturá** (CADE) vb. I.

– Pref. *des-* + [în]**chiotora.**

DESCHÍS[1] s. n. Faptul de a deschide.

1. Deschidere (**I 1**). *Deşchisul uşilor svintei lui Dumnedzău ceii mare.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 234/14, cf. LM, SFC IV, 293.

2. (Învechit; astăzi rar) Începere, început. Cf. deschidere (**IV 1**). *Iară noi, cât am socotit să fie pentru deşchisul voroavei şi ştiinţei noastre, am scris până aicea.* N. COSTIN, L. 209. *Mai ciupiu vreo sută de drahme pentru întârziere şi pentru deschisul bocaportului.* TUDORAN, P. 168.

3. (Rar) Deschizătură (**1**). [Agatocle] *avea o mulţime de ascunsuri şi de deschisuri.* GANE, N. III, 156.

– Pl.: *deschisuri.*

– V. **deschide.**

DESCHÍS[2], -Ă adj. **I. 1.** (Despre uşi, porţi, ferestre) Care este împins, deplasat pentru a permite comunicarea între exterior şi interior. Cf. deschide (**I 1**). *Turcii, cum au vădzut poarta cetăţii deşchisă, au lăsat pre moscali de-a-i mai gonire.* NECULCE, L. 357. *Stau porţile polăţii crăeşti fieşte pentru cine deschise.* BERTOLDO, 4/13. *Lasă la vreame de vară o fereastră a chiliei, unde lăcuieşte, de pururea deschisă.* PETROVICI, P. 253/22. *Se apropie la poartă, care cu toate că erea deschisă, însă el socoti mai cu cuviinţă a bate într-însa.* GORJAN, H. I, 65/13. *Pe fiecare zi să se ţie vreo câteva ceasuri ferestrile deschise ca să între aer curat.* DESCR. AŞEZ. 21/2. *A nu şâde la fereastră deschisă, când eşti asudat şi ostenit.* C. VÂRNAV, H. 87/1. *Pe două porţi deschise Se azvârl' doi leoparzi.* EMINESCU, O. I, 165. *Gazda căuta în prăvălie, cu uşa de la mijloc deschisă.* CARAGIALE, O. I, 178. *O adevărată fanfară de sunete pornea pe uşile deschise.* VLAHUŢĂ, S. A. III, 11. *Nu ţi-am vorbit vreodată şi pe fereşti deschise Nu ţi-am trimis buchete, stăpâna mea din vise.* CERNA, P. 11. *Pe porţile deschise larg nu mai contenesc săniile încărcate cu musafiri.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 26. *În ferestrele deschise larg, primăvara zâmbea în odaie ca o fecioară îndrăgostită.* REBREANU, I. 211. *Pe fereastra deschisă intră răcoarea.* IBRĂILEANU, A. 17. *Prin geamul deschis, vântul ne flutura un parfum jilav.* C. PETRESCU, S. 65. *Tânărul ... se strecoară prin uşa deschisă.* CAMIL PETRESCU, P. 54. *Curiozitatea l-a făcut, o dată, să se agaţe de ce putea şi să se suie până la fereastra deschisă.* NEGULESCU, G. 129. *Jupâneasa Dochia ... sta în scaun, lângă fereastra deschisă.* SADOVEANU, O. I, 25. *Aceşti bolnavi dorm şi noaptea cu ferestrele deschise.* VOICULESCU, L. 43. *În curând se auziră din casă, pe fereastra deschisă, undele picurate ale pianului.* CĂLINESCU, E. O. I, 51. *Uşa ... o lăsă* [Polina] *larg deschisă.* PREDA, M. 233. [Cel tânăr] *în uşa deschisă mai apucă să-l vadă pe Sandu.* BARBU, G. 355. *Strigoaica a găsit Uşia casei deschisă, Fereastra destupată, Focul stins.* TEODORESCU, P. P. 364. *Toţi aştepta Cu uşile deschise Cu lumânările aprinse.* PĂSCULESCU, L. P. 117. *Câinele unde găseşte uşă deşchisă, acolo nepoprit între.* ZANNE, P. I, 367. ✧ *Şedinţă* (sau *adunare*) *deschisă* = şedinţă (sau adunare) la care sunt invitate să participe şi persoane din afara organizaţiei respective. Cf. DEX[2]. *Vot deschis* sau *alegere deschisă* = vot sau alegere pe faţă, prin ridicarea de mâini. Cf. DEX[2]. *Scrisoare deschisă* = v. scrisoare (9). ✧ Loc. adj. (Învechit) **Uşă deschisă** = primitor (**3**). *Aşe se arată de bun şi de blând* [Dumitraşco-Vodă]! *Tuturor uşe deşchisă şi nemăreţu.* NECULCE, L. 205. ✧ Loc. adj. şi adv. **La** (sau **în**) **scenă deschisă** v. scenă (**1**). ✧ Expr. **A-i fi** (sau **a avea**) **(prea) deschisă uşa** (sau **poarta**) **la cineva sau într-un anumit loc** = a avea (oricând) acces undeva sau la cineva. *Veniiu în Troada ... că-mi era mie poarta deşchisă.* N. TEST. (1648), 241[v]/6. *Că-i giudeca dreptu şi blând* [Mihai Racoviţă], *şi uşa îi era prè deşchisă.* NECULCE, L. 282. *Ţi-e deschisă uşa orişicând.* CREANGĂ, ap. TDRG. [Aristide] *avea deschisă uşa pretorului, a judecătorului şi chiar a prefectului.* PREDA, M. 213. **A lăsa o poartă deschisă** (pentru ceva) = a accepta sau a aştepta completări sau modificări ulterioare. *Urmărim să lăsăm o poartă deschisă continuu spre perfecţionare.* M 1975, nr. 1, 23.

2. (Despre uşi, porţi etc.) Neîncuiat, nezăvorât. *Iar moscalii s-au făcut a fugi asupra vasilor şi au lăsat poarta cetăţâi dişchisă.* NECULCE, L. 357. *Mavrogheni-Vodă ... poruncise a fi pururea la toate besericile uşile deschise, zioa şi noaptea.* DIONISIE, C. 168. *Mâine dimineaţă când ăi pleca ... să nu laşi uşa de la drum deschisă.* CARAGIALE, O. II, 261. [Ana] *lăsa poarta deschisă până târziu.* MOROIANU, S. 88. *Am lăsat uşa deschisă aseară, te-am aşteptat.* DEMETRIUS, A. 305. *Femeia se culca devreme lăsând uşa de la intrare deschisă.* BARBU, Ş. N. 55. ✧ Expr. **A avea** (sau **ţine**) **casă** (sau **casa**) **deschisă** = a avea mereu musafiri, a primi multă lume. *Avem să mergem la cucoana Aglăiţa ...; ea ţine casă deschisă.* CONV. LIT. III, 80. *Apărură în Principate case deschise, în care se vorbia de lucruri mai înnalte.* IORGA, C. I. I, 220. *Nathanaël Levy ... avea casa deschisă în fiecare vineri.* EFTIMIU, N. 106. ✧ (Cu parafrazarea expresiei) *Casă nu mai voi deşchisă, franţozoaia n-o pohtesc.* în PR. DRAM. 95. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Vom avea casă deschisă pentru talentele tinere cari vor bate la uşa noastră.* în PLR II, 191.

3. Care nu este acoperit, astupat, închis etc. *Mormântu deşchisu e grumadzul loru.* PSALT. HUR. 3[v]/22. *Şi la o lature* [şura] *era desfăcută, deşchisă, dincotro veniea vântul.* EUSTATIEVICI, I. 49/19. *Camforul se păstrează nesfârşit cu toate proprietăţile sale, chiar într-un vas deschis.* MAN. SĂNĂT. 98/26. *Vasul acesta dimineaţa stă deschis.* BARASCH, I. N. 130/14. *Astupându-le printr-un zid clădit în curmezişul lor* [al ferestrelor] *şi lăsând căpătâiele lui deşchise ... aerul din afară pătrunde înăuntru.* PENESCU, M. 63/7. *Aceasta ... se poate numi magazia cea mai dischisă decât toate, fiindcă peretele ei despre uliţă lipseşte mai întreg.* ALECSANDRI, O. P. 186. *Cineva ... şedea pe un scaun dinaintea unei biblioteci deşchise şi cetea.* CONTEMPORANUL, I, 109. *Înaintea gropei deschise stă un popă cu veştminte bogate.* ib. 401. *Pe faţa mesei ... se grămădea toată îmbelşugarea casei ... iar în două cutii deschise, curmale de târg.* MACEDONSKI, O. III, 8. *Pe groapa ta deschisă – îţi dăm tot ce se cuvine.* MILLE, V. P. 68. *E pustiu la mănăstire, Gol mormântul cel deschis!* COŞBUC, P. II, 113. *Pridvor deschis, naos şi pronaos, altarul, în sfârşit, – sunt încăperile.* IORGA, C. I. II, 34. *În*

rânduri de saci cu gura deschisă – Boabele să ţi le-nchipui. BLAGA, POEZII, 229. *Teatrul era mare ... cu loji deschise ca nişte evantaie.* DEMETRIUS, A. 339. *Casoletele, adică cutiile cu materiale ... cu găurile deschise.* BELEA, P. A. 18. *Cel mai simplu fluier care se poate închipui: o simplă ţeavă deschisă la amândouă capetele.* M 1975, nr. 1, 4. *Pătul dăşchis.* ALR I 689/786. ✧ F i g. *El poate fi iertat, căci lasă loc deschis unei iluminări.* PLEŞU, M. M. 22.

4. (Despre vehicule) Lipsit de capotă, de coviltir, de acoperiş etc. sau cu capota, acoperişul etc. înlăturat (lăsând accesul liber, neacoperit spre interior); (despre vagoane) care este fără ferestre. *Pe stradele Iaşului se arăta regulat în toate zilele la ora Copoului, un bătrân ... într-o calescă deschisă.* GHICA, C. E. II, 562. [Domniţa] *ş-a plecat veselă ... la plimbare, în butcă deschisă.* CARAGIALE, O. II, 240. *Prefer să iau o trăsură deschisă.* EFTIMIU, N. 107. *Fata ieşea cu bunica ei într-un landou deschis.* CAMIL PETRESCU, T. I, 248. *Peste câmp aleargă după mine ... o maşină deschisă.* id. P. 315. *Automobilele deschise, vechiul model, circulând în mare viteză treceau pe dedesubtul unei sârme groase, nevăzute.* ARGHEZI, B. 148. *Unii dintre ei se plimbă singurateci, în ... vagoane deschise, alţii s-au aşezat.* BOGZA, V. J. 43. [Lui Mareş] *i se spusese ... să încarce zece bidoane ... în camionul lor deschis.* BARBU, Ş. N. 120.

5. (Despre aparate, robinete, ventile etc.) Care este pus în stare de funcţionare. Cf. d e s c h i d e (**I 6**). *Este de regretat ... că nu sunt toate ventilele deschise.* MAIORESCU, D. III, 411. *A fost descoperit robinetul de gaz aerian deschis.* ARGHEZI, S. XI, 8. *Difuzorul din perete deschis din zori până târziu în noapte.* M 1975, nr. 1, 1, cf. DEX. ✧ (Prin metonimie) *Pentru că nu aţi lăsat apa deschisă ca să înece casa ... haidem să mergem ... afară pe câmp.* ARGHEZI, C. J. 23. ✧ (Adverbial) *Căută puţin pe scala aparatului de radio ... şi lăsă deschis la întâmplare.* BARBU, Ş. N. II, 223.

6. (Despre obiecte care au fost înfăşurate sau pliate) Desfăcut pentru a putea fi folosit. Cf. d e s c h i d e (**II 2**). *Pe terasă, două chaise-long-uri deschise.* SEBASTIAN, T. 9. *O cucoană cu umbrela deschisă a ieşit dintr-o portiţă.* COCEA, S. I, 295. *Mergeam – îşi aminteşte acesta – cu umbrela deschisă.* CĂLINESCU, L. C. 198.

7. (Despre culori) Situat în gama culorilor mai aproape de alb decât de negru; (despre obiecte) care are o culoare situată mai apropiată de alb decât de negru. Cf. d e s c h i d e (**II 7**). *Cere „patru telegari negri, potriviţ la trup, cum unu şi altu, potriviţ la păr: să nu fiie unu mai închis sau altu mai deschis”* (a. 1811). IORGA, S. D. VIII, 53. *Bărbaţii ... cu părul moale şi deşchişi la faţă şi albi la piele, sânt blânzi.* PISCUPESCU, O. 141/1. *Dihor de casă ... părul lui este mai deschis decât la jderiu şi supt grumaz alb.* J. CIHAC, I. N. 26/25. *Şi-i ziceţi să se desbrace de straiul acel deschis.* CONACHI, ap. DDRF. *Partea inferioară a foii este de coloare mai deschisă ... acoperită cu păr foarte mic.* BARASCH, I. N. 126/9. *Coloarea pielei lor ieste ... mai deschisă decât a negrilor din Africa.* CONTEMPORANUL, I, 840. *Culoare deschisă n-a mai purtat* [cocoana Anica]. CARAGIALE, O. II, 1. *Acum* [fantele] *poartă cravate deschise.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 204. [Domnişoarele] *se îmbracă în rochii ... de coloare deschisă.* IORGA, C. I. I, 136. *Titu venise îmbrăcat de acasă: jachetă neagră, cam purtată, vestă foarte deschisă, cravată albă.* REBREANU, I. 139. *Trec mereu trăsuri ... încărcate ... cu femei îmbrăcate în culori deschise.* IBRĂILEANU, A. 106. *Treceau pe lângă noi ...doamne tinere ... în rochii deschise ca pastelurile.* CAMIL PETRESCU, U. N. 180. *Copiii negrilor au la naştere pielea mult mai deschisă.* NEGULESCU, G. 262. *Pentru barba şi părul lui deschis ... l-au poreclit pe Creangă „popa Smântână”.* CĂLINESCU, I. C. 96. *Această ultimă specie ... este uşor de deosebit ... prin nuanţa mai deschisă ... a masculului.* BĂCESCU, PĂS. 213. *Soarele strecurat printre foi arunca pete mai deschise.* BENIUC, M. C. I, 437. *Negi care sunt de culoare mai deschisă.* BELEA, P. A. 153. *Culorile deschise creează bună dispoziţie.* RL 2005, nr. 4 509. ✧ (Şi adverbial; urmat de un nume de culoare indică nuanţa mai puţin întunecată sau mai puţin intensă a acesteia) *Smeragdu esti de o floare verde deschisă.* AMFILOHIE, G. F. 214[r]/4. *Îmbrăcămintea sultanului nu era altă decât ... o mânta romană verde deschisă.* AR (1829), 15[1]/26. *Dudul de Padova ... are frunză subţire ... cu faţa verde deschisă.* POENARU, Î. 2/10. *La pui este pliscul negru, şi femeile sânt mai deschis negre.* J. CIHAC, I. N. 83/5. *Galben-deschis seau roşu, nu sânt priitoare ochilor.* ALBINEŢ, M. 199/5. *Medicamente mercuriale: ... alifie portocalie-deschisă.* MAN. SĂNĂT. 60/8. *Pulberea de selenium este roşie deschisă.* MARIN, PR. I, 31/3. [Un june] *avea ... giubea de zuf albastru-deschis.* FILIMON, O. I, 302. *Fusta ... de atlaz albastru deschis ... ar fi înflăcărat pe Xenocrat.* NEGRUZZI, S. I, 17. *Păr blond deschis, de aur şi mătasă, Grumazii albi şi umeri coperia.* EMINESCU, O. IV, 77. *Părul negru şi creţ; ochii verzi deschis – ce raze umede aruncau acei ochi!* CARAGIALE, O. I, 19. *De câte ori priveau Albastrul hainelor deschis, De ea aminte-şi aduceau.* MACEDONSKI, O. I, 209. *Pădurile erau încheiate şi culoarea, de-un verde, deschis, delicat, începu să se întunece.* AGÎRBICEANU, A. 506. *O să vă arăt o pădure care face păpuşi îmbrăcate gata ... peste care tata lor a tras şi un halat verde deschis.* ARGHEZI, C. J. 24. *Încep să se reveleze culorile ... un verde deschis ca frunzele proaspăt ieşite din muguri.* RALEA, O. 36. *Silicea coloidală cu humus dă culoarea cenuşie-deschis.* AGROTEHNICA, I, 92. *O salată de fructe: ... piersici şi stafide, într-un vin auriu deschis.* VINEA, L. I, 65. *O lespede mare ... care poate că fusese cenuşiu-deschis.* DEMETRIUS, A. 129. *Aristide ... era elegant în costumul său ... albastru deschis.* PREDA, M. 222. *Prin Tutova, se obţinea o culoare galbenă deschisă din aliorul tânăr.* BUTURĂ, EB. I, 27. *O scoarţă din zona Iaşi ..., ce are câmpul cafeniu deschis, este ornamentată cu pomişori stilizaţi, dispuşi în grupe de câte trei în lungime pe trei rânduri.* PAVEL, S. E. 52, cf. ALR SN IV h 1 218.

II. 1. (Despre elemente componente aşezate unul lângă altul) Îndepărtat, distanţat. Cf. d e s c h i d e (**III 4**); **a)** (despre gură) care are buzele depărtate; (despre maxilare) depărtat unul de altul. Cf. d e s c h i d e (**III 4 b**). *Nu mai aşteptam ... cu gura deschisă spre cer, să prindem ... crainicii puşoşi ai iernii.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 45. *Maxilarul deschis i se cască* [lui Baruţu] *după regulile artelor japoneze.* ARGHEZI, C. J. 72. *Bătrânul stătea ... cu gura deschisă, cu bărbia căzută.* DEMETRIUS, A. 46. *Chipul i se lungise* [Gherghinei] *şi gura îi rămăsese deschisă.* PREDA, D. 7. *De aceea, vieţuitoarele ţin deschisă gura, Luminând fundul mării cu dantura.* SORESCU, U. 58. *Cân a ploua şî ie ş-a ţânè clonţu diştis.* ŞEZ. III, 2. *Cu fălci deschise.* ZANNE, P. II, 121. ✧ E x p r. (Învechit) **A astupa gura deschisă** (a cuiva) = a reduce la tăcere (pe cineva), a face (pe cineva) să accepte o situaţie. *Dialectul cel*

elino-grecesc întru norodul cel rumânesc să proslăvească ... astupând gurile ceale deşchise ale ereticilor, împodobind locurile cu punerea direptăţii la cinste (a. 1757). CAT. MAN. II, 338. (Prin analogie) *Elefterescu a dat ordin ... să facă un careu cu gura deschisă.* POPA, V. 212. ✧ *Vocală deschisă* sau *sunet deschis* = vocală la articularea căreia maxilarele sunt mai depărtate, iar canalul dintre limbă şi palat e mai larg decât la cele închise. *Fost-au întră italianii cei de demult, în slova „a", numai acea desclinire, carea e întră italianii cei de acum, ca nu numai cu sunet deşchis, ci şi cu sunet tâmpit să se răspundă.* MAIOR, S. I, 223, cf. M. D. ENC., DEX. *Silabă deschisă* = silabă terminată în vocală. Cf. M. D. ENC., DEX; **b)** (despre ochi) cu pleoapele depărtate una de cealaltă. Cf. d e s c h i d e **(III 4 c)**. *Ochii lui* [orbului] *văzură deschişi.* CORESI, EV. 170. *Se pare, că leul iaste adormit, şi lui sânt ochii deşchiş ca ai lu Argos* (a. 1695). FN 53. *Când cu ochii abia deschişi ... murind pentru mine ...* [ea] *va căuta scrisoarea aceasta.* HRISOVERGHI, A. 14/26. *Pe lângă işti doi ochi, mai am unul la ceafă, care şede pururea deschis.* CREANGĂ, P. 5. *Ochii însă îi erau deschişi, mari şi umezi.* REBREANU, P. S. 190. *Cufundătorul numai s-aruncă şi se lasă Cu ochi deschişi prin hăuri.* VOICULESCU, POEZII, I, 210. *Ochii deschişi în întregime se rotunjeau în negura petelor capului.* ARGHEZI, C. J. 95. *Mă scăldam prin păraie cu ochii deschişi.* LABIŞ, P. 23. [Emilia] *nu şovăie nicio clipă, ridicând spre mine ochii ei mari, inutil deschişi.* CAMIL PETRESCU, P. 370. *Un zâmbet al lui în fundul ochilor mari deschişi, aţintiţi în tavan fără să-l vadă* [Ilinca pe Andrei]. DEMETRIUS, A. 242. *Al lui Parizianu, deşi avea ochii deschişi, ai fi crezut că nu se trezise bine din somn.* PREDA, DELIR. 60. [Fenia] *rămase cu ochii deschişi mari spre mărgele.* BĂNULESCU, I. 30. *Priveau cu ochii mari deschişi.* CONTEMP. 1975, nr. 1 507, 5/8. ✧ (Despre gene) *Când ea-l văzu întins pe pat, genele încă deschise peste ochii sticloşi ..., ea privi dezgustată asupra acelui cadavru.* EMINESCU, P. L. 99. ✧ L o c. a d v . **Cu ochii deschişi** sau (rar) **cu ochiul deschis** ori cu **urechile deschise** = **a)** cu simţurile încordate, atent, vigilent. *Dumnezeu ... stă pururea cu urechile deşchise, pentru ca să ne asculte, îndată ce vom chiema numele Lui cel sfânt.* ANTIM, O. 160. *Cu ochi deschişi să o păziţi, vi se încredinţează.* RUSET, E. 73/21. *Cine a umblat printre oameni cu ochii deschişi şi mai are rezerve pentru alte răni n-a priceput nimic din dezastrul uman.* CIORAN, R. 162; **b)** în mod conştient. *Ştie să privească lipsurile cu ochii deschişi.* FLACĂRA, 1977, nr. 9, 7. ✧ E x p r. **A avea** (sau **a se afla**) **(cu) ochii** (sau **cu ochiul**) **deschişi** (sau **deschis**) = a fi deosebit de atent, a fi vigilent. [Un om mare] *să află cu ochiul deşchis, ca să nu să supue înşălăciunilor* (a. 1699). FN 71. *Vai de cela ce nu să va păzi şi nu va avea ochi deşchişi în trebile sale.* ib. 73. *Fieşcare avea totdauna ochii deschişi asupra mişcărilor lor.* CĂPĂŢÎNEANU, M. R. 47/19; **c)** (despre mâini; p. e x t. despre palme) cu degetele întinse (şi răsfirate). Cf. d e s c h i d e **(III 4 e)**. *Deschide, frate, punga că-ntind deşchisă palma!* COŞBUC, P. II, 95. *Cu mâna deschisă, cu degetele răsfirate ... e mişcare şi viaţă.* IORGA, C. I. III, 40. *Rodit se-ndoaie ramul şi mâna se ridică Deschisă.* PILLAT, P. 169. *Pictura înfăţişa fabula populară a unchiaşului cu bonetă călărind cu palmele deschise prinse de un deget în subsuorile jiletcei.* ARGHEZI, S. IX, 28. *4 palme deşchise, un cot.* ALR I 1 759/131.

2. (Despre răni, plăgi etc.) Care este nevindecat, care sângerează sau supurează. Cf. d e s c h i d e **(IV 2)**. *Petele arate, negre şi lucioase, păreau nişte răni deschise pe un trup îmbătrânit.* REBREANU, I. 90. *În inimă îi stăruia un simţământ apăsător* [tânărului Iuga] *ca o rană deschisă.* id. R. II, 290. *Băile de apă rece ... se recomandă ... celor cu scrofule închise sau deschise.* VOICULESCU, L. 67. *Planta se pisa şi se punea pe rănile deschise la animale, ca să nu facă viermi.* BUTURĂ, EB. I, 88. ✦ (Despre fracturi) Care este însoţit şi de leziuni ale pielii sau ale muşchilor. *Fracturile deschise le vom considera ... ca fiind destul de grave.* BELEA, P. A. 110. *În caz că prezintă o fractură deschisă a sternului, vom aplica ... un pansament.* id. ib. 113.

3. (Rar) Săpat[2] **(1)**. Cf. d e s c h i d e **(IV 6)**. *Multe s-au petrecut în ţara noastră, şi nu e loc deschis, în care n-ai putea să găseşti comori.* SLAVICI, O. I, 315. *Înainte de a zvârli târnăcopul, unul dintre noi, scoase din malul deschis un idol mic de lut.* ANGHEL – IOSIF, C. L. 47.

4. (Despre terenuri) Care se întinde pe o mare distanţă; p. e x t. neîngrădit. Cf. d e s c h i d e **(IV 7)**. *Păstorii ... au nemerit la apa Moldovei, locuri desfătate cu câmpi deşchişi.* URECHE, L. 63. *De grijea ţărănimei ce era pen tot locul ... boierii încă aşea socotisă, să să mai depărtedză de gloate, la loc deşchis, fără pădure.* M. COSTIN, O. 99. *Aceşti cavaleri era datori să vie de la multe împărăţâi şi la locul deşchis să arătă fieştecare vo<i>nicie, bărbăţâie şi vârtutea lui.* C. POP.[2] VII, 61. *Aicea să însemnară ... numele celor ce au vii deşchise într-aceste dealuri* (a. 1794). IORGA, S. D. V, 506. *Nici să facă vreo meşteşugire a băga vitele cuivaş în vii, cu cuget ca să-i globească, nici după părăgini vechi, nelucrate de câte doi-trei ani, care vor fi la mărgini dăschise făr-dă gard, să nu ceară gloabă* (a. 1819). DOC. EC. 203. [Ei] *ajunseseră la hotarul care îl desparte de o întindere deschisă, şi luară aci poziţie.* CR (1830), 151[2]/34. *O putină ... nu mai trebuie negreşit să fie pusă într-un loc slobod şi deschis.* FACTOR, M. 16/5. *De stă cineva în un loc deschis, i se pare a ajunge de toate laturile ceriul pe pământ.* RUS, I. I, 20/19. *Mâna lui loc deşchis tot caută.* PANN, E. II, 70/14. *Spre stânga de la Podovanu, se numeşte de locuitori: Movilele Tătarilor ... loc deschis pântre dealuri, pe unde e drumu către Râmnic.* PELIMON, I. 93/9. *Începu o fantastică alergare ... prin locuri deschise.* ALECSANDRI, O. P. 168. [Boierul] *a trecut de cotul dealului la câmp deschis.* CARAGIALE, O. I, 219. *Cari au cai, es cu dânşii la un loc deschis.* MARIAN, S. R. II, 78. *Te voi duce-n câmp deschis.* SĂM. II, 40. *Înainte-mi câmp deschis Stau fără de ţântă.* IOSIF, V. 44. [Pavel Corbu] *avea o faţă ... cu pieliţa arsă de soarele şi vânturile câmpului deschis.* AGÎRBICEANU, S. 188. *Uneori, la loc deschis, omul se oprea ca să privească îndelung cerul.* M. I. CARAGIALE, C. 37. *Să rămâie subt crucea, cu numele ei scris, La marginea ţintirimului, către câmpul deschis.* LESNEA, VERS. 36. *Toate locurile deschise în care ieşeam păreau deşerte.* SADOVEANU, O. XI, 284. *Locul era aici deschis.* MOROIANU, S. 61. *Conacul n-avea curte, era în câmp deschis din toate părţile.* CAMIL PETRESCU, O. II, 160. *Mă aflu pe câmpul deschis.* LABIŞ, P. 51. *Locul era deschis şi întins.* BARBU, Ş. N. II, 283. *Ştefan i-a hărţuit continuu pe invadatori, dar n-a angajat lupta în câmp deschis.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 1, 5. *Aerul condiţionat pentru grădină sau un alt spaţiu deschis pare o utopie pentru cei mai mulţi potenţiali utilizatori.* RL 2006, nr.

4 958. (Prin analogie) *Fruntea sa mai pleşuvă era naltă şi deşchisă.* CR (1833), 20[1]/7. ✧ *Oraş deschis* = oraş nefortificat sau neapărat care conţine valori istorice sau artistice şi care, potrivit dreptului internaţional, nu poate fi bombardat sau atacat în timp de război. Cf. DL, DM, DEX.

5. (Despre drumuri) Pe care se poate circula nestingherit, fără obstacole (naturale) sau restricţii; (f i g.) accesibil. *Să socotească şi să cerceteadze foarte pre amănuntul această cale aleasă şi deşchisă.* EUSTRATIE, PRAV. 1/5. *Mai bine cum am vis bine cu dumivoastră până acmu şi au fost această cale deşchisă, să fii şi de acmu tot paci bună; să nu ne protivim ţăranilor, ce să ţinem dereptatea şi dumiavostră şi noi ca până acmu* (a. 1664–1669). HURMUZAKI, XV, 1 325. *Ştefan-Vodă, văzind că leşii nu mărgu pre unde au vinit, trimis-au sol la craiul, zicându-i să să întoarcă pre calea ce-au vinit, că pre unde au purces nu va avea cale deşchisă.* N. COSTIN, L. 294. [Ştefan-Vodă] *aflând cale deşchisă pe în târgu pe în Piatră, au trecut pre lângă mănăstirea Bistriţei.* id. ib. 365. *Radu ... şi prinţul Moldaviei au fost siliţi să lase drum deschis la trecerea armiei turceşti prin Ţara Rumânească.* F. AARON, I. I, 219/2. *Făcându-se drum deschis şi larg pântre turci, Mihai porunci unui căpitan de cazaci ca cu o parte din trupele româneşti să pătrunză în mijlocul vrăjmaşilor.* id. ib. II, 192/19. *Italia are cale pururea deşchisă către toată lumea neguţătorească.* RUS, I. I, 257/23. *La un semn deschisă-i calea.* EMINESCU, O. I, 146. ✧ *Port deschis* = port în care au acces navele de orice naţionalitate. Cf. DL, DM, DEX.

6. (Despre instituţii, magazine etc.) Al cărui program este accesibil publicului. *Şi spre cunoştinţa tuturor neguţătorilor când vama este dăschisă, să va rădica câte un steag dăspre fiecare parte, care va sta rădicat în toate ceasurile hotărâte dă a fi vama lucrătoare, spre semn că numai într-acele ceasuri pot veni cu mărfurile lor la vamă* (a. 1842). DOC. EC. 776.

III. F i g. **1.** (Despre oameni) Sincer (1); (despre obrazul, figura, manifestările lor) care exprimă, denotă, sinceritate. *Cel ce vorbeaşte cu faţa deşchisă, să arată că grăiaşte adevărul.* PILDE, 86/7. *Ai putut şi pân-aicea cugetul a înfrunta C-obraz deschis înainte-mi falnic a te arăta?* HELIADE, O. I, 411. *Când la râdere se aude mai mult sunetul „a", atunci cel ce râde este om deschis şi curat la inimă.* CR (1839), 176[2]/16. *Către străini sânt deschişi* [tătarii], *între sine pretinoşi.* RUS, I. III, 37/18. *E bun la veselie, deschis cu flăcăii.* SLAVICI, ap. TDRG. *Plutonierul se apropie cu paşi rari, cu o figură deschisă şi puţin surâzătoare.* REBREANU, R. II, 151. *Faţa i se lumină într-un râs mai deschis* [lui Ion]. MIRONESCU, S. 12. [Diana] *avea un surâs primitor, deschis.* E. IONESCU, E. 53. *Sufletul tău darnic, deschis şi liniştit.* PILLAT, P. 160. *Oamenii sunt deschişi, veseli, expresivi.* RALEA, O. 89. *Ţăranii ... cu feţele lor deschise ... păreau aşa de prietenoşi.* DEMETRIUS, A. 98. [Anton Lupan] *întâlni un zâmbet ... deschis.* TUDORAN, P. 21. *Ilie a rămas un om deschis.* PREDA, D. 101. *Un fulg de fetişcană ... cu obrazul limpede şi priviri deschise.* BARBU, G. 25. *Pepelea era om deschis; el n-a ascuns nimică înnăintea fraţilor săi.* SBIERA, P. 4. ✦ (Adverbial) Fără înconjur, în mod clar, pe faţă; p. e x t. sincer. *Pilda a doi oameni ne arată deşchis ... cum fu după moarte celui rău şi cum fu celui bun.* VARLAAM, C. 281. *Eu încă cei partea mea cu dânşii, cu aceşti doi ţiu pentru aceste doveade, care deşchis ţi-am scris.* M. COSTIN, O. 249. *Plato ... deşchis zice întru o carte a sa, ce să chiamă „Timeo", cum lumea iaste făcută.* N. COSTIN, L. 48, cf. 113. *Ca mai deşchis, şi mai înţeles să zic: toată muerea ... cu însuş peptul său, să-ş nutreze pruncul.* BOJINCĂ, D. 27/14. *D. Lacăr ... a afirmat ... deschis în Parlament că ... a dat subvenţie şcoalelor.* MAIORESCU, D. V, 319. *Ne spunem deschis cuvântul nostru.* SĂM. II, 354. *Să vorbim o dată şi noi deschis.* AGÎRBICEANU, S. 256. *Interlocutorul meu a fost jenat şi am avut impresiunea că a regretat de a fi vorbit aşa de deschis.* TITULESCU, D. 196. *De faţă cu mine, nici tu nu o să-i poţi vorbi deschis de Ivan.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 85. *Pricinile noastre naţionale ... nu le puteai vorbi aşa deschis orişiunde.* MOROIANU, S. 133. *Şi i-am vorbit, ştii, deschis* [prim-ministrului]. ARGHEZI, S. XI, 42. [Anton Lupan] *trebuia să recunoască deschis.* TUDORAN, P. 425. *După aceea vorbiră mai deschis* [cei doi]. BARBU, Ş. N. 252. [Caracterul etimologic al ortografiei lui Maior] *e afirmat deschis în finalul prefeţei.* CL 1973, 8. *Nu neagă niciuna dintre aceste învinuiri, le recunoaşte deschis.* FLACĂRA, 1978, nr. 52, 19. [Regizorul] *s-a arătat deschis ideii de a face un film despre scări în Sibiul care ... va fi capitală culturală europeană.* RL 2005, nr. 4 694. *Să le spuneţi deschis oamenilor cine sunt aceste grupuri de interese.* ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 827. ✧ L o c. a d j. şi a d v. **Cu inima deschisă** sau **deschis la inimă** = (care este) sincer; p. e x t. comunicativ. *Mijlocul cel mai sigur pentru oricare femee de a întări legăturile ce o unesc cu soţul ei, este de a-i vorbi totdeauna cu inima deschisă, de a nu avea pentru dânsul taine.* MARCOVICI, D. 109/26. *Samson se îndreptă către nevasta unui bancher din Francfort care îl iubia cu inima deschisă.* CR (1839), 94[2]/39. *Buharii, un popor deschis la inimă, plecat spre cuprinderi de pace ... lăcuesc în sate.* RUS, I. III, 84/3. *Cu inima deschisă, tinerimea a primit cuvintele cele nouă.* MAIORESCU, CRITICE, 346. [Abu Hasan] *era din fire om cu inima deschisă şi cu vorbele lui prietenoase şi cu glumele lui bine potrivite, împrăştia veselie oriunde se afla.* CARAGIALE, O. II, 282. *Dac-ar fi fost un om cu inima deschisă, el i-ar fi vorbit lui Pintea.* SLAVICI, O. I, 150. *Tinerimea era veselă, iute, plină de vlagă, ... cu inima deschisă.* CONTEMPORANUL, V, 389. *Când nenea Ştefan era mai deschis la inimă ... îmi ajuta să caut puii vrăbiilor.* SĂM. IV, 545. *Aşa e că va să fie cineva afară din cale ursuz, ca să nu se simtă atras de către nişte oameni aşa de deschişi la inimă.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 171. *Alături de mine ... să vii cu inimă deschisă.* PREDA, I. 259. ✧ L o c. a d v. **Cu braţele deschise** v. b r a ţ.

2. Care este apt de a primi cunoştinţe, influenţe etc. noi. *Epitetul moral exact ... urcând uneori până la largile vederi ale unui spirit foarte deschis dădeau operelor ... un rost practic.* VIANU, A. P. 87. *Mintea mea deschisă spre formele de viaţă, fantastice şi uşoare, ale viitorului, mă făcea să le adresez* [minerilor] *... un mesagiu.* BOGZA, V. J. 13. *Contemporanii îl caracterizează ca un cap deschis, cu prisosinţă înzestrat cu ... talent.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 1, 57. ✧ L o c. a d j. **Deschis la minte** (sau **la cap**) = inteligent, cu minte ageră, vioaie. Cf. PONTBRIANT, D., DDRF. *Femeia încă tânără ... deschisă la cap ... nu trecu cu vederea cămaşa lui ţărănească.* SLAVICI, O. I, 339. *Tata ... era înalt, spătos, deschis la minte şi harnic.* VLASIU, A. P. 11. *Dacă eşti deschisă la cap o să pricepi şi singură.*

STANCU, D. 30. *Acesta era urât la chip, dar deschis la minte.* SBIERA, P. 140. ✧ L o c. a d v. **Cu pieptul deschis** = fără sfială, fără teamă, fără reticențe, cu curaj. *Și cum ajunge în târg* [moșneagul], *se duce cu pieptul deschis drept la palatul împăratului.* CREANGĂ, O. 42. *Se înfățișară înaintea boerului. Bogătașul, mândru și cu pieptul deschis; săracul umilit și strâns la pept, de sta să-i crape sucmanul.* ISPIRESCU, L. 177. [Stroe Vardaru] *călca din nou sprinten, avântat, cu pieptul deschis.* C. PETRESCU, A. R. 45, cf. ZANNE, P. II, 421. ✧ E x p r. **A avea minte deschisă** (sau **mințile deschise**) = a fi deștept. *Fraților! Mie nu mi se pare Că aveți voi mințile așa deschise.* BUDAI-DELEANU, Ț. 82.

– Pl.: *deschiși, -se.* – Și: (învechit și regional) **deșchís, -ă, dischís, -ă, dișchís, -ă, dășchís, -ă** adj.

– V. **deschide.**

DESCHÍS[3] s. n. v. **dichis.**

DESCHIZĂTÓR, -OÁRE subst., adj. **1.** S. f. (Învechit, rar) Cheie. Cf. ANON. CAR.

2. S. m. (Învechit) Întemeietor. [Ieremia Movilă] *este ... deschizătorul scoalelor Kievului.* CR (1830), 434[1]/18.

3. S. m. și f. (Urmat de determinări ca: „de drum", „de cale" etc.) Inițiator, inovator, într-un anumit domeniu de activitate. *Iată de ce nu știm cum am netezi, lărgi și albi această foae de hârtie ... pentru a primi pe d. Caracostea, deschizător de vaste perpective și sămănător de mari probleme rămase totdeauna fără soluție.* LOVINESCU, C. V, 68. [Bălian] *e un deschizător de drumuri. Într-o zi Țara Românească are să fie mândră de el.* CAMIL PETRESCU, T. III, 298. *George Șincai se înalță cu mândrie ca orice mergător înainte, ca orice deschizător de cale.* LUC. II, 135. *Deschizător de drumuri și de porți Mult slobod glas în negrele trecuturi.* LESNEA, VERS. 283, cf. DL. *Printre ceilalți povestitori populari, el se detașează și ca un deschizător de drumuri.* IST. LIT. ROM. II, 353. *Puțin cunoscută e contribuția lui Densusianu cu privire la stilul creațiilor folclorice, în care se vădește de asemeni un deschizător de drumuri.* LL 1973, nr. 4, 723. *Bolintineanu mânuiește cu mare virtuozitate ... aproape toate varietățile ritmice posibile ... și din acest punct de vedere, el rămâne un deschizător de drumuri.* ib. 1974, nr. 1, 202. *Sabin Drăgoi ... s-a impus ca un deschizător de drumuri și ca un maestru al muzicii românești.* M 1974, nr. 7, 17. *Deschizător de drumuri în parodontologie.* FLACĂRA, 1975, nr. 46, 1. *Aduce un pios și sensibil omagiu deschizătorului de drum.* CONTEMP. 1975, nr. 1 497, 5/11. ✧ (Adjectival) *În lumea actuală se poate vorbi de prezența gândirii marxiste, o prezență impunătoare, deschizătoare de perspective noi.* CONTEMP. 1975, nr. 1 478, 1/4.

4. S. n. Ustensilă folosită pentru desfacerea capsulelor, a capacelor etc. la sticlele închise ermetic. Cf. DEX[2].

5. Adj. (Învechit, rar; despre uși) Care se dau la o parte. *Douăzeci dulapuri nouă de brad boite cărămiziu-închis, cu câte patru uși de geamuri, deschizătoare una preste alta.* EMINESCU, O. XVI, 180.

6. Adj. (Învechit) Care este folosit împotriva constipației. *Dacă au copiii scaun greu, atuncea arpăcaș de ovăs, sau de orz cu mere fert este bun mijloc deschizătoriu.* FM (1843), 247[2]/39.

7. Adj. (Rar) Care deschide (**II 3**). *Primăvara m-aș culca pe pământ, Când bate austrul, întâiul vânt Deschizător de muguri.* ISANOS, V. 207.

– Pl.: *deschizători, -oare.* – Și: (învechit, rar) **deschizătóriu, -ie** adj.

– **Deschide** + suf. *-ător.*

DESCHIZĂTÓRIU, -IE adj. v. **deschizător.**

DESCHIZĂTÚRĂ s. f. **1.** Spațiu liber, amenajat într-un element de arhitectură sau de construcție, care servește pentru circulație, pentru iluminat, aerisit etc.; deschidere (**I 2**). Cf. ANON. CAR. *Printr-o deschizătură ce se vede făcută în masele de marmoră, călătorul vede un bas-relief.* FILIMON, O. II, 144. *Mă dau lângă fereastră ... în dreptul deschizăturii.* CARAGIALE, O. II, 100, cf. DAMÉ, T[2]. *Fiindcă ardea cam soarele, a tras perdelele ce le făcuse Săftica împrejur la deschizături.* N. REV. R. I, nr. 1, 65. [Grigore] *ajunse bâjbâind în deschizătura verandei.* REBREANU, R. I, 227. *Un ciucure al perdelei se mișcă alene în deschizătura balconului de peste grădină.* ARGHEZI, S. VIII, 105. *Luna bătea ... prin deschizăturile înguste de aerisire.* BARBU, Ș. N. 192. *Fumul se înalță ... ieșind prin deschizătura rotundă.* H. DAICOVICIU, D. 45. *În fața noastră se ridică un ... arc din marmură albă cu cinci deschizături datând din anul 1540.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 10, 18. *Folosind frânghii și pioleți ... au pătruns în interior printr-o deschizătură de ventilație.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 328. *Am văzut în Panteon o clădire rotundă, colosală ... cu o singură deschizătură în vârf.* M 1975, nr. 1, 38. *Vatra deschisă nu avea „căloniu" deasupra, ci numai o deschizătură în tavan.* BUTURĂ, EG. 92. ✧ (În religia creștină; cu referire la „cer" sau la „rai"). *Și căutând, vădzură că să deșchisă ceriul și din deschisătură să tinsă nuăr ca un șes până la dânșii agiungând.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 230[r]/29.

2. Distanța formată prin deschidere între toc și canatul unei uși sau ferestre; p. e x t. distanța dintre două brațe sau două linii care formează un unghi. Cf. CADE. *Budulea a deschis ușa, a băgat capul prin deschizătură și-a strigat tare.* SLAVICI, O. I, 83. *Uncheșul Nichifor se strecură prin deschizătura ușii.* AGÎRBICEANU, S. 109. *Ușa se deschise. Larg. Și în deschizătura ei apăru o femeie.* STANCU, R. A. I, 252. ✧ F i g. *Mai grăitor și mai reliefat pare să fie unghiul care cuprinde în deschizătura sa cele două principii metodologice.* S ianuarie 1970, 21. ✦ Spațiu liber între două lucruri sau între două părți constitutive ale unor obiecte. V. c ă s c ă t u r ă. [El] *începu a păzi flacăra care lucea prin deschizeturile portiței de fier.* CONTEMPORANUL, V, 268. *Vorbi ea, uitându-se printre deschizeturile largi ale blanelor vechi.* AGÎRBICEANU, S. 278. *Între părețele stâncii și unul din capetele arcuite ale valului meu, lăsai o strâmtă deschizătură, ca loc de intrare și de ieșire.* HOGAȘ, DR. I, 268. *Printr-o deschizătură a copacilor scânteiau priveliștile din vale.* IBRĂILEANU, A. 157. *L-am văzut pe fratele Simion în deschizătura zăbrelei cu furca în mână.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 89, cf. M. D. ENC.

3. Gaură, orificiu. *Marginea internă* [a aripii cei mari] *este netedă, și alcătuește o margine de a deschizăturei sfenoidale; marginea esternă se articulează cu osul malerul.* KRETZULESCU, A. 98. *Fructul la maturitate se desprinde de peduncul și prin deschizătura bazilară*

semințele ... sunt aruncate afară până la o distanță de 1 m. BUTURĂ, EB. I, 188.

4. Deschidere (**II**). *Vocala e așadar aspirațiunea repezită prin o deschizătură anumită a gurei.* EMINESCU, O. XIV, 290. *În deschizătura gurii sunt cusuți dinți din sâmburi de bostan.* PAVEL, S. E. 200.

5. Despicătură a unui obiect de îmbrăcăminte prin care se introduc mâinile sau capul. *Mânecile au jos la pumn deschizătura prea mare, pentru orice mână.* CAMIL PETRESCU, P. 277. *Sânii mici ... apăreau intermitent, în ritmul agitat al respirației, prin deschizătura cămeșii.* COCEA, S. II, 35. *Hainele din blană ... sunt de diferite croieli: de la haina scurtă fără mâneci, cu deschizătura în față sau care se trage peste cap, până la haina lungă, cu mânecile până la genunchi.* Z. MIHAIL, T. P. 99.

6. (Rar) Groapă, adâncitură a solului. *În munții Rășinariului râurile au săpat deschizături adânci.* PĂCALĂ, M. R. 5. *Pythia ... se suia pe trepiedul de aramă așezat peste deschizătura grotei miraculoase.* NEGULESCU, G. 63. *Groparii au coborât sicriul de lemn ... în deschizătura neagră a pământului.* BARBU, G. 117.

– Pl.: *deschizături.* – Și: **deschizetúră** s. f.

– **Deschide** + suf. *-ătură.*

DESCHIZETÚRĂ s. f. v. **deschizătură**.

DESCIFRÁ vb. I. T r a n z. **1.** (Complementul indică texte necitețe, cifrate sau scrise în limbi puțin cunoscute) A desluși (**1**), a înțelege (cu efort); a reconstitui (**2**); a decoda. *Originalul acestui hrisov ... se află în Arhiva Statului. El e acoperit cu 60 iscălituri și alte atâtea peceți; dintr-însele vreo 4 nu s-a putut decifra* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. I, 130/20, cf. NEGULICI, PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Le descifram și le deslușam inscripțiunile slavone și adesea românești.* ODOBESCU, S. I, 401. *Nu putem garanta că data a fost bine descifrată, cel puțin pe la 1730 nu întâlnim nici pe-un Ilieș-Vodă.* EMINESCU, O. IX, 206. *Ți-am scris din Dresda o cartă; nu știu dacă ai putut-o descifra.* CARAGIALE, O. VII, 395. *Își dădea ifose de diplomat, spunea c-a descifrat depeși toată ziua.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 347, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU[2]. *Vechi și îngălbenite infolii ale căror nume nu le mai poate descifra nimeni.* ANGHEL, PR. 31. *Discifrez cu mare ușurință hieroglifele egiptene și cuneiformele asiriene și babiloniene.* HOGAȘ, DR. II, 74, cf. CADE. *Pe ușă este scris cu creionul un bilet. Urc trei trepte ca să-l descifrez.* CAMIL PETRESCU, P. 51, cf. 82, 83. *Deschise capacul ... cronometrului de aur ... și păru că descifrează cine știe ce inscripție.* C. PETRESCU, C. V. 11. [Alfabetul] *inscripțiilor găsite în insula Cipru n-au putut fi încă descifrate.* NEGULESCU, G. 282. *Căutam să descifrez pe apucate titlul unui volum cu scoarța patinată de mâinile cine știe câtor cărturari și de scurgerea anilor.* COCEA, S. I, 229, cf. II, 9. *Când descifră iscălitura de la urmă, tresări deodată.* BART, E. 21. *Stela aflată pe unul dintre morminte, a cărei inscripție nu a fost încă descifrată, cuprinde în orice caz cuvântul „rece".* BRĂTIANU, T. 28. *Mi-era grozav de ușor să descifrez texte și să mă servesc de dicționarul enorm.* MIHĂESCU, D. A. 15. *Opticianul. Citiți, vă rog, rândul acesta. – Clientul. Nu descifrez nimic.* ARGHEZI, C. I. 188. *Un text mai lung, redat cu litere grecești, s-a găsit, săpat pe un inel de aur ... Cercetătorii l-au descifrat, l-au citit, dar nimeni până acum n-a izbutit să-l înțeleagă.* H. DAICOVICIU, D. 19. *Ne-a venit destul de greu să vă descifrăm scrisul.* CONTEMP. 1975, nr. 1 506, 4/11. *Am încercat ... să descifrăm denumirea societății comerciale.* RL 2005, nr. 4 616. *Grăbii plin de curiozitate spre dânsa ca să discifru hiroglifele.* MARIAN, T. 91. (R e f l. p a s.) *Celelalte inscripțiuni nu se mai descifrează.* GHICA, C. E. II, 565. *O autoritate constituită ... pune să se descifreze și copieze 140 dosare de corespondență secretă a fostului guvern.* MAIORESCU, D. II, 30. *Pe reversul acestor bilete* [ale destinului] *ce circulează pe pământ sunt scrise lucruri nediscifrabile, și cu toate astea ele se descifră toate abia atuncea când biletul încetează d-a circula.* EMINESCU, O. VII, 317. *La poșta austriacă ... se descifrează chiar scrierile cifrate.* N. A. BOGDAN, C. M. 124. ✧ F i g. *Și-a oblojit obrajii și mâinile în colcreme ... S-ascundă hieroglifa ce-o-nseamnă cruda vreme, Să nu i-o descifreze pe față musafirii.* ANGHEL – IOSIF, C. M. I, 42. *Abia începusem să descifrez alfabetul dansului.* CONTEMP. 1975, nr. 1 507, 3/7. ✦ (Complementul indică hărți) A înțelege, a distinge indicațiile topografice; a citi. *Se apropiară și ei de masă, căutând să descifreze harta.* MIHALE, O. 15. ✦ A identifica. *Ascultă sunetele confuze din jurul lui, le descifrează.* C. PETRESCU, Î. II, 75. *Ghicesc oleac' cuvântul Dar nu-l pot descifra.* BLAGA, POEZII, 367. *Cuvânt acoperit de cântec, Cuvânt ce nu-l pot descifra.* id. ib. *Vezi de departe pe șosea pe cineva și nu-l poți descifra.* FLACĂRA, 1975, nr. 48, 14.

2. (Folosit și a b s o l.) (Complementul indică partituri) A citi și a interpreta la prima vedere. *Era pianistă, și nu tocmai mediocră – descifra sigur și fraza cu gust și pricepere.* CARAGIALE, O. III, 104. *Din caietul acela de note, descifrase și dânsa la piano romanța portugheză populară.* C. PETRESCU, Î. I, 7. *Se instalase în salon, descifrând cu o stângăcie de urs, partitura lui Boris Godunov.* TEODOREANU, M. III, 23. *O făcuse să descifreze o sonatină la piano.* SADOVEANU, O. XI, 421. *Avea cunoștințe muzicale, putând descifra cu ușurință la pian și la vioară.* CĂLINESCU, E. O. I, 38.

3. A găsi rezolvarea, soluția, a d e z l e g a; a izbuti să cunoască, să pătrundă cu mintea, a î n ț e l e g e; a face să fie limpede, clar, a e x p l i c a. *Postelnicul ... credea că descifrase logogriful din inima grecei.* FILIMON, O. I, 119. *Ce e cugetarea sacră? Combinare măiestrită Unor lucruri n-existente, carte tristă și-ncâlcită, Ce mai mult o încifrează cel ce vrea a descifra.* EMINESCU, O. I, 36. *Păreri de rău ... Vă descifrez neprefăcutul Îndemn spre cei fără de glas.* MINULESCU, VERS. 132. *Am avut îndemn lăuntric a mă socoti într-o regiune misterioasă și între oameni pe care încă nu-i pot descifra.* SADOVEANU, O. XIII, 971. *San Juan de la Cruz simte nevoia să descifreze mistic poemul.* CĂLINESCU, I. 227. *Trebuie să înveți să asculți această viață, s-o descifrezi, să înveți de la ea.* CONTEMP. 1953, nr. 374, 3/4. *Abia târziu, după ani de zile, am reușit eu să descifrez sensul.* PREDA, R. 251. *Neînsoțit de nimeni pe neguroasa cale, Am descifrat misterul otrăvilor de crin.* LABIȘ, P. 273. *Noțiunea „porc de câine" mi s-a părut multă vreme cam bizară. Sensul ei avea să mi-l descifreze aceeași binecuvântată experiență a vieții.* V. ROM. iulie 1958, 59. *Nelămurirea stăruie în mine și astăzi după ce ne-am cunoscut și am fost prieteni și după ce aș fi putut să-l descifrez mai bine.* ib. iunie-iulie 1963, 128. *Sensul multora din descoperirile făcute a fost descifrat.* H. DAICOVICIU, D. 5. *Labirintul istoriei este cel mai greu de*

descifrat. ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 46, 4/2. *A fost descifrat mecanismul genetic al gripei* [Titlu]. ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 839.

4. A cerceta temeinic, amănunţit; a studia (**1**); a analiza. *Cu capul în mâni, Dionis descifra textul obscur.* EMINESCU, P. L. 35, cf. id. O. I, 32. *Am descifrat frumuseţea statuetelor anamite de la Muzeu.* M. ELIADE, O. I, 22. *Nu s-a mulţumit să descifreze genealogia capricioasei prinţese.* EFTIMIU, N. 16. *Tuturor le-a descifrat destinul ... ca să urzească din fiecare un tip, un personagiu de roman.* C. PETRESCU, C. V. 29. *Întinerit în pragul bătrâneţii, am descifrat legile naturii în tovărăşia lui Lucreţiu.* COCEA, S. I, 317. *L-a învăţat meşteşugul de a descifra, de a face fişe după cărţile citite.* CAMIL PETRESCU, O. I, 321. *Plăcerea noastră se diminuează când e vorba să descifrăm poezie. Fiindcă descifrarea e mai mult sintactică, mai mult imagistă decât de substanţă.* CONSTANTINESCU, S. III, 7. *Critica marxistă nu se poate sustrage sarcinii de a descifra poziţia ideologică a scriitorilor.* V. ROM. iulie 1958, 98. *Să descifrăm „mecanismul" formării acestor derivate.* CL 1973, 81.

5. A descoperi cu subtilitate; a găsi, a afla, a sesiza (**2**). *Nu va fi în stare de a descifra adevărul într-un nămol monstruos de minciuni.* HASDEU, I. V. 250. *El nu ura atunci pe nimeni, fiindcă în fiecare seamăn descifra o suferinţă secretă.* C. PETRESCU, C. V. 122. *Un om fericit descifrează el ceva în întinderile marine?* CIORAN, R. 189. *În fiecare lucru tăcut, auzul descifrează o şoaptă.* ARGHEZI, S. VI, 11, cf. id. B. 109. *Ştia să vadă semne şi să descifreze destine în cafea şi în palmă.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 109. *O privi cu un sentiment de jenă, greu de descifrat în fixitatea statuară a fizionomiei lui.* CĂLINESCU, S. 590. *Nici nu mai mă holbai la ea ca să descifrez ce-ar fi.* PREDA, I. 271. *Mintea sa veşnic trează a descifrat în complicata ţesătură de interese a lumii de atunci soluţia posibilă pentru supravieţuirea ţării sale.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 1, 14. *În muncă descifrăm sensul existenţei noastre individuale şi sociale.* CONTEMP. 1975, nr. 1 509, 2/6. *Am descifrat în scrisoarea dumneavoastră şi o notă de orgoliu.* FLACĂRA, 1975, nr. 42, 19. *Colecţia de lăicere ... ne oferă una dintre cele mai reuşite creaţii de acest gen, în care se pot descifra talentul şi gustul artistic al poporului nostru.* PAVEL, S. E. 51. *Decodificarea acestui limbaj simbolic este descifrată de bătrâni între 70 – 80 – 90 de ani.* id. ib. 75. *Gesturile sibilinice ale celui de-al doilea căpătau în ochii noştri ... un aer bizar, enigmatic, greu de descifrat.* CĂRTĂRESCU, N. 43. *Al patrulea sens al erorii poate fi descifrat în doctrina vacuităţii pe care a profesat-o Nagarjuna.* PATAPIEVICI, C. L. 24. ✧ R e f l. p a s. *În frumuseţea cea mai înaltă, pe care o propune această operă, se descifrează ... schimbul alternant de instincte, fără de care viaţa s-ar destrăma.* IST. LIT. ROM. III, 283. *O structură arhaică pe care s-au implântat detalii, se descifrează.* FLACĂRA, 1975, nr. 46, 4. *Numai folosind metoda onomasiologică se pot recunoaşte criteriile pe care s-au întemeiat vorbitorii în actul denumirii şi se poate descifra evoluţia semantică.* Z. MIHAIL, T. P. 35.

– Prez. ind.: *descifrez* şi (rar) *descifru.* – Şi: (învechit) **desţifrá** (NEGULICI, PONTBRIANT, D., TDRG), **decifrá**, **deţifrá** (I. GOLESCU, C.), **discifrá** vb. I.

– Pref. *des-* + **cifră** (după fr. *déchiffrer).*

DESCIFRÁBIL, -Ă adj. Care se poate descifra (**1**) (uşor). Cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, ALEXI, W., DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX. *Formele evoluate au căpătat înfăţişări cu caractere greu descifrabile.* PAVEL, S. E. 57. ✧ F i g. *Sărutarea Dorei nu era mai descifrabilă ca zâmbetul enigmatic al Lolei.* CĂLINESCU, C. N. 72. ✧ (Adverbial) *A scris singură abia descifrabil* [lista de bucate]. CAMIL PETRESCU, P. 341.

– Pl.: *descifrabili, -e.*

– **Descifra** + suf. *-bil.*

DESCIFRÁRE s. f. Acţiunea de a d e s c i f r a şi rezultatul ei.

1. Cf. d e s c i f r a (**1**). Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Este iertat să ne pronunţăm în starea actuală a descifrării hieroglifelor.* MAIORESCU, CRITICE, 306. *Pentru a încerca deschiderea uşelor arhivei pe calea mare a relaţiilor internaţionale îmi lipseşte încrederea în mine, nefiind speţialist în descifrarea documentelor.* EMINESCU, O. XVI, 53, cf. DDRF, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D. [Pe profesor] *descifrarea unui text obscur îl scotea din gramatică.* M. ELIADE, O. I, 95. *Începând cu descifrarea inscripţiilor egiptene ... s-a produs o adevărată revoluţie în cunoaşterea Antichităţii.* BRĂTIANU, T. 18. *Studiul limbilor vechi ... permite descifrarea documentelor care constituie materialul principal al istoriei.* GRAUR, I. L. 10. *Amelia citea de multe ori numai pentru descifrarea mecanică a literelor.* V. ROM. februarie 1956, 42. *La scurt timp după descoperire* [a manuscrisului Voynich], *în 1912, munca de descifrare a fost preluată de cunoscutul filolog, specialist în limbi vechi, William Newbold.* RL 2005, nr. 4 797.

2. Cf. d e s c i f r a (**2**). *Încă o parte interesantă a fost descifrarea la prima vistă.* LUC. VII, 375.

3. Cf. d e s c i f r a (**3**). *Fana, rămasă lângă mine în momentul acela rar ... de nouă descifrare a destinului, m-a prins de mână.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 26. *Nu am dorinţa să-l urmez pe poet în descifrarea tainelor milenare.* CONTEMP. 1975, nr. 1 508, 4/4. *Descifrarea parabolei etice, comentariul sociologic ... devin componente obligatorii ale actualului critic.* FLACĂRA, 1975, nr. 22, 23. *Începea săpăturile arheologice pentru descifrarea enigmei.* ib. nr. 41, 17.

4. Cf. d e s c i f r a (**4**). *Progresul, îndeosebi cel ştiinţific, nu constă atât în descoperiri noi, cât în descifrarea a ceea ce intelectul nostru subiectiv a încifrat în natură.* EMINESCU, O. XV, 22. *Toată lucrarea noastră observatoare se cuprinde în o continuă descifrare a împrejurimii.* CONV. LIT. XXI, 653. *Intelectual preocupat de estetism formal, chiar torturat de tehnicitate, simţi un interes abstract în descifrarea versurilor sale.* CONSTANTINESCU, S. III, 7. *Este firesc să aşteptăm o descifrare respectuasă şi respectabilă a textelor dramatice călinesciene.* T februarie 1969, 44. *În romane, interesul pentru prefacerile morale se menţine, dar accentul se deplasează de la individual la descifrarea relaţiilor multiple dintre personaje.* LL 1972, nr. 3, 379. *Această infinitate a spiritului uman şi descifrarea, pe cât este posibil, a elementelor absolutului în capodopere, se cuvine să-şi găsească locul în interpretarea stilului artistic individual.* ib. 1974, nr. 1, 22. *Descifrarea şi înţelegerea vieţii actuale.* FLACĂRA, 1975, nr. 42, 8. *Îşi propune să-şi dirijeze investigaţiile pentru descifrarea etiologiei tumorilor maligne.* ib. nr. 47, 16. *Urmărirea ariilor semantice ale termenului „nădragi" ... contribuie la descifrarea istoriei sale.* Z. MIHAIL, T. P. 76. *S-a pornit, deci, de la descifrarea şi catalogarea realului.* PLEŞU, M.

M. 105. *Firește, această întrebare nu este decât reformularea problemei epistemologice a echilibrului dintre opacitatea mesajului și necesitatea instaurării unei legături bazate în mod esențial pe descifrarea lui.* PATAPIEVICI, C. L. 270.

5. Cf. descifra (**5**). *Premiera ... căpătă proporțiile unui eveniment prin textul elevat, ca și prin accesibilitatea descifrării în fabulă a unor sensuri moderne.* T ianuarie 1969, 107. *Nu e vorba deci de un simplu cinematograf, ci de descifrarea unor noi modalități.* FLACĂRA, 1975, nr. 45, 15. *Cercetarea limbajului lor simbolic* [al obiectelor de port popular] *nu poate fi întru totul elucidată, dacă la studiul mesajului ornamenticii și cromaticii sale nu adăugăm și descifrarea resturilor de mesaj ritual din trecut.* PAVEL, S. E. 74.

– Pl.: *descifrări.* – Și: (învechit, rar) **decifráre** s. f. ALEXI, W.

– V. **descifra.**

DESCIFRÁT[1] s. n. Faptul de a (se) descifra. Cf. MDA.

– V. **descifra.**

DESCIFRÁT[2], -Ă adj. **1.** (Despre texte cifrate, ilizibile sau scrise în limbi puțin cunoscute) Care a fost citit sau explicat. Cf. descifra (**1**). Cf. PONTBRIANT, D., DDRF, RESMERIȚĂ, D. □ *Folosea mereu ediția facsimilă, cu textul descifrat și tipărit alături.*

2. (Muz.) Care a fost citit și interpretat de un solist la prima vedere. Cf. descifra (**2**). *Partiturile dificile descifrate demonstrau că este un virtuoz.*

3. Care a fost rezolvat, căruia i s-a găsit explicația, soluția. Cf. descifra (**3**). Cf. RESMERIȚĂ, D.

4. (Despre opere literare, filosofice) Care a fost analizat atent, aprofundat; studiat (**1**). Cf. descifra (**4**).

– Pl.: *descifrați, -te.*

– V. **descifra.**

DESCIFRATÓR, -OÁRE s. m. și f., s. n. **1.** S. m. și f. Persoană care știe să explice un text sau să citească un text ilizibil, cifrat ori scris într-o limbă puțin cunoscută. Cf. descifra (**1**). Cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU. *Există ... descifratori de ieroglife cari, cu interesul arzător al unui Champolion sau Lepsius, știu să fermece auditoriul cu numărul, cam mare și, la dreptul vorbind, de puțină importanță, al dinastiilor faraonilor.* EMINESCU, O. XI, 292.

2. S. m. și f. (Învechit, rar) Persoană care nu poate să citească ușor, care nu are deprinderea de a citi cursiv, fluent. Cf. COSTINESCU.

3. S. n. (Electr.) Dispozitiv decodificator de adrese. Cf. DN[3].

4. S. n. Aparat pentru ascultarea unor porțiuni dintr-o fonogramă. Cf. NDN.

– Pl.: *descifratori, -oare.*

– **Descifra** + suf. *-tor* (după fr. *déchiffreur*). Pentru sensul **3**, cf. rus. дешифратор.

DESCIFRÁȚIE s. f. (Învechit, rar) Descifrare. Cf. PROT. – POP., N. D., MDA.

– Pl.: *descifrații.*

– De la **descifra.**

DESCIMBIREÁLĂ s. f. (Prin nord-vestul Munt.) Acțiunea de a (se) descimbiri. Cf. UDRESCU, GL.

– Pl.: *descimbireli.*

– **Descimbiri** + suf. *-eală.*

DESCIMBIRÍ vb. IV. Tranz. și refl. (Prin nord-vestul Munt.) A (se) descheia (**4**); a (se) dezbrăca. Cf. UDRESCU, GL.

– Prez. ind.: *descimbiresc.*

– De la **cimbir** „văl, maramă".

DESCIMBIRÍT, -Ă adj., adv. (Regional) (Care poartă îmbrăcămintea) cu nasturii descheiați, (care are hainele) în dezordine (Cepari – Curtea de Argeș). Cf. UDRESCU, GL. *A umbla descimbirit. De ce stai descimbirită?* id. ib.

– Pl.: *descimbiriți, -te.*

– V. **descimbiri.**

DESCINÁ vb. I v. **dezbina.**

DESCINDĂMÂNT s. n. (Învechit, rar) Formă de relief de pe care se descinde (**1**); coborâș. Cf. HELIADE, O. II, 355, MDA.

– Pl.: *descindământuri.*

– **Descinde** + suf. *-ământ.*

DESCÍNDE vb. III. Intranz. **1.** A se deplasa dintr-un punct superior într-un punct cu altitudine inferioară, de pe o formă de relief înaltă, de la un nivel superior la altul inferior al unei construcții; a ieși dintr-un vehicul; a coborî, a se da jos. *Din munți descind la vale, impetuoși cu toții.* HELIADE, O. I, 340, cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, LM. *Lângă piatra astei triste groape, Să-mi descind-acela care, cu puternica lui dreaptă, Lumile le cârmuiește.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 9, cf. DDRF, ALEXI, W. *Niște papuci roșii de piele completează costumul cu care descinzi în etajul de jos.* LUC. VII, 254, cf. TDRG. *Valea Ștezî e cea mai de seamă vale ce descinde din munții comunei.* PĂCALĂ, M. R. 5, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Ceata de amici ... după un scurt conciliabul, descinse din automobil și îl urmă.* C. PETRESCU, C. V. 59, cf. SCRIBAN, D. *Și soarele descinse din ram în ram, pe rând.* PERPESSICIUS, S. 146. *Câmp alb. Descinde-ntrupat din funingeni Un corb.* BLAGA, POEZII, 167, cf. DN[2], M. D. ENC., DEX. (Tranz.) *Se făcea că descindeam lespezile de piatră ale casei noastre străvechi.* ANGHEL, PR. 7. ✧ Fig. [Muza] *nu descinde până la aceste amănunte.* HELIADE, O. I, 483. *Când râzi, pe a ta gură Amorul a descins, Orice prepuitură Deodată s-a și stins.* EMINESCU, O. IV, 547. *Un interes, ca și o ambiție, ar trebui să descindă de pe scenă.* IORGA, în PLR II, 239. *E de mirare din ce noapte cu duhuri vrăjmașe a descins peste câmpuri o besnă atât de opacă și grea.* C. PETRESCU, C. V. 7. *Demonic Infinit! Descinde-n mine cum descind Tenebrele-ntr-un schit.* ARGHEZI, VERS. 113. ✦ (Despre sunete) A descrește în intensitate. *Primul suie sonul cu o jumătate de ton, și al doilea ... îl înmoaie sau îl face a descinde cu o jumătate de ton.* HELIADE, O. II, 374.

2. A ajunge, a sosi într-un loc, a se opri, a poposi undeva, (pentru a rămâne un timp). *În timpi d-odinioară Copiii oceanului cu forța descindură Pe țărmii Inisfailei.* HELIADE, O. I, 353. *Mitropolitul Alecsandru, la reîntoarcerea sa de la Viena ... să binevoiască a descinde mai*

înteiu la Sibiiu. BARIȚIU, P. A. III, 67, cf. PROT. – POP., N. D. *Viața mea era strălucitoare Când am descins aici întâia oară.* SĂM. II, 231, cf. ALEXI, W., TDRG, CADE. *Într-o bună dimineață descindea la cel mai bun hotel din Veneția.* COCEA, S. I, 62. *Descins proaspăt din India misterelor și a fanatismelor impresionante, l-am cunoscut* [pe Mircea Eliade] *în redacția „Vremii".* CONSTANTINESCU, S. II, 496. [Soarele] *astfel cu poetul, descinde în oraşe.* PERPESSICIUS, S. 144. *Aici au descins primii colonizatori englezi.* RALEA, O. 10. *Bălcescu ar fi voit ca, înainte de a descinde cu totul în acest târg ... să se alcătuiască un plan de aşezare şi de lucru.* CAMIL PETRESCU, O. II, 700. *A descins de-a dreptul într-un hotel deocheat din Cartierul Latin.* VINEA, L. I, 321. *Începutul Primului Război Mondial în 1914 îi restrânge lui Coşbuc posibilitățile de a descinde în Transilvania.* IST. LIT. ROM. III, 771, cf. DN[2]. *Dintre aceşti călători descinşi în capitală, ... îl semnalăm pe silahdarul Mustafa aga.* G. BARBU, A. V. 225, cf. M. D. ENC. *Un straniu paralelism făcea ca şi Gaston Paris să fie un studios descins din Germania, un pozitivist, discipol al lui F. Diez în exactitudine şi în procedura de a trata faptele cu scrupulos respect neogramatic.* LL 1973, nr. 4, 714, cf. DEX. *În acea zi cenuşie care nu prevestea nimic bun, George Franklin descindea destul de blazat la hotel.* FLACĂRA, 1976, nr. 26, 23. *Preşedintele ... a descins, joi, la San Francisco.* RL 2005, nr. 4 721.

3. A se trage dintr-o anumită familie, a-şi avea originea dintr-un loc, a proveni din anumiți înaintaşi. Cf. LM. *În acelaş spirit se aplica la noi ... împărțeala de pământ între membrii unei comunități răzăşeşti care descindea adesea de-a dreptul dintr-o singură familie.* EMINESCU, O. X, 89. *Dacă descinde de la cruciade ... e prost, dar nu şi mojic, e prin urmare un degenerat!* CARAGIALE, O. VII, 447. *Nu mai descinde din linia vechilor feudali.* EFTIMIU, N. 11. *Rasele superioare ... descind poate din vechii arieni.* NEGULESCU, G. 223. *Dar Voicuța nu ştiu să-mi precizeze din care Caragea descindea această Scumpă.* MIHĂESCU, D. A. 140, cf. DN[2]. *Ea aparținea unei dinastii princiare din Valahia, deosebit de culte, din care au descins mai mulți poeți.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 5, 36, cf. M. D. ENC., DEX. *Un Liviu Dragomir este mecanic de utilaj greu şi descinde din Băseşti, ... județul Olt.* FLACĂRA, 1976, nr. 38, 7, cf. DN[3]. ✧ F i g. *Tu crengi ai, iubito, nu brațe ... Descinzi din-tr-un basm vegetal, al răsurii?* BLAGA, P. 122. ✧ T r a n z. f a c t. *Virgiliu ... descindea pe August din miticul Aeneas.* CĂLINESCU, E. 5. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Calul arab e cel mai sprinten şi mai iute, dar totodată cel mai nobil şi mai elegant în mişcările lui. De la el descind calul englez şi cel andaluz.* EMINESCU, O. X, 447. ✦ P. e x t. A fi continuatorul operei sau al doctrinei unei persoane sau al unui curent filosofic, literar, cultural, preluând ideile acestora. *Prin această structură,* [Zarifopol] *descinde direct din linia spiritului junimist.* CONSTANTINESCU, S. II, 43. *Fiziologii şi anume fizicieni descinşi din ştiințe naturale au discutat totdeauna cu interes „teoria culorilor".* BLAGA, Z. 150. *El descinde din Ibsen.* T ianuarie 1969, 94. *Wilhelm Kempf descinde dintr-o lume aparținând istoriei, dar se adaptează suveran societății de consum, la care participă cu o vitalitate neaşteptată.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 40, 28/2. *O altă serie descinde direct din teatrul de marionete văzut într-o finalitate tragică.* CONTEMP. 1971, nr. 1 273, 7/1. *Pe Bacovia ... vom putea să-l legăm mai clar de curentele din care descinde.* V. ROM. iulie 1975, 54. *Acest tip de imagistică ... descinde din secolul XIX, din „Miorița".* ib. august 1975, 11. *Trei dintre nuvele ... se grupează într-un singur ciclu, despre Grivița, şi descind probabil din laboratorul Groapei.* FLACĂRA, 1975, nr. 46, 7. *Tot din romantism descind tragicii căutători ai absolutului.* CONTEMP. 1975, nr. 1 490, 4/10. *Mircea Ştefănescu descinde direct din autorul „Scrisorii pierdute".* FLACĂRA, 1977, nr. 5, 1. *La „Galateea" întâlnim o altă propunere de pictură figurativă, de data aceasta descinsă din lecția postimpresionismului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 18, 18/3. *Ca tipologie, această mentalitate descinde specific din literatura ştiințifico-fantastică.* ib. nr. 23, 11/1.

4. (Despre organele forței publice) A face o descindere (**3**), a pătrunde cu forța undeva; a merge la fața locului pentru a cerceta, a percheziționa, a investiga. Cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D. *A doua zi, vineri, 21 ianuarie, pe la miezul nopții, a descins la sameşul județului, Vasile Moangă.* OȚETEA, T. V. 141, cf. DEX, DN[3]. *Poliția descinde şi la Institutul de Arhitectură.* RL 2005, nr. 4 636.

– Prez. ind.: *descínd;* perf. s.: *descinsei,* şi (învechit, rar) pers. 6: *descindură.* – Şi: (învechit, rar) **desştínge** vb. III. VALIAN, V.

– Din lat. **descendere** (cu unele sensuri după fr. *descendre*).

DESCÍNDERE s. f. Acțiunea de a d e s c i n d e şi rezultatul ei.

1. Mişcare în jos, coborâre, deplasare (**2**). Cf. d e s c i n d e (**1**). Cf. HELIADE, O. II, 349, PROT. – POP., N. D. *Cu descinderea soarelui sprintenii zefiri se grăbeau a recori atmosfera.* F (1869), 270, cf. ŞĂINEANU[2]. *Simțea golul vertiginoaselor descinderi în ascensor.* TEODOREANU, M. II, 172. *Rotind, în descindere, frunza visa.* BLAGA, POEZII, 241. *Pentru Călinescu creația a însemnat întotdeauna ... şi descindere în stradă pentru a lua contact direct cu viața.* CONTEMP. 1975, nr. 1 499, 1/8. (Prin analogie) *Urcându-se pe scările de descindere la plajă ... priviră construcțiile albe de pe litoral.* CĂLINESCU, C. N. 111. ✧ F i g. *Obiectele însă colective sau morale, după descindere pot avea o nouă ascindere.* HELIADE, O. II, 384. *Globalismul care e, în fond, panteismul, pierde şi descinderea, şi ascensiunea.* LIICEANU, J. 150.

2. Oprire, poposire undeva (pentru a rămâne un timp). Cf. d e s c i n d e (**2**). *Lui Costică-i voi scrie după descin-derea în Rügen.* CARAGIALE, O. VII, 72, cf. ŞĂINEANU, D. U.

3. Deplasare la fața locului a organelor forței publice, pătrundere în forță pentru cercetări, investigații etc. Cf. d e s c i n d e (**4**). *Tribunalul hotărâse „o descindere la fața locului".* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 175, cf. RESMERIȚĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Au fost descinderi şi declarații.* C. PETRESCU, R. DR. 168. *Ce-ar fi ... dacă i-am face o descindere şi l-am strânge şi noi, niței, în chingi?* COCEA, S. I, 181, cf. SCRIBAN, D. *De ce după atâta tămbălău, arestări senzaționale, poliție, siguranță, descinderi, vom arde cu fierul roşu, etc. etc., totul s-a terminat mai repede decât un foc de paie?* BOGZA, A. Î. 379. *Descinderea era gata şi negustorul era prins asupra faptului.* STANCU, R. A. I, 309, cf. DER, DN[2], M. D. ENC, DEX. *O descindere rapidă şi imparabilă marcă alt gol în casa de venituri a firmei interlope.* FLACĂRA, 1975, nr. 46, 22. *După ce face*

probabil o nouă descindere în teren, discută cu foarte mulți informatori. ib. 1977, nr. 1, 8, cf. DN[3]. *Descinderi pentru cercetări la rambursări ilegale de TVA.* RL 2004, nr. 4 479. *Polițiștii bănățeni, ..., au realizat mai multe descinderi simultane în locații-cheie.* ib. 2005, nr. 4 637. ✧ P. a n a l. [Actrița] *într-o bună zi făcuse o descindere chiar la Oficiul Intercultural. A fost cât p-aci să-l găsească pe Silion.* VINEA, L. I, 81. *Descinderea „băieților" lui Borcea în casa lui Andronic ... nu poate uimi.* CONTEMP. 1975, nr. 1 512, 2/9.

– Pl.: *descinderi.*

– V. **descinde.**

DESCINDÍNTE adj. invar. v. **descendent.**

DESCINGÁ vb. I v. **descinge.**

DESCÍNGE vb. III. T r a n z. (folosit și a b s o l.) și r e f l. **1.** A(-și) desface și a îndepărta brâul sau alt obiect cu care este strânsă talia; a (se) desprinde (**1**). *Iară svântul să deștinsă de brâu.* VARLAAM, C. 432. *Iară svântul să deștinse de brău și să dezbrăcă de veșmântul ce ave.* DOSOFTEI, ap. IORGA, S. D. XXI, 32, cf. LB. *S-a descins de cingătoare.* HELIADE, O. II, 324, cf. CODRU-DRĂGUȘANU, R. 55. *Slăbind încet, încet brâul deodată s-a descins.* PANN, Ș. I, 11/24, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. [Poștașul] *se descinse de brâu.* ALECSANDRI, O. P. 260. *După aceea descinge brâul de pe lângă sine.* CREANGĂ, A. 83. *Șerparul ... pe care îl descinsese ..., era aruncat jos la picioarele patului.* SLAVICI, O. I, 200. *Alexie era încins pe sub straiele ce le purta cu o ață de păr de cal de care nu se descingea niciodată.* MARIAN, S. R. II, 188, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU[2], TDRG. *Ajuns sub cruci, își descinge betele de la brâu ... și plânge, plânge.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 106. *A apucat să zică: „maică, dăscinge-mă, să pot să-mi dau sufletu".* ib. id. 120. *Descingeți-vă repede de brâne!* LUNGIANU, CL. 176, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Părintele Grigore ... se decinse de taftur.* MIRONESCU, S. 64. *În odaie începe să-și decingă curelele.* C. PETRESCU, Î. II, 30, cf. SCRIBAN, D. *El se descinse de sfoară și cămașa îi căzu ca o fustă de jur împrejur.* PREDA, M. 171. *Tata s-a descins de șerpar și s-a întors cu fața către răsărit.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 28, cf. M. D. ENC., DEX. *Și cum te-oi încinge, Tu mi te descinge.* MARIAN, V. 42. [Femeile zic] *mă descing,* [iar bărbații] *mă dezbracin.* ALR II 3 314/235, cf. 53, 182, 260, 353, 769, 784, 791, 886. *De brâuț mă pot descinge Cu dorul nu pot învinge.* FOLC. TRANSILV. I, 360. ✧ F i g. *De colan, de urât și de boală a descins-o.* PĂSCULESCU, L. P. 116. ✦ T r a n z. (Învechit) A scoate brâul cu semnificația pierderii cinstei, rangului boieresc, libertății. *Le descinseră brâele și-i închisără în temniță.* DOSOFTEI, P. S. 241[v]/30. *Vai, brâul meu! gemea copila. Atât de mult eu l-am temut, Dar Făt-Frumos descinsu-mi-l-a!* COȘBUC, P. I, 125.

2. A(-și) scoate, a(-și) desface armele (prinse la cingătoare), a(-și) desprinde armele în vederea dezarmării. *Apoi îl deșcingu de sabie.* N. COSTIN, LET. I, A, 29/2. *Și descingându-și spada ce-avea la a sa coapsă, Bătrânului o dete.* HELIADE, O. I, 324. *Osman ... își descinge sabia împodobită cu pietre scumpe ... și o predă în mânile ruseșți.* MAIORESCU, D. II, 107. *Și-a desfăcut pieptarul și s-a descins de armă.* LABIȘ, P. 210. *Să vezi Radu ce-mi lucra: Frumoasă masă-ntindea, De arme se descingea, Sus prin crăci mi le-atârna, Apoi tovarăși chema Și la masă mi-i poftea.* ANT. LIT. POP. I, 461.

– Prez. ind.: *descíng,* perf. s. *descinsei,* part. *descíns.* – Și: (popular) **dăscínge**, (regional) **deșcínge** (ALR II 3 314/2, 27, 130, 172, 235, 349, 353, 362, 812, 872), **decínge, dicínge** (ib. 3 314/386, 414, 514, 520, 531, 537, 574, 605), **discínge** (ib. 3 314/682, 728), **destínge** (ib. 3 314/102, 219), **distínge** (ib. 3 314/105, 228, 365, 551), **deștínge** (ib. 3 314/833, 848), **deșchínge** (ib. 3314/836) vb. III.

– Lat. **discingere.**

DESCÍNGERE s. f. Acțiunea de a (s e) d e s c i n g e și rezultatul ei. Cf. HELIADE, PARALELISM, I, 30, POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, ALEXI, W.

– Pl.: *descingeri.*

– V. **descinge.**

DESCÍNS[1], -Ă adj. **1.** Care a ajuns într-un loc. Cf. RESMERIȚĂ, D., MDA.

2. Care provine dintr-o familie (spirituală), care provine dintr-un loc, care se revendică de la o filiație de idei.

– Pl.: *descinși, -se.*

– V. **descinde.**

DESCÍNS[2], -Ă adj. Fără cingătoare, centură sau alt obiect vestimentar care marchează talia; în ținută comodă, indecentă, neconformă cu regulamentul militar. Cf. ANON. CAR. *Ca să-ți dea mână de ajutoriu, descinși aleargă la tine.* ȚICHINDEAL, F. 213/14, cf. PONTBRIANT, D., LM. *Cu zâmbet gingaș pe guriță, cu ochi galeși și pătrunzători, venea mândra cam descinsă, pășind ușor și legănat.* ODOBESCU, S. III, 200. *Fruntașii ordinului, îmbrăcați în tunică, descinși și desculți, i-au cules cenușa.* LUC. VII, 159, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Descins, cu capul gol, ... potrivea din țăpoi fânul aruncat năvalnic din brațele flăcăilor.* MIRONESCU, S. 71. *De aceea zăboveau, descinși, cu părul vâlvoi, uitându-se unii la alții, neștiind cum să mai înceapă și ziua aceea.* GALACTION, O. 287. *Soldați descinși ... aleargă încoace și încolo.* BRĂESCU, V. A. 48. *În poarta grădinii ieșiseră ... descinși și în izmene.* PREDA, M. 86, cf. M. D. ENC., DEX. *Se scoală mândra descinsă ... Ca și-o luminiță aprinsă.* RETEGANUL, TR. 114. *Mă uitai pe lângă plisă Și văzui mândra descinsă.* BUD, P. P. 18. *Mă scol dimineața tare ... Să văd pe mândra descinsă.* BÎRLEA, C. P. 242. *Șade mândra mea descinsă În ierbuța pân în brâu, Ținând pe murgul de frâu.* FOLC. TRANSILV. II, 232. *Călugăru că-mi era Tot descins, cam defăimat, Numa-n paftale lăsat.* FOLC. OLT. – MUNT. II, 262. ✧ (Substantivat) *Am găsit un corn de porc Într-o scurmătură de oaie: Și un chior m-a văzut, Și un surd m-a auzit, Și un mut m-a spus, Și un descins în sân l-a pus* (Minciuna). GOROVEI, C. 228. ✦ Care și-a pierdut gradul, rangul, prin scoaterea centurii (în vederea dezarmării). *Tot neașteptatul întâmplării caraghioase n-a fost decât ... un umil compliment al unui biet ofițeraș descins și demobilizat.* MIHĂESCU, D. A. 14.

– Pl.: *descinși, -se.*

– V. **descinge.**

DESCINSTÍ vb. IV. T r a n z. (Rar) A necinsti (**2**); a dezonora. Cf. TDRG., MDA.

– Pref. *des-* + **cinsti** (după fr. *déshonorer*).

DESCINTRÁ vb. I. Tranz. (Arhit.) A îndepărta cofrajele folosite pentru edificarea unui arc sau a unei bolți. Cf. DN[2], M. D. ENC., DEX.
– Prez. ind.: *descintrez.*
– Pref. *des-* + **cintru** (după fr. *décintrer*).

DESCINTRÁRE s. f. (Arhit.) Acțiunea de a descintra și rezultatul ei; operație de îndepărtare lentă a construcțiilor auxiliare pentru edificarea unui arc sau a unei bolți. Cf. LTR[2], DER, M. D. ENC., DEX.
– Pl.: *descintrări.*
– V. **descintra.**

DESCINZĂTÓR, -OÁRE adj. (Învechit, rar) Descendent (**1**). *Aspirațiunea consonanțială ... apare ... sub o formă triplă, după tăria sa în șir descinzător, ca f, v, w.* EMINESCU, O. XIV, 294.
– Pl.: *descinzători, -oare.*
– **Descinde** + suf. *-(ă)tor.*

DESCIOCĂLÁ vb. I. (Regional) **1.** Tranz. și refl. A (se) desface cocenii de pe tulpina porumbului și a (se) desprinde foile, pănușele de pe coceni. Cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.
2. Tranz. și refl. A (se) desprinde carnea de pe oase (prin fierbere). Cf. CADE, RĂDULESCU-CODIN. *Carnea se tae bucăți, se spală și se pune în ceaune mari, de ferbe bine, bine, până se deciocalează carnea de pe ciolane.* ȘEZ. VI, 75.
3. Tranz. și refl. A (se) descompune în părțile constitutive, a (se) desface (**5**), a (se) demonta, astfel încât să nu mai poată funcționa. *Moș Nichifor deciocălase căruța și-o ungea.* CREANGĂ, O. 278, cf. DDRF, ALEXI, W., I. CR. IV, 59, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Oamenii trudiți, colbuiți, flămânzi ... Vin din Prahova, din Ialomița, din Buzău dar și de mai departe ... S-au deschiolat carele și căruțele sub povară.* PAS, L. I, 309, cf. CIAUȘANU, GL. *Mi s-a deșchiolat căruța de tot: se mișcă, hodâcâie, scârțâie.* UDRESCU, GL., cf. LEXIC REG. II, 50. ✧ Fig. *Sapa-i grea și coada groasă, m-a deschiolat la oase.* COMAN, GL. *Coasa și săpatul m-au deșchiolat.* UDRESCU, GL. *S-a deșchiolat unchiașul.* id. ib. ✦ Tranz. și refl. A (se) șubrezi (**1**).
4. Refl. (Prin nordul Mold.) A se dezbrăca (**1**). *Apu, dupî și m-am dișșocalat ieu, dupî si-am răgulat caru șî boii, sî mai vedzi sfat!* GRAIUL, I, 547.
– Prez. ind.: *desciocălez.* – Și: **desciocolí** (ALEXI, W.) vb. IV, **deciocălá, deciocalá** vb. I, **deciocoli** (ALEXI, W.) vb. IV, **deschiolá, deșchiolá** vb. I.
– De la **ciocălău.**

DESCIOCĂLÁT[1] s. n. (Regional) Faptul de a (se) desciocăla. Cf. desciocăla (**1**). *Culesul popușoilor de pe câmp, care se mai numește și „desfăcut, desfăcat, curățit, deciocălat, desghiocat" sau „disdiocat", fiecare cuvânt având verbul său ... se face sau pe câmp, pe loc, sau acasă.* PAMFILE, A. R. 218, cf. MDA.
– Și: **deciocălát** s. n.
– V. **desciocăla.**

DESCIOCĂLÁT[2]**, -Ă** adj. (Regional; despre obiecte) Desfăcut din încheieturi; stricat[2] (**1**). *Dulap deșchiolat.* UDRESCU, GL. *Căruța mea e deșchiolată toată, n-ai ce face cu ea.* id. ib. ✦ (Despre ființe) Slab, uscățiv; p. ext. istovit, prăpădit, dărâmat. Cf. PAMFILE, J. II, 141. *Un om de ... patruzeci și cinci de ani, încărunțit pe la tâmple, cam deșchiolat în uniforma aceea ..., cu privirea impenetrabilă a oamenilor distrați.* BARBU, I. I, 176. ✧ Fig. *Sunt deșchiolat de oase.* UDRESCU, GL. ✦ (Prin Munt.; despre oasele capului) Care nu mai sunt perfect simetrice, care nu se mai află la locul lor. Cf. CANDREA, F. 339.
– Pl.: *desciocălați, -te.* – Și: **deschiolát, -ă** (CANDREA, F. 99), **deșchiolát, -ă** adj.
– V. **deșchiola.**

DESCIOCOLÍ vb. IV v. **desciocăla.**

DESCIOLĂNÁT, -Ă adj. (Despre membrele corpului omenesc) Care este sau pare a fi desfăcut din articulații. *Lasă mâna să-i cadă desciolănată din cot.* V. ROM. februarie–martie 1936, 10. ✧ (Prin analogie) *Cabrioleta zvâcni în trap hurducat pe desciolănatele bârne.* C. PETRESCU, A. R. 42.
– Pl.: *desciolănați, -te.*
– Pref. *des-* + **ciolan** + suf. *-at.*

DESCIÓR, -OÁRĂ adj. (Popular) Diminutiv al lui des; desuț, (regional) desciorel. Cf. I. GOLESCU, C. ✧ (Adverbial) *Ștergarele ... pentru femeile mai în vârstă se țeseau din fire ceva mai pline, iar câmpul era vărgat descior cu ață albă.* MOROIANU, S. 199. *Dă-l ceva mai descior grâul la semănat, că prea e rar de tot.* UDRESCU, GL.
– Pl.: *desciori, -oare.*
– **Des** + suf. *-icior.*

DESCIORCHINÁ vb. I. Tranz. (Complementul indică ciorchini) A desprinde boabele de strugure.
– Prez. ind.: *desciochinez.*
– Pref. *des-* + **ciorchine.**

DESCIORCHINĂTÓR s. n. (Rar) Dispozitiv pentru scoaterea boabelor de strugure de pe ciorchine. *S-a introdus, de asemenea, desciorchinătorul, un aparat care separă boabele de ciorchine.* C. GIURESCU, P. O. 115.
– Pl.: *desciorchinătoare.*
– **Desciorchina** + suf. *-tor.*

DESCIORÉL adv. (Prin nord-vestul Munt.) Descior. *Bate mai desciorel (pânza).* UDRESCU, GL. *Coase florile mai desciorel, mai strâns, mai bătut.* id. ib.
– **Descior** + suf. *-el.*

DESCIORLUÍ vb. IV. Tranz. și refl. (Regional; despre funii, sfori, fire) A (se) descurca (**1**), a (se) descâlci (**1**) (Libotin – Târgu-Lăpuș). Cf. LEXIC REG. II, 110.
– Prez. ind.: *desciorluiesc.*
– Cf. ciorlău.

DESCIORLUÍT, -Ă adj. (Regional; despre funii, sfori etc.) Descurcat[2] (**1**), descâlcit[2] (**1**) (Libotin – Târgu-Lăpuș). Cf. LEXIC REG. II, 110.
– Pl.: *desciorluiți, -te.*
– V. **desciorlui.**

DESCIUNTÍ vb. IV. T r a n z. (Regional; în practicile superstiţioase; despre coarnele vitelor) A face, prin practici magice sau medicină populară, să nu mai fie retezate; a întregi. *Şi te-oiu curăţi, Coarnele ţi-oiu desciunti.* GRIGORIU-RIGO, M. P. II, 8. *Coarnele ţi-oi desciunti, părul ţi-oi netezi, Coada ţi-oi întregi.* ŞEZ. VII, 158.

– Prez. ind.: *desciuntesc.*

– Pref. *des-* + **ciunti.**

DESCIURECÁ vb. I. T r a n z . şi r e f l . (Prin Maram.) A (se) desface. Cf. LEXIC REG. 14.

– Et. nec.

DESCLEÍ vb. IV v. **descleia.**

DESCLEIÁ vb. I. **1.** T r a n z. şi r e f l. A (se) desface (**5**), a (se) detaşa (**1**), a (se) dezlipi (din) ceea ce a fost lipit, îmbinat, fixat (cu clei sau cu ceva similar cleiului). *Dimineaţa* [dinţii] *îi înclia de-i punea în gură, iar sara îi desclia cu încrop şi-i punea pe masă.* NECULCE, L. 86, cf. LB. *De multe ori l-am găsit descleind un smeu ca să copieze vreun vers, pre care acum un băiat îl făcea să zboare.* NEGRUZZI, S. I, 206, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, ALEXI, W., ŞĂINEANU[2], TDRG, RESMERIŢĂ, D., CADE. *Uite, că s-au descleiat ochelarii.* SADOVEANU, O. XXI, 344, cf. DL, M. D. ENC., DEX. ✧ P. a n a l. *Limba, când vorbea, cu greu parcă i se desprindea de cerul-gurii, şi ai fi zis că nu vorbeşte, dar că desclee ... fiece cuvânt.* HOGAŞ, DR. II, 10. *I se lipise limba de cerul-gurii, deşi încercase ... să o descleieze.* FLACĂRA, 1975, nr. 45, 22. *Eu strig încât capul mi se descleieşte Şi bărbatu-n lene abia mormăieşte,* se zice când lipseşte înţelegerea între soţ şi soţie. ZANNE, P. II, 747. ✦ P. ext. (Rar) A scoate (**III 3**), a desprinde (**7**), a desface (**5**). *Se urcase pe spinarea coşarului şi, cu un topor în mână, descleia acoperişul şi căprioriii.* PREDA, M. 165.

2. T r a n z. A efectua operaţia de spălare a apretului, aplicat pe firele de urzeală, înainte de începerea ţesutului. Cf. DL, M. D. ENC., DEX.

– Prez. ind.: *descleiez.* – Şi: **descleí** (LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., LM, ALEXI, W., TDRG, RESMERIŢĂ, D., CADE) vb. IV, (învechit) **descliá** vb. I.

– Pref. *des-* + [în]**cleia.**

DESCLEIÁT, -Ă adj. **1.** (Despre obiecte lipite, îmbinate, fixate) Care s-a desfăcut, s-a dezlipit sau care a fost desfăcut, dezlipit dintr-o încleiere. Cf. PONTBRIANT, D., DDRF, RESMERIŢĂ, D. *Sus, într-o ramă descleiată, era o fotografie.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 18.

2. (Despre ţesături în faza de finisare) Spălat de apretul de încleiere aplicat pe firele de urzeală. Cf. LTR[2].

– Pl.: *descleiaţi, -te.* – Şi: **descleít, -ă** adj. PONTBRIANT, D.

– V. **descleia.**

DESCLEIÉRE s. f. Acţiunea de a (s e) d e s c l e i a şi rezultatul ei.

1. Cf. d e s c l e i a (**1**). Cf. VALIAN, V., POLIZU, DDRF, RESMERIŢĂ, D., LTR[2], M. D. ENC., DEX.

2. Cf. d e s c l e i a (**2**). Cf. LTR[2], DER, M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *descleieri.*

– V. **descleia.**

DESCLEÍT, -Ă adj. v. **descleiat.**

DESCLEŞTÁ vb. I. T r a n z. **1.** (Complementul indică mâinile, degetele, ghearele) A desprinde, a desface de pe ceea ce strânge cu putere (ca un cleşte). Cf. LB, BUZNEA, P. V. 181/7. *Bărbatul bătrân abia i-au discleştat mânule de gâtul său.* DRĂGHICI, R. 281/21, cf. POLIZU, LM. *Îşi descleştează degetele amorţite* [de pe gâtul căpitanului] *şi cade pe o laviţă.* CARAGIALE, O. I, 174. *Anevoie i-au putut descleşta degetele înţepenite în ultima strângere a acelui metal fermecător.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 351. *Când mi-am descleştat degetele de pe grumazul hoţului, acesta a căzut buştean la pământ.* SĂM. II, 649, cf. ŞĂINEANU[2]. *Ca o ghiară se întinse mâna parazitului spre el, căutând să-l descleşteze după marginea vestei, dar ghiarele lui Coco ţineau dârz de ea.* ANGHEL, PR. 48. *Lala îşi descleştă deodată mânile şi-şi făcu vânt pe uşă afară.* AGÎRBICEANU, S. P. 59, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *S-a dus la vrăjitor, i-a descleştat şi i-a luat dintre degete mâna de mort.* GALACTION, O. 272. *Te-mbrăţişez şi-o oră nu-mi descleştează braţul.* VOICULESCU, POEZII, II, 300. *Oprindu-se între movilele de cărămizi şi bârne arse, îşi descleştă degetele înmănuşate de pe braţul onorabilului amic.* C. PETRESCU, A. R. 22. *Îşi descleştează degetele, să slăbească strânsoarea.* VINEA, L. II, 188. *Prima lui mişcare, după ce putu să-şi descleşteze mâinile de pe parapet fu să se repeadă spre cabină.* TUDORAN, P. 565. ✧ F i g. *Se bucura că stomacul ostenit de aşteptare îşi descleştase ghiara dureroasă a foamei.* C. PETRESCU, C. V. 117. *M-a mai descleştat spatele după trasu-ăsta.* UDRESCU, GL. ✧ R e f l. p a s. *Să nu i se descleştează mâinile împreunate pe piept în care-i pusese un ban de argint.* BARBU, G. 338. ✧ R e f l. r e c i p r. *După acestea mâinile ş-au descleştat, Şi jalnica despărţire cu plângeri ş-au grătulat.* PANN, E. III, 110/15. ✦ A desface dintr-o strânsoare; a despărţi cu forţa dintr-o încleştare. *S-ar fi ucis dacă n-alerga lumea de pe-mprejur să-i descleştează pe unul de altul.* CARAGIALE, O. IV, 143. *În dragostea mea, veacul abia-i o sărutare. Se-nclină ceremonios, fără să-şi descleşte braţele încrucişate pe piept.* C. PETRESCU, A. R. 122. ✧ R e f l. *Îndată însă Adela se descleştă din braţele lui şi fugi.* I. NEGRUZZI, S. III, 214. ✧ R e f l. r e c i p r. *Rostogolindu-se în uliţă cei doi se descleştară.* REBREANU, I. 39. ✦ A desprinde cu greu din locul în care a fost fixat, înţepenit. *De-abia îşi putea descleşta picioarele din sângele închegat.* CREANGĂ, P. 227, cf. DL, DEX.

2. (Complementul indică gura, fălcile, dinţii etc.) A deschide cu dificultate (pentru a vorbi); p. e x t. a vorbi (**1**). *Scoţând cuţitul din teacă, îi descleştă cu vârful lui dinţii.* NEGRUZZI, S. I, 164. *Îndată ce isbuteşte cineva a-i descleşta dinţii, îi dă ţâţă* [copilului]. MAN. SĂNĂT. 263/4. *După pânza de paianjăn doarme fata de-mpărat ... A ei gură-i descleştată de-a suflării sale foc.* EMINESCU, O. I, 79. *Îşi adună puterile şi cătă ţintă la flăcău fără să descleşte gura.* CONTEMPORANUL, IV, 363. *Nu putea descleşta gura.* DDRF. *Nu gândesc eu să-şi descleşteze gura, cât îi el de cătrănit şi învăluit de necazuri.* SĂM. III, 730, cf. CANDREA, F. 360, TDRG. *Vorbi bărbatul, descleştându-şi cu greu fălcile.* AGÎRBICEANU, S. P. 178. *Voia să-i ceară iertare, dar nu-şi putea descleşta fălcile să vorbească.* REBREANU, P. S. 275. *Trecând de la bolnav la bolnav, descleştându-le gura, le turna doctoriile între dinţi cu lingura.* MIRONESCU, S. 100. *Descleştaţi-i fălcile.* BRĂESCU, O. A. II, 267. *N-a fost*

chip să le descleştez gura. COCEA, S. I, 253. *A împins cu cotul pe domnul său, îndemnându-l să-şi descleşte fălcile.* SADOVEANU, O. XI, 341. *Nu putea să-şi descleşteze gura de frig.* SCRIBAN, D. [Un miner] *se repede asupra scândurii cu o ploaie de lovituri ..., descleştându-şi fălcile, doar cât să gâfâie şi să înjure.* BOGZA, V. J. 135. *Îşi descleştă gura şi zise ...* PREDA, I. 225. (R e f l.) *Fălcile se descleştară cu greu.* AGÎRBICEANU, în LUC. VII, 315. ✧ F i g. *Descleşteze-şi noaptea deasupră-mi fălci de fum.* LABIŞ, P. 170.

– Prez. ind.: *descleştez;* conj. pers. 3 şi: (rar) *să descleşte.* – Şi: (învechit) **discleştá** vb. I.

– Pref. *des-* + [în]**cleşta.**

DESCLEŞTÁRE s. f. Acţiunea de a (s e) d e s c l e ş t a şi rezultatul ei. Cf. POLIZU, DDRF, RESMERIŢĂ, D., DEX.

– Pl.: *descleştări.*

– V. **descleşta.**

DESCLEŞTÁT[1] s.n. Faptul de a d e s c l e ş t a. Cf. MDA.

– V. **descleşta.**

DESCLEŞTÁT[2]**, -Ă** adj. Desfăcut, degajat, eliberat dintr-o strânsoare. *Mara era dintre oamenii care nu vorbesc numai cu gura, ci şi cu ochii şi cu sprâncenele ... şi cu mâinile descleştate.* SLAVICI, O. II, 44, cf. DDRF, RESMERIŢĂ, D., DEX.

– Pl.: *descleştaţi, -te.*

– V. **descleşta.**

DESCLIÁ vb. I v. **descleia.**

DESCLIMATIZÁ vb. I v. **declimatiza.**

DESCLIMATIZÁT, -Ă adj. v. **declimatizat.**

DESCLINÍ vb. IV v. **deschilini.**

DESCLINÍRE s. f. v. **deschilinire.**

DESCLINÍT, -Ă adj. v. **deschilinit.**

DESCLINITÓR, -OÁRE adj. (Învechit) Care separă ceva; despărţitor (**2**). *Cel ce cugetă pomi de multe plase şi soiuri să crească, acelu acolo unde e capetul celor de o plasă să împlânte câte o despicătură de lemn; aceaste leamne desclinitoare şi lemnuţele ceale dintru dânsele să le numere.* ÎNV. POM. 124/15.

– Pl.: *desclinitori, -oare.*

– **Desclini** + suf. *-tor.*

DESCLIRONOMISÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit) A dezmoşteni. *Căci alminterea* [moşul meu] *mă blastămă şi mă desclironomiseşte.* ALECSANDRI, ap. TDRG, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE.

– Prez. ind.: *desclironomisesc.*

– Pref. *des-* + **clironomisi.**

DESCLOCÍ vb. IV. T r a n z. f a c t. (Complementul indică păsări) A face să nu mai clocească. *Încremenea între găini ..., ocărând neoutoarele şi desclocind pe cele căzute.* KLOPŞTOCK, F. 80, cf. DEX.

– Prez. ind.: *desclocesc.*

– Pref. *des-* + **cloci.**

DESCLUŞÍ vb. IV v. **desluşi.**

DESCOÁSE vb. III. T r a n z. **1.** (Folosit şi a b s o l.) (Complementul indică obiecte cusute, cusături) A desface (**5**), a desprinde (**5**). *Acest sânt Arhip ... avea doi saci: unul descosea în fund şi în cornuri şi să-mbrăca ca-ntr-un stan de cămeaşă.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 8[v]/34, cf. LB, VALIAN, V. *Ştiu că la vârsta d-tale îi greu de a învăţa; îi mai lesne de a desface decât a face, a discoasă decât a coasă, a critica decât a scri.* RUSSO, S. 9, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Scoate jacheta şi o dă d-lui Lefter care o descoase cu brigeagul.* CARAGIALE, O. I, 154. *El îşi luă căciula ... îi descusu puţin fundul, vârî banii în ea şi cusu iar fundul la loc.* SLAVICI, O. I, 375, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, RESMERIŢĂ, D. *A descusut şi galbenii de pe conci şi i-a prefăcut în argint.* STANCU, D. 8. *Îmbrăcămintea ... o vor descoase acolo unde este nevoie.* BELEA, P. A. 10. *Schimbau nasturii şi le descoseau semnele, nimeni n-ar mai fi recunoscut de unde vin mărfurile.* BARBU, G. 224, cf. M. D. ENC. *Nu ştiu coase, ori descoase.* PĂSCULESCU, L. P. 56, cf. BÎRLEA, L. P. M. I, 32. [Mândra] *Nu ştiu: coasă sau descoasă, Dar lacrimi ştiu că varsă.* FOLC. MOLD. I, 471. *Nevasta nu e cârpă să o descoşi şi să o lepezi.* ZANNE, P. IV, 498. ✧ F i g. *Râul coase şi descoase Liniştea de sub colnic.* LESNEA, VERS. 221. ✧ R e f l. *Îşi aduse aminte că pingeaua de la gheata de purtare din dreapta s-a descusut puţin.* REBREANU, R. I, 62.

2. F i g. (Complementul indică oameni) A întreba în mod insistent, a interoga, a chestiona în scopul de a primi informaţii detaliate. Cf. LB. *Uite, stă cu tine de vorbă, nea Comane, şi te descoase din fir până în aţă.* HELIADE, O. I, 276. [Copiii] *atât te descoase, încât de multe ori te fac de nu ştii ce să le răspunzi.* PR. 30/23. *Am chemat pe slujitorii cei mai bătrâni, i-am întrebat, i-am descusut şi mi-au dat toată ştiinţa ce mi să cerea.* TÂMPEANUL, G. V/4. *Sluga i-au fost vânzătoriul, Pre acela îl descoasă.* BĂRAC, A. E. 30[v]/9. [Stăpânul] *te ţine câte trei-patru ceasuri în picioare şi te descoase ... ca pe hoţii de cai.* FILIMON, O. I, 189. *Curios ca toţi provincialii şi puţin discret, ţinea să-şi descoase tovarăşul din toate prohaburile.* GANE, N. III, 187. *Pe drum ... întâlneşte pe mizerabilul intrigant, care îl descoase şi află cu ce misiune e însărcinat tânărul.* CARAGIALE, O. IV, 54. *Îl luă pe cumnatul său la o parte, ca să-l descoase.* SLAVICI, O. I, 246, cf. DDRF. *Pe drum mă descoase bătrânul.* SĂM. I, 363, cf. BARCIANU. *Bătrânul ... se gândea cum să descoasă pe fată, ca să afle adevărul.* D. ZAMFIRESCU, T. S. 19. *Aceştia chemară la o parte pe hangiţa şi pe Cazacu şi îi descusură vreme de un cias.* SANDU-ALDEA, în LUC. VII, 8, cf. TDRG. *Acolo am descusut nişte ţigani.* DELAVRANCEA, O. II, 235. *Când vorbise cu advocatul la oraş, îl întrebase şi-l descususe despre toată procedura ce ar fi urmat.* AGÎRBICEANU, S. 455. *Ia nu mă mai descoase şi tu atâta.* HOGAŞ, DR. II, 128. *Ştiu numa' că mă tot descosiau, cum am scăpat.* LUNGIANU, CL. 110, cf. RESMERIŢĂ, D. *Miss Roth ... m-a descusut căutând să cunoască ceea ce numea ea „glasurile" mele.* M. ELIADE, O. I, 121. *Îl descususe cu încetul şi-i aflase gusturile şi cususrile.* BASSARABESCU, V. 18. *Noua ştiinţă* [a folclorului] *şi-a strâns, astfel, vaste materiale ...; babele au fost*

cercetate; cântăreții și lăutarii au fost discuși. LOVINESCU, C. VI, 89. *Încercă să mai descoase pe arendaș, dar nici arendașul nu cunoaște alte amănunte.* REBREANU, R. I, 89. *Procurorul rămăsese în cancelaria comisariatului ... să-i descoasă și să-i pună în încurcătură prin întrebări perspicace.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 61. *Îl încâ[n]tă cu șoșeli și cu momeli, până ce-l descoase și află tot ce are într-însul.* COCEA, S. I, 188. *Sunt gata să te lăs pe Domnia Ta ... să descoși în amănuntul pe ava Paul de Marenne, franțuzul.* SADOVEANU, O. X, 96. *Mereu gata să pună întrebări, să te descoase până-n pânzele albe.* ARGHEZI, C. J. 278. *Te-am scuzat, după ce am descusut de aproape pe ai tăi.* CĂLINESCU, S. 84. *Eliade îl descoase îngrijorat, întrebându-l ce crede.* CAMIL PETRESCU, O. II, 188. *Până la masă ne descoase.* DEMETRIUS, A. 174. *Căuta cu ochii o cârciumă ... unde să se oprească o clipă să-și omenească însoțitorul și să-l descoasă fără zor.* TUDORAN, P. 22. *O dată o descusu o vecină.* PREDA, R. 76. *Părintele o descosea mai departe.* BARBU, G. 180. *M-a luat bătrânul la rost și m-a descusut cu fel și fel de întrebări.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 11. ✦ (Complementul indică întâmplări, situații, stări etc.) A analiza amănunțit, a cerceta (cu scopul de a găsi o rezolvare). Cf. POLIZU, COSTINESCU. *Aici era ceva la mijloc; ea dăduse de urma unei taine; trebuia să o descoase.* SLAVICI, O. I, 340. *Din cărți cu slovă veche și cu figuri frumoase O lume ca de visuri, cu totul minunată Mi-o scoți, și pe-ndelete începi a mi-o descoase.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 65. *Și n-are răgaz să descoasă toate întrebările care-i vin în minte, pe nevrute, despre chipul cum s-or fi făcând trenurile.* SP. POPESCU, M. G. 35. *Părintele Pamfilie îmi arăta lucruri grozave, avea o putere de-a descoase nevoile și de-a desvăli rănile noastre sociale.* ADAM, R. 137. *El n-a vrut să descoase o întâmplare, să schițeze o glumă ..., [el] țese, cum am spus, viața satului.* SĂM. IV, 15. *O simțea măsurându-l cu neîndurare, descosându-i fiecare trăs[ătură].* C. PETRESCU, C. V. 20, cf. M. D. ENC., DEX.

– Prez. ind.: *descós.* – Și: (învechit și regional) **discoáse** vb. III.

– Pref. *des-* + **coase.**

DESCOÁSERE s. f. Acțiunea de a (se) descoase și rezultatul ei. Cf. VALIAN, V. *Verbele se conjugă după prima conjugăciune. I. adunare ... descoasere.* CODRU-DRĂGUȘANU, R. 42/9, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., DDRF, DEX.

– Pl.: *descoaseri.*

– V. **descoase.**

DESCOBILÁ vb. I. Tranz. (Regional; complementul este plugul) A scoate de pe cobilă. *Acolo dac-o sosât, Plugul l-o descobdilat.* BÎRLEA, L. P. M. I, 21.

– Prez. ind.: *descobilez.*

– Pref. *des-* + **cobilă** + suf. *-a.*

DESCOIFÁ vb. I v. **decoafa.**

DESCOIFÁRE s. f. v. **decoafare.**

DESCOIFÁT, -Ă adj. v. **decoafat.**

DESCOJÁ vb. I v. **descoji.**

DESCOJÁT, -Ă adj. v. **descojit**[2].

DESCOJÍ vb. IV. Tranz. (Complementul indică fructe, legume, ramuri de arbori etc.) A înlătura, a curăța coaja, a coji; p. ext. a decortica; (învechit) a descorțoșa; (învechit, rar) a descorța. Cf. PONTBRIANT, D., DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU[2], TDRG, RESMERIȚĂ, D., IORDAN, L. R. A. 197, SCRIBAN, D., DL, DM, SFC II, 55, M. D. ENC., DEX. *Imaginați-vă că decojiți o ceapă, foaie cu foaie, pentru a ajunge la inima ei.* RL 2006, nr. 5 004.

– Prez. ind.: *descojesc.* – Și: **decoji** vb. IV, **descojá** (DDRF) vb. I.

– Pref. *des-* + **coji.**

DESCOJÍRE s. f. Acțiunea de a descoji și rezultatul ei; (învechit, rar) descorțare, descorțoșare. Cf. PONTBRIANT, D., DDRF, RESMERIȚĂ, D. *După uscarea capsulelor se procedează la decojirea și separarea fibrelor și a seminței de coji.* SCÂNTEIA, 1951, nr. 2 133, 2/6, cf. LTR[2], DM, M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *descojiri.* – Și: **decojíre** s. f.

– V. **descoji.**

DESCOJÍT[1] s. n. Faptul de a descoji. Cf. DEX.

– Pl.: *descojituri.*

– V. **descoji.**

DESCOJÍT[2]**, -Ă** adj. Curățat de coajă, fără coajă; p. ext. decorticat; (învechit, rar) descorțat. *Gîndă descojită uscată.* GHICA–STURDZA, A. 145, cf. PONTBRIANT, D., DDRF, RESMERIȚĂ, D. *Era proaspătă și luminoasă ca o mandarină descojită.* TEODOREANU, M. II, 15. *Sânii mici, tari, rotunzi și albi ca două mandarine descojite apăreau ... în ritmul agitat al respirației.* COCEA, S. II, 35. *Rădăcinile decojite se pot da copiilor mici.* BELEA, P. A. 308, cf. DEX. *Fasole descojită.* ALR I 850/960. *Fie un băț descojat Tot să numește bărbat* (= bărbatul oricât ar fi de prost tot bărbat rămâne). ZANNE, P. II, 14.

– Pl.: *descojiți, -te.* – Și: **decojit, -ă,** (regional) **descoját, -ă** adj.

– V. **descoji.**

DESCOJITÓR s. m., s. n. **1.** s. m. (Învechit, rar) Persoană care avea grijă de cuptoarele de pâine dintr-o gospodărie. *Custode al casei, prefect preste cuptoarele de pâne, cărui îi ziceau descojitoriu de pâne.* BARIȚIU, P. A. I, 6.

2. s. n. Decorticator. Cf. LEG. EC. PL. 298.

– Pl.: (**1**) *descojitori,* (**2**) *descojitoare.* – Și: **descojitóriu** s. m.

– **Descoji** + suf. *-tor.*

DESCOJITÓRIU s. m. v. **descojitor.**

DESCOJITÚRĂ s. f. (Învechit, rar) Ceea ce se cojește. Cf. PONTBRIANT, D.

– Pl.: *descojituri.*

– **Descoji** + suf. *-itură.*

DESCOLĂCÍ vb. IV. Tranz. și refl. A (se) desface, a (se) degaja dintr-o încolăcire; (regional) a (se) descolătăci. *Fratele ... ieșind să aducă toplotă, să descolăci depregiur oltari.* DOSOFTEI, V. S. decembrie, 209[v]/17, cf. CADE, DL, DM, M. D. ENC., DEX. ✧ Fig. *Descolăcit din neguri se-nalță-un șarpe laur.* VOICULESCU, POEZII, I, 144.

– Prez. ind.: *descolăcesc.*

– Pref. *des-* + [în]**colăci.**

DESCOLĂCÍRE s. f. Acțiunea de a (se) descolăci și rezultatul ei. Cf. DEX, MDA.
– Pl.: *descolăciri.*
– V. **descolăci.**

DESCOLĂCÍT, -Ă adj. Desfăcut, degajat dintr-o încolăcire. Cf. DEX. ✧ Fig. *Fulgere descolăcite Bat în munți, se-nfundă-n peșteri.* LABIȘ, P. 395.
– Pl.: *descolăciți, -te.*
– V. **descolăci.**

DESCOLĂTĂCÍ vb. IV. Tranz. și refl. (Regional) A (se) descolăci. Cf. CADE, SFC IV, 44. *Brâu, brâușoru ńeu, Te-am colotăcit, Tu ti-ai discolotăcit* FOLC. MOLD. II, 84.
– Prez. ind.: *descolătăcesc.* – Și: **discolotăcí** vb. IV.
– Pref. *des-* + [în]**colătăcí.**

DESCOLORÁ vb. I v. **decolora.**

DESCOLORÁNT, -Ă adj., s. m. v. **decolorant.**

DESCOLORÁRE s. f. v. **decolorare.**

DESCOLORÁT, -Ă adj. v. **decolorat.**

DESCOLORATÓR, -OÁRE adj. v. **decolorator.**

DESCOLORAȚIÚNE s. f. v. **decolorație.**

DESCOMERCIALIZÁ vb. I. Tranz. (Rar; complementul indică bunuri) A nu mai considera ca marfă. Cf. SCRIBAN, D. ✧ Fig. *A descomercializa politica.* id. ib.
– Prez. ind.: *descomercializez.*
– Pref. *des-* + **comercializa.**

DESCOMPLECTÁ vb. I v. **descompleta.**

DESCOMPLECTÁRE s. f. v. **descompletare.**

DESCOMPLECTÁT, -Ă adj. v. **descompletat²**.

DESCOMPLETÁ vb. I. Tranz. A scoate un obiect dintr-o serie de obiecte care alcătuiesc un tot, a lua dintr-un întreg, făcând să devină incomplet, a nu mai fi în număr deplin. *Părțile ființei noastre ... nu se pot despărți fără a descomplecta pe om.* NEGULICI, E. II, 269/22, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Te-am numit la Curtea Marțială, ... bineînțeles provizoriu, fiindcă nu-mi place să descomplectez serviciile frontului.* REBREANU, P. S. 261, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. ✧ Refl. pas. *Este firesc lucru ca mai târziu Senatul să se descomplecteze.* EMINESCU, O. XII, 50. *În această școală s-a descompletat număru profesorilor.* SCRIBAN, D. *Fusese amărâtă, văzând că serviciul de treizeci și șase de persoane cu câte cinci feluri de pahare de fiecare se descompletase.* CAMIL PETRESCU, O. II, 111. *Secția se descompletează din nou.* T ianuarie 1969, 79.
– Prez. ind.: *descompletez.* – Și: **descomplectá,** (rar) **discompletá** (SCRIBAN, D.) vb. I.
– Pref. *des-* + **completa** (după fr. *décompleter*).

DESCOMPLETÁRE s. f. Acțiunea de a (se) descompleta și rezultatul ei. Cf. ALEXI, W., DL, DN². *Descompletările și completările ... colectivului artistic au cauzat destule acrocuri.* T ianuarie 1969, 80, cf. M. D. ENC., DEX.
– Pl.: *descompletări.* – Și: **descomplectáre** s. f. ALEXI, W., DN², DEX.
– V. **descompleta.**

DESCOMPLETÁT¹ s.n. Faptul de a descompleta. Cf. MDA.
– V. **descompleta.**

DESCOMPLETÁT², -Ă adj. Căruia îi lipsește o parte, care nu mai e întreg; incomplet. Cf. ALEXI, W. *Regența descompletată ... gira afacerile până la alegerea celui de al treilea cavaler suprem.* EFTIMIU, N. 170. *Se mai aduseseră în depozitul de sus al magazinului o garnitură descompletată ... și o comodă.* BARBU, I. I, 36. *Uneltele erau descompletate și rupte, iar vitele erau bătrâne și slabe.* LĂNCRĂNJAN, C. III, 6.
– Pl.: *descompletați, -te.* – Și: **descomplectát, -ă** adj. ALEXI, W.
– V. **descompleta.**

DESCOMPOZÍȚIE s. f. v. **decompoziție.**

DESCOMPOZIȚIÚNE s. f. v. **decompoziție.**

DESCOMPÚNE vb. III. Tranz. (folosit și absol.) și refl. **1.** A (se) desface (**5**), a (se) separa în părțile din care este constituit; spec. a (se) diviza în componenți, în factori mai simpli sau în corpuri, în elemente mai simple (printr-un proces chimic, fizic etc.); a (se) dezagrega. *Să descompunem pe 293 în două părți.* HELIADE, A. 123/28, cf. I. GOLESCU, C. *Razele luminei de la soare viind, nu sânt calde, ci ca se încălzească trupurile, trebue să se descompună.* ANTROP. 179/21. *Trec la palmele înmulțitoriului, le decompun în 4 plus 2 și zic: deacă un stânjăn ține 42 lei, 80 bani, 4 palme care sânt jiumătate de stânjăn, vor ținea jiumătate de această somă.* ASACHI, E. I, 104/13. *Numărul N va fi decompus în făcătorii lui simpli a, b, c, d.* POENARU, E. A. 38/26. *Artea de a descompune și de a despărți trupul omenesc pentru a-l face să i se poată cunoaște osebitele părți dupe moarte.* BREZOIANU, Î. 108/30. *Mijlocul cel mai simplu spre a prepara oxigenul este a se descompune oarecare oxidi metalici, prin căldură.* MARIN, PR. I, 3/7. *Această sare ... se descompune de se va atinge de cea mai mică umezeală.* MAN. SĂNĂT. 164/17. *Corpuri simple pe care himiea nu este în stare a descompune.* BARASCH, M. II, 8/24. *Apa procură plantelor și acest gaz pe care plantele descompuindu-lu, își căștigă carbonul lor necesariu.* id. B. 11, cf. POLIZU. *Gazurile solvite în apă lucrează foarte asupra scoarței pământului, căci multe din părțile acestea se solvesc atunci și se descompun.* COBÂLCESCU, G. 51/27, cf. PROT. – POP., N. D. *Animalul dă naștere la o materie care în oarecare împrejurări se descompune și dă și acid prusic.* CONTEMPORANUL, III, 280, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *Maistrul ... descompune* [un univers în miniatură] *prin analiză și-l reconstituie prin sinteză.* IBRĂILEANU, A. 38, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Cât despre automobil, a fost descompus în cele*

mai mici fragmente. EFTIMIU, N. 121. *În dreptul unei clădiri descompusă în zidărie veche, bârne şi fier, trotuarul era desfăcut.* CAMIL PETRESCU, P. 49. *Unii cercetători ruşi au declarat că răul este cu totul iraţional, o noţiune de limită, ce nu mai poate fi descompusă în alte elemente.* STĂNILOAE, O. 278. *Moleculele sunt mecanic nedivizibile, însă se pot descompune chimic.* MACAROVICI, CH. 31. *Operaţiile parţiale sunt descompuse la rândul lor în zeci de mişcări stereotipe* [în procesul de fabricare]. RALEA, O. 107. *Viteza V poate fi descompusă în două componente.* SANIELEVICI, R. 72. *Bacteriile amonificatoare descompun materia proteică şi formează amoniac.* AGROTEHNICA, I, 180, cf. DL. *Obiceiurile sunt şi ele cunoscute şi descompuse lexical.* VARLAAM – SADOVEANU, 265, cf. DN^2, M. D. ENC. *Disciplina se descompune într-o serie de alte ramuri.* CL 1973, 318. *Anumite radiaţii ultraviolete pot ... să descompună apa în oxigen şi hidrogen.* CONTEMP. 1975, nr. 1 508, 5/5. *Imaginea este descompusă în impulsuri electrice.* ib. nr. 1 509, 5/5. ✧ F i g. *Tipul principal îl vedem descompus în imagini de natura tipului secundar.* IBRĂILEANU, S. L. 32. *Balzac ori Flaubert descompun un suflet după regulile metodologiei logice.* RALEA, S. T. I, 95. *Gesturile sunt descompuse în cele mai mici amănunte şi urmărite cu o exactitudine maniacală aşa cum face şi Kafka.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1980, nr. 21, 8/3. ✧ R e f l. p a s. *Aceste perioade se pot descompune în unităţi ritmice.* VIANU, A. P. 115. *Mişcări ... care, la rândul lor, se descompun în numeroase mişcări mai mărunte.* TUDORAN, P. 622. ✦ F i g. A (se) destrăma (**3**), a (se) dezmembra. Cf. POLIZU, DL, DN^2, M. D. ENC., DEX.

2. F i g. A pierde sau a face să-şi piardă calităţile constitutive fizice sau morale; a (se) degrada. *Să mai târâsc înainte cadavrul acesta, glorios dacă vrei, pe care de doi ani îl port cu mine şi-l observ zi cu zi cum se discompune.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 275. *Vinul e înlocuit aici prin un rachiu prost, care arde şi descompune trupul bietului muntean.* HOGAŞ, DR. I, 41, cf. RESMERIŢĂ, D. *Unele organe plesnesc de congestionate ce sunt, ... altele care lâncezesc se atrofiază, se descompun.* CAMIL PETRESCU, P. 244. *Te descompui pe picioare, i se adresă el amabil.* VINEA, L. I, 399, cf. DL, DM, DN^2, DEX. ✦ (Despre trăsăturile feţei, despre fizionomie) A se schimba în rău sub efectul unei emoţii puternice, al unei dureri etc.; a se crispa, a se schimonosi (**2**). *Figura sa se descompusese* [de furie] *încât nu-l mai cunoşteai.* GHICA, ap. TDRG, cf. CADE. *Faţa i se descompusese* [de ură]. EFTIMIU, N. 141, cf. DL, M. D. ENC., DEX. ✧ T r a n z. *Poetul îşi întoarce spre ea frumosul chip brăzdat de lacrimi, descompus de durere.* E. IONESCU, E. 115. ✧ (Prin analogie) *Dacă clinul de cer pe care l-am scrutat arată într-adevăr aşa, nu mai puţin lentila prin care îl văd îl descompune în continuare.* PATAPIEVICI, C. L. 375.

3. (Mai ales în legătură cu materii organice) A (se) altera în profunzime prin dezorganizarea elementelor care îl compun; a (se) putrezi (**1**), a (se) strica (**6**), a (se) distruge. *Dau locul unei atonii ... când buba se descompune (putrezeşte).* MAN. SĂNĂT. 248/12. *5 000 kilograme de gunoi proaspăt* [de grajd] *se împuţinează ... până se decompune de tot.* GHICA – STURDZA, A. 151, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D. *La moartea unui organism ... încep să lucreze puterile chimice, care în sensul organismului descompun şi distrug, iar în sensul lor compun şi creează noue formaţiuni.* MAIORESCU, L. 30, cf. ŞĂINEANU^2, RESMERIŢĂ, D., CADE. *Pe catafalc de căldură-n oraş Încet cadavrele se descompun.* BACOVIA, O. 39. *Sunt şapte trupuri la un loc care pot începe să se descompună.* CAMIL PETRESCU, O. II, 500. *Bălegarul de grajd îngropat la adâncime mare ... se descompune încet.* AGROTEHNICA, I, 165. *Sărmana corabie ... semăna cu un uriaş animal marin mort şi aruncat la ţărm să se descompună.* TUDORAN, P. 489. *Orice secreţie descompunându-se, dă un miros neplăcut.* BELEA, P. A. 202, cf. DL. *Pepenii ... se descompuneau în căldura necruţătoare.* BARBU, PRINC. 18, cf. DN^2. *Cadavrele se descompuneau pe uliţe.* G. BARBU, A. V. 75, cf. M. D. ENC., DEX. ✧ P. a n a l. *Fardul i se descompunea sub broboanele de sudoare.* EFTIMIU, N. 141. ✧ F i g. *Religia moare şi, ca orice lucru mort, se discompune.* ARHIVA, I, 514. *Părea că i se descompune şi sufletul.* SADOVEANU, O. X, 319. *Silueta cerşetorului cu pistolul la tâmplă se descompuse în câteva pete galbene şi verzui-fosforescente.* CĂRTĂRESCU, N. 14.

– Prez. ind.: *descompún* şi (învechit) *descompúi.* – Şi: (învechit) **decompúne, discompúne** vb. III.

– Pref. *des-* + **compune** (după fr. *décomposer*). – **Decompúne** < fr. **décomposer.**

DESCOMPÚNERE s. f. Acţiunea de a (s e) d e s c o m p u n e şi rezultatul ei.

1. Desfacere, separare în părţile componente a unui ansamblu, a unui obiect, a unui corp; d e c o m p o z i ţ i e (**1**); s p e c. divizare a unui sistem tehnic, a unei mărimi, a unui compus, a unei relaţii. Cf. d e s c o m p u n e (**1**). Cf. NEGULICI. *Descompunerea în făcători întâiu.* G. POP. E. 38/10. *Dar nu numai căldura, ci şi celelalte puteri invizibile au cea mai mare influinţă asupra compoziţiunilor şi descompunerilor chimice.* BARASCH, M. III, 158/13, cf. POLIZU, PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., LM. *Chimia ... se ocupă de acele fenomene de mişcări ale corpurilor care sau prin descompunere sau prin combinare produc în materia lor o schimbare permanentă.* MAIORESCU, L. 112, cf. DDRF. *Afară de acest fenomen de deviaţiune produs într-o prismă se mai produc şi altele pe care le vom studia în urmă sub numele de descompunerea luminei.* PONI, F. 367, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU^2, RESMERIŢĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Toate forţele elementare care se ridică din sânul poporului tind convergent spre acelaşi scop: descompunerea unităţii creştine.* OŢETEA, R. 315. *Descompunerea este o reacţiune chimică în care o substanţă pură se desface în două sau mai multe substanţe mai simple sau chiar în elemente.* MACAROVICI, CH. 29. *Apa rezultă din descompunerea grăsimilor.* BĂCESCU, PĂS. 385. *Lucrările ... făcuseră cunoscut, în primul deceniu al secolului, ... efectul de descompunere chimică legat de trecerea curentului continuu.* SANIELEVICI, R. 11, cf. LTR^2. *Fosforul ia parte la formarea substanţei creierului, ajutând la ... descompunerea zaharurilor.* BELEA, P. A. 336. *Lucra acum* [în laborator] *la descompunerea probei.* PREDA, R. 135, cf. DER, DC. *Efectele descompunerii imaginii sunt adeseori remarcabile.* FLACĂRA, 1976, nr. 31, 22. *Potrivit cercetătorilor furtuna violentă poate provoca descompunerea apei de mare în hidrogen şi oxigen.* RL 1977, nr. 10 300. *Căldura solară este folosită pentru descompunerea amoniacului în hidrogen şi azot.* ib. 1978, nr. 10 339. ✧ F i g. *Descompunerea analitică a unui concept în elementele sale constitutive este o lucrare prea grea.*

MAIORESCU, CRITICE, 304. [Trebuie] *să asist la descompunerea mea în bucăţele cu deliciu masticate, alimentând ritmul lor* [al femeilor] *capricios şi minor.* M. ELIADE, O. I, 15. *Prin descompunerea aparenţelor în elementele primare ea* [arta lui Caragiale] *îndeplineşte funcţiunea prismei.* LOVINESCU, C. II, 17.

2. F i g. Destrămare (**13**), distrugere; decădere morală; (învechit) decompoziţie (**2**). Cf. d e s c o m p u n e (**2**). *Numai corupţiunea are limite, căci aduce descompunere şi moarte.* GHICA, C. E. I, 78. *Omul este o fiinţă morală simplă şi identică, prin urmare imaterială, neperisabilă, nesupusă descompunerii.* CONV. LIT. II, 60. *Vom merge aşa până la ruina materială şi la descompunerea morală desăvârşite.* EMINESCU, O. XII, 129. *Omul e în plină descompunere morală.* LOVINESCU, C. I, 70. *Demonia marină este ... o nobilă descompunere pe care trebuie s-o grădinărim şi de care trebuie să ne mândrim.* CIORAN, R. 190. *Lumea veche a descompunerii ... era mistuită în dogoarea flăcării curate.* ARGHEZI, B. 135. *Spectatorii ... urmăreau flacăra de patimă ... a unei familii deslănţuite în descompunerea ei.* CAMIL PETRESCU, N. 3. *Lenea şi desfrâul ... au adus repede descompunerea acestor aprigi „conchistadori".* RALEA, O. 51. *Sunt două imperii* [cel turc şi cel austriac] *în descompunere.* E. IONESCU, B. 203. *Nevoia irezistibilă de a folosi ... neologisme ... nu se poate ivi decât într-o societate pe cale de descompunere.* VARLAAM – SADOVEANU, 386. *Aparatul de stat şi armata sunt în descompunere.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 11, 5. *Surprinderea pe feţele multiple a descompunerii familiei burgheze.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 26, 4/1. *Supravieţuirea politică externă în condiţii de aservire drastică (epoca fanariotă) a avut drept consecinţă distrugerea clasei politice care asigurase coeziunea organismului politic sub aservire şi, consecutiv, descompunerea politică a ţării.* PATAPIEVICI, C. L. 123.

3. Alterarea, dezagregarea unor substanţe (organice); putrezire, stricare (**5**), (învechit) decompoziţie (**3**). Cf. d e s c o m p u n e (**3**). *Descompunerile putride ale miliardelor de reptile ... trec toate în plămânii bieţilor creştini.* GHICA, C. E. II, 421, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., RESMERIŢĂ, D. *Poetul compară formele indecise ale cadavrului în descompunere cu începutul unui vis.* COCEA, S. I, 197. *Rânduneaua poartă prestigiul universului, văzut dintr-o planetă mai pură, fără descompuneri şi putregai.* ARGHEZI, C. I. 206. *Motivele sale preferate sunt zvârcolirea conştiinţei chinuite şi descompunerea cărnii bolnave a omului, nebunia şi moartea.* VIANU, L. R. 130. *Organismul animal sau vegetal mort este supus imediat unui proces de descompunere.* AGROTEHNICA, I, 18. *Miroase atât de tare a descompunere, a puroi, a dezinfectante, că ţi se face ... rău.* DEMETRIUS, A. 277. *Pe pământ a-nceput Descompunerea lentă; Poame târzii cu carnea transparentă S-au desprins şi-au căzut.* ISANOS, V. 199. *Umbla puţin ameţit de lumina tulbure, plină de fum a serii de toamnă abia căzute, cu mirosul ei înţepător de frunze în descompunere.* BARBU, Ş. N. 226. *Sămânţa epidemiilor este împrăştiată de miasmele răspândite de trupurile în descompunere.* G. BARBU, A. V. 25. *Nimeni nu va mai putea autopsia cadavrul pentru că starea de descompunere va avansa rapid.* RL 2005, nr. 4 644. ✧ P. a n a l. *Brumat şi plin de crăpături,* [săpunul] *agoniza în savoniera plină cu apă, într-o stare de descompunere şi jigăreală vrednică de plâns.* VINEA, L. I, 75. ✧ F i g. *Din scursorile şi descompunerea aşa-ziselor noastre partide istorice, creşteau şi se revărsau puhoaiele ţărănismului.* COCEA, S. I, 262. *Pe ruinele fabricei, cumpărată de consorţiul unei industrii ... noii proprietari nu au izbutit să ridice din amorţire un paralitic în descompunere definitivă.* ARGHEZI, S. XI, 11.

– Pl.: *descompuneri.* – Şi: (învechit) **decompúnere** s. f. POLIZU, BARCIANU.

– V. **descompune.**

DESCOMPÚS, -Ă adj. **1.** Desfăcut, separat în părţile din care este constituit; s p e c . divizat în componenţi, în factori mai simpli, în corpuri sau în elemente mai simple; dezagregat. Cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., LM. *Probă convingătoare pentru justeţea acestei explicări este vechiul dialect provenţal unde formele se află descompuse.* MAIORESCU, CRITICE, 292, DDRF, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., DEX.

2. (Despre oameni) Care are înfăţişarea, figura alterată, chinuită, crispată; (despre trăsăturile feţii) schimbat, modificat în rău; crispat, schimonosit (**2**). *Trăsăturile feţei postelnicului, deşi puţin cam descompuse, arătau acum o mulţumire pacinică.* FILIMON, O. I, 134. *Henrietta căzuse cu faţa în jos, descompusă, cu ochii leşinaţi.* EMINESCU, O. VIII, 584. *Poate, şuieră bărbatul, cu faţa descompusă.* AGÎRBICEANU, S. 219. *Cred că faţa mea s-a luminat, pentru că privirile celorlalţi au înmărmurit aşezându-se pe trăsăturile descompuse şi refăcute în linii tari.* M. ELIADE, O. I, 74. *Radu: ... abătut, cu toată figura palidă, descompusă.* CAMIL PETRESCU, T. II, 36. *Publicul văzu sâmbătă ... chipul descompus, surpat şi împăroşat al poetului.* CĂLINESCU, E. 428, cf. SCRIBAN, D. *Din ulicioară vine Maria cu figura descompusă.* DAVIDOGLU, M. 85. *Nu avu timp ... să-şi vadă* [în oglinzi] *chipul descompus.* STANCU, R. A. V, 289, cf. DL, DM. *Pe faţa sa descompusă se citea doar groaza animalică în faţa inevitabilului.* MAGAZIN IST. 1975, nr. 12, 59, cf. DEX.

3. Alterat în profunzime; putrezit, stricat[2] (**5**), distrus. *Nu s-a putut cerceta oul înlăuntru, fiindcă iera descompus.* CONTEMPORANUL, IV, 491, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., RESMERIŢĂ, D., DL, DM, DEX. ✧ F i g. *Vom distruge toţi viermii infectaţi şi descompuşi cari sug şi murdăresc arta noastră* (a. 1924). PLR II, 416. *Articolul din „Veacul" e într-adevăr de o violenţă surprinzătoare de la titlu: „Portofolii putrede şi suflete descompuse".* CAMIL PETRESCU, P. 236. *Dădeau în pline vremuri de epopee spectacolul deprimant al unei societăţi descompuse care nu mai ştie nici măcar să moară în frumuseţă.* COCEA, S. I, 259. *Goya e pictorul Spaniei descompuse şi anarhice de la sfârşitul secolului al XVIII-lea.* RALEA, S. T. I, 329.

– Pl.: *descompuşi, -se.* – Şi: (învechit) **decompús, -ă** adj. ALEXI, W.

– V. **descompune.**

DESCONCENTRÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică rezervişti) A elibera după perioada de concentrare. Cf. DDRF, RESMERIŢĂ, D. *A desconcentra trupele.* SCRIBAN, D., cf. DN[2], M. D. ENC., DEX, NDN. ✧ R e f l . *Era Mustea, îmbrăcat civil, căci se desconcentrase.* BENIUC, M. C. I, 30.

– Prez. ind.: *desconcentrez.*

– Pref. *des-* + **concentra.**

DESCONCENTRÁRE s. f. **1.** Acţiunea de a (s e) d e s c o n c e n t r a şi rezultatul ei. Cf. RESMERIŢĂ, D., M. D. ENC. DEX, NDN.

2. (Rar) Pierderea puterii de concentrare a atenţiei sau a gândirii. *Numai din resortul intern al unei creaţiuni*

neînfrânate, arta Matildei Serao procedează chiar din începuturi prin desconcentrare și risipirea atenției. LOVINESCU, C. IV, 112.

– Pl.: *desconcentrări.*

– V. **desconcentra.**

DESCONCENTRÁT, -Ă adj. (Despre rezerviști) Care este eliberat după concentrare. Cf. DEX[2], MDA.

– Pl.: *desconcentrați, -te.*

– V. **desconcentra.**

DESCONCERTÁ vb. I v. **deconcerta.**

DESCONCRETIZÁT, -Ă adj. (Rar) Lipsit de elemente concrete. *Durerea e ... focul în care se topesc reziduurile materiale ale pasiunii, lăsând ... flacăra pură a sentimentului desconcretizat.* LOVINESCU, C. I, 169.

– Pl.: *desconcretizați, -te.*

– Pref. *des-* + **concretizat.**

DESCONGESTIONÁ vb. I. **1.** T r a n z. și r e f l. A înceta să mai existe sau a înlătura, a nu mai avea ori a face să nu mai aibă o congestie într-o anumită parte a corpului. Cf. DL, DN[2], DEX.

2. T r a n z. A elibera o arteră de circulație, un loc aglomerat, a face să înceteze un ambuteiaj; a dispersa, a dezaglomera. Cf. DL, DN[2]. *Spitalele erau astfel oarecum descongestionate.* G. BARBU, A. V. 168, cf. DEX. *Edilii au luat această decizie* [de a se circula doar cu transportul public în comun sau cu maxi-taxi] *pentru a descongestiona centrul Capitalei și a reduce poluarea.* RL 2006, nr. 4 864. ✧ R e f l. p a s. *Se vinde ... și se descongestionează librăria.* FLACĂRA, 1975, nr. 44, 8. ✧ P. a n a l. *Executarea tuturor acestor lucrări agricole ... va descongestiona mult campania agricolă.* RL 1980, nr. 10 984.

– Pronunțat: *-ti-o-.* – Prez. ind.: *descongestionez.* – Și: (rar) **decongestioná** vb. I. DN[2].

– Pref. *des-* + **congestiona** (după fr. *décongestionner*).

DESCONGESTIONÁNT, -Ă adj. (Rar) Care poate să descongestioneze (**1**). ✧ P. a n a l. *Trebuie să ții dietă, să nu fumezi, să nu bei alcooluri, să duci un regim descongestionant.* CĂLINESCU, E. O. I, 220, cf. MDA.

– Pronunțat: *-ti-o-.* – Pl.: *descongestionați, -te.*

– **Descongestiona** + suf. *-ant.*

DESCONGESTIONÁRE s. f. Acțiunea de a (s e) d e s c o n g e s t i o n a și rezultatul ei.

1. Înlăturare a unei congestii dintr-o parte a corpului. *Simt că a gândi, a rememora azi, îmi face bine, că e o circulație în mine ca o descongestionare.* CAMIL PETRESCU, P. 198.

2. Eliberare a unei artere de circulație, a unui loc aglomerat etc.; dezaglomerare, dispersare. Cf. DN[2], DEX. *O importantă arteră de circulație pe axa Piața Victoriei – Rahova, ... va duce la descongestionarea traficului.* RL 2005, nr. 4 548.

– Pronunțat: *-ti-o-.* – Pl.: *descongestionări.*

– V. **descongestiona.**

DESCONGESTIONÁT[1] s.n. Faptul de a (s e) d e s c o n g e s t i o n a. Cf. MDA.

– V. **descongestiona.**

DESCONGESTIONÁT[2]**, -Ă** adj. **1.** (Despre organe sau despre părți ale corpului) Care este eliberat de un aflux de sânge. Cf. DEX, MDA.

2. (Despre localități, regiuni etc.) Care este eliberat de un surplus de populație; (despre căi de comunicații) degajat, eliberat de prea multe vehicule. Cf. DEX, MDA.

– Pronunțat: *-ti-o-.* – Pl.: *descongestionați, -te.*

– V. **descongestiona.**

DESCONSIDERÁ vb. I. T r a n z. A avea față de cineva sau ceva o atitudine lipsită de considerație, de apreciere, de atenție, de stimă; a disprețui, a detesta. *Valahii și bulgarii îmbrățișează credința de rit răsăritean ... desconsiderând credința catolică.* MAIOR, S. II, 46, cf. NEGULICI, PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D. *În genere acest sistem deconsideră cu totul ideea de desvoltare, de istorie.* CONV. LIT. IV, 209, cf. LM. *Cel mai bun titlu ..., meritul, este desconsiderat.* EMINESCU, O. X, 366. *Spiritualismul ... primește cu anevoie astă mișcare, caută s-o deconsidere, s-o falșifice.* CONTEMPORANUL, VII[2], 208, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU[2], TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. [Monarhia] *nu trebuie s-o trădezi, s-o desconsideri nici în somn, căci somnul regelui este însuși somnul rațiunii.* E. IONESCU, E. 126. *Nu ți-e deloc îndemână să fii umilit față de cineva pe care-l desconsideri.* TEODOREANU, M. II, 262. *Flaubert desconsidera pe Stendhal, în fond făcea parte în linii mari din familia lui.* CĂLINESCU, C. O. 157. *Trăind la periferia societății, desconsiderați de alte popoare, țiganii ... au conservat forme vechi antroponomastice.* VARLAAM – SADOVEANU, 172. *Fără să desconsidere rolul domniei ereditare, Hasdeu introduce în scenă intriga pretendenților și a eroilor legați de mase.* IST. LIT. ROM. II, 686, cf. DN[2], M. D. ENC. *Ori de câte ori citim târziu un roman neglijat sau desconsiderat a priori ... încercăm sentimentul de prea târziu.* CONTEMP. 1975, nr. 1 507, 6/11, cf. DEX. *Eu nu-mi desconsider adversarii, ci un anume stil de box.* FLACĂRA, 1976, nr. 2, 23. *Dialogul cu oamenii politici, cu reprezentanții puterii – acești „lachei ai istoriei" – îi apărea lui Noica drept un total nonsens, motiv pentru care îi desconsidera pe disidenți.* LIICEANU, J. 13. *În primul rând, sper că nu ne vor desconsidera încât să nu ne trimită și nouă un formular cu oferta lor.* RL 2005, nr. 4 535. ✧ (Prin analogie) *În ultimele decenii asistăm ... la o revalorizare a tradiției, desconsiderate de știința istorică modernă.* BRĂTIANU, T. 16.

– Prez. ind.: *desconsíder.* – Și: (învechit) **deconsideră** vb. I.

– Pref. *des-* + **considera** (după fr. *déconsidérer*).

DESCONSIDERÁRE s. f. Faptul de a d e s c o n s i d e r a; lipsă de atenție, de apreciere, de stimă, de respect; dispreț, desconsiderație. Cf. PONTBRIANT, D., LM. *Cei cari veneau pe urmele lui Heliade ... loviră ... cu ridicol și desconsiderare pe sublimul novator.* MACEDONSKI, O. IV, 122. *O asemenea aserțiune se poate susține numai cu o desconsiderare deplină a firii și a construcțiunii dreptului roman.* CONV. LIT. XX, 668. *La asta se adaose deconsiderarea din cauza bătrâneților lui, încât* [împăratul roman Pertinax] *a trebuit să piară puțin după ce-a stătut domn.* EMINESCU, O. XIV, 902, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Se simți rușinat ... ca și când desconsiderarea notarului numai acum l-ar fi atins.* AGÎRBICEANU, A. 197. *O privesc* [pe iubită] *cu o prefăcută desconsiderare.* CAMIL

PETRESCU, U. N. 84. *Legile elementare ale acordurilor ... dintre substantive şi articole erau călcate vitejeşte în picioare sau ţinute într-o tacită şi unanimă desconsiderare.* COCEA, S. II, 162. *Auzind desconsiderarea durerii prietenului său, Mircea avu o mişcare de revoltă.* TEODOREANU, M. II, 28, cf. SCRIBAN, D. *Smerenia nu poate însemna desconsiderarea minunatelor puteri ce sunt puse în noi.* STĂNILOAIE, O. 287. *Iar această desconsiderare a atras după sine, în mod firesc, şi aceea a tradiţiei istorice.* BRĂTIANU, T. 23. *Această desconsiderare este izvorâtă din scârba, vecină cu fiorul groazei.* BĂCESCU, PĂS. 240. *Totul s-a făcut ... cu o totală şi flagrantă desconsiderare a fiinţei umane.* BOGZA, V. J. 183. *Desconsiderarea acelui funcţionar imbecil ... făcea ca chipul bătrânului să rămână ... împurpurat.* PREDA, R. 15. *Mi se pare nejustificabilă această desconsiderare.* T ianuarie 1963, 125, cf. M. D. ENC. *Este o profundă eroare şi o desconsiderare a lexicografiilor naţionale.* M 1974, nr. 21, 20, cf. DEX. *Susţinerea în cauză evidenţiază o desconsiderare inadmisibilă pentru corpul magistraţilor şi puterea judecătorească.* RL 2005, nr. 4 532.

– Pl.: *desconsiderări.* – Şi: (învechit) **deconsiderare** s. f.

– V. **desconsidera.**

DESCONSIDERÁT, -Ă adj. (Despre oameni şi despre manifestările lor) Lipsit de consideraţie, de stimă, de atenţie; neluat în seamă, disprețuit, discreditat. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., DEX.

– Pl: *desconsideraţi, -te.*

– V. **desconsidera.**

DESCONSIDERÁŢIE s. f. Desconsiderare. Cf. NEGULICI. *Guvernul ... crede că se poate rădica din desconsideraţiunea în care se vede căzut, atribuindu-şi projecte măreţe.* GHICA, C. E. II, 388, cf. COSTINESCU, LM. *Din asta* [eterogenitate şi lipsă de criterii clare] *a rezultat că filozofii înşii greşiră în dezvoltarea ideii ştiinţei lor şi că elaborarea ei n-au putut să aibă un scop şi o călăuză sigură, şi astfel ... au adus în deconsideraţie ştiinţa lor mai întâi în ochii altora, în urmă în ai lor chiar.* EMINESCU, O. XIV, 439. *Om rău nu există. Ci, într-o societate în disoluţiune, fiecare individ neprivilegiat caută numai interesul propriu şi prin astă deconsideraţiune a interesului comun, fie el cât de bun, la urmă el devine de sine rău pentru că e-n coliziune de interese.* id. ib. XV, 227, cf. ALEXI, W., ŞĂINEANU[2], RESMERIŢĂ, D., CADE. *Disconsideraţiei generale, neîndreptăţite de altfel, îi răspunde cu o desfidere anticipată.* LOVINESCU, C. V, 158, cf. DN[2], M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *desconsideraţii.* – Şi: (rar) **disconsiderâţie,** (învechit) **desconsideraţiúne, deconsideráţie, deconsideraţiúne** s. f.

– Din fr. **déconsidération.**

DESCONSIDERAŢIÚNE s. f. v. **desconsideraţie.**

DESCONSILIÁ vb. I v. **deconsilia.**

DESCOPCIÁ vb. I. T r a n z. (Popular) A descheia din copci, a desface dintr-o închizătoare; p. e x t. a desface dintr-o îmbinare. *I-e rupt acuma scudul, i-e spart, găurit coiful, Ş-arnesele-i descoapce îi sângeră în sdrenţe.* HELIADE, O. I, 316, cf. DDRF, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D. *Îi era cald aşa că trebuie să-şi descopcie sumanul la gât.* REBREANU, NUV. 48. *Îşi descopcie lănţişorul de aur şi-l agaţă de gâtul lui.* V. ROM. aprilie 1955, 197. *Când pe mare că-m pornea, Ilicele-ş descopcea.* ŞEZ. VII, 62. *Mă dăscopcii la curiauă.* ALR II 3 314/47. *Unde o descopciem* [fusta]? ib. 3 319/157. ✦ (Regional) A tăia rădăcinile viţei de vie crescute la suprafaţa solului (Unirea – Băileşti). GL. OLT. [Viţa] *o lăsam până-i da ia lăstariu atâta şi de-atuncea descopceam ... viţa aia.* ib.

– Prez. ind.: *descopciez.*

– Pref. *des-* + [în]**copcia.**

DESCOPCIÁT, -Ă adj. Descheiat, desfăcut din copci, din închizători. *O sculă grea, de aur bătută-n nestemate! ... Zânele au pierdut-o din pletele inelate, Sau s-a desprins din descopciatele lor rochii?* VOICULESCU, POEZII, I, 250. ✧ F i g. *Din brâul lui, din haina lui senină, Descopciate ţinte de lumină.* GOGA, POEZII, 78.

– Pl.: *descopciaţi, -te.*

– V. **descopcia.**

DESCOPERĂMÂNT s. n. (Învechit) **1.** Deschidere (1), deschizătură (1). *Şi măsură lărgimea curţii de la descoperemântul porţii cei mai den afară ... la descoperemântul porţii ceiia ce caută către răsărit.* BIBLIA (1688), 564[1]/52. *Şi iată apa ieşiia de supt descoperemântul* (de dedesuptul pragului templului B 1938) *casii.* ib. 570[1]/17.

2. Arătare, expunere, înfăţişare. *Că văzură ochii miei spăsenia Ta, carea o gătaş naintea feţii a toate năroadele: lumină spre descoperământ limbilor şi slavă poporului Tău, lui Israil.* DOSOFTEI, L. 241/6. *Acmu slobozeşti pre şerbul tău, domnitoriule ..., că vădzură ochii miei ... lumină în descoperemânt* (a. 1860). CCR 232/28, cf. BARCIANU, ALEXI, W.

– Pl.: *descoperământuri* şi *descoperăminte.* – Şi: **descoperemânt, descoperimânt** (SFC V, 50) s. n.

– **Descoperi** + suf. *-ământ.*

DESCOPEREMÂNT s. n. v. **descoperământ.**

DESCOPERÍ vb. IV. **1.** T r a n z. A lua, a ridica, a da la o parte ceea ce acoperă, învelește sau ascunde. V. d e z v e l i (1). *Patru oameni adusără pre acel slab de vine la Hristos şi ... descoperiră acoperământul.* CHEIA, ÎN. 55[v]/27. [Aron] *când mergea înaintea Domnului ... descoperia-şi obrazul.* PO 297/12. *Descopere pulpele, treci râurile.* BIBLIA (1688), 481[1]/27. *Descoperind vasul, să cauţi, ca nu cumva pentru nepurtarea de grijă şi din necercarea ta să mucezască.* IACOV. SYN. 28[r]/20. *Ci-i descoperea obrazul Deşteptându-l cu necazul.* BĂRAC, A. E. 24[v]/9. *Desprinde cascua şi descopere faţa necunoscutului resbelnic.* PÂCLEANU, I. II, 37/30. *Descoperindu-şi umerii le-a arătat ... urmele loviturilor.* CARAGIALE, O. II, 280. *Semănăturile de toamnă, rămase descoperite, erau din zi în zi mai fripte de vânturile înghețate.* AGÎRBICEANU, S. 314. *Mişcările mânilor, ridicate în diversele operaţiuni ale toaletei, descopereau braţele Adelei până mai sus de cot.* IBRĂILEANU, A. 92. *Când unul din gradaţi ... descoperi cratiţa, o aromă divină se răspândi plutind în aer.* BRĂESCU, O. A. I, 348. *O înjurătură înăbuşită, ca un mârâit, îi descoperi dinţii.* COCEA, S. I, 46. [Ionuţ] *descoperi cratiţa cu claponul gătit împărăteşte.* SADOVEANU, O. XIII, 111.

Zâmbetul descoperea larg dinți foarte albi. id. ib. XXI, 325. *Pascalopol deschise câteva uși, descoperind rafturi înțesate cu cărți.* CĂLINESCU, E. O. I, 83. *De sub pleoape groase, cu greu ridicate ca să descopere un ochi aton și opac, pornește ... o privire obosită.* RALEA, O. 53. *Ea își descoperi fața din aurul artificial al pletelor și îi zâmbi.* VINEA, L. I, 65. *Îi descoperi așternutul – E proaspăt, îl asigură.* id. ib. II, 315. *Niculae se uită la fruntea lui largă, descoperită de golul părului căzut.* PREDA, M. 25. *Vântul îi sufla pulpanele hainei în lături de trup, descoperindu-i o rochie de stambă înflorată.* BĂNULESCU, I. 24. *Să mă duc unde mi-i dor, La mândruța de demult, S-o găsăsc în așternut, S-o descopăr, s-o sărut.* FOLC. MOLD. I, 44. ✧ F i g. *Descoaperi ochii miei și înțeleage-voi ciudele de leagea Ta.* PSALT. 251. *Ia, descopere inima lui, dezgoleaște gândul lui ... și vei vedea înlăuntru tânguiri.* MĂRGĂRITARE, 58. *Câte lucruri nu-s îngropate în fundul sufletului! O suflare trece și descopere întâmplări uitate.* SADOVEANU, O. I, 95. ✧ R e f l. p a s. *Nemică nu iaste acoperit ca să nu se descoapere și taină ca să nu să știe.* N. TEST. (1648), 13^{v}/3. *Se vor descoperi răzoarele.* POENARU, Î. 27/1. *Peste un an, în urma presădirii duzilor stătători, trebue să se descopere trunchiul dudului la rădăcină.* id. ib. 89/17. *Se descopere coșul și se aprinde focul.* MARIN, PR. I, 46/32. *Din când în când își trăgea rochia taiorului dedesubt, căci i se descoperea genunchiul îndoit.* CAMIL PETRESCU, P. 343. *Sămânța se descopere și se lopătează bine.* AGROTEHNICA, I, 99. ✧ R e f l. *Și se iuviră izvoarrele de apă și descoperiră-se urdzirea a lumiei.* PSALT. HUR^{2}. 99. *Și se iviră izvoarele apelor și se descoperiră urziturile a tuturor.* PSALT. 26. *Îndată s-au descoperit scaunul său din nourul acela, ca când s-ar fi rădicat o perdea.* BELDIMAN, A. 68/7. *Ghiță ... pipăia prin întuneric, ca să vadă dacă Ana ... nu cumva s-a descoperit prin somn.* SLAVICI, O. I, 117. ✦ S p e c.(Complementul indică statui) A dezveli la inaugurare. (R e f l. p a s.) *Regele ... mi-a vorbit odată despre deciderea sa de a veni la Iași când se va descoperi statuia.* ALECSANDRI, S. 129. ✦ R e f l. (Învechit, rar) A se da la o parte, a se retrage (1). *De pe dânșii negurile se descopăr.* EMINESCU, O. I, 53. ✦ S p e c. (Complementul indică capul) A scoate căciula, pălăria, șapca etc. (în semn de respect, de admirație, de pioșenie); p. e x t. a avea o anumită atitudine (de respect) față de cineva. *Ceilalți doi își descoperiră capul.* DELAVRANCEA, H. T. 9. *Când se arată scrisorile suveranului ce a trimes solul, Domnul se ridică de pe scaun și-și descopere capul.* IORGA, C. I. I, 155. *Își descoperiră cu toții capetele.* AGÎRBICEANU, S. 536. *Țăranii își descoperiră respectuos capetele.* MIRONESCU, S. 90. *Își descoperiră capetele.* DEMETRIUS, A. 63. ✧ R e f l. *Împăratul îndată îi porunci să se descopere la cap.* GORJAN, H. I, 23/15. *Toată lumea se descoperea cu respect înaintea lor.* VLAHUȚĂ, R. P. 26. *Dumnezeu ... nu numai trece cu vederea netrebnicia unui om ca Berlescu, dar face ca toată lumea să se descopere cu respect înaintea lui.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 214. *Se descoperi, își făcu smerit cruce.* AGÎRBICEANU, S. 414. *Trecătorii ... se închinau, descoperindu-se.* REBREANU, I. 69. *Oameni mulți se vor opri o clipă-n drum Și s-or descoperi în fața ta.* D. BOTEZ, P. O. 154. [Soldații] *nu știau dacă e ceva de râs sau ar fi locul să se descopere și să se închine.* G. M. ZAMFIRESCU, M. II, 302. *În fața ușii, Dănuț se descoperise ceremonios.* TEODOREANU, M. II, 13. *Când se așează la masă, toți se descoperă.* PRIBEAGUL, P. R. 18. *Lumea ... copleșită de priveliștea celor morți și prăbușiți pe trepte, se descoperă.* CAMIL PETRESCU, O. II, 472. *Mă descopăr. Mă dezbrac de palton.* STANCU, R. A. I, 20. *Prea ciudatul oaspe se așează lângă masă, se descoperi.* TUDORAN, P. 386. *Dulgherii se descoperiseră și se închinaseră.* BARBU, G. 102. *Dacă erau ierni grele acopereau capul până la horă cu buhur, însă acolo se descopereau, „că se încălzeau la joc".* PAVEL, S. E. 95. ✧ E x p r. **A se descoperi în fața** sau **înaintea (cuiva** sau **a ceva)** = a prețui, a cinsti în mod deosebit (pe cineva sau ceva). *Privește adevărul descoperindu-se înainte-i.* MARCOVICI, C. 105/15. *Ne descopeream ... în fața geniului necunoscut.* LOVINESCU, C. V, 106. ✦ A lăsa neacoperit, gol. *Vedem pe strade pe cerșitori descoperindu-și plagele uricioase ale trupului lor.* CONTEMPORANUL, I, 24. *Mânica, puțin răsfrântă, îi descoperea începutul alb și rotund* [al brațului]. IBRĂILEANU, A. 144. *Alerga în rochia ușoară de casă care-i descoperea umărul cu rotunjimi de măr alb.* CAMIL PETRESCU, U. N. 44. *Din când în când o descoperi* [turta] *puțin în câte o parte s-o suni să vezi dacă-i coaptă ... bătând-o ușor cu cleștele.* SNOAVA, IV, 379. ✦ F i g. (Complementul indică armate) A lăsa neocrotit, lipsit de apărare, expus unui atac. *A descoperi aripa dreaptă a armatei.* LM, cf. DL, DM, DEX. ✦ A lăsa fără acoperire legală. Cf. DEX. ✦ (Complementul indică clădiri, construcții anexe etc.) A-i scoate, a-i lua, a-i da jos acoperișul. *Descoperiră casa unde era și sparsără podul și sloboziră patul în carele zăcea slăbitul.* N. TEST. (1648), 42^{v}/22. *Vântul carele scoate fagii din rădăcină, descopere casele.* PETROVICI, P. 240/19. *Nutrețul se împuținа și pe la oamenii cei mai cu stare. Cei de-a doua și de-a treia mână descoperiră de mult șurile și șoproanele.* AGÎRBICEANU, S. P. 29. *Vântul a durat nu știu câte zile ... Valurile lui ... ne-au descoperit pătulele.* ARGHEZI, C. I. 229. ✧ (Complementul indică acoperișul sau echivalente ale acestuia) *Descoperiră coperimântul casei.* CORESI, EV. 54.

2. T r a n z. și r e f l. A (se) expune privirii, a (se) înfățișa, a (se) arăta. *Loru descuperi-se.* COD. VOR^{2}. 369. *Întrebă Domnul pre farisei și dzise: „Cum vă pare voaă de Hristos ? ... Iară ei răspunsără ... că iaste asămenea cu părintele și de departe descoapere lor dumnedzăirea Sa.* VARLAAM, C. 241. *Care carte priimindu-o zisul vlădică, nu vru nici la sfeatnicii săi cei mai aproape ... să o descopere.* MAIOR, I. B. 221/2. *Le descopere frumoșii ei ochi și blonda-i șevelură.* PÂCLEANU, I. I, 128/20. *Mi se descoperea și mie deodată priveliștea care-l uimise.* SADOVEANU, O. IX, 431. *Cerul se descoperea încet, înalt și friguros, cu stele dese.* DEMETRIUS, A. 58. ✧ A b s o l. *Descoaperi ochilor miei și să înțeleg ciudesele den legea Ta.* CORESI, EV. 273. ✦ T r a n z. A face să devină vizibil. *În puterea nopții, Fulgere sclipesc Și-mi descoper vârfuri Care se clătesc.* CERNA, P. 116. *Luna se ridica, descoperind vâlcele pline de ceață.* SADOVEANU, O. XIII, 62. ✧ R e f l. p a s. *Dar o lumină sfântă la ochii mei îmi vine Ascunsuri se descoper la slabele-mi vederi.* HELIADE, O. I, 176. (F i g.) *La ceasul morții se va sfârși întunearecul, și adevărul acela, carele mai nainte nu se vedea, la lumina cea de pe urmă se va descoperi.* MAIOR, P. 13/13. ✦ T r a n z. A lăsa să se vadă, să se manifeste. *Nu-și ascunde el chinul, ce-l descoapere.* CORESI, EV. 128. *Nu să cade să-și descopere cineva mâniia sa nici spre vrăjmași, nici spre ceia ce-l zavistuesc.* PILDE, 49/9. *Episcopul în numele a tot norodul printr-un cuvânt*

pompos îşi descoperi bucuria pentru venirea lui Mihaiu. F. AARON, I. II, 271/24. [Arhimandritul] *îşi descoperi bucuria şi mulţamita sa într-un discurs oareşicum inspirat.* BARIŢIU, P. A. III, 252. *Îşi descopere voinţa Cum că cere de mâncare.* PANN, E. I, 119/3. ✧ R e f l. *Descoperi-se-va amu mânia lui Dumnezeu.* CORESI, L. 221/19.

3. T r a n z. A aduce la cunoştinţă, a face cunoscut, a a r ă t a, a r e v e l a; s p e c. a face cunoscut ceea ce a fost ţinut ascuns, a d e z v ă l u i **(3)**, a d e s t ă i n u i **(1)**. *Arată Dumnedzeu spesenia Sa între limbi şi descoperi dereptatea Sa.* PSALT. HUR. 81[2]/19. *Că mulţi vrea a mai muri întru boala lor, decât boala să-şi descoapere.* CORESI, EV. 59. *Acolea ş-au discoperit toată vicleniia şi faptile sale ceale ascunse.* URECHE, L. 101. *Cunoscută feace D[om]nul mântuinţa Sa, denaintea limbelor au descoperit dereptatea Sa* (a. 1680). GCR I, 249/6. *Şi-au descoperit tot vicleşugul tuturor.* N. COSTIN, LET. II, 65/15. *Taine ... odată cu moartea le-aş descoperi.* CANTEMIR, I. I. II, 111. *Ca să descopere lui Stroe vina ... ivitu-se-au acele 3 răvaşe.* ANON. CANTAC., CM I, 194. *Descoperindu-şi cugetul către unchiul seu Hamza.* VĂCĂRESCUL, IST. 247. *Având cuvântare, poate acealea ce gândeaşte, şi la alţii să descopere şi să spue.* CALENDARIU (1814), 105/13. *Vremea descopere adevărul.* CR (1839), 268[1]/6. *Ne descopere meşteşugirea şi ne învaţă cum să putem cunoaşte plodirea matcei.* MOLNAR, E. S. 85/5. *Nu descoperi către priiatenul tău toată taina ta.* PILDE, 36/1. *Păcătuim ... când ... descoperim lor tainele şi stările împrejur a împărăţiei noastre.* OBRADOVICI, D. 27/13. *Un turc priiaten al lui, îi descoperi pre ascuns, că aşa i-au eşit judecata ca să-l tragă în ţeapă.* MAIOR, I. B. 108/16. *Vînzătorul iaste cel ce pentru vrăjmăşie, sau pizmă, sau pentru iubire de căştig, descopere cu mărturia lui ascunsele greşăli ale altora.* GRECEANU, Î. 72/3. *Spunând cuiva ce ai auzit de la altul, să nu descoperi de la cine ai auzit, fără numai deacă eşti încrezut că aceluia ar părea bine, de ar auzi că l-ai arătat.* TOMICI, Î. 27/9. *Să cade a spune adevărul braminilor carii nimăruia nu-l descopăr?* LEON ASACHI, B. 33/17. *O trăsură (sau carâtă) strălucioasă, o mulţime de slugi, o puteare să chinuiască şi mijloace de a jefui, descopere toate răutăţile haracterului.* OBLĂDUIREA, 59/22. *Până azi nu v-am descoperit pricina tainică a scularei mele* (a. 1821). URICARIUL, XIV, 307. *Cuvântul lui D[u]mnezeu ne descoperi ce sântem, ne arătă binele care ne aşteaptă.* POTECA, C. P. 16/15. *Omul niciodată nu-şi descopere taina, dar o lasă să se cunoască fără-a şti.* PLEŞOIANU, T. I, 120/23. *E vremea a-ţi desvăli Adâncul inimii mele, tainele a-ţi descoperi.* HELIADE, M. 25/5. *Cador îi descoperi că prietenul său i-a lăsat o parte foarte mare din bogăţiile lui.* CĂPĂŢINEANU, S. 8/4. *O asemenea închipuire, îngrijindu-l piste măsură, au trebuit să o descopere şi prietinului său.* DRĂGHICI, R. 219/25. *Ciomortani ... descoperi lui Mihaiu cugetele lui Andreiu Batori.* F. AARON, I. II, 254/6. *Prezidentul coleghiului au declarat ... că el este gata a descoperi secretul doftoriei sale.* VEISA, I. 161/7. *Descopere-i tainele tale şi priimeşte curatele sale sfătuiri.* BUZNEA, F. 26/7. *Bietul Mărtin, un bărbat aşa de treabă, trebuie să-i descopăr tot.* KOGĂLNICEANU, în PR. DRAM. 436. *Sosi la Romidava, ca să descopere părintelui său acest caz, giurământul său şi pasiunea inimei sale.* ASACHI, S. L. II, 57. *Trădător se va socoti ... acela, care va descoperi taina, ce i-a fost încredinţată.* CONDICA O. 50/13. *Moartea ca un dascăl lumei toate Să ne descopere minţei a vecinicului taine poate.* CONACHI, P. 262. *Nu mai încape nicio îndoială ... furia ticăloasei mi-a descoperit tot.* PR. DRAM. 222. *Fiecare din aceste reflete ne-a descoperit câte-o parte din adevăr.* NEGULICI, E. I, I/10. [Andrei Şaguna] *îşi descoperia opiniunea că ... nu ar fi bine ca comissiunea se accepte proiectul de ortografia.* BARIŢIU, P. A. II, 31. *Chieamă pe şefi, şi le descopere secretul proectelor sale.* PÂCLEANU, I. I, 17/1. *Ah! dar care mi-e greşala? Descopere-ţi bănuiala.* PANN, E. IV, 144/8. *Postelnicul ... mi-a descoperit amorul ce de mult timp nutreşte pentru fiica ta.* FILIMON, O. I, 112. *Dar bine c-ai venit, arhon şatrar, pentru că am să-ţi descopăr nişte lucruri care au să te-ngrozască din talpă păn-în creştet.* ALECSANDRI, T. I, 69. *N-am găsit ... nimic care să-mi descopere un furtişag aşa de mare.* ISPIRESCU, în SNOAVA, IV, 22. *Un prieten ... îi descoperise cruda realitate a lucrurilor.* MILLE, V. P. 135. *Chiar aveam de gând să-i descopăr şi lui invenţia.* LUC. II, 48. *Erau siguri că notarul nu le descoperise tot adevărul.* AGÎRBICEANU, A. 127. *Aproape nici el nu mai simte ispita de a descoperi lumii rezultatele.* M. ELIADE, O. I, 72. *Kiva mi-a descoperit o arcană neştiută de pădure cu un iezer limpede ascuns în tufişuri.* VOICULESCU, P. II, 112. *Un neoumanism mai descoperă tipul umanistic în omul psihanalizei sau al filosofiei iraţionaliste?* CIORAN, R. 49. *Nimene nu-l putu face să-şi descopere gândul ascuns, în privinţa vinovaţilor.* SADOVEANU, O. X, 176. *Pasăre, ... Înalţă-te fără sfârşit, Dar să nu ne descoperi niciodată ce vezi.* BLAGA, POEZII, 110. *Cum să facem noi aceasta ca să nu ne descoaperă?* SBIERA, P. 236. ✧ R e f l. p a s. *Şi ascunsa acelora a tuturora descoperi-se-va, lucrul lor şi cuvintele, a-mijloc, hitleniile şi urâciunile.* CORESI, EV. 37. *În Franţa, socoteli pre ascunsu, însă pre urmă să dăscopăr* (a. 1693). FN 12. *În Inglitera să descopăr ascunsele urziri de hicleşuguri* (a. 1699). ib. 84. *Am nădejde ... că se va descoperi dreptatea mea fără zăbavă.* ANTIM, P. XXIV. *Discoperire sf[i]ntei şi dumnezăieştii Leturghii şi s-au discoperit limbilor din dumnezăiască strălucire precum scrie Varonim* (cca 1750). GCR II, 55/7. *Se descoperi şi moartea lui sultan Selim.* VĂCĂRESCUL, IST. 260. *Descoperindu-să nu să vor treace cu vedeare nepede[p]site ... să vor judeca.* PRAVILA (1788), 101/14. *După vorbă şi după seamne, să descopere gândurile ceale mai de taină.* PILDE, 14/9. *Lipsele se vor descoperi în opul (cartea) meu să nu le respandeasche spre împedecarea folosului naţii[i].* IORGOVICI, O. XIV/13. *Lăudat lucru, mi se pare, va fi, de se vor descoperi puterei ceii preanalte greotăţile, care pot să se nască dintru înnoire.* MAIOR, I. B. 335/23. *Prin aceasta să descoperi înşălăciunea.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 200. *E de lipsă ca să se descopere purtarea pruncilor înaintea învăţătoriului.* PETROVICI, P. 45/12. *Să temea ca nu cumvaşi ... Narbal ... să vorbească cu craiul, spre a nu să descoperi vicleşugurile ei.* PLEŞOIANU, T. I, 147/30. *Tainele lumii să vor descoperi înnaintea ochilor înţelegerii mele.* MARCOVICI, D. 280/8. *Dacă să va descoperi nevrednicia şi neiscusinţa ta, te va ruşina.* BUZNEA, C. 50/12. *S-a descoperit că îşi va întrebuinţa toată puterea spre a restatornici pe tron pe un aliat al coroanei ungureşti.* F. AARON, I. I, 126/18. *Niciun ostaş nu va putea fi supus pedepsei, fără a i se descoperi crima sau vina.* CONDICA, O. 67/8. *Astă seară se vor descoperi toate şi toate vor lua sfârşit.* PR. DRAM. 222. *Am aflat cele ascunse, taina s-a descoperit.* PANN, E. I, 90/6. *O*

dramă ... se desfăşură atunci în ochii noştri, un mister sufletesc se descopere. ALECSANDRI, O. P. 318. *S-a descoperit că armata a comis atrocităţi nespuse.* CARAGIALE, O. VII, 66. *S-a descoperit că modul de atribuire a fondului de vânătoare a fost ilegal.* RL 2005, nr. 4 557. ✦ R e f l. (Învechit; despre oameni) A se destăinui (2). *Poftia să se descopere către Nicolai-Vodă să-l ştie cine este.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 162/38. *Trimise pe grec la secretariul său, ca să se descopere aceluia.* FM (1843), 293[1]/18. *Terente ... începu a fi posomorât; însă se descoperi cumătră-său.* FILIMON, O. II, 351. ✦ R e f l. (Despre oameni) A-şi dezvălui individualitatea, personalitatea. *Ea simţi atunci patima pentru un om care nu i se descoperise decât prin atâtea faceri de bine.* CR (1833), 119[2]/16. *Oamenii ca tine se descoperă însă singuri cine sunt, ce pot şi ce trebuie să facă.* VISSARION, B. 239. *N-o cunoştea încă întreagă. I se descoperea necontenit, clipă cu clipă.* SADOVEANU, O. IX, 132. ✦ R e f l. A se da în vileag în mod involuntar, a se da de gol; a se trăda (4). *N-au mai putut ... a trimite alte isprăvi ... să nu se descopără de tot cu îmbletele împotriva vizirului.* M. COSTIN, LET. I, 279/38. *Caracterul său se descoperi cu totul şi ia se dete fără sfială la toate nebuniile fantasiilor sale.* CĂPĂŢINEANU, S. 84/20. *Orice lucru prea curând se află, şi conjuraţii n-apucă să piarză vreme multă în mişcările lor, şi numaidecât se descoperesc.* id. M. R. 214/23. *Numai o minciună de vei spune şi te vei descoperi.* BUZNEA, C. 5/5. *Era cât pe ce să se descopere ei, însă ... el se opri.* GANE, N. I, 16. *Îi dete poveţile părinteşti de cum să se poarte, cum să facă ca să nu se descopere că e fată.* ISPIRESCU, L. 13. *Se bucură când i-a prins cu minciuna, care se descoperă singură.* VARLAAM – SADOVEANU, 126. ✦ (Învechit) A trăda (2), a denunţa (1). *Pentru greşale mici, nu descoperi pre fratele tău.* FULEA, B. 82/10. *Astarbe îţi porunceşte să nu descoperi împăratului pe tânărul Ciprian.* PLEŞOIANU, T. I, 148/3.

4. T r a n z. A ajunge să afli sau a începe să cunoşti, să ştii (ceva), ori să înţelegi, să fii conştient, să-ţi dai seama (de ceva). *Taina stăpânului căruia i-am mâncat pita n-am putut-o descoperi.* NECULCE, L. 218. *Au iscodit ceale ascunse ale inimii lui Simon vrăjitorul şi au descoperit vicleşugul cel ascuns al inimii sale.* ANTIM, O. 59. *Tot lucrul şi toată taina i-au descoperit.* ŢICHINDEAL, A. M. 58/21. *Mintea ... descopere toate aceale ce i să par spre minune.* BELDIMAN, A. 2/8. *Descoperi că Metofis l-ar fi amăgit prin iubirea lui cea de argint.* PLEŞOIANU, T. I, 108/29. *Niminea nu putea să descopere cine este cavalerul.* CR (1833), 107[1]/48. *Ori vei mai fi descoperit vr-o taină pentru mine?* RUSET, E. 75/9. *Natura ne a dat raţionea ca să descoperim primejdiile presente.* MAN. SĂNĂT. 76/6. *Nu fuse cu putinţă vr-un fel a se domiri ..., taina a descoperi.* PANN, H. 63/16. *Nimic nu puturăm descoperi despre trecutul acestei fortereţe.* PELIMON, I. 64/25. *Am descoperit Cum că el peste spitaluri directoriu s-a rânduit.* SION, POEZII, 212/11. *Şi-a pus în gând să descopere vicleşugul babei.* CREANGĂ, P. 99. *Cu cât ... învaţă omul ... cu atât descopere că-i mai rămâne încă mult de ştiut.* CARAGIALE, O. III, 179. *Se da de ceasul morţii că nu putea descoperi adevărul.* ISPIRESCU, L. 21. *Dacă s-ar uita atunci la ea, toată lumea ar descoperi adânca şi nebuna lui iubire.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 118. *Descoperiseră că e mai bine să trăiască cineva dincoace de Dunăre.* IORGA, C. I. I, 110. *De ce vrei să descoperi şi să cunoşti durerea, Pe care nici tu, sfânto, nu poţi s-o îmblânzeşti?* CERNA, P. 69. *Până acum nu făcuse nimic ca şi alţii să poată descoperi lumea aceea.* AGÎRBICEANU, A. 53. *Muncit de gândul că are să descopere cine ştie ce taină mare, îi dădu ghes nerăbdător.* REBREANU, I. 109. *Am ghicit, fără să vreau, intrigi bine ascunse – jenat, nemulţumit chiar, că le-am descoperit.* IBRĂILEANU, A. 94. *Eu mi-am descoperit trupul. De ce l-am ignorat până acum? E înalt, cu oasele largi, cu carnea tare.* M. ELIADE, O. I, 8. *Unchiu-meu a descoperit ... că testamentul a fost greşit interpretat.* CAMIL PETRESCU, U. N. 33. *Femeia asta ... m-a făcut să descopăr frumuseţea.* id. P. 290. *Procesul logic al abstracţiunii, prin care Socrat a ajuns să descopere noţiunile, n-avea desigur nimic afectiv.* NEGULESCU, G. 125. *Mihail şi cu mine am descoperit că geniul este un rezultat al rasei şi al evoluţiei.* E. IONESCU, E. 72. *Am descoperit adevărul şi cine cunoaşte adevărul nu mai se-nfricoşează de nimic.* VISSARION, B. 235. *Îmi aflu cu uimire ţara mea admirată Cum descoperă copilul basmul presimţit demult.* PILLAT, P. 153. *Legile dezvoltării scrierii se pot descoperi numai dacă istoria scrierii se studiază în strânsă legătură cu istoria societăţii şi istoria limbii.* CONTEMP. 1953, nr. 366, 5/3. *Descoperi că în ce priveşte cărţile şi poeţii aveau aceleaşi gusturi.* VINEA, L. I, 198. *Descoperise gustul libertăţii.* DEMETRIUS, A. 37. *Nu mai puteam trăi fără să citesc ... plăcere pe care începusem s-o descopăr.* PREDA, I. 235. *Descoperise pe neaşteptate că nu o mai iubeşte.* BARBU, Ş. N. 111. *Întotdeauna eroul descoperă această putere a duşmanului, şi-o însuşeşte şi îl distruge.* IST. LIT. ROM. I, 83. *Ca să descoperim care din ele* [înţelesurile] *figurează în text când subiectul însuşi nu ne-o dezvăluie prin prezenţa lui, trebuie să cercetăm circumstanţele.* COTEANU, S. F. II, 107. *Câte delicii îmi dădea, când eram copil, acest joc de a privi de aici şi de a descoperi oraşul.* BĂNULESCU, I. 144. *Ca atare, conversaţia euristică trebuie folosită aşa fel încât elevul să descopere ... miezul noţiunii noi.* LL 1974, nr. 1, 133. *Am descoperit că ulcerul se şi moşteneşte.* FLACĂRA, 1975, nr. 41, 10. *Fazele lunii – spune Mircea Eliade – au revelat omului timpul concret, distinct de timpul astronomic, care, desigur, n-a fost descoperit decât ulterior.* PLEŞU, M. M. 52. *După ce a descoperit că, vorba lui Maiorescu, nu îi rezistă celula, mitocanul modern îşi investeşte resentimentul în voinţa de a transforma lumea.* PATAPIEVICI, C. L. 33. ✧ R e f l. p a s. *Ale câtor vecini hotară să vor amesteca, să să aleagă şi să să descopere cu cărţile lor de hotărnicii, cu măsurătoarea moşiilor de câţi stânjăni sânt.* LEGIUIRE, 7/25. *Face cerere să li să teorisească socotelile, ca să se dăscopere unde au intrat capitalu* (a. 1817). DOC. EC. 182. *Atunci s-au descoperit suma pieilor ce au strâns de afară* (a. 1822). ib. 250. *S-au analizat ... operaţiunile gândirii, pentru a se descoperi în ele legile.* MAIORESCU, L. 8. *Adevărul nu se descopere decât prin discuţiunea ipoteselor.* CONV. LIT. II, 38. *Legile dezvoltării scrierii se pot descoperi numai dacă istoria scrierii se studiază în strânsă legătură cu istoria societăţii şi istoria limbii.* CONTEMP. 1953, nr. 366, 5/3. ✦ A lua cunoştinţă primul sau pentru prima oară de existenţa a ceva; a intui pentru prima dată exact o realitate. *În călătoria sa au descoperit ... o insulă.* AR (1829), 126[1]/13. *Normanii discoperiră Islandia şi Grenlandia.* SĂULESCU, HR. II, 250/20. *Patima venerică s-au adus ... de la America, descoperită ... la 1492.* CORNEA, E. I, 39/8. *Cine a desco-*

perit electricitatea pentru întâiaşi dată? BARASCH, I. N. 22/8. *Cu un fel de instrument de sticlă ... numit microscopu a ştiut să descopere milioane de locuitori vii într-o picătură de oţet.* id. M. I, 109/10. *Să trăiască moş Noe, cel care-o discoperit via!* ALECSANDRI, T. I, 330. *Davy a descoperit în secolul nostru Kalium, care este mai uşor decât apa.* MAIORESCU, L. 177. *Alchimiştii, căutând piatra filozofală, descopăr chimia.* CARAGIALE, O. IV, 126. *Descoperită de Columb, populaţia indiană a insulei a fost repede nimicită.* RALEA, O. 28, cf. 38. *Concluzia ... că procesele radioactive nu pot fi decât transformări ... concluzie confirmată de toate faptele descoperite ulterior.* SANIELEVICI, R. 204, cf. 9, 19. *Masivele granitice descoperite de multă vreme prezintă forme de eroziune foarte înaintate.* GEOLOGIA, 19. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Chimia descoperise în sfeclă un izvor de belşuguri.* ARGHEZI, S. XI, 11. ✧ E x p r. **A descoperi America** = a crede că ai descoperit ceva deosebit, când de fapt e vorba de ceva banal. *N-a descoperit America, dar la contrabandă se pricepe.* SADOVEANU, O. XXI, 415. *Ai descoperit America, dobitocule!* CAMILAR, N. I, 79. *Nu-şi închipuie că au descoperit America.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 16. ✧ R e f l. p a s. *Această parte s-au descoperit în veacurile mai dincoace şi să numeşte Australia.* ABEŢEDAR, 86^2/11. *Ornitorinhiul ... are bot de raţă şi s-au descoperit ... lângă Olanda nouă.* I. CIHAC, I. N. 44/25. *Oxigenul s-a descoperit ... în 1774.* MARIN, PR. I, 1/4. [Platina] *s-a descoperit în anul 1735 în America.* BARASCH, I. N. 49/1. *O să aveţi plăcere a afla istoriea cum s-a descoperit legea atracţiunii.* id. M. I, 39/9. *După anul 1941 ... se descoperă factorul Rh.* BELEA, P. A. 77. *Se mai descoperă pe Terra suprafeţe care nu sunt călcate încă de pasul omului.* LL 1973, nr. 4, 820. ✦ A băga de seamă, a r e m a r c a, a o b s e r v a (**2**), a c o n s t a t a; p. r e s t r. a vedea[3] (**III 1**). *Răutatea vicleşugul zămisli şi nebuniia îl descoperi.* CANTEMIR, I. I, 154. *Dobitocul ... la care el au descoperitu seamne de turbare.* PRAVILA (1788), 118/8. *Privea la mine, şi i se păru că descopere în mine un nu ştiu ce deosebitu, carea vine de la cereşti faceri de bine.* MAIOR, T. 59/5. *Începurăm a descoperi munţii Critului pe carii abia îi puteam osebi din nori.* PLEŞOIANU, T. I, 178/20. *Descoperea mii de deosibiri unde ceilalţi oameni nu vedea decât numai un fel de formă.* CĂPĂŢINEANU, S. 10/24. *Doctorul Hufland în cartea sa ... a descoperit asupra acestui organ băgări de seamă nouă.* PR. 21/8. *Se urcă pe o înălţime, de unde ochii ei încep a descoperi tendele cristianilor.* PÂCLEANU, I. I, 124/8. *Radetzky descoperi între-nsul un oficiariu de mari speranţe.* BARIŢIU, P. A. II, 30. *Primul efect ce-l descoperisem se arată a fi totdeodată o causă pentru un alt efect.* CONV. LIT. 40. *Vezi multe ... dar mai multe tu ai descoperi De n-ai fi prin beţie orbit.* ALECSANDRI, POEZII, 386. *Logica ... produce ... ordine în gândire şi uşurinţa de a descoperi şi dovedi eroarea.* MAIORESCU, L. 11. *Descoperi în debutanta noastră stofa unor succese.* CARAGIALE, O. III, 298. *Se întâmplă să descoperim în figura noastră trăsături şi particularităţi neobservate încă de noi.* VLAHUŢĂ, S. A. III, 24. *El lăsa pe public să-i descopere şi să-i aprecieze geniul său.* CONV. LIT. XX, 517. *Lumina făcliei te ajută să descoperi priveliştea luptei.* IORGA, C. I. III, 39. *Poţi descoperi la fiecare chip înrâurirea artei apusene.* id. ib. 69. *Nu putu descoperi nimic pe faţa lui cenuşie.* AGÎRBICEANU, S. 240, cf. 511. *Mă îmbătrâneşte prin comparaţia cu ea, impusă de tinereţea ei – mereu crescândă, fiindcă o descopăr mereu.* IBRĂILEANU, A. 101. *Se pricepea ... să-i descopere slăbiciunile.* C. PETRESCU, S. 114. *De câte ori descoperea un grup de ţărani, îi arăta cu o uşoară spaimă.* REBREANU, R. II, 217. *Descoperind în partener înclinări mistice, excita şi teroriza aceste instincte.* EFTIMIU, N. 162. *Sub licăririle de afară descoperii acolo un morman de mărăcini uscaţi.* GALACTION, O. 81. *Şi pentru a doua oară descopeream la omul acesta ceva neobişnuit.* CAMIL PETRESCU, P. 17. *Descoperisem în mine un duşman.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 128. *Din prima săptămână am descoperit ceea ce ar putea să vadă şi un orb.* COCEA, S. I, 148. *Abia acum descopăr măreţele-ncăperi Ce stau deşarte-n mine cu obloane de-nchisoare.* VOICULESCU, POEZII, II, 269. *Jupâneasa Ilisafta ... descoperi că în coada ochiului lui stâng, îi naşte pata de jder.* SADOVEANU, O. XIII, 25. *O bravai deci privindu-i părul şi descoperii că era brună.* MIHĂESCU, D. A. 51. *Metodele ... făceau parte dintr-un proiect de studii asupra capacităţilor profesionale şi sociale descoperite la copii.* ARGHEZI, S. XI, 93. *Dându-i ocol descoperi romanicul cel mai pur, un portal semicircular susţinut de opt capiteluri.* CĂLINESCU, C. O. 160. *M-am oprit lângă tine, Descoperind că părul tău e o flacără.* BLAGA, POEZII, 284. *Lăsă capul în piept şi atuncea descoperi pachetul de sub braţ.* V. ROM. aprilie 1955, 168. *Abia atunci păru că descoperă ca pe un amănunt fără de rost prezenţa lui Silion.* VINEA, L. I, 10. *Să cercetăm pielea spre a descoperi la timp apariţia diferitelor erupţii.* BELEA, P. A. 210. *Se uita la oameni puţin mirat, parcă abia atunci i-ar fi descoperit.* PREDA, M. 144. *Omul cel gras descoperise ceva în neregulă la factura lor.* BARBU, Ş. N. 120. *Încă de pe când era elev şi student îşi descoperă vocaţia de jurnalist.* IST. LIT. ROM. III, 551. *Lassalle ... descoperea şi el unele aspecte interesante ale capitalei.* G. BARBU, A. V. 126. *Ce antene miraculoase vor fi avut cei ce izbuteau să descopere în el un poet important.* V. ROM. august 1975, 8. *Parisul este ... oraşul pe care-l descoperi chiar şi acum, la început de secol XXI.* ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 822. ✧ R e f l. p a s. *Zgaiba ... va lucra în voie până ce se va descoperi.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 20/23. *Talentul se descoperă, conform celor ştiute.* CAMIL PETRESCU, P. 7. *S-au descoperit la o serie de tineri tendinţe de creştere a tensiunii.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 16. ✧ R e f l. *S-a descoperit cuvântător.* SĂM. IV, 83. *S-a descoperit ... mai nemulţumit de toate.* POPA, V. 200. ✧ R e f l. r e c i p r. *Se descoperiseră unul pe altul şi ar fi vrut să se cunoască în totul de la început.* T. POPOVICI, S. 98.

5. T r a n z. (Complementul indică lucruri, fiinţe etc.) A găsi întâmplător sau după o căutare (intensă); a da de ... *Şi descoperind somochinile, cura laptele dintr-înse* (a. 1682). GCR I, 255/16. *Vezi mai sus ... unde am descoperit izvorul lucrului acestuia.* MAIOR, I. B. 188/20. *Spune că au descoperit locul unde s-au aruncat farmăcul.* IST. AM. 94^r/5. [Narbal] *tremura de frică să nu fiu descoperit, căci şi-ar fi pierdut viaţa împreună cu a mea.* PLEŞOIANU, T. I, 131/1. *Mâhnindu-să că nu poate să descopere nici măcar o urmă mângâitoare a pasurilor călătorului.* MARCOVICI, C. 13/17. *În cele mai dinlăuntru părţi a ostrovului acestuia ... pot să descopăr multe alte folositoare lucruri.* DRĂGHICI, R. 154/11. *De nu mă vor descoperi ..., mă voi duce, Şi singur eu îi voi sili pe ei să mă apuce.* RUSEŢ, E. 71/7. *Îi mai dădu termin de a mărturisi unde ar putea să discopere pe acii*

fugari. ASACHI, S. L. II, 66. *Poliția Romei face toate silințele ca să descopere pe făcătorii de rele.* CR (1839), 227²/28. *Dupe ce rătăcesc mult timp ..., ei descoper în sfârșit pământul dorit.* PĂCLEANU, I. I, 45/3. *Nu puteau ... nici descoperi bandele vagabonzilor.* NEGRUZZI, S. I, 16. *Este vorba să descoperim ... rămășițele ... arheologice.* MAIORESCU, D. I, 24. *Învățații descopăr printre hidoasele alfabete câte un nume.* CONTEMPORANUL, I, 26. *Aceste prețioase manuscripte au fost descoperite ... în biblioteca monăstirii Hurezul.* ODOBESCU, S. I, 347. *Este o ușcioară pe care o vei descoperi, căutând-o cu una din aceste lumânări.* ISPIRESCU, L. 143. *Și cât se trudise până să-i descopere. Găsise ... tot la același geambaș, niște cai la fel.* MACEDONSKI, O. III, 39. *Am descoperit într-un fag bătrân un cuib de turturică.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 288. *Pe urmă a fost descoperit adevăratul vinovat.* AGÎRBICEANU, S. 212. *Ieșind din ograda lui Vasile Baciu, se uita în toate părțile să-l descopere.* REBREANU, I. 161. *Cineva toca pe aproape. Îl descoperirăm: o ciocănitoare.* IBRĂILEANU, A. 155. *Descoperiră, în adevăr, după ușă un fes într-un vârf de băț.* LOVINESCU, C. III, 88. *Pe galantarul acela ... și-a așezat coatele nervos și a început să caute. A descoperit cel mai cuminte inel.* CAMIL PETRESCU, P. 288. *Luminița îi descoperise fotografiile și caietul de note.* C. PETRESCU, Î. I, 7. *Se scotoci cu trudă prin buzunare, descoperind pe rând o corespondență veche, o fotografie ... și câteva țigări.* BRĂESCU, O. A. I, 72. *Te-a luat dracu, Ilie! M-au și descoperit.* VISSARION, Î. 76. *Frații domnului ... au încercat, înainte de a trece Nistrul, să descopere pe domnița Maria cu copilul.* SADOVEANU, O. I, 184. *A fost descoperit robinetul de gaz aerian deschis.* ARGHEZI, S. XI, 8. *Costache stătu atât de mult în salon, încât Otilia, plictisită că nu vine la masă, îl descoperi învăluit într-un nor des de fum de țigară.* CĂLINESCU, E. O. I, 230. *Parcă ar fi descoperit o comoară.* BENIUC, M. C. I, 373. *Propria lui tinerețe ... o descoperea acum în el toată, încă vie.* DEMETRIUS, A. 57. *După câteva sute de pași, ajunseră la epava pe care ... o descoperise ieri.* TUDORAN, P. 73. *Consumatorul de artă literară trebuie să aibă satisfacția de a descoperi singur, pas cu pas, structura artistică a operei.* COTEANU, S. F. I, 85. *Voiam să descopăr un loc mai potrivit, unde să sar din tren fără să mă lovesc prea rău.* BĂNULESCU, I. 60. *Acest ultim fragment ... face parte din cântecul „Mioriței" ... descoperit ... în comuna Măgura.* M 1974, nr. 5, 13. *Nicolescu ... descrie cu acest termen* [contăș] *haina descoperită în mormântul vornicului Gligorcea de la Voroneț, largă, lungă, asemănătoare anteriului de dedesubt.* Z. MIHAIL, T. P. 118. *Am căutat multă vreme cu privirea cometa cu șase cozi și-am descoperit-o cu greu.* CĂRTĂRESCU N. 285. *Victima a fost descoperită în dormitor.* RL 2005, nr. 4 554. ✧ R e f l. p a s. *Dacă să va descoperi cineva împotrivă următor acestor puneri la cale, ... va fi pedepsit după starea cinului său* (a. 1828). DOC. EC. 410. *Divanul are știință ... pentru moneda mincinoasă turcească de aur ce s-au descoperit aici* (a. 1829). ib. 425. *În staturile lui s-au discoperit noi călcători de leguire.* ASACHI, I. 303/2. *Unica minărie de aur din Svezia ... s-a descoperit la 1738.* id. L. 43¹/16. *A ne înavuți limba prin toate mijloacele introducând cuvintele clasice ce s-au păstrat în gura poporului ... renoind acele ce se descoper prin cărți și documente vechi.* DACIA LIT. 80/10. *Se va mai descoperi o sumă de documente din câte mai stau ascunse.* BARIȚIU, P. A. II, 36. *O sumă de antichități ... se desgroapă și se descoperă din zi în zi.* PELIMON, I. 261/23. *S-a descoperit minunatul tesaur de la Concesci.* ODOBESCU, S. II, 230. *Atunci ... s-ar fi descoperit ascunzătoarea fugarului.* POPA, V. 110. *Dacă ... s-ar fi descoperit pe undeva o urmă de așa ceva pe glob ... s-ar fi dus într-acolo.* ARGHEZI, B. 31. *S-a descoperit în curtea ... unei case particulare petrol.* RALEA, O. 96. *Li se descopereau pe rând merite nemaipomenite.* DEMETRIUS, A. 193. *Chiar dacă nu se descopereau pachetele cu dinamită ... transportul lor nu avea să mai ajungă la destinație.* BARBU, Ș. N. 126. ✦ A elabora, a obține, a realiza ceva pentru prima dată. V. i n v e n t a. *Fenicianii descoperiră sticla.* F. AARON, I. L. 14/13. *Am descoperit o mașină ... prin care pot să-nviez oamenii.* VISSARION, Î. 4. *Procedeul fusese descoperit de Homer.* VIANU, A. P. 213. *Cercetătorii au descoperit că materialul genetic este organizat într-un cerc alcătuit din șapte segmente de RNA.* ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 839. ✧ R e f l. p a s. *Multe meșteșuguri s-au descoperit de atuncia încoci.* IORGOVICI, O. 80/8. *Era pe vremea când se descoperise trenurile.* SNOAVA, III, 610. (Depreciativ) *Aceste sunt câteva cuvinte dintr-o nouă limbă românească ce se descopere acum la București.* ALECSANDRI, O. P. 48.

– Prez. ind.: *descópăr* și (învechit) *descóper,* pers. 3 (învechit) *descoperesc.* – Și: (învechit și regional) **dăscoperí, discoperí** vb. IV.

– Lat. **discooperire.**

DESCOPERIMÂNT s. n. v. **descoperământ.**

DESCOPERÍRE s. f. Acțiunea de a (s e) d e s c o p e r i și rezultatul ei.

1. Cf. d e s c o p e r i (**1**). Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF, ALEXI, W. ✦ S p e c. Scoatere de pe cap a pălăriei, căciulii etc. în semn de respect, de admirație, de pioșenie etc. *El nu știa, firește, cine să fie tânărul care-l salută cu descoperire largă și profundă reverență.* TEODOREANU, M. U. 77.

2. Cf. d e s c o p e r i (**2**). *Descoperire sau ivire.* MARDARIE, L. 103/23.

3. Cf. d e s c o p e r i (**3**). *Și prorociia lucrurile ceale viitoare, din d[u]mnăzăiasca descoperire.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 35ᵛ/18. *Căința descoperirii cuvântului pre Hameleon apucând.* CANTEMIR, I. I. II, 30, cf. I, 46, II, 216. *Pentru apostolul din descoperirea părintelui ceresc dintre toate cealelalte vorbe ale ucenicilor i-au zis cum că iaste Fiiul lui Dumnezeu.* ANTIM, O. 9. *Discoperire sf[i]ntei și dumnezăești leturghii ci s-au discoperit limbilor din dumnezăiasca strălucire precum scrie Varonim* (cca 1750). GCR II, 55/6. *Prin ... descoperirea tainelor statului ... să face el vinovatu vinderii de țară.* PRAVILA (1788), 27/1. *Nu mai știam cui să mă mai încrez după descoperirea vânzării lui Filocle.* PLEȘOIANU, T. III, 15/13. *Acolo se făcea arestările din pricina descoperirilor complotului.* CR (1833), 254²/36. *Această descoperire de față întâmpină multe și mari rele; căci desființează bănuiala.* MARCOVICI, D. 166/25. *Din cuprinsul acelor rânduri înțelege ... discoperirea unui asemenea mister.* ASACHI, S. L. II, 56. *Invitătorii însă și autorii principali de asemenea crime, prin descoperirea complotului, nu vor scăpa de pedeapsă.* CONDICA, O. 53/20, cf. 22/18. [Ștefan

cel Mare] *pe fiiul ei Petru îl mărturisea a fi adevărat fiiu al său. O asemene descoperire pricinui mare bucurie între nobili.* IST. M. 145/4. *Toți așteptau în tăcere discoperirile ce era se le facă Emil.* CONV. LIT. I, 153. *În figura I argumentăm de regulă pentru descoperirea sau dovedirea însușirilor unui lucru.* MAIORESCU, L. 96. *Nu am vrut niciodată să-i turbur liniștea prin descoperirea numelui meu.* CONTEMPORANUL, I, 30. *Cu ce palpitații așteptа descoperirea scrutinului.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 129. [Numele Gănescu] *figurează în protocolul interogatoriului celor arestați cu prilejul descoperirii conspirației.* G. BARBU, A. V. 280.

4. Cf. descoperi (**4**). *Tagmele prea puțin să intereseșc de descoperirea adevărului.* BUZNEA, P. V. 144/11. *Prinșii ce s-au adus ... de către cetele trimisă spre descoperire au înștiințat că dușmanul ar fi făcând adunare de oști.* AR (1829), 25[1]/13. *Ce impresie însă a putut produce ... descoperirea țesăturei de neștiință și neadevăr ... aceasta și-o poate închipui oricine.* MAIORESCU, CRITICE, 130. *Fiindcă tu ai făcut o descoperire așa de mare, apoi ești dator să ne îndrepți, pentru desară, la vreo gazdă în satul tău.* HOGAȘ, DR. I, 67. *Felul obișnuit al d-lui Sadoveanu de a trata natura este descoperirea și evocarea corespondenței dintre ea și om.* IBRĂILEANU, S. 22. *Trei, patru ceasuri de drum pe zi sau la câteva zile, îndestulează curiozitatea descoperirilor în capitală.* ARGHEZI, B. 89. *Într-o zi făcui descoperirea a ceea ce se ascunsese în realitate, tot timpul sub teama și supunerea urmașilor mei.* PREDA, I. 290. ✦ (Concretizat) Ceea ce a fost aflat, cunoscut sau înțeles. *Descoperirile aceaste, care din așa izvoară au curs, hotărât să se lapede.* MANIFEST (1813), 13/9. *După chipul descoperirelor lui, Șenei se încredință desăvârșit că Mihaiu nu hrănește în inima sa nici un cuget vrăjmășesc.* F. AARON, I. II, 249/15. *Scopul ce mi-am propus ... este a-ți arăta o descoperire ce am făcut într-un străvechi manuscris.* NEGRUZZI, S. I, 269. *O așa descoperire vă puteți închipui Ce durere-nfricoșată mi-a putut pricinui.* SION, POEZII, 212/8. *Sprijinit de această frumoasă descoperire, m-am simțit ... cuprins de o femeiască curiositate.* ALECSANDRI, O. P. 40. *Laura a înțeles cât trebuie să-l doară descoperirea aceasta.* REBREANU, I. 86. *Veni repede, cu schime misterioase, anunțând o sensațională descoperire.* C. PETRESCU, C. V. 17. *Deschideam abecedarul și-mi verificam descoperirea.* SADOVEANU, O. XIX, 188. *Se priveau emoționați de descoperirea lor.* DEMETRIUS, A. 148. *Descoperirea a produs ... rumoare, dar și neliniște.* G. BARBU, A. V. 108. ✦ Faptul de a lua cunoștință primul de existența a ceva, de a intui pentru prima dată exact o realitate. *Lucru ce ar pute cu neașteptare să aducă la descoperirea unui rezultat de științe.* AR (1829), 141[2]/5. *Numărul animalilor foarte au sporit prin noă descoperiri.* J. CIHAC, I. N. 11/13. *Descoperirea Amerecei în acest period au făcut interesante prifaceri pe fața pământului.* SĂULESCU, HR. II, 249/12. *Făcu minunata discoperire că nu Soarile împregiurul Pământului ... dară Pământul împregiurul Soarelui se învârtește.* id. ib. 402/11. *Descoperirea teoriei ne-a pus pe calea gândirii medicațiunii practice.* MAN. SĂNĂT. 143/26. *În secolul XV s-a efectuat în toate direcțiunile descoperiri mari.* CONV. LIT. II, 39. *Era un ministru de instrucțiune, care avea în bugetul său un paragraf pentru ... descoperiri arheologice.* MAIORESCU, D. III, 85. *Descoperirea Americii a înflorit din nebunia lui Columb și nu din înțelepciunea realistă.* LOVINESCU, C. IV, 138. *Odată cu descoperirea vitaminelor se descopăr și plante nouă cu vitamine nouă.* BUJOREAN, B. L. 358. *Bârnova e ceva mai veche decât descoperirea Americii.* SADOVEANU, O. XX, 19. *Descoperirea radioactivității a însemnat un moment de mare importanță în istoria dezvoltării științelor naturii.* SANIELEVICI, R. 9. *Descoperirea orașului Mari (1933) s-a datorat unei întâmplări.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 3, 32. *După descoperirea cărbunelui, zona s-a dezvoltat rapid.* RL 2006, nr. 4 821. ✦ (Concretizat) Ceea ce a fost găsit sau cunoscut pentru prima dată. *Ce discoperire s-au făcut împregiurul răpejunii vânturilor?* AMFILOHIE, G. F. 150[2]/5. [Geografia] *descrie descoperirile cele mari care au adus în nemurire corajul omenesc.* GENILIE, G. 3/23. *Descoperirea lui Morizon este o mare întâmplare în lume.* VEISA, I. 32/7. *Marele bărbat zicea că de la maică-sa i se trage toată cinstea studiilor lui și toată slava descoperirilor ce a făcut.* NEGULICI, E. I, 43/10. *Mai mărim domeniul științei de o descoperire ce va avea poate cele mai fericite aplicații la viața usuală.* MARIN, PR. I, VII/2. *Dintr-această mică descoperire a început știința electricității.* BARASCH, I. N. 17/6. *Descoperirea de mai sus s-a făcut în urma unui silogism teoretic.* MAIORESCU, L. 73. *Față cu aceste descoperiri ale științei astronomice ne punem fiecare întrebarea dacă mai sunt ființi viețuitoare ... și pe alte corpuri cerești.* CONTEMPORANUL, I, 46. *Stabiliment – mai bătrân decât descoperirea lui Columb – extraordinar de interesant.* CARAGIALE, O. VII, 42. *Departe de a fi știința nefavoritoare poesiei, descoperirile ei sunt tot atâtea comori nestimate pentru inspirațiunea poetică.* CONV. LIT. XX, 550. *Pot exista descoperiri și mai mari decât ale lui Kepler sau Kopernic.* HOGAȘ, DR. I, 211. *Miss Roth ne citea, de obicei, ultimele descoperiri în Stevenson sau ultimele stupidități culese în noutățile librăriilor.* M. ELIADE, O. I, 96. *A făcut descoperiri literare care au revoluționat istoria literaturii noastre.* CAMIL PETRESCU, P. 179. *Era același carnet în care Zaharia Duhu, ... tovarășul de săpături al profesorului de arheologie, ... își nota odinioară descoperirile și observațiile.* C. PETRESCU, A. 302. *Care a fost descoperirea lui* [Socrate] *în filosofie?* NEGULESCU, G. 124. *Se vorbea în această bucată de citire despre întâiele descoperiri făcute de arheologi.* MOROIANU, S. 69. *Descoperirile geografice au lărgit considerabil domeniul comercial, limitat până în secolul al XV-lea, la relațiile Europei cu Siria și Egipt.* OȚETEA, R. 151. *Descoperirea lui Maximov dă ... noi mijloace pentru a crea ... noi soiuri rezistente la secetă.* AGROTEHNICA, I, 121. *Antim Ivireanul ... era la curent cu descoperirile științifice.* IST. LIT. ROM. I, 540. *Uimitoarele descoperiri ... au aruncat o nouă lumină asupra ... istoriei dacilor.* H. DAICOVICIU, D. 5. *Recentele descoperiri arheologice.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 3, 10. *A ajuns la câteva descoperiri prioritare pe plan mondial.* FLACĂRA, 1975, nr. 44, 1. *Cultivarea plantelor s-a situat pe primul plan ..., după cum atestă descoperirile arheologice.* BUTURĂ, EB. I, 9. ✦ Faptul de a remarca, de a observa, de a constata. *În producțiile literare apar preocupări de analiză psihologică a personajelor, ceea ce dovedește descoperirea omului interior.* RALEA, S. T. III, 33. ✦ (Concretizat) Ceea ce a fost remarcat, observat, constatat; observație (**1**). *Am făcut mai multe discoperiri, ce simt nevoiea de a ți le împărtăși.* RUSSO, S. 166. *Am rămas uimit de ... descoperirea ce făcui.* PELIMON, I. 103/19. *Călugărul Dan e unul din școlarii ... care-i împărtășește toate îndoielile, dar și toate*

descoperirile lui tăinuite. EMINESCU, P. L. 41. *Descoperirea îl bucură numai câteva clipe, pe urmă se înfurie.* REBREANU, P. S. 311. *Însufleţirea Adelei de descoperirea ei o făcea atât de frumoasă.* IBRĂILEANU, A. 66, cf. 78. *Din câteva convorbiri la telefon, am înţeles ce uimitoare descoperire a fost pentru el posibilitatea de eliberare prin scris.* CAMIL PETRESCU, P. 411, cf. 243. *Zi cu zi, el aduce, din plimbările lui, descoperirile noi, pe care nu le mărturiseşte.* ARGHEZI, C. J. 89, cf. 170. *Constatam că descoperirile mele erau bunuri curente.* CĂLINESCU, I. 7, cf. id. E. O. I, 10. *Şi poate că Silion ... ar fi făcut şi alte descoperiri dacă ea ar mai fi rămas mai multă vreme în bătaia privirilor lui.* VINEA, L. I, 10, cf. II, 70. *Şi descoperirea implică multe procese mintale.* LL 1973, nr. 4, 820. *Una din cele mai surprinzătoare descoperiri pe care am făcut-o cu ajutorul metodelor noastre.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 10. *Ani în şir ... saxofonistul profită, vicios, de această descoperire.* CĂRTĂRESCU, N. 315.

5. Cf. d e s c o p e r i **(5)**. *Mult peşte să vide în marea ... Deci cu această ... folositoare nouă descoperire s-au întors.* DRĂGHICI, R. 90/30. *Custodii săi au cercetat adăposturile cele mai ascunse pentru descoperirea urmelor Brandei.* ASACHI, S. L. II, 64. *Slobozi vor fi cercetătorii spre deslușirea crimei şi spre descoperirea urmelor ei, să întrebe pe vericine vor socoti cu ştiinţă.* CONDICA O. 86/4. *Neînţelegerile ce se iscă ... prin descoperirea unei corespondenţii secrete ... s-au liniştit în grabă.* IST. M. 218/5. *România ştie acum de descoperirea manuscriptului „moldovenesc" din 1427 în biblioteca de la Ocsfort.* RUSSO, S. 85. *De când cu descoperirea pietrei de la Rosetta ... se ştie că egiptenii ... aveau şi „hieroglife fonetice".* MAIORESCU, CRITICE, 252. *Descoperirea unor aşa tragice scene ne-a ţinut câtva timp în necropola bisericei ce visităm.* ODOBESCU, S. I, 429. *În presa partidelor se cerea descoperirea şi pedepsirea instigatorilor.* REBREANU, R. II, 303. *Locuitorii spanioli bătrâni vorbesc de această descoperire* [a petrolului] *în ograda unui modest gospodar, ca de un blestem.* RALEA, O. 96. *S-a ajuns la descoperirea unei alte metode de luptă împotriva microbilor.* BELEA, P. A. 13, cf. 179. *Ar trebui însă continuat efortul prospectării dramaturgiei, al descoperirii, al lansării.* T ianuarie 1969, 113. *Este suficient să semnalăm aici descoperirea ... unui „sat" tracic.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 2, 3. *A cerut ... efectuarea unei anchete pentru descoperirea şi pedepsirea celor vinovaţi.* RL 2005, nr. 4 614. ✦ Acţiunea de a elabora, de a obţine, de a realiza, de a născoci ceva nou; inventare. *Descoperirea busolei, progresele efectuate în artea navigaţiunea.* CONV. LIT. II, 39. *Geniala descoperire a alfabetului propriu din partea semiţilor.* MAIORESCU, CRITICE, 257. *Vaccinarea a fost aplicată ... scurtă vreme după marea descoperire a englezului Jenner.* G. BARBU, A. V. 116. ✦ (Concretizat) Ceea ce a fost obţinut, realizat, elaborat pentru prima dată; invenţie. *Autorul aceştii descoperiri mari a priimit de la streini propoziţii foarte folositoare.* CR (1833), 8[2]/7. *Ce n-ar putea spune un retor, un poet, despre binefacerile descoperirii lui Gutemberg?* CARAGIALE, O. III, 74. *Sunt nenumărate cazurile în care descoperirile au venit din ateliere şi nu din laboratoare.* CONTEMP. 1975, nr. 1 508, 5/2. *O etapă importantă a fost marcată de descoperirea şi răspândirea ferăstraielor.* BUTURĂ, EG. 355.

– Pl.: *descoperiri.* – Şi: (învechit şi regional) **discoperíre** s. f.

– V. **descoperi.**

DESCOPERÍT[1] s. n. Faptul de a d e s c o p e r i. Cf. LM. ✦ (Învechit, rar) Prezentare, arătare. *Afla-se-vă întru laudă şi cinste şi slavă întru descuperitul lu Isus Hristos.* COD. VOR.[2] 368. *Upovăiţi spre ceaea ce e adusă voao bunrătatea cu descoperitul lu Isus Hristos.* ib. 369.

– Şi: (învechit, rar) **descuperít** s. n.

– V. **descoperi.**

DESCOPERÍT[2], -Ă adj. **1.** Care nu (mai) este acoperit, învelit; p. e x t . gol. *Ne-ncinsă-i era fruntea Şi capul drept şi liber; descoperite plete Cădea pe pelerină.* HELIADE, O. I, 231. *A nu dormi descoperit.* C. VÂRNAV, H. 87/6. *Faţa-i este descoperită, spaima-i este pe frunte şi fulgerul în ochi.* PÂCLEANU, I. II, 186/17. *Bărbatul şi femeea* [de struţ] *clocesc pe rând şi nu lasă de feliu descoperite ouăle.* CONTEMPORANUL, III, 159. *Sluga, întins pe spate în păcel, descoperit, horcăia.* AGÎRBICEANU, S. 253. *Harabale purtate de boi cu podoabe în coarne, ducând cucoane grecoaice ori armence cu obrazurile descoperite.* SADOVEANU, O. X, 287. *Filofteia a rămas în casa lui Tudor Fierăscu o sultaneh cu faţa descoperită, dar leneşă, visătoare.* GALACTION, O. 112. *Îşi scosese pălăria repede, ... lăsând descoperită fruntea şi urechea.* CAMIL PETRESCU, P. 298. *Acum Simion se vedea răsturnat pe spate ... Pieptul descoperit îi lăsa afară o perie de tuleie.* CĂLINESCU, E. O. I, 301. *Un sol se încălzeşte mai repede când este descoperit şi mai încet când este acoperit de vegetaţie.* AGROTEHNICA, I, 93, cf. 108. *Plânsese pe pieptul ei aproape descoperit.* DEMETRIUS, A. 222. *Turcoaicele nu umblă cu chipul descoperit.* TUDORAN, P. 200. *Medicamentele să fie ţinute curat şi să nu fie descoperite.* BELEA, P. A. 219. ✦ S p e c. (Despre oameni; p. r e s t r. despre cap) Fără pălărie, şapcă sau alt obiect care se poartă pe cap. *Cu capul descoperit închinăciune făcând şi mâinile spălate fiindu-ţi.* IACOV, SYN. 28[r]/16. *Lăcuitorii sântu silitori cu lucrul, şi cu multă pricepere, dau multă cinste stăpânilor săi, umblă cu capul descoperit.* AMFILOHIE, G. 49/23. *Sculându-se în picioare, să stea cu capetele descoperite.* PETROVICI, P. 20/6–7. *Când vorbeşti cu cel mai mare al tău ... stă înaintea lui cu capul descoperit.* TOMICI, Î. 30/13. *Tac cu toţii, cu capetele descoperite, ca într-o biserică împărătească.* SP. POPESCU, M. G. 69. *Mirele ... merge la nun, ţiindu-şi capul descoperit pe stradă.* IORGA, C. I. I, 179. *Acei ce jelesc, să meargă un număr de zile cu capul descoperit.* id. ib. 183. *A asistat cu capul descoperit la trecerea oştirii.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 148. *Printre năfrămile scumpe se zăreau şi capete descoperite.* AGÎRBICEANU, A. 83. *Câţva trecători curioşi cască gura la el şi la aprodul ce stătea descoperit.* REBREANU, NUV. 60. *Un misit alergă după el ... cu capul descoperit.* C. PETRESCU, S. 168. *Oamenii, cu capul descoperit, ... fac cruci grăbite.* BRĂESCU, O. A. I, 9. *Îmi spune: „Să trăiţi" – o politeţe princiară, cu capul descoperit şi înclinat până la pământ.* E. IONESCU, E. 43. *Slujba a început în faţa tuturor oamenilor cu capul descoperit.* MOROIANU, S. 78. *Au rămas oamenii în picioare, fiecare lângă căruţa lui, cu capetele descoperite.* GALAN, Z. R. 73. *Sătenii-n ogrăzi ... Păreau că primesc nunţi cu nuni şi mirese, Descoperiţi pe la porţi cum şedeau.* LABIŞ, P. 41. *Rudele, cu capetele descoperite, ascultau glasul preotului.* BARBU, G. 109. *Bărbaţi şi femei ... aşteptau afară, în zăpadă, cu capetele descoperite.* id.

PRINC. 249. *Îşi făcu loc şi caporalul, descoperit.* BĂNULESCU, I. 119. *Femeile căsătorite n-aveau voie să umble cu capul descoperit sub motiv că păcătuiesc.* PAVEL, S. E. 74. ✦ (Învechit, rar) Fără trup, care este numai spirit. *N-au vrut să se lupte cu vicleanul diavol cu dumnezeirea descoperită, ci s-au îmbrăcat cu trup.* ANTIM, O. 130. ✦ Care nu este închis, astupat; fără acoperiş. *Totdeauna să fie astupat cu dop de plută ca să nu iasă gazul ocsigen şi să nu stea niciodată în vas descoperit.* DESCR. AŞEZ. 76/22. *Principii erau călări, iar regina, cu ducesa, în trăsură descoperită.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 233. *Deodată ne găsim într-un ... salon mare, descoperit.* ALECSANDRI, O. P. 328. *Când bei dintr-un vas ce a stat peste noapte descoperit, să sufli deasupra lui.* CANDREA, F. 66, cf. 72. *Trupul zace într-un sicriu descoperit pe care-l încunjură rudele.* IORGA, C. I. I, 183. *Într-o zi Drumeş ieşi din întâmplare pe un cerdac descoperit.* DELAVRANCEA, O. II, 187. *Sicriul, descoperit, îl aduceau pe un pat anume făcut.* AGÎRBICEANU, S. 126. *Mintea lui, neobişnuită cu frământarea gândurilor, clocotise neîncetat ca o oală plină şi descoperită, uitată pe un jeratic mare.* REBREANU, I. 192. ✦ Care nu este închis, îngrădit, înconjurat de ceva. *Când ajungem la gura pârâului ... suntem într-o ipostază descoperită.* SADOVEANU, O. IX, 201. ✦ F i g. Lipsit de apărare, vulnerabil. *Complimentele făcute de tânărul său secretar îl găseau totdeauna descoperit.* BARBU, I. I, 9.

2. Care a fost cunoscut, arătat, identificat, dezvăluit. *Hicleşuguri dăscoperite, scapă ... de cuvenitele pedeapse* (a. 1694). FN 35. *Ca să crează cineva în adevărurile cele descoperite, are trebuinţă numai de o inimă destoinică de a iubi învăţăturile adevărului.* MARCOVICI, D. 348/6. *Descoperirea complotului de dezertare, va apăra pe descoperitul-părtaş de orice osândă.* CONDICA, O. 22/19. *Descoperita cârtire împotriva şefilor ... se va judeca dupe împrejurări.* ib. 58/23. *O dată fineţea descoperită, ea este o armă, care se sparge aşa de rău în mâna aceluia, care a întrebuinţat-o.* MAIORESCU, D. I, 544.

3. Care a fost înţeles. *Era ea ... înspăimântată de singurătate, de realitatea descoperită a faptelor ei, pe care abia acum le măsura.* DEMETRIUS, A. 97. ✦ Care a fost observat, remarcat; p. r e s t r. care a fost văzut. *Îi veni ideea ciudată că pictorul are de gând să deie paravanul într-o parte. Atunci ea era descoperită ... cu toaleta ei dezorganizată.* EMINESCU, P. L. 84. *În coridorul de sticlă mă crezusem descoperit.* MILLE, V. P. 217. *Înfipt în semiîntuneric, şedea Stănică. Văzându-se descoperit, acesta înainta jovial.* CĂLINESCU, E. O. I, 218.

4. Care a fost găsit întâmplător sau după o (îndelungată) căutare. *Bolnavii descoperiţi trebuie să se trateze imediat.* BELEA, P. A. 441.

5. Lipsit de făţărnicie, fără ascunzişuri, deschis[2] (**III**), sincer (**1**), direct. *Neputând primi de la dânsul niciun feli de descoperite mărturisiri, Petru nu s-au îndoit a-l jărtvi pentru fericirea Rosiei.* ASACHI, L. 285/32. *Elevul deschise asupra ei aceeaşi privire ... senină, descoperită.* PREDA, R. 93. ✧ (Adverbial) *Aceasta să-mi spui mai descoperit, cum am putea trimete comori acolo de aur şi de avuţie.* VARLAAM – IOASAF, 63[r]/6. *Petru ... au făcut o scrisoare către sinatori, discoperit înştiinţându-i despre primejdia stării sale în care să afla.* ASACHI, I. 278/11. *Spune-mi, zi, mă luminează, descoperit să-mi vorbeşti.* BELDIMAN, O. 72/23, cf. RESMERIŢĂ, D.

– Pl.: *descoperiţi, -te.* – Şi: (învechit şi regional) **dăscoperít, -ă, discoperít, -ă** adj.

– V. **descoperi.**

DESCOPERITÓR, -OÁRE s. m. şi f. **1.** (Învechit) Persoană care face cunoscut, care destăinuieşte, care dezvăluie ceva. *Iară dacă descoperitoriul acela n-ar voi ca să i să ştiriască numele ..., păzindu-i numele întru ascuns.* AŞEZ. 7/24. *Pentru ... confruntare ... se vor pune de faţă, dacă trebuinţa va cere, şi acei descoperitori, carii au cerut să fie necunoscuţi.* CONDICA O. 88/23, cf. PONTBRIANT, D.

2. Persoană care observă, remarcă, constată ceva. *Descoperitoriul unei tulburătoare şi necunoscute frumuseţi – arta populară.* FLACĂRA, 1975, nr. 46, 4. ✦ Persoană care ia cunoştinţă prima de existenţa a ceva sau intuieşte pentru prima dată exact o realitate. Cf. EMINESCU, O. XIII, 231. *Marii descoperitori de continente ... incită gustul lungilor peregrinări.* RALEA, S. T. III, 33. *Exuberanţa poetică a primului descoperitor, vizionar al ţărmurilor necunoscute.* id. O. 58. *Un boem al epocii este şi Odorescu, descoperitorul unei comete.* IST. LIT. ROM. III, 487. *Constatăm, totuşi, că aceşti descoperitori nu mai sunt înregistraţi în galeria marilor personalităţi, aşa cum a procedat omenirea cu Magellan.* LL 1973, nr. 4, 820. *Un cercetător român este pe cale de a deveni unul dintre cei mai celebri descoperitori din domeniul medicinei.* FLACĂRA, 1975, nr. 44, 1. ✧ (Adjectival) *Până când spaniolii făcea descoperitoarele înnotări către apus, portughezii urma călătoriile către răsărit.* SĂULESCU, HR. II, 255/3.

3. Persoană care a găsit ceva, întâmplător sau după o căutare (îndelungată). *A venit acum ordin de la guvern, ca Duţu să se legitimeze ca adevăratul descoperitor al comorii, pentru ca să-şi primească partea.* SLAVICI, O. I, 387. *Fericitul descoperitor* [al idolului de lut] *i l-a cedat râzând, urându-i să-l poarte fericit.* ANGHEL – IOSIF, C. L. 48. *Lipsa de spirit istoric a descoperitorului ne lasă însă fără niciun amănunt asupra tipului, cronologic al acestor obiecte.* PÂRVAN, G. 446. *Cerceta cu aviditatea şi orgoliul descoperitorului de talente părţile „mai literare" ale schiţei.* KLOPŞTOCK, F. 320. *Era un descoperitor de talente.* PREDA, DELIR. 185. *Înainte ca vasele să ia calea muzeului, ele au poposit un timp în incinta liceului pentru a cinsti truda tinerilor descoperitori.* CONTEMP. 1975, nr. 1 509, 1/2. ✦ Persoană care elaborează, obţine ceva nou, care născoceşte, imaginează ceva; inventator. *După spusa lui Plutarch, Spurius Carvilius ar fi descoperitorul ei* [al literei „g"]. MAIORESCU, CRITICE, 225. *Este curios lucru cu aceşti descoperitori de formule abstracte.* id. D. III, 202. *Descoperitorii merg, de altfel, pe dibuite, căci ştiinţa sfârşeşte acolo unde născocirea începe.* MACEDONSKI, O. III, 74. *Reclame, laude ... vor pune în evidenţă simpatiile de cari se bucură cutare descoperire, cutare descoperitoriu.* CONTEMPORANUL, VII[2], 213, cf. RESMERIŢĂ, D. *Descoperitorul nu şi-a făcut din furnizarea extractului un mijloc de a câştiga bani.* FLACĂRA, 1975, nr. 42, 17.

– Pl.: *descoperitori, -oare.* – Şi: (învechit) **descoperitóriu** s. m.

– **Descoperi** + suf. *-tor.*

DESCOPERITÓRIU s. m. v. **descoperitor.**

DESCOPERITÚRĂ s. f. (Învechit) Descoperire (**3**). *Lumină întru descoperitura limbilor.* CORESI, EV. 15. *Te-ai*

suit la sineescul munte a ... minunatelor descoperituri. DOSOFTEI, V. S. decembrie 197r/21, cf. PONTBRIANT, D., LM, DHLR II, 432, SFC I, 249. ✦ (Concretizat) Ceea ce a fost cunoscut, dezvăluit, destăinuit. Cf. PONTBRIANT, D., LM.
– Pl.: *descoperituri.*
– **Descoperi** + suf. *-itură.*

DESCOPERTÁ vb. I v. **decoperta.**

DESCOPERTÁRE s. f. v. **decopertare.**

DESCOPERTÁT, -Ă adj. v. **decopertat.**

DESCOPÉRTĂ s. f. v. **decopertă.**

DESCORAGIÁRE s. f. v. **descurajare.**

DESCÓRDIE s. f. v. **discordie.**

DESCORONÁ vb. I. T r a n z. **1.** (În dicţionarele din trecut; complementul indică monarhi) A-i scoate (**III 3**) coroana; a detrona. Cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, LM.
2. S p e c. (Complementul indică coroana arborilor) A îndepărta, a tăia (**1**). Cf. DS.
– Prez. ind.: *descoronez.*
– Pref. *des-* + [în]**corona.**

DESCORONÁT, -Ă adj. (Învechit, rar; despre monarhi) Care este privat de coroană. Cf. LM.
– Pl.: *descoronaţi, -te.*
– V. **descorona.**

DESCORTICÁ vb. I v. **decortica.**

DESCORTOROSÍ vb. IV v. **descotorosi.**

DESCORTOROSÍRE s. f. v. **descotorosire.**

DESCORTOROSÍT, -Ă adj. v. **descotorosít.**

DESCORŢÁ vb. I. T r a n z. (Învechit, rar) A descoji. Cf. PONTBRIANT, D.
– Prez. ind.: *descorţez.*
– Pref. *des-* + **scoarţă.**

DESCORŢÁRE s. f. (Învechit, rar) Acţiunea de a d e s c o r ţ a şi rezultatul ei; descojire. Cf. HELIADE, PARALELISM, I, 33.
– Pl.: *descorţări.*
– V. **descorţa.**

DESCORŢÁT, -Ă adj. (Învechit, rar, despre copaci, fructe) Descojit[2]. Cf. PONTBRIANT, D.
– Pl.: *descorţaţi, -te.*
– V. **descorţa.**

DESCORŢOŞÁ vb. I. T r a n z. (În dicţionarele din trecut) A descoji. Cf. CIHAC, I, 247, BARCIANU, ALEXI, W.
– Prez. ind.: *descorţoşez.*
– Pref. *des-* + **scorţoşa.**

DESCORŢOŞÁRE s. f. (Învechit, rar) Acţiunea de a d e s c o r ţ o ş a şi rezultatul ei; descojire. Cf. CIHAC, I, 247.
– Pl.: *descorţoşări.*
– V. **descorţoşa.**

DESCOTOROSÍ vb. IV. T r a n z. şi r e f l. A (se) îndepărta, a (se) elibera, a (se) degaja de cineva sau de ceva care îi produce neplăceri, neajunsuri sau care îl incomodează; (popular) a (se) cortorosi, (regional) a (se) tistăli (**4**). *Nevasta celui bogat de multe ori făcea zile fripte bărbatului, ca să-l poată descotorosi o dată de frate-său.* CREANGĂ, O. 25, cf. ŞĂINEANU[2], RESMERIŢĂ, D., CADE. *Devine vel-vornic al Obştirilor, însărcinat să descotorosească ulițele de tarabe.* CĂLINESCU, S. C. L. 15. *Atâta isteţie sperie pe căpitan, care se descotoroseşte de el în Italia.* id. I. 99. *După ce îi făcea calfe îi ajuta să-şi deschidă prăvăliile lor şi astfel se descotorosea de ei.* CAMIL PETRESCU, O. II, 215. *Bună începătură pentru a se descotorosi de vechii neguţători ai Levantului.* C. PETRESCU, A. R. 190. *Omul se descotorosi de căciulă şi de paltonul greu.* STANCU, R. A. V, 225. *Băieţii se descotoroseau de guler şi cravată.* PAS, Z. I, 122. *Era vădit că portarul vroia să se descotorosească de el.* VINEA, L. I, 242. *După două drumuri mă descotorosesc de el.* TUDORAN, P. 60. *Se descotorosi de ziar cu mişcări mânioase.* PREDA, M. I, 139. *N-ar fi rău ... să te descotoroşeşti de găzdoii aceia!* LĂNCRĂNJAN, C. II, 163. *Numărul celor care voiau să se descotorosească de el era foarte mare.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 2, 39. *Recursese la un expedient cam necioplit, dar foarte potrivit, pentru a se descotorosi de cei care băgau în buzunar şperţuri.* FLACĂRA, 1975, nr. 45, 22. *Ne-am aşezat, descotorosiţi de paltoane.* CĂRTĂRESCU, N. 115. *Belea pe cap de care nu te mai poţi discotorosi.* ŞEZ. II, 126, cf. ALR I 1 309/190, 212, 268. *Mă descortorosesc eu de el.* UDRESCU, GL. ✧ R e f l. r e c i p r. *Vasile şi Ion se mai zgâlţâiră puţin în pridvor, se mai ghiontiră până-n poartă, dar în uliţă se descotorosiră şi-şi aşezară hainele boţite.* REBREANU, I. 288.
– Prez. ind.: *descotorosesc.* – Şi: (regional) **descortorosí, discortorosí** (DA I/II, 812), **discotorosí** vb. IV.
– Pref. *des-* + **cotorosi.**

DESCOTOROSÍRE s. f. Acţiunea de a (s e) d e s c o t o r o s i şi rezultatul ei; (învechit, rar) descotorosit[1]. Cf. RESMERIŢĂ, D. *Existau motive şi pentru un alt mod de descotorosire de ea.* FLACĂRA, 1975, nr. 44, 23, cf. DEX.
– Pl.: *descotorosiri.* – Şi: **descortorosíre** s. f. DA I/II, 812.
– V. **descotorosi.**

DESCOTOROSÍT, -Ă adj. (Rar) Care a scăpat de cineva sau de ceva. Cf. DA I/II, 812, MDA.
– Pl.: *descotorosiţi, -te.* – Şi: **descortorosít, -ă** adj. DA I/II, 812.
– V. **descotorosi.**

DESCOTOŞMĂNÁ vb. I. R e f l. şi t r a n z. A(-şi) scoate obiectele de îmbrăcăminte (multe, groase) care au avut rolul de a proteja de frig sau care sunt incomode. *Toţi ajutau coanei Mănditei să se descotoşmănească de şal.* GÂRLEANU, ap. CADE. *În sfârşit* [Titu Herdelea] *izbutise a se descotoşmăni dintre blănuri.* REBREANU, R. I, 217, cf. CADE, DL, M. D. ENC., DEX.

– Prez. ind.: *descotoşmănez.* – Şi: **descotoşmăni** vb. IV.
– Pref. *des-* + [în]**cotoşmăna.**

DESCOTOŞMĂNÍ vb. IV v. **descotoşmăna.**

DESCOVOIÁ vb. I. T r a n z. şi r e f l. A (se) dezdoi, a (se) îndrepta. *Apucă-ndreptează Acest păr întins să şază, Orcum ştii mi-l descovoaie.* PANN, P. V. II, 120/12, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, M. D. ENC., DEX.
– Prez. ind.: *descovói.*
– Pref. *des-* + [în]**covoia.**

DESCOVOIÁT, -Ă adj. Dezdoit, îndreptat. Cf. DDRF, MDA.
– Pl.: *descovoiaţi, -te.*
– V. **descovoia.**

DESCOVOIÉRE s. f. Acţiunea de a (s e) d e s c o v o i a şi rezultatul ei. Cf. DDRF, RESMERIŢĂ, D., DEX.
– Pl.: *descovoieri.*
– V. **descovoia.**

DESCRÉDE vb. III. R e f l. (Învechit, rar) A nu mai avea încredere în cineva. *Nu crede pe oricine până nu-i vei cerceta bine inima; şi iarăşi nu te descrede niciodată fără cuvânt, căci neîncrederea este de contra dragostei.* BUZNEA, F. 9/26.
– Prez. ind.: *descréd.*
– Pref. *des-* + [în]**crede.**

DESCREIERÁ vb. I. T r a n z. şi r e f l. A face să acţioneze sau a acţiona fără să se gândească, fără logică, fără bun-simţ; a înnebuni, a (se) năuci (**1**), a (se) zăpăci (**1**). *Fără nicio învăţătură clasică, neştiind nici româneşte, nici heleneşte... se descreieră cu totul.* HELIADE, ap. DENSUSIANU, L. 269. *Oile toate-or zbiera Capul ni l-or descreiera.* BÎRLEA, L. P. M. I, 92.
– Prez. ind.: *descréier.*
– De la **descreierat.**

DESCREIERÁRE s. f. Acţiunea de a (s e) d e s c r e i e r a şi rezultatul ei; năucire, zăpăcire (**1**), nebunie (**2**), dezmăţ. *Acest sistem creează o armată de muritori de foame, capabili de orice descreierare.* EMINESCU, O. XII, 132, cf. RESMERIŢĂ, D. *Desfrâul mă uimi mai puţin decât descreierarea ce domnea în toate rândurile.* M. I. CARAGIALE, C. 47.
– Pl.: *descreierări.*
– V. **descreiera.**

DESCREIERÁT, -Ă adj. **1.** (Rar) Cu oasele capului deplasate. Cf. CANDREA, F. 399.

2. (Despre oameni şi despre manifestările lor) Care e lipsit de judecată, de chibzuinţă, de logică în acţiuni; nebun (**I 2**), nechibzuit, necugetat (**3**), nesocotit (**3**), nesăbuit[1]. *Şcoalele de astăzi ... nu vor produce decât capete descreierate şi pretenţioase.* HELIADE, O. II, 409. *Îl urau, cu selbătăcie, numindu-l leneş, descreierat.* CONTEMPORANUL, IV, 598. *Ce amărâţi trebuie să fie bieţii bătrâni ... când văd suindu-se, pe urma lor, pătura asta de stârpituri şontoroage şi descreierate.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 538, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU[2], TDRG, RESMERIŢĂ, D., CADE. *Gestul acesta descreierat va scoate în privirea d-voastră alt gând.* CAMIL PETRESCU, P. 380. *Nefericitul de Ladima a iubit, cu o patimă nepermisă, de om descreierat, pe o femeie fără suflet, o actriţă.* id. ib. 390, cf. SCRIBAN, D., DL, M. D. ENC. *Fotbalul îl joacă totuşi oamenii cu minte la cap, nu nişte copii descreieraţi.* FLACĂRA, 1976, nr. 16, 20. ✧ (Substantivat) *Cine vorbeşte altfel este ... un descreierat.* CARAGIALE, O. IV, 74. *Sunt două-trei duzine de descreieraţi cu asemenea dihănii* [automobile]. REBREANU, R. I, 156. [Odobescu] *pretindea că tânăra femeie şi cei trei descreieraţi se făcuseră vinovaţi faţă de persoana domnitorului.* CAMIL PETRESCU, O. II, 307. *De la deşucheaţii, de la descreieraţii ăştia de pe front te poţi aştepta la orice!* COCEA, S. II, 206. [Eminescu copil] *nu e niciun descreierat precoce, niciun palid trubadur solitar.* CĂLINESCU, E. 58. ✧ F i g. *Iubirea lor descreierată şi smintită.* DEMETRIUS, A. 50. (Cu valoare de superlativ) *Împrejur vântul urla descreierat peste marea pustie.* CONTEMP. 1953, nr. 356, 6/5.
– Pl.: *descreieraţi, -te.*
– Pref. *des-* + **creier** + suf. *-at.* Cf. fr. é c e r v e l é.

DESCRELÁ vb. I. R e f l. (Învechit şi regional; despre lutul de pe pereţi) A se coji (Bulzeştii de Jos – Brad). Cf. DA, COMAN, GL.
– Prez. ind. pers. 3: *descrelează.*
– Et. nec.

DESCRELÁT, -Ă adj., s. m. şi f. **1.** Adj. (Învechit şi regional; despre lutul de pe pereţi) Care s-a cojit. Cf. DA, MDA.

2. S. m. şi f., adj. (F i g.) (Om) ticălos. Cf. DA, COMAN, GL.
– Pl.: *descrelaţi, -te.*
– V. **descrela.**

DESCRESCĂTÓR, -OÁRE adj. **1.** Care descreşte (**2**); descrescând (**1**), degresiv, (livresc) descrescent. [Progresie] *descrescătoare.* LM 268. *Funcţie descrescătoare.* SANIELEVICI, R. 54. *Variaţia logaritmică ... va fi reprezentată de o curbă descrescătoare.* id. ib. 188, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Raţie descrescătoare.* DSR. *Cele mai frecvente modalităţi de sinucidere folosite au fost, în ordine descrescătoare a frecvenţei, spânzurarea (70%), intoxicaţia voluntară (9%).* RL 2005, 4 596.

2. (Despre sunete, lumină, fenomene fizice, chimice etc.) Care descreşte (**3**); descrescând (**2**). [Vibraţiile] *favorizează orientarea dipolilor în câmpul crescător şi o dezorganizează ... în câmp descrescător.* CIŞMAN, FIZ. II, 409.
– Pl.: *descrescători, -oare.*
– **Descreşte** + suf. *-ător.*

DESCRESCÁND, -Ă adj. **1.** Care descreşte (**2**); descrescător (**1**), (livresc) degresiv, descrescent, (învechit) scăzător. *Autorii francezei elementare au alcătuit două liste: una în care cuvintele au fost clasate în ordinea descrescândă a frecvenţei, iar alta în care cuvintele au fost aranjate alfabetic.* L. ROM. 1959, nr. 3, 98, cf. DEX[2].

2. (Despre sunet, lumină, fenomene fizice şi chimice, temperatură, viteză etc.) Care descreşte (**3**); descrescător (**2**). *Un singur act de gândire ... poate sta ... în centrul strâmtului cerc luminos al conştiinţei actuale; pe lângă el*

se mai află ..., însă cu o lumină descrescândă, câteva alte elemente de gândiri. MAIORESCU, L. 21. *Astfel mâna-ți tremurândă Bate-un cântec mort și viu, Ca furtuna descrescândă Care muge a pustiu.* EMINESCU, O. I, 18. *Trăznetul plin, despicat, sau de finale rapide și descrescânde, sunt indicații de șef de orchestră.* ARGHEZI, S. VIII, 87. *De la râsul mare a trecut la râsurile descrescânde.* id. ib. XI, 123, cf. DEX[2]. ✧ *Diftong descrescând* = diftong descendent v. d i f t o n g . *Diftongii se numesc ... descrescânzi (sau descendenți) când încep cu vocala propriu-zisă.* GRAUR, I. L. 52, cf. DER II, 108.

– Pl.: *descrescânzi, -de.*

– V. **descrește.**

DESCRESCÉNDO s. n. v. **decrescendo.**

DESCRESCÉNT, -Ă adj. (Livresc) Descrescător (**1**). Cf. LM, DN[3].

– Pl.: *descrescenți, -te.* – Și: **decrescént, -ă** (DN[3]), (învechit, rar) **decrescénte** (LM) adj.

– Din fr. **décrescent.** – **Decrescente** < it. **decrescente.**

DESCRESCÚT, -Ă adj. (În dicționarele din trecut) **1.** Care a devenit (treptat) mai mic ca dimensiune, ca întindere, ca suprafață, ca volum, ca lungime, ca înălțime, ca adâncime, ca lățime, ca grosime, ca greutate; micșorat (**I**), redus (**1**), scăzut (**1**). V. s c u r t a t[2] (**1**). Cf. d e s c r e ș t e (**1**). Cf. PONTBRIANT, D., BARCIANU, V., LM.

2. Care a devenit mai puțin des, mai restrâns; care a devenit mai mic (**IV 2**) ca număr, ca plafon, ca preț etc.; scăzut (**2**). Cf. d e s c r e ș t e (**2**). Cf. PONTBRIANT, D., BARCIANU, V. *Numere descrescute.*

3. (Despre sunet, lumină, fenomene fizice și chimice, temperatură, viteză etc.) Care a devenit treptat mai puțin intens în concentrație, în forță etc. Cf. d e s c r e ș t e (**3**). Cf. PONTBRIANT, D., BARCIANU, V., LM. *Zilele descrescute, de toamnă.*

4. Care a pierdut (treptat) din rang, din importanță, din faimă, din calitate, din renume; decăzut (**1**) Cf. d e s c r e ș t e (**4**). Cf. PONTBRIANT, D., LM.

– Pl.: *descrescuți, -te.* – Și: (învechit) **decrescút, -ă** adj. PONTBRIANT, D., BARCIANU, V., LM.

– V. **descrește.**

DESCRÉȘTE vb. III. I n t r a n z. (Adesea în opoziție cu c r e ș t e) **1.** A deveni (treptat) mai mic ca dimensiune, ca întindere, ca suprafață, ca volum, ca lungime, ca înălțime, ca adâncime, ca lățime, ca grosime, ca greutate; a (se) micșora (**I**), a se reduce (**II 1**), a scădea (**1**). V. s c u r t a (**I 1**). Cf. PONTBRIANT, D., BARCIANU, V., COSTINESCU, LM. *Din cauza prea marei consumații de lemn, mai toate pădurile au descrescut.* CONV. LIT. XIII, 361, ap. TDRG. *Să tai cu cuțitul din coaja atinsă o aschie ... când luna dă napoi (când decrește).* LUC. II, 17, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU[2]. [Mortul] *parcă urma să trăiască, cu mica lui umbră care singură mai mișca, descrescând în scurgerea orelor.* ANGHEL, PR. 64. *Treceau pe sub arcade fără-a trezi un zvon Și descreșteau în urmă din nou pe orizon.* ANGHEL – IOSIF, C. M. I, 34, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Cresc și descresc apele Oceanului.* CĂLINESCU, I. 225. *În sfeșnicele vechi de-aramă Descresc trei lumânări de ceară.* MINULESCU, VERS. 37, cf. DS, SCRIBAN, D. *Uitându-mă spre Nord, în ceasul când penumbra la orizon descrește ... Mi s-a părut că domul de gheață se topește.* I. BARBU, J. S. 24. [Oamenii] *forfotesc în jurul cuptorului care descrește văzând cu ochii.* BOGZA, C. O. 225. *Spre Sfud, altitudinea reliefului descrește mult sub 200 m.* ONCESCU, G. 39. *În solurile nelucrate descresc atât spațiul lacunar total, cât și capacitatea de apă și de aer.* AGROTEHNICA, I, 103. *Apele oceanelor se umflă la țărmuri și apoi descresc ..., când nașterea mareelor.* TUDORAN, P. 491, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ✧ F i g. *Munții Văraticului, ..., creșteau în măsura în care suiam dealul, ca să descrească din nou când scoboram spre Târgu-Neamțului.* IBRĂILEANU, A. 125. *Panorama descrește pe mai multe orizonturi, până în zarea de aur din asfințit.* ARGHEZI, B. 94. *Mocirle colorate în asfințit descresc.* LABIȘ, P. 366. ✦ (Despre oameni) A deveni mai mic (**1**) la trup, prin pierdere în greutate, prin gârbovire, prin atrofierea mușchilor din cauza îmbătrânirii; a d e g e n e r a (**1**), a s l ă b i (**1**), (învechit și regional) a s c ă d e a (**1**), (învechit) a s e b i c i s n i c i, (regional) a (s e) m i c i[1] (**1**), a s e o g â r j i (**1**), a s e ș i ș t ă v i (**2**); a-și pierde din forță, din vigoare, din capacitatea de rezistență din cauza bătrâneții; a s l ă b i (**2**), a s e ș u b r e z i (**1**), (învechit și popular) a (s e) s l ă b ă n o g i (**2**); p. e x t. (rar) a se pipernici. Cf. PONTBRIANT, D., BARCIANU, V., COSTINESCU, ȘĂINEANU[2], TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. [Omul] *moare de vârstă și descrește treptat.* CĂLINESCU, I. 279. *Văd că oamenii ca pomii cresc, ... Mândri de seva tinereților descresc Și în mormânt cu starea lor frumoasă pier.* BLAGA, L. U. 131, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

2. A deveni mai puțin numeros, mai puțin des, mai restrâns; a deveni mai mic (**IV 2**) ca număr, ca plafon, ca preț etc.; a se diminua, a (se) micșora (**III**), a se reduce (**II 1**), a scădea (**2**). Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Numărul lor* [al călugărilor] *descrește.* MAIORESCU, D. III, 358. *Numărul aderenților d-lui Brătianu descrește.* id. ib. 448, cf. BARCIANU, V. *E păcat în adevăr că mor genii și talente cari costă puțin și produc mult; e păcat că decrește populația productivă și muncitoare a acestei țări.* EMINESCU, O. XII, 130, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU[2], TDRG, RESMERIȚĂ, D.,CADE, DS, SCRIBAN, D., DL, DM. *Se poate urmări creșterea și descreșterea populației după cum cresc și descresc apăsările fiscale.* IST. LIT. ROM. I, 682. *Numărul tinerilor ... descrește.* M 1974, nr. 9, 43, cf. DEX.

3. (Despre sunet, lumină, fenomene fizice și chimice, temperatură, viteză etc.) A deveni (treptat) mai puțin intens în concentrație, în forță etc.; a (se) alina, a (se) astâmpăra, a (se) atenua, a (se) calma, a (se) diminua, a (se) domoli, a (se) liniști, a (se) micșora (**IV**), a (se) modera (**1**), a (se) muia (**I 5**), a se potoli[1] (**1**), a scădea (**5**), a (se) slăbi (**3**). Cf. PONTBRIANT, D., BARCIANU, V. *Sunetele chitarei lovite mai ușor, zefirului aruncă un echo ce descrește.* CONV. LIT. VI, 173. *O doină de drumeț întârziat. Ascult-o cum descrește și cum moare.* CERNA, P. 74. *Temperatura la Rășinari crește din ianuarie ... până în iulie, ... spre a descrește apoi până la sfârșitul anului.* PĂCALĂ, M. R. 9, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Marea simte ziua, căci freamătu-i descrește Și-adoarme, obosită.* EFTIMIU, C. 226. *Îmi arătară o formă neagră carbonizată, peste care lumina focului creștea și descreștea fioroasă.* GALACTION, O. 579. *În zare soarele se lasă încet, descrește, parcă s-ar topi.*

COCEA, S. I, 60, cf. DS. *Vuiri de vânt, şi freamăte, şi şoapte Descresc şi cresc şi tac pe nesimţite.* PILLAT, P. 42. *Bubuitor, furtuna descreşte-n zări departe.* id. ib. 63, cf. SCRIBAN, D. *Cât e de voinic, se pierde primarul. Glasul i-a descrescut.* STANCU, D. 55. *Când o forţă excitatoare creşte sau descreşte, forţa inhibatoare variază în acelaşi sens.* DANIELOPOLU, F. N. I, 51. *S-a observat că ea* [activitatea] *descreşte ... mult.* SANIELEVICI, R. 31. *Dacă saturaţia nu a fost atinsă, coloraţia descreşte continuu.* id. ib. 233. *Lucu urmărea ... feeria crepusculară, care descreştea treptat până la orizontul ameninţat de cenuşă.* VINEA, L. I, 165, cf. DL. *Orele zilei, rotunde şi descrescând în lumină, Trec pe dinaintea mea.* ISANOS, V. 431, cf. DM. *Viteza dubei descrescu.* BARBU, Ş. N. 197, cf. M. D. ENC., DEX. ✧ F i g. *Pedeapsa lui Baruţu întârzie prin căutarea locului de aplicaţie şi necazul descreşte.* ARGHEZI, C. J. 90. ✦ (Despre intervale sau unităţi de timp) A deveni mai scurt ca durată, a dura mai puţin; a (se) micşora (**II**), a (se) scurta (**II**), a scădea (**4**), a (se) mici[1] (**2**). Cf. PONTBRIANT, D., BARCIANU, V., DS, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Toamna, ziua descreşte, iar noaptea creşte.* DSR.

4. A pierde (treptat) din rang, din importanţă, din influenţă, din faimă, din calitate, din renume etc.; a decădea (**1**), a (se) diminua, a (se) micşora (**V 2**), a scădea (**6**). *Pe cât decreştea puterea romană ce îi apăra ..., pe atât era ... de dese nefericirile lor.* F. AARON, I. I, 12/13. *Puterea guvernamentală merge descrescând cu cât spiritul naţional progresează în dezvoltarea sa.* GHICA, C. E. II, 343, cf. PONTBRIANT, D. *Vechea declamaţie a „oratorilor" ... descreşte.* MAIORESCU, CRITICE, 533. *Dânsa vedea ... civilizaţia descrescând.* MILLE, V. P. 138. *Viaţa complectă se alcătuieşte din 5 ordine de activităţi, cari descresc în necesitate.* CONTEMPORANUL, VII$_2$, 311, cf. ŞĂINEANU[2]. *Faima, ca şi felul de înţelegere ale unui scriitor cresc sau descresc şi se preschimbă în această frământare de idei şi sentimente.* IORGA, P. A. II, 127, cf. TDRG. *Această discuţie nefastă descreşte – din fericire pentru artă – văzând cu ochii.* PLR II, 231, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE, DL, DM, M. D. ENC., DEX.

– Prez. ind.: *descrésc.* – Şi: (învechit) **decréşte** vb. III.

– Pref. *des-* + **creşte** (după fr. *décroître*).

DESCRÉŞTERE s. f. Acţiunea de a d e s c r e ş t e şi rezultatul ei.

1. Reducere treptată a dimensiunii, a întinderii, a suprafeţei, a volumului, a lungimii, a înălţimii, a adâncimii, a lăţimii, a grosimii, a greutăţii; micşorare (**I**), reducere (**II 1**), scădere (**1**). V. s c u r t a r e[1] (**I 1**). Cf. d e s c r e ş t e (**1**). Cf. DRLU, PONTBRIANT, D., BARCIANU, V., COSTINESCU, LM, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D. *Scurtându-i pe măsură cu descreşterea distanţelor ..., suprimându-le dimensiunea înălţimii ..., perspectiva i-a desfigurat.* ARGHEZI, C. J. 265, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Descreştere a dimensiunilor, a suprafeţei unui corp.* DSR. *Luna e un astru ritmic, ilustrând, prin creşterea şi descreşterea lui, un destin patetic.* PLEŞU, M. M. 52. ✦ Faptul de a deveni mai mic (**1**) la trup prin pierderea greutăţii, prin gârbovire, prin atrofierea muşchilor din cauza îmbătrânirii; d e g e n e r a r e (**1**), s l ă b i r e (**1**), (rar) m i c i r e, (învechit) b i c i s n i c i r e, (regional) o g â r j i r e, ş i ş t ă v i r e; faptul de a-şi pierde din forţă, din vigoare, din capacitatea de rezistenţă din cauza bătrâneţii, d e b i l i t a r e, s l ă b i r e (**2**), ş u b r e z i r e, (învechit şi popular) s l ă b ă n o g i r e (**2**); p. e x t. (rar) pipernicire. Cf. d e s c r e ş t e (**1**). Cf. DRLU. *Fata e ca toate fetele şi ca toate cele ce se supun la vârstă, creştere şi descreştere.* HELIADE, O. II, 129, cf. PONTBRIANT, D.

2. Faptul de a deveni mai puţin numeros, mai puţin des, restrâns, mai mic (**IV 2**) ca număr, ca plafon, ca preţ etc.; diminuare, micşorare (**III**), reducere (**II 1**), scădere (**2**). Cf. d e s c r e ş t e (**2**). Cf. DRLU, PONTBRIANT, D. *El combate ... asociaţiunile, pentru că ele sunt sufletul industriei, atrag descreşterea valoarei pământului.* GHICA, C. E. II, 590. *Se observă ... o descreştere a numărului instrumentelor de muncă, a numărului vitelor.* EMINESCU, O. XII, 77, cf. BARCIANU, V., COSTINESCU, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., DL, DM. *Se poate urmări creşterea şi descreşterea populaţiei după cum cresc şi descresc apăsările fiscale.* IST. LIT. ROM. I, 682, cf. M. D. ENC., DEX, DSR. □ *Descreşterea preţului ţiţeiului.*

3. Reducere (treptată) a intensităţii, a concentraţiei, a forţei etc. sunetului, luminii, fenomenelor fizice şi chimice, temperaturii, vitezei etc.; alinare, astâmpărare, atenuare, calmare, diminuare, domolire, micşorare (**IV**), scădere (**5**), slăbire (**3**). Cf. d e s c r e ş t e (**3**). Cf. PONTBRIANT, D. *Cântăreţul trebuie să aibă cea mai deplină dibăcie ... în creşterea şi descreşterea vocii.* VOROBCHIEVICI, A. M. 202, cf. BARCIANU, V., COSTINESCU, LM, ALEXI, W. *Tusea, care era în descreştere, încetează.* DELAVRANCEA, O. II, 337. *Aceste diferenţe ... cu deosebire în anotimpurile mai calde ... se prezintă ... în sensul unei descreşteri a temperaturii în regiunea muntoasă.* PĂCALĂ, M. R. 9. *S-a constatat că descreşterile şi acumulările de activitate* [radioactivă] *urmează legi cantitativ determinate.* SANIELEVICI, R. 31. *Descreşterea relativă ... a maselor izotopice (deci descreşterea relativă a energiilor proprii) se micşorează.* id. ib. 51. *Descreşterea vitezei de rotaţie a Pământului în jurul propriei axe va sfârşi prin a face să coincidă această mişcare cu revoluţia Lunii.* CONTEMP. 1975, nr. 1 491, 5/5. ✧ (Prin analogie) *În toată novela se păstrează un fel de cumpănire a stilului, creşterea şi descreşterea tonului sunt exact potrivite împrejurărilor.* MAIORESCU, CRITICE, 487. ✦ Reducere a duratei unui interval, a unei unităţi de timp; micşorare (**II**), scădere (**4**), scurtare (**III 2**). Cf. d e s c r e ş t e (**4**). *Descreşterea zilei în timpul toamnei.* DSR.

4. Pierdere (treptată) a rangului, a importanţei, a influenţei, a faimei, a calităţii, a renumelui etc.; decadenţă (**1**), decădere (**1**), declin (**1**), regres (**2**), scădere (**6**). Cf. d e s c r e ş t e (**4**). Cf. DRLU. *Creşterea ori descreşterea artei.* HELIADE, PARALELISM, I, 13/13. *Necontenitele năvăliri a naţiilor barbare şi decreşterea puterniciei romane au îndesit ... nenorocirea lor.* IST. M. 10/14, cf. PONTBRIANT, D., BARCIANU, V., COSTINESCU, LM. *Descreşterea învăţământului claselor de jos de prin sate şi oraşe poate fi primejdioasă.* MAIORESCU, D. I, 450, cf. BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., DL, DM. *Romanul* [este o] *sinteză a creşterii şi descreşterii Hallipilor.* LL 1972, nr. 3, 382, cf. M. D. ENC., DEX. *Fotografiile nu au numai o valoare sentimentală obţinută din creşterea şi descreşterea noastră obişnuită.* FLACĂRA, 1975, nr. 41, 22. ✧ L o c. a d j. şi a d v. **În descreştere** = (care merge) înapoi, către o stare inferioară, în regres, v. r e g r e s (**2**). *Exploatarea omului de către om e evident în descreştere.* RALEA, S. T. III, 37. *Interesul cititorilor faţă de cărţile de reală valoare este în descreştere.* CONTEMP. 1975, nr. 1 505, 4/12.

– Pl.: *descreșteri.* – Și: (învechit și regional) **decréștere** s. f.
– V. **descrește.**

DESCREȚÍ vb. IV. T r a n z. **1.** (Complementul indică țesături, mai ales haine, obiecte confecționate din pânză, stofă etc.) A desface, a descoase, a înlătura crețurile, a netezi (**1**). Cf. DRLU, LB, VALIAN, V. *Ia punga ș-o descrețește Binișor cu două dește.* PANN, P. V. I, 20/2, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX, com. din MARGINEA – RĂDĂUȚI. ✦ T r a n z. și r e f l. A (se) întinde, a (se) desface din răsuciri, încrețituri, onduleuri etc. Com. din BUCUREȘTI.

2. (Complementul indică fața, fruntea, sprânceana etc.) A face să nu mai fie încruntat, a reda liniștea, buna dispoziție; a destinde (**4**); (rar) a (se) descrunta (**1**). Cf. LB. *Nu uită timpul acel ferice, a căruia suvenire singură mai poate să le descrețească fruntea pleșuvită.* NEGRUZZI, S. I, 344, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Nepăsătoarea veselie a soldatului abia poate descreți uneori fruntea îngrijată a celui pe care ei toți l-au urmat cu deplină încredere.* ODOBESCU, S. III, 566. *Să lăsăm însă pe Zamfirescu să continue și să-i descrețim puțin fruntea.* MACEDONSKI, O. IV, 53. *Pentru acela care ne-a descrețit de-atâtea ori fruntea azi plângem.* BACALBAȘA, S. A. I, 229, cf. DDRF, ȘĂINEANU[2]. *„Minerva literară ilustrată", ... pe lângă articole ... menite să descrețească toate frunțile, ... va mai publica un material de sfaturi casnice.* IORGA, în PLR II, 175, cf. TDRG, CADE. *Duca tăcu fără să-și descrețească sprânceana.* SADOVEANU, O. X, 107. *Sava își discreți fața într-un râs bucuros.* id. S. 29. *Râsul ce descrețește frunțile tuturor.* BRĂESCU, M. B. 161. *Cel mai bun mijloc de convingere e să-i descrețesc mai întâi fruntea.* COCEA, S. I, 207. *Oamenii și-au descrețit frunțile, șuieră ori cântă nepăsători.* RALEA, S. T. I, 347, cf. DL. *Atunci Țugurlan își descreți fruntea și șopti.* PREDA, M. 152. *Își descreți fruntea și spuse cu multă mirare și admirație că zău, a dracului nație de muiere mai este ea.* id. ib. 349, cf. DM, M. D. ENC. *Cât mai multe comedii, piese care descrețesc fruntea și reconfortează pe spectator.* CONTEMP. 1975, nr. 1 508, 1/2, cf. DEX. *În mijlocul comunei, o bătrână a reușit pentru un moment să mai descrețească frunțile mohorâte ale consătenilor ei.* RL 2006, nr. 4 916. ✧ R e f l. *Fruntea mi se descrețește.* HRISOVERGHI, A. 95. *O clipă i s-a descrețit fața.* SĂM. II, 162. *Fruntea omului se descreți se. Totdeauna ajunsese la o înțelegere cu el.* AGÎRBICEANU, S. 61. *Încetul cu încetul se mai descreți. Avea suflet bun.* REBREANU, R. I, 182. *Eu cred că poporul are nevoie și de petreceri, ca să i se descrețească fruntea.* CAMIL PETRESCU, T. II, 522. *De câte ori o vedeam venind de departe, mi se descrețea fruntea.* COCEA, S. I, 147. *Cum vedea pe tâlmaciul său i se descrețea fruntea.* C. GANE, TR. V. II 159. *Fețele oamenilor se vor descreți.* CAMILAR, N. I, 416. ✧ (Prin analogie) *I se descreți inima când ajunse la altă adunare de cărăuși.* SADOVEANU, O. XIII, 62. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Ar fi fost gata să mimeze toate cucoanele din oraș ... numai să descrețească posomoreala fratelui mai mare.* C. PETRESCU, C. V. 17.
– Prez. ind.: *descrețesc.* – Și: (rar) **discreți** vb. IV.
– Pref. *des-* + [în]**creți.**

DESCREȚÍRE s. f. Acțiunea de a (s e) d e s c r e ț i și rezultatul ei.

1. Cf. d e s c r e ț i (**1**). Cf. DRLU, LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU LM, DDRF, BARCIANU, RESMERIȚĂ, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. ✦ Întindere, desfacere din răsuciri, încrețituri, onduleuri etc. Cf. PONTBRIANT, D. *Muierea a-mbătrânit pe dracu cu discrețirea unui hir de păr.* ZANNE, P. II, 284.

2. Cf. d e s c r e ț i (**2**). *Și-n schimbul astei veselii a firii, omul își caută descrețirea frunții în plăceri pe care singur și le croiește.* BACALBAȘA, S. A. I, 213, cf. DL, DEX.
– Pl.: *descrețiri.* – Și: (popular) **discrețíre, dăscrețíre** (JIPESCU, ap. GCR II, 261) s. f.
– V. **descreți.**

DESCREȚÍT, -Ă adj. **1.** (Despre țesături, haine, obiecte din pânză, stofă etc.) Cu crețurile desfăcute, descusute, netezite. Cf. d e s c r e ț i (**1**). Cf. DRLU, LB, PONTBRIANT, D., LM, DDRF, BARCIANU, RESMERIȚĂ, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX.

2. Destins (**3**), înseninat, liniștit. Cf. d e s c r e ț i (**2**). Cf. PONTBRIANT, D. *Să mergem înainte cu fruntea descrețită.* EMINESCU, O. VIII, 86, cf. DDRF.
– Pl.: *descrețiți, -te.*
– V. **descreți.**

DESCREȚITÓR, -OÁRE adj. (Rar) Care destinde, care redă liniștea, calmul, veselia etc. *Dar acest om ... îmi spuse nu știu ce anecdotă istorică descrețitoare.* GALACTION, O. 233.
– Pl.: *descrețitori, -oare.*
– **Descreți** + suf. *-tor.*

DESCREȚITÚRĂ s. f. (Rar) **1.** Loc, material sau bucată dintr-un material din care s-au desfăcut, s-au descusut, s-au netezit ori s-au descălcat crețurile, îndoiturile etc. Cf. POLIZU, BARCIANU.

2. Destindere a trăsăturilor feței ca semn al liniștirii. Cf. BARCIANU.
– Pl.: *descrețituri.*
– **Descreți** + suf. *-(i)tură.*

DESCRÍ vb. IV v. **descrie.**

DESCRIÁ vb. I v. **descrie.**

DESCRIÁRE s. f. v. **descriere.**

DESCRÍE vb. III. T r a n z. **1.** A relata (în detalii), verbal sau în scris, un aspect al realității; a înfățișa, a expune, a prezenta (**2**), a reda (**2**), (învechit) a scrie (**II 4**), (învechit, rar) a prescrie (**1**), a prezentui. *Voiu aci toată cartea aceaia din original, carele îl am a mână, să o descriu.* MAIOR, I. B. 151/1. *Să descriem acum însușirile unui împărat iubitoriu de pace.* id. T. 139/5. *Învățătoriul să ceară de la ei ca părțile sau locurile unde scholarii au fost, cu toate stările împrejur, să le descrie.* MAN. ÎNV. 114/7. *O scrisoare de la Iași ... descrie țeremonia ... la întâiul eczamen dat în Gimnaziul Vasilian.* CR (1829), 5[1]/4. *„Curierul Românesc" descrie strălucita serbare ce s-au făcut în București.* AR (1830), 443[1]/33. *Descrie nobilitatea din Moldavia.* BOJINCĂ, R. 45/3. *Mai pe larg, voi descria*

datorințele pruncilor către părinți. id. D. 24/11. *Se vede un articol ... după o scrisoare ce contele Seceni a adresat către gazeta ungurească ..., descriind a sa călătorie ce a făcut pe Dunăre.* MN (1836), 67[1]/12. *Am văzut lucruri atâta de mirare încât nu le pociu descri pe toate cu amăruntul.* GORJAN, H. 86/8. *Eroii patriii[!] noastre, vrednici de nemurire la toată viitorimea, n-avură parte niciodată să le fie descrise viața și faptele.* FL (1838), 18[1]/31. *Folosul unei asemenea gazete este atât de învederat, încât nu mai face trebuință de a-l descrie* (a. 1838). PLR I, 60, cf. VALIAN, V. *Vladislav ajunse la Constantinopol, își descrise întâmplarea.* F. AARON, I. I, 211/7. *După ce am descris acest atentat ... ce ne mai rămâne să adăogim decât numai politica machiavelică* (a. 1848). URICARIUL, X, 19, cf. STAMATI, D. *Bogăția, Desfătarea, Virtutea și Sănătatea ... Descriind și una ș-alta, bunul său și fericirea.* PANN, P. V. II, 22/16, cf. POLIZU. *Galeria de tablouri ... ar merita să o descrim în detaliu.* FILIMON, O. II, 135, cf. PROT. – POP., N. D., ANTONESCU, D., PONTBRIANT, D. *Socot că nici aș putea să-ți descriu bine acea impresie.* ALECSANDRI, O. P. 26, cf. COSTINESCU. *„Lumea Nouă" descrie cele petrecute la „Dacia" într-un mod care nu convine studenților agitatori.* MAIORESCU, D. V, 68. *Cu dânsele* [foile de dafin] *nu s-ar putea găti nici măcar iahnia de mistreț, pe care tu o descrii în cartea ta.* ODOBESCU, S. III, 22. *Nu-i place Nici țările-a descrie pe unde-a fost.* MACEDONSKI, O. I, 259. *Îi descria avantajele unei asemenea căsătorii.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 27, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. *Scriitorii de la „Sămănătorul", vrând să descrie și ei această pătură, ... aveau ... două căi bune de ales.* în PLR II, 111, cf. ȘĂINEANU[2], TDRG. *Ne plimbam ... prin parc ..., descriindu-i și povestindu-i viața din orașele mari.* IBRĂILEANU, A. 26, cf. RESMERIȚĂ, D. *Am descris, de multe ori, această casă.* GALACTION, O. 14. *Aș putea să-i descriu, cu amănunte, orice clin.* CAMIL PETRESCU, P. 363. *Descrie, pe larg, scena de la redacție, așteptarea femeii.* id. T. I, 204. *Dar Juliette e încă frumoasă, așa cum o descrie Théophile Gautier.* E. IONESCU, E. 145, cf. SCRIBAN, D. *Caragiale nu descrie niciodată interioare.* VIANU, A. P. 137. *Însemnătatea sa e totuși atât de evidentă, după numeroasele lucrări care au descris amănunțit rostul drumurilor de negoț.* BRĂTIANU, T. 148. *Se chinuie să-mi descrie cum i-a venit boala.* ULIERU, C. 3. *El îmi descrie moravurile medicale din S.U.A.* RALEA, O. 83. *Nu-ți mai descriu în ce hal erau veșmintele și cămășile mele.* VINEA, L. I, 366, cf. DL, DN, DM. [Autorului] *nu-i este îngăduit să descrie sau să înfățișeze explicit codul cultural de referință.* COTEANU, S. F. II, 117. *Un călător francez ... descria capitala țării.* G. BARBU, A. V. 59, cf. M. D. ENC., DEX. [Autoarea] *descrie bâlciul anual de la Focșani.* Z. MIHAIL, T. P. 19. *Dar să descriem în amănunțime Acea curte de-o neînchipuită mărime.* DIMOV, T. 126. *Dalmatul care descrie Moldova în timpul lui Petru Rareș subliniază spiritul tradiționalist ce există în concepția țăranului.* PAVEL, S. E. 76. *Într-o exaltare greu de descris, am dezgropat din memorie niște lucruri.* CĂRTĂRESCU, N. 34. *Drama familiilor sinistrate nu poate fi descrisă în cuvinte.* RL 2005, nr. 4 728. ✧ R e f l. p a s. *Descriindu-i-se nenorocirea ce putea să cășuneze acești barbari, se înduplică a trimite asupra lor pe hatmanul Ștefan Tomșa.* IST. M. 172/5. *În jalba cea pentru pagubă pricinuită ..., se va descri cu deslușire: ce anume stricăciune sau pagubă s-au adus.* CONDICA O. 71/23. *O strofă ... frumoasă ... în care se descrie înmormântarea eroului poemei.* MACEDONSKI, O. IV, 14. ✦ (Învechit) A fixa, a stabili ceva prin scris, prin semne etc. V. î n s e m n a, n o t a (**4**). *Strămoșii noștri a moldovenilor, ... cari, prin ostinele și greutăți, au ținut și au descris locurile lăcuinței și au dobândit dreptăți asupra pământului* (a. 1827). URICARIUL, II, 199/28. ✦ (Învechit) A scrie (**II 1**). *Ghenerariul Mac ... un plan foarte bun făcuse și pre hârtie îl descrise, însă în câmp a-l împlini n-au putut.* ÎNTÂMPL. 4/14, cf. LM. ✦ (Învechit, rar) A repeta (**1**). *Cine poate să descrie vorbele ce le zicea Când cu cinste și cu pompă să-l îngroape îl ducea?* PANN, H. 61/3. *Din acest semn și din vorbe care lui i le-a descris, Cunoscu că fiu îi este.* id. Ș. I, 40/23.

2. (Complementul indică ființe, situații, întâmplări, stări sufletești etc.) A face cunoscut, a înfățișa (sugestiv) prin cuvinte (într-o operă beletristică); a picta (**II**), a reda (**2**), a reprezenta (**1**), a zugrăvi (**IV**); (învechit) a depinge. *A potea descriia așa precum eu în mine sămt priveghiierea ta la buna stare a celora ce ție sânt încredințați.* IORGOVICI, O. VI/5. *Dară puteam eu ... să mă apăr a nu descrie Calipsei nenorocitele mele întâmplări?* MAIOR, T. 90/18. *Cu ce cuvinte să-ți descriem bunătatea inimei cea cu totul spre luminarea nației aplecată?* T. AARON, S. A. 6/4. *Tu ai mulțămit inima zeiții, descriindu-i primejdiile din care curajul și iscusința ta te-au scăpat.* PLEȘOIANU, T. I, 154/3. *În epopee, poetul adeseori descrie povestind locul, vremea, stările împrejur care însoțesc fapta și întâmplările.* HELIADE, GR. P. 39/6. *Unul flacăr-amoroasă poate-n versuri a descri, Altul prin trăsuri plăcute epigram-a ascuți.* id. O. I, 118. *Bocaccea descrie în „Decameronul" său deznădăjduirea în care fu adâncită Toscana.* CR (1832), 164[1]/9. *Să fii lângă doamna Miler, s-o auzi descriind frumusețile zidirii cu toate farmecele poeziei și toată căldura celui mai înalt entusiasm.* VOINESCU II, M. 93/23. *Au descris dramaticește această nenorocită întâmplare.* ASACHI, L. 30[1]/15. *Unde găsesc cuvinte a descrie simțirea mea cea turburată?* LECA, CR. 59/14, cf. VALIAN, V. *Producerile lui umple toți privitorii de mirare, așa ceva este numai a vedea, iară nu a descria cu putință.* GT (1839), 24[2]/14. *Nu mai îndrăznesc a descri durerile ce am pătimit într-această vreme.* DESCR. AȘEZ. 153/4. *De ceea ce e-n mine, puteți citi aci – Voi asta o cunoașteți, eu nu poci s-o descriu.* C. A. ROSETTI, C. 20/9. *Nu poci să-ți descriu ce am simțit în ceasurile acelea.* PR. DRAM. 268. *Ea descrie pe coaja tufelor și a laurelor istoria nenorocirelor și a flacării sale.* PÂCLEANU, I. I, 131/8, cf. POLIZU. *Nu voi întreprinde a descrie frumusețele doamnei B.* NEGRUZZI, S. I, 38. *Îmi descrise-atunci dureroasa suvenire din zioa când perdu pe mamă-sa.* PELIMON, I. 9/25. *Ar fi poate o-njosire mult celebrului bărbat, Care-n cânturile sale descriind ce-aveți frumos ... V-a vestit o zi ferice.* id. S. 7/4, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Noțiunea abstractă „Cina cea de taină" ... dacă ... vroesc să fac din ea un opu de arte, trebue ... să o descriu cu cuvinte cari să-mi deștepte imagini de sensibilitate adecuate cu obiectul ei.* CONV. LIT. I, 3. *Tu Romă-i fi și trebui Să fii o dată încă așa cum ești descrisă Pe paginile cestea.* id. II, 188[1]/8, cf. LM. *Cei mai mulți poeți ai noștri ... descriu sentimente ce nu-i insuflă.* MAIORESCU, CRITICE, 4. *Tu ... vei ști să-mi descrii toată natura vizionară și înșelătoare a lucrurilor lumești.*

EMINESCU, P. L. 47. *Cuvinte Să-l pot descrie n-aflu.* MACEDONSKI, O. II, 6. *O poezie ce descrie un asfințit de soare nu va exprima tendințele sociale ale unei epoce.* GHEREA, în PLR I, 357. *Te du ... în hrubele murdare, Descrie viața neagră a celor ce sunt jos.* MILLE, V. P. 49, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., ALEXI, W. *Este un moment de mare importanță acesta pentru mine, ... de o impresiune cu mult mai pătrunzătoare decât să fiu în stare a-l descrie.* în PLR I, 215, cf. ȘĂINEANU[2], CADE. *Autorul ne vorbește ... cu preciziunea unui client al azilurilor de noapte ce ne-ar descrie lumea duceselor din Faubourgul Saint-Germain.* LOVINESCU, C. IV, 28, cf. DSR. *În „Demonul tinereții" am descris cum, ... la o mănăstioară a unui schivnic, am văzut oameni gospodari.* SADOVEANU, O. XX, 123. *Am observat și eu „dezgustul" cu care sunt întâmpinate producțiile presupus „moderniste", ce îndrăznesc a descrie astfel de insecte.* CĂLINESCU, C. O. 52. *Eu nu descriu luptele războinicilor, ci pe cele cu fetele.* id. I. 195, cf. DN. *Cu pene roșii ca fazanii, cum i-ar fi descris Giovanni dei Bardi Strozzi din Cadiz.* BARBU, PRINC. 27. *Aceste versuri descriu, de fapt, ceremonialul în momentele în care bradul devine elementul lui esențial.* IST. LIT. ROM. I, 47. *Ovidiu ... descria în „Ponticele" sale viața și lupta aceloraşi geto-daci din Dobrogea.* CONTEMP. 1975, nr. 1 511, 1/5, cf. M. D. ENC. *Kafka evocă și descrie viața de toate zilele într-o lumină de vis rău.* FLACĂRA, 1978, nr. 43, 17. *A rămas încremenită în prag, într-o atitudine pe care mi-e imposibil să v-o descriu.* CĂRTĂRESCU, N. 33. ✧ R e f l. p a s. *S-au descris iroica mărime de suflet a doamnei Elenii.* AR (1829), 32[1]/7. *Bucuria ce-a simțit-o la aceasta Areti Nu poate a se descrie-ntocma.* PANN, E. III, 90/10. ✦ (Complementul indică oameni sau însușiri ale lor) A înfățișa în cuvinte, a reda trăsăturile specifice, a caracteriza. *Nu potem deplin a descrie caracterul săteanului.* MAN. ÎNV. 65/3. *S-a încredințat la unul din supușii lui, pe care ți-l voi descrie numaidecât.* PLEȘOIANU, T. I, 92/10. *Pe Alexandru ce-l arată Irodian atât de afemeiat, Lambridie îl descrie de cel mai viteaz.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 175/20. *După vorbele cu care te descria ..., judecam cum că acela ... a fost însuși Sadic.* id. S. 87/21. *Nu aștepta de la mine a-ți descrie persoana ei.* CR (1839), 164[1]/34, cf. PONTBRIANT, D. *Pe d[omnul] Nicolae Ionescu nu e de trebuință să-l descriem, căci ... se află în mijlocul nostru.* MAIORESCU, CRITICE, 525. *Să vedem însă cum ocolește autorul primejdioasa stâncă de a descrie și introduce pe eroul poemei sale?* MACEDONSKI, O. IV, 50. *În galeria celor zugrăviți de el* [Negruzzi] *știm cum a descris pe „microscopicul" de statură – și de poezie – D. Scavinschi.* DENSUSIANU, L. 361. *Laura ... descria în culorile cele mai negre pe Pintea.* REBREANU, I. 89, cf. RESMERIȚĂ, D. *Ai de gând să ne descrii pe noi, pe Pașa, pe mine, pe Panta.* M. I. CARAGIALE, C. 114. *Nu-mi era ușor să-ți descriu pe diavolii ăștia.* AGÎRBICEANU, A. 95. *Șeful fusese descris în culori simpatice și recomandat, cu insistență, ca o persoană superioară.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 212. *Se întreceau să descrie în culori admirabile sufletul și însușirile muncitorului.* COCEA, S. I, 104. *Toți jandarmii îl descriau pe Manlache la fel.* POPA, V. 188. ✧ R e f l. *Căci poporul se descrie Singur el pe sine însuși în povești.* COȘBUC, P. II, 135.

3. A prezenta științific, verbal sau în scris, cu detalii obiective și caracteristici relevante; a expune. *Drept noi în cartea aceasta așa chiar descriem, precât se poate, creașterea și îmboerirea leamnelor.* ÎNV. POM. 58/26. *Descriu cea mare aflare pentru vărsatul de vacă a nemuritorului Iener Aduard, anglicescului doftor.* FRĂȚILĂ, S. Î. 4/6. *Spre cunoștința fieștecăruia organ am descriat țesătura lor cea mai dinafară, lăsând ceale mai adânci anatomilor* (a. 1830). BV III, 712. *Învățătura gheogarfiei care ... să descrie natura fieșcăruia loc.* BUZNEA, P. V. 117/12. *Descrie descoperirile cele mari, care au adus în nemurire corajul omenesc.* GENILIE, G. 3/23. *Un mare număr de varietăți, din care descriem aici pe cele mai de căpetenie.* POENARU, Î. 1/10. *În micul spaț al acestui manual am descris ... obștestele principii de agronomie.* LITINSCHI, M. III/3. *Se va isca ver un cas ce-l vom osebi descriind aplicațiunile particolare ale sistemului nostru de lecuire.* MAN. SĂNĂT. 119/22. *A descris proprietățile lui* [hidrogenului] *cele mai principale.* MARIN, PR. I, 5/17. *Întreprindem aici a descrie fenomenele universului.* BARASCH, M. I, 1/3. *Ei se află în poziținea oamenilor de știință fizică, a căror chemare este de a descrie fenomenele și de a le explica.* MAIORESCU, CRITICE, 38. *Când* [cineva] *descrie dar tutunul cu aceste însușiri cunoscute ale lui, face judecăți analitice.* id. L. 51. *Strabo ... au descris cu de-amănuntul ... toată lumea țivilizată pe atunce.* FM (1843), 115[2]/23. *Autorul nu a descris deloc pasărea.* BĂCESCU, PĂS. 21. *Am descris acțiunea inversă a dozelor mici.* DANIELOPOLU, F. N. I, 12. *Această metodă descrie ... adecvat procesul de „creare" ... de particule.* SANIELEVICI, R. 117. *Partea a III-a* [a cărții] *descrie sinteza tuturor factorilor de vegetație.* AGROTEHNICA, I, 5. *Marele naturalist descria drumul său.* TUDORAN, P. 49. *Gramaticul, când descrie funcțiunile ti[m]purilor și modurilor verbale sau când stabilește valoarea anumitor sufixe ..., nu se ocupă de fapte de stil?* VARLAAM – SADOVEANU, 10. *Descrie obiceiul românesc de a „striga" la joc.* IST. LIT. ROM. I, 155. *Noica descrie „șase maladii ale spiritului contemporan" la modul global.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 21, 5/2. *Tratează ... 704 plante pe care le descrie.* BUTURĂ, EB. I, 12. ✧ R e f l. p a s. *Trăbue feliul cânelui turbat, coloara lui și alte semne să se descrie.* ÎNVĂȚĂTURĂ, 116/2. *O masă cu anevoe se poate descrie, căci mease sânt multe, de osăbite fealuri.* PETROVICI, P. 86/10. *Numai trei* [sisteme], *mai tare în trup lățite, se vor descria, numindu-le ghenerale.* ANTROP. 13/18. *Despre verb, despre derivarea și compunerea lui ... s-au descris mai pe larg.* BĂLĂȘESCU, GR. III/20. *S-au descris varietățile, s-au statornicit metodele de plantare.* AGROTEHNICA, I, 58. ✦ S p e c. A reprezenta (**6**). *Fie φ_β și φ_γ funcțiile de undă care descriu mișcarea particulelor ușoare.* SANIELEVICI, R. 117.

4. (Complementul indică linii, mai ales curbe, arce sau arce de cerc etc.) A trasa[1] (**1**). V. c o n t u r a. *Descrie o giumătate de cerc.* EGT, ap. URSU, T. Ș. 186. *Descrie două arce de cerc.* ASACHI, ap. id. ib., cf. POLIZU, ANTONESCU, D., PONTBRIANT, D., LM, ALEXI, W., ȘĂINEANU[2], TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX. ✧ (Prin analogie) *Empiul, ascuns supt armele sale, descrie mari cercuri și caută să rănească pe nemicul său.* PĂCLEANU, I. I, 135/10. *Corpul era animat de un exces de iuțală spre răsărit, încât descrise o linie.* CONTEMPORANUL, I, 20. *Nimic nu e mai grotesc decât să vezi domni și doamne ... descriind circonferințe unul în jurul altuia.* CAMIL PETRESCU, T. I, 70. *Un copil fugărit de alți doi, descrise un*

semicerc. C. PETRESCU, C. V. 181. *Din când în când, peştii zburători descriu o traectorie curbă şi se cufundă iarăşi în adâncimi.* RALEA, O. 35. *Lucu suia fără grabă treptele stâlciate ale scării care, descriind o curbă primejdioasă înclinată în afară, ducea la redacţia gazetei.* VINEA, L. I, 319. *Zburau albatroşi, descriind ... spirale largi.* TUDORAN, P. 420. ✧ F i g. *Ochiul meu urmează nestatornicii suflări a vânturilor şi şerpuindelor trăsuri ce descrie trăsnetul.* PÂCLEANU, I. II, 73/20. *Vârfurile brazilor se conturau mai negru pe cerul mohorât, descriind cu o linie tremurată marginile poienii.* REBREANU, P. S. 268. *Păianjen ... ce-şi descrie, în unghere, traiectoria vieţii.* LOVINESCU, C. V, 173. *O singură clipire a ochilor descrie curbe imateriale şi dezvoltă o atmosferă de ondulaţie imprecisă.* CIORAN, R. 124. *Elanul vital în tendinţa lui generoasă descrie o curbă veşnic alta.* RALEA, S. T. III, 43. ✧ R e f l. *O tânără alegreţă se descria în frumoasa ei fisionomie.* PELIMON, I. 40/22. ✧ R e f l. p a s. *Hartele geografice în care se descrie cu mai mare deplinire uscatul Pământului.* RUS, I. I, 37/25. *Întinzând o funişoară dintr-o lature a Pământului până în cea dimprotivă, să se descrie linea oablă şi, întru aceaia, depărtările ceale rânduite mlădiţelor să se înseamne.* ÎNV. VIN. 18/11.

5. P. a n a l. (Despre particule, corpuri cereşti) A parcurge o traiectorie; a scrie (**I 2**). *În această mişcare, stelele descriu cercuri mai mult sau mai puţin mari împrejurul axului lumii.* DRĂGHICEANU, C. 3. *Ştim că o cometă este un corp care descrie împrejurul Soarelui o elipsă extraordinar de lunguiaţă.* CARAGIALE, O. IV, 43, cf. SCRIBAN, D. *Particulele vor descrie traiectorii circulare.* SANIELEVICI, R. 67. *Electronul descrie un arc de hiperbolă.* id. ib. 156, cf. DL, DN, DM, M. D. ENC., DEX.

– Prez. ind.: *descriu.* – Şi: (învechit) **descriá** vb. I, **descrí** vb. IV.

– Din fr. **décrire** (după *scrie*).

DESCRÍERE s. f. Acţiunea de a d e s c r i e şi rezultatul ei.

1. Relatare orală sau în scris (şi în detalii) a unui aspect al realităţii; expunere, înfăţişare, prezentare (**2**), (rar) descripţie (**1**). Cf. d e s c r i e (**1**). *Pre sholarii săi nemijlocit să-i îndeletnicească ... prin scrisoarea vreunui lucru pre tablă, prin poftorirea celor propose, precum şi descrierea lucrului celui de chepetenie.* MAN. ÎNV. 182/2. [Timişoara este] *oraş mic în cetate, dar vrednic de descriere pentru frumuseţea caselor, uliţilor şi a curăţenii[i].* GOLESCU, Î. 100. *A înfăţişa descrierea oblăduirii şi starea cea de acum a unui loc.* OBLĂDUIREA, 20/6. *Însă aceste descrieri, care să zic a nu fi toate de crezut, tot cuprind în sine adevăr destul.* MOLNAR, I. 147/21. *Descrierea cu amănuntul acestei însămnate întâmplări.* AR (1829), 57[1]/10. *Pe Dumnezeu nu-l cunoaşte nimeni decât prin slaba descriere a religiei.* HELIADE, O. II, 14. *În descrierile istoricilor să vede întristarea publică foarte mare.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 139/30. *A tipărit încă o descriere a călătoriilor sale în Eur[o]pa.* CR (1830), 339[2]/23, cf. VALIAN, V. *Descrierea sa este foarte interesantă şi cu de-amăruntul.* ARHIVA R. II, 1/26. [Jurnalul] *va împărtăşi lucrătorilor de pământ descrierea uneltelor arătoare* (a. 1841). PLR I, 97. *Pentru crimi ... împotriva slujbei se vor da în judecată cinurile ostăşeşti printr-o singură descriere ce va face autoritatea competentă împrejurărilor acei crimi.* CONDICA, O. 91/12. *Eu nu vroesc a face o descriere mai pre larg.* LITINSCHI, M. 39/3, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Ca să vă puteţi închipui ceva, trebuie să vă fac descrierea paradisului meu.* CONV. LIT. I, 92, cf. COSTINESCU. *Alexis ... urmă cu descrierea călătoriei sale.* ALECSANDRI, O. P. 95, cf. LM. *Mi-ar fi cu neputinţă să fac o descriere completă a acestui locaş.* CARAGIALE, O. III, 166, cf. id. ib. I, 214, DDRF, ALEXI, W., ŞĂINEANU[2]. *Lăsăm să urmeze descrierea pe care o dă un privitor.* IORGA, C. I. I, 177. *Descrierile care ni s-au păstrat din vremea de atunci arată cât de frivolă era pătura de sus.* DENSUSIANU, L. 85. *Îi părea că vede, din descrierile clericului, satul acesta aşezat în apropierea Murăşului.* AGÎRBICEANU, A. 480, cf. RESMERIŢĂ, D. *Cartea purcede cu o descriere a oraşelului.* LOVINESCU, C. II, 116. *Tiberiu împinge chiar cruzimea până a pune să se citească în faţa Senatului descrierea amănunţită a captivităţii nepotului său.* id. ib. IV, 69. *O privesc şi sunt sub obsesia descrierilor lui Fred Vasilescu.* CAMIL PETRESCU, P. 419. *Cele mai înflăcărate descrieri ale voluptăţilor iubirii se datoresc amanţilor nefericiţi.* NEGULESCU, G. 152, cf. SCRIBAN, D. *Descrierea aproape topografică negreşit că nu e de domeniul poeziei.* ARGHEZI, în PLR II, 84, cf. CĂLINESCU, C. O. 48. *Totul părea ticluit dinadins, după estampe sau după descrieri.* VINEA, L. II, 141, cf. TUDORAN, P. 190. *În descrierile respective cronicarul trebuia să recurgă necontenit la cuvinte turceşti.* VARLAAM – SADOVEANU, 77, cf. M. D. ENC. *O descriere amănunţită a luptei petrecută între ciobani.* M 1974, nr. 5, 16. *Izvoarele istorice contemporane ne-au păstrat descrierea exactă a marelui stindard al ţării, folosit de Mihai Viteazul în timpul domniei sale.* MAGAZIN IST. 1975, nr. 7, 14. *Reflectarea realităţii sociale ... ne duce la descrierea firească a acesteia.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 41, 3/2. *Nu are niciun sens să continui aici cu descrierea jocului.* CĂRTĂRESCU, N. 15. *Unuia dintre traseele care v-ar putea trezi curiozitatea încercăm astăzi să-i facem o scurtă descriere.* RL 2005, nr. 4 684. ✦ (Învechit, rar) Inventariere. *Mi-am sfârşit descrierea averei.* M. KOGĂLNICEANU, în PR. DRAM. 426.

2. Înfăţişare (sugestivă) prin cuvinte (într-o operă beletristică) a unei fiinţe, a unei situaţii, a unei întâmplări, stări sufleteşti etc.; (concretizat) scriere sau pasaj dintr-o scriere care cuprinde această înfăţişare; pictură (**3**), zugrăveală (**3**), zugrăvire (**III**), (rar) descripţiune (**2**). Cf. d e s c r i e (**2**). *Citea în gura mare „Alexandria" ... Nu mă putui dezlipi de acolo ascultând descrierea acelui loc plin de răcoare.* HELIADE, O. I, 257. *Un preţ de 50 galbeni se dă pentru cea mai bună memorie (descriere).* CR (1832), 312[1]/28. *Satira este o zugrăveală sau descriere a viţiului şi a ridicolului.* DACIA LIT. 61/2. *Cetisem multe descrieri de călătorie.* CODRU – DRĂGUŞANU, C. 2. *Numerile acestei publicări vor cuprinde felurite scrieri interesante precum: descrieri de călătorie, cântice poporale* (a. 1854). PLR I, 152. *Foarte plastic în descrierile sale este Bolintineanu.* CONV. LIT. I, 6. *Colonelul era încântat de descrierile mele.* ib. II, 50. *De la început ne-a încântat cumpătarea, plastica descriere a amănuntelor.* MAIORESCU, CRITICE, 485. *Romanurile ţărăneşti şi descrierile tipice au ajuns să fie cele mai preţuite produceri ale literaturii de nuvelişti.* id. în PLR I, 273. *Descrieri simple dar viu colorate ale vieţii străbune.* ODOBESCU, S. I, 190. *Am început să traduc descrierea stepei malorosiene, una din paginile cele mai minunate din minunatul romanţ istoric Taras Bulba.* id. ib. III, 20. *Toată descrierea persoanelor şi întâmplărilor e*

dramatică. EMINESCU, în PLR I, 325. *Noi nu prea cunoaştem poeţi mari care să se fi îndeletnicit numai cu descrieri de răsărituri ori de apusuri de soare.* GHEREA, în PLR I, 357. *Fiecare cetitor dă o luare-aminte mai deosebită unui alt gen de articole, unul cetind mai ales poezii, altul descrieri.* XENOPOL, în PLR I, 230. *Câteodată, prin descrieri, prin schiţe, vedem străbătând şi altfel în literatură lumea de la ţară.* DENSUSIANU, L. 328. *Proza de observaţie, care redă realitatea prin descriere, naraţie şi reprezentare a apărut în Moldova începând cu Negruzzi.* IBRĂILEANU, în PLR II, 316. *Sunt în nuvela lui Negruzzi şi câteva tablouri, câteva descrieri, cum ar fi aceea a măcelăririi boerilor.* VIANU, A. P. 55. *Deschise* [cartea] *la descrierea cinei castanelor, dată de Cesare Borgia.* BARBU, PRINC. 30. *Descrierea lui Grigore Ureche este un admirabil tablou evocator din literatura noastră veche.* IST. LIT. ROM. I, 391. *În descrierea uriaşei lumi pe care a prezentat-o Herodot nu există niciun moment plicticos.* MAGAZIN IST. 1975, nr. 7, 37. *În Caleidoscop ... descrierea este o formă a sentimentalităţii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 21, 9/1. ✦ Redare prin mijloace plastice; zugrăvire (**III**). *A substituit descrierea naturii* [în pictură] *cu reflexia asupra ei.* V. ROM. iunie 1975, 57, cf. LIICEANU, J. 26. ✦ Caracterizare a unui om sau a însuşirilor sale; portretizare (**1**). *Nici că se poate descriere mai frumoasă pentru un tiran.* PLEŞOIANU, T. I, 126/24. *Aceasta este descrierea părintelui de familie cu adevărat creştin.* MARCOVICI, D. 94/15. *Frumoasa ascultă descrierea acestui bărbat nu fără dorinţa* [de] *a-l cunoaşte.* FM (1843), 61[2]/17. *Dar, ca să nu rătăcesc în câtva, totuşi mă las în descriere* [a napolitanilor] *mai pe larg.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 159. *Să nu supărăm pe cineva care s-ar crede atacat prin descrierea ce facem.* PELIMON, I. 34/25. *Atât în descrierea boierului cât şi în a ţăranului, lirismul stă în atitudinea scriitorului.* LOVINESCU, C. I, 51. *Preferă descrierea omului şi a problemelor lui.* VIANU, A. P. 209. [La Vida] *este notabilă, propriu-zis, pentru descrierea moravurilor studenţeşti.* CĂLINESCU, I. 145. *Ni s-a păstrat descrierea ... doctorului C. Caracaş.* G. BARBU, A. V. 173.

3. Prezentare ştiinţifică, verbală sau în scris, cu detalii obiective şi caracteristici relevante. Cf. d e s c r i e (**3**). *Descrierea vărsatului mântuitoriu celui adevărat* [Titlu]. FRĂŢILĂ, S. Î. 39/2. *Ştiinţa naturală este învăţătura şi descrierea tuturor lucrurilor urzite.* AR (1829), 32[2]/21. *Să se publice descrierea acestei boale către toţi diregătorii ... spre băgare de samă.* ib. (1830), 426[1]/41. *În descrierea acestei cărţi* [de medicină] *acest rând au urmat: arătând întâi pre scurt istoria omului şi descriind trei sisteme ghenerale* (a. 1830). BV III, 712. *Descrierea naturei este ştiinţa prin care învăţăm a cunoaşte producturile pământului.* J. CIHAC, I. N. 3/4. *Aice nu să încape a face cu de amăruntul descrierea plântelor.* id. ib. 268/8. *Despre acestea organe pre scurt voi arăta spre cunoştinţă, lăsând cea mai speţială a lor descriare.* ANTROP. 151/3. *Am învăţat toate mişcările stealelor, descrierea Pământului şi legile cu toată desăvârşirea lor.* GORJAN, H. I, 111/8. *Geografia seau descrierea Pământului, dupre feliurimea obiecturilor sale.* FABIAN-BOB, 1/7. *O parte de frunte a gheografiei o face topografia sau descrierea locurilor menite spre lăcuirea oamenilor.* RUS. I. I, 79/5. *Cea mai bună descriere despre holeră.* C. VÂRNAV, H. 48/12. *Eu nu vroesc a face o descriere mai pre larg şi a arăta că este de mare nevoie pentru un agronom o asemine maşină de trier.* LITINSCHI, M. 39. *Ştiinţele descriptive aplică în sistematizarea lor formele descrierii, clasificării şi definiţiunii.* MAIORESCU, L. 112. *Descrierea genurilor şi regulele ocupă cea mai mare parte din opera sa.* CONV. LIT. XX, 349. *În multe cărţi găsim descrierea speciei şi a moravurilor* [ţicleanului]. BĂCESCU, PĂS. 304. *Facem descrierea ... amănunţită a celor mai des folosite dintre* [metode]. SANIELEVICI, R. 67, cf. 38. *Într-o descriere a globului ... se spune că voinţa eternă ... şi-a pus sieşi capăt.* BARBU, PRINC. 162. *Descrierea lumii contingente ca atare nu constituie obiectul literaturii, ci al diverselor ştiinţe.* COTEANU, S. F. II, 13. *Există însă şi analize mai simple. Ele îşi propun numai descrierea organizării textului.* id. ib. 52. *Se asigură, astfel, realizarea unei descrieri amănunţite a propoziţiei subiective.* LL 1972, nr. 3, 518. *În descrierea fonologică a unei limbi, să se utilizeze fapte aparţinătoare aceluiaşi nivel.* CL 1973, 162. *În revistele de popularizare ... apar deseori articole despre costumul popular, descrierea lui şi încercări de tipologie.* Z. MIHAIL, T. P. 21. *Descrierile lor sunt sumare.* BUTURĂ, EB. I, 13. *Demersul informaţional permite descrierea unor clase largi de fenomene printr-un procedeu nou.* CONTEMP. 1979, nr. 1 702, 5/13. *Criticul procedează de regulă prin descriere tematică.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 19, 2/4. *O importantă descriere a cingătorilor din zona Rădăuţi ... a făcut-o Dimitrie Dan, în monografia sa.* PAVEL, S. E. 78, cf. PATAPIEVICI, C. L. 373.

4. Trasare a unei linii curbe, a unui cerc etc. Cf. d e s c r i e (**4**). Cf. DL. ✦ Parcurgere a unei traiectorii. Cf. DL.

– Pl.: *descrieri.* – Şi: (învechit) **descriáre** s. f.

– V. **descrie.**

DESCRIITÓR, -OÁRE adj., s. m. şi f. (Învechit) **1.** Adj. Descriptiv (**1**). *Noi nu vom pregeta a da despre aceasta o relaţie descriitoare.* CR (1837), 137[1]/19, cf. VALIAN, V., POLIZU. *A să face table descriitoare de dumbrăvi şi păduri.* REG. ORG. 99/24.

2. S. m. şi f., adj. (Persoană) care face o descriere (**2**). *Călugărul de la Vaux-Cernay, descriitor naiv al părerii publice din acea epocă.* NEGULICI, E. I, 283/27, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Ne-a lăsat lucrări nemuritoare ca descriitor de moravuri şi caractere, ca povestitor, ca critic.* CONTEMPORANUL, V, 246. *În anul 1860, cunoscutul călător şi descriitor Al. Pelimon, publică o poemă în versuri intitulată „Traian în Dacia".* ARHIVA, II, 472. *Ce a putut înţelege din rostul mănăstirii Râşca cutare descriitor al ei care habar nu are de viaţa lui Petru Rareş, marele ei întemeietor?* SĂM. IV, 679, cf. ALEXI, W.

– Pl.: *descriitori, -oare.* – Şi: **descriptór, -oáre** adj., s. m. şi f. COSTINESCU, LM.

– **Descrie** + suf. *-tor.* – **Descriptor** < lat. **descriptor.**

DESCRIPTÍBIL, -Ă adj. **1.** Care poate fi descris (**1, 2**). Cf. HELIADE, PARALELISM, I, 78, cf. DN[2].

2. Care poate fi descris (**3**). *Un întreg domeniu al lumii anorganice era coerent descriptibil.* CONTEMP. 1975, nr. 1 498, 1/5.

– Pl.: *descriptibili, -e.*

– Din fr. **descriptible.**

DESCRÍPTIC, -Ă adj. **1.** Descriptibil. Cf. DN[3], MDA.

2. Descriptiv. Cf. DN[3], MDA.

– Pl.: *descriptici, -ce*
– Cf. s c r i p t i c.

DESCRIPTÍV, -Ă adj. **1.** Care descrie (**1, 2**), care se referă la descriere (**1, 2**), propriu descrierii; care face sau care conține descrieri; (învechit) descriitor (**1**). Cf. HELIADE, PARALELISM, I, 78. *Țin de partea descriptivă a călătoriilor.* FM (1843), 141[1]/28. *Poeziile lui sunt subiectiv adevărate nu numai atunci când exprimă o intuiție a naturei sub formă descriptivă.* MAIORESCU, CRITICE, 466. *O lungă baladă descriptivă.* ODOBESCU, S. III, 86. *Descripția pitorească ... nu se putea mlădia după infinitele forme ce ia analiza descriptivă.* CONTEMPORANUL, VII$_2$, 74, cf. E. IONESCU, E. 120. *Poate că-și zugrăvea o halucinație, dar cu atâta intensitate încât mi-o comunica și mie. Ce talent descriptiv are uneori.* TEODOREANU, M. U. 47. *Unde este mai multă coloare descriptivă acolo putem bănui mâna lui Creangă.* CĂLINESCU, I. C. 146. *Poezie descriptivă lipsită de orice sentimente.* id. ib. 192. *Stilul descriptiv va face ... un pas mai departe.* VIANU, A. P. 81. *Basmul este stilizat prin dilatarea elementului descriptiv și liric.* id. L. R. 218. *Tot astfel, obositor de lunga poemă În Sahara, cu note descriptive de o rară vigoare realistă e insuficientă prin analiza psihică a personagiilor.* CONSTANTINESCU, S. III, 97. *Situații și momente descriptive și narative.* VARLAAM–SADOVEANU, 410. *Partea descriptivă, plină de imagini de mare frumusețe, de hiperbole ... formează ... miezul colindei.* IST. LIT. ROM. I, 21. *Hiperbola, descriptivă sau narativă ... nu este străină de nevoia de amplificare.* ib. 117. *La aromâni, elementul liric se împletește cu cel descriptiv și povestitor.* LL 1973, nr. 4, 727. *Acalmia descriptivă din primele pagini e înșelătoare.* FLACĂRA, 1975, nr. 46, 7. *Există, dincolo de epica propriu-zisă, dincolo de materialul narativ și descriptiv, o idee.* ib. nr. 48, 14. ✧ (Substantivat) *Descriptivul lui Cervantes este prin excelență de detaliu.* LL, 130. *Expunerea ocolește descriptivul și, rareori, elemente concrete apar spre a spori atmosfera.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 150, 4/2. ✦ (Substantivat, m.) Scriitor care folosește descrierea (**2**). *Un număr de admiratori călduroși ... văd în el un mare stilist mai întâi, un descriptiv de o bogăție rară pe urmă.* ARHIVA, II, 717. *Scriitorul va fi deci un descriptiv, fără a dispune totuși de paleta vie a lui Alecsandri.* VIANU, A. P. 84. *Ion Creangă nu este un descriptiv colorat, în felul lui Alecsandri.* id. ib. 117. *Gala Galaction e unul din marii noștri descriptivi.* PERPESSICIUS, M. C. III, 245.

2. Care descrie (**3**), care conține o descriere (**3**). *Putem deosebi științele ce ne sunt cunoscute din învățământul secundar, a) în numai descriptive ..., b) în riguros demonstrative.* MAIORESCU, L. 110. *Productele române ce vor fi expuse atunci la Paris se vor putea socoti ca un muzeu deslușitor al adevărurilor enunciate într-acea emportantă lucrare descriptivă.* ODOBESCU, S. II, 85. *S-a dat mai mare importanță părței descriptive din zoologie.* CONTEMPORANUL, I, 48. *S-a mulțumit mai ales să semnaleze, cu o metodă întru totul descriptivă, numeroasele infiltrații ale folclorului în lirica noastră modernă.* CONSTANTINESCU, S. II, 459. *Această lucrare are un caracter descriptiv și normativ.* L. ROM. 1959, nr. 4, 27. *Dacă în discuție este poezia, atunci vom avea conspecte descriptive, sprijinite pe citat.* FLACĂRA, 1976, nr. 44, 11. ✧ (Pe lângă nume de discipline, indică ramuri ale acestora) *Sub istoria naturală se înțelegea și se înțelege în mare parte științele naturale descriptive.* CONV. LIT. IV, 181. *Am rămas ferm cantonat în psihologia descriptivă.* IBRĂILEANU, A. 85. *Fonetica descriptivă studiază latura sonoră a limbii la un moment dat.* GRAUR, I. L. 44. *Morfologia descriptivă nu se poate dezvolta dacă nu cunoaștem istoria și nu ne dăm seama cum s-a ajuns la o anumită stare de fapt.* id. ib. 125. *Gramaticile strict descriptive și cele strict normative nu au ... nici rostul, nici puterea de a explica fenomenul care ne interesează.* COTEANU, S. F. II, 59. *Au văzut lumina tiparului Elemente de anatomie descriptivă.* G. BARBU, A. V. 276. *Stilistica descriptivă este, prin esența ei, o stilistică aplicată unei anumite limbi.* LL 1974, nr. 1, 16. *În primele decenii au apărut mai ales lucrări descriptive, întreprinse din dragoste pentru producția populară.* Z. MIHAIL, T. P. 22. ✦ (În sintagma) *Geometrie descriptivă* = ramură a geometriei care folosește metode de cercetare bazate pe reprezentarea unui punct din spațiu cu ajutorul proiecțiilor pe două planuri. *Nu poate deveni cineva bun meșter* [dulgher sau zidar] *... fără noțiuni de geometrie descriptivă, ... de desen.* GHICA, C. E. III, 61, cf. ȘĂINEANU[2], RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN[2], DEX.

– Pl.: *descriptivi, -e.*
– Din fr. **descriptif,** lat. **descriptivus, -a, -um.**

DESCRIPTIVÍSM[1] s. n. **1.** Manierism literar care acordă o importanță exagerată amănuntelor descriptive, nesugestive. *Nu descriptivismul pur o caracterizează pe d-ra Otilia Cazimir.* IBRĂILEANU, S. L. 117. *Fără a fi deloc pentru descriptivism în proză, am fi dorit însă ... mai multă precizie a unor situații.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 150, 4/2. *Descriptivismul, declarativismul ... nu au ce căuta în asociere cu un asemenea sentiment.* CONTEMP. 1975, nr. 1 510, 1/6. *Articolul ... denunță descriptivismul, vorba lăbărțată, retorismul.* V. ROM. februarie 1975, 48. *Pitorescul facil, descriptivismul prețios ... nu au nimic de a face cu stilul acestui film.* FLACĂRA, 1976, nr. 9, 13, cf. NDN.

2. Specie de critică literară care, în loc de a se pronunța asupra semnificațiilor și valorii operelor, se mărginește la o descriere a acestora. Cf. NDN.

– **Descriptiv** + suf. *-ism.*

DESCRIPTIVÍSM[2] s. n. (Lingv.) Curent în structuralismul american care folosește metode analitice de descriere a limbilor din punct de vedere formal și procedural, fără considerații de sens, de evoluție sau de tip normativ. Cf. DEX, MDA.

– Din engl. **descriptivism.**

DESCRIPTIVÍST[1]**, -Ă** s. m. și f., adj. (Adept) al descriptivismului[1]. Cf. DEX, NDN.

– Pl.: *descriptiviști, -ste.*
– **Descriptiv** + suf. *-ist.*

DESCRIPTIVÍST[2]**, -Ă** s. m. și f., adj. (Adept) al descriptivismului[2]. Cf. DEX[2].

– Pl.: *descriptiviști, -te.*
– Din engl. **descriptivist.**

DESCRIPTÓR, -OÁRE adj., s. m. și f. v. **descriitor.**

DESCRÍPȚIE s. f. (Învechit; astăzi rar) **1.** Descriere (**1**). *Această descripție se poate cuveni acelor puțini secui din Ardeal.* MAIOR, S. I, 219. *Descripțiile și tâlcuialele a unor lucruri sânt bune.* PETROVICI, P. 33/5. *Iată acum aveți temeiul și descripția lucrurilor voastre înaintea ochilor.*

id. ib. 108/5, cf. HELIADE, PARALELISM, I, 78. *Jurnalul ... publică o descripție cu de amăruntul a observatoriului ce s-a făcut din nou în Universitatea de la Cazan.* CR (1839), 5[2]/23. *Înfățișează ... niște frumoase descripții ale Italiei.* ib. 15[1]/14. *A pune un orb dinaintea celor mai sublime tablouri ale naturei și a-i cere descripția lor.* NEGULICI, E. II, 17/31, cf. STAMATI, D. *Am primit gazetele din Viena cu descripția ei amănunțită.* CARAGIALE, O. I, 215, cf. DDRF, ALEXI, W. *Ștefan cel Mare poartă ... costumul a cărei descripție urmează.* IORGA, C. I. I, 115. *După ce tabloul este completat și cu descripția altor fructe ... urmează un sfârșit cu totul neprevăzut.* IBRĂILEANU, S. L. 124. *Se prezintă să ia în primire invitații cunoscuți, până acum, numai după o vagă și sumară descripție a bărbatului.* C. PETRESCU, C. V. 182. *Descripția fizică a lui ... semăna cu unul din tipurile descrise de Lombroso.* POPA, V. 93, cf. SCRIBAN, D. *A face atâta descripție câtă e de trebuință, spre a cunoaște topografia locului, se îngăduie.* CĂLINESCU, C. O. 244. *Își închipuia ... că e prințesă indiană din veacurile trecute și dădea ca atare descripțiuni bizare de ale epocii.* RALEA, S. T. II, 15. *Nu mai lungim descripția acestor fapte devenite astăzi clasice.* id. ib. 16, cf. DL, DM, DEX. ✦ Inventar amănunțit. *Expoziținea română să fie însoțită de un catalog ... care să dea o descripțiune generală a bogățiilor de tot felul.* ODOBESCU, S. II, 84, cf. ȘĂINEANU[2], CADE.

2. Descriere (**2**). *Marele logofăt Iancu Văcărescul, poetul Țării Rumânești ... are încă o poemă ... plină de descripții frumoase, în care se vede dulcețile limbii și ale imaginații[i].* CR (1830), 340[1]/35. *Aș transcrie aci cu plăcere toată acea încântătoare descripțiune.* ODOBESCU, S. III, 20. *Aici va fi vorba de stil, ritm, rimă, peisaj, descripția naturei.* GHEREA, ST. CR. I, 40. *Umorul ... era fatal să nu se exprime prin descripție sau comentar.* LOVINESCU, C. VII, 60. *Victor Hugo scrisese poezii cu bunice și nepotică, cu descripții ale naturii.* E. IONESCU, E. 111. *După modelul creat în romantism, ispita descripției pitorești putea deveni ... puternică.* VIANU, A. P. 138. *Întâia descripție mare a poetului e aceea a solului selenar, fără oameni.* IST. LIT. ROM. III, 187. [În proză] *abundă descripția, antagonismele violente.* ib. 569. *Nu avem de-a face cu descripția realistă.* T ianuarie 1969, 66. *N-aș spune că prozatorul e, în primul rând, un plastician. Un vizual, da; însă descripția lui e dinamică.* CONTEMP. 1975, nr. 1 504, 4/10. *O poveste de dragoste dublează descripția cu sugestii mitice.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 11, 11.

3. Descriere (**3**). *Dizertatoriul istoric va coprinde ... deosebite dizertații, descripții geografice și etnografie* (a. 1845). PLR I, 105. *Descripția clasică a sinergismului ... nu este fundată decât pe erori.* DANIELOPOLU, F. N. I, 74.

4. Procedeu logic de simbolizare prin care individualul este redat din punct de vedere logic. Cf. NDN.

– Pl.: *descripții.* – Și: (învechit) **descripțiúne** s. f.

– Din lat. **descriptio, -onis,** fr. **description.**

DESCRIPȚIÚNE s. f. v. **descripție.**

DESCRÍS[1] s. n. Faptul de a d e s c r i e. ✦ (Regional) Soartă[1] (**1**). *Doamne, Dumnezeu ..., un lucru n-ai nimerit Când scrisul mi-ai hotărât: Că mi-ai scris urât descris.* PAMFILE, C. Ț. 240. ✧ *Descrisul la stea* = practică mistică, nedefinită mai îndeaproape, prin care se crede că fata sau flăcăul necăsătorit își pot vedea ursitul. PAMFILE, C. Ț. 184. ✦ (Învechit) Listă. Cf. HELIADE, O. II, 354.

– Pl.: *descrișI, -se.*

– V. **descrie.**

DESCRÍS[2], **-Ă** adj. **1.** Cf. d e s c r i e (**1**). Cf. PONTBRIANT, D., LM, DDRF, CADE. *Dacă ne lipsește chinga descrisă, putem improviza alta.* BELEA, P. A. 53. *Epoca descrisă merge paralel cu aceea cuprinsă în letopisețul lui ... Canta.* IST. LIT. ROM. I, 686. *O sută de metri ... despărțea pe martor de scena descrisă.* FLACĂRA, 1975, nr. 41, 22.

2. Cf. d e s c r i e (**3**). *S-au ales din mulțimea mineralelor descrise însușirile caracteristice care sunt comune unor minerale.* MAIORESCU, L. 110. *Au rămas ca o moștenire sigură a epocii descrise ... termenii din limbă care arată ierarhia bisericească.* BRĂTIANU, T. 211. *Vom aplica un pansament ... după procedeul descris.* BELEA, P. A. 112. [Suprarealismul este] *mai adecvat realității ... decât realismul, pe care îl întrece printr-o sinceritate absolută și o angajare totală a scriitorului în lumea descrisă.* COTEANU, S. F. II, 118.

3. Cf. d e s c r i e (**4**). *Raza cercurilor descrise este ... mică.* SANIELEVICI, R. 67.

– Pl.: *descrișI, -se.*

– V. **descrie.**

DESCRUCIȘÁ vb. I. T r a n z. (Rar) A desface ceea ce e încrucișat. Cf. CADE. *Pentru a descrucișa zburătorii! ... sus gabierii! ... și marinarii se aruncară pe scările de frânghie.* BART, S. M. 51, cf. DL, DEX. *Măi voinice, voinicel, ... Descruceșteți armele, Să-ți îmbuc ciotoanele.* MAT. FOLK. 7.

– Prez. ind.: *descrucișez.*

– Pref. *des-* + [în]**crucișa.**

DESCRUCIȘÁRE s. f. (Rar) Acțiunea de a d e s c r u c i ș a și rezultatul ei. *Nicola, ușurel, a ajuns cel dintâi în vârf, la rândunică, pentru descrucișarea vergelor.* BART, E. 273, cf. DL, DEX.

– Pl.: *descrucișări.*

– V. **descrucișa.**

DESCRUNTÁ vb. I. **1.** T r a n z. și r e f l. (Rar) A(-și) descreți fruntea, a(-și) îmblânzi privirea, expresia fetei. *Deocamdată s-au descruntat sprâncenele tatei.* VLAHUȚĂ, ap. CADE. *Surâse îndată prin somn unui vis ș㎝alnic care-i descruntă figura.* C. PETRESCU, C. V. 7, cf. SCRIBAN, D., DL, DEX.

2. T r a n z. (Popular) A vindeca de încruntătură. *Să mi-l scuturați de moarte ... Să-i aduceți sănătate lui ... De ochi să mi-l descruntați.* MARIAN, D. 89.

– Prez. ind.: *descrúnt.*

– Pref. *des-* + [în]**crunta.**

DESCUAMÁ vb. I. R e f l. (Despre epidermă) A se coji în urma unei boli de piele sau eruptive. Cf. SCRIBAN, D., DL, DN, DEX.

– Prez. ind.: pers. 3 *descuamează.*

– Din fr. **descuamer,** lat. **desquamare.**

DESCUAMÁRE s. f. Faptul de a s e d e s c u a m a; fenomen patologic de cojire a epidermei. Cf. DL, DEX.

– Pl.: *descuamări.*

– V. **descuama.**

DESCUAMÁT[1] s. n. Faptul de a (s e) d e s c u a m a; descuamare. Cf. MDA.

– V. **descuama.**

DESCUAMÁT[2], -Ă adj. (Despre piele) Care s-a cojit în urma unei boli contagioase eruptive sau de piele. Cf. DEX[2], NDU.
– Pl.: *descuamați, -te.*
– V. **descuama.**

DESCUAMÁȚIE s. f. (Rar) Descuamare. Cf. SCRIBAN, D., DEX[2]. ✦ Scuamă. Cf. DEX[2].
– Pl.: *descuamații.* – Și: **descuamațiúne** s. f. SCRIBAN, D.
– Din fr. **desquamation.**

DESCUAMAȚIÚNE s. f. v. **descuamație.**

DESCUIÁ vb. I. **1.** T r a n z. (Folosit și a b s o l.) (Complementul indică uși, porți etc.) A deschide (cu cheia). *Bătând Ștefan-Vodă în ușa sihastrului, să-i descuie, a răspuns sihastrul să aștepte Ștefan-Vodă afară până ș-a istovi ruga.* NECULCE, L. 10. *Silind să descuie ușa să fugă* (sfârșitul sec. XVIII). LET. III, 248/33. *Cheile mele descuie orice broască.* GANE, ap. CADE. *Eu nu pot, Ano, să-ți descui.* COȘBUC, P. I, 66, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Au venit străjerii ca să descuie și să dea în laturi canaturile.* SADOVEANU, O. XV, 492, cf. DL, DEX. *Descuie ușa ei vineție, încuie la loc ... și se așează pe patul nefăcut.* CĂRTĂRESCU, N. 288, cf. ALR I 1 346/273, 283, ALR II/I MN 120, 3 806, ALR II/I h 248/872. (R e f l. p a s.) *S-au rugat ... să li se descuie poarta.* SBIERA, P. 148. ✧ (Complementul indică construcții, lăzi etc.) *Au descuiat săcriile.* MUSTE, LET. III, 19/23. *Dar domnul ... Mică cheiță că-mi scotea, Grajd de piatră discuia.* ȘEZ. XIII, 128. ✧ F i g. *Cum au încuiat greșala lui Adam raiul, așea și botezul descuie-l.* VARLAAM, C. 410. (R e f l.) *Raiul era încuiat, De trei ori am genuncheat, Raiul mi s-a descuiat.* MARIAN, SA. 10.
2. T r a n z. și r e f l. (Popular) A (se) vindeca de constipație sau de retenție urinară. *Atâta vreme le lăsăm să stea acolo* [în anusul calului] *până când se descuie.* CALENDARIU (1814), 169/13, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Zama de cocoș bătrân descuie pântecele.* MARIAN, O. II, 241.
– Pronunțat: *-cu-ia.* – Prez. ind.: *descúi.* – Și: (regional) **dăscuiá** (ALR II 6 260/53, 791, 899, ALR II/I MN 120, 3 806), **discuiá** vb. I.
– Pref. *des-* + [în]**cuia.**

DESCUIÁRE s. f. v. **descuiere.**

DESCUIÁT[1] s. n. (Popular) Faptul de a (se) d e s c u i a.
1. Cf. d e s c u i a (**1**). *Descuiatul ușii.*
2. Cf. d e s c u i a (**2**). *Babele recomandă bolnavilor pentru descuiat cam aceleași leacuri și buruieni.* GRIGORIU-RIGO, M. P. 87. *Pentru descuiatul vitelor cum și al oamenilor ... întrebuințează o buruiană ce o numesc părul porcului.* MAT. FOLK. 699.
– V. **descuia.**

DESCUIÁT[2], -Ă adj. **1.** (Despre uși, încăperi etc.) Deschis (cu cheia). *Vai de mine! tată; cum să mă culc eu cu ușa descuiată.* ISPIRESCU, L. 376, cf. DL, DEX, HODOȘ, P. P. 70. □ *A uitat casa descuiată.*
2. (Despre oameni, despre caracterul lor etc.) Care se adaptează ușor la împrejurări; receptiv, deschis (**III 2**); deștept (**2**), ager. Cf. DEX.
– Pl.: *descuiați, -te.*
– V. **descuia.**

DESCUIBÁ vb. I. T r a n z. (Învechit) A scoate, a alunga din cuib. Cf. LB. ✧ F i g. *Iupiter ca un înțălept bune legi au dat. El lotrii din pădurile Illirii descuibă, din a Thesalii și din a Machedonii îi stinsă.* N. STOICA, C. B. 70. *De a-i dăscuiba din acele locuri unde să află și ... astăzi ședători* (a. 1834). IORGA, S. D. I, 322.
– Prez. ind.: *descuibez.* – Și: **dăscuibá** vb. I.
– Pref. *des-* + [în]**cuiba.**

DESCUIBÁRE s. f. Acțiunea de a d e s c u i b a și rezultatul ei. Cf. DA, MDA.
– Pl.: *descuibări.*
– V. **descuiba.**

DESCUIÉRE s. f. **1.** Faptul de a (s e) d e s c u i a.
1. Cf. d e s c u i a (**1**). Cf. DDRF, CADE.
2. (Popular) Cf. d e s c u i a (**2**). *La Salva, decoctul se lua pentru „descuierea udului".* BUTURĂ, EB. I, 217.
– Pl.: *descuieri.* – Și: **descuiáre** s. f. DDRF.
– V. **descuia.**

DESCUIETÓR, -OÁRE s. n., s. f. **1.** S. n., s. f. (În dicționarele din trecut) Dispozitiv care servește la descuiat (**1**); cheie. Cf. LB, LM, ȘĂINEANU, D. U.
2. S. f. (Regional) Plantă nedefinită mai îndeaproape. Cf. ȘEZ. XV, 26.
– Pl.: *descuietori, -oare.*
– **Descuia** + suf. *-tor.*

DESCUIETÚRĂ s. f. Descuiere (**1**) Cf. DA, MDA.
– **Descuia** + suf. *-tură.*

DESCULPÁ vb. I v. **disculpa.**

DESCULPÁRE s. f. v. **disculpare.**

DESCULPÁT, -Ă adj. v. **disculpat.**

DESCÚLȚ, -Ă adj. Care umblă fără încălțăminte; care și-a scos sau căruia i s-a scos încălțămintea; descălțat[2], (regional) desculțat. *Și* [fericitul Grigorie] *trăia numai cu o rasă, desculț, și dormiia pre o rogojină, mâncând puțântea pâine cu apă.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 5[r]/9. *După aceaea, va zice Domnul ... către ceia ce ș-au cheltuit viața în fapte reale: „De multe ori am venit la casele voastre, în vreame de iarnă tare și grea, și-am fost gol și desculț și nici a grăi nu puteam de greul frigului și a gerului, iară voi m-ați scos afară".* MĂRGĂRITARE, 329. *Atunce [l-]au prins și pe Ilie Catacozino ... numai cu cămeșe și desculț.* NECULCE, L. 183, cf. ANON. CAR. *A fost prădat-o ... pe dumneaii ... lăsând-o goală și desculță* (a. 1711). URICARIUL, XI, 220. *Dobitoacele să nasc îmbrăcate, oamenii goli, dobitoacele încălțate, oamenii desculți, dobitoacele armate, oamenii neînarmați.* MAIOR, S. I, 65, cf. LB. *Un om bătrân cu vârsta trecea pe acolo ... El umbla desculț, răzămându-să într-un baston de abanos.* BUZNEA, P. V. 4/4. *Desculță și despletită fuge.* CONACHI, P. 86. *„Românul" concede că soldații au petrecut pe câmpul de război rupți și desculți, dar cu toate acestea ei s-au purtat vitejește.* EMINESCU, O. X, 35. *Pornește desculță prin rouă de culege o poală de somnoroasă.* CREANGĂ, P. 214. *Desculți și călări pe deșelate, drăcoșii de surugii ... băgau roibii ... în năbădăi.* MACEDONSKI, O. III, 18. *Bătrână și veștejită ..., cu un picior desculț, ea*

părea ... o făptură a iadului. M. I. CARAGIALE, C. 25, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Apa îmi picura pe vârful piciorului desculț.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 88. *Era desculț și aproape gol.* SADOVEANU, O. X, 208. *Am umblat desculță și flămândă.* id. O. XXI, 331, cf. SCRIBAN, D. *Câțiva țărani desculți ... se trudesc să ridice ... un pian.* CAMIL PETRESCU, B. 8. *Vin dindărăt urmașii mulți, Setoși, flămânzi, bolnavi, desculți.* BENIUC, V. 54. *Iar ea, desculța negresă, Se grăbea prin satul văruit, La o adresă.* DIMOV, T. 107. *Unui român îi plăcea să-și poarte nevasta desculță și vara, și iarna.* SNOAVA, IV, 299. *Nu se umblă cu un picior încălțat și cu unu desculț.* ȘEZ. II, 196, cf. ALR I 1 857. *Pe brumă desculț și pe rouă încălțat.* ZANNE, P. III, 143. *Croitorul umblă rupt și ciobotarul desculț.* id. ib. V, 215. ✧ (Adverbial) *Toți lăcuitorii, până și cel mai sărac, sunt îmbrăcați curat, cârpit sau desculț, nu se vede.* GOLESCU, Î. 145. ✦ (Substantivat) Om sărac. *Că praznicul amu grăiaște-se: ... îndemnare neînșelătoare ... a face, ..., a încălța desculții.* CORESI, EV. 123. *Numai din buzunarul paltonului mai spânzură petecul roșu al republicei desculților.* EMINESCU, O. XII, 361. *Cine-i el?: Un desculț și jumătate.* PAMFILE, J. I, 119, ap. SCRIBAN, D. *Ați dat de veste proprietarilor? să nu ne pomenim iar cu desculții peste noi.* CAMIL PETRESCU, B. 117. *Desculții aprind focul pe lângă care.* STANCU, D. 468, cf. DL, DEX. ✧ Loc. adv. (Regional) **Pe desculțe** = cu picioarele goale; neîncălțat. Cf. UDRESCU, GL. *Am luat-o pe desculțe prin miriște și am venit acasă cu picioarele juvinite.* id. ib. ✦ (Substantivat, n., regional) Boală de vite și de oi care se manifestă prin dureri de picioare, căderea unghiilor, șchiopătare etc. Cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, H IV 91, 207, IX 56, 189, XVI 56, CHEST. V 167/91. ✦ (Învechit; despre cai) Despotcovit. Cf. LB.

– Pl.: *desculți, -e.* – Și: (învechit și regional) **dăscúlț, -ă, discúlț, -ă** adj. LM.

– Lat. **disculcius.**

DESCULȚÁ vb. I. Refl. și tranz. (Învechit și regional) A (se) descălța. *El* [Domnul] *zise* [lui Moisi]: *nu te apropiia, desculță-ți încălțămintele tale den picioarele tale, că locul în care stai sfânt pământ iaste.* PO 185/23. *Iară svântul să deștinsă de brău și să dezvăscu de veșmântul ce avea și să desculță de încâlțămente.* VARLAAM, C. 433. *Filisteanii vor sluji de m-or desculța.* DOSOFTEI, PS. 196/8, cf. ANON. CAR., LB. [Ieronim] *se desculță și, sărind de pe-o piatră pe alta, cercetă stâncosul său imperiu.* EMINESCU, O. VII, 130. *Femeia ... să nu desculțe pe nime.* MARIAN, NA. 11. *De dragul tău să mă desculț? Ei, iacă!* COȘBUC, P. I, 170. *Seara, când Gherasim mă desculța lângă vatră, încep eu, așa pe departe.* LUC. VII, 11, cf. CADE. *Când am ajuns ... ne-am desculțat.* VLASIU, A. P. 171. *Să n-aluneci. Mai bine să te desculți.* TUDORAN, P. 147, cf. DL, DM. *Bătrânul ... era lângă sobă și se desculța.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 28, cf. DEX, Z. MIHAIL, T. P. 153. *Părăuț cu apă rece ... desculța-m-oi de-un picior Și te-oi trece.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 141. *Își desculță opinca.* id. ib. 313. *Când bătea ceasul la cinci Mă desculțam de opinci.* RETEGANUL, TR. 58. *Deci se desculță și plecă prin Dunăre.* id. P. III, 5. *Cizme roșii oi desculța.* DOINE, 16. *De-o nojâță să desculța.* PĂSCULESCU, L. P. 178. *Voinicul fără drăguță Seara-ndată se desculță.* FOLC. TRANSILV. II, 39.

– Prez. ind.: *descúlț.* – Și: (regional) **dăscúlță** (ALR I 1856), **discúlță** (ALR I 1 856) vb. I.

– De la **desculț.**

DESCULȚÁRE s. f. Acțiunea de a (se) desculța și rezultatul ei. Cf. DA, MDA.

– Pl.: *desculțări.*

– V. **desculța.**

DESCULȚÁT, -Ă adj. (Regional) Desculț. Cf. ANON. CAR., DEX.

– Pl.: *desculțați, -te.*

– V. **desculța.**

DESCUMPĂNÍ vb. IV. Tranz. A face pe cineva să-și piardă echilibrul sufletesc, a-i crea o stare de confuzie; a dezorienta, a dezechilibra, a zăpăci (1). *Viața mea alături de Isabel ..., totul începea să se depărteze, ... stăruind prea mult ca să nu-mi descumpănească sănătatea.* M. ELIADE, O. I, 70. *Tot ce văzuse și auzise îl zăpăcise și-l descumpănise.* SADOVEANU, O. XXI, 416, cf. DL, DEX.

– Prez. ind.: *descumpănesc.*

– Pref. *des-* + **cumpăni.**

DESCUMPĂNÍRE s. f. Faptul de a descumpăni; dezorientare, dezechilibrare. *O lăbărțare, o descumpănire, o mitocănie.* ALAS 21 I 1934, 3/2, cf. DL, DEX.

– Pl.: *descumpăniri.*

– V. **descumpăni.**

DESCUMPĂNÍT[1] s. n. Faptul de a se descumpăni. Cf. DA, MDA.

– V. **descumpăni.**

DESCUMPĂNÍT[2]**, -Ă** adj. Care și-a pierdut echilibrul sufletesc, care se află într-o stare de confuzie; dezorientat, dezechilibrat. Cf. DL, DEX. *O clipă am rămas descumpănită.* CĂRTĂRESCU, N. 228. *Multe dintre tablouri exercită o puternică atracție asupra privitorilor care stau la început descumpăniți.* RL 2006, nr. 4 821.

– Pl.: *descumpăniți, -te.*

– V. **descumpăni.**

DESCUMPĂRÁ vb. I. Tranz. (Învechit) A răscumpăra (1). *Derept aceaia dzi feciorilor lu Israil aceasta: eu-s Domnul cine voiu aduce afară pre voi de supt robiia eghipteanilor și vă voiu slobodzi den robiile voastre și vă voiu descumpăra pre voi îm brațe întinse și cu mari giudecăți.* PO 195/17. *Nașterea asinului dentâniu pre o oaie schimbă, iară să nu-l vei schimba să se omoară: alor tăi ficiori nașterile dentâniu să o descumperi și cu mâna goală înaintea mea să nu te ivești.* ib. 295/24. ✦ (În limbajul bisericesc) A mântui (2), a izbăvi. *Însă mai vârtos <iaste> Hristos viiața noastră, că ne-au înviat, slobodzit și ne-au descumpărat din păcate și din [moar]te.* CORESI, T. EV. 33. *Tu, Iesus Cristus, lumină dereaptă, viața noastră, veselie mare, cine den moarte cu sângele svântu noi descumpărași.* TEXTE ROM. (XVI), 338. *Să știe tot creștinul cum Domnul nostru Isus Hristos iaste sol între noi și între Dumnedzeu, de ne împacă cu Dumnedzeu părintele, pentru cinstit singele lui, cu carele ne-au descumpărat din blăstemul legei vechi ș-a strămoșilor.* VARLAAM, O. 229. *Și Zaharia, tatăl lui, să împlu de Duhul Sfânt și proroci, zicând: Blagoslovit Domnul Dumnezăul lui Izrail, că socoti și descumpără oamenii săi.* N. TEST. (1648), 67[r]/22.

– Prez. ind.: *descúmpăr.*

– Pref. *des-* + **cumpăra.**

DESCUMPĂRÁRE s. f. (Învechit) Acțiunea de a d e s c u m p ă r a și rezultatul ei; răscumpărare (**1**). *Să nu o va voi domnu-său, nice să o poată mărita* [pe fata sa], *iară pre descumpărare el o sloboadză ce a oameni striini să nu fie slobod a o vinde pentru ce că o au urât pre ea.* PO 247/11. ✦ Mântuire (**2**), izbăvire. *Dumnedzău cire dă descumpărare mie și vinovăți oamerii suptu menre, izbăvitoriulu mieu de vrăjimașii miei cei mânioși.* PSALT. HUR.[2] 101. *Svântul Pavel către râmleani ... dzice: „Îndireaptă-să în har prin descumpărarea lui Hristos, pre carele l-au orânduit Dumnedzeu să hie curățire pentru credință cu singele lui, la arătarea direptății lui, pentru păcatele cealea ce-au fost mainte".* VARLAAM, O. 216. *Iară noao creștinilor, Evangheliia ni e veaste bună, care-au prorocii și apostolii, despre descumpărarea neamului omenesc și de întrămarea dereptății și vieții de veac pren Hristos, au vestit lumii.* N. TEST. (1648), 1[r]/15. *Pravoslavnicilor creștini, să ne păzim și noi de trufie, căci că ..., pentru trufia și pre omul l-au gonit den raiu, să ne păzim de păcate care strigă pururea descumpărare (păcatele care strigă de răscumpărare) înaintea lui Dumnezeu.* CHEIA ÎN. 71[r]/1.

– V. **descumpăra.**

DESCUMPĂRÁT s. n. (Învechit, rar) Mântuire (**2**); răscumpărare (**1**). *Înțeleș că va face Domnul giudeț measerilor și descumpărat mișe<i>l<o>r.* PSALT. HUR.[2] 204, cf. DHLR, II, 295.

– V. **descumpăra.**

DESCUMPĂRĂCIÚNE s. f. (Învechit, rar) Răscumpărare (**1**); descumpărare; mântuire (**2**), izbăvire. *Un Dumnezeu și un îmblătoriu între Dumnezeu și între oameni omul Iisus Hristos, cine se deade descumpărăciunei derept toți.* CORESI, T. EV. 57. *Bogatul încă să nu dea mai mult, measerul încă să nu dea mai mult de giumătate de siclus, care să dea Domnului pintru descumpărăciunea sufletelor sale.* PO 281/26.

– Pl.: *descumpărăciuni.*

– **Descumpăra** + suf. *-(ă)ciune.*

DESCUMPĂRĂTÓRIU s. m. (Învechit, rar) Mântuitor (**2**), izbăvitor; răscumpărător (**1**). *Zi, derept aceaia, frate drag, spoveada cu mine depreună: Spoveduiescu-mă Ție, Dumnezeul mieu dulce, că ești Tu mie Domn, roditoriul și făcătoriul mieu și descumpărătoriul mieu dulce.* CORESI, T. EV. 199.

– **Descumpăra** + suf. *-(ă)toriu.*

DESCUMPĂRĂTÚRĂ s. f. (Învechit, rar) Răscumpărare (**1**). *Să iai derept însă banii descumpărăturiei de la fiii lu Israil și-i cheltuiaște pre slujba cortului adevărăturiei, cum să fie pre pomeana fiilor lu Israil înaintea Domnului și cum milostiv să fie sufletelor voastre.* PO 281/28.

– **Descumpăra** + suf. *-(ă)tură.*

DESCUNJURÁ vb. I. v. **dezânconjura**.

DESCUNUNÁ vb. I. T r a n z. (Popular) A despărți (soțul de soție). Cf. CADE. *Dar când m-ai descununa, O sută d-arginți ți-aș da.* RETEGANUL, CH. 152, cf. DOINE, 17. *Cu popa să mă-ntâlnesc Două vorbe să-i vorbesc, Două vorbe trei cuvinte: Descunună-mă, părinte!* HODOȘ, C. 75. *Dăscunună-mă, părinte, Că dă mi-i dăscununa, Trei sute dă zloți ți-oi da!* GR. S. V, 24.

– Prez. ind.: *descunún.* – Și: **dăscununá** vb. I.

– Pref. *des-* + **cununa.**

DESCUNUNÁRE s. f. Acțiunea de a s e d e s c u n u n a și rezultatul ei. Cf. DA, MDA.

– Pl.: *descununări.*

– V. **descununa.**

DESCUNUNÁT, -Ă adj. (Popular; despre soți) Care a fost despărțit. Cf. DA, MDA.

– Pl.: *descununați, -te.*

– V. **descununa.**

DESCURAGÉA vb. I. v. **descuraja.**

DESCURAGIÁRE s. f. v. **descurajare.**

DESCURAJÁ vb. I. T r a n z și r e f l. A face să-și piardă sau a-și pierde curajul, entuziasmul, interesul, speranța etc.; a (se) demoraliza (**2**). Cf. VALIAN, V. *Încale daca mi-ai spune să mă duc în lume ... Dar așa! Neci nu mă-ncuragezi, neci nu mă descuragezi.* EMINESCU, O. VIII, 330. *Situația parlamentară e într-adevăr de natură a descuraja pe șeful cabinetului.* id. ib. XI, 220. *Când era de tot tânăr începuse să scrie versuri până ce într-o zi – trecător numai – se descurajă.* DENSUSIANU, L. 274, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *În loc să descurajeze cu toată energia patima lui Zaharia Duhu, încă o dată o întețea.* C. PETRESCU, R. DR. 229. *Se descuraja prea repede, la orice dificultate.* NEGULESCU, G. 107. [Un filosof] *are trebuință apoi de o tenacitate puțin comună pentru ca să nu se descurajeze prea repede.* id. ib. 210, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DN, DEX. *Aceste replici, ca să-l descurajeze pe un om ... mi se par incorecte și imorale.* RL 2005, nr. 4 636. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Un leu care se devalorizează încurajează exporturile și descurajează importurile.* RL 2004, nr. 4 469.

– Prez. ind.: *descurajez.* – Și: (învechit) **descurageá,** (învechit și regional) **descorajá** (JIPESCU, ap. TDRG) vb. I.

– Pref. *des-* + [în]**curaja.**

DESCURAJÁNT, -Ă adj. (Rar) Descurajator. Cf. DEX[2], MDA.

– Pl.: *descurajanți, -te.*

– **Descuraja** + suf. *-ant.*

DESCURAJÁRE s. f. Faptul de a (s e) d e s c u r a j a; starea celui care și-a pierdut curajul, entuziasmul, interesul, speranța etc.; demoralizare (**2**). *Năzucirile și descoragiarea* [Titlu]. BREZOIANU, Î. 37/10. *Până când prepoziții nu vor fi pătrunși de seriozitate morală, de entuziasm pentru arte, ... până atuncea avântul artiștilor se va sfârși totdeuna într-o obosire prefăcută la urmă în descuragiare.* EMINESCU, O. XIV, 235. *Să vorbim de aceia ... pe cari descurajarea nu i-a culcat încă la pământ.* MACEDONSKI, O. IV, 11, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Indiferența zeilor față de valoarea etică a oamenilor, precum și, mai ales, față de soarta lor ... a provocat mai întâi descurajarea.* NEGULESCU, G. 159. [Tata] *pleca cu un gest greu de descurajare.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 21, cf. SCRIBAN, D. *Căderea de pe urma descurajării și a epuizării îi poate fi fatală.* STĂNILOAE, O. 89. *După vreo două*

săptămâni te-a cuprins o descurajare, o silă de tot ce era în jurul tău. PAS, Z. I, 298, cf. DL, DM, DEX. *Am instituit patrule ... care au ca scop descurajarea celor care ar avea de gând să comită infracțiuni pe spinarea sinistraților.* RL 2005, nr. 4 668. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Dezvoltăm un sistem de descurajare nucleară unic în lume.* ib. 2006, nr. 4 835. *Cea mai uzuală corecție este cea din conturile externe pentru că acolo se concentrează ... efectele unei aprecieri forțate a monedei naționale, care duce ... la descurajarea ... exporturilor.* id. 2006, nr. 4 941.

– Pl.: *descurajări.* – Și.: (învechit) **descuragiáre, descoragiáre** s. f.

– V. **descuraja.**

DESCURAJÁT, -Ă adj., s. m. (Persoană) care și-a pierdut curajul, entuziasmul, interesul, speranța etc.; demoralizat (2); (despre manifestări ale oamenilor) care exprimă o astfel de stare. *Poate că mi-o veți ține de rău că v-am făcut observațiunea aceasta, dar am cumpănit respectul ce vi-l datorez cu iubirea ce-o am pentru descurajatul meu amic.* EMINESCU, O. XVI, 34. *La urmă, obosit și brusc descurajat, le-am judecat neroade și m-am întors acasă.* GALACTION, O. 98. *Radu ...* [e] *iremediabil descurajat.* CAMIL PETRESCU, T. II, 57. *Bălănescu are un gest descurajat.* id. ib. 104. *Soldații noștri erau posomorâți și descurajați.* BRĂESCU, V. 79. *Răul luptă să-și întărească existența fără Dumnezeu; indiferentul e un descurajat.* STĂNILOAE, O. 291, cf. DL, DM, DEX. ✧ F i g. *Totdeauna însă brațul îi cădea descurajat.* SADOVEANU, O. X, 199.

– Pl.: *descurajați, -te.*

– V. **descuraja.**

DESCURAJATÓR, -OÁRE adj. Care te face să-ți pierzi curajul, entuziasmul, interesul, speranța; demoralizant, (rar) descurajant. *Această ... întâmplare produce o impresie descurajatoare în spirite.* ALECSANDRI, ap. CADE, cf. DL, DM, DN, DEX.

– Pl.: *descurajatori, -oare.*

– **Descuraja** + suf. *-tor.*

DESCURCÁ vb. I. **1.** T r a n z. (Complementul indică fibre textile, păr etc. sau lucruri asemănătoare cu acestea) A face să nu mai fie încurcat, înnodat; a descâlci (**1**). *Iubirea celor cugete cu dulceață împletite și cu gânduri hitleane, ca o mreajă să le descurcăm.* CORESI, EV. 212. *Când aș fi, o Magdalină! Mielul a căruia lână O descurcă mâna ta!* NEGRUZZI, S. II, 90, cf. PONTBRIANT, D. *Uite păr! ... S-o vezi dimineața cum drăcuiește că nu și-l poate descurca.* CARAGIALE, O. I, 195. *Visa cu ochii deschiși, descurcându-și alene podoaba pletelor castanii.* LUC. II, 329, cf. TDRG. *A descurcat toată vița și porodița Olăreștilor.* AGÎRBICEANU, S. 26, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, DL, DM, DEX. *Încotro cucul cânta, Ele lesuri descurca.* PĂSCULESCU, L. P. 166. [Via] *o discurcăm ș-o îngropăm.* ALR II 3 393/872, 876, 886, cf. ib. 5 903/157, 172, 182, 192, 537, 605, 682, 723, 728, 769, 791, 812, 872, 886, 899, 928, 987, 6 114/531. *Macu și cu trifoiu, L-a împlut cârtojelu, Las să-l umple cât de mult, L-om descurca la cosit.* FOLC. OLT. – MUNT. II, 513. *Firile când se încurcă, anevoie se descurcă.* ZANNE, P. V, 291. *Cine a încurcat pânza, trebuie să o descurce* = cine a făcut un rău, trebuie să-l îndrepte. id. ib. III, 269. ✧ F i g. *Mă miram spre care parte să merg calea să-mi descurc.* PANN, Ș. I, 4/9. *Ați încurcat lumea și n-o mai puteți descurca.* CARAGIALE, O. VII, 255. *În loc să se mulțumească a trândăvi coconește cu ce descurcase din moștenirea părintească, se înhămase ... la o muncă grea.* M. I. CARAGIALE, C. 90. *Noi treceam podișca, descurcam firul drumului.* GALACTION, O. 38. *Dar cine era să mai vie, să descurce firul soartei viteazului căței!* id. ib. 313. *Săteanul nu știe, în sumedenia de boale, să le descurce și să le deosebească.* VOICULESCU, L. 4. *Le luă ochii aceastâ vale adâncă ... cu întortochierile pe care nu le mai puteau descurca.* CAMIL PETRESCU, O. II, 193. ✧ R e f l. p a s. *După cules, via se descurcă, adică i se scot haragii.* PAMFILE, I. C. 217. ✧ R e f l. *Numai eu știam să ... arunc* [ciulini] *în părul fetelor, ca să nu se mai descurce.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 14. ✦ T r a n z. și r e f l. A (se) desprinde, a (se) alege dintr-o încurcătură, dintr-o încâlceală, dintr-un amestec etc.; a (se) elibera. *Leul neputându-se descurca (descâlci) au început a răcni cât putea.* ȚICHINDEAL, F. 37/12. *Nu putea izbuti să-i descurce, să-i descatarameze capu din guleru ardicat păn la gât.* CR (1839), 233[2]/16. *Un mistreț cât toate zilele de mare prăvălise pe un flăcău tânăr la față și se silea a-și descurca colții din arcul flăcăului.* ISPIRESCU, L. 371. *Preuteasa s-a descurcat din brațele preasfințitului.* CONTEMPORANUL, IV, 528. *Până să mă descurc din mulțime, ia-l pe amic de unde nu e.* SĂM. I, 75. *Până a ne descurca* [mama] *de colb, își stupia sufletul.* TDRG. *Sluga se apropie ..., începu s-o descurce* [pe doamnă] *din țoale, îi ajută să se coboare.* AGÎRBICEANU, A. 466. *De picioare-l descurcați.* TEODORESCU, P. P. 383. ✧ F i g. *Într-acesta chip mintea, de un sfat și de altul atingându-să și într-un chip subțiindu-să, ceale mai clinciuroase a lucrurilor noduri pătrund și din încâlcitură le descurcă.* CANTEMIR, I. I. I, 193. *Fiind descurcați de nebunele patimi ... singură înțelepciunea lucra la dânșii.* MAIOR, T. 132/14. *Stăi, uite-te: eu voiu să-mi înnec tot necazul în care m-ai adus și să te ascult ... Trebue mai nainte de a vedea pe soția mea să mă descurc de amestecătura aceasta.* HELIADE, AMF. 33/22. *Eu care doream din tot sufletul meu să mă descurc de una ca aceasta, o mai încredințai cum știui mai bine că îi voi sluji cu toată osârdia la câte mi-a poruncit.* GORJAN, H. IV, 107/24. *Sufletul ... descurcându-se de toate bucuriile și de toate suferințele cărnii ... își închipuiește ceva mai presus decât tot ce vede.* NEGULICI, E. II, 179/29. *În adevăr, marile puteri, simțindu-se în neputință de a se descurca din afacerea greco-turcească pe care-o luaseră asupră-și, au găsit cu cale a oferi principelui de Bismarck arbitrajul cestiunii.* EMINESCU, O. XII, 82. *Dacă ne descurcăm mintea de prejudițiile civilizate ... vedem că toate popoarele pământului au avut ... obiceiuri asemănătoare.* CONTEMPORANUL, V, 126. *Bine c-a descurcat Dumnezeu pământul de el.* VISSARION, Î. 7. *Se încurcase cu o domnișoară care ... nu mai vru să-l descurce.* PAS, Z. IV, 35.

2. R e f l. A ieși dintr-o situație dificilă; a găsi mijloacele de a depăși o situație încurcată, neașteptată, nouă, grea; a se orienta (**1**). *Pepelea ... știe să se descurce.* ALECSANDRI, POEZII, 422. *Busuioc ... n-avea el nevoie de ... popa Furtună, ca să se descurce cu holera.* SLAVICI, O. I, 244. *De acu descurcă-se de-or putea, de nu, sănătate.* CONTEMPORANUL, IV, 630. *Treaba voastră cum vă descurcați, că eu sunt primar și nu mă pot lua după vorbe.* REBREANU, R. II, 176. *Nu se va da în lături de la nimic ca să se descurce.* EFTIMIU, N. 85. *La oraș sunt rânduielile*

scrise în niște cărți groase. Trebuiesc oameni anume învățați să se descurce. SADOVEANU, O. XX, 129. *Cu atât cât știam ungurește, era de ajuns ca să ne descurcăm cu cumpărătorii unguri.* MOROIANU, S. 21. *Dascălul trebuia să învețe, el întâi, materia de predat și să se descurce pe cât putea mai cinstit.* ARGHEZI, S. XI, 78. *Vlăjganul ... știe să se descurce în orice împrejurare.* CAMIL PETRESCU, O. II, 16. *Mă refer la ... femeia modernă complet dezorientată, care, intrată în cultură, nu se poate descurca, deoarece a fost prinsă într-un element eterogen.* CIORAN, R. 84. *Mi-a spus să mă descurc cum oi putea.* STANCU, D. 80. *Te descurci în probleme economice.* BENIUC, M. C. I, 153. *Nu se descurcă în treburile ministerului.* TUDORAN, P. 235. *Fetele ... au să se descurce ele într-un fel.* PREDA, M. 62. *Cu proprietarul cum te-ai descurcat?* BARBU, Ș. N. 16. *Ei nu se prea descurcau în tainele alfabetului.* G. BARBU, A. V. 30. *Mă descurc singur de minune, am învățat topografia locului.* S ianuarie 1970, 42. *Se descurcă anevoie cu partitura pentru care a fost distribuit.* V. ROM. august 1975, 32. *Nu văd cum m-aș putea descurca, invalid cum sunt.* CONTEMP. 1975, nr. 1 513, 5/8, cf. DEX. *Știam că totul este pierdut, că de-acum încolo va trebui să ne descurcăm fiecare cum va putea.* CĂRTĂRESCU, N. 158. *S-a întrebat ... cum se descurcă cu educația părinții care n-au banii și timpul lui.* ib. 2005, nr. 4 757. ✧ (Prin analogie) *S-ar putea înțelege din cele spuse până aici că trebuie lăsată limba să se descurce singură.* LL 1972, nr. 2, 37. *Bugetul a putut face față mai ușor finanțării cheltuielilor, fiind în măsură să se descurce cu un deficit extrem de mic, impus de FMI ca o măsură de echilibrare.* RL 2004, nr. 4 494. ✧ T r a n z. *Lasă, mă, Mitreo, o să văz eu și-o să te descurc.* SADOVEANU, O. XVII, 223.

3. T r a n z. A lămuri, a limpezi, a clarifica. *Încă și judecățile ceale încurcate, și greale, craiul lui le încredințasă să le descurce.* BERTOLDO, 36/19. *Împărătescu ministru ... fu îndătorat a descurca causa (pricina) noastră.* MAIOR, T. 35/24. *Cel mai mare talent al său era d-a descurca adevărul.* CĂPĂȚINEANU, S. 28/5. *Îmi descurcai toate socotelile prăvăliei și aflai că am capital de șase mii galbini.* GORJAN, H. I, 36/15, cf. VALIAN, V. *Să cercetez fapta lor, aceasta era a descurca haosul.* NEGULICI, E. II, 57/18. *Să vedea și niște slove încărcate cu rugini, Care descurca în versuri curgerea aștii pricini.* PANN, E. II, 31/18. *Prietenul nostru ... nu știe să descurce două buchi la judecătorie.* ALECSANDRI, O. P. 193. *Elevii sunt în stare să descurce o idee confuză și contradictorie.* MAIORESCU, L. 167. *Să căutăm de grabă ce zice dl. Levasseur ca să descurcăm încâlceala d-lui Mărescu.* CONTEMPORANUL, I, 289. *El însă nu era polițai care umblă să descurce lucrurile.* SLAVICI, O. I, 326. *Zece înțelepți nu pot să descurce ceea ce un nebun a încurcat.* ap. DDRF. *Cântăreții și diaconii vor fi descurcat ... slova molitvelnicului.* LUC. II, 76. *Încurcături pe care le ... descurca prin viclenie.* IORGA, C. I. I, 25. *Ana Zadu nu se va putea descurca în privința trecutului.* CAMIL PETRESCU, T. III, 63. *Trebuia să descurce și gospodăria haotică a lui Pol.* C. PETRESCU, Î. I, 11. *Își bătea capul să descurce această interesantă problemă.* SADOVEANU, O. X, 9. *Treaba era încurcată și ei n-aveau cum s-o descurce.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 421. (R e f l.) *Iute se descurcă lucrurile în mintea omului.* SLAVICI, O. I, 230. ✧ E x p r. **A descurca țițele** v. ț ă.

– Prez. ind.: *descúrc.* – Și (regional) **dăscurcá** (ALR II 3 393/876, 886, ib. 5 903/182, 192, 723, 769, 791, 886, 889, 928), **discurcá** (ALR II 5 903/537, 605, 987.

– Pref. *des-* + [în]**curca.**

DESCURCÁRE s. f. (Rar) Acțiunea de a (s e) d e s c u r c a și rezultatul ei.

1. Operația de îndreptare, de punere în ordine a unui lucru încurcat, încâlcit, înnodat etc. Cf. d e s c u r c a (**1**). Cf. RESMERIȚĂ, D., DDRF. ✧ F i g. *Câteva chemări prin radiotelefon pentru descurcarea circulației.* FLACĂRA, 1975, nr. 47, 18.

2. Lămurire, limpezire, clarificare. Cf. d e s c u r c a (**3**). *Pilda ... interpretațiia, adecă descurcarea lângă acesta s-au lipit, mai mare învățătură pentru aceasta arată.* AȘEZ. 25/3. *La anul acesta Daniil Cornides aduce două hrisoave vrednice de a se tipări pentru descurcarea istoriei Ardealului.* ȘINCAI, HR. I, 346/28, cf. VALIAN, V. *Am voit numai a însemna metoda prin care se poate ajunge la o descurcare a trecutului nostru.* CONV. LIT. IV, 377, cf. PONTBRIANT, D., LM, EMINESCU, O. XI, 81, cf. BARCIANU, ALEXI, W.

– Pl.: *descurcări.*

– V. **descurca.**

DESCURCÁT[1] s. n. Faptul de a (s e) d e s c u r c a (**1**). *După cules urma descurcatul viței de pe haragi sau spalier.* C. GIURESCU, P. O. 109. *Descurcatul viei.* H XII 19. *Pieptene dă dăscurcat.* ALR II 3 393/182.

– Și: (regional) **dăscurcát, -ă** adj.

– V. **descurca.**

DESCURCÁT[2]**, -Ă** adj. (Rar) **1.** Care este desfăcut dintr-o încâlceală, dintr-o încurcătură etc.; descâlcit[2] (**1**). Cf. d e s c u r c a (**1**). *Fire descurcate.* LM, cf. DDRF, RESMERIȚĂ, D.

2. Lămurit, limpezit, clar; descâlcit[2] (**2**). Cf. d e s c u r c a (**3**). Cf. PONTBRIANT, D. *Averi descurcate le încurcă, stări de drept sigure le primejduiesc, introduc dezordinea și turburarea în toate clasele.* EMINESCU, O. XI, 30. *În ochii lui se oglindea lumea toată Așa de limpede și descurcată.* VOICULESCU, POEZII, I, 244. *Ce să te descurci, că treaba e descurcată.* SADOVEANU, O. XVII, 223.

– Pl.: *descurcați, -te.*

– V. **descurca.**

DESCURCĂRÉȚ, -EÁȚĂ adj. Care știe să se descurce (**2**), să se orienteze (cu abilitate). *Își măritase* [fata] *cu administratorul foarte descurcăreț și plin de viitor.* C. PETRESCU, R. DR. 97. *Văd că-s tot mai discurcăreț, ieu, macar că-s provincial.* id. Î. II, 199, cf. IORDAN, L. R. A. 167. *Ești descurcăreață, totdeauna te-ai priceput să te descurci.* STANCU, M. I. 16, cf. DL. *Ei, ce-nseamnă să ai școli! Ești descurcăreț.* T. POPOVICI, S. 162. *Domnul Aurică ăsta-i descurcăreț.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 76. *Era deștept și descurcăreț.* id. ib. 527, cf. L. ROM. 1973, 77. *Un băiat tânăr și descurcăreț.* FLACĂRA 1975, nr. 48, 17, cf. DEX. *Muntean dârz, descurcăreț ..., e omul care știe să facă bani.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 20, 10/3.

– Pl.: *descurcăreți, -e.* – Și: (regional) **dăscurcăréț, -eáță.**

– **Descurca** + suf. *-ăreț.*

DESCÚRS s. n. v. **decurs.**

DESCURTÁT, -Ă adj. (Învechit, rar; despre formele pronominale) Neaccentuat. *În casul dativ și acusativ avem și pronumeni reciproace, cari în adevăr sânt tot persona-*

lile descurtate, eacă-le: dativ: mi, ți, și; ni, vi, și, acusativ: me, te, se; ne, ve, se. CODRU-DRĂGUȘANU, R. 4/27.
– Pl.: *descurtați, -te.*
– **De**[1] **+ scurtat.**

DESCUSĂTÚRĂ s. f. Faptul de a (se) descoase (1); locul în care s-a descusut o cusătură. Cf. COSTINESCU, LM. *În buzunar, nimic; dar în fund are o descusătură.* CARAGIALE, O. I, 154, cf. BARCIANU, ALEXI, W.
– Pl.: *descusături.*
– **Descoase** + suf. *-ătură.*

DESCUSÚT[1] s. n. Faptul de a (se) descoase. Cf. MDA. ✦ F i g. cercetare, examinare minuțioasă a unei probleme, a unei situații etc.; iscodire. *Îl luase la descusut și astfel descoperise că băiatul acesta ... desprindea cu mare ușurință înțelesul cuvântului tipărit.* TUDORAN, P. 134.
– V. **descoase.**

DESCUSÚT[2]**, -Ă** adj. **1.** (Despre cusături) Desfăcut în locul în care a fost cusut; (despre obiecte cusute) a cărui cusătură este desfăcută. *Hârtiile, pre care se scrie, trebuie să fie ... laolaltă cusute, iară nu descusute.* PETROVICI, P. 17/25. *Căptușala este puțân descusută.* ABEȚEDAR, 82[2]/8, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Astăzi se plimbă în droște ... mâni îi vezi ... cu ciobote rupte, cu surtucul descusut.* ALECSANDRI, O. P. 48, cf. LM. *Ia câțiva figuranți, ... îi îmbraci ... în fracuri cusute cu verde sau în fracuri descusute.* MAIORESCU, CRITICE, 113, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU[2], RESMERIȚĂ, D., CADE. *Mi-a încredințat un caiet descusut, scris pe mai toate fețele.* GALACTION, O. 563. *Cureaua de la hăț era descusută.* VISSARION, Î. 85, cf. M. D. ENC., DEX. [Un animal incert] *zăcea pe podea, descusut în mai multe locuri și cu un ochi de sticlă rostogolit lângă el.* CĂRTĂRESCU, N. 269. *Și-i caută de-amănuntul, Descusut-îi căputul.* FOLC. TRANSILV. II, 290. *Croitorul umblă cu haina descusută.* ZANNE, P. V, 215.
2. F i g. Fără șir, fără legătură logică. *Planurile* [romanelor] *ei descusute însă înfățișază un fel de interes de ... melodramă.* CR (1839), 15[2]/7. *Cetitorii vor avea bună vroință și vor ierta că înșirarea este descusută cu sărituri.* CONTEMPORANUL, VII[2], 244. *Stil descusut.* ȘĂINEANU, D. U. *Echivalentul d-lui Maniu se numește Laforgue, născocitorul poeziei improvizate, de imagini descusute, familiare.* LOVINESCU, S. I, 433. *Imagini răzlețe, idei descusute îi străbăteau molcom mintea.* COCEA, S. II, 15. *Iar acum, bilanțul acestor analize descusute.* RALEA, S. T. I, 56. *Mi-a dat câteva lămuriri descusute.* VINEA, L. II, 81. *Îl rugase cu vorbe fierbinți, descusute, să plece.* DEMETRIUS, A. 332. ✧ (Adverbial) *O luă însă pe jos, încet, ... vorbind, vorbind numai ea descusut și deslânat.* M. I. CARAGIALE, C. 137.
– Pl.: *descusuți, -te.*
– V. **descoase.**

DESCUTROPÍ vb. IV. T r a n z. și r e f l. (Prin Ban.) A (se) dezveli (1), a (se) descoperi (1). Cf. CADE, MDA.
– Prez. ind.: *descutróp.*
– Pref. *des-* + **cutropi.**

DESCUVIINȚÁ vb. I. T r a n z. (Învechit, rar) A dezaproba. *Au început a se împotrivi ucazurilor ce țarul slobozea fără a se sfătui mai înainte cu dânsul; discuviința poruncile ce i se adresuie.* ASACHI, I. 198/8. *Nu numai că purtarea-i nu-i discuviințată. Dar chiar că nu e altă femee mai serbată.* I. NEGRUZZI, S. II, 11. *Împăratul Alexandru descuviințează întreprinderea grecilor.* ARHIVA, II, 20. *Rusia descuviința întreprinderea lui Ipsilanti.* ib. 65, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG.
– Prez. ind.: *descuviințez.* – Și: **discuviințá** vb. I.
– Pref *des-* + [în]**cuviința.**

DESCUVIINȚÁRE s. f. (În dicționarele din trecut) Acțiunea de a descuviința și rezultatul ei; dezaprobare. Cf. BARCIANU, ALEXI, W.
– Pl.: *descuviințări.*
– V. **descuviința.**

DESCUVIINȚĂTÓR, -OÁRE adj. (Învechit, rar) Care dezaprobă, care exprimă dezaprobare; dezaprobator. *Nu frecventează ... teatrul național și se rostesc în mod descuviințător asupra lui.* I. NEGRUZZI, S. I, 231, cf. MDA.
– Pl.: *descuviințători, -oare.*
– **Descuviința** + suf. *-ător.*

DES-DE-DIMINEÁȚĂ adv. v. **dis-de-dimineață.**

DES-DIMINEÁȚĂ adv. v. **dis-de-dimineață.**

DESDINÁ vb. I v. **dezbina.**

DESEÁRĂ adv. v. **diseară.**

DESEATÍNĂ s. f. v. **desetină**[1]**.**

DESECÁ vb. I. T r a n z. f a c t. **1.** (Complementul indică terenuri acoperite de apă în exces sau bălți, iazuri etc.) A elimina excesul de apă în vederea efectuării unor culturi, a unor construcții sau din motive sanitar profilactice; (rar) a seca[2] (1). Cf. COSTINESCU, LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., DN. *Pe măsura extinderii suprafeței ... au fost desecate o parte din bălți.* G. BARBU, A. V. 14, cf. M. D. ENC., DEX. ✦ F i g. A secătui (1), a epuiza. *Curg lacrem' de durere ... E desecat cu dorul ce-l sparge și-l sfâșie.* HELIADE, O. I, 393. *Poetul dinastic ... n-ar putea nici în doăzeci de seculi să-i desece magazia de laure.* id. ib. 471. *Omul, după ce ș-a desecat toate mijloacele inteligenței iese din nimicia sa.* NEGULICI, E. II, 36/15. *Acuma desecase și patiența episcopului.* BARIȚIU, P. A. I, 636. *Cea mai înaltă expresiune a forții unui stat, știința, este desprețuită. Cea mai prețioasă sorgintă a activității naționale, laboarea, este desecată.* EMINESCU, O. X, 366. ✦ I n t r a n z. (Învechit, rar) A seca[2] (2). *Râul nu deseacă, neastupând isvorul, Care-i subministră apă ne-ncetat.* MUREȘANU, P. 134/9.
2. (Complementul indică apa) A elimina din diferite materiale. Cf. LTR, DN, M. D. ENC., DEX.
– Prez. ind.: *deséc.*
– Pref. *de-* + **seca** (după fr. *dessécher*).

DESECÁRE s. f. Acțiunea de a deseca și rezultatul ei.
1. Cf. deseca (1). Cf. HELIADE, O. II, 347, DDRF, ENC. AGR. *Secțiunea de ameliorații agricole ... se ocupă cu probleme de îndiguire, desecare.* AGROTEHNICA, I, 56. *Dacă avem de-a face cu apă superficială de băltire, această apă trebuie scoasă prin canale de desecare.* ib. 114. *Canalul circular poate fi legat de canalul de desecare din valea Cara-Su.* V. ROM. decembrie 1950, 51, cf. LTR. *În anul 1959 s-a lărgit suprafața de pășunat ... prin lucrări*

de desecări. SCÂNTEIA, 1960, nr. 4 831, cf. DER. *Se mai hotăra săparea a cinci canale mari pentru grăbirea desecării bălților.* G. BARBU, A. V. 122, cf. D. MED. *Sunt multe de făcut – desecări, reparări de șosele.* FLACĂRA, 1975, nr. 45, 14. *Sisteme de irigații sau de desecare.* RL 2005, nr. 4 681. ✦ F i g. Secare[1] (1). *Toată populațiunea consistă din emigranți și din fii sau nepoți de emigranți. Strănepoți nu sunt. În a treia generație vine neapărata desecare și pieire.* EMINESCU, O. XV, 41. *Imaginea și metafora și simbolul apără acea carne a poeziei de desecarea prin speculație.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 14, 20/2.

2. Cf. d e s e c a (**2**). Cf. LTR, DL, DM, DER, DEX.

– Pl.: *desecări.*

– V. **deseca.**

DESECÁT, -Ă adj. (Despre terenuri umede) Care a fost supus desecării (**1**). Cf. PONTBRIANT, D., DDRF. *Lipsa cuprului s-a constatat mai ales pe solurile turboase, desecate.* AGROTEHNICA, I, 210, cf. M. D. ENC., DEX. *Dunărea se va răzbuna ... prin favorizarea înmlăștinirii și sărăturării terenurilor desecate, a fenomenelor de secetă și deșertificare din Câmpia Română, a erodării solurilor agricole etc.* RL 2006, nr. 4 909.

– Pl.: *desecați, -te.*

– V. **deseca.**

DESECATÍV, -Ă adj. (În dicționarele din trecut) Care usucă (**1**); prin care se usucă. *Ulei desecativ.* NEGULICI. *Remediu desecativ.* LM.

– Pl: *desecativi, -e.*

– **Desecat** + suf. *-iv.*

DESECÁȚIE s. f. (Învechit, astăzi rar) Desecare (**1**). Cf. NEGULICI, COSTINESCU, PONTBRIANT, D. *Lucrarea prevede executarea unui canal de desecație.* SCÂNTEIA, 1960, nr. 4 843.

– Pl.: *desecații.* – Și: (învechit) **desecațiúne** (COSTINESCU), **desecățiúne** (PONTBRIANT, D.), **desecăciúne** (COSTINESCU) s. f.

– **Deseca** + suf. *-ație.*

DESECAȚIÚNE s. f. v. **desecație.**

DESECĂCIÚNE s. f. v. **desecație.**

DESECĂȚIÚNE s. f. v. **desecație.**

DESECRETIZÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică documente, informații etc.) A înlătura caracterul secret. *Nu se poate forma ... o comisie mixtă CNSAS-MApN, care să decidă ce informații pot fi descretizate.* RL 2006, nr. 4 936.

– Prez. ind.: *desecretizez.*

– Pref. *de-* + **secretiza.**

DESECRETIZÁRE s. f. Acțiunea de a d e s e c r e t i z a și rezultatul ei. [Deputatul] *a propus desecretizarea tuturor contractelor de privatizare încheiate de statul român, astfel încât oricine să le poată studia.* RL 2006, nr. 4 925.

– V. **desecretiza.**

DESECRETIZÁT, -Ă adj. (Despre documente, informații etc.) Căruia i s-a înlăturat caracterul secret. *Aceste dosare desecretizate includ o categorie largă de oameni politici, începând cu parlamentari și terminând cu primari și consilieri.* RL 2006, nr. 4 983.

– Pl.: *desecretizați, -te.*

– V. **desecretiza.**

DESEGREGÁRE s. f. Desegregație. Cf. DN[3], MDA.

– Pl.: *desegregări.*

– Pref. *de-* + **segregare.**

DESEGREGÁȚIE s. f. Faptul de a înlătura segregația rasială; desegregare. Cf. DEX[2], MDA.

– Pl.: *desegregații.*

– Din fr. **déségrégation.**

DESÉIN s. n. v. **desen.**

DESÉMN[1] s. n. (Rar) Desemnare[1] (**1**). *Fiecare spirit vine de la Dumnezeu cu un anumit desemn.* STĂNILOAE, O. 53.

– Pl.: (rar) *desemne.*

– Postverbal de la **desemna[1].**

DESÉMN[2] s. n. v. **desen.**

DESEMNÁ[1] vb. I. T r a n z. **1.** A indica, a arăta cu precizie; a alege, a destina pentru un post, o misiune, a învesti, a numi într-o funcție etc.; (învechit și popular) a o r â n d u i (**3**). *Sufletele unite, zic, le-am înregistrat anul trecut, cu ocazia restrângerii parohiilor, unindu-ne forțele cu delegații laici, desemnați de către ilustrele cancelarii.* MAIOR, S. II, 363. *Un vot universal îl desemnă pe dânsul ... ca cel mai întrepid.* PÂCLEANU, I. II, 108/10. *Pe d-voastră vă deseamnă opiniunea publică.* NEGRUZZI, S. IV, 259. *M. Sa era pus în alternativă ... de a da încrederea aceluia pe care l-a desemnat Senatul.* MAIORESCU, D. III, 402. *În raportul acesta dumneata ești desemnat ca instigatorul tulburărilor de aici.* REBREANU, I. 356. *În detașamentele desemnate pentru represiune să nu fie înglobați soldați din regiunea tulburată.* id. R. II, 228. *Voi intra în arsenale, să desemnez mașini de război cu care să înfruntăm uriașa lui putere.* VISSARION, B. 324. *Vel aga și vel spătarul ... aveau totuși latitudinea să desemneze pe ... negustori.* G. BARBU, A. V. 108. *Au fost desemnați finaliștii categoriilor muscă, pană, ușoară.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 399. *Trei sute de agenți de poliție din Chicago, desemnați de către superiorii lor.* FLACĂRA, 1975, nr. 45, 22. *Profesioniștii sunt tot timpul printre noi ... ei aliniază trupele și desemnează comandanții.* ib. 1976, nr. 45, 19. *Primarul are dreptul de a desemna viceprimarul, din rândul membrilor Consiliului.* RL 2005, nr. 4 561. *Comisie specială de supraveghere desemnată de ministrul mediului.* ADEVĂRUL 2006, nr. 4 835. ✧ (Prin analogie) *Rămăsei uimit de osebirile ce înfățișau așezămintele desemnate supt același titlu; dar legislatorul a prevăzut aceste nuanțe.* BREZOIANU, Î. 67/4. [Poeziile] *îi desemnează un loc deosebit în mica noastră literatură.* MAIORESCU, CRITICE, 505. [Slavici] *e înainte de toate un autor pe deplin sănătos în concepție; problemele psihologice pe cari le pune sunt desemnate cu toată finețea unui cunoscător al naturii omenești.* EMINESCU, O. XIII, 84. *Textul nu desemnează ... țările ce ar urma să beneficieze de pe urma acestei reforme.* RL 2005, nr. 4 616. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Aurora începuse a desemna orientul cu primele sale focuri.* PÂCLEANU, I. II, 36/2. ✦ A menționa, a semnala (**1**). *La ziua desemnată pentru înfățișare, te duci cu advocat ... la tribunal.* GHICA, C. E. III, 50. *Cărămizi cu semne originale ... a avut îngrijire a le desemna.* ODOBESCU, S. II, 416. *Episcopul mi-a desemnat o parohie bună.*

REBREANU, I. 87. *Un medic anonim, desemnat în document ca „doftorul cel bătrân”.* G. BARBU, A. V. 33. ✧ R e f l. p a s. *S-a hotărât ca nevoiașii ... să primească gratuit doctorii ... desemnându-se și câte o farmacie de fiecare raion.* G. BARBU, A. V. 239. ✦ A destina (**1**), a sorti[1] (**I 1**), a ursi[1] (**1**). *Soarta îi desemnează a servi în armata activă.* GHICA, C. E. II, 362. *Adevărații patrioți erau desemnați a fi victimele răzbunării domnești.* CONV. LIT. III, 58, cf. EMINESCU, O. XI, 87. (Învechit, rar) A ordona (**2**). *Ludovic al XIV putea să desemne fiecăruia locuitor mâncarea, băutura ... și chiar meseria de care trebuie să se apuce.* GHICA, C. E. II, 542. ✦ R e f l. A se contura, a deveni evident. *O veselie grotescă, urâtă, se desemna pe fețele amândorora.* EMINESCU, P. L. 106. *Cu cât pătrundeam mai în interior, cu atâta se desemna mai pronunțat caracterul acestui popor.* SĂM. II, 420. *Astfel se desemnează ... antiteza la teoriile tradiționaliste și istorice.* BRĂTIANU, T. 35. *Se desemnează o culminație morfologică ce constituie cumpăna apelor între bazinul Dunării și cel al Mării Negre.* ONCESCU, G. 39. *Un moment de criză se desemnează la Luxemburg în cadrul Pieței Comune.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 41, 2/1.

2. A semnifica (**1**), a însemna; a numi[1] (**1**), a denumi (**1**). *Uneori se pune „u” între două vocale, fără să desemneze un sunet, ci ca să nu se pronunțe altcumva acele vocale.* MAIOR, S. II, 292. *Vom desemna prin „t” partea anului, la care dobânda se face capete, păstrând celelalte semne din tabela precedentă.* GHICA – STURDZA, A. 94. *Trebue totdeauna a lua espresia cea mai cuviincioasă care deseamnă un lucru.* BREZOIANU, Î. 92/17. *Cuvintele obișnuite, desemnând lucruri ce se pot transporta ... nu sunt atât de probante.* NEGULESCU, G. 283. *Știința, filosofia și arta nu desemnează obiecte diverse, ci formează un mare și același cămin cultural.* D. GUSTI, P. A. 210. *Oamenii erau desemnați fie prin indicarea particularității fizice ..., fie prin vreo întâmplare deosebită din viața lor.* GRAUR, N. P. 17. *Unele substantive ... desemnează funcțiuni, ranguri ș. a.* VARLAAM – SADOVEANU, 81. *Limba artificială nu are din principiu stiluri, căci raportul dintre semnele utilizate în ea și ceea ce desemnează ele este biunivoc.* COTEANU, S. F. I, 15. *Mai târziu ... termenul de sfat ... a fost utilizat pentru a desemna sfatul restrâns al domnului.* STOICESCU, S. D. 14. *Termenul de divan ... a mai desemnat ... și camera ... unde se aduna sfatul domnului.* id. ib. 17. *Noțiunea ... nu este nouă, în limbă existând deja un cuvânt care o desemnează.* CL 1973, 22. *Luăm conceptul ca punct de plecare, studiind rețeaua elementelor care servesc să-l desemneze.* LL 1973, nr. 4, 792. *Utilizăm termenul de „obicei” și „datină” pentru a desemna niște fenomene foarte greu de explicat.* FLACĂRA, 1977, nr. 1, 1. *Este evident că durata unei forme de costum nu coincide totdeauna cu cea a cuvântului care o desemnează.* Z. MIHAIL, T. P. 11. *În limba vorbită, cuvântul „mitocan” nu este niciodată întrebuințat pentru a desemna pe epigonul netalentat.* PATAPIEVICI, C. L. 31. *Dintre toate prostiile care se spun la televiziuni, enervantă este diminutivarea de prost-gust a unor cuvinte, în scopul de a marca grija pentru persoanele desemnate prin aceste cuvinte.* RL 2005, nr. 4 507.

– Prez. ind.: *desemnez* și (învechit) *desémn.*
– Din fr. **désigner** (după *semn*).

DESEMNÁ[2] vb. I v. **desena.**

DESEMNÁRE[1] s. f. Faptul de a (s e) d e s e m n a[1]. **1.** Indicare, alegere a cuiva pentru un post, o misiune; numire într-o funcție; (rar) desemn[1]. Cf. d e s e m n a [1] (**1**). Cf. DDRF, RESMERIȚĂ, D. *El va decide statutul definitiv al Consiliului desemnarea în culise a candidaților.* TITULESCU, D. 202. *Apare ... drept o ratificare solemnă prin reprezentanții calificați ai intereselor țării, a desemnării moștenitorului.* BRĂTIANU, T. 152. *Aplauze puternice și prelungite au salutat desemnarea în înalta funcție.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 2, 53. *Întreaga lume artistică primise desemnarea lui în postul de director ca ceva firesc.* M 1974, nr. 7, 21. *A declarat că va lua în considerare desemnarea unei personalități de culoare.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 339. *A trimis o telegramă de felicitare ... cu prilejul desemnării în această funcție.* ib., nr. 10 347. *Ne permitem însă să punem în discuție desemnarea specialiștilor despre care aminteam.* FLACĂRA, 1975, nr. 41, 14. *Președintele ... a anunțat ieri la Palatul Cotroceni că a semnat decretul de desemnare a noului premier.* RL 2004, nr. 4 494. *Desemnarea persoanelor pentru cele trei funcții ... va fi un proces extrem de dificil.* ib. 2005, nr. 4 617. ✧ (Prin analogie) *Și chiar acolo unde poetul, în desemnarea caracterelor sale, nu s-a îngrijit de-a da actorului puncte pentru o concepere ideală, chiar acolo e de datoria actorului ca prin fantazia sa proprie să adaoge în cele date cele ce lipsesc.* EMINESCU, O. XIV, 340.

2. (Învechit) Denumire (**1**); semnificare (**1**), numire (**1**) (învechit, rar) desemnațiune. Cf. d e s e m n a [1] (**2**). *Pentru desemnarea sunetelor neobișnuite ale vocalelor servește singură litera „ъ”.* MAIOR, S. II, 265.

– Pl.: *desemnări.*
– V. **desemna[1].**

DESEMNÁRE[2] s. f. v. **desenare.**

DESEMNÁT[1], -Ă adj. Care este indicat, arătat cu precizie. Cf. d e s e m n a [1] (**1**). *Dacă-i lipsește însă ... [intuiția], atunci el nu aude decât vorbe ..., pe cari el le compară anevoios apoi cu cele mai bune ce-a văzut, lucru prin care i se prezintă cele văzute și probate de el, neciodată însă artistul desemnat.* EMINESCU, O. XIV, 243, cf. MDA.

– Pl.: *desemnați, -te.*
– V. **desemna[1].**

DESEMNÁT[2], -Ă adj. v. **desenat[2].**

DESEMNATÍV, -Ă adj. (Rar) Care desemnează[1] (**2**), care servește pentru a desemna[1]. *Vorbe desemnative; termini desemnativi.* LM. *Silabele desemnative ale notelor cu diez.* M 1975, nr. 1, 18.

– Pl.: *desemnativi, -e.*
– Din fr. **désignatif** (după *desemna*).

DESEMNATÓR, -OÁRE s. m. și f. v. **desenator.**

DESEMNAȚIÚNE s. f. (Învechit, rar) Desemnare[1] (**2**); denominație, denumire (**1**). *Catimile de căldură produse de combustibilile cele mai usitate. Desemnațiunea măsurilor. Numirea combustibului.* GHICA – STURDZA, A. 289.

– Pl.: *desemnațiuni.*
– Din fr. **désignation** (după *desemna*).

DESEMNĂTÓR, -OÁRE s. m. și f. v. **desenator.**

DESÉN s. n. **1.** Reprezentare grafică a unui obiect, a unei figuri, a unui peisaj pe o suprafață prin linii, puncte,

simboluri etc.: p . e x t . lucrare, operă grafică realizată pe o suprafață; (învechit) t a b e l (**2**). *Doi zugravi ... au adus mai multe desenuri.* AR (1829), 137[2]/13, cf. HELIADE, PARALELISM, I, 77, I. GOLESCU, C. *Se vinde la mezat ... cărți, gravuri, deseniuri, tablouri.* CR (1839), 216[1]/20. *Înminunarea mea se mărginește în frumusețea liniilor, în curățenia desemnului.* NEGULICI, E. I, 239/25. *Desenul este grosier și coloritul slab.* NEGRUZZI, S. I, 214, cf. POLIZU, PROT. – POP., N. D. *Mă uitai la desemnul domnișoarei.* CONV. LIT. II, 54. *Stăncescu espune vo opt desemnuri și pasteluri.* ib. IV, 193, cf. COSTINESCU, LM. *Făcea și desenuri, căci și pentru pictură avea talent.* MAIORESCU, CRITICE, 505. *Deschise cutia. Deasupra era un desemn.* EMINESCU, P. L. 71. *Rosamunda (intră cu o carte mare plină cu desemne de costume; costumul ei e fantastic)* id. O. VIII, 430. *În icoanele maeștrilor mari nu se vede amestecul amănunțit de vopsele și desemnul îngrijit linie cu linie.* id. în PLR I, 325. *O strachină smălțuită cu desenuri cari ne reamintesc motivele decorative celtice.* CARAGIALE, O. III, 91. *Erau și o mulțime de cărți, desenuri, glastre cu flori.* id. ib. IV, 261, cf. DDRF. *Își adună lucrările de pictură, aquarelele și desenurile ce le mai are.* SĂM. I, 27, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU[2]. *Inscripție slavonă – ceea ce arată vechimea desemnului.* IORGA, C. I. III, 60, cf. TDRG. *Lăviți vechi, înflorite cu desene șterse.* AGÎRBICEANU, S. 19. *El sărută ... crucea de lemn, pe care un desemn copilăresc închipuia „Botezul Domnului".* id. A. 435, cf. RESMERIȚĂ, D. *Desene pentru uz didactic, cu text în limba română.* NICA, L. VAM. 78, cf. CADE. *Mi-am spus, vorbind în gând ca un desen pe aceiași culoare, că ... nu aș putea să cer lui D. un serviciu.* CAMIL PETRESCU, P. 34. *O serie de planșe cu desenuri microscopice.* BRĂESCU, O. A. I, 259. *Pentru executarea desemnelor inedite de mai jos am a mulțumi vechiului meu colaborator.* PÂRVAN, G. 2. *Două din aceste vechi hărți, ce cuprind desenul coastei ... înseamnă numele Bulgariei la nord de Dunăre.* BRĂTIANU, T. 44. *Omul acesta ... m-a denunțat ... ca fiind autorul unor desene injurioase.* VINEA, L. I, 405. *Descrierea ...* [instrumentelor muzicale] *este întregită cu desene, fotografii.* ALEXANDRU, I. M. 7. *Desenul care reprezintă o balanță cu brațe egale este imaginea grafică a unui obiect uzual, deci un semn.* COTEANU, S. F. I, 22. *În „Condica frățietății de la Coltea" ... figurează un desen.* G. BARBU, A. V. 64. *Vernisajul expoziției de desene ale preșcolarilor.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 342. *Desenele reclamelor ar fi capabile să sperie până și copilul cu nervii cei mai tari.* FLACĂRA, 1975, nr. 41, 5. *Să nu mai vorbim de tristețea coloritului acestor desene.* ib. nr. 46, 11. *Expoziția de desene de Victor Brauner.* ib. 1976, nr. 20, 10. *Aceste prime mărci aveau ca desen capul de bour.* MAGAZIN IST. 1975, nr. 7, 42. *Desenele* [din sec. XVII] *reprezintă locuitori ai ținutului, îmbrăcați în costume asemănătoare celor de azi.* Z. MIHAIL, T. P. 16. *De remarcabil interes sunt copiile după desenele principalelor specii din cel mai vechi manuscris.* BUTURĂ, EB. I, 13. *În palmele lui deschise disting ... pastilele galbene și crem de chewinggum învelite în celofan, având în pachetele și câte un mic desen în relief.* CĂRTĂRESCU, N. 53. *Desenele lui Sidney Poget, autorul imaginii lui Holmes.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1999, nr. 23, 22/1. *Desene și modele industriale.* RL 2005, nr. 4 614. ✧ *Desen animat* v. a n i m a t. *Desen liber* v. l i b e r. *Desen liniar* v. l i n i a r. *Desen tehnic* v. t e h n i c [2] (**I 1**). ✧ (Prin lărgirea sensului) *Tencuiala e dată jos, sub ea apare desenul de piatră brută și cărămidă aparentă.* CĂLINESCU, C. O. 247. *Erau mii de crustacee de toate mărimile ... de colorile și de desenurile cele mai surprinzătoare.* SADOVEANU, O. IX, 395. ✦ Felul, stilul desenului (**1**). *Zugrăvelile acelei biserici erau un adevărat scandal. Greșite ca desemn, imposibile ca colorit.* EMINESCU, O. XII, 220. ✦ Reprezentare grafică prin hieroglife; semn lingvistic. *Ele* [hieroglifele] *ne-ar da ... un desemn pentru acțiunea atingerii, un desemn alăturea pentru a arăta pasivitatea persoanelor în chestie.* MAIORESCU, CRITICE, 254. *Egipteanul exprimă prin șapte desemnuri deosebite ... o împreunare de șapte idei.* id. ib. 255. ✦ (Rar) Tăietură (**4**); croială. *Preotul ... și-a schimbat comanacul cu pălăria, și-a croit hainele după un desen simplificat, apropiat de cetățean.* ARGHEZI, B. 55.

2. Arta sau tehnica de a desena (**1**). *Se învață până astăzi multe arte și măestrii, desemnul sau pictura ... muzica și sculptura.* HELIADE, O. II, 39. *La aflările vechi adăogară ... zugrăvia sau desemnul.* F. AARON, I. L. 12/19, cf. COSTINESCU, LM. *Cultiva ... desenul și pictura.* CARAGIALE, O. III, 104, cf. ȘĂINEANU[2]. *Mi se umple inima de bucurie când văd că Victor are atâta talent la desen.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 40, cf. CADE. *Punctul de greutate al picturii cade ... în desen.* LOVINESCU, C. I, 45. *Făcea schițe proprii, căci învățase admirabil desenul.* CAMIL PETRESCU, P. 332, cf. DER. *Încă din copilărie îl pasionase desenul.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 8, 43. *Experimentul „lucrărilor colective" la desen.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 346. *Adierea de curaj de care scriam mai sus se simțea mai ales în desen.* FLACĂRA, 1978, nr. 52, 16. ✦ Disciplină de studiu în învățământ; disciplină școlară. *Deseinu și matematica ... se învață în clasurile școlii.* CR (1832), 239[2]/20. *Zugrăvirea s-a lucrat de profesorul de desemn* (a. 1852). IORGA, S. D. XV, 261. *Nu poate deveni cineva bun meșter ... fără noțiuni de geometrie descriptivă ..., de desen.* GHICA, C. E. III, 61. *A înțeles ... necesitatea introducerii desemnului și limbii franceze la gimnaziul nostru.* CONV. LIT. I, 249. *Toate catedrele de desemn și caligrafie, ce erau ocupate în mare parte de străini fără cunoștință de ceea ce li se cerea a preda, sunt acum ocupate de tineri ieșiți din Școala de belle-arte.* EMINESCU, O. XIII, 103. [D. Selăgeanu] *este profesor de desen.* CARAGIALE, O. IV, 220. *În clasa a șasea profesorul de desemn i-a lăudat ... talentul.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 172, cf. REBREANU, I. 140. *Călătorise de asemeni foarte mult, ca profesor de desen.* E. IONESCU, E. 130. *La examenul de desen profesorul ne-a pus pe masă un model de gips.* VLASIU, A. P. 383, cf. PREDA, M. S. 31. *Preda desenul și chiar istoria artei.* IST. LIT. ROM. II, 356.

3. Ornamentație, de obicei cu figuri simetrice, cusută, țesută, imprimată etc. pe o țesătură, pe o hârtie de tapet etc. *Trebuincioasele spre deseniu și la cusătură sânt în sarcina părinților.* CR (1833), 256[1]/2. *Covorul de catifea țesut cu desemnuri venețiane de fir neted.* ODOBESCU, S. I, 335, cf. ȘĂINEANU[2]. *Câte o batistă cu rândunele sau alte desene.* AGÎRBICEANU, S. 555. *Adevăratele comori ale odăilor le alcătuiesc ... scoarțele de Jaipur, cu roz sălbatic și galben stins, cu desenul incert.* M. ELIADE, O. I, 85, cf. CADE, DL. *Desenurile făcute în fir plat și fir încreștit.* BARBU, PRINC. 36, cf. DEX.

4. Reprezentare liniară, exactă și precisă a formelor unei clădiri, ale unei mașini etc. în scop tehnic, științific, industrial etc. V. p l a n (**1**). *Astăzi, uvrierii orașelor celor mari știu să facă și să citească un desemn și un plan.* GHICA, C. E. II, 402, cf. ȘĂINEANU[2], CADE, DEX.

5. Contur liniar, formă, linie. *Policandre de un desin foarte cu gust lumina întregul acestor objete rari.* CR (1839), 272²/9. *Ochi mari, deschişi ... şi de un desen accentuat.* CONV. LIT. III, 101. *Fusta smulsă ... dezvelise şoldurile în desen armonios.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 70. *Se integrează perfid, în peisagiu, în pădurea aceasta, în orizontul cu desenuri moi şi între satele acestea primitive.* SADOVEANU, O. XII, 517. *În zare creştea desemnul vasului care se îndrepta spre gura Dunării.* BART, E. 317. *Gura palidă rămânea numai un desen precis.* DEMETRIUS, A. 297.

6. Alcătuire a unei opere literare; structură (**5**). *Din această operă ... se desfac două nuvele de război ... viguroase prin desen şi concepţie.* LOVINESCU, S. I, 361. *Rădăcini este un roman remarcabil atât prin pregnanţa desenului epic, cât şi prin densitate.* V. ROM. octombrie 1975, 54. ✦ (Muz.) Mic motiv, caracteristic prin ritmul său, care revine o dată sau de mai multe ori în formaţiunea unei fraze muzicale, dându-i prin aceasta o unitate ritmică; imitarea lucrurilor sau a fenomenelor din natură. Cf. TIM. POPOVICI, D. M., CERNE, D. M. *Schönberg se întoarce la muzica de cameră, în care desenul deţine primatul faţă de culoare.* M 1974, nr. 12, 13. ✧ *Desen melodic* = dispunere generală a unei fraze muzicale. *În muzica lui Matei Socor constituirea imaginii se întemeiază pe un mecanism geometric de variaţie a detaliilor, care asigură o mare mobilitate a desenului melodic.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 5, 18/2.

– Pl.: *desene* şi (învechit, astăzi rar) *desenuri.* – Şi: **desémn,** (învechit) **deséniu, deséin, desín** s. n.

– Din fr. **dessin.** – **Desemn:** prin apropiere de **semn.**

DESENÁ vb. I. **1.** T r a n z. (Folosit şi a b s o l.) A executa un desen (**1**); (învechit, rar) a şerui[1]. Cf. I. GOLESCU, C. *Academie: numesc zugravii figurile desinate dupre natură.* ASACHI, L. 67²/5, cf. NEGULICI, STAMATI, D., POLIZU. *Copilul ... până la cincisprezeci ani învaţă a ceti, a scri, a calcula şi a desina.* GHICA, C. E. I, 187. *Poţi să admiri peisajuri demne de penelul ... lui Poussin. Nu se poate vedea o grădină mai bine desemnată.* id. ib. II, 320. *Dasupra porţii orientale se vede desinat fondatorul.* FILIMON, O. II, 143, cf. PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D. *Muma era ocupată cu lucru de mână şi domnişoara desemna.* CONV. LIT. II, 53, cf. COSTINESCU. *Când egipteanul cel vechi voia să zică arbore, desemna ... de-a dreptul un arbore.* MAIORESCU, CRITICE, 249. *Luă creionul şi desemnă pe părete o portocală.* EMINESCU, P. L. 74. *Teplof şi Alexandru Orlof se duseră la Petru care, pe jumătate dezbrăcat, şedea lângă o masă pe care desemna un plan de fortăreaţă.* id. O. XII, 115. *Desina fin şi mai ales zugrăvea cu succes flori şi păsărele.* CARAGIALE, O. III, 104. *Desina un cavaler pe dosul unui program.* VLAHUŢĂ, S.A. III, 15, cf. DDRF, ALEXI, W., ŞĂINEANU², TDRG. *În umbra fină şi străvezie fiecare linie răsărea clară ca şi cum ar fi fost desemnată pe catifea neagră.* PETICĂ, O. 329, cf. RESMERIŢĂ, D. *O singură dată am auzit-o vorbind şi protestând, cu timiditate, când am desemnat o cruce.* M. ELIADE, O. I, 23, cf. CADE. *Se plimbă toată noaptea ascuţindu-şi cu briceagul tibişirul de argint, ca să desineze cu vârful lui foi de leuştean pe sticla ferestrelor.* ARGHEZI, S. VII, 239. *Mobila, lămpile ..., totul e ales şi desenat de mine.* VINEA, L. I, 143. *Cineva a desenat Copilul pur.* LABIŞ, P. 234. *Funcţionarii i-au întins pe masă o hârtie pe care era desenat oraşul.* BARBU, G. 14. *Citea, desena şi aştepta să fie întrebată de fete.* CAMIL PETRESCU, P. 296. *Ştii să desenezi harta Mediteranei?* SEBASTIAN, J. 30. *Stam de vorbă cu ţărani pe care îi desenam.* VLASIU, A. P. 440, cf. DN², DEX. *Modelul vreau să-l desenez personal.* FLACĂRA, 1978, nr. 43, 4. *Nu multă lume ştie însă că Dostoievski însuşi desena.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 11, 23. *În 1707–1708 marchizul de Ferriol în trecere prin Ţările Române a desenat după natură mai multe costume boiereşti de influenţă turco-orientală.* Z. MIHAIL, T. P. 17. *Spatele bancnotei este desenat într-o manieră mult mai conservatoare.* RL 2005, nr. 4 732, cf. ALR II 6 625/105, 365, 386, 848, ib. 6 682/414. *De s-ar putea dorul scrie ... Sau să îl poţi desemna ... Poate s-ar mai micşora.* FOLC. TRANSILV. II, 62. (R e f l. p a s.) *Pe această peatră se deseamnă felurimi de figuri.* BARASCH, I. N. 39/15. *Acest cadru, de vom ţine cont de timpul în care s-a desenat, înfăţişează un mare interes artistic.* FILIMON, O. II, 89. ✧ F i g. *Soarele după furtună desemnă nuorii cu cele mai frumoase coloare.* PÂCLEANU, I. I, 184/30. *Cuvintele frumoase, dar comparaţiunea confuză, imposibilă, îndată ce încerci a-ţi desemna imaginile întrebuinţate.* CONV. LIT. I, 18. *Puncte mici ... se închegau şi desenau forme şi figuri.* AGÎRBICEANU, S. 565. *Spre răsărit se deschidea zare mai largă, ... desemnând o curbă uriaşă ... pe cer.* id. A. 71. *Rămurelele degerate de afară ... desenau arabescuri negre pe geamurile tulburi.* REBREANU, P. S. 115. *Un negru nor ... desemna pe cer o spadă de Toledo.* MINULESCU, VERS. 109. *Plouă ... Pe trotuarul negru felinarul desenează O enormă violetă.* id. ib. 154. *Vezuviul fumegă leneş, desenează pe cer o aburealâ uşoară.* COCEA, S. I, 94. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Dogmele ... desemnează un contur foarte larg.* STĂNILOAE, O. 62. *Acele automatisme ale vorbirii care desenează ... structura obiectivă şi autonomă a limbajului.* VIANU, A. P. 138. *Desinată după un model de reciprocităţi, societatea devine ... o tortură.* ARGHEZI, S. XI, 101. *Vorbim prin acest act istoric, ne definim şi ne legitimăm prin el, desenând locul nostru inconfundabil pe harta geografică şi spirituală a lumii.* FLACĂRA, 1975, nr. 48, 4. *Trebuie să luptăm împotriva limbajului ritualizat, pentru cuvântul care desenează obiectul.* ib. 1977, nr. 9, 9.

2. R e f l. A se contura, a se profila (**1**), a se proiecta (**2**). *Mijloc şi late spete Şi umeri se deseamnă sub mantă purpurie.* HELIADE, O. I, 231. *Puneţi această tăbliţă în camera obscură în locul unde se deseamnă imaginea.* BARASCH, M. III, 17/15. *Prin aluniş sufla vântul, ... Nucii, bătrâni ca pământul D-a lungul se desina.* ALEXANDRESCU, P. 101. *Gura ei mică ... se desemna sub o zâmbire de bucurie.* ALECSANDRI, O. P. 114. *Se uita cu ochii mari la figura ce se desemna ca o fantomă în lumina lunei.* GANE, N. I, 21. *Departe înspre apus se desinează dealurile de pe Valea Prahovei.* CARAGIALE, O. III, 170, cf. ŞĂINEANU². *Singură biserica de lemn ... se înalţa mândră desemnându-se pe cerul leşiatec.* REBREANU, N. 230, cf. CADE. *Asprimea voluntară a feţei era îndulcită ... de buzele cărnoase, ... desenate voluptos.* C. PETRESCU, Î. I, 13. *Formele puternice se desemnau sub îmbrăcămintea uşoară.* SADOVEANU, O. I, 127. *Coapsa zdravănă ... se desena dur, cum sta picior peste picior.* MIHĂESCU, D. A. 103. *La poalele unui lanţ de munţi care se desenează la orizont, începe să se zărească o aşezare omenească.* RALEA, O. 36. [Norii] *desenează pe cer hărţile unor continente necunoscute.* BOGZA, C. O. 53. *Gratiile ... se desenau pe toţi pereţii.* BENIUC, M. C. I, 26. *Numai umerii şi capul i se desenau negre pe lumina palidă a nopţii.* DEMETRIUS, A. 328. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Tendinţele rupturii se desenează clar în 1924 pentru a*

deveni apoi ireconciliabile. ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 18, 13/3. ✧ T r a n z. *Un păr luciu şi fin, lucind îi deseamnă corpul* [calului]. HELIADE, O. I, 347. *Sprincene orisontale ..., ochi adânci şi desinaţi cu desluşire, ... însemnează un caracter judicios.* FIS. 39/6. *Îşi puse un frac care-i desina o talie cu adevărat elegantă.* ALECSANDRI, O. P. 81. *Nasul ... era ... fin şi sigur desenat ca şi buzele.* CAMIL PETRESCU, U. N. 94. *Avea picioare fin desinate.* ARGHEZI, S. XI, 17. *Varvara se supuse şi-i arătă ... două mâini ... cu degete albe, ... minunat desenate.* VINEA, L. I, 70. ✦ T r a n z. F i g. A înfăţişa, a prezenta, a reda prin ceea ce are caracteristic, definitoriu etc. *Scrierea ... va desemna portretele oamenilor mari.* ALECSANDRI, S. 29. *Teofil Vâlcu desenează sfârşitul în ticăloşie al lui Galilei.* T ianuarie 1969, 104. *Vor intra în producţie ... noi obiective, desenând noua zonă industrială a oraşului.* FLACĂRA, 1975, nr. 119, 4. *Patria este desenată pe epoletul grănicerului ca un simbol al acestei arme.* ib. 1976, nr. 26, 4.

3. T r a n z. F i g. A schiţa (**2**); a preciza. *Chestiunea abia este desemnată; aceasta este primul ei cuvânt.* ODOBESCU, S. III, 408. ✧ R e f l. *Perspectiva creşterii ... nu se desena încă.* BENIUC, M. C. I, 57. ✦ (Neobişnuit) A imagina. *Mi-am desenat o figură aproximativă de „Americancă" în tailleur cu carouri maron închis.* E. IONESCU, E. 160.

– Prez. ind.: *desenez.* – Şi: **desemná** (prez. ind. pers. 3 şi învechit: *desemnă, deseamnă*), (învechit şi regional) **desiná** (regional) **disemná** (ALR II 6 625/365, 386, ib. 6 682/717) vb. I.

– Din fr. **dessiner.** – **Desemna:** prin apropiere de **semn.**

DESENÁRE s. f. Acţiunea de a d e s e n a (**1**) şi rezultatul ei. Cf. HELIADE, PARALELISM, I, 77, I. GOLESCU, C., POLIZU, PONTBRIANT, D. *Fiece figură este plină de înţeles şi de caracter în desemnare, plină de putere şi de îmbelşugare în colori.* CONTEMPORANUL, I, 400, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., LTR^2, DL, DEX. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Fără îndoială că studiul, abilitatea şi o îngrijită observare a efectelor grimării şi desemnării la alţi actori contribuie foarte mult la claritatea caracteristicei.* EMINESCU, O. XIV, 344.

– Pl.: *desenări.* – Şi: (învechit) **desemnáre, designáre** (I. GOLESCU, C.) s. f.

– V. **desena.**

DESENÁT[1] s. n. Faptul de a d e s e n a (**1**). Cf. DEX, MDA.

– V. **desena.**

DESENÁT[2]**, -Ă** adj. **I.** Reprezentat grafic printr-un desen (**1**); cu desene. Cf. LM. *Nervii optici îmi produc în creieri o impresie, prin care mi se pune în lucrare conştiinţa şi care îmi dă ideea cercului desemnat.* MAIORESCU, L. 18, cf. DDRF. *După felul cum ... ne-au împachetat într-un surplus de hârtie desenată lucrurile ... am înţeles că nu le fusesem antipatici.* RALEA, O. 105, cf. M. D. ENC.

2. Conturat. *Mă priveşte mirată, fără să încrunte sprâncenile desenate, cu ochii mari, verzi.* CAMIL PETRESCU, P. 87.

– Pl.: *desenaţi, -te.* – Şi: **desemnát, -ă** adj.

– V. **desena.**

DESENATÓR, -OÁRE subst. **1.** S. m. şi f. Persoană care desenează (**1**), care are profesia de a desena; artist care practică arta desenului decorativ sau tehnic. Cf. HELIADE, PARALELISM, I, 77, I. GOLESCU, C. *Un zugrav poate fi mare colorist, bun desemnator ..., dar cu toate acestea va fi tot mediocru.* NEGULICI, E. I, 238/28, cf. POLIZU, BARCIANU, PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Le Sucur, unul din cei mai fini şi mai abili desemnatori avea în proporţiune puţin ştiinţa pentru colorit.* CONV. LIT. I, 10, cf. COSTINESCU, LM, ALEXI, W. *Printre desemnători ... putem cita ... un ilustrator român.* LUC. VII, 212. *Antim era un bun desemnator.* IORGA, C. I. III, 58, cf. TDRG, RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Iser e, în primul rând, desenatorul, pictorul înamorat de elocvenţa liniei.* COCEA, S. II, 445. *Jurcan era desenator la Clinica psihiatrică.* VLASIU, D. 15. *Desenatori care ... le-au explicat în linii schematice.* SADOVEANU, O. IX, 406. *Desenatorul matricelor de turnat litere era un grec din Creta.* OŢETEA, R. 232. *Acelaşi lucru îl pat desinatorii.* ARGHEZI, P. T. 72, cf. LTR^2. *Face o călătorie împreună cu ... desenatorul Trenk.* IST. LIT. ROM. II, 709, cf. DN^2, DEX. *Prea tânărul născocitor ... să fie deopotrivă ... reporterul, desenatorul, dactilograful.* CONTEMP. 1975, nr. 1 505, 1/2. *Wanda Mihuleac este unul din cei mai bravi, mai mult dăruiţi desenatori ... din câţi avem.* FLACĂRA, 1978, nr. 44, 14. ✧ F i g. *Excepţional desenator şi pictor, Ion Luca* [Caragiale], *prin juxtapunere de crochiuri, ajunge să contureze un tip general, nou faţă de comedii.* CONSTANTINESCU, S. II, 139. ✧ *Desenator tehnic* = persoană care practică desenul tehnic v. t e h n i c[1] (**I 1**). Cf. NOM. PROF. 5. *Tânărul desenator tehnic a căzut ca un erou.* MAGAZIN, IST. 1974, nr. 8, 29. *S-a înscris la o şcoală de desenatori tehnici.* FLACĂRA, 1976, nr. 35, 22.

2. S. n. (Regional) Compasul tâmplarului (Cristeşti – Botoşani). ALR II 6 681/414.

– Pl.: *desenatori, -oare.* – Şi: (învechit) **desemnatór, -oáre, desemnătór, -oáre, desinatór, -oáre, desinătór, -oáre** (I. GOLESCU, C.) s. m. şi f.

– Din fr. **dessinateur.**

DESENATÚRĂ s. f. Proiectare şi creare de mostre şi desene noi pentru ţesătorie. Cf. LTR^2, DN^2, DEX.

– Pl.: *desenaturi.*

– **Desena** + suf. *-ătură.*

DESENSIBILIZÁ vb. I. T r a n z. **1.** A efectua o desensibilizare (**1**). Cf. DN^2, DEX^2.

2. A micşora sensibilitatea unei emulsii fotografice prin tratarea acesteia cu un desensibilizator înainte de developare. *Dacă substanţa firelor atacă sau desensibilizează emulsia ele pot fi uneori înlocuite prin capilare de sticlă cu pereţi foarte subţiri.* SANIELEVICI, R. 218, cf. DN^2, M. D. ENC., DEX^2.

– Prez. ind.: *desensibilizez.*

– Din fr. **désensibiliser.**

DESENSIBILIZÁNT, -Ă adj. Care produce o desensibilizare. Cf. DEX^2, NDN.

– Pl.: *desensibilizanţi, -te.*

– **Desensibiliza** + suf. *-ant.*

DESENSIBILIZÁRE s. f. Acţiunea de a d e s e n s i b i l i z a şi rezultatul ei.

1. Tratament care previne, reduce sau înlătură reacţia sensibilă, alergică a organismului faţă de anumite substanţe, medicamente, seruri, vaccinuri etc. *Metoda cunoscută sub numele de desensibilizare* [în astm] *... nu este decât o metodă ... specifică.* DANIELOPOLU, F. N. I, 164. *Există un tratament local al leziunilor eczematoase şi un tratament general de desensibilizare a organismului.* BELEA, P. A.

568, cf. DER, D. MED., M. D. ENC., DEX^2. *Tratamentul* [pentru rinită alergică] *este îndelungat şi complex, presupunând: ... desensibilizarea specifică sau nespecifică.* RL 2005, nr. 4 599.

2. Micşorare a fotosensibilităţii emulsiei fotografice. *Aceste substanţe, care sunt oxidante, produc şi o anumită desensibilizare a emulsiilor.* SANIELEVICI, R. 221, cf. LTR^2, M. D. ENC.

– Pl.: *desensibilizări.*

– V. **desensibiliza.** Cf. fr. d é s e n s i b i l i s a t i o n.

DESENSIBILIZÁT, -Ă adj. Care şi-a pierdut sau căruia i s-a redus sau înlăturat sensibilitatea; lipsit de sensibilitate. Cf. DEX^2, MDA.

– Pl.: *desensibilizaţi, -te.*

– V. **desensibiliza.**

DESENSIBILIZATÓR s. n. Substanţă folosită pentru micşorarea sensibilităţii la lumină a emulsiilor fotografice. Cf. LTR^2, DER, DN^2, DC, M. D. ENC., DEX^2.

– Pl.: *desensibilizatoare.*

– Din fr. **désensibilisateur.**

DÉSEORI adv. De multe ori, în repetate rânduri; des (**II 2**), adeseori, adesea; frecvent. *Deaseori ... prin alţi priiateni m-am închinat dumitale.* EUSTATIEVICI, I. 59/10. *Auzind deseori aceleaşi cuvinte, le începe a spune de jumetate.* IORGOVICI, O. 4/5. *Am auzit deseori oameni comparând Carpaţii noştri cu munţii Şviterei.* RUSSO, S. 99. *Am fost deseori chemat când nu găseau pe dl. dr. Juliano acasă.* CONTEMPORANUL, I, 900, cf. EMINESCU, O. IX, 148. *Ţerani de peste Dunăre treceau deseori la noi.* IORGA, C. I. I, 201. *Ele merg deseori să privească lucrările.* AGÎRBICEANU, A. 343. *Flăcăul povesti cu de-amănuntul tot ce s-a întâmplat, întrerupt deseori de Zenobia.* REBREANU, I. 130. *Deseori nu avea putere să surâdă.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 29. *Există tipuri în toate straturile sociale care improvizează liber, pe o temă, balade şi poeme deseori de o lungime prodigioasă.* SADOVEANU, O. XX, 46. [Unii] *interpretează istoria veche românească prea numai după documente şi din cabinet – din care pricină pierd deseori contactul cu realitatea.* BRĂTIANU, T. 94. *Deseori era întrerupt.* STANCU, R. A. I, 184. *Deseori nisipurile sunt cimentate parţial în gresii.* ONCESCU, G. 77. *Foiletonistica lui Caragiale scoate deseori la iveală pe bunul burghez.* CONSTANTINESCU, S. II, 62. *Printre metodele de administrare a medicamentelor sunt folosite deseori injecţiile.* BELEA, P. A. 72. *Adevărul unei bucurii sau liniştea ... erau deseori puse la îndoială.* PREDA, M. 441. *A avut totuşi deseori prilejul să cunoască noţiuni şi obiecte.* VARLAAM – SADOVEANU, 74. *Rămânea deseori şi nopţile în mină, lângă Altân şi ceilalţi.* BĂNULESCU, I. 73. *Deseori ...* [băile] *erau şi lăcaşuri de desfătare.* G. BARBU, A. V. 19. *În revistele de popularizare de la sfârşitul sec. al XIX-lea apar deseori articole despre costumul popular.* Z. MIHAIL, T. P. 21. *O serie de motive reprezentate sunt asociate cu mituri străvechi al căror sens original s-a pierdut, ele fiind azi, deseori, simple reprezentări plastice.* PAVEL, S. E. 125. *Direcţia economică şi cea de patrimoniu au fost deseori criticate.* RL 2005, nr. 4 705. *Proprietatea românească este deseori închiriată de către comunităţile de italieni, spanioli, brazilieni sau uruguayeni.* ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 839. ✧ (Folosit la superlativ induce ideea de pleonasm) *Ceea ce doreşte foarte deseori să pună în lumină Vasile Alecsandri este felul fantastic în care îi apar peisagiile.* VIANU, A. P. 80. *Foarte deseori întrebuinţăm asociat medicamente activante.* DANIELOPOLU, F. N. I, 94. ✦ (Precedat de „atât de" subliniază frecvenţa maximă) Cât se poate de des. *Publicul e doritor de a vedea ziua renaşterii a literaturii naţionale, care atât de deseori a fost împiedicată şi oprită* (a. 1852). PLR I, 150. *Atât de deseori am auzit exclamaţia asta, încât am impresia că ... pâinea e supremul scop al oricui.* CAMIL PETRESCU, U. N. 70, cf. DL, DM, DEX.

– Pronunţat: *-se-ori.*

– Din **dese** (pl. fem. al lui *deasă*) + **ori** (pl. lui *oară*).

DESÉR s. n. v. **desert.**

DESEREDITÁ vb. I. T r a n z. (În dicţionarele din trecut) A dezmoşteni. Cf. PROT – POP., N. D., LM, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, V., ALEXI, W.

– Prez. ind.: *desereditez.*

– Cf. it. d i s e r e d i t a r e, fr. d é s h é r i t e r.

DESÉRT s. n. **1.** Ultimul fel de mâncare al unei mese alcătuit din dulciuri, fructe, brânzeturi etc. *Desertul la încheierea ospăţului se alcătuia din o mulţime de poame, de confeturi de zahar, de turte dulci de miere şi de altele.* ASACHI, I. 226/24. *Mâncări ce se pun pe masă cu friptură şi înaintea deşertului poamelor.* MAN. SĂNĂT. 37/27. *Vinurile voastre de deşert să fie toate elisire aromatice.* ib. 195/12, cf. PONTBRIANT, D. *Aceştia nu pot să dejune fără a lua, ca desert, două litre de iarbă de puşcă.* CONV. LIT. I, 151, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU^2, RESMERIŢĂ, D. *Pâinea rămase întreagă. Copiii cerură câte-o felie goală, la sfârşit – desert.* C. PETRESCU, Î. II, 164. *Poate că era bine să fi luat la desert şi un pahar de vin.* E. IONESCU, E. 208. *Treizeci şi şapte de feluri de bucate şi desert.* ARGHEZI, S. XI, 20, cf. DL, DM. *Ca desert 1 pahar cu ceai.* BELEA, P. A. 254. *Poţi mânca un meniu de la aperitiv la desert.* FLACĂRA, 1957, nr. 42, 5. *La ...* [bolnavii de diabet] *este exclus desertul tradiţional.* RL 2006, nr. 4 902.

2. Moment al mesei în care se serveşte desertul (**1**). *Acest vin ci se be obişnuit la deser (mezelicuri) ... este gras, des, foarte spirituos şi ameţitor.* AR (1832), 268^2/18. *Să n-ajungi la vin decât la apropierea deşertului.* MAN. SĂNĂT. 195/12, cf. CADE. *Odată la masa unui restaurant, la desert ... mi-a şi spus că se simte foarte bine cu mine.* E. IONESCU, E. 55. *Poate că-ţi aduci aminte pe urmă. La desert.* BARANGA, I. 176, cf. DL, DM, DN^2, M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *deserturi.* – Şi: (învechit, rar) **desér, deşért** s. n.

– Din fr. **dessert.**

DESÉRTIC, -Ă adj. v. **deşertic.**

DESERTIZÁ vb. I. T r a n z. **1.** (Complementul indică pietre preţioase, perle etc.) A scoate dintr-o montură metalică. Cf. DN^2, M. D. ENC., DEX^2.

2. A desface elementele unui mecanism asamblate prin sertizare (**2**). Cf. M. D. ENC., DEX^2.

– Prez. ind.: *desertizez.*

– Pref. *de-* + **sertiza.** Cf. fr. d e s s e r t i r.

DESERTIZÁRE s. f. Acţiunea de a d e s e r t i z a şi rezultatul ei.

1. Cf. d e s e r t i z a (**1**). Cf. DEX^2.

2. Cf. d e s e r t i z a (**2**). Cf. LTR^2, M. D. ENC., DEX^2.

– Pl.: *desertizări.*
– V. **desertiza.**

DESERVÁ vb. I v. **deservi[1].**

DESERVÉNT s. m. (Rar) Persoană care deservește[1] (1). Cf. DEX[2], NDN.
– Pl.: *deservenți.*
– Din fr. **desservant.**

DESERVÍ[1] vb. IV. T r a n z. **1.** A face anumite servicii unei colectivități, a presta un serviciu în folosul tuturor, a s e r v i (6); s p e c. a asigura un serviciu de transport pentru un loc, o localitate. *Compania vapoarelor deservează aceste 9 puncturi din România.* I. IONESCU, M. 751. [Prin schimbarea anului bugetar] *se dă o aparență de legitimare rentei anuale ce s-a ingajat d. Brătianu să deserveze d-lor deputați, plătind diurna nu trei luni pe an, precum o prevede Constituțiunea, ci câte șase și șapte luni pe an.* EMINESCU, O. XII, 50. *Cantinele existente ... deservesc mai puțin de 2 000 de salariați.* BO (1951), 1 094. *Se îndreptară spre peretele din fund, pe care aveau harta ariei de lucru a stațiunii, cu comunele ce le deserveau.* MIHALE, O. 132, cf. DL, DM, DN[2], DEX. [Pârtia este] *de dificultate medie, cu o lungime de 900 metri, deservită de un teleschi, tot de 900 metri.* RL 2005, nr. 4 780.

2. A îngriji, a supraveghea o mașină în timp ce funcționează. Cf. DL, DM, DN[2], DEX. *Secuiul sau trăistuța mică ... deservea aceeași funcție utilitară, fiind necesară la transportul mâncării.* PAVEL, S. E. 138.
– Prez. ind.: *deservesc.* – Și: (învechit) **deservá** vb. I.
– Din lat. **deservire,** fr. **desservir.**

DESERVÍ[2] vb. IV. T r a n z. (Complementul indică oameni sau manifestări ale lor) A face un rău serviciu, a nu servi cum trebuie; a vătăma (II), a prejudicia. *Acum puteți aprecia daca faptul d-lui Strat servă sau deservă creditul statului, daca acesta nu primește lovituri când vine să ne arate un deficit imens de 28 1/2 milioane în cheltuielile zilnice ale anului 1875 și 1876.* EMINESCU, O. XI, 186. *Autorul nu reușește să dea expresie potrivită intențiilor sale și adesea le deservește.* CONTEMP. 1948, nr. 104, 4/4, cf. DL, DM, DEX. *Valori naționale sunt și modul în care statul servește sau deservește societatea civilă.* PATAPIEVICI, C. L. 254. ✧ I n t r a n z. *Vedeam bine că prezența mea o incomoda pe Diana, îi deservea.* E. IONESCU, E. 57.
– Prez. ind.: *deservesc* și (învechit) *desérv.*
– Din fr. **desservir.**

DESERVÍCIU s. n. Serviciu dezavantajos, neconvenabil, dăunător. Cf. DEX[2], NDN. *Sfaturile lui ... i-au dat mai multă putere președintelui pe termen scurt, dar pe termen lung au adus mari deservicii Americii.* RL 2005, nr. 4 505.
– Pl.: *deservicii.*
– Pref. *de-* + **serviciu.**

DESERVIRE[1] s. f. Acțiunea de a d e s e r v i[1] (1) și rezultatul ei. Cf. CODRU-DRĂGUȘANU, R. 41. *Primele se acordă pentru ... deservirea corectă și în bune condițiuni a producătorilor și consumatorilor.* LEG. EC. PL. 320. *Pe lângă fiecare instituție ... va putea funcționa o cantină pentru deservirea salariaților.* BO (1950), 1 044, cf. DL, DM, DEX. *Energy Holding ... și-a creat un sistem complex dedicat deservirii clienților săi.* RL 2005, nr. 4 732.
– Pl.: *deserviri.*
– V. **deservi[1].**

DESERVIRE[2] s. f. Acțiunea de a d e s e r v i[2] și rezultatul ei. Cf. DEX, MDA.
– Pl.: *deserviri.*
– V. **deservi[2].**

DESERVÍT[1], -Ă adj. **1.** Căruia i s-au făcut anumite servicii; s p e c. căruia i s-a asigurat un serviciu de transport pentru un loc, o localitate. Cf. MDA.
2. (Despre mașini) Care a fost supravegheat în timp ce funcționa. Cf. DA, MDA.
– Pl.: *deserviți, -te.*
– V. **deservi[1].**

DESERVIT[2], -Ă adj. (Despre oameni sau manifestări ale lor) Căruia i s-a făcut un rău serviciu, care nu a fost servit cum trebuie. Cf. MDA.
– Pl.: *deserviți, -te.*
– V. **deservi[2].**

DESESFĂRȘÍT, -Ă adj. v. **desăvârșit.**

DESESIZÁ vb. I. R e f l. (Jur.; despre autorități, în special despre instanțe) A se desărcina de rezolvarea unui litigiu. Cf. DL, DM, DEX, NDN. *Parchetul de pe lângă Curtea de Apel Timișoara s-a desesizat.* RL 2005, nr. 4 644. ✦ T r a n z. (Rar) A deposeda pe cineva de o sarcină. Cf. DL, DM, NDN.
– Prez. ind.: *desesizez.*
– Din fr. **dessaisir.**

DESESIZÁRE s. f. (Jur.) Faptul de a (s e) d e s e s i z a; deposedare de o sarcină. Cf. DL, DM, DEX, NDN.
– Pl.: *desesizări.*
– V. **desesiza.**

DÉSET s. n. **1.** (Regional) Loc acoperit cu tufe sau cu arbori apropiați, pădure deasă; desiș (1). *Turma Tot o revarsă prin văi și-o gonește spre deset de codru.* COȘBUC, AE. 15. *În deset urma mi se pierde – Și-ajung într-o dumbravă verde.* IOSIF, T. 66, cf. DL, DM, DEX, COMAN, GL., ALR II 6 323/279, 334, 343, 346, 349, ALR SN II h 586.
2. (Rar) Spațiu restrâns în care sunt înghesuite o mulțime de ființe sau de lucruri; p. e x t. îmbulzeală, înghesuială. *Da ... iama prin ianicerime, Și prin deset năvălea, Desetul de mi-l rărea.* COȘBUC, F. 114. *Depărtează din larga-ncăpere Desetul marei mulțimi, poruncind să deschidă câmpia.* id. AE. 96, cf. DL, DM, DEX.
– Pl.: ? – Și: (regional) **désăt** s. n. CHEST. IV 165/264.
– **Des** + suf. *-et.*

DESETÍNĂ[1] s. f. **1.** (În sec. XV – XVIII, în Moldova) Impozit de zece la sută din recoltă, z e c i u i a l ă (1), d i j m ă (1); s p e c. dare pentru stupii de albine. *200 stupi la cărnul Tudor deseatină de la Vaslui* (a. 1588). CUV. D. BĂTR. I, 212/5. *Așijderea și voi c[liu]ceari carii vor îmbla acolo, să nu aveți a învălui de deseatină, de curechi și de sămânță* (a. 1629). I. BIANU, D. R. 167. *Au mai adaos pre banii desetinei ceară și miere.* N. COSTIN, ap. CADE. *Și* [Grigorie-Vodă] *au mai scădzut desetina*

boierilor, să dè de 10 un leu, şi au rădicat ţigănăritul şi morăritul şi prisăcăritul şi cârciumăritul, care le scornisă Mihai-Vodă. NECULCE, L. 304. *Numai disetina pi boieri iarăşi au lăsat-o mai pi urmă să hie din dzeci un leu, precum era şi la Gligorie-Vodă. Aşijdere au făcut testament mănăstirilor, preuţilor di ţară şi mazililor, di le-au rădicat dajdea, să nu dea nimică. id. ib. 325. Scos-au desătina de stupi îndoită* (a. 1729). GCR II, 24/33. *Arătând la hrisovul Mării[i] Sale că şi pe însuş Mărie Sa l-au pagubit Vas[i]lie Ceaurul de o somă de bani, den cumpărătura unei desetini de la Bacău* (a. 1741 – 1742). IORGA, S. D. VI, 261. *Mazilii şi mănăstirile ... să-şi ieie ... desetină de stupi şi de mascuri* (a. 1743). id. ib. 34. *Au scos Mihai-Vodă desetină de stupi să dea toţi.* MUSTE, ap. HEM 847. *La vreme desătinii să aibă a scuti două sute stupi* (a. 1758). IORGA, S. D. XXI, 141. *Hrisovul ... pentru scutirea neamurilor boiereşti de desătină, goştină, vădrărit* (a. 1783). CAT. MAN. I, 3. *Să aibă a scuti aceste bucate, adecă treizăci stupi sau sfini de desătină* (a. 1793). URICARIUL, II, 175/9. *Să aibă a scuti ... una sută stupi i sfini de disătină* (a. 1827). IORGA, S. D. XIX, 45, cf. ŞĂINEANU, D. U., DL, M. D. ENC., DEX.

2. (Învechit) Măsură agrară rusească, folosită odinioară şi la noi, egală cu 1, 09 ha. Cf. CIHAC, II, 94, JAHRESBER. XXVI, 22, DL, DM, M. D. ENC. ✦ (Regional) Porţiune de pământ de 60 de prăjini. COMAN, GL.

– Accentuat şi: *desétină.* – Pl.: *desetine.* – Şi: (învechit) **deseatínă, desătínă, disetínă, disătínă** s. f.

– Din (**1**) slavon. **десѧтина,** (**2**) rus. **десетина.**

DESETÍNĂ[2] s. f. (Prin sudul Munt.) Snopi de cereale (în număr de zece) aşezaţi pe câmp. CV 1949, nr. 9, 34.

– Pl.: *desetine.*

– Din bg. **десетина.**

DESETINÁR s. m. (Învechit; rar) Desetnic. Cf. TDRG, MDA.

– Pl.: *desetinari.*

– **Desetină** + suf. *-ar.*

DESÉTNIC s. m. (Învechit) Slujbaş însărcinat cu strângerea desetinei[1] (**1**). *Desetnicii de stupi* (a. 1741). URICARIUL, IV, 400/12. *Carte către ... desetnici să nu facă năpăstuiri locuitorilor* (a. 1742). CAT. MAN. I, 493. *Şi carte aceasta să-s citiască în toate satele acelui ţănut, ... că să supără lăcuitorii cu multe năpăşti de către disetnici, năpăstuindu-i şi cu izvoadile de anul trecut* (a. 1742). IORGA, S. D. VI, 227. *Ioniţa Buliga ... dascal. Toader Negură, deputat. Ioniţă Cenuşe, desetnic* (a. 1843). ŞTEFANELLI, D. C. 424. *Poroncim Domnia Mea cămăraşilor de ocnă, slujbaşilor, desătnici, vădrari ... să se urmeză, păzindu-să întocma, după hotărârea hrisovului* (a. 1793). URICARIUL, II, 175/24, cf. TDRG.

– Pl.: *desetnici.* – Şi: **desătnic, disétnic** s. m.

– De la **desetină.**

DESEVĂRŞÍT, -Ă adj. v. **desăvârşit.**

DESFÁCE vb. III. **1.** Tranz. (Folosit şi absol.) (Complementul indică acţiuni efectuate în prealabil, adesea în legătură cu „a face") A readuce la stadiul iniţial, prim, a face să revină la ceea ce a fost înainte; a înceta să mai existe într-o formă anterioară; p. ext. a acţiona (după bunul plac). *Pre cale i-au ieşit înainte ... domnul muntenesc ... şi au dzis craiului: „Craiule, ce faci? Turcii la vânat ies cu mai mare gloată. Întoarce-te înapoi". Iara ce ieste să să facă sfatul bun nu desface.* M. COSTIN, O. 285. *Acesta* [Corbul] *toate lucrurile în monarhiia pasirilor a face sau a desface în voia sa avea, nici glas sau cuvânt împotriva lui cineva a scorni, a îndrăzni putea.* CANTEMIR, I. I. I, 54. *Împăraţii, patriarhii şi vlădicii fac şi desfac mai ca nişte Dumnezei* (a. 1773). GCR II, 94/23. *Cum voi mai desface, Oricâte acum voi hotărî de voie-mi a se face?* RUSET, E. 54/12. *Ce voi face eu nici dracu n-o desface!* în PR. DRAM. 210. *Omul singur ceea ce-şi face niminea nu i-l poate desface.* PANN, P. V. III, 120/22. *Un proverb românesc vechi ... zice: „Timpul face şi desface".* FILIMON, O. I, 253. *A institui puteri în stat, a numi representanţi, a face şi a desface dinastii ..., toate aceste nu rezolv încă problemul.* CONV. LIT. II, 40. *Dănilă face, Dănilă trebuie să desfacă.* CREANGĂ, P. 46. *Odinioară el credea că omul poate să facă şi să desfacă.* SLAVICI, O. I, 179. *Gândul face totul şi-l desface, fără niciun material de construcţie.* ARGHEZI, S. XX, 110. *N-a plăcut domnului colonel Voinescu care, de zece ani, face şi desface totul în oştire.* CAMIL PETRESCU, O. II, 531. *Ce-şi face omul singur, nu-i pot desface o sută de prieteni.* C. PETRESCU, A. R. 27. *Vizionarul ... care acum ceva vreme făcea şi desfăcea viitorul naţiei.* RL 2005, nr. 4 716. *Rău îmi pare-amu-i trecut După câte le-am făcut ... Ce-am făcut, nu pot desfa(ce).* BÎRLEA, C. P. 222. (Refl. pas.) *Ce s-a făcut nu să poate desface.* PANN, E. V, 44/9. *Cele făcute tot nu se mai pot desface.* SLAVICI, O. I, 180. *Ce-i făcut de oameni, de oameni se desface.* DAVIDOGLU, O. 58. *Că-i ordin ... să se facă şi să se desfacă!* LĂNCRĂNJAN, C. II, 401. (Refl.) *Întâmplarea iaste carea să face şi să desface.* GRIGORIE, L. 60/10.

2. Tranz. (Complementul indică legături, noduri (**I 1**), lanţuri etc.) A deznoda (**1**), a dezlega (**I 1**). *Mâna lui disface Unealta de robie ... Cumplitul lanţ.* ALECSANDRI, O. 220. *Îmi desfăcui opincile şi mă lungii cu faţa-n sus.* HOGAŞ, DR. I, 81. *Ea desface funda roză cu oarecare grijă.* CAMIL PETRESCU, P. 93. *Desfăcând o legătură, scoase din ea la iveală prune mari.* BRĂESCU, O. A. II, 124. *I-a desfăcut legătura de la mână, i-a făcut un bandaj curat.* POPA, V. 246. *Podarul desface lanţul, şi ... corabia începe să plutească.* BOGZA, C. O. 290. *Se grăbi ... să desfacă şleaurile de la cai.* PREDA, M. 68. *Aceştia desfăcură legătura şi-l lăsară să cadă.* BARBU, Ş. N. 167. (Refl. pas.) *Se desface* [săculeţul] *şi se varsă dintr-însul roditoarea pulbere.* ÎNV. POM. 29/12. *Fluerul întâi ... Apoi numaidecât al doilea ... Frânele se desfac ... Trenul a pornit.* CARAGIALE, O. I, 199. *Verigile se sfarmă ... lanţul se desface, se-aud parcă suspine.* DENSUSIANU, L. A. 97. (Refl.) *Asemenea lanţuri se desfac însă de la sine, prin deslânare.* ARGHEZI, S. XI, 62. *S-a desfăcut nodul* [la corabie] *şi a luat-o curentul.* TUDORAN, P. 150. *Vezi, arape, dumneata, Că ţi s-a desfăcut chinga.* PĂSCULESCU, L. P. 254. *Dacă se rupe o verigă tot lanţul se desface.* ZANNE, P. III, 204. ✧ Refl. Fig. *Nu cred că inimile pot aşa de lesne a se deznoda şi a se desface.* CR (1830), 24[2]/1. *Face un progres de abstracţiune în privinţa cuprinsului aceleiaşi noţiuni, se desface legătura ce o unea cu reprezentările mai materiale.* MAIORESCU, L. 27. *Firele ce ne ţineau legaţi de dânsa* [de tragediană] *se vor desface, lăsându-ne în faţa realităţii.* LOVINESCU, C. IV, 37. A deshăma (**1**). *Desfă caii şi bagă-i în grajd.* PREDA, M. 85. ✦ Fig. A elibera, a descătuşa (**1**). *Desfă din lanţurile-i ruginite Bătrânul ... vânt.* AL. PHILIPPIDE, A. 87. *Desfă-i din lanţurile nevăzute.*

LOVINESCU, C. II, 189. *Un duh mi-ai pus în sâmburul ființei ... Desfă-l, că stă sub lespede pecetluit.* VOICULESCU, POEZII, I, 93. (R e f l.) *După ce vă veți desface de toate rămășițurile dăjdilor trecute aveți să răspundeți numai banii lefilor de doao luni și o parte din banii mezilhanelilor* (a. 1817). IORGA, S. D. VI, 515. ✦ (Complementul indică nasturi, cheotori, închizători etc., obiecte de îmbrăcăminte prevăzute cu nasturi etc.) A descheia (**4**), a desprinde (**1**). *Își desfăcu șerparul de la brâu, plin de bani, și-l deșertă pe masă.* SLAVICI, O. I, 180. *Cu cămașa desfăcută la gât ... stă cu mâinile în buzunar.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 179. [Ajută] *să desfac încheietorile ude ale hainelor.* C. PETRESCU, S. 79. *Zicând, își desfăcu sumanul în lături.* MIRONESCU, S. 6. *Își desface de la spate centura, care se desprinde cu tot aparatul de panglici late și elastice.* CAMIL PETRESCU, P. 73. *Îngenunche lângă logofăt ... și-i desface haina lui boierească, la piept.* STANCU, D. 154. *Vom elibera gâtul și mijlocul bolnavului desfăcând nasturii.* BELEA, P. A. 25. *Și-a desfăcut pieptarul și s-a descins de armă.* LABIȘ, P. 210. ✧ R e f l. *M-am sculat, m-am desfăcut la piept ... m-am dus la fereastră.* SĂM. I, 153. *Se desfăcură la sânuri și pecetia sfârâi nițel și fură înfierați.* VISSARION, B. 71. *La guler erau două cheoturi, adică două ațe albe de o parte și de alta, legate ciot, canafi, ca să nu se desfacă.* PAVEL, S. E. 40.✦ (Complementul indică părul[1] **I 1** împletit, aranjat) A lăsa în voie, a despleti (**1**), a deranja (**1**). Cf. PONTBRIANT, D. *Mi-oi desface de-aur părul.* EMINESCU, O. I, 55. *Șimți cum îi desface de pe cap coadele.* CARAGIALE, O. II, 313. *Se urcă ... pe vreun arbore și-și desfac părul de aur ca să și-l pieptene.* SĂM. II, 72. *Și-și desfăcu de jale și părul.* IORGA, C. I. I, 87. *O apucă de păr, trase și-i desfăcu cozile.* LOVINESCU, C.[2] I, 19. *Își desfăcuse părul încă negru.* DEMETRIUS, A. 213. *O văz că își desface părul și începe să și-l strângă iar peste cap.* PREDA, Î. 46. ✧ R e f l. *Coadele lungi i s-au desfăcut, dar n-are vreme să și le mai înnoade.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 180. ✦ (Învechit, rar; complementul indică părul) A da la o parte, a înlătura. *Atunce* [sfântul] *veni către noi și-ntindzând mânule spre ceri să rugă la Dumnădzău și ne blagoslovi și, desfăcând părul de pre obraz, voroviia cu noi.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 81[r]/23.

3. T r a n z. (Complementul indică obiecte pliate, strânse etc.) A face să nu mai fie îndoit, strâns, înfășurat, împăturit; a deschide (**II 2**), a desfășura (**1**). *Atunce Teodul scoasă năframa și o desfeace și află cărbunii aprinși și nu să strânsără atâtea dzâle, o minune ieșită din fire, că nice leac n-au dogorit, nice au betejit năframa!* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 146[v]/4. *Deci de vei vedea că spre umegiune s-au plecat, desfă antiminsul pre sfîntul prestol.* IACOV, SYN. 28[v]/2. *Din sânul său scoate hatișeriful cel împărătesc, și desfăcându-l și sărutându-l ... îl dă în mâna lui Divan-Efendi.* GHEORGACHI, LET. III, 291/15. *Seminaristul s-aplecă și luă ghemotocul: era ceva înfășurat înăuntru ... Voi să-l desfacă.* CARAGIALE, O. I, 23. *Își desfăcu cârpa și strânse în ea și partea ce mai luase din comoară.* SLAVICI, O. I, 329. *Directorul ... desfăcu dis-de-dimineață numărul din urmă al ziarului.* SĂM. I, 139. *Umblau cu banii fără nicio sfială ..., desfăceau bilele de zece, de douăzeci.* AGÎRBICEANU, A. 88. *Apostol desfăcu scrisoarea de la maică-sa și o citi, încet, rar.* REBREANU, P. S. 305. *Am desfăcut mototolul* [batista]. C. PETRESCU, S. 161. *Olimpia desfăcu, de la poarta ogrăzii, o umbrelă albastră.* SADOVEANU, O. IX, 131. *Se repede ... și desface ața până prinde prepelița.* BĂCESCU, PĂS. 202. *Desfăcu ziarele și începu să le citească.* PREDA, DELIR. 404, cf. DEX. ✧ (Prin analogie) *Fluturi albi trompa-și desfac.* BLAGA, POEZII, 327. ✧ F i g. *Că cumu e judecătoriul, când înaintea nărodului șade, deci zăveasele desfac, și celor ce stau înainte, tuturor, descoperit arată-se, așa amu și atunce șăzând judecătoriul la înfricoșata judecată, toți avea-vor pre el a-l vedea.* CORESI, EV. 536. *Un stol de porumbei ... desfăcu o ghirlandă albă-n senin.* ANGHEL – IOSIF, C. L. 9. *Brăila-și desfăcuse un plan în evantaliu, Cu boare de zefiruri în bura tristei toamne.* PERPESSICIUS, S. 79. *Noaptea ... și-a desfăcut splendoarea, de la un capăt la altul al lumii.* BOGZA, C. O. 416. ✧ E x p r. (Regional) **A desface patul** = a pregăti patul pentru dormit. Cf. DL, DM, DEX. ✦ S p e c. (Complementul indică pânzele de corabie) A întinde, a desfășura (**1**). *Marinerii ... desfac pânzele.* ALECSANDRI, O. P. 312. *Opriți motoarele. Desfaceți pânzele!* SEBASTIAN, T. 138. (R e f l. p a s.) *Porunci să se ridice ancora, să se desfacă pânzele.* CHIRIȚESCU, GR. 225. ✦ R e f l. A se înfățișa vederii, a se desfășura (**2**) înaintea ochilor; a se întinde. *O câmpie albă ... se desfăcea înaintea ochilor mei.* SĂM. I, 215. *Moldova se desfăcu în aceiași întindere pe care o avuse până atunci.* IORGA, C. I. II, 99. *Cărarea se desfăcea albă și prăfuită.* PETICĂ, O. 268. *Priveliștea care se desfăcea în ceața alburie, mă furase.* C. PETRESCU, S. 169. *Pe malul dimpotrivă ... se desfăcea în lumină un plai înalt.* GALACTION, O. 62. *Valea Sălanelor se desface singură pe o lungime de câțiva kilometri.* SADOVEANU, O. XIV, 537. *Ce descântec curge-n mine? ... Se desfac Cunoscutele priveliști.* PILLAT, P. 153. *Dealurile se desfac indiferente, largi, superbe.* DEMETRIUS, A. 43. (Cu pronumele în dativ) *Cometa și-a desfăcut ... coada-i luminoasă.* LOVINESCU, C. II, 59. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Frazele se desfăceau șerpuitoare.* LOVINESCU, C. III, 63.

4. T r a n z. (Complementul indică brațele, palmele, pumnii cuiva) A face să nu mai fie împreunat, strâns; a deschide (**III 4**). *Lăpușneanu posomorându-se desfăcu brațele.* NEGRUZZI, S. I, 146. *Când își desfăcu brațele, copilul îi căță în ochi nedumerit și galeș.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 22. *Își desfăcu brațele în laturi, și îndată începu să-și dezbrace cojocița.* AGÎRBICEANU, S. 187. *Desfăcându-și mâna, Vulcan îșî arătă inelele.* LOVINESCU, C.[2] II, 170. *Desfă palma, să-ți pun ș-oleacă de sare ... îndemnă ea.* SADOVEANU, O. X, 525. *Își desfăcu brațele încrucișate pe piept.* C. PETRESCU, A. R. 125. *Strigă ... desfăcându-și brațele în lături.* PREDA, M. 155. *Stăpânul desfăcu pumnul și zarurile căzură.* BARBU, G. 54. ✧ (Prin analogie) *Un crucifix de lemn își desface acolo brațele, ascuțind parcă și mai mult peisajul.* BOGZA, C. O. 120. (R e f l.) *Cele două tendințe ... desfăcându-se ca o foarfecă.* BENIUC, M. C. I, 229. ✧ E x p r. (Familiar) **A-și desface pieptul** = a se înfoia, a se umfla. *Își desface pieptul gata de trântă.* CHIRIȚESCU, GR. 44. *Se ridică și-și desface pieptul. Am eu niște feciori!* SADOVEANU, O. XIII, 29. ✦ (Complementul este gura) A îndepărta buzele și fălcile una de alta (pentru a vorbi, a râde, a mânca); a deschide (**III 4**). *Că cum iaste aceasta derept, ca de acela ce ară fi pentru împreunarea folosului și a tocmealeei a ne durea și în toate grijile a ne da și toate nevoile a lăsa, iară noi nici usnele nu desfacem să ne rugăm pentru ei!* CORESI, EV. 523. *Desfăcu-se gura lui aciia și limba lui și grăiia blagoslovi Dumnezeu și fu la toți frică cine viia împrejurul lor.* id. TETR[2]. 102. *Gură ne-au dat ca să o desfacem și cu mare glas să lăudăm.* NEAGOE, ÎNV. 3/6. *Își desfăcu gura într-un rânjet.* CAMILAR, N. I, 143. ✦ R e f l. A se îndepărta, a se deschide (**III 4**). *Pleoapele i se desfac larg.* C. PETRESCU, Î. I, 158.

5. T r a n z. A îndepărta părțile împreunate ale unui obiect (uneori prin tăiere, rupere, dezlipire, despăturire)

pentru a ajunge la conținut; a deschide (**II 1**). Cf. ANON. CAR. *Scoase dintr-o mică lădiță câteva plicuri pe care le puse pe mica sa mescioară și începe a le desface pe rând.* FILIMON, O. I, 242. *Desfac un pachet de tutun, presar pe cearșaf.* CARAGIALE, O. I, 76. *Desfăcând încet pachetul de țigări, mă uitam la el și mă gândeam.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 20. *Desfăcu pachețelul și examină cu mare atenție fiece lucrușor.* REBREANU, P. S. 29. *Desfăcu și el valiza și scoase o altă cronică.* EFTIMIU, N. 11. *Cu resemnarea zâmbitoare a unui artist silit să biseze, desfăcu geamandanul.* TEODOREANU, M. I, 333. *Penciulescu desface plicul febril.* CAMIL PETRESCU, T. I, 194. *I-a spus să desfacă toate pachețelele, dând hârtia la o parte.* MOROIANU, S. 170. *Copiii l-au văzut de mai multe ori cum vine, cum deschide dulapul, cum desface borcanele și cutiile, cum le golește și cum fuge îndărăt.* ARGHEZI, C. I. 220. *Îl auzea mergând prin odaia lui, desfăcând o valiză.* DEMETRIUS, A. 53. *A desfăcut portbagajul.* PREDA, I. 144. *Mareș desfăcu plicul și citi în tăcere.* BARBU, Ș. N. 49. ✦ (Complementul este un întreg) A descompune în părțile componente, a scoate din ceva în care a fost inclus; p. ext. a detașa (**1**). *Și ridicând sau desfăcând coșnița, de va fi de scânduri, să-l așăzi supt dânsa.* MOLNAR, E. S. 108/14. *Anatomia este măestria de a despărți un trup și a-l desface în părțile din care se alcătuiește.* CORNEA, E. I, 195/11. *Și iar strâmb văzându-l ... Se-apucă-ndată și iar îl desface* [coșul]. PANN, Ș. II, 24/18. *Luo petra ... de o desveace. Într-însa află o carte* (a. 1600). CUV. D. BĂTR. II, 43/19. *Aruncă* [căpățâna] *într-o scafă, apucă unelte, încep a o disface.* CONV. LIT. I, 126. *Ieșea sicriul prea scurt, și așa a trebuit să desfacă tot.* AGÎRBICEANU, S. 104, cf. RESMERIȚĂ, D. *Au desfăcut strada ca să repare canalul.* CAMIL PETRESCU, P. 305. *Soldatul desfăcu arma, înșirând bucățile metodic.* BRĂESCU, O. A. I, 224. *Capul de crap are să-ți procure cea mai mare plăcere prin delicatețea lui, dacă știi să-l desfaci.* SADOVEANU, O. IX, 443. *Desfaci o jucărie.* BLAGA, POEZII, 80. *La șantier desfăceau baraca.* TUDORAN, P. 143, cf. M. D. ENC. ✧ Fig. *Așa încât Traian, împăratul romanilor, urcându-se pe tron după Domitian, văzând acele părți desfăcute de Roma, a adunat oaste împotriva lor* [a dacilor]. M. COSTIN, O. 203. (Refl. pas.) *Cancerul mercurial se desface ... în bucăți închiegate de sânge.* MAN. SĂNĂT. 217/17. *Clădirile șubrede ... se desfac ca niște cutii de carton.* ANGHEL – IOSIF, C. L. 168. (Refl.) [Podul] *s-au desfăcut din toate legăturile.* DRĂGHICI, R. 248/1. (Fig.) *Întâmplarea ... să desface întru acestaș ipostas, precum, șăderea, culcarea, boala, sănătatea.* GRIGORIE, L. 25/11. *Ființa mea se desface și se scurge sub sarcina bătrâneților.* MARCOVICI, C. 90/18. *Simții creierii că mi se desfac.* GANE, N. III, 126. *Ar fi vrut Duțu să se desfacă în două.* SLAVICI, O. I, 318. *Simțeam că tot se desface în sufletul meu.* I. NEGRUZZI, în CONV. LIT. II, 158. *Mi se părea că trupul mi se desface în valuri.* VLASIU, D. 190. *Simți cum îți moare trupul, se desface, putrezește.* DEMETRIUS, A. 346. ✧ Expr. **A (i) se desface capul cuiva** = a avea mari dureri de cap. Cf. CANDREA, F. 218, CIAUȘANU, V. 157. ✦ Spec. A despărți (**6**); p. ext. a analiza, a rezolva (**1**). *Dacă vrea să desfacă vorbele în părțile lor cu exactitate, trebuie să cerceteze ... etimologia.* ANTIM, O. 403. *Numerii ... trebuie desfăcuți.* ARITM. (1806), 75/12. [Analiza] *desface subiectul și îl arată ... cuprinzând în conținutul său predicatul.* MAIORESCU, L. 154. *Aceste ample structuri sonore se pot, așadar, cu ușurință desface în grupuri de silabe.* VIANU, A. P. 116. (Refl. pas.) *Unimea aceasta se desface în unimile numirei ceii mai mici.* ARITM. (1806), 48/18. ✦ Tranz. și refl. Spec. A (se) descompune în elementele din care este alcătuit; a (se) dizolva, a (se) distruge, a (se) putrezi (**1**). *Alcătuind și disfăcând apa din aceste două gazuri.* AR (1832), 288[2]/17. *Prafurile ... desfac și scot umorii cei iuți sau sacri.* VEISA, I. 39/4. *Acest gunoi ... desface pe acel ce se află în pământ.* LITINSCHI, M. 23/11. *Aburii acizi și apoși ... disfac toate stâncele.* COBÂLCESCU, G. 52/1. *Picăturile de ploae desfac razele.* CONTEMPORANUL, I, 209. *Un compus chimic se desface în laboratorul chimistului.* ib. III, 798. *Trecerea curentului ar desface moleculele dizolvate, în fragmentele electrizate.* SANIELEVICI, R. 11. *Moleculele încep să se desfacă.* IST. LIT. ROM. III, 231. ✦ Refl. (Chim.; învechit) A se dizolva. *Arama ... de să disface în acrime să face verde.* AMFILOHIE, G. F. 208[r]/15. [Plumbul] *se desface prin oarecare acrime.* I. NAT. 43, cf. LB. *Acest mineral să desface în ațidul vitric.* I. CIHAC, I. N. 447/2. *Aceste bucate sânt ușor de mistuit, Care lesne se pot desface și uni cu sucurile animale.* ALBINEȚ, M. 118/1. ✦ Refl. (Geol.; despre minerale, roci) A cliva. [Mica albă] *se prezintă în foi elastice, care se desfac (clivează) ... în fluturi mici.* GEOLOGIA, 14. ✦ Tranz. și refl. impers. A (se) desprinde, a (se) dezlipi de ceva sau de cineva. *Se va desface piialea deasupra și acolo se va freca.* FRĂȚILĂ, S. I, 35/9. *Unde e coada oii goală ... se desface puțin pialea.* ÎNVĂȚĂTURĂ, 60/5. *Un bandaj aplicat prea multe zile pe o rană nu-l poți desface decât cu suferința de neîndurat.* CAMIL PETRESCU, U. N. 18. *În câteva minute va desface pansamentul.* BELEA, P. A. 91. *Îi desface vălul de pe față.* ISAC, O. 166. ✧ (Complementul indică brațele, mâinile unei persoane) *Ea își desfăcu mâna de a mea.* IBRĂILEANU, A. 204. *Încearcă s-o convingă ... desfăcându-i brațele* [din jurul gâtului]. BRĂESCU, O. A. I, 104. *Încerca să-i desfacă mâinile de pe moartă.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 72. *Am cuprins-o ... tocmai atunci a trebuit să-mi desfac brațul.* SADOVEANU, O. XII, 151. *Își înnodase brațele în jurul gâtului lui ... le desfăcuse repede.* DEMETRIUS, A. 332. ✧ Fig. *Pără când, Doamne, ponoslui-va vrăjmașul și arde-va ca focul protivnicul numelui Tău pănră în sfârșitu? Prentru ce desface mânra Ta și dereapta Ta den mijloc de sânrul Tău pănră în svârșit?* PSALT. HUR.[2] 151. ✦ Refl. (Popular; despre țesături, blănuri) A se destrăma (**I 1**); a se rupe (**7**), a se sfâșia (**2**). *Blana ei de lutră s-a desfăcut de-a lungul.* ARGHEZI, C. I. 204, cf. ALR I 1 297/26, 49, 61, 96, 174, 584, 720, 850, 887, 926, 954. ✦ (Învechit și popular; complementul indică știuleții de porumb) A depănușa. Cf. ȘĂINEANU[2], TDRG. *Avea destul de sapă și fân de adunat ... și porumb de desfăcut.* LUNGIANU, CL. 63, cf. ALR I 1 906, ALR II 5 160/141, A XII 749. (Refl. pas.) *După ce se desfac popușoii de pene, se cară la coșer.* I. IONESCU, C. 164/9. ✦ (Popular; complementul indică boabele de porumb de fasole etc.) A desprinde de pe știulete, a scoate din păstaie etc. Cf. ALR I 850, ib. 1 907/ 166, 174, 180, 215, 360, 361, 370, 385, 392, 394, 396, 558, 618, 667, 798. ✦ (Complementul indică anumite fructe) A descoji (și a împărți în felii). *Desfăcea sensual o portocală.* CAMIL PETRESCU, U. N. 127. *Am luat și eu o portocală ..., am desfăcut-o.* CĂLINESCU, C. O. 80. ✦ Tranz. și refl. (Învechit; despre învelișuri dure) A (se) sparge (**II 6**). *De-acii le-au venit glas, dzâcând: – „Șerbii adevăratului Dumnedzău și Mântuitoriul nostru*

Isus Hristos, apropiaţî-vă la acea de voi aproape piatră". Iară ei [svinţii], *căutând, vădzură lumină într-însa* [în piatră] *şi să desfeace în doă părţi. Şi ieşi apă multă, din carea, luând svinţii şi săturându-să, şi de foame şi de seate.* DOSOFTEI, V. S. februarie 75[r]/26. *Sâmburii cei de cireşe, de prune ... trebuie semănaţi, ca scoarţa lor cea vârtoasă preste iarnă să se desfacă şi să încolţească.* ÎNV. POM. 70/24. *Zdrobeau scoicile ... le desfăceau în dinţi.* TUDORAN, P. 564.

6. R e f l. şi t r a n z. F i g. A ieşi la iveală sau a face să iasă la iveală din întregul în care se află; a (se) desprinde (**8**), a (se) contura, a (se) desluşi (**1**). *Firea jiganii[i] ... pre lesne a desface şi a cunoaşte vom putea.* CANTEMIR, I. I. I, 110. *Şi blânde, triste glasuri din vuiet se desfac.* EMINESCU, O. I, 96. *Din al oglindei luciu rece De apă-adâncă-se desface O linişte de dulce pace.* MACEDONSKI, O. I, 187. *Cum se desfac din noapte, icoane vechi şi sfinte!* VLAHUŢĂ, S. A. I, 64. *Din ce săvârşeşte ea, ... se desface numai o nestinsă patimă de a stăpâni.* IORGA, C. I. I, 82. *Şi, din tăcere-adâncă, se desface Un glas de înger, însoţit de liră.* CERNA, P. 148. *Umbra moartei necunoscute se desfăcu după aceea multă vreme din unghere.* C. PETRESCU, S. 6. *Dintre paginile cărţii se desface deodată şi imaginea unui tânăr.* LOVINESCU, C. IV, 22. *Din aburi de mătasă Cuvântul mi-l desfac.* LESNEA, VERS. 95. [Bunicul] *cu ochii vede, în alte vremuri, întâmplări ... şi le desface din noapte.* SADOVEANU, O. I, 38. *Dar cărările lumii se ridică spre creştete, Se desfac din paragini deşteptate popoare.* DEŞLIU, G. 54. *Din scrisori şi memorii se desface, ca o rază din neguri, chipul său de luptător neînfricat.* IST. LIT. ROM. I, 555. ✦ R e f l. (Prin Olt. şi prin Munt.; despre oameni) A se dezmetici (**II 1**). *M-am desfăcut Ro din zăpaĉâla áRa.* GL. OLT. ✧ E x p r. **A se desface din somn** = a se trezi din somn. Cf. UDRESCU, GL., GL. OLT. ✦ (Regional) A se descurca (**2**) (Prundeni – Drăgăşani). Cf. GL. OLT. *Cum te-ai desfăcu tu acolo, ĉe ŭo femêRe sîngură?* ib.

7. T r a n z. (Complementul indică un contract, o învoială, o înţelegere, o căsătorie etc.) A face să nu mai fie valabil; a anula. *A întoarce înapoi averile streine, a desface scandala venită din păcat.* ŞINCAI, C. 127/4. *De se va fi făcut căsătoria, o desfac şi românii ... întocma ca grecii.* MAIOR, I. B. 266/2. *De-ai fost tu pedepsită ... Pentru câte jurăminte ai călcat şi-ai desfăcut.* OLLĂNESCU, H. O. 139, cf. RESMERIŢĂ, D. *După un an, ... a desfăcut contractul de închiriere.* REBREANU, I. 83. *Au desfăcut logodna.* CAMIL PETRESCU, T. I, 48. *E un alt mod de a extorca banii ahtiaţilor, dornici de a desface o căsătorie.* RALEA, O. 110. (R e f l. p a s.) *Pentru cele trecute danii, vânzări ... ce s-au făcut până acum ... a se disface, este cu neputinţă* (a. 1785). URICARIUL, IV, 39/17. *Nicio căsătorie să nu se desfacă.* MAIOR, I. B. 255/14. *Să va desface căsătoria din pricină că muierea au cugetat rău.* LEGIUIRE, 47/27. *Se desfăcuseră legămintele politice.* CONV. LIT. I, 116. *Căsătoria se desface ... prin moartea unuia din soţi.* HAMANGIU, C. C. 59. *Căsătoria se desfăcu, fără copii.* IORGA, C. I. I, 74. *Din pricina ... acestui flăcău, ... multe gospodării s-au desfăcut.* MIRONESCU, S. 198. *Nu există niciun motiv ... ca o familie ca a noastră să se desfacă.* PREDA, I. 257. *Aici se desfăceau case, se înnodau iubiri.* BARBU, G. 240. *I s-a desfăcut contractul de muncă.* FLACĂRA, 1975, nr. 46, 4. *Directorului ... i s-a desfăcut contractul de muncă.* RL 2005, nr. 4 524. *Ar fi voit să desfacă frăţia cu Nea Bogdan, dar nu ştiau cum să se dezbere de el.* SNOAVA, III, 748. ✦ (Complementul este omul) A dezlega de un angajament, de o promisiune etc. *Ştii tu de ce am venit azi întâi la tine? ... Ca să te desfac de cuvântul dat.* CAMIL PETRESCU, T. II, 54. *Mă voi considera desfăcut de orice supunere.* PREDA, I. 70. (R e f l. r e c i p r.) *Să ne desfacem de fărtăţie.* SBIERA, P. 184. ✦ (Popular; complementul este stâna de oi) A face să înceteze activitatea, tovărăşia proprietarilor de oi. Cf. CHEST. V 9/74, 99. (R e f l. p a s.) *La răscol stâna se desface şi fiecare proprietar îşi duce oile.* PRECUP, P. 8. ✦ (Popular; complementul indică oile) A face să revină la proprietarul respectiv, după încetarea activităţii stânei. *Toamna, când începea să ningă, desfăceau oile.* VUIA, PĂST. 28.

8. I n t r a n z. (Învechit şi popular; în practicile bazate pe superstiţii, adesea construit cu dativul persoanei) A dezlega de vrăji, de farmece, de practici băbeşti etc. *Aleargă îndată la vreo babă să-i desfacă.* JIPESCU, ap. HEM 503. *Sunt şi vrăjitoare care desfac de ursită.* CONTEMPORANUL, IV, 535. *Căutăm o babă meşteră şi-o punem să-ţi desfacă.* SADOVEANU, O. XI, 305. *Se duce la vrăjitoare ... să-i şi desfacă.* H II 155. *Desfă (cutăruia) de orice rău.* TEODORESCU, P. P. 365. *Cine-o făcut c-o mână, Eu desfac cu două.* MARIAN, V. 139. *Cine m-au făcut luni, îmi disfac marţi.* POP., ap. GCR II, 137/5. *Cheamă vro mătuşă să-i desfacă de ursită, de făcătură.* ŞEZ. II, 132. *Să cosesc pelin şi iarbă Să dau mândrii să-mi desfacă.* ib. VII, 86. *Babă, băbuţă, dă îndărăt puterile lui Tuliman şi-i desfă ce i-ai făcut.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 93, cf. ALR I 1 398/138. *Unde baba face, Dracul nu desface,* se spune pentru a arăta puterea vrăjilor. Cf. ZANNE, P. II, 3. ✧ T r a n z. (Folosit şi a b s o l.) (Complementul este farmecul, descântecul, ursita, vraja) *Şi realele noastre şi păcatele noastre să desfacem.* CORESI, EV. 213. *Bătrâna ştia ierburile toate, ... A drege fapturi ş-a desface date.* BUDAI-DELEANU, T. V. 133. *Mătuşele cu bobii fac multe şi desfac.* HELIADE, O. I, 187. *Niscaiva leacuri care să le desfacă făcutul stârpiciunei lor.* ISPIRESCU, L. 160, cf. DDRF, TDRG, CADE. *Este acolo ... un drac de babă care ştie a face şi-a desface.* MIRONESCU, S. 215. *Am un cuc fermecat. Desface ursita omului.* VLASIU, A. P. 93. *Ştii că-i păcat mare să nu-i desfaci farmecul.* SADOVEANU, O. IX, 463. *Fermecătoresele, Vrăjitorile, care fac Şi niciodată nu desfac.* PĂSCULESCU, L. P. 117. *Desfă mândră farmecele, De gândeşti să fie bine.* BÎRLEA, C. P. 74. *Desfă, mândro, ce-ai făcut, Că, de nu, eu sunt pierdut.* FOLC. TRANSILV. II, 56. *Cân Dunărea vo seca, Ieŭ atunśĭ oĭ dzésfaśea!* FOLC. OLT. – MUNT. I, 26. (R e f l. i m p e r s.) *În afară de descântece pentru boale, se mai descântă, se vrăjeşte sau se desface de argint-viu, de aruncătură, de dat, de dragoste.* CANDREA, F. 327. ✦ T r a n z. (Complementul este omul) A scoate de sub efectul unei vrăji, a unor farmece etc.; a dezlega (**II 1**). *Desfă-l pe* (cutare) *De nouăzeci şi nouă de apucături ..., deochiături.* TEODORESCU, P. P. 365. *Mă rog ... De fapt, de dat să mă disfaci.* PĂSCULESCU, L. P. 144.

9. T r a n z. şi r e f l. A (se) deschide (**I 1**) pentru a permite accesul. *Micile uşi care, amândouă, se desfac brusc ca nişte aripi de lemn.* CAMIL PETRESCU, P. 67. *Se desface – care poartă? Se deschide – care uşă?* BLAGA, POEZII, 116. *Văzu desfăcându-se porţile mari ale halelor în care stăteau vagoanele.* BARBU, G. 166. *Desfăcui uşa cu mâna Şi lacătul cu maşina Şi intrai la ea cu sila.* FOLC. TRANSILV. II, 448. ✧ F i g. *A veşniciei poartă neagră în infinit s-a desfăcut.* ISAC, O. 112. *Viitorul, Ce anevoie porţile-şi desface.* VOICULESCU, POEZII, II, 58. ✦ T r a n z.

(Complementul indică spații limitate, prevăzute cu uși, ferestre etc.) A deschide pentru a lăsa liber accesul într-un anumit scop. *Și când avea Noe 6 sute și 1 de ani, în luna dintâni, în zi dentâni, scăzură apele spre pământ, desfăcu Noe coperemântul corabiei și văzu că era uscat fața pământului.* PO 33, cf. ANON. CAR. *El încet desface cortul Cu ascunsa lui minune.* COȘBUC, P. I, 72. *Putere lui îi trebuie ca să desfacă seraiul ... și să scoată de la pedeapsă pe Nasta.* SADOVEANU, O. XIII, 329. *Se văd ... gropari, desfăcând morminte.* CĂLINESCU, I. 119. ✧ F i g. *Las inima comoara să-și desfacă.* GOGA, P. 6. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Că* [bogatul] *aștepta scumpeatea grâului și pohtiia atunce să desfacă el jitnița, și atunce de nevoe mișeii să cumpere, ca să-ș înmulțească aurul.* CORESI, EV. 401. ✦ T r a n z. (Complementul indică tipărituri, cărți etc.) A deschide la o anumită pagină. *Și* [Domnul Isus] *desfăcu cartea, află întru u loc, unde era scris: „Duhul Domnului pre Mine, derept aceaia M-au uns".* CORESI, EV. 456. *Luă un tratat, îl desfăcu și începu să citească.* CĂLINESCU, E. O. I, 298. *Sufletul în carte l-am închis, Să fii cu grijă, oricând să n-o desfaci.* ISAC, O. 141. *În lumina cenușie din clasă desfăcusem pe bancă paginile cât un cearceaf și citeam atent o traducere.* CĂRTĂRESCU, N. 103. (R e f l.) *Judecătoriul ședea, și cărțile desfăcea-se.* CORESI, EV. 38. ✦ T r a n z. (Complementul este o încuietoare, un lacăt etc.) A descuia (**1**). (R e f l. p a s.) *Dacă s-ar desface safeurile băncilor ar ieși la iveală miliarde.* CAMIL PETRESCU, P. 242. (F i g.) *Tăcerea Desface lacătele-ntunecate.* VOICULESCU, POEZII, I, 125. ✦ T r a n z. A destupa (**2**), a desfunda (**1**). (R e f l. p a s.) *După ceai se desfăcu și câteva butelii de vin.* MIHĂESCU, D. A. 74.

10. R e f l. (Despre flori, frunze, muguri etc.) A se deschide (**II 3**), a se dezvolta. *Trebuie așteptat cu altuitu până când ... mugurii ... se desfac.* ÎNV. POM. 81/15. *Tot în acest timp se desfac cotiledoanele.* BARASCH, I. N. 102/8. *Se desfăceau mugurii la vișini.* ARGHEZI, C. J. 228. *Au înflorit caișii ... mai nainte ca frunzele să li se fi desfăcut.* id. S. VIII, 36. *Asemeni nufărului ce din mâl se desfăcea ..., gravura de pe calendar zâmbea.* PERPESSICIUS, S. 24. *Planta se punea în apă, și după ce se desfăcea, se scotea.* BUTURĂ, EB. I, 156. *Trandafirul era mic, abia îmbobocit, dar câteva petale purpurii se și desfăcuseră.* CĂRTĂRESCU, N. 273. *S-a desfăcut muguru.* ALR I 969/803. *S-a desfăcut floarea.* ALR II 6 254/192. ✧ T r a n z. *Un arbure tânăr ... crește, desface tinerii săi muguri.* MAIOR, T. 248/8. *Vântul iute, vântul cald ... Merge de desface ... Mugurașii.* ALECSANDRI, POEZII, 362. ✦ P. a n a l. (Prin Olt. și prin Munt.; despre ființe, mai ales despre tineri) A se dezvolta, a crește. *Vai, ce repede s-a desfăcut fata asta!* UDRESCU, GL. [Purcelul] *înțărcăm ... până să dăsface Rel, să poată să mănânce orice.* GL. OLT.

11. R e f l. (Despre elemente sau fenomene ale naturii) A se deschide (**IV 3**); a se despica (**2**), a se crăpa. *Desfece-se pământul și înghiți Datana.* PSALT. HUR^{2}. 177. *Și cu duhul măniei Tale împărți-se (să desfiace D) apa.* PSALT. 311. *Fu cându se botezară toți oamenii și Isus se boteză și se rugă, desfeapse-se ceriul și deștinse Duhul Sfânt trup în chip ca un porumb pri-nsul și glas den ceri fu.* CORESI, TETR^{2}. 104. *Au pentru aceasta căci* [Dumnedzău] *v-au scos din robiia cea amară a lui Faraon și înaintea voastră marea au desfăcut, și cu stâlp de foc noaptea v-au apărat, ... și țara făgăduită vă deade și limbile denaintea voastră le goni?* VARLAAM, C. 227. *Pământul s-au desfăcut ... și l-au sorbit de viu.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 125^{v}/13. *După nașterea Domnului Hristos, rămâind batjocorit și amăgit Irod împăratul de vrăjitori, s-au mâniat foarte ... și, vrând ca să-l junghie și pre el* [pe Ioan], *s-au desfăcut muntele din voia lui Dumnezeu și au trecut de ceaia parte maică-sa cu dânsul.* ANTIM, O. 66. *Au lovit prorocul Ilie cu cojocul său apa și s-au desfăcut, de au trecut el ... ca pre uscat.* id. ib. 69. *Piatra au căzut în mare ..., iar marea s-au desfăcut ... și s-au făcut o prăpastie* (a. 1783). GCR II, 129/34. *Iată se desfăcu marea într-o parte și într-alta ca doi munți.* GORJAN, H. I, 9/13, cf. CP 157/1. *E aproape Clipa în care valul, sub dânsul, Să se desfacă și să-l îngroape.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 49. *N-am înțeles atuncea cum nu s-a cutremurat pământul și nu s-a desfăcut cerul!* SADOVEANU, O. I, 35. (T r a n z.) *Stâncile și-au desfăcut temeliile.* DEȘLIU, G. 38. ✧ F i g. *Groapa pierzării se desface sub picioarele lor.* TEODOROVICI, M. 30/3.

12. R e f l. A-și avea începutul, a se forma dintr-un anumit punct (oferind o cale de acces); a se deschide (**IV 4**); a porni (**I 1**) în două sau mai multe direcții. *Preste veci să-ș arate Mila de bunătate. C-au desfăcut prin Mare, Prin cea Roșie, cărare, În veci ca să-ș ivască Mila dumnezăiască, De-au trecut prin genune Izrail cu minune.* DOSOFTEI, PS^{2}. 244^{r}/3. *Din gangul principal se desfăceau, la stânga, două ganguri laterale.* AGÎRBICEANU, A. 190. *Din muntele Cindrelu ... se desface o culme centrală.* PĂCALĂ, M. R. 4. *Cădea grăbit amurgul ... Și căile, tăcute, se desfăceau cumplite.* VOICULESCU, POEZII, I, 70. *La fiecare orizont o arteră mai subțire se desfăcea din ele.* BOGZA, V. J. 28. *Cele două brațe de râu ... se desfăceau.* DEMETRIUS, A. 76. *Piața de Flori, de unde s-au desfăcut principalele artere ale târgului.* G. BARBU, A. V. 11. *Era acolo sus, unde se desfac crengile, încă o scorbură.* CĂRTĂRESCU, N. 38. ✧ T r a n z. și r e f l. (Prin analogie) *Pe răsadnițe se pun spini care ... desfac* [apa] *și o fac de pică ca și când ar ploa.* I. IONESCU, C. 49/20. *Are două dungi de fir la mijlocul hainei ... alte două se desfac din niște cercurele de aur ce cuprind umărul.* IORGA, C. I. I, 114. *Astfel se desfac de sub coroană vițele întunecate ale lui Radu cel Mare.* id. ib. 116. ✦ (Despre izvoare, ploi etc.) A începe să se producă brusc și cu putere, a se porni (**5**), a se dezlănțui (**II 1**). *Să desfăcură toate izvoarăle fără-fundului.* BIBLIA (1688), 5^{2}/10. *Desfăcându-se toate izvoarăle apelor ... au plouat 40 de zile.* ANTIM, O. 251. *De s-ar desface toate furtunile ... Încă n-ar smulge luminii cununile!* DEȘLIU, G. 56. ✧ T r a n z. (Cu pronumele în dativ) *Din țară urâtă și streină, Lui Dumnezău gătind la Iuda Să-ș încuscre cu Izrail ruda, Marea văzu și fugi să secе, Iordanul apele-ș-desface.* DOSOFTEI, PS^{2}. 395/10. ✦ (Despre nori, negură etc.) A se împrăștia, a se risipi (**6**). *Și preste puțânel să desfeace fumul și să vădzură pârâșii aceia toți cu obrazele neagre, unora de giumătate, altora de tot ..., cât să-nspăimară toți de mare minune.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 148^{r}/28. *Vălul cel întins de neguri se desfăcu în nenumărate pâlcuri.* CONV. LIT. II, 93. *De-atunci negura eternă se desface în fâșii.* EMINESCU, O. I, 132. *Desfăcându-se negurile dimineții, se văzu ... dinaintea unei căsuțe.* GANE, N. I, 143. *Când aceștia* [norii] *se desfac, schitul se zărește.* HOGAȘ, DR. I, 9. *Fantasticul joc al norilor, ce se alungă, se desfac și se întregesc în figuri de castele medievale.* LOVINESCU, C.^{2} II, 58. *Întunericul se desface din ce în ce mai mult.* BART, S. M. 18.

13. T r a n z. (Folosit și a b s o l.) (Învechit) A lămuri, a clarifica, a rezolva (**1**); a arăta, a dezvălui (**2**). *Pleca-voi în prici ureachiia mea, deșchidzu ... (desfeču H) în psăltire măiestriile meale.* PSALT. 93. *Mira-se și pururea ispitea să înțeleagă. Iară Domnul desfăcu lor neștiința, răspunse și zise: „Nice acesta au greșit".* CORESI, EV. 168. *De văm afla vecinul flămând și topit de seate, ..., sau de greul boaleei de jumătate viu zăcând, să nu treacem ca și preutul și ca levitul să-l părăsim, ce ca Samareaninul milostiviia inimiei să desfacem lui milostenie.* id. ib. 395. *Însă, precum dzice dzicătoarea ..., într-acest chip smerit chipul jigăniuții ..., așe cu prea supțire meșterșug toată învăluiala desfăcu și Struțocamila cine și ce ieste singură pre sine să să vădească îndemnă.* CANTEMIR, I. I. I, 74. *Aera nu face la vreo lucrare asupra trupurilor, că trage a le disface o a li dezlega.* FIZIOGN. 141^{v}/9. *Noi nu putem desface pentru ce sistema nervoasă nu poate pururea lucra.* ANTROP. 219/26. *Poate să desfacă înțelesuri din Apocalips?* SADOVEANU, O. XIII, 39.

14. T r a n z. (Complementul indică produse alimentare, mărfuri, bunuri materiale etc.) A vinde (**1**), a plasa[2] (**1**). [Abonamentele] *le va desface în București cât mai curând.* ALECSANDRI, S. 137. *Și-a desfăcut coșurile la precupeți cu ridicata.* CARAGIALE, O. II, 235. *Își desface ultima rămășiță din avere.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 72, cf. ȘĂINEANU[2]. *Ei desfăceau în același timp cu medicamentele ... și vinuri străine.* IORGA, C. I. II, 174. *Acum trei zile să fi venit Niculăiță cu lemnele astea la târg, numaidecât le desfăcea.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 91. *Vânzătorii de ziare își desfăceau teancurile din fugă.* M. I. CARAGIALE, C. 100, cf. CADE. *Domnu Avrum ... desfăcea pe nerăsuflate covrigi, turtă-dulce, rahat și limonadă.* MIRONESCU, S. 377. *Cașcavalul ... îl desfăcea ... în Brașov și București.* MOROIANU, S. 20. *Avea să desfacă, în anul care venea, la han vinul cel nou.* CAMIL PETRESCU, O. II, 290. [Ciobanii] *aveau obiceiul să stea cu turmele lor ... unde își desfăceau produsele economiei lor păstorești.* BRĂTIANU, T. 55. *Își desfăcea marfa cu mare rabat.* TUDORAN, P. 504. *O bună parte din tiraje și le desfăcea singur pe la târguri.* IST. LIT. ROM. II, 344. *Un negustător grec și-a desfăcut marfa.* H. DAICOVICIU, D. 46. *Băcanii desfăceau ... tot soiul de substanțe.* G. BARBU, A. V. 235, cf. DEX. ✧ (Subiectul este o unitate comercială) *Bufetul desface numai trei produse.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 16. *Ce să desfacă în plus noua hală?* ib. nr. 47, 15. ✧ R e f l. p a s. *Soiul acest de vite ... să poate desface fără nicio pagubă.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 12/19. *O marfă nu se poate desface lesne decât pe un prețiu cuviințios.* GHICA, C. E. I, 254. *Negustorul caută, din mii de piețe existente, pe aceea unde productele naționale se pot desface mai cu folos.* EMINESCU, O. XI, 29. *O carte bine scrisă ... se poate desface, într-un an, în trei mii de exemplare.* SĂM. I, 213. *Se desfăceau destule* [vite] *în Ardeal ... ei scoteau un câștig frumos.* IORGA, C. I. III, 109. *Cofele, hârdaiele, putinile, se desfăceau la târgul Moșilor.* BUTURĂ, EG. 369. ✦ T r a n z. și r e f l. A (se) debarasa, a (se) degaja, a (se) da un bun material prin lichidare, concesionare etc. *Și într-acest chip m-am desfăcut de tot și m-am lăsat de judecata aceasta* (a. 1761). IORGA, S. D. XII, 74. *Se desface de tot ce ea are ... zelojește succesiunea de la muma sa.* CALENDARIU (1794), 35/10. *Peste iarnă are când să se desfacă de producturi.* I. IONESCU, C. 67/17. *S-o desface de căile ferate de comunicațiune interioare, concedându-le streinilor.* GHICA, C. E. II, 329. *El va desface casa cu tot cuprinsul ei.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 97. *Își desfăcu gospodăria, vându tot ce se putea vinde.* MILLE, V. P. 137. *Desfăcu prăvălia. Vându tot.* DELAVRANCEA, H. T. 29. *Când s-a mutat ... și-a desfăcut toată starea.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 38. *Am desfăcut tot, slugilor de prisos le-am dat drumul.* M. I. CARAGIALE, C. 92. *Fiul s-a desfăcut și el de prăvălia lui.* MOROIANU, S. 137. ✦ A expune spre vânzare; a etala. *Cumpărătorii spiculanți ... o trimet* [lâna] *peste granță în Austria, fără a o mai desface cuiva și aici* (a. 1841). DOC. EC. 754. *Negustorul desfăcu înaintea lor tot felul de colane, de inele, de diademe.* D. ZAMFIRESCU, Î. 97. *Ca înlăuntrul unui bazar minunat, fiecare își desface scumpeturile.* ANGHEL, PR. 30. *Desfăceau vrafuri întregi de stofe ... înaintea femeilor și fetelor din Văleni.* AGÎRBICEANU, A. 88. *Mangalagiul desface în juru-i sculele, aprinde focul, potrivește foile.* SADOVEANU, O. XX, 504. ✧ F i g. *Acea tainică simțire care doarme-n a ta harfă, În cuplete de teatru s-o desfaci ca pe o marfă?* EMINESCU, O. I, 137. *Înviorat, se ridică deodată în picioare, gata să înceapă a-și desface teoriile lui favorite.* BART, E. 179. ✦ (Învechit; complementul indică o poliță, un cont etc.) A achita, a lichida. *Cu această formulă dezlegăm problema: În câți ani putem desface datoria C_1 plătind o anuitate C.* GHICA – STURDZA, A. 95. *Chemai pe patronul ospelului și îi desfăcu contul.* FILIMON, O. II, 173. *Debitorele ..., are dreptul a declara când plătește, care este datoria ce voește a desface.* HAMANGIU, C. C. 265, cf. ȘĂINEANU[2]. ✦ (Învechit; complementul este omul) A scuti (**4**) de o datorie. *Zice jăluitorul ... să-l dăsfacă de taleri 3 000* (a. 1826). DOC. EC. 364. ✦ T r a n z. și r e f l. (Învechit și regional) A (se) achita, a plăti (**1**). *Să trimiță pe numitul Rătescu la fața locului la Telega, spre a să desface cu muncitorii* (a. 1840). DOC. EC. 741. *M-am disfăcut di ie* [datorie]. ALR I 1 595/536.

15. R e f l. (Despre grupuri organizate) A se împrăștia, luând direcții diferite; a se risipi (**3**); a se diviza; p. e x t. a se desființa; a se dizolva. *Oastea la pradă acum invitată Să desface, rândurile rumpe.* BUDAI-DELEANU, Ț. 265. *Toată armia lui desfăcându-se, s-au aruncat pe cărările ducătoare către munții cei mari.* AR (1829), 29[1]/33. *Tabăra s-a desfăcut, rezervele se întorc la vetrele lor.* CR (1839), 179[1]/37. *Cabinetul a hotărât ca Parlamentul să se desfacă.* ib. 272[2]/25. *Acel comitet s-a desfăcut apoi în atâtea subcomitete, câte erau resorturile ministeriale.* BARIȚIU, P. A. III, 9. *Pe la veacul al treilea ... imperiul celtic se desfăcu.* CONTEMPORANUL, I, 677. *Oștile păgânilor se desfăceau după biruință.* SADOVEANU, O. I, 184. *Se desfac grupurile în toate părțile.* DAVIDOGLU, M. 36. ✧ T r a n z. *Oastea regească a fost desfăcută și măcinată.* SADOVEANU, O. XII, 283.

16. R e f l. (Despre oameni) A se despărți, a se desprinde (dintr-o îmbrățișare, dintr-o încleștare, luptă etc.). *N-aibi frică, zise el zâmbind și desfăcându-se din brațele ei.* EMINESCU, P. L. 8. *Lasă-mă în pace! se răsti ea supărată și se desfăcu din brațele lui.* SLAVICI, O. I, 359. *Ea, sărăcuța, dă să se desfacă, dar brațele lui o strâng și mai tare.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 187. *Nu putea să se desfacă de gâtul nepotului.* MILLE, V. P. 141. *Fata se desfăcu repede de brațul lui.* AGÎRBICEANU, S. 48. *Ea primi îmbrățișarea ..., apoi se desfăcu ușor.* REBREANU, R. I, 185. *Mă ia de gât. Mă desfac încet.* E. IONESCU, E. 83. *Pierrotul gras, roșu și vesel, fără a se desface* [din îmbrățișare] *îi hohoti în față și-l îndemnă să se spânzure.* id. ib. 137. *Se desfăcu încet*

din legănarea soției sale. VINEA, L. II, 314. (R e f l. r e c i p r.) *Amândoi încep a se desface încet, încet din această îmbrățoșare involuntară.* I. NEGRUZZI, în CONV. LIT. II, 136. (T r a n z.) *Pusei mâna să-i desfac, dar amândoi, mereu încleștați, se răsuciră.* PREDA, I. 292. ✧ F i g. *Vijelioase flăcări vor mistui palate ... Iar, când se va desface de-a lor îmbrățișare, Pământul ... va fi ca renăscut.* CERNA, P. 87. ✦ A ieși dintr-un grup, mulțime, a se îndepărta. *Luat la întrebări, el se desface din mijlocul lor, se urcă la tribună.* LUC. VII, 131. ✧ F i g. *Destinul individului în general nu se poate desface, practic și concret, atât de ușor de straiul colectivității sociale.* STĂNILOAE, O. 117. ✦ (Despre oameni) A se înstrăina sufletește, a rupe legăturile, a se despărți (**4**); p. e x t. a se debarasa, a scăpa de cineva. *Dacă vreo parte din voi va avea voia a se desface din partea cealaltă, să fie datoare să i-o vestească cu șase luni mai naintea și partea ceialaltă nicio pretenție să nu facă* (a. 1800). IORGA, A. R. G. 158. *Caută a se desface de dânsul cum va putea.* CR (1838), 24[2]/26. *Cât am putut m-am străduit să mă desfac de tine.* RUSET, E. 57/5. *De bătrâni să ne desfacem, Să ne-ascundem cât putem.* I. VĂCĂRESCUL, P. 260/1. *Voind să se desfacă de dânsul mai curând, îi zise cu nepăsare.* FILIMON, O. I, 250. *De dânsul ne desfacem cu orișicare preț.* CONV. LIT. II, 255. *Ne-am desfăcut ... de aceia care ... s-au arătat a fi numai un guvern fără principii.* MAIORESCU, D. III, 439. *Trebuie s-o crezi până ce ești încă liber de a te desface de mine.* EMINESCU, O. VII, 268. *N-am putut să mă desfac de dânsa!* SLAVICI, O. I, 195. *Eu repede mă desfac de el și de tot neamul lui!* AGÎRBICEANU, A. 455. (R e f l. r e c i p r.) *Se desfăceau unul de altul, fiecare urmându-și osânda intimă.* SADOVEANU, O. IX, 159. (T r a n z.) *Sfătuiră ... să desfacă pe fii-sa de nemernicul ce și l-a ales ea de soț.* VISSARION, B. 38. ✧ (Prin analogie) *La Rucăr ne desfăcurăm de cai.* PELIMON, I. 65/7. *Se hotărî să se desfacă chiar aici de cotarlă ... dezlegându-i curaua.* MIRONESCU, S. 187. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Trebuie de tot să te desfaci de prietesugul acestor prieteni.* GOLESCU, P. 23/20. *Pentru ca cineva să ajungă la adevăr ... să se desfacă de toate părerile ce ar fi dobândit.* NEGULICI, E. I, 21/27. *Lor le e milă a se desface de: i, ū, ō.* BĂLĂȘESCU, GR. 6/23. *Pe dată ce dorința ... se află împlinită ... căutăm mijloace ca să ne desfacem de obiectul ce o aprinsese.* FILIMON, O. I, 114. *Nobila copilă se desfăcu fără multă mâhnire de luxul princiar.* ALECSANDRI, O. P. 148. *Datoria noastră este acum ... să ne desfacem de elementele cele rele ale lor.* MAIORESCU, CRITICE, 133. *Nu era chip s-o desfaci de deprinderile ei urâte.* SLAVICI, O. II, 8. *Își făcuse un fel de obișnuință de care cu greu s-ar fi desfăcut.* MILLE, V. P. 137. *M-am desfăcut pentru dânsa de universul întreg, am renunțat.* I. NEGRUZZI, S. VI, 108. *Știa ... cum s-a desfăcut de greu din amorțirea în care căzuse.* AGÎRBICEANU, S. 389. *Scriitorul s-a îndreptat spre o artă mai ... realistă, fără a se fi desfăcut ... de romantismul primelor încercări.* LOVINESCU, C.[2] I, 12. *Nu mi-am impus metodă și am ținut să mă desfac de tipic.* SADOVEANU, O. XX, 49. (T r a n z.) *Vream să desfac cu lumea oricare legătură.* HELIADE, O. I, 175. *Transfigurarea artistică, desfăcută de accesoriile semice obișnuite.* T ianuarie 1969, 99.

17. T r a n z. și r e f l. A(-și) avea originea, obârșia; a se trage din ... *O societate care începea abia să se desfacă din masele poporului.* IORGA, C. I. I, 110. *Omul ... vine pe o altă linie, desfăcută cândva din pitecantrop.* IBRĂILEANU, A. 178.

– Prez. ind.: *desfác*; perf. s. pers. 3 și (învechit) *desfeapse.* – Și: (învechit și regional) **disfáce, dăsfáce,** (învechit) **desváce,** (regional) **dișfáce** (ALR I 859/214, 556, ALR I 906/556, ib. 907/370, 558) vb. III.

– Pref. *des-* + **face.**

DESFÁCERE s. f. Acțiunea de a (s e) d e s f a c e și rezultatul ei.

1. Revenire la un stadiu inițial. Cf. d e s f a c e (**1**). Cf. COSTINESCU, ȘĂINEANU[2], CADE, DL, DM.

2. Întindere, desfășurare a unor obiecte îndoite, strânse, înfășurate, împăturite etc.; deschidere (**II**). Cf. d e s f a c e (**3**). *Soția împăratului chinez Hoang Tiu a descoperit modul desfacerei firilor de mătase din gogoașa de gândaci.* BARASCH, B. 289. *Un vânt diafan ... ca o desfacere de dantele cu mărgăritare cuprinse în urzeli.* ARGHEZI, P. T. 159.

3. Descompunere a unui întreg în părțile componente; scoatere din ceva în care a fost inclus, din care a făcut parte; detașare (**1**). Cf. d e s f a c e (**5**). *Desfacerea unei mașini.* PONTBRIANT, D., cf. COSTINESCU. *După desfacerea codicelui penal de procedură penală, eu, din parte-mi sunt recunoscător guvernului că ne-a prezentat chestiunea reformelor penale.* MAIORESCU, D. I, 206. *Prin coeziune se înțelege proprietatea solului de a opune rezistență la acțiunile de fărâmițare și de desfacere.* AGROTEHNICA, I, 409, cf. DL, DM. ✦ (Învechit, rar) Golire rapidă, tranzitare precipitată. *Din diarie vine lienterie (desfacerea maţelor).* CORNEA, E. I, 42/32. ✦ Descompunere în elementele din care este alcătuit; p. e x t. dizolvare, distrugere, putrezire. *Focul ... cu fireasca sa căldură ... trebuincios însă la toate alcătuirile și desfacerile trupurilor.* GRECEANU, Î. 149/1. *O formație nouă care s-a făcut prin desfacerea varului carbonat.* J. CIHAC, I. N. 377/10. *Stupitul și sucul stomahului ... îndemânează ... desfacerea substanțiilor mâncate.* ALBINEȚ, M. 176/15. *Alambo-sare ... se întrebuințează, mai ales, la desfacerea metalurilor.* ASACHI, L. 86[1]/27. *Un trist resultat ... căderea unghiilor ... desfacerea oaselor.* MAN. SĂNĂT. 59/10. *Gunoiul animal este productul desfacerei trupurilor organice prin putrezire.* LITINSCHI, M. 18/21. ✦ (Învechit) Desprindere (**8**), alunecare. *Disfacerea omăturilor tâmplată între munți.* ASACHI, S. L. II, 18. ✦ (Învechit, rar) Separare (**1**). *Spre mai deplină înțelegere a regulei despre introducerea septimei principale și despre normala desfacere a acordului dominant cu septima principală dăm aicea mai multe esâmple.* VOROBCHIEVICI, A. M. 52. ✦ S p e c. (Învechit) Despărțire (**1**), analizare; p. e x t. rezolvare (**1**). *Despre rezoluție sau desfacerea numerelor.* ȘINCAI, Î. 49/5. *Împărțirea o zicem că iaste desfacerea unui tot adecă: a unui lucru întreg din părțile din care iaste încheiat.* MICU, L. 71/16. *Desfacerea sau resoluția fracțiilor.* ARITM. (1806), 58/1. *Adeseori se întâmplă că o însemnare mai mare se schimbă în una mai mică ... se chiamă desfacerea (resolvirea) unei însemnări mai mari în una mai mică.* ANDRIEVICI, A. 77/15, cf. LM. ✦ Depănușare. Cf. d e s f a c e (**5**). *Cucuruzul se rupe de pe tulei ..., apoi se invită feciori și fete la desfacerea pănușei.* PRIBEAGUL, P. R. 74.

4. Anulare a unui contract, a unei învoieli, înțelegeri, a unei căsătorii etc. Cf. d e s f a c e (**7**). *Dota și donațiunea antenuptias formau un patrimoniu ... destinat ... copiilor, iar în al doilea rând garanta pe femeie pentru cazurile de desfacerea căsătoriei din culpa bărbatului,* PRAV. COND.

(1780), 214. *Au luat şi el* [Alexandru Neculce] *scrisoare de disfacere a toate pricinile vechi dintre dânşii* (a. 1813). BUL. COM. IST. IV, 90. *Nici un tovarăş nu poate să-şi tragă capitalul părţii sale din tovărăşie fără numai la desfacerea tovărăşiei.* LEGIUIRE, 40/13. *Asupra pricinii de judecată ... pentru tovărăşia ce au avut-o la marfă de cojocărie, cerând desfacere* (a. 1826). DOC. EC. 370, cf. COSTINESCU, PONTBRIANT, D. *N-are, fie mama ta, fie tatăl lui, să ceară desfacerea căsătoriei?* SLAVICI, O. II, 160, cf. DDRF. *Nu poate trece în a doua căsătorie decât după ... desfacerea celei dintâi căsătorii.* HAMANGIU, C. C. 59, cf. ŞĂINEANU[2]. *Important este ca vina desfacerii logodnei să cadă asupra lui.* REBREANU, P. S. 174. *Muncitorii, funcţionarii ... pot cere desfacerea contractului de muncă individual.* BO (1951), 1 130. *Desfacerea ei* [a căsătoriei] *devine astfel un subiect comercial.* RALEA, O. 110, cf. DL, DM. *Odată cu desfacerea căsătoriei sale, a fost condamnat să împlinească zestrea fostei sale soţii.* G. BARBU, A. V. 112. *Cere Vaticanului desfacerea căsătoriei sale.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 7, 63, cf. DEX. *Angajaţii Autorităţii Tutelare au răspuns solicitării instanţelor de judecată în vederea încredinţării minorilor la desfacerea căsătoriilor.* RL 2005, nr. 4 503. *Ministrul Agriculturii ... a decis ... desfacerea contractului de muncă al directorului instituţiei.* ib. nr. 4 524. ✦ (Învechit, rar) Relaţie (**II 1**), legătură. *Când se bătea două neamuri cu care ei n-avea nici alianţă, nici altă desfacere ..., numaidecât lua partea celui mai slab.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 64/17. [Romanii] *ascultară jălbile tuturor acelora ce avea vro desfacere cu Filip.* id. ib. 68/27.

5. (Învechit şi popular; în superstiţii) Dezlegare a unor farmece, a unor vrăjitorii etc. (pentru a face pe cineva plăcut cuiva). Cf. d e s f a c e (**8**). Cf. DDRF, ŞĂINEANU[2]. *Mai bune decât descântecele jupânesei Ilisafta şi desfacerile Chirei ... au fost poruncile comisului Manole.* SADOVEANU, O. XIII, 275. *S-a constatat că au putut fi menţionate o serie de substantive ce denumesc practici magice, provenite din formele de supin sau infinitivale ale unor verbe: ... desfacere, dezlegare.* BĂLTEANU, T. MAG. 98. *Desfacerile nu se pot privi numai ca nişte simple depărtări ale răului, ci totodată şi ca vrăji.* MARIAN, V. 14. *Desfacerea de la mine, Leacul de la D[umne]zeu.* id. ib. 216.

6. Deschidere, dezvoltare a frunzelor, a mugurilor etc.; înflorire. Cf. d e s f a c e (**10**). *Se învârtea ... în aerul tonic al primăverii, care provoca desfacerea mugurilor întregului material lemnos din curtea blocului.* CĂRTĂRESCU, N. 295. ✧ F i g. *Poeziile de adolescentă ... au numai o valoare de comparaţie, ca să ne dăm seama mai bine de desfacerea surprinzătoare ce s-a produs.* SADOVEANU, O. XX, 278. *Rânduneaua cântă la desfacerea petalelor zilei.* ARGHEZI, C. J. 207. *Estetica lui Maiorescu corespunde momentului de desfacere a hegelianismului.* VIANU, L. R. 176.

7. Prezentare şi vânzare (organizată) a unor bunuri materiale, a unor mărfuri. Cf. d e s f a c e (**14**). *Logofeţia Ţării de Sus către Gr. Dim. Ghica ... despre neînţelegerea dintre vameşi asupra drepturilor de vamă ce se cuvin fiecăruia ... la desfacerea mărfii în ţară* (a. 1822). DOC. EC. 263. *Din an în an se înmulţi desfacerea unor asemenea objete.* FM (1843), 197[1]/8. *Pentru orice patriot austriecesc e o datorie de a deschide porţile Orientului pentru colonizarea prisosului copiilor săi şi desfacerea mărfurilor sale.* EMINESCU, O. IX, 165. *În complicatul magazin mixt, amestec de anticărie, desfacere de cărţi în ediţii rare.* BARBU, I. I, 20. *Smulg din mâna nemţilor întreaga desfacere de articole nouă.* IORGA, C. I. I, 216, cf. RESMERIŢĂ, D. *Bogdăneştii deveniră piete de desfacere pentru corăbii de mică capacitate.* N. A. BOGDAN, C. M. 119, cf. CADE. *A născocit ... sistemul colaborării ... în scopul de a asigura desfacerea cărţilor.* CĂLINESCU, I. C. 238. *Nu ... se organizează desfacerea produselor ţărăneşti.* SADOVEANU, O. XX, 140. *Ne ducem la acel târg pentru desfacerea caşcavalului.* MOROIANU, S. 20. *Ortodoxia ... nu spune nimic despre tehnica organizării în mare sau în mic a producţiei de orice fel şi a desfacerii.* STĂNILOAE, O. 70. *O piaţă bună de desfacere.* PREDA, M. 68. *Serviciul actelor de liberă desfacere a băuturilor.* BARBU, G. 95, cf. DER. *Piaţa de desfacere era restrânsă.* H. DAICOVICIU, D. 52, cf. DEX. *Ariile de desfacere a produselor s-au stabilit în timp.* BUTURĂ, EG. 184. *Se prevenea concurenţa şi se uşura desfacerea produselor.* id. ib. 358, cf. D. MAN. ✦ Onorare a unei datorii, a unui drept bănesc, a unui cont; achitare; p. e x t. lichidare. *Şi aşa să va urma rânduri-rânduri* [plata] *până la desăvârşita desfacere* (a. 1803). DOC. EC. 801. *La desfacere me de heraru, am fost lăsat în vitele de pripas* (a. 1808). IORGA, S. D. XXI, 188. *Chibzuială ce s-a făcut ... spre desfacerea şi precurmarea acelor datorii.* CR (1833), 104[1]/1. *Spre desfacerea jeluitorilor ... să trimiţă pe numitul Rătescu la faţa locului* (a. 1840). DOC. EC. 741. *Modul pentru desfacerea unei datorii.* GHICA, C. E. I, 146. *Îmi înfăţişează conturi şi îmi cer desfacerea lor.* FILIMON, O. II, 327. *Desfacerea totală a moştenitorilor.* C. PETRESCU, Î. II, 122.

8. Desfiinţare, dezorganizare a unor grupuri compacte; împrăştiere, risipire (**1**). Cf. d e s f a c e (**15**). *Se apropie desfacerea Parlamentului.* CR (1830), 170[2]/9. *Se aude neîncetat despre defacerea cortegelor.* ib. (1839), 179[2]/26. *La disfacerea Confederaţiei Anseatice tot comerţul l-avea legat cu al Angliei.* SĂULESCU, HR. II, 332/25. *Doamna Elena, la auzul desfacerii moldovenilor care vestiea robiea patriei, se înarmează.* ARHIVA R. I, 111/15. *Dispariţiunea ... a fost semnalul desfacerii oştirii.* GHICA, S. 113. *Imperiul Otoman nu se poate să nu cadă şi trebuie să fim pregătiţi ca să aducem şi noi contingentul nostru la această operă mare ca să avem dreptul să profităm de desfacerea lui.* id. C. E. II, 638, cf. ŞĂINEANU, D. U., DL, DM, DEX.

– Pl.: *desfaceri.* – Şi: (învechit şi regional) **disfácere** s. f. – V. **desface.**

DESFÁTNIC subst. (Bot.; regional) Şerlai (*Salvia aethiopis*). BORZA, D. 154, cf. MDA.

– Cf. d e s f ă c ă t o r[1] (**5**).

DESFAVOÁRE s. f. v. **defavoare.**

DESFAVÓR s. n. v. **defavoare.**

DESFAVORÁ vb. I v. **defavora.**

DESFAVORÁBIL, -Ă adj. v. **defavorabil.**

DESFAVORÁRE s. f. v. **defavorare.**

DESFAVORÍ vb. IV v. **defavora.**

DESFAVORIZÁ vb. I v. **defavoriza.**

DESFĂCÁ vb. I. T r a n z. (Învechit şi popular) A dezghioca (**1**); sp e c. a depănuşa. Cf. DDRF, TDRG.

Semincerii de păpuşoi, după ce i-ai desfăcat. GOROVEI, CR. 457, cf. DR. IV, 704, ib. XI, 124, CADE. *Oamenii din partea ceea a lumii, desfacă partea lor de păpuşoi.* CAMILAR, N. I, 311, cf. DM, DEX. *Asară am desfăcat o mulţime de păpşoi.* Com. MARIAN, cf. ŞEZ. I, 191, com. din FRATA – SĂRMAŞU. *Desfăcăm cucurudz toamna.* T. PAPAHAGI, M. 172, cf. ALR I 850, 906, 907, ALR SN I h 115, A I 12, 17, 22, 35, V 15, 19, 33, VI 26, TEAHA, C. N. 220. ✧ R e f l. p a s. *Porumbul ... se desghioacă (se desfacă).* DAMÉ, T. 62. ✦ R e f l. (Regional; despre ovăz) A se scutura (**I 5**) (Racşa – Seini). Cf. ALR I 931/341.

– Prez. ind.: *desfác* şi pers. 3 *desfácă.* – Şi: (popular) **dăşfăcá** (ALR I 850/278, 295, 302, 305, 315, 398, ib. 906/54, 59, 278, 302, 305, 308, 325, ib. 907/56), (regional) **deşfăcá** (ALR I 906/227), **dişfăcá** (ALR I 850/556, 906/370, 375, 378, 907/214) vb. I.

– Lat. * **disfabricare.**

DESFĂCÁRE s. f. (Învechit şi popular) Acţiunea de a d e s f ă c a şi rezultatul ei. Cf. DDRF, ŞĂINEANU[2].

– Pl.: *desfăcări.*

– V. **desfăca.**

DESFĂCÁT[1] s. n. (Învechit şi popular) Faptul de a d e s f ă c a; dezghiocat[1], s p e c. depănuşat[1]. *Totdeauna să te îngrijăşti a-ţi alege la disfăcat din păpuşoii acii de frunte.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 8/12. *Voi face câteva zile la desfăcat.* CONTEMPORANUL, V, 294. *M-am ascuns lângă locul de deşfăcat, lângă o tulpină.* ARHIVA, II, 476, cf. DDRF, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Pe-acolo nu cântă nimeni la vremea desfăcatului şi nu s-aud chiote în câmp.* CAMILAR, N. I, 311, cf. DL, DM. *Toamna organizau clăci pentru desfăcat porumbul.* PAVEL, S. E. 15. *Pe la desfăcatul păpuşoiului.* Com. MARIAN şi din TĂRCĂIŢA – BEIUŞ. ✦ (Regional) Culesul porumbului de pe câmp. *Culesul popuşoilor de pe câmp, care se mai numeşte şi ... desfăcat.* PAMFILE, A. R. 218. *S-a sfârşit lucrul câmpului, adecă desfăcatul păpuşoilor.* id. ib. 225.

– Şi: (învechit) **deşfăcát, disfăcát** s. n..

– V. **desfăca.**

DESFĂCÁT[2], -Ă adj. (Învechit şi regional) Dezghiocat[2] (**1**), descojit; s p e c. depănuşat. *Nici disfăcaţi de vor fi uzi, să nu se pue în coşeri.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 9/15. *Nu-s desfăcaţi* [ştiuleţii] *... stau aici din anul trecut.* GALAN, B. I, 76, com. MARIAN. *Moimă moimată Bubă spurcată În coajă de nucă desfăcată.* ARH. FOLK. I, 205, cf. A I 26.

– Pl.: *desfăcaţi, -te.* – Şi: (învechit) **disfăcát, -ă** adj.

– V. **desfăca.**

DESFĂCĂTÓR[1], -OÁRE adj., subst. **1.** Adj. (Învechit, rar) Care distruge; distrugător (**1**), distructiv. Cf. HELIADE, PARALELISM, I, 66. *Puterea ... desfăcătoare (destructivă).* CORNEA, E. II, 56/26.

2. Adj. (Învechit; despre substanţe) Care dizolvă, care descompune (**1**). *Spre vindecarea ... folosesc a se lua doftoriile solvente (desfăcătoare).* CORNEA, E. I, 160/35. *Apele sulfuroase se compun ... parte din sări neutrale care au o putere desfăcătoare.* FĂTU, D. 97/23.

3. S. m. (Mat.; învechit, rar) Numitor (**3**). *Numerul părţilor celor mai mici, carele, socotindu-se în sine, face o parte mai mare, sau o întregime, se zice desfăcătoriu.* ARITM. (1806), 38/12. *Numitoriu sau desfăcătoriu.* TEODORESCU, A. 6/19.

4. S. n. (Tehn.) Cilindru folosit în industria alimentară, cu ajutorul căruia se efectuează operaţia de curăţare finală a grişurilor. Cf. LTR[2]. ✦ Maşină de lucru folosită în industria textilă la desfoierea, destrămarea şi curăţarea materialelor fibroase. Cf. DER, M. D. ENC.

5. S. f. (Bot.; Mold.) Şerlai (*Salvia aethiopis*). BORZA, D. 154, cf. BUTURĂ, EB. I, 87. *Desfăcătoarea e bună de desfăcut, celor ce-au călcat în fapt sau li este făcut vrăji.* ŞEZ. XV, 26. *Desfăcătoarea samănă cu căpuşa sau ricinul.* ib. *Ieşi fapt, Ieşi dat ... Că eu mi-oi desface cu luminaş Şi cu desfăcătoare.* PĂSCULESCU, L. P. 128. *Să-mi dai leac Cu buruieni ... Buruiană, limba cucului şi desfăcătoare.* id. ib. 129, com. FURTUNĂ. ✧ C o m p u s: **desfăcătoarea-cea-mare** = căldăruşa-popii (*Nicandra physaloidis*). Cf. BORZA, D. 116, BUTURĂ, EB. I, 87.

– Pl.: *desfăcători, -oare.* – Şi: **desfăcătóriu** s. m.

– **Desface** + suf. *-tor.*

DESFĂCĂTÓR[2], -OÁRE s. m. şi f. (Prin Bucov.) Persoană care desfacă porumbul. *Azi am avut mai multe desfăcătoare la păpuşoi.* Com. MARIAN.

– Pl.: *desfăcători, -oare.*

– **Desfăca** + suf. *-tor.*

DESFĂCĂTÓRIU s. m. v. **desfăcător[1].**

DESFĂCĂTÚRĂ s. f. (Popular; în superstiţii) Dezlegare a unei vrăji, a unui farmec etc.; (concretizat) farmec, descântec (**1**). *Diferite descântece şi desfăcături.* MARIAN, Î. 12, cf. DDRF. *Descântătoarele ce descântă, ce desfac, nu dau desfăcătura pe pădure ori pe copaci.* PAMFILE, VĂZD. 17, cf. CADE, BUJOREAN, B. L. 91. *Termeni ce denumesc practica magică benefică: ... „desfăcătură", „desfăcut".* BĂLTEANU, T. MAG. 126.

– Pl.: *desfăcături.*

– **Desface** + suf. *-ătură.*

DESFĂCÚT[1] s. n. Faptul de a d e s f a c e.

1. Îndepărtare a părţilor împreunate ale unui obiect (uneori prin tăiere, rupere, dezlipire, despăturire) pentru a ajunge la conţinut. Cf. d e s f a c e (**5**). Cf. CADE. *Bagajele fuseseră cum fuseseră făcute, desfăcutul era incomparabil mai dificil.* ARGHEZI, S. X, 119, cf. DEX. ✦ (Învechit şi popular) Depănuşat[1]. *La desfăcut trebuie să se aleagă popuşoii, aruncând de o parte ciocălăii cei verzi.* I. IONESCU, C. 163/16. *Păpuşoii uscaţi se odihnesc ... vine vremea desfăcutului.* SEVASTOS, N. 3. *Ajutară la cules ..., apoi la desfăcut.* AGÎRBICEANU, S. 456. *O auzii la desfăcut de cucuruz.* RETEGANUL, P. I, 11. ✦ Culesul ştiuleţilor de porumb de pe câmp. *Culesul popuşoilor de pe câmp, care se mai numeşte şi desfăcut, desfăcat, curăţit, deciocălat, dezghiocat.* PAMFILE, A. R. 218.

2. (Învechit şi popular; în practicile bazate pe superstiţii) Dezlegare a unor vrăji, a unor farmece, a unor practici băbeşti etc. Cf. d e s f a c e (**8**). Cf. DDRF. *Ea se duce la o babă, c-o dor şelele ..., ba că i-a făcut careva de ursită, nu mai găteşte cu desfăcutul!* CONTEMPORANUL, VII_2, 7, cf. CADE, DL, DM, DEX. *Pentru a denumi o serie de actanţi magici de tip „descântătoare", „făcătoare" se utilizează perifrazele „babă care ştie de desfăcut", „babă*

care ştie de făcut". BĂLTEANU, T. MAG. 141. *Alt descântec de desfăcut.* MARIAN, Î. 16. *Inişorul de câmp, ce-i bun de desfăcut.* ŞEZ. XV, 28, cf. II, 166.
– V. **desface.**

DESFĂCÚT[2], -Ă adj. **1.** (Rar) Readus la stadiul iniţial. Cf. d e s f a c e (**1**). Cf. RESMERIŢĂ, D., MDA.

2. Care este deznodat, dezlegat. Cf. d e s f a c e (**2**). Cf. PONTBRIANT, D., LM. *Îşi încheie un şiret desfăcut la pantof.* CAMIL PETRESCU, T. I, 538. *Cu fularul desfăcut.* DL, cf. DM, DEX. ✦ (Despre obiecte de îmbrăcăminte) Care are nasturii, închizătorile descheiate; desprins (**2**). *Piepturile goale ce le ieşeau din cămăşile desfăcute.* MACEDONSKI, O. III, 19, cf. RESMERIŢĂ, D. *Sosea în goană: cu capul gol, cu haina desfăcută şi gâfâind.* LOVINESCU, C. III, 193. *Adina ... îşi strânse din nou kimonoul desfăcut.* TEODOREANU, M. II, 16. *Cu cămaşa şi cingătoarea desfăcute, spre a nu opri respiraţia.* BELEA, P. A. 10, cf. DM, DEX. ✦ (Despre piept (**I 1**) Care este dezgolit, neacoperit, care are îmbrăcămintea descheiată. *Mumele lor, cu alţi prunci în braţe, cu pieptul desfăcut ... se aflau alături cu sătencile.* PELIMON, I. 211/6. *Scărpinându-se violent pe pieptul desfăcut sub cămaşa unsuroasă, întreabă cu insistenţă.* ARGHEZI, B. 29. *Ţăranul când prăşeşte stă ... cu pieptul desfăcut şi scuipă-ntâi în palme.* CĂLINESCU, I. C. 139. ✧ E x p r. **Cu pieptul desfăcut** = în mod curajos, brav. ZANNE, P. II, 421. ✦ (Familiar; despre păr[1] (**I 1**)) Care este lăsat în voie, despletit. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Cu perul desfăcut, rătăceşte prin păduri.* ODOBESCU, S. I, 213. *Frumosu-i păr de aur desfăcut Cădea pân-la călcâie.* EMINESCU, O. IV, 107. *Se văd femeile ... cu părul desfăcut.* LOVINESCU, C. VII, 188. *Ea-ntr-un suflet vine Cu părul desfăcut La mine.* TOPÎRCEANU, B. 34. ✧ F i g. *Ies bătute, cu plete desfăcute ... cântecele de lăută.* ISAC, O. 249.

3. Care este desfăşurat, despăturit, dezdoit, deschis. Cf. d e s f a c e (**3**). *Înaintea lui se ducea desfăcute steagurile lui.* F. AARON, I. II, 272/23, cf. LM. *Feciorii călări cutrierau lanul în toate părţile ... cu harapnicul desfăcut.* CONTEMPORANUL, VII[2], 199. *Un porumbel cu aripile desfăcute.* AGÎRBICEANU, S. 555. *D-na Axon mă privea fâsticită, cu jurnalul desfăcut pe genunchi.* M. ELIADE, O. I, 129. *Găseşte biletul desfăcut pe masă.* LOVINESCU, C. IV, 155. *Corbul Ţării Româneşti, cu aripile desfăcute.* BARBU, PRINC. 310. ✧ F i g. *Lin îşi roteşte-oraşul ochii lungi Ca nişte-aripi de umbră, desfăcute.* JEBELEANU, S. H. 10, cf. M. D. ENC. ✦ (Despre pat[1] (**1**)) Care are aşternutul pregătit pentru dormit; care are aşternutul deranjat. Cf. DDRF. *N-ai dormit acasă ... Nu vezi aşternutul desfăcut?* LOVINESCU, C. III, 128. *Vagonul de dormit cu paturile desfăcute.* C. PETRESCU, C. V. 37. *A văzut patul desfăcut.* POPA, V. 115. *Deslusi patul alb, desfăcut şi neatins.* VINEA, L. I, 213. ✦ (Rar; despre cărţi de joc) Întins, etalat. *Privea ... ca o cărturăreasă în cărţile desfăcute.* LOVINESCU, C. II, 80.

4. (Despre părţi ale corpului omenesc; mai ales despre membre) Care nu mai este împreunat, strâns[2] (**I 1**); depărtat unul de altul, deschis[2] (**II 1**). Cf. d e s f a c e (**4**). *Miră-te de postu şi-l primeaşte pe dânsul cu braţele tale desfăcute.* MĂRGĂRITARE, 297. *Femeia să caută culcată pe spate în pat, cu genunchele ridicate în sus spre inimă şi desfăcute.* MEŞT. MOŞ. 17/5. *Privea ... la buzele ei desfăcute ca şi caisa răscoaptă.* SLAVICI, O. I, 199. *Îşi frecă vertical palmele desfăcute ca două talgere de fanfară.* CAMIL PETRESCU, P. 188. *Stereotipia gestului cu braţele desfăcute.* CONTEMP. 1975, nr. 1 508, 3/9. ✧ (Prin analogie) *Se găsesc ferăstrae ... cu dinţi ... mai adunaţi ori mai desfăcuţi.* I. APOLZAN, U. 29.

5. (Despre obiecte care formează un tot) Care este dezlipit, demontat, descompus în părţile componente; detaşat (**1**). Cf. d e s f a c e (**5**). *Mai multe corăbii desfăcute în arsenaluri.* RUS, I. II, 129/22, cf. PONTBRIANT, D., LM, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D. *În dreptul unei clădiri ... trotuarul era desfăcut.* CAMIL PETRESCU, P. 49. *Bicicleta a stat o săptămână desfăcută.* în DL, cf. DM, M. D. ENC., DEX. ✦ S p e c. (Învechit) Descompus în elementele din care este alcătuit; dizolvat, distrus, putrezit. *Bucatele desfăcute ... unindu-se cu pigmentul fierei, să scoate afară.* ALBINEŢ, M. 178/1. ✧ F i g. *Radu ... priveşte după ea trist, desfăcut.* CAMIL PETRESCU, T. II, 80. ✦ Care este deplasat în alt loc; care este desprins, scos, rupt, separat etc. din locul în care se află fixat, prins. *Învelişul negru şi aspru, desfăcut, lunecă binişor pe marginea albiei lăsând drăguţul gol ... E băieţaş!* SĂM. I, 252. *Tabla veche desfăcută zăngănea în bătaia vântului.* ANGHEL, PR. 11. *Orice bucată desfăcută* [era] *o uşurare.* BRĂESCU, O. A. I, 224, cf. DL, DM, DEX. ✦ S p e c. (Învechit; despre ştiuleţii de porumb) Care este curăţat de pănuşi sau de boabe; depănuşat. Cf. RESMERIŢĂ, D. ✦ (Despre fructe) Cu învelişul desprins de miez; dezghiocat[2] (**1**). *Pe jos, numai solzi de fructe ... desfăcute.* BĂCESCU, PĂS. 287.

6. (Despre convenţii, contracte, înţelegeri etc.) Care nu mai este valabil; anulat. Cf. d e s f a c e (**7**). Cf. PONTBRIANT, D. *S-au mai văzut căsătorii desfăcute.* DEMETRIUS, A. 20. *Tribunalul a declarat căsătoria desfăcută.* în DL, cf. DM, DEX.

7. (Despre încuietori, uşi etc.) Care este deschis, descuiat. Cf. d e s f a c e (**9**). Cf. ANON CAR., DM, M. D. ENC., DEX. ✦ F i g. (Învechit, rar; despre persoane) Care este sincer, deschis. Cf. ANON. CAR. ✦ (Prin nord-estul Olt.; despre fiinţe) Care este bine dezvoltat fizic. *Era o fată desfăcută.* LEXIC REG. II, 24.

8. (Rar; despre bunuri materiale) Care este vândut (**1**), plasat[2] (**1**). Cf. d e s f a c e (**14**). *Marfă desfăcută.* DL. ✦ (Despre datorii, sume de bani) Care a fost achitat. Cf. RESMERIŢĂ, D.

9. (Învechit; despre grupuri organizate, partide) Care este risipit, împrăştiat în diferite direcţii; desfiinţat. Cf. d e s f a c e (**15**). *Pe calul său comandă Ş-adună desfăcuta şi fugitiva oaste.* HELIADE, O. I, 336, cf. LM, *Cumanii ...roiau desfăcuţi prin ţară după pradă.* EMINESCU, O. XII, 126. *Vedem partidul guvernamental desfăcut în grupuri de ambiţioşi* id. ib. XIV, 126, cf. DM, DEX.

10. (Rar; despre oameni) Care este înstrăinat sufleteşte, care a rupt legăturile cu cineva. Cf. d e s f a c e (**16**). Cf. RESMERIŢĂ, D. *Elena desfăcută sufleteşte, absentă.* CAMIL PETRESCU, T. I, 87.
– Pl.: *desfăcuţi, -te.*
– V. **desface.**

DESFĂIDÁ vb. I v. **desfăta.**

DESFĂIDÁT, -Ă adj. v. **desfătat[2].**

DESFĂIMÁ vb. I v. **defăima.**

DESFĂIMÁT, -Ă adj. **defăimat.**

DESFĂLĂURÁ vb. I v. **desfălura.**

DESFĂLURÁ vb. I. R e f l. (Prin Olt.) A se descheia la haine; p. e x t. a se dezbrăca de haină, rămânând în cămaşă. *La foc, vine şi-un unchiaş, se desfălăurează, s-aşează lângă foc.* DUMITRAŞCU, STR. 13, cf. LEXIC REG. 41.
– Prez. ind.: *desfălurez.* – Şi: **desfălăurá** (pronunţat: *-lă-u-* LEXIC REG. 41) vb. I.
– Et. nec.

DESFĂLURÁT, -Ă adj. (Prin Munt. şi prin Olt.; despre oameni) Care are hainele descheiate; care nu e încheiat (la nasturi). Cf. I. CR. VI, 152, H IX 92.
– Pl.: *desfăluraţi, -te.* – Şi: **desfăurát, -ă** adj. I. CR. VI, 152.
– V. **desfălura.**

DESFĂRMĂCÁ vb. I v. **desfermeca.**

DESFĂŞÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică copilul înfăşat) A dezlega de faşă, sau, p. e x t., de scutece; (popular şi familiar) a desfofoli. Cf. LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., LM. *Luă copilul, îl desfăşă, îl spălă şi-l primeni.* ISPIRESCU, L. 135. *Anica desfăşe copila.* CONTEMPORANUL, IV, 392, cf. DDRF, ALEXI, W., TDRG, RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE, M. D. ENC., DEX. *Când te-am desfăşat, Tu te-ai bucurat.* TEODORESCU, P. P. 19. *Ia băetul din leagăn, îl disfaşă şi-l vără-n apă.* ŞEZ. VII, 134. ✧ F i g. *Viaţa nu mă desfăşase din scutecele umbrei şi luminii.* VOICULESCU, POEZII, I, 248. *Steagul nopţii, desfăşat cu stele, Adăpostea faptele mele.* ARGHEZI, S. I, 24. ✦ (Învechit; complementul este o persoană încinsă cu o faşă, o legătură etc.) A dezlega (**I 1**); p. e x t. a dezbrăca. *Zise altora să-l desfaşe, ca să spuie ei sânguri ciudesa.* VARLAAM, C. 297. *Sar la Hogea, îl desfaşe, Îl las numai în cămaşe.* PANN, H. 34/1.
– Prez. ind.: *desfáş,* pers. 2 *desfeşi.* – Şi: (regional) **disfăşá** vb. I.
– Pref. *des-* + [în]**făşa.**

DESFĂŞÁRE s. f. Acţiunea de a d e s f ă ş a şi rezultatul ei. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF, DM, DEX.
– Pl.: *desfăşări.*
– V. **desfăşa.**

DESFĂŞÁT, -Ă adj. (Despre copii înfăşaţi) Care are faşa sau scutecele desfăcute; p. e x t. lipsit de scutece, neînfăşat; (popular şi familiar) desfofolit. Cf. PONTBRIANT, D., DDRF, BARCIANU, RESMERIŢĂ, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Pruncuşorul meu ... Tu cum l-ai lăsat În pat Desfăşat.* TEODORESCU, P. P. 467. *Trece-o tinerică-n lume, Cu copilu de trei zile; Cu copilu desfăşat, Oropsită de bărbat.* FOLC. MOLD. II, 130.
– Pl.: *desfăşaţi, -te.*
– V. **desfăşa.**

DESFĂŞĂTÚRĂ s. f. (Învechit, rar) Dezlegare de o legătură cu care este încins cineva; p. e x t. dezbrăcare. Cf. POLIZU, DA.
– Pl.: *desfăşături.*
– **Desfăşa** + suf. *-tură.*

DESFĂŞEŢÉL, -ÍCĂ adj. (Popular) Diminutiv al lui d e s f ă ş a t. *Mititel, desfăşeţel, Cu scutec de bumbăcel.* POP., în UDRESCU, GL.
– Pl.: *desfăşeţei, -ele.*
– Pref. *des-* + [în]**făşeţel.**

DESFĂŞURÁ vb. I. **1.** T r a n z. (Complementul indică obiecte) A face să nu mai fie înfăşurat, ghemuit, strâns, a întinde (pe toată suprafaţa), a derula (**1**), a desface (**3**). Cf. LB, VALIAN, V. *Să desfăşure cu cea mai mare reverinţă steagul.* FM (1843), 294[1]/21. *Desfăşuraţi nenumăratele îndoituri ale creierilor.* NEGULICI, E. I, 193/26, cf. PONTBRIANT, D. *Părinţii de o parte, Costică de alta, desfăşurară hârtia.* CONV. LIT. III, 79. *Reprezintă ... un sul de hârtie desfăşurat în mână.* ODOBESCU, S. I, 403. *El deschide dulapul ... scoase un pergament vechi şi-l desfăşură dinaintea lui.* EMINESCU, O. VII, 252. *Steagul roş cu steagul negru e de mult desfăşurat.* MILLE, V. P. 96. *Scoate din traista lui un şal. Grăbit îl desfăşoară.* COŞBUC, P. II, 96. *Lumânărica mai ardea, dar se apropia de colăcel şi el o lungi, desfăşurând-o.* AGÎRBICEANU, S. 105, cf. CADE. *M-am grăbit să-mi desfăşur şi să-mi arunc undiţele.* SADOVEANU, O. IX, 412. *Face pe toreadorul, desfăşurând marama roşie.* BENIUC, M. C. I, 228, cf. DM. *I-am desfăşurat lunga aripă ca pe-un evantai.* PREDA, I. 283. *Scoase câteva pergamente vechi şi le desfăşură cu mână sigură.* BARBU, PRINC. 184, cf. DEX. *Desfăşurând acum cărţile care ne-au mai rămas în mână (din jocul pe care, cu cititorul, îl joc) vedem următoarele [...].* PATAPIEVICI, C. L. 374. *De furcă mi-i lega ... Şi arcan desfăşura.* TEODORESCU, P. P. 689. ✧ R e f l. p a s. *Mătasea se desfăşură mai lesne dupe aceste gogoşi.* POENARU, Î. 171/6. ✧ R e f l. *Stindardul triumfând se desfăşură în aer.* PÂCLEANU, I. II, 154/31. *Iese-n noapte ... ş-a lui umbră lung-întins se desfăşoară.* EMINESCU, O. I, 44. *(Pisoiul) se juca aşa de frumuşel încât ghemul nici nu se desfăşura.* ISPIRESCU, U. 286. *Marea îşi schimba culorile, valurile desfăşurându-se ca nişte lungi panglici.* TUDORAN, P. 337. ✧ F i g. *Ghemul cuvântării şi al judecăţii noastre numa începe a ni-l desfăşura.* CR (1830), 172[1]/10. *Desfăşură un drapel de corupţiune.* MAIORESCU, D. V, 284. *Nicăiri nu pot mai bine gândurile să-mi desfăşur.* VLAHUŢĂ, S. A. I, 9. *Calea Victoriei ... îşi desfăşura asfaltul.* ARDELEANU, U. D. 54. (R e f l.) *Scrisul ... se desfăşura, cu cerneală verde pe mai multe pagini.* VINEA, L. I, 93. ✦ T r a n z. şi r e f l. (Despre unităţi militare) A face să se întindă sau a se întinde pe o suprafaţă mai mare de teren, a trece la o formaţie de luptă. *Numeroasele lor escadroane se pot desfăşura într-un spaciu mai întins.* PÂCLEANU, I. II, 188/27. *Desfăşurând înfocatele sale trupe ... înainta.* PELIMON, I. 193/14. *Oastea ... nici se putea desfăşura cum se cade, nici putea rezista inamicului.* EMINESCU, O. XIV, 84. *Grosul oştirii, se desfăşură, în destul de bună orânduială.* IORGA, C. I. I, 174, cf. RESMERIŢĂ, D. *Mase de soldaţi desfăşuraţi în trăgători năvălesc.* BENIUC, M. C. I, 325, cf. DM, DEX. ✧ (Prin analogie; glumeţ) *Bibilicele se desfăşurau în trăgători şi trebuiau să înainteze pe tot frontul.* MACEDONSKI, O. III, 60.

2. T r a n z. şi r e f l. (Despre privelişti, locuri) A (se) înfăţişa, a (se) arăta treptat (în toată amploarea), a (se) întinde, a (se) aşterne până departe. *În câmp acum ieşisem Ce vesel înainte-mi era desfăşurat.* CONV. LIT. III, 89. *Nu mă puteam sătura de priveliştea minunată ce se desfăşura în faţa mea.* ALECSANDRI, O. P. 315. *Printre aceste figuri ... o parte a lumii reale ... ni se desfăşură astfel înaintea*

ochilor. MAIORESCU, CRITICE, 419. *Mă bucur de o minunată privelişte, valea Prahovei desfăşurându-se în fugă.* CARAGIALE, O. I, 293. *El pluteşte-n unde grele de miroase-mbătătoare Peste văile cu râuri desfăşurate sub soare.* EMINESCU, O. IV, 131. *Pajiştile ... se desfăşoară peste râu.* MACEDONSKI, O. III, 3. *Drumul neted şi larg se desfăşura înaintea noastră.* HOGAŞ, DR. II, 3. *Contemplu priveliştea desfăşurată jos.* C. PETRESCU, S. 217. *Drumul ... se desfăşura de-a curmezişul unei câmpii.* BRĂESCU, O. A. I, 89. *Se desfăşoară la picioarele noastre satele Săcelelor.* MOROIANU, S. 13. *Malul european, ale cărui coline se desfăşurau parcă trase cu sfoara.* TUDORAN, P. 203, cf. DEX. ✦ A face cunoscut, a da la iveală, a prezenta (**1**) (verbal sau vizual); a expune, a relata. *Mihaiu le desfăşură tot proiectul său.* F. AARON, I. II, 256/25. *Intrând în materie, voi desfăşura trei date mari din istoria contemporană.* KOGĂLNICEANU, S. A. 192. *Să desfăşur în ochii-ţi a mea copilărie.* ALEXANDRESCU, O. I, 153. *Am crezut de trebuinţă a desfăşura în fruntea cărticelei ideile generale din învăţătura musicală.* VOROBCHIEVICI, A. M. IX. *A face istoria Munteniei din acea epocă este mai mult sau mai puţin a desfăşura analele Daciei Traiane.* HASDEU, I. C. I, 34. *Viaţa-ntreagă dinainte-mi îşi desfăşură tabloul.* CONTEMPORANUL, I, 915. *Domnul desfăşură o strălucită pompă.* IORGA, C. I. I, 174. *Era expansiv şi-şi va fi desfăşurat toată filosofia lui politică.* CĂLINESCU, I. C. 185. *Filmul pe care mi-l desfăşură înaintea ochilor.* PREDA, I. 248, cf. DEX. ✧ R e f l. *N-am închis ochii la cele ce mi se desfăşurară înaintea ochilor.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 54. *Viitorul se desfăşură în ochii lui şi gândirea lui.* PĂCLEANU, I. I, 208/15. *Într-o clipă se desfăşură dinaintea ochilor sei tot adevărul.* CONV. LIT. I, 267. *Cortegiul se desfăşura impunător.* COCEA, S. II, 52.

3. R e f l. (Despre fapte, evenimente, acţiuni) A avea loc, a se petrece (**II 5**); a decurge (**1**), a evolua (în faze succesive). *O bună prevestire a acestui lucru ... a fost liniştea deosebită ... în care s-a desfăşurat prezentarea mea la numita funcţie.* MAIOR, S. II, 359. *În om ... cugetările înţelegerii se desfăşură trecând prin simţimintele sufletului.* NEGULICI, E. I, 217/25. *Formele, sub care se desfăşoară un conflict personal.* MAIORESCU, D. V, 18. *Istoria umană în veci se desfăşoară.* EMINESCU, O. I, 62. *Puterea domnească încălcase şi cucerise tot ce se desfăşurase în afară de dânsa.* IORGA, C. I. III, 132. *Condiţiunile speciale în care s-a desfăşurat viaţa poporului nostru.* DENSUSIANU, L. 299. *Nu puteau vedea nimic din slujba ce se desfăşura înlăuntru.* AGÎRBICEANU, A. 107. *Existenţa ei* [a lui Isabel] *se desfăşura tot atât de plină chiar fără să mă fi cunoscut.* M. ELIADE, O. I. 20. *Chestiunea minorităţilor s-a desfăşurat în condiţiuni mult mai bune.* TITULESCU, D. 310. *Raporturile externe, ale fenomenelor ce se desfăşură în mediul lor ambiant.* NEGULESCU, G. 140. *Să-mi povestiţi din fir în păr cum s-au desfăşurat evenimentele.* COCEA, S. I, 280. *Nu este aici un dinamism intern, ci unul care se desfăşoară pe toată sfera exterioară a corpului.* CIORAN, R. 36. *În Ţara Românească ... se desfăşura de veacuri toată munca lor.* MOROIANU, S. 156. *A le uita nu însemnează numai a muri tu personal, ci a te ridica împotriva unor rânduieli fundamentale, puse de Dumnezeu ca legi după care se desfăşoară viaţa.* STĂNILOAE, O. 152. *Viaţa desfrânată de port ... se desfăşoară nesupărată de nimeni.* RALEA, O. 17. *Bătălia cărbunelui se desfăşoară.* BOGZA, V. I. 74. *Niculae îmi povestise despre Maria acolo în satul ei pe o stănoagă de podişcă din faţa şcolii elementare unde se desfăşura votarea.* PREDA, I. 157. *Cum mesajul se desfăşoară linear, revenirile sunt obligatorii, ceea ce arată că limba are caracter redundant intrinsec.* COTEANU, S. F. I, 18. *În condiţiile poeziei ... este de preferat calea de la subiect ... către predicatele lui, pentru simplul motiv că enunţul se desfăşoară mai ales după această schemă.* id. ib. II, 101. *Activitatea lor nu s-a desfăşurat la Bucureşti.* G. BARBU, A. V. 284. *Spiritul de înţelegere şi prietenie în care s-au desfăşurat convorbirile.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 329. *În prezent, complexul găzduieşte peste 80% din vânzătorii care-şi desfăşurau activitatea în zona IV din Piaţa Obor.* RL 2004, nr. 4 479. ✦ T r a n z. (Complementul indică acţiuni de durată) A înfăptui pe etape succesive şi pe un plan larg în vederea unui scop. *Ministerele vor eşalona planul pe luni, îl vor desfăşura pe unităţi şi întreprinderi în subordine.* LEG. EC. PL. 469, cf. DM, DEX. ✧ F i g. *Sufletul ... ia ... cunoştinţă ... de bucuria ce cearcă, de ideea ce goneşte sau de activitatea ce desfăşură, mai mult decât acelea ce se petrece în trup.* BREZOIANU, Î. 108/8 ✦ T r a n z. A da dovadă de ...; a depune[1] (**1**), a susţine (**2**). *Împreună cu aceştia desfăşură mult zel pentru combaterea religiilor existente.* SĂM. I, 44. *Deşi îl vedem desfăşurând energie, Asachi începuse a pierde din ascendentul său.* DENSUSIANU, L. 142. *A desfăşurat o intensă activitate literară.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 5, 36.

4. T r a n z. (Învechit, rar) A degaja (**1**). *Mişcarea iute desfăşură căldură.* FM (1843), 325[2]/22. ✦ A dezvolta (**5**). *Părinţi[i] sau alţi nu trebuie să caute a desfăşura de timpuriu puterile înţelegătoare ale copiilor.* PR. 30/12, cf. CADE.

– Prez. ind.: *desfăşór* şi (învechit) *desfăşur.*

– Pref. *des-* + [în]**făşura.**

DESFĂŞURÁBIL, -Ă adj. (Mat.; rar, în sintagma) *Suprafaţă desfăşurabilă* = suprafaţă care se poate aşterne pe un plan fără a se rupe; care are acelaşi plan tangent de-a lungul fiecărei generatoare. Cf. CADE, LTR[2].

– Pl.: *desfăşurabili, -e.*

– **Desfăşura** + suf. *-bil.*

DESFĂŞURÁRE s. f. Acţiunea de a (se) d e s f ă ş u r a şi rezultatul ei.

1. Întindere, derulare (pe toată suprafaţa) a unui material; (învechit, rar) desfăşurat[1], desfăşurământ. Cf. d e s f ă ş u r a (**1**). Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Paşi ... către un scaun pe care se afla desfăşurarea mătăsoasă de domino roşu.* MACEDONSKI, O. III, 71, cf. DDRF, PHILIPPIDE, P. 73, ALEXI, W., DM, DEX. ✧ F i g. *Numile Muntenia şi Transalpina trec din punt în punt prin aceiaşi desfăşurare analitică.* HASDEU, I. C. I, 51. *Viaţa sufletească înseamnă înnălţarea gândurilor şi desfăşurarea simţirilor în fiinţa omenească.* IORGA, C. I. II, 113. ✦ (Tehn.) Operaţia de desfacere a unui fir, a unui cablu sau a unui lanţ de pe o bobină. Cf. LTR[2]. ✦ (Mil.) Trecere a unei subunităţi, unităţi sau mari unităţi, de la dispozitivul de marş la dispozitivul premergător de luptă sau la dispozitivul de luptă. Cf. ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., M. D. ENC. ✦ (Geom.) Întindere în plan a suprafeţei anumitor corpuri geometrice (cilindru, con etc.). *Figura ... constituie însăşi carta acesteia în desvelire sau desfăşurare conică.* CULIANU, C. 136, cf. LTR[2], M. D. ENC., DEX. ✦ S p e c. Prezentare organizată a unor cifre în tabele, scheme etc. *La desfăşurarea cifrelor de control pe comune se va ţine seama de planul de cultură al acestora.*

BO (1951), 569. [Tabelul] *va cuprinde desfăşurarea operaţiilor capitale pe anul 1951.* ib. 790.

2. Prezentare succesivă a unei priveliști. Cf. d e s f ă ş u r a (**2**). *Urmărea ... desfăşurarea priveliştii de pe scenă.* CARAGIALE, O. III, 189. *Desfăşurarea dealurilor şi a văilor de la Comăneşti.* D. ZAMFIRESCU, Î. 77. *Odaia dă în stradă, peste petecul de grădină cu pomii în desfăşurare.* ARGHEZI, S. VIII, 36. ✦ Perindare, defilare. *E o desfăşurare neobişnuită de forţă armată, adusă să încadreze parada.* SADOVEANU, O. IX, 264. *Înnebunirăorașul cu huruitul tancurilor ... Ce-o mai fi şi asta? se întrebau locuitorii oraşului, asistând la o asemenea desfăşurare de forţe.* BENIUC, M. C. I, 227.

3. Derulare, evoluție a evenimentelor, a acțiunilor, a faptelor; mers[1] (**5**). Cf. d e s f ă ş u r a (**3**). *Trebuie să vă dau o desfăşurare a întâmplărilor mele.* EMINESCU, O. VIII, 570. *Nenorocitul sfârşit al acestei povestiri, în care ea trăise ca-ntr-o desfăşurare aievea de întâmplări.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 18. *Începu să urmărească ... cu pasiune, desfăşurarea examenului.* AGÎRBICEANU, A. 510. *Am examinat mai sus ... desfăşurarea artei aurului în Dacia.* PÂRVAN, G. 446. *În desfăşurarea logică a povestirii, acest pasagiu nu este indispensabil.* IBRĂILEANU, S. 18. *Să vadă ... toată desfăşurarea peripeţiilor.* C. PETRESCU, S. 201. *Clemens din Alexandria ... vedea în această credinţă o negare a providenţei divine, al căreia rol în desfăşurarea lucrurilor omeneşti înceta.* NEGULESCU, G. 64. *Ieşeam pe stradă, să privesc desfăşurarea stupidei cauzalităţi cotidiene.* E. IONESCU, E. 47. *Viaţa este o desfăşurare într-un plan imanent.* CIORAN, R. 55. *Acest ţârâit ... l-am auzit ... în toată desfăşurarea lui.* BĂCESCU, PĂS. 312. *La Cameră, unde l-am găsit, ministrul ... era în plină desfăşurare verbală.* ARGHEZI, S. X, 80. *Existau ... istorici ... care însemnau evenimentele în desfăşurare.* RALEA, S. T. III, 39. *Un loc important în desfăşurarea nunţii ocupă şi strigătura.* IST. LIT. ROM. I, 41. *Desfăşurarea cursurilor ... fusese împiedicată.* G. BARBU, A. V. 192. *Campania agricolă de toamnă fiind în plină desfăşurare, timpul nu este trecut.* SCÂNTEIA, 1977, nr. 10 903. *Credinţe şi obiceiuri în legătură cu desfăşurarea muncilor agricole.* BUTURĂ, EB. I, 13. *Legea morală e, prin excelenţă, desfăşurarea pragmatică a unei ipoteze.* PLEŞU, M. M. 33. *În locuinţa tradiţională, ... camera de locuit a trebuit să însumeze toate funcţiile necesare desfăşurării activităţii zilnice.* PAVEL, S. E. 24. *Heidegger a dezvoltat concepţia potrivit căreia „rătăcirea" este locul de desfăşurare al erorii.* PATAPIEVICI, C. L. 23. ✧ *Desfăşurarea acţiunii* = evoluția, succesiunea diferitelor momente dintr-o operă literară sau o reprezentare scenică, în vederea deznodământului. *În teatrul antic ...* [corul] *nu participa la desfăşurarea acţiunii.* LOVINESCU, C. IV, 30. *Nu-şi prea dă seama din desfăşurarea acţiunii.* CONTEMP. 1953, nr. 5, 4/5, cf. DM, DEX.

– Pl.: *desfăşurări.*

– V. **desfăşura.**

DESFĂŞURÁT[1] s. n. (Învechit, rar) Desfășurare (**1**). Cf. DDRF, MDA.

– V. **desfăşura.**

DESFĂŞURÁT[2], -Ă adj. (Despre obiecte înfășurate, strânse, legate) Care este întins, desfăcut[2] (**3**) pe toată suprafața. *Spre priimirea lui fu orânduită o campanie de grenadiri cu steagul desfăşurat.* CR (1839), 302[1]/32, cf. BĂLĂŞESCU, GR. 124/16, PONTBRIANT, D. *Cu pânzele desfăşurate îi pluteşte vasul spre marea senină.* MAIORESCU, CRITICE, 361, cf. DDRF. *Ghinărarii ... se reîntorc lângă Napolion cu braţele-ncărcate de nenumărate steaguri desfăşurate.* SĂM. II, 218. *Serafimi cu cele şase aripi desfăşurate.* IORGA, C. I. III, 26. *Apoi, luând harta desfăşurată şi punându-i-o subt ochi, adăogă [...]* REBREANU, P. S. 291. *Văzu ... cămaşa albă, desfăşurată ca un drapel prosternat.* id. R. II, 265. *Ştia ... câtă vreme îi trebuie să citească ziarul desfăşurat cu foşnetul enervant al hârtiei.* C. PETRESCU, C. V. 42, cf. DM, LTR[2], DEX. ✧ (Adverbial) *Privesc cu toţii ... oraşul stă desfăşurat – cu pereţii albi, cu acoperişurile colorate.* BĂNULESCU, I. 144. ✧ *Plan desfăşurat* = plan (de muncă, de activitate) defalcat pe perioade de timp. Cf. DEX. ✦ (Despre oameni organizați în grup) Care este răsfirat, împrăștiat după o anumită ordine. *Peste un ceas, desfăşuraţi, am luat Măgura în lung fără să întâlnim pe nimeni.* CAMIL PETRESCU, U. N. 282, cf. DM. *Îşi pregătiră armele şi se îndreptară desfăşuraţi spre intrarea gangului.* BARBU, Ş. N. II, 264, cf. M. D. ENC., DEX. ✧ (Prin analogie) *Văzu pe genunchii lui o tablă de şah, cu piesele desfăşurate.* SADOVEANU, O. XI, 625. ✦ (Substantivat, f.; Geom.) Loc geometric al centrelor de curbură ale unei curbe date; evolută. Cf. LTR[2], DER, M. D. ENC.

– Pl.: *desfăşuraţi, -te.*

– V. **desfăşura.**

DESFĂŞURĂMÂNT s. n. (Învechit) Desfășurare (**1**). Cf. GHEȚIE, R. M., ALEXI, W.

– Pl.: ?

– Cf. d e s f ă ş u r a.

DESFĂŞURĂTOÁRE s. f. (Mat.) Traiectorie ortogonală a tangentelor unei curbe plane; evolventă. Cf. LTR[2], DER, II, 72, M. D. ENC.

– Pl.: *desfăşurători.*

– **Desfăşurat** + suf. *-oare.*

DESFĂŞURĂTÓR s. n. Planificare amănunțită a unei acțiuni, a unei ceremonii etc. *Tot ce se cunoaşte ... este „desfăşurătorul" propriu-zis al jafului.* RL 2005, nr. 4 550.

– Pl.: *desfăşurătoare.*

– **Desfăşura** + suf. *-tor.*

DESFĂŞURĂTÚRĂ s. f. (Rar) Desfășurare (**1**). Cf. POLIZU, DA.

– Pl.: *desfăşurături.*

– **Desfăşura** + suf. *-tură.*

DESFẮT s. n. (Rar) Desfătare. *A purta grijă de muncile lanurilor ... ar însemna o odihnă şi-un desfăt.* C. PETRESCU, A. R. 71. *Suspendându-şi pentru douăsprezece ore rumoarea afacerilor, alergă la desfăt.* id. C. V. 238, cf. DM, DEX.

– Pl.: *desfături.*

– Postverbal de la **desfăta.**

DESFĂTÁ vb. I. **I.** R e f l. A-și duce viața sau a-și ocupa timpul în chip plăcut (înveselindu-se, distrându-se, chefuind etc.); a se bucura, a se distra (**2**), a se delecta, a se

înveseli, a petrece (**II 3**). *Sufletul mieu bucură-se (desfăta-să-va D) în Domnul.* PSALT. 62. *Unii să să dezmiarde şi să să desvăteadze.* VARLAAM, C. 74. *Să vor desfăta şi vor glumi unul cu alalt.* PRAV. 242. *Iară având acelaşi dar, ca fiilor grăiesc, desfătaţi-vă şi voi.* N. TEST. (1648), 244r/29. *În sălaş cu odihnă de ti-i desfăta-te.* DOSOFTEI, PS. 218/14. *În tot feliul de dezmierdări desfătându-să.* CANTEMIR, I. I, 244. *Şi precum când făcea aceste păcate să bucura, să desfăta şi râdea, aşa şi când să pocăiaşte să cuvine să suspine şi să plângă.* ANTIM, O. 219. *Desfătându-te cu vărsările de lumină ceale ce izvorăsc totdeauna din lumina cea neapusă.* MINEIUL (1776), 1r2/26. *Prin ispitirea celor ce să desfătează cu albine s-au aşăzat acest adevăr.* MOLNAR, E. S. 41/4. *Glumitoarele tinereţe se desfată ierna săltând împrejurul focului.* MAIOR, T. 44/28. *Drepţii vor merge ... ca să să desfăteaze împreună cu D[u]mnezeu.* GRECEANU, Î. 52/9. *Ne desfătăm noi cu jocul cel de luarea zeloagelor.* FULEA, B. 62/23. *Se desfătează cu cei învăţaţi şi plini de ştiinţă.* TEODOROVICI, M. 55/15. *Aceasta era stânca pe care să aduna familiile sara, şi să desfăta în tăcere cu aerul cel răcoros.* BUZNEA, P.V. 51/9. *Se desfătară ... cu jocuri şi cu cântările dervişilor.* GORJAN, H. I, 97/29. *Să se desfăteze cu fapta cea bună.* TEAMPE, O. S. 56/2. *Ne desfătăm cu priveliştea serbărei.* DACIA LIT. 115/20. *Călătoresc ... ca să se desfăteze în frumuseţea şi minunile firii.* RUS, I. I, 231/7. *Aici râu, colea vălcică, ... Dincoace supt pomi verdeaţă, Să te desfetezi de faţă.* BĂRAC, A. E. 4r/1, cf. POLIZU. *La umbra sălciilor pletoase se desfătau cu pelin.* GHICA, C. E. II, 321, cf. PONTBRIANT, D. *Fiecare călătoriu doreşte ... a se reîntoarce ... şi a săluta patria unde sună scumpa şi dulcea limbă a maicei sale unde s-au născut, unde au iubit şi s-au desfătat.* VOROBCHIEVICI, A. M. 75. *Se desfăta venend ferele selbatice.* ODOBESCU, S. I, 64. *A mâncat şi a băut şi s-a desfătat până la adânci bătrâneţe.* CREANGĂ, O. 38. *Se desfăta cu el, uitând de toată lumea.* AGÎRBICEANU, S. 456. *Mă desfăt de multe ori povestindu-i* [doamnei] *legende din ţara mea.* M. ELIADE, O. I, 10. *Odată un filosof cinic găsise ... o varză. Bucuros că se putea desfăta ... cu o asemenea bunătate, s-a coborât s-o spele în apa unui părâu.* NEGULESCU, G. 204. *Se desfătau ca la lectura unor stihuri de Topîrceanu.* TEODOREANU, M. II, 8. *Ţăranii se desfătau la crâşmă.* CĂLINESCU, I. C. 56. *Veniţi deci să ne desfătăm.* BARBU, PRINC. 51. *De m-a ajunge doru M-oi desfăta cu codru.* FOLC. TRANSILV. I, 392. ✧ F i g. *Gura noastră-i deşchisă către voi, corinteani, inima noastră desfătată-i.* N. TEST. (1648) 244r/26. *Iadul nu va avea prilej a să desfăta de biruinţa sa.* BELDIMAN, A. 69/1. (T r a n z.) *Cu frumoase pomişoare ... Sufletu îl desfăidau.* FOLC. OLT. – MUNT. II, 93. ✦ (Învechit) A exercita, a îndeplini; p. e x t. a cugeta. *Şi rădicaiu mârule meale către porâncitele Tale ce iubiiu, şi glumiia-me (mă desfătam întru D) în dereptaţile Tale.* PSALT. 254. ✧ E x p r. (Învechit, rar) **A se desfăta în sine** = a se complace. Cf. PONTBRIANT, D. ✦ T r a n z. (Folosit şi a b s o l.) A provoca, a produce bucurie, plăcere, a distra; p. e x t. a încânta, a fermeca. *Visuri drăgălaşe care ... să desfăteze simţirile tale cu vesele închipuiri.* MAIOR, T. 89/3. *Vru ca să desfete ... Cu cântece line sâmţitoare.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 130. *Alte lucruri care desfătează ochiul.* FULEA, B. 20/15. *Seara desfăta pe împăratul.* CĂPĂŢINEANU, S. 34/18. *Pă toată zioa* [Ormoz] *îi desfăta* [pe împăraţi] *cu câte un fel de petreceri.* GORJAN, H. IV, 11/3. *Danţul să desfăteze ceasurile cele fără de lucru ale unei fete.* NEGULICI, E. I, 76/11. *Şi cu glume de nimică Pot pe toţi a desfăta.* SION, POEZII, 51/6. *Un cântăreţ ce desfătează lumea fără plată.* FILIMON, O. II, 13. *Îşi desfăta ochii cu privirea frumuseţei din jurul său.* CONV. LIT. II, 158. *Varsă-n cupa mea de aur Acest vin ce desfătează.* ALECSANDRI, P. II, 47. *Mi-am pus toată inima ... ca să le cânt, să-i desfăt.* EFTIMIU, N. 101. *Pe el îl desfătau munţii înalţi.* C. PETRESCU, A. R. 73. *Taraful ţigănesc ... îi desfăta.* VINEA, L. I, 324. *De-atunci vioreaua mea Începu a mirosa, Tot mereu mă desfăta.* FOLC. TRANSILV. II, 361.

II. T r a n z. (Învechit) A extinde, a mări[1] (**I**); p. e x t. a împodobi, a înfrumuseţa. *Mihai-Vodă o au mărit* [biserica] *şi o au desfătat precum se vede* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. III, 75/29, cf. MUSTE, LET. III, 34/17, CADE.

– Prez. ind.: *desfăt* şi (învechit) *desfătez.* – Şi: (învechit, rar) **desvătá,** (regional) **desfăidá** vb. I.

– Pref. *des-* + **fată.**

DESFĂTÁRE s. f. Faptul de a (s e) d e s f ă t a (**I**); bucurie mare, plăcere (**1**), încântare, delectare; (rar) desfăt, desfătat[1], (învechit) desfătăciune. *Drepţii ... se vor duce ... întru desfătare şi dezmierdăciune neîncetată* (a. 1643). GCR I, 106/41. *Că tot ce e în lume ... iaste şi desfătarea ochilor* (a. 1685). ib. 275/3. *Dă-mi câte munci ţi-i voia că pre cât mă vei munci mai cumplit pre-atâta mai multă bucurie şi desfătare îm[i] faci.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie, 142r/14. *În loc de desfătare, şi de cinste, şi de mărire,* [David] *primiia să petreacă rău şi nevoie, nu mai să izbăvească pre vrăjmaşul lui den vrajba ce avea asupra lui.* MĂRGĂRITARE, 133. *Nime mai bine şi mai pre scurt toată desfătarea istoriei n-au cuprins ... decât ... Ţiţero.* N. COSTIN, L. 35. *Nimic nu iaste de jale sau de întristăciune, ci toate de bucurie şi de desfătare.* ANTIM, O. 12. *Acolo mărirea, bogăţia ... şi desfătare vecinică* (a. 1785). GCR II, 147/10. *Desfătările ce dobândeşti într-această lume* [sunt] *... numai înşelăciuni.* PILDE, 76/16. *Meşterii ... fac lucruri care sunt spre uzul ... şi desfătarea lor şi a altora.* D. SUP. 21/1. *Au înflorit persecii cei roşii şi galbeni, desfătare era a-i vedea.* ÎNV. POM. 37/17. *Să facem tot feliuri de lucruri frumoase noao spre desfătare.* PETROVICI, P. 227/11. *Cea mai de căpetenie desfătare a norodului ... este dănţuirea.* OBLĂDUIREA, 47/17, cf. LB. *Pentru desfătarea mulţimei adunate, se făcusă scrânciobe.* AR (1829), 17²/10. *Cultura ne învaţă ... mai cu mare desfătare să gustăm frumuseţele.* BOJINCĂ, D. 4/16. *Eu am pierdut protecţii, bogăţie, cinste, desfătare.* BUZNEA, P. V. 133/23. *Desfătarea lor era întru adăugirea aurului şi argintului.* ASACHI, I. 27/22. *Ispanii află mare desfătare în privirea la luptele cu taurii.* RUS, I. I, 121/4. *Virtuţile şi desfătările vieţii selbatice.* NEGULICI, E. II, 90/13, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Prin combinările lor* [ale sunetelor] *diferite puteau aduce pre muritori atât la cea mai straordinariă bucurie şi desfătare cât şi la cea mai tristă melancoliă.* VOROBCHIEVICI, A. M. 37, cf. LM. *Orice desfătare Neagră mi se pare Fără ea când sunt, Ea dacă lipseşte Nu mă mulţumeşte.* EMINESCU, O. VI, 447, cf. DDRF, TDRG, ALEXI, W. *Care desfătare lumească rămâne neîmpreunată cu grija?* AGÎRBICEANU, S. 127, cf. RESMERIŢĂ, D. *Din jocurile umezelii cu lumina, se isca pentru văzul uimit o nesfârşită desfătare.* M. I. CARAGIALE, C. 40. *Viaţa mea e desfătare sau chin inutil.* M. ELIADE, O. I, 120, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Fiţi buni ... şi-n zile de necazuri şi de nevoi, ca şi în zile de bucurie şi de des-*

fătare. VISSARION, B. 375. *Să vă joace ca pe niște păpuși în bâlciuri Spre hazul și desfătarea gloatelor.* VOICULESCU, POEZII, II, 229. *Primeam ploaia care-mi șiroia de pe păr ... aveam un fel de bucurie și desfătare.* SADOVEANU, O. IX, 394. *Își tânguiau povestirile, în tăcerea poporului, adunat la desfătare.* ARGHEZI, C. J. 51. *Sabatul întreținut pentru desfătarea oricui plătește ... se lăfăiește.* RALEA, O. 54. *Clipele de rară desfătare spirituală create pe podiumul sălilor românești de concert.* M 1974, nr. 12, 6. *În casă fete plângând; Însă plâng de desfătare, Tocma ca la un harț mare.* TEODORESCU, P. P. 178. ✦ Viață îndestulată, ușoară; petrecere (**II 2**); p. e x t. desfrâu, stricăciune (**5**). *Mila Dumnezăului nostru o întorcea spre desfătare.* N. TEST. (1648), 200[v]/20. *În Veneția toți să zăbovesc în preumblări pre la țeară și dăsfătări* (a. 1693). FN 13. *Era om învățat ... și desfătări, voroave de glume, nemic nu să făcè înaintea lui.* NECULCE, L. 196, cf. CANTEMIR, I. I. II, 289. *Cu desfătările trupului ... prinde pre oameni.* ANTIM, O. 208. *În multă hrană și desfătare a dulceților și a podoabelor aceștii vieți petrecea.* VARLAAM – IOASAF, 7[r]/20. *Petrec în desfătări și întru desmierdăciuni.* MAIOR, P. 29/6. *Omul este pornit spre desfătări.* MUMULEANU, C. 2/8. *Îndeletnicindu-se numai la desfătările lui cele scârnave și desfrânate ... îi lăsa să trăiască de capul lor.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 163/19. *Lenevirea ... naște mii de pofte spre stricăcioase desfătări.* BUZNEA, C. 72/7. *Carnavalile petrecute în haosul desfătărilor.* FM (1843), 175[1]/15. *Nu-l poate îndupleca ... nici puterea, nici desfătarea trupească.* NEGULICI, E. I, 211/27. *Ș-a mâncat averea părintească în desfătări.* GHICA, C. E. II, 336. *Desfătările unui trai de plăceri.* ODOBESCU, S. I, 383. *Călca-va pasul meu pribeag Făr-a privi la desfătări.* MILLE, V. P. 113. *S-a lăsat subjugat de farmecul desfătărilor trupești.* COCEA, S. II, 339. *Vesela societate ..., cu ale ei banchete, desfătări.* VIANU, A. P. 43. *Mesele-s întinse ... Și totuși, ziua asta nu-i numai desfătare.* LABIȘ, P. 197. [Averile] *le-au risipit pe desfătări și lucruri deșarte.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 2, 2. [Băile] *erau și lăcașuri de desfătare.* G. BARBU, A. V. 19, cf. M. D. ENC., DEX. *Trecu fumul petrecerilor și al desfătărilor.* POPESCU, B. III, 51.

– Pl.: *desfătări.*

– V. **desfăta.**

DESFĂTÁT[1] s. n. (Rar) Desfătare. *Și cu Stanca am plecat S-o aduc la desfătat.* ALECSANDRI, P. P. 154.

– V. **desfăta.**

DESFĂTÁT[2], -Ă adj. (Învechit și popular; despre clădiri sau despre locuri, ținuturi) Larg, mare[1] (**I 2**), deschis[2] (**II 4**), întins; frumos, încântător. *Noi toți să o dobândim ... împărăția Ta ce desvătată.* VARLAAM, C. 256. *Păstorii ... au nemerit la apa Moldovei, locuri desfătate cu câmpi deschisi.* URECHE, L. 63. *Locuri desfătate ... cu ape curătoare.* SIMION DASC., LET. 13, cf. ST. LEX. 173/2. *Besearică mare și desfătată.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 86[v]/28. *Că, în ce chip adapă apa grădinile și livezile și le face desfătate și frumoase, așa și sadul rugăciunii ... să află înaintea lui Dumnezeu.* MĂRGĂRITARE, 312. *Întorcându-să la ai săi, le-au spus de locuri frumoasă și desfătate.* N. COSTIN, L. 157. *Lăcaș desfătat Preaînălțatului Iisus.* ANTIM, O. 45. *Ne-au dăruit ... loc cu totul desfătat unde să face bisearică și scoală* (a. 1780). IORGA, S. D. XII, 293. *Romanii ... era așezați în Dachia, țeară desfătată.* ȘINCAI, ap. DENSUSIANU, L. 62. *Întru acea țeară desfătată să așeaze lăcuitori romani.* MAIOR, IST. 10/22. *E o grădină desfătată cu mulțime de canaluri.* id. T. 28/13. *Au zidit ș-au hotărât să fie Pentru călători o desfătată Lăcuință.* BUDAI-DELEANU, Ț. 147. *Un loc ... împodobit cu o pădure foarte desfătată.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 101/2. *Dealuri sădite cu desfătate grădini.* RUS, I. I, 127/24. *Sui la coastă ... pe cale largă și desfătată.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 171. *Desfătatele locuri ale acestei țeri.* IST. M. 33/24. *Să li fie casele desfătate, Cu streșinele-n pământ băgate.* EMINESCU, O. VI, 312. *Un astfel de sat, așezat într-un loc desfătat ... nu e o minune din carte.* VOICULESCU, L. 161, cf. DM, DEX. ✦ (Învechit și regional; despre oameni sau despre manifestările lor) Lipsit de griji, de greutăți, înclinat spre plăceri (senzuale); iubit, vesel (**1**), bucuros; p. e x t. frumos. *Că grăind fălie deșartă amagind pre ei cu poftele trupești și desfătate, carii cu de-adinsul fugise de viețuitorii în rătăciturâ.* N. TEST. (1648) 188[v]/22. *Domnii cei buni și drepți fără grije și desfățați stăpânesc.* M. COSTIN, O. 99. *Deși nu atât de desfățați, ... siginnii se distingeau totuși de asemenea prin avuția veștmântului.* HASDEU, I. C. I, 196. *Agatirși ... erau oamenii cei mai desfățați și cei mai iubitori de podoabe de aur.* ODOBESCU, S. II, 197, cf. DM, DEX. *Astăzi este lumea desfătată.* TEODORESCU, P. P. 100. *Mândruț, al tău sărutat Și râsul tău desfătat Și pe mine m-a-nșelat.* FOLC. TRANSILV. I, 369. *Doar pe Golea mi-l lăsa. Că mi-e nalt Și desfăidat.* FOLC. OLT. – MUNT. II, 213. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Curtea desfătată a regelui Henric al II-lea de Valois.* ODOBESCU, S. III, 56. ✦ (Învechit) Desfătător. *A șasea zi feace ... raiul cu toate pomeatele și cu ... dulceața desfătată.* MOXA, ap. GCR I, 57/38, cf. MARDARIE, L. 219/7. *Avem bișug mare în sânta Ta casă, Mâncări desfătate, băuturi pre masă.* DOSOFTEI, PS. 245/20. *Aceștia ... la mease desfătate multă osârdie pun.* MĂRGĂRITARE, 369. *Lucrurile lumești ... cu cât sunt mai deșarte, cu atâta să să pară mai desfătate.* CANTEMIR, I. I. I, 158, cf. ANON. CAR. *Aș pohti însă aceste cuvinte să le înting ca o masă desfătată.* ANTIM, O. 194. *Zefiri ... ținea în locul acesta o desfătată răcoare.* MAIOR, T. 7/20. *Cunoștința deliniației carea noao desfătată deprindere ne aduce.* MAN. ÎNV. 30/3. *Proroci norodului desfătata pitrecere* (a. 1819). URICARIUL, VII, 75, cf. LB. *Această zi dintâi îi paru foarte desfătată.* CĂPĂȚINEANU, S. 31/16. *În ianuarie se începe desfătata primăvară.* RUS., I. I, 116/6, cf. PONTBRIANT, D., ALEXI, W., CADE, DEX. ✦ (Rar) Delectat, încântat. *Cuvintele mele, rostite cu duioșie ... îi întreținea auzul desfătat, ca în zilele lui bune.* ARGHEZI, S. VIII, 102.

– Pl.: *desfătați, -te.* – Și: (învechit) **desvătát, -ă,** (regional) **desfăidát, -ă** adj.

– V. **desfăta.**

DESFĂTĂCIÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit) Desfătător. *Din ruga ei ies cele mai desfătăcioasă sunete.* BUZNEA, F. 23/10. *Pricinuiește un răpaos atât de desfătăcios.* id. ib. 33/2. *Șesurile Târnăvilor și a Murășului au o față cu totul desfătăcioasă.* GT (1839), 109[2]/11. *Unele insule ... înfrumusețate cu toate frumusețele firii, asemenea desfătăcioaselor grădini.* RUS, I. III, 328/16.

– Pl.: *desfătăcioși, -oase.*

– **Desfăta** + suf. *-cios.*

DESFĂTĂCIÚNE s. f. (Învechit) Desfătare; p. e x t. desfrâu. *Tocmelile la casile lor* [sunt] *cu mare desfătăciune traiului omenesc.* M. COSTIN, O. 246. *Se rădicară muntenii*

pre domnul lor Leon-Vodă pentru mari desfătăciuni ce era într-acel domn. id. LET. I, 263/36. *Adam ... de au şi făcut puţină vreame în raiu ... deaca dobândi desfătăciunea aceea, atâta s-au înălţat, cât vru să să facă Dumnezău.* MĂRGĂRITARE, 215. *Lăcaş ... întru căştigarea dumn[e]zăieştii desfătăciuni.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 8/55. *Întru ceale numite ale voastre sărbători, însemnată zi cu toată desfătăciunea faceţ.* ib. 361[2]/1. *Toate cele mueresti cu mare desfătăciune păţind.* CANTEMIR, HR. 206. *Vei cunoaşte desfătăciunea limbii rumâneşti cât este şi ce feli este.* EUSTATIEVICI, GR. RUM. 7. *Oamenii ... să se arate îmbunătăţiţi, fiind între desfătăciuni şi între răsfăţuri.* PILDE, 79/20. *Se deade spre deprinsele sale desfătăciuni şi răsboiul îl încredinţă lui Iulianus.* MAIOR, IST. 3/7. *Întru acesta chipu deşteptă pre păstori a cunoaşte desfătăciunea vieţii.* id. T. 45/6, cf. LM. *El* [Lachanas] *era zborşit şi nu intra deloc în voia nevestei care căuta a-l deprinde cu luxul şi desfătăciunea Curţii.* EMINESCU, O. XIV, 140, cf. DDRF, TDRG, CADE.

– Pl.: *desfătăciuni.*

– **Desfăta** + suf. *-ciune.*

DESFĂTĂTÓR, -OÁRE adj. Care încântă, desfată, bucură (privirea, intelectul, simţurile); încântător, plăcut (**1**); (învechit) desfătat; desfătăcios. *Să se deprinză şi alţi după temenrile ... aceştii desfătătoare economie.* MOLNAR, E. S. 16/6. *Verdeaţa ulmilor i să părea prea desfătătoare.* BERTOLDO, 34/2. *Vederea pământului roditor ... era asemenea unei grădini desfătătoare.* PLEŞOIANU, T. I, 85/21. *În opt zile câştigă ... uşurinţa şi veselia celor mai desfătători ani ai săi.* CĂPĂŢINEANU, S. 90/16. *Se bucură de desfătătoarea plăcere de a face bine.* MARCOVICI, D. 143/28. *Scrie cărţi foarte frumoase, precum ştiinţelnice, aşa şi desfătătoare şi poeticeşti.* ANTROP. 211/5, cf. VALIAN, V. *Hei! cărturar ... nimic mai desfătător, nimic mai vrednic de iubit.* PR. DRAM. 125. *Desfătătoare glasuri împreună răspundea.* PANN, E. V, 53/24, cf. POLIZU. *P-aceea ce acesta c-un ochi desfătător Privea şi de la dânsa gonea orice gândire Precum goneşte gândul p-un nor turburător În orice loc odoarea a frunzelor lucinde.* MEITANI, C. 76. *Munţii ... subt bagheta sa magică se convertiră în parcuri desfătătoare.* FILIMON, O. II, 142, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Un colţişor uitat ... dar care nu e mai puţin desfătător.* GANE, N. I, 33, cf. BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., CADE. *Aici au găsit locuri desfătătoare ... pe care ... le aleg de nouă patrie.* BRĂTIANU, T. 129. *Desfătătoarea seară ... Întinse, pe furişe, Mrejuitoarea plasă a stelelor.* PERPESSICIUS, S. 146. *Climatul ... pare dulce, e desfătător.* RALEA, O. 99, cf. DM, M. D. ENC., DEX. *Se întindea o grădină desfătătoare, în care florile se răsfăţa pe marginea drumului.* POPESCU, B. I, 91. ✧ (Substantivat) *M-am aşezat acolo la o desfătătoare liberă.* GHICA, C. E. III, 9.

– Pl.: *desfătători, -oare.*

– **Desfăta** + suf. *-tor.*

DESFĂTÍ vb. IV. T r a n z. (Regional; cu sens neprecizat, într-o colindă) (Mireş – Sălaj). *Unde-ai zăbovit, Nicoară? – Că mă desfătiţi, Că voi bine ştiţi, Bine şi cu mine, Că eu am tâlnit, Nouă corăbii.*GT (1900), nr. 279, în DA.

– Prez. ind.: *desfătesc.*

– Et. nec.

DESFĂTUÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit şi regional; complementul indică omul) A sfătui (**1**), a povăţui să nu facă ceea ce intenţionează să facă, a descuraja să pună în aplicare un anumit lucru. Cf. VALIAN, V., PONTBRIANT, D. *Răspunzând că tatăl său doreşte ca el să intre în magistratură, junele profesor îl disfătui de la aceasta.* I. NEGRUZZI, S. III, 106, cf. DDRF, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. *Mulţi prieteni buni mă desfătuiau, punându-mi în vedere că îmi stric cariera.* SBIERA, F. S. 166. *Şi-l desfătuiau ca să nu arunce în pământuri sterpe nişte grăunţe atât de curate.* id. ib. 322, cf. ŞĂINEANU[2], TDRG, CADE, SCRIBAN, D., DM, DEX. *Fărtaţii sei ... îl desfătuiră să nu facă una ca aceasta.* MARIAN, T. 296. ✦ (Rar; complementul indică un farmec, o vrajă) A dezlega, a desface, a face să-şi piardă efectul. *Blăstămaţi să fie Finii şi cumnaţii Cumetrii şi fraţii, Că nu mă opriră, Nu-mi desfătuiră Vrajul.* COŞBUC, P. II, 161.

– Prez. ind.: *desfătuiesc.* – Şi: (învechit, rar) **disfătuí, desvătuí** (BARCIANU, V.) vb. IV.

– Pref. *de-* + **sfătui** (după fr. *déconseiller*).

DESFĂTUÍRE s. f. (Învechit şi regional) Acţiunea de a d e s f ă t u i şi rezultatul ei. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., DDRF, RESMERIŢĂ, D. *N-au mai căutat să-l oprească ... ştia ... că orice desfătuire ar fi de prisos.* SBIERA, P. 26.

– Pl.: *desfătuiri.* – Şi: (învechit, rar) **desvătuíre** s. f. BARCIANU, V.

– V. **desfătui.**

DESFĂTUÍT, -Ă adj. (Învechit; despre oameni) Care a fost sfătuit să renunţe la ceea ce intenţiona să facă; descurajat să acţioneze într-un anumit fel. Cf. PONTBRIANT, D., BARCIANU, V., DDRF.

– Pl.: *desfătuiţi, -te.* – Şi: (învechit, rar) **desvătuít, -ă** adj. BARCIANU, V.

– V. **desfătui.**

DESFĂŢÁ vb. I. T r a n z. **1.** (Complementul indică perne, plăpumi înfăţate) A scoate (**III 4**) feţele sau învelitorile. Cf. CADE, DL, DM, DEX. ✦ P. e x t. (Complementul indică patul, aşternutul) A lăsa fără rufărie. Cf. DL. ✦ R e f l. P. a n a l. A se da la o parte. *Cu-ncetul a cerului nori se desfaţă Încet se-ncreţesc peste văile adânci.* EMINESCU, O. IV, 164, cf. DL.

2. (Regional) A expune (vederii). *Negustorii dughenele au desfăţat.* SEVASTOS, N. 130, cf. DL, DM, DEX.

– Prez. ind.: *desfăţ.*

– Pref. *des-* + [în]**făţa.**

DESFĂŢÁT, -Ă adj. **1.** (Despre perne, plăpumi) Fără faţă sau învelitoare; neînfăţat. Cf. DL, DM, DEX. ✦ P. e x t. (Despre pat, aşternut) Fără lenjerie. Cf. DL.

2. (Regional) Expus (vederii). [Casele] *au început ... a să împodobi ... cu balcoane desfăţate.* ALECSANDRI, O. P. 179, cf. DL, DM, DEX.

– Pl.: *desfăţaţi, -te.*

– V. **desfăţa.**

DESFĂURÁT, -Ă adj. v. **desfălurat.**

DESFECIORÍ[1] vb. IV. T r a n z. (Folosit şi a b s o l.) (Învechit; complementul indică părinţii) A lăsa fără copii

(prin ucidere, răpire etc.). *Denafară va desfeciori sabie și den cămări frica.* BIBLIA (1688), 151[1]/5. *Precum și tu pre mine mă desficioreşti, aşe altul pre puii tăi va despărinți.* CANTEMIR, I. I. I, 254, cf. POLIZU, DDRF, TDRG, CADE, SCRIBAN, D. (Refl. pas.) *Aşa să va desfeciori den muieri maica ta și au junghiat Samuil pre Agag.* BIBLIA (1688), 206[2]/37.

– Prez. ind.: *desfecioresc.*

– Pref. *des-* + **fecior** + suf. *-i.*

DESFECIORÍ[2] vb. IV. Tranz. (Învechit și regional; complementul indică fecioare) A deflora. *Desfecioreşte fetele.* JIPESCU, ap. TDRG, cf. CADE, SCRIBAN, D.

– Prez. ind.: *desfecioresc.*

– Pref. *des-* + **fecioară** + suf. *-i.*

DESFERBINȚÁ vb. I v. **desfierbânta.**

DESFERBINȚÁRE s. f.v. **desfierbântare.**

DESFERBINȚÁT, -Ă adj. v. **desfierbântat.**

DESFERECÁ vb. I. **1.** Refl. (La pers. 3; despre roțile carului; p. ext. despre car) A-și pierde șinele de fier. Cf. LM, BARCIANU, TDRG, DL, DM, DEX, com. MARIAN. ✧ Refl. pas. *Nu ne-am mai putut duce, Că carele ni s-au desferecat.* TEODORESCU, P. P. 181.

2. Tranz. și refl. A (se) desface din lanțuri, din cătuşe sau din altă legătură metalică. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, BARCIANU, ALEXI, W. *Și pe Zeus din fiare Desferecat-ai chemând pe cel cu o sută de brațe.* MURNU, I. 15, cf. TDRG, CADE. *Cătușele de oase slăbesc ... Și mă desferic.* VOICULESCU, POEZII, II, 232, cf. SCRIBAN, D. *Am desferecat moara și-am scăpat-o pe apă.* CAMILAR, N. II, 269, cf. DL. *Sunt legat în lanțuri și nu pot să mă desferec.* BENIUC, V. 109, cf. DM, M. D. ENC., DEX. ✧ Fig. *Nu-ți poți imagina ce ușor deschide ușile și desferecă gurile ... câteva recomandații.* C. PETRESCU, C. V. 283. *Începi de traiu-ți silnic și strâmt să te desferici.* PILLAT, P. 72. [Haiducul] *Va să desferece duhul pădurii Și șipote negre.* BLAGA, POEZII, 156. *A[u] început să gâlgâie ... Ca desferecate din stânci ... Izvoarele-n munți.* BRAD, O. 120. *Un peisaj ... desferecat parcă din coerența de eră a rocilor.* FLACĂRA, 1976, nr. 2, 18. (Absol.) *Faur ... adecă luna faurilor de fer ... Doue septemâni ferică, Iar doue desferică.* MARIAN, S. R. I, 95. ✦ (În legătură cu „a fereca") A pune ceva la cale, a discuta multe și de toate; a rezolva (**1**). *Suratele se strângeau pe la câte una, ferecau și desferecau cum se pricepeau ele mai bine.* SANDU-ALDEA, A. M. 13. *Fără noi nu se fereca nici desfereca nimic.* M. I. CARAGIALE, C. 54.

3. Refl. (La pers. 3; despre pietrele de moară) A-și toci zimții de pe fețele interioare. Cf. DL, DM, DEX. ✦ (Învechit, rar; despre monede) A-și toci zimții. Cf. LM.

– Prez. ind.: *desférec.* – Și: (rar) **desfericá** vb. I.

– Pref. *des-* + **fereca.**

DESFERECÁRE s. f. (Rar) Acțiunea de a (se) desfereca și rezultatul ei. Cf. PONTBRIANT, D., DEX.

– Pl.: *desferecări.*

– V. **desfereca.**

DESFERECÁT, -Ă adj. **1.** (Despre roțile carului; p. ext. despre car) Care și-a pierdut șinele de fier. Cf. LM, DL, DM, DEX.

2. Care este desfăcut, dezlegat din lanțuri, din cătuşe sau din alte legături metalice. Cf. PONTBRIANT, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. ✧ Fig. *Sihastre porți de mare cu stânci desferecate ... Aci se isprăveşte pământul.* VOICULESCU, POEZII, I, 232. *Dorințele ... vin desferecate Și spumegând șiroaie.* PILLAT, P. 231. *Feminitatea ei era parcă desferecată, expusă.* PREDA, R. 193.

3. (Despre pietrele de moară) Care are zimții tociți. Cf. DM, DEX.

– Pl.: *desferecați, -te.* – Și: (învechit, rar) **desfericát, -ă** adj. LM.

– V. **desfereca.**

DESFERECĂTÓR, -OÁRE adj., s. m. și f. (Persoană) care descifrează (**3**), dezleagă (**II 6**), descătuşează (**2**). *Desferecătorii de legi au preamărit „dreptul de a fi mamă".* CONTEMP. 1975, nr. 1 500, 5/9. *Desenasem ... bastonaşe magice, desferecătoare de lumi.* ib. nr. 1 501, 1/2.

– Pl.: *desferecători, -oare.*

– **Desfereca** + suf. *-tor.*

DESFERICÁ vb. I v. **desfereca.**

DESFERICÁT, -Ă adj. v. **desferecat.**

DESFERMECÁ vb. I. Tranz. (Învechit și regional; în practicile bazate pe superstiții; complementul indică farmecul, vraja; p. ext. persoana vrăjită) A dezlega (**II 1**), a desface (**8**). Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, ALEXI, W. *Rogu-te, nu te-ncerca, Maic-a mă desfărmăca; Fărmăcat îs, fărmăcat.* PAMFILE, C. Ț. 211. *„A desfermeca" ... indică acțiuni de înlăturare a efectelor altei acțiuni magice, cu caracter malefic.* BĂLTEANU, T. MAG. 121, cf. ALR I 1 398/35. ✦ Fig. (Învechit, rar; complementul indică omul) A dezmetici (**II 1**); a deziluziona. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU.

– Prez. ind.: *desfármec.* – Și: (regional) **desfărmácá** vb. I.

– Pref. *des-* + **fermeca.**

DESFERMECÁRE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a desfermeca și rezultatul ei. Cf. PONTBRIANT, D., MDA.

– Pl.: *desfermecări.*

– V. **desfermeca.**

DESFERMECÁT, -Ă adj. (Învechit, rar) Care nu mai are putere de vrajă. Cf. PONTBRIANT, D., MDA.

– Pl.: *desfermecați, -te.*

– V. **desfermeca.**

DESFERMECĂTÓRIU, -IE adj., s. m. și f. (Învechit, rar) (Persoană) care aduce la realitate pe cineva. Cf. PONTBRIANT, D., MDA.

– Pl.: *desfermecători.*

– **Desfermeca** + suf. *-tor.*

DESFETÍ vb. IV. Tranz. și refl. (Prin Munt.; despre fete) A ieși din rândul fetelor; a-și pierde (**I 4**) sau a face să-și piardă virginitatea; a (se) mărita (**1**). Cf. UDRESCU, GL., MDA.

– Prez. ind.: *desfetesc.*

– Pref. *des-* + **feti.**

DESFETÍTĂ adj. (Prin Munt. şi prin nord-estul Olt.; despre fete) **1.** Dezvirginată. *O fată desfetită i-a înveninat viaţa.* CIAUŞANU, R. SCUT. 75. *O găsi* [pe mireasă] ... *cu fetia luată, desfetită.* id. GL. 3, cf. UDRESCU, GL.

2. Care este măritată[2] (**1**). Cf. CIAUŞANU, GL., UDRESCU, GL.

– Pl.: *desfetite.*

– V. **desfeti.**

DESFIÁ vb. I. T r a n z. A anula o înfiere. Cf. DEX[2], MDA.

– Pronunţat: *-fi-a.* – Prez. ind.: *desfiez.*

– *Des-* + [în]**fia.**

DESFIÁT, -Ă adj. (Despre minori) Căruia i s-a anulat înfierea. Cf. DEX[2], MDA.

– Pronunţat: *-fi-a.* – Pl.: *desfiaţi, -te.*

– V. **desfia.**

DESFIBRATÓR s. n. v. **defibrator.**

DESFÍD s. n. (Învechit, rar) Sfidare (**1**), provocare (**1**). Cf. LM. *Nu e altă decât o hulă, un desfid către providenţa care ne pedepsia.* NEGRUZZI, S. I, 292. *Ca un desfid ce arunca periculului, ea intonase un aer vesel dintr-o operă cunoscută.* I. NEGRUZZI, în CONV. LIT. II, 133, cf. DEX.

– Postverbal de la **desfide.**

DESFÍDE vb. III. T r a n z. **1.** (Complementul indică oameni) A sfida (**1**). *Şapte ani a pribegit prin păduri şi prin munţi, hrănindu-se cu carne ... şi desfidând potera.* GHICA, S. 288. *Nu-l credeam ... în stare* [pe ministrul de externe] *a desfide în aşa grad opinia publică.* EMINESCU, O. XI, 257. *Să eşi cu zâmbetul pe buze, să desfizi lumea cinstită.* SĂM. II, 695. ✦ (Complementul indică manifestări ale oamenilor, ale unor fenomene şi procese naturale, primejdii etc.) A se opune plin de curaj, de temeritate, nesocotind consecinţele (grave); a brava, a sfida (**2**). *Şi, desfidând orbeşte neantul din sicriu, Bogată, caldă, vie, viaţa izbucneşte.* CERNA, P. 114, cf. TDRG, CADE. *Prin această insuficienţă culturală ... ne putem explica persistenţa unui mod de exprimare ce desfide nu numai pudoarea, ci şi bunul simţ.* LOVINESCU, C. IV, 59. *Negurile vieţii putem să le desfidem.* VOICULESCU, POEZII, II, 266, cf. DL, DM, DN[2], DEX. *Când se pot, totuşi, semnala, acestea sunt de o radicalitate, de o evidenţă care desfide orice teoretizare.* PLEŞU, M. M. 146. *Revenirea* [politicianului] *la politica activă în România desfide şi logica şi bunul simţ.* RL 2005, nr. 4 684. ✧ F i g. *Cleştarul apei limpezi ... amurgul o desfide.* PILLAT, P. 45. *Stihia ... va încerca să mai izbucnească ... să desfidă zăgazuri.* CONTEMP. 1975, nr. 1 496, 2/7.

2. (Învechit) A provoca la luptă, sau, p. e x t., la un joc sportiv. *Este vorba anume de a ameninţa sau a desfide pe un duşman.* HEM 1 558. *El desfida pre toţi rivalii.* LM, cf. BARCIANU. *Dă-mi sabia, femeie! – În mâini cu o frigare Nu vezi că mă desfide Montechio?* MACEDONSKI, O. II, 87, cf. ŞĂINEANU[2].

3. (Complementul indică oameni) A invita, a chema, a provoca să dovedească ceva despre care se ştie că nu va fi posibil. *Desfidem pe oricine a ni arăta undeva un singur testuleţ cât de mic.* HASDEU, I. C. I, 39. *Desfidem pe oricine să ne esplice caracterul lui Răzvan.* CONV. LIT. I, 248, cf. LM. *Desfid pe oricine să găsească vreun vot al Senatului.* MAIORESCU, D. I, 443. *Desfidem pe profesorul ... d-a mai distinge pe aceia.* ODOBESCU, S. III, 474. *Desfid a se pronunţa mai repede şi de câteva ori în şir.* MACEDONSKI, O. IV, 38, cf. DDRF. *Iată ... un astfel de recensent imparţial, despre care vă desfid să spuneţi ... că n-are haz.* SĂM. I, 21, cf. ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U. *Desfid pe oricine în această lume să mă vadă în starea în care se află Domniile Lor.* SADOVEANU, O. X, 55, cf. DM, DN[2]. *Desfid oratorul care îşi imaginează că poate concura cu acele lapidare discursuri.* CONTEMP. 1975, nr. 1 491, 5/9, cf. DEX. ✧ R e f l. *Cu-acelaşi gând, noi totuşi ne desfidem.* EMINESCU, O. IV, 373. ✦ (Rar) A spune cuiva că nu este crezut. Cf. RESMERIŢĂ, D., DN[2], M. D. ENC., DEX.

– Prez. ind.: *desfid.*

– Din fr. **défier,** lat. **diffidere** (după *sfida*).

DESFÍDERE s. f. Faptul de a d e s f i d e (**1**); sfidare (**1**), provocare (**1**). *O asemenea conduită nu însemnează decât ... desfiderea ce i se aruncă* [lui D. Sturdza] *prin noua lui prezentare sub numele de nouă lege.* EMINESCU, O. X, 205, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D. *Desconsideraţiei generale ... îi răspunde cu o desfidere anticipată.* LOVINESCU, S. I, 184, cf. DM, DEX.

– Pl.: *desfideri.*

– V. **desfide.**

DESFIERÁ vb. I. T r a n z. (Învechit, rar) A desfereca (**2**). Cf. COSTINESCU. ✦ S p e c. A despotcovi caii. Cf. LM.

– Prez. ind.: *desfierez.*

– Pref. *des-* + **fier** + suf. *-a.*

DESFIERÁRE s. f. (Învechit, rar) Acţiunea de a d e s f i e r a şi rezultatul ei. Cf. DA. ✦ S p e c. Despotcovire a cailor. Cf. DA.

– Pl.: *desfierări.*

– V. **desfiera.**

DESFIERBÂNTÁ vb. I. T r a n z. şi r e f l. (Învechit) A (se) răci (**1**). Cf. PONTBRIANT, D., GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. ✧ F i g. *Strălucirile câte-am crezut că arăt Încep, încet să se desfierbânte.* V. ROM. ianuarie 1954, 158.

– Prez. ind.: *desfierbânt.* – Şi: **desferbinţá** (PONTBRIANT, D.) vb. I.

– Pref. *des-* + [în]**fierbânta.**

DESFIERBÂNTÁRE s. f. (Învechit, rar) Acţiunea de a (s e) d e s f i e r b â n t a şi rezultatul ei. Cf. PONTBRIANT, D., MDA.

– Pl.: *desfierbântări.* – Şi: **desferbinţáre** (PONTBRIANT, D.) s. f.

– V. **desfierbânta.**

DESFIERBÂNTÁT, -Ă adj. (Învechit, rar) Răcit[2] (**1**), răcorit (**1**). Cf. PONTBRIANT, D., MDA.

– Pl.: *desfierbântaţi, -te.* – Şi: **desferbinţát, -ă** (PONTBRIANT, D.) adj.

– V. **desfierbânta.**

DESFIÉRE s. f. Acţiunea de a d e s f i a şi rezultatul ei. Cf. DEX[2], MDA.

– Pronunţat: *-fi-e-.* – Pl.: *desfieri.*

– V. **desfia.**

DESFIGURÁ vb. I. **1.** T r a n z. şi r e f l. (Despre oameni sau despre faţa, forma, înfăţişarea firească a cuiva) A face să devină sau a deveni urât, a (se) schimba în rău, a face să devină sau a deveni dezagreabil, dezgustător din cauza unor anomalii, unor neregularităţi, unor deformări (ca rezultat al unor traumatisme, al unor boli sau ca urmare a unor stări sufleteşti); a (se) poci[1] (**1**), a (se) schimonosi (**1**), a (se) sluţi (**2**). *Vedea neştine p-această nenorocită a i se slăbi mădularele, a se desfigura ş-a se schimba.* PLEŞOIANU, T. III, 116/24, cf. I. GOLESCU, C. *Dar întristarea m-a defigurat.* VOINESCU, II, 97/4. *Mi se arăta palidă, desfigurată ... de durere.* PÂCLEANU, I. I, 73/15. *Frumosul Rable, a fost atât de scârbos desfigurat prin tractarea (căutarea) cu mercur.* MAN. SĂNĂT. 51/25. *Capetele ... cele umflate sau cocoşate înapoi şi desfigurate (pocite) prin două guşe.* FIS. 187/6, cf. PONTBRIANT, D. *Palidă şi desfigurată de groază.* CARAGIALE, O. I, 1, cf. ALEXI, W., TDRG, ŞĂINEANU, D. U. *Flăcăul a fost desfigurat în bătae.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 144. *Suprimându-le dimensiunea înălţimii şi contractându-i strict sub jobene, perspectiva i-a desfigurat.* ARGHEZI, C. J. 265. *Zbuciumul prin care trecuse ... îl desfigurase.* V. ROM. august, 1958, 77, cf. DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX. *Ascundea ... ravagiile unei tuberculoze a pielii care îl desfigura.* CONTEMP. 1975, nr. 1 513, 5/10. ✧ P. r e s t r. *Gura sa ... se desfigurează (poceşte) prin nişte dinţi lungi şi rău rânduiţi.* FIS. 45/11. ✧ F i g. *Cugetul de crimă ... Tot desfigurează, ca trăsnet pârleşte.* HELIADE, O. I, 195. *Personajele din tabloul votiv nu pot fi identificate cu precizie, fiind desfigurate cu ocazia restaurării.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 2, 16. ✦ (Despre forma, natura, aspectul iniţial al lucrurilor) A schimba în rău, a face de nerecunoscut, a urâţi (**1**), a poci[1] (**1**). Cf. NEGULICI. *Şi privind a lor morminte, De Saturn desfigurate, îmi aduc ades aminte.* NEGRUZZI, S. II, 16. *Bombardarea de la 1849 îi desfigură cele mai măreţe palate.* FILIMON, O. II, 36, cf. PROT. – POP., N. D. *Nu s-a găsit niciun particular care să fi fost dispus a-şi desfigura salonul cu asemenea caricature.* CARAGIALE, O. IV, 221, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. ✦ T r a n z. (Complementul indică limba, cuvintele, formele lexicale, ideile etc.) A abate (intenţionat) de la forma, înţelesul, natura normală; a deforma (**2**), a strica (**10**), a schimonosi (**3**). *Asemenea învăţaţi conservară ... toate vorbele parazite şi străine ce desfigura şi degrada limba.* HELIADE, O. II, 391. *Cât despre aceea că Foaia ar fi desfigurat ortografia autorului, se esplică dintr-acea că Foaia, ca organul şi expansiunea unei sisteme limbistice oarecare, trebuia să-şi rămână ... cu principiul ce şi-l statuase.* EMINESCU, O. IX, 81. *Acesta să apucă să desbrace* [limba] *... de toate ţorţoanile streine ce o desfigurau.* NEGRUZZI, S. I, 338, cf. ŞĂINEANU[2]. *Şi multe alte gânduri mă cutreierau, pe cari renunţ să le aştern aici, temându-mă că le voi desfigura.* M. ELIADE, O. I, 94. *Izolând un lucru, tindem să-l legăm cu legăturile lui de dincolo, care desfigurează sensurile obişnuite, superficiale.* E. IONESCU, E. 187. *Violenţa, posibilă în poezie, ... anulează arta, desfigurează poezia.* V. ROM. ianuarie 1954, 167. *Ce ne facem cu lecturile poticnite? ... unele desfigurează texte valoroase.* CONTEMP. 1975, nr. 1 498, 5/9. (R e f l. p a s.) *Limba română ajunsese odinioară a se desfigura aşa de mult ..., încât cu greu era de recunoscut.* BARONZI, L. 12. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Vestea întâmplărilor din Iaşi, ar fi ajuns desfigurată în sânul munţilor.* CONV. LIT. III, 58. [Muscalii] *priiviţi ca inimici ... ai naţionalităţii noastre ... să ne şi impunem datoria de a desfigura pe autorii lor, de câte ori binevoim a-i traduce.* ODOBESCU, S. III, 21. *Astfel d. C. A. Rosetti* [a] *desfigurat* [proiectul] *privitor la reforma tocmelilor agricole.* EMINESCU, O. XII, 420. *Refuzul ei* [ordinii] *desfigurează şi dizolvă individualitatea ca pe o iluzie oarecare.* PLEŞU, M. M. 46. *Imaginea capitalismului a fost amplu şi respingător desfigurată de istoriografia cu trecere în faţa opiniei publice.* PATAPIEVICI, C. L. 285.

2. T r a n z. (Învechit, rar; complementul indică notiţe, însemnări nefolositoare) A şterge din registru. Cf. RESMERIŢĂ, D.

– Prez. ind.: *desfigurez.* – Şi: (învechit) **defigurá** vb. I.

– Din fr. **défigurer** (după modelul verbelor formate cu prefixul *des-*).

DESFIGURÁRE s. f. Acţiunea de a (s e) d e s f i g u r a şi rezultatul ei; d e f o r m a r e (**1**), u r â ţ i r e, p o c i r e, s c h i m o n o s i r e (**1**). Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, ALEXI, W., DDRF, RESMERIŢĂ, D. *Ştiu că pentru delictul sau crima de barbarie nu există articol în codul penal. Dar pentru desfigurare de persoană, există.* BOGZA, A. î. 364, cf. D. MED., M. D. ENC., DEX. *Intelectualii sunt prinşi pe stradă şi bătuţi până la desfigurare.* RL 2005, nr. 4 636. ✧ F i g. *Istoria noastră suferi şi ea aceeaşi desfigurare din partea lor.* CONV. LIT. VI, 154. *Devii dăunător ... introducând în viaţa altora un element de turburare: minciuni, sentimente false, idei absurde, senzualitate, desfigurare.* C. PETRESCU, C. V. 151. *Izolarea eului, desfigurarea relaţiei între mine şi tine, nu e un fapt primordial, ci păcatul venit ulterior.* STĂNILOAE, O. 345. ✦ (Tehn.) Operaţia de înlăturare, prin polizare, a gravurii de pe matriţele uzate ale monedelor şi medaliilor. Cf. LTR[2]. ✦ (Învechit) Deformare (**3**), stricare a formei unor obiecte. Cf. PROT. – POP. N. D., COSTINESCU. ✦ Deformare (**2**), alterare a elementelor unei limbi, a unui text etc. *În realitate nu este decât o desfigurare fonetică a cuvântului.* HASDEU, I. C. I, 44.

– Pl.: *desfigurări.* – Şi: (învechit, rar) **defiguráre** s. f. ALEXI, W.

– V. **desfigura.**

DESFIGURÁT, -Ă adj. **1.** (Despre oameni sau despre părţi ale corpului, mai ales despre faţă) Care a căpătat un aspect dezagreabil, deformat (**1**), pocit[2] (**1**), sluţit[2] (**2**) (în urma unei boli, a unui accident etc.). *Betejiţi, obosiţi de foame şi disfiguraţi adecă ciuntiţi, au apucat a trece piste riul Memel.* ASACHI, I. 429/18. *Luă masca unui bătrân palid şi desfigurat.* PÂCLEANU, I. I, 173/24, cf. PONTBRIANT, D. [Ienicerii] *temându-se, poate, ca un al doilea cap să răsară cumva pe desfiguratul corp.* HASDEU, I. V. 166. *Morţii al căror obraz era desfigurat ... se acopereau cu hainele lor, spre a cruţa lumea de un aspect înspăimântător.* EMINESCU, O. XII, 427. *Desfigurat, cu trăsăturile lui frumoase strâmbate şi asimetrice.* CARAGIALE, O. IV, 213. *Era galben şi desfigurat, ca un om care moare.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 100, cf. DDRF. *Faţa ei, cu totul desfigurată, arăta şi groază şi dezgust.* AGÎRBICEANU, S. P. 44, cf. RESMERIŢĂ, D. *Bucuria mea cea mare era să-l văd pe Tom concentrat sau desfigurat, întocmind exerciţii noi şi improvizând lupte pe covor.* M. ELIADE, O. I, 35. *Ascuns sub pansament, obrazul,*

pe care îl știe pentru totdeauna desfigurat. C. PETRESCU, Î. II, 59. *Îngrozit de vederea cadavrului, desfigurat și înțepenit, prințul a cerut lămuriri.* NEGULESCU, G. 106. *Așteptam să-l văd pe tata adus pe targă, însângerat, desfigurat.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 15. *Era așa de slăbit și desfigurat, încât și-a acoperit obrazul.* SADOVEANU, O. XX, 202. *Așa, desfigurat, învrăjbit, Anton Lupan porunci.* TUDORAN, P. 437. *Se așează pe pat ... cu chipul desfigurat.* PREDA, M. 507, cf. M. D. ENC., DEX. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Contemplă-mă ca pe un țap desfigurat, căci și mie, mi-a pus dragostea oglinda ei în față.* CAMIL PETRESCU, T. II, 308. ✧ F i g. *Vestea ... ar fi ajuns desfigurată.* ALECSANDRI, O. P. 151. *Să dai în noua formă un fond mutilat și desfigurat, o caricatură respingătoare.* LUC. VII, 186. *Nu aduce a oameni niciodată Desfiguratul fum de cremator.* LABIȘ, P. 159. ✧ (Substantivat, m.) *Trecând prin mahala, lăsa după el câțiva desfigurați.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 148. ✦ (Despre limbă și limbaj) Denaturat (**2**), deformat (**2**). *Limba ... nu-i așa de săracă ... nici așa de desfigurată precum o cred mulți* (a. 1862). PLR I, 188.

2. (Învechit, rar; despre însemnări, notițe) Șters din registru. Cf. RESMERIȚĂ, D.

– Pl.: *desfigurați, -te.* – Și: (învechit, rar) **defigurát, -ă** (ALEXI, W.), **disfigurát, -ă** adj.

– V. **desfigura.**

DESFIGURĂTÓR, -OÁRE adj. (Învechit) Care deformează (**1**), urâțește (**1**), pocește[1] (**1**). *Acea desfigurătoare căutare încrucișată, care după o îndelungată deprindere, cu greu se poate îndrepta.* ALBINEȚ, M. 199/11, cf. LM. ✦ Care alterează, deformează (**2**) cuvintele, limba. *Limba latină ... barbarii o împlură de atâtea elemente parazite și desfigurătoare.* HELIADE, O. II, 392.

– Pl.: *desfigurători, -oare.*

– **Desfigura** + suf. *-tor.*

DESFIINȚÁ vb. I. T r a n z. A face să nu mai fie, să nu mai existe (distrugând, lichidând), a reduce la nimic, la neant; a d i s t r u g e (**1**), a n i m i c i (**1**). V. s t r i c a (**4**). *Dacia, pe care Traian a făcut-o provincie, dincolo de Dunăre, o desființă* [Aurelian] *(ca provincie) nemaisperând să o poată păstra.* MAIOR, S. II, 11. *Se vor pedepsi 1) acela care cu precugetare va desființa condicile ce era dator a ținea pentru trecerea venitului și a cheltuielilor.* CONDICA, O. 42/28. *Așa se jăfui și partea cea mai mare a bisericilor noastre parohiale, din care pe unele ... le-au necinstit și desființit în modul cel mai fără de lege.* BARIȚIU, P. A. II, 658. *Inundând holdele și desființând bucatele de pe câmpuri ... nu cruța nimic.* PELIMON, I. 17/25, cf. PONTBRIANT, D. *O singură grindă ... rămășiță a vreunui pod desființat de vechime, unea cele două maluri.* HOGAȘ, DR. I, 124, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Eu aș desființa toate podurile.* BRĂESCU, O. A. I, 393. *Matilda a desființat gazometrul anacronic și s-a rostit pentru progres.* VINEA, L. I, 204. *Trebuise să poruncească feciorilor să desființeze ... țeava de scurgere.* PREDA, M. 448, cf. DM, DN[2]. *Vodă însuși trimisese vorbă ... să desființeze balta.* G. BARBU, A. V. 128, cf. M. D. ENC. *Să fie desființată porțiunea de grilaj din fața statuii.* FLACĂRA, 1975, nr. 45, 15, cf. DEX. (R e f l. p a s.) *Aceste mineralii arsenicale să desființază prin ardere.* I. CIHAC, I. N. 452/23. *Să fie îngrijire a se lăsa să crească numai o singură vergea din fiecare rădăcină, desființându-se din vreme mugurul.* POENARU, Î. 27/22. ✧ (Complementul indică abstracte) *Acest comitet ... a desființat felurimea abuzurilor.* REG. ORG. 57/18. *Asprimea pedepselor crește răul, iar nu-l desființează.* MARCOVICI, D. 150/1. *Vor unelti ..., vor desființa îndestularea.* CONDICA O. 57/11. *Moartea ... cu cruzimea sa, Legăturile iubirei n-au putut desființa.* CONACHI, P. 195. *S-a făcut apărătorul unei credințe pe care promisese a o disființa.* PÂCLEANU, I. I, 134/13. *Prețuia înjghebarea acestui diletantism care desființa viitorul.* KLOPȘTOCK, F. 91. *Este o formă posibilă a criticii literare, un fenomen pe care nu-l putem desființa.* LL 1972, nr. 3, 370. (R e f l. p a s.) *Rodurile izbânzilor lui au început a se disființa.* ASACHI, I. 401/3. *Puterea regilor se înclină ... mărirea lor se desființează.* NEGULICI, E. I, 265/18. ✦ (Folosit și a b s o l.) A face să dispară (prin violență) de pe fața pământului, a face praf, a prăpădi (**1**), a omorî (**2**), a distruge (**2**). *Certele civile Desființează nații.* HELIADE, O. I, 229. *Revoltându-se de nou, negrii desființeră rigalitatea și o prifăcu în dimocratie, supt un preazident.* SĂULESCU, HR. II, 397/12. *Desființară cu totul tabăra năvălitorilor.* FM (1843), 196[2]/19. *Niște simțuri ... a cărora lipsă ne-ar desființa, ne-ar arunca iarăși în nimicul din care am ieșit.* NEGULICI, E. I, 173/15. *El va desființa nedreptul lor imperiu.* PÂCLEANU, I. I, 197/27. *Menirea vieții mele era de a desființa pe a ta.* GANE, N. III, 125. *Vis[ul] devenit convicțiune, nu va desființa pe-o cale pacifică și nepătată de sânge numai capetele cu coroane tiranice, ci și popoarele ce tiranizează asupra altora.* EMINESCU, O. VII, 181. *Se reculese însă repede și-i răspunse țanțoș ... că avea să-l desființeze.* M. I. CARAGIALE, C. 16. *Nu atacă decât ca să desființeze.* RALEA, S. T. I, 22. *Regatul macedonean fusese desființat.* H. DAICOVICIU, D. 85. *Armata lui Ipsilanti a fost ... desființată.* G. BARBU, A. V. 147. *Soliman ... a reușit să desființeze regatul maghiar.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 2, 12. *Viața nu l-a desființat.* FLACĂRA, 1975, nr. 41, 7. (R e f l.) *Răsuflarea nu-mi mai vine De tot mă desființez.* PANN, E. III, 105/4. ✦ (Complementul indică drepturi statornicite, legi, convenții, asociații, instituții etc.) A face să-și înceteze activitatea, să nu mai fie în vigoare, valabil; a abroga, a revoca[1] (**2**), a anula, a suprima (**1**). *Au desființat toate monopoliile.* ASACHI, I. 286/16. *Carol a desființat actul de vindere și procedura întreagă.* CR (1839), 130[1]/23. *Desființează vămile nenorocitoare.* NEGULICI, E. I, 2/12, cf. POLIZU. *Să facem ... niște intreposite ale Europei și ale Orientului, desființând vămile pe mărfuri.* GHICA, C. E. II, 444, cf. PONTBRIANT, D. *A desființat ministrul postul meu de scriitor.* CONV. LIT. III, 289. *Alcătuiește ... noua hotărâre, care să desființeze pe cea dintâi.* MAIORESCU, D. V, 41. *Tocmai acuma să desființăm armata?* CARAGIALE, O. I, 290, cf. DDRF, ALEXI, W., TDRG. *Această datină ... ar trebui cât mai iute desființată.* IORGA, C. I. II, 45, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Propun deci să desființăm autocrația.* SADOVEANU, O. XX, 397. *Drepturile lor ... au fost pe rând desființate.* MOROIANU, S. 155. *Am desființat rangurile boierești.* CAMIL PETRESCU, O. II, 426. *Vor trebui să desființeze închisorile.* PREDA, DELIR. 163. *Papa ... desființă ordinul iezuiților.* IST. LIT. ROM. II, 34. *Se creau sau desființau slobozii.* STOICESCU, S. D. 110. *Ruletistul a făcut primul gest de sfidare, care practic a desființat ruleta.* CĂRTĂRESCU, N. 17. *Guvernul a desființat Poliția piețelor, pe motiv că menținerea ei nu se mai justifică.* RL 2005,

nr. 4 554. (R e f l. p a s.) *Atunci se desființară guvernele monarhice.* F. AARON, I. L. 20/15. *Atunce tractația de la Aland s-au disființat.* ASACHI, I. 288/26. *Se vor desființa acele vămi.* GHICA, C. E. III, 32. *Sub asemenea pretext ... se poate desființa orce instituție?* MAIORESCU, D. V, 164. *Societatea literară se desființă.* DENSUSIANU, L. 254. *S-au desființat biletele de favoare.* CAMIL PETRESCU, P. 305. *Colegiile universitare se desființează și intră în lichidare.* RL 2005, nr. 4 523. *DGPA din cadrul Ministerului Justiției se va desființa în termen de 90 de zile.* ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 839. ✧ R e f l. *Văzând acum că așăzământul ... merge din zi în zi spre scădere, amerințându-se a se des[ſ]iința cu totul ... am rugat ... pe domnii M. Ivanovici și C. Petrovici, să priimească ... eforia și cârmuirea acestui Cazin[ou]* (a. 1837). DOC. EC. 649. ✧ (Prin lărgirea sensului) *A revenit la o propunere a sa mai veche, ca dentiștii ... din slujba capitalei să fie desființați.* G. BARBU, A. V. 229.

– Pronunțat: *-fi-in-*. – Prez. ind.: *desființez*. – Și: (învechit) **desființi** (scris și: *desfinți*) vb. IV, **disființă** vb. I.

– Pref. *des-* + [în]**ființa.**

DESFIINȚÁRE s. f. Acțiunea de a (s e) d e s f i i n ț a și rezultatul ei; înlăturare, suprimare (**1**), distrugere (**1**), nimicire (**1**). *Vornicul de poliție* [adevereşte] *despre abuzurile pe care le fac vătașii de pescari și despre desființarea unor taxe* (a. 1822). DOC. EC. 248. *„Des" ... însemnează lipsa ideei ce vrem să arătăm ... cum: ...ființare, desființare.* HELIADE, PARALELISM, I, 58. *Desființarea averilor noastre ... este iarăși o facere de bine.* MARCOVICI, D. 255/22, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Deși țin la desființarea acelor greșeli, totuși nu văd în esistența lor deznaționalizarea noastră și corumperea poporului român.* EMINESCU, O. IX, 82, cf. DDRF. *Se dădeau dispoziții pentru ... desființarea zăgazurilor.* G. BARBU, A. V. 122. *Se critica desființarea nemotivată a morii din Florești.* FLACĂRA, 1975, nr. 46, 8. *Trebuie să asigure ... desființarea bazelor militare.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 346. *Tariful se va percepe până la desființarea construcției.* RL 2005, nr. 4 637. ✧ F i g. *Desființarea epidemiei vărsatului celui mare care pă tot anul ucidea.* CONOFAU, V. 21/7. *Niște oameni a cărora singura cugetare este desființarea simțurilor.* NEGULICI, E. I, 251/21. *O înaintare în grad însemna ... o desființare a fondatorului societății.* EFTIMIU, N. 168. *Pedeapsa să nu echivaleze cu desființarea individului.* CONTEMP. 1975, nr. 1 509, 5/8, cf. DEX. ✦ Abrogare, anulare, revocare, suprimare (a unor legi, convenții, organizații, instituții etc.). *Distrugerea viei în embatic din cauză de forță majoră, cum este filoxera, nu atrage de drept desființarea embaticului, ci judecata, după reclamația proprietarului.* PRAV. COND. (1780), 211. *Logofeția Țării de Sus către Gr. Dim. Ghica Vv., despre vătășia de bucătari ..., despre lipsa ei de folos și propunerea de a fi desființată* (a. 1823). DOC. EC. 268. *Desființarea isnafului pitarilor, care se făcuse la Eși monopoli ... au adus îmbelșugare* (a. 1840). HURMUZAKI–S, VI, 182. *Pretutindene sămăna ... ideile țintitoare spre disființarea dumnezăeștilor și politicești legi.* ASACHI, I. 391/30, cf. VALIAN, V. *Desființarea negoțului de negri.* NEGULICI, E. II, 231/20. *A lucrat și el mult ... pentru desființirea iobagiei.* BARIȚIU, P. A. I, 598. *Rândueala aceasta a scutinței de dișmă a ținut până la ștergerea cu desființarea obăgiei* (a. 1860). IORGA A. R. G. 247. *Cere ... desființarea privilegiurilor.* CONV. LIT. III, 58, cf. LM. *Pune întâi semnătura sa ... pe desființarea acestui act.* MAIORESCU, D. V, 187. *Au opinat pentru desființarea comitetelor.* ODOBESCU, S. I, 498. *Aceasta însamnă ... desființarea acestei miliții neregulate.* EMINESCU, O. IX, 110. *Desființarea robiei n-a urmat ... din principiile religiei.* CONTEMPORANUL, V, 31. *Desființarea căsătoriei se poate cere și dobândi.* HAMANGIU, C. C. 60, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D. *Se pune întrebarea: ce motive au determinat desființarea acestei dregătorii.* BUL. COM. IST. V, 65, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Mitropolia hotărește desființarea catiheților.* CĂLINESCU, I. C. 58. *S-a vorbit pe alocuri de posibilitatea desființării Oficiului nostru.* VINEA, L. I, 38. *Desființarea seimenilor nu era făcută în favoarea țăranilor.* IST. LIT. ROM. I, 421. *Transferul are la bază ... desființarea postului respectiv.* CONTEMP. 1975, nr. 1 505, 5/8, cf. DEX. *Până la desființarea relațiilor feudale, ... muncile agricole de pe moșii le-au efectuat țăranii dependenți.* BUTURĂ, EG. 206. *În epoca actuală, construirea așezărilor rurale nu înseamnă desființarea tradiției locale.* PAVEL, S. E. 24. *Desființarea sau comasarea unor structuri funcționale* [ale Ministerului Culturii și Cultelor]. RL 2005, nr. 4 559. *S-ar putea propune și desființarea Comisiei de integrare.* ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 834.

– Pronunțat: *-fi-in-*. – Pl.: *desființări*. – Și: (învechit) **disființáre** s. f.

– V. **desființa.**

DESFIINȚÁT[1] s.n. Faptul d e a d e s f i i n ț a. Cf. MDA.

– V. **desființa.**

DESFIINȚÁT[2]**, -Ă** adj. (Despre state, instituții etc.) Care este suprimat, înlăturat; stricat (**1**), distrus (**1**), nimicit (**1**). *Care jalba recomenduindu-să disființatului Divan Giudecătoresc de către ace comisie* (a. 1839). URICARIUL, V, 9/19, cf. PONTBRIANT, D., LM. *Ca stoluri de lăcuste vechiul venin social al desființatei Polonii trece din Rusia în Galiția.* EMINESCU, O. XI, 381. *Pierde altceva un stat învins și desființat, decât legiuirile ce-l cârmuiesc și pe stăpânitorii lui?* MACEDONSKI, O. III, 44, cf. DDRF, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., DM, DEX. ✦ (Despre legi, convenții, contracte etc.) Anulat, abrogat, revocat. *În caz când nu se va conforma acestei îndatoriri să declare contractul desființat.* PRAV. COND. (1780), 211, cf. LM, DDRF, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., DM, DEX.

– Pronunțat: *-fi-in-*. – Pl.: *desființați, -te*. – Și: (învechit) **disființát, -ă** adj.

– V. **desființa.**

DESFIINȚĂTÓR, -OÁRE adj. Care desființează, suprimă (**1**); nimicitor. Cf. PONTBRIANT, D., RESMERIȚĂ, D. ✧ F i g. *Fără-ndoială că măsura mai naltă ... se pierde câteodată cu totul daca s-afundă epoce întregi într-un caos surd ... desființitor de orce viață.* EMINESCU, O. XIV, 244. *Din pricina femeilor superioare se suferă mult mai mult ... și sub forme care țin de un desființător sadism psihologic.* CAMIL PETRESCU, P. 374. ✦ (Învechit, rar) Care anulează, revocă. Cf. PONTBRIANT, D.

– Pronunțat: *-fi-in-*. – Pl.: *desființători, -oare*. – Și: (învechit) **desființitór, -oáre** adj.

– **Desființa** + suf. *-tor.*

DESFIINȚÍ vb. IV v. **desființa.**

DESFIINȚITÓR, -OÁRE adj. v. **desființător.**

DESFILUÍ vb. IV. T r a n z. (Prin Mold., rar; complementul este cartea) A desprinde (1), a scoate filele. Cf. SCRIBAN, D., MDA.
– Prez. ind.: *desfiluiesc.*
– Pref. *des-* + **filă** + suf. *-ui.*

DESFIRÁ vb. I. **1.** T r a n z. (Învechit; complementul indică țesături sau grupuri de fire) A desface fir cu fir, a destrăma (**I 1**). Cf. LM, DDRF, GHEȚIE, R. M., ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE. ✧ R e f l. F i g. *Frâmseațea ca floarea să veștezească, și ca visul să desfiră.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 168r/28. ✦ R e f l. p a s. (Învechit, rar; în forma *disfira*) A se ramifica. *Și începându-se agricultura, se înmulți și soiurile ocupației, disfirându-se în mai multe ramuri economice.* SĂULESCU, HR. I, 37/2.
2. R e f l. (Rar; despre fire înfășurate sau, p. e x t., despre obiecte pe care acestea sunt înfășurate) A se desfășura (**1**). *Scapi fusul jos; nimic nu zici Când fusul se desfiră.* COȘBUC, P. I, 192, cf. DL, DEX. ✧ F i g. *Desfirându-se înaintea ochilor lui Bogdan tot șirul intrigilor ... decisă ... petirea Elisabetei.* ASACHI, S. L. II, 97.
3. T r a n z. (Învechit) A deosebi (**3**). *Nu știe să desfire ... Virtuțile din vițiu, nici binele din reu.* CONV. LIT. XIII, 320, cf. TDRG. ✦ A lămuri; p. e x t. a trage (**II 1**). *Judecătorul nici din cuvinte nici din noima legii nu va putea desfira ... bine și otărî după legi pricina cea de față* (a. 1880). ap. TDRG. *Desfirăm învățăminte din această întâmplare.* SCRIBAN, D.
– Prez. ind.: *desfir.* – Și: (învechit, rar) **disfirá** vb. I.
– Pref. *des-* + **fir** + suf. *-a.*

DESFIRÁRE s. f. (Învechit) Acțiunea de a (s e) d e s f i r a și rezultatul ei. Cf. DDRF, BARCIANU, V., RESMERIȚĂ, D.
– Pl.: *desfirări.*
– V. **desfira.**

DESFIRÁT, -Ă adj. (Învechit) Destrămat (**I 1**). Cf. DDRF, BARCIANU, V.
– Pl.: *desfirați, -te.*
– V. **desfira.**

DESFLORÁ vb. I v. **deflora.**

DESFLORÁȚIE s. f. v. **deflorație.**

DESFLORÍ vb. IV. **1.** I n t r a n z. (Învechit; despre plante) A-și pierde florile; p. e x t. a se veșteji (**I 1**). *Omul ca iarba, zilele lui ca florile fsatelor, așa înflurează (va desflori D).* PSALT. 212. *Ca fumul treace de pre pământ și ca o floare ce desfloare și ca iarba ce arde.* MOLITVENIC (sec. XVII), 310, cf. DS, SCRIBAN, D. ✧ T r a n z. F i g. *Erudiția ... este seacă, stilul său – o repetiție desflorită de retorica știută.* RUSSO, S. 162. *O dată numai maiul vieței înfloreșe – La mine-a desflorit; Și zeul lin al păcei – o lume, mă jelește!* EMINESCU, O. IV, 14.
2. T r a n z. (Învechit, rar; în forma *deflori;* complementul indică penele) A jumuli, a scoate (**II 1**). Cf. LB.
– Prez. ind.: *desfloresc* și (învechit, rar) pers. 3 și: *desfloáre.* – Și: (învechit, rar) **deflorí** vb. IV.
– Pref. *des-* + [în]**flori.**

DESFLORÍT, -Ă adj. **1.** (Învechit) Lipsit de culoare; palid (3), ofilit (**2**). ✧ F i g. *El iubește-n ea ideea frumuseței cei trecute, În matroana desflorită vede încă pe copilă.* EMINESCU, O. IV, 229. *Rătăcită-i e privirea Și obrajii desfloriți.* COȘBUC, B. 220.
2. (Despre păsări; în forma *deflorit*) Cu penele smulse, lipsit de pene. Cf. LB.
– Pl.: *desfloriți, -te.* – Și: **deflorít, -ă** adj.
– V. **desflori.**

DESFOFOLÍ vb. IV. T r a n z. și r e f l. (Popular și familiar; despre persoane îmbrăcate cu multe haine groase) A (se) dezbrăca de hainele care prisosesc. Cf. UDRESCU, GL. ✦ (Despre copii înfășați) A (se) desfășa. Cf. UDRESCU, GL. *Pân' l-oi desfofoli eu, tu fă-i baia, să fie gata.* id. ib.
– Prez. ind.: *desfofolesc.*
– Pref. *des-* + [în]**fofoli.**

DESFOFOLÍT, -Ă adj. (Popular și familiar; despre persoane înfofolite) Dezbrăcat de hainele groase. Cf. UDRESCU, GL. ✦ (Despre copii) Desfășat. Cf. UDRESCU, GL.
– Pl.: *desfofoliți, -te.*
– V. **desfofoli.**

DESFOIÁ vb. I. **1.** R e f l. (Învechit, rar) A se dezumfla (**1**). Cf. LB, LM.
2. T r a n z. (Astăzi rar; complementul indică flori, petale) A desprinde (**8**), a smulge (**1**). Cf. LB, PONTBRIANT, D. *Vântul e copil zburdalnic ... și desfoaie blânde flori.* ALECSANDRI, P. III, 145, cf. LM. *Ea rumpe crini ... Dar desfoindu-i, umple vântul.* COȘBUC, B. 219, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M. 115, ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U. *Strada albă, casele albe, grădinile albe, crengile desfoind albele flori afânate ... erau toate ca în vacanțele de altădată.* C. PETRESCU, O. P. II, 32. *Domnița ciugulea un trandafir și-l desfoia.* SADOVEANU, O. XI, 270. (R e f l.) *Dar când mă gândesc că această minune albă* [crinul] *și fără vină, deschisă în zorii zilei, ..., seara se va desfoia, atunci farmecul meu intim se schimbă în suferință.* GALACTION, O. 339. *Măceșul s-a desfoiat ca o ninsoare moale.* ARGHEZI, C. J. 99, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ✧ F i g. *Când una după alta iubirile de tină Și-or desfoia obrazul în somnul meu de veci, ... Sub lacătele morții eu tot voi auzi Un freamăt lin de frunză.* PILLAT, P. 167.
3. R e f l. (Despre flori, muguri, boboci) A se deschide (**II 3**). Cf. ȘĂINEANU[2], TDRG, RESMERIȚĂ, D. *O rază albă, desfoindu-se, cânta o sonatină.* TEODOREANU, M. II, 274. *Ciorchini de struguri de lemn aurit ... aleargă ca niște ghirlande de-a lungul grinzilor și se desfoaie în frunze mari.* CAMIL PETRESCU, O. II, 408, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ✧ F i g. *Pe gură-i se desfoaie Dulce rază îmbobocită.* ALECSANDRI, POEZII, 365. *Vă desfoiați, vă desfoiați În măreția toamnei, Ultime visuri!* BENIUC, V. 63.
4. T r a n z. S p e c. (Text.) A desfira (**1**). *Pentru ca pieptenele să desfoaie firele mai bine ..., în unele cazuri primește o mișcare repede ... în latul urzelii.* IONESCU-MUSCEL, ȚES. 158.
5. T r a n z. (Rar; complementul indică foile unei cărți) A smulge (**3**). Cf. SCRIBAN, D.
6. R e f l. (Regional; despre urdă) A se desface în mai multe bucăți în timpul preparării (Dubova – Orșova). Cf. PORȚILE DE FIER, 325.

– Prez. ind.: *desfói.*
– Pref. *des-* + [în]**foia.**

DESFOIÁT[1] s. n. Desfoiere (2). Cf. DA.
– V. **desfoia.**

DESFOIÁT[2], -Ă adj. **1.** (Despre flori) Cu petalele desprinse, căzute. Cf. d e s f o i a (**2**). Cf. DEX[2], MDA.
2. (Despre muguri, boboci de flori) Care începe să se deschidă. Cf. d e s f o i a (**3**). Cf. MDA.
– Pl.: *desfoiați, -te.*
– V. **desfoia.**

DESFOIÉRE s. f. Acțiunea de a (s e) d e s f o i a și rezultatul ei. Cf. DEX[2], MDA.
– Pl.: *desfoieri.*
– V. **desfoia.**

DESFOLIÁ vb. I v. **defolia.**

DESFOLIÁT, -Ă adj. v. **defoliat.**

DESFÓRM, -Ă adj. v. **diform.**

DESFORMÁ vb. I v. **deforma.**

DESFORMÁRE s. f. v. **deformare.**

DESFÓRMAT, -Ă adj. v. **deformat.**

DESFORMITÁTE s. f. v. **diformitate.**

DESFORTUNÁT, -Ă adj. (Învechit, rar; despre oameni) Lipsit de noroc. *Să dați un succesor desfortunatului Diudon.* PÂCLEANU, I. I, 83/6. *Fuge desfortunata princesă mai iute decât fulgerul.* id. ib. 125/26.
– Pl.: *desfortunați, -te.*
– De la **desfortună.**

DESFORTÚNĂ s. f. (Învechit, rar) Nenoroc, ghinion. *Ea povestește o parte din desfortunele ei.* PÂCLEANU, I. I, 130/24.
– Pl.: *desfortune.*
– Pref. *des-* + **fortună.**

DESFRĂNÁRE s. f. v. **desfrânare.**

DESFRĂNĂTÓR, -OÁRE adj. v. **desfrânător.**

DESFRĂȚÍ vb. IV. T r a n z. și r e f l. (Învechit și regional) A (se) despărți (**1**), a (se) separa (**1**). *Capricornul coarnele să-și plece, Peștii fără apă să să îneace, Geamenii să să desfrățască.* CANTEMIR, I. I. II, 138. ✧ (Prin analogie) *Prin cardare fibrele sunt desfrățite până la individualizare.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 123.
– Prez. ind.: *desfrățesc.*
– Pref. *des-* + [în]**frăți.**

DESFRÂNÁ vb. I. **1.** T r a n z. (În dicționarele din trecut; complementul este calul) A lărgi sau a scoate frâul; p. e x t. a lăsa liber. Cf. LB, LM, DDRF, ȘĂINEANU[2], CADE, SCRIBAN, D.

2. T r a n z. (Rar; complementul este frâna) A desface (**2**); a slăbi (**4**). Cf. LB, LM, RESMERIȚĂ, D.

3. T r a n z. și r e f l. (Despre oameni) A duce sau a face să ducă o viață imorală, a (se) deda viciilor, destrăbălării, coruptiei. *Timuș ... s-au desfrânat la jucurile mănăstirilor.* M. COSTIN, O. 159. *S-au desfrânat în vieață fără de rușine.* N. COSTIN, LET. I, A, 53/4. *Vicleniia, răutatea și nebuniia surori sint, răutatea începe, vicleșug urmadză, iară nebuniia mai mult îl desfrâneadză* [pe om], *până unde una prinde, alta leagă, iară a triia grumadzii cu lațul îi vâneadză.* CANTEMIR, I. I. I, 154, cf. LB. *Vedem iarăși pre stăpâni că prin relele întrebuințări stric și desfrânează pe supuși[i] lor.* MUMULEANU, C. 19/8. *S-au temut, oarecum, ca nu cumva și Virghinia să se desfrâneze și să-l uite.* BUZNEA, P. V. 118, cf. CODRU-DRĂGUȘANU, R. 45/31. *Acea femee pe care el a veștezit-o, a desfrânat-o ... acum n-o mai voește.* NEGULICI, E. I, 88/21, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., BARCIANU, V. *Scârnăvia! Să-mi desfrâneze băiatul!* MILLE, V. P. 128, cf. ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, DM, M. D. ENC., DEX. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Nici mai pot sătura* [boierii] *nesațiul Ducăi-Vodă, că i se desfrânase și i se lărgise mațele spre luat.* N. COSTIN, LET. II, 26/10. *Eu prefer ... o pală ce te-nfrână Decât veninul dulce din cupă poleită Ce-mbată și desfrână ș-omoară de tot statul.* HELIADE, O. I, 227. *Fiecare simte că mintea-i se desfrână, Având lâng-a sa gură o gură voluptuoasă.* ALECSANDRI, P. III, 207. (A b s o l.) *Amar zâmbește ... ghiara-i omorâtoare Sugrumă, desfrânează, doboară.* HELIADE, O. I, 162.
– Prez. ind.: *desfrânez* și (învechit, rar) *desfrân.*
– Pref. *des-* + [în]**frâna.**

DESFRÂNÁRE s. f. Faptul de a (s e) d e s f r â n a.
1. (Învechit) Slăbire (**4**); p. e x t. scoatere a frâului de pe cal. Cf. d e s f r â n a (**1**). Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. ✦ (Rar) Desfacere sau slăbire a frânei. Cf. RESMERIȚĂ, D.

2. Faptă care denotă stricăciune (**5**), depravare, destrăbălare, imoralitate; p. e x t. trai imoral, depravat; (învechit, rar) desfrânăciune, (neobișnuit) desfrânățe. Cf. d e s f r â n a (**3**). *Jigmunt craiul după aceia, pentru să înfrunteaze desfrânarea turcilor în marginele Crăiei Ungurești, au făcut și el oști împrotiva oștilor lui sultan Baezit.* M. COSTIN, O. 280. *Puțină postire dupe atâta desfrânări* (a. 1750). GCR II, 47/27. *Acele păcate mai mari ce vătămasă pre Dumnezău, Svinta Scriptură le numără: desfrânarea, curvia.* N. COSTIN, L. 58. *Când ... să va cunoaște cum că din desfrânare și pizmă nu să odihnește, unul ca acela iaste să să pedepsească de către Domniia Mea spre pilda și a altora.* PRAV. COND. (1780), 163. *Lenevirea părinților ... să face de multe ori pricină a dăsfrânării și a relelor năravuri la tineri.* GRECEANU, Î. 78/24. *Desfrânarea obiceaiurilor ... la mare treaptă se înălțase.* ȚICHINDEAL, A. M. 18/23. *Greșeale mari precum sunt: omuciderea, ... desfrânarea.* PETROVICI, P. 106/14, cf. LB. *Depărtează desfrânarea și învăluirele ei.* BUZNEA, F. 13/9. *Aristocratul și avutul se tăvălesc în desfrânare.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 138. *Sfătuiți pe slugi ... Să n-audă, nici să vază de la dânșii desfrânări.* PANN, Ș. I, 49/16, cf. POLIZU. *A venit aci, la noi, cu toate desfrânările și hoțiile din Fanarul lui.* FILIMON, O. I, 107, cf. COSTINESCU. *După*

ce izbuti a-şi aduna o avere destul de însemnată ..., se dedu desfrânărilor. GANE, N. I, 59. *Şi-a prăpădit averea în risipă şi-n desfrânări.* CARAGIALE, O. II, 240, cf. DDRF, ALEXI, W., ŞĂINEANU[2], TDRG. *Un singur cuvânt, izvorât dintr-un joc, şuierat dintr-un capriciu, şi aş fi surprins în marea moartă a sufletului ei vârtejul desfrânării.* M. ELIADE, O. I, 12, cf. CADE. *Nu se tăvălise în desfrânările unui sobor de ţaţe.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 18. *Nu m-au târât spre tine nici stearpa desfrânare, Nici vițiul.* VOICULESCU, POEZII, II, 287. *Am cheltuit ... în beţii şi desfrânări.* SADOVEANU, O. I, 86. *Au făcut din Palatul cel mai înalt, leagănul desfrânărilor.* BARBU, PRINC. 320. *Şi-au umplut pungile ... ca să trăiască în desfrânare.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 5, 96, cf. M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *desfrânări.* – Şi: (învechit, rar) **desfrânáre, dăsfrânáre, disfrânáre** (SĂULESCU, HR. I, 10bis/27) s. f.

– V. **desfrâna.**

DESFRÂNÁT, -Ă adj. **1.** (Învechit, rar; despre cai) Lipsit de frâu. *Voia gloatelor şi a noroadelor proaste ieste ca îmbletul calului neînvăţat şi desfrânat.* CANTEMIR, I. I. I, 127, cf. COSTINESCU, DDRF, ŞĂINEANU[2]. ✦ (Învechit, rar; despre vehicule prevăzute cu frână) Cu frâna liberă. Cf. RESMERIŢĂ, D.

2. (Adesea substantivat) (Persoană) care încalcă, depăşeşte limitele bunei-cuviinţe, moralităţii; destrăbălat (**1**), depravat, imoral. *Şi aşea ... au sosit la desfrânată şi făr de ruşine viaţă.* M. COSTIN, O. 309. *Şi la toate era desfrânat.* NECULCE, L. 320. *Luând sama desfărnatelor fapte a împăraţilor ..., au stătut pravile şi canoane a pune.* CANTEMIR, HR. 270. *Dumnezeau ... nice să-i sloboază frânul, să fie cu viaţă desfrânată.* MAIOR, I. B. 298/1. *Şi va sâli gloata desfrânată ... legile să păzască.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 342. *Desfrânaţii au de prieteni pre cei de o râvnă la patimile lor.* GRECEANU, Î. 84/22. *Să dau preste măsuri la patima cea desfrânată a jocului de cărţi.* OBLĂDUIREA, 90/8, cf. LB. *Pă când rămasă în sapă de lemn, se căi prea mult pentru faptele sale cele desfrânate.* GORJAN, H. III, 33/18. *Un nobil disfrânat carile ... căzu apoi în grea datorie.* SĂULESCU, HR. I, 58/23, cf. VALIAN, V. *Desfrânatul n-are destulă putere ca să fie bărbat bun.* MAN. SĂNĂT. 3/2. *Are un fiu ... desfrânat ca Don Juan.* FILIMON, O. I, 103, cf. PONTBRIANT, D., BARCIANU, V., LM. *Desfrânaţilor, îndată ceasul vostru va suna.* CONTEMPORANUL, I, 915. *Ridică de acolo pe micul desfrânat.* CARAGIALE, O. I, 30. *Sala începu să clocotească de strigătele nebune ale acestei mulţimi desfrânate.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 100, cf. DDRF, ALEXI, W. *Dumitraşco Cantacuzino ... era un grec desfrânat şi fără inimă.* IORGA, C. I. I, 50. *Îşi cheltuia viaţa ... în petreceri desfrânate.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 168, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Francisc I e prezentat ca un desfrânat.* LOVINESCU, S. I, 95. *E un zăpăcit şi un desfrânat.* CĂLINESCU, C. O. 176. *Viaţa desfrânată de port sudic ... se desfăşoară nesupărată de nimeni.* RALEA, O. 17. *În ochii acestora, doamna Ulmu nu e decât o vampă ... şi o desfrânată.* VINEA, L. II, 155. *Desfrânaţii se mistuiesc în flăcări până la piept.* IST. LIT. ROM. I, 325. *Provocase un scandal public ... prin viaţa desfrânată pe care o ducea.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 9, 57. *Ci aşa, tânăr, de 17 ani, muri, la zeace luni ale împărăţiei sale, Zeno Isauricu, din pământeani proşti, urât, desfrânat, beţiu.* N. STOICA, C. B. 99, cf. M. D. ENC., DEX. *Un bun sfătuitor e cel care vorbeşte desfrânatului despre abstinenţă cu acelaşi tact cu care vorbeşte celui nesimţitor şi acru despre plăceri.* PLEŞU, M. M. 82. *Văzui alt cârd de bărbaţi, De beţivi şi desfrânaţi.* POP., ap. GCR II, 323. *Frate-meu, un desfrânat: Ia bastonul, pleacă-n sat, Calul meu tot nemâncat!* FOLC. MOLD. I, 143. ✧ F i g. *Pe sânuri desfrânate traiul vostru înglodaţi.* MILLE, V. P. 97. *Am fost târât într-o înlănţuire care n-a fost niciodată a mea, am fost scăldat de râul desfrânat al senzualităţii.* M. ELIADE, O. I, 100. *V. Hugo este subjugat de tirania cuvintelor care trăiesc libere, desfrânate.* E. IONESCU, E. 122. *Aparatele de radio sunt mai puţin desfrânate în orgia lor sonoră.* RALEA, O. 118. *Arbitrariul cel mai desfrânat ... a generat un soi de bovarism al profunzimii, care a declasat, prin prezumţie şi falsitate, întreaga noastră percepţie adecvată.* PATAPIEVICI, C. L. 341. ✧ *Gură desfrânată* = vorbărie multă şi fără rost. *Gura desfrânată mai tare aleargă decât piatra din deal.* CANTEMIR, I. I. I, 102, cf. ZANNE, P. II, 169. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Domniei lui Aron-Vodă cu cale i-au dzis că au fost cumplită, că aşea au fost, desfrânată domniia şi nediriaptă foarte.* M. COSTIN, O. 43. ✧ (Adverbial) *Bietul om purcede desfrânat şi începe lucruri peste puterea sa.* M. COSTIN. O. 48. *O, cât cu multul mai fericit ieste acela carile în boală fără leac cade decât cela carile în răutate neuitată desfrânat se sloboade.* CANTEMIR, I. I. I, 128. *Aceala ce, cu făţărie de credincios, petreace desfrânat.* GRECEANU, Î. 88/18.

– Pl.: *desfrânaţi, -te.* – Şi: (învechit) **disfrânát, -ă** adj.

– V. **desfrâna.**

DESFRÂNĂCIÚNE s. f. (Învechit) Desfrânare (**2**). *Să rădicasă muntenii pre domnul lor, Lion-Vodă, pentru mare desfrânăciuni.* M. COSTIN, O. 97. *Petrecăniile ... să să hie prilejit, nu fără mare desfrânăciune.* id. ib. 180. *Beţia şi jocul ... desfrânăciunea! Da, acestea-l înnebunesc pe om.* EMINESCU, O. VIII, 150, cf. TDRG, CADE.

– Pl.: *desfrânăciuni.*

– **Desfrâna** + suf. *-ciune.*

DESFRÂNĂTÉŞTE adv. (Neobişnuit) În felul desfrânaţilor (**2**), ca desfrânaţii. Cf. PONTBRIANT, D.

– **Desfrânat** + suf. *-eşte.*

DESFRÂNĂTÉŢE s. f. (Neobişnuit) Desfrânare (**2**). Cf. PONTBRIANT, D.

– Pl.: *desfrânăteţe.*

– **Desfrânat** + suf. *-eţe.*

DESFRÂNĂTÓR, -OÁRE adj. (Învechit) Care îmbie la desfrânare (**2**). *Nici într-o limbă nu s-au scris atâtea cărţi desfrănătoare.* HELIADE, PARALELISM, I, 45/2. *Popriţi, pe cât veţi putea, împrăştierea cărţilor celor desfrânătoare.* MARCOVICI, D. 400/17. *Vinul, după obiceiul său, începu a îşi face lucrarea sa prea desfrânătoare.* GORJAN, H. III, 48/8, cf. PONTBRIANT, D.

– Pl.: *desfrânători, -oare.* – Şi: (învechit) **desfrănătór, -oáre** adj.

– **Desfrâna** + suf. *-(ă)tor.*

DESFRÂNĂTORÍE s. f. (Învechit, rar) Loc de desfrânare (**2**). *Desfrânătoriile oraşului.* JIPESCU, ap. TDRG.
– Pl.: *desfrânătorii.*
– **Desfrânator** + suf. *-ie.*

DESFRÂNGE vb. III. T r a n z. (Învechit, rar; construit cu dativul) A elibera. (F i g.) *Încă să cunoască de la ce feliu de om de nimic au subt acelea în Bănat, care dănsul la Pesta, desfrângându-şi genia sa, le-au mai înmulţit asupra românilor.* MAIOR, S. II, 247.
– Prez. ind.: *desfrâng.*
– Pref. *des-* + [în]**frânge.**

DESFRÂU s. n. Purtare, atitudine care încalcă buna-cuviinţă, moralitatea; desfrânare (**2**), destrăbălare, depravare. *Nu mai vorbesc decât de libertate, pe care ... o mărginesc într-un desfrâu şi nesupunere la legi.* HELIADE, PARALELISM, I, 46/7. *Tristă e societatea aceea în care mizeria impune desfrâul ca un mijloc de a căpăta pâine!* MAN. SĂNĂT. 77/12, cf. PONTBRIANT, D. *Ele îşi arată desfrâul şi ranele moralului.* CONTEMPORANUL, I, 24. *Virtuoşii, ctitori de aşezăminte, Unde spumegă desfrâul în mişcări şi în cuvinte.* EMINESCU, O. I, 150. *Grozavă îi părea plăcerea desfrâului.* SLAVICI, O. I, 263. *Stricăciunea şi desfrâul Unei lacome vieţi.* VLAHUŢĂ, S. A. I, 98. *Luxul şi desfrâul domneau cu răsfăţare.* HOGAŞ, DR. I, 17, cf. RESMERIŢĂ, D. *Ridicase singur zăgazul şi se prăvălise în desfrâu adânc.* M. I. CARAGIALE, C. 51. *Încotro te întorci, numai îndemnuri la veselie şi desfrâu!* REBREANU, R. I, 255. *Deschideţi ochii, conteniţi desfrâul!* VOICULESCU, POEZII, I, 23. *Privesc vindicativ, melancolic ori absent, desfrâul noilor stăpâni.* RALEA, O. 88. *Răutatea lui vine din ... spectacolul încurajator al unei burghezii ... pornită pe panta desfrâului.* CONSTANTINESCU, S. II, 182, cf. M. D. ENC. *Luxul, desfrâul ... erau un semn incontestabil de decadenţă.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 8, 34, cf. DEX. *Desfrâul e contrazicerea castităţii.* PLEŞU, M. M. 71. ✦ F i g. Exces; exagerare, abuz. Cf. ŞĂINEANU[2], CADE. *Ingeniozitatea românilor născocea zilnic ... cu desfrâu de imaginaţie variante infinite pe aceeaşi temă.* COCEA, S. II, 212. *Într-adevăr ... aici e un fel de desfrâu de curăţenie.* SADOVEANU, O. IX, 221. *Am uzat aşa de mult de documentaţie, uneori punând chiar voluptate în a descoperi imposibilul ..., împingând şi pe alţii ... la astfel de desfrâuri.* CĂLINESCU, C. O. 217. *Desfrâul de tinereţe ... ne proiecta într-o lume reconfigurată.* T ianuarie 1969, 124. *Excedată de asemenea desfrâuri publicitare ... poliţia din Detroit goli chioşcurile de fasciculele cu titluri senzaţionale.* FLACĂRA, 1975, nr. 48, 22. *Desfrâul imaginativ şi ... mimeţia inutilă, dar superbă a descrierilor.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 26, 9/1, cf. PATAPIEVICI, C. L. 361.
– Pl.: *desfrâuri.*
– Pref. *des-* + **frâu.**

DESFRIZÁ vb. I v. **defriza.**

DESFRIZÁRE s. f. v. **defrizare.**

DESFRIZÁT, -Ă adj. v. **defrizat[2].**

DESFRUMSEŢÁ vb. I v. **desfrumuseţa.**

DESFRUMUSEŢÁ vb. I. T r a n z. (Învechit, rar) A urâţi (**1**). *Ramurile ceale de lăpădat şi nuielele ... carea desfrumseţează lemnul.* ÎNV. POM. 119/8, cf. MDA.
– Prez. ind.: *desfrumuseţez.* – Şi: **desfrumseţá** vb. I.
– Pref. *des-* + [în]**frumuseţa.**

DESFRUMUSEŢÁT, -Ă adj. (Învechit, rar) Urâţit, sluţit[2] (**3**). (F i g.) *Ideia aceasta schimosită şi desfrumuseţită o cunosc.* RUSSO, S. 92, cf. MDA.
– Pl.: *desfrumuseţaţi, -te.* – Şi: **desfrumuseţít, -ă** adj.
– V. **desfrumuseţa.**

DESFRUMUSEŢÍT, -Ă adj. v. **desfrumuseţat.**

DESFRUNZÁRE s. f. v. **desfrunzire.**

DESFRUNZÍ vb. IV. R e f l. (Despre copaci, arbuşti) A-şi pierde frunzele. Cf. BARCIANU, V., DDRF. *Copacii se desfrunziseră* (a. 1893). ap. TDRG, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *Dincolo de fereastră, ... se desfrunzea un scoruş, clătinat încet de vânt.* BENIUC, M. C. I, 41, cf. DM. *Pomii se desfrunzeau la apăsarea ploii.* BARBU, PRINC. 74, cf. M. D. ENC., DEX. ✧ F i g. *Mă desfrunzesc de ani ca o livadă.* LESNEA, VERS. 154. ✦ T r a n z. (Complementul indică arbuşti, arbori) A despuia de frunze, a rupe frunzele. *Fugarii Ce zburdă pe-ntuneric şi desfrunzesc tufarii.* ALECSANDRI, P. III, 211, cf. DDRF. *Omizile ... lacome la culme, copacii desfrunzesc* (a. 1893). ap. TDRG, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, DM. *Iernează dormind în crengile desfrunzite în gerul iernilor.* VÂN. PESC., noiembrie 1964, 9, cf. M. D. ENC., DEX. ✧ F i g. *Ai desfrunzit a visurilor vară, Şi totuşi eu în ceruri te ridic.* EMINESCU, O. IV, 375. *Luau în paşi troienele galbene şi ruginii ale anilor desfrunziţi adânc pe cărări.* VINEA, L. II, 174.
– Prez. ind.: *desfrunzesc.*
– Pref. *des-* + [în]**frunzi.**

DESFRUNZÍRE s. f. Acţiunea de a (s e) d e s f r u n z i şi rezultatul ei. Cf. COSTINESCU, DDRF, LESNEA, VERS. 175. *Rândunelele ... pleacă la desfrunzirea grădinii, în ţările calde.* ARGHEZI, S. VII, 219. *Un apus de aur ... poleia arborii în desfrunzire.* BENIUC, M. C. I, 167. *Poate că se va întoarce la plimbarea lui extatică pe sub castanii în desfrunzire.* VINEA, L. I, 20. *Eternă, banală, duioasă toamnă, ... Eterna desfrunzire şi părăsire.* ISAC, O. 80, cf. DM, M. D. ENC., DEX.
– Pl.: *desfrunziri.* – Şi: (învechit, rar) **desfrunzáre** s. f. COSTINESCU.
– V. **desfrunzi.**

DESFRUNZÍT[1] s. n. Desfrunzire. Cf. MDA.
– V. **desfrunzi.**

DESFRUNZÍT[2], -Ă adj. (Despre crengile copacilor; p. e x t. despre copaci, pădure) Care este lipsit de frunze, care a rămas fără frunze. *Cumplita vijelie Care suflă oţerit ... Peste codrul desfrunzit.* ALECSANDRI, P. III, 260. *Departe, la un capăt al câmpului, se zărea printre arbori desfrunziţi, în mijlocul unei grădini, o lumină.* EMINESCU, O. VII, 189. *Luna ... arunca umbrele împleticite ale copacilor desfrunziţi.* SLAVICI, O. I, 165. *Tristeţea codrului desfrunzit ... v-ar fi vorbit d-voastră.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 485, cf. DDRF.

Pe luciul marmorii tremură obosită umbra delicată a crăcilor desfrunzite. SĂM. I, 231. *Vântul suflă a jale printre crengile desfrunzite.* PETICĂ, O. 289. *Scoteau capetele ... vârfuri de pomi desfrunziți.* REBREANU, P. S. 12, cf. RESMERIȚĂ, D. *Am intrat pe poarta ospiciului cu alee de salcâmi desfrunziți.* C. PETRESCU, S. 193. *Ramurile copacilor desfrunziți picurau.* M. I. CARAGIALE, C. 9, cf. CADE. *Porneşte-n zbor din plopul desfrunzit.* MINULESCU, VERS. 188. *Stau izolați pe câte o ramură a pomilor încă desfrunziți.* BĂCESCU, PĂS. 346, cf. DL, DM., M. D. ENC., DEX. *Din castanii aproape cu totul desfrunziți cădeau uneori fructele lucioase.* CĂRTĂRESCU, N. 103. *S-ar lua şi cei urâți, Când sunt fagii desfrunziți.* FOLC. TRANSILV. I, 125.

– Pl.: *desfrunziți, -te.*

– V. **desfrunzi.**

DESFUNDÁ vb. I. T r a n z. **1.** (Complementul indică un recipient închis, de obicei un butoi) A deschide (**I 1**), scoțându-i capacul sau dând cep. Cf. LB, POLIZU, BĂLĂŞESCU, GR. 83/17. *Împăratul porunci să desfunde butoiul.* FILIMON, O. I, 412, cf. PONTBRIANT, D. *După sfătuirea acestuia, el desfundă una din balerci.* CONV. LIT. IV, 363, cf. BARCIANU, V. *Butia fusese desfundată de argați.* MACEDONSKI, O. III, 9, cf. DDRF, ALEXI, W., TDRG. *Pune cepurile la buți, desfundă butoaiele!* AGÎRBICEANU, A. 158, cf. DM, M. D. ENC., DEX, com. din STRAJA – VICOVU DE SUS. *Fata cea mare, cum îi prâsnelul se repede, turnă o mămăliguță ca un boț de aur gătită înadins pentru peținători, mă-sa desfundă o putină cu brânză de oi.* SNOAVA, III, 158. ✧ (Complementul este lichidul din recipient) (F i g .) *Staritul apoi Desfundă dintr-un vechi butoi Al legii-celei-nouă sânge.* COŞBUC, P. I, 115. ✧ R e f l. p a s . *Se desfundă ... boloboace.* CARAGIALE, O. III, 158. *La odăile slujitorilor s-au desfundat poloboacele de vin.* SADOVEANU, O. XI, 339. *Sub corturi boltite ... se desfundau buțile.* BLAGA, H. 83. *Au pus de s-au desfundat buți cu vin pe la răspântii.* CAMIL PETRESCU, O. II, 263. (R e f l.) *Unul din butoaie se şi desfundă în acea cădere.* ODOBESCU, S. III, 249. ✧ F i g. *Sacul nelegalităților, abuzurilor, crimelor se desfundă mereu.* EMINESCU, O. X, 258. *Se desfunda acum trecutul şi, ca la lumina unei torți – săltau speriate aducerile aminte.* SĂM. I, 25. *Se desfundau satele, câmpiile ... pentru a duce ... toate bogățiile.* LOVINESCU, C. VI, 166. [Poporul] *venise din zori că ... parcă se desfundaseră mahalalele.* CAMIL PETRESCU, O. II, 353. ✦ (Complementul indică sticle sau damigene înfundate) A scoate dopul, a destupa (**2**), Cf. LB, ŞĂINEANU[2]. *Câțiva soldați spălau vase, ştergeau tacâmuri, desfundau sticle.* REBREANU, P. S. 49, cf. RESMERIȚĂ, D., DM, M. D. ENC., DEX. ✧ F i g. *Jurnale şi cărți care-mi desfundă mintea.* PAS. L. I, 183. *Cu hore noi vom desfunda înaltul Tăriilor, aprins ca un bujor.* BENIUC, V. 45. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Cetele haiducilor ... Să desfunde lăzile Să-şi împartă prăzile.* IOSIF, V. 62. *Din câteva lovituri de topor desfundă o gaură rotundă în gheața groasă.* REBREANU, I. 191. *Cerbii sar în lături, desfundând cu coarnele stufişul.* GALACTION, O. 49. ✦ R e f l. (Despre surse de apă) A începe să se producă brusc şi cu putere; a izbucni, a se dezlănțui (**II 1**); p. e x t. a se revărsa (**I 1**). *S-au desfundat puhoaiele şi s-au astupat drumurile.* SADOVEANU, O. X, 41, cf. DM, DEX. ✧ F i g. *Izvoarele vieții se desfundă; De pretutindeni bogății inundă.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 37. ✦ R e f l. (Învechit, rar; despre materie purulentă) A începe să curgă dintr-un abces. *Se desfundă poroiul.* POLIZU.

2. (Complementul indică țevi, canale, căi de acces etc.) A înlătura obstacolele, a curăța, a goli de conținut pentru a fi folosit. *Este cu mult prea îngustă albia ... în dreapta şi în stânga trebuiesc desfundate alte şiroaie.* MAIORESCU, CRITICE, 435. *Nu desfundă decât cincizeci de metri din gangul principal.* AGÎRBICEANU, A. 209. *Un plug de desfundat liniile abia se mişca în fața peronului.* C. PETRESCU, S. 149, cf. DM, M. D. ENC., DEX. *Apoi iar l-a-ntrebat Dacă cartuşe-a luat Şi puşca şi-a desfundat.* FOLC. MOLD. I, 187. (R e f l.) *Jgheaburile adâncului se desfundară.* HOGAŞ, DR. I, 275. ✧ (Prin lărgirea sensului) *I-a îndopat şoşonii cu hârtie, de nu putea să-i mai desfunde.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 66. *Facem o baie caldă, cu săpun, ca să desfundăm pielea.* VOICULESCU, L. 52. *Să facem o spălătură a urechii pentru a desfunda canalul.* BELEA, P. A. 221. *Na, Ioane, dă bea rețică ... că asta te dăsfundă la burtă.* GRAIUL, I, 144. *A-i desfunda urechile.* ap. ZANNE, P. II, 463. (R e f l.) *Desfundați-vă urechile.* LM. *Mi se desfundă nasul.* ŞĂINEANU, D. U.

3. (Complementul indică pământul înțelenit, nelucrat) A ara adânc (sau a săpa) în vederea unei plantații (pomicole, legumicole sau viticole), a unor semănături etc. Cf. POLIZU. *Munca a desfundat pământurile, a scos buturugile, a rupt țelinile.* I. IONESCU, P. 207, cf. PONTBRIANT, D. *Un fel de locuri sărate ... pe care nu creşte niciun soi de verdeață, oricât de mult ar căuta plugarul să le desfunde cu plugul.* PAMFILE, A. R. 18, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, DS. *Tractoarele desfundă locul.* MIHALE, O. 89, cf. DM, M. D. ENC., DEX. *Dăsfundăm* [pământul] *cu cazmaua.* ALR II 6 113/723, cf. ALRM SN I h 20.

4. (Despre râuri, ploaie, lapoviță; complementul indică drumuri, terenuri etc.) A face să devină impracticabil din cauza noroiului, a îmbiba cu apă, a muia (**3**), a strica (**1**). *Cerul ... vearsă şiroaie de ploaie şi de zloată, de desfundă pretutindeni pământul.* ODOBESCU, S. III, 564. *Ploile reci desfundă pământul.* CONTEMPORANUL, VII$_2$, 82. *Drumul desfundat de ploi le păru fără sfârşit.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 189. *Ploaia ... cădea necontenit ... de parc-ar fi stat să desfunde pământul.* LUC. VII, 20, cf. TDRG. *Casele negre străjuiau sperioase ulița largă ..., desfundată de miile de căruțe ce treceau necontenit.* REBREANU, P. S. 27, cf. RESMERIȚĂ, D. *Trăsura înainta greu pe drumul desfundat de ploi.* BRĂESCU, O. A. I, 89, cf. DM, M. D. ENC., DEX. ✧ R e f l. *Acest râu venise mare ..., căci plouase de se desfundase munții.* ISPIRESCU, M. V. 52. *Ploua aşa de tare ..., că toate drumurile se desfundaseră.* MILLE, V. P. 150. *Departe d-aici? – Ca la două-trei zile de drum, de nu s-or fi desfundat drumurile.* DELAVRANCEA, O. II, 239. ✦ R e f l. (Învechit, rar; despre sol) A se dezgheța. *Este aşa de cald încât pământul, deşi tare înghețat, s-a desfundat bine.* ap. LM, cf. ŞĂINEANU, D. U.

5. (Rar; complementul este o cale de acces) A deschide (**IV 4**) într-un loc încă neumblat. *Pe-acolo trece noua cale ferată, care desfundă munții şi răzbate ... în Transilvania.* VLAHUȚĂ, R. P. 110, cf. LM, ŞĂINEANU[2], CADE. ✧ F i g. *Suntem datori să le desfundăm calea noi, cari ... am ieşit la luminiş.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 515.

– Prez. ind.: *desfúnd.* – Şi: (regional) **disfundá** (com. din STRAJA – VICOVU DE SUS) vb. I.

– Pref. *des-* + [în]**funda.**

DESFUNDÁRE s. f. Faptul de a (se) d e s f u n d a. **1.** Deschidere, destupare a unui recipient (butoaie, sticle înfundate etc.). Cf. d e s f u n d a (**1**). Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF. *Nesocotirea acestei oprelişti se pedepsea cu ... desfundarea buţilor, cu bătăi, închisoare.* PĂCALĂ, M. R. 58. *Vartolomeu Diaconu s-a îndeletnicit cu desfundarea sticlelor.* C. PETRESCU, A. 292, cf. DM, DEX.

2. Curăţare, destupare a unui orificiu, a unei ţevi, a unei căi de acces etc. spre a o reda folosinţei. Cf. d e s f u n d a (**2**). *Spori cantitatea apei bună de băut ... prin desfundarea izvoarelor.* I. IONESCU, P. 422, cf. LTR[2], DL. *A luat măsuri energice pentru desfundarea drumurilor.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 348, cf. DEX.

3. Brăzdare adâncă a unui teren cu plugul sau săparea acestuia în vederea cultivării; (rar) desfundat[1]. Cf. d e s f u n d a (**3**). Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *S-ar putea înlătura acest neajuns ... prin desfundarea şi primenirea artificială a pământului.* PĂCALĂ, M. R. 279, cf. DS, LTR[2], DER, DEX.

4. Stricare, deteriorare a terenurilor, drumurilor, din cauza intemperiilor. Cf. d e s f u n d a (**4**). Cf. DM, M. D. ENC., DEX.

5. (Rar) Deschidere de căi de acces în locuri încă neumblate. Cf. d e s f u n d a (**5**). Cf. CADE.

– Pl.: *desfundări.*

– V. **desfunda.**

DESFUNDÁT[1] s. n. (Rar) Desfundare (**3**). Cf. LTR[2], MDA.

– V. **desfunda.**

DESFUNDÁT[2], -Ă adj. **1.** (Despre butoaie, sticle sau alte recipiente astupate) Care are fundul, capacul sau dopul scos, care este deschis; destupat (**2**). Cf. LB. *Erau trei poloboace desfundate, pline de vin.* NEGRUZZI, S. I, 151. *Butoaie desfundate.* PONTBRIANT, D., cf. BARCIANU, V., COSTINESCU, LM. *Dar ce văzui, D-zeul meu! Casa plină cu oameni care de care mai beţi şi mai sălbateci cari şedeau râzând şi chiuind înaintea unei buţi de mărime mijlocie desfundată.* EMINESCU, O. VII, 207, cf. DDRF, ALEXI, W. *I-au prădat cincizeci de buţi de vin, dându-le, desfundate, pe coastă la vale.* AGÎRBICEANU, S. 29. *Două poloboace desfundate ... păreau anume puse acolo.* COCEA, S. I, 226. *Cutii de pudră numeroase, unele desfundate, ... erau aruncate în dezordine.* CĂLINESCU, E. O. I, 31. *Pocnetul sticlelor desfundate răsuna în toate părţile.* BARBU, G. 120, cf. M. D. ENC., DEX. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Opinca-i era spartă, căciula desfundată Dar fruntea lui de raze părea încoronată.* ALECSANDRI, POEZII, 445. *Eram în capul băncii întâi şi banca desfundată.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 271. *S-a mulţumit s-arunce ... o privire plină de tâlc spre canapeaua cu telurile desfundate.* COCEA, S. II, 240. *L-am zărit ... cu o pălărie în cap desfundată.* ARGHEZI, B. 78. *În faţa clavirului desfundat, mai încerca încet un cântec vechi.* DEMETRIUS, A. 12. ✦ F i g. (Învechit şi regional; despre fiinţe) Foarte lacom; nesătul (**1**). Cf. LB, ALR I 782/255, 783/96, 270.

2. (Despre canale, ţevi sau despre drumuri) Curăţat, golit de impurităţile sau de obstacolele care îl obturează. *Baston desfundat, puşcă.* BARONZI, L. 149. [Melancolia] *e cu ploaie, cu lemne în stradă şi canale desfundate.* CAMIL PETRESCU, P. 152, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

3. (Despre sol) Care este arat prima oară. Cf. DDRF, RESMERIŢĂ, D. *Pământul nefiind desfundat, arat la cel puţin 5 cm, la prăşit se spune că „băteau cu sapa de săreau scântei" şi apoi lua „batca" şi bătea sapa ca şi coasa la cosit.* PAVEL, S. E. 15.

4. (Despre sol, terenuri sau drumuri) Noroios (**2**), impracticabil. Cf. BARCIANU, V., COSTINESCU. *Ieşi în ogradă, făcând paşi mari şi lunecând cu opincile lui prin hleiul desfundat.* LUC. VII, 335. *Din aceste tărâmuri cu drumurile desfundate ... o mlădiţă din neamul domnului Hascăl îndrăzneşte să pornească în toată lumea pentru a birui viaţa.* C. PETRESCU, S. 83. *Măhălălile desfundate revarsă gloata.* id. C. V. 80. *Se iviră suburbiile murdare, case dărăpănate, uliţe desfundate.* REBREANU, R. I, 13. *Ca un vârtej străbate patriarhalele uliţi desfundate.* COCEA, S. I, 233. *Se auzeau roţile căruţelor alergând pe drumul desfundat al Griviţei.* BARBU, G. 20. *Drumurile desfundate, mocirloase, deveniseră impracticabile.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 3, 14, cf. DEX. *Podurile erau stricate, Drumurile desfundate.* FOLC. TRANSILV. I, 554.

– Pl.: *desfundaţi, -te.*

– V. **desfunda.**

DESFUNDĂTÓR, -OÁRE adj. (Învechit, rar) Care desfundă (**1**). Cf. LM, MDA.

– Pl.: *desfundători, -oare.*

– **Desfunda** + suf. *-tor.*

DESFUNDĂTÚRĂ s. f. **1.** (În dicţionarele din trecut) Spărtură, deschizătură a unui butoi. Cf. d e s f u n d a (**1**). Cf. POLIZU, BARCIANU, V., ALEXI, W.

2. Teren, loc desfundat[2] (**4**), cu gropi; p. r e s t r. adâncitură, groapă pe un drum. *Paşii lor se cunosc prin desfundăturile munţilor.* VLAHUŢĂ, R. P. 10, cf. ALEXI, W., CADE.

3. (Regional; în forma *disfundătură*) Teren de curând despădurit, transformat în loc arabil sau în păşune (Furcenii Vechi – Tecuci). ALR SN II h 593/605.

– Pl.: *desfundături.* – Şi: (regional) **disfundătúră** s. f.

– **Desfunda** + suf. *-tură.*

DESGENERESCÉNŢĂ s. f. v. **degenerescenţă.**

DESGIÚNGERE s. f. v. **disjungere.**

DESHALOGENÁ vb. I. T r a n z. A elimina halogenul dintr-un compus. Cf. DC, DN[3].

– Prez. ind.: *deshalogenez.*

– Pref. *des-* + **halogen** (după fr. *dehalogéner*).

DESHALOGENÁRE s. f. Acţiunea de a d e s h a l o g e n a şi rezultatul ei. Cf. DN[3], MDA.

– Pl.: *deshalogenări.*

– V. **deshalogena.**

DESHĂIMURÁ vb. I. R e f l. (Prin nordul Munt.) A se dezbrăca de hainele groase (şi multe); (popular şi

familiar) a se desfofoli. *Deshăimurează-te mai iute şi hai la căldură.* UDRESCU, GL.
– Prez. ind.: *deshăimurez.*
– Pref. *des-* + [în]**hăimura.**

DESHĂIMURÁT, -Ă adj. (Prin Munt.; despre oameni) Dezbrăcat de hainele groase (şi multe); (popular şi familiar) desfofolit. *Abia-i văzui deshăimuraţi.* UDRESCU, GL.
– Pl.: *deshăimuraţi, -te.*
– V. **deshăimura.**

DESHĂIMUREÁLĂ s. f. (Prin Munt.) Faptul de a se deshăimura. Cf. UDRESCU, GL.
– Pl.: *deshăimureli.*
– **Deshăimura** + suf. *-eală.*

DESHĂMÁ vb. I. **1.** Tranz. (Complementul indică animale înhămate, mai ales cai) A scoate din ham; a dezlega, a desprinde de vehiculul la care este înhămat. Cf. LB. *Veni momentul ca Febu de la caru-i Cursierii să deshame.* HELIADE, O. I, 306. *Zice să deshame caii de la trăsură.* CR (1839), 12[1]/35, cf. VALIAN, V., POLIZU. *Verburi de aceste patru conjugări regulate sunt: ... descalţ, desfund, desham.* BĂLĂŞESCU, GR. 83/17. *Unul dehămă şăuaşul şi porni.* GHICA, ap. CADE. *Argatul pe murg va deshăma.* CONV. LIT. IV, 103, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Vizitiul deshămase caii şi-i dusese la grajd.* SLAVICI, O. I, 146, cf. DDRF. *Să nu deshămaţi toţi caii!* SĂM. II, 615, cf. ALEXI, W., ŞĂINEANU[2], TDRG, RESMERIŢĂ, D., CADE. *Deshamă calul din dreapta ... şi dă o fugă până în sat.* COCEA, S. I, 271. *Gheorghe deshamă caii.* DEMETRIUS, A. 180, cf. DM, M. D. ENC., DEX. *Nici caii nu-i dehăma, Drept la Vlaicu că-mi pleca.* PĂSCULESCU, L. P. 300, cf. A VI 26. ✧ Absol. *Noi, fiindu cărăuşi, ... am deshămat în ţarna noastră* (cca 1830–1840). IORGA, S. D. XVI, 352. *Paraschiv ... lăsase pe alţii să deshame.* PREDA, M. 7. ✧ (P. anal.) *Au mers ... şi i-au dezlegat* [pe împăraţii înhămaţi] *din legătură şi i-au dezhămat* (a. 1760). GCR II, 73/14. ✧ Fig. *În minuta când soarele îşi deshamă cursierii şi se afundă în ocean, ea ajunge pe ţărmurile Iordanului.* PÂCLEANU, I. I, 127/19. *Deshamă caii vieţii, cu negură-i nutreşte.* LESNEA, VERS. 75. ✦ (Complementul este un vehicul tras de cai înhămaţi) A desprinde de cai. *A trebuit să deshămăm căruţa, să reparăm roţile.* C. PETRESCU, S. 160.
2. Tranz. (Prin nord-estul Olt. şi prin Mold., în forma *dehăma*; complementul indică oameni) A istovi, a secătui de puteri. *Desagii m-au dehămat.* CIAUŞANU, GL., cf. A V 34.
3. Tranz. şi refl. (Prin Munt. şi prin Mold., în forma *dehăma;* despre obiecte de îmbrăcăminte) A (se) zdrenţui, a (se) strica (**1**). Cf. COMAN, GL., A VI 26.
– Scris şi: *dezhăma.* – Prez. ind.: *deshám* şi (regional) *deshắm* (TDRG). – Şi: (învechit şi regional) **dehămá** vb. I.
– Pref. *des-* + [în]**hăma.**

DESHĂMÁRE s. f. Acţiunea de a deshăma şi rezultatul ei; (rar) deshămat[1]. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, BARCIANU, V., LM, DDRF, ALEXI, W., DL, DM, M. D. ENC., DEX.
– Pl.: *deshămări.*
– V. **deshăma.**

DESHĂMÁT[1] s. n. (Rar) Deshămare. *Să ajute la deshămatul cailor.* AGÎRBICEANU, S. 508, cf. MDA.
– V. **deshăma.**

DESHĂMÁT[2], -Ă adj. **1.** (Despre cai) Fără ham, desfăcut de ham; (despre vehicule trase de cai) care are caii dezlegaţi sau fără cai. Cf. LB. *Caii de poştă nu merg decât deshămaţi până în valea Petricicăi.* NEGRUZZI, S. I, 308, cf. PONTBRIANT, D., DDRF, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D. [Dibuiră] *două trăsuri deshămate.* C. PETRESCU, Î. II, 104. *Lângă trăsura de ambulanţă deshămată, un medic ... mustruluia un soldat.* BRĂESCU, V. 74. *Priveau dricul spart şi fărâmat şi caii deshămaţi care o luaseră razna.* BARBU, G. 266. *Căruţe cu caii deshămaţi.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 12, 76.
2. (Învechit şi regional; despre oameni) Care are îmbrăcămintea în dezordine, neglijentă, ruptă (şi murdară). Cf. LB, PAMFILE, J. II, 141, A V 34, VI 26, LEXIC REG. II, 50. *Ce umbli aşa dehămat?* UDRESCU, GL. ✦ (Regional; despre case) Care arată sărăcăcios; p. ext. ruinat (Maieru – Sângeorz-Băi). Cf. CHEST. II 50/262.
– Pl.: *deshămaţi, -te.* – Şi: (învechit şi regional) **dehămát, -ă,** (regional) **dehăimát, -ă** (PAMFILE, J. II, 141) adj.
– V. **deshăma.**

DESHĂRĂCEÁLĂ s. f. (Regional) Operaţie de scoatere a aracilor (Viziru – Însurăţei). H I 381.
– Pl.: *deshărăceli.*
– **Deshărăci** + suf. *-eală.*

DESHĂRĂCÍ vb. IV. Tranz. A scoate aracii de la vie. Cf. DA.
– Prez. ind.: *deshărăcesc.*
– Pref. *des-* + **hărăci.**

DESHĂRĂCÍRE s. f. (Regional) Scoatere a aracilor de la vie; (regional) deshărăceală. Cf. DA.
– Pl.: *deshărăciri.* – Şi: **desărăcíre** s. f. DA.
– V. **deshărăci.**

DESHĂRĂCÍT[1] s. n. (Regional) Scoatere a aracilor de la viţa de vie. *Desărăcitul viei* (Bordeasca Veche – Focşani). H XII 169.
– Şi: **desărăcít** s. n.
– V. **deshărăci.**

DESHĂRĂCÍT[2], -Ă adj. (Regional; despre vie) Căreia i s-au scos aracii. Cf. DA.
– Pl.: *deshărăciţi, -te.* – Şi: **desărăcít, -ă** adj. DA
– V. **deshărăci.**

DESHĂULĂ vb. I v. **dehăula.**

DESHIDRATĂ vb. I. Refl. şi tranz. A-şi elimina sau a face să-şi elimine apa pe care o conţin substanţele chimice, cristaline sau coloizii. *Când se arde sulfatul acesta, atunci se deshidrată.* MARIN, PR. II, 126/35, cf. DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX. ✦ (Med.) A-şi pierde sau a face să-şi piardă anormal apa pe care o conţin ţesuturile organice. *Micuţii ... nu au consumat suficiente lichide şi s-au deshidratat.* RL 2005, nr. 4 684. □ *Căldura mare l-a deshidratat.*
– Prez. ind.: *deshidratez;* pers. 3 şi (învechit) *deshidrátă.*
– Din fr. **déshydrater.**

DESHIDRATÁNT, -Ă s. m., adj. (Substanţă, procedeu) care se foloseşte pentru a favoriza procesul de deshidratare. Cf. DC, DN[3].
– Pl.: *deshidratanţi, -te.*
– Din fr. **déshydratant.**

DESHIDRATÁRE s. f. Acțiunea de a (s e) d e s h i d r a t a și rezultatul ei; proces de eliminare a apei de constituție dintr-o substanță chimică sau a apei de cristalizare dintr-o substanță cristalină ori a apei de solvare dintr-un coloid; (învechit, rar) deshidratație. *Este ... preferabil a-l obține* [acidul aconitic] *prin deshidratarea acidului citric prin căldură.* ENC. AGR. I, 45. *Manipulant la încălzire ... și deshidratare.* LEG. EC. PL. 302. *Prin deshidratarea sării, intensitatea luminii revine la valoarea inițială.* SANIELEVICI, R. 233. *Coloidele ... sunt mai rezistente la deshidratare.* AGROTEHNICA, I, 120, cf. LTR[2], DL, DM. *Când lichidul* [eliminat] *este apa, operația se numește deshidratare.* DER II, 73, cf. DC, D. MED., DEX. ✧ P. e x t. *Deshidratarea fructelor și legumelor* [Titlu]. RL 2005, nr. 4 631. ✦ (Med.) Pierdere anormală a apei din țesuturile organice (prin transpirație, vomă repetată, diaree). *Contra deshidratării organismului* [dăm] *ser glucozat.* BELEA, P. A. 162, cf. DL, DM, DER. *În afara acestor semne există simptome de deshidratare acută.* ABC SĂN. 358, cf. D. MED., M. D. ENC. *Știau că îl pândea primejdia pieirii prin deshidratare.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 344, cf. DEX. *Deshidratarea poate provoca slăbiciune.* RL 2006, nr. 4 845.

– Pl.: *deshidratări.*

– V. **deshidrata.**

DESHIDRATÁT, -Ă adj. (Despre corpuri) Care și-a pierdut, parțial sau total, apa pe care o conține în mod normal; s p e c . (despre substanțe chimice) căruia i s-a eliminat apa de constituție printr-un anumit proces. *Acidul deshidratat nu mai pierde din greutatea sa printr-o topire.* MARIN, PR. I, 171/31. ✧ F i g. *Dramele din operete deshidratate.* CONTEMP. 1975, nr. 1 436, 4/7.

– Pl.: *deshidratați, -te.*

– V. **deshidrata.**

DESHIDRATATÓR s. n. Ventilator pentru uscarea fructelor și a legumelor; deshidrator. Cf. DEX[2], MDA.

– Pl.: *deshidratatoare.*

– **Deshidrata** + suf. *-tor.*

DESHIDRATÁȚIE s. f. (Învechit, rar) Deshidratare. *Sulfatul de calce hidratat ..., după deshidratațiunea sa, devine pulberos și farinos.* MARIN, PR. II, 126/28, cf. MDA.

– Pl.: *deshidratații.* – Și: **deshidratațiúne** s. f.

– Din fr. **déshydratation.**

DESHIDRATAȚIÚNE s. f. v. **deshidratație.**

DESHIDRATÓR s. n. Aparat folosit pentru uscarea fructelor și a legumelor; deshidratator. Cf. DL, DM, DEX, DN[3].

– Pl.: *deshidratoare.* – Și: **dehidratór** s. n. DN[3].

– Din fr. **déshydrateur.**

DESHIDROGENÁ vb. I v. **dehidrogena.**

DESHIDROGENÁRE s. f. v. **dehidrogenare.**

DESHIDROGENÁȚIE s. f. v. **dehidrogenație.**

DESHOBÍ vb. IV v. **dehobi.**

DESHOBOTÁ vb. I. T r a n z. (Învechit și popular; complementul indică vălul unei mirese) A da la o parte. *După ce au băgat pe mireasă cu danțul în odaie ..., după ce au deshobotat-o și au împărțit darurile aduc bucătărițele vreo câteva strachine goale și le înșiră la mijlocul mesei.* REV. CRIT. I, 195, cf. DA.

– Prez. ind.: *deshobotez.*

– Pref. *des-* +[în]**hobota.**

DESHOLBÁ vb. I. **1.** T r a n z. (Prin Bucov.; complementul indică ochii holbați, cu privirea fixă) A face să revină la aspectul, la poziția normală. Cf. SCRIBAN, D. *Strigat-au ... De vederi orbiți De ochii înholbați ... Vederea le-a dezorbit, Ochii că le-a desholbat.* MARIAN, V. 214, com. din STRAJA – VICOVU DE SUS.

2. R e f l. (Învechit; despre oameni) A-și reveni în simțiri (în urma unui leșin), a se dezmetici (**II 1**). *Iară omul deaca să dezholbă, feace, o fraților, ce iaste aceasta?* DOSOFTEI, V. S. decembrie 200[r]/35, cf. LB, TDRG.

3. T r a n z. și r e f l. (Regional) A (se) lumina la minte, a deveni mai priceput (Lisa – Victoria). LEXIC REG.

– Scris și: *dezholba.* – Prez. ind.: *desholbez,* și (învechit) pers. 3 *deshólbă.* – Și: (învechit, rar) **desvolbá** vb. I. (scris și: *dezvolba* TDRG) LB.

– Pref. *des-* + **holba.**

DESHÓLT, -OÁLTĂ adj. (Regional; despre oameni, mai ales ironic sau depreciativ) Isteț, descurcăreț (Sibiel – Sălișteț). LEXIC REG. II, 59.

– Pl.: *deshólți, -oalte.*

– Cf. d e s h o l b a.

DESHOLTEÍ vb. I. R e f l. (Învechit, rar; complementul indică bărbați necăsătoriți) A se însura. *De-a fi văduvă ... o desvăduesc și mă desholteesc totodată.* ALECSANDRI, T. 569, cf. DA.

– Prez. ind.: *desholteiesc.*

– Pref. *des-* + **holtei.**

DESHUMÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică osemintele sau trupul unui mort) A scoate din mormânt, a dezgropa (**1**); a exhuma. *Să ordonați ca trupul fiicei mele să fie deshumat.* STANCU, R. A. IV, 200, cf. DL, DM. *Trupul a fost deshumat din cimitirul berlinez și îngropat în București.* IST. LIT. ROM. III, 322, cf. DN[2], M. D. ENC., DEX.

– Prez. ind.: *deshumez.*

– Pref. *des-* + [în]**huma.**

DESHUMÁRE s. f. Acțiunea de a d e s h u m a și rezultatul ei. Cf. DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX. *Cere deshumarea părinților săi din cimitirul Ghencea.* RL 2005, nr. 4 566.

– Pl.: *deshumări.*

– V. **deshuma.**

DESÍ vb. IV. T r a n z. şi r e f l. (Învechit, rar) A deveni sau a face să devină mai des; a îndesi. Cf. COSTINESCU. ✦ R e f l. (Regional) A se înghesui, a se îndesa. Cf. SCRIBAN, D.
– Prez. ind.: *desesc.*
– De la **des.**

DESICÁ vb. I. T r a n z. (Rar; complementul indică corpuri) A face să elimine apa; p. e x t. a seca[2] (**1**). Cf. NDN, MDA.
– Prez. ind.: *desíc.*
– Din lat. **dessicare,** it. **desiccare.**

DESICÁRE s. f. Acţiunea de a d e s i c a şi rezultatul ei; (rar) desicaţie. *Desicarea lentă este utilizată pentru atenuarea unor inframicrobi.* D. MED., cf. DN[3].
– Pl.: *desicări.*
– V. **desica.**

DESICÁT, -Ă adj. (Rar; despre corpuri) Din care a fost eliminată apa; p. e x t. care a fost secat. Cf. MDA.
– Pl.: *desicaţi, -te.*
– V. **desica.**

DESICATÍV, -Ă adj., s. n. (Substanţă) care provoacă eliminarea apei dintr-un corp, care usucă repede; (rar) sicativ (**1**). [Subnitratul de bismut] *aplicat la suprafaţa corpului, pe diferite plăgi şi pe mucoase, este absorbant, desicativ şi uşor antiseptic.* ENC. AGR. I, 454. *Rănile articulaţiilor erau tratate cu astringente şi desicative.* G. BARBU, A. V. 40, cf. DN[3].
– Pl.: *desicativi, -e.*
– Din fr. **dessiccatif.**

DESICATÓR s. n. (Rar) Exsicator. Cf. DN[3], MDA.
– Pl.: *desicatoare.*
– Din fr. **dessiccateur.**

DESICÁŢIE s. f. (Rar) Desicare. Cf. DN[3], MDA.
– Pl.: *desicaţii.*
– Din fr. **dessiccation.**

DESIDÉMON s. m. v. **disidemon.**

DESIDEMONÍE s. f. v. **disidemonie.**

DESIDEMONIÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit, rar) Superstiţios. *Nişte duhuri dulci şi desidemonioase, ce nu putea să nască spre împlinirea unii mincinoase prorocii.* IST. AM. 42[r]/18.
– Pl.: *desidemonioşi, -oase.*
– **Desidemonie** + suf. *-os.*

DESIDÉNT, -Ă s. m. şi f. v. **disident.**

DESIDÉNŢĂ s. f. v. **disidenţă.**

DESIDERÁTA s. n. (Livresc) Termen care indică publicaţiile absente dintr-o bibliotecă, propuse de cititori pentru achiziţionare. Cf. DN[3], MDA.
– Pronunţat: *deziderata.*
– Din lat. **desiderata.**

DESIDIMÓNIC, -Ă adj. (Învechit, rar) Superstiţios. *Această ... deprindere au agiuns a fi o deprindere atât de superstiţioasă sau desidimonică.* AR (1829), 15[2]/34.
– Pl.: *desidimonici, -ce.*
– **Desidemon** + suf. *-ic.*

DESÍE s. f. (Învechit, rar) Desime (**1**). *O, prea frumoasă* [pădure pustie], *Primeşte-mă întru a ta desie* (a. 1756–1762). CAT. MAN. II, 629, cf. DA.
– Pl.: *desii.*
– **Des** + suf. *-ie.*

DESIGILÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică un sigiliu, o pecete **2**) A rupe (**7**), a scoate (**III 2**); p. e x t. (complementul indică obiecte sau încăperi sigilate) a rupe, a desprinde sigiliul (pentru a deschide); a despecetlui. Cf. CADE, SCRIBAN, D. *De ce l-ai desigilat* [plicul]*? ... Tocmai pentru ca să-l mai controlez o dată.* BARANGA, I. 202, cf. DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX.
– Prez. ind.: *desigilez.*
– Pref. *de-* + **sigila.**

DESIGILÁRE s. f. Acţiunea de a d e s i g i l a şi rezultatul ei; despecetluire. *Ajunseseră până la dessigilarea scrisorilor private.* BARIŢIU, P. A. I, 594, cf. DN[2], DEX.
– Scris şi: *dessigilare.* – Pl.: *desigilări.*
– V. **desigila.**

DESIGILÁT[1] s. n. Faptul de a d e s i g i l a; desigilare. Cf. MDA.
– V. **desigila.**

DESIGILÁT[2]**, -Ă** adj. (Despre un sigiliu, o pecete **2**) Care a fost rupt, care a fost scos; p. e x t. (despre obiecte sau încăperi sigilate) care a fost rupt, căruia i s-a desprins sigiliul (pentru a fi deschis); despecetluit[2]. Cf. MDA.
– Pl.: *desigilaţi, -te.*
– V. **desigila.**

DESIGN s. n. **1.** Disciplină care urmăreşte ca obiectele create, amenajarea spaţiului etc. să aibă în acelaşi timp rol funcţional, estetic şi conform cu cerinţele unei producţii industriale. *Lucrează în toate genurile, de la pictură la grafică de carte, de la măşti, costume şi ţesături populare la design.* CONTEMP. 1975, nr. 1 492, 1/2. *Sesizează şi iubesc influenţele designului.* FLACĂRA, 1975, nr. 44, 12, cf. DN[3], DEX[2], D. MAN. *Alte capitole se referă la istorie, design, ziaristică.* RL 2005, nr. 4 758.
2. Modalitate de prezentare (estetică) a unui lucru; aspect exterior deosebit al unui lucru. Cf. DEX[2]. *Mobilierul din lemn a fost cunoscut întotdeauna pentru ... eleganţă şi design.* RL 2005, nr. 4 670.
– Pronunţat: *di-záin.*
– Din engl. **design.** Cf. fr. d e s i g n.

DESIGNÁ vb. I. T r a n z. (Franţuzism) **1.** A desemna[1] (**1**). Cf. PROT. – POP., N. D. *Şefii ... va fi bine să fie designaţi prin alegere din partea institutorilor reşedinţei districtului.* CONV. LIT. IV, 260, cf. BARCIANU, V. *Era designat ... ca*

ministru rezident. MAIORESCU, D. II, 349. *Principele Frederic de Hohenzollern, fratele principelui Carol, ar fi designat ca prinț ereditar.* EMINESCU, O. XI, 85, cf. ALEXI, W. *I s-a dat logofeția, prin care a fost designat apoi alegerii ca domn.* IORGA, L. II, 96. *Gradul nouă îl vor deține trei cavaleri, șefi supremi, designați de consiliul celor nouă cavaleri de gradul opt.* EFTIMIU, N. 159. *Cinci deputați au fost designați din mai multe centre urbane.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 7, 21, cf. DEX, DN[3]. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Era de ajuns să fie designat străinul ca străin.* ARGHEZI, S. XI, 52.

2. A denumi (**1**); a indica, a arăta. Cf. PROT. – POP., N. D. *De unde s-a și luat această espresiune spre a designa partea de moșie cea mai amănunțită a unui rezăș.* I. IONESCU, D. 204. *Seria acelor peripeții, luată la un loc și designată c-o singură vorbă, am numi-o fenomenologia unui suflet bântuit de patimă.* EMINESCU, O. XII, 463. *Pentru alegătorii români era designat un birt mare ca loc de cortel.* AGÎRBICEANU, L. T. 247. *Cu un gest rotund, doctorul îi designă măsuțele scunde și lustruite.* VINEA, L. I, 317. *Partea cea mai valoroasă a solmizației lui Eitz* [constă în] *folosirea aceleiași vocale pentru silabele alăturate care designează aceste semitonuri.* M 1975, nr. 1, 18.

– Prez. ind.: *designez.* – Și: (rar) **desinâ** vb. I. DN[3].

– Din fr. **désigner,** lat. **designare.**

DESIGNÁRE s. f. (Rar) Acțiunea de a d e s i g n a și rezultatul ei.

1. Cf. d e s i g n a (**1**). Cf. PROT. – POP., N. D. *Ar fi periculos pentru statul nostru dacă, după îndeplinirea designării unui succesor, chestiunea ar mai putea fi controversată într-un chip oarecare.* EMINESCU, O. XI, 325, cf. DEX[2].

2. Cf. d e s i g n a (**2**). Cf. PROT. – POP., N. D., *Ba chiar cultura în sens esclusiv, ca element unitar și unică designare pentru gradul vieții spirituale, cade la noi în partea femeilor, pentru că bărbații sunt ocupați cu știința și praxa științifică mai ales.* EMINESCU, O. XIV, 920. *Designarea alfabetică flexionară este exhaustivă.* M 1975, nr. 1, 17, cf. DEX[2].

– Pl.: *designări.*

– V. **designa.**

DESIGNÁT, -Ă adj. (Rar) Desemnat (**1**). *Bietul colonel Dabija era designatul succesor.* MAIORESCU, D. II, 9, cf. MDA.

– Pl.: *designați, -te.*

– V. **designa.**

DESIGNATÍV, -Ă adj. (Franțuzism) Care desemnează. Cf. PROT. – POP., N. D.

– Pl.: *designativi, -e.*

– Din fr. **désignatif.**

DESIGNATÓR, -OÁRE adj. (Franțuzism) Care desemnează. Cf. PROT. – POP., N. D., MDA.

– Pl.: *designatori, -oare.*

– Din fr. **désignateur.**

DESIGNÁȚIE s. f. (Franțuzism) **1.** Desemnare[1] (**1**). *La diferitele alegeri de comisiuni ori nu s-a ales nimeni din minoritate sau, daca s-a ales, a fost în urma designațiunii benevole a majorității.* EMINESCU, O. X, 389.

2. Desemnare[1] (**2**). Cf. PROT. – POP., N. D. *Unii numesc acest rău nervozitate, alții pesimism, alții scepticism. Dar, oricât numirile și designațiunea ar varia, ele acopăr totuși unul și același rău.* EMINESCU, O. XIII, 330. *Astfel de asociații sunt ... creații verbale, pe care le numim eufemisme, proverbe, cuvinte de argou, designații indirecte.* VIANU, P. 142.

– Pl.: *designații.* – Și: **designațiúne** s. f.

– Din fr. **désignation.**

DESIGNAȚIÚNE s. f. v. **designație.**

DESIGNER s. m. Specialist în design. *Nu cumva trebuie să încredințăm concepția mobilierului, în întregime, designerilor?* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 18. *Experiența creatorilor danezi – arhitecți, artiști, design-eri etc. este sugestiv cuprinsă în opiniile lui.* CONTEMP. 1975, nr. 1 512, 3/11. *A lucrat ca designer de bijuterii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 5, 23/1. *Dizainer este, în același timp inginer, tehnolog, merceolog, economist, un specialist multilateral care acționează asupra formelor.* FLACĂRA, 1979, nr. 28, cf. D. MAN. *Designerul Mihai Albu a făcut în numai o săptămână 141 de perechi de pantofi.* RL 2004, nr. 4 449. [Expoziția] *a cuprins prezentări de colecții atât ale designerilor români, cât și ... străini.* ib. nr. 4 479.

– Scris și: *design-er, dizáiner.* – Pronunțat: *dizáinăr.* – Pl.: *designeri.*

– Din engl. **designer.** Cf. fr. d e s i g n e r.

DESÍGUR adv. **1.** (Adesea urmat de conj. „că"; îndeplinește funcție predicativă) În mod hotărât, fără îndoială, cu siguranță (**1**), negreșit (**2**). *Dacă cele ce au urmat le judecăm cum trebuie, după adevăr, atunci desigur trebuie să tragem concluzia că el le-a primit ca pe niște cărți cumpărate și deci proprii.* MAIOR, S. II, 376, cf. 295. *În îmbrăcămintea femeii Hagar, roșul, galbenul și albastrul sunt desigur pre vii unul lângă altul.* CONV. LIT. IV, 193. *Fiecare cuvânt avea desigur cel puțin două înțelesuri.* MAIORESCU, CRITICE, 307. *Dacă port cu ușurință și cu zâmbet a lor ură, Laudele lor desigur m-ar mâhni peste măsură.* EMINESCU, O. I, 141. *Ți-ar veni greu la început, desigur.* CARAGIALE, O. VII, 448. *Desigur că, citindu-se acest titlu, oricine se va întreba dacă poezia comportă o logică deosebită de a prozei.* MACEDONSKI, în PLR I, 340. *Atunci, și voi, desigur, ați fi critici minunați!* VLAHUȚĂ, S. A. I, 61. *Prietenii desigur l-au uitat.* MILLE, V. P. 149. *Mânele lui pale ca fildeșul n-au știut desigur niciodată ... dezmierdările.* ANGHEL, PR. 79. *Toate acestea sunt desigur lucruri de mare preț.* HOGAȘ, DR. I, 52. *Femeia asta mărunță, desigur că nu poate inspira capricii.* IBRĂILEANU, A. 131. *Te miri, desigur, că n-am mâini.* LOVINESCU, C. II, 81. *Desigur că ea le cunoaște și pe dinafară.* CAMIL PETRESCU, P. 67. *Această idee era desigur de origine religioasă.* NEGULESCU, G. 62. *Desigur că balada a circulat odinioară pretutindeni.* SADOVEANU, O. XX, 46. *Se pot detașa, desigur, de la orice persoană anumite determinante.* STĂNILOAE, O. 5. *Primul scop al prinderii păsărilor a fost hrana, desigur.* BĂCESCU, PĂS. 379. *Domnul Pop examina valoarea, desigur estetică, a tablourilor.* ARGHEZI, S. XI, 33. *Alte accese ... se pot repeta ..., ceea ce desigur periclitează mult viața bolnavei.* BELEA, P. A. 182, cf. SCL 1960, 684. *Ar mai fi, desigur, și alte fapte demne de menționat, bunăoară prezența dominantă și definitorie a grupurilor*

nominale în poezie. COTEANU, S. F. II, 169. *Dar, desigur, în primul rând acest mesaj nu trebuie să lipsească.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 344, cf. DEX. *Pe lângă cunoştinţele practice ... s-au moştenit, desigur, o mulţime de obiceiuri.* BUTURĂ, EB. I, 5. *Putem afla deci că statuetele de la Cârna şi din celelalte necropole ale aceleiaşi culturi ... aparţin desigur unor populaţii prototracice.* PAVEL, S. E. 148. *Desigur, nu-mi amintesc filmul în sine.* CĂRTĂRESCU, N. 76. *Rusia mai are, desigur, „influenţă în rândul vecinilor".* RL 2005, nr. 4 611, cf. ALR SN V h 1 472/192. ✧ (Adjectival) *Ceea ce-i desigur este că abia de-acum înainte reformele şi progresul vor avea a da bătălii regulate în faţă cu corupţia* (a. 1859). PLR I, 160.

2. (Ca formulă de aprobare) Sigur (**II**), da[1] (**1**). *Desigur, nici vorbă – răspunse repede locotenentul.* REBREANU, P. S. 130. *Trebuie să am număr de ochelari? – Desigur.* ARGHEZI, C. J. 179. *Pot închide fereastra? – Desigur.* DL, cf. M. D. ENC., DEX.

– **De[1] + sigur.**

DESILÁV, -Ă s. m., adj. v. **disilab.**

DESILÍ vb. IV. R e f l. (Regional; despre oameni) A se obişnui cu senzaţia de rece dată de apă la începutul scăldatului; p. e x t. a se băga cu capul în apă pentru a se obişnui cu temperatura acesteia (Peştişani – Tismana). Cf. L. ROM. 1961, nr. 1, 22.

– Prez. ind.: *desilesc.*

– De la **silă.**

DESILICIFIÉRE s. f. (Geol.) Proces de îndepărtare din sol şi de transportare a silicei în apa râurilor. Cf. DN[3], MDA.

– Pronunţat: *-fi-e-.* – Pl.: *desilicifieri.*

– Pref. *de-* + **silicifiere.**

DESÍME s. f. **1.** Calitatea, însuşirea de a fi des (**I 1**); (concretizat, de obicei urmat de determinări în genitiv sau introduse prin prep. „de") grup des de copaci, de tufe etc., rând; pădure deasă, d e s i ş (**1**); p. r e s t r. partea cea mai deasă a unei păduri, mijlocul unei păduri. *De-aciia-şi acoperiră ruşinea cu frunze şi se ascunseră supt desime de turteale.* MOXA[2], 101. Cf. MARDARIE, L. 290/7, ST. LEX. 172[v]/1. *Şi desimea de preste el tăiată, şi viţelul cel hrănit adus la ardere.* BIBLIA (1688), 178[1]/22. *Iar Leon cercând întru acea desime apă şi nu află şi să mâhni* (a. 1692). GCR I, 299/20. *Nişte copaci frundzoşi şi umbroşi era, atâta cât de desimea şi grosimea umbrelor ce avea, precum de tot soarele le lipseaşte.* CANTEMIR, I. I. II, 68. *Iară el s-au aşezat cu oastea în desimea codrilor.* ŞINCAI, HR. II, 41/25. *Ţiind el a ei urmă se îndreaptă pe cale şi s-afundă-n desimea acei păduri vecine.* HELIADE, O. I, 311. *Înfigându-se în întunecoasa desime a unei păduri, o petrece întru întristare şi cugetări.* MARCOVICI, C. 13/16. *Trebuinţa cere, prietine, ca să ne supunem în pădure, unde va fi mai mare desime.* DRĂGHICI, R. 259/30. *Ghinta ghermană lăcuia selbatic prin disimile codrilor.* SĂULESCU, IIR. I, 88/6. [Ierunchea] *trăieşte singuratică la desime de aluni în Evropa mijlocie şi sudică.* J. CIHAC, I. N. 102/26. *Născute în clime umede, pin desimea codrilor, în mijlocul munţilor ..., aceste popoare au fost pline de vărtute şi de putere.* ASACHI, I. VIII/6. *Dintr-o desime de copaci se slobozi o puşcă asupră-i.* CR (1839), 95[1]/4. *O parte s-a tras pintre desimele codrilor şi a munţilor daco-carpatici.* IST. M. IX/17. *Nimic nu se opune marşii sale decât desimea pădurii.* PÂCLEANU, I. II, 55/3. *În a brazilor desime, în pădurea-ntunecată, Pântre frunzele clătite, am zărit-o licurind.* ALEXANDRESCU, O. I, 74. *Îşi îndreptă paşii către parcul cel plin de arbori seculari şi se pierdu în desimea lor.* FILIMON, O. I, 365. *Şi-auzi ce nu s-aude În desimile din munţi.* ALECSANDRI, POEZII, 654. *Vântul şuiera fioros prin desimea codrului.* GANE, N. I, 76. [Stuful] *fierbea de forfotul călăreţilor nevăzuţi ce-şi făceau drum ascuns prin desime.* SĂM. I, 36. *Din desimea codrului de brad veneau şoaptele zefirului de primăvară.* LUC. II, 30. *Vânătorul, cunoscând desimea lăstarului şi văzând că trăsese într-un pui, nu s-a luat după dânsul.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 228. *Noaptea, retrasă în văi şi în desimea posomorâtă a brazilor, cernea munţii adormiţi şi visători.* HOGAŞ, DR. I, 36, cf. CADE. *Toate soiurile de raţe populau ochiurile libere şi desimile stuhului.* SADOVEANU, O. X, 461, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. *De răul cânilor, numai desimea tufelor l-a scăpat.* ŞEZ. VI, 155, cf. ALR II 6 363/27, 29, 36, 76, 228, 235, 250, 463, 537, 574, 646, ib. 6 365/833, ALR SN II h 586, A I 31, 35, II 1, 5, III 5, 16, 17. *Pe-nălţimea munţilor, Prin desimea brazilor, Merge-un voinic tinerel.* FOLC. TRANSILV. II, 283. ✦ (Regional) Deasă (v. d e s **14**). Cf. ANTIPA, P. 514. ✦ S p e c. Mărime a distanţei medii dintre axele indivizilor unei asociaţii vegetale (arboret, plantaţie, semănătură etc.) care se foloseşte la caracterizarea gradului de apropiere dintre aceşti indivizi. *Noţiunea de desime e folosită în tehnica împăduririlor şi în dendrometrie.* LTR[2]. ✦ S p e c. Numărul de fire de urzeală sau de bătătură cuprinse într-un centimetru de ţesătură. Cf. DER.

2. (De obicei urmat de determinări în genitiv sau introduse prin prep. „de") Număr mare, aglomerare, îngrămădire, mulţime de obiecte, de fenomene, de fiinţe etc. de acelaşi fel. Cf. ST. LEX. 171[v]/2. *L-au băgat pe stegariul fără voie lui în desimea turcilor.* M. COSTIN, O. 80. *În dzilile a lui Ştefan-Vodă, au fost lăcuste, însă pre une locuri şi nu ca aceaia desime, ca în ceala an, de care s-au scris.* id. ib. 166, cf. ANON. CAR., I. GOLESCU, C. *Desimea vietăţilor atârnă mai cu samă de la rărimea lăcuitorilor.* RUS, I. I, 95/23. *Pe la porturi şi pe la târguri de negoţi ... să găsăşte cea mai mare desâme.* C. VÂRNAV, H. 32/8. *Iar în fund, peste desimea de pagode azurii, ... falnic, sprinten se ridică Un turn nalt.* ALECSANDRI, P. III, 87, cf. TDRG, RESMERIŢĂ, D. *Semăna cu un trapez mănăstiresc, din pricina mesei lungi înconjurată de o desime de scaune, care o umplea dintr-un capăt în altul.* TEODOREANU, M. U. 24. *Spre a ne da seama de desimea lui, amintim că numai Dombrowski a comercializat peste 400 codalbi.* BĂCESCU, PĂS. 231. *Dacă ai intrat într-un cimitir, ţi se pare că a murit lumea toată, în desimea mormintelor albe.* ARGHEZI, S. VII, 44, cf. ŞEZ. II, 228. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Într-o mare cetate, de lângă mare, să gândeaşte noao gătiri. În Ţeara Leşască, desime de adunări, au porânci de a să aduna* (a. 1694). FN 42.

3. (Învechit) Densitate (**1**). *Pentru rărime se înţălege supţierea părticelelor materiei şi pentru desime a lor grosime prin prestarea la grămada trupului.* AMFILOHIE, G. F. 79[r]/9, cf. LB. *Să se ia dar apă distilată (strecurată) prin al său maximum de desime (prin cea mai mare sau mai strânsă desime), care este 4 grade centigrade mai sus decât ghiaţa topită.* HELIADE, A. 127/21. *După desimea aerului atmosfera să împarte în 3 părţi.* GENILIE, G. 107/23.

Desimea ... aerului mult aduce spre auzire. ANTROP. 187/7. *Desimea materiei din care se alcătuiesc fieşcare din acele planete.* CR (1839), 90²/34, cf. VALIAN, V. *Trebuie a deosebi masa şi volumul ... Din comparaţia îmbelor răsare ideea despre desimea unui trup.* STAMATI, F. 9/11, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF.

– Pl.: *desimi.* – Şi: (învechit) **disíme,** (regional) **deşíme** (ALR II 6 365/833, ALRM SN I h 397/833) s. f.

– **Des** + suf. *-ime.*

DESINÁ vb. I v. **designa.**

DESINCRONIZÁ vb. I. Tranz. şi refl. A face să-şi piardă sau a-şi pierde sincronismul. Cf. DEX², MDA.

– Prez. ind.: *desincronizez.*

– Pref. *de-* + **sincroniza.**

DESINÉNŢĂ s. f. (Gram.) Morfem cu rol gramatical care se ataşează la rădăcina sau la tema unui cuvânt pentru a exprima numărul şi cazul la substantive, genul, numărul şi cazul la adjective, persoana (şi numărul) la verbe; p. ext. terminaţie a unui cuvânt. Cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI, PROT. – POP., N. D., BARCIANU, V., LM. *Neputând da cuvintelor o formaţiune completă, le vom prevedea ... cu desinenţe sau terminaţiuni corespunzătoare.* CONV. LIT. XX, 464, cf. ALEXI, W., ŞĂINEANU². *El le semnează* [poeziile] *Văcărescoglu, părându-i-se că această desinenţă turcească îi împodobeşte strămoşescul nume.* IORGA, L. II, 487, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *Toată flexiunea nominală (declinarea) şi verbală (conjugarea) se face în mare parte cu ajutorul acestor dezinenţe.* PUŞCARIU, L. R. I, 38. *Dezinenţele verbale indică suficient de clar ce persoană este autorul acţiunii.* IORDAN, STIL. 275. *Folosindu-se prepoziţiile în locul desinenţelor cazuale, rolul prepoziţiilor şi numărul lor creşte.* GRAUR, F. L. 181. *Desinenţa este elementul afixal care marchează cazul (la adjective şi genul) sau persoana.* SG II, 7. *Desinenţa de plural a acestui substantiv este „-e".* SCL 1959, nr. 2, 225. *Sufixele, prefixele şi desinenţele sunt totdeauna alipite la un radical.* COTEANU, S. F. II, 56, cf. DER, DN². *Comparând realizarea fonemelor-desinenţă la toate clasele adjectivale, constatăm determinarea exclusiv fonologică a unei anumite realizări.* LL 1972, nr. 3, 311, cf. M. D. ENC., DEX, DŞL.

– Scris şi: *dezinenţă.* – Pl.: *desinenţe.* – Şi: (învechit) **desinénţia** (LM, SFC III, 134), **desinínţă** (NEGULICI, PONTBRIANT, D.) s. f.

– Din fr. **désinence.**

DESINÉNŢIA s. f. v. **desinenţă.**

DESINENŢIÁL, -Ă adj. Care se referă la desinenţă, privitor la desinenţă. *Conjuncţia să ... a devenit în românește un semn distinctiv care înlocuieşte deosebirile dezinenţiale între indicativ şi conjunctiv.* PUŞCARIU, L. R. I, 39. *La neutre ... o distincţie dezinenţială între nominativ şi acuzativ nu exista nici în latineşte.* id. ib. 56. *Un „-a" sufixal, respectiv desinenţial ... are aceeaşi pronunţare.* SCL 1955, 31, cf. DN³.

– Scris şi: *dezinenţial.* – Pronunţat: *-ţi-al.* – Pl.: *desinenţiali, -e.*

– Din fr. **désinentiel.**

DESINÍNŢĂ s. f. v. **desinenţă.**

DÉSINIT s. n. Termen folosit pentru a indica cuvintele care încheie un text, un manuscris (în descrierea acestora, în fişe sau în cataloage de bibliotecă). Cf. DER, M. D. ENC., DEX, DN³.

– Din lat. **desinit.**

DESINTIRÍE s. f. v. **dizenterie.**

DESISTÁ vb. I. Intranz. şi refl. (Jur.) A renunţa la o acţiune, la un drept care urma să fie valorificat pe cale juridică; p. ext. a (se) abţine, a (se) lăsa de ..., a nu se mai ocupa de ... . Cf. PONTBRIANT, D. *Cercă să încuie, însă negăsind cheia se desistă de la aceasta.* CONV. LIT. I, 191, cf. BARCIANU, V. *El se desistă de pretenţiunile sale.* LM. *Wladislaw desistă de la luarea în posesiune a Ţării principale Ungureşti, renunţând la coroana Sf. Ştefan, atât în numele său, cât şi în acela al soţiei sale.* EMINESCU, O. XIV, 177. *Ameninţasem cu darea în judecată, e prea adevărat; dar răposatul ne-a făcut a dezista de la aceasta, arătându-ne cu toată evidenţa bătaia de joc la care ne-am expune.* id. ib. XII, 219, cf. DDRF, GHEŢIE, R. M. *Cel ce a format cererea în judecată ... se desistă de acea cerere.* HAMANGIU, C. C. 473, cf. ALEXI, W., ŞĂINEANU², TDRG, RESMERIŢĂ, D., CADE. *Consiliul ... nu ar putea cere avizul cuiva, oricine ar fi acesta, fără a se dezista.* TITULESCU, D. 230. *Procurorul poate să se dezisteze de la judecarea procesului penal.* PR. DREPT, 970, cf. M. D. ENC., DEX, DN³.

– Scris şi: *dezista.* – Prez. ind.: *desistez* şi (învechit) *desíst.*

– Din fr. **désister.**

DESISTÁRE s. f. Acţiunea de a (se) desista şi rezultatul ei. Cf. PONTBRIANT, D. *Pentru că, în asemenea împrejurări, vâlvoarea răscoalei nu se putea înăbuşi prin pace, învoială sau desistare, ginerii împăratului şi marele comis ... plecară în campanie contra rebelului.* EMINESCU, O. XIV, 92, cf. DDRF, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D. *Uzucapiunea se mai poate justifica şi printr-o confirmare din partea legii a unei prezumţii de desistare trasă din dezinteresul constant al proprietarului faţă de bunul său.* PR. DREPT, 256, cf. DER, M. D. ENC., DEX.

– Scris şi: *dezistare.* RESMERIŢĂ, D. – Pl.: *desistări.*

– V. **desista.**

DESÍŞ s. n. **1.** (De obicei urmat de determinări în genitiv sau introduse prin prep. „de") Grup des (de copaci); mulţime, aglomeraţie (de tufe, de ierburi, de frunze etc.); pădure tânără foarte deasă; loc acoperit cu copaci deşi, cu tufişuri, cu ierburi etc. (regional) deset (1). Cf. MARDARIE, L. 293/2. *Foarte bune ţi-s casele, Iacove, corturile tale Israil ca nişte desişuri umbrind, şi ca nişte grădini lângă râuri.* BIBLIA (1688), 114²/3. *Şi el purceasă după dânsul, pân au agiuns într-un desuş* [sic] *de pădure* (a. 1692). GCR I, 297/14. [Cain] *aflându-să într-un desiş de pădure, fu omorât.* ANTIM, O. 247, cf. POLIZU. *Se găseau grupe stând pe iarbă sau rătăcind prin desişul arborilor.* PELIMON, I. 156/14, cf. PONTBRIANT, D. *O rază a soarelui străbătu printre toate desişele până la dânsa.* CONV. LIT. V, 65, cf. COSTINESCU. *Cu faţa-ţi argintie, tu, lună! scânteiezi Şi prin desiş, în crânguri, ca flacări văpăiezi!* ODOBESCU, S. I, 28. *O luă ... în braţe şi o trecu peste şanţ, apoi îi făcu loc prin desiş.* SLAVICI, O. I, 350. *Nu căuta nici la floricelele ce se*

ascundeau prin desişurile crângurilor. ISPIRESCU, L. 58. *Ca-ntr-un vis plutind, ne-om pierde Prin desişuri amândoi.* VLAHUŢĂ, S. A. I, 30. *Prin vis, cum şedea pe pântece la pământ, aude o pârâitură lungă prin desiş, apoi ceva linişte şi după aceea o năvală de vulpi de gândeai că le aduce apa.* SNOAVA, III, 468, cf. DDRF. *Ilinca face acum un vis barbar, un vis de dragoste aprinsă, o dragoste sălbatecă ... prin desişul trunchiurilor bătrâni.* ADAM, R. 138. *Castelele albe ... licăresc prin desişurile întunecate de brădet.* SĂM. II, 436, cf. ALEXI, W., ŞĂINEANU[2]. [Ungurii] *mai trăiesc încă pe dealul ... care se zice Corni, după desişul de corni ce va fi fost înainte de colonizare.* IORGA, C. I. III, 157. *La noi de jale povestesc A codrilor desişuri.* GOGA, POEZII, 8, cf. TDRG. *Prin desiş de codri ... se adăposteşte o mare lume de fiinţe.* PĂCALĂ, M. R. 27. *Poteca se strâmta aşa de tare, încât de abia puteai străbate cu sufletul prin desişul întunecos al unei sihle de carpeni tineri.* HOGAŞ, DR. I, 16, cf. RESMERIŢĂ, D. *Istoria celei dintâi dragoste ..., legănată de vântul răsfirat în asfinţit prin desişul papurei, îmi apărea de multe ori ridicolă.* C. PETRESCU, S. 26. *Zării căsuţa Procopoaiei, într-un desiş de pomi bătrâni.* REBREANU, NUV. 92. *Dintr-un desiş de molizi ... se năpustiră în întunericul pădurii un ofiţer şi-o doamnă.* MIRONESCU, S. 160. *Şi îmi pare rău ... că din scorburi şi din desişuri au fugit şăgalnicele divinităţi antice.* GALACTION, O. 372. *Prin ferestrele lipite de desişul crângului ... se revărsa domoală ... plânsoarea unui pian.* KLOPŞTOCK, F. 138. *Ici-colo, lungeturi nepătrunse şi desişuri necălcate.* VOICULESCU, P. I, 68. *În soarele fierbinte ... clipeau prin desişurile livezilor acoperişuri bombate de alamă.* SADOVEANU, O. X, 294. *În zborul de noapte în desişul pădurii, striga se călăuzeşte mai mult după ochi.* BĂCESCU, PĂS. 269. *Jocurile lor sunt vânătoarea de cerbi, prinşi cu coarnele în desiş de pini.* CĂLINESCU, I. 191. *Şi rupem crengi, răzbatem prin desiş, Şi, roşu, ghimpele nu se dezminte.* BLAGA, POEZII, 380. *Arendaşul, tot codindu-se şi ocolind răspunsul, măsură cu privirea desişul spicelor care se tălăzuiau în boarea dimineţii.* CAMIL PETRESCU, O. II, 154. *Fugi cu paşi mărunţi şi se pierdu sub pavăza frunzişului albăstrui al desişurilor.* STANCU, R. A. II, 127. *Încolo, desiş, pădure, poteci, coline şi o grădină colosală.* DEMETRIUS, A. 120. *Din umbră şi desişuri o ciută naltă sare.* ISANOS, P. 370. *Condrat scoate barca din curenţi şi o împinge cu putere spre desişul copacilor înalţi din faţă.* BĂNULESCU, I. 9, cf. M. D. ENC. *S-a furişat spre desişul pădurii, dispărând fără urmă.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 5, 65. *Era înfundat într-un desiş, lângă o prăpastie.* RETEGANUL, P. I, 3. *Verde foaie ş-o lalea Prin desiş Miu umbla.* ŞEZ. IV, 130, cf. CHEST. IV 105/15, ALR II 6 363/182, 219, 284, 386, 414, 431, 514, 531, 551, 605, 705, 728, 791, 872, 876, 886, 899, 928, 987, ib. 6 365/105, 987, ALR SN II h 586, A II 1, 6, 11, 14. ✧ F i g. *Să să înveţe tinerii cei de limbă iubitori a cerca şi cele mai rădicate şi mai ascunse desişuri ale Parnasului.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 64. *Ascuns în desişul destinului meu, Ascut săgeţi, ciocnesc fier şi piatră.* VOICULESCU, POEZII, I, 264. *Tai brazdă prin desişuri de îndoieli şi-arunc Cu buzduganul vrerii hotar departe-n vreme.* BENIUC, V. 60. ✧ P. a n a l. *Din desişul sprâncenelor luceau doi ochi galbeni, căprii.* GHICA, ap. CADE. ✦ S p e c. Stadiu de dezvoltare a unui arboret, între realizarea stării de masiv şi începerea stadiului numit nuieliş. Cf. DS, LTR[2].

2. F i g. Mulţime (**3**), îngrămădire, aglomeraţie; (regional) deset (**2**). *Se împinge disperată o mulţime de lume ca într-un desiş de trupuri.* CAMIL PETRESCU, T. II, 410, cf. DL, DM, DEX.

3. (Regional) Deasă (**I 4**). Cf. ANTIPA, P. 779.

– Pl.: *desişuri* şi (învechit) *desişe.* – Şi: (regional) **deşiş** (ALR II 6 363/791, 872, 876, 886, 899, 928, ALR SN II h 586, A II 11), (învechit, rar) **desúş** s. n.

– **Des** + suf. *-iş.*

DESIŞÓR, -OÁRĂ adj., adv. (Rar) Diminutiv al lui d e s; destul de des.

1. Adj. Cf. d e s (**I 1**). Cf. CADE. □ *E desişoară pădurea!*

2. Adv. Cf. d e s (**II 2**). *A venit cam desişor în vara asta la horă la noi.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 184.

– Pl.: *desişori, -oare.*

– **Des** + suf. *-işor.*

DESÍŞTE s. f. (Regional) Pădure deasă (**1 1**). *În parcul Sibiului vezi adeseori o d-şoară şezând tăcută pe-o bancă din desiştea de brădui.* SĂM. II, 232, cf. SFC III, 59, ALR II 6 365/2.

– **Des** + suf. *-işte.*

DESÍT, -Ă adj. (Învechit, rar) Care e aşezat aproape, care se găseşte unul lângă altul. *Trebuie făcute cât se va putea mai desite brazdele prin care se scurge apa de pe lan.* I. IONESCU, C. 191/19, cf. MDA.

– Pl.: *desiţi, -te.*

– V. **desi.**

DESITÁTE s. f. (Învechit, rar) Densitate (**1**). Cf. PONTBRIANT, D., SFC VI, 64.

– Pl.: *desităţi.*

– **Des** + suf. *-itate.*

DESÎMPREUNÁ vb. I v. **despreuna.**

DESÎMPREUNÁRE s. f. v. **despreunare.**

DESÎMPREUNÁT, -Ă adj. v. **despreunat.**

DESJUCÁ vb. I v. **dejuca.**

DESJUGÁT, -Ă adj. v. **dejugat[2].**

DESJUNÁ vb. I v. **dejuna.**

DESJUNCTÍV, -Ă adj. v. **disjunctiv.**

DESJUNCŢIÚNE s. f. v. **disjuncţie.**

DESJÚNGE vb. III v. **disjunge.**

DÉSKTOP s. n. Imagine care apare la deschiderea computerului şi pe care se pot vedea simbolurile programelor ce pot fi activate. *Utilizatorul va dori să urmărească direct pe desktop o transmisie TV live.* RL 2005, nr. 4 706.

– Pl.: *desktopuri.*

– Din engl. **desktop.**

DESLOCÁ vb. I v. **disloca.**

DESLOCÁRE s. f. v. **dislocare.**

DESLOCÁT, -Ă adj. v. **dislocat.**

DESLOCÁȚIE s. f. v. **dislocație.**

DESLUCÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit, rar) A străluci (1). (F i g.) *Accentul etic deslucind adâncimile vieții sufletești individuale, urmează că accentul logic și cel simbolic îi sunt subordonate.* EMINESCU, O. XIV, 360.
– Prez. ind.: *deslucesc.*
– Prez. *des-* + **luci.**

DESLUCITÓR, -OÁRE adj. (Învechit, rar) Strălucitor (1). *Regulele cele multe să lipsească, cele puține să fie cât se poate mai deslucitoarie și mai sănătoase.* CODRU-DRĂGUȘANU, R. III/6.
– Pl.: *deslucitori, -oare.*
– **Desluci** + suf. *-tor.*

DESLUSTRÁ vb. I v. **delustra.**

DESLUȘEÁLĂ s. f. (Învechit) Deslușire. Cf. POLIZU, ALEXI, W.
– Pl.: *deslușeli.*
– **Desluși** + suf. *-eală.*

DESLUȘÍ vb. IV. T r a n z. **1.** (Complementul indică idei, probleme, noțiuni etc.) A desprinde dintr-un complex (de idei, de probleme etc.); a face să devină clar, explicit, limpede; a clarifica, a lămuri, a elucida. *Pune-vom nevoință să doslușim ... de unde s-au încăpătat de această așea de grozavă minciună.* CANTEMIR, HR. 136, cf. ANTIM, O. 409. *Am dăslușit la care nume să punu articolii.* VĂCĂRESCUL, GR. 149/10. *El trebuie să deslușească ceia ce înțeleage.* LEGIUIRE, 96/8. *Poate să nu fi putut dăsluși stările oamenilor după a lor adevărată ființă* (a. 1819). DOC. EC. 225. *Iară megieșii dosloșind pricina ... s-au adunat mulțime.* URICARIUL, VII, 78. *Tatăl desluașște fiului său minunele zidirei.* MARCOVICI, D. 27/28. *Am hotărât să întocmim o colecție istorică, care să cuprindă numai scrisori și acte vechi ce ar putea desluși istoria românească.* KOGĂLNICEANU, în PLR I, 94. *Unii încă au vrut să desluașcă mai bine acest soroc.* MEȘT. MOȘ. 28/19, cf. VALIAN, V. [Chimia] *ne-a înlesnit ... de a desluși funcțiile particulare ale deosebitelor organe ale plantelor.* MARIN, PR. I, VI/6, cf. PONTBRIANT, D. *Viața sufletească a autorului ne era deslușită.* MAIORESCU, CRITICE, 490, cf. DDRF, ȘĂINEANU[2]. *Dar nu aceasta era schimbarea ..., ci altceva. Și nu deslușea ce!* AGÎRBICEANU, S. 544. *Ceea ce a urmat nu era nou pentru mine. Era viața celui ... căruia faptele i-au deslușit de nenumărate ori marginile libertății lui.* M. ELIADE, O. I, 120, cf. CADE. *Gândirii îi revine misiunea ... de a desluși ceea ce poate să ia încă ființă.* TITULESCU, D. 301. *Gândurile îi erau deslușite în cap.* VISSARION, B. 378. *Întreaga lume va desluși uimită ... a noastră poezie.* VOICULESCU, POEZII, II, 258. *A încercat să desluașească originea poporului român.* IST. LIT. ROM. II, 39. *Încercăm să doslușim procedeele artei descriptive.* VARLAAM – SADOVEANU, 459. *O serioasă cercetare ... ne-ar desluși mecanismul acestui proces.* M 1975, nr. 1, 1, cf. DEX. ✧ (Cu pronumele în dativ) *El ne desluși toate câte știa.* PLEȘOIANU, T. I, 180/2. *Putea-vei ca să-mi desluașăști o mică întrebare?* RUSET, E. 56/2. *Prezidentul ... va fi dator ... să-i desluașască că trebuie să puie bila albă în vasul cel așezat pe masă.* FM (1843), 2[2]/36. *Chemând pre împăratul în taină îi desluașesc Cum că acea a lui rană nu cred că o lecuiesc.* PANN, E. V, 6/17. *Nu se oprise să-și desluașească în cugetu-i ce vede.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 17. *De unde venise el singur, nu-și putea desluși în amintire.* C. PETRESCU, S. 37. *El îi mai desluși că ... școala a fost aceea care a ridicat din întunerec la lumină ... oamenii de pe acele meleaguri depărtate.* MOROIANU, S. 138. *Am uitat să-ți desluașesc ... că închiriază numai grădina.* ARGHEZI, C. J. 257. ✧ R e f l. p a s. *În câte țări sau provinții să să fie fost împărțit ... foarte cu greu iaste a să dosluși.* CANTEMIR, HR. 66. *Neputându-se numai printr-înșii trebile a se desluși și dăzvoalbe, trimis-au în urmă Șărban-Vodă pre nepotu-său, acesta.* R. GRECEANU, CM II, 13. *Mărginirea foii nu ne-a iertat în numărul trecut 12 să se desluașască articolul.* CR (1830), 49[1]/11. *Ceea ce noi zisărăm mai sus, să va dosluși ... prin o altă dovadă.* VEISA, I. 135/5. *A închinat ... prințipatul său cu oarecare condiții care mai târziu se desluașiră mai bine.* F. AARON, I. II, 222/16. *Conceptul și ideea patriei ... se desluși mai cu grijă și în limba noastră.* FM (1843), 169[1]/10. *Așteaptă ca lucrul să se desluașească din mărturisirile celorlalți bănuiți.* SLAVICI, O. I, 175. *Șoronarii moldoveni ... au vreo legătură, ce nu se poate încă desluși, cu aceștia.* IORGA, C. I. III, 172. *Ortodoxismul se poate desluși prin examinarea tradițiilor.* STĂNILOAE, O. 58. *Nu s-a putut desluși prin ce anume este lecuitoare planta.* BELEA, P. A. 296. ✧ R e f l. i m p e r s. *Din ascunzișurile cețoase ale minții se desluașește o hotărâre turbure.* C. PETRESCU, S. 56. ✦ (Complementul indică omul) A face să înțeleagă, să priceapă, a lămuri. *Se fățărnici ... a-m[i] mulțămi că l-am deslușit mai bine.* PLEȘOIANU, T. III, 30/1. *Stăpână, dăsluaște-ne de cele întâmplate.* RUSET, E. 119/9. *Dar ce e revoluția nu mă desluișise.* MILLE, V. P. 157. *Zadarnic încercă s-o desluașească pe fată.* AGÎRBICEANU, S. 42. *Când am plecat, era numai atâta, mă desluși Neculae.* C. PETRESCU, S. 173. *Pe roșul ți-am dăruit, Dar nu mi te-am deslușit Că nu-l poate-ncălica.* TEODORESCU, P. P. 530. ✧ A b s o l. *Întrebuințează pe cât se poate vorbe mai puține ... fie ca să desluașească, fie să înfrumusețeze.* HELIADE, O. II, 21. ✦ R e f l. A se lămuri, a se edifica (asupra unui lucru, a unui fapt etc.); a înțelege; a da lămuriri, a se explica. *Îmi place să aduc de exemplu tot pe greci, pentru că ... mă desluașesc mai bine, fiind contimporani cu noi.* HELIADE, PARALELISM, I, 43. *Avea mare dorință a se desluși despre aceastea toate.* GORJAN, H. I, 97/26. *După o scumpă cercetare desluașindu-se ... că nu a voit să primească protocolul.* CR (1832), 315[1]/1. *Îndrăznesc să mai mă rog, de va fi priimit, ca să mi să dea voie a mă dăsluși personal Ecscelenții Voastre* (a. 1833). DOC. EC. 527. *Venisem, Măria Ta, să aflu ... – Desluașește-te mai bine, că nu-mi aduc aminte.* FILIMON, O. I, 171. *Am s-o ieu* [gramatica] *și eu din capăt, și poate cu tine ... să mă pot desluși.* CREANGĂ, O. 227. *Să ne desluașim: e încurcătură la mijloc.* CARAGIALE, O. VI, 217. *Să mergeți la casa dregătorului, să vă deslușiți.* VISSARION, B. 287. *Cu greu putea Șandru să se desluașească ce va fi fiind asta.* SADOVEANU, O. XX, 129. *Încercând să se desluașească încă o dată în vechile lui obsesii ..., a izbutit.* ARGHEZI, S. XI, 89. ✧ R e f l.

r e c i p r. *Mai bine este să se desluşască între dânşii cu cuvinte adevărate.* MARCOVICI, D. 166/24. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Nu se desluşia la nimic, nici tragere de inimă n-avea să se agaţe de ceva.* SĂM. IV, 765. ✧ L o c. a d v. (Învechit) **Pe desluşite** = în mod clar, explicit, limpede. *Tălmăceşte-te, mă rog pe desluşite Şi nu te mai împodobi cu daruri siluite.* RUSET, E. 61/21. ✦ T r a n z. şi r e fl. A (se) desprinde (**11**), a reieşi (**2**). *Desluşi parcă, în cuvintele huzarului, o provocare ascunsă.* REBREANU, P. S. 119. *„E ciudat", murmură cu glas stins, „din bobi nu se desluşeşte decât un semn de moarte".* M. I. CARAGIALE, C. 153. *Desluşeşte în vorba ei egală ura şi aşteptarea.* IST. LIT. ROM. III, 338. ✧ R e fl. p a s. *Din documentele pe care le avem ... se pot desluşi şi unele aspecte.* G. BARBU, A. V. 82. ✦ A descifra (**1**), a citi. *Epigrafica, care învaţă a desluşi inscripţiile.* F. AARON, I. L. 6/24, cf. DL. *Desluşi din greceşte cu vocea lui proaspătă.* BARBU, PRINC. 158.

2. (Complementul este un sunet, un zgomot, o vorbă etc.) A distinge (**2**), a deosebi[2] (**3**); a auzi. *Poate desluşi semnele clopotelor.* AGÎRBICEANU, S. 529. *Desluşi un glas înăbuşit rostind vorbe străine.* REBREANU, P. S. 268, cf. CADE. *N-avusei timp să desluşesc bine răspunsul.* BRĂESCU, O. A. I, 72. *Putea să stea ceasuri întregi nemişcat, cu ochii ţintă în ochii ei, fără să desluşească o vorbă.* COCEA, S. II, 108. *Şopârlele aud un zumzet ..., pe care noi, oamenii, nu-l putem desluşi.* ARGHEZI, C. J. 260. *I se păru că desluşeşte un gungurit ciudat.* TUDORAN, P. 254. ✧ R e fl. *Zgomotele se desluşeau din ce în ce mai limpede.* REBREANU, I. 68. *Se desluşeşte bine acum fâşâitul apei.* C. PETRESCU, S. 57. *Frânturi de psalmi amarnici ce-n zbor se desluşeau.* VOICULESCU, POEZII, I, 20. *Se desluşea ... zumzetul de-albine.* PILLAT, P. 102. *Paşii ... care abia se desluşesc sunt mult mai dulci decât cuvintele.* PERPESSICIUS, S. 165. *Îndepărtat se desluşiră strigăte de copii.* BARBU, Ş. N. 117, cf. DEX. ✧ F i g. *Am desluşit prin noapte galopuri de balade.* LABIŞ, P. 211.

3. A observa (**3**), a recunoaşte (**1**), a vedea (în semiîntuneric, într-un spaţiu slab luminat). *Desluşea silueta locotenentului.* REBREANU, P. S. 275. *Ochii ... nu mai desluşeau nimic dincolo de ei.* POPA, V. 350. *Abia desluşi – prin tremurul de ploaie subţire al genelor – gleznele goale, sandalele mici.* TEODOREANU, U. C. 28. *Prin întunericul subţire din jurul lui desluşi că se află într-o odaie strâmtă.* STANCU, R. A. III, 66. *Desluşi patul alb, desfăcut şi neatins.* VINEA, L. I, 213. *Stere i-a desluşit prin pânza cenuşie ... chipul lunguieţ.* BARBU, G. 90, cf. DEX. *Şi venea, venea, Şi mi-o desluşea: Soţioara lui, Nevestica lui, Floarea câmpului.* PAMFILE, C. Ţ. 21, cf. BALADE, III, 52. ✧ A b s o l. *Privise o clipă până desluşise limpede.* DEMETRIUS, A. 19. ✧ R e fl. *Această lucrare* [eclipsa] *se desluşaşte de sineş prin mijlocirea rotirei soarelui şi a ipotezului ce am făcut.* MISSAIL, A. 25/6. *Puţin câte puţin, se desluşeşte şi se ridică peste câmpie un drum drept.* SĂM. I, 113. *Gândaci de toate felurile se desluşeau printre firele de iarbă.* SANDU-ALDEA, U. P. 164. *Oricine a văzut acele zugrăveli care se desluşesc însă destul de bine.* IORGA, C. I. III, 22. *În zare, se desluşeşte, uşoară, dunga de lumină a zorilor.* GÂRLEANU, L. 67. *Casa groparului de-abia se desluşea.* REBREANU, P. S. 264. *Femeile se desluşeau anevoie din umbră.* VLASIU, A. P. 296. *Toată strada ... se împânzea într-o lumină în care nu se mai desluşea nimic.* BARBU, G. 333. *Pe străzile înguste ... se desluşea silueta zveltă a unui om.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 1, 25. ✧ R e fl. r e c i p r. *În holul casei ei, în întunericul în care abia ne puteam desluşi conturul feţelor, gesturile noastre de dragoste deveneau din ce în ce mai dezinhibate.* CĂRTĂRESCU, N. 109. ✦ (Subiectul este o sursă de lumină) A face să apară conturul; a contura. *Focul ... lumina omul, desluşea amănuntimile.* CONTEMPORANUL, V, 194. *Lumina lină a cornului lunii ne desluşea calea.* LOVINESCU, C. IV, 46, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

– Prez. ind.: *desluşesc.* – Şi: (învechit) **dosluşi,** (regional) **descluşi** (VÎRCOL, V.), (învechit, rar) **dosloşi** vb. IV.

– Din bg. **дослушам.**

DESLUŞÍRE s. f. Acţiunea de a (s e) d e s l u ş i şi rezultatul ei; explicaţie, lămurire, elucidare, (învechit) desluşeală. *Gherundii vreaze să fie legaţi cu graiu, pentru mai buna lor dăslușire.* VĂCĂRESCUL, GR. 147/14. *Alcătuirea aceaştii pravili este o desluşire a pravililor împărăteaşti.* LEGIUIRE, 105/7. *Prin dosloşire adivărului ... să fie depărtat* (a. 1827). IORGA, S. D. V, 276. *Ca să înlesnim pe cetitor la înţelesul fieşicăriia vorbe, aducem desluşirile următoare.* HELIADE, PARALELISM, I, 57/4. *Îi dă şi desluşirile trebuincioase asupra atâtor monumente.* F. AARON, I. L. 8/29, cf. VALIAN, V. *Multe încercări o dovedesc de dreaptă, şi numai aceasta* [ipoteza] *dă o desluşire doveditoare despre petele negre ce se zăresc pă suprafaţa soarelui.* MISSAIL, A. 23/25. *Voi arăta mai multe desluşiri asupra educaţiei morale a junimii care va fi încredinţată îngrijiilor tale.* BREZOIANU, Î. 125/13. *Trebue să dau oareşcare desluşiri asupra limbei ce am întrebuinţat.* NEGULICI, E. I, 198/25, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Îmi cer voie să vă dau următoarele desluşiri.* MAIORESCU, D. V, 289. *Citi versurile, tălmăcindu-le mereu şi dându-i felurite desluşiri.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 89, cf. DDRF. *Pentru mai ample comentarii cereţi desluşiri de la prietenul meu.* ANGHEL, PR. 165. *Feciorul nu-i dădea maică-sii nicio desluşire.* AGÎRBICEANU, S. 602. *Îi dădu toate desluşirile, rece, scurt.* REBREANU, P. S. 60, cf. RESMERIŢĂ, D. *La întrebările noastre ne-a dat şi desluşiri.* C. PETRESCU, S. 124, cf. CADE. *Am dat toate desluşirile de natură a linişti pe Stresemann.* TITULESCU, D. 256. *Desluşirile ... le-a dat răposatul notar.* MOROIANU, S. 179. *Cercetarea trecutului îşi aduce ... contribuţia la desluşirea prezentului.* BRĂTIANU, T. 7. *Vom încerca ... desluşirea unor trăsături principale şi definitorii.* M 1974, nr. 9, 18, cf. DEX. *Judecătorul o întrebă, că ce slujbă are, unul din ascultători se grăbeşte a da desluşire, că e fată în casă.* SNOAVA, III, 108. ✧ (Învechit) L o c. a d v. **Cu desluşire** = în mod clar, explicit, limpede. *Tălmăceaşte-ne mai cu desluşire feliurimea metalurilor.* GRECEANU, Î. 129/18. *Pentru toate, cu desluşire, să înştiinţeze Mării[i] Tale, ca să dea luminată poruncă de urmare* (a. 1825). DOC. EC. 343. [Loghica] *dă reagule cu desluşire ... de a judeca dreapt.* GRIGORIE, L. 13/2. *Spune-m[i] cu desluşire unde se-află acea fermecătoare?* GORJAN, H. I, 75/27. *Ochi adâncaţi şi desinaţi cu desluşire ... însemnează un caracter judicios.* FIS. 39/6. *Actul de naştere va arăta cu desluşire ziua, ora, locul naşterii.* HAMANGIU, C. C. 25.

– Pl.: *desluşiri.* – Şi: (învechit, rar) **dosloşire, dosluşíre** (CANTEMIR, HR. 871) s. f.

– V. **desluşi.**

DESLUŞÍT, -Ă adj. **1.** Care este explicit, clar, precis (1). *Să arate ... cu adevărată şi dăsluşită înştiinţare* (a. 1811). DOC. EC. 93. *Zicerea solstiţu trebue desluşită.* MISSAIL, A. 28/14-15. *Pentru nişte asemenea ziceri, am dat tălmăciri cât s-a putut mai desluşite.* NEGULICI, E. I, IX/33. *Mă apucai mai întâi să mă deprinz la o citire rară şi desluşită, sârguindu-mă de a înţelege bine când citiam şi a fi priceput de alţii.* BREZOIANU, Î. 18/27. *„Bulucai, bulucaie" n-are nici el o întrebuinţare desluşită.* ODOBESCU, S. I, 215. *O dăsluşită lămurire ... să cuvine a să face* (a. 1819). DOC. EC. 232, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *A ieşit din casă fără niciun gând desluşit.* ARGHEZI, C. J. 10. *Omul făcu un semn desluşit cu mâna: înainte!* PREDA, DELIR. 59. *Premisele ... sunt prezente într-o stare nu totdeauna deplin desluşită.* S ianuarie 1970, 65, cf. M. D. ENC., DEX. *Măi ciobane, dumneata, Te văd că eşti priceput Şi la cuvânt desluşit.* MAT. FOLK. 212. *N-aştepta dă la gângav vorbă dăsluşită.* ZANNE, P. II, 575. ✧ (Adverbial) *Să va ului şi nu va putea spune desluşit.* NEAGOE, ap. GCR I, 169/39. *Desluşit ne dovedeşte Fabula ce am văzut, Că-nţeleptul se fereşte De orice necunoscut.* HELIADE, O. II, 119. *Condica politicească, ce vorbeşte desluşit pentru muierile care îşi lasă bărbaţii.* PR. DRAM. 165. *Autoriul arată desluşit ... rezultatele la cari a ajuns.* CONTEMPORANUL, IV, 470. *I-a spus desluşit aseară să vie cât de devreme ... Când colo, poftim! Cinci şi jumătate şi el nu vine – şase şi el tot nu vine.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, Î. 59. *A simţit asta desluşit la întâia şezătoare.* AGÎRBICEANU, S. 50. *Ştia desluşit că a purtat-o în suflet toată viaţa.* REBREANU, P. S. 189. *Răspunse desluşit, sigur şi cu importanţă.* BRĂESCU, O. A. I, 141. *Popa, bun de inimă, se învoi ... şi îndată începu a rosti rar şi desluşit rugăciunea, pe care ţiganul nostru voia s-o înveţe.* SNOAVA, III, 514.

2. (Despre sunete, zgomote) Care se aude clar, cu limpezime; precis (1). *O figură de metal având chip omenesc şi a căreia gură scotea cuvinte desluşite.* CR (1839), 482[1]/11. *S-a mai auzit o fluierătură, dar acuma mai desluşită, mai puternică.* CONTEMPORANUL, IV, 44. *Le strigă cu o voce desluşită şi-apăsată.* SĂM. I, 60. *Începură să se audă tot mai desluşite zgomotele deşteptării satului.* LUC. VII, 99. *Auzi foarte desluşit ... glasul sergentului.* REBREANU, P. S. 225, cf. CADE. *Răsună-n orologiu scandat şi desluşit Un zgomot.* PILLAT, P. 25. ✧ (Adverbial) *Strigătele răsunau desluşit şi puternic.* VORNIC, P. 214. *Cuvintele se auzeau desluşit.* BARBU, Ş. N. 185, cf. DEX.

3. Care se vede, se conturează cu claritate; limpede. *Lucrurile ce se apropie prea mult de vedere, în loc să se arate mai desluşite, o întunecă.* MARCOVICI, C. 84/9. *Umbra creştea în forme din ce în ce mai desluşite.* BART, E. 185. ✧ F i g. *Îşi vedea tot mai desluşit rostul vieţii.* AGÎRBICEANU, S. 511. *În sfaturile pământenilor se înfiripa tot mai desluşit imaginea lui.* SADOVEANU, O. I, 185, cf. DM, DEX. ✧ (Adverbial) *E o lume vie, pe care poetul o vede desluşit.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 367. *Tresar ... şi văd, desluşit, Un Zmeu şi-un voinic încleştaţi.* VOICULESCU, POEZII, I, 181.

– Pl.: *desluşiţi, -te.*

– V. **desluşi.**

DESLUŞITÓR, -OÁRE adj. (Învechit) Care explică, clarifică, lămureşte. *Această cărticică va putea fi îndestul desluşitoare.* POENARU, Î. VIII/8. *Nu se putură strecura până la noi niscaiva documenturi desluşitoare de starea lor de atunci.* F. AARON, I. I, 25/18, cf. VALIAN, V. *Care bani, îi vei trimite la Depertament cu raport desluşitor din parte-ţi, priveghind ... a fi pomenitele vite pentru prăsilă aduse, iar nu pentru spiculaţie* (a. 1846). DOC. EC. 885. *Scrierea o am făcut numai cu cuvinte cunoscute de săteni şi într-un chip cât s-a putut mai dosloşitor.* I. IONESCU, C. V/27, cf. PONTBRIANT, D. *A ştiut să culeagă ... faptele desluşitoare ale acelor enigme.* ODOBESCU, S. III, 313, cf. DDRF. *Indiciile desluşitoare le regăsim în însăşi Scripta Consistorului.* LUC. II, 25, cf. DM, DEX.

– Pl.: *desluşitori, -oare.* – Şi: (învechit, rar) **dosloşitór, -oáre** adj.

– **Desluşi** + suf. *-tor.*

DESMÁN s. m. Mamifer acvatic insectivor, lung de circa 20 cm, acoperit cu blană mătăsoasă, de culoare brun-închis; şobolan-moscat (*Desmana moschata*); p. r e s t r. blana preţioasă a acestui animal. Cf. DER, M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *desmani.*

– Din fr. **desman.**

DESMÍN s. n. (Geol.) Aluminosilicat hidratat de sodiu şi calciu, care se găseşte în unele roci bazice şi în filoanele termale. Cf. M. D. ENC., DN[3], DEX[2], D. GEOL.

– Din fr. **desmine.**

DESMÍTĂ s. f. (Med.) Inflamaţie a unui ligament. Cf. D. MED., DN[3].

– Pl.: *desmite.*

– Din fr. **desmite.**

DESMODRÓM, -Ă adj. (Despre un mecanism) La care legăturile dintre elemente asigură o mişcare univoc determinată a oricărui element condus, indiferent de numărul de elemente conducătoare şi de viteza de mişcare a elementului considerat.Cf. M. D. ENC., DN[3].

– Pl.: *desmodromi, -e.*

– Din fr. **desmodrome.**

DESMOGRAFÍE s. f. (Anat.) Descriere a ligamentelor. Cf. NDN, MDA.

– Pl.: *desmografii.*

– Din fr. **desmographie.**

DESMOLOGÍE s. f. Parte a anatomiei care se ocupă cu studiul ligamentelor (articulare). Cf. I. GOLESCU, C., DN[2], D. MED.

– Scris şi: *dezmologie.*

– Din fr. **desmologie.** Cf. ngr. δ έ σ μ ο λ ο.

DESMOPATÍE s. f. (Med.) Boală a ligamentelor. Cf. D. MED., NDN.

– Pl.: *desmopatii.*

– Din fr. **desmopathie.**

DESMOTOMÍE s. f. (Med.) Secţionare chirurgicală a unui ligament. Cf. DN[3], MDA.

– Pl.: *desmotomii.*
– Din fr. **desmotomie.**

DESMOTRÓP, -Ă adj. (Despre compuși) Care prezintă desmotropie. Cf. DN[3], MDA.
– Pl.: *desmotropi, -e.*
– Din fr. **desmotrope.**

DESMOTRÓPIC, -Ă adj. Care rezultă din desmotropie. Cf. DN[3], MDA.
– Pl.: *desmotropici, -ce.*
– Din fr. **desmotropique.**

DESMOTROPÍE s. f. (Biol.; Chim.) Izometrie dinamică în care formele izomere sunt în echilibru, putând fi izolate și puse în evidență ca substanțe chimice. Cf. M. D. ENC., DN[3].
– Din fr. **desmotropie.**

DESOFISTICÁ vb. I. T r a n z. (Livresc) A elimina ceea ce este sofisticat sau introdus în mod artificial; a simplifica. Cf. NDN.
– Prez. ind.: *desofistichez.*
– Pref. *de-* + **sofistica.**

DESOFISTICÁRE s. f. (Livresc) Acțiunea de a d e s o f i s t i c a și rezultatul ei. Cf. DEX[2], NDN.
– V. **desofistica.**

DESOLIDARIZÁ vb. I. R e f l. A se despărți, a se rupe de concepțiile, atitudinea, acțiunile unei persoane, ale unui grup de persoane sau de o idee, a nu mai fi solidar cu ... *Deputatul a început să facă exces de zel în dragoste, ca să-i arate fratelui mai bătrân că se desolidarizează de o atitudine atât de obraznică.* CAMIL PETRESCU, U. N. 31, cf. DM, DN[2]. *Pământul capătă astfel statutul unui tabu, de care lumea însuflețită se desolidarizează.* LL 1972, nr. 3, 448, cf. M. D. ENC., DEX. ✧ T r a n z. *A încercat de a desolidariza Marea Britanie de Franța.* TITULESCU, D. 622. *Pașa a cerut boierilor să dovedească sentimentele lor de credință prin acte care să desolidarizeze întregul popor de mișcarea eteristă.* OȚETEA, T. V. 192.
– Prez. ind.: *desolidarizez.*
– Din fr. **désolidariser.**

DESOLIDARIZÁRE s. f. Acțiunea de a (s e) d e s o l i d a r i z a și rezultatul ei. *În desolidarizarea cu trecutul dusă până la discontinuitate, ... Radu Cosmin sta înfipt ferm.* LOVINESCU, C. V, 110. *Puse distanță de un pas între amândoi, cu o instinctivă desolidarizare.* C. PETRESCU, C. V. 181. *Cinismul e primejdios, e o desolidarizare, e un denunț.* VINEA, L. II, 203, cf. DM, DN[2]. *Cum trebuie interpretată atunci atitudinea de desolidarizare față de pământ, pe care autorul o adoptă.* LL 1972, nr. 3, 449, cf. DEX. *Oamenii par a se salva, în secol, mai degrabă prin rațiune decât prin sentiment, ... mai degrabă prin critică și desolidarizare decât prin entuziasm și euforie gregară.* PATAPIEVICI, C. L. 322.
– Pl.: *desolidarizări.*
– V. **desolidariza.**

DESOLIDIFICÁ vb. I. R e f l. (Despre lichide solidificate) A-și pierde consistența, a redeveni lichid. Cf. DN[3], MDA.
– Prez. ind.: *desolidífic.*
– Pref. *de-* + **solidifica.**

DESOLIDIFICÁRE s. f. Acțiunea de a s e d e s o l i d i f i c a . Cf. DN[3], MDA.
– Pl.: *desolidificări.*
– V. **desolidifica.**

DESOLÚȚIE s. f. v. **disoluție.**

DESOLVATÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică substanțe chimice) A elimina lichidul reținut prin îmbibare. Cf. M. D. ENC., DEX, DN[3].
– Prez. ind.: *desolvatez.*
– Din fr. **désolvater.**

DESOLVATÁRE s. f. (Chim.) Acțiunea de a d e s o l v a t a și rezultatul ei. Cf. LTR[2], DER, DC, D. MED., M. D. ENC., DEX, DN[3].
– Pl.: *desolvatări.*
– V. **desolvata.**

DESOLZÍ vb. IV T r a n z . (Rar; complementul indică pești) A curăța de solzi. Cf. COSTINESCU, DA.
– Prez. ind.: *desolzesc.*
– Pref. *des-* + **solzi.**

DESONORIZÁNT, -Ă adj. Care înlătură sau atenuează zgomotul. Cf. DEX[2], MDA.
– Pl.: *desonorizanți, -te.*
– **Desonoriza** + suf. *-ant.*

DESÓRBȚIE s. f. (Chim.) Îndepărtare a unei substanțe absorbite de pe suprafața unui adsorbant. Cf. LTR[2]. *Desorbția se produce mai ușor la temperaturi înalte sau la presiuni foarte scăzute.* DER, DC, M. D. ENC., DEX, DN[3].
– Pl.: *desorbții.*
– Din fr. **désorption,** germ. **Desorption.**

DESORÍ vb. IV. R e f l. (Prin vestul Transilv.; în descântece) A se deranja la stomac. Cf. FRÂNCU – CANDREA, M. 99. *De s-o desorit din apă, Din apă să-i treacă.* ARH. FOLK. V, 156, cf. 171.
– Prez. ind.: *desoresc.*
– Et. nec.

DESOSÍ vb. IV v. **dejosi.**

DESOȘÍ vb. IV v. **dejosi.**

DESOȚÉNIE s. f. (Învechit, rar) (Act de) divorț. *Sânt cu mii de ori mai bucuroasă să îmi dai desoțenie, decât să te mai văz și cu alta lângă tine.* GORJAN, H. III, 117/10.
– Pl. : *desoțenii.*
– Pref. *de-* + **soțenie.**

DESOVIETIZÁ vb. I. Tranz. (Complementul indică state, structuri de conducere, instituții etc.) A scoate de sub influența puterii și a ideologiei sovietice. Cf. DOOM[2].
– Prez. ind.: *desovietizez.*
– Pref. *de-* + **sovietiza.**

DESOVIETIZÁRE s. f. Proces de desprindere din structura politică și ideologică sovietică. *Instituțiile statului au fost supuse desovietizării.*
– V. **desovietiza.**

DESPACHETÁ vb. I. Tranz. (Folosit și absol.) (Complementul indică ambalaje, pachete (**1**) etc.) A deschide (**II 1**), a dezlega (**I 2**), a desface (**5**), pentru a scoate obiectele din interior; (complementul este obiectul împachetat, ambalat) a scoate din ambalajul, din pachetul în care se află. Cf. BARCIANU, V., COSTINESCU, DDRF, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU[2], RESMERIȚĂ, D., CADE. [Tata] *ar despacheta darul meu.* SAHIA, N. 23. [Necunoscuta] ... *o despachetează* [cartea]. SEBASTIAN, T. 267. *O găsisem așteptându-mă ca să mă întrebe dacă să-și despacheteze.* PREDA, I. 65, cf. DM. *Slugile despachetau, se cărau cuferele grele.* BARBU, PRINC. 31, cf. M. D. ENC. *S-a lămurit când a fost să despacheteze geamantanul.* FLACĂRA, 1975, nr. 45, 23, cf. DEX. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Mânile mici ... îi despachetară capul dintre perinele în care se afundase.* ARDELEANU, U. D. 186. (Refl.) *Intra grăbit, saluta, se despacheta (din paltoane, fularuri, cortele, șoșoni) și rămânea în picioare.* TEODOREANU, M. U. 31.
– Prez. ind.: *despachetez.*
– Pref. *des-* + [îm]**pacheta.** Cf. fr. dépaqueter.

DESPACHETÁRE s. f. Acțiunea de a (se) despacheta și rezultatul ei; (rar) despachetat[1]. Cf. DDRF, RESMERIȚĂ, D. *De abia aștepta să vie ziua despachetării* [tablourilor], *ca să le vază.* BASSARABESCU, S. N. 178. *Ar fi fost nevoie ... de doi inși ... prevăzuți cu toate mijloacele de despachetare și împachetare.* PREDA, I. 245, cf. DM, DEX.
– Pl.: *despachetări.*
– V. **despacheta.**

DESPACHETÁT[1] s. n. (Rar) Despachetare. Cf. RESMERIȚĂ, D., MDA.
– V. **despacheta.**

DESPACHETÁT[2], -Ă adj. (Despre pachete sau despre ambalaje) Dezlegat, desfăcut, deschis[2] (**I 6**); p. ext. (despre obiecte ambalate sau împachetate) scos din ambalaj. Cf. RESMERIȚĂ, D. □ *Cadourile despachetate erau risipite pe masă.*
– Pl.: *despachetați, -te.*
– V. **despacheta.**

DESPAINJENÍ vb. IV v. **despăienjeni.**

DESPAINJINÍT, -Ă adj. v. **despăienjenit[2].**

DESPARDOSÍ vb. IV. Tranz. (Învechit; complementul indică străzi sau drumuri pietruite) A scoate pietrele din caldarâm. *Au poruncit a tuna asupra revoltaților ... aceștia au dispardosit de pietre ulițele și au făcut baricade de bârne.* AR (1831), 234[1]/37, cf. PONTBRIANT, D.
– Prez. ind.: *despardosesc.* – Și: **dispardosí** vb. IV.
– Pref. *des-* + **pardosi.**

DESPARDOSÍRE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a despardosi și rezultatul ei. Cf. PONTBRIANT, D., MDA.
– Pl.: *despardosiri.*
– V. **despardosi.**

DESPARDOSÍT, -Ă adj. (Învechit, rar; despre străzi, drumuri pietruite) De pe care au fost scoase pietrele. Cf. PONTBRIANT, D., MDA.
– Pl.: *despardosiți, -te.*
– V. **despardosi.**

DESPARITÁTE s. f. v. **disparitate.**

DESPARTÁRE s. f. v. **despărțire.**

DESPÁRTE vb. III v. **despărți.**

DESPĂDUCHEÁ vb. I. Tranz. și refl. A (se) curăța de păduchi. *Păsările pot fi despăducheate cu ajutorul unui aparat special.* ENC. AGR. IV, 375, cf. IORDAN, L. R. A. 198. *Copii[i] trebuiesc scoși de-acolo, trebuiesc spălați, despăducheați, dați în seama unor oameni în stare să-i îngrijească.* V. ROM. martie 1954, 57, cf. DM, M. D. ENC., DEX.
– Prez. ind.: *despăduchez.*
– Pref. *des-* + **păduche.**

DESPĂDUCHEÁT[1] s. n. Faptul de a (se) despăduchea; despăduchere. Cf. MDA.
– V. **despăduchea.**

DESPĂDUCHEÁT[2], -Ă adj. Care s-a curățat de păduchi. Cf. MDA.
– Pl. : *despăducheați, -te.*
– V. **despăduchea.**

DESPĂDUCHÉRE s. f. Acțiunea de a (se) despăduchea și rezultatul ei. Cf. RESMERIȚĂ, D., D. MED., M. D. ENC., DEX. *Robin Dunbar face observația că mecanismul care cimentează relațiile dintre maimuțe este despăducherea mutuală.* PATAPIEVICI, C. L. 27.
– Pl.: *despăducheri.*
– V. **despăduchea.**

DESPĂDURÍ vb. IV. Tranz. (Complementul indică păduri) A tăia (în mod haotic, nerațional, fără a lăsa posibilitate de regenerare); p. ext. a defrișa. Cf. BARCIANU, V., ALEXI, W. TDRG. *Porțiuni din codri au fost despădurite și în chipul acesta s-au născut curăturile, poieni desțelenite.* PAMFILE, A. R. 2, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Se apropiau acum de un sat care*

izbutise să despădurească o mare întindere din codru şi-şi întinsese binişor hotarul. CAMIL PETRESCU, O. II, 154, cf. DM, M. D. ENC., DEX. *Munţii Neamţului sunt despăduriţi cu acordul primarului.* RL 2005, nr. 4 683.

– Prez. ind.: *despăduresc.*

– Pref. *des-* + [în]**păduri.**

DESPĂDURÍRE s. f. Acţiunea de a d e s p ă d u r i şi rezultatul ei. *Se văd mai bine relele consecinţe ce decurg din despădurirea munţilor.* PĂCALĂ, M. R. 283, cf. RESMERIŢĂ, D. *Să le-arătăm ... primejdia despăduririlor fără socoteală.* COCEA, S. I, 23. *Secetele s-au agravat din cauza despăduririi.* AGROTEHNICA, I, 28, cf. DER, M. D. ENC. *Despăduririle şi exploatarea neraţională a solului au compromis resursele naturale.* CONTEMP. 1975, nr. 1 491, 2/5, cf. DEX. *Posibilităţi mai largi de extindere ... prin despăduriri au avut ... numai unele sate.* BUTURĂ, EG. 134. *În zonele rurale inundaţiile pot fi puse pe seama despăduririlor.* RL 2005, nr. 4 686.

– Pl.: *despăduriri.*

– V. **despăduri.**

DESPĂDURÍT[1] s. n. Faptul de a d e s p ă d u r i; despădurire. Cf. DA, MDA.

– Pl. : *despăduriri.*

– V. **despăduri.**

DESPĂDURÍT[2]**, -Ă** adj. (Despre locuri, terenuri pe care au fost păduri) De pe care s-au tăiat pădurile (în mod neraţional, haotic şi fără posibilitate de regenerare); care este lipsit de păduri. *Rar vezi în Turcia pământ mai despădurit.* SĂM. II, 394, cf. RESMERIŢĂ, D. *Pe locurile acestea despădurite ... se întindeau altădată codrii.* LOVINESCU, C. VI, 141. *Pantele despădurite nu pot reţine deloc apa de precipitaţii.* AGROTEHNICA, I, 249. *Astfel de poame sălbatice se aflau ... pe locurile despădurite.* BENIUC, M. C. I, 73. *Terenurile despădurite erau numite de localnici bufă.* CL 1957, 307, cf. DM. *Se vor executa lucrări de împădurire ... în zonele despădurite.* SCÂNTEIA, 1960, nr. 4 837, cf. M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *despăduriţi, -te.*

– V. **despăduri.**

DESPĂGUBÍ vb. IV. T r a n z. A plăti (în bani sau în natură) pentru o pagubă făcută sau suferită, pentru o stricăciune etc. *Pentru robire să despăgubească pre stăpânul părţii aceia cu bani.* LEGIUIRE, 37/14. *Să despăgubească pe vechii moşinaşi.* AR (1829), 44[1]/39. *Fui despăgubit cu dobândă.* CĂPĂŢINEANU, S. 70/25. [Olanda] *să despăgubească pe Belgia pentru cheltuielile câte ea este silită să facă.* CR (1832), 315[1]/23, cf. VALIAN, V., POLIZU. [Un impozit] *se pune pe punga consumatorului ... ca să despăgubească pe toţi acei care l-a plătit fiscului.* GHICA, C. E. I, 76. *Voi trămite oameni domneşti să cerceteze şi să despăgubească pe săracii jăfuiţi de dânsul.* FILIMON, O. I, 113, cf. PONTBRIANT, D. *Pentru a-l despăgubi întru câtva de prigonirea episcopatului, i s-ar fi făcut prin subscriere publică o mică donaţiune.* CARAGIALE, O. IV, 147, cf. DDRF, ALEXI, W., ŞĂINEANU[2]. *Acei îndrăzneţi negustori de vite făcură să fie despăgubiţi.* IORGA, C. I. III, 140. *Cine trece de la meşteşugul cizmăriei la negustoria cizmelor despăgubeşte şi el breasla.* id. ib. 178, cf. TDRG, RESMERIŢĂ, D., CADE. *Oamenii s-au oferit ... să despăgubească pe arendaş.* REBREANU, R. I, 117. *Trebuie să mă despăgubeşti! vorbi zgârcitul.* VISSARION, B. 84, cf. SCRIBAN, D. *Sper că o să te despăgubească armeanul dumitale!* TUDORAN, P. 326. *O să te despăgubească şi o să te lase cu buza umflată.* BARBU, PRINC. 122. *Îi putea despăgubi din vânzarea moşiilor.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 6, 64, cf. M. D. ENC., DEX. *Persoana ... a solicitat ca unitatea să o despăgubească cu retribuţia de care a fost lipsită.* CONTEMP. 1975, nr. 1 513, 5/8. *Magistratul ... a despăgubit rudele victimei accidentului rutier.* RL 2005, nr. 4 687, cf. ALR I 1 451, FOLC. OLT. – MUNT. I, 92. ✧ R e f l. p a s. *Întorc înapoi lucrul cel de furatu şi s-au despăgubitu păgubaşul.* PRAVILA (1788), 84/1. *Să n-aştepte ... dezinfectarea de la locuitori, ci să se facă şi pe urmă să caute a se despăgubi.* CONTEMPORANUL, V_1, 366. ✧ F i g. *Alege-ţi, dar tu singură trofeul Ce te-ar putea despăgubi de morţii Căzuţi în faţa porţii.* MINULESCU, VERS. 216. *S-o despăgubească de meschinăria bărbatului său.* BRĂESCU, O. A. I, 7. (R e f l.) *Nu-i puteam spune că mă despăgubesc de jertfa făcută ochilor ei frumoşi.* IBRĂILEANU, A. 119. ✧ R e f l. *Cu chipul acesta socotea Mihnea a strânge bani, a se despăgubi de cheltuielile ce le-a făcut spre a se face prinţ.* F. AARON, I. II, 90/21. *Daca de la aceştia casa oştirii nu se va putea despăgubi, atunci se va împlini de la şefii carii se vor dovedi abătuţi.* CONDICA O. 45/7, cf. PONTBRIANT, D. *Umblă să te despăgubeşti de la ea, grăi medicul.* SLAVICI, O. I, 385, cf. DDRF. *Mă despăgubesc eu la nunta lui Gheorghe.* AGÎRBICEANU, S. 275. *M-am hotărât să mă despăgubesc pe altă cale.* HOGAŞ, DR. II, 156, cf. CADE. *Foştii cow-boy se despăgubeau ... prădând diligenţele.* RALEA, O. 88.

– Prez. ind.: *despăgubesc* şi (regional) *despăgubez* (ALR I 1 451). – Şi: **dăspăgubí** (ALR I 1 451): **dispăgubí** (ib.) vb. IV.

– Pref. *des-* + **păgubí.**

DESPĂGUBÍRE s. f. Acţiunea de a s e d e s p ă g u b i şi rezultatul ei; sumă de bani care se plăteşte sau bunuri care se acordă unei persoane, unei colectivităţi etc. pentru repararea unui prejudiciu; daună (2), (învechit, astăzi rar) dezdăunare, compensaţie. *Va avea ... dreptul de a ceare întreagă despăgubire de la cel ce au rămas în viaţă.* PRAVILA (1788), 56/16. *Despăgubire la cheltuielile lor, nu are să li se dea* (a. 1811). DOC. EC. 107. *Să să cerceteze pricina şi să să facă jeluitorului îndăstulare cu despăgubire* (a. 1817). ib. 179. *Au fost a cere să i să sloboadă răpita corabie ... cu marfa şi despăgubirea ei.* AR (1829), 50[1]/20, cf. HELIADE, O. II, 345. *Despăgubirea ce era datoare negoţului nostru s-a făcut la soroacele cele stipulate.* CR (1833), 5[1]/15. *Poarta din toată soma dispăgubirei de 10 000 000 galbini, a mijlocit a i se erta 3 milioane.* ASACHI, L. 51[1]/24, cf. VALIAN, V. *Fiecare martor va fi în cădere a cere de la vinovat despăgubire, pentru cheltuielile drumului.* CONDICA O. 87/12. *Această cetate ... i s-ar cuveni să o stăpânească ca o despăgubire pentru cheltuelele resboiului.* IST. M. 147/2. *Obligaţiile dispăgubirei vor fi nominative.* RUSSO, S. 158, cf. POLIZU. *Pe lângă globirea de stricăciunea vitelor, mai urmară şi cereri de despăgubire.* PELIMON, I. 163/17. *De ce vătămaţii şi păgubaşii nu reclam şi nu cer îndreptare şi despăgubiri?* GHICA, C. E. III, 41, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM.

Secularizând ... mânăstirile grecești, le-ați oferit o despăgubire în bani. MAIORESCU, D. V, 294. *Statul a plătit despăgubire.* CARAGIALE, O. VII, 119. *Ai să intri în temniță, ... și să-ți ieie toată averea drept despăgubire pentru partea pe care ai prăpădit-o.* SLAVICI, O. I, 366. *Vinovatul e datoriu să plătească o despăgubire.* CONTEMPORANUL, III, 99, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU[2], RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Ar dori de asemeni ca eliberarea să se facă fără nicio despăgubire, în mod automat.* CAMIL PETRESCU, O. II, 420. *Dacă îi cer despăgubiri îmi dă foc la casă.* STANCU, M. I. 196. *Să-i dăm o despăgubire măcar tot atât de mare.* TUDORAN, P. 165, cf. DER. *În scrisoare erau date unele indicații ... asupra despăgubirilor ce urmau să fie plătite.* G. BARBU, A. V. 56, cf. M. D. ENC. *Au renunțat la toate drepturile în schimbul unei despăgubiri de șase milioane franci aur.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 1, 37. *Să nu credeți că erau despăgubiri materiale.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 7. *A atacat decizia în instanță, a câștigat procesul și a obținut și despăgubiri materiale importante.* RL 2005, nr. 4 505. *Am acordat despăgubiri de aproximativ 30 miliarde de lei vechi pentru păsările sacrificate.* ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 834, cf. ALR I 1 451/45, 109, 725, 860, 874. ✧ F i g. *Iată întâia zi când tristele mele amintiri îmi dau o dulce despăgubire.* GALACTION, O. 642. ✧ *Despăgubire civilă* = sumă de bani care se acordă într-un proces penal, pentru repararea unui prejudiciu cauzat printr-o infracțiune. Cf. M. D. ENC. (Adesea la pl.) *Despăgubiri* (sau *reparații*) *de război* = sumă pe care un stat răspunzător de dezlănțuirea unui război de agresiune este obligat să o plătească statului victimă a agresiunii, pentru repararea prejudiciilor cauzate. *Turcia adusă în desăvârșită atârnare de Rusia, ... prin o despăgubire de război pe care nu e în stare să o plătească.* CONTEMPORANUL, VII_2, 64, cf. DER, M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *despăgubiri.* – Și: (învechit) **dispăgubíre** s. f.

– V. **despăgubi.**

DESPĂGUBÍT, -Ă adj. Care a primit o despăgubire (în bani sau în natură) pentru o pagubă suferită, pentru o stricăciune etc. Cf. PONTBRIANT, D., DDRF, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., M. D. ENC., DEX[2].

– Pl.: *despăgubiți, -te.*

– V. **despăgubi.**

DESPĂGUBITÓR, -OÁRE adj. (Rar) Care aduce o compensație (materială sau morală). *Totuși, ... câtă despăgubitoare ironie să admiți că trista noastră lume, văzută de la depărtarea acestor stele, se preface și ea în astru atotferice!* GALACTION, O. 614.

– Pl.: *despăgubitori, -oare.*

– **Despăgubi** + suf. *-tor.*

DESPĂIENJENÍ vb. IV. R e f l. **1.** (Despre ochi sau despre privire) A căpăta o vedere clară; a se limpezi. *Deodată mi s-au dispainjinit ochii și am văzut limpede.* I. NEGRUZZI, S. III, 262. *Ochii i s-a despăienjenit, pentru a vedea lunecând înainte-i neatârnarea acestei țări.* EMINESCU, O. XIII, 255, cf. CADE, DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Ochii ți s-or dispaingăni, spetele ți s-or discorda.* ȘEZ. V, 147. (T r a n z.) *Urechile ți-oi destupa, Ochii ți-oi despaijeni.* SEVASTOS, N. 13. *Ochii ți i-oi despăinjini.* TDRG. *Mânuli ți li-oi dizlega, Ochii ți i-oi dispainjini.* GRAIUL, I, 302. *Duceți-vă la (cutare) Și mânile și picioarele, Desângetați, Carnea i-o desmâncați, Ochi-i despainjeniți, Pieptu-i discordați.* ȘEZ. XXIII, 24. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Când explică el, parcă ți se despăinjinează mintea.* UDRESCU, GL.

2. (Prin nord-vestul Munt.; despre cer) A se însenina. *S-a despăinjinit cerul.* UDRESCU, GL.

– Pronunțat: *-pă-ien-.* – Prez. ind.: *despăienjenesc.* – Și: (regional), **despainjeni, despăinjini, dispaingăní, dispainjini** vb. IV.

– Pref. *des-* + [îm]**păienjeni.**

DESPĂIENJENÍRE s. f. Acțiunea de a (s e) d e s p ă i e n j e n i și rezultatul ei; clarificare a vederii cuiva. Cf. d e s p ă i e n j e n i (**1**). Cf. DA.

– Pl.: *despăienjeniri.*

– V. **despăienjeni.**

DESPĂIENJENÍT[1] s. n. Faptul de a (s e) d e s p ă i e n j e n i. Cf. d e s p ă i e n j e n i (**1**). Cf. DA.

– V. **despăienjeni.**

DESPĂIENJENÍT[2], -Ă adj. **1.** (Despre ochi) Cu privirea limpede, clară, curată. *Ochii tăi despainjiniți.* FOLC. MOLD. I, 222. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Abia acum mi-i capul despăienjenit după cheful de alatăieri.* UDRESCU, GL.

2. (Prin nord-vestul Munt.; despre cer) Senin[1] (**2**). *Despăienjenit, cerul e ca sticla de curat.* UDRESCU, GL.

– Pl.: *despăienjeniți, -te.* – Și: (regional) **despainjinít, -ă** adj.

– V. **despăienjeni.**

DESPĂINJINÍ vb. IV v. **despăienjeni.**

DESPĂIVĂNÁ vb. I v. **despăivăni.**

DESPĂIVĂNÁT, -Ă adj. (Regional; despre cai) Despriponit[2]. *Că* [murgu] *mi-e despăivănat, Fuge cu șaua pin sat.* POP., ap. ȘIO I, 84.

– Pl.: *despăivănați, -te.*

– V. **despăivăna.**

DESPĂIVĂNÍ vb. I. T r a n z. (Prin Ban. și prin Olt.; cu complementul „cai") A despriponi. Cf. ȘIO I, 84, SCRIBAN, D.

– Prez. ind.: *despăivănesc.* – Și: **despăivănà** vb. I. SCRIBAN, D.

– Pref. *des-* + **păivăni.**

DESPĂLÁT subst. (Învechit, rar; cu sens colectiv) Rufe spălate (de spălătorese). *Să ne lași acuma ca să ne ducem despălatu pe la mușterei.* GORJAN, H. IV, 175/34.

– **De**[1] + **spălat.**

DESPĂNÁ vb. I. **1.** T r a n z. (Prin nordul Munt.; complementul indică pene[1] (**I 1**), cârpe etc.) A scoate din ceva. *Se duce de-a dreptul la scorbură, de rupe, despănează și destupă tot ce era împănat în copac.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 35.

2. T r a n z. F i g. (Prin nordul Munt.; complementul indică oameni) A deposeda prin furtișaguri repetate. *M-a despănat.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 340.

3. R e f l. (Prin nord-estul Olt.; despre pene de lemn) A ieși de la mânerul, de la coada unor instrumente. Cf. CADE, CIAUȘANU, V. 157.

4. R e f l. (Prin nord-estul Olt.; despre îmbrăcăminte) A se descoase (**1**). Cf. CIAUȘANU, V. 157.

– Prez. ind.: *despănez.*

– Pref. *des-* + [îm]**păna.**

DESPĂNÁT, -Ă adj. (Prin nord-estul Olt.; despre îmbrăcăminte) Descusut[2] (**1**). Cf. CIAUȘANU, V. 157.

– Pl.: *despănați, -te.*

– V. **despăna.**

DESPĂRÁT, -Ă adj. v. **disperat.**

DESPĂRĂGINÍ vb. IV. T r a n z. (Rar; complementul indică terenuri care pot fi cultivate) A scoate din starea de paraginǎ[1] (**1**). (A b s o l.) *Acest colț în care, pentru a despărăgini ..., trebuie perspective de viitor sigure.* SĂM. IV, 45.

– Prez. ind.: *despărăginesc.*

– Pref. *des-* + **părăgini.**

DESPĂRĂGINÍRE s. f. Acțiunea de a d e s p ă r ă g i n i și rezultatul ei. Cf. MDA.

– Pl.: *despărăginiri.*

– V. **despărăgini.**

DESPĂREÁ vb. II v. **dispărea.**

DESPĂRINȚÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit, rar; complementul indică copii) A lipsi de părinți; a lăsa orfan. *Și precum și tu pre mine mă desficioreşti, aşe altul pre puii tăi va despărinți.* CANTEMIR, I. I. I, 254, cf. DDRF.

– Prez. ind.: *despărințesc.*

– Pref. *des-* + **părinți** (pl. lui *părinte*).

DESPĂRȚÁLĂ s. f. v. **despărțeală.**

DESPĂRȚÁRE s. f. v. **despărțire.**

DESPĂRȚÁNIE s. f. v. **despărțenie.**

DESPĂRȚÁRE s. f. v. **despărțire.**

DESPĂRȚĂCIÚNE s. f. v. **despărtăciune.**

DESPĂRȚĂMÂNT s. n. **1.** (Învechit) Unitate administrativă; diviziune a unei societăți, a unei asociații; filială. *Se află în Francia despărțăminte ... în care cetește singur preotul.* RUS, I. I, 197/15. *Îndemnurile comitetului central ... de a se ținea conferințe și pentru pătura cultă din despărțăminte, se pare că încep să fie ascultate.* LUC. VII, 81, cf. TDRG, SCRIBAN, D.

2. (Învechit) Grup, detașament militar. *Procurorul regesc ... însoțit de un despărțământ militar călcă locuința lui.* BARIȚIU, P. A. I, 595. *Lăsară în Tracia pe urma lor pe Teodor Wranas, comandat peste-un despărțământ de trupe, și se-ntoarseră la Constantinopol.* EMINESCU, O. XIV, 107.

3. (În dicționare) Diviziune a regnului vegetal sau animal. Cf. ȘĂINEANU[2], RESMERIȚĂ, D., TDRG, CADE.

4. (Rar) Parte (**I 2**). *Noțiunea ... aparține acelui despărțământ al studiului nostru care cercetează formarea tonului ca un instrument a declamațiunii dramatice.* EMINESCU, O. XIV, 297. *Volumul cuprinde patru despărțăminte: istorie, arheologie, limbă și folclor.* CONTEMP. 1975, nr. 1 508, 5/1.

5. (Învechit, astăzi rar) Despărțitură (**1**). Cf. ȘĂINEANU[2], CADE. *Așa-zise băile reci în lac, au despărțăminte pentru dezbrăcat, deosebite pentru bărbați și femei.* CAMIL PETRESCU, P. 360. *Străbătu săgeată întâiul despărțimânt ... năvălind buzna spre a doua ușă din fund.* C. PETRESCU, A. R. 64, cf. DL, DM. *Este o mică moară, prin care apa este adusă la cele două despărțăminte.* G. BARBU, A. V. 21, cf. DEX.

6. (Regional) Zgârciul nasului (Săcele). ALR II/I MN 5, 6 839/182, ALRM II/I h 17/182.

– Pl.: *despărțăminte.* – Și: (rar) **despărțimânt** s. n.

– **Despărți** + suf. *-ământ* (după fr. *département*).

DESPĂRȚEÁLĂ s. f. (Învechit) **1.** Despărțire (**2**). *Să nu fie despărțeală întru trup, ca toate nodurile o grije să poarte.* CORESI, EV. 342.

2. Despărțire (**3**). *Sărutară mânule lui lăcrămând de despărțala lui.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 159[r]/2, cf. CADE.

3. Despărțire (**4**). *Să cade să fie despărțeala cu leage.* PRAV. 159. *Au aflat întru un lucru grozav și va scrie ei carte de despărțeală și va da în mâinile ei și o va goni den casa lui.* BIBLIA (1688), 143[1]/58. *De va fi de despărțit să să trimiță aici la scaun, pentru ca să să facă despărțeala pe pravilă.* ANTIM, O. 379, cf. CADE.

4. Despărțire (**6**). *Elu le-au dat mintete întru despărțeală și al binelui și a al răului.* CORESI, L. 546/9. *Cununa cea împărătească are despărțeală de mitra cea arhierească.* ANTIM, O. 86, cf. TDRG, CADE.

– Pl.: *despărțeli.* – Și: **despărțálă** s.f.

– **Despărți** + suf. *-eală.*

DESPĂRȚÉNIE s. f. (Învechit și regional) **1.** Despărțire (**3**). Cf. LB. *Ceea ce scrie dum[nea]lui în pontul dispărțăniei, aceea rămâne numai cătră mitropolit să scrie dum[nea]lui* (a. 1836). IORGA, S. D. XXI, 233, cf. POLIZU.

2. Despărțire (**4**). *Purtatu-s-au bine* [protopopii] *în deregătorie ... și ... cu lucrul despărțăniilor ... ce iaste a beserecilor?* (a. 1675). GCR I, 218/7. [Femeia] *... arată că a trăit foarte rău ...* [și] *cere despărțenie* (a. 1803). IORGA, S. D. XII, 148. *Lucru despărțaniei căsătoriei în doauo deosebite săboare ... să se judece.* MAIOR, I. B. 255/24. *Pricinile pentru care să poate face despărțanie sunt acestea: când un bărbat sau o femeaie s-ar căsători trăind soțul sau soția dintâi.* PRAVILA (1814), 102/25. *Despărțaniia de să va întâmpla a fi din greșalile femeaii și de va avea bună dreptate bărbatul a să despărți, după pravilă, femeaia nu are voie a să mărita până la cinci ani.* MAN. JUR. (1814), 99. *Orice prigonire de tocmeală și de daruri, afară numai de despărțeniia căsătoriei ... să poate judeca pre eretocrisie.* LEGIUIRE, 50/20. *Despărțania ieste de doao feliuri: ieste despărțanie care să face de tot ..., altă ... care să face numai de pat și de masă.* AARON, în CONTRIBUȚII, III, 112, cf. LB. *N-oi putea avea dovezi ca să cer carte de dispărțănie.* KOGĂLNICEANU, în PR. DRAM. 438, cf. POLIZU. *Ni s-a luat păn și despărțeniile de la cinstita decasterie.* CONV. LIT. V, 134, cf. COSTINESCU. *Bărbatul află și nu vroiește a servi de manta și cere despărțenie sau se învoiește cu*

femeia. CONTEMPORANUL, I, 628. *Trebuie să-l laşi, să te disparţi, ... şi la dispărţanie batjocură, scandal, vorbi proasti!* ib. VII$_2$, 395, cf. DDRF. *Cererea de despărţenie se va stinge prin împăcarea soţilor.* HAMANGIU, C. C. 69. *În învălmăşeala şi bocetele despărţeniei, faţa ei se însăninează din când în când.* N. REV. R. I, 31. *Îi trecuse prin cap ideea despărţeniei, însă groaza de scandal o făcuse să dea înapoi înfricoşată.* D. ZAMFIRESCU, T. S. 93, cf. ALEXI, W., ŞĂINEANU^2. *A oprit despărţeniile dese, ... a interzis chirotonisirea lor pe bani.* IORGA, L. II, 380, cf. TDRG. *Au fost azi nănaşii după ea, s-o ducă la bărbat. N-au putut-o scoate din casă. ... Stăruie pentru despărţenie şi acum.* AGÎRBICEANU, S. 471. *Ana a cerut despărţenia şi s-a mutat la tatăl ei, cu copil cu tot.* REBREANU, I. 334, cf. RESMERIŢĂ, D. *Ca să-şi înduplece soţul părăsit să consimtă la despărţenie, îi dăruise două moşii.* M. I. CARAGIALE, C. 129, cf. CADE, DL, DM. *Căsătoria era socotită tot taină, iar despărţenia „treabă bisericească".* MAGAZINIST. 1969, nr. 6, 70, cf. DEX. *Roagî-ti la sfântul Soari, ... îi dzî di disparţani(e).* VASILIU, C. 194.

3. Diferenţă (**6**). Cf. LB. *Îmi plăcea şi mă atrăgea, totuşi, în ciuda despărţaniei care exista între noi, felul cum înţelegea el lucrurile.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 488.

– Pl.: *despărţenii.* – Şi: (învechit şi regional) **despărţánie, dispărţánie,** (regional) **dispărţánie, disparţánie** s. f.

– **Despărţi** + suf. *-enie.*

DESPĂRȚÍ vb. IV. **1.** T r a n z. (Complementul indică un tot, un întreg, o colectivitate etc.) A face să-şi piardă coeziunea; (complementul indică elemente componente) a face să nu mai fie împreună; a îndepărta între ele; a descompune (**1**), a divide, a împărţi, a separa (**1**), (învechit) a despreuna (**1**). *Deşchise (despărţi* H, s p a r t - a u D*) marea şi trecu ei.* PSALT. 156. *Limba întru carea grăiia toţi mainte li-o despărţi întru multe limbi.* PSALT. (1651), II^v/19. *În sad au îngrădit nişte coştiugi cu funduri de scânduri ... pre dinlăuntru o desparte în doao părţi.* MOLNAR, E. S. 55/12. *Acuma iau eu 1 grămadă şi o despart în 2/2 (doao jumătăţi).* PETROVICI, P. 198/22. *Dachia ... au fost despărţită ... asupra malurilor Dunării.* OBLĂDUIREA, 21/25. *Că a despărţi pre ceale doauo* [unimi] *în una deosebi, aceasta iaste despărţire.* GRIGORIE, L. 123/3. *Ierusalimul au fost despărţit în cel de sus pre muntele Sion şi cel de jos.* TEODOROVICI, I. 11/1. *Dachia veache nu aşa au fost despărţită de cealelalte provinţii romaneşti peste Dunăre cât romanii ... să nu poată avea laolaltă niceo împreunare.* T. AARON, S. A. 49/7. *Dacia* [literară] *... va cuprinde toate ramurile literaturii noastre, va fi despărţită în patru părţi.* DACIA LIT. XII/8, cf. VALIAN, V. *Filozoful ... să tot despartă lucruri ce sunt unite din fire.* CONACHI, P. 277. *Anatomia este măestria de a despărţi un trup şi a-l desface în părţile din care se alcătuieşte.* CORNEA, E. I, 195/10. *Budgetul e despărţit în două.* MAIORESCU, D. I, 347. *Principiile neologismelor le putem despărţi în patru regule.* id. CRITICE, 335. *Protoplasma ... se nutrea, creştea ... fără să fie despărţită în părţi.* CONTEMPORANUL, I, 186. *În două tabere era despărţită ceata copiilor.* GANE, N. III, 3. *Pentru ca un vers să fie bun, el trebuieşte ... cezura să-l despartă în două emistihuri egale.* MACEDONSKI, O. IV, 42. *Întâmplarea ne despărţise în două tabere.* C. PETRESCU, S. 102. *Călugărul ..., despărţindu-şi barba-n două, întrebă aspru.* BRĂESCU, O. A. I, 414. *Adăugă rar, răspicat, despărţind şi accentuând fiecare silabă.* COCEA, S. I, 378. [În ogradă] *fură închise şi despărţite toate jigăniile pe neamuri.* VISSARION, B. 66. *Genitivul este frecvent despărţit de substantivul pe care-l determină.* COTEANU, S. F. II, 81. *Psihologia industrială desparte pe conducători în mai multe categorii.* FLACĂRA, 1975, nr. 17–18, 19. *Să despartă în silabe „Cordovanii" şi apoi să compună cuvintele la un loc.* ib. 1977, nr. 1, 15. (A b s o l.) *Ei nu vor să disparţă să facă doao ţări.* URECHE, L. 60. ✧ R e f l. p a s. *Lucrul carele într-alt chip sau parte nu să mai poate despărţi, despica.* CANTEMIR, I. I. I, 10. *Venia fecioare ... cu brâie prea strălucite şi de mult preţu şi foarte împodobite cu cosiţe despletite, să despărţea în doao ceate* (a. 1773). GCR II, 89/2. *Aşa se despărţesc florinţii în creiţari, măjile în funţi, stânjenii în suhuri.* ARITM. (1806), 37/8. *Rudeniia se despărţeaşte în neamurile ceale din sus, în neamurile cele din jos.* PRAVILA (1814), 108/11. *În câte să desparte aritmitica practică.* MAN. ÎNV. 4^v/12. *Shola, în carea preste măsură prea mulţi prunci sânt, în multe clase să se poată despărţi.* ib. 45/15. *S-au găsit cu cale ca tot judeţu să să dăspărţească în trei stări* (a. 1819). DOC. EC. 224. *Oile Spaniei se despărţăsc în trii soiuri.* AR (1829), 56^1/26. *Ministeria statului se va dispărţi în 9 departamenturi.* ib. (1830), 255^1/22. *Diftongii nu se despart, căci ei fac o silabă.* GR. R. (1835), 82/3. *În cabineturile de San-Petersburg, de Viena şi de Berlin s-au hotărît ... a să dispărţi de Polonia vro câteva provinţii.* ASACHI, I. 354/26. *Tonurile întregi ... pentru aducerea a mai multă schimbare în melodie, se despart în jumătăţi de tonuri.* VAHMANN, M. 5/8. *Etimologhia sau învăţătura despre formarea cuvintelor se poate despărţi în doaue părţi.* BĂLĂŞESCU, GR. 136/16. *Ceea ce este decisiv în discuţia de faţă e acceptarea ideii că ... enunţul se desparte cu folos în grupuri constitutive.* COTEANU, S.F. II, 97. *Se croieşte gura sumanului la mijlocul stofei şi se despart stanii din faţă în două.* PAVEL, S. E. 115. ✧ R e f l. *Vieţuitoriul să desparte în cuvântătoriu şi în necuvântătoriu.* GRIGORIE, L. 26/15. [Achefalii] *se despărţiră în trii deosebite secte.* ASACHI, L. 73^1/38. *El zice şi ordonă valurilor a se despărţi.* PÂCLEANU, I. II, 71/16. *O bandă ca de cincizeci de soldaţi se desparte şi se suie pe scară.* SION, P. 225. *O celulă se despărţea în două şi din fiecare jumătate se forma cu timpul ..., o celulă.* CONTEMPORANUL, I, 187. ✧ F i g. *Cându-şi desparte cinevaş sufletul den trup.* CORESI, EV. 72. *Fiul lui D[umne]zeu ... den hitlenie despărţea-i şi cătră a lui credinţă trăgea pre ei.* id. ib. 406. *Şi despărţea ziua şi noaptea.* PALIA (1582), ap. GCR I, 34/21. *Domnul, stăpân a toate, ce au despărţit cu glasul lumina zilei de noapte.* CONACHI, P. 283. (R e f l.) *Sfântul Duh, ... într-una fiind ... în multe chipure se desparte.* CORESI, EV. 192. *Cât e de mică inimioara lui, s-a despărţit acum în două ... jumătate îl îmbrânceşte înainte ..., iar cealaltă îl trage înapoi.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 27. *Când talentul se desparte de cunoaştere, arta alunecă în artizanat.* PLEŞU, M. M. 88. ✧ R e f l. r e c i p r. *După numeroase clipe, doamna şi domnul Martin se despart din îmbrăţişare.* E. IONESCU, E. 217. ✦ S p e c. A clasifica, a clasa. *Istoria naturală începe a despărţi obiectele naturei în mici divizi numite clase.* BARASCH, I. N. 5/1. ✦ R e f l. (Despre căi de acces, râuri etc.) A se desface, a porni în două sau în mai multe direcţii; a se desprinde (**8**). V. b i f u r c a. *În partea aceea, şeţul se cam adânceşte şi se desparte în doi craci.* NEGULICI, E. I, 9/40. *Aici dealurile Răpidei şi a Socolii se dispart.* ALECSANDRI, O. P. 182. *Unde se despart drumurile,*

este un stâlp cu două brațe. SLAVICI, O. I, 68. *Aici se despărțea drumul pe care venea procesiunea.* AGÎRBICEANU, S. 541. *Merse pe șoseaua răvenită de rouă până unde se desparte drumul cel vechi.* REBREANU, I. 47. *În creștetul dealului, șoseaua se desparte.* C. PETRESCU, S. 197. (F i g.) *Căile noastre s-au despărțit și nu se mai pot întâlni.* SLAVICI, O. I, 281. *Amurgul toamnei mohorâte ne-a despărțit atunci cărarea.* GOGA, POEZII, 144. *O duseră tot într-o poveste, până li se despărțiră cărările.* AGÎRBICEANU, S. 299. ✧ (Prin analogie) *Școalele primare sunt poarta prin care trebuie să treacă orice om care nu voiește să fie numai o putere muschiulară, dar de acolo tinerii se pot despărți pe două căi deosebite.* GHICA, C. E. II, 405. *Se ivesc ... o puzderie de vulcani mărunți ... Sunt câțiva legați între ei ..., despărțindu-se numai la vârf.* BOGZA, C. O. 175. ✦ (Învechit; complementul indică părți simetrice ale unui ansamblu) A îndepărta (temporar) unul de altul. *Omul, prin puterea ... de a lipi și despărți buzele, poate produce până la 36 de sonuri.* HELIADE, O. II, 371. ✦ F i g. (Învechit) A dezbina (**1**), a învrăjbi. *Ceia ce despartu frați de frați* (a. 1580). CUV. D. BĂTR. II, 332/13. *Un Dumnezău împotrivitoriu i-au despărțât pre greci* (a. 1780). GCR II, 83/22. *Nesăturarea și lăcomia ... desparte pre frații cei dintr-un trup.* ȚICHINDEAL, ap. GCR II, 212/25. *Aceste doauă surori ... au dat peste barbați răi și blestemați, carii ... găsiră pricini mincinoase ca niște șireți, și le despărțiră.* GORJAN, H. I, 147/2. *Mai târziu, uitând neînțelegerile ce-i despărțeau de Belciug, se coborâră cu toții să-i facă o surpriză cu o colindă bătrânească.* REBREANU, I. 170. ✧ R e f l. *Se mai despărțiră la vreo împărțeală.* BARBU, G. 384. ✦ (Mat.; învechit, rar) A împărți. *A despărți atâta înseamnă, cât a aduce o întregime, sau o parte, carea e de mai mare numire prin desfăcătoriul lor la altă numire mai mică.* ARITM. (1806), 38/15. ✧ R e f l. p a s. *Să să despartă 694 cu 2.* ib. (1805), 38/5. ✦ A despica (**1**). *Își scoase jungherul și despărți pulpana hainei de dedesubt într-o cusătură.* SADOVEANU, O. X, 239.

2. T r a n z. (Complementul indică unul sau mai multe elemente de aceeași natură) A desprinde (**8**), a desface (**5**), a rupe (**1**), a izola dintr-un tot; (complementul indică elemente de aceeași natură sau diferite) a separa (unul de altul), a da deoparte. *D[umne]zeu ... despărți o zi den săptămână.* CORESI, EV. 408. *Va despărți ei unii dentr-alții.* id. ib. 38. *Să știți cu câtă minune desparte Domnul eghipteanii de cătră izraiteani.* PO 213/22. *Ștefan-Vodă ... au pus pre ai sei boieri și oameni de cinste de au vorovit și au tocmit de au despărțit din Milcovul cel mare o parte* (a. 1625). GCR I, 72/26. *Acest ostrov odată era lipit de pământul cel stătătoriu, dar bătând valurile, l-au despărțit.* AMFILOHIE, G. F. 19^{v}/20. *Particeli apoase care căldura soarelui le despărțește și le trage în sus.* id. ib. 151^{v}/10. *Tot numărul de șasă sau mai multe țifre de cătră partea cea dreaptă, cătră cea stângă în clasuri a despărți să cade.* ARITM. (1805), 18/5. *În zioa a treia au despărțit uscatul din ape.* GRECEANU, Î. 15/17. *Preste iarnă încep a încolți în năsip și, zăcând unii preste alții, se acațe unii de alții și, când vreai să-i despărțești, se rump.* ÎNV. POM. 71/12. *Nu e de lipsă dară la altuirea vărsatului celui mântuitoriu să ducem pruncii în grădini ... și să-i despărțim de însoțirea omenească.* FRĂȚILĂ, S. Î. 35/14. *Mai bine putem să despărțim sau să dezlipim cleiul cânepei.* CULT. C. 27/17. *Despărțind rădăcina verbului de finalul infinitivului, îi putem face toți timpii.* HELIADE, PARALELISM, II, 89. *Legumele cu miros ... să le despărțim de cele fără miros.* PENESCU, M. 31. *Desparte fierul De tot pământul sterp din minereu.* LABIȘ, P. 379. ✧ R e f l. p a s. *Nu se desparte statul boieresc și nemeșesc de statul țărănesc* (a. 1712). URICARIUL, V, 248/16. *Toate aceaste cvaliteturi de cânepă să se despartă și de chilin să se lege.* CULT. C. 34/14. *Cu călcatul cailor să despart semințele de păstăi.* I. IONESCU, C. 122/10. *Productele unei reacții se despart prin semnul „=" de corpi ce s-au pus în presență.* MARIN, PR. I, XXXV/19. *Oile fătate se deosebesc (despart) de cârlani, când aceștia au crescut îndeajuns și se pot hrăni singuri.* PAMFILE, I. C. 31. *Corăbiile ... se năruiesc în valuri. Orice metal din ele se smulge, se desparte.* VOICULESCU, POEZII, II, 276. ✧ R e f l. [Împărații] *iș petrecea cea mai multă vreme închiși în palaturile lor și se despărța cu totul de supușii lor.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 170/17. ✧ (Prin analogie) *Deschise ochii mei a despărți binele de în rău* (a. 1648). GCR I, 132/7. *Daca mă ai cum zici d-atâta prețuire, Desparte darurile lui d-a ta nelegiuire.* RUSET, E. 14/14. *Și lumina de-ntunerec cu-al lor cursu a despărți.* SION, POEZII, 141/18. *Știa să despartă dragostea de interes.* EFTIMIU, N. 71. *Caut leagănul copilăriei mele de care m-a despărțit ... cunoștința binelui și a răului.* BRĂESCU, A. 12. ✧ F i g. [Împăratul] *era foarte vestit și milosârd, despărțit de înțelepciune.* C. POP.[2] II, 11. (R e f l.) *Și doao fealiuri de oameni despărți-se-vor din trupul tău.* PO 84/6. *Când iaste să se despartă sufletul de trup, ce să folosește omul de va muri pre scaun împărătesc, sau pre pământ.* PILDE, 7/6. *La moarte sufletul i s-au despărțit de trup.* ȘINCAI, C. 25/27. *După ce să desparte sufletul după moarte, ce să face trupul?* GRECEANU, Î. 57/11. *Sufletul de patimi neputând a se desparte se schimbă.* CONACHI, P. 285. *Ființa spirituală se desparte de ființa materială.* NEGULICI, E. I, 269/4. *Nevoind să se despartă de putere, dă situației o ultimă agravare.* MAIORESCU, D. V, 100. *Nici nu ascundea tatălui ei iubirea ce-o cuprinsese și de care nu putea să se despartă nici moartă.* REBREANU, I. 117.

3. R e f l. A înceta de a (mai) fi împreună (cu cineva sau cu ceva), plecând în altă parte (vremelnic sau definitiv); a se separa (**1**), a se izola. *Acolo s-au despărțit de obuzul cel mare.* NECULCE, L. 254. *Iară Dumitrașco-Vodă, ... după ce s-au despărțit de Șeremet, au purcesu dreptu la Chiov.* id. ib. 255. *Le-au lăsat cu limbă de moarte ca să nu se despărțească cu lăcașul de laolaltă.* ȘINCAI, HR. I, 126/39. *Nu putea să se despartă d-acest om în care lăcuia înțelepciunea.* CĂPĂȚINEANU, S. 58/3. *Despărțindu-se iar de nevastă-sa, prin Moldavia se duse în Polonia.* F. AARON, I. II, 244/19. *Se despărțiră de dânsul.* FM (1843), 118[2]/13. *Deaca laptele nu vine, ... nevoia obligă pe mumă a se despărți de progenitura sa.* MAN. SĂNĂT. 264/26. *Scumpul meu părinte, cât mă doare să mă despart de d[umnea]ta.* ALECSANDRI, T. I, 410. *Sosi și Lică dimpreună cu Buză-Ruptă, ... omul de care arareori se despărțea.* SLAVICI, O. I, 135. *Nu m-am despărțit în nicio clipă de tine.* MACEDONSKI, O. II, 296. *Se înălțase fecioraș, și tată-său nu se mai despărțea de el.* AGÎRBICEANU, S. 625. *Ion însă nu s-a despărțit de tot nici de ele.* REBREANU, I. 53. *De d. Elliot mă despărțisem cinci ani înainte.* M. ELIADE, O. I, 68. *Părintele abate se desparte acolo și de drăgani, și de căpitanul lor.* SADOVEANU, O. X, 196. *De Clara m-am despărțit fără să-i văd decât mâna mică.* GALACTION, O. 105. *Acel ce-ți strânge mâna și pleacă se desparte.*

VOICULESCU, POEZII, II, 282. *N-ar fi vrut ca odorul ei să se despartă de ea nici pentru timpul armatei.* BUJOREAN, B. L. 362. *Mă despărțesc de niște zburătoare cu care am trăit laolaltă.* ARGHEZI, S. VII, 263. *Când se despărți de flăcăul negricios ..., îi spuse în taină.* CAMIL PETRESCU, O. II, 213. *Înainte de a ne despărți de el, trebuie să amintim despre activitatea sa publicistică.* G. BARBU, A. V. 251. *Neagu s-a despărțit de oaspeții săi ca de niște prieteni.* FLACĂRA, 1976, nr. 12, 22. (R e f l. p a s.) *Ei să nu se despartă de acii, ce se lăcuiască.* PRAV. LUCACI. 222^{r}/4. *Feciorul ce-l va vătăma tată-său preaspre samă ..., poate să facă pre tată-său ... să-i dea ce-i va fi partea și să să usebască* (să se despartă MUNT.) *de dâns.* PRAV. 225. *Să se facă case desclinite pentru cei ce zac de vărsat ... despărțându-se pruncii de părinții lor.* FRĂȚILĂ, S. Î. 14/14. (R e f l. r e c i p r.) *Veniți, că iată ne despărțim* (a. 1669) GCR I, 185/9. *Și mergând în Țarigrad, s-au despărțit unul de altul, să-și caute stăpâni.* NECULCE, L. 24. *Ne despărți de către olaltă și ... nu mai putui ști ce s-au întâmplat lui Mentor.* MAIOR, T. 36/5. *Despărțindu-vă veți fi foarte neputincioși și căiți.* GOLESCU, P. 73/3. *De multe ori prietenii să dispărțăsc de prietini.* DRĂGHICI, R. 204/9. *Se despărțiră unul de altul și plecară fiecare în călătoria sa.* GORJAN, H. I, 40/6. *Amândoi vecinii se despărțiră despre o parte cu amenințări și despre alta sfăzi ocarâtoare.* CR (1839), 112^{2}/35. *Aici avem să ne despărțim.* CONV. LIT. II, 126. *Trebuie să ne despărțim pentru totdeauna.* EMINESCU, P. L. 54. *Sărutând mâna tatălui său, se despărțiră.* ISPIRESCU, L. 19. *Vin cu tine la colibă. – Ba nu veni. Și se despărțeau.* AGÎRBICEANU, S. P. 22. *Când ne-am despărțit, mâna îi era fierbinte.* IBRĂILEANU, A. 164. *Nu se mai despart toată ziua.* CAMIL PETRESCU, T. III, 242. *Ne-am despărțit ... făgăduindu-ne să ne mai întâlnim.* SADOVEANU, O. XX, 33. *Se despart pe culoar.* DEMETRIUS, A. 40. *Se despărțiră în gangul hotelului.* BARBU, Ș. N. 71. *După ce ne despărțeam o luam pe jos câteva stații de tramvai.* CĂRTĂRESCU, N. 110. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Încredință fidelității mele tristul și scumpul depozit de care era silită a se despărți.* PÂCLEANU, I. II, 28/17. *Nevoind să se despartă de putere, dă situației o ultimă agravare.* MAIORESCU, D. V, 100. *Le venea greu a se despărți de cerul lui Dumnezeu.* SLAVICI, O. I, 58. *Nu se-ndură să se despartă De-atâtea visuri.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 50. *A te despărți de ocupațiunea care ... ț-a oferit atâtea momente plăcute.* PLR I, 215. *Tata n-ar consimți niciodată să se despartă de moșia de care-l leagă un trecut ... de mândrie.* REBREANU, R. I, 35. *Păstrez dureri de care nu pot să mă despart.* VOICULESCU, POEZII, II, 259. *Ni se întâmplă ... să ne despărțim de luntre într-un chip brutal.* SADOVEANU, O. XX, 229. *Vizitatorii ... se despart în larmă de sindrofii nipone.* PERPESSICIUS, S. 63. *Numai de ișlic s-a despărțit pentru totdeauna.* C. PETRESCU, A. R. 105. *Toți au ... pe umăr o secure ... de care nu se despart niciodată.* BOGZA, V. J. 96. *Nu se despărțea de cartea de rugăciuni.* BENIUC, M. C. I, 79. *Trandafirii, de care ne-am despărțit ... sunt acum înfloriți iarăși.* TUDORAN, O. 7. *Poetul nu se poate despărți mai ales de cuvinte și de cărțile sale.* FLACĂRA, 1977, nr. 43, 17. ✧ E x p r. (Învechit) **A se despărți** (de cineva) **dintr-această viață** (sau **din lumea aceasta**) = a muri[1] (**1**). *Să desparte de noi dintr-această viață.* ANTIM, O. 225. *Când vă veți despărți din lumea aceasta, aduceți-vă aminte că rudenia ce vă leagă cere dragoste.* BUZNEA, F. 29/1. ✦ T r a n z. (Complementul indică ființe sau grupuri de ființe) A desprinde dintr-o încăierare, dintr-o încleștare, dintr-o luptă etc.; (învechit) a despreuna (**3**). *Pre cela ce au întrat la mijloc să-i despartă.* PRAV. 91. *Norodul alergând la tocănitul fierului se sili a despărți pe luptătoare.* CR (1833), 17^{2}/36. *Mă duc să-i despart, să nu se facă vro cârcotă tocmai astă-seară.* PR. DRAM. 237. *Se apropie câte un erot ca să despartă pe resbelnici.* PÂCLEANU, I. I, 113/17. *Ca să-i despartă între ei intrase: Carii ca nebunii se încăerase.* PANN, Ș. II, 27/21. *Săriră toți, din toate părțile, ca să-i despartă.* SLAVICI, O. I, 303. *Trăsesem spada Să cat să-i despărțesc.* MACEDONSKI, O. II, 86. *S-au încăierat ... încât au trebuit să sară vecinii să-i despartă.* AGÎRBICEANU, S. 471. *Se năpusti la dânșii ... nu ca să-i despartă, ci silindu-se ... să-i împingă spre ușa de la uliță.* REBREANU, I. 39. *De nu săreau ceilalți să-i despartă se făcea moarte de om.* MIRONESCU, S. 30. *Harța se potoli, vătaful prinse curaj și pocni cu harapnicul în ei, despărțindu-i.* VOICULESCU, P. II, 82. *Iluziniștii fură despărțiți dintr-o încăierare pe parchet.* ARGHEZI, C. J. 91. *Cei doi se băteau ..., mă apropiai să-i despart.* PREDA, I. 291. *Se și băteau, ... abia-i despărțeau ăi mari.* BARBU, G. 134.

4. R e f l. (Despre persoane de sex opus) A înceta de a (mai) fi împreună, de a (mai) trăi împreună cu ... sau de a (mai) conviețui; s p e c. (despre soți) a divorța; (rar) a se separa (**2**). V. d e s p r e u n a (**2**). *Bărbatul ei nu va putea să să despartă să o lase.* PRAV. 142. *Să făcusă și cumplit tiran și neîmblânzit și asupra celora ce să despărțiia de muiare și lua alta.* N. COSTIN, LET. 460. *Despartă-te de muerea ta.* ANTIM, P. XXVII/15. *Declărând ei că el ar suferi tot în lume mai curând decât a se desperți de ea.* CALENDARIU (1794), 28/8. *Dacă te vei fi despărțit cu totul de bărbatul tău* (a. 1805). IORGA, S. D. XII, 158. *Nu e slobod neștine cu putearea sa fără de judecata Săborului să se despartă de muiarea sa și să ia alta.* MAIOR, I. B. 269/4. *Fata protostratorului ... era despărțită de bărbat.* id. IST. 223/6. *După câtăva vreme fu silit să se despartă de Azora care se făcuse foarte sucită.* CĂPĂȚINEANU, S. 10/2. *Voi să se despartă de nevastă-sa și să îmbrățișeze statul bisericesc.* F. AARON, I. II, 231/1. *Mitropolitul nu-ți dă voie să te desparți de soție.* NEGRUZZI, S. I, 242. *Să mă despart ... de Dragomir?* CARAGIALE, O. VI, 260. *Fata se măritase rău. Se despărțise.* MILLE, V. P. 131. *Desparte-te de Dumitru și mă însor numaidecât cu tine.* AGÎRBICEANU, S. 579. *S-a despărțit, imediat după căsătorie.* IBRĂILEANU, A. 33. *Era așa de lesne de-a se despărți cineva, încât nu se poate pricepe cum a trăit Viorescu șase ani într-un asemenea iad.* CONV. LIT. XXI, 100. *Cuconița se desparte de cuconul Grigoriță.* REBREANU, R. I, 237. *S-a despărțit după un an, și acum nu s-ar mai mărita, s-o pici cu lumânarea!* MIRONESCU, S. 15/6. *Din puținii filosofi căsătoriți ... unii s-au despărțit.* NEGULESCU, G. 96. *Nu poți să te desparți de nevastă cu ușurința cu care dezbraci un surtuc rupt.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 140. *Trăia cu speranța ascunsă că n-o să se despartă de el niciodată.* COCEA, S. II, 24. *După opt ani de căsnicie, să te despărțești așa ...* SADOVEANU, O. IX, 493. *Fusese căsătorit ... cu o femeie de care se despărțise.* CĂLINESCU, E. O. I, 84. *Va trebui să se despartă de Tudor.* DEMETRIUS, A. 20. *Pictorița se despărțise de el cu un an înainte.* PREDA, M. S. 29. *Se despărțise de soț.* IST. LIT. ROM. II, 192. *Se puneau 2 fire pentru 2 tineri îndrăgostiți ... iar dacă se îndepărtau, se spunea că se vor despărți.* BUTURĂ, EB. I, 90. *Cu badiu să mă-ntâlnesc, Două vorbe să-i vorbesc, Ș-apoi să mă*

despărțesc. FOLC. TRANSILV. II, 69. *Eu de tine nu mă las! De-aș trage necaz de moarte, De tine nu m-oi desparte!* FOLC. MOLD. I, 100. ✧ R e f l. r e c i p r. *Eu simț că nu ne vom mai despărți.* SLĂTINEANU, A. 117/11. *Dorința ei, precum și a mea, este de a ne despărți pentru totdeauna.* CR (1832), 123²/3. *Se despărțiră și după legea bisericească.* FM (1843), 130¹/3. *Aș putea convinge pe soția și pe socrul dumitale să vă despărțiți de bunăvoie.* CARAGIALE, O. II, 89. *Numai sapa și lopata Gândeam să ne despărțească.* C. NEGRUZZI, în PR. DRAM. 450. *Trebuie să ne despărțim.* IBRĂILEANU, A. 52. *Și-n seara când ne-om despărți, ... Vom stinge flăcările-albastre din candelabrele de-argint.* MINULESCU, VERS. 86. *Ne-am despărțit foarte cordial.* CAMIL PETRESCU, P. 47. *Acum, că ne despărțim și nu mai avem ce să ne ascundem, poți să vorbești limpede.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 103. *Se despart în înțelesul cel mai adânc și mai definitiv al acestui cuvânt.* TUDORAN, P. 94. *Că de când ne-am despărțit, Zile bune n-am avut.* FOLC. TRANSILV. II, 364. *Doi iubiți când se desparte, Parcă bei pahar de moarte.* FOLC. OLT. – MUNT. II, 602. ✦ T r a n z. f a c t. (Complementul indică persoane căsătorite) A face să nu mai conviețuiască, să nu (mai) trăiască împreună, să divorțeze; s p e c. (complementul indică legături matrimoniale) a desface (7), a anula. *Când va face bărbatul preacurvie, atunci îl va despărți muiarea.* PRAV. 136. *Ce au împreunat Dumnezău, omul să nu despartă.* N. TEST. (1648), 54ʳ/18. *Vrând Vasilie-Vodă la Suceavă să-ș despartă fata de domnu-său, Ragivil.* M. COSTIN, O. 123. *Te-oi despărți eu de mojicul cela.* PR. DRAM. 342. *Despărți de nevastă pe favoritul său Bogdan Vornicul.* IORGA, C. I. I, 69. *O despărțise așa, pe neașteptate și brutal, de Ion Corbu.* AGÎRBICEANU, S. 80. *Îi umblă prin minte s-o despartă de soțul ei.* REBREANU, I. 186. *Încercau să ne despartă ... părinții și frații, neamurile.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 7. *Reușește ... să-și despartă fiul de Safta.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 12, 55. *Cine despărțește dragi, Trage-i corbii carnea-n fagi.* RETEGANUL, TR. 18. *Cine ni-o despărțit, Fie-i moartea de cuțit.* BÎRLEA, C. P. 76. *Fostu-ne-am, bădiță, dragi Și cine ne-o despărțit N-ar avea loc în pământ.* FOLC. TRANSILV. I, 190. ✧ A b s o l. *Unde Dumnezeu au împreunat ... omul să nu despartă.* ANTIM, O. 379. ✧ R e f l. p a s. *Nuntele, ce să vor face dentru sânge amestecat ... aceastea nunte să vor despărți.* PRAV. 218. *Acei ... cumnați după sffi ȷntele canoane ... ca niște nelegiuiți să vor despărți.* MAIOR, I. B. 273/6. *Care slobod să va cununa cu țigancă, fără știrea stăpânului lor, să să despartă.* LEGIUIRE, 5/3. *Să desparte căsătoriia ... când să va face împotriva legii.* ib. 42/30. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Luase amantul unei prietene prin intrigi ... care îl despărțiseră de iubita lui.* CAMIL PETRESCU, P. 80. *Arde-te-ar focul de-armată. Că mă despărțești de-amantă.* FOLC. MOLD. I, 115. *Fără știrea teologului nici să afurisească și cu atât mai puțin să despartă căsătorii.* BARIȚIU, P. A. I, 217. ✦ A se lipsi de ..., a renunța la ... *Nu se despărțiră însă de o lege pe care ai noștri o numeau cu despreț schisma lui Arie.* IORGA, C. I. I, 200. *Nu-și putea închipui să se despartă de locuința lui princiară.* AGÎRBICEANU, A. 456. *Numai popa ... nu se îndură să se despartă de sticla lui de vin roșu.* REBREANU, I. 153. *M-am despărțit de* [șal]. IBRĂILEANU, A. 161. *Nu mă pot despărți de mașină.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 22.

5. T r a n z . (Complementul indică, de obicei, spații, suprafețe) A împărți prin interpunerea a ceva; a servi ca linie de demarcație, de hotar etc.; (complementul indică ființe) a împiedica să (mai) fie împreună, să poată comunica sau să ia contact nemijlocit, prin ceva care se interpune. *În drum de cară care desparte această și pe cea dintâi a locului seacție ... nu s-au măsurat.* AȘEZ. 40/18. *Rupsă stavila ce despărțea odată țara Traciii de Africa.* PLEȘOIANU, T. II, 64/1. [Dunărea] *aproape de Dachia, pre varvarii carii lăcuesc de stânga Dunării îi desparte de romanii carii șed de dreapta.* T. AARON, S. A. 68/7. *Munți ne dăsparte, zilele trec Și n-au nici pace, nici mângâiere.* HELIADE, O. I, 147. *Pașalâcul Hotinului este despărțit de Moldova cu Prutul.* OBLĂDUIREA, 73/12. *A aflat un istm care desparte mare de răsărit de cea de către apus.* CR (1833), 255²/26. *Găsea o pustietate grozavă care despărțea cele două împărății.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 151/7. *Pute să privască dipărtarea ce dispărțe pădurea, care o răsădisă drept apărare.* DRĂGHICI, R. 173/4. *Catapiteasma care despărțește altarul de stranele obștiei este împodobit.* DACIA LIT. 129/22. *Oceanul Atlantic ... desparte Europa de Africa.* RUS, I. I, 141/3. *Nu iaste departe, Numai un câmp ne desparte.* BĂRAC, A. E. 20ᵛ/22. *Prejudecățile naționale care ne despart de Englitera.* NEGULICI, E. II, 134/17. *O vale le desparte și împarte cetatea care de trei părți are un acces greu.* PÂCLEANU, I. I, 56/4. *Toată viața e concentrată pe niște scânduri plutitoare, și numai prin ele este despărțită de prăpastia ... mării.* ALECSANDRI, O. P. 311. *Butoiul singur ne despărțea de* [fiară]. ODOBESCU, S. III, 253. *Odaia de culcare a ministrului e despărțită printr-o ușe de a lui Vodă.* CARAGIALE, O. III, 44. *Era aproape de Moara cu Noroc: nu-i despărțea decât un deal.* SLAVICI, O. I, 160. *Vâlceaua despărțea prunăria în două.* MACEDONSKI, O. III, 6. *Stâlpii ... despart tinda femeilor de biserica însăși.* IORGA, C. I. III, 61. *De la pământ la stele Atâta cale ne desparte.* DENSUSIANU, L. 13. [Râul] *desparte mai multe lanțuri de munți.* PĂCALĂ, M. R. 6. *Prin zidul care ne desparte aud foșnetul hârtiilor.* COCEA, S. I, 148. *Casa și baratca fierarului nu sunt despărțite prin zaplaz.* SADOVEANU, O. I, 115. *Treizeci și cinci de kilometri ... despărțeau Săcelele noastre de aceste părți de loc.* MOROIANU, S. 17. *Alături însă, despărțit de un gard, se afla spitalul.* CĂLINESCU, I. C. 91. *Gardul viu ... ne desparte.* PERPESSICIUS, S. 75. *Douăsprezece mii de kilometri ... mă despart de patrie.* RALEA, O. 139. *Un gard de uluci ... desparte aria noastră de aria unchiului Voicu.* STANCU, M. I. 28. *Un parapet de iarbă încoronat de gardul viu o desparte de șoseaua județeană.* VINEA, L. I, 96. *Nu le desparte decât un canal de 50-60 de mile.* TUDORAN, P. 412. *Lemnul balustradei ce-i despărțea de restul sălii lucea.* BARBU, Ș. N. 190. *Linia din față a cerului ... despărțea cu dunga ei violetă câmpia de norii albi.* BĂNULESCU, I. 121. *Drum lung despărțea de oraș ... marele spital.* G. BARBU, A. V. 139. *De peninsula iberică nu te despart decât 12 mile de apă.* FLACĂRA, 1976, nr. 24, 22. *Un mal înalt de zece metri despărțea pădurea de luncă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 18, 15/2. *Acesta era terenul nostru de joacă, despărțit de curtea morii printr-un gard de beton.* CĂRTĂRESCU, N. 35. *Două dealuri ne despart.* RETEGANUL, TR. 106. ✧ (Prin analogie) *În porele (gurile) plin de aeru care despărțesc materia buretelui.* BARASCH, M. II, 4/9. ✧ F i g. *Abisul ce ne desparte de poporul de jos devine din zi în zi mai adânc.* MAIORESCU, CRITICE, 81. *O mare de ură le desparte.* MILLE, V. P. 161. *Principiul în*

chestie ondulează printre barierele ce despart partidele politice. în PLR II, 167. *Cearta fățișă i-ar despărți ca un zid.* REBREANU, I. 73. *Viscole mă despărțeau de restul lumii.* C. PETRESCU, S. 110. *Credințele noastre intime ..., peripețiile și durerile prin care era să trecem fiecare ...ne despărțeau.* GALACTION, O. 19. *De sărbătoarea țării fericite Atâtea lacrimi încă îi desparte.* VOICULESCU, POEZII, I, 130. *Trecerea lor dintr-o lume într-alta, despărțită de bărăgane de valuri, nu o știe nimeni și nimeni nu o poate povesti.* ARGHEZI, C. J. 206. ✧ R e f l. p a s. *Cei ce să desparte de păduri și de munți să socotesc vecini.* BUZNEA, P. V. 9/24. *Se desparte toată inima în lung prin pareatele inimei.* ANTROP. 80/6. ✧ R e f l. *Golful de Sueț ... să desparte de marea Mediterană cu o strâmtoare de pământ.* AR (1829), 136²/34. *Prin cursul Dunărei de la nord spre sud se dispart una de alta.* SĂULESCU, HR. I, 231/18. ✦ (Complementul indică oameni) A îndepărta printr-un interval de timp de momentul de referință, de un eveniment; a servi ca linie de demarcație în timp. *Timpul ne desparte: Tu vii, când eu sunt spre plecare.* ALECSANDRI, POEZII, 579. *Numai câteva ceasuri mă mai despărțeau de conferința filologului.* MIRONESCU, S. 157. *De toamna aceea mă desparte ... o tinerețe întreagă.* SADOVEANU, O. IX, 547. *Puține luni ... ne mai despart de cotropirea armatelor trimise de despoți.* CAMIL PETRESCU, B. 138. *Anii care te despart de acele timpuri au pus între ochii tăi și trecut o pânză cenușie.* STANCU, D. 24. *Numai câteva zile îi mai despărțea de duminica hotărâtă.* VINEA, L. I, 199. *Distanța de aproape 50 de ani care ne despărțea.* DEMETRIUS, A. 202. *Ne despart cinci ani.* TUDORAN, O. 124. *5 săptămâni ne mai despart de sfârșitul anului.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 346. *Numai trei zile ne mai despart de startul noii ediții a campionatului republican.* FLACĂRA, 1976, nr. 33, 21. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Milioane de ani despart aceste lumi de existența noastră.* BOGZA, V. J. 33. ✦ (Învechit) A ține departe, la distanță. *Desparte oștile pânră în svârșitulu pământului.* PSALT. HUR. 39ᵛ/8. *Tu Doamne, nu despărți ajutoriul Tău de mine.* CORESI, PS. 53/3. *Nice o putură despărți de la credința Domnului H[risto]s.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 111ᵛ/13. *Pre oaspele acela carele îți dă cauză vătămătoare, încet-încet, desparți-l de tine.* TOMICI, Î. 42/19. (T r a n z. f a c t.) *Ai pătimit ca și mine vro nemulțămire care te desparte de patria noastră.* PLEȘOIANU, T. III, 43/30. ✦ R e f l. A se îndepărta de cineva sau de ceva; a pleca din apropierea cuiva sau a ceva; a merge în altă parte. *Despărțiți-vă de la menre toți lucrătorii fărădelegei.* PSALT. HUR. 4ᵛ/2. *Din Ierusalim să nu vă despărțiți* (a. 1683). GCR I, 261/27. *Și de țărmi ce se răsfață, Când corăbii se despart, Flori de lună se agață.* MACEDONSKI, O. I, 200. *Câteva bile de fildeș ... se ciocnesc și se despart ca iarăși să se adune.* ANGHEL, PR. 29. *De la casa mamei mele, Azi mă despărțesc cu jăle.* FOLC. TRANSILV. I, 437.

6. T r a n z. și r e f l. A (se) distinge (**1**), a (se) diferenția (de cineva sau de ceva); a (se) constitui (ca) o separație (**1**), o delimitare (**2**), o diferență; a (se) separa (**1**). *Sânt creștini, dar se despart puțintel de la Biserica veche a Reseritului.* IORGOVICI, O. 90/3. *H[risto]s nemica nu se desparte de noi, ce tocma asemene nouă* (a. 1652). GCR I, 163/24. *Viața oamenilor puțin s-ar despărți de dobitocul cel mut.* N. COSTIN, L. 39. *Poate și pre arhiepiscopii cei mari la săbor mare a judeca, a-i certa și a-i despărți și a-i afurisi că așa au zis Stăpânul Besearicii, Hristos.* CHEIA ÎN. 27ᵛ/8. *Osebire să numească acea parte înființată prin carea să osebească și să desparte un lucru de altul.* MOLNAR, RET. 11/22. *Creașterea se despărțește de învățătură.* MAN. ÎNV. 95/19. *Când s-au pogorât limbile amestecând, despărțit-au neamurile Cel prea înalt.* TOMICI, Î. 62/3. *Întâmplările ... despart pre fiștecare ipostas de ipostasurile ceale de un fealiu.* GRIGORIE, L. 110/6. *Facultățile înțelegerii și facultățile sufletului trebuiesc a fi dezvoltate tot într-o vreme: despărțindu-le, stricăm omul.* NEGULICI, E. I, 258/9. *Nu este destul de înalt Balcanul care ne desparte de barbaria Orientului.* MAIORESCU, D. V, 182. *Deosebirea cea mare, ce desparte Logica de Retorică, nu a putut să rămână ascunsă.* id. L. 8. *Ei se bucură de toată încrederea publicului ..., care știe să-i despartă bine de toți îngânătorii de stiluri străine.* IORGA, în PLR II, 151. *Unde mă despart de dânsul este în discuția principală, care elimină experiența mistică din cadrul culturii.* CIORAN, R. 118. *Genitivul ..., desparte informatorii după formele pe care ei le consideră ca literare.* CL 1973, 59. *Trecutul se amestecă atât de mult cu prezentul și viitorul, încât e greu să despărțim aceste planuri.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 11, 4. *Prin această precizare mă despart de cei care, admirând peste măsură sinceritatea, ajung să deducă validitatea adevărului din capacitatea acesteia de a ne influența și convinge.* PATAPIEVICI, C. L. 332. ✦ (Rar) A desluși (**3**), a distinge (**2**). *Toate nebuloasele se compun din stele și ... numai telescoapele noastre sunt prea slabe pentru a le putea despărți.* CONTEMPORANUL, I, 19.

– Prez. ind.: *despárt* și (învechit și popular) *despárț*, (învechit și regional) *despărțesc;* conj. prez.: *să despárt* și (învechit și popular) *să despárț.* – Și: (învechit și regional) **dispărți,** (regional) **despárte** vb. III, (învechit, rar) **desperți** vb. IV.

– Lat. **dispartire.**

DESPĂRȚÍBIL, -Ă adj. (Învechit) Divizibil, separabil. *Tacturi drepte în care se coprind toate tactele care sânt despărțibile.* VAHMANN, M. 19/12. *Prepusăciunile se împart în doaue clase adecă: în despărțibile ... și nedespărțibile.* BĂLĂȘESCU, GR. 116/5, cf. PONTBRIANT, D.

– Pl.: *despărțibili, -e.*

– **Despărți** + suf. *-bil.*

DESPĂRȚICIÚNE s. f. (Învechit, rar) Despărțire (**3**). *Cinstitul Leon singur rămâind și despărțăciunea mucenicului gândind, suspina și se olecăia.* DOSOFTEI, V. S. februarie 72ᵛ/22.

– Pl.: *despărțiciuni.* – Și: **despărțăciúne** s. f.

– **Despărți** + suf. *-ciune.*

DESPĂRȚÍME s. f. (Învechit, rar) Despărțire (**3**). *Este tare și puternic pretutindene anume, În tot locul se întinde făr-a ave întinzime, Și este vârât în toate făr-a ave despărțime.* CONACHI, P. 272.

– **Despărți** + suf. *-ime.*

DESPĂRȚIMÂNT s. n. v. **despărțământ.**

DESPĂRȚÍRE s. f. Acțiunea de a (s e) d e s p ă r ț i și rezultatul ei.

1. Pierdere a coeziunii unui tot, a unui întreg, a unei colectivități; separare a unor elemente componente; înde-

părtare între ele; descompunere (1), divizare, diviziune, împărțire, separare (1). Cf. d e s p ă r ț i (1). *Această ... despărțire în patru părți a Noului Testament fieștecare parte n-au avut osibirea capetelor după rânduiala grecescului tipic* (a. 1683). GCR I, 260/17. *Dintru această clipită spargerea întră Gallia și Rosia au fost așa ca despărțire.* MANIFEST (1813), 8/24. *Despărțirea Ardealului de Țara Ungurească.* CALENDARIU (1814), 4/19. *Silabele care să pun înainte fac de sine o silabă și slovele acelora la despărțirea cuvintelor rămân laolaltă.* FULEA, B. 100/3. *Despărțirea sholarilor în mai multe clase iaste multor greotăți supusă.* MAN. ÎNV. 74/10. *Politicească despărțire a Valahiei stă în 17 ocoale sau judeațe.* OBLĂDUIREA, 30/18. *Limbile s-au făcut dupe despărțirea noroadelor.* HELIADE, PARALELISM, I, 51/29. *Vrea să întărească despărțirea neamului în două, în nobili și în cetățeni de rând.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 186/4. *Au înfățoșat, în comitet secret cursul de tractarisirea conferenții de Londra despre dispărțirea Belgii de Olanda.* AR (1831), 224[1]/5. *Să se întărească tractatul cel pentru despărțirea Belgiei de Olanda.* CR (1832), 314[2]/33. *Despărțirea Împărăției Răsăritului de Apus, adecă a Scaunului Romei și Constantinopolului.* ib. (1839), 232[1]/11. *Istoria pentru începutul românilor în Dachia ... nu este de ajuns pentru a întemeia dispărțirea noastră de latini.* RUSSO, S. 59. *Toate cuvintele dintr-însa s-ar scria grămădite unul peste altul fără de nicio despărțire și diferență.* BĂLĂȘESCU, GR. 202/14. *Prin această despărțire luară început ființele organice cele mai vechi și mai înjosite.* CONTEMPORANUL, I, 186. *Veacurile de despărțire nu ne-au surpat limba și simțirea.* PLR II, 258. *Timpurile moderne și contemporane în care s-a desăvârșit despărțirea științei de filosofie.* NEGULESCU, G. 82. *Despărțirea silabelor.* IORDAN, G. 71. *Despărțirea poporului românesc în mai multe ramuri.* VARLAAM – SADOVEANU, 66. *În ce privește despărțirea în silabe, gramaticii latini urmau uzul ortografiei grecești.* IST. L. ROM. I, 25. *„Camisia" face parte dintre cuvintele latine care au ajuns din vest în est înainte de despărțirea definitivă a celor două imperii romane.* Z. MIHAIL, T. P. 49. *În ciuda despărțirii teritoriale, ... limba română s-a menținut, încă din veacul formării ei, ca o limbă complet lipsită de dialecte.* PATAPIEVICI, C. L. 121. ✧ (Învechit, rar) *Semnele despărțirii* = semnele care notează punctul, virgula, punctul și virgula. *Bine ar fi, și nu mică deprindere s-ar câștiga, când s-ar scrie pre tablă altă oarecare bucată fără de semnele despărțirei.* PETROVICI, P. 184/4. ✦ (Învechit) Categorie, clasă; clasare. *Despărțirea iaste cea întâia tăiare a lucrului, precum viețuitoriul să desparte în cuvântătoriu și în necuvântatoriu.* GRIGORIE, L. 26/13. *Linné ... a deosebit trei mari despărțiri de animale: cele cu sânge roșu și cald, cele cu sânge roșu și rece, cele cu sânge alb și rece.* MAIORESCU, L. 118. ✦ (Învechit) Circumscripție (polițienească sau administrativă); p. e x t. localul unde erau instalate birourile acestei circumscripții. *Aicea aveți voi ... povățuirea către temeiurile diviziei, adecă ale despărțirei.* PETROVICI, P. 200/14. *S-au hotărât ca Cancelaria Divanului să se împarță în trei despărțiri.* CR (1829), 63[1]/20. *Ipocomisaru despărțirii a 3-lea ... face cunoscut Comisii[i]* (a. 1831). DOC. EC. 478. *Șapte dohtori ... să vor orândui înlăuntru în țară, pe la locurile de căpetenie a fieșicăruia despărțiri rânduite pentru îngrijirea sănătății.* REG. ORG. 146/4-5. *Arătatele fabrici sunt toate în despărțirea plaiului Râmnicu* (a. 1850). DOC. EC. 982. *Despărțirile comisărești îi erau cunoscute.* MACEDONSKI, O. III, 61. *Ei erau obligați să locuiască în „despărțirea" unde își avea serviciul.* G. BARBU, A. V. 221, cf. DEX. ✦ (Învechit) Grupă militară. *Plutonu* [avea] *șese despărțiri (secții)* (a. 1830). URICARIUL XXII, 439. *Trimite-o despărțire din bravii tăi bellatori, Trimite-i să observe armata lui Swaran.* HELIADE, O. I, 355. *Chanski ... era pus de Potocki cu despărțirea lui în garnizoană la Suceava.* BĂLCESCU, M. V. 218. *Trămise despărțiri mici de arnăuți ca să coprinză strâmtorile munților.* FILIMON, O. I, 282. *Diferite despărțiri (distacamenti) militare păzeau intrările palatului, ca să gonească pe oamenii suspecți.* id. ib. II, 118.

2. Desprindere (1), desfacere (3), rupere (1), izolare a unuia sau a mai multor elemente de aceeași natură dintr-un tot; separare a unor elemente de aceeași natură sau diferite, îndepărtare a unuia de altul; izolare, despărțit[1] (2), (învechit) despărțeală (1). Cf. d e s p ă r ț i (2). *Nu iaste amu pretutindinea împreunarea bună ce va fi aorea și despărțirea bună.* CORESI, EV. 205. *Voiu arăta folosul acestii despărțiri al roilor.* MOLNAR, E. S. 149/10. *Prieteșugul iaste ca cum ar fi împreunat un suflet cu altul și sânt supuse despărțirii.* GRECEANU, Î. 84/14. *În împărățiia Răsăritului și a Apusului despărțirea monarhiei au stat întâia pricină a stricării ei.* ABEȚEDAR, 93[2]/25. *Obiectul a murării cânepei iaste despărțirea sau dezghinarea cleiului prin care sânt vânele sau scoarța cânepei.* CULT. C. 27/3, cf. LB. *Despărțirea atribuțiilor judecătorești de către partea administrativă nu încetează a aduce sfârșituri fericite.* AR (1832), 302[1]/6. *În Franța, ... se realizează despărțirea Bisericii de stat.* PLR II, 114. ✦ (Învechit) Despărțitură (1). *Odaie ..., încăpere, despărțire, cameră.* HELIADE, O. II, 353. *Amândoi acești osândiți era închiși într-aceeași temniță, însă fieștecare în câte o despărțire sau boltă deosebită.* CR (1833), 190[2]/26. *Era o foarte mare păsărărie împărțită într-un mare număr de despărțiri nepotrivite.* ib. (1839), 113[1]/31. *Vita are 4 despărțiri la stomah.* LUCACI, M. 14/18. *Pentru clocitul lor să se facă ... niște despărțiri mici de scânduri.* PENESCU, M. 70. *Pe o despărțire făcută într-adins* [în dulap], *se vedeau o mulțime de feligene.* FILIMON, O. I, 102. *În a IV-a despărțire vor figura frumoase costume naționale.* ODOBESCU, S. II, 115. *O baie ... avea două „despărțiri" de băi reci, pentru femei și bărbați.* G. BARBU, A. V. 174. ✦ (Învechit) Parte (**I 2**). *Agricultura are 6 despărțiri.* I. IONESCU, V. 2/22. *Ceardașul ... să compune din două despărțiri, una gimnastică și cealaltă atletică.* FILIMON, O. II, 43. *A doua parte,* [a metafizicii] *adică învățul naturei rațiunei pure, conține două despărțiri: physica rationalis și phychologia rationalis.* EMINESCU, O. XIV, 440. ✦ (Învechit, rar) Subdiviziune. *E obicinuit lucru ca despărțirele unei întregimi să se socotească și numească ca niște unimi.* ARITM. (1806), 37/14. ✦ (Învechit) Capitol. *Despre tâlcuri voi cuvânta ... într-o altă despărțire.* PETROVICI, P. 33/26. *În cea dintâi despărțire se coprind stilele: cel strâns și cel întins.* HELIADE, O. II, 20. *Aici se oprește despărțirea întâia a poemei.* MACEDONSKI, O. IV, 60.

3. Faptul de a nu mai fi împreună (cu cineva sau cu ceva) prin plecarea în altă parte (vremelnic sau definitv); s e p a r a r e (1), i z o l a r e; s p e c. moarte (2); p. e x t. momentul când cineva se desparte de cineva sau de ceva; (învechit) despărțeală (2), (învechit și regional) despărțenie (1), (regional) despărțit[1] (3), (învechit, rar) despărțiciune, despărțime, despărțitură (2). *Tot această purtare de grijă să aibi pentru mine pân la ceasul*

despărțirii noastre. MÂNCĂRILE, 49/13. *O despărțire ca aceasta fu pentru mine o lovitură cumplită.* MAIOR, T. 36/7. *Veacinica despărțire de către iubitul ei Abdala mai amară și mai grea decât moartea îi era.* ȚICHINDEAL, A. M. 55/25. *Astă despărțire fu o lovire de trăsnet pentru mine.* PLEȘOIANU, T. I, 94/20. *Drumuri ghimpoase ni se gătesc, Ceasuri amare de despărțire.* HELIADE, O. I, 147. *Moartea pământească nu este o vecinică despărțire pentru cei ce să iubesc.* MARCOVICI, D. 289/3. *Trecură trei ani la mijloc de la despărțirea acestor doi frați.* GORJAN, H. I, 2/17. *Despărțirea cea vremelnică a Virghiniei de Pavel.* BUZNEA, P. V. 93/18. *Vremea despărțirii o să treacă și cu înmulțite bucurii ne vom revedea.* FM (1843), 54[2]/19. *Îmi fac închipuire De durerea și necazul care vin din despărțire?* CONACHI, P. 104. *Astfel este despărțirea amară foarte și grea.* PANN, E. III, 46/11. *Ferice de acei ce ... nu au simțit durerea ... de a vedea cum se șterge ... plânsul despărțirii.* RUSSO, S. 105. [Amorul] *mă făcea a cerca toate chinurile despărțirii.* NEGRUZZI, S. I, 61. *Sura se apropie de dânșii și le spuse că oara despărțirii sunase.* CONV. LIT. II, 288. *Va ajunge ... în grozavul pericol de a alege despărțirea d-sale de d. Brătianu.* MAIORESCU, D. III, 403, cf. LM. *Despărțirea ar fi fost prea crudă.* ODOBESCU, S. I, 10. *Dureroasă fu despărțirea ei de maică-sa.* GANE, N. I, 23. *Bătrâna își sărută la despărțire copila.* SLAVICI, O. I, 194. *Despărțirea noastră în ziua aceea a fost mai mută și mai tristă decât altă dată.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 32. *N-aveți cauze de despărțire.* AGÎRBICEANU, A. 275. *Ce-ai zice dacă te-ai pomeni ... cu mine în casă? întreabă dânsul la despărțire.* REBREANU, I. 106. *La despărțire, ... mi-a spus cu simplitate ... sunt vinovată.* IBRĂILEANU, A. 189. *La despărțire, cucerită, prințesa ... făgădui solemn Ilincăi că avea s-o înfieze.* M. I. CARAGIALE, C. 151. *Despărțirile în iubire trebuie să fie fără traumatisme.* CAMIL PETRESCU, T. III, 46. *Foarte emoționat, grăbi despărțirea luându-și rămas bun.* BRĂESCU, M. B. 66. *Rămânem singuri după fiecare despărțire și murim cu fiecare plecare.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 58. *Era desigur pusă în curent cu scena din seara despărțirii.* E. IONESCU, E. 66. *Și-acum, la despărțire, vroiesc să iau un semn.* LESNEA, VERS. 54. *În clipa despărțirii gemu o turturică.* VOICULESCU, POEZII, I, 174. *Acum, din mine, ceasul tăcut al despărțirii Și-întinde umbra sură stăpânitor pe văi.* PILLAT, P. 82. *Am auzit acolo ... dramaticele despărțiri ale mamelor de copii.* ARGHEZI, B. 109. *Despărțirea era provizorie.* CĂLINESCU, E. I, 86. *În poartă, la despărțire, mi-a dat mâna.* STANCU, D. 87. *Știa că fii-său ținea la Moromete și n-ar fi vrut să-l supere acum, la despărțire.* PREDA, DELIR. 130. *Către școală, la târg, voi porni în curând ... Mângâiam copacii pentru despărțire.* LABIȘ, P. 348. *Despărțirea de cel mort nu se face ... numai prin aceste cântece de ceremonial, ci și prin bocete.* IST. LIT. ROM. I, 53. *Aș fi vrut să-ți spun ceva vesel la despărțire.* BĂNULESCU, I. 69. *A sărutat-o la despărțire.* FLACĂRA, 1975, nr. 45, 23. *După despărțirea de Gina, ... nu am mai vorbit cel puțin trei săptămâni.* CĂRTĂRESCU, N. 141. *A ajutat-o să devină vedetă și ... la despărțire, i-a lăsat o situație materială de invidiat.* ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 835. *Cântă cucu ș-o mierliță, ... La a noastră despărțire.* BÎRLEA, C. P. 205. *Și-a-nflorit, mândruța mea, Și un pom alăturea Ce ne-ndeamnă la iubire, Nu, mândro, la despărțire.* FOLC. TRANSILV. II, 227. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Moartea trupului* [iaste] *o despărțire vremealnică a sufletului de trup.* GRECEANU, Î. 110/14. *Pentru despărțirea vecinică, să binevoești, ca în loc de pasnic la mormântul meu, să nu orânduești pe alt nimenea, ci numai pe Calecara.* GORJAN, H. III, 182/22. *Prin mișcarea Pământului ... se produce despărțirea timpului în zi și noapte.* BARASCH, M. I, 50/4, cf. LM. *Emoția neștiutei despărțiri de copilărie se fixează într-o suită de remarcabile tablouri.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 11, 17. ✦ (Învechit) Dezbinare (**3**), învrăjbire. *În loc de împreunare, mai mare vrajbă și zarvă și dispărțire s-au făcută.* URECHE, L. 72. *Dihonia și despărțirea fraților pricinuește multe întâmplări păgubitoare.* GRECEANU, Î. 99/1. *Nesăturarea și lăcomia ... aduce asupra oamenilor ... pretutindenea despărțire.* ȚICHINDEAL, ap. GCR II, 212/24.

4. Desfacere a legăturii matrimoniale; divorț; (învechit) despărțeală (**3**), (învechit și popular) despărțenie (**2**). Cf. d e s p ă r ț i (**4**). *Despărțirele sânt întărite la canadieni.* IST. AM. 92[r]/4. *Așa au vrut să lucre și cu boierii, pentru despărțirile cele fără de cale de căsătorie.* ȘINCAI, HR. II, 215/10. *La papistași lucrul despărțirei căsătoriei se judecă întâiu în consistoriului episcopesc.* MAIOR, I. B. 27. *După despărțirea căsătoriei să fie datoriu tatăl să poarte de grijă pentru hrana copiilor.* LEGIUIRE, 43/27. *S-a decretat despărțirea lui Lotar și voia a se însoți cu alta.* ASACHI, L. 5[1]/24. *Dacă se-ntâmpla că se făcea despărțire (divorț) din vina bărbatului, acesta trebuia să reîntoarcă toată zestrea.* MARIAN, NU. 149. *A chemat pe avocatul Olimp Stavrat și l-a rugat să introducă neîntârziat cererea de despărțire.* REBREANU, R. I, 250.

5. (Învechit) Împărțire a unui spațiu, a unei incinte prin interpunerea a ceva; (concretizat) linie de demarcație, h o t a r; împiedicarea unor ființe să (mai) fie împreună, să poată comunica sau lua contact nemijlocit, prin ceva care se interpune. Cf. d e s p ă r ț i (**5**). *Arătându-ne și locul pe unde au fost despărțirea moșiilor acestora una de către alta* (a. 1792). URICARIUL, XIX, 101. *Poate oare să le calce hotărând o linie de despărțire între Peloponez și cealalt continental pământ.* AR (1829), 91[2]/41. *Dormi într-un pat de scânduri, fără mindir, fără saltea și fără despărțiri unul de altul.* GHICA, C. E. II, 387. *Margina de despărțire între dunga luminoasă și spațiul întunecat alăturat, nu se poate fixa.* CONTEMPORANUL, I, 179. *Șura este așezată ... în partea a doua a curții, având unul dintre pereți pe linia de despărțire.* BUTURĂ, EG. 73.

6. Distingere, diferențiere (de cineva sau de ceva); constituire (ca) o separație (**1**), ca o delimitare (**2**), ca o diferență; separare (**1**), (învechit și regional) despărțenie (**3**), (învechit) despărțeală (**4**). Cf. d e s p ă r ț i (**6**). *Persii, carii au puțină despărțire de legea lui Mehmet.* N. COSTIN, L. 73. *Copiii să n-aibă despărțâre la moștenire.* VĂCĂRESCUL, IST. 249. *La noi ... dispărțirea între foi științifice și foi literare nu poate exista încă.* I. NEGRUZZI, în PLR I, 238. *Câtă dispărțire între Tit și între Nero.* ARHIVA R. I, 166/9. *S-a făcut însă despărțirea între veniturile domnului și ale țării.* IORGA, C. I. II, 150. *Dincolo de despărțirile artificiale și pe deasupra ideologiilor politice de partid, misiunea tineretului rămâne una singură.* PLR II, 639. *Există o anume probabilitate ca particula ... să străbată granița de despărțire între regiunile I și II.* SANIELEVICI, R. 95.

– Pl.: *despărțiri* și (învechit) *despărțire.* – Gen. -dat. (învechit) *despărțirei.* – Și: (rar) **despărțáre** (SFC IV, 285), (învechit) **desperțíre** (IORGOVICI, O. 57/7), **dispărțíre,** (regional) **despartáre** (MARIAN, Î. 283) s. f.

– V. **despărți.**

DESPĂRȚÍT[1] s. n. **1.** (Mat.; învechit, rar) Deîmpărțit. Cf. PONTBRIANT, D.

2. Desprindere (**1**), izolare a unuia sau a mai multor elemente de aceeași natură dintr-un tot; separare a unor elemente de aceeași natură sau diferite, îndepărtare a unuia de altul; despărțire (**2**). Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ✧ *Despărțitul oilor* = desfacerea tovărășiei de stână, toamna, când se împart proprietarilor oile și produsele lor. *Poate eu n-oi fi față la toamnă, nici la despărțitul oilor, nici nicăieri pe fața pământului.* CAMILAR, N. I, 253, cf. DEX.

3. (Prin Transilv.) Despărțire (**3**). *Dorul o avea sfârșit Și dragostea despărțit?* MAT. FOLK. 251.

– V. **despărți.**

DESPĂRȚÍT[2], -Ă adj. **1.** (Despre un tot unitar, un întreg, o colectivitate etc.) Care și-a pierdut coeziunea; (despre elemente componente) care nu mai este împreună; care s-a îndepărtat de altul; descompus (**1**), divizat, împărțit, separat, (învechit) despreunat (**1**). *Celi cu patru picioare carile au piciorul despărțit în cinci părți cu unghii mari ca degitile omului.* AMFILOHIE, G. F. 284[v]/17. *Nu iubesc să fie românii laolaltă nici uniți, ci îi voesc despărțiți, ca cum ar fi doau neamuri.* MAIOR, I. B. 113/27. *Așa Vlad urmând oștii cei mare Turcești, ordiilor despărțite Neașteptat înainte le sare.* BUDAI-DELEANU, Ț. 175. *Deci caută să facem doauo rânduri despărțite, unul pentru groșițe, iară altul pentru bănuți.* PETROVICI, P. 151/21. *În vremile acelea părea că sânt două lumi despărțite; într-una se bătea carataghenezii cu romanii; ceailaltă era tulburată de gâlcevile ce se ațițaseră după moartea lui Alecsandru.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 44/17. *Adverbiul negativ ne se scrie însoțit cu zicerile, iar nu despărțit, precum: nefăcut, negrești.* BĂLĂȘESCU, GR. 129/12. *Când și-a reluat activitatea regimentul, despărțit ca mai înainte, lucra după aceleași formule.* BRĂESCU, V. 67, cf. M. D. ENC. 279, DEX. *Cheptarul lung, fără mâneci, cu poale și creți la brâu, se cosea cu flori puține, câte una pe piept, despărțite, denumite „trandaciri".* PAVEL, S. E. 44. ✧ F i g. *De nu voiu da pre fiiul tău într-atâta vreame filozof ales la împărăția ta, despărțită să fie viața mea, și toată avuția mea să fie a împărății[i] tale* (a. 1802). GCR II, 188/30. ✦ (Despre râuri) Care se bifurcă pornind în două sau în mai multe direcții. *Cele două brațe de râu ... se desfăceau, se rupeau una din alta, ca să curgă iar despărțite pentru totdeauna.* DEMETRIUS, A. 76. ✦ (Învechit) Care este dezbinat, învrăjbit. *Grecii s-au rădicat cu toții, cu mare tulburare și strigări înspăimântătoare, fiind despărțiți între ei* (a. 1750–1780). GCR II, 84/2. *Eghiptenii mi se părură despărțiți între dânșii.* PLEȘOIANU, T. I, 113/17.

2. Care este desprins, desfăcut, rupt, izolat dintr-un întreg; care este separat de altul, dat deoparte ca element independent. Cf. d e s p ă r ț i (**2**). *Nu se mai văzură decât de departe ca două stânci despărțite.* CR (1830), 24[1]/7.

3. (Despre oameni) Care a încetat de a (mai) fi împreună (cu cineva sau cu ceva), plecând în altă parte (vremelnic sau definitiv); separat, izolat. Cf. d e s p ă r ț i (**3**). *Despărțiți pentru câtva timp –, ... cei doi prieteni se regăsesc la București.* DENSUSIANU, L. 393. *Sânziană, Ianã, – a mea copilă Despărțiți să fiți, Voi să vă goniți Să nu vă-ntâlniți.* FOLC. OLT. – MUNT. II, 87.

4. (Despre persoane căsătorite) Care nu mai conviețuiește cu altul, care nu mai trăiește împreună cu altul; s p e c. care a divorțat. Cf. d e s p ă r ț i (**4**). *Numitul Andrei Vasile, dimpreună cu Rahira ... dând mânile înaintea noastră, cum că vor rămânea despărțiți unul de altul* (a. 1773). IORGA, S. D. XII, 88. *Să nu păşască la altă căsătorie carii sânt despărțiți pentru alte pricini.* MAIOR, I. B. 387/8. *Femeiele despărțite de bărbați fără a fi deplin închise ca la turci.* DACIA LIT. 106/16. *Cel dintâi revelion pe care nu-l făceam împreună ne găsea certați, despărțiți de mai mult de patru luni.* CAMIL PETRESCU, P. 284. *Cum să ne vedem? că suntem acuma despărțiți.* SADOVEANU, O. XXI, 327. *Tinerii de pe platou suferă, prin somn, că sunt despărțiți.* DEMETRIUS, A. 35. *Ce fel de căsătorie mai e și asta, cum să stea despărțiți?* PREDA, I. 181. *Nu-i mai vorbea ca o soție, păreau despărțiți de o mare.* BARBU, PRINC. 308. *Sunteți despărțită de soț de cel puțin 5 ani.* FLACĂRA, 1975, nr. 22, 5.

5. Care se distinge, se diferențiază (de cineva sau de ceva). Cf. d e s p ă r ț i (**6**). *După moartea lui Ștefan-Vodă ... au stătut domnu fiiu-său Bogdan-Vodă puțin despărțitu de firea tătâne-său.* URECHE, L. 126. *Deși despărțițe, lucrurile au unire.* CONACHI, P. 260.

– Pl.: *despărțiți, -te.* – Și: (învechit) **dăspărțít, -ă** adj. L. ROM. 1974, 43.

– V. **despărți.**

DESPĂRȚITÍV adj. (Învechit; în sintagmele) *Numeral despărțitiv* = numeral fracționar. SFC IV, 91. *Semn despărțitiv* = semn de punctuație. ib.

– Pl.: *despărțitive.*

– **Despărțit** + suf. *-iv.*

DESPĂRȚITÓR, -OÁRE adj., s. f. **1.** Adj. Care împarte un tot unitar, un întreg, o colectivitate etc. în elementele componente, separate unele de altele. *Sabiia dintr-îmbe părțile ascuțită, între trup și între capu-i despărțitoare, de grabnică și ocărâtă moarte aducătoare.* CANTEMIR, I. I. I, 240, cf. DDRF, ȘĂINEANU[2], RESMERIȚĂ, D., CADE, DL, DM, DEX. ✧ (Învechit) *Semne despărțitoare* = semne de punctuație. *Împiedecarea este semn despărțitori ... Împiedecarea să pune între cuvintele cele ce întru sine una de alta sunt despărțite.* EUSTATIEVICI, GR. RUM[2]. 24. *Învățătoriul e datoriu ... a întreba ce va să zică fieștecarea bucată carea se află între doao semne despărțitoare.* PETROVICI, P. 184/20. *Mai vârtos despre punerea semnelor despărțitoare.* BĂLĂȘESCU, GR. IV/12. ✦ (Gram.; învechit rar; despre vocale) Care se poate despărți, separa. *Dacă stau douo despărțitoare litere neglasnice între douo glasnice, una să i să ia la silaba dintâiu, ceaialaltă la silaba următoare.* FULEA, B. 94/24. ✦ (Substantivat, m.; Mat.; învechit) Divizor. Cf. VALIAN, V., PONTBRIANT, D. ✧ (Adjectival) *Fracțiile resar prin despărțirea numerilor celor otărâți, deacă unele părți ale lor prin despărțitoriul numer nu se pot în asemenea cu ceale mai dinnainte părți despărți.* ARITM. (1806), 53/7. ✦ (Substantivat, n.; și în sintagmele) *Despărțitor de strate* = dispozitiv cu ajutorul căruia, prin aceeași sondă, pot fi exploatate simultan două strate productive de hidrocarburi sau se poate injecta simultan apă sau gaze. *Despărțitorul e construit din fontă, deci poate fi înlăturat din sondă prin frezare.* LTR[2]. *Despărțitor* sau *separator de lan* = organ al mașinilor agricole de recoltat, destinat separării de restul lanului a plantelor care urmează să fie tăiate. Cf. DER, M. D. ENC., DEX.

2. Adj. Care desparte, care separă o suprafață, de obicei un spațiu. *Locul pe carele are a se zidi această școală ... are o uliță despărțitoare.* DACIA LIT. 221/37. *În zadar cearcă ei să ridice Un zid pe Milcov, despărțitor.* ALECSANDRI, O. 146. *Cordoanele despărțitoare și carantinele s-au întrebuințat de atâtea ori ..., dar fără folos.* CONTEMPORANUL, III, 146, cf. DDRF, ALEXI, W. *Tot acolo se dă și inscripția de pe părețele despărțitor dintre pronaos și naos.* IORGA, S. D. XV, 146. *Peretele despărțitor dintre cabina echipajului și magazie.* TUDORAN, P. 178. *Inima este separată de un perete despărțitor.* BELEA, P. A. 387. *„Dunărea ... era mai vârtos mijlocul de legătură" ... decât un zid despărțitor.* CL 1973, nr. 1, 13. *A fost mutat în colțul dinspre peretele despărțitor al tindei sau cămării.* BUTURĂ, EG. 107. ✧ F i g. *Peste acest fluviu despărțitor al neîncrederii trebuie să clădim ... o punte durabilă.* SADOVEANU, O. XX, 131. *Caracteristica fundamentală a creștinismului ... constă în surparea zidului despărțitor între Dumnezeu și oameni.* STĂNILOAE, O. 140.

3. Adj. (Învechit, rar) Care deosebește, diferențiază. *Aceastea sânt osebirile și fealurimile ceale ființești și firești, care să zic despărțitoare și întemeietoare.* GRIGORIE, L. 55/2.

4. S. f. (Regional) Grindă care se pune de-a curmezișul pe temelia unei construcții (Acmariu – Geoagiu). CHEST. II, 100/52.

5. S. f. (În dicționarele din trecut) Despărțitură (**1**). Cf. PONTBRIANT, D., DDRF.

– Pl.: *despărțitori, -oare.*

– **Despărți** + suf. *-tor.*

DESPĂRȚITÚRĂ s. f. **1.** Parte despărțită dintr-o încăpere, dintr-un dulap, dintr-o ladă, dintr-un recipient etc.; încăpere mică despărțită din una mai mare; compartiment; (învechit) despărțitoare, v. d e s p ă r ț i t o r (**5**). *Caută de pune bine în mintea ta și oglindește despărțitura corturilor și-mi spune ce să veade.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 236^{v}/10. *Mă leg ... să fac două odăi, toate de zid iar despărțiturile într-o cărămidă* (a. 1797). IORGA, S. D. XVI, 79. *Scândureale supțiri ca să poată lua mierea dintru o despărțitură.* MOLNAR, E. S. 55/15. *Se face o beșicuță albă rotundă, carea nu e de la mișloc către margini împărțită cu mai multe despărțituri, ci stă dintr-o găvănitură.* FRĂȚILĂ, S. Î. 45/6. *Robinson ... au început a-ș împodobi grădina, întâi au făcut despărțituri pe linie, drumuri drepte, apoi au răsădit copaci mici.* DRĂGHICI, R. 217/22. *Stomahul ...* [rumegătoarelor] *este cu patru despărțituri.* I. CIHAC, I. N. 46/12. *Văzui o zidire ... foarte frumoasă și împodobită, cu felurimi de cămări și despărțituri.* GORJAN, H. I, 105/6. *Trebuia la fieștecare din ele o despărțitură osebită.* BUZNEA, P. V. 11/23. *Toate pasările ce era în aceeași despărțitură a coliviei își luară zborul.* CR (1839), 114^{1}/12, cf. VALIAN, V. *Se pot pune până la 20 de vite în o despărțitură.* I. IONESCU, V. 69/2. *Țeava este atunci despărțită prin acest diafragm în două despărțiture, una mai lungă și mai largă decât cealaltă.* MAN. SĂNĂT. 109/15. *Corpul fiecăruia paianjen ... este despărțit în patru despărțituri care sânt îngăurite d-o mulțime de găuri abia văzute.* BARASCH, M. I, 37/28, cf. POLIZU. *În cellalt unghi era așezat un dulap ... iar mai sus pe o despărțitură făcută într-adins, se vedeau o mulțime de feligene pentru cafea.* FILIMON, O. I, 102, cf. PONTBRIANT, D., ȘĂINEANU^{2}. [Porcii] *când se propteau cu râturile în peretele despărțiturii, când alergau prin spațiul strâmt.* AGÎRBICEANU, S. 164, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Acolo sculă pe toți și intră în despărțitura mașinelor secrete.* VISSARION, B. 312, cf. SCRIBAN, D. *Bătrânul vraci și-a deschis lada cu ... despărțituri și legături înnodate, mirodenii.* ARGHEZI, B. 106. *Scena apare împărțită în trei părți ... Decoratorul va trebui să sugereze că aceste trei despărțituri au și o valoare simbolică.* CAMIL PETRESCU, B. 91. *Portița de fier se deschidea de-a dreptul pe trotuar, în despărțitura zidului de granit care susținea malul.* VINEA, L. I, 51. *Un dulap mare, cu șase despărțituri.* TUDORAN, P. 129. *Scoase o hârtie dintr-o despărțitură a brâului, o puse pe masă.* PREDA, D. 40. *Își făcură loc printre despărțiturile de ciment înalte cât omul.* BARBU, G. 186. [Masa] *avea în interior două despărțituri: în una din ele se puneau vasele.* BUTURĂ, EG. 112. *Într-o despărțitură ... am dat peste un pachețel de ziar.* CĂRTĂRESCU, N. 77. *Ultimele două trei sticluțe de colonie și jumătatea de litru de spirt albastru, medicinal, pe care o găsise într-o despărțitură, ... nu le mai sparse.* id. ib. 161. ✦ (Regional) Grămadă. *Apoi face cruce de trei ori cu mâna asupra bobilor, îi face trei dăspărțâturi.* ȘEZ. III, 233.

2. (Învechit, rar) Despărțire (**3**). *Eu feci amu despărțitură cu el și mă duș den Machedoniia.* CORESI, L. 349/20.

3. Ceea ce desparte, delimitează, servind ca hotar, ca linie de demarcație etc. *Apoi repede înfipse plugul dincolo de hat, în petecul vecinului și porni să curme o nouă despărțitură.* REBREANU, I. 93, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *O plută de argint își fulgera podoaba, pe despărțitura bătăturilor.* KLOPȘTOCK, F. 80. ✦ Construcție de obicei improvizată, făcută cu scopul de a separa ceva, de a face o delimitare. *20 colibi de scânduri bine lipite cu două dispărțituri ... la vremea băelor să se găsască gata câte un feredeu nou cu două ciubere pentru îndemânare celor ce vor face feredee.* FĂTU, D. 164/4, cf. DDRF. *Își mutase pânda în jurul despărțiturilor de scânduri din curtea gării.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 157. *Găsesc două despărțituri de scânduri și două ghișeuri tăiate cu fierăstrăul.* SADOVEANU, O. IX, 507, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

4. (Învechit) Grup, detașament militar, ceată izolată. *Despărțitura lui Osman ... priimind câteva ajutoare luă poruncă ca să se apropie cât se va putea de mult de coasta cea dreaptă a taberii noastre.* CR (1829), 139^{2}/10. *Pe de altă parte despărțituri de oșteni moldoveni îi strâmtora pe de laturi.* ARHIVA R. I, 108/15, cf. DL, DEX.

5. (Prin Mold. și prin Dobr.) Zgârciul nasului. ALR II/I MN 5, 6 839/520, 531, 987, ALRM II/I h 17.

– Pl.: *despărțituri* și (învechit, rar) *despărțiture.* – Și: (învechit) **dispărțitúră,** (regional) **dăspărțâtúră** s. f.

– **Despărți** + suf. *-itură.*

DESPĂȘÍ vb. IV. T r a n z. (Transilv.; în superstiții; complementul indică copii culcați) A păși (**4**) înapoi (după ce a pășit). *Copilul, preste care ai pășit cumva cu intenție ..., nu mai crește deloc, până când nu-l despășești.* MARIAN, NA. 337. *Dacă însă s-a întâmplat să treacă cineva peste picioarele unui copil, trebuie neapărat „să-l despășească".* CANDREA, F. 16, cf. TDRG, CADE. *Dacă cineva trece preste unul, care-i culcat jos, acesta nu mai crește, de nu-l despășește.* VICIU, GL.

– Prez. ind.: *despășesc.*

– Pref. *des-* + **pășí.**

DESPĂTURÁ vb. I v. **despături.**

DESPĂTURÁRE s. f. v. **despăturire.**

DESPĂTURÁT, -Ă adj. v. **despăturit.**

DESPĂTURÍ vb. IV. T r a n z. **1.** (Complementul indică hârtie, pânză etc.) A desface după ce a fost împăturit, strâns sau îndoit. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, PONTBRIANT, D., ALEXI, W. *Despătur o epistolă din mulțimea care-mi zace înainte.* LUC. II, 352. *Despăturind coala de hârtie, îi zise bădicului.* AGÎRBICEANU, A. 462, cf. CADE. *Ladima, care citea ziarele de seară, și-a aruncat ochii pe caricatura dintr-unul, pe care abia îl despăturise.* CAMIL PETRESCU, P. 240. *A despăturit o basma verde cât un cearceaf.* C. PETRESCU, A. R. 137. *Faimosul Vili, cel cu harta despăturită în fața oricui ... a ieșit radios de la Porceanu.* BENIUC, M. C. I, 443. *Costan crescu lumina lămpii, despături hârtia – și multă vreme cele două femei îl auziră oftând.* CAMILAR, N. II, 359. *Scoase încet de tot o hârtie din buzunar, o despături tacticos.* T. POPOVICI, SE. 462. *I-am pus și timbru fiscal! a mai spus el în vreme ce despăturea cererea.* LĂNCRĂNJAN, C. III, 278, cf. M. D. ENC. *O romîncă, care tocmai atunci mergea cu un val împăturit de pânză pe cap ... despături degrabă pânza, înfășă copilul într-însa și astfeliu îl duse și-l anină de cetina unui brad.* MARIAN, T. 20. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Bătrâna atunci se oțărea, își despătura buzele bătrâne și era gata să le spună o căzanie întreagă.* LUC. VII, 367. ✧ F i g. *Trebuie despăturat sufletul tânăr de ceața nelucrării, care moleșește firea.* ib. II, 332. *Despăturăm, în amintire, timp și trai. Suntem pierduți și azi în nesfârșitul mai.* BLAGA, POEZII, 301.

2. (Prin Transilv.; complementul indică paie) A desface din snop. *Mânile lui se purtau neobosite; despătura, jucându-se, paiele din snop, le da spre gura mașinei, curăța într-o clipă masa.* AGÎRBICEANU, P. M. 194.

– Prez. ind.: *despătur.* – Și: (învechit) **despătură** vb. I.

– Pref. *des-* + [îm]**păturí.**

DESPĂTURÍRE s. f. Acțiunea de a d e s p ă t u r i și rezultatul ei. Cf. LB, PONTBRIANT, D., LM, DL, DM, M. D. ENC., 279, DEX.

– Pl.: *despăturiri.* – Și: (învechit) **despăturáre** s. f. LB, PONTBRIANT, D., LM, DL, DM, DEX.

– V. **despături.**

DESPĂTURÍT[1] s. n. Faptul de a d e s p ă t u r i; despăturire. Cf. DA, MDA.

– V. **despături.**

DESPĂTURÍT[2]**, -Ă** adj. (Despre hârtie, pânză etc.) Desfăcut după ce a fost împăturit, strâns sau îndoit. Cf. LB, PONTBRIANT, D., LM. *Foaia despăturată o ține departe cu amândouă mânile întinse.* LUC. VII, 171. *Domnul din față ațipi cu ziarul despăturit pe genunchi.* C. PETRESCU, C. V. 7.

– Pl.: *despăturiți, -te.* – Și: (învechit) **despăturát, -ă** adj.

– V. **despături.**

DESPÂNTECÂ vb. I v. **despinteca.**

DESPÂNTECÁRE s. f. v. **despintecare.**

DESPÂNTECÁT, -Ă adj. v. **despintecat.**

DESPECETLUÍ vb. IV. T r a n z. (Complementul indică acte, documente, scrisori etc. pecetluite) A rupe (**6**), a scoate pecetea (**2**) (pentru a desface, a deschide); p. e x t. (complementul indică uși, case etc.) a deschide, înlăturând sigiliul (**2**); a desigila. *Numai, păn-a-l triimite, au dispecetluit banii Jora ș-au luat câțiva galbeni ș-au dat samă către Dabije-Vodă că așè ... i-au găsit.* NECULCE, L. 34. *Duca-Vodă avè un grec din Țara Frâncească, anume Neculaiu Deport, pe lângă dânsul, om învățat și tălpiz, de știè despecetlui cărțile.* id. ib. 124. *Cărțile crăiești către împăratul turcesc trimise le-au prins, le-au despecetluit și ... le-au trimis înapoi.* ȘINCAI, HR. II, 236/4. *Nici ei n-au tăgăduit, ci au arătat adevărul, că au întrat unul dintr-înșii pe fereastră, dar numai cât au despecetluit niște secrie* (a. 1793). URICARIUL, XVI, 329. *Jos-iscălitu pohtește pă cinstita K. K. aghenție să binevoiască să trimeață a despecetlui prăvălia* (a. 1819). DOC. EC. 195, cf. LB. *Am despecetluit răvașul meu și ți-am scris.* KOGĂLNICEANU, S. 72, cf. VALIAN, V. *Despecetluind-o* [scrisoarea] *însă și cele scrise citind, S-a mâhnit până la suflet.* PANN, E. IV, 46/9. *Despecetluiește cu grabă scrisoarea și citește.* NEGRUZZI, S. III, 443, cf. POLIZU. *Despecetlui plicul cu grabă, îl citi și văzui că i se înveseli obrazul.* GHICA, S. 8, cf. PONTBRIANT, D. *Tremurând ca frunza o despecetlui și – ce cetii, mă împlu de o bănuială groaznică.* CONV. LIT. III, 115. *Și-i dă apoi o scrisoare, luându-i cuvântul că o va despecetlui numai atunci când va cădea în cea mai mare deznădăjduire.* GHEREA, ST. CR. I, 270, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., M. D. ENC., DEX. ✧ R e f l. p a s. *Toate scrisorile se despecetluiesc întâiu la Lisabona înainte de a se împărți.* AR (1829), 39[1]/4.

– Prez. ind.: *despecetluiesc.* – Și: (învechit și regional) **dispecetlui** vb. IV.

– Pref. *des-* + **pecetlui.**

DESPECETLUÍRE s. f. Acțiunea de a d e s p e c e t l u i și rezultatul ei. Cf. LB, HELIADE, O. II, 345, POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Aice e vorbă de despecetluirea scrisorilor.* CONTEMPORANUL, IV, 278, cf. DDRF. *Dacă aprobă prigonirea boierinașilor ... el ni arată pe domn rău sfătuit, epitropisit de socrul său Brâncoveanu, ... adus astfel a comite fapte criminale chiar, ... fără a mai vorbi de despecetluirea scrisorilor ce treceau prin Moldova.* IORGA, L. I, 259, cf. RESMERIȚĂ, D., DM, M. D. ENC. 279, DEX.

– Pl.: *despecetluiri.*

– V. **despecetlui.**

DESPECETLUÍT[1] s. n. Despecetluire. (F i g.) *De când am prins a dezlega buchile nu mai beau tabac, nici holercă ... Stau întins în iesle ... vitele-mi rumegă deasupra ... Eu, sub cojoc încep cu dispecetluitul cărții.* CAMILAR, N. II, 369.

– Și: (regional) **dispecetluít** s. n.

– V. **despecetlui.**

DESPECETLUÍT[2]**, -Ă** adj. (Despre acte, documente, scrisori etc. pecetluite) Căruia i s-a scos pecetea (**2**) pentru a desface, a deschide. *Cărțile crăiești către împăratul turcesc trimise le-au prins, le-au despecetluit și despecetluite le-au trimis înapoi.* ȘINCAI, HR. II, 236/5. *După aceasta*

Dima Mihai au venit şi au adus tistamentu din mâna lui Velicu Obrescu, despecetluit [cca 1800]. IORGA, A. R. G. 150, cf. LB, PONTBRIANT, D., RESMERIŢĂ, D., M. D. ENC.
– Pl.: *despecetluiţi, -te.*
– V. **despecetlui.**

DESPECIALIZÁRE s. f. Pierdere a specializării. Cf. DEX[2], MDA.
– Pronunţat: *-ci-a-.* – Pl.: *despecializări.*
– Din fr. **déspécialisation.**

DESPEDECÁ vb. I v. **despiedica.**

DESPEDICÁ vb. I v. **despiedica.**

DESPEDICÁRE s. f. v. **despiedicare.**

DESPEDICÁT, -Ă adj. v. **despiedicat.**

DESPENSÁRIU s. n. v. **dispensar.**

DESPERÁ vb. I v. **dispera.**

DESPERÁNT, -Ă adj. v. **disperant.**

DESPERÁNŢĂ s. f. v. **disperanţă.**

DESPERÁRE s. f. v. **disperare.**

DESPERÁT[1] s. n. v. **disperat[1].**

DESPERÁT[2], -Ă adj. v. **disperat[2].**

DESPERÁŢIE s. f. v. **disperaţie.**

DESPERĂTÓR, -OÁRE adj. v. **disperător.**

DESPERECHEÁ vb. I. T r a n z. **1.** (Complementul indică două fiinţe sau două obiecte de acelaşi fel, care formează o pereche) A face să nu mai fie împreună, să nu mai formeze pereche; a despărţi (**1**). Cf. PONTBRIANT, D., DDRF, ALEXI, W., ŞĂINEANU[2], TDRG, RESMERIŢĂ, D., SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX.
2. (Complementul indică lucruri care alcătuiesc o serie, un ansamblu) A face să rămână descompletat. Cf. ALEXI, W. *Înadins nu şi-a desperecheat cele patru mii de lei, neatinse în buzunar.* C. PETRESCU, C. V. 29, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.
– Prez. ind.: *desperechez.*
– Pref. *des-* + [îm]**perechea.**

DESPERECHEÁT, -Ă adj. **1.** (Despre obiecte, fiinţe etc. care formează o pereche) Care este detaşat de perechea lui. Cf. PONTBRIANT, D., DDRF, ALEXI, W., CADE. *Berzele desperecheate Se-mpreună-n zbor şi ele.* MINULESCU, VERS. 311. *Mănuşa asta desperechiată? ... – Asta-i mănuşa mea.* CAMIL PETRESCU, T. I, 554. *Ei par nişte târligi despărechiaţi, rămaşi prea mici în leagănul unui prunc.* ARGHEZI, C. I. 169, cf. M. D. ENC. 279, DEX. ✦ (Învechit, rar; despre păreri) Contradictoriu; deosebit (**I 2**). *Având ei înde eişi gândurile osăbit despărecheate şi voile-mprotivă şi-mpizmiţ către alalţi, pentru aceaea să arată vederat că-ş sânt şi stricători unii într-alalţi.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 181[r]/32.
2. Care nu (mai) face parte dintr-un ansamblu, dintr-un întreg sau dintr-o serie; izolat, stingher. *Un vraf de cărţi vechi, toate desperechiate şi hărtănite.* CARAGIALE, O. IV, 139, cf. RESMERIŢĂ, D. [Mobilierul] *ce se vedea acolo ... nu numai că era urât şi de soiul cel mai prost, dar ... şchiop sau schilod, ciobit, rupt sau desperechiat.* M. I. CARAGIALE, C. 134. *Catherine ... adunase o sumă de partituri desperecheate, alcătuind un corpus grotesc şi vulgar.* M. ELIADE, O. I, 108. *Vasile Mogrea desfundă sticla, turnă în pahare desperechiate, cum erau toate lucrurile în casa lor.* C. PETRESCU, Î. II, 155. *Masa era aşezată în cerdacul larg, cu faţă foarte curată, însă cu tacâmuri despărechiate.* SADOVEANU, O. IX, 109. *Pe masa de brad acoperită cu hârtie albă se aflau pahare desperechiate şi o sticlă de rom începută.* V. ROM. septembrie 1955, 93. *O masă cu nişte scaune desperechiate împrejur.* BENIUC, M. C. I, 41. *Serviciul de cristal e iarăşi desperecheat.* T. POPOVICI, S. 68. *Uneltele şi vitele ... erau desperecheate şi neîngrijite.* LĂNCRĂNJAN, C. III, 6. ✧ F i g. *Rămăşiţe despărechiate din răsfrângerile vieţii trecute.* MILLE, V. P. 161. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Strofe despărechiate.* ALECSANDRI, POEZII, 184. *Artea dramatică împreunând contrastele cele mai disparate (desperecheate) spre a da operelor fantaziei libere o realitate sensibilă ... face un fel de efecte cari întrec prin tăria şi zguduirile lor pe toate acelea a tuturor celorlalte arţi.* EMINESCU, O. XIV, 222, cf. ŞĂINEANU[2]. *Poezia s-a văzut cuprinsă deodată de mulţime de noţiuni ciudate şi desperechiate care n-aveau întru nimic de-a face cu arta.* PETICĂ, O. 432, cf. CADE. *Cine-aruncă pe fereastră note vagi, Desperecheate Dintr-o veche melodie?* MINULESCU, VERS, 284. *Vorbele desperechiate, şoaptele nedesluşite care vin de sus din arboradă se aud întrerupte de mugetul asurzitor al vântului.* BART, S. M. 16. *Urmează nişte cuvinte desperecheate: Rucăr, Valentina Ionescu, nenea Dobre – „nunţi–botezuri", unchiul Manole.* BARBU, Ş. N. 44.
– Pl.: *desperecheaţi, -te.*
– V. **desperechea.**

DESPERECHÉRE s. f. Acţiunea de a d e s p e r e c h e a şi rezultatul ei. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF, DL, DM, M. D. ENC. 279, DEX.
– Pl.: *desperecheri.*
– V. **desperechea.**

DESPERSIÚNE s. f. v. **dispersie.**

DESPERSONALIZÁ vb. I. v. **depersonaliza.**

DESPERSONALIZÁRE s. f. v. **depersonalizare.**

DESPERSONALIZÁT, -Ă adj. v. **depersonalizat.**

DESPERŢÍ vb. IV v. **despărţi.**

DESPERŢÍRE s. f. v. **despărţire.**

DESPETÁ vb. I. T r a n z. (Prin nord-vestul Transilv.; complementul indică oameni) A batjocori, a necăji. Cf. DA. *Când soarele d-asfinţea, Omul cu plugu-şi venea, Muierile-l despetea.* DR. IV, 777.
– Prez. ind.: *despetesc.*
– Lat. **despectare** „a disprețui".

DESPETRÉCE vb. III. T r a n z . (Regional; în credinţele populare; complementul este copilul) A trece înapoi peste corpul unui copil. Cf. d e s p ă ş i . Cf. DA. *Trecând cineva peste copil, acesta n-o să mai crească, dacă nu-l despetrece.* PĂCALĂ, R. 167.
– Prez. ind.: *despetréc.*
– Pref. *des-* + **petrece.**

DESPETRIFICÁ vb. I. v. **despietrifica.**

DESPICÁ vb. I. **1.** T r a n z. (Complementul indică obiecte, fiinţe etc.) A desface în două sau mai multe bucăţi (de-a lungul, rar, de-a latul) cu ajutorul unui obiect ascuţit, dur; a crăpa, a sparge (**II 9**); a zdrobi (**I 2**). V. t ă i a (**I 1**). *Luo cu el doao slugi ... şi despică leamne pre giunghearea de ardere.* PO 70/16. *Taie şi despică* [leamnele] *pre pământ.* PSALT. (1651), 261^{r}/10. *Voiu să mai despic o aşchie.* PETROVICI, P. 90/9. *Ia furios măciuca şi capul drept în două Lui Abel îl despică.* HELIADE, O. I, 329. *Am învăţat a despica brazda pământului cu ferul plugului.* PELIMON, I. 54/22. *Ghioaga-n frunte-i arunca, Fruntea-n două-i despica! Apoi capul îi tăia.* ALECSANDRI, P. II, 94. *Cine nu cinsteşte lupta dreaptă şi ucide pe la spate, ucis trebuie să fie! zise el, despicând în acea clipă capul ucigaşului.* GANE, N. I, 166. *Pitarul ... le despică curcanul cu guşe grasă.* MACEDONSKI, O. III, 10. *Cadavrul ei* [a fost] *despicat în 4.* PĂCALĂ, M. R. 54. *Scuturam preşurile şi măturam prin casă, spălam vasele şi despicam un munte de lemne, să aibă pentru o lună la îndemână.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 99, cf. SCRIBAN, D. *Furtuna prăvălise destui* [copaci] *în vale şi n-aveai decât să-i despici.* TUDORAN, P. 535. *Apucă un cuţit şi o furculiţă ... Despica sârguincios carnea rumenă.* BARBU, G. 36. *În ajunul sărbătorilor de iarnă, le tăiau bucăţi, le despicau şi le aşchiau subţire cu cuţitoaia.* BUTURĂ, EB. I, 206. *Să nu rămâie beşică de leac Nici ca un fir de mac În patru despicat, În mare aruncat. Capul în patru-i despica Şi din gură că-i zicea.* PĂSCULESCU, L. P. 298. *Jos te-ai lăsat, Piatra-n patru ai despicat.* FOLC. MOLD. I, 233. (R e f l. p a s.) *Pătlăgelile ce să murează să se dispice la mijloc pe patru locuri.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 69/24. *Capătul gros al nuielei se despica în patru.* BUTURĂ, EG. 175. ✧ (Subiectul este „trăsnetul", „vântul" sau alt element al naturii) *Vântul, carele scoate fagii din rădăcină ... despică luntrile pre apă.* PETROVICI, P. 240/21. *Din înălţime vine tresnet fulgerind ... prăpădeşte, arde, despică copaciuri mari.* PANN, E. IV, 94/3. ✧ (Subiectul este „mâna" sau „degetele") *Mâinile ... despicau anevoios aşchiile.* C. PETRESCU, S. 31. ✧ F i g. (În contexte cărora le conferă ideea de intensitate maximă a durerii, a suferinţei etc.) *O jale sufletu-mi despică Şi-mi frânge visurile-n două.* GOGA, POEZII, 68. *Vine toamna, frunza pică, Dorul inima-mi despică.* FOLC. TRANSILV. II, 64. ✧ E x p r. **A despica părul** sau **firul (de păr) în patru** = a cerceta ceva cu minuţiozitate exagerată. Cf. BARONZI, L. 47. *Toate acestea le las pe seama celor ce ştiu să despice firul de păr în patru.* GANE, N. III, 98, cf. DDRF, DL, DM, DEX. (Cu parafrazarea expresiei) *Văd că despic în mai mult de patru firul de păr ... al Adelei.* IBRĂILEANU, A. 83. ✦ R e f l. (Despre corpuri dure) A se crăpa, a se sparge (cu violenţă), desfăcându-se de obicei în mai multe bucăţi. *Când aşa d[u]hul şe-au dat, Besearica s-au stricat, Pietrile s-au despicat Soarele s-au întunecat.* TOMICI, Î. 120/9. *Pietrele s-au despicat, mormânturile s-au deschis, şi multe trupuri ale sfinţilor care adormise s-au sculat.* MARCOVICI, D. 286/18. *Piatra ... să despicasă în patru bucăţi.* DRĂGHICI, R. 118/10. *Odată se despică zidul şi se ivi o umbră.* ISPIRESCU, L. 143. *Sfatul vlădicesc orândui pe popa la pocăinţă într-o zi de iarnă când de ger pocneau şi se despicau lemnele prin pădure.* F (1891), 25. *Salcâmii trosnesc, de crapă coaja de ger ... li se despică trunchiul de parcă ar fi izbiţi cu tăişul securii.* STANCU, D. 96. *Lemnul, fostul lemn, se despică în două.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 328. *Blocurile uriaşe de calcar se despică în mii.* FLACĂRA, 1975, nr. 47, 7. *Cu picioru-n uşă-o dat, Uşa-n trei s-o despicat.* FOLC. TRANSILV. I, 85. *Pietrile se despicară Apele se turburară.* RETEGANUL, TR. 92. ✧ F i g. (În contexte cărora le conferă ideea de intensitate maximă a durerii, a suferinţei etc.) *Inima ca nuca ţi s-au despicat.* CANTEMIR, ap. DDRF. *Iar inima cea de dor aprinsă Mai numa că nu i să despică.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 179. *Frageda inimioară se despică de durere?* CONACHI, P. 109. *Inima i se despică de durere şi exală câteva accente de adevărată poezie.* CONV. LIT. II, 8. *Eu la tine când privesc, Inima mi se despică Şi te plâng şi te jălesc.* ALECSANDRI, POEZII, 622. ✦ (Rar; complementul indică obiecte de îmbrăcăminte) A sfâşia (**I 2**), a rupe sau a tăia (de-a lungul). *Nevârstnicii umeri, nerotunjiţi încă se vedeau din tăietura dibace a foarfecei ce despicase cu meşteşug faiul alb.* ANGHEL, PR. 21. (A b s o l.) *Se aplecă la lucrul cel nou, croind şi despicând.* AGÎRBICEANU, S. 173. ✧ R e f l. p a s. *O fâşie de tifon ... se despică la cele două capete.* BELEA, P. A. 29. ✦ (Astăzi rar; complementul indică oameni sau animale ori părţi cărnoase, musculoase ale corpului) A desface în mai multe părţi printr-o tăietură (lungă şi adâncă); a spinteca (**1**), a înjunghia. *Şi aşa de tare să-i fie lovit, cât cu o lovală pe amândoi deodată să-i fie despicat din cap până în oblâncul şelii.* CANTEMIR, ap. GCR I, 362/20. *Acest tinăr în floarea tinereaţelor de sabia morţii despicat.* MAIOR, P. 35/9. *Au dat voie doctorilor a despica trupurile oamenilor.* AR (1829), 115^{2}/17. *Se răpezi către nenorocitul bătrân ca să-l dispice cu ferul său.* ASACHI, S. L. II, 66. *Cu cuţât m-a despica Şi-n frânturi m-a dimica Şi la câni mă va-arunca.* BALADE, III, 142. ✧ R e f l. p a s. *În locul oricărui pept ce se despică, alt pept şi alt om se pune în rând.* RUSSO, S. 147. *Despicându-se* [vita] *din coşul burtei se varsă o materie cu un miros foarte supărător.* LUCACI, M. 11/24. ✧ R e f l. *Nu se vedea un pic de tremurătură când împlânta în trup de om ascuţişul oţelului pe-a cărui urmă se despica pielea în două buze galbene piezişe.* MIRONESCU, S. 12.

2. R e f l. (Despre sol, pământ, roci etc.) A se desface (**5**), a se crăpa (în două), formând (la mijloc) o falie, o gaură, o prăpastie adâncă. *Într-acel ceas pământul supt oamenii cei păcătoşi să va despica.* CHEIA ÎN. 89^{v}/20. *Mâncate de şiroae, brazdate de fulgere, ele* [stâncile] *se despică pe une locuri în cavităţi adânci şi tenebroase.* CONV. LIT. II, 93. *Un mormânt se vede ... iată-l se despică.* CONTEMPORANUL, IV, 354. *Lovit pe la spate şi cu sete, Bimbirică a simţit cum se despică pământul sub el.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 75. *Nu sunt numai frunze, ci ... păduri întregi ... pe care apele le-au purtat atunci, în vremea Miocenului, iar pământul despicându-se, le-a înghiţit în adâncimile lui.* BOGZA, V. I. 31. *Parcă patul se cufunda ... în fundul pământului, care se despica.* DEMETRIUS, A. 88. ✧ (Prin analogie) *Ceru-n două se*

despică, Ploi de raze din el pică. ALECSANDRI, POEZII, 595. *Bolțile* [cerului] *se rupeau, jumalțul lor albastru se despica.* EMINESCU, P. L. 54. ✧ T r a n z. *Un fulger despicând norii și sănînând tot horizontul i-au arătat spre dreapta ... pagoda.* LEON ASACHI, B. 36/18. *O țepușă de turn aurită care despică nourii.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 192. *Lumini fulgerătoare ... norii despicau.* R. IONESCU, C. 35/1, cf. DEX, CĂRTĂRESCU, N. 296. ✧ E x p r. (Regional) **A se despica de ziuă** = a se ivi zorile, a se face ziuă, a începe să se lumineze. Cf. IOVESCU, N. 59.

3. T r a n z. (Învechit; specific textelor biblice; complementul indică o masă de apă) A face să se despartă în două, lăsând în mijloc un spațiu gol, de uscat (pentru trecere). *Doar Dumnedzău di a faci milă, precum au făcut cu izrailitenii ... de-au dispicat Marea Roșie.* NECULCE, L. 325.

4. T r a n z. (Rar; complementul indică două sau mai multe părți simetrice ale unui tot) A desface (prin deplasarea elementelor componente). *Puii ... își despică micuțul plisc.* PERPESSICIUS, S. 65.

5. R e f l. (Popular; despre muguri, boboci, frunze etc.) A se deschide (**3**), a se desface (**10**), a plesni (**II 1**). *Frunza-n luncă se despică.* ALECSANDRI, POEZII, 400. *Mugurul liliacului se despică și-nverzește subt aburoasele sărutări ale soarelui de aprilie.* ODOBESCU, S. III, 77. *De se despica frunza, Așa mândru ce cânta.* POP., în DR. V, 527.

6. T r a n z. (Învechit; complementul indică suprafețe de teren) A împărți, a delimita în loturi. *Am despicat moșiia în lung, după obiceai, și am ales partea dumnealui de dat* (a. 1703). BUL. COM. IST. V, 227. ✧ R e f l. p a s. *Și s-a pus și peatră de s-a despicat câmpul și s-a făcut și bour într-un stejar în marginea pădurei* (a. 1766). URICARIUL XIX, 36.

7. T r a n z. (Învechit, rar; complementul indică atomi, în formă negativă) A descompune (în particule mai mici). (R e f l. p a s.) *Atomuri ... lucrul carele ... nu să mai poate despărți, despica, tăia.* CANTEMIR, I. I. I, 10.

8. R e f l. (Învechit) A se ramifica. *Aceste ramuri, o dată ce ajung lângă intestinul cel gros, se despică în alte ramuri.* KRETZULESCU, A. 368/3. *Drumul ... se despică-n două.* SLAVICI, O. I, 214. ✧ R e f l. p a s. *Cu osuțul cel din plăseale dezlipiți scoarța acolo unde tăietura cea crucișă se despică în două părți.* ÎNV. POM. 108/14.

9. T r a n z. (Complementul indică o masă de apă sau de aer) A anihila sau a reduce rezistența întâmpinată și a se deplasa, a înainta (rapid). *Aripile ... cu mare vâjituri aerul despica.* CANTEMIR, I. I. I, 247. *Corabia lui Ulise despicând undele, se făcuse nevăzută.* PLEȘOIANU, T. I, 59/5. *Se nevoiaște a despica spumoasele valuri.* MARCOVICI, C. 13/23. *De ce zbori ca o săgeată Care aerul despică D-unde vii tu mânecată, Și-ncotro, albina mică?* ASACHI, P. 48/18. *Cu o mână despic undele cu cealaltă te subțiu.* PÂCLEANU, I. II, 30/28. *Vaporul începu mai întâi a geme ca un taur ..., apoi a despica undele cu repeziciune.* FILIMON, O. II, 16. *O luntricică ce-nainta, despicând valurile.* ODOBESCU, S. I, 140. *Visez că sunt Hercule și iar despic oceanul.* VOICULESCU, POEZII, II, 297. *Șoimul pleca în zbor, despicând aerul ca o săgeată.* BART, S. M. 65. *Turmele de păsări ... despică aerul.* BĂCESCU, PĂS. 398. *Partea din față a corăbiei despică valul foșnind.* TUDORAN, P. 105. ✧ F i g. *Și valurile lumii, amândoi, Le despicam, neștiutori de ele.* CERNA, P. 72. *Despicând valurile mulțimii ..., înainta, uscat și negru, ca o țigară de foi.* BRĂESCU, O. A. I, 324. *Aflăm de la acest autor că, în Anglia, apariția industriei a despicat în două modul de viață al muncitorilor.* PATAPIEVICI, C. L. 282.

10. T r a n z. F i g. A pătrunde cu mintea dincolo de aparențe, la esențe; a analiza cu atenție și sub toate aspectele. *Pentru aceasta trebuie însă ca să se agațe cineva de oarecare personaje ... și să despice puțin ori ce ele înfățișează mai folositor.* BREZOIANU, Î. 210/14. *Începură să-și despice păținile și să le cântărească.* REBREANU, R. I, 273. *Autodidact, Lică Păun se impusese ... printr-un simț nativ și precis al fenomenului social de la noi și de atunci, prin ușurința cu care despica firul unei probleme de tactică socialistă.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 31. *Eu am obicei să judec și să despic lucrurile.* SADOVEANU, O. IX, 453. *Bisturiul analitic despică ... și țesuturile psihice ale celorlalte personaje.* CONTEMP. 1975, nr. 1 509, 2/10. ✧ A b s o l. *Eu știu numai să gândesc, să despic, să analizez.* E. IONESCU, E. 74.

– Prez. ind.: *despic.* – Și: (învechit și regional) **dispicá,** (regional) **deșpicá** (ALR I 984/677, 986, îb. 986/131, 140, 512, 536, 538, 556, 590, 596, 600, 610, 677, 679, 704, 980, 986) vb. I.

– Lat. **despicare.**

DESPICÁRE s. f. Acțiunea de a d e s p i c a și rezultatul ei.

1. Desfacere a unor corpuri dure (de-a lungul, rar, de-a latul) în două sau mai multe bucăți, cu ajutorul unui obiect ascuțit, dur etc.; crăpare, spargere (**II 1**), zdrobire (**I 1**), (astăzi rar) despicătură (**1**). V. t ă i e r e (**1**). Cf. d e s p i c a (**1**). *Fărmătoriu să numească un mineral când la despicare să farmă în mai multe bucăți.* I. CIHAC, I. N. 342/11, cf. VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D., LM. *Despicarea manuală a lemnului se practică în special spre a obține lemne de foc, lemn pentru doage, șindrilă etc. și se execută în general cu toporul.* LTR[2], cf. DL, DM, DEX. ✧ F i g. *Caută-ne în bunătatea Ta, Doamne ... oprește despicările besericilor ..., a ereselor sculări de sârg răsâpește-le, cu puterea Svântului Tău Duh.* DOSOFTEI, L. 144/17. *Printre efectele negative ale unirii* [Bisericii Ortodoxe] *urmează să socotim bunăoară despicarea țărănimii române în două grupuri.* BLAGA, G. 37.

2. (Învechit) Înaintare, deplasare într-o masă de apă prin anihilarea rezistenței acesteia. Cf. d e s p i c a (**4**). *Urma păsărilor în aer și despicarea valurilor mării nu se șterg mai curând decât cugetarea morții.* MARCOVICI, C. 32/7.

3. F i g. Analiză, interpretare cu perspicacitate a unui lucru complex. *Domnul D. G. n-a făcut despicarea cuvenită, domnul D. G. a vătămat logica.* RUSSO, S. 5. *Cea dintâi operație intelectuală, în care am făcut progrese, a fost despicarea unui argument rău și căutarea locului erorii.* MAIORESCU, L. 167. *Renunțând ... la despicarea complexelor sufletești, Caragiale nu folosește ... portretul fizic.* VIANU, A. P. 128. *Mai interesante sunt cazurile când despicarea semantică se realizează la poeți diferiți, învederând perspective poetice proprii, direcții asociative originale.* LL 1973, nr. 4, 738. ✧ E x p r. **Despicare a firului în patru** = cercetare cu minuțiozitate exagerată. *Analist redutabil, romancierul și-a înzestrat personajele cu puteri de observație și despicare a firului în patru ieșite din comun.* CONTEMP. 1975, nr. 1 509, 1/10.

4. (Ind.) Șpăltuire. Cf. DER, M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *despicări.*

– V. **despica.**

DESPICÁT[1] s. n. Faptul de a d e s p i c a (1). *Toporul slujește la despicatul lemnelor și cioplirea lor, pentru a le da forma generală.* PAMFILE, I. C. 125.
– V. **despica.**

DESPICÁT[2], **-Ă** adj. **1.** Care este tăiat, spintecat în mai multe bucăți. Cf. d e s p i c a (1). *Iară când să plecă gios de căotă, ... vădzu pământul casii despicat cu o căscătură groznică și-ntunecată.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 41[v]/15. *Gardul este stricat, iar parii dăspicați cei vechi sunt, și lipsesc ca a patra parte dă pari* (a. 1802). DOC. EC. 71. *Numai atunci să altuiască când nu suflă vânturi răci și uscate, care ceale ce sânt de altuit sau de înmugurit cu lemnul cel despicat.* ÎNV. POM. 85/5. *Cartofe despicate și ferbinți.* NEGULICI, E. II, 122/2, cf. PONTBRIANT, D. *Acest val se așaze într-un protap despicat ca o foarfică.* LITINSCHI, M. 28/21, cf. LM, DDRF, RESMERIȚĂ, D. [Argatul] *i-a șuierat în ureche, ca din limbă despicată.* POPA, V. 299. *În bălțile Dunării pescarii așază bucățile de carne în capetele despicate ale unor vergi.* SADOVEANU, O. IX, 406. *Dar un măceș în piatra despicată Cu rădăcina-n moarte a-nflorit.* PILLAT, P. 205. *Pe tarabele joase zăceau pepenii despicați.* BARBU, PRINC. 123. *Semnul, fie chiar numai despicat, asigura o mai bună protecție tuturor tipurilor de construcții.* BUTURĂ, EG. 363. *Laița pe doi pereți, lată de cca 63–70 cm, se făcea dintr-un butuc cioplit și despicat, din lemn de brad sau de tei.* PAVEL, S. E. 35. *Cu aracii despicați, Cu strugurii atârnați.* PĂSCULESCU, L. P. 303. ✦ (Despre degete, unghii, cozi etc.) Care este format din două sau mai multe părți, segmente. *Însă dentra-aceastea* [dobitoace] *nu veț mânca den ceale ce nu aduc rumăgătură și den ceale ce nu-s despicate la copite.* BIBLIA (1688), 72[1]/5. *Talpa îi este ... cu copită împreunată, iară nu cu unghi[i] și cu degete despicată.* CANTEMIR, I. I. I, 113. *Îndrăznește a crede că iepurii sânt cu unghiile despicate și nu sânt spurcați.* CĂPĂȚINEANU, S. 17/7. [Porcul] *are dar după structura sa anatomică la picioarele mijlocii două copite, și nu una despicată.* MAIORESCU, L. 179. *Poporul nu ... confundă niciodată* [caia] *cu Milvus, pe care îl știe cu coada despicată.* BĂCESCU, PĂS. 221. ✦ (Despre obiecte de îmbrăcăminte) Care este prevăzut din croială cu o tăietură. *Aplauze furtunoase marcară intrarea unei femei ... îmbrăcată într-o rochie neagră, foarte decoltată, despicată în față.* BARBU, I. I, 224. *Este specifică numai ... românilor cămașa bărbătească despicată în părți.* Z. MIHAIL, T. P. 25. ✦ (Despre animale) Care este spintecat sau înjunghiat. [Toma] *scotea ... din porcul despicat: măruntaiele de tot felul.* AGÎRBICEANU, S. 172. (F i g.) *De bine mă cutremur și-mi amintesc un an Cu lumea despicată, zâmbind din măruntaie.* DIMOV, T. 33.

2. Despărțit în ramuri; ramificat. Cf. d e s p i c a (**8**). *Vreau să-mi faci și altfel de copaci decât cei cu ramurile despicate și chinuite.* ARGHEZI, C. I. 44. *Cu ramurile despicate se cercuiau vasele de lemn.* BUTURĂ, EB. I, 27.

3. (Regional; în forma *dispicat;* despre păr[1]) Înspicat (Paltin – Odobești). Cf. H XI 503.

4. (Regional; despre vorbire) Răspicat (**2**) (Brăila). *Și fata de unde-o ia? ... Din orașul Hârșova ... Pe fata hainului, Savai, Letinul bogat Și de lege Lepădat, La cuvinte Despicat Și la zestre Cam ciudat.* TEODORESCU, P. P. 653.
– Pl.: *despicați, -te.* – Și: (regional) **dispicát, -ă** adj.
– V. **despica.**

DESPICĂTÓR, -OÁRE adj., subst. **1.** Adj., s. m. și f. (Învechit) (Persoană) care despică (**1**) lemne, pietre etc. Cf. CANTEMIR, I. I. II, 289, VALIAN, V., COSTINESCU, LM, PONTBRIANT, D. ✧ F i g. *E Cantemir, acest om așa de bine informat, un spirit critic, un despicător al negurilor ce întunecă adevărul?* IORGA, L. I, 284.

2. S. f. (Tehn.) Pană[1] (**II 1**). Cf. POLIZU, COSTINESCU, DDRF, LTR[2].

3. S. n. Instrument care servește la despicarea portaltoaielor groase și la introducerea cu mai multă ușurință a altoiului în despicătură. Cf. LTR[2].

4. S. m. (Învechit, rar) Anatomist. Cf. CANTEMIR, I. I. II, 289, DDRF.
– Pl.: *despicători, -oare.*
– **Despica** + suf. *-ător.*

DESPICĂTÚRĂ s. f. **1.** (Astăzi rar) Despicare (**1**); (sens curent; concretizat) gaură, tăietură (**I 1**), crăpătură în lung. *Despicând un bolovan mare îl băgară în despicătură și trântiră piatra la loc.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 74[r]/27, cf. ANON. CAR. *Mugurul cu vârful cel din jos întâiu se vârește în despicătura lemnului celui sălbatec.* ÎNV. POM. 109/26, cf. LB, POLIZU, PONTBRIANT, D. *După un pătrar de o oră, se făcu la stânga noastră o despicătură verticală în păretele zidului de stâncă, ce ne însoțise neîntrerupt până atunci.* HOGAȘ, DR. I, 19. *Ați văzut desigur pereții unui munte, ..., lăsând să se deschidă între ei despicătura adâncă a unei prăpăstii.* BOGZA, V. J. 146. ✦ Parte despicată (**1**) a copitei, a cozii etc. unui animal. *Le-am putut urmări conturele, liniile aripii, despicătura elegantă a cozii cu egreta fină.* ARGHEZI, S. VIII, 23. ✦ Bucată desprinsă dintr-un material (lemnos) prin despicare (**1**); s p e c. așchie, surcea. *Pentru că iaste trestiia în doauo despicată și fieștecare despicătură să face luntrișoară.* AETHIOPICA, 67[r]/6. *Cel ce cugetă poami de multe please și soiuri să crească, acelu acolo unde e capetul celor de o pleasă, să împlânte câte o despicătură de lemn.* ÎNV. POM. 124/15. *După ce mă făcură numai răni cu despicături de trestie ... mă dărui babei.* GORJAN, H. I, 160/8. *Am fost să cumpăr un car de lemne, dar mi-o cerut cât dracu pe tată-său, și n-am luat nici o despicătură, ca să-i viu de hac celui cu lemnu.* ALECSANDRI, T. I, 317, cf. COSTINESCU, LM. *Sara merse la beserecă, își luă un ulcior de vin și o despicătură zdravănă de lemn.* CONTEMPORANUL, III, 196, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU[2]. *Și ele au pus un mare vas pe vatră, Turnară apă-n el și grămădiră Și-aprinseră despicături sub dânsul.* MURNU, O. 135. *Noul argat adusese de cu vreme brațe de despicături în casă.* AGÎRBICEANU, S. 245, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. [Domnița] *se trase lângă soba lungă. Înăuntru ardeau despicături mari de lemn.* SADOVEANU, O. X, 274, cf. SCRIBAN, D. *Gardurile* [caselor] *sunt din despicături de brad înfipte la rând în pământ, din acelea care rămân după scoaterea blănilor la ferăstraie.* CĂLINESCU, I. C. 45, cf. M. D. ENC., DEX. *Surla era o construcție în formă conică, din despicături de lemn.* BUTURĂ, EG. 210. ✧ (Glumeț) [Pe femeie] *bărbatu la cap o leagă, Cu-o despicătură-ntreagă.* BÂRLEA, C. P. 269. ✦ S p e c. Crăpătură, tăietură făcută în lungime la obiectele de îmbrăcăminte, cu scop utilitar sau decorativ; decolteu; p. e x t. prohab (**1**). *I se vedeau țâțele tari prin despicătura rochiei.* BARBU, G. 243. *Fredy al dumitale ... acum vreo treizeci-treizeci și cinci de ani, umbla desculț și cu cămașa*

de cît ieșită prin despicătura pantalonilor. C. PETRESCU, C. V. 69, cf. ALR SN IV h 1 179/537.

2. Tăietură lungă și adâncă făcută în corpul sau în părți ale corpului unor ființe; loc unde s-a făcut o asemenea tăietură; spintecătură (**1**). *Și le luă toate* [animalele] *și le împărți pren mijloc ... și să pogorâră pasările pre trupurile despicăturile lor, și șezu cu dânsele împreună Avram.* BIBLIA (1688), 10[1]/28. *Despintecăm pântecele ei ca să scoatem copilul dintr-însa, care despicătură este ceva mai lesne de făcut.* MEȘT. MOȘ. 110/28. *Despicătura traheei artiere în bronhe corespunde tocmai la această față.* KRETZULESCU, A. 353/6. *Nevastă-mea luă atunci un cuțit de bucătărie, îl înfipse ... în abdomenul peștelui, făcându-i o despicătură mare.* CĂLINESCU, C. O. 11. *O despicătură mortală în măruntaiele unui trup viu.* BENIUC, M. C. I, 93. *La victime s-au găsit despicături în cap, semn că fuseseră folosite, pe lângă pistoale, și topoarele.* PREDA, DELIR. 144, cf. D. MED., M. D. ENC., DEX. ✦ S p e c. (Învechit, rar) Bucată desprinsă din corpul unor ființe. *Și pre berbeace îl vei spinteca în două și părțile, și vei spăla mațele și picioarele cu apă, și vei pune deasupra despicăturilor împreună cu capul.* BIBLIA (1688), 60[1]/53. ✦ Tăietură lungă, făcută ca semn distinctiv la urechea unor animale spre a fi mai ușor identificate de posesor. *Tot în această categorie intră și despicătură „semn în urechea oilor".* SCL 1955, 122, cf. CHEST. V 156/53.

– Pl.: *despicături.*

– **Despica** + suf. *-ătură.*

DESPICĂȚÉL, -EÁ adj. (Prin vestul Transilv.) Diminutiv al lui d e s p i c a t[2] (**3**). *Un cerbuț cam surior Și la păr despicățel.* ALEXICI, L. P. 155.

– Pl.: *despicăței, -ele.*

– **Despicat** + suf. *-el.*

DESPIEDECÁ vb. I v. **despiedica.**

DESPIEDECÁRE s. f. v. **despiedicare.**

DESPIEDECÁT, -Ă adj. v. **despiedicat.**

DESPIEDICÁ vb. I. T r a n z. **1.** (Folosit și a b s o l.) (Complementul indică animale, în special cai sau, p. e x t., oameni) A scoate piedica (**2**), a lăsa liber. Cf. LB, VALIAN, V., POLIZU, DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU[2], TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL. *Despedicarăm caii, îi legarăm, încălicarăm pe ei și o luarăm la goană.* PREDA, M. S. 158, cf. DM, M. D. ENC., DEX. *Nu te căina, Nu te văira! Că eu de mâna dreaptă te-oi lua, De picioare te-oi despiedica, De mânuri te-oi deslega.* MARIAN, Î. 16. *Din cap i-am turnat, De scai voinicești l-am măturat, Chicioarele i-am deșchedecat Mâinile i-am descurcat.* MAT. FOLK. 1 537. *Eu sunt aia, care fac Și nu dăsfac. Împiedec Și niciodată nu dăspiedec. Leg și niciodată nu dăsleg.* PĂSCULESCU, L. P. 118.

2. (Folosit și a b s o l.) (Complementul indică picioarele unui animal sau roțile unui vehicul) A scoate piedica (**4 a**). *Adăpându-i* [pe boi], *dăspiedică, trec gârla și o iau la sănătoasa-nainte.* JIPESCU, O. 152, cf. PONTBRIANT, D., TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX. *Împiedică la deal și despiedică la vale,* se spune despre omul prost, care face totul pe dos. Cf. ZANNE, P. I, 154. ✧ E x p r. (Regional) **A despiedica caii = a)** a da frâu liber cuiva, a lăsa în voia lui. UDRESCU, GL.; **b)** a pleca în altă parte. id. ib.

3. (Complementul indică arme de foc) A ridica piedica (**4 c**). *Două! numără Bandat și despiedică arma.* VINEA, L. II, 292, cf. M. D. ENC., DEX.

– Prez. ind: *despiédic.* – Și: **despiedecá** (ALEXI, W., TDRG, CADE, SCRIBAN, D., DM, DEX), **despedicá,** (învechit) **despedecá** (LB, ALEXI, W., SCRIBAN, D.) vb. I.

– Pref. *des-* + [îm]**piedica.**

DESPIEDICÁRE s. f. Acțiunea de a d e s p i e d i c a și rezultatul ei. Cf. VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, M. D. ENC. 279, DEX.

– Pl.: *despiedicări.* – Și: (învechit, rar) **despiedecáre** (COSTINESCU), **despedicáre** (LM) s. f.

– V. **despiedica.**

DESPIEDICÁT, -Ă adj. **1.** (Despre animale, în special despre cai sau, p. e x t., despre oameni) Căruia i s-a scos piedica (**2**), care e lăsat liber. Cf. d e s p i e d i c a (**1**). Cf. PONTBRIANT, D., LM, RESMERIȚĂ, D. *Femeia fără bărbat e ca și un cal despiedicat.* VISSARION, B. 108. *Țara fără-mpărat Ca calul despedicat.* MAT. FOLK. 214. ✧ F i g. *Ce încă văzându-se ca dintr-o piadecă a învățăturilor tătâne-său slobod și despiedecat.* CANTEMIR, HR. 211.

2. (Despre vehicule) Căruia i s-a scos piedica (**4 a**). Cf. d e s p i e d i c a (**2**). *Să nu lași căruța despiedicată.* UDRESCU, GL.

3. (Despre arme de foc) Căruia i s-a ridicat piedica (**4 c**). Cf. d e s p i e d i c a (**3**). *Am uitat pușca despiedicată.* UDRESCU, GL.

– Pl.: *despiedicați, -te.* – Și: (învechit și regional) **despedicát, -ă,** (învechit) **despiedecát, -ă** adj.

– V. **despiedica.**

DESPIELÁT, -Ă adj. (Învechit, rar) Fără piele; jupuit. *Socotind că e vreun stârv, sau vreo vită despielată ..., se pogorî din aer cu iuțeală ca de fulger, îl răpi în ghiară, și iar se înalță cu dânsul.* GORJAN, H. IV, 103/34.

– Pl.: *despielați, -te.*

– Pref. *des-* + **piele** + suf. *-at.*

DESPIEPTĂNÁT, -Ă adj. (Rar) Cu pieptănătura desfăcută, cu părul în dezordine. *Era despieptănată și avea o claie de păr vopsit roșu și ondulată permanent, ceea ce acum o făcea și mai zbârlită.* V. ROM. decembrie 1950, 111. *Avea și mătușa o fată despieptănată.* ARGHEZI, S. I, 201, cf. DL.

– Pl.: *despieptănați, -te.*

– Pref. *des-* + **pieptănat.**

DESPIÉRDE vb. III. R e f l. (Învechit) A se pierde (**1**), a se prăpădi (**1**), a dispărea; a pieri (**3**). *Și potrebiră-se* (c u m p l i r ă - s e H p e i r ă V *despierdură-se* D) *în Indoru și fură ca gunoiul pământului.* PSALT. 171. ✧ T r a n z. F i g. *Despierde-vei, Doamne, buze-nșelătoare, a limbă sămață, de rău grăitoare.* DOSOFTEI, PS. 85/9.

– Prez. ind.: *despiérd.*

– Pref. *des-* + **pierde.**

DESPIERÍ vb. IV. **1.** T r a n z. (Învechit, rar) A pieri (**2**). *Fum cu stereveie față să le arză, Şi ca de foc ceară, răstopiț să cază, Şi toț pizmătarii de-a Lui față svântă Aşe să despieie şi să cază-n smântă.* DOSOFTEI, PS. 440/8.

2. I n t r a n z. (Rar) A reînvia. Cf. DA.

– Prez. ind.: *despiéi.*

– Pref. *des-* + **pieri.**

DESPIETRÍ vb. IV. T r a n z. (În basme; complementul indică ființe împietrite) A reda viață, a scoate din starea de împietrire. Cf. T. PAPAHAGI, C. L. *Ce pofteşti, stăpână? Să mă despietreşti. Apoi îi zise: cari sunt fraţii mei? Ea-i arătă două pietre şi-i zise: aceştia sunt.* FUNDESCU, L. P. I, 171.

– Prez. ind.: *despietresc.*

– Pref. *des-* + [îm]**pietri.**

DESPIETRIFICÁ vb. I. R e f l. (Rar; despre ființe) A reveni din starea de stană de piatră la cea normală. *S-au despetrificat toate cătanele şi începură a-şi face exerciţiile chiar ca şi în minutul când se petrificaseră.* RETEGANUL, P. IV, 12.

– Prez. ind.: *despietrífic.* – Şi: **despetrificá** vb. I.

– Pref. *des-* + **pietrifica.**

DESPIETRÍRE s. f. Acțiunea de a d e s p i e t r i şi rezultatul ei. Cf. MDA.

– Pl.: *depietriri.*

– V. **despietri.**

DESPIETRÍT, -Ă adj. (În basme; despre ființe împietrite) Care a fost readus la viață, care a fost scos din starea de împietrire. Cf. MDA.

– Pl.: *despietriți, -te.*

– V. **despietri.**

DESPÍNĂ s. f. (Învechit) Stăpână (**2**); soție a unui despot (**1**). *După ce o au luat şi au avut prunci cu dânsa, mai târziu despină încă o au făcut, căci el mai de demult era despot.* ŞINCAI, HR. I, 291/7, cf. ARISTIA, PLUT. *Slăvita despină se arătă în catisma.* SADOVEANU, O. XII, 41.

– Pl.: *despine.*

– Din slavon. **деспина.** Cf. ngr. δ έ σ π ο ι ν α .

DESPINTECÁ vb. I. T r a n z. **1.** (Învechit şi popular; complementul indică ființe sau părți ale corpului lor) A spinteca (**1**). *Despintecăm pântecele ei ca să scoatem copilul dintr-însa.* MEŞT. MOŞ. 110/27, cf. VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D. *Pe muchea cadrului se vede cum mistreții ucişi sunt transportaţi pe spinarea elefanţilor şi apoi cum slujitorii îi înjunghie şi-i despintecă.* ODOBESCU, S. III, 110. *Se repede spre Niță cu sabia ridicată să-i despintece capul.* CARAGIALE, ap. CADE, cf. TDRG, PAMFILE, DUŞM. 206. *Au despintecat-o, i-au scos inima, din care curgea sânge curat.* DUMITRAŞCU, STR. 6, cf. DL, DM, DEX. [Ionică] *scoase paluşul de la brâu, despintecă smăul, îi scoase inima.* ŞEZ. VII, 13. *Îi despintic urechea în duau.* ALR I 1 800/614.

2. (Regional) A spinteca (**3**). (R e f l. p a s.) *Vara şi toamna, când castraveții sunt copți, se despintecă şi li se stoarce zeama.* PAMFILE – LUPESCU, CROM. 200.

– Prez. ind.: *despintec.* – Şi: (învechit) **despântecá** vb. I PONTBRIANT, D.

– Pref. *des-* + **spinteca.** – **Despânteca:** prin apropiere de *pântece.*

DESPINTECÁRE s. f. (În dicționarele din trecut) Spintecare (**3**). Cf. VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D., LM.

– Pl.: *despintecări.* – Şi: (învechit, rar) **despântecáre** s. f. PONTBRIANT, D.

– V. **despinteca.**

DESPINTECÁT, -Ă adj. (Învechit) Care este spintecat[2] (**1**). *Arată pieliţa vinelor despintecată.* MEŞT. MOŞ. 115/19, cf. PONTBRIANT, D., LM. *Ioan ... găseşte pe Dumitru mort cu gâtul tăiat şi pântecele despintecat.* ARHIVA, I, 605.

– Pl.: *despintecaţi, -te.* – Şi: (învechit) **despântecát, -ă** adj. PONTBRIANT, D.

– V. **despinteca.**

DESPINTECĂTÓR, -OÁRE adj. (Învechit, rar) Care spintecă (**1**). Cf. VALIAN, V.

– Pl.: *despintecători, -oare.*

– **Despinteca** + suf. *-tor.*

DESPINTECĂTÚRĂ s. f. (Prin Mold.) Spintecătură (**3**). *În această despintecătură (spintecătură) se pune alt beţişor, care face cu sulul un fel de cruce.* PAMFILE, J. II, 90.

– Pl.: *despintecături.*

– **Despinteca** + suf. *-ătură.*

DESPIRONÍ vb. IV. R e f l. şi t r a n z. (Rar) A (se) desprinde din piroane. Cf. DEX[2], MDA.

– Prez. ind.: *despironesc.*

– Pref. *des-* + **pironi.**

DESPIRONÍT, -Ă adj. (Rar) Care s-a desprins din piroane. Cf. MDA.

– Pl.: *despironiți, -te.*

– V. **despironi.**

DESPLÁCE vb. III v. **displăcea.**

DESPLANTÁ vb. I v. **deplanta.**

DESPLANTÁRE s. f. **deplantare.**

DESPLANTÁT, -Ă adj. v. **deplantat.**

DESPLĂCÉRE s. f. v. **displăcere.**

DESPLĂCÚT, -Ă adj. v. **displăcut.**

DESPLÂNTÁ vb. I. T r a n z. (Învechit, rar; complementul indică talpa piciorului) A smulge (**2**). *I-au desplântat talpele de la picioare.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 4[v]/26.

– Prez. ind.: ?

– Pref. *des-* + **plântă**[1].

DESPLECTÍ vb. IV v. **despleti.**

DESPLECTÍT, -Ă adj. v. **despletit.**

DESPLETÍ vb. IV. Tranz. (Complementul indică părul[1] **I 1** împletit, aranjat; de obicei cu pronumele în dativ) A desface din împletitură, din strânsoare, a lăsa în voie; p. ext. a răsfira (1). Cf. LB, VALIAN, V. *Părul despletindu-mi, mă voi duce să mă-nec?* PR. DRAM. 360, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., LM. *Părul moale despletindu-şi, Faţa-n apa mea privindu-şi, Să m-atingă visătoare Cu piciorul?* EMINESCU, O. I, 122. *Simina ... începu să plângă şi urcă scările casei despletindu-şi părul.* SLAVICI, O. I, 272. *Mâne blonda păstoriţă Despletind a ei cosiţă Toată ziua la izvor, Va privi cu drag la plete.* COŞBUC, P. I, 157, cf. DDRF, ALEXI, W., ŞĂINEANU[2], TDRG, RESMERIŢĂ, D. *De frumuseţea ei mersese vestea; s-o fi văzut despletindu-şi bogatul păr ca mierea arsă.* M. I. CARAGIALE, C. 73, cf. SCRIBAN, D. *Şi-i despletea cozile.* TEODOREANU, M. II, 51. *Fata îşi despletise cozile şi cânta ceva îngânat.* BARBU, G. 227, cf. DL, DM. *Se apucă speriată să-şi despletească cozile negre.* BĂNULESCU, I. 33, cf. DEX. *Dacă tu, bade-i porni Părul mi l-oi despleti Şi pre tine te-oi jeli!* JARNÍK–BÂRSEANU, D. 110. *Şi nu-l lasă soru-sa Despleti-ş-ar cosiţa.* RETEGANUL, TR. 158. *Ia-mă, măi mândruţ, cu tine, Că-i vedea c-om trăi bine. C-am coadă-mpletită-n şasă, Şi coada oi despleti.* BÎRLEA, L. P. M. I, 69. *Despleteşte-ţi coadele, Închide ferestrele.* FOLC. OLT. – MUNT. II, 448. ✧ Fig. *Câteva discursuri îşi despletiră spiralele.* ANGHEL, PR. 40. *Mi-am despletit privirile pe vânt.* AL. PHILIPPIDE, A. 28. *Noaptea îşi despletea şuviţele de neguri până ce luna plină, portocalie îşi arăta faţa prin zdrenţele norilor poleiţi.* BART, E. 316. [Un băietan] *venea să despletească străvechile eresuri.* LABIŞ, P. 78. ✧ Refl. pas. *Printr-un fel de magie imitativă, se deznodă cozile şi se despleteşte părul femeilor care se trudesc să nască.* CANDREA, F. 39. (Prin analogie) *Un capăt al tierei se introducea în sul, apoi teara se despletea şi se întindea.* BUTURĂ, EG. 293. ✧ Refl. *Părul i se despleti somptuos pe umeri, pe spate.* VINEA, L. I, 249, cf. M. D. ENC., DEX. (Fig.) *Învăţarea privată ... prin dobânda cea sufletească nu se poate cu totul despleti.* MAN. ÎNV. 3/28. *S-au despletit pădurile, Şi plâng cu tine stâncele.* HELIADE, O. I, 350. *Vezi colo unde râul suspină trecător, Subt salcia jălindă ce trist se despleteşte.* CR (1839), 3[1]/15. *Zări ... cum se despletisără cele două braţe albe, ca două aripi.* CONV. LIT. V, 66. *Nenumăratele pâraie se despletesc, în cărări de argint, peste întinsele şesuri.* VLAHUŢĂ, ap. CADE. *Para focului, înaltă, se despletea, în plete roşii.* CAMILAR, N. I, 91. *Câteodată iese în faţa casei şi se uită lung la norii albi care se despletesc cu graţie peste vârfurile munţilor.* CONTEMP. 1954, nr. 408, 4/4. ✦ (Complementul indică oameni, mai ales femei) A-i desface, a-i răvăşi părul[1] (**I 1**) prins sau strâns într-o împletitură. *Vântul ... merge la copile ... Şi râzând le despleteşte.* ALECSANDRI, POEZII, 154. ✧ Refl. *Fata a rămas pe malul lacului, plângând pe Făt-Frumos şi despletindu-se de deznădejde.* GALACTION, O. 325.

– Prez. ind.: *despletesc.* – Şi: (învechit, rar) **desplectí** vb. IV. LM.

– Pref. *des-* + [îm]**pleti.**

DESPLETÍRE s. f. Acţiunea de a (se) despleti şi rezultatul ei. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF. *Despletirea părului ... îmi cădea pe faţă şi pe mâni.* IBRĂILEANU, A. 51, cf. M. D. ENC. 279, DEX. ✧ Fig. *Să torc un alb fuior De moi miresme-n albă displetire.* AL. PHILIPPIDE, A. 23. *Poţi să sfărâmi viaţa în pumn, ca pe un bulgăr şi să arunci ţărâna spre cele patru despletiri de zare.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 13. *Şi pe albastrele despletiri ale Mării Egee, La ţărmuri vechi oprită-ncremenise Corabia vicleanului Ulisse.* BOUREANU, S. P. 3. *Aspectul sălbatic al văilor în zona muntoasă se modifică în câmpie, cursurile având numeroase despletiri şi meandrări.* JUD. ROM. SOC. 99.

– Pl.: *despletiri.* – Şi: (rar) **displetire** s. f.

– V. **despleti.**

DESPLETÍT, -Ă adj. (Despre părul[1] împletit, aranjat) Care este desfăcut din împletitură, din strânsoare, lăsat în voie; neîmpletit; răsfirat[2] (1). *Cosiţile nici cu totul împletite, nici despletite* (a. 1773). GCR II, 91/34. *Şi aşa cu capul gol şi cu cosiţele despletite să le poarte prin cetate de ocară.* MINEIUL (1776), 144[v2]/24. *Fluşturând cu părul despletit ca nişte următoare a lui Bacus.* MAIOR, T. 195/18. *Părul ei despletit este în jocul zefirilor.* PÂCLEANU, I. II, 101/4. *Dânsa, cu părul despletit ..., scotea nişte urlete întocmai ca un tigru.* PELIMON, I. 9/4, cf. PONTBRIANT, D., LM. *Hainele îi erau în neorânduială şi cu părul despletit.* CONTEMPORANUL, I, 147. *Cine-o vedea cu părul galben şi lung, despletit ... ar fi gândit că-i o înmărmurită zână a undelor.* EMINESCU, P. L. 22. *Şi ca o vrăjitoare ... Cu părul despletit, Ea-l urmări nebună întruna pân-la ziuă.* MACEDONSKI, O. I, 386. *Femei cu părul despletit, nebune.* VLAHUŢĂ, S. A. I, 182, cf. DDRF, ALEXI, W., ŞĂINEANU[2]. *Din Antichitate şi până în ziua de astăzi, la toate popoarele civilizate, părul despletit, la femei, e semn de jale.* CANDREA, F. 38, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *În şanţul viilor, o femeie ... aproape leşinată ... Părul despletit, amestecat cu mâzgă.* STANCU, D. 156. *Uscă-mi tălpile în despletitul tău păr.* VULPESCU, P. 104. *În Vălenii Rugineşti, la horă fetele făceau şi coc despletit cu „cârlionţi" împodobit cu piepteni şi flori.* PAVEL, S. E. 94. *C-un păr galben despletit, Jos pe braţe sclobozit.* FOLC. TRANSILV. I, 83. ✧ (Prin analogie) *Bici galben despletit.* PĂSCULESCU, L. P. 46. ✧ Fig. *Hora ... îşi întindea jocul în sus ... până în malul apărat de sălcile desfrunzite, care-şi plângeau crăngile despletite până la pământ.* LUC. VII, 18. *Lumina niciunei forţe nu-şi jucase încă despletitele văpăi.* ANGHEL, PR. 125. *Sălciile ... îşi încolăceau ... vergile fragede şi despletite până în oglinda încreţită a apei.* C. PETRESCU, S. 28. *Era vrăjit de frumuseţea drumului, care trecea acum pe subt o luncă deasă de sălcii bătrâne, prin care răzbătea strălucirea despletită a soarelui.* MIRONESCU, S. 105. *M-am atins de părul ei ca de-un viitor despletit.* VOICULESCU, POEZII, I, 267. *A fost şi cutremurul; mai este şi ploaia asta cu neguri despletite.* SADOVEANU, O. XIII, 427. *Fără a folosi tehnica muzicală a simboliştilor, nu recurge nici la deznădejdile despletite ale romanticilor, ca să facă un spectacol patetic de suferinţă.* CONSTANTINESCU, S. I, 36. *Am iubit ... Despletitele răchite.* LABIŞ, P. 165. ✧ (Adverbial) *A sclavei părul negru ascunde displetit C-o mantă de matasă pe scumpul ei Jezid.* CONV. LIT. II, 266. *Părul ei curgea pe umeri displetit şi încâlcit.* ALECSANDRI, O. P. 73. ✦ (Despre oameni, mai ales despre femei) Cu părul răvăşit, nepieptănat, în dezordine, în neorânduială. *Şi ieşiră muierile lor despletite, şi zgâriate pre obraz, şi cu featele*

şi cu coconii. ALEXANDRIA (1794), 60/11. *Plângi fără încetare ... precum plâng şi jălesc femeile displetite pe secriul mut a soţilor.* RUSSO, S. 145. *Dimineaţa şi seara merg de se răsfaţă câteva ... fete mari ... despletite.* GHICA, C. E. II, 319. *Copii mărunţi şi mama şi fete displetite.* ALECSANDRI, O. 214. *Baba muri chiar în acea zi şi nurorile despletite, o boceau de vuia tot satul.* CREANGĂ, O. 10. *În faţa noastră o femeie despletită ... cu ochi înfiorați de spaimă ţine un copil în braţe.* CONTEMPORANUL, V_1, 93. *Femei despletite, cu câte-un ţol în spate căutau să-i mângâie.* SĂM. II, 664. *Plâng la răspântii mame despletite!* IOSIF, V. 69. *Fusese găsită rătăcind despletită şi despoiată ... pe malul lacului.* M. I. CARAGIALE, C. 130. *Madam Merişor, pe jumătate îmbrăcată, despletită şi desperată, striga.* BRĂESCU, O. A. I, 44. *A găsit toată strada plină de militari, de neveste despletite şi zăpăcite de spaimă.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 365. *O ţigancă tânără, despletită, cu ţigarea în gură, îşi oferea albăstrelele de-a lungul peronului.* ARGHEZI, S. XI, 72. *Mamele mergeau sinistre şi despletite.* CĂLINESCU, C. O. 45. *Fecioare despletite, cu părul curs pe spate Spălau, în apă, valuri de in imaculate.* PERPESSICIUS, S. 7. *Iar la clavir o brună despletită, Cânta purtând o mantie cernită.* BACOVIA, P. 90. *La fântâna cu răchită, Şade-o fată despletită.* FOLC. MOLD. I, 399. ✧ F i g. *Luna se ivi printre nori, searbădă şi despletită.* GANE, N. I, 26. *Prin noapte, toamna despletită, În mii de fluiere cântă.* BACOVIA, O. 70. *Lungi, sub despletita şatră, Dorm ţiganii.* PARASCHIVESCU, C. Ţ. 144. *Zăpada fugea despletită pe uliţele oraşului.* BENIUC, M. C. I, 347. (În contexte cărora le conferă ideea de intensitate maximă a durerii, a disperării, a acţiunii etc.) *Am văzut pe el durerea despletită alergând.* VLAHUŢĂ, S. A. I, 246. *Prin bolţile surpate şuierau şi miorlăiau ca furii despletite vânturile iernii.* COCEA, S. I, 322. *Pe câmpiile vaste trece vântul despletit.* DEMETRIUS, A. 44. (Adverbial) *Vântul care se ridicase în seara aceea bătuse, despletit, două zile şi două nopţi.* DEMETRIUS, A. 149. ✧ (Substantivat) *Mori muiere, mai ciupoasă ... Să-mi iau alta, mai hireşă, Nu ca tine-o despletită.* BÎRLEA, C. P. 270. ✦ (Substantivat, f. art.; prin sudul Olt.) Termen eufemistic pentru moarte. *Însăşi Moartea, personificată, nu trebuie pomenită, ci e numită la noi Despletita.* CANDREA, F. 260.

– Pl.: *despletiţi, -te.* – Şi: (învechit şi regional) **displetít, -ă**, (învechit, rar) **desplectít, -ă** adj. LM.

– V. **despleti.**

DESPODOBÍ vb. IV. T r a n z. şi r e f l. A(-şi) scoate podoabele (**I 1**). *Îndată ce-l despodobesc, rămâne o gloabă.* C. STAMATI, ap. CADE, cf. PONTBRIANT, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. ✧ F i g. *Albii cavaleri, Despodobiţi de-atâtea graţii, ce le-mprumută luciul lunii, Vor deveni ce-au fost de-apururi: caişii, zarzării şi prunii.* ANGHEL, P. 18. ✧ T r a n z. F i g. *Adunarea deci, votând împământenirea unui individ, care n-ar fi în condiţiile prescrise de Constituţie, dă un vot nul, adecă neconstituţional, iar noul cetăţean trecut prin biroul de împământenire ar fi cu toate acestea despodobit de drepturile sale de către orice sentinţă de tribunal.* EMINESCU, O. X, 335. ✦ T r a n z. F i g. A urâţi (**1**). *Acea linie monotonă ce-şi destinde aşternutul său gronţuros pe pietriş gălbui ..., îmi pare un ce anormal, ... care despodobeşte natura, fără d-a face onoare imaginaţiunii, bunului gust.* ODOBESCU, S. I, 376. *Era devorat de o ambiţie care-l despodobea, îl făcea urât.* BARBU, PRINC. 47.

– Prez. ind.: *despodobesc.*

– Pref. *des-* + [îm]**podobi.**

DESPODOBÍRE s. f. (În dicţionarele din trecut) Acţiunea de a (s e) d e s p o d o b i. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU.

– Pl.: *despodobiri.*

– V. **despodobi.**

DESPODOBÍT, -Ă adj. (Rar) Care este lipsit de podoabe (**I 1**), de pe care s-au scos podoabele. Cf. PONTBRIANT, D. ✧ (Prin analogie) *Dar ochii ei căzură pe luminişul pe care anii i-l lărgiseră pe creştetul lui despodobit.* VINEA, L. II, 128.

– Pl.: *despodobiţi, -te.*

– V. **despodobi.**

DESPOFILÁ vb. I. T r a n z. şi r e f l. (Prin nord-vestul Munt.; despre cai, boi, vaci, capre) A desface povila[1] de la picior, a scoate din povilă[1], a (se) dezlega. UDRESCU, GL. *Despofilează caii, lasă-i slobozi, nu mai fug ei d-aci.* id. ib. *S-a despofilat calul.* id. ib.

– Prez. ind. *despofilez.* – Şi: **despomilá** vb. I. UDRESCU, GL.

– Pref. *des-* + **pofilă.**

DESPOIÁ vb. I v. **despuia.**

DESPOIÁRE s. f. v. **despuiere.**

DESPOIÁT, -Ă adj. v. **despuiat.**

DESPOIÉRE s. f. v. **despuiere.**

DESPOIETÓR, -OÁRE adj., s. m. şi f. v. **despuitor.**

DESPOIETÚRĂ s. f. v. **despuitură.**

DESPOITÓR[1], -OÁRE s. m. şi f. v. **despuietor.**

DESPOITÓR[2], -OÁRE s. m. şi f. v. **despuitor.**

DESPOLIÁT, -Ă adj. v. **despuiat.**

DESPOLIATÓRIU, -IE adj., s. m. şi f. v. **despuitor.**

DESPOMILÁ vb. I v. **despofila.**

DESPÓNE vb. III v. **dispune.**

DESPONÍBIL, -Ă adj. v. **disponibil.**

DESPOPÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit) A răspopi. *El a popit pe Grigorie Vodă şi iarăşi el îl va despopi.* AMIRAS, LET. III, 138/12. *Vestea ... ajunse până la Mihai, care puse pe mitropolit de-l despopi.* BĂLCESCU, M. V. 185, cf. PONTBRIANT, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM. ✧ R e f l. *Despopeşte-te repede! Popa, tremurând, îşi tunse părul,*

îşi tăie barba, şi-o rase, apoi lepădă hainele popeşti. VISSARION, B. 374.

– Prez. ind.: *despopesc.*

– Pref. *des-* + **popi.**

DESPOPÍRE s. f. (Învechit) Acţiunea de a d e s p o p i şi rezultatul ei. Cf. PONTBRIANT, D., DDRF, RESMERIŢĂ, D.

– Pl.: *despopiri.*

– V. **despopi.**

DESPOPÍT adj. (Învechit) Răspopit. Cf. PONTBRIANT, D., LM, DDRF, RESMERIŢĂ, D.

– Pl.: *despopiţi.*

– V. **despopi.**

DESPOPORÁ vb. I. T r a n z. (Învechit; complementul indică oraşe, regiuni etc.) A depopula. Cf. VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D. *Buenos Aires a fost ... din nou despoporat la 1539.* ARHIVA, I, 488, cf. DDRF, ALEXI, W. ✧ R e f l . p a s . *Bogaţii locuind însă, după obiceiul roman, mai ales prin oraşe, înţelegem uşor cum aceste trebuiră să se despoporeze mai curând.* XENOPOL, I. R. I, 222.

– Prez. ind.: *despoporez.*

– Pref. *des-* + **popora.**

DESPOPORÁRE s. f. (Învechit) Depopulare. Cf. VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D. *Din pricina despoporării ţării, tributul n-ar putea fi respins.* ARHIVA, II, 584, cf. DDRF.

– Pl.: *despoporări.*

– V. **despopora.**

DESPOPORÁT, -Ă adj. (Învechit; despre oraşe, regiuni etc.) Depopulat. *Ţara dispoporată prin învingerea ce au suferit Decebal ... au trebuit din nou a se coloniza.* FM (1843), 114²/9, cf. PONTBRIANT, D., DDRF.

– Pl.: *despoporaţi, -te.* – Şi: **dispoporát, -ă** adj.

– V. **despopora.**

DESPOPULÁ vb. I v. **depopula.**

DESPOPULÁRE s. f. v. **depopulare.**

DESPOPULARIZÁ vb. I v. **depopulariza.**

DESPOPULÁT, -Ă adj. v. **depopulat.**

DESPOSEDÁ vb. I v. **deposeda.**

DESPOSEDÁRE s. f. v. **deposedare.**

DÉSPOT, -Ă s. m. şi (rar) f. **1.** (În Antichitate şi în Evul Mediu) Conducător cu puteri discreţionare; tiran (**I 1**). *Mizet paşa ... după ce au înfrânt pre Gheorghie despotul sârbesc, strângând oaste, au întrat fără veste în Ardeal.* M. COSTIN, O. 281. *Cu numele de dispot şi de crai stăpâniia.* CANTEMIR, HR. 397, cf. LEON ASACHI, B. 85/9. *Despotul d-altă lege, Ce nu prea ştie multe, încai te-nvaţă minte Să poţi fi om o dată.* HELIADE, O. I, 225. *Pentru buna ospeţire ce i se făcu, hărăzi domnului Alexandru titlu de despot.* SĂULESCU, HR. I, 119/24. *Născut din despoţii Serbiei, prin evlavia lui şi învăţătură agiunse mai pe urmă la astă treaptă înaltă.* ASACHI, S. L. II, 96. *N-am putere a porunci ca un despot.* CR (1839), 131³/36, cf. VALIAN, V. *Un asemenea monarh se numeşte despot.* RUS, I. I, 73/4. *Acea mână de oameni, imagină şi întemeie libertatea, de faţă cu acele naţii şi cu acei despoţi carii o striveau.* NEGULICI, E. II, 162/12, cf. STAMATI, D., POLIZU. *Oamenii cu gândiri sincere ... când cugetările lor nu sunt întemeiate pe raţiune şi pe ştiinţă, fac mai mult rău şi aduc ţării lor mai multă vătămare decât despoţii cei mai aprigi.* GHICA, C. E. III, 59. *Aş vrea ... Să pierz ideea tristă ... Că lumea moştenire despoţilor s-a dat.* ALEXANDRESCU, P. 80, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., DDRF. *Despotul Gheorghe al Serbiei ... pune după înfrângerea lui Huniade mâna pe el.* XENOPOL, I. R. IV, 48, cf. ALEXI, W. *Se zicea despot de Naxos şi de Paros.* IORGA, C. I. I, 40. *În locul unei ceacâre fete de crai, ai o frumuseţe de doamnă din Basarabii descălecători ai Munteniei şi din cea mai veche spiţă de despoţi ai Serbiei.* DELAVRANCEA, O. II, 92, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE, CAMIL PETRESCU, B. 45, DL, DM. [Gheorghe] *este urmaş al despoţilor Serbiei.* IST. LIT. ROM. I, 433. *Analele acelor vremuri consemnează numeroase bătălii ... şi preocuparea despoţilor chinezi de a avea ... armate puternice.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 10, 79, cf. DEX. ✧ F i g. *Ei* [graurii] *poeţi sunt ai câmpiei, Şoimul este-al lor despot.* COŞBUC, P. I, 264. ✦ (Prin lărgirea sensului) Persoană excesiv de autoritară, care, în acţiunile sale, nu ţine seama de alţii, care vrea să-şi impună cu orice preţ voinţa. *Care ajunge la întâietime Despot şi tiran fără milă Să face.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 368. *Musele nice pot avea plăcere a se aşeza acolo unde mâna de fer a despotului voeşte a se învârti numai prin întunerec.* RUS, I. II, 267/22. *Neînvăţătura, care face puterea despoţilor, îi răstoarnă după ce îi slujeşte.* NEGULICI, E. I, 63/13. *Iată, mă dezbrac de aceste vestimente ..., de aceste curse în care despoţii mei m-au ţinut prins.* LĂZĂRESCU, S. 148/8. *Sunt domn, stăpân şi despot al acestui oraş.* NEGRUZZI, S. III, 405. *Această femeie este o despotă.* COSTINESCU. *Radicalii, când ajung în funcţii de ale statului, devin uşor despoţi.* MAIORESCU, D. V, 87. *Cine nu se cutremură, când gândeşte că gustul unui despot ajunge, pentru a osândi tinerimea plină de putere a unui popor.* CONTEMPORANUL, I, 399, cf. ŞĂINEANU². *Am fost eu despotă? – Oho! răspunseră toţi în cor, spre mirarea ei.* CAMIL PETRESCU, O. III, 28, cf. DL, DM. *Este un despot cu înfăţişare de preot catolic, de iezuit.* ROMÂNIA LITERARĂ 1972, nr. 6, 17/3, cf. DEX. *De altfel în orice despot există această invaliditate, această neputinţă de a transforma fiinţa comunităţii care-l cuprinde în mediul său intern.* LIICEANU, J. 127. ✧ (Adjectival) *O icoană a stăpânei despote ce domneşte brutal peste cei fără drept şi ... manifestă dispreţ pentru demnitatea umană.* EMINESCU, O. XIV, 273.

2. (În Imperiul Bizantin) Guvernator autonom al unei provincii, al unui ţinut. *Dă acestui demnitar rangul al patrulea, după despot, sevastocrator şi cezar.* BUL. COM. IST. V, 75, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

– Accentuat şi: *despót.* – Pl.: *despoţi, -te.* – Şi: (învechit) **dispót** s. m.

– Din slavon. **деспотъ**. Cf. ngr. δ ε σ π ό τ ι ς .

DESPOTĂT s. n. **1.** Teritoriu guvernat de un despot. *Arătat-am la anul trecut că Sigismund Batori a primit despotatul sârbilor* (a. 1596). ȘINCAI, HR. II, 252/33. *Se face stăpân pe despotatul Epirului.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 4, 59, cf. M. D. ENC., DEX.

2. Demnitatea de despot (**2**); (învechit) despotăție. Cf. M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *despotate.*

– **Despot** + suf. *-at.*

DESPOTĂȚÍE s. f. (Învechit) Despotat (**1**). *Aşijderea mai iaste într-această carte scrisă şi despotaţiia svântului Selivestru Papă de Răm* (sec. XVII). CAT. MAN. I, 182.

– Pl.: *despotății.*

– **Despot** + suf. *-ăție.*

DESPOTCOVÍ vb. IV. R e f l. (Mai ales despre cai) A-şi pierde potcoavele, a rămâne fără potcoave. Cf. POLIZU, ALEXI, W., CADE, DL, DM, M. D. ENC. *Tot trecând la mândra dealul, Mi s-a despotcovit calul.* HODOȘ, P. P. 47. *Dialu ghini n-am suit, Calu', s-o dispotcogit.* MAT. FOLK. 1 351, cf. FOLC. OLT. – MUNT. I, 174. ✦ T r a n z. (Complementul indică mai ales cai) A scoate potcoavele. Cf. VALIAN, V., PONTBRIANT, D., M. D. ENC., DEX.

– Prez. ind.: *despotcovesc.*

– Pref. *des-* + **potcovi.**

DESPOTCOVÍRE s. f. (Rar) Acțiunea de a (s e) d e s p o t c o v i şi rezultatul ei. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM.

– Pl.: *despotcoviri.*

– V. **despotcovi.**

DESPOTCOVÍT[1] s. n. Faptul de a (s e) d e s p o t c o v i; despotcovire. Cf. DA, MDA.

– V. **despotcovi.**

DESPOTCOVÍT[2]**, -Ă** adj. (Mai ales despre cai) Căruia i-au căzut sau i-au fost scoase potcoavele; fără potcoave. *Aflu că un cal e despotcovit!* ALECSANDRI, T. I, 385, cf. CADE, DL, DM, DEX.

– Pl.: *despotcoviți, -te.*

– V. **despotcovi.**

DESPOTÉȘTE adv. (Învechit, rar) Ca un despot (**1**). Cf. LM.

– **Despot** + suf. *-eşte.*

DESPÓTIC, -Ă adj. **1.** (Despre oameni) Care procedează după bunul său plac; absolut, arbitrar; (învechit, rar) despoticesc; (despre manifestări ale oamenilor) care denotă voința unui despot (**1**), adesea nerespectând şi încălcând voința şi drepturile altora. [Nicolae Mavrocordat] *lua veniturile ca niște proprietari despotici* (a. 1716). ȘINCAI, HR. III, 246/18. *Purtarea această despotică a lui Alecsandru a adus la deznădăjduire pe mulți.* F. AARON, I. II, 105/10. *El prin uneltiri şi mijloace despotice caută a-şi întinde puternicia casei sale regale.* SĂULESCU, HR. I, 202/11. *A dobândit asupra inimii o putere despotică.* PÂCLEANU, I. II, 176/16. *O mulțime de episcopi ... îşi făceau de cap cu măsurile lor despotice.* BARIȚIU, P. A. III, 4. *Cât sânge, câte chinuri şi câtă grozăvie Pentr-un monarc despotic şi oarba sa trufie.* ALECSANDRI, O. 139. *Totul este să nu fie procedura despotică.* MAIORESCU, D. I, 175. *Mi-a luat brațul cu un gest ... despotic.* IBRĂILEANU, A. 107. *Alexei face cunoştință cu bunicul, om mărunțel, aprig şi despotic.* SADOVEANU, E. 259. *Din poveştile mamei sale, Andrei încerca să şi-o închipuie pe bunica tânără, o femeie neobosită, despotică, hotărând nestrămutată viețile copiilor.* T. POPOVICI, S. 138, cf. DEX, LIICEANU, J. 127. ✧ (Adverbial) *Nu se poate închipui efect mai rău decât acel pricinuit asupra unui tânăr cârmuit despotic.* CONTEMPORANUL, I, 763.

2. (Despre legi, fapte, orânduiri, regimuri politice etc.) De despot (**1**), caracteristic despoților (**1**); tiranic, dictatorial. Cf. LM. *În toate guvernele despotice, sapienții moraliști au fost nevoiți a moraliza pe oameni prin fabule.* HELIADE, O. II, 74. *Unii scriitori din cei mai vestiți gândesc că oblăduirea cea mai despotică şi fără de hotar să face legiuită, dacă supuşii o priimesc şi o sufere.* CR (1829), 154[2]/19, cf. VALIAN, V. *Monarhiile despotice sunt acelea unde domnitorul are drept a despune nu numai despre toate trebile publice a statului; dară şi despre viața ... şi averile poporului.* RUS, I. I, 72/32. *Guvernul local nu e republican ... dar nici despotic ca la musulmani, ci un blând şi părintesc absolutism.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 156. *Puterea acea despotică asupra nobililor.* IST. M. 147/17. *Atunci se da educației toate formele guvernelor despotice.* NEGULICI, E. I, 117/7, cf. STAMATI, D. *Adevărații oameni ai poporului au grăit şi cu umărul poporului au răsturnat o lege despotică, un rege, o instituție nedreaptă.* RUSSO, S. 181. *Statele militare au fost totdeauna despotice.* GHICA, C. E. II, 381, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D. *La guvernuri despotice se produc asemene consilie de stat compuse din oaminii intimi ai Curții.* CONV. LIT. I, 317, cf. COSTINESCU. *Astfel nefericita țară, ... a trecut deodată ... de la un regim despotic la cea mai liberală Constituțiune.* MAIORESCU, D. I, 28, cf. DDRF, TDRG, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU[2], CADE, DL, DM, DN[2]. *Îndura o stăpânire străină, aristocratică şi despotică.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 5, 2, cf. M. D. ENC., DEX. ✧ (Adverbial) *Înturnându-să în capitala Sucevei, începu a ocârmui statul într-un chip cu totul despotic.* IST. M. 154/7. *Ele ar fi venit pe aripa iute a vântului modei, ar fi stăpânit despotic.* IORGA, L. II, 74. ✧ (Substantivat) *După dărăpănarea despoticului, toiagul oblânduirii căzând în mâinile norodului.* CR (1829), 171[1]/16.

– Pl.: *despotici, -ce.*

– Din fr. **despotique.**

DESPOTICAMÉNTE adv. (Franțuzism, rar) În felul despotului, ca un despot. Cf. COSTINESCU, MDA.

– Din fr. **despotiquement.**

DESPOTICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar) Despotic (**1**). *Unelti cruda aceasta; o râvnă fanaticească Se-ntinse cu gudăria supt vălfa despoticească.* CONACHI, P. 303, cf. POLIZU.

– Pl.: *despoticești.*

– **Despot** + suf. *-icesc.*

DESPOTICÉŞTE adv. (În dicţionarele din trecut) În mod despotic (**1**). Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D.
– **Despot** + suf. *-iceşte.*

DESPOTÍE s. f. v. **despoţie.**

DESPOTÍSM s. n. Formă de guvernare a unei ţări (sau provincii), în care toate puterile sunt reunite în mâinile unei singure persoane; conducere arbitrară, neîngrădită de legi sau care nu ţine seamă de legi; absolutism, tiranie (**2**); (învechit) despoţie (**1**). *Toată gândirea cea de nobilitate, tot semnul de vrednicii, fuseră şterse din ţinearea în minte a lăcuitorilor prin depotrivirea stârnirii noului despotism.* OBLĂDUIREA, 3/13. *În învoirea despotismului asiaticesc, adică a oricăria cârmuiri necumpătate, totdeauna este o adevărată desghinare.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 92/14, cf. I. GOLESCU, C. *Dete peste o pădure de ţepi în care era înfipţi atâţi nefericiţi, jertve ale despotismului lui Ţepeş.* F. AARON, I. I, 123/15. *Despotism, putere neatârnată, adecă a face cineva aceea ce-i place, fără a se îndrepta după legi sau regule.* ALBINEŢ, M. 221/19. *El prin despotismul şi ameninţarea puterniciei sale aţiţe rivalitatea prinţipilor Evropei.* SĂULESCU, HR. II, 319/6, cf. VALIAN, V. *În Turcia ... despotismul au înăduşit toată mişcarea slobodă.* RUS, I. II, 267/13. *Mi-ar fi făcut însă mai bună impresie când acei pui de republicani ar fi apărat cauza libertăţii, nu a despotismului, cu atâta fidelitate.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 180. *Monarhie, împărăţie, republică, priimeşte totul afară de despotism şi anarhie.* NEGULICI, E. I, 2/25. *Nu canoanele, nu aşezămintele bisericeşti sunt în contra ţinerii sinoadelor, ci piedicile se pun de către despotismul acelor sisteme politice, care nu suferă biserici cu caracter naţional.* BARIŢIU, P. A. III, 308, cf. STAMATI, D. [Poporul] *geme subt împilarea despotismului şi a aristocraţiei!* NEGRUZZI, S. I, 274, cf. POLIZU. *Numai despotismul e bine întărit.* ALEXANDRESCU, O. I, 87, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Despotismul este puterea unui singur om, putere absolută şi fără control, bazată pe dreptul divin, abuz de putere.* BOLINTINEANU, O. 258. *Lumea gemea cu grumajii striviţi sub călcâiul despotismului.* CARAGIALE, O. I, 246. *Toţi oamenii sunt egali, şi despotismul s-a dus din ţara noastră.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 10. *Despotismul acum se stinge.* MILLE, V. P. 96, cf. DDRF, cf. XENOPOL, I. R. III, 161, ALEXI, W., ŞĂINEANU[2], TDRG, RESMERIŢĂ, D., CADE. *Hobbes trăgea din filosofia sa concluzii în favoarea despotismului.* NEGULESCU, G. 184, cf. DER, M. D. ENC. *Multe fapte ale lui Caracalla i-au confirmat faima de asprime, cruzime, despotism.* MAGAZIN, IST. 1974, nr. 2, 66, cf. DEX, LIICEANU, J. 127. ✦ P. ext. Comportare sau atitudine după bunul plac, nesocotind legile şi încălcând drepturile cetăţenilor; atitudine abuzivă, act samavolnic. *Omul nu ar sta supt despotismul organizaţiei sale ca supt oarecare lanţuri de fier.* ALBINEŢ, M. 24/6. *Despotismurile cele mai împrotivă, despotismul religios şi despotismul filozofic, au tot acelaş început.* NEGULICI, E. I, 252/32, cf. PROT. – POP., N. D. *Mă întristez, gândindu-mă că ele vor rămânea ca acte ale despotismului bărbătesc.* CONTEMPORANUL, I, 83, cf. ŞĂINEANU[2], CADE. *Teroarea religioasă e primul fel de despotism.* RALEA, S. T. III, 146. *Numai înfrângând de la început, dintr-o dată, despotismul, printr-o acţiune îndrăzneaţă şi energică, vom crea condiţiile unei culturi înfloritoare.* CAMIL PETRESCU, O. I, 305, cf. DN[2], M. D. ENC., DEX.
– Pl.: (învechit) *despotisme* (VALIAN, V.) şi *despotismuri.*
– Din fr. **despotisme.**

DESPOTMOLÍ vb. IV. Tranz. **1.** (Complementul indică mijloace de transport, nave, animale de tracţiune etc.) A scoate sau a ieşi din nămol (pentru a putea merge mai departe). *Joi s-a înămolit ... piroscaful „Hungaria" ... E slabă nădejde că va putea fi despotmolit.* ap. TDRG, cf. CADE. *Despotmoli iapa, încălică pe ea şi plecă acasă.* VISSARION, B. 46. *Adunau oamenii ... băgându-i în noroi până la brâu, ca să despotmolească rădvanele şi căruţele.* CAMIL PETRESCU, O. I, 277, *Aproape goi ne-au scos dorobanţii să despotmolim trenul.* STANCU, D. 98, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ✧ Fig. *Unii din ei se pripesc să-şi vopsească ... unghiile de-abia despotmolite din pieliţele natale.* VINEA, L. I, 386. *Alerga deznădăjduit şi tot mai greoi, despotmolindu-şi paşii ca din valurile cleioase ale unui mormânt.* id. ib. II, 193. (Refl.) *I se părea că vorbise prea mult, că glasul i se despotmolise anevoie din răguşeala unei emoţii rău ascunse.* VINEA, L. I, 353.

2. (Complementul indică şanţuri, bazine etc.) A curăţa de nămol. Cf. DL, DM. *Cu silinţă am despotmolit ierecurile şi gârlele, să împrospătăm ghiolul.* DAVIDOGLU, O. 30, cf. M. D. ENC., DEX.
– Prez. ind.: *despotmolesc.*
– Pref. *des-* + [în]**potmoli.**

DESPOTMOLÍRE s. f. Acţiunea de a (se) despotmoli.

1. Scoatere sau ieşire din nămol a navelor, a vehiculelor, a animalelor de tracţiune etc. Cf. despotmoli (**1**). Cf. DEX.

2. Curăţare de nămol a cursurilor de apă, a canalelor, a şanţurilor, a bazinelor etc. Cf. despotmoli (**2**). *În cazul apelor mici, despotmolirea se face cu instrumente de mână, toamna.* ENC. AGR. *Despotmolirea cursurilor de apă şi a canalelor mari ... se face cu ajutorul aparatelor mecanice de curăţire.* LTR[2], cf. DEX. ✧ Fig. *Acest lucru a derivat ... şi dintr-o despotmolire a canalelor de comunicare dintre conducerea partidului şi obştea scriitoricească.* FLACĂRA, 1977, nr. 9, 9.
– Pl.: *despotmoliri.*
– V. **despotmoli.**

DESPOTMOLÍT[1] s. n. Faptul de a se despotmoli. Cf. despotmoli (**1**). Cf. DA.
– V. **despotmoli.**

DESPOTMOLÍT[2], -Ă adj. (Rar; despre vehicule, animale de tracţiune etc.) Care a fost scos sau care a ieşit din nămol. Cf. DA.
– Pl.: *despotmoliţi, -te.*
– V. **despotmoli.**

DESPOTOLÍ vb. IV. Tranz. şi refl. (Regional; complementul indică focul) A (se) aprinde din nou după ce fusese potolit (prin învelirea cu cenuşă). Cf. DA. *Eu, focule, te-nvelesc, Te-nvelesc, te potolesc. Dar tu mi te desveleşte Şi mi te despotoleşte.* MARIAN, V. 29.
– Prez. ind.: *despotolesc.*
– Pref. *des-* + **potoli.**

DESPOTRIVÍT, -Ă adj. (Învechit; despre păduri) Care cuprinde arbori din specii diferite. *La păduri mari şi despotrivite.* COD. SILV. 11, cf. DA.
– Pl.: *despotriviţi, -te.*
– Pref. *des-* + **potrivit.**

DESPOŢÍE s. f. **1.** (Învechit) Despotism. *Din monarhia cea mai deplină Despoţia în urmă fu născută.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 357. *În acest ziar se face cabala tuturor naţiunilor înconjurătoare. Rusia – eretica despoţiei. Austria să ajungă la Constantinopole.* EMINESCU, O. XV, 386, cf. DL, DM, DEX. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Căci fiind nestrămutaţi* [meşteşugarii], *cu îndelungarea vremii dobândesc despotie asupra isnafului şi dintr-aceasta să îndeamnă a să abate la jafuri şi nedreptăţi* (a. 1824). DOC. EC. 328.
2. Ţară condusă de un despot (**1**). Cf. DEX.
– Pl.: *despoţii.* – Şi: **despotíe** s. f.
– **Despot** + suf. *-ie.*

DESPOVĂRÁ vb. I. T r a n z. A elibera sau a uşura de o povară (**1**). Cf. VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D., DDRF, ALEXI, W., ŞĂINEANU[2], TDRG, RESMERIŢĂ, D. *Călutul, despovărat de greutatea trupului meu, îmi mulţumi, nechezând.* STANCU, R. A. I, 251, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ✧ F i g. *Te-am despovărat astfel ... de truda de a-mi inventa noi şi noi ţesături de imagini.* MIHĂESCU, D. A. 188. *O despovără vizibil, de neliniştea ei.* PREDA, M. S. 175. (R e f l.) *Maxim fu norocit ca să se despovăreze cu laudă de sarcina ce i se pusese asupră.* F. AARON, I. I, 172/16. ✧ R e f l. p a s. (Prin lărgirea sensului) *Se despovăra catargul fără întârziere.* TUDORAN, P. 451. *Zecile de ogoare ... s-au despovărat de recolta acestui an.* FLACĂRA, 1975, nr. 41, 17.
– Prez. ind.: *despovărez.* – Şi: (învechit, rar) **despovărí** vb. IV. PONTBRIANT, D.
– Pref. *des-* + [îm]**povăra.**

DESPOVĂRÁRE s. f. Acţiunea de a (s e) d e s p o v ă r a şi rezultatul ei. Cf. VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D., LM, DDRF, GHEŢIE, R. M., ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D. ✧ F i g. *Îndulcirea, despovărarea, împuţinarea dărilor.* IIPESCU, O. 11.
– Pl.: *despovărări.*
– V. **despovăra.**

DESPOVĂRÁT[1] s. n. Faptul de a (s e) d e s p o v ă r a; despovărare. Cf. MDA.
– V. **despovărat.**

DESPOVĂRÁT[2]**, -Ă** adj. Care este eliberat de o povară (**1**). Cf. PONTBRIANT, D., DDRF. ✧ F i g. *Nu va mai fi apoi eroul din poveste, ci un om ca toţi oamenii, despovărat şi odihnit.* VINEA, L. II, 78.
– Pl.: *despovăraţi, -te.*
– V. **despovăra.**

DESPOVĂRĂTÓR, -OÁRE adj. Care eliberează pe cineva de o povară (**1**). Cf. d e s p o v ă r a. (F i g.) *A-l pune acum pe mitropolitul Nicolae în acelaşi plan cu ierarhi care au greşit, înseamnă a nega pur şi simplu şansa despovărătoare pe care creştinismul o dăruieşte fiecărui păcătos ... de a se vindeca definitiv prin mărturisire, pocăinţă şi iertare.* RL 2005, nr. 4 506.
– Pl.: *despovărători, -oare.*
– **Despovăra** + suf. *-tor.*

DESPOVĂRÍ vb. IV v. **despovăra.**

DESPOVĂŢUÍ vb. IV. T r a n z. (În dicţionare) A sfătui să nu facă ceea ce intenţionează, a povăţui să nu facă un anumit lucru. Cf. VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D., DDRF, ALEXI, W., ŞĂINEANU[2], RESMERIŢĂ, D., CADE.
– Prez. ind.: *despovăţuiesc.*
– Pref. *des-* + **povăţui.**

DESPOVĂŢUÍRE s. f. (În dicţionarele din trecut) Acţiunea de a d e s p o v ă ţ u i şi rezultatul ei. Cf. VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D., DDRF.
– Pl.: *despovăţuiri.*
– V. **despovăţui.**

DESPOVĂŢUÍT, -Ă adj. (Rar) Care este sfătuit (de cineva) să nu facă un anumit lucru (pe care intenţiona să îl facă). Cf. DA, MDA.
– Pl.: *despovăţuiţi, -te.*
– V. **despovăţui.**

DESPOVĂŢUITÓR, -OÁRE adj. (În dicţionarele din trecut) Care sfătuieşte sau care determină pe cineva să(-şi) schimbe hotărârea. Cf. VALIAN, V., PONTBRIANT, D.
– Pl.: *despovăţuitori, -oare.*
– **Despovăţui** + suf. *-tor.*

DESPOZARISÍ vb. IV v. **dispozarisi.**

DESPOZÉŢIE s. f. v. **dispoziţie.**

DESPOZITÓR, -OÁRE adj., s. m. şi f. v. **dispozitor.**

DESPOZITÚRĂ s. f. v. **dispoziturã.**

DESPOZÍŢIE s. f. v. **dispoziţie.**

DESPOZIŢIÚNE s. f. v. **dispoziţie.**

DESPRĂFUÍ vb. IV. T r a n z. A executa operaţia de separare şi de eliminare a particulelor solide dintr-un curent de aer sau de gaz care e încărcat cu praf, cu fum etc., în scopul curăţării acestora sau al recuperării particulelor solide valoroase. Cf. DEX.
– Prez. ind.: *desprăfuiesc.*
– Pref. *des-* + **prăfui.**

DESPRĂFUÍRE s. f. Acţiunea de a d e s p r ă f u i. *Desprăfuirea se poate efectua: pe cale mecanică, prin filtrare, pe cale umedă, prin centrifugare sau prin inerţie.* LTR[2], cf. M. D. ENC., DEX.
– Pl.: *desprăfuiri.*
– V. **desprăfui.**

DESPRĂFUÍT, -Ă adj. (Despre un curent de aer sau de gaz încărcat cu praf sau fum) Din care s-au eliminat

particulele solide în scopul curăţirii acestora sau al recuperării particulelor valoroase. Cf. MDA.

– Pl.: *desprăfuiţi, -te.*

– V. **desprăfui.**

DESPRĂFUITÓR s. n. Instalaţie folosită la desprăfuire. Cf. NOM. MIN. I, 55. [Filtrele electrice] *sunt însă costisitoare şi reclamă spaţii mai mari decât desprăfuitoarele mecanice şi decât cele umede.* LTR[2] VI, 245, cf. DER, M. D. ENC., DEX.

– Pronunţat: *-fu-i-.* – Pl.: *desprăfuitoare.*

– **Desprăfui** + suf. *-tor.*

DESPRĂVĂLÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit, rar) A preschimba, a transforma din nou aducând la forma iniţială. V. p r ă v ă l i (4). *Şi şarpe prăvăli, de-l feace aur; şi deacă plăti nevoia unui căzut în greale datorii, iarăşi au desprăvălit aurul în şarpe.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 213[r]/1.

– Prez. ind.: *desprăvălesc.*

– Pref. *des-* + **prăvăli.**

DÉSPRE prep. Semnifică ideea de direcţionare a unui element în raport cu altul.

I. (Exprimă ideea de direcţionare în plan spaţial)

1. (Învechit, exprimă situarea prin suprapunere din sau în direcţia unui reper) *Rrugămu-nă noi şi ceia despre locu se nu iasă întru Ierusalim.* COD. VOR[2]. 255. *Şi înţălegiţi cu cuvântul, Omul dispre tot pământul* (a. 1784). GCR II, 143/20. *Tunurile şi puştile din insula cea mare vătămară pe ungurii ce se aflau despre acea parte.* BĂLCESCU, M. V. 175.

2. (Învechit şi popular, exprimă deplasarea, străbaterea etc. din sau în direcţia unui reper) *Şi când negura sus se înălţa despre cort, atunci purcedea fiii lu Israil în toate îmblările lor.* PO 317/19. *Şi va ieşi despre laturea măgurei ... un om sălbatec* (1600–1625). GCR I, 65/31. *Iară de va fi cutremur noaptea ... multe oraşi vor cădea şi despre apus mari besearici vor pustii.* PARACLIS (1639), 254. *Şi veni Iacov la Salim, cetatea Sichimon, care iaste în pământul lui Hanaan, când s-au întorsu de la Mesopotamiia Asiriii şi să tăbărî despre faţa cetăţii.* BIBLIA (1688), 25[1]/37. *Eşia tălhari de jăcuia mănăstirile, şi alţi tălhari despre Bugeac.* NECULCE, L. 256. *Pornia oastea despre altă parte şi Idasp.* AETHIOPICA, 57[v]/5. *Iată pă la începutu lui octombrie, să ivi dăspre Focşani un Ilie Lepuşneanul* (a. 1782). GCR II, 126/27. *Răsăreau de cu sară la un ceas din noapte despre răsărit.* DIONISIE, C. 163. *Corabia noastră ... ne-a dus despre partea Bretaniei.* BELDIMAN, N. POMP. II, 102/2. *Vânturile ... suflă despre mare.* PLEŞOIANU, T. I, 131/19. *I-au pornit, cu şese corăbii, vrând a tăia drumul duşmanului despre Bosfor.* AR (1829), 5[2]/10. *Se sculară* [la război] *din toate părţile despre Marea Ionicească.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 89/14. *Hunii despre China ... Năvălind din toate părţile stricară Împărăţia Romană.* GENILIE, G. 16/13. *Niciun nor nu venea despre marea.* BUZNEA, P. V. 78/12. *Doi oameni, despre altă parte, se scoborau de pe dealuri în jos.* PELIMON, I. 49/23. *Când eram student la Paris, pe la miezul nopţii, porneam pe jos d-acasă, de lângă poarta Luxemburgului, despre Şcoala de Mine şi mă duceam până la Tortoni.* GHICA, S. 146. *Un june călare pe un cal alb venea despre barieră.* FILIMON, O. I, 399. *Vom merge despre munţi.* PONTBRIANT, D. *Sosind la colţ, ea îl zări în depărtare viind despre stânga, pe uliţa Morarilor.* SLAVICI, O. II, 60. *Iat-o! Plină despre munte, Iese luna din brădet!* COŞBUC, P. I, 48. *Mâni, în zori, să vă aflaţi Toţi călări şi înarmaţi ... Ca să mergem despre soare Să facem o vânătoare.* ALECSANDRI, P. P. 207. *S-a stârnit ... Un vânt despre răsărit.* TEODORESCU, P. P. 164. ✧ (Învechit, indică desprinderea, separarea, parvenirea etc. din direcţia unui reper spaţial) *Nu e aşea, necuraţii, nu e aşea, că e ca prahul cela ce-l mătură vântul despre faţa pământului.* PSALT. HUR.[2] 87. *Rrădicară glasul său grăindu: „Ia despre pământ cel ca acela, că nu i se cade a vie".* COD. VOR[2]. 271. *Domnul împărat în veacu şi <în veacul> veacului; peri-veţi păgânrii de (despre* H*) pământul Lui.* PSALT. 15. *Îngerul Domnului deştinse depreură cu Azaria feciorii în cuptoriu, şi luo văpaia despre cuptoriu.* ib. 329. *Cine va răsturna noao piatra despre uşa mormântului.* CORESI, EV. 135. *Deştinseră-l despre leamne, puseră-l în mormânt.* id. L. 61/12. *Deaderă ... şi cerceii despre urechile sale şi le îngrupă acealea Iacov supt un lemn.* PO 119/28. *Descuia-voiu patru vânture despre răsărit şi vor sufla.* COD. TOD. 144. *Ai născut pre Cela ce ia toată lacrăma despre toată faţa.* PARACLIS (1639), 248. *Cazacii ... fura hrană de cai şi apă despre apa Suceavei.* M. COSTIN, O. 162. *Veşti bune, despre uscat, şi să nădăjduescu mai bune despre mare* (a. 1694). FN 40. *Văzând o cracă bună s-a pus ... pe ea Ş-începu despre tulpină cu securea a tăia.* PANN, H. 40/8. *Din nişte colţi de stânci despre apus se ridica o mănăstire veche.* EMINESCU, P. L. 72. ✧ (Învechit, indică protejarea, ferirea etc. împotriva a ceva de natură concretă) *Copereminturile sunt late şi netede şi au numai grosimea trebuincioasă pentru a apăra zidirea despre vânturile nordului.* IST. AM. 5[r]/12. *Aveţi ... leamne de foc ca să uscaţi straile voastre şi să vă fie pază despre tigri.* LEON ASACHI, B. 39/23. *Nu pot afla nice un loc de scăpare despre focurile ce se aruncă.* AR (1829), 18[2]/40. *Au năvălit asupra redutului muntelui ce apără oraşu despre uscat.* CR (1829), 10[1]/3. (Deplasarea, străbaterea, desprinderea, parvenirea, etc. din sau în direcţia unui reper se face prin intermediul simţurilor) *Au văzut despre o parte ridicându-se un fum foarte mare şi gros.* DRĂGHICI, R. 165/9. *Auziră fără veste un urlet foarte grozav ca d-o vijălie mare viind despre mare.* GORJAN, H. I, 9/12. *Strigări funeste care vin despre partea cetăţii.* PÂCLEANU, I. 181/5. *Se aud în miez de noapte Despre munţi, duioase şoapte.* ALECSANDRI, O. 120. (Învechit, în corelaţie cu „către", „în", „pe", „(până) spre" sau „spre"; raportează punctul final al unei deplasări, al unei străbateri, al unei mişcări etc. la cel iniţial pentru evidenţierea extinderii spaţiale) *Prinse mâna tătâni-său, cum să o pune despre capul lu Efrem pre capul lu Manasei.* PALIA (1581), 204/7. *Despre acesta pământ va duce pre voi pre acela pământ.* ib. 213/4. *Den partea de către răsărit ... spre partea despre amiazăzi mergea în Ierusalim, iară nicio stea ... despre miazănoapte nu mergea spre amiazăzi.* CORESI, EV. 501. *Pasă despre răsărituri de către curtea-mpăratului.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 130[v]/6. *Au întrat franţozii despre ceaialaltă parte în oraş.* ÎNTÂMPL. 59/10. *Bulgarii ... ghinte despre amează noapte ... înnăvăliseră la Dunăre în ţinuturile romanilor.* T. AARON, S. A. 78/7. *De acest feliu sânt înălţăturile din partea despre apusul Uralilor până spre Moscva.* AR (1830), 3[2]/30. *Tirănia romanilor silise pe lăcuitorii despre miazăzi a se trage către miazănoapte.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 166/23.

3. (Învechit, exprimă orientarea unei localizări, a unei poziționări etc. a cuiva sau a ceva din sau în direcția unui reper spațial sau punct geografic) *Adapă codrii despre susul său.* CORESI, PS. 284/1. *O parte de selişte despre Malu Roşu* (a. 1608). CUV. D. BĂTR. I, 160/7. *Un împărat despre apus va muri.* PARACLIS (1639), 28. *Ioan mearse în Asiia, partea lumii despre răsărit.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 28^{v}/4. *Indiia cea mare iaste despre răsărit, iar cea mică despre apus.* POV. ŢĂR. 55^{v}/19. *Corturi care era întinse despre Prut aproape de târg.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 176/23. *Cum s-au luat omătul de curţile celelalte, ce sânt despre apus* (a. 1729). GCR II, 24/20. *Să vede încă şi acum într-o movilă despre miazănoapte a cetăţii răsipirele unii cetăţui.* IST. AM. 11^{r}/15. *Hotarăle Moldovii să încep din vârvul munţilor despre apus.* AMFILOHIE, G. 13/2. *Pentru că fiara fiind despre soare, I să părea că-i de trei ori mai mare.* BUDAI-DELEANU, T. V. 60. *Fanariul este o măhala a Ţarigradului ... carea este despre partea limanului.* OBLĂDUIREA, 25/30. *Portugalia este cel mai despre apus loc al Europii.* CR (1829), 151^{2}/8. *O apă marea, care să numeşte marea despre meazănoapte.* DRĂGHICI, R. 5/29. *Fiind ibovnicul în partea despre mine, îl izbii o dată cu sabia păste gât.* GORJAN, H. I, 71/11. *Ursul alb ... trăieşte la Marea Înghețată despre Sibiria.* I. CIHAC, I. N. 29/5. *Copilul şade în mitră în lunele cele dintâi cu capul sus despre fundul mitrii.* MEŞT. MOŞ. 15/13. *Are cetatea aceasta acole despre marea trei porţi.* ARHIVA R. II, 103/20. *Nodul snopului de la capătul despre rădăcina legătoarei este ... ţapăn şi ... trainic.* I. IONESCU, C. 126/14. *Îngrijisă un număr însămnat de oameni, din părţile Evropei despre răsărit.* C. VÂRNAV, H. 14/9. *Un blăstăm groaznic s-a auzit despre apus.* BĂLCESCU, M. V. 581. *Trebuie să începem atacul din partea despre amiaz.* PÂCLEANU, I. II, 145/27. *Legarăm frânghia de un pat de fier solid ce era despre fereastră.* SION, P. 288. *În partea despre Momolo era un şir de odăi în formă de chilii călugăreşti.* FILIMON, O. I, 108. *În balconul despre mare Rita gingaş adormind ... Vede luna resărind.* CONV. LIT. I, 193. *Ele* [păsărelele numite grives] *trăiesc în ţările despre nord.* ODOBESCU, S. I, 27. *S-o trăzneşti cu capul de păretele cel despre răsărit, cât îi putea.* CREANGĂ, P. 13. ✧ (Rar, urmat de o determinare introdusă prin „de", localizarea este precizată în funcție de un alt reper) [Sfântul Nichita] *născut şi crescut în ţara varvarilor ce-i chiamă goti despre miadzănoapte de Dunăre.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 18^{v}/18. *Acesta era din cetatea Persana despe apus de apa Efratului.* id. ib. februarie 71^{r}/28. ✧ (Indică plasarea în spațiu a unui element sau orientarea unei acțiuni în direcția unui ori în funcție de un reper) *Deştinsă arhaghele Mihail cu patru sutia de îngeri cu elu: o sută despre răsăritu, altă sută despre apusu, altă sută despre amiazăzi ... altă sută despre meadzănoapte* (a. 1580). CUV. D. BĂTR. II, 312/20–24. *Dat-am cartea Domnie Meale, egumenului şi a tot săborul de la svănta mănăsteri Secul, spre-acia ca să fie tari şi puternici, cu cartia Domnie Mele, a ţinea şi apăra hotarul satului Petricanilor ..., despri toate părţile* (a. 1620). DIR 502. *Ştefan-Vodă tocmise puţinei oameni despre lunca Bârladului* (a. 1625). GCR I, 71/17. *Au poroncit împăratul de i-au pus de vii în cârlige, despre Galata.* N. COSTIN, L. 473. *Împotriva răsăritului să va purta grija bine, şi nici către cea despre apus nu va fi scădeare* (a. 1694). FN 26. *Să pui o leaspede ... la marginea antiminsului, despre partea ta cea dreaptă.* IACOV, SYN. 29^{r}/20. *Despre marginea cetăţii era zidite curţi minunate.* MINEIUL (1776), 29^{r2}/12. *Coada ochiului drept despre nas de se va clăti cuconu va naşti* (a. 1779). GCR II, 123/31. *Să chibzuiască ... de a-şi face satele ţarina şi fânaţul, cum şi imaşul unul despre altul, adecă imaşul unui sat despre imaşul altui sat, cum şi ţarina şi fânaţul unuia despre ţarina şi fânaţul altuia* (a. 1794). URICARIUL, IV, 51/26. *Pe dinafara ogrăzii să facă un hindichiu adânc şi larg şi despre partea lăcuinţii să înfigă pari.* DRĂGHICI, R. 191/15. *Mihai cu Bathori se aşezase despre munţi şi râul Ialomiţa, la o mănăstire.* BĂLCESCU, M. V. 189. *Ocolesc întăririle despre partea podului.* PÂCLEANU, I. I, 103/5. *Curtea ... despre faţada uliţei avea parmalâcuri cioplite.* FILIMON, O. I, 264. *Puse iute despre soare cu palma-i diafană o mică perdea trandafirie privirii.* HOGAŞ, M. N. 15. *Mă dusei şi mă culcai în porumb despre Sandu.* VISSARION, Î. 79. ✦ (Delimitează geografic un teritoriu prin raportare orientativă la un reper sau la un punct geografic) *Că spre miiazănoapte şi spre apus, sânt aceaste ţinuture în Ardeal despre Ţara Ungurească; parte iar, despre răsărit şi despre amiiazăzi, despre Moldova şi despre Ţara Rumânească* (1660–1680). GCR I, 177/15-16. *Dachia veache, despre meazănoapte să mărginea cu o parte a Sarmaţiei.* T. AARON, S. A. 15/2. *Această ţară în capul de jos despre miazănoapte, să hotăraşte cu Moldova.* TÂMPEANUL, G. 1/7. *În fund* [stă] *Bogdan cu trei mii* [de călăreți], *pitulat într-un zăvoi care închid valea despre răsărit.* DELAVRANCEA, O. II, 29. ✧ (Învechit, rar, delimitează o distanță prin raportare orientativă la un reper) *Au stătut în depărtare 8 verste despre Slivna.* AR (1829), 94^{2}/6. (Localizarea din sau în direcția unui reper se face cu ajutorul privirii) *S-au văzut oştile despre îmbe părţile căteva ceasuri.* AMIRAS, LET. III, 106/35. *Spălându-mă, curăţându-mă, căutai dispre răsărit, văzui punte de argint* (a. 1784). GCR II, 137/18. *Despre o parte să vede dumbrava.* SLĂTINEANU, A. 1/9. *O întunerecime ... se zereşte despre răsărit.* RUSSO, S. 136. *La han, despre partea băieţilor, putea să se uite fără să intre în horă.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 88.

4. (Învechit, rar, exprimă poziționarea a ceva în conformitate cu o anumită dispunere spațială) *Direcţia unui os este verticală, orizontală sau oblică despre deosebitele planuri ale scheletului.* KRETZULESCU, A. 17/20.

II. (Exprimă ideea de direcționare în plan temporal)

1. (Învechit și popular, exprimă încadrarea unei acțiuni în proximitatea unei perioade sau a unei circumstanțe temporale) *Iară de va tuna despre amiazăzi mideanii şi alamiteanii vor face război.* PARACLIS (1639), 257. *Eară despre toamnă s-au pornit ploi.* URECHE, LET. I, 203/29. *Despre toamnă, au făcut gătire de nunta fii-sa Stancăi.* IST. Ţ. R. 34. *Fiind vremea acum despre iarnă, s-au dus craiul la ţara lui.* MUSTE, LET. III, 27/30. *Când au fost despre primăvară lui Constantin II Vodă, i-au venit poruncă.* ŞINCAI, HR. III, 150/2. *M-am apropiat despre seară către bateriile duşmanului.* AR (1829), 99^{2}/41. *Să mă deştepţi despre zori.* GORJAN, H. I, 22/34. *Leşii au venit despre toamnă.* FM (1843), 182^{1}/3. *Pe patu-mi de trudă dormeam obosit; Era despre ziuă: soţia-mi iubită Şedea lângă mine.* ALEXANDRESCU, O. I, 90. *Iar în urmă despre zori, La glas viu de cântători, Mărioara se trezia.* ALECSANDRI, O. 111.

Despre ziuă, somnul o doborî şi adormi şi ea. CREANGĂ, P. 6. *Preotul aţipise despre ziuă îmbrăcat.* CARAGIALE, O. I, 34. *Când, despre zori, unde venia, măre, şi tat-al smeilor ca un tartor.* ISPIRESCU, L. 222. *Când fu despre cântători Pân-a nu răsări zori.* ALECSANDRI, P. P. 130. *Frunză verde de secară Colea despre primăvară Când se-mbracă codrii iară A ieşit Pintea afară.* RETEGANUL, TR. 45. *Despre seară s-au întors flăcăii acasă flămânzi, bieţii, de abia vedeau calea înaintea ochilor.* MERA, L. B. 86. (Precedat de „cam" sau „abia"; cu nuanţă de aproximare) *Vineri fiind cam dăspre zioă ... ne pomenim cu uramăt de stupai* (a. 1782). GCR II, 127/12. *Tocma cam despre ziuă deşteptându-se tuşi.* PANN, Ş. II, 5/11. *Abia despre ziuo, s-a îndurat Vasile Bordeianu, strungarul nostru, de s-a dus la Humuleşti.* CREANGĂ, A. 15. *S-a sculat peste noapte cam despre zioă.* ISPIRESCU, L. 20.

2. (Popular, indică încadrarea unei acţiuni prin raportare de coincidenţă la o anumită circumstanţă) *Dar când fu despre beţie Despre dalbă veselie, Iată, mări că sosea.* ALECSANDRI, P. P. 196. *Când fu despre veselie, ... Mare prinsoare făcea.* PĂSCULESCU, L. P. 267. *Când era despre beţie, Despre dalba-i veselie Corbea din gură grăia.* FOLC. OLT. – MUNT. II, 185.

III. (Exprimă ideea de direcţionare în plan conceptual)

1. (Învechit, rar, exprimă direcţionarea unei descendenţe) *Întâiu pentru neam, pentru că cel părintesc să trage despre diregătorie de patrichii şi de sfeatnici Împărăţiii Greceşti.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 7/1. *Beşcherec Iştoc purcedea din viţă, Despre ai săi strămoş, tocma, ţigănească.* BUDAI-DELEANU, T. V. 30.

2. (Învechit, exprimă renunţarea, separarea etc. în privinţa cuiva sau a ceva) *Să nu se cumva leapede despre dânsul.* URECHE, ap. GÎDEI, 221. [Dacă] *bărbatul s-au întors despre acea greşală, atunce bărbatul are putere ... să o ia* [muiarea] *şi fără de voe ei.* PRAV. 166. *Şi desprea* [hotărârea] *aceea nu mă voiu întoarce* (a. 1650). GCR I, 142/5. *Întoarce-te despre rău şi fă bine.* PSALT. (1651), 57^{r}/3. *Curând să va întoarce iar despre învăţătura acelui înşălătoriu.* VARLAAM – IOASAF, 105^{r}/7. *În astă scăpătare şi lipsă despre toate Născu lui Adam Eva pe-ntâiul filiu Cain cu gemenea Azruna.* HELIADE, O. I, 388. *Lipsa celor despre hrană şi toamna înaintată îl siliră a se trage înapoi.* CR (1838), 34^{2}/12. *Ia-ţi nădejdea despre comoară.* GORJAN, H. II, 156/18. *Pune-ţi pofta-n cui despre cuscrie cu mine.* ALECSANDRI, T. 347. *Să te ştergi pe bot despre dânsul.* CREANGĂ, P. 57. ✦ (Rar, în corelaţie cu „în", indică limba din care se traduce ceva) *Aci voi înturna despre tălienie în romănie care le scrie Foresti.* ŞINCAI, HR. I, 322/35. ✧ (Indică ocrotirea, ferirea, evitarea etc. în raport cu un element de natură abstractă) *Mila Ta cea sfântă mi-i de bunătate Mi-i nedeajde şi razăm despre greutate.* DOSOFTEI, PS. 39/16. *Irimiia-Vodă domniia cu pace ... şi păziia şi datoriia despre împărăţie.* N. COSTIN, L. 589. *Grecii începură a s-ascunde în casă despre doamna.* NECULCE, L. 204. *Au lăsat pre Menjic fercumarşalâc, să păzască despre şfedzii din gios.* id. ib. 260. *A să apăra despre Costăn* (a. 1737). ŞTEFANELLI, D. C. 35. *Scanderberg o apără* [cetatea] *despre turci şi-i făcu de au fugit.* AMFILOHIE, G. 18/1. *Săvârşind aceste toate au socotit a fi destul siguripsit* [sic!] *despre vrăjmaşi.* DRĂGHICI, R. 165/5. *Întruni puterile nordului ... într-o neutralitate înărmată pentru a-şi apăra plutirea vaselor respective despre despoţia tractatului de comerţ al anglilor.* SĂULESCU, HR. II, 394/3. *Pentru a fi liniştit despre Tomşa, făptui prin mijlocirea sultanului de a se omorî de către însuşi Sigismund.* IST. M. 177/25. *A rupe legăturile de amor ... cu calemgiul* [era] *singurul mijloc de a se pune în siguranţă despre spionagiul lui Păturică.* FILIMON, O. I, 133. *Te pun la adăpost despre orice neajunsuri.* ODOBESCU, S. I, 11. ✧ (Învechit, rar, indică diferenţierea) *Unul despre altul, cu totul se osibesc.* PANN, E. I, 95/14.

3. (Exprimă dirijarea conţinutului unei acţiuni cu caracter informativ, enunţiativ etc. în direcţia unui anumit subiect) *Acela om cu grije întrebă pre Noe şi despre sămânţa noastră.* PALIA (1581), 179/5. *Domnedzeu audzi gemutul lor şi se pomeni despre legătura ce au făcut cu Avraam şi cu Isac şi cu Iacov.* PO 185/7. *Ştiind că-s scrise despre el le aduse înaintea popilor.* PSALT. (1651), VIII^{r}/21. *Însemnare despre banii care i-a lăsat Ardeleanu* (a. 1724). IORGA, S. D. XVII, 202. *Carol Feiervari încă acest hrisov aduce despre prea luminata familia Comitilor Vaş de Ţeaga.* ŞINCAI, HR. II, 80/24. *Rog ... ca această a mea după urmă rânduială despre toată clătirea să o apere şi în lucrare să o ducă.* EUSTATIEVICI, Î. 31/23. *A grăi cu mine despre sporiul învăţăturei meale.* MOLNAR, E. S. 6/3. *Pre toţi iubitorii de naţie invit şi comunicând cu toţi cugetele mele despre înfrumuseţarea limbii.* IORGOVICI, O. XIV/8. *Neavând încă cărţi tipărite despre aceaia* [socoată] *din scrisori ... foarte greu şi chitinel am lucrat.* ARITM. (1805), 10/13. *Mă tem să nu fie o bârfeală despre autoriu.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 162. *Gheneral inşpectorii ... să-şi adune îndestulată cunoştinţă despre starea* [graniţelor]. FUND. 3/18. *Despre călătoria lui în Eghipet nemic nu pomenesc.* ÎNTÂMPL. 2/10. *Să cuvântăm acum despre măestriia altuirei şi a înmugurirei.* ÎNV. POM. 93/23. *Voi fi înştiinţat despre vrerea românilor în treaba aceasta* (a. 1814). PLR I, 8. *Puţin am scris despre mine dumneavoastră vedeţi bine* (a. 1818). GCR II, 226/27. *Jupânul dascal au făgăduit că încă mai multe ne va spune despre aceastea.* FULEA, B. 30/16. *Se va arăta ce şi cât despre creşterea tinerilor în sholi se pote lucra.* MAN. ÎNV. 6/9. *Voiu să cuvântez despre om şi despre întocmirile lui.* CARCALECHI, C. 56/19. *Cinstesc mai mult ... Istoriia lui Petru Maer despre începutul românilor.* ABEŢEDAR, 54^{2}/18. *Nu au scris nicio minciună despre lucrările şi năravurile ceale ce să obicinuiesc în Ţeara Românească.* OBLĂDUIREA, III/12. *În capul 34 mare număr aduce el aminte despre cetăţi şi oraşe.* TEODOROVICI, I. 3/2. *Scrie Milot despre iconomia lui Csenofont.* MUMULEANU, C. 7/15. *Aceasta scrisoare cuprinde în sine cercarea despre începutul şi naşterea gintei româneşti.* T. AARON, S. A. 9/7. *Ei urmară a vorbi despre începutul zeilor.* PLEŞOIANU, T. I, 176/8. *Ce dialect au imitat galii? spuie cine se va fi ocupat despre aceasta.* HELIADE, PARALELISM, I, 4/4. *Pruncii nimic ştiu despre naşterea sa.* BOJINCĂ, D. 20/8. *Trebuie să pomenesc aicea ceia ce spun scriitorii despre educaţia soldaţilor.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 18/28. *Se vorbeşte despre schimbarea ministerului.* CR (1833), 255^{2}/11. *Şezu lângă dânsul vorbind cu el despre aceste lucruri.* GORJAN, H. I, 29/26. *Am citit deosebite cărţi care tratează despre cultura duzilor.* POENARU, Î. VII/5. *Nu află altă plăcere decât a auzi toată lumea vorbind de dânsul ... şi el însuş despre sine.* BUZNEA, F. 5/11. *Partea a patra, numită „Telegraful Daciei", ne va da ... ştiri despre literatorii noştri.* KOGĂLNICEANU, în

PLR I, 84. *Încă nu s-au putut nimic afla despre firea acestei amfibii.* CR (1839), 246[1]/27. *Ar fi greu de a da o idee despre acest iarmaroc.* DACIA LIT. 117/26. *Întrebă pe favorită despre plecarea vezirului.* FM (1843), 303[2]/23. *Despre stelele stătătoare avem cunoştinţe foarte puţine.* RUS, I. I, 6/29. *Se va pedepsi ofiţerul care ... n-a raportat îndată şefului său despre săvârşita faptă.* CONDICA, O. 31/6. *S-a tratat despre o ecspediţie asupra turcilor.* IST. M. 138/19. *Tablou despre istoria românilor de la început până acum.* BĂLCESCU, M. V. 1. *Sileşte-te a dobândi o lege despre educaţia publică.* NEGULICI, E. I, 2/8. *N-are a mulţămi pentru aceasta învăţăturei acestei medicini despre sănătate.* C. VÂRNAV, H. 64/10. *Chipul cum trebui[e] economul să lucreze şi să sădească pământul este adevărata ştiinţă despre pământ.* LITINSCHI, M. 5/7. *El îi vorbeşte despre tine.* PÂCLEANU, I. I, 155/3. *Şi orce fel de mişcare voi putea descoperi Vin fără nicio zăbavă despre toate a-ţi vesti.* PANN, E. I, 107/5. *Aţi făcut nişte frumoase portreturi despre soţiile dv.* NEGRUZZI, S. I, 77. *Despre profesie, ce să mai zicem; cunoaşteţi care profesie e a despoierii, a năpăstuirii.* PELIMON, I. 175/18. *Dar unele, precum despre verb, despre derivarea şi compunerea lui ... s-au descris mai pe larg.* BĂLĂŞESCU, GR. III/19. *Spune-mi, dragă vrăjitoare, Ceva despre viitoriu.* SION, POEZII, 57/8. *Cea întâi întrebare ... a fost despre Cecilia.* ALECSANDRI, O. P. 22. *Teoria despre o datorie naţională ... e acum solemn desminţită.* MAIORESCU, D. V, 10. *Pornindu-mă a-ţi vorbi despre vânătoare, mă văz fără veste pribegind pe răzoarele literaturei.* ODOBESCU, S. I, 12. *Despre Ieronim nu mai auzise nimic.* EMINESCU, O. I, 100. *Nora cea mai mare tălmăci apoi celeialalte despre ochiul soacră-sa cel a toate văzătoriu.* CREANGĂ, P. 7. *Aici se zvonise cu multă larmă despre câteva cazuri de holeră.* CARAGIALE, O. VII, 176. *Să nu scoţi nicio vorbă despre primblarea noastră.* ISPIRESCU, L. 239. [Ne adresăm] *către publicul cetitor ... pentru a face o mică dare de seamă despre scrierile apărute.* I. NEGRUZZI, în PLR I, 236. *El a scris în latineşte o carte despre vaccină.* IORGA, C. I. II, 177. *Spun poveşti minuni destule Despre Pintea Năzdrăvanul.* IOSIF, P. 70. *Vorbeam despre multe de toate.* AGÎRBICEANU, S. 463. *În 1902 am publicat un studiu plin de entuziasm stăpânit despre primul volum ... al d-lui Brătescu-Voineşti* (a. 1920). PLR II, 299. *El era nevoit să petreacă toate serile ascultând palavrele lui Vasile despre războiul din Bosnia.* REBREANU, I. 116. *Azi am recetit paginile lui Diogen Laerţiul despre Epicur.* IBRĂILEANU, A. 9. *V-am povestit şi despre domnu Preda.* C. PETRESCU, S. 70. *Într-o zi au să apară lucrările mele despre structura ştiinţei.* CAMIL PETRESCU, T. III, 181. *Ziceau atenienii vechi despre Cleon demagogul că era „fără de ruşine".* NEGULESCU, G. 91. *Despre ministru se spune că se ramoleşte din zi în zi.* BRĂESCU, O. A. I, 8. *Tino nu suflase nimănui un cuvânt despre cele întâmplate.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 185. *Şi-a întocmit Pavel din Alep notele despre strălucirea curţii lui Vasile-Vodă Lupu.* SADOVEANU, O. XX, 273. *Îşi vede şi îşi aude eroii, ... nu poate să scrie despre ei decât privindu-i.* VIANU, A. P. 134. *Despre examen nu avea nicio noţiune.* ARGHEZI, S. XI, 78. *Felul cum se dă lovitura instruieşte despre stilul întregului roman.* CĂLINESCU, I. 122. *Explicaţii fantastice şi inexacte despre operele de artă.* RALEA, O. 20. *O ... trecere în revistă a principalelor cunoştinţe despre nucleu e necesară.* SANIELEVICI, R. 31. *Vorbeau cu voce tare şi veselă ori cu voce scăzută, îngândurată, despre împrejurarea care-i adusese acolo.* PAS, L. 143. *Blonder istorisea despre traiul lui din târguşorul Herţei.* CAMILAR, N. I, 26. *Era totuşi în căutare de ştiri despre Ana.* VINEA, L. II, 264. *Şi ea, ... putea numai să spună, ... cuvinte de ură despre el şi despre Ilinca, fata ei.* DEMETRIUS, A. 215. *Despre geniul critic al lui Eminescu şi Caragiale ... s-ar putea face o largă paralelă.* CONSTANTINESCU, S. II, 61. *Despre asta să vă spună corăbierii.* TUDORAN, P. 358. *Legile care ni se predau despre electricitate.* PREDA, I. 82. *Astăzi cântăm despre om, despre faptă.* DEŞLIU, G. 19. *Nu pot pleca. Arborii îmi şoptesc; Florile calea-mi aţin şi mă opresc. Despre toate-am început o cântare De laudă şi naivă mirare.* ISANOS, V. 226. *Îţi scriu acum despre tine, despre mine.* VINTILĂ, O. 34. *Pe la sute de fereşti Despre mine glăsuieşti.* LABIŞ, P. 221. [Oaspetele] *s-a interesat despre munca de pregătire în ţara noastră a viitorilor ingineri.* SCÂNTEIA, 1960, nr. 4 836. *Scriitorii ... exprimă concepţiile lor despre limbă.* VARLAAM – SADOVEANU, 5. *În celebra scriere hipocratică „Despre aer, ape şi locuri" este vorba de temperamentul ... sciţilor.* G. BARBU, A. V. 7. *O nouă concepţie despre om.* CL 1973, 315. *Însemnarea entuziastă despre Herbart o face la 11 martie 1859.* V. ROM. iulie 1975, 28. *Concert despre simfonismul clasic.* M 1975, nr. 1, 15. *În revistele de popularizare de la sfârşitul sec. al XIX-lea apar deseori articole despre costumul popular.* Z. MIHAIL, T. P. 21. *Despre vechimea acestui mobilier găsim date în studiile arheologice.* PAVEL, S. E. 25. *Informaţii despre apa potabilă vor fi afişate în sediile a peste 300 de farmacii din capitală.* RL 2005, nr. 4 777. *Stai de-mi spune mie despre trei surori.* ALECSANDRI, P. P. 14. *Grăi Moş Crăciun despre-a mea mărire ... Despre bătrâneţe grăi Sfântul Ion.* TEODORESCU, P. P. 24. *Prind cocoşii a cânta ... Despre-a noastră despărţire.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 163. *Au prins ... de veste despre toate acestea.* SBIERA, P. 64. (Învechit, în titluri) *Despre theoria stupilor şi învăţătură ce iaste de lipsă să ştie stupariul.* MOLNAR, E. S. 19/4. *Carte de învăţături creştineşti despre deşertăciunea lumii* (a. 1806). IORGA, S. D. XIII, 149. *Despre episcopii carii au fost supuşi mitropolitului de la Bălgrad.* MAIOR, I. B. 161/25. *Despre aleagerea pământului pentru pomet.* ÎNV. POM. 34/10. *Comune observaţii despre cultivirea învăţătoriului.* MAN. ÎNV. 1/2. *Învăţături despre buna ... purtare a sholarilor.* TOMICI, Î. 1/2. *Classificaţia sau compăna despre sporiul şi dignitatea tinerimei sholastice întru învăţeturi şi în portarea cea bună.* TIN. ROM. 2[V]/3. *Despre numele acrescitive şi diminutive.* HELIADE, PARALELISM, II, 63. *Despre cele mai vechi întâmplări ale Daciei.* IST. M. 1/7. *Început despre războiul lui Por împărat.* ALEXANDRIA, 116/18. *Ştiinţa despre noi înşine.* NEGULICI, E. I, 97/7. *Despre timp şi despre tact.* PANN, G. M. 16/2. *Despre înţelesul logicei.* MAIORESCU, L. 7. *Învăţătură despre a lumei orânduială dumnezeiască.* EMINESCU, P. L. 35. ✧ (Indică dirijarea conţinutului unei acţiuni cu caracter raţional, emoţional, decizional etc. în direcţia a ceva sau a cuiva) *Trebuiaşte să ştiţi şi să înţeleageţi despre ceaste lucruri carele sânt scrise* (a. 1648). GCR I, 125/21. *Şi cu vicleşug despre Alexandru-Vodă, au apucat scaunul ţării.* N. COSTIN, LET. I, 116/25. *Domnul au rămas în pace şi cu mare credinţă despre turci.* IST. Ţ. R. 29. *Dabija-Vodă s-au întorsu şi ş-au tocmit lucrul despre viziriul.* NECULCE, L. 34. *Şi aşa s-au aşezat trebile despre tătari* (începutul sec. XVIII). MAG.

IST. I, 295/7. *Întriagă nădeajde avem despre aceaia că fieştecare poşeşor cu toată vârtutea sa să va sili.* AŞEZ. 3/25. *Îi era mai mult să auză hotărârea judecăţii despre oglindă, decât de mâncare.* BERTOLDO, 8/16. *Ea nu ştia ce să judece despre gândurile sale cele încurcate.* MAIOR, T. 16/15. *Armă ... la nimenea nu vezi ... căci ... Merg fără grijă despre tâlhari.* CHIRIAC, 98. *Prin aşezarea temeiurilor despre răscumpărarea lucrului, am uşurat noi sârguinţa nevoinţei de a-ş câştiga şie ceva de folos.* FUND. 5/1. *Despre pământul pomilor amuş vom cerca mai jos.* ÎNV. POM. 8/13. *Nicio îndoială nu mai avem despre războiu.* MANIFEST (1813), 9/16. *Lucrurile acealea care le-am cetit noi ... vom auzi ce au judecat şi alţi despre dânsele.* ŢICHINDEAL, A. M. 79/6. *Încredinţându-mă eu despre acest cumplitu adevăr ... am auzitu înainte de şeaptesprezeace ani cursul doftoriei.* FRĂŢILĂ, S. Î. 3/7. *Ca să dau mai bună înţelegere despre facerea ei* [a stupinei] *am adeogat ... o formă de stupină de lemn.* TOMICI, C. B. 36/2. *Dintre toate plantele ... mai mare luare aminte se cuvine despre cânepă.* CULT. C. 3/7. *Năluca fugea de dinaintea lui şi el nu ştia ce să crează despre depărtarea ei.* PLEŞOIANU, T. II, 85/8. *Despre aceasta Apolo prea bine încredinţându-se iată că vine.* SUCIU, S. 6/25. *Marşul nostru de la Silistra i-au fost atât de bine ascuns, încât el despre aceasta nu avea cel mai mic prepus.* AR (1829), 27[1]/28. *Când se îndeletnicea despre un războiu mare, Senatul se prefăcea că trece cu vederea orice necinste, şi aştepta în tăcere până va veni vremea pedepsirii.* CĂPĂŢÎNEANU, M. R. 58/26. *Să nu ne mai îndoim despre o faptă mai presus de înţelegerea noastră?* MARCOVICI, D. 306/17. *Fraţii mei văzându-mă norocit atât despre nevastă, cât şi despre căştigul ce făcusăm, mă pismuiră.* GORJAN, H. I, 37/12. *Nice a dispune despre veniturile statului nu are drept.* RUS, I. I, 199/20. *Îndată ce împăratul înţelese despre pregătirile ce turcii făceau ... trămise soli.* BĂLCESCU, M. V. 237. *Dacă d-ta ai trebuinţă de bani şi despre ispravă puţin îţi pasă, cată-ţi un alt regizor.* PR. DRAM. 193. *June încă pe atunci şi neîndoindu-mă despre nimic, mă pusei la lucru.* NEGULICI, E. I, 8/20. *Risipeşte temerile despre moartea lui Renaud.* PĂCLEANU, I. I, 209/13. *Să se înţeleagă cu Ipsilanti despre planul de campanie.* GHICA, ap. TDRG. *Ne vom convinge despre tristul rezultat ce avu mişcarea grecilor în Principate.* FILIMON, O. I, 281. *Un violent atac de paralizie ... răpi orice speranţă despre îmbunătăţirea sănătăţii sale.* id. ib. 311. *Mă duc acasă pentru ca să port de grijă despre cele trebuincioase pentru bal.* ALECSANDRI, T. 419. *Oamenii judecau despre valoarea unei argumentări şi înainte de a fi devenit topica o ştiinţă.* MAIORESCU, L. 13. *El intră în casa lui, deplin conştiu despre îndelungatele lui vise.* EMINESCU, P. L. 60. *Despre asta n-ai grijă, tată, că eşti cu mine.* CREANGĂ, P. 79. *Îşi da seama cu limpezime despre ce ar fi soarta ei.* MACEDONSKI, O. III, 22. *Despre Zoiţa, ar fi jurat ... că-i fată cinstită.* MILLE, V. P. 124. *Ce trebuie să cred despre tine?* EFTIMIU, N. 69. *Lui nu i-a intrat încă în cap convingerea despre o pace adevărată.* SAHIA, N. 25. *Nu vor fi mai prejos de părerea pe care ei înşişi o au despre dânşii.* COCEA, S. I, 30. *A umblat mut, fără să încerce vreo împotrivire, cufundat cu totul în gândurile lui despre legile cele multe şi încurcate ale oamenilor.* GALAN, Z. R. 47. *E singura mea viclenie, pentru o viaţă întreagă. Să nu crezi rău despre mine.* DEMETRIUS, A. 82. *Critica noastră, cu mici excepţii, a insistat asupra acestui localism, cu rezerve, cu temeri despre viabilitatea comediilor.* CONSTANTINESCU, S. II, 119. ✧ (Indică dirijarea înspre un anumit domeniu de referinţă) *Mulţi sânt mari despre buna credinţă.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 6/39. *A început a-l pârî la turci că este hain despre împărăţie* (începutul sec. XVIII) MAG. IST. I, 315/7. *Împărăţea peste un ţinut foarte îmbilşugat despre toate fericirile.* GORJAN, H. I, 103/26. *Trecui apa Jiului, care îmi păru unică despre frumuseţea cursului ei.* PELIMON, I. 219/2. *Chiar dinioară v-am dat cea mai vie dovadă despre aceasta.* CONV. LIT. I, 152. *Gogul mamei cel isteţ ... despre carte e cam prost.* ALECSANDRI, T. 104. *Avem probe despre scrierea latină în deosebite timpuri.* MAIORESCU, CRITICE, 208. *Mulţimea bisericilor vechi dă mărturie despre o viaţă românească intensă.* MEHEDINŢI, în PLR II, 375. *Sunt atâţia ani de când voiam să merg la ei* [la mineri] *acasă ... pentru a-i cunoaşte şi a aduce, despre viaţa lor, o mărturie.* BOGZA, V. J. 16. *Scriind despre naşterea „fiinţei româneşti”,* [Noica] *n-a scăpat prilejul să atragă atenţia asupra demoniei maşinii.* SIMION, S. R. II, 403. ✧ (Individualizează un punct de vedere prin referire la o anumită persoană sau situaţie) *Poate stăpânul robului despre chipul lui să facă pâră la giudeţ.* PRAV. 237. *Şi et[ă] că mai şi eu pre es[ti] copil al meu cu cinci cai pentru păn[e] şe despră rândol veştelor, ştiindu cuvântul Măriilor Vostre* (a. 1684). HURMUZAKI, XV, 1 399. *Despre partea maicii Măriei Tale într-acestaş chip au fost şi iaste.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 7/22. *Deci şi Dumitraşco-Vodă, despre partea lui, au ales boieri de cinste şi de frunte.* NECULCE, L. 88. *Nouă ani au trecut despre parte noastră* (1750–1800). GCR II, 83/5. *Iară în câtu-i despre partea locurilor celor nemeşeşti, dacă ar fi de lipsă să fie o sculare, sau alt ajutoriu să se deae.* AŞEZ. 8/21. *Noi, dăspre partea noastră, vom păzia acele condiţii* (a. 1811). DOC. EC. 110. *Cât despre mume, natura a îngrijit ca laptele lor ... să aducă fireşte această lucrare copiilor.* PR. 13/19. *Înştiinţând şi pe împăratul de la Constantinopol ca şi el despre partea sa să facă ce poate, îşi făgăduia din proiectul acesta surghiunirea turcilor din Europa.* F. AARON, I. I, 61/13. *Un econom va un cheltuitor, şi despre asta ai găsit tocmai bine pe cumnată-meu.* VOINESCU II, M. 38/16. *Despre partea închinării însă, Doamne, să ne ierţi.* EMINESCU, O. I, 146. *Cât despre inima mea, Dumnezeu s-o dea oricui.* CREANGĂ, P. 200. *Cât despre iniţiativa privată ... n-o mai vedem manifestându-se.* MACEDONSKI, O. IV, 6. *Cât despre unchiul Ionică, nu i se întâmplase nimic.* MILLE, V. P. 158. *Cât despre Ştefan, el zace în vreo biserică din Constantinopol.* IORGA, C. I. I, 52. *Despre mine poate să sece rachiul, zise fata mai potolită.* REBREANU, I. 19. *Cât despre nevinovata Octavia, nevasta lui Neron, legată, i se deschid vinele.* LOVINESCU, C. IV, 71. *Cât despre automobil, el a fost descompus.* EFTIMIU, N. 121. *Cât despre plată, el se lăuda.* VLASIU, D. 32. *Despre unt, el era făcut tot în bătătură, din laptele vacilor noastre.* ARGHEZI, C. J. 230. *Cât despre aceea că am găsit această spadă, Poate să fie a vreunui Servitor.* CĂLINESCU, I. 63. *Cât despre minele marine, ele erau azvârlite din loc în loc la mal.* BOGZA, V. J. 7. *Cât despre mine, ce să vă spui?* BENIUC, V. 29. *Cât despre hoteluri, am oroare.* VINEA, L. I, 62. *Eu văz, Doamne, despre mine, Că nu mă iubeşte nime.* FOLC. TRANSILV. II, 307.

4. (Învechit, exprimă proximitatea unui sfârşit) *Au scris la bărbatul său că-i despre moarte.* M. COSTIN, ap. DDRF. *Căzu în boală grea despre moarte.* DOSOFTEI, V. S. octombrie

86^{v}/24. ✧ (Învechit, indică proiectarea unei acțiuni, favorabile sau defavorabile, în direcția unei persoane) *Ştefan-Vodă vrând să-şi întoarcă despre leşi strâmbătatea sa strins-au ţeara.* URECHE, LET. I, 140/29. *Să vor omorî fraţâi înde ei-ş şi va fi despre mine vina.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 152^{r}/30. [Gelimer] *încungiurat fiind de Fara ... În anul acesta i-au căutat să se dea prins; pre carele Belisarie l-au dus în Ţarigrad şi formos triumf au ţinut despre el.* ŞINCAI, HR. I, 100/37. *Biruinţa ce ... o repurtă despre turci şi despre Radul prinţul Ţării Rumâneşti aliatul lor, se părea că l-a adus la sfârşitul planului său.* F. AARON, I. I, 137/13. *A venit vremea ca* [Basta] *să dobândească Ardealul pe seama împăratului, să-şi isbândească despre Mihaiu şi ... pe dânşii să-i mântuiască de tirania acestui om.* BĂLCESCU, M. V. 471. *Această generozitate este numai un mijloc ca să-şi răzbune şi mai teribil despre dânsul.* FILIMON, O. II, 262. ✧ (Învechit, indică persoana căreia îi sunt destinate atribuțiile unei dregătorii) *Ilie Abăza, vornic despre doamna.* NECULCE, L. 253. *Căpitanul despre doamna.* GHEORGACHI, LET. III, 293/26.

5. (Învechit, exprimă direcționarea unei acțiuni prin indicarea autorului de care este săvârşită) *Un sat întreg ce să chiamă Cerţeştii, ... ce este dzestre dispre soacră-me Aniţa* (cca 1670). BUL. COM. IST. IV, 24. *Cu multă jale şi plângere despre toţi.* URECHE, ap. GÎDEI, 205. *Că-i este nepriietin şi-i este stricată domnia despre acel turcu.* NECULCE, L. 18. *Şi să fie lepădat dispre Mihai-Vodă.* id. ib. 175. *Îndată despre partea pasirilor, într-o inimă şi într-o gură, cu toatele aleagerea făcură.* CANTEMIR, I. I. I, 46. *Să se ştie locul dumisale paharnicului, ales despre călugări* (a. 1704). URICARIUL, XVI, 220. *Fiind Aron-Vodă despre leaşi pus domn* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. I, 232/8. *L-a dus de l-a dăruit paşii despre dânsul.* ib. 325/19. *Despre altă parte, să vor trimite porunci guberna[n]ţilor de la cetăţi* (a. 1701). FN 94. *Diiata să cuvine să se facă ... şi despre partea celui ce o scrie.* ANTIM, O. 391. *Şi aşa încetă pricea despre amândoao părţile.* MINEIUL (1776), 52^{r2}/31. *Să dă poruncă dăspre partea Aghenţii[i] Chesariceşti la toţi neguţătorii sudiţi chesariceşti* (a. 1803). DOC. EC. 73. *Atât mănăstirea, cât şi lăcuitorii târgoveţi, ... au făcut aciastă aşăzare cu primirea dispre amândouă părţile* (a. 1806). URICARIUL, X, 216. *Despre partea austricescului gabinet însemnătoare păşiri s-au făcut.* MANIFEST (1813), 12/20. *Împreună plăcerea despre amândouă părţile.* PRAVILA (1814), 36/15. *Numa îl roagă despre partea Marsienilor.* BELDIMAN, N. P. I, 154/3. *Urmându-se cu nevătămare despre îmbele părţi.* AR (1829), 50^{1}/2. *Despre partea Ungariei îşi agonisea bunăvoinţă şi sprijinire.* F. AARON, I. I, 150/5. *Despre-a ta zână d-oi fi dorită, Ţ-a spune ea că pârga din flori Când o culege-n zi fericită, O lăcrămioară-urmează deseori.* ASACHI, S. L. I, 116. *Să vede c-o început a fi belşug în ţară despre tagma patrioţilor.* ALECSANDRI, T. 571. (Cu nuanță cauzală) *Şi pe Naban ce feace rău lui David îl certă* [Dumnezeu] *aşa, cât mulţumi David lui D[umne]zeu zicând: blagoslovit să hie acela, carele au judecat răutatea mea despre Naban* (a. 1643). GCR I, 105/132. *Când se va afla că cel rănit n-au vrut să cheame vraci, ... atunce sminteala morţii va fi despre cel rănit.* PRAV. 128. *Desparte pravila pre căsaşi pentru frica ce are muiarea despre bărbat.* ib. 155. *Era zavistie mai mare despre Cupăreşti, împungându-să cu horba mai denainte vremi.* NECULCE, L. 110. *Aşea dzâc că mai mult dispre Costantin-Vodă să-i fi fostu pâra, având pizmă pre dânsul.* id. ib. 351. *Pagubile ce a arătat ... că a suferit dispre Ciaur* (a. 1711). URICARIUL, XI, 220/7. *Şi vreme au avut mai pe voie, nu cu atâte supărari despre turci.* MUSTE, ap. GCR II, 24/27. *Şi plecând întru acea cale avea groaze şi despre oameni şi despre hiară.* MINEIUL (1766), 137^{r1}/18. *Şi iarăşi cela ... de va socoti a nu mai fi mai mult mişcat despre păcat* (a. 1775). GCR II, 108/33. *Avea cugetul său clătinat despre doauo parţi.* VARLAAM – IOASAF, 136^{v}/6. *Au pătimit mult despre un neam cumplit şi războinic.* IST. AM. 74^{v}/21. *Se deznădăjduiră despre bunătatea lui Dumnezeu.* MAIOR, P. 132/27. *Nu să cade să te temi de către partea ce te fereşti, ci mai vârtos despre partea ce socoteşti că vei fi întărit.* PILDE, 61/4. *Bărbatul va câştiga zestrea nefiind pricina despre dânsul.* PRAVILA (1814), 104/19. *Ce au pătimit această ţară despre alte neamuri.* ZILOT, CRON. 333. *Toţi s-au mirat despre o asemenea urmare, dar îndată s-au lămurit.* ASACHI, I. 420/6. *De n-ar fi mila Măriei Tale asupra sfintei mănăstiri ... niciodată mănăstirea n-ar fi odihnită despre aceşti oameni* (a. 1848). URICARIUL, X, 200. *Sufere necontenit, despre ai săi, despre străini.* I. VĂCĂRESCUL, P. 269/119. *Despre zestre nu vă temeţi, eu banii dispreţuiesc.* PR. DRAM. 365. *Inima mea fu strivită despre soartea nenorocitului ţeran!* PELIMON, I. 36/22. *Despre aceasta nu mă plâng eu.* CREANGĂ, O. 83. *A ieşit la toţi craii spaimă despre acest Ştefan-Vodă.* SADOVEANU, O. XIII, 11. *Se asupreşte patria noastră despre vrăjmaşi.* ARH. FOLK. I, 154. (Cu nuanță justificativă) *Căpitanii aceştia vor avea putere de a face dreptate oamenilor voevodului Ştefan din Moldova despre fieştecare supus al nostru.* ŞINCAI, HR. II, 142/15. *Voi veţi da răspuns ... despre păşirea şi purtarea voastră.* PETROVICI, P. 1/13. *Mă silii cu toate mijloacele a mulţumi toată obştea despre cârmuirea mea.* GORJAN, H. IV, 35/24. *Să vezi, ce pot babele şi cât îi de credincioasă femeea. – Să ... ra! măi Chirică, ce spui tu? parcă despre asta mi-aş pune capul la mijloc.* CREANGĂ, P. 170. ✧ (Indică proveniența unei acțiuni, a unei stări, a unui fapt etc.) *Omul ... de scărbe multe iaste cuprins, nu numai despre partea boalelor ..., ce şi de altă parte.* VARLAAM, C. 250. *De ar veni vreo primejdie Domniii[i] Mele, despre vreo parte, să staţi cu mine toţi.* IST. Ţ. R. 7. *Ochiul stâng şi sprânceana stângă de se vor clăti, ... o mânie despre o parti veni-ţi-va* (a. 1779). GCR II, 123/28. *Am socotit Domniia Mea că bărbatul de nu va avea despre o parte mângâierea împărtăşirii rodului ... poate să se lenevească.* PRAV. COND. (1780), 98. *Ceale ce vor veni fiiului despre mumă, sau despre fraţi sau despre surori ... acealea ale fiiului sânt.* PRAVILA (1814), 141/24-25.

6. (Învechit, exprimă direcționarea unei conformități) *Blagoslovească pre aceşti feciori cum să se chiiame despre numele mieu.* PO 172/7. *Lunile care le numise despre sine să le numească ca şi mai nainte.* ŞINCAI, HR. I, 14/15. ✧ (Învechit şi popular, conformitatea privește o anumită modalitate de înrudire) *Vătămătură* [ce] *poate să osăbască* [pe fecior] *despre tată-său.* PRAV. 98. *Urmând stremoşilor noştri; despre tată, marilor Cantacuzineşti ...; despre mumă celor ce ... să numescu Băsărăbeşti* (a. 1683). GCR I, 260/30–31. *Constantin-Voivod cel despre mumă unchiul Măriei Tale.* BIBLIA (1688), [prefață] 7/36. *Neamul şi despre tată şi despre mumă să trage de multe împărăţii.* ib. 7/38. *Despre tată, neamul dintr-un ostrov să trăgea.* CANTEMIR, I. I. II, 224. *Era rudenie cu Cantacuzenii despre mumă.*

ŞINCAI, HR. III, 219/12. *Copilul ... moşteneaşte fără diiată pre mumă-sa şi pre unchi despre mumă-sa.* LEGIUIRE, 73/21. *Aceste doauă tinere ... îmi sânt iarăşi surori bune despre tată, iară despre mumă vitrege.* GORJAN, H. I, 146/20. *Bunică-sa despre tată.* TDRG. *E soacră despre fecior.* PANN, Ş. I, 32/6. ✦ (Conformitatea priveşte raportarea prin reciprocitate la două puncte de vedere, două situaţii, două persoane etc. opuse) *Despre o parte puind dascali ştiuţi ... şi despre altă parte ai noştri oameni ai locului.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 4/43. *Iar ungurii ... despre o parte jura lui Mihai-Vodă, despre altă parte trimitea să vie Bator* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. 238/4. *Bătaia aceasta a remas îndoită ... că atâţa a căzut despre una, căţi despre alta.* ŞINCAI, HR. III, 172/35. *Între cumpărătoriu despre o parte şi între jupânul H. despre altă parte ... acest următoriu contract s-au hotărât.* EUSTATIEVICI, I. 1/7–8. *Preoţii să dea dajde protopopilor săi: carea despre o parte cu bani, despre alta cu ovăs şi cu alte să plătea.* MAIOR, I. B. 326/7. *Unii pătimesc pentru reotatea ... lor despre o parte, iară despre alta pentru neştiinţa ... lor.* ŢICHINDEAL, F. 4/1–2. *Despre o parte ar fi vrut să vează, oare mers-au Mentor cu lucru înainte, despre alta nu se îndura să lase vânatul.* MAIOR, T. 181/20–21. *Să-şi întrebuinţeze mâinile slobod negreşit ar fi fost foarte de folos, despre o parte pentru prinderea coralului ... şi despre alta pentru feluri de lucrări în port.* CR (1832), 299²/13. *Noi despre o parte căutăm, şi de ceealaltă fugim de moarte.* MARCOVICI, C. 59/19.

– Şi: (învechit) **déspreа, dăspre, díspre,** (învechit, rar) **déspe** prep.

– **De**[1] **+ spre.**

DÉSPREA prep. v. **despre.**

DESPRÉCIU s. n. v. **dispreţ.**

DESPRECIUÍ vb. IV v. **dispreţui.**

DESPRECIUÍRE s. f. v. **dispreţuire.**

DESPRECIUITÓR, -OÁRE adj. v. **dispreţuitor.**

DESPREDECĂLÍ vb. IV. T r a n z . (Rar) A desface (**2**), a dezlega. Cf. DA. *Despredecăli pe-ndelete laţul dimprejurul pociumbului.* BĂNUŢ, T. P. 174.

– Prez. ind.: ?

– Et. nec.

DESPREJMUÍ vb. IV. **1.** T r a n z. (Complementul indică terenuri) A scoate, a desfiinţa împrejmuirea. Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

2. R e f l. (Neobişnuit) A se împrăştia, a se risipi (**3**). *Vă-nchinaţi, creştini, cu spaimă, căci pe-acest nebun ştiu eu, Nu îl sperie nici crucea, nici icoana ... Toată ceata proletară se desprejmui cu frică Unii se-nchinau, în alţii focul urii se stârni.* DEMETRESCU, O. 39.

– Prez. ind.: *desprejmuiesc.*

– Pref. *des-* + [îm]**prejmui.**

DESPREJMUÍRE s. f. (Rar) Acţiunea de a (s e) d e s p r e j m u i şi rezultatul ei. Cf. DEX.

– Pl.: *desprejmuiri.*

– V. **desprejmui.**

DESPREJMUÍT[1] s. n. Faptul de a (s e) d e s p r e j m u i; desprejumuire. Cf. MDA.

– V. **desprejmui.**

DESPREJMUÍT[2]**, -Ă** adj. (Despre terenuri) Căruia i s-a scos împrejmuirea. Cf. MDA.

– Pl.: *desprejmuiţi, -te.*

– V. **desprejmui.**

DESPREJURÁ vb. I. T r a n z. (Prin Bucov.; complementul indică obiecte de îmbrăcăminte care se leagă împrejurul taliei) A desface (**2**), a dezlega (**4**). Cf. TDRG, DL, DM.

– Prez. ind.: *desprejurez.*

– Pref. *des-* + [îm]**prejura.**

DESPREJURÁT, -Ă adj. (Prin Bucov.; despre oameni) Descins de brâu, de cingătoare, de catrinţă etc. Cf. DL, DM. *S-a întâmplat odată că au venit oameni la dânsa în peţite şi au aflat-o desprejurată.* SBIERA, P. 220, cf. Z. MIHAIL, T. P. 83.

– Pl.: *desprejuraţi, -te.*

– V. **desprejura.**

DESPREMENÍ vb. IV. R e f l. (Prin nord-vestul Munt.) A-şi scoate hainele bune, schimbându-le cu cele de lucru. Cf. UDRESCU, GL.

– Prez. ind.: *despremenesc.*

– Pref. *des-* + **premeni.**

DESPREMENÍT, -Ă adj. (Prin nord-destul Munt.) Care şi-a schimbat hainele bune cu cele de lucru. Cf. UDRESCU, GL. *Să vii despremenită, când îi veni la prune (= la cules).* id. ib.

– Pl.: *despremeniţi, -te.*

– V. **despremeni.**

DESPREOŢÍ vb. IV. T r a n z. (În dicţionarele din trecut) A răspopi. Cf. COSTINESCU, ALEXI, W.

– Prez. ind.: *despreoţesc.*

– Pref. *des-* + **preoţi.**

DESPREOŢÍRE s. f. (Învechit, rar) Acţiunea de a d e s p r e o ţ i şi rezultatul ei. *Începură adecă cu legături, cu teamnițe, şi cu batjocurite despreoţiri, ba şi cu moarte pe preoţi.* MAIOR, I. B. 79/19, cf. COSTINESCU.

– Pl.: *despreoţiri.*

– V. **despreoţi.**

DESPREOŢÍT, -Ă adj. Care a fost răspopit. Cf. MDA.

– Pl.: *despreoţiţi, -te.*

– V. **despreoţi.**

DESPRESORÁ vb. I v. **despresura.**

DESPRESURÁ vb. I. T r a n z. **1.** (Complementul indică localităţi sau unităţi militare împresurate, cetăţi asediate etc.) A scoate din încercuirea făcută de inamic, a elibera din împresurare (prin îndepărtarea armatei asediatoare). Cf. ALEXI, W., ŞĂINEANU[2]. *A patra oară* [fusese] *cu Gheorghe Duca, în 1683, când domnul îl însărcină cu o misiune, ... la Sobieski, ce venea să despresure Viena.* IORGA, L. II, 590. *Detaşamentul internaţional a despresurat*

pe amiralul Seymour în noaptea de 13 iunie. ap. TDRG, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Ginerii împăratului plănuiseră ... să izbească dușmanii cu toată puterea, ... să-i bată pe coaste și să despresoare țara.* VISSARION, B. 43, cf. SCRIBAN, D. *Magheru însă și-a împărțit oamenii în două părți. O parte a trimis-o să ocupe biserica din sat, iar cu o parte a dat năvală și a despresurat pe căpitanul sârb și oamenii lui.* CAMIL PETRESCU, O. I, 165. *Trebuie să facă față ofensivei regelui Ungariei, împins acum la acțiune de Sf. Scaun, pentru a despresura din „încercuire" Imperiul Latin.* BRĂTIANU, T. 81. *Veni de la București un batalion de vânători în frunte cu un maior care despresură cazarma.* PAS, L. I, 241, cf. DL. *Unde-i cetatea s-o despresurați?* ISANOS, Ț. L. 35, cf. DM, M. D. ENC. *Unitățile credincioase regelui au despresurat Radiodifuziunea.* CONTEMP. 1971, nr. 1 288, 11/6, cf. DEX. ✧ F i g. *Cerescul Mire, ca să vindece și să despresoare de ispitele și de durerile acestei lumi sufletul și trupul miresei sale, îngăduise să se zămislească ... aceia ce ... era să se petreacă adesea și aevea – peste o sută de ani.* GALACTION, O. 323. *Norii despresoară Cerescul pântec.* VOICULESCU, POEZII, II, 24. *Trăsnetele plesneau și mai dese; fulgerele se încrucișau, iar tunetele despresurau adunătura norilor, spărgându-i în șuvoaie mari de apă.* MIHALE, O. 510.

2. (Complementul indică nave **1)** A degaja **(3)**, a scoate din nisip, din gheață etc. [Corabia] *o despresuraseră cu totul din nisip.* TUDORAN, P. 84. ✧ R e f l. p a s. *Vasul izbuti să se despresoare din ghețuri.* FLACĂRA, 1976, nr. 28, 19.

– Prez. ind.: *despresór* și (regional) *desprésur* (SCRIBAN, D.). – Și: (învechit) **despresorá** vb. I. ALEXI, W.

– Pref. *des-* + [îm]**presura.**

DESPRESURÁRE s. f. Acțiunea de a d e s p r e s u r a și rezultatul ei. Cf. d e s p r e s u r a **(1)**. *Despresurarea Vienei în 12 septembre 1683 ... a devalvat mult credința lui Apafi și a consiliarilor săi în atotputința turcească.* BARIȚIU, P. A. I, 2. *În cronică, arătându-se luptele dintre turci și nemți, după despresurarea Vienei, se spune că ele au continuat.* BUL. COM. IST. I, 190, cf. DL, DM, DER, M. D. ENC., DEX. ✧ F i g. *Se ruga pentru despresurarea inimii și izbăvirea ei de către Domnul.* GALACTION, O. 196.

– Pl.: *despresurări.*

– V. **despresura.**

DESPRESURÁT, -Ă adj. Care este eliberat din împresurare (prin îndepărtarea armatei asediatoare). *În aceeași zi împăratul intră în despresurata cetate Melenik, dând laudă garnizoanei, care și ea la rându-i lăudă pe împăratul ca pe îngerul ei mântuitor.* EMINESCU, O. XIV, 215.

– Pl.: *despresurați, -te.*

– V. **despresura.**

DESPRÉȚ s. n. v. **dispreț.**

DESPREȚÁ vb. I v. **dispreța.**

DESPREȚUÍ vb. IV v. **disprețui.**

DESPREȚUÍRE s. f. v. **disprețuire.**

DESPREȚUÍT, -Ă adj. v. **disprețuit.**

DESPREȚUITÓR, -OÁRE adj. v. **disprețuitor.**

DESPREUNÁ vb. I. T r a n z. **1.** (Învechit, astăzi rar; complementul indică un tot unitar, un întreg, o colectivitate, elemente componente etc.) A despărți **(1)**, a separa **(1)**. Cf. LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., LM, DDRF, ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, DL. *Își despreună mâinile și îi puse sarmale în farfurie.* PREDA, DELIR. 142, cf. DEX. ✧ R e f l. p a s. *Patentul împăratului ... prin care s-a despreunat Bucovina de Galiția.* SBIERA, F. S. 216. ✧ R e f l. r e c i p r. *Cu Niderlanda nordică se unește și cea sudică și apoi iară să dispreună.* SĂULESCU, HR. II, 421/12.

2. (Învechit și regional; complementul indică oameni, mai ales de sex opus) A îndepărta unul de altul, a nu lăsa împreună; s p e c . a divorța. V. d e s p ă r ț i **(4)**. *După cum au poruncit domnul au făcut, că i-au împreunat și i-au despreunat iarăși.* IST. Ț. R. 49, cf. LM, POLIZU, ALEXI, W., DL, DM, DEX. *Iată omul s-a aflat, Pe noi ne-a despreunat.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 255. *Știi, mândrule, ce ziceai ... Că nu este om în lume, Pe noi să ne despreune.* BÎRLEA, L. P. M. I, 229. *Mândro, de dragostea noastră Răsărit-a pomi în coastă. Dușmanii de ei au dat, Mărul, părul i-au tăiat, Pe noi ne-au despreunat.* FOLC. TRANSILV. II, 229. (A b s o l.) *Despreunăm de tot și o despărțim pe această fămeie cutare de bărbatul ei* (a. 1652). ap. CADE.

3. (Învechit, rar; complementul indică ființe aflate într-o încăierare, într-o luptă) A despărți **(3)**. *A despreuna pre doi cocoși cari se bat.* LM.

– Pronunțat: *-pre-u-.* – Prez. ind.: *despreunez* și (învechit) *despreún* (LB, TDRG). – Și: (învechit) **desîmpreuná** (PONTBRIANT, D.), **dispreuná** vb. I.

– Pref. *des-* + [îm]**preuna.**

DESPREUNÁRE s. f. (În dicționare) Acțiunea de a d e s p r e u n a și rezultatul ei. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D.

– Pl.: *despreunări.* – Și: **desîmpreunáre** s. f. PONTBRIANT, D.

– V. **despreuna.**

DESPREUNÁT, -Ă adj. (În dicționarele din trecut) Despărțit[2] **(1)**. Cf. PONTBRIANT, D., LM, DDRF.

– Pl.: *despreunați, -te.* – Și: **desîmpreunát, -ă** adj. PONTBRIANT, D.

– V. **despreuna.**

DESPRIMĂVĂRÁ vb. I. **1.** R e f l. i m p e r s. A veni primăvara, a se face primăvară; a se împrimăvăra. *Cu mulțime de turci și de tătari, cât s-a desprimăvărat, a intrat în Ardeal.* ȘINCAI, HR. II, 296/32. *În anul 1807 în Austriia devreame s-au desprimăvărat.* ÎNV. POM. 37/14. *Lăsară în urma lor amenințări că cum se va desprimăvăra, vor trece a doua oară în Transilvania.* F. AARON, I. I, 198/13. *Se desprimăvărează. Copacii dau în mugur.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 163. *După ce purta o pereche de cizme toată iarna, când se desprimăvăra, le tăia carâmbul jos.* SĂM. I, 120, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU[2]. *Păduri și câmpuri se-nvesmântă Cu flori, – s-a desprimăvărat.* IOSIF, T. 108, cf. TDRG. *Cei mai mulți, îndată ce se desprimăvăra, ieșeau la munte cu tot avutul.* AGÎRBICEANU, A. 73, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Boierii stau aici de cum se desprimăvărează până toamna târziu.* REBREANU, R. I, 74. *După ce se*

desprimăvăra, curăța pomii și frunzele uscate. MOROIANU, S. 144, cf. BĂCESCU, PĂS. 343, DL. *Când se desprimăvărează iese cu plugul.* PREDA, M. 129. *Se desprimăvăra și zăpada topită era murdară și cafenie.* T. POPOVICI, S. 87. *Colectiviștii s-au despărțit într-un fel de sat, îndată ce s-a desprimăvărat.* LĂNCRĂNJAN, C. III, 20, cf. M. D. ENC., DEX. *De cum se desprimăvăra oile treceau în staulele mutătoare.* BUTURĂ, EG. 67. *Sasul aștepta acum să se desprimăvăreze, dar trecură săptămâni după săptămâni, și nici poveste de primăvară.* SNOAVA, IV, 229. *Să disprimăvărase; femeia trimite pe băiet cu vitele la câmp.* ȘEZ. VII, 137.

2. R e f l. (Rar; despre elemente din natură) A lua aspect de primăvară (timpurie). *S-a desprimăvărat pădurea, E-o nouă viață-n orice zvon.* EMINESCU, O. I, 228, cf. DL, DM, DEX. ✧ I n t r a n z. F i g. *Deschid fereastra la odaie, Viața-a desprimăvărat.* LUC. II, 154.

3. R e f l. i m p e r s. (Regional) A trece primăvara, a veni vara (Căzănești – Slobozia). ALR SN III MN h 781/723.

– Prez. ind. pers. 3: *se desprimăvărează.* – Și: (regional) **desprimeverá** (ALR SN III h 781/219), **dăsprimăvărá** (ALR SN III h 781/47, 53, 76, 182, 310, 723, 762, 769, 784, 791, 886, 889, 928), **dísprimăvărá** vb. I, **disprimăvări** (ALR SN III h 781/105) vb. IV, **disprimeverá** (ib. h 781/551), **disprimovărá** (ib. h 781/833) vb. I.

– Cf. p r i m ă v a r ă.

DESPRIMĂVĂRÁRE s. f. Faptul de a s e d e s p r i m ă v ă r a. Cf. d e s p r i m ă v ă r a **(1)**. *În goana* [fulgilor] *... se strecoară totuși, un parfum straniu de desprimăvărare zorită.* KLOPȘTOCK, F. 239. *O desprimăvărare năvalnică îmi deschidea zări alintătoare sporului de vitalitate, după o hibernare aplecată asupra cărților.* BLAGA, H. 97. *Evenimentul desprimăvărării, când pornesc să se topească zăpezile.* BOGZA, A. Î. 593. *Când codobaturile vin înainte de Alexii ..., venirea lor prevestește desprimăvărare lungă, cu zloată și însămânțări târzii.* GALAN, B. II, 8, cf. DL, DM. *Toate întâlnirile și toate despărțirile noastre s-au petrecut sub semnul acestei desprimăvărări.* LĂNCRĂNJAN, C. III, 457, cf. M. D. ENC., DEX. ✦ (Rar) Perioadă de timp în care se face trecerea de la iarnă la primăvară. *Ieși liniștit, trase adânc în plămâni aerul înviorător al desprimăvărării.* CAMILAR, în DL, cf. DEX.

– Pl.: *desprimăvărări.*

– V. **desprimăvăra.**

DESPRIMĂVĂRÁT[1] s. n. (Rar) **1.** Perioadă de trecere spre primăvară. *Caierul, din alb, se face deodată negru ca pământul în desprimăvărat.* VLAHUȚĂ, R. P. 53, cf. RESMERIȚĂ, D.

2. Sfârșit de primăvară. Cf. ȘĂINEANU, D. U.

– V. **desprimăvăra.**

DESPRIMĂVĂRÁT[2]**, -Ă** adj. (Rar; despre elemente din natură) Care are aspect de primăvară (timpurie). Cf. DL, DM, DEX.

– Pl.: *desprimăvărați, -te.*

– V. **desprimăvăra.**

DESPRIMEVERÁ vb. I v. **desprimăvăra.**

DESPRÍNDE vb. III. **1.** T r a n z. și r e f l. A (se) desface dintr-o strânsoare, dintr-o legătură. *Desprinde casca și descopere fața necunoscutului resbelnic.* PÂCLEANU, I. II, 37/30. *Trana a Stanchei ... se desprinsese din joc.* MACEDONSKI, O. III, 12. *Ilinca se desprindea din joc.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 183. *Dar eu din brațe-i m-am desprins Și l-am certat și l-am împins.* COȘBUC, B. 75. *Dar fugind i se desprinde Șorțul alb din brâu.* id. P. I, 98. *O albă mână Desprinde-un văl de purpur de pe-un obraz bălai.* ANGHEL, P. 27. *Se desprinse din joc.* AGÎRBICEANU, S. 399. *Roza însă ... se desprinse ușor din înlănțuirea lui pătimașă.* REBREANU, I. 105. *O salcie se desprinde cu țărână cu tot.* C. PETRESCU, S. 55. *Femeia ... își desface de la spate centura, care se desprinde cu tot aparatul de panglici late și elastice.* CAMIL PETRESCU, P. 73. *Văzându-se uitat o clipă, Mirel Pascu s-a desprins încet din strânsura mâinii meșterului Lupu.* GALAN, Z. R. 23. *Laura se desprinse încet din brațele lui.* VINEA, L. I, 253. *Știam că liliecii se agață în păr și nu-i mai poți desprinde.* CĂRTĂRESCU, N. 270. *Ajungând la târg, desprinse și coborî oalele.* SNOAVA, IV, 67. (F i g.) *Pentru că trebuie să mă desprind din sânge, din răni, din viciu.* E. IONESCU, E. 39. *Decadența omului poate să fie o întoarcere înspre iraționalitatea vieții din care el s-a desprins.* CIORAN, R. 60. *Această formă, în care gândurile nu se pot încă desprinde de pasiuni, ... este deopotrivă fecundă și periculoasă.* LIICEANU, J. 7. ✧ R e f l. r e c i p r. *Trei pași la stânga linișor Și alți trei pași la dreapta lor; Se prind de mâni și se desprind, S-adună cerc și iar se-ntind.* COȘBUC, B. 21. ✦ T r a n z. (Complementul indică părul) A desface dintr-o anumită pieptănătură, dintr-un nod, dintr-un pieptene etc. *Ea își desprinde părul pe care un nod îl ținea legat.* PÂCLEANU, I. II, 94/19. *Desprinde-ți din pieptenul de fildeș, părul.* MINULESCU, V. 49. ✧ R e f l. *Ea șezând cu el alături, mâna fină i-o întinde, Părul ei cel negru-n valuri de mătasă se desprinde.* EMINESCU, O. I, 142.

2. T r a n z. (Complementul indică mâinile, brațele etc.) A desface, a descleșta de pe un obiect strâns cu putere. *Vrui să-i desprind mânele, ți-ai găsit! se agață de straiele mele ca o mâță.* CONTEMPORANUL, IV, 781. *Se agăța mai puternic de gâtul meu ... deși Ghenovicescu căuta să-i desprindă brațul.* CAMIL PETRESCU, P. 120. *Disperat Mardare și-a desprins la iuțeală mâinile de pe frâu și, împingându-se, a sărit.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 18, 15/3. ✦ F i g. (Complementul indică ochii, privirea) A înceta să mai aștintească un anumit obiectiv. *Privirea desprinsă de la spectacolul de jos.* C. PETRESCU, S. 218. *Iar ochii mei de cruce nu pot să-i mai desprind.* PILLAT, P. 28. *Lucu își desprinse privirile de Laura.* VINEA, L. I, 195. *Aceiași mici telespectatori nu-și desprind o clipă ochii ... de pe micul ecran când apare Donald.* FLACĂRA, 1975, nr. 45, 13. ✧ R e f l. *Ochii bărbatului nu se puteau desprinde de la mâinile arse de acizi.* C. PETRESCU, C. V. 20. *În sfârșit, privirile i se desprinseră de ale Margaretei.* VINEA, L. I, 90.

3. T r a n z. (Complementul indică animale de tracțiune) A scoate din ham; a dezlega de la vehiculul la care este înhămat, a d e s h ă m a **(1)**; (complementul indică boi) a scoate din jug, a d e j u g a **(1)**. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB. *O împiedică fără a desprinde caii, trăgând împiedecat.* AR (1829), 135[1]/41, cf. POLIZU. *El sări din căruță, desprinse caii ... și plecă spre mulțime.* SLAVICI, O. I, 215. *Greuceanu desprinse de la căruță un cal și-l dete fratelui său.* ISPIRESCU, L. 226. *Păcală a desprins caii, s-a suit călare, fugind ca vântul spre Obârșie.* VLASIU, A. P. 93. *Am desprins iapa de la hulube ș-am dat-o*

să pască. SADOVEANU, O. IX, 35. *Boieriul a cerut ca să i se potcovească caii repede şi fără să-i mai desprinză de la rădvan.* SBIERA, P. 248, cf. A II 8, 12, III 12. *El acasă când soseşte, Nu ştii: boii desprinde-i-ar, Ori la popa duce-s-ar.* FOLC. TRANSILV. II, 390. ✧ R e f l. *Calul se desprinsese din ulube şi nu se mai vedea.* CARAGIALE, O. I, 239. ✧ R e f l. p a s. *Şi caii cum se desprind Mândrele cum se cuprind.* BÎRLEA, L. P. M. I, 87.

4. T r a n z. (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „de", „de la") A lua din cui, de pe perete, din locul unde se afla fixat, legat, atârnat. *Bătrânul Dan desprinde un paloş vechi din cui.* ALECSANDRI, O. 208. *Uite! acuma o desprinde din părete şi-o dă lui Ruben în mână.* EMINESCU, P. L. 62. *Comandă Moş Vasile de la cârmă şi Toader, desprinzând gânjul din pociumb, sprinten se aruncă pe plută.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 164. *Apoi desprinse sumanul din cui, o straiţă, căciula de oi peste urechi, toiagul.* SĂM. I, 285. *Bătrânul ... desprinsese o iconiţă din perete şi o pusese pe pieptul soră-sei.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 50. *Slujitorul lui Dumnezeu ..., se întoarse în casă, desprinse puşca din cui şi ocolind printre grădini, apăru ca o nălucă.* ANGHEL – IOSIF, C. L. 184. *Călugărul desprinse de la cingătoarea-i îngustă ... un smoc de chei.* HOGAŞ, DR. II, 5. *Podarul îşi desprinde felinarul din cui.* BOGZA, C. O. 288. (F i g.) *Şi-n noaptea-aceea luna părea un chihlibar Desprins din cingătoarea lui Crist, care murise Ca să-nvieze iarăşi din somnul fără vise, Sanctificându-şi crucea rămasă pe Calvar!* MINULESCU, VERS. 40.

5. R e f l. (Despre obiecte prinse în balamale, nasturi, copci, şireturi etc.) A se desface din locul în care este prins, fixat. Cf. LB. *S-a desprins din ţâţâne uşa de la acea biserică.* ODOBESCU, S. I, 400. *O sculă grea, de aur, bătută-n nestemate ... zânele au pierdut-o din pletele inelate Sau s-a desprins din descopciatele lor rochii?* VOICULESCU, POEZII, I, 250. *Ici şi colo a ei haină s-a desprins din sponci.* EMINESCU, O. I, 79. *Brâul tău din copci s-a desprins.* LABIŞ, P. 299. *Un bloc de beton de 750 de kilograme greutate s-a desprins de elicopterul transportator.* RL 2005, nr. 4 712. ✧ T r a n z. *Desprinsă din bolta cea profundă O stea albastră cade.* ALECSANDRI, POEZII, 78. *Împărăteasa ... visă în vis că Maica Domnului desprinsese din cer două ... stele.* EMINESCU, P. L. 23. *Şi dă el să descuie uşa, nu poate; dă s-o desprindă, nici atâta.* CREANGĂ, O. 116. *Foşnind, hainele desprinse de pe tine curg grămadă.* VLAHUŢĂ, S. A. I, 73. *Patru băieşi bătrâni desprinseră praporii din scoabele de fier.* AGÎRBICEANU, A. 83. *Mă chinuiam să desprind copcile rebele.* C. PETRESCU, S. 73. *Desprins din legătura rudimentară de sfori şi curele, piciorul de lemn se da rostogol.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 38, cf. ARGHEZI, C. J. 188. *Să se cţtere doi-trei oameni pentru a desprinde cârligele şi a ancora cadrul.* FLACĂRA, 1975, nr. 46, 11.

6. R e f l. (Despre ambarcaţiuni) A se desface, a se elibera din locul de acostare. *După o muncă de o jumătate de oară, pluta se desprinse de stânca ce o oprise.* CONV. LIT. I, 344. *O barcă se desprinde de lângă crucişător şi s-apropie de noi.* BART, S. M. 20. *O lotcă se desprinde-ncet.* PILLAT, P. 43. *Se desprinsese de ponton, aruncând valuri de fum.* TUDORAN, P. 47. ✧ T r a n z. [Ieronim] *desprinse barca de ţărm, se sui şi pluti în josul râului.* EMINESCU, P. L. 97. *Şlepurile toate, desprinse de pontoane, La Chei, tot mai ezită.* PERPESSICIUS, S. 3. ✧ F i g. *Nu ne-am desprins încă de ţărm.* FLACĂRA, 1976, nr. 26, 1.

7. T r a n z. (Complementul indică lucruri lipite, sudate etc.) A face să nu mai fie lipit; a desface (**5**), a dezlipi (**1**). [Femeia] *începu să-i desprindă cu grijă petecul umezit.* BARBU, Ş. N. 218. ✧ F i g. *Parcă mi-a desprins cineva pojghiţa de pe rana inimii.* CAMIL PETRESCU, T. II, 255.

8. T r a n z. (Complementul indică elemente care alcătuiesc un tot) A rupe (din întregul din care face parte); a separa, a detaşa (dintr-un tot, dintr-un ansamblu). *Precum soarele desprinde şi oboară sloiuri mari de gheaţă din vârful Apeninilor, asemenea căzu şi scârba cea năvălitoare a acestui tânăr auzind glasul prea iubitei sale.* BUZNEA, P. V. 109/11. *Stânci disprinse din munţi căzuse în Bistriţa.* CONV. LIT. I, 327. *Un corp coprins de spiritul străin e asemenea unei pietre desprinse din Zid.* EMINESCU, O. IX, 447. *Fiecare* [fată] *desprindea mânile a doi flecăi, unde-i venea la socoteală, spunea bună ziua! şi urma jocul înainte.* CREANGĂ, A. 105. *Codrii spun că-n veci pe-aicea n-a desprins o frunză vântul.* VLAHUŢĂ, S. A. I, 38. *Zaharia Duhu desprinse o foaie de cec şi scrise o cifră.* C. PETRESCU, A. 326. *Desprind la întâmplare ... următorul pasagiu.* VIANU, A. P. 19. *Îl vedea pe Haralamb desprinzând aşchii groase.* TUDORAN, P. 131. *Capitolul din care scriitorul nostru a desprins fragmentul.* VARLAAM – SADOVEANU, 210. ✧ F i g. *Trebuie ... să ne ferim de ispita de a trata legenda ca un amestec de fapte exacte şi de erori ... din care ai putea prin analiză desprinde „fărâme" de adevăr istoric.* BRĂTIANU, T. 13. *Să încheiem un bilanţ de caracterizare, din care vom putea desprinde apoi direcţii şi perspective în latenţă.* RALEA, S. T. III, 7. *Nenumăraţi cercetători uită pur şi simplu că televiziunea, filmul şi cultura în general nu sunt desprinse de o anumită societate ci, în ansamblu, o reflectă.* CONTEMP. 1979, nr. 1 699, 4/2. ✧ R e f l. *Unghiile ... se desprind de copită.* LITINSCHI, M. 163/5. *Toate articulaţiunile i se-nmoaie, până i se desprind de tot.* CARAGIALE, O. VII, 45. *Hristos binecuvintează pe cea dintâi femeie care se desprinde din laturea bărbatului adormit.* IORGA, C. I. III, 60. *Câte un fulg mare de zăpadă se desprindea din văzduh.* CHIRIŢESCU, GR. 34. *Dumitru ... îi încleştă gura cu putere şi nu mai voia parcă să se desprindă de ea.* AGÎRBICEANU, S. 438. *Dacă ar afla adevărul, s-ar desprinde carnea de pe el.* CAMIL PETRESCU, T. I, 212. *Din când în când frunze pălite se desprindeau şi zburau obosite prin licăririle amurgului.* SADOVEANU, O. I, 101. *Pruncul nu izbutea să se desprindă din trupul mamei.* STANCU, M. I. 35. *Pe pământ a-nceput Descompunerea lentă; Poame târzii cu carnea transparentă S-au desprins şi-au căzut.* ISANOS, V. 199. *Ce simţiţi când vă desprindeţi de fiecare dată de pământ?* FLACĂRA, 1976, nr. 2, 21. *Oraşul se desprinde din vechile sale centuri, de vechile sale mahalale.* ib. 1977, nr. 9, 11. *Fructul la maturitate se desprinde de peduncul.* BUTURĂ, EB. I, 188. (F i g.) *După ce limba cultă s-a desprins însă de trunchiul comun, îşi urmează propriul drum.* EMINESCU, O. XIII, 566. *Începutul acesta* [al şedinţei] *mi se părea desprins din alte vremi, cetit în cărţi sau auzit de la oameni.* M. ELIADE, O. I, 102. *Psihologia era influenţată încă de teologia, din care se desprinsese.* RALEA, S. T. II, 10. *Nici opera prin excelenţă romantică a lui Bolintineanu nu se poate desprinde total de influenţele culturii clasice în care*

se formase scriitorul. LL 1974, nr. 1, 200. *Alți eroi participanți la joc sunt irozii, personaje desprinse din Vicleimul moldovenesc.* PAVEL, S. E. 193. *Modul în care își desfășoară activitatea angajații într-o zi normală de lucru pare desprins dintr-un film.* RL 2006, nr. 4 907. ✦ R e f l. (Despre căi de acces) A se desface (**12**), a porni în două sau în mai multe direcții; a se despărți (**1**). *La vreo cinci sute de metri însă se desprinde alt drum, spre sectoarele infanteriei, pe care trebuie să-l urmeze dânsul.* REBREANU, P. S. 267. *Se desprindea o potecă arcuită ca o potcoavă.* DEMETRIUS, A. 121.

9. T r a n z. și r e f l. (Urmat de determinări introduse prin prep. „de" sau „din") A (se) îndepărta, a (se) despărți de o ființă, de un grup de ființe sau de un lucru foarte apropiat, a (se) deplasa, a pleca dintr-un anumit loc, a (se) dezlipi (**2**). *Soldatul se desprinse în silă de lângă zidul de care se răzima și, mormăind ceva neînțeles, porni târându-și un picior, către poartă.* AGÎRBICEANU, S. P. 40. *Îmi desprindeam coatele amorțite de la fereastra voastră și-mi găseam odihnă ochilor, dincolo de celălalt pervaz.* C. PETRESCU, S. 7. *Desprinsă din familia ei natală, adoptată de aristocrația bucureșteană ... se simțea tot mai nobilă.* EFTIMIU, N. 137. *Un fluture ... se desprinse nu știu de unde și, fâlfâind fără zgomot, se așeză pe perdea.* BRĂESCU, O. A. I, 270. *M-am desprins greu de stânci, de brazii drepți, dintre urșii moșneni.* VOICULESCU, POEZII, I, 264. *Câte-o rață se desprindea brusc din cârd și cădea greoi pe luciu.* SADOVEANU, O. I, 129. *Odobescu ... se desprinse încruntat din grupul celor patru.* CAMIL PETRESCU, O. II, 696. *Gingășiile și oftaturile, toanele și bucuriile unui târgoveț abia desprins de zarea satului, ... se-ntâlneau și-n primul său volum.* CONSTANTINESCU, S. II, 360. *Din mulțimea care forfotea pe chei se desprinse un străin.* TUDORAN, P. 206. *Cum era o fată veselă, nu m-am mai întors în satul meu, să n-o desprind de locuri și să nu se amărască.* BĂNULESCU, I. 59. *Trebuie să cumpăr un loz, ca să plec onorabil, să mă pot desprinde firesc din fața acestei gherete.* FLACĂRA, 1975, nr. 41, 23. ✧ F i g. *Cu încetul însă omul perfectibil se desprinde din totalitatea organizației naturale și-și lărgește din ce în ce cercul său de activitate individuală.* EMINESCU, O. X, 147. *Trecea palid și enigmatic, abstract ca un arhanghel desprins de contingențele pământești.* EFTIMIU, N. 131. *Îl privi pe deasupra capului, ca o ființă desprinsă de orice realitate.* VINEA, L. I, 341. [Mareș] *urmase apoi osteneala de a se desprinde de aceleași amintiri.* BARBU, Ș. N. 136. *Un comunist cu față umană, ... incapabil să se desprindă din chingile ... comunismului moscovit.* RL 2005, nr. 4 684.

10. R e f l. A ieși în evidență (din masa altor elemente sau prin contrast, detașare etc.); a apărea, a se ivi. *Cele două faruri ... și turla unei biserici se desprindeau în conture puternice.* MACEDONSKI, O. III, 65. *Din zare se desprinde un cap cunoscut.* LUC. II, 219. *De primprejur și din depărtări nehotărâte, umbre negre se desprindeau din noapte în răstimpuri.* HOGAȘ, M. N. 135. *Azurul se desprinde de pe cer.* AL. PHILIPPIDE, A. 17. *Din vălmășagul norilor se desprindeau forme noi, neprevăzute.* COCEA, S. II, 135. *Se desprinde mai ales printre alte stele mici, Ursa Mare, cuprinsă toată în cadrul ferestrei.* SEBASTIAN, T. 311. *Câteva umbre negre se desprind din depărtare.* BART, S. M. 14. *El notează ... furnicarul străzilor din care se desprind scenele unui pitoresc barbar.* VIANU, A. P. 77. *Câte un bec se desprinde din ceață, deasupra capetelor, urmat de spații mari de întuneric.* BOGZA, V. I. 45. *Palatul Prefecturii, cufundat în întuneric, se desprindea ca o masă de umbră neagră pe fondul albastru al cerului.* T. POPOVICI, S. 313. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Matei avu percepțiunea limpede a singurătății ... ce se desprindea de întinderea câmpului.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 197. *Și-arar o lacrimă de ploaie ... Se desprindea, vuind cu zgomot.* ANGHEL, Î. G. 29. *În depărtare Din pajiști se desprinde un cântec de păstor.* PETICĂ, O. 102. *O neînțeleasă vrajă e copilăria ...* [Isabelei]; *amintirile se desprind din lumină și rămân aburii, informe, asemenea unor amintiri filtrate în suflet strein.* M. ELIADE, O. I, 24. *Dintre toate însă se desprinse tocmai glasul cârciumarului.* REBREANU, R. II, 43. *Albe stane, ca sloi năprasnici de gheață, ... Se desprindeau aeriene peste genunile lumii noastre.* VOICULESCU, POEZII, I, 260. *Și falnic semizeul, mai alb ca spuma mării De noapte se desprinse când lună fu-n văzduhuri.* PILLAT, P. 16. *Din făptura ei zdravănă se desprindea ceva proaspăt și curat.* VINEA, L. I, 67. *Ilie simți cum se desprinde din liniștea sa mare un firișor rece de mânie.* PREDA, D. 80. *Glasuri subțirele din vânturi se desprind.* LABIȘ, P. 198. *Stăruie asupra demonstrației că din colonizarea romană în Dacia s-a desprins o pătură nobiliară.* IST. LIT. ROM. I, 636. *Spițele roții îmi pâlpâiau în fața ochilor ... desprinzându-se din vârtej.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 8. *Totul era perceput ... ca o trăsătură proprie artei sale, artă care se desprindea, în primul rând, din cuceritoarea și sincera interpretare a lucrărilor autorilor clasici și contemporani.* M 1974, nr. 12, 8. *Fiecare personaj ... se desprinde din negurile istoriei îndepărtate prin invocația poem a scriitorului.* CONTEMP. 1979, nr. 1 699, 12/3. ✦ (Rar) A întrece, a depăși (pe alții) prin însușiri. *Din elevul docil ... se desprinde, progresiv, un tânăr ahtiat de lecturi străine.* GALACTION, O. 20. *S-a desprins, s-a înălțat peste ceilalți, de când a venit la curte Mihai.* DEMETRIUS, A. 25. ✦ (Sport) A o lua (net) înaintea celorlalți sau a partenerului de întrecere; a se detașa. *Bucureștenii s-au desprins repede în câștigători, marcând în numai 21 de minute cele două goluri ale partidei.* FLACĂRA, 1976, nr. 36, 24.

11. R e f l. F i g. A apărea drept consecință firească, logică; a rezulta, a se înțelege din ... *Ceea ce e din naștere la adevăratul poet e ... nemărginita iubire a tot ce este cugetare și simțire omenească, pentru ca din perceperea lor acumulată să se desprindă ideea emoțională.* MAIORESCU, CRITICE, 466. *Linia noastră de conduită se desprinde clar.* MURNU, în PLR II, 443. *România consideră că numai prin reexaminarea de ansamblu a situației sale se va ajunge la stabilirea unui bilanț activ așa cum se desprinde din spiritul tratatelor.* TITULESCU, D. 166. *Iar din ce spunea ... se desprindea cu amărăciune, o adâncă silă.* M. I. CARAGIALE, C. 11. *Stilul lui Rafael se desprinde clar din aceste două compoziții.* OȚETEA, R. 295. *Știri ... din care se desprind și informații asupra medicinei timpului ni s-au păstrat.* G. BARBU, A. V. 42, cf. LL 1973, nr. 4, 728. *Întâmplări dramatice, întunecate, din care se desprinde licărirea dureroasă a unei lucidități.* V. ROM. februarie 1974, 98. *Se desprinde, în final, ideea că singura salvare ... pentru folkiștii fără talent ar fi ... folclorul.* FLACĂRA, 1975, nr. 41, 13. ✧ T r a n z. *Din situația de stăpâni ai destinului nostru nu desprindem nici o obligație?* în PLR II, 554. *Desprindem din acest pasaj marea autoritate morală a lui*

Deceneu. MAGAZIN IST. 1970, nr. 6, 62. *Studiind evolutiv ornamentica pe cojoace, desprindem tipuri diferite.* PAVEL, S. E. 119.

12. T r a n z. F i g. A înțelege, a intui, a sesiza (**2**). *El desprinse în curând câteva vorbe franțuzești, pe care le mestecă cu multă predilecție în conversația sa.* EMINESCU, O. IX, 195. *Umaniștii au fost împinși să pătrundă în fondul operei, să-i desprindă spiritul.* OȚETEA, R. 215. *Vom încerca să desprindem, în însăși această varietate, anume trăsături fundamentale.* CONSTANTINESCU, S. II, 62. *Băiatul acesta ... desprindea cu mare ușurință înțelesul cuvântului tipărit.* TUDORAN, P. 134. *Când ... îmi spuneau că sunt fii ai comunelor în care-i cunoscusem, desprindeam din cuvintele lor simțământul mândriei.* SCÂNTEIA, 1965, nr. 6 589. *Cu greu am putut desprinde, din răspunsurile unor tineri, mai multe nume de scriitori afirmați în ultima perioadă.* CONTEMP. 1975, nr. 1 509, 4/8. *Vecina a avut impresia că desprinde o undă de ironie în întrebarea maiorului.* FLACĂRA, 1977, nr. 1, 26. ✧ R e f l. p a s. *Se poate desprinde ușor sensul local al cuvântului.* BĂCESCU, PĂS. 282. *Sensul ...* [cuvintelor] *se poate ușor desprinde din context.* VARLAAM – SADOVEANU, 296. ✦ A cuprinde cu privirea; a vedea, a observa. *Lumea căuta să desprindă direcția ochilor lui.* POPA, V. 215.

13. R e f l. (Tehn.; despre mașini electrice, oscilatoare electronice etc.) A trece într-un regim de funcționare instabilă, ca urmare a depășirii unor valori critice ale parametrilor; a se decroșa (**2**). Cf. LTR[2], DER., M. D. ENC.

– Prez. ind.: *desprind* și (regional) *despring* (A II 8, 12); perf. s.: pers. 1 *desprinséi*, pers. 4 *desprínserăm;* prez. conjunct.: pers. 3 și 6 *să desprindă* și (regional) *să desprinză.*

– Pref. *des-* + **prinde.**

DESPRINDÉRE s. f. Acțiunea de a (s e) d e s p r i n d e și rezultatul ei.

1. Cf. d e s p r i n d e (**8**). *Salvarea lor a fost posibilă numai prin desprinderea blocului de planșeul mineralizat.* CONTEMP. 1975, nr. 1 500, 3/5. *Problemă constatată după mutarea Senatului în noul sediu: desprinderea placajelor de granit de pe fațadă.* RL 2005, nr. 4 724. ✧ F i g. *Flaubert ... nu recomandă desprinderea artistului de universul concret.* CĂLINESCU, C. O. 156. *Desprinderea de țărănime nu se făcu însă dintr-o dată.* PREDA, R. 247. *A acționat pentru o mai mare desprindere a școlii de biserică.* IST. LIT. ROM. II, 48. *Mihai ... crede ... în calitatea ludică a teatrului, subliniind desprinderea acestuia din ordinea naturii.* T. ianuarie 1969, 107. *Desprinderea artei de magie se face treptat.* S. ianuarie 1970, 56. *Păsările sunt ființe ale văzduhului, desprinderea de mediul teluric este și mai evidentă.* LL 1972, nr. 3, 434. *Desprinderea din acest mediu sufocant înseamnă, pentru Filip, calea spre adevăr.* CONTEMP. 1975, nr. 1 477, 2/9. ✧ (Prin lărgirea sensului) [În secolele al XVII-lea și al XVIII-lea] *se constată o desprindere treptată a limbii literare de influența limbii textelor bisericești și o apropiere de limba vie a poporului.* L. ROM. 1953, nr. 4, 50. *Gusta uitarea dureroasă de lume, desprinderea de viață.* VINEA, L. II, 302. *Cântase ... un splendid cântec de dragoste de țară, cu disperarea desprinderii și alunecării treptate într-o aventură tulbure.* FLACĂRA, 1976, nr. 2, 3. *Cel de-al doilea ciclu al volumului recent scos la Editura Cartea Românească dezvoltă obsesia desprinderii din ceremonialul vieții tradiționale.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 20, 10/3. *Camera polifuncțională a evoluat prin desprinderea funcțiilor în locuința cu două camere și cu tindă.* PAVEL, S. E. 18. ✧ *Desprindere de retină* = afecțiune oculară care constă în detașarea retinei de pe membrana coroidiană, provocând deseori pierderea vederii; dezlipire de retină. ABC SĂN. 123.

2. Cf. d e s p r i n d e (**9**). Cf. HELIADE, PARALELISM, I, 76. ✧ F i g. *A început să trăiască din ziua aceea cu teama desprinderii de pământ.* FLACĂRA, 1976, nr. 2, 3. *Uneori mi-e puțin rușine de această tutelă prelungită ..., dar în același timp simt că nu a venit momentul desprinderii.* LIICEANU, J. 57.

3. (Sport) Detașare de ceilalți parteneri de întrecere. *Desprinderea echipei locale de plutonul codașelor.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 20.

4. Cf. d e s p r i n d e (**12**). Cf. RESMERIȚĂ, D. [Filosoful] *are trebuință ... și de o mare doză de pătrundere critică în desprinderea concluziilor la care duc datele lui.* NEGULESCU, G. 210. *Analiza ... servește la desprinderea principalelor tipuri de invariante.* CL 1973, 121. *Desprinderea următoarelor caracteristici esențiale.* M 1974, nr. 12, 3. *Reportajul nostru ... urmărește ... desprinderea spiritului dominant ce declanșează resorturile sufletești.* FLACĂRA, 1975, nr. 47, 9.

– Pl.: *desprinderi.*

– V. **desprinde.**

DESPRÍNS[1] s. n. Faptul de a (s e) d e s p r i n d e. *Maistre ..., strigă el, dracii tăi sunt meșteri în desprinsul umbrelor din părete.* EMINESCU, O. VII, 111.

– V. **desprinde.**

DESPRÍNS[2]**, -Ă** adj. **1.** (Despre păr) Care este desfăcut dintr-o pieptănătură, despletit. *O femeie ... cu picioarele goale, cu părul desprins.* CARAGIALE, O. I, 78. *Părul ei, desprins, se împrăștiase pe perna moale.* REBREANU, I. 158.

2. Care este desfăcut, despărțit, dezlipit, separat (dintr-un tot, dintr-un ansamblu). Cf. RESMERIȚĂ, D. *Petalele desprinse cad molcom, fluturând.* LESNEA, VERS. 87. ✧ F i g. *Destinul tragic al omului desprins de viață și întors înspre ea ... îl va înțelege.* CIORAN, R. 61. *Mi s-a părut că luna desprinsă se lasă Ca un trăsnet rotund peste văi.* LABIȘ, P. 342. *O „pia fraus" asistă mereu la întemeierile noastre, solidară cu tăcerea din care nu suntem nici azi în întregime desprinși.* PATAPIEVICI, C. L. 109.

– Pl.: *desprinși, -se.*

– V. **desprinde.**

DESPRIPONÍ vb. IV. T r a n z. (Complementul indică animale, în special cai) A dezlega de la priponul de care a fost legat; (regional) a despăivăni. *Du-te și despriponește caii omenești, că eu pui șeile pe ai noștri.* SANDU-ALDEA, U. P. 71, cf. CADE, DL, DM, DEX, UDRESCU, GL.

– Prez. ind.: *despriponesc.*

– Pref. *des-* + **priponi.**

DESPRIPONÍRE s. f. Acțiunea de a d e s p r i p o n i și rezultatul ei. Cf. DEX.

– Pl.: *despriponiri.*

– V. **despriponi.**

DESPRIPONÍT[1] s. n. Faptul de a d e s p r i p o n i; despriponire. Cf. MDA.
– V. **despriponi.**

DESPRIPONÍT[2], -Ă adj. (Prin nord-vestul Munt.; mai ales despre cai). Care nu e legat în pripon. *Am găsit calul despriponit. Iapa s-o lași despriponită, că nu se duce nicăieri.* UDRESCU, GL.
– Pl.: *despriponiți, -te.*
– V. **despriponi.**

DESPROPORCIÚNE s. f. v. **disproporție.**

DESPROPÓRȚIE s. f. v. **disproporție.**

DESPROPORȚIONÁT, -Ă adj. v. **disproporționat.**

DESPROPRIETĂRÍ vb. IV. T r a n z. (Rar) A lua dreptul de proprietate; a expropria. Cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, DEX. *Numărul persoanelor desproprietărite de comunism și poliția sa politică au depășit o treime din populația globului.* RL 2005, nr. 4 785.
– Pronunțat: *-pri-e-.* – Prez. ind.: *desproprietăresc.*
– Pref. *des-* + [îm]**proprietări.**

DESPROPRIETĂRÍRE s. f. (Rar) Acțiunea de a d e s p r o p r i e t ă r i și rezultatul ei. Cf. RESMERIȚĂ, D., DEX.
– Pronunțat: *-pri-e-.* – Pl.: *desproprietăriri.*
– V. **desproprietări.**

DESPROPRIETĂRÍT[1] s. n. Faptul de a d e s p r o p r i e t ă r i; desproprietărire. Cf. MDA.
– V. **desproprietări.**

DESPROPRIETĂRÍT[2], -Ă adj. (Rar) Căruia i-a fost luat dreptul de proprietate; care a fost expropriat. Cf. MDA.
– Pl.: *desproprietăriți, -te.*
– V. **desproprietări.**

DESPROSTÍ vb. IV. T r a n z. și r e f l. (Prin nord-vestul Munt.) A-și veni în minți, a (se) deștepta (**3**), a (se) lumina. Cf. UDRESCU, GL.
– Prez. ind.: *desprostesc.*
– Pref. *des-* + **prosti.**

DESPUIÁ vb. I. **1.** T r a n z. (Complementul indică oameni) A deposeda de bunuri (de obicei prin mijloace violente), a f u r a; p. e x t. a ruina (**2**), a sărăci prin acte silnice, prin biruri, prin amenzi etc. excesive, copleșitoare; a prăda (**2**). *Pățim foame și seate și despuiați și sem bătuți și niciun loc avăm adevărat.* CORESI, T. EV. 155. *Blăstemate fie amu toate vremile cialea ce noi întru iale amu visu de[pre]unî că ai fos[t] să nu agodești mie tu ce ai fos[t] să mă despui ca u[n] domnu șerbul său.* COD. TOD. 225. *După ce l-au despuiat volintirii, s-au rugat de părintele Argeșanul ca cu oamenii Sfinției Sale să margă până acasă* (a. 1775). IORGA, S. D. VII, 41. *O sută de tâlhari nu pot despuia pre un sărac gol.* PILDE, 99/11. *Tâlharii ... înarmați ies înaintea oamenilor, sau îi pândesc la drumuri ... și-i despoaie.* LEGIUIRE, 83/6. *Domnii ... era siliți să despoaie noroadele, să confischeze avuturile celor mai bogați orășani.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 70/17. *Pe vremea aceea, se găseau boieri pământeni rătăciți cari serveau de instrumente prin cari străinii despuiau și apăsau pe români.* EMINESCU, O. XIII, 123. *Alah ... Va judeca ce-i între noi, Că mă răpești și mă despoi, M-arunci pe drum să pier.* COȘBUC, P. I, 113. *Se îmbătau, despuiau pe bogasieri.* BARBU, PRINC. 294. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Despoaie lumea cu prețurile cele prea de speriat.* PELIMON, I. 165/5. (R e f l. r e c i p r.) *Vânzătorii, cumpărătorii și comunele se fură, se despoaie între dânșii.* CONTEMPORANUL, VII$_2$, 521. ✧ (Cu determinări introduse prin prep. „de" care arată obiectul furtului) *Îl osândi, ca să fie la prinsoare până la moarte, despoindu-l de toate averile.* MAIOR, T. 48/27. *Puind el tot dreptul în putere Face pe cel mai slab să-i slujască, Despoindu-l cu sâla de avere.* BUDAI-DELEANU, Ț. 368. *Călugării ... arătând norodului besericile despoiate de icoane și de toate câte-i pricinuia evlavie.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 221/3. *Ca să se sece influința boierilor ..., îi despoia de averi sub feluri de pretexte.* NEGRUZZI, S. I, 143. *Se vedea despoiat de ceasornicul de la brâu, de jeletca albă, de îmbrăcămintea sprintenă a fracului.* CONV. LIT. IV, 61. *El arăta plângerile acelor oameni ..., că erau despoiați fără de lege de avutul lor imobiliar.* MAIORESCU, D. II, 487. *Când l-au închis după zăbrele Și paznicii l-au petrecut, L-au despuiat de toate cele, De tot sărmanul lui avut.* GOGA, POEZII, 211. *Părinții mamei mele au fost țărani ..., urmași de răzăși despoiați de ocină.* SADOVEANU, O. XX, 98. *Măre, c-am să te despoi De pungocii strânși purcoi.* VULPESCU, P. 45. *Despuiat până și de haina care-i acoperise trupul ostenit, fostul domn ... fu aruncat împreună cu fiii și ginerii săi în cea mai întunecoasă celulă a temniței.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 1, 29. *Lumea-mi zicea pui de lotru, Că țin calea strâmtă-n codru Și despoi pe călători De averi și bănișori.* FOLC. MOLD. II, 667. ✦ (Complementul indică bunuri, obiecte posedate de cineva) A lua cu forța, prin violență, pe furiș pentru a-și însuși. *Împăratul Constantin, carele, de când îi venise gustul de a-și face din Bizanț o nouă capitală, se deprinsese strașnic a despuia fără rușine capetele de operă ale lumei, ca să-și împodobească cu ele Constantinopolea sa.* ODOBESCU, S. III, 72. ✧ F i g. *Prunul de-abia rodește la doi sau trei ani îndestul, ca să poată da proprietarului un însemnător folos din productul său ... După cum mai zisei, productul prunului despoaie pe om și-l demoralizează.* POENARU, Î. III/8. *A văzut că obositoarele lucrări ale câmpului slăbeau cugetarea și despoiau pe oameni la petreceri materiale.* BREZOIANU, Î. 23/30. *Prin precaritatea substanței sale tradiționale, singura care, până acum, era cu adevărat substanțială, omul european este din ce în ce mai despuiat de atributele umanității integrale de odinioară.* PATAPIEVICI, C. L. 375.

2. T r a n z. (Complementul indică țări, ținuturi, localități, clădiri etc.) A jefui (mai ales în timp de război) de obicei devastând, distrugând etc.; a prăda (**1**). *Iesuviții vreau să ... prădeze* [biserica], *să o robească și de rodurile fundațională să o despoae.* MAIOR, S. II, 147. *Politia se află în mânile rebelilor cari dispoiese și prădase multe case.* AR (1831), 226^2/14. *Fanariotul ..., unindu-se cu hoții și tâlharii de drumuri, despuie țara.* FILIMON, O. I, 103. *Ei vor ranguri, avuție și, semeață ori smerită, Mâna lor despoaie țara ca pe-o țară cucerită.* SĂM. I, 207. *Păgânii ... despuiau și beleau țara.* STANCU, D. 8. ✦ (Învechit și

regional; complementul indică ţări, localităţi etc.; cu determinări introduse prin prep. „de") A lăsa fără populaţie (prin violenţă), a depopula. *Aşea despoind Dacia de lăcuitorii cei vechi, nemărginită mulţime de romani ... au adus în Dacia.* MAIOR, IST. 266/20. *Eu Vidinul l-am tăiat Şi de turci l-am despuiat!* BALADE, II, 210.

3. T r a n z. (Învechit şi regional; complementul indică fiinţe sau părţi ale corpului lor) A jupui de piele; p. e x t. (complementul indică pielea unor fiinţe sau a unor părţi din corpul lor) a desprinde (**8**), a jupui de pe corp. *Le va ucide şi le va despoia în pădure.* PRAV. 23. *Şi-i despoiară pialea de pre spinare.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 73r/30. *Începutu-s-au atunce şi omor în vite, cât nu mai biruie oamenii să le despoaie.* NECULCE, L. 206. *I-au tăiet capul şi despoindu-l l-au trimes cu olac la Ţarigrad* (sfârşitul sec. XVIII). LET. III, 199/38. *Agiungând acasă, cel întâi lucru au fost ca să despoaie pe lama cu o piatră ascuţită, a căria piele au pus-o la soare ca să se usuce.* DRĂGHICI, R. 67/15. *Optzeci de oi despoaie, Şi prin frigări le pun.* NEGRUZZI, S. II, 24. *S-au aflat în sat doi ţigani care să-l despoaie de piele.* AGÎRBICEANU, S. P. 30. *M-au despuiat de piele de sus şi până jos Şi mi-aruncară pielea La fel ca pe o plasă.* CONTEMP. 1971, nr. 128, 1/1. *De te-aş prinde la zevoi, Se-ţi dau măciuci, să te moi, De pele să te despoi.* ALECSANDRI, P. P. 250. *Să prinzi un liliac, să-l despoi de piele, pe care să o prăjeşti, să o faci praf.* GOROVEI, CR. 164. *Iar de-oi întâlni ciocoi, De piele să mi-l despoi Şi să fac din ea cimpoi!* BALADE, II, 393. *Să-l despoi ca pe-un şerpoi; Şi cu pielea de pe cap Să îmi fac din ea desag.* FOLC. MOLD. I, 362. ✧ A b s o l. *Trunchiu de meserniţă şi prăvălie de carne deşchisese, în toate părţile giunghind, zugrumând, tăind, despoind, aruncând.* CANTEMIR, I. I. I, 233. ✧ R e f l. p a s. *Se despoaie o vulpe de blană.* I. CR. II, 217. ✦ R e f l. (Prin Transilv.; despre blana jupuită a unor animale) A se desprinde de pe piele. *Mi-a cere piei de zmeu Să-ncalţe piciorul său, Că de capră, lesne crapă Şi de oaie, se despoaie.* POP., ap. GCR II, 309. ✦ R e f l. (Regional; despre tencuiala sau varul de pe pereţi) A se scoroji (**2**) (şi a cădea) (Bârca – Băileşti). Cf. CHEST. II 388/28.

4. T r a n z. şi r e f l. A(-şi) scoate total îmbrăcămintea, a (se) lăsa în pielea goală sau într-o ţinută vestimentară excesiv de sumară; p. e x t. a (se) dezbrăca (**1**). *Să-[i] rădici mâna Ta cea svântă Pre pizmaşi ce vin de fac smântă Cu vicleşug în svânta Ta casă, Să-i despoaie veşmânt de mătasă.* DOSOFTEI, PS. 506/10. [Noe] *răsădi vie. Şi bău den vin şi s-au îmbătat şi s-au despuiat întru casa lui.* BIBLIA (1688), 6²/59. *Să facă slugile afară foc mare şi să despoaie jupâneasa şi să o bage în foc să o arză* (cca 1705). GCR I, 352/29. *Mă despoiai de vestmintele mele.* MAIOR, T. 127/21. *Ne întâlnirăm c-o vrăjitoare ... Se despuiese, se despletise, De trei ori casa îi ocolise.* I. VĂCĂRESCUL, P. 330/19. *Şi de bucurie mare Pierzându-şi cumpătul, sare Numaidecât se despoaie De treanţa ei cea cu soaie.* PANN, P. V. I, 158/23. *Groază ... l-a despuiat cu răpăziciune de uniformă, s-a îmbrăcat într-însa şi astfel travestit reuşeşte a ieşi din salină.* RUSSO, S. 317. *Apoi îl despuie în pielea goală, îl unse cu păcură.* FILIMON, O. I, 235. *Cei ce mor şi cei răniţi sunt chinuiţi şi prădaţi, se vede cum îi despoaie învingătorii de straie, de cămeşi chiar.* CONTEMPORANUL, I, 400. *Femei în fuste scurte şi despoiate într-un chip neruşinat.* CARAGIALE, O. III, 117. *Când vin ursari vara, în timp de secetă, despoaie oamenii o ţigăncuşă ... îi leagă de trup două-trei rânduri de boji.* PAMFILE, VĂTD. 137. *M-a poftit la ea în odaie, unde, ca şi cum ar fi fost să se îmbăieze, se despoiă de tot puţinul ce avea pe dânsa.* M. I. CARAGIALE, C. 136. *Licsandru se despuie îndată, zorit să se răcorească.* CAMIL PETRESCU, O. II, 585. *Să nu-i vezi, când o despoi, Coapsa dulce, sânii goi.* PARASCHIVESCU, C. Ţ. 28. *Nu-şi dă seama dacă acesta a fost argumentul care l-a hotărât să se despoaie în dormitor şi să zacă în faţa borcanelor cu vaselină şi cu talc ale Varvarei.* VINEA, L. I, 71. *De Anul Nou învăţa codanele să se despoaie în faţa oglinzilor când cântau cocoşii a doua oară.* BARBU, G. 374. *Plecaseră doi ţigani la drum; unul era despuiat de tot; iar celălalt cu o funie de tei pe la mijloc.* SNOAVA, III, 371. ✧ F i g. *Se despoaie pre sine de binele sudorilor sale.* BOJINCĂ, D. 25/27. *Ţi-ar părea ... nişte fluturi despoiaţi de falşa pudră aurie.* LUC. II, 47. *M-am despoiat de taină, de-nalta-nvestitură, Ca să-ţi îmbrac unica şi goala-ţi frumuseţe.* VOICULESCU, POEZII, II, 286. *O toamnă va veni şi-o să-ţi despoaie De primăvară trupul, fruntea, nopţile şi dorul.* BLAGA, POEZII, 40. *De-abia îl mai încerca o ciudă postumă, despuiată de încriminări şi îndulcită prin resemnare.* VINEA, L. I, 239. *Termenul „înţelegere" vreau să fie luat în sensul său cel mai strict, despuiat de orice interpretare.* V. ROM. aprilie 1958, 117. *Să scape de uitătura aceea ce-l despuia pe dinăuntru.* BARBU, PRINC. 49. ✧ L o c. a d v. (Învechit; la jocurile de noroc) **Pe despuiate** = până la ultimul ban. *Jucau ... stos pe despuiate.* FILIMON, O. I, 109. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Moromete trase de opritori şi despuie caii de hamurile lor grele.* PREDA, DELIR. 61. *Lighioaia aceea se dă de trei ori peste cap, şi aşa se despoaie de pielea ei cu păr mărunt şi se face o fată şi mai frumoasă ca înainte.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 257.

5. T r a n z. P. a n a l. (Rar; complementul indică legume, fructe, arbori sau părţi ale lor) A descoji (**1**). *Dimineaţa-ntrebă Hogea pe un prieten al său, Cum ar să dădi usturoiul să nu puţă aşa rău? ... – Întâi să-l despoi de coaje şi-apoi asfel să-l sădeşti.* PANN, H. 26/11. *Tăiam foarte elegant mărul în patru felii şi încă şi mai elegant despoiam feliile de coajă.* HOGAŞ, DR. I, 195. ✧ R e f l. *Coaja arborului este netedă, lucitoare, cenuşie şi se despoaie lesne ca o pele.* BARASCH, B. 155. *Platanii, uriaşii grădinii, se despoaie De coaja lor frumoasă, ca după scarlatină.* ANGHEL – IOSIF, C. M. I, 63. ✦ (Prin Ban. şi prin sud-vestul Transilv.; în forma *despoia;* complementul indică boabe de porumb) A desprinde de pe ştiulete. Cf. GREGORIAN, CL. 57, ALR SN I h 115, ALRM SN I h 83. ✦ (Regional; în forma *despoia;* complementul indică ştiuleţii de porumb) A curăţa de foi (Turcineşti – Târgu Jiu). Cf. GL. OLT.

6. R e f l. şi t r a n z. F i g. A (se) desfrunzi; p. e x t. a rămâne sau a face să rămână fără verdeaţă, fără vegetaţie. *Iarna, când arborii sunt despuiaţi de frunze, ... putem se distingem între mugurii purtători de flori şi între mugurii purtători de ramuri.* BARASCH, B. 21. *Un vânt de toamnă un arbure despoaie.* PELIMON, S. 37/27. *Vântul de miazănoapte începuse din vreme a sufla cu tărie acea răceală care amorţeşte natura, despoaie arborii.* FILIMON, O. I, 175. *Iar cât munţii o zărea Cu străinu-alăturea, De verziş se despoiau, Frunzele-şi îngălbineau.* ALECSANDRI, O. 114. *Lunca se despoiase în câteva nopţi, iar copacii întindeau acum braţe înfrigurate în ceaţă.* C. PETRESCU. S. 169. *Preferă să se lase angajat ... la munca societăţilor forestiere*

care despoaie munții de păduri. DIACONU, P. 40. *Unii despuiau crengile trase din carul încărcat.* BRĂESCU, A. 120. *Codrul tot mai zdrențăros se despuia domol.* VOICULESCU, POEZII, I, 252. *Suflă, Doamne,-un vânt, Suflă-l pe pământ, Brazii să-i despoaie, Paltini să îndoaie.* BALADE, III, 11. *Cine, maică, te-a-mbrăca? – Codrul, când s-a dispoia.* FOLC. MOLD. I, 359. *Brazii nevânduți au fost despuiați de crengi și transformați în araci.* RL 2006, nr. 4 806. ✧ R e f l. p a s. *Bine este ca acei duzi din care va fi să se culeagă sămânța să nu se despoa[i]e de frunza lor într-acel an.* POENARU, Î. 11/7.

7. T r a n z. (De obicei cu determinări introduse prin prep. „de") A anula, a suspenda o împuternicire, o calitate, un drept etc.; a lipsi de ceva. *Vlădica Ioann Bob ... s-au ispitit să despoaie pe protopopi și Săboarele lor de puteare care o au de a pedepsi.* MAIOR, I. B. 305/5. *O civilizație mai înaintată despuie pe părinte de aceste trei puteri și le dete legii.* NEGULICI, E. I, 121/4. *Despuiat de aceste calități, vorbirea ta ... nu va fi niciodată nici plăcută, nici drăgăstoasă.* BREZOIANU, Î. 92/25. *De drepturi ne despoaie, prin legi neauzite.* CONV. LIT. II, 217. *Sătenii se împotriviră încercării de a-i despoia de dreptul ce li se cuvenea.* PĂCALĂ, M. R. 58. ✧ F i g. *Despuindu-te de ajutoriul și darul cel de sus* (a. 1691). GCR I, 291/32. *Deciziona aceasta judecoasă este aceia care mă despoie de numele mieu cel bun.* CALENDARIU (1794), 31/29. *An de an, școlile despoaie țărănimea de câteva mentalități.* PLR II, 45. *Iosif Rodean ... pe toți ... îi despoia de orice calitate bună.* AGÎRBICEANU, A. 432. *Despoiați-l de italienismele sale, de românismele sale, românisme în fraze, în pagini întregi și Heliade nu mai este Heliade.* LL 1972, nr. 2, 11. *Într-o atmosferă de ceremonie despuiată de fard și fast, ... Romulus cel Mare așteaptă năvălitorii încercând să-și păstreze surâsul și bunul simț.* FLACĂRA, 1977, nr. 43, 16. ✧ R e f l. F i g. *Se întreabă, confruntă și caută a se despuia de o animalitate uricioasă.* NEGULICI, E. I, 172/14.

8. T r a n z. (Complementul indică opere scrise, izvoare, documente, publicații etc.) A scoate, a extrage tot ceea ce prezintă interes în vederea alcătuirii unei analize, a unui studiu, a unei lucrări; a excerpta. *Grafia ... ar fi un caz de hipercorectitudine în textele scrise din sec. al XVI-lea, întâlnit de cercetătorii care au despuiat toate textele o singură dată.* Z. MIHAIL, T. P. 65. ✧ R e f l. p a s. *Astăzi numai acea ediție inspiră încredere pentru care s-au despuiat toate m[anuscrisele].* BUL. COM. IST. I, 41. ✧ E x p r. **A despuia scrutinul** = a scoate din urnă și a număra voturile obținute de către candidați într-o alegere. Cf. ȘĂINEANU^2, TDRG, CADE, SCRIBAN, D., DM, DN^2, DEX.

– Prez. ind.: *despói.* – Și: (învechit și regional) **despoiá** vb. I.

– Lat. **despoliare.** Cf. fr. d é p o u i l l e r.

DESPUIÁRE s. f. v. **despuiere.**

DESPUIÁT, -Ă adj. **1.** (Despre așezări, locuri etc.) Care a fost jefuit, devastat; (despre oameni) care a fost deposedat de bunuri (prin acte silnice, violente etc.); prădat^2 (**1**). Cf. d e s p u i a (**1, 2**). *Măcar și o sută de hoți fie, pe săracul despoiat, nu pot a-l mai despoia.* GOLESCU, P. 33/20. *Multe avuții s-au făcut trofeul biruitorilor ... Dispoieți, obosiți de foame, cuprinși de boale și de geruri, dușmanii piere cu miile.* ASACHI, I. 428/29, cf. ȘĂINEANU^2. *Mănăstire care a fost deseori despoiată.* IORGA, C. I, III, 26, cf. RESMERIȚĂ, D. *Căruțe sfărâmate, automobile despuiate ... îți umpleau inima de jale.* BRĂESCU, V. 45, cf. M. D. ENC., DEX.

2. (Regional; despre suprafețe tencuite, vosite etc.) Scorojit (**2**). *Părețiidespoiați, mohorâți și plini de găurele făceau o impresie sinistră.* SĂM. I, 41.

3. (Popular) Care și-a scos total îmbrăcămintea, care este dezbrăcat până la piele, complet gol; care are o ținută vestimentară excesiv de sumară, indecentă; p. e x t. dezbrăcat (**1**). Cf. d e s p u i a (**4**). Cf. PRAV. 369. *Era amândoi despuiați, și Adam și muiarea lui, și nu să rușina.* BIBLIA (1688), 2^2/34. *Au poruncit stăpânul lor să-i bată despoiați* (cca 1705). GCR I, 352/1, cf. HELIADE, PARALELISM, I, 25. *Văzui pe acea fată de împărat lungită pă pământ, despoiată, făcută ciur de rane.* GORJAN, H. I, 119/13. *Acea frumoasă pavăză pe care era zugrăvit un copil despuiat ieșind din gura unui șarpe.* PÂCLEANU, I. I, 14/21. *Maiorul se ținea în picioare în apropierea unei mese pe care își sprijine o mână lungă și dispoetă.* RUSSO, S. 28, cf. POLIZU. *Într-o vâlcea, se aflau vreo trei familii de țigani, ..., și copiii lor cei despuieți.* PELIMON, I. 210/30, cf. PONTBRIANT, D., LM. *Îi făcea să pornească ... desculți și despuiați.* ODOBESCU, S. I, 92. *Țărani despoiați, cu pieptul uscat și păros, cu brațele negre, ... mișună, ca într-un infern, în norul de praf.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 179, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU^2, RESMERIȚĂ, D. *Într-o dimineață de toamnă din 1857, fusese găsită rătăcind despletită și despoiată la Herăstrău pe malul lacului.* M. I. CARAGIALE, C. 130, cf. CADE. *Ca o zvârlugă m-am zvârlit despuiat de pe șlep în apă.* STANCU, R. A. I, 12. *Se așezase pe prag, despuiat până la brâu și aștepta să-i coasă muierea cămașa.* PREDA, D. 8, cf. M. D. ENC., DEX. ✧ (Substantivat) *În vreame de iarnă au întrebat împăratul Schithilor, pe un despoiat, de-i este frig.* GOLESCU, P. 171/6. *Despuiata cum aude, întreabă-ndată pe rude.* PANN, P. V. I, 159/13, cf. LM. *Mă închin cu sănătate, de la golătate; despoeții din urmă.* CREANGĂ, A. 102.

4. (Despre copaci, ramuri etc.) Care a rămas fără frunze; p. e x t. fără vegetație, fără verdeață etc. Cf. d e s p u i a (**6**). *Locuri sălbatice și despuiete.* ODOBESCU, S. I, 149. *Veți zări printre crăcile despuiate ale arborilor din Cișmegiu, turnul bisericei St. Ilie.* id. ib. II, 268. *Văzui troienele albe de zăpadă și arborii negri despuiați de frunze.* PREDA, DELIR. 201. *Se rostogolea peste coroanele despuiate ale fagilor.* BARBU, G. 201, cf. M. D. ENC., DEX. ✧ F i g. *Mesteacănul ne părăsise și bradul sau fagul, cu frunți despoiete de bătrânețe sau de vânturile, care veșnic suflă în părțile de sus ale aerului, spintecau văzduhul.* HOGAȘ, DR. I, 16.

5. (Despre opere scrise, izvoare, documente, publicații etc.) Din care s-a scos, s-a extras tot ceea ce reprezintă interes în vederea alcătuirii unei analize, a unui studiu, a unei lucrări; excerptat. Cf. d e s p u i a (**8**). Cf. RESMERIȚĂ, D., DL, DM, DEX.

– Pl.: *despuiați, -te.* – Și: (învechit și regional) **despoiát, -ă, dispoiét, -ă,** (învechit) **despoliát, -ă** (LM) adj.

– V. **despuia.**

DESPUIÉRE s. f. Acțiunea de a (s e) d e s p u i a și rezultatul ei.

1. (Învechit) Cf. d e s p u i a (**1, 2**). *Despoiare ... alegoricește însemnează preada unui oraș, a unii țări.* LEON ASACHI, B. 85/24. *Se-apucă de răpiri, jafuri și*

despoieri, născocind feluri de mijloace ca să-şi sature nesaţiul său de bani. F. AARON, I. II, 42/9. *Dăspuierile lor vor începe a ne îmbogăţi.* CR (1839), 252[1]/3. *Ispitele sunt strâmbătatea judecătorilor ... despuierea văduvei şi a sărmanului.* BĂLCESCU, M. V. 578. [Funcţionarii] *se susţineau din despoierea popoarelor de orice naţionalitate.* BARIŢIU, P. A. II, 3. *Despre profesie, ce să mai zicem; cunoaşteţi care profesie e a despoierii, a năpăstuirii[i], a împilării.* PELIMON, I. 175/19. *Din specule şi încărcături, din hrăpiri şi despuiere, adunase ceva.* id. ib. 177/15. *Neagu Rupe-Piele, vestitul mumbaşir prin care ciocoiul îşi săvârşea toate despoierile şi cruzimile sale, ... scăpase de urgia domnească.* FILIMON, O. I, 294, cf. COSTINESCU, EMINESCU, O. XIII, 181. ✦ (Concretizat) Obiecte obţinute din jaf (mai ales în timp de război); pradă de război. *Orice despuiere se va lua înapoi, orice jaf va fi risipit, toţi biruitorii vor fi biruiţi.* CR (1838), 20[2]/20. *Tătarii s-au dat la pradă, şi împovăraţi cu dispoieri s-au întunat la şatrile lor.* ASACHI, I. 163/14. *Stau rânduite, peste un zăblău vărgat, arme de tot felul, coifuri, zale de fier, ... şi dispuieri luate de pe la duşmanii învinşi.* ODOBESCU, S. I, 66.

2. (Învechit) Cf. d e s p u i a (**3**). *Cu feara veni-n luptă, şi vingător adesea, Întreaga-i despuiere îi atestă valoarea Şi-l revesti ca mantă, emblemă de victorie, Trofeu al luptei sale.* HELIADE, O. I, 386, cf. VALIAN, V., PONTBRIANT, D., DDRF. ✦ (Concretizat) Piele sau blană obţinute prin jupuirea animalelor. *Despoiare – piiale jupuită de pe un dobitoc, părul sau lâna sa.* LEON ASACHI, B. 85/24. *Îmbracă-se cu despuierile dobitoacelor şi cu fibrele buruenelor.* NEGULICI, E. II, 67/8.

3. (Învechit) Cf. d e s p u i a (**4**). *Văzu Ham, tatăl lui Hanaan, despuiarea tătâni-său.* BIBLIA (1688), 7[1]/1. *Să îndrăznească vitejeaşte la caznele ceale de multe fealiuri şi la legături ... şi la despuiarea trupurilor.* MINEIUL (1776), 7[v1]/35. ✧ F i g. *Dar dincolo d-aceste înflăcărate sfere, ... Când mi-aş lăsa aicea lutoasa despuere, Acolo-mi va fi faţă ce-atâta am visat!* HELIADE, O. I, 76. *Dintre multele lovituri de la puternicele elemente streine, cu care sântem încunjuraţi, niciuna n-a adus mai mare stricare românilor decât care au ţintat la despoierea de limbă.* FM (1843), 194[2]/1. *Ea singură ... poate să arunce un văl de poezie asupra acelor plăceri mincinoase, care duc ... la veştejire, la despoiare.* FILIMON, O. I, 114. *Despuierea omului de încrederea în sine, în viitor ... nu poate face decât un deserviciu, stârnind confuzie, neîncredere, pesimism.* CONTEMP. 1975, nr. 1 494, 4/9.

4. Cf. d e s p u i a (**8**). *D-l Petrescu ... s-a ocupat cu despoierea tabelelor statistice din anul 1866.* GHICA, C. E. II, 501. *Despuierea monumentelor literare duce la o recoltă de fapte lingvistice care trebuie orânduite în funcţie de criteriul istoric, pentru a se constata apariţia, progresul, regresul şi dispariţia lor.* SCL 1957, 209, cf. D. MED. *Această despuiere de un fel deosebit a tuturor vechilor registre n-a fost deloc uşoară.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 16. *Îi vorbesc despre un proiect mai vechi, abandonat, de a lucra împreună cu Petru un „Lexicon al filozofiei eline", făcut prin despuierea tuturor textelor de la presocratici la Plotin, nerealizat încă nicăieri în lume.* LIICEANU, J. 100. ✧ *Despuierea scrutinului* = operaţie de scoatere din urnă şi de numărare a voturilor obţinute de candidaţi într-o alegere. *Ce sigur era de izbândă şi cu ce palpitaţii aştepta despoierea scrutinului.* VLAHUŢĂ, O. A. 222. *Am fost numit membru al unei subcomisii de supravegherea şi despuierea scrutinului.* PREDA, I. 105, cf. M. D. ENC., DEX.

5. F i g. (Învechit, rar; concretizat) Rămăşiţe pământeşti. V. r ă m ă ş i ţ ă[1] (**1**). *Muritoarele despuieri ale Domniţei Ancuţa.* ODOBESCU, ap. TDRG, cf. ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U. CONTRIBUŢII, I, 120.

– Pl.: *despuieri.* – Şi: (învechit) **despuiáre, despoiáre, despoiére, dispoiére, dispuiére** s. f.

– V. **despuia.**

DESPUIETÓR, -OÁRE s. m. şi f. (Învechit) Stăpân (**2**); s p e c. domn. *Şerrbii supuindu-se întru toată frica despuietorilor, nu numai bunriloru şi blândzilor, ce şi clăţănogiloru.* COD. VOR.[2] 337. *Dă-mi bucuria spăsenia ta, şi cu duhul vlădicescu (despuitoriului* C[2], s t ă p â n i t o r B 1938). PSALT. 99. *Auzi Irod al patrul despunetoriu auzitul lui I[su]s.* TETRAEV. 5. *Atunce era despuitoriu în toată Ţara Rumânească bunul creştin şi dulce Mihnea-Voivod.* CORESI, EV. I. *Că acolo vor sta toţi aseamenea, robii şi despuitorii* (a. 1669). GCR I, 185/27. *Mircea [i]şi zice lui-şi: „Mare voievod şi autocrat peste toată Ţara Ungro-Vlahică, transcarpatină şi tătărească, ... singur despuitor peste ambii ţărmi ai întregei Dunări."* EMINESCU, O. XIV, 186, cf. DDRF, TDRG, PASCU, S. 128, CADE, SCRIBAN, D., ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 100. *Să trăiască „despuitoriul".* VARLAAM – SADOVEANU, 45. ✦ Epitet dat lui Dumnezeu. *Acmu lasă robul său, despuitoriule, după cuvântul tău cu pace.* CORESI, EV. 517. *Milueşte, Doamne despuitoare, creştinii* (a. 1580). CUV. D. BĂTR. II, 356/1. *Doamne despuitoriul, părintele a tot ţinotul* (ante 1600). ib. 155/7. *Iubitor de oameni iaste şi bun şi dulce despoitorul Dumnedzeu.* COD. TOD. 192. *Unul D[u]mnezău despuitoriul şi Domnul nostru* (ante 1618). GCR I, 49/17. [Dumnezeu] *iaste despuitoriul* (a. 1661). id. ib. 181/4. *Despuitoriul Dumnedzău.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 80[r]/26. *Ce veni despuitoriul şi oborî şarpele.* MOLITVENIC (sec. XVII), 305. ✦ Epitet dat lui Isus Hristos. *Unul născut Fiiu a lu Dumnezeu iaste Hristos, şi ca un făcătoriu şi despuitoriu, ca Domn tuturora.* CORESI, EV. 195. *Eşti Domn şi despuitoriu a toate faptele.* VARLAAM, C. 261. *Despuitoriul şi Domnul H[risto]s.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 52[v]/30. *Au căzut la pământ şi s-au închinat la trupul despuitoriului* (a. 1692). GCR I, 300/35. ✦ Epitet dat Fecioarei Maria. *Învăţătură la naşterea Preasventei şi Preablagoslovitei despuitoarei noastre, Preacuratei Fecioare Mariei.* VARLAAM, C. 356. *Pentru rugăciunea a Preacinstitei despuitoarei noastre născătoarei lui D[u]m[ne]zeu* (a. 1669). GCR I, 183/16. *Despuitoare şi Doamnă preste lume.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 223[v]/1. ✧ (Adjectival) *Despuitoare Fecioară roditoare Domnului primeşte ruga robilor.* MOLITVENIC (sec. XVII), 312.

– Pl.: *despuietori, -oare.* – Şi: **despuitóriu, -ie, despunetóriu, -ie, despoitór, -oâre** s. m. şi f.

– **Despui** (prez. ind. pers. 1 de la *despune*[1]) + suf. *-tor.*

DESPUIETÚRĂ s. f. sg. (Învechit, rar) Termen de adresare pentru o autoritate absolută; atotputernicie. *Încă nu-s striin sau a altuia, ce a dumnezeiei Tale şi a despueturiei Tale.* CORESI, în SFC I, 250.

– **Despuietor** + suf. *-tură.*

DESPUITÓR, -OÁRE adj., s. m. și f. (Învechit) **1.** s. m. și f. (Rar la f.) Persoană care își însușește prin forță, prin exploatare, prin abuz unele bunuri. *Sărmanul om, văzându-se furat în toate modurile, oftă din adâncul inimei, dar nu luă nici o măsură contra despoiătorilor săi.* FILIMON, O. I, 244, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Ai pedepsit pe asupritori și pe despoitori?* BOLINTINEANU, O. 440, cf. DDRF, ALEXI, W.

2. Adj. (Despre jocuri de noroc) Care provoacă pierderi mari, care lasă fără niciun ban. *Jocurile la noroc cele mai despuitoare ... erau adunate în casa lui Păturică.* FILIMON, O. I, 254.

3. Adj. Care lipsește, care privează de un drept, de un bun etc. *Legea nouă ar fi fost despoitoare sătenilor; căci aceștia ar fi pierdut dreptul ce-l au pentru a îndestula pre copiii lor.* I. IONESCU, M. 178, cf. LM.

– Pl: *despuitori, -oare.* – Și: **despoietór, -oáre** (SĂM. III, 317), **despoitór, -oáre, despoliatóriu, -ie** (LM) adj., s. m. și f.

– **Despuia** + suf. *-tor.*

DESPUITÓRIU, -IE s. m. și f. v. **despuietor.**

DESPUITORÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar) Care ține, care se referă la Dumnezeu. *Făcându-se și sărbătoare și despuitorească dzî pentru D[o]mn[u]l ce ne-au cinstit priimindu-o.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 1^{r}/10.

– Pl.: *despuitorești.*

– **Despuitor** + suf. *-esc.*

DESPUITÚRĂ s. f. (Învechit, rar) **1.** (În forma *despoietură*) Deposedare de bunuri materiale prin înșelăciune sau violență. Cf. COSTINESCU, 334.

2. Descuamare. *Aceste fenomene de coloraţiune și de despuitură a suprafețelor nu sânt niciodată însoțite de alți accidenți consecutivi.* MAN. SĂNĂT. 158/14.

3. Goliciune a trupului. *Văzând despoietura tătâni-său, spuse afară celor doi frați.* PO 37/8.

– Pl.: *despuituri.* – Și: **despoietúră** s. f.

– **Despuia** + suf. *-tură.*

DESPÚNE[1] vb. III. T r a n z. (Învechit) A exercita puterea asupra cuiva sau a ceva; a stăpâni, a conduce, a domni. *Ai fos[t] să mă despui ca u[n] domn șerbului său.* COD. TOD. 225. *Au fost să mă despui, cumu-și despune o doamnă roaba sa* (cca 1600). CUV. D. BĂTR. II, 229/13. *Cu d[u]mnezăiască începută puteare și morții despui.* MOLITVENIC (sec. XVII), 305, cf. DHLR II, 495. ✧ R e f l. F i g. *Limba despuindu-se întru mădularele noastre, spurcă tot trupul.* CORESI, ap. DHLR II, 495.

– Prez. ind.: *despúi.*

– Lat. **disponere.**

DESPÚNE[2] vb. III v. **dispune.**

DESPÚNERE s. f. v. **dispunere.**

DESPUNETÓRIU, -IE s. m. și f. v. **despuietor.**

DESPÚS s. n. (Învechit) **1.** Putere (**II 1**), împuternicire; autoritate. *Eu te voiu tremite se deșchidzi ocii loru, cum se întoarrcă-se ... dintru despusul nepreitoriului către Dumnedzeu.* COD. VOR^{2}. 306. *Dede lor despus spre duhure necurate ca să le gonească ei și să vendece toate lângorele.* CORESI, TETR., ap. DHLR II, 295. *Amu învăța ei ca despus aibând, și nu ca cărtularii și fariseii.* id. ib. ✦ Putere (**III 2**); toi[3] (**4**). *Cel ce feace ... soarele în despusul dzileei ... luna și stealele în despusul nopției.* PSALT. SCH. 442/13, cf. DHLR II, 295.

2. Veneraţie (**1**), cult. *Carele iaste omulu cela ce nu ști cetatea efeseiască, spre despusu fiindu mariei Artemide?* COD. VOR^{2}. 240, cf. DHLR II, 295.

3. Demnitate (**1**); însărcinare. *Fistu amu preemi despusu.* COD. VOR^{2}. 292, cf. DHLR II, 295.

4. Provincie (**1**), ținut[1] (**2**), loc. *Numără ghiemonu carrtea și întreabă dintru care despus iaste.* COD. VOR^{2}. 284, cf. DHLR II, 295.

5. Pedeapsă (**2**); războire (**1**). *Înră[l]țarea D[umne]zăului în gruadzul lui și speatele de îmbe laturi ascuțite în mânrule lor, a face despus în limbi și arătare în oamenri.* PSALT. HUR.^{2} 211, cf. DHLR II, 295.

– Pentru sensurile **1, 2, 3,** cf. d e s p u n e[1]; **4, 5,** calc după v. sl. **область.**

DESPÚS[2]**, -Ă** adj. v. **dispus.**

DESPUSĂCIÚNE s. f. v. **dispoziție.**

DESPUTÁ vb. I v. **disputa.**

DESPUTÁBIL, -Ă adj. v. **disputabil.**

DESPUTÁRE s. f. v. **disputare.**

DESPUTÁT, -Ă adj. v. **disputat.**

DESPUTÁȚIE s. f. v. **disputație.**

DESPUTAȚIÚNE s. f. v. **disputație.**

DESPÚTĂ s. f. v. **dispută.**

DESPUTĂTÓR, -OÁRE adj. v. **disputător.**

DESPUTERNICÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit, rar; complementul indică acte domnești) A lipsi de autoritate; a anula. *Această întocmire a mai sus-zisului hrisov ... o desputernicim* (a. 1823). DOC. EC. 296.

– Prez. ind.: *desputernicesc.*

– Pref. *des-* + [îm]**puternici.**

DESSĂLÁRE s. f. v. **deșelare.**

DESȘELÁ[1] vb. I v. **deșela**[1].

DESȘELÁ[2] vb. I v. **deșeua.**

DESȘELÁRE s. f. v. **deșelare.**

DESȘELÁT, -Ă adj. v. **deșelat.**

DESȘÍNGE vb. III v. **descinde.**

DESȘUMENÍ vb. IV. R e f l. (Prin nord-vestul Munt.) A-și veni în fire, a se dumiri, a se lămuri. UDRESCU, GL. *Abia acum se desșumeni băiatul.* id. ib.

– Prez. ind.: *desșumenesc.* – Și: **deșumení** vb. IV. UDRESCU, GL.

– Pref. *des-* + **șumeni.**

DESȘURUBÁ vb. I v. **deșuruba.**

DESȘURUPÁ vb. I v. **deșuruba.**

DESȘURUPÁRE s. f. v. **deșurubare.**

DESȘURUPÁT, -Ă adj. v. **deșurubat**[2].

DESTABILIZÁ vb. I. T r a n z. și r e f l. A face să-și piardă sau a-și pierde caracterul stabil, echilibrul politic, economic, psihologic etc. Cf. DEX[2]. *Informații ... care nu fac decât să destabilizeze jucătorii aflați deja la Chelsea.* RL 2005, nr. 4 677. *Legea ... conține câteva precizări aberante care destabilizează accesul populației la îngrijirea medicală.* ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 835.
– Prez. ind.: *destabilizez.*
– Pref. *de-* + **stabiliza.** Cf. fr. d é s t a b i l i s e r.

DESTABILIZÁNT, -Ă adj. Care provoacă pierderea caracterului stabil, a echilibrului. *O tendință destabilizantă, extrem de nocivă, se manifestă în România: parafiscalitatea!* RL 2006, nr. 4 883.
– Pl.: *destabilizanți, -te.*
– Din fr. **déstabilisant.**

DESTABILIZÁRE s. f. Acțiunea de a (s e) d e s t a b i l i z a și rezultatul ei. Cf. DEX[2]. *Senator ... acuzat că încearcă destabilizarea organizației.* ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 834. *Responsabili din serviciile de informații siriene au contribuit la destabilizarea situației din Liban.* RL 2006, nr. 5 002.
– Pl.: *destabilizări.*
– V. **destabiliza.**

DESTABILIZÁT, -Ă adj. Care și-a pierdut sau a fost făcut să-și piardă caracterul stabil, echilibrul politic, economic, psihologic etc. Cf. DEX[2], MDA.
– Pl.: *destabilizați, -te.*
– V. **destabiliza.**

DESTABILIZATÓR, -OÁRE adj. Care destabilizează. Cf. DEX[2]. *Economia scapă ... de sub povara destabilizatoare a alegerilor prezidențiale și parlamentare.* RL 2004, nr. 4 475.
– Pl.: *destabilizatori, -oare.*
– **Destabiliza** + suf. *-tor.*

DESTALINIZÁ vb. I. T r a n z. A aplica măsurile de destalinizare. Cf. MDN.
– Prez. ind.: *destalinizez.*
– Din fr. **déstaliniser.**

DESTALINIZÁRE s. f. Totalitatea măsurilor de înlăturare a aspectelor autoritare și a cultului personalității, proprii regimurilor de tip stalinist din fosta U. R. S. S. și fostele țări satelite. *A apărut volumul „A doua destalinizare" de Dan Cătănuș, o analiză bogat documentată a plenarei CC al PCR.* RL 2006, nr. 4 866.
– V. **destaliniza.**

DESTÁNȚĂ s. f. v. **distanță.**

DESTĂINUÍ vb. IV. **1.** T r a n z. (Complementul indică lucruri necunoscute, nedescoperite, neînțelese sau informații, taine etc.) A nu mai ține ascuns; a face să fie cunoscut, înțeles, pătruns de mintea omenească; a dezvălui (**2**), a divulga, a împărtăși, a încredința, a mărturisi (**7**), a releva (**1**). *Nu voi arăta nimănui lucrurile ce vei să-mi destăinuești.* PLEȘOIANU, T. I, 120/3. *Află taina în sfârșit, Ce la nimeni pân-acum eu nu am destăinuit.* HELIADE, M. 33/3. *Avea o roabă foarte credincioasă, căreia îi destăinui ceea ce avea de gând să facă.* GORJAN, H. IV, 75/33. *Ai spus o taină la doi inși ... la unul de sânt patru ani, o ai destăinuit-o.* RUSET, E. 88/10. *Aceasta e o fatală istorie ce trebue să ți-o destăinuesc.* CR (1839), 14[1]/6. *Chemându-mă în casă m-au întrebat de îi sunt prieten adevărat, că are a-mi destăinui ceva* (a. 1839). HURMUZAKI–S, VI, 133, cf. VALIAN, V., POLIZU. *Destăinuind în lume a lui secreturi toate ... Cu-aceasta îi aduse acel mai mare rău.* NEGRUZZI, S. II, 239, cf. PONTBRIANT, D. *Linescu începu a destăinui că este logodit în Galați.* CONTEMPORANUL, I, 105. *Un prizonier dac destăinui lui Traian secretul.* ODOBESCU, S. II, 284. *Deși târziu, dar totuși vii a-mi destăinui lucruri pe care din cine știe ce cauze mi le-ai negat înainte?* EMINESCU, O. XVI, 624. *Domnița Ruxandra ... purta în inima ei o taină ... pe care n-ar fi destăinuit-o oamenilor.* GANE, N. I, 17. *Nu mi s-a dat această osândă fiindcă am destăinuit numele?* MACEDONSKI, O. II, 304, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU[2], TDRG. *Aurel, ca „aranjor", le destăinui toate amănuntele programului, pe care fetele le găsiră minunate.* REBREANU, I. 100. *Nu i s-a schimbat ... nici glasul încet și voalat, cu care parcă destăinuiește secrete.* IBRĂILEANU, A. 35, cf. RESMERIȚĂ, D. *Îmi destăinui că-l pasionează numai sportul.* C. PETRESCU, S. 164, cf. CADE. *Mă jur că taina asta eu n-o voi destăinui!* EFTIMIU, Î. 89, cf. SCRIBAN, D. *Craiul Vladislav le destăinuiește sfatul viclean al „râmlenilor noi".* BRĂTIANU, T. 157. *Un conferențiar ... destăinuia unui public uimit cuceririle chimiei sintetice.* ARGHEZI, S. X, 9. *Aceștia doi trebuie să destăinuiască tot ce știu.* STANCU, R. A. I, 212. *Nu știam dacă ... meriți cu adevărat să-ți destăinuiesc această grea taină.* TUDORAN, P. 615, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. (A b s o l.) [Domnișoara Roth] *râde mult și știe multe, dar se ferește să destăinuie.* M. ELIADE, O. I, 5. ✧ (Prin analogie) *Studiarea câtorva condice a sămilor vistieriei ne-au destăinuit mizeriile financiare ale acestui răstimp.* CONV. LIT. XX, 1 058. *Să văd ce destăinuiește frasul cel îndătinat.* COȘBUC, P. II, 135. *Îi recunoșteam pe toți; mi-i destăinuia o știință superioară și negreșită.* GALACTION, O. 243. *Moneda veche ... începea să-i destăinuie șoptite știri.* C. PETRESCU, R. DR. 35. *Destăinuie oglinda-mi fărâme de mister.* VOICULESCU, POEZII, II, 138. ✧ R e f l. *În multe forme apare a vieții taină, Pe toți ea îi înșală, la nime se distainã.* EMINESCU, O. I, 64. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Singurul prietin căruia ... ai putea să-i destăinuiești scrisoarea mea ... e acela.* CARAGIALE, O. VII, 249. *Toma, pădurarul, ... îmi destăinuise tăpșanurile cu fragi.* C. PETRESCU, S. 143.

2. R e f l. A-și da pe față (toate) gândurile sau sentimentele, spunând deschis, fără ocol, (tot) ce are pe suflet; a se confesa, a declara (**4**), a se spovedi (**2**). *Eu mâna plin de sfială Destăinuindu-mă o întinz.* HELIADE, O. I, 147. *Jură-i dragoste și unire până la moarte, ... destăinuește-te către dânsul fără sfială, și cere povață.* MARCOVICI, C. 43/12. *Lui dar destăinuindu-se i-a dat astă scrisoare, Ce astăz o arăt întâi aici în adunare.* RUSET, E. 40/11. *Se destăinui la mumă-sa despre gândurile sale de însurătoare.* CR (1839), 164[1]/8. *Trebuie să mă destăinuiesc și nevestii.* PR. DRAM. 217, cf. PONTBRIANT, D. *Dacă nu ești în stare s-o iubești ..., pentru ce nu te destăinuiești ei?* NEGRUZZI, S. I, 48.

Îi părea un lucru nedrept să fie silit a se destăinui. SLAVICI, O. I, 154. *Un medic ... i se destăinui.* EFTIMIU, N. 121. *Am să mă destăinuiesc ei numaidecât.* CAMIL PETRESCU, T. III, 472. *Un coleg ... mi se destăinuia că trebuie neapărat să se ducă la gară.* BRĂESCU, A. 196. *Neagu ... nici celui mai bun prieten nu i s-ar fi putut destăinui.* BART, E. 183. *Trebuia să-l ia cu încetișorul ..., se destăinuise el doamnei.* VINEA, L. II, 302. *Am venit să mă destăinuiesc ție.* TUDORAN, P. 567, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Un scriitor liber se destăinuie în fața lumii cu îndrăzneală.* SCÂNTEIA, 1977, nr. 10 972. [Femeia] *spunea că e foarte bine să te destăinui duhovnicului.* RL 2005, nr. 4 695. ✧ (Prin analogie) *Coceni pentru gura lui bătrână, care nu poate nici să strige, nici să blesteme, nici să se destăinuiască.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 38. ✧ Tranz. *Să-și destăinuiască focul în inimă ce-l avea.* PANN, E. II, 151/16. *Trei zile de-a rândul am voit să destăinuiesc tatei dragostea mea.* CONV. LIT. I, 32. *S-a dus la șeful muzicii militare și și-a destăinuit dorul.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 333. *Ar fi vrut să-și destăinuiască cuiva ... ceea ce avea pe suflet.* COCEA, S. II, 150. *Pe ea o căuta pentru a-i destăinui dilemele și aspirațiile tainice.* V. ROM. iunie 1975, 60. *Au și știut toate câte au pus ei la cale și, sara, au și destăinuit preutului toate cugetele lor.* SBIERA, P. 242. (Absol.) *Iertați exaltarea ce m-a cuprins ..., dar când ai vedea ce se petrece-n inima mea ..., când aș avea îndrăzneală a vă destăinui ..., a vorbi.* ALECSANDRI, T. 1 368. (Fig.) *Adierile călătoare ale dimineții își destăinuesc frunzelor adormite ... eterna lor dragoste.* HOGAȘ, M. N. 91. ✦ Fig. (Despre gânduri sau sentimente) A ieși la iveală (brusc și cu intensitate). *El se duse să facă vizită ... tatălui fetei, și i se destăinui simțirea sa cu atâta foc, încât îngrozi pe doctor.* CR (1833), 263[1]/37. *Primesc ..., replică copila, lăsând fără voe a se destăinui prin ochii ei simțirile.* ALECSANDRI, O. P. 104. ✧ Refl. recipr. *Simțeam nevoie să ne îmbrățișăm, să ne destăinuim unul altuia.* E. IONESCU, E. 69. ✦ Tranz. și refl. Fig. A (se) face vizibil, a (se) arăta; a (se) pune în evidență. *Ridinger sub a cărui mână de meșter natura sălbatică a fiarelor s-a destăinuit într-un chip așa de măreț.* ODOBESCU, S. III, 143. *Sulina ... i se destăinui în deplinătatea frumuseței.* MACEDONSKI, O III, 65, cf. DDRF. *Expoziția ... a destăinuit talente netăgăduite.* PETICĂ, O. 401. *Atâta trufie aprigă și haină învrăjbire se destăinuiau în trăsăturile feței sale veștede.* M. I. CARAGIALE, C. 11. *Soarele piezîș de iarnă destăinuește brădetul viu din lac.* GALACTION, O. A. I, 307. *Frontoanele aninate Destăinuiesc azurul din care-au fost tăiate.* VOICULESCU, POEZII, II, 157. *Din micul știutor de carte pe care-l destăinuie aceste potriveli lipsite de noblețea expresiei, va ieși un mare prozator.* CĂLINESCU, I. C. 151. *Contemplarea propriului trecut, care își destăinuiește deodată firea lui iluzorie, este o altă atitudine a poeziei eminesciene.* VIANU, L. R. 247. *Culori luminate, doar ele destăinuie trepte și har.* BLAGA, POEZII, 229, cf. DL, DM, DEX. *Comuna ... își destăinuie de la început personalitatea.* CONTEMP. 1975, nr. 1 477, 1/8. *Revelări de frumusețe ce se destăinuie ... celor mistuiți de patima folclorului.* FLACĂRA, 1975, nr. 41, 4.

– Prez. ind.: *destăinui* și *destăinuiesc.* – Și: (învechit) **distăiná** (prez. ind. *distáin*) vb. I, **distăinui** vb. IV.

– Pref. *des-* + **tăinui.**

DESTĂINUÍRE s. f. Acțiunea de a (se) destăinui și rezultatul ei.

1. Dare la iveală a unor lucruri necunoscute, nedescoperite, neînțelese, greu de pătruns de mintea omenească sau a unor informații; dezvăluire (3), divulgare, împărtășire, încredințare; mărturisire (7). Cf. destăinui (1). *Conducându-ne de destăinuirile acestui ziar, am găsit ... cauzele pentru cari d. Brătianu s-a retras.* EMINESCU, O. XII, 140, cf. DL, DM. *Toată narațiunea se reduce la cadrul inițial, hotărârea de omor, destăinuirea complotului – niciuna nu capătă specificare.* LL 1972, nr. 3, 431, cf. M. D. ENC., DEX.

2. Dare pe față, fără ocol, a (tuturor) gândurilor și sentimentelor cuiva, a (tot) ce are pe suflet cineva; confesare, confesiune, declarare (4), declarație (4), spovedanie (2), spovedire. Cf. destăinui (2). Cf. HELIADE, O. II, 345. *Nu știu de voi fi în stare ca să-i fac această destăinuire.* RUSET, Z. 9/9. *Într-o asemenea întâmplare nu mi-ar părea bine că destăinuirea mea s-a făcut publică.* CR (1839), 166[1]/2, cf. VALIAN, V. *Dintru-ntâi juna femee se rușinează de aceste streine destăinuiri.* NEGULICI, E. I, 87/17, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Tu ... ai primit cu blândețe acele destăinuiri.* ALECSANDRI, O. P. 32, cf. COSTINESCU, LM. *Deputatul capitalei ... face și niște destăinuiri mai intime.* MAIORESCU, CRITICE, 548. *Începu și el a face diferite mărturisiri și destăinuiri lui Linescu.* CONTEMPORANUL, I, 105. *Cu toate că se căia pentru această destăinuire, dar nu îndrăsni a se împotrivi stăpânului său.* GORJAN, H. III, 45/26. *Socoti că minutul cel mai priincios spre a face Ancuței destăinuirea sa, va fi acela.* ODOBESCU, S. I, 128, cf. DDRF. *Ultima scrisoare a Sașei cuprindea o destăinuire din cele mai mișcătoare; ea surprinse amorul băiatului pentru Tincuța.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 156, cf. ALEXI, W. *Oaspeții îl ascultau cu evlavie, ca și când ar auzi o destăinuire sfântă.* AGÎRBICEANU, A. 127. *Ea a făcut tot ce se putea ca să-mi provoace destăinuirea.* IBRĂILEANU, A. 208, cf. RESMERIȚĂ, D. *Îl pândeam discret, știind că în asemenea clipe ușurare se află în destăinuire.* M. I. CARAGIALE, C. 69, cf. CADE. *Așteptam ... cu sufletul pe buze destăinuirile boierului.* COCEA, S. I, 231. *Un jurnal de călătorie prețuiește mai ales prin destăinuirea directă.* VIANU, A. P. 87. *Fără scrupul s-a folosit de destăinuirile lui de om slab.* VINEA, L. I, 188, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ✧ Fig. *Afla-vei tu vrodată Cumplita vremilor destăinuire?* VLAHUȚĂ, O. A. I, 39.

– Pl.: *destăinuiri.*

– V. **destăinui.**

DESTĂINUÍT, -Ă adj. Care a fost dezvăluit. Cf. destăinui (1). *Pentru ce dar să nu urmezi tot aceasta ..., ascunzându-ți tainele tale și, poate, de multe ori, destăinuite ascunsuri?* BUZNEA, C. 7/5, cf. MDA.

– Pl.: *destăinuiți, -te.*

– V. **destăinui.**

DESTĂINUITÓR, -OÁRE adj. (Învechit) Care se destăinuie (2). Cf. RESMERIȚĂ, D. ✧ (Prin analogie) *Da, răspunse necunoscuta cu glas dureros și destăinuitoriu de grele suferinți.* CONTEMPORANUL, III, 875.

– Pl.: *destăinuitori, -oare.* – Și: **destăinuitóriu, -ie** adj.

– **Destăinui** + suf. *-tor.*

DESTĂINUITÓRIU, -IE adj. v. **destăinuitor.**

DESTĂRNIȚÁ vb. I. Tranz. (Prin Bucov.; complementul indică măgarul, calul etc.) A scoate tarnița (1). *L-au destărnițat și i-au întins poclăzile și tarnița la soare.* SBIERA, ap. CADE, cf. DL, DM, DEX, A V 15.

– Prez. ind.: *destărnițez.*
– Pref. *des-* + [în]**tărnița.**

DESTÂMFLÁ vb. I v. **dezumfla.**

DESTÂRNÁ vb. I. T r a n z. (Prin sudul Olt.) A dezlega. Cf. LEXIC REG. 35.
– Prez. ind.: *destârn.*
– Pref. *des-* + [a]**târna.**

DESTECÁ vb. I. T r a n z. (Învechit, rar; complementul indică săbii) A scoate din teacă (1). *Aceasta zicând își destecă sabia, și se duse de intră în acel palat al fermecătoarei.* GORJAN, H. III, 10/29.
– Prez. ind.: *destéc.*
– Pref. *des-* + **teacă.**

DESTECÁT, -Ă adj. (Învechit, rar; despre săbii) Care este scos din teacă (1). *Împăratul eși din iatacul Șirinei foarte turburat, și mă caută cu sabia destecată prin toate colțulețele palatului.* GORJAN, H. III, 246/34.
– Pl.: *destecați, -te.*
– V. **desteca.**

DESTILÁ vb. I v. **distila.**

DESTILÁRE s. f. v. **distilare.**

DESTILÁT, -Ă adj. v. **distilat.**

DESTILATÓR s. m. v. **distilator.**

DESTILÁȚIE s. f. v. **distilație.**

DESTILAȚIÚNE s. f. v. **distilație.**

DESTILĂCIÚNE s. f. v. **distilație.**

DESTILĂRÍE s. f. v. **distilerie.**

DESTILĂTÓR, -OÁRE adj. v. **distilator.**

DESTÍMPT, -Ă adj. v. **distinct.**

DESTÍN s. n. Forță sau voință supranaturală care ar hotărî, în mod fatal și implacabil, tot ce se petrece în viața omului, f a t a l i t a t e; ceea ce se crede că ar fi sortit cuiva (în bine sau în rău), m e n i r e (3), n o r o c (1), p r e d e s t i n a r e (1), u r s i t ă (3), z o d i e (2), (rar) p r e d e s t i n a ț i e (2), (învechit și popular) s t r i ș t e (1), (popular) d a t ă[2] (III 1), f ă c u t, n o r o c e a l ă (1), n o r o c i r e (1), o r â n d ă[1] (1), p a r t e (I 5), r â n d u i a l ă (III 2), s c r i s ă[2] (v. s c r i s[2] II 1), s o r o c (5), s t e a (I 1), (învechit și regional) s o r o c i r e (3), (învechit) p r e u r s i r e, p r e u r s i t ă (v. p r e u r s i t 1), u r s i t o a r e (v. u r s i t o r 3), (grecism învechit) p r o o r i s m o s, (regional) u r s ă[2] (1), u r s e a l ă (2), (învechit, rar) p r o d a t ă; (sensuri curente) împrejurare, condiție de viață etc. sau concurs de împrejurări în care se află sau se va afla o persoană sau o comunitate la un moment dat, s i t u a ț i e, s t a r e; curs al evenimentelor (importante) din viața (sau dintr-o parte a vieții) unei persoane; soartă[1] (1), sortire, (învechit) destinată, destinație (1). *Oare este destine mai înfricoasă decât ceaia a mea?* CALENDARIU (1794), 31/26, cf. HELIADE, O. II, 361. *Frate tău ... favorat fiind mai mult decât tine de destin (noroc sau ursitoare) va putea trăi în societate.* FM (1843), 276[2]/27. *Mă așezai aici și mă adâncii cu totul în cugetarea despre destinul omului.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 172, cf. NEGULICI. *Sufletul ... pune în mișcare ființele viezătoare și le conduce către scopul seau destinul lor.* CORNEA, E. I, 182/4. *Eu nu murmur contra destinei mele; pe mare sau pe eșafod, trebuia a muri odată.* LĂZĂRESCU, S. 132/30. *Mulțumesc destinului care te aduce.* PÂCLEANU, I. I, 100/18, cf. STAMATI, D. *Destin fatal pentru o nenorocită națiune care suferi așa de greu.* PELIMON, I. 77/17. *Dar astădzi și mai tristă, mai vrednică de jale E viața ce-mi reservă destinul pierdzător.* MEITANI, C. 13. *Mari puteri acum iau parte la destinul ce ne-așteaptă.* ALEXANDRESCU, O. 260. *Tot omul își are destinul său, de care nu poate fugi.* FILIMON, O. I, 312, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., CANELLA, V. 110, COSTINESCU, LM. [Șeful partidului liberal] *conduce destinele țării ... el însuși.* MAIORESCU, D. IV, 622. *Scopul și destinele Asociațiunii erau foarte puțin cunoscute în Principate.* ODOBESCU, S. I, 496. *Dar-așa ni e destinul, Vitreg prea adeseori, Unu-i lumea i-acordează, Iar pe altul îl botează Cu-a lui roată de plânsori.* EMINESCU, O. I, 14. *Mureșan ... Brazilor destinul spune.* id. ib. 32. *Crezu că aude în urechea ei glasul înfricoșat al destinului.* GANE, N. I, 7. *Se uită ... mizerabilul destin.* MACEDONSKI, O. I, 29. *Voiesc cu tine destinul să-l împart.* id. ib. II, 243. *Destinul Vru să trăiesc aievea acele zile grele.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 258. *Lupta ... contra puterei ascunse și neînvinsă a destinului.* CONV. LIT. XX, 507. *Calicul știe chinul destinului dușman.* MILLE, V. P. 95, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU[2]. *Îmblânzitor de oameni prin iubire, Tu ți-ai ales destinul cel mai greu!* CERNA, P. 9, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D. *Chiar regăsirea noastră, în aceleași împrejurări, părea menită, potrivită de destin.* M. ELIADE, O. I, 37, cf. CADE. *Are el dreptul să-i zdrobească viața legând-o de destinul lui atât de puțin asigurat din toate punctele de vedere?* REBREANU, R. I, 248. *Cât de nebulos apare Destinul tău.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 97. *Mă apropii, întrebându-mă cu teamă, Dacă destinul îmi va zâmbi.* CAMIL PETRESCU, T. III, 395. *Oamenii au avut totdeauna dorința ... de a-și cunoaște „destinul".* NEGULESCU, G. 62. *Drăgoi prezida la destinele regimentului.* BRĂESCU, O. A. I, 96. *Loviturile unui destin pe care nu știa cum să-l înduplece.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 19. *Înmărmurim la gândul măreției destinului nostru.* E. IONESCU, E. 72. *Ci-arată-mi, vrăjitoare, cum să-mi cetesc destinul.* LESNEA, VERS. 40. *Mirosul acid al cernelii stăpânea ... ca prezența unui destin.* TEODOREANU, M. II, 7. *Destinul călare în frunte trecând, Cu lancea ne cearcă grosimea durerii.* VOICULESCU, POEZII, II, 103. *Individualitatea este o fatalitate; este destin, destin închis în sâmburele vieții.* CIORAN, R. 35. *Destinul lui a fost să fie un desrădăcinat.* SADOVEANU, O. XX, 52. *La Antipod ne-a rânduit destinul: De-mbătrânesc, întinerești în schimb.* PILLAT, P. 260. *Calitatea națională a eului omenesc nu e ceva accidental, ... ci face parte din destinul exemplar al lui.* STĂNILOAE, O. 10. *Stelele descriu cu linii de aur destinele umane.* CĂLINESCU, N. 261. *Mai presus de toate-i un destin.* BENIUC, C. P. 110. *Simțim viața activă, plină de farmec și de peripeții a portului, după cum intuim destinul marinarului.* CONSTANTINESCU, S. I, 189. *N-are putere să se împotrivească destinului.* PREDA, M. 414, cf.

DL, DM. [C. A Rosetti] *părăseşte şcoala în căutarea unui alt destin.* IST. LIT. ROM. II, 527, cf. DER, DN^2. *Nu e cazul să-mi dai lecţii despre destinul femeii.* S ianuarie, 1970, 41, cf. M. D. ENC., DEX. *Moartea lui apare ca o pedeapsă nu a destinului orb, ci a istoriei clarvăzătoare.* CONTEMP. 1975, nr. 1 490, 3/11. *Se pierd cu propriile noastre drame şi destine în ordinea infinită a destinului.* PALEOLOGU, T. 32. *Politica, respectiv activitatea prin care participi la destinul unei colectivităţi, ... este ... monopolul unei infime minorităţi.* LIICEANU, J. 6. *Legea morală e culoarea pe care o capătă absolutul în mediul unui destin individual anumit.* PLEŞU, M. M. 27. *Eroul acestei cronici ... a marcat pentru totdeauna ... destinul tuturor copiilor.* CĂRTĂRESCU, N. 35. *În fond totul revine la a înţelege că soarta ştiinţei moderne face parte din destinul creştinismului.* PATAPIEVICI, C. L. 367. *Destinul special al lui Panait Istrati.* RL 2005, nr. 4 612. *Pentru Blaga, destinul omului ca om este legat de cultură.* ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 822. ✧ (Prin lărgirea sensului) *E ... semnul sub care stă destinul versurilor mele.* CAMIL PETRESCU, P. 325. *Vibra parcă Roma ... reînviată din toropeala ruinelor romane spre o nouă viaţă şi spre alte destinuri.* COCEA, S. I, 130. ✦ Viitor (**III 1**). *Originea, condiţia socială, formarea intelectuală şi morală a lui Tudor Vladimirescu ... au exercitat o influenţă decisivă asupra destinului lui revoluţionar.* OŢETEA, T. V. 71. *Discuţia ... se purta asupra destinului teatrului românesc.* VARLAAM – SADOVEANU, 220. *Cărţile de excepţie, deşi influenţează enorm, au totuşi destinul lor particular.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 173, 5/1. *O întreprindere reconsideră destinul unui oraş, izbăvindu-l de mediocritate.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 4. ✦ Viaţă (**II 1**). *Destinul meu începe mizer, într-o mahala.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 11. ✧ (Prin analogie) *Se poate urmări, de la un carton la altul, destinul câte unei culori.* CONTEMP. 1971, nr. 1 302, 712. ✦ Persoană care are un anumit destin. *Se vede însă că e un trist făcut ca pe pământ destinele plămădite din prea multă poezie să fie fragile ..., fără folos în viaţă, fără menire practică.* GALACTION, O. 111.

– Pl.: *destine* şi (învechit) *destinuri.* – Şi: (învechit, rar) **destíne** s. f.

– Din fr. **destin.**

DESTINÁ vb. I. **1.** T r a n z. (Folosit şi a b s o l.) (Mai ales în formă pasivă; subiectul gramatical sau logic, exprimat sau subînţeles, este, de obicei, divinitatea sau o forţă supranaturală; complementul indică oamenii sau viaţa, stările, sentimentele etc. lor) A hotărî dinainte destinul, însuşirile etc. unei fiinţe sau ale unui lucru; a predestina (**1**), a rândui[1] (**III 1**), a sorti[1] (**I 1**), a ursi[1] (**1**), a preursi, (popular) a noroci (**1**), a soroci (**3**), a pune deoparte (v. p u n e **A I 4**), (învechit) a tocmi (**II 3**). Cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI. *Providenţa ... destină pe acest erou ca să fie ministrul planurilor tale.* PÂCLEANU, I. II, 66/27, cf. STAMATI, D. *E lumea destinată mereu să se consume, Să piară făr' s-ajungă frumoasele-i ţintiri?* R. IONESCU, C. 139/19. *Franţezii nu mai cată să cuprinz-acest climat Care cerul pentru dânşii nicidecum l-au destinat.* SION, C. 28/8, cf. PROT. – POP., N. D. *Tu râzi, copilă dragă, de-a mele bune sfaturi, Căci soarta te destină în lume să iubeşti.* CONV. LIT. I, 147. *Ceriul au destinat această ţeară a fi bulvardul civilizaţiei.* ALECSANDRI, S. L. 305. *Un popol ce nu crede în mândrul viitor E destinat să piară necunoscut în dor.* BOLINTINEANU, O. 154. *Ah! pân' te vei întoarce, crezi tu c-o să-mi ajungă Viaţa ce-mi destină Alah p-acest pământ?* MACEDONSKI, O. IV, 19, cf. DDRF, TDRG. *Individul ... e servitorul elementului etern, e destinat să-l păstreze.* IBRĂILEANU, A. 170. *Viaţa ta e destinată binelui.* SADOVEANU, O. XX, 343, cf. SCRIBAN, D. *Omul era cu totul deschis acţiunii dumnezeeşti, fiind destinat la deplina realizare a îndumnezeirii sale.* STĂNILOAE, O. 16. *Sunt oameni destinaţi să nu trăiască decât partea urâtă a vieţii.* CĂLINESCU, C. O. 23, cf. DL, DM. *Sunt destinat lui. Şi el mie.* BARBU, PRINC. 47, cf. DN^2, M. D. ENC., DEX. ✦ (Sens curent; subiectul gramatical sau logic este omul sau o anumită cauză obiectivă; complementul indică de obicei oameni sau manifestări, acţiuni, creaţii, produse ale lor) A stabili rolul, destinaţia etc. cuiva sau a ceva; a hărăzi, a hotărî, a meni (**4**), a rezerva, a rândui (**III 1**), a sorti (**I 1**), (învechit şi popular) a orândui (**3**), (popular) a noroci (**1**), a soroci (**3**). V. p r e v e d e a (**I 1**). *Învită ... pre doi din companionii săi la o feste mică destinată a preznui ziua, în care ... ieşise din mânăstire.* CALENDARIU (1794), 27/7. *Magazierii, carii vor slobozi proviant destinat pentru alte părţi de oştire, ..., se vor pedepsi.* CONDICA, O. 44/10, cf. NEGULICI. *Duce pe oaspeţii săi în apartamentul ce le este destinat.* PÂCLEANU, I. II, 81/5. *Sărmanul pescar a priimit lovirea ce-ţi destinasem.* LĂZĂRESCU, S. 49/16. *Cartea ce publicăm este destinată ... persoanelor ce ar voi să câştige cele dântâi noţii de himie.* MARIN, PR. I, I/2. *Studenţii începură să se adune ... la colegiul calvinilor, pe care-l destinaseră de centru al demonstraţiunii lor.* BARIŢIU, P. A. II, 38. *Cioplirea sării e pretutindeni netedă ... conservând ... boltiturile şi coloanele destinate în plan.* PELIMON, I. 134/8. *Fondul ce destinează ... şi celelalte de care se va vorbi, le pot fi prea de ajuns.* DÂMBOVIŢA (1858), 7^1/68, cf. PROT. – POP., N. D. *Cui ai destinat punga la care lucrezi?* CONV. LIT. I, 230, cf. COSTINESCU. *Afară de caii postelnicului, destinaţi pentru aceste cavalcade, se aduse încă şase.* BOLINTINEANU, O. 425, cf. LM. *Unele persoane ... sunt predispuse a crede că un dicţionar ... este o operă destinată mai cu seamă erudiţiunii.* ODOBESCU, S. II, 395. *Familia mea m-a destinat să vă fiu soţie.* EMINESCU, P. L. 227. *Toate însuşirile ei făcură pe Pascaly să destineze pe Tudoriţa pentru „travesti".* CARAGIALE, O. III, 298. *Unii propuneau ca foiletonul să fie destinat exclusiv literaturei.* I. NEGRUZZI, în PLR I, 256, cf. DDRF. *Muri mazilit la Constantinopole, fără a avea parte să fie pus în locaşul veşnic pe care şi-l destinase.* CONV. LIT. XX, 973, cf. ALEXI, W. *Peşcheşul destinat domnului fu o sută cincizeci de galbeni.* IORGA, C. I. II, 217. *Mi-am luat în primire patul ce mi-era destinat ..., lângă o fereastră.* ANGHEL – IOSIF, C. L. 198, cf. TDRG. *Cele două clădiri ... sunt destinate a fi locuinţele Eugeniei şi a Octaviei.* AGÎRBICEANU, A. 343, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *D. Mehedinţi ... nu aparţine ştiinţii prin manualele sale didactice destinate şcolilor.* LOVINESCU, C. V, 9. *Valoarea rentei de stat este destinată să crească în funcţie de dezvoltarea economică.* TITULESCU, D. 109. *Posesorii de azi ai averilor ... să sporească ... renta destinată domnişoarei contese.* EFTIMIU, N. 9. *Întrebările acestea ... nu sunt destinate să satisfacă nicio nevoie biologică a organismului lor.* NEGULESCU, G. 81, cf. SCRIBAN, D.

Lucrau la un pupitru, ce fusese destinat cândva rugăciunii. VINEA, L. I, 108, cf. DL, DM. *Aceste şcoli ... erau destinate fiilor de boieri.* IST. LIT. ROM. I, 521. *Se prescrie bolnavului o anumită cantitate de lichid pe zi, ... ţinând cont şi de lichidele conţinute în supe, compot ... destinate bolnavului.* BELEA, P. A. 214. *Când însă gerunziile sunt plasate cu intenţie în poziţii destinate să creeze ambiguitate poetică, stabilirea relaţiilor dintre ele şi restul comunicării imediate devine dificilă.* COTEANU, S. F. II, 74, cf. DN^2. *Numeroase erau ... localurile destinate celor care veneau.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 3, 36. *Atenţia acordată muzicii româneşti* [are] *ca urmare o înviorare netă a creaţiei muzicale destinată amatorilor.* M 1974, nr. 9, 30, cf. M. D. ENC., DEX. *În jurul satului se întindea câmpul, împărţit în sectoare sau tarlale destinate culturilor.* BUTURĂ, EG. 60. *Fagul destinat confecţionării sicriului se tăia şi se pregătea pentru îngropare după un anumit ritual tradiţional.* id. EB. I, 95. *Majoritatea produselor create în sistemul de fabrică erau destinate pieţei veniturilor medii şi mici.* PATAPIEVICI, C. L. 284. *Federaţia Internaţională a Crucii Roşii ... pregătea creşterea ajutorului destinat victimelor.* RL 2004, nr. 4 497. ✧ Refl. pas. *Ne culcarăm în camera ce ni se destinase.* SION, P. 251. *După moartea principelui,* [palatul] *a devenit proprietate naţională şi s-a destinat a servi ca depozit al celor mai remarcabile opere de pictură.* FILIMON, O. II, 76. *S-a luat vechiul material şi s-a destinat la clădirea oraşelor mai nouă.* MAIORESCU, CRITICE, 288. *Locul ce s-a destinat ... pentru această sărbătoare ... este o mare piaţă pătrată.* ODOBESCU, S. II, 112.

2. Refl. şi tranz. A (se) îndrepta spre o anumită activitate, îndeletnicire etc.; a (se) consacra, a (se) dedica (2). V. opta. *Ateliere în care copiii să înveţe meseria la care se destină.* GHICA, ap. CADE, cf. PROT. – POP., N. D. *El m-a destinat pentru magistratură.* CONV. LIT. I, 149. *Liceele ... să fie rezervate numai pentru aceia care vor să se destine la acea înaltă cultură clasică.* MAIORESCU, D. I, 466, cf. ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Orice cetăţean roman ... se destina carierii publice.* LOVINESCU, C. IV, 89. *Copilul e apt pentru cariera căreia se destinează.* CĂLINESCU, C. O. 106. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Viaţa ta era destinată binelui, milei, înţelegerii.* SADOVEANU, O. XX, 343.

– Prez. ind.: *destinez* şi (rar) *destín.*

– Din fr. **destiner,** lat. **destinare.**

DESTINÁL, -Ă adj. (Livresc) Care se raportează la destin; care caracterizează sau implică destinul. *A avut loc o întâlnire pe care o consider „destinală" pentru soarta Heideggerului românesc: l-am cunoscut pe Thomas Kleininger.* LIICEANU, J. 141. *Numai într-un context destinal resimţit cu precizie, îndrăzneala şi rezerva îşi află sensul şi justificarea.* PLEŞU, M. M. 115.

– Pl.: *destinali, -e.*

– Din fr. **destinal.**

DESTINÁRE s. f. (Învechit) Acţiunea de a (se) destina şi rezultatul ei.

1. Destin. Cf. destina (1). Cf. HELIADE, O. II, 361. *Femeia atâta are: Să mângâie durerea ... Aceasta-i destinarea ce-Alah i-a dat în lume.* PELIMON, S. 38/26, cf. PONTBRIANT, D. *Scrieri teologice, între altele asupra destinării.* BARONZI, I. C. III, 201/21, cf. LM, DDRF, DEX.

2. Destinaţie (2). Cf. destina (2). Cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Banii reintraţi au destinarea de a servi la alte publicaţiuni.* CONV. LIT. I, 15, cf. LM. *Eu am propus aceasta,*[desfiinţarea unei catedre] *nu ... pentru a desfiinţa o alocaţiune bugetară,* [ci] *... spre a-i da o altă destinare.* MAIORESCU, D. I, 445, cf. RESMERIŢĂ, D., DEX.

3. Destinaţie (3). *Scrisoarea ajunse la destinarea sa.* FILIMON, O. II, 248.

– Pl.: *destinări.*

– V. **destina.**

DESTINÁT, -Ă adj. (Rar) Care este sortit (1). *Soarta cerând sfârşitul destinat şi deja apropiat ... a adăugat trupelor regale patru mii de călăreţi.* MAIOR, S. II, 37, cf. DEX. ✦ Al cărui rol a fost stabilit anterior. *Despre întrebuinţarea timpului, cât şi a somelor destinate, arătăm.* ASACHI, Î. 11/7, cf. DEX.

– Pl.: *destinaţi, -te.*

– V. **destina.**

DESTINATÁR, -Ă s. m. şi f. Persoană căreia i se trimite, i se adresează, i se încredinţează ceva (sosit din altă parte, de obicei prin poştă, prin serviciul de mesagerii); adresant. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU^2, TDRG. *Se povestesc pe larg diferite evenimente şi care într-adevăr s-au scris ca să se trimeată destinatarilor.* BUL. COM. IST. II, 4, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *Întâlneam ... cărţi poştale, ilustrate şi fotografii, pe care multă vreme le-am crezut ... răpite destinatarilor.* CAMIL PETRESCU, P. 85, cf. SCRIBAN, D. *Aceste scrisori puneau pe Stroganof în faţa alternativei de a primejdui pe destinatari predându-le scrisorile sau de a-i lăsa fără avertisment reţinându-le.* OŢETEA, T. V. 198. *Te rog expediază-le* [flacoanele cu parfum] *de urgenţă adevăratei destinatare.* VINEA, L. I, 305, cf. DL, DM. *Chestiunea este însă ceva mai complicată din punctul de vedere al destinatarului.* COTEANU, S. F. II, 118, cf. DN^2, M. D. ENC. *Caracterul fix al acestor formule reiese şi din faptul că ele pot avea ca destinatar persoane care nu corespund apelativului.* LL 1974, nr. 1, 44, cf. DEX, D. MAN. ✧ (Prin analogie) *O bună parte a muzicii noastre uşoare nu este receptată de către principalul ei destinatar tineretul.* FLACĂRA, 1975, nr. 45, 15. *Mutaţia valorilor privind în adevăr pe destinatar e un fel de limită a expresivităţii involuntare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 26, 9/2.

– Pl.: *destinatari, -e.*

– Din fr. **destinataire.**

DESTINÁTĂ s. f. (Învechit) Destin. Cf. HELIADE, O. II, 361. *În viaţa noastră însă aceeaşi destinată! Şi anul nou în sfera-i nimica nu ne-arată.* R. IONESCU, C. 20/4. *Destinata umanităţii este de a realiza progresiv în societate, în familie, în individ, libertatea.* CONV. LIT. II, 39, cf. COSTINESCU. *Românie, ... condu-ţi destinatele tale politice cum ştii.* MAIORESCU, D. III, 318. *Momentele de linişte ... prin cari trecem astăzi, după atâtea veacuri grele, nu sunt decât un scurt popas pe calea destinatelor noastre.* CARAGIALE, O. III, 172.

– Pl.: *destinate.*

– După fr. **destinée.**

DESTINATÍV adj. (Rar) (Gram.; despre caz) Care exprimă scopul[2]. *În limba bască există ... un caz destinativ prin care se exprimă complementul de scop.* GRAUR, I. L. 150.
– Cf. d e s t i n a.

DESTINATÓRIU, -IE adj. (Jur.) Care fixează o destinație. Cf. DEX, NDN.
– Pl.: *destinatorii.*
– Din fr. **destinatoire.**

DESTINÁȚIE s. f. **1.** (Învechit) Menire (**4**). Cf. HELIADE, O. II, 361. *Daca femeia e născută a iubi, apoi de ce să nu-mi fie permis a urma destinației sexului meu?* FM (1847), 144[2]/5. *Destul fui în ghiara ta, Neputând un pas a face După destinația mea.* ARICESCU, A. R. 33/17, cf. STAMATI, D. *Ca omul carile are a sa proprie destinație pre pământ, și monumentele publice sacre au profane au a lor menire.* CALENDAR (1835), 71/3. *Cine nu vede aici un simbol misterios de teoria și de credința despre nemortalitatea sufletelor noastre și de destinațiunea ... noastră înaltă în ceealaltă lume?* BARASCH, M. I, 103/27, cf. LM, CADE. *Ortodoxia, deși universală în destinația ei ... n-a putut rămânea atârnată în văzduhul ce plutește pe deasupra neamului nostru.* STĂNILOAE, O. 97. ✦ Scop[2]. *Supușii și cetățenii fiecăruia stat ... din istorie învață a-și cunoaște și a-și iubi patria, văzând destinațiile sale, începutul constituției sale de acum, legile.* F. AARON, I. L. 8/12.

2. Întrebuințare consacrată sau hotărâtă dinainte a ceva sau a cuiva, într-un anumit scop. *Obiceiul a dat fiecăria deosebită destinație.* GTN (1836), 101[2]/10. *Care este cea mai bună dispoziție dinnăuntru a fiecăria din aceste camere de pe destinația lor?* BREZOIANU, R. 16/25, cf. NEGULICI. *Există în țară un fond imens, a căria proprie și precisă destinație ... este susținerea religiii.* DÂMBOVIȚA (1858), 3[2]/9, cf. PROT. – POP., N. D. *Fondurile cu destinațiune specială se vor întrebuința mai „întâi după voia expresă a donătorilor".* CONV. LIT. I, 199, cf. COSTINESCU, ALEXI, W., ȘĂINEANU[2]. *Tânărul ... avea o coajă de pâine căreia îi dăduse o destinație pentru masa de seară.* ANGHEL – IOSIF, C. L. 145, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Atunci haina capătă galba ei, unică, așa cum îi e destinația.* CAMIL PETRESCU, P. 277. *Un material care și-a schimbat destinația era pe vremuri coaja.* ARGHEZI, B. 41. *Orânduirea sclavagistă a cunoscut o mulțime de fluiere, botezate după destinația ce le era hărăzită (de nuntă, de înmormântare).* ALEXANDRU, I. M. 47, cf. DL, DM, DN[2]. *Templele aveau forma unei piramide, ca și mormintele și alte edificii cu destinație rituală.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 6, 75. *Așezământul de la Dudești a căpătat și el o atare destinație.* G. BARBU, A. V. 156, cf. M. D. ENC., DEX. *Există cunoscuta Piață a halelor, ... căreia i s-a fixat acum o altă destinație.* FLACĂRA, 1975, nr. 47, 15. *Prin destinația sa piesa este mai apropiată de „încălțăminte" decât de „pantaloni".* Z. MIHAIL, T. P. 67. *Palatul administrativ s-a transformat în Palat cultural, cu destinație precisă, pentru adăpostirea muzeelor ieșene.* PAVEL, S. E. 218. *Uzul greșit și destinația improprie reprezintă justificarea armăturii filozofice a romanului.* PATAPIEVICI, C. L. 281. *Cea mai mare parte din sumă, ..., are ca destinație recuperarea de către România a decalajelor față de statele membre.* RL 2005, nr. 4 643. ✧ (Prin lărgirea sensului) *În funcție de tipul și destinația mesajului ... unele conotații se neutralizează.* LL 1972, nr. 3, 308.

3. Loc, țintă, obiectiv (**II 2**) sau persoană către care se îndreaptă cineva sau ceva, unde urmează să ajungă cineva sau ceva. *Corăbiile ce porniseră priimiseră o nouă destinație.* CR (1833), 121[2]/32, cf. NEGULICI. *Cavalerul ... a plecat luni în 24 ale acestei lune la destinațiunea cea către Viena.* TELEGRAFUL (1854), 162[2]/50, cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, LM. *Cu acest material sosit intact la destinație ... întregul corp VIII al armatei ... începe să treacă Dunărea.* MAIORESCU, D. II, 81. *Dă la destinație alăturata fotografie.* CARAGIALE, O. VII, 180. *Pentru ca să ajungă la destinație acea hârtie ... un om aleargă noaptea în bătaia vântului.* SĂM. IV, 2, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU[2], TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Ar fi fost arestat și îmbarcat pentru o destinație sigură.* BRĂTIANU, T. 31. *Între timp ajunsesem la destinație și ne dădurăm jos.* PREDA, DELIR. 78, cf. DM., M. D. ENC. *O aeronavă Airbus ... a decolat de pe aeroportul Băneasa cu destinația Veneția.* RL 2005, nr. 4 594. ✧ (Învechit) *Locul destinației* = locul spre care s-a hotărât să se îndrepte cineva sau ceva, unde urmează să ajungă cineva sau ceva. *Petrecurăm încă patru zile lungi ... până ajunserăm la locul destinației.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 150. *Se vor pedepsi și ofițerii ... orânduiți fiind cu priimirea și ducerea recruților la locul destinației lor.* CONDICA, O. 35/16.
– Pronunțat: *-ți-e.* – Pl.: *destinații.* – Și: (învechit) **destinațiúne** s. f.
– Din fr. **destination.**

DESTINAȚIÚNE s. f. v. **destinație.**

DESTÍNCT, -Ă adj. v. **distinct.**

DESTINCTÍV, -Ă adj. v. **distinctiv.**

DESTÍNCȚIE s. f. v. **distincție.**

DESTÍNDE vb. III. **I. 1.** T r a n z. și r e f l. (Învechit) A (se) întinde pe o suprafață vastă; a se desfășura (**1**). *Și rânduri trecea, trecea oștirea-i, Se destindea-mprejuru-i ca norii vijăliei.* HELIADE, O. I, 338. *Începu a se destinde înaintea ochilor mei cea mai delicioasă ... panoramă.* FILIMON, O. II, 16, cf. LM. *La poalele munților Vosgii, se destinde provincia Lorenei.* ODOBESCU, S. I, 5. *Cerul cu întunecatul lui azur ... se destindea asupra orașului.* EMINESCU, P. L. 222, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU[2], RESMERIȚĂ, D., CADE, DL, DM. ✧ F i g. *Acest șir de artiști ... se destinde peste un spațiu de trei sute de ani.* ODOBESCU, S. III, 131. ✦ T r a n z. (Învechit) A extinde. *Destinzând lucrarea pământului și semănându-să precum arată, să poate nădăjdui îmbunătățirea acestui product* (a. 1846). DOC. EC. 906.

2. T r a n z. A desfășura deschizând, întinzând, răsfirând etc. *Ființa ta deșteaptă a noastră tinerime ..., Pe ea vechile steaguri destinde cu mărime.* HELIADE, O. I, 163. *Păsări îmblânzite-n cuiburi distind penele alese.* EMINESCU, O. I, 43, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU[2]. *Își destinse aripile puțin, să se odihnească.* GÂRLEANU, L. 31, cf. CADE. *Destinse cu un gest de scamator clacul ... pe care-l ținea în mână și se acoperi.* VINEA, L. II, 273. ✧ F i g. *Somnul își destinde aripa.* ALECSANDRI, POEZII, 314. *Sufletul meu își destinse aripile.* HOGAȘ, DR. I, 220. *Când soarele-n cruce deasupra-le-ajunse, Cumpăna-i de-aur destinse cu mâna-i olimpicul tată.* MURNU, I. 155.

3. Tranz. şi refl. (Învechit) A-şi mări volumul. *Ceea ce ajută mai mult a se destinde acest organ, este aerul.* PR. 20/9. *Mădularul amorţeşte, pelea care acoperă şezul se destinde şi se ridică ... când puroiul îşi ia drumul către acest punt.* MAN. SĂNĂT. 200/23.

4. Tranz. şi refl. A face să iasă sau a ieşi dintr-o stare de încordare musculară, dintr-o poziţie incomodă, ghemuită; a (se) întinde, a (se) îndrepta, a (se) relaxa (**1**). Cf. PONTBRIANT, D. *Coatele pe braţul crucii le distinde.* EMINESCU, O. I, 50. *Braţul său în care muşchii stau ca funii încordate E destins pe jumătate.* MACEDONSKI, O. I, 215. *Buzele lui strânse se destind.* SĂM. IV, 269. *Muşchii se destinseseră, voinţa se încordase.* D. ZAMFIRESCU, R. 262. *Cu cât bea, i se destindeau liniile de pe obraz.* AGÎRBICEANU, S. 248. *Epuraşul se destinse ... şi o zbughi la goană.* GÂRLEANU, L. 93, cf. RESMERIŢĂ, D. *Alungat ca de furtună, Cu picioare de lăcustă, Se destinde şi s-adună Peste-o mirişte îngustă.* TOPÎRCEANU, P. I. 213. *Gura i se arcuia în jos, obrajii i se destindeau.* CAMIL PETRESCU, P. 225. *O privi îndepărtând şi apropiind braţul dezvelit, destinzând şi închizând pumnul mic.* C. PETRESCU, R. DR. 65. *Am făcut apologia râsului sănătos, ... care ... încordează şi destinde muşchii obrazului.* COCEA, S. I, 203. *Din alt tufiş apărea un braţ alb de femeie, destinzându-se cu o lentă coborâre.* E. IONESCU, E. 137. *Ghem palmele se strâng, Dar iarăşi se ridică şi se destind.* LESNEA, VERS. 87. *Îmi destind braţele şi picioarele.* SADOVEANU, O. IX, 410. *Mâinile se destind.* DEMETRIUS, A. 96. *La al treilea pahar faţa aspră i se mai destinse.* PREDA, M. 385, cf. DL, DM, M. D. ENC. *Îşi destinde pumnii strânşi.* FLACĂRA, 1975, nr. 43, 14, cf. DEX.

5. Tranz. şi refl. Fig. A face să înceteze sau a înceta o stare de tensiune nervoasă, de surescitare, a (se) calma, a (se) linişti, a (se) relaxa (**1**); p. ext. a ieşi sau a face să iasă din monotonia preocupărilor cotidiene (prin petrecerea timpului în mod agreabil), a se odihni (**1**), a (se) recrea[1], a (se) repauza (**1**); a (se) deconecta (**3**). Cf. PONTBRIANT, D. *Omul mai are nevoie să-şi destindă nervii.* CONTEMPORANUL, V, 489. *Ceea ce s-a auzit ... a fost destul ca să destindă nervii încordaţi.* COCEA, S. I, 302. *Nea Vasile se destinde de munca profesională ..., mâncând mâncările rituale.* CĂLINESCU, C. O. 68. *Oamenii se destinseră din încordare.* PREDA, M. 313, cf. DM, DN[2]. *Cum vă destindeţi după zile şi nopţi de epuizantă muncă de creaţie artistică?* CONTEMP. 1971, nr. 1 292, 4/10, cf. M. D. ENC. *E cam obosit, ... trebuie să se destindă un pic.* FLACĂRA, 1975, nr. 48, 19, cf. DEX. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Inimile celor de pe cheiuri ... se destindeau pline de speranţă.* LOVINESCU, C. IV, 185. *Spiritul ... e fericit să se destindă.* DEMETRIUS, A. 99. *Atmosfera se destinde şi omul se vede nevoit să recunoască un fel de greşeală.* FLACĂRA, 1975, nr. 45, 7. *Sadoveanu se destindea scriind şi câte una mai uşoară.* PALEOLOGU, T. 183. *Climatul economic din România s-a destins foarte mult.* RL 2005, nr. 4 712.

6. Refl. (Despre coarde, arcuri aflate în stare de încordare) A se lărgi, a slăbi (**4**). Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Arcul cu coardă mlădioasă ... se destinde de roua umezoasă.* MACEDONSKI, O. I, 254, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU[2], RESMERIŢĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., M. D. ENC. ✧ Tranz. *Apollon arcul destinzând, ades cu lira sa Îndeamnă Muzele-a cânta!* OLLĂNESCU, H. O. 145.

II. Intranz. (Prin nordul Munt.; despre oameni) A fi mereu prezent într-un anumit loc şi a nu mai pleca (**B 1**). Cf. CADE. *Tândală nu mai destindea de la Păcală.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 245.

– Prez. ind.: *destínd.* – Şi: (rar) **distínde** vb. III.

– Pref. *des-* + [în]**tinde** (după fr. *détendre*).

DESTÍNDERE s. f. Faptul de a (se) destinde.

1. Întindere de pământ. Cf. destinde (**1**). Cf. destinde (**4**). Cf. PONTBRIANT, D., DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Mirişti cutreier, destinderi mă-ntâmpină În fum de arsură.* BLAGA, POEZII, 327.

2. (În dicţionarele din trecut) Desfăşurare prin deschidere, întindere, răsfirare etc. Cf. destinde (**2**). Cf. COSTINESCU, ALEXI, W.

3. Ieşire dintr-o stare de încordare musculară, dintr-o poziţie ghemuită; întindere, îndreptare, relaxare (**1**). Cf. destinde (**4**). Cf. DDRF, ALEXI, W. *O destindere forţată a auriculului tinde să provoace o oprire ... a ventriculului.* DANIELOPOLU, F. N. II, 32, cf. DL, DM, DEX.

4. Fig. Încetare a unei stări de tensiune nervoasă, de surescitare, calm, calmare, liniştire, relaxare (**1**); p. ext. ieşire din monotonia preocupărilor cotidiene (prin petrecerea timpului în mod agreabil), odihnă (**1**); pace (**4**), recreare[1], relaxare (**1**), repaus (**2**), tihnă (**1**), deconectare. Cf. destinde (**5**). Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Aveam de făcut cumpărături şi simţeam nevoia să schimb oboseala, în joc şi destindere.* CAMIL PETRESCU, U. N. 75. *Plimbarea aduse o destindere nervilor ... îndureraţi.* BRĂESCU, O. A. I, 6. *Erau necesare mai dese destinderi de nervi.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 50. *Rasul, ferchezuitul ne-a umplut cu zorul şi dârdora lor câteva ceasuri de părelnică destindere.* VOICULESCU, P. I, 307. *Ceea ce e „tare" în literatura lui* [M. Eliade] *este mai mult fructul unei destinderi sau a[l] unei compensaţii.* CIORAN, R. 170. *Şoimaru avu o clipă de destindere din încordarea şi durerea lui.* SADOVEANU, O. V, 569. *Şi-n calmul destinderii depline Întrezării deodată cum pierdem aurora.* PERPESSICIUS, S. 8. *Un loc de destindere şi de întremare ... în care totul e ales şi desenat de mine.* VINEA, L. I, 143. *Nu trăiseră niciodată asemenea destindere.* DEMETRIUS, A. 100, cf. DL, DM. *Orele acelea, când jucam amândoi tenis ... constituie o plăcută destindere după orele de încordare din laborator.* BARBU, I. I, 186. *Coşbuc ... îşi crea momente de destindere, citind aventurile lui Ulyse.* IST. LIT. ROM. III, 762, cf. DN[2]. *Vacanţele nu înseamnă numai schimbare de decor, numai odihnă şi destindere.* CONTEMP. 1971, nr. 1 292, 7/5, cf. DEX. *Destinderea a fost atât de puternică, încât o clipă m-am simţit imaterial.* CĂRTĂRESCU, N. 114. ✦ Spec. Slăbire a încordării relaţiilor dintre state sau a relaţiilor internaţionale. *Oare miliardul francez – cu toată destinderea, pretextată poate, pentru lucrări publice – să nu fi având tot menirea ce-o are aurul?* EMINESCU, O. XII, 87. *Braţul său în care muşchii stau ca funii încordate E destins pe jumătate.* MACEDONSCHI, O. I, 215. *Ţările din Orient vor beneficia ... de marea destindere pe care o va aduce lumii noul statut al păcii asupra frontierelor occidentale.* TITULESCU, D. 189. *Să ne gândim numai la ce înseamnă elanul spiritului în perioadele de înmugurire istorică şi în destinderile clasice.* CIORAN, R. 157. *Ţarul se temea ca Austria şi Anglia să nu încheie o alianţă împotriva Rusiei, de aceea s-a grăbit să ia unele măsuri menite să producă o destindere.* OŢETEA, T. V. 341, cf. DN[2]. *Nu poate exista destindere în condiţiile menţinerii stării de*

subdezvoltare. CONTEMP. 1975, nr. 1 510, 12/4. *Se menționează lupta pentru adâncirea destinderii internaționale.* RL 1977, nr. 10 258.

5. (Fiz.) Creștere a volumului specific al unui fluid, însoțită de scăderea presiunii; detentă (**2**), expansiune. *Destinderea adiabatică a unui volum de aer saturat ... provoacă condensarea excesului de vapori.* SANIELEVICI, R. 73, cf. LTR[2], DER, DN[2], M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *destinderi.*

– V. **destinde.**

DESTÍNE s. f. v. **destin.**

DESTÍNGE[1] vb. III v. **descinge.**

DESTÍNGE[2] vb. III v. **distinge.**

DESTÍNS[1] s. n. (Rar) Faptul de a destinde. Cf. destinde (**I 6**). *În loc să-și mai bată capul ... cu ridicatul și scoboritul moarei, cu întinsul și destinsul curelei, se-apucă să studieze iazul.* CONTEMPORANUL, VII[2], 205, cf. MDA.

– V. **destinde.**

DESTÍNS[2]**, -Ă** adj. **1.** (Despre ținuturi) Care se întinde pe o suprafață vastă. Cf. LM. *Lată e câmpia ce se-ntinde la poalele munților Carpați; fața ei netedă și destinsă se pierde în depărtare pe malul măreței Dunări.* ODOBESCU, S. I, 23, cf. RESMERIȚĂ, D., DL, DM, DN[2].

2. (Despre pânze, steaguri etc. înfășurate, strânse) Care este desfășurat, desfăcut, întins. *Steagurile destinse slobode fâlfâiesc.* HELIADE, O. I, 181. *Sus pe baricadă stă flamura destinsă.* MILLE, V. P. 74, cf. RESMERIȚĂ, D.

3. (Despre mușchi; p. ext. despre membrele ființelor) Care a ieșit dintr-o stare de încordare musculară, dintr-o poziție incomodă, ghemuită; îndreptat, întins, relaxat. Cf. PONTBRIANT, D. *Încreșturile de pe obraz erau mai destinse.* AGÎRBICEANU, S. 64. *Ceva se întâmplase cu el judecând după expresia destinsă care nu părăsea trăsăturile chipului său.* PREDA, M. S. 89.

4. Fig. (Despre oameni) Care a ieșit dintr-o stare de încordare nervoasă sau morală; calmat, liniștit, relaxat. *Dat fiind că mintea îi era destinsă și slobodă de grija proceselor ..., s-a întreținut (cu mine) pe larg.* MAIOR, S. II, 13. *După iubire avea să aibă aceleași senzații că e al ei, slab, destins, potolit.* DEMETRIUS, A. 307, cf. DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX. *Maradona ... a asistat, surâzător și destins, la antrenamentul de peste o oră al echipei engleze.* RL 2005, nr. 4 623.

5. (Despre coarde, arcuri strânse, încordate, întinse) Care este mai puțin strâns sau mai puțin încordat; lărgit, relaxat, slăbit (**4**). *Destins îi este arcul.* HELIADE, O. I, 350. *Slobozenia, copilă bălăioară ... se giuca cu un arc destins.* RUSSO, S. 128, cf. PONTBRIANT, D. [Zeița Diana] *la umăr și la mână ține un arc destins.* ODOBESCU, S. III, 57, cf. DDRF. *Linia de jos a maxilarului ... este de o desăvârșire ușoară de arc destins.* CAMIL PETRESCU, P. 419. ✦ Care are forma unui arc întins. *Aci în fața castelului pe iarbă, ... puntea curbă destinsă se așează.* HELIADE, O. I, 313.

– Pl.: *destinși, -se.*

– V. **destinde.**

DESTÍNS[3]**, -Ă** adj. v. **distins.**

DESTINZĂTÓR, -OÁRE adj. (Neobișnuit) Care destinde (**I 2**). *O! soare! ... Destinzător feeric de aripi zburătoare, ... Ador a ta lumină.* ALECSANDRI, POEZII, 641, cf. ȘĂINEANU[2], RESMERIȚĂ, D., CADE, DM, DEX.

– Pl.: *destinzători, -oare.*

– **Destinde** + suf. *-(ă)tor.*

DESTINZĂTÚRĂ s. f. (Învechit, rar) Destindere. Cf. HELIADE, PARALELISM, I, 80, cf. MDA.

– Pl.: *destinzături.*

– **Destinde** + suf. *-(ă)tură.*

DESTITUÁ vb. I v. **destitui.**

DESTITUÁBIL, -Ă adj. (În dicționarele din trecut) Destituibil. Cf. NEGULICI, PROT. – POP., N. D.

– Pl.: *destituabili, -e.*

– Din fr. **destituable.**

DESTITUÍ vb. IV. Tranz. (Complementul indică oameni) A îndepărta disciplinar dintr-un post, dintr-o funcție, din exercitarea unui drept, a concedia, a demite (**2**); p. ext. a mazili (**1**). Cf. NEGULICI, STAMATI, D. [Vreun] *avocat din capitală bine văzut de guvern ... îi poate permuta, și chiar destitui* [pe judecători] *dintr-o încruntătură de sprinceană.* GHICA, C. E. II, 585. *El nu se va dezbrăca de uniforma rangului său, decât numai atunci când va fi destituit.* FILIMON, O. II, 323, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Din ce cauză să fi destituit și supliciat Ion-Vodă pe un aristocrat atât de puternic?* HASDEU, I. V. 251. *Noul minister găsise urgent de a destitui ... o mare parte din împiegați.* ALECSANDRI, T. 114. *Poți să fii deputat și profesor, dar dacă vii ca deputat, te destitui.* MAIORESCU, D. I, 120. *Eu am fost destituit în contra constituției și a legei instrucțiunei.* CONTEMPORANUL, I, 339. *Mă destituie, nu se poate să lipsesc.* CARAGIALE, O. VI, 239, cf. DDRF. [Acel] *vericare va fi esclus sau destituit din o tutelă nu mai poate fi niciodată membru la vreun consiliu de familie.* HAMANGIU, C. C. 99, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU[2], TDRG. *Veniră doi slujbași superiori, descoperiră lipsa, îl destituiră pe Cornean.* AGÎRBICEANU, A. 489, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Fu destituit și din direcție, și de la catedră.* CĂLINESCU, C. O. 229, cf. DL. *Tu nu știi că eu nu mai sunt în comitet? Am fost destituit.* PREDA, M. 305, cf. DM, DN[2], M. D. ENC., DEX. *Directorii și șefii serviciilor descentralizate care vor fi înlocuiți din funcții de actuala putere ar trebui să atace în instanță deciziile prin care sunt destituiți.* RL 2005, nr. 4 505. ✧Refl. pas. *N-ar fi oare bine să se distituie acest profesor zurbagiu?* CONTEMPORANUL, IV, 713.

– Prez. ind.: *destitui.* – Și: (învechit) **destituá** (NEGULICI) vb. I, **distituí** vb. IV.

– Din fr. **destituer,** lat. **destituere.**

DESTITUÍBIL, -Ă adj. Care poate fi destituit; (învechit) destituabil. Cf. COSTINESCU. *Sunt asemenea opriți a fi tutori și destituibili: 1. Persoanele cu purtarea rea, îndeobște cunoscută.* HAMANGIU, C. C. 98.

– Pl.: *destituibili, -e.*

– **Destitui** + suf. *-bil.*

DESTITUÍRE s. f. Acțiunea de a d e s t i t u i și rezultatul ei; îndepărtare disciplinară dintr-un post, dintr-o funcție, din exercitarea unui drept, concediere, demitere, (rar) destituțiune; p. e x t. mazilire. Cf. STAMATI, D. *O bună chibzuire ne-ar arăta că ... destituirile și punerile în disponibilitate nemulțumesc.* GHICA, C. E. II, 620, cf. PROT–POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Franța începu a neguța în taină destituirea lui Ion-Vodă.* HASDEU, I. V. 51, cf. COSTINESCU. *După acea pretinsă destituire ... eu am funcționat ani întregi ca profesor.* MAIORESCU, D. II, 449. *Șeful ... face raport de destituire.* CARAGIALE, O. I, 159. *Dl. director ... a fost osândit la destituire, de vreme ce își compromisese demnitatea de profesor.* CONTEMPORANUL, IV, 955, cf. DDRF. *Destituirea tutorelui se va face de către consiliul de familie.* HAMANGIU, C. C. 99, cf. BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D. *Ordinul de destituire căzu asupra lui Creangă ca un trăznet.* CĂLINESCU, I. C. 123. *Ulterior destituirii s-a dovedit că ... se îndeletnicea cu spionajul.* STANCU, R. A. III, 353, cf. DL. *Marele public nu știa ... care a fost cauza destituirii* [mareșalului Antonescu]. PREDA, DELIR. 135, cf. DM, DN^2, DEX. *Nu voi ezita să fac destituiri din funcții.* RL 2005, nr. 4 614. *Destituirea șefilor de la SPP și STS a fost anunțată chiar de președinte.* ADEVĂRUL, 2005, nr. 4 801.

– Pl.: *destituiri.*

– V. **destitui.**

DESTITUÍT, -Ă adj. (Despre oameni) Care a fost scos, îndepărtat disciplinar dintr-un post, dintr-o funcție, din exercitarea unui drept; lipsit de post. Cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., DDRF. *Parcă-l și vedea destituit, de nu și întemnițat.* REBREANU, I. 189, cf. RESMERIȚĂ, D. *La data aceea era destituită.* BARANGA, I. 205, cf. M. D. ENC. ✧ (Substantivat) [N. Ionescu] *atacă chestia ... întemeindu-se ... pe o broșură a destituitului N. Calimachi-Catargi.* MAIORESCU, D. III, 29.

– Pl.: *destituiți, -te.*

– V. **destitui.**

DESTITUTÓR, -OÁRE adj. (În dicționarele din trecut) Care destituie. Cf. PONTBRIANT, D., LM.

– Pl.: *destitutori.* – Și: **destitutóriu, -ie** adj. LM.

– **Destitui** + suf. *-tor.*

DESTITUTÓRIU, -IE adj. v. **destitutor.**

DESTITÚȚIE s. f. v. **destituțiune.**

DESTITUȚIÚNE s. f. Destituire. Cf. NEGULICI, STAMATI, D., PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Destituțiunea nu era oare de ajuns? de ce mai trebuia decapitarea?* HASDEU, I. V. 252, cf. COSTINESCU, LM. *Când veni un al doilea capugi-bașă cu firmanul de destituție, nu mai era nimic de făcut.* IORGA, L. II, 595, cf. SCRIBAN, D., DN^2.

– Pronunțat: *-ți-u-.* – Pl.: *destituțiuni.* – Și: **destitúție** s. f.

– Din fr. **destitution,** lat. **destitutio, -onis.**

DESTIVÍ vb. IV. T r a n z. (Popular; complementul indică tivul) A descoase (**1**). Cf. PONTBRIANT, D., ALRM SN III h 1 053. ✦ R e f l. (Despre pânză) A se destrăma (**I 1**). Cf. ALR I 1 297/5, 9, 24, 45, 825.

– Prez. ind.: *destivesc.* – Și: (regional) (ALR II 5 771/310, 723), **destiví** (ALR II 5 771/27, 29, 279), **dăstiví** (ALR I 1 297/5, 24, 45) vb. IV.

– Pref. *des-* + **tivi.**

DESTIVÍRE s. f. (În dicționarele din trecut) Acțiunea de a d e s t i v i și rezultatul ei; descoasere. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU.

– Pl.: *destiviri.*

– V. **destivi.**

DESTIVÍT, -Ă adj. (Popular; despre obiecte tivite) Cu tivul descusut^2 (**1**). Cf. PONTBRIANT, D. *Năframa de-i cătă Pă mijloc de-a hi poposită Și pă margini destiită Și-i bine că-s murită.* ȚIPLEA, P. P. 19.

– Pl.: *destiviți, -te.*

– V. **destivi.**

DESTOÁRCE^1 vb. III. T r a n z. (Rar) **1.** (Cu pronumele în dativ) A compensa, a recupera (**1**). Cf. LB, POLIZU. [Abu-Hasan] *a hotărât să se pună pe petreceri, încailea să-și destoarcă răbdările suferite sub strășnicia în care-l ținuse tată-său.* CARAGIALE, O. II, 254, cf. CADE, DL, DM.

2. A face să-și schimbe direcția inițială. Cf. DDRF.

– Prez. ind.: *destórc.*

– Pref. *des-* + [în]**toarce.**

DESTOÁRCE^2 vb. III. T r a n z. și r e f l. (Popular) A (se) dezrăsuci. Cf. VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D., DDRF, BARCIANU, CADE. *Și-ți voi da eu ție ... Și-un fuior de aur Cu ochi de balaur, Singur se va toarce, Singur s-a destoarce!* MARIAN, INS. 343.

– Prez. ind.: *destórc.*

– Pref. *des-* + **toarce.**

DESTOÁRCE^3 vb. III. T r a n z. (Învechit, rar) A stoarce, a tescui. Cf. GHEȚIE, R. M., MDA.

– Prez. ind.: *destórc.*

– Pref. *de-* + **stoarce.**

DESTOÁRCE^4 vb. III v. **distoarce.**

DESTOÁRCERE s. f. (În dicționarele din trecut) Acțiunea de a (s e) d e s t o a r c e^2 și rezultatul ei; dezrăsucire. Cf. VALIAN, V., PONTBRIANT, D.

– Pl.: *destoarceri.*

– V. **destoarce^2.**

DESTOCMÍ vb. IV. T r a n z. **1.** (Învechit și regional; complementul indică o convenție încheiată sau p. e x t. intențiile, scopurile cuiva) A schimba sau a anula. *Sfârșitul cel rău al războiului au destocmit gândirile ceale cu iubire de slavă ale monarhului rosesc.* OBLĂDUIREA, 96/18, cf. CADE, RĂDULESCU-CODIN.

2. (Prin nord-vestul Munt.; complementul indică obiecte de îmbrăcăminte) A dezdoi (**1**), a desface (**3**), a despături (**1**). Cf. UDRESCU, GL.

– Prez. ind.: *destocmesc.*

– Pref. *des-* + **tocmi.**

DESTOCMÍT, -Ă adj. (Prin nord-vestul Munt.; despre obiecte de îmbrăcăminte) Dezdoit, despăturit^2, întins. *Mai*

scoate hainele şi lasă-le destocmite pe culme afară, să se mai aerisească. UDRESCU, GL.

– Pl.: *destocmiţi, -te.*

– V. **destocmi.**

DESTOÍ vb. IV v. **destoia.**

DESTOIÁ vb. I. T r a n z. (Mold.; cu pronumele în dativ) A-şi uşura inima, a-şi vărsa necazul, supărarea, a se descărca (**3**); p . e x t . a se răzbuna (**I 1**). *Ar fi mers la părinţi să-şi destoaie inima.* CONTEMPORANUL, II$_2$, 103, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU^2, TDRG. *Mi-am distoiet inima.* CONV. LIT. XLIV$_2$, 132, CADE. *Am să vă povestesc ceva; ştii, câteodată, ai nevoie să-ţi mai destoi inima.* SADOVEANU, O. I, 95, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DEX. *După ce şi-au mai destoiat ei inima şi s-au întrebat de sănătate ..., au întrebat frăţiorul pe soră-sa.* SBIERA, P. 54, cf. ŞEZ. V, 71, com. din STRAJA – VICOVU DE SUS, ALR I 1 437/394. ✧ A b s o l. *Boierul se gândea Vrun prilej asupra popei să-şi destoae de-ar găsi.* CONTEMPORANUL, II, 10. *Mi-a venit şi mie timpul, ca să-mi destoi, să-mi arăt toată dreptatea!* I. CR. III, 175. ✧ F i g. *Iată că văd pajura zburând scârbită către cuib ca să vadă măcar urmă de puii săi morţi şi să-şi destoaie inima, bocindu-i.* SBIERA, P. 54. ✧ R e f l. *Copacul, cu rădăcina cât de groasă, îl scoate din pământ şi-l răstoarnă cu vârful în jos. Pe acela se destoeşte* [necuratul]. PAMFILE, VĂZD. 46. ✧ E x p r. **A-şi destoia foamea** = a-şi potoli foamea. *Amu îşi destoaie ei* [lupii] *foamea de astă-vară.* CONTEMPORANUL, VII$_2$, 1, cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Pe urmă îşi destoaie* [muşchii] *pentru bătăile suferite, pe alţi Spiridoni.* GHEREA, ST. CR. I, 335.

– Prez. ind.: *destói şi destoiesc.* – Şi: (învechit) **distoiá** vb. I, (regional) **destoi** vb. IV.

– Cf. o s t o i.

DESTÓINEC, -Ă adj. v. **destoinic.**

DESTÓINIC, -Ă adj. **1.** (Învechit) Care este demn, vrednic (de ceva), căruia i se cuvine, care merită ceva; p. e x t. curat, nepătat. *Suflete! Cunoşti-ţi trupul tău de ai eşit. Dostoinic eşti. Şi iară te veri întoarce în trupul tău la zua de înviere* (cca 1550). GCR I, 2/38. *Cela ce nici a zeace den avuţiia lui nu dă, cu ce va fi destoinic să se preaînalţe şi să se mărească?* CORESI, EV. 17/6. *Noi vrem veni către sfânta dzua învieriei oameni noi, curaţi, destoinici sfinteei cumenecături.* PRAV. LUCACI, 172. *O, amar preutul cela ce nu e destoinic şi cântă leturghie.* COD. TOD. 219. *Dostoinicu-i ... de slavă ce-i gătită de Domnezeu celor ce l-au iubit el* (a. 1619). GCR I, 56/4. *Sământ ... destoinici a fi goniţi din beseareca şi din ceriu ceia ce dzac într-acelea păcate.* VARLAAM, C. 330. [Sfântul Mucenic Mamant] *era destoinic să să puie în cinul cliricilor.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 3^r/8. *Fu sfinţit Anastasie, om destoinic a umplea slujba păstoriei sale.* URECHE, L. 161. *Când va lua muiarea al doile bărbat, socotind, cum cel dentâi iaste mort, de va putea arăta înaintea giudeţului cu mărturii ca aceale, destoinici de-a sâ creaderea, nu să va certa.* PRAV. 133. *Doamne, nu sânt destoinic să întri în casa mea.* N. TEST. (1648), 10^r/25. *Şi pentru aceea s-au spodobit de au fost destoinici a ospăta şi pre îngeri, ca pre nişte oaspeţi întru casele lor* (a. 1678). GCR I, 237/34. *Carele nu va lua crucea sa şi să vie în urma mea nu iaste destoinic de mine.* CHEIA ÎN. 50^v/9. *Să ne curăţim cum se cuvine, să fim destoinici a ne împreuna trupului şi singelui Domnului* (a. 1689). GCR I, 284/29, cf. ANON. CAR. *De te voi numi închipuirea lui Dumnezeu, destoinică eşti.* ANTIM, O. 132. *Ienache povarnagiu n-a fost nici vrednic, nici destoinic pentru rudenia dumitale* (a. 1816). IORGA, S. D. XII, 171. *Rădicăm ... bărbat potrivit şi în tot feliul destoinic, unei aşa epitropii ca epitrop* (a. 1827). URICARIUL, VII, 92. *Astă cumnată nu va fi destoinică de doamna contesă?* VOINESCU II, M. 91/4. *Vor şterge pata urmărilor sale celor necredincioase şi-l vor face destoinic de a intra iar în mila şi favorul lui.* F. AARON, I. I, 112/8. *Ştefan Cantacuzino ... se făţărnicia zicând, că ... nu este destoinic să priimească o aşa facere de bine de la sultanul.* ARHIVA R. II, 314/12. *Nu sunt ... destoinic a o merita pe deplin, dar mă voi sili a mă face.* PR. DRAM. 240. *Având în privire desăvârşirile ce el cere de la dânsul, apoi întreb, cine va fi destoinic de o aşa de înaltă slujbă?* NEGULICI, E. I, 33/33. *În zadar sunt toate, când cel ce le pretinde Nu se va face însuş la merite strălune Destoinic cum se cade, prin osteneala sa.* NEGRUZZI, S. II, 187, cf. TDRG, CADE SCRIBAN, D., DM, DEX. ✧ (Prin metonimie) *De va fi casa destoinică, vie pacea voastră spre ea* (cca 1650–1675). GCR I, 194/29. ✧ F i g . *O, minunat ospăţ şi a toată dulceaţa şi pohta şi veselia destoinic!* VARLAAM, C. 318. *Să agonisim poame destoinice pocăinţei* (a. 1689). GCR I, 285/5. ✧ (Substantivat) *Laudă-i aleşii şi destoinicii că e gătită lor împărăţia.* CORESI, EV. 39. *Iară svânta ca o destoinică şi-nţăleaptă cunoscu gândul lui şi hâtriile.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 166^v/27.

2. (Despre oameni şi manifestările lor) Care este înzestrat cu posibilităţi intelectuale (remarcabile), care pătrunde cu mintea, înţelege, pricepe ceva, p r i c e p u t (**1**), a p t, c a p a b i l, c o m p e t e n t, (învechit) p r i c e p ă t o r (**1**); care posedă cunoştinţe temeinice într-un anumit domeniu sau care îşi cunoaşte bine meseria, i s c u s i t, î n d e m â n a t i c, p r i c e p u t (**3**), (astăzi rar) p r i c e p ă t o r (**2**), (învechit) p r a c t i c o s, p r a c t i c i s t. *Iacov, fiul lui Şimon Henrich ... nu e destoinic de meşteşug* (a. 1510). IORGA, S. N. 5. *Pasă, sfântă maica me, în bucuria Domnului tău, şi cu ... destoinicii luminaţii feciorii tăi* (cca 1520). CUV. D. BĂTR. II, 330/36. *Iacov era bărbat destoinic şi lăcuiia în corture.* PRAV. 164. *Împărat bun şi destoinic, sultan Murat* (a. 1651). GCR I, 150/23, cf. MARDARIE, L. 103/18. *Îl cunoştea toţi* [pe Petru-Vodă] *că-i harnic şi destoinic să domnească ţara.* SIMION DASC., LET. 162. *Acest părinte dintru fraţii noştri ... va fi destoinic şi învăţat întru toată leagea creştinească* (a. 1661). BUL. COM. IST. II, 264. *El află c-au fost ... destoinic la cuvinte şi putearnic.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 10^r/14. *Propovedania ... când moare omul vestit sau destoinic cu nume bun* (a. 1683). GCR I, 271/2. *Au dăruit domnii destoinicilor şi bunilor slugi ocine.* C. CANTACUZINO, CM I, 6. *Toată acea avere să se preţuiască de oameni vrednici de credinţă şi deastoinici de a cunoaşte.* PRAV. COND. (1780), 104. *Nu era destoinicu de a-ş pazi lucrurile sale.* PRAVILA (1788), 86/3. *Noi nu vom fi destoinici a împlini ceririle* (a. 1812). URICARIUL, IV, 356/3. *Caimacami au rânduit, Pe câţi au crezut dis-*

toinici. BELDIMAN, E. 117/27. *De nu va fi destoinic însuşi acela a-i cunoaşte cei buni din cei calpi să întrebe pă altul* (a. 1825). DOC. EC. 344, cf. LB, HELIADE, O. II, 345. *Astfel de oameni nu era destoinici pentru războiu, căci era trândavi şi stricaţi de luxul orăşănesc.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 26/5. *Inima lui ... să sâmţă distoinică a răspunde pentru împlinirea unor aşa încuviinţate datorii.* DRĂGHICI, R. 152/29. *Rumânii cu armele în mână dezvoltară o putere destoinică de a supune pe vrăjmaşi.* F. AARON, I. II, 319/15. [Omul trândav] *iubeşte prea mult ştiinţa, dar nu este destoinic de cea mai mică aplicaţie.* BUZNEA, F. 6/22. *Uşurează-mă de această întrebare, căci nu sânt destoinic să-ţi împlinesc voia.* GORJAN, H. I, 6/12, cf. VALIAN, V. *Aceasta nici că poate fi voinţa unui doftor destoinic.* DESCR. AŞEZ. 102/25. *Comandirul, care prin abuz va da pe soldaţii cei buni de front între cei nedestoinici sau jumătate destoinici, se va degrada.* CONDICA, O. 35/20, cf. POLIZU. *Găinile proaste ... doreau să găsească Pe cineva destoinic ... să le păzească.* ALEXANDRESCU, O. 238, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, CIHAC, II, 95, LM. *Care ... se simte destoinic a împărăţi peste o ţară aşa de mare ..., are voie din partea mea să se ducă.* CREANGĂ, O. 78, cf. DDRF. *Cine-i destoinic lovirii cu pumnul legat în curele.* COŞBUC, AE. 88, cf. BARCIANU. *Importantă este deciziunea de-a publica ... lucrarea voluminoasă a destoinicului folclorist S. Fl. Marian.* SĂM. II, 224, cf. ALEXI, W., ŞĂINEANU[2]. [Pământul] *ajunge astfel în mâini mai destoinice.* IORGA, C. I. I,194, cf. TDRG, RESMERIŢĂ, D., CADE. *Se credea cel mai destoinic prefect.* REBREANU, R. II, 84. *Colonelul ..., comandant destoinic şi blajin, n-apucase a ... ceti bine.* BRĂESCU, O. A. I, 227. *Pescăriţa mea era de o armonie şi o frumuseţe care ar fi făcut gloria unui sculptor destoinic s-o dăltuiască în marmoră.* VOICULESCU, P. I, 15. *Danemarca ... posedă cea mai destoinică şi mai cultă ţărănime din lume.* D. GUSTI, P. A. 262. *Simbria ciobanilor celor mai destoinici ... nu trecea de şapte sau opt oi anual.* MOROIANU, S. 107, cf. SCRIBAN, D. *Oamenii care dormeau tihniţi, ... slujbaşi destoinici, negustori cumpăniţi, n-ar fi înţeles acest zbucium.* TUDORAN, P. 65, cf. DL, DM. *Roma mai avea ... generali destoinici.* H. DAICOVICIU, D. 203. *Bărbierii au dat examen; ... numele celor „destoinici" a apărut în „Buletin".* G. BARBU, A. V. 193, cf. M. D. ENC. *Foarte mulţi lucrători destoinici.* FLACĂRA, 1975, nr. 44, 9, cf. DEX. *Mecanizatorii lor sunt mai destoinici.* FLACĂRA, 1978, nr. 44, 4. ✧ F i g. *Să înţeleagă toţi cetitorii creştini, câtu-i de destoinică Psaltirea* (a. 1651). GCR I, 153/1. *Căruţele ce au nu pot fi dăstoinice să ridice de la ocnă nici până la 400 ocă* (a. 1815). DOC. EC. 172. [Arendaşii] *pot să întrebuinţeaze toate mijloacele, care vor judeca destoinice, încă şi înşelătura şi silniciia ca să jefuiască.* OBLĂDUIREA, 82/9. *Mijloace de apărare destoinice de a face rană.* CR (1829), 52[1]/11. *Alegem ca albina florile cele de miere, în pilduirile cele trebuincioase şi destoinice sfatului nostru de podoabă şi de folos.* PISCUPESCU, O. 168/15. *Am vrut să văz pe cât se mlădie limba şi pe cât este destoinică să exprime acele idei.* HELIADE, în PLR I, 41. *O cârmuire slobodă, adică to-dauna turburată, n-ar putea să se ţie fără să aibă prăvilile sale destoinice de îndreptare.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 86/22. *Nici cuvintele cele destoinice ce li s-au pus înainte ... nu i-au putut aduce la înduplecare* (a. 1833). URICARIUL, V, 344. *Nişte bune ofiţuri nu ar fi fost destoinice a depărta primejdia.* CR (1833), 6[1]/2. *Socotesc că ş-au făcut ... o comoară ... destoinică de a le uşura chinurile.* MARCOVICI, C. 94/12. *Pilda ce îmi povestişi nu este destoinică a mă face să mă las din ceea ce am hotărât.* GORJAN, H. I, 17/23. *Condeie mai destoinice se vor îndrepta către duhul lor.* PR. 3/14. *Un bun minut destoinic e să le prefacă toate.* I. VĂCĂRESCUL, P. 321/9. *Să facem dar o recapitulare de lucrările cele mai importante ... Construirea, în beciuri, a unui calorifer destoinic de a încălzi sala.* ALECSANDRI, S. 18. *Limba curat românească n-ar fi fost destoinică să exprime concepţiile oratorului.* MAIORESCU, CRITICE, 521. *Uitând iataganul destoinic, Spre dragoste mâna s-a-ntins.* LESNEA, VERS. 226. ✧ (Adverbial) *Eu ştiu un lucru care-i ţinta vieţii: Să ţii un steag, destoinic, cât mai sus.* LABIŞ, P. 323. ✧ (Substantivat) *Şi-n toate aceastea munci* [muceniţa] *au biruit ca o destoinică.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 92[r]/27. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Să să cumpere* [boi] *din cei ce vor fi mai buni şi dăstoinici întru căratu zaherelilor* (a. 1809). DOC. EC. 78. *Caii cei de ham sânt mici, dar iuţi şi destoinici să dăinuiască la osteneală.* OBLĂDUIREA, 37/19. ✦ (Învechit) Care este în stare de o anumită acţiune. *Mâna lor nu e destoinică să ţie nici măcar un fus.* MARCOVICI, C. 60/7. *O femee care o dată a avut îndrăzneala a necinsti casa bărbatului său e destoinică să o facă şi pentru a doa oară.* VOINESCU II, M. 151/1.

3. (Învechit) Care se sprijină pe argumente solide; întemeiat, sigur (**I 1**). *Se facu mutarea Scaunului ... la Roman nu cu destoinic temei.* ZILOT, CRON. 74. *Niciun cinovnic nu să va scoate din treaba sa de nu vor fi cuvinte destoinice, care să vor dovedi ... de mădularile comitetului.* REG. ORG. 121/14. *Va avea orânduit şi câte un om de credinţă prin chezăşie destoinică ca să poarte grija de bani şi alte amaneturi.* CR (1833), 99[1]/18. *Când asupra pârâtului vor fi dovezi destoinice ... se va aduce la cercetare.* CONDICA, O. 80/23. *Socotind Domnia Mea drept destoinică dovadă de acel cuvenit respect îndeplinirea datoriilor din partea fieştecăruia ... noi desfiinţăm ... acel obicei al sărutării de mână.* FILIMON, O. I, 246. ✧ F i g. *Da-voi voauo ploae în vreame destoinică* (a. 1560). GCR I, 3/32. ✦ (Adverbial; rar) Destul (**II**). *Care n-ar vre să facă după porunca noastră şi s-a întâmpla lui moarte, unul ca acela ... să se îngroape afară de besearica, nice popă să nu-i slujească, că nu-i destoinic de vrenic.* MAIOR, I. B. 374/10.

– Pl.: *destoinici, -ce.* – Şi: (învechit) **destóinec, -ă** (BUZNEA, C. 27/2), **dăstóinic, -ă, distóinic, -ă, dostóinic, -ă** adj.

– Din slavon. **достоинъ.**

DESTOINICÉŞTE adv. (Învechit, rar) În mod cuvenit. *Pohtim a priimi destoiniceşte pre Domnul, cel ce vine spre mântuirea noastră.* ANTIM, O. 188, cf. ROSETTI – CAZACU, I. L. R. 168, SFC II, 142.

– **Destoinic** + suf. *-eşte.*

DESTOINICÍ vb. IV. (Învechit) **1.** T r a n z. şi r e f l. A face să devină sau a deveni destoinic (1). *Constantin zise către dânşii cu glas blândicel ...: acum v-aţi destoinicit vieţii cei de veci.* NEAGOE, ÎNV. 92/9. *Dă mărire Lui ... care te-au destoinicit unii videari minunată ca aceasta* (a. 1692). GCR I, 298/16, cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D.

2. R e f l. F i g. A deveni destoinic (**2**). *Dinții ... se destoinecesc numai la lucrarea pentru care sânt hotărâți.* PR 32/11.

– Prez. ind.: *destoinicesc.*

– De la **destoinic.**

DESTOINICÍE s. f. **1.** (Învechit) Însușirea de a fi destoinic (**1**); vrednicie (**3**), demnitate (**2**), cinste, smerenie (**3**), merit. *Încă iară să se leapede cine va fi viat în ceastă lume viața lui, mainte rău, întru păcate, cu pocaanie și cu destoinicie să se întoarcă și să se derepteaze ... și cine-au fost mainte nederept și se leapădă den nedereptate, de face dereptate.* CORESI, EV. 69. *Noi ce vrem da lui D[u]mnedzeu de toate de aceastea ce-au dat el noao? Ce văm da noi cu destoinicie frămseției lu D[u]mnedzeu?* COD. TOD. 192. *Ceia ce-au luat cinci talanți sămt patriarșii, vlădicii, preuții, că aceștea au destoinicie mai mare decât împărații și decât domnii și boiarii lumiei aceștia.* VARLAAM, C. 246. *Cu carea Scriptură ... ne ajutorăm, ca să putem ajunge într-acea destoinicie dentâiu, carea o au avut omul acel dentâiu în raiu* (a. 1644). GCR I, 110/26. *Dzeastrele ... trebuie să fie după destoiniciia featei.* PRAV. 203. *Cela ce iaste giudecător ... să nu să înalțe pentru destoinicia lui, pentru ca să nu cadză și să să scape de fericirea smereaniii cea cu înțelepciune.* EUSTRATIE, PRAV. 10/12. *Acest lucru bun și sfânt ... să cuvine să iasă supt numele ... și supt destoinicia Măriei Tale.* N. TEST. (1648), ap. GCR I, 125/10, cf. MARDARIE, L. 230/12. *Înmulțit-ai spre mine destoiniciia mea și te-ai întorsu de m-ai mângâiat.* PSALT. (1651), 131^{v}/2, cf. ANON. CAR. *Atotpreaînalta persoană cinstea, dignitatea (dostoiniciia) ... cu toată puterea noastră ... a păzi și a pricinui să ne ostenim.* OBRADOVICI, D. 27/3, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, CADE, SCRIBAN, D. ✧ F i g. *Obrazul cel călugărit de va fi stând pre vreo stepenă ca aceaia, ce sâmt dentru destoiniciia besearicii ..., atunce nu va mai putea să leapede călugăriia.* PRAV. 152. *Câtă încurgere au îngrijirile îndemânaticei dragoste a mumelor asupra dăinirei și destoiniciei vieții cei firești.* PR. 2/27. ✧ L o c. a d v. **Cu destoinicie** = pe drept, pe merit. *Ei iară dziseră unul către alalt: cu destoinicie pățim aceasta.* PO 148/4. ✦ Moștenire (**1**). *Răsădiși ei în codru do[sto]inicia ta* (m o ș t e n i r i i t a l e B 1938). PSALT. SCH. 487/8. *Domnul parte destoiniciia mea și păharul mieu.* CORESI, PS. 31/9.

2. Facultate intelectuală a cuiva de a izbuti să cunoască, să afle, să înțeleagă, de a-și da seama, de a-și face o idee în legătură cu anumite lucruri; înțelegere, pătrundere (**4**), p r i c e p e r e (**2**), (învechit) p r i c e p ă t u r ă (**1**), (învechit, rar) p r e c e p u t^{1}, (regional) p a m e t; pregătire, cunoaștere temeinică într-un domeniu; iscusință, îndemânare, abilitate într-o activitate, într-o acțiune, într-o meserie; p r i c e p e r e (**2**), (învechit) n i m e r e a l ă, n i m e r i e, (învechit, rar) p e r i l i p t i s (**1**), p i o - t i m i e, p r e c e p ă t u r ă (v. p r i c e p ă t u r ă **2**), (regional) p r i c e p u ț i e. *Să căutăm unde iaste Hristos, de șade de-a dereapta lu Dumnezeu, ca să-i fie cu destoinicie a zice și de noi: „Voi nu sânteți den lumea aceasta, că a voastră viață la ceriu iaste".* CORESI, EV. 482. *Cumu-i neasămănată și depărtată desto[i]nicia lui Dumnedzău de neputința omenească așa iaste neasămănată plata tvorețului.* VARLAAM, C. 212. [Prorocul] *era ... luminând cu apostolească destoinicie.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 122^{r}/4. *Giudețul să îndeamnă să mai micșureadze certarea celui vinovat pentru iscusirea și destoinicia lui. Cum s-are dzice, de vreame ce neștine va ști vreun meșterșug ca acela, frumos și scump, ... atunce acesta, de va face vreo greșală, mai puțin să va certa.* PRAV. 290, cf. LB. *Adeseori sunt duhuri ce de mult ce se iubesc Nu-și cunosc destoinicia și-nsăle se amăgesc.* HELIADE, O. I, 118. *Nu i-a lipsit nici destoinicia, nici înlesnirile de a putea dobândi toate documenturile.* CR (1833), 264^{1}/24. *Dragostea și bunavoință cu care slugile o ascultă, dovedesc destoinicia ei și bunătatea sufletului.* MARCOVICI, D. 108/21. *Așa să stăpânea mai înainte oamenii, ori numai de către un sângur stăpânitoriu, sau de către mai mulți bărbați cu destoinicie.* DRĂGHICI, R. 176/14. *Mihnea sau Mihail nu era om fără talente și fără destoinicie de a stăpâni prințipatul.* F. AARON, I. I, 171/2, cf. VALIAN, V. *Oamenii cu destoinicii de mijloc, ambițioșii fără talent ... turba văzând a înainta ... acest bărbat.* CR (1839), 94^{2}/18. *Care știe să întrebuințeze cura cu apă mai cu destoinicie ... întreprinde a tămădui cu dânsa toate boalele.* DESCR. AȘEZ. XIV/2, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Nimeni nu putea prevedea lipsa de destoinicie parlamentară, pe care noul ministru a dovedit-o.* MAIORESCU, D. V, 7. *O calfă ... trebuie să-și arate destoinicia.* SLAVICI, O. II, 85, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU^{2}, TDRG, RESMERIȚĂ, D. *Mulți din marinarii Moldovei fură chemați și angajați ... pentru destoinicia în construirea vaselor plutitoare.* N. A. BOGDAN, C. M. 11, cf. CADE. *Ceea ce te izbește ... în activitatea de funcționar public a lui Eminescu este imensa lui bună credință și destoinicie administrativă.* CĂLINESCU, E. 261, cf. SCRIBAN, D. *Vrea ... să facă un lucru propriu, pentru a se vedea destoinicia și vrednicia.* STĂNILOAE, O. 79. *Societatea consideră îmbogățirea prin orice mijloc, chiar dezonorant, ca o dovadă de destoinicie și talent.* OȚETEA, T. V. 60. *Femeile au și destoinicie și pricepere ca orice bărbat.* SADOVEANU, E. 25, cf. DL, DM. *„Cinstea" acordată de domn dregătorilor ... trebuia să fie proporțională cu destoinicia arătată de aceștia.* STOICESCU, S. D. 96. *La conducerea Muzeului ... a arătat o neîntrecută destoinicie ca organizator.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 3, 75. *Datorită destoiniciei lor* [a unor medici], *unele secrete se dezlegau.* G. BARBU, A. V. 35, cf. M. D. ENC., DEX. ✧ F i g. *Să înțeleagă toți cetitorii creștini, câtu-i de destoinică Psaltirea și de treabă, întâi de destoinicia și lauda Psaltirii* (a. 1651). GCR I, 153/2. *Fieșcare din lucrătorii acestui meșteșug are destoiniciie și de capital și de știință pă deplin, încât să poată întocmi și oameni și toate uneltile ... trebuincioase* (a. 1823). DOC. EC. 294. *O limbă polisilabă mă socotesc că nu poate să aibă acea destoinicie și putere ca una ale căreia ziceri sunt foarte scurte.* HELIADE, în PLR I, 39. *Destoinicia unei limbi pentru a zugrăvi imaginile.* CONV. LIT. VII, 333. *Auzul ei, cu mult mai mare destoinicie decât al meu, prindea din depărtări nemăsurate, felurite glasuri.* HOGAȘ, M. N. 90. ✦ Faptă, îndeletnicire care denotă destoinicie (**2**). *De nu m-am cunoscut în deprinderea altor destoinicii, dar în trudirea cărților limbii patriei cu saț iu am petrecut.* GRIGORIE, L. 5/18. *De-orice destoinicii mă simt în stare. De-aci nainte somnul meu înțarcu-l Și-aș doborî și stelele cu arcul.* ARGHEZI, S. III, 290. (Ironic) *E un bărbat care prețuiește foarte mult vinul și petrecerile. – Mă îndoiam că necredincioșii pot avea asemenea destoinicie.* SADOVEANU, O. X, 81.

– Pl.: *destoinicii.* – Și: (învechit) **dostoinicíe** s. f.

– **Destoinic** + suf. *-ie.*

DESTONÁ vb. I v. **distona.**

DESTÓRS s. n. (Popular) Dezrăsucit. Cf. PONTBRIANT, D., DDRF. *Discântec pentru şarpi, di distors.* POP., ap. GCR II, 138/9.
– Şi: **distórs** s. n.
– V. **destoarce**[2].

DESTRÁCT, -Ă adj. v. **distrat.**

DESTRÁGERE s. f. v. **distragere.**

DESTRAURÍ vb. IV. Tranz. (Prin Transilv.) A face să nu mai fie aurit. *Degetul îi rămase întraurit ... Tot cearcă să-şi destraurească degetul, dar nu poate.* RETEGANUL, P. V, 16, cf. PAPAHAGI, C. L. 19.
– Prez. ind.: *destrauresc.*
– Cf. a u r i.

DESTRĂBĂLÁ vb. I. Refl. A-şi pierde moralitatea, corectitudinea, a decădea (1), a se deprava (1), a se desfrâna (3), a se dezmăţa (2), a se perverti, a se strica (2), a se vicia (2), (familiar şi popular) a se sminti (2); (mai ales despre femei) a duce o viaţă de desfrâu dominată de patimi (4) (v. curvi, preacurvi). Cf. POLIZU, DDRF, ALEXI, W., TDRG, RESMERIŢĂ, D., CADE. *Am păcătuit destrăbălându-mă în furtişag şi sânge.* SADOVEANU, O. XIII, 632, cf. SCRIBAN, D. *După ce se adunau banii, îşi cumpărau limuzine, toalete pompoase, destrăbălându-se cu ofiţerii nemţi.* CAMILAR, N. I, 133, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.
– Prez. ind.: *destrăbălez.*
– Et. nec.

DESTRĂBĂLÁRE s. f. Faptul de a se destrăbăla; pierdere a moralităţii, a corectitudinii, stricare (10), stricăciune; stare de decădere morală a cuiva, decadenţă (3), desfrâu, dezmăţ, imoralitate, perdiţie, pierzare (3), viciu (1), (regional) destrăbălăciune, destrăbălătură (1); decădere (1), depravare, desfrânare (2), pervertire, viciere (2). Cf. BARONZI, L. 126, LM. *Să izbim destrăbălarea sufletelor înjosite.* CONTEMPORANUL, I, 89, cf. DDRF. *Femei stricate, bărbaţi stricaţi, copii stricaţi, o destrăbălare nemaipomenită.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 529. *Amestecul turcilor în numirea domnilor români trebuia să aibă de rezultat destrăbălarea totală a domniei.* ARHIVA, I, 654, cf. ŞĂINEANU[2], RESMERIŢĂ, D. *Două zile s-au văitat bătrânii, au închis uşile dughenii să nu mai dea ochii cu această lume a tuturor destrăbălărilor.* C. PETRESCU, S. 92. *Deosebit de cutreierătorul culcuşurilor de noapte ale destrăbălării bucureştene, în Paşadia eu am cunoscut un alt om.* M. I. CARAGIALE, C. 14. *Astfel, asistând la destrăbălarea profesoarei, ... am descifrat o tulburare crescândă în Edna.* M. ELIADE, O. I, 101, cf. CADE. *Nu ştiu cum aş putea descrie ... destrăbălarea mea haotică de-atunci.* E. IONESCU, E. 46. *Semenul meu continuă să se mire şi să se indigneze de crimele, destrăbălările şi jafurile guvernanţilor.* SADOVEANU, O. XX, 176, cf. SCRIBAN, D. *Antecedentele ... ilustrează toată epoca de destrăbălare a clasei suprapuse.* ARGHEZI, B. 135. *Cu ... destrăbălările la care se deda nu mai putea s-o ducă mult.* STANCU, R. A. I, 165. *Mi-a fost dat să văd ... destrăbălarea, dezmăţul.* PREDA, DELIR. 247, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ✧ Fig. *Din poartă, uliţa înviată se da devale printre destrăbălările gardurilor ei.* MACEDONSKI, O. III, 50. *Mecanisme dezlânate ... concurau într-o dezordine şi o destrăbălare a formei fantezistă, să dea osemintelor dezarticulate un corp.* ARGHEZI, S. XI, 105. ✦ Petrecere destrăbălată (2). *Voia lăutari şi târfe, cântece şi destrăbălări.* BARBU, PRINC. 243.
– Pl.: *destrăbălări.* – Şi: (învechit) **destrebăláre** s. f. BARONZI, L. 126.
– V. **destrăbăla.**

DESTRĂBĂLÁT, -Ă adj. **1.** (Despre oameni) Care şi-a pierdut moralitatea, corectitudinea, care are o comportare ieşită din limitele bunului-simţ, corupt, decăzut (1), pervertit, vicios (1), (livresc) libertin, (rar) deşănţat (I 1), (popular) deşucheat (2), (învechit şi regional) ruşinat (3), (învechit) demoralizat (1), spurcat[2] (4), teşnit (2); (mai ales despre femei) care duce o viaţă desfrânată, dominată de patimi (4), depravat, desfrânat (2), imoral, pierdut (2), stricat (2), (popular) parşiv (2). Cf. destrăbăla. Cf. LM. *Este un mititel măscărici foarte destrăbălat.* CARAGIALE, O. I, 29. *Toţi oamenii sunt pitici puşi ca să admire aceste mutre destrăbălate.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 335, cf. DDRF. [Oamenii] *sunt ... morali şi destrăbălaţi, schimbători şi statornici.* CONTEMPORANUL, VII[2], 316, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU[2]. *Vama n-o mai pierdeam noi, ... ci acei stăpâni destrăbălaţi şi fără de credinţă.* IORGA, C. I. III, 102, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *Avea ... o slăbiciune pronunţată pentru ofiţerii destrăbălaţi în cheltuieli.* BRĂESCU, O. A. I, 97, cf. SCRIBAN, D. *Nu era nici zurbagiu, nici spiritual, nici măcar destrăbălat.* VINEA, L. I, 27, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ✧ (Substantivat) *Asemenea destrăbălaţi trebuiesc daţi pe mâna jandarmilor.* REBREANU, I. 29. *Una* [este] *o destrăbălată, iubitoare de plăceri şi lux.* CAMIL PETRESCU, T. III, 146. *Ana. O destrăbălată sau o curtezană.* VINEA, L. I, 302. [Haricleia] *nu fusese niciodată ... o destrăbălată.* BARBU, PRINC. 109. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Administraţia ... atât de destrăbălată l-a dezgustat adânc* [pe Platon]. NEGULESCU, G. 99.

2. (Despre manifestările oamenilor) Care denotă lipsă de bun simţ, de decenţă; corupt, decăzut (1), pervertit, vicios, (livresc) libertin, (rar) deşănţat (I 1), (popular) deocheat (2), deşucheat (2), (învechit şi regional) ruşinat (3), (învechit) spurcat[2] (4), teşnit (2). *Vechile ... state greceşti deveniseră cuiburi de bandiţi în prada unei destrăbălate demagogii.* EMINESCU, O. XI, 52. *La Moara cu Noroc începuse veselia destrăbălată şi fără frâu.* SLAVICI, O. I, 196. *Hohote destrăbălate şi glume nesărate s-aruncau în gura mare peste bănci.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 124, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *El ducea fără ruşine viaţa lui destrăbălată.* IORGA, L. II, 76. *Larma destrăbălată de glasuri şi cântece ... îi îmboldi paşii.* ANGHEL – IOSIF, C. L. 103. [Oamenii] *au început iar viaţa destrăbălată.* VISSARION, B. 371. *După o viaţă aşa de destrăbălată, nu e nicio mirare.* SADOVEANU, O. I, 82. *Vestmintele erau murdare de noroiul uliţelor bătute în destrăbălata lui petrecere.* BARBU, PRINC. 314, cf. M. D. ENC., DEX.

3. (Prin Transilv.; despre obiecte de îmbrăcăminte) Descheiat (**3**); rupt[2] (**4**). *Îmbrăcămintea lui constă din cămeşa, pururea destrăbălată, din cioareci de pânză.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 159. *Nu umbla cu cămaşa destrăbălată la gât.* PAŞCA, GL. *Moşneagul are gheb în spate, făcut din paie, şi pe deasupra poartă un suman „destrăbălat" (rupt).* PAVEL, S. E. 194.

– Pl.: *destrăbălaţi, -te.*

– V. **destrăbăla.**

DESTRĂBĂLĂCIÚNE s. f. (Prin nord-vestul Munt.) Destrăbălare. *Mare destrăbălăciune s-a făcut în casa aia.* UDRESCU, GL.

– Pl.: *destrăbălăciuni.*

– **Destrăbăla** + suf. *-ciune.*

DESTRĂBĂLĂTÚRĂ s. f. (Regional) **1.** Destrăbălare (Piteşti). UDRESCU, GL. *Destrăbălătura asta nu-i bună.* id. ib.

2. Persoană destrăbălată (**1**) (Piteşti). UDRESCU, GL. *A ajuns o destrăbălătură.* id. ib.

– Pl.: *destrăbălături.*

– **Destrăbăla** + suf. *-(ă)tură.*

DESTRĂMÁ vb. 1. **I. 1.** R e f l. şi t r a n z. (Despre materiale textile, ţesături, obiecte ţesute ori confecţionate din fire împletite) A-şi pierde sau a face să-şi piardă rezistenţa prin rărirea, desfacerea neregulată şi ruperea firelor (datorită uzurii sau unei utilizări necorespunzătoare); a (se) deşira (**1**), a (se) zdrenţui, (rar) a se dezlâna, (învechit) a (se) deştese, a (se) rânji (**I 3**), (regional) a (se) desfira (**1**), a (se) siti (**2**). V. s t r i c a. *Şi sus în partea desupra* [a veşmântului] *să fie o gură într-însu şi pregiur gură într-una să fie beartă tivită, cum să nu se destrame.* PO 273/18, cf. LB, VALIAN, V., POLIZU. *Capetele batelei se sumet la marginea rogojinei ca să nu se distrame.* IONESCU, M. 705, cf. PONTBRIANT, D., CIHAC, I, 131, LM. *Perdeaua începu a se destrăma cu un foşnet ascuţit.* SLAVICI, O. I, 202, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU[2], TDRG, RESMERIŢĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Borangicurile s-au destrămat, trâmbele de pânză au căzut fâşii şi zdrenţe.* ARGHEZI, C. J. 156. *Cum voi putea ... Să răzbun ... hainele roase pe care anotimpul Cu sceptre de apă şi plete de jale Le destramă?* JEBELEANU, C. 13, cf. DL. *Ce trist foşneşte crinolina de mătase, Volanele i se destramă şi se taie.* ISANOS, V. 287, cf. DM, M. D. ENC., DEX, cf. ALR I 1 297. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Cine ţese pod pe ape? Cine crăngile distramă?* EFTIMIU, Î. 104. *Grăunciorii stabili ai solului nu sunt destrămaţi de apă.* AGROTEHNICA, I, 142. *Să d'ăstramă p'ţelea.* ALR I 1 182/800. ✧ F i g. *Când le-a hi vremea sosâtă, li s-a destrăma făptura Din hire, ca vechitura.* DOSOFTEI, PS[2]. 731. *Ca haina vicleşugului când se veche şte şi în toate părţile destrămându-se, ruşinea i se dezgoleşte.* CANTEMIR, ap. TDRG. *Astfel se ţesu limba noastră. Pentru a scoate acum acele lătunoioase fire trebui a destrăma toată pânza.* NEGRUZZI, S. I, 267. *Mi se destramă inima ca o pânză fără urzală.* ADAM, R. 104. *Scrisoarea ta mi-a destrămat A visului beteală.* GOGA, POEZII, 208. *Şi-un giulgiu străveziu, Din vechi sicrie, Încet ... în jurul nostru se destramă.* DENSUSIANU, L. A. 56. *Mătasa unui nimb s-a distrămat.* AL. PHILIPPIDE, A. 57. *Întunericul se destramă, Material, ca ţesăturile de scamă.* CAMIL PETRESCU, V. 38. *Razele pieziş ... destrămau tortul brumelor în toate feţele curcubeului.* M. I. CARAGIALE, C. 40. *E destul s-auzi cuvântul ăsta ca să simţi cum ţi se destramă sufletul, cum se rupe ceva dintr-însul.* COCEA, S. I, 100. *Pământul ca un strai se va destrăma.* SADOVEANU, O. XV, 504. *Acest conflict* [ruso-turc] *ameninţa să destrame opera cu atâta abilitate şi trudă înjghebată.* OŢETEA, T. V. 348. *Nu vreau s-o ţes la infinit, nici să destram noaptea ce lucrez ziua.* CĂRTĂRESCU, N. 141. *Cine ţi-o mai lua basma, Să se destrame ca ea.* FOLC. OLT. – MUNT. II, 578. ✦ T r a n z. A deşira[2] (**1**). *Am eu o flanea veche, rămasă de la răposatul tată-tău ... O destram.* V. ROM. martie 1954, 115, cf. DL, DM, DEX. ✧ T r a n z. şi r e f l. F i g. *Fieştecare din noi îşi dă seamă Că-n urma trăsurii ceva se distramă Şi-aceea nu-i drumul, ci-i biata viaţă.* ANGHEL, P. 29. *Curg zilele spre cimitir ... Şi destrămând al vieţii fir Se duc pe totdeauna.* BACOVIA, O. 180. *În poiana de aramă Firul vorbei se destramă Pe nebăgate de seamă.* DEŞLIU, M. 61.

2. R e f l. (Despre nori, ceaţă, fum etc.) A deveni mai puţin compact prin răspândire în toate părţile; a se deşira (**1**), a se împrăştia, a se risipi (**6**), a se spulbera (**1**). *Nişte nouraşi albi se destrămară în aer.* GALACTION, O. 160. *Negura întârzia destrămându-se prin crengile înmugurite.* BRĂESCU, A. 72. *Vorbind, Fane privea cum se ridică fumul de ţigare, cum se adună în cercuri şi cum se distramă.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 115. *Lăsând rotocoalele de fum ... să se încovoaie şi să se destrame în volbure cu margini dantelate ... aşteptam cu nerăbdare.* COCEA, S. I, 231. *Nourii de deasupra se destrămau.* SADOVEANU, O. I, 298. *O ceaţă se destramă ca o veste.* BLAGA, POEZII, 380. *Norii s-au destrămat, s-au topit, au pierit.* STANCU, M. I. 143. *Volutele de fum parfumate se destrămau azurii.* VINEA, L. I, 243. *S-a destrămat şi ceaţa, se limpeziră norii.* V. ROM. aprilie 1956, 167, cf. DL, DM, DEX. ✧ F i g. *Destrame-se a gândurilor ceaţă, În orice colţ zâmbească veselia!* CERNA, P. 52. *Destramă-te mai repede, o, noapte, În drumul veciniciei!* id. ib. 28. *Vedenia se destramă şi mai mult.* AGÎRBICEANU, S. 566. *Pe-aicea vremea se distramă-n vânt.* AL. PHILIPPIDE, A. 66. *Rostogolim un suflet ce-n aburi se destramă.* VOICULESCU, POEZII, II, 197. *Noaptea se destrăma, felinarele păleau.* VINEA, L. I, 213. (T r a n z.) *Un zeu de cântă ... El îşi destramă-n vânt fiinţa toată.* BLAGA, POEZII, 415.

3. R e f l. şi t r a n z. A-şi pierde sau a face să-şi piardă puterea, rezistenţa, a (s e) d e s c o m p u n e (**1**); a(-şi) pierde coeziunea, a (se) desface în părţile componente, a (s e) d e z m e m b r a, a (s e) n i m i c i (**1**), a (s e) d i s t r u g e (**2**). [Fură] *frântă oasele cu leamne şi destrămată încheieturile din ciolane.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 61[v]/14. *Hunii Thrachia au prădat şi împărăţiia tare au destrămat.* CANTEMIR, HR. 293. *Aşea ticălos şi mişelos Liliacul în toată partea destrămat şi în tot chipul vreadnic de văierat fiind ... la mare mila marilor împăraţi aleargă.* id. I. I. I, 196. *Când aud că se amestecă în graiul lor ceva din alt dialect ... vociferează că se destramă limba română.* MAIOR, S. II, 274, cf. DL, DM. *Marele stat ... care era lipsit de o adevărată unitate economică, se destramă.* H. DAICOVICIU, D. 99. *Imperiul Roman s-a destrămat şi, începând din secolul al V-lea, ... a căzut sub stăpânirea năvălitorilor.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 10, 54, cf. DEX. ✧ F i g. *Measeru-s eu şi muncit de tirereaţele meale, rădicaiu-me şi smeriiu-me şi nu putuiu (m-am destrămat D).* PSALT. 181.

Căzând îndată ceriul, destrămându-se s-ar sparge. CONACHI, P. 271. *Bătrânul preot ... furtunelor dă zborul, pământul de-l distramă.* EMINESCU, O. I, 98. *Trebue să mă scot la aer ca un covor bătrân îmbâcsit de molii; aminteri simt că mă destram.* CARAGIALE, O. VII, 41. *Capu-mi, sărmanul, Se pierde-aiurând, Mi se distramă Mintea-alergând.* GORUN, F. 153. *Şi-n sfeşnicele vechi de-aramă, Trei flăcări parcă se destramă În fire lungi de foc.* MINULESCU, VERS. 37. *O singură clipire a ochilor ... dezvoltă o atmosferă de ondulaţie imprecisă, ... destrămând dorinţa în nostalgii.* CIORAN, R. 124. *O poetică „neromânească", cu tendinţe de a destrăma specificul românesc.* STĂNILOAE, O. 99. *O, inima! Mărturisiri afunde ard în ea. Uimit eu mintea mi-o ascut Şi-n înţelesuri mari Zvâcnirea i-o destram.* BLAGA, POEZII, 29. *Creierul tău ţi-l destramă şampania şi grogul.* ISAC. O, 20. *Iubire! – Rădăcină-a unei flori Ce s-a destrămat subţire În petale şi vapori.* LABIŞ, P. 259. ✦ T r a n z. (Rar) A face să slăbească (**2**). *Dormitul prin grajduri, ... mâncarea de căpătat de pe la seminar îl destrămară şi-l slăbiră.* IST. LIT. ROM. III, 162. ✦ R e f l. (Despre fiinţe aflate într-un grup, care formează o colectivitate sau despre grupuri, colectivităţi) A porni în direcţii diferite, a se răspândi în toate părţile; a se împrăştia, a se răsfira (**2**), a se răzleţi (**2**), a se risipi (**3**). *Vechile tovărăşii, închegate prin cultul ideii, s-au destrămat.* PLR II, 583. *De la o vreme coloanele nu au mai păstrat distanţa prevăzută. S-au destrămat.* PAS, Z. III, 54. *Mulţimea se destramă.* BARBU, G. 267. *Apoi, a mai fost o familie în sat la noi care s-a destrămat.* FLACĂRA, 1979, nr. 2, 18. ✧ T r a n z. *Armă ce destramă Oaste vitejească.* DOSOFTEI, ap. TDRG. *Revoltător fariseism să destrami o căsnicie prin abandon şi să urli că ai rămas singur.* FLACĂRA, 1977, nr. 43, 14.

4. R e f l. (Mai ales despre abstracte) A deveni mai puţin intens, mai puţin viu, mai puţin concentrat etc. sau a deveni mai slab (**8**), a s e a t e n u a, a d e s c r e ş t e (**4**), a s e d i m i n u a (**3**), a s e î m p u ţ i n a, a s e m i c ş o r a (**IV**), a s e r e d u c e (**II 1**), a s c ă d e a (**5**), a s l ă b i (**3**), a s e t e m p e r a[2] (**1**), (învechit) a s e m i c i[1] (**IV**), (învechit, rar) a s e s c u r t a (**IV**), a s e s l e i[2] (**8**); a lua sfârşit, a înceta să se (mai) manifeste, să se (mai) producă, a d i s p ă r e a (**2**), a p i e r i (**4**). *Disţiplina militară se distramă prin amestecarea varvarilor cete ca mercenari (năimiţi).* SĂULESCU, HR. I, 149/18. *Disciplina ... se destramă.* MAIORESCU, D. V, 15. *Întrebarea preotului ... se destrămă într-o tăcere prelungă.* REBREANU, P. S. 229. *Să sâmt ... Cum se distramă albul tău fior.* AL. PHILIPPIDE, A. 23. *Când* [Lucy] *fumează însă, ... frigiditatea ei şi aparenta-i masculinitate se distramă.* M. ELIADE, O. I, 79. *Totul căzuse undeva, se destrămase, se pierduse.* E. IONESCU, E. 48. *Pe pământ ... se destramă crăiasa de imagini.* VOICULESCU, POEZII, I, 208. *Scriitorul de povestiri urmează pilda Fetei cu pielea cenuşie, care s-a destrămat de-acum câteva mii de ani şi s-a topit ... în lutul moale.* ARGHEZI, C. I. 7. *Se destramă în întuneric numai o amiază luminoasă de primăvară.* C. PETRESCU, A. R. 72. *Cade o stea. Lasă în urmă o coadă luminoasă ... Piere steaua. Se destramă, se topeşte.* STANCU, D. 187. *Entuziasmul se destrăma, risipindu-se.* BENIUC, M. C. I, 20. *Prieteniile ... se destramă.* id. ib. 186. *Această pace de o clipă se destramă.* PREDA, M. 251. *Liniştea aceea nefirească nu se destrăma deloc.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 396. *Se destramă mituri, pier fantomele neliniştii.* CONTEMP. 1975, nr. 1 478, 2/4. *Calea şi ţinta sunt coextensive fără ca, prin aceasta, calea să se destrame în cuprinsul ţintei.* PLEŞU, M. M. 22. *Totul se destrămase şi ne găseam acum, la miezul nopţii, într-o clădire ruinată.* CĂRTĂRESCU, N. 272. *Odată ajunsă acasă, vraja s-a destrămat.* id. ib. 287. *Dar aplicate la* [realităţile] *cele noi, înţelesurile se destramă din nou.* PATAPIEVICI C. L. 309. ✧ R e f l. p a s. *De s-au înodurit scoarţa lemnului vechiu trăbuie aceaste noduri să se destrame ... fiindcă supt aceale mulţi viermi se încuibează.* ÎNV. POM. 147/16. ✧ T r a n z. *Patru ani iubirea lui a îndurat toate durerile până ce şi-a destrămat speranţele.* REBREANU, R. I, 51. *Numele ei îl destramă colbul pornit de pe drum.* LESNEA, VERS. 181. *Nu poţi să clinteşti ... niciun cuvânt, fără a destrăma farmecul inegalabil al ritmului şi sonorităţii.* VARLAAM – SADOVEANU, 249.

II. R e f l. (Învechit; despre oameni) A se destrăbăla. Cf. LM. BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., CADE.

– Prez. ind.: *destrám* şi (regional) *destrămez* (ALR I 1 297/298, 418, 865, 890), *destrăm* (TDRG). – Şi: (popular) **distrămá,** (regional) **destremá** (A II 1, 2, 3, 6,16, 17, 18, 19, IV 1, ALR I 1297/831, 839), **dăstrămá** vb. I.

– Pref. *des-* + **tramă.**

DESTRĂMÁRE s. f. Acţiunea de a (s e) d e s t r ă m a şi rezultatul ei.

1. 1. Pierdere a rezistenţei unor materiale textile, ţesături sau obiecte ţesute ori confecţionate din fire împletite, prin rărirea, desfacerea neregulată şi ruperea firelor (datorită uzurii sau utilizării necorespunzătoare); deşirare, rărire (**1**), zdrenţuire, (rar) dezlânare, (regional) desfirare. Cf. d e s t r ă m a (**I 1**). Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF, RESMERIŢĂ, D., CADE, DL, DM, M. D. ENC., DEX. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Era o beţie de lumini şi culori în această destrămare a bătrânilor codri.* BENIUC, M. C. I, 122. ✧ F i g. *Voi avea o noapte de crudă destrămare nervoasă.* MIRONESCU, S. 157. *Îl duruse ... până la muţenie şi distrămare sufletească, mascarada la care asistasem.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 255. *În destrămarea sufletească a ceasului aceluia ... mă gândeam la artă ca la un refugiu.* COCEA, S. I, 92. *Din destrămări şi negură m-adun.* BLAGA, POEZII, 319. *În destrămarea vieţii sale, nimic nou nu i se mai părea cu însemnătate.* VINEA, L. II, 303.

2. Răspândire în toate părţile a norilor, a ceţei, a fumului etc.; împrăştiere, spulberare (**1**). Cf. d e s t r ă m a (**I 2**). *Dionisie ... priveşte nemulţumit spre norii în destrămare.* FLACĂRA, 1977, nr. 24, 12.

3. Slăbire sau pierdere a puterii, a rezistenţei, d e s c o m p u n e r e (**1**); pierdere a coeziunii, desfacere în părţi componente, d e z m e m b r a r e. Cf. d e s t r ă m a (**I 3**). [Bătrânul] *socotea planul lui drept începutul destrămării.* REBREANU, R. I, 48, cf. RESMERIŢĂ D. *Procesul de prefacere s-a declarat odată cu destrămarea romantismului.* BLAGA, Z. 95, cf. DL, DM. *Anii între care trăieşte Costache Conachi corespund pe plan istoric etapei de destrămare a feudalismului în Ţările Române.* IST. LIT. ROM. II, 184. *Vechimea apariţiei formulei în acte este de pus în legătură cu începutul destrămării obştii.* PANAITESCU, O. Ţ. 104. *A ştiut ... să se folosească de contradicţiile apărute în urma destrămării Imperiului Bizantin.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 10, 13. *Odată cu destrămarea feudalismului ..., unitatea naţională a devenit o necesitate imperioasă.*

5 ianuarie 1970, 67. *Ideea de unitate ... s-a impus ... ca o cheie de boltă a viitorului națiunii în condițiile destrămării feudalismului.* CONTEMP. 1975, nr. 1 491, 2/2. *Agricultura montană a determinat, în primul rând, destrămarea așezărilor.* BUTURĂ, EG. 56. ✧ F i g. *Dezagregarea și destrămarea sunt fatale.* CIORAN, R. 47. *Având senzația de destrămare a lumii, ... saxofonistul se prăbuși pe iarbă, lângă portieră.* CĂRTĂRESCU, N. 314.

II. (Învechit) Destrăbălare; (concretizat) vorbe, fapte destrăbălate (**2**). Cf. d e s t r ă b ă l a. *În care prilej au stătut și el la scară, cu un ciomag în mână, însă n-au lovit pe nime ... Iar apoi, pentru acei ci i-au văzut făcând destrămări, au mărturisit ... precum să arată la doprosul supt No. 4* (a. 1833). IORGA, S. D. XXI, 380. *El dorește să găsească acea jumătate din el însuși: dar cum, din sinul destrămărilor lui, îndrăznește el a rădica ochii către cer?* NEGULICI, E. I, 272/14. *Caraghiozul turcesc, deși spune multe distrămări, nu scandalizează turcii.* ap. TDRG. *Și Alexandru se scutura oțerit, închipuindu-și la ce jertfă de destrămare era mânată iubita pe care visase s-o așeze lângă dânsul, la vatra cea credincioasă a căsniciei.* OLLĂNESCU, ap. TDRG. *Lăsa oricare patimi ș-oricare destrămări Să-i treacă peste frunte.* MACEDONSKI, O. I, 267, cf. BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, DL.

– Pl.: *destrămări.* – Și: (popular) **distrămáre** s. f.

– V. **destrăma.**

DESTRĂMĂT, -Ă adj. **I. 1.** (Despre materiale textile, țesături sau obiecte țesute ori confecționate din fire împletite) Care și-a pierdut rezistența prin rărirea, desfacerea neregulată și ruperea firelor (datorită uzurii sau unei utilizări necorespunzătoare); deșirat (**I 1**), rărit[2] (**2**), zdrențuit (**1**), (rar) dezlânat (**1**), (învechit) rânjit[2] (**1**), (regional) desfirat. Cf. d e s t r ă m a (**I 1**). Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF, BARCIANU. *Sumanul rupt și destrămat și-l adună împrejurul trupului uscat.* SĂM. II, 38, cf. ALEXI, W. *Patru cai slabi sunt legați de căruță cu niște streanguri destrămate.* CONV. LIT. XXI, 262. *Poalele lungi ... acopereau bine cioarecii de pânză, destrămați de la genunchi în sus.* AGÎRBICEANU, S. 397, cf. RESMERIȚĂ, D. *De subt comanacul destrămat ... plete cânipii îi atârnau pe umeri.* MIRONESCU, S. 202. *Zâmbi amar, ascunzându-și sub mânecă manșeta destrămată.* C. PETRESCU, A. 348. *Am intrat în odaia văruită așternută cu un petec de covor destrămat.* BRĂESCU, A. 86. *Mircea rămase ... singur cu tunica destrămată în coate.* TEODOREANU, M. II, 133. *A trăit în haine destrămate.* CĂLINESCU, E. 432. *În jocul valurilor săreau stropii de apă ca niște perle aruncate în spuma sfâșiată ca o dantelă destrămată.* BART, E. 316, cf. SCRIBAN, D. *Pătura ... i se păru subțire și destrămată.* VINEA, L. II, 315, cf. DL, DM. *Erau niște șireturi roase, subțiri, destrămate.* BARBU, Ș. N. 193, cf. DEX. *Cu cât culoarul devenea mai întunecat, cu atât aceste reziduri se înmulțeau: corzi de chitară ruginite și destrămate.* CĂRTĂRESCU, N. 146. *Scos-au un steag mohorât, Că mireasa li-a murit; Tot un steguț destrămat, Că mireasa s-a-necat.* BUD. P. P. 10. ✧ F i g. *Slută și grozavă s-au făcut fața împărătiii romanilor și ruptă și destrămată haina cinstei și mărimei ei au rămas.* CANTEMIR, HR. 277. *Luna ... țesea aburii care se târau pe câmpie, în pânze destrămate.* IBRĂILEANU, A. 201. *Cetele de nouri plumburii se răzlețiră ... Printr-o crăpătură destrămată, soarele de iarnă își vârî obrajii.* REBREANU, NUV. 47. *Sunt destrămat sufletește.* CAMIL PETRESCU, P. 110. *Pe câmpul destrămat și ud Ne pasc cirezile de ceață.* LESNEA, VERS. 206. *Pășeau încet, alături. Rotaru, destrămat, ar fi vrut să înceapă vorba, dar nu știa cum.* V. ROM. mai 1953, 110. *Inima mea ascultă destrămată: Cei ce s-au dus nimica nu mai vor.* JEBELEANU, C. 34. *Trupul spulberat nu mai există: L-a și cernut urzeala-mi destrămată.* VULPESCU, P. 68. ✦ (Regional) Răsfirat[2] (**1**). *Vâlcănaș ședea întins Și cu greu de somn cuprins ... Cu hangerul Căpătâi, Cu mustața Răsfirată Și cu barba Destrămată.* TEODORESCU, P. P. 553.

2. (Despre nori, ceață, fum etc.) Care s-a răspândit în toate părțile, devenind mai puțin compact, rărit prin împrăștiere. Cf. d e s t r ă m a (**I 2**). *Nori destrămați, fumurii, fugeau.* BRĂESCU, O. A. I, 89. *Nu se vedeau decât uneori neguri destrămate.* TUDORAN, P. 462, cf. DL, DM, DEX. ✦ (Despre buze) Răsfrânt (**1**). *Dacă dar poți chipul face din urât plăcut ... Poți buze largi, destrămate să schimbi.* PANN, P. V. I, 172/9, cf. SCRIBAN, D.

3. (Despre grupuri, colectivități) Care și-a pierdut coeziunea, care nu mai reprezintă o unitate; descompus (**1**), dezmembrat. *El visase ... evadări din realitățile penibile ale unei familii destrămate.* ARGHEZI, S. XI, 86, cf. DL, DM. *Ai fi pe cale să-ți vezi familia destrămată.* FLACĂRA, 1975, nr. 48, 5. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Videoclipul are ca temă singurătatea și suferința apărute după o relație destrămată.* RL 2006, nr. 4 821.

II. (Învechit și regional) **1.** Destrăbălat (**1**). Cf. d e s t r ă m a (**II**). *Neam strâmb și destrămat.* BIBLIA (1688), 150[2]/8. *Înțeitrea spiritului său o sporea încă auzirea multor fapte și crimine plinite sub domnia junelui și distrămatului Ștefăniță.* ASACHI, S. L. II, 118. *Iacă-l că-i povestește izbânzile lui ... și întâmplările femeilor destrămate.* NEGULICI, E. I, 87/10, cf. STAMATI, D., PONTBRIANT, D. *Femeia cea cu zestre nu-i stăpână pe bărbat, Nici și-mperechează traiul cu vreun tânăr destrămat.* OLLĂNESCU, H. O. 251, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. *S-o ivit O femeie destrămată Dintr-o casă blestemată.* MARIAN, D. 137, cf. UDRESCU, GL. ✧ (Substantivat) *Mare destrămat seamănă a fi! Joacă câte un icosar o dată.* ALECSANDRI, T. 786. *Toți destrămații, toți cartoforii ... se grămădesc ... să se însoare cu fete oneste și tinere.* CONTEMPORANUL I, 69. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Prin aseminea distrămată educație crescu în sufletul lui ... o mestecătură de îndărătnicie și de chiteală, de înfrânare și desfrânare.* SĂULESCU, HR. I, 105/22. *Nici clasa mijlocie sau – așa numita burghezime – ... nu mai voia să sufere o administrațiune destrămată.* BARIȚIU, P. A. II, 1.

2. Destrăbălat (**2**). *Destrămata viață ce petrecea o făcuse să alerge foarte de timpuriu la ajutorul grațiilor împrumutate!* FILIMON, O. I, 131, cf. COSTINESCU. *Cu toate aceste aplecări fastuoase și uneori chiar destrămate, coarda celei mai delicate simțiciuni nu lipsi din inima sa poetică.* ODOBESCU, S. I, 293. *Bachanalia cari se săvârșau în mijlocul celor mai destrămate excesuri.* OLLĂNESCU, ap. TDRG, cf. ȘĂINEANU[2]. *Drumul către a deveni alcoolic este foarte scurt și consecințele sunt dintre cele mai dramatice – viață ... dezordonată, chiar destrămată, certuri, bătăi.* RL 2006, nr. 4 921. ✧ F i g. *Iată echilibrul răsturnat.*

Tereziile îşi încep dansul cel destrămat, care în sus, care în jos. ODOBESCU, S. III, 335. ✧ (Adverbial) *Ştiu că pre urma mea se vor scula eretici de vor grăi destrămat şi hulenie.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 158^{v}/21.

– Pl.: *destrămaţi, -te.* – Şi: (învechit şi regional) **distrămát, -ă** adj.

– V. **destrăma.**

DESTRĂMĂTÓR, -OÁRE adj., s. n. **I.** Adj. Care destramă (**I 2**). (F i g.) *Omul de ştiinţă ... acceptă înstrăinarea ... gândirii cercetătoare şi creatoare, de rosturile mari, destrămătoare de ceaţă.* T ianuarie 1969, 102.

2. Adj. (Învechit) Care destramă (**I 3**). Cf. BARCIANU. *Vechea educaţiune chiar din capul locului ... dezvoltă ... egoismul destrămătoriu.* SBIERA, F. S. 310.

3. S. n. Maşină folosită pentru destrămarea (**I 1**) progresivă a materiei prime şi pentru curăţarea de impurităţi, amestecarea şi pregătirea materialului fibros pentru filare în filaturi. Cf. LTR^{2}, DL, DM, M. D. ENC., DEX.

4. S. n. Maşină utilizată în industria hârtiei pentru mărunţirea celulozei, a lemnului, a maculaturii etc. Cf. DER, M. D. ENC.

5. Adj. (În sintagma) *Lupul destrămător* = amestecător în filatura de lână şi vigonie. Cf. DER.

– Pl.: *destrămători, -oare.* – Şi: (învechit, rar) **destrămătóriu, -ie** adj.

– **Destrăma** + suf. *-(ă)tor.*

DESTRĂMĂTÓRIU, -ÍE adj. v. **destrămător.**

DESTRĂMĂTÚRĂ s. f. **I. 1.** Ţesătură destrămată (**1**); p. r e s t r . fir, smoc (de lână), scamă, desfăcute dintr-o ţesătură; zdreanţă (**1**), (regional) strămătură (**2**). *Să s[ă]ştie că i-am trimis dumnealui lână, ... postav – şi destrămături* (a. 1726). IORGA, S. D. XII, 31, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF. *Cât coasă, dă-i purtătorului să ţină în gură câteva fire de destrămătură.* GOROVEI, CR. 45, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX, A I 21, FOLC. OLT. – MUNT. I, 411. ✦ Ruptură (**1**), răritură (**3**). Cf. M. D. ENC., DEX.

2. (Învechit; şi în sintagma *destrămătură de pânză*) Scamă (**3**). Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU.

II. (În dicţionarele din trecut) Destrăbălare. Cf. BARCIANU, ALEXI, W.

– Pl.: *destrămături.*

– **Destrăma** + suf. *-tură.*

DESTRÂMBÁ vb. I. T r a n z. (Regional; complementul indică un obiect îndoit sau strâmb) A face să devină drept. Cf. ALR I 1 329/30, 295. ✧ (Prin analogie) *Mâinile şi picioarele Desângeraţi ... Gâtu-i destrâmbaţi.* ŞEZ. XXIII, 24.

– Prez. ind.: *destrâmb.* – Şi: **dăstrâmbá** (ib. 1 329/30, 295) vb. I.

– Pref. *de-* + **strâmba.**

DESTRÁNGE vb. III. T r a n z. şi r e f l. (Învechit şi regional) A (se) desface (din strânsoare). *Pentru a-i învăţa să vorbească bine, trebuie a-i învăţa să deschiză bine gura, să destrângă bine dinţii.* BREZOIANU, Î. 174/18, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, ALR II 5 298/537.

– Prez. ind.: *destráng.* Şi: (regional) **distrânge** vb. III. ALR II 5 298/537.

– Pref. *de-* + **strânge.**

DESTRÁNGERE s. f. (Învechit, rar) Acţiunea de a (s e) d e s t r â n g e şi rezultatul ei. Cf. PONTBRIANT, D.

– Pl.: *destrângeri.*

– V. **destrânge.**

DESTRÁNS, -Ă adj. (Învechit) Care s-a desfăcut din strânsoare. Cf. d e s t r â n g e. Cf. PONTBRIANT, D. ✦ (Regional; despre butoaie) Care s-a desfăcut din cercuri (Pecinişca* – Băile Herculane). ALRM II/I MN 143, 3 915/2. *Butoiul sună a spart, că-i distrâns* ib.

– Pl.: *destrânşi, -se.* – Şi: (regional) **distrâns, -ă** adj.

– V. **destrânge.**

DESTREBĂLÁRE s. f. v. **destrăbălare.**

DESTREMÁ vb. I v. **destrăma.**

DESTREZÍ vb. IV. R e f l. (Rar; despre oameni) A-şi reveni din starea de beţie; a se trezi (**2**). *Aşa avea obiceiul: se destrezea bând întruna.* BARBU, PRINC. 142.

– Prez. ind.: *destrezesc.*

– Pref. *des-* + **trezi.**

DESTRIBUÍRE s. f. v. **distribuire.**

DESTRIBÚŢIE s. f. v. **distribuţie.**

DESTROIENÍ vb. IV. T r a n z. (Complementul indică drumuri, vehicule sau locuri înzăpezite) A curăţa de troiene, de zăpadă; a deszăpezi. *Linia spre capitală fusese destroienită; un expres aştepta gata.* C. PETRESCU, S. 150, cf. CADE, DL, DM, M. D. ENC., DEX.

– Pronunţat: *-tro-ie-.* – Prez. ind.: *destroienesc.*

– Pref. *des-* + **troieni.**

DESTROIENÍRE s. f. Acţiunea de a d e s t r o i e n i şi rezultatul ei; deszăpezire. Cf. DM, M. D. ENC., DEX.

– Pronunţat: *-tro-ie-.* – Pl.: *destroieniri.*

– V. **destroieni.**

DESTROIENÍT, -Ă adj. Care a fost curăţat de troiene, de zăpadă; deszăpezit. Cf. d e s t r o i e n i. Cf. DM, M. D. ENC., DEX.

– Pronunţat: *-tro-ie-.* – Pl.: *destroieniţi, -te.*

– V. **destroieni.**

DESTRONÁ vb. I v. **detrona.**

DESTRONÁRE s. f. v. **detronare.**

DESTRONÁT, -Ă adj. v. **detronat.**

DESTRUCÁ vb. I. T r a n z. (Prin Ban. şi prin Olt.) A da la o parte. Cf. CADE, SCRIBAN, D. *Păcală ăzunsă la blăñ şi d'ëstruca blăñilë şi scoasă afară pă Tândala.* ALEXICI, L. P. 247, cf. ŞEZ. XIX, 82.

– Prez. ind.: *destrúc.*

– Pref. *de-* + [a]**struca.**

DESTRUCTÍBIL, -Ă adj. Care poate fi distrus. Cf. NEGULICI, PONTBRIANT, D., DN^{2}. *Ceea ce combate Engels este ... concluzia pur speculativă că mişcarea universală – ar fi destructibilă.* CONTEMP. 1975, nr. 1 509, 2/5, cf. DEX^{2}.

– Pl.: *destructibili, -e.* – Şi: (rar) **distructíbil, -ă** adj. DN[2].
– Din fr. **destructible.**

DESTRUCTIBILITÁTE s. f. (În dicţionarele din trecut) Proprietatea de a fi destructibil. Cf. NEGULICI, PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU.
– Din fr. **destructibilité.**

DESTRUCTÍV, -Ă adj. v. **distructiv.**

DESTRUCTÓR, -OÁRE adj., s. m. şi f. (Persoană) care distruge; devastator. *Nemicul ne-mpresoară, Ca valurile vine, ca unda destructoare.* HELIADE, O. I, 340. *Phedru ca fabulist de speţialitate sau de profesie, apare ... în timpii lui August, primul destructor al republicei.* id. ib. II, 79, cf. NEGULICI. *Tot conspiră ca să grăbească instrumintele destructoare ale Solimei.* PÂCLEANU, I. I, 61/3. *Aceste arme sânt ale tâlharului francez, ale destructorului Orientului.* id. ib. II, 169/32, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Să presupunem ... o societate cuprinsă de spiritul militar destructoriu.* CONTEMPORANUL, V, 47. *Un exemplu clasic de specii destructoare.* LTR[2], cf. DL, DM, DEX, DN[3]. ✧ F i g. *Timpul p-a lui valuri înalţă şi coboară ... În al uitării negru şi destructor abis.* HELIADE, O. I, 113. *Secolii trecând, lasară în urma lor destructoarea-le impresiune peste aceste edificiuri măreţe şi solide.* PELIMON, I. 76/2. [Noica] *este un destructor obnubilat şi sterilizat de Bine.* LIICEANU, J. 163.
– Pl.: *destructori, -oare.* – Şi: (rar) **destructóriu, -ie** adj.
– Din fr. **destructeur.**

DESTRUCTÓRIU, -IE adj. v. **destructor.**

DESTRUCTURÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică ansambluri structurate) A dezorganiza. Cf. DEX[2], NDN. *Statul, destructurat de comunism, a fost capturat de grupuri de interese oculte.* RL 2005, nr. 4 808.
– Prez. ind.: *destructurez.*
– Pref. *de-* + **structura.** Cf. fr. d é s t r u c t u r e r.

DESTRUCTURÁRE s. f. Acţiunea de a d e s t r u c t u r a şi rezultatul ei. Cf. DEX[2], NDN.
– Pl.: *destructurări.*
– V. **destructura.** Cf. fr. d é s t r u c t u r a t i o n.

DESTRUCTURÁT, -Ă adj. Care a suferit o destructurare. Cf. DEX[2].
– Pl.: *destructuraţi, -te.*
– V. **destructura.**

DESTRÚCŢIE s. f. Distrugere (**1**). *Despre destrucţia şi reînoirea fiinţelor vii pe pământ.* HELIADE, O. II, 57. *Legarea naturei, pentru om, este o lege de amor, iar nu o lege de destrucţie.* NEGULICI, E. II, 210/1. *Grinzi armate cu fier aduc asupra întăririlor destrucţia şi moartea.* PÂCLEANU, I. II, 148/23. *Cercetează şi caută mijloacele cele mai sigure şi mai repezi de destrucţiune.* GHICA, C. E. I, 31. *Oraşul suferi cvasi o totală distrucţiune.* FILIMON, O. II, 65, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *De o parte o aversiune oarbă contra îmbunătăţirilor; de alta, strigăte nesocotite de destrucţiune.* CARAGIALE, O. III, 282, cf. DDRF. *Distrucţia şi moartea între ele, Ca pradă dreaptă, lumea vor împarte.* NECULUŢĂ, Ţ. D. 9, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU[2], TDRG, RESMERIŢĂ, D., CADE. *Am rupt un manuscris ... Totuşi, intenţionat, am redactat după actul distrucţiei acest paragraf.* CĂLINESCU, C. O. 76. *Acestei destrucţiuni îi urmează o nouă reconstrucţiune.* PARHON, B. 127. *Cu şocul provocat de ... traumatisme cu destrucţie de ţesut, ... şocul este pur histaminic.* DANIELOPOLU, F. N. I, 179. *Procesul caracteristic pentru fenomenul de podzolire este „destrucţia argilei".* AGROTEHNICA, I, 364. *Ameninţarea neagră a destrucţiei a cuprins însă şi alte elemente ale mediului înconjurător.* CONTEMP. 1971, nr. 1 297, 10/2. *După o opinie recentă utilizarea incompletă a energiei înseamnă ... distrucţia mediului ambiant prin noxe.* FLACĂRA, 1978, nr. 43, 10. ✦ Lichidare, exterminare, distrugere (**1**). *Legea naturei pentru om este o lege de amor, iar nu o lege de destrucţie.* NEGULICI, E. II, 210/1. *Arsenicul se întrebuinţează spre destrucţia insectelor: se reduce în praf mărunt.* MARIN, PR. I, 38/31. *Tot ce poate să atingă simţurile noastre sunt agenţii distrucţiei ce se luptă neîncetat să nu ucidă.* BOLINTINEANU, O. 460. *Numai uneori plăcerea iubirii devine lâncezeală ... fără să cunoască însă frenezia expansiunii până la distrucţie.* LOVINESCU, C. V, 174.
– Pl.: *destrucţii.* – Şi: (învechit) **destrucţiúne, distrúcţie, distrucţiúne** s. f.
– Din fr. **destruction.**

DESTRUCŢIÚNE s. f. v. **destrucţie.**

DESTRÚGE vb. III v. **distruge.**

DESTRÚGERE s. f. v. **distrugere.**

DESTRUÍ vb. IV v. **distruge.**

DESTRUÍRE s. f. v. **distrugere.**

DESTRUNÁ[1] vb. I. T r a n z. (Învechit, astăzi rar; complementul indică coarde de arcuri aflate în stare de încordare; în opoziţie cu î n s t r u n a, î n c o r d a, s t r â n g e) A destinde (**6**), a slăbi (**4**). *Feciorul de împărat destrună arcul.* ODOBESCU, S. III, 180, cf. ALEXI, W., ŞĂINEANU[2], TDRG, RESMERIŢĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, CADE. ✧ F i g. *Elefterescu era destrunat de oboseală.* POPA, V. 231.
– Prez. ind.: *destrunez.*
– Pref. *de-* + [în]**struna.**

DESTRUNÁ[2] vb. I. T r a n z. (Învechit, rar; complementul indică frâul calului) A scoate struna (**5**). Cf. RESMERIŢĂ, D.
– Prez. ind.: *destrunez.*
– Pref. *de-* + **strună.**

DESTRUNÁRE s. f. (Rar) Acţiunea de a d e s t r u n a[1] şi rezultatul ei. Cf. DEX.
– Pl.: *destrunări.*
– V. **destruna**[1].

DESTRUNCHIÁ vb. I. T r a n z. (Învechit) A decapita. Cf. MDA.
– Prez. ind.: *destrunchiez.*
– Pref. *des-* + **trunchia.**

DESTRUNCHIÁT, -Ă adj. (Învechit; despre cap) Care a fost separat de trunchi prin decapitare. *Unul din oamenii guvernului, voind a arăta că totul e sfârşit, rădică de trei ori în sus, în spectacol, destrunchiatul cap al eroului.* HASDEU, I. V. 205.
– Pronunţat: *-chi-at.* – Pl.: *destrunchiaţi, -te.*
– V. **destrunchia.**

DESTRUNCHIÉRE s. f. (Învechit, rar) Decapitare. Cf. HELIADE, PARALELISM, I, 81.
– Pronunţat: *-chi-a-.* – Pl.: *destrunchieri.*
– V. **destrunchia.**

DESTRUNOCÁ vb. I. T r a n z. (Prin Maram.) A despărţi (**4**); a învrăjbi. *Cine ne-o d'esparţât, D'aivă moart'e d'e cuţât Şi moară nespoved'it. Cine ne-o d'estrunocat, Aivă moart'e d'e-necat, Moară necuminecat.* ŢIPLEA, P. P. 59.
– Prez. ind.: *destrunoc* (accentul necunoscut).
– Pref. *des-* + [în]**truloca.**

DESTRUPÁ vb. I. T r a n z. (Rar; în opoziţie cu î n t r u p a; despre suflet) A lăsa, a rămâne fără trup. *Aveţi un spirit întrupat într-un om ce se numeşte tâlharul Roşu ... Spuneţi-mi ... când va fi destrupat?* VISSARION, B. 256.
– Prez. ind.: *destrupez.*
– Pref. *des-* + [în]**trupa.**

DESTRUPÁT, -Ă adj. (Rar; despre suflet) Fără trup, eliberat de trup. *În ziua când se va pomeni destrupat, dezbrăcat de haina trupului, ... va fugi.* VISSARION, B. 261. ✧ F i g. *Buzele uscate au mai pâlpâit singure câtăva vreme, vrând parcă să spuie vorbe care ieşeau schiloade, destrupate – numai suflet de vorbe.* POPA, V. 158.
– Pl.: *destrupaţi, -te.*
– V. **destrupa.**

DESTRÚS, -Ă adj. v. **distrus.**

DESTUFIZÁRE s. f. (Rar) Îndepărtare a stufului de pe o porţiune de teren. *Destufizarea parţială, transformarea pădurilor de sălcii în ogoare ... duc la schimbări fundamentale ale mediului şi deci şi a faunei.* VÂN. PESC. octombrie 1964, 11.
– Pl.: *destufizări.*
– Cf. s t u f.

DESTÚL, -Ă adj., adv., s. n. **I. 1.** Adj. Care se află sau trebuie să fie în cantitate sau în număr îndestulător; atât cât este necesar, cât se cuvine pentru a corespunde sau a satisface o cerinţă, anumite norme etc.; îndestulător, satisfăcător (**1**), suficient (**1**). V. î n d e a j u n s, b u n g ă d. *Sădesc vii, carele rodesc rod destul.* PSALT. (1651), 209^{r}/12. *Va fi apa destulă a să face şi moară.* PRAV. COND. (1780), 150. *De are destulă umezeală lemnul cel de altuit sau de înmugurit, de acolo se cunoaşte, dacă tăindu-i scoarţa puţin, e umedoasă.* ÎNV. POM. 82/61. *Singură căldura nu este destulă să facă pre cele sădite să crească.* POTECA, G. 116/1. *Două sute de păzitori sânt destui pentru siguranţa vieţii unui prinţu.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 154/19. *Tatăl lor nu le trimitea bani destui.* FM (1843), 118^{2}/10. *Singuri ei vor fi destui ca să mă restabile pe un tron.* PÂCLEANU, I. I, 76/32. *Aste sânt destule semne să se poată-ncredinţa.* PANN, E. I, 66/1. *Un singur jurnal şi un registru ... sânt destule pentru lămurirea socotelilor ... casei.* PENESCU, M. 75/20. *Poliţia n-are destule mijloace.* GHICA, C. E. II, 324. *Alfabetul latin aplicat la scrierea română ... nu are litere destule.* MAIORESCU, CRITICE. 228. *Poeţii lor nu găseau ... destule metafore şi comparaţiuni pentru apoteoza eroilor.* EMINESCU, P. L. 50. *Au mâncare n-ai destulă?* ISPIRESCU, L. 231. *Ambiţiosul ... ia calea mai scurtă şi mai uşoară, a acţiunii politice, care îi permite să facă în jurul lui zgomot destul.* NEGULESCU, G. 86. *Această lucrare se face cu destule neplăceri.* STĂNILOAE, O. 69. *Codrii erau încă foarte întinşi, iar locurile pustii se întâlnesc destule.* BRĂTIANU, T. 140. *N-a adunat încă destui bani să poată deschide prăvălie la târg.* STANCU, D. 16. *N-am eu cetaşi destui Să-i păzesc pe cei sătui.* PARASCHIVESCU, C. Ţ. 169. *Trebuie să dea lecţii, să muncească mult, ca să aibă destui bani pentru studiu.* DEMETRIUS, A. 299. *Avem, oare, lauri destui Pentru colinele lui?* ISANOS, V. 106. *O analiză, chiar neaprofundată, pune în evidenţă cu destulă uşurinţă modelul lexical al cuvintelor inventate.* COTEANU, S. F. II, 153. *Îmi spune că au apă destulă.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 16. *În enumerare termenii care denumesc piese cu aceeaşi destinaţie sunt grupaţi, încât după locul din înşiruire se poate deduce cu destulă precizie sensul.* Z. MIHAIL, T. P. 27. *Avem destule probe ale moştenirii păgâne, adică geto-dacice şi daco-romane la români.* PAVEL, S. E. 209. *Am scris destulă literatură.* CĂRTĂRESCU, N. 7. ✧ F i g. *Au doară mâna D[o]mnului nu va fi destulă?* BIBLIA (1688), 104^{1}/4. ✧ (Substantivat) *Iaca doao arme acicea: iară El zise lor: Destule-s.* N. TEST. (1648), 100^{r}/4. *Pentru astăzi socotesc destule câte v-am spus.* DRĂGHICI, R. 96/5. *Are Francia multe vite cu coarne, totuşi nu destule.* RUS. I. I, 188/11. *Să fie destule pentru fragmentara scriere de faţă aceste patru observări?* MAIORESCU, CRITICE, 381. *Zi înainte, că n-ai zis destule.* CARAGIALE, O. VI, 25. *Caut să descifrez broşurile care stau strâmb într-o rână, din cauză că nu sunt destule ca să umple rafturile.* CAMIL PETRESCU, P. 83. *Renunţăm la mărturia lui; avem destule.* ARGHEZI, S. XI, 31.

2. Adv. (Şi, învechit şi regional, în construcţiile *de, den* sau *din destul*) Atât cât trebuie; în măsură corespunzătoare unei anumite cerinţe; de ajuns; satisfăcător (**1**), suficient (**1**). V. î n d e a j u n s, b u n g ă d. *Întrebaţi acelea de pacele Ierusalimului şi destul e ce Te iubesc.* PSALT. HUR.^{2} 195. *Nu iaste de destul credinţa mea ... Tu o împle, dulce Doamne!* CORESI, EV. 81. *Destulu-mi iaste un cuvânt al Tău, Doamne.* id. ib. 227. *Nu lipseaşte, destulu-i să am aflat milă la Domnul mieu.* PO 115/4. *Doamne, nu sământ destoinic să întri în casa mea ... Ce numai ce dzi cu cuvântul, că mi-i destul.* VARLAAM, C. 167. *De-şi va lua muiarea călugăriţă, aceaia nuntă nu e destul, că iaste de râs.* PRAV. 197. *Celui putearnic ..., nu-i iaste dăstul o oaste mică, ce cearcă mai mari* (a. 1699). FN 81, cf. ANON. CAR. *Să cunoaşte că n-a spus destul ..., ci numai ce a vrut* (a. 1737). IORGA, S. D. XII, 37. *Aicea nu sânt cuvinte den dăstul pentru ca să o scriem* (a. 1742). GCR II, 31/30. *Destul era proorocului Elissei plecarea cea multă, şi odată a insufla[t] viaţă fiiului celui ce zăcea.* MINEIUL (1776), 66^{1r}/7. *Destul este dacă pe lângă o brazdă ... mergând lungul înainte ... să va măsura.* AŞEZ. 87/4. *A lui* [a învăţătorului] *rugăciune întăresc următoarele temeuri: ...*

Râvna întru învățătura tinerilor școalii, pre care râvnă destul poate dovedi sporiul. EUSTATIEVICI, I. 39/4. *Turturelele sânt din destul bune, dar carnea de mascur are cea mai mare trecere.* IST. AM. 9^{v}/18. *Judecata care ai hotărât mi să pare a nu fi destul cernută înainte de hotărâre.* BERTOLDO, 9/12. *Destul e spre mântuire ca pravoslavnicul creștin numai cu inima se crează.* ȘINCAI, C. 3/7. *Nu e destul ca dezeartorii carii au scăpat fără primeșdie numai să se căiască pentru călcarea jurământului lor.* D. SUP. 53/1. *Nu e cugetul mieu de a te înfruntare pentru greșeala făcută; destul e să o cunoști.* MAIOR, T. 17/26, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Niciun grănițeariu nu vrea a da din destul plată.* FUND. 11/2. *Care nu e destul deprins la altuire ... numai atunci să altuiască când nu suflă vânturi răci.* ÎNV. POM. 85/1. *Plinius nomit cel Bătrân ... neavând din destul vreame de cetanie, totdeauna la prânz și la cină avea pre unul care îi cetea.* ȚICHINDEAL, A. M. 6/6. *Nu îmbiia de multe ori pre cei ce șăd la masă ...; o dată sau de doao ori destul iaste.* TOMICI, Î. 35/17. *Dăstul este pă unul numai să-l mustrezi.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 62. *Tinerimea aceasta crudă ... nu din destul au făcut.* TIN. ROM. 4^{v}/12. *Totuși nu e desătul ca pământul să aibă trebuincioasa însușire și să fie bine lucrat, ci ... de lipsă iaste ca să samene bună și sănătoasă semință.* CULT. C. 19/20. *Noauă ne este destul cum că lângă Dunăre ... să află lăcuitori romanii.* T. AARON, S. A. 22/19. *Felinarele de la carâtă nu era destul ca să lumineze ulița.* CR (1833), 107^{2}/40. *Zavisnicul și nevasta lui cârtiră că cuvântul său n-are figuri din destul.* CĂPĂȚINEANU, S. 33/12. *Dacă acestea nu vor fi din destul, apoi atunci să să cheme un dohtor mamoș.* MEȘT. MOȘ. 36/8, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU^{2}, TDRG. *Nu e destul să am dreptate ... mai îmi trebuie și altceva.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 198, cf. RESMERIȚĂ, D. *Și aș putea câștiga destul pentru o familie?* M. ELIADE, O. I, 16, cf. CADE. *Nu-i destul că l-am plătit.* POPA, V. 26. [Faptele] *nu pot fi neglijate pentru a satisface un idealism ale cărui insuficiențe lumea modernă le-a experimentat destul.* CIORAN, R. 61. *Nu i-am putut niciodată mulțămi destul.* SADOVEANU, O. XX, 235. *Și umbra umbrei mele s-o am, mi-ar fi destul.* PILLAT, P. 13, cf. SCRIBAN, D. *Nu-i destul să ai numai cămășile curate.* BENIUC, M. C. I, 39, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Așa de iute îi umbla pristenul, încât mama lui ... n-avea timp să se mire în destul.* RETEGANUL, P. II, 46. *Să nu-mi porți gândul meu, Că-i destul că ți-l port eu.* FOLC. TRANSILV. II, 121. ✧ (Învechit; construit cu verbul „a face", insistă asupra mulțumirii cuiva) *Pilat vrând să facă destul pre voia mulțimei, slobozi lor pe Varavva.* N. TEST. (1648), 62^{v}/3. *Domnii au forte grijă mare a vă face destul* (a. 1751). IORGA, S. D. XII, 236. *Vom trimite pe credinciosul nostru ... ca să vă facă destul pentru toate pagubele și dosădzile ce vi s-au făcut.* ȘINCAI, HR. II, 85/35. *Mă aplec a face destul dorirei tale.* MAIOR, IST. 262/21. *Bunul acesta părinte Cât prinsă cârma ferbinte, Vrând destul pe dreapta cale A face chiemării sale, Călători prin Banat.* MONTAN, S. 20/1. *În tot chipul m-am socotit cum aș putea eu acestii a meale doriri destul a face.* ANTROP. V/6. ✧ E x p r. **A face destul** = a pune capăt. *Au trăbuit să fie oarece cauză grea foarte, carea îl împiedeca pre Adrian de a face destul deodată și pismei.* MAIOR, IST. 28/30. ✧ (Cu valoare de interjecție) *Acest au zis: destul! De această masă eu-s sătul.* AR (1829), 20^{1}/27. *Destul, te cunosc, Omar.* HELIADE, M. 13/23. *Destul, doamnelor, de când grăim de literatură, muzica vă așteaptă.* HRISOVERGHI, A. 86/28. *Destul, boieri!* DACIA LIT. 5/3. *Destul atâta cercare, Că luptându-vă cu mine, v-ați aprins focul mai tare!* CONACHI, P. 87. *Destul acum, ajungă-ți!* ALECSANDRI, T. II, 94. *Destul, boieri! întoarceți-vă și spuneți celui ce v-au trimis ca să se ferească.* NEGRUZZI, S. I, 140. *Destul acum, că ne-ai făcut capul călindar.* CREANGĂ, P. 252. *Destul, omule! ... N-auzi?* REBREANU, I. 198. *Destul! Păienjenirea privirilor profane Întoarceți-o din drumul supremelor arcane.* VOICULESCU, POEZII, II, 143. *Vreau să ... – Destul! întrerupse Lucu.* VINEA, L. I, 133. *Destul cu răul, el a fost Diavolul.* BARBU, PRINC. 322.

3. Adj. (Despre timp sau alte noțiuni temporale) Care durează atât cât este necesar pentru îndeplinirea unei acțiuni, pentru satisfacerea unei cerințe. *Să-i dea soroc, după locul unde se află cel împrumutat, ca să fie dăstul acel soroc.* PRAV. COND. (1780), 116. *Zece minute îs destule ca să-i arăți ușa.* KOGĂLNICEANU, în PR. DRAM. 436. *Aide, măi baete! scoală, nu dormi; Noapte-a fost destulă spre-a te odihni.* SION, F. 4. *Niciodată nu am avea destul timp ... de a observa toate ideile.* MAIORESCU, CRITICE, 373. *Vei avea destul timp să mă chinuiești.* EMINESCU, P. L. 75. *Din cauza ocupațiunilor mele, n-am destulă vreme să-ți îndeplinesc dorința.* CARAGIALE, O. VII, 417. *Dacă n-ai destulă vreme să mă cunoști, rușine să-ți fie.* SLAVICI, O. I, 158. *Ai timp destul să plângi, pe urmă.* AL. PHILIPPIDE, A. 112. *Îmi rămânea destul timp să mă bucur.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 128.

4. Adj. (Mai ales despre abstracte) Care are sau dovedește un grad corespunzător de calitate, de intensitate etc. pentru a satisface o cerere, o existență, pentru a permite, a determina o acțiune. *Vedeți, iubiții Mei frați, cum nu pățisă destul rău acest bolnav, când dzăcusă 38 de ai.* VARLAAM, C. 110. *Să nu meargă pedeapsa și la moștenitorii lui, căci destulă iaste la stăpân răsplătirea schimbului.* PRAV. COND. (1780), 146. *Fiind și noi de față, giudecându-se, se va face destulă direptate fieștecăruia.* ȘINCAI, HR. II, 34/38. *Au poruncit papa ca toți preoții și arhereii cei mai nainte după leagea grecească sfințiți să se ungă acum după leagea lătinească, ca când hirotonirea cea după leagea grecească nu ar fi destulă.* MAIOR, I. B. 43/4. *Folosurile vărsatului mântuitoriu ceale până aci numărate nu ar fi destul îndemn spre altuirea lui.* FRĂȚILĂ, S. Î. 36/4. *Acea cunoștință e de multe ori destulă.* PETROVICI, P. 33/16. *Numai limba Patriei iaste destulă a învita pre cei ce doresc a le ști, spre a le învăța* [științele]. GRIGORIE, L. 6/15. *Dar de toate sistemele filosofilor, celor vechi și celor noi ..., se va vorbi pre larg, învățând istoria filozoficească încât să fie destulă metafizică.* POTECA, C. P. 33/16. *Nu ai destulă îndrăzneală.* MARCOVICI, D. 10/22. *Ai destulă putere pentru așa meserie.* GORJAN, H. I, 114/16. *Copilul va avea destulă putere, ca să sufere furia dinților.* PR. 24/4. *E destulă dovadă că de tocmă n-ar fi nici o împiedecare.* FM (1843), 71^{1}/22. *Nici guvernele nu au destulă chibzuință.* MAIORESCU, D. V, 15. *Găsi în slabele-i mâni destulă putere ca să sfărame zăbrelele de lemn.* ODOBESCU, S. I, 140. [Castelmare] *nu avea destul spirit.* EMINESCU, P. L. 91. *Maiorescu a avut ... destulă autoritate pentru a da în lături pe acești îndrăzneți.* GHEREA, în PLR I, 353. *Am ajuns ... la destulă maturitate, spre a înțelege că literatura și politica sunt două sfere de activitate deosebită.* în PLR I, 246. *Erau multe lucruri în destulă rânduială.* IORGA, în PLR II, 16. *O iarnă urâcioasă se zbătea să coboare pe pământ, dar parcă nu avea încă destulă putere.* REBREANU, I. 162.

Minte n-avem destulă ca să ne mulţumim cu propriile noastre gânduri. COCEA, S. I, 365. *Anume opinii de ordin strict filologic sunt azi perimate ..., nu fără a denota destulă intuiţie la un nespecialist.* CĂLINESCU, I. 357. *Linişte este destulă.* BLAGA, POEZII, 86. *Soarele scăpătase, în porumbişti era destulă umbră.* BĂNULESCU I. 202. *N-o afirmă direct, dar cu destulă transparenţă totuşi ca s-o înţelegi.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 14. *Am dat destule declaraţii, ar trebui să fie făcut dosarul şi să-l trimitem în instanţă.* ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 841. *Cuculeţ, ai vreo durere, N-ai destulă mângâiere?* FOLC. TRANSILV. II, 215.

II. Adv. (Ca determinant al unui adjectiv sau adverb de care se leagă adesea prin prep. „de"; indică aproximaţia, diminuarea calităţii exprimate de adjectivul sau de adverbul respectiv) Aproape cât este necesar pentru a corespunde unor nevoi, unor cerinţe, unor norme etc. *Însuşi Leo 9 destul de chiar mărturiseaşte în cărţile ceale către Cherularie.* MAIOR, I. B. 47/18. *Într-altele îndrăgisă pe o ţigană, Destul chipeşă, naltă şi sumeaţă.* BUDAI-DELEANU, T. V. 126. *O descoperire carea destul de luminat arată cum că nicio mijlocire necercată nu va trăbui să rămână.* MANIFEST (1813), 17/9. *Noi nu ne suim destul înalt cu mintea.* TEODOROVICI, M. 108/19. *Să fii destul de înţelept ca să nu vorbeşti niciodată în deşert.* PLEŞOIANU, T. I, 154/18. *Ouăle ni dau o hrană destul de bună.* ALBINEŢ, M. 123/24. *Cuibul mumii nu mai este destul de larg, puii zbor din el.* NEGULICI, E. I, 109/1, cf. POLIZU. *Nu-s destul de legate dulceţile.* ALECSANDRI, T. 323, cf. LM. *Mă întreabă ... amicabil, însă destul de rece.* EMINESCU, P. L. 88. *O răzeşie destul de mare, casa bătrânească cu toată pojijia ei ... alcătuiau gospodăria babei.* CREANGĂ, P. 3. *Povestea ei era destul de tristă.* CARAGIALE, O. I, 27. *Vrăjmaşul se păzea şi el destul de bine.* ISPIRESCU, L. 18. *O să fii destul de tare Tot potopul să-l abaţi?* COŞBUC, P. II, 108. *Rezultatele sunt destul de impunătoare.* în PLR II, 11. *Mi-a reuşit să adun o parte destul de însemnată, uneltele cele mai răspândite.* I. APOLZAN, U. 4. *Viile boiereşti erau multe, cu toate că rodul lor nu era destul de preţuit.* IORGA, C. I. III, 108. *Viaţa e destul de tristă şi-aşa cum este.* ANGHEL – IOSIF, C. M. I, 52. *Acum, era zăpadă ... destul de moale, căci n-o asprise gerul.* AGÎRBICEANU, S. 12. *Satul lor trecea de o aşezare destul de ocrotită.* PĂCALĂ, M. R. 53. *Buzele ei, deşi vestejite, dar ... destul de cărnoase, făceau să te gândeşti fără de voie la păcătoasa biblică.* HOGAŞ, DR. I, 6. *Nu-s eu destul de cătrănit, mă mai amărăşti şi dumneata?* REBREANU, I. 91. *E destul de proaspăt încă.* AL. PHILIPPIDE, A. 114. *Cred că ajunsesem destul de bogat.* M. ELIADE, O. I, 67. *Intră, se auzi vocea ei, destul de tare.* BACOVIA, O. 223. [Grecii] *au avut aşa-numitele „oracole", care au jucat un rol destul de însemnat în viaţa lor.* NEGULESCU, G. 63. *Era destul de târziu şi mesele se goleau, rând pe rând.* CAMIL PETRESCU, N. 54. *Maghernicţele erau şi ele destul de bune.* EFTIMIU, N. 75. *Pentru el toţi erau o apă, destul de murdară.* COCEA, S. I, 308. *Nu-s eu destul de severă cu el?* TEODOREANU, M. I, 218. *Nu sunt destul de rece şi-mpăcat, Ciudoasa râvnă încă mă mai ţine.* VOICULESCU, POEZII, I, 85. *Eclectismul încearcă o îmbinare între diversele sisteme de valori, îmbinare destul de artificială.* CIORAN, R. 65. [Brătescu-Voineşti şi Istrati] *se duc destul de des la lacul Snagov.* SADOVEANU, O. IX, 349. [Ordinul Striges] *este un grup de păsări ... destul de omogen.* BĂCESCU, PĂS. 243. *Directorul a intrat în domeniul artelor, ... dar destul de fragmentar, ca să poată să-i fie întreruptă orişicând dezvoltarea.* ARGHEZI, S. XI, 33. *Un Hermes de ipsos destul de graţios ... ţinea în locul caduceului o lampă de petrol.* CĂLINESCU, E. O. I, 10. *Oraşul păstrează destul de autentic atmosfera veche franceză.* RALEA, O. 14. *Mă duceam destul de rar pe la Omida.* STANCU, M. I. 6. [Măsălariţa] *este o plantă destul de otrăvitoare.* BELEA, P. A. 322, cf. DL. *Şi aşa îs destul de posaci!* LABIŞ, P. 341, cf. DM. *Nici termenul de limbaj nu este – credem – destul de riguros utilizat.* COTEANU, S. F. II, 31. *Numărul medicilor ... a rămas destul de redus.* G. BARBU, A. V. 32, cf. DEX. *Hainele din piele de animale ale băştinaşilor traco-daci apar reprezentate ... sub forma unui cojoc lung ... destul de strâns pe corp.* Z. MIHAIL, T. P. 99. *La acea dată materialul pentru sumane se confecţiona în cantitate destul de mare.* PAVEL, S. E. 113. *Pagubele produse de inundaţii au o valoare destul de mare.* RL 2005, nr. 4 728. *În România se recurge destul de puţin la antibiograme pentru alegerea corectă a medicamentului.* ib. nr. 4 782. *Că eu cânt, zău, tot mereu Ş-o petrec destul de rău!* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 217. *Ai ghicit destul de bine.* SNOAVA, IV, 26.

III. 1. Adj., adv. (Şi, învechit, în construcţiile *de, din cu destul*) (Care este) în cantitate mare. V. m u l t (**2**). *Dumnezeu lui de destul bunătate dărui-i-va.* CORESI, EV. 29. *Mai multă fi-i-va bunătatea şi mai cu destul.* id. ib. 320. *Să iaste cineva lipsit de înţelepciune să o ceară de la Dumnezău, carele o dă tuturora den destul.* N. TEST. (1648), 176^{r}/16, cf. MARDARIE, L. 133/5. *Aceasta am făcut la tălmăcirea aceştii Sfi[n]te Scripturi, făcând multă nevoinţă şi destulă cheltuială.* BIBLIA (1688), ap. GCR I, 280/2. *Cu toate cele trebuincioase a se oşti ... cu puşti, praf, gloanţe şi altele ... ca să aibă din destul când va face oaste.* N. COSTIN, LET. II, 65/9. *Dându-i oaste din destul, a venit la Ţarigrad* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. I, 89/16. *Cu veselie din destul să prăznuim.* ANTIM, O. 108. *Pentru umblarea cu pază, fieştecare va lua din destul dar şi milă de la H[risto]s Dumnezeu.* IACOV, SYN. 32^{r}/12. *Împărţind tuturor celor ce avea trebuinţă de daruri, din destul.* MINEIUL (1776), 125^{2v}/12. *Avea ... oaste din destul în cetate.* VĂCĂRESCUL, IST. 250/45. *Scrisorile mele ce am scris în judeţele Ţerii Rumâneşti au fost din destule la înduplecarea şi credinţa ... către prea puternica Poartă.* id. ib. 299/37. *Luăm mieri şi finice, cât fu oştilor într-un an din destul* (a. 1784). GCR II, 133/4. *Şi albina iaste o gânganie proastă la vedeare, iar ... coşniţa ei dă miiare din destul.* PILDE, 52/19. *Lăsă prin diată o dăstulă sumă ocinicului său celui iubit.* SLĂTINEANU, A. 102/2. *Scolasticul au dobândit cu temeiu şi din destul sciinţă a limbilor.* ŢICHINDEAL, A. M. 76/21. *Ostrovenii au prădat lăcuitorii ..., de au luat grâu, orz, miere, unt şi vite den destul.* DIONISIE, C. 233. *Când nu puteră să le mai plătească bir din destul ca să se ţie, fură siliţi d-a se aşăza.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 192/13. *Hotării să nu mă mai mărit de aci înainte, fiindcă aveam destulă bogăţie.* GORJAN, H. I, 157/7. *Se mulţumi că le-a făcut destulă pagubă.* F. AARON, I. I, 122/25. *O femeie trebuie să fie sănătoasă şi să aibă putere din destul.* MEŞT. MOŞ. 79/9. *Bolovanul ... să bea apă din destul.* DESCR. AŞEZ. 97/22. *Unt proaspăt ca un munticel la dejun, opt mâncări la prânz ... şi cină din destul.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 34. *Au învăţat carte den destul* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. I, 281/7. *Ce grăieşti*

că nu au milă? Că destul ţ-am făcut sâlă. BĂRAC, A. E. 29^{v}/14. *Să-şi loţiune adesea trupul cu oţet camforat stins cu apă din destul.* MAN. SĂNĂT. 318/5. *Hotărî să fure ceapă de la un al său vecin Ce avea destulă-n casă.* PANN, H. 27/6. *O disciplină severă în esecutare se simte destul.* FILIMON, O. II, 191. *Dânsa porunci să se mai aducă* [bucate la masă], *ca să fie din destul.* ISPIRESCU, L. 216. *Ştiau destulă carte.* MILLE, V. P. 135. *Prin acele locuri de păduri* [dogarii] *găseau destul material de lucru.* IORGA, C. I. III, 175, cf. TDRG. *Era zăpadă destulă.* AGÎRBICEANU, S. 12. *Apoi ne-au omorât destul jandarmii astă-toamnă.* REBREANU, R. I, 234. *Bani avea acum din destul.* VISSARION, B. 154, cf. SCRIBAN, D. *Era un plop şi destulă răchită.* CAMIL PETRESCU, O. II, 23. *Este, destul pământ, la noi acasă.* CAMILAR, N. I, 84, cf. M. D. ENC. *Sănătate bună, mamă, Ţi-am lucrat destul pomană.* FOLC. TRANSILV. I, 560.

2. Adj. (Despre distanţe) Care are o lungime mare; care se întinde pe o lungime mare, care se parcurge în mult timp. V. l u n g. *Şi-i părea rău că seara nu mai dăduse o fugă pe la ei, deşi, mai cu seamă până la Haidar-paşa, era drum destul.* TUDORAN, P. 230. *E drum destul până la Bucureştii-Noi.* BARBU, Ş. N. 94. ✧ F i g. *De la gând până la practică este destulă cale.* MIHĂESCU, D. A. 181.

3. S. n. (Învechit) Belşug; bogăţie. *Fie pace în putearea ta şi destul în stâlpul păreţilor tăi.* PSALT. HUR. 110^{v}/13. *Pururea darurile-i şi darea-i şi destulu nu scade.* CORESI, EV. 264. *Destulul vostru să împle lipsa acelora.* N. TEST. (1648), 245^{v}/23, cf. MARDARIE, L. 133/8. *Va piiarde foametea ţara şi nu va şti destulul pământului; pentru foametea care va fi după aceasta, că va fi mare foarte.* CHEIA ÎN. 17^{v}/2, cf. SCRIBAN, D. ✦ Mulţumire (**3**). *Eu dziş în desătulul mieu.* PSALT. SCH. 50/7. *Eu zişu în destulul mieu: nu mă voiu rădica în veac.* CORESI, PS. 71/6.

4. Adj. Mult (**1**), numeros. *Iară să văm vedea şi destui oameni răi îmbogăţindu-se.* CORESI, EV. 149. *Şi se adauseră nărodure destule Domnului,* id. L. 53/2. *Dup-acea, pentru destule neputinţe i să va tâmpla moarte.* PRAV. 126. *Şi când au fost cu Petriceico-Vodă, iar destule sfădzi au fost şi atuncea între domn şi între boieri.* NECULCE, L. 258. *La noi vin destui streini Turci, tătari, muscali, elini.* MONTAN, S. 5/12. *Cu dăstule povăţuiri ţi să arată ... că şi toate stările judeţului să vor îndrepta* (a. 1819). DOC. EC. 219. *Pătimii multă vreme destule necazuri.* PLEŞOIANU, T. I, 118/30. *Acest ... cultivator al limbii ... are asemenea şi destule şi mult preţuite poezii.* HELIADE, O. II, 201. *Eu având destui dascăli, ... am ajuns foarte iscusit la toate ştiinţile.* GORJAN, H. I, 111/1. *După destule vorbiri şi multe osteneli se încheie ... învoirea la 20 maiu.* F. AARON, I. II, 179/11. *Istoria noastră are destule fapte eroice.* KOGĂLNICEANU, în PLR I, 84. *Destule suflete şi inimi generoase lucrează cu sudori şi cu neadormire pentru principiul şi ideea aceasta.* SION, în PLR I, 180. *Spun poveşti minuni destule Despre Pintea Năzdrăvanul.* IOSIF, V. 85, cf. CADE. *Destui compatrioţi ai noştri acopăr cu sunete şi forme interese puţin vrednice de laudă.* SADOVEANU, O. XX, 87. *Auzise ... destule zvonuri.* DEMETRIUS, A. 246, cf. DL. *Se găseau destui ambiţioşi care încercau să le ţină locul.* PREDA, M. 118, cf. DM. *Am găsit destule resturi de scânduri.* BĂNULESCU, I. 210, *Greşeli* [sunt] *destule în orchestră.* M 1974, nr. 12, 20. *Sunt destui irakieni în România.* RL 2005, nr. 4 699, cf. DEX. ✧ (Determină substantive la sg. cu valoare colectivă) *Tânăr încă era svântul când muri tată-său şi imă-sa, şi avuţie destulă rămase în mâna lui.* VARLAAM, C. 387. *Dacă averea ce am nu ţi-e destulă, eu mă voi împrumuta.* în PR. DRAM. 214. *N-am eu destulă avere să cumpăr Dorna întreagă?* GANE, N. I, 68. *E lume destulă şi-n berărie.* CARAGIALE, O. I, 242. *Perinele ... arătau că ... destulă lume se mai trântise pe acest divan.* CAMIL PETRESCU, P. 59. ✧ (Substantivat) *Destui de ceia ce făcea farrmăce.* COD. VOR^{2}. 234. *Destui mai credincioşi sânt.* CORESI, EV. 343. *Pentru acestea dăstule au scris Dioscorid ellinul şi Lineu italianul.* GRECEANU, Î. 127/8. *Despre aceastea le puteţi lor destule spune.* PETROVICI, P. 105/2. *Destule ţi-am vorbit acum, pricepe din puţine.* RUSET, E. 20/18. *Îmi mai minţii niţel foamea cu poamele ce găseam destule prântr-însul.* GORJAN, H. I, 133/30. *Păstorul ... Va fi tot ca păstorii, de care-avem destui.* ALEXANDRESCU, P. 6. *Destule a făcut.* NEGRUZZI, S. I, 162. *Destule am eu pe capul meu.* SLAVICI, O. I, 164. *N-ai văzut dăstule?* DELAVRANCEA, O. II, 18. *Las-c-a înşelat şi el pe destui.* AGÎRBICEANU, A. 327. *Eram destui şi ne înţelegeam de minune.* VLASIU, A. P. 18. *E un fermier mijlociu, cum sunt destui în Olanda.* SADOVEANU, O. IX, 330. *Cei trei* [erau] *... înarmaţi cu puşti şi pistoale, din care această locuinţă a lui Magheru avea destule.* CAMIL PETRESCU, O. II, 443. *Destui veniseră prin noroiul rece desculţi.* STANCU, R. A. I, 100. *I se întâmplaseră şi lui destule!* TUDORAN, P. 252. *Se găsiseră destui care să râdă de el.* PREDA, M. 221. *Dacă şedeai să-l asculţi* [pe Tilică], *aflai destule.* BARBU, G. 111. *Destule din produsele expuse se pot constitui într-un frumos cadou de sărbători.* RL 2005, nr. 4 772 ✦ (Adverbial; învechit şi regional; şi în construcţia *destule ori*) Adesea. *Sigismund încă destule ori au trimis pe Şpanul de Cămară ... la dânşii ca să se plece.* ŞINCAI, HR. II, 292/16. *Când eram la mama fată, Mă culcam destul pe vatră.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 443, cf. DL.

5. Adj. (Despre timp sau alte noţiuni temporale) Care ţine (relativ) mult, de durată (relativ) îndelungată. *Ca să adune cineva lucruri antice şi alte lucruri care sânt rare ... trebuie să aibă destulă vreme.* BUZNEA, C. 64/16. *Trecu destulă vreme din noapte pî la mezul nopţii auzii un glas.* GORJAN, H. I, 150/31. *Mâine ai destulă vreme să-mi împui urechile.* PR. DRAM. 129. *Am timp destul pentru a înainta la aceste posturi.* CONV. LIT. III, 79. *În liniştea nopţilor ... avu răgaz destul să-şi judece ... credinţa cea nouă.* REBREANU, P. S. 71. *Bazându-mă apoi pe faptul că-l cunosc de destul timp, i-am cerut să-mi spună în mod deschis motivele ce ar putea explica ostilitatea actuală.* TITULESCU, D. 78. *Am destulă vreme să dau dispoziţiile necesare pentru bunul mers al ziarului.* COCEA, S. I, 137. ✦ (Adverbial) (De) multă vreme. V. m u l t (**2**). *Destulu e noao ceia ce au trecut anii viiaţiei voia păgânrilor a face.* COD. VOR^{2}. 385. *Destul am dormit, vremea este să ne deşteptăm!* MUMULEANU, C. 46/5. *Destul a trăit tatăl.* NEGRUZZI, S. I, 162. *O! aduceţi potopul, destul voi aşteptarăţi.* EMINESCU, O. I, 61. *Destul ţi-ai făcut mendrele până acum.* CREANGĂ, P. 242. *Poate n-ai stat destul.* CONTEMPORANUL, VII$_{2}$, 8. *Până ne vedem puşi în slujbă, trebuie să alergăm destul.* AGÎRBICEANU, A. 304. *Destul am răbdat şi nu ne-ai crezut la lipsuri.* LUNGIANU, C. 80. *Poporul a aşteptat destul.* CAMIL PETRESCU, T. II, 502. *A rezistat destul ispitei.* BRĂESCU, O. A. I, 311. *Destul slăvirăţi numai trandafirii, ... E timp de-acum să cântaţi şi spinii.* VOICULESCU, POEZII, P. I, 18. *Destul te-am ţinut eu pe tine.* ARGHEZI, C. J. 9. *Stătui*

destul pă la grajduri. C. PETRESCU, A. R. 182. *Luna am văzut-o destul acum treizeci de ani.* DEMETRIUS, A. 38. *Destul aţi aşteptat rebegiţi de frig.* ISAC, O. 137. *Să mă mai bucur şi eu, C-am tras destul la rău.* BÎRLEA, L. P. M. II, 120. *Hai, băieţi, să ne culcăm, Că-i destul de când jucăm.* FOLC. MOLD. I, 166.

6. Adj. (Mai ales despre abstracte) Care are sau denotă un grad sporit de intensitate, de calitate, rezultat dintr-o acumulare cantitativă. V. m a r e[1] **(IV)**, m u l t **(2)**. *Părinţii au făcut hotriia ... pentru destulă sărăcie.* PRAV. 177. *Feace rugă destulă.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 133[r]/22. *Ar fi fost destulă şi încă de prisosală gâlceava pentru alegerea aceii pasiri.* CANTEMIR, I. I. I, 42. *Cu dăstulă stenohorie şi cu împrumutări s-au nevoit Divanu dă au făcut împlinire* (a. 1809). DOC. EC. 83. *Cineva să să facă ... desăvârşit trebuie să ia destulă învăţătură, să aibă iscusinţă.* GOLESCU P. 313/20. *Vorbea acestea c-o destulă statornicie.* PLEŞOIANU, T. III, 46/15. *Destul este răul moştenit, nu mai trebuie înmulţit.* MARCOVICI, D. XIII/17. *Destulă ticăloşie pentru dânşii sărmanii că n-au avut vreo creştire şi petrec în sălbăticime.* DRĂGHICI, R. 39/15. *Mihaiu cu destulă părere de rău se lăsă de astă dată de proiectul său.* F. AARON, I. II, 230/15. *A doa noapte măsei într-o peşteră cu destulă frică.* GORJAN, H. I, 112/35. *Îl scoţ şi-l pui în mâna lui cu destul-a mea jale.* PANN, E. V, 61/4. *Nu e destulă mizeria în care am trăit.* EMINESCU, P. L. 55. *Bătrâna cu destulă mirare a primit darul.* CARAGIALE, O. II, 267. *Revista ... a lăsat-o cu destulă nepăsare netăiată pe masă.* I. NEGRUZZI, în PLR I, 255. *Aceasta avu iarăşi zbucium şi durere destulă cu bărbatul ei.* IORGA, C. I. I, 97. *Sărăcie este destulă.* AGÎRBICEANU, S. 318. *O rochie neagră din care apar ... cu destulă zgârcenie, mâinile, gâtul şi vârful botinelor.* IBRĂILEANU, A. 130. *Îi ia mâna cu destulă căldură într-ale ei.* CAMIL PETRESCU, T. III, 425. *Cu destulă trudă am devenit campion.* id. P. 41. *Jderul cel mititel s-a putut apropia, cu destulă sfială, de domn.* SADOVEANU, O. XIII, 36. *Reputaţia lui ... s-a impus, şi ea, cu destulă greutate.* VIANU, L. R. 22. *Rău destul! Ar trebui să-nţelegi.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 73.

7. Adv. (Şi, învechit, în construcţia *din destul*) În grad înalt; în mod intens; în mare măsură; în mod stăruitor. V. m u l t **(2)**. *Dară putem face din destul dintru noiş pentru păcatele noastre?* VARLAAM, O. 200. *Ploaia, carea de prisosit se varsă ... împiedecă din destul roadele.* CALENDARIU (1814), 89/23. *Râmleanul cel bogat ... au întocmit o carte cum se poate din destul deschide şi dobândi apetitul mâncării.* ŢICHINDEAL, A. M. 24/2. *Noi le spusărăm destul cum că suntem soli.* GORJAN, H. I, 112/4. *Nu putem din destul comemora laudele, ce merită scoalele cele adevărat didactice.* BĂLĂŞESCU, GR. XXII/28. *Toate câte vin după afacerea asta şi pe care le înţelegeţi voi destul, – le las la o parte.* PREDA, Î. 25. *Destul m-am supărat Şi nimic n-am căpătat.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 215.

IV. Adj., adv. (Care este) mai mult decât trebuie, prea mult. V. e x c e s i v. *Destulu-ţi iaste cât ai petrecut în răutăţi.* VARLAAM, C. 19. *Ai destul de-ţi prisosiaşte.* DOSOFTEI, PS. 43/12. *Prietinii miei! agiungă-vă, destul sânge am vărsat!* DRĂGHICI, R. 264/16. *Ah! vină dragă steluţă lină, ... Destule zile de despărţire!* ALECSANDRI, P. 152, cf. LM. [Cezara] *văzuse destul pentru a nu spera nimic.* EMINESCU, P. L. 88. *Bătrânii însă repetau mereu că ... şi aşa sunt destule cheltuieli cu logodna şi cu nunta.* REBREANU, I. 171. *Te-ai obosit destul, ai câştigat milioane.* ARGHEZI, S. XI, 67. *Destul îl umilise ... Dârdâise de spaimă, fusese o jucărie în bătaia ordinelor şi-a gloanţelor.* CAMILAR, N. I, 303, cf. DL, DM. *De-aş muri să fie pace, Că pân-am fost sănătos, Destulă mânie-a fost.* FOLC. TRANSILV. II, 47.

– Pl.: *destui, -le.* – Şi: (învechit şi popular) **dăstúl,** (învechit, rar) **desătúl** adj.

– **De**[1] **+ sătul.**

DESTULÁ vb. I. R e f l. şi t r a n z. (Învechit şi regional) A fi sau a face să fie mulţumit **(I)**. *Prea putearnicu e Dumnezău a face toată mila să fie spornică întru voi, că întru toate pururea toate de îndestul având, destuliţi-vă în tot faptul bun.* N. TEST. (1648), 246[v]/10. *Nu s-au destulit Mihai-Vodă cu atâta, ce îndată fără nimic zăbavă au tras oştile sale asupra Ieremiei-Vodă.* M. COSTIN, LET. I, 222/1. *Nu să destuliră întru amărăciunea robiei noastre, ce au pus mânile lor pre mânile idolilor lor, să rădice porunca rostului tău.* BIBLIA (1688), 358[2]/42, cf. KLEIN, D., LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF, TDRG., cf. ALR SN V h 1 452/279. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Cu care ieşirea nemţilor din ţară de se făcea, se destulea împărăţia şi nicio oaste nici turcească, nici tătărască nu mai băga într-însa* (începutul sec. XIII). MAG. IST. II, 149/10. *Ţarina şi turma îmi dă cu prisos toate Şi-mi destulează casa şi masa-mi cumpătată.* HELIADE, O. I, 308. ✦ A (se) sătura (cu de-ale mâncării). *L-au destulat pre el* [pe poporul lui Iacob] *întru pustie întru seteciunea arderii, întru fără de apă.* BIBLIA (1688), 150[2]/20, cf. CODRU-DRĂGUŞANU, R. 45. [Am mâncat atâta carne] *dě m-am d'ěstulit.* ALR SN V h 1 479/279. *Io mă d'estulesc şi cu mâncarę asta.* TEAHA, C. N. 220.

– Prez. ind.: *destulez.* – Şi: **destulí** vb. IV.

– De la **destul.**

DESTULÁRE s. f. (Învechit) Acţiunea de a (s e) d e s t u l a şi rezultatul ei; îndestulare, belşug, abundenţă. Cf. d e s t u l a . *Întru sănătate şi întru destulare trăiesc.* EUSTATIEVICI, I. 62/4. ✧ F i g. *Până nu-l vei face tu cu cântarea ta, să lasă fluera, să vie la tine şi cu destulare şi dulceaţă îndelung să asculte la tine ..., nu spune nimănui că e cântarea ta formoasă.* ŢICHINDEAL, F. 368/8, cf. LB, COSTINESCU, DDRF.

– Şi: **destulíre** s. f. LB, DDRF.

– V. **destula.**

DESTULÁT, -Ă adj., adv. **1.** Adj. (Învechit şi regional; despre oameni) Mulţumit **(I)**. *Să fii destulat că lumea nu ştie Cum că cârpitoriu fu de ciure sparte Moşu-tău!* BUDAI-DELEANU, T. V. 32, cf. COSTINESCU, LM, DDRF, TEAHA, C. N. 220.

2. Adv. (Regional) Suficient **(1)**; din belşug. *Cî noi bani am capatat, Averi-avem distulat.* VASILIU, C. 164. *Am d'e tăt'e d'estulit.* ALR SN V h 1 358/284.

– Pl.: *destulaţi, -te.* – Şi: (regional) **destulít, -ă** adj., adv., **distulát** adv.

– V. **destula.**

DESTULĂTÁTE s. f. (În dicţionarele din trecut) Îndestulare. Cf. LB, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., SFC. VI, 59.

– Pl.: *destulătăți.*
– **Destul** + suf. *-(ă)tate.*

DESTULĂTÓR, -OÁRE adj. (În dicționarele din trecut) Care îndestulează. Cf. COSTINESCU, GHEȚIE, R. M.
– Pl.: *destulători, -oare* – Și: **destulătóriu, -ie** (COSTINESCU), **destulitór, -oáre** (GHEȚIE, R. M.) adj.
– **Destula** + suf. *-(ă)tor.*

DESTULĂTÓRIU, -IE adj. v. **destulător.**

DESTULBURÁ vb. I. T r a n z. (Într-un descântec; complementul indică oameni) A scoate din starea de tulburare. *Pieptul cu spatele-i descleșta, Capul i-l desturbura, Trupul îl ușura De apucături, De încleștături.* MAT. FOLK. 571.
– Prez. ind.: *destúlbur.*– Și: **desturburá** vb. I.
– Pref. *des-* + **tulbura.**

DESTULÍ vb. IV v. **destula.**

DESTULÍE s. f. (Învechit, rar) Belșug. *Fie pace între zidul tău și destulie în polățile tale.* PSALT (1651), 141^{v}/15.
– **Destul** + suf. *-ie.*

DESTULÍRE s. f. v. **destulare.**

DESTULÍT, -Ă adj. v. **destulat.**

DESTULITÓR, -OÁRE adj. v. **destulător.**

DESTUPÁ vb. I. T r a n z. **1.** (Complementul indică găuri, deschizături, p. e x t., obiecte acoperite; în opoziție cu a c o p e r i, a s t u p a) A face să iasă la lumină, la vedere, dând la o parte, îndepărtând ceea ce se află deasupra sau în jur; a descoperi (**1**), a desfunda (**2**), a dezveli. V. d e g a j a (**3**), e l i b e r a. *Și deaca dzise „amin", fu un tun mare, cât să spăriiară toți, și de năprasnă să destupă groapa și învise mortul.* VARLAAM, C. 447. *Și cum destupară cuptoriul, ieși foc de arsă de umorî pre amândoi popii idolești.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 21^{r}/7. *Pedestrimea începură a destupa încuietorile porții, ce era astupate cu pământu și cu piiatrii.* N. COSTIN, L. 476. *Nici vrea să lase pre nimeni să se apropie să destupe mormântul svântului* (sfârșitul sec. XVII). MAG. IST. IV, 252, cf. ANON. CAR., LB. *Au pus ... lama ce junghietă, o au învălit ... cu frunză verzi și cu celelante lespezi de piiatră ..., iar după puțină vreme destupând-o au scos lama friptă.* DRĂGHICI, R. 220/18, cf. VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, CIHAC, I, 268, LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU^{2}, CADE, DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Iel o distupat izvoarâli.* ȘEZ. III, 1. *Eu la maica m-oi(u) ruga, Feriasta mni-a destupa Și la tini m-oi(u) uita.* VASILIU, C. 110. *Ferestrele le-a găsit astupate, Și le-a destupat, Și răul de la cutare l-a luat.* FOLC. MOLD. I, 224. ✧ F i g. *Ochii îmi destupă a înțelege Minunile din sfânta Ta lege.* DOSOFTEI, ap. TDRG. *Să destupe vrana blăstămului din inima lor.* POPA, V. 337. *Du-te, dor, Pe cel izvor, ... Nu-mi destupa suspinul.* FOLC. MOLD. I, 466. (R e f l.) *Oton se depărtează, se destupă și dă învingătorului său o lovire în coastă.* PÂCLEANU, I. I, 110/11. *Sudalme din guri se destupă, Biciuștile-mpușcă și ard Pe cel ce s-abate.* LESNEA, VERS. 152.

2. (Complementul indică sticle, butoaie etc.; în opoziție cu î n f u n d a) A scoate fundul, dopul sau ceea ce astupă; a desfunda (**1**). Cf. VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D. *Șese buți cu vin fură destupate pentru scumpii ospeți.* HASDEU, I. V. 73, cf. COSTINESCU, CIHAC, I, 268, LM. *Cei doi țigani se apucă să destupe ... unul dintre butoaie.* CARAGIALE, O. III, 129, cf. DDRF, BARCIANU. *Beau ghinararii pe-ntrecute vinuri furate tot de cele scumpe care când distupi gărăfile, pocneau ca pistoalele.* SĂM. II, 215, cf. ALEXI, W., TDRG. *Baciul a luat dintr-un cui o botiță de lemn, a destupat-o, a turnat din ea cheag într-o lingură mare.* LUNGIANU, CL. 104, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Gheorghiță ... destupase o sticlă de șampanie, după canoane.* TEODOREANU, M. II, 23. *Culai ... lăsa domol la fund ulciorul cu frânghioara, trăgea sfoara ca să-l destupe.* SADOVEANU, O. IX, 393, cf. SCRIBAN, D. *A fost prins ... tocmai când destupa sticla de cerneală ca să încerce cum curge pe postav.* ARGHEZI, C. I. 19. *Destupăm butoiul și adăpăm, cu căldarea, boii căzuți pe brânci.* STANCU, D. 195, cf. DL. [Niculae] *se întoarse cu ... prăjituri și două sticle de vin, pe care avusese grijă să le destupe acolo.* PREDA, M. S. 132, cf. DM. *Cei trei flăcăi au destupat Hulita ploscă.* LABIȘ, P. 109. [Aglaia] *căută sticlele ... Destupă una și umplu trei cești.* BARBU, G. 50. *Proaspătul tată regretă că nu poate ... să destupe câteva sticle de șampanie.* FLACĂRA, 1975, nr. 48, 13, cf. M. D. ENC., DEX. *Pe urmă au destupat pe cea cu vin și, plecând-o într-o parte, au văzut că curge din ea ceva.* SBIERA, P. 69. ✧ A b s o l. *Ce, și șampanie? ... Nu destupa, mă!* BRĂESCU, O. A. I, 326. ✧ R e f l. p a s. *Vinuri spumătoare sânt acele, a cărora fierbere s-a împiedecat, care însă iarăș începe, când se destupă.* ALBINEȚ, M. 141/22. *Se mai destupă răsuflătorile.* MARIN, PR. I, 47/10. *Se țin discursuri, se destupă sticle.* ANGHEL – IOSIF, C. M. I, 102. *Se destupară sticle de șampanie.* AGÎRBICEANU, A. 355. *Se mai destupa o sticlă de untdelemn.* ARGHEZI, S. XI, 86. *C-un pocnet sticla se destupă Și vinul spumegă încet.* V. ROM. ianuarie 1954, 40. *Se destupară sticle de șampanie și se stinse lumina electrică.* PREDA, DELIR. 178. ✧ (Prin analogie) *Poate pricepe cineva ... cât folosește ... a destupa porii pielii[i] de materii streine.* PR. 22/1. *Gargarismii cu apă sărată ... destupă gâlcele ... și înlesnește jocul resuflării.* MAN. SĂNĂT. 152/13. *Urechea-mi destup.* VOICULESCU, POEZII, I, 181. ✧ R e f l. *Urechile i se destupară, pe neașteptate, cu un pocnet.* V. ROM. ianuarie 1955, 95. ✧ F i g. *El n-avea ce-i face nevestei, dar poate nașă-sá i-o destupa capul.* SĂM. IV, 765. *Tot astfel și* [chefliii] *... își destupă micele lor istorioare, captatele lor svonuri, fermentatele lor știri.* ANGHEL, PR. 32.

3. (Învechit) A desțeleni (**1**). *Să fie volnici cu carte Domniei Mele a-și ținea ale sale drepte ocini și moșii, a le destupa din codru și a le opri de către toți răzeșii* (a. 1718). SAVA, DOC. I, 64. *Livezile ce li vor fi făcut răzășii, de vor fi destupat din pădure cu toporul, acela să o stăpânească, carele au făcut-o* (a. 1766). URICARIUL, XIX, 37. *La împroprietărire s-au schimbat clăcașii din locurile lor cele bune și destupate de pădure și li s-au dat altele rele și coperite cu pădure.* I. IONESCU, M. 510. *Eu dăstup țelină nouă.* TDRG, DL, DM. ✧ F i g. *Dumnezeu ... a arătat drumul care duce la slavă, cinste și fericire celor mai înțelepți și înfocați din națiа noastră; ei l-au destupat cu mare muncă și osteneală.* HELIADE, O. II, 196.
– Prez. ind.: *destúp.* – Și: (regional) **distupá** vb. I.
– Pref. *de-* + [a]**stupa.**

DESTUPÁRE s. f. Acțiunea de a (s e) d e s t u p a și rezultatul ei.

1. Faptul de a scoate la lumină, la vedere, dând la o parte, îndepărtând ceea ce se află deasupra sau în jurul unei găuri, al unei deschizături, al unui obiect; descoperire (1), desfundare (1), dezvelire (1). V. d e g a j a r e (3), e l i b e r a r e. Cf. d e s t u p a (1). *Este trebuință dă o multă cheltuială ... la destuparea drumului apelor* (a. 1811). DOC. EC. 111, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF, DL, DM, M. D. ENC., DEX.

2. Scoatere a fundului, a dopului sau a ceea ce astupă sticle, butoaie etc.; desfundare (1). Cf. d e s t u p a (2). Cf. CIHAC, I, 268, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF, DL, DM, M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *destupări.*

– V. **destupa.**

DESTUPÁT, -Ă adj. **1.** (Despre găuri, deschideri, p. e x t., obiecte acoperite) De pe care s-a îndepărtat ceea ce îl acoperea; descoperit (1), desfundat (1), dezvelit (1), deschis (I 3). V. d e g a j a t (3), e l i b e r a t. Cf. d e s t u p a (1). *Zavistnicului ieste acesta norocul, Gâtlanul lor, mormântul destupat cum cască.* M. COSTIN, O. 324, cf. DDRF. *În fugă-i fără veste căzu-ntr-o groapă cu grâu ... O lăsase destupată, având încă a cără.* PANN, H. 41/12, cf. PONTBRIANT, D., LM. *Strigoaica a găsit Ușa casei deschisă, Fereastra destupată, Focul stins.* TEODORESCU, P. P. 364.

2. (Despre sticle, butoaie, recipiente) Fără dop, fără capac. *Să pui stecla în năsâp fierbinte destupată.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 105/7. *Sămânța ... se va pune în vreo ulcea sau în borcănașe de sticlă, care se vor ținea destupate.* POENARU, Î. 172/17, cf. PONTBRIANT, D., DDRF, RESMERIȚĂ, D. *Duse la nări un flacon destupat.* C. PETRESCU, Î. II, 43. *O sticlă de bere destupată.* TEODOREANU, M. II, 203. *Flacoane ... destupate erau aruncate în dezordine pe masa de toaletă.* CĂLINESCU, E. O. I, 32. *Un flacon de trandafiri de Rumelia ..., era și el destupat și redus.* VINEA, L. I, 75. ✦ F i g. (Regional; despre ființe) Foarte lacom; nesătul; mâncăcios (Vima-Mare – Târgu Lăpuș). Cf. ALR I 783/270.

– Pl.: *destupați, -te.*

– V. **destupa.**

DESTUPĂTÓR, -OÁRE adj., subst. **1.** Adj. (În dicționarele din trecut) Care destupă (1). Cf. VALIAN, V., PONTBRIANT, D., CIHAC, I, 268, LM.

2. S. n., s. f. (Învechit) Unealtă cu care se destupă ceva; p. r e s t r. tirbușon. Cf. VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D., BARONZI, L. 98., COSTINESCU, CIHAC, I, 268, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.

3. S. f. (În dicționarele din trecut) Canal prin care se scurge apa de prisos adunată într-un loc. Cf. COSTINESCU. ✦ Loc unde se destupă (1). Cf. RESMERIȚĂ, D.

– Pl.: *destupători, -oare.*

– **Destupa** + suf. *-(ă)tor.*

DESTUPĂTÚRĂ s. f. **1.** (Învechit) Destupare (1). *Și prăvind minunele ce să făcea la Domnul Hristos: cutremurul, premeneala soarelui, destupătura mormânturilor și ieșitul morților, pietrile despicându-să, strigă tare și dzisă.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 68^{r}/2, cf. KLEIN, D., COSTINESCU, CIHAC, I, 268, BARCIANU, ALEXI, W.

2. (Regional) Locul unde o vale iese dintre munți (Cârțișoara – Victoria). CHEST. IV 38/170.

– Pl.: *destupături.*

– **Destupa** + suf. *-(ă)tură.*

DESTURBURÁ vb. I. v. **destulbura.**

DESTURLĂCÍ vb. IV. R e f l. (Regional) A se trezi, a se dezmetici din băutură. *Se puse iarăși pe băutură ca să se desturlăcească.* ISPIRESCU, ap. ȘIO II$_1$, 370.

– Prez. ind.: *desturlăcesc.*

– Pref. *des-* + **turlăci.**

DESTURNÁ vb. I. R e f l. și t r a n z. (Învechit și regional) A (se) întoarce. *Se lepădară ca părinții lor, Desturnară-se în arc răzvrătit.* CORESI, PS. 215/12, cf. TDRG, SCRIBAN, D. *Cel mai mare Pi cel nic Tăt îl mână și-l adună Oile să le destoarne.* ARH. FOLC. I, 174, cf. PAȘCA, GL. ✦ (Prin sudul Transilv.) A-și vărsa mânia pe cineva; a (se) descărca (3). *M-am repezit la Parasca, desturnându-mă pe ea.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 169. *Strânsese prea multă mânie în el și-acum și-o desturna cam la întâmplare.* id. ib. 207.

– Prez. ind.: *destórn.*

– Pref. *des-* + [în]**turna.**

DESTURTÍ vb. IV. R e f l. (Rar; despre corpuri turtite) A-și reveni la forma inițială. *Văzu iedul cel mort, că s-a desturtit și că acum ședea în picioare.* VISSARION, B. 83.

– Prez. ind.: *desturtesc.*

– Pref. *des-* + **turti.**

DESȚĂRÁ vb. I. R e f l. și t r a n z. (Astăzi rar) A părăsi sau a face să părăsească propria țară (2), a (s e) î n s t r ă i n a; a (se) exila. *Fostul crai Carol al X-lea, a sa familie și urmașii săi să fie pe totdeauna desțărați din Franța.* CR (1831), 83^{2}/8. *Când ai voi numai a te disțera apoi să alegi planeta Vinerea.* ib. (1839), 91^{2}/2. *Cea mai mare parte de daci s-a stârnit, o parte s-a disțerat ..., alta s-a ascuns prin munți.* IST. M. 7/12, cf. STAMATI, D. *Mă voi desțăra pentru totdeauna.* ALECSANDRI, S. 113, cf. DDRF. *Pe când poporația cea bogată fuge în depărtare și se desțărează, cea săracă caută adăpostire ... în locurile învecinate.* XENOPOL, I. R. II, 31, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU^{2}, TDRG. *Cea mai mare parte din junime, fiind silită a se desțăra, cu dânsa emigrase și toată viața intelectuală.* IBRĂILEANU, SP. CR. 18, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D.

– Prez. ind.: *desțărez.* – Și: (învechit) **desțerá** (ALECSANDRI, O. P. 149), **disțărá** (CONTRIBUȚII, II, 82), **disțerá** vb. I.

– Pref. *des-* + **țară** (după fr. *dépayser*).

DESȚĂRÁRE s. f. (Astăzi rar) Acțiunea de a (s e) d e s ț ă r a și rezultatul ei; e x p a t r i e r e, s t r ă m u t a r e (1), e m i g r a r e, î n s t r ă i n a r e; exil. *Disțărarea lăcuitorilor greci, carea au fost urmat, nu numai că au încetat, de încă multe famelii se întoarseră în patria lor.* AR (1831), 27^{2}/44. *Mulți din cii rămași în viață scăpând din închisoare, din disțărare și de pedeapsă cu spaimă fugea piste mărginile țării.* ASACHI, I. 336/18. *Tot de aicea se explică și desțărările oamenilor din Muntenia și Moldova.* ARHIVA, I, 149, cf. DDRF. *Care a fost însă cauza acestei desțărări a românilor transilvăneni, care-și*

lăsau căminuri și averi pentru a căuta în depărtare adăpostul traiului? XENOPOL, I. R. III, 31. *Întregul ciclu este remarcabil, prin densitatea stării de desțărare, prin nostalgia copleșitoare.* CONSTANTINESCU, S. III, 71.

– Pl.: *desțărări.* – Și: (învechit) **dișțăráre** s. f.

– V. **desțăra.**

DESȚĂRÁT, -Ă adj. (Astăzi rar) Care și-a părăsit sau a fost nevoit să-și părăsească țara (**2**), e m i g r a n t, e x p a t r i a t, î n s t r ă i n a t; exilat. *Dișțărații noștri concetățeni au aflat ... iertare și slobozenie a să putea înturna în sinul întristatelor lor familii.* AR (1831), 222[1]/32. *Tatăl meu ... care a fost foarte vinovat, dar care trebuie să-și fi răsplătit cu amar greșealele. Cincisprezece ani de când îi desțărat, pătimind, în ticăloșie.* NEGRUZZI, S. III, 212. *Ești dintr-o veche familie ce a domnit la Padova și care este desțerată de două sute ani.* id. ib. 414, cf. DDRF, BARCIANU, RESMERIȚĂ, D. *„Cartea facerii" este romanul convertirii etnice a boierului oarecum desțărat, locotenentul Andrei Retezeanu.* PERPESSICIUS, M. C. IV, 66. ✧ (Substantivat) *Ca un desțerat, nici nu puteai gândi la mâna ei.* NEGRUZZI, S. III, 414. *A dat cea mai poetică expresie chinuitorului sentiment al desțărătului: un omagiu adus Ardealului și un semn al legăturii cu sensibilitatea etnică.* CONSTANTINESCU, S. III, 72.

– Pl.: *desțărați, -te.* – Și: (învechit) **desțerát, -ă, dișțărát, -ă** adj.

– V. **desțăra.**

DESȚĂRĂNÍRE s. f. (Neobișnuit) Ieșire din starea de țăran (**3**). *Să vedeți ce-o să fie de-acuma-ncolo! ... Când s-or face deschiaburirile și desțărănirile.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 247.

– Pl.: *desțărăniri.*

– Pref. *des-* + **țărani.**

DESȚELENÍ vb. IV. T r a n z. **1.** (Complementul indică terenuri necultivate sau cultivate cu plante perene) A ara adânc în scopul pregătirii pentru însămânțare, plantare; (învechit) a destupa (**3**); p. e x t. a smulge buruienile în vederea aratului; (rar) a desțeliniza. *Ar putea zice cineva că aceștia sânt un neam inferior pus acolo ... spre a desțelina pământul.* NEGULICI, E. II, 123/16, cf. PONTBRIANT, D., DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU[2], RESMERIȚĂ, D., CADE. *Curățirea terenului defrișat sau desțelenit de rădăcini și de pietre.* NEGULESCU, G. 268. *Dacă satul are vite, boierului nu i-i îngăduit să desțelenească imașul.* GALAN, Z. R. 179, cf. DL, DM. *Aceste parcele au început a fi socotite proprietate privată a celor ce le ... desțeleniseră.* H. DAICOVICIU, D. 33, cf. M. D. ENC., DEX. ✧ F i g. *Se porni un vânt aspru, cu șuierături sinistre, mai desțelenind puțin întunericul.* REBREANU, P. S. 84. *O întinerire faustiană ne desțelenește mădularile, forțe prospete ne gâlgâie în piepturile răscolite!* LOVINESCU, C. V, 45. *Am fost ..., acel ce vrând să știe ... Desțeleni cu trudă al gândului ogor.* PILLAT, P. 16. *Se apucase să-și desțelenească viața de mic.* ARGHEZI, S. XI, 77. *„Dacia literară" desțelenise drumul inspirației naționale.* LL 1972, nr. 2, 82. *Pe urmă, desțelenește și pe împărătească și pe roabele ei.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 30. (A b s o l.) *Mai avem încă ... de desțelenit pentru a realiza acea puternică istorie a literaturii române.* V. ROM. aprilie 1960, 51. *Terenurile în pante pronunțate s-au lucrat cu sapa de desțelenit sau târșița.* BUTURĂ, EG. 144. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Amândouă ancorele se prinseseră adânc, statornic, fiindcă nu se mai auzea hâșâitul nisipului răscolit ... Desțelenirăm fundul, măi, vere!* TUDORAN, P. 571.

2. A face să iasă sau a ieși din pământ. *Au desțelenit cu unghiile și cu hârletul rădăcini crescute din veac; ... au săltat sălcii bătrâne de pe locul lor vechi și le-au mutat.* GALAN, Z. R. 39, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ✧ R e f l. p a s. *Au fost sloiuri, s-au desțelenit parte din sălcii, s-au surpat maluri, au trecut viituri de toamnă și de primăvară.* GALAN, Z. R. 40.

– Prez. ind.: *desțelenesc.* – Și: (învechit și regional) **desțelení** (ȘĂINEANU, D. U., A IV 5) vb. IV, (învechit) **desțeliná** vb. I.

– Pref. *des-* + [în]**țeleni.**

DESȚELENÍRE s. f. Acțiunea de a d e s ț e l e n i și rezultatul ei. Cf. d e s ț e l e n i (**1**). Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF, RESMERIȚĂ, D. *Defrișarea sau desțelenirea.* NEGULESCU, G. 268, cf. ENC. AGR. *Secetele s-au agravat din cauza ... desțelenirii exagerate.* AGROTEHNICA, I, 28, cf. LTR[2], DL, DM. *Imediat după desțelenirea unei pajiști se cultivă de obicei pepeni verzi.* DER. *Aruncarea securii reprezintă luarea în posesiune individuală a unui petec de pământ ..., din vremea primelor așezări în codru, prin desțelenire cu toporul.* PANAITESCU, O. Ț. 119. [Prășitoarea] *putea fi folosită ... la zdrobirea bulgărilor de pământ după defrișare și chiar la desțelenire.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 3, 32, cf. M. D. ENC., DEX. *Apare ... ca un rezultat al unui îndelungat proces de extindere a terenurilor arabile prin desțeleniri.* BUTURĂ, EG. 268.

– Pl.: *desțeleniri.* – Și: (învechit) **desțelinâre** (COSTINESCU), **desțelinire** (PONTBRIANT, D.) s. f.

– V. **desțeleni.**

DESȚELENÍT, -Ă adj. (Despre terenuri necultivate sau cultivate cu plante perene) Care a fost arat adânc în vederea cultivării; p. e x t. defrișat[2]. Cf. d e s ț e l e n i (**1**). Cf. PONTBRIANT, D., DDRF. *Porțiuni din codri au fost despădurite și în chipul acesta s-au născut curăturile, poieni desțelenite.* PAMFILE, A. R. 2, cf. RESMERIȚĂ, D. *Atâtea milioane de tineri mișcă pământul desțelenit în splendorile primăverii.* LOVINESCU, C. V, 188. *Lăsase vitele în ogorul desțelenit.* BARBU, PRINC. 68. *Curăturile, pământul desțelenit din pădure.* PANAITESCU, O. Ț. 107, cf. DEX. ✧ F i g. *Ce facem? răspunseră alte glasuri desțelenite.* REBREANU, R. I, 320.

– Pl.: *desțeleniți, -te.*

– V. **desțeleni.**

DESȚELINÁ vb. I v. **desțeleni.**

DESȚELINÁRE s. f. v. **desțelenire.**

DESȚELINĂTÓR s. m. Persoană care desțelenește (**1**). Cf. d e s ț e l i n a (**1**). (F i g.) *Negruzzi și Alecsandri ... erau desțelinătorii ogorului literar.* IBRĂILEANU, SP. CR. 109. *Pentru a arăta importanța lui Negruzzi, ca desțelinător și precursor, Alecsandri face ... un larg tablou al țării de acum un secol.* SADOVEANU, E. 57.

– Pl.: *desțelinători.*

– **Desțelina** + suf. *-tor.*

DESȚELINÍ vb. IV v. **desțeleni.**

DESȚELINÍRE s. f. v. **desțelenire.**

DESȚELINIZÁ vb. I. T r a n z. (Rar) A desțeleni (**1**). (F i g.) *Scuza că desțelinizează drumuri noi nu ni se pare prea serioasă.* MURNU, în PLR II, 442.
– Prez. ind.: *desțelinizez.*
– **Desțelini** + suf. *-iza.*

DESȚEPENÍ vb. IV. T r a n z. și r e f l. A ieși sau a face să iasă dintr-o poziție neclintită (**1**), rigidă (**1**), țeapănă (**1**). Cf. LB, BARCIANU, ALEXI, W. *Începură ... să-și desțepenească oasele, întinzând brațele.* AGÎRBICEANU, S. 116, cf. CADE. *Venea Ciurel în fiecare zi și mă ungea, ca să mi se desțepenească încheietura.* VLASIU, A. P. 51. *Bătrânii se ridicară de la locurile lor și-și întinseră prelung brațele în lături, desțepenindu-și oasele.* SADOVEANU, O. IX, 388, cf. DL, DM, M. D. ENC.
– Prez. ind.: *desțepenesc.*
– Pref. *des-* + [în]**țepeni.**

DESȚERÁ vb. I v. **desțăra.**

DESȚERÁT, -Ă adj. v. **desțărat.**

DESȚÉSE vb. III. T r a n z. și r e f l. (În dicționarele din trecut) A (se) destrăma (**1**). Cf. COSTINESCU, LM.
– Prez. ind.: *desțés.*
– Pref. *des-* + **țese.**

DESȚESÚT, -Ă adj. (Despre o cusătură; p. e x t. despre un lucru cusut) Care s-a destrămat în locul unde a fost cusut; descusut[2] (**1**). Cf. LM. *Purta mereu o căciulă ieșită, roasă, desțesută.* SĂM. III, 457.
– Pl.: *desțesuți, -te.*
– V. **desțese.**

DESȚIFRÁ vb. I v. **descifra.**

DESȚINTUÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit, rar; complementul indică obiecte fixate în ținte) A desprinde din ținte. Cf. DDRF.
– Prez. ind.: *desțintuiesc.*
– Pref. *des-* + **țintui.**

DESȚINTUÍRE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a d e s ț i n t u i și rezultatul ei. Cf. DDRF.
– Pl.: *desțintuiri.*
– V. **desțintui.**

DESȚINTUÍT, -Ă adj. (Învechit, rar) Desprins din ținte. Cf. DDRF.
– Pl.: *desțintuiți, -te.*
– V. **desțintui.**

DESȚIPLÍNĂ s. f. v. **disciplină.**

DESȚOLÍ vb. IV. T r a n z. (În opoziție cu î n ț o l i) A lăsa fără haine; a dezbrăca (**1**). *Mama ei ... îi croise toată garderoba și o înțolea și desțolea exact ca pe o păpușă.* CĂRTĂRESCU, N. 196.
– Prez. ind.: *desțolesc.*
– Pref. *des-* + [în]**țoli.**

DESÚ s. n. (Mai ales la pl.) Lenjerie de corp, intimă. Cf. DN[3]. *Nu au fost uitate nici desuurile pentru doamne și domnișoare.* RL 2006, nr. 4 839.
– Scris și: *dessous.* DN[3]. – Pl.: *desuuri.*
– Din fr. **dessous.**

DESUBLIMÁ vb. I. I n t r a n z. și t r a n z. (Fiz.; despre substanțe) A trece sau a face să treacă direct din stare gazoasă în stare solidă. Cf. DN[3], DEX[2].
– Prez. ind.: *desublimez.*
– Din fr. **déssublimer.**

DESUBLIMÁRE s. f. (Fiz.) Acțiunea de a d e s u b l i m a și rezultatul ei. Cf. DER.
– Pl.: *desublimări.*
– V. **desublima.**

DESUBLIMÁT, -Ă adj. Care a fost supus desublimării. Cf. DN[3], DEX[2].
– Pl.: *desublimați, -te.*
– V. **desublima.**

DESUBSTANȚIALIZÁ vb. I. T r a n z. și r e f l. (Rar) A face să piardă sau a-și pierde substanța, consistența etc. Cf. MDA.
– Pronunțat: *-ți-a* – Prez. ind.: *desubstanțializez.*
– Cf. s u b s t a n ț ă.

DESUBSTANȚIALIZÁRE s. f. (Rar) Pierdere a substanței; trecere de la substanțial la altă formă de existență. *Explicațiunea desubstanțializării ... stă în faptul că vibrațiunile ... sunt din ce în ce mai constrânse în aceeași direcțiune.* MACEDONSKI, O. IV, 154.
– Pronunțat: *-ți-a-.* – Pl.: *desubstanțializări.*
– V. **desubstanțializa.**

DESUBSTANȚIALIZÁT, -Ă adj. (Rar) Care este lipsit de substanță, de consistență. *Muzica lui Debussy e de fapt desubstanțializată.* BLAGA, Z. 127.
– Pronunțat: *-ți-a-.* – Pl.: *desubstanțializați, -te.*
– V. **desubstanțializa.**

DESUCÍ vb. IV. T r a n z. și r e f l. (În opoziție cu r ă s u c i) A face să nu mai fie sau a nu fi răsucit; a (se) dezrăsuci. Cf. LB, VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Își scoase legătura cu tutun din sân, o dezleagă cu băgare de seamă, desucind dintr-un mototol de hârtie o foiță de țigară.* MIRONESCU, S. 77. ✧ A b s o l. *Sucea și desucea* [sucitu-rile de paie] *și iar începea, câtă vreme bădița Irimie lucra pe sigur, și cât răsucea era bun răsucit!* AGÎRBICEANU, S. 317.
– Scris și: *dessuci.* PONTBRIANT, D. – Prez. ind.: *desucesc* vb. IV.
– Pref. *de-* + **suci.**

DESUCÍRE s. f. (În dicționarele din trecut) Acțiunea de a (s e) d e s u c i și rezultatul ei; dezrăsucire. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., DDRF.
– Pl.: *desuciri.*
– V. **desuci.**

DESUCÍT, -Ă adj. **1.** (În dicționarele din trecut) Dezrăsucit. Cf. PONTBRIANT, D., LM, DDRF.

2. (Prin nord-vestul Munt.) Dezdoit, despăturit[2]. Cf. UDRESCU, GL. *Am găsit foaia desucită, de unde o îndoisem eu ca semn.* id. ib.

3. (Prin nord-vestul Munt.) Deșirat (**2**). Cf. UDRESCU, GL. *Am găsit ghemele desucite și încurcălite.* id. ib.

– Pl.: *desuciți, -te.*

– V. **desuci.**

DESUCITÚRĂ s. f. (Prin nord-vestul Munt.) Amestecătură de fire deșirate. Cf. UDRESCU, GL. *Ia și clucuiește desuciturile alea!* id. ib.

– Pl.: *desuciturí.*

– **Desuci** + suf. *-itură.*

DESUDÁ vb. I. I n t r a n z. (În dicționarele din trecut) A asuda, depunând mari eforturi. Cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.

– Prez. ind.: *desúd.*

– Pref. *de-* + [a]**suda.**

DESUDÁȚIE s. f. (Med.) Erupție pe pielea copiilor (neîngrijiți). Cf. DN[2].

– Pronunțat: *-ți-e.* – Pl.: *desudații.*

– Din fr. **désudation.**

DESUÉT -Ă adj. Care nu mai corespunde spiritului vremii, care nu se mai obișnuiește, care este ieșit din uz; depășit (**2**), demodat (**2**), (învechit) perimat (**2**). V. v e t u s t (**2**). *Un cap de muzicant din jurul lui 1900, ceva romantic, desuet, înduioșător.* EFTIMIU, N. 88. *Aceeași monumentală amforă de cristal plină ... cu dragele în aceleași culori desuete ale cutiilor.* C. PETRESCU, O. P. I, 145. *Descopereai în el, ca tufe mari de liliac înflorit într-un oraș de provincie, un romantism încântător de desuet.* TEODOREANU, M. U. 30. *Alcătuiau împreună un tablou șters și desuet, ca în ilustrațiile sentimentale și naive care însoțeau romanele tipărite spre sfârșitul veacului trecut.* VINEA, L. I, 225, cf. DL. *Avocatul ... le debită complimente desuete.* T. POPOVICI, S. 60, cf. DM. *Ce gesturi desuete!* VULPESCU, P. 35, cf. DN[2]. *Spectacolul ... a păcătuit printr-un patetism desuet.* T februarie 1969, 76. *A încerca azi să reînviem desuetul suprarealism ar fi un anacronism.* CONTEMP. 1971, nr. 1 291, 3/3. *Dorea să asigure pe căi diplomatice desuete ... o ieșire din război.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 133, 17/1, cf. M. D. ENC., DEX. *Surprinde plăcut tonul degajat ..., fără pornire polemică agresivă (acum desuetă, orice s-ar zice).* FLACĂRA, 1976, nr. 2, 17. *Grupul editorial ... continuă să publice romane clasice, desuete într-o anumită măsură.* RL 2005, nr. 4 614. ✧ (Adverbial) *Trahanache ... dă o formă desuet franțuzită unor neologisme.* CONSTANTINESCU, S. II, 147. ✧ (Substantivat) *Unele accente inedite străbat și depășesc desuetul.* IST. LIT. ROM. II, 190.

– Pronunțat: *-su-et.* – Pl.: *desueți, -te.*

– Din fr. **désuet,** lat. **desuetus, -a, -um.**

DESUETÚDĂ s. f. v. **desuetudine.**

DESUETÚDINE s. f. **1.** Stare sau atitudine contrară spiritului vremii; statornicie într-o modă depășită; demodare (**2**), învechire, perimare (**2**). *Acele zile pe care le-a marcat desuetudinea trebuie lăsate să doarmă în pace.* T septembrie 1966, 2. *Niciodată lectura lui Ibrăileanu nu mi-a lăsat impresia desuetudinii.* CONTEMP. 1971, nr. 1 280, 3/2. ✧ E x p r. **A cădea** (sau, rar, **a intra**) **în desuetudine** = a ieși din uz; a se demoda (**2**), a se perima (**2**). *Numele pecenegilor a căzut în desuetudine.* MAIOR, S. II, 62. *Nu au lăsat ca drepturile lor să cadă în disuetudine.* GHICA, C. E. II, 458, cf. COSTINESCU. *Numele de Muntenia era tot atât de comun pe malurile Oltului ca și acela de Țara Românească, căzând treptat în desuetudine ..., abia după 1700.* HASDEU, I. C. I, 52. *Căzut în desuetudine în vremea fanarioților* [dreptul românilor], *reînvierea lui din cenușă va fi un titlu de recunoștință pentru generația actuală, dacă va ști să fie la înălțimea chemării sale istorice.* EMINESCU, O. IX, 276. *Arturisire, areci ... au căzut aproape în desuetudine totală.* CONV. LIT. IV, 361, cf. LM. *Cuvântul se dezvoltă ... și în fine cade în desuetudine, încetează de a mai fi uzitat.* ARHIVA, I, 732, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Elementele de care are nevoie ... le poate căuta în comoara vechilor cuvinte căzute în desuetudine.* IORGA, L. II, 514, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Am auzit teoria unei permanențe atenuate de desuetudinea în care ar cădea dreptul pozitiv al minorităților.* TITULESCU, D. 278. *Aceste forme ale „divinității" au căzut în desuetudine la sfârșitul Antichității.* NEGULESCU, G. 64. *Discuții și dări de seamă nu se mai fac și, dacă nu au intrat în desuetudine, sunt neglijate.* D. GUSTI, P. A. 200. *Crucifixe, căzute în desuetudine.* PERPESSICIUS, S. 110. *De pe acum vechile forme ale civilizației ... cad în desuetudine.* BOGZA, V. J. 12. [Clasa cavalerilor] *cade singură în desuetudine prin anacronismul său.* LL I, 124, cf. DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX. *Rostirea ... nu cade în desuetudine și sentimentalism.* V. ROM. iulie 1975, 55. *Respectivele bucăți ... pun frecvent la contribuție unelte ale unor specii poetice căzute în desuetudine (satira, apologia, oratia).* CONTEMP. 1975, nr. 1 478, 1/10. *Sensul „postav"* [al termenului „bobou"] *a căzut în desuetudine ca atâtea alte denumiri de stofe din perioada medievală.* Z. MIHAIL, T. P. 112.

2. (În dicționare) Încetare a respectării sau a exercitării unei legi. Cf. NEGULICI, ȘĂINEANU[2], RESMERIȚĂ, D.

– Pronunțat: *-su-e-.* – Și: (învechit) **desuetúdă, disuetúdine** s. f. NEGULICI, COSTINESCU.

– Din fr. **désuétude,** lat. **desuetudo, -inis.**

DESUFIXÁRE s. f. (Lingv.) Pierdere a sufixului. *Prezintă verbul ... drept derivat românesc ... prin desufixarea radicalului nominal, urmată de adăugarea sufixului verbal.* SCL 1956, 139.

– Pref. *de-* + **sufixare.**

DESUFLÁT, -Ă adj. (Învechit, rar) Fără suflare; mort (**I 1**). *Văzurăm pe chit răsturnat cu burta în sus pă dasupra apei și atunci făcurăm socoteală că ar fi desuflat.* GORJAN, H. II, 13/2.

– Pl.: *desuflați, -te.*

– Pref. *de-* + **suflat[1].**

DESUFLECÁ vb. I. T r a n z. (Prin Mold.) A face să nu mai fie suflecat; (regional) a desumeca, a desumete. *Peste o dimerlie de fasole i-au curs atunci din turetce, pe care de obicei le purta suflecate, iar atunci le desuflecase anume pentru trebușoara asta.* CREANGĂ, O. 243, cf. CADE, DL.

– Prez. ind.: *desúflec.*

– Pref. *de-* + **sufleca.**

DESUFLEȚÁ vb. I v. **desufleți.**

DESUFLEȚÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit, rar) A omorî (**1**). *O lovitură puternică și bine țintită desufleți pre păgân.* F (1868), 38. ✦ F i g. (În forma *desufleța*) A dezumaniza. *Metalurile ..., mai ales aurul și argintul ..., desuflețează oamenii.* ALECSANDRI, O. P. 40.
– Prez. ind.: *desuflețesc.* – Și: **desufleță** vb. I.
– Pref. *de-* + [în]**sufleți.**

DESUFLEȚÍT, -Ă adj. (Învechit, rar) Fără suflet; care este zdrobit sufletește. *Sora noastră ... era prea greu detunată de prea amara cădere a bărbatului său, și mai dessuflețită.* ȘINCAI, HR. II, 188/36.
– Scris și: *dessuflețit.* – Pl.: *desuflețiți, -te.*
– V. **desufleți.**

DESUÍ vb. IV. I n t r a n z. (Prin Transilv.) A coborî. *Desuie, măi, din car!* MAT. DIALECT. I, 21. ✦ A descăleca (**1**). Cf. ARH. FOLK. V, 125.
– Prez. ind.: *desúi.*
– Pref. *de-* + **sui.**

DESULFATÁRE s. f. Reducere a sulfaților solubili sub acțiunea microflorei existente în apele stătătoare și adânci și în unele ape minerale. Cf. LTR[2].
– Pl.: *desulfatări.*
– Pref. *de-* + **sulfatare.**

DESULFITÁ vb. I. T r a n z. (Complementul este mustul sau vinul) A efectua operația de desulfitare. Cf. DN[3], DEX[2].
– Prez. ind.: *desulfítez.*
– Pref. *de-* + **sulfita.**

DESULFITÁRE s. f. Îndepărtare din must sau din vin a bioxidului de sulf rezultat în timpul prelucrării. Cf. LTR[2]. *Desulfitarea se efectuează prin aerisiri sau prin încălzire.* DER, cf. SFC IV, 312, M. D. ENC.
– Pl.: *desulfitări.*
– V. **desulfita.**

DESULFITÁT, -Ă adj. Care a fost supus desulfitării. Cf. DN[3], DEX[2].
– Pl.: *desulfitați, -te.*
– V. **desulfita.**

DESULFONÁRE s. f. Eliminare a grupărilor sulfonice din derivații sulfonici. *Constanta vitezei reacției de sulfonare depinde de concentrația acidului sulfonic și a acidului care produce desulfonarea.* LTR[2], cf. DER, M. D. ENC.
– Pl.: *desulfonări.*
– Pref. *de-* + **sulfonare.**

DESULFURÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică sulful) A face o desulfurare. Cf. DN[2], M. D. ENC., DEX[2].
– Prez. ind.: *desulfurez.*
– Din fr. **désulfurer.**

DESULFURÁRE s. f. Îndepărtare a sulfurilor din gaze, din topituri metalice sau din alte materiale, pentru purificarea lor sau pentru recuperarea sulfului. Cf. LM. *Desulfurarea fontei se face tocmai datorită acțiunii zgurii.* IOANOVICI, TEHN. 39. *Urmează trecerea materialului în formă de sculuri, desulfurarea, spălarea ..., albirea și uscarea.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 504. *Desulfurarea e necesară deoarece sulfura de fier ... formată ... se separă de granițele cristalelor, dând suprafețe de discontinuitate în structură și producând fragilitatea la roșu.* LTR[2], cf. DER, DC, M. D. ENC., DN[3], DEX[2].
– Pl.: *desulfurări.*
– V. **desulfura.**

DESULFURÁT, -Ă adj. Din care s-a eliminat sulful și compușii lui. Cf. DEX[2].
– Pl.: *desulfurați, -te.*
– V. **desulfura.**

DESULFURATÓR s. n. Aparat pentru desulfurare. Cf. DN[3].
– Pl.: *desulfuratoare.*
– **Desulfura** + suf. *-tor.*

DESULFURIZÁRE s. f. (Chim.; Biol.) Transformare biochimică a compușilor organici cu sulf, în prezența unor fermenți specifici. Cf. LTR[2], DC.
– Pl.: *desulfurizări.*
– Cf. d e s u l f u r a r e.

DESUMECÁ vb. I. T r a n z. (Regional) A face să nu mai fie sufleçat; (regional) a desufleca. *Se turbură el și-și desumecă mânecile de la cămașă.* SLAVICI, O. II, 194. *Flăcăii ... își desumecau mânecile.* MACEDONSKI, O. III, 8.
– Prez. ind.: *desúmec.*
– Pref. *de-* + **sumeca.**

DESUMÉTE vb. III. T r a n z. (Prin nordul Munt.) A desufleca. Cf. RĂDULESCU-CODIN.
– Prez. ind.: *desumét.*
– Pref. *de-* + **sumete.**

DESUNÁNT, -Ă adj. v. **disonant.**

DESUNÁNȚĂ s. f. v. **disonanță.**

DESUPĂRÁ vb. I. R e f l. (Prin estul și prin nord-vestul Munt.) A-i trece cuiva supărarea. Cf. PONTBRIANT, D. *Se cam supărară ei sfinții; dar în urmă ... tot ei se dessupărară.* MUSCEL, 22. *Voinic auzea, Să desupăra, Să desmânia.* PĂSCULESCU, L. P. 154. *Iă lasați-o-n pace, că se desupără ea!* UDRESCU, GL. *În care cămașă te-ai supărat, în aceea să te desuperi.* ZANNE, P. III, 55.
– Scris și: *dessupăra.* – Prez. ind.: *desúpăr.*
– Pref. *de-* + **supăra.**

DESÚPRA adv., prep. v. **deasupra.**

DESUPÚNE vb. III. T r a n z. (Învechit, rar; complementul indică teritorii) A elibera de sub o ocupație străină. *Carol al cincilea, carele au desupus aceste cinci județe de dencoace de Olt de sub jugul și tirănia turcilor* (a. 1776). URICARIUL, VII, 20.

– Prez. ind.: *desupún.*
– Pref. *de-* + **supune.**

DESURÁ vb. I. R e f l. (Învechit şi regional; despre bărbaţi) A divorţa (1). *Lesne e a se-nsura Şi greu a se dessura.* PANN, P. V. II, 110/5. *S-a desurat băiatul; acum trăieşte singur.* UDRESCU, GL.
– Scris şi: *dessurá.* – Prez. ind.: *desór.*
– Pref. *de-* + [în]**sura.**

DESURÁT adj. (Regional; despre bărbaţi) Divorţat (Săpata – Costeşti). UDRESCU, GL. *E mai bine desurat, mă?* id. ib.
– Pl.: *desuraţi.*
– V. **desurá.**

DESURZÍ vb. IV. T r a n z. (Prin nord-estul Transilv. şi prin Bucov., mai ales în descântece; complementul indică oameni) A face să audă, să nu mai fie surd. Cf. PONTBRIANT, D. *De mâna dreapta te-oi lua ..., De nas te-oi descârni, De urechi te-oi desurzi.* MARIAN, Î. 16. *De mânuri deslega-te-oi, De gură dezmuţi-te-oi, ... De urechi desurzi-te-oi, Părul lungi-ţi-l-oi.* id. V. 125. *De văz a dezrobit-o, De urechi a desurzit-o.* PĂSCULESCU, L. P. 116.
– Scris şi: *dessurzí.* POTBRIANT, D.– Prez. ind.: *desurzesc.*
– Pref. *de-* + **surzi.**

DESÚŞ s. n. v. **desiş.**

DESÚŢ, -Ă adj. (În dicţionarele din trecut) Destul de des, relativ des. Cf. DDRF, ALEXI, W.
– Pl.: *desuţi, -ţe.*
– **Des** + suf. *-uţ.*

DESVĂTÁ vb. I v. **desfăta.**

DESVĂTÁT, -Ă adj. v. **desfătat**[2].

DESVĂTUÍ vb. IV v. **desfătui.**

DESVĂTUÍRE s. f. v. **desfătuire.**

DESVĂTUÍT, -Ă adj. v. **desfătuit.**

DESVOLBÁ vb. I v. **desholba.**

DESZĂBĂLĂT, -Ă adj. v. **dăbălăzat.**

DESZĂGĂZUÍ vb. IV. T r a n z. (Rar) A elibera. (F i g .) *Omul ... îşi însuşeşte şi preface în sens umanist şi umanizează teritoriul lăuntric al fiinţei, deszăgăzuind energii înăbuşite.* CONTEMP. 1975, nr. 1 494, 4/4.
– Prez. ind.: *deszăgăzuiesc.*
– Pref. *des-* + **zăgăzui.**

DESZĂLOGÍ vb. IV v. **dezălogi.**

DESZĂLOGÍRE s. f. v. **dezălogire.**

DESZĂLOGÍT, -Ă adj. v. **dezălogit.**

DESZĂPEZÍ vb. IV. T r a n z. (Complementul indică drumuri, linii de tramvai, de cale ferată etc.; în opoziţie cu î n z ă p e z i) A curăţa, a elibera de (sau din) zăpada depusă în cantitate mare; a destroieni. Cf. DL, DM. *Arghirescu jucă pocher ... înjurând mărunt capriciile vremii şi neputinţa feroviarilor ... de a dezăpezi mai repede linia ferată.* BARBU, I. 117, cf. M. D. ENC., DEX. *Edilii au trimis pe traseu 300 de utilaje pentru a deszăpezi străzile principale în noaptea de luni spre marţi.* RL 2006, nr. 4 871.
– Prez. ind.: *deszăpezesc.* – Şi: **dezăpezí** vb. IV.
– Pref. *des-* + [în]**zăpezi.**

DESZĂPEZÍRE s. f. Acţiunea de a d e s z ă p e z i şi rezultatul ei; destroienire. Cf. d e s z ă p e z i. *Echipă pentru deszăpezirea liniilor ferate.* Cf. DL, DM. *Se lucra la dezăpezirea liniei.* BARBU, I. I, 117, cf. M. D. ENC., DEX. *Se acţionează în continuare, cu toate mijloacele mecanizate de deszăpezire aflate în dotare.* RL 1979, nr. 10 650. *Am ieşit în stradă şi ... am mers pe jos până acasă, prin zăpada apocaliptică, cu greu împinsă în troiene de insectele metalice ale maşinilor de deszăpezire.* CĂRTĂRESCU, N. 121. *Peste 5 000 de utilaje de deszăpezire sunt pregătite pentru intervenţie.* RL 2004, nr. 4 463.
– Pl.: *deszăpeziri.* – Şi: **dezăpezíre** s. f.
– V. **deszăpezi.**

DESZĂPEZÍT, -Ă adj. (Despre drumuri, linii de tramvai, de cale ferată etc.) Care este curăţat de zăpada depusă în cantitate mare; destroienit. Cf. d e s z ă p e z i. *Vânturi molcome aduceau miros de pământ deszăpezit.* VLASIU, D. 162, cf. DM, M. D. ENC., DEX.
– Pl.: *deszăpeziţi, -te.*
– V. **deszăpezi.**

DESZĂVORÁRE s. f. Acţiunea de a d e s z ă v o r î; deblocare (1). *Deszăvorârea e suprimarea unei restricţiuni de mobilitate impuse intenţionat prin înzăvorâre.* Cf. LTR[2], DM, M. D. ENC., DEX.
– Pl.: *deszăvorâri.*
– V. **deszăvorî.**

DESZĂVORÎ vb. IV. T r a n z. (Complementul indică o uşă, o poartă) A deschide prin deplasarea sau deblocarea zăvorului. Cf. DL, DM, DEX, M. D. ENC. ✦ (Complementul indică un zăvor) A trage (**I 1**). Cf. COSTINESCU, CADE.
– Prez. ind.: *deszăvorăsc.*
– Pref. *des-* + **zăvorî.**

DESZÍCE vb. III v. **dezice**[1].

DESZÍCERE s. f. v. **dezicere.**

DESZÍS, -Ă adj. v. **dezis.**

DEŞABLONIZÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică clişee, şabloane[1] **2**) A înlătura, a desfiinţa. Cf. DN[3], DEX[2].
– Prez. ind.: *deşablonizez.*
– Pref. *de-* + **şablonizа.**

DEŞANŢÁT, -Ă adj. v. **deşănţat.**

DEŞARJÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică muchiile burghielor, ale frezelor etc.) A efectua operaţia de deşarjare. Cf. MDA.
– Prez. ind.: *deşarjez.*
– De la **şarjă**[1].

DEŞARJÁRE s. f. Îndepărtare a unui strat de material de pe muchiile burghielor, ale frezelor etc. pentru a se obţine înclinarea dorită a dinţilor. *Tot în vederea deşarjării, burghiile se şlefuiesc uşor conic înspre coadă.* ORBONAŞ, MEC. 236. *O deşarjare apreciabilă a muchiilor se obţine fracţionând lăţimea aşchiilor prin nute transversale limitative.* id. ib. 319.
– Pl.: *deşarjări.*
– V. **deşarja.**

DEŞÁRJĂ s. f. **1.** (Învechit) Descărcare de focuri de armă. *Din 20 feciori de la garda municipală carii i-au întâmpinat pe dânşii, după o deşarjă căzură cinci morţi.* GT (1839), 83[2]/52. *Cavaleria ... prin o deşarjă înfricoşată se aruncă asupra escadroanelor de husari.* BARIŢIU, P. A. II, 440.
2. (Franţuzism) Descărcare (**3**). Cf. DN[2]. ✦ F i g. Uşurare (**3**). Cf. DN[2].
– Pl.: *deşarje.*
– Din fr. **décharge.**

DEŞARTĂCIÚNE s. f. v. **deşertăciune.**

DEŞĂLÁ[1] vb. I v. **deşela.**

DEŞĂLÁ[2] vb. I v. **deşeua.**

DEŞĂLÁRE s. f. v. **deşelare.**

DEŞĂLÁT[1] s. n. v. **deşelat**[1].

DEŞĂLÁT[2], **-Ă** adj. v. **deşelat**[2].

DEŞĂLÁT[3], **-Ă** adj. v. **deşeuat.**

DEŞĂNŢÁ vb. I. R e f l. **1.** (Învechit) A se destrăbăla (**1**). Cf. RESMERIŢĂ, D., DEX.
2. (Învechit, rar) A i se părea curios, ciudat; a se mira (**1**). *De unde apoi izgoneşte tot răul boalii până la rădacină, să nu să minuneză, nici să să dişănţăze cineva la aceasta.* VEISA, I. 124/2.
– Prez. ind.: *deşănţez.* – Şi: (învechit, rar) **dişănţá** vb. I.
– De la **deşănţat.**

DEŞĂNŢÁRE s. f. Faptul de a s e d e ş ă n ţ a; destrăbălare, dezmăţ (**1**). Cf. RESMERIŢĂ, D. ✧ F i g. *Acel auster Mérimée ... a ştiut totdeauna să înfrâneze deşănţarea şi luxura cuvintelor.* E. IONESCU, E. 100, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.
– Pl.: *deşănţări.*
– V. **deşănţa.**

DEŞĂNŢÁT, -Ă adj. **I. 1.** (Despre oameni şi manifestările lor) Care e lipsit de bună-cuviinţă, de corectitudine, de moralitate, de bun simţ; depravat, desfrânat (**2**), destrăbălat (**1**), deşucheat (**2**), dezmăţat (**2**), imoral, stricat (**2**), (popular) parşiv (**2**). *Le ameninţează cu un proţes, povestindu-le cele mai dişenţate întâmplări şi certe.* CR (1839), 99[1]/6. *Ferice de ţara al cărei guvern luminat produce asemenea deşănţate întâlniri!* RUSSO, S. 200. *Deşănţată pretenţie! zicea coconaşul.* NEGRUZZI, S. I, 20. *Mişcările lor dişănţate ... produc o impresie respingătoare.* ALECSANDRI, O. P. 319. *Sentimentele cele mai josnice ... sunt puse în versurile cele mai deşanţate.* CONTEMPORANUL, I, 553, cf. BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D. *Bălmaji pe nas popeşte ... un deşănţat amestec de cântări bisericeşti şi de cântece de lume.* M. I. CARAGIALE, C. 117, cf. SCRIBAN, D., DL, DM. *Ascultă, deşănţat judecător, Găseşte-ţi altă victimă!* LABIŞ, P. 234. *Două fetiţe ... se spurcau una pe alta cu ocări deşănţate.* PREDA, M. 56. *Domnitorul deslusi voci omeneşti deşănţate.* BARBU, PRINC. 244, cf. M. D. ENC., DEX, ŞEZ. XXIII, 46. ✧ (Substantivat) *Tristul, teribilul, dişănţatul, până şi urâtul intră în artă cu acelaşi drept.* CONTEMPORANUL, VII, 307. *Ia daţi-mi pace, deşănţatelor!* LUNGIANU, CL. 25. *Sultana a început să-şi facă de cap ... ca o deşănţată ce se făcuse.* CAMIL PETRESCU, O. II, 203. ✧ (Adverbial) *Se pitula lângă sobă, parodiind în toate aceste mişcări, instrucţia de luptă a soldatului; în fine, mergând deşanţat şi cântând dorobănţeşte, se îndreptă spre ieşire.* BRĂESCU, M. B. 128. *Când cineva descrie natura prea deşănţat în ceea ce are ea mai odios, ... mai patologic se zice că avem de-a face cu metoda naturalistă.* CĂLINESCU, C. O. 143. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Ceva particular ... este prea dişănţatul iarmaroc de fete de măritat.* CONTEMPORANUL, VII, 22. *Catarina ... se revoltă împotriva mercantilismului deşănţat care stă la baza instituţiei ce se numeşte căsătorie.* FLACĂRA, 1975, nr. 45, 12. *Aceşti bani finanţează importurile deşănţate ale celor care devalizează sistematic banul public.* RL 2005, nr. 4 522. ✦ (Învechit; despre îmbrăcăminte) În neorânduială, dezordonat (**1**), neglijent (**1**), dezmăţat (**1**). *Un oarecine ..., cu îmbrăcămintea cam deşănţată pe dânsul şi cu părul vâlvoi, mă împinse.* PELIMON, I. 147/22.
2. (Mai ales despre vorbele oamenilor) Care este nelalocul lui; care nu se justifică (într-o împrejurare); deplasat, nepotrivit (**2**). *Scunducel de stat, iubitoriu de glume, Foarte deşenţat la port şi la cuvinte, Iar de sama lui – nu deşert de minte.* BUDAI-DELEANU, T. V. 42. *Precum a lui Solariei zisă ţie se vede deşănţată, aşea şi a ta vorbă e goală, cu nicio dovadă proptită.* MAIOR, IST. 276/6. *Contele ... declama ... cuvinte deşănţate.* ALECSANDRI, O. P. 213. *Prin adunarea la un loc a tuturor deşanţatelor lor cuvinte şi ziceri, ridiculul a ieşit la lumină.* I. NEGRUZZI, S. I, 420. *Noua putere instalată avea însă nevoie nu numai de slogane politice deşănţate ..., ci în special de o bază financiară solidă.* RL 2005, nr. 4 726.
3. Care iese din comun, depăşind proporţiile realităţii; e x a g e r a t, e x t r a v a g a n t; care şochează prin aspect, manifestare, evoluţie; c i u d a t, c u r i o s, (livresc) b i z a r, s t r a n i u. *I-a venit în gând această idee deşănţată, că limba seamănă cu fata de la ţară.* HELIADE, O. II, 130. *Aceste provizii ne părură cam dişănţate*

pentru o primblare de două ceasuri. ALECSANDRI, O. P. 213. *Partidul Conservator a avut onoarea de a combate... tendențele deșențate ale „Românului".* EMINESCU, O. XI, 49. *Dar, lucru deșănțat ... Iarba ..., ciocârlíile ..., soarele ..., în loc să-l mângâie, îl întărâtau.* GANE, N. III, 160. *Deșanțată îmbrăcăminte mai au negustorii pe aici. Uite, toți poartă părul peste urechi, au haine lungi.* XENOPOL, în CONV. LIT. XIII, 349, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Dormii puțin și visuri deșanțate îmi turburară închipuirea neadormită.* HOGAȘ, DR. II, 17, cf. CADE. *Toate astea sunt efectele demagogiei deșănțate ce se face la oraș.* REBREANU, R. I, 224. *Asta e o tehnică negustorească, mult mai fină și mai abilă, decât lauda deșănțată și puerilă a mărfii.* CAMIL PETRESCU, P. 333. *Zvonul se iuți și se aprinse; era însă așa de deșănțat, încât niciun cap cuminte nu voia să-i deie crezare.* SADOVEANU, O. X, 360, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DEX. ✧ (Prin analogie) *Și de-am și vede a muscăi deșănțata plăzmuire, Dar ne-ar lipsi din pravilă a ceriului dezvălire.* CONACHI, P. 268. ✧ (Substantivat, m., în e x p r.) **A-i veni** cuiva **cu deșănțat** = a-i părea curios, ciudat. Cf. TDRG, FRÂNCU – CANDREA, M. 101. ✧ (Adverbial) *Îmi pare deșanțat că dumneata ai luat un capriț drept amor.* NEGRUZZI, S. I, 25. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Începu a întinde în buchi cu bârligături dișănțate câteva rânduri potrivite de dânsul.* MIRONESCU, S. 35.

II. (Transilv.; despre oameni) Trist (**1**). Cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. *Îi deșănțat copilul.* VICIU, GL. ✧ (Adverbial, în e x p r.) **A-i fi** cuiva **deșănțat** = **a)** a se simți trist. Cf. VICIU, GL.; **b)** a manifesta milă, compătimire față de cineva. Cf. TODORAN, GL.

III. (Învechit și regional; despre oameni) Glumeț; poznaș (**2**). Cf. BARCIANU, ALEXI, W., LUNGIANU, CL. 223.

– Pl.: *deșănțați, -te.* – Și: (învechitl) **deșanțát, -ă, deșențát, -ă, dișențát, -ă, , dișănțát, -ă,** (regional) **deșânțát, -ă** (DR III, 1 088) adj.

– Et. nec. Cf. ș a n ț[2].

DEȘĂRAT, -Ă adj. v. **deșirat[2].**

DEȘĂRT[1], -Ă adj., s. n. v. **deșert[1].**

DEȘĂRT[2], -Ă s.n., adj. v. **deșert[2].**

DEȘĂRTÁ vb. I v. **deșerta[1].**

DEȘĂRTĂRE s. f. v. **deșertare.**

DEȘĂRTÁT s. n. v. **deșertat[1].**

DEȘĂRTĂCIÚNE s. f. v. **deșertăciune.**

DEȘÂNȚÂT, -Ă adj. v. **deșănțat.**

DÉȘCĂ s. m. (Familiar) Termen cu care un soldat se adresează altui soldat mai vechi în serviciu sau, p. g e n e r., care denumește un ostaș mai în vârstă, cu experiență. *Freacă apăsat, deșcă, nu moșmoli, că nu-i scândura lu tat'tu!* BACALBAȘA, S. A. I, 63, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU[2], TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Miliție-i asta? Unde-i vremea aia când mă uitam eu așa mai întânat la o deșcă? ... O săptămână îl scuturau frigurile.* MIRONESCU, S. 34, cf. SCRIBAN, D. *Râde sergentul, o deșcă veche, care a îmbătrânit în regiment.* STANCU, M. I. 79. *Ce zici, deșcă? – Așa e cum spuneți dumneavoastră, domnule plotonier major.* SADOVEANU, O. XVII, 217. *Ce-ai zice dacă te-aș chema să faci cunoștință cu un ofițer și ți-aș prezenta o deșcă în uniforme numai petece.* BENIUC, M. C. I, 39, cf. DL, DM, DEX. ✦ (Prin nord-vestul Munt.) Termen depreciativ pentru un tânăr lipsit de experiență, nepriceput (**2**). *Elică, deșcă, degeaba ne candosim; nu mai facem noi brânză din lapte de cuc.* UDRESCU, GL.

– Pl.: *deșți* și *deșce.*

– Din bg. **дечко.**

DEȘCHEIÁ vb. I v. **descheia.**

DEȘCHEIÁT, -Ă adj. v. **descheiat.**

DEȘCHEREÁ s. f. v. **teșcherea[1].**

DEȘCHIÁ vb. I v. **descheia.**

DEȘCHÍDE vb. III v. **deschide.**

DEȘCHÍDERE s. f. v. **deschidere.**

DEȘCHÍNGE vb. III v. **descinge.**

DEȘCHIOLÁ vb. I. v. **desciocăla.**

DEȘCHIOLÁT, -Ă adj. v. **desciocălat.**

DEȘCHIOTORÁ vb. I. v. **deschiotora.**

DEȘCHÍS, -Ă adj. v. **deschis.**

DEȘEGUBÉȚ s. m. = șugubăț (**1**). Cf. DHLR II, 507.

DEȘELÁ[1] vb. I. T r a n z. (Complementul indică mai ales animale de tracțiune sau, p. e x t., oameni) A îndoi, a vătăma, a frânge spinarea cu poveri sau prin eforturi prea mari ori cu lovituri puternice. Cf. LB. *Te dășăl d'ei mai crâcni!* RUSET, Z. 20/4, cf. VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D. *Să știi de la mine Că înșelătorii des sunt înșelați ... Ba, zău, câteodată chiar și dișelați.* ALECSANDRI, T. 209. *Cum te-apuci, lua-te-ar dracul, mânzul crud să mi-l deșeli?* CONTEMPORANUL, III, 127, cf. DDRF. *El apuc-un drug și-ncepe a dișela măgarul.* SĂM. I, 351, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU[2], TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Dă piesa c-aici te zdrobesc ...! Dă-o-ncoace! Ș-acu du-te, ... și-ți vezi de treabă că te deșel, te schilodesc.* REBREANU, NUV. 8. *Ce rost și-ar fi avut o burtă îmbuibată peste măsură, între hamalii ăștia deșălați de muncă?* SAHIA, N. 43. *A pornit-o în goană ... Deșălase căluțul mic și îl făcuse numai spumă.* POPA, V. 324, cf. SCRIBAN, D. *Marele nostru domnitor deșelase sumedenii de cai.* ARGHEZI, S. XI, 11. *Deșelat de oboseală, el trebuia să renunțe.* ib. C. J. 85, cf. DL, DM. *Țigăncile deșelate de corvoadă aprindeau focuri.* BARBU, G.171. *Dau drumu la douăzeci de trenuri pe zi, m-a deșelat acu.* id. ib. 232, cf. M. D. ENC., DEX. *Apucă un par și deșală vaca.* SBIERA, P. 292. *Că m-oi face c-o săcure, Și-oi da de*

te-oi dişăla. ŞEZ. IX, 163. *El apuc-un drug şi-ncepe a dişela măgarul.* I. CR. II, 172, com. din STRAJA – VICOVU DE SUS, cf. CIAUŞANU, GL. ✧ R e f l. *În spinare? ... Poloboace de câte 60 vedre unul? Să ne deşelăm?* ALECSANDRI, T. 441. ✧ F i g. *Cursă gătiră picioarelor mele, deşelară sufletul mieu (duşmanii).* PSALT. HUR. 47[v]/25.

– Prez. ind.: *deşél.* – Şi: (învechit) **desşelá** (LB, PONTBRIANT, D.), (învechit şi regional) **dăşălá, dişelá,** (regional) **deşălá, dişălá** vb. I.

– Pref. *de-* + **şale.**

DEŞELÁ[2] vb. I v. **deşeua.**

DEŞELÁRE s. f. Acţiunea de a (s e) d e ş e l a[1] şi rezultatul ei; stare de oboseală generală cauzată de eforturi prea mari, extenuare, (învechit, rar) deşelătură (**1**); vătămare produsă prin lovituri puternice şi repetate. *Aduna-voiu la ei reale şi săgeţile Meale le voiu săvârşi la ei ... cu foame şi cu mâncare de pasări şi deşălare denapoi nevindecată.* BIBLIA (1688), 151[1]/2, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF. *Printre boalele de care zace calul vom cita ... buba mânzului ... deşelare (când e beteag de şale).* DAMÉ, T. 52, cf. BIANU, D. S., RESMERIŢĂ, D. *Deşelare* [Titlu]. BUJOREAN, B. L. 91.

– Pl.: *deşelări.* – Şi: (învechit) **deşăláre, desşeláre** (PONTBRIANT, D.), **desşăláre** (COSTINESCU) s. f.

– V. **deşela[1].**

DEŞELÁT[1] s. n. Faptul de a (s e) d e ş e l a[1]. Cf. COSTINESCU, DL, M. D. ENC. ✧ L o c. a d v. **Pe deşelate, pe deşelatele** sau **pe deşelatelea** = fără şa, fără frâu. *Aceşti doi ticăloşi, din butcă, din odihnă, Din aşternut cu puf ... S-ajungă-o ce foc! călări pe deşelate.* ZILOT, ap. HEM, 633. *Chiar împăratul umbla călări pă cai pă dăşelate, adică fără şăi, fără frâu şi fără scări.* GORJAN, H. II, 46/34, cf. COSTINESCU. *Cursele de cai pe deşelate.* CARAGIALE, O. I, 261. *Au văzut un băieţandru călare pe deşelate pe un căluşel.* ISPIRESCU, U. 161. *Într-o goană nebună, pe deşelate bătând gonacii cu iataganele, un polc de călăreţi s-arată.* DELAVRANCEA, S. 201. *Măcelarii se întreceau cu orzarii pe căluşeii lor în buestru, geambaşii cu foştii militari în fuga mare şi cu zurbagiii pe deşelate.* MARIAN, S. R. II, 82, cf. DDRF. *Şaua-i de vină, boierule! ... Noi nu mai cădem de pe cal, căci călărim pe deşelate!* SANDU-ALDEA, în SĂM. V, 11, cf. ŞĂINEANU[2], TDRG, RESMERIŢĂ, D., CADE. *Sărea în spinarea cailor şi-i călărea pe deşălatele.* COCEA, S. I, 240. *S-a dus la deal pe iapa lui pântecoasă, călărind pe deşelate, numai pe-o cergă miţoasă.* SADOVEANU, O. X, 603. *Toţi călăreţii gloată, sărind pe deşelate, S-au aruncat în urma-i cu bocete turbate.* PILLAT, P. 22, cf. SCRIBAN, D. *Am încălecat fiecare pe câte un cal, pe deşelate.* STANCU, R. A. II, 62, cf. DL, DM, M. D. ENC. *Unul din muscali a încălecat pe un cal pe deşelate.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 301.

– Şi: (învechit) **deşălát, dăşelát** s. n.

– V. **deşela[1].**

DEŞELÁT[2], -Ă adj. (Despre animale, p. e x t., despre oameni) Care are spinarea îndoită, vătămată, frântă de poveri, de eforturi prea mari sau de lovituri; p. e x t. foarte obosit. Cf. LB, POLIZU, PONTBRIANT, D. *În acel loc aduse un car greu încărcat Tras de un asin sarbăd şi şchiop şi deşălat.* CONV. LIT. III, 374. *Măgarul ... a scăpat abia cu zile deşelat şi schilodit.* CONTEMPORANUL, I, 688, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU[2], RESMERIŢĂ, D., CADE. *O cotigă, la care erau înhămate două gloabe deşălate, s-a oprit în mijlocul drumului.* COCEA, S. I, 268, cf. SCRIBAN, D. *Seara cădeau frânţi, deşelaţi.* TUDORAN, P. 53, cf. DL, DM., DEX. ✧ F i g. *Nişte versuri ... seamănă a proză stricată, dezmăţată şi deşălată.* HELIADE, O. I, 478. *Tata Noe în luntrea-i deşălată, Plutea pe universul subt unde înecat.* ALEXANDRESCU, O. I, 269. *Pe două paturi vechi, deşelate, se vedeau ... marginile cearceafurilor groase.* V. ROM. iulie 1953, 100. ✦ (Despre spinarea oamenilor) Care este îndoit, vătămat, frânt din cauza unor eforturi prea mari sau a unor lovituri. *S-a apucat de harţă cu poliţaii, până ce s-au pomenit vro câţiva cu capetele sparte şi cu spetele deşelate.* LUC. II, 139. ✦ (Despre oameni) Schilod (**I**), cocoşat. Cf. LM, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D. *O urma un fel de ţingău adus din spate şi cam deşelat, ... cu obrajii aprinşi de o roşeaţă nesănătoasă.* M. I. CARAGIALE, C. 20. ✧ (Substantivat) *L-a băgat acum la „comperativă", parcă n-ar fi tot deşălatul ăla, zise femeia.* PREDA, R. 205. *Altul mi-am căpătat Mai voinic şi mai legat, Nu ca tine-un deşelat.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 235. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Se arcuia perfect de simetric deasupra nărilor largi ale unui nas deşelat.* HOGAŞ, DR. I, 173. ✦ (Despre oameni; p. e x t. despre animale) Care se leagănă când merge din cauza unei luxaţii, a coloanei vertebrale. Cf. COSTINESCU. *Raţă deşelată.* ZANNE, P. I, 634. *Omul deşelat merge strâmb şi greu se poate purta.* BUJOREAN, B. L. 91. *Aşa îmblă ca şi când ar fi deşelat.* Com. MARIAN.

– Pl.: *deşelaţi, -te.* – Şi: **desşelát, -ă** (PONTBRIANT, D.), **deşălát, -ă** adj.

– V. **deşela[1].**

DEŞELÁT[3], -Ă adj. v. **deşeuat.**

DEŞELĂTÚRĂ s. f. **1.** (Învechit, rar) Deşelare. Cf. COSTINESCU.

2. (Regional) Cal bătrân, slab, neputincios; mârţoagă. Cf. DR. V, 104, SFC IV, 190.

3. (Regional) Casă ruinată, sărăcăcioasă (Bonţ – Gherla). Cf. CHEST. II 50/345.

– Pl.: *deşelături.*

– **Deşela[1]** + suf. *-(ă)tură.*

DEŞENŢÁT, -Ă adj. v. **deşănţat.**

DEŞÉRT[1], -ŞÁRTĂ adj., s. n. **I. 1.** Adj. (Despre recipiente, încăperi, spaţii închise etc.; în opoziţie cu p l i n) Care e lipsit de conţinut, din care a fost scos conţinutul, care nu are nimic înăuntru; gol, deşertat[2] (**1**). *Apucându-l, pre el aruncară într-o fântână veache, carea era deşartă şi fără apă.* PALIA (1581), 153/3. *Vrut-au atunce o samă de mazili să-i facă gâlceavă, să lege ştubeie deşerte.* NECULCE, L. 302. *Atât de tare în pământ au buşit, cât ... de foame, deşert coşul Lupului cu sunet au zângănit.* CANTEMIR, I. I. I, 98, cf. ANON. CAR. *Şi-l bagă într-un buriu, lăsându-l deşărtu.* MÂNCĂRILE, 107/10. *Ţe-am trimis doauă racle deşarte să le umpli de haraciu.* ALEXANDRIA (1794), 47/18. *Săracii au pururea mâinile deşarte şi cu anevoie dobân-*

desc ceaia ce poftesc. PILDE, 80/11. *Abia putea trage caii trăsurile deșarte.* CHIRIAC, 38/8, cf. LB. *Vaca nu pofteaște, ba încă ureaște mâncarea, măcar că-i iaste gura deșeartă.* FRĂȚILĂ, S. Î. 18/15. *Aflară mormântul deșărt.* MARCOVICI, D. 303/2. *Stomahul lui cel de multă vreme deșărt începură a-l supăra.* DRĂGHICI, R. 12/27. *Stomahul să nu fie nici pre încărcat, dar nici deșert.* ALBINEȚ, M. 165/6. *Cu mătăciuna să se frece știuiul deșert.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 56/10. *Să caute ... poloboace deșerte.* BUZNEA, P. V. 173/23. *Nu vom ieși de acasă cu stomahul dișărt.* C. VÂRNAV, H. 96/1, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Se făcea nu departe de poștă o vale lungă și răpede de nu putea nici carul deșert să coboare fără piedică.* CONV. LIT. I, 330. *Privirea se îndestulează, dar stomahul rămâne deșert.* ALECSANDRI, O. P. 269. *O supă de linte și un loc de dormit între niște ziduri deșerte și umede.* BOLINTINEANU, O. 297. *Ulciorul răsturnat stă deșert.* EMINESCU, S. P. 318. *Se întoarce Mara cu coșurile deșerte la casa ei.* SLAVICI, O. II, 4, cf. TDRG. *O vistierie cu odăi multe, unele pline de comori, altele deșarte.* REBREANU, P. S. 98, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Eu vin ... Din lumea cupelor deșarte și totuși pline-n orice clipă.* MINULESCU, VERS. 7. *Servitorul aștepta ... ținând paharul deșert pe tavă.* C. PETRESCU, C. V. 129. *Lăpta o stârpitură ce sugea ... un sân deșert.* BRĂESCU, O. A. I, 243, cf. SCRIBAN, D. *Un sarcofag antic ... e mult mai plin De tâlcuri, de istorie, când e deșert.* BLAGA, POEZII, 261, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ✧ (Substantivat) *Tot pe astă lume, tot, a deșert, răsună.* CONTEMPORANUL, I, 35. (E x p r.) (Regional; în superstiții) **A ieși** (cuiva) **cu deșert** (sau **cu deșertul**) = a ieși înaintea cuiva în mod accidental cu un vas gol, ceea ce constituie un semn neprielnic. *De-ntâlnește cu deșertul, i se face gol în inimă, de vede iepure îi rău.* SEVASTOS, N. 50. *Iaca vezi, de când sunt n-am crezut într-acestea: de mi-a ieșit cu plin ori cu deșert, ... n-am băgat în seamă.* ap. DDRF, cf. TDRG. *De-ți iese înainte cu deșertul, îți merge rău.* GOROVEI, CR. 13, cf. DL. ✧ F i g. *Înrima loru deșarta e.* PSALT. HUR. 3[v]/22. *Săturat-au suflet deșert. Și sufletul flămând împlu de dulceață.* CORESI, PS. 302/6. *S-au dus curcubeul și încungiurând pământul, au venit deșert înapoi.* ȚICHINDEAL, F. 436/15. *Ș-auzi opera urlându-ți în craniul deșert.* EMINESCU, S. P. 287. *Era un suflet lacom de a se umplea și se simțea totdeauna deșert.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 51. *Mi l-a ucis! ... Oh! deșert va fi de-acuma sufletul ce-n mine port!* DAVILA, V. V. 187. *Era singur cuc, cu inima deșartă și fără nicio nădejde.* REBREANU, NUV. 107. *Mă întorceam spre casă ... cu desagii înțelepciunii deșerți pe umeri.* COCEA, S. I, 221. *V-ați vândut darul ... Golind de taina mea pungile inimilor noastre deșarte.* VOICULESCU, POEZII, II, 229. ✦ (Învechit; despre copaci) Scorburos (**1**). *Trăiesc în soțietate pin copaci deșerți sau bortoși.* J. CIHAC, I. N. 197/19. *Un copac deșert văzuse și din scorbură-i zburând gărgăuni.* CONTEMPORANUL, I, 803, cf. DL, DM. ✦ Care este gol în structura interioară. *Coarnele ... sânt deșerte, colțurate ... și întoarse în multe feliuri.* J. CIHAC, I. N. 48/6. ✦ (Învechit) Vacant (**1**). *Văzând că scaunul Moldovei e deșert, au adus pre un Petru ... și l-au așezat în scaun.* ȘINCAI, HR. II, 247/27. *De va fi deșert scaonul treace putearea la Capitulum al besearicei mitropolești cu aceaiași deatorie ca să pună vicariu.* MAIOR, I. B. 254/7.

2. Adj. (Urmat de determinări introduse prin prep „de") Care este lipsit de ..., care este fără ... *O domnie deșartă de stăpâni.* URECHE, L. 173. *Niciunul nu se întorcea deșert de dorita mângâiere.* ANTIM, P. 192. *Cei ce vor să se disputeadze trebuie să fie deserți de toate turburările și patimile.* MICU, L. 201/14. *Meșcioara acestora deșartă de toată desfătarea nici hrană nu are.* MOLNAR, RET. 62/6. *Ca și când anii mândri de dor ar fi deșerți Că te-am iubit atâta putea-vei tu să ierți?* EMINESCU, O. I, 127. *Cât timp nu vezi aieve tot ce seameni Și ochii toți de plâns n-or fi deșerți.* CERNA, P. 9. *L-a primit cu ochii deșerți de orice înțelegere.* C. PETRESCU, A. 318. *Câte-a pătimit el ... căci îl vezi uscat ca o coarnă și deșert de putere.* SADOVEANU, O. IX, 421. *Cerul, ... ca și nemărginirea, e deșert de sugestii practice.* id. ib. 465. ✧ (Substantivat) *O, nebunule și deșertule de minte.* CANTEMIR, ap. GCR I, 324/21. ✦ (Învechit; despre flori) Care este lipsit de posibilitatea de a fructifica, de a se înmulți. *Ceale bărbătușe le numesc flori deșearte.* ÎNV. POM. 33/8. (F i g.) *Critici voi, cu flori deșerte, Care roade n-ați adus.* EMINESCU, O. I, 227. *Supt acel regim sobru florile deșerte ale tinerei și neîncercatei Asociațiuni ar fi făcut loc altor flori care să producă sâmburi de propășire.* id. G. P. 315. ✦ F i g. (Învechit, rar) Care este fără vină. *Cantemir neuitându-se la blestemățiile lor, i-au iertat, și Brâncoveanul a rămas deșert.* ȘINCAI, HR. III, 163/29. ✦ F i g. (Rar; despre fizionomia oamenilor) Inexpresiv. *Îi întinse ... pruncul ... cu fața spintecată de zâmbetul lui deșert și întunecat.* VINEA, L. II, 154. *Unii te voiau ca să se laude că tu ... Ai fi fotografia Chipului lor deșert.* FLACĂRA, 1975, nr. 42, 1. ✦ (Învechit; despre arme de foc) Descărcat[2] (**2**). *Vineri ... au încărcat puștele cele deșerte.* DRĂGHICI, R. 263/15. *Pistoalele le aruncase în lături deșarte.* PELIMON, I. 229/21. ✦ (Învechit; despre oameni) Care este lipsit de bunuri materiale, lipsit de daruri, fără nimic; p. e x t. gol, sărac (**3**). *Flămânzii împlu-i de dulceață și bogații lasă-i deșerți.* CORESI, PS. 440/12. *Gurile mișeilor m-au lăudat și niciun sărac deșert n-au ieșit din casa mea.* VARLAAM, C. 221. *Nu poate nime să ucigă furul când va fugi ... și să va duce deșert.* PRAV. 121. *Iară ei prinzând pre el bătură-l și-l slobozîră deșărt.* N. TEST. (1648), 57[r]/3. *De la mine să nu trimiți pre el deșert, cu belșug să-l belșuguiești pre el den oile toate.* BIBLIA (1688), 137[2]/43. *I-au întors îndărăt, la împăratul, deșerți și înfruntați.* ANTIM, O. 296. *Nu întoarce pre robii tăi deșărți.* MINEIUL (1776), 207[2v]/14. *O! lume ... înșelătoare, cum înalți pe om la slavă și apoi-l lași deșert.* DIONISIE, C. 207. ✦ (Învechit, rar) Fără rezultat. *Solia aceea s-au întors deșartă.* ȘINCAI, HR. I, 86/27. ✧ L o c. a d v. (Învechit) **Cu deșert** = fără reușită. *Și așea, cu deșert s-au întors la Suceavă.* N. COSTIN, L. 427. *Străbătu cele patru părți ... și se întoarse cu deșert.* ISPIRESCU, L. 89.

3. S. n. F i g. Stare de tristețe apăsătoare, de durere sufletească copleșitoare (adesea însoțită de sentimentul de însingurare). *Îmi voi căta prin alta să împlinesc deșertul ce va lăsa ea în inima mea.* PR. DRAM. 288. *La sfârșitul tutulor acestora, vine deșertul ce-l simte în suflet ... cel mai grozav și cel mai desăvârșit.* NEGULICI, E. I, 88/1. *Vei simți ... mare deșert în suflet, căci amicul tău ... îți va lipsi.* RUSSO, S. 199. *Aducerea aminte a faptelor tale va fi pururea vie în sânurile noastre cele împlintate în durere sinceră pentru deșertul ce ni lasă a ta pierdere* (a. 1858).

IORGA, S. D. XVIII, 29. *Ai lăsat în mine deşertul cel mai profund.* ALECSANDRI, POEZII, 392. *Este totdeauna o simţire, nu de compătimire, dar de deşert sufletesc ... din faţa unui cadavru.* EMINESCU, P. L. 224.

4. Adj. F i g. (Mai ales despre cuvinte, gânduri, manifestări omeneşti etc.) Care este lipsit de conţinut, de fond, de profunzime, de importanţă, i l u z o r i u, î n ş e l ă t o r; care este lipsit de adevăr, de temei, n e î n t e m e i a t; care denotă lipsă de siguranţă, de statornicie (fiind supus vremelniciei), e f e m e r, p i e r i t o r **(4)**, t r e c ă t o r **(III 2)**. *Domnulu şti-va gândurile omerişti că-su deşerte.* PSALT. HUR. 80[2]/18. *Aceluia iaste deşarrtă credinţa.* COD. VOR[2]. 343. *Domnul şti cugetele oamerilor că sânt deşarte.* PSALT. 196. *Nu carea cumva să fiţi ispitiţi de ispititoriul ca lucrul nostru să fie deşert.* CORESI, L. 477/1. *Să ne depărtăm de clevete, de menciuni, de cuvente deşearte, de ocară.* PRAV. LUCACI, 172. *Această viaţă deşartă* (a. 1610). GCR I, 44/11. *Cuvente de pără şi clevete să nu creadză, lucrure deşearte să nu asculte.* EUSTRATIE, PRAV. 8. *Tot cuvântul deşărt carele vor grăi oamenii da-vor de el samă.* N. TEST. (1648), 16[r]/13. *Îmblă după minciuni deşarte* (a. 1651). GCR I, 156/17. *Am vădzut că ... este o glogozală deşartă.* M. COSTIN, O. 188. *Deşertarea deşărtărilor şi toate sânt deşarte.* id. ib. 319. *Dzâse întru sine cel fără de minte Într-a sa nebunie deşarte cuvinte.* DOSOFTEI, PS. 40/4. *Nu mă aflu scriitor de cuvinte deşarte, ce de drepte.* N. COSTIN, LET. II, 94/20. *Adevăr deşertu-i tot de pre pământ ... ca fumul trece de pre pământ.* MOLITVENIC (sec. XVII), 310. *Multe cuvinte deşerte şi fără treabă grăie împotriva lui Antiohi-Vodă.* NECULCE, L. 180. *Toate ale lumii sânt deşerte şi bogăţiile, şi slavă.* AXINTE URICARIUL LET. II, 180/19. *Aşteptarea cei curţi, vine înşălată de un dăşărt glas* (a. 1694). FN 40. *Să nu şezi să faci vorbe deşarte şi să grăieşti cuvinte proaste.* IACOV. SYN. 45[v]/12. *Mii de dezmierdări deşarte* (a. 1750). GCR II, 47/30. *Amândoauă cererile sânt deşarte* (a. 1785). IORGA, S. D. VII, 7. *Atuncea înţălăsăi acum şi văzu că toate aceaste de aici pustii şi deşarte sânt.* VARLAAM – IOASAF, 10[r]/26. *Nici au fost deşerte cuvintele craiului că ... i-au bătut şi i-au strâns cu oştile.* ŞINCAI, HR. I, 2/4. *Va fi numai sunet deşert deaca acela cu carele vorbeşti nu înţeleage ce însemnează cuvântul.* MICU, L. 51/13. *Vorbele ceale deşarte necinstesc înţelepciunea.* PILDE, 26/10. *Socotesc a fi ... sfintele învăţături ca neşte vorbe deşarte ale poeticilor.* MOLNAR, RET. 57/2. *Nu cumva prin veşti deşearte se întristează inima şi se înmicşorează coragia ostaşilor.* D. SUP. 40/13. *Botezul ... ce se făcea ... cu turnarea apei pre capul celui ce se botează ... niciodată nu l-au lăpădat sfâ∫nta besearică ... deşert şi fără de puteare.* MAIOR, I. B. 287/25. *Îndelungarea armistiţiului cu deşearte gândiri ... sau văzute inconvenienţii pentru ei era înnodate.* MANIFEST (1813), 20/2. *Prin fizică poate el ... din sholarii săi dezrădăcina şi surpa credinţa cea deşartă.* MAN. ÎNV. 25/12. *Pricinile ce fac sunt deşarte* (a. 1820). DOC. EC. 374. *El de deşearta sa nălucire se umflă şi foarte se bucură.* TEODOROVICI, M. 12/25. *Să rămâie greşită şi deşartă părerea acelora şi să se arate ... că toate limbile sunt îndămânatece la toate ştiinţele.* GRIGORIE, L. 6/9, cf. LB. *Vezi cât este de dăşartă şi crudă gonirea ta.* HELIADE, O. I, 410. *Ca să împraştie mai mult o asemenea rătăcire, o însoţesc vicleneşte cu propuneri deşarte.* MARCOVICI, D. 217/2. *Asămine închipuiri fiind deşărte au trebuit ... să se apuce de scos din corabie lucrurile cele mai trebuincioasă.* DRĂGHICI, R. 231/22. *A început a zice că fisiognomica ar fi o învăţătură deşartă.* ALBINEŢ, M. 25/19. *O nădejde deşartă veseleşte inima nebunului.* BUZNEA, F. 16/26. *Patriotismul nu este un cuvânt deşert* (a. 1848). PLR I, 117. *Înţeleptul nu se ia niciodată după deşartele păreri ale oamenilor.* I. POP. L. 181/7. *Toate sânt deşarte Ale lumei ... Câte timpul le împarte Unui ş-altui pre pământ.* PANN, P. V. III, 152/21. *Deşert e tot ce vede semeţul ochi supt soare, Şi nu e fericire deplină pre pământ.* MUREŞANU, P. 50/3. *Sunt în această lume deşartă nenorociri care doboară pe omul cel mai tare.* FILIMON, O. I, 204, cf. COSTINESCU, LM. *Această fericire o vedea ea că a fost deşartă.* MILLE, V. P. 130, cf. DDRF. *El nu-şi bate capul cu frazele deşarte.* SĂM. I, 122, cf. ALEXI, W., ŞĂINEANU[2]. *În ele împletit-au străbunii cucernici Credinţa visării deşarte.* GOGA, POEZII, 44. *Credinţele deşarte au făcut pe jucător să păstreze asupra lui cine ştie ce monedă găurită.* ANGHEL – IOSIF, C. L. 44, cf. TDRG, RESMERIŢĂ, D. *Teama ... fu tot aşa deşartă ca nădejdea de a mă întoarce devreme acasă.* M. I. CARAGIALE, C. 97, cf. CADE. *Aici ... au cerut fiecărei nopţi ... cupa dezmierdărilor deşarte şi nesfârşit de scump plătite.* GALACTION, O. 139. *Eu sunt mai simplu şi mai puţin sclav al acestor forme deşarte.* C. PETRESCU, C. V. 188. *Câte practicăm noi întru această deşartă viaţă.* SADOVEANU, O. XX, 211. *Esenţialul este a munci ... şi a nu te lăsa îmbolnăvit de iluzii deşarte.* CĂLINESCU, C. O. 135, cf. DL, DM. *Şi-mi strigaţi să las deoparte Reveriile deşarte.* LABIŞ, P. 227. *Averile ... le-au risipit pe desfătări şi lucruri deşarte.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 2, 2, cf. M. D. ENC., DEX. *Suntem sortiţi cooperării în acest spaţiu al Europei şi acest lucru poate să întărească foarte mult România şi Ungaria ..., în timp ce o confruntare deşartă ne-ar slăbi.* RL 2005, nr. 4 778. ✧ (Substantivat) *Omul a deşertu asămănră-se.* PSALT. HUR. 121[r]/13. *Omul deşertului podobi-se.* CORESI, PS. 389/11. *Căce iubiţi deşarte Dumnedzău va să vă cearte.* DOSOFTEI, PS. 18/11. *Ai dezlegat din necuvântare pre cei ce cugeta ceale deşarte.* MINEIUL (1776), 127[v1]/25. *Obicinuitele lor codituri, bune cel mult numai pentru a umplea deşertul unor dezbateri parlamentare.* NEGULICI, E. I, 125/2. *Plini de indignare cu-a satirei oglindă Vor arăta deşertul sub masca lui râzindă?* CONTEMPORANUL, I, 271. *De mormânt se apropie, nemaiîngrijindu-se de cele deşarte.* AGÎRBICEANU, S. 127. ✧ (Adverbial) *A lor rost grăiia deşert.* PSALT. HUR. 121[r]/23. *Deşert grăi cireş către soţul său.* PSALT. 17. *Deşert grăi ... către soţul său.* CORESI, PS. 25/11. *Deşert către-aproape tot omul grăiaşte Şi cu-nşelăciune va de-l păgubeaşte.* DOSOFTEI, PS. 37/9. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Aşa-i deşert omul, ca o haină slabă Stricată de molii şi fără de treabă.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 212/15. *Somnul cel greu al trupului acestui deşărt.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 3/37. *Deşert este Eder, când iară şi iară poftoreaşte ... că românii aşa lesne fură învinşi.* MAIOR, IST. 79/4. ✧ E x p r. **A lua** (sau, rar, **a ţine**) **în** (sau, învechit, rar **pre**) **deşert** = a nesocoti, a disprețui, a batjocori. *Numele Domnului Domnezeului tău în deşert să nu iai.* PO 244/16. *Ia numele Lui pre deşărt.* BIBLIA (1688), 129[2]/14. *Să nu luom numele Domnului în deşărt.* ANTIM, O. 33. *Să nu iai numele Dfo∫mnului Dfu∫mnezăului tău în deşărt.* SLOV. 23[v]/27. *Ne batem joc de credinţa strămoşilor, luăm în deşert instituţiunile ţării şi aşezămintele ei.* SĂM. I, 18. *Să nu luăm în deşert numele lui*

Dumnezeu. SADOVEANU, O. XX, 11. *Dacă trebuie luată onoarea totdeauna în deşert, excelenţă, făgăduiesc.* ARGHEZI, S. XI, 56. *M-ai auzit pe mine vreodată hulind, luând numele Domnului în deşert?* CĂLINESCU, E. O. II, 239, cf. DL, DM. *I-au luat pe toţi, spunând cei de la agie că îţi ţin numele în deşert.* BARBU, PRINC. 265, cf. DEX.

5. Adj. Care este fără folos, fără (niciun) rost; inutil, zadarnic[2] (**1**), (livresc) superfluu. *Hotărârile lui D[u]mnezeu fac deşarte toate ceale mai frumoase meşteşuguri ale lumii.* PILDE, 12/1. *Unde niciun lemn de ceale înalte nu mai creaşte, acolo prăsirea pomilor ar fi osteneală deşeartă.* ÎNV. POM. 39/10. *Toate pedeapsele care le punea pre dânşii era veache, osteneala lucratoriului ar fi deşartă.* CULT. C. 20/18. *Deşartă rugă! Minutele trec ..., Vremea-mi scapă, s-a pierdut.* HELIADE, O. I, 282. *Încercările deputaţiunii ... de a mijloci celebrarea unui congres politic general au fost cu totul deşerte.* BARIŢIU, P. A. III, 121. *Deşeartă trudă! Nime n-a voit să-i asculte, ca şi când n-ar fi zis dumnealor nimic.* NEGRUZZI, S. I, 261. *Îndarn îmi este ruga, deşert al mieu suspin!* MUREŞANU, P. 40/7, cf. LM. *Gândiri amare din pragul cu deşarte regrete al batrâneţii.* CARAGIALE, O. II, 161. *Să sperăm însă că uneltirile lor deşerte vor fi!* SBIERA, F. S. 418. *Nime nu se gândea la deşerte elaborări de formule.* IORGA, în PLR II, 435. *Griji amărâte, zbuciumări deşarte Vă las acum!* IOSIF, V. 95. *Vremea de încercări deşarte va ţinea mulţi ani.* AGÎRBICEANU, A. 428. *Ca o flacără stinsă de cenuşa rece a focului din noapte, m-am simţit sărman, alungat, deşart şi pustiit.* M. ELIADE, O. I, 102. *Sunt seva veşniciei, urcându-se prin pom, Spre frunzele-n deşartă şi dulce frământare.* LESNEA, VERS. 38. *Îţi scriu sonete ... râvnă pitică şi deşartă, Când tu eşti întruparea celui mai pur sonet.* VOICULESCU, POEZII, II, 316. *Trec nori după nori în veci călători Pe-ntinsele şesuri în zboruri deşarte.* PILLAT, P. 8, cf. SCRIBAN, D. *Orice încumetare nu rămâne deşartă.* C. PETRESCU, A. R. 83, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ✧ (Adverbial) *Deşert ascunseră mie pagubă curseei sale.* CORESI, PS. 86/8. *Toate zilele vieţii meale am petrecut deşărt ... lucru sufletesc nice dinioară n-am făcut* (a. 1633). GCR I, 80/28. (Substantivat) *Vei rămânea uimit de deşertul ce au asupra înţelesului vorbei „a califica" pe care o întrebuinţează necontenit.* BREZOIANU, Î. 194/1. ✧ L o c . a d v . **În** (sau, învechit, rar, **întru**) **deşert** = în mod inutil, zadarnic[2] (**2**), degeaba (**1**); p. e x t. neîntemeiat, fără motiv. *În deşert trudiră-se dziditorii.* PSALT. HUR. 112[r]/4. *Au pare-vă că în deşertu scriptură grăiaşte.* COD. VOR. 128/3. *În deşert am muncit.* CORESI, L. 443/15. *De vom petrece viaţa noastră făcând celea ce nu iubeşte Dumnedzău, întru deşert ne trudim.* VARLAAM, C. 376. *De-i va fi dzis întru deşert acest cuvânt şi să va afla că iaste el vinovat ... să va certa ca un suduitoriu.* PRAV. 239. *Bătrânii ... să vorovească cu sfaturi În deşert din toate laturi.* DOSOFTEI, PS. 13/12. *Ceia ce vorbesc cuvinte în deşert* (a. 1691). GCR I, 293/19. *În dăşărt lucrează chipul de oastea, turcul, măcar că tot fealiul de gătiri face* (a. 1693). FN 19. *În deşărt a vărsa sânge este păcat.* IST. Ţ. R. 99. *Firea ceva în zădar şi în deşert nu face.* CANTEMIR, I. I. I, 114. *Puţină minte au arătat acel comendant: în deşert vor fi lucrările sale* (a. 1703). FN 142. *De nu va păzi Domnul cetatea, în deşert o păzesc păzitorii.* ANTIM, O. 161. *Tot omul carele să mânie pre fratele lui în deşărt, vinovat iaste judecăţii.* VARLAAM – IOASAF, 45[v]/19. *În zadar (în deşărt) caut mângâiare afară de mine sau întru mine.* EUSTATIEVICI, I. 54/9. *Aceia păcătuiesc ... carii ... vorbesc rău şi în deşert.* D. SUP. 29/23. *În deşărt nu arată învăţătura sa.* ŢICHINDEAL, A. M. 40/10. *Aduce pre lucrătoriul de pământ, carele în deşert au lucrat ... întru deznădăjduire.* CULT. C. 5/5, cf. LB. *Să fii destul de înţelept ca să nu vorbeşti niciodată în deşert.* PLEŞOIANU, T. I, 154/20. *Năzui pă la prieteni[i] săi ca să îl ajute, şi în deşert îi fu osteneala, cu toate că le făcuse destule bunătăţi.* GORJAN, H. IV, 66/27. *Întrebuinţase mai multe mijloace împotriva lor, dar însă pururea în deşărt.* FACTOR, M. 19/10, cf. VALIAN, V., POLIZU. *În deşert se învârtea în patul durerii.* NEGRUZZI, S. I, 159. *Răutăţile în lume Au mult încă a domni; În deşert cu-a tale glume Tu te cerci a le stârpi.* SION, POEZII, 56/17, cf. PONTBRIANT, D. *S-a calculat că în fiecare bătălie ... se pierde în deşert aproape 1 500 de gloanţe.* HASDEU, I. V. 76. *Iată o întrebare la care cei mai mulţi eruditi s-au încercat în deşert a răspunde.* BARONZI, L. 90. *Eşti un om care nu întrebuinţează cuvintele în deşert.* CARAGIALE, O. III, 105. *Am avut mai multe asemenea ocaziuni de a constata că n-am predicat în deşert.* MACEDONSKI, O. IV, 47, cf. DDRF, BARCIANU. *Pentru ce ... atâta sânge vărsat în deşert?* SĂM. V, 221, cf. ALEXI, W. *Şi flutură-n deşert în aer ..., o nalbă ruptă.* ANGHEL, Î. G. 20, cf. TDRG, RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Ana ... striga în deşert băiatul.* MOROIANU, S. 101, cf. SCRIBAN, D. *Cu ce te-ai ales? Cu mâhnirea că l-ai ucis în deşert.* ARGHEZI, S. VIII, 34. *Ce sămânţă n-a fost în deşert aruncată? Ce lumină n-a fost în zadar cântată?* BLAGA, POEZII, 127, cf. DL, DM. *Eu pot alege: Să tac ori să mă zbucium în deşert.* LABIŞ, P. 237, cf. M. D. ENC., DEX. *În deşert se cercară ei să se strecoare, căci nu fu chip de mântuire.* POPESCU, B. I, 89.

6. Adj. (Despre oameni şi despre manifestările lor) Care este înclinat spre deşertăciune (**2**); frivol, neserios, nestatornic (**1**), superficial (**2**); p. e x t. orgolios, înfumurat, vanitos. *Ome deşarrte!* COD. VOR.[2] 348. *E însă deşerţii fiii oamenilor.* PSALT. 117. *Unii den soluneani deşerţi şi fără cinste îmbla răpind fraţii.* CORESI, L. 484/9. *Că acel ispolin al ceriului să aprinde cu dragoste către tine, deşarte oame!* VARLAAM, ap. GCR I, 102/1. *Cu argint sau cu aur v-aţi răscumpărat din cea deşartă viiaţă a noastră.* ANTIM, O. 7. *Mă izbăveaşte, D[oa]mne, de gândurile ceale deşarte care mă spurcă.* SLOV. 21[v]/3. *Au mai fost alţi oameni în sat, ci nu i-au poftit, ştiindu-să deşerţi* (a. 1817). IORGA, S. D. XII, 205. *Cel dintâi care ieşi era un om bogat ... foarte deşărt, cu prea puţin curaj, neîndemânatec şi fără duh.* CĂPĂŢINEANU, S. 94/2. *El era ... deşert, fanatic şi neparolist.* SĂULESCU, HR. I, 161/9. *Nu trebuie să crezi cuvintele cele dulci ale prietenului celui deşărt la minte.* BUZNEA, C. 56/4. *Un duh deşărt este deschis la toate îndemnările, precum un munte gol răsună la orice zgomot.* CR (1836), 300[1]/1. *Metislav mai mult deşert decât ambiţios, curând s-au împăcat cu Iaroslav.* ASACHI, I. 20/1. *El era imos ..., flecar, deşert.* BREZOIANU, Î. 39/24. *Se făiea deşertul ungur.* NEGRUZZI, S. I, 117. *Nu avem nici un motiv să credem că junii români să fie mai ... deşerţi decât junii altor popoare.* MAIORESCU, CRITICE, 104. *S-a dat la lucruri deşerte şi s-a ales rea.* MARIN, NU. 148. *Sunt deşert, dar de deşertăciune niciodată n-am fost plin.* DELAVRANCEA, O. II, 67. *Sătul de a privi acea lume anostă şi deşartă mă hotărâsem tocmai să-mi aplec nasul în taler.* M. I. CARAGIALE, C. 45, cf. DL, DM.

II. 1. S. n. (Învechit şi popular) Partea scobită a corpului (la om şi la animale), cuprinsă între ultima coastă şi osul şoldului. *Şi-l lovi pre el ... dennapoia sulițîi lui în deşărt.* BIBLIA (1688), 221[1]/41. *Era cu o fealegă de păr spartă şi foarte aspru înfăşurat de la deşărt până la genunchi.* VARLAAM – IOASAF, 77[r]/12. *Totdeauna mă apuc[ă] în partea din stânga, în deşărt, aproape de spinări; pesemne la rărunchi* (a. 1790). IORGA, S. D. VIII, 17. *Leo poticnindu-se de lovirea cea în deşert ... cade.* BELDIMAN, N. P. I, 153. *Când calul nu are poftă la mâncare şi are deşertul umflat ... să se facă doftorie.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 44/19, cf. VALIAN, V. *Semnele după care cunoaştem că copilul vine cu deşărtul sânt următoarele.* MEŞT. MOŞ. 99/16. *Daca deşertul este mai mult umflat, pufăit sau foarte scăzut şi supt, nu mai e nicio îndoială că sânt foarte bolnave.* HUBOGI, Î. 58/24, cf. POLIZU, COSTINESCU, DDRF, DAMÉ, T. 32. *Vătămătura se mai tămăduieşte puindu-şi omul paharul într-un deşert (sub coaste).* N. LEON, MED. 152. *Înfigându-şi pintenii-n deşerturile calului, iscoada piere-n întunerec.* SĂM. II, 20. *Căluțul sta afară în viscol. Din pricina deşerturilor goale, şoldurile păreau ieşite afară, ascuțite.* SANDU-ALDEA, U. P. 62, cf. ŞĂINEANU[2], RESMERIȚĂ, D., CADE. *Întorcând baltagul, omul s-a opintit cu el în deşertul calului, împingându-l în râpă.* SADOVEANU, O. X, 657, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DEX, ŞEZ. III, 203. *Şoldurâle* [vacilor] *sunt ieşite afară şi deşerturile adâncite înlauntru* POP., ap. TDRG, com. din ZAGRA – NĂSĂUD. *Rău mă doare capu-n piept, Şi inima-ntr-on deşert.* BÎRLEA, L. P. M. II, 128. *I-a dat una în dişărt de a căzut jos.* CV 1950, nr. 4, 43, cf. ALR I 1 085, ALR II/I h 61, A I 17, 22, 23, 24, 26, 35, V 14, 15, VI 16, 22. ✦ (Învechit) Cavitate. *Înlăuntru în pământ să află multe deşerturi largi tocmai ca niște hrube.* DRĂGHICI, R. 113/6. *În deşertul crierilor să află crierii, formându-să din măduva spinării.* J. CIHAC, I. N. 7/13. *Vrednice de însămnat pentru zburat sânt deşerturile dinlăuntru, în care să strânge aer.* id. ib. 70/4.

2. S. n. pl. (Regional; în forma *deşărturi*) Măruntaie (**I 1**). *Mă taie cu cuțitele în deşărturi.* AGÎRBICEANU, S. 516.

– Pl.: *deşerți, -şarte* şi (învechit şi regional, n.) *deşerturi*, (regional, n.) *deşerte* (ALR I 1 085/280, 283, 590, 954). – Şi: (învechit şi regional) **dişărt, -ă,** (învechit) **deşărt, -ă** adj., s. n., (învechit) **dăşărt, -ă, dăşârt, -ă** adj.

– Lat. **desertus, -a, -um.**

DEŞERT[2], -ŞÂRTĂ s. n., adj. **1. S.** n. Regiune sălbatică (lipsită de vegetație şi) nepopulată de oameni; s p e c . întindere vastă şi plană de teren, lipsită de vegetație şi de populație, acoperită cu nisip; pustiu (**1 1**), pustietate (**1**), (rar) pustiire (**2**), (învechit) pustiiciune (**2**), (regional) puestişag (**1**). Cf. LM. *Trecând prin deşerturile Cârgâjilor, dincolo de munții Ural.* AR (1829), 167[1]/1. *Doma lui San-Petru, o săgeată gotică, Piramidele în deşert ne răpesc sufletul.* HELIADE, O. II, 141. *Acesta cu ale sale oarde se întinse preste dişertul cel mare între sânul Persic şi Marea Roşie.* SĂULESCU, HR. II, 360/24. *Unele țeri pătimesc prin întrarea din timp în timp a vânturilor vătămătoare; aşa ... deşertele arabice şi sirice prin samun.* FABIAN-BOB, 35/8. *Deşerturile sau pustiile cu pământ neroditoriu, petros, arinos şi lipsite de apă.* RUS, I. I, 41/22. *Picioarele ... cămilei sânt potrivite cu firea ei a trăi şi a umbla pe pământul nisipos al deşerturilor (pustiiurilor).* BARASCH, M. I, 54/16. *Persecuțiunele ... îndeamnă pe mulți din cristiani a căuta azil în dezertele arzătoare ale Libiei.* FILIMON, O. II, 122, cf. COSTINESCU. *Prin deşert străbat sălbatec mari familii beduine.* EMINESCU, O. I, 45. *Această apariție era ca steaua ce răsare rătăcitului într-un deşert.* SĂM. II, 254, cf. SCRIBAN, D. *Vânturile săci şi fierbinți ... în iuliu ... părăsesc stepele şi deşerturile.* HOGAŞ, DR. I, 30, cf. RESMERIȚĂ, D. *Leii marelui deşert.* VOICULESCU POEZII, II, 92. *Regiuni întregi ... să devie deşerturi dezolate.* SADOVEANU, O. XX, 221, cf. SCRIBAN, D. *Au pătruns peste Munții Stâncoşi şi deşerturile Arizonei.* RALEA, O. 75. *Loessul este o rocă eoliană, formată din pulberea deşerturilor.* AGROTEHNICA, I, 287. *Piramidele deşertului.* BENIUC, M. C. I, 322. *Un chip întunecat, ca şi cum ar fi fost ars de suflul deşerturilor.* VINEA, L. I, 100. *Au răbdat de sete ca niște cămile în deşert.* TUDORAN, P. 550, cf. DL, DM. *Atâția ani legați în şir – cămile Mânate, prin deşerturi, către oază, ... M-au dus între cocoaşe.* BRAD, O. 152, cf. DER, DN[2], M. D. ENC., DEX. *S-a conturat o pată care reproducea precis conturul Africii, cu deşerturile şi fluviile principale.* CĂRTĂRESCU, N. 35. ✧ F i g. *Viața amărâtă un deşert e plin de nori* (a. 1842). IORGA, C. I. I, 61. *Fără tine lumea ar fi un dezert pentru mine.* FILIMON, O. I, 344. *Culturile germane, care se desfăşoară într-o devenire naivă, sunt anulate de o vastitate, care nu e decât un deşert al spiritului, căci ştiință, artă, religie se amestecă în excesul unei sinteze artificiale.* CIORAN, R. 158. *Pretindea să înfățişeze pe poet cu ochii plecați, cu mâna stângă la frunte şi cu dreapta întinsă în acel deşert al amărăciunii.* SADOVEANU, O. XX, 276. *E vorba ... de deşertul Kades în care poporul ales a poposit în timpul pribegiei.* BRĂTIANU, T. 21. *O oază de catifea, de cristal şi de palisandru în deşertul de asfalt al Bucureştilor.* VINEA, L. I, 143. *Micene este un deşert de piatră, ars de soare.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 3, 93. *Ştiința este o parte decisivă din istoria uitării ființei şi, în fond, noi rătăcim în miezul chestiunii privitoare la creşterea nemăsurată a deşertului.* PATAPIEVICI, C. L. 372. *Aşezate în plin deşert, sunt ținta predilectă pentru bulgari.* RL 2005, nr. 4 539.

2. Adj. (Despre locuri, ținuturi) Care se află în stare sălbatică, (fără vegetație) şi nepopulat; s p e c. care formează un deşert[2] (**1**); pustiu (**I 2**). *O părticică de pământ deşert (sec, gol) au fost plata sârguințelor a heroilor celor ostăşeşti.* CULT. C. 9/16. *Fatala navă se apropie de un țărm dezert.* PÂCLEANU, I. II, 57/29, cf. PONTBRIANT, D. *Pământurile ... dentru-ntâi le-au fost acordate ... din partea domniei ca locuri deşarte şi fără valoare, pentru a le coloniza cu oameni şi a le da astfel o utilitate.* HASDEU, I. V. 42. *În lung şi în lat e o pustie deşartă, închisă din toate părțile între valuri de apă.* SLAVICI, O. I, 268. *Misterios şi înfiorător este acest abis deşert şi rece, cu gura lui căscată de 50 metri.* CONV. LIT. XX, 834, cf. CADE. *Dealurile-au împietrit deşarte ca niște păsări cenuşii şi moarte căzute-ntr-o celestă vânătoare.* BOTEZ, P. O. 36, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ✧ L o c. a d j. (Învechit, rar) **În deşert** = pustiu (**I 1**). *E pământul era pustiiu şi în deşert.* PO 12/8.

3. Adj. (Despre aşezări omeneşti, despre locuințe etc. sau despre locuri, de obicei, populate; adesea urmat de determinări introduse prin prep. „de") În care nu (mai) sunt oameni (sau alte ființe); n e l o c u i t, n e p o p u l a t; care este foarte puțin locuit; p . e x t. lipsit de zgomot, de agitație, de viață; pustiu (**I 4**); (învechit) deşertat (**2**). *Au trimis pre neştine ... să cerceteze întărit este Bălgradul cu ostaşi au*

nu? Carele înturnându-se i-au spus că este deșert. ȘINCAI, HR. II, 275/32. *Fug ... la Moldova, la Țeara Munteneasc㠄 și așa rămânând moșiile ceale domnești deșearte.* MAIOR, I. B. 272/2. *Se vădește fără fundament și de minciună a fi acelora păreare, carii zic cum că ... Dachia de tot au rămas deșartă de romani.* T. AARON, S. A. 38/15. *Desfătatele locuri ale acestei țeri rămânând acum mai cu totul deșerte de locuitori, românii ... au început a ieși iarăși la șesuri.* IST. M. 33/26. *Bathori și soții săi ... aflară orașul deșert de locuitori.* BĂLCESCU, M. V. 182, cf. POLIZU. *Nu că e deșărt pământul de tot de locuitori.* ALEXANDRESCU, O. I, 188. *Deșarta casă Dintr-odată-mi pare plină.* EMINESCU, O. I, 9. *Acum școala este iar deșartă.* CARAGIALE, O. I, 25. *Peronul era însă deșert.* MILLE, V. P. 139, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU[2]. *Aceeași spaimă ..., intrând în odăile deșarte, îi făcu inima să bată pripit.* ANGHEL – IOSIF, C. L. 16. *Piața era aproape deșartă.* AGÎRBICEANU, A. 93. *Să-mi spui în lume cine a murit ... De au rămas pădurile deșarte.* BOTEZ, P. O. 40. *E atâta de trist ... Pe cerdacul deșert.* VOICULESCU, POEZII, I, 117. *Din internatul deșert... Trestie a fost alungat.* ARGHEZI, S. XI, 92. *Suiau acum pe lângă zidul vechiului Arsenal, treceau pe lângă gheretele lui deșerte.* VINEA, L. II, 162, cf. DL, DM. *Limonțeriile erau deșerte și în geamuri juca musca.* BARBU, PRINC. 123, cf. M. D. ENC., DEX. *Au rămas toată casa deșartă de oaspeți.* SBIERA, P. 202. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Gazeta ... împlinește un loc ... ce trebuia să urmeze în acel spațiu atât de mare și deșert ce era între învățați și lumea cealaltă.* HELIADE, în PLR I, 42. *Credem că putem încerca să obținem un loc care este deșert între cei ce au lucrat ... în via României* (a. 1861). PLR I, 193. *Ochiul nostru înota în văzduhul deșert de sub picioarele noastre.* HOGAȘ, DR. I, 21. *Aceste clopote ... dau ... sentimentul întinderii deșerte și melancolia depărtărilor.* IBRĂILEANU, S. 22. *Îi înșiră impresii din drumul lui în munți, ... între piscuri și culmi de brădet, ... lipsite de măreția sălbăticiilor deșerte.* SADOVEANU, O. IX, 141. ✧ F i g. *Institutele noastre de cultură ... se ridică ... pre locurile mai nainte deșerte* (a. 1868). PLR I, 287. *Fără tine, viața mi-i Deșartă ca un țărm de mare.* IOSIF, V. 153. *Mărețele-ncăperi ... stau deșarte-n mine.* VOICULESCU, POEZII, II, 269. *Pentru mine nu există în lumea asta deșartă decât un om.* DEMETRIUS, A. 303. ✦ (Despre străzi, drumuri etc.) Care este fără trecători; necirculat. *În acest timp se văd ulițele mai deșerte.* RUS. I. I, 150/1. *Stradele cele strâmte erau mai deșerte.* EMINESCU, P. L. 222. *Îmblau fără țel pe ulițele deșerte.* CONTEMPORANUL, V, 265. *Mai rătăcesc ... pe-aleele deșarte.* ANGHEL, Î. G. 26. *Lunga tovărășie din ziua asta, singuri pe ... drumurile deșarte.* IBRĂILEANU, A. 84. *Străzile-s deșarte.* BACOVIA, O. 29. *Ulița nefiresc de deșartă ca într-un vis rău.* C. PETRESCU, A. R. 62.

4. S. n. (Astăzi rar) Spațiu liber, neocupat de cineva sau de ceva. *Ai mei ochi pretutindeni deșărtul ar privi.* HELIADE, O. I, 76. *În urmare ați cerut un agiutoriu de recruți spre a împlini deșerturile acelea mari pricinuite în armia ungurească.* AR (1830), 425[1]/41. *Cu cine se înlocuia deșertul ce se făcea în rangurile acestor luptători?* NEGRUZZI, S. I, 345. *Țipirigul natural ... să găsește ... prin deșerturile lavei lângă Etna și Vezuv.* I. CIHAC, I. N. 390/11. *Au favorizat așezarea unor colonii germane ... chemându-le în deșertul de la Sibiiu.* FM (1843), 58[1]/1. *Toată firea ... lucrează zi și noapte sporind către înmulțire Că deșertul nu se vede de atâta îndesire.* CONACHI, P. 270. *Ce netedă câmpie! Cum ochiul se uimește! Ce deșărt se arată, ori încotro privești!* ALEXANDRESCU, O. I, 117. *Ambiția ... Ni-arat-acum în mână deșerturi mari de loc.* ALECSANDRI, POEZII, 387, cf. PONTBRIANT, D. *Începu să deie în dreapta și în stânga lovituri groaznice, întovărășite de moarte și care făceau deșert împrejurul lui.* GANE, N. I, 210. *La șuierul celei dintâi săgeți, toți cerbii își înturnară capetele. Se făcură deșerturi în grămadă.* CONTEMPORANUL, VII[2], 144. *Mi se părea că pământul se scurge în haos și că un nemărginit deșert se deschide sub mine.* HOGAȘ, DR. I, 61, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ✧ L o c. a d v. **În deșert = a)** în gol, fără a vedea nimic. *Se uita în deșert lung și pierdut.* GANE, N. III, 42. *Sta ... la fereastră, cu ochii pierduți și adânciți în deșert.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 79. *Ochii ... nu mai priveau nimic, se pierdeau în deșert.* MILLE, V. P. 132. *Cu ochii umezi și pierduți în deșert ... avu o clipă de încremenire.* HOGAȘ, M. N. 26, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX; **b)** fără a nimeri ținta, în gol. *Îmi părea rău de câte ori plumbul meu mergea în deșert.* GANE, N. II, 104. *Loviturile lui mergeau foarte rar în deșert.* SADOVEANU, O. XX, 212; **c)** zadarnic[2] **(2).** *În deșărt merg niște tocmeale, care părea a fi așăzate* (a. 1701). FN 97.

– Pl.: *deșerturi* și (învechit) *deșerte.* – Și: (învechit) **deșărt, -ă** s. n., adj., **dezért, -ă** s. n., adj., (învechit, rar) **dișért** s. n.

– Din lat. **desertum,** fr. **désert.**

DEȘÉRT[3] s. n. v. **desert[1].**

DEȘERTÁ vb. I. T r a n z. **1.** (Complementul indică recipiente, saci etc.) A face să rămână deșert (**I 1**); a lăsa gol prin scoaterea totală sau parțială a conținutului (de obicei prin răsturnare); a goli. *Când iară sacii-și deșertară, toți aflară cineș cu legăturile lor de bani în sacii săi.* PO 150/3. *Dumnealui ... au spus că nu poate să dea poruncă ca să dășarte sacii cu făină* (a. 1809). DOC. EC. 80, cf. LB, VALIAN, V. *După ce luară lagumurile, să puseră turcii într-acea zi de le deșertară.* ARHIVA R. II, 125/12. *La butucuri deșertăm deodată paharul, pentru ca să nu se răsufle apa.* FĂTU, D. 122, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Ie-ți un poloboc ... N-am găsit deșerte și ... vă rog să deșertați vreunul pentru mine.* CONTEMPORANUL, I, 111. *Lică desfăcu șerparul de la brâu, plin de bani și-l deșertă pe masă.* SLAVICI, O. I, 180. *Punga și-o deșartă în slabele lor mâni.* MILLE, V. P. 94, cf. DDRF, TDRG, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Deșartă blidul, goni câni să nu mănânce porția galițelor.* REBREANU, R. I, 152. *Văzu un sac de pânză albă plin cu lână. Îl deșertă.* VISSARION, B. 148. *Se bucură că au ușurat portmoneul vecinilor ori se umplu de venin că și l-au deșertat pe al lor.* SADOVEANU, O. IX, 352, cf. SCRIBAN, D. *Deșerta în calea lor tolba cu vânat, bucată cu bucată.* VINEA, L. II, 80, cf. DL. *Deșertă sacul cu făină în hambar.* PREDA, M. 381, cf. DM. *Sosi și Oacă cu un bidon plin, deșertându-l în ceaun.* BARBU, G. 56, cf. M. D. ENC., DEX. *Disagii ... i-au deșertat pe masă.* SBIERA, P. 32. *Pe mocan de-l întâlneam, Mâna-n chimir că-i băgam, Jumatate-l deșărtam.* BALADE, II, 428. ✧ R e f l. p a s. *Lipsească masa ta, deșarte-ți-se punga și atunci nu te vor cunoaște.* BUZNEA, C. 37/8. *Se oprire din țopăit ca să se mai deșerte câteva coșuri de struguri.* CAMIL PETRESCU, O. II, 295. ✧ R e f l. *Un zvon de ape*

curgătoare, în apartament, departe. Se deşerta cu vuiet o baie. VINEA, L. I, 295. ✧ T r a n z. şi r e f l. (Prin analogie) *Maţile deşartă singele.* VEISA, I. 24/17. *Stomahul său deşărtându-să, l-am îndemnat a merge iarăşi ... să caute stridii.* DRĂGHICI, R. 49/24. *Să puie mâna ei pă pântecile femei[i] ca să caute de s-au deşărtat bine pântecile.* MEŞT. MOŞ. 39/21. *Să puie pe femeie des să deşarte udul.* id. ib. 60/17. *Nu va trece 24 de ceasuri şi udma se va sparge şi se va deşerta de puroi.* BUJOREAN, B. L. 279. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Te poftim pe dum[neata] ca să le deşărţi* [casele] *de calabalâc ce va fi într-însele* (a. 1787). IORGA, S. D. XII, 111. *Odaia cea verde este plină de mere ... Nu este trebuinţă să o deşărţi.* KOTZEBUE, N. 14^{r}/28. *Aceia au deşărtat bisericile de cele sfinte ca să jărtfească demonilor într-însele.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 221/6. *Inşii meşteri strâng roze ..., le deşartă De tot ce au în ele.* VOICULESCU, POEZII, II, 273. (R e f l.) *De se deşeartă oarecarea parte a lemnului de umezeale, e sămn că iaste în pieire.* ÎNV. POM. 26/16. *Jgheaburile mici cu apă din cutele basmalei se deşeartă.* BĂNULESCU, I. 14. ✧ T r a n z. şi r e f l. F i g. *Ca să-şi deşerte inima ... prinse a-i istorisi la nimereală, fel de fel de amănunte din viaţa ei.* REBREANU, P. S. 162. *Apoi, ca şi cum, într-o fracţiune de clipă s-ar fi frânt şi desfăcut, se deşertă de toată mânia şi căzu slab în iarbă.* SADOVEANU, O. IX, 148. *Deşertat ...* [de iluzii] *având conştiinţa zădărniciei, individul trebuie ... să se spânzure.* id. ib. XX, 51. ✧ E x p r. **A deşerta sacul** = a spune tot ce ştii. *Deşertaţi-vă sacul cu veşti şi poveşti până ce mă-ntorc eu.* SADOVEANU, O. XVII, 276, cf. DL, DM. *Şi-a deşertat mai departe sacul cu noutăţi.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 57. *Pavel ..., simţind că avea cui să-i deşerte sacul în seara aceea, făcuse un semn şefului de sală şi mai comandase un şvarţ.* BARBU, I. 306, cf. M. D. ENC., DEX. ✦ (Complementul indică vehicule de transport) A da jos încărcătura; a descărca (**1**). Cf. POLIZU. *Umbrele oamenilor, ale minerilor care deşartă la gura tunelului vagoneţii încărcaţi cu minereu.* FLACĂRA, 1975, nr. 12, 7. ✧ R e f l. p a s. *Trei camioane s-au deşertat la rampă.* BARBU, G. 272. ✦ T r a n z. şi r e f l. A (se) declanşa (**2**). *După ce ş-au deşărtat armile ... au luat de goană pe o mulţime de fugari.* DRĂGHICI, R. 263/22. *Deşertară mai multe salve de artilerie spre semn de bucurie.* BĂLCESCU, M. V. 405. ✧ R e f l. p a s. *Cum s-au deşertat sânetele ... s-au întors o samă de căpetenii.* M. COSTIN, O. 200. ✦ R e f l. (Învechit) A se lepăda de ..., a se dezbăra (de un obicei urât), a renunţa la ceva rău. *Deşertaţi-vă şi vă preceapeţi că eu-s Dumnezeul lui Iacov.* PSALT. HUR. 39^{v}/12. *Toţi dentr-aceale vreri reale să ne deşertăm ... şi să ne împlem de toate cugetele cealea bunele.* CORESI, EV. 123. *Deşertaţi-vă şi înţeleageţi că eu sânt Dumnezeu.* id. PS. 122/10. ✦ R e f l. (Rar) A mărturisi (**5**). *Un autor câteodată, plin d-un plan ce şi-a făcut, Până când nu se deşartă, nu vedem că a tăcut.* HELIADE, O. I, 119. ✦ (Regional) A deretica (Petrila). Cf. A III 17. ✦ A b s o l. (Învechit; rar) A dărâma (**2**). *Pomeneaşte, Doamne, fiii Edomului în zioa Ierusalimului, ce ziseră: deşertaţi până la urziturile ei.* CORESI, PS. 375/10.

2. (Complementul indică lichide, p. e x t., materii granulare, pulverulente etc.) A face să curgă prin răsturnarea unui recipient, a unui sac etc.; a scoate de acolo unde se află; a trece dintr-un recipient în altul. *Un sac de ordzu da pe dzi unui cal, şi cât nu putè să mânânce un cal într-o dzi îl deşerta din traişte.* NECULCE, L. 57. *Am mai deşărtat noi vinul din fedeleş.* SĂM. II, 455. *Deşertă laptele în oalele de prins.* SANDU-ALDEA, D. N. 224. *Stătea cu capul gol ca un vas din care ai deşertat apa.* AGÎRBICEANU, S. 304. *A deşertat în căldare zerul.* LUNGIANU, CL. 106, cf. RESMERIŢĂ, D. *Să deşerţi acolo grâul şi să te întorci la car cu sacul gol.* STANCU, M. I. 237. *O sticlă de-o jumătate de litru, din care femeia deşertă rachiu în două păhăruţe.* V. ROM. martie 1956, 128, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX., ALR SN V h 1 325. ✧ A b s o l. *Pune un tacâm încă şi du-te să spui bucătăresei să deşarte.* ABEŢEDAR, 76^{2}/7. ✧ R e f l. p a s . *Divanului alt mijloc nu-i mai rămâne şi nici poate a fi dăstoinic ... a să dăşărta făina din saci* (a. 1809). DOC. EC. 80. *Apa caldă se deşartă şi se pune în locul ei apă rece.* MARIN, PR. I, 32/30. *Laptele muls ... se deşartă în o putină de brad.* PĂCALĂ, M. R. 296. *Se deşartă* [apa] *şi se storc bine florile.* VOICULESCU, L. 265. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Vagoanele începură să deşerteze pe uşile deschise lumea grăbită.* AGÎRBICEANU, L. T. 88. *Deşertă unul câte unul ... pachetele din braţul băiatului.* C. PETRESCU, Î. II, 170. (R e f l. p a s.) *Câţi bani s-au deşertat din lăzile bogaţilor* (a. 1819). URICARIUL, VII, 76. *Proviantul cetăţii repede se dişertă.* FM (1843), 332^{2}/18. ✧ F i g. *Gândul despre Dumnezeu fără simţire, se cheamă a deşerta numele Domnului.* PETROVICI, P. 164/4. *Acum voia asupra-i c-o ploaie de cuvinte Să deşerteze aprig furtuna ei din minte.* CONV. LIT. IV, 105. *Mult venin am adunat eu ..., dar tot numai în mine l-am deşertat.* SLAVICI, O. I, 179. *Cercaţi să deşărtaţi în proză cuprinsul versurilor.* SĂM. I, 32. *Norodul se răstoarnă crunt peste noi şi vine Noianul de omături pe inimi să-şi deşarte.* VOICULESCU, POEZII, II, 334. (R e f l.) *Simţi că din suflet i s-au deşertat brusc împăcarea şi liniştea.* REBREANU, P. S. 207. ✦ (Complementul indică conţinutul lichid al unui pahar, al unei sticle etc.) A bea (până la ultima picătură); a da pe gât, a da peste cap. *Cup-a deşertat-o singur c-otrava ce i-am gătit.* HELIADE, O. I, 457, cf. POLIZU. *Urmând sfatului dat, deşertă plosca.* NEGRUZZI, S. I, 245. *Cupa de aur ce strebunii acestora o deşărta în veselia lor că au gonit pe inemic ... aci era prefăcută într-o simplă cană de pământ.* PELIMON, I. 103/11, cf. PONTBRIANT, D. *Leonardo ciocni şi deşertă paharul deodată.* CONV. LIT. I, 171. *El ... deşerţa câte o cupă de vin ... în onorul fiecărui fulger.* ALECSANDRI, O. P. 300. *Gustară, găsiră vinul delicios şi cu încetul deşertară paharele.* BOLINTINEANU, O. 436. *Deşertarăm veseli butelca de vin.* ODOBESCU, S. III, 252. *Bărdaca asta ... s-o deşerţi în cinstea ... mea.* CARAGIALE, O. II, 261. *În sănătatea voastră ... astă cupă deşert.* MACEDONSKI, O. IV, 20. *Animaţia creştea, cu cât deşertau mai mult păharele.* AGÎRBICEANU, L. T. 63. *Deşeartă pe rând câte o înghiţitură din sticla cu spirt.* C. PETRESCU, S. 199. *Cinstiţilor fraţi, să deşărtaţi încă o cupă de vin italienesc.* SADOVEANU, O. XI, 18. *Mai nu se atingea de bucate şi deşerta cupă după cupă.* VINEA, L. I, 30. *Tot deşertând stacane cu vin, nici nu băgară de seamă ... căderea amurgului.* TUDORAN, P. 32, cf. DM, DEX. ✧ A b s o l. *Ciocni, deşertă şi bătu în retragere.* VINEA, L. II, 254. ✧ R e f l. p a s. *Vinul începu a se deşerta de prin pahare.* GANE, N. I, 67. *Sticlele de vin se deşertară în două rânduri.* AGÎRBICEANU, A. 354. *Paharele se umpleau şi se deşertau cu o iuţeală de necrezut.* HOGAŞ, DR. II, 32. ✧ F i g. *Visuri îmi părură toate, cup-amară am deşertat.*

PELIMON, S. 3/4. *Ea ... venea dintr-o țară în care femeia nu a deșertat până la drojdii cupa desfrânării.* FILIMON, O. I, 385. *Voi să caut nemurirea Deșertând cupa d-amor.* CONV. LIT. I, 102. (R e f l. p a s.) *Paharul cel dulce al amăgirilor s-a deșărtat pentru voi.* MARCOVICI, C. 23/8. ✦ R e f l. (Învechit; despre râuri, fluvii etc.) A se vărsa (**5**). *Aceste râuri toate să deșartă în Po.* AMFILOHIE, G. 129/14. *Râuri nenumărate, care se pogoară din munții Carpathului să deșartă în Dunăre.* OBLĂDUIRE, 29/1. *Ebru, ... una dintre apele Ispaniei mai mari ... se deșartă în mare.* RUS. I. I, 141/23. ✧ (Prin analogie) *Din 4 vine se deșartă sângele din pulmoni în inima cea stângă.* CARCALECHI, 68/23. ✦ (Învechit) A pune la dispoziție. *Toată avuția o ați deșertat săracilor.* MINEIUL (1776), 129[r1]/8. *Ce-ați făcut cu ceea ce v-am deșertat din cămările doamnei?* SADOVEANU, O. X, 358. ✦ A face să nu mai existe. *Curățenia spală, și curăță, și deșartă balile, veninul.* PISCUPESCU, O. X, 358. (R e f l. p a s.) *În locul de unde pornește s-au întreprins lucrări, se secătuiesc bălți, se deșartă noroaie.* SADOVEANU, O. IX, 301.

3. (Învechit; complementul indică așezări omenești, locuințe, artere de circulație, locuri de obicei populate) A părăsi (**2**). *Cuvioase igumene, ... să dășărți hanul mânăstirii, unde să află lucrând meșterii* (a. 1818). DOC. EC. 407. *Înspăimântați cu apropierea armiei, ar hotărî ... să-și părăsească lăcuințele, deșertând satele și orașele.* AR (1829), 74/14. *Vor urma și grecii pildei date de către Poartă ca în pripă se deșerte locurile cuprinse peste însemnatele lor hotară.* ib. (1830), 136[1]/42. *Trupele sale vor deșărta partea Împărăției Otomane care trebuie a se întoarce sultanului la încheierea păcii.* id. (1833), 18[2]/7. *Abia deșertară turcii prințipatul și era aproape a-și pierde scaunul.* F. AARON, I. II, 25/17. *Oștirile noastre au deșărtat Ancona.* CR (1838), 40[2]/17, cf. VALIAN, V. *Mulțimea resboaelor ce au purtat până acum ... i-a nevoit a se trage cea mai mare parte spre Nistru și Don ... deșărtând pământul Moldavei.* IST. M. 33/23. *Comandanții somau pe popor ca să deșerte stradele, căci în caz de neascultare vor fi siliți a comanda foc.* BARIȚIU, P. A. II, 13, cf. POLIZU. *Arnăuții deșertau lagărul și se formau în bande de tâlhari.* GHICA, S. 105. *Logofătul ... ruga pe mulțime cu lacrimi ca să deșerte casa.* SION, P. 220, cf. PONTBRIANT, D. *Anul viitor va trebui să fie deșertată țara.* MAIORESCU, D. II, 192, cf. DDRF, ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D. *Fără îndoială, niciodată românii n-au deșertat Dacia.* SADOVEANU, O. XX, 383, cf. DL, DM. *Deșertară resturile orașului.* BARBU, G. 59, cf. DEX. ✦ (Adesea urmat de determinări introduse prin prep. „de") A curăța, a goli. *Au purces spre Țara Leșască cu toată oastea lui, ... la cetatea Polono de au deșertat-o de oastea moschicească.* NECULCE, L. 255. *Să meargă să deșerte cetatea Cameniței de toate câte se vor afla acolo a turcilor, pușce și alte.* MUSTE, LET[2]. III, 27. *Numai de bărbați fu deșertată Dachia prin războiu ce a avut Decheval cu romanii.* MAIOR, S. I, 107. *Deșertară Dacia de lăcuitori.* F. AARON, I. I, 7/26. *Sânt acelea înfloritoare ținuturi mai cu totul deșărtate de oameni.* FM (1843), 212[2]/28. *Pământul Daciei deșărtat de lăcuitori cu prilejul resboiului.* IST. M. 7/22. *Dacia în vremea lui Aurelian a fost cu totul deșertată de populație romană.* EMINESCU, O. IX, 244. ✧ R e f l. p a s. *Poți înțelege cum s-au deșertat Dachia cea nouă și Mesia de Gios de ostrogoți.* ȘINCAI, HR. I, 93/25. *Deșertându-se ... Dachia ... din toată lumea romană nemărginită mulțime de oameni au adus acolo.* MAIOR, IST. 11/1. *A înduplecat să se deșarte Moreea de oștirile eghiptene.* CR (1830), 106[1]/30. *Franția, ocupată prin trii ani de armia puterilor Evropei, ar trebui să se deșerte.* ASACHI, L. 5[1]/3. *Peninsula italiană, deși se deșertase de trupele străine ..., poporul italian nu putu să devie fericit.* FILIMON, O. II, 60. ✧ R e f l. *Salonul, departe de a se deșerta, se umplea încă mai mult de vizitatori.* ALECSANDRI, O. P. 110. *Piața se deșertează și dughenele se închid.* SLAVICI, O. II, 29. *Ulițele se deșertară din nou.* AGÎRBICEANU, A. 109. *Localul se deșertase. Ieșirăm și noi.* M. I. CARAGIALE, C. 94. *Se mai deșertară Bucurescii, ce iute se umplură în câteva luni.* BARBU, PRINC. 242. ✦ (Complementul indică intestinul) A evacua de materii fecale. *La această boală se va unge mâna cu oloi sau untdelemn vârând-o în matul dosului* (canalul băligării) *spre a deșerta canalul.* LITINSKI, M. 144/5. ✦ R e f l. (Rar; despre oameni) A pleca (**B. 1**). *Se deșertase lumea, rămâneau băncile goale.* BARBU, G. 144.

– Prez. ind.: *deșért* și (învechit și regional) *deșertez.* – Și: (popular) **deșărtá,** (învechit) **dășărtá, dășertá, deșertá, dișertá** vb. I.

– De la **deșert**[1].

DEȘERTÁRE s. f. Acțiunea de a (s e) d e ș e r t a și rezultatul ei.

I. 1. Scoatere totală sau parțială a conținutului dintr-un recipient, sac etc. (de obicei prin răsturnare); golire. Cf. d e ș e r t a[1] (**1**). Cf. LB. *Niște bătai pierdute, împuținarea norodului, deșărtarea visteriii obștești ... putea să facă pe cartaghenezi a primi o pace cu cele mai aspre condiții.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 32/11, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, ALEXI, W., ȘĂINEANU[2], RESMERIȚĂ, D., M. D. ENC., DEX. ✧ (Prin analogie) *Slujba firească ... a maților este deșărtarea materiilor.* VEISA, I. 18/11. *Vasul pentru deșertarea udului.* DESCR. AȘEZ. 87/16. *Emoptisia este o varsare seau deșertare a sângelui, care se face pe gură.* CORNEA, E. I, 13/4. *Luatul sângelui este deșărtarea sângelui din vâna cea groasă de la gât.* LITINSCHI, M. 141/7. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Înalt comitet al precurmării molimii voiește a se dezgoli de toate aceste lucruri și a curăți spitalul cu deșărtarea.* CR (1830), 527[2]/10. ✦ (Învechit; concretizat) Ceea ce se deșartă (**I 1**). *Frigurile tifoide se declară, uneori fără veste ... prin niște deșărtări din pântece negricioase și puturoase.* MAN. SĂNĂT. 215/13. ✦ (Învechit) Descărcare a unei arme de foc. *În 8 iunie dimineața la 4 ore anunțară 21 deșertări de tunuri zioa încoronării.* BARIȚIU, P. A. III, 448. ✦ (Tipogr.) Scoatere a rândurilor culese din culegar și transportare a lor pe galion. Cf. V. MOLIN, V. T., LTR[2].

2. Răsturnare a unui lichid sau a unor materii granulare, pulverulente dintr-un recipient, a unui sac etc.; trecere dintr-un recipient în altul. Cf. d e ș e r t a[1] (**2**). Cf. LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, ALEXI, W., ȘĂINEANU[2], RESMERIȚĂ, D., M. D. ENC., DEX. ✧ F i g. *Cornelie Agrippa, Cartea pentru deșirtarea științălor.* CANTEMIR, IST. 139. *Ancute nevăzute cu ochi moldovenești Îmi vând, pe datorie, cu deșertări pripite Din polobocul lunii.* V. ROM. ianuarie 1975, 27. ✦ Faptul de a bea (până la ultima picătură) conținutul lichid al unui pahar, al unei sticle etc. Cf. POLIZU. *Vinul asemenea curgea fără încetare*

din pahare şi alunecarea pe gâtul ciocoilor cari, la fiecare deşertare de pahar, strigau: „Să trăiască". FILIMON, O. I, 187, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, ALEXI, W., ŞĂINEANU[2], RESMERIŢĂ, D., M. D. ENC., DEX.

3. (Învechit) Evacuare, golire, părăsire (în mod forţat) a unor aşezări omeneşti, locuinţe, locuri de obicei populate. Cf. d e ş e r t a [1] (**3**). *Au venit poronci ... pentru deşertarea Cameniţii.* N. COSTIN, LET. II, 49/20. *Au dat şi leşii agiutor ... pentru mai degrab deşertarea şi ... i-au dăruit două mii de galbini, leşii să iasă mai degrab din Cameniţă.* NECULCE, LET. II, 292/4. *Curtea împărătească de Rossia va purcede cu deşertarea pământului Împeriei Otomane.* AR (1829), 213[2]/42. *Această dişertare şi dare să va face în chip a să pote săvârşi în curs de 15 zile sau şi mai nainte, de este cu putinţă.* ib. (1831), 207[1]/11. *S-au sărbat ... un Te Deum pentru fericita dişartare urmată în asemenea zi la anul 1812 a împărăţiei despre armele franţeze.* ib. (1832), 9[2]/19. *Deşertarea Ţării Rumâneşti şi curăţirea ei ... a fost mai mult un rezultat al războaielor.* F. AARON, I. I, 32/19. *Lăcuitorii ... nevoiţi a-şi lăsa ţeara şi a emigra în Sicilia împoporând aicea staturi streine cu dişărtarea pământului Greciei.* SĂULESCU, HR. II, 22/12. *În tot decursul epocei fanariote, populaţia mai curând s-a micşorat decât a sporit, fiind date numeroasele deşertări cărora se supuseră locuitorii.* ARHIVA, I, 137, cf. VALIAN, V. *Care război abia puteau toţi creştinii împreună să-l susţină şi a făcut atâta deşertare a provinciilor sale prin necurmatele-i războaie, încât abia au rămas oameni ca să lucreze câmpurile.* BĂLCESCU, M. V. 611, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Guvernul rus solicită ... de la cel român subscrierea unei convenţii care să acorde trupelor ruseşti dreptul de-a trece prin teritoriul României pentru doi ani minimum de la espirarea termenului stipulat prin Tratatul de Berlin pentru deşertarea ţării de trupe ruseşti.* EMINESCU, O. X, 130, cf. ALEXI, W., ŞĂINEANU[2], RESMERIŢĂ, D., DL.

II. (Învechit) **1.** Deşertăciune (**1**). *Şi tu, creştine, când să te sui spre înălţimea bunătăţiei şi a zidi casă sufletească fără osteneală şi deşertare întru carea în veaci poţi să lăcuieşti* (a. 1644). GCR I, 112/20. *Din toate stihurile să înţeleg deşărtările şi nestătătoare lucrurile lumii şi viiaţa omenească scurtă.* M. COSTIN, O. 323. *Toate-s deşertare.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 3/22. *Petreacerea ta cu oamenii şi oamenii cu tine deşertare şi amăgeală iaste.* CANTEMIR, ap. GCR I, 324/15. *Bogăţiile, slavele şi veseliile ce se văd aici, toate sânt deşertare.* ANTIM, ap. TDRG. *Vă dezlipiţi de dişărtarea aceştii lumi.* VARLAAM – IOASAF, 62[r]/5, cf. DDRF. ✦ Sentiment al deşertăciunii (**1**). *Deşărtarea şi groazele naturii cei slabe! Fiorile şi cutremurul sufletului la marginea unui abis ... necunoscut.* MARCOVICI, C. 47/10. *De mult eu simt în tine o rece deşărtare.* VOICULESCU, POEZII, II, 334.

2. Deşertăciune (**2**). *Acela nu va să se vază bătrân carele la tinereaţă întru deşertări trăiaşte* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. III, 33/12, cf. PONTBRIANT, D. *Dorul de oraş, de o altă îndeletnicire, mai ispititoare, îi va duce pe cei mai mulţi spre drumul deşertărei.* SĂM. II, 391.

– Pl.: *deşertări.* – Şi: (învechit) **deşărtáre, deşirtáre, dişartáre, dişărtáre, dişertáre** s. f.

– V. **deşerta.**

DEŞERTÁT[1] s. n. Faptul de a d e ş e r t a.

1. Cf. d e ş e r t a (**1**). Cf. DDRF, DL, DM, DEX. ✦ (Învechit, rar). Descărcare a unei arme de foc. *Zgomotul deşărtatului armelor cu foc au turburat odihna lăcuitorilor.* CR (1838), 42[1]/17.

2. Cf. d e ş e r t a (**2**). *Crâşmarul năcăjea cu umplutul oalelor şi lumea cu deşertatul.* CONTEMPORANUL, III, 203.

– Şi: (învechit, rar) **deşărtát** s. n.

– V. **deşerta.**

DEŞERTÁT[2], -Ă adj. **1.** (Despre recipiente, saci etc.) Care nu conţine nimic în interior; deşert[1] (**I 1**), gol. *Ş-au dezlegat şi seacetă, cu ruga. Şi împlu şi un undelemnari deşertat, cu ruga.* DOSOFTEI, V. S. februarie 75[r]/11, cf. PONTBRIANT, D., DDRF, DL, DM, M. D. ENC., DEX. ✧ F i g. *Că nu e în deşert sau deşertată tocmeala Domnului nostru, lu Isus Hristos, ce înşine noao arătat-au.* CORESI, EV. 122. ✧ (Substantivat; în l o c. a d v.) **Cu deşertatul** = fără încărcătură în vehicul. *Gonesc bieţii cai, cu căruţa încărcată ... Dar ascultând hurducăiala butoiului, s-a întors: Poate c-or fi mergând cu deşertatul.* POPA, V. 111, cf. DL, DM. ✦ Golit. *Dinlăuntru se simţea duhoarea maţelor deşertate.* BARBU, G. 185. ✦ (Despre vehicule de transport) Descărcat (**1**). *Camioanele deşertate.* BARBU, G. 321.

2. (Învechit; despre aşezări omeneşti, locuinţe, locuri de obicei populate) Deşert[2] (**3**). *Ajunse la Bucureşti, îl găsi deşertat de cea mai mare parte din lăcuitori.* F. AARON, I. II, 195/4, cf. PONTBRIANT, D., LM, DDRF. *Trecătorii goneau împuţinaţi pe străzile deşertate.* C. PETRESCU, C. V. 137.

– Pl.: *deşertaţi, -te.*

– V. **deşerta.**

DEŞERTÁTE s. f. (Învechit, rar) Deşertăciune (**1**). *Nu şezui cu zborul în deşert* (d e ş e r t i l o r CH, d e s e r t ă ţ â i D). PSALT. 44, cf. TDRG, SCRIBAN, D., SFC VI, 57, 65, 66.

– Pl.: *deşertăţi.*

– **Deşert[2]** + suf. *-ate.*

DEŞERTAŢIÚNE s.f. v. **deşertăciune.**

DEŞERTĂCIÚNE s. f. **1.** Lipsă de conţinut, de fond, de profunzime, de valoare, de importanţă a ceva; inutilitate, zădărnicie (**1**), nimic (**III**), nimicnicie (**2**); (concretizat) ceea ce este lipsit de conţinut, de fond, de profunzime, de valoare, de importanţă; a m ă g i r e, i l u z i e; lipsă de siguranţă, de durabilitate, de statornicie a ceva; caracter nestatornic (**1**), trecător (**III 2**), efemer, pieritor (**4**) al ceva; (concretizat, mai ales la pl.) ceea ce este nestatornic (**1**), trecător (**III 2**), efemer, pieritor (**4**), (învechit) deşertare (**II 1**), deşerţie (**1**), (învechit, rar) deşertate, deşertătură. *Şi păcatele meale ceale fără de număr le piarde la cel ceas mai de apoi al ceştii zile dentru deşertăciune deşteaptă* (a. 1633). GCR I, 80/22. *Sufletul iaste de o pierire. Atâta deşertăciune are, câtă niceun cuvânt nu poate pune înainte* (a. 1640). id. ib. 89/2. *Deşertăciune eşti, ome! şi în deşert te învăluieşti* (a. 1669). id. ib.184/31. *Aşa zic unii dintru înţelepţi că unde este nădejde multă acolo este şi deşărtăciune.* ANON. BRÂNC., CM II, 325. *Cunoscând că sânt toate ale acestei lumi deşertăciuni şi ca fumul trecătoare ..., am socotit pârâ sântu în starea minţei să-mi fac rânduiala mea* (a. 1767). URICARIUL, XVII, 54. *Să ne aducem aminte de moarte, să socotim deşertăciunea vieţei aceştiia, să ne plângem păcatele.* MAIOR, I. B. 302/22,

cf. LB. *Anii învaţă pe om, îmbătrânind, cunoaşte deşărtăciunea lumii.* MARCOVICI, C. 87/8. *De va ... muri cineva ... scapă de dişărtăciunile lumii.* DRĂGHICI, R. I, 72/18. *Nevasta sa abia putu scăpa cu alt copil de se duse la Sf. Gora unde se călugăriră plângând deşărtăciunile lumii aceştia.* F. AARON, I. II, 101/13. *Cunoaşte prea bine că toate sânt deşărtăciune.* FM (1843), 78[1]/9. *Toate cele lumeşti Sunt umbră, ţărână şi lut ... în praf de deşertăciune!* CONACHI, P. 58. *De poate fi ceva mai presus de deşertăciunea şcoalelor lor, este numai deşertăciunea dascălilor şi a părinţilor.* NEGULICI, E. I, 81/22. *Deşertăciunea subt cuvinte sturlubatice ... îi cangrena noastră.* RUSSO, S. 90. *Să cunoască toată deşărtăciunea şi mârşăvia acestor urâte clevetiri.* NEGRUZZI, S. I, 232, cf. POLIZU. *Când visăm, multe credem, ... după ce ne deşteptăm, râdem ca de nişte deşertăciuni.* BĂLĂŞESCU, GR. 113/18, cf. PONTBRIANT, D. *Sunt convins că în lume totul este deşărtăciune.* CONV. LIT. IV, 297. *Ne întoarserăm ... făcând o mie de meditări asupra deşărtăciunei omeneşti.* ALECSANDRI, O. P. 242, cf. LM. *Toate sunt deşertăciuni Chiar şi dulcile plăceri.* MACEDONSKI, O. II, 214, cf. ALEXI, W., ŞĂINEANU[2]. *Deşertăciunea unui vis Noi o stropim cu lacrimi.* GOGA, POEZII, 9. *Iubire, ranguri, nume: deşertăciuni şirag – Nu ele mă făcură să blestem a mea soartă.* CERNA, P. 69. *A trecut de la deşertăciune la viaţă veşnică.* AGÎRBICEANU, S. 111, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *Când va trece vremea ... vei înţelege deşertăciunea vieţii şi vei râvni la viaţa călugărească.* GALACTION, O. 88. *Eu mă feresc ... silindu-mă să-mi ascund amărăciunea îndărătul zâmbetului sceptic că toate sunt deşertăciuni.* COCEA, S. I, 3. *De fapt geniul nu este decât ... o voinţă fără întoarceri, fără regrete, fără sentimentul deşertăciunii.* E. IONESCU, E. 96. *O crudă ironie a întâmplării îl aruncă, bolnav şi maniac în sala triştilor nebuni cu care ades discutase despre deşertăciunea deşertăciunilor.* SADOVEANU, O. IX, 527, cf. SCRIBAN, D. *Ea e departe de a se mândri cu asemenea deşertăciuni.* VINEA, L. II, 102. *Toate sunt numai deşertăciune.* BARBU, PRINC. 266. *Contradicţia este flagrantă între deşertăciunea acţiunilor şi trăinicia pe care Eminescu o recunoaşte lucrărilor făcute cu inteligenţă.* LL 1972, nr. 2, 156. ✧ F i g. *Pre cei ce dormiia în mormânturile deşertăciunii i-ai deşteptat.* MINEIUL (1776), 1[r]/10. *Eu, mulţămită naturei, m-am dezbrăcat de haina deşertăciunei.* EMINESCU, P. L. 82. ✧ L o c. a d v. **În deşertăciune** = în zadar. *Ai urât cei cu-nşelăciune, Ce să păzesc în deşertăciune.* DOSOFTEI, PS. 101/8. ✦ Sentiment al deşertăciunii (**1**). *Un fel de deşertăciune se făcea uneori stăpână pe el.* AGÎRBICEANU, S. P. 129. (F i g.) *Deşertăciunea tristă în vocea mea răsuflă.* MACEDONSKI, O. II, 225.

2. Preocupare pentru lucruri, acţiuni nefolositoare, inutile, lipsite de seriozitate; p. e x t. înclinare spre o viaţă uşoară, frivolă, imorală; (concretizat; la pl.) lucruri, fapte, purtări neserioase, uşuratice, f r i v o l i t ă ţ i, (învechit) deşertare (**II 2**). *Featele Sionului adecă sufletele ceale bune şi direapte dentru deşertăciunele lumii.* CHEIA ÎN. 94[r]/31. *De dăşărtăciunile omeneşt[i] şi lumeşti să se mire şi să râză, înţeleptul şi adevăratul creştin!* (a. 1693). FN 5. *Fiind orbit de deşertăciunile ceale lumeşti, nu ne bucuram la altceva.* ANTIM, O. 26. *Cine îşi lasă creştinătatea sa pentru deşărtăciunile lumii, nebuneaşte să înşală.* id., ap. GCR II, 5/3. *S-au departat departe de la mine şi au umblat după deşărtăciuni.* MINEIUL (1776), 154[r1]/2. *Cei ce până aci fusease supt stăpânirea calvinilor se alunecase pre urmă la unele deşărtăciuni cu nebăgarea de seamă a legei cei pravoslavnice.* MAIOR, I. B. 372/2. *Luxul, dăşărtăciunea, moliciunea care în niciun veac n-au părăsit curţile Asiei, împărăţa mai cu samă într-aceasta.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 53/4. *Vei vedea numai deşertăciune, vicleşuguri şi făţărnicii.* MARCOVICI, D. 40/26. *Eu compărez pe oamenii ce am văzut luptându-să cu atâta nebunie pentru acest feliu de deşărtăciuni.* BUZNEA, P. V. 134/2. *După ce ajung pruncii la vârstă mare, trebuie părinţii să nu-i înveţe pre ei de acelea, cu care deşărtăciunea lor să să întărească.* TEAMPE, O. S. 52/20. *Scăderi care mai cu samă sânt următoarele: plecarea spre desmerdări trupeşti şi spre deşertăciuni.* RUS, I. I, 256/6. *Îmbătaţi de amăgitoarele deşartaciuni, îmblă rătăcindu-să pe schimbătoarele şene ale ei.* FM (1843), 275[2]/37. *Acestea erau socotite ca lucruri netrebuincioase pentru dânsele ca lucruri ce ar putea să le dea pricină de deşertăciuni.* NEGULICI, E. I, 65/4. *Averile adunate ... le-ar fi cheltuit în deşertăciuni şi în petreceri.* GHICA, C. E. I, 75. *Şi la nuntă şi la moarte e totuna, orice-aţi spune, Un amestec e de lacrimi, de vis şi deşertăciune.* EMINESCU, O. VIII, 218. *Un om căruia i se urâse cu deşertăciunile cetăţilor şi se făcuse sihastru.* ISPIRESCU, L. 189. *Dezbracă-te degrabă de-orice deşertăciuni.* MACEDONSKI, O. I, 167. *A fost un om care niciodată n-a alergat după deşărtăciuni lumeşti.* LUC. II, 82, cf. TDRG. *Şi ea e tot aşa iubitoare de deşertăciunile măririi lumeşti ca şi surorile sale.* AGÎRBICEANU, A. 80. *Se închegă acolo o linişte ... destul de deasă spre a cerne şi a arunca la o parte toate ispitele şi deşertăciunile lumeşti.* REBREANU, P. S. 317. *Gusturile subţiri şi deşertăciunile mărunte ... ne vin de pe partea românească.* M. I. CARAGIALE, C. 79. *Niciun om ... nu trăise mai izolat de lume, de deşertăciunile şi de prostia ei ca monahul.* COCEA, S. I, 213. *Ce geniu ne-ndurat s-a-nvierşunat să te aşeze ... Pe tărâmuri curăţate de orice deşertăciuni?* VOICULESCU, POEZII, II, 204. *Dacă mi-ar fi profetizat cineva că la locul unde şi-a luat viaţa cel mai ciudat dintre toţi regii, un zâmbet de femeie mi-ar converti vibraţia internă înspre plăcute deşertăciuni.* CIORAN, R. 126. *Zâmbesc deşertăciunilor şi le accept.* SADOVEANU, O. XX, 316. *Renunţase la aceste deşertăciuni; nu mai ţinea nici monoclul sub sprânceană.* V. ROM. martie 1955, 120, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

3. Dorinţă puternică de a face impresie, ambiţie nejustificată, î n f u m u r a r e, o r g o l i u, t r u f i e (**2**), v a n i t a t e (**2**); mulţumire de sine exagerată, s u f i c i e n ţ ă (**2**); (rar; la pl.) fapte care denotă o ambiţie, o dorinţă nejustificată de putere. *Unde este nădejde multă, acolo este şi deşărtăciune.* IST. Ţ. R. 87. *Fiindu-le capetele pline de fumurile deşărtăciunii* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. IV, 60/29. *Trei lucruri strică pre om, deşărtăciunea, scumpeatea şi pofta.* PILDE, 16/8. *Cutează a supune naţioanele nebunei sale deşertăciune.* MAIOR, T. 120/5. *Să se păzască învăţătoriul ca să nu le laude* [pe fete] *înaintea altora sau să le dăruiască, că aceasta hrăneaşte deşertăciunea neamului fameiesc.* MAN. ÎNV. 93/16. *Deşărtăciunea trufiei îţi va agonisi ruşine.* TEODOROVICI, M. 62/18, cf. LB. *Nu fi deşert pentru că deşertăciunea este semn de puţină minte.* BUZNEA, C. 110/5. *Nenorocirile pentru care tu te plângi nu au alte începuturi decât însuşi nebunia, deşertăciunea şi fondasiile tale.* id. F 12/4. *Omul vorbeşte foarte puţin când nu-l facea vorbi deşărtăciunea.* CR (1839), 404[2]/16, cf. VALIAN, V. *Au*

deșărtăciunea a tipări atâtea găcituri în vânt. FM (1843), 60[1]/5. *Deșărtăciunea face pre oameni să-și sape nerozia în piatră.* NEGRUZZI, S. I, 315, cf. POLIZU. *Eu rabd de deșertăciunea Ce pe oameni a turbat.* SION, POEZII, 47/9, cf. PONTBRIANT, D. *Această vasalitate nu era numai o deșartă formalitate prin care regii poloni își mulțămeau deșertăciunea.* CONV. LIT. VI, 270, cf. COSTINESCU. *Mare-ți este deșertăciunea, dacă te crezi învingător.* ALECSANDRI, T. II, 18, cf. LM. *Nu deșertăciunea de a te vedea trecut printre autori; nu ambițiunea îți dau dreptul de intrare în literatură.* MAIORESCU, CRITICE, 356. *Toți avem în căleala firii noastre o picătură cât de mică de deșertăciune.* CARAGIALE, O. III, 47. *Toți oamenii sunt pitici puși ca să admire aceste mutre destrăbălate, pline de tot fumul deșertăciunii lor.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 335. *Legătura aceasta îi gâdilea deșertăciunea, îi îndestula sentimentele dobitocești și lăudăroșia.* CONTEMPORANUL, V, 338, cf. DDRF, ALEXI, W. *Cum a putut el, o dărămătură, să se umple de deșărtăciune, când își povestea isprăvile sătenilor?* AGÎRBICEANU, S. P. 132, cf. RESMERIȚĂ, D. *Nu absența lui Tom mă irita, ci deșertăciunea ispitirii mele.* M. ELIADE, O. I, 122, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Împărații ceilalți vor fi miniștri ai tatălui meu! ... iar eu, fiica lui, voi fi cea mai mândră dintre principese! ... Deșertăciunea asta îl supără.* VISSARION, B. 345. *Sărac și împovărat de o familie grea (șapte copii) e cu toate astea înzestrat c-o deșertăciune atât de mare, încât ar putea servi de prototip pentru acest viciu.* CĂLINESCU, E. 25. *Ce-s războaiele? ... Deșertăciuni sunt.* SADOVEANU, O. XIII, 45, cf. SCRIBAN, D. *Nicăieri luxul potentaților ... nu se desfășoară mai insolent, într-o naivă deșertăciune.* RALEA, O. 47. ✧ (Personificat) *Numai deșertăciunii i place să tot zâmbească.* FIS. 40. *Am văzut deșertăciunea În trăsuri cu patru cai.* SION, POEZII, 34/17. *Mortul fu silit să aștepte, până va trece deșertăciunea.* NEGRUZZI, S. I, 31. *Am văzut deșertăciunea, uriașă-mpodobită, A nimicului regină de mărire ametită, Rătăcind, oarbă de visuri, după-nalte idealuri.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 247.

– Pl.: *deșertăciuni* și (învechit) *deșertăciune.* – Gen.-dat. și: (învechit) *deșertăciunei.* – Și: (învechit) **deșărtăciúne, deșertâciúne** (COSTINESCU), **deșertațiúne** (MAIORESCU, CRITICE, 106), **deșartăciúne** (MAIOR, T. 10/4), **dășărtăciúne, dișărtăciúne** s. f.

– **Deșerta** + suf. *-ciune.*

DEȘERTĂTÓR, -OÁRE adj. (Învechit) Purgativ (1). *Hotărât și sigur este că această boală nu sufere leacuri deșertătoare, (purgative) sau cu fier amestecate.* APA. MINER. 23/10, cf. PONTBRIANT, D.

– Pl.: *deșertători, -oare.* – Și: (învechit, rar) **deșertătóriu, -ie** adj. PONTBRIANT, D.

– **Deșerta** + suf. *-(ă)tor.*

DEȘERTĂTÓRIU, -IE adj. v. **deșertător.**

DEȘERTĂTÚRĂ s. f. (Învechit, rar) Deșertăciune (1). *Aceastea toate nu socoti derept a lu H[risto]s deșertătură.* CORESI, L. 436/8, cf. POLIZU.

– Pl.: *deșertături.*

– **Deșerta** + suf. *-(ă)tură.*

DEȘERTÂCIÚNE s. f. v. **deșertăciune.**

DEȘÉRTIC, -Ă adj. (Despre ținuturi, vegetații etc.) Care se află în regiunea deșerturilor[2] (1), specific deșerturilor[2] (1). *Platoul desertic al Castiliei-Nouă.* C. PETRESCU, O. P. II, 67. *Distingem: d*[une] *deșertice sau continentale, formate în interiorul uscatului, în ținuturi aride.* ENC. AGR. II, 368. *Regiunile deșertice sunt foarte răspândite în zonele tropicale.* DER II, 76. *Luna este aridă, deșertică, dezolantă, cu craterele și mările.* RL 1968, nr. 7 521. *Tulpinile chircite ale unei vegetații deșertice.* ROMÂNIA LITERARĂ 2005, nr. 33, 24.

– Pl.: *deșertici, -ce.* – Și: **desértic, -ă** adj.

– **Deșert**[2] + suf. *-ic* (după fr. *désertique*).

DEȘERTIFICÁ vb. I. Tranz. și refl. (Complementul indică spații geografice, regiuni) A (se) transforma în deșert[2] (1). Cf. DOOM[2].

– Prez. ind.: *deșertific.*

– **Deșert**[2] + suf. *-ifica.* Cf. fr. désertifier.

DEȘERTIFICÁRE s. f. Acțiunea de a se deșertifica și rezultatul ei. *„Deșertificare" – un fenomen de ample proporții.* în DCR. *Încălzirea globală, deșertificarea și alte probleme legate de mediu fac din ce în ce mai multe zone să ajungă de nelocuit.* RL 2005, nr. 4 514.

– Pl.: *deșertificări.*

– V. **deșertifica.**

DEȘERȚÁ vb. I v. **deșerta.**

DEȘERȚÍE s. f. **1.** (Învechit) Deșertăciune (1). *Cu adevăr tot omul deșerție iaste.* PSALT. (1651), 70[r]/7.

2. (Învechit, rar) Pagubă (1). *Bărbați vădzu cum cu împutare și cu multă deșerrție, nu numai tarrului și corabieei, ce și sufleteloru noastre va se fie nutarea.* COD. VOR.[2] 313.

– Pl.: *deșerții.*

– **Deșert**[2] + suf. *-ie.*

DEȘÉU s. n. **1.** (Mai ales la pl.) Parte dintr-o materie primă sau dintr-un material care rămâne în urma procesului tehnologic de realizare a unui anumit produs și nu mai poate fi utilizată direct pentru realizarea produsului respectiv; rest (3). *Deșeuri de aluminium, de bumbac – provenite de la torcătorii – de hârtie – în petice mărunte sau în foi perforate de zinc.* NICA, L. VAM. 78. *Deșeuri de lemne la exploatarea unei păduri.* DS. *Firele din deșeurile de mătase ... se numerotează adesea după sistemele metric ... aplicat la bumbac.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 48. *Este interzisă depozitarea deșeurilor.* PREV. ACCID. 16. *Deșeuri, rebuturi și piese vechi declasate din oțel nealiat.* NOM. PROF. I, 74. *Inginerul șef ... urmărește ... utilizarea și valorificarea deșeurilor.* LEG. EC. PL. 201. *Câțiva negri înfometați, în luptă cu câinii cartierului pentru bucățile de carne rămase printre deșeuri.* RALEA, O. 19. *Deșeuri sunt considerate și resturile rezultate din unele procese chimice sau metalurgice.* LTR[2] VI, 253, cf. DL, DM. *Deșeurile se valorifică în parte prin întrebuințarea lor în diferite domenii de producție.* DER II, 76, cf. DN[2]. *Deșeuri radioactive.* DC, cf. M. D. ENC., DEX. *Se consideră deosebit de grave absența unei soluții pentru depozitarea deșeurilor radioactive și pericolele militare.* CONTEMP. 1975, nr. 1 511, 5/5. *Elevele învață să transforme deșeurile care altădată se aruncau, în piese*

decorative. RL 1977, nr. 10 282. *AIEA caută un amplasament pentru amenajarea unui depozit regional de deşeuri radioactive.* ib. 2006, nr. 4 793 ✦ (Şi în sintagma *deşeuri menajere*) Resturi menajere, gunoi. □ *Procesul de colectare selectivă a deşeurilor a fost extins.*

2. Produs care nu corespunde normelor calitative stabilite prin standarde şi care nu poate fi utilizat direct în scopul pentru care a fost realizat; rebut. *Nu toate piesele ce prezintă defecte urmează a fi considerate ca deşeuri.* IOANOVICI, TEHN. 102.

– Pl.: *deşeuri.*

– Din fr. **déchet.**

DEŞEUÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică animale de călărie, mai ales cai) A lăsa fără şa, a-i scoate şaua. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D., ALEXI, W., ŞĂINEANU[2], RESMERIŢĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Deşeuat-ai calul?* Com. MARIAN.

– Pronunţat: *şe-ua.* – Prez. ind.: *deşeuez.* – Şi: **deşelá** (BUDAI-DELEANU, LEX., POLIZU, ALEXI, W.), **desşelá** (LB, PONTBRIANT, D.), **deşălá** (CADE) vb. I.

– Pref. *de-* + [în]**şeua.**

DEŞEUÁT, -Ă adj. (Despre animale de călărie, mai ales despre cai) Care este fără şa; căruia i s-a luat şaua. Cf. COSTINESCU, RESMERIŢĂ, D., SCRIBAN, D., DM, M. D. ENC. *Deşeuat l-incalecă.* POP., ap. DDRF. *Unii Pe cai înşelaţi, Alţii Pe cai deşelaţi, Care bine-nţoliţi, Care rupţi şi jerpeliţi.* TEODORESCU, P. P. 587. *Daţi caii deşeuaţi la o parte, iar cei înşeuaţi să steie aice.* Com. MARIAN. *Să-mi daţi pe murgul din grajd, Deşălat.* PĂSCULESCU, L. P. 55. *Pe Negru că mi-l scotea Deşălat ... Punea şaua cu tunuri.* FOLC. OLT. – MUNT. II, 195.

– Pronunţat: *-şe-uat.* – Pl.: *deşeuaţi, -te.* – Şi: (popular) **deşelát, -ă, deşălát, -ă** adj.

– V. **deşeua.**

DEŞFĂCÁ vb. I v. **desfăca.**

DEŞFĂCÁT s. n. v. **desfăcat[1].**

DEŞGHEŢÁ vb. I v. **dezgheţa.**

DEŞGHIOCÁ, vb. I v. **dezghioca.**

DEŞGHIOCÁT, -Ă adj. v. **dezghiocat.**

DEŞGHIORÁ vb. I v. **dezgheura.**

DEŞÍ conj. (Exprimă săvârşirea unei acţiuni, manifestarea unei stări etc. în ciuda existenţei unui element care ar putea împiedica, contracara, anula, diminua etc. săvârşirea sau manifestarea acestora; în corelaţie cu „tot", „totuşi", „cu toate acestea" şi, învechit, „dar", „însă", „măcar", accentuează caracterul concesiv) *Deşi sămt omului de treabă într-această lume, cu lăcomie tot să nu strângă, ce numai cât să-i sosască hrană şi îmbrăcămente.* VARLAAM, C. 289. *Iară cela ce să îndoiaşte, deşi mănâncă s-au osândit, că nu e den credinţă; că tot ce nu e den credinţă păcat iaste.* N. TEST. (1648), 219^{v}/28. *Gaşpar-Vodă, deşi ştiia din iscoadele sale de mulţimea oştilor turceşti, iara nu spunea toate leşilor, sa nu le strice inimile.* M. COSTIN, O. 69. *Învăţătura grammatichiei ... deşi nu foarte iaste mare adâncame a preaînţelepciunii, ce fără de tălcuire neînţeleasă iaste.* ST. LEX. 217^{r}/17. *Deşi pat nevoae şi scârbă, De sârg le iai tot greul.* DOSOFTEI, PS. 43/15. *Ce multe minţind ei asupra mea, că deşi era grăite de mine într-alt chip ..., iar ei le aducea la mijloc, cum ar fi grăite cu nărav de osândire* (a. 1692). GCR I, 302/1. *Şi pre urmă, deşi vedea că au greşit, nu întorcea.* NECULCE, L. 320. *Deşi ieste soarele mai frumos, însă eclipsis îl întunecadză.* CANTEMIR, I. I. II, 82. *Deşi iaste şi D[u]mnezău şi om, însă nu doi, ci unul iaste.* SLOV. 29^{v}/7. *Deşi nu se poftеşte la învăţătoriul poporalnic şi naţionalnic foarte bine şi drept să ştie grăi, totuşi atâta să ceare ca să poată înţeleage pe uşor cărţile cele nemţeşti.* MAN. ÎNV. 18/13. *Deşi ştie pruncul senzaţiile ceale mai formoase a le spune ..., totuşi nu le ştie întrebuinţa.* PETROVICI, P. 130/15. *Că deşi să zice o fire a oamenilor, dar nu să zice şi fieştecarele om că iaste de o fire.* GRIGORIE, L. 107/20. *Deşi sânt cărările stărei tale neaseamene şi glimpuroase, tot nu sânt toate nesuferite.* TEODOROVICI, M. 81/15. *Îl vedea gras şi voinicos, deşi era bătrân.* PLEŞOIANU, T. III, 46/29. *Aceste operaţii, deşi prea mult împedecate ... totuş era să se apropie de scopusul lor.* AR (1829), 57[1]/20. *Prin gazetă află cineva ce se lucrează într-alte părţi mai înaintate ... se familiarizează încetul cu încetul, deşi fără metod, cu ideile veacului.* HELIADE, în PLR I, 42. *Deşi din plata aceasta tribuia să dea pentru haine, pentru grâu şi pentru facerea armelor, tot le ajungea.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 161/3. *Deşi însemnez cel mai mic punt între toţi fraţii, dar ... n-am putut tăcea.* CR (1830), 329[1]/13. *Nu îndrăznesc a o mărturisi, deşi văz că toată a mea fericire spânzură de la dânsa.* MARCOVICI, D. 6/22. *Deşi el l-au pilduit prin ... atâtea ... dovezi ..., dar cu toate acestea nu este cu cale a-l defăima.* DRĂGHICI, R. 115/6. *Deşi slăbi prinţipatul mai pe urmă, încât i se trimise prinţi streini, dar şi aceştia fură creştini.* F. AARON, I. I, 209/3. *Auziţi în această istorie, deşi arăbească, însă foarte potrivită cu Sf[ânta] Scriptură.* GORJAN, H. I, 156/37. *Dişi puterile statului Danimarcăi era stoarse de războaile ce avuse cu rivalii sei sfezii, Frideric provocă din nou la arme pe Danimarca.* SĂULESCU, HR. II, 436/5. *Scrierile însă care vorbesc de noi, de istoria noastră, de obiceiurile noastre, deşi compuse în alte limbi, se cuvin cu dreptate „Daciei Literare".* KOGĂLNICEANU, în PLR I, 85. *De la dânsul au înţeles măcar, deşi târziu, că norocitele sporiri ale războiului nu răsar numai din singurele arme.* ASACHI, I. 278/9. *Gheorghie Şincai, deşi mai norocit în lucrările sale ... şi a lui scrieri se află împrăştiete.* IST. M. XVIII/19. *O lume ... unde, deşi despărţite, lucrurile au unire.* CONACHI, P. 260. *Nu m-am putut stăpâni, ... a nu alerga după multa mea datorie, măcar deşi nepoftit, spre a aduce dumitale jertfa mea de binecuvântare.* PR. DRAM. 152. *Deşi vorbele sânt aspre, dar ştiinţa este dumnezeească.* NEGULICI, E. I, 159/16. *Deşi eşti diavol, dar ţ-e tigva goală.* PANN, ap. GCR II, 361. *Nu era acum Olga aceea pe care ... o văzusem atât de frumoasă, deşi palidă la grădină.* NEGRUZZI, S. I, 50. *Precum se vede întocmită* [gramatica] *de a fi manual pentru şcoalele române, deşi din nenorocire nu fu introdusă.* BĂLĂŞESCU, GR. XV/12. *Îţi recomand pe aducătorul, om de ispravă care moare de foame, deşi ştie să facă cea mai bună pâne.* GHICA, C. E. III, 5. *Deşi într-această clasă* [a boierilor] *s-au strecurat mulţi venetici corupţi ... tot se găsesc pintre*

dânşii bărbaţi cu simţiminte nobile. FILIMON, O. I, 93. *Păstrat-am ... buzduganul teafăr, deşi pe mulţi duşmani I-au doborât.* ALECSANDRI, P. III, 22. *Lucrările d-lui Bodnărăscu sunt demne de studiat, deşi stilul d-sale ... este prea greoi.* MAIORESCU, CRITICE, 95. *Recunosc, iubite autorule, că, deşi tu n-ai avut de gând, ... să arăţi poeţilor din viitorime poteca cea bună, însă tot ai ştiut ... să urmezi părinteştile lui povete.* ODOBESCU, S. I, 11. *Ea răsuflă adânc, deşi încet.* EMINESCU, P. L. 84. *Căruţa lui, deşi era ferecată cu teie, cu curmeie, însă era o căruţă bună.* CREANGĂ, P. 106. *O farsă ... foarte comică, deşi prea copilărească.* CARAGIALE, O. I, 6. *Nu s-a supărat, deşi era mai mare decât mine.* SLAVICI, O. I, 71. *Nici dânsul, deşi era fecior de împărat, nu mai văzuse asemenea scumpeturi.* ISPIRESCU, L. 38. *Copacii a căror frunză era încă deasă, deşi în parte roşcată, urcau spre şosea, din fundul unei văi.* MACEDONSKI, O. III, 21. *Tot mai citesc măiastra-ţi carte, Deşi ţi-o ştiu pe dinafară.* VLAHUŢĂ, S. A. I, 31. *Mă jur pe cerescul soare Că deşi sunteţi voi sfetnici, vă pun la spânzurătoare.* COŞBUC, P. II, 129. *Deşi fiul lui Alexandru Iliaş se numeşte Radu, mamă-sa Elena trebuie să fi fost tot greacă.* IORGA, C. I. I, 92. *Deşi slăvit de obicei numai ca om politic,* [Kogălniceanu] *a dat mult din gândurile lui şi literaturii.* DENSUSIANU, L. 329. *Trupul lui era vânjos şi puternic, deşi parcă prea subţire pentru vârsta lui.* AGÎRBICEANU, S. 25. *Oprea şi Titu, deşi prieteni, se vrăjmăşeau în ascuns.* REBREANU, I. 142. *Nimic frumos în figura ei, nici măcar ochii, deşi neînchipuit de vii.* IBRĂILEANU, A. 130. *Deşi nu plouase, tot era ud.* M. I. CARAGIALE, C. 9. *Deşi nu-i zeiţa închipuirii tale, e totuşi femeie.* LOVINESCU, C. II, 12. *Locurile, deşi cu preţuri fabuloase, se reţinuseră.* REBREANU, R. I, 253. *Dar, deşi departe de voi, am urmărit eu însumi chestiunea de aproape.* TITULESCU, D. 237. *Îmi părea că autorul, deşi legendar, şedea pe gânduri.* BACOVIA, O. 212. *Deşi, între colegii mei, eu eram fecior de om bogat, nu mă bizuiam decât pe sârguinţa mea.* GALACTION, O. 11. *Tu nu-ţi dai seama că, deşi regret, Nu te-am putut prevede în buget.* TOPÎRCEANU O. A. I, 241. *Deşi ameţiţi, băieţii alarmaţi, au început să protesteze.* CAMIL PETRESCU, P. 119. *Locurile la masă erau aceleaşi, deşi gospodăria fusese strămutată de la patru sute de chilometri.* C. PETRESCU, C. V. 90. *Augustin a dus contra astrologilor o adevărată campanie, deşi fusese la început, ..., un adept al lor.* NEGULESCU, G. 64. *Oamenii ... nu se puteau hrăni, deşi pofta de mâncare li era mai mare ca oricând.* BRĂESCU, V. 67. *Deşi au trecut câteva zile, nu ne-am învrednicit niciunul să mergem până la* [Serdici]. SAHIA, N. 115. *Deşi îi curgea sânge din obrajii înţepaţi de mărăcini,* [Ber Căciulă] *sta pe loc.* VISSARION, B. 15. *Deşi în halat, poartă guler tare de cauciuc.* SEBASTIAN, T. 10. *Dar şoaptele vechi de iubire Şi-al inimii tânăr tumult, Deşi s-au făcut amintire, Răsună-n văzduh, de demult.* LESNEA, VERS. 228. *Mă scăldam în fiecare zi, deşi apa se răcise.* VLASIU, D. 214. *Noi pescarii, deşi ne pricepem, nu prea avem plăcere să sămănăm şi să prăşim.* SADOVEANU, O. IX, 402. *Deşi mic de statură, era vârtos.* MOROIANU, S. 112. *Şi moartea, şi păcatul, deşi posibile în om în virtutea caracterului său creat, au fost pentru el nenormale şi contra firii sale.* STĂNILOAE, O. 16. *În toate cuvintele lui, deşi multe, se aşeza ceva ca nisipul care încetinează avântul cântător al undelor.* ARGHEZI, T. C. 24. *Deşi era târziu şi multă lume trecuse ... nimeni nu s-a gândit să dea la o parte zăpada din faţa casei lui.* CĂLINESCU, C. O. 13. *E franceză de origine, deşi şi-a uitat limba ancestrală.* RALEA, O. 26. *Picioarele noastre, deşi au talpa groasă, crăpată, îngheaţă.* STANCU, D. 61. *I se părea că îl strânge mantaua, deşi era destul de largă.* BENIUC, M. C. I, 337. *Nici chiar lui Filip n-are să-i spună că a fost concediat de la Forul Cultural, deşi e un rar dătător de sfaturi.* VINEA, L. II, 214. *O băgaseră cu sila în casă, deşi seara era caldă.* DEMETRIUS, A. 159. *Agonia interioară, până la final, deşi fragmentat prezentată, oferă pagini de o personală analiză.* CONSTANTINESCU, S. I, 3. *Îl ascultară răbdători, deşi plini de nedumerire.* TUDORAN, P. 554. *Nu scoase o vorbă tot timpul, deşi ştia că acolo sunt lucrările prietenului său.* PREDA, M. S. 8. *Şi-s prea puţine bucuriile În satul bărbatului meu, Deşi-i aşa de mult soare şi cântec acolo.* ISANOS, V. 159. *Formulele de adresare ale eroilor lui Sadoveanu, deşi uneori stilizate, conferă stilului oralitate.* LL 1974, nr. 1, 46. *Măsuri nu se iau de niciun fel, deşi sunt multe de făcut.* FLACĂRA, 1975, nr. 45, 19. *Deşi uneori în decadenţă, simbolismul artei populare rămâne totuşi un caracter de seamă al ei, pentru faptul mai ales că oglindeşte o mentalitate arhaică.* PAVEL, S. E. 142. *Deşi stratul de zăpadă nu este foarte bun pentru schi, împătimiţii acestui sport de iarnă nu ţin cont de aceasta.* RL 2004, nr. 4 477. *Că deşi îl iubesc mult, Nu pot să-l aştept atât.* FOLC. TRANSILV. II, 115. (Învechit, rar; cu nuanţă condiţională) *Noi nu pohtim să avem nicio scârbă, iar deşi avem vreo scârbă, o avem pentru căci nu ni să împlineaşte.* ANTIM, O. 80.

– Şi: **dişí** conj.

– **De[1] + şi.**

DEŞIDERÁ vb. I. T r a n z. (Folosit şi a b s o l.) (Învechit, rar) A dori. *Deşideră şi umple-se sufletul meu în curţile Domnului.* PSALT. 173. *Adecă deşideraiu* (v r u i u C, c - a m d o r i t D) *porăncitele Tale, cu dereptatea Ta învie-me.* ib. 253, cf. TDRG, CADE, PUŞCARIU, L. R. I, 200.

– Prez. ind.: *deşíder.*

– Lat. **desiderare.**

DEŞIDERÁT[1] s. n. (Învechit, rar) Dorinţă. *Deşideratul* (j e l a n i a CC[2], p o h t a H, d o r i r e a D) *mişeilor auzit-ai, Doamne.* PSALT. 6. *Ferice de cel ce împle deşideratul* (p o h t i t u l C, p o h t a H, d o r u l D) *său dinşi.* ib. 274, cf. SCRIBAN, D., CADE.

– Pl.: *deşiderate.*

– V. **deşidera.**

DEŞIDERÁT[2], -Ă adj. (Învechit, rar) Dorit. *Mai deşiderate* (p o h t i t e C, d o r i t e D) *de aurul şi de pietri curate multe.* PSALT. 31. *Şi ocarără ţara deşiderată, nu crezură cuventele lui.* ib. 225.

– Pl.: *deşideraţi, -te.*

– V. **deşidera.**

DEŞÍME s. f. v. **desime.**

DEŞIRÁ[1] vb. I. T r a n z. (Folosit şi a b s o l.) (Învechit, rar) A dori. *În ce chip deşiră* (p o h t e a ş t e H, d o r e a ş t e D) *cerbul la izvoarele apelor, aşa jeluiaşte sufletul mieu către tine, zeu.* PSALT. 80, cf. CIHAC, I, 275, PUŞCARIU, ET. WB., GRAUR, E. 147.

– Prez. ind.: *deşír.*

– Cf. d e ş i d e r a.

DEȘIRÁ[2] vb. I. **1.** T r a n z. (Complementul indică împletituri; p. e x t. obiecte tricotate, croșetate) A desface din împletitură (pentru a obține firul în toată lungimea lui). Cf. LB, VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D., DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Viața nu-i un tricotaj, dacă ai greșit, să deșiri totul și s-o iei de la început.* CAMIL PETRESCU, T. I, 168, cf. SCRIBAN, D., DL, DM. *Ceea ce croșetează în timpul unei zile, deșiră a doua zi dimineață.* BĂNULESCU, I. 135, cf. M. D. ENC., DEX. ✦ R e f l. (Regional; despre pânză, fire etc.) A se destrăma (**I 1**). Cf. ALR I 1 297, 30, 45, 270, 355, 690, 695, 720, 725, 727, 896, 900, 922, 926, 932, 934, 940, 960, 980, A VI 22. ✦ R e f l. F i g. (Despre nori, ceață, fum etc.) A se răspândi în toate părțile; a se destrăma (**I 2**), a se împrăștia, a se risipi (**3**). *Chipurile noastre de umbră se lungiră în aer trecând pe deasupra stânii și se deșirară, mistuindu-se pe zările depărtate ale munților.* HOGAȘ, M. N. 203. *Se deșiră în văzduh un norișor.* GALACTION, O. 439. *Pâclele lungi se deșiră încet în văzduh.* LABIȘ, P. 256. ✦ R e f l. (Despre grupuri) A se împrăștia. *Grupele se deșiră, dușmăniile se uită și toți, în sfârșit, se depărtează de la fântână cu pasuri răpizi.* ALECSANDRI, O. P. 249. ✦ (Învechit) A rupe (**3**); a sfărâma (**1**); a sfâșia (**1**). *Și ascuți colții Dulăului îndată toate oscioarele îi zdrumicară și toate mățișoarele îi deșirară.* CANTEMIR, IST. 195. ✧ R e f l. *Marea-i tristă-n vântul serei Pe ruini ce se deșir Lida vede-icoana mării Și pe față-i plâng gândiri.* EMINESCU, O. IV, 6. *Înăuntru stătea ceva să se rupă, să se sfâșie.* DEMETRIUS, A. 244. ✧ R e f l. r e c i p r. *Să se deșire și să se sfâșie între dânșii.* PÂCLEANU, I. I, 65/19. ✧ F i g. *Mai avea și-o gușă mare, Și la ceartă-ncăierare, Hârâia și spumega, Limba singură-și mușca, Toată vorba deșira.* HELIADE, O. I, 235. (R e f l.) *El însuși se deșiră prin chiar mușcăturile sale.* PÂCLEANU, I. I, 61/7. ✦ R e f l. (Regional; despre butoaie) A se desface (prin uscare) (**1**) (Secășeni – Oravița). Cf. ALR II/I MN 130, 3 914/29, ALRM II/I h 390/29.

2. T r a n z. și r e f l. (În opoziție cu î n ș i r a) A (se) desprinde dintr-un șirag (căzând și risipindu-se). Cf. VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D. *Le deșiră când și când Și le-nșiră iar cântând.* ALECSANDRI, P. II, 193, cf. DDRF, ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. ✧ R e f l. p a s. *Metaniile de chihlimbar se deșiră și se înșiră, și noaptea pare locuită și colindată de călugări mici.* ARGHEZI, S. VIII, 207. ✧ F i g. *Sunetele lor se deșirau de pe cordea de aur și cădeau unele după altele ca niște mărgaritare.* MACEDONSKI, O. II, 317. *Ca niște stele strălucite, Durerile se deșirau, Iar Muzele stau fericite Și rând pe rând mă sărutau.* VOICULESCU, POEZII, I, 47. *Mătăniile de oi coborâtoare Se deșirau în drumul de la stâni.* PILLAT, P. 132.

3. T r a n z. (Complementul indică fire înfășurate pe obiecte; în opoziție cu î n ș i r a) A desfășura sau a întinde pe toată lungimea într-un fir lung, continuu. Cf. VALIAN, V., PONTBRIANT, D., TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Lua firul în mână să-l deșire și, ... să înșire ghemul al doilea cu mătasea ghemului dintâi.* ARGHEZI, C. I. 121, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ✧ F i g. *Cea de-a doua* [nălucă] *tot noroasă, ... Deșirând în a ei cale Ghemul zilelor fatale Zice: „Sunt prezentul tău”.* MACEDONSKI, O. I, 133. *Ce visuri șăgalnice deșira acul în mersul lui pripit, de-mi făcea să mă înfior de fericire.* SĂM. II, 30. *Ridică mâna dreaptă ... și începu ... să deșire înapoi, de pe mosorul vrăjilor, somnului drăcesc!* GALACTION, O. 273. *Tu mi-ești Ariadna și-mi dăruiești un fir Din pletele-ți de beznă ... Și eu să scap din cursă îl țin și îl deșir.* VOICULESCU, POEZII, II, 263. (R e f l.) *Dintr-un ghem ascuns, de fum, Se deșiră și-și ia drum Și de stele se agață Un subțire fir de ață.* ARGHEZI, S. P. 122. ✧ R e f l. (Prin lărgirea sensului) *Ne abăteam ... să secăm un părăiaș ce se deșira limpede.* BRĂESCU, A. 228. ✦ F i g. A povesti urmând un anumit șir de idei, de fapte etc. *Și îm' deșiră dânsu toate, și apăi ți le-oi scri pe răboj pân'la una pă șartu lor.* JIPESCU, O. 152. *Iar amintirea prinde să deșire O tânără poveste de iubire.* CERNA, P. 26. *Eu îi deșirai vicleșugul lucrului, cum e spre folosul lui și-al țării.* DELAVRANCEA, O. II, 102. *Tu ești departe de mine ...; atunci gândesc la tine, și-ți deșir gândul meu.* VISSARION, B. 279. ✦ R e f l. F i g. (Despre timp sau unități de timp; p. e x t. despre viață, existență, întâmplări etc.) A trece sau a veni unul după altul, a se perinda (**1**), a se succeda (**1**). *Întâmplările urmau să se deșire cum erau scrise.* SADOVEANU, O. XIII, 464. *Mi se deșiră în minte viața lui.* ULIERU, C. 62. *Timpul se deșira atât de încet.* DEMETRIUS, A. 100. *Tempoul se deșiră penibil.* M 1974, nr. 12, 23. ✦ R e f l. F i g. (Despre priveliști din natură) A se desfășura în fața ochilor (pe un orizont larg). *Nijninovgorodul ... se deșiră pe coline, la malurile Volgii.* SAHIA, N. 83. *Câmpul verde se deșira fără sfârșit.* id. ib. 86, cf. DL, DEX.

4. R e f l. (Despre oameni sau despre animale; p. e x t. despre corpul lor, ori despre părți ale acestuia) A se întinde în toată lungimea lui. Cf. PONTBRIANT, D. *Altă dată așa se deșira și se lungea de grozav, de ajungea cu mâna la lună.* CREANGĂ, P. 245, cf. ȘĂINEANU[2], TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *S-a dezlipit din bancă și, deșirându-se în aer ..., i-a îmboldit glumeț.* COCEA, S. I, 304, cf. SCRIBAN, D. *Se deșirase din nou cu capu-n slăvi, preînălțat de propriile-i fumuri.* C. PETRESCU, A. R. 28, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ✧ T r a n z. F i g. *Fantastic deșirându-și lung umbra din perete, Se înalța din perne și boală Don Quichotte.* PILLAT, P. 246.

5. R e f l. (Familiar) A crește înalt și slab; a se lungi. *Trupul începu să i se deșire.* AGÎRBICEANU, L. T. 44, cf. RESMERIȚĂ, D. *După doi ani ..., am văzut toți cu mirare că din prostul internatului începe să se deșire o dihanie nouă.* GALACTION, O. 14. *Până mai an Evanghelina era bondoacă. Cincisprezece ani a împlinit în astă-toamnă și dintr-odată s-a lungit și s-a deșirat.* STANCU, D. 168. *Rămăsese tot mic, nu se deșirase ca văru-său.* PREDA, DELIR. 22.

– Prez. ind.: *deșír.* – Și: **desșirá** vb. I LB, ALR I 1 297/30, 926).

– Pref. *de-* + [în]**șira.**

DEȘIRÁBIL, -Ă adj. (Despre împletituri, p. e x t. despre obiecte tricotate, croșetate) Care se deșiră[2] (**1**) ușor, care se poate deșira[2] (**1**). *Tricotul simplu e deșirabil.* LTR[2] VI, 254.

– Pl.: *deșirabili, -e.*

– **Deșira[2]** + suf. *-bil.*

DEȘIRABILITÁTE s. f. Însușirea de a fi deșirabil; proprietate dezavantajoasă a tricotului de a se deșira[2] (**1**) ușor, când se rupe un ochi din împletitură. Cf. LTR[2].

– **Deșirabil** + suf. *-itate.*

DEȘIRÁRE s. f. Acțiunea de a (s e) d e ș i r a[2] și rezultatul ei; deșirat[1]. (F i g.) *Ești în stare să rememorezi acea deșirare de halucinații.* STĂNILOAE, O. 206, cf. DEX[2].

– Pl.: *deşirări.*
– V. **deşira[2].**

DEŞIRÁT[1] s. n. Faptul de a (s e) d e ş i r a[2]; deşirare. Cf. MDA.
– V. **deşira[2].**

DEŞIRÁT[2], -Ă adj., s. f. **I.** Adj. **1.** (Despre împletituri, p. e x t., despre obiecte tricotate sau croşetate) Care s-a rărit sau s-a zdrenţuit prin desfacerea neregulată şi ruperea firelor; destrămat (**I 1**). Cf. LB. *Ciorapii dumneaei adesea se întâmplă unde şi unde a fi cam deşiraţi.* HELIADE, O. I, 483, cf. PONTBRIANT, D., LM. *Hainele de pe dânsa erau sfâşiate şi deşirate.* ISPIRESCU, U. 5, cf. ALEXI, W., ŞĂINEANU[2], RESMERIŢĂ, D. *Doi cai slabi şi uscaţi, pe care atârnau nişte trenţe negre pătate şi rupte şi cu franjurile deşirate drept găteală, se opinteau să tragă dricul.* ARDELEANU, D. 276, cf. CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. ✧ F i g. *Erau de patimi şi de intrigi dinnăuntru deşiraţi.* ASACHI, S. L. II, 107. *Sufletul mi-e ... deşirat ca o cortină de-o gheară.* MIHĂESCU, D. A. 64. ✦ F i g. (Învechit) Dărăpănat (**2**); părăginit (**1**). *Oraşul acum deşirat nu mai închipuia totul acela ca mai înainte.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 90/19. *Se opri să-şi odihnească caii dinaintea unei case dişărate şi scârnave, ce era în drum.* ALECSANDRI, în DACIA LIT. 286/17. ✦ F i g. (Învechit) Zdrobit (**IV**). *Avangardia turcească ... s-au întors deşirată la Lidos.* AR (1829), 74[1]/38. ✦ (Despre manifestări ale gândirii) Fără şir, dezordonat (**1**), dezlânat (**2**). *Părea că ea-i răspunde în cugetări deşirate.* EMINESCU, N. 58. *Nu se putea lăsa pe mărturisirile deşirate ale lui Lae.* SLAVICI, O. I, 152. *Tot astfel ... să credeţi că va fi Şi cartea-n care s-ar afla imagini deşirate Ca visele de om bolnav, lipsind de unitate Dintr-un început până-n sfârşit.* OLLĂNESCU, H. A. P. 2, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

2. (Despre obiecte înşirate pe aţă, în special despre mărgele) Care a ieşit de pe aţa pe care au fost înşirate (şi a căzut, risipindu-se). *Cuvintele coboară unul câte unul, ca mărgelele deşirate.* CAMIL PETRESCU, T. II, 54, cf. DEX. *Marita-tse, fată mar'e, Nu sadzea n'emaritată, Ca marzeaua dzesirată.* FOLC. OLT. – MUNT. I, 22. ✦ F i g. (Învechit, rar; despre oameni) Care nu-şi ţine cuvântul. *Domnul pururea să fie iubitor adevărului şi să se ferească la voroave, să nu fie deşirat, că domnul la cuvânt nestătător ... prietenii îl vor uri şi-l vor părăsi.* MUSTE, LET. III, 36/33.

3. (Despre aţă, fire înfăşurate pe obiecte, p. e x t., despre gheme) Care s-a desfăşurat într-un fir lung, continuu. Cf. PONTBRIANT, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. ✧ F i g. *Fulgerele scăpărau neîntrerupt ... În văzduh apăreau scurte şi repezi, gheme deşirate de lumină albastră.* V. ROM. decembrie 1951, 205.

4. (Despre oameni sau despre animale; p. e x t. despre corpul lor ori despre părţi ale acestuia) Care este (prea) înalt, (prea) lung şi (prea) slab. *Despotul în putere nu e fatal atâta Ca deşirata iasmă de un tiran molatic.* HELIADE, O. I, 222. *Aici era şi Trică, tot lung şi deşirat, dar mai altfel.* SLAVICI, O. II, 41. *Cei ce sunt de stat mai mici Sunt cumînţi şi voinici; Iar cei mai nalţi şi deşiraţi Sunt nebuni şi zvânturaţi.* CONTEMPORANUL, IV, 60. *Degetele-i deşirate calcă clapele sonore.* MACEDONSKI, O. I, 86. *Un om înalt, deşirat, puţin adus din spate.* SĂM. I, 101, cf. ŞĂINEANU[2]. *Monedele cu pasărea deşirată ar putea veni de la alt Radu.* IORGA, C. I. III, 15. *Peste drum s-a oprit o saca, la care era înhămat un cal înalt, deşirat, beteag de un ochi.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 38. *Grumazul uscat şi deşirat.* AGÎRBICEANU, S. 552. *Avea douăzeci şi trei de ani şi era înalt, cam deşirat, cu o faţă lătăreaţă.* REBREANU, I. 61, cf. RESMERIŢĂ, D. *Semăna uimitor cu acea mică, dar deşirată prinţesă de Prusia.* M. I. CARAGIALE, C. 135, cf. CADE. *Sosise ceasul să-şi verse veninul din inima-i înveninată ... de chipurile acestea deşirate, gălbejite, trase.* MIRONESCU, S. 3. *Opresc o trăsură cu cai deşiraţi şi osoşi.* CAMIL PETRESCU, P. 52. *Un furier deşirat, ale cărui mâni tremurau vizibil, punea tamponul după fiecare semnătură.* SAHIA, N. 71, cf. SCRIBAN, D. *Era un schelet deşirat, inconsistent.* ARGHEZI, S. XI, 22. *Era înalt, deşirat, uscat scoabă.* STANCU, R. A. I, 96. *Cu spinarea deşirată şi nitel adusă, părea trecut de cincizeci şi cinci de ani.* VINEA, L. I, 148, cf. DL, DM. *În sfârşit, s-a desprins dintre ei un om, subţiratic, deşirat, cu căciulă albă.* BĂNULESCU, I. 87, cf. DEX, ALR II/I h 83. ✧ (Ca epitet pus înaintea termenului calificat de care se leagă prin prep. „de") *Deşirata de babă intră.* RETEGANUL, P. I, 55. ✧ F i g. [O lac!] *Subt coastele-ţi deşirate Unda-ţi plesnind se vărsa.* HELIADE, O. I, 281. *Deşirate în lumina lunii, Vedenii infernale ne apar.* LABIŞ, P. 266. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Ştiu însă că e destul să zici „Hălăuca" spre a-ţi trece prin minte ceva deşirat şi colosal.* HOGAŞ, DR. I, 50. *Unui vechi trup de clădire ... îi se înnădise mai târziu în dos, pieziş, o coadă deşirată şi îngustă cu două caturi.* M. I. CARAGIALE, C. 127. ✦ (Adverbial) Prelung (**1**). Cf. ŞĂINEANU[2]. *De ce, tată, aşa tare şi deşirat ai oftat?* PANN, P. V. II, 103/10, cf. DDRF, SCRIBAN, D. ✧ E x p r. **A se uita lung şi deşirat** = a privi insistent şi cu mirare. Cf. UDRESCU, GL.

II. S. f. (Regional) Varietate de strugure (Boldeşti–Scăeni). Cf. H XI 400.

– Pl.: *deşiraţi, -te.* – Şi: (învechit) **desşirát, -ă, dişărát, -ă,** (regional) **deşărat, -ă** (ALR II/I h 83/406), **dăşirát, -ă** (BUL. FIL. X, 88, ALR II/I h 83) adj.
– V. **deşira[2].**

DEŞIRĂTÓR, -OÁRE adj. (Învechit, rar; despre stări sufleteşti) Sfâşietor (**2**). *Au este durerea mai deşiretoare pentru o inimă care iubeşte.* CALENDARIU (1794), 31/33.
– Pl.: *deşirători, -oare.* – Şi: **deşiretór, -oáre** adj.
– **Deşira[2]** + suf. *-tor.*

DEŞIRĂTÚRĂ s. f. (Rar) Nume depreciativ dat unui cal bătrân, slab şi neputincios. Cf. SFC IV, 190.
– Pl.: *deşirături.*
– **Deşirat[1]** + suf. *-ură.*

DEŞIRETÓR, -OARE adj. v. **deşirător.**

DEŞIRTÁRE s. f. v. **deşertare.**

DEŞISTÁRE s. f. Operaţia de îndepărtare a sterilului din substanţa minieră.
– Pl.: *deşistări.*
– Cf. ş i s t.

DEŞÍŞ s. n. v. **desiş.**

DEŞLAMÁRE s. f. Operaţia de eliminare a şlamului din minereuri sau din cărbunele preparat pe cale umedă. Cf. LTR[2], SFC IV, 312.
– Cf. ş l a m.

DEŞLAMÓR s. n. Instalaţie utilizată la deşlamare. Cf. LTR[2].
– Pl.: *deşlamoare.*
– De la **deşlamare.**

DEŞLÍU adj. (Turcism învechit) Mustăcios (**1**). Cf. ZEITSCHRIFT, XVIII, 76.
– Pl.: *deşlii.*
– Din tc. **disli.**

DÉŞMĂ s. f. v. **dijmă.**

DEŞNÍŢĂ s. f. (Prin vestul Transilv.) Femeie stricată (**8**). Cf. BUL. FIL. XI-XII, 489.
– Pl.: *deşniţe.* – Şi: **dişníţă** (BUL. FIL. XI–XII, 489), **vişníţă** (ib. 497) s. f.
– Cf. b e ş n i ţ ă.

DEŞOCÁ vb. I. T r a n z. (Med.) A scoate pe cineva din starea de şoc[1] (**2**). Cf. DEX[2].
– Prez. ind.: *deşochez.*
– Pref. *de-* + **şoca.**

DEŞOCÁRE s. f. Tratament aplicat în vederea scoaterii unui bolnav din starea de şoc[1] (**2**). Cf. D. MED.
– V. **deşoca.**

DEŞOCÁNT, -Ă adj. Care deşochează. Cf. DEX[2].
– Pl.: *deşocanţi, -te.*
– **Deşoca** + suf. *-ant.*

DEŞOSÁ vb. I. T r a n z. şi r e f l. **1.** (Med.) A suferi sau a face să sufere o deşosare (**1**). Cf. DN[3], DEX[2].
2. A suferi sau a face să sufere o deşosare (**2**). Cf. DN[3], DEX[2].
– Prez. ind. pers. 3: *deşosează.*
– Din fr. **déchausser.**

DEŞOSÁRE s. f. Acţiunea de a d e ş o s a şi rezultatul ei.
1. (Med.) Dezvelirea rădăcinii dintelui prin depărtarea ţesutului gingival. Cf. D. MED.
2. (Agron.) Fenomen dăunător care apare la semănăturile de toamnă, la puieţi etc. şi care constă în ridicarea acestora din locul implantării şi întreruperea alimentării din sol, în condiţii bune; descălţare (**2**). Cf. LTR[2].
– V. **deşosa.**

DEŞOSÁT, -Ă adj. **1.** Care (se) deşosează (**1**). Cf. DN[3], DEX[2].
2. Care (se) deşosează (**2**). Cf. DN[3], DEX[2].
– Pl.: *deşosaţi, -te.*
– V. **deşosa.**

DEŞPICÁ vb. I v. **despica.**

DEŞT s. n. v. **deget.**

DEŞTÉPT, -EÁPTĂ adj. **1.** Care nu (mai) doarme; care s-a trezit din somn; s c u l a t[2] (**1**), neadormit, treaz (**1**), (învechit şi popular) deşteptat[2] (**1**), (învechit) vegheat[2] (**4**). *Doarme încă. – Ba nu, Domnul iaste deştept.* ABEŢEDAR, 33[2]/19. *Era încă silit d-a crede că nu e deştept, ci în amăgirile unui somn.* PLEŞOIANU, T. II, 85/30. *Lumea ... Visează câte-aevea deşteaptă n-a visat.* HELIADE, O. I, 188. *Noi vrem în veci să doarmă, ... Când sunt deştepţi, e moarte.* PR. DRAM. 96. *Când* [somnul] *... supune subt dulcea sa putere trupul cel amorţit, sufletul, apururea deştept, se înalţă în zbor.* MARCOVICI, C. 13/11. [Copiii] *nu-i lăsaţi să stea în aşternut deştepţi.* PR. 30/4. *Pricepui îndată că îmi pusese somnişoara, ca să mă adoarmă greu, însă, ca unul ce eram deştept, nu făcui nimic.* GORJAN, H. I, 69/29, cf. VALIAN, V. *Toată feara e deşteaptă.* BĂRAC, ap. GCR II, 239/35. *Nu numai deşteaptă d-acel cântăreţ doresc, Ci şi când sânt adormită la cântarea lui gândesc.* PANN, E. I, 58/3. *Pasat-a miezul nopţei şi eu deştept sânt încă.* R. IONESCU, C. 163/2. *Feciorul de împărat adormise, iar feciorul bucătăresei rămăsese deştept şi auzise tot.* FILIMON, O. I, 415, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, CIHAC, I, 77. *Noaptea şi zioa ea veghea deşteaptă spre a-şi păstra cinstea.* ODOBESCU, S. I, 18. *Şi ochii tăi ... privesc atât de adânc ... în noaptea sufletului meu, cât te visez, veghind, şi de dorm, la imaginea luminei lor, sunt deştept.* EMINESCU, P. L. 55. *Mâine dimineaţă când ăi pleca, dacă n-oi fi eu deştept, să nu laşi uşa de la drum deschisă.* CARAGIALE, O. II, 261. *Sâmbătă seara au stat până spre miezul nopţii deştepte şi au vorbit despre toate.* SLAVICI, O. I, 79. *Locuitorii râdea de dânsul, ca de unul ce aiurează sau visează deştept.* ISPIRESCU, L. 9, cf. DDRF. *E deştept şi visează.* DELAVRANCEA, H. T. 25. *Niciun suflet de om nu era încă deştept; numai câţiva câni ... îşi făceau datoria bătând la noi.* HOGAŞ, DR. I, 2, cf. RESMERIŢĂ, D., GR. S. II, 8. *Dimineaţa, fraţii lui alergară ca de obicei, să vadă dacă nu cumva găsesc pe Ber-Căciulă tot deştept şi merele tot frumoase în măr.* VISSARION, B. 17. *Ai adormit spre ziuă – eu am rămas deştept.* PILLAT, P. 35. ✧ Expr. **A sta deştept** = a veghea (**II 1**). *Moş Lăcustă se deprinse din copilărie a sta deştept, pe când ceilalţi dormeau.* SNOAVA, IV, 20. ✧ F i g. *Căci vrajba la ivală fiind, paza şi strajea despre vrăjmaşi mai trează şi mai deşteaptă stă.* CANTEMIR, I. I. II, 164. *Literatura singură afirmă existenţa cea deşteaptă a unei noţiuni.* F (1872), 228. *Era atâta tihnă surâzătoare pe chipul ei şi pe trupul gol, încât merele de la căpătâi păreau singurele gânduri deştepte, rotund întrupate din frăgezimea somnului.* TEODOREANU, U. C. 29 ✦ Care se află în stare de veghe; p. e x t. vigilent; (învechit) deşteptat[2] (**1**). *Iar Robson, pe care nenorocirile îl făcuseră deştept pentru orice întâmplare, au luat sama că vântul acum era foarte potrivit pentru dânşii.* DRĂGHICI, R. 210/30. *Bolnavul adeseori se ispiteşte a amăgi şi pe cei mai deştepţi păzitori.* ALBINEŢ, M. 15/5. *El ... puse sentinele deştepte împrejurul schitului.* ALECSANDRI, O. P. 156. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Turma lui paşte lângă dânsul, urechea lui este deşteaptă la cântările a trei juni păstori ce-l încongiură.* PÂCLEANU, I. I, 128/16. *Vânătorul, împrospătat prin somnul, prin mâncarea şi prin glumele de la conac, se aprinde din nou de ispita noroculuiu; ... cu gândul zboară poate către alte doruri; dar simţirile-i sunt în veci deştepte.* ODOBESCU, S. III, 17. *Tu ştii ce farmec dulce-i să-ţi lipeşti pruncul de piept, Aţintit să-ţi steie-asupră-i, şi prin somn, ochiul deştept.*

VLAHUŢĂ, S. A. I, 26. *El m-a privit lin, drept, C-o grea făgăduinţă în ochiul lui deştept.* VOICULESCU, POEZII, II, 238. ✦ Care revine la realitate dintr-o stare de absenţă psihică. *Iar bietul om sta tot acolo Ca mort, precum s-a pus. Treceau bărbaţi, treceau femei, Şi uruiau trăsuri pe stradă, Soldaţi treceau făcând paradă, – Şi-atunci deştept privi la ei.* COŞBUC, P. I, 102.

2. Care are capacitatea de a înţelege şi de a asimila cu uşurinţă ceva, i s t e ţ, i n t e l i g e n t, (popular) m i n t o s (**1**); care este înzestrat cu agerime a minţii, a g e r, p e r s p i c a c e, (figurat) d e z g h e ţ a t (**2**), s p r i n t e n (**2**); care judecă cu luciditate, l u c i d; evoluat din punct de vedere spiritual (**5**), instruit, cultivat; p. e x t. descurcăreţ, şmecher (**1**). *Hamalul, cu toate că meseria îi erea proastă, însă erea om prea deştept şi glumeţ.* GORJAN, H. I, 86/11. *Duhul lui ceva mai deştept mă făcea să vorbesc cu dânsul mai bucuroasă.* CR (1833), 144[1]/49. *Viţălariul ... să fie om sprintin şi deştept.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 14/26. *Rumânii sânt făcuţi bine, dăştepţi, cu duh, şi îndemânateci la orice meşteşug.* TÂMPEANUL, G. 9/20. *E foarte deştept din fire şi imitează minunat.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 86. *Ştefan îndată după aceasta se făcu mai deştept, şi când riga cu armia sa apucă drumul spre hotarele ţării, a trimes pe logofătul Tăutu şi pe Ioan visternicul ca să-l întrebe.* IST. M. 117/20. *Ce mai copilă vrednică şi deşteaptă.* PR. DRAM. 126. *Deşi să pare mulţi tineri a fi la minte deştepţi, Nu pot însă să şi fie ca bătrânii înţelepţi.* PANN, Ş. I, 51/1, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *De mic încă se arăta mai deştept şi mai cu inimă decât alţi copii.* CONV. LIT. I, 346. *Era deştept băiatul, iscusit şi numai spirit.* ISPIRESCU, L. 192. *Ai nenorocirea de a fi mai deştept, mai cinstit şi mai simţitor decât alţii.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 93. *Fetele care de care se silesc a arăta că sunt mai deştepte şi mai erudite.* CONTEMPORANUL, V, 470. *După credinţa poporului, oamenii cu fruntea lată, înaltă, sunt foarte deştepţi.* CANDREA, F. 41. *Şi ai fraţi mici ...Tu eşti mai mare, mai deştept.* IOSIF, V. 51. *Lina vrea să dovedească domnului că e fată deşteaptă.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 71. *Tu eşti copil deştept, nu te ştiam aşa de greu de cap!* AGÎRBICEANU, S. 10. *Cu nimeni nu se înţelesese încă atât de bine ... cum se înţelegea cu învăţătoarea aceasta deşteaptă şi încântătoare.* REBREANU, I. 352. *Între aceste personaje sunt şi oameni deştepţi, ca Tipătescu.* IBRĂILEANU, SP. CR. 232. *Papa ţine la dânsul, având convingerea că-i un om deştept şi foarte de ispravă.* MIRONESCU, S. 151. *Răul cel mai mare este Că am devenit mult mai deştept decât pot fi.* E. IONESCU, E. 168. *Trimise la oraş pe cel mai deştept slujitor al lui.* VISSARON, B. 202. *E cel mai mare, mai deştept şi mai viteaz popor dintre toate popoarele.* SADOVEANU, O. XX, 411. *Om foarte deştept şi mândru, dar tare iute din fire.* MOROIANU, S. 134. *Toate fetele sunt mai deştepte decât băieţii, până la 16 ani.* ARGHEZI, C. I. 48. *E drept că pe acest boier fălos şi lacom, care se crede foarte deştept, îl plictisesc poeţii.* CAMIL PETRESCU, O. II, 127. *El e mai deştept, mai socotit decât ea.* DEMETRIUS, A. 15. *Tu, care eşti copilul meu, eşti mai deştept?* PREDA, I. 70. *Vorbeam şi despre cărţi şi filme, şi mă miram cât poate fi de deşteaptă.* CĂRTĂRESCU, N. 267. *Prea deştept e personajul principal, ... prea le ştie pe toate.* RL 2005, nr. 4 723. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Cu frica lui Dumnezeu cu dragoste şi cu minte deşteaptă îl lăsăm în judecata lui Dumnezeu.* ANTIM, O. 394. *Cât timp va fi în om mintea lui deşteaptă şi luminată, ei în zădar s-or cerca a stârni scorturi pintre oameni.* SBIERA, P. 305. *Pe cât ea are o naştere de joasă, pe atât mintea-i este peste fire de deşteaptă şi de înaltă.* ŞEZ. I, 103. ✧ (Adverbial) *În strachină, nătâng, împlântam piciorul stâng şi nu călcam deştept nici cu piciorul drept.* E. IONESCU, E. 22. ✦ E x p r. **A face pe deşteptul** = a încerca cu orice preţ şi fără temei să dea impresia că e atotştiutor; a s e g r o z ă v i, a s e l ă u d a. *Să-mi spuneţi voi care faceţi pe deştepţii ... ce credeţi c-a păţit Stelică?* BRĂESCU, O. A. I, 200. *Totdeauna face el pe deşteptul!* BENIUC, M. C. I, 422. *Ce tot faci pe deşteptu?* BARBU, G. 306. ✧ (Substantivat) *Deşteptul e un intuitiv.* CĂLINESCU, C. O. 59. *Proştii să moară. Deştepţii să vie din urmă să ieе fruptul.* CAMILAR, N. I, 216. ✧ F i g. *Pomul cu păpuşi e un pom deştept.* ARGHEZI, C. I. 25. ✧ (Ironic) *Ei, bată-te, că dıştept te-ai mai ales.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 166. *Dăştept mai eşti, era să-i spun, ai făcut ceafa groasă.* PREDA, Î. 82. ✧ (Substantivat) *Unde este bătrânul acela, care poate ca şi Socrat să se pogoare cu atâta blândeţe în ideile şi în purtările deştepţilor tineri?* BUZNEA, C. 22/9. *Iar eu, deşteptul, încep să strig.* REBREANU, R. II, 180. *În urmă cu vreo două luni sau mai mult, ... deştepţii ăia de la colonie l-au angajat pe unul, Samoilă.* BARBU, I. I, 288. *Îl satur eu de bine pe deşteptul ăla!* LĂNCRĂNJAN, C. II, 499. *Da, deşteptule, ca să nu împungă pe mă-ta!* SNOAVA, IV, 71. (Repetat, cu valoare de superlativ, întăreşte ideea de ironie) *Deşteptul deştepţilor.* IORDAN, STIL. 257. ✧ (Adverbial) *Un împărat bun şi drept, Care-n a sa stăpânire se purta foarte deştept.* PANN, E. I, 1/14. ✦ Care exprimă, denotă deşteptăciune, vioiciune, agerime, luciditate. *Zâmbirea lui deşteaptă, adâncă şi tăcută! Privirea-i ce citeşte în suflete-omeneşti.* EMINESCU, O. I, 61. *Propunerile lui nu veneau din chibzuirea cât de deşteaptă a unei situaţii de fapt, ci din tezaurele nepreţuite ale unei ideologii la care ajunsese prin gândirea unei vieţi întregi.* IORGA, P. A. II, 66. *Firicel ... privea cu ochi deştepţi mişcările nervoase.* POPA, V. 109. [Câinele] *privea la stăpâni cu doi ochi aşa de deştepţi, parcă numai glasul îi lipsea.* SADOVEANU, O. II, 148. *Coboară banul mare, pe cap cu nalt calpac, Cu faţa sa prelungă, cu ochiul lui deştept.* PILLAT, P. 95. *Ochii negri, calzi, mari şi deştepţi.* DEMETRIUS, A. 94.

– Pl.: *deştepţi, -te.* – Şi: (învechit şi popular) **dăştépt, -eáptă,** (învechit) **diştépt, -eáptă** adj.

– De la **deştepta.**

DEŞTEPTÁ vb. I. T r a n z. şi r e f l. **1.** A face să treacă sau a trece de la starea de somn la stare de veghe; a(-şi) întrerupe somnul; a ieşi din starea de somn; a (se) trezi (**1**); p. e x t. a (se) scula (**1 1**) *Derept aceaia şi noi să ne deşteptăm şi să ne nevoim, ca să nu ne afle pre noi mirele adurmiţi.* CORESI, EV. 88. *Şi mă deşteptaiu. Şi iar adurmind vădzuiu vis.* PO 141/16. *Văzu un om ... durmind pre pământul gol ... Atunce mearse de-l deşteptă şi-l duse în casă.* MOXA, ap. GCR I, 61/15. *Şi daca l-au deşteptat, au şăzut în leagăn, numai cu aprodul.* URECHE, L. 145. *Ea, dacă să va deştepta, va striga, acesta să să cearte ca un răpitoriu.* PRAV. 210. *Şi era el în fundul corabiei, dormind pre un căpătâiu; atunce-l deşteptară.* N. TEST. (1648), ap. GCR I, 128/29. *Adormi pre coşciugul cu smochinele ... Iară deaca s-au deşteptat, zise [...]* DOSOFTEI, ap. GCR I, 255/14. *Craiul de Spania, o furtună îl dăşteaptă câte ceva, dar iar*

să întoarce a dormi (a. 1693). FN 13. *Deşteptându-să din somn dimineaţa, au spus visul argaţilor săi.* NECULCE, L. 13. *De doarme Dumnezeu, adecă de să face ca acela ce doarme şi nu va vrea să ne asculte, tu ai multă îndrăzneală, ce-L deşteaptă şi te roagă Lui tu, cel vreadnic, pentru noi.* ANTIM, O. 182. *Feciorul dormea pe lespezi ... Atunci l-au îmboldit cu toiagul de l-au deşteptat* (a. 1747). GCR II, 41/20. *Mergea noaptea la tatăl copilii, îl deşteaptă.* IST. AM. 90^2/10. *Deşteptându-se din somn, şi el înfricoşat întinsă fuga.* MAIOR, IST. 222/12. *Au aşezat în capitalul fieştecărui prinţipat obiceaiul de a petrece dimineţa ea să meargă la curte când să deşteaptă prinţipul.* OBLĂDUIREA, 61/4, cf. LB. *Îndată ce ne deşteptăm, începem iarăşi a întrebuinţa slobod pre simţirile noastre ceale din afară.* POTECA, G. 7/22. *Noaptea ne deşteptăm foarte des, pentru că tinerilor noştri soldaţi nu le este milă de praf şi slobod puştele.* CR (1830), 151^1/30. *Eu de plezir adormisem şi târziu m-am deşteptat.* PR. DRAM. 115. *M-am deşteptat de sunetul cel pătrunzător al clopotului.* MARCOVICI, C. 16/7. *Să mă deşteptţi despre zori cu un ceas şi jumătate până a nu se face zioă.* GORJAN, H. I, 22/34. *Copiii ... dorm mereu încât trebuie cinevaşi să-i deştepte cu silă ca să-i puie să sugă.* MEŞT. MOŞ. 29/19. *Deşteptându-mă din somn ..., simţii o hârtioară micuţă între degete, pe care erau scrise cele două strofe din capul scrisorii.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 88. *Să vii să mă deştepţi, dacă oi fi dormind.* PR. DRAM. 130. *Bolnavul adoarme îndată, din care somn liniştit să dişteaptă nu numai asudat dar şi uşurat.* C. VÂRNAV, H. 126/14. *Tocma cam despre zioă, deşteptându-se, tuşi.* PANN, Ş. II, 5/11. *O poamă căzându-i pe cap l-a deşteptat.* BARASCH, M. I, 39/13. *În toată dimineaţa copiliţa noastră vine de ne deşteaptă.* NEGRUZZI, S. I, 75. *Maiorul şi juna sa soţie, care asemenea se găsea la moşie, fură îndată deşteptaţi.* PELIMON, I. 13/11. *Când visăm multe credem, de care, după ce ne deşteptăm, râdem ca de nişte deşertăciuni.* BĂLĂŞESCU, GR. 113/17. *Într-o noapte întunecoasă, toţi acei ce locuiau în vecinătatea valii, unde astăzi se află monăstirea, fură deşteptaţi din somn.* CONV. LIT. I, 310. *Noaptea buciumele răsunau Şi la lupte sângeroase pe români îi deşteptau.* ALECSANDRI, POEZII, 31. *Zgomotele alaiului domnesc deşteptase bufniţele şi liliecii.* ODOBESCU, S. I, 162. *A doua zi când m-am deşteptat eram singur.* CONTEMPORANUL, I, 25. *Se cutremură Sultanul ..., se deşteaptă şi pe cer Vede luna cum pluteşte peste plaiul Eschişer.* EMINESCU, O. I, 194. *Sfânta Duminecă ..., deşteptând pe Harap Alb chiar în miezul nopţei, îi zice [...]* CREANGĂ, P. 215. *Mâine dimineaţă eu am să plec până nu te deştepţi dumneata.* CARAGIALE, O. II, 259. *Deşteptându-se din somn, Ghiţă era neliniştit.* SLAVICI, O. I, 186. *Copilul deşteptase pe mama sa.* MACEDONSKI, O. III, 20. *Veşnicele sfezi în larma cărora se deştepta noaptea din somn când tatăl ei se întorcea mofluz şi îndrăcit de la cărţi.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 18. *Copilul ... se deşteptase în hopurile uliţelor şi plângea.* MILLE, V. P. 141. *Mi-era milă s-o strâng şi teamă să n-o deştept.* SĂM. I, 150. *Dacă se uită cineva pe fereastră, dimineaţa, când se deşteaptă, uită cele visate peste noapte.* CANDREA, F. 44. *Mă gândeam ce surprinşi or să rămâie vecinii a doua zi, când s-or deştepta şi vor vedea toate acestea.* ANGHEL, PR. 10. *Visează şi acum, de multe ori, întâmplări din anii aceia şi se deşteaptă înspăimântat şi plin de sudoare.* AGÎRBICEANU, S. 14. *Când m-am deşteptat în gemete surde, era ziua mare.* LUNGIANU, CL. 110. *Astfel nu mai deştepta din somn pe bătrâni, când venea el noaptea de pe uliţe.* REBREANU, I. 45. *La şapte, am fost chemat la Adela, care se deşteptase.* IBRĂILEANU, A. 182. *Cei doi tovarăşi de vânătoare sfătuiau pe şoptite, deşteptaţi prea de timpuriu.* C. PETRESCU, S. 213. *În somn, mă deşteptam şi îl priveam* [pe Tom]. M. ELIADE, O. I, 54. *Ion se deşteptase acum de-al binelea.* MIRONESCU, S. 13. *Mateloţii se deşteptară pe bord.* MINULESCU, VERS. 14. *Fără veste, Pe la porţi răsar neveste, Satul se deşteapt-acum.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 92. *Am rugat-o să nu te deştepte, căci e un somn bine meritat.* CAMIL PETRESCU, P. 153. *Un călător grăbit însă l-a deşteptat ca să-l întrebe cât mai avea de făcut până la oraşul învecinat.* NEGULESCU, G. 214. *Cum mă deşteptam, dădaca mă îmbrăca în odaia abia luminată de zorile sărace.* BRĂESCU, O. A. II, 12. *Se deşteptase, în zori, surprins şi fericit că scăpase de bardă, că mai avea cel puţin câteva ore de viaţă.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 124. *Deşi ne strecuram pe lângă ziduri, ca două umbre, ni se părea că paşii noştri aveau să deştepte pe toţi paznicii cetăţii.* COCEA, S. I, 98. *Ber Căciulă se deşteptă, se scărpină la ceafă, căscă şi întrebă ca zăpăcit, că unde se află.* VISSARION, B. 17. *Pintenii de fier care sunară apoi pe scările de piatră deşteptară îndată pe oamenii curţii.* SADOVEANU, O. I, 10. *Părea că se cutremură pământul, deşteptând din somn pe toţi cei de la căşerie.* MOROIANU, S. 65. *M-am deşteptat din somn dinaintea ferestrei, acoperit pe de-a-ntregul de soare.* ARGHEZI, C. J. 20. *Bombele nu l-au deşteptat din somn.* BENIUC, M. C. I, 260. *Între timp toată lumea se deşteptase.* PREDA, M. 490. *Mă deşteptasem şi-atunci am pornit Prin euritmia pădurii în goană.* LABIŞ, P. 247. *Stanislav dacă cădea, Greu trei zile că dormea ... A treia zi când sosea, Stanislav se deştepta.* TEODORESCU, P. P. 568. *Şi de vis s-a spăimântat, Cât fu-ndată deşteptat.* RETEGANUL, TR. 48. *Pietricele-a aruncat, Pietricele-a răsunat, Boieri mari s-a deşteptat.* PĂSCULESCU, L. P. 58. *Şi-acum doarme Într-un pat, Pe trei perne Răsturnat ... Şi cu paloş gol pe piept, De mi-e frică să-l deştept!* BALADE, II, 107. *Badea când îmi vine-n gând, Mă deştept din somn plângând.* FOLC. TRANSILV. II, 217. ✧ F i g . *Iată păcatele a toată lumea le-ai luat ... La cel ceas mai de apoi al ceştii zile dentru deşertăciune deşteaptă* (a. 1633). GCR I, 80/22. *Să ne deşteptăm sufletele den somnul cel greu.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 3/36. *Viaţa iaste un somn, dintru carele nu ne putem deştepta, fără numai la ceasul morţii.* ANTIM, ap. GCR II, 5/12. *Supărările ... mă deşteaptă din somnul păcatelor meale* (a. 1750). GCR II, 49/7. *Viaţa iaste un somn şi moartea iaste vreamea întru carea ne deşteptăm.* PILDE, 95/18. *Şi inima-mi adormită, repede se deştepta.* HELIADE, O. I, 428. *Începură unele să cânte cu felurimi de istrumenturi muziceşti ... încât se deştepta şi pietrile ca să le asculte.* GORJAN, H. I, 141/4. *Noi n-om cruţa a zice către omeneasca fire, Ca s-o deşteptăm aeve dintru a sa adormire.* CONACHI, P. 278. *Dintre toate neputinţele omeneşti cel mai de tânguit este somnul sufletului. Ce de oameni trec pe pământ fără a se deştepta niciodată.* NEGULICI, E. I, 259/24. *Te salut ... frumos soare al munţilor ... ca pre acela ce naşti păsărilor cântarea, natura o faci a se deştepta ca din somn şi a surâde de strălucire.* PELIMON, I. 45/22. *Ieri a suflat întâiul vânt de toamnă Ş-a doborât pălitele foi, ... Căderau mereu cu freamăte de jale Şi deşteptau din ramuri căzând A presimţirii vrajă fioroasă.* MACEDONSKI, O. I, 12. *Deşteaptă-te, tu vânt de sud, Ridi-*

că-te, tu crivăţ! COŞBUC, P. II, 219. *Cum se deşteaptă firea-nveselită, Şi râde soarele a sărbătoare!* CERNA, P. 160. *Singura dată când regele a deşteptat din somn limba tăcutului clopot ..., a fost atunci când a murit.* ANGHEL, PR. 77. *Totul începuse a se deştepta sub întâile raze ale zilei.* HOGAŞ, DR. I, 3. *Taci să nu-mi deştepţi tristeţea amintirilor culcate În sicriurile-albastre ale zilelor de ieri!* MINULESCU, VERS. 26. *Şi-n vâlvora rodirii, cu scrâşnete de dinţi Năprasnicele gheţuri se deşteptau fierbinţi.* VOICULESCU, POEZII, II, 161. *Morarul Onisifor veni după el şi deşteptă focul din mijlocul încăperii, cu gâteje.* SADOVEANU, O. XIII, 575. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Plăntele se curăţă de buruieană, se deşteaptă la vegibilitate (vietate) mai activă, şi se înfrăţăsc.* LITINSCHI, M. 33/9. *Acolo rămânu larvele toată earna într-o amorţire somnoroasă; primăveara viitoare eară se deşteaptă.* BARASCH, B. 284. ✦ A face să-şi revină sau a-şi reveni dintr-o stare de ameţeală, de leşin, de inconştienţă; (regional) a (se) întrema; a (se) trezi (**2**). *Îndată să rădică furtună mare şi-i apucă prespe voia lor de-i duse. Şi când să deşteptară, să aflară la moşia svântului.* VARLAAM, C. 390. *Fieşcare sunet de muzică deştepta pe bolnavul din a sa amorţire.* CR (1839), 315[2]/7. *Simţind picioarele-mi slăbind, am închis ochii... Nu ştiu cât ţinu astă fantasmagorie. Căci când m-am deşteptat, eram singură în biserică.* NEGRUZZI, S. I, 54. *Îndată purcesei ca un duh de spaimă îmboldit de ferbinţeala frigurilor, şi când mă deşteptai din ameţeala mea, văzui calul numai spumă.* id. ib. 67. *Cocoana s-a deşteptat din leşin.* CARAGIALE, O. II, 100. *Sângele se iveşte la suprafaţă, apoi ţâşneşte, şi Vasile se deşteaptă.* BACALBAŞA, S. A. I, 29. *Şi cum deştepţi din leşin pe om, când l-a izbit Puternic de-un părete, aşa era!* COŞBUC, P. I, 142. *Cucoanei i se făcu rău. Strigară pe stăpân, îi dădură cu oţet şi abia o deşteptară.* AGÎRBICEANU, S. P. 44. *Nu, m-am deşteptat, aceasta a fost; m-am deşteptat. Un om de bine m-a stropit cu apa vie a vieţii.* M. ELIADE, O. I, 5. *Când s-a deşteptat, era întins pe spate, jos, pe ţărna tare.* POPA, V. 12. *Dochia sta ca moartă în leşinul ei ...* [Ea] *se deşteptă galbenă şi slăbită.* SADOVEANU, O. I, 26. *Trepanăm un câine sau o pisică sub anestezie ... şi-l lăsăm să se deştepte parţial.* DANIELOPOLU, F. N. I, 144. *În pomi nimfele fluturilor ... se deşteptau la căldura focurilor.* BARBU, PRINC. 21. *De ochi să mi-l descruntaţi De cap să mi-l deşteptaţi De picioare-l descurcaţi.* TEODORESCU, P. P. 383, cf. ALR I/I h 138/12, ALRM I/I h 196/12, , ALR I/I h 144, ALRM I/I h 203. ✧ F i g. *Lumea din premeneală nu să mai deşteaptă. Orice iaste muritoriu, cu vremea să petreace.* M. COSTIN, ap. GCR I, 205/15. *Tunul încetase d-a răsuna în Europa; el îşi produsese efectul: deşteptase naţionalităţile, una câte una, din amorţeala în care erau căzute de secoli.* GHICA, S. IV. ✦ A face să-şi revină sau a-şi reveni dintr-o stare de rătăcire sufletească, din visare, din reverie etc. *Omule, nu-ţi fie frică, nici te teme, ci te trezveşte şi te deşteaptă şi-mi spune jalba ta.* NEAGOE, ap. GCR I, 170/1. *Deşteptându-se din mirarea aceaia ..., începu din partea sa a lăuda pre marele Joe.* MAIOR, T. 259/5. *Înduplecările gheneralului ... au dipărtat posomoritele sale idei, ghenia (duhul) lui Petru iarăşi s-au deşteptat şi au început a energhisi întru toată a sa vărtute.* ASACHI, I. 290/19. *Bătea noao ceasuri pe când mă deşteptai din adânca şi trista mea cugetare.* FM (1843), 8[1]/28. *Mă deşteptai din letargie, mă ridicai îndată ... şi mă coborâi devale.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 3. *În sfârşit se deşteptă şi iese din gândurile ce-l absorbeau.* PÂCLEANU, I. I, 109/20. *Vali se deşteptă din visu-i şi se apropie de grupele damelor.* CONV. LIT. III, 60. *Când se deşteptă din reveria sa, fereastra de sus a palatului era deschisă.* EMINESCU, P. L. 37. *Când se deşteptă văzu între ele şi juna fată un întreg abis, toată nemărginirea unui amor dat altuia decât lui.* GANE, N. I, 37. *Craiul, deşteptat Din gânduri, – atent la toate a privit şi-a ascultat.* COŞBUC, P. II, 126. *O muzică auzită ... Atât de dulce o topeşte toată În lumi aeriene Că n-ai mai vrea să te deştepţi vreodată.* CERNA, P. 147. *Ordinul maiorului îl deşteptă brusc din toropeală.* REBREANU, R. II, 280. *M-am frecat la ochi nu ca să mă deştept, dar ca să recad în visul opac al realităţii.* GALACTION, O. 109. *Parcă m-ar fi stropit cineva cu o cană de apă ca să mă deştepte dintr-o reverie stupefiantă.* CAMIL PETRESCU, P. 227. *Călătorul tresări deşteptat din gândurile lui depărtate.* C. PETRESCU, A. 287. *Nechezatul calului ... deşteptă din gânduri pe fată.* VISSARION, B. 26. *Jupânesele încremeniseră în lumină şi se deşteptară cu oftări grele, când melodia conteni.* SADOVEANU, O. I, 54. *Îl deşteptă din toropeală o mână subţire care-i ridica bărbia în sus.* CĂLINESCU, E. O. I, 167.

2. A face să-şi revină sau a reveni la viaţă; a învia. *Preîn I[su]ſs H[risto]ſs Domnul Părinte cela ce el deşteptă deîn moarte.* CORESI, L. 389/2. *Când va purceade glasul lui D[u]m[ne]ţău în bucinul acel îngeresc carele va bucina de va deştepta morţii şi-i va chema la giudeţ.* VARLAAM, ap. GCR I, 106/1. *Lazar priiatenul nostru doarme, ce voiu mearge să-l deştept pre el.* N. TEST. (1648), 120[v]/22. *Pre cei ce dormia în mormânturile deşertăciunii i-ai deşteptat.* MINEIUL (1776), 1[r2]/10. *Fericiţi cei ce nu se mai deşteaptă, dacă însă visurile spăimântătoare nu turbură şi ţărâna mormânturilor.* MARCOVICI, C. 7/4, cf. POLIZU. *Gândul meu ... Întrevede legioane deşteptate din mormânt, Călcând val de năvălire, peste valul de pământ.* ALECSANDRI, POEZII, 93, cf. TDRG. *La glasul tău de jale, Să se deştepte morţi de mii de vremi.* CERNA, P. 6, cf. DHLR II, 433. *Ici doarme cu mâni la piept Ce să fac ca să-l deştept?* MARIAN, SA. 22. *Scoală-te, Adam. Iar Adam se deşteptă.* FOLC. MOLD. I, 273.

3. F i g. A scoate sau a ieşi dintr-o stare de inerţie, de indiferenţă, a face să treacă sau a trece la acţiune (după o lungă inactivitate), a (se) pune în mişcare, v. m i ş c a (**3**), a (s e) a g i t a; p. e x t. a face să devină sau a deveni conştient, a face să ajungă sau a ajunge să înţeleagă, să-şi dea seama de realitate, de adevăr; a (s e) t r e z i (**4**). *De se va deştepta cela ce-au fost lenivos până acmu ... şi va lăsa leanea ..., putearnic iaste Dumnezeu a întări pre el.* CORESI, EV. 93. *Cu a Ta milă mă deşteaptă, Să le plătesc pentru a lor faptă.* DOSOFTEI, PS[2]. 283. *Fruniol zice: De iznoavă să deşteaptă rocoşituri, într-acea crăie. Porunci a meargere de ostaş, a întări acea tabără slabă.* FN 130. *Istoriia deştiaptă şi pre cei leneşi şi neştiuţi spre mare lucruri.* N. COSTIN, L. 38. *Cu lucrarea bunei vorbiri şi cu sunetul glasului îndemnează pre fieştecare la luptă, deşteaptă pre orice leaneş la războiu.* MOLNAR, RET. 7/20. *Ca să-l deşteapte a face mai multe bunătăţi dintru acea sumă cumplită de bani ce adunase, milostiveaşte l-au dăruit cu titulă de sfeatnic.* MAIOR, I. B. 236/1. *Şi românii nu se mai deşteaptă din lângoare!* id. S. I, 320. *Adunarea noastră pre-nălţată De atâta zarvă cu rebelie Abia-n urmă şi ea să deşteaptă ... Apucă fuga cea sănătoasă.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 196. *Parohii să fie laolaltă cu învăţătorul la aşa veselie, apoi să facă cercarea şi sărbătoarea de bucurie şi să*

deştepte cu faţa sa pre toţi, bucurându-se. PETROVICI, P. 46/11. *Vremea este a ne deştepta.* GOLESCU, Î. 3. *Prin acest început poate voi deştepta pre acii ce ar şti mai bine sau ar avea mai multe izvoare ca să scrie.* IST. M. XVI/20. *Merse ca să deştepte duhurile în insula Schio, aprinse revuluţia în Samos.* CR (1830), 326[2]/19. *Norodul, pe care o astfel de faptă îl deşteaptă ca să-şi simţă robia lui, hotărăşte toate în cele din urmă.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 8/9. *Le-au suflat Iosif viaţă, Inimă mai îndrăzneaţă, Deşteptându-i mult la vână Le-au dat armele în mână.* BĂRAC, ap. GCR II, 239. *Blestemul înfricoşat s-au auzit despre apus şi toate popoarele s-au deşteptat.* RUSSO, S. 148. *Durerea ce te arde din peptu-ţi va goni Deşteaptă al tău suflet şi peară-i letargia.* R. IONESCU, C. 40/9. *Zăcând trândavi aşa îndelung fără să ne deşteptăm, lăsăm să între alţii streini în ţarina noastră.* BĂLĂŞESCU, GR. XXIX/18. *Muză, muză, nu-nceta Pe români a-i deştepta!* SION, POEZII, 104/2. *Răul era să ajungă mai departe ..., dacă românii nu se deşteptau la timp prin reformatorul limbei lor, D. Ion Eliade Rădulescu.* BARONZI, L. 154. *Deşteptată poate prin direcţia critică a Convorbirilor literare, ... tinerimea română de peste Carpaţi se înfăţişează deodată cu deplina aptitudine de a simţi şi de a întrupa frumosul în forme literare.* MAIORESCU, CRITICE, 502. *Atunci, vodă, care nu iubea minciuna şi era mare duşman al faimei celei neîntemeiate, se hotărî să deştepte satul din înşelăciune.* CONV. LIT. XX, 572. *Tu, mulţime flămânzită, ... Te deşteaptă.* MILLE, V. P. 91. *După realizare, s-ar putea deştepta şi inconştient mi-ai reproşa mie iluzionarea şi decepţia ei.* IBRĂILEANU, A. 173. *O veste fulgerătoare deşteptă tranşeea: a murit căpitanul!* BRĂESCU, O. A. I, 149. *Copiii cântau uşurel cântece patriotice „Deşteaptă-te, române" ... era îndeosebi cântarea predilectă.* ISAC, O. 269. *Fetele, feciori aşteaptă, Dar până ei se deşteaptă, Vine, vine cârneleagă.* BÎRLEA, C. P. 275. *Deşteptaţi-vă, feciori, Nu şedeţi ca-n şezători, Ci vă luaţi vase-n mână Să vă duceţi la fântână.* FOLC. TRANSILV. I, 545. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Negoţul intern a fost deşteptat şi întărit numai prin alcătuirea unei bogate clase de boieri.* IORGA, C. I. III, 77. ✦ (Învechit; rar) A atrage atenţia. *Asupra scopului serbării ... noi cei întâi am deşteptat publicul român prin un articul ce am publicat.* CONV. LIT. XI, 34.

4. F i g. A face să se manifeste sau a se manifesta ceea ce este latent, virtual într-o fiinţă; p. e x t. a face să apară, să ia fiinţă sau a apărea, a lua fiinţă; a (se) trezi (**5**). *Cu aceia voroavă a lui ... au deşteptat viaţa oamenilor către giudecăţile istoriei a le tixi.* N. COSTIN, L. 35. *De iznoavă să deştească rocoşituri într-acea crăie* (a. 1703). FN 130. *Cele ce se văd, mai tare deşteaptă şi pleacă simţirea, decât cele ce numai se aud.* MAIOR, S. I, 39. *Voiu să vă cumând voao rugăciunea prin carea veţi deştepta temerea de Dumnezeu în inimile pruncilor.* PETROVICI, P. 205/26. *Se deşteaptă în sufletul lui cel mare acel cuget spre fericirea a tot neamul omenesc prea folositoriu cum că, în locul altuirei cu vărsat de rând, s-ar putea face altuirea cu vărsat de vacă.* FRĂŢILĂ, S. Î. 21/7. *De ce mă opresc în neşte năluciri care îm[i] deştaptă durerea cea alinată.* BELDIMAN, A. 51/12. *S-au început cu poezie, pentru că aceasta este fiica simţirei ce în inima omului mai timpuriu să deşteaptă decâtu-i giudecata mintei sale.* AR (1829), 19[2]/15. *Oricine pronunţă astăzi vorba libertate, simte a se deştepta în inima lui nişte simtimente regeneratoare.* HELIADE, O. II, 327. *Nemişcare noastră a deşteptat nădejdile vrăjmaşului.* CR (1830), 151[2]/8. *În aseminea împregiurări gustul măiestriilor şi al ştiinţelor, carele ... se înapoiese cu totul, iară se dişteptă.* SĂULESCU, HR. I, 104/11. *Romantismul ... deştepta în el o simţiciune mai adâncă şi mai vie către amor şi prieteşug.* HRISOVERGHI, A. 2/16. *Şoptirile unora ... deştepta luarea-aminte a bătrânului Fulbert, însă acum era prea târziu.* ASACHI, L. 11[1]/11. *O nenorocirea de astăzi deşteaptă în noi şi cele trecute* (a. 1839). HURMUZAKI–S, VI, 143. *El îi zugrăvi această fărădelege cu cele mai vioane coloare, ca doară va deştepta în peptul ei căinţă.* FM (1843), 213[1]/5. *Ştefan ... pentru a deştepta curajul supuşilor săi, a răsplătit pe toţi aceia ce s-au purtat bărbăteşte în acest război.* IST. M. 140/21. *Cineva nu învaţă facultăţile sufletului, ci numai le deşteaptă.* NEGULICI, E. I, 218/1. [Epidemia] *au agiuns păn la Antiohia, deşteptând cu grozăviile sale încă pe atuncea ... luarea-aminte a doctorilor.* C. VÂRNAV, H. 7/7. *Ura lor, sălbăticia sa, înghetată de frigul anilor, se deşteaptă mai teribilă şi mai crudă.* PÂCLEANU, I. I, 20/23. *Datoriile stăpânei de casă de către slugile sale sânt ... a le deştepta respectul religiei.* PENESCU, M. 8/9. *Noaptea, totul astei scene colosală de mărire, Două nobile instincte cu putere deştepta; Unu, -a cerului credinţă, altu-a patriei iubire.* ALEXANDRESCU, O. I, 75. *Când visuri de iubire s-ar deştepta în tine, Şi-i vrea ca să-ţi pleci capul p-un pept suspinătoriu Portretul meu priveşte şi cugetă la mine.* SION, POEZII, 189/5. *Am aflat prea cu cale a deştepta toată atenţiunea şi mintea tuturor credincioşilor noştri fii spre ziua cea mare şi memorabilă a alegerei deputaţilor la dietă* (a. 1863). ap. BARIŢIU, P. A. III, 174. *În mine deşteptase amintiri pe care timpul de mult le ştersese.* CONV. LIT. I, 348. *Aş deştepta în tine dorul Cu-a mea cântare înfocată.* ALECSANDRI, POEZII, 610. [Asta] *trebuie să ... deştepte o emoţiune dezinteresată.* MAIORESCU, CRITICE, 577. *Va căuta să deştepte în copii curiozitatea, să-i facă să caute ei singuri a-şi face idei despre cele privite.* CONTEMPORANUL, I, 206. *Tânărul Socol, în sufletul căruia se deştepta acum, una dupe alta, toate nenorocirile vieţei sale trecute, tresări ca d-un fior.* ODOBESCU, S. I, 154. *Visul selbelor bătrâne de pe umerii de deal El deşteaptă-n sânul noastru dorul ţării cei străbune.* EMINESCU, O. I, 35. *Tot alte gânduri îmi zburau prin cap şi alte plăceri mi se deşteptau în suflet.* CREANGĂ, A. 36. *Era cernită ... şi-mi deşteptă în inimă un simţimânt, amestec de respect, de interes şi de mirare.* CARAGIALE, O. IV, 261. *Voi căuta Ca să-l privesc, privirea de poate deştepta Amorul.* MACEDONSKI, O. II, 108. *Dorinţa de a te strânge La piept, mai caldă, mai pasională Îmi deştepta o grijă-ntunecată.* VLAHUŢĂ, S. A. I, 144. *La început omorul nu deşteaptă decât o răzbunare neîmpăcată din partea familiei victimei.* CONV. LIT. XX, 685. *Generalul temerar, ce pornise întru cucerirea lumei ca un alt Alexandru, se deştepta din nou în el.* ANGHEL – IOSIF, C. L. 11. *Petru Maior ... a deşteptat duhul naţional.* DENSUSIANU, L. 335. *La fiecare pas voiau să deştepte admiraţia şi invidia în publicul din oraş.* AGÎRBICEANU, A. 453. *Doamna Lang de altfel se simţea măgulită că a deşteptat o iubire atât de puternică în inima tânărului.* REBREANU, I. 186. *Deşteptasem simţimântul adânc omenesc că e mai puţin dureros să nu ai ceva decât să-l aibă altul.* M. I. CARAGIALE, C. 147. *Ca o tigroaică ... în care se deşteaptă pornirea atavică ... tot aşa aveam impresia că întâmplarea cu moştenirea trezise în femeia*

mea porniri care dormitau latent. CAMIL PETRESCU, U. N. 44. *Se deșteptase în el ibovnicul.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 193. *Pas cu pas, trecutul mort se deștepta.* SADOVEANU, O. I, 64. *Presupunem că s-a deșteptat cu prilejul războaielor ... un sentiment de mândrie ostășească.* BRĂTIANU, T. 64. *Tabloul naturalist al vieții deșteaptă în suflet tristețe și apatie.* CĂLINESCU, C. O. 147. *Iubești – când simțiri se deșteaptă Că-n lume doar inima este.* BLAGA, POEZII, 268. *Se deșteptau vechile dușmănii iscate de suferințele vechi.* V. ROM. martie 1956, 153. *Deșteptase în el o dorință nouă de mișcare, de colind.* DEMETRIUS, A. 57. *Începutul văzut ca prăpastie deșteaptă imagini terestre, munți fără floră, povârnișuri amețitoare.* IST. LIT. ROM. II, 209. *Sunt unele cerințe vechi care deșteaptă în sufletul nostru rezonanțe atavice.* LL 1974, nr. 1, 94.

5. (Învechit) A face să devină sau a deveni receptiv; a face să învețe sau a învăța; p. e x t. a (se) orienta (**2**), a (se) călăuzi. *Și cu aceasta învață, deșteaptă pre apostoli și pre toți creștinii să prevegheaze pre venitul lui de judecată.* CORESI, T. EV. 140. *I[su]s H[risto]s deșteaptă pre om întru viața fără de moarte* (a. 1645). GCR I, 114/20. *Iată iubiților aceasta a doauo carte scriu voao pentru care deșteptu cu dojană înțeleaptă mintea voastră.* N. TEST. (1648), 189^{r}/9. *Au luat cai de olac, ca un om deșteptat tot în bine, și de toată primejdiea neștiutoriu.* M. COSTIN, LET. I, 300/21. *Într-un glas slăviți toți pre Dumnădzău și pre Fiiul Său ce ne deșteaptă, Isus Hristos, lumina a tuturor veacurilor.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 107^{v}/7. *Uite-să toți ostașii cu căpeteniile lor la istorii și să-și aducă aminte de acei vestiți oarecând hatmani și oșteni, să să deștepte cu oarecare nevoință a laudelor celor trecuți.* N. COSTIN, L. 37. *Maică Fecioară, deșteaptă-mă către priveghearea pocăinții.* MINEIUL (1776), 100^{v1}/11. *Dragostea cea fiiască ... mă deșteaptă, ca la întrarea anului acesta nou, cu gratulațiia mea să cercetez pre dumneavoastră.* EUSTATIEVICI, I. 96/18. *Ceteaște fieștece învățătură adeseori ca să o pricepi și ca să poți deștepta și pre alții.* MOLNAR, E. S. 15/9. *Să fie deșteptat totdeauna spre lucruri bune.* BERTOLDO, 39/1. *Săm (sânt) încredințat cum limba română nu e stricată din limba latină. Totuși doresc să cuvinți mai încolo în lucrul acestu, ca să mă deștept întru aceia, cum doaă limbi au fost la romanii cei vechi: una gramaticească, sau a învățaților, și alta a poporului.* MAIOR, IST. 264/10. *Jupânul dascal ... mă deșteaptă de multe ori să am grijă de sănătate.* FULEA, B. 70/24. *Îi voi putea deștepta spre întrebuințarea altuirei* [vărsatului]. FRĂȚILĂ, S. Î. 6/11. *Mai ales îi deștepta la lucrarea pământului* (a. 1820). URICARIUL, IV, 218/2. *Astfel de pretenții obraznice și dobitocești ce făcea stăpânitorilor, deșteptară pe împărați ca să gonească ... pre patriarși.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 226/4. *El s-au deșteptat a cunoaște că aceasta au fost chiar o iconomie a sfiintei pronii, nu spre pedeapsă ci mai vârtos pentru binele lui.* DRĂGHICI, R. 116/30. *Amândoi veniți cu grabă către curata lumină, Ca să cunoaștem cărarea pe care firea ne mână. Încât deșteptat aeve întru cele-adevărate ... Să se rușineze omul de-a lui voinți ne-nfrânate.* CONACHI, P. 259. *Ceea ce a deșteptat mai mult spiritele în privința sistemului vamal ... au fost mai întâi unitatea vamală.* GHICA, C. E. III, 27. *Puterea acestor trei veliți va fi tare, dar cele mai multe a sale urmări se vor face pe taină, fiind de multe ori fapte ce se pot îndrepta și deșteptând ochii greșitului, căci cugetul său îl va bate* (sec. XIX). URICARIUL, IV, 285/21.

6. A face să evolueze sau a evolua din punct de vedere spiritual, a(-și) dezvolta inteligența, priceperea, cunoștințele etc.; p. e x t. a (se) cultiva, a (se) stila, a (se) instrui. *De multe ori stăpânitorii au stricat și acele mici școale, dinadins, ca să nu să deștepte norodul.* GOLESCU, Î. 14. *Daca vreți să-i dați idei* [săteanului], *deșteptați-l, regenerați-l, nu-l lăsați fără carte.* HELIADE, O. II, 333. *Lumina filosofiei ... deșteaptă inimile și le întinerează, înfierbântă simțirile.* CR (1832), 299^{1}/8. *Norodul se deșteaptă, învățând și își întinde cunoștințele.* ib. (1838), 6^{1}/32. *Pământul e roditoriu, clima sănătoasă, puterea trupurilor întreagă, mai cu samă între țăreni, carii fac aici inima poporului; duhul au pornit a se deștepta, ceva libertate încă nu lipsește.* RUS, I. II, 296/4, cf. PONTBRIANT, D. *Primească dar copilul ca estern în colegii acea învățătură scolastică căria i se dă un așa mare preț ...; deștepte-i-se acolo înțelegerea, îmbogățească-i-se memoria, sufletul îi va fi în siguranție.* NEGULICI, E. I, 136/1. *Păcală ... când vru să se-nsoare Ș-a ales o fată dintre prostișoare, Știind el prea bine că o mai deșteaptă.* PANN, Ș. II, 47/8, cf. DDRF. *De la școală ni deșteaptă bine băieții, n-am ce zice.* CONV. LIT. XLIV, 654, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Apoi țăranul, dacă s-a deșteptat, numai pământ vrea și iar pământ.* REBREANU, R. I, 87. *Școala și cultura laică lipsesc, ca nu cumva să deștepte pe acești sărmani somnambuli care practică riturile magiei negre.* RALEA, O. 31. *Copiii săraci s-au deșteptat. Acum în zadar le veți spune povești Cu îngeri, cu sfinți.* ISAC, O. 137. *Iarna, vara era cu ciobanii, la ei să deștepta, pe ei începu a-i cunoaște.* RETEGANUL, P. I, 14, cf. ȘEZ. II, 74.

– Prez. ind.: *deștépt.* – Și: (învechit) **dișteptá** vb. I.

– Lat. **dispectare.**

DEȘTEPTÁRE s. f. Acțiunea de a (s e) d e ș t e p t a și rezultatul ei.

1. Trecere de la starea de somn la cea de veghe, t r e z i r e (**1**); moment în care are loc această trecere, d e ș t e p t a t^{1} (**1**). Cf. d e ș t e p t a (**1**). *Pândiți minutul deșteptării lor și nu-i lăsați să stea în așternut deștepți.* PR. 30/3, cf. VALIAN, V. *Dormiam; deșteptarea însă și întrebarea dacă aș fi eu Iacob Casanova? se făcu mai tot într-o clipită.* FM (1843), 6^{1}/38. *Arghir dormind ... cu a sa deșteptare, oblu în picioare sare.* BĂRAC, A. E. 13^{r}/7, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Simțeam un fior analog cu acel pe care ni-l dă deșteptarea dintr-un vis urât.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 63, cf. DDRF, ALEXI, W. *La deșteptare mă trezii cu sfântul soare acățat de vârful plopului.* HOGAȘ, DR. I, 160. *Era ca amintirea, la deșteptare, a unui vis în vis.* IBRĂILEANU, A. 204. *Îl găseam lângă noi la deșteptare și pleca după ce adormeam toți.* BRĂESCU, A. 115. *El dormea bucăți mari de somn adânc tăiate de glasul ceasornicelor din cetate, de deșteptări scurte.* DEMETRIUS, A. 61. *Domnu' Sorin, deșteptarea! Am sosit!* BARBU, I. I, 120, cf. M. D. ENC., DEX. ✧ F i g. *România-n deșteptare din somn parcă s-a sculat.* SION, POEZII, 108/21. *E un spectacol foarte curios pentru un călător de a asista la deșteptarea unui oraș.* ALECSANDRI, O. P. 284. *Începură să se audă tot mai deslușite zgomotele deșteptării satului.* LUC. VII, 99. *Deșteptarea primăverii parcă-l întinerise.* REBREANU, R. I, 315. *Începuturile primei tinereți se pot asemăna cu primăvara. Câte flori, câte vânturi și câte ploi cu grindină, în acest timp de deșteptare al pământului.*

VISSARION, B. 346. *În primăvara a doua a căsniciei lor, în sărbătorile Paștilor, veni un prietin din copilărie, ... veni să petreacă sărbătorile primăverii acolo, în înflorirea aceea a grădinilor, în deșteptarea pământului.* SADOVEANU, O. II, 601. ✦ Semnal (din goarnă, din trompetă etc.) care anunță deșteptarea (1) în cazărmi, internate etc. *În cazărmi, internate etc. Numa te pomeneai cu goarna Că da deșteptarea.* PETICĂ, O. 204, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *O trâmbiță suna deșteptarea departe.* C. PETRESCU, A. R. 198. *Nu-și aducea aminte ca cel puțin într-o singură dimineață să se fi simțit atât de rău din cauza goarnei care suna deșteptarea, cum se simțea acasă când tatăl său trezea pe toată lumea.* PREDA, M. 492, cf. M. D. ENC., DEX. ✦ (În dicționarele din trecut) Stare de trezie, de nesomn, de veghe. Cf. POLIZU, COSTINESCU. ✦ Revenire dintr-o stare de absență psihică, de reverie etc. *Aprins de mânie pentru brusca mea deșteptare din acele frumoase visări, nu mă putui opri de a da tuturor răilor pe țigani.* FILIMON, O. II, 9. *Ce descepție crudă! Ce deșteptare fioroasă!* ALECSANDRI, T. 1 015. *Viseze că norocul va ține-o veșnicie Ci eu atât aș vrea: Să n-aibă-o deșteptare asemeni cu a mea.* CERNA, P. 70. *Frumoasă fată ... Cânta de dor și chin ... De zilnice-amăgiri, Și hohote de plâns la deșteptare.* IOSIF, V. 100. *Sfârși-se-va cu mine! Nici vis, nici deșteptare Nu-mi va fi dat să umblu prin stelele frumoase.* PERPESSICIUS, S. 149.

2. Revenire la viață; înviere. Cf. d e ș t e p t a (**2**). *Dai tuturor deșteptare.* MINEIUL (1776), 205^{r1}/34. *Din mormântul groapei tale Răsărit-a floarea albă a doritei deșteptări Ce înlătură buruiana, spinii care stau în cale.* MILLE, V. P. 107.

3. F i g. Scoatere sau ieșire dintr-o stare de inerție, de indiferență, trecere la acțiune (după o lungă inactivitate), punere în mișcare, agitare; p. e x t. înțelegere a unei valori, însemnătăți. Cf. d e ș t e p t a (**3**). *În Lizbona, deșteptare* (a. 1694). FN 32. *Singuri ei din bunăvoia lor pun piadecă deșteptării neamului.* MAIOR, I. B. 183/3. *Spre deșteptarea și luminarea ta* [națiune], *nici sudorile, nici averile nu-și cruță.* T. AARON, S. A. 7/9. *Duhul său profetic ce se vede la toate națiile când încep a se dezmorți și a mișca Către deșteptare.* CR (1839), 34^{1}/16. *Greșalele lor nu pot niciodată să se lungească, căci prin deșteptarea ce fac norodului cu ele, de multe ori sunt folositoare.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 86/17. *Au lucrat relative foarte mult pentru înavuțirea limbei, propagarea de idei sănătoase ... și deșteptarea conștiinței naționale.* BARIȚIU, P. A. I, 609, cf. POLIZU. *Visul său, în urma evenimentelor din capitală, nu țintea la mai puțin decât la deșteptarea poporimei muntene.* CONV. LIT. III, 57. *Tocmai spre deșteptarea publicului român din nepăsare lui trebuie prezentate numai formele estetice cele mai curate, și în mijlocul agitărilor politice și sociale arta este anume chemată a ne da un liman de adăpost.* MAIORESCU, CRITICE, 93. *Mureșan scutură lanțul cu-a lui voce ruginită ... Preot deșteptării noastre, semnelor vremii profet.* EMINESCU, O. I, 32. *Voiește să ne spună și cine este autorul acestei traduceri sau cine sunt îndeobște autorii deșteptării noastre naționale.* CONV. LIT. XX, 82. *Spune tu, vioară, sfântul glas al deșteptării.* MILLE, V. P. 57. *Simțind că moartea timpurie-l darmă, Aruncă-n zorii deșteptării noastre Întâiul glas de trâmbiță de-alarmă.* IOSIF, V. 128. *Democrațiile de azi sunt ... favorabile deșteptării spiritului național.* LOVINESCU, C. VI, 84.

4. F i g. Manifestare a ceca ce este latent, virtual; p. e x t. scoatere la iveală. Cf. d e ș t e p t a (**4**). *Sonul literelor ...* [e] *ca un vehicul pentru a deștepta imaginile și noțiunile corespunzătoare cuvintelor, și unde această deșteptare lipsește, lipsește posibilitatea percepțiunei unei poezii.* CONV. LIT. I, 2. *Hinezi, persiani și aravi frunzele* [cânepii] *... le întrebuințează pentru deșteptarea desfătării și a bucuriei.* CULT. C. 14/14. *Fac ei ... ceea ce a făcut ... Bălcescu și boierii cei vechi pentru deșteptarea simțului național!* GHICA, C. E. II, 412. *Litera fiind numai semnul văzut al semnului auzit, și amândouă având ... menirea de a provoca cea mai grabnică deșteptare a înțelesului, chestiunea se ține mai ales de teoria asociațiunii ideilor.* MAIORESCU, CRITICE, 329. *Orice gen literar are de obiect deșteptarea de imagini numai și numai prin cuvinte exprimând gândiri.* CARAGIALE, O. III, 296. ✦ (Învechit, rar) Descoperire (**4**). *De la aflarea grădinilor și a viilor și deșteptarea de a fiarbe și a frige 3 998 ani.* CALENDARIU (1814), 3/7.

5. Stimulare a inteligenței, a spiritului; dezvoltare a inteligenței, a priceperilor, a cunoștințelor etc.; p. e x t. cultivare, instruire, stilare. Cf. d e ș t e p t a (**6**). *Curățenia păstrează răsuflarea și tragerea porilor trupului slobodă ... pricinuiaște deșteptarea minții și simțurilor.* GRECEANU, Î. 96/21. *Bucuroși și cu dragoste veți lucra, dacă veți vedea shoala voastră vie și veselă; însă deșteptarea nu trebuie să se schimbe în neorânduială.* PETROVICI, P. 73/19. *Duhul timpurilor adică sporirea deșteptării minții omenești întâre în Evropa sistema cea mercantilă.* ASACHI, I. 332/5, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Bașiu iera un om măi bătrân și c-o dișteptari măi mari.* DIACONU, VR. 135.

– Pl.: *deșteptări.* – Gen.-dat. și: (învechit) *deșteptărei.* – Și: (regional) **dișteptáre** s. f.

– V. **deștepta.**

DEȘTEPTÁT[1] s. n. Faptul de a (s e) d e ș t e p t a (**1**); moment în care se deșteaptă cineva; deșteptare (**1**), trezire (**1**), sculat[1] (**1**). *Lucram cu stăruință ... Ce activitate! Cam pe la deșteptatul rânduricilor – țal! ... Aperitive ... șampanii.* CARAGIALE, S. N. 205. *Păsările ... i-au ținut loc și de ceasornic pentru lucrul câmpului, pentru ora deșteptatului.* BĂCESCU, PĂS. 389, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

– V. **deștepta.**

DEȘTEPTÁT²-Ă adj. **1.** (Învechit și popular) Deștept (**1**). Cf. d e ș t e p t a (**1**). *Priiatenii îl deștepta și-l întorcea deșteptat la casa lui, din carea ieșise dormind.* PRAV. 283. *Sunt ca somnul omului deșteptat* (s c u l a t u l u i PSALT.), *D[oa]mne, cându-i vei scula (pre morți).* PSALT. (1651), 136^{r}/2. *Nădejdea e visul omului deșteptat.* ȚICHINDEAL, A. M. 10/22, cf. LB, PONTBRIANT, D., LM. *A doua zi deșteptată, ea vede.* EMINESCU, P. L. 23. *În miezul nopței negru, mut, Când deșteptat asculți temut Grozava liniște.* SĂM. II, 427, cf. RESMERIȚĂ, D. *Săruta-o-aș adormită, S-a ținea încetluită. Săruta-o-aș deșteptată, S-a ținea încredințată.* RETEGANUL, TR. 112. *De li-i găsi adormit, Spune-i că eu am murit. De li-i găsi deșteptat, Spune-i că m-am măritat.* FOLC. TRANSILV. I, 53. ✧ F i g. *Orașul deșteptat începea să lucească în lumină.* DUNĂREANU, CH. 210. ✦ (Învechit; despre oameni, despre atribute sau manifestări ale lor) În stare de veghe; p. e x t. vigilent. *Cine se postește, iușor iaste și deșteptat.* CORESI, EV. 85. *Că cu privegherea deșteptată vei dobândi pacea cea b[l]a[go]s[lo]vită ... a cunoștinței sufletului* (a. 1685). GCR I, 275/18, cf. CANTEMIR, I. I. II, 290. *Oștile nu dorm, de vreame ce au*

supt coadă un putearnic vrăjmaş carele îi ţine dăşteptaţi (a. 1694). FN 38. *Egumenul ... să se uite cu ochi deşteptaţi la folosul şi sporul* [mănăstirii]. ANTIM, O. 328. *Se cade singur acel puternic să-şi fie stăpân voiei sale şi deşteptat la toate trebile sale ca să nu se supere norodul cu strâmbătate.* MUSTE, LET. III, 40/15. *Jupânul ... la tâlcuialele meale ceale de obşte ... cu deşteptată isteţie totdeauna au fost faţă.* EUSTATIEVICI, I. 26/5. *Fiţi dară, rogu-vă deşteptaţi, sârguitori şi veaseli la predarea învăţăturei.* PETROVICI, P. 38/4. *Să se aleagă ... spre învăţătură ceasurile ceale de dimineaţă, pentru că duhul în acest timp iaste mai lucrătoriu, mai deşteptat şi spre învăţătură mai bine întremit.* MAN. ÎNV. 43/9. *Tot omul înţelept, cel ce au părtinit judecata întreagă şi minte sănătoasă de la mama natură totdeauna ca un ostaş deşteptat priveghează să-şi ajungă scopul său.* BOJINCĂ, D. 25/9. ✦ (Învechit) Plin de viaţă; vioi (**1**), viu (**IV 1**). *Iată acel ticălos om cu puţin mai nainte veaget, cu vârtute, deşteptat şi veasel, iată fără veaste de boală împresurat zace.* MAIOR, P. 103/21. *Osteniţi-vă ca să predaţi pruncilor învăţături priimite şi cuvintele voastre să fie deşteptate.* PETROVICI, P. 73/24. *Diregătoria învăţătoriului poftеşte o necurmată luare de samă şi deşteptat duh cu inimă veselă şi voitoare de bine începciat.* MAN. ÎNV. 14/12.

2. (Învechit; rar) Readus la viaţă, înviat. Cf. d e ş t e p t a (**2**). Cf. LM.

3. Scos dintr-o stare de inerţie, de indiferenţă, de înapoiere; p. e x t. care a dobândit conştiinţă. Cf. d e ş t e p t a (**3**). *Cine e omul cel mare Şi aşa vestit prin care Zisăşi că ar fi făcute Numitele înştitute Şi alte shoale prin sate Aşa bine deşteptate?* MONTAN, S. 17/13. *Se desfac din paragini deşteptate popoare: Limpeziţi-vă cânturi. Răsărit, limpezeşte-te!* DEŞLIU, G. 54.

4. F i g. Scos la iveală dintr-o stare latentă. Cf. d e ş t e p t a (**4**). *Firul emoţiei ... ne răscoleşte apele sufletului şi trezeşte zvonul simţurilor deşteptate.* LOVINESCU, C. IV, 21.

5. (Învechit) Deştept (**2**). *Ţiţeron ... scrie ... precum ... de la un Antioh marele filozof, învăţătura să fie luat cu a cui dăscălie nu numai mai deşteptat ... ce ... mai de tot ... mutat să fie fost din cele ce fusese.* CANTEMIR, HR. 87. *Părinţii voştri ... de la inimă se bucură, văzându-vă pre voi sănătoşi, mândri, deşteptaţi şi când trăiţi cu alţii în dragoste şi vă purtaţi bine.* PETROVICI, P. 166/25. *Iar aceia care sunt mai deşteptaţi, neleneşi şi vrednici au şi stare de avere bună, cum starea unui cărbunar lăcuitor la Baden.* GOLESCU, Î. 57, cf. LB. [Păsările] *fac feliurit formate cuiburi, care adeseori vădesc cea mai deşteptată simţire de măiestrie.* J. CIHAC, I. N. 70/30. *Da bine, de păstori, tu nu-mi spui ce-ai aflat? Păstoriul precum spun e deşteptat şi bun.* DONICI, F. I, 20/19, cf. DDRF, ALEXI, W. *Copilul care de mic e deşteptat, va muri.* GOROVEI, CR. 78. ✧ (Substantivat) *Povestea cea despre Cuvrat şi despre despărţirea fiilor lui deşteptaţii o socotesc între fabule.* MAIOR, IST. 59/2. ✧ F i g. (Regional) *Golinu cel bogat După cini fata ş-o dat Nici n-ari faţî curatî Da nici gurî dişteptatî.* VASILIU, C. 45.

– Pl.: *deşteptaţi, -te.* – Şi: (regional) **dişteptát, -ă** adj.

– V. **deştepta.**

DEŞTEPTĂCIÚNE s. f. **1.** (Învechit şi regional) Starea de a fi deştept (**1**). Cf. COSTINESCU. *Omul bătrân nu poate porunci aşa de lesne somnului, cum porunceşte deşteptăciunii.* POPA, V. 181.

2. Însuşirea de a fi deştept (**2**); isteţime, inteligenţă; perspicacitate; (f i g.) sprinteneală; luciditate; p. e x t. abilitate, şmecherie (**1**). *Avea ... o iscusinţă de minte, o deşteptăciune şi o ţinere de minte foarte de mirare.* GORJAN, H. I, 13/23. *Rachiul otrăvitor şi vătămător minţii şi deşteptăciunii omeneşti ... se înmulţeşte prin numărul fabricilor.* PELIMON, I. 274/26. *Parveniţii şi demagogii nu trăiesc şi nu înaintează decât tocmai prin deşteptăciunea în care ţin acest odios instinct* [al esclusivităţii individuale]. EMINESCU, O. XI, 135. *Această din urmă dovadă de deşteptăciune şi de mărinimie ... i-au câştigat întreagă dragostea califului.* CARAGIALE, O. II, 282. *Degeaba! – mare lucru deşteptăciunea!* SLAVICI, O. I, 328. *Chinui Joe pe bietul Prometeu pentru deşteptăciunea şi ascuţimea lui de minte.* ISPIRESCU, U. 88. *De la un om jăfuit şi speriat de hoţi ... să nu pretinzi numaidecât mare deşteptăciune.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 120. *Văzând înălţimea ideii, îşi închipuie că oamenii aceia sunt cine ştie ce îngeri de bunătate, de deşteptăciune, de abnegaţie.* CONTEMPORANUL, V, 388, cf. DDRF, ALEXI, W., ŞĂINEANU[2]. *Statul sau boiul omului e pus adesea în legătură cu gradul lui de deşteptăciune.* CANDREA, F. 16, cf. TDRG. *Şi tocmai din astea care sunt fără prea multă deşteptăciune, ies slugile cele mai bune şi mai credincioase.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 79, cf. PASCU, S. 22. *Subt ochii căprui juca deşteptăciune şi şiretenie.* REBREANU, P. S. 134, cf. RESMERIŢĂ, D. *Ascuţiseră totdeodată şi deşteptăciunea celor născuţi dintr-însul.* M. I. CARAGIALE, C. 51, cf. CADE. *Sunt prost când mai cred că deşteptăciunea e bună la ceva.* E. IONESCU, E. 145. *Am auzit eu că ai făcut minuni cu deşteptăciunea ta la curtea lui Soare-Împărat.* VISSARION, B. 236. *Niciodată nu m-a mişcat mai mult decât atunci deşteptăciunea şi simţul de pază al acestui plăcut şi minunat tovarăş al omului.* MOROIANU, S. 46. *Devenind substantiv, deştept, să zicem, exprimă noţiunea „deşteptăciunii" întrupată într-o fiinţă vie, care, prin ea însăşi, e mai concretă decât reprezentarea pur ideală a acestei noţiuni.* IORDAN, STIL. 120. *Deşteptăciunea ei o să vă fie povestită de tătuţu, într-o sumedenie de isprăvi.* ARGHEZI, C. J. 86. *Deşteptăciunea e un proces imediat şi cine nu „prinde" repede nu-i deştept.* CĂLINESCU, C. O. 59. *Şi aşteptarea asta a lor era ... un fel de încredere de nezdruncinat în tăria lor şi în deşteptăciunea lor.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 182, cf. M. D. ENC., DEX. *Unul se mira de deşteptăciunea unui copil de 7 ani.* SNOAVA, IV, 46. ✦ (Ironic) Faptă sau vorbă de om deştept (**2**). Cf. DL. *Ai umplut pământul cu deşteptăciunea ta!* PREDA, M. 207, cf. DM, M. D. ENC., DEX.

– **Deştepta** + suf. *(-ă)ciune.*

DEŞTEPTĂTÓR, -OÁRE adj., s. m. **1.** Adj. Care deşteaptă (**1**) din somn. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., ALEXI, W., ŞĂINEANU[2], RESMERIŢĂ, D., SCRIBAN, D., M. D. ENC., DEX. ✧ F i g. *Acolo unde îl cheamă deşteptătoarea trâmbiţă să meargă, ... al tău bărbat întoarcă-să iarăşi la tine, dar împodobit cu biruinţă.* SLĂTINEANU, A. 95/6. ✧ *Ceas* (sau *ceasornic*) *deşteptător* (şi substantivat, n.) = ceas prevăzut cu un dispozitiv având o sonerie fixată care sună automat pentru a deştepta pe cineva din somn la momentul dorit. Cf. PONTBRIANT, D., BARONZI, L. I, 98, COSTINESCU. *Deşteptătorul meu* [Titlu]. LUC. II, 119, cf. ŞĂINEANU[2]. *Drept ceas deşteptător îmi cânt-un cuc, Iar patul meu e un splendid hamac!* ANGHEL – IOSIF, C. M. I,

125, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Totuși, cu gândul la birou, am potrivit deșteptătorul, ca de obicei, să mă scoale la șapte.* REBREANU, N. 178. *Obiectele disparate puse pe scaune, pe dulap, sub pat ... un samovar, câțiva papuci, un șal ... , un ceasornic deșteptător.* EFTIMIU, N. 45. *A fost bucuroasă când a sunat deșteptătorul și l-a auzit pe Elefterescu mormăind.* POPA, V. 231. *E mai acceptabil chiar implacabilul zornăit al deșteptătorului – aranjat de cu seară să sune la oră fixă – decât faimosul „cucurigu" al cocoșilor.* TEODOREANU, M. II, 440, cf. SCRIBAN, D. *Ai uitat când stai în gazdă la Săftica de te aștepta nebuna cu ceasul ăla deșteptător în mână?* P. CONSTANT, R. 92. *Nenea Ghiță Bâlcu dă un ceas deșteptător care cântă Valsul dimineții.* BARBU, G. 44. *Să verifice dacă ceasul deșteptător a fost bine potrivit.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 23. *Începu să se gândească la tot soiul de claxoane, de la cele cu arc ale bicicletelor, scoțând un sunet ca de deșteptător, la cele cu bășică de cauciuc.* CĂRTĂRESCU, N. 297.

2. S. m. (Astron; regional; art.) Porcarul, v. p o r c a r[1] (**2**). [Stelei Aldebaran] *prin unele părți i se zice deșteptătorul, la a cărui răsărire cocoșii încep să cânte.* PAMFILE, CER. 170. *Pe steaua Aldebaran țăranii o consideră ca luceafăr, numindu-l luceafărul porcesc ... Îi mai zic și deșteptătorul, căci când răsare el, cocoșii încep să cânte de ziuă.* OTESCU, CR. 21.

3. Adj. Care face să se manifeste, să se nască, să apară, să se ivească ceva. *Svătuindu-să cu alții, s-au apucat că va fi el cel întâi pricinitoriu și deșteptătoriu acestui lucru.* N. COSTIN, L. 462. *De-aici va răsuna trivoga Deșteptătoarelor cuvinte.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 126. *Imaginea mesei și a foamei mulțămite e așa de puternică încât uităm de cauza deșteptătoare.* CONTEMPORANUL, VII$_2$, 314. *Printre ei nu mai sunt oameni ca Dosoftei și Hrisant Notara, deșteptători de cultură.* IORGA, L. I, 439.

4. Adj. (Învechit; rar) Care face să evolueze din punct de vedere spiritual. *De mari făgăduieli pentru viitorime este învățarea gramaticei ... Această măiestrie deșteptătoare de minte a făcut den arătatele părți de se află români, bărbați așa de harnici, învățați și patrioți înfocați carii se pot amăsura cu bărbații cei mai mari ai țărilor luminate.* BĂLĂȘESCU, GR. XXII/23. ✧ (Substantivat) *Dintr-aceastea cuvinte învățăm la ce-au vinit Ioan: vinit-au să fie mărturisitoriu, deșteptătoriu, învățătoriu.* CORESI, T. EV. 35.

– Pl.: *deșteptători, -oare.* – Și: (învechit) **deșteptătóriu, -ie** adj.

– **Deștepta** + suf. *-(ă)tor.*

DEȘTEPTĂTÓRIU, -IE adj. v. **deșteptător.**

DEȘTEPTÍCĂ s. f. (Învechit; rar) Plantă nedefinită mai îndeaproape, care înlătură somnul și starea de leșin prin mirosul ei. *Îmi punea la nas deșteptică, al cării miros mă deștepta din acel somn adânc.* GORJAN, H. I, 69/16, cf. MDA.

– Pl.: *deșteptici.*

– **Deștepta** + suf. *-ică.*

DEȘTÉRNE vb. III. (Învechit și regional) **1.** T r a n z. (Folosit și a b s o l.) (Complementul indică așternutul de pat sau fața de masă împreună cu obiectele orânduite pe ea) A strânge (**I 5**), a aduna. Cf. RESMERIȚĂ, D. *Mie mi s-a urât așternând și deșternând.* SCRIBAN, D., cf., DL, DM, DEX. *Maică, măiculița mea, Ia masa că nu mănânc, Deșterne-mi că nu mă culc, Gată murgul să mă duc.* ȘEZ. VII, 112. ✧ R e f l . p a s . *Ca-n basme masa mi s-ar pune Și s-ar deșterne tot ca-n basme.* MACEDONSKI, O. I, 66.

2. T r a n z. și r e f l. A (se) întinde, a (se) desfășura (**2**), a (se) înfățișa (pe dinaintea ochilor). Cf. LM. *Priveliștile sclipitoare, Ce-n repezi șiruri se dișteri, Repaosă nestrămutată Sub raza gândului etern.* EMINESCU, O. I, 205. *După un crâng de aluniș, Șotânga își dișterne livezile de pruni.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 283. *De la zorile voioase păn la nopțile eterne, Sub un cer fără lumină marea-n valuri se deșterne.* BELDICEANU, P. 122, cf. ȘĂINEANU[2], CADE, DL, DM, DEX. ✧ F i g . *În nimicuri zilele-și dișterne.* EMINESCU, O. VI, 61. *La gura sobei ... să ne dișteară Povești în misterioase cuvinte.* CONTEMPORANUL, VII$_2$, 420. *Valul păcii se dișterne Din albastrul depărtării.* SĂM. I, 214.

– Prez. ind.: *deștérn.* – Și: (învechit) **dișténe** vb. III.

– Pref. *des-* + [a]**șterne.**

DEȘTÍNDE vb. III. I n t r a n z. (Învechit) **1.** A coborî (din înălțime). *Să se rușinedze necuratii și să deștingă în [i]ad.* PSALT. HUR. 25[2]/9. *Acela ... cădzu ... dinr-al treile podu giosu. Deaci luară elu mortu. Deștinse Pavelu și cădzu spr-insu de lu cupriense și dzise: nu vorovireți că sufletul lui întru elu iaste.* COD. VOR.[2] 244. *Nu morții laudă-Te, D[oam]ne, nici toți ce deștindu în iadu.* PSALT. SCH. 383/8. *Întru glasul arhanghelului și întru trâmbița Domnului deștinge-va den ceri.* CORESI, L. 480/19. *Și era acolo ceas deștinsă arhanghele Mihail cu patru sute de îngeri* (a. 1580). CUV. D. BĂTR. II, 312/17. *În a treia dzi Domnul pre vedearea în toată dihaniei gios va deștinge pre muntele Sinaei.* PO 242/6. *Deștinse arhanghel suptu codru* (cca 1600). CUV. D. BĂTR. II, 189/8. *Ce folos mi-a face sângele cel mare De vreame ce-aș deștinge să merg în pierdzare.* DOSOFTEI, PS. 99/12, cf. STAMATI, D. TDRG, IORGA, L. R. 31, CADE, SCRIBAN, D. ✧ F i g. *Întoarse-se durearea lui spre capul lui și spre creaștetul lui nedereptatea lui deștinse.* CORESI, PS. 15/11 *Asemene act și pradă ... îndemnă pre Bogdan a li vedera că bravura moldovenilor nu s-au deștins în mormânt cu părintele său.* ASACHI, S. L. II, 95. ✧ R e f l. *Fiiul lu Dumnezeu ... derept greșala lui Adam, în propăstii deștinse-se.* CORESI, EV. 209. ✦ A se da jos. *Mergând, oblicește lângă cale O fântână. Frânt fiind de sete Deștinde și gios pe iarba moale ... Beu de saț și mâncă.* BUDAI-DELEANU, Ț. 251. ✦ T r a n z. A lua jos. *Și luo trupul Iosif, cumpără pânză și-l deștinse el den cruce.* CORESI, EV. 137.

2. A merge (**1**); a intra. *Că adecă împărații ... dești[n]seră depreunră.* PSALT. HUR[2]. 127. *De elu și celora ce era în temniță, cu duhul deștinse, spuse deaci celora ce se protiviră de altă oară.* COD. VOR.[2] 384. *Deștinse acesta dereptu în casa lui, mai vârtos de alaltu.* CORESI, EV. 11. *Dzise voinicilor se deștingă și se-lu rapă elu din mijlocul lor și se-lu ducă în pâlcu* (a. 1570-1600). GCR I, 4*/26.

3. A sosi (**I 1**). *Deaci deștinsemu întru Miri ... și acie află sutașul corabie.* COD. VOR.[2] 312. *Timpină stricatul pre el, deștingând el den codru.* CORESI, EV. 225. *După a cincea dzi deștinseră arhiereii Anania și cu bătrânii și cu viteazul Tartilu oarecarele* (a. 1570–1600). GCR I,

6*/5. ✧ R e f l. *Agripa împăratu și Vernichie deștinsăre-se întru Chiesariia.* COD. VOR.[2] 296.
– Prez. ind.: *deștínd.* – Și: (învechit) **deștínge** vb. III.
– Lat. **descendere.**

DEȘTINGĂTÓR, -OÁRE adj. (Învechit) Care vine de sus până jos, care coboară. Cf. d e ș t i n d e (1). (F i g.) *Nu-s acealea preamândrii de sus deștingătoare, ce pământești.* COD. VOR.[2] 354.
– Pl.: *deștingători, -oare.*
– **Deștinge** + suf. *-ător.*

DEȘTÍNGE vb. III. v. **deștinde.**

DEȘTÍNGERE s. f. (Învechit) Acțiunea de a (s e) d e ș t i n d e și rezultatul ei; coborâre. Cf. d e ș t i n d e (1). *Aceastea toate de munca Domnului și de deștingerea lui întru iad zise-au fost.* CORESI, EV. 175, cf. DHLR II, 303. ✧ F i g. *Ca să-ș arate a sa bărbăție și puteare Domnul, și nespusa a lui ce e către noi deștingere și milă.* CORESI, EV. 128.
– V. **deștinde.**

DEȘTIÚȚ s. n. v. **degetuț.**

DEȘTÚȚ s. n. v. **degetuț.**

DEȘUCHEÁLĂ s. f. (Familiar) Faptul de a fi deșucheat (2). *Le cântase deodată înviorat de un demon al deșuchelii.* PREDA, DELIR. 103, cf. MDA.
– **Deșuehea** + suf. *-eală.*

DEȘUCHEÁT, -Ă adj. (Popular și familiar) **1.** Smintit[2] (1), aiurit, p. e x t. neastâmpărat (2). Cf. CIHAC, II, 395. *Un individ deșucheat în toiul târgului trage o palmă unui om pacinic.* CARAGIALE, O. V, 216. *Cei mai mulți erau năzuroși, tembeli și deșucheați.* ISPIRESCU, L. 22, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU[2], TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *A fost tras nițel de urechi un copil cunoscut de toți ca cel mai deșucheat din sat.* REBREANU, R. II, 40, cf. DL, DM, DEX. ✧ (Substantivat) *Nu vezi că calicul ăsta este un deșucheat, care a venit să ne amăgească?* ISPIRESCU, L. 203. *Dar, vezi, măi deșucheatule, să nu te lipești și tu pe-acolo că te-auz urlând, apoi.* ȘEZ. IX, 68. *Veverița pleacă creangă lângă creangă și hoinărește, ca o deșucheată, pădurea întreagă.* GÂRLEANU, L. 18. *De la deșucheații, de la descreierații ăștia de pe front te poți aștepta la orice!* COCEA, S. II, 206.

2. (Despre oameni) Destrăbălat (1), decăzut, imoral; (despre manifestări, acțiuni, creații etc. ale oamenilor) care exprimă, care denotă necuviință, indecență, imoralitate. *Acel om corupt și deșucheat denunță împăratului pe români ca pe un popor foarte aplicat la rebeliuni.* BARIȚIU, P. A. I, 221. *Mișcările și gesturile sunt și mai deșucheate.* CARAGIALE, O. I, 29. *Și o horă deșucheată-ntind Și cântă împreună.* SĂM. I, 375. *Din urmă ... se alegea un vălmășag de glasuri, un râset ce ieșea ca dintr-un singur piept, din spasmul deșucheat al uliței.* LUC. VII, 482. *Băutura și viața lui deșucheată îl făcuseră neom, la treizeci de ani.* GALACTION, O. A. I, 308. *De aci nevoia ... de a striga ... vorbe deșuchiate.* CAMIL PETRESCU, U. N. 165. *Fratele deșucheat care și-a vârât ghearele în secretele mortului de bună seamă că a dat de ceva foarte important.* MIHĂESCU, D. A. 100. *Văzu o mulțime de fete vopsite care se legau de bărbații care treceau aruncându-le vorbe deșucheate.* STANCU, R. A. V, 137, cf. DL. *Le ieșeau din gură cuvinte atât de deșucheate.* PREDA, M. S. 56, cf. DM. *În trăsuri închiriate, soseau ... scribii ... nemâncații, ... cu ochii în patru, ca să aibă ce rumega o lună și să umple cafenelele cu glume deșucheate.* BARBU, PRINC. 140. *Creștea păsări și în mania lui se strecura o sugestie deșucheată, gândul însoțirii cu neamul păsăresc și transformării lui în ființă cu pene și fulgi.* IST. LIT. ROM. III, 486. *Procurorul ... spunea câte-o vorbă mai deșucheată.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 321. *Clerul ortodox a interzis „diavolicescul joc" punându-l în aceeași categorie de păcate cu beția și cântecele deșucheate.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 2, 58, cf. DEX, RĂDULESCU-CODIN. ✧ F i g. *Există ... vremuri deșuchiate, „când anotimpurile își schimbă firea".* PLEȘU, M. M. 53. ✧ (Adverbial) *Lui ... nu-i place să audă vorbindu-se deșucheat.* PREDA, M. 259. *Recuzita preferată a autoarei se compune din ... țigănci vorbind deșucheat, cartofori, stilete ascunse în mânecă.* CONTEMP. 1975, nr. 1 477, 4/11. ✧ (Substantivat) *Știi, tu deșucheatule, în beția ta, ce va să zică o slugă care obrăznicește a se atinge de stăpânul său?* HELIADE, AMF. 74/24. ✦ (Substantivat) Vagabond (2), haimana, derbedeu. *Adunătură de aventurieri, deșucheați sau inspirați, scelerați ori naivi, toți inimoși și bravi.* CARAGIALE, O. IV, 94. *N-ai umblat tu toată noaptea cu el și cu deșucheații ăilalți de ați prădat satu?* PETICĂ, O. 236. *Casa lor ... era locul de întâlnire a lumii deocheaților și deșucheaților timpului.* M. I. CARAGIALE, C. 133. *N-are niciun interes să-și strice gura pentru deșucheate.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 23. *Predispoziția spre lăudăroșenie și emfază a acestui deșucheat, care-mi păruse atât de ermetic la început, alungase orice simțimânt cumpănitor.* MIHĂESCU, D. A. 214. *Ochii milogilor ..., ciungilor și deșucheaților ardeau cu nerăbdarea de a jefui toate aceste case.* BARBU, PRINC. 23.

3. Îmbrăcat neglijent, dezordonat (1). Cf. POLIZU. *Nespălat, neras să umbli, Și rufos și deșuchet – Toate-acestea împreună Te arat-a fi poet.* EMINESCU, O. IV, 509, cf. DR. I, 244. *O domnișoară bătrână, nițeluș deșucheată, cam trecută.* STANCU, R. A. I, 220. ✧ F i g. *Ieșind în curte, putui să constat că la Arnoteni până și casa unde stăteau părea deșucheată.* M. I. CARAGIALE, C. 127.
– Pl.: *deșucheați, -te.*
– Pref. *de-* + **șucheat.**

DEȘUCHETÚRĂ s. f. (Familiar) Fapta unei persoane deșucheate (2). *Deșucheturile lui, oricari ar fi fost, ajunseseră să pară la dânsul așa fireștí că, în Jarcaleți, unde sta cu părinții, pe mahalagii vecinași nu-i mai cuprinde mirarea.* M. I. CARAGIALE, C. 62. ✦ (Regional) Epitet dat unui tânăr neserios, imoral, decăzut. *O deșuchetură ca el, un dezmățat ... să mă vorbească el pă mine!* UDRESCU, GL.
– Pl.: *deșucheturi.*
– **Deșucheat** + suf. *-ură.*

DEȘUGUBINÁR s. m. v. **șugubinar.**

DEȘUGUBÍNĂ s. f. v. **șugubină.**

DEȘUMENÍ vb. IV v. **desșumeni.**

DEȘURUBÁ vb. I. T r a n z. A desface, a desprinde, a demonta dintr-o înșurubare; p. e x t. a scoate șuruburile dintr-o asamblare de piese. Cf. PONTBRIANT, D. *Scoate un șipușor elegant; deșurupează dopul și oferă negustorului.* CARAGIALE, O. I, 201. *Dacă zici tu că aici e locul bun de iarmaroc, atunci deshamă caii, deșurubează trăsura.* I. CR. II, 221. *Trei ceasuri am stat azi-noapte de-am înșurupat și desșurupat la* [radio]. SEBASTIAN, T. 12, cf. SCRIBAN, D. *Profesorul ... deșurubase, cu o cheie tubulară, buloanele.* BARBU, I. I, 206. *Scoase din buzunar o sticlă lătăreață, îi deșurubă dopul de metal galben.* TUDORAN, P. 386, cf. DL, DM, DEX. *Deșurubă capacul înalt și dungat și scoase mica pensulă.* CĂRTĂRESCU, N. 71. ✧ F i g. *Pretenții ... de om, care vrea să-și desșurubeze creierul de corp, să-l pună deasupra vieții.* IBRĂILEANU, A. 176. *Deșurubat de la încheieturi, cu șalele frânte, mi se părea că ajunsesem în starea de piftie.* M. I. CARAGIALE, C. 8.

– Prez. ind.: *deșurubez.* – Și (rar) **deșurupá, desșurubá, desșurupá** vb. I.

– Pref. *de-* + [în]**șuruba.**

DEȘURUBÁRE s. f. Acțiunea de a d e ș u r u b a și rezultatul ei. Cf. PONTBRIANT, D. *După mai multe înșurubări și dezșurubări, filetul începe să se deterioreze.* SOARE, MAȘ. 26, cf. DM. *Se auzi deșurubarea unui dop.* BARBU, Ș. N. 197, cf. M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *deșurubări.* – Și: (rar) **desșurupáre** (scris și *dezșurubare*) s. f. PONTBRIANT, D.

– V. **deșuruba.**

DEȘURUBÁT[1] s. n. Faptul de a d e ș u r u b a; deșurubare. Cf. MDA.

– V. **deșuruba.**

DEȘURUBÁT[2]**, -Ă** adj. (Despre șuruburi sau despre obiecte prinse în șuruburi) Desfăcut, desprins, demontat dintr-o înșurubare. Cf. d e ș u r u b a. Cf. PONTBRIANT, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *deșurubați, -te.* – Și: (învechit, rar), **desșurupát, -ă** adj. PONTBRIANT, D.

– V. **deșuruba.**

DEȘURUPÁ vb. I v. **deșuruba.**

DÉTAI[1] adj. invar., interj. v. **ditai.**

DETÁI[2] s. n. v. **detaliu.**

DETAIÁ vb. I v. **detalia.**

DETAIÁT, -Ă adj. v. **detaliat.**

DETÁIL s. n. v. **detaliu.**

DETAILÁ vb. I v. **detalia.**

DETAILÁT, -Ă adj., adv., v. **detaliat.**

DETAILIÁNT s. m. (Învechit; rar) Detailist. *Detailianții, neputând cumpăra deodată asemeni cantități, sunt siliți a cumpăra de la antreprenori.* I. IONESCU, P. 149, cf. SFC II, 112.

– Pronunțat: *-li-ant.* – Pl.: *detailianți.*

– Din fr. **détaillant.**

DETAILÍST, -Ă s. m. și f. (Ieșit din uz) Persoană care vinde cu amănuntul, cu bucata, în detaliu; (învechit; rar) detailiant. Cf. BARCIANU, ALEXI, W. *O bonificație ... ce o acordă fabricanții angrosiștilor și aceștia detaliștilor.* I. PANȚU, PR. 5, cf. ȘĂINEANU[2], TDRG, CADE, SCRIBAN, D., DM, DN[2], M. D. ENC., DEX. ✧ (Adjectival) *Cumpără mai nainte acele obiecte de la băcanul detailist.* GHICA, ap. CADE.

– Pl.: *detailiști, -ste.* – Și: (rar) **detalíst, -ă** s. m. și f.

– Din germ. **Detaillist.**

DETAJEMÉNT s. n. v. **detașament.**

DETALIÁ vb. I. T r a n z. **1.** A analiza sau a expune, a relata, a desena, a arăta cu amănunte, în mod amănunțit. *A răspândit vestea că ... sunt în marșe și că nimic nu-i oprește. El detailă puterea lor, numește pe resbelnicii cei mai destincți, povestește isprăvile lor.* PÂCLEANU, I. I, 19/27. *Nu vă pot detalia toate câte s-au petrecut cu noi în acești zece ani de suferință.* LM. *Răspund la circulara telegrafică a dvs. n-o 6055 că în dosarul corespondenței anului 1871 nu găsesc ordinul circular n-o 6731. Rog deci a-mi detalia dispozițiile acelui ordin.* EMINESCU, O. XVI, 98, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Nu se sfiește de realetate și de aceea nici nu se satură detaliind-o.* LUC. VII, 212. *Cu aere de psiholog, dezinteresat îi detaliam calitățile, stăruind mai cu seamă asupra inteligenței.* IBRĂILEANU, A. 84, cf. CADE. *Ești sadic ... vrei să-ți detaliez nenorocirea.* CAMIL PETRESCU, T. III, 302. *Simioana trecea în fiecare zi prin feredeul boieresc ... Ca o bună cunoscătoare, domnișoara o detalia și o prețuia în acea clipă de recunoaștere.* SADOVEANU, O. XIV, 104, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DN[2]. *A detaliat cu migală zbuciumul unei Vete lucide.* T martie 1967, 84. *Interlocutorul nostru detaliază câteva din aspectele aportului Europei la dezvoltarea civilizației umane.* CONTEMP. 1971, nr. 1 274, 9/2, cf. M. D. ENC., DEX. *Directoarea ... a detaliat proiectele și intențiile teatrului pentru această nouă stagiune.* RL 2005, nr. 4 732. ✦ R e f l. (Rar) A se contura, a se evidenția în amănunte. *Pete de altă culoare decât a bradului ... se detaliau în transparența desăvârșită a aerului.* IBRĂILEANU, A. 125, cf. DL, DM, DEX.

2. (Învechit; rar) A vinde cu bucata, în detaliu (**1**). Cf. RESMERIȚĂ, D.

– Pronunțat: *-li-a.* – Prez. ind.: *detaliez.* – Și: **detailá,** (rar) **detaiá** (SCL 1960, 250) vb. I.

– Din it. **dettagliare.** – **Detaila, detaia** < fr. **détailler.**

DETALIÁRE s. f. v. **detaliere.**

DETALIÁT, -Ă adj., adv. **1.** Adj. Care cuprinde multe detalii (**2**); amănunțit. *Câteodată revistele noastre sunt mai detailate decât ale lor.* FILIMON, O. II, 279. *Epistolă foarte detaliată.* LM. *Geografia detaliată a Țărilor Române.* ODOBESCU, S. II, 73. *Aflăm că în curând se va publica în broșură o dare de samă detailată despre această interesantă sărbare, cea întâi (după cât știm), de felul acesta care se face în țara noastră.* EMINESCU, O. IX, 204. *Xenopol*

a publicat asupra jucătorilor un studiu detailat şi temeinic. CONV. LIT. XX, 666, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Marginile gândirii îmi erau prea înguste pentru imaginea, schimbător detailată şi totuşi mereu aceeaşi, a Adelei.* IBRĂILEANU, A. 110. *Hrisoavele de lefuri ne dau ştiri detaliate şi precise.* BUL. COM. IST. V, 17. *Îi asigură că vor fi despăgubiţi şi-i invită să depună cererile respective cu specificarea detaliată a stricăciunilor suferite.* REBREANU, R. II, 229. *Procedura detaliată nu este fixată prin tratate, ci prin rezoluţiuni.* TITULESCU, D. 226. *În biroul inginerului şef al sectorului trei, pereţii sunt plini ... cu planuri detaliate ale minei.* BOGZA, V. I. 163, cf. DL, DM. *Hasdeu se foloseşte de relatarea detaliată a unui martor ocular ... pentru a arăta magistrala cuvântare ţinută de voievod înainte de a-i cădea capul.* IST. LIT. ROM. II, 691. *Dacă admitem acest punct de vedere privitor la text atunci avem într-însul detaliată regula admiterii în genere în obşte în Ţara Românească.* PANAITESCU, O. Ţ. 184, cf. DN^2, M. D. ENC. 280. *Detailata zugrăvire a unor întâmplări.* M 1974, nr. 5, 17, cf. DEX. *Între cercetările socotite ca necesare, comitetul indică întocmirea de hărţi detaliate ale zonelor de deşert.* RL 1977, nr. 10 225. *Investitorii ... au văzut imagini detaliate din satelit ale Bucureştiului.* ib. 2005, nr. 4 684. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Dar a prevedea, ca în proiectul d-lui Conta, şcoli reale deosebite (deşi fără nicio organizare mai detaiată) ... şi a scoate totuşi ... partea principală a învăţământului clasic ... – această stranie concepţiune nu există până acum în nicio singură organizare de şcoală.* EMINESCU, O. XII, 67.

2. Adv. În mod amănunţit. *Daca-i putea să mi-l descrii foarte detaliat – fără a-i cita numele, căci nu-mi trebuie – numai pentru a şti dacă există sau nu vise fătidici, precum se zice.* EMINESCU, O. XVI, 193. *Să vă răspundem „detaliat"?* SĂM. II, 240. *I-am expus detaliat punctul nostru de vedere.* TITULESCU, D. 321. *Pentru ideea exprimată de neologismul „detailat" poporul nostru întrebuinţează locuţiunea d-a fir a păr.* PUŞCARIU, L. R. I, 378, cf. SCRIBAN, D. *Zăpada este industria în mare a fabricantului microscopic, pentru care lucrează detaliat o mie de uzini de acelaşi tip şi format.* ARGHEZI, C. I. 155. *Relaţiile obiective ... sunt detaliat expuse.* CL 1973, 186. *Am primit ... o adresă în care se explică detailat că aici nu este vorba de o risipă.* FLACĂRA, 1975, nr. 46, 8.

– Pronunţat: *-li-at.* – Pl.: *detaliaţi, -te.* – Şi: **detailát, -ă** adj., adv., (rar) **detaiát, -ă** adj.

– V. **detalia.**

DETALIÉRE s. f. Acţiunea de a (s e) d e t a l i a (1) şi rezultatul ei. *Detaliarea corpului femeiesc în romane poate să atâţe pe cetitor, dar nu contribuie la acel început de înamorare a lui.* IBRĂILEANU, S. L. 29. *A stabilit următoarele principii ... rolul şi gradul de detaliere constructivă pentru diferitele categorii de norme şi standardizări.* IOANOVICI, TEHN. 237. *Se propune detalierea sistematizării unei suprafeţe de 70 ha pentru un oraş municipiu.* LEG. EC. PL. 501. *Pe urmă se trecuse la detalierea actului de acuzare.* BARBU, I. I, 241, cf. DN^2. *Clasificarea propusă de autori, completă de altfel şi exactă, lasă oricum impresia de fărâmiţare, de detaliere excesivă.* LL 1974, nr. 1, 194, cf. DEX.

– Pl.: *detalieri.* – Şi: (rar) **detaliáre** s. f.

– V. **detalia.**

DETALÍST, -Ă s. m. şi f. v. **detailist.**

DETÁLIU s. n. **1.** Parte (mică) dintr-un întreg, dintr-un ansamblu, f r a g m e n t, b u c a t ă; p. e x t. aspect particular, element secundar, neesenţial al unui obiect, a m ă n u n t; s p e c . parte studiată sau reprodusă izolat a unui desen sau a unei opere de artă (executată la scară mare). *Toată arta a hotărî forma moşiilor este de împărţit în următoarele operaţii, adecă: ... A hotărî perimetrul (conturnul) adică toate marginile moşiei şi totodată prin agiutorul triunghiurilor, a hotărî toate detailurile.* D. ASACHI, T. 20/19, cf. GHICA – STURZA, A. 213. *Devizul este făcut şi oricine ar dori să-l vază împreună cu toate detaliele îl poate găsi la minister.* MAIORESCU, D. I, 278. *Nuanţele liberale unite pot să-şi conserve individualităţile lor, caracterizate numai prin principii de detail, pe cari pot să le susţie prin organele lor respective.* EMINESCU, O. XI, 417. *Detaliile de fizionomie fac din „Capul de bavarez" o bucată rară, cu adevărat preţioasă.* SĂM. I, 13. *Lasă insuficient caracterizate atât formele cât şi detaliile de ornamentare.* PÂRVAN, G. 12. *Ochii ei albaştri ... culoarea cerului pentru un detaliu organic.* IBRĂILEANU, A. 125. *Îi explică detalii de croială, de stofe şi de garnituri.* REBREANU, R. I, 188. *Detalii sau aspecte particulare menţin, dacă nu în structura lor intimă, cel puţin formal, urmele acelor concepţii antecedente.* CIORAN, R. 43. *Veneau din Tirol, din Italia ..., marcaţi cu câte un detaliu al costumului, care-i clasa „turişti".* ARGHEZI, S. XI, 73. *Palatul istoric de la Mogoşoaia în stil brâncovenesc încântă ... prin fantazia fabuloasă şi orientală a detaliilor.* CĂLINESCU, C. O. 191. *Brăila-şi desfăcuse un plan în evantaliu, ... Şi palpita de viaţă şi cel mai mic detaliu.* PERPESSICIUS, S. 79. *Un tors, un detaliu păstrat într-o frescă.* VIANU, P. 153. *Artiştii creează simboluri în piatră de o mare bogăţie a detaliilor.* BLAGA, Z. 71. *Ziduri înalte ... înconjură* [moscheea] *şi ... e lipsită de perspectivă. Nu se pot aprecia detalii separate, fără raporturi între ele.* RALEA, S. T. I, 345. *Prima felucă ajunsese atât de aproape, încât i se vedeau cele mai mici detalii: cusăturile pânzei, şcotele, funga.* TUDORAN, P. 415. *Detaliile de arhitectură se întocmesc, în general, pentru elementele cari comportă o prelucrare specială.* LTR^2, cf. DL, DM. *Absenţa ei este însă un detaliu în cadrul tipului pe care-l analizăm, esenţialul fiind prezenţa cuvântului care exprimă însuşirea de la baza comparaţiei.* COTEANU, S. F. I, 130. *Acest detaliu, în aparenţă secundar, are mare importanţă pentru delimitarea GN pe prima treaptă a analizei.* id. ib. II, 60. *Organizându-şi expoziţia ... ne prezintă studii, variante, detalii de decor.* T ianuarie 1969, 109. *Sunt readuse în spaţiul pictural semne, fragmente de peisaj, detalii de arhitectură.* FLACĂRA, 1975, nr. 22, 24, cf. DEX. *Să ne oprim puţin asupra unui detaliu mai puţin neglijabil.* PALEOLOGU, T. 72. *În lucrarea de faţă am analizat numai numele pieselor principale de costum, urmând ca de numele accesoriilor şi al unor detalii să ne ocupăm într-o lucrare viitoare.* Z. MIHAIL, T. P. 31. *Cele vechi ... prezintă detalii variate în construcţie.* BUTURĂ, EG. 108. *Răul ... e hipostazierea arbitrară a detaliului pe socoteala întregului.* PLEŞU, M. M. 43. *Mi-l amintesc în cele mai neînsemnate detalii.* CĂRTĂRESCU, N. 281. *Administraţia de la Bucureşti tinde să micromanagerizeze până la detaliu afacerile locale.* RL 2005, nr. 4 687. *Bucureştenii vor putea afla detalii despre calitatea apei potabile de la robinet.* ib. nr. 4 777. ✧ L o c. a d v. **În detaliu** (sau

învechit, **în (toate) detaliile)** = **a)** în mici cantități, cu amănuntul. Cf. COSTINESCU, LM, CADE, M. D. ENC.; **b)** în toate părțile componente, în toate particularitățile, în amănunt. *Ci explicând în detaliu dintre cine să se aleagă recruții, adică dintre bulgari și cei care duc o viață nomadă (dialectul comun îi cheamă vlahi) și toți câți vor urma să intre în cavalerie și infanterie, din indiferent ce locuri etc.* MAIOR, S. II, 63. *Un profesor propune zoologia agricolă și industrială trătând în detail despre animalile folositoare omului.* I. IONESCU, F. 14/31. *Să vorbim acum în detailuri despre acestea.* BARASCH, B. 140. *Întru realizarea principiului său, omul ce-l personifica a întrebuințat mijloace cari în detaliu d-tale nu-ți plac, pe cari le găsești, ca tot ce-i omenesc: necomplecte, defectuoase, să zicem chiar rele.* EMINESCU, O. IX, 82. *Nu pot spune de ce, dar îl urăsc în detaliu, în linia aceea de moralitate grosolană.* D. ZAMFIRESCU, R. 43. *Ortodoxia ar descrie în detalii tot modul de cugetare și de viață al omului.* STĂNILOAE, O. 62. *Vom examina mai în detaliu aceste două principii.* DANIELOPOLU, F. N. I, 16. *Jurasicul superior din valea Casimcea nu este cunoscut în detaliu.* ONCESCU, G. 69. *Oprindu-ne mai în detaliu la structura și conținutul capitolelor de prezentare a celor șapte scriitori, trebuie să spunem de la început că autorul are virtuozitatea alcătuirii unor astfel de studii de sinteză.* LL 1974, nr. 1, 200. *ANRGN ... au analizat în detaliu toate măsurile legate de încheierea noilor contracte.* RL 2005, nr. 4 619. ✧ (Mil.) *Registru de detaliu* = registru de administrație care consemnează efectivele militare ale unei unități de acest gen. *Registrul de detaliu se împarte în: controlul efectivului, capitolul micului echipament, al îmbrăcămintii, al armăturii și al diverselor.* BRĂESCU, O. A. II, 152.

2. Circumstanță, particularitate a unui eveniment, a unui fenomen, a unei situații etc.; p. ext. atenție exclusivă sau excesivă pentru lucruri nesemnificative. *Englezul nostru îndată să amestecă între popor și în a sa curiozitate cu grăbire întreba pe unii și pe alți despre detailurile osânditului.* GM (1852), 57^1/13. *Nu mai avem trebuință de alte detailuri din acea mică revoluțiune din Viena.* BARIȚIU, P. A. II, 14. *Presa din Paris anunță chiar izbucnirea unei insurecțiuni în Calabria; ea adaugă însă că nu este încă bine asigurată despre adevărul precum și despre detaliile (amăruntele) acestui eveniment.* VOCEA OLTULUI, 8^2/47. *Înștiințează-mi și câte ceva politic, mai cu seamă detailuri lămurite asupra alegerii domnitorului* (a. 1857). IORGA, S. D. XVIII, 10. *Această mitologie ... coprindea o mulțime de detalie relative la nașterea și întinderea religiunei germanilor antici.* FILIMON, O. II, 184. *Poetul foarte sobru generalmente în detaiuri agricole nu avusese ocaziunea de a-i menționa în Tristele sau Ponticele sale.* HASDEU, I. C. 239. *Acea epistolă cuprinde detaiuri foarte interesante asupra familiei Cantacuzineștilor.* ALECSANDRI, S. 145. *Să mă cobor în discuțiunea detaiurilor biografice ale persoanei mele?* MAIORESCU, D. I, 383. *Ieri am avut șase ... la masă. Detalii când ne-om vedea.* CARAGIALE, O. VII, 38. *Ar fi mai bine să copiez acest document destul de curios și să-l dau publicității ca istoricii noștri să puie acest detaliu necunoscut până acum la locul ce i se cuvine.* CONTEMPORANUL, V, 141. *Propun ... să arăt cu toate detailele necesare preparația glicolului.* ARHIVA, II, 146. *Intră în detaliuri de prețuri, invocă interesul orașului, pleda ca un avocat.* D. ZAMFIRESCU, T. S. 44, cf. ALEXI, W. *Te-am dus prin fel de fel de saturnalii Prin locuri zise de bonton ... Dar mi-e rușine să mai dau detalii.* ANGHEL – IOSIF, C. M. I, 139, cf. TDRG. *Povestitorul meu nefiind de meserie, nu mi-a putut da niciun detaliu caracteristic.* PÂRVAN, G. 20, cf. RESMERIȚĂ, D. *La Londra s-au pus la punct detalii, dar schimbarea directivei datează din aprilie.* TITULESCU, D. 153. *Partea năzdrăvană era că, deși în linii generale nu înțelegea nimic, desigur, după curs punea surprinzătoare întrebări despre unele detalii.* CAMIL PETRESCU, U. N. 24. *Pentru detalii se va adresa domnului colonel ajutor.* BRĂESCU, O. A. I, 39. *Ghica ... transformă detaliul în episod.* VIANU, A. P. 69. *Cată să salvăm aparențele măcar prin detaliu.* VINEA, L. I, 110. *Arta detaliului oferă surprinzătoare formulări, când poetice, când critice.* CONSTANTINESCU, S. I, 11. *Detaliile numirii și ale înscăunării le-a transmis cronica logofătului Radu Greceanu.* IST. LIT. ROM. I, 534. *S-a străduit efectiv să se supună unei alte discipline de lucru, care are ca unitate de măsură fragmentul, detaliul.* V. ROM. august 1975, 29. [Sirianul] *a stabilit toate detaliile planului de răpire.* RL 2005, nr. 4 701. ✦ Lucru de mică importanță; fleac. *Marat se ridică să plece, pe urmă firesc de tot, spune ca un detaliu.* CAMIL PETRESCU, T. II, 428, cf. SCRIBAN, D. *Epocile de aur ale vieții religioase pleacă de la ideea că omul e un amănunt al creațiunii între atâtea altele ... un detaliu zvârlit aici de bunăvoința providenței.* RALEA, S. T. III, 27, cf. DL, DM, DN^2, DEX.

– Pl: *detalii* și (învechit) *detaliuri, detalie.* – Și: (învechit) **detái, detáil** (pl. *detaile* și *detailuri*) s. n.

– Din it. **dettaglio.** – **Detai, detail** < fr. **détail.**

DETALONÁ vb. I. T r a n z. A efectua operația de detalonare.

– Prez. ind.: *detalonez.*

– Din fr. **détalloner.**

DETALONÁRE s. f. (Tehn.) Prelucrare fără o spirală a suprafeței de așezare a dinților unei freze, în scopul menținerii profilului acestora după reascuțire. *În procesul de execuție a unei freze, operațiunea cea mai delicată este detalonarea dinților, adică îndepărtarea materialului cuprins între cercul exterior al frezei și arcul de spirală logaritmică.* IOANOVICI, TEHN. 306. *Burghiile ascuțite cu mâna pot avea următoarele efecte: detalonare prea mare, detalonare prea mică.* ORBONAȘ, MEC. 251, cf. MDT, LTR^2, DER, M. D. ENC.

– V. **detalona.**

DETALONÁT, -Ă adj. (Tehn.) Care a suferit operația de detalonare. *Condiția care i se cere unei freze detalonate este ca prin șlefuire să nu-și modifice profilul.* ORBONAȘ, MEC. 297, cf. MDA.

– Pl.: *detalonați, -te.*

– V. **detalona.**

DÉTAMAI adj. invar. v. **ditamai.**

DETARTRÁ vb. I. T r a n z. **1.** (Complementul indică recipiente) A înlătura tartrul. Cf. DN^2, MDA.

2. A înlătura tartrul dentar. Cf. DN^2, MDA.

– Prez. ind.: *detartrez.*

– Din fr. **détartrer.**

DETARTRÁJ s. n. Detartrare, detartrizare. Cf. DN[3], DEX[2].
– Pl.: *detartraje.*
– Din fr. **détartrage.**

DETARTRÁNT, -Ă, adj. (Adesea substantivat, n.) (Substanţă) care detartrează. Cf. DEX[2], NDN.
– Pl.: *detartranţi, -te.*
– Din fr. **détartrant.**

DETARTRÁRE s. f. Acţiunea de a detartra şi rezultatul ei; detartraj. Cf. DN[3], DEX[2].
– Pl.: *detartrări.*
– V. **detartra.**

DETARTRIZÁ vb. I. Tranz. A efectua operaţia de detartrizare.
– Prez. ind.: *detartrizez.*
– Cf. detartra.

DETARTRIZÁRE s. f. Acţiunea de a detartra şi rezultatul ei; detartrare, detartraj.
1. Cf. detartra (**1**). Cf. LTR[2], SFC IV, 312.
2. Cf. detartra (**2**). Cf. SFC IV, 312.
– Pl.: *detartrizări.*
– V. **detartriza.**

DETAŞÁ vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A face să înceteze de a mai fi împreună (cu ceva sau cu cineva) sau a ieşi dintr-o unitate, dintr-un tot cu care face corp comun, dintr-un grup, dintr-un ansamblu; a (se) desface (**2**), a (se) desprinde (**7**), a (se) despărţi (**1**), a (se) izola, a (se) separa (**1**). *Epiderma se detaşează* [la vacile bolnave] *pe regiunile pelei unde erau răspândite.* I. IONESCU, D. 481, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU[2], TDRG, RESMERIŢĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM. *Cuţitul ... înaintează automat, progresiv în buştean, detaşând de pe acesta o foaie continuă de furnir.* DER II, 67, cf. M. D. ENC. [Numele] *constau dintr-un radical ... detaşat, de obicei, din numele întregi ... + un sufix.* CL 1973, 77. *Aceste voci, ce se detaşează pe rând din masa compactă a ansamblului ..., conturează un fel de moment melodic.* M 1974, nr. 9, 33, cf. DEX. *Sora detaşă repede acul de seringă.* CĂRTĂRESCU, N. 140. *O pictură în ulei ... înfăţişează un cap detaşat de corp.* RL 2005, nr. 4 704. ✧ refl. pas. *Deşi pare bloc cu patul,* [dulapul] *se detaşează însă ca să se poată curăţa uşor.* CAMIL PETRESCU, P. 338. ✧ Fig. *O graţie incontestabilă îi calmează tristeţea şi o viziune bucolică se detaşează din ce-i aparţine mai consistent.* CONSTANTINESCU, S. I, 365. *Forma generală, obiectivă şi oarecum detaşată de conţinutul lucrurilor pe care le exprimă, este aceea pe care şi-o reprezintă prozodia.* VIANU, L. R. 284. *O iubire ... de oameni maturi, plini de spirit, detaşaţi de convenţii.* DEMETRIUS, A. 309. *Budai-Deleanu nu se situează în afara evenimentelor, nu se detaşează de acţiune şi de eroi.* VARLAAM – SADOVEANU, 146. *Nu cred că te poţi detaşa de propria ta existenţă în aşa măsură încât să accepţi deliberat situaţia de victimă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 133, 5/2. [Silvia] *detaşează treptat puritatea personajului de aparenţa frivolă.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 13. ✦ refl. (Sport) A se depărta, a se distanţa de adversar (în timpul concursului); a obţine un loc de frunte într-un clasament. *Steaua ... şi Dinamo ... s-au detaşat cu un punct de imediat următoarea clasată.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 346, cf. DEX. (Tranz.) (Prin lărgirea sensului) *Două goluri marcate de Dudu Georgescu, detaşat în clasamentul golgeterilor.* FLACĂRA, 1975, nr. 44, 20. ✦ refl. A se proiecta (**5**), a se reliefa (**2**). *Fudulă de locul înalt pe care şi l-a ales în trăsură se detaşa roză pe albastrul mat al cerului de dimineaţă.* IBRĂILEANU, A. 146. ✧ Fig. *Grădina, camionul, ... făceau ca acele zile să se detaşeze pe fundalul vieţii mele ca nişte perle răzleţe.* CĂRTĂRESCU, N. 200. ✦ refl. A ieşi în evidenţă; a se evidenţia. *Se pot detaşa, desigur, de la orice persoană anumite determinante.* STĂNILOAE, O. 5 *Printre ceilalţi povestitori populari, el se detaşează şi ca un deschizător de drumuri.* IST. LIT. ROM. II, 353. *La fel de reprezentative din unghiul tematicii, s-au detaşat şi de această dată lucrările axate pe subiecte desprinse din realitatea actuală.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 26, 18/3. *Specificul costumului dintr-o anumită zonă se detaşează datorită alegerii subiective a unui anumit model, considerat cel mai reuşit.* Z. MIHAIL, T. P. 22. *Dintre acestea se detaşează, ca realizare artistică şi ca număr, scoarţe provenite din zona Moldovei extracarpatice.* PAVEL, S. E. 49.

2. Tranz. (Complementul indică oameni) A deplasa în mod temporar şi în interes de serviciu, de la o unitate la alta, sau în cadrul aceleiaşi unităţi, dintr-o localitate în alta. *Aşa aşteptam să se apropie ziua de examen când eram mic, sau inspecţia însărcinatului de afaceri când eram detaşat.* CAMIL PETRESCU, P. 46. *Sunt ... detaşat la Batalionul de marş.* BENIUC, M. C. I, 377, cf. DL. *Era posibil să fie într-adevăr detaşată de la şcoala elementară ciclul doi la o şcoală medie.* PREDA, R. 79, cf. DM. *Pentru că a dovedit o deosebită pricepere, a fost detaşat la Bucureşti.* G. BARBU, A. V. 283. *Detaşat, ca apoi angajat, trece la Centrul de îndrumare a artei populare.* FLACĂRA, 1975, nr. 46, 4, cf. DEX. *Cu câtva timp în urmă am fost detaşat într-o uzină care nu merge bine.* RL 1977, nr. 10 276. *Turturică nu a fost înlocuit, ci detaşat.* ib. 2004, nr. 4 500. *Magistraţii ... detaşaţi de funcţii de conducere ... beneficiază, în mod corespunzător, de drepturile prevăzute.* ib. nr. 4 723. ✦ (Mil.; complementul indică unităţi sau cadre militare) A transfera dintr-un loc în altul pentru a îndeplini o misiune specială. *Ofiţerul ... a detaşat ... numai un ploton ... şi a curăţat cu el ... păduricea.* CAMIL PETRESCU, U. N. 348, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DN[2], DEX.
– Prez. ind.: *detaşez.*
– Din fr. **détacher.**

DETAŞÁBIL, -Ă adj. (Despre obiecte, materiale etc.) Care poate fi detaşat (**1**) cu uşurinţă de complexul din care face parte. *Pentru diametre mai mari se întrebuinţează alezoare detaşabile.* ORBONAŞ, MEC. 253. *Uneltele de instrumentaţie folosite în industria petrolieră sunt detaşabile, ele putându-se desprinde, prin manevre adecvate, de piesa de pe care s-a instrumentat.* LTR[2], cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.
– Pl.: *detaşabili, -e.*
– **Detaşa** + suf. *-(a)bil.* Cf. fr. détachable.

DETAŞAMÉNT s. n. Grup de soldaţi cu o comandă unică detaşat de masa trupelor în vedera îndeplinirii unei misiuni speciale. *Neîncetat oastea îi turbura şi prin luarea transporturilor, prinderea curirîlor, împiedecarea hranei şi rădicarea tuturor detaşamenturilor celor mici... mare scădere îi făcea.* ÎNTÂMPL. 37/2. *Graf Paţi cu un detajăment: (o bună trupă) luo Logoju, vrând a cerca şi Caransebeşu, ci toamna plooasă îl împiedică.* N. STOICA, C. B. 152. *Apoi, după câteva zile, adună Eughen toate detajementele sale îndărăt, numai puţini de-a apăra liniile rămasără.* id. ib. 168. *A cincea divizie ... şi detaşamentul gheneralului maior Şeremetovici, acestora s-au poruncit a se apropia către Slivna în ziua atacului.* AR (1829), 54[1]/40. *Într-acea vreme nişte detaşamenturi din trupele poloneze, câştigate de conjuraţi ieşiseră din cazernele lor pentru a se duce la punturile care li s-au fost însemnat mai dinainte.* CR (1831), 30[2]/3. *Moldovenii ... trimiseră un detaşament de darabani, ca la opt sute de oameni, spre recunoaştere.* ARHIVA R. II, 204/7. *Trădător se vor socoti: ... comandirul vreunui detaşement care cu cuget viclean va tăinui trebuincioasele ştiinţe şi auziri.* CONDICA O. 50/30. *În noaptea aceea târziu beizade Grigorie ... cu un detaşament militar pe de o parte, şeful pompierilor pe de alta, încep nocturnalele lor strategii* (a. 1848). URICARIUL, X, 15, cf. STAMATI, D. *Dumbravă comenda nu un detaşement, nu neşte avanposturi, ci toată armata Ţării de Jos.* HASDEU, I. V. 244, cf. COSTINESCU. *Se formează sub conducerea lui ... un mare detaşament.* MAIORESCU, D. II, 101. *El a făcut călătoria făr-a fi însoţit de nimenea, printre detaşamentele roitoare ale armatei turceşti.* EMINESCU, O. XII, 351, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU[2], TDRG, RESMERIŢĂ, D., CADE. *Voia să-i ceară un detaşament de soldaţi, dacă se poate şi tunuri.* REBREANU, R. II, 225. *Urma să plec cu cel dintâi detaşament.* BRĂESCU, A. 224, cf. SCRIBAN, D. *Ipsilanti s-a întors în scaun împreună cu primele detaşamente ale armatei ruseşti care ocupaseră Ţările Româneşti.* OŢETEA, T. V. 96. *Un detaşament de jandarmi cu o ladă de gloanţe e gata calificat* ARGHEZI, B. 142. *Avea ... un detaşament de poliţie militară.* TUDORAN, P. 539, cf. DL. *Dosarul l-a întocmit detaşamentul colonelului ... în subzistenţa cui se afla dezertorul.* PREDA, I. 137, cf. DM, DER. *Dacă a văzut că nu-i modru nicicum a lăsat detaşament şi tot şi-a plecat.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 248. *După prinderea lui Nicolae Mavrocordat ... de către un detaşament ostăşesc austriac, fraţii Crisoscolei izbutiră să scape din mâna cătanelor.* G. BARBU, A. V. 92, cf. M. D. ENC. *Voievodul ... a supravegheat desfăşurarea luptei de pe o înălţime, iar pe dealurile opuse a dispus un detaşament.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 1, 9. *Membrii unui detaşament de paraşutişti au deschis focul.* RL 2005, nr. 4 644. *Detaşamentul românesc de elicoptere Bravo a revenit în ţară.* ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 822. ✦ Unitate (7), echipă, grup. *Lucrez cu un mic detaşament, la amenajarea depozitului.* REBREANU, P. S. 208. *Detaşamentul scriitorilor revoluţionari ... creşte şi se va mări.* SAHIA, U. R. S. S. 160, cf. DL, DM, DN[2]. *Echipa de dansuri a detaşamentului de pionieri.* M 1974, nr. 9, 39. *Mi se povesteşte, apropo de unul din detaşamentele pensionarilor, cazul unui bătrân.* FLACĂRA, 1975, nr. 43, 7. *Eram împărţiţi pe detaşamente, după vârstă, de-o parte băieţii, de alta fetele.* CĂRTĂRESCU, N. 80.

– Pl.: *detaşamente* şi (învechit) *detaşamenturi.* – Şi: (învechit) **detaşemént, detajemént** s. n.

– Din fr. **détachement.**

DETAŞÁRE s. f. Acţiunea de a s e d e t a ş a şi rezultatul ei.

1. Desprindere (**1**), separare (**1**) dintr-un tot. *Nu există niciun indiciu conform căruia detaşarea craniilor de trupuri ar fi survenit chirurgical, şi nu amatoricesc.* RL 2006, nr. 4 891.

2. Stare de reţinere, ori de distanţare, de izolare sau de indiferenţă, de dezinteres faţă de o persoană, faţă de o situaţie etc. Cf. d e t a ş a (**1**). Cf. ALEXI, W. *Ca atare, natura nu este mai mult de un stadiu al detaşării noastre de lume.* CIORAN, R. 162. *Detaşarea unei imagini de funcţia imaginaţiei ... nu poate fi înţeleasă decât în două feluri.* STĂNILOAE, O. 215. *Sadoveanu priveşte cu o oarecare detaşare primele sale povestiri.* VIANU, A. P. 222. *Un debut cu totul remarcabil: observaţie lucidă şi directă a mediului ţărănesc, suficientă detaşare faţă de subiect.* CONSTANTINESCU, S. II, 5. *În glasul lui Soleiman pâlpâia uşor un soi de detaşare indiferentă.* CAMIL PETRESCU, O. III, 89. [Alte comentarii] *tind, dimpotrivă, să sublinieze detaşarea ...* [povestitorului] *de acţiune.* VARLAAM – SADOVEANU, 288. *Deşi poeţii înşişi nu sunt foarte buni martori ..., totuşi cei capabili de detaşare ajutată de aprofundarea filozofică a propriei lor creaţii fac excepţie onorabilă şi sunt ghizi de încredere.* COTEANU, S. F. II, 84. *Personajele sunt interpretate ... cu o discretă detaşare ironică.* T februarie 1969, 89. *Cel mai adesea, detaşarea povestitorului de propria-i naraţiune este exprimată în termenii basmului prin expresii deja consacrate.* LL 1973, nr. 4, 786. *Detaşarea a ceea ce este complet nou de ceea ce poate însemna o revenire la unele forme anterioare revine etnologilor.* Z. MIHAIL, T. P. 14. *Detaşarea bună nu e niciodată distanţă şi dispreţ.* LIICEANU, J. 17. *Apetitul şi detaşarea, cele două dimensiuni pe care doar apostolii au ştiut să le unifice în făptura lor.* RL 2005, nr. 4 726.

3. Deplasare temporară a unui angajat, în interes de serviciu, de la o unitate la alta sau, în cadrul aceleiaşi unităţi, dintr-o localitate în alta; perioadă de timp în care cineva este detaşat (**2**). Cf. d e t a ş a (**2**). Cf. RESMERIŢĂ, D. *Până la Ploieşti ... îşi mai trudesc oasele şi alţi dascăli ori dăscăliţe oropsite care n-au avut norocul să se aciueze cu catedra la metropolă, fie şi cu o detaşare vremelnică.* I. BOTEZ, B. I, 195. *A doua zi primesc ordinul telegrafic ... că-mi încetează detaşarea mea la oraşul C.* ULIERU, C. 98, cf. DL, DM. *Detaşarea constă în trimiterea unui angajat pentru a îndeplini o muncă la o altă unitate din aceeaşi sau din altă localitate.* PR. DREPT, 502, cf. DER, DN[2], M. D. ENC. 280, DEX. *Aproape 500 000 000 mii lei au ca destinaţie deplasările, detaşările şi transferările în ţară şi străinătate.* RL 2005, nr. 4 550.

– Pl.: *detaşări.*

– V. **detaşa.**

DETAŞÁT, -Ă adj. **1.** Care nu mai este împreună (cu ceva sau cu cineva) sau care a ieşit dintr-o unitate, dintr-un tot cu care face corp comun, dintr-un grup, dintr-un ansamblu, dintr-o situaţie, d e s p r i n s [2] (**1**), i z o l a t, îndepărtat. *Lipsindu-se astfel cu îndărătnicie de paşii duşmanului ... se aruncă cu izbândă asupra oricărui corp detaşat care se dezlipea de oştirea de căpetenie spre a îmbla după pradă ori merinde.* EMINESCU, O. XIV, 177. *În cursul timpului ... unele piese* [de port popular] *detaşate au fost*

transformate după modele noi. Z. MIHAIL, T. P. 14. ✧ F i g. *Inteligenţa, adaptată mai ales nevoilor acţiunii, nu poate prinde pulsul acesta de veşnice treansformări ale realităţii decât trăind din ea porţii detaşate pe care le studiază izolat.* RALEA, S. T. III, 42.

2. P. e x t. Indiferent, dezinteresat, nepăsător. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU[2]. [Epicur] *neînţeles de proşti şi de porci care traduc „plăcerea" lui subtilă şi detaşată, în plăcerea lui trivială.* IBRĂILEANU, A. 10. *M-a întrebat întâi cu un aer indiferent, detaşat, cum am petrecut la un „ceai" dat de una dintre tinerele angajate ale Teatrului Naţional.* CAMIL PETRESCU, P. 180. *Sculptura păstrează o notă de impersonalitate ..., fiindcă este în natura ei de a reprezenta un aspect, uman sau natural, independent şi detaşat de un fond în care acel aspect s-ar integra organic.* CIORAN, R. 33, cf. SCRIBAN, D. *Ironia lui Caragiale nu-şi putea găsi un mijloc mai verosimil, mai detaşat de a se exprima decât parodia de satisfacţie a lui Caţavencu.* CONSTANTINESCU, S. II, 29. *Urmăream furnicarul oraşului detaşaţi, nepăsători, fericiţi.* S. ianuarie 1970, 38. *Ne propunem să medităm şi asupra câtorva procedee specifice: ... fantasticul simbolic, narat din perspectiva persoanei ... ; raportul dintre tonul detaşat, minuţia povestirii şi marile ei tensiuni interioare.* V. ROM. februarie 1975, 50. *Cultura a început prin a fi un mod al cunoaşterii detaşate, neutre, a lumii şi a naturii.* PLEŞU, M. M. 105. ✧ (Adverbial) *Acel act de voinţă nu se prezintă suspendat, detaşat de persoana dumnezeească, ci însăşi persoana dumnezeească se arată.* STĂNILOAE, O. 191. *De la un timp începu să se gândească detaşat: „Şi dacă m-au eliminat?"* T. POPOVICI, S. 30. ✦ Care s-a îndepărtat de ceilalţi concurenţi (în timpul unui concurs sportiv); care a obţinut un loc de frunte într-un clasament. *A reuşit de această dată să aducă echipa craioveană în postura unui câştigător detaşat.* FLACĂRA, 1975, nr. 43, 20. ✦ (Adverbial) În mod evident, categoric. *Oltenii au condus detaşat.* ib. nr. 41, 23, cf. DEX. *Campionii naţionali ... au câştigat detaşat prima întâlnire.* RL 2005, nr. 4 614. *La categoria videoclipuri, starleta ... conduce detaşat în topul realizat de această companie de lenjerie intimă.* ib. 2006, nr. 4 908.

– Pl.: *detaşaţi, -te.*

– V. **detaşa.**

DETAŞEMÉNT s. n. v. **detaşament.**

DETAŞATÓR adj. (În sintagma) *Cilindru detaşator* = cilindru la maşinile de pieptănat rectilinii, care asigură legătura dintre porţiunea de fibre extrasă şi voalul rezultat prin pieptănare la ciclul anterior. Cf. LTR[2], MDA.

– Pl.: *detaşatoare.*

– **Detaşa** + suf. *-tor* (după fr. *détacheur*).

DETAŞÓR s. n. Maşină pentru sfărâmarea solzişorilor de făină rezultaţi din măcinarea grâului. Cf. LTR[2], DM.

– Pl.: *detaşoare.*

– Din fr. **détacheur.**

DETECTÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică elemente, corpuri, fenomene etc.) A descoperi (3), a identifica, a determina existenţa (ascunsă vederii, necunoscută). *Curentul detectat prin receptor reproduce această modulaţie şi poate acţiona un sistem oscilant pe frecvenţa modulaţiei.* ENC. TEHN. I, 179. *Particula nu ionizează substanţele străbătute, deci existenţa ei nu poate fi detectată, nici energia ei măsurată prin metodele experimentale cunoscute.* SANIELEVICI, R. 110. *Prea multe ştiri politice nu detectau civilii, şi mai puţine militarii.* BENIUC, M. C. I, 372, cf. DL, DM. *Detectând acest fond general de latinitate ... Cipariu realizează o adevărată sinteză istorică a limbii române.* IST. LIT. ROM. II, 627. *Cum se realizează concentrarea, cât e ea de intensă, cum o putem detecta şi folosi apoi.* COTEANU, S. F. II, 116, cf. DN[2], M. D. ENC. *Ceea ce noi detectăm şi exprimăm cu o conştiinţă logică, artistul a mânuit cu o conştiinţă de alt tip, cu o conştiinţă intuitivă.* LL 1974, nr. 1, 89. *A anunţat ... construirea unui aparat care, instalat în centrul unei camere, va putea detecta orice fel de microfon sau magnetofon aflate în încăpere.* CONTEMP. 1975, nr. 1 507, 5/5, cf. DEX. *Noica i-a detectat deci pe tineri în agora, din zvon public, şi a instituit cu ei o relaţie în care esenţial era contactul diferenţiat cu spiritul fiecărui elev.* LICEANU, I. 235. *Elicopterul nu a fost detectat de radare, pentru că a zburat la joasă înălţime.* RL 2006, nr. 4 940.

– Prez. ind.: *detectez.*

– Din fr. **détecter.**

DETECTÁBIL, -Ă adj. Care poate fi (uşor) detectat. *Diferenţele de energie iau o formă care nu este detectabilă prin efectul ionizant sau prin efectul termic al absorbţiei radiaţiei în substanţe.* SANIELEVICI, R. 109. *Ca în toate modalităţile de exprimare artistică, şi în muzica uşoară atentatul imposturii este detectabil.* CONTEMP. 1975, nr. 1 500, 1/7, cf. DEX[2], LICEANU, I. 82.

– Pl.: *detectabili, -e.*

– **Detecta** + suf. *-abil.*

DETECTABILITÁTE s. f. Însuşirea de a fi detectabil. Cf. DN[3], MDA.

– Pl.: *detectabilităţi.*

– **Detectabil** + suf. *-itate.* Cf fr. d é t e c t a b i l i t é.

DETECTÁRE s. f. Acţiunea de a d e t e c t a şi rezultatul ei; determinare (1) a existenţei cuiva sau a ceva (ascuns simţurilor, necunoscut); detecţie. *Profesorul, prin diferite exerciţii de interpretare ... aplicate după capacitatea studentului, urmăreşte detectarea şi rezolvarea tuturor însuşirilor psihice şi fizice.* CONTEMP. 1949, nr. 126, 10/1. *Întrucât proprietăţile neutrinului au deocamdată un caracter negativ, detectarea acestei particule constituie a priori o problemă foarte spinoasă.* SANIELEVICI, R. 110. *Pentru detectarea gazelor se folosesc dispozitive care se bazează pe anumite proprietăţi fizicochimice ale acestora.* LTR[2], cf. DL, DM. *Detectarea izvoarelor, stabilirea filiaţiei textelor ... sunt rezultate de preţ.* IST. LIT. ROM. II, 21, cf. DER. *Sesizezi, ca specialist în detectarea valorilor literaturii, o anumită dificultate a publicului în diferenţierea lucrărilor cinematografice.* CINEMA, 1968, nr. 7, 5. *Noutatea semnalată de Densusianu nu a fost fructificată în cercetări mai ample spre a se ajunge la o calificare a cazurilor existente, în vederea unei detectări mai amănunţite a resorturilor care generează aceste figuri etimologice.* LL 1973, nr. 4, 724, cf. DEX. *Detectarea dipolilor magnetici, ce au valori extrem de reduse, se poate face prin intermediul unor metode de rezonanţă.* CONTEMP. 1977, nr. 1 616, 5/1. *Din fericire, vorba lui Valéry nu e concludentă ..., iar alţi mari*

performeri culturali ne-au spus lucruri mai încurajatoare pentru detectarea și valorificarea tinerilor de excepție. LIICEANU, J. 174. *O specie de viespi, ... poate fi antrenată pentru detectarea anumitor mirosuri.* RL 2005, nr. 4 789.
– Pl.: *detectări.*
– V. **detecta.**

DETECTÁT, -Ă adj. Descoperit[2] (**2**), identificat. *Electronii detectați provin din dezintegrarea neutronilor.* SANIELEVICI, R. 107. *Curentul detectat fiind de joasă frecvență, poate acționa un receptor cu inerție.* LTR[2] VI, 260.
– Pl.: *detectați, -te.*
– V. **detecta.**

DETECTÍV, -Ă s. m., adj. **1.** S. m. Agent secret aflat în serviciul poliției sau al unei persoane particulare, însărcinat mai ales să urmărească și să rezolve cazurile mai complicate sau să descopere piste care duc la rezolvarea acestora. *De astă dată trebuie să te prinz! am zis în gândul meu Și imediat mă luai pe urmele lui mai discret decât un bătrân detectiv.* CARAGIALE, O. II, 26, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU[2], TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Excelent propagandist – dovadă că înaintase până la maximum – nu-și neglija profesiunea de detectiv.* EFTIMIU, N. 166. *Detectivii îi urmăriseră tot firul trecutului, îi scrutaseră viața.* CAMIL PETRESCU, P. 210. *Urmăreau amândoi cu emoție goana unui spion urmărit de detectivi.* C. PETRESCU, A. 461, cf. NOM. PROF. 79. *Colegii noștri, oameni de rând ... fumează, fac pe detectivii.* E. IONESCU, E. 72. *Cu precauțiuni de detectiv ... trecu prin toate odăile.* TEODOREANU, M. II, 170, cf. SCRIBAN, D. *După cum există detectivi privați ... se găsesc și agenți care au ca obiectiv spargerea grevelor.* RALEA, O. 142. *Un post ideal pentru detectivi.* VINEA, L. I, 154, cf. DL, DM, DN[2], M. D. ENC. *Nu-i împiedică pe detectivi ca în aceeași zi să încerce a patra arestare a lui Capone.* FLACĂRA, 1975, nr. 47, 22, cf. DEX. *Intenția ... de a introduce domeniul interpretativ al grafologiei în practica curentă a detectivilor particulari.* RL 2005, nr. 4 747. ✧ F i g. (La f.) [Patroana]: *detectivă sentimentală; Ai văzut cum ne-a privit? ... Trebuie să fie de o gelozie ...* CAMIL PETRESCU, T. I, 545.
2. Adj. Care aparține unui detectiv (**1**), privitor la un detectiv; propriu, specific unui detectiv; (despre romane, filme) care înfățișează acțiuni ale detectivilor; (neobișnuit) detectivesc. *Am verificat încă o dată profunda și strigătoarea la cer incultură a tineretului, același peste toată fața pământului, amețit de izbânzile sportive ale colegiului și interesat numai de colecția de romane detective.* M. ELIADE, O. I, 104. *Își apără filmele, eroii și artiștii săi preferați: filme detective, cu peripeții cumplite.* C. PETRESCU, A. 316. *Provizorul internatului ... inspecta pe față și în secret tainele sufletului și cuferele încuiate ale elevilor, cu un instinct detectiv pervers.* ARGHEZI, S. XI, 88. *Au sporit enorm producția* [cinematografică] *și au epuizat toate romanele detective aflate în colecții populare pe piață* RALEA, O. 93. *Așteptând răspunsul, Lucu era mulțumit în sinea lui de acest model de descriere detectivă.* VINEA, L. I, 215.
– Pl.: *detectivi, -e.*
– Din engl. **detective,** fr. **détective.**

DETECTIVÁJ s. n. (Neobișnuit) Detectivism. *Studiile sale așa de precise în silogistica lor de detectivaj literar relativ la soarta poeziilor lui Eminescu.* RALEA, S. T. I, 36, cf. MDA.
– **Detectiv** + suf. *-aj.*

DETECTIVÉSC, -EÁSCĂ adj. (Neobișnuit) Detectiv (**2**). *Dar, de îndată ce Lucu se îndepărtă, îl urmări pe după scutul lui de hârtie, în felul detectivesc în care-și supraveghea chelnerii și clienții.* VINEA, L. II, 215, cf. MDA.
– Pl.: *detectivești.*
– **Detectiv** + suf. *-esc.*

DETECTIVÍSM s. n. Însușire proprie unui detectiv (**1**); (neobișnuit) detectivaj. *Detectivismul caracterologic îl face pe autor să reconstituie ... o întreagă biografie din amintiri.* CONTEMP. 1975, nr. 1 512, 1/10, cf. DEX[2].
– **Detectiv** + suf. *-ism.*

DETECTIVÍST, -Ă adj. (Rar) Detectivistic. Cf. DN[3], DEX[2].
– Pl.: *detectiviști, -ste.*
– **Detectiv** + suf. *-ist.*

DETECTIVÍSTIC, -Ă adj. Caracteristic detectivului (**1**), de detectiv (**1**); (rar) detectivist. Cf. DN[3], DEX[2]. *Un vecin ... se oferă să-l ajute și-l împinge cu de-a sila într-o călătorie detectivistică prin America.* RL 2006, nr. 4 861. ✧ (Adverbial) *Să știi – își zise Stănică detectivistic – că l-am prins pe moș. Îi are în casă banii.* CĂLINESCU, E. O. II, 37.
– Pl.: *detectivistici, -ce.*
– **Detectiv** + suf. *-istic.*

DETECTÓR s. n. Aparat, dispozitiv, substanță etc. folosită în operațiile de detectare. Cf. CADE. *Detectorul este un redresor.* CIȘMAN, FIZ. II, 544. *Detectorul de mine e format dintr-un aparat generator de înaltă frecvență.* LTR[2], cf. DL. *Echipe de soldați umblau cu detectoarele după bombe rămase neexplodate.* T. POPOVICI, S. 30, cf. DM, DER, DN[2]. *Detectoarele portabile ... au un gabarit redus și pot fi ușor mânuite de către nespecialiști.* MAGAZIN, IST. 1968, nr. 3, 83, cf. M. D. ENC., D. MED., DEX. *Specialiștii vor folosi detectoare de metal.* RL 2006, nr. 4 817. ✧ *Detector de minciuni* = aparat care servește la dovedirea caracterului adevărat sau fals al afirmațiilor cuiva. *În Anglia s-a introdus un nou tip de detector de minciuni.* CONTEMP. 1975, nr. 1 507, 5/5. *Organele de anchetă au ajuns să utilizeze chiar și detectorul de minciuni pentru a vedea cine a „ciripit".* RL 2006, nr. 4 907.
– Pl.: *detectoare.*
– Din fr. **détecteur.**

DETÉCȚIE s. f. Determinare a existenței (ascunse vederii, necunoscute) unor corpuri, a unor elemente, a unor fenomene etc.; detectare. *Metodele de detecție prin efectul ionizant, inclusiv camera de ceață, nu pot da ... rezultate probante.* SANIELEVICI, R. 110. *Detecția transformă semnalul Morse.* CIȘMAN, FIZ. II, 543. *Detecția lineară e lipsită de distorsiuni, cu excepția semnalelor cu o singură bandă laterală.* LTR[2], cf. DER, DN[2], M. D. ENC. *Metodologia de detecție a noxelor de depoluare a laboratoarelor de sinteză.* FLACĂRA, 1975, nr. 47, 8. *Efectuarea de detecții și săpături neautorizate în situri arheologice.* RL 2005, nr. 4 631.

– Pronunțat: *-ți-e.* – Pl.: *detecții.* – Și (rar) **detecțiúne** s. f. DN[3].

– Din fr. **détection.**

DETECȚIÚNE s. f. v. **detecție.**

DETENSIONÁ vb. I. T r a n z. **1.** (Complementul indică diferite tensiuni ale materialelor) A elimina sau a reduce. Cf. DEX, DN[3].

2. (Complementul indică stări conflictuale) A rezolva sau a diminua. *Prin vizita sa, oficialul turc și-a propus să detensioneze relațiile dintre Israel și Turcia.* RL 2005, nr. 4 503.

– Pronunțat: *-si-o-.* – Prez. ind.: *detensionez.*

– Pref. *de-* + **tensiona.**

DETENSIONÁRE s. f. Acțiunea de a s e d e t e n s i o n a și rezultatul ei.

1. Eliminare, parțială sau totală, prin diferite procedee, a tensiunilor proprii dintr-o piesă metalică turnată, sudată, dintr-un obiect de mobilier etc. Cf. LTR[2]. *Prin aplicarea metodei de detensionare a lingotierelor ... consumul specific al utilajului de turnare pe tona de oțel a scăzut.* SCÂNTEIA, 1960, nr. 4 854, cf. DER, SFC IV, 319. M. D. ENC., DEX[2]. *Opțiunea de a face acest mobilier să pară vechi ... se realizează prin aplicarea asupra mobilierului a unui tratament special de detensionare.* RL 2005, nr. 4 670.

2. Rezolvare sau diminuare a unei realități, a unei stări conflictuale etc. *În Belgia încă nu se întrevede detensionarea acestei societăți multiculturale.* RL 2004, nr. 4 469. *Summitul ... a fost și un prilej de detensionare a relațiilor dintre Israel, Egipt și Iordania.* ib. nr. 4 533. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Există nu numai laturi pozitive în munca românilor în străinătate (de la detensionarea pieței interne a forței de muncă ... până la contribuția la susținerea balanței de plăți a țării).* ib. 2005, nr. 4 522.

– Pronunțat: *-si-o-.* – Pl. : *detensionări.*

– V. **detensiona.**

DETENSIONÁT, -Ă adj. Căruia i s-a eliminat sau i s-a redus tensiunea. Cf. DEX[2], MDA.

– Pronunțat: *-si-o-.* – Pl.: *detensionați, -te.*

– V. **detensiona.**

DETÉNTĂ s. f. **1.** (Livresc) Destindere (**4**). *Dorim ca detenta ce se urmărește prin acordul cu Germania să-și producă efectele nu numai în Apus.* TITULESCU, D. 250. *N-avem niciun motiv să punem sub semnul îndoielii acele statistici care susțin că și astăzi, adică într-un moment de reală detentă a științelor medicale, mai bine de jumătate din populația adultă suferă de maladii ale parodontului.* FLACĂRA, 1975, nr. 46, 1. ✧ F i g. *O teribilă detentă nervoasă, spontană ca o hotărâre irevocabilă, face din el un om în luptă, copleșitor.* CAMIL PETRESCU, T. II, 174.

2. (Fiz.) Expansiune a unui gaz (supusă în prealabil unei presiuni); destindere (**5**). *Principiul distribuțiunei aburului: puțin până a nu se introduce aburul, cea mai mare detentă posibilă, și puțin înaintea eșirei; foarte puțină compresiune la finele cursei ca să se umple spațiurile nuisibile.* GHICA – STURDZA, A. 294, cf. SCRIBAN, D. *Ceața formată în primul caz cade antrenând impuritățile solide în suspensie, astfel că prin repetarea detentei atmosfera poate fi perfect purificată.* SANIELEVICI, R. , cf. LTR[2], DN[2], M. D. ENC. , DEX.

3. (Sport) Declanșare bruscă a energiei fizice necesară unui sportiv (de performanță) pentru executarea unor sărituri în înălțime, în lungime etc. Cf. DER, DN[2], M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *detente.* – Și: (rar) **deténță** s. f. CAMIL PETRESCU, T. I, 320.

– Din fr. **détente.**

DETENTÓR, -OÁRE s. m. și f. (Juridic) Deținător (**1**). *Care să fie poziținea detentorilor de rente?* GHICA, C. E. I, 144, cf. LM. *În loc de-a le plăti însă pești el emite pentru 26 260 000 bilete ipotecare, deci el a luat de la fiece detentor al unei asemenea hârtii echivalentul în numerar.* EMINESCU, O. XI, 100. *Când detentorul nu îndeplinește una din aceste obligațiuni pe deplin, fiecare creditor ipotecar are dreptul de a cere vânzarea imobilului ipotecat pentru creanța sa.* HAMANGIU, C. C. 452, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU[2], TDRG, CADE, SCRIBAN, D. *Uzufructuarul este, însă, detentor față de proprietar în temeiul raportului de obligație ce îl leagă de acesta din urmă, numai întrucât excede limitele stăpânirii de fapt corespunzând dreptului său real.* PR. DREPT, 234, cf. M. D. ENC., DEX[2].

– Pl.: *detentori, -oare.*

– Din fr. **détenteur.**

DETÉNȚĂ s. f. v. **detentă.**

DETÉNȚIE s. f. **1.** Reținere a cuiva, în stare de arest, inculpat de un delict; p. e x t. închisoare. *Arestat la Mohaci de austrieci, după trei ani de detențiune și de boală, l-a ajuns moartea.* GHICA, S. 116, cf. COSTINESCU, LM. *Pedeapsa însă nu va putea fi mai mare decât detențiunea fără prejudiciul cazurilor anume prevăzute de legile penale.* HAMANGIU, C. C. XXXII, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, CADE. *E arestat în 27 noiembrie, ținut două luni la agie ... judecat în patru ședințe și osândit la detențiune pe timp nehotărât.* CĂLINESCU, S. C. L. 87. *Tărăgănindu-se detențiunea și hotelierul dorind să reintre în profesiunea întreruptă, deținuții au fost mutați într-o bună zi la penitenciar.* CONTEMP. 1955, nr. 460, 3/4. *Fusese și ea arestată și eliberată după un an și jumătate de detenție.* BARBU, I. I, 243. *În vremea detențiunii ... nu pierduse nădejdea că într-o zi va ajunge despot efectiv al slavilor de sud.* IST. LIT. ROM. I, 435. *A reușit să scape din detenție.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 3, 20. *În cursul celor șase luni care au precedat revenirea lui Capone din prima detențiune ... brigada lui Ness spărsese porțile la 6–7 fabrici de bere.* FLACĂRA, 1975, nr. 44, 22. *Spre acest colectiv au fost îndreptați pașii unor oameni eliberați din detenție prin actul de grațiere.* RL 1977, nr. 10 248. *Administrația americană pregătește planuri pentru menținerea în detenție pe termen nelimitat a persoanelor suspectate de terorism.* ib. 2005, nr. 4 502. ✧ (Prin analogie) *Onufri care închisese pe deținut în clasă, i-aduce covrigi și petrece cu el ora de detențiune.* CĂLINESCU, E. 74. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Simplul fapt de a trăi e resimțit, în acest caz, ... drept o stare de detenție.* PLEȘU, M. M. 44. ✦ Pedeapsă penală care privează pe cineva de libertate pentru o perioadă dată. Cf. ȘĂINEANU[2]. *Curtea condamnă la zece ani detențiune pe acuzatul Adrian.* ARDELEANU, U. D. 247. *Pedeapsa pentru delicte în materie*

politică: detențiunea simplă de la o lună la ... ani. COD. PEN. R. P. R. 42. *Clientul nostru ..., după câte suntem informați, îndură greu detențiunea.* STANCU, R. A. V, 14, cf. DN[2], M. D. ENC. DEX. *Marsh a pledat vinovat, în speranța că va reuși ... să fie condamnat la 12 ani de închisoare, nu detenție pe viață.* RL 2004, nr. 4 467.

2. Faptul de a poseda un lucru, de a-l avea la dispoziție; s p e c . deținere a unui bun fără a fi proprietarul, posesorul lui. Cf. COSTINESCU, LM. *În timpul pe când furtul era admis, dreptul de proprietate nu era (afară de cel ce era garantat prin protecțiunea musculară efectivă a proprietarului: dreptul rudimentar de „detențiune").* CONTEMPORANUL, IV, 482, cf. RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D. *Bunul dat în gaj ... trecuse în detențiunea creditorului.* COD. PEN. R. P. R. 568, cf. M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *detenții.* – Și: **detențiúne** s. f.

– Din fr. **détention.**

DETENȚIÚNE s. f. v. **detenție.**

DETÉRGE vb. III. T r a n z. (Livresc) A curăța, a șterge (**I 1**) (cu ajutorul unor agenți chimici). Cf. LM, SCRIBAN, D.

– Prez. ind.: *detérg.*

– Din lat. **detergere.**

DETERGÉNT adj., s. m. (Produs) care (dizolvat în apă) are proprietatea de curățare, de spălare, de degresare, de umectare sau de emulsionare; detersiv. Cf. SCRIBAN, D. *Detergenții întrebuințați în industria alimentară nu trebuie să fie toxici sau dăunători.* LTR[2]. *Cauciucul sintetic și detergenții ... au o deosebită importanță economică.* V. ROM. iunie 1960, 50. *Detergenții se obțin în cea mai mare parte pe cale petrochimică.* DER, cf. DN[2], DC. *Se descriu detergenții anionici (săpunuri, compuși sulfatați și sulfonați).* D. MED., cf. M. D. ENC., DEX. *Nivelul vânzărilor de detergenți ... a fost de-a dreptul impresionant.* RL 2006, nr. 4 816.

– Pl. : *detergenți.*

– Din fr. **détergent.**

DETERIORÁ vb. I. T r a n z. și r e f l. A face să-și piardă sau a-și pierde, total sau parțial, calitățile, funcționalitatea etc. devenind necorespunzător sau neutilizabil prin uzare sau în urma unei acțiuni violente, a s e d e g r a d a (**3**). V. h r e n t u i, p a r a d i[1] (**1**), p o n o s i[1] (**2**), r a b l a g i (**1**), r u p e (**5**), u z a (**2**) prin nerespectarea cerințelor de executare, de exploatare etc; a face să nu mai funcționeze sau a nu mai funcționa normal un sistem tehnic, a (s e) d e f e c t a, a (s e) d e r a n j a (**2**), a (s e) d e r e g l a; a (s e) s t r i c a (**I 1**). V. a v a r i a. *Ne făcu atenți să cercetăm aici din nou catedrala și mai ales orologiul astronomic care numai în toamna anului trecut s-a restaurat, după ce demult se deteriorase.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 211, cf. STAMATI, D., PONTBRIANT, D. *Națiile agricole ... importă obiecte industriale menite a se consuma și deteriora, fără a lăsa nicio urmă din aptitudinile naționale, fără a spori puterea de producțiune a poporului.* EMINESCU, O. XIII, 228, cf. ȘĂINEANU[2], TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Proprietarul ...* [inspecta] *măcar o dată pe săptămână odăile, să constate dacă nimeni n-a deteriorat paturile, n-a șchiopătat scaunele.* C. PETRESCU, C. V. 50. [Sforile] *să le prepari c-un fel de uleiuri fierte și c-un fel de ceară ... căci altfel apa ți le deteriorează și ți le putrezește.* SADOVEANU, O. IX, 355, cf. SCRIBAN, D. *După mai multe înșurubări și dezșurubări, filetul începe să se deterioreze.* SOARE, MAȘ. 26. *Deteriora mobila.* PREDA, M. S. 29, cf. DN[2]. *Castelul și biserica ... au fost grav deteriorate din pricina războiului.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 10, 15, cf. M. D. ENC. *Nu au suficientă grijă față de avutul obștesc: deteriorează mobilierul, instalațiile de iluminat și sanitare, sparg geamurile.* FLACĂRA, 1975, nr. 46, 6. *Focarul unui cuptor de uscare a șarjei s-a deteriorat.* RL 1977, nr. 10 318. *În timp, vertebra se deteriora, fie prin ruptura vasului, fie printr-o creștere a artrozei pe posterior.* RL 2005, nr. 4 529. *Viscolul a smuls sau deteriorat numeroase acoperișuri.* ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 835. ✧ R e f l. (Glumeț) *Bagă de seamă să nu-l deteriorezi, că are rude în Olimp.* ARGHEZI, S. VIII, 253. ✦ R e f l .A se înrăutăți. *Starea sa de sănătate se deteriorase în mod constant.* RL 2005, nr. 4 681. ✧ F i g. *Națiunea lor amăgită și exaltată de sublima mărime a unui bărbat din sânul său a deteriorat administrațiunea, afacerile sale au venit în disordine mare.* BARIȚIU, P. A. I, 504. *Sănătatea șubredă i-a deteriorat capacitatea de muncă.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 5, 58. *Noi am deteriorat sensul cuvântului proză și prin poezie continuăm să înțelegem versurile.* CONTEMP. 1975, nr. 1 506, 3/10. *Cincisprezece ani, cu mici întreruperi, au condus țara. Este oare posibil ca totul să se fi deteriorat doar în patru luni?* RL 2005, nr. 4 611. ✧ R e f l. p a s. *Nu puține au fost spectacolele care ... s-au deteriorat tocmai în finală datorită supralicitării interpreților.* T februarie 1969, 76. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Aici se vede în șes o lucrare de îmbunătățire, singura ce este în tot județul, a pământului prin zbicirea și scurgerea apelor ce-l deteriorează.* I. IONESCU, D. 171. *Omul ... prin aplicarea unor măsuri greșite poate să deterioreze fertilitatea și uneori să declanșeze ruinarea solului.* AGROTEHNICA, I, 298.

– Pronunțat: *-ri-o-.* – Prez. ind.: *deteriorez.*

– Din lat. **deteriorare,** fr. **détériorer.**

DETERIORÁRE s. f. Acțiunea de a s e d e t e r i o r a și rezultatul ei; pierdere, totală sau parțială, a calității, a funcționalității etc. unor obiecte, care devin necorespunzătoare sau neutilizabile, prin uzare sau prin acțiuni violente, d e g r a d a r e (**3**), (învechit) d e t e r i o r a ț i e (v. h r e n t u i r e, p o n o s e a l ă, p o n o s i r e, u z a r e (**2**)); faptul de a face să nu (mai) funcționeze normal unele aparate, instalații tehnice etc.; d e f e c t a r e, d e r a n j a r e (**2**), s t r i c a r e (**1**). V. a v a r i e r e. Cf. PONTBRIANT, D., LM. *Precum o zidire la care se simte vreo deteriorare, dacă nu vine arhitectul să oprească ruina prin măsuri luate din capul locului, se deteriorează, în proporții din zi în zi mai mari, astfel și regimul parlamentar s-a viciat la noi din zi în zi mai mult.* EMINESCU, O. XI, 27, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DN[2], M. D. ENC. 281, DEX. *Deteriorarea firelor care într-un mediu uscat s-ar rupe atât de des.* FLACĂRA, 1976, nr. 2, 14. *Pentru a se preveni deteriorarea tablourilor,*

restauratorii au recurs la antibiotice. SCÂNTEIA, 1977, nr. 10 991. *Podul Grant a suferit deteriorări importante din cauza infiltrațiilor.* RL 2005, nr. 4 716. ✧ F i g. *Țigările să dispară rapid și fără urmă din chioșcul în care copiii să găsească un corn, un pachet de ciocolată, un iaurt sau alte asemenea lucruri care n-au nimic de-a face cu deteriorarea lor morală.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 9. *Se constată o deteriorare a pieței pentru produsele siderurgice vest-europene.* SCÂNTEIA, 1977, nr. 11 006. *Perspectiva intrărilor ... de fonduri din privatizările anului ... oferă asigurări suplimentare pentru finanțarea deficitului, chiar în cazul deteriorării acestuia.* RL 2004, nr. 4 469.

– Pronunțat: *-ri-o-*. – Pl.: *deteriorări.*

– V. **deteriora.**

DETERIORÁT, -Ă adj. Care și-a pierdut total sau parțial calitățile, funcționalitatea etc., devenind necorespunzător sau neutilizabil, prin uzare sau printr-o acțiune violentă, degradat (3), (v. h r e n t u i t, p a r a d i t (1), p o n o s i t (2), r a b l a g i t (1), r u p t[2] (4), u z a t (2)); (despre sisteme tehnice) care nu (mai) funcționează normal, d e f e c t (II), d e f e c t a t, d e r a n j a t (2), d e r e g l a t; s t r i c a t[2] (1). V. a v a r i a t. Cf. PONTBRIANT, D., LM. *În fine, de multe ori, textul unui m[anuscri]s este deteriorat fie prin viermi, fie prin foc, fie prin umezeală.* BUL. COM. IST. I, 31, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Problema refacerii conductelor de apă deteriorate a redevenit actuală.* G. BARBU, A. V. 132, cf. M. D. ENC. 281. *Li s-a adus un alt cazan pentru baie, în locul celui vechi, deteriorat.* FLACĂRA, 1975, nr. 46, 14. *Biata alee și-a văzut astfel pavajul deteriorat, crengile copacilor rupte, băncile distruse.* RL 1977, nr. 10 225. ✧ F i g. *Avea un vocabular cam redus și cam deteriorat.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 146. *Față de natura deteriorată, se distinge limpede coborârea puterii de sus, de la Dumnezeu.* STĂNILOAE, O. 22, cf. LIICEANU, J. 6.

– Pronunțat: *-ri-o-*. – Pl.: *deteriorați, -te.*

– V. **deteriora.**

DETERIORÁȚIE s. f. (Învechit, astăzi rar) Deteriorare. Cf. STAMATI, D., PONTBRIANT, D. *Acest pământ este într-o deplorabilă stare de deteriorațiune.* COSTINESCU, cf. LM. *Statuiele sunt imobile când ele s-ar putea scoate fără fractură sau deteriorațiune.* HAMANGIU, C. C. 119, cf. SCRIBAN, D.

– Pronunțat: *-ri-o-ra-ți-e.* – Pl.: *deteriorații.* – Și: **deteriorațiúne,** (învechit, rar) **deteriorățiúne** (PONTBRIANT, D.) s. f.

– Din fr. **détérioration,** lat. **deterioratio, -onis.**

DETERIORAȚIÚNE s. f. v. **deteriorație.**

DETERIORĂȚIÚNE s. f. v. **deteriorație.**

DETERMINÁ vb. I. T r a n z. **1.** A arăta în mod precis, limpede, categoric și exact, a d e f i n i (2), a d e l i m i t a (1), a p r e c i z a; a ajunge (de comun acord) la soluția definitivă, în legătură cu ceea ce trebuie să se întreprindă, să se îndeplinească etc., a d e c i d e (2), a d i s p u n e (3), a f i x a, a h o t ă r î; a stabili (2), a statornici (2). *Tratatul de la Carlovițau determinat hotarele Transilvaniei, a Moldovei și a Țării Românești.* FM (1840), 402[1]/30. *Apele de sine aruncă adeseori din lac un feliu de spumă împietrită, niște pietricele rătunde și oase, încât din pricina stării complete a schimbării lor ne-au fost cu neputință a le determina (hotărî) feliul.* SPIC. I, 35/7. *În numenile propie se văd diverse terminăciuni; toate remân nescâmbate, deoarece numai articlul și prepusăciunile le determină casul.* CODRU-DRĂGUȘANU, R. 25/11, cf. STAMATI, D. *Domnul justiției este obligat să comunice acea petiție; tot d-odată determină și ziua înfățișării pricinei.* GHICA, S. 587, cf. COSTINESCU. *Cursurile științelor sunt determinate prin lege.* MAIORESCU, D. I, 444. [Cometa] *nu prea o văzuse nimeni ..., afară de directorul observatorului meteorologic care, de cum sosise zvonul, nu numai că o văzuse, dar îi și determinase direcțiunea.* MACEDONSKI, O. III, 89. *Judecătorul va ordona prin procesul verbal ca părțile să se înfățișeze înaintea sa la ziua și ora ce va determina.* HAMANGIU, C. C. 61, cf. TDRG. *Nu e atât vorba de dreptul de proprietate asupra unei moșii, cât de hotarele acestora, despre cari nu se știe cât de vag erau determinate prin vechile documente.* BUL. COM. IST. I, 105. *Sinodul se începe cu serviciul dumnezeesc ... la ora determinată în convocator.* ap. PUȘCARIU, L. R. I, 415, cf. RESMERIȚĂ, D. *Natura sancțiunilor nu va putea fi determinată decât în împrejurările în care se vor produce ulterior călcările Germaniei.* TITULESCU, D. 143. *Cât despre vreo asemănare a noastră, al cărui sens Mereuță nu-l determina cu epistola lui mohorâtă, ... fără îndoială nu putea fi vorba.* KLOPȘTOCK, F. 260. *Fiecare om vine cu o schemă originală apriorică, determinată numai în parte de trecut.* STĂNILOAE, O. 9. *Suntem, în tot cazul, înainte de alipirea Bucovinei la regat, într-un timp determinat totuși istoricește, faptele petrecându-se sub luminatul împărat Francisc.* CONSTANTINESCU, S. II, 8. *Putem să aflăm, de pildă, ... strada în care locuia artistul, să-i determinăm casa și să o evocăm.* CĂLINESCU, C. O. 218. *Se impune să determinăm dacă forma derivată provine cu adevărat dintr-o presupusă imagine primă.* COTEANU, S. F. II, 165. *În Țara Românească obștile sătești nu sunt determinate în privilegii decât prin numele lor, căci hotarul este un lucru străvechi imobil și necunoscut.* PANAITESCU, O. Ț. 99. [Judecătorul] *se străduiește acum să determine cu grijă sursele de încălcare a legii.* FLACĂRA, 1975, nr. 41, 11. *Aceste creații s-au dezvoltat, determinate fiind de anumite condiții geografice, economice, sociale și istorice.* PAVEL, S. E. 55. *La fel face spiritul, când determină lumea ca separare a sa de rest.* PATAPIEVICI, C. L. 14. ✧ R e f l. p a s. *Naționalitatea cuvenită se va determina prin o lege specială.* DÂMBOVIȚA (1859), 16[1]/38. *Acelea așa se determină ca printr-însele să se înțeleagă toate zilele.* BĂLĂȘESCU, GR. 174/17. *Etimologismul scrierii române s-a determinat cu toată precizia științifică.* MAIORESCU, CRITICE, 286. *În decursul procesului urbarial de mai târziu se determină o graniță între cele două teritorii.* PĂCALĂ, M. R. 51. *Omul nu se mai poate determina pentru un sistem de valori, pentru ca să trăiască în cultivarea lor.* CIORAN, R. 74. *S-a determinat apoi mai lămurit genul căruia aparține povestirea Notarului.* BRĂTIANU, T. 194. *În aceeași noapte un incendiu a izbucnit în cartierul Podul Roșu, fără să i se fi putut determina cauza.* OȚETEA, T. V. 180. ✦ (Despre cuvinte sau propoziții) A preciza, a explica sensul unui cuvânt sau al unei propoziții. *În exemplul dintâi zicerile*

„pour la gloire" determinează scopul. PLEŞOIANU, GRAM. 141/7. *Complinim subgetul conştiinţă prin adiectivul determinativ întinată. Compărind dară aceste două subgeturi după urmă cu cele dintâiu vedem dară că aceste au oarecare complinire care determinează au le explică şi acele nu.* HELIADE, GRAM. 25^{v}/6. *Adjectivul hotărâtoriu se diosăbeşte de articul în acea că cest de pe urmă se mărgineşte a arăta că substantivul comun este luat în un înţăles hotărât când adjectivul hotărâtoriu îl determinează prin sine însuşi.* CODRESCU, GR. FR. 33/25. [Propoziţia] *incid[entă] determinativă pentru că ea determinează modul cu care ezistă subiectul.* CÂMPEANU, GR. ROM. 148/5. *Articolii şi adjectivii determinativi ... nu dau o cualitate ca cei cualitătivi, ci numai determinez întinderea însemnării substantivilor cum acest om, omul meu s. c. l.* I. POP, L. 10/4. *Când supunem însă pe genetivul cel determinat la un substantiv fără articol, atunci ca să păzim regula de mai sus ne slujim de unul din articolele al, ai, a, ale care pus îndată după acel substantiv ... îi determină oarecum şi a lui însemnare.* GR. R. (1853), 51/7, cf. PROT – POP., N. D. *Nu credem că în asemenea cazuri atributiva determină subiectul regentei.* SCL 1956, 129. *Originalitatea constă însă în raportul dintre epitet şi termenul determinat de el.* VARLAAM – SADOVEANU, 159. *Complementul este partea de propoziţie care determină de obicei un verb, un adjectiv, un adverb sau o interjecţie.* GRAM. ROM.^{2} II, 75. ✧ R e f l. p a s . *Pe gradul al treilea concepturile se determină şi se hotăresc mai luminat şi mai ager prin adaojerea silabelor sufipse (suffixae), adecă sunt cuvinte ce se formează mai vârtos de la trunchiuri prin silabe derivative.* BĂLĂŞESCU, GR. 134/24. ✦ A descrie însuşirile unui corp, ale unei plante, ale unui fenomen din punct de vedere calitativ, cantitativ etc. (în vederea identificării sau repartizării pe categorii); p. e x t. a cunoaşte. *Agricultura a făcut pasuri mari de când himia i-a determinat natura solului bun pentru cutare sau cutare plantă.* MARIN, PR. I, IV/10. *Pentru a determina însuşirea unei ape trebuie să se facă mai întâi analis hemic şi pe urmă cercări dietetice.* FĂTU, D. 3/10, cf. PONTBRIANT, D. *Cerinţa neapărată este în orice caz de a determina cu preciziune conţinutul noţiunii date în mijlocul celalalte de acelaşi gen.* MAIORESCU, L. 127. *Se sileşte şi dânsul a determina regulile confuze ce cârmuiesc această limbă încă în pruncia sa.* ODOBESCU, S. I, 303. *Să alcătuim un tablou sinoptic deplin al tipurilor psihologice ca să le putem determina individualizarea, în cuprinsul tipologiei, simple sau mixte.* CONSTANTINESCU, S. II, 131. *Caracterul familiei dinspre tată poate fi determinat în linii generale.* CĂLINESCU, I. C. 18. *În sensul cel mai larg, umanismul înseamnă orice preocupare de a determina sau de a explica naiv ori cultivat fiinţa sau natura omului.* RALEA, S. T. III, 26. *Stark consideră că electronii ar fi dispuşi la suprafaţa atomului, determinând însuşirile lui fizice şi chimice.* SANIELEVICI, R. 32. ✧ R e f l. p a s. *Niciun ostaş nu va putea fi supus pedepsei fără a i se descoperi crima sau vina, prin cercetare şi fără a se determina gradul ei.* CONDICA, O. 67/9. *Există aparate cu care se pot determina cu precizie durităţile corpurilor solide.* MACAROVICI, CH. 18.

2. A face să ia o anumită hotărâre, să adopte o atitudine, să facă o alegere etc.; a convinge, a îndupleca. *Noi avem trebuinţă în rătăcirile noastre nu de un filozof care discută, ci de un Dumnezeu care să ne determine a căuta adevărul.* NEGULICI, E. II, 78/10. *Între cauzele numeroase, ce determină aristocraţia romană a face rezbel, este una ce nu s-au însemnat îndestul: aceasta este că poporul purta toate cheltuielile.* ROM. LIT. 72^{2}/6. *Eram prin urmare determinat a pleca de la Severin cu suszisul bastiment ce mergea la vale.* PELIMON, I. 258/3. *A determinat-o a funda „Revista Dunării", foaie literară, ştiinţifică şi politică* (a. 1865). PLR I, 218, cf. LM. *Credea că ea singură putea să-l determine să se însoare cât mai în grabă.* AGÎRBICEANU, S. 578. *Această înlăturare îl va fi determinat să se alăture şi el la acţiunea lui Miron Costin.* BUL. COM. IST. I, 185. *A reuşit cu greu să determine pe doamna să vină în odaia de primire.* IBRĂILEANU, A. 130. *Iată necesităţile sociale care au determinat pe români s-o facă ei înşişi pe un teritoriu unde nu există minorităţi.* TITULESCU, D. 175. *Pentru soră-mea am găsit la un magazin o lampă minunată, făcută din cuburi, ca s-o determin să adopte mobila modernă.* CAMIL PETRESCU, P. 283. *Am văzut care sunt ... factorii ce determină orientarea oamenilor înspre filosofie.* NEGULESCU, G. 124. *Am avut nevoie de abilităţi sau de cine ştie ce strategie, ca să-l determin să vorbească.* COCEA, S. I, 184. *Succesul cel mare al spectacolelor determină pe Pascali să mai rămână în Lugoj.* CĂLINESCU, E. 136. *L-am determinat să nu mai tragă la ţinte moarte pe câmp.* SADOVEANU, O. XX, 213. *Dar asta nu mă determină câtuşi de puţin să încetez hoinăreala serală.* MIHĂESCU, D. A. 68. *Scopul proclamaţiei este deci să determine populaţia bucureşteană a trece de partea lui Tudor.* OŢETEA, T. V. 222. *Neaşteptatul orator a determinat patronii să urce preţurile la cafele.* ARGHEZI, S. XI, 97. *Rezultatele noastre ... ne-au determinat ... să emitem ipoteza că multe medicamente acţionează influenţând factorii naturali.* DANIELOPOLU, F. N. I, 11. *Asta n-ar face decât să-i determine la prudenţă.* PREDA, DELIR. 80. *Arată motivele principale care l-au determinat să redacteze şi să publice cartea.* VARLAAM – SADOVEANU, 39. *Cumplitele epidemii ... l-au determinat pe Grigore-Vodă ... să ridice noi spitale în vecinătatea capitalei.* G. BARBU, A. V. 66. *Pasiunea lui pentru această îmbrăcăminte l-a determinat să o distribuie gratuit şi plebei din Roma.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 2, 63. *Recentele inundaţii ... i-au determinat pe specialiştii Siriului să revadă soluţia galeriei subterane.* FLACĂRA, 1975, nr. 41, 19. *Interesul pentru utilizarea plantelor a determinat instituirea concursului.* BUTURĂ, EB. I, 6. *Iar a-l face atent înseamnă a-l determina să judece propria-ţi cauză, alta decât a lui, una de natură spirituală.* LIICEANU, J. 80. *Încercarea de a determina sindicatul să renunţe la pretenţiile de majorare a salariilor.* RL 2005, nr. 4 747. ✧ R e f l . *Ea se determină pentru p[a]tria sa.* CALENDARIU (1794), 38/29. *Ea se determină a se opri în această solitudină.* PĂCLEANU, I. I, 130. *Puterile garante, împreună cu Curtea suzerană, se vor determina a face din România ţara progresului şi a luminilor* (a. 1857). PLR I, 164. *Trebuie să se cunoască cineva, până a nu se determina a-şi lega soarta.* NEGRUZZI, S. III, 59. *Cu toată teroarea ..., vreo douăzeci de tineri se determinară a sta pe loc.* SION, P. 223. *Donizetti ... se determină ca să-şi modifice stilul.* FILIMON, O. II, 308. *Mă determinai a mă prinde la preferanţ în care excelam mai bine decât în alte jocuri.* BOLINTINEANU, O. 367. *Îmi scrii că te-ai determinat pentru drept.* LUC. II, 222.

3. (Complementul indică fapte, fenomene, situaţii etc.) A acţiona în mod necesar, a servi drept cauză, a c a u z a ,

a genera, a produce (**II 1**), a provoca (**3**); p. ext. a avea ca urmare, ca rezultat, ca efect. *Fiecare fază în existența limbilor ... a produs o operă ce a determinat faza următoare.* RUSSO, S. 83. *Părți din Alpii occidentali rădică o mare parte a Europei și determină comunicarea între Mediterana și Oceanul Atlantic.* COBÂLCESCU, G. 114/17, cf. PROT. – POP., N. D. *Delirul, spre exemplu, este o deranjare a inteligenței și a instinctului, determinată prin cauze care produc o iritațiune cerebrală.* CONV. LIT. II, 57. *Paralel cu formarea ...* [elocvenței politice] *merge schimbarea judecății publicului, căci una determină întrucîtva pe cealaltă.* MAIORESCU, CRITICE, 538. *E mai presus de orice îndoială că tradiția latină e ceea ce a determinat nu numai existența, dar și direcția limbilor romanice.* CONV. LIT. XX, 599. *Confuziunea copistului de la care a pornit această falsă atribuire ... a fost determinată de faptul că, în izvodul după care reproduce el această versiune, iscălitura lui Nicolae Costin de la sfârșitul predosloviei lipsind ..., el a crezut că și scrierea anonimă care urma trebuie să fi fost opera lui.* BUL. COM. IST. I, 206. *Precipitațiunile atmosferice sunt al doilea element care vine să determine clima localității.* PĂCALĂ, M. R. 11. *Viața ei lăuntrică era determinată în aceste momente de existența mea.* IBRĂILEANU, A. 207. *De medicină, nici nu mai vorbim. Indicațiile ei se bat în cap și determină mode.* CAMIL PETRESCU, U. N. 80. *Credința că anumite cuvinte, anumite gesturi, anumite acțiuni posedau puterea misterioasă de a determina, după voința celor ce se slujeau de ele, cursul fenomenelor naturii.* NEGULESCU, G. 62. *Creierul ... a ajuns a fi socotit, nu numai ca influențând, într-o măsură considerabilă, funcțiunile fiziologice ale corpului omenesc, dar și ca determinând ... formele vieții sufletești.* id. ib. 71. *Asemănarea nu ar fi fost exclusă și în privința „sexului", ceea ce determina vădita întârziere a ivirii puilor.* KLOPȘTOCK, F. 63. *Cunoaștem ce am trăit ... cu ochelarii pe care ni i-a pus pe nas eroarea, pe care ni i-a determinat eroarea.* E. IONESCU, E. 165. *Ambele au fost determinate inițial de o putere mai presus de cauzalitatea naturală.* STĂNILOAE, O. 8. *Lipsa de acces în casele burgheziei determină atitudinea scriitorului: această societate se ferea, „cu dreptate", de orice străin.* VIANU, A. P. 154. *Un plan de emancipare a țării de sub stăpânirea turcească în cadrul mișcării eteriste, bazate pe ajutorul Rusiei, iată ceea ce a putut determina hotărârea lui Tudor.* OȚETEA, T. V. 137. *Sunt factori ce influențează adânc păsările ... determinându-le un anumit tip de zbor.* BĂCESCU, PĂS. 247. *Termenii ecuației inversate determină modul de a rupe farmecul magnetic și de a separa doi atomi sau două molecule.* ARGHEZI, C. J. 267. *Gelozia și calculul politic au și determinat o hotărâre imperceptibilă.* CĂLINESCU, I. 67. *Omul era ... repus în cadrul ordinii naturale, având un oarecare rang în ierarhie, dar fiind determinat în toate atributele sale de aceleași legi ca ale întregii lumi zoologice.* RALEA, S. T. III, 30. *Viața nouă ce se făurește pretutindeni în patria noastă a determinat crearea unor noi cântece și jocuri.* CONTEMP. 1953, nr. 373, 2/1. *Acțiunea câmpului nuclear ... determină o mișcare hiperbolică a electronului de câmp.* SANIELEVICI, R. 122. *Credeam efectiv că prin demonstrația cu prilejul dictatului de la Viena vom determina rezistența armatei.* BENIUC, M. C. I, 355. *Răspândirea rocilor nu este întâmplătoare, ci determinată de acțiunea unor cauze ca: vulcanismul, vântul, apa, organismele etc.* GEOLOGIA, 3. *Departamentul vistieriei i-a retras subvenția sa, ceea ce a determinat reducerea numărului de paturi de la 80 la 50.* G. BARBU, A. V. 165. *Atmosfera și idealurile acestei perioade vor determina categoric și definitiv la M. Dragomirescu o admirație fanatică față de ele și de cel care le-a vehiculat.* LL 1973, nr. 3, 415. *Lecturile lui erau determinate de o curiozitate și o pasiune de erudit.* CL 1973, 5. *Introducerea în piesele de port a materialului de culoare închisă a determinat o diversificare a denumirilor.* Z. MIHAIL, T. P. 73. *În opera de artă el* [artistul popular] *exprimă concepțiile și gusturile comunității sătești din care face parte, determinând circulația intensă a acelorași motive și tipuri de motive.* PAVEL, S. E. 75. *Există și enigmatice repere psihice, și cred că de fapt ele sunt cele mai puternice, pentru că ele determină pasiunile.* CĂRTĂRESCU, N. 98. *Apele sulfuroase ... determină și o creștere a funcției coleretice, adică „golesc" vezicula biliară.* RL 2005, nr. 4 571. ✦ (Rar) A predestina (**1**). *El era orfan ..., fără de speranță și afară de aceea determinat prin naștere la neopozitivism.* EMINESCU, N. 35. ✦ S p e c. A calcula, a deduce pe baza anumitor date. *Ajunge ... două punturi pentru a determina o linie dreaptă.* POENARU, G. 51/20. *Un punct este desăvârșit determinat când proiecțiile lui la amândouă planele ce se tae sunt cunoscute.* ORESCU, T. 54/14. *Numărul atomic poate fi determinat prin studiul difuziei particulelor x.* SANIELEVICI, R. 33, cf. DM, DN, M. D. ENC., DEX,. ✧ R e f l. p a s. *Ca dreapta să se poată determina desăvârșit, trebuie a se mai da cunoscut și o a treia proiecție.* ORESCU, T. 57/1. *Mai lesne se poate determina cătimea ploaei și a omătului ce cade pe pământ în curgerea unui an.* FĂTU, D. III/2. *Se determină cantitatea de hemoglobină.* BELEA, P. A. 80.

– Prez. ind.: *detérmin* și (învechit) *determinez.*

– Din fr. **déterminer**, lat. **determinare.**

DETERMINÁBIL, -Ă adj. **1.** Care poate fi determinat (**1**). Cf. LM. *Căci cu cât e mai puțin determinată expresiunea individuală a actorului cu-atât mai determinabilă este ea în diferitele formațiuni de caractere.* EMINESCU, O. XIV, 343. *Punctuația exprimă grafic ritmul gândirii și simțirii noastre. Acest ritm variază, în proporții determinabile, de la un individ la altul.* IORDAN, G. 54, cf. SCRIBAN, D. *În știință accentul teoretic zace pe aceste raporturi abstract determinabile.* BLAGA, Z. 223, cf. DN[2], M. D. ENC., DEX. *Ocazia, în special nu este „a priori" determinabilă (firește, orice profeție „în conținut" este dinainte sortită, pentru noi cel puțin, eșecului).* PATAPIEVICI, C. L. 251.

2. Care poate fi determinat (**3**). *A intrat în criză nu lumea, ci o anume viziune asupra ei – aceea a unui cosmos univoc determinabil, antropocentric, previzibil.* LL 1974, nr. 1, 81, cf. DEX.

– Pl. : *determinabili, -e.*

– Din fr. **déterminable**, lat. **determinabilis, -e.**

DETERMINÁNT, -Ă adj., s. m., s. n. **1.** Adj. Care condiționează în mod necesar, care influențează un anumit fenomen, un anumit lucru etc., (învechit) d e t e r m i n a t o r (**1**); p. ext. care are ca urmare, ca rezultat, ca efect; hotărâtor, decisiv (**1**). Cf. NEGULICI, COSTINESCU, LM. *Cauza determinantă ce a adus pe Heliade către neolatinism, a fost imposibilitatea în care se afla ... de a face abstracțiune,*

ca Bărnuțiu, latinizat de fond și ca alții, tot latinizați, de epoca și de mediul în care trăiau. MACEDONSKI, O. IV, 121. *Prima față, ce se naște printr-o trunchietură oarecare, pe un element al formei primitive luat ca punct de plecare, se numește față determinantă; pentru că ea aplicată la toate elementele identice determină forma derivată.* MURGOCI – LUDWIG, M. 19. *Din alți cronicari nu întrevedem măcar înfățișarea fizică, apucăturile determinante ale domnilor.* IORGA, L. I, 255. *Era datoare să rămână factor determinant și să impună ... o limpezire a misterului din casa cu scandal.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 165, cf. ENC. AGR. *Materialismul istoric ne indică factorii economici ca determinanți exclusiv ai evoluției sociale.* RALEA, S. T. III, 158. *Factorul determinant pentru formarea imaginii latente este pierderea de energie prin ionizarea cristalelor de halogenură.* SANIELEVICI, R. 216. *În unele cazuri, natura morții are un rol determinant.* IST. LIT. ROM. I, 43. *Teoria newtoniană asupra luminii și culorilor a jucat un rol determinant în progresul științific al oculisticii.* G. BARBU, A. V. 226. *Această operație care rămâne la planul sintagmatic este necesară pentru fixarea cerințelor determinante în realizarea unor trăsături semantice specifice.* LL 1972, nr. 3, 483. *Pentru Blaga, dogma are un sens metodologic determinant, în stare să ne contamineze gândirea potrivit paradigmei săpate în ea.* PATAPIEVICI, C. L. 366. ✧ (Adverbial) *Ceea ce însă a contat determinant în acordarea statutului de economie de piață funcțională este privatizarea către companii vest-europene de renume.* RL 2004, nr. 4 494. ✧ (Substantivat) *Fiecare idă (id) conține la rândul ei un oarecare număr de determinante, care determină cum trebuie să se dezvolte o parte oarecare a corpului.* SANDU-ALDEA, S. 132. *Factorii subiectivi și afectivi, pe care Herzberg îi consideră ca fiind singurii determinanți.* NEGULESCU, G. 127. *Conștiința, care individual a rezultat din durere, a devenit ea însăși un determinant al durerii.* CIORAN, R. 59. *Persoanele omenești nu sunt unități abstracte, desbrăcate de orice determinante.* STĂNILOAE, O. 5. *Renașterea constituie un determinant cultural în toată Europa, dar ea găsește terenul cel mai favorabil mai ales la popoarele romanice.* OPRESCU, S. 202. *Istoricii de meserie ... s-au dezinteresat de determinantele mai adânci ale procesului* [evoluției ideii naționale]. BLAGA, G. 88.

2. S. n., adj. (Cuvânt, parte de propoziție sau propoziție) care precizează sensul altui cuvânt, al altei părți de propoziție sau al altei propoziții cu care este în legătură și căreia îi este subordonată; determinativ (**1**), (învechit) determinator (**2**). *În termeni generali, putem afirma că ordinea cuvintelor se supune unei singure reguli: elementul cunoscut este urmat de cel necunoscut, așadar determinatul precede determinantul (sau determinativul).* IORDAN, STIL. 231, cf. DL. *Adjectivul îndeplinește o dublă funcțiune sintactică: de determinant atât al substantivului cât și al verbului.* SG II, 122. *Atributul adjectival îl ajută adesea pe Budai-Deleanu în realizarea comicului. Efectul e provocat de contradicția între determinant și termenul determinat.* VARLAAM – SADOVEANU, 161. *Un GN (grup nominal) se formează dintr-un substantiv și un număr de determinanți secundari.* COTEANU, S. F. II, 61, cf. DER. *Într-un raport atributiv, ca cel din îmbinarea casă mare, de exemplu, atributul adjectival mare este determinantul substantivului casă.* GRAM. ROM^2. II, 78. *Există însă o întrebuințare a dativului, din ce în ce mai frecventă în anumite stiluri ale limbii contemporane ... Este vorba de dativul determinant al unor substantive de origine verbală.* L. ROM. 1965, 415, cf. M. D. ENC. *Autorii ediției au împrumutat determinantul „istorico-filologice" dintr-un articol.* CL 1973, 6, cf. DEX. *Răspunsurile ... arată că vorbitorii fac deosebirea pentru această noțiune* [„haine noi"] *numai cu ajutorul determinantului „nou, nouă", fără să folosească termeni speciali.* Z. MIHAIL, T. P. 45.

3. S. m. (Mat.) Expresie matematică ale cărei elemente sunt așezate sub forma unui tabel și care servește la rezolvarea sistemelor de ecuații. Cf. CADE, LTR^2, DL, DER, DN^2, M. D. ENC., DEX.

– Pl. : *determinanți, -te.*

– Din fr. **déterminant,** lat. **determinans, -ntis.**

DETERMINÁRE s. f. Acțiunea d e a (s e) d e t e r m i n a și rezultatul ei.

1. Arătare precisă, limpede, categorică și exactă a ceva, d e f i n i r e, d e l i m i t a r e (**2**), p r e c i z a r e; ajungere (de comun acord) la soluția definitivă în legătură cu ceea ce trebuie să se întreprindă, să se îndeplinească etc., d e c i d e r e, d i s p u n e r e, f i x a r e, h o t ă r â r e; stabilire (**2**), statornicire (**2**); (învechit, astăzi rar), determinație (**2**), (învechit, rar) determinăciune (**1**). *Toate limbile evropiene ș-au împrumutat articulele de la pronumele ce precum și articulele se întrebuiesc numai spre arătarea și determinarea unei ființe a tria personale.* SĂULESCU, GRAM. ROM. I, 27/5, cf. ALEXI, W. *Scop: ridicarea culturală și economică a țăranilor din regiune, dublată de o experiență social-pedagogică pentru determinarea metodelor de activare la sate.* SADOVEANU, O. XX, 37. *Modificările în statutul personal al victimei nu pot influența determinarea caracterului unei infracțiuni.* COD. PEN. R. P. R. 590. *Un plan alcătuit dintr-o serie de planșe ...* [reprezintă] *grafic: a) Determinarea așezării, întinderii și dispoziținea străzilor.* LEG. EC. PL. 486. *Creangă se arăta oricum nehotărât în determinarea viitorului.* CĂLINESCU, I. C. 77. *Determinarea nevoilor concrete de utilaj ale țării pe ramuri ale industriei face parte din sistemul de activitate planificată.* CONTEMP. 1953, nr. 367, 5/1. *S-a observat însă că metoda logică de determinare a cuvintelor uzuale presupune o oarecare doză de subiectivism.* L. ROM. 1960, nr. 3, 19. *Mai există și o altă poziție în determinarea raportului dintre lingvistică și stilistica literară.* VARLAAM – SADOVEANU, 20. *Rezultă că, în determinarea normelor limbii, e necesar să se țină seama și de mediul social în care este folosită limba.* LL 1972, nr. 3, 296, cf. D. MED. *Factorul esențial, hotărâtor în determinarea acestui curs atât de îmbucurător, îl constituie raporturile de solidaritate și colaborare.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 328. ✦ (Logică; în opoziție cu g e n e r a l i z a r e) Operație prin care se trece de la noțiuni mai generale la noțiuni mai puțin generale cu o sferă mai restrânsă, dar cu un conținut mai bogat; (rar) determinație (**2**). *Operația gândirii de a se înălța de la noțiuni cu conținuturi mai mari și sfere mai mici la noțiuni cu conținuturi tot mai mici și sfere tot mai mari, se numește abstracțiune, operația inversă, determinare.* MAIORESCU, L. 39. *Condiția concretitudinei este semnul genialității creatoare, nu prin ea însăși, ci fiindcă ea este dovada activității sub condiția individuației ... E o realizare subordonată limitării prin determinare.* CAMIL PETRESCU, T. III, 509, cf. DER, M. D. ENC. 236. ✦ Precizare, specificare a conținutului unui

cuvânt sau al unei propoziții cu ajutorul unui determinant (2); s p e c. subordonare (2). *După precizăciunile a, de, în, din ... se pune rar articlul, de cumva va fi trebuință de vreo determinare mai luminată.* BĂLĂȘESCU, GR. 174/29. *Cele două articole se vede a fi fost la început întrebuințate pentru determinarea tuturor numelor fără deosebire.* CONV. LIT. XX, 782. *Tendința către determinarea minuțioasă în descrieri ca și în narație este una din caracteristicile stilului naturalist.* CONTRIBUȚII, I, 233. *Pentru a necesita întrebuințarea prepoziției, sensului personal trebuie să i se alăture determinarea strictă, limitativă la o persoană cunoscută, anumită, a substantivului obiect direct.* SCL 1959, 188. *Determinarea nu a fost înfățișată până acum ... ca o valoare cu un corespondent morfologic.* ib. 1961, 164, cf. DER. *Raporturi tipice de subordonare sau de determinare sunt cele exprimate de părțile secundare de propoziție.* GRAM. ROM.^{2} II, 78. *În alte cazuri determinarea definită a obiectului denumit de substantiv se face prin mijloace lexicale.* LL 1972, nr. 2, 219, cf. DȘL. ✦ Cuvânt, parte de propoziție sau propoziție care precizează sensul altui cuvânt, al altei părți de propoziție sau al altei propoziții cu care este în legătură și căreia îi este subordonată; (învechit, rar) determinăciune (2). *Propusăciunea mai poate coprinde următoarele părți, ce se cheamă determinări, adecă: atributul ..., complementul ... cercumstanța.* CODRU-DRĂGUȘANU, R. 94/28. *Unul din câștigurile cele mai însemnate ale artei scriitoricești a lui Odobescu a fost consolidarea perioadei bogate, cu numeroase determinări pe trunchiul a două sau trei propoziții principale.* VIANU, M. 183. *Ampla construcție sintactică pe care o întâlnim la tot pasul în scrierile lui* [Bălcescu] *alcătuiește o structură de determinări ale propoziției principale.* L. ROM. 1953, nr. 1, 43. *Întâlnim astfel la Galaction exclamații, acumulări de epitete și determinări.* VARLAAM – SADOVEANU, 439. *Distanța semantică dintre determinări și substantivele determinate devine de-aici înainte o preocupare.* COTEANU, S. F. II, 116, cf. DER. *Includerea determinărilor substantivelor verbale între determinările nominale nu este în gramatica limbii române o soluție pur convențională, care ține numai de tradiție.* L. ROM. 1965, 416, cf. DEX. ✦ Descriere a caracterelor, însușirilor unui corp, ale unei plante, ale unui fenomen din punct de vedere calitativ, cantitativ etc. (în vederea identificării sau repartizării pe categorii). *Dacă e vorba să comparăm tot cu flori, să ne luăm mai bine de esemplu poeziile populare ... cari toate au cel puțin originalitate în determinarea florilor.* CONV. LIT. I, 17. *Telefonul se mai întrebuințează și la determinarea meridianului magnetic.* CONTEMPORANUL, I, 503. *Determinarea unei bune metode teoretice este piatra unghiulară a oricărei încercări de sociologie întemeiată pe statistică.* PETICĂ, O. *În determinarea climei Rășinariului nu ne putem întemeia pe observațiuni continue și sistematice, singurele cari ar putea preciza, în ce privește timpul și relieful, mersul elementelor meteorologice.* PĂCALĂ, M. R. 9. *Klages ... a recurs la determinări cantitative, folosindu-se de formule matematice.* NEGULESCU, G. 73. *De fapt, judecând o valoare ... judecăm momentul istoric, determinarea valoarei, și nu valoarea însăși.* E. IONESCU, E. 98. *Pentru determinarea torsiunii firelor, se aplică ... metoda Marschik.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 58. 465. *Faceți o analiză pentru constatarea glicozuriei și alta pentru determinarea glicemiei.* CĂLINESCU, E. O. I, 254. *Deosebită ca grad, natura subconștientului e aceeași cu a inconștientului ... Determinarea gradelor de conștiință a fost făcută și experimental.* RALEA, S. T. II, 29. *Determinarea mecanismului de transformare a semnului lingvistic în simbol interesează însă stilistica sau poetica.* COTEANU, S. F. I, 23, cf. DER. *Cartea ... este un demers de raportare și determinare a omului Ion Barbu.* V. ROM. iunie 1975, 49. *Utilizarea laserului în determinarea gradului de poluare atmosferică.* FLACĂRA, 1975, nr. 47, 8. *Etnografia urmărește determinarea tipului morfologic de costum pentru fiecare zonă în parte.* Z. MIHAIL, T. P. 9. *Determinarea lor este facilitată de indexul alfabetic al numirilor științifice.* BUTURĂ, EB. I, 10. *Lumea modernă ... e marcată ... de un fel de panică vanitoasă dinaintea unui eventual exces al determinării.* PLEȘU, M. M. 44.

2. Îndemn, convingere la o anumită atitudine, hotărâre, acțiune etc. Cf. d e t e r m i n a (2). *Determinare la prostituție sau corupție sexuală.* COD. PEN. R. P. R. 463, cf. DL. *În termenii lui F. A. Hazek „piața și determinarea prin competiție a prețurilor furnizează un procedeu" prin care este posibil să se comunice fiecărui producător individual maximum de informație posibilă.* PATAPIEVICI, C. L. 272. ✦ Act al voinței care hotărăște un anumit lucru; decizie (luată după o reflecție prealabilă); (învechit) determinație (1). Cf. PONTBRIANT, D., ȘĂINEANU, D. U. *Beția, bătaia, adulterul, dramele sufletești rezolvate prin violente descărcări fizice, fac fondul acestei literaturi materialiste și pesimiste, prin lipsa liberei determinări și a intelectualității.* LOVINESCU, S. I, 31. *Această declarație constituie prima afirmare a principiului de liberă determinare a popoarelor.* OȚETEA, R. 167. *În tipurile de societate autocratice, corporative omul capătă o existență secundară, accesorie. El e înglobat mediului și nu poate căpăta o determinare autonomă.* RALEA, S. T. III, 28. *Compromisurile, ca abatere de la instaurarea unei reale economii de piață, nu depind însă de perioadă, ci de absența determinării politice de a face lucrurile cum trebuie și la timp.* RL 2005, nr. 4 515.

3. Condiționare în mod necesar, cauză; p. e x t. efect, rezultat; (rar) determinație (4). Cf. d e t e r m i n a (3). *Corpul omenesc joacă ... un rol însemnat în determinarea formelor vieții sufletești.* NEGULESCU, G. 72. *Gândul își cristalizează un conținut care nu-și poate depăși limitele, acceptând fatal determinarea, iar revolta este comprimată în forme.* CIORAN, R. 39. *Trebuie să mai stabilim și răspândirea acestei pronunții, câți anume dintre săteni o au. Numai așa ne dăm seama de valoarea unei forme dialectale și numai așa înțelegem determinările și funcția ei socială.* D. GUSTI, P. A. 144. *Dacă toate determinările cari deosebesc atât de mult o persoană de alta ar proveni numai din influențele externe.* STĂNILOAE, O. 6. *Macedonski recunoaște, din ce în ce mai deschis, importanța determinărilor de ordin istoric în limbă.* L. ROM. 1965, 389, cf. DN^2. *O funcție fără precedent a avut concursul în determinarea unui puternic reviriment al creației corale.* M 1974, nr. 9, 4. *Orice acțiune are determinări sigure și finalități exacte.* V. ROM. mai 1975, 51. *Sunt doar câteva determinări de ordin politic și organizatoric ale autoconducerii.* SCÂNTEIA, 1977, nr. 10 941. ✦ S p e c. Calculare, calcul, deducere pe baza anumitor date; (învechit) determinație (4). *Determinarea greutăților moleculare.* MACAROVICI, CH. 76. *Primele determinări (1900–1906) nu au dat rezultate deplin concordante, ele lăsau totuși să se întrevadă identitatea*

sarcinilor specifice ale particulelor α. SANIELEVICI, R. 23, cf. DL. *Se realizează aici un proces de reciprocitate aproape matematică, de determinare algebrică.* LL 1973, 155.

– Pl.: *determinări.*

– V. **determina.**

DETERMINÁT, -Ă adj. **1.** Care a fost arătat în mod precis, limpede, categoric, exact, d e f i n i t (**1**), d e l i m i t a t, p r e c i z a t; care a constituit soluția definitivă în legătură cu ceea ce trebuie să se întreprindă, să se îndeplinească etc., f i x a t, h o t ă r â t, stabilit[2] (**2**), statornicit (**2**). Cf. d e t e r m i n a (**1**). *Versurile safice sunt asemenea tot de unsprezece silabe, cu diferența că acestea au o cesură determinată; un emistih e de șase și altul de cinci silabe.* HELIADE, O. II, 159. *Prin această îndoită funcție a absorbirei și a aborirei, fiecare organ și prin urmare întregul trup să țiie și crește supt o formă determinată, însă strângând și înnoind fără încetare elementele substanței sale.* CAIET, 66[r]/7. *Birjă se cheamă o trăsură publică, cu care te servești după curs sau pe oară, cu taxă determinată.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 193. *Soarele are în sine o putere atractivă ... care nu lasă pământul să se miște drept înainte, ci-l constrânge să se revoală împregiurul soarelui și să se întoarcă iarăși la locul de unde au purces după un timp determinat.* LAURIAN, M. IV, 182/5, cf. NEGULICI. *A se admite intrarea liberă a unor materii pe un timp determinat.* GHICA, C. E. III, 35. *Rezultară ... o serie foarte determinată de probleme, drepturi și datorii.* CONV. LIT. I, 131. *Orce tranziție de la o gândire la alta are o cauză determinată.* MAIORESCU, CRITICE, 305. *Școale reale, fără număr determinat.* ODOBESCU, S. II, 57. *Oricare ar fi natura faptelor sau a delictelor, cari ar provoca cererea de despărțenie pentru cauză determinată, o asemenea cerere nu se poate face decât numai la tribunalul civil al districtului.* HAMANGIU, C. C. 60, cf. RESMERIȚĂ, D. *Ce cântă anume* [poetul]*? Nimic determinat nu te fixează, în afară de melancolia irosirii tinereții.* LOVINESCU, C. IV, 17. *Astronomul, istoricul, chimistul nu se simt nicidecum stânjeniți în activitatea lor de lipsa unei soluții determinate a acestei probleme.* NEGULESCU, G. 84. *Bela, însă, se mândrea că e lucrător, așadar un om cu o profesiune determinată.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 259. *Cum însă o dezvoltare treptată îi ascunde această relație aprioric determinată, el se simte într-un raport de imanență cu aceste forme.* CIORAN, R. 71. *Materia este în stare solidă atunci când la temperatura ordinară se caracterizează prin: formă proprie și volum determinat.* MACAROVICI, CH. 17. *M-a adus la dumneavoastră și un scop determinat.* ARGHEZI, S. XI, 63. *Se supune elementul studiat unei reacții nucleare determinate.* SANIELEVICI, R. 143. *O proporție determinată de oxigen și de bioxid de carbon, asigură ... dezvoltarea plantelor.* AGROTEHNICA, I, 102. *Prima constatare care se impune cercetătorului acestui fenomen sintactic romanic este legătura dintre prezența prepoziției și caracterul determinat al obiectului direct.* SCL 1959, 188. *În general, GN (grupurile nominale) fiind elastice ... volumul lor nu este în prealabil determinat.* COTEANU, S. F. II, 60. *Prin mineral se înțelege un corp omogen, format în mod natural, cu proprietăți fizico-chimice determinate și care ia parte la formarea rocilor.* GEOLOGIA, 11. *Activitatea în grădinițe ... se desfășoară pe bază de programă, cu un conținut determinat.* FLACĂRA, 1975, nr. 44. 6. ✧ F i g. *Mă simt complet determinat. Patruzeci de ani.* IBRĂILEANU, A. 36. ✦ Justificat, argumentat. *Își avea motivele lui bine determinate pentru cari „nu pleca nicăiri".* VLAHUȚĂ, S. A. II, 173. ✦ (Logică; despre noțiuni; în opoziție cu a b s t r a c t) Care are mai multe note în sine și mai puține note sub sine. *Nicio noțiune, fie chiar cea mai determinată, nu există în natura reală; natura reală ne dă numai sensațiuni de indivizi.* MAIORESCU, L. 122, cf. 112.

2. (Adesea substantivat) (Termen al unui raport sintactic) care este regentul unui determinant (**2**). *În termeni generali, putem afirma că ordinea cuvintelor se supune unei singure reguli: elementul cunoscut este urmat de cel necunoscut, așadar determinatul precede determinantul.* IORDAN, STIL. 231. *În limbajul afectiv, atributul prepozițional apare înaintea substantivului determinat în construcții exclamative în care are valoarea unui atribut adjectival.* SCL 1954, 114. *În cuvintele compuse intră un cuvânt determinat și unul sau mai multe determinante, de cele mai multe ori cu rol de atribut.* GRAUR, I. L. 135. *Raportul dintre determinat și determinant este de subordonare.* SG II, 122. *Distanța semantică dintre determinări și substantivele determinate devine de-aici înainte o preocupare.* COTEANU, S. F. II, 116. *Raritarea apozițiilor așezate înaintea determinatului e un fapt care merită să ne rețină o clipă atenția, căci, în poezie, celelalte calificări, în primul rând adjectivele ... apar mult mai frecvent pe primul loc.* id. ib. 139, cf. DER, M. D. ENC.

3. Ferm, decis (**1**); p. e x t. îndrăzneț. Cf. ARISTIA, PLUT. *Cu un aer mândru și determinat ea se pare că amenință.* PÂCLEANU, I. II, 122/22. *Răspunsul dat rebelilor a fost negativ și determinat.* BARIȚIU, P. A. I, 306. *Soldat determinat.* COSTINESCU. *Om determinat la toate periclele.* LM, cf. BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D. *Există însă în viața spiritului o primejdie a voinței determinate.* LIICEANU, J. 117. ✦ (Învechit; rar) Pasionat (**3**), inveterat. *Vânător, jucător, băutor determinat.* COSTINESCU.

– Pl.: *determinați, -te.*

– V. **determina.**

DETERMINATÍV, -Ă adj. **1.** (Adesea substantivat, n.) (Cuvânt, parte de propoziție sau propoziție) care precizează sensul unui alt cuvânt, al altei părți de propoziție sau al altei propoziții cu care este în legătură și căruia îi este subordonat; determinant (**2**). *În cel de-al doilea* [exemplu] *zicerile ... sunt un determinativ de loc.* PLEȘOIANU, GRAM. 141/9. *Propusăciunea mai poate coprinde următoarele părți ce se chiamă determinări, adecă: 1) atributul (atribuciunea) 2) complementul (regimele); 3) cercustanța (determinătiv în sens strâmt).* CODRU-DRĂGUȘANU, R. 94/31. *Aci subjetul se înfățișează cu adjectivul determinativ acesta.* I. POP, L. 6/13. *Adiectivele mai de obște nu primesc nicio schimbare în cazuri afară de cele determinative care se schimbă.* GR. R. (1853), 25/6, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Întreaga clasă a cuvintelor determinative și pronominale, conservându-și aproape neschimbată vechea flesiune cu forme de cazuri, au în românește o altă declinare decât numele propriu-zise.* CONV. LIT. XX, 779, cf. ȘĂINEANU[2], TDRG, CADE. *Un însemnat număr de toponimice românești constau dintr-un nume propriu zis și un determinativ, care fixează oarecum așezarea topografică a*

locului. IORDAN, N. L. I, 107, cf. SCRIBAN, D. *Simetria construcției analizate provine din faptul că ... elementele determinative, în a doua fază a coordonării, se întâmpină în grupuri de aceeași mărime.* VIANU, M. 186. *În general atributul genitival și cel prepozițional sunt determinative și de aceea în scris nu se despart prin virgulă de substantivul la care se referă.* SCL 1954, 104. *Imaginile și metaforele îndeplinesc de obicei funcțiunea unor determinative și ocupă prin urmare locul unui atribut adjectival sau substantival sau al unui complement.* L. ROM. 1959, nr. 3, 29. *Iar articolul, indiferent dacă este hotărât, nehotărât, adjectival ori posesiv, reprezintă pentru uz un determinativ primar.* COTEANU, S. F. II, 61, cf. DN^2. *Din punctul de vedere al congruenței sintactice, clasa morfologică a cuvintelor declinabile se împarte în cuvinte determinate... și cuvinte determinative (adjectivele, formele participiale și numeralele).* CL 1973, 185, cf. M. D. ENC., DEX. ✧ *Propoziție determinativă* = propoziție atributivă neizolată strâns legată de substantivul la care se referă și indispensabilă pentru înțelesul întregii fraze. *Ca să dejudicăm propozițiile explicative, din cele determinative, aducem aceste exemplu.* HELIADE, GR. ROM. 136/2. *Propoziția incidentă determinativă adaoge la ideea cuvântului către carele ea este aninată, o idee particulară prin care se îngrădește înțelesul acelui cuvânt.* PLATON, M. 83/24. *Prop[oziția] incidentă determinativă într-un fraz se numește aceea carea determinează modul, cu care există subiectul propoziției principale în privirea obiectelor ce sunt cu dânsul de o natură.* CÂMPEANU, GR. ROM. 147/22. *Sunt două feluri de incidente, determinativa și explicativa.* I. POP, T. 12/19. *Legătura strânsă a atributivei determinative cu regenta ei se vede clar în cazurile când atributiva se referă la un substantiv cu prepoziție și totuși articulat.* SG I, 138. *Nefiind despărțită prin virgulă de regenta ei, atributiva menționată trebuie considerată determinativă.* SCL 959, 348. *Intervine o propoziție atribuivă determinativă care se intercalează și care face simetrie locală cu complemente circumstanțiale de loc.* VARLAAM – SADOVEANU, 251. *Propozițiile atributive izolate sunt numite și explicative, iar cele neizolate, determinative.* GRAM. ROM^2. II, 277. ✧ *Articol determinativ* = articol adjectival. Cf. LM. *Articolul determinativ sau adjectival se pune înaintea unui adjectiv care urmează după un substantiv comun ori servește ca atribut al unui nume de personaj istoric.* IORDAN, G. 112.

2. Care are rol hotărâtor (într-o anumită situație, într-o clasificare etc.); decisiv (**1**). *Modul infinitiv se socotește totdeauna de formă determinativă a verburilor; deși nu este primitivă, de la a căruia final se cunoaște fiștece verb de care conjugare se ține.* BĂLĂȘESCU, GR. 99/25, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D. *Socotim chiar că atitudinea psihologică a naratorului față de faptul povestit este determinativă doar în momentul inițial al creației unei legende, snoave, povestiri etc.* LL 1973, nr. 4, 785.

– Pl.: *determinativi, -e.* – Și: **determinătív, -ă** adj.

– Din lat. **determinativus, -a, -um,** fr. **déterminatif.**

DETERMINATÓR, -OÁRE adj., s. n. **1.** Adj. (Învechit, adesea substantivat) Determinant (**1**). Cf. PROT.– POP., N. D., PONTBRIANT, D., LM. *Cauza determinatoare a erupțiunii fusese o emoțiune puternică.* F (1884), 214.

2. S. n. (Învechit) Determinant (**2**). *Avem două feluri de declinări: a) o declinare perifrastică ... b) o declinare mai determinată cu forme de caz distincte și în care articolul aton ca enclitic ține locul de determinator și încâtva de formă flesionară.* CONV. LIT. XX, 779.

3. S. n. (Biol.) Lucrare folosită pentru identificarea organismelor vegetale sau animale din diferite categorii sistematice. *Au apărut și unele determinatoare generale... sau broșuri speciale.* BĂCESCU, PĂS. 189, cf. DER, M. D. ENC., DEX. *Nu vom insista asupra caracteristicilor speciilor, ele fiind prezentate în determinatoare, în tratatele de etnobotanică.* BUTURĂ, EB. I, 7.

– Pl.: *determinatori, -oare.*

– **Determina** + suf. *-tor.*

DETERMINÁȚIE s. f. **1.** (Învechit) Determinare (**2**); motivație. *Iară dacă ceva va prisosi sau va rămânea acelea prin ceată făcând de știre localnicei iurisdicții după a căria determinație sau la besearica instituturilor publice, sau spre ajutoriul celor săraci să se dea.* ȘT. 46/8. *Determinația: hotărâre ce ia cineva ce s-au cumpănit în două părți.* VÂRNAV, L. 133^r/5. *Să nu ne rușinăm a recunoaște că ne-am rătăcit însărcinându-ne cu o profesie pentru care nu avem nicio vocație, să regenerăm societatea de la bază și în loc de a ne căi putem fi încredințați că ne vom aplauda de această dreaptă determinație.* CALENDAR (1854), 21/28, cf. NEGULICI, PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Luat-ai în fine o determinațiune?* COSTINESCU, cf. LM, ȘĂINEANU^2, SCRIBAN, D.

2. Arătare precisă, limpede, categorică și exactă a ceva, d e f i n i r e, d e l i m i t a r e (**2**), p r e c i z a r e; ajungere (de comun acord) la soluția definitivă în legătură cu ceea ce trebuie să se întreprindă, să se îndeplinească etc., d e c i d e r e, d i s p u n e r e (**3**), f i x a r e, h o t ă r â r e; stabilire (**2**), statornicire (**2**), determinare (**1**). *Atributul e orice determinăciune mai de aproape a unui lucru.* CODRU-DRĂGUȘANU, R. 94/33. *Cugetul e ca un fundament, iară vorba ca un edificiu ... Ferice de nația ce onorează fundamentul acest divin ... dacă rădică deasupra aceluia un asemenea edificiu național, plin de determinație, de simetrie și de gust estetic.* CÂMPEANU, GR. ROM. VI/23, cf. STAMATI, D., PONTBRIANT, D., BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D. *Oster remarcă lipsa determinațiunilor exacte.* CĂLINESCU, S. 616. *Poetul își poate închipui un timp stagnant, fără determinațiuni interioare, un timp îmbătrânit, egal în toate părțile sale.* IST. LIT. ROM. III, 196. ✦ (Logică) Operație prin care se trece de la noțiuni mai generale la noțiuni mai puțin generale, cu o sferă mai restrânsă, dar cu un conținut mai bogat; determinare (**1**). *Întrucât genul, ca atare, e însăși esența gândirii, există în însăși esența gândirii posibilitatea iluziei prin gândire și prin ea însăși a determinației, a particularității, prin urmare a realității, a concretului.* CF 1963, 1 319. *Ne vorbește apoi despre logica pe care urmează să o scrie – întru desăvârșirea sistemului propriu – o logică născută nu în jurul individualului și generalului, ci a „elementului", a determinațiilor.* LIICEANU, J. 25. ✦ Notă care se adaugă la notele unei noțiuni în cursul determinării (**1**). *Determinarea se realizează prin adăugarea de noi note la notele noțiunii inițiale; acestea se numesc determinații.* DER II, 77. ✦ Ordine inerentă lucrurilor. *Timpul nu este ceva ce-ar subsista de sine sau ar adera lucrurilor ca o determinație*

obiectivă a lor, care ar rămâne prin urmare chiar dac-am face abstracție de la condițiile subiective ale intuițiunei lui. EMINESCU, O. XIV, 382.

3. (Filos.; învechit) Operație prin care un lucru primește o anumită calitate, deși este susceptibil în egală măsură de a primi altă calitate în locul celeilalte. Cf. VÂRNAV, L. 133r/5, PROT. – POP., N. D., COSTINESCU.

4. (Astăzi rar) Determinare (**3**). *Exemplul moral care de demult timp adormitasă într-însul s-au trezit ceva în Legre prin relațiile lui cu Toma, dară s-au deșteptat numai pentru ca să fie respins de o nătângă determinație.* CODRESCU, C. II, 314, cf. SCRIBAN, D. *Adevărata critică de valoare conține implicit o determinațiune istorică.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 347. *Nimeni nu ajunge la capătul drumului cu alt set de determinații decât cel cu care a pornit.* PLEȘU, M. M. 24. ✦ S p e c. (Învechit) Determinare (**3**). *Determinațiunea acidului carbonic coprins în aer.* MARIN, PR. I, 62/3. *Determinațiunea unei cantități necunoscute.* LM.

– Pl.: *determinații.* – Și: (învechit) **determinațiúne,** (învechit, rar) **determinăciúne** s. f.

– Din lat. **determinatio, -onis,** fr. **détermination.**

DETERMINAȚIÚNE s. f. v. **determinație.**

DETERMINĂCIÚNE s. f. v. **determinație.**

DETERMINĂTÍV, -Ă adj. v. **determinativ.**

DETERMINÍSM s. n. Condiționare a producerii cu necesitate a unui fenomen de existența prealabilă a unor cauze obiective sau subiective; p. e x t. determinare (**3**). *A experimenta însemnează a reproduce după voință fenomenele naturale, ca să putem constata cu siguranță și preciziune legile lor și cauzele care le determină și de unde vine vorba determinism.* CONV. LIT. XX, 530. *De altfel toți ceasornicarii sunt mai mult sau mai puțin filozofi ... Ceasornicul, angrenaj de forțe, „lecție" de determinism ... e un univers în miniatură.* IBRĂILEANU, A. 38. *Supusă doar determinismului interior, creația trebuie să aibă aparența unei existențe deosebite de cea a creatorului.* LOVINESCU, S. I, 314. *Este uimitor cât de mult seamănă în reacțiile simțirii lor, doi oameni cari iubesc ... Determinismul psihologic e atât de mare încât, cu toată iluzia deosebirilor de structură, sunt incidente de asemănare, amănunte, care te îngheață.* CAMIL PETRESCU, P. 329. *Determinismul cugetării filosofice.* NEGULESCU, G. 185. *Individul are pregnant caracterul de existență, vie și detașată de un determinism transcendent.* CIORAN, R. 34. *Cadrul istoric* [al muncitorului] *: 1) Genealogia familiei. 2) Originea ei socială. 3) Determinismul social de deplasare a ei.* D. GUSTI, P. A. 166. *Fatalismul este însă un determinism finalist și metafizic.* VIANU, L. U. 521. *Experimentarea în cadrul realităților sufletești, acestea nesupunându-se unui determinism matematic, e mult mai dificilă.* BLAGA, Z. 40. *Nenumărate transformări fizice dau omului achiziții psihice și nervoase, complicate, în care determinismul natural nu mai poate juca simplu și rectiliniu.* RALEA, S. T. III, 37. *Determinismul aplicat artei prin „mijlocul natural și cel social" nu e prea exact.* S. C. ȘT. (IAȘI), 1958, nr. 1–2, 85. *În „Bietul Ioanide" pierderea copiilor este ... un act de penalizare din partea istoriei, consecința unui determinism.* SIMION, S. R. II, 223. *Pe aceste baze se poate trece la ceea ce s-a denumit „tehnicile de sinteză" în științele sociale, determinând la specificul sociologiei muzicii, jocul metodei comparative ..., categoria de tipologie și de legitate (cu contingențele pe care le cunoaște în problema determinismului social, al cauzalității).* M 1974, nr. 9, 27. ✧ *Determinism geografic* = orientare în sociologie și în geografie, care consideră mediul geografic factorul determinant al dezvoltării sociale. *Acest determinism geografic ... este totuși exagerat, fiind mai probabil că influența mediului fizic scade pe măsură ce crește influența mediului economic.* ENC. AGR. IV, 138. *În aceste lucrări a fost concentrat mult material faptic, privit însă prin prisma determinismului geografic.* MG I, 21. *Determinismul geografic este cunoscut și sub denumirea de orientare geografică în sociologie.* DER, cf. D. FIL. ✦ Concepție filosofică potrivit căreia toate fenomenele din univers sunt explicate prin recurgere la principiul cauzalității (sau ca efect al unor înlănțuiri necesare de cauze). Cf. BARCIANU, ȘĂINEANU[2], TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Știința nu poate să prevadă, pentru că o cauză are multe efecte posibile. Determinismul a căzut.* E. IONESCU, E. 184. *Interpreta, în felul lui, doctrina determinismului sau materialismului istoric.* COCEA, S. I, 261. *Acum intervine, pe lângă latura științifică și tehnică de laborator, pe lângă latura filozofică a determinismului, și latura militar-tehnică, latură propriu-zis social-culturală a problemei atomice.* D. GUSTI, P. A. 362, cf. SCRIBAN, D. *Potrivit determinismului, orice fenomen are o cauză naturală.* DER, cf. DN[2], M. D. ENC, D. FIL. ✧ *Determinism mecanicist* (sau, rar, *mecanist*) = concepție filosofică neștiințifică potrivit căreia se identifică cauzalitatea cu necesitatea, excluzând întâmplarea din natură și societate, precum și intervenția omului; p. e x t. fatalism. *De la Descartes până la A. Comte și de la acesta până la Taine ori Spencer, determinismul mecanist domina filozofia cu pretenții de știință.* RALEA, S. T. II, 10. *Determinismul mecanicist și-a găsit formularea clasică la matematicianul și astronomul francez P. Laplace.* D. FIL.

– Din fr. **déterminisme.**

DETERMINÍST, -Ă adj., s. m. și f. **1.** Adj. care aparține determinismului, privitor la determinism. *Concepția deterministă ...* [susține James] *ucide încrederea în eficacitatea luptei pentru mai bine.* IBRĂILEANU, S. 234. *Fără retorică și artificii, Rebreanu ne prezintă procesul determinist al fierberii revoluționare.* D. GUSTI, P. A. 98. *După asemenea expuneri, în care intră atât de viguros știința fizică a timpului, ne-am aștepta la o dezvoltare „deterministă" a cosmologiei.* BLAGA, G. 162. *Problema vieții sufletești subconștiente era redusă la neputință în mod egal și de psihologia spiritual-teologică, și de cea determinist-mecanistă.* RALEA, S. T. II, 10, cf. DL, DM, SFC I, DN[2], M. D. ENC., DEX.

2. S. m. și f. Adept al determinismului. Cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D., DL. *De când l-au ales pe Cosma în birou ..., a devenit un determinist agasant.* PREDA, R. 153, cf. DM, SFC I, 125, DN[2], M. D. ENC., DEX.

– Pl. : *determiniști, -ste.*

– Din fr. **déterministe.**

DETÉRSIE s. f. v. **detersiune.**

DETERSIÚNE s. f. (Rar) **1.** Curățare, spălare (a grăsimilor, a unei răni etc.). Cf. DN[3]. ✦ S p e c. Dezlipire

a peliculei de material străin de pe suprafața unui material. Cf. LTR[2], DN[3].

2. Eroziune a scoarței terestre de către ghețari. Cf. DN[3], MDA.

– Pronunțat: *-si-u-*. – Și: **detérsie** s. f. DN[3].

– Din fr. **détersion.**

DETERSÍV, -Ă adj. (Rar) Detergent. Cf. SCRIBAN, D. *Se mai foloseau, la nevoie, mierea, ... aloesul și alte substanțe detersive și antiputride.* G. BARBU, A. V. 40, cf. D. MED., DN[3].

– Pl.: *detersivi, -e.*

– Din fr. **détersif.**

DETESTÁ vb. I. T r a n z. A avea sau a manifesta dispreț, antipatie, dezgust, repulsie; a disprețui. Cf. NEGULICI, V., PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Românul de aici îl detestează pentru sufletul lui câinesc.* SĂM. III, 237, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU[2], TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Am imaginat o clipă ce s-ar fi ales din sărmanul articol căzut, de-o pildă, pe mâna unuia din acea speță teribilă de pamfletari, pe care d-ta, cu bun motiv, o detești.* LOVINESCU, C. V, 167. *Are să te surprindă însă, când ți-oi spune că detest politica.* C. PETRESCU, C. V. 108. *Fiecare ține să fie altfel ... decât vecinii ... pe care, poate îi detestă.* NEGULESCU, G. 405. *Dumneata ești tot ce am detestat mai mult în viață.* SEBASTIAN, T. 63. *În monstru admiri forța și unele trăsături ce amintesc anumite armonii, dar detești îngrămădirea inestetică a forței.* STĂNILOAE, O. 288, cf. SCRIBAN, D. *Nu desigur din acest motiv Tudor începu să deteste pe cel care-și bătea joc de un nume și de-o moștenire sfântă.* MIHĂESCU, D. A. 33. *Nu mai puțin detestate erau jurisdicțiile ecleziastice.* OȚETEA, R. 313. *Lucru curios, oamenii care nu dau nimic nimănui sunt foarte bine priviți, iar cei darnici, detestați.* CĂLINESCU, C. O. 169. *Dacă o persoană ne e antipatică suntem înclinați să detestăm toate persoanele care o înconjoară, adesea și obiectele de care se servește.* RALEA, S. T. II, 17. *Amintirea înfățișării lui de atunci m-a împiedicat să-l detest vreodată.* PREDA, R. 52. *Azi detest Chinuitoarea noastră conștiință.* LABIȘ, P. 119. *Brătienii îl detestau pe Heliade, socotindu-l fricos, vanitos, neîncrezător.* IST. LIT. ROM. II, 269, cf. DN[2]. *Detesta indolența acelora dintre colegii lui care nu-și făureau țeluri înalte.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 50, cf. M. D. ENC. *Romancierul detestă sau, mai exact, îi disprețuiește pe „făcătorii de cuvinte".* V. ROM. februarie 1974, 93. *Altfel spus, mitocanul nostru caută să reducă lumea la el, pentru a suspenda dependența sa de centrul de care nu s-a dovedit demn și pe care îl detestă.* PATAPIEVICI, C. L. 33. *Nu a fost propriu-zis o „revoluție", ci o lovitură de stat, termen pe care ... îl detestă.* RL 2005, nr. 4 611. ✧ F i g. *Ești o capitală care detestezi toate excesele, și în cutezanță, și în răutate, și în revendicare, și în bunătate.* ARGHEZI, B. 21. ✧ R e f l. *Se detesta, că a fost și a rămas un prost revoluționar, nepregătit să întâmpine cu stoicism loviturile.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 76. ✧ R e f l. r e c i p r. *Aflai în urmă că mătușă-mea și cu ducesa se detestau.* BARONZI, M. 164/32. *Se înrudeau, deci se detestau.* EFTIMIU, N. 57. *Două dușmance de o viață care s-au detestat tot timpul ... au fost ... ucise de aceeași hotărâre a destinului.* CONTEMP. 1975, nr. 1 500, 4/10. ✦ A avea o stare de intoleranță, a nu suporta (**6**), a nu suferi (**3**). *Detest afacerile bănești!* EFTIMIU, N. 59. *Detest așa-zisele baluri.* CAMIL PETRESCU, T. I, 70. *Detesta gravitatea ca fiind pricină de intoleranță și visa chiar o religie „veselă".* CĂLINESCU, C. O. 101. *Detesta ... historismul.* BLAGA, Z. 240. *Detest războiul.* BENIUC, M. C. I, 323. *Detest să pierd o oră la bărbier cu tunsul.* VINEA, L. II, 310. *Detest ca nevasta unui medic ... să vorbească ca o babă din sat.* DEMETRIUS, A. 138.

– Prez. ind.: *detést* și (rar) *detestez.*

– Din fr. **détester.**

DETESTÁBIL, -Ă adj. Care produce o senzație dezagreabilă, care este foarte urât sau foarte rău. *Dumnezeu a dotat pe păun cu pene frumoase, pe miel cu blândețe, pe guștер cu o coloare verde detestabilă.* HELIADE, V. 45[2]/14, cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Celebrul și totdeodată detestabilul rondo vine ... ca să ne arate trista stare în care se află muzica în țara noastră.* FILIMON, O. II, 209, cf. COSTINESCU, ȘĂINEANU[2], CADE, SCRIBAN, D. *Câteodată ... nemișcarea asta detestabilă ... nu mi se pare atât de rea.* VINEA, L. I, 225. *Are, cu toată detestabila lui filologie, mijloacele verbale pentru marele vers romantic.* IST. LIT. ROM. II, 285, cf. DEX. ✦ Care inspiră dispreț, antipatie, dezgust, repulsie; vrednic de ură. Cf. NEGULICI, ARISTIA PLUT. *Fructul acestor detestabile relațiuni fu jocul de cărți.* FILIMON, O. II, 318, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Poate să fie un detestabil ministru.* MAIORESCU, D. III, 283. *Părerile pe cari un autor le emite ... pot fi admisibile sau nu, onorabile sau detestabile.* CARAGIALE, O. III, 101. *Ce speță de pungaș detestabil.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 105. *Vă impuneți să găsiți urâte și detestabile unele lucruri frumoase, cari au marele cusur de a fi făcute de alții.* id S. A. II, 422, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U. *Unde e deci noutatea „detestabilă" pe care unii au înfierat-o și alții au exaltat-o?* LOVINESCU, S. I, 269. *Era o lume plină de freamăt, fermecătoare și detestabilă.* EFTIMIU, N. 86, cf. SCRIBAN, D., DN[2], M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *detestabili, -e.*

– Din lat. **detestabilis, -e,** fr. **détestable.**

DETESTÁRE s. f. (În dicționare) Acțiunea de a d e t e s t a și rezultatul ei; (învechit) detestație. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, ALEXI, W., DEX.

– V. **detesta.**

DETESTÁT, -Ă adj. Care este detestat, disprețuit. *Din rezervorul potențialităților modului de a fi în lume creștin a rezultat atât spiritul științific modern, cât și detestata lume modernă.* PATAPIEVICI, C. L. 347.

– Pl.: *detestați, -te.*

– V. **detesta.**

DETESTATÓR, -OÁRE adj. (Rar) Care detestă, care disprețuiește ceva. Cf. LM. ✧ (Substantivat) *Acum Aglae, până mai ieri detestatoare a mâzgălelilor lui Simion, se mărturisea o admiratoare aprinsă a artelor.* CĂLINESCU, E. O. I, 138.

– Pl.: *detestatori, -oare.*

– **Detesta** + suf. *-tor.*

DETESTÁȚIE s. f. (În dicționarele din trecut) Detestare. Cf. NEGULICI, STAMATI, D., PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, LM.

– Și: **detestațiúne** s. f. COSTINESCU, LM.
– Din fr. **détestation.**

DETESTAȚIÚNE s. f. v. **detestație.**

DETIMBRÁ vb. I. T r a n z. (Rar; complementul indică vocea) A-și modifica timbrul (**II 2**). *Pentru a corespunde cerințelor partiturii, Salvatore Puma, fiind tenor liric, își îngroașe vocea în grav și în mediu, detimbrând-o și emițând sunete lipsite de consistență.* M 1965, nr. 1, 48/1, cf. MDA.
– Prez. ind.: *detimbrez.*
– Pref. *de-* + **timbra.**

DETIMBRÁRE s. f. (Tehn.) Modificare a caracteristicii de frecvență a unui canal de transmisie fonică, efectuată în timpul transmisiunii pentru a mări inteligibilitatea dialogului, pentru a compensa pierderile care apar la capetele benzii de frecvență ale canalului sau pentru a obține efecte speciale. *Prin detimbrare se acționează (accentuând sau atenuând) asupra frecvențelor joase, medii sau înalte în domeniul audiofrecvențelor.* LTR[2], cf. DER, SFC IV, 312, M. D. ENC., DN[3].
– V. **detimbra.**

DÉTINĂ s. f. v. **datină.**

DÉTO adv. v. **dito.**

DETOÁRCE vb. III. T r a n z. (În dicționarele din trecut) A abate de la un scop; p. e x t. a deconsilia. Cf. COSTINESCU, LM.
– Prez. ind.: *detórc.*
– Din lat. **detorquere.** Cf. î n t o a r c e.

DETOLITÁRE s. f. (Tehn.) Operația de purificare a amestecurilor sulfonitrice uzate. *Detolitarea amestecurilor acide rezultate de la dinitrarea toluenului se execută prin agitare cu mononitrotoluen.* LTR[2], cf. SFC IV, 312, DN[3].
– Cf. t o l i t.

DETONÁ[1] vb. I. T r a n z. A exploda cu zgomot mare (prin combustie rapidă, prin reacție chimică violentă, prin detenta unui gaz etc.). Cf. DN[2], DEX. ✦ T r a n z. A declanșa o explozie. [Premierul] *i-a cerut directorului ... să detoneze podurile de gheață.* ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 822. *Pirotehnicienii au detonat o porțiune a unui dig.* RL 2006, nr. 4 900. ✧ F i g. *Nime însă nu detona atât de logic, nu argumenta contra lor atât de bărbățește.* LUC. II, 24.
– Prez. ind.: *detonez.*
– Din fr. **détoner.**

DETONÁ[2] vb. I. I n t r a n z. (În dicționare) A se depărta de intonația corectă, a cânta fals. Cf. I. GOLESCU, C., COSTINESCU, ALEXI, W.
– Prez. ind.: *detonez.*
– Din fr. **détonner.**

DETONÁBIL, -Ă adj. (Rar) Detonant. Cf. M. D. ENC., MDA.
– Pl.: *detonabili, -e.*
– **Detona[1]** + suf. *-bil.*

DETONÁNT, -Ă adj. Care poate exploda producând o detonație; exploziv, (rar) detonabil. *Fiindcă hidrogenul fosforat ce se produce este inflamabil de sine, trebuie să se lase în balon cât se va putea mai puțin aer, spre a nu se putea forma o amestecătură detunantă.* MARIN, PR. I, 186/5. *Un amestec detonant de 2 vol. hidrogen și 1 vol. oxigen se obține prin electroliza apei acidulate.* MACAROVICI, CH. 240, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3]. ✦ Care poate declanșa o detonație. *Detonatorul transmite încărcăturii explozive șocul de inițiere al capsei detonante mărit de 10 ... 100 de ori.* LTR[2] VI, 269. [Detonatorul] *având rolul de a amplifica impulsia dată de capsa detonantă.* DER II, 79, cf. M. D. ENC., DN[3].
– Pl.: *detonanți, -te.* – Și: (învechit) **detunánt, -ă** adj.
– Din fr. **détonant.**

DETONÁRE s. f. Acțiunea de a d e t o n a[1] și rezultatul ei; explodare cu zgomot (prin combinație rapidă, prin reacție violentă, prin detenta unui gaz etc.); explozie, detonație. *Detunarea armilor flăcărătoare.* SĂULESCU, HR. II, 389/6, cf. VALIAN, V. *Atunci împreunându-se amândouă electricitățile va ieși o schinteie electrică mare însoțită cu o detunare (zbugnitură) foarte tare.* BARASCH, M. III, 75/9, cf. PROT. – POP., N. D. *Ofițeri de geniu și maiștrii specializați în detonări și montaje de piese de artilerie lucrau în trei schimburi.* BARBU, I. I, 140. *Încercați să vă imaginați ce ați auzi la detonarea unei bombe atomice.* FLACĂRA, 1975, nr. 46, 14. *Pentru români, bucuria sărbătorilor de iarnă tinde să fie anihilată de groaznicul coșmar al detonării petardelor și rachetelor de mare putere.* RL 2005, nr. 4 501. *Circulația rutieră și feroviară pe Defileul Jiului a fost închisă ... pentru câteva ore, pentru detonarea unor bucăți de stâncă ce amenințau să se prăvălească de pe versanți.* ib. nr. 4 917.
– Pl.: *detonări.* – Și: (învechit) **detunáre** s. f.
– V. **detona[1].**

DETONÁT[1], -Ă adj. Care a suferit un proces de detonare. *Extragerea manuală a tecilor detonate.* LEG. EC. PL. 287, cf. MDA.
– Pl.: *detonați, -te.*
– V. **detona[1].**

DETONÁT[2], -Ă adj. v. **detunat[2].**

DETONATÓR s. n. Agent mecanic sau chimic care produce detonația unei încărcături explozive. *Detonatorul transmite încărcăturii explozive șocul de inițiere al capsei detonante mărit de 10 ... 100 de ori.* LTR[2], cf. DL, DER, DN[2]. *Detonator pentru proiectile, încărcat cu fulminat de mercur sau azotură de plumb și trotil.* DC, cf. M. D. ENC., DEX.
– Pl.: *detonatoare.* – Și: (rar) **detunătór** s. n. CADE.
– Din fr. **détonateur.**

DETONÁȚIE s. f. Explozie (rezultată din combustie rapidă, prin reacție chimică violentă, prin detenta (**2**) unui gaz etc.) însoțită de un zgomot puternic. Cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Detunația se pricinuiește prin condensația cea dodată a aburului de apă în contact cu aerul cel rece.* MARIN, PR. I, 7/29. *Când se aprinde acest gaz, face o detunație (zbucnire).* BARASCH, I. N. 30/7. *Deodată o detona-*

țiune teribilă se auzi deasupra capului său. CONV, LIT. II, 94, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., LM. *Când și când găsim forme duble, cum rezultă chiar din lista dată în text. De pildă: destinație-destinare, determinație-determinare, detunație-detunare.* SCL 1950, nr. 1, 69. *Când se produce detonația, fiecare dintre straturile succesive de amestec exploziv e aprins prin compresiune.* LTR[2]. *Detonația se datorește unei unde de șoc care străbate mediul exploziv și provoacă ridicarea bruscă a temperaturii.* DER, cf. DN[2], DC, M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *detonații.* – Și: **detonațiúne, detunáție, detunațiúne** (PONTBRIANT, D.) s. f.

– Din fr. **détonation.**

DETONAȚIÚNE s. f. v. **detonație.**

DETONÍT s. n. v. **detunet.**

DETÓR, -OÁRE adj., subst. v. **dator.**

DETORÁȘ s. m. v. **datoraș.**

DETORIÁȘ s. m. v. **datoraș.**

DETORÍE s. f. v. **datorie.**

DETORÍNȚĂ s. f. v. **datorință.**

DETORÍȘ s. m. v. **datoriș.**

DETORNÍ vb. IV. **1.** R e f l. (Învechit) A se întoarce din drum; a se abate. *Când să pornesc răii ce sânt fără treabă, Atuncea-i de dânșii o nădejde slabă, Când nu-i până-ntr-unul spre bine să margă, Când să detorniră-n volnicie largă.* DOSOFTEI, PS. 40/16, cf. ANON. CAR, cf. CIAUȘANU, GL.

2. T r a n z. (Prin nord-estul Olt.) A alunga, a îndepărta, a izgoni. Cf. CIAUȘANU, V. 157, LEXIC REG. 43, cf. II, 13. ✦ R e f l. (Prin nord-estul Olt.) A se sălbătici (**7**), a deveni hoinar. MAT. DIALECT. I, 227. ✦ R e f l. (Regional; despre lupi) A se năpusti (**2**) (Ciubăncuța – Gherla). COMAN, GL.

– Prez. ind. : *detornesc.* – Și: (regional) **dăturná** (LEXIC REG. 43) vb. I, **dăturni** (ib. II, 13), **dotârní** (CIAUȘANU, GL.), **dotărn** (COMAN, GL.) vb. IV.

– Cf. î n t u r n a.

DETÓRNIC, -Ă s. m. și f., adj. v. **datornic.**

DETORSIONÁ vb. I. T r a n z. **1.** (Med.; complementul indică organe, țesuturi care au suferit o torsiune **2**) A repune în poziția normală. Cf. DN[3].

2. (Tehn.) A înlătura o torsiune (**1**); a dezrăsuci. Cf. DEX.

– Pronunțat: *-si-o-.* – Prez. ind.: *detorsionez.*

– Pref. *de-* + **torsiona.**

DETORSIONÁRE s. f. Acțiunea de a d e t o r s i o n a și rezultatul ei.

1. Cf. d e t o r s i o n a (**1**). Cf. D. MED., DN[3].

2. Cf. d e t o r s i o n a (**2**). Cf. DEX.

– Pronunțat: *-si-o-.* – Pl.: *detorsionări.*

– V. **detorsiona.**

DETORSIONÁT, -Ă adj. Care nu mai este răsucit. Cf. DEX, MDA.

– Pronunțat: *-si-o-.* – Pl.: *detorsionați, -te.*

– V. **detorsiona.**

DETORSIÚNE s. f. Acțiunea de a d e t o r s i o n a (**2**) și rezultatul ei; detorsionare (**2**), dezrăsucire. Cf. DEX, MDA.

– Pronunțat: *-si-o-.* – Pl. : *detorsiuni.*

– Din fr. **détorsion.**

DETOXIFIÁ vb. I v. **detoxifica.**

DETOXIFICÁ vb. I. T r a n z și r e f l. A produce sau a suferi fenomenul de detoxificare. Cf. DN[3], DEX[2].

– Prez. ind.: *detoxífic.* – Și: **detoxifiá** vb. I.

– Din fr. **détoxifier.**

DETOXIFICÁRE s. f. Acțiune metabolică prin care un produs toxic este neutralizat sau transformat într-un produs cu toxicitate redusă; (rar) detoxificație. *O formă de detoxifiere e transformarea în esteri ai acidului sulfuric a produselor ciclice.* LTR[2], cf. SFC IV, 312. *Detoxificarea efectuată în anumite condiții poate păstra intactă proprietatea antigenică a toxinelor, care pot fi folosite astfel în imunizarea antitoxică.* D. MED., cf. DEX[2].

– Pl.: *detoxificări.* – Și: **detoxifiére** s. f.

– V. **detoxifica.** Cf. engl. d e t o x i f i c a t i o n.

DETOXIFICÁT, -Ă adj. Care a fost supus detoxificării. Cf. DEX[2], MDA.

– Pl.: *detoxificați, -te.*

– V. **detoxifica.**

DETOXIFICÁȚIE s. f. (Rar) Detoxificare. Cf. NDN, MDA.

– Pl.: *detoxificații.*

– Din fr. **détoxification.**

DETOXIFIÉRE s. f. v. **detoxificare.**

DETRACÁ vb. I. R e f l. **1.** (Rar; despre mașini) A se defecta. Cf. M. D. ENC., DN[3]. ✧ F i g. *Ceasul minții mele s-a detracat, merge anapoda.* CAMIL PETRESCU, T. I, 356. *Încă de atunci sănătatea ei începu să se detracheze.* CINEMA, 1970, nr. 10, 30.

2. (Livresc) A se dezechilibra psihic sau mintal; a se țicni (**2**), a se sminti (**1**); p. e x t. a decădea din punct de vedere moral. Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN[3].

– Prez. ind.: *detrachez.*

– Din fr. **détraquer.**

DETRACÁRE s. f. Faptul de a s e d e t r a c a.

1. Cf. d e t r a c a (**1**). Cf. M. D. ENC., DN[3].

2. Cf. d e t r a c a (**2**). [Tolstoi] *... ne-a zugrăvit ... un pesimist detracat și n-a arătat drumul cum omul a ajuns la această detracare nervoasă.* GHEREA, ST. CR. II, 336, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN[3].

– Pl.: *detracări.*

– V. **detraca.**

DETRACÁT, -Ă adj., s. m. și f. **1.** Adj. (Rar; despre mașini, mecanisme) Stricat[2] (**1**), defectat. [Se răsfăța] *ca un*

aparat detracat. CAMIL PETRESCU, T. I, 253. *Râsul dură așa, mut și atroce, s-ar fi spus în așteptarea paznicului de panoptic care să vină cu cheița și să restabilească resorturile mecanismului detracat.* C. PETRESCU, O. P. I, 243. ✧ F i g. *Cu aparatul mestecării foarte tare dezvoltat, cu dicțiunea detracată și cu mersul greoi.* CONV. LIT. IV, 298.

2. Adj., s. m. și f. (Persoană) dezechilibrată psihic sau mintal; p. e x t. (persoană) decăzută din punct de vedere moral. [Tolstoi] *ne-a zugrăvit un mistic, un pesimist detracat.* GHEREA, ST. CR. II, 336, cf. CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN^2, M. D. ENC. 281. *Eroul cărții ... își povestește viața la Oakland, periferia săracă din San Francisco, într-o lume a discriminării rasiale, a detracaților.* CONTEMP. 1975, nr. 1 478, 1/12, cf. DEX.

– Pl.: *detracați, -te.*

– V. **detraca.** Cf. fr. d é t r a q u é.

DETRACTÁ vb. I. T r a n z. (Livresc) A căuta să diminueze tendențios valoarea, meritele cuiva; a defăima (**2**), a ponegri (**2**). Cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *A detrecta e semn de invidie.* LM, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU^2, TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN^2, M. D. ENC., DEX.

– Prez. ind.: *detractez.* – Și: (învechit, rar) **detrectá** vb. I.

– Din fr. **détracter,** lat. **detrectare.**

DETRACTÁRE s. f. (Livresc) Acțiunea de a d e t r a c t a și rezultatul ei; (învechit) detractație, detracțiune. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Domnia regelui Gheorghe I corespunde tocmai acestei faze de liniștire, departe de entuziasm și de detractare sistematică.* LOVINESCU, C. II, 148, cf. M. D. ENC., DEX^2.

– Pl.: *detractări.*

– V. **detracta.**

DETRACTÁT, -Ă adj. (Livresc) Defăimat (**1**). Cf. PONTBRIANT, D., LM.

– Pl.: *detractați, -te.* – Și: (învechit, rar) **detrectát, -ă** adj. LM.

– V. **detracta.**

DETRACTATÓR, -OÁRE s. m. și f., adj. (În dicționarele din trecut) Detractor. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM.

– Pl.: *detractatori, -oare.* – Și: (învechit, rar) **detrectatór, -oáre** s. m. și f., adj. LM.

– Din lat. **detrectator.**

DETRACTÁȚIE s. f. (Învechit) Faptul de a d e t r a c t a . Cf. COSTINESCU, LM.

– Pl.: *detractații.* – Și: (învechit, rar) **detractațiúne** (COSTINESCU, LM), **detrectațiúne** (LM) s. f.

– Din lat. **detrectatio, -onis.**

DETRACTAȚIÚNE s. f. v. **detractație.**

DETRACTÓR, -OÁRE s. m. și f. (Persoană) care diminuează tendențios valoarea, meritele cuiva; defăimător (**2**), ponegritor. *Detractorii libertății industriale... inimicii liberului schimb, strigă că concurența nu profită decât consumatorului.* GHICA, C. E. I, 292, cf. PROT. – POP., N. D. *Lope dar, ca și Plaut, vorbea în glumă, și numai pentru a închide gura numeroșilor detractori.* CONV. LIT. III, 68, cf. COSTINESCU, 517, LM. *Aceia sunt detractorii sau cel puțin nepăsătorii artelor, oameni cărora le lipsește una din cele mai sublime și mai fecunde însușiri ale firii omenești: puterea imaginațiunii și palpitul inimei!* ODOBESCU, S. II, 241. *Sturdza se făcuse apărătorul înflăcărat al constituționalismului și în același timp detractorul aprig al monopolului de tutunuri.* EMINESCU, O. X, 205, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Teoria geografiei de Iosif Moesiodax a fost înfățișată în același timp lui și colegului său Alexandru Ipsilanti ..., dascăli și eruditi greci, pe cari trebuie să-i credem măcar cât și pe detractorul domnului, Sulzer.* IORGA, L. II, 22, cf. TDRG. *Toți analiștii mari ... sunt mai mult sau mai puțin detractori ai omului.* IBRĂILEANU, S. 221, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Nu se putea spune că Luca Ion era detractorul lui Ion Luca, literatura tatălui întâmpina rezerva fiului.* LOVINESCU, S. I, 238, cf. SCRIBAN, D. *Puține* [sisteme] *au avut adepți mai fervenți și detractori mai înverșunați.* RALEA, S. T. II, 280. *Asta nu dovedește din partea detractorilor decât o regretabilă ușurință.* VINEA, L. I, 383. *Impresia că poezia argheziană este rezultatul unei mari, unei nesecate invenții verbale au răspândit-o, deopotrivă, admiratorii și detractorii scriitorului.* CONSTANTINESCU, S. I, 134. *Al. Macedonski ... se înscrie printre detractorii lui Eminescu.* VARLAAM – SADOVEANU, 320. *Punctul de vedere al detractorilor e fals.* IST. LIT. ROM. III, 209, cf. DN^2. *Detractorii au fost în permanență tentați să-l ridiculizeze.* S februarie 1970, 85. *Detractorii timpurii nu s-au lăsat convinși de primele cărți.* V. ROM. iulie 1975, 53, cf. M. D. ENC., DEX. *Rătăcirea e cu atât mai stranie cu cât oamenii de valoare, și care nu au fost detractori ai capitalismului, precum Ștefan Zeletin ..., au reluat în nume propriu inepția curentă, potrivit căreia capitalul este în mod intrinsec îmbibat de sânge și murdărie.* PATAPIEVICI, C. L. 276. *Ambii politicieni joacă mai abil jocul democrației decât își dau seama detractorii lor.* RL 2005, nr. 4 570.

– Pl.: *detractori, -oare.*

– Din fr. **détracteur,** lat. **detractor.**

DETRÁCȚIE s. f. v. **detracțiune.**

DETRACȚIÚNE s. f. (Învechit) Detractare. Cf. PROT. – POP., N. D., LM. *Publicul, citind această analiză, va începe să deosebească și mai deplin între critica adevărată și detracțiune.* MACEDONSKI, O. IV, 50.

– Pl.: *detracțiuni.* – Și: (învechit, rar) **detrácție** s. f. PROT. – POP., N. D.

– Din lat. **detractio, -onis,** fr. **détraction.**

DETRÁGE vb. III. T r a n z. **1.** (Învechit) A scoate (**III 3**); a trage în jos, a smulge (**3**). Cf. COSTINESCU. *A detrage pe cineva de pe cal.* LM. *A detrage cuiva inelul din deget.* id. ✧ F i g. *Vai ție, când ea odată va detrage mantaua de cinste de pe faptele tale cu care fățărindu-te îți acoperi sălbatica flacără a plăcerilor ascunse.* FM (1840), 343^1/6. *Ștefan cel Mare fusese detras prin acest atac al polonilor de la marea preocupare a vieții sale, lupta sa cu păgânii.* XENOPOL, I. R. IV, 105. ✦ A deduce (prin analiza părților componente); p. e x t. a extrage. Cf. STAMATI, D., COSTINESCU. *Găsind... cuvântul afinitate, a început a striga că schimonosim limba. Atunci eu am răspuns ... probându-i*

că cuvântul afinitate este curat românesc, dându-i toate explicările detrase de la cuvântul fin, fină. ARHIVA, II, 343, cf. BARCIANU. ✧ R e f l. *Din aceste izvoare numeroase curge pururea acid carbonic în aer sau în mare şi se restituie în locul acelora cari, zilnic, se detrag aerului şi îngroapă în coaja solidă a pământului.* EMINESCU, O. XIV, 967.

2. (Învechit şi regional) A scădea (**3**). *A detrage ceva din sumă.* LM, cf. GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. *Este discutabil dacă* [timpul de ţinere sub pază] *se poate detrage din pedeapsa finală.* COD. PEN. R. P. R. 183. *De are rost consolidator şi emfatic şi ardelenii îndeosebi fac uz de el: a detrage o sumă.* CV 1949, nr. 4, 22. ✧ F i g. A b s o l. *Prea dease zimbire uneori detrage frumuseţei femeilor, precum şi pre multă vorbire.* FM (1844), 79[1]/16. ✦ (Învechit) A denigra, a calomnia. *N-am spus ... cine este autorul acelora* [versuri] *ca să nu-l fac de ruşine, să nu-l detrag înaintea întregului public românesc.* FM (1844), 364[2]/7, cf. LM.

– Prez. ind. *detrág.*

– Din lat. **detrahere.** Cf. t r a g e.

DETRÁGERE s. f. (Învechit) Acţiunea de a d e t r a g e şi rezultatul ei. Cf. STAMATI, D., LM, GHEŢIE, R. M., BARCIANU.

– V. **detrage.**

DETRECTÁ vb. I v. **detracta.**

DETRECTÁT, -Ă adj. v. **detractat.**

DETRECTATÓR, -OÁRE s. m. şi f., adj. v. **detractator.**

DETRECTAŢIÚNE s. f. v. **detractaţie.**

DETRÉSĂ s. f. (Franţuzism învechit) Disperare. *Junimea ... al căreia piept este ecoul cel mai fidel al strigătelor de detresă sau de bucurie ce izbucnesc pe malul Dunărei* (a. 1857). PLR I, 170, cf. MDA.

– Din fr. **détresse.**

DETRIMÉNT s. n. (În loc. prep.) **În** (sau, învechit, **spre** ori **cu**) **detrimentul** (cuiva sau a ceva) = ştirbind calitatea, prestigiul, autoritatea (cuiva sau a ceva), aducând un prejudiciu (**2**), în dauna, în paguba ... *Scot din aceste izvoare foloase imense, pe care ... le întrebuinţează spre detrimentul patriei.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 60. *Nu mai pot conta decât pe cavalerii bâtei recrutaţi din mahalale în sarcina bugetului şi în detrimentul siguranţei publice.* GHICA, C. E. II, 335. *Rezultatul n-a întârziat a se produce în detrimentul chiar acelor ce s-au fost asociat şi întrunit în comune.* I. IONESCU, M. 101. *Metoda pentru aceasta este în state civilizate exaltarea fantaziei spre detrimentul raţiunii.* CONV. LIT. IV, 38. *Bogăţiile adesea se adun cu detrimentul onoarei.* COSTINESCU. *Era vorba de a face economii în detrimentul şcoalelor prin aceste măsuri?* MAIORESCU, D. I, 448. *Îl sfătuim ca să nu dee la lumină decât opere de acelea care nu-i vor fi în detrimentul numelui d-sale de poet.* CONTEMPORANUL, I, 58. *Puteri ce în tot timpul au susţinut pe turci în detrimentul nostru.* ODOBESCU, S. III, 439. *Lumea e dezgustată de această comedie organizată în detrimentul ţărei.* EMINESCU, O. X, 455. *Un patriotism calp ... e în detrimentul poporului.* LUC. II, 243, cf. BARCIANU, TDRG. *Strălucirile stilistice, cel puţin în opere de creţie, se fac mai totdeauna în detrimentul preciziei şi a mişcării de viaţă.* REBREANU, în LL 1972, nr. 3, 457. *Potasiul se înmagazinează în detrimentul altor elemente trebuincioase pentru plante.* AGROTEHNICA, I, 193. cf. DL. *Proporţiile ... încep să se răstoarne în favoarea cuvintelor-mesaj şi în detrimentul cuvintelor-imagine.* CL 1973, 156, cf. M. D. ENC. *Arta şi morala se interferează şi se completează în opera de artă, fără a căuta nici să se devanseze, nici să se afirme una în detrimentul celeilalte.* CONTEMP. 1975, nr. 1 494, 2/2, cf. DEX, DN[3]. *Această operaţiune de manipulare se făcea în detrimentul ... informării corecte şi echidistante politic.* RL 2005, nr. 4 514. ✦ (În dicţionare) Stricăciune (**2**), pagubă (**1**), daună (**1**). Cf. NEGULICI, PONTBRIANT, D., LM, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU[2], SEVERIN, S. 149, SCRIBAN, D., CADE, DN[2]. *Comisia de subvenţii a acordat mai multe fonduri pentru titluri din literatura românească contemporană, aceasta în detrimentul traducerilor.* RL 2005, nr. 4 757.

– Din fr. **détriment,** lat. **detrimentum.**

DETRÍTIC, -Ă adj. (Despre roci, despre depozite sedimentare etc.) Care este constituit din fragmente de minerale sau de roci provenite din dezagregarea, alterarea şi acumularea materialelor altor roci preexistente sau din scheletele unor organisme sub acţiunea unor agenţi externi; elastic. *Separarea de către valuri a materialului detritic, rezultat din sfărâmarea ţărmurilor.* ENC. AGR. I, 14, cf. CANTUNIARI, L. M. 170. *Această mare a dat naştere unor depozite ... detritice, subţiri.* ONCESCU, G. 60. *Depozitele detritice sunt constituite din elemente libere.* LTR[2], cf. DL. *În marea eocenă a flişului s-au mai depus materiale detritice.* MG I, 126. *Rocile sedimentare detritice se pot grupa în două categorii principale.* GEOLOGIA, 26, cf. DN[2], M. D. ENC., DEX, D. GEOL.

– Pl.: *detritici, -ce.*

– Din fr. **détritique.**

DETRITOGÉN, -Ă adj. (Despre depuneri geologice marine) Care este de natură detritică. *Depunerile au loc în toate zonele* [mărilor] *şi sunt de trei tipuri: detritogene, biogene şi de concentrare chimică.* GEOLOGIA, 52, cf. MDA.

– Pl.: *detritogeni, -e.*

– Cf. d e t r i t i c.

DETRÍTUS s. n. **1.** Material rezultat din fragmente de minerale sau de roci provenite din dezagregarea rocilor litosferei sau din substanţe organice sub acţiunea agenţilor modificatori externi; p. e x t. reziduu. *Pretinsul izvor mineral nu era decât scârba detrituselor de la turnătoria Lemaître.* MACEDONSKI, O. IV, 109. *Cele mai multe* [specii] *se hrănesc cu crustacee ... buruieni sau detritusuri organice.* ANTIPA, P. 225. *În acelaşi timp rezultă şi o depărtare a acestui detritus de la locul de unde a provenit.* ENC. AGR. I, 15. *Detritusul mineral rezultă din alterarea fizică (dezagregare) sau chimică (descompunere) a rocilor preexistente.* LTR[2], cf. DL, DN[2], M. D. ENC., DEX. ✧ F i g. *Vrea să scoată poezie din detritusuri verbale.* LOVINESCU, S. I, 457.

2. Material granular mărunt rezultat din uzura unei artere rutiere pietruite, sub acţiunea circulaţiei. Cf. DL. *Detritusul poate fi folosit la refacerea unei împietruiri.* DER, cf. M. D. ENC., DEX.

3. (Rar) Tartru dentar. Cf. DER, M. D. ENC., DEX.
– Pl.: *detritusuri* şi (învechit, rar) *detrituse*.
– Din lat. **detritus,** fr. **détritus.**

DETRONÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică monarhi) A înlătura de la domnie, a alunga de pe tron. Cf. I. GOLESCU, C. *Pentru că fu bătut de arabi şi pentru cruzimile sale fu detronit.* SĂULESCU, HR. I, 156/9. *O parte trecu repede în Tracia spre a detrona pe Baiazet.* F. AARON, I. I, 179/11. *Mai nainte de a trece în altă lume, îi descopere că în ţară se află un om menit de ursită a-l destrona şi a-i răpi viaţa.* ASACHI, S. L. II, 120. *Au voit să destroneze pe acel craiu.* CR (1839), 292[2]/25. *Ceialaltă* [parte] *împreună cu Selim şi Harcic a trecut în Tracia spre a detrona pe Baezet.* IST. M. 136/11. [Biserica] *zice numai atâta: „este legiuit papei de a destrona pe regi, dacă Samuil a destronat pe Saul".* NEGULICI, E. II, 24/28, cf. STAMATI, D. *A încunoştiinţat pe imperatorul că va face o expediţie în Moldova spre a distrona pe Ieremia Movilă carile dăduse adăpost familiei lui Batori.* CALENDAR (1856), 93/24. *Vino ... să detronăm pe regi şi să ne suim pe tronurile lor.* FILIMON, O. I, 313, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Înainte de-a putea sosi un ... ajutor, el* [Ştefan] *era deja detronat şi aruncat în temniţă.* EMINESCU, O. XIV, 196, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, CADE. *Am făcut eu vreodată un secret din faptul că vreau să detronez pe Ludovic Capet?* CAMIL PETRESCU, T. II, 344, cf. SCRIBAN, D., SCL 1950, 70, DN[2], M. D. ENC., DEX. ✧ R e f l. p a s. *Un rigă maur din Africa în suta a XII, s-a detronat de către un strein.* ASACHI, L. 16[1]/13. *Principii arabi din Bagdat se detronară de tătari.* BOLINTINEANU, C. 14/6. *S-a detronat domnul Moldovei* (a. 1889). URICARIUL, XIV, 242. ✧ F i g. *Pentru omul care a detronat dintr-însul pe Dumnezeu, lumea nevăzibilă este prea în adivăr după cum o zice poetul evreic: „regia întunecimei şi umbra morţei".* CODRESCU, C. II, 314/15. [Bucureştiul] *pe la 1550 nu detronase de tot Târgovişteа, dar domnii îşi aveau aci reşedinţa lor de iarnă.* GHICA, C. E. II, 556. *Omul conştient de puterea creatore a minţii sale detronează pe Dumnezeu.* VIANU, L. R. 218. ✦ A înlătura dintr-o demnitate, dintr-o funcţie înaltă; p. e x t. a alunga, a îndepărta (luându-i locul). *Precista Maria pretutindeni a detronat pe Iunona, Vesta şi Minerva.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 37. *Dacă omul are tirani, trebuie să-i detroneze.* VIANU, L. U. 209. *Te duşmănea însă Mircea, ucenicul pe care Borţosul îl detronase din funcţia pe care o aveai tu acum.* PAS, Z. I, 270. *Dar Adam când o greşât Domnul din rai l-a ditronit.* FOLC. MOLD. II, 24. (R e f l. p a s.) [Sfântul Chiril] *prin intrigile Nestorianilor s-au detronat şi apoi iară s-au rechemat la staulul păstoriei în anii 431.* CALENDAR (1852), XIX/15. ✧ F i g. *Dumnezeu care smereşte şi detronează pe trufaşii judecători ai pământului ... astăzi se preaslăveşte.* CR (1829), 315[1]/21. *Trasul camforului pe nas ... va destrona trasul tabacului.* MAN. SĂNĂT. 113/21. *Filozofii veacului al 18-lea detronează explicările religioase ale chemărei omului.* CONTEMPORANUL, IV, 380. *A face critică literară ... nu înseamnă a institui formule, înseamnă exact contrariul, a le detrona.* FLACĂRA, 1978, nr. 44, 17. *Basmul ... a spart convenţii, ... a detronat conformismul de pe scenele britanice.* RL 2005, nr. 4 614.
– Prez. ind.: *detronez.* – Şi: (învechit şi regional) **detroní, ditroní** vb. IV, (învechit) **destroná, distroná** vb. I.
– Din fr. **détrôner.**

DETRONÁRE s. f. Acţiunea de a d e t r o n a şi rezultatul ei; înlăturare a unor monarhi de la domnie, alungare de pe tron. Cf. d e t r o n a . *În Madrit s-au dat afară o legiune de amnistie pentru toate greşalele politiceşti şi nu se coprind în această amnistie numai aceia ce au declarat în Sevila destronarea righii.* CR (1832), 314[1]/28. *Urzitorul cel mai de căpetenie al distronării ... au fost Procopie.* ASACHI, I. 168/1. *Neîmplinirea unor asemenea condiţii din partea lui Roman, trase după sine detronarea lui.* IST. M. 54/25. *Cu prilejul maziliei (detronării) domnului Alexandru Mavrocordat, mergând Veniamin împreună cu episcopul la Iaşi s-au însărcinat de mitropolitul Leon cu arhidiaconia mitropoliei.* FM (1847), 87/13, cf. STAMATI, D. *Influenţa care începuse să întindă mreajă pe lângă curtea suzerană, aduse distronarea lui şi reîntoarcerea lui Alexandru Iliaş.* ROM. LIT. 115[2]/9, cf. POLIZU, PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, LM. *Act politic ... mai anarhic decât detronarea lui Cuza-Vodă?* MAIORESCU, CRITICE, 543. *Domnul ales nu putea să se privească ca unul cu mult mai pe sus de boieri şi trebuia să se aştepte la destronare ori la omor, dacă nu le-ar fi intrat în voie.* CONTEMPORANUL, I, 784. *Fericită idee a avut d-l Candiano de a proclama, acum şapte ani, detronarea suveranului său!* EMINESCU, O. X, 37. *De destronarea lui Ludovic al XVI-lea ... geograful nostru nu era deloc sigur.* ARHIVA, I, 577. *El vrea detronarea împăratului prin orice mijloace.* SĂM. II, 86, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Au votat o moţiune prin care se cerea detronarea regelui.* CAMIL PETRESCU, T. II, 345. *Consiliul comunei va vota detronarea.* id. ib. 376. *Detronarea lui Alexandru-Vodă-Cuza.* KLOPŞTOCK, F. 87. *După detronarea lui Cuza ritmul* [dezvoltării culturii] *se accelerează.* VARLAAM – SADOVEANU, 364. *Ruşinoasele uneltiri care duc la detronarea lui Cuza îl dezgustă.* IST. LIT. ROM. II, 448, cf. DN[2]. *Trecuseră cinci ani de la detronarea lui Cuza şi de la aducerea în ţară a unui prinţ străin.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 2, 63. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Detronarea directorilor de spital.* RL 2005, nr. 4 806.
– Pl.: *detronări.* – Şi: (învechit) **destronáre, distronáre** s. f.
– V. **detrona.**

DETRONÁT, -Ă adj. (Despre monarhi) Care a fost alungat de pe tron, care nu mai guvernează; înlăturat de la domnie. *Un craiu mare ce-a domnit în zilele noastre ... văzu pe unul din vecinii săi destronat.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 66/5. *L-au lipsit de dreptul ce el credea că are asupra domniei Ţării Române, ca nepot al Radului distronat.* ASACHI, S. L. II, 88, cf. STAMATI, D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *O scrisoare ... adresată detronatului domnitor Cuza la Florenţa, cuprinde următoarele rânduri: „aici am găsit o colonie de rumâni".* MAIORESCU, D. I, 9. *Lipseşte dinastia detronată, lipseşte amintirea chiar a instituţiilor feudale, a lipsit totdeauna aristocraţia prin naştere, lipseşte inegalitatea de drept, c-un cuvânt lipseşte totul pentru ca o reacţiune să fie cu putinţă măcar.* EMINESCU, O. XI, 247. *Vorbea, în perfectă cunoştinţă de cauză şi cu egală competenţă, despre greva sindicalistă din Franţa ... despre situaţia incomodă a sultanului*

detronat. CARAGIALE, O. II, 206. *După față pari mai mult ca o regină Detronată.* MACEDONSKI, O. II, 433. *Ne făcea să ne gândim la regi detronați, la domnițe exilate.* SĂM. I, 144. *Se întâlnesc ... regii detronați, monseniorii în exil.* EFTIMIU, N. 106. *Franța apare ca un fost stăpân patriarhal detronat.* RALEA, O. 32. *Regina detronată a Ungariei a devenit o admiratoare și o protectoare a renumitului învățat.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 4, 28, cf. M. D. ENC., DEX. ✧ (Substantivat; ironic) *Cruzimea noului suveran îi face solidari și e destul ca detronatul să-i convoace pentru a-i câștiga cu totul de partea sa și a-i atâța împotriva uzurpatorului.* SĂM. II, 87.

– Pl.: *detronați, -te.* – Și: (învechit) **destronát, -ă, distronát, -ă** adj.

– V. **detrona.**

DETRONÍ vb. IV v. **detrona.**

DETUBÁRE s. f. Ansamblul operațiilor care se execută la sondele de țiței, de gaze etc. cu scopul extragerii și al recuperării unei coloane de burlane. *Prin detubare se creează condiții noi de lucru pentru reparația unei sonde.* LTR[2], cf. DER, M. D. ENC., DN[3].

– Pl.: *detubări.*

– Cf. fr. d é t u b a g e.

DETUMESCÉNȚĂ s. f. Dezumflare treptată a unei părți tumefiate, a unei tumori. Cf. DN[2], MDA.

– Pl.: *detumescențe.*

– Din fr. **détumescence.**

DETUNÁ vb. I. **I. 1.** T r a n z. (Învechit și popular) A lovi fulgerul, a trăsni (**1**) (cu zgomot asurzitor). *Și pre un șleahtici l-au dătunatu suptu cortu și doisprăzeace cai ai lui.* URECHE, L. 103. *Și chedrii din livanul Domnului îi detună De-i frânge cu trupină, cu crengi împreună.* DOSOFTEI, PS. 87/9. *Beserica sau capiștea păgânească ..., ce să chema Pantheon, care era cea mai de frunte ... fu detunată și arsă.* N. COSTIN, L. 145. *Multe semne ... s-au arătat. Întâiași dată a detunat un galion mare împărătesc ... și aprinzându-se de ardea cu mare pară* (sfârșitul sec. XVIII). LET. III, 285/28. *Pe acest tirian și păgân, cu trăsnet să-l detuni* (a. 1800). GCR II, 180/30. *Sânt-Ilie ... are Asupra lui pază foarte bună Ș-unde-l zărește, acolea-l detună.* BUDAI-DELEANU, Ț. 77. *Auzind tresnetele ... se tem ... că Dumnezeu întru acel ceas în mânia sa îi va detuna.* PETROVICI, P. 168/21, cf. PONTBRIANT, D. *Munte cu capul de piatră de furtune detunată.* EMINESCU, O. I, 31. *Iar tu* [Jupiter] *trecând vei detuna Olimpul cel de sus Cu-ngrozitoru-ți car, trăsnind cu fulgere-ndoite Pădurile ce-s pângărite.* OLLĂNESCU, H. O. 55, cf. TDRG. *Și Sf. Ilie, unde vedea câte o clacă de drăcușori, punea tunetul și fulgerul și-i detuna.* PAMFILE, VĂZD. 84. *Din nour s-a descărcat fulgerul, detunând în cort pe un șleahtic cu doisprezece cai.* SADOVEANU, O. XII, 373. *Un trăsnet îngrozitor detună stejarul și numai țanduri sări din trupina lui.* ȘEZ. III, 235. (F i g.) *Așa făcu cu Toma cel necredincios, c-au vrut putea piiarde și detuna pre el cu derept.* CORESI, T. EV. 41. *Pre acela* [împărat] *care au detunat lumea cu brațul lui ... slugile lui l-au omorât* (cca 1740). ARHIVA R. I, 142/2. *Sora noastră care era prea greu detunată de prea amara cădere a bărbatului său.* ȘINCAI, HR. II, 188/35. *Custodiile tătarilor nici au simțit apropierea fortunei înfricoșate ce avea să-i detune.* ASACHI, S. L. II, 69. *Acesta, după ce detună pre toți vrăjmașii săi într-un cuvânt potrivit cu împrejurările, se înturna biruitor acasă.* NEGRUZZI, S. I, 227. ✧ R e f l. p a s. *Întâmplându-se de s-au detunat casa acelui Enache Huruianul, la carele era ei în gazdă și, arzind casa ... li-au arsu și scrisorile* (a. 1775). BUL. COM. IST. IV, 177. [Turcii] *au geamie alăturea, pentru care s-au scris că s-au detunat.* CHIRIAC, 23. *Și tot scapără și tună, Cerul pare mânios; Ici un arbor se detună.* CONV. LIT. IV, 82. ✧ I n t r a n z. *Fulgerul așa iute nu detună Din nouri încărcați.* BUDAI-DELEANU, Ț. 141. *Uneori, de pe vârful unui munte, se vede fulgerul și trăsnetul detunând mai jos de picioarele tale.* PELIMON, I. 53/17. *Zadarnic zboară norii și fulgerii detună.* ALECSANDRI, ap. DDRF. *Să pui roata căruții pe casă „să nu detune".* PAMFILE, VĂZD. 79. *Fulgerile și trăsnetele urlau și detunau de parcă voiau să facă pământul țăndări.* VISSARION, B. 240. *Furtuna detuna o dată în mijlocul bolții și catapeteasma cerului era crăpată de fulger.* ARGHEZI, P. T. 160. *Trăsnete reci de furtună vedea cum în zare detună.* LABIȘ, P. 161, cf. GR. S. VI, 236. (F i g.) *Dragostea lui e flacări și ura lui detună.* HELIADE, O. I, 302. ✧ (În imprecații) *Bate-o, Doamne, ș-o detună De nimic nu este bună.* ȘEZ. VII, 111. *Să te detune Dumnezeu!* Com. din SIGHIȘOARA. ✧ (Regional) *Detuna-l-ar* = unul din numele date dracului. *Atunci Detuna-l-ar a venit și a aruncat prin sămănături semințuri de-ale lui: măzăriche, neghină, oset.* PAMFILE, A. R. 94. ✦ I n t r a n z. A tuna (**1**). Cf. COSTINESCU, LM. *Al tunetului cântec printre nouri lung detună Dus pe fulgerul aprins.* MILLE, V. P. 45, cf. ȘĂINEANU. *Când nourii au să detune Eu suferința mea ți-oi spune.* CERNA, P. 121.

2. T r a n z. și r e f l. (Învechit și regional) A (se) dărâma (**2**). Cf. COSTINESCU. *Fiecare lovitură* [de tun] *spărgea, brăzda, detuna păreții de pământ ai dușmanului.* GANE, ap. TDRG, cf. CADE, com. MARIAN. *Se detună păretele.* Com. din ZAGRA – NĂSĂUD. ✧ (Prin exagerare) *Înhață căciula de pe laiță și o răpezi în grindă de sări colbul din pod, și-apoi, prinzând-o în mâni, o buhni în bătătură de se detunară păreții.* MIRONESCU, S. 22. *Așa di tari-o șuerat, cî munții s-o detunat, văili s-o răsturnat pcetrili s-o cufundat.* ȘEZ. IV, 195. ✦ T r a n z. F i g. (Învechit și regional) A zăpăci (**1**). *Am voi să fi fost omul prieten cu fapta bună Și nebântuit de răul care mintea îi detună.* CONACHI, P. 266. *Ajuns-am să cred astăzi ce nu credeam de loc: Că vrajele Sabine turbarea-n inimi pune Și bocetele Marse fac capul să detune.* OLLĂNESCU, H. O. 386. *Să nu vă duceți la (cutare) Creierii să-i detunați, Pe (cutare) să-l săgetați Să-l jungheați.* MAT. FOLK. 620.

3. T r a n z. (Învechit și popular) A descărca o armă de foc (cu scopul de a ucide), a î m p u ș c a; a b o m b a r d a; p. e x t. a doborî. *După fulger, tunul Rău îi va detuna, din mulți păn' la unul.* CANTEMIR, I. I. II, 96. *Turcii îndreptară bateriile asupra acestei tării și o ditunără foarte câteva zile.* AR (1829), 26[1]/5. *La un semnal dat vor începe salvile, detunând la fieșcare minută câte o lovitură* (a. 1834). URICARIUL, VIII, 189. *Trei moldoveni miliani ... detunau asupră-i lovituri mortale.* ASACHI, S. L. II, 93. *Dacă nu răspunzi, te detun.* SADOVEANU, O. XII, 565, cf. SCRIBAN, D. *Vai că rău m-am blestemat Că din oaste n-am scăpat Să mor de pușcă-mpușcat ... Și de tunuri detunat.* SEVASTOS, C. 269. *Dumnezeu tunuri a dat, Pe toți dracii i-a detunat,*

Iar pe mine în vestitul rai m-a băgat. FOLC. MOLD. I, 310. ✧ R e f l. r e c i p r. *Acei cocori vin de pe unde se bat încă oamenii şi se detună unii pe alţii omorându-se.* SADOVEANU, O. XVII, 311. ✧ I n t r a n z. *Scoase cu linişte un pistol de la brâu şi detună între cei doi cărbuni aprinşi.* GANE, N. I, 11. ✦ (Învechit) A izbi, a lovi. *Apucând lancea cu amândouă mâinile o detună cu putere în capul catârarului.* CR (1829), 247[1]/6. ✦ F i g. A zdrobi (**1**), a nimici (**1**); p. e x t. a birui. *A bătut Măria Sa război cu craiul unguresc. După ce l-a detunat Măria Sa, precum se ştie, pe craiul unguresc, iarăşi a fost înfăţişare.* SADOVEANU, O. XIII, 22. *I-ai detunat cu cântece pe zei Şi-ai copt cuvinte pentru cina noastră.* LESNEA, VERS. 282, cf. DL, DEX. ✦ I n t r a n z. (Regional) A plesni (**I 4**). *Boabele de grindină detună când străbat în atmosferă.* TDRG.

4. I n t r a n z. (Despre arme de foc sau despre alte surse de zgomot) A produce un zgomot înfundat şi puternic, adesea repetat (prin ecou) la intervale regulate; a bubui, a exploda. Cf. VALIAN, V. *Când resvrătire de nori cu vântul, Neguri revarsă pe tot pământul Urlări detună, restogoleşte, Zgomot de groază rău sforăieşte.* I. VĂCĂRESCUL, P. 332/9, cf. NEGULICI. *Mâna providenţei conduse plumbul arzător al unei arme ce detună dintr-o distanţă de pe spatele unchiaşului.* PELIMON, I. 230/3, cf. PROT. – POP., N. D. *Umbra e ţesută de fulgeri trăsnitori Nu-s însă focuri nalte de-a cerului furtune Dar fulger mii de tunuri ce-n zare crunt detună.* ALECSANDRI, POEZII, 450. *O formidabilă explozie detună în locul unde era mina.* SĂM. II, 380. *Pocneau puştile, detunau tunurile, tot mai des, tot mai cu furie.* AGÎRBICEANU, A. 106. *Toba detuna cutremurând geamurile.* C. PETRESCU, C. V. 198. *Pocnet de harapnic scurt a detunat.* VOICULESCU, POEZII, I, 237. *Volbura puhoiului crescut detună; stivele se năruie.* SADOVEANU, O. XX, 595. *Au detunat bateriile de după dealuri, au împuşcat în salve dorobanţii.* GALAN, Z. R. 68. *Când valurile detunau surd, un curemur scurt se simţea din temelii.* V. ROM. februarie 1956, 40. *Ciocane, dinamite şi piloni sună şi detună în culorile roşii şi negre.* FLACĂRA, 1976, nr. 37, 7. ✧ T r a n z. F i g. *Ptiu! făcu Moromete spre pământ, detunând aerul cu glasul.* PREDA, M. 454. ✧ T r a n z. f a c t. (Prin exagerare) *A lovit aproape un obuz care-a detunat urechile.* C. PETRESCU, Î. II, 35. ✦ A răsuna (**2**). *Cămara nu-l încape şi largii paşi detună.* HELIADE, O. I, 214. *Peste câteva minute începu să detune casa de sforăiturile lui ca tunetul.* POPESCU, B. II, 97. ✦ (Învechit) A răsuna (**3**). *Neîncetat îi detunau în urechi; ucigaşule, hoţule!* CONTEMPORANUL, III, 704. ✦ A vorbi tare, cu rezonanţă; (despre voce, cuvinte) a răsuna (**1**) puternic. *Tunară, detunară, plesniră, răcniră, piuiră şi din toate părţile cu mare urgie marile aceaste jiganii asupra micşoarelor musculiţe se repeziră.* CANTEMIR, IST. 187. *Lăiţă, măi Lăiţă, detună apoi dintr-o cameră mai apropiată.* AGÎRBICEANU, A. 117. *Specia oratoriei lui Faguet se poate spune că detuna, prin lipsa de solemnitate, de fluenţă şi de eleganţă.* LOVINESCU, S. II, 88. *Din două în două minute dirijorii aceştia ai entuziasmului înalţă braţele, agită fanioanele şi urletele mulţimii detună ritmic şi disciplinat.* SADOVEANU, O. X, 453. *La glasul lui se alăturaseră treptat celelalte glasuri, detunând în vizunia sumbră.* C. PETRESCU, A. R. 56. *Ce vreţi? – detună vocea comandantului patrulei.* VORNIC, P. 77. *Strigătul lor, prăvălit colţuros ... A detunat, izbind vârtos.* DEŞLIU, G. 23. ✧ F i g. *Pe sub mesele banchetului întârziat detunase vocea revoluţiei în erupţie subită, din străfunduri.* ARGHEZI, B. 138. *Fii brav! Va detuna din unghi Un logos palid, fără veste.* DIMOV, T. 180.

II. R e f l. (Prin nord-estul Olt.) A se lupta să ducă o greutate. MAT. DIALECT. I, 227.

– Prez. ind.: *detún.*

– Lat. **detonare.** Pentru sensul **4**, cf. fr. d é t o n n e r.

DETUNÁNT, -Ă adj. v. **detonant.**

DETUNÁRE[1] s. f. Acţiunea de a d e t u n a şi rezultatul ei.

1. (Învechit) Trăsnet (**1**) Cf. d e t u n a (**I 1**). Cf. POLIZU. *Îndată nişte tunete se succedară, prin o detunare nemărginită, şi fulgerul ce lumină cu lumina sa electrică toată valea ... sparse pentru un moment întunericimea nuorilor.* PELIMON, I. 99/30, cf. DDRF.

2. Declanşare a unor arme de foc (cu scopul de a ucide); împuşcătură, b o m b a r d a m e n t, d e t u n ă t u r ă (**4**), (învechit, rar) d e t u n a t[1] (**2**), d e t u n e t (**2**); p. e x t. încărcătură a unei arme de foc. Cf. d e t u n a (**3**). *De coifuri şi de scuturi, de lănci ce se sfărmă În prima detunare un mare zgomot zboară.* HELIADE, O. I, 332. *După sfătuirea lui Poneatovschi au poroncit a se începe asupra armiei rosiene detunarea de artilerie.* ASACHI, I. 279/3. *Această ţevmanie ... a fost vestită prin detunări de artilerie.* CR (1839), 479[2]/13. *Cu două baterii de câte zece tunuri fiecare începură din aceste două părţi prin detunări neîntrerupte, a împroşca puternic zidurile.* BĂLCESCU, M. V. 151. *Dar tunurile-ascunse în lagăr, după care S-aprind scoţând pe gură mortală detunare, Şi mulţi ... Cad morţi.* ALECSANDRI, POEZII, 221. *O detunare din nou a artileriei din port şi sunetul tuturor clopotelor vestiră cetăţii că minunea s-a împlinit.* EMINESCU, O. VIII, 580. *La deturnarea puscii, trestiile începură să sfârâie şi să trosnească.* CHIRIŢESCU, GR. 113. ✧ F i g. *Bucuria unui animal, când îşi găseşte stăpânul, capătă uneori o sălbătăcie care te înfioară, întocmai ca o detunare de nebunie.* POPA, V. 255.

3. Zgomot înfundat şi puternic produs de declanşarea unor arme de foc, de o explozie sau de alte surse de zgomot etc.; bubuit, detunat[1] (**3**), detunătură (**5**), detunet (**3**). Cf. d e t u n a (**I 4**). *Zăpada acopere vârful lui Vezuv ... şi în aceasta vreme detunările au încetat.* CR (1830), 26[1]/29. *Muzica suna necontenit şi se auzea detunarea artileriei.* ASACHI, I. 152/24. *Se aude de departe o detunare de tun.* NEGRUZZI, S. III, 390. *Câteva detunături de arme făcu a resuna stâncile şi văile.* PELIMON, I. 43/16, cf. PONTBRIANT, D. *Două detunături trezirâ ecourile munţilor.* CONV. LIT. I, 190. *O cruntă detunare anunţă catastrofa.* ALECSANDRI, POEZII, 136. *Detunări teribili Din ţeve fulminante, răsună în ecouri.* ODOBESCU, S. III, 92. *Deodată zbucni în tăcerea nopţii detunarea unei arme.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 33, cf. ŞĂINEANU[2]. *Îmi fu cu neputinţă să-mi închipui ... sfărâmându-se cu detunări obuze.* C. PETRESCU, S. 222. *Butoaie mari plesnesc cu detunare, Butoaiele cu vinul de Cotnari.* LABIŞ, P. 82.

– Pl.: *detunări.*

– V. **detuna.**

DETUNÁRE[2] s. f. v. **detonare.**

DETUNÁT[1] s. n. Faptul de a d e t u n a.

1. (Învechit) Trăsnet (**1**). *După credința lor, tunetul, fulgerile și detunatul era săvârșitorii dreptății soarelui.* IST. AM. 43[r]/12.

2. (Învechit, rar) Detunare (**2**). *Viziriul nu contenea cu detunatul cel cumplit în numita tărie de la Pravodi.* AR (1829), 26[2]/6.

3. Zgomot înfundat și puternic produs de declanșarea unei arme de foc, de o explozie sau de altă sursă de zgomot; bubuitură, detunare (**3**), detunătură (**5**), detunet (**3**). *Detunatul unei puști taie golul văgăunilor.* SĂM. I, 280.

– Și: (neobișnuit) **detunátă** s. f. BENIUC, M. C. I, 89.

– V. **detuna.**

DETUNÁT[2], -Ă adj. **1. 1.** (Învechit și popular) Trăsnit[3] (**1**); p. e x t. crăpat. Cf. PONTBRIANT, D. *Că modulăciuni se află și în cânticile poporale românești, ne putem încredința din frumoasa baladă „Într-o peatra detunată".* VOROBCHIEVICI, A. M. 131, cf. LM. *Un brad se înalță singur și detunat de pe un vârf de munte.* EMINESCU, P. L. 38, cf. DDRF. *Păduri ... se cațără până sub piscurile detunate.* GALACTION, O. 344. *O piatră detunată n-ar fi căzut mai grea.* VOICULESCU, POEZII, I, 139. *Pe cerul nalt ereții Cunună torc din zborul nemișcat Poienii ce atârnă pe pereți De stânci tăiate-n piscul detunat.* PILLAT, P. 116, cf. M. D. ENC., DEX. ✧ F i g. *Pe frantea lui detunată și lividă, strălucea, în sânge închegat, un Gloria Constantini.* GALACTION, O. 153.

2. (Popular; adesea substantivat) Zăpăcit (**1**); p. e x t. amețit de băutură. Cf. CADE. *De multe ori, le cam da boacăne, că-ți făcea impresia unei detunate.* IOVESCU, N. 103, cf. SCRIBAN, D. *Unde mergeți acolo vă uitați, Așa sunteți de detunați. Ați uitat de ce ați venit.* SEVASTOS, N. 371. *Un om detunat.* Com. din MARGINEA – RĂDĂUȚI.

3. (Rar; despre voce) Puternic (**III b**). *Bătrânul pirat hohotește cu glas detunat.* C. PETRESCU, Î. II, 192. ✧ P. e x t. (Adverbial) *Pârvu trântise detunat ușa, în urmă-i.* C. PETRESCU, A. R. 186.

II. (Prin nord-estul Olt.) Foarte obosit. MAT. DIALECT. I, 227.

– Pl.: *detunați, -te.* – Și: (învechit, rar) **detonát, -ă** adj. LM.

– V. **detuna.**

DETUNÁTĂ s. f. v. **detunat[1].**

DETUNÁȚIE s. f. v. **detonație.**

DETUNAȚIÚNE s. f. v. **detonație.**

DETUNĂTÓR[1] s. n. v. **detonator.**

DETUNĂTÓR[2], -OÁRE adj., s. n. **1.** Adj. (Învechit, rar) Care trăsnește (**1**). Cf. PONTBRIANT, D. ✧ F i g. *Cât de caldă și vie, cât de detunătoare ar fi fost filipica sa în contra acelei zile?* EMINESCU, O. XIII, 64. *Această decretare neașteptată și necrezută avu ... un efect detunătoriu.* SBIERA, F. S. 161. ✦ (În dicționarele din trecut) Care tună (**1**). Cf. PONTBRIANT, D., ȘĂINEANU[2].

2. Adj. (Învechit, rar) Care împușcă, bombardează. *Au atacat ... din toate părțile. Petru au îndreptat asupra lor colonile sale cele detunitoare.* ASACHI, I. 277/3.

3. S. n. Partea dindărăt a țevii unei arme de foc de infanterie în care intră explozivul. Cf. DER, M. D. ENC., DEX.

4. Adj. (Despre arme de foc, despre explozii sau despre alte surse de zgomot) Care produce un zgomot înfundat și puternic. *Câteva descărcături de puști ... făcea efectele unor detunătoare fulgere într-o noapte foarte vijelioasă.* PELIMON, I. 51/14, cf. BARCIANU, ALEXI, W., CADE. ✧ (Adverbial) *Trăznetele cad detunător de parcă s-ar prăbuși cerul peste pământ.* SĂM. II, 587. ✦ (Despre voce) Care are o rezonanță deosebită; puternic (**1**), răsunător (**1**). *Cu un glas detunătoriu de care au amuțit sunetul săbiilor, chemă în agiutoriu pe fratele său.* ASACHI, S. L. II, 93. *Urcându-se pe tribună apostrofa pe membrii Dietei cu voce detunătoare.* BARIȚIU, P. A. II, 20. *Advocatul, surprins de vocea detunătoare a directorului, se uită la el.* AGÎRBICEANU, A. 253. *Glasurile profeților cari prevesteau ruina societății izbucneau detunătoare, dominând șoaptele consumatorilor pașnici.* C. PETRESCU, S. 242. *Boierul, îndemnat la fala lui obișnuită, își scutura barba și umplea încăperea c-un glas detunător.* SADOVEANU, O. V, 552.

– Pl.: *detunători, -oare.* – Și: (învechit, rar) **detunitór, -oáre, detunătóriu, -ie** adj.

– **Detuna** + suf. *-tor.*

DETUNĂTÓRIU, -IE adj. v. **detunător[2].**

DETUNĂTÚRĂ s. f. **1.** (În dicționare) Trăsnet (**1**). Cf. ANON. CAR., COSTINESCU, TDRG, CADE. ✧ F i g. *Unde aruncați detunăturile săbiilor voastre?* (a. 1802). GCR II, 197/16. ✦ (Învechit, rar) Tunet (**1**). Cf. POLIZU.

2. (Învechit și regional) Dărâmătură (**2**), surpătură, prăbușitură. Cf. COSTINESCU, CADE, SCRIBAN, D. ✧ (Ca epitet pus înaintea termenului calificat de care se leagă prin prep „de") *Ne așezăm într-o detunătură de mal.* SADOVEANU, ap. CADE.

3. (Învechit și popular) Explozie. Cf. VALIAN, V. *O amestecătură de hidrogen și de oxigen, închisă într-un flacon ce s-apropie de flacăra unei lumânări, produce o detunătură mare și dă naștere apei.* MARIN, PR. I, 7/27, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., BARCIANU. *Când căpitanul, cu țigara în gură, se așezase jos să-și încalțe ghetele, izbucni deodată o detunătură groaznică.* BART, S. M. 73. *S-ar părea că numai cu o clipă înainte cerul s-a liniștit de vibrațiile puternicei detunături.* BOGZA, A. Î. 29.

4. Declanșare a unei arme de foc (cu scopul de a ucide), împușcătură, bombardament, detunare (**2**), (învechit; rar) detunat[1] (**2**), detunet (**2**). Cf. ALEXI, W. *La detunătura puștii, trestiile începură să sfârie și să troznească.* CHIRIȚESCU, GR. 112. *Se mai zări o dată chipul ... lui Furtună veteranul, și-n detunătura puștilor căzu trăsnit, grămadă, cornistul care, singur-singurel, mai rămăsese în picioare sunând vrăjmaș atacul ... la șeptezeci și șepte!* MIRONESCU, S. 8. *I se păru că are năluciri ale auzului și își spuse că e fără îndoială din pricina detunăturii pistoalelor.* CAMIL PETRESCU, O. II, 696. *La zgomotul detunăturii, doamna Silion se va trezi.* VINEA, L. II, 163.

5. Zgomot înfundat și puternic produs de declanșarea unor arme de foc, de o explozie sau de alte surse de zgomot; bubuit, detunare (**3**), detunat[1] (**3**), detunet (**3**). Cf. COSTINESCU. *În departamentul Orne, câteva minute după apariținea unei bolide foarte mari, avu loc o esplozie*

grozavă urmată de detunături, pornite din un nour negru, izolat pe cerul senin. CONTEMPORANUL, I, 91. *Speriindu-se în întuneric de primele detunături îşi rupsese căpestrele şi sosesc în fuga mare până la bivuacul românesc.* ODOBESCU, S. III, 600. *Mai multe detunături de puşcă făcură să tresară ecourile grădinii.* GANE, N. I, 23. *Se aud în depărtare chiote, strigăte şi detunături.* CARAGIALE, O. VI, 67. *Versul precedent ... trebuia în adevăr să fie pus înaintea detunăturii, deoarece întâi se vede focul şi la urmă se aude zgomotul produs prin descărcare.* MACEDONSKI, O. IV, 70. *Detunăturile puştilor se amestecară în valma vaietelor.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 103. *Se zguduie biserica de-o detunătură, urmată de un ţipet sfâşietor.* SĂM. I, 27. *O detunătură de puşcă o făcu să tresară.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 140, cf. ŞĂINEANU[2]. *Ridică puşca şi trase. Detunătura vui prelung– purtată din deal în deal.* ANGHEL – IOSIF, C. L. 184. *Ridică pistolul ... şi ochi din fugă ... O ... detunătură surdă şi, umbra fu ţinută loculuí.* chirițescu, GR. 36. *Peste câteva minute o detunătură puternică făcu să zbârnâie geamurile cofetăriei. Ofiţerul ... împuşcase calul.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 39. *Detunături înfundate se auzeau ... din măruntaiele munţilor.* AGÎRBICEANU, A. 72. *S-a înfiorat o dată valea de detunătura puternică şi de un urlet sălbatic.* LUNGIANU, C. 51. *Apoi răbufni o detunătură din fundul grădinii, scurtă, înnăbuşită, fără ecou.* REBREANU, R. II, 276. *Jean, Elena, Stanca au apărut speriaţi ... auzind şi detunătura.* CAMIL PETRESCU, T. I, 174. *Numai susurul Prahovei, numai detunătura unei stânci prăvălită din înălţimi ... tulburau tihna locului.* PAS, L. II, 157. *Auzise dinăuntrul „odăii Mariei" două detunături.* DEMETRIUS, A. 21. [Detonaţia] *se caracterizează ... printr-un efect acustic specific (detunătură).* DER II 79. *Detunăturile şi fulgerele născute parcă din crater se înteţiră, autorităţile îşi păstrară „calmul".* MAGAZIN IST. 1970, nr. 1, 81, cf. M. D. ENC. *De la subsol s-au auzit câteva detunături înfundate.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 22. ✧ (Prin exagerare) *Publicul din sală izbucneşte ... într-o detunătură de aplauze.* CAMIL PETRESCU, B. 156.

– Pl.: *detunături.*

– **Detuna** + suf. *-(ă)tură.*

DETÚNET s. n. **1.** (Învechit) Trăsnet (**1**). *Să rugă ... să le taie viaţa amândurora deodată fără milă cu detunetul cu săgeata fulgerului.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 41[v]/5. *Detonitul a prefăcut în cenuşă două case.* LM.

2. (Învechit, rar) Detunătură (**4**). *Ploaia domolind praful şi împrăştiând fumul ce s-au fost rădicat de sub picioarele luptătorilor, cai şi oameni, şi din detunetele artileriei; turcii se încredinţară ... de toată puţinătatea armatei lui Ion-Vodă.* HASDEU, I. V. 155.

3. Zgomot înfundat şi puternic produs de declanşarea unei arme de foc, de o explozie sau de altă sursă de zgomot; bubuitură, detunare (**3**), detunat[1] (**3**), detunătură (**5**). *L-al armelor detunet ameninţări de spaimă unind, şi lângă damnă adaogă şi frica.* HELIADE, O. I, 315. *Nourii cei albi se aprinseră ca o mare de foc şi un detunet ce zgudui toţi şoimii, asurzi pe toată lumea!* VISSARION, B. 353. *Va fi un fum, un vaier şi-o lumină Detunetul la ceruri va urca.* VOICULESCU, POEZII, I, 77. *Al doilea val al cutremurului scutură pământul ..., cu aceleaşi detunete subpământene.* SADOVEANU, O. XIII, 355.

– Pl.: *detunete.* – Şi: **detónit** s. n.

– **Detuna** + suf. *-et.* Cf. t u n e t.

DETUNITÓR, -OÁRE adj., v. **detunător.**

DETÚR s. n. (Livresc) Meandru (**2**), sinuozitate (**1**); ocol (**II 3**). *Ca să-şi asigure mai bine fuga, ei se înfundă în vale şi urmează oblicelor ei detururi.* PĂCLEANU, I. I, 123/1, cf. COSTINESCU, ALEXI, W. *După un lung detur, Armand ajunse în faţa Gevei.* BARBU, I. I, 93.

– Pl.: *detururi.*

– Din fr. **détour.**

DETURNÁ vb. I. T r a n z. **1.** A îndepărta de la cursul normal, a schimba destinaţia firească; a abate, a devia (**2**). *Mai târziu romanii ştiură a deturna încă şi învăţătura creştină în folosul lor.* BARIŢIU, P. A. II, 622, cf. COSTINESCU. *A lucrat mai mult în interesul proprietarilor celor mari cu intenţiunea de a deturna tendenţele plebeilor săraci.* MAIORESCU, CR. III, 135. *În loc de-a încuraja inteligenţele slabe, ar fi mult mai bine a deturna curentul şi a împinge tinerimea şi spre meşteşuguri şi meserii.* GHICA, S. 271, cf. ALEXI, W. *Puse stăpânire de îndată pe cenaclu, pe care îl deturnă rapid de la naivele lui îndeletniciri literare şi îl abătu spre ocultism.* PREDA, DELIR. 183, cf. M. D. ENC. *Omul cu microfonul nu reuşeşte să pună pe un ton firesc acele întrebări simple, esenţiale, vivace care să deturneze cât de cât stilul ex cathedra.* CONTEMP. 1975, nr. 1 512, 5/9. *Când unii dintre noi nu vor avea subiecte majore vor căuta subiecte facile pentru a deturna atenţia.* RL 2005, nr. 4 704. ✧ R e f l. p a s. *Este timpul ca să se pună în regulă şi conform cu legea aceste zile ce s-au deturnat până acum de la scopul lor.* I. IONESCU, M. 274, cf. ALEXI, W. ✦ S p e c. (Complementul indică avioane sau, rar, alte mijloace de transport) A obliga pilotul sau şoferul, prin constrângere, să schimbe ruta. Cf. DEX, DN[3]. *Mai mulţi indivizi ... au reuşit să deturneze un vehicul blindat folosit la transportul unor obiecte de mare valoare.* RL 2005, nr. 4 550. ✦ (Învechit) A modifica (**1**). *Numele dar a fost Flumen or Flumin, de la români l-au luat slavii şi pe urmă italienii l-au mai deturnat în Fianona.* CONV. LIT. VI, 184.

2. (Complementul indică fonduri băneşti sau alte bunuri) A întrebuinţa cu altă destinaţie decât cea legal prevăzută. Cf. DL, DM, DN[2], DEX. ✦ S p e c. (Complementul indică bani sau alte bunuri) A sustrage, a fura din contul statului; a delapida. *Acuzatul a deturnat în folosul său personal fondurile ministerului.* CAMIL PETRESCU, T. II, 597, cf. SCRIBAN, D. *Asta înseamnă închisoare pentru el şi confiscarea averii, ca plată pentru tot ce a deturnat până acum.* DEMETRIUS, C. 62, cf. DL, DM, DN[2], DEX. *De la bugetul Autorităţii Palestiniene a fost deturnată suma de 900 de milioane de dolari.* RL 2004, nr. 4 490. *Nu este vorba ... de vreun transport de aur ... deturnat de haiduci.* ib. 2005, nr. 4 753.

– Prez. ind.: *deturnez.*

– Din fr. **détourner.**

DETURNÁRE s. f. Acţiunea de a d e t u r n a şi rezultatul ei.

1. Deviere (**2**), abatere. Cf. M. D. ENC. *Deturnări de la sensurile textului literar pot interveni.* CONTEMP. 1975, nr. 1 499, 2/7. *Dimpotrivă, ocupaţiile şi distrugerile din interior sunt provocări cu efect cel mai adesea negativ, căci conduc, chiar şi pe termen scurt, la amputări de vitalitate, la amnezii istorice şi deturnări de spiritualitate.* PATAPIEVICI, C.

L. 108. ✦ S p e c. Schimbare a rutei unui avion sau, rar, a altui mijloc de transport. Cf. DEX, DN[3]. *Teroriștii au în vedere deturnarea unui avion canadian.* RL 2005, nr. 4 636.

2. (Adesea urmat de determinarea „de fonduri") Întrebuințare cu altă destinație decât cea legal prevăzută a unor bani, a unor bunuri. *Deturnarea biletelor ipotecare de la adevăratul lor scop ... poate avea drept rezultat un adevărat dezastru financiar.* EMINESCU, O. XI, 102. *Funcționarul ... dacă aprobă sau execută plăți cu rea-credință, de la un articol bugetar la altul, fără respecatarea dispozițiunilor legale, comite delictul de deturnare de fonduri.* COD. PEN. R. P. R. 305. *Conducătorii serviciilor de contabilitate sunt obligați să asigure: ... luarea măsurilor necesare în vederea prevenirii lipsurilor, fraudelor și întrebuințării ilegale sau deturnarea mijloacelor bănești.* LEG. EC. PL. 338, cf. DER. *Mitru fusese judecat și condamnat ... pentru deturnare de fonduri.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 222, cf. DN, DEX. *Grupul protestatarilor ... consideră că există mari suspiciuni privind posibile operațiuni de deturnare de fonduri publice.* RL 2005, nr. 4 514. ✦ S p e c. Sustragere frauduloasă de bani sau de alte bunuri din avutul statului; delapidare. *În materie de delapidare ... prescripția faptului începe din ziua când a avut loc ultima deturnare.* COD. PEN. R. P. R. 223, cf. DL.

– Pl.: *deturnări.*

– V. **deturna.**

DETURNÁT[1] s. n. Faptul de a d e t u r n a; deturnare. Cf. MDA.

– V. **deturna.**

DETURNÁT[2], -Ă adj. (Învechit) Care se îndepărtează de la drumul direct, obișnuit; ocolit[2] (**3**), îndepărtat; deformat[2] (**1**). Cf. LM. ✧ F i g. *Nu se poate, prin o lege deturnată, prin o falsă interpretare a pricipiilor constituționale ... să procedăm în asemenea mod contra oamenilor.* MAIORESCU, D. I, 122. *După căderea lui Adam care ne-a modificat ontologia, urmează căderea gnoseologică, prin care ne trezim cu instincte de cunoaștere deturnate.* PATAPIEVICI, C. L. 338. ✦ S p e c. (Despre avioane sau, rar, despre alte mijloace de transport) A cărui rută a fost schimbată prin constrângere. *Primul dintre cele patru avioane deturnate a lovit turnul de nord de la WTC.* RL 2005, nr. 4 716.

– Pl.: *deturnați, -te.*

– V. **deturna.**

DETURNĂTÓR, -OÁRE s. m. și f. (Rar) Persoană care deturnează bani sau alte bunuri. *Sub umbra steagului încărcat de glorie, să se poată lustrui, pieptăna și decora d-lor, frații liberali, această sectă de deturnători de bani publici și de incapabili.* EMINESCU, O. X, 159. *Tâlhari mai mărunței, modești deturnători de bani publici ... îmi povesteau bietele lor isprăvi.* COCEA, S. I, 145.

– Pl.: *deturnători, -oare.*

– **Deturna** + suf. *-tor.*

DETURPÁ vb. I. T r a n z. (Regional) A desfigura (**1**); a urâți (**1**). Cf. LM. *Dumnezeu te-a onorat cu ungerea spirituală, și tu deturpezi pe fiul (tău) cu lut?* MARIAN, NA. 95.

– Prez. ind.: *deturpez.*

– Din lat. **deturpare.**

DEȚ subst. (Regional, mai ales în Transilv.) **1.** Sticluță care are o capacitate de 1 decilitru; p. e x t. țoi[2] (**1**). *Sugea vinarsul din deț, cu lăcomie.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 348, cf. CV 1950, nr. 4, 36, CHEST. V 6/62. *Cât șe s-o muls, ala s-o măsurat cu cupa, cu fel'a șî dețu.* ALRT II 112, cf. 330, LEXIC REG. 79, MAT. DIALECT. I, 66.

2. Conținutul unui deț (**1**). *Beau zilnic 2 deți de vinars.* CV 1950, nr. 4, 33. *Ui-baci te cinstește cu un deț la „Vulturul negru" și tu să-i răspunzi.* DAVIDOGLU, M. 51. *Du-te până la cooperativă și-i bea un deț, poate ți s-o fi aplecat de la găluștele alea.* V. ROM. aprilie 1960, 81. *Veneau nevestele și-și căutau și-și chemau bărbații acasă, zăbovind și ele la câte un deț.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 263. *C-am băut un deț ș-o litră, Amu-s gata, prăpădită?* LEXIC REG. 113. *Un deț de vinars.* MAT. DIALECT. I, 66.

– Pl.: (n.) *dețuri* și *dețe*, (m.) *deți.*

– Din magh. **deci.**

DEȚĂRMÍT, -Ă adj. (Învechit, rar) Legat, fixat la țărm. *Când mă deșteptai, rămăsei încremenit văzând o câmpie cu totul întinsă, și podișca mea dețărmită lângă râu.* GORJAN, H. II, 74/14, cf. MDA.

– Pl.: *dețărmiți, -te.*

– Cf. ț ă r m.

DEȚÉNȚIE s. f. v. **decență.**

DEȚIFRÁ vb. I v. **descifra.**

DEȚIITÓR, -OÁRE s. m. și f. v. **deținător.**

DEȚIMÁL, -Ă adj. v. **decimal.**

DEȚINĂTÓR, -OÁRE s. m. și f. **1.** Persoană care deține (**3**), care are în păstrare bunuri materiale, bani, animale etc.; posesor, (livresc) detentor. Cf. RESMERIȚĂ, D. *Pe încetul, tihnitul Badea liberase moșioara părintească de cotropirea și de pretențiile deținătorilor.* GALACTION, O. 118. *Vânătorii și deținătorii de terenuri de capre negre s-au întrunit în congres la Sibiu.* SADOVEANU, O. XX, 222, cf. DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX. *Se atrage atenția deținătorilor de autovehicule ... să nu se deplaseze ... în cadrul zonelor afectate de intemperii.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 346. *Văzând leul în creștere, deținătorii îndeosebi de dolari, dar și de euro, au perseverat în schimbarea posesiilor lor.* RL 2004, nr. 4 487. *Deținătorii de câini vor avea voie să-și plimbe animalele pe domeniul public.* ib. 2005, nr. 4 750. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Autorii Mioriței, sau ai Meșterului Manole, deținători ai unei înțelepciuni milenare.* BENIUC, M. C. I, 189. *Presa va fi deținător unic al dreptului de reclamă și difuzare.* RL 2005, nr. 4 523. ✦ Persoană care dispune, care are la dispoziție anumite informații, secrete (pentru a le folosi la nevoie). *Accentul vinovăției nu trebuia pus pe mijlocul grație căruia o persoană devenise deținătorul secretelor altuia.* MIHĂESCU, D. A. 181. *Cu părul lui alb, părea mai curând un profesor de educație fizică decât temutul deținător al atâtor secrete.* BARBU, Ș. N. II, 39. *Dramaturgii autentici ... au curajul să priceapă că nu sunt deținători infailibili ai adevărului.* CONTEMP. 1975, nr. 1 506, 4/7. ✧ (Adjectival) *Elementul de referință este valoarea de înregistrare în activul patrimonial al unității deținătoare.* RL 2005, nr. 4 721.

2. Persoană care deține (**4**) o funcție, un grad. *Puterea politică n-a făcut decât să-și schimbe deținătorul, fără a-și schimba direcțiunea.* EMINESCU, O. XIII, 333. *Prima amintire documentară a unui deținător de autoritate publică din Maramureș se face abia în 1299.* BRĂTIANU, T. 135. *Vechile dregătorii ale țării decad, iar deținătorii lor sunt citați tot mai rar ca membrii ai Sfatului domnesc.* STOICESCU, S. D. 55. ✦ Persoană care a obținut un titlu, un premiu etc. *El avea despre licență o idee sublimă și socotea pe toți colegii lui, care și-o dădeau cum puteau, ca pe niște superficiali deținători ai unui titlu nul și neavenit.* CĂLINESCU, C. O. 24, cf. DL. *Deținător al unui premiu special pentru cea mai bună interpretare a unei piese de Ciprian Porumbescu ... a cântat la violă renumita Baladă.* M 1974, nr. 9, 39, cf. DN[3]. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Dinamo, deținătoarea trofeului, eliminată din Cupa României!* RL 2005, nr. 4 755.

– Pl.: *deținători, -oare.* – Și: (învechit) **deținitór, -oáre** s. m. și f.

– **Deține** + suf. *-ător.*

DEȚÍNE vb. III. T r a n z. **1.** (Învechit, astăzi rar) A reține, a opri (cu sila). Cf. COSTINESCU, LM, ȘĂINEANU[2], RESMERIȚĂ, D., CADE. (R e f l. p a s.) *Boii și caii să se dețină, adecă să se oprească acasă.* ÎNVĂȚĂTURĂ, 66/5.

2. A aresta pentru cercetări; p. e x t. a ține la închisoare. *A fost deținut mai mulți ani la Zindan.* GHICA, S. V, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D., DN[2]. *Într-un lagăr de concentrare ... au fost deținuți și supuși la tratamente inumane 40.000 de soldați.* CONTEMP. 1975, nr. 1 490, 4/12. ✦ A sechestra (**2**). *Gruparea care îi deține pe cei trei cetățeni români.* RL 2005, nr. 4 600.

3. (Complementul indică bunuri materiale, drepturi etc.) A avea în proprietate sau în stăpânire, a-i aparține; a poseda (**1**), a stăpâni (**1**), a avea. *Voi găsi loc să reproduc în întregul ei acea scrisoare, arătând că tu o deții.* CARAGIALE, O. VII, 543. *Dacă persoana a treia, care deține imobilul, nu îndeplinește formalitățile mai jos stabilite, pentru a purga proprietatea sa, ea rămâne îndatorată.* HAMANGIU, C. C. 451, cf. TDRG. *Burghezia deținând bogățiile societății are în același timp monopolul științei.* în PLR II, 448. *Locuitorii cetății Panope din Focida credeau că dețin resturi din lutul cu care Prometeu a plăsmuit pe întâiul om.* CĂLINESCU, I. 377. *Deținea fără niciun drept optsprezece moșii ale mănăstirii.* IST. LIT. ROM. II, 430. *Deține în mod ilegal un apartament.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 334. *Filatelistul bucureștean deține două timbre deosebit de valoroase.* FLACĂRA, 1977, nr. 1, 18. *Departamentul Securității Statului nu deținea fonduri uriașe, ci incredibil de uriașe.* RL 2005, nr. 4 726. ✦ A cuprinde, a ocupa (**4**). *Fânețele și pășunile dețineau suprafețe întinse.* BUTURĂ, EG. 205. ✦ A avea asupra sa. *Pasager ... care afirmase că deține o bombă în bagajul de mână.* ADEVĂRUL, 2005, nr. 4 801. ✧ (Prin lărgirea sensului; complementul indică însușiri, bunuri morale, valori spirituale, caracteristici etc.) *Forța brutală, ce o deții prin lașitatea acelora cari rabdă ofensa și provocarea ta.* CARAGIALE, O. VII, 256. *Ne pomenim că un prieten sau o femeie dețin, furate sau primite cadou, iluzii pe care ne credeam stăpâni.* PREDA, R. 36. *În piesa lui Illyes împăratul* [Valentinian] ... *deține farmecul personal al omului de lume.* T ianuarie 1969, 108. *Arta deține tocmai puterea rară de a crea în noi anumite facultăți.* CONTEMP. 1971, nr. 1 303, 7/2. *Elevul ... nu deține un prea bogat depozit de amintiri.* V. ROM. august 1975, 47. *În ciuda atuurilor pe care le deține Iolanda Balaș are însă toate motivele să-și simtă poziția amenințată.* RL 2005, nr. 4 611. ✦ A dispune de ..., a avea la dispoziție (pentru a folosi la nevoie); a fi în posesia ... *Cel mai obscur ucenic e astăzi de un folos, dacă deține o minusculă parte măcar de adevăr.* C. PETRESCU, Î. II, 267. *Se găsesc și filozofi care să demonstreze că adevărul îl deținea zeii urii ... și că blândețea e un element factice.* SADOVEANU, O. XX, 256. *Eram apoi eu: teama de mine, de strigătul meu amenințător, de pedeapsa pe care eram în drept să le-o aplic, în virtutea tainei pe care o dețineam.* PREDA, I. 286. *Primele știri despre folclorul copiilor la români le deținem din sec. al XVIII-lea.* IST. LIT. ROM. I, 180. *Primele informații le deținem tocmai de la un logograf din Milet.* H. DAICOVICIU, D. 12. *Relatări interesante despre medicina populară ... deținem de la italianul Marco Bandinus.* G. BARBU, A. V. 43. *Întrucât deținem unele informații noi, revenim, acum, asupra acestei chestiuni prin luarea în discuție a variantelor topice ale compusului și a semnificației acestuia.* LL 1973, nr. 4, 693. *Din știrile ce le deținem, de data aceasta nu s-a mai cântat Gornistul.* M 1974, nr. 7, 9. *Refuzăm ... postura știutorului care deține rețete de viață.* PLEȘU, M. M. 9. *Toate s-au regăsit însă alături de noi, înfiorate și tremurând încă de parcă ar fi deținut ceva incomunicabil.* CĂRTĂRESCU, N. 233.

4. (Complementul indică funcții, grade) A ocupa într-o ierarhie. *Pe când zăboveau acolo mai multă vreme, atunci Tuhutum, tatăl lui Horca, fiindcă începuse să audă de la băștinași despre bunătatea pământului de dincolo de pădure, unde deținea domnia un oarecare blac, pe nume Gelou a început să jinduiască la aceasta.* MAIOR, S. II, 27. *Locul pe care îl dețin în prezent însă ... îmi impune – poate o singură dată – anume clarificare.* SADOVEANU, O. XX, 235. *Cum, eu nu mai am voie, pentru că dețin un portofoliu, să fiu stăpân pe viața mea?* ARGHEZI, S. XI, 58. *Funcția de rector nu o deține decât până în 1669.* IST. LIT. ROM. I, 474. *Cei șase boieri fără dregătorii, care dețin primele locuri în sfat sunt precedați de titlul de jupan.* STOICESCU, S. D. 27. *Doctorul Atanasie Ioannides a fost în slujba politiei din 1804 într-un post pe care l-a deținut vreme de șase ani.* G. BARBU, A. V. 206. *A deținut ... funcția de ministru plenipotențiar.* MAGAZIN. IST. 1970, nr. 7, 92. *Funcția pe care o deține în conformitate cu rezultatele alegerilor generale.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 335. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Substantivul în genitiv deține rar primul loc dintr-un GN.* COTEANU, S. F. II, 66. *Schönberg se întoarce la muzica de cameră, în care desenul deține primatul față de culoare.* M 1974, nr. 12, 13. *Poezia lui Ion Barbu deține un loc paradoxal în viața poetului.* V. ROM. iunie 1975, 49. *Ce loc deține, în acest ecuator de linii și de culori ceramica românească?* FLACĂRA, 1976, nr. 26, 19. *Îmbrăcăminte de tipul sumanelor ... se întâlnește și în compoziția altor costume populare românești: în Banat, Transilvania, Oltenia și Muntenia, dar nu deține decât un rol secundar în costumul popular regional.* PAVEL, S. E. 113. ✦ (Complementul indică demnități, titluri) A primi și a păstra; a dobândi. *Dărnescu fusese adevăratul patron, cu toate că nu deținea decât titlul de director.* T. POPOVICI, S. 321, cf. M. D. ENC. *Actualmente deține titlul științific de doctor docent.* FLACĂRA, 1976, nr. 26, 14.

– Prez. ind.: *dețín.* – Și: **deținéa** vb. II. TDRG, SCRIBAN, D. – Din fr. **détenir.** Cf. ț i n e.

DEȚINEÁ vb. II v. **deține.**

DEȚÍNERE s. f. Acțiunea de a d e ț i n e și rezultatul ei.

1. Reținere (cu sila). Cf. d e ț i n e (**1**). *Fotografii, scrisori, necontestabila deținere la casa de nebuni a autorului acelei calomnii ne-a dispensat de la orice urmare a cărei necuviință ar fi purtat-o nebunul, ci cel ce s-ar fi pus cu nebunul.* EMINESCU, O. XII, 219.

2. (Rar) Detenție (**2**). Cf. ALEXI, W., DL, DM, DEX. ✦ Arestare preventivă. *Vezi asupra atribuțiilor vel-spătarului în ce privește deținerea infractorilor trimiși de ispravnici în judecata departamentului criminalicesc.* PRAV. COND. (1780), 195. *Consultantul francez către Divan, despre deținerea ilegală a lui G. Masso, supus francez, pentru complicitate la falsificare de monedă turcească* (a. 1829) [Titlu]. DOC. EC. 432, cf. DER.

3. Păstrare (**1**), posesiune (**1**), stăpânire (**1**). Cf. RESMERIȚĂ, D., DL, DM, DER, DN^2. *S-a interzis ... deținerea de arme.* MAGAZIN IST. 1971, nr. 1, 79. *Este judecat pentru introducerea și deținerea ilegală a unei arme de vânătoare.* RL 2005, nr. 4 524. ✦ Faptul de a avea la dispoziție, de a dispune de ... *Cunoaște valoarea informațiilor ... și a posibilităților pe care le lasă deținerea de secrete personale despre unii oameni.* BARBU, I. I, 317. *Făcând parte din categoria stupefiantelor, producerea, deținerea și folosirea opium-ului sunt riguros reglementate la noi prin lege.* BUTURĂ, EB. I, 142. *Ridicarea pragului maxim de deținere de la 0,1% la 1% din capitalul social.* RL 2005, nr. 4 694. *Tranzacțiile imobiliare au fost impozitate pentru prima dată anul trecut, începând cu luna iunie, diferențiat în funcție de perioada de deținere a imobilului.* ib. 2006, nr. 4 921. ✧ F i g. *Nu e vorba deci de o simplă tehnică, ci de o „competență" care merge până la deținerea capacității de răsturnare a materiei, de depășire a precarității ei.* LIICEANU, J. 148.

– Pl.: *dețineri.*

– V. **deține.**